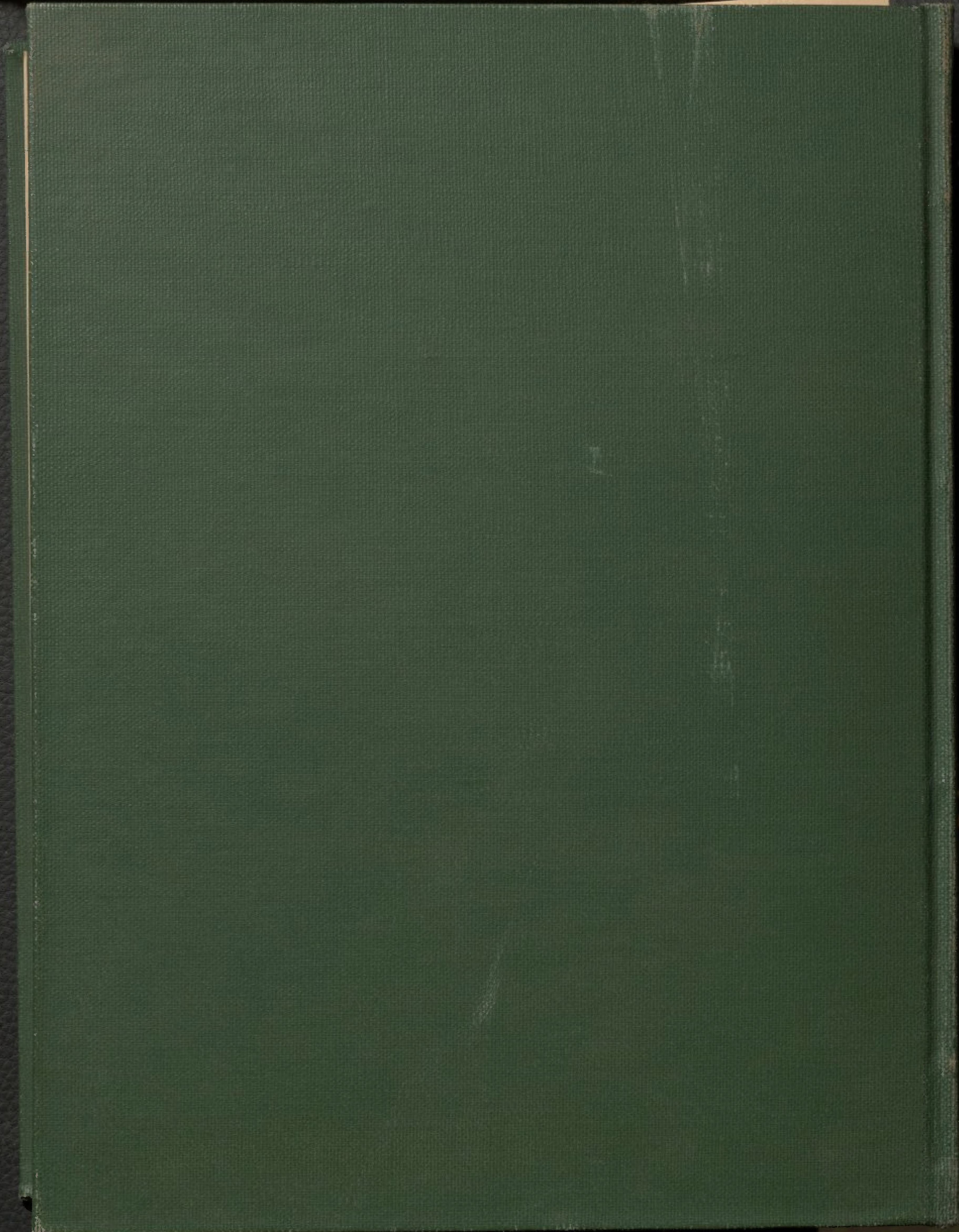


بعون اللہ الملک الوھاب

مطلوب شائقان باکمال محبوب سخنوران شیرین مقال اعنی

ربع چہارم از کتاب

منتہی الارب

حسب الحکم

جناب کپتان ہالرائڈ صاحب بہادر ڈائرکٹر پبلک انسٹرکشن ممالک پنجاب

در مطبع سرکاری لاہور زیور طبع پوشید

الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد واله واصحابه اجمعین وبعد فهذا الجزء الرابع من منتهی الارب فی لغات العرب من الکتاب الثانی والعشرین فی الکاف

ج ۴

باب الکاف فصل الهمزة

كأب	كأب	كأب	كأد
ك ء ك ء	در ماندن در سخن یقال تكأكأ فی كلامه	مثله + ونیز كأباء) اندوه وغم	شدن از اندوه
(كأكاء) کسلسال مرد بدل خرد ونشان	ك ء ب	رس) كئب كأبا) اندوهگین	ك ء ج
حریص تنگ دل ودر بدگی دزد	(كأب) بالفتح اندوه وشکستگی	گردید وبدحال شد از غم	(كئاج) بکتاب کولی ونادانی
(كأكأ كأكأة) بسیا کی	وبدحالی از اندوه وغم كأبة بالتاء	(اكأب) غمناک گردیدن ودر نیستی	وکولی مع درشت خوی وکنکلاجی
برگردید وبرفت وبددل شد + ونیز	وكآبة کسحابة مثله فیهما	وهلاکت افتادن وغمناک گردانیدن	(ف) كأج كأجا) فزون
(تكأكأ) گرد آمدن	(كئیب) ککتف اندوهگین وبدحال	لازم متعد	شد کولی او
(متكاكئ) بکسر الکاف مرد	وشکسته دل از اندوه وغم	(مكتئب) بکسر الهمزة اندوهمند	ك ء د
پستک	(كؤبة) کهمزة ننگ وعار یقال ما به	وبدحال از اندوه وغم + ودماد	(عقبة كؤود) کصبور نیز دشوار
تكأكؤ سپاهی رفتن وبددل	كؤبة ای عار وحیاء	(مكتئب) ریگ مایل بسیاهی	(كاداء) کصحرا سختی وستم واندوه
شدن وفراهم آمدن یقال ما لكم	(كئیب) کامیر بمعنی كئیب است	همچو رخ غمناکان	ودیر نیز وشب تاریک + وعقبة كاداء
تكأكأتم علیه ای تجمعتم و	كئیبة بالتاء مؤنث كأباء	(اكتئاب) اندوهگین گشتن وبدحال	نیز دشوار گذار

(کَوْدَاء) کبرجا روم سر دو دراز
(ف) کَأْدَ کَأْدًا) بالفتح اندوهگین گردید و شکسته دل و بدحال شد از غم
(تَکَوُّد) تکلف نمودن بچیزی و سختی و رنج چیزی کشیدن و دشوار شدن کار بر کسی یقال تَکَأَّدَهُ الشَّیْءُ اِذَا شَقَّ عَلَیْهِ
تَکَاءَدَنِی الْاَمْرُ) دشوار گردید کار بر من
(اِکْوَأَدَّ الشَّیْخُ) کاقشعر لرزه زده شده پیر از پیری مُکْوَئِد) بکسر الهمزه نعت است از آن

ک ء س

کَأْس) بالفتح جام شراب خوردن یا جام با شراب مونث است منه قوله تعالی بِکَأْسٍ مِّنْ مَّعِیْنٍ بَیْضَاءَ وشراب اَکْوُس کافلس وکُؤُس کاموس وکَأَسَات وکِئَاس کجبال جمع و معرفة نام دختر کلجبة عُرَنِی

ف ک ء ش

(ف) کَأَشَ الطعام کاشا) بالفتح خورد آنرا

ک ء ص

(رجل کَأْس) بالفتح مرد نیک شکیبا برخوردن و نوشیدن بار بر شراب کوصد بالضم مثله فیهما
(ف) کَأَصَهُ کَأْصًا) بالفتح ذلیل و خوار گردانید او را و مغلوب و مقهور ساخت + وکَأَصَ الشَّیْءَ خورد آنرا یا بسیار خورد یا بسیار نوشید

ک ء ل

(کَأَل) بالفتح فروختن یا خریدن دینی که ترا است بر شخصی بمقابله دینی که او راست بر دیگری کَأَلَة بالتاء وکُؤُولة علی فعولة بالضم مثله والفعل من فتح
(کَوْأَلَل) کسفرجل پست قامت یا کوتاه بالا درشت اندام یا پست مع فحج که رفتاری است یعنی پیش پایها نزدیک نهادن و پاشنها دور
(اِکْوَأَلَّ) کاقشعر کوتاه گردیدن مُکْوَئِلّ بکسر الهمزة نعت است از آن

ک ء ن

(ف) کَأَنَتِ المرأة) درشت گردید

ک ء ی

(ف) کَأَی فلانا کأیا بسخن رنجانید او را
(اکتأی عنه اِکتأءً) ناپسندید آنرا و مکروه داشت

باب الکاف فصل الباء

ک ب ب

(کَبَّة) بالفتح آهنگ و حمله سخت بر دشمن در جنگ و سختی و صدمه میان و دکوه سختی سرما + و نیز کَبَّة) یکبار در آمدن در کارزار و یکبار روان شدگی و انبوهی و بسرعت در زدن گی آب و یکبار آمدگی سرما و تیر در نشیب انداختن
(کُبّ) بالضم گیا و تلخ و شور مزه
(کُبَّة) بالضم گروه مردم و بفتح و گروه اسپان و اسپ قیس بن غوث و گروه ریسمان کُبَب کصرد جمع و شتر بزرگ و گرانی + و قیس کُبَّة قبیله است از بجیله
(کَبَّا) بالفتح و ید موضعی است در بطحان
(کَبَاب) کسحاب طباه و گوشت کوفته بریان ساخته
(کَبَابَة) بالتاء داروی است که از چین خیزد و مشهور به کبابه چینی است
(کُبَاب) کغراب گله شتران بسیار و گوسپندان بسیار و ریگ برهم نشسته و خاک و گل وای چسپیده و خاک نمناک و کوهی است تا بی
(کَبْکَب) کجعفر کوهی است بعرفات بر پشت امام چون وقوف نماید
(کَبْکَبَة) بالتاء تیر اندازی در مغاکی و نیم و گروه
(کَبْکِیب) کزبرج در مغاکی تیراندازی کَبْکَبَه بالتاء مثله و بازی است و موضعی در صفرا و بفتح فیهما
(کُبْکُب) کقنفذ گرد و اندام درهم خلقت
(کُبْکُبَة) بالتاء گروه درهم پیوسته از اسپان و جز آن
(کَبْکَاب) بالفتح خرمای است درشت و فربه
(کَبْکَابَة) بالتاء زن فربه
(کُبَاکِب) کعلابط گرد و درهم اندام کَبَاکِب بالفتح جمع
و نیز کَبَاکِب) بالفتح کوهی

۴۷۰

ست
کُبْکُوب)
بهم پیوسته کُبْکُوبَة) بالیاء
مثله
مِکَبّ) بکسر المیم آنکه اکثر
سرنگون باشد مِکْباب
کمحراب مثله
ن) کَبَّهُ کَبًّا) بالفتح بر روی
در افگند او را و بر گردانید یقال
کَبَّ اللّٰهُ عَدُوَّهُ • وَکَبَّ هُوَ) گران
شد • وکَبَّ الکُبَّ آتش افروخت
از درخت کب • وکَبَبْتُ الغَزْلَ
گروهه گردانیدم رشته را
کَبْکَبَهُ کَبْکَبَةً) بر روی ۲۰۴
در افگند او را منه قوله تعالی
فَکُبْکِبُوا فِیهَا
أَکَبَّ عَلَیْهِ إِکْبَابًا) پیش
وی آمد و اقبال نمود و لازم کوفت •
وَأَکَبَّ لَهُ) خمید و میل کرد بسوی
وی • و نیز إِکْبَاب) بر روی افگندن
ونگون و بر روی در افتادن لازم
متعد یقال اکب علی الامر منه
قوله تعالی أَفَمَنْ یَمْشِی مُکِبًّا
عَلَی وَجْهِهِ اهدی
مُکَبَّبَة) کمعظمة نوعی از

گندم تیره سطبر خوشه
تَکْبِیب) کباب ساختن
متکبکب للفاعل مرد بجامه
در پیچیده یقال هُوَ جَاءَ
مُتَکَبْکِبًا فِی ثِیَابِهِ ای مُتَزَمِّلًا
تَکَبَّبَتِ الابِلُ تَکَبُّبًا)
بر افتادند شتران از بیماری یا از
لاغری • وتَکَبَّبَ الرَّجُلُ)
ترنجیده و منقبض گردید از بیماری
یا سردی • وتَکَبَّبَ الرَّمْلُ
بسته شد ریگ و تو بر تو نشست
اِنْکِبَاب) پیش آمدن و لازم
گرفتن کسی را و بر روی در افتادن

ک ب ت

کَبْت بالفتح بر زمین افگندن
یا بر روی افگندن وشکستن و باز
گردانیدن و رد کردن دشمن را
بخشم و تندی و سوا کردن و خوار
نمودن یقال کَبَتَ اللّٰهُ العَدُوَّ
والفعل من ضرب
مُکْتَبِت) کمقتضب مرد
اندوهگین و غمناک

ک ب ث

لحم کَبِیث) کامیر گوشت
بر گردیده بوی وفره
کُبَاث) کسحاب بر درخت پیلو که
نیک پخته و رسیده باشد
کُنْبُث) کقنفذ مرد درشت سخت
و ترنجیده منقبض زفت کُنْبُوث
کعصفور وکُنَابِث کعلابط
مثله
س) کَبِثَ اللَّحْمُ کَبَثًا)
بر گردید گوشت و بد بوی گشت
لحم مَکْبُوث) گوشت بر گردیده
بوی نعت است از آن وکَبَّثْتُهُ أَنَا)
کنصرته اندوهگین گردانیدم او را
تَکْبِیث) پهلو خمانیدن کشتی را و
نقل کردن رخت آن بدیگر
کشتی

ک ب ث ل

کَنَوْثَل) کسفرجل نوعی از ملح
عن ابن خالویه رضی اللّٰه عنه

ک ب ح

کُبَح) بالضم نوعی از توف سیاه
گون یا آن دجبین است کذا فی
النسخ
کَابِح) پیش آینده از ان چیز که فال
بد میگیری از وی کوابح جمع
بعیراً کُبُح) شتر سخت و توانا
ف) کَبَحَ اللّٰهُ تَکْبِیحًا)
بالفتح لگام باز کشید ستور را تا باز ایستد
از رفتن تقول اکبحتها والفحتها
وکَبَحْتُهَا وهذه وحده
بلا الف • وکَبَحَ بالسَّیْفِ) بشمشیر زد
وکَبَحَ فُلَانًا) بر گردانید او را
از حاجت وی
إِکْبَاح) لگام باز کشیدن ستور را
تا باز ایستد از رفتن لغة ردیة و بلند
گردانیدن یقال قد اکبح مجهولا ای شمخ
مُکَبَّح) کمعظم بلند و مکبّر یقال
إِنَّهُ لَمُکَبَّحٌ ای شامخ
مُکَابَحَة) همدگر را دشنام
دادن

ک ب د

کَبِد) بالفتح والکسر جگر
وقد یذکر أَکْبَاد و کُبُود
بالضم جمع و میانه آسمان و
یقال فلان تضرب الیه اکباد
الابل ای یرحل الیه فی طلب العلم
وغیره • وسُودُ الأَکْبَاد) دشمنان
وان لم یکونوا کذلک
کَبْدَة) بالتاء مهره و دوستی و
محبت
کَبَد) محرکة بزرگی شکم و
سختی و دشواری منه قوله تعالی

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِی کَبَدٍ* وہوا
میانہ ریگ تودہ ومیانہ آسمان
(کَبِد) الکتف جگر اَکْبَاد و
کُبُوْد جمع وشکم ودرون تمامہ
آن ومیانہ چیزے ومعظم آن وپہلو
وما بین دو طرف علاقہ کمان یا
باندازہ یک ذراع از میان کمان یا
قبضۂ آن یقال ضع السہم علی کبد
القوس وکوہی است سرخ مر بنے
کلاب را وسر کوہی ست مر غنے را
* ونیز کَبِد) لقب عبد الحمید بن
ولید محدث جہت کرانی جسم
وی* و دارۃ کَبِد) موضعیست
مر بنی کلاب را* و کَبِدُ الْوِهَادِ)
موضعیست بسماوہ* و کَبِدُ
الحصاۃ) شاعری ست
(کُبَیْدَاتُ السَّمَاء) میانہ
آسمان کانہم صغر واکبد انجم جمعوہا
(کُبَاد) کغراب درد جگر و
فی الحدیث الکُبَاد من العَبّ
(کَابِد) کصاحب رنج کشی جہت
چیزے اسم ست کباد را
(اَکْبَد) کاحمد آنکہ جای جگرش
برآمدہ وبرخاستہ باشد ومرغیست
* و رجل اَکْبَدُ) مرد سطبر
میانہ گران رفتار
(کَبْدَاء) کصحراء میانہ آسمان
کُبَیْدَاء کحمیراء مثلہ وآسیای
دستی وکمان کہ قبضہ اش کف
دست را پر کند وزن سطبر میان
گران رفتار وریگ تودہ بزرگ
میانہ
(ض ن) کَبَدَہٗ کَبْدًا) بالفتح
بر جگر او زد وآہنگ آن نمود وبر جگر
او رسید مکبود نعت ست ازان*
وکَبَدَ الْبَرْدُ الْقَوْمَ) دشوار گردید
سرما بر قوم وتنگ کرد انہارا* و کُبِدَ
فُلَانٌ) مجہولا بیمار جگر گشت
(س) کَبِدَ کَبَدًا) محرکۃ درد
ناک جگر گردید
(تَکَبُّد) در میانہ آسمان
در آمدن آفتاب وجز آن یقال
کَبَّدَ النَّجْمُ السَّمَاءَ اذا توسطہا
(کَابَدَہٗ مُکَابَدَۃً وَکِبَادًا)
بالکسر رنج آن کشید وسختی دید
(تَکَبَّدَتِ الشَّمْسُ) در میانہ
آسمان در آمد* و تَکَبَّدَ الْاَمْرَ)
آہنگ کار کرد* و تَکَبَّدَ اللَّبَنُ)
د فرک شد وسطبر گردید وکذا الدم
ک ب ر
(کَبْرَۃ) بالفتح بزرگ سالے
یقال عَلَتْ فُلَانًا کَبْرَۃٌ یعنی بزرگ
سالی آمد ویرا وکلان سال گردید
(کِبْر) بالکسر معظم چیزے و
بزرگی و یضم فیہما وگناہ بزرگ
ورفعت وبلندی در شرف وعظمت
وبزرگ منشی
(کِبْرَۃُ الْقَوْمِ) بالکسر کلان تر قوم یا
قریب تر آنہا بجد اَعْلٰی کِبْرَۃ
قَوْمِہٖ) بکسر الہمزۃ والباء وفتح
الراء المشددۃ وقد یفتح الہمزۃ
وکُبْرُہُمْ وکُبُرُّہُمْ بالضمات
مشددتین مثلہ فیہما ویقال
فُلَانٌ کِبْرَۃُ وُلْدِ اَبَوَیْہِ بالکسر
یعنی کلان تر فرزندان است
واحد وجمع ومؤنث برابر است
* ونیز کِبْرَۃ) بالکسر گناہ بزرگ
وسترگ
(کُبْرُ الْقَوْمِ) بالضم کلان وبزرگ تر
قوم او ہو اَقْعَدُ الْقَوْمِ فِی النَّسَبِ
وفی الحدیث اَلْوَلَاءُ لِلْکُبْرِ یعنی
الولاء للابن دون ابن الابن
(کَبَر) بالتحریک نباتی است
وعامہ آنرا کُبَار کغراب گویند
* وطبل کِبَار بالکسر واَکْبَار
جمع وکوہی بزرگ وناحیہ است
بخوزستان
(کَبِیْر) کامیر بزرگ کَبِیْرَۃ
مونث کِبَار بالکسر مَکْبُوْرَاء
بالمد جمع
(کَبِیْرَۃ) کسفینۃ دہیست
نزدیک جیحون
(کَابِر) کصاحب بزرگ یقال
تَوَارَثُوْا کَابِرًا عَنْ کَابِرٍ ای
کَبِیْرًا عَنْ کَبِیْرٍ فِی الْعِزِّ وَالشَّرَف
(اَکْبَر) بزرگ تر کُبْرٰی
مونث کُبَر کصرد جمع کبرے
اَکَابِر جمع اَکْبَر اَکْبَرُوْن کذلک
ع ۳ * ونیز اَکْبَر) چیزے است
شیرین مانند خبیص خشک کہ زنبور
عسل آرد
(اَکْبَرَان) ابو بکر وعمر رضی اللہ
عنہما
(اِکْبِر) کاثمد بمعنی اکبر است
کہ چیزے شیرین مانند حلوائے
خبیص باشد
(اِکْبِرَۃ) بالکسر موضعیست
(کُبَاد) کغراب بزرگ ذو کُبَار
محدث است
(کِبَار) بالکسر پادشاہیست از

پادشاهان حمیر
(کُبّار) کران بس بزرگ و
کلان کبّادون جمع
(کِبریاء) بالکسر بزرگ منشی وبزرگی
وعظمت
(مَکْبَرة) کمرحلة بزرگ سالی
ویضم الباء
(مَکْبِر) کمنزل بزرگ سالی
یقال علاه مکبرٌ
(ن) کَبَرَه بِسَنَةٍ ازاید وکلان
است بروی
(ك) کَبُر کِبَرًا کعنب وکُبْرًا
بالضم وکَبَارَةً کرامة بزرگ
گردید وکلان وتن وارشد
(س) کَبِر کِبَرًا کعنب ومَکْبِرًا
کمنزل کلان سال گردید
(اَکْبَرَه اِکْبارًا) بزرگ دیداورا
وبزرگ پنداشت * ونیز اِکْبار
پلیدی کردن کودک وبی نمازی
شدن زن وندے یا منی آوردن
مرد
(کَبَّر تَکْبیرًا وکِبّارًا) بالکسر
مشددة الباء الله اکبر گفت *
وکَبَّرَ الشیءَ بزرگ وکلان گردانید
آن چیز را وبزرگ شمرد وهمز رگے ٤٣
صفت کرد آنرا
(مُتَکَبِّر) نامی است از نامهای
باریتعالی ومعناه المستعظم عما
لایلیق به
(تَکَبُّر) بزرگ منشی نمودن
وگردن کشی کردن
(تَکابُر) تجبر وبزرگ منشی نمودن
(اِستَکْبَرَه) بزرگ دید اورا و
کلان پنداشت * ونیز اِستِکْبار
بزرگی نمودن ازخود وگردن کشی
کردن وبزرگ منشی نمودن
ك ب ر ت
(کِبْریت) کقندیل گوگرد که سنگ
آتش گیر است یا جوهری معدنے
وآن بخاری باشد دخانے که
بعض آن زیر زمین منجمد گردد
وبعض آن از شگافها برآید ودر
کرانها بسته گردد وگویند معدن
آن در وادی النمل ورای تُبَّت
وگویند چشمه است روان چون
منجمد گردد کبریت شود وآن بر
اصناف باشد سرخ وزرد وسیاه
ونمامهٔ آن گرم است در چهارم و
یاقوت سرخ وزر
(کَبْرَتَة) گوگرد آلودن یقال
کُبْرِت بَعیره ای طلاه به
ك ب ر ث ل
(کَبَرْثَل) کسفرجل جزدوک نر
وبچه کوه گردان یا کوه گردان
ك ب س
(کِبْس) بالکسر خاک که بدان
چاه وجوی را انباشند وسر بزرگ
وبیخ ونزاد چیزے یقال فلانٌ فی
کِبْسِ غِنًى ای فی اصله وخانه گلے
(کَبِیس) کامیر نوعی از خرما وزیور
است میان کاواک پر از بوے
خوش * وعام کَبِیس در حساب
منجمان زیادتے باشد که در ماه شباط
اعتبار کنند پس شباط به بیست
ونه روز رسد
(سَنَةٌ کَبِیسَةٌ) بالتاء کم آمد
سال ای التی یُسْتَرَق منها یوم
وذلك فی کل اربع سنین
(کُبَیْس) کزبیر موضعیست
(کُبَیْسَة) کجهینة چشمه است
در جائے از دشت سماوه نزدیک
هیت
(کِیاسَة) کتابة خوشه خرما
(کُبَاس) کغراب بزرگ سر
هرچه باشد ونیز ططبع بزرگ سر
ومرد سر در زیر جامه فروکشیده خفته
* ونیز کُبَاس نام پسر
جعفر بن ثعلبه است وعلی بن قُسَیم
بن کُبَاس محدث * وذوالکُبَاس
ملکے از ملوک حمیر
(کابِس) دونده یقال جاء فلانٌ کابِسًا
ای شادًّا یعنی دوان آمد * وعابس
کابس از اتباع است وکابس بن
ربیعة تابعی است وکان یشبه
برسول الله صلی الله علیه وسلم
(اَرْنَبَةٌ کابِسَةٌ) نوک بینی برلب
فرود آمده
(جِبالٌ کُبَّسٌ) کرکع جبال
سخت وشدید
(اَکْبَس) بالفتح کسی بلند و
برآمده مرد برآمده پیش سر وفرو
رفته پیشانی
(کابُوس) آنچه بشب مردم خفته را
فراگیرد ودر آن حالت نتواند
جنبش کرد وآن مقدمه صرع است
ونوعی از گائیدن
(ض) کَبَسَ البِئرَ وَالنَّهرَ
کَبْسًا بالفتح بخاک انباشت چاه
وجوی را * ونیز کَبَس سر
گریبان فروکشیدن ونهان

کردن آنرا از زیر جامه و در بن کوه فرو شدن و بزیر کوه در آمدن و بناگاه در آمدن در سرای و احتیاط نمودن در کاری و یک باره گائیدن بطرز کابوس یا عام ست و در آمدن در چیزی و فرو پوشیدن (مِکْبَس) کمحدث مرد سست چشم سرشتی و فرومایه یا آنکه ناگاه بمردم در آید و فرو پوشد آنهار او نام اسپ عتبة بن حارث و اسپ عمرو بن صحار

ک ب ش

(کَبْش) بالفتح قچقار و آن در سال چهارم باشد اَکْبُش کافلس و کِبَاش ککتاب و اَکْبَاش جمع و مهتر قوم و سردار آنها و موضعیست ازان موضع است احمد بن محمد بن صبّاح کبشی و احمد بن علی بن نصر کبشی (کَبْشَة) بالتاء سر کوهی است بکوه ریّان * و یَوْمُ کَبْشَةَ) ممنوعةً روزی است از روزهای عربان و مشرکان آنحضرت را صلی الله علیه و سلم ابن ابی کبشه خواندندی تشبیهاً بابی کبشه مردی از بنی خزاعه مسمی بوجز که با قریش در عبادت و پرستش بتان خلاف ورزیده بپرستش شعری العبور مشغول شد یا ابی کبشه کنیت وهب بن عبد مناف جد آنحضرت صلی الله علیه و سلم از جانب مادر و آن حضرت گونه شباهت بوی داشت یا کنیت زوج حلیمه سعدیه یا کنیت عم پسر وی * و نیز (ابی کَبْشَه) کنیت سُلَیم یا اوس دَوْسِیّ و کنیت عمرو بن سعد انماری که هر دو صحابی اند و اُمّ کَبْشَه قضاعیّه و کَبْشَه نصاریه معروف به بَرْصَاء صحابیات اند و کَبْشَه بنت کعب زن عبد الله بن ابی قتاده از ابو قتاده روایت میکند و کبشه بنت ابی مریم از اُمّ سلمه زوج النبی صلی الله علیه و سلم و اَبُو کَبْشَة سَلُولی از عبد الله بن عمرو بن العاص روایت میکند (کَبَشَات) محرکة چند کوه ست بدیار بنی ذُؤَیبَة و دران آبی ست (کُبَیْش) کز برجائی است (ابو کِبَاش) ککتاب عبسی تاجر تابعی ست و اَبُو کِبَاش کندی محدث (احمد بن محمد بن کُبَاش قصّاب) کغراب محدث ست (جعفر بن الیاس الکَبَّاش) ککتان و ابو الحسین بن کبّاش محدثان اند

ک ب ص

(کُبَاص) کغراب قوی توانا بر کار از شتر و خر و جز آن کُبَاصَة بالتاء مثله

ک ب ع

(کُبَع) کصرد شتر دریائی و ازان ست که زن زشت روی را گویند یا وَجْهَ الکُبَع (کُبُوع) بالضم خواری و فروتنی (ف) (کَبَعَهٗ کَبْعًا) بالفتح برید انرا * وکَبَعَ الدَّرَاهِمَ وَالدَّنَانِیْرَ) نقد کرد آنرا و سره نمود * وکَبَعَه عن الاَمر) باز داشت او را از کار (تَکْبِیع) نیک بریدن شدّد للمبالغة

ک ب ع ث

(کَبَعْثَاة) بالتحریک گوشت پاره که در فرج زن بر آید

ک ب ل

(کَبْل) بالفتح قید و بند و بکسر یا بند سطبر و بزرگ کُبُول جمع و در نوشتگی لب دلو یا لب دلو یا پوست نور دیده نزدیک لب دلو لغة فی الکبن و پوستین بسیار پشم (کَبَل) محرکة پوستین کوتاه (کَابُل) بضم با شهری است از ثغور طخارستان (کَابُلِیّ) کوتاه قامت (کَابُول) کطاوس رسن دام و دهی است میان طبریه و عکّاء (کَبُوکَاء) بتابه که نوعی از طعام است (مَکْبُول) بندی و اسیر (ض) (کَبَلَهٗ کَبْلاً) بالفتح بند کرد او را در زندان و جز آن * وکَبَلَ غَرِیْمَهُ الدَّیْنَ) مهلت داد غریم خود را در اَدای دین (مُکَبَّل) کمعظم قید کرده و باز داشته شده (کَبَّلَ الاَسِیْرَ تَکْبِیلاً) بند کرد او را در زندان و جز آن * ف

کَبَّلْتُكَ دَيْنَكَ اي اخَّرْتُه

(مُكَابَلَة) سپس گذاشتن وام را و درنگ کردن و بازداشتن و تاخیر کردن در خریدن خانه همسایه تا چون دیگر خواهد بخرد او شفعه طلب کند وقد كُرِهَ ذلك

ك ب ن

(كَبْنُ الدَّلْوِ) بالفتح لب دلو درنوردیده دوخته

(كُبْنَة) بالضم بازبیت مر عربان را

(كُبَان) کغراب نوعی از طعام کازارزن ترتیب دهند لغت یمنی است وبیماری است شتر را ٤٣

(رجل كُبُنٌ) کعتل مرد درشت خوی ناکس گرفته یا مرد سخت زفت که از زفتی چشم نمی بردارد رجل كُبُنَّة بالتاء مثله في الكل * ونیز كبنة) نان خشک

(مَكْبُونُ الاَصَابِع) مرد درشت انگشتان * وبعير مَكْبُونٌ) شتر کبان زده

(مَكْبُونَة) اسب کوتاه پای فراخ شکم باریک استخوان مَكْبُون مثله مَكَابِين جمع وزن شتاب کار

(ض) كَبَنَ الفَرَسُ كَبْنًا وكُبُونًا) نرم وسست دوید یا کوتاهی کرد در دویدن * وكَبَنَ الثَّوْبَ) درون ویه درنوردید جامه را پس تر دوخت واین معنی از نصر هم آید * وكَبَنَ هَدِيَّتَه) بازداشت هدیه او را * وكَبَنَ مَعْرُوفَه) برگردانید نیکی خود را از همسایه خود سوی غیر آنها * وكَبَنَه) ناپیدا کرد آنرا و محو ساخت * وكَبَنَ الدَّلْوَ) درنوشت لب دلو را * وكَبَنَ فُلَانٌ) فربه شد * وكَبَنَ عَنِ الشَّيْءِ) بددل شد وباز گردید از آن * وكَبَنَ الرَّجُلُ) داخل شد دندان ثنایای او از بالا و پایین در غار دهن * وكَبَنَ الظَّبْيُ) دوید بزمین * ونیز كَبْن) درنوشتگی لب دلو * وكُبُون) سکون آرام

(مُكَبَّنُ الفَقَار) کمکرم محکم واستوار مهرهای پشت۔

(اَكْبَنَ لِسَانَهُ عَنْه) بازداشت زبان خود را از وی

(تَكَبُّن) فربه شدن

(اِكْبَانَّ) بالهمز کاقشعر ترنجیده و درکشیده گردید

ك ب و

(كَبْوَة) بالفتح برروی افتادگی و بی آتش شدن آتش زنه وبلند شدن گرد خدرک اسم مصدر است وکرد وتیرگی و وَقْفَه وبازایستادگی بکراهت

(كُبْوَة) بالضم بوی سوز

(كِبًا) بالكسر والقصر خاک روبه كِبَوَان مثنى اَكْبَاء جمع وسرگین جای وخاک برروی زمین افتاده

(كُبَة) کثبة خاک روبه كُبُون جمع

(كَبَاء) کسماء تاب وشعاع ماه که منتشر گردد

(كِبَاء) کگساء چوب بخور یا نوعی از آن كُبِيّ کهدی جمع

(كُبَاء) کغراب بلند وبرآمده

(كَابِي) بلند و مرتفع و برروی افتاده وخاک ریزان وازان يقال فلان كَابِي الرَّمَاد) اي عظيمه ينهال * وهيثم بن كابي محدث

(ن) كَبَا كَبْوًا) بالفتح وكُبُوًّا) کدخول برروی افتاد * وكَبَا الزَّنْدُ) بی آتش شد آتش زنه * وكَبَا الجَمْرُ) بلند گردید * وكَبَا الفَرَسُ) تاسه گرفت اسب را از دویدن وكذا اذا حَنَذْتَ فلم يعرق قيل كَبَا الفرسُ * ونیز كَبْو كُبُوّ) ریختن آنچه در کوزه باشد از آب وروفتن و بزمردن گیاه وبلند گردیدن غبار

(اِكْبَاء) دودکردن وآتش نا داون آتش زنه يقال اَكْبَاه اِذا دَخَّنَ ولم يورِ وبرگردانیدن ومتغیر کردن يقال اَكْبَى وَجْهَه اي غَيَّرَه

(كَبَّى لنا رتَكْبِيَة) خاکستر انداخت برآتش

(تَكَبَّى على المجمرة) دروا داشت جامه را بر بوی سوز وبخور کرد

(اِكْتِبَاء) نگون ایستادن مجمر جهت بخور کردن جامه را و بخوره ناک شدن جامه

باب الكاف فصل التاء

ك ت ء

(كِنْتَأَة) بالكسر گیاهی است مانند جرجیر

(كِنْتَاو) بالكسر وزيادة النون والواو رسن سخت وقوی مرد کلان وانبوه ریش یا مرد نیکوریش

ك ت ب

(بَنُو کَتَب) بالفتح بطنی است از عرب

(کُتبَة) بالضم دوال که بدان دوزند وآنچه بدان فرج ماده شتررا فراهم آرند تا کشن برنجهد ودر زموزه ومشک وجزآن فراهم آورده

(کِتبَة) بالکسر نوشتن خواستن کتابی راکه مینویسی

(کِتَاب) بالکسر نبشته ونامه کُتُب) بضمتین جمع کُتْب بالضم شده وآنچه در وی نویسند دووات وتورات وفریضه وحکم واندازه

(کَتِیب) کامیر دوخته ومشک سربسته

(کَتِیبَة) کسفینة لشکر یا گروه اسپان گرد آمده یا گروه اسپان غارت کنندگان از صد تا هزار کتائب جمع وقلعه است بخیبر

(کَاتِب) نویسنده ودانا

(کُتَّاب) کرمان نویسندگان ودانایان جمع کاتب وتیرخرد کرد سرکه کودکان بدان تیراندازی آموزند کتاتیب جمع

(مَکتَب) کمقعد دبیرستان

(مَکتُوب) نامه ونبشته ودوخته وفراهم آورده

(ن) (کَتَبَه کَتبًا) بالفتح وکِتَابًا وکِتَابَةً) نوشت آنرا یقال کتبتُ بالقلم * وکَتَبَ السِّقَاءَ) دوخت درز مشک را بدو دوال * وکَتَبَ النَّاقَةَ) دوخت فرج ناقه را بدوال وفراهم آورد یا استوار ومحکم کرد حیائی آنرا بحلقه آهن ومانند آن تا کشن نتواند گشنی کرد واین معنی از نصر نیز آید ونیز مهربان کرد ناقه را بربچه غیر یعنی استوار کرد هر دو سوراخ بینی آنرا بچیزی تا بوی نبوید واز بچه نرمد * وکَتَبَ الشَّیءَ) دانست آنرا * وکَتَبَ القِربَةَ) سر مشک را بسربند ببست

(مُکَتِّب) کمحسن آموزنده کتابت ومنه کان الحجاج مکتبا با لطائف ای معلما

(مُکتَب) کمکرم مشک سربسته

(اِکتَاب) نوشتن آموختن ونوشتن واملا کردن وسر مشک را بستن

(مِکتَب) کمنظم خوشه که بعض بر آن خورده باشند

(کَتَّبَ الکَتِیبَةَ) آماده کرد کتیبه را وفراهم آورد وکتیبه کتیبه کرد * ونیز تَکتِیب) نوشتن ونوشتن آموختن

(مُکَاتَب شدن بها بر خود بریده

(مُکَاتَبَة) بیکدیگر نامه نوشتن وبنده را هم بوی باز فروختن

(اِکتِتَاب) نوشتن یا نوشتن از کتب است ونوشتن خواستن از الکتاب ونیز بدو دوال دوختن در زمشک را ونام خود را در دیوان سلطان نوشتن وبند شدن شکم

(تَکَتُّب) فراهم آمدن ومجتمع شدن

(تَکَاتُب) بیکدیگر نامه نوشتن وبهای بنده بر وی بریده کردن

(اِستِکتَاب) نوشتن خواستن ونوشتن فرمودن

(مُکتَتِب) بر آماسیده پر

ك ت ت

(کَتّ) بالفتح کم نوشت از مرد وزن

(کَتَّة) بالفتح سبزه زمین از تره وجز آن

(کُتَّة) بالضم شتران بیچاره وبدترین از بزان اسم است آنرا

(کَتِیت) کامیر آواز جوشش دیگ وآواز غلیان نبیذ وشیره وبانگ شتر جوانه یا اول بانگ آن دهو فوق الکَشِیش وآوازی شبیه بانگ شتر جوانه که از سینه مرد خشمناک بر آید از شدت خشم ومرد زفت * ونیز کَتِیت) رفتار نرم وآهسته یا گام نزدیک گذاشتن در شتافتگی

(کَتِیتَة) کسفینة تبابه که حلوای است

(کَتکَت) کجعفر بانگ شوات

(کُتکُت) کقنفذ وکُتکُتی بالضم مقصورا ممنوعستین بازی است

(کَتکَات) بالفتح مرد بسیار گوی

(ض) (کَتَّ البَعِیرُ کَتًّا) بالفتح بانگ نرم کرد * وکَتَّ فلانًا) اندوهگین کرد او را وخوار گردانید * وکَتَّتِ القِدرُ) جوشید دیگ وکذلك الجَرَّةُ الجدیدة اذا صُبَّ فیها الماءُ

(ن) (کَتَّ الکَلَامَ فی اُذُنِه)

ح ۴

سخن در گوش وی گفت و راز با وی
در میان نهاد * و نیز (کَتّ) شمردن
منه المثل لا تَکُتُّه او لا تَکُتُّ النجوم
ای لا تعُدُّه و لا تحصیه و یقال اتانا
بجیشٍ مَا یُکَتُّ عَدَدُه ای ما یحصی
(کَتْکَتَة) کدحرجة نرم رفتن یا
گام نزدیک نهاده شتافتن و نرم
خندیدن و هو دُون القَهْقَهَة
(اِکْتَات) سخن در گوش کسی
گفتن و راز با وی در میان نهادن
(اِکْتِتَات) راز با کسی در میان
نهادن و شنیدن
(تَکَتْکُت) آهسته و نرم رفتن ج ۳
یا گام نزدیک نهاده شتافتن

ک ت ح

(کَتْح) بالفتح خراش سنگریزه
کمتر از کدح
(ف) کَتَحَ الطَّعَامَ کَتْحًا) بالفتح
سیر خورد آنرا * و کَتَحَتِ الرِّیحُ
فلانًا) بر داشت و انداخت بروی
گرد و خاک را یا در کشید جامه را
از وی * و کَتَحَ الدَّبَی الاَرْضَ
خورد ملخ آنچه بر زمین بود * و کَتَحَ
الشَّیْءُ) رسید بپوست پس
اثر کرد در آن

ک ت د

(کَتَد) محرکة ستاره ایست و
کوهی بمکه بطرف مُغَمَّس حرسها
الله تعالی و فراهم آمد نگاه بر دو
شانه از مردم و اسپ کَتِد
کَکَتِف مثله یا بر دو بمعنی دوش
است یا میان دوش تا پشت
اَکْتَاد و کُتُود جمع * و یقال هُم اَکْتَادٌ
یعنی ایشان گروها اند یا بریک
با هم مشابه باشتاب روندگانند
برپی یکدیگر لا واحد لها
(اَکْتَد) بلند دوش
(تَکْتُد) کتنصر موضعیست

ک ت ر

(کَتْر) بالفتح شمرده و اندازه و
میانه هر چیزی و رفتاری است
مانند رفتار ستان و هولة خرد و
دیوار خرمن گاه و کوهان بلند
و کیسر و بحیرک کُتْرَة بالتاء مثله
(کِتْر) بالکسر کوری از کورهای
عاد یا بنامی است شبیه گنبد و
کوهان را بدان تشبیه دهند یا
کوهان است
(اَکْتَرَتِ النَّاقَةُ اِکْتَارًا) بلند
کوهان گردید

ک ت ع

(کَتْعَة) بالفتح پاره و ریزه چیزی
کِتَاع بالکسر جمع
(کُتْعَة) بالضم کرانه شیشه و دلو
خرد و کُتَع کصرد جمع
(کِتَع) کعنب پاره و ریزه کُتَع
کصرد جمع
(کُتَع) کصرد مرد سبک و چست
در کار و ترنجیده و منقبض از آن
و مرد رسا و نیک با هر و عارف راه
و بچه روباه یا زبون ترین آن مر
ناکس و خوار و رسوا و گرگ کِتْعَان
کصردان جمع * و نیز کُتَع جمع
کَتْعَاء که جهت توکید مؤنث
آید یقال اشتریتُ هذه الدار جَمْعَاءَ
کَتْعَاءَ و هذه لك جَمْعَاءُ کَتْعَاءُ
و رأیتُ اخواتك جُمَعَ کُتَعَ و لا یقدم
کُتَعُ علی جمع و لا یفرد لانه اتباع له *
و نیز کَتْعَاء) داه
(اَکْتَع) مردی که انگشتان او
بسوی کف برگردیده و پیوند بیخ انگشتان
پیدا باشد اَکْتَعُون جمع *
و رَأَیتُهم اَجْمَعِین اَکْتَعِین)
از اتباع است و بسطه فی ب ت ع
(کَوْتَعَة) کحوقلة سره خر

(کَتِیع) کامیر ناکس و کسی یقال
ما بِه کَتِیعٌ ای احدٌ کُتَاع کغراب
مثله * وحَوْلٌ کَتِیعٌ) سال تمام
(ف) کَتَعَ بِه کَتْعًا) بالفتح برد
آنرا و چستی و شتابی کرد در کار و در
ترنجید و منقبض شد از اضداد است
او الصّواب کَتِعَ کفرح فیهما او لغتان *
و کَتَعَ فُلَانٌ گریخت و سوگند خورد
* و کَتَعَ الحِمَارُ) دوید * و کَتَعَ
فِی الاَرْضِ کُتُوعًا) دور رفت
و قولهم کَتَعتَ فی المَخَازِی ای ما کفاك
سبٌّ و کَتَعتَ فِی المَحَامِد ای ما کفاك
مدح
(جَاءَ مُکَوْتِعًا) للفاعل بمعنی
جاء مُکْتِعًا است
(مُکْتِع) کمحسن شتابنده یقال
جَاءَ مُکْتِعًا ای جَاءَ یمشی سریعًا
(رَایٌ مُکْتَع) کمکرم رای مجمع
و قوی
(کَتَّعَ اللَّحمَ تَکْتِیعًا) ریزه ریزه
برید آن را
(کَاتَعَه الله مُکَاتَعَةً) از نیکی دور
گرداند او را اخدای و بکشد آنرا
(تَکَاتُع) بیابی شدن و با یکدیگر
پس روی کردن

ك ت ف

(کَتِف) بفتح الکاف وکسر التاء شانه
کاه کِتْف بالکسر وبالتحریک مثله
کِتَفَة کقردة واَکْتَاف جمع
* وذو الکَتِفِ لقب اَبِی السِمط
مروان بن سلیمان بن یحیی بن یزید
بن مروان بن الحکم لُقِّبَ ببیت قاله
* وذو الاَکْتَاف لقب سابور بن
هرمز لُقِّبَ بِهِ لِاَنَّه سار فی الفٍ
الی نواحی العَرَب الذین کانوا یَعِیثُونَ
فی الارض فقتل من قَدَرَ علیهم و
نَزَعَ اَکْتَافَهم
(کَتَف) بالتحریک و بفتح لنگی ستور
از درد کتف
(کَتِیف) کامیر شمشیر پهن و آهن
پاره پهنا کُتُف بالضم جمع
(کَتِیفَه) کسفینة آهن پاره
بند در و آن دراز و پهن باشد و
گاهی آنرا تخته وار پهن سازند و
کینه و دشمنی و گروهی از مردم
وانبوه آمنگران
(کُتَیْفَة) کجهینة موضعی است
ببلاد باهله
(کِتَاف) ککتاب رسن که دست را
سپسانگی بدان بند و کُتُف،
بالضم جمع
(کُتَاف) کغراب درد شانه جای
(کَاتِف) ناخوش دارنده
(اَکْتَف) ستور لنگ از کتف یقال
فرسٌ اَکْتَفُ وجملٌ اَکْتَف
کَتْفَاء مؤنث کُتْف بالضم
جمع * وفراخ شانه و اسپ که بسبر
شانه او پهنائی و کشادگی باشد
(کُتْفَان) کعثمان و بکسر ملخ که
در پریدن آمده باشد بدان جهت
که درین حال جهجهان رود کُتْفَانَة
بالتاء یکاتِفَة کصاحبة یکی و یقال
هی الجراد بعد الغوغاءِ اولُها السِروة
ثُمَّ الدَّبَا ثُمَّ الغوغاءُ ثُمَّ الکُتْفَان
(کَتَفَان) محرکة شتاب روی
(کَتَّاف) کشدّاد جنبانندهٔ شانه را
(اِنَاءٌ مَکْتُوفٌ) آوند بکتیف
پیوند کرده.
(مِکْتَاف) بالکسر ستور که زین ریش
کند شانه اش را
(ض) کَتَفَ فُلَانٌ کَتْفًا) بالفتح
آهستگی و نرمی کرد در کار * و
کَتَفَ السَّرجُ الدَّابة) زخم کرد
زین شانه ستور را * و کَتَفَتِ
الخیل) بلند گردید فروع شانه وی
در رفتن * وکَتَفَ الطائرُ کَتْفًا
وکِتَفَاتًا) بکسر هما هردو بازو را
بر پشت منضم کرده پرید * ونیز
کَتَف) دو کرانه پالان را بر
یکدیگر بستن و دو دست را سپسانگی
بستن و بر کتف زدن و آهسته رفتن
یا شانه جنبان رفتن و ناپسند داشتن
کاری را و بکتیف پیوند دادن آوند
را و جهجهان رفتن
(ص س) کَتَفَ کَتْفًا) آهسته و
نرم رفت
(س) کَتِفَ فُلَانٌ کَتَفًا)
محرکةً پهن شانه گردید * وکَتِفَ
الفَرَسُ) کشادگی پیدا گردید
بسبر شانهٔ وی
(تَکْتِیف) آهن پیوند نمودن
آوند را و بلند شدن فروع شانه
اسپ در رفتار و ریزه ریزه بریدن
گوشت را و شانه جنبان رفتن اسپ
(تَکَتُّف) جهجهان رفتن یقال
تَکَتَّفَ الکُتْفَانُ فی مشیتها

ك ت ل

(کُتْلَة) بالضم یک لخت و باهم
آورده از خرما و گل ولای و تلم و
جز آن و پارهٔ از گوشت بفتح و موضعی
است
(کَتَل) محرکة درشتی اندام
(کَتِیلَة) کسفینة خرما بن که
بر آن دست کسی نرسد
(کُتَیْل) کزبیر نام مردی
(کَتُولُ الاَرْض) کصبوره
پشتهای زمین و آنچه بلند بر آمده
باشد از آن
(کَتَال) کسحاب گوشت و نفس
و حاجت که روا کنی آنرا و مؤنث
و هرچه که اصلاح آن کرده باشد از
طعام و لباس * و نیز کتال) بدی
زیست و تنگی آن و درشتی اندام ج ۴
(اَکْتَل) کاحمد درشت و سخت
و بلا و معرفةً نام زنی می‌اِ ومنه هو
أسرق من اکْتَل * واَکْتَل بن
شَمَّاخ) محدث است
(اَکْتَال) بالفتح موضعیست
(کَوَاتِل) بالفتح منزلی است
براه رقه
(کُنْتَال) بالضم کوتاه والنون
زائده
(مِکْتَل) کمنبر زنبیل که پانزده
صاع گنجد در آن و نام مردی
(مُکَیْتِل لَیْثی) بتصغیر و نسب

او معلوم نشد و مرا ورا ذکری است
در کتاب دیات
(ن) کَتَلَ فُلَانًا کَتْلًا) بالفتح
بند کرد او را و باز داشت
(س) کَتِلَ کَتَلًا) محرکة بر
چسپید و لزج گردید
(مُکَتَّل) کمعظم گرد و فراهم آمده
و کوتاه و مرد درشت اندام
(کَاتَلَهُ اللّٰهُ مُکَاتَلَةً) از نیکی دور
دارد او را خدای و ملعون گرداند
(تَکَتُّل) نوی از رفتار بستگان
(اِنْکِتَال) در گذشتن و رفتن

ج ۴

ک ت م

(کَتْمَة) بالفتح سخن یقال
مَا رَاجَعْتُهُ کَتْمَةً ای کَلِمَةً
(کِتْمَة) بالکسر پنهان داشت
چیزی اسم مصدر است
(کُتْم) بالضم شهری است و
برگ نیل لغة فی الکتم
(کُتْمه) بالضم موضعیست
(کَتَم) محرکة گیاهی است که
وسمه نامندش بحنا آمیخته یا
بدون آن خضاب کنند بوی
و رنگش دیر ماند و چون بیخ آن
بجوشانند سیاهی نوشتن شود

(کُتَمَه) کهمزة مرد پنهان دارنده
راز و نیک نگاهدارنده هر چه باشد
(قوسٌ کَتِیم) کامیر کمان از چوب
ناشگافته یا کمان سوفار ناکرده* و
جملٌ کَتِیمٌ) شتر که وقت برنشست
بانگ نکند یا عام است* وَخَرْزٌ کَتِیمٌ)
درز که گشاده نگردد و آب برنیاورد
وسقاءٌ کَتِیمٌ) مشک که آب از وی
بیرون نیاید* و نیز از اعلام
است
(کُتَیْمَة) کجهینة از نامهای عرب
است
(کَتُوم) کصبور نگاهدارنده راز
*وناقة کَتُومٌ) شتر ماده که وقت
آبستن شدن دنب برندارد و حملش
معلوم نشود* و نیز ناقه که وقت
برنشست بانگ نکند کُتُم ککتب
جمع *وقوسٌ کَتُومٌ) کمان از چوب
ناشگافته یا کمان سوفار ناکرده یا
کمانیکه وقت تیر انداختن آواز نکند
(کَتَامَة) کسحابة قبیله است
(کَاتِمٌ) درز دوز* وسِرٌّ کَاتِمٌ)
راز نهان داشته *وقوسٌ کَاتِمٌ)
بمعنی قوس کتیم است کَاتِمَة
بالتاء مثله

(رجلٌ أَکْتَمُ) مرد بزرگ شکم یا سیر
شکم
(کُتْمَان) کعثمان گیاه وسمه و
موضعیست و کوهی
(کُتْمَی) کحبلی کوهی است
(تُکْتَم) کتنصر مجهولا زنی است
و نام چاه زمزم
(ناقة مِکْتَامٌ) بالکسر ناقه که دم
بر ندارد وقت باردار شدن تا بارش
معلوم نگردد
(مَکْتُوم) از اعلام است و سمی
است مرغنی بن اعصر را و عبدالله
بن عمرو یا عمرو بن قیس بن
ام مکتوم موذن کور صحابی
است
(مَکْتُومة) روغن بزعفران
یا بوسمه آمیخته و نام چاه زمزم
(ن) کَتَمَهُ کَتْمًا) بالفتح وکِتمانًا
بالکسر پنهان داشت آنرا* وکَتَمَتِ
النَّاقَةُ کُتُومًا) بالضم کتوم گردید
*وکَتَمَتِ القَوْسُ کُتُومًا)
از چوب ناشگافته گردید کمان
یا بانگ نکرد وقت تیر انداختن
*وکَتَمَتِ السِّقَاءُ کِتْمَانًا) بالکسر
وکُتُومًا درگرفت مشک تیزیا

شراب را و یقال للفرس اذا ضاق
منخره عن نفسه قد کتم الربو وکذا
منخره واسع لا یکتم الربو
(حدیثٌ مُکَتَّم) کمعظم سخن
نیک پوشیده
(تَکْتِیم) نیک پنهان داشتن و
پوشانیدن شد للمبالغة
(مُکَاتَمَة) نیک پوشانیدن سر
خود را از کسی پنهان داشتن یقال
کَاتَمَنِی سِرَّهُ
(سَحَابٌ مُکْتَتِمٌ) للفاعل
ابر بی بانگ رعد
(اِکْتِتَام) پنهان داشتن و
پنهان شدن
(اِسْتِکْتَام) نهان داشتن
خواستن

ک ت ن

(کِتْن) بالکسر کاسه
(کِتْنَه) بالکسر درختی است
خوشبوی
(کَتَن) محرکة ریم و چرک و خاک
بن خرابن* و نیز کَتَن)
دود گرفتگی خانه و سیاهی گرفتگی
لب یقال کَتَنَتْ جَحَافِلُ الْبَعِیرِ مِن
اَکْلِ الْعُشْبِ اِذَا لَزِقَ بِهِ اَثَرُ خُضْرَتِهِ

دیرچسپان شدن ورمناک گردیدن
والفعلُ من سَمِعَ فی الکل
(کتن) ککتف کاسه وسقاء کَتِنٌ)
شک چرکن وریمناک
(کِتانَة) ککتابة ناحیه است
بمدینه
(کَتّان) بالفتح وشدالتاء نباتی
است بقدر ذرعی وساق وبرگش
باریک وگلش لاجوردی وپوست
ویرا همچو پنبه ریسند وجامه اش
معتدل است در گرمی وسردی
وخشکی وباندام نه چسپد ورافع
حرارت وباعث تقلیل خوی و
جهت جرب وحکه وورم صلب نافع
وسپیش کم گرد دازان *ونیز کَتّان)
جغزلاوه ریسیل آورد وکف آب
(کُتّان) کرمان جانوری است
سرخ گزنده
(اِکتِتان) برچسپانیدن
(مُکتَتِئن) کسطمئن بی آرام
وقلق

ك ت و

(کَتو) بالفتح گام نزدیک نهادن
(کَتَوَة) بالتاء ممنوعة نام مردی
(اِکتِتاء) بردشمن چیره شدن

(اِستِکتاء) برخشم گردیدن و
بی آرام وتفته شدن ونیک ستودن
خودرا

باب الکاف فصل الثاء

ك ث ء

(کَثأَةُ اللَّبَنِ) بالفتح ویضم
چربش که برسر شیر گرد آید یا کف
دیگ یقال خذ کثأة قِدرِك *ونیز
کَثأة) جرجیر یا جرجیر دشتی
کَثاة بدون همزه مثله
(کِنثَأو) کسندأو رسن استوار
وبزرگ ریش سخت انبوه یاریش
نیکو
(ف) کَثأَ اللَّبَنُ کَثأً ابالفتح
برسرآب برآمد شیر وآب خالص فرو
تحت آن ماند *وکَثَأَت لِقِدرُ)
کفک برآورد دیگ *وکَثأَ القِدرَ)
کفک از دیگ برگرفت *وکَثَأَ
النَّبتُ) روئید گیاه یا سطبر و
درشت گردید ودراز شد وانبوه
گردید ودر پیچید *وکَثَأَت اللِّحیَةُ
دراز وبسیار گردید ریش *ونیز
کَثء) رستن موی وپشم شتر
(تَکَثِئَة) دربهمه معانی کثء
است *ونیز تَکَثِئَة) سرشیر خوردن
سرهای علف خوردن ستور
(کَنثَأَتِ اللِّحیَةُ کَنثَئَةً) دراز
شد وبسیار گردید

ك ث ب

(کَثب) بالفتح رودباری است
مرطی را
(کُثبَة) بالضم اندک از آب وشیر
یا جرعه ماندی که در آوند باقی باشد
یا باندازه پری کاسه از آب و
اندکی از طعام وشراب از خاک
وجز آن ویک دوشیدن از شیر
کُثَب کصرد جمع وهر چیز فراهم
آمده سپس کمی وزمین هموار یست
میان دو کوه وموضعیست
(کَثَب) بالتحریک نزدیکی یقال
رَمَاهُ من کَثَبٍ وموضعی است
بدیار طی
(کَثِیب) کامیر توده ریگ بدان
جهت که ریزان ومجتمع است
اَکثِبَة وکُثُب ککتب و
کُثبان کعثمان جمع وموضعی
است بکرانه دریای یمن وده
است ببحرین
(کِثاب) ککتاب تیرو خزان
یقال مَا رَمَى بِکِثابٍ ای شیء سهم
اوغیره
(کُثاب) کغراب بسیار وموضعی
است بنجد
(کاثِب) موضعی است وکوهی
(کاثِبَة) پیش شانه جای اسپ
اَکثاب جمع
(کَثباء) کصحراء خاک
(کُتّاب) کرمان وشداد بالثاء
والتاء تیر بی پیکان وبی پر
(ن) کَثَبَ عَلَیهِ کَثباً) بالفتح
حمله کرد بروی *وکَثَبَ کِنانَتَه
نگون ساخت ترکش را وکَثَبَتِ
الإبِلُ) کم شیر گردیدند *ونیز
کَثب) گرد آوردن وفراهم آمدن
وریختن ودر آمدن بچیزی الفعل
من نصر وضرب
(اَکثَبَهُ اِکثاباً) کثبه خورانید
اورا ونزدیک ورسید اَکثَبَ لَهُ
ومِنهُ کذلك *واَکثَبَكَ الصَّیدُ
فَارمِهِ) یعنی پهلو داد وتوانا کرد
ترا شکار پس تیر بینداز بروی
(تَکَثُّب) کمی وکم شدن
(اِنکِثاب) فراهم آمدن وکل
مَا انصَبَّ فی شیءٍ فقد اِنکَثَبَ فیه
(کاثَبتُهُم) نزدیک ایشان رسیدم

ج ۴

ك ث ث

(کَثّ) بالفتح انبوه و درهم پیوسته
یقال رجلٌ کَثُّ اللِّحیَة مرد انبوه
ریش * ولحیة کثّة) ریش انبوه
وایضاً رجلٌ کثٌّ مرد درازوانبوه
وکوتاه و پیچان ریش کِثَاث
ککتاب جمع
(قومٌ کُثٌّ) بالضم گروه بسیار
(کَثِیث) کامیر انبوه وسطبر
یقال رجلٌ کَثِیثُ اللحیة
(لحیةٌ کَثَّاءُ) بالفتح ممدود ریش
انبوه
(کَاثّ) آنچه بروید از دانهای — ج ۴
افتاده وقت درو
(کَثَاثَاء) بالفتح والمد زمین بسیار
خاک
(کَثْکَث) کجعفر وزبرج خاک
وریزه وشکسته سنگ یقال بفیه
الکَثْکَث
(کُثکُثی) بالضم مقصور والفتح
الکافان بازی است که از خاک بازند
(ن کَثَّ بسیره کَثًّا) بالفتح
انداخت پلیدی را * وکَثَّتِ
اللِّحیَةُ کَثَاثَةً) بالفتح وکثوثة
وکَثَثًا) محرکه بسیار پیچ گردید
ریش وانبوه شد وکوتاه گردید
و درهم پیچید
(اِکْثَاث) بسیار وانبوه وکوتاه
وپیچان ریش گردیدن
(کَثْکَثَة) بمعنی اکثاث است

ك ث ج

(ض) کَثَجَ مِنَ الطَّعَامِ کَثْجًا)
باندازه کفایت خورد وبسیار از
طعام از جائے بجائے برد

ك ث ح

(کَثْحَة) بالفتح گروهے اندک
از مردم
(ف) کَثَحَ عَن اِسْتِهِ کَثْحًا)
بالفتح آشکار کرد سرین خود را * و
کَثَحَتِ الرِّیحُ عَلَیْهِ التُّرَاب)
خاک افگند باد بر وی * وکَثَحَ عَنِ
الْمَالِ مَاشَاءَ) برد از مال چند آنکه
خواست * وکَثَّحَ الشَّیئَ) فراهم
آورد آنرا وپراگنده نمود از لغات
اضداد است
(تَکْثِیح) آشکار گردانیدن
(تَکَاثَحُوا بِالسُّیُوف) باهم
روبروی شمشیر زدند
(تَکَثَّحَ بِالْحَصیٰ) حرکت
داد آن را

ك ث ح م

(رجلٌ کُثْحُمُ اللِّحیَة) کقنفذ
مرد سطبر ریش وکوتاه ومرغول
آن
(کُثْحُمَةٌ مِن دَرِیْن) بالتاء
شکسته وریزهٔ علف خشک * ولحیةٌ
کُثْحُمَةٌ) ریش سطبر وکوتاه
ومرغول

ك ث ر

(کَثْر) بالفتح بسیار وپیه خرما
بن یا شگوفه یا بر آن ویحرک
(کَثْرَة) بالفتح ویکسر بسیاری
(کُثْر) بالضم بسیاری وبسیار از
چیزی ومعظم آن یقال الحمدُ لله
علی القُلّ والکُثْر کلاهما بالضم والکسر
ای علی القلیل والکثیر
(کُثْرَة) بالتاء نام مردی
(کَثِیر) کامیر بسیار * وکَثِیر
بن صَلْت) نامش قلیل بود آن
حضرت صلی الله علیه وسلم بکثیر
نامیدند * وکثیر بن جمهان
از ابن عمر * وکثیر بن قیس
از ابوالدردا * وکثیر مولی
سمره از ابوسلمه * وکثیر بن
عبدالله بن عمرو بن عوف از پدر خود
روایت میکنند
(کُثَیِّرَة) بالتاء از اعلام است
(کُثَیِّر عزة) کزبیر از خزاعه است
که صاحب عزة بود وهو کثیر
بن عبد الرحمن بن عامر بن
عویمر خزاعی
(کُثَار) کغراب بسیار وگروه
بسیار کِثَار ککتاب مثله
(کَاثِر) بسیار یقال عددٌ کاثِرٌ ای کثیر
(کَثْرَیٰ) کسکری صنمی بود مر
جدیس وطسم را که نهشل بن
رُبَیْس آنرا شکسته وخراب کرده بنبی
صلی الله علیه وسلم لاحق گردید و
بشرف اسلام مشرف شد
(کُثْرِیٰ) کبشری بسیار
خوردن نبیذ را
(کَوْثَر) کجوهر بسیار از هر چیزی
وغبار بسیار وبرهم نشسته واسلام
ونبوت ومرد بسیار خیر وبسیار
دهش ومهتر وجوئی وجوی است
در بهشت که از آن جمیع چشمهای
بهشت جاری میگردد ودهی است
بطایف که حجاج در آن معلم بود
(کَیْثَر) کحیدر بسیار ومرد بسیار
خیر ونیکوئی بسیار دهش

(کُثَیِّر) بالضم وتشدید الیاء
المکسورة از نامهای عربان است
(کَثِیْرَاء) بالفتح والمد صمغ قتاد
است یا رطوبتی که از بیخ نوعی از
درخت که بکوه بیروت ولبنان میباشد
حاصل شود جهت سرفه وخشونت
سینه وقرحهٔ ریه وگرفتگی آواز و
حرقة البول وتقویت رو مفید
(رجلٌ مِکْثَارٌ) کجا بمرد
بسیار سخن مِکْثِیْر بالکسر مثله
(مَکْثُورٌ عَلَیْهِ) آنکه چیز پیش
نانده باشد وبروی حقوق بسیار
شده
(ن) کَثَرَهُم کَثْرًا بالضم
چیره شد بر ایشان به بسیاری
(ك) کَثُرَ الشَّیءُ کَثْرَةً بسیار
گردید
(رجلٌ مُکْثِرٌ) کمحسن مرد
مالدار
(اِکْثَار) فزودن وبسیار
گردانیدن وبسیار آوردن سخن
وجزآن وبر کردن خرابن وبسیار
مال شدن
(مُکَثَّر) کمحدث نام مردی
(تَکْثِیْر) افزودن

(مُکَاثَرَة) باهم چیره گی نمودن و
نبرد کردن با کسی به بسیاری وآب
بسیار خواستن جهت خوردن
(تَکَاثُر) بایکدیگر نبرد کردن
به بسیاری قوم ومال وفخر نمودن
(تَکَثُّر) بسیار نمودن
(تَکَوْثَرَ الغُبَارُ) بسیار گردید
گرد وبرهم نشست
(اِسْتِکْثَار) آب بسیار خواستن
وبسیار خواستن از چیزی وبسیار
مال شدن وبر کردن خرابن و
بسیار آمدن چیزی را

ك ث ع

(کَثْعَة) بالفتح وبضم کفک که
دیگ از سر اندازد وسر شیر وکف
آن
(کُثْعَة) بالضم فرقی که بر وسط
لب بالائین است
(کَثَعَة) محرکة کل ولای
(شَفَةٌ کَاثِعَةٌ) لب سرخ یا سطبر
پر از خون لِثَةٌ کَاثِعَةٌ کذلك
وشَفَةٌ کَاثِعَةٌ بَاثِعَةٌ لب سطبر
(رجلٌ اَکْثَعُ) مرد سرخ یا
سطبر لب
(کَثَعَ اللَّبَنُ کُثُوعًا) سر
گرفت شیر وچربش بر شیر بر آمد*
وکَثَعَتِ الاِبِلُ وغیرها نرم شد
شکم شتران وجزآن یا نرم شد
ور وان گردید* وکَثَعَتِ الشَّفَةُ
کَثْعًا بالفتح وکُثُوعًا سرخ
گردید یا افزون شد خون آن
چندانکه قریب بر گردیدن گشته
ودرین معنی از سمع نیز آید
(اِمْرَأَةٌ مُکَثِّعَةٌ) کمحدثة زن
سرخ وسطبر لب
(تَکْثِیْع) سر گرفتن شیر وسر شیر
وچربش فراهم آمدن بر شیر ونرم
گشتن شکم ستور وروان شدن آن
وبه شدن بالای ریش وبر آمدن
گیاه زمین یقال کَثَّعَتِ الاَرْضُ
ای انجم نباتها وکفک انداختن
دیگ وبیکبار بر آمدن ریش ودراز
وبسیار شدن آن وخورده شدن
چربش بالای خیک یقال کَثَّعَت
السِّقَاءُ اذا اُکِلَ مَا عَلَاهُ مِنَ الدَّسَمِ

ك ث ع ب

(کَثْعَب) کجعفر زن کلان وسطبر
کس* ورَکَبٌ کَثْعَبٌ کس
بزرگ وسطبر

ك ث ع م

(کَثْعَم) کجعفر زن سطبر کس و
پلنگ یا یوز

ك ث ف

(کَثْف) بالفتح گروه
(کَثِیْف) کامیر سطبر وابر وآب
ونیز اسمی است که لشکر را بدان
صفت کنند* وکَثِیْفُ سُلَمِیّ
تابعی است او الصواب کزبیر
(مُؤَلَّهُ بن کُثَیْف بن حَمَل)
کزبیر صحابیست ورفاعة بن
کُثَیْف تجیبی
(ك) کَثُفَ کَثَافَةً کسحابة
سطبر گردید وبسیار گشت ودرپیچید
* ونیز کَثَافَة سطبری
(اَکْثَفَ مِنْكَ اِکْثَافًا) نزدیک
تو شد وتوانا گردانید ترا بر خود
(تَکْثِیْف) سطبر گردانیدن
(تَکَاثُف) برهم نشستن وسطبر
شدن
(اِسْتِکْثَاف) سطبر گردیدن

ك ث ل

(کَثْل) بالفتح انبار گندم و
وگروه مردم
(اَکْثَال) بالفتح موضعیست
(کَوْثَل) کجوهر بن کشتی و

ج ۴

وسیاله آن وقد تشدد اللام ومردی است که سائغ شعرا بوی نسبت کنند
(کواتل) بالفتح زمینی است ولیس بتصحیف للکواتل بالفوقیة

لک ث م

(رماه عن کثم) محرکة انداخت ورا از نزدیکی
(کثمة) محرکة زن سیرو پر شکم از شراب و جز آن
(کماة کثمة) کفرحة سماروغ درشت و سخت
(اکثم) بالفتح مرد فراخ شکم و آسوده و سیر شکم وراه فراخ و زهار فرجه دیر گوشت واکثم بن جون صحابی است* واکثم بن صیفی یکی از حکام عرب است* ویحیی بن اکثم قاضی از اصحاب شافعی است و در علم فقه و معرفت احکام ید طولی ست و مامون را از قول بتحلیل متعه برگردانید بسوی راه حرمت آن هدایت فرمود
(کماة کاثمة) سماروغ درشت
(ن) کثم القثاء ونحوه کثما) ورد و هان در آورد و خیار را شکست* و کثم کنانته) سرنگون کرد و آن* و کثمه عن الامر) باز گردانید او را از کاری و باز داشت* وکثم الشیء) فراهم آورد و آن چیز را و کثم الاثر) بر پی او رفت
(س) کثم کثما) قریب گردید و در تنگ کرد
(اکثمك الصید) قادر گردانید ترا شکار و نزدیک شد* واکثم القربة) پر کرد خیک را* واکثم فی بیته) پنهان گردید در خانه
(مکاثمة) بهم دیگر قریب شدن و آمیزش کردن
(تکثم) توقف و درنگ کردن در چیزی و سرگشته گردیدن و دوتا شدن و پنهان گردیدن
(انکثام) اندوهناک شدن

لک ث ن

(کثنة) بالضم چیزی است که از آس و شاخهای بید بهن سازند و ریاحین بر روی به ترتیب نهند اصله کثنا او هی نور حجة من القصب والاغصان الرطبة الوریقة تحزم و یجعل جوفها النور

لک ث ن ب

(کثنب) کجعفر سخت و شدید و گاهی نون را بر تا مقدم کنند

لک ث و

(کثو) بالضم خاک مجمع و فراهم آمده و شیر اندک و مرغ سنگخوار
(کثوه) بالضم موضعی ست
(کثوة) بالفتح نام شاعری
(کثا) بالفتح والقصر گیاه بهقالة
کثاة بالثاء مثلثة کثی جمع یا درختی است مانند غبیراء
(کثة) کثبة نام شهر خوزستان نزد اصل آن کثرة است

باب الکاف فصل الجیم

لک ج ج

(یوسف بن احمد کج) بالفتح قاضی است
(قتیبة) بالضم بخاری محدث است
(کجة) بالضم بازی مرکود کان را که گره مانند از پارچه و مانند آن می سازند به سنگ کنند است
(الکجکجة) بالفتح بازی است دیگر که آنرا ایست الکلبة گویند
(ن) کج الغلام کجا) بازید کودک

باب الکاف فصل الحاء

لک ح ب

(کحب) بالفتح غوره سبز انگور کحبة یکی و کون
(کاحبة) کثیره و آتش بلند شعله
(کوحب) کجوهر موضعیست
(ف) کحبه کحبا) بالفتح زد بر کون او
(تکحیب) غوره بر آوردن رز یقال کحب الکرم اذا ظهر لحبه او کثرحبه

لک ح ت

(اکحت) کاحمد کوتاه بالا

لک ح ث

(ف) کحث له من المال) برداشت از مال برای او بهردو کف دست خود

لک ح ث ل

(کحثلة) کلانی شکم و کلان شکم شدن

لک ح ح

(عربی کح) بالضم عربی خالص

لغة فی تحّ كحّة مونثاوامّ كحّة
زنی است که در زمان او قرا نضی
نازل شد
(كُحُ) بضمتين زنان سال
خورده.
(كُحكُح) كهدهد زن برج كنده
پیرو شتر زاده کهن سال فرتوت

كح ص

(كَحْص) بالفتح گیاهی است
که دانه آن بعین الجراد ماند
(كَاحِص) زننده به پای خود
ونشان محو شونده كَوَاحِص
جمع* وَأَطْلَالٌ كَوَاحِص
آثار خانه محو وناپدید
(ف) كَحَصَ بِرِجْلِهِ) بازکاوید
از پای خود* وكَحَصَ الأَثَرُ
كُحُوصًا) محو وناپدید شد نشان
* وكَحَصَهُ البِلَى) محو وناپدید
کردن آن را کهنگی* وكَحَصَ الظَّلِيمُ
فِي الأَرْضِ) رفت گذشت
شتر مرغ در زمین وغایب گردید
که دیده نشود
(تَكْحِيص) محو وناپدید کردن
يقال كَحَّصَ الكِتَابَ فَكَحَصَ
اي درسه فدرس

كح ط

(كَحْط) بالفتح خشک سال لغة
فی القَحْط فصيحة
(عَامٌ كَاحِطٌ) سال خشک بی
باران
(ف) كَحَطَ القَطْرُ) خشک شد
وباز ایستاد

كح ف

(كُحُوف) بالضم اعضا كَحْف
بالفتح واحد

كح ل

(كَحَل) بالفتح نام آسمان
ومِنْهُ صَرَّحَتْ كَحَلُ اذا لم يكن في
السَّمَاء غيم* ونيز كَحَل) سال سختی
وقحط هی معرفة لاتدخلها الالف
واللام ينصرف ولا وسختی قحط وشدت
آن وفي المثل بَاءَتْ عَرَارِ بِكَحْلٍ اِذَا
قُتِلَ لقاتل بمقتوله
(كَحْلَة) بالفتح مهرهٔ افسون که
بدان چشم زخم را دفع کنند وزنان
مردان را بند کنند* ونيز
كَحْلَه) معرفة اسم است سال را
(كُحْل) بالضم سال بسیار و سنگ
سرمه وسرمه وهرچه در چشم کشند
جهت شفای چشم* وكُحْل
السُّودَان نباتی است* وكُحْلُ
فَارِس) انزروت که صمغ باشد
* وكُحْلُ خَوْلَان) حُضَض آن
دارویی تلخ است* ونيز كُحْل) تره
است اكاحل جمع نادرًا*
نيز كُحْل) موضعی است* وكُحْل
كُحَيْلَة) بضم هر دو کلمه است که
بدان بز را زجر کنند ای سُقْ دُ
سُقْ يَدَه
(كَحَل) محركة سرمه گون شدن
چشم بسرشت وسیاه گون شدن
روئیدنگاه پلک والفعل من سَمِعَ
ومِنْهُ قوله (ع) ليس التَّكَحُّلُ في
العَيْنَيْنِ كَالكَحِلِ
(كَحَلَة) محركة آبی است
مر چشم را
(كَحِيل) ككتف چشم سرمه
کشیده
(أَكْحَل) مرد سرمه گون چشم
ورگ سیاه میانه دست که آن را
رگ هفت اندام ونیز اب البدن
گویند یا آن رگ حیات است
ولاتقل عِرْقُ الأَكْحَل
(عينٌ كَحْلَاء) چشم سرمه گون
وچشم که سیاهی آن سخت سیاه
باشد وزن سرمه گون چشم و
بز سپید تن سیاه چشم وگیاهی
است که آن را زنبور عسل خورد
وتگاه میدارد یا گیاهی است
ریگستانی که شگوفه نیکو دارد ولسان
الثَّور که گیاهی است ومرغیست
(كِحَال) ككتاب سنگ سرمه
وسرمه ومهرهٔ افسون
(عَيْنٌ كَحِيلٌ) كامیر چشم
با سرمه وچشم سرمه گون كَحِيلَة
مثله فيهما كَحَائِل جمع كَحْلَى
مثله
ج ۳ (كَحْلَاء) بالمد لسان الثور
است
(كُحَيْل) كزبير نفط یا قطران
که بر شتران گرگین مالند وموضعی
است بجزیره
(كُحَيْلَة) کجهینة موضعی است
(كَحْلَان ابن شُرَيْح) كعثمان
پدر قبیله است
(مِكْحَل) کمنبر سرمه کش* و
مِكْحَلَان) دو استخوان بازوی
اسب
(مِكْحَال) کمحراب سرکش
* ومِكْحَلَان) دو استخوان آباره

متصل باطن وزاغ اسب یا آن
دو استخوان در درک است
(مُكْحُل مُكْحُل) بضم هردو
کلمه است که بدان بز را برای دوشیدن
خوانند ای کانها مُكحلة مُلِئَت كُحلاً
مِن سَوادِها
(مُكْحَلَة) بالضم سرمه دان هو
أحَدُ ما جاء من الأدوات بالضم
(مَكْحُول) نام مولائی آنحضرت
صلی الله علیه وسلم ومَكْحُول
ازدی ومکحول دمشقی وابوعبدالله
المکحول بن عبد الله شامی
تابعیان اند قال الزهری
العلماء اربعة ابن المسیب بالمدينة
والشعبی بالكوفة والحسن البصری
بالبصرة ومكحول بالشام لم يكن
فی زمان مكحول ابصر بالفتيا منه
ونیز مکحول نام اسپ علی بن شبیب
ازدی
(عَيْنٌ مَكْحُولَة) چشم سرمه
کشیده
(ف ن) كَحَلَ الْعَيْنَ) سرمه
کشید چشم را
(ف) كَحَلَتِ السَّنَةُ) سخت شد
سال * وكَحَلَتِ السِّنُونَ القَوم)

سال قحط رسید قوم را وضرر
رسانید * وكَحَلَتِ الأرْضُ
بالنَّبَات) سبزه گیاه را
نمودار کرد
(اِكْحَال) گیاه برآوردن گرفتن
زمین * ونیز اِكْحَال) سختی
قحط
(تَكْحِيل) سرمه کشیدن
چشم را
(اِكْتَحَلَتِ الأرْضُ بالنَّبَاتِ)
گیاه براوردن گرفت * ونیز
اِكْتِحَال) در شدت وسختی
افتادن وسرمه کشیدن
(تَكَحَّلَتِ الأرضُ بالنبات)
بمعنی كَحَلَتِ الارض بالنبات)
است * ونیز تَكَحُّل) سرمه
کشیدن
(اُكحالَّتِ الأرضُ بالنَّبَاتِ
بمعنی تَكَحَّلَتِ الأرضُ بالنَّبَات
است
(تَمَكْحُل) سرمه دان ساختن

ك ح ل ب

(كَحْلَب) كجعفر موضعیست
(كَحْلَبَة) بالهاء نام شخصی

ك ح م

(كَحْمَة) بالفتح چشم لغت
یمنی است

ك ح ي

(ف) كَحَاه كَحْيًا) بالفتح تباه
کرد آنرا

باب الكاف فصل الخاء

ك خ خ

(كِخ كِخ) کلمه است که بدان
کودک را زجر کنند تا از چیزی که اراده
تناول آن دارد بازایستد وكذا
عند التقذر من شیء ودرآن لغات
است كَخ كَخ بفتح الكاف وكسرها
وسكون الخائين وكسرهما بغير
تنوين وبالتنوين مع الكسرة وتشدد
الخاء فيهما وقيل كلمة اعجمية
عَرَّبتها العرب
(ض) كَخَّ في نَوْمِه كَخِيخًا)
خرخر کرد در خواب
(كَخْكَخَ الصَّبِيَّ) كخ كخ
گفت کودک را

ك خ ر

(كَاخِرَة) كصاحبه فرود
از حلقه کون
(كَيخَارَان) موضعیست بیمن
از آن موضع است عطاء بن یعقوب
کیخارانی

ك خ م

(كَيْخَم) كحيدر صفتی است که
بدان ملک وسالار استائید
گویند ملك كَيْخَم ای عظیم
(ف) كَخَمَه كَخْمًا) راند
آنرا از جای وی

باب الكاف فصل الدال

ك د ء

(أرْضٌ كادِئَة) زمین دیر
رویاننده گیاه
(كِنْدَأْو) بالکسر درشت ودیر
(ف س) كَدَأ النَّبتُ كَدْءًا)
بالفتح وكُدُوءًا بالضم سرما خورد
گیاه ونیز برید وبر زمین نشست یا
بی آب ماند وناکوالید
(ف) كَدَأ البَرْدُ الزَّرْعَ) بر
زمین نشاند سرما کشت را
(س) كَدِئَ الغُرَابُ) بانگ
کردن زاغ گویا قی میکند در آواز
کردن * وكَدِئَ البَقْلُ) کوتاه
وناگوالیده ماند وتباه گردید
(كَودَأ كَودَأةً) دوید
(تَكْدِئَة) بر زمین نشاندن
سرما کشت را ودیر برآوردن زمین گیاه را

ج ۴

بسبب سرما خوردگی

ك د ب

(كَدْب) بالفتح سفیدی که بر ناخن نوجوانان پید اگردد و كُدُب بالضم وكَدِب ككتف و حَبَل مثله والذال لغة فيهن الواحدة بهاء كُدُبياء كحميراء مثله وقرأ ابن عَبَّاس بدمٍ كَدِبٍ اي ضاربٍ الى البياض كانّه دمٌ قد اثّر في قميصه فلحقته اعراضه كالنقش عليه

(مَكْدوبة) زن سپید ناخن سپید رنگ

ك د ج

(س) كَدِجَ الرجلُ كَدَجًا) محركة خورد و شراب اندازه كفايت

ك د ح

(كَدْح) بالفتح خراش يقال به كَدْحٌ اي خدش كُدُوح جمع وقيل الكدح اكثر من الخدش

(كَوْدَح) كجوهر نام مردی

(ف) كَدَحَ في العمل كَدْحًا) بالفتح کوشش نمود و کرد کاری را برای ذات خود خیر باشد یا شر * و كَدَحَ وجهه) خراشید یا روی معیوب ساخت یا تباه گردانید * و كَدَحَ لعياله) ورزید برای عیال خود * وكَدَحَ رأسه بالمشط) شانه کرد موی سر را

(حِمارٌ مُكَدَّح) كمعظم خری که آنرا خران نیک گزیده باشند

(تَكْدِيح) خراشیدن یا معیوب ساختن روی کسی را اشد للمبالغة

(اِكْتِداح) ورزیدن و کسب کردن

(تَكَدُّح) خراشیده شدن پوست

ك د د

(كَدّ) بالفتح شانه سر و جواز که در وی چیزی را کوبند مثل هاون و مانند آن

(كِدَّة) بالكسر زمین درشت

(كَدَد) محركة موضعی است بدیار بنی سُلَيم و لغتی است در كَتَد

(كَدَدَة) محركة آنچه در بن دیگ ماند از طعام و جز آن

(كُدَد) كصرد موضعیست نزدیک بصره

(كُدَدَة) كهمزة آنچه در بن دیگ ماند از طعام و جز آن

(كُداد) كغراب دردی صلیان را و دردی آن و نخلی است که خرما را بوی منسوب کنند

(كُدادة) كخلاصة دردی روغن و آنچه در بن دیگ ماند از طعام و جز آن و موضعی است بمروت مر بنی یربوع را

(بِئرٌ كَدُودٌ) كصبور چاه دشوار آب

(كَدِيد) كامير نمک جوش ناکرده و آواز نمک و قسته که در دیگ ریزند و آبی است میان حرمین شریفین و وادی است قریب نخیل که راه فید بسوی مدینه او را قطع می کند و زمین شکم فراخ و زمین درشت و کوفته * و يَوم الكَدِيد) روزی است مر عربان را که عنتره و وردین عمرو در وی کشته شدند

(كُدَيدة) كجهينة آبی است مر بنی بکر بن کلاب را

(كَدْكَدة) آواز خایسک و سندان جز آن * ونيز كدكدة) از حد در گذشتن در ضحک و زدن صیقل گر معتقله را بر شمشیر و گران بار رفتن و دویدن نرم و راندن سخت

(كِدْكاد) بالكسر از حد در گذشتن در ضحک

(اَكِدَّة) نقبه چراگاه که گیاه آنرا چرانیده باشند * ورأيتهم اَكِدَّةً) ودیدم ایشان را گروه گروه (رأيتُ القومَ اَكْدادًا) دیدم قوم را فرقه فرقه * و رأيتهم اَكادِيدَ مثله * و قومٌ اَكْداد) قوم شتابان

(مِكَدّ) بكسر الميم شانه

(مَكْدود) کوفته و با سپرده

(ن) كَدَّه) رنجانید او را و خواست از وی کد کاری را * و كَدَّ الشيء) کشید آنرا حابه باشد یا سایل و نیز در تعب و مشقت انداخت آنرا * و نیز كَدّ) بالفتح شدت و سختی کار و رنج و ستهیدن در خواهانی چیزی و اشارت کردن بانگشت

(تَكَدْكُد) سخت راندن

(اِكْداد) ستم کردن و باز ایستادن از کاری

(تَكْدِيد) راندن

(اِكْتِداد) کد کاری خواستن يقال اكتدّه اذا طلب منه الكدّ و باز ایستادن

(اِسْتِكْداد) کد کاری خواستن

ك د ر

ج ۴

(اَکْدَل) بالفتح موضعی است
نزدیک مدینه
(کُدْرَة) بالضم تیرگی کُدُورَة
مثله او الکدرة فی اللون والکدورة
فی الماء والعین
(کُدْرِیّ) بالضم والیاء مشددة
ابر تنک و نوعی از سنگ خوار تیره
رنگ پشت ابلق زرد گلو
(کَدَر) محرکة تیرگی هرچه
باشد
(کَدَرَة) بالتحریک گل و لای
حوض که تنگ نشسته یا جای غوک
و مانند آن که بر روی آب باشد
و ابر تنک و پاره از گل تراشه و کلوخ
کلان و دسته درود از زراعت
کَدَر بحذف ها جمع
(حمار کُدُر) بضمتین خر
درشت سطبر
(کَدِر) ککتف و بالفتح تیره
مثل فَخِذ و فَخْذ
(کَدِیر) کامیر آنکه تیرگی
داشته باشد
(کُدَارَة) کثمامة آنچه در بن
دیگ باقی ماند از طعام و خز آن
یا دردی روغن

(اَکْدَر) آنکه تیرگی دارد اکادر
جمع * وبنات الاکدر گور خر
منسوبة الی فحل منها * و نیز
اکدر نام مردی و توجه کرد روی
زمین را رند و نام سگی
(اکادر) چند کوه است و حد
آن اکدر
(اکدریة) مسئله است در فرایض
که شوی و مادر و جد و خواهر
مادری و پدری مانده باشد لقبت
بها لان عبد الملک بن مروان
سأل عنها رجلا یقال له اکدر فلم یعرفها
او کانت المیتة تسمی اکدریة او لانها
کدرت علی زید
(کَدْراء) کصحراء شهری است
بیمن پوست را بوی نسبت کنند
(اُکَیْدِر) کاحیمر لقب حاکم
دومة الجندل
(کَوْدَر) کجوهر پادشاهی است
یا عریفی بود مرمها جریر بن عبد الله
کلابی را
(کُدُرّ) کعتل جوان فربه گرد
اندام سخت و توانا استوار
خلقت
(کُدَیراء) کحمیراء شیر و خرما

که زنان را فربه کند
(کُنْدُر) کقنفذ خر درشت کنادر
کعلابط شله و شیره درختی و کوتاه
بالائی درشت
(کُدَادِیّ) بالضم شوربا
تنک
(س ل ک ن) کَدِرَ کَدَارَة
و کَدَرًا بالتحریک و کُدُورًا
و کُدُورَة و کُدْرَة بضمهن
تیره شد و کذا کَدِرَ عیشه
نقیض صفا و منه خذ ما صفا
ودع ما کدر
(ن) کَدَرَ الماء ریخت آب
را
(کَدَّرَه تکدیرا) تیره کرد
آنرا و یقال کدّر من العیش
ما صفا فتکدّر
(مُنْکَدِر) نام مردی و اسب
بنی عدویة * وطریق المنکدر
راهی از یمامه بسوی مکه
(اِنْکِدَار) شتافتن و نیک
دویدن و فرو ریخته شدن قوم و
فرود آمدن یقال انکدر القوم علیه
ای انصبوا و فرود آمدن ستاره
از هوا قال الله تعالی و اذا النجوم

انکدرت
(تَکَدُّر) تیره شدن
(تَکَادُر) پیوسته نگریستن چیزی
را یقال تکادرت العین فی الشیء
اذا دامت النظر الیه
(اِکْدِرَار) تیره شدن

ک د ر ح
(کِدْرَاح) بالکسر موضعی
است

ک د س
(کُدْس) بالضم خرمن
اَکْدَاس جمع
(کَدْسَة) بالفتح عطسه ستور
و عطسه دادن آن و گاهی در مردم
هم استعمال کنند
(کَادِس) کصاحب فال بدکه
بعطسه دادن گیرند از عطاس و خبر
آن و آهو که از پس پشت درآید
و آنرا شوم دارند کَوَادِس
جمع
(کُدَاس) کغراب برف کوفته
فراهم آورده و عطسه ستور و عطسه
دادن آن
(کُدَاسَة) کثمامة چیزی که
آنرا فراهم آرند و بعض آن را

ج ۲

برىعض آن گذارند
(كُدَّاس) كرمان خرمن وغله
درووه فراهم آورده
(كُنْدُس) كقنفذ بيخ نباتى
است درون آن زرد وبرون آن
سياه مقيى است مسهل ودافع بهق و
چون سفوف آنرا سعوط كنند عطسه
آرد وكندى بينائى وشب كورى را
نافع
(ض) كَدَسَ كَدْسًا) بالفتح
وكِدَاسًا بالكسر وكَدَسَانًا)
بالتحريك عطسه داد * وكَدَسَ بِهِ)
بر زمين افكند اورا * ونيز كَدْس)
بالفتح بشتاب رفتن گران بار
كوفتن وفراهم آوردن چيزى را
(تَكَدُّس) شتافتن ونيك
دويدن ودوش جنبان راه رفتن
وسينه وپائين هر دو پستان برداشته
راه رفتن * ونيز تَكَدُّس)
كاهلانه رفتن ورفتن اسب چنانكه
گوئى گران بار هست

ك دش

(كُدَاش) كغراب نام مردى
(كَدَّاش) كشداد سختى كننده
ونيز مروه كردانشده

(كُنْدُش) كنفذ راست وزباد
معنى
(ض) كَدَشَهُ كَدْشًا) خراشيد
آنرا * وكَدَشَهُ بسَيْفٍ او بِرُمْحٍ)
بزد اورا بشمشير يا نيزه وخسته كرد
ونيز سخت راند وى را وبريد آن را
وانه پس اندود ور كرد * وكَدَشَ
لِعِيَالِهِ) بمشقت ورنج وزيد براى
عيال خويش وقولهم اُكْدُشْ
بِخَبَرٍ كانصر يعنى بطر فى از آن خبر
بده وآگاه كن * ونيز كَدْش)
بعطا وخير كسى رسيد تقول كَدَشْتُ
مِنْهُ عَطَاءً اِذَا اَصَبْتَهُ
(اِكْدَاش) بعطا كسى رسيدن
يقال اَكْدَشْتُ مِنْهُ عَطَاءً اى اَصَبْتُ
(اِكْتِدَاش) عطا يافتن از كسى

ك دع

(كُدْعَة) بالضم خوار وذليل
(كِدَاع) ككتاب جد معتمر بن
مالِك بن عَوف كه با حسين بن
على رضى الله عنهما در طف كشته
شد
(ف) كَدَعَهُ كَدْعًا)
بالفتح دفع كرد اورا وراند

ك دف

(كَدَف) محركة آواز افتادن
پاى ها بر جاى سخت يا آوازى كه
نشنوى بى آنكه بنگرى چيزى را
(اَكْدَفَتِ الدَّابَّةُ) شنيده
شد مر سمهاى آنرا آوازى

ك دل

(كَنْدَلَى) بالفتح وبيد گياهى
است كه بآب دريا رويد
(مُكَدَّل) كمعظم مكدر وتيره

ك دم

(كَدْمَة) بالفتح داغ ونشان
يُقَالُ مَالِلْبَعِيرِ كَدْمَةٌ اِذَا لَمْ يَكُنْ بِهِ
اُثْرَةٌ وَلَا وَسْمٌ
(كِدْمَة) كفرحة بر درشت سطبر
(كَدَمَة) بالتحريك جنبش
يقال سِمِعتُ كدمته
(كُدَم) كصرد نوع از ملخ سياه
سبز سر
(كِدَام) ككتاب نام مردى
(كُدَام) كغراب اصل المرعى وآن
گياهى است شكسته افتاده بر زمين و
چون باران بارد ظاهر گردد ومرو
پر سال خورده وموضعى بيمن
(كُدَامَة) كثمامة بقيه چيزى
كه خورده باشند

(كُدَيْم) كزبير اسم است
مر شخصى را
(كَدَّام بن بَجِيلَة مَازِنى)
كشداد دلاورى بوده
(كُدُمَّة) كدجنة مرد درشت
وسخت
(مَكْدَم) كمقعد جاى طلب
يقال كَدَمَ فِى غَيْرِ مَكْدَمٍ اى
طَلَبَ فِى غَيْرِ مَطْلَبٍ
(ض ن) كَدَمَهُ كَدْمًا)
گزيد آنرا يا بدندان پيشين گزيد
ودرشت آهن بانشان كرد از آن
دروى * وكَدَمَ الصَّيْدَ) راند
شكار را * وكدم الشئ) جست
آن چيز را
(اُكْدِمَ الاَسِيرُ) مجهولا
وثيقت گرفته شد از وى
(مُكَدَّم) كمعظم نيك گزيده
ونام مردى
(مُكَادَمَة) نيك قادر شدن
ستور بر گياه يقال الدَّابَّةُ تُكَادِمُ
الحَشِيشَ اذا لم تستمكن منه

ك دم ل

(كُدُمُّل) بالضمات وشد الميم
كوهى است بوسط درياى يمن

ج ۴

مقابل قریه وضم

لـ د ن

(کَدْن) بالفتح منطفه کردن جامه را وبستن آن والفعل من نصر
(کِدْن) بالکسر وبفتح جامه ایست که از آن پرده سازند یا نهالین که در هودج زیر خود گسترند وهوده ومانند آن که زنان بر وی سوار شوند ویالان وهاون جمع بین وآن پوستِ بابچه ایست دباغت کرده که در آن ادویه وجز آن کوبند کُدُون جمع
(کِدْنَة) بالکسر کوهان وپیه وگوشت یقال للرجل إنّه لَحَسَنُ الکِدْنَةِ وقوم مرد ج ۴
(کَدَن) محرکة تیره
(بَعِیرٌ کَدِنٌ) الکتف شتر بزرگ کوهان باپیه وگوشت کَدِنَة مونث
(کَوْدَن) بالفتح اسپ هجین غیر اصیل وپیل واستر واسپ تاتاری وستور پالانی * کَوْدَنِی) بیای نسبت مثله فی الکل ومرد کاهل کول
(کَدَانَة) بالفتح ناکسی وفرومایگی
(کِدَان) الکتاب پاره از توهای پریشان رسن که بر گره بماند
(کِذْیَوْن) کفرعون خاک ریزه وسرگین پاره وجز آن که بر آن دردی روغن زیت انداخته زره ومانند آن را جلا دهند بوی
(س) کَدِنَ مِشْفَرُ الْبَعِیر) آلوده شد لنج شتر * وکَدِنَ الصِّلِّیَانُ) جریده شد شاخهای آن وباقی ماند بیخ آن
(نَاقَةٌ مُکَدَّنَةٌ) کمکرمة شتر ماده با کوهان وپیه گوشت

لـ د ه

(کَدْه) بالفتح کوفتی که از سنگ وجز آن رسد چندانکه اثر سخت کند کُدُوه جمع وآوازی است که ددان را بدان زجر کنند وبضم وشکستن وجدا کردن موی سر بشانه والفعل من فتح وجیرکی * ونیز کَدْه وکُدُوه) خراشیدن روی
(مَکْدُوه) اندوهگین
(تَکْدِیه) شکستن وجدا کردن موی بشانه
(تَکَدُّه) شکسته شدن یقال سَقَطَ فَتَکَدَّهَ

لـ د و

(کَدْو) بالفتح کُدُوّ بالضم بدرنگ برآمدن گیاه زمین والفعل من نصر ارضٌ کَادِیَة نعت است از آن

لـ د ی

(کُدْیَة) بالضم سختی روزگار وزمین درشت وسنگ بزرگ تابان سخت کُدًی کصرد جمع ویقال ضَبٌّ کُدْیَةٍ وضِبَابُ کُدًی سُمِّیَ به لولعه بحفر الکدیة * ونیز کُدْیَة) کلوخ وجز آن سخت میان سنگ وگل وطعام وشراب فراهم ورده انبار ساخته کَدَاة بالفتح مثله
(کَدًی) منقوصة کالفتی لیسته است بطایف قال وغلط المتاخرون فی هذا التفصیل واختلفوا فیه علی اکثر من ثلثین قولاً * ونیز کَدًی) شیر با جز ماکه بدان دختران را فربه نمایند * ونیز کَدًی) محرکة نوعی از بیمارے سگ بچه وهو داءٌ یاخذ الجراء خاصة یصیبها منه قیئ وسعال حتی یکوی بین عینیه
(مِسْکٌ کَدٍ) الکتف مشک بے بوی
(کُدًی) کفری کوهی است باسفل مکه براه یمن
(مِسْکٌ کَدِیٌّ) الغنی مشک بے بوی
(کَدَاء) کسماء نام عرفات وکوهی ست باعلای مکه ودَخَلَ النبي صلّى الله عليه وآله وسلم مكة منه
(کِدَاء) ککساء بازداشتن وبریدن
(کُدَایَة) کثمامة طعام وشراب گرد آورده انبار کرده
(کَادِي) لغتی است در ذال
(کَادِیَة) سختی روزگار وزمین که گیاهش درنگ برآید
(کُدَیّ) کسمی کوهی است باسفل مکه خرج النبي صلّى الله عليه وسلم منه وکوه دیگر نیز دیک عرفه
(اِمْرَأَةٌ مُکْدِیَةٌ) کمرمیة زن که کسی جماع آن نتواند وقادر نشود بر وے
(ض) کَدَی فلانٌ کَدْیًا) بالفتح کم خیر گردید یا کم ساخت دهش او * وکَدَاه) شد کروا انرا مشغول داشت * وکَدِیَ وَجْهُهُ

خراشيد روی از ا * وكَدَي الزَّرْعُ) تباه گشت کشته آن (س) كَدِيَ الرَّجُلُ بِالعَظْم كَدًي) محرکه گلو گرفته شد باستخوان * وكَدِيَ الفصيلُ تباه گردید معده شتربچه از نا گوارد * ونیز كَدي) کند شدن ناخن انگشتان از کندن زمین وکدی زده گردیدن سگ بچه

(اَكْدَى المَعْدِنُ (اِكْدَاءً) سکون نکرد گوهر را * واَكْدَيْتُ الرَّجُلَ عَنِ الشَّيْءِ) باز گردانیدم از ان * ونیز اِكْدَاء) بزمین درشت وسخت رسیدن حافر یقال اَكْدَى الحَافِرُ اي بَلَغَ الكُدْيَةَ فَلَا يُمْكِنُهُ ان يَحْفِرَ وكَدَا احفَر فأكدى وباميد خود نرسیده باشد ان یقال سأله فأكدى اذا لم يجد مثلها و زفتی کردن وکم خیر شدن منه قوله تعالى واعطى قليلا واكدى اي قطع القليل یا کم گردانیدن دهش را

باب الكاف فصل الذال

ك ذ ب

(كَذب) الكتف دروغ

(كُذَبَة) کهمزة دروغگوی

(كَذُوب) کصبور دروغگوی وتفس كَذُوبة بالتاء مثله فيهما كُذُب ككتف جمع ومنه قرأء بعضهم ولا تقولوا لِمَا تصفُ السِنَتُكُمُ الكُذُبُ فجعله نعتًا للالسنة

(كَاذِب) دروغگوی كُذَّب كركع جمع و شتر ماده که گشنی کرده شود ودم بردارد وباردار نگردد

(كَاذِبة) دروغ وقوله تعالى لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ هو اسم يوضع موضع المصدر كالعافية والعاقبة

(كُذْبَى) کبشری دروغ

(كَذْبَان) کسکران دروغگوی

كَيْذَبَان) بفتح الكاف والذال وكَيْذُبَان بالفتح وضم الذال مثله * ونیز كَيْذُبَان المُحَارِبِي عدِيُّ بن نصر بضم الذال شاعر است

(كُذْبَان) کعثمان دروغ

(كَذَّاب) کشداد دروغگوی * وكَذَّابَان مُسَيلمه حنفی و اسود عنسی وكَذَّابُ بني كَلْب خَبَّاب بن مُنقِذ وكَذَّابُ بني طابخة وكَذَّابُ بني حِمَّاز شاعران اند

(كُذَّاب) کرمان وبخفف دروغ

(اُكْذُوبَة) کاعجوبه دروغ

(كُذُبْذُب) بالضمات الثلث مشدد الذال ومخففها دروغگوی كُذُبْذَبَان بالضم مثله

(تِكِذَّاب) بکسر التاء والكاف وشدد الذال دروغگوی

(مَكْذَبَة) کمقعده دروغ مُكْذَبَة بضم الميم والذال مثله

(مَكْذَبَان) بفتح الميم والذال دروغگوی مَكْذَبَانَة بالتاء مثله

(مَكْذُوب) دروغ مَكْذُوبَة بالتاء مثله يقال لَيْسَ لِفُلانٍ مَكْذُوبَة * ونیز مَكْذُوبة زن سست وضعیف

(ض كَذَبَ كَذِبًا) ككتف وكِذْبًا وكِذْبَة بالكسر والفتح فيهما وكَذَابًا ككتاب وكِذَّابًا بالكسر وشد الذال دروغ گفت كُذِبَ الرَّجُلُ مجهولا بدروغ آگاهانیده شد * وكَذَبَتِ النَّاقةُ) کاذب گردید * وگاهی كَذَبَ بمعنی وجب آید ومنه كَذَبَ عليك الغَسلُ اي وجب عن عمر رضي الله عنه ثلثة اسفار كَذَبْنَ عليكم الحج والعمرة والجهاد او معناه كَذَبَتْهُ نفسُهُ اذا مَنَّتْهُ الاماني وخيلت اليه من الامال ما لا يكاد يكون اي ليكذبك الحج اي لِيُنَشِّطكَ ويبعثك على فعله ومن نصب الحج جعل عليك اسم فعل وفي كَذَبَ ضمير الحج والمعنى كذب عليك الحج ان ذكر انه غير كافٍ هادمٍ لما قبله من الذنوب عنه ايضًا رضي الله تعالى عنه وقد شكا رجل اليه النقرس كَذَبَتْكَ الظهائر اي عليك بها اي بالمشي في الهواجر حافيا وهذه كلمة يقولها العرب في معنى الاغراء قال ابن عمر رضي الله تعالى عنهما ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الحجامة على الريق فيها شفاء و بركة وتزيد في العقل والحفظ فيوم الخميس والاحد كذباك او يوم الاثنين والثلثاء كذباك اي عليك بهما ويقال كَذَبَكَ العسل اي عليك به

(اِكْذَاب) دروغگوی یافتن کسی را و دروغ را انگیختن و انکار

ج ٣

کردن کذب کسی را ویقال اَکْذَبْتُهُ
اِذا اَخْبَرْتَ اَنَّهُ جَاءَ بِالْکَذِبِ
و رواهُ و کَذَّبْتُهُ اذا اخبرتَ انه
کاذبٌ یقال کذبته و کذبته
یعنی میگویند مرشخصی را که بانگ کنند
او را او و ساکت باشد و بنماید که در
خواب است قد اکذب الرجلُ
وهو الاِکْذابُ
(مُکَذِّب) کمحدث ناقه که
کشنی کرده شود و دم برداردو
باردار نگردد
(کَذَّبَ بِالامر تَکْذِیباً و کِذّاباً)
بالکسر و شدالذال نیک انکار کرد
آنرا و منه قوله تعالی کَذَّبُوا بِاٰیٰتِنَا
کِذّاباً * و کَذَّبَ فُلَاناً)
دروغ گوی گردانید آنرا و گفت
او را که دروغ گفتی * و کَذَّبَ
عَن اَمْرٍ) از اراده باز ایستاد
* و کَذَّبَ لبن الناقة) رفت
شیر آن * و کَذَّبَ عَن فُلَانٍ)
برگردانید از وی * و کَذَّبَ الوَحْشِیُّ
یک دو تک رفت و ایستاد تا ببیند
آنچه پس او است * و نیز تَکْذِیباً
کاذب شدن ناقه و یقال حَمَلَ
فُلَانٌ فما کَذَّبَ یعنی بددلی ج ۴

نکرد * و ما کَذَّبَ اَنْ فَعَلَ
کَذَا) یعنی درنگی نکرد
(کَاذَبْتُهُ مُکَاذَبَةً و کِذَاباً)
بالکسر همدیگر را دروغ گوینده ایم
یا دروغ گفتیم
(تَکَذَّب) به تکلف دروغ
گفتن و دروغ گوینداشتن کسی
را
(تَکَاذُب) باهم کذب کردن
به دوستی و سخن دروغ گفتن
ك ذ ج
(کَذَج) محرکه کده که خانه و
جائی باش باشد معرب است
ك ذ ح
(ف) کَذَحَتْهُ الرِّیحُ کَذْحاً)
بالفتح خاک و سنگ ریزه انداخت
باد بروی
ك ذ ذ
(کَذَّان) گکتان سنگی
نرم همچو کلوخ
(کَذْ کَذَة) کدحرجة
سرخی سخت
(ض) کَذَّ) درشت گردید
(اِکْذَاذ) بسنگستان نرم
سنگ در آمدن

ك ذ و ر
(کَذَا) چنین یقال فَعَلْتُ کذا او
کذا و چندین و هو کنایة عن العدد
تنصب ما بعدها علی التمییز یقال
لی عنده کَذَا درهماً کما تقول عندی
عشرون درهماً الکاف حرف
التشبیه و ذا للاشارة
(کَاذِیّ) روغنی ست و گیاهی
خوشبو و سرخ هرچه باشد و نیز نباتی
است کثیر الوجود در بلاد عمان و
یمن و هند و دکهن و بنگاله بهندی
کیوره است گل آن سپید شبیه بدرخت
کلان خوشبوی خصوص گیاهی
درونی و را آخر دوم گرم و خشک
و نزد بعض معتدل مایل بحرارت و
یبوست و عرق الکاذی جهت
خفقان و اعیا و ماشری وجدری و مانند
آن بهترین دوائی است
باب الکاف فصل الراء
ك ر ب
(کَرْب) بالفتح اندوه دم
گیر کُرُوب جمع
(کَرْبَة) بالفتح جای رفتن آب
در وادی و آب را به آن کِرَاب
گکتاب جمع * و فی المثل الکِرابُ علی البقر

ویقال الکِلاب علی البقر برفع الباء
و نصبها یضرب فی تخلیه المرء
و صناعته و معناه خَلِّ امرأً و صناعته
و سیجئ فی ك ل ب
(کُرْب) بالضم نزدیک مانند
و مقدار یقال هذا اِبِلٌ مائة او کُرْبُها
ای نحوها و قُرابها
(کُرْبَة) بالضم اندوه دم گیرد
لقب محمود بن سُلیمان قاضی بلخ
(کَرَب) محرکه بیخ شاخ خرما
سطبر پهن لمصق بتنه و رسن که بدسته
دلو بندند تا رسن کلان نپوسد
و تباه نگردد
(کَرَبَة) محرکه چوب خانه که
در آن سر ستون خانه در کنند
(اَبُو کَرِب) کگتف کنیت اسعد
تُبَّع یمانی است و ابو ثور عمرو بن
مَعْدِیکَرِب از دلاوران عرب
وهما اسمان جُعِلا اسماً واحداً و فیه
لغات رفع الباء ممنوعاً و فتحها ایضاً
کذلک و الاضافة مصروفاً و ممنوعاً
و الیاء من معدی ساکنة علی کل
حال و النسبة الیه مَعْدِیٌّ و کذلک
النسبة فی کل اسمین جعلا واحداً
ینسب الی الاسم الاول فیقال بعلیّ

وخمسيّ وتأبطيّ ويصغّر الاول
ايضًا* ومقدام بن معدي كرب
صحابي است
(عمرو بن عثمان بن كرب) کرز ومتکلم یکی است
(کریب) کامیر سخت اندوهمند
وچوب نان پز که بدان نان را گرد سازد وزمین کشت کار شیار کرده وکعب از نی
(کریبة) کسفینة سختی وبلا کرائب جمع
(ابو رشد بن کریب بن ابی مسلم) کزبیر تابعی است * ونیز (کریب) گروهی از محدثان
*(وابو کریب) محمد بن العلاء بن کریب همدانی استاد است مر بخاری ومسلم را (وذو کریب) موضعی است
(کرابة) کثمامة وبفتح خرما که از بیخ شاخ چینند بعد درو واکربة کاغلمة جمع کانه جمع علی طرح الزائد لان فعالا لا یجمع علی افعلة
(کروبيّ) بالفتح وتخفیف الراء وتشدید الیاء مهتر فرشتگان کروبیّون جمع

(اناء کربان) کسکران آوند نزدیک پر رسیده
(ما بالدار کرّاب) کشداد نیست در خانه کسی
(کربه الغمّ کربًا) دشوار وسخت گردید غم بروی واندوهگین کرد مکروب نعت است از آن
* وکرب الدّلو) کرب بست دلو را
* وکرب کروبًا) بالضم نزدیک گردید وکرابه را خورد * و
کرب ان یفعل کذا) نزدیک است که چنان کند * وکربت الشّمس) قریب بغروب شد بن سید
وکذا کرب الشیء ای دنا
* وکرب حیوة النّار) افروختن نزدیک گشت * وکرب النّاقة) بارکردن ناقه را * وکرب الرّجل الکرب) بانگ آورد کریب را
* وکرب فلان) گرفت از نخله بیخ شاخش را وتخم کاشت در زمین کریب * ونیز کرب) تافتن وتنگ گردانیدن بند بر بندی وبرگردانیدن وشیار کردن زمین را جهت کشت کراب مکتاب بشله

(س) کرب الرجل کربًا) محرکة سیری دبریده شد رسن دلو وی
(مکرب) کمحسن شتاب یقال جاء مکربا ای مسرعا
(مکرب) کمکرم بند اندام پر از پی وسخت ودرشت واستوار از جبل ونبا ومفصل وجز آن واستور محکم واستوار بند وهر بند محکم واز اسپ وشتر که از شدت سرمایش دروازه آرند تا از گرمی دود گرم گردد
(مکربات جمع
(اکراب) کرب بستن دلو را الو مکربة نعت است آن برکردن وشتافتن ویقال خذه بجلدیک باکراب اذا امرته ان یسرع السعی
(تکریب) کرب بستن بر دلو وخرمای کرابه خوردن وبانگ آوردن کریب آن بز را
(مکاربة) نزدیک شدن باهم یا آهنگ کردن بسوی چیزی
(تکرّب) کرابه چیدن یقال خرجوا یتکربون ای یلقطون الکرابة
(اکتراب) سخت اندوهناک

گردیدن
ک ر ب ج
(کربج) کجندب دکان یا رخت دکان تره فروش
ک ر ب ح
(کربحة) بر زمین افکندن یا گران بستن ونوعی از دویدن وکم از کردحة
ک ر ب د
(کربد فی عدوه) کوشش نمود در دویدن ونیک دوید
ک ر ب ر
(کربر) کزبرج قال جکاه ابن جنّی ولم یفسّره وعندی انه تصحیف والصواب بالزاء اخره ج ۴
ک ر ب ز
(کربز) کزبرج خیار بزرگ
ک ر ب س
(کربسة) کدحرجة رفتار بندی
(کرباس) کقرطاس جامه پنبه سپید معرب کرباس بالفتح غیّروه لعزّة فعلال والکرباسة اخص است از آن کرابیس جمع کرابیسیّ بتحتیه بعد موحده منسوب بوی کانه شبّه بالانصاری والاول القیاس

کرباسی
(هو مکرِبَس الرّأس) بکسر با
گرد سر

ک ر ب ش

(کَرِبشة) کدحرجه رفتار بندی
و گرفتن چیزی را و بستن آنرا و
فراهم آوردن ستور پایهارا جهت
برجستن و مانند آن
(تکرّبش) برا گرفتن و در
ترنجیدن اندام

ک ر ب ع

(کَربعه کربعةً) زمین
افکند او را * وکربع الشیء بالسیف
تیغ بریدن چیزرا * وکربع
قوائمه) از هم کشاد پایهارا

ک ر ب ل

(کَربل) کجعفر گیاهیست که
گلش سرخ درخشان روشن
باشد
(کربلة) بالفارسی ستی پای
مکربل نعت است ازان یقال
هو یمشی مکربلا کانه یمشی
فی الطین و نگل رفتن و تاب
درآمدن و آمیختن و پاکیزه کردن
گندم و برباد کردن آنرا

(کِربال) ککرطاس کمان ندف
(کُربال) بضم شهرستانی است
بفارس
(کَربلاء) بالفتح والمد موضعی
است قتل فیه حسین بن علی رضی
الله تعالی عنهما

ک ر ت

(کَرِیت) کامیر تمام و کامل
(تکریت) کتصریف شهری
است نامیده بتکریت که نام دختر
وائل است

ک ر ت ب

(تکرتب علینا) برگردید
برما

ک ر ت ح

(کرتحة) برزمین افکندن
(تکرتح فی مشیته) اشتاب
گذشت و رفت

ک ر ت ع

(کرتع) کجعفر پست قامت
(کرتعة) درامر بیهوده و
ناخواسته افتادن یقال کرتع
اذا وقع فیما لا یعنیه

ک ر ت م

(کرتم) کزبرج تبر
(کُرتُوم) کعصفور سنگ گنج
تابان و رشت و زمین بلند و دراز
و نام حرّه بنی عذره که زمینی است
سنگلاخ سوخته

ک ر ث

(کَرِیث) کامیر بد دل و آزرده
یقال انه لکریث الامر اذا کع
و نکص و امر کریث کار دور
اندوه اندازنده کارث مثله
(کَراث) کسحاب درختی است
بزرگ که در کوهای طائف روید
و کوهی است
(کُرّاث) کرمان نوعی از
تره و گندنا
(کَریثاء) بالفتح والمد غوره
خرما طیب
(ن ض) کرثه الغم) دشوار
شد بروی اندوه و قال الاصمعی
لا یقال کرثه بل اکرثه
(اکراث) سخت و دشوار
گردیدن غم و اندوه
(اکتراث) پروا کردن و
باک داشتن یقال ما اکترث له
ای ما ابالی به
(انکراث) سپری شدن و
بریده گردیدن یقال انکرث الحبل
اذا انقطع

ک ر ث ء

(کَرثأة) انبوه شدن موی و
جزآن و برهم نشستن
(کِرثِئ) کزبرج ابر بلند رفته
برهم نشسته و پوست بیرون بیضه
(کِرثِئة) بالتاء و قد یفتح گیاه
گرد و فراهم آمده انبوه و درهم پیچیده
(البسر کرثئاء) بالفتح ممدودا
غوره نیکو بسر کراتاء مثله
(تکرثؤ) بمعنی کرثأة است

ک ر ث م

(کرثمة بن جابر بن هرّاب)
بالفتح مردیست از بنی سامه بن لؤی

ک ر ج

(کَرَج) محرکه شهرابی دلف عجلی
و دهی است بدینور
(کُرَّج) کقبر کرّه که بچه اسپ
و ستور باشد معرب است
(کُرّجی) کقبری منسوبا
مخنث
(کَرارِجة) بالفتح ماهیست
کوچک سبز رنگ کُریج
کقذعمل مثله

ج ۳

(س) كَرِجَ الْخُبْزُ كَرَجاً محركة تباه گرديدنان وكره برآورد
(اِكْرَاج) تباه شدن نان وكره برآوردن وى
(تَكْرِيج) تباه گشتن نان وكره برآوردن آن
(تَكَرُّج) تباه شدن نان وسبز گرديدن وكره برآوردن نان

ك ر ح

(كِرْح) بالكسر خانهٔ پارسائے ترسايان اَكْرَاح جمع
(كَارِح) غلق مروم كَارِحَة بالتاء مثله
(اُكَيْرَاح) بضم الهمزة وفتح الكاف چند جايگاه است كه ترسايان در روز عيدهاے خود بطرف آن برآيند

ك ر خ

(كَرْخ) بالفتح محله است به بغداد كه شاپور ذو الاكتاف آنرا بنا كرده * وكَرْخُ بَاجُدَّا محله بسرمن رأى * وكَرْخُ جُدَّان انزديك خانقين * وكَرْخُ الرَّقَّة بالجزيره وكَرْخُ مَيْسَان بسواد عراق * وكَرْخُ خُوزِسْتَان دهى است معروف ويقال كَرْخَة بالتاء * وكَرْخُ عَبْرَتَا بنهروان
(كَرَاخَة) كسحابه تور يا پارهٔ لغة سَوَادِيَّة
(كَرُوخ) كصبور دهى است بهرات ازان ده است امام عبد الملك بن ابو القاسم
(كَارِخ) آنكه براند آب را
(كَرْخِينِى) مقصوراً قلعه است برشتهٔ بلند نزديك اربل
(اُكَيْرَاخ) بضم الهمزة وفتح الكاف موضعيست وهو بالخاء
(كَرْخَايَا) آب خورى است كه آبش از عمود نهر عيسىٰ ميرسد

ك ر د

(كَرْد) بالفتح گردن يا بن آن فارسى است معرب * ونيز كَرْد راندن ودور كردن دشمن او بريدن شَارِبٌ مَكْرُودٌ اى مقطوع نعت است ازان
(كُرْد) بالضم گروهى است اَكْرَاد جمع وجد انها كُرْدُ بن عَمْرٍو مُزَيْقِيَا بن عامر بن ماء السّماء نسبهم الشعراء الى اليمن ثم الى الازد قال * لعمرك ما كرد بن عمرو بن عامر * بعجم ولكن خالط العجم فاعتجم * ونيز كرد كرد زمين زراعت كُرْدَة يكى ودهى است ببيضاء * وكُرْدُ بن قاسم ومحمّد بن كَرْد اسفرائنى محدثان اند
(كُرْدِيَّة) بتشديد يا خرما كه در كرانهاے جله باشد
(مُحَمَّد بن كُرْدِيّ) كزبيرى منسوبا محدث است
(عبد الحميد بن كُرْدِيد) كقنديل محدث است ثقه
(كِرْدِيدَة) كقنديلة تودهٔ انبار بزرگ از خرما وخنور خرما وخرما كه در تك وكرانهٔ جله بماند كَرَادِيد وكِرَاد بالكسر جمع
(كُرْدِين عبد الله بن قاسم) بالضم محدث
(مُكَارَدَة) بهمديگر راه دور كردن ورا ندن باهم

ك ر د ح

(كَرْدَحَة) شتاب دويدگے وبر زمين افكندن ودويدن كوتاه بالا ودويدن خر
(كِرْدِح) كزبرج كنده پير ومرد درشت وسخت
(كِرْدَاح) كقرطاس شتاب رونده
(كُرَادِح) بالضم كوتاه بالا
(كَرْدَحَاء) بالفتح والمد نوعى از رفتار وقياسه القصر
(مُكَرْدَح) بكسر ميم خوار وحقير وخود نماينده خود را
(تَكَرْدُح) گرد گرديدن يقال سَقَطَ مِنَ السَّطْحِ فَتَكَرْدَحَ و شتاب گذشتن

ج ۴

ك ر د م

(كَرْدَم) كجعفر ناحيه ايست بعجم
(كِرْدَام) كقرطاس بنا وشجار ومانند آن وانباشته خاك منقوله از مكان مملوك ومنه قول الفقهاء يجوز بيع الكردام ولا شفعة فيه

ك ر د س

(كَرْدَسَة) بالفتح بند وقيد رى است كه در ان قدم نزديك گذارند مانند بنديان
(كُرْدُوس) كعصفور كله بزرگ از اسپان كُرْدُوسَة بالتاء مثله وعضو كَرَادِيس جمع ومنه فى

صفته صلی الله علیه وسلم
ضخم الکرادیس ای الاعضاء * ونیز
(کُرْدُوسَة) هر استخوان کلانه
بند اندام چون دو کتف و دو زانو
و جز آن کَرَادِیس جمع و هر
استخوان آگنده گوشت و کُرْدُوس بن
قیس و معویه پسران مالک بن
حنظلة
(مُکَرْدَس) کمسرهد مرد
دستها و پایها بهم چفسیده
و در هم اندام
(تَکَرْدُس) فراهم آمدن
اندامها و در ترنجیده شدن
(کَرْدَسَ الخَیلَ کَرْدَسَةً)
کله کله گردانید اسپان را * و
(کُرْدِسَ الرَّجُلُ) مجهولا گرد
آورده شد دست و پایش * ونیز
(کَرْدَسَة) سخت راندن

ک ر د م

(کَرْدَم) کجعفر کوتاه قد دلاور
* وکَرْدَم بن سُفْیَان وکَرْدَم
بن ابی السَّنَابِل وکَرْدَم بن ابی
السَّائِب * وکَرْدَم بن قَیس
صحابیان اند وکَرْدَم بن شُعْبَة
مردی است که بر دَیَّان بن صِمَّة نیزه
انداخته
(کَرْدَمَة) کوتاهانه دویدن
یقال کَرْدَمَ ای عَدَا عَدْوَ
القَصِیرِ او عَلَی جَنْبٍ واحِدٍ و
فراهم آوردن تمام و آماده نمودن آنها را
(کُرْدُوم) کعصفور کوتاه بالا
(تَکَرْدُم) از ترس دویدن

ک ر ر

(کَرّ) بالفتح شد از پوست خرما
یا از برگ آن و رسن که بر درخت
با و برآیند یا رسن کنده یا عام است
و رسن پالان که بدان دو ظلفه آن
بسته شود اکرار جمع و رسن بالان
کُرُود بالضم جمع و چاه و بضم
نیز آید و چاه خرد در زمین نرم که
باب نزدیک باشد یا جای که
آب را در آن جمع کنند تا روشن
و صاف گردد و کِرار ککتاب
جمع و مندیل که بر آن نماز کنند
اَکْرَار و کُرُور جمع
(کَرَّة) بالتاء یکبار و یک حمله
کَرَّات جمع و بامداد و شام * و
هما کَرَّتان
(کُرّ) بالضم پیمانه خوار بار که مر
اهل عراق راست اکرار جمع *
و بار شش خروار شصت قفیز یا
چهل اردب باشد و جای در جوی
است که بر تفلیس شده می آید و
جایی است بفارس و شهرستانی
بناحیه موصل
(کُرَّة) بالضم پشکل پاره یا پشکل
گنده بوی که بدان زره را جلا دهند
(کَرِیر) کامیر آواز سینه که با آواز
گلوی خبه کرده ماند یا آواز گلوی
خبه کرده و گرانی آواز و گرفتگی گلو
که از گرد و غبار بهم رسد و جوی است
(کَرَار) کقطام مهره است که بدان
زنان مردان را بند نمایند تقول
السَّاحِرَةُ یا کَرَارِ کُرِّیهِ ویا
هَمْرَةُ اهْمِرِیهِ اِنْ اَقْبَلَ فَسُرِّیهِ
وَاِنْ اَدْبَرَ فَضُرِّیهِ
(کُرَّی) کبشری حمله
(کَرَّان) بالفتح مشدده محله
است باصفهان و شهری بناحیه
تبت و قلعه بمغرب
(کَرَّار) کشداد برگردنده و حمله
کننده و مهربانی نماینده
(کَرْکَر) کجعفر غلاف زه
شتر و تکه و کاو و شهری است نزدیک
بیلقان بنا کرده نوشیروان و هی
میان بغداد و قفص
(کِرْکِرَة) کزبرجة سینه پیل
شتر و آن کردی سخت میان سینهٔ
اوست یا سینه هر ستور ذی خف
و گروهی از مردم و نام والد عمرو
لغوی * ونیز کَرْکَرَة بفتح الکافین
و کسرهما مردی است کان علی
ثقل رسول الله صلی الله علیه وسلم
فی بعض مغازیه له ذکر فی الغلول
من کتاب الجهاد
(کُرْکُورَة) بالضم رود باری
است دور تنگ
(مَکَرّ) بالفتح حرب جای
(مِکَرّ) بالکسر برگردنده و حمله
آرنده * وفرس مِکَرّ اسب
جنگ و حمله
(نَاقَةٌ مِکَرَّةٌ) بالتاء ناقه
که روزی دو بار دوشند او را
(ن) کَرَّ عَلَیهِ کَرًّا بالفتح و
کُرُورًا و کَرِیرًا کامیر و تَکْرَارًا
بالفتح حمله کرد بر وی و میل نمود و مهربانی
کرد * وکَرَّ عَنْهُ باز گردید از وی
* وکَرَّ المُخْتَنِقُ کَرِیرًا
بانگ کرد گلوی خبه کرده * ونیز
کَرّ باز گردانیدن لازم متعد

ج ٣

(کَرْکَرَة) کدحرجة قرقرهٔ
خنده وکوفتن دانه وشکستن آنرا
خندیدن وهزیمت خوردن و
گردانیدن باد ابر را وبانگ کردن
باکیانرا وفراهم آوردن چیزی را
ودور کردن وبند نمودن یقال
کَرْکَرْتُهُ عَنِّي اي دفعته
وآسیا گردانیدن
(مُکَرَّر) کمعظم رای مهمله
مُتَکَرَّر مثله وبرگردانیده
(کَرَّرَه تَکْرِیرًا وتَکْرَارًا)
بالفتح وتَکِرَّة بفتح التاء وکسر
الکاف وکَرْکَرَةً بالفتح
بارها برگردانید آنرا
(تَکَرُّر) دو دله شدن و
مکرر گردیدن
(تَکَرْکَرَ الرَّجُلُ) فرو افتاد
در هوا* وتَکَرْکَرَ الْمَاءُ) باز گشت
آب بمسیل خود* وتَکَرْکَرَ فِي
أَمْرِهِ) دو دله شد در کار خود

ك ر ز

(کُرْز) بالضم خرجینهٔ شبان
کِرَزَة کقردة جمع ونام پسر عَلْقَمَه
یا آن کوز است وکُرْزبن وَبَرَة و
کُرْزبن جابر وکُرْزبن اسامه
وابو عبد الرحمن کرزبن ثعلبة
وقیل اسمه یزید بن انیس* ونیز
کُرْز دیگر غیر منسوب صحابیان اند
وام کُرْز کعبیّه صحابیه
(کَرَاز) کسحاب نام اسپ
حصین بن علقمه ذکوانی یا آن
بهر دو زا است
(کُرَاز) کغراب شیشه وکوزهٔ
سر تنگ کِرْزَان بالکسر جمع
(کَارِز) نام مردی
(کَارِزَة) دهی است به نیشاپور
از آن ده است ابو الحسن کارِزِی
شیخ مر عبد الرحمن بن سراج را
(کَرِیز) کامیر میوه
(کُرَیْز) کزبیر نام مردی
(کُرَّز) کقبر ناکس فرومایه
وخبیث وحاذق وعاجز فرو مانده
در سخن وچرغ وباز که بسته باشند
تا پر بریزاند ویا هر دو مرغ که یکسال
دوم در آمده باشد کَرَازِزَة
جمع
(کَرَّاز) کشداد قچقار که خرجینه
شبان بردارد وپدر سلیمان محدث
(کُرَّاز) کرمان کوزه تنگ
سر وشیشه
(کُرَّزِيّ) بالضم بیای مشدد
ناکس وخبیث پلید
(کَارِزِین) شهری است بفارس
از آن شهر است محمد بن حسین مُقْرِی
حرم قال ع بِهِ وُلِدتُّ ونیز بسوی
آن منسوب اند اکثر محدثان وعلما
(کَرْزَین) بالفتح مثنی قلعهٔ
است
(مِکْرَز) کمنبر نام مردی
(ض، کَرَزَ کُرُوزًا) در آمد
در چیزی وپنهان گردید* و
کَرَزَ اِلَیْهِ) پناه برد بوی وسیلان
کرد سوی وی* وکَرَزَ الفَحلُ البَوْلَ
بوئید کش کمیز را
(س، کَرِزَ کَرَزًا) دوام کرد
بر خوردن قروت
(مُکَرَّز) کمعظم ناکس فرومایه
(کُرِّزَ الْبَازِي تَکْرِیزًا مجهولا
افتاد پرهای آن
(کَارَزَ اِلَی الْمَکَانِ) تبافت
وپنهان شد در وی* وکَارَزَ عَنْهُ)
گریخت از آن* وکَارَزَ فُلَانًا)
عاجز کرد اورا

ك ر ز م

(کَرْزَم) کجعفر تبر ومرد خرد
بینی ونام شخصی
(کَرْزَمَة) نیم روز خوردن
ونام مردی
(کُرْزُم) بالضم بسیار خوار
(کِرْزِم) بالکسر تبر وبلیه
سخت

ك ر ز ن

(کَرْزَن) بالفتح وبکسر تبر
بزرگ
(کِرْزِین) بالکسر تبر یا تبر
بزرگ کَرَازِین جمع وفي
حدیث ام سلمة ماصدقت
بموت النبي صلی الله علیه
وسلم حتی سمعت وقع الکرازین
ای وقعها في حفر قبره
(ابو جعفر محمد بن موسی
بن رجاء کَارَزِینی)
محدث است

ك ر س

(کِرْس) بالکسر جایهای دم
مجتمع وفراهم آمده در هم پیوسته و
گروهی از مردم اَکْرَاس جمع
اَکَارِس وبدجمع الجمع وخانه
که برای بزغالگان بنا کنند مانند
خانه کبوتران وآنکه با خاکستر

ج ۴

وخزان آمیخته والصواب باللام
دخلت فی است مرنبی عدی را و
سرگین وکمیز بر بهم نشسته واصل
هرچیزے وایضاً کِرس وجد
اَکراس لقلائد والوشح ونحوها
یقال قلادة ذات کِرسَین وذات
اکراسٍ اذا ضممت بعضها الی البعض
کَرسی) کسکرے موضعیست
بیان در کوه سنجار
(کُرسیّ) کترکے سخت وکمیزو
علم ودانش ودانش مند وملک
وقدرت باری وتدبیر او سبحانه
کَراسِیّ تبشدید یا جمع وے ج ۴
است بطبریه دوران وه عیسی
علیه السلام حواریون را فراهم
آورده ودر اطراف ونواح روانه فرمود
(کِریَاس) بالکسر خلاجائے
بربام که کاریز آن بر زمین باشد
فعیال است بزیادت یا از کرس
که بمعنی بول وسرگین است
کَرَابِیس) جمع
(کُرَّاسَه) کرانه جزوی از
اجزائی کتاب کُرَّاس بحذف
تا وکَرَارِیس جمع
(کَرَوس) کعلمس وقد لضم
الواو بزرگ سر از مردم وشیر وسخت
سرو شتر بزرگ سبل درشت پای
ونام مردی وشاعری است طائی
(قِلادَةٌ مُکَرسَة) کمکرمة قلاده
که مروارید ومهره آن در رشته
کشیده پس آن هر دو را یکجا کرده
با مهره های کلان فاصل ضم کنند
(اَکرَسَتِ الدّابة) با کرس شد
ستور * ونیز اِکراس) در
کرس در آوردن نزغالکان را
وسرگین پر شدن خانه
(مُکَرَّس) کمعظم جوان کوتاه
بالا پر گوشت
(قِلادَةٌ مُکَرَّسَةٌ) کمعظمه بمعنی
قلاده مکرسة کمکرمة است
(تَکرِیس) محکم کردن بنا را
(اِنکِرَاس) برروے در افتادن
وبر روی در آمدن در چیزے

ك رس ع

(کُرسَعَة) بالضم گروه مردم
(کُرسُوع) کعصفور استخوان
بر آمده پیوند سر دست از
سوے خنصر یا استخوانک خرد کا
نزدیک بند دست ستور وگوسپند
ومانند آن
(کُرسُوعَة) بالتا گروه مردم
(کَرسَعَ کَرسَعَةً) دوید کرسع
فلانًا) بشمشیر زد بر کرسوع وے

ك رس ف

(کَرسَفَة) بے پای ستور بریدن
وتنگ بستن شتر را
(کُرسُف) کقنفذ پنبه کرسوف
کعصفور مثله ومنه الحدیث
للمستحاضه احتشی کرسفا
ولیقه دوات
(کُرسُفِیّ) بالضم منسوب نوعی از
انگبین سفید کانّهُ سُمّی لبیاضه
(کُرسُفَّة) بالضم مشدد قالفا
موضعیست
(کِرسَافَة) بالکسر تیرگی خشم
وتاریکی آن
(تَکَرسُف) در آمدن بعض
چیزے در بعض

ك رس م

(کَرسَمَة) خاموش گردیدن و
چیزے نگفتن وچشم فرو خوابانیدن
وسر فرو افکندن

ك رس ن

(کَرسَنَة) کدحرجة درختی است
خرد که دانه اش را کاودانه خوانند
وآن در غلاف باشد مدور قریب
بقدر نخود وتیره رنگ مایل بسرخی
وتلخ وتندے عیر ماکول است
مورث درد سر مسهل وملین طبع
ومنقی سینه وشش وبول آور خون
فربه کن ستور وجهت سعال نافع
وآرد آن با شراب جهت گزیدن
سگ دیوانه واقعی وگزیدن مردم
نافع تر وکیاهے است که گشنی
نامندش

ك رش

(کَرش) بالفتح شهری است
میان کفا وازق * ونیز کَرش)
بشکنبه در آوردن چیزے را والفعل
من ضرب منه قول من کلّفتنا
امرًا ان وجدتَّ ذلك فاکرش
یعنی ان وجدت الیه سبیلا
فاکرش اصله ان رجلا فصّل شاة
فادخلها فی کرشها لیطبخها
فقیل له ادخل الراس فقال ان
وجدتُّ الی ذلك فاکرش
(کِرش) بالکسر وککتف شکنبه
ستور نشخوار زننده چون معده مردم را
مونث آید کُرُوش جمع وعیال
وفرزندان خرد مرد یقال هم کِرشٌ

منتورة ای صبیان صغار و گروه
مردم ومنه الحدیث الانصار
کرشی وعیبتی و پاره زمین
بلند یا نشیبه و کوهی است بدیار
بنی ابی بکر بن کلاب و گیاهی است
خوش گوار ترین چراگاه
(کرشان) دو قبیله از دو عبد القیس
(کرشیون) باشندگان واسط
لان الحجاج لما بناه کتب الی
عبد الملک انی اتخذت مدینة
فی کرش من الارض بین الجبل و
المصرین وسمیتها بواسط
(کراش) کگتاب کوهی است
(کرشاء) کصحراء زن بزرگ
شکم و پای گوشتناک هموار اخمص
و خر و انگشت و خر ماده بزرگ
تهیگاه بزرگ سرین و زهدان
دور تک و اسب بسطام بن
قیس
(کرشان) بالضم پدر قبیله است
(کراش) کزنار جانوری است
(تکریشة) بفتح الفوقیة آنچه
در شکنبه پزند
(س) کرش الجلد کرشا
محرکه در ترنجید * و کرش

الوجل) با گروه شد سپس تنهای
(مکرشة) کمحدثة بدر خربزه
(مکرشة) کمعظمة نوعی از
خوردنی که از گوشت و پیه در پاره
کرده بریده شکنبه شتر ترتیب دهند
(تکریش) ترش کردن
روی را و گرنشته ساختن
(تکرش) فراهم آمدن قوم و
ترنجیده و درژم شدن روی
(استکرشت الانفحة) کرش
گردید انفحه و ذلک اذا رعی
الجدی النبات لان الکرش
تسمی انفحة ما لم یاکل الجدی
فاذا اکل تسمی کرشا وهذا
خلاف ما قال فی تفسیر الانفحة
* و نیز استکراش) بزرگ شدن
شکم کودک از بسیار خواری
ک رش ب
(کرشب) ورشب است زنة و معنی
ک رش ف
(کرشفة) کدحرجة و تکسر
زمین درشت کرشافة
بالکسر کذلک
ک رش م
(کرشمة) بالفتح رخسار روی

(کرشوم) کعصفور زشت روی
ک ر ص
(کریص) کامیر پنیر یا طی توث
یا با حصیص آمیخته یا پنیر با آمیغ
وخیخی و گیاه ترشه با شیر بخته خشک
کرده یخنی نهاده تا در گرما خورند
یا پنیر یا خرما آمیخته و جایی که
در آن پنیر سازند
(مکرص) کمنبر آوندی
است و شیر دوشه چرمین
(ص) کرص کریصا با هم با
آمیخت پنیر را * و کرصه) کوفت
آنرا
(تکریص) کریص خمیر دن
(اکتراص) فراهم آوردن
ک ر ض
(کریض) کامیر نوعی از پنیر
او هو با لصاد المهملة
(کراض) ککتاب کشتن یا آب
کشتن که ماده از رحم بیرون اندازد پس
از آن که قبول کرده باشد * و نیز
کراض) چنبرها و نوردهای
زهدان کرض بالکسر یا کرضة
بالضم واحد آن است وقال بعضهم
لا واحد لها من لفظها و رخنهای

اعلای کمان که سوفار و جای حلقه آن
است * و نیز کراض آن دو ان
ناقه پیش از مدت و کرض ساختن
و بیرون انداختن شتر ماده آب کشتن
را از رحم والفعل من ضرب
(تکریض) آب کشتن بر آوردن
از زهدان ناقه
ک رض م
(کرضمة) روی آوردن بکار زار
و حمله کردن بر دشمن
ک ر ظ
(کرظ) بالکسر طعن کننده در
حسب مردم یقال فلان کرظ حسب
ای یکرضه
(کرظة) بالضم چوبک گوشه
کمان وی که در بن سوفار تیر پیچند
(ض) کرظ فی عرضه کرظا
طعن کرد در ناموس آبروی وی
ک ر ع
(کرع) محرکه آب باران ایستاده
و دست و پای ستور و باریکی پیش
ساق و مردم فرومایه دون الطبیعت
دنی النفس و مکان و جای واحد
و جمع در وی یکسان است
(کرعة) کفرحة دختر تیز

ج۴

شهوت
(کَرِیع) کامیر بدست از جوی آب خورنده
(کراخ) کغراب پایچه گوسپند
دگاو که باریک جای ساق است
و آن بمنزله وظیف است مر اسب
و شتر را مونث آید اکرُع و اکارِع
جمع منه المثل أُعطِیَ العبدُ کراعًا
فطلب ذراعًا لانّ الذراعَ فی
الیدِ هو افضلُ من الکراع فی الرجل
و تیره دراز و بیرون برآمده از زمین
سنگلاخ سوخته کِرعان کغربان
جمع و کرانه هر چیزی و من الانسان
مادون الرکبة و گروهی از اسپان
اسم است ازرا * و کُراعُ الغَمیم
موضعی است بر سه کروه از عُسفان
* و اکرُعُ الجَوزاء) او اخران
* و اکارِعُ الارض) کرانهای بعید
و نتهای زمین و فی حدیث
ابراهیم کانوا یکرهون الطلب
فی اکارِع الارض قبل المادبه
شدة الحرص فی طلب الرزق
فی اقطار الارض
(کارِع) درآینده در آب
(کارِعات) خرمابنان لب آب

ج ۳

(اکرَع) باریک پیش ساق
(کَرّاع) کشدّاد انکه دوست
دارد و فرومایگان را و انکه شتران
خود را آب باران خوراند
(ف) کَمَاه فکَرَعَه) یعنی
تیر انداخت بر پایچه اش رسید
(ف س) کَرَعَ فی الماء کَرعًا)
بالفتح و کُروعًا بدهن از جوی
آب برداشت و خورد و کَرَعَ فی
الاناء کذلک و فی حدیث عکرمة
انه کره الکرع فی النهر
(س) کَرِعَت الجاریة کَرَعًا)
محرکة تیز شهوت گردید و جرأت نمود
بر خوردن کراع * و کَرِعَ
فلانٌ کَرَعًا) بالفتح پایچه اش
بدر و آمد یا باریک پایچه و باریک
وش دست گردید * و کَرِعَت
المرأة الی الرجل) خواست مرد را
و آرزوی جماع نمود * و نیز کَرُعَ
بالفتح فرومایه گردیدن مردم و
باریک گشتن پیش ساق و
باریدن ابر و بکراع زمین سنگلاخ
سوخته درآمدن و خوشبوی
آلودن خود را
(مُکرِع) محسن شتر که سر خود نزدیک
آتش گذارد و پس گردنش سیاه گردد
مکرعات جمع
(فرس مُکرَعُ القوائم)
کمکرم اسپ استوار دست و پای
(مُکرَعات) بفتح الراء خرمابنان
و درختان که بر آب باشند
(اکرَعَ عَلَک الصّیدُ اکراعًا)
بر خویشتن توانا کرد شکار ترا * و نیز
اکراع) بآب باران ایستاده
رسیدن قوم و آب دادن ستور را
(تکرّع) وضو کرد جهت نماز
لانّه امرّ الماء علی اکارِعِه الطرافه

ک ر غ

(کَراغ) کسحاب نهری است
بهرات

ک ر ف

(حِمارٌ مِکراف) کمحراب خر
که بوئیدن کمیز ماده و سر در داشتن
خوی وی باشد
(ن ض) کَرَفَ الحِمار کَرفًا)
بالفتح بوئید خر کمیز ماده را و سر
روا کرد و بهوا برگردانید در آن
حال * و کذا اکرَفَ غیرُه) کربا
یقال کرفها و کلّ ما شممته
فقد کرفته
(اکراف) بوئیدن خر کمیز ماده
را و سر در هوا کردن و بهوا برگردانیدن
در آن حال و تباه و گنده شدن
تخم مرغ

ک ر ف ء

(کِرفِئ) کزبرج ابر بلند رفته بر هم
نشسته کِرفِئة پاره از وی
پوست بیرون بیضه * و نیز کِرفِئة
درخت تنغلّج
(کَرفَأَتِ القِدرُ کَرفَأةً)
کفک برآورد دیگ از جوشش * و نیز
کَرفَأة) افزون شدن موی و
خزان و بهم نشستن آن و درآمیختن
قوم
(تکَرفُؤ) انبوه و برهم نشسته
گردیدن موی و خزان

ک ر ف ح

(مُکَرفَح) کمسرج زشت روی

ک ر ف س

(کَرَفس) بالتحریک بهندی اجمود
عظیمُ المنافع مدرّ محلّل للریاح
والنفخ منقٍّ للکلی والکبد والمثانة
مفتّح سددها مقوٍّ للباءة ولا سیما
بزره مدقوقا بالسکر والسمن
عجیب اذا شرب ثلثة ایام یضرّ

بالاجنة والجبالى والمصر وعين
* وبزر الکرفس) تخم کرفس است
(کُرْفس) کقنفذ منه
(کَرْفَسَة) رفتار بندی بند دار
رفتن وبند کردن شتر را و
تنگ کردن بروی
(تَکَرْفَسَ الرَّجُلُ) مجتمع گردید
ومنضم شد ودر آمد بعض آن
در بعض

ك ر ك

(کَرْك) بالفتح دهی است
بجف کوه لبنان
(کَرَك) محرکة قلعه است
بنواحی بلقاء
(کِرِك) کلتف سرخ
(کُرْکِیّ) کتزکی کلنگ کوا کے
جمع سعوط دماغ وتلخه آن مخلوط
به روغن زنبق عجیب است برای
دفع نسیان وبسا است که بعد از
سعوط چیزی را فراموش نکند ونیز
سعوط تلخه آن باب حکیند رسه
روز لقوه را دور سازد ونیز
طلای تلخه آن خارش وبرص را
نفع بخشد
(کُرَّك) کسکر بازی است مر
عربان را
(کَرْکِیّ) کسکری مخنث

ك ر ك ب

(کُرْکُب) بالضم گیاهی است
خوش بوی

ك ر ك د

(کِرْکِدَة) بالکسر پاره و
توده بزرگ از خرما

ك ر ك د ن

(کَرْکَدَّن) مشددة الدال
ونزد عامه بتشدید نون جانوری
است هندی بشکل نزدیک کاومیش
بفارسی کرکدن وبهندی گینڈا
بر پوست او هیچ چیز کار گر نمیشود
وسیر آن بسیار نیکو وجید باشد و
بر پشت بینی خود یک شاخ بزرگ
دارد دشمن پیل است وبسیاری
پیل را برشاخ خود بر میدارد
ومیکشد و در بیشه آن پیل نتواند
که بماند

ك ر ك س

(مُکَرْکَس) مبنیا للمفعول آنکه
مادران او دامان بوده باشند یا از
مادران او دو داه باشند یا سه یا مادر
پدر او ومادر مادرش ومادر مادر
مادر او ومادر مادر پدر او داهان
باشند واسیر وبندی
(کَرْکَسَة کُرْکَسَّة) [illegible]
بندی واسیر کردن او * کَرْکَسَة)
واگردانیدن چیزی را

ك ر ك م

(کُرْکُم) بالضم زعفران ومصطکی
* وعصفر کُرْکُسَة) بالتار پاره
از آن
(کُرْکُمَان) بالضم رزق

ك ر م

(کَرْم) بالفتح رز کَرْمَة یکی و
حمیل یقال رایت فی عنقها کرما حسنا
من لؤلؤ وزمین پاکیزه ومنقی از
سنگریزها ونوعی از زر کری در گلو
بندها یا بنات کرم زیوری است که
در جاهلیت می ساختند کُرُوم
جمع وفی الحدیث لا تسموا العنب
الکرم فانما الکرم الرجل المسلم
ولیس الغرض حقیقة النهی عن
تسمیته کرما ولکنه رمز الی ان
هذا النوع من غیر الاناسی المسمی
بالاسم المشتق من الکرم انتم احقاء
بان لا تؤهلوه لهذه التسمیة غیرة
للمسلم التقی ان یشارك فیما سماه
الله به وخصه بان جعله صفته
فضلا ان تسموا بالکریم من لیس بمسلم
فکانه قال ان تاتی لکم ان لا تسموه
مثلا باسم الکرم ولکن بالجفنة
او الحبلة فافعلوا وقوله فانما الکرم
ای فانما المستحق للاسم المشتق
من الکرم المسلم * ونیز
کَرْم) نام مردی
(کَرْمَة) بالفتح موضعیست
ودهی بطبس وتندی سر سرین
کرد
(کِرْمَة) بالکسر زن جوان مرد
ج ۴ (کُرْمَة) بالضم ناحیه ایست بیمامه
(کَرَم) محرکة جوان مردی و
مردمی وعزیزی ضد لؤم ورجل
کَرَمٌ مرد جوان مرد با مروت
واحد وجمع مذکر ومؤنث در وی
یکسانست یقال هو کرم وهم وهی
وهن کرم ایضا علی المصدر وکذا
ارض کَرَمٌ وارضان کَرَمٌ
وارضون کرم ای کریمة طیبة
صالحة للنبات * ونیز کَرَم)
موضعی است
(کَرِیم) کامیر جوان مرد با مروت
کرماء وکرام جمع وبخشاینده

گذرنده از گناه * ونیز کریم)
نام مردی * ورزق کریم) رزق
بسیار وطیب * وقول کریم)
سخن سهل ونرم
(کریمان) حج وجهاد ومنه
خیر الناس مؤمن بین کریمین
او معناه بین فرسین یغزو علیهما
او بعیرین یستقی علیهما * ابوان
کریمان مادر وپدر هر دو مومن
(کریمة) زن جوانمرد بامروت
کرائم جمع) وکریمتك) بینی تو
وهر عضو شریف مانند گوش ودست
وکریمتان) دو چشم * ونیز کریمة) ج ۴
نام مردی
(کریم) کزبیر نام مردم
(کُرام) کغراب جوانمرد
کُرامون جمع
(کَرامة) بالفتح سر پوش خم
ونام جد محمد بن عثمان شیخ بخاری
* وکرامة ابن ثابت) اختلاف
است در صحبت وی با نبی صلی الله
علیه وسلم * ونیز کرامة)
بزرگی وارجمندی اسم است
اکرام را ویقال له علی کرامة ای
عزازة ویقال افعل کذا وکرامة

لك یعنی کردم این کار را جهت
اکرام تو کُرمًا وکُرمة وکُرمة
عین وکُرمانا بضمتین کذلك
ولا یظهر له فعلا
(کَرامیّة) بیای نسبت گروهی
است که بجوهریت باری واستقرار
وی بر عرش اعتقاد دارند تعالی
الله عن ذلك علوا کبیرا
(کُرمیّة) بالضم وفتح را دهی است
(کرمینیة) بالفتح وتخفیف
یاء دوم یا کرمینة بدون یاء الثانی
هو المشهور فی زماننا شهری است
بر شش منزل از بخارا
(اُکرومة) بالضم بزرگی وجوانمردی
ومردمی وهو من کرم کاعجوبة
من عجب
(کُرمی) کسکری دهی است
بتکریت
(کِرمان) بالفتح وقد یکسر وهو
لحن اقلیمی است میان فارس
وسجستان وشهری است قریب
غزنه ومکران
(محمد بن کرام) کشداد
امام است کرامیه را
(کرام) کرمان نیک جوانمرد

بامروت کرّامة مؤنث کرّامون
جمع
(کِرمانی بن عمرو) بالکسر
محدث است
(مَکرُم ومکرُمة) بالضم راهردو
بزرگی وجوانمردی مکارم
جمع * وارض مکرَمة
زمین نیکو وپاکیزه صالح مر نبات
را * ارض مکرُم) کذلك قال
الکسائی لم یجیئ مَفعُل
للمذکر الا حرفان نادران لا یقاس
علیهما مکرُم ومعوُن وقال
الفراء هو جمع مکرمة ومعونة
ویقال فی النداء یا مکرمان)
بالفتح یعنی ای مرد کریم فراخ
خوی کما یقال یا ملامان * و
رجل مکرمان) مرد کریم
ونیز نام مردی
(رجل مِکرام) بالکسر مرد بسیار اکرام
(ک) کَرُم کرامة وکرمًا وکرمة)
محرکتین جوانمرد گردید وبامروت
شد * وکرم السحاب) بسیار
باران گردید * وکرُم کرمًا) ای
اَدام الله لك کرمًا * وکرمت ارضه
نیرو داده شد زمین او یعنی نیکو

رویانید
(مُکرَم) مبنیا للمفعول جوانمرد
بامروت ومردمی مُکرمة
مؤنث ونام مردی وگرامی کردن
وهو مصدر مثل مُخرج ومُدخل ومنه
قرئ قوله تعالی ومن یهن
الله فما له من مکرم بفتح
الراء ای اکرام
(اِکرام) گرامی کردن وتنزیه
نمودن وفرزندان کریم آوردن
ویقال فی التعجب ما اکرمه
وهو شاذ
(مُکرَّم) کمعظم نام مردی
(کرّم السحاب تکریمًا) بسیار
آب گردید ابر * وکذا اکرم
السحاب مجهولا * ونیز تکریم)
نیک گرامی کردن وتنزیه نمودن
از معایب کریم گفتن کسی را
(تکرمة) تکریم است وبالش
(مُکارمة) نبرد کردن با کسی در
جوانمردی یقال کارمه فکرمه
کنصره ای غلبه فیه
(تکرّم عنه) دور شد از لوم
خزان * ونیز تکرّم) تکلف
کرم نمودن

(تک رتعنه) دور شد از لوم و
جزان
(اِسْتِکْرَام) بزرگواری بدست
آوردن وچیزی نفیس گرامی
دیدن کردن وچیزی گرامی خواستن
وکریم وگرامی یافتن وفی المثل
استکرمتَ فاربط

ك ر م ح
(کَرْمَحَهُ کَرْمَحَةً) بزمین
افکند اورا

ك ر م د
(کَرْمَدَ فِی آثَارِهِم کَرْمَدَةً)
دوید در پی آثار ونشان آنها

ك ر م ل
(کِرْمِل) کزبرج آبی است
درمیان دو کوه طی که سلمی واجاء
است وقلعه است بساحل دریای
شام ودهی است بفلسطین

ك ر ن
(کَرِینَة) کسفینة زن سرود
گوی کِرَان ککتاب جمع* ونیز
کِرَان) رباب یا چنگ وموضعی
است بادیه
(کُرَان) کغراب شهری نزدیک
دَرَاب جرد یا نزدیک سیراف

(کَرَّان) کشدا دمحله ایست
باصبهان وشهری نزدیک تبت
وقلعه بمغرب
(کُرَین) بالضم وکسرالراء
دهی بطبس
(کِرْیَوْن) بالکسر وفتح التحتیه
دهی نزدیک اسکندریه

ك ر ن ب
(کَرْنَبَة) کرنیب خورانیدن
مهمان را وخرما باشیر خوردن
(کُرْنُب) کقنفذ وسمند چکندرو
یا نوعی ازان شیرین تر وتازه تر
ازقُنَّبِیط که درشت ترین کلم
ست وکُرْنُب دشتی تلخ باشد ودوم
سوده عروق خشک آن باشراب
تریاق است گزیدگی افعی را
(کَرْنِیب) بالفتح وبکسر نوعی
از طعام که ازشیر وخرما سازند

ك ر ن س
(کِرْنَاس) کقرطاس جامه
پنبه لغة فی الکِرْبَاس بالموحدة

ك ر ن ف
(کُرْنَفَة) کخندة باریک اندام
ولاغر از مردم وشتر
(کِرْنَاف) کقرطاس وبالضم
بیخ شاخ خرما که بعد بریدن برتنه
باند کِرْنَافَة بالتاء یکی*
کَرَانِیف جمع
(کِرْنِیفَة) کزنبیلة بیخ
سطبر
(مُکَرْنِف) بکسر النون بیخ
سطبر وخرما چین آن شاخ بریده خرما بن
(کَرْنَفَهُ بِالسَّیْفِ کَرْنَفَةً)
بشمشیر بریدویرا* وکَرْنَفَهُ
بِالْعَصَا) بچوب دستی زد آنرا* و
کَرْنَفَ الْکَرَانِیفَ) برید
کرانیف را

ك ر ه
(کَرْه) بالفتح چیز ناپسند و
ناخوش وناخواست* ونیز کَرْه
سختی ومشقت وبضم یقال قمتُ علی
کُرْهٍ ای مشقة او بالضم ما
اکرهت نفسك علیه وبالفتح
ما اکرهك غیرك علیه* ونیز کَرْه)
بالفتح شتر سخت سر وموضعی است بر
ششش میل از جحفه ویحرك
(کَرِه) ککتف ناپسندیده و
ناخوش وناخواست
(کَرِیه) کامیر ناپسند وناخوش
داشته وناخواسته وشیر بیشه

(کَرِیهَة) کسفینة جنگ سخت
یا سختی جنگ وحادثه وبلا*
وذو الکَرِیهَة) شمشیر نایب
بران که بر هر چه افتد دو نیم کرد اند
وکَرِیهَةُ السَّیْفِ) تیزی آنکه
ناپسند دارند آنرا
(کَرَاهَة) کسحابة زمین درشت
سخت وسختی یقال لقیتُ
دُونَهُ کَرَاهَةً
(کَرْهَی) کسکری ونیم آملا
نقره وروی مع سر
(کَرَاهِین) بالفتح بمعنی کراهت
است یقال اتیتُك کَرَاهِینَ ج ۴
اَن تغضبَ ای کَرَاهَةَ اَن تغضبَ
(مَکَارِه) بالفتح سختیها یقال
لقیتُ دونه مکاره
(مَکْرُوه) ناخوش وناپسندیده
(رجلٌ ذو مَکْرُوهَةٍ) مرد
باسختی وشدت
(س) کَرِهَهُ کُرْهًا) بالفتح
وبضم وکَرَاهَةً) بالفتح وکَرَاهِیَةً)
بالفتح وتخفیف الیاء ومَکْرَهَةً)
کمقعدة وبضم راء ناپسند داشت
آنرا مَکْرُوه نعت است ازان
(ك) کُرْه کَرَاهَةً) ناپسند

گردید یقال ما کان کرِیهًا فکُرِه
(اِکراه) بناخواست وستم بر کاری داشتن
(تکرِیه) ناخوهت وناپسند کردن چیزی بر کسی یقال کرّهه الیه تکرِیهًا ای صیّره کرِیهًا
(تکرُّه) ناپسند وناخوش داشتن یقال فعله علی تکرُّه وچیزی را کم شمردن بناجایگاه دادن وروی ترش کردن
(تکارُه) ناخواست وناپسند داشتن متکارِه نعت است ازآن یقال فعله علی تکارُه ومتکارِهًا
(اِستِکراه) ناخوش شمردن وکراهت داشتن وغضب کردن بر نفس خود یقال اِستَکرَهَ العافِیَة واَستَکرَهتُ فلانة ای غضبت نفسها وبناخواست وستم بر کاری داشتن ومنه الحدیث رفع عن امتی الخطأ وما استکرهوا علیه قال ابو حنیفة اذا اکره رجل رجلا علی قتل رجل کان القود علی المکرِه الآمر وقال الشافعی وزفر ومن وافقهما بقتل المکرَه المامور وقال ابو یوسف لا قود علی واحد منهما وعلی الآمر الدیة ولا شیئ علی المامور

ك ر ه ف

(مُکرَهِفّ) کمُشمَعِلّ ابر بسطبر برهم نشسته وموئی بلند پراگنده وژولیده ونره ایستاده

ك ر ی و

(کِرو) بالکسر کرایه وهی اسم است اکراء را ویضم
(کِروَة) بالکسر مزد وکرایه وهی اسم مصدر است ویضم
(کَرَی) محرکة خواب وچوبینه نر ویقال له اذا صید اَطرِق کرَی ان النعام فی القری فیلصق بالارض ویطرق فیلقی علیه ثوب فیصاد وهذا مثل ایضا یضرب للمعجب بنفسه اولمن یخدع بکلام یلطف له ویراد به الغائلة
(کَرٍ) ککتف خوابنده وخواننده کَرِیَة مؤنث
(کُرَة) کثُبة گوی اصلها کُرو کُرِین بضم الکاف وکسرها وکُرِیّ وکُرًی کهدی وکُرات جمع
(کَرِیّ) کغنی مرد خوابنده وخواننده وبکرایه دهنده وخرنده وبکرایه گیرنده وبسیار از هر چیزی ونوعی از گیاه ودرخت ریگ که در فراخ بروید یا عام است کَرِیّة یکی در هردو
(کَراء) کسماء موضعی است یضاف الیه عقبة شاقة بطریق الطائف من مکة
(کِراء) ککتاب مزد مستاجر
(کَرَیان) کسکران خوابنده ودونده
(امرأة کَروَاء) کصحراء زن باریک ساق وسطبر ذراع
(کَرَوان) محرکة ذهی است بطوس وکبک چوبینه وسوات کَرَوانة مؤنث کَراوِین و کِروان بالکسر بر غیر قیاس جمع و فی المثل هو اجبن من کروان
(کَرَویا) محرکة تقصورا ویحمی است که بفارسی زیره رومی وشاه زیره نامند وزنه فعولل
(کَرا الارض کَروًا) بالفتح کند زمین را* وکَرا البئر) برآورد چاه را بچوب وجزآن* وکَرا الامر) بارها کرد آنرا* وکَرَت الدابّة) اشتافت دست وپای ناهموار انداخت در رفتن* وکَرا بالکُرَة) گوی باخت واین معنی از ضرب نیز آید* ونیز کَرو) نوعی از خرامان رفتن زن یقال کرت المرأة فی مشیتها
(س) کَرِیَ کرًی) محرکة بخواب شد وسخت دوید وکَرِی النهر کرًی وکَریًا) بالفتح کند جوی را کذا کری البئر ای استحدث حفرها واین معنی از ضرب نیز آید* وکَرِیَت الناقة برجلیها) برگشته وناراست انداخت پایهارا در دویدن* وکَرِیَت المرأة کَرًا) محرکة باریک ساق گردید* ونیز کَرا) کشادگی میان هردو ساق یا باریکی آنها وسطبری رش دست
(مُکَرِّی) بالضم وشد الیاء شتر نرم آهسته رفتار
(اِکراء) افزون وکم گردیدن از اضداد است وبیدار ماندن در بندگی خدای جل شانه وتاخیر کردن در امری یقال اَکرَیتُ العشاءَ وفی العشاءِ ای اخّرته

ج ٣

دراز کشیدن سخن یقال اکرینا الحدیث اللیلة ای اطلناه وفی حدیث ابن مسعود کنا عند النبی صلی الله علیه وسلم ذات لیلة فاکرینا فی الحدیث و بکرایه دادن ستور وخانه را یقال اکرانی دابته

(مُکاري) للفاعل بکرایه دهنده مُکارُون واَکْرِیاء) بالفتح والمد شاذا جمع یقال هم مکارُون وذهبت الی المُکارِین ولا تقل المُکارِیّین بالتشدید فی الاضافة الی نفسک قلت مکاریّ مفتوحة الیاء مشددة وهؤلاء مُکارِیّ سقطت نون الجمع للاضافة وقلبت الواو یاء وفتحت یاؤ لئ وادغمت وهذان مکاریای بفتح یائک وکذلک القول فی قاضیّ ورامیّ ونحوهما

(کاراه مُکاراةً وکِراءً) بالکسر مزد داد ستور وخران را

(تَکَرّیٰ) بخواب شد

(تَکاري) بکرایه گرفتن

(اِکْتِراء) بکرایه گرفتن

(اِسْتِکْراء) بکرایه گرفتن

باب الکاف فصل الزاء

ك ز ب

(کُزْب) بالضم کنجاره روغن و درختی است

(کَزَب) بالتحریک خردی استخوانهای پشت پا و درهم کشیدگی آن و آن عیب است والفعل من سمع

(کَوْزَب) گجوهر بخیل تنگخوی

(مَکْزُوبَة) زنی که میان سپید و سیاه باشد

ك ز ب ر

(کُزْبُرة) کقنفذة وقد تفتح الباء کشنیز که نوعی از دیگ افزار است و آن بری و بستانی باشد معرب است

ك ز د

(کَزْد) بالفتح موضعی است

ك ز ر

(کَزَر) محرکة ممنوعة نام مردی

(کازَر) کهاجر ممنوعة جوی است بعجم و موضعی بناحیه سابور از پارس

(کازَرُون) بفتح الزاء المعجمة شهری است

(کَیْزَر) کحیدر ممنوعة دهی است بفیروزآباد

ك ز ز

(رجل کَزّ) بالفتح مرد تند کُزّ بالضم جمع * و وجهٌ کَزٌّ) روی زشت و ترش * ورجل کَزُّ الیَدَیْن) مرد زفت و بخیل * و ذَهَبٌ کَزٌّ) زر سخت

(قوسٌ کَزَّةٌ) بالتا کمان خشک چوب درخمیدگی * وبکرةٌ کَزَّةٌ) چرخ تنگ سخت آواز

(کَزَز) محرکة زفتی

(کَزّاز) کقطام اسب حسین بن علقمة سلمی

(کُزاز) کغراب بیماری که از سردی پیدا گردد یا لرزه و ترنجیدگی از سرما کزاز کرمان شهر و لقب محمد بن احمد بن اسد محدث

(ض) کَزَّ کَزازةً) بالفتح * وکُزُوزةً بالضم خشک شد و در ترنجید و تند مزه گردید و بخیل و کم خیر شد * وکُزَّ فلان کُزازاً) بالفتح مجهولا کزازده گردید مَکْزُوز لغت است از ان وکَزَّ الشیءَ) تنگ کرد آنرا * وکَزَّ خُطاهُ) باهم نزدیک نهاد گام را

(اَکَزَّهُ الله) کزازده گرداند او را خدای

(اِکْتِزاز) در ترنجیده شدن

ك ز م

(شحمةٌ کَزْمَةٌ) بالفتح پیه گردآمده

(کَزَم) محرکة زفتی و بخل و نوعی از سخت خوردگی همست کزم را وفی الحدیث کان النبی صلی الله علیه وسلم یتعوذ من القزم و الکزم ای البخل و شدة الاکل و کوتاهی بینی و کوتاهی انگشتان و کوتاهی و سطبری لب اسپ و الفعل من سمع ج ۴

(کَزِم) ککتف مرد بددل و ترسناک

(کُزَم) کصرد بلبل یا چوزه گنجشک یا مرغکی است که بعصفور ماند

(کَزُوم) کصبور شتر ماده همه دندان فرو ریخته از پیری

(فرسٌ اَکْزَم) اسپ سطبر و کوتاه لب * وانفٌ اَکْزَم) بینی کوتاه ویقال فلان اکزم البنان یعنی بخیل

ست
(یدٌ کَزْمَاءُ) دست کوتاه انگشت
(ض) کَزِمَهُ کَزْمًا) بالفتح بدندان پیشین شکست آنرا وبرآورد آنچه اندر وی بود تا بخورد
(اَکْزَم اِکْزَامًا) منقبض گردید* واَکْزَمَ عَنِ الطَّعَامِ) بسیار سیر خورد
(تَکَزُّم) نگاه داشتن منقبض وترنجیده کردن
(تَکَزُّم) میوه خوردن بی برکندن پوست وی ج ۴
ک ز م ز ک
(کَزْمَازَك) بالفتح بار درخت گز که جبالا خیز نامند وش لغة فارسية
ک ز ن
(کَزْنَة) بالفتح لقب محمد بن داود رازی محدث
ک ز ی
(ض) کَزَی کَزْیًا) نیکوئی نمود و برآن زاد کرده خود

باب الکاف فصل السین

ک س ء
(کَسْءٌ مِنَ اللَّیْلِ) بالفتح پاره از شب
(کُسُوءُ الشَّیءِ) بالضم وبناله آن کُسُوءٌ که خوانند تلوه اکساء جمع ویقال رکب کُسَاءَهُ یعنی برگردن افتاد
(ف) کَسَأَهُ کَسْأً) بالفتح در پی او رفت* وکَسَأَ الدَّابَّةَ) از پس راند یا در پی دیگر ستور راند ویقال مَرَّ فلانٌ یکسؤ القوم ای یطردهم* وکَسَأَ القومَ) چیره شد بر قوم در خصومت* وکَسَأَهُ بالسَّیفِ شمشیر زد او را
(اِکْسَاء) پشت دادن پس رفتن
ک س ب
(کَسْبَة) بالفتح از اعلام ماده سگان است ودبی بنسف
(کِسْبَه) بالکسر ورزیدن نباتات ورزیدن یقال فلانٌ طَیِّبُ الکِسْبَةِ ای الکسب
(کُسْب) بالضم کنجاره روغن
(کُسَیْب) کزبیر از نامهای سگان است ونام مردی* وابن الکُسَیْب فرزند زنا
(کَسَّاب) کقطام گرگ ونام سگی
(کَسُوب) کصبور ورزنده یقال ماله کَسُوبٌ ای شیءٌ
(کَاسِب) نام مردی* وابو کاسب گرگ
(کَوَاسِب) شکاریان از مرغ ودد
(مَنِیعُ بن الکَسَب) کاحمد شاعری است
(کَسَّاب) کشداد ورزنده
(کَسُوب) کتنور گیاهی است
(کُسَیْب) کحیدر نام مردی ودبی است میان ری وخوارکه دبی است بگرد
(کُسَیْبَة) بالتاء از اعلام است
(مَکْسَب) کمقعد منزل ورزش ماهی و ورزش یقال فلانٌ طَیِّبُ المَکْسَبِ والمَکْسِبِ والمَکْسِبَةِ بکسر السین ایضا ای طیب الکسب
(ض) کَسَبَهُ کَسْبًا) بالفتح والکسر ورزیده گرد آوردن را وروزی جست یا کسب سیدن بروزی است* وکَسَبَ فلانًا مالًا) ورزانید او را مال لازم متعد یقال کسبته مالًا فکسبه هو
(اِکْسَاب) ورزانیدن نیز ایضا لغة ردیة
(تَکَسُّب) ورزیدن گرد آوردن ورزق جستن وتکلف نمودن در کسب
(اِکْتِسَاب) ورزیدن رزق جستن یا تصرف نمودن در کسب وکوشیدن فراهم آوردن
ک س ب ج
(کُسْبُج) کقنفذ کنجاره روغن معرب کسبه
ک س ب ر
(کُسْبُر) کجندب دستیانه از عاج مانند دست برجن کساببر بالفتح جمع
(کُسْبُرَة) کقنفذة کشنیز وتفتح الباء
ک س ت
(کُسْت) بالضم قسط که داروی است
ک س ت ج
(کُسْتُج) کجندب بند بشتواره مانند از پوست خرما معرب است

(کُستیج) بالضم وکسر الفوقیه کستی وآن ریسمانے باشد کنده که آنرا ذمیان بر لباس بندند سوای زنار معرب است

لـ س ج

(کَوسَج) کجوهر ویضم کوسه فارسی است معرب ونوعی از ماهی که بینی وی سجواره باشد وآنکه دندانش کم باشد وستور آهسته رو یا اسب تا تاری سست رو

(کَوسَجَة) کوسه گردیدن

لـ س ح

(کَسَح) بالفتح عجز ودرماندگے

(کَسِیح) کگتف آنکه از وی اعانت خواسته واو اعانت نکند

(کَسِیح) کامیر برجاے مانده ولنگ کَسِیح کزبیر شله وعاجز ودرمانده

(کُسَّاح) کغراب بیماری است مر شتران را

(کُسَاحَة) کثمامة خاکروبه وبرف روفته وبرجائی ماندگے از دست وپای ولنگی

(اَکسَح) شل وبرجای مانده کُسحان کسکران شله ولنگ

کُسحان بالضم جمع منه الحدیث الصدقة مال الکُسحان والعوران

(مَا اَکسَحَهُ) چه گران است آن

(مِکسَحَة) کمکنسة جای روب وبیل برف روب

(جمل مَکسُوح) شتر لنگ

(ف) کَسَح البیتَ کَسحًا) بالفتح روفت خانه را * وکَسَحَت الرِّیحُ الاَرضَ) رندید وربود ازوی خاک را وروفت زمین را

(س) کَسِح کَساحَة) بالضم برجای ماند از دست وپای

(مُکَسَّح) کمعظم برکنده پوست

(مُکَسَّحَة) کمعظمة موضعی است وسوا بسین الشین ویکسران ویفتحان

(مُکَاسَحَة) سخت نوشیدن باهم

(اِکتِسَاح) همگی مال تباراج بردن یقال اَکتَسَحُوهم ای اَخَذُوا اَمَالَهُم کُلَّهُ

لـ س ح ب

(کَسحَبَة) پنهان رفتن ترسناک یقال کَسحَبَ الخَائِفُ اِذَا مَشَی مُخفِیًا نَفسَه

لـ س د

(کُسُد) قسط است زنة ومعنیً

(کَسِید) کامیر ناروان دون

(کَاسِد) متاع ناروان * وسُوقٌ کَاسِدٌ) بازار ناروان سِلعَةٌ کَاسِدَةٌ بالتاء کذلک

(سُوقٌ اَکسُد) بازار ناروان

(ن ك) کَسَدَ کَسَادًا بالفتح وکُسُودًا) بالضم ناروان گردید * ونیز کَسَاد) ناروا شدن متاع وخراج آن

(اِکسَاد) کاسد شدن بازار یقال اَکسَدَت سُوقُهُم خداوند بازار کاسد شدن یقال اَکسَدَ الرَّجُلُ ای کَسَدَت سُوقُهُ

(اِنکَسَدَتِ الغَنَمُ اِلَی الغَنَمِ) برگشتند وبازگردیدند گوسپندان سوی گوسپندان

لـ س ر

(کَسر) بالفتح وبالکسر استخوان بازو ونزدیک آرنج وآنرا کِسر قبیح هم نامند وپاره از اندام یا اندام تام وافر یا نیمه استخوان مع گوشت یا استخوان کم گوشت وجانب کرانه خانه متصل زمین وپاره پائین خیمه

یا پاره فرودین خیمه که بر زمین نوردین باشد وکرانه ناحیه اَکسَار وکُسُور جمع * والکَسر من الحساب) بالفتح آنچه بجمله تمام نرسد وچیز اندک وبے مزه * ونیز کِسر) بالکسر وبهای کشیده است در زمین * وکِسرُ الصحراء) هردو جانب دشت

(اصابه کَسَرٌ ثم کَسَرٌ) بفتح السین وکسرها یعنی رسید او را چیزے که طاقت آن ندارد

(کُسُورُ الاَودِیَة) بالضم خمهای رودبار وشعبه های آن واحد ندارد ج ۴

(جَفنَةٌ اَکسَارٌ) کاسه بزرگ بسیار پیوند

(کِسرَة) بالکسر پاره از چیزی شکسته کِسَر کعنب جمع

(رجل ذُو کُسَرَاتٍ وهَذَرَات) محرکة مرد که در هر چیز مغبون شود

(ارضٌ ذات کُسُر) بضمتین زمین با بلندے وپستی

(کَسِیر) کامیر شکسته کَسرَی کسکری وکَسَارَی کسکاری

جمع* وناقة کَسِیْرٌ ناقهٔ شکسته
اندام
(کُسَیْر) کوهی بر کوهی بلند مشرف
بر بنتهای دریای عمان
(کُسَار) کغراب ریزهٔ شکسته
از چیزی کُسَارَة بالتاء مثله
(کَسُوْل) کصبور شتر سطبر
کوهان یا شتر که بخماند و شب خود را
بعد برداشتن
(کَاسِر) شکننده کُسَّر کرکع
جمع کَاسِرَة مونث کَوَاسِر وکُسَّر
کرکع جمع وعُقَاب* ونیز کَوَاسِر
شتران که بشکنند چوب را ج ۴
(کِسْرٰی) بالکسر مقصور او یفتح
لقب پادشاه فارس معرب خسرو یعنی
پادشاه پادشاهان وصاحب شغل کت
بسیار و فراخ ملک اَکَاسِرَة
وکَسَاسِرَة واَکَاسِر وکُسُوْر
بالضم جمع علی خلاف القیاس القیاس
کِسْرَوْن کعیسون موسون کِسْرِیّ
وکِسْرَوِیّ منسوب بوی
(کَاسُوْر) تره فروش روستا
(اِکْسِیْر) بالکسر کیمیا
(مَکْسِر) کمجلس جای شکستن و
جای آگاهی وآزمایش چیزی

ونزاد و بیخ* وعود صُلْبُ المَکْسِر
چوب نیکو وسخت* وفُلانٌ لَیِّنُ
المَکْسِر ستوده باز مودن
(مَکْسُوْر) شکسته مکسورة مونث
(ض) کَسَرَهُ کَسْرًا بالفتح
شکست آنرا* وکَسَرَ مِنْ طَرْفِهِ
فرو خوابانید چشم را* وکَسَرَ
الرَّجُلُ بیمار داری شتران کم
کرد* وکَسَرَ الطَّائِرُ کَسْرًا و
کُسُوْرًا پر فراهم آورد در غ
وقت فرود آمدن منه عُقَابٌ کَاسِرٌ*
کَسَرَ مَتَاعَهُ یکان یکان فروخت
* وکَسَرَ الوِسَادَ دوتاه کرده
تکیه نمود بر آن* ونیز ارض ذات
الکسور بالضم زمین با بلندی وپستی
(مُکَسِّر) کمحدث نام محدثی
ونام دلاوری
(مُکَسَّر) کمعظم رود بار که
کسور بش روان باشد وشهری و
اسپ عُتَیْبَة بن الحارث
بن شهاب
(تَکْسِیْر) بسیار شکستن ویقال
فلان یکسّر علیك لقوق ولا رعاظ
یعنی او خشمناک است بر تو* وجمع
التَّکْسِیْر جمع که بنای واحد ش

متغیر گردد
(مُکَاسِرَة) للفاعل همسایه دست
بدامن خیمه وسرا پسرای پیوسته
ومنه جاری مکاسری ای کَسْرُ بیته
الی کَسْرِ بیتی
(مُکَاسَرَة) نبرد کردن در
کسر چیزی
(تَکَسُّر) شکسته شدن
(اِکْتِسَار) شکستن
(اِنْکِسَار) شکسته شدن

ک س س

(کَسّ) بالفتح سخت کوفتن
والفعل من نصر
(کِسّ) بالکسر وبالفتح شهری
است نزدیک سمرقند وشهری
بزمین مکران
(کُسّ) بالضم فرج زن وهو
لیس من کلامهم انما هو مولّد
(کَسَس) محرکة خردی دندان
یا کوتاهی آن یا برچفسیدگی
دندان در بن دندان والفعل
من سمع
(کَسِیْس) کامیر نبید خرما
وگوشت که بر سنگ تفسان خشک
کنند وبکوبند از جهت زاد سفر

ودندان شکسته
(اَکَسّ) کوتاه دندان
(کَسْکَاس) بالفتح کوتاه بالا
درشت وسطبر
(مَکْسُوْس) نان شکسته
(کَسْکَسَة) سخت کوفتن وکَسْکَسَة
تمیم الحاق نمودن بنی تمیم سین را
با کاف مونث در وقت یقال
اکرمتکس وبکس ای اکرمتك وبك
(تَکَسْکُس) رنج بر خود نهادن
وبخود گرفتن کار برای فرمودن کسی

ک س ط

(کُسْط) بالضم قسط است
(کَسْطَان) بالفتح غبار

ک س ط ل

(کَسْطَل) کجعفر غبار کَسْطَال
بالفتح مثله لغة فی القاف

ک س ع

(کُسْعَة) بالضم خجک سپید
در روی هر چیزی ویا ریزهٔ سپید
فراهم آمده زیر دم عقاب وخران
از مرغان کُسَع کصرد جمع و
خران کره وخران وگاوان کار و
خدمت وبنده بدان جهت که رانده شود
از عصا ونام حنیمی ودشت یا ستور

که بجهت شیر انعام کنند کسی را
(کَسَع) بحرکة سپیدی گرداگرد
ثُنَّةُ اسپ وآن موئهای اوبکان ست
بر پیوند سر دست وپای اسپ وخر
وماند آن بالای سم
(کُسَع) کصرد ریزهای نان وحیی
از یمن یا از بنی ثعلبه بن سعد بن
قیس عَیْلان وازان حی ست کُسَعی
که در ندامت بوی مثل زنند عن
الصغانی قال ♦ ندمت ندامة الکُسَعی
لمّا رأت عیناه ماصنعت یدَاهُ ♦ والاصلُ
انه ربّی نبعة حتّی اتّخذ منها قوسًا
فرمی الوحشَ عنها لیلاً فاصابَ وظنَّ
انّه اَخطأ فکسر الکوس فلمّا اَصْبح
رأی ما اَصْمی من الصید فندم اوقوسًا
وخمسة اَسْهم وکَمَن فی قُتْرة فمر
قَطیع فرمی عَیْرًا فَاَمخطَه السّهْمُ و
صَدَمَ الجَبَلَ فاَوْرَی نارًا فظنَّ انّه
قد اَخطأ فرمی ثانیا وثالثًا الی آخرها
هو یظنُّ خطأه فعمد الی قوسه فکسرها
ثم بات فلمّا اَصْبح نَظَر فاذا الحُمر
مُطْرَحةٌ مُصْرَعةٌ واسهمُهُ بالدَّم
مضرَّجةٌ فندم فقطع ابهامَه وَانْشَدَ
♦ ♦ نَدِمْتُ نَدَامَةً لَوَانَّ نفسی ♦
تطاوعُنی اذًا لقطعتُ خمسی ♦ تبیّنَ
لی سفاه الرّای منّی لعمرُ اَبیکَ حین
قَطعتُ قَوْسِی ♦
(کَاسِع) ناقه وجز آن که دم را میان
هردو پای در آورده باشد
(حَمَامُ اَکْسَعُ) کبوتر که پر زیر
دم آن سپید باشد
(ف) کَسَعَهُ کَسْعًا بالفتح
سپوخت پس اورا بدست یا
بهپیش پای ودواندان را ♦ وکَسَعَتِ
النَّاقَةُ) در آورد دنب را میان
هردو پای خود کَسَعَتِ الظَّبیةُ کذلک
♦ وکَسَعَ النّاقَةَ بِغُبْرِهَا) یعنی
به آب سرد زد پستان ناقه را تا شیر
باز گرداند و باین فعل کثرت و
بسیاری شیر آن اراده کنند در سال
آینده ♦ وکَسَعَه بما سَاءَه)
در پس سخن بسخنی رنجانید اورا
رجل مُکْتَسِعٌ) کمعظم مرد
بی زن
(مُکْتَسِعَة) گوسپند که آن را
بُرَصه و وَخَرَه رسیده باشد وآن
کرمکی است که بخو گوسپند رسد
نیمهٔ پستان آن خشک کردو بر جای
بول زن اگر آن رابندند نیز این
حالت باشد
(اِکْتَسَعَ الفَحلُ) دم خود را
بر بره وران خود زد ♦ ونیز اَکْتَساع
دم بمیان پای در آوردن سگ واسپ
وجز آن

ك س ع م

(کُسْعُوم) کزنبور خر لغت
حمیری است ومیم زائد

ك س ف

(کَسْفَة) بالفتح آبکی است
مر بنی نعامه را او هی بالشین
المعجمة
(کِسْفَة) بالکسر پاره از هر چیزی
کِسْف بالکسر وکِسَف کعنب
جمع اَکْسَاف وکُسُوف جمع
الجمع یقال اَعْطِنی کِسْفَةً مِنْ ثَوْبِكَ
وقیل الکِسْف بالکسر والکِسْفَة واحد
وقال الاخفش مَنْ قرأ کِسْفًا مِنَ
السماء جعله واحدًا ومن قرأ کِسَفًا
کعنب جعله جمعا
(کَسَف) محرکة دهی است
بصعید
(رجلٌ کَاسِفُ البَال) مرد بدحال
♦ ورجلٌ کَاسِفُ الوَجْه) مرد ترش
روی ♦ ویومٌ کَاسِفٌ) روز بیمناک
وسخت بد
(قول جریر یرثی عمر بن
عَبْدِ العزیز) ♦ ♦ فالشمس
کاسفة لیست بطالعة ♦ تبکی علیك
نجوم اللّیل والقمرا ♦ ای کاسفة بموتك
تبکی ابدًا وروی ♦ فالشمسُ طالعةٌ
لَیْسَت بکاسفةٍ ♦ تبکی علیك نجومَ اللیل
والقمرا ♦ بنصب النجوم والقمر
علی المفعولیة لکاسفة ای لیست
تکسِف ضَوْءَ النُّجوم مع طُلُوعِهَا لقلة
ضوئها وبقائها عَلَیْكَ وهذا احسن
مما قیل فیه
(ض) کَسَفَهُ کَسْفًا بالفتح
برید آنرا ♦ کَسَفَ عُرْقُوبَ البَعِیْر
کذلك ♦ وکسف الثّوب) پاره کرد
وبرید ♦ (وکَسَفَ الشَّمْسُ) و
القمرُ کُسُوفًا) گرفته شد ماه و
آفتاب وکَسَفَ اللهُ ایّاهُمَا کَسْفًا)
گرفته گردانید خدای ماه وآفتاب را
لازم متعد والاَحسن فی القمر
خَسَفَ وفی الشمس کَسَفَتْ ♦ و
کَسَفَتْ حَالُهُ) بدگردید حال
او ♦ وکَسَفَ وَجْهُهُ) ترش روی
شد منه المثل اَکَسْفًا واِمْسَاكًا یعنی
ترش روئی بازفتی در حق بخیل

ترش روی گویند ✤ وکَسَفَ
فلانٌ طرفَهُ) نگونسار کرد چشم را
✤ ونیز کَسْفٌ) در عروض افگندن
حرف متحرک را که آخر جزو باشد
مکسوف نعت است ازان فیعود
مفعولات الی مفعولن کقوله ✤ دار
لسلمیٰ قد عفار سمها ✤ واستعجمت
عن منطق السائل ✤ وهو من السریع
عروضه وضربه مطویان مکسوفان و
کشف بمعجمه تصحیف است
یا لغت ردی
(تَکْسِیف) پاره پاره کردن
(اِنْکِسَاف) گرفتن آفتاب و ماه ع

ك س ك ر

(کَسْکَر) کجعفر شهرستانی است
که قصبهٔ آن واسط است کان خراجها
اثنی عشر الف الف مثقال کاصفهان

ك س ل

(کِسْل) بالکسر زه کمان نداف
چون فرو کشد ازآن
(کَسِل) ککتف سست و کاهل
کَسِلَة مؤنث
(کَسِیلَة) کسفینة نام مردی
(کَسُول) کصبور زن سست و
جاریةٌ کَسُولٌ) دختر نازپرورده
که از مجلس خود بیرون نرود وهو
مدح لها
(کَسْلَان) کسکران سست کَسْلَانَة
مؤنث کَسَالیٰ مثلثة الکاف
مقصورا وکسالی بکسر اللام و
کَسْلیٰ کسکری جمع
(کُوسَالَة) بالضم سرنزه نانشنه
جای کوسلة بالضم مثله
(کِسِّیلیٰ) کخلیفیٰ کیلی معرب
است وآن چوبی است شبیه برناس
سیاه سرخی مائل وتخمش همچو
حب الرشاد وگویند پوست
درختی است شبیه سلیخه سیاه
فربه کن بدن
(مِکْسَل) کمنبر زه کمان
نداف چون فرو کشد ازان ✤ وَنَسْلٌ
مِکْسَلٌ) اذا کان قلیل الاباء فی
السودد والصلاح
(مِکْسَال) کمحراب زن سست
ودختر نازپرورده که از مجلس خود
بیرون نرود وهو مدح لها مانند
نؤم الضحیٰ
(س) کَسِلَ الرَّجُلُ فی
الجماع کَسَلًا) محرکة کائید
بی انزال واعتزال کرد وخواهش
فرزند نکرد ✤ ونیز کَسَل)
سستی وکاهلی وسستی وکاهلی
کردن
(واد مُکْسِلٌ) کمحسن رود بار
که توجه اش از نزدیک آید
(أَکْسَلَ الرجلُ فی الجماع)
کائید بی انزال یا بیرون انداخت
آب منی را وخواهش فرزند نکرد
أَکْسَلَ الفحلُ کذلک ✤ ونیز
إِکْسَال) سست ساختن و در
کاهلی افکندن کسی را یقال أَکْسَلَهُ
الأمرُ

ك س م

(کَسْم) بالفتح گیاه خشک بسیار
وجائی است ✤ ونیز کَسْم)
رنج وسختی کشیدن جهت عیال
وورزیدن وبرپا کردن کارزار و
بدست شکستن ومالیدن وپاکیزه
کردن چیزی خشک را والفعل من
ضرب
(کَسُوم) کصبور درگذرنده
در امور
(کَیْسَم) کحیدر بدر بلغی گیا اسم
فرزندان او که درگذشتند
(کَیْسُوم) کصعفوق علف خشک
بسیار ✤ وروضةٌ کَیْسُومٌ) باغ
نمناک وشاداب یا بسیار وانبوه و
برهم نشسته گیاه اکاسم جمع
✤ وخیلٌ اکاسم) اسپان بسیار
انبوه
(روضة یَکْسُوم) بفتح التحتیة
مرغزار تر ونمناک یا انبوه و برهم
نشسته گیاه روضةٌ أُکْسُوم بفتح
الهمزة کذلک ✤ وأبو یَکْسُوم)
ابرهة بن صباح حبشی صاحب فیل
که در تنزیل است

ك س م ل

(کَسْمَلَة) گام نزدیک نهاده
رفتن

ك س و

(کُسْوَة) بالضم جامه پوشیدنی
ولباس وکِسْوَة بالکسر مثله کُسیٰ
کهدی وکِسَاء ککتاب جمع
وده‌ی است بدمشق
(کَسَاء) کسماء بزرگی وبزرگی
آبائی وبلندی مرتبه
(کِسَاء) بالکسر والمد گلیم اکسیة
کاغلمة جمع اصله کساو وجاءت
الواو بعد الالف فهمزت ✤ ونیز
کِسَاء) شیر سر شیر بسته

(کسائی) منسوب بلقب علی بن حمزه کوفی اسدی یکی از ائمه قراءت
(رَجُلٌ کَاسٍ) مرد جامه پوشش و بالباس
(فلانٌ اَکْسیٰ من فلانٍ) یعنی او از وی بیشتر است در لباس پوشیدن و در لباس بخشیدن
(مَکْسُوّ) جامه پوشیده بالباس
(س) کَسِیَ کَسًی) محرکة جامه پوشید
(ن) کَسَوْتُهُ ثَوْبًا) پوشانیدم او را جامه
(کَاسَاة) با هم بزرگ منشی و فخر نمودن
(تَکَسَّیْتُ بِالْکِسَاءِ) پوشیدم آنرا
(اِکْتِسَاء) کسوت پوشیدن

ك س ی

(کُسْی) بالضم موخر و پائین هر چیزی و موخر سرین اَکْسَاء بالفتح جمع + و رَکِبَ اَکْسَاءَهُ) برگردن افتاد

باب الکاف فصل الشین

ك ش ء

(کُشَاَة) بالضم عیب
(کَشِیْء) ککتف پرشکم از طعام
(کَشِیْء) کامیر گوشت بریان کرده و سیرشکم از طعام
(ذُوکُشَاء) کسحاب موضعی است
(ف) کَشَاَ الْقِثَّاءَ و نحوه کَشْءًا) خورد آنرا + و کَشَاَ اللَّحْمَ) بریان کرد گوشت را چندانکه خشک گردید + و کَشَاَ الشَّیْءَ) برکند پوستش + و کَشَاَ بِالسَّیْفِ) به شمشیر زد او را و برید + و کَشَاَ الْمَرْاَةَ) گائید آنرا
(س) کَشِیءَ مِنَ الطَّعَامِ کَشْأً) بالفتح و کُشَاءً کسماء پرشکم شد از طعام + و کَشِئَتِ السِّقَاءُ) از هم جدا گردید پوستک از مشک + و کَشِئَتْ یَدُهُ) کفته گردید یا سطبر و درشت شد پوستش و در تر نجید
(اِکْتِشَاء بریان ساختن گوشت چندانکه خشک گردد
(تَکَشُّؤ) برکنده پوست شدن چیزی و پرشکم شدن از طعام و گوشت خشک خوردن یقال هُوَ یَتَکَشَّؤُ اللَّحْمَ ای یاکله و هو یابسٌ

ك ش ب

(کَشْب) بالفتح موضعی است یا کوهی + و نیز کَشْب) بسیار خوردن گوشت و مانند آن را و الفعل من ضرب
(کُشُب) بضمتین کوهی است
(کَشِیْب) کامیر کوهی دیگر
(کَشَبیٰ) کجمزی کوهی است در بادیه
(تَکَشُّب) بسیار خوردن گوشت و جز آن

ك ش ث

(اِکْشُوث) کعصفور و بضم گیاهی است شبیه ریسمان که بر درخت پیچد و بیخ در زمین نباشد و در آن لغات است کَشُوثیٰ بالفتح مقصور او ممدود او اُکْشُوث بالضم و هذه خلف

ك ش ج م

(کُشَاجِم) کعلابط نام مردی

ك ش ح

(کَشْح) بالفتح تهیگاه یقال طَویٰ عَنّی کَشْحَهُ ای قطعنی و طَویٰ کَشْحَهُ عَلَی الاَمْرِ ای اَضْمَرَهُ وَ سَتَرَهُ و شبه سپید که مورچه مانندش کُشُوح بالضم جمع
(کَشَح) محرکة بیماری تهیگاه که بداغ کردن به شود یا درد پهلو که ذات الجنب نامند
(کِشَاح) ککتاب داغ پهلو
(کَشُوح) کصبور نام شمشیری از شمشیرهائی هفتگانه که بلقیس پیش سلیمان علیه السلام هدیه ساخته
(کَاشِح) دشمنی پنهان دارنده و دور از دوستی و فی الحدیث اَفْضَل الصدقة علیٰ ذی الرحم الکاشح ح
(مِکْشَاح) کمحراب تبر و دم شمشیر مِکْشَح کمنبر مثله
(مَکْشُوح) مرد داغ کرده + و قیس بن زهیر المکشوح سید مراد و کان من ذوی الباس و النجدة فی الجاهلیة و الاسلام
(ف) کُشِحَ الرَّجُلُ کَشْحًا) مجهولا کشح زده گردید و داغ کرده شد پهلوی او جهت کشح + و کَشَحَ لَهُ بِالْعَدَاوَةِ) دشمنی نمود با او و در دل داشت دشمنی از وی + و کَشَحَ الْقَوْمَ) پراگنده کرد ایشان

را؛ وکشحت الدابة) دنب را میان
هردو پای درآورد؛ وکشح
البیت) روفت؛ وکشح القوم
عن الماء) متفرق وپراگنده
گشتند
(مکشحه) کمعظمة موضعی است
او هو بالسین المهملة فقط وقدمر
تکشیح) پوست برکندن
وبر تهیگاه داغ کردن
(مکاشحة) دشمنی نمودن یا پنهان
داشتن دشمنی را
(تکشح) گائیدن
انکشاح) پراگنده گشتن یقال
انکشح القوم عن الماء اذا تفرقوا

ح

ک ش خ

(کشخان) کسکران وبکسر زن
جلب وبی غیرت درحق زن
(کشخنة) کشخان خواندن کسی را
والنون زائدة
(تکشیخ) زن جلب خواندن
یقال کشخه اذا قال له یا کشخان

ک ش د

کشد) بالفتح دانه است که
میخورند آن را
(کشد) محرکة بمعنی کاشد است
کشد بضمتین جمع
(کشود) کصبور ناقه که بسته
انگشت دوشیده شود وناقه تنگ
سوراخ پستان وکوتاه سر پستان
وورزنده بکوشش جهت عیال
وصلهٔ رحم کننده کشد بضمتین
جمع
(کاشد) بسیار ورزش وورزنده
بکوشش جهت عیال وصلهٔ رحم
کننده ودرآمیزنده میان خویشان
کشد بضمتین جمع
(ض) کشده کشدًا) بالفتح
بدندان برید آن را؛ وکشد الناقة
بسه انگشت دوشید آن را
(اکشاد) خالص وبی آمیخ
ساختن مسکه را

ک ش ر

(کشر) بالفتح نوعی از گائیدن
کاشر منه ولا فعل لهما وکوهی
است از کوههای جرش؛ ونیز کشر
دندان سپید کردن شتر وشیر ونرم
خندیدن وتبسم کردن مرد ودندان
آشکار کردن یقال کشر فلان عن
اسنانه ای ابدی یکون فی الضحك
وغیره والفعل من ضرب
(کشرة) بالکسر نرم خندگی و
آشکار کردگی دندان اسم مصدر
است
(کشر) محرکة نان خشک وخوشه
انگور که بارش خورده باشند
(کشر) کزفر موضعی است
بصنعای یمن
(کشود) کدرهم دهی است
بیمن
(س) کشر کشرًا) محرکة
گریخت
(مکاشرة) للفاعل همسایهٔ نزدیک
یقال جاری مکاشری ای بحذائی
کانه یکاشرلی
(مکاشرة) باهم تبسم نمودن ودندان
پیدا کردن

ک ش ش

(کشّ) بالفتح دهی است بجرجان
کشّ) بالضم آنچه بدان خرما
بن را گشنی دهند
(کشة) بالضم پیشانی یا توک زموی
(کشیش الافعی) کامیر آواز
پوست اژده؛ ونیز کشیش)
بانگ نخستین شتر که کمتر از
کتیت باشد وآواز جوشش می و
بانگ چقماق وقت آتش بیرون
جستن از وی
(مکشاش) کمحراب شتر با بانگ
کشیش
(ض) کشّ کشیشًا) بانگ
برآمد از پوست مار وقت برآمدن
آواز آن وکشّ البعیر) بانگ کرد
باواز کشیش فاذا ارتفع صوته قلیلاً
قیل کتّ فاذا افصح قیل هدر فاذا
صفا صوته ورجّع قیل قرقر؛ و
کشّت البقرة) بانگ کرد گاو
(کشکشة) آواز پوست مار وازن
پوست بانگ برآوردن اژده وگریختن
؛ ونیز کشکشة) بدل کردن
شین را از کاف در خطاب مؤنث
بلغت بنی اسد یا ربیعة یقال علیش
فی علیک وبش فی بک یا افزودن
شین بعد کاف مجرور تقول
علیکش ولا تقول علیکش
بالنصب وقد حکی کذا کش
بالنصب ونادت اعرابیة جاریة
تعالی الی مولاش ینادیش وهم آب
چاه وجز آن کشیدن یقال بحر لا
یکشکش ای لا ینزح ماؤه
بالاستقاء

ک ش ط

(کَشْط) بالفتح برهنه کردن منه قوله تعالی وَاِذَا السَّمَاءُ کُشِطَتْ ای قُلِعَت کما یُقلَعُ السَّقفُ والقاف لغة فیه وجل از پشت ستور برگرفتن یقال کَشَطَ الجُلَّ عن الفَرَسِ و پوست شتر باز کردن مَکْشُوط نعت است از آن یقال کَشَطتُ البَعِیرَ بجلدته ولا یقال سلختُه والفعل من نصر

(کَشَطَة) محرکة خداوندان شتر پوست باز کرده

(کِشَاط) کگتاب پوست باز کرده وگاهی گوشت از وی پوشیده دارند یقال ارفع کِشَاطَهَا لِانظُرَ اِلَی لَحمِهَا وهذا خاصٌّ بالجزور

* ونیز (کِشَاط) برهنه شدن

(اِنکِشَاط) کشاده و برهنه شدن و رفتن بیم و ترس

ک ش ع

(کَشَع) محرکة تفتگی و بی آرامی از اندوه و ملال

(ف) کَشَعَ القَومُ عَنِ القَتِیلِ کَشْعًا) متفرق و پراگنده شدند از کشته

ک ش ع ش ج

ک ش ع ط ج

(کَشَعتَج) محرکة وکذا الکَشَعطَج مولدتان من لکُستیج لخیط غلیظ یشده الذمی فوق ثیابه دون الزنار

ک ش غ د

(کُشتُغدَی) بالضم خطابی وابنه هردو از روات اند یقال رَوَینَا عن اصحابهما

ک ش ف

(کَشَفَة) محرکة بالا رستن بهای موی پیشانی

(کُشُفَة) بضمتین موی پیشانی بالا رسته و برگشتگی آن

(کِشَاف) ککتاب هرسال بچه آوردن ناقه وهو اَردَأ لِنِتاج یا آبستن شدن وقت بچه دادن و قال الاصمعی فان حُمِل عَلَیهَا الفَحلُ سنتین متوالیتین فذلک الکِشَاف والناقة کَشُوف

(کُشَاف) کغراب موضعیست نزاب موصل

(کَشُوف) کصبور شتر ماده آبستن و هرسال و ناقه برآبستن کشنی کرده نعت است از کشاف و ربما ضربها الفحل وقد عظم بطنها

(کَاشِفَة) آشکارا و برهنه کردن

(اَکشَف) آنکه موی پیشانی وی برگردیده همچو دائره شده باشد و اسپ پیچیده دم مغزه و مردی که سپر در جنگ و شکست خورده نگریخته و بی خود آهنی

(جَبهَةٌ کَشفَاءُ) پیشانی که موی آن همچو دائره برگردیده باشد

(ض) کَشَفَتِ النَّاقَةُ کِشَافًا) ککتاب کشوف گردید و هرسال بچه داد و گشنی کرده شد با بار دار

* وکَشَفَه الکَوَاشِفُ) رسوا کرد آن را * وکَشَفَت لهم عن ساقها) سختی رسید آنها را

* ونیز کَشف) بالفتح آشکارا کردن وکشاده و برهنه نمودن و دفع کردن بدی و ضرر را

(س کَشِفَ فُلَانٌ کَشَفًا) محرکة شکست خورد * ونیز کَشَف) موهای پیشانی بالا رسته و بالا رستگی موی و برگشتگی موهای پیشانی چندانکه بدائره مانند و پیچیدگی دم مغزه اسپ

(اِکتِشَاف) صاحب شتران آبستن شدن و خندیدن چندانکه لب برگردد و دندان نمایان شود و پی یکدیگر در نتاج آوردن ناقه و کشوف کردن ماده شتر را

(تَکشِیف) آشکارا کردن و برهنه نمودن و بستم برهنه و آشکارا کنانیدن یقال کَشَّفتُه عن کذا ای اکرهته علی اظهاره

(مُکَاشَفَة) دشمنی پیدا کردن و با کسی آشکارا جنگ کردن گاهی کاشف بمعنی کشف آید منه قراءة قتادة ثم اذا کَاشَفَ الضرعنکم و برهنه کردن ج ۴

(تَکَشُّف) برهنه و کشاده گردیدن ویقال تَکَشَّفَ البَرقُ) پر کرد برق آسمان را

(تَکَاشُف) آشکارا شدن عیب بر همدیگر برهنه ولو تَکَاشَفتُم مَا تَدَافَنتُم ای لَو انکشف عَیبُ بعضکم لبعض

(اِکتَشَفَتِ المَرأَةُ لِزَوجِهَا) نیک برهنه گردید زن وقت جماع * واکتَشَفَ الکَبشُ) برجست بر ماده

ج ۴

(استکشاف) برهنه کردن
خواستن از کسی
(انکشاف) برهنه و آشکار شدن
ک ش ک
(کشک) بالفتح آب جو یا آب
جو با سرکه یا با شیر جوش داده
ک ش ل
(کوشله) گجوقله سبزه بزرگ
کوشالة بالفتح مثله
ک ش م
(کشلم) بالفتح بوزه از بن
بریدن والفعل من ضرب
(کشم) محرکة نقصان در خلقت
و در حسب والفعل من سمع
(کاشم) گیاهیست که بیالیوس
و انجدان رومی نامند ش
(اکشم) کاهد بوزه و حسب و
خلقت نقصان پذیرفته یقال الحد
جانبیه وافٍ و آخرهما اکشم
اذا کان ابوه حرّاً و امّه امة و منه
قوله * علام تکلم اللؤم من نخوالة *
لهبیا بوافٍ واخر اکشم
(اکتشام) ابریدن بینی از بن
ک ش م خ
(کشمخة) تره ایست پاکیزه نرم
که آنرا ملاح نیز نامند
ک ش م ر
(کشمر) کشور و همیست
بخراسان و آنرا کاشمر نیز نامند
و شهری است بترکستان کشمیر
کقندیل مثله
(کشامر) کلابلط زشت پیکر
از مردم
(کشمر انفه کشمرة) گنکبت
بینی او را ماده گرستن گردید
ک ش م ش
(کشمش) کزبرج مویز کوئی
از انگور است بیدانه و نرم تر از
انگور و هو اقل قبضاً و اسهل خروجاً
ک ش م ل خ
(کشملخ) بضم الکاف و فتح المیم
واللام تره کشمخة
ک ش م ه ن
(کشمیهنة) بالضم و کسر المیم
و قد یفتح و فتح الهاء دهی است بمرو
از آن ده است محمد بن مکی بن
زراع و کریمة بنت احمد
ک ش ن
(کشنی) کشنری کشنه که
گاودانه و حب البقر نیز خوانند
آنرا
(کشانیة) بالضم و تخفیف
التحتیة شهری است
(اکشونیة) بالضم و تخفیف الیاء
التحتیة شهری است بمغرب
ک ش و
(ن) کشوته کشواً بالفتح
گزیدم بدندان و بدهان کشیدم آنرا
ک ش ی
(کشیة) بالضم پیه شکم سوسمار یا
بن دنبال آن و قولهم اطعم اخاک
کشیة الضب حتّی علی المواساة
وقیل بل یصز ابیه

باب الکاف فصل الصاد

ک ص د
(کصید) کاسه گوشتاوه است
ک ص ص
(کص) بالفتح آواز نرم باریک
(کصیص) کامیر آواز نرم و
باریک و لرزه و ترس و بیم بانگ ملخ
(کصیصة) کسفینة گروه و
رسن دام آهو یا عام ست
(ض) کص کصاً بالفتح آواز باریک
برآورد * و کص الماء و غیره
فراهم آمد و یقال الماء یکص
بالناس کصیصاً یعنی انبوهی
نمودند مردم برآب * و نیز کصیص
کامیر جنبیدن و جهیدن ملخ و
از جهد و رنج و در ترنجیدن و اضطراب
کردن
(اکصاص) گریختن و شکست
خوردن
(تکاص) باهم انبوهی نمودن
(اکتصاص) فراهم آمدن
ک ص م
(ن) کصم کصوماً روی
گردانید و پشت داد و برگردید بجای
که آمده بود از آن و بتمامه مقصد
خود نرسید * و کصم فلاناً
بستم و شدت راند آنرا
ک ص ی
(ض) کصی فلان کصیاً
بالفتح فرومایه و خسیس گردید بعد
کرامت و بزرگی

باب الکاف فصل الضاد

ک ض ض
(کضکضة) کدحرجة
شتاب روی
ک ض ل
(کضل) بالفتح دور انداختن

والفعل من نصر

باب الكاف فصل الظاء

ك ظ ب

(ن) كَظَبَ كُظُوبًا) پر فربه گردید

ك ظ ر

(كِظر) بالكسر بیخ کمان وبن فار تیر بیچند

(كُظر) بالضم کرانه فرج وگوشهٔ آن وپیه گرده وجا گرده از درون حیوان چون گرده را برآرند كظرة بالتاء مثله وچوبک گوشه کمان وميان جنبر كردن

(ن) كَظَرَ القوسَ كَظرًا) كظر ساخت کمان را* وكَظَرَ الزَّنْدَةَ) رخنه کرد جای دن آتش زنه

ك ظ ظ

(رجل كَظٌّ) بالفتح مرد رنج دیده وسختی کشیده گران بار از کار و درمانده از آن* ورجل كَظٌّ لَظٌّ) مرد سخت دشوار خوی

(كِظَّة) بالكسر سیری وپری شکم از طعام وزحمت امتلاے طعام وتخمه

(كَظِيظ) كامير رنجيده واندوه کشیده از کاری

(كِظَاظ) ككتاب سختی وماندگی ودرازی ملازمت دشمنی يقال بينهم كِظَاظٌ اي عداوة

(ن) كَظَّهُ الطَّعَامُ كَظًّا) بالفتح زحمت داد امتلای شکم اورا وپر کرد چندانکه طاقت دم زدن ندارد * وكَظَّهُ الأمرُ كَظَاظًا وكَظَاظَةً) بفتحهما بخایند اورا کار وگران بار ساخت واندوهگین نمود مَكظُوظ نعت است از آن

(كَظكَظَة) دراز شدن مشک وقت پر کردن پر گردیدن آن

(مُكَظَّظ) كمعظم بمعنى كظيظ است

(مُكَاظَّة) سخت مر رسیدن در جنگ كِظَاظ ككتاب مثله

(تَكَاظّ) از حد گذرانیدن مردم دشمنی را با یکدیگر

(اِكتِظَاظ) رنجور گردیدن از امتلای طعام و پر شدن شکم وپر وتنگ گردیدن وادی از سیل

(تَكَظكُظ) باندازه پری شکم خوردن راست نشستن وقت طعام خوردن يقال فلان يتكظكظ عند الأكل اي ينتصب قاعدا كلما امتلأ بطنه واكتظ

ك ظ م

(كَظَم) محركه گلو یا دهان یا بر آمدن جای دم اكظام جمع يقال اخذت بكَظَمِهِ اي بمخرج نفسه

(رجل كَظِيمٌ) كامير مرد اندوهگين ومرد فرو خورنده خشم * ونیز كَظِيم كليدان

(كَظِيمَة) كسفينة چاهی پهلوی چاهی که آب را همه هر دو یکے باشد وتوشه دان

(كِظَام) ككتاب سر بند هر چیزی واخذ بكظام الامر اي بالثقة

(كَظُوم) كصبور ستور که نشخوار نکند

(كِظَامَة) ككتابة دهانه رودبار ومخرج بول از زنان وچاهی پهلوی چاهی که میان آنها یک آب راهه باشد در بطن زمین که بدان آب یک چاه بچاه دیگر رود وحلقه سر دوش تراز وکه رشته بر وی بندند ودو والی است که بر گوشه بالاین کمان بندند ومسمار تراز ویا حلقهٔ سر عمود آهن پهلوی مسمار که رشته بر وی بندند ورسن که بدان بینی شتر بندند ودوالی که بر پر تیر بپیچند یا جائی پر از تیر

(كَاظِم) خاموش وفرو خورنده خشم كُظَّم كركع جمع وبعير كاظِم وابل كُظُوم اذا لم تجتر ولقب موسی

(كَاظِمَة) موضعی است ببادیه

(رجلٌ مَكظُومٌ) نیک اندوهمند *وغيظ مَكظُومٌ) خشم فرو خورده

(ض) كَظَمَ غَيظَهُ كَظمًا) بالفتح فرو خورد خشم را* وكَظَمَ

ج ۴ البَابَ) قفل نهاد بر در* وكَظَمَ النَّهرَ) بر آورد وبند کرد جوی را كَظَمَ الخَوخَةَ كذلك يعنى بند كرد روزن را* وكَظَمَ البَعِيرُ كُظُومًا) باز ایستاد شتر از نشخوار يقال ارى البعيرَ كَظُومًا اي لا يجترّ* وكُظِمَ الرَّجُلُ كُظُومًا) مجهولا خاموش گردید

ك ظ و

(ارض كَاظِيَة) زمین خشک

(ن) كَظَا لَحمُهُ كَظوًا) بالفتح درشت گردید وافزون آگنده شد خَظَا بَظَا كَظَا از اتباع است ومعنى

مذکور
(تَکَظّی لَحْمُهُ) بلند و برآمده
شد گوشت او از فربهی

باب الکاف فصل العین

ک ع ب

(کَعْب) بالفتح هر بند استخوان
و ستالنگ و استخوان بلند پست
پای که بستنگاه شراک باشد
اَکْعُب کافلس و کُعُوب و کِعَاب)
کتاب جمع و کعب بازی نرد شیر
کُعَب بالضم و کِعَاب بالکسر
و کَعَبَات جمع و تندی گره
نیزه و نی و کلک کُعُوب جمع ج ۴
و یک لخت از روغن و پاره از آن
و اندک از شیر بقدر یک صَبَّه و
اصطلاحی است مر اهل حساب را
* و نیز کَعْب) بزرگی آبائی و
بزرگی * و کَعْبَان) پسر کلاب و پسر
ربیعه و ذو الکَعْب) لقب نُعَیم
بن سُوَید و ابو مالک کعب بن
عاصم اشعری و ابو محمد کعب بن
عجرة و ابو الیَسَر کعب بن عمرو و
کعب بن عیاض و کعب بن مالک و
کعب بن مرة و کعب بن زهیر
صحابیان اند و کعب بن ماتع معروف
بکعب الاحبار حمیری و از علمای تابعین
است یهودی بود و در زمان عمر
بن الخطاب رضی الله عنه مسلمان
شد رضی الله عنه و کعب بن اشرف
یهودی بود بر دست محمد بن سلمه و
جماعتی دیگر کشته شد و کعب بن
لوی از اجداد نبی است صلی الله علیه
وسلم و ام کعب انصاریه صحابیه
(کَعْبَة) بالتاء کعب که بدان نرد
بازند و بیت الحرام زاده الله تشریفا
و تعظیما یقال سُمِّیَ بذلک لتربیعه
و بروارده یقال فلان جالس
فی کعبته ای غرفته و هر خانهٔ چهار
گوشه
(کُعْب) بالضم پستان
(کُعْبَة) بالتاء دوشیزگی دختر
(کَعَبَات) محرکة خانه بود ربیعه
را که طواف آن می کردند یا آن
ذو الکَعَبَات است
(کَعَاب) کسحاب دختر پستان
برآورده
(کَاعِب) دختر نار پستان * و
ثَدْیٌ کَاعِبٌ) پستان برآمده
(کُعْکُبَّة) بضم الکافین و تشدید
الموحدة حلقه بستگی موی یعنی
موی را چهار توک کرده بافته یکی را
در دیگری در آرند تا همگی یک کعکب
گردد و نوعی از شانه
(کُعْکُبِیَّة) بالضم و تشدید
التحتیة نوعی از شانه
(ض ن) کَعَبَت الجَارِیَةُ کُعُوبًا
و کُعُوبَةً و کِعَابَةً) بالکسر برآمده
پستان دختر و نار پستان گردید
(ف) کَعَبَ الإِنَاءَ کَعْبًا) پر
کرد آن را * و کَعَبَ الثَّدْیُ)
برآمد پستان
(اِنْکِعَاب) شتافتن
(مُکَعَّب) کمحدث دختر پستان
کرده * و ثَدْیٌ مُکَعِّب)
پستان برآمده
(مُکَعَّب) کمعظم نگارین از
جامه و چادر و جامه نوردیده بنورد
شدید * و ثَدْیٌ مُکَعَّب)
پستان برآمده
(مُکَعَّبَة) بالتاء زنبیل خرما از
برگ آن
(تَکْعِیب) چهار گوشه ساختن
چیزی و نو برآمدن و بلند شدن
پستان دختر و نار پستان
شدن آن
(ثَدْیٌ مُتَکَعِّب) الفاعل
پستان نو برآمده

ک ع ب ر

(کَعْبَرَة) کدحرجة زن عجمیة
درشت اندام درشت خو و نیز
بریدن و بشمشیر پاره کردن
(کُعْبُرَة) کقنفذة گره بندهای
زراعت و کفهٔ گندم که وقت صاف
و پاکیزه کردن دور کنند و تشدید
الراء فیهما و هر چیز فراهم آمده
کَعْبُورَة بالفتح مثله و استخوان
ساق دست از سوی انگشت
ابهام و پاره از گوشت و سخت سر و
استخوان درشت گره کَعَابِر
جمع و بیخ سر و سر بن آگنده و
سرگین شتر خشک گردیده بر دنب وی
(مُکَعْبِر) بکسر الباء مرد عربی
و مرد عجمی از اضداد است و
لقب مردی ضبی
(مُکَعْبَر) کمسرهد نام دو عر
است

ک ع ب ش

(کَعْبَشَة) گرفتن چیزی را و
بستن دو پایهای فراهم آوردن
جهت جستن و مانند آن و بکوتاه قدم

بندی وار رفتن
(تَكَعْبُش) در ترنجیدن پوست
وپا گرفتن

ك ع ت

(كَعت) بالفتح مرد کوتاه بالا
كَعَتَة مونث
(كُعَتَة) بالضم هر بوتن ستیشم
(كُعَيت) کزبیر هزار دستان
كِعتان بالکسر جمع
(اَبُو مُكْعِت) کمحسن شاعری
است
(اِكْعَات) شتابان رفتن و
نشستن ضد و از خشم بر آماسیدن

ك ع ت ر

(كُعْتُر) کقنفذ مرغی است
همچو گنجشک
(كَعْتَر فی مَشْيه كَعْتَرَةً) خمان
رفت مانند مستان وسخت دوید
وشتابی کرد در رفتار

ك ع ث ب

(كَعْثَب) کجعفر کس آگنده گوشت
وسطبر وزن سطبر کس
(تَكَعْثَبَتِ الغِرَارَة) مجتمع
گردید جوال وگرد گشت

ك ع د

(كَعد) بالفتح جوال
(كَعْدَة) بالتا سر نوبتی شیشه

ك ع د ب

(كَعْدَب) کجعفر مرد فرومایه
بی مروت كَعْدَبَة بالتا مثله
(كُعْدُبَة) کقنفذة غوزه آب

ك ع ر

(كَعْرَة) بالفتح گره گوشت یا
گره اندام پیه یا کی همچو غده
(كُعْر) بالضم خار بنی است
فروهشته برگ
(كَعِر) کلتف کودک پرشکم
(اَكْعَر) پرشکم وفربه
(كَعْوَرَة) بالفتح بزرگ بینی
(كَيْعَر) کحیدر شیر بچه فربه
(ف) كَعَرَ الصَّبِیُّ كَعْرًا)
پرشکم گردید از بسیار خواری
(س) كَعِرَ الصَّبِیّ كَعَرًا)
محرکة پرشکم گردید وفربه گشت * و
كَعِرَ البَعِير) گره بست پیه در
کوهانش
(كَوْعَرَ السَّنَام كَوْعَرَةً) بزرگ
وپیچیده پیه گردید کوهان
(مُكْعِر) کمحسن تیز دونده یقال
مر مكعرا ای مر يعدو مسرعا

(اِكْعَادَ) بزرگ کوهان شدن
شتر ومجتمع شدن پیه در آن
(كَعَّرَ الْبَعِير تَكْعِيرًا) گره
بست پیه در کوهانش

ك ع ز

(ف) كَعَزَ كَعْزًا) بالفتح
بانگشتان فراهم آوردن چیزی را

ك ع س

(كَعْس) بالفتح استخوان انگشت
دست و پا و استخوان پیوند میانه ز
سه پیوند انگشتان وهمچنان
استخوان دست و پای گوسپند و
گاو وجز آن و استخوان بند دست
و پای كعاس ککتاب جمع

ك ع س ب

(كَعْسَب) کجعفر نام مردی است
(كَعْسَبَة) دویدن وگریختن و
شتابان رفتن یا آهسته دویدن
یا بر فتار مستان رفتن

ك ع س م

(كَعْسَم) کجعفر گور خر كَعَاسِم
بالفتح جمع
(كُعْسُوم) کعصفور خر كَعَاسِيم
جمع والمیم زائدة
(كَعْسَمَ فُلَانٌ) گریزان پشت
داد

ك ع ص

(كَعْص) بالفتح خوردن والفعل
من فتح
(كَعِيصُ الفَار) کامیر بانگ
موش وكذا كَعِيصُ الفَرخ

ك ع ط ل

(اسدٌ كَعْطَلٌ) کجعفر شیر بازنده
(كَعْطَلَة) سخت دویدن آهسته
دویدن از لغات اضداد است و
دراز کشیدن دست را وبازیدن
یقال كَعْطَلَ بیده ای تمطی *
اسدٌ مُكَعْطِل کمسرهف هست از ان　ج ٤

ك ع ظ

(كَعِيظ) کامیر مرد کوتاه بالا آگنده
گوشت
(مُكْعَظ) کمعظم بیتک سطبر
اندام

ك ع ظ ل

(كَعْظَلَة) لغتی هست در كعطلة
در همه معانی

ك ع ع

(كَعّ) بالفتح بددل وسست * و
رجلٌ كَعُّ الْوَجه مرد سهل
رخسار

(كاعّ) بددل وسست
(كُعكع) كقنفذ بددل وسست
(كَعَنكع) كسمندل غول نر
(ض ن) كعّ كُعُوعًا) بددل
گشت وسست گردید از نصر کم آید
وقیل كَعَعتَ كفتحت وسمعت
لغتان
(كَعكَعَة) بند کردن کسی را
وبازداشتن ازاراده او
(اِكعاع) بددل ساختن و
ترسانیدن وبند کردن وبازداشتن
کسی را از اراده وی یقال اَكعَعتُهُ
ای حَبَستُهُ عن وَجهِهِ ج ۳
(تَكَعكُع) بازایستادن و
بددل شدن

ك ع ك

(كَعك) بالفتح کاک که نان خشک
ونان ازآرد خشکه پخته بی شیر و
روغن باشد معرب است

ك ع ل

(كَعل) بالفتح کوه وسرگین
هرحیوان لعدریدن وانداختن الخ
وحیرک وریم که بجایه تکه چسپیده باشد
ومرد بستک سیاه فام كُعَل كصرد
مثله وشبان ناکس وخرمای

باهم چسپیده ومالدار زفت وبخیل
(مُكَعّل) کمحدث پرخشم وبر
اماسیده ازان ومرد جنبان
سرین
(تَكَعّل) سخت درچسپیدن

ك ع م

(كِعم) بالکسر سلاح دان هرچه
دروی چیزی نهند كِعام
ککتاب جمع
(كَعِيم) کامیر شتر پتفوز بسته
(كِعَام) ککتاب پتفوز بند
شتر
(كُعُومُ الطَّرِيق) دهانهای
راه
(كَيعُوم) بالفتح نام مردی
(ف) كَعَمَ البَعِيرَ كَعمًا)
بالفتح بست پتفوز وی را تا نگزد
یا نخورد ومَكعُوم نعت است
ازان * وكَعَمتُ الوِعاءَ)
بستم سرخنور را * وكَعَمَ المَرأَةَ كَعمًا)
محرکه وكُعُومًا) بوسه دادن را
یا لبهای او را بدهان خود گرفت
وقت بوسه
(مُكَاعَمَة) بوسه دادن و
دهان در دهان گرفتن وقت بوسه

یقال كَاعَمَ المرأةَ اذا التقم
فاها فی التقبیل ودریک جامه
هم بستر کردن زن را

ك ع ن

(ذو كُعَان) بالضم نام یکی از
پادشاهان یمن قیل كانَ طُولُهُ
عَشرةَ اَذرُع
(كُعَانَة) بالتاء نام زنی
(اِكعَان) سستی شادمانی
وسست شدن آن

ك ع ن ب

(كَعنَب) کجعفر بیست بالا
شیربشه * ورجلٌ كَعنَبٌ)
مرد که درسرش کعانب باشد
(كَعَانِبُ الراس) بالفتح
اگندگی وگرهی است درسر
(كُعَانِب) کعلابط شیربشه
(تَيسٌ مُكَعنَبُ القَرن)
کمسربد تکه پیچیده شاخ

ك ع ن ش

(تَكَعنَشَ الطَّائِشُ) بدام
درآو نخته شد * وتَكَعنَسَ فی
الشَّيءِ) فروشد دران چیز

ك ع و

(كَاعِی) شکست خورده

(اَكعَاء) بالفتح والمد نامردان
وبددلان
(ن) كَعَا كَعوًا) بالفتح بددل شد

باب الکاف فصل الغین

ك غ د

(كَاغَد) معروف معرب است

ك غ ذ

(كَاغَذ) کاغذ فارسی است

ك غ ی

(كَاغِی) شکست خورده

باب الکاف فصل الفاء

ك ف ء

(كفء) بالفتح همتا ومانند
كُفُوء) کندس مثله كِفَاء
ککتاب جمع
(كَفأَة) وبضم بارخرما بن درسال
آن وجنین وگیه منافع یعنی در
زمین کشت زمین سال حال و
درشتران نتاج شتران همان سال
یا نتاج پس گذشتن یک سال
یا زیاده ازان یقال اعطنی كَفأَةَ
نَاقَتِكَ ویقال اَكفَأتُ الابلَ
كَفأَتَينِ اذا جعلتها نصفین
يُنتَجُ كلَّ عام نصفها ویترك نصفها
کما یصنع بالارض فی الزراعة * ومَنحَة

كَفَأَةَ غَنَمِهِ یعنی داد او را شیر و بچه و پشم یک سال تا از منافع مذکور منتفع شود و امهات را رد کند

(كِفْء) بالکسر شکم رود بار

(كُفُؤ) بالضم و بضمتین مانند و همتا أَكْفَاء جمع

(كَفِيْء) کامیر همتا و مانند كَفِيْئَة بالتاء مثله یقال هذا كَفِيْئُهُ و كَفِيْئَتُهُ ای مثله و شکم رود بار * و كَفِيْءُ اللونِ برگردیده رنگ

(كَفَاء) کسحاب پاداش اسم مصدر است كَفَاءَة بالتاء مثله * و نیز

(كَفَاءَة) همتا و مانند شدن

(كِفَاء) ککتاب مانند و برابر یقال لا كِفَاءَ له ای لا نظیر و هذا كِفَاؤُهُ ای مثله و الحمد لله كِفَاءَ الواجب ای ما یكون مكافئاً له ای مساوله و هو فی الاصل مصدر و توانائی یقال ما لی به قبل و لا كِفَاءٌ ای طاقة المكافاة و نیز است ز بالا تا پایین خیمه ز دنباله آن یا پاره در موخر خیمه یا دو پاره جامه که بر یک دیگر دوخته در موخر خیمه دو زند یا گلیم که بر خیمه انداز ند چندانکه بزمین رسد

(مَكْفُوءُ اللَّوْن) برگردیده رنگ وَإِنَاءٌ مَكْفُوءٌ خنور برگردانیده و خمیده

(ف) كَفَأَهُ كَفْئاً) بالفتح برگردانید آنرا و بر روی او کرد * و كَفَأْتُ فُلَاناً) باز گردانیدم آنرا از جهتی که روی آورده بود بآن * و كَفَأْتُ الإِنَاءَ) نگونسار ساختم و خم دادم آنرا تا هر چه در وی است بریزد * و كَفَأَتِ الْغَنَمُ فِي الشِّعْبِ) در آمدند در آن و كَفَأَ فُلَاناً) برابر آمد آنرا * و كَفَأَ الْقَوْمُ) برگشتند و پشت دادند و شکست خوردند و كَفَأَ عَنْ قَصْدِهِ) برگشت از آن

(إِكْفَاء) خمانیدن و کژ کردن خنور را تا آنچه در وی باشد بریزد و میل کردن و مایل گردانیدن و برگردانیدن کسی را از اراده و خم دادن کمان را و بچه بسیار آوردن شتران و منافع شتران خور دادن کسی یقال أَكْفَأَ ابله فُلَاناً اذا جعل له منافعها و کفا ساختن خیمه را یقال أَكْفَأْتُ البيتَ * و نیز

(إِكْفَاء) نوعی از عیوب قافیه یعنی بعض بیت را حرف روی دیگر آوردن و بعض را دیگر کقوله * ازهو لم يولد بنجم الشح * متيم البيت كريم للشنح یا مخالف آوردن حرکات روی برفع و جر کقوله * زعم البوارح ان رحلتنا غدا * و بذاك انبأنا الغراب الاسود * لا مرحبا بغد و لا اهلا به * ان كان تفريق الاحبة في غد * یا تباه کردن آخر بیت را بهر فساد که باشد و در نصف کردن شتر انرا

(مكافِئ) للفاعل برابر یقال هذا مكافئ له ای مساوله مكافئة بالتاء مثله منه حديث العقيقة شاتان مكافِئَتان و تفتح الفاء ای متساویتان و کل شیء ساوی شیأ حتی یكون مثله فهو مكافئ له وقال بعضهم فی تفسیر الحدیث تذبح احدیهما مقابلة الاخری

(كَافَأَهُ مُكَافَأَةً و كِفَاءً) بالکسر پاداش داد او را * و كَافَأَ فُلَاناً) مانست بوی و مراقبه و نگاهبانی وی نمود * و نیز مُكَافَأَه) دور کردن کسی را و برابر ایستادن و باهم پی در پی نیزه زدن یقال كَافَأَ بين فارسين برمحه ای طعن هذا ثم هذا

(تَكَفُّؤ) نا و نا و ان رفتن یقال تَكَفَّأَتِ المرأة فی مشيتها ای تبخترت

(تَكَافُؤ) برابر شدن و برابر ایستادن

(إِكْتِفَاء) برگردانیدن و برگردانیدن خنور را و نگونسار ساختن و بسنگ کردن بچیزی

(إِنْكِفَاء) برگردیدن و یقال كفأته فانكفأ ای صرفته فانصرف عنا توجه و برگردیدن رنگ

(إِسْتِكْفَاء) یک ساله نتاج ستور خواستن از کسی یقال إِسْتَكْفَأْتُ ابله فاكفأنيها ج ۴

ك ف ت

(رجل كَفْتٌ) بالفتح مرد تیز رو سبک باریک اندام * و نیز كفت) دیگ خرد و بکسر و مرگ * و خبز كَفْتٌ نان بی نان خورش

(كَفْتَه) بالتاء نام گورستان مدینه بدان جهت که بخود قرار گیرد مردم را یا آنکه زود بخورد آنها را زیرا که شوره زار است

(كِفْت) بالکسر انبان استوار که ضائع نکند چیزی را

(فرسٌ کَفَتٌ) بکسر و اسب
که بهمه تن برجهد و سواری بر آن
دشوار باشد از برجستگی وی فرس
کُفَتَة بالتاء مثله
(کَفِیت) کامیر مرد تیز رو سبک
باریک اندام و ابنای استوار
که چیزی ضائع نکند و رخت زندگانی
و اسب حیان بن قتادهٔ سدوسی
(کِفَات) کتاب فراهم آور و نگاه
[دارنده] چیزی و الارض کِفَاتٌ لنا
منه قوله تعالی الم نجعل الارض
کِفَاتاً
(کَافِت) معروف بسمی است جای ج ۴
باش وزدان که در آنجا متاع
خود را نگاه میدارند و فراهم آرند
(کَفَّات) کشنده و شیر بیشه
(ض) کَفَتَه کَفْتاً) بالفتح
برگردانید اورا از جهتی که روی
آورده بود بآن * و کَفَتَ الشیء
بخود فراز گرفت آنرا بپنجه گرفت
و منه الحدیث اکفتوا صبیانکم
باللیل فان للشیطان خطفة *
و کَفَتَ الطائر و غیره کَفْتاً
و کِفَاتاً) کتاب و کَفِیتاً بالفتح
و کَفَتَاناً محرکة شتابی نمود در
پریدن و دویدن و نیز در ترنجید و
منقبض شد * و نیز کَفْت) نیز با
برگردیدن چیزی و نیز راندن و
نگاه داشتن و فراهم آوردن و لاحق
شدن آخر قوم باول آن و کشتن
و هلاک کردن منه الحدیث یقول
الله للکرام الکاتبین اذا مرض
عبدی فاکتبوا له مثل ما کان
یعمل فی صحته حتی اعافیه او
اکفته
(مکفت) کمحسن آنکه میان دو زره
جامه پوشد
(تکفیت) فراز گرفتن چیزی
و به پنجه گرفتن
(مُکَافَتَة) باکسی پیشی گرفتن
در دویدن و بناگاه مرد کِفَات
بالکسر مثله یقال مات کِفَاتاً
و مُکَافَتَةً
(اِکْتَفَتَ المالَ اِکْتِفَاتاً)
گرفت همه مال را
(تَکَفُّت) در ترنجیدن و منقبض
شدن
(اِنْکِفَات) از خود برگشتن و
برگردیدن و ترنجیده شدن و
لاغر گشتن اسب و گرد آمدن
مردم

ک ف ح

(کَفِیح) کامیر همتا و مانند
و شوی زن و همخوابه و مهمان ناگاه
آینده
(کِفَاح) ککتاب چیز بسیار منه
الحدیث اعطیت محمداً کِفَاحاً
ای اشیاء کثیرة من الدنیا
والآخرة
(اَکْفَح) سیاه
(ف) کَفَحَه کَفْحاً) برهنه کرد
آنرا * و کَفَحَه بالعصا)
بچوب با دستی زد اورا * و نیز کَفْح
کشیدن لگام را و برروی ستور
زدن یقال کَفَحْتُ الدابة
اذا ضربتها باللجام فاهاو و باره
شمشیر زدن رو باروی کردن
و بوسه زدن ناگاه یا عام است
و فی الحدیث انی لاکفحها و انا
صائم ای اواجهها بالقبلة
(س) کَفِحَ کَفَحاً) محرکة ترسنده
گشت و بددل گردید
(اِکْفَاح) کشیدن لگام ستور
و برگردانیدن یقال اَکْفَحْتُه
عنی ای رددته
(کَافَحَ المرأة مُکَافَحَةً و کِفَاحاً
بالکسر بوسه داد آن را * و کَافَح
فلاناً) رو باروی گردید با او
و نیز جنگ و قتال کرد با وی * و
فلان یُکَافِحُ الامور) خود
مرتکب کارها می گردد

ک ف خ

(کَفْخَة) بالفتح سکه گرد آمده
سپید
(رجلٌ مِکْفَخ) کمنبر مرد استوار
و قوی عَمُوکٌ مِکْفَخ کذلک
(ف) کَفَخَه بالعصا کَفْخاً)
بچوب با دستی زد اورا بر سروی زد

ک ف ر

(کَفْر) بالفتح زمین دور دست
از مردم و گور منه اللهم اغفر لاهل
الکُفُور و خاک و ده و منه الحدیث
لتخرجنکم الروم منها کفراً کفراً
ای قریة قریة من قری الشام و
چوب آگنده درشت کوتاه یا چوبی
کوتاه * و کَفْرتوثا و کَفْر
تِعْقَاب) دو موضع است منسوب
سوی توثا و تعقاب که نام دو مرد
است * و نیز کَفْر) تعظیم پارسیان
پادشاه خود را و سیاهی شب و تاریکی

آن وتاریکی خانه کِفر بالکسر
مثله
(کَفرة) بالتاء تاریکی
(کُفر) بالضم قیر که کشتی وجز آن
مالند + ونیز کُفر) ناکرویدن
وناسپاسی کردن ضد ایمان وبفتح
کُفُور وکُفران بضمها مثله
یقال کَفرهُ وکَفرَ نعمةَ اللهِ وبهاای
جَحَدَها وسترها والفعل من نصر
(کَفَر) بالتحریک عقاب وکوه
بلند وغلاف شکوفه خرما
(کَفرِیَّة) کطبریة دهی است
بشام
(کِفر) ککتف کوه بزرک یابسته
از کوه
(کَفُور) کصبور حق ناشناس
وناکرونده کُفُر بضمتین جمع
(کافِر) ناکرونده خلاف مومن
وناسپاس نعمت خدای عزشانه
کُفّار کزنار وکَفَرة محرکة و
کِفار ککتاب جمع وشب تاریک
یا عام است ودریا ورود بار بزرک و
جوی بزرک وابر تاریک وکشاورز وزره
وانکه جامه بالای زره پوشیده باشد
وغلاف شکوفه خرما وزمین دور از
مردم وزمین هموار وغائط یاسپرده
وکیاه وتاریکی یا تاریکی اول شب و
مرد باسلاح ومنه الحدیث لاترجعوا
بعدی کُفّارًا یضرب بعضکم رقاب
بعضٍ یعنی همدیکر کارزار مکنید
بعد من یا معنیش انکه مردم را
بکفر منسوب مکنید که کفر لازم آید
وموضعی است در بلاد هذیلی
(کافِرَة) مونث کافر کَوافِر)
جمع + وکافِرتان) دو سرین یاکوشت
بالای دوران + ونیز کَوافِر)
خمهای بزرک
(کُفّاري) بالضم منسوبا بزرک
کوش
(کَفّار) کشداد ناسپاس
وناکرونده وکشاورز
(کَفّارَة) ککتانة انچه بدان
کناه را ناچیز نمایند از صدقه وروزه
ومانند آن
(کافُور) شکوفه خرما وجز آن یا غلاف
آن وکیاهی است خوشبوی که کلش
مانند کل اقحوان باشد وکره جای
برامدن خوشه انکور کَوافیر و
کَوافِر) جمع وچشمه است
دربهشت وصمغ درختی است
خوشبوی که درکوهای دریای هند
وچین میباشد وکویند بسر اندیب
می روید وبیس ودرختش درنهایت
بزرکی باشد چندانکه صد سوار
یا زائد از ان را در سایه دارد وهمیشه
سبز وبی شکوفه وبی ثمر وچوبش
سپید وسبک وپلنک ومار بزیرش
همواره باشند وان صمغ اقسام
میباشد ریاحی منسوب بریاح نام
بادشاهی که اول آن را یافته وان
سفید مائل بسرخی وشبیه بمصطکی
وقیصوري وان نیک سفید صاف
ودرجوف درخت یافته شود واین
هردو را جودانه نیز کویند وکافور
مولی از زیرهای چوب جوف درخت
ازجوشاییدن آن بهم میرسد و
ان تیره رنک وناصاف باشد ونام
مردی
(کُفُرّیٰ) بضمتین وشد الراء
مقصورا وتثلث الکاف والفاء شکوفه
خرما یا غلاف وی
(کَفَرنی) کسفرجل مقصورا مرد
کم نام کول
(رجل کِفِرّین) بکسرتین و
تشدید الراء مرد زیرک
(مَکفُور) خاکستر زیر خاک
پوشیده
(ض) کَفَرَ عَلَیهِ کَفر) بالفتح
فرو کرفت آنرا + وکَفَرَ الشیءَ)
پوشید وپنهان کرد آنرا
(اِکفار) لازم کرفتن ده را و
کافر خواندن کسی را یقال لاتکفِر
احدا من اهل قبلتك ای تنسبهم
الی الکفر
(مُکَفِّر) کمحدث مرد سلاح
پوش
(مُکَفَّر) کمعظم ومحسن ناسپاس
کرده شده ومرد نیکی ستوار کرده
وفرو کرفته شده در آهن
(تَکفِیر) پوشیدن چیزی را و
ناچیز کردن کناه را وفروتنی نمودن
کسی را دست برسینه نهادن
پیش کسی وبر سر نهادن بادشاه
تاجی را که بدیدنش خضوع لازم
آید وکفاره سوکند وجز آن دادن
یقال کَفَّر عن یمینه ومنسوب
کردن بکفر + ونیز تکفیر) نام تاج
شاهی
(مُکافَرَة) ناسپاسی کردن وحق
ناشناختن یقال کافره حقه ای

ج ٣

جحلاه
(متکفر) للفاعل مرد سلاح
پوشیده
(اکتفار) لازم کرفتن ده را

ك ف س

(کفس) محرکة کژی پای
چنانکه سرهای پای سوی یکدیگر
سپرد وراه رفتن بر پشت پای از
جانب انکشت خرد وکژی سینه
(اکفس وکفساء) نعت است
ازان والفعل من سمع
(کفاس) ککتاب جامه برتن
وجامه پارهای دست بند و پای
بند کودک کهوارکی
(انکفاس) درخود پیچیدن

ك ف ف

(کف) بالفتح پنجه اکف
بالفتح وضم الکاف وکفوف و
کف بالضم جمع وخرقه ودستگاه
ونعمت + وکف الکلب و
کف السبع وکف النسع وکف
القرد وکف الاسد وکف
الذئب وکف الاجذم یا کف
الجذماء وکف ادم وکف
مریم وکذا کف عائشة
نامهای کیاه است + وذو الکف
شمشیر مالک بن ابی بن کعب
انصاری وشمشیر خالد بن مخاجر
بن خالد بن ولید + وذو الکف
الاشل) عمرو بن عبد الله که
یکی از فارسان بکر بن وائل است
+ وذو الکفین) بتی بود مردوس
را وشمشیر انمار بن خلف وشمشیر
عبد الله بن اصرم وقد علی کسری
فسلحه بسیفین والاخر اسطام
(لقیته کفة کفة) بالبناء ملاقات
کردم بادی از غایت قرب وتوجه
چندانکه دست بدست رسید
یا آنکه ملاقات نمودم بادی ومنع
کردیم همدیکر را از بهو ضت و
کو کردن وهما اسمان جعلا اسما
واحدا وبنیا علی الفتح کخمسة عشر
+ ولقیته کفة لکفة وکفة
عن کفة) علی فک الترکیب
کذلک
(کفة) بالکسر پله ترازو ویفتح
ودام شکاری وبالضم چوب دف و
هر چیزی کرد وکو که دران آب
فراهم آید وآنچه فرو هشته و
مسترخی باشد از بن دندان والفیم
کفف ککتب وکفاف ککتاب
جمع + ونیز کفف) دائرهای
نکار که بر دست عروس نهند و
کو که دران چشمها باشد
(کفة القمیص) بالضم نورد
دامن پیراهن + ونیز کفة)
هر چیزی زائد بر چیزی مثل کفة
الثوب یعنی نورد جامه وکفة
الرمل) دامن ریگ وکرانه آن و
کفة الدرع) دامن زره وکرانه
هر چیزی بدان جهت که هر کاه
چیزی تا بکرانه خود رسید کویا
باز داشته شد از زیادت وطره
بالائین جامه که در آن سو هدب
نباشد وحاشیه هر چیزی کفف
کصرد جمع کفاف ککتاب جمع
الجمع ومنتهای درخت ومنقطع
آن وانبوهی مردم وعدد بسیار و
جماعت مردم یا مردان نزدیک
مکان دسنکی که کرداکرد آن کل
وسرکین کاو وجز آن نهند وآن پنیر
بزنند ودام شکار آهو + وکفة
الغیم) کرانه وطره آن + وکفة
اللیل) ملتقای شب وروز در
مشرق باشد یا در مغرب + ونیز
کفة) ریگ توده دراز کرد
(کفف) محرکة قوت روزکذار
ومستغنی کن ودائرهای نکار و
سوال وخواست بدست اسم است
استکفاف را
(کفاف) کسحاب اندازه و
مانند وروزکذار از روزی وقوت
که مستغنی کرداند واز خواست
باز دارد ومنه الحدیث اللهم ارزق
آل محمد کفافا + ودعنی کفاف
الطعام یعنی باز بمان وباز مانم
از تو ودور شو ودور نمی شوم از تو
(کفاف الشیء) ککتاب فراز
کرفتن هر چیزی وپیرامون وکناره
آن + وکفاف السیف) دم
شمشیر
(کفوف) کصبور ناقه تمام
سوده وکوتاه شده دندان از
پیری
(کاف) شتر تمام سوده دندان و
کوتاه شده از پیری مذکر ومؤنث
دروی یکسان است
(کافة) همه یقال جاء الناس
کافة ای کلهم ولا یقال جاء الکافة
لانه لا یدخلها ال ولا تضاف

ج ۴

(مَكْفُوف) نابینا مَكَافِيف جمع و رکنی از بحور که هفتم ساکن آن رفته باشد

(عَيْبَةٌ مَكْفُوفَة) جامه‌دان نیک استوار سربسته وفی الحديث وانّ بينهم عَيْبَةً مَكْفُوفَةً مَثَّلَ بِهَا الذِمَّةَ المحفوظة التي لا تُنكث اومعناه انّ الشّريكون مَكْفُوفاً بَيْنَهم كَمَا تُكَفّ العِيَابُ اِذَا اُشْرِجَتْ على ما فيها من المتاع كذلك الدخول التي كانت بينهم قد اصطلحوا على ان لا ينشروها بل يتكافون عنه كانهم جعلوها في وعاء وأشرجوا عليها

(ن) كَفَّ النّاقَةُ كُفُوفًا) پیر شد پس سوده وکوتاه گردید تمام دندانش از پیری ✤ وكَفَّ الثَّوْبَ كَفًّا) بالفتح دو باره دوخت جامه را بر یکدیگر ✤ وكَفَّ بَصَرُهُ) معروفًا ومجهولًا کور گردید ✤ ونیز كَفَّ) بسیار پر کردن اوندرا وبلته عصابه بستن پای را وباز ایستادن وباز ایستانیدن وبرگردانیدن لازم متعد وراندن يقال كَفَفْتُهُ عَنْهُ فَكَفَّ ✤ ونیز كَفّ) درعروض افکندن حرف هفتم ساکن چون نون فاعلاتُنْ و مَفَاعِيلُنْ پس فاعلاتُ ومفاعيلُ باقی باشد

(كَفْكَفَة) برگردانیدن وباز ایستانیدن

(تَكَفُّف) دست پیش کسی داشتن بخواهش يقال فلان يَتَكَفَّفُ النّاسَ اذا طلب بكفه

(مُسْتَكَفَّات) للمفعول چشمها بدان جهت که در کوها باشد وشتران گرد شده

(اِسْتِكْفَاف) گرد گرفتن چیزی را ونگریستن بسوی آن يقال اِسْتَكَفَّ القَوْمُ حَوْلَ الشّيءِ اذا احاطوا به يَنْظُرُونَ اِلَيْهِ وحلقه بستن باره فراهم شدن موی ودست پیش چشم داشتن وقت نگریستن از دور يقال اسْتَكْفَفْتُ الشيء اذا استوضحته بان تجعل يدك على حاجبك كمن يَسْتَظِلُّ من الشّمس ودست پیش کسی داشتن بخواهش وسؤال يقال اسْتَكَفَّ بالصَّدَقَةِ اذا مدّ يَدَهُ بِهَا

(اِنْكِفَاف) باز ایستادن وكذا اشتن يقال اِنْكَفُّوا عَنِ المَوْضِعِ اِذَا تَرَكُوهُ

(تَكَفْكُف) باز ایستادن

ك ف ل

(كِفْل) بالكسر بهره وهم چند هرچیزی منه قوله تعالى يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ من رحمته ولته پاره کردن کاؤ که زیر یوغ باشد و پشم که سپس ریختن پشم برآید وآنکه بر ستور نتواند نشست وآنکه در مؤخر حرب مستعد گریز وفرار باشد و همتا و مانند وآنکه بردم آویزد و گلیم و جز آن که گرد کوهان شتر بپیچند تا بر نشینند بر آن یا گلیم که هر دو طرفش گره بسته از دوش تا متصل سرین شتر گسترند ✤ وذُو الكِفْل) نام پیغمبری که سپس ایوب علیهما السلام بجانب کنعان که ملکی است از بنی اسرائیل مبعوث شده

(كَفَل) محرکة سرین یا پس سرین یا میانه دوران اَكْفَال جمع

(كَفِيل) کامیر همتا و مانند و پذیرفتار كُفَلَاء على لفظ الواحد وكُفَلَاء جمع

(كَافِل) پذیرنده وپذیرنده تعهد وتیمار کسی وآنکه چیزی نخورد یا پیاپی روزه دارد وآنکه با خود پیمان بندد که در روزه سخنی نگوید وحرفی بر زبان نراند كُفَّل کرکع جمع وپذیرفتار كُفَّل کرکع وكُفَلَاء کفقهاء جمع

(ن) كَفَلَهُ كَفْلًا) پذیرفتار داد وی را ويقال كَفَلْتُ عَنْهُ بالمال لغريمه یعنی پذیرفتار مال وی شدم پیش غریم وی وكَفَلْتُ بِنَفْسِهِ كَذٰلِكَ ✤ ونیز كَفَل) پیوسته روزه داشتن

(ض ن ك س) كَفَلَ بالرّجل كَفْلًا) بالفتح وكُفُولًا وكَفَالَةً ککرامة پذیرفتار وی گردید

(اِكْفَال) پذیرفتار گردانیدن کسی را ومنه قوله تعالى اَكْفِلْنِيهَا وعَزَّنِي فِي الخِطَاب پس گفت بهره من کن آن را وغلبه کرد مرا بسخن رو باروی

(تَكْفِيل) پذیرفتاری دادن

ج

وپذیرانیدن وتیمار داری کردن
منه قوله تعالى وكفلها زكريا وقرئ
بكسر الفاء مخففا ايضا
(مُكافِل) بكسر الفاء همسايه وهم
پيمان وعهد نماينده
(تَكَفُّل) پذيرفتار كسى
كرديدن
(اِكْفال) كفل ساختن تيز را
وكار در كردن كسى كردن ويقال
اَكْفَلَ بِكَذا اى وكله
ك ف ن
(كَفْنَة) بالفتح درختى است
ويضم ج
(كُفْنَة) بالضم زمين نيكو كه
برويانده هرچيز را
(كَفَن) محركة جامه مرده + و
طَعامُ كَفَن) طعام بى نمك
(ض) كَفَنَ الخُبْزَةَ فى
المَلَّةِ كَفْنًا) بالفتح در خاكستر
كرم پوشيد وپنهان كرد آن را + و
كَفَنَ الصُّوفَ) رشتن پشم را +
وكَفَنَ المَيِّتَ) كفن پوشانيد
آن را
(رجلٌ مُكْفَن) لمكرم مرد كه
او را نمك وشير ونانخورش نباشد

مُكَفَّنُون) جمع
(تَكْفِين) كفن پوشانيدن مرده را
وكفن ساختن جهت آن
(مُكْتَفَن) بفتح الفاء جاى ميان
دوران زن كه وقت جماع در آن
نشينند
(اِكْتِفان) كائيدن
ك ف و
(كُفُو) بالضم همتا وانند كفئ
كهدى مثله
ك ف ه
(كافِه) كصاحب مهتر لشكر
ك ف ه ر
(مُكْفَهِرّ) كمقشعر ابر سياه تو
بر تو وهرچيز برهم نشسته تو بتو
ورخسار كم گوشت درشت بى شرم
يا رخسار درشت مائل بتيرگى ومرد
ترش روى وكوه بلند درشت سخت
(اِكْفِهْراد) روى ترش كردن
وتيره رنك شدن روى وآشكار
كرديدن ونمايان گشتن ستاره
وروشنى آن در سخت تاريكى
ك ف ى
(كَفى) مثلثة الكاف بسنده
يقال هذا كَفيكَ من هذا اى حسبك

(كُفْيَة) بالضم روز گذار از قوت
كُفًى كصرد جمع
(كَفِيّ) كغنى بسنده وباران
(كافٍ) بسنده وكارگذار يقال هذا
رجلٌ كافِيكَ من رجلٍ ورجلان
كافِيكَ من رجلين ورجال كافوك
من رجال
(مَكْفِي) خوش روزگذار
(ض) كَفاهُ مُؤْنَتَهُ كِفايَةً) كار
گذارى كرد او را + وكفاكَ الشيءُ
بس آمد ترا آن چيز + وبَيْعُ الكِفايَةِ
خريدن چيزى وثمنش را بيافتن
سابق كه بر شخصى باشد حواله
كردن
(مُكافاة) پاداش كردن ويقال
رَجَوْتُ مُكافاتَكَ اى كفايتك
(تَكَفِّي) دراز شدن كياه
(اِكْتِفاء) بسنده كردن يقال
اكْتَفَيْتُ بِهِ
(اِسْتِكْفاء) كفايت خواستن يقال
اسْتَكْفَيْتُهُ الشيءَ فَكَفانِيهِ

باب الكاف فصل الكاف

ك ك ب
(كَوْكَب) كجوهر ستاره بزرگ
يا عام است كَواكِب) جمع وقال
عبيدة ذهب القومُ تحت كل
كَوْكَبٍ يعنى پراكنده ومتفرق
شدند ومهتر قوم ودلاور آنها و
بزرگ از هرچيزى وتيغ ومرد
باسلاح وآب وزندان وميخ و
مرد باساز وبزرگ كودك نزديك
بلوغ رسيده وشكوفه مرغزار و
درخش آهن وشبنم كه بر كياه
افتد وچشمه چاه وسختى گرما و
خطه از زمين كه رنگش مخالف آن
زمين باشد وكياه دراز وسپيدى
در سياهه چشم وطلق از ادويه و
نوعى از سماروغ وقلعه است
مشرف بر طبريه ونام زنى وكَوْكَب
الكَتِيبَةِ) درخش آن ويَوْمٌ
ذو كَواكِبَ) روز نيك سخت
(كَوْكَبَة) ستاره بزرگ وگروه
مردم
(كُوَيْكِب مصغرا مسجدى
است مرنبى را صلى الله عليه وسلم
ميان تبوك ومدينه
(كَوْكَبِيَّة منسوبا دهى است
منه المثل دَعْوا دَعْوَةَ كوكبيّةٍ اصله
انه ظلم اهلها عاملٌ بها فدعوا
عليه دعوةً فمات عقيبها فذهب

الشّس

(كُوَاكِب) بالضم كوهی است كه ازان سنگ آسیا آرند

(كَوْكَبَان) بالفتح قلعهٔ است در یمن كه درونش مرصع بیاقوت و درخشان همچو كوكب

(كَوْكَبَى) بالفتح مقصورا موضعی است

(كَوْكَبَ الحَدِيْدُ كَوْكَبَةً) درخشید وروشن گردید

باب الكاف فصل اللام

ك ل ء

(كُلْأَة) بالضم درنگ وتاخیر و مهلت ونسیئة وبیعانه وما اعطیت فیه نسیئة من الدراهم فهی الكلأة

(كَلَأ) محركة گیاه ترباشد یا خشك

(ارضٌ كَلِئَةٌ) كفرحة زمین گیاه ناك

(رَجُلٌ كَلُوءُ العَيْنِ) كصبور مرد سخت بیدار چشم قوی كه خواب بران غالب شدن نتواند

(كَالِئ) بیعانه ونسیه یقال عَيْنُهُ كَالْكَالِئ ای نقده وحاضره كالنَّسِيئَة وفی الحدیث اَنَّهُ صلی الله علیه وسلم نهی عَنِ الكَالِئِ بالكالئ وهو بیع الدین بالدین والنسیئة بالنسیئة وذلك مثل ان یسلم رجل مائة درهم فی شئ من الطعام معلوم الی سنة فاذا حل الطعام قال الذی علیه الطعام للمشتری یعنی الطعام الذی علی لك بمائتی درهم فهذا نسیئة بنسیئة ولو قبض الطعام منه ثم باعه كان جائزا ولم یكن كالئا بكالئ و الاصمعی لایهمزه

(بَلَّغَ اللهُ بكَ اَكْلَأَ العُمُرِ) یعنی بآخر عمر ودراز تر آن رساند ترا خدای

(كَلَّاء) كشداد لنگرگاه كشتی وجای بلب آمدن كشتی وكرانهٔ رود وكرانهٔ جوی وموضعی است دربصره كه كشتی گاه آنجا است یذكر ویونث وجای كه بادكم گذرد

(ارضٌ مَكْلَأَةٌ) كمقعدة زمین بسیار گیاه

(ف) كَلَأَهُ كَلْأً) بالفتح وكِلَاءً وكِلَاءَةً) ككتاب وكتابة نگاهبانی وی كرد وكلأه بالسوط بتازیانه زد اورا ✤ وكَلَأَ الدَّيْنُ درنگی گرد وپس ماند ✤ وكَلَأَتِ الأَرْضُ) گیاه ناك گشت ✤ وكَلَأَ نظره فی الشَّيْءِ) باربار نگریست دران چیز وبرگردانید نگاه را دروی وكَلَأَ عُمُرُهُ) سپری شد عمر او

(س) كَلِئَتِ الأَرْضُ كَلَأً) بسیار گیاه گردید زمین ✤ وكَلِئَتِ النَّاقَةُ كَلْءًا) بالفتح چرید ناقه گیاه را ✤ وكَلِي كِلَاءَةً) ككتابة نگهبانی كرد ویقال اذهب فی كِلَاءَةِ اللهِ

(ارضٌ مُكْلِئَةٌ) كمحسنة زمین گیاه ناك

(اَكْلَأَتِ الأَرْضُ اكلاءًا) گیاه ناك گردید زمین ✤ ونیز اِكْلَاء) بهاپیش دادن وبیع سلم كردن و بپایان رسانیدن عمر را وعلف خوردن ستور وباربار نگریستن درچیزی

(مُكَلَّاء) كمعظم كرانهٔ رود وجای بلب آب آمدن كشتی وجای محفوظ ازباد

(تَكْلِئ) بیعانه گرفتن وبكرانه رسانیدن كشتی وبستن كشتی را تَكْلِئَة) مثله وبجای آمدن كه باد كم گذرد یقال كَلَّأْتُ تَكْلِئَةً اذا اتیت مكانا فیه مستتر من الریح وبندكردن وبازداشتن وپیش آمدن یقال كَلَّأْتُ اِلَيْهِ ونگریستن یقال كَلَّأَ فِيْهِ ای نظر متأملا

(تَكَلُّؤ) بیعانه گرفتن وبیعانه پذیرفتن ومهلت وزمان خواستن یقال تَكَلَّأْتُ ای اِسْتَنْسَأْتُ نسیئة

(اِكْتَلَأْتُ مِنْهُمْ) پاس داشتم خودرا ازانها ✤ واكْتَلَأَتْ عَيْنِي درخواب نشد وبیدار ماند و پرهیز كرد ✤ ونیز اكتلاء) بیعانه پذیرفتن

ج

(اِسْتِكْلَاء) بسیار گیاه گردیدن زمین ومهلت وتاخیر خواستن

ك ل ب

(كَلْب) بالفتح سگ ومنه المثل هو احرص من كلب كَلْبَة مونث وربما وُصِفَ بِهِ فیقال امرأة كَلْبَةٌ ✤ ونیز كَلْب) هرد و گزنده وبدخوی ازمردم وجز آن اَكْلُب كافلس واَكَالِب وكِلَاب بالكسر وكِلَابَات وكَلِيب كامیر جمع مثل عَبْد وعَبِيد وهذا الاخیر جمع عزیز ✤ وفی المثل الكِلَابُ اَوِ الكِرَابُ علی

البقر) برفع الباء ونصبها یعنی
بگذار سگ رابرکاو دشتی ای خلّ
امرءًا وصناعته وتیر پشه وافزولی
نختین آب رودبار ودوال از
پوست ناپیراسته وکرانه پشته و
میخ قبضه شمشیر وخط میانه پشت
اسپ وکیسوی شمشیر وبند آن
وهرآنچه که بدان چیزیرا استوار
کنند ویک دانه جو وآهن پارهٔ
سرستونهٔ آسیا وچوب که بدان
دیوار راتکیه نهند وچنگال آهنین
پالان که مسافر توشه دان راوران
آویزد وماهی است وستارهٔ است
ودوال سرخ که میان دوطرف
ادیم توشه دان باشد وموضعی
میان قومس وری وقلعی است و
کوهی بیمامه وقبیله از قضاعه
وهو کلب بن وبره بن تغلب بن
حُلوان بن عمران بن قضاعه کَلْبی
منسوب بوی + وبنو کَلْب وبنو
اَکْلُب وبنو کِلَاب هرسه
قبیله است + وذوالکَلْب
عَمْرو بن عجلان + وکَفّ
الْکَلْب) گیاهی است + واُمّ کلب
درختی خرد خاردار +

وِلِسَانُ الْکَلْب) گیاهی است
ونام شمشیر تُبَّع درطول سه ذراع
ودرسبزی به تره ماند ونام چند
تیغ دیگر + ونَهْرُ الْکَلْب) جوبی
است میان بَیْرُوت وصیدا + و
کَلْبُ الْجَزْیَة) موضعی است
+ ودَیْرُ الْکَلْب) کلیسائی است
درناحیه موصل + وجُبُّ الْکَلْب
چاهی درموصل + وراسُ الکَلْب
کوهی است
(کَلْبَة) بالفتح سگ ماده ودرختی
است خاردار وخار برهنه از شاخ
وموضعی است بعمان + وبنو
کَلْبَة) قبیله است + واُمّ کلبة
تپ
(کَلْبَتَان) بالفتح انبور آهنگران
(کُلْبَة) بالضم دوکان می فروش
وموی دراز دوکرانهٔ دهان سگ
وکربه ودوال یایک تاه رسن پوست
خرماکه بدان درز دوزند و
موضعی است بدیار بکر + ونیز کُلْبَة
سختی وتنگی وخشک سالی وقحط و
سختی سرما
(کَلَب) محرکة تشنگی وسختی زمانه
وسختی سرما وبانگ گزیدهٔ سگ

دیوانه ودیوانگی سگ که ازخوردن
گوشت آدمی حادث گردد ودیوانگی
مردم از گزیدن سگ دیوانه ونوعی
ازدیوانگی ستور وبدی وازاریقال
دَفَعْتُ عنكَ کَلَبَ فلانٍ ای شَرَّهٗ
(کَلَبَات) محرکة چند پشته
است
(کَلِبُ کَلِبٌ) ککتف سگ
دیوانه وگزنده + ورجل کَلِبٌ)
مرد دیوانه ازگزیدن سگ دیوانه
کَلْبیٰ کقتلی جمع
(کَلِبَة کفرحة درختی است
خاردار + وارض کَلِبَةٌ) زمین
که گیاهش ازبی آبی خشک وهمچو
خار گردیده
(کَلِیْب کامیر گروه سگان
(کُلَیْب بن وَائِل بن غَسّان
تیمی) کزبیر تابعی کوفی است
ازابن عمر روایت میکند وکُلَیْب
بن مَنْفَعه بن کلیب ازجد خود
کلیب که صحابی است
(کَلَاب) کسحاب عقل رفتگی
ازدیوانگی
(کُلَاب) کغراب جای است
وآبی وآنرا روزی است

(کِلَاب) بالکسر نام مردی وکلاب
بن مره قبیله از قریش - وکلاب بن
ربیعه ازهوازن
(کَالِب) گروهی ازسگان وسگ
بان
(کَلّاب) کشداد سگبان وچنگال
آهنین که مسافر توشه دان ازوی
درآویزد بر پالان وکَلّاب عُقَیلی
وکَلّابُ بن حَمْزة ابو الهَیْذام
شاعران اند
(کَلُّوب) کتنور مهماز واره
(کُلّاب) کزنار مهماز وآن میخ باشد
موزهٔ رائض باشد که بر تهیگاه ستور
می زند وقت راندن واره کَلَالِیب
جمع وعبدالله بن کُلّاب متکلمی
بود
(کَلَالِیب) چنگل باز وخار
درخت
(کَلْتَبَان) بالفتح وفتح الفوقیة
قبل الباء دیوث وزن جلب
(مَکْلَبَة) کمقعد زن جلبی
(ن) کَلَبَ الْفَرَسَ کَلْبًا)
بالفتح بمهماز زد آنرا + وکُلِب
الرَّجُل) مجهولا عقل رفته و
مدهوش شد از دیوانگی گزیدن

سک + وكَلِبَ الأدِيم) بريد
پوست را
(ض) كَلَبَ كَلْبًا) بالفتح
تب زده كرديد
(س) كَلِبَ كَلَبًا) محركة
كلب زده وديوانه كرديد + ونيز
كَلَب) خشمناک شدن وفرومايگی
كردن وبرگ درخت ازعدم سيرابی
درشت شدن وسخت گرديدن سرما
وسخت شدن زمانه ودر آمدن
رسن ميان بكره چاه وچوب آن و
بسيار خوردن بی سيری وزن
جلبی وآزمندی
(اِكْلاب) خداوند ستور ديوانه
شدن
(مُكَلِّب) كمحدث شكار آموزنده
سک
(مُكَلَّب) كمعظم بندی مقلوب
مُكَبَّل
(مُكَالَبَة) بهديگر بدی وخصومت
نمودن وتنگی كردن وخار خوردن
شتر
(تكالُب) باهم برجستن تَكْلاب
بالفتح مثله يقال هم يتكالبون علی
كذا وجنگ وبدی كردن باهم

(اِسْتَكْلَبَ الرَّجُل) بانگ كرد
همچو سگ تا سگان بشنوند وبانگ
كنند وبدان براه وآبادی پی برد
+ واسْتَكْلَبَ الكَلْبُ) آزمند و
خوگر گوشت مردم شد

ك ل ب ث

(كَلْبَث) كجعفر زفت ترش
روی ودرترنجيده كُلَبِث كقنفذ
وعلبط وكُلابِث كعلابط مثله

ك ل ت

(كُلْتَة) بالضم بهره از طعام وكرانه
وگوشه
(فرسٌ فُلُتٌ كُلُتٌ) بكسرو
بخففان اسپ تيز رو وشتاب
(فرسٌ فُلَتَةٌ كُلَتَةٌ) كهمزة
اسپ كه فراهم آمده وجمع شده
تا بر جهد
(كِلِّيت) كامير سنگ درازكه بدان
دهانه گو كفتار را بند نمايند
كِلِّيت كسكيت مثله
(ض) كَلَتَه كَلْتًا) فراهم آورد
آن را + وكَلَتَه فِی الإناء) ريخت
آن را دران + وكَلَتَ الفَرَس)
تاخت اسپ را + وكَلَتَ الشَّيْءَ
انداخت آن را

(اكتلات) نوشيدن
(انكلات) ريخته شدن ودرترنجيده
گرديدن

ك ل ت ب

(كَلْتَب) كجعفر وقنفذ ناراستی
وسستی در امور
(كُلْتُبان) بالفتح زن جلب و
ديوث

ك ل ت ح

(كلتح) كجعفر نام مردی
(كَلْتَحَة) كدحرجة نوعی از رفتار

ك ل ث

(مِكْلَث) كمنبر سنگ رسا و
دركذرنده در امور
(انكلاث) پيش در آمدن

ك ل ث ب

(كَلْثَب) كجعفر درترنجيده
ترش روی بخيل كُلاثِب كعلابط
مثله

ك ل ث م

(كُلْثُوم) كعصفور مرد پرگوشت
رخسار نيكوروی وپيل يا پيل بزرگ
وحريربافته سرد رفش ونام پسر
حُصَين وپسر عَلْقَمَه وپسر هَدْم بن
امرئ القيس هو الذي نزل عليه
رسول الله صلی الله عليه وسلم اربعة
ايام ثم خرج الی ابی ايوب فنزل
عليه + وام كلثوم) دختر
رسول الله صلی الله عليه وسلم ورضی
عنها ودختر ابوبكر صديق رضی الله
عنه ودختر عقبة بن ابی معيط كه
صحابيانند ودختر علی ابن ابی
طالب كرم الله وجهه وهی زينب
الصغری وامها فاطمة بنت رسول الله
صلی الله عليه وسلم وتزوجها
عمر بن الخطاب رضی الله عنه و
ولدت له زيدا ورقيه
(امرأة مُكَلْثَمَة) بفتح الثاء
زن آكنده گوشت رخسار نيكوروی
(كَلْثَمَة) فراهم آوردن گوشت
رخسار بی ترش روی

ك ل ج

(كَلَج) محركة مرد جوانمرد
دلاور ومردی است سخی از بنی
ضَبَّة
(كُلُج) بضمتين مردان درشت
وتوانا
(كَيْلَجَة) بالفتح كيله كه پيمانه
است مرغله وارد وجز آن را معرب
است كَيالِج وكَيالِجَة جمع

ج

والهاء للمعجمة ولقب محمد بن
صالح

ك ل ح

(كَلَحَة) محركة دهان وگرداگرد
آن يقال مَا أَقْبَحَ كَلَحَتَه
(كُلَاح) کغراب خشک سال
كَلَاح كقطام مثله
(كَالِح) سپید واکنده دندان در
ترش روئی وترش روی منه قوله
تعالى تَلْفَحُ وجوههم النّار وهم فيها
كَالِحُون قال ابن مسعود الكالح الذى
تصقّلت شفتاه وبدت اسنانه
كاسنان المشط بالنار + ودهر كَالِحٌ
روزگار سخت
(كَوْلَح) كجوهر زشت
(ف) كَلَحَ كُلُوحًا وكُلَاحًا كغراب
ترش روئی کرد ودر کشید لبها را
چندانکه واگردید دندانهایش
(اِكْلَاح) دندان سپید کردن
در ترش روئی وترش روگردانیدن
کسی را يقال اكلحه الهم فكلح و
اكلح لازم متعد
(مُكَالَحَة) سختی کردن باهم
وعدوان ناکردن ماه از منزل خود
(تَكَلُّح) سپید کردن دندان
در ترش روئی وترش روئی کردن
وپیاپی درخشیدن برق

ك ل ح ب

(كَلْحَبَة) کدحرجة آواز آتش
وزبانه آن ونام مردی وشاعری
است عرنی ولقب هُبَيرة بن عبد
الله بن عبد مناف وهُبَيرة بن
كَلْحَبة دلاور عراده است
(كَلْحَبَهُ بِالسَّيْف) بشمشیر زد
اورا

ك ل ح م

(كِلْحِم) کزبرج خاک

ك ل د

(كَلْد) بالفتح بریکدیگر گرد
آوردن چیزی والفعل من نصر
(كَلَد) محركة جای رست و
درشت بی سنگ وپلنگ و پشته یا
زمین درشت
(كَلَدَة) بالتاء پاره از زمین
رست وهی اخص من الكلد + و
ابو كَلَدَة) کنیت کفتار نر +
كَلَدَةُ بن حنبل وحارث بن
كَلَدَة صحابیان اند ونیز طبیبی
بود مر عرب را وضرار بن فُضَالة
بن كَلَدَة هرسه شاعر اند
(ذِيخ كَالِدٌ) خوشه کهن
(كَلَنْدَى) محركة مقصورًا
پشته وزمین درشت وموضعی است
(تَكْلِيد) بریکدیگر فراهم آوردن
چیزی را
(تَكَلُّد) درست وسطبر گردیدن
(مُكْلَنْدِد) کمحرنجم سخت
درشت
(اِكْلَنْدَدَ عَلَيْهِ) خود را بروی
افکند ودرشت گردید ودر ترنجیده
شد وباز ایستاد
(مُكْلَنْدِى) کمحرنجم سخت
ودرشت از شتر وجز آن
(اِكْلِنْدَاء) درشت وسطبر
گردیدن

ك ل د ح

(كَلْدَح) کجعفر مرد سخت
درشت اندام وکنده پیر
(كَلْدَحَة) کدحرجة نوعی از
رفتار

ك ل د م

(كَلْدَم) کجعفر درشت ورست
(كُلْدُوم) کعصفور کوتاه بالا

ك ل ذ

(كَلْوَاذ) بالفتح زمینی است
(كِلْوَاذ) کقرطاس تابوت تورات
+ وامُّ كِلْوَاذ) سختی وبلا
(كَلْوَاذَى) بالفتح مقصورًا و
قد تمد دهی است باسفل بغداد

ك ل ز

(كَلِيز) کامیر جائی است بریک
منزل از ری
(كَلَّاز) ککتان علمی است
(كِلِّز) بالکسر وشد اللام دهی
است میان حلب وانطاکیه
(كَلَز) کحذب مرد درشت پی
درهم اندام
(كَوَالِيز) قومی است کالوز
کقاموس واحد آن وهم يَحْجُونَ
بِالسِلَاحِ لِلْمَاءِ اذا تَشَاحُّوا عليه
(ض) كَلَزَهُ كَلْزًا) بالفتح
گرد آورد آنرا
(تَكْلِيز) فراهم آوردن
(جمل مُكْلَئِز) کمقشعر شتر
که تنگ بار پشت وی نا استوار
باشد
(اِكْلِئْزَاز) درترنجیده شدن
ومنقبض گردیدن وا استوار و
ممکن ناشدن راکب در زین
يقال اكلأز الراكب فى سرجه اذا

اذالم یتمکن فیه وآهنگ شکار کردن باز وی

ك ل س

(کِلس) بالکسر آهک وآهک آمیخته بخاکستر وانرا صاروج نیز گویند
(کُلسَة) بالضم تیرگی مائل بسپیدی
(ذِئبٌ اَکلَسُ) گرگ سیه بسپید
(کَلّاس) گکنان نیک برنده
(اَنکَلِیس) گخند ریس مار ماهی
(کَلَّسَ عَلَیهِ تَکلِیسًا) حمله کرد بروی وکوشید + وکَلَّسَ عَن قِرنِهِ) بددلی کرد وگریخت از اضداد است + ونیز تَکلِیس) سیراب کردیدن کذا فی النسخة الموثوق بها
(مُتَکَلِّس) بکسر اللام سخت دونده
(تَکَلُّس) سیراب شدن

ك ل س م

(کَلسَمَ کَلسَمَةً) درنگ کرد در ادای حقوق از کاهلی وشتاب رفت + وکَلسَمَ اِلَیهِ) آهنگ نمود بسوی

ك ل ش م

(کَلُشَمَة) بالفتح گنده پیر

ك ل ص م

(کَلصَمَة) بالمهملة گریختن

ك ل ط

(کَلطَة) بالفتح دیجرک دویدن لنک یابریده پا والفعل من سمع
(کَلَطَة) محرکةً نام پسر فرزدق
(کُلُط) بضمتین مردان متقلب وبرگردنده از خرمی وشادی

ك ل ظ

(کَلَظَة) محرکة رفتار لنگ ودویدن آن اَکلَظ نعت است ازان والفعل من سمع اوالصواب بالطاء المهملة

ك ل ع

(کِلع) بالکسر مرد درست اندام زشت پیکر ناکس کِلعَة کعنبة جمع ومرد نیکو سیاست یقال هو کِلعُ مالٍ یعنی او برپا دارنده ونیکو تیمار کنندهٔ شتران است
(کُلَعَة) بالضم بیماری است که سیاه گرداند وبکفاند موخر شتر را وبریزاند موی آنرا
(کَلَع) محرکة سخت ترین جنگ + ونیز کَلَع) شکافتگی وچرک وریم ناکی پای والفعل من سمع
(کَلَعَة) محرکة پارهٔ از گوسپندان
(کَلِع) ککتف شتر کفته سپل کَلِعَة بالتاء مثله + وشِفاءُ کَلِعٌ مشک کلنج بسته اِناءٌ کَلِعٌ کذلک + ورجلٌ کَلِعٌ) مرد چرکین سیاه گون از ریم وچرک
(کَلاع) کسحاب موضعی است باندلس وگروهی از حمیر ازان گروه است ذُوالکَلاعِ الاَکبَر یزید بن نعمان وذُوالکَلاعِ الاَصغَر) سُمَیفِع بن ناکُور بن عَمرو بن یعفُر بن ذی الکَلاعِ الاکبر که هردو پادشاه یمن اند وسُمِّیَ بذلك ذُوالکَلاعِ الاصغر لان حِمیر تَکَلَّعُوا علی یَدِه ای تجمّعوا الا قبیلتین هوازن وحراز فانّهما تکلّعتا علی ید ذی الکلاع الاکبر
(کُلاع) کغراب بیم وسختی وشکیبائی در معرکه وکارزار
(کُلاعیّ) منسوبا مرد دلیر
(کَولَع) کجوهر ریم وچرک
(س) کَلِعَ رَاسُه کَلَعًا) بالفتح برگناک گردید + وکَلِعَ الوَسَخُ عَلَیهِ چرک بروی خشک گشت وبرچفسید واین معنی از فتح نیز آید + وکَلِعَ رِجلُهُ) کفته وریم ناک شد پای او + کَلِعَ البَعِیرُ کَلعًا) بالفتح + وکُلاعًا کغراب کفته گردید سپل او
(نَاءٌ مُکلَعٌ) کمحسن خنور ریمناک کلنج بسته
(اِکلاع) ریم وچرک ناک گردانیدن چرک وتوبرتو نشستن ریم
(تَکَلُّع) فراهم آمدن وباهم سوگند خوردن

ج

ك ل ف

(کِلف) بالکسر مرد عاشق
(کُلفَة) بالضم سرخی سیاهی آمیخته اسم است یا سرخی مائل بتیرگی ورنج وسختی ونام جد عامر بن الحارث ویفتح
(کَلَف) محرکةً سیاهی زردی آمیز وسرخی سیاهی آمیخته وخال روی ورنگ دی میان سیاهی وسرخی
(کُلاف) کغراب رودباری است

بمدینه
(کُلاَفِیّ) منسوب بانوعی از
انگور سپید سبزی مایل که مویز
سیاه تیره رنگ دارد
(کَلُوف) کصبور کار دشوار
(کَالِف) کصاحب قلعهٔ است استوار
بکنار جیحون
(اَکْلَف) سرخ سیاهی آمیز روی
کَلْفاء مونث یقال رجل اَکْلَفُ
کُمَیْتٌ اَکْلَف وبعیرٌ اَکْلَفُ وناقة
کَلْفاء کُلْف بالضم جمع وشیر بیشه
(کُلْفِیٰ) کبشری ریگ تودهٔ است
بر پهلوی غَیْقَة یا میان جار و وَدّان
و آن کُلَف دار بر رنگ سنگریزها و
سائر آن سهل و نرم بی سنگریزه
(کَلْفاء) مونث اکلف و می
(س) کَلِفَ کَلَفاً محرکة آزمند
گردید وشیفته شد
(اِکْلاف) آزمند گردانیدن
(تَکْلِیف) زیاده از اندازهٔ طاقت
کار فرمودن کسی را وامر ونهی خدای
مر بنده را ویقال حَمَلْتُ الشَّیْءَ
تَکَلُّفَةً کُرْهِیَة یعنی بمشقت ودشواری
برداشتم آن را
(مُتَکَلِّف) للفاعل پیش آینده

بکاری که افزون باشد از حاجت
(تَکَلُّف) بخود گرفتن کار برای
فرمودن کسی ورنج بر خود نهادن
(اِکْلِیفاف) سرخ تیره روی گردیدن
مرد ویقال اِکْلاَفَّتِ الخابیة یعنی
سرخ تیره شد خم

ك ل ل

(کَلّ) بالفتح پشت کارد و پشت
شمشیر و دو کیل و ستم و سختی و اندوه
ویتیم وآنکه او را نه پدر باشد ونه پسر
ومرد گران جان بی خیر یقال هو کلّ وهما
کل وهم کل ونیز کل عیال مرد وگرانی
منه قوله تعالی وهُوَ کَلٌّ عَلٰی مَوْلاهُ
کُلُول جمع وکند از زبان وشمشیر
وبینای وجز آن
(کَلّة) بالفتح کارد کند
(کِلّة) بالکسر حالت وپشه خانه و
پرده تنک وباریک وطرهٔ پشم سرخ
که بر هودج گذارند جهت آرایش
کِلاَل بالکسر جمع
(کُلّ) بالضم همه لفظه واحد
ومعناه جمع او اسم لجمیع الاجزاء
یقال کُلٌّ حَضَرَ وحَضَرُوا علی اللفظ
والمعنی مذکر ومونث درو یکسان
است یا کُلّة مونث یقال کل رجل

وکل امرأةٍ وکُلَّة امرأةٍ وکُلُّهُنّ
منطلق ومنطلقة وگاهی بمعنی بعض
آید از لغات اضداد است ویقال کل
وبعض معرفتان لم یجیٔ عن العرب
بالالف واللام وهو جائز فیهما معنی
الاضافة اَضَفْتَ اولم تُضِفْ ویقال
هُوَ العالِمُ کُلُّ العالِمِ یعنی او بدرجهٔ
کمال عالم است ودر علم بحد نهایت
رسیده
(کُلَّة) بالتاء مونث کل وتاخیر
ودرنگ
(کَلَل) محرکة حال وشان
(کَلاَلَة) کسحابة مردیکه نه ولد
باشد او را ونه والد وآن که لاصق
نباشد از نسب وآن که نسب او
محیط نسب تو باشد مثل پسر عم
ومانند آن یا آن برادری مادری
است یا پسران عم دور تر والعرب
تقول هو ابن عمی لحّا ای لاصق
النسب فان لم یکن لحا وکان رجلا
من العشیرة تقول هو ابن عمی کلالة
وابن عَمِّ الکلالة یا کَلاَلة
ماسوای پدر وپسر است یا عصبه که
با ایشان برادران مادری وارث
باشند

(ابن عبد یالیل بن عبد
کُلاَل) گراب مردی بود عرض
النبی صلی الله علیه وسلم نفسه
علیه فلم یجبه الی ما اراد
(کلیل) کامیر کند از زبان وشمشیر
وبینای وجز آن
(کَلاَن) ککتان ویضم کوهی
است
(اِکْلِیل) بالکسر تاج وعصابه
مانندی است مرصع بجواهر
اکالیل جمع ومنزلی است ماه را
وآن چهار ستاره است صف کشیده
وگوشت گرداگرد ناخن وابر که
شبیه پرده نمایان گردد و (اکلیل
الملك) گیاهی است وآن دو قسم
باشد یکی آنکه برگش مانند برگ
حلبه وبوی آن بوی برگ انجیر و
گلش زرد وهمچو نیم دائره گویا تاجی
است بر سر هر شاخ وتخمش دران
بشکل تخم شنبلیه وزرد گون ودیگر
آنکه برگش شبیه برگ نخود و
شاخش بسیار وگسترده بزمین و
گلش زرد وسپید مدور گویا
تاجهای خرد است بر سر شاخها
وهردو محلل است ومنضج وملطف

ومقوی اعضاو ملین اورام درشت
مفاصل واحشاء + والکلیل الجبل
گیاهی است بقدر زرعی و برگش
دراز باریک انبوه مائل بسیاهی
وچوبش درشت وگلش میان
سپیدی وکبودی وبارش درشت و
چون خشک گردد شکسته شود و
تخم آن خرد وریزه تر از خردل و
برگ وشگوفه اش تلخ وزبان گزو
خوشبوی ومدر بول وحیض ومحلل
ریاح ومفتح سده جگر وسپرز و
نافع خفقان وسرفه واستسقا
(کَلْکَل) کجعفر سینه یا اندرون
میانه سینه یا ما بین هر دو چنبره
گردن وجای تنگ بستن اسپ
کَلْکال بالفتح مثله فی الکل
(کُلْکُل) کهدهد مرد سبک
گوشت چابک یا پست بالا درشت
اندام سخت گوشت کُلاکِل
کعلابط مثله کُلْکُلَة مونث
(کَلاکِل) کسفایج گروهای
مردم
(ض) کَلَّ البَصَرُ کَلًّا بالفتح
وکِلَّة بالکسر وکَلالَة ککرامة
وکُلُولًا وکُلُولَة بالضم کند گردید

بینائی او کَلَّ السَّیْفُ واللِّسان
وغیرهما کذلك + ونیز کَلّ
مانده شدن کَلال وکَلالَة کسحاب و
سحابة مثله وبی فرزند وبی پدر
گردیدن
(اِکْلال) کند گردانیدن یقال
اَکَلَّت البُکاءُ البَصَرَ وخداوند شتران
مانده گردیدن و مانده نمودن شتر
وجز آن را وصاحب عیال و خویشان
محتاج شدن
(رجلٌ مُکِلٌّ) کمحدث مرد
کوشا وجد کننده در کار
(سَحابٌ مُکَلَّلٌ) کمعظم ابر
درخشان برق
(روضةٌ مُکَلَّلَةٌ) کمعظمة مرغزار
پر از گلهای شگفته
(کَلَّلَ فِی الْاَمْرِ تَکْلِیلًا)
کوشید + وکَلَّلَ السَّبُعُ حمله کرد
+ وکَلَّ عَنِ الْاَمْرِ باز ایستاد و
بددلی کرد از لغات اضداد است
+ ونیز تَکْلِیل) کند شدن
بینائی وشمشیر وکارد وجز آن و
رفتن ودر زیان وهلاکت گذاشتن
اهل را واکلیل پوشانیدن کسی را
(تَکَلَّلَ بِهِ) احاطه نمود آن را و

فرا گرفت + وتَکَلَّلَ السَّحابُ
بِالْبَرْقِ) نرم درخشید
(اِکْتَلَّ الْغَمامُ بِالْبَرْقِ)
درخشید
(اِنْکَلَّ السَّحابُ عَنِ الْبَرْقِ
اِنْکِلالًا) نرم درخشید و بروشنائی
برق نمودار شد تاریکی ابر + ونیز
اِنْکِلال) خندیدن وکند شدن
شمشیر

ك ل م

(کَلْم) بالفتح خستگی کُلُوم
وکِلام ککتاب جمع
(کَلِمَة) کفرحة یک سخن ویک
قصیده تمام وکمتر از آن کِلْمَة بالکسر
وبالفتح مثله کَلِم ککتف وکِلَم
کعنب وکَلِمات علی الترتیب
جمع + وقیل الکلم ککتف جنس
جمعی + والکَلِمَةُ الْبَاقِیَةُ)
کلمه توحید + وکَلِمَةُ اللهِ)
عیسی علیه السلام سُمِّیَ لِاَنَّهُ انْتُفِعَ
بِهِ وبِکَلامِهِ اَوْلِاَنَّهُ کانَ بِکَلِمَةِ کُنْ مِنْ
غیر اَبٍ
(کَلِیم) کامیر هم سخن ولقب
موسی علیه السلام وخسته
(کَلام) بالفتح سخن یا سخن

بافائده که بنفسه کفایت کند
اسم جنس است بر قلیل وکثیر واقع
شود وقیل فی حد الکلام انه صفة
یتمکن بها الحی من الاعلام فی
نفسه تارة بواسطة اصوات المقطعة
وتارة بواسطة الکتابة وتارة بواسطة
الاشارة
(کُلّام) کغراب زمین درست
سطبر وده ای است بطبرستان
(رجلٌ تِکْلام) بفتح الفوقیة
مرد نیکو سخن فصیح کلام رجلٌ
تِکِلّامَة) بالهاء وتشدید لامها
مثله رجلٌ کِلْمانِیٌّ منسوبا
ویحرک وکِلِمّانِیٌّ بکسرتین
مشددة اللام + وکِلِمّانِیٌّ
بکسرتین مشددة المیم ولا نظیر لها
کذلك یا کِلِّمانِیٌّ بکسرتین
وشد اللام بمعنی مرد بسیار سخن
است کِلِمّانِیَّة) مونث
(ض) کَلَمَه کَلْمًا) بالفتح
خسته کرد اورا مَکْلُوم نعت
است از آن وقرئ قوله تعالی
اَخْرَجْنا لَهُمْ دابَّةً مِنَ الْاَرْضِ تُکَلِّمُهُمْ
ای تجرحهم
(کَلَّمَه تَکْلِیمًا وکِلّامًا)

ج ۴

كـكذّاب سخن كفت باو+ ونيز
تكليم) جراحت كردن
(متكلّم) بفتح اللام جاى
سخن يقال ما اجد متكلما اى
موضع كلام
(تكلّم كلمةً وبكلمةٍ تكلّماً
وتكلّاما) بكسر التاء والكاف و
شد اللام سخن كفت
(مكالمة) بمديكر را جواب دادن
وسخن كفتن
(تكالُم) باهم سخن كفتن بعد
مهاجرت يقال كانا متصارمين فاصبحا
يتكالمان ولا تقل يتكلمان

ك ل م ح

(كِلْح) كزبرج خاك

ك ل م س

(كلمسة) رفتن

ك ل ن

(كَلِين) كاميرديست برى
ازآن ده است محمد بن يعقوب كُلَينِى
فقيه شيعه
(كلان) كسحاب ريكستانى است
مرعطفان را

ك ل ن ز

(كَلَنز) كجعفر درهم وستقارب
اندام وروى درشت پى كوتاه
غير ممتد
(مُكْلَنزِز) كمحرنجم سختى
نماينده

ك ل و

(كِلْوة) بالكسر شهرى است
(كُلْوة) بالضم كرده لغة فى كلية
عند اهل اليمن كُلًى جمع
(كِلا) كالى هردو وهو تاكيد
اثنين نظير كُلّ فى المجموع وهو اسم
مفرد غير مثنّى + وقال الفراء وهو
مثنّى وهو ماخوذ من كلّ فخففت
اللام وزيدت الالف للتثنية و
كذلك كِلْتا بالكسر للمؤنث
ودخلا على مظهر فتقول جاءني و
جاءتني كِلا الرجلين وكِلتا المرأتين
بالالف فى الاحوال الثلث واذا
اتّصلا بمضمر قلبت الالف ياء فى
الجر والنصب وتبقى فى الرفع على
حالها تقول جاءني كِلاهما ورايت
كليهما ومررت بكليهما كذا المؤنث
ولا ينفصلان من الاضافة ولا يتكلّم
منهما بواحد ولو تكلم لقيل كل و
كلة وكلان وكلتان واحتج بقول
الشاعر + كلة رجليها سلامى
واحده + كلتاهما مقرونة بزائده +
اراد في احدى رجليها فافرد وهذا
القول ضعيف عند البصريين لانّه
لو كان مثنّى وجب ان تنقلب الفه
فى النصب والجرّ ياءً امع المظهر و
لان معنا كِلا مخالف لمعنى كلّ لان
كلًّا للاحاطة وكِلا يدل على شيء
مخصوص وهذا الشاعر حذف
الالف للضرورة وقدّر انها زائدة
وما يكون ضرورةً لا يكون حجة
فثبت انه اسم مفرد كمعًا الّا انّه
وضع ليدلّ على التثنية كقولك نحن
اسم مفرد يدل على الاثنين فصاعدا و
يدل على ذلك قول جرير + كِلا يومَي
اُمامة يومُ صدٍّ + وان لم تاتها الّا لِماما +
فان قيل لِمَ صار كلا بالياء فى الجر
والنصب مع المضمر ولزمت الالف
مع المظهر كما لزمت فى الرفع مع
المضمر قيل له كان من حقها ان تكون
بالالف على كلّ حالٍ مثل عصا ومعا
الّا انها لمّا كانت لا تنفك عن الاضافة
شُبّهت بعلى ولدى للزومها الاضافة
فجُعلت بالياء مع المضمر فى النصب
والجرّ لان على لا تقع الّا منصوبةً او
مجرورةً ولا تستعمل مرفوعة فبقيت
كِلا فى الرفع على اصلها مع المضمر لانّها
لم تشبه بعلى فى هذه الحالة واما
الف كِلتا التى فى التانيث فانّ سيبويه
يقول هى للتانيث والتاء بدل من
لام الفعل وهي واو والاصل كِلوا
وانما ابدلت تاءً لانّ التاء علم
التانيث وهذا الالف قد تصير ياءً
مع المضمر فتخرج عن علم التانيث
فصار فى ابدال الواو تاءً تاكيدٌ
للتانيث وقال ابو عمرو الجرمي التاء
ملحقة والالف لام الفعل وتقديرها
عنده بعتَل ونسبتها كِلتوِى
هذا القول فلمّا قالوا كِلَوِي واسقطوا
التاء دلّ على انّهم اجروها مجرى
التاء التى فى اخت التى نسبتها
اَخَوِيٌّ

ك ل ه د

(ابو كَلْهَدَة) از كنيتهاى عربان
است

ك ل ه ز

(مُكْلَهِزّ) درتر نجيده ومنقبض

ك ل ه س

(كَلْهَسَ الشيءَ كَلْهَسَةً)
ترسيد ازآن + وكَلْهَسَ على
العَمَل) كوشيد ولازم كرفت

کارزار + ونیز کَلْهَسَة) بکارزار
روی آوردن وبر شمن حمله کردن
وبر دو دوش باهم قریب کرده سر
فرو دو افکنده خمیده رفتن

ک ل ی

(کُلْیَة) بالضم کرده کُلْوَة
بالواو شله وهما کُلْیَتَانِ
کُلْیَات و کُلًی کهدی جمع
و پشینه کبر توشه دان وجز آن
دوزند و دو تندی نزدیک قبضه
کمان از دو طرف آن بستگاه دوال
از کمان یا سه شبر از قبضه آن
+ ونیز کُلْیَتَان) آنچه از چپ
وراست پیکان تیر باشد + ونیز کلیة
بر برغ که بعد ابر است + و
کلیة السحاب) فرود وی
کُلًی جمع یقال انبعجت کلاه
+ وکلی الوادی) کرانهای
آن + ویقال لقیته بشحم کلاه
یعنی در آغاز جوانی وایام نشاط وی
ملاقات کردم + وغنم حمراء
الکلی) گوسپندان لاغر جز
الکلی بالضم شله
(کُلْیَة) کسمیّة موضعی است
(کُلَیَّان) کعلیان موضعی
است
(ض) کَلَیْتُهٗ کَلْیًا بالفتح
برکرده وی زدم
(س کَلِیَ الرَّجُلُ) برکرده
رسیده شد
(کَلْبٌ مُکَلًّی) کمعظم سگ که کاو
بر تهیگاه وی سرون زده باشد
(تَکْلِیَة) در آمدن بجای که
در وی جای پوشیدن باشد یقال
کلّی فلانٌ ای اتی مکاناً فیه مستتر
(اِکْتِلَاء) در وکین کرده شدن
از ضرب وبر کرده رسیدن یقال
کلیته فاکتلی اذا اصبت کلیته

باب الکاف فصل المیم

ک م ء

(کَمْء) بالفتح سماروغ اَکْمُؤٌ
کافلس وکَمْأَة بالتاء علی غیر القیاس
جمع یا کَمْأَة اسم جمع است یا آن
برای واحد است وکمء برای جمع
یا کمأة برای واحد وجمع هر دو آید
ونیز وبعض کمء از انواع ترنجبین
است که بر بنی اسرائیل نازل شد
وآب آن شفاست مر عین را والصحیح
انه شیء ابیض مثل شحم ینبت
من الارض وهو شحم الارض ایضا
قال ابو هریرة رضی الله عنه اخذت
منها ثلاثة او خمسة وعصرت وجعلت
فی قارورة وکحلت به جاریة فبرئت
(کَمَّاء) کشداد سماروغ فروش
وسماروغ چین جهت فروختن
(مَکْمَأَة) کمقعدة سماروغ
زار مَکْمُؤَة بضم المیم الثانیة
شله
(ف) کَمَأْتُ الْقَوْمَ کَمْأً)
سماروغ خورانیدم آنها را
(س) کَمِئَ کَمَأً) محرکة سوده
پای کردید با وجود نعل + وکَمِئَتْ
رِجْلُهٗ) کفته کردید پای او + وکَمِئَ
عَنِ الْاَخْبَار) نادان وجاهل شد
از اخبار وکول کردید
(اِکْمَاء) سماروغ ناک شدن
جای وسماروغ خورانیدن قوم را
وپیر کردانیدن یقال اکمأته السنّ
ای شیّخته
(تَکَمُّؤ) ناپسند وناخوش داشت
از او + وتَکَمَّأَتْ عَلَیْهِ الْاَرْضُ)
پوشید آن را زمین وپنهان کرد

ک م ت

(کُمْتَة) بالضم سرخی که
بسیاهی زند در اسپ وهی احب
الالوان الی العرب
(کُمَیْتَة) کسفینة اصل چیزی
یقال اخذه بکمیتته ای باصله
(کُمَیْت) کزبیر اسپ تیک سرخ فش
ودم سیاه مذکر ومونث در وی یکسان
است کُمْتٌ بالضم جمع کُمَاتِیّ
کرد ابی مثله شد وذا قال
سیبویه سألت الخلیل عن کمیت
فقال انما هو صغر لانه لیس بسواد
خالص ولا حمرة لکنه بین السواد و
الحمرة فصار بمنزلة دُوَیْنَ ذلک و
الفرق بین الکمیت والاشقر
بالعرف والذنب انهما اذا کانا احمرین
فهو اشقر واذا کانا اسودین فهو
کمیت ویقال بعیر کمیت کما یقال
فرس کُمَیْتٌ وناقة کُمَیْتٌ ایضا
عن الاصمعی وهی سرخ سیاهی
آمیز + ونیز کمیت) نام پسر
معروف وپسر ثعلبه ونام چند اسپ
است وکُمَیْت بن زید بن
اَخْنَس شاعر
(خیل کُمَاتِی) بالفتح منسوبا
اسپان کمیت
(ن) کَمَتَ الْغَیْظَ) پوشید
خشم را

خ

(ك) كَمُتَ الفَرَسُ كُمْتًا وكُمْتَةً) بفتحهما وكَمَاتَةً ككرامة كميت گرديد
(اِكْمَات) كميت شدن اسپ
(تَكْمِيت) كميت گردانيدن اسپ را بصنعت يقال كُمِّتَ مجهولا اى صُيِّرَتْ بالصَّنعة كميتًا ونهان داشتن خشم را
(اِكْمِتَات) كميت گرديدن اسپ اِكْمِيْتَات مثله

لـ م ت ر

(كَمْتَرَة) كدحرجة نوعي از رفتار كه دران گام نزديك گذارند ودويدن كوتاه بالا وپر كردن وليد بند مشك بستن دهان مشك را
(اِكْمَتْرَاة) كزبرجة رفتار مرد پهن سطبر
(كُنْتُر) كقنفذ مرد سطبر و كوتاه ودرشت سخت اندام كُمَاتِر كعلابط مثله فى الكل

لـ م ت ل

(كَمْتَل) كجعفر سخت ودرشت اندام كُمَاتِل كعلابط مثله
(ناقة مُكَمْتَلَةُ الخَلْقِ) بفتح التاء شتر مادهٔ درهم وگرد اندام

لـ م ث ر

(كَمْثَرَة) كدحرجة گرد آمدن چيزى ودر آمدن بعض آن در بعض
(كُمَاثِر) كعلابط كوتاه
(كُمَّثْرَى) بالضم مشددة الميم مقصورًا امرود وكُمَّثْرَاة بالتاء يكى كُمَّثْرَيَات جمع وقد يذكر و يقال هذه كُمَّثْرَى واحدةٌ وهذه كُمَّثْرَى كَثِيرَةٌ كُمَيْمِثْرَةٌ وكُمَيْمِثْرِيَةٌ وكُمَيْمِثْرَاةٌ و كُمَيْثِرَةٌ مصغر آن

لـ م ث ل

(كَمْثَل) كسفرجل كوتاه بالا

لـ م ج

(كَمَج) محركة بن ران

لـ م ح

(كَوْمَح) كجوهر مرد بزرگ سرين وپر دهن از دندان چندانكه سخنش درشت وبر گردد
(كَوْمَحَان) دو كوه است از ريگ
(كَيْمُوح) بالفتح بالا بر آمده وخاك
(مَكَامِح) شتران شب سير كننده جهت باب آمدن بامدادان
(ن) كَمَحَ الدَّابَّةَ كَمْحًا) بالفتح لگام باز كشيد ستور را تا بايستد يا سر راست دارد
(مُكْمَح) كمكرم بلند وبزرگ منش
(اِكْمَاح) لگام كشيده داشتن ستور را تا سر راست دارد يا كشيدن لگام ستور تا باز ايستد ونزديك شدن رز به برگ بيرون آوردن يقال اكمح الكرم اى تحرك للايراق وبلند وبزرگ منش گردانيدن يستعمل مجهولا

لـ م خ

(كَمَاخ) كسحاب شهرى است بروم يا آن كَمْخ بالفتح است
(كُمَاخ) كغراب بزرگ منشى
(كَامَخ) كهاجر آبكامه كه از آن نانخورش سازند فارسى است و معرب وكاهى به پليدى مردم كنايه كنند قال فى الصحاح قُدِّمَ الى اعرابىّ خبز وكامخ فلم يعرفه فقيل له هذا كامخ قال قد علمت انه كامخ ايكم كَمَخَ بِهِ يريد سَلَحَ بِهِ يعنى كدام كس از شما ريزنده است اين را
(ف) كَمَخَ بِأَنْفِهِ كَمْخًا) بالفتح بزرگ منشى نمود + وكَمَخَ بِهِ) ريخ ريد + وكَمَخَ بِاللِّجَامِ) لگام باز كشيد تا سر راست دارد يا باز ايستد
(اِكْمَاخ) بزرگ منشى نمودن ومتكبرانه نشستن

لـ م د

(كَمْد) بالفتح والتحريك اندوه سخت واندوه نهانى ودردمندى دل از اندوه وبرگشتگى رنگ و تيرگى آن ورفتگى صفاى گونه كُمْدَة بالضم نه فى الكل والفعل من سمع
(اَكْمَد) كأكتف سخت اندوهگين و
(كَمِيد) كامير اندوهگين و دردمند دل
(كِمَاد) ككتاب كوفتگى جامه اسم است ودرد شكم كِمَادَة بالتاء مثله ولتهٔ چركين كه گرم كرده بر عضو دردناك نهند وآن مفيد ريح است + ونيز كِمَاد) گرم كردن عضو دردرسيده بلستن چيزى بر وى منه الحديث الكِمَادُ احب الىّ من الكىّ

(کامِد) دردمند دل و اندوهگین
(کُمُدَّة) بضمتین مشددة الدال
نره
(مَکْمُود) غمناک یقال اَکْمَدَهُ
فهو مکمود
(ن) کَمَدَ الثَّوْبَ کَمْدًا
بالفتح کوفت جامه را
(اِکْماد) اندوهناک دردمند
دل گردانیدن و کهنه و نرم و
تابان گردیدن جامه و نیک پاکیزه
ناکردن جامه را یقال اَکْمَدَ القَصّارُ
الثَّوْبَ اذا لم یُنَقِّه
(تَکْمِید) گرم کردن عضوی
به بستن کماد و جز آن بروی

ك م ر

(کِمْر) بالکسر غورهٔ خرما که در
زمین رسیده و رطب شده باشد
(کَمَرَة) محرکة سرنره کَمَر
بحذف تا جمع ومنه المثل الکَمَرُ
اشباهُ الکَمَر وقت تشبیه چیزی
بچیزی گویند
(کُمَّرَة) کعتلة نره کُمَّر بدون
التاء مثله و بزرگ و کلان
(کَیْمَر) کحیدر لقب غالب که
جد فرزدق است

(کِمِرّی) کزملی بزرگ سرنره
وکوتاه بالا و موضعی است
(مَکْمُور) مردی که ختان طرفی
از سرنره وی بریده باشد و بزرگ
سرنره مَکْمُورَاء مسدودًا ع
(مَکْمُورَة) زن گائیده
(ن) کَمَرَهُ کَمْرًا بالفتح چیره
شد او را در بزرگی سرنره
(مُکَامَرَة) نبرد کردن ببزرگی
سرنره
(تَکَامُر) سرنره همدیگر نگریستن
که کدام بزرگ تر است

ك م ذ

(کَمَذ) کجعفر دهی است
بسمرقند

ك م ز

(کَمْز) بالفتح بدست گرد کردن
چیزیرا والفعل من ضرب
(کُمْزَة) بالضم یک لخت از خرما
ومانند آن و پشته از ریگ و از خاک
کُمَز کصرد جمع

ك م س

(کُمُوس) بالضم ترش روئی
(کَامِس) کصاحب دهی است
(کَامِسَة) بالتاء موضعی است

(اَکْمَس) کاحمد آنکه نگریستن
نتواند
(کَیْمُوس) بالفتح خلط لغة
سریانیة یا غذا در معده قبل از ان
که خون گردد

ك م ش

(کَمْش) بالفتح مرد تیزرو و سبک
وکافی و اسپ خود نره و زن خرد
پستان و نوعی از بستن پستان ناقه
(شاة کَمِشَة) کفرحة و بالفتح بمعنی
شاه کموش است
(کَمِیش) کامیر مرد تیزرو و سبک و
کافی و اسپ خود نره و زن خرد پستان
+ ورجل کَمِیشُ الازار مرد بر
چیده ازار
(شاة کَمُوش) کصبور گوسپند
کوتاه سرپستان یا خرد پستان
(الکَمَش) مرد که دویدن نتواند
وکوتاه پای
(ن) کَمَشَهُ بالسیف کَمْشًا
بالفتح برید اطراف آنرا بشمشیر
+ وکَمَشَ الزّادُ سپری گردید
توشه
(ك) کَمُشَ کَمَاشَةً ککرامة
تیزرو گردید و سبک و کافی و

بسند شد
(اِکْماش) همه پستان ناقه را
بستن
(تَکْمِیش) شتابانیدن و نیک
کوشیدن شتربان در راندن
شتران
(تَکَمُّش) شتاب کردن و درنجیده
وفراهم شدن پوست
(اِنْکِماش) شتافتن و شتاب
کردن

ك م ع

(کِمْع) بالکسر هم خوابه و قبا و
زمین هموار پست میانه برآمده
اطراف و زمین پست مغاک یا سپرده
وکرانهٔ وادی و محل و جای باش
یقال فلانٌ فی کِمْعِهِ ای فی بیته
وموضعه
(کَمَع) محرکة گره ران
(کَمِع) ککتف مرد سست رای
فرمان بر هر کس
(کَمِیع) کامیر هم خوابه
(ف) کَمَعَ قوائمَهُ کَمْعًا
برید دست پای ستور را + وکَمَعَ
فی الاناء بدهان آب خورد
+ وکَمَعَ فی الماء درآمد و

ج ۴

أب + وکَمَعَتِ الدَّابَّةُ ست
رفت ستور
(مُکَامَعَة) ہم خواب گردانیدن
دریک جامه کسی را وہم خوابگی
کردن دو مرد باہم وہی التی نہی
عنہا
(اِکْتِمَاع) از دہانہ مشک آب
خوردن

ك م ع ر

(کَمْعَرَة) بیناک گردیدن
کوهان

ك م ل

(کَمْل) بالفتح تمام مردی
(کَمَل) محرکة تمام یقال اَعْطَاهُ
المَالَ کَمَلاً ای کامِلاً وکذا اَعْطِهِ
کَمَلاً
(کَمِیْل) کامیر تمام
(کُمَیْل) کزبیر از نامهای عرب
است کُمَیْلَة بالتاء مثله
(کَمَال) کسحاب تمام
(کَامِل) تمام کَمَلَة محرکة جمع
یقال هو کامِلٌ وهم کَمَلَةٌ وبحری
از بحور عروض که در آن شش
متفاعلن بیت تمام شود کقوله
+ عَفَتِ الدیار محلها فمقامها بمنی
تابد غولها فرجامها + ونام اسپ
مَیمون بن موسی مُرّی ورُقّاد بن
منذر ضبّی وهِلْقَام کلبی وحَوْفَزَان
بن شَریك وسِنَان بن ابی حارثه
وزید الفوارس ضبّی وشَیبان
نهدی وزید الخیل طائی + واسعد
کامل تبع اوسط ملکی از ملوك حمیر
سمی لکماله فی الخصال المحمودة
فی امر الدنیا والآخرة
(کَامِلَة) نام اسپ عمرو بن
معدیکرب واسپ زید بن قنان
(کَامِلِیَّة) کروہی است بدترین
روافض منسوب بابوکامل
(کَوْمَل) کجوهر قلعه ایست
بیمن
(کُمْلُول) کعصفور بیابانی است
وگیاهی بفارسی برغست وبجه است
وبیشتر در اول ربیع در زمین نیکو
خارزار و بسجستان وکنار جوی
روید شبیه باسفناج باریک ساق
اندک تلخ وتند مزه وآنرا قُنابری
وشجر البهق نیز نامند ملطف
وجالی وجهت بهق ووضح وکلف
الکاو وطلاء انافع تر ومجرب وصالح
معده وجگر وموافق محرور ومبرود
وبانمک مشتهی است
(مَکْمَل) کمنزل مرد کامل ونیکی
وبدی
(ن ك س) کَمَلَ کَمالاً بالفتح
وکُمُولاً انجام یافت وتمام
شد والکسر اردأ
(اِکْمَال) تمام گردانیدن ونیکو
ساختن
(مُکَمَّل) کمعظم از اعلام است
(تَکْمِیْل) تمام گردانیدن ونیکو
کردن
(تَکَمُّل) تمام شدن وتمام کردن
لازم متعد
(تَکَامُل) تمام شدن
(اِسْتِکْمَال) تمام گردانیدن و
نیکو کردن وتمام کردن خواستن

ك م م

(کَم) بالفتح اسم ناقص مبنیٌّ
علی السکون او مؤلفة من کاف
التشبیه وما ثم قصرت واسکنت
وهی للاستفهام بمعنی ایّ عدد تقول
کم رجلاً عندك تنصب ما بعده
تمییزاً اذا کان نکرة ولا یجوز جره
مطلقاً علی الاکثر ولا یکون الا مفرداً
خلافاً للکوفیین وترفع بعدها من
المعارف علی الابتداء والخبر تقول
کم دنانیرك وکم دراهمك وفیه
اضمار الممیز تقدیره کم دیناراً
دنانیرك وکم درهماً دراهمك وللخبر
بمعنی کثیر وتعمل عمل رب تقول کم
درهم انفقت تخفض ما بعدها کما
تخفض برب الا انه للتقلیل و
هذا للتکثیر وان شئت نصبت علیه
علی لغة تمیم اذا کان مفرداً وقد
یرفع تقول کم رجلٌ کریمٌ قد اتانی
وقد تجعل اسماً تاماً فتصرف وتشدد
تقول اکثرت من الکمّ ای الکمیة
(کِمّ) بالکسر غلاف غوره نخستین
خرما وغلاف شکوفه اَکْمَام وکِمَام
بالکسر جمع اکامیم جمع الجمع
(کُمّ) بالضم آستین اَکْمَام
وکِمَمَة کعنبة جمع
(کُمَّة) بالضم کلاه کرد
(کِمَامَة) کَکِتابة غلاف طلع و
غلاف شکوفه اَکِمَّة وکِمَام جمع
وآنچه بدان دہان شتر را بندند
تا نگزد وتوبره اسپ ومانند آن
کِمَام ککتاب مثله فیها اکمّة
جمع
(کَمْکَام) بالفتح کوتاه کرد

اندام کمکاملة مونث وصمغی است یاحسن لبه که شلم درخت ضرو است

(مِکَمَّة) بالکسر دهان بند خر وآن کیسه مانندی است که بر دهن وی نهند تا نگزد وبیل که بدان زمین تخم پاشیده را پوشند

(مَکْمُوم) خرمابن غلاف غوره برآورده مَکْمومَة مثله ونهال خرما فرو پوشیده بچیزی

(ن) کَمَّهُ کَمًّا) بالفتح پوشید آنرا + وکَمَّ الحُبَّ) بست و پوشید سر خم را + وکَمَّ النَّاسُ) فراهم آمدند + ونیز کَمَّ) غلاف غوره برآوردن خرمابن وفرو پوشیدن نهال خرما را بچیزی و محفوظ ومصون داشتن آنرا تا توانا گردد ویستعمل مجهولا فیهما

(اِکْمَام) آستین ساختن پیراهن را وغلاف غوره وشکوفه برآوردن درخت

(تَکْمِیم) کمام برآوردن درخت

(تَکَمُّم) فرو گرفتن چیزی را ومدهوش ورفته عقل شدن یقال تُکُمِّمَ القومُ مجهولا اذا غمی علیهم وغطّوا

تَکَمْکُم) کلاه گرد پوشیدن وفرو شدن در جامه یقال تَکَمْکَم فی ثیابِهِ وفرو پوشیدن سر را

ك م ن

(کُمْنَة) بالضم تاریکی بینائی یا خارش وسرخی چشم والفعل من سمع معروفا ومجهولا

(کَمِین) کامیر قوم پنهان نشیننده بقصد دشمن در جنگ و دخل در امور بنوعی که مفهوم نگردد

(ناقةٌ کَمُونٌ) کصبور ناقه که آبستنی خود پنهان دارد

(کَمُّونٌ) کتنور زیره معرب خامون کرمانی وفارسی وشامی و نبطی بود مدر ودرشت کننده وهاضم ومحلل ریاح غلیظه ونفخ و بانمک خائیده خوردنش قاطع لعاب دهن وچون زیره برمولود در حال بمالند بالخاصه در مدة العمر منع پیدا شدن شپش کند و کَمُّونُ الحُلْوِ انیسون + وکَمُّونُ الحَبَشِیِّ) زیره بری شبیه بشونیز + وکَمُّونُ الاَرْمَنِیّ) زیره رومی که کرویا نیز نامندش وکَمُّونُ البَرِّیّ) زیره سیاه + وکَمُّونُ النَّبَطِیِ) زیره سبز

(مَکْمَن) کمقعد موضعی است مر بنی نمیر را یا انرا دارة المکامن نامند

(عینٌ مَکمُونَةٌ) چشم کمنه رسیده

(ن س) کَمَنَ لَهُ کُمُونًا) پوشیده شد

(اِکْمَان) نهان داشتن

(مُکْتَمِنُ الجُمّی) للفاعل موضعی است بعقیق مدینه + و الحَزْنُ المُکْتَمِن) اندوه پنهان

(اِکْتِمَان) پوشیده گشتن

ك م و

(کَمْوی) کسکری شب ماه روشن

ك م ه

(کُمْه) بالضم ماهی است

(کَمَه) محرکة کوری مادرزادی یا عام است قاله ابو کاهل

(کَامِه) خودرای وسرگشته

(اَکْمَه) کور مادرزاد + وکَلَأٌ اَکْمَه) گیاه بسیار

(کُمَّهی) بالضم وفتح المیم المشددة مقصورا کربشه یقال ذَهَبَتْ اِبلُهُ کُمَّهی ای رکبت راسها ولا تدری این تتوجّه

(س) کَمِهَ کَمَهًا) محرکة نابینا واکمه گردید وشب کور گشت + وکَمِهَ بَصَرُه) تاریک گشت وفرو گرفت بینائی او را تاریکی ونا پدید گرد + وکَمِهَ النَّهَارُ) غبارناک گردید روز و فرو پوشید گرد آفتاب آنرا + و کَمِهَ فُلَانٌ) برگردید رنگ او وبرگشت عقل وی + وکَمِهَ عن الاخبار) نادان گردید

(مُکَمَّهُ العَیْنَیْن) کمعظم آنکه چشمش گشاده وو انشود

(مُتَکَمِّه) للفاعل سرگشته خودرای

(تَکَمُّه) سرگشته شدن یقال خرج یتکمّه فی الارض ای لا یدری این یتوجّه

ك م ه د

(کُمْهُد) کقنفذ بزرگ سرزه

ج ۴

یا سرزه کلان
(کُهْدَة) بالتاء سرزه
(اِکْمَهَدَّ) سر دروا داشتن
یقال اِکْمَهَدَّ الفَرْخُ اِذا دَفع
راسه یطلب الطعم

ك م ه د ر

(کُمَهْدَر) بالضم وفتح المیم المشددة
والدال المهملة سرزه

ك م ه ل

(کَمْهَلَة) فراهم آوردن جامه و
استوار بستن آن جهت سفر و گرد
آوردن شتران را و منع کردن حق
کسی را یقال کَمْهَلَ عَلَیْنا ای مَنَعَنا خ
حقنا و پوشیدن سخن را و تعمیه
نمودن آن
(مُکَمْهَل) کمسرهد پنبه دانه
دار
(تَکَمْهُل) گرد آمدن
(اِکْمِهْلال) منقبض و ترنجیده
گردیدن و در ترنجیدن از سرما

ك م ی

(کَمِیّ) کغنی دلاور یا مرد با
سلاح کُماة کغزاة و اَکْماء جمع
(کِیْمِیاء) بالکسر والمد اصل
زر و سیم و نام صناعتی در وی

(ض) کَمی شَهادَتَهُ کَمْیًا)
بالفتح نهان داشت گواهی را + و
کَمی نَفْسَه) فرو پوشید خود را
در زره و خود
(اِکْماء) نهان داشتن گواهی
را و کشتن دلیر لشکر را و پنهان
داشتن منزل را از مردم و آهنگ
نمودن بر کاری یقال اَکْمی عَلَی
الاَمْرِ اِذا عَزَم
(مُتَکَمِّی) للفاعل مرد سلاح
پوشیده و دلیر
(تُکُمِّیَ العَسْکَرُ) مجهولا
کشته شدند دلاوران لشکر + و
(تَکَمّی فُلانٌ) پوشید و پنهان
داشت و تازه کرد پیمان را + و
تَکَمَّتِ الفِتْنَةُ النّاسَ)
فتنه فرا گرفت همه را + و تکمّی
فلان فلانًا) آهنگ وی کرد
(اِنْکِماء) نهان شدن

باب الکاف فصل النون

ك ن ب

(کَنَب) محرکة گیاهی است + و نیز
کنب) شوخگین گردیدن پای
و سم ستور و شوخ بستن دست از
عمل یا خاص است مر دست را
والفعل من سمع وقیل لا یقال
کَنِبَتْ یَداه بل یقال اَکْنَبَتْ
او لغة ردیة
(کُنُب) بضمتین شهری است
بماوراء النهر که لقبش اُشْرُوسَنَة
است
(کَنِب) کلتف گیاهی است
(کَنِیب) کامیر درخت خشک
یا شکسته خار
(کُنَیْب) کزبیر موضعی است
(کِناب) ککتاب شاخ خرما
یا عام است و خوشه خرما
(کانِب) مرد سیر شکم
(حافِرٌ مِکْنَبٌ) کمنبر سم سوخ
بسته و درشت گردیده
(ن) کَنَبَ کُنُوبًا) درشت
گردید و بی نیاز گشت
(ض) کَنَبَهُ فی جِرابِه
کَنْبًا) بالفتح گنجینه ساخت آنرا
در انبان خود
(حافِرٌ مُکْنَبٌ) کمحسن سم
شوخگین و درشت شده
(اَکْنَبَ عَلَیْهِ بَطْنُهُ اِکْنابًا)
درشت گردید و اَکْنَبَ لِسانُهُ
درماند و بند شد + و نیز اکناب)
سطبر و درشت شدن و شوخگین
گردیدن دست و کنده شدن از
کار
(مُکْنَئِبٌ) کمقشعر مرد درشت
اندام سخت و کوتاه

ك ن ب ث

(کُنْبُث) کقنفذ درشت و در
ترنجیده زفت کُنابِث کعلابط
و کُنْبُوث) کزنبور مثله
(کَنْبَثَة) در ترنجیدن
(تَکَنْبُث) در ترنجیدن و منقبض
شدن

ك ن ب د

(وجه کُنابِدٌ) کعلابط روی زشت

ك ن ب ذ

(رجلٌ کُنابِذٌ) کعلابط مرد
درشت و زشت سطبر روی

ك ن ب ر

(کِنْبَرَة) بالکسر و فتح الباء سر
بینی بزرگ
(کِنْبار) کقرطاس رسن پوست
نارجیل

ك ن ب ش

(تَکَنْبُش) درهم و آمیخته
شدن قوم از مردم هر جنس

ك ن ب ل
(كُنْبُل) كقنفذ سخت و درشت
(كُنَابِل) كعلابط سخت و درشت و موضعی است

ك ن ت
(كُنْتِيّ) ككرسی درشت و كلان جثه توانا كُنْتُنِيّ بزيادة النون قبل اليا مثله
(سِقَاءٌ كَنِيْتٌ) كاير مشك بسيار آگير
(ن) كَنَتَ فِي خَلْقِهِ كَنْتًا بالفتح توانا و استوار گرديد
(س) كَنِتَ كَنَتًا محركة درشت گرديد
(اِكْتِنَات) فروتنی كردن و خوشنود بودن

ك ن ت ب
(كُنْتُب) كقنفذ كوتاه قامت كُنَاتِب كعلابط مثله

ك ن ت ح
(كَنْتَح) كجعفر گول

ك ن ت ع
(كُنْتُع) كقنفذ پست قامت

ك ن ت ل
(كِنْتَل) كجردحل كوتاه قامت

ك ن ث
(كُنْثَة) بالضم نورده كه از شاخ مورد و خلاف سازند و بر آن دسته رياحين بندند

ك ن ث ب
(كَنْثَب) كجعفر درست استوار كُنْثُب كقنفذ و كُنَاثِب كعلابط مثله
(كِنْثَاب) كقرطاس ريك فرو ريخته

ك ن ث ح
(كَنْثَح) كجعفر گول

ك ن ث ر
(كَنْثَرَةُ الحِمَار) كدحرجة پيش بينی خر
(كُنْثُر) كقنفذ گرد اندام و سر كير تا ختنه جای كُنَاثِر كعلابط مثله فيهما
(وَجْهٌ مُكَنْثَر) للفاعل روی درشت آگنده گوشت
(تَكَنْثُر) بزرگ و دو فرك شدن و برافراشته گرديدن

ك ن ج
(كَاكَنْج) بفتح الكاف بفارسی عروس در پرده و آن صمغ درختی است كه در جبال هرات رويد لطيف ترين صمغها است شيرين با اندك برودت كافوری ملين طبع نافع قروح مثانه و اورام حاره

ك ن ح ب
(كَنْحَب) كجعفر نبت وليس بثبت

ك ن خ ب
(كَنْخَبَة) بر هم آميخته شدن كلام از خطا

ك ن د
(كَنْدَة) بالفتح ناحيه است بخجند كه زنانش بحسن و جمال موصوف اند
(كِنْدَة) بالكسر پاره از كوه + و نيز كندة لقب ثور بن عفير بن عدی بن حارث كه پدر قبيله است از يمن بدان جهت كه ناسپاسی و حق ناشناسی پدر خود كرده با اخوال در پيوسته و آن را كِنْدِي نيز خوانند
(كُنْدَة) بالضم دهی است بسمرقند
(كُنُد) بضمتين ناسپاس
(كَنُود) كصبور ناسپاس مذكر و مونث در وی يكسان است و كافر و نكوهنده خدای را و بخيل و نافرمان و تنها خورنده و باز دارنده عطای خود را و زننده غلام را و زمين كه بر و يا ند چيزی را و زن ناسپاس دوستی و مواصلت و علمی است
(كُنَّاد) ككتان ناسپاس + و (كَنَّاد بن اَوْدَع) عافقی مردی است كه برسولی پيش آنحضرت صلى الله عليه وسلم آمده
(ن) كَنَدَهُ كَنْدًا بالفتح بريد آن را + و نيز (كُنُود) بالضم ناسپاسی كردن

ك ن د ث
(كُنْدُث) كقنفذ درشت سخت كُنَادِث كعلابط مثله

ك ن د ج
(كَنْدَجَةُ البَانِي) در ديوار و طاق لغت مولده است يا معرب كنده
(كَنْدُوْج) كصعفوق كندو معرب است و آن ظرفی است

ج

تند خم بزرگی که از گل سازند
و در آن غله نگاهدارند
ك ن د ر
(كُنْدَر) کجعفر نوعی از حساب
نجوم است مر اهل روم را
(كُنْدُرَة) بالتاء زمین درشت
سطبر بلند و جای باشش و
نشستگاه باز
(كُنْدُر) کقنفذ مرد کوتاه درشت
سطبر اندام و خر بزرگ جثه
كُنَادِر کعلابط مثله فیهما و
نوعی از صمغ است که قطع بلغم
را نافع تر
(كُنَيْدِر) کسمیدع ویضم الکاف
مع کسر الدال درشت سطبر
(كِنْدَارَة) بالکسر ماهی است
کوهان دار
(كِنْدِير) کقندیل خر درشت
سطبر اندام و نام مردی
(كِنْدِيرَة) بالتاء درشتی و
سطبری یقال انّه لذو كِنْدِيرَة
وكَنْدِيرَةٍ بالفتح ایضا ای
ذو غِلَظ وضخامةٍ او الفتح لحن
ك ن د س
(كُنْدُس) کقنفذ بیخ گیاهی

وقد مر فی ك د س
ك ن د ش
(كُنْدُش) کقنفذ عکه که
مرغی است مانند زاغ ولما الدّواء
المعلّس فبالسین لا غیر والشین
لغیة مرذولة
ك ن د ل
(كَنْدَلَى) بالفتح مقصورا و
یمد گیاهی است که بآب دریا
روید معروف بشوری پوست آن
زعفران رنگ است وبدان پوست
بپرایند وصمغ آن جهت باه نافع
وجید
ك ن ر
(كُنَار) کغراب بار درخت سدره
فارسی است
(كِنَّارَة) بالکسر وشد النون
پارهٔ از کتان و دیبا یا دف یا الطبل
یا الطنبور ویفتح كَنَّارَات وكَنَانِير
جمع
(مَكْنُور) سطبر ودرشت منظر
وبزرگ عمامه
(مُكَنَّر) کمحدث سطبر ودرشت
پیکر وبزرگ عمامه
ك ن ز

(كَنْز) بالفتح گنج وفی الحدیث
كلُّ مالٍ لا تُؤدَّى زكوتُه فهو كنزٌ
وزر و سیم و آنچه بدان مال را
نگاهدارند و فراهم آورند
(كَنْزَة) محرکة ممنوعة ویسکن
رودباری است بیمامه ونام
ام شَمْلَة بن بُرْد مِنْقَرِی وجد محمد
بن علی اهوازی محدث واسب
مقعد بن شمّاس سعدی
(كَنِيز) کامیر خرما که جهت
زمستان در زنبیل وجز آن ذخیره
سازند ونام بدر بحر المحدث
(كُنَيْزُ الخادم) کزبیر محدث
است + وكُنَيْزُ دُبَّه سرود
گوی
(كِنَاز) ککتاب پر وآگنده گوشت
سخت اندام یقال جاريةٌ كِنَازٌ
وناقةٌ كِنَازٌ كُنُزٌ ککتب و
كِنَاز علی لفظ الواحد جمع
(كَنَّاز) ککتان مردی است از
بنی ضبه وابو محمد كَنَّاز بن
حصن یا حُصَین غنوی صحابی
بدری وكنّاز بن صریم وكنّاز
بن نُعَیم هر دو شاعر اند
(ض) كَنَزَه كَنْزًا بالفتح

گنج نهاد + ونیز کنز) خلانیدن
نیزه در زمین و فرو بردن هر
چیزی در آوند یا در زمین + و
كَنَزَ القومُ التمرَ كَنْزًا و
كِنَازًا) بالفتح ویکسر درودند
خرما را و گنجینه نهادند بهر سرما
ومنه هذا زمن الكِنَاز
(اِكْتِنَاز) گرد آمدن مال و
پر شدن هر چه باشد
ك ن س
(كَنْسُحْصَيْن) بالفتح اطمی
است نزدیک مهراس
(كَنِيسَة) کسفینة زن خوب منظر
وکلیسای ترسایان یا جهودان یا
کلیسای دیگر کفار ولنگرگاهی است
بدریای یمن نزدیک زبید + و
الكَنِيسَةِ السَّوداء) شهری
است بثغر مصیصه
(كُنَيِّسَة مشدّدة الیاء مصغرا
هفت موضع است شش از آن بمصر
است وشهری نزدیک عکّا
(كِنَاس) ککتاب خواب
جای آهو در درخت لانه يَكْنِسُ الرملَ
حتی يَصِلَ كُنُس ککتب و
كُنَّس کرکع جمع وموضعی است

وَجَوارِ الكُنَّس) ستارهای سیاره بدان جهت که همچو آهو بمغیب در آید یا همگی ستاره بحکم آنکه بشب آشکار شود و بروز پوشیده یا فرشتگان یا گاوان وحش یا آهوان

(كُنَاسَة) کثمامة خاک روبه و خانه روبه و نام جائی است بکوفه واز اعلام است

(كَانِس) آهو بکناس درآینده

(مِكْنَسَة) بالکسر جاروب

(مِكْنَاسَة) بالکسر قلعه است باندلس + ومِكْنَاسَة الزَّيْتُون) شهری است بمغرب

(فرسٌ مَكْنُوسَة) سپل شتر تابان شکم یا پشم ریخته

(ن) كَنَسَ البَيْتَ كَنْسًا) بالفتح روفت خانه را

(ض) كَنَسَ الظَّبْيُ كُنَاسًا) کنکتاب پنهان شد در خوابگاه خود و درآمد در آن

(تَكَنُّس) بخیمه درآمدن و درهوده درآمدن زن و بکناس پنهان شدن آهو

ك ن ش

(كَنْش) بالفتح رشته گلیم تافتن و نرم ساختن مسواک و رشت را و الفعل من نصر

(كِنْشَاء) بالکسر ممدود امرد مرغول موی و زشت روی

(كُنَّاشَة) کرمانیج که ازان شاخها برآید کُنَّاشَات جمع

(الكُنْشَةُ عَنِ الأَمْر) شتابانیده اورا از کار روی

ك ن ص

(كُنَاص) کغراب کباس است یعنی قوی و توانا بر کار از شتر و خر و جز آن او الصواب بالنون و بالباء تصحیف

(تَكْنِيص) بینی جنبانیدن بفسوس یقال كَنَّصَ الرجلُ اذا حرَّكَ انفه استهزاءًا

ك ن ظ

(كُنْظَة) بالضم سختی و فشارش و تنگی

(ض ن) كَنَظَهُ الأَمْرُ كَنْظًا) بالفتح دشوار شد کار بروی و اندوهگین نمود و پر کرد آنرا

(تَكَنُّظ) دشوار شدن کار بر کسی و اندوهگین گردانیدن و پر کردن

ك ن ع

(كِنْع) بالکسر سه یک آخر شب

(شَيْخٌ كُنَعٌ) کلکتف پیر درتر نجیده اندام

(كَنِيع) کامیر شکسته دست و مائل ازراه و گرسنگی سخت

(اسيرٌ كَانِعٌ) بندی دست و پا بدوال بسته + وأَنْفٌ كَانِعٌ) بینی چسپیده برروی كَانِعَة مونث كَوَانِع جمع

(اَكْنَع) مرد تباه دست و کار ناقص و تباه كُنْع بالضم جمع ومنه حديث الاحنف كلّ امرٍ ذي بال لم يبدأ بحمد الله فهو اكنع اى ناقص

(كنعان) کسحبان نام پسر سام بن نوح عليه السلام كَنْعَانِيُّون منسوب بوی و هم امّةٌ تكلّمت بلغةٍ تُضَارِعُ العَرَبِيَّة و دهی که بسوی آن فرستاده شد ابراهیم علیه السلام

(ف) كَنَعَ كُنُوعًا) فراهم آمد و منقبض گردید و ترنجید + و كَنَعَ فِي الأَمْر) آزمند و حریص گشت + وكَنَعَ المِسْكَ بِالثَّوْبِ) چفسید مشک در جامه + وكَنَعَ عَنِ الأَمْر) گریخت ازان و بددل شد + وكَنَّعَ اَصَابِعَه) زد بر انگشتهای وی چندانکه خشک گردانید + وكَنَعَ باللهِ تعالی) سوگند خورد بخدای برتر + و نیز كُنُوع) فروتنی و نرمی کردن و بغروب مائل شدن ستاره و نزدیک آمدن کار و بر فراهم اوردن مرغ وقت فرود آمدن از هوا

(س) كَنِعَ اَصَابِعَه كَنَعًا) محرکة درکشیده و خشک گردید انگشتهای او + و نیز كَنَع) بمعنی ورزیدن و لازم گرفتن چیزی را و بر زمین نگونسار افکنده شدن

(مُكَنَّع) کمکرم مشک که دهانش با بگیر نزدیک نموده پر کنند آن را و مرد درکشیده و برا گرفته دست یا بریده دست

(اِكْنَاع) نرمی و فروتنی کردن و بخواری نزدیک شدن و خواستن و سوال کردن و نزدیک گردانیدن یقال اَكْنَعَ الابلَ اليه اى اَدْنَاهَا

(مُكْتَنِع) کمعظم مرد برا گرفته دست یا بریده دست

(کنّع عنه تکنیعا) برگردید ازان و عدول کرد + وکَنَّعَ یَدَهُ تباه گردانید دستش را + وکَنَّعَ فلانًا بِالسَّیْفِ) بشمشیر زد اورا + ونیز تَکْنِیع بقبض آوردن کسی را و بدوال بستن پایهای کسی را
(تَکَنَّعَ بِهِ) درآویخت بآن + و تَکَنَّعَ الأسِیْرُ فِی قِدِّهِ) درهم کشیده شد بدوال
(اِکْتِنَاع) فراهم آمدن قوم و درآمدن و نزدیک رسیدن شب و میل کردن و مهربانی نمودن و یعدی بعلی و درکشیده شدن بیر از پیری

لـ ن ع ت

(کَنْعَت) کجعفر نوعی از ماهی

ك ن ع د

(کَنْعَد) کجعفر ماهی است دریائی

لـ ن ع ر

(کَنْعَرَة) کدحرجة شتر ماده بزرگ هیکل کلان جثه کَنَاعِر جمع

ك ن ف

(کِنْف) بالکسر توشه دان شبان که دران آلات خود را نگاهدارد یا کیسهٔ رخت ریزه وردی تاجر و بتصغیر جاء الحدیث عن عمر فی عبد الله ابن مسعود رضی الله عنهما کُنَیْفٌ مُلِیَ عِلمًا وهذا التصغیر بمعنی التعظیم
(کَنَف) محرکة سایه وکرانه وجانب وحفظ یقال اَنْتَ فی کَنَفِ الله ای فی حرزه وستره و بال مرغ
(کَنَفَة) بالتاء ناحیه وکرانه و کَنَفَةُ الإبل ناحیتها وجانبها
(کَنِیف) کامیر پوشش و نهان خانه و خلاجای و پوشنده و پنهان کننده هرچه باشد و سپر و جای دست وروی شستن و حظیرهٔ شتر که از درخت و شاخ سازند و خرابن که بعد بریدن بمقدار دست برآید و بدان ریش سیاه را تشبیه دهند کُنُف بالضم جمع
(کُنَیْف) کزبیر علمی است و لقب ابن مسعود لقبه عُمَر تَشْبِیْهًا بوعاء الراعی
(ناقة کَنُوف) کصبور ناقه که درجانب و ناحیهٔ شتر راه رود یا ناقه که یکسو شود و چون آنرا سردی رسد در ناحیه شتر فرو خوابد کُنُف بالضم جمع + وغَنَمٌ کَنُوف) گوسپند که دور دور باشد و باگله نرود یا گوسپند که بر آبستنی نر بر جهد بروی
(کَنَفَی) کجمزی موضعی است که در جنگ آن حاجب بن زرارة اسیر گردیده
(کَانِف) علمی است
(کَانِفَة) مانع وحاجز یقال اِنْهَزَمُوا فما کانت لهم کانِفَةٌ ای حاجز یحجز العدوَّ عنهم
(شَاة کُنُفَاء) گوسپند که استخوان سرینش نمایان باشد از لاغری
(ن) کَنَفَ الکَیَّالُ کَنْفًا) بالفتح دست بر سر پیمانه نهاد وقت پیمودن تا بگیرد گندم وجز آن + وکَنَفَهُ) فرازگرفت اورا و احاطه کرد و نگاهداشت آنرا و یاری نمود + وکَنَفَهُ کِنِیفًا) کنیف ساخت آنرا + وکَنَفَ الدَّارَ) کنیف ساخت جهت سرای
(ن ض) کَنَفَ الإبِلَ والغَنَمَ کَنْفًا) بالفتح حظیره وجای خواب ساخت جهت آنها + وکَنَفَ عَنْهُ) برگردید از آن
(ابو مُکْنِف زید الخیل) کمحسن صحابی است
(اِکْنَاف) یاری دادن
(صِلاءٌ مُکَنَّف) کمعظم بربانی فراهم آورده جوانب و کل شیٔ احیط به من اکنافه ای جوانبه فهو مکنّف + ورجل مُکَنَّفُ اللِّحیَة) مرد بزرگ ریش
(لِحیَة مُکَنَّفَة) بالتاء ریش بزرگ کرانه
(تَکْنِیف) احاطه کردن و فراز گرفتن چیزی را
(مُکَانَفَة) یکدیگر را یارمندی کردن
(تَکَنُّف) احاطه کردن
(اِکْتِنَاف) حظیرهٔ شتر ساختن و احاطه کردن یقال اکتنفوه اِذَا اَحَاطُوا بِهِ

لـ ن ف ث

(کُنْفُث) کقنفذ پست قامت
کُنَافِث) کعلابط مثله

ك ن ف ج

(کُنَافِج) کعلابط بسیار از هر

چیزی و فربه پر گوشت و خوشه پر از دانها

ك ن ف ر

(کِنْفِرَة کزبرجة) پره بینی و سر آن

ك ن ف ل

(رجلٌ کَنْفَلِیلُ اللِّحیَة) کزنجیل مرد سطبر و انبوه ریش + و (لِحیَةٌ کَنْفَلِیلَةٌ) بالتاء ریش انبوه و سطبر

ك ن ك ر

(کِنْکَوَر) بکسر الکافین وقد تفتح الثانیة شهری است میان قرمیسین و همدان و آنرا قصر اللصوص نیز نامند و قلعهٔ است استوار آبادان نزدیک جزیرهٔ ابن عمر

ك ن م

(کَنْمَة) بالفتح زخم و جراحت

(کَانِم) کصاحب نوعی از حبشیان

(کَانِمِیّ) شاعری است از آنها

ك ن ن

(کَنّ) بالفتح کوهی است بقصد ان

(کَنَّة) بالتاء زن پسر و زن برادر کنائن جمع کانه جمع کَنِینَة قال الزبرقان ابغض کَنَائنی الی القبعة الطلعة و موضعی بفارس

(کِنّ) بالکسر پوشش هر چیزی و پرده آن کِنَّة بالتاء مثله اَکْنَان جمع منه قوله تعالی وجَعَلَ لکُم من الجِبَالِ اَکْنَانًا یسکن فیها من الغار والسرب ونحوهما و سرای و خانه

(کِنَّة) بالکسر سپیدی

(کُنَّة) بالضم بیچه یعنی پوشش بالای خانه یا سایبان بالای در یا خانه خرد اندرون خانه یا چوبی باشد پهنا که هر دو طرف آن در دیوار کرده بر آن متاع خانه نهند کنات جمع + وقبیلهٔ است کُنِّی بالضم والکسر منسوب بوی + و (بنو کُنَّة) قومی از عرب

(کَنَن) محرکة کوهی بصنعاء یمن

(کِبْنَة) کسفینة دهی است بیمن

(کِنَان) ککتاب پوشش و پرده هر چیزی اَکِنَّة جمع منه قوله تعالی وجعلنا علی قلوبهم اکنة

(کِنَانَة) ککتابة تیردان چرمین بی چوب یا بر خلاف آن و نام پسر خزیمه که پدر قبیلهٔ است از مضر و مولای صفیه بنت حیی زوج النبی صلی الله علیه وسلم که تابعی است و بنو کنانه قبیلهٔ از تغلب بن وائل وهم بنو عِکْبٍ ویقال لهم قُرُسٌ تغلب

(کَنُون) کصبور محلهٔ است بسمرقند

(کَانُون) گلخن و آتشدان کَانُونَة بالتاء مثله و نام دو ماه رومی از ماههای میانهٔ زمستان ممیز بکانون اول و کانون ثانی و مرد گران که صحبت او را ناخوش دارند

(مَکْنُون) علم پنهان داشته

(مَکْنُونَة) نام زمزم و دختر مستور باپرده

(ن) کَنَّهُ کنًّا) بالفتح وکُنُونًا فرو پوشید آنرا و نگاهداشت از تاب آفتاب + وکَنَنْتُهُ فی نَفْسِی پنهان داشتم آنرا در دل کذا کَنَنْتُ العلم وکَنَنْتُ الجاریة

(کَنْکَنَة) گریختن و کاهلی کردن و در خانه نشستن

(مُکَنّ) للمفعول علم پنهان داشته

(جاریة مُکَنَّة) دختر پرده گزین کرده شده

(اِکْنَان) فرو پوشیدن و از تاب آفتاب نگاه داشتن و پنهان نمودن یقال اَکْنَنْتُهُ فی نفسی اَکْنَنْتُ العلمَ والجاریةَ کذلك

(تَکْنِین) فرو پوشیدن

(اِکْتِنَان) فرو پوشیدن و پوشیده شدن و سپید گشتن

(مُسْتَکِنَّة) للفاعل کینه

(اِسْتِکْنَان) پوشیده و در پرده گردیدن والباب یدل علی الطلب

ك ن ه

(کُنْه) بالضم گوهر هر چیزی و پایان آن و اندازه و هنگام و وجه و سوی آن ولا یشتق منه فعل

(کَنْهَان) کسکران گیاهی است برگش شبیه برگ بن بیک و در کننده کژدم گویند اگر برگش بر عقرب افکنند در حال بمیرد

ج

خوردن بگوش سخن جگر و سپرز و دماغ و بدن .
(اِکْنَاه) بکنه چیزی رسیدن
(اکتناه) بکنه چیزی دررسیدن
یقال لایَکْتَنِهُهُ الوصفُ ای لایبلغ کُنْهه کلام مولّد

لئ ن ه ب ل

(کَنَهْبُل) کسفرجل وتضم باؤهُ درختی است بزرگ کَهْبَل مثله وجو بزرگ خوشه والنون زائدة

لئ ن ه د ر

(کَنَهْدَر) کسفرجل آنچه بران تخت خام وانگور وجز آن بار کرده ازجای بجای برند

لئ ن ه د ل .

(کَنَهْدَل) کسفرجل دفزک و سطبر وسخت رست وشدید

ك ن ه ر

(کَنَهْرَة) کدحرجة موضعی است بدهنا میان دوکوه ودران انگبیرها است
(کَنَهْوَر) کسفرجل ابرپاره شبیه بکوه یا ابر برهم نشسته ومرد سطبر اندام
(کَنَهْوَرَة) بالتاء ناقهٔ بزرگ جثه وشتر ماده کلان سال.

ك ن ه ف

(کَنُهْف) کجندل موضع است
(کَنهفَ عَنّی کَنَهْفَةً) در گذشت از ما وشتابی کرد والنون زائدة

ك ن ه ل

(کَنَهْل) کجعفر وزبرج موضع است وقد یُمْنَع ونیز کزبرج آبی است مربنی عوف بن عاصم را

ك ن ی و

(کُنْیَة) بالضم لفظی که بدان شخصی را خوانند کُنْوَة بالضم مثله ویکسر ان یقال ابوفلان کُنْیَتُه وکُنْوَتُه وکذا ام فلان کنوتها کُنًی کهدًی جمع وکنی الرُّؤیا هی الامثال الّتی یضربها مَلِکُ الرُّؤیا یکنی بها عن عِیانِ الأمُور
(کُنًی) کغنی هم کنیت یقال فلان کنی فلان ای کنیته کنیته
(کنایة) ککتابه سخن که برغیر موضوع له خود دلالت کند
گفتن یالفظی گفتن وغیر مدلول علیه آنرا اراده کردن یاسخن گفتن بلفظی که معنی حقیقی و مجازی آن هردو برابر باشد
یقال کَنَوْتُ وکَنَیْتُ بِکَذَا عن کَذَا + وکَنَی زیدًا اَبَا عَمْرٍو وبِاَبِی عَمْرٍو کُنْیَةً) بالضم والکسر نامید زید را ابوعمرو والفعل من ضرب ونصر + وهُوَ کَانٍ + وهم کَانُوْن ویقال فُلَانٌ یُکْنیٰ بابی عَبْدالله مجهولا ولا یقال یُکنٰی بعبد الله + ونیز کِنَایَة سخن که برغیر موضوع له خود دلالت کند
(تُکْنٰی) بالضم نام زنی
(اِکْنَاء) کنیت نهادن ویعدی الی المفعول الثانی بنفسه وبالباء یقال اکنی زیدا اباعمرو وبابی عمرو
(تَکْنِیَة) کنیت نهادن یقال کَنَّیْتُ زیدًا اباعمرو وبابی عَمْرٍو
(اِکْتَنٰی فلان بِکذا) کنیت کرد خود را بآن + وَاکْتَنٰی بکذا عن کذا) کنایه کرد بچنین از چنین

باب الكاف فصل الواو

ك و ب

(کَوْبَة) بالفتح دریغ وپشیمانی برگذشته وفوت شده
(کُوْب) بالضم کوزهٔ بی دسته یا بی خرطوم اَکْوَاب جمع
(کُوْبَة) بالتاء نرد یا شطرنج یا طبلک باریک میان وبربط وکف سنگ
(کَوَب) محرکة باریکی گردن وکلانی سر
(کَابَة) موضعی است ببلاد تمیم یا آبی
(کُوْبَان) بالضم دهی بمرو
(کُوْبَانَان) بالضم دهی باصفهان
(کُوْنَبَان) بالضم وتقدیم النون علی الباء شهری است
(ن) (کَابَ کَوْبًا) بکوب آب خورد
(تَکْوِیب) بسنگ کف کوفتن چیزی را
(اِکْتِیَاب) بکوب آب خوردن

ك و ة

(کُوْتِیّ) بالضم منسوبا کوتاه بالا + وکُوْتِیُّ بن الرَّعْلَاء) مردی است

ك و ث

(کَوْث) بالفتح کفش وصندل اَکْوَاث جمع

(كَوْنَة) بالفتح ارزانی وفراخ سالی
(كات) بتخفيف التاء آنچه از دانهای فرو ریخته وقت درو روید
(كُوثَى) كطوبى دهی است در عراق و محله بمكه مرعبد الدار را
(تكَوِيث) باچهار پنج بزرگ شدن کشت وشبیه سرخرگوش برآوردن غائط یقال كَوَّثَ فلانٌ بغائطه اذا اخرجه كرؤس الأرانب

ك وح

(كاح) روی کوه وبن آن كيح بالكسر مثله اَكْيَاح وكُيُوح جمع
(كِوَاح) ككتاب نیکو سیاست یقال هُوَ كِوَاحُ مَالٍ ای ازاؤه
(ن) كَاحَهُ كَوْحًا) بالفتح چیره گردید بروی در کارزار وفروبرد اورا در آب یا در خاک
(اِكَاحَه) چیره گردیدن در کارزار و وادن یقال ما اَكَاحَهُ ای ما اعطاه
(تَكْوِيح) چیره شدن در کارزار وخوار کردن وبرگردانیدن
(مُكَاوَحَة) چیره گردیدن در کارزار وباهم دشنام دادن واشکار اورو باروی دشنام دادن همدیگر را و جنگ کردن باهم
(تَكَاوُح) بایکدیگر مروسیدن در شر وبدی یقال تَكَاوَحَا اذا تمارسا وتعالجا فی الشر بينهما

ك وخ

(كوخ) بالضم کازه نی کلک ومانند آن بی روزن كاخ مثله اَكْوَاخ وكوخان بالضم وكِيخَان بالكسر وكِوَخَة كعنبة جمع

ك ود

(كَوْد) بالفتح بازداشتن ونزدیک آمدن کاری که شود مَكَاد ومَكَادَة مثله والفعل من نصر وسمع يقال كَادَ يَفْعَلُ وكِيدَ يَفْعَلُ ای قارب ولم يفعل وعن سيبويه عن بعض العرب كُدْتُ افعل كذا بالضم ولا يتم كاد بالفاعل ويحتاج الى الخبر وخبره الفعل المضارع وقال ايضا اِنَّ ناسا من العرب يقولون كِيدَ زيد يفعل كذا وما زِيلَ يفعل كذا ويريدون كاد وزال فنقلوا الكسر الى الكاف فی فَعِلَ كما نقلوا فی فَعِلْتَ وقد يدخلون عليها اَنْ تشبيها بعسى وكاد وضعت لمقاربة الشیء فُعِلَ اولم يفعل فاذا وقع موجبا لم يقع ذلك الشیء واذا وقع بعد جحد فقد وقع تقول كاد يفعل كذا فلم يقع فاذا قلت ما كاد يفعل فقد وقع واما قوله تعالى اذا اخرج يده لم يكد يراها فكاد زائدة وقعت صلة للكلام ومعناه لم يرها وگاهی بمعنی اَرَادَ آید ومنه قوله تعالى اَكَادُ اُخْفِيهَا ای اُرِيدُ وعرفه ما يكادُ منه ای ما يُرَادُ ولا مُهِمَّةَ لی ولا مكادة ای لا اهم ولا اكاد وكذا قولك لا ولا مكادة فی جواب من يطلب منك الشیء يعنی نخواهم داد واراده ندارم وانشد الاخفش + كادت وكدتُّ وتلك خير ارادة + لو عاد من لهو الصبابة ما مضى + ای ارادت واردت وودّت ووددتّ و يقال فلان يكودُ بنفسه ای يجود يعنی جان می دهد
(كَوْدَة) بالفتح خاک وجز آن فراهم آورده اَكْوَاد جمع
(كُوَاد) كغراب از اعلام است
(كُوَيْد) كزبير نام شخصی
(كَيْكُود) كيقول بالتحتية موضعی است
(تَكْوِيد) گرد آوردن وتوده ساختن
(اِكْوِيدَاد) پیر گردیدن ولرزه زده شدن

ك وذ

(كَاذَة) گوشت کرانه کس متصل ران یا گوشت پاره بالای دو ران وهما كَاذَتَان) ومعرفة موضعی است ببغداد از آن جاست اسحق بن محمد شیخ ابن از قویه
(كَاذِی) نوعی از درخت که از گلش روغن سازند + ونیز كاذی لغتی است در گادی
(كَوْذَان) كسكران سطبر فربه كَاذَان مثله
(تَكْوِيذ) تا بكاذه رسیدن ازار مُكَوِّذ كمحدث نعت است از آن + وباطراف کس طعن کردن جماع کننده وبچوب بر کون زدن

ك ور

(كَوْر) بالفتح گله بزرگ از شتران یا یک صد وپنجاه یا دو صد وگله گاوان بسیار اَكْوَار جمع یقال لفلان كَوْرٌ من الابل و

ج ۴

البقر وپیچ دستار وپیچ از هر چیزی
وفی الحدیث نهی النبی صلے
الله علیه وسلم عن السجود علے
کور العمامة وسرشت وکوهی است
ببلاد بلحارث وزمینی بیمامه و
زمینی بنجران + ودارة الکور
موضع + ودارة الاکوار جای
است درملتقای داربنی ربیعة
ودارنهیک + ونیز اکوار
چند کوه است نزدیک آن + و
نیز کور بالفتح افزونی وبسیاری
از هر چیزی ومنه نعوذ بالله من
الحور بعد الکور ای من النقصان
بعد الکمال او من القلة بعد
الکثرة وافزون شدن وپیچیدن
دستار وگرد کردن چیزی وزمین
کندن وشتافتن وپشتواره جامه
برداشتن وکشتن کسی را والفعل
من نصر
(کُور) بالضم پالان یا پالان
باساختگی آن اکوار واکور
کافلس وکیران بالکسر جمع
+ وکوره آهنگران از گل وخانه
زنبور عسل وکوهی است
(کُورة) بالتاء شهرستان و
ناحیه وکرانه کور کصرد جمع
(کار) کشتیهای گندم بار بار
در شده کارة یکی ومعرفة دهی است
بموصل از آن است فتح بن سعید
موصلی زاهد وآن غیر فتح کبیر است
ومحمد بن حارث محدث ودهی
در اصبهان از آن ده است عبد
الجبار بن فضل وعلی بن احمد
بن مردة محدثان ودهی
باذربیجان
(کارة) پشتواره جامه وطعام و
کارة القصار ما جمع من الثیاب
فی ثوب واحد + ونیز کارة دهی
است ببغداد
(عند الکُوری) بالضم لنگر
گاهی است بدریای هند
(کُوَیر) کزبیر کوهی است
(کُوَیرة) کجهینة کوهی در قبیله
(کِوارة) ککتابة نوعی از
شراب
(کُوارة النحل) کثمامة وتکسر
وتشدد الاولی انگبین باموم یا
خم مانندی است از شاخ درخت
یا از گل درون تهی تنگ سر برای
عسل نهادن زنبوران یا خانه
زنبور که دروی عسل نهند کوارات
وکوائر جمع
(کُورین) بالضم دهی است
(مَکوَر) کمقعد پالان شتر
(مِکوار) کمنبر دستار مِکورة
ومِکوارة بالتاء مثله
(مکوّری) بالفتح وشد الراء
مقصور امرد ناکس فاحش
زبان بسیار گوی یا کوتاه بالا پهن
اندام مکورّ بحذف الالف
مثلث الکل وثلث میمها مکورّة
مونث وپاره بزرگ از سرگین
(الکارة) خوار پنداشتن کسی را
وسست وناتوان شمردن یقال
اکرت علیه اذا استذللته واستضعفته
(تکویر) پیچیدن دستار برسر
ودرپیچیدن هر چیزی وگرد کردن
وفراهم آوردن رخت را وبستن آن
وانداختن یقال طعنه فکوّره ای
القاه یا نیزه زده انداختن یقال
کوّرت الرجل اذا طعنته فالقیته
مجتمعا وبرزمین افکندن درکشتی
وجز آن وکندن ورنگ گردانیدن
وپوشانیدن وفرو گرفتن وزیادت
کردن ودر آوردن شب را در روز
وروز را در شب منه قوله تعالی
یکوّر اللیل علی النهار ویکوّر النهار
علی اللیل ای یغشی اللیل
علی النهار ویغشی النهار علی اللیل
او ینقص من احدهما ویزید علی
الآخر وقوله تعالی اذا الشمس
کُوّرت قال ابن عباس غُوّرت
وقتادة ای ذهب ضوؤها وابو
عبیدة کُوّرت مثل تکویر العمامة
تلف فتمحی
(تکوّر) برزمین درافتادن
وچکیدن ودرپیچیده شدن
(اکتیار) برزمین افتادن
ودستار بستن برسر وشتاب رفتن
ودم برداشتن اسب دردویدن
وناقه وقت کشنی وبدشنام دادن
آماده شدن مرد
(استکارة) شتافتن وپشتواره
برداشتن

ك و ز

(کَوز) بالفتح گرد آوردن وبکوزه
آب خوردن والفعل من نصر
(کُوز) بالضم آب جامه است
معروف کیزان واکواز
وکِوَزة کعنبة جمع + وکوز بن

کَعب) بطنی است از بنی ضَبّة
+وکُوذُبن عَلْقَمَة) صحابی
است اوهو کرز بالراء والزاء + و
بَنُو کُوذ) بطنی است از بنی اسد
(کَاذَة) دهی است و مرد کاذیّ
منسوب بوی
(کُوذی) کطوبی قلعهٔ است
بلند بطبرستان لاتعلوها الطیر فی
تحلیقها ولا السّحب فی ارتفاعها
وانّما تقف دون قلّتها لغز شامیّة
(کُوَین) کزبیر نام مردی
(کُوذکنَان) بضم الکافین دهی
است در آذربیجان
(مَکوَزَة) کمقعدة از اعلام است
(مِکوَز) کمنبر نام مردی
(رجلٌ مُکوَّزُ الرَّاس) کمعظم
مرد دراز سر
(تَکَوُّز) گرد آمدن قوم
(اکْتِیَاز) آب گرفتن بکوزه

ك و س

(کَوْس) بالفتح باد نکباء که
بروی باد دیگر بدرا زاوزد قال
وقول اللیث کلمةٌ یقال عند خوف
الغَرَق رجم بالغیب
(کُوس) بالضم دهل ونقاره فارسی
است معرب وچوب سه پهلوهٔ نجار
که بدان تختهای چهار گوشه را
اندازه نماید
(کُوسِیّ) منسوب با سپ کوتاه
دستها
(لُمعَةٌ کَوْسَاء) کصحرا پارهٔ گیاه
خشک درهم بریکدیگر پیچیده لماعٌ
کُوسٌ بالضم جمع وکذا رمالٌ
کُوسٌ یعنی ریگهای برهم نشسته
+ ونیز کَوْسَاء) جائی است
(کَاسَان) شهری است بماوراء
النهر
(کُوسِین) بالضم دهی است
(مَکَاس) بالفتح جای حلقه
شدن مار
(ن) کَاسَتِ الحَیَّةُ کَوْسًا) بالفتح
پیچید وحلقه شد + ونیز کَوْس)
برسه پای رفتن ستور پی زده یاعام
است وبرزمین افکندن کسی را
وطعن کردن زن را در جماع وسر
بزیر کردن وزیان آوردن در ثمن
مبیعه یقال لاتکسنی یا فلان فی
البیع ونرم وآهسته رفتن
(اِکَاسَة) برسه پا رفتن ستور و
برداشتن شتر را وافکندن بزمین
(مُکَوَّس) کمعظم نام خری است
اوهو کمقعد
(تَکْوِیس) برگردانیدن و
نگونسار کردن وفی الحدیث والله
لو فعلت ذلك لکوّسك الله تعالی
فی النار
(مُکَاوَسَة) برزمین افگندن
کسی را
(تَکَوُّس) نگونسار گردیدن
(مُتَکَاوِس) للفاعل گیاه بسیار
وبریکدیگر نشسته + ونیز مُتَکَاوِس
دو عروض در پی آمدن چهار حرکات
باجتماع دو سبب چون ضَرَبَنی
(تَکَاوُس) تو بر تو شدن گوشت و
بسیار وبرهم نشستن گیاه وعلف
(اکْتَاسَ عَنْ حَاجَتِه) باز
داشت آنرا از حاجت وی

ك و ش

(کُوش) بالضم سرکیر بزرگ
کُوَاشَة کثمامة مثله
(کُوشَان) کسکران نوعی از
خورش اهل عمان که از برنج و
ماهی سازند
(ن) کَاشَ کَوْشًا) بالفتح رسید
+ وکَاشَ جَارِیَتَه) گائید آنرا

ك و ع

(کَوْع) بالفتح بر استخوان ساق
دست رفتن سگ از سختی گرما و
الفعل من نصر واکوع گردیدن
(کُوع) بالضم طرف استخوان
ساق دست از سوی انگشت ابهام
کاع مثله ومنه اُتِیَ بسارقٍ فقطع
یَدَه من الکوع باکُوع وکاع دو طرف
استخوان ساق متصل بند دست
یاکُوع استخوان سوی نر انگشت
وکاع استخوان سوی خنصر وآنرا
کرسوع نیز نامند یاکُوع باریک
ترین وکم ترین حجم از بن هردو
استخوان اکْوَاع جمع ویقال اَحْمَق
من الّذی یَمْتَخِطُ بکُوعِه
(کَوَع) محرکة درا استخوان
ساق دست
(اَکْوَع) بزرگ کاع وکژ ساق
دست کوعاء مؤنث ولقب سنان
جد ابو ایاس یا ابو مسلم یا ابو عامر
سلمهٔ صحابی بن عمرو بن سنان
الاکوع بن عبد الله که روز جنگ ذی
قَرَد وغطفان این کلمه بر زبان
می راند وتیر را سر می کرد + خُذها
اَنَا ابْنُ الاَکْوَع + والیومُ یومُ الرُّضَّع +

(کوّعه بالسیف تکویعًا) بتیغ زد او را چندانکه کج گردید استخوان ساق ودست وی (تکوّع) دردگین شدن ساق دست

ك و ف

(کوفة) بالضم ریگ توده سرخ گرد یا هر ریگ توده سنگ ریزه آمیز وشهر اکبر عراق که قبة الاسلام ودار هجرت مسلمانان است مصّرها سعد بن ابی وقّاص وکان منزل نوح علیه السلام وبنی مسجدها وسمّیت لاستدارتها ولاجتماع الناس بها ویقال لها کوفان ویفتح وکوفة الجند لانه اختطّت فیها خطط العرب ایام عثمان خطّطها السائب الاقرع الثقفی او سمّیت بکوفان وهو جبیل صغیر فسهّلوه واختطّوا علیه اومن الکیف للقطع لان ابرویز اقطعه لبهرام اولانها قطعة من البلاد والاصل کیفة فلما سکّنت الیاء والضمّ ماقبلها جعلت واوا ومن قولهم هم فی کوفان بالضم ویفتح وکوّفا محرکة مشددة الواو ای فی عز ومنعة لان جبل ساتیدما محیط بها کالکاف

اولان سعدًا لما ارتاد هذه المنزلة للمسلمین قال لهم تکوّفوا اولانه قال کوّفوا هذه الرملة ای نحّوها + ونیز (کوفة) عیب یقال لیست به کوفة ولا توفة

(کاف) کوهی ویکی از حروف هجا است مذکر آید ومؤنث مانند سائر حروف + ونیز (کاف) حرف جار است که جهت تشبیه آید نحو زید کالاسد وتعلیل نزدیک قومی منه قوله تعالی کما ارسلنا فیکم رسولا ای لاجل ارسالی وقوله واذکروه کما هدیکم ای لاجل هدایته و ویکأنه لایفلح الکافرون ای عجب لعدم فلاحهم واستعلا نحو کن کما انت علیه وکخیر فی جواب من قال کیف انت وجهت مبادرت بشرط که بما متصل شود نحو سلّم کما تدخل وصلّ کما یدخل الوقت ذکره ابن الخبّاز فی النهایة وتاکید وان زائد باشد نحو لیس کمثله شیئ + وگاهی نیز اسم آید وجر کند برادف مثل و برآن حرف جر هم داخل شود و استعمال این کاف نزد سیبویه بی ضرورت درست نباشد کقوله + یضحکن عن کالبرد المنهمّ + وضمیر خطاب منصوب ومجرور نحو ما ودّعک ربّک وماقلی پس جهت مذکر فتحه دهند وجهت مؤنث کسره وکاف حرف خطاب باسم اشاره وآنرا حظی از اعراب نیست کقولك ذلك وتلك واولئك وباضمیر منفصل منصوب نحو ایّاک وایّاکما وبا بعض اسماء افعال نحو حیّهلك ورویدك و النجاءك وبا ارأیت بمعنی اخبرنی نحو ارایتك هذا الذی کرّمت علیّ

(کویفة) کجهینة جای است نزدیک کوفه منسوب بسوی ابن عمر بدان جهت که او در آنجای فرود آمده

(کوفی) کطوبی شهری است بباذغیس نزدیک هرات

(کوفان) کعثمان ویفتح ریگ توده گرد وانبوه ودرهم پیچیده از نی و چوب وامر مستدیر منه ترکتهم فی کوفان ای فی امر مستدیر ای لاوجه له وارجندی وشوکت وبلندی یقال هم فی کوفان ای عز ومنعة کوّفان کهیبان وجلّسان مثله فی الکل وکار دشوار یا ناخوش و

ناپسندیده یا بدی یا نیکی یا سختی وریج واختلاط وآمیزش یقال ظلّوا فی کوفان ای فی عصف کعصف الریح + ونیز (کوفان) کعثمان ویفتح کوفه که دار هجرت مسلمانان است

(تکاف) بضم الفوقیة دهی بخوزستان ودهی بنیشابور

(ن) کاف الادیم کوفًا) بالفتح دو باره دوخت کرانهای ادیم را بر یکدیگر

(تکویف) بریدن یقال کوّفت الادیم وکیّفته وکاف نوشتن ویکوفه رفتن

(تکوّف تکوّفًا وکوفانًا) بالفتح گرد گشت وباکوفیان مانند گرد خود را ونسبت نمود با ایشان

ك و ك

(کوکوة) جنبیدن در رفتار وشتافتن یا دیدن کوتاه قامت (کواکیة) کعلابط پست بالاکوکاة بالفتح مثله (مکوکی) بکسر هر دو مرد بی خیر

ك و ل

(كَوْلَة) بالفتح قلعه است بیمن

(كُول) كز فر دهی است بفارس

(اَكْوَل) کاحمد زمین بلند شبیه بکوه

(كَوْكَلان) کسکران گیاه بردی وعلف یا گیاهی است مانند بردی که در آب روید ویضم وشهری است بما وراء النهر

(كَوَالِل) بالفتح کوتاه بالا

(تَكَوُّل) فراهم آمدن وپیش آمدن کسی را بدشنام وضرب یقال تكوّلوا عليه ای اَقبَلُوا بالشتم والضرب فلم يقلعُوا

(تَكَاوُل) اظهار کوتاهی نمودن وباز ایستادن از امری

(اِنْكِيَال) بدشنام وضرب پیش آمدن کسی را

(اِكْوِئْلَال) پستک شدن

(مُكْوَئِلّ) کوتاه قد نعت است ازان

ك و م

(كَوْم) بالفتح گشن زن یا عام است

(كُوْم) بالضم گلهٔ شتران

(كُوْمَة) بالضم توده خاک بلند برداشته و نام زنی + وكُومَةُ المَدَرِ پشته است بلند نزدیک ثمغ

(كَامُ فِيرُوْذ) موضعی است بفارس

(اَكْوَم) بلند هرچه باشد و زیر پستان مرد وهُمَا اَكْوَمَان

(كَوْمَاء) کصحراء ناقهٔ بزرگ کوهان

(كِيمِيَاء) بالکسر ممدودة اصل زر وسیم واکسیر یا هر دواکه چون براشیاءِ معدنی ریزند بسوی فلک شمسی یا قمری روان گردد

(ن) كَامَ المَرْأَةَ كَوْمًا وكَوْمَةً بفتحها گائید آن را وكذا كَامَ الفرسُ وغيرهُ اُنْثَاهُ اي نَزَا عَلَيْهَا

(س) كَوِمَتِ النَّاقَةُ كَوَمًا محركة بزرگ کوهان گردید

(مُكَامَة) بالضم زن گائیده

(تَكْوِيم) توده توده کردن خاک را وبلند نمودن سر توده را

(اِكْتِيَام) برسر انگشتان نشستن

ك و ن

(كَوْن) بالفتح چیز نو پیدا زشت غیر معتاد اَكْوَان جمع و حرکت و سکون

(كُونِيّ) بالضم منسوب بپیر کلان سال

(كُنْتِيّ) بالضم منسوب بپیر کلان كُنْتُنِيّ بضم الکاف والتاء قبل النون منسوب مثله کانه نسب الی قوله كُنْتُ فی شَبَابِی كذا وكذا

(سَمْعُ الكِيَان) بالکسر نام کتابی است مرعجم را

(كِيَانَة) کِکتابة پذیرفتاری

(كَائِنَة) چیز نو پیدا که سابق نبوده باشد

(كَيْوَان) بالفتح ممنوعًا نام مردی

(مَكَان) بالفتح جایگاه مَكَانَة بالتاء مثله اَمْكِنَة واَمَاكِن جمع منه قوله تعالی لو نشاء لَمَسَخْنَاهُم علی مكانتهم ولما کثر لزوم المیم توهمت اَصلیة فقیل تَمَكَّن + ونیز مَكَانَة پایگاه ومنزلت ونیت وآهنگ یقال مَضَيْتُ مَكَانَتِي ای لِطِيَّتِي

(مَكِين) کمبیع صاحب پایگاه ومنزلت یقال فلانٌ مكينٌ عند فلان ای بین المكانة

(مَكِينَة) بالتاء آهنگ ونیت یقال مَضَيْتُ مَكِينَتِي ای لِطِيَّتِي

(ن) كَانَ عليه كَوْنًا بالفتح وكِيَانًا ککتاب پذیرفتار آن گردید و تقول للبغیض لا كان ولا يكون + و كُنْتُ الغَزْلَ ریسیدم آن را ویقال كُنْتُكَ وكُنْتُ اِيَّاكَ كما تقول ظَنَنْتُكَ زيدًا وظَنَنْتُ زيدًا اِيَّاكَ ای تضع المنفصل موضع المتصل لانهما منفصلان فی الاصل لانهما مبتدأ وخبر وكُنَّاهُم ای كُنَّا لَهُم عن سیبویه + ونیز كَوْن بودن وهست شدن كِيَان بالکسر وكَيْنُونَة مثله شبهوه بالحَيْدُودَة والطَّيْرُورَة من ذوات الیاء ولم يجئ من الواو على هذا الاحرف كَيْنُونَة وهَيْعُوعَة ودَيْمُومَة و تَيْدُودَة والاصل كَيَّنُونَة بتشدید الیاء فحذفوا كما حذفوا من هَيِّن ومَيِّت ولولا ذلك لقالوا كَوْنُونَة واما الحَيْدُودَة فاصله فَعْلُولَة بفتح العین فسکنت للتخفیف لانه لیس فی الکلام فَعَلُول محركة + وكَانَ اذا جعلتها عبارة عن ما مضى من الزمان احتاجت الی خبر لانها دلت علی الزمان فقط وهی ناقصة ترفع الاسم وتنصب الخبر تقول كان زيدٌ عالمًا اقوله

كُنتُ الكوفةَ اى كنتُ بها وكذا
قوله منازِلَ كانَ لم يَكُنها اَحَدٌ اى
لم يَكُن بها اَحَدٌ واذا جعلتَها بمعنى
ثبتَ نحو كانَ اللهُ ولا شئَ معه اَوْ
بمعنى حدث نحو + اِذا كانَ الشتاء
فَاَدفِئُوني + فان الشيخ يهدمه الشتاء
او بمعنى حَضَرَ نحو واِنْ كانَ
ذو عسرة او بمعنى وَقَعَ نحو ماشاءَ
اللهُ كانَ استغنَت عن الخبر لانها دلّتْ
على معنىً وزمانٍ وهي حينئذٍ
تامة وقد يجئ بمعنى اَقامَ وبمعنى
صارَ نحو وكانَ من الكافرين
وللاستقبال نحو يخافون يوماً كانَ
شرّه مستطيراً او بمعنى المضيّ المنقطع
نحو وكانَ في المدينة تسعة رهط
وبمعنى الحال نحو كنتم خيرَ امةٍ وتقع جائية للنفي
ولا يكونُ زيداً تعني به الاستثناء
كانك قلت لا يكونُ الآتي زيداً وقد
تقع زائدة للتوكيد لا اسم لها ولا خبر
كقوله * فكيف اذا مررتَ بدار قوم
+ وجيران لنا كانوا كرام * اى جيران
لنا كرام وقوله تعالى كيف نكلّم من
كانَ في المهد صبيا قيل كان زائدة
ونصب صبيا على الحال وقيل بمعنى
وقع وقيل ناقصة وقولهم لم يَكُ اصلها
يكون فلما دخلت عليها لم جزمتها
وحذفت الواو لالتقاء الساكنين
فبقيت لم يكن فحذفوا النون ايضا
لكثرة استعمالها واذا تحركت اثبتوها
وقالوا لم يكن الرجل واجاز يونس
حذفها مع الحركة وقال + اذا
لَم تَكُ الحاجاتُ من هِمَم الفتى
+ فليس بمُغنٍ عنك عقدُ الرتائم
(تَكوين) هست گردن ونو
بيرون آوردن چيزيرا وآفريدن
خداى موجودات را يقال كَوَّنَ
اللهُ الاشياءَ اى اَوجَدَها
(تَكَوُّن) شدن وبودن وجنبيدن
(اِكتِيان) بودن وهست شدن
وهي ترفع الاسمَ وتنصب الخبر ايضا
وضامن شدن يقال اكتان به اى
تكفّلَ بِهِ
(اِستِكانة) فروتني نمودن

ك و و

(كَوَّة) بالفتح ويضم روزن خانه
كَوّ بدون التاء مثله يا تذكير جهت
روزن كلان است وتانيث جهت
روزن خورد كِوًى محركة وكِواء
بالكسر والمد جمع كُوًى كهدى
لغة فيها واحدها كُوَّة بالضم
(كَوِيّ) كسى ستاره است
(كَاوَان) نام جزيرهٔ است در
درياى بصره
(تَكَوِّى) در تنگ جاى درآمدن
ودر ترنجيدن ومنقبض شدن
درآن وگرم شدن ازگرمى اندام
كسى يقال تكوّى بامرأته اذا
تدفّى واصطلى بحرارة جسدها

ك و ه

(ن) كَهَتُّه) به كردن گفتم اورا
تابوى دهن او معلوم شود
(س) كَوِهَ كَوَهًا) محركة سر
گشته گرديد
(تَكَوَّهَتْ عَلَيهِ اُمورُهُ) پراگنده
وپريشان گشت بروى كارهاى
او

ك و ى

(كَيَّة) بالفتح داغ جاى
(كَوَّاء) كشنده مرد پليد نيك
دشنام دهنده مردم را + وابُو
الكَوَّاء) كنيت عربان است
(كَاوِيَاء) ممدود آهن داغ
شتر
(مِكواة) بالكسر آهن داغ دنى
المثل العير يضرط والمكواة فى
النار
(ض) كَواهُ كَيًّا) بالفتح داغ
كرد از آهن گرم وجز آن ويقال
آخر الدواءِ الكَيّ + وكَواهُ
بعَينِه) تيز نگريست سوى وى
+ وكَوَتهُ العقربُ) گزيد اورا
كژدم
(مُكاواة) همديگر را دشنام
دادن
(اِكتِياء) داغ كردن خود را
وستودن خويشتن را بچيزى كه
ندارد
(اِستِكواء) داغ كردن
خواستن

باب الكاف فصل الهاء

ك ه ب

(كَهَب) بالفتح گاوميش كلان
سال
(كُهبة) بالضم سپيدي مائل
بتيرگى يا سياهى يا تيرگى
كه بسياهى زند يا رنگى است خاص
شتر را قال ابو عمرو هو لون ليس
بخالص وهو فى الحمرة خاصة
(اَكهَب) سپيد تيرگى مائل
يا سياه يا تيره مائل بسياهى يقال

جمل أَكْهَب وناقة كَهْبَاء كُهْب
بالضم جمع
(ك س) كَهِبَ كَهَبًا محركة
اكهب كرديد كاهب لغت است
ازان

ك ه ب ل

(كَهْبَل) كجعفر پست قامت
ودرختی است بزرگ

ك ه د

(أَتَان كَهُودُ اليَدَيْن) كصبور
خر ماده شتاب رو
(كَهْدَاء) كصحراء داه
(كَوْهَد) كجوهر مرد لرزه زده
از پیری
(ف) كَهَدَ كَهْدًا) بالفتح و
كَهَدَانًا محركة شتافت دراز
گوش + وكَهَدْتُهُ انا) شتابانیدم
آن را لازم متعد + ونیز كَهَدَ
وكَهَدَان) ستیهیدن خواستن
چیزی وامانده گردیدن
(اِكْهَاد) مانده گردیدن ومانده
گردانیدن
(اِكْوِهْدَاد) سر درد داشتن
ولرزیدن جوزه پیش مادر تا
خورش دهد ونیز رنج وتعب رسیدن

کسی را

ك ه د ب

(كَهْدَب) كجعفر كران ناگوارد

ك ه د ل

(كَهْدَل) كجعفر زن جوان فربه
وكنده پیر كلان سال از لغات اضداد
است وتننده ودختر نوجوان ونام
مردی وشاعری است

ك ه ر

(كَهْر) بالفتح چیرگی وچیره
شدن وبانگ برزدن وقهر كردن
وبترش روئی پیش آمدن کسی را
بجهت حقارت وتهاون وی
وخندیدن ولهو وبازی كردن وبلند
برآمدن روز یقال لقیته كر الضحی
وسخت شدن گرما ووااماو خسری
كردن والفعل من فتح
(كُهْرُور) بالضم ترش روئی اسم
است وآنكه سرزنش كند وبانگ بر
زند مردم را كُهُورَة بالتا مثله فیهما

ك ه ف

(كَهْف) بالفتح سمج وغار كوه
فراخ شبیه خانه زمین كند وپناه
+ وكَهْف القوم) مهتر ومعتمد
ایشان + كُهُوف بالضم جمع

+ واصحاب الكهف) از اهل روم
اندبر دین مسیح علیه السلام و
بروایت ابن قتیبة قبل از مسیح و
گویند كه این غار هم در ارض روم
است ودر اسامی ایشان اختلاف
بسیار فقیل مَكْسَلْمِينَا اِمْلِيخَا و
يكسرمرطوكش نوالس سانیونس
بَلِينُوس كَشْفُوطَط وقیل مَلِيخَا
مَكْسِينَا مَرْطُوس نَوَانِس اَرْبطانس
اُونُوس كَيْد سَلْطَيُوس وقیل
مَكْسَلِمِينَا يَمْلِيخَا مَرْطُونس يَنُونس
سَارْيُونس كَفشَطَطُوس ذُونُوَاس
وقیل مَكْسَلْمِينَا اِمْلِيخَا مَرْطُونُس
بُوَانُس سَارِيُنُوس بَلِيْنُوس
كَشْفُوطَط وقیل مَكْسَلْمِينَا تَمْلِيخَا
مَرْطُونُس بَيْنُونُس سَارِيْنُونُس
ذُوْنُوانس كَشْفِيطَطْيُونُس + وذات
كَهْف) موضعی است + ونیز
كَهْف) نیک دویدن وشتافتن
ورفتن وهو فعل ممات قلبی منه
كَنْهَف عنا بزیادة النون
(كَهْفَة) بالفتح اِلی است مر بنی
اسد را
(اُكَيْهِف) مصغرا جائی است
(كُنْهُف) كجندل موضعی

است
(تَكَهُّف) بر هیات كهف
ساختن
(تَكَهَّفَ) كهف ناک گردیدن كوه
وبسمج درآمدن وكندن آب
جوانب چاه را چندانكه آواز جنبش
آن شنیده شود
(اِكْتِهَاف) بكهف درآمدن
(كَنْهَفَ عَنَّا كَنْهَفَةً) گذشت
از من ودوید ورفت والنون زائدة

ك ه ك ب

(كَهْكَب) كجعفر بادنجان

ك ه ك م

(كَهْكَم) كجعفر بادنجان وپیر
سال خورده ومرد بیمناک كَهْكَامَة
بالفتح مثله

ك ه ل

(كَهْل) بالفتح مرد سیاه سپید
موی ذی وقار یا مرد میانه سال یا
آنكه از سی یا از سی وچهار در
گذشته تا پنجاه ویک رسیده باشد
گویند كه مرد تا شانزده سال حدث
است واز شانزده تا سی ودو شاب واز
سی ودو تا پنجاه كهل سپس آن
شیخ كُهُول وكَهْلُون وكُهَّال

ج ٧

کتاب وکُهلان کندمان وکُهَّل
کرکع جمع کَهلَة مؤنث کَهلات
ویحرک جمع او لا یُقال کَهلَة الا
مزد وجاءتہلة + ونَبْتُ کَهْلٌ گیاه
بیابان درازی رسیده وسخت
گردیده وشکوفه برآورده وازاعلام
است ویقال لماَ رَلهُ طَائرکَهْل
یعنی اورانصیبی وبهرهٔ است از
نعمت دنیا
(کُهَیْل) کزبیر ازنامهای عربان
است
(کُهَیْلَة) کجهینة جائی است
(کُهَال) کغراب جادوگری
جاهلی
(کَهُوْل) کصبور تننده
(کَاهِل) کصاحب مرد کهل
گردیده منه الحدیث هَلْ فِی اَهْلِكَ
مِنْ کَاهِلٍ ای مَنْ اَسَنَّ وَصَارَ کَهْلاً
ویروی مَنْ کَاهَلَ ای تزوّج قاله
لرجل اَرَادَ الجهادَ معه صلی الله
علیه وسلم وسرکتف واستخوان بر
آمدهٔ کرانه دوش ستور یا عام
است یا دوش که سه یک حصّه سر
پشت است متصل کردن محتوی
شش مهره یا مابین کتف یا بن
گردن ازپشت کَوَاهِل جمع و
یقال فلان کاهل بنی فلان ای
عمدتهم فی الملمات سیدهم فی
المهمات وفی الحدیث تَمِیْم کَاهِل
مُضَر وعَلَیْهَا المَحْمِلُ + ونیز کَاهِل)
نام بسر اسد بن خزیمة + ونیز
کَاهِل) بطنی است ازبنی اسد که
حجر پدر امرئ القیس را کشتند
وابُو کَاهِل قَیْس) بن عائذ
بجلی صحابی وذُوْ کَاهِل) کنایه
ازمرد خشمناک وکشن جوشان
تیز شهوت فیقال انّه لَذُوْ کَاهِل +
وشَدِیْدُ الکَاهِل) بلند جانب
صاحب شوکت وقوت
(کَهْلاَن) کسکران نام مردی و
قبیله است ازیمن وهم ولد کَهْلاَن
بن سبا
(کُهْلُوْل) کعصفور نیک خندنده
وجوان مرد کریم
(کَهْوَل) کجرول تننده یا نوعی
ازان
(نَبْتٌ مُکْتَهِلٌ) گیاه بیابان
درازی رسیده وسخت وقوی گردیده
(نعجة مُکْتَهِلَةٌ) بزکه پشم
سرش سیاه سپید آمیز باشد
(اِکْتِهَال) کهل گردیدن ودو
موشدن هکذا قالوا ولا یُنَا الکَهل
من المجرد وجاء فی الحدیث هل
فی اهلك من کاهل وتمام رسیدن
گیاه وقوی شدن آن وشکوفه برآوردن آن
وگل کردن مرغزار
(تَکَهُّل) بمرد کهل مانستن و
خود را بکهلان منسوب کردن

ك ه م

(کَهِیْم) کامیر مرد کلان سال
(سیفٌ کَهَامٌ) کسحاب شمشیر
کند + ولِسَانٌ کَهَامٌ) زبان
وامانده درسخن + وفرسٌ کَهَام)
اسپ بطی وآهسته رو + ورجلٌ
کَهَامٌ) مرد کلان سال بی هیچ
چیزی + وقَوْمٌ کَهَام) علی لفظ
الواحد جمع
(کَیْهَم) کحیدر نام مردے
(ن) کَهَمَتْهُ الشَّدَائِدُ کَهْمًا)
بالفتح بددل کرد اورا سختیهای
زمانه ازاقدام برامری
(ك) کَهُمَ الرجلُ کَهَامَةً)
کلان سال گردید
(اِکْهَام) سست وکند شدن
بینائی

ك ه م س

(کَهْمَس) کجعفر شیر بیشه و
زشت روی کوتاه قد وناقه بزرگ
کوهان + وکَهْمَس هلالی)
صحابی است + وکَهْمَس بن
حَسَن) تمیمی تبع تابعی + ونیز
کَهْمَس) پدر قبیله از ربیعه
بن حنظله
(کَهْمَسَة) باهم نزدیک کردن
هردو پای دررفتن وبرانگیختن
خاک ازانها

ك ه م ل

(کَهْمَل) کجعفر مرد گران ونا
گوار که صحبت وی را دوست ندارند
(مُکَهْمَل) کمسرهد همه یقال اخذ
الامر مُکَهْمَلاً ای باجمع

ك ه ن

(کِهَانَة) ککتابة فال گوئی
(کَاهِن) فال گوئی کُهَّان کرمان
وکَهَنَة محرکة جمع وکوشنده
ومتکفل بکار وحاجت دیگری
کَاهِنَان دو قبیله است
(ف ن ك کَهَنَ له کَهَانَةً)
ککرامة فال گوئی کرد وفال گوی
گردید وقیل یقال کَهَنَ یَکْهُنُ

ج

کهانة کتب یکتب کتابة اذا تکهن
واذا اردت انه صار کاهناً قلت کَهُنَ
کَهانة ککرم کراهة
(مُکاهَنَة) باهم یاری دادن وعطا
کردن بی پاداش ومیل باهم کردن
(تَکَهُّن) فال گوئی کردن وفال
گوی شدن

ل ک ه ه

(کَهْهَة) بالفتح شتر مادهٔ فربه
کلان سال وکنده پیر ونیز ناقه کلان
سال فربه باشد یا لاغر
(کَهْکاهَة) مرد بیمناک ودختر
فربه
(ض) کَهَّ کُهُوهًا بالضم
پیر وکلان سال گردید + وکَـهَّ
(التُکرانُ) په کرد مست بر روی
تو
(کَهْکَهَة) کدحرجة گرمی و
سوزش وحکایت آواز شیر وشتر
یقال کَهْکَهَ الاسدُ فی زئیره کانه حکی
صوته وکذلک کَهْکَهَ البعیرُ فی
هدیره ودمیدن سردی زده دست
خود را تا گرم گردد

ل ک ه ی

(کَهاة) بالفتح شتر ماده فربه
بزرگ جثه یا ناقه فربه شگرف تمام
سال یا ناقه فراخ پوست سطبر پستان
کیهاء کصحراء مثله فی الکل
(اَکْهی) کاحمد مرد که بروی
او کلف باشد وگنده دهن وبددل
سست وسنگی شگاف وبی رخنه
+ وصخرة اکهی) نام کوهی
(اَکْهاء) مردمان آگاه ودانا
(س) کَهِیَ کَهًی) کهدی
اکهی گردید
(اَکْهی اِکْهاءً) بدم گرم
کرد سر انگشتان سردی رسیده را
+ واَکْهی عن الطعام) باز
ایستاد از طعام
(مُکاهاة) باهم نازیدن وفخر
کردن
(اِکْتَهَیْك بمسالةٍ) بار روی
تو شدم جهت مساله وخواست

باب الکاف فصل الیاء

ل ک ی ء

(کاء) مست وبددل کاءة بالتاء و
کَیْءٌ وکَیْأة بفتحها مثله
(ض ن) کِئْتُ کَیْأً وکَیْأَةً
بفتحها ترسیدم وبددل شدم
اکوءت کوءا بالفتح وکاء او
کاوا علی القلب کذلك
(اَکاءه اِکاءً او کاءة) ناگاه هنگام
کاری که اراده آن داشت در آمد اورا
پس آن ترسید وترک داد

ل ک ی ت

(کَیْتَ وکَیْتِ) بفتح التاء
وکسرها فیهما چنین وچنین والتاء
فیهما هاء فی الاصل فصارت تاء
فی الاصل وحکی ابوعبیدة کان
الامر کَیَّه وکَیَّه بالوصل ایضا
و کَیْهه فی الوقف کما یقال ثمه
(کَیِّت) کسید ویخفف زیرک
(اَکیات) جمع
(تَکییت) پر کردن آوند را
وآسان وسهل گردانیدن رخت
وسامان را

ل ک ی ح

(اَسْنان کَیْحٌ) بالفتح والکسر
دندان سخت وسطبر اَکیح
کاحمد مثله کیوم وایوم
(کَیَح) محرکة سختی وسطبری
ودرشتی
(ض) ماکاحَ فیه السیف)
کارنکرد شمشیر در آن
(اَکاحَه) هلاک کردن کارگر شدن
شمشیر یقال ما اکاح فیه السیف
ای ما احاك

ل ک ی د

(کَیْد) بالفتح مکر وفریب و
بدسگالی وحیله وجنگ یقال
غزا فلان ولم یلق کیداً + وکید
الله مجازات خدای است مرمکاران
را بر مکر آنها + ونیز کَیْد)
بدسگالیدن مکید ومکیدة
کمبیع مثله وآتش برآوردن
آتش زنه وقی کردن وکوشیدن
زاغ در بانگ کردن وباهم رسیدن
یقال هو یکید ای یعالجه وموت
یقال هو یکید بنفسه ای یجود بها
وحیض آوردن زن وآهنگ نمودن
ونزدیک شدن کاری بشود یقال
کاد یفعل کذا ودرشتی نمودن
یقال لا کیداً ولا همّاً یعنی درشتی
میکنم ونه قصد والفعل من ضرب
(مُکایَدَة) بدسگالیدن
(تَکاید) باهم فریفتن ومکر نمودن
یقال هما یتکایدان ولا یقال
یتکاودان + ونیز تکاید سختی
ودشواری یقال فیه تکاید ای
تشدد + وتکایده الامر ای شق

علیه واشتد والهمزاعلی
(اِکتیاد) فریب خوردن

ک ی ر

(کِیر) بالکسر دمهٔ آهنگری
اکیار وکِیَرَة کقردة وکِیران
بالکسر جمع وکوهی است وموضعی
درباديه وشهری میان تبریز
وبیلقان
(کِیاد) ککتاب دنب برداشتن
اسب دردویدن والفعل من ضرب
او نصر
(کَیِّر) کیسد اسب که دردویدن
دنب بردارد

ج

ک ی س

(کَیس) بالفتح خرد وپختگی
وجوان مردی وزیرکی خلاف حمق
وزیرک شدن کِیاسة ککتابة مثله
وکائیدن وجیره شدن درکیاست
والفعل من ضرب وفی الحدیث انما
اکسک لآخذ جملک ای غلبتک
بالکیاسة وفیه فاذا قدمت فالکیس
والکیس امر بالجماع فجعل طلب
الولد عقلا او نهی عن المبادرة
الیه باستعمال العقل فی استبرائها
لئلا یحمله التشبق علی غشیانها
حائضا
(کَیسَة) بنت ابی کثیر
تابعیه + وعلی ابن کَیسَة
هردو بفتح کاف است
(کِیس) بالکسر کیسهٔ سیم وزر لانه
یجمعها اکیاس وکِیَسَة
کقردة جمع وآتون که بچه دان
باشد
(علی ابن کِیسَة) بالکسر مقری
است + ونیز علی ابن کِیسَة
از قراء
(اَکیَس) زیرک ودانا کِیسَی
وکُوسَی بالکسر والضم
مقصورتین مونث
(کَیسان) کسکران سکالش وحیله
وبیوفائی اسم است غدر را ونام پدر
ایوب سختیانی ولقب مختار بن
ابی عبیدة + وام کَیسان لقب
زانو ولقب ضربی که به پشت پای
بر سرین مردم زنند وقدر واندازه
+ وابو فروه کیسان) مولای عثمان
بن عفان رضی الله عنه وابوسعید
کیسان مقبری تابعی
(کَیسانِیّة) گروهی از روافض
منسوب بسوی کیسان مختار بن ابو
عبیده + ونیز کَیسانِیّة) گروهی
از ثنویه که وجود اشیارا از سه اصول
گویند یعنی آب آتش خاک
(کَیِّس) کجید زیرک وظریف
کِیسَی بالکسر مقصورا جمع و
زید بن کَیِّس نمری کیسی بسیار
نسب دان عرب است وکیس بن
ابی کیس محدث
(کَیِّسَة) بالتاء نام دختر ابی بکر
نفیع تابعیه ونام دختر حارث زن
مسیلمة کذاب که بعد وی باسلام
مشرف شد وابوکَیِّسَة کنیت
براء بن قیس او هو بمعجمة و
موحده
(اِکاسَة) پدر فرزند زیرک
شدن وفرزندان زیرک آوردن
اِکیاس علی الاصل مثله فیهما
(مُکَیَّس) کمعظم زیرک وظریف
(تکییس) زیرک گردانیدن
(مُکایَسَة) باهم چیرگی نمودن
در زیرکی وبزیرکی باهم نبرد
کردن ومکاس کردن در بیع
(تَکَیُّس) بتکلف زیرکی نمودن و
ظرافت کردن

ک ی ش

ثوب اکیاش) بالفتح نوعی
از جامه که رشته اش را دوباره
ریسند همچو خز وپشم یا جامهٔ
هیچکاره

ک ی ص

(کَیص) بالفتح بخل تمام ورفتار
شتاب
(کِیص) بالکسر دشوارخوی
نیک بخیل یا پستک نازک اندام
پرگوشت کِیَّص ککیّس مثله
فیهما
(کِیَص) کعنب سخت پی کیّص
کهجف مثله
(کَیّاص المشی) ککتان آنکه
دررفتار مابین هردوران او دوری
ودر باطن ران نرمی وفرو هشتگی
باشد
(کِیصی) کعیسی وپیتون آنکه
تنها خورد وتنها فرود آید وهمواره
در بند غم خویش باشد وپروای
کسی ندارد کِیَصی کسکری
مثله
(ض) کاص کیصا) بالفتح
وکَیَسانا محرکة وکیوصا بدل
وست گردید از چیزی + وکاص

لعَامَهُ تنها خورد + وکَاصَرمِنَ الطَّعَام) بسیار خورد وکِصْنَا عِنْدَهُ مَا شِئْنَا ای اَکَلْنَا ویقال فلان مُرْتَکِیصٌ یعنی شتابی کنان گذشت

(مُکَایَصَة) مروسیدن یقال مازال یُکَایِصُهُ اي یمارِصُه

ك ی ع

(کَائِع) ترسنده از چیزی وبددل شونده کَاعٌ مثله کَاعَة جمع (ض س) کِعْتُ عَنْهُ کَیْعًا) بالفتح وکَیْعُوعَةً کقیلولة ترسیدم وبددلی کردم ازان

ك ی ف

(کَیْف) بالفتح بریدن + ونیز کَیْفَ) چگونه وهو اسم مبهم غیر متمکن مبنیٌّ علی الفتح وانما حرك آخره للساکنین وبالفتح لمکان الیاء ویستعمل علی وجهین احدهما وهو الغالب فیه ان یکون للاستفهام عن الاحوال الحقیقیا کَیْفَ زیدٌ اوغیره کقوله تعالی کیف تکفرون بالله فانه اُخرِجَ مُخْرَجَ التعجب کقوله ++ کَیْفَ تَرْجُوْنَ سَقَاطِي بَعْدَمَا جَلَّلَ الراسَ مَشِیبٌ وصَلَعٌ + فانّهُ اُخْرِجَ مُخْرَجَ النَّفْيِ ویَقَعُ خبرًا قبلَ مَا لا یُسْتَغْنی عنه کَکَیْفَ اَنْتَ وکیفَ کُنْتَ وحالًا قَبْلَ مَا یُسْتَغْنی کَکَیْفَ جاء زیدًا ای علی ایّ حالة جاء زیدٌ و مفعولًا مطلقا کقوله تعالی کیف فعلَ رَبُّکَ فَکَیْفَ اِذَا جِئْنَا من کلّ اُمَّةٍ بِشَهِیْدٍ ای فعلٍ فعل ربك فکیف اذا جئنا من کل امة بشهید یصنعون الثّاني ان یکون شرطا فیقتضی فعلین مُتَّفِقَيِ اللفظ والمعنی غیر مجزومین ککیف تَصْنَعُ اَصْنَعُ کیف تَجْلِسُ اَذْهَبُ ولا کیف تجلس اجلس بالجزم عند البصریین الا قطربا و حینئذ تضم الیه ما یجوز الجزم نحو کیفما تَفْعَلْ اَفْعَلْ وهو عند سیبویه ظرف وعند السیرافی والاخفش لا یجوز ذلك وقال ابن مالك ما خلاصته لم یقل احد ان کیف ظرف اذ لیس زمانا ولا مکانا ولکنه لما کان تفسیرا لقولك علی ای حال لکونه سؤالا عن الاحوال سمي ظرفا مجازا انتهی وهو رای حسن ویؤیده الاجماع علی انه یقال فی البدل کیف انت اصحیح ام سقیم بالرفع ولا یبدل المرفوع من المنصوب والی هذا اشار المصنف بقوله ابن مالك صدق وزعم قوم ومنهم عیسی بن موهب ان کیف تاتی عاطفة ذکره في کتاب العلل وانشد علیه +

اذا قلّ مالُ المرءِ لانت قَنَاتُهُ + و هَانَ عَلَی اَدْنَی فَکَیْفَ الاَبَاعِدُ وهذا خطأ لاقترانه بالفاء وانما هو هنا اسم مرفوعُ المحل عَلَی الخَبَرِیَّةِ وقد یسلب عن کیف معنی الاستفهام فیبقی دالا علی نفس الحال کانظر الی کیف یصنع ای الی حال صنعه حکاه قطرب یقال کیف لي بفلانٍ فتقول کُلَّ الکیف والکیفَ بالجر والنصب

(کِیْفَة) بالکسر پارهٔ از جامه و خرقه که در دامن پیراهن از پیش دوزند وآنکه از پس باشد حیفه نامند

(حِصْنُ کِیْفی) بالکسر مقصورا قلعهٔ است میان آمد وجزیره ابن عمر

(تَکْیِیْف) نیک بریدن وقول المتکلمین کَیَّفْتُهُ فَتَکَیَّفَ قیاسٌ لا سماع فیه

(تَکَیُّف) عیب ناک کردن (انکیاف) منقطع وبریده شدن

ك ی ك

(کَیْکَة) بالفتح خایهٔ مرغ اصلها کَیْکِیَّة بتشدید التحتیة الاخیرة کَیَاکِي جمع کُیَیْکَة وکُیَیْکِیَة مصغر آن

(کَیْکَاء) بالفتح ممدودا مرد بی خیر

ك ی ل

(کَیْل) بالفتح پیمانه وآخگر که از آتش زنه پراگنده شود ویقال اذا طَلَعَ سُهَیْلٌ رُفِعَ کَیْلٌ وُوضِعَ کَیْلٌ یعنی رفت گرما وآمد سرما

(کِیْلَة) بالکسر پیمایش اسم مصدر است ویقال اِنَّهُ لحسن الکِیْلَة مثل الجِلْسة وفی المثل اَحَشَفًا وسُوءَ کِیْلَة ای اتجمع ان تعطینی حشفا وان تسیئ لی الکَیْل

(کَیِّل) کَیِّس بهترین وبرگزیده چیزی

(کَیَّول) کایوب صف آخر در حرب ومرد بددل وزمین بلند و بهتر وبرگزیده از هر چیزی وفی الحدیث اَن رجلًا اَتی رسولَ الله علیه السلام وهو یقاتل العدو فَسَاَلَهُ

ع

سیفا یقتل به فقال له فعلك ان
اعطيتك تقوم فی الکبول فقال
لا فاعطاه سیفا
(کَیّال) کشداو پیماینده ولقب
مروی کهل که پیوسته خاک می
پیمود
(مَکیَل) بفتح المیم پیمانه مَکیلَة
بالتاء مثله
(مِکیال) بالکسر پیمانه
(مَکِیل و مَکیُول) بالنقص
والتمام پیموده
(ض) کَالَ الطَّعامَ کَیلاً
بالفتح و مَکیلاً و مَکالاً بفتح
میمها پیمود آن را وهاشاذان لان
المصدر من هذا البنا مفعَل بفتح
العین ویقال کِیلَ الطَّعامُ بالکسر
و کُیِلَ الطَّعام کسُئل وکُول
بالضم بقلب الیاء واوا حین ضم
ماقبلها لان الیاء الساکنة لاتکون
بعد مضموم + وکَالَه طَعامًا
پیمود جهت او وکَال له کذلك ومنه
قوله تعالی واذا کالوهم او وزنوهم
یخسرون ای کالوا لهم + وکَالَ
الدَّراهم سنجید آن را + وکَالَ
الزَّند آتش نداد آتش زنه و
کَالَ الشیءَ بالشیءِ اندازه
نمود چیزی را بچیزی ویقال هذا
الطعام لا یکیلنی یعنی این قدر
طعام بس نیست مرا پیمانه او
(تکییل) بددلی ونامردی
کردن
(مُکایَلَة) با یکدیگر پیمودن
(مُکایِل) نعت است از آن بلاهمزة
وسخن را مثل سخن دیگری گفتن
یا کردن کاری مانند کار دیگری یا
فزونی کردن در دشنام دادن
باهم
(تَکَلِّی) در صف پسین جنگ
ایستادن وهو مقلوب تکیل
(تَکایُل) بیکدیگر پیمودن مکایل
نعت است از آن وخلاف ومعارضه
نمودن در دشنام وکینه یقال هما
یتکایلان ولا تکایل بالدم ای لا یجوز
لك ان تقتل الا ثارك
(اِکتِیال) پیمودن وپیمودن
بجهت دیگری یقال اکتال الطعام
له وپیمودن برای خود ویعدی بعلی
یقال اکتلت علیه یعنی گرفتم از آن
ویقال کال المعطی واکتال الآخذ
ك ی م
(کیم) بالکسر صاحب بار لغة
حمیریة
ك ی م خ
(کیمُخت) نوعی از پوست که
بدباغت خاص پرایند وپوست
تر خیده فارسی است
ك ی ن
(کَین) بالفتح گوشت پاره
اندرون کس زن یا کمره گوشت
فرج شبیه بکرانه خسته خرما
کُیُون جمع وتلاق
(کَینَة) بالفتح کناره پذیرفتاری
(کِینَة) بالکسر سختی خواری و
بدحالی یقال بات فلان بکینة سوء
ای بحالة سوء
(کَائِن وکَأَیِّن) ککاعن
وکَعَیِّن بسکون النون چندو کاف
واحد منهما بمعنی کم فی الاستفهام
والخبر مرکب من کاف التشبیه
وای المنونة ولهذا جاز الوقوف
علیها بالنون ورسم فی المصحف
نونا + ویوافق کم فی خمسة امور
الابهام والافتقار الی التمییز والبناء
ولزوم التصدیر وافادة التکثیر
تارة وهو الغالب نحو وکاین
من نبی قاتل معه ربیون کثیر و
الاستفهام اخری وهو نادر
لا ابن قتیبة وابن عصفور وابن
مالك واستدل علیه بقول ابی لابن
مسعود کاین تقرا سورة الاحزاب
آیة فقال ثلثا وسبعین ویخالفها
فی خمسة امور الاول انها مرکبة
وکم بسیطة علی الصحیح والثانی
ان ممیزها مجرور بمن غالبا حتی
زعم ابن عصفور لزومه والثالث
انها لا تقع استفهامیة عند الجمهور
والرابع انها لا تقع مجرورة خلافا
لمن جوز بکاین تبیع هذا والخامس
ان خبرها لا یقع مفردا
(مِکیان) بالکسر پذیرفتار
(ض) کَانَ کَینًا بالفتح
فروتنی نمود
(اِکَانَة) فروتن گردانیدن وخوار
وبدحال ساختن
(اِکتِیان) اندوهگین شدن
ك ی ه
(کَیِّه) کسیدمرد بستوه آمده
از حیله وفریب خود که کسی بدو
توجه نکند او من لا یتصرف له
(ض) کَهتُه به کردن گفتم

اورا تابوی دہن او دریافت
گردد

ك ی ی

(کَیْ) بالفتح و التخفیف بر سہ
نوع است اسم مختصر از کیف
کقوله + کی یجنحون الی سِلْم وما
ثُئِرت + قتلاکم ولظی الہیجاء
تضطرم + و بمنزلۂ لام تعلیل و آن
برای استفہامیہ آید در سوال
از علت مثل کیمہ بمعنی لمہ و بر
مای مصدریۃ نحو جئتك کیما تکرم
و بران مصدریہ مضمر کقولک
جئت کی تکرم وقولك لم فعلتَ
کذا فتقول کی یکونَ کذا و تنصب
الفعل المستقبل و بمنزلۃ ان مصدریۃ
و علامت ن صحت حلول أَنْ
است محل أَن وتدخل علیه
اللّامُ ایضا فتقول لکی ویتصل بلا
النفی کقوله تعالی لکَیْلَا تَاسَوا

***

الكتاب الثالث والعشرون في اللام

باب اللام فصل الهمزة

ل ء ء

(لُؤْلُؤ) بالضم مروارید لُؤْلُؤَة
بالتاء یکی لآلئ جمع و گاو دشتی
(ابو لُؤْلُؤَة) بالتاء غلام مغیرة
قاتل عمر رضی الله عنه
(لون لُؤْلُؤِیٌّ) منسوب بمروارید
رنگ لَوْنٌ لُؤْلُؤَان کذلک
(لِآلَة) ککتابة مروارید فروشی
(لَآّل) کشداد مروارید فروش
لَأّٓء + ولَأّٓء کسلسال مثله و
القیاس لُؤْلُئِیّ منسوب بالآلال
ولَأّٓء والمراد باللؤلوی فی الذکر
محمد بن احمد بن عمر رواية سنن
ابی داؤد
(لَأْلَاء) کسلسال شادمانی تام
(لَأْلَأَتِ المرأةُ بعَینِها لَأْلَأَةً)
نیکو کشاد چشم را و نیز نگریست
+ ولَأْلَأَ الفَوْرُ بذَنَبِه) دنب
جنباند آہو بر کان ومنه لا افعلُه
ما لَأْلَأَت الفُوْرُ بذَنَبِه + و
لَأْلَأَتِ النّارُ) فروختہ شد + و
لَأْلَأَتِ العَنْزُ) کشن خواہ
گردید گوسپند + ولَأْلَأَ الدَّمعَ)
روان کرد اشک را
(تَلَأْلُؤ) درخشیدن برق و
جز آن

ل ء ط

(ف) لَأَطَه لَأْطًا) فرمود آن را
بکاری وستیہید در آن + ولَأَطِی
مُرُوْدِہ) گریزان وشتابان گذشت
والتفات نکرد + ولَأَطَ علیه) سخت
ودشوار شد بروی + ونیز لَأَطَ)
تیر زدن بر کسی ودوام باز خواستن
وستیہیدن در آن ودیر نگریستن
بکسی چندانکه دور رود واز نظر
غائب شود وبچوب دستی زدن و
یعدی بالباء

ل ء ظ

(ف) لَأَظَه لَأْظًا) بالفتح
اندوہگین کرد اورا یا بر انداز
نزدیک خود + ولَأَظَ فی التّقاضی)
سخت تقاضا نمود وستیہید در آن

ل ء ف

(ف) لَأَفَ الطَّعامَ لَأْفًا) بالفتح
نیک خورد طعام را

ل ء ك

(مَلْأَك) کمقعد پیغام و پیغامبر
مَلْأَکة بالتاء مثله وفرشته
بدان جہت که پیغام خدای تعالی
بر بندگان رساند
(مَلَك) محرکۃ فرشتہ ووزنہ
مفعل والعین محذوفة لکثرة
الاستعمال والزمت التخفیف الا
شاذًّا
(الَکْنی الی فلان) پیغام
من برسان بروی اصله الْئَکْنِي
حُذفت الہمزةُ والقیت حرکتُہا
علی ما قبلہا

ل ء م

(لَأْم) بالفتح کالبند نام مردی و
سَہْم لَأْم) تیر پرہای راست و
موافق یکدیگر چسپانیده
(لَأْمة) بالفتح زرہ لَأْم بحذف
تاء ویلین ایضا و لُؤَم کصرد جمع
(لِئْم) بالکسر سازواری و اتفاق
میان دو کس و اَنْتَی و انگبین ویلیّن
فی الکل
(لُؤْم) بالضم ناکسی و زفتی خلاف
کرم
(لُمّة الشیء) بالضم مثل ومانند
وہم شکل چیزی ومنه قول عمر
رضی الله عنه لینکح الرجل لُمَّتَه ای
شکله ومثله والہاء عوض عن الہمزة
الذاہبة
(لُؤَمَة) کہمزة آنکه کار کرده
دیگری را حکایت کند وافزارہای
آماج و ساختگی آن وآنچه از رخت

خانه بعاریت ندهد از تعزے آن
(لَئِیم) کامیر ناکس و بخیل لِئَام ککتاب و لُؤَماء کامراء و لُؤمان بالضم جمع و مانند وهستا لیام ککتاب شد یقال هو لَئِیمُهُ لِیَامُهُ اَلْأَم و لِئَام ککتاب جمع
(لَامَة) کسحابه ناکسی و بخیلی
(لُؤَام) کغراب نیاز و حاجت و پرهای راست کرده تیر
(لَامَان) کسکران ناکس و زفت ویضم
(مَلْأَم) کمقعد ناکس و زفت مَلْأَمَان بالفتح و زیادة الالف والنون مثله یقال یا مَلْأَمُ و یا مَلْأَمَان خلاف یا مکرمان + و نیز مَلْأَم) آنکه عذر ناکسان خواهد
(مِلْأَم) کمنبر آنکه عذر ناکسان خواهد مِلْآم کمصباح مثله
(ف) لَأَمَهُ لَأْمًا) بالفتح بناکسی بازخواند آنرا + و لَأَمَ السَّهْمَ) پیر راست ساخت بر تیر + و لَأَمَ فُلَانًا اصلاح آن نمود + و لَأَمَ الْجُرْحَ والصَّدْعَ) استوار کرد زخم را و کفتیر کرد کفتگی را

(ك) لَؤُمَ لُؤْمًا بالضم و لَآمَةً و مَلْأَمَةً بالفتح ناکس و فرومایه گردید و زفت گشت
(اَلْأَمَ) فرزند ناکس آوردن و کاری کردن که بدان ناکس خوانند و نکوهش کنند و بند کردن رخنه محکم و سبو و اصلاح کردن حال کسی را
(مُلْأَم) کمعظم زره پوش
(مُلَائِم) للفاعل سازوار منه طعام مُلَائِمٌ
(مُلَاأَمَة) سازواری و صلح کردن میان قوم
(تَلَؤُّم) کتغیر گرفتن جراحت
(تَلَاؤُم) کتقشیر پذیرفتن جراحت
(اِلْتِیَام) کتقشیر گرفتن زخم و به واستوار گردیدن آن مُلْتَئِم نعت است از آن و سازواری کردن میان دو چیز
(اِسْتِلْآم) باناکسان خویشی و مصاهرة نمودن و در ناکسان زن خواستن و زره پوشیدن و یقال اِسْتَلْأَمَ فلانٌ للأدب یعنی بدرش بد و زشت خوی است

ل ء ی

(لَأْی) بالفتح سختی و درنگ یقال فعل ذلک لاوعرفه بعد لأی ای شدة و ابطاء و نیز سختی زندگانی و نام پسر غالب بن فهر و منه لؤی بن غالب بن فهر مصغر + و نیز لَأْی) بالفتح درنگی و آهستگی کردن و باز ایستادن والفعل من فتح
(لَأَی) محرکة سختی لَأْواء بالفتح والمد مثله منه الحدیث مَنْ کانَ له ثلثُ بَناتٍ فصَبَرَ علی لَاوائِهِنَّ کُنَّ لَهُ حِجابًا مِنَ النَّارِ گاو نر دشتی یا گاو والآء کالعا جمع لأة مونث و سپر و موضعی است بدینه و موضعی دیگر در آن
(اَلْأَی اِلْآء) در سختی و بلا افتاد
(اِلْتِئَاء) بی چیز و درویش گردیدن و آهستگی و درنگ کردن

باب اللام فصل الباء

ل ب ء

(لَبْء) بالفتح قبیله است
(لَبْأَة) بالتاء شیر ماده لَبُؤَة کسمرة و بالواو ایضا و لَبَاة کهمزة و لَبَاة کقطاة کذلک لَبَآت و لَبُوء کصرد و لبوء ککتب و لبؤ و لبوات کسمرات جمع
(لَبَه) کدعة شیر ماده لَبُوة بالفتح ویکسر مثله
(لِبَأ) کعنب فلّه و آن اول شیر حیوان نوزاینده بهندی پیوسی است
(لَبُوء) کصبور نام مردی
(لَبَاءَة) کسحابه شیر ماده
(ف) لَبَأَ اللِّبَأَ لَبْأً) بالفتح فله دوشید + ولَبَأَ الْقَوْمَ) خورانید فله را + و لَبَأَ اللِّبَأ) جوشانید آنرا + و نیز لَبَّأ) نخستین آب دادن کشت را
(اِلْبَاء) فله خورانیدن قوم را و یقال ایضا اَلْبَأْتُ الْجَدْیَ یعنی فله خورانیدم بزغاله را و جوشانیدن فله را و فله فرود آوردن ماده و شیر نخستین دادن ماده بچه را و فله توشه دادن کسی را و بچه را نزد سر پستان بستن تا شیر نخستین خورد یقال اَلْبَاء الفصیل اذا شدّه الی رأس الخلف لیرضع اللّبأ و بسیار فله شدن قوم
(تَلْبِئَة) فله خورانیدن ماده بچه را و فله فرود آوردن یقال لبأت

النَّاقَةُ اِذَا وَقَعَ اللِبَأُ فی ضرعها
مُلَبِّئ کمحدث نعت است ازان
وَلَبَّيك گفتن درج اصله بلاهمزة
قال الفراءُ ربّما خَرَجَتْ بهم فصاحتهم
الی ان يهمز ولماليس بمهموزٍ قالُوا
لَبَّأْتُ بِالحج وحَلَّأْتُ السَّوِيق
ورثأت الميت
(عِشَارُ مُلَابِئ) کملابس بالضم
شتر ماده باردار که هنگام زادن
نزدیک باشد
(اِلْتِبَاء) فله خوردن بچه و فله
دوشیدن
(اِسْتِلْبَاء) فله مکیدن بچه از
خود

ل ب ب

(لَبّ) بالفتح مقیم ولازم گیرنده
جای را ولازم گیرنده کاری را
(لَبَّة) بالفتح سرسینه و زن پاکیزه
و پاکیزه خوی و زن شوی
دوست
(لُبّ) بالضم زبد و خالص و چیده
و برگزیده از هر چیزی و میانه
و دل آن و مغز بادام و چار مغز
و مانند آن لُبُوب جمع و پیه
خرما بن وخرد اَلْبَاب واَلُبّ
والُبُب کافلس جمع + ونیز
بَنَاتُ اَلْبُبٍ کافلس و یفتح
الباء چند رگ است در دل که
مهربانی و رقت ازان خیزد
اَلَابِب جمع اَلُبَب مصغران
(لَبَب) محرکة سرسینه و حمائل
جای از سینه و ریگ تنگ و پیش
بند پالان اَلْبَاب جمع منه قولهم
فلان فی لَبَب رَخِي ای حال وسعة
و موضعی است
(لَبِيب) کامیر خردمند اَلِبَّاء
جمع و لازم گیرنده کاری را و مرد
محرم قاله ابن درید و انشد +
فقلت لها عنّی الیك فانّی + حرام
وانی بعد ذلك لبیب + ای ملبّ
(لَبِيبَة) کسفینه شاماکچه
(لَبَاب) کسحاب گیاه اندک
+ ولَبَابِ لَبَابِ) کقطام یعنی
باکی نیست ترا
(لُبَاب) کغراب خالص از هر چیزی
و کوهی است مر بنی جَذِيمَة را
+ وحَسَبٌ لُبَابٌ) حسب خالص
بی آمیغ
(لُبَابَة) بالتاء نام زنی
(دَيْرُ لَبَّي) مثلثة اللام مقصورا
موضعی است بموصل
(لَوْلَب) کجوهر آب بسیار که
جهت بسیاری و تنگی دهانه کاریز
وقت جریان بگردد وگردابش
مانند بلبل کوزه شود
(اُلْبُوب) کعصفور دانه خسته کنار
(لَبْلَب) کجعفر و قُنْفُذ مرد نیکوئی
کننده با اهل همسایه خود + و
کَبْشٌ لَبْلَبٌ) کجعفر نکه یا
بانگ
(لَبَالِبُ الْغَنَم) کسفارج غوغا
و آواز گوسپندان
(لَبْلَاب) بالفتح گیاه پیچک
(مَلْبُوب) بدانائی ستوده + و
بعیر مَلْبُوبٌ) شتر پالان بسته
ملبوبة مؤنث
(ن) لَبَّ لَبًّا) بالفتح اقامت کرد
و جای گرفت + ولَبَبْتُ الدَّابَّة
پیش بند پالان بربستم ستور را دابّة
مَلْبُوبَة نعت است ازان + ولَبَبْ
بر سر سینه وی زد + ونیز لَبَّ)
محاذی و روبا روی شد یقال داری
تلب داره ای تواجهها
(س) لَبِبْتَ لَبَابَةً) بالفتح والضم
خردمند شدی و درین معنی از فعل
بضم العین یفعل بفتحها نیز آید
واین نادر است از مضاعف نظیری
ندارد
(لَبْلَبَة) کدحرجة تنگ دلی و
مهربانی نمودن بر فرزند و
مهربانی کردن ولیسیدن گوسپند
بچه را پس زائیدن و پراگنده
شدن و بانگ کردن نکه وقت
برجستن بر ماده مُلَبْلِب نعت
است ازان
(دَابَّةٌ مُلَبَّبٌ) کمکرم ستور
پیش بند پالان بربسته مُلَبٌّ
بالادغام مثله
(اِلْبَاب) مقیم شدن و لازم گرفتن
جای را یقال اَلَبَّ بالمکان اذا اقام به
ولزمه منه قولهم لَبَّيْكَ ای انا مقیم علی
طاعتك ونصب علی المصدر کقولك
حمدًا لله وشكرًا وكان حقّه ان يقال لبًّا
لَكَ وثُنّی علی معنی التاكيد ای اِلْبَابًا
بك بعد اِلْبَابٍ واقامةً بعد
اقامة واجابةً بعد اجابة او من لَبَّ
بمعنی الَبَّ ومعناه اتّجاهی وقصدی
لَكَ من قولهم داری تَلُبُّ داره
ای تواجهها او معناه محبّتی لك من
قولهم امرأة لَبَّةٌ ای محبّة لزوجها او

ج

معناه اخلاص لك من قولهم حب
لُبَابٌ ای خالص + ونیز اَلبَاب
پیش بند پالان بربستن ستور را
وآشکار شدن وپیش آمدن چیزی
یقال اَلَبَّ له الشیئ ای عرض وبایه
بار فراهم آمدن میان کشت یقال
الب الزرع اذا دخل فیه الاکل
(تَلْبِیب) گریبان گرفتن وکشیدن
درخصومت یقال لبّبه ای جمع ثیابه
عند نحره فی الخصومة ثم جره و
مغزدار شدن دانه ودود له شدن +
ونیز (تَلْبِیب) شاماکچه اسم است
آن را
(تَلَبُّب) دامن چیدن ومیان در
بستن وآماده کاری شدن

ل ب ت

(ن) لَبَتَ یَدَهُ لَبْتًا) بالفتح
بپیچید دست او را + ولَبَتَ فلانًا)
بچوب دستی زد بر سینه وشکم و
تهیگاه وی

ل ب ث

(لُبْثَة) بالضم درنگی
(لَبِث) کَکَتِف درنگ کننده
منه قری قوله تعالی لَبِثِینَ فیها
اَحْقَابًا
(لَابِث) درنگ کننده
(خَبِیثٌ لَبِیثٌ نَبِیثٌ) ازاتباع
است
(لُبَیْثَة) کسفینة گروه مردم از
قبائل پراگنده واز هر جنس
آمیخته
(فرسٌ لباثٌ) کسحاب اسپ
بطی وآهسته رو
(س) لَبِثَ لَبْثًا) بالفتح ولَبَاثًا
ولَبَاثَةً کسحاب وکرامة ولَبِیثَةً
کسفینة درنگ کرد وهونادر لان
المصدر من فَعِلَ بالکسر قیاسه
بالتحریك اذا لم یتعد کَلابث
لغت است ازان لَبِث مثله
(اِلْبَاث) درنگ فرمودن و
درنگ کنانیدن
(تَلْبِیث) درنگ کردن فرمودن
وبر درنگ داشتن کسی را
(تَلَبُّث) درنگی ودرنگ کردن
(اِسْتِلْبَاث) بطی ودرنگ کار
شمردن کسی را

ل ب ج

(لُبْجَة) بالضم دام آهنین شاخ
دار سرکج که بدان گرگ را شکار
کنند لُبَج محرکة ولُبَج کصرد جمع
(بَرْكُ لَبِیج) کامیر شتران شبنگاه
بخوابگاه آینده فروخوابنده
پیرامون سراپها یا شتران قوم مقیم
وفروخوابنده پیرامون خانها
(لِبَاج) ککتاب کول وست
(ن) لَبَجَ به الارض) بزمین
زد وی را + ولُبِجَ بِه) مجهولا
بر زمین افگنده شد واقتاد + ولَبَجَهُ
بِالعَصَا) بچوب دست زد او را

ل ب ح

(لَبَح) محرکة پیر سال خورده
ومردی است که او را ذکری است
درحدیث + ونیز لَبَح) دلیری
وشجاعت
(لُبَاح) کغراب موضعی است
(ف) لَبَحَ لَبَحًا) بالفتح پیر بزرگ
سال گردید
(اِلْبَاح) کلان سال شدن
(تَلْبِیح) پیر سال خورده شدن

ل ب خ

(لَبْخ) بالفتح زدن وگرفتن وکشتن
دونفیتن بجهت گرفتن چیزی
ودشنام دادن والفعل من
فتح
(لَبَخَة) محرکة درختی است
بزرگ شبیه درخت چنار وبارش
کوچک وسبز شبیه خرما شیرین
اما ناخوش بوی ومزه وبرگش
مائل بدرازی وچوبش را اگر کسی
بشکند وبوی کند خون از بینی او
جاری گردد ودو تخته از آن چون
باهم منضم کنند هردو التیام پذیرد
ویک گردد وعن ابی باقل الحضرمی
قال بلغنی اَنَّ نَبِیًّا شکا الی الله
تعالی الحفر فی اسنانه فاوحی
الیه اَنْ کُلِ اللبخ قیل کان سمًّا
بفارس فنقل الی مصر فزالت سمیته
(لَبِیخ) کامیر مرد بسیار گوشت
(لَبِیخَة) کسفینة ناقهٔ مشك
(لِبَاخ) ککتاب باهم طپانچه زدن
وکشتی کردن
(لُبَاخِیَّة) کغرابیة منسوبا زن
گوشت ناك وتمام اندام
(لُبُوخ) بالضم بسیاری گوشت اندام
(تَلَبُّخ) بمشك آلودن خود را

ل ب د

(لِبْد) بالکسر نمد وخوی گیر زین
وهر پشم وموی نشسته برچفسیده
اَلْبَاد ولُبُود جمع کار + و
ذُو لِبْد) موضعی است ببلاد هذیل

(لِبْدَة) بالکسر پشم که در یکدیگر درآمده و برهم چفسیده و نمد و هو اخص من اللبد و جامه پاره که بر سینه پیراهن دوزند یا رشته فتیله مانندی که در گریبان پیراهن درآرند و موی انبوه شانه‌گاه شیر ومنه المثل هو امنع من لبدة الاسد

(ذو لُبْدَة) کنیت شیر بیشه ✤

ونیز (لِبْدَة) نسال گیاه صلّیان و باطن ران و پلخ و نیز شهری است میان برقه و افریقیه

(لُبْدَة) بالضم نمد و هر پشم و صوف درهم شده و برهم چفسیده و گروه مردم یقال صار الناس لبدة واحدة ای اجتمعوا

(لَبَد) محرکة پشم گوسپند یقال ماله سَبَدٌ ولا لَبَدٌ وهما الشعر والصوف ای ماله شیءٌ

(اَبُو لُبَد) کعنب شیر بیشه

(لُبَد) کلکع آنکه پیوسته در خانه باشد و بسفر نرود و جای را نگذارد

(ناقة لُبَدَة) کفرحة ناقه گلو و سینه گرفته از بسیار خوردن صلیان

ابل لَبادی کسکاری کذلک

(لُبَد) کصرد مرد خانه‌نشین و جای گیر که بتلاش روزی نرود و سفر نگزیند و کرکس پسین لقمان الذی بعثه عادٌ الی الحرم یستسقی لها فلما اُهلکو اخیّر لُقمانُ بین بقاء سبع بَعَراتٍ سُمرٍ من اَظبٍ عُفرٍ فی جبلٍ وَعِرٍ لایمسّها القطر وبین بقاء سبعة انسرٍ کلما هلک نسرٌ خلف بعده نسرٌ فاختار النسور وکان آخرها لُبَدًا و این لقمان عاد است غیر لقمان حکیم علیه السلام یکهزار و سه صد سال زندگانی کرد و این عمر هفت کرکس است

ومال لُبَد مال بسیار منه قوله تعالی مالاً لُبَدًا ویقال الناس لُبَدٌ ای مجتمعون یقال جمع لبدة ✤ و ابو لبد) شیر بیشه

(لَبِید) کامیر جوال خرد و توبره و علف‌دان و ابو عقیل لَبِید بن ربیعة بن عامر بن مالک و لَبِید بن عطارد بن حاجب و لَبِید بن اَزنَم غطفانی شاعران اند و لبید بن عاصم یهودی ساحری است له ذکر فی کتاب السحر و ابو لبید بن زبار جهضمی تابعی ✤ ونیز

(لَبِید) مرغی است و آنرا لُبَیْد کزبیر نیز خوانند ✤ و ابو لَبِید بن عَبْدَة) شاعری فارس

(لَبُود) کعبور گنه

(لابِد) شیر بیشه ✤ و مال لابد) مال بسیار

مال لُبَّد کسکر مال بسیار

(لَبّاد) کشداد نمدساز

(لُبّادَة) کرمانة بارانی نمدین

(لُبَّدَی) بالضم و شد الباء المفتوحة مقصورا مرغی است

(لُبّادی) بالضم و شد الباء مقصورا و تخفف بمعنی لبدی است که مرغ باشد گویند چون لفظ لبادی لُبدی را نزدیکش گویند و کم نمایند بر زمین فرود آید و می دو سد پس میگیرند آنرا و گروه فراهم آمده از مردم

(ن س) لَبَدَ لُبودا ولَبَدًا) محرکة مقیم شد بجائی و لازم گرفت آنرا ✤ و لَبَدَ الشیءُ بالارض) چفسید بزمین ✤ ونیز لبد) حلق و سینه گرفتن شتر از بسیار خوردن صلیان

(ض) لَبَدَ الصوفَ) نمد پشم او نیز باب ترکرده بر نیام شمشیر دوخت تا حمائل آن پاره نگردد

(مُلْبِد) کمحسن شتر که دنب خود را بر ران و زانو زند و شیر بیشه

(فرش مُلْبَد) کمکرم اسپ نمد بسته

(اِلْباد) جائے گرفتن و اقامت نمودن و برچفسیدن بزمین و درپی کردن جامه را و خوی‌گیر ساختن زین را و خوی‌گیر بر ستور بستن و در جوال درآوردن مشک را و سر فرود آوردن وقت درآمدن در خانه و چیزیرا بچیزی چسپانیدن و پشم برآوردن و آماده فربهی شدن شتران یقال اَلبَدَتِ الابلُ اِذا اَخرجَ الربیعَ اَلوانَها و اَوبارَها وتهیّأت للسمن و کمیز و سرگین خشک شدن بر سرین ستور یقال اَلبَدَ البعیرُ اِذا بال و ثلطه فضرب علی عجزه فیصیر لبدة من ثلطه و بوله و نگاه را بجای سجده داشتن مصلی در نماز

(تَلْبِید) سر پشم کردن بر موی و آن اندک از صمغی بر سر نهادن

ج

محرمان حج تا موی بسته گردد و
پشم زدن وتر کرده بر نیام و دختن
جهت حفاظت حمائل شمشیر و
درپی کردن جامه و درشت
گردانیدن نم زمین را
(تَلَبَّدَ الصُّوفُ وَنَحْوُهُ) بعض آن
ببعض در آمد و در چفسید شَعَرٌ
مُتَلَبِّد نعت است از آن + وتَلَبَّدَ
الطَّائِرُ بِالْأَرْضِ) سینه بر زمین
نهاد مرغ ولازم گرفت جای را + و
تَلَبَّدَتِ الْأَرْضُ بِالْمَطَرِ) سخت
گردید زمین بباران
(اِلْتِبَاد) دریکدیگر در آمدن و
برام چسپیدن برگ وبسیار برگ
شدن درخت

ل ب ر

(لَبْيَرَة) کسفینة شهری است
باندلس وآنرا اِلْبِيَرَة بالکسر
نیز گویند از آن شهرست محمد بن
صَفوان لَبِيرِی محدث ویقال
الْبِيرِیّ ایضًا

ل ب ز

(لَبْز) بالفتح نیک خوردن وفرو
بردن وبینی بند بر بستن وبر پشت
زدن بدست وسخت زدن وراندن
یا لقب دادن ولگد زدن شتر و
سخت زدن ناقه سم را بر زمین او
ضرب بالیفافی بحامل والفعل من
ضرب
(لِبْز) بالکسر ضماد بستن زخم را
هکذا ذکره ابو عمرو فی باب فَعِل
بالکسر والفعل من ضرب

ل ب س

(لِبْس) بالکسر جامه وپوشش و
پوست تنک سر ونوعی از جامه
ولِبْسُ الْكَعْبَة) پوشش آن
لِبْسُ الْهَوْدَجِ کذلك
(لِبْسَة) بالتا یک نوع پوشیدن
ونوعی از جامه
(لُبْسَةٌ) بالضم شک ویقال فی الامر
لُبْسَةٌ ای شبهة
(لبسة) محرکة تره است
(لَبِيس) کامیر جامه بسیار
پوسیده کهنه شده وهمتا ومانند
یقال لَيْسَ له لَبِيسٌ ای نظیر
(لِبَاس) ککتاب جامه وپوشش
+ ولِبَاسُ الرَّجُل) زن مرد +
ولِبَاسُ الْمَرْأَة) شوی زن قال الله
تعالی هن لباسٌ لکم وانتم لباسٌ
لهن + ولباسُ التَّقْوی ستر
عورت یا ایمان یا شرم وجامه
درشت وسطبر وقوله تعالی واذاقهم
الله لِبَاسَ الْجُوعِ یعنی
گرسنگی آنها بنهایت رسید
ضرب له اللباس مثلا لاشتماله + و
نیز لباس ککتاب آمیختگی وفراهم
آمدگی
(لَبُوس) کصبور جامه وپوشش
وزره منه قوله تعالی وعَلَّمْنَاهُ
صَنعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ ای الدّرع
(دَاهِيَةٌ لَبْسَاءُ) کحمراء سختی
وبلای نیک بد
(لَبَّاس) کشداد مرد نیک نهان
دارندهٔ مکر وعیب را وآمیزنده
نعت است از تلبیس و مرد بسیار
لباس
(مَلْبَس) کمقعد جامه وپوشش
مِلْبَس کمنبر مثله ویقال انّ فیه
لَمَلْبَسًا یعنی در وی کبر وسال
خوردگی نیست وفی المثل اَعْرَضَ
ثَوْبُ الْمَلْبَسِ کمقعد ومنبر
درحق شخصی گویند که تهمت
دهند گانش بسیار باشند
(ض) لَبَسَ عَلَيْهِ الْاَمْرَ لَبْسًا
بالفتح پوشانید بروی کار را ومشتبه
ساخت + ونیز لَبْس) آمیختن
تاریکی بروشنائی منه قوله تعالی
وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَا يَلْبِسُونَ وفی
رایه لَبْسٌ ای خلط
(س) لَبِسَ الثَّوْبَ لُبْسًا بالضم
پوشید جامه را + ولَبِسَ امْرَأَةً) بر
خورداری گرفت از وی زمانی
لَبِسَ قَوْمًا کذلک ای تملی بهم
دهرا + ولَبِسْتُ فُلَانَةَ عُمْرَهُ) تمام
جوانی آن مرد باوی بود
اَمْرٌ مُلْبِسٌ) کمحسن کار مشتبه
وفی المثل اَعْرَضَ ثوب الملبس یُضْرَب
لمن کثر من یتهمه
(اِلْبَاس) فرو پوشانیدن
(تَلْبِيس) در آمیختن وپنهان
داشتن مکر وعیب از کسی لَبَّاس
کشداد نعت است از آن ولا تقل
مُلَبِّس
(مُلَابَسَة) درهم آمیختن کار و
دانستن آنچه در باطن کسی است
(تَلَبَّسَ بالامر) آمیخته ومبهم
گردید کار تَلَبَّسَ بالثوب کذلک
+ وتَلَبَّسَ الطَّعَامُ بِالْيَدِ) در
دست چفسید طعام
(اِلْتِبَاس) پوشیدن کار بر کسی

۴ ج

متعدّ بعلی وفی الحدیث فخفتُ
أن یکون قد التبس بی ای خولطتُ
ماخوذ من قولك فی رأیه لَبْس ای
اختلاط ومنه فلان ملتبس بالامر ای
مشتبهه

ل ب ط

(اَلبطة) بالفتح زکام
(لَبَطَة) محرکة دست پا برزمین
زدگی شتر در رفتن ودویدگی لنگ
در رفتار بلنگی + ونیز لَبَطَة نام پسر
فرزدق برادر کَلَطَة وحَبْطَة
(اَلْبَاط) پوستها
(لِبْلِیط) کزنبیل شهری است
بجزیرهٔ خضراء اندلسیه
(مِلْبَط) کمنبر موضعی است وآنرا
روزی
(ض) لَبَطَ بِهِ الارض لَبْطًا) بالفتح
برزمین زد آنرا + ولُبِطَ بِهِ) مجهولا
از پای در افتاد وافکنده شد + ولُبِطَ
لَبْطًا) مجهولا زکام زده گردید
مَلْبُوط نعت است از آن + ولبط
البعیر) دست وپای برزمین زد
در رفتار ودویدگی
تَلَبُّط) سرگشته شدن ودویدن وبر
پهلو خفتن وبرخاك غلطیدن وروی
آوردن بچیزی یقال تَلَبَّطَ الیه اذا
توجّه
(اِلْتِبَاط) دست وپای برزمین
زدن شتر در رفتار وکوشیدن وسرگشته
شدن واضطراب کردن وهر دست و
پای فراهم آوردن اسپ وگرد گشتن
ولازم گرفتن چیزی را یقال اِلْتَبَطَ
القوم بِهِ ای اَطَافُوا بِهِ ولزموه

ل ب ع

(لَبْع) بالفتح رایگان یقال اُذهَبْ
ضَبعًا لَبعًا ای باطلا

ل ب ق

(لَبَقَة) بالفتح زیرکی یا آن لَبَق
است بدون تا
(رَجُلٌ لَبِقٌ) ککتف مرد زیرک
وماهر در کار وچرب سخن وتنگ
لباس وجامه براندام چفسنده
لَبِقَة مونث + ونیز لَبِقَة زن
نیکو کرشمه
(لَبِیق) کامیر زیرک وماهر
در کار وچرب سخن وجامه براندام
چفسان لَبِیقَة مونث + ونیز
لَبِیقَة) زن نیکو غنج ودلال
(ن) لَبَقَه لَبْقًا) بالفتح نرم و
نازک گردانید آنرا
(س ك) لَبِقَ الرجل لَبَقًا)
بالفتح ولَبَاقَةً ککرامة زیرک وماهر
وچرب زبان گردید + ولَبِقَ بِهِ
الثوب) برچفسید بوی جامه
(ثَرِیدٌ مُلَبَّقٌ) کمعظم اشکنهٔ نرم
وملین بروغن ثَرِیدَة مُلَبَّقَة
کذلك
تَلْبِیق) نرم گردانیدن

ل ب ك

(لَبْك) بالفتح چیز آمیخته لَبَکَة
بالتا مثله + ونیز لَبْك) آمیختن
کار وگرد آوردن اشکنه را جهت
خوردن وآمیختن پست بانگبین و
جز آن والفعل من نصر
(لَبَکَة) محرکة لقمه یا پاره از
اشکنه یقال ما ذُقْتُ عنده عَبَکَةً
ولا لَبَکَةً وطعامی است که خرما و
روغن وپینو را بشورانند وگاهی
بجای پینو پست ریزند
(اَمْرٌ لَبِكٌ) ککتف کار آمیخته
ومشتبهه
(لَبِیکَة) کسفینة بزها هم آمیخته
وگوسپندان آمیخته باگوسپندان
دیگر وگروه مردم وجز آن وپنیر با
پست آمیخته یا خرما با روغن
آمیخته
(لُبَاکَة) کثمامة گوسپندان باهم
آمیخته باگوسپندان دیگر
(اِلْبَاك) خطا کردن در گفتار
وفحش گفتن
(تَلْبِیك) آمیختن چیزی بچیزی
(تَلَبُّك) آمیخته ودرهم شدن
کار
(اِلْتِبَاك) درهم وآمیخته
شدن کار

ل ب م

(لَبَم) محرکة مختلف شدن شانه
والفعل من سمع

ل ب ن

(لِبْن) بالکسر جائی است از حدود
حرم براه یمن
(لِبْنَةُ القمیص) بالکسر خشتک
پیراهن
(لُبْن) بالضم معرفة کوهی است
(لُبْنَة) بالضم نواله یا نواله بزرگ
ودهی است بافریقیة
(لَبَن) محرکة شیر وهو اسم جنس
اَلْبَان جمع + وآب هر درخت
شیر دار + وبَنَات اللَّبَن) روده‌ها
که شیر در آن باشد + ونیز لَبَن)

درد کردن از بالش
(اَلْبَان) بالفتح کوهی است در حجاز وموضعی میان قدس ونابلس
(لَبِن) ککتف خشت خام لِبْن بالکسر وبکسرتین لغتی است دران لَبِنَة یکی کَلِمَة وکلم وشیر نوشنده وووست دارنده آن ❊ ولَبِنُ القَمِیْص) خشتک پیراهن
(نَاقَةٌ لَبِنَةٌ) ناقه باشیر یا ناقه بسیار شیر ولَبِنَةُ القَمِیْص خشتک پیراهن
(لَبِیْن) کامیر اسپ پرورده بشیر
(لُبَیْنَة) کسفینة شیردار ❊ ولِبْنَة القمیص) خشتک پیراهن
(ابولبین) کز بیرگیر
(لَبَان) کسحاب سینه یا میلهٔ سینه یا مابین دو پستان یا بخصوص سینهٔ ستور شکافته سم
(لِبَان) بالکسر شیر دادن یقال هو اخوه بلبان امّه ولا یقال بلبن امّه وانما اللّبن الذی یُشرب
(لُبَان) کغراب کندر که صمغی است وصنوبر
(لُبَانَة) کثمامة حاجت ونیاز

ج

در امور معضل ومعالی لُبان بحذف تا جمع
(لَبُوْن) کصبور شیر دار یا آنکه شیر در پستانش فرود آمده باشد لَبُوْنَة بالتاء کذلک فیهما لِبَان ککتاب ولُبْن بالضم وبالکسر ولَبائن جمع یقال کم لُبْن غنمك بالکسر والضم ای ذوات الدر منها قال الکسائی کم لُبْن غنمك ای رِسْل غنمک وابْنُ اللَّبُوْن شتر کره دو ساله یا بسال سوم درآمده اِبْنَة لَبُوْن مونث بِنْتُ لَبُوْن کذلک وبَنَات لَبُوْن نهالان عرفط ❊ ونیز لَبُوْن شهری است،
(لَابِن) کصاحب خداوند بسیار شیر لَابِنُوْن جمع وشیر خوراننده
(لَابِنَة) پستان لَوَابِن جمع
(لُبْنی) کبشری بالضم زنی است واسپی ودرختی باشیر چون عسل که صمغ آنرا صمغ اللبنی ومیعهٔ سائله خوانند
(لُبَیْنی) مصغرا زنی است یا نام دختر ابلیس لعنة الله یا نام پسر او وازینجا است که

شیطانرا ابو لُبَیْنی نامند ❊ ونیز لُبَیْنی) نام دختر فرس خُنَیْس بن حَذّاء کلبی
(لُبْنَان) کعثمان کوهی است بشام
لُبْنَتَان) بزیادت تا موضعی است
(حَاجَةٌ لُبْنَانِیَّةٌ) منسوبا حاجت بزرگ وسترک
(یَلْبَن) کیسمع موضعی است
(یَلَابِن) بفتح الفوقیة رودباری است میان جره بنی سلیم وجبال تهامه یا آن یَلْبَن است جمع باحوله
عَنْبٌ مَلْبَنَةٌ) کمقعدة علف شیرناک کننده ستور
مِلْبَن) کمنبر آنچه بدان شیر را صاف نمایند وشیر دوشه وکالبد خشت یا آنچه در آن خشت بار کرده از جائی بجائی برند
(مِلْبَنَة) کمکنسة چمچه وآنچه بوی لیسند
(مَلْبُوْن) آنکه از شیر خوردن او را سکر رسیده باشد یقال رجل ملبون وقوم ملبونون اذا ظهر لهم سفه من الْبان الابل واسپ بشیر پرورده

(لَبَنَهُ لَبْنًا) بالفتح شیر خورانید آنرا ❊ ونیز لَبَن) بجسینه زدن بعصا والفعل من ضرب وبسیار خوردن وخشت زدن والفعل من نصر ❊ ونیز لَبَن) محرکة درد کردن گردن از بالش وشیرناک شدن میش وجز آن والفعل منه سمع
(شَاةٌ مُلْبِنٌ) کمحسن گوسپند باشیر مُلْبِنَة بالتاء مثله وشیر فرود آرنده
(اِلْبَان) باشیر یا بسیار شیر شدن قوم وشیر فرود آمدن در پستان ناقه وتلبینه ساختن
(مُلَبَّن) کمعظم فلانه که حلوائی است باشیر ترتیب داده
(تَلْبِیْن) خشت زدن ویقال لَبَّن مجلسًا ای یقضی فیه اللُّبانة ❊ ونیز تَلْبِیْن) آشی است که از سبوس وشیر وانگبین سازند یا از سبوس فقط تَلْبِیْنَة بالتاء مثله
(تَلَبُّن) درنگ کردن
(اِلْتِبَان) شیر خود را خود مکیدن

(اِسْتِلْبَان) شیر جستن

ل ب و

(لَبْوَة) بالفتح وبکسر شیر ماده لَبُوَة کسمرة ولَبَاة کقناة ولَبُ ولَبَة بفتحها مخففین کذلک

(لَبُوّ) کعدو نام پسر عبد القیس وقد یهمز

(لَبْوَان) کسکران کوهی ست

ل ب ی

(لَبِی) کعلی نام پدر لبی

(لُبَیّ ابن لَبِی) کسمی مصغرا صحابی است

(لَبّی) کحتّی وثلث موضعی است

(لُبَابَة) بالضم درخت اُمطی

(لَابِی بن ثَوْد) کصاحب صحابی است

(س) لَبِیَ من الطعام لَبْیًا) بالفتح بسیار خورد طعام را

(لَبّی بالحج تَلْبِیَةً) لبیک گفت در حج ومذکورست در

ل ب ب

باب اللام فصل التاء

ل ت ء

(لَتِیْءٌ) کامیر مرد لازم گیرنده جای خود

(ف) لَتَأَه فی صَدْرِه لَتْءًا) بالفتح دور کرد آن را واراند ونیز لَتْء) گذشتن وانداختن تیر وجز آن وکائیدن دکم کردن وتیز دادن وپلیدی انداختن وتیز نگریستن وزادن

ل ت ب

(لَتْب) بالفتح ولُتُوب بالضم استوار وپای برجای بودن وبرچفسیدن ولازم گرفتن ونیزه زدن یقال لَتَبْتُهُ فی منخر الناقة ولبستن وجامه پوشیدن وجل براسپ بربستن والفعل من نصر

(بَنُو لُتْب) بالضم حی است از آن حی است ابو محمد عبد الله بن لُتْبِیَّة ازدی صحابی واللُّتْبِیَّة بضم اللام وفتح الفوقانیة وقیل بسکونها وکسر الباء الموحدة وتشدید الیاء تحتها نقطتان

(لَاتِب) پای برجای واستوار وبر چفسنده

(مِلْتَب) کمنبر مرد گوشه نشین وملازم خانه از ترس فتنه وشورش وفنا

(مَلَاتِب) بالفتح پیراهنها کهنه

(اِلْتَاب) لازم وواجب کردن کاری برکسی ویعدی بعلی یقال التبه علیه اذا اوجبه

(تَلْتِیْب) جل براسپ بربستن

(التتاب) جامه پوشیدن

ل ت ت

(لت) بالفتح ظرفی ست از آبگینه بقدر یک بالشت دراز کردن که بدان آب خورند لتوت جمع و نیز لت) کوفتن وبستن ودر آشوردن پست واستوار کردن و شکستن وسایبدن وریزه ریزه نمودن و چفسانیدن ونزدیک کردن یقال فُلَانٌ لُتَّ بفلانٍ مجهولا اذا الزبه و قرن معه والفعل من نصر

(لُتَات) کغراب ریزهای شکسته از پوست درخت وسائیده وشکسته و کوفته وآمیخته

(لَاتّ) مشددة التاء نام بتی است وقرأبها ابن عباس وعکرمة وجماعة سمّی بالذی کان یلت عنده السویق بالسمن ثم خفف

(لَتْلَتَه) کدحرجة سوگند دروغ که بدان مال کسی را تلف کند یا سوگندی که صاحب خود را بگناه فرو برد

ل ت ح

(رجل لَتِح) ککتف ولیکن مرد خردمند رسا درامور زیرک رجل لُتَحَة کهمزة مثله

(لُتَاح) کغراب بمعنی لتح است ککتف لَاتِح کصاحب مثله هو اَلْتَح شِعْرًا مِنْهُ یعنی او معانی بدیع آور تر است از وی

(لَتْحَان) کسکران گرسنه لَتْحَی مؤنث

(ف) لَتَحَه لَتْحًا) بالفتح کلوخ انداخت بر اندام یا بر روی وے پس داغ دار ساخت یا کور کرد چشم وی را ٭ ولَتَحَه بِبَصَرِه) نگاه کرد بروی ٭ ولَتَح جَارِیَتَه) گائید آنرا ٭ ولَتَح فُلَانًا) چیزی باقی نگذاشت نزد وی ٭ ولَتَحَه بیده) بدست زد اورا

(س) لَتِح لَتَحًا) محرکة گرسنه گردید

ل ت خ

(رجل لُتَخَة) کهمزة مرد زیرک رسا

ج ۴

(لَتَخَان) کسکران مرد گرسنه
(ف) لَتَخَهُ لَتْخًا) بالفتح بیالود
آن را وشکافت + ولَتَخَ فلانا
بالسَّوط) بتازیانه پوست بازکرد
وی را وکفته نمود
(تلتّخ) آلوده شدن

ل ت د

(ض) لَتَدَهُ بِیَدِهِ لَتْدًا بالفتح
مشت زد اورا

ل ت ز

(لَتْز) بالفتح برسینه لکد زدن
یا عام است ومشت زدن ودورکردن
والفعل من نصر وضرب

ل ت غ

(لَتْغ) بالفتح گزیدن ومشت
زدن یقال لَتَغَهُ بیده ای ضربه و
الفعل من فتح

ل ت م

(لَتْم) بالفتح برسوراخ بینی زدن
وزدن وتیر انداختن والفعل من
نصر وضرب
(لَتَم) محرکة زخم وجراحت
(لَتِیم) کامیر از نامهای عربان
است لُتَیم کزبیر لاتِم کصاحب
مثله

(مِلْتَم) کمنبر از اعلام است
(مُلاتِمَات) بالضم وکسر التاء
قبیله است از ازد فاذا سُئِلُوا عن
نسبهم قالوا نحن بنو مُلَاتَم بفتح
التاء

ل ت ن

(لِتَن) ککتف شیرین
(لُتُنَّة) کدجنة خارپشت منه
قولهم متی لم نَقْضِ التُّلُنَّةَ اَخَذَتْنَا
اللّتنّة والتلنّة الحاجة

ل ت ی

(الَّتِی) آن زن وهو اسمٌ مبهم
تانیثُ الَّذِي علی غیر صیغته وهو
معرفةٌ ولایقالُ بغیر الالف واللام
للتنکیر ولایتم الا بصلة وفیه لغات
اللّاتی واللّتِ بکسر التاء واللّتْ
بالاسکان واللّتَانِ واللّتانّ واللّتا
بتشدید وتخفیف نون وحذف
آن سه لغت مثنای آن + واللّاتِی
+ واللّاتِ بحذف الیاء وکسر
التاء واللّوَاتِی واللّوَاتِ
+ واللّاءِي واللّائِی واللّاءْ
واللّوا باسقاط التاء واللّاتُ بمد الهمزة
نه لغت جمع + واللّتَیَّا بفتح اللام
وضمها قلیلا وکسر التاء وفتح الیاء

المشددة دو لغت مصغر آن وتثنیه
مصغر وجمع آن بحذف الف آید
ولیس یقال اللّتَیَّان واللّتَیَّات
وبعض الشعراء ادخل علی الّتی حرفَ
النِّدَاء وحرفُ النداء لاتدخلُ
علی ما فیه الالفُ واللامُ الا فی قولِنا
یا اللهُ وحده فکانَّهُ شبّهها به
حیثُ کانتِ الالفُ واللّامُ غیر
مفارقتین لها قال + مِن اَجْلِکِ یا
الَّتِي تَیَّمتِ قَلْبِي + واَنْتِ بَخِیلَةٌ
بالوُدِّ عَنِّي + ویروی بالوصل + و
نیز الّتی واللّتَیَّا امر بزرگ بلا وسختی
اسم است آنرا یقال وقع فِی الّتی
واللّتَیَّا ای فی الدّاهیة ویُقالُ جاءَ
فلانٌ بعدَ اللّتَیَّا والّتی

باب اللام فصل الثاء

ل ث ء

(ف) لَثَأَ الکلبُ لَثْأً) بالفتح
آب خورد سگ ازخنور وجز آن

ل ث ث

(لَثّ) بالفتح تری ونم وتری روز + و
نیز لَثّ) ستیهیدن ومقیم بودن
بجائی وپیوسته باریدن باران
ونم رسیدن درخت را والفعل من
نصر

(لَثْلَاث) بالفتح درنگ کارکه
هرگاه گمان بری که بانجاح حاجت
پردازد آهستگی وسستی درزد
وسپس ماند لَثْلَاثَة بالتاء
مثله
(الْثَاث) ستیهیدن یقال الثّ
عَلَیه ای اَلَحّ وجای گرفتن ومقیم
بودن بجائی منه الحدیث ولاتُلِثُّوا
بدار مُعجَزَة وپیوسته باریدن
باران
(لَثْلَثَة) کدحرجة الثاث است
درمعانی وسست شدن وبندکردن
وبازداشتن یقال لَثْلَثَهُ عن
حاجَتِهِ اذا حَبَسَهُ وآشکارا کردن
سخن را ودودله ومتردد شدن درکار
ودرخاک غلطانیدن ومانده کردن
شتر را یقال لَثْلَثْتُ البَعِیرَ ای کَدَدْتُهُ
واندک راحت رسانیدن یقال
لَثْلِثُوا بنا ای رَوِّحُوا قلیلا
(تَلَثْلُث) دودله شدن درکار
ودرخاک غلطیدن

ل ث د

(لِثْدَة) بالکسر گروه مقیم بجائی که
ازآن جای نروند وکوچ نکنند
(ض) لَثَدَ القَصْعَةَ بالثرید فرا هم

آرد و جز بکدیگر کرد ثرید را و برابر
گردانید؛ و لَثَّدَ المَتاعَ) برهم نهاد

ل ث ط

(لَثْط) بالفتح نرم و سبک انداختن
و سبک و آهسته زدن یا آهسته آهسته
طپانچه زدن برپشت و زیر لب دشنام
دادن و نرم نرم انداختن بهانه
جوی

ل ث ع

(لثعة) بالفتح لب بن دندان
چفسیده
(الثَع) کاحمد آنکه زبانش مایل
بثاء و عین باشد

ل ث غ

(لُثغة) بالضم شکستگی زبان یعنی
حرف سین را ثاء گفتن یا را را غین
یالام یا یا یا حرفی را بجای حرفی
دیگر یا نیکو برداشته نا شدن زبان
جهت گرانی
(لَثَغَة) محرکة دهان
(الثَغ) آنکه در زبانش لثغه و شکستگی
باشد لَثغاء) مونث
(ن) لَثَغَ فلاناً لَثغاً) بالفتح الثغ
گردانید وی را
(س) لَثِغَ لَثَغاً) محرکة الثغ
گردید

ل ث ق

(لَثَق) محرکة تری و تر شدن و
سخت نمناک گردیدن هوا و ایستادن
باد یقال لَثِقَ یومُنا ای رکدت
ریحُهُ وکثر نداهُ والفعل من سمع
(طائرٌ لَثِقٌ) کَکَتِف مرغ تر و
نمناک
(الثاق) ترکردن و نمناک گردانیدن
(تَلثیق) تباه گردانیدن
(التثاق) تر و نمناک شدن

ل ث ل

(لَثلَة) بالفتح جائی است

ل ث م

(لِثمة) بالکسر هیئات دهان بند
بستگی یقال هی حسنة اللِثمة
(لُثم) بالضم جمع لاثم است
(لُثیمیّة) مصغراً مشددة الیاء
جامهٔ است شریف و ثمین
(لِثام) ککتاب دهان بند
(خفٌّ مِلثَمٌ) کمنبر سم که بشکند
سنگ را
(خُفٌّ مَلثومٌ) سپل شتر که بر
سنگ آید و خون آلوده شود
(ض) لَثَمَ البعیرُ الحجارةَ
بخفّه لَثماً) بالفتح کوفت و شکست
شتر سنگ را بسپل؛ و نیز لثم)
شکستن و خون آلوده کردن سنگ سپل
شتر را و بمشت زدن بر بینی و دهان
بند نهادن یقال لثمت المرأة ای
شدّت اللثام
(س ض) لَثَمَ فاها) بوسه داد
دهن او را
(تَلَثُّم) دهان بند نهادن
(التثام) دهان بند نهادن

ل ث ی

(امرأةٌ لَثیةٌ) بالفتح زن که اندام
نهانی و اندامش خوی آرد
(لِثَة) کعدة نوعی از درخت
و بن دندان اصلها لثیٌ والهاء عوض
من الیاء لثات و لثیٌ کعنب جمع
(لثی) کعلی شلم تنک که از درخت
بچکد یا شلم درخت طلح و نمی است
سپید که بر درختها افتد و بسته
گردد و سطبر و لزج از چرنیش و غیر
و مانند آن + و لثیَ الثوب)
چرک و ریم جامه
(لَثاة) بالفتح کام دهن و درختی
است
(ثوبٌ لَثٍ) ککتف جامه نمناک
(لثیة) کفرحة درخت یا شلم روان
(لثی) کغنی حریص برخوردن
صمغ
(امرأة لثیاء) کصحراء بمعنی امراة
لثیه است
(ض) لثی الماءَ لثیاً) اندک
اندک آب خورد؛ و لثی القدر)
سخت لیسید دیگ را؛ و نیز لثی)
ریم و چرک آلودن جامه را
(س) لَثِیَت الشجرةُ لَثًی)
محرکة نمناک گردید و شلم روان
شد از آن و برآورد شلم را؛ و نیز لثی)
باسپردن ذی اخفاف آب یا خون
را و نمناک شدن جامه و جز آن
(الثاء) شلم برآوردن درخت
و لثی خورانیدن و آب چکیدن از
اطرافش
(تَلَثّی) شلم گرفتن از درخت
(التثاء) شلم چیدن یقال خرجنا
نَلتثی

باب اللام فصل الجیم

ل ج ء

(لَجَأ) محرکة پناه جای و غوک
(لَجَأة) مونث و موضعی است و نام
جد عمرو بن اشعب

ج

(مَلْجَاء) کمقعد پناه جای
(ذُو الْمَلَاجِی) بالفتح پادشاهی از پادشاهان یمن
(ف س) لَجَأَ الیه لَجأً) محرکة ومَلْجَأً کمقعد پناه گرفت بآن
(اِلْجَاء) مضطر کردن کسی را بکاری وسپردن کار را بخدای یقال اَلْجَأْتُ اَمْرِی الی الله ای اسندته الیه و نگاه داشتن
(تَلْجِئَة) بستم برکاری داشتن کسی را وبه دروغ فروختن چیزی را
(اِلْتِجَاء) پناه گرفتن ویعدی بالی

لجب

(لُجْبَة) مثلثة گوسپند بسیار شیر وکم شیر از لغات اضداد است و گوسپندیکه چهار ماه بر نتاجش گذشته وپستان خشک کرده باشد یا خاص است مر بز را لَجَبَة کفرحة ولِجَبَة کعنبة کذلک لِجَاب بالکسر جمع لَجَبَات محرکة مثله شد وذا لانّ حقّه التسکین قال ابن السکیت لَجَبَة میش کم شیر شده ولا یقال للعنز
(لَجَب) محرکة بانگ وفریاد وبانگ فریاد کردن وپریشان و مضطرب شدن موج دریا یقال بَحْرٌ ذُو لَجَبٍ اذا سمع اضطراب اَمْوَاجِهِ والفعل من سمع
(لَجْبَة) بالتاء گوسپند وبز کم شیر وبسیار شیر ضد لَجَبَات جمع
(جَیْشٌ لَجِبٌ) گلگف لشکر بافغان وشور وغوغا جَیْشٌ ذو لَجَب کذلک وسحابٌ لَجِبٌ) ابر با بانگ
(شاة لِجْبَة) بکسر الجیم گوسپند کم شیر وبسیار شیر
(شاة لِجَبَة) کعنبة بمعنی شاة لَجْبَة است در هر دو
(مِلْجَب) کمحراب تیر با پرکه هنوز پیکان ننهاده باشد
(ک) لَجُبَتِ الشَّاةُ) کم شیر گردید وبسیار شیر گشت
(تَلْجِیب) بسیار شیر وکم شیر شدن گوسپند وبز از اضداد است

لجج

(لَجَّة) بالفتح آواز وبانگ وفریاد یقال سمعتُ لَجَّتَهم وضجتهم ای اصواتهم
(لُجّ) بالضم گرده بسیار ومیانه ومعظم آب وجمل اَدْهَمُ لُجٌّ) شتر نیک سیاه وتیز لُجّ) شمشیر وکرانه رود بار وجای درشت از کوه نامیغ عمرو بن العاص
(لُجَّة) بالتاء میانه آب دریا ومعظم آن وآئینه وسیم وجماعت بسیار
(بحر لُجِّیّ) منسوب دریای بسیار آب ویکسر
(لُجَجَة) کهمزة مرد ستیهنده و تادیر پیکار کننده
(لَجَاجَة) کسحابة شوریدگی و طپیدگی از گرسنگی یقال فی فواده لَجَاجَةٌ ای خفقان من الجوع
(لَجُوج) کصبور ستیهنده لَجُوجَة مثله والهاء للمبالغة
(لَجْلَج) کجعفر درهم آمیخته و مشتبه ومردود ونا روا ویقال الحقّ اَبْلَجُ والباطل لَجْلَج
(اَلَنْجُج) کسندل چوبی خوشبوی که بدان بخور کنند جهت معدۀ مسترخی نیک نافع ودر آن لغات است اَلَنْجُوج بزیادة الواو ویَلَنْجَج بالیاء المفتوحة ویَلَنْجُوج بزیادة الواو ویَلَنْجُوجی منسوبا
(س ض) لَجّ لَجَاجًا ولَجَاجَة کسحاب وکرامت ستیهید وپیکار کرد
(لَجْلَجَة) در دهان گردانیدن سخن را وخاییدن لقمه را
(اِلْجَاج) بانگ کردن شتر
(تَلْجِیج) بلجه در آمدن یقال ولَجَّجَتِ السَّفِینَةُ ای خاضت اللُّجَّة وکذا اَلَجَّ القومُ ای دخلوا لُجَّةَ البحر
(مُلَاجَّة) دراز کشیدن خصومت
(تَلَاجّ) دعوی کردن متاع کسے را
(مُلْتَجَّة) چشم سخت سیاه وزمین نیک سبز بسبزی گیاه
(اِلْتِجَاج) بهم در شدن آوازها یقال اِلْتَجَّتِ الاصواتُ ای اختلطت ودرهم شدن امواج تقول اِلْتَجَّ البحرُ اذا اختلطت امواجه
(اِسْتِلْجَاج) دعوی کردن رخت کسے را وستیهیدن در سوگند و کفاره نادادن بگمان صدق یقال استلجّ بیمینه اذا لجّ فیها وقیل ان یحلف ویری ان غیرها خیرٌ منها فیقیم علی ترک الکفارة
(تَلَجْلُج) دودله شدن ومتردد

گردیدن وجنبیدن ودردهان
گردانیدن سخن وگرفتن چیزیرا
از کسے یقال تلجلج دارةً منهٗ
ای اَخَذَهَا

ل ج ح

(لُجّ) بالضم تنگ وپستی چاه و
وادیے
(لَحَج) محرکة پلک بالائین چشم
* ونیز (لَحَج) گوشت گرفتن بام
چشم یاروان شدن خم چشم
والفعل من سمع

ل ج ذ

(لَجْذ) بالفتح خوردن ونخستین
چریدن وبکرانه زبان وبلب گیاه
خوردن ستور واندک گرفتن وبسیار
خواستن چیزیرا بعد ازآن که یکبار
داده باشند یقال لَجَذَ فی فلان
بعدما اعطیتهٗ مرةً ولیسیدن
سگ خنور را وبرانگیختن والفعل
من نصر وسمع
(لِجاذ) ککتاب سرشیم وپیاپی
کردن کارے را وستیهیدن
(مِلجاذ) بالکسر ستور که لب
گیاه خورد

ل ج ز

(لَجِز) ککتف لغزان وچسپان
مقلوب لزج

ل ج ف

(لَجْف) بالفتح سخت دن کندن
در بن خوابگاه آهو والفعل
من ضرب
(لَجَف) بالتحریک کندگی کرانهٔ
خوابگاه آهو اسم است ومغاکی
بکرانهٔ چاه وجائے آب خورده
از حوالے تک چاه ومیانه رود یا
وایستادنگاه توجبه اَلْجَاف جمع
وچاه سرتنگ فراخ شکم
(لَجِیف) کامیر تیر پهن پیکان
او الصواب النجیف بالنون
(لَجَفَةُ الباب) کسفینة پهلوی
در * وهما لَجَفَتَان
(لِجاف) ککتاب آستانهٔ درو
آنچه بلند برآمده باشد بر غار
وهیچ کوه از سنگ وجز آن
(تَلجِیف) مغاکی کردن بکرانه
چاه ودرآوردن نره در اطراف کبیر
(تَلَجُّف) مغاکی کردن گرداگرد
چاه ومغاکی شدن کنارهٔ چاه لازم متعد

لـ ج م

(لُجْم) بالضم غوک لَجَم بالتحریک
مثله وهوا
(لُجْمَة) بالضم کوه هموار گسترده
بر زمین وکرانه رودبار
(لَجَمَة) محرکة لگام بستنگاه از
از روی ستور
(لُجَم) کصرد جانوری است یا آن
آفتاب پرست است یا غوک
(لِجام) ککتاب لگام فارسی است
معرب وآنچه زنان بوقت حیض
بندند ودواغی است مرشتر ازرا
لُجُم ککتب واَلْجِمَة کاغلمة جمع
ویقال جاء فلانٌ وقد لَفَظَ
لِجامَهُ یعنے آمد واز حاجت خود بر
گردید جهت سختی ورنج وماندگے و
تشنگے ونام اسپ بسطام بن قیس
که از بنی نهم گرفته
(لُجام) کغراب آنچه بدان فال
بدگیرند وهوا
(رَوْضَةُ الجام) بالفتح مرغزاری
است نزدیک مدینه یا آن لوجام
است ووادی
(ن) (لَجَمَ الثَّوبَ لَجْمًا) بالفتح
دوخت جامه را
(مُلجَم) کمکرم نام مردی وعبد
الرحمن بن مُلجَم مردی اشقی
الناس قاتل علے بن ابی طالب
است
(اِلْجام) لگام پوشانیدن ستور
را یا دنغ کردن بدلغ الجام وتا
دهان رسیدن آب
(لجّمه الماءُ تَلْجِیمًا) رسید
آب تا دهان وے
(تَلَجُّم) لجام بستن زن منه
الحدیث تَلَجَّمِی ای شُدّی لِجامًا

ل ج ن

(لَجْنَة) بالفتح گروه مردم که بکارے
فراهم آیند وبدان خوشنود
باشند
ج ۴ (لَجَن) محرکة برگ کوفته باآرد
آمیخته
(لَجِن) ککتف ریم وچرک
(لِجان) ککتاب فی النوق کالحرون
فی الخیل
(لَجِین) کامیر کفک دهان شتر
وبرگ افتاده
(لُجَیْن) کزبیر نقره
(لَجُون) کصبور شتر سرکش
گران رفتار نذکر ومونث دروے
یکسان است
(ن) (لَجَنَ البَعِیرُ لُجَانًا) بالفتح

و لجونا) بالضم سرکش گردید* ولجن فی المشی) گران رفت
* و نیز لجن) بالفتح لیسیدن نجابن
وبرگ کوفته بآرد یا بجو آمیختن جهت علف ستور
(س) لجن به لجنا) محرکه درآویخت بآن
(تلجین) زدن خطمی وگل مانند آن تا سطبر گردد وبرگ کوفته
با آرد یا جو آمیختن
(تلجن) برجفیدن وکوفته گردیدن وپاک ناشدن سر از ریم و
چرک بشستن وبرگ را باخته خرما گرفتن بجهت علف ستور ج ۴

ل ج ی

(التجی الی غیر قومه التجاء) خوانده خود را بسوئی غیر قوم خود

باب اللام فصل الحاء

ل ح ب

(لحب) بالفتح راه روشن وفراخ
(لحیب) کامیر ناقه کم گوشت پشت وی
(لاحب) راه روشن وفراخ وهو فاعل بمعنی مفعول ای ملحوب
(ملحب) کمنبر مرد بسیار دشنام دهنده پلید زبان وآنچه بدان چیزرا ببرند وخراشند
(ملحوب) موضعی است ومنه (ع) قفر من اهله ملحوب
(ف) لحب لحبا) بالفتح پاسپر کرد راه فراخ را وگذشت در آن ومنه فی رسالة ام سلمة الی عثمان لا تعفف سبیلا کان رسول الله صلی الله علیه وسلم لحبها ای سلکها* ولحبه بالسیف) تیغ زد اورا* ولحب الشیء) نشان گذاشت در آن چیز* ولحب اللحم) ببرید آنرا* ولحب متن الفرس) تابان گردید پشت اسب باندک پستی* ولحب اللحم عن العظم) باز کرد گوشت را از استخوان* ولحب العواد) برکند پوست را از آن* ولحب الطریق لحوبا) روشن وفراخ گردید* ولحب الطریق لحبا) روشن وواضح کرد آنرا* ولحب المرأة) گائید ازا* ولحب به الارض) بزمین زد اورا* ولحب الرجل) براه راست رفت یا بشتاب رفت
(س) لحب لحبا) محرکه لاغر گردید اورا پیری
(ملحب) کمعظم پاره پاره وراه روشن فراخ
(تلحیب) بشمشیر زدن ونشان گذاشتن در چیزی
(التحاب) براه فراخ رفتن

ل ح ت

(برد لحت لحت) بالفتح سرد وی خالص وکامل
(ف) لحته بالعصا لحتا) بالفتح بچوب دستی زد اورا* ولحت العصا) خراشید وبرکند پوست ازا

ل ح ج

(لحج) بالفتح شهری است بعدن ابین سمی بلحج بن وائل بن قطن
(لحج) بالضم گوشه خانه وخانه چشم ومغاکی آن وبفتح ومغاکی در زمین ووادی الحاج جمع
(مکان لحج) ککتف جای تنگ
(یمین ما فیها لحیجاء) مصغرا وممدود واسوگند بی رجوع کذا بیع لحجاء
(ملجح) کمقعد پناه جای
(ملاحج) بالفتح جایهای تنگ
(ف) لحجه لحجا) زد اورا* ولحج بعینه) چشم زخم رسانید اورا* ولحج الیه) پناه برد بآن
(س) لحج السیف لحجا) بالفتح استوار کردند شمشیر در نیام
(لحوج علیه الخبر لحواجة) درهم کرد خبررا وآمیخت وآشکارکرد خلاف آن که در دل داشت.
(الحجه الیه) مضطر کرد اورا بسوی وی
(تلحیج) درهم کردن وآمیختن خبری را وآشکار کردن خلاف آن که در دل است
(ملتجح) جای پناه
(التحجه) مضطر گردانید اورا* والتحج علیه الامر) مشتبه گردید بروی کار

ل ح ح

(لح) بالفتح چفسیده وقریب بر چفسیده ولاصق النسب منه قولهم فلان ابن عمی لحا ای لاصق النسب ونصب علی الحال لان ما قبله معرفة تقول فی النکرة هو ابن عم لح بالجر علی النعت وکذلک للمؤنث والاثنان والجمع فان لم یکن لحا وکان رجلا من

يقال لحـ
مكانهم
(ملحاح) بالكسر پالان که ستور را
پشت ریش گرداند و لحی ملحاح)
آسیای پیوسته آرد کننده * و
رجل ملحاح) مرد بسیار ستیهنده
* و ناقة ملحاح ناقه که از حوض
نرود
(ن) لحت القرابة بيننا لحا)
بالفتح برچفسیده و نزدیک و ملصق
گردید خویشی و قرابت
(س) لحجت عينه لحجا)
محرکة برچفسید چشم او بجم چشم و
هذا احد ما جاء على الاصل باظهار

(تلحلح) پای برجای ماندن آن
جائی خود را قال اقاموا على ثقالهم
وتلحلحوا ای لم يبرحوا مكانهم

لح د

(لحد) بالضم و بالفتح شکاف در پهن
گور الحاد و لحود جمع سمی لحدًا
لانه فی حد جانبی القبر
(لحادة) کسحابة خطا و اعراب پاره
از گوشت
(ركية لحود) كصبور چاه مغاک
دور تک مخالف توسط و اعتدال
(قبر لاحد) گور با لحد
(ملحود) شکاف در عرض گور * قبر

سدا) بالفتح شکافت
لحد الميت) و لحد
لحد اليه) خمید و
و نظر کرد و گوشه
فی دين الله برگشت
لحد فی دين الله
ی يلحدون اليه
کاف در گور
(الحادا) از حد
م و پاس نداشتن
گردانید با خدای
یا ستم کردن یا نگاه داشت غله را
جهت گران فروختن لمحد نعت است
در همه * والحد بزبیل) عیب کرد
او را و دروغ بر بست بر وی * و نیز
الحاد) لحد ساختن در گور و مائل
شدن و برگردیدن و خصومت و
جدال نمودن و از دین برگشتن
يقال الحد فی دين الله ای خادعه
و عدل
(ملاحدة) بر همدیگر کج خواهی
نمودن
(ملتحد) بالمفعول پناه لان اللاجی
يميل اليه

(التحاد) خمیدن و میل کردن
بکسی و از دین برگشتن

لح ز

(لحز) بالفتح ستیهیدن فی الفعل
من فتح
(لحز) بالكسر بخیل و تنگ خوی
لحز) ككتف مثله
(لحزاء) كحمراء گنجینه و بخیلی
(ملاحز) بالفتح جایهای تنگ
و تنگیها
(س) لحز لحزا) محركة زفت
و دشوار خوی گردید
ج ٤ (تلحز) بخیل و دشوار خوی شدن و
پس ماندن و درنگ کردن و آب
راندن دهن بحرص خوردن انار
ترش و جز آن و حابه بر چیدن
جهت جنگ و سفر
(شجر متلاحز) للفاعل درختان
تنگ باهم پیوسته
(تلاحز) خلاف یکدیگر آمدن
و دشواری کردن با یکدیگر در سخن
يقال تلاحزوا فی القول و همدیگر
قافیه نقل کردن کودکان

لح س

(لحس) بالفتح خوردن کرم نشیم را

ولجونا) بالضم سرکش گردید*
ولجن فی المشیٔ) گران رفت
* ونیز لجن) بالفتح لیسیدن بان
وبرگ کوفته بآرد یا بجو آمیختن
جهت علف ستور
(س) لجن به لجنا) محرکة
درآویخت بآن
(تلجین) زدن خطمی وگل و مانند
آن تا سطبر گردد و برگ کوفته
با آرد یا جو آمیختن
(تلجن) برجفیدن و کوفته
گردیدن و پاک ناشدن سر از ریم و
چرک بشستن و برگ را باخته
خرما گرفتن بجهت علف ستور

ل ج ي

(التجی الی غیر قومه التجاءا)
خوانده خود را بسوی غیر قوم خود

باب اللام فصل الحاء

ل ح ب

(لحب) بالفتح راه روشن و فراخ
(لحیب) کامیر ناقه کم گوشت
پشت وی
(لاحب) راه روشن و فراخ و هو
فاعل بمعنی مفعول ای ملحوب
(ملحب) کمنبر مرد بسیار دشنام

وهنده پلید زبا…
برند و خراش…
(ملحوب)…
(ع) قفه…
(ف) لحب…
راه فراخ را…
فی رسالة ام…
سبیلا کان…
وسلم لحبها…
بالسیف)…
الشیٔ) نشا…
ولحب اللحـ…
لحب متن ا…
پشت اسب را…
اللحم عن العظم) باز کرد گوشت
را از استخوان* ولحب العواد)
بر کند پوست را از آن* ولحب
الطریق لحوبا) روشن و فراخ گردید
* ولحب الطریق لحبا) روشن و واضح
گردانید* ولحب المرأة) گائید او را*
ولحب به الارض) بزمین زد او را
* ولحب الرجل) براه راست رفت
یا شتاب رفت
(س) لحب لحبا) محرکة لاغر گردانید
او را پیری

ابین سمی بلجح بن وائل بن قطن
(لجح) بالضم گوشه خانه و خانه
چشم و مغاکی آن و بفتح و مغاکی
در زمین و وادی الحاج جمع
(مکان لجح) ککتف جای تنگ
(یمین ما فیها لحیجاء) مصغرا
وممدود و اسوکند بی رجوع کذا
بیع لحجاء
(ملجح) کمقعد بناه جای
(ملاحج) بالفتح جایهای تنگ
(ف) لحجه لحجا) زد او را* ولحج

رانیداورا*
التحج علیه الامر) مشتبه گردید
بروی کار

ل ح ح

(لح) بالفتح چفسیده و قریب بر
چفسیده و لاصق النسب منه
قولهم فلان ابن عمی لحا ای
لاصق النسب و نصب علی الحال
لان ما قبله معرفة تقول فی النکرة
هو ابن عم لح بالجر علی النعت
وکذالک للمؤنث والاثنان والجمع
فان لم یکن لحا وکان رجلا من

ج ۴

العشيرة قلت هو ابن عم الكلالة
وابن عمٍّ كلالةً
(مَكانٌ لَحِجٌ) كَكتف جاى تنگ
(مَكانٌ لاحٌ) جاى تنگ
(لُحُوح) بالضم نانے باشد شبيه
قطايف مراہل يمن راکه باشير
خورند
(مَكانٌ لَحْلَحٌ) كجعفر جاے تنگ
(خُبْزَةٌ لَحْلَحَةٌ) كدحرجة نان
خشک * ونيز (لَحْلَحَة) پيوسته
بودن بجائى ونگذاشتن جاے را
يقال لَحْلَحَ القومُ اي لم يبرحوا
مَكانهم
(مِلْحَاح) بالكسر پالان که ستور را
پشت ريش گرداند كالحج مِلْحَاحٌ
آسيائى پيوسته آزار كننده * و
(رجلٌ مِلْحَاحٌ) مرد بسيار ستيهنده
* و ناقة مِلْحَاح ناقه كه از حوض
نرود
(ن) لَحَّتِ القَرابةُ بَيْنَنا لَحًّا)
بالفتح برچفسيده ونزديک وملصق
گرديد خويشے وقرابت
(س) لَحِحَتْ عَيْنُهُ لَحَحًا)
محركة برچفسيد چشم او بچرك چشم و
هذا احد ما جاء على الاصل باظهار

التضعيف
(مُلَحْلَح) كمسرهد مهتر
(أَلَحَّ في السُّؤال الحاحًا)
ستيهيد در سوال ودرخواست
وطلب چيزى * ونيز (الحاح) پيوسته
باريدن باران وبرجاے بودن ان
وسركش گرديدن شتر وناقه
و فرو خوابيدن ناقه بے علتے و
مانده شدن مطيه وآهسته رفتن
آن وريش كردن پالان پشت
ستور واز جاى نرفتن شتر و
خران
(تَلَحْلُح) بپائى برجاى ماندن ونگذاشتن
جائى خود را قال اقاموا على ثقالهم
وتَلَحْلَحُوا اى لم يبرحوا مكانهم

لحد

(لَحْد) بالضم وبالفتح شگاف در پهن
گور الحاد و لُحُود جمع سمّى لحدًا
لانّه فى احد جانبى القبر
(لَحَادَة) كسحابة خطا و اعراب پاره
از گوشت
(رَكِيَّةٌ لَحُودٌ) كصبور چاه مغاک
دور تک مخالف توسط و اعتدال
(قبرٌ لاحِدٌ) گور با لحد
(مَلْحُود) شگاف در عرض گور * و قبر
مَلْحُودٌ) گور با لحد
(ف) لَحَدَ القبرَ لَحْدًا) بالفتح شكافت
يک كرانه گور را * و لَحَدَ الميّتَ) در لحد
كرد مرده را * و لَحَدَ اليه) خميد و
ميل كرد بسوى وى ونظر كرد بگوشه
چشم * و لَحَدَ فى دين الله) برگشت
از دين خدا لغة فى الحد فى دين الله
و قرئ لسان الذي يلحدون اليه
(مُلْحَد) كمكرم شكاف در گور
(أَلْحَدَ فى الحَرَمِ الحادًا) از حد
درگذشت در حرم وپاس فرمان
نكرد يا شريک گردانيد با خدائى
يا ستم كرد يا نگاه داشت غله را
جهت گران فروختن لمحد نعت است
در همه * و الحد بزنيل) عيب كرد
او را و دروغ بر بست برو * ونيز
الحاد) لحد ساختن در گور و مائل
شدن و برگرديدن وخصومت و
جدال نمودن واز دين برگشتن
يقال الحد فى دين الله اى حاد عنه
وعدل
(مُلاحَدَة) بر همديگر كج خواهى
نمودن
(مُلْتَحَد) بالمفعول پناه لان اللاجى
يميل اليه
(الْتِحَاد) خميدن وميل كردن
بكسے واز دين برگشتن

لحز

(لَحْز) بالفتح ستيهيدن الفعل
من فتح
(لِحْز) بالكسر بخيل وتنگ خوى
(لَحِز) ككتف مثله
(لُحَيْزَاء) كحميراء گنجينه ونجنى
(مَلاحِز) بالفتح جايهاى تنگ
وتنگيها
(س) لَحِزَ لَحَزًا) محركة زفت
و دشوار خوى گرديد
(تَلَحُّز) بخيل ودشوار خوى شدن و ج ۴
پس ماندن ودرنگ كردن و آب
راندن دهن بحرص خوردن انار
ترش وخران وحامه برچيدن
جهت جنگ وسفر
(شجرٌ مُتَلاحِزٌ) للفاعل درختان
تنگ باهم پيوسته
(تَلاحُز) خلاف يكديگر آمدن
ودشوارى كردن بايكديگر درسخن
يقال تَلاحَزوا فى القول وسهمگيه
قافيه نقل كردن كودكان

لحس

(لَحْس) بالفتح خوردن كرم پشم را

و ملخ سبزی را و الفعل من فتح
(الحاسة) ککناسة شیر باده
(اللَّحُوس) کصبور شیرینی جوی بچو گمس
(سَنَةٌ لَاحِسَةٌ) سال سخت
(اللَّحُوس) کجرول آزمند
(الکَاحُوس) ککابوس مرد نافرجام و شوم داشته
(مِلْحَس) کمنبر نیک آزمند و مردیکه بگیرد هرچه یابد و پیش آید او را و نیری باک
(مَلَاحِس) بالفتح جایهای لیسیدن منه المثل ترکته بملاحس البقر یعنی گذاشتم او را در وسبی آب و گیاه که دانسته نشود که کجاست یا درجای که از بی‌آبی و بی‌علفی بلیسید گاو وحشی بچه را او بری و بملحس البقر اولادها ای بموضع یلحس البقر اولادها ج ۴
(رجلٌ ملحوسٌ) کسی کم گوشت
(س) لَحِسَ لَحْسًا بالفتح و لَحْسَةً و بضم و مَلْحَسًا کمقعد لیسید بزبان منه المثل اَسْرَعُ مِنْ لَحْسِ الکلبِ اَنْفَهُ
(اللَّاحِس) گیاه نخستین رویانیدن [?]

زمین را چریدن ستور گیاه زمین را
یقال اَلْحَسَتِ الارضُ اذا انبتت
و کم چرانیدن ستور را
(اَلْحَسَ مِنْهُ حَقَّهُ) حق خود گرفت از وی

ل ح س م

(اللَّحْسَم) بالفتح رهگذرهای آب وادی که تنگ باشد جمع لُحْسُم بالضم

ل ح ص

(اللَّحَص) محرکه سخت از تنگنای بام چشم
(اللَّحِیص) کامیر تنگ
(لَحَاص) کقطام بلا و سختی علم است مر داهیه را یا امری بزرگ و شتبه که مضطر گرداند صاحب خود را بکاری
(مَلْحَص) کمقعد پناه جای
(ف) لَحَصَ فی الامر لَحْصًا بالفتح درآویخت در آن * و لَحَصَ خَبَرَهُ بپایان رسانید خبر را و اندک اندک آشکار کرد * و لَحَصَ لَحَصَانًا محرکه دوید شتافت
(تَلْحِیص) بپایان رسانیدن خبر را و اندک اندک آشکار نمودن

آن را و تنگ کردن و تنگ گرفتن کسی را و سختی نمودن در کاری و قوت دادن در امور
(الِالْتِحَاص) مضطر و بیچاره کردن کسی را بکاری و بعدی بالی دربند کردن و باز داشتن از کاری و اندک اندک مهلت آشامیدن آنچه در بیضه و مانند آن باشد و در آویختن بچیزی یقال التحصه الشیء اذا نَشِبَ فیه و بسته شدن سوفار سوزن و جز آن و برکندن گرگ چشم گوسپند را و او باریدن وی آن را

ل ح ط

(اللَّحْط) بالفتح آب پاشیدن و الفعل من فتح یقال لَحَطَ المکان ای رَشَّه و سوختن و راندن
(الِالْتِحَاط) خشم گرفتن

ل ح ظ

(اللَّحْظَة) بالفتح جایی است شیرناک تهامة و منه یقال اُسْدُ لَحْظَةَ کما یقال اَسَدُ الشَّرَى
(اللَّحِیظ) کامیر ماند و همتا و معرفة آب است یا مغاکی مشهور پاکیزه و خوش آب

(اللَّحَاظ) کسحاب دنبال چشم متصل صدغ
(اللِّحَاظ) ککتاب داغی است زیر چشم و پر ستره از بال مرغ و پر اعلای تیر * و نیز لحاظ نگاه داشتن بچشم چیزی را
(اللَّحُوظ) کصبور کوهی است مر هذیل را
(تَلْحِیظ) کتعریف داغی است زیر چشم
(ف) لَحَظَهُ و اِلَیْهِ لَحْظًا بالفتح و لَحَظَانًا محرکه بدنبال چشم نگریست بسوی آن و هو اشدّ التفاتًا مِنَ الشَّزْر
(مُلَاحَظَة) همدیگر را نگریستن بدنبال چشم و نگریستن
(تَلَحُّظ) تنگی و تنگ شدن و بر چفسیدن

ل ح ف

(اللِّحْف) بالکسر تنکاف میان سرین منه قولهم فلان افلس من ضارب لِحْفِ اِسْتِهِ بدان جهت که چون مفلسی چیزی نیابد که بدان سرین را بپوشد دستش بر سرین افتد * و نیز لحف بن کوه و

ناحیه است در پایین کوه همدان
دیهای دورو درو بارے است در
حجاز و بالای آن دو دوست جبلة
دینار
(لِحفة) بالکسر حالت لحاف
پوشی
(لَحِیف) کامیر اوکز پراسپی بود
مر آن حضرت را صلی الله علیه وسلم
کانه کان یلحف الارض بذنبه
اهداه ربیعة بن ابی البراء
(لحاف) ککتاب قزاگند و پوشش و
هرجامه که بالای جامها باشد همچو
چادر و مانند آن لُحُف
ککتب جمع وزن مرد
(مِلحفة) کمکنسة چادر مِلحف
کمنبر مثله ملاحف جمع
(ف) لحفه لحفا) بالفتح
قزاگند و مانند آن پوشانیدن او را *
و لحف فی ماله لحفة) بالفتح
مجهولا کم کرد بیرا از آن اندکے
* ونیز لحف) تیسیدن پای
(الحاف) ستیهیدن بسوال
قوله تعالی لایسألون الناس الحافا
ملحف کمحسن نعت است از آن
یقال لیس للملحف مثل الرد

و از بیخ برکندن ناخن را و دوید
کوه رفتن و زبان رسانیدن یقال
الحف به و بناز دامن کشان رفتن
(تلحیف) دامن کشان رفتن
بناز
(ملاحفة) یاری کردن با کسی
و بهدیگر را لازم گرفتن
(تلحّف) لحاف ساختن
(التحاف) چادر خود پیچیدن

ل ح ق

(لَحَق) محرکة جایی از رود بارکه
چون خشک شود تخم در آن
کارند الحاق جمع و آنچه باول
خود ملحق گردد و انجیر و خرما که
سپس نخستین رسد
(لحاق) ککتاب غلاف کمان
(لاحق) رسنده و نام اسپ
معویه بن ابی سفیان و غنی
بن اعصر و حازوق خارجی
و عتیبه حارث * و لاحق
الاصغر) اسپی است مر بنی اسد
را * و ابو لاحق) باز
(لوَیحِق) مصغر مرغی است
که کبک نر را شکار کند
(ملحاق) بالکسر ناقه که شتران

از آن پیشیے گرفتن و سبقت کردن
نتوانند
(س) لحقه و به لحقا و لحاقا)
بفتحهما رسید او را * و لحق لحوقا)
باریک میان گردید
(ملحق) کمکرم خوانده و
چفسانیده
(الحاق) رسیدن و رسانیدن
و درچفسانیدن لازم شد ملحق
کمحسن نعت است از آن منه فی
الدعاء ان عذابک بالکفار
ملحق ای لاحق والفتح احسن
او الصواب
(تلاحق) یکی بدیگری رسیدن
منه تلاحقت المطایا
(استلحاق) خواندن تاهم
شوند

ل ح ک

(لحک) ککتف آنکه اندام
وی دیر شود
(لحکة) کهمزة کرکے است
کبود و دراز دم شبیه کرپسه
(لحکاء) کغلواء لحکة که گرمی
است
(ملاحک) بالفتح تنگ جایها

تنگیها
(ف) لحک بالشی لحکا)
بالفتح سخت کرد و التیام آن * ونیز
لحکا) درآوردن چیزے را
درچیزے دوا در دهان ریختن
و چفسیدن بهم
(س) لحک العسل لحکا)
لیسید انگبین را
(ملاحکة) سخت کردن پیوستگی
چیزی را و یقال لوحک فقار ظهره
ای دخل بعضها فی بعض
(شیء متلاحک) چیز در هم آمده
و متداخل ج ۴
(متلاحکة) للفاعل ناقه
استوار اندام
(تلاحک) سخت کردن پیوستگی
چیزے را

ل ح م

(لحم) بالفتح و یحرک گوشت
(لحمة) پاره پاره از آن
الحم کافلس و لحوم و لحام
ککتاب و لحمان بالضم جمع و
لب دل و خلاصه هر چیزے
(لحمة) بالضم خویشی و قرابت
و پود کرباس و گوشت پاره از صید

بازکاو را خورانند ونفشخ فیهما
ولُحمَةُ جِلدَةِ الرّاس پوست
سرکه بگوشت نزدیک باشد
(لَحِم) کتف شیر بشیه ومرد گوشت
ناک ونیک گوشت خوار وخواهان
وآزمند آن وخانه که دران اکثر غیبت
مردم کرده شود وبه فسّرَ لی اِنّ اللهَ
یُبغِضُ البَیتَ اللَّحِم * وبازِ
لَحِمٌ) باز گوشت خوار یا آزمند
گوشت
(لَحِیم) کامیر گوشت ناک و
مرد با گوشت وخدا وندآن وکشته
وبرابر وهم شکل یقال هذا لَحِیمُ
هذا ای وفقه وشکله
(لاحِم) خداوند گوشت وگوشت
خوراننده * وبازٌ لاحِمٌ) باز گوشت
خوار یا آزمند گوشت لَواحِم جمع
(لِحام) بالکسر آنچه بدان سیم و
زر را پیوند دهند
(لَحّام) کشنده وگوشت فروش *
وابُو اللَّحّام) ثعلبی شاعری است
(مَلحَمَة) کمقعدة فتنه وشورش
وحرب بزرگ ونبیُّ المَلحَمَة ای
نبیّ القتال او نبی الصلاح وتالیف
النّاس کانه یؤلف امر الامّة

(ن) لَحَمَ الامرَ لَحماً) بالفتح
استوار کرد آنرا * ولَحَمَ العَظمَ
گوشت را باز کرد از استخوان و
خورد * ولَحَمَ الصّائغُ الفِضّةَ)
پیوند داد نقره را واصلاح آن کرد *
ولُحِمَ الرجلُ) مجهولا کشته شد
(ف) لَحَمَهُ لَحماً) بالفتح گوشت
خورانید آن را
(س) لَحِمَ لَحَماً) محرکة در آمد
در جائے ودر آویخت بآن
(ک س) لَحُمَ فُلانٌ لَحماً)
گوشت ناک گردید وآزمند گشت
بخوردن گوشت
(مُلحِم) کمحسن گوشت خوراننده
باز را یا عام است
(مُلحَم) کمکرم مرد گوشت خورده
یا از گوشت صید خورش یافته
ومرد چسپنده بقومی ونوعی
از جامه
(اِلحام) ساکن شدن ستور که
احتیاج ضرب گردد وفرا گرفتن
جنگ کسی را یقال الحمه القتالُ
اذا غشیه فلم یجد مخلصا وپود
کردن جامه را و منه المثل الحِمْ
مَا اَسدَیت ای تمم ما ابدأته

وبا گوشت بسیار شدن مردم وآ
گنده شدن خوشه وگوشت
خورانیدن وسخت کشش کردن
مجرب وقادر گردانیدن کسی را
بر دشنام کسی یقال اَلحمه عِرضَ
فلان اذا امکنه منه لیشتمه
(حَبلٌ مُلاحَمٌ) نفتح الحاء رسن
سخت تافته
(مُلاحَمَة) بر چفسانیدن دو
چیز را باهم
(مُتَلاحِمَة) للفاعل شجه یعنی
شکستگی که بگوشت رسیده باشد
یقال شجّةٌ مُتَلاحِمَةٌ ای التی
اَخَذَت فی اللحم ولم تبلغ السِّمحاق *
وامرأةٌ مُتَلاحِمَةٌ) زن تنگ کس
از بسیاری گوشت کرانه آن یا زن
که کسی جماع آن نتواند
(اِلتِحام) کفتیر گرفتن جراحت
وسر استوار کردن آن وسخت
گردیدن جنگ
(مُستَلحِم) للفاعل شیر
بیشه
(اِستِلحام) راه جستن یا در پی
راه فراخ تر رفتن وفراخ شدن
راه وفرا گرفتن دشمن کسے را در جنگ

یقال اُستُلحِمَ الرجلُ مجهولا اذا
احتوشه العدوُّ فی القتال فلم یجد
مخلصا وکشتن یقال ستلحم الرجل
یعنی کشته شد

ل ح ن

(لَحن) بالفتح آواز وآواز خوش
وموزون اَلحان ولُحُون جمع
وفی الحدیث اقرؤا القرآن
بلحون العرب ای بصوت العرب
لابصوت العجم ولغتا ومنه
حدیث عمر رضی الله عنه تعلّموا
السنة والفرائض واللحن کما
تتعلّمون القرآن ای اللغة العربیة
والنحو لان فی معرفة اللغة معرفة
غریب القرآن ومعانیه ومعانی
السنة ولَحنُ القَولِ معنی ومضمون
آن تقول عرفت ذلک فی لحن
کلامه
(لَحَنَة) بالفتح وبحرک بسیار خطا
کننده در اعراب وقرأت *
لُحَنَة بالضم مثله
(لُحنَة) کهمزة بسیار بخطا نسبت
کننده مردم را
(لاحِن) خطا کننده در قرأت
واعراب ودانائے انجام سخن

ج ٣

(اللَّحِن) آگاه و دانا و منه الحديث لعلّ اَحَدَكُم اَلْحَنُ بِحُجَّتِه اي افطن بها و كذا قولهم هو الحن الناس اي احسنهم قراءةً و غناءً

(لحّان) آنكه بسيار خطا كند در اعراب و قرات لحّانَة بالتاء مثله و بناء الكلمة يدل على المبالغة

(ف) لَحَنَ لَه لَحْناً) بالفتح گفت اورا سخنى كه او فهميد از آن و بر ديگران پوشيده ماند * و لَحَنَ اِلَيه) ميل كرد بوى (و نيز لَحَن) خطا كردن در خواندن و در اعراب لَحَن محركة و لُحُون بالضم و لَحَانَة كَكَرامة و لَحَانِيَة كَكَراهية مثله يقال لَحَنَ فى كلامه اي اخطأ و آواز گردانيدن يقال لَحَنَ فى قراءته اذا طرّب بها و غرّد و تعريض كردن در سخن و منه خير الحديث ما كان لحناً اي ما يتكلم بشيء و يراد غيره

(س ف) لَحَنَ الكلام لَحناً) محركة فهميد سخن را

(س) لَحِنَ لَحَناً) محركة دريافت و آگاه و خبردار گرديد بحجت خود و زيرك شد

(الحان) سخن فهمانيدن كسى را

(تلحين) بآواز خوش و حزين خواندن يقال لَحَّنَ فى قراءته اي طرّب فيها و بخطا نسبت كردن

(مُلَاحَنَة) باهم زيركى نمودن و باز گردانيدن سخن بر يكديگر و زيركى نمودن در لحن قوله يعنى در مضمون و معنى سخن

ل ح و

(ن) لَحَاهُ لَحواً) بالفتح دشنام داد اورا * و لَحَا الشجرة) پوست باز كرد از درخت

(اِلتِحَاء) بر كندن پوست را از درخت و باز كردن گوشت از استخوان و جز آن

ل ح ي

(لِحيَة) بالكسر ريش لِحَى بالضم و الكسر مقصوراً جمع لِحَوِيّ بفتح الحاء منسوب بآن و لِحيَةُ التَّيس) ريش بز و آن گياهى است * و لِحيَة الحمار) پرسياوشان * و ذو لِحيَة) نام دو مرد است

(لَحي) بالفتح جاى ريش از مردم و جز آن و هما لَحيَان اَلحٍ على اَفعُلٍ جمع الّا انهم كسروا الحاء لتسلم الياء و جمع الكثير لِحِيّ على فعول مثل ظُبِيّ و دُلِيّ

(لُحيُ) كهدى و بيدرود بارى است بمدينه

(لِحَاء) كَكِساء پوست درخت و منه المثل بَينَ العَصَا و لِحَائها

(اَلحى) كاحمد مرد بزرگ ريش يا دراز ريش

(لَحيان) بالفتح نام كوشك نعمان در حيره

(لِحيان) بالكسر آب اندك و گوكه سيل كنده باشد و پدر بطنى است و هو لِحيَانُ بن هُذَيل بن مُدرِكَة بن الياس بن مضر

(لِحيَانِيّ) بالكسر منسوب بمرد بزرگ ريش يا دراز ريش و بپدر قبيله است

(لُحيَان) بالضم دو وادى است * ذو لُحيَان) لقب اسد بن عوف

(مِلحِيّ) كرمى نكوهيده ملامت كرده

(ف) لَحَيتُ الشجر لَحياً) بالفتح پوست از درخت باز كردم * و لَحَيتُ فُلَاناً) نكوهيدم اورا * و لَحَى اللهُ فُلَاناً) زشت روى كند و دور گرداند اورا از نيكى و لعنت كند

(اِلحاء) آوردن چيزى كه بران ملامت كنند و نزديك رسيدن چوب به بر كندن پوست

(مُلَاحَاة) باهم خصومت و نزاع كردن و دشنام دادن لِحَاء بالكسر مثله و فى المثل من لَاحَاك فقد عاداك

(تَلَحِّي) عمامه بزير حنك در آورده بستن و فى الحديث نهى عن الاقتعاط و اَمَرَ بالتلحّي

(تلاحي) باهم بيكار كردن خصومت نمودن و دشنام دادن ج ۴

(اِلتِحَاء) ريش بر آوردن كودك

باب اللام فصل الخاء

ل خ ب

(لَخَب) محركة درختى مقل

(لَخَبَة) بالتاء و هى است بطاهر عدن ابين

(ف ن) لَخَبَ المرأةَ لَخباً) بالفتح گاييد آنرا * و لَخَبَ فُلَاناً) طپانچه زد آنرا

(مُلَخَّب) كمعظم طپانچه خورده سختى ديده در جنگ و بيكار

(مُلَاخَبَة) باهم طپانچه زدن

ج ۴

ل خ ت

(لَخْت) بالفتح بزرگ اندام زن
منخفّاه کرپش و پس او کجے شده
باشد * وحرٌّ سَخْتٌ لَخْتٌ) گرمای
شدید و سخت

ل خ ج

(لَخَج) محرکه بدترین خم چشم که
از چشم تر رود
(عینٌ لَخِجَةٌ) کفرحة چشم خمناک
او الصّواب بالمهملتین

ل خ ج م

(اَلْخَجَم) کجعفر شتر فراخ شکم و
داهره وتن و فراخ دزن سرد کس
فراخ

ل خ خ

(الاُلَخَّةُ) زن پلید بد بوی
اندام
(اصل لَخُوخ) کصبور اصل
خبیث کر
(وادٍ لاخٌ) وبالمهملة وادیے
درهم پیچیده تنگ جایها * ولاخ)
بتخفیف الخاء کج وهو مشتقة
من لاخّ بتثلیث الخاء روی
حدیث ابن عباس فی قصة اسمعیل
وهاجر علیهما السلام والوادی

یومئذ لاخ
(الخلخَة) کدحرجة خوشبوی
است
(الخلخان) بالفتح قبیلۀ است
یا جائی
(الخلخانیّ) بالفتح منسوب مرد
غیر فصیح
(الخلخانیّة) بالفتح وشد الیاء
کنکاجکے و پیچیده و درهم آمیختگی
در گفتار
(لَخَّ فی کلامه لخًّا) بالفتح
سخن درهم و مشتبه گفت * و
لخَّ فی الجبل) رسیدوران و
برآمد بر آن * ولخَّ فی الحفر)
سیل کرد در کندن و کج مایل کند
* ولخَّ بالطیب) خوشبوئی لود
* ونیز لخّ) بسیار اشک شدن
چشم و طپانچه زدن و پرسیدن
خبر را و طلب تمام آن نمودن و
کوشش کردن در آن
(سکران ملتخ) نیک مست درهم
شده عقل بیهوش والعامة یقول
ملطخ وهو لحن
(الالتخاخ) درهم و آمیخته شدن
کار و درهم پیچیدن گیاه

ل خ ذ

(لَخْذ) بالفتح کارد تیز

ل خ ص

(لَخَصَة) محرکه گوشت پاره اندرون
پیه چشم لخاص کتاب جمع
(ضرعٌ لَخِصٌ) ککتف پستان
بسیار گوشت که شیر بدشواری
برآید
(اَلْخَص) مرد گوشت گرفته بام
چشم و مرد آماسیده اطراف
چشم لخصاء کصحراء مونث
(ف) لَخَصَ البعیر لَخْصًا) بالفتح
نگریست چشم شتر را که پیه دار
است یا نه
(س) لَخِصَت عینه لَخَصًا)
محرکه گوشت گرفت بام چشم وی
و آماسید گرداگرد چشم
(اُلْخِصَ البعیر الخاصًا)
مجهولا آشکار گردید پیه چشم وی
بنگریستن قال اعرابی فی نجرة
ما الخص من ابلی فانحروه ومالم
یلخص فارکبوه
(تلخیص) بیان کردن و پیدا
روشن کردن و ویژه و برگزیده
گردانیدن

ل خ ط

(الالتخاط) در آمیخته شدن

ل خ ع

(لَخَع) محرکه فروهشتگی اندام
(ذو الشناتر لخیعة بن ینوف)
کسفینة حمیری است او لخنیعة
بزیادت نون است والاوّل الاکثر
او الصواب
(یلخع) کیمنع موضعی است بیمن
او هو بالباء الموحدة

ل خ ف

(لَخْف) بالفتح سنگ تنک
(لَخْفَة) بالتاء سرین وحلقه دبر
و داغی است و سنگ سپید تنک
لخاف ککتاب جمع
(لَخِیف) کامیر اوکزبیر آبی
است مر نبی صلی الله علیه وسلم را
او هو بالمهملة وقد تقدم
(لَخِیفَة) کسفینة آواز آب دیا دو
عقاب وقت پریدن و آواز گلوی
خبه کرده
(ف) لَخَفَهُ لَخْفًا) بالفتح فراخ
کرد داغ و نشان آن را * ونیز
لَخْف زدن سخت

ل خ ق

(لخفوق) کعصفور شکافی در زمین همچو سوراخ کلاکموش و کفتار وجز آن لخاقیق جمع وفی الحدیث انّ رجلاً کان واقفاً مع النبی صلی الله علیه وسلم فوقصت به ناقته فی اخاقیق جرذان قال الاصمعی انما هی لخاقیق

ل خ م

(لخم) بالفتح معرفةً حی است از یمن از اولاد لخم واسم لخم مالک بن عدی بن الحارث بن مرة بن ادد بن زید بن کهلان او زید بن یشجب بن یعرب بن قحطان سمی لخماً لانه لطم واز ان حی اند پادشاهان حمیر و آسیة بنت مزاحم زن فرعون* ونیز (لخم) بریدن وطپانچه زدن والفعل من سمع

(لخمة) بالفتح سستی

(لخم) بالضم ماهی است دریائی و آن را کوسج نیز گویند

(لخمة) محرکة مرد گران روح کند خاطر افسرده دل ناکس لخمه کهمزة مثله و جای دشوار گذار از زمین درشت و رود بار است بحجاز

(لخام) کسحاب استخوانها

(لخم وجه فلان) کگرم ومنع لبسیار شد گوشت روی او ودرشت وسطبر گردید یقال ابن درید وهو فعل ممات

ل خ ن

(لخن) بالفتح سپیدی که در غلاف سر نره کودک ختنه ناکرده باشد وسپیدی نره خر

(لخنة) بالکسر گوشت پاره مابین شانه جای

(رجل الخن) مرد ختنه ناکرده ولخناء کصحرا مؤنث لخن بالضم جمع وامة لخناء واه کنده کس

(س لخن السقاء وغیره لخناً) محرکة کنده و بد بوی گشت مشک وجز آن ولخنت الجوزة) تباه گردید لوز* ونیز (لخن) گندگی کس وگندگی بن ران و درشتی سخن

ل خ و

(لخوة) بالفتح نام پسر جشم بن مالک

(ن لخوته لخواً) بالفتح دارو در بینی او ریختم

ل خ ی

(لخی) کرحی وبداروه دان که بدان دارو در بینی ریزند یا نوعی از پوست ستور دریائی که بدان دارو در بینی ریزند و فرج آب ناک فراخ

(بعیر الخی) ککتف شتر که یک زانوی آن از دیگرے بزرگ باشد

(لخاء) ککتاب نان ترنهاده یا ترنهادگی نان

(الخی) مرد بسیار بیهوده گوے راز خای وشتر که یک زانوے آن از دیگر بزرگ باشد لخواء بالواو ومؤنث فیهما وکج هرچه باشد* ونیز (لخواء) زن فراخ کس وعقاب که منقار وبالایش از زیرین دراز باشد

(ملخی) کمنبر بمعنی لخی کرحی است

(ض لخیته لخیاً) بالفتح دادم او را دارو خود دواروو در بینی یا در گلوی وی ریختم

(س لخی لخیً) محرکة بیهوده بسیار گفت و هرزه درائید

(الخاء) دارو بخشیدن کسی را دوا در بینی یا در گلوی کسے ریختن

(ملاخاة ولخاء) بالکسر باهم دوستی کردن وخلاف ورزیدن وباهم نرمی کردن و آسان فرا گرفتن کار و برافزولیدن بر یکدیگر و دروغ گفتن و بدروغ آراستن سخن را ونمامی کردن از لغات اضداد است

(التخاء) دوال بریدن از سینه شتر ونان ترخوردن کودک

باب اللام فصل الدال

ل د ح

(ف لدحه لدحاً) بالفتح بکف دست زد بر پشت او نرم نرم

ج ۴

ل د د

(لدّ) بالفتح جوال

(لُدّ) بالضم دهی است بفلسطین گویند که عیسی علیه السلام دجال را بر در آن ده خواهد کشت

(لدید) کامیر دارو که در کرانه دهان ریزند و آبی است مر بنی اسد* ولدیدان) دو کرانه گردن پیش گوش و دو کرانه وادی و دو جانب از هر چیزے الدّة بالفتح و شد الدال جمع

(لدیدة) کسفینة مرغزار پاکیزه باشگوفه

(اَلَدُّوْد) کصبور داروی که در یک کرانه
دهان ریزند بدارو دوان
اَلِدَّة جمع وفی المثل جری منه
مجری اللَدُود ودردی است که
در دهان وگلو حادث شود وخصومت
کننده
(لادّ) سخت خصومت کننده
(اَلَدّ) ستروار گردن ومرد سخت
خصومت که بحق میل نکند لُدّ بالضم
ولِدَاد ککتاب جمع
(اَلَنْدَد) کغضنفر مرد سخت خصومت
که بحق میل نکند یَلَنْدَد بالیاء
ج ۴ موضع الهمزة مثله وتصغیر اُلَیْد
لانّ اصله الدّ فزاد وافیه
النون لیُلحقوه بسفرجل فلما
ذهبت النون عاد الی اصله
(مِلَدّ) بکسر المیم نام مرد وشمشیر
عمرو بن عبد وُدّ
(ن) لَدَّهُ لَدًّا بالفتح ولُدُودًا
دارو در کرانه دهن او ریخت *
لَدَّهُ ایّاه کذلک * ولُدَّ مجهولا
دارو در دهن وی ریخته شد مَلْدُود
نعت است ازان * ولَدَّهُ خصومت
کرد با او وباز داشت آن را وبند کرد
(س) لَدَّ لَدَدًا محرکة سخت
خصومت وپیکارگر دید لَدِدْتَ بالفك
مثله اَلَدّ نعت است ازان
(اِلْدَاد) دارو بکرانه دهن کسی
ریختن از دارو دوان
(لَدَّدَ بِهِ تَلْدِیدًا) آشکار او
فاش کرد از او متفرق وپریشان نمود
(مُلَادَّة) دور کردن وراندن
یقال مازلت الادّ عنك ای ادافع
(مُتَلَدَّد) بفتح الدال گردن
(تَلَدُّد) چپ وراست برگشته نگریستن
وسرگشته ومتحیر شدن ودرنگ
کردن
(مُلْتَدّ) چاره وگزیر یقال ماله عنه
مُلْتَدٌّ ای بُدٌّ
(اِلْتِدَاد) از گلو فروبردن دارو را
یقال الْتَدَّه انا فالتَدَّه هو میل
کردن یقال التدّ عنه ای زاغ

ل دس

(لَدْس) بالفتح انداختن ولیسیدن
بزبان وزدن بدست الفعل
من نصر
(لِدْس) بالکسر سست ونرم
از مردم واز هر چیز
(لَدِیس) کامیر فربه * وناقة
لَدِیس ناقه آگنده گوشت
اَلْدَاس جمع
(مِلْدَس) کمنبر سنگ سخت
که بوی خسته خرما کوبند ودانهٔ
زرد آلو وجز آن شکنند وسخت
وطی از مردم وشتر تشبیه به
(اَلْدَسَتِ الارض اِلْدَاسًا)
گیاه رویانید زمین
(خُفٌّ مُلَدَّس) کمعظم موزه
پاره زده
(تَلْدِیس) نعل بستن ستور را و
پاره زدن موزه را

ل دغ

(لَدِیغ) کامیر مارگزیده لَدْغی
کقتلی جمع
(لُدَغَاء) کامرا غیبت کنندگان
مردم را
(لُدَّاخ) کزنار خار ونوک خار
(لُدَّاغة) بالتاء مرد ازارنده
وناخوش کن مردم
(مِلْدَغ) کمنبر طعنه زننده مردم
را
(مَلْدُوغ) مارگزیده ونیش
خورده عقرب
(ف) لَدَغَتْهُ العقربُ الحیّةُ
لَدْغًا بالفتح وتَلْدَاغًا بفتح
الفوقیة گزید او را کژدم ومار * و
لَدَغَهُ بکلمة طعن کرد او را بسخن

ل دك

(س) لَدِكَ بِهِ لَدَكًا بالفتح
وبالتحریك در چفسید

ل دم

(لَدْم) بالفتح آواز سنگ وجز آن
که بر زمین افتد منه الحدیث
والله لا اکون مثل الضبع تسمع
اللَدْم حتی تخرج فتصاد * وفَدْمٌ
لَدْمٌ لَدْمٌ از اتباع است * ونیز
لَدْم طپانچه زدن وزدن بچیز
گران که آواز شنیده
شود ودر پی کردن جامه ودر پی
بر زدن وکوباج را بکف زدن
تا پهن شود والفعل من ضرب
(لَدْمَة من خبر) پاره اندکی
از خبر
(لَدَم) محرکة حرمتهای خویشان
بدان جهت که حرمت مصلح وصل
خویشان است همچو در پی جامه
ویقال اللدم اللدم یعنی حرمت
حرمت شما است وخانه خانه شما
فرقی میان ما وشما نیست وقتی
گویند که اراده تاکید مخالفت

دارند

(لَدِيْم) كاميرجامه كهنه وجامه در پے كرده

(لِدَام) ككتاب پاره هاى در پے كردن جامه وموزه ونخوان

(لَادِم) در پے كننده جامه وزننده وطپانچه زننده لَدَم محركة جمع

(لَدْمَان) كسكران ابيت

(مِلْدَم) كمنبر سنگ كه بدان خسته خرما كوبنده جهت علف ستور مِلْدَام كمصباح نشله وكول گران پر گوشت وگران استخوان * وأُمُّ مِلْدَم) كنيت تب

(الْدَمَتْ عَلَيْهِ الْحُمَّى) هميشگے نود بروتب

(تَلْدِيْم) در پے كردن جامه را ثوب مُلَدَّم نعت است ازآن

(مُلَادِم) للفاعل نام مردے

(تَلَدُّم) كهنه شدن جامه وموزه ودر پے خواه گرديدن آن ودر پے كردن جامه را وپاره زدن موزه لازم متعد

(الْتِدَام) پريشان ومضطر شدن ودر سينه زدن زنان در نوحه

ل د ن

(لَدْن) بالفتح نرم از هرچيزي لَدْنَة بالتاء مؤنث لِدَان ككتاب ولُدْن بالضم جمع يقال رُمْحٌ لَدْنٌ ورِمَاحٌ لُدْنٌ

(طَعَامٌ لَدُنٌ) كعضد گندم كه نان وطبيخ آن نيكو نگردد

(لَدُن) بالفتح وبضم الدال وفتحها ساكنة النون وربيعة تكسرها نزد وهُوَ ظرفٌ زَمَاني ومكانيّ غير متمكنٍ بمنزلة عند ودخل عليه مِنْ احدها كقوله تعالى من لَدُنَّا وجاءت مضافةً تخفض مابعدَ وفيه لغات لَدِن ككتف ولُدُن بضم اللام والنون ولَدْن بكسر النون كجير ولِدَ كَلُم وحكى الكسائى لَدَا باسقاط النون وفتح الدال ولَدُ كمُذ ولَدَا كقفا ولُدُن بضمتين وسكون النون كسرها عنداسد لَدُ بالفتح وضم الدال * ولَدِيَا) بالفتح مقصورا قال الرّاجز * مِنْ لَدُ لَحْيَيْهِ إلى مَنْخُورِهِ * وقال ذوالرمة * لَدُنْ غُدْوَةً حَتَّى إذا امْتَدَّتِ الضُّحَى * وَحَثَّ القَطِيْنَ الشَّحْشَحَانُ المُكَلَّفُ * فَنَصَبَ غدوةً لانه توهم انَّ هذه النونَ زائدةٌ تقومُ مقامَ التنوينِ فتنصِبُ كما تقول ضَارِبٌ زَيْدًا ولم يُعْمِلُوا لَدُن الَّا في غُدْوَةٍ خاصةً وسُمِعَ لَدُى بمعنى لَ

(لُدُنَّة) كدجنّة وتفتح اللام حاجت ونياز

(ك) لَدُنَ لَدَانَةً) ككرامة ولُدُونَةً نرم گرديد

(تَلْدِيْن) نرم گردانيدن ونمناك كردن جامه را

(تَلَدُّن) درنگ كردن يقال تَلَدَّنَ عَلَيْهِ اي تَلَكَّأَ عَلَيْهِ

ل د ي

(لَدَى) كعلى نزد لغة فى لَدُن قوله تعالى وَالْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى البَابِ واتصاله بالمضمر كاتصال على

(لِدَة) كعدة همزاد وهم سن لِدَات جمع

(الْلِدَاء) بسيار همزاد گرديدن

باب اللام فصل الذال

ل ذ ب

(ن) لَذَبَ بِالْمَكَانِ لُذُوبًا) مقيم گرديد وجاے گرفت

(مُلَاذَبَة) جاى گرفتن واقامت كردن بجاے

ل ذ ج

(ن) لَذَجَ الْمَاءَ لَذْجًا) بالفتح فرو خورد آب را يا اندك فرو برد آن را * ولَذَجَ فُلَانًا) ستيهيد پيش وے درخواست وسوال

ل ذ ذ

(لَذّ) بالفتح خواب * ومَاءٌ لَذٌّ) آب خوش مزه

(لَذَّة) بالفتح مزه لَذَّات جمع

ومى

(لَذِيْذ) كامير بامزه ومى لُذٌّ بالضم ولِذَاذ ككتاب جمع ج ۴

(آلِذَّة) آنانكه لذتهاى خود را گيرند

(لَذْلَاذ) بالفتح شتاب رو وچست وسبك دركار خود وگرگ

(ض س) لَذَّهُ وبِهِ لَذًا اذا ولَذَاذَةً) بفتحها خوش مزه يافت آنرا ومزه يافت * ولَذَّ هُوَ) مزه دار وبامزه گرديد

(لَذْلَذَة) تيز وچست وسبك گرديد دركار

(روضة مُلْتَذّ) بالاضافة موضعى است نزديك مدينه

(اُلْتُذَّ وبه) خوش مزه یافت آنرا
(تَلَذَّذ) خوش مزه یافتن چیزی را
یقال تلذذه وبه ای جعله لذیذا
(اِسْتِلْذَاذ) بامزه یافتن چیزی را
یعدی بنفسه وبالباء وخوش مزه
شمردن چیزی

ل ذع

(لَذْعَة) بالفتح یکبار سوختن
(مِذَّاع لَذَّاع) کشنده مزه بسیار
خلاف کننده وعده
(لَوْذَع) کجو بر مرد چست تیز خاطر
زیرک زود فهم چرب زبان فصیح
گویا برکاله آتش است لَوْذَعِیّ ج ۴
بتشدید الیاء مثله فی الکل
(ف، لَذَعَتْهُ النَّار لَذْعًا) بالفتح
سوخت ورا آتش وبرگردانید گونه
آن* ولَذَعَ الحُبُّ قَلْبَه) رنجانید
دوستی دل اورا* ونیز لَذْع)
سوزش دادن کسی را بزبان یقال
نعوذ بالله من لَوَاذِعِه ونیم داغ
کردن شتر را یقال لَذَعَ بعیره لَذْعَةً
اولذعتین اذا وسمه بطرف المیسم
رکزة اورکزتین
(تَلَذُّع) بچپ وراست نگریستن
وخوش سیر بودن شتابان
(اِلْتِذَاع) سوختن جراحت وریش
بدرد وسوزش آن

ل ذق

(لَاذِقِیَّة) شهری است از اعمال
حلب از آن است ربیع بن محمد
لاذقی شیخ نسائی

ل ذم

(لُذَمَة) کهمزه مرد خانه نشین
که بسفر نرود
(س، لَذِمَه) بشگفت آورد آنرا
وبوسه داد* ولَذِم بالمکان)
لازم گرفت جائی را
(اِلْذَام) لازم گردانیدن و
بر آغالانیدن وترغیب دادن
کسی را وتحریص نمودن یقال
أُلْذِمَ بِه مجهولا ای ولع ملذم به
کمکرم نعت است از آن

ل ذن

(لَاذَن) کهاجر رطوبتی است که
به پشم وریش بز وسم آن
نشیند وفتیله گیاه قلسوس یا قستوس
را چرا کند آنچه در موی چسپد
نیکوتر است نافع نزلات وسرفه
ودرد گوش وسخن وملین ومفتح
سُدَد ودوهن رگها ومدر بول وحیض
وآنچه در سم آویزد کم وزبون
است

ل ذی

(اَلَّذِی) آنکه وآن مرد که وهو
اسم موصول مبهم للمذکر مبنی معرفة
یقع لمن یعقل ولمن لا یعقل صنع لیتوصّل
به الی وصف المعارف بالجمل
ولذلک لایتم الا بصلة واصله
لَذِي ادخل علیه ال ولا تنزع
منه للتنکیر وفیه لغات اَلَّذِ
بکسر الذال وسکونها والَّذِیّ مشدد
الیاء مضمومة ومکسورة والَّذِی
مخففة الیاء محذوفة اللام*
اَللَّذَانِّ مشدد النون ومخففها
واللذا بحذف النون سه لغت
مثنی* اَلَّذِین بالنون فی الرفع
والنصب والجر والَّذِی کلفظ
الواحد دو لغت جمع قال الشاعر*
وان الذی حانت بفلج دماؤهم
هم القوم کل القوم یا ام خالد
یعنی الذین ومنهم من یقول فی رفع
اللَّذُون وزعم بعضهم ان اصله
ذا لانک تقول ماذا رایت بمعنی
ما الذی رأیت وهذا بعید لان
الکلمة ثلاثیة وتصغیر الذی
اَللَّذَیَّا بفتح الذال وکسره وتشدید
الیاء* واللذیّان واللذیّون
(س، لَذِيَ بِه لَذًا) محرکة لازم
گرفت اورا وچسپید بوی

باب اللام فصل الراء

ل رت

(لُرُت) بالضم جائی است یا قبیله
در اندلس

ل رق

(لُرُقَّة) بالضم قلعه است بمغرب

باب اللام فصل الزاء

ل زء

(ف، لَزَأَه لَزْءًا) بالفتح بخشید
اورا وپر کرد* ولَزَأَ اِبِلَه) نیکو چرانید
شتران خود را* ولَزَأَتْه اُمُّه)
زائید اورا مادر وی
(اِلْزَاء) پر کردن وسیر چرانیدن
گوسفندان را
(تَلْزِئَة) دادن ونیکو چرانیدن
شتران را
(تَلَزُّؤ) پر شدن

ل زب

(عَزَبٌ لَزَبٌ) محرکة از اتباع است
(لَزْبَة) بالفتح سختی وخشک سالی
یقال اصابتهم لزبة ای شدة و

محط لزب بحذف الف ولزبات بالفتح جمع
(لِزب) بالکسر راه تنگ
(لَزِب) ککتف اندک لِزاب ککتاب جمع
(لازب) ثابت وبرپای وچسپیده یقال صار الشئ ضربة لازب وهوافصح من لازم
(مِلزاب) کمحراب مرد سخت بخیل
(ن) لَزَبَتهُ العقربُ لَزبًا) گزید وراکژدم * ونیز(لُزُوب) بالضم چسپیدن وچسپیدن گل وخشک شدن آن وثابت وبرپای بودن وخشک گردیدن سال
(ك) لَزُبَ لَزبًا) بالفتح ولُزُوبًا درچفسید ودرآمد بعض آن در بعض * ولَزِبَ الطّین چسپیدا وسخت شد
(تَلزِیب) چسپیدن گل وسخت شدن آن

ل زج

(رجلٌ لَزَجَة) بالفتح مرد لازم گیرنده که ازجای نرود ورجلٌ لَزَجَةٌ کفرحة مثله
(لَزِج) ککتف لغزان وچسپان
(لَزِیجَه) کسفینة مرد ملازم که از جائی نرود
(س) لَزِجَ لَزَجًا) محرکة لزج گردید ودوسید ولغزان وچسپان شد لُزُوجَة چسپانے اسم ہست * ولَزِجَ بِه) آزمند آن گشت
(تَلزُّج) دوسنده بودن وباہم برچسپیدن گیاه ویاک ناشدن سرشستن یقال تلزّج الراسُ ای غسل اغیر نقی عن الوسخ ورستن ستور دربی گیاه

ل زح

(تَلَزُّح) آب راندن دهن از خوردن انار وآلو

ل ز ز

(لَزّ) بالفتح حلقه در وموضعیست بجزیره قیس * وکزّ لزّ) ازاتباع است یعنی سخت بخیل
(لِزّ سَتَر) بالکسر چسپنده وملازم وپاینده ودریدے
(لَزَز) محرکة پشتیوان در
(لَزِیز) کامیر استخوان سینه که فراہم آمدن جای گوشت ہست لَزَائز جمع * ولِزیزیّٰ) ملازم بدهی
(لِزاز) ککتاب پشتیوان در وسرپش یقال فلان لِزاز خصمٍ یعنی سرپش خصم است ونام مردی ونام اسپ آن حضرت صلی اللّٰه علیه وسلم که مقوقس والے مصر با ماریه قبطیه هدیه فرستاد
(عَجُوزٌ لَزُوزٌ) کصبور ازاتباع است یعنی گنده پیر
(مِلز) بکسر المیم مرد سخت خصومت گر
(ن) لَزَّهُ لَزًّا) بالفتح ولَزَزًا محرکة بست آنرا وسخت گرد وچسپانید * ونیز(لَزّ) نیزه زدن ولازم بودن چیزے را ولازم چیزے گردانیدن چیزے را
(الِزاز) چسپانیدن
(مُلَزَّز) کمعظم گردانندام استوار خلقت وسخت پی
(تَلزِیز) استوار کردن گردندم استوار خلقت گردانیدن
(تَلَزلُز) جنبیدن
(مُلازّة) برچسپیدن باہم

ل زق

(لِزق) بالکسر ملاصق وقریب بہ پہلو یقال فلان لِزقی وبلزقی ای بجنبی ودارهُ لِزق داری ای ملاصق
(لَزَق) محرکة آنچه ازباران شب ابدادآن درپائین سنگ پیدا گردد از گیاه
(لَزِیق) کامیر متصل وملازق یقال هو لَزِیقی ای بجنبی
(لِزاق) ککتاب آنچه بدان چیزی چسپانند وجاع * ولِزاقُ الذهب صمغ نباتی است ونیز داروے است کرانی رنگ که ازارمنیه آرند و داروی دیگر که پیشاب کودک را در ج ۴
[illegible]
چیزی منحل گردد ودرآفتاب خشک کنند وآن نافع است جهت زخم خبیث * ولِزاقُ الحجر یا لِزاق الرُّخام) داروی است که از سنگی خاص سازند
(لَزُوق) کصبور مرہمی است که تا به شدن جراحت چسپان ماند لازُوق کقاموس کذلک
(فی کلامه لَزِیقی) کسمیهی ای رطوبة
(لُزَیقاء) مصغرا ممدودًا سینغنی لَزَق بالتحریک است

(س) لَزِقَ بِهِ لُزُوقًا) بر چفسید
(اِلْزَاق) چسپانیدن و منه الحدیث
فاذا سجدت فالزق جبهتك بالارض
(مُلْزَق) کمعظم چیزی نااستوار
(اِلْتِزَاق) چسپیدن یقال اِلْتَزَقَ به
ای التصق

ل ز ک

(س) لَزِكَ الْجُرْحُ لَزَكًا) ابرابر
گردید بالیدگی گوشت جراحت
وهنوز به نشده و الصواب لذلك
بالدال

ل ز م

(لَزَم) محرکه فصل چیزی
(لِزَام) ککتف حاکم فیصل
(لُزَمَة) کهمزة نیک ملازم چیزی
که مفارقت نکند از وی
(سُبَّة لِزَام) کقطام ننگ و عار پیوسته
ولازم یقال سَبَبْتُ فلانًا سُبَّةً
تکون لزام ای لازمة
(لِزَام) ککتاب مرگ و شمار و ملازم
چیزی و حاکم نیک انصاف
کننده
(لَازِم) چسپنده و یقال صار
کذا و کذا ضربة لازم لغة فی
لازب و نام است و قیل بالحاء

ج ۴

یا اسپ بشر بن عمرو بن وهب
(مِلْزَم) کمنبر دو چوب که میان آن
باهن بندند و آن نوعی از دست
افزار سوزن گر و صیقل گر است
(س) لَزِمَهُ لَزْمًا) بالفتح و لُزُومًا
بالضم و لِزَامًا و لَزَامَةً) بفتحهما و
لُزْمَةً و لُزْمَانًا) بضمهما پیوسته
ماند با او و لازم گردید و اَلْزَمَ به
کذلك * و لَزِمَهُ الحقّ) واجب
شد بر وی حق
(اِلْزَام) در گردن کسی کردن کاری را
و لازم و واجب گردانیدن یقال
اَلْزَمَهُ ایاه فالتزمه هو
(مُلَازِم) دست در گردن اندازنده
با هم
(مُلَازَمَة و لِزَام) بالکسر پیوسته
بودن با چیزی یا با کسی و همیشگی
کردن بر آن
(اِلْتِزَام) دست بگردن زدن و در
بر گرفتن و ملازم شدن چیزی را

ل ز ن

(مَشْرَب لَزْن) بالفتح آبخورگه
بر آن مردم بسیار گرد آیند
بجهت آب و انبوهی کنند
(لِزَان) ککتاب مثله

(لَزْنَة) بالفتح سختی زندگانی
و تنگی و سال سخت و تنگ تنگ
لِزَن بحذف تا جمع * و لَيْلَةٌ لَزْنَةٌ)
و یکسر شب تنگ یا شب سرد
(زَمَانٌ اَلْزَنُ) کاحمر روزگار
سخت و آزارنده مردم و جز آن
(مَشْرَبٌ مَلْزُونٌ) آبخورگه
مردم بسیار بر آن انبوهی نمایند و
گرد آیند
(ن س) لَزَنَ الْقَوْمُ لَزْنًا) بالفتح
و بالتحریک انبوهی نمودند و گرد
آمدند بر آب و در هر کاری که
باشد
(تَلَازُن) انبوهی کردن مردم و
فراهم آمدن بر آب و جز آن

باب اللام فصل السین

ل س ب

(لَسُوب) کصبور چیزی اندک
لَسُوب) کتنور مثله یقال ما ترکت
عنده لَسُوبًا ای شیئًا
(ض) لَسَبَتْهُ الحَيَّةُ وغيرها
لَسْبًا) بالفتح گزید آن را مار و جز آن
و اللسبة اسم منه و منه المرأة
عقرب حلوة اللسبة * و لَسَبَ
فلانًا بالسوط تازیانه زد او را

(س) لَسِبَ بِهِ لَسَبًا) بالفتح چسپید
بآن * و لَسَبَ العسلَ و نحوه)
لیسید آن را

ل س د

(فصیل مِلْسَد) کمنبر شترکره
بسیار مکنده شیر مادر را
(ض س) لَسَدَ الطَّلِيُّ اُمَّهُ لَسْدًا)
بالفتح و قد یحرک مکید بچه همه
شیر مادر را * و لَسَدَ الاِنَاءَ)
بزبان لیسید آن و ندرا لَسَدَ
العسلَ کذلك

ل س س

(لَسّ) بالفتح خوردن و لیسیدن
و به یتفوز بر کردن ستور گیاه را والفعل
من نصر یقال لَسَّت الدابة الكلا
اذا نتفته بجحفلها
(لُسُس) بضمتین شتربانان
زیرک و ماهر
(لَسِيس) کامیر قلعه ایست بیمن
(لُسَاس) کغراب گیاه نورسته
ستور خوردن تواند و گیاهی است
سخت و درشت شبیه گاوزبان یا
آن لساس کزنار است و لیست
به دواء من وجاع السنة الناس
و الابل و ینفع من الخفقان حرارة

المَعِدَة والقُلَاع واَدْواء الفم
(لَسْلَسَى) بالفتح مقصور اموضعی
است
(لِسْلِسَة) کز برجه کوهان بریده
لِسْلَاس کقرطاس مثله
(اَلْيَاس) گیاه برآوردن زمین
و نورستن گیاه یقال اَلَسَّتِ
الارضُ اذا طلع اول نباتها
(مُلَسْلَس) کمسر بد درهم پیوسته
وجامه نگارین ومخطط

ل س ع

(لُسَعَة) کهمزة سخت رنجاننده مردم را
بزبان وعیب کننده یقال هو لُسَعَة
اي قرّاصَةٌ للناس بلسانه
(لَسِيع) کامیر گزیده مار و کزدم
(لَسِيعَة) گیاهیست
(لَسُوع) کصبور زن دشمن دارنده
شوی را
(لُسُوع) بالضم شگافها
(لَسْعِی) کسکری موضعیست
و بید
(هَادٍ مِلْسَعٌ) کمنبر رہبر ماہر
(مَلْسُوع) گزیده مار و عقرب
(ف) لَسَعَت العقربُ وَالحَيَّة
لَسْعًا) بالفتح گزید کزدم ومار یا لَسَع

نیش زدن صاحب نیش است
ولدغ گزیدن بدهان * ولَسَعَ
فِي الأَرْضِ) رفت وسفر کرد
ولَسَعَه بِلِسَانِهِ) اذیت داد او را
ورنجانید
(ومُلَسِّعَة) کمحدثة گروه مقیم
بجائے
(مُلَسَّعَة) کمعظمة آنکه پیوسته
جای نشین باشد واز جای بیرون
نرود وسفر نکند
(اَلْسَعَ بَيْنَهُمْ اِلْسَاعًا) دشمنی
انداخت میان ایشان برانگانید

ل س ق

(لِسْق) بالکسر متصل وملاصق
لَسِيق کامیر مثله یقال هو لِسْقي
وبِلِسْقِي ولَسِيقِي ای بجنبی
(س) لَسِقَ بِهِ لُسُوقًا) چسپید
بآن * ونیز لَسَق) محرکة برچسپیدن
شش بر پہلو وتہیگاه از
تشنگی والزاء والصاد لغة فی الکل
(اِلْسَاق) برچسپانیدن
(مُلَسَّق) کمعظم بسیر خوانده
(اِلْتِسَاق) برچسپیدن

ل س م

(لَسَم) محرکة خاموش بودن

ازدرماندگی در سخن وعجز نه
ازخردمندی وپیوسته بودن
براہی ولازم گرفتن وچسپیدن
والفعل من سمع
(لِسَام) ککتاب اندک هرچه باشد
یقال مَا لَسَمَ لِسَامًا اي شيئاً
(اِلْسَام) فہمانیدن وآموزانیدن
یقال اَلْسَمَهُ حُجَّتَهُ اي لَقَّنَه و
جستن وطلب کردن لازم گردانیدن
یقال اَلْسَمَهُ الطَّرِيقَ وچسپانیدن
(اِسْتِلْسَام) جستن وطلب کردن

ل س ن

(لِسْن) بالکسر زبان وسخن و
لغت یقال لِكُلِّ قَوْمٍ لِسْنٌ يتكلّمون
بها ومنه قرأة بعضهم الا بِلِسْن
قومه
(لَسَن) محرکة زبان آوری وفصاحت
والفعل من سمع
(لَسِن) ککتف زبان آور وفصیح
وآنچه سرش را باریک شبیه
بزبان ساخته باشند
(لِسَان) ککتاب زبان وسخن ومنه
قوله تعالی وجعلنا لهم لِسَانَ صِدْقٍ
عليا واجعل لي لِسَانَ صدق ای ثناء
حسنا یذکر ویؤنث اَلْسُن کافلس

وأَلْسِنَة ولُسُن بالضم جمع فمن
ذکره قال في الجمع ثلثة اَلْسِنَةٍ
ومن انّثه قال ثلث اَلْسُن هكذا
القياس في فِعَال من المذکر و
المؤنث * ونیز لِسَان) لغت قال
الله تعالی الّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ ونیز
نامه وپیلماچی وسخن گزار وزبانه
ترازو وزبانه آتش وشاعری است
فارس مقری وزبینی است بکوفه
* ولِسَانُ الله) حجت وکلام خدای
یقال فلانٌ ينطق بلسان الله
ولِسَانُ الحَمَل) بارتنگ خائیدن
بخیش جہت درد دندان نافع وبرگش ج ۴
قابض ومجفف وضمادش جہت
ریشہای خبیث وداء الفیل و
ساعیه وآکله ونار فارسی وسوختگی
آتش ونمله وشری وقطع سیلان
خون وگزیدگی سگ دیوانه وریش
خنازیر واختناق وغیر ذلک * و
لِسَانُ الثَّوْر) گاوزبان نهایت
مفرّح وملیّن ومقوی اعضای رئیسه
وحواس ومخرج سودا وصفرا جہت
خفقان وامراض سوداوی نافع
* ولِسَانُ العَصَافِير) زبان
گنجشک که بار درخت ... است

نهایت محرک باه و نافع در تهیگاه
و درد پهلوی و کمر و خفقان و مفتت
حصاة و مدر بول و مقوی اعضای
تناسل * ولِسَانُ الکَلْب
گیاهی است تخم آن باریک و آب
و بیخش سپید پرشعبه و شعبها
مثل ریسمان متشبکه و گلش
بنفش در حوالی آب باقول
آبستان روید ضمادش جهت
التیام زخمهای تازه و گوشت آور
زخمهای کهنه و نافع سپرز * ولِسَان
الثَّور) گیاهی است برگش دراز
واطراف او شبیه اره و مایل بسپیدی ج ۴
و زرو پی و شاخهای پراگنده شرب
آب مطبوخش نافع سنگ گرده و
سنگ مثانه و بیخش جهت گشودن
حیض و اخراج جنین نافع * ولِسَان
الابل) غیر رعی الابل است نباتش
مابین گیاه و درخت پرشاخ و پراگنده
مربع مایل بسپیدی برگش شبیه
برگ بید و از آن درازتر * ولِسَانُ
البحر) سپستان است * لِسَانُ
المِزْمَار) طرف نای گلو * و نیز
لسان) گیاهی است بالزوجت
و آنرا آذان الثور نیز نامند و سوا ...

بود بر پشت کوفه در قدیم
(اَلْسَن) کاحمد زبان آور و فصیح
لُسْن بالضم جمع
(لُسَّان) کرُمّان گیاهی است
(لُسْنُونَة) کعصفورة موضعی
است
(مِلْسَن) کمنبر سنگ که بر دهانه
سوراخ کفتار نهند جهت صید
(مَلْسُون) دروغ گوی زبان
بریده
(ن) لَسَنَهُ لَسْنًا) بالفتح بزبان
گرفت آن را و چیره گردید بروی
در ملاسنه و دشنام داد * ولَسَنَ النَّعْلَ)
خراشید سینه آن را و باریک ساخت
اعلای وی را * ولَسَن الجَارِيَة)
گمید آب زبان و خترا *
ولَسَنَهُ العقربُ) گزید
او را کژدم
(اَلْسَنَهُ فَصِيلًا) عاریت داد و را
شتر کره تا بدان ناقه خود را دوشد
گویی زبان شتر کره عاریت داد او را
* و نیز اَلْسَان) سخن کسی ساینده
یقال اَلْسَنَهُ قوله ای ابلغه و نیز
رسانیدن یقال اَلْسِنّي فلانًا
والْسِنْ لي فلانًا کذا و کذا ای ...

ابلغ لی
(مُلَسَّن) کمعظم آنچه سرش را شبیه
بزبان ساخته باشند و نعل
باریک لطیف همچون زبان
مُلَسَّنَة) بالتاء مثله * و امرأةٌ
مُلَسَّنَةُ القَدَمَيْن) زن باریک
درازپای
(مُلَاسَنَة) باهم سخن کردن و نبرد
نمودن در سخن آوری
(مُتَلَسِّنَة) للفاعل شتر آن را کرده
(تَلَسَّنَ الفَصِيلُ) عاریت داده
شد جهت دوشیدن ناقه غیری *
وتَلَسَّنَتِ النَّارُ) شعله زد آتش
و مشتعل گردید
ل س و
(ن) لَسَا لَسْوًا) بالفتح بسیار خورد
بابُ اللام فصلُ الشين
ل ش ب
(لَوْشَب) کجوهر گرگ
ل ش ش
(لَشّ) بالفتح قسم و اش * و نیز
لَشّ) راندن والفعل من نصر
(لَشْلَشَة) کدحرجه بسیار ترددد
آمد و شد کردن در وقت ترس
... و ... جائی بعد ...

جائی
(لَشْلَاش) بالفتح مضطرب جگر و
جزع آن یقال هو جبان لَشْلَاشٌ
ای مضطرب الاحشاء
ل ش و
(لَشّی) کغنی بسیار دوشنده
(ن) لَشَا لَشْوًا) بالفتح ذلیل و خوار
گردید بعد شوکت و رفعت
بابُ اللام فصلُ الصاد
ل ص ب
(لِصْب) بالکسر شکاف خرد در
کوه تنگ تر از لِهْب و گشاده تر
شعب و تنگ جائی از کوه یا تنگ
جائی از رود یار لِصَاب ککتاب
و لُصُوب جمع
(لَصِب) ککتف بخیل و دشوار خوی
یقال فلانٌ لَحِزٌ لَصِبٌ ای لا یکاد
یُعطِی شیئاً و نوعی از جو
(لَوَاصِب) جاهای مغاک
تنگ
(سیفٌ مِلْصَابٌ) بالکسر شمشیر که اکثر
در نیام در چسپیان و دشوار گردد
(س) لَصِبَ الخَاتَمُ في
الاصبع لَصَبًا) محرکة چسپیان
گردید انگشتری در انگشت و تخنید

*وتیز لَصَب) استوار شدن شمشیر در نیام چنانکه نتوان برکشید و بر چفسیدن پوست بر استخوان از لاغری (طریقٌ مُلتَصِبٌ) بکسر الصاد راه تنگ

ل ص ت

(لَصت) بالفتح و یثلث دزد و لُصوت) جمع قیل هی لغة للطی والتاء منه مبدلة من صاد کما یقولون للطّس لَست

ل ص ز

(لُصوز) بالضم لغة فی اللُّصوص یعنی دزدان

ل ص ص

(لِصّ) بالکسر و یثلث دزد و بضم اجود عند الاصمعی لُصوص و اَلصاص جمع لصّة بالتاء مؤنث لِصّات و لَصائِص جمع (اَلَصّ) مرد دندان و سر دو شها بهم نزدیک* والصّ الالیتین رنگے است (لَصّاء) بالفتح ممدود دایتیانے تنگ و گوسپند که یک سر دوش پیش درآمده باشد و دیگرے پیش رفته و زن نیک چفسیده ران

(لُصوصیّة) بالضم والیاء دزدی (ارضٌ مَلَصّةٌ) بالفتح زمین دزدناک ارض مِلَصّةٌ بضم المیم و کسر العین کذلک (ن) لَصَّ لَصَصًا) محرکة و لَصاصًا کسحاب و لُصوصًا و لُصوصَةً و لُصوصِیّةً) بضمهن دزدید* ولَصّ الشیءَ لَصًّا) در پرده کرد آنرا* وتیز لَصَّ) بستن در را و برهم داشتن آن* وتیز لَصَص) محرکة باهم نزدیک شدن هر دو دوش و قریب و متصل گردیدن دندان باهم و منضم گشتن دو آریج اسپ در بر سوی سینه یا بر سینه (لَصلَصَة) جنبانیدن (تَلصیص) استوار کردن (تَلَصُّص) دزد شدن (اِلتِصاص) برچسپیدن

ل ص غ

(ف) لَصَغَ الجِلدُ لُصوغًا) خشک شد پوست بر استخوان از لاغری

ل ص ف

(لَصف) بالفتح سنگ بهم نهادن در بنای دیوار برسر یکدیگر و درخشیدن چیزی والفعل من نصر و ضرب ایضا قلیلا یقال لَصَف الشیءُ اذا برق (لَصَف) محرکة خیار کبر یا چیزیے است که در بن خیار کبر روید یا گیاہیے ہست که اذن الارنب نیز نامندش برگش شبیه به برگ بارتنگ و بهایت تنگ و نیکوگلش کبود مائل بسپیدی و بیخش پر شعبها و چون از بیخ برآورده بر رخسار مالند سرخ رنگ و نیکو گرداند و نوعی از خرما و حوضے است میان مغیثه و عقبه* ونیز لَصَف) خشک شدگی پوست و برچفسیدگی آن والفعل من سمع (لَصِیف) کامیر درخشندگی (لَصاف) کقطام کوہیے ہست یا موضعی است مر بنی تمیم را (لَصاف) کسحاب و کمیر مثله (لاصِف) سنگ سرمه

ل ص ق

(فلانٌ لِصقِی و بِلِصقِی) بالکسر یعنے او ملاصق و در جنب من است فلانٌ لَصِیقِی کامیر کذلک (س) لَصِقَ بِه لُصوقًا) برچفسید

ونیز لَصَق) بالتحریک برچسپیدن شش بر تهیگاه و پهلو از تشنگی (مُلصَقَة) کمکرمة زن تنگ و برچسپیده کس (اَلصَق بعیرَه بعیرَه و ساقه اِلصاقًا) پی کرد شتر را* ونیز اِلصاق) چسپانیدن (مُلَصَّق) کمعظم بسیر خوانده (اِلتِصاق) برچسپیدن

ل ص و

(ن) لَصاه و الیه لَصوًا) بالفتح
ج ۴ در پیوست باوی بجهت تهمت و شک* ولَصا المرأةَ) آنزنا با خوانده و تهمت کرد آنرا و یقال لَصا فلانٌ فلانًا یلصوه و یلصیه ایضا بالیاء اذا قذفه و عابه

باب اللام فصل الضاد

ل ض ض

(رجلٌ لَضٌّ) بالفتح مرد نیک دور کننده و دور کردن فرمائنده (لَضلَضَة) بسیار نگریستن رهبر بچپ و راست و التفات آن (لَضلاض) رهبر زیرک و ماهر

ل ض م

(لَضْم) بالفتح سختے و درشتے
کردن و ستیهیدن والفعل من
ضرب

ل ض و

(ن) لَضَا لَضْوًا) بالفتح زیرک
گردید بره نمانے

ل ض ي

(خضِيٌّ بَضِيٌّ لَضِيٌّ) سُخنے از
اتباع است

(ض س) لَضِيَ اِلَيْهِ) منضم
گردید و در پوست بوی بجهت
تهمت و شک

باب اللام فصل الطاء ج ۴

ل ط ء

(لَاطِئَة) کضارِبة سنگے سرکه
پوست تنک سر بید و ریش که
به نشو و یا آن گزیدگے لطأت
است که با بورسگے باشد

(ف س) لَطَأَ بالاَرضِ لَطْأً)
بالفتح ولُطُوءًا بضمتین وسید
بزمین و چسپید* ولَطَأَ بالعصا)
بچوب دستے زد و یا خاص ست با پشت
زدن بعصا

ل ط ب

(لَطَب) محرکة چسپیدن و بر
چفسیدن پوست بر استخوان از
لاغری لغة فی لصب

ل ط ث

(لَطْث) بالفتح تباہے

(مِلْطَث) کمنبر نام مردی* و
(المَلَاطِث) المواضع التی
تکلطث بالحمل و بالضرب

(ن) لَطَثَه لَطْثًا) بالفتح بپهنای
دست زد او را یا بچوب پهنا زد و
سخت زد و کوفت و فراهم آورد*
ولَطَثَه بحجر) سنگ انداخت
بروی* ولَطَثَ الامرُ فلانًا)
دشوار شد بروے کار* ولَطَثَ الحملُ
گران شد بروے بار

(مُلَاطِث) للفاعل گرد آرنده
چیزیے را

(تَلَاطُث) برهم زدن موج و
یکدیگر را بدست زدن

ل ط ح

(ف) لَطَحَه لَطْحًا) بالفتح بشکم
کف دست او را یا بکف دست
بر پشت وی زد نرم نرم و فی
الحدیث فجعل یلطح افخاذنا
بیدیه ای یضرب الضرب اللین*
ولَطَحَ به الارضَ) ابزمین زد ویرا*
ونیز لَطْح) مثل لطخ و قسیکه چون
بعد خشک شدن خراشیده شود
اثرش باقے نباشد

ل ط خ

(لَطْخ) بالفتح اندک یقال فی السماء
لَطْخٌ من السحاب ای) قلیلٌ منه

(لَطِخ) ککتف بدغذا

(لُطَخَة) کهمزة کول لُطَخَات
جمع

(لُطُوخ) کصبور آنچه بدان چیزے
آلوده گردد

(لَطِيخ) کسکین گول

(ف) لَطَخَه وبه لَطْخًا) بالفتح
آلود آنرا* ولُطِخَ بشَرٍّ) مجهولا در
بدی و تباہے افکنده شد و بعض
العرب تقول لطخه بید ه اذا
ضربه مثل لطحه

(تَلْطِيخ) جا بجا آلودن چیزیرا

(تَلَطُّخ) آلوده شدن

ل ط س

(لَطْس) بالفتح کوفتن و سپردن
سخت و چیزی را بچیزے پهن
زدن و سنگ و جز آن ندا ختن
و طپانچه زدن و سنگ را بسنگ
زدن والفعل من نصر

(مِلْطَس) کمنبر میتین سطبر و بزرگ
که بدان سنگ شکنند و سنگ
که بوے خسته خرما کوبند مِلْطَاس
مثله فیهما مَلَاطِس جمع
و سپیل شتر و سم اسپ شوخ
گرفته سخت شده

(مَوْجٌ مُتَلَاطِسٌ) موج طپانچه
زدن پے در پے

ل ط ط

(لَطّ) بالفتح حمیل و گردن بند از
دانهای حنظل رنگ کرده یقال
رایتُ فی عنقها لطا حسنا لِطَاط
ککتاب جمع

(لَطَاطِ) کقطام خشک سال سخت
که در آن دهش و عطا یک جاے
فراموش کنند

(لِطَاط) ککتاب کرانه سر کوه
برآمده

(لَاطّ) مرد پلید ولاطٌّ مُلِطّ آنکه
خود خبیث باشد و یارانش نیز
خبیث

(اَلَطّ) مرد دندان افتاده و کرم
خورده دندان

(لِطْلِط) کزبرج سطبر و بزرگ
دندان و ناقه کلان سال کندهٔ

بی دندان

(مِلْطَاط) بالکسر دستاس و آسیای دیگ افزار سای و کرانهٔ رود و باره و کرانهٔ دریا و ساحل آن و قول ابن مسعود رضی الله تعالی عنه هٰذا الملطاط طریق بقیة المومنین هُرَّابًا من الدجال یعنی به شاطی الفرات و کرانه سر کوه بلند بر آمده و جانب آن و راه پیدا یا سپرده و چوب نان تنک و مالهٔ گلکاران و شکستگی سر تا پوست تنک سر رسیده یا شکستگی که تا دماغ رسد مِلْطَاة و مِلْطَاء و مِلْطَی) کمبرین مثله و شدیدی و راز سیانه سر که بکرانه چیزی ماند و کرانه سر یا همه سر یا پوست آن یا بر پاره از سر

(ض) لَطَّ بالامر لَطًّا) بالفتح چسپیدن و لازم گرفتن وی * وَلَطَّ عَلَیْهِ) پنهان کرد * وَلَطَّ عَنْهُ الْخَبَر) پوشیده داشت * و نیز لَطّ) بند کردن در را چسپانیدن چیزی را و انکار کردن حق کسی را یقال لَطَطْتُ حَقَّهٗ و عنهٗ ای جحدته و دم میان ران او ردن در گوشت دویدن و پرهٔ فرو بستن

والفعل من نصر

(س) لَطِطَ لَطَطًا) محرکه افتادن دندانهای او * و نیز لَطَط) خورده شدن دندان و ماندن بیخهایش و منکر شدن حق کسی یقال مالك تُعینه علی لَطِطِه

(مِلَطّ) کمقر آنکه یاران خبیث دارد

(اَلْطَاط) پنهان داشتن و منکر شدن حق کسی را و بزمین چسپانیدن گوش را و باز ماندن غریم از حق و یاری دادن بر انکار و بر انکار داشتن و سخت خصومت شدن

(اِلْتِطَاط) آلوده شدن بمشک و پوشیده شدن زن و پوشیدن چیزی را

(تَلَطِّی) منکر شدن حق کسی را والیاء بدل من الطاء الاخیرة لاستثقالهم اجتماع ثلث طاءات

ل ط ع

(لَطَع) بالفتح کام دهان و زیر نخ مردم اَلْطَاع جمع

(اَلْطَع) مردیکه دندان فرو ریخته که بیخش باقی مانده لَطْعَاء مؤنث * و نیز لَطْعَاء) زن که فرج او کم گوشت یا خشک یا خرد باشد

(رجلٌ لَطَّاعٌ) کننده آنکه بمکد انگشتان را و بلیسد وقت خوردن

(تَلَطُّع) آنکه بیخ تر دندان ریخته از پیری

(ف) لَطَعَه بالعصا لَطْعًا) بالفتح بچوب دستی زد او را * و لَطَعَ اِصْبَعَهٗ) بمزد * و نیز لَطْع) لیسیدن و پیش پای بر سپس کسی زدن و محو کردن نام کسی را و ثابت کردن آن از لغات اضداد است و برچسپیدن طپانچه زدن و بر هدف رسانیدن تیر و همه آب چاه خشک شدن

(س) لَطِعَه لَطَعًا) بالفتح لیسید و پیش پای بر سپس وی زد * و نیز لَطَع) محرکه سپیدی درون لبها و آن بیشتر در سیاهان باشد از مردم یا باریکی لب یا ریختن دندان مردم چنانکه بیخها ماند و کمی گوشت کس زن

(تَلَطُّع) دندان ریختن بیشتر از پیری

(اِلْتِطَاع) لیسیدن و همه آب حوض را خوردن

ل ط ف

(لُطْف) بالضم نرمی در کار کردن * و لُطْف از خدای توفیق و عصمت و رحمت و رفق که بر بندگان مبذول دارد

(لَطَف) بالتحریک نرمی و توفیق خدای اسم است الطاف را و اندک از طعام و جز آن

(لَطَفَة) بالتحریک هدیه یقال جاءتنا لَطَفَة من فلان

(لَطِیف) کامیر باریک ریزه و سخنی غامض که معنیش مخفی و پوشیده باشد * و نیز لَطِیف) یکی از نامهای باریتعالی یعنی مهربان رسانندهٔ نیکیها و منافع بر بندگان خود برفق و لطف یا دانای خفایای امور و دقایق کارها

ج ۴

(لَطْفَان) کسکران نیکوئی کننده

(لَوَاطِف) استخوانهای پهلوی نزدیک سینه

(ن) لَطَفَ لُطْفًا) بالضم نرمی نمود و نزدیک شد * و لَطَفَ الله لك) رسانید خدای مطلوب و مرام ترا بلطف

(ك لَطَفَ لَطْفًا) بالفتح ولَطَافَةً گذاشته ریزه وخرد شد و باریک گشت

(اِلْطَاف) نرمی ونیکوئی کردن یقال الطفه بکذا ای بَرَّهُ بِهٖ * ونره کشتن را در کس ناقه کردن چون او نتواند وچسپانیدن چیزی را بر پهلو وجنب خود

(مُلَاطَفَة) نیکوئی کردن ونرمی نمودن باهم

(تَلَطُّف) بر یکدیگر نرمی کردن

(تَلَاطُف) باهم نرمی کردن

(اِسْتِلْطَاف) چسپانیدن چیزی را بر بازو وجنب خود و در کردن کشتن نره را در کس ناقه بی اعانت دیگری ج ۴

ل ط م

(لَطْم) بالفتح طپانچه زدن بر رخسار و بر اندام ومنه المثل لَوْ ذَاتُ سِوَارٍ لَطَمَتْنِی قالته امرأة لطمها امرأة غیر کفوها و بر چسپانیدن والفعل من ضرب وسپید روی شدن اسپ یستعمل مجهولا یقال لُطِمَ الفرس

(لَطِیم) کامیر اسپ سپید رخسار ویک روی سپید لُطُم ککتب جمع واسپ سپیدران ومشک وعنبر خوشبوی که بر مابین چشم وگوش مالند و بی پدر وآنکه پدر و مادرش مرده باشند وعجمی مادر مرده وشتر بچه سهیل دیده گویند که چون سهیل بر آید شتربانان گوش شتر بچه گرفته روی او بسوی سهیل کنند وگویند اتری سُهَیْلًا وَاللّٰهِ لَا تَذُوقُ بعد قطرة لبن پس آن طپانچه بر رخ او میزنند ومیگذارد بعد از آن بستان ناقه ببندند تا شیر نکند ونام کشتنی از شتر واسپ ربیعه بن مُکَدَّم واسپ فُضَالَه بن هند غاضری * لَطِیْم لَطِیْم کلمه است که بدان بزان را بدوشیدن خوانند

(لَطِیمَة) کسفینة مشک وطبله مشک یا بازار عطاران وستور که بار وی رخت عطر وبزازی بر داشته باشد

(لَاطِم) نامردی

(مَلْطَم) کمقعد رخسار * وهُمَا مَلْطَمَان

(مِلْطَم) کمنبر ادیم که زیر جامه دان گسترند تا گرد آلود نگردد

(مَلْطُوم) طپانچه زده ولقب عمرو بن عامر ازدی بدان جهت که پسرش بروی بامتثال امر او در حضور عماید و وجوه کهلان وخزان طپانچه زد

(مُلَطَّم) کمعظم ناکس مرد مظلوم شد وللمبالغة * وخد مُلَطَّم رخسار سپید

(تَلْطِیم) مهر کردن کتاب ونیک طپانچه زدن

(مُلَاطِم) للفاعل از اعلام است

(مُلَاطَمَة ولِطَام) بالکسر طپانچه زدن یکدیگر را

(تَلَطُّم) خاکستر گون وتیره رنگ شدن روی

(تَلَاطُم) باهم طپانچه زدن

(اِلْتِطَام) برهم زدن موج

(اِسْتِلْطَام) طپانچه زدن خواستن

ل ط و

(ن لَطَا لَطْوًا) بالفتح پناه برد بسنگ یا بغار

ل ط ي

(لَطَاة) بالفتح زمین وجای پیشانی یا میانه پیشانی وزدان که نزدیک باشند از تو وگرانی یقال اَلْقَی بَلَطَاتِهٖ ای بثقله * ودائرة اللطاة گردش موی که بر پیشانی اسپ خزان باشد

(مِلْطَی) کمنبر شکستگی سر که تا پوست تنک سر رسد مِلْطَاة بالتاء مثله

(ف لَطَی لَطْیًا) بالفتح بزمین چسپید

(س لَطِیَنِی لَطًی) محرکة گران گردانید مرا * ولَطِیتُهُ بکذا گمان بردم که نزد یکش چنان است

(مُلْطِیَة) کمحسنة شکستگی سر بپوست تنک سر رسیده

(تَلَطِّی علی العدو) انتظار غفلت دشمن کرد یا نزد آنها پنهانی بود و او را پس گرفت از مال آنها و سبقت نمود

باب اللام فصل الظاء

ل ظ ء

(لَظَاء) محرکة چیزی اندک یقال ماترکت عنده الّا لَظَأً ای قلیلا

ل ظ ظ

(لَظّ) بالفتح مرد دشوار خوی درشت سخت گیر * ونیز (لَظّ) لازم بودن چیزی را ویدی با لبار وستیهیدن لَظِیظ کامیر مثله وراندن والفعل

من نصر

(لَظْلَاظ) بالفتح مرد دشوارخوی سختی کننده * ویَوْمٌ لَظْلَاظٌ) روز گرم

(لَظْلَظَة) جنبیدن وسر جنبانیدن مار از شدت خشم

(مِلِظَّة) بکسر اللام نامه

(اِلْظَاظ) لازم بودن چیزی را صلة بالباء وبداومت کردن ومقیم بودن بجای وپیوسته ماریدن باران وستیهیدن رجلٌ مِلَظٌّ نعت است از آن قال ابن مسعود رضی الله عنه اَلِظُّوا فی الدعاء بیاذا الجلال والاکرام ای الزموا ذلك

(تَلَظْلُظ) جنبیدن مار وجنبانیدن آن سر خود را از شدت خشم

(مِلْظَاظ) بالکسر سخت ستیهنده

(تَلَاظّ) بر یکدیگر حمله آوردن

ل ظ ه

(لَظْه) بالفتح لطپانچه زدن والفعل من فتح

ل ظ ي

(لَظًى) محرکة آتش یا زبانهٔ آن ومعرفة دوزخ * وذو لظی اسم موضعی است

(س) لَظِیَتِ النَّارُ (لَظًی) محرکة زبانه زد آتش

(تَلْظِیَة) افروختن آتش را چندانکه زبانه زند

(تَلَظِّی) زبانه زدن آتش

(اِلْتِظَاء) زبانه زدن وبرافروخته شدن آتش

باب اللام فصل العین

ل ع ب

(لَعْب) بالفتح بازی

(لَعْبَة) بالفتح داری است شبیه به سورنجان فربه کمی بدن نعتة بربریة

(لِعْبَة) بالکسر نوعی از بازی

(لُعْبَة) بالضم هیکری نگاشته یا عام است وبازیچه همچو شطرنج وجز آن یقال اُقْعُدْ حَتّٰی اَفْرُغَ من هذه اللُّعْبَة بضم اللام وفتحها وقال ثعلب بفتح اللام اجود لانه اراد المرّة الواحدة من اللَّعِب کو ل بچه ذکه بدان نسوس کنند وآن بازیچه

(لَعِب) ککتف بازی وبازی گر

لِعْب بالکسر ولُعَبَة کهمزة مثله

(لُعَاب) کغراب آب دهن که روان باشد یقال تکلم حتی سال لعابه * ولُعَابُ النَّحْلِ) انگبین * ولُعَابُ الشَّمْسِ) آنچه از بالا فرود آید مانند خانهٔ عنکبوت در شدت گرما وسراب

(لَعُوب) کصبور زن بازی گر وزن نیکو کرشمه نیکو نازه ومعرفة از اعلام زنان است

(لَعْبَاء) کصحراء موضعی است سنگناک ودر حرم بنی عوال وشوره زاری است در بحرین از آن جاست کِلَابُ لَعْبَانِیَّة) وزمینی است بیمن

(لَعَّاب) ککتان اسپی است

(اُلْعُبَان) بضم الهمزة والعین مرد بسیار بازی گر

(اُلْعُوبَة) کاعجوبة زن بازی گر وبازیچه یقال بینهم اُلْعُوبَة

(تِلْعَاب وتِلْعَابَة) بکسر الفوقیة وبفتح فیهما مرد بسیار بازیگر تِلْعِیبَة بالکسر وتِلِعَّاب وتِلِعَّابَة بکسرتین وشد فیهما مثله

(مَلْعَب) کمقعد بازیگاه

(مُلَاعِبُ الرِّیح) نوروهای باد

(مِلْعَبَة) کمکنسة نوعی از جامه بی آستین که کودکان بدان بازی کنند

(ثَغْرٌ مَلْعُوبٌ) دندان با لعاب

(لَعِبَ لَعِبًا) بالفتح والکسر ولِعْبًا ککتف وتَلْعَابًا بفتح الفوقیة بازی کرد

(ف س) لَعَبَ الصَّبِیُّ لَعْبًا) محرکة رفت آب از دهن وی

(مُلْعِبَة) کمحسنة جامه است یعنی آستین که طفلان بدان بازی کنند

(اِلْعَاب) بر بازی انگیختن یقال اَلْعَبَ المرأة ای جعلها تلعب معه یا آوردن چیزی که بدان بازی ج ۴

کنند ولعاب رفتن از دهن ولعاب ناک شدن دهان

(تَلْعِیب) بازی کردن

(مُلَاعِبُ ظِلِّهِ) مرغیست که آن را خاطف ظله نیز گویند * مُلَاعِبُ الاسنة) بالضم عامر بن مالک وعبد الله بن حصین حارثی واوس بن مالک جرمی وکذا مُلَاعِبُ الرماح دلاوری بود

(مُلَاعَبَة) بازی کردن باهم وبازی کردن بازن

(تَلَعُّب) بسیار بازی کردن یقال

تلعّب به ای مرّة بعد اخری
(تلاعُب) بازی کردن
(استِلعاب) غوره مانندی
برآوردن خرابن بعد درودن
خرما و نیز بازی کردن خواستن

ل ع ث

(اَلعَث) کاحمد آهسته و گران
سنگ
(س) لَعِث لَعَثاً) بالتحریک
العث گردید

ل ع ث م

(لَعثَمَ فی الامر لَعثَمَةً) درنگ ج ۴
کرد و توقف نمود یا بسپاسگی رفت
درنگ نگریست و تامل کرد
(تَلَعثُم) بمعنی لعثمة است در همه
معانی یقال دعوته فما تلعثم وفی
الحدیث ما احد عرضت علیه
الاسلام الا کانت له عنده کبوة
غیر ابی بکر فانه لم یتلعثم

ل ع ج

(هَویً لاعِجٌ) عشق سوزان
و مولم
(ف) لَعَجَ الامر فی الصدر (
لَعجاً) بالفتح خلیده و گذشت در
سینه وی و خلو کردن * و نیز لعج)
پوست سوختن و سوختن حب
کسی را و دردناک کردن اندام را
(الّعاج) آتش افروختن در هیزم
(مُلاعَجَة) دشوار شدن کار
بر کسی
(مُتَلَعِّجَة) للفاعل زن بسیار
شهوت جوشان گرم کس
(تَلَعُّج) تیز شهوت شدن زن
(الِتعاج) آفته و بی آرام گردیدن
از اندوه و غم و حزن

ل ع ذ م

(لَعذَمِیّ) بالفتح مشددة الیاء
حریص آزمند
(لَعذَمَة) درنگ کردن و توقف
در زدن یا بسپاسگی رفتن
و تامل کردن
(تَلَعذُم) خوردن یقال ما تلعذمنا
شیئاً ای ما اکلناه

ل ع ز

(ف) لَعَزَ المرأة لَعزاً) بالفتح
گائیدن زن را * و لعزت الناقة
فصیلها) لیسید ناقه بچه خود را

ل ع س

(اَلعَس) بالفتح موضعی است *
و نیز لعس) گزیدن به دندان و
الفعل من فتح
(لَعَس) محرکة سرخی لب که بسیاهی
زند و سیاهی لب که نیکو نماید
و سرخ سیاهی آمیز شدن
والفعل من سمع
(اَلعَس) مرد که رنگ لبش
بسیاهی زند لُعس بالضم جمع
و موضعی است * و نبات اَلعَس)
گیاهیست که بسیاهی زند از انبوهی
و بسیاری
(لَعساء) کصحرا مونث اَلعَس
است لُعس بالضم جمع * و شَفَةٌ
لَعساء) لب مایل بسیاهی * و جاریة
لَعساء) دختر بنهایت سرخ رنگ
که اندکی بسیاهی زند
(لَعُوس) کصبور چیزی اندک
یقال ما ذقت لَعُوساً ای شیئاً
(لَعوَس) کجدول گرگ و مرد
سبک خوار و حریص
(لِعسان) بالکسر جائی است
(مُتَلَعِّس) للفاعل مرد سخت
خوار و بسیار خوار
(تَلَعُّس) بسیار خوردن

ل ع ص

(لَعَص) محرکة دشواری نیک
آزمندی و حرص بر خور و نوش
(تَلَعُّص) تنگ گرفتن بر کسی و
دشوار کردن یقال تلعّص علینا
ان تعسّر

ل ع ض

(لَعوَض) کجدول شغال
(ف) لَعَضَه بلسانه لَعضاً)
بالفتح بزبان گرفت آنرا

ل ع ط

(لَعط) بالفتح خطی که شتربان
بر روی کشند العاط جمع
(لُعط) بالضم پهلوی دیوار و کوه
که بمقابلش روند و گذر کنند *
و اسامة بن لُعط) هذلی است
(لُعطة) بالضم تیرانداز و تبسم
زخم رسانی اسم مصدر است و
سیاهی کردن گوسپند و گردن
بند با سیاهی که بدان زنان
بر روی خط کشند و سیاهی سرخی
آمیز روی چرغ و سیاهی کردن
و خطی است سیاه که زنان بر روی
کشند
(اَمرٌ لاعِطاً) مقابل پهلوی دیوار
و کوه گذشت
(لَعطاء) کصحرا گوسپند سیاه

کردن

(لعوط) کجرول نام مردیست

(ملعط) کمقعد چراگاه که گیاهش سترلیسیده باشد یا چراگاه نزدیک که گرداگرد سرها باشد

(ف، لعطه لعطاً) بالفتح بر پهنای گردنش داغ کرد* ولعط فلاناً بحقه) تمام خواست و نگاه داشت* ولعطه بسهم) تیر انداخت بروی* ولعط بعین) چشم زخم رسانید* ونیز لعط) شتافتن و چریدن ستور

ل ع ظ

(ملعظة) کمعظمة دختر فربه دراز شده

ل ع ع

(لع) بالفتح مرد حریص تیز و مخففه بمعنی لعا وهی کلمة یقال للعاثر اذا دعی له بالانتعاش

(لعة) بالفتح زن بارسا ملیحه

(لعیعة) کسفینة نان گاورس

(لعاعة) کجبانة آنکه بتکلف الحان از دانا و رستی و صواب قیل من غیر صوت

(لعاع) کغراب گیاهی نازک در اول رستن

(لعاعة) کثمامة کاسنی وارزانی سال و این جهان بدان جهت که زود تر رود و زائل شود و یک آشام شراب و گیاه سبک ستور چریده باشد یا نه وفی الحدیث اوجدتم یا معشر الانصار علی لعاعة من الدنیا اعطیتها المولفة قلوبهم

(لعلع) کجعفر سراب و کوهی است و یونث و گرگ و موضعی و آبی در بادیه و درختی است حجازی و نام مردی* ونیز لعلع) بسکون الاخر بمعنی لعا است

(لعلاع) بالفتح بددل

(لعلعة) شکستن استخوان و مانند آن و درخشیدن سراب و اندوهمند شدن از گرسنگی وطپیدن و بی آرامی کردن از هر چیزی

(الالعاع) گیاه لعاع رویانیدن زمین

(عسل متلع) للفاعل انگبین که بر داشتن واز گردد

(تلعی) برچیدن گیاه لعاع را وعلف و گیاه سبک وچریدن آن اصله تلعع کره توالی ثلث عینات فابدلوا من الاخیرة یاءً

(عسل متلعلع) للفاعل انگبین که دراز شود وقت برداشتن

(تلعلع) شکسته شدن و شکسته شدن استخوان وغلطیدن از گرسنگی و بی آرامی کردن و چشم سیاه شدن از گرسنگی وجز آن و زبان بیرون کردن سگ از تشنگی و درخشیدن سراب و سست بتیاب شدن از بیماری و سختی و لعلع گفتن

ل ع ف

(الالعاف) بزبان خون لیسیدن شیر و شتر یا گران بار و نرم رفتن یا آماده شدن آن بگرفتن سر کسی یا خشم گرفتن یا بار بار نگریستن و چشم پوشیدن آن یقال الْعف الاسد اذا نظر ثم اغضی ثم نظر

(تلعف) آماده شدن شیر یا شتر بگرفتن سرکشی

ل ع ق

(لعقة) بالفتح یکبار لیسیدن اندک هر چه باشد یقال فی الارض لعقة من ربیع ای قلیل من الرطب

(لعقة) بالضم آنچه در کبچه و ملعقة برداشته شود

(لعقة الدم) محرکة لقب عبد الدار و لقب مخزوم و عدی و سهم وجمح بدان جهت که باهم سوگند خوردند پس آن شتری کشته خونش را لیسیدند یا دست خود را بخویش فرو بردند

(رجل وعق لعق) ککتف مرد نیک آزمند

(لعاق) کغراب آنچه در دهان بماند پس از لیسیدن چیزی

(لعوق) کصبور لیسیدنی و داروی لیسیدنی

(لعوقة) بالضم شتابی و سبکی در کار

(لعوق) کجرول کم خورد

(ملعقة) کبچه و آنچه بوی لیسند ملاعق جمع

(س، لعقه لعقاً) بالفتح ولعقة بالفتح والضم لیسید آنرا* ولعق فلان اصبعه) بمرد وهو کنایة عنه

(التعق لونه التعاقاً) مجهولا بر گردید رنگ او و متغیر شد

ل ع ق ط

(لعقط) کزبرج زن بدزبان

ل ع ل

(لعل) محرکة و شد الاخیر و سکونها

ج ۴

گر دکاش وآن کلمه است جهت
امید و ترس و شک و اصل لعلّ
ولام زاید است وهمچنین است عَلَّ
وعَنَّ وغَنَّ بالمهملة والمعجمة وأَنَّ
ولَاءَنَّ ولَوانَّ ورَعَلَّ ولَعَنَّ ورَعَنَّ و
لَغَنَّ ورَغَنَّ یقال علّی أفعل وعلّی و
لَعَلّی ولعلّنی ولعنّی وعلی هذا القیاس

ل ع ل م

(تَلَعْلَمَ فِي أَمْرِه) درنگ کرد در
کار و توقف نمود

ل ع م

(لَعَم) محرکة لعاب دهن

ل ع م ظ

(لعمظ) کجعفر آزمند و آزوند
گوشت لُعْمُوظ کعصفور ولُعْمُوظة
بالتاء مثله لَعَامِظَة ولَعَامِيظ
بفتحهما جمع * ونیز لُعْمُوظ)
ناخوانده در مهمانی آینده
(لَعْمَظَة) گوشت بدندان کندن
از استخوان لِعْمَاظ بالکسر مثله
(لِعْمَاظ) کقرطاس مرد لافی

ل ع ن

(اللَّعْنَة) بالفتح راندگی اسم است
لعن را قال الله تعالی ألا لعنة الله
عَلَی الظالمین لِعَان ککتاب لَعَنَات ج ۴
جمع
(لُعْنَة) بالضم آنکه بسیار لعنت کنند
بروی
(لُعَنَة) کهمزة بسیار لعنت کننده
مردم را لُعَن کصرد جمع
(لَاعِن) دور کننده و دشنام
دهنده و دعای بد کننده
(لَعِین) کامیر رانده ولعنت کرده شده
مذکر ومؤنث درروی یکسان است
یقال رجل لَعِینٌ وامرأة لَعِینٌ
اما هرگاه موصوف مذکور نباشد در
مؤنث لعینة بتای تانیث آید * و
نیز لَعِین) آنکه هر کس او را لعنت کند
و دیو سرکش و مردود و مسخ
کرده دیگر و دشنام داده شده
و ترس و خوسه که بپالیز ها بشکل
مردم برپا سازند جهت گریختن
سباع و وحش و در بلا افتاده
خوار شده ولعین منقری ابو اکیدر
مَنَازِل بن زَمْعَة شاعری است
(لِعَان) ککتاب راندگی اسم است
لَعَانِیَة) ککراهیة مثله
(مَلْعَنَة) کمقعدة راه کوفته و پلیدی
وحدث مَلَاعِن جمع ومنزل مردم
و سبب لعنت و فی الحدیث اتقوا
المَلَاعِن أي ما یوجب اللعن * و
نیز مَلَاعِن) جایهای قضای حاجت
(مَلْعُون) رانده و دور کرده از
نیکی و رحمت مَلَاعِین جمع
(ف) لَعَنَهُ لَعْنًا) بالفتح راند آنرا
و دور کرد از نیکی و رحمت و در
دعای گویند أَبَیْتَ اللَّعْن وگاهی
در مدح آرند یعنی انکار کردی وردن
چیزی را که بر آن لعنت کنند
ترا
(مُلَعَّن) کمعظم آنکه هر کس براند
آنرا
(تَلْعِین) در شکنجه کشیدن و باز
داشتن
(مُلَاعَنَة) بر یکدیگر لعنت خواندن
شوی و زن لِعَان بالکسر مثله * ونیز
لِعَان) حکم کردن یقال لَاعَنَ
الحاکم بینهما لِعَانًا إذا حکم
(تَلَاعُن) همدیگر را دشنام دادن
و بی باکی نمودن باهم و بر یکدیگر
لعنت خواندن منه الحدیث
المتلاعنان لا یجتمعان وقال
ابو حنیفة ومحمد اذا اکذب نفسه
وحدّ جاز ان یجتمعا بنکاح جدید
(الْتِعَان) انصاف نمودن در دعا
بر خود * ونیز الْتِعَان) بر یکدیگر
لعنت خواندن

ل ع و

(لَعْو) بالفتح بدخوی و فسرده تا
بی مروت و نیک آزمند و حریص و
مرد تیز شهوت لَعْوَة مؤنث لِعَاء
ککتاب جمع
(کَلْبَةٌ لَعْوَةٌ وذئبةٌ لَعْوَةٌ) ای
حریصة * ونیز لَعْوَة) سگ ماده و
سیاهی گرداگرد سر پستان وبضم و
قومی از عرب * وذو لَعْوَة) پادشاهی
است از پادشاهان حمیر ونیز نام
مردی * ولَعْوَةُ الجُوع) تیزی و
شدت گرسنگی
(لَعِیّ) اگرچه نیک آزمند و تیز شهوت
ویقال للعاثر لَعًا لَكَ إذا دعا له بالانتعاش
(لَعَاة) بالتاء سگ ماده
(لَاعِی) بد دل و بیمناک که ادنی
چیزی در فزع آرد او را ولیسنده
یقال مابها لَاعِی قَرْو أي من
یلحس عسًّا معناه مابها احد
(لَاعِیَة) نوعی از درختان کوهی
شیر دار گلش زرد هرگاه از شیر آن
در حوض ماهی افتد بمیراند وعرق
برگ کوفته آن سخت مسهل و

شیر من نیز مسهل قوی و نیز بلغم و صفرا را
بقی بیرون کند
(اَلْعَاء) بالفتح ممدوداً استخوانهای
انگشتان
(تَلَعِّی) فرو خفتن و گره بستن
انگبین و سپیدن یقال تلعّی العسلُ
اذا تعقّد و تلعّاه اذا لعقه و گیاه
لعاع چیدن یقال خرجنا نتلعّی ای
نأخُذُ اللُّعاع وهوا ول نبت خرج

باب اللام فصل الغین

ل غ ب

(لَغْب) بالفتح گوشت پاره میان
دندان پیشین و پر تباه زر و ریزه
مرغ و سخن تباه و مرد سست گول
و تیر بیچکاره نیکو نا تراشیده *
(رِیشٌ لَغْبٌ) مجهولاً مانند تا بطّ شرّا
لغب برا دروی و حرّک عینه الکمیت
لاجل حرف الحلق مثل نهْر و نهَرا
وهی ریشُ لَغْبٍ بالاضافة
(لَغَب) محرکة موی گردن یقال
اَخَذَ بِلَغَبِ رَقَبَتِهِ یعنی
دریافت آنرا
(لاغِب) مرد سست و ضعیف
(لَغِیب) کامیر پر تباه شده
(لُغَاب) کغراب تیر بیچکاره

تباه نیکو نا تراشیده و پرهای
زر و ریزه مرغ
(لُغَابَة) کثمامة کولی و سستی
لُغُوبَة) بالضم مثله
(لَغُوب) کصبور مرد سست گول
(ف س ك) لَغَبَ لَغْبًا) بالفتح
ولُغُوبًا) بالضم و بالفتح سخت مانده
گردید کرم عن اللّحیانیّ وسمع لغةٌ
ضعیفةٌ
(ف) لَغَبَ القومَ لَغْبًا) بالفتح خبر
دروغ پیدا کرد نزد ایشان *
ولَغَبَ علیهم) تباهی انداخت
میان ایشان و لَغَبَ الکلب)
بزبان آب خورد از خنور
(اِلْغَاب) سخت مانده کردن و
پر تباه و بیچکاره بر تیر چسپانیدن
و رنج رسانیدن کسی را
(تَلْغِیب) سخت مانده گردانیدن
(تَلَغُّب) مانده گردانیدن و دور
دراز راندن

ل غ ث

(لَغِیث) کامیر آنچه زهر آمیخته
جهت شکار کرگس گسترند و گندم
جو آمیخته

ل غ ث ن

(لُغْنُون) کعصفور اندرون بینی
و بن آن لَغَانِین جمع و ناحیه است
او هی تصحیف لُغْنُون بالنون

ل غ د

(لُغْد) بالضم گوشت کرانه گردن
و گوشت پاره در گلوی یا گوشت
پاره اندرون گوش گویا آن زاید
است یا گوشت در پایان دهن
بسوی حلق اَلْغَاد جمع یا منتهای
نرمه گوش بطرف پایین
(لُغْدَة) بالضم نام ادیبی است
نحوی اصبهانی
(لُغْدُود) کعصفور گوشت کرانه
گردن لِغْدِیسد بالکسر کذلک
لَغَادِیسد جمع
(ف) لَغَدَ الابِلَ لَغْدًا) بالفتح
برگردانید آنرا برجاده لَغَدًا ذنه)
دراز کشید تا راست شود * ولَغَدَ
فلانًا عن حاجته) باز داشت
از آن
(مُلَاغَدَة) دست گرفتن و
باز داشتن کسی را از آنچه که خواهد
(مُتَلَغِّد) للفاعل سخت خشمناک
یقال جاءَ فلانٌ مُتَلَغِّدًا
(اِلْتِغَاد) باز داشتن کسی را از

خواسته وی و دست کسی گرفتن

ل غ ذ م

(لَغْذَمِیّ) بالذال المعجمة و بالفتح
نیسو یا بسیار خوار
(مُتَلَغْذِم) بکسر الذال بسیار خوار

ل غ ز

(لَغْز) بالفتح برگردانیدن چیزی را
از وجه آن والفعل من نصر
(لُغْز) بالضم چیستان لُغُز بضمتین و
بالتحریک و کسر و مثله اَلْغَاز جمع هر
چهار و سوراخ کلاکموش و سوسمار
و موش و بفتح لَغَز کسر و مثله * و نیز
اَلْغَاز) راهی کج پیچیده شبیه که
بربرونده دشوار باشد تشبیهًا بجحر
الیربوع والاصل فیها ان الیربوع
یحفر بین النافقاء والقاصعاء
مستقیمًا الی اسفل ثم یعدل
عن یمینه وشماله عروضًا
یعترضها فیخفی مکانه ج ۳
(ابن اَلْغَز) کاحمد مردی است
اسمه سَعْد او عُرْوَة او الحارث
منه المثل انکح من ابن الغز اصله انّه
کان ابزَنکا حاستلقی ثم ینعظ فیجیءُ
الفصیل فیحتکّ بذکره یظنّه الجذل
المنصوب لیحتکّ به الجربی

(رجل لَغَّازٌ) کشدا و نیک نمیبت کننده مردم را
(اللُّغَيْزاء) کحمیراء چیستان لُغَيْزِي کسمیهی مثله
(اللُّغُوزَة) کاعجوبة چیستان
(اِلْغَاز) چیستان گفتن وسخن سربسته آوردن یقال اَلْغَزَ كَلَامَهُ وفيه اَلْغَزَ اي عمّي مُرَادَه

ل غ س

(لَغْوَس) کجرول گرگ ومرد سبک حیست درخوردن وآزمند ودزد بسیار فریبنده بلید طبع وگیاهے است که ستور چرد آنرا وگیاه سبک وتنک ونهال که به جنبد از نرمے وتازگے ج ۴
(اَلْغَوسَة) کدحرجة خبر که حقیقتش معلوم نشود یقال هو لَغْوَسَةٌ من خَبَرٍ اذا لم يَتَحَقَّقْ شَيْئًا منه
(مُلَغْوَس) کمسرہد بیه خام

ل غ ط

(لَغَط) بالتحریک وبفتح بانگ وخروش باآوازهای مبهم که فهمیده نشود اَلْغَاط جمع وبالفتح صحن میش درخانه
(لُغَاط) کغراب کوهی است وآبی
(ف لَغَطُوا لَغْطًا) بالفتح وبحیرک بانگ وفریاد کردند* ولَغَطَ الحمام والقطا لَغْطًا ولَغِيطًا کامیر بانگ کرد کبوتر وسنگ خوار
(اِلْغَاط) بانگ کردن وخروشیدن وآواز جوش برآوردن تیر یاانداختن سنگ نفسان در آن
(تَلْغِيط) بانگ وفریاد کردن وخروشیدن

ل غ غ

(لَغْلَغ) کجعفر مرغے است غیر لکلک
(لَغْلَغَة) نیک تر کردن اشکنه را * ونیز لَغْلَغَة اشکستگی زبان یقال في كَلَامِهِ لَغْلَغَةٌ اي عُجْمَةٌ وجَلْجَلَةٌ

ل غ ف

(لُغْفَة) بالضم لقمه
(لَغِيف) کامیر آنکه هم طعام دزدان باشد وجامه ایشان رانگهدارد ودزدی نکند باایشان ونیز خاصّه مرد ونیت وبهانے اولَغَفَا جمع
(لِغِيفَة) کسفینة تباجه که حلوائے است
(مَلْغَفَة) کمقعدة گروه دزدان بے ننگ وبے شرم وبے حمیت
(س لَغِفَ الاِدَامَ لَغَفًا) محرکة فروبردنان خورش را ولقمه ساخت
(اِلْغَاف) بزبان خون لیسیدن شیرو ماده شدن آن گرفتن سر کسے وشتافتن وبدمعاملگی کردن وستم نمودن ولقمه فروخورانیدن ولغیف دزدان گردیدن
(مُلَاغَفَة) دریافتن ورسیدن کسے را وبوسه دادن زن را
(تَلَغُّف) آماده گرفتن سر کسے شدن شیر وشتر

ل غ م

(لَغَم) محرکة بوے خوش اندک وناے زبان ورگهای آن * ونیز لَغَم سخت تفتگے وبی آرامی
(لُغَام) کغراب کفک وهان شتر
(لَغْمَاء) کصحراء گوسپند سپید روے
(مَلَاغِم) بالفتح گرداگرد دورون دهان لم يَسْمَع لها بواحدة
(ف لَغَمَ الجَمَلُ لَغْمًا) بالفتح کفک انداخت شتر از دهن * و لَغَمَ فُلَانٌ خبرداد از خبرے که یقین آن ندارد
(تَلَغُّم) خوشبوی آلودن دهن وملاغم خنبانیدن وقت سخن گفتن یقال تَلَغَّمَ بِالكَلَامِ اِذَا حَرَّكَ مَلَاغِمَهُ به

ل غ ن

(لَغَن) بالفتح خرسندی ونشاط جوانے
(لُغْن) بالضم کرکرانک نزدیک گوش وگوشت کرانه گوش وگردن * ونیز لُغْن دروغ یقال جِئْتَ بِلُغْنِ غَيْرِكَ اذا انكرت مَا تَكَلَّمَ بِهِ مِنَ اللُّغَةِ
(لَغَنَّك) بمعنی لعلک درلغت بنی تمیم
(لُغْنُون) کعصفور گوشت پارهٔ گردن لَغَانِين جمع واندرون بینے ودهن آن
(اِلْغِينَان) دراز ودرهم پیچیده شدن گیاه

ل غ و

(لَغْو) بالفتح سخن بیهوده وهیچکاره از هر چیزے وخطا وآنچه در حساب وشمار نیاید از شتر بچه وگوسپند

ریزه که در دیت داده شود بسبب حقارت و خردی وی لغی کحی مثله فی لکل وکناه منه قوله تعالی لَا یُؤَاخِذُکُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي أَیْمَانِکُمْ أي بالاثم فی الحلف اذا کفرتم او بما لا یعقد علیه القلب هو کقولک بلی والله لا والله

(لُغَة) کثبة آوازها که بدان هر قوم مقصد و غرض خود بیان نمایند اصلها لُغْوٌ و لُغْیٌ والهاء عوض لُغَاتٌ و لُغُونٌ و لُغًی کهدی جمع وقال بعضهم سمعت لُغَاتَهم بالنصب تشبیها بالتاء التی توقف علیها بالهاء لُغَوِيّ بضم لام وفتح غین منسوب بوی

(کلمة لاغیة) سخن بد و فاحش و بیهوده منه قوله تعالی لَا تَسْمَعُ فِیهَا لَاغِیَةً

(لَغْوَی) کسکری سخن بیهوده و بیکاره و از هر چیزی و خطا و بانگ و خروش مرغ سنگ خوار

(ن) لَغَا لَغْوًا) بالفتح سخن گفت و ناامید گردید* ولَغَا تریدَه) ترکرد اشکنه را از چربش* ولَغَا الکلبُ) بانگ کرد سگ

(ف ن س) لَغَا فِی قوله لَغْوًا) بالفتح ولَغًا کعصا ولَاغِیَةً کصاحبة ومَلْغَاةً بالفتح بیهوده گفت و خطا کرد در سخن

(س) لَغِیَ لَغًا) محرکة شیفته گردید بچیزی و آزمند آن شد* ولَغِیَ بالماء) بسیار خورد آب را و سیر نشد* ولَغِیَ فلانٌ) آواز کرد

(اِلْغَاء) ناامید و زیان کار گردانیدن و باطل کردن و از شمار افکندن

(اِسْتِلْغَاء) سخن گوش کردن یقال اِسْتَلْغَ العربَ ای اِسْمَعْ لُغَاتِهِم من غیر مسألة

باب اللام فصل الفاء

ل ف ء

(لَفِیئَة) کسفینة گوشت پاره بی استخوان

(لَفَاء) کسحاب خاک و چیز اندک و کمتر از حق

(ف) لَفَأَهُ لَفْءًا) بالفتح ولَفَاءً) کسحاب باز کرد پوست از او و برهنه نمود و باز کشاد* ونیز لف ء) باز کردن باد ابر را از هوا* و باز کردن گوشت از استخوان بعصا زدن و زدن و برگردانیدن و باطل کردن از رائی وی و غیبت کردن و دادن حق کسی را

(س) لَفِئَ) باقی ماند

(اِلْفَاء) باقی گذاشتن

(اِلْتِفَاء) پوست باز کردن از چوب و برهنه ساختن

ل ف ت

(لِفْت) بالکسر شلغم و نیمه چیزی و کرانه آن و بار یقال لِفْتُهُ معه ای شقه ولِفْتَاهُ ای شقاه و یقال لا تَلْتَفِتْ لِفْتَ فلانٍ ای لا تنظر الیه و گاو زن کول و کس شیر باده و نشیبه کوه قذیل میان حرمین و بفتح

(لُفَتَة) کهمزة آنکه بند ستور را و پروا نکند که کجا رسد

(لَفِیتَة) کسفینة سطبر یا شور بای است مانند حیس که طعامی باشد

(لَفَات) کسحاب کول بدخوی

(لَفُوت) کصبور زنیکه از شوی دیگر بچه دارد و مرد کول بدخوی و ناقه که وقت دوشیدن بانگ و بی آرامی نماید و زن که نگاه متش بیکجا نماند و بر آن باشد که هر گاه شو غافل شوی دیگر را اشاره کند

(اَلْفَت) کاحمد قحفار شاخ در هم پیچیده یا یک شاخ خمیده و مرو چپه دست و کول و کنگلاج بلغت تمیم

(لَفْتَاء) کصحرا زن کج چشم و بز ماده کج هر دو شاخ

(ض) لَفَتَهُ لَفْتًا) بالفتح در نوشت و پیچید آنرا و منه حدیث حذیفة اِنَّ من اَقْرَءِ الناسِ للقرآنِ منافقًا لا یدع منه واوًا ولا الفًا الا یلفته بلسانه کما یلفت البقرة الخلی بلسانها* ولَفَتَ اللِّحَاءَ عن الشجر) پوست از درخت باز کرد* ولَفَتَ الریشَ علی السهم) پر بر تیر چسپانید بهر طور که اتفاق افتاد* وهو یَلْفِتُ الماشیة) یعنی می زند و پروا ندارد که بکه رسد* ونیز لَفْت) روی گردانیدن از کسی و از رای و اراده وی برگردانیدن یقال لَفَتَهُ عنه ج ۴

(تَلَفُّت) نیک برگشته نگریستن

(اِلْتِفَات) برگشته نگریستن

ل ف ث

(اَلْفَث) کول

(اِسْتِلْفَات) بردن آوردن
یقال اِسْتَلْفَتَ مَا عِنْدَه بپایان
چیزی رسیدن و پوشیدن خبر را و
حاجت روا کردن و تمام علف خوردن
ستور یقال اِسْتَلْفَتَ الرَّعْيَ اي
لم يَدَعْ مِنه شيئًا

ل ف ج

(لَفْج) بالفتح خواری
(مُلْفَج) کمکرم مفلس بی چیز وهو
نادر کما حصن فهو محصن و
سهب فهو مسهب
(الفاج) مفلس شدن و بی چیز
گردیدن و مضطرب گردانیدن کسی را ۴ صح
(مُسْتَلْفَج) للمفعول بی چیز و دل رفته
و بی حواس از ترس و بزمین دوخته
از لاغری و ناتوانی

ل ف ح

(لُفَّاح) گریان گیاهی است که به
بادنجان ماند و آن نوعی از یبروج
است زرد رنگ و نیز بار درخت
یبروج
(ف) لَفَحَهُ بالسَّيفِ لَفحًا) بالفتح
بشمشیر زد او را * و نیز لفح
سوختن آتش و گرما و سموم *
لفحان محرکة منه قال اصمعي
ماکان من الريح لفح فهو حر
وماکان نفح فهو برد

ل ف خ

(ف) لَفَخَهُ علی رَاسِه لَفخًا)
بالفتح بچوب دستی زد بر سر وی
یا طپانچه زد

ل ف س

(لِيَفْس) بکسر اللام و فتح التحتية
اتباع است حِيَفس را یعنی
دلاور

ل ف ظ

(لَفْظ) بالفتح سخن لَفظَة یک
سخن الفاظ جمع
(لَفِيظ) کامیر انداخته
(لَفَاظ) کگتاب تره و آبی است
مر بنی ابا دورا و لیضم
(لُفَاظَة) کثمامة آنچه از دهان بیرون
اندازند و سخن از دهان بیرون
افتاده و پس مانده از هر
چیزی
(لَافِظَة) دریا بدان جهت که
بیرون اندازد جواهر و عنبر و جز آن
ویستعمل بالالف واللام وبدونهما
و خروس بدان جهت که دانه را میتقاط
خود بر دارد و پیش ماکیان اندازد
وکبوتر و هر مرغ که جوزه را بدهان
خورش دهد بدان جهت که دانه
از شکم بیرون آرد و خوراند و
گوسپند که چون بدوشیدن خواهند
نشخوار بیندازد و شادان پیش
آید و آسیا از یکی ازین مذکورات
است قولهم أَسْمَحُ مِن لَافِظَة
والهاء فيه للمبالغة و دنیا
بدان جهت که هر چه در آن است
بسوی آخرت دفع کند
(مَلْفُوظ) انداخته
(ض س) لَفَظَهُ وَبِهِ لَفظًا)
بالفتح انداخت آنرا و از دهن
بیرون افکند * ولَفَظَ بالكَلَام
سخن گفت * ولَفَظَ فلانٌ) مرد
ويقال جاء وقد لَفَظَ لِجَامَهُ
یعنی آمد سخت بجیده و سختی دیده
از تشنگی و ماندگی
(تَلَفُّظ) سخن گفتن

ل ف ع

(لِفَيْعَة) کسفينة پاره جامه که بر
پیراهن زیاده کنند
(لِفَاع) کگتاب چادر یا گلیم یا
گستردنی از ادیم یا رداء و هر جامه
که زنان بر سر کشند و پستان
پیشین ستور و نام شتری
(لِفَاعَة) بالکسر جامه پاره که بر قمیص
زیاده کنند
(ف) لَفَعَ الشَّيبُ رَاسَهُ لَفعًا)
بالفتح همه سرش سپید گردید
(تَلْفِيع) فرو گرفتن موی سپید
سر را و سر پوشیدن حلقه بالباز
و بسیار خوردن و ناشگونه کردن
توشه دان را و تسمه اش در میان
آوردن و بعد از آن گاهی شکسته
و وا دارند و گاهی دوزند و بجو دور
کشیدن زن را و فرو گرفتن
آن را
(تَلَفُّع) جامه در خود پیچیدن و جامه
در سر کشیدن زن و زبانه زدن
آتش و فرو گرفتن پیری مرد را و
برگ فرو گرفتن درخت را
(اِلْتِفَاع) چادر در خود پیچیدن و
سبز شدن زمین بگیاه و برگردیدن
رنگ یقال اُلْتُفِعَ لَوْنُهُ مجهولًا
ای تغیّر

ل ف ف

(لِفّ) بالکسر نوعی و صنف از مردم
و گروهی از آن و قوم گرد آمده از
هر جاهی یقال جاؤا بِلِفِّهِم و بفتح ای

اَخلاطِهِم* وكُنّا لِفّاً اى مجتمعين
فى موضع لُفوف جمع وآنچه از جاى
جائے فراهم آرند باشد گواها ن
دروغ كه كسے جمع كند* ويقال
جاؤا ومن لَفَّ لِفَّهُم ويفتح
ويثلث يعنى آمدند باكسے كه شمرده
شد در آنها ومرغزار درهم
پيچيده گياه* ويقال حديقةٌ
لفٌّ ويفتح اى ملتفة وبستان
انبوه درخت اَلفاف جمع* ونيز
(اَلفاف) درختان انبوه بهم
درپيچيده منه قوله تعالى وجنّاتٍ
اَلفافاً واحدش لف است بالكسر
وبالفتح يا لُفّ بالضم جمع لفّاء پس
الفاف جمع الجمع باشد
(حديقة لِفّةٌ) بلت باغچه
درهم پيچيده وانبوه درخت و
بفتح* وامرأةٌ لِفّةٌ زن
سبك مليح
(لَفَف) محركة پيچيدگے رگ در
بازوے كاركننده چنان كه از
كار معطل سازد وگرانے زبان
چنداں كه از سخن درماند اَلَفّ
نعت از آن
(لَفيف) كاميرگروه مردم پراگنده

از هرجائى منه قوله تعالى وجئنا بكم
لَفيفاً اى مجتمعين مختلطين
من كل قبيلة* وطعامٌ لَفيفٌ)
خوردنى آميخته بد وجنس يا زايد
از آن ودوست يقال هو لَفيفُ
فلان اى صديقه او هو لَفيفٌ
بالغين المعجمة* ونيز لَفيف) كلمه را
گويند كه از سه حرف اصلى وى دو
حرف علت باشد خواه مقرون چون
طوى خواه مفروق چون وعى
(لَفيفة) بالتاء گوشت پشت
شتر زيرپے
(لِفافة) ككتابة جامه بيرونى كه
بر پاى مرده وجز آن پيچند لَفائف
جمع
(اَلَفّ) مرد گران سنگ بطى الكلام
عاجز درمانده در سخن وكار و
گران زبان چون در سخن درآيد
دهان آواز زبان پر گردد وآنكه
هردو ابرويش باهم نزديك باشد
وجاى انبوه بسيار مردم* ونيز
اَلَفّ) رگى است در خردگاه
دست ستور لُفّ بالضم جمع
(لَفّاء) ممدودا زن بزرگ ران
كلان سرين آگنده گوشت ودختر فربه

لُفّ بالضم جمع وران سطبر منه
فخذان لَفّاوان ودرختستان
پيچيده شاخ
(لَفلَف) كجعفر موضعى است
ميان تيماء وسرد وكوه طى* ورجلٌ
لَفلَفٌ) مرد سست لَفلاف
بالفتح مثله
(تَلافيف) گياهى درهم پيچيده
يقال هذا تلافيفُ من عُشبٍ
اى نبات ملتفٌّ
(مِلَفّ) بالكسر جاى در وقز اگند
(لَفّه لَفّاً) بالفتح درنورديد
آنرا وپيچيد خلاف نشره* ولَفّ
الكتيبتين) آميخت دو لشكر
را باهم در جنگ* ولَفّ فلاناً حقّهُ
از حق وى باز داشت او را* و
لَفّ الشئ) فراهم آورد آن را*
ولَفّ فى الاكل) اقسام طعام
آميخته خورد يا زشت گردانيد*
ولَفّ الشئ بالشئ) ضم كرد چيزے
را بچيزے* ولَفّ الشجر) درهم
پيچيده شاخ گرديد درخت
(لَفلَفة) نيك خوردن ومضطرب
شدن بازوى شتر از پيچيدگے رگ
(اِلفاف) سر در بال كشيدن مرغ

وزير جبه خود درآوردن كسى را
(مُلَفَّف) كمعظم مشك شير منه
قول ابى المهوس الاسدى*
بخبزٍ او بتمرٍ او بلحم* اوِ الشئ
المُلَفَّف فى البِجاد*
(تَلفيف) سخت درنورديدن
ونيك درپيچيدن واز جاى جاى
فراهم آوردن چيزے را
(تَلَفُّف) جامه در خود پيچيدن
يقال تلفّف فى ثوبه
(اِلتَفَّ فى ثوبه) جامه در خود
پيچيد وكذا التفّ به* ونيز
اِلتِفاف) افزون شدن گياه
ج ۴ ودرهم پيچيدن آن

ل ف ق

(لِفق) بالكسر يك كرانه از جامه
وجز آن
(لِفاق) ككتاب تلفاف) بكسر
التاء دو جامه است كه هر دو را بهم
دوزند
(ض لَفَقَ الثوب لَفقاً) بالفتح
دو درز آن را بهم نهاده دوخت*
ولَفَقَ الامر) جست او را پس
نيافت* ولَفَقَ الصقر) گذاشته
شد چرغ پس شكار نكرد

(س) لَفِقَ يَفعَلُ كَذا كردن گرفت* ولَفِقَ الشَّيْءَ) رسید آنرا وگرفت

(اَحادِيثُ مُلَفَّقَةٌ) كمعظمة سخنهائے دروغ آراسته ومزخرف

(تَلفِيق) دو درز با دوسخن را بهم آوردن

(تَلَفَّقَ بِهِ) درپیوست بوی

(تَلافُق) خداوند کارهای درست وآراسته شدن قوم يقال تَلافَقُوا اي تَلاءَمَت اُمُورُهُم

ل ف ك

(لَفِيك) كامير كول ج ۴

(اَلْفَك) كاحمر مرد چپه دست وکول

ل ف م

(لِفام) ككتاب روی بند ونقاب که بر بینی اندازند

(ض) لَفَمَتِ المَرأَةُ لَفماً) روی بند بست* ولَفَمْتُهُ) استوار بستم آنرا

(اِلْفام) استوار بستن

(تَلَفُّم) روی بند بستن زن وعمامه بستن مرد بر دهان بشکل نقاب چنانکه تا بنوک بینی برسد

(اِلْتِفام) روی بند بستن زن

ل ف و

(لَفاءَ) كسماء خاک وزحت وتباع بر زمین افتاده وهر چیزے اندک هیچکاره خوار وحقیر داشته يقال رَضِيَ مِنَ الوَفاءِ بِاللَّفاءِ اي من حَقِّهِ الوافي بالقليل

(اَلْفاء) یافتن ودر رسیدن چیزے را

(لَفّاهُ حَقَّهُ تَلفِيَةً) کاست حق اورا

(تَلافِي) رسیدن ودریافتن چیزی يُقال تَلافَيتُهُ اذا تَدارَكته

باب اللام فصل القاف

ل ق ب

(لَقَب) محركة نام بد نامه اَلْقاب جمع

(لَقَّبَ بِهِ تَلقِيباً) لقب نهاد آنرا

(تَلَقُّب) با لقب شدن

ل ق ت

(لَقت) بالفتح آميختن وشتاب گرفتن وفراز گرفتن چیزی را والفعل من سمع

(تَلْقِيت) آميختن

ل ق ح

(لَقح) بالفتح كشن دادن خرما بن را والفعل من فتح

(لِقحَة) بالكسر نفس لِقاح ككتاب جمع* ولقوح ونيز لِقَح كعنب* ولِقاح بالكسر جمع وعقاب وزاغ وزن شيرده

(لَقَح) محركة كوه وآب منے كه از كشن گيرند تا بناقه ديگر دركنند اسم است آنرا وآنچه نخل را بوی كشن دهند

(شَقِيحٌ لَقِيحٌ) كامير از اتباع است

(لِقاح) ككتاب آب نر وناقه با شير يا ناقه بچه آورده تا دو ماه يا سه ماه وبعد از آن آن را لبون نامند

(لَقاح) كسحاب آنچه بدان خرما بن را كشن دهند وغوره خرما بن نر وگروهی از مردم سرکش که فرمان پادشاه نباشند يا آنان كه در جاهليت گاهے نوبت سبا نرسید آنها را

(لَقُوح) كصبور بار دار لُقَّح كركع جمع وشتر لِقاح ككتاب جمع وقالوا لِقاحان اسودان كما قالوا قطيعان لانهم يقولون لقاح واحد ونيز لَقُوح شتر ماده شيردار يا ناقه بچه آورده تا دو ماه يا سه ماه وبعد از آن آنرا لبون خوانند

(لَاقِح) ناقه آبستن شده لَواقِح جمع وجنگ سمی استعارة* ونیز لَواقِح بادها كه درخت وابر را باردار گرداند وهی نادرة و الاصل فيه ريح مُلقِحة ولكنها لا تُلقِحُ الا وهي في نفسها لاقح كان الرياح لَقِحَت بخير فاذا انشأت السحاب وفيها خير وصل ذلك اليه

(مَلقُوحَة) مادر با جنين آب منی در پشت نر مَلاقِيح جمع

(س) لَقِحَتِ الناقة لَقحاً) بالفتح وبالتحريك ولَقاحاً كسحاب آبستن شد

(مُلقِح) كمحسن كشن مَلاقِح بالفتح جمع* ونيز مَلاقِح بادها كه آبستن گرداند درخت مُلقِحَة يكے

(مَلقَحَة) كمكرمة ماده باردار مَلاقِح بالفتح جمع

(اِلْقاح) كشن دادن خرما بن را وآبستن گردانيدن يقال اَلقَح الفحلُ النّاقَة وآبستن گردانيدن

باد درخت را
(رَجُلٌ مُلَقَّحٌ) کمعظم مرد آزموده کار
(تَلْقِیح) کشن دادن خرما بن را و آبستن کردن باد درخت را
(تَلَقُّح) آبستن وار نمودن ناقه و منسوب کردن کسی را گناه ناکرده یقال تَلَقَّحَ فُلَانٌ عَلَیَّ و بدست اشاره کردن در سخن گفتن
(اِسْتِلْقَاح) هنگام کشن دادن رسیدن خرما بن را

ل ق ز

(لَقْز) بالفتح مشت بر سینه زدن یا بر هر جا که باشد یا لکد زدن یا لَقْز بمشت بر سینه و بر گردن زدن و وهز لکد زدن و نهز آرنج زدن و لهز بمشت بر گردن زدن

ل ق س

(لَقْس) بالفتح کر
(لَقِس) کلتف مردم را لقب نهنده و فسوس کننده و بد انداز نده میان مردم و آنکه بر یک وش نپاید و دانا و دریابندهٔ چیزی
(لِقَاس) ککتاب اسم است ملاقسه را
(لَاقِس) عیب کننده و کر
(ض ن) لَقَسَه لَقْسًا) بالفتح عیب کرد او را
(س) لَقِسَتْ نَفْسُهُ اِلَی الشَّیْءِ لَقَسًا) کشید او را دل او بسوی آن چیز و مایل ساخت* ولَقِسَتْ نَفْسُهُ مِنْهُ) شوریده دل او تباه شد
(مُلَاقِس) للفاعل شکیبا حریف
(مُلَاقَسَة) همدیگر را لقب نهادن
(تَلَاقُس) باهم دشنام دادن

ل ق ش

(لَقِشٌ) کلتف خیک خشک کهنه

ل ق ص

(لَقِص) کلتف تنگ و مرد بسیار سخن زود بدی انگیز
(ف) لَقَصَ جِلْدَهُ لَقْصًا) بالفتح سوخت پوست او را
(س) لَقِصَ لَقَصًا) محرکه تنگ گردید* ولَقِصَتْ نَفْسُهُ) شوریده دل او و تباه شد
(مُلْتَقِص) للفاعل پی برنده و تتبع کننده و فایق امور و باریک
او را
(اِلْتِقَاص) گرفتن چیزی را

ل ق ط

(لَقَط) محرکةً آنچه برداشته و برچیده شود از خوشه و جز آن ویقال لَقَطْنَا الْیَوْمَ لَقَطًا کَثِیرًا یعنی بسیار خوشه چیدیم امروز و پارهای زر که در کان یافته گردد و نوعی از تره یا گیره که ستور حریص آن باشد لَقَطَة یکی ویقال فی هذا الْمَکَانِ لَقَطٌ مِنَ الْمَرْتَعِ ای شیءٌ منه قلیلٌ
(لُقَطَه) بالضم آنچه برداشته و برچیده شود از خوشه و جز آن لُقَطَه کهمزه مثله و فی الحدیث سال رجل النبی صلی الله علیه وسلم عن اللقطه فقال احفظ عفاصها و وکائها ثم عرفها سنة فان جاء صاحبها والا فشانک بها
(لَقِیط) کامیر از زمین برگرفته و بچهٔ نوزاده بر زمین افکنده و جز آن که بردارند او را و چاه کهنه عادی که ناگاه بر افتد و واقع شود* بئر لقیطة کذلک ای اذا کانت عادیةً فالتقطت اوقع
علیها بغتة* لَقِیط بَلَوِیّ و لَقِیط بن ربیع و لَقِیط بن صَبِرَة و لَقِیط بن عامر و لَقِیط بن عدی و لَقِیط بن عَبَّاد صحابی اند هذا ما نسبه البعض والاکثر هو ابو رزین لقیط بن عامر بن صبره بن عبد الله بن المنتفق بن عامر بن عُقَیل عقیلی صحابی مشهور عداده فی اهل الطائف ومنهم من یجعل لقیط بن عامر لقیط بن صبرة قال ابن عبد البر ولیس بشیء
(لَقِیطَة) کسفینة خوار و ناکس فرومایه مذکر و مونث دروی یکسانست ج ۴
* وبنو اللَّقِیطَة) گروهی است از عرب سَمُّوا بها لِاَنَّ اُمَّهُمْ اِلْتَقَطَهَا حُذَیْفَةُ بن بَدْرٍ فی جَوَارٍ اَضَرَّتْ بِهِنَّ السَّنَةُ فَاَعْجَبَتْهُ فَخَطَبَهَا اِلَی اَبِیهَا وَتَزَوَّجَهَا وهی بنت عصم بن مروان
(لَقَاط) کسحاب خوشه که در درودن بماند و درو آن را خطا کند
(لِقَاط) ککتاب پیشاپیش مقابل یقال دَارُهُ بِلِقَاطِ دَارِی ای بحذائها* ونیز لِقَاط) باقی ماندگی خوشه در درودن اسم مصدر است

(لُقَاط) کغراب خوشه برچیده
(لُقَاطَة) بالضم شکسته وریزه هر
چیزے رایگان وبی بها واز زمین
برگرفته وخوشه برچیده
(اَلْقَاط) بالفتح مردم اوباش و
مردم اندک پراگنده
(لَاقِط) رفوگر وبنده آزاد کرده
ومَاقِط بنده لَاقِط وسَاقِط بنده
مَاقِط ومنه بَنُو سَاقِط بن مَاقِط بن
لَاقِط
(لَاقِطَه) خوارناکس للذکر و
الانثی * ولَاقِطَة الحصی
سنگدان مرغ * وفی المثل لکل
سَاقِطَةٍ لَاقِطَةٌ ای لکل کلمة
سقطت من فم نفس تسمعها
فتلقطها فتذیعها یعنی هر سخن را
که از دهان برآید شنونده هست که
میشنود وشائع میکند در تحریص بر
حفظ لسان گویند ج ۴
(لُقَّيْطَی) کسمیهی جوینده خبر را تا
سخن چینی نماید یقال انه لَقَّيْطَی
خُلَّيْطَی ای مُلْتَقِط للاخبار لنیم بها
(مَلْقَطَان) بالفتح کول مَلْقَطَانَة
بالتاء مؤنث
(مِلْقَط) کمنبر آنچه بدان چیزی
را برگیرند * وبَنُو مِلْقَط حی است
(مِلْقَاط) بالکسر خامه ومنقاش
وآن چیزیست از آهن که بدان
موی برکنند هندی موچینا * ونیز
مِلْقَاط تننده
(مَلْقُوط) از زمین برگرفته وبچه
نوزاده بر زمین افکنده
(ن) لَقَطَهُ لَقْطًا) بالفتح از
زمین برگرفت آنرا * ونیز لَقَط) در پی
نهادن جامه را ورفو کردن
(مُلَاقَطَة) روباروی شدن و
همه پایها گرفتن اسپ
(تَلَقُّط) از جا بجا برگرفتن خرما
وجز آن
(اِلْتِقَاط) آگاه ودیده وشدن
بچیزے بی جست وجو ودانه چیدن
مرغ وجز آن واز زمین برگرفتن
چیزے را وسخن چیدن وناگاه
انبوهی کردن یقال وردت التقیء
اِلْتِقَاطًا ای هجمت علیه بغتة

ل ق ع

(لُقَعَة) کهمزة آنکه دشنام دهد
کسی را وبسخن ترساند ورا وبس
(لِقَاع) ککتاب گلیم سطبر
(لُقَاع) کغراب موضعی است
او هو تصحیف والصواب بالفاء
(لَقَّاع) کشداد مگس
(لُقَّاعَة) کرمانة کول ولقب
نهنده مردم را وفسوس کننده ومرد
نیک زیرک سخن ساز حاضر جواب
ویقال فی کلامه لُقَّاعَات یعنی
از اقصای حلق سخن میگوید
(تِلِقَّاع) بکسر تین مشددة القاف
مرد بسیار سخن تلقاعة بالهاء مثله
* ونیز تِلِقَّاعَة) لقب نهنده
مردم را وکول
(اِمْرَأَةٌ مِلْقَعَةٌ) گمکنته زن
پلید زبان
(مِلْقَاع) بالکسر زن فحش گوی
بدزبان
(ف) لَقَعَ لَقَعَانًا) محرکة شتابان
گذشت * ونیز لَقَع) انداختن
چیزے یقال لَقَعَه بحصاة ای
رماه بها وبچشم کردن کسی را قال
ابو عبید لم یسمع اللَّقْع الا فی
اِصَابَةِ العین وفی البعرة وگزیدن
مار وبسر بینی گرفتن مگس چیزے را
(مُلَاقَعَة) باهم سخن گفتن و
جیرگی کردن در سخن یقال لَاقَعَنی
بالکلام فَلَقَعْتُهُ اللُّقْعَة بالضم وبفتح
(تَلَقَّع بالکلام) دشنام داد و
سخن راند
(اُلْتُقِعَ لَوْنُهُ) مجهولا برگردید
گونه او

ل ق ف

(رجلٌ ثَقْفٌ لَقْفٌ) بالفتح وککتف
مردیست سبک زیرک * ونیز
لَقِف) ککتف حوض فرو دریده
از زیر وجاه استوار ناکرده بنا
از کلوخ برآورده یا جاه پر آب
که در کندن روان گردد
(لِقْف) بالکسر آب چند جاه
است اعلای قوران نهایت شیرین
(لَقَف) محرکة جانب وکرانهای
حوض وجاه الْقَاف جمع
(لَقِيف) کامیر چیست دز زیرک یقال
رجلٌ ثَقِيفٌ لَقِيفٌ حوض فرو ریخته
از زیر فراخ کرانه وجاه استوار نا
کرده بنا از کلوخ برآورده یا جاه پر
آب که بکندن آب جاری گردد
(س) لَقِفَهُ لَقْفًا) بالفتح ولَقَفَانًا
محرکة شتاب وسبک گرفت آنرا *
ونیز لَقَف) محرکة افتادن دیوار
واز زیر فرو دریدن حوض بسبب
نا استواری بنا وفراخ شدن

کره‌نهائی وے

(تَلْقِیف) فرو بردن طعام از گلو و فرو خورانیدن و بدو دست سپردن اسب زمین را در برجستن یا نیک برداشتن وی دو دست در آن گویا دراز می کشد دست‌ها یا دستها بر سر سینه زدن شتر در سیر

(بَعِیرٌ مُتَلَقِّفٌ) للفاعل شتر که دو سپل دست را بجانب چپ مایل دارد در رفتار

(تَلَقُّف) از زیر فرو ریخته شدن حوض و فرو خوردن طعام

ل ق ق

(لَقّ) بالفتح شگاف زمین * و نیز

(لَقّ) بر چشم زدن بدست یا به پنجه والفعل من نصر

(لَقَقَة) محرکة آنانکه بر چشم مردم زنند به پنجه و جاهای سر تنگ

(لَقْلَق) کجعفر زبان و فی الحدیث من وُقِیَ شَرَّ لَقْلَقِه ولکالک لَقْلَاق بالفتح مثلا و هو افصح لَقَالِق جمع و آواز

(لَقْلَقَة) کدحرجة آواز لکلک و هر بانگ که با اضطراب و حرکت باشد با سختی آواز و پیوسته جنبانیدن بار زنخ خود را و زبان بر آوردن و جنبانیدن آن و جنبانیدن چیزے را

(طَرْفٌ مُلَقْلَقٌ) کمسرهد چشم تیز نگاه سبک حرکت

(تَلَقْلُق) جنبیدن مقلوب تقلقل

ل ق م

(لُقْمَة) بالضم و بفتح نواله

(لَقَم) محرکة میانه راه راه و معظم آن لُقَم کصرد مثله

(لَقِیم) کامیر نواله فرو خورده

(لُقَیْم) کزبیر از اعلام است

(حِنْطَةٌ لُقَیْمِیَّةٌ) مصغرا منسوبا گندم بزرگ سرایه یا گندم منسوب بسوے لُقَیْم که دهیست طائف

(لُقْمَان بن بَاعُورا) کعثمان حکیم پسر خواهر ایوب علیه السلام یا پسر خواهر یا دروے است گویند تلمیذ داود علیه السلام و گویند قاضے بنے اسرائیل است و گویند بنده بود نوبے آزاد از سیاهان مصر و در نبوت او اختلاف است و او غیر لقمان عاد است * و

(لُقْمَان) بن شَیْبَة بن مُعَیط صحابی است * و (لُقْمَان) بن عامر حمصی محدث

(تِلْقَام) کسر الفوقیة کالان نفح الد تِلْقَامَة ایضا مثله و تشدد الفاء فیهما

(ن) لَقَمَ الطَّرِیقَ وَغَیْرَهُ لَقْمًا) بالفتح بست دهانه آنرا و بند کرد

(س) لَقِمَهُ لَقْمًا) شتاب و سبک خورد

(اِلْقَام) دویدن اسپ در رفتار ولقمه فرو خورانیدن کسی را

(تَلْقِیم) فرو خورانیدن

(تَلَقُّم) بانگ کردن آب از بسیاری و بمهلت فرو خوردن لقمه

(اِلْتِقَام) فرو خوردن لقمه را

ل ق ن

(لَقْن) بالفتح تیزی دریافت و زود فهمی اسم است لَقَنَة بالتاء و لَقَانَة کگرامة و لَقَانِیَة کگراهیة مثله

(لَقْنَة الصُّغْرى و لَقْنَة الکُبْرى) دو قلعه است در اندلس

(لِقْن) بالکسر کرانه و ستون * و غُلَامٌ لُقْنٌ) کودک تیز فهم

(لَقِن) ککتف تیز فهم و زود یاد گیرنده

(لُقَّان) کغراب شهری است

(لَوَاقِق) بالفتح باین شکم

(مَلْقَن) کمقعد موضعی است

(س) لَقِنْتُ الْکَلَامَ لَقَنًا) محرکة یاد گرفتم و فهمیدم سخن را *

(لَقِن) تیز فهم گردید

(اِلْقَان) زود یاد گرفت

(تَلْقِین) فهمانیدن و تفهیم کردن

(تَلَقُّن) دریافتن و دا گرفتن

ل ق و

(لَقْوَة) بالفتح بیماری کجے دهان و روئی از علت * و نیز (لَقْوَة) بکسر زن زود بار گیر که در اول دفعه بار گیرد ناقة لقوة کذلک و فی المثل لقوة صادفت قیسا در مثل دو شکل آرند * و نیز (لَقْوَة) عقاب ماده یا زن شتاب کار حیست سبک لِقَاء کگساء و اَلْقَاء جمع و (ذو لَقْوَة) عقاب سیاه گون

(ن) لُقِیَ الرَّجُلُ لَقْوًا) مجهولا لقوه زده گردید مَلْقُوّ نعت است از آن و (لَقَوْتُهُ اَنَا) لقوه زده گردانیدم او را

ل ق ي

(لَقِی) کغنی انداخته الْقَاء جمع

ج ۴

(لَقَاءُ الطَّرِيق) بالفتح میانه
راه
(لِقِی) کغنی با هم دیدار کننده و متصل
شونده و هُمَا لِقِیَّان و رجلٌ
لَقِیٌّ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ) مرد بسیار
خیر و شر و بسیار خیر و شر دیده
* و شَقِیٌّ لَقِیٌّ) از اتباع
است
(لُقْيَانَة) بالضم و الکسر یکبار دیدار
کردن ولاتقل لِقَاءَةً فانها مولّدة
لیست من کلام العرب
(الْقِيَّة) الحجّیة زنة و معنی و شدت
ح ۴ سختی ... و جمع
(تِلْقَاء) بکسر الفوقیة ممدوداً دیدار
اسم مصدر است لُقْيَة بالضم
مثله ولانظیر له غیر التِبْيَان
و سوی و برابر و مقابل یقال توجّه
تِلْقَاءَ النَّارِ و تِلْقَاءَ فُلَانٍ
(رجلٌ مَلْقِی) کمقعد مرد بسیار
درافتاده در رنجی و بدی رجلٌ
مَلْقِیٌّ کرمی مثله * و نیز مَلْقِیٌّ
شعبه سر زهدان مَلْقَاة مثله
مَلَاقٍ في جمع و جای برآمده کوهی
از کوه
(س) لَقِيَهُ لِقَاءً و لِقَاءَةً و
لِقَايَةً و لِقْيَاً و لِقِيّاً و لِقْيَانَاً و لِقْيَانَةً
بکسرهن و لُقِيَّاً و لُقْيَانَاً و لُقْيَةً و
لُقْيَانَةً و لُقِيّاً و لُقًى بضمهن
و لَقَاءَةً مفتوحة دیدار کرد وی را
(مُلْقِّی) کمکرم مرد بسیار خیر و
بسیار شر مُلْقًّى کمعظم مثله
(الْقَاء) افکندن یقال اَلْقِهِ مِن
يَدِكَ و اَلْقِ بِهِ من يدك و اَلْقَيْتُ
اِلَيْهِ الْمَوَدَّةَ و بِالْمَوَدَّةِ و اَلْقَيْتُ
عَلَيْهِ اُلْقِيَّةً كَاُحْجِيَّةٍ كل ذلك يقال
(تَلْقِيَة) چیزی بسوی کسی انداختن
منه قوله تعالى اِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ
اي يُلْقَى اِلَيْكَ وَحْيًا مِنَ الله
(لَاقَاهُ مُلَاقَاةً و لِقَاءً) بالکسر
دیدار کرد با وی و نیز رسید
آن را
(تَلَقِّی) دیدار کردن و پیش آمدن
و واگرفتن و باردار گردیدن زن
مُتَلَقٍّ نعت است از آن
(تَلَاقِی) دیدار کردن و همدیگر
را دیدن * وَيَوْمُ التَّلَاقِي
روز رستخیز
(الْتِقَاء) دیدار کردن و فراهم
آمدن و همدیگر را دیدن و باهم
رسیدن و پیوستن
(اِسْتِلْقَاء) بر قفا خفتن

باب اللام فصل الكاف

ل ك ء

(ف) لَكَأَهُ لَكْئاً) بالفتح زد
او را به چوب و یا دادوی * و لَكَأَ
بِهِ الْأَرْضَ) بر زمین افکند او را
(س) لَكِئَ لَكَأً) محرکة مقیم شد
و لازم گردید
(تَلَكَّأَ عَلَيْهِ) پس انداخت
و تاخیر کرد

ل ك ب

(مَلْكَبَة) کمقعدة شتر مادهٔ
پر گوشت

ل ك ث

(لَكْث) بالفتح زدن و جنبانیدن
و بار کردن بر کسی فوق طاقت
وی و الفعل من نصر
(لَكَث) محرکة بیماری شتر که
آبله ریزه مانند بر دهان وی برآید
و لکاث زده شدن شتر و چسبیدن
ریم و چرک و الفعل من سمع
(نَاقَةٌ لَكِثَةٌ) کفرحة شتر ماده
فربه
(لُكَاث) کغراب سنگی است
درغشان لغزان برای گچکاری دیوار
شتر که آبله ریزه مانند بر دهان
وی برآید
(لُكَاثِيّ) منسوبا سخت سپید
(لُكَّات) کرمان گچ گر

ل ك ح

(ف) لَكَحَهُ لَكْحاً) بالفتح
بمشت و یا بازد او را شبیه بزد بمشت.

ل ك د

(لَكِد) ککتف مرد بخیل
تنگ خوی
(لَكَّاد) کشداد نام مردی
(اَلْكَد) ناکس و فرومایه
احمق توم خور
(مِلْكَد) کمنبر کوبه
(س) لَكِدَ عَلَيْهِ الْوَسَخُ
لَكَدًا) محرکة چسبید بروی چرک
و ریم و لازم گردید
(ن) لَكَدَهُ لَكْدًا) بالفتح
زد او را با دو دست و راند
(مُلَاكِد) للفاعل بنده که
جهت قید و زنجیر نیکو رفتن نتواند
و نام مردی
(تَلَكُّد) دست در گردن
کسی انداختن و سطبر گوشت گردیدن
و بعد چیزی به بعض آن چسبیدن

ل ک ز

(لَکْز) بالفتح شهری برپشت
دربند* ونیز لَکْز لکد زدن
برسینه ومشت برگردن زدن
وبدست یا بکارد زدن برسینه
وگلو والفعل من نصر
(لَکِز) ککتف بخیل
(شَن ولُکَیز) کزبیر دو پسر
افصی بن عبد قیس اندمنه المثل
یَحْمِل شَنٌّ ویُفَدَّی لُکَیْز وقتی
گویند که چیزی را در غیر موقع آن
کرده باشند اصله انّ شَنًّا و
لُکَیزًا کانا مع اُمهما لیلی بنت
قُرّان فی سفر حتی نزلت ذاطُوی
فلما ارادت الرحیل فدّت لکیزًا
ودعت شنًّا لیحملها فحملها وهو
غضبان حتّی اذا کانوا فی الثّنیة
رمی بها عن بعیرها فماتت وقال
یحمل شنٌّ ویُفدّی لکیز ثم قال
علیك بجعرات اُمّك یا لکیز
(لِکَاز) ککتاب چوب خرآن
که در سوراخ بکره داخل کنند تا
تنگ گردد

ل ک س

(شَکِس لَکِس) ککتف

مرد دشوارخوی سرکش ناروان بر

ل ک ض

(لَکْض) بالفتح بمشت زدن
والفعل من نصر

ل ک ع

(لِکْع) بالکسر کوتاه بالا
(لُکَع) کصرد ناکس بنده نفس
خوار وبنده وکو لَکَاع کقطام
مؤنث تقول فی النداء یا لُکَع
وللاثنین یا ذوی لُکَع ولا یصرف
فی المعرفة لانّه معدول من لُکَع
ویقال للفرس الذکر لُکَع وللانثی
لُکَعة وهذا ینصرف فی المعرفة
لانه لیس ذلك المعدول الذی
یقال للمؤنث منه لَکَاع وانما
هو کصرد* وانکه متوجه گفت وگو
جز آن نشود واسب کره وخر کره و
کودک خرد وفی الحدیث أثَمّ لُکَع
یعنی الحسن والحسین رضی الله
عنهما ورِیم وچرک
(لَکِیع) کامیر ناکس
(لَکِیعَة) کسفینة کنیزک فرومایه
وبنو لَکِیعَة گروهی است
(لَکُوع) کصبور ناکس فرومایه
(لُکَاع) کغراب اسب زیدین

عباس
(الَکَع) ناکس وفرومایه لَکْعَاء
مؤنث
(مَلَاکِیع) کمصابیح آب زرد
سطبر وپلیدی وجز آن که با بچه
برآید از زهدان
(مَلْکَعَانُ) بالفتح ممنوعة
ناکس بنده نفس مَلْکَعَانَة
مؤنث یا مَلْکعان خبر درندا گویند
(ف) لَکَع لَکَعًا) بالفتح گزید
مار وکژدم* ونیز لَکَع) خوردن
ونوشیدن وبسر زدن بر پستان
مادر را وقت شیر مکیدن
(س) لَکِع علیه الوسخ لَکَعًا)
محرکه ویسکن برچسبید بروی
ولازم شد* ولَکَع لَکَاعًا ولکاعة)
ککرامة ناکس گردید

ل ک ف

(لِکَاف) ککتاب خوی گیر
یعنی سطبر که زیر پالان بر پشت
خر نهند
(لَکْفُو) بالفتح وزیاده الواو
نوعی زنگیان

ل ک ک

(لَکّ) بالفتح گوشت وآمیزش

وصمغ درختی است که بدان رنگ
سرخ نمایند نه گیاه هندی لاکه
است شرب مقدار درهم آن نافع
است جهت خفقان وپرقان
واستسقاء ودرد جگر ومعده و
سپرز وسنگ مثانه ولاغر کننده
اندام
(لُکّ) بالضم درد لک یا کنجاره
آن یا پارهای پوست رنگ کرده
بلك که بنیام دسته کارد سازند
وبفتح ودرشت اندام پر گوشت
وشهریست در اندلس وشهریست
ج ۴ میان اسکندریه وطرابلس مغرب
(لَکِیك) کامیر لشکر درهم
پیوسته وگوشت ودرشت اندام
پرگوشت لِکَاك ککتاب جمع و
قطران ودرختی است سست
وموضعی است در حزن بنی
یربوع
(لُکَیکَة) کجهینة ناقه
سخت گوشت
(لِکَاك) ککتاب ابنوهی وشتر
ماده سخت گوشت لُکَك کصرد
ولِکَاك علی لفظ الواحد جمع
(لَکّاء) بالفتح والمد پوستها رنگ

كروه بلك
(لُكَلِك) كهد بشتر كوتاه ستبر درشت اندام
(لُكَالِك) كعلابط شتر سخت كوشت ستبر فربه يقال جمل لُكَالِكٌ وناقةٌ لُكَالِكٌ ايضاً
(ن) (لَكَّهُ لَكّاً) بالفتح زد او را بكوفت ومشت بر پشت گردنش زد يا زد و راند و دور كرد ولَكَّ اللَّحمَ باز كرد گوشت را از استخوان
وحده انمود
(مُلَكَّك) كمعظم درشت اندام پر گوشت
(سكران مُلْتَكٌّ) مست
خشك از مستي
(اِلْتِكَاك) انبوهي كردن بر آب خور وجز آن ودر هم پيوستن ودرآمدن لشكر وخطا كردن در سخن ودرنگ كردن در حجت صلة نفي فيهما

ل ك م

(لَكْم) بالفتح مشت زدن يا لكد زدن بر سينه وراندن ودور كردن
والفعل من نصر
(خُفٌّ لَكَّامٌ) كشداد سپل شتر سخت كه سنگ شكند
(لُكَّامٌ) كغراب ويشدد كوهي است بشام در برابر حماة شيزر وقاميه كذران بجانب شمال سوي ثغور شعور ونگاس تا انطاكيه
(خُفٌّ مِلْكَمٌ) كمنبر سپل شتر درشت سخت سنگ شكن
(مَلْكُوم) آبي است در مكه شرفها الله تعالى
(مُلَكَّم) كمعظم موزهٔ در پي كرده * وخُفٌّ مُلَكَّمٌ سپل شتر درشت سنگ شكن
(مُلَكَّمَة) كمعظمة كليچه بدست باز كرده

ل ك ن

(لُكْنَة) بالضم درماندن بسخن
(لَكَن) محركة لكن كه تشت باشد
(لُكَان) كغراب جاي است
(الْكَن) كند زبان درمانده بسخن
(لٰكِنَّ) بمد اللام وشد النون حرفٌ تنصبُ الاسم وترفع الخبر ومعناها الاستدراك وهو أن تثبت لما بعدها حكماً مخالفاً لحكم ما قبلها ولذلك لابد أن يتقدمها كلام مناقض لما بعدها نحو ما هذا ساكن لكنه متحرك او ضد له نحو ما هو ابيض لكنه اسود وقيل ترد تارةً للاستدراك وتارة للتوكيد قاله جماعة وفسروا الاستدراك برفع ما توهم ثبوته نحو ما زيد شجاع لكنه كريم لان الشجاعة والكرم لا يكادان يفترقان فنفي احدهما يوهم انتفاء الآخر ونحو لو جاءني اكرمته لكنه لم يجئ ما لدت ما افادته لو من الامتناع وقيل للتوكيد انها مثل ان ويصحب التوكيد معنى الاستدراك وهو قول ابن عصفور وهي بسيطة وقال الفراء مركبة من لكن وان فطرحت الهمزة للتخفيف وقيل من لا وان الكاف الزايدة وقيل اصله ان والكاف واللام زايدتان وقد تحذف نونه للضرورة وهو قبيح كقوله * لا لك اسقني ان كان ماؤك ذا فضل * وقوله تعالى لٰكِنَّا هو الله ربي يقال اصله لكن انا فحذفت الالف فالتقت النونان فجاء التشديد لذلك وحذف فاسمها كقوله * فلو كنت ضبياً عرفت قرابتي ولكنّ زنجيٌّ عظيم المشافر * اي لكنك ولٰكِن ساكنة النون ضربان مخففة من الثقيلة وهي حرف ابتداء لا تعمل لانها تقع على الاسماء والافعال خلافاً للاخفش ويونس فان وليها كلام فهي حرف ابتداء لمجرد افادة الاستدراك وليست عاطفة بالواو واستعملت نحو ولكن كانوا هم الظالمين وبدونها كقول زهير * ان ابن ورقاء لا تخشى بوادره * لكن وقائعه في الحرب تنتظر * وقيل بالواو عاطفة وان وليها مفرد فهي عاطفة بشرطين احدهما ان يتقدمها نفي او نهي نحو ما قام زيد لكن عمرو ولا يقم زيد لكن عمرو والثاني ان لا يقترن بالواو وقال قوم لا يكون مع المفرد الا بالواو
(س) (لَكِنَ لَكَناً) محركة ولُكْنَةً ولُكْنُونَةً ولُكُونَةً بضمهن درماند بسخن
(تَلَاكُن) لكنت نمودن در خود نا مردم خندند

ل ك ي

(لَاكِي) عيب جوي مردم

ج ٣

(س) لَكِيَ بِهِ لَكىً) ازمند و حریص آن گردید و لازم شد او را

باب اللام فصل اللام

ل ل ك

(لَألَكَائی) بهمزة فی آخرة بعدها یاء النسبة ابو القاسم هبة الله بن الحسن بن منصور رازی طبری است

باب اللام فصل المیم

ل م ء

(مَلْمُوءة) دام و جای که دران چیزے سازند

(ف) لَمَأَهُ وعَلَيْهِ) دست بروے زد آشکارا و نهان * ولَمَأَ الشَّیٔ) تمامه آن را گرفت و نگریست

(اَلْمَأَ عَلَيْهِ المَاءَ) نهان برو انزا * وَالْمَأَ عَلَی حَقِّی) منکر شد حق مرا و اَلْمَأَتِ اللّٰهَ وَابُّ الْمَكَانَ) خالے گذاشت جاے را * وَالْمَأَ عَلَيْهِ) فرو گرفت آن را * وَالْمَأَ بِهِ) برد آن را اذا عُدِّی بالباء فبمعنی ذَهَبَ بِهِ وبعلی فبمعنی اشتمل قيل و بالباء ایضا فلیکن يقال ذَهَبَ توبی فما ادری من المأبه ای اشتمل والْتَمَأَ مافی الجفنة) جهت خود گزید آنچه در کاسه بود

(تَلَمَّأَتِ الْاَرْضُ بِهِ وعَلَيْهِ) فرا گرفت زمین آن را و برابر شد بروی و پوشید * و نیز تَلَمُّؤُ) برگزیدن برای خود چیزی را یقال تَلَمَأَ بِمَا فِی الْجَفْنَةِ ای استأثر

(اِلْتَمَأَ بِمَا فِی الْجَفْنَةِ) برای خود گزید آنچه در کاسه بود * اُلْتُمِئَ لَوْنُهُ) مجهولا برگردید گونه او

ل م ج

(لَمْج) بالفتح بکنجهاے دهان خوردن و گائیدن والفعل من نصر سَمْجٌ لَمْجٌ از اتباع است سَمِجٌ لَمِجٌ ککتف کذلک

(لُمْجَة) بالضم ناشتا شکن

(لَمِيج) کامیر بسیار خوار بسیار جماع * وسَمِيجٌ لَمِيجٌ) از اتباع است

(لَمَاج) کسحاب کمتر چیزے که بخورند یقال ماذقت سَمَاجًا ولا لَمَاجًا ای شیئاً

(لَامِج) بسیار خوار بسیار جماع

(مَلَامِج) بالفتح گرداگرد اندرون دهن

(تَلْمِيج) ناشتا شکستن یقال مالَمَّجُوا ضيفهم بشیٔ

(رُمْح مُلَمَّجٌ) کمعظم نیزه نرم لغزان

(تَلَمُّج) ناشتا شکستن لب بسیدین

ل م ح

(یقال لَارِيَنَّكَ لَمْحًا باصِرًا) بالفتح ای امرًا واضحًا

(لَمْحَة) بالفتح دزدیدگی نگاه و نهان دیدگی و درخش یقال رایته لَمْحَةَ بَرْقٍ و شبه و مانند و یقال فيه لَمْحَةٌ من ابيه ای شِبْهٌ و خوبی و حسن روے که آشکار گردد و مَلَامِح) بالفتح جمع بر غیر لفظ نادر او یقال فيه ملامح من ابيه ای مشابه

(لَمُوح) کصبور درخشنده

(لَامِح) درخشنده

(اَلْمَحِيّ) بالفتح منسوبا آنکه بسیار دزدیده نگاه کند

(لَمَّاح) کشداد درخشنده

(لُمَّاح) کرمان مرغان شکاری چون مرغ و شاهين

(ف) لَمَحَهُ اِلَيْهِ لَمْحًا) بالفتح نگریست و دید بنگاه نهان و خفی * ولَمَحَ الْبَرْقُ وَالنَّجْمُ لَمْحًا ولَمَحَانًا) محرکة وتَلْمَاحًا) بفتح الفوقية درخشید

(اِلْمَاح) نگریستن و دزدیده نگاه کردن و بر دزدیده نگاه کردن بر انگیختن کسے و قادر گردانیدن زن بر دزدیده نگاه کردن * وقال الْمَحَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ وجهها) ای مکنت من ان تُلْمَحَ تفعل ذلك الحسناء ترى محاسنها ثم تُخْفِيها

(اُلْتُمِحَ بَصَرُهُ) مجهولا برده شد

ج ۴

ل م خ

(لَامَخَهُ مُلَامَخَةً ولِمَاخًا) سه دیگر را طپانچه زد

(تَلَمَّخَ بِكَلَامٍ قَبِيحٍ) سخن زشت آورد

ل م د

(لَمْد) بالفتح فروتنے کردن بخواری و زدن یا طپانچه زدن والفعل من نصر

(لَمَدَان) کسکران خوار فروتن

ل م ذ

(ن) لَمَذَ لَمْذًا بالفتح نگریست
ودزدیده دید لغةٌ فی لمح

ل م ز

(لُمَزَة) کهمزة عیب کنندهٔ آنکه
در پس مردم عیب کند
(لَمّاز) کسحاب عیب کننده آنکه
رو بروی تو عیب کند
(ن ض) لَمَزَهُ القتیرُ لَمْزًا
بالفتح آشکار شد در وی پیری* ونیز
لَمْز اشاره کردن بچشم ومانند آن
وعیب کردن منه قوله تعالی منهم
من یلمزک فی الصدقات وزدن
ودور کردن وسوختن والفعل من
ضرب فی الثلث
(تلمّز) در پی یکدیگر جستن وشتابی
کردن در رفتار

ل م س

(لَمِیس) کامیر زن نرم ونازک
پوست ونیز از اعلام زنان است
(لُمَیس) کزبیر از اعلام مردان
است
(لَمّاس) کقطام در دوجای یقال
کواه لَمَاسِ ای موضع دائه
(لَمَاسَة) کثمامة حاجت ونیاز

(لَمُوس) کصبور شتر ماده که در
فربهی وی شک باشد لُمُس
ککتب جمع وپیر خوانده یا آنکه
در گوهر وحسب وی عیبی باشد
(لَمُوسة) بالتاء راه بدان جهت
که گم شده بدست بساید آن را
تا نشان سفر دریابد بدین نام
فعولة بمعنی مفعولة
(لامِس) بساینده بدست* و
امرأةٌ لا تمنع یَدَ لامِسٍ یعنی
فجور وزنا می کند وبلین جانب
متهم کرده میشود* ورجلٌ
لا یمنع یَدَ لامِسٍ یعنی شوکت
وغلبه ندارد
(مَلْمَس) بالفتح جای بسودن و
تن وپوست
(اکافٌ مَلْمُوسُ الاحناء)
پالان خراشیده کجی وبلندی آن
ودرست کرده
(ن ض) لَمَسَه لَمْسًا بالفتح
بسود بدست آن را* ولَمَسَ
الجاریة گائید آنرا ولَمَسْنَا
السَّمَاءَ ای عالجنا غیبها
فرمنا استراقه
(مُلامَسَة) یکدیگر بدست بسودن

دگائیدن ومُلامَسَة در خرید و
فروخت آنکه گوید اگر دست بر
مبیع بسائی بخیدین بها خریده
باشی او یقول اذا لمست ثوبك
او لمست ثوبی فقد وجب البیع
بکذا او هو ان یلمس المتاع من وراء
الثوب ولا ینظر الیه وهو منهی عنه
(تَلَمُّس) بار بار جستن ودر پی
یکدیگر جستن
(مُتَلَمِّس) بکسر المیم لقب جریر
بن عبد المسیح شاعر کقوله* ذاك
اوان العرض طن ذبابه* زنابیره
والازرق المتلمس* العرض وادٍ
بالیمامة
(کواهُ المُتَلَمِّسَة) بکسر المیم
داغ کرد بر جا در دوی
(اِلتِمَاس) جستن چیزی

ل م ش

(لَمْش) بالفتح کار بی فائده کردن
وبازیدن والفعل من نصر
(لامِش) کصاحب دهی است
بفرغانه

ل م ص

(لَمَص) بالفتح فالوده وفالوده
مانندی بی شیرینی که کودکان

با دوشاب خورند
(لَمُوص) کصبور بسیار دروغ گوی
وبسیار فریبنده مکاره وبچشم اشارت
کننده
(ن) لَمَصَ لَمْصًا بالفتح فالوده
خورده* ولَمَصَ العَسَلَ بسر
انگشت گرفت آنرا ولیسید و
لَمَصَ فُلانًا شکنجید او را بدو
انگشت
(اَلْمَصَ الشَّجَرُ اِلْمَاصًا) قابل
بسر انگشت گرفتن شد

ل م ط

(لَمْط) بالفتح اضطراب کردن
وپریشان شدن وطپیدن ونیزه
زدن والفعل من نصر وگروهی
از مردم
(لَمْطَة) بالتاء زمینی است مر
گروهی را به بربر سپر را بوی
نسبت کنند پوست را یکسال در
شیر تر دارند بعد از آن سپر سازند
وسپر آن چنان محکم واستوار گردد
که تیغ بران کارگر نشود یا لَمْط
گروهی است از مردم که سپر نیکو
ومحکم سازند
(اِلْتَمَطَ بِحَقِّي) ربود حق مرا

ج ۴

ل م ظ

(لُمْظَة) بالضم سپیدیِ بیرین اسپ اَلْمَظ محرکه شلد یا سپیدیِ هردو لب یا سپیدیِ یکی از دو لب و نکته سیاه در آن یا نکته سپید ضدٌّ و فی حدیث علی کرم الله وجهه الایمان یبدؤ لُمْظَةً فی القلب کلما ازداد الایمان ازدادت اللمظة واندک از روغن که بانگشت برداشته شود واندکی سپیدیِ در دست اسپ یا در پای آن موبها گرداگرد سم

(لُمَاظ) کسحاب چیزے اندک یقال ماله لُمَاظٌ ای شیءٌ یذوقه و شربة لَمَاظًا اندک کشوک زبان نشید آنرا

(لُمَاظَة) کثمامة آنچه ماند از طعام در گوشهای دهان

(اَلْمَظ) اسپ که در لب زیرین وے سپیدی باشد فان کان فی العلیا فارثم

(تَلَمَّاظ) کسنمار آنکه بر دستی کسی نیاید

(تَلِمَّاظَة) بالتا زن بیهوده گوی بسیار سخن یاوه درای

(مَلَامِظ) بالفتح گرداگرد دهان

ولب

(ن) لَمَظَ لَمْظًا) بالفتح زبان را گرد دهان برآورد بعد خوردن طعام جهت فراگرفتن لماظه ولب لیسید یا فراگرفت مزه طعام را وچشید * ولَمَظَ فلانًا مِن حَقِّهِ دادا ورا حق وی

(اِلْمَاظ) آب بر لب کسے کردن و پرخشم نمودن یقال اَلْمَظَ عَلَيْهِ اذا ملأه غيظًا و پرورش نمودن و يقال الْمِظي نسجك ای صفّقی

(تَلْمِيظ) حق کسی را بدادن و چشانیدن چیزے را

(مُتَلَمَّظ) بفتح المیم تبسم کننده

(قَيِّدَ بَعِيْرَهُ الْمُتَلَمَّظَةَ) ای دو دست فراهم آورده بست شتر را چنانکه بباید دستے دستے دیگر را

(تَلَمُّظ) زبان گرد دهان بر آوردن بعد از طعام ولب لیسیدن و طعام در دهان گردانیدن و مزه دریافتن و زبان بیرون آوردن مار

(اِلْتَمَظَهُ اِلْتِمَاظًا) زود در دهان انداخت آنرا * وَالْتَمَظَ حِقَّه) برد آن را * وَالْتَمَظَ بِالشَّيْءِ) بچید آنرا * وَالْتَمَظَ بِشَفَتَيْهِ) بهم پیوست هردو لب را چنانکه آوازے برآمد

(اِلْمِظَاظ) سپید شدن لب زیرین اسپ یقال الْمَظَّ الفرسُ ای صار اَلْمَظ

ل م ع

(لُمْعَة) بالضم پاره گیاه خشک میان گیاه تر لِمَاع کِکتاب جمع * و گروه مردم و پاره از عضو که خشک ماند در وضو و غسل و اندکے از زندگانے و جاے درخشان رنگ از اندام

(لَامِعَة) جان دانه کودک

(اَلْمَعِيّ) مرد زیرک خاطر اَلْمَعِيّ مشدده الیاء مثله * و نیز اَلْمَعِيّ) دروغ گوی

(لَمَّاعَة) ککتانه عقاب و دشت درخشان سراب و جان دانه یعنی پیش سر کودک مادامیکه بجنبد

(يَلْمَع) کجعفر بالتحتیه برق بی باران و سراب و دروغ گوی را بدان تشبیه دهند

(يَلْمَعِيّ) بفتح الیاء الاولی و شد الیاء الثانیه مرد تیز خاطر روشن خرد و دروغ گوی

(يَلَامِع) بفتح التحتیه سلاح درخشان همچو خود و تیغ و مانند آن

(مِلْمَع) کمنبر بال مرغ و بها مِلْمَعَان

(ف) لَمَعَ الْبَرْقُ لَمْعًا) بالفتح ولَمَعَانًا) محرکه درخشید روشن شد * و لَمَعَ بِالشَّيْءِ) ربود آن را * ولَمَعَ بِيَدِهِ) بدست اشاره کرد * ولَمَعَ الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ) برید * ولَمَعَ فلانٌ الْبَابَ) آشکارا شد از در و برآمده

(مُلْمِع) کمحسن گوسپند که دنب بردارد تا آبستنی وے معلوم گردد مُلْمِعَة بالتاء مثله

(اَلْمَعَ بِالشَّيْءِ عَلَيْهِ اِلْمَاعًا) ربود آن را * وَاُلْمِعَ) مجهولاً گونه برگشت * و نیز اِلْمَاع) آبستنی آشکار کردن و پستان کردن یاد یان و ماده خر و ماده شیر و ماده اسپ و سرهای پستان سیاه شدن آبستن را و دنب برداشتن گوسپند تا باردارے وی دریافته شود و جنبیدن بچه در شکم ماده یقال اَلْمَعَتِ

ج ۴

الانثى ولمعه برآوردن زمين
(مُلَمَّع) كمعظم اسب ابرش وچپار
(تَلْمِيع) چپار شدن اندام يعني خجكهاي مخالف رنگ بر اندام برآمدن
(تَلَمُّع) ربودن چيزي را
(اِلْتِمَاع) درخشيدن برق و روشن شدن وربودن يقال اِلْتَمَعْتُ الشئ اذا اختلسته

ل م ع ظ

(رَجُلٌ لَمْعَظَةٌ) بالفتح مرد آزمند سخت ليسنده مقلوب لَعْمَظَة

ج ٤

ل م ق

(لَمْق) بالفتح نوشتن ومحو وپاک كردن از اضداد است و بكف بر چشم زدن وچشم ماليدن ونگريستن يقال لمقته ببصري مثل رمقته والفعل من نصر
(لَمَقُ الطَّرِيق) محركة ميانه راه
(مَاذَاقَ لَمَاقًا) كسحاب يعني نچشيد چيزي هذا ايضا في الاكل والشرب
(لَامِق) چشم مالنده لُمُق بضمتين جمع
(تَلَمُّق) خوردن يقال مَاتَلَمَّقَ بشئ اي مَا تَلَمَّج

ل م ك

(لَمْك) بالفتح سرمه يا نوعي از آن ودرزم كردن خمير والفعل من نصر
(لَمَك) محركة نام پدر حضرت نوح عليه السلام لَامَك كهاجر كذلك
(لَمِيك) كامير مرد سرمه كرده چشم
(لَمَاك) كسحاب چيزي
(لُمَاك) كغراب سرمه
(لِمَاك) ككتاب مثله
(يَلْمَك) كجعفر جوان توانا خاص بالرجال
(ماتَلَمَّكَ بِلَمَاكٍ) اي ماذاق شيئا * ونيز (تَلَمُّك) چشيدن وليسيدن وزنخ بجنبيدن شتر وزبان گردانيدن در دهان برآوردن بعد خوردن برآوردن بعد طعام

ل م ل

(لَمَال) كسحاب سرمه ويضم
(تَلَمَّلَ بِفَمِهِ) زبان گرد دهان

ل م م

(لَمْ) بالفتح وسكون الميم حرف نفي لِمَا مَضَى وهي جازمة لَمَّا و اَلَمْ وَاَلَمَّا كذلك تقول لم يَفْعَل ذلك تُرِيدُ اَنَّهُ لم يكن في ذلك الفعلُ منه فيما مَضَى من الزَّمَانِ وكذلك لا ولن حرفان للنفي الا انّ لم نفي لقولك فَعَلَ ولَمَّا نفي لقولك قد فعل تقول للرجل قد مات فلانٌ فيقول لَمَّا يَمُتْ ولا نفي لِقَوْلِك يفعل ولم يقع الفعل منه وما نفيٌ لقولك هو يفعل اذا كان في حال الفعل ولن نفي لقولك سيفعل و اصلُ لَمَّا لم ما وهو يقع موقع لم يقال اَتَيْتُك ولَمَّا اَصِلْ اليك اي لم اَصِلْ اليك وقد يتغير معناه عن معنى لم فيكون جوابًا وسببًا لِمَا وقع ولِمَا لم يقع تقول ضربتُهُ لَمَّا ذَهَبَ ولَمَّا لم يذهب قد يُخْتَزَلُ الفعل بعده تقول قَارَبْتُ المكان ولمّا تريدُ لمّا اَدْخُله ولا يجوز ان يُخْتَزَل الفعل بعد لم وَلَمَّا قد يكون بمعنى الّا يقال سَاَلْتُكَ لَمَّا فعلتَ اي الّا فعلتَ ومنه قوله تعالى اِنْ كُلُّ نفسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُون وقرأة عبد الله اِنْ كُلٌّ لَمَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ وقيل لا في اللغة لَمَّا بمعنى اِلَّا
(لِمَ) بكسر اللام وفتح الميم چرا وهو حرفٌ يُسْتَفْهَمُ بِهِ تقول لِمَ ذَهَبْتَ قوله تعالى عفا الله عنك لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ واصلُهُ ما وُصِلَتْ بِلَامٍ فحذفت الالف ولك ان تُدْخِلَ الهاء فتقول لِمَهْ
(لَمَّة) بالفتح ديوانگي يقال اصابته من الجِنِّ لَمَّةٌ هو المس والقليل منه وچيزي اندک وسختي روزگار يقال اُعِيذُهُ من حَادِثَاتِ اللَّمَّة اي الملمة فيقال هي الدهر والشدة و انشد الفراء * عَلَّ صُرُوفَ الدَّهرِ او دَوْلَاتِهَا * يُدِلْنَنَا اللَّمَّةَ مِن لَمَّاتِهَا
(عينٌ لَامَّة) چشم زخم يا هرچه که بدان ترسند از فساد وبدي ومانند آن يقال اُعِيذُهُ من كل هَامَّةٍ وَلَامَّةٍ
(لِمَّة) بالكسر موي پيچيده تا نرمه گوش فرو آويخته لِمَم كعنب ولِمَام ككتاب جمع وآنچه پراگنده شود از سر منج فرو كوفته بسنگ * وذو اللِّمَّة اسب عكاشة بن مِحْصَن

رضی الله عنه * ویقال هو یزور نا لماماً یعنی اور وزمیان مے آید مارا

(لُمَّة) بالضم یار سفر و مونس و غمخوار واحد و جمع درو یے یکسان است

(لَمَم) محرکة نوعی دیوانگے و گناه صغیره و نزدیکے بگناه ہست قوله تعالی الَّذِینَ یَجْتَنِبُونَ کَبَائِرَ الاثم والفواحش الّا اللَّمَمَ

(لَمُومَة) بالفتح گرد آورنده یقال دارنا لَمُومَة ای تجمع الناس وتربهم

(اَلَمَّ) کهلمّ بیا

(لَمْلَم) کجعفر گرد فراهم آمده بسیار یقال حیٌّ لَمْلَمٌ وجیشٌ لَمْلَمٌ ای کثیر

(لَمْلُوم) کعصفوق گروه

(یَلَمْلَم) کسفرجل بیای تحتیه کوہی است بردو منزل از مکه معظمه و آن میقات اہل یمن است درج و آن را اَلَمْلَم بهمزه ویَرَمْرَم برا نیز خوانند

(رجلٌ مِلَمٌّ) بالکسر آنکه جمع کند قوم یا عشیره پراگنده خود را

(مَلْمُوم) دیوانه و گرد فراهم آمده و در هم پیوسته

(صَخْرَة مَلْمُومَة) سنگ گرد سخت

(وکتیبة مَلْمُومَة) لشکر فراهم آمده در هم پیوسته

(لَمَّه لَمًّا) بالفتح گرد و فراهم آوردن آن را * ونیز لَمّ نیکو کردن یقال لَمَّ الله شعثه ای اصلح وجمع ماتفرّق وقارب بین شتیت اموره وفرود آمدن وخوردن بخش خود ویاران خود منه قوله تعالی تَأْكُلُونَ التراث اكلاً لمّاً ای نصیبکم ونصیب صاحبکم ابوعبیدة یقال لَمَمْتُه اجمع حتّی اتیتُ علی آخره

(مُلَمْلَم) کمسرهد گرد و در هم پیوسته

(غلامٌ مُلِمٌّ) بضم المیم کودک نزدیک به بلوغ و سخت و استوار از هر چیزی

(مُلِمَّة) بالتاء سختی وبلا مُلِمّات جمع

(مُلَمْلَمَة) بالتاء بینی فیل * و کتیبةٌ مُلَمْلَمَةٌ لشکر فراهم آمده در هم پیوسته

(اَلَمْلَمَة) گرد گردانیدن یقال لملم الحجر اذا اداره

(اِلْمَام) مباشر و مرتکب صغائر شدن ومنه لله درمن قال ان تغفر اللّهمّ فاغفر جمّاً * وای عبد لك لا الَمّا * فرود آمدن کسی یقال اَلَمَّ بِهِ اذا نزل به ونزدیک به بلوغ رسیدن کودک وبرطب شدن نزدیک رسیدن خرما ونزدیک آمدن کارے که شود یقال اَلَمَّ یفعلُ کذا ای کاد یعنی نزدیک است که چنان کند منه وانّ ممّا ینبتُ الربیعُ مایقتُلُ حبطاً اویُلِمُّ ای یقرب من ذلك

(اِلْتِمَام) زیارت کردن وفرود آمدن کسی را وگرد گردیدن سنگ و جز آن

ل م و

(لُمَة) بالضم یاران وگروه از سه تا ده و ہمزاد مرد و ہمشکل و مانند و پیشوا والهاء عوض منه الحدیث لِیَتَزَوَّجِ الرَّجُلُ لُمَتَهُ

ل م ه ج

(لبن سمهج لمهج) کجعفر ستر چرب ناک شیرین

ل م ي

(لُمَى) مثلثة اللام گندم گونی ودام لب یا اندکی سیاہی آن که بحسن و ملاحت انجامد

(اَلْمَى) مرد سیاه یا گندم گون لب لمیاء مونث * ورمح اَلْمَى نیزه سخت گندم گون پوست سخت چوب * وصلیب الْمَى اعظم استخوان سطبر ظلٌّ اَلْمَى کذلك یعنی سایه کثیف سیاه * وشجر اَلْمَى درخت کثیف سایه * ونیز الْمَى اسرد آب دہان

(س) لَمِیَ الرجلُ لَمًى محرکة الْمَى

ج ۴ گردید یعنی گندم گون یا سیاه شد لب او

(اِلْمَاء) تاریکے شب آمدن ورو

(تَلَمّى تَلَمِّیاً) برگردید گونه او یا گندم گون گشت

(اَلْتُمِيَ لَونُه) مجهولاً برگشت گونه او ورنگ او ہیز

باب اللام فصل النون

ل ن ن

(لَن) معناه ہرگز نه و ہی حرف نفی ونصب واستقبال تقول لن تقوم ولیس اصله لا فابدلت الالف نوناً... للفراء لان المعروف...

هوابدال النون الفا لا العكس و لا
لا ان فحذفت الهمزة تخفيفا و
الالف للساكنين خلافا للخليل و
الكسائي بدليل جواز تقديم معمول
معمولها عليها نحو زيدا لن اضرب
ولا تفيد توكيد النفي و لا تابيده
خلافا للزمخشري فيهما في كشافه
وانموذجه وهما دعوي بلا دليل و
لوكانت للتابيد لم يُقَيَّد منفيُّها با
ليوم في قوله تعالى فَلَنْ أُكَلِّمَ
اليوم انسيا ولكان ذكرُ الابد في قوله
تعالى ولَن يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا تكرارا و
الاصلُ عَدَمُهُ وتاتي للدعا كقوله ج ۴
*لَن تَزالوا كذلكم ثم لا زِلتُ لَكُمْ
خَالِدًا خُلُودَ الجِبَالِ* قيل ومنه قال
رَبِّ بِمَا اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ اَكُونَ
ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ وَيُلَقَّى القسم بها كقول
ابي طالب* واللهِ لن يصلوا اِلَيكَ
بجمعهم* حتى اُوَسَّدَ في التراب دفينا
وقد يجزم بها كما ينصب بلم كقوله
(ع) فلن يَحُلُّ للعينين يَعْدَكَ
منظر* وقوله في ايّ يومَيّ
من الموت افر* يوم لم يُقدَّرَ ام
يومَ قُدِر

باب اللام فصل الواو واليها

ل وء

(اللَّاءَة) كلاعة آبي است مر عبس
را
(لَوْءَة) بالفتح عورت يا رسوائي
وسخت بدي

ل وب

(لَوْب) بالفتح وبالضم تشنگي يا
گرد گشتن تشنه حوالي آب بي آنكه
بر سد آنرا لُؤوب كدخول و
لؤاب كغراب مثله والفعل من نصر
يقال لاب الرجل لَوْبًا ولوابا و
لُوبانًا اذا عطش واستدار حول
الماء وهو عطشان لا يصل اليه*
ونيز لُوب) بالضم گوشت پاره كه
در ديگ بگردد ومگس انگبين*
وابل لُوبٌ) شتران تشنه دور
از آب نحل لُوبٌ) كذلك
(لُوبَة) بالضم گروهي كه با گروهي
ديگر باشند در مشورت امري
شريك نشوند وسنگ لاخ سوخته
لُوب جمع ابو عبيده لُوبَه ونُوبه
بالضم فيهما الحرّة وهي الارض
التي اَلْبَسَتْهَا حجارةٌ سُودٌ منه قيل
للاسود لُوبِيّ وكذا نُوبيّ اي منسوب
اليها

(لاب) شهري است منسوب بنام
مردي گويند از سند است اُسطرلاب
منسوب بوي قيل الاصل انه سَطَرَ
اُسْطُرًا وبني عليه حسابا لمعرفة
الاقاليم السبعة في صفائح من نحاس
فقيل اَسْطُرُ لابٍ ثم مُزِجَا ونُزِعَت
الاضافة فقيل الاسطرلاب مُعَرَّفَةً
وقد يقال لاسطرلاب لتقدم السين
على الطاء* وكَهْرُلاب) شهري شام
بنا كرده هشام بن عبد الملك
(لابة) سنگ لاخ سوخته لاب
ولابات جمع وفي الحديث حرّم
النبي صلى الله عليه وسلم ما بَيْنَ
لابَتَي المدينه وهما حرّتان
تكتنفانها وشتران سياه فراهم
آمده وموضعي ست
(لُوَاب) كغراب آب دهان شتر
يا عام است وتشنگي
(لائِب) تشنه لُؤَّب كشهود و
لَوائِب جمع يقال تركتها لوائب
عَلَى الحوض
(لُوبَاء) بالضم والمد لوبيا كه دانه
است كوچكتر از باقلي وغلاف
شبيه بغلاف باقلي بعض آن
سپيد وبعض سرخ باشد

(مَلاب) بالفتح نوعي از بوي خوش
يا آن زعفران است
(اِلابة) خداوند شتران تشنه
شدن
(مُلَوَّب) كمعظم آهن پيچيده
وملاب آلوده
(تَلْوِيب) بملاب آلودن چيزي را
يا ملاب آميختن
(مُلَوْلَب) علي مفوعل ميل سرمه

ل وت

(لَوَاتَة) كسحابة موضعي است باندلس
وقبيله در بربر
(ن) لات الرجل لَوْتًا) بالفتح
خبر داد از آنچه پرسيد نداو را
*ولات الخبر) نهان داشت
آنرا

ل وث

(لوث) بالفتح نيرو وقوت وبدي
وزخم وشبه دلالت* ونيز لوث)
دستار پيچيدن وگرد گشتن وبند
شدن وپناه گرفتن يقال هو يَلُوثُ
بِي اي يلوذ بي وپيافتن چيزي از
كان بعد جستن ودرر وغن گردانيدن
لقمه را ولازم بودن در خانه و
خاييدن چيزي را ودرنگ وآهستگي

نمودن در امور و تر نهادن خرما در
آب و جزآن و انگشت خویش خاییدن
کودک والفعل من نصر
(لِیث) بالکسر گیاهی است و گیاه
انبوه
(لُوثَة) بالضم کلوله که بدان
بازی کنند و سستی و آهستگی
و درنگی و فروهشتگی و گولی و نوعی
از جنون و افزونی گوشت و پیه *
و ناقة ذات لُوثَة) ناقه بسیار گوشت
و پیه و برانگیختن
(لَوَث) محرکة سستی
(نبات لاث) گیاه درهم پیچیده
(لُوِیثَة) کسفینه گروه و گروه مردم
از قبایل پراگنده و از هر جنس
(لُواثَة) کثمامه گروه و آرد که بر
خوان زیر خمیر افشانند لُواث
کغراب کذلک و آنکه بهر چیز آلوده
گردد
(لائث) شیر بیشه * و نبات
لائث) گیاه درهم پیچیده انبوه
(الوث) مرد سست فروهشته و
مرد توانا و درمند از اضداد است
و آهسته رو و گران زبان
(دیمة لَوثاء) کصحرا، باران

پیوسته که گیاه را برهم افکند
(نبات لَیِّثٌ) کگیس گیاه درهم
پیچیده و انبوه
(لحیة لَیِّثَة) ککیسه ریش سپید
سپید
(مَلَاث) بالفتح مرد بزرگ قدر
شریف مِلْوَث کمنبر مثله مَلَاوِث
و مَلَاوِثَة و مَلَاوِیث جمع
(الْوَثَت الارض) گیاه تر در گیاه
خشک رویانید زمین * و
(الثت به مالی) نگهداشتن
خواستم از وی مال خود را
(مُلَیَّث) کمعظم مرد آهسته رو از
فربهی
(تَلْوِیث) بند کردن و آلودن
و آمیختن و تیره کردن آب را و تر
نهادن خرما در آب و جزآن و
انگشت خویش خاییدن کودک
(تَلَوُّث) آلوده شدن
(الْتِیَاث) درآمیختن و آمیخته
شدن و جامه در خود پیچیدن و
التفات کردن و سستی و درنگی
نمودن و فربه شدن و بند کردن
و توانا گردیدن

ل و ج

(لَوجاء) اتک وشبه یقال مَا فی
صَدری لَوجَاءُ ولا حَوجَاءُ ومَا فیه
حَوجَاءُ ولا لَوجَاءُ ولا حُوَیجَاءُ ولا
لُوَیجاء مصغرا یعنی نیست حاجت و
مرفی ح و ج ماخوذ من الحاجة
(ن الجنة لَوجًا) بالفتح در دهان
گردانیدم آنرا
(تلویج) گژ گردانیدن یقال لَوَّجَ
بنا الطریق اذا عوج

ل و ح

(لَوح) بالفتح هرچه پهن باشد
از استخوان و کتف و چوب و تخته
و جزآن و برآن نویسند الواح
جمع الاویح جمع الجمع و هوا
میان زمین و آسمان و تخته
کشتی وقال الله تعالی فی لوح
محفوظ قیل هو لوح فی السماء مکتوب
فیه وقیل انه من نور وقیل هو ام الکتاب
وقیل هو فی حفظ الله کانه فی لوح
* والواح السلاح سلاحی که سپید درخشد
همچو شمشیر و نیزه و مانند آن
(لُوح) بالضم هوا میان آسمان
و زمین یقال لا افعل ذالک و
لو نزوت فی اللوح ای لو نزوت
فی السکاک

(لیاح) کسحاب و کتاب بامداد
و گاو نر دشتی و هر چیز سپید و نام
تیغ حمزه رضی الله عنه و ابیض لَیَاح
سپید خالص بی آمیغ
(ابل لُوحی) کسکری شتران
تشنه
(مِلواح) کمصباح بلند بالا و لاغر
اندام و زن جبت و لاغر و مرد
بزرگ تخته و نام شمشیر عمرو
بن ابی سلمة و جغد پایه بسته
بدام جهت شکار باز و جزآن
و ستور زود تشنه شونده مِلْیاح
بالیا مثله
(ن لاح لَوحًا) بالفتح و بالضم
لُوحًا کغراب و لُوُحًا کدخول و
لُوحَانًا محرکة تشنه شد و لاح
البرق درخشید و لاحه السفر
والعطش برگردانید گونه او را
سفر یا تشنگی * و لُحته دیدم او را
* و لاح النجم پیدا شد و برآمد
(الاح بسیفه الاحة) درخشانید
شمشیر را * والاح بحقه ربود
آنرا * و نیز الاحة آشکار گردیدن
و درخشیدن برق بی پراگندگی
و درخشیدن و پیدا شدن سهیل و

ج ٣

[illegible] کردن و بالا گردانیدن [illegible] کسی را وقال ابن السکیت لاح
سهیل اذا بدا والاح اذا تلألأ
(مُلَوَّح) کمعظم نام شمشیر ثابت
بن قیس و نام مردی
(تَلْوِیح) گرم گردانیدن بآتش
وسوختن آفتاب رنگ روی را
وسپید موی نمودن پیری کسی را
وقوت بقدر حاجت دادن یقال
لَوِّح الصَّبِیَّ یعنی خورش بقدری که
نگاه دارد او را و بیرنگ دادن جامه
را و شمشیر درخشانیدن و بعیدی
بالبار و گونه تر گردانیدن سفر و ج ۴
تشنگی مردم را
(مُلْتَاح) برگردیده و متغیر شده
(اِلْتِیَاح) تشنه شدن و درخشیدن
برق و پیدا شدن ستاره
(اِسْتِلَاحَة) شناسا شدن نیک
نگریستن و تشنه شدن

ل وخ

(لِوَاخَة) کثمامة مسکه گداخته مع
شیر لِیَاخَة بالتحتیة مثله
(ن) لَاخَهُ لَوْخًا) بالفتح آمیخت
آنرا
(اِلْتِیَاخ) آمیخته شدن و سرشته

[illegible] و تمیز شدن آرد

ل ود

(اَلْوَد) آنکه سوی عدل میل
نکند و منقاد نگردد با مری اَلْوَاد
جمع * و سرکش نافرمان برگردن
سطبر
(س) لَوِدَ لَوَدًا) بالفتح الود
گردید

ل وذ

(لَوْذ) بالفتح کرانه کوه و جانب
آن و آنچه بدان احاطه کند و خم
رود با رالْوَاذ جمع و کوهی است
در یمن * ولَوْذُ الْحَصَی) موضعی
است * و نیز لَوْذ) پناه گرفتن
بچیزی و پوشیده شدن لوی
لِوَاذ مثلثة و لِیَاذ بالکسر مثله یقال
لَاذَ بِهِ لَوْذًا ولِوَاذًا و لِیَاذًا ای
عَاذَ بِهِ گرد گرفتن چیزی را
(لَاذَة) جامه حریر چینی سرخ
لَاذ جمع
(لَاوَذ) کهاجر نام پسر سام بن
نوح علیه السلام
(لَوْذَان) لشکران کرانه چیزی
و موضعی است و خزر بن لَوْذَان
شاعر است

(تَلْوَاذ) بالفتح [illegible]
گریستن
(مَلَاذ) بالفتح پناه جای و قلعه
(مِلْوَذَة) کمکنسة پناه جائی
(اِلْاذَة) فراگرفتن و احاطه
کردن
(مَلَاوِذ) بالفتح چادرها
(مُلَاوَذَة) بهم دیگر پناه گرفتن
و بهم کشتی گرفتن و فریب دادن *
لُوَذَانِیَّة) بالفتح و شد الیاء مثله و
خلاف کردن لِوَاذ بالکسر مثله و فی
التنزیل قال الله تعالی قد یعلم الله
الَّذِینَ یَتَسَلَّلُونَ مِنْکُمْ لِوَاذًا

ل وز

(لَوْز) بالفتح بادام لَوْزَة یکی
لَوْزِیَّة) منسوبا محله است در
بغداد
اِنَّه لَعُوذُ لُوذٍ) گفتنی او محتاج
است از اتباع است
(لَوَّاز) کشداد بادام فروش
(لَوْزِینَج) معرب لوزینه
بادامی
(مَلَاز) بالفتح پناه جای
(مَلَازَة) بالفتح بادامستان
(ن) لَازَ اِلَیْهِ لَوْزًا) بالفتح پناه

[illegible] ولَاذَ الشَّیْءَ) خورد
از او یقال مَا یَلُوذُ مِنْهُ) رهائی
نخواهد یافت از وی
(مُلَوَّز) کمعظم خرمای بادام
پرورده و روی نیکو و ملیح

ل وس

(لَوْس) بالفتح شیرینی و جز آن جستن
جهت خوردن لائس نعت است
از آن و چشیدن و زبان گردانیدن
چیزی در دهان و یقال ما لاس
لَوَاسًا کسحاب نچشید چشیدنی را
والفعل من نصر
(لُوس) بالضم طعام
(اَلُولَاس محمد بن اسود)
صحابی است
(لَوَاس) کسحاب چشیدنی یقال ما
ذُقْتُ لَوَاسًا
(لُوَاسَة) کثمامة لقمه یا طعام کمتر
از لقمه
(لُؤُوس) کصبور شیرینی و جز آن
جوینده جهت خوردن لَوَّاس
کشداد مثله و یقال مَا ذُقْتُ لَؤُوسًا
یعنی نچشیدم چشیدنی

ل وص

(لَوْص) بالفتح درد گوش یا درد

از پستینه * ونیز لوص انگریستن
از سوراخ در و جزآن و میل کردن
و برگشتن والفعل من نصر
(لَوصَة) بالفتح درد پشت
(لَوَاص) کسحاب فالوده و انگبین
صافی
(الاصه علی الشئ) گردانید آنرا
بر آن چیز که مے خواست منه
الحدیث هی الکلمة التی الاص
علیها النبی صلی الله علیه وسلم
عمه یعنی اباطالب * والیص)
مجهولا لرزه زده شد
(مُلَوَّص) کمعظم فالوده
(تلویص) انگبین صافی خوردن
(مُلاوَصَة) انگریستن گویا فریقین
قصد کاری کنند و بتر بر بدن دیختی
خواستن و نگریستن در درخت
که چگونه بر کند یا برد آنرا و نگریستن
از سوراخ در و مانند آن
(تَلَوُّص) پیچیدن و برگردیدن

ل وط

(لَوط) بالفتح چادر و دایقال
لبس لوطه و لوطیه مرد حبیبت
دست انداز نده در کارها و رباو
چیز در چسبنده مصدر یوصف به

(لُوط) بالضم نام پیغمبری علیه
السلام و آن پسر برادر ابراهیم
علیه السلام است یعنی هاران بن
تارخ وهو منصرف مع السببین
لسکون وسطه
(لُوَیطَة) کجهینة نوعی از خوردنی
در هم آمیخته
(لِیَاط) بالکسر ربا
(هو الوط بقلبی) او چسبان تر
است بدل من
(ن، لَاطَ لَوطًا) بالفتح ولِوَاطَة
بالکسر کار قوم لوط کرد * ولاطَ
الحوضَ وبه) بگل درگرفت
وگل اندود حوض را * ولاطَ الشئُ
بقلبی) چسبید بدلم و دوست
گردید * ولاطَ فلانًا بسهم) تیر
انداخت برو * ولاطَ فلانًا
بعینٍ) چشم زخم رسانید * ولاطَ
فلانًا بفلانٍ) لاحق گردانید
آنرا بوی * ولاطَ الشئَ) پنهان
کرد آنرا * ولاطَ فی الامر لاطًا)
ستیهید در آن
(تَلییط) برچسبانیدن
(مُلَاوَطَة) عمل قوم لوط کردن
(تَلَوُّط) کار قوم لوط کردن

(التِیَاط) پسر خواندن کسی را و بگل
درگرفتن حوض را جهت خود و برچسبید
ویقال هذا الامر لا یلتاط بقلبی ای
لا یلصق
(استِلَاطَة) پسر خواندن غیری را
و برخود چسبانیدن و واجب کردن
منه الحدیث استلطتم دم هذا
الرجل ای استوجبتم

ل وظ

(مِلوَظ) کمنبر چوبی است که بدان
زنند یا تازیانه است
(ن) لَاظَه لَوظًا) بالفتح راند
اورا
(التاظت الحاجة) دشوار
گشت

ل وع

(لَوعَة) بالفتح سوزش درون و
رنج و نعت از عشق و درستی یا از
اندوه و بیماری و سیاهی سرپستان
(لَاع) ناشکیبا و بیمار دوستی و محبت
لاعُون ولاعَة بالتاء والواو جمع
* ورجل هاعٌ لاعٌ) مرد بددل
ترسنده رجل هائعٌ لائعٌ کذلک
یا نیک آزمند بدخوی
(لاعَة) زن عشق بازو آنکه قادر

نکند مرد را بر خوردن تیز خاطر و
چالاک * واتان لاعة الفؤاد الی
حجشها خر ماده عاشق زار بر بچه
خود * وعَدَن لاعة) دهی است
بیمن غیر عدن ابین * ونیز لاعة
شهری در کوه صبر و عدن دهی
است که بوی منسوب کنند
(لُوَّع) کجوهر سیاهی سرپستان
(ن) لاعه الحب لوعًا ولوعة)
بالفتح سوخت دلش را دوستی و بیمار
ساخت * ولاعَ لوعًا ولُووعًا)
بددل گردید و حریص و بدخوے
گشت * ولاعه الشمس) بر
گردانید گونه آنرا ج ٤
(س ن) لاعَ لَوعَة) بالفتح
ناشکیبائی و بی آرامی کرد یا بیمار
شد و از نصر مردی است از ابن
قطاع
(الاعه) برگردانیدن رنگ سر
پستان
(التیاع) سوختن دل از عشق و
اندوه

ل وغ

فلانٌ سائغٌ لائغٌ) از اتباع
است * سیّغ لیّغ) کگیس گند مک

(ن) لاغه لوغاً) بالفتح در دهان گردانید آنرا پس انداخت * ولاغ فلاناً) در پوست بد و ولازم گرفت

ل و ف

(لوف) بالفتح نام مرغوب از طعام وعلف

(لوف) بالضم دهی است و میل گوش که گیاهیست لوفة) یکی بیخش را که همچو پیاز و شتی باشد (صتراخه) نامند بدان جهت که در روز مهرجان آن را آویزی باشد
گویند هر که آوازش را بشنود در آن ۴ ج
سال بمیرد و بوئیدن گل پژمرده آن مسقط جنین است و خوردن بیخ آن مدر و منعظ و مولد منی و محرک باه وطلای بیخ سائیده آن با روغن بهترین اودیه جذام است جذام را بجا می خود موقوف دارد

(لوفی) بالضم مقصوراً گیاهی است شبیه بگیاه حی العالم یا نوعی از آن مجرب است جهت اسهال کهنه

(لواف) کشاد و گستردنی زلبه ساز

(کلامُلوف) گیاه با رانشسته

(ن) لقت الطعام لوقاً) بالفتح خوردم آنرا یا خائیدم * ونیز لوق گیاه خشک خوردن شتران

ل و ق

(لوقة) بالفتح ساخت

(لوقة) بالضم مسکه یا مسکه با خرمای تر یا روغن با خرمای تر آمیخته

(ما ذقت لواقاً) کسحاب نچشیدم چیزی را

(الوق) گول

(الوقة) بفتح الهمزة روغن یا خرمای تر آمیخته یا مسکه و خرما باهم ممزوج

(ن) لقت الطعام لوقاً) بالفتح نرم گردانیدم آنرا بروغن * ولقت علینه بر چشم وی زدم * ولقت الدواة) نیکو ساختم سیاهی آنرا * وفلان لا یلوق) یعنی او قرار نمیگیرد بجائی

(س) لوق لوقاً) محرکة گول گردید

(تلویق) بروغن یا بمسکه نیکو کردن طعام را ویقال لا آکل الا ما لوق لی ای لین لی حتی یصیر کالزبد فی لینه

ل و ك

(لوك) بالفتح خائیدن یا نرم نرم خائیدن وخائیدن اسب لگام را و در پوستین مردم افتادن یقال هو یلوك اعراضهم ای یقع فیهم والفعل من نصر

(لواك) کسحاب آنچه خائیده آن را یقال ما ذاق لواكاً ای مضاغاً

(الکنی الی فلان) رسول من باش و برسان نامه مرا بسوی وی وقدم فی ل ء ك وقیل قیاسه ان یقال الاکه یلیکه الاکة وهذا وان کان من الالوك فی المعنی وهو الرسالة فلیس منه فی اللفظ

ل و ل

(لال) نام جد پدر احمد بن علی بن احمد فقیه و محدث و رازی وغفاری ومعنی لال در فارسی گنگ است

(لولاء) بالفتح ممدود اسختی و گزند

ل و ل ب

(لولب) کجوهر آب بسیار که جهت بسیاری و تنگی دهانه کاریز یا شوره بوقت برآمدن گردان و برصورت نائزه باشد ومر فی ل ب ب

(ملولب) بکسر هر میل سرمه

ل و م

(لوم) بالفتح نکوهش و ترس و بیم

(لومة) بالفتح کار ملامت ناک یقال جاء بلومة وانگبین بی آمیغ

(رجل لومة) بالضم مرد نکوهیده * ولی فیه لومة) مرا در آن درنگی و نگرانی است

(لوم) محرکة افزونی نکوهش

(لام) ترس لامة بالتاء شاذ و کالبد مردم و درشت از هر چیزی و نزدیکی * ونیز لام) یکی از حروف هجا است و آن بر سی و یک معنی آید بعض آن عامل جر و آن برای سی و دو معنی است + استحقاق نحو الحمد لله * واختصاص نحو المنبر للخطیب * وتملیک نحو وهبت لزید دیناراً * وشبه التملیک نحو جعل لکم من انفسکم ازواجاً * تعلیل نحو لتکونوا شهداء علی الناس ویوم عقرت للعذاری مطیتی * وتوکید النفی نحو ما کان الله لیطلعکم و آن را لام جحد نیز خوانند و آن

بدون نفی نیاید* وموافقت الی نحو بانّ ربّک اوحی لها* وموافقت علی نحو ویخرّون للاذقان وان اسأتم فلها* وموافقت فی نحو نضع الموازین القسط لیوم القیمة* وبمعنی عند نحو کتبته لخمس خلون وآنرا لام تاریخ نیز نامند* وموافقت بعد نحو اقم الصلوة لدلوک الشمس وموافقت مع* فلما تفرقنا کانّی ومالکاً* لطول اجتماع لم نبت لیلة معا* وموافقت من نحو سمعت له صراخا* وتبلیغ نحو قلت له* وموافقت عن نحو قال الذین کفروا للذین آمنوا لو کان خیرا ما سبقونا الیه* وصیرورة وآنرا لام العاقبة ولام المآل نیز گویند نحو فالتقطه آل فرعون لیکون لهم عدوّا وحزنا* فللموت تغذو الوالدات سخالها* کما لخراب الدهر تبنی المساکن* وقسم وتعجب وآن مختص است باسم الله تعالی ع الله یبقی علی الایام ذو حید* وتعجب فقط در لله درّه* وربندا واستغاثه که بر مستغاث به ومستغاث له داخل شود نحو قوله* یا للرجال لیوم

الاربعاء اما* ینفک وللحین لی بعد النهی طربا* وآن هردو در اصل لام جاراند لیکن جهت فرق میان مستغاث به ومستغاث له اول را فتحه وثانی را کسره دهند وگاهی مستغاث به محذوف نیز باشد نحو یا للماء* وتعدیه نحو ما اضرب زیدا لعمرو* وتوکید وآن زاید باشد نحو نزاعة للشوی ونحو یرید الله لیبیّن لکم* وتبیین نحو سقیا لزید وقالت هیت لک* وبعض آن عامل جزم آن لام امر است برای غایب نحو لیستجیبوا وگاهی برای مخاطب امر نماید منه قوی قوله تعالی فلتفرحوا بالتاء خطابا وگاهی لام امر حذف کرده نحو قوله* ع* لک الویل حرّ الوجه او یبک من بکی* اراد لیبک وهمچنین حذف کرده ولام مواجهه نحو قوله* فقلت لبوّاب لدیه دارها* تئذن فانی حموها وجارها* اراد لتأذن فحذف اللام وکسر التاء علی لغة من یقول انت تعلم ولام الامر اذا ابتدأت بها کانت مکسورة وان ادخلت علیها حرفا من حروف العطف جاز

فیه الکسر والتسکین کقوله تعالی ولیحکم اهل الانجیل* وبعض آن عمل نکند وآن هشت است* لام ابتدا نحو لزید افضل من عمرو آن بر خبر انّ مشدده ومخففه نیز آید نحو وان ربّک لیحکم بینهم وان کانت لکبیرة* ولام زایده نحو امّ الحلیس لعجوز شهربة* ولام تاکید در فعل مستقبل موکد بنون نحو لیسجننّ ولیکونا من الصاغرین* ولام جواب نحو لو تزیّلوا لعذّبنا الذین کفروا ونحو لولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت الارض ونحو تالله لقد آثرک الله علینا وجمیع لام توکید صلاحیت جواب قسم دارد* ولام که بر حروف شرط داخل شود جهت ایذان و اشعار نحو لئن قوتلوا لاینصرونهم* ولام التعریف وهی ساکنة و لذلک ادخلت علیها الف الوصل لیصحّ الابتداء بها وسقطت الالف بالوصل نحو هو الرجل* ولام که به اسماء اشاره لاحق گردد نحو تلک و ذلک* ولام تعجب غیر جاره نحو لظرف زیدا

(لامة) کار ملامت ناک وزره

(لامیّة) منسوب بدهے است بیمن

(رجل لومة) کهمزة مرد بسیار ملامت کننده

(لائم) نکوهنده وملامت گر لوّام کزنار* ولوّم ولیّم کرکع فیهما جمع

(لائمة) نکوهش

(لومی) بکسری نکوهش لوماء ممدود مثله

(لوّام) کشداد بسیار ملامت کننده

(ملامة) بالفتح نکوهش ملاوم جمع

(ملوم) نکوهیده وملیم کمبیع مثله

(ن لام لوما) بالفتح ولومة بالتاء وملاما وملامة بفتحها نکوهید وکذا الیم به مجهولا

(ملیم) کمقیم سزاوار ملامت منه المثل ربّ لائم ملیم

(الامة) بسیار ملامت کردن و کاری کردن که بر آن ملامت کنند یا خداوند ملامت شدن یا خداوندگار

ج ۴

ملامت ناک شدن و سزاوار ملامت گردیدن
(تَلْوِیم) سخت نکوهیدن و لام نوشتن
(مُلَاوَمَة) یکدیگر را ملامت کردن
(تَلَوُّم) انتظار و درنگ کردن در کاری یقال تَلَوَّم فِی الْاَمْر و نیز درنگی و نگرانی
(تَلَاوُم) یکدیگر را نکوهیدن
(اِلْتِیَام) نکوهیده شدن نکوهش پذیرفتن
(اِسْتِلَام اِلَیْهِم) کاری کرد با ایشان که بدان ملامت کنند اورا ج ۳

ل و ن

(لَوْن) بالفتح گونه چون زردی و سرخی و مانند آن و نوع و پیکر و هیأت و آنچه فصل نماید میان چیزی و غیر آن و خرما بن بسیار بار یا نوعی از خرما لُونَة بالضم * و لِینَة بالکسر یکی لِین جمع لِینَة * و لِیَان جمع الجمع منه قوله تعالی مَا قطعتم من لینة و تمرها یسمی (العجوة) و نیز لَوْن و لُوَن کزبیر هرد و لقب محمد بن سلیمان حافظ
(لَان) شهری است و گروهی بطرف ارمینیه و علانی که عامه گویند غلط است * و ابو عبد الله اللّانی معلم الامراء است
(تَلْوِین) گوناگون کردن یقال لَوَّنَ البُسْر اِذَا بَدَا فِیهِ اَثَرُ النضج
(مُتَلَوِّن) للفاعل آنکه بر یک روش و یک خوی نپاید و قرار نگیرد
(تَلَوُّن) گوناگون شدن
(اِلْوِنَان) گوناگون شدن

ل و ه

(لَوْه) بالفتح سراب
(لَاهَة) بار قیل اللّات للصنم سمی بها ثم حذفت الهاء
(لُوهَة) بالضم درخش سراب
(لَاهَ السَّرَابُ لَوْهًا) بالفتح و لَوَهَانًا محرکة درخشید و مضطرب گردید * و لَاهَ الله الخلق آفرید خدای خلق را
(تَلَوُّه) درخشیدن سراب ضطراب و درخشیدن

ل و ی

(لَیَّة) بالفتح زن لِوِیّ کعب جمع را اتصال خویشی
(لِیَّة) بالکسر چوبی که بدان بخور کنند و ممنوع تر و بایی ثقیف را یا کوهی بطایف که اعلای آن مر ثقیف راست و اسفل آن نصیر بن معاویه را
(لَیَّاء) کشندا و زمین دراز آب
(لَوِی) بالفتح و القصر بیچیش شکم و درد آن و کج * و نیز
(اللَّوِی) آنانکه جمع التی بر غیر لفظ اللائی بسکون الیاء کذالک
(لِوِی) بالکسر و القصر پایان ریگ توده و جای باریک و کج شده از آن اَلْوَاء و اَلْوِیَة جمع * و نیز
(لِوَاءُ الْوَادِي) کرانهای رودبار لواء البلاد کذلک
(لُوِی) بالضم مقصورا ناچیزها و باطلها
(لَوَّة) بالفتح و شد الواو زشت روی
(لُوَّة) بالضم و شد الواو چوبی است که بدان بخور کنند
(لَات) بتی است مر ثقیف را فَعَلَة من لَوَى عن ابی علی و ذکر فی ل ء ه و فی ل ت ت
(زُجّ لَاوَة) موضعی است بناحیه ضریة
(لَوِی) گشتن کج از ریگ و تیر و در گمین شکم و بیچیش زده
(لَوِی) کغنی گیاه خشک یا گیاه تر مرده
(لَوِیَّة) کغنیة آنچه پنهان کنی و نگهداری و طعام نهاده بخشش کسی لَوَایَا جمع
(لِوَاء) بالکسر و المد درفش لشکر کشان و علم خرد لِوَی بالتحتیة مثله الویة جمع اَلْوِیَات جمع الجمع و یقال یَعْتَوُا بالسواء و اللواء یعنی بر انگیختند باستغاثه و فریاد کردن * و لِوَاءُ الْحَیَّة پیچیدگی مار
(لِوَایَة) الکتابة چوب علم
(اَلْوَی) کاحوی کج یقال قرن اَلْوَی یعنی شاخ کج و دم تافته لُیّ بالضم جمع و القیاس الکسر و راه دور دراز ناشناخته و مرد سخت پیکار و سخت جنگ آور و تنها و گوشه نشین لیّاء بالفتح ممدودا مؤنث و نوعی از درخت
(لُوَیّ) کسمی درختی است
(لُوَیَّة) کسمیة موضعی است نزدیک بستان ابن عامر

(لُوَّا) اکشدا ومرغی است
(لَاوِیَاء) ممدوداً گیاهی است
واهی است که بدان داغ کنند
(اللّاؤُن) آن مردان جمع لذی است
من غیر لفظه فی الرفع * وکذا
اللّائِین فی النصب والجر و
اللّاؤُو بحذف النون مثله
(ض) لَوَى الحَبلَ لَيًّا) بالفتح
ولُوِيًّا بالضم وشد الیاء تافت رسن
را ودوتاه کرد * ولَوى رَأسَهُ وبِه
ای گردانید واعراض کرد منه
قوله تعالی وان تلووا وتعرضوا
قال ابن عباس رضی الله عنهما
هو القاضی یکون لیّه واعراضه
لاحد الخصمین علی الأخر وقد
قُرئ بواو واحد مضمومة اللام
من لیت قال مجاهد ان تلووا الشهادة
فتقیموها وتعرضوا عنها فتترکوها
* ولَوَى الغُلامُ) ببیست سالگی
رسید * ولَوَى عَنِ الأَمرِ) کاهلی کرد
وسستی نمود * ولوی أمره عنّی لَيًّا
ولَيّانًا) بفتحهما در پیچان ساخت
برگردانید * ولوی عَلَیه) میل
کرد وبوی اهتمام داشت * ولَوَت
النّاقةُ بِذَنبها) دم جنبانید ناقه

* ولَوى فلانًا علی فلانٍ) برگزید
آنرا بروی وگرامی داشت *
ولَوَاه بِدَینه لَیًّا) بالفتح والکسر
ولِیَانًا بالکسر دیر داشت وام را
وناگزارده داد دار کرد * ولَوِی
بِحَقِّه) منکر آن گردید
(س) لَوِيَ القِدحُ والرُّمحُ)
کج گردید * ولَوِيَ الکَلاءُ)
خشک گردید
(لَوَّیتُ مُدبِرًا) سپاسگی
گفتم
(اَلوَى الرَّجلُ بِثَوبِه اِلواءً) بجا
اشاره کرد * وألوى بحقّه) منکر
شد حق وی را * والوی به) برد
آن را * وکذا الوت به
العُقَابُ) ای طارت به * و
الوَى بِمَا فی الاِنَاءِ) برگزید آنرا
جهت خود وچیره شد بر دیگران
* والوی بِهِم الدَّهرُ) هلاک کرد
ایشان را * والوی بکلامه)
خلاف ورزید * ونیز (اِلواء) دم
جنبانیدن ناقه وسرکشی نمودن
واعراض کردن وسرتافتن ودر
پایان ریگ وجایی باریک وکج

سبک گردیدن ودرشتی گشتن
دو شدن وبسیار آمدن ونمودن ولَوِیَة
خوردن وتر مرده شدن تره و
گیاه وعلم برافراشتن
(تَلوِیَة) سخت تافتن یقال لَوَّیتُ
اعناق الرجل فی الخصومة شدد
للکثرة والمبالغة قال الله تعالی
لَوَّوا رُؤُسَهُم
(لَاوَتِ الحَیَّةُ لِوَاءً) گشتاب
بپیچیدن بر خود
(تَلَوِّي) تافته ودوتاه گردیدن
وخمیدن وبر وی گردانیدن و
پراگنده شدن ودرخشیدن برق
در ابر یقال تَلَوَّى البَرقُ
(تَلَاوِي) گرد آمدن مردم
(اِنتِوَاء) تافته ودوتاه شدن رسن
وسستی وکاهلی کردن درکار و
کج گشتن ریگ وخمیدن وروی
گردانیدن وبرخود پیچیدن
مار

باب اللام فصل الهاء

ل ء
(تَلَهلُؤ) سپاسگی رفتن و
بزدل شدن
ل ب

(لَهَب) بالفتح شعلهٔ آتش بی
دود
(لِهب) بالکسر شگاف کشادگی
میان دو کوه یا شگاف کوه یا شعب
خرد در آن یا روی کوه همچو دیوار
برآمده که برآن برآمدن نتوانند
اَلهَاب ولُهُوب ولِهَاب ولِهَابَة
بکسرهما جمع وقبیله است از ازد
(لُهبَة) بالضم تشنگی وسپیدی
خالص بی آمیغ
(لَهَب) محرکه زبانهٔ آتش یا
شعلهٔ آن وگرد بلند وبالا برآمده *
ج ۴ (وابُو لَهَب) وی کنیت عبد
العزی بن عبد المطلب کُنّی
لجماله والتهاب وجهه اولماله
(لَهَبَه) محرکه قبیله است
(لَهِیب) کامیر گرمی آتش یا شعله
آن خاص از دود وجز آن
(لُهَاب) کغراب تشنگی وموضعی یا
آن بکسر است وشعلهٔ آتش یا
(لِهَابَة) کگتابه دو واری است
در ناحیهٔ شواجن
(لَهبَان) کسکران تشنه لَهبَی
کسکری مؤنث لُهَاب کغراب
جمع

(لَهَبَان) محرکة سخت گرمی شعله
آتش و روز گرم و تشنگی
(لُهَاء) بالفتح والمد موضعی است
مر هذیل را
(اَلْهُوب) کعصفور نوعی از دویدگی
اسپ که بکوشش تمام دود چندانکه
خاکی از سم بردارد و با آن اول
دویدن است
(مِلْهَب) کمنبر نهایت خوب
[illegible]
(ن) لَهَبَتِ النَّار [illegible] بالفتح و
التحریک ولَهِيبًا کامیر ولُهَابًا
کغراب ولَهَبَانًا محرکة زبانه زد
آتش بی دود
(س) لَهِبَ لَهَبًا محرکة تشنه
گردید
(اِلْهَاب) برافروختن آتش و
تیک دویدن اسپ و پیاپی
درخشیدن برق
(مُلْهَب) کمعظم جامه کمرنگ
(تَلْهِيب) اندک برافروختن
آتش
(تَلَهُّب) افروخته شدن و روشن
گردیدن آتش
(اِلْتِهَاب) افروخته شدن آتش

ل ه ب ر
(لَهْبَرَة) کهرجة زن کوتاه بالا
زشت روی یا آن مقلوب رهبلة
است یا زن گران رفتار
ل ه ث
(لَهْث) بالفتح زبان بیرون
انداختن سگ و جز آن از تشنگی
و سختی و ماندگی لُهَاث کغراب
شاذ والفعل من فتح منه قوله تعالى
ان تحمل عليه يلهث * و نیز لُهَاث
گرمی تشنگی و سختی مرگ و خجکهای
برگ خرما بن عن الفراء والقیاس
الکسر کنقاط
(لُهْثَة) بالضم ریح تشنگی و خجک
سرخ در برخرما
(لَهَث) محرکة تشنگی لَهَاث کسحاب
مثله والفعل من سمع
(لُهَاثِی) بالضم منسوبا مردی که
برروی او خالهای سرخ بسیار
باشد
(لَهْثَان) محرکة تشنگی
(لَهْثَان) کسکران تشنه
(لُهَّاث) کرمان زنبیل سازان
از برگ خرما
(اِلْتِهَاث) زبان بیرون انداختن

از تشنگی و تعب و ماندگی
ل ه ج
(لَهْجَة) بالفتح و یحرک زبان یقال
فلان فصیح اللهجة
(لُهْجَة) بالضم ناشتا شکن
(س) لَهِجَ به لَهَجًا محرکة
شیفته گردید بآن و آزمندی
نمود بدان بهمواره .
(شِوَاءٌ مُلَهْوَج) بمعانی خام
(لَهْوَجَة) ناتمام و خام گذاشتن
کار را و نیم پخته ماندن بریان را
یقال لهوجت اللحم اذا لم تنضجه
صححه ولم تنضجه
(اَلْهَجَ زَيْدٌ الْفَاجَا) حریصی
و شیفته گردید شتر بچگان وی
برشیر مکیدن
(مُلْهَج) کمعظم آنچه از کار ورانند
و بخشید
(تَلْهِيج) نهاری و درون ناشتا
شکستن کسی را
(اِلْهِيَاج) آمیخته شدن کار
و درهم گردیدن آن یقال رأیت
امر فلان مُلْهَاجًا ای مختلطًا
و خواب آلود گردیدن چشم و نیم
خفته شدن شیر

(تَلَهْوُج) خام پخته ماندن گوشت
را
ل ه ج م
(لَهْجَم) کجعفر کاسه بزرگ و راه
گشاده کوفته پاسپرده
(تَلَهْجُم) روشن شدن راه و داغ
داغ کردن رونده راه را و شیفتگی
کردن بجیب ... حلقه بالبار
ل ه د
(لَهْد) بالفتح مرد گران سنگ
و ناکس کند خاطر افسرده و دردن
بد دل و شکافتگی سینه شتر از
آسیب مانند آن و آماس جنبر
ستور و بیماری است دریاوران
مردم شبیه سنگاشگی و کفلگی * و نیز لهد
گرانی بار و گران کردن بار کسی را
و در سختی و تعب انداختن ستور را
و بکار گذاشتن آن از او خوردن یا
لیسیدن چیزی را و بخواری راندن
کسی را یا در بن پستان و بیخ شانه
کسی زدن یا دخستن به دست
سوختن بخواری مَلْهُود سوخته
نعت است از آن والفعل من نصر
(اِلْهِيد) کامیر ستور مانده شده
(لَهِيدَة) کسفینة بستانه نرم و

سست
(لهاد) کغراب بکچه وقت مرگ یا
عام ست
(اَلْهَدَ اِلْهَادًا) ستم کرد وجور
نمود* وَاَلْهَدَ بِهِ) خوار داشت و
حقیر شمرد* وَاَلْهَدَ اِلَی الْاَرْضِ)
خمید بر زمین از گرانی* وَاَلْهَدَ
بِفُلَانٍ) گرفت یک مرد را وگذاشت
بروی دیگری را که مقابله کند وی
را قال ابو عمرو اَلْهَدْتُ بِهِ
اِذَا اَمْسَکْتَ احد الرجلین و
خلیت الآخر علیه وهو یقاتله* و
هو یُلْهِدُهٗ عَلَیَّ) ای یعینه علی
(تَلْهِید) بدست درخستن و
سپوختن بخوار سیے کسی را یا بر بن
پستان یا بن کتف زدن

ل ه ذ ب

(اَلْزَمَهٗ لَهْذَبًا وَاحِدًا) بالفتح
یعنی لازم گرفت و بر چسبید وی را

ل ه ذ م

(لَهْذَم) کجعفر سنان برنده
ودران لَهَاذِم جمع وکس فراخ
(لَهْذَمَة) بریدن
(تَلَهْذُم) بریدن وخوردن

ل ه ز

(لَهَزَة) بحرکة تندی زیر بنا گوش
(لِهْزَة) کفرصة زن فربه برآمده
کنج دهان
(لِهَاز) ککتاب چوب پاره که بدان
سوراخ قبر وچرخ چاه را تنگ
کنند
(لَاهِز) کوه وثنیه که راه را تنگ و
دشوار نماید ولَاهِزَان هر دو کوه
بهم پیوسته چندان که ما بین آنها
تنگ گردد* وَدَائِرَةُ اللَّاهِزِ) دائره
تندی زیر بنا گوش اسپ وآن
منحوس است
(مِلْهَز) کمنبر شت بر زیر بنا گوش
وگردن زننده وعلے است
(مَلْهُوز) مرد استوار اندام گنده
گوشت وسیاه سپیدموی وداغ
کرده بر تندے زیر بنا گوش
(ف) لَهَزَهُمْ لَهْزًا) بالفتح در آمیخت
با ایشان ودر میان آنها شد* و
نیز لَهَزَ) لکد زدن بر سینه و
شت بر سینه زدن وابو زید گفته
شت بر تندے زیر بنا گوش و
بر گردن زدن ونیز ه بر سینه
زدن ونیز زدن شتر بچه دبره
پستان مادر را وقت شیر مکیدن
ودر موی شدن وآمیختن سپیدے
موی با سیاهی
(تَلَهْیُز) لکد زدن بر سینه

ل ه ز م

(لِهْزِمَة) کزبرجة تندی زیر
بناگوش که استخوانی است برآمده
وهُمَا لِهْزِمَتَانِ لَهَازِم
جمع
(لَهْزَمَة) بریدن تندی زیر بنا گوش
ودر موئے شدن رخساره و
در آمیختن سپیدی با سیاهے
موے
(لَهَازِم) بالفتح لقب بنی تیم الله
بن ثعلبة

ل ه س

(لَهْس) بالفتح لیسیدن پستان
لیسیدن کودک بی مکیدن بنوعی
کردن بر طعام از حرص وآز و
الفعل من فتح
(ما لَكَ عِنْدِي لُهْسَة) بالضم
یعنے برائے تو نزد من چیزے
نیست
(لُهَاس) کغراب طعام اندک
لُهَاسَة بالتاء مثله
(لَوَاهِس) بالفتح شتاب کاران
چابک دستان
(مُلَاهَسَة) مینبی گرفتن بر چیزی
وانبوهی نمودن بران وانبوهی
کردن بر طعام از حرص وآز

ل ه س م

(لُهْسُم) کقنفذ آب باهه رود بار
تنگ لَهَاسِم بالفتح جمع

ل ه ط

(لَهْطَة) بالفتح چیزی که بشوی
ونه راست شماری آنرا ونه دروغ
(ف) لَهَطَهُ لَهْطًا) بالفتح طپانچه
زد وی را* ولَهَطَهُ بِسَهْمٍ) تیر
انداخت بر وی* ولَهَطَ الثَّوْبَ) ج۴
دوخت جامه را* ولَهَطَ بِهِ الْاَرْضَ
بر زمین زد وی را* واُلْهِطَتْ بِهِ
الْاُمُّ) زد او را مادر او* اِلْهَاط
آب زدن زن فرج خود را
(اَلْهَطَتِ الْمَرْاَةُ فَرْجَهَا بِمَاءٍ)
آب زد بر آن

ل ه ع

(لَهِع) ککتف مرد بهر یک انس
گیرنده وگستاخ
(لَهِیعَة) کسفینه بے خبرے و
فرو گذاشت لَهَاعَة کسحابة
مثله وکاهلے وسستی ودر خریدو

فرو خفت چندانکه مغبون گردد
وعبد الله بن لَهِیعه حضرمی
قاضی مصر است ومحدث موثوق به
(س) لَهِعَ لَهَعًا محرکة بهر یک
انس گرفت وگستاخ گردید * و
نیز لَهِعَ) بتکلف فصیح شدن ولب
پیچیدن در سخن
(تَلَهَّعَ فِی الکلام) افزونی
نمود در سخن

ل ه ف

(اللهف) بالفتح دریغ وآن کلمه
است که بدان حسرت خورند بر گذشته
وفوت شده لَهْفَة بالتاء کذلک
یقال یا لَهْفَ فلان ای
دریغ فلان * ویا لَهْفِی علیک
ای دریغ بر تو وکذا یا لَهْفَ عمر
اه ویا لَهْفَا ویا لَهْفَ ارضی
وسمائی علیک و یا لهفاه
یا لَهْفِی عَلَیه ویا لَهْفَة و یا
لَهْفَتاه ویا لَهْفَتیاه
(لَهِیف) کامیر راز فات جُست
وبیچاره ستم رسیده پریشان روزگار
وزیاده خواه دریغ خورنده * و
لَهِیفُ القَلْب سوخته دل
(لاهف) بمعنی ملهوف است و
مذکر ومؤنث در وی یکسان
است یقال رجل لَاهِفٌ امرأة
لاهِفٌ ولاهفة ایضا ویقال
هو لاهِفُ القلب ای محترقه
(لَهْفان) کسکران بمعنی ملهوف
است
(لَهْفَی) کسکری زن ستم دیده
پریشان روزگار زیاده خواه دریغ
خورنده لَهَافَی ولِهَاف کغُلاب
جمع
(مَلْهُوف) ستم دیده مضطر
داد خواه وحسرت خورنده * و
مَلْهُوفُ القَلْب) سوخته دل
(س) لَهِفَ لَهَفًا) محرکة
اندوهگین گردید و دریغ خورد
(الْتِهاف) آزمند شدن حریص
گردیدن
(لَهَّفَ نفسه تلهیفًا) والفاه
کنت کذ الهّف امّه ولهّف
ابیه ای ابویه
(تَلَهُّف) دریغ خوردن صلة
بعلی
(الْتِهاف) زبانه زدن آتش

ل ه ق

(لَهَق) محرکة وکتف شتر
خاکستر گون لَهَقَة مؤنث لِهَاق
کغُلاب و لَهَقَات جمع * وگاو نر
سپید وهر چیز سپید * وابیض
لَهَقٌ) سخت سپید لَهِقَة کفرحة
مؤنث یا لَهِق ککتف سپید بی
فروغ وبی تابانی وصف است
در گاو وجامه وشیب
(لَهَاق) کسحاب گاو نر سپید
وسپید از هر چیز * وابیض
لَهَاقٌ) سخت سپید
(ابیض لُهَاقٌ) کغُراب سخت
سپید مذکر ومؤنث در وی یکسان
است
رجلٌ لَهُوقٌ) کصبور دل مرد
ناآزموده کار وآنکه بگوید ونکند
ومرد لافی نازنده بچیزی که ندارد
(س ف) لَهِقَ لَهَقًا) بالفتح و
بحرکت سخت سپید گردید وسپید
شد لَهِق ککتف نعت است ازان
(لَهْوَقَة) ترک مبالغه کردن در
کار وسخن وآراستن ونیکو نمودن
خود را بچیزی که ندارد ومنه لا یظهر
من السخاء ما لیس علیه سجیته *
ونیز لَهْوَقَة) آنچه در وی مبالغه
نکرده شود از سخن وکار
(مُلَهْوَقُ اللون) کمعظم سپید فام
(تَلَهُّق) سخت سپید گشتن
(تَلَهْوُق) ترک مبالغه کردن
یقال تلهوق فیه اذا لم یبالغ فیه

ل ه م

(لَهْم) بالفتح مرد بسیار خیر
(لِهْم) بالکسر گاو نر کلان سال و
سال خورده از هر چیزی لُهُوم جمع
(لُهْمَة) بالضم یک مشت از نبیت
(رجلٌ لَهِمٌ) ککتف وصرد مرد
بسیار خوار
(لُهَام) کغُراب لشکر بسیار
(لَهُوم) کصبور مرد بسیار خوار
وسخی وناقه شیرناک واسب
نیکو
(لُهْمُوم) بالضم ناقه بسیار خیر
وزخم فراخ وفی بعض النسخ و
الخرج الواسع یعنی خرجین فراخ
وکس زن وابر بزرگ قطره وخد و
بسیار و لشکر گران ومرد بسیار
خیر ونیکوئی
(لَهَنِیم) کجزبر سختی وبلا ومرگ
وتب ام اللهیم مثله فی الکل
ودیگ فراخ
(لِهِم) کهزبر مرد روشن رای

۳ ج

جوان مرد نیک کار گذار بسیار
عطا لِهَمُّون جمع و دریای بزرگ
و مرد سبقت گیرنده و اسپ نجیب
نیکو درگذرنده از اسپان * ولِهَمُّ
ابن حَلْحَب) از جد بیس است
(قوله لَاهُمَّ لَا أَدْرِي وَأَنْتَ
الدَّارِي) يريد اللّهُمَّ ای بار
خدای والميم المشددة فيه عوض
من يا النداء لان معناه يا الله
هذا عند البصريين وقال الكوفيون
اصلها الله أُمَّنا اي اقصدنا بخير
تحذف منه ضمير المتكلم وهو نا
لوجود القرينة وهي سياق
الكلام ثم حذف يا لطول الكلام
ثم حذفت الالف من أُمَّ للوصل
فصارت اللّهُمَّ
(لِهْمِيم) کزبرج و بضم مرد سخن
پیش گیرنده و اسپ سابق و نیکو
و نجیب لِهْمِيم کقندیل مثله
فيهما
(مَلْهَم) کمقعد موضعی است
نخل ناک * و يَوْمُ مَلْهَم روز جنگ
بنی تمیم و حنیفه
(رجل مِلْهَمُ) کمنبر مرد بسیار
خوار

(س) لَهِمَه لَهْمًا) بالفتح و بحرک
بیکبار فرو خورد آن را
(الْهَام) در دل افکندن نیکی و
آموزانیدن يقال اَلْهَمَهُ اللّهُ
خَيْرًا اي لقنه اياه و آنچه در دل
افکند خدای
(تَلَهُّم) بیکبار فرو خوردن
(اِلْتِهَام) همه شیر پستان مکیدن بچه
و برگردیدن رنگ يقال اُلْتُهِمَ
لَوْنُهُ مجهولا و بیکبار خوردن
(اِسْتِلْهَام) الهام خواستن

ل ه ن

(لُهْنَة) بالضم ناشتاشکن و آنچه
هدیه آرد مسافر
(لَهِنَّك) بالفتح و کسر الهاء و شد
النون المفتوحة هر آئینه وهي كلمة
تستعمل تاكيدا اصلها لانّك
فابدلت الهمزة هاء كما في اياك
وهياك وانما جمع بين توكيدين
اللام وانّ لان الهمزة لما ابدلت
زال لفظان فصار كانها شيء آخر
(اَلْهَان) بالفتح روستائی است
بیمن و جایی در نواحی مدینه مر
بنی قریظه را * و بنو الهان)
قبیله است

(اِلْهَان) هدیه دادن از سفر
آینده را
(تَلْهِين) ناشتاشکستن کسی را و
هدیه آوردن از سفر آینده يقال
لَهَّنْهُمْ ولَهُمْ
(تَلَهُّن) ناشتاشکستن يقال
لَهَّنْتُهُ فتلهّن

ل ه و

(لَهْو) بالفتح زن که بدان بازی
کنند یا فرزند
(لُهْوَة) بالضم و بفتح خورش
دستاس یعنی یک مشت از دانه و
جز آن که بآسیا دهند لهی کهدی
جمع و عطیه یا بهترین از عطا یا بزرگ
ترین آن يقال انه لمعطاء اللُّهى
اي جواد يعطي الكثير و یک مشت
یا دو مشت از مال یا هزار دینار
و هزار درم نه غیر آن * و نیز
لَهْوَة) زن و نام زنی
(لُهْيَة) بالضم و بهتر عطا بزرگ
و بهتر
(لَهَاة) بالفتح کام که گوشت پاره
است آویخته در اقصای اعلای
دهن او ما بين منقطع اصل اللسان
الى منقطع القلب لَهًى و لَهَوَات

لَهَيَات بتحریکها * و لُهِيّ بالضم
والكسر و شد اليا فيهما و لِهَاء
ککتاب جمع
(لُهَاءُ مِائَةٍ) کغراب مقدار
یک صد
(لَاهُون) آنانکه بقصد بگناه مبتلا نشده
باشند بل بغفلت و خطا یا کودکان
گناه ناکرده
(رجل لَهُوٌّ) علی فعول مرد بازنده
یا بسیار غفلت کننده و اعراض
نماینده
(لَهْوَاء) کصحرا موضعی است
(لَهْيَا) بالفتح مقصورا موضعی است
بباب دمشق
(اُلْهِيَّة) بالضم و شد التحتية بازیچه
اُلْهُوَّة) بالواو کذلک
(مَلَاهِي) آلات بازی
(ن) لَهَا لَهْوًا) بالفتح بازی کرد *
و لَهَتِ المرأة الى حديثه لَهْوًا
و لُهُوًّا) مشددة الواو انس گرفت
زن بسخن وی و شگفت آمد *
و نیز لَهْو) جماع کردن
(س) لَهِيَ بِه لِهِيًّا) بالضم و شد
اليا و لُهْيَانًا) بالضم دوست
داشت از او شگفت از آن * و

ج ۴

(لَهَا عَنهُ) فراموش كرد آن را و تسلی یافت و روی گردانید و غفلت ورزید از آن وگذاشت و ترک داد ذکر آن را کلها من ضرب ایضا ویقال اِلْهَ عنه ای اُترکه وفي الحديث في البلل بعد الوضوء اِلْهَ عنه قال الاصمعي لِهْ عنه و منه بمعنی
(اِلْهَاء) بازی کنانیدن و مشغول کردن وگذاشتن کاری را بعجز و مشغول شدن بسماع سرود و خورش دادن آسیا را یقال اَلْهَيتُ في الرّحى سم ج
(لَهَّاهُ بِه تَلْهِيَةً) مشغول داشت آنرا بدان + و نیز تَلْهِيَة) بازیچه
(مُلَاهَاة) بیکار خصومت کردن و با هم نزدیک گردیدن و هنگام فطام رسیدن کودک
(تَلَهِّي) بازی کردن و روزگار گذاردن بچیزی و بعدی با لب او فراموش کردن و غفلت ورزیدن و ترک دادن و بعدی بعض
(تَلَاهِي) باختن بیازیچه و با هم بازی کردن و جماع نمودن
(اِلْتِهَاء) بازی کردن

ل ه ه

(لَهْلَه) کجعفر جامه سست بافته و سخن و شعر رکیک بلا پیه
(لُهْلُه ولُهْلُهَة) بالضم زمین فراخ که در وی سراب بسیار باشد لَهَالِه بالفتح جمع
(ن) لَهَّ الشَّعرَ لَهًّا) بالفتح تنگ و رکیک ساخت سوی را و نیکو گردانید
(لَهْلَهَة) تنگ بافتن جامه را
(تَلَهْلُه) گیاه اندک جستن

بابُ اللّام فصلُ الياء

ل ی ء

(لِيَاء) ككتاب دانه ست سپید شبیه نخود که بخورند آنرا
(اَلْيَاء) درنگ کردن و پس ماندن یقال اَلْيَأَتِ النّاقةُ اي اَبْطَأَت

ل ي ب

(لِيَاب) كسحاب طعام کم از پری دهان یا باندازه رسیدن طعام خائیده

ل ی ت

(لَيْتَ) بالفتح مبنی علی الفتح و معناها کاشکی و هی کلمة تمنٍّ تنصب الاسمَ ترفع الخبرَ تتعلق بالمستحيل غالبًا و بالممكن قليلًا يقال ليت زيدًا ذاهبٌ وقد تنزّل منزلة وجدتُ فتعدّي الى مفعولين وتجري مجري الافعال تقول ليت زيدًا شاخصًا ويقال لَيْتَنِي ولَيْتِي كما يقال لَعَلّي ولَعَلَّنِي
(لِيت) بالكسر یک سوی گردن و یک سوی روی + وهُمَا لِيتَان
(قوله تعالى لَاتَ حِينَ مَنَاصٍ) اى لاحينَ مناصٍ یعنی نیست گریزگاه والتاءُ زائدةٌ كما في ثُمَّتَ ورُبَّتَا وشبّهوا لاتَ بليس واضمروا فيها اسم الفاعل ولا تكون الّا مع حينَ قد تحذف وهي مرادة كما في قول مازن بن مالك + حَنَّتْ وَلَاتَ هَنَّتْ وَاَنَّى لكِ مقروع + وقال ابو عبيدة هي لا والتاء انما زيدت في حينَ كذلك في تلانَ وان كُتِبَتْ مفردةً و استدل بانه وجدها في الامام وهو مصحف عثمان مختلطة بحين في الخط كقول الشاعر * العاطفون تَحِينَ مَا مِن عاطفٍ + المطعمون زمان مَا مِن مُطعِم
(ن ض) لَاتَه لَيْتًا) بالفتح باز داشت او را و برگردانید از آهنگ وی منه قوله تعالى لا يَلِتْكُم مِن اعمالكم شيئًا
(اِلَاتَة) بازداشتن و برگردانیدن کسی از آهنگی و کم کردن يقال مَا اَلَاتَه شَيئًا مَا اَلَتَه كذلك

ل ي ث

(لَيْث) بالفتح شیر بیشه و نوعی از عنکبوت که بجستن گیرد مگس را و زبان آور بلیغ و بدریچه مست
* ولَيْثُ عِفِرِّين) شیر بیشه و شبیه شیر و جانورکی که در خاک بن دیوار ماند و جانورکی شبیه گربه که بر سوار عارض شود و بدم زند منسوب بعفرین که شهری ست و مرد تمام اندام و ضابط و توانا و زیرک و بغایت رساننده امور و نام شهری و نذکورست در ع ف ر
(لَيْثَة) بالتاء رشتی استوار درشت اندام
(لِيث) بالکسر موضعی ست میان سرین و مکه و آنرا ورزی است
(لَائِث) شیر بیشه
(اَلْيَث) دلیر لِيث بالکسر جمع
(مُلْيَث) کمنبر مرد استوار و توانا

(مُلَیْبِیث) کعصفور شتر آگنده گوشت بسیار پشم
(ملیّث) کمعظّم فربه خوار و ذلیل
(لَیَّث تَلْییثاً) معروفاً ومجهولاً بشیر مانست در هوا
(مُلَایَثَة) خویشتن را بشیر مانند کردن ومفاخرت کردن بدلیری
(تَلَیُّث) بشیر مانستن در هوا و حرص

ل ی د

(لَیَاد) بالفتح چیزی اندک و حقیر یقال ما ترکتُ له لَیَاداً ای شیئاً

ل ی ذ

(مَلِیذ) کمبیع پناه جایی ملاذ بالفتح مثله
(ض) (لَاذَ لِیَاذاً) بالفتح پناه گرفت بوی

ل ی س

(لَیْسَ) نیست وهی کلمة نفی فعلٌ ماضٍ اصلها لَیِسَ کفرح فسکّنت تخفیفاً ولم تُبدل الیاءُ الفاً لانها لم تتصرّف من جمیع وجوه الافعال الّا من الماضی ومعناه لا أَیْسَ طرحت الهمزة وأُلزقت اللامُ بالیاء والدلیلُ قولهم ائتنی من حیثُ أَیْسَ ولَیْسَ ای من حیثُ هُوَ ولا هُوَ ومعناه لا وُجِدَ وأَیْسَ ای موجودٌ ولا أَیْسَ لا موجودٌ فخفّفوا وانّما جاءت بمعنی لا التبرئة وهی من عوامل الافعال الناقصة ککان ترفع الاسم وتنصب الخبر الّا انّ الباءَ تدخُل فی خبرها دون اخواتها تقول لیس زیدٌ بمنطلقٍ ولا یجوز تقدیم خبرها علیها کما جاز فی اخواتها یقال محسناً کان زیدٌ ولا محسناً لیس زیدٌ وقد یُستثنی بها یقال جاءنی القوم لیس زیداً کما یقال الّا زیداً والصحیح انها الناسخة واسمها ضمیر فیها کانّک قلت لیس الجائی زیداً الّا انّ استتاره واجبٌ فلا یلیها فی اللفظ الّا المنصوبُ وتقول جاءنی القومُ لیسک الّا انّ الضمیر المنفصل ههنا اجودُ کما قال * لیس ایّای وایّاک ولا نخشی رقیبا
(لَیَس) محرّکة دلیری وبی خبری وفروگذاشت
(لِیَاس) ککتاب زن جلب که پیوسته در خانه باشد
(اَلْیَس) دلیر لِیس بالکسر جمع و شتر که هرچند بار کنند بردارد و مرد پیوسته خانه نشین وشیر بیشه ومرد و زن جلب بی غیرت و آنکه بروی فسوس کنند ومرد نیک خوی
(مُلَایِس) الفاعل آهسته رو و درنگ کار
(تَلَایُس) نیکو خوی شدن وچشم پوشیدن یقال تلایس عنه

ل ی ص

(ض) (لَاصَ لَیْصاً) بالفتح خمید وکج شد ولِصْتُه خمانیدم آنرا یا جنبانیدم آن را تا برکنم
(اَلْصَتُه الاصة) خمانیدم آنرا یا جنبانیدم جهت برکندن * والصته عن کذا وکذا) خواستم از وی چنین وچنین

ل ی ط

(لَیْط) بالفتح رنگ وگونه چیزی و بکسر
(لِیطَة) بالکسر پوست نی و کمان و نیزه و پوست هر چیزی لِیط ق لِیَاط بکسرهما و اَلْیَاط جمع * وگونه هر چیزی و خوی وعادت ولِیط مثله
(لِیَاط) ککتاب آهک وگچ و حدث و سرگین
(هو الْیَط بقلبی) او چسپان تر است
(شَیْطَانٌ لَیْطَانٌ) کسکران دیو لعنت کرده او وهو اتباع وقد مرّ
(ض) (لَاطَ الشیءُ بقلبی لَیْطاً) بالفتح برچسپید بدلم و دوست گردید * ولَاطَ فلاناً بسهمٍ او بعینٍ) تیر یا چشم زخم رسانید او را * ونیز لَیْط) لعنت کردن وسزاوار شدن چیزی را یقال ما یَلِیطُ به النعیم ای ما یلیق ونهان داشتن چیزی را ولاحق کردانیدن کسی را بدیگری

ل ی ع

(لَیْعَة الجُوع) بالفتح تیزی گرسنگی وسوزش آن
(لِیع) بالکسر موضعی است
(ریحٌ لِیَاعٌ) بالکسر باد تند سخت
(مِلْیَاع) بالکسر ناقه زود قشنه شونده یا ناقه که در گذرد از شتران

ج ۴

... گردد و بسوی ... نها

(ض) لِغتُ لَیغاناً محرکة البدم وطپیدم وتغنة گردیدم از اندوه وتنگدل شدم

ل ي غ

(لَیَغ) محرکة گولی تام

(لِیاغة) کَکتابة گول

(اَلیَغ) آنکه سخن نیکو نتواند بیان کرد یا سخن او بسوی یای تحتیة بازگردد یعنی کلامش یایاک باشد و گول

(ض) لِغتُها الشیءَ) خواستم از وی چیزی ۴ ج

(تَلَیُّغ) خویشتن را گول نمودن

ل ي ف

(لِیف) بالکسر پوست درخت خرما لِیفَة بالهاء پارهٔ آن وهی اخص منه

(ض) لِفتُ الطَّعامَ لَیفاً) بالفتح خوردم آنرا

(تَلیِیف) لیف ساختن وطبر بسیار لیف شدن نهال خرما

ل ي ق

(لِیق) بالکسر چیزی است سیاه که در سرمه آمیزند

(لِیقَة) بالکسر آنچه در دوات نهند از لاس وسوی وجز آن و گل چسپنده که بر دیوار اندازند وبچسپد

(لِیق) کعنب پارهٔ ابر تنک

(لَیَاق) کسحاب پایداری وثبات در امور وهمیشگی در آن وچراگاه ومنه ما بالارض لَیاقٌ یعنی چراگاهی نیست در آن

(لِیَاق) کَکتاب شعلهٔ آتش

(لائِق) درخور وسوافق یقال هذا لائق بك .

(مَلِیقَة) کسفینة دوات که سیاهی آن درست کرده ولیقة داده باشند در آن

(ض) لاقَ الدَّواةَ لَیقاً ولَیقَةً بفتحها لیقه انداخت در دوات و نیکو کرد سیاهی آنرا و بر چسپانید * ولاقتِ الدَّواةُ) بر چسپید سیاهی آن در لیقه و نیکو گردید لازم متعد ویقال ما عاقت المرأة عند زوجها ولا لاقت) ای ما لصقت بقلبه * ولاق به) بنا گرفت بوی * ولاق به الثوبُ) بر چسپید و درست آمد بر وی جامه * وهذا لا یلیق بك) این در نمی خورد بتو و در پی آویزد * و لا یَلیقُ دِرهَماً من جودِه) یا درم نگیرد از جود خود

(اِلاقَة) لیقه انداختن در دوات و نیکو کردن سیاهی آنرا و بر چسپانیدن یقال لاقه بنفسه بخود چسپانید آنرا

(اِلتاقَ بِه) درستی رست و خاطر گرد با وی چندانکه بچسپید او را * و اَلتاقَ لَهُ) لازم گرفت آنرا * و اَلتاقَ فُلانٌ) بی نیاز گردید

ل ي ك

(لَیکَة) بالفتح نام دهی است مر اصحاب حِجر را وبها قرأ نافعٌ و ابن کثیر وابن عامر وانکر الزمخشری کونها اسم القریة غیر جید

ل ي ل

(لَیل) بالفتح شب لَیلاة مثله وهو واحد بمعنی جمع واحدها لَیلَة کتمرة وتمر لَیالِی و لَیایِل جمع فزادوا فیها الیاء علی غیر قیاس کاهل واهالی اوهو جمع لیلاة وهی اصل اللیل لان تصغیرها لُیَیلیَة والیس لَیلُ لیلا * بر بعض آن بر بعض ... لیل) شب یا چوزهٔ آن و جوزه کروان فی المثل هو اجبن من لَیل وقال ابن فارس ان بعض الطیر یسمی لیلا ولا اعرفه الا ان النهار ولد الحباری و نام تیغ عرفجة بن سلامت کندی

(لَیلٌ لائِلٌ) شب نیک تاریک

(لَیلٌ اَلیَل) کاحمد شب نیک تاریک

(لَیلَة لَیلاءُ) کصحراء و یقصر شب دراز سخت یا شب سخت تاریک از ماه یا شب سی ام ماه

(لَیلی) بالفتح مقصوراً نام زنی لَیالِی جمع * واُمّ لَیلی) می سیاه گون یا لیلی نشای می و آشکار رگی سستی آن * وحَرَّةُ لَیلی) ریگستانی است در بادیه * و ابن لَیلی مربی و ابو لَیلی اشعری و ابو لَیلی جعدی و ابو لَیلی مازنی و ابو لَیلی غفاری و ابو لَیلی خزاعی صحابیان اند

(اِلالَة) بشب در آمدن لیال کذلك

(لَیلٌ مُلَیَّلٌ) کمعظم شب تاریک

(مُلایَلَة) شبانه دادن و شب

مزد کردن

ل ی م

(لِیم) بالکسر صلح وآشتی و مانند وهمتای مرد در قامت وشکل وسرشت وخلقت
(لِیمة) بالکسر دهی است بساحل دریای عمان
(لیمون) بالفتح ثمره‌ای است معروف لیمو بدون النون مثله وفیه باذزهریة تقاوم بها السموم کلها کثیرة المنافع عظیمتها

ل ی ن

(لَین) بالفتح نرم لَیّن کسید مثله یا لَین بخفف خاص است در مدح لَیّنون لشبه الیار والَیناء جمع* ومَیّن لَیّنین) وشده دان چیزی اندک ونرم وسست و ذو هشته اَلْیِناء جمع
(لَینَة) بالفتح تکیه جای جرمین نرم
(لِین) بالکسر نرمی ضد خشونت و دهی است بر دو از آن ده است محمد بن نصر و دهی دیگر میان موصل ونصیبین وجایی در بلاد مغرب
(لِینَة) بالکسر نرمی وآبگی است براه مکه گنده سلیمان علیه السلام
*وابولِینَة) نصر بن مطرف کوفی ضعیف الحدیث است
(لَیان) کسحاب فراخی وتازگی زندگانی یقال هو فی لَیانٍ من العیش ای فی خفض ودعة
(باب لَیون) کصبور بابی یا محله است بمصر
(ذو مَلْینة) کمقعده نرم جانب
(مِلْیانة) بالکسر شهری است بمغرب
(ض) لانَ لَیْناً ولَیاناً بفتحها ولِینَةً بالکسر نرم گردید
(اِلیان) نرم گردانیدن لانة وکذالک یقال الَنه ولَیَّنَه بالنقص والتمام
(تَلیین) نرم گردانیدن
(ملاینة ولیان) بالکسر نرمی کردن باهم ونرم شدن
(تَلَیّن) نرم گشتن وچاپلوسی کردن یقال تَلَیَّنَ لَهُ ای تملّق
(استلانة) نرم شمردن ونرم یافتن

ل ی ه

(لاه) اصل است مر جلاله را نزد سیبویه ادخلت علیه الالف واللام فجری مجری الاسم العلم کالعباس والحسن الا انه یخالف الاعلام من حیث کان صفة وقیل انه مشتق من اله الالهة بمعنی عبد عبادة ومعنی الاله المعبود وذهب کثیر من العلماء الی انه لیس بمشتق بل هو اسم تفرد به الباری تعالی بحیث لا یشرک فیه غیره مستدلین بقوله تعالی هل تعلم له سمیا ای هل تعلم احدا غیره یسمی الله والاستفهام للانکار اقول العلم عندهم ضربان مشتق هو اسم لما وجد له اصل یرجع هو الیه کالمظفر مثلا وجامد بخلافه کزید مثلا وقولهم یا الله بقطع الهمزة انما لانه ینوی به الوقف علی حرف النداء تفخیما للاسم وقولهم لاهم واللهم فالمیم بدل من حرف النداء وربما جمع بین البدل والمبدل منه فی ضرورة الشعر کقول الراجز *غفرت او عذبت یا اللهما لان للشاعر ان یرد الشیء الی اصله ومذکور هست ورل ه م قول الشاعر* لاه ابن عمك لا افضلت فی حسب* عنی ولا انت دیانی فتخزونی* اراد لله ابن عمك فحذف لام الجر واللام التی بعدها واما الالف فهی منقلبة عن الیاء بدلالة قولهم لهی ابوك الا تری کیف ظهرت الیاء لما قلبت الی موضع اللام
(لات) نام بتی است مر ثقیف را بعضهم یقف علیها بالتاء وبعضهم بالهاء قال الاخفش سمعنا من العرب من یقول افرایتم اللات والعزی ویقول هی لات بالتاء فی السکوت علیها وهی اللات فاعلم انه جر فی موضع الرفع فهذا مثل امس مکسور علی کل وهو اجود منه لان الالف واللام التی فی اللات لا تسقطان وان کانتا زائدتین
(آلِهَة) آفتاب بدان جهت که بلند گردد
(لاهوت) اگر از کلام عرب هست مشتق از لاه خواهد بود بروزن فعلوت مثل رغبوت ورحموت
(ض) لاه لیهاً) بالفتح پوشیده

ج ۴

شد و بلند گردید

(تَأَلُّه) پرستیدن قال رؤبة سَبَّحْنَ واسْتَرْجَعْنَ من تألُّهی * ای من عبادتی

ل ی ی

(لِيَاء) کگسا نوعی از حبوب مانند نخود و نیک سپید و بدان زنان را صفت کنند بسپیدی فیقال کانّها لِيَاءَة و نوعی از ماهی که از پوست آن سپر نهایت محکم و نیکو باشد و زمین دور از آب و بقصر لَيَاء گفته اند و منه

الکتاب الرابع والعشرون

فی المیم

باب المیم فصل الهمزة

م ء ء

(مِئْ مِئْ) بالکسر نوعی از آواز گوسپند و آهو که پیوسته و دراز باشد

(مَأْمَأَت الشَّاةُ مَأْمَأَةً) مِئْ مِئْ کرد گوسپند مَأْمَأَت الظَّبية کذلک

م ء ب د

(مَأْبِد) کمنزل شهری است بسرات

م ء ت

(مُؤْتَة) بالضم جائی است بمشارق شام جعفر بن ابی طالب رضی الله عنه دران جائی شهید شد و دران موضع در قدیم شمشیر می ساختند

م ء ج

(مَأْج) بالفتح گول مضطرب خلقت و بیکار و قتال و آب شور تلخ * و نیز مَأْج) پراگندگی و اضطراب

(مَأْجِج) کجعفر موضعی است و هو فعلل عند سیبویه

(ك) مَؤُجَ مُؤُجَة) کفعولة شور و تلخ گردید آب

م ء د

(مَأْد) بالفتح گیاه نرم و نازک و نرم و نازک از هر چیزے و زهاب گرد آمده بیش ازان که روان گردد * و رجلٌ مَأْدٌ) مرد نازک ناز پرورده مَأْدَة مؤنث

(مَئِيد) کامیر نازک و ناز پرورده

(يَمْؤُد) کصعفوق بالتحتیة نرم و نازک از مردم و شاخ مذکر و مؤنث دروی یکسان است * و نیز يَمْؤُدَة بالتاء مؤنث یقال رجلٌ يَمْؤُدٌ و امرأة يَمْؤُدٌ و يَمْؤُدَة * يَمْؤُد) موضعی است یا چاهے

(ف) مَأَدَ النَّبَاتُ مَأْدًا) بالفتح کوالید و جنبید و تاوید و سیراب گردید و روان شد آب دران * و نیز مَأَد) تاویدن شاخ نازک

(إِمْآد) نرم و نازک گردانیدن سیرابی گیاه را

(اِمْتِيَاد) نیکوئی ورزیدن

م ء ر

(مِئْرَة) بالکسر کینه و دشمنی و سخن چینی مِئَر کعنب جمع

(مَئِر) ککتف مفسد و فتنه انگیز * و أَمْرٌ مَئِرٌ) کار دشوار و سخت

(مِئْر) کعنب مفسد و فتنه انگیز

(أَمْرٌ مَئِيرٌ) کامیر کار دشوار

(ف) مَأَرَ السِّقَاءَ مَأْرًا) بالفتح پر کرد مشک را * و مَأَرَ بينهم) تباهی انداخت میان ایشان و بر دشمنی انگیخت و دشمنی کرد

(س) مَئِرَ الْجُرْحُ مَأَرًا) محرکة تباه گردید زخم * و مَئِرَ عليه مَأْرًا) بالفتح دشمنی اندیشید بروے

(مُمَاأَرَة) دشمنی کردن تباهی انداختن و فتنه انگیختن میان مردم

(مِئَار) ککتاب مثله و مخمره کردن و برابری نمودن باکسی در کاری

(تَمَاؤُر) فخر کردن و نازیدن

(اِمْتَأَرَ عليه) دشمنی نمود و کینه گرفت بروی

م ء س

(مَائِس) سخن چین مُؤُس کصبور مثله

(مِئْمَأْس) کمنبر تیزه و سخن چین

(ف) مَأَسَ عليه مَأْسًا) بالفتح خشم گرفت بروے * و مَأَسَ بينهم) بدی و تباهی افکند در ایشان و فتنه انگیخت * و نیز مَأَس) بالیدن پوست و نیک کردن آمدن شیر در پستان ناقه یقال مَأَسَت النّاقة اذا اشتدّ حفلها و فراخ شدن زخم و درین معنی از سمع نیز آید

م ء ش

(ف) مَأَشَه عنه بكذا مَأْشًا) دور کرد آن را * و مَأَشَ المطرُ الأرضَ) رند ید باران زمین را

م ء ص

(مَأْص) محرکة شتران سپید نیکو

ودرگردیده لغة فی المعص والمغص

م ء ط

(مَئِط) کَکَتِف وکَیِّس افزون
یقال امتلأ فما یجد مَئِطًا ای مزیدًا

م ء ق

(مُؤْق) بالضم کنج چشم متصل بینی
یا پیش چشم یا دنباله آن ودر آن
لغات است مَأْق بالفتح ومُؤْقِی
کمُعطی ومَاقٍ کقاضی ومَاق
کمال ومُوْق کحسن والهمزة بعد
القاف ومَأْقِی کماوی مقصورًا
ومُوق کسُوق وأُمْق بتقدیم
الهمزة المضمومة ومُقِیَة بالتحتیة
آماق کآرام وامآق ومَواقِ
ومَآقِی جمع * ونیز مُؤْق بالضم و
تبرک همزه زمین پست کرانها آماق
کآرام جمع
(مَأَقَة) محرکة بکه گریستن
(س) مَئِقَ الصَّبِیّ مَأَقًا ومَأَقَةً) بکه
محرکة بکه زده شد کودک در گریستن
مَئِق ککتف نعت است از آن
وفی المثل انت تئق وانا مئق
فکیف نتفق
(امْآق) در ماقه در آمدن وبکه
زده شدن مردم وفی الحدیث
ما لم تُضمِروا الإمْآق ای الغیظ والبکاء
مما یلزمکم من الصدقة وقیل
اراد به الغدر والنکث
(امْتِئاق) بکه افتادن از گریستن
وسخت وتند گردیدن خشم

م ء ل

(مَأْلَة) بالفتح مرغزار وآسیا
مِئال ککتاب جمع
(مَأَل) محرکة وککتف مرد فربه
سطبر مَأَلَة بالتاء مؤنث
(ف س) مَأَلَ الرجل مُؤُولَةً
ومَآلَةً) ککرامة فربه وسطبر گردید
ویقال جاء امر ما مَأَلَ له مَأَلًا
محرکة ومَأَلَةً بر غفلت وبی خبری
در رسید کار که آماده نبود جهت
آن ونمی دانست

م ء ن

(مَأْن) بالفتح چوب یا آهن که
زمین شیار کنند بوی وتهیگاه مُؤُون
جمع
(مَأْنَة) بالفتح ناف وگرداگرد آن
یا تهیگاه یا پیه پاره چسبیده در باطن
پوستک در وی مَأَنات و
مُؤُون جمع
(مَئِنَّة) بالفتح وکسر الهمزة وشد
النون نشانی الاصمعی حقها ان
تکون مَئِیْنَة علی فعیلة لان المیم
اصلیة وقیل هی مَفعِلة من إنَّ
کمَعساة من عسی ای مَخلَقة و
مَجدرة ان یقال فیه انه کذا وکذا
وقد مر والوزید هی مَتِنَّة بالمثناة
فوق مفعلة من تَنَّه اذا غلبه بالحجة
وقیل وزنها فعِلَّة من مَأَنَ اذا
احتمل
(مُؤْنَة) بالفتح بار وگرانی بهمز
ولاو هی فعولة وقال الفراء هی
مَفعُلَة من الأَیْن وهو التعب
والشدة ویقال هی من الأَوْن وهو
الخُرْج والعِدْل لانه ثِقل علی
الانسان
(ف) مَأَنَهُ مَأْنًا) بالفتح بر تهیگاه
یا بر ناف وی زد ورسید آن را وبر نیز
گرداز وی وترسید * ومَأَنَ القومَ)
برداشت بار وگرانی آنها را وخورش
داد وقد لا یهمز فیقال مَانَهم ای
احتمل مؤنتهم * وما مَأَنتُ مَأْنَه)
بر وای آن نکردم یا خبر نداشتم
از وی یا آماده نشدم برای آن
یا نگرفتم ساز وبرگ او را ونجستم
تا دیر نکشیدم تعب جستجوی
وی را * وفلان یَمْأَنُه) ای
یعلمه قال اذا ما علمت الامر
اقررت علمه ولا ادّعی ما لست
أَمْأَنُه جهلا وقولهم اِمْأَنْ
مَأْنَک واشْأَنْ شأنک) یعنی بکن
کاری را که نیکو میتوانی کرد
(تَمْئِنَة) آماده شدن واندیشیدن
ونگریستن وآگاهانیدن
(مُمَأْنَة) للمفعول سزاوار
(مُمَأْنَة) باندیشه کاری کردن
مِئان بالکسر مثله
(تَمَأُّن) باز آمدن از سفر

م ء و

(مَأْوَة) بالفتح زمین پست مَأْ و
جمع * ونیز مَأْ وسختی * وذو المأوین
شئی موضعیست
(ف) مَأَوْتُ السِّقاء والدَّلوَ
مَأْوًا) بالفتح فراخ کردم آن را
بکشیدن * ومَأَا السِّنَّور مُؤَاءً)
کدعا ایضا بانگ کرد گربه
(تَمَأِّی) فراخ شدن پوست
وجز آن بکشیدن وفاش شدن
بدی وفتنه در قوم یقال تمأّی
الشَّرُّ بینهم ای فشا

م ء ی

ح ۴

(امرأةٌ مَاءَةٌ) کمَامَةٍ زن سخن
چین کذا قالوا وقیاسه مَاة کمَعَاةٍ
(مِائَةٌ) بکسر المیم وفتح الهمزة صد
اصله مِأْیٌ کمِعًی والهاء عوض من
الیاء وهو عدد اسمٍ یوصف به
تقول مررت برجلٍ مائةٍ ابله و
الوجه الرفع مئات ککتاب
ومِئُون ومُئُون بالکسر والضم و
مِئًی کمِعًی جمع * وقولهم
ثلثمائة اضافوا ادنی العدد الی
الواحد لدلالته علی الجمع شاذ و
یقال ثلثمئات وثلثمئین ایضا
کما تقول ثلثة آلاف علی الجمع و
ثلثة رجالٍ وعشرة رجالٍ والاول
اکثر ولکنهم شبهوه باحد
عشر وثلثة عشر ومن قال مئین با
لتنوین مرفوعة النون ففی تقدیره
قولان احدهما فِعْلِین مثال غِسْلِین
وهو قول الاخفش وهو شاذ والاخر
فِعِیل کسر الفاء منه لکسر ما بعدها
واصله مِئِیٌ کعِصِیٍّ فابدل من
الیاء نونا فصار مئین * مِئَوِیٌّ
منسوب به
(مُمْئُون) اگر میون گروه بصد
رسانیده شده.

(ف) مَأَی فیه مَأْیًا بالفتح
مبالغه کرد و فزونی نمود در آن و
بفجور نگریست * ومَأَی بینهم ا
تباهی انداخت میان آنها *
مَأَی السنّور مُؤَاءً) بانگ کرد
گربه * ونیز مَأَی) شگوفه برآوردن
درخت وبرگ آوردن آن وصد
کامل بودن قوم راباذات خود و
فراخ کردن پوست بکشیدن
(امْآء) صد کس شدن قوم وصد
کس گردانیدن قوم را لازم متعدی
وکذا امأت غنم فلان یعنی بصد
رسید گوسپندان فلان وامأیتها لک
ای جعلتها لک مائة
(ماءَاطته مُمَاءَاة) باهم شرط کردیم
برصد
(تمأّی) فراخ شدن پوست مشک
و دراز گردیدن آن و تباهی
افتادن میان قوم

باب المیم فصل التاء

م ت ء

(ف) مَتَأَه بالعصا مَتْأً
بالفتح بچوب دستی زد او را *
ومَتَأَ الحبلَ) کشید رسن را
ودراز نمود آن

م ت ت

(مَتّ) بالفتح دراز کشیدن و
کشیدن آب بی چرخ چاه و پیوند
خویشی جستن متمتة بالفتح
شده والفعل من نصر یقال فلان
یمتّ الیک بقرابة ای یتوسّل *
ونیز مت) نام جماعتی از محدثان
(متات) کسحاب رسن که بدان کشند
(ماتّة) بالفتح حرمت وپیوند و
وسیلت موات جمع
(متّی) الحی یا متّی بفک نام
نام پدر یونس علیه و علی نبینا
الصلوة والسلام ونام عبد محمد بن
یحیی بدنے محدث * ونیز متّی لغتی
است درمتی مخفف
(تمتّی) دراز شدن * وتمتّی فی
الحبل) اعتماد کرد و زیر پایی نهاد
تا بر د آن را اصله تمتّت ولم یسمع

م ت ث

(متُّوث) کتنور قلعه ست میان
واسط واهواز

م ت ج

(متوج) کصبور دور یقال سِرنا
عقبة متوجا ای بعیدة
(متیجة) کسکینة شهرے است
در افریقیه

م ت ح

(متوح) کصبور آب کشنده از چاه
وخرآن * وبئر متوح) چاهیکه
از وی بدست آب توان کشید
بے دلو یا آنکه از وی بدست آب
برچرخ کشند * وعقبة متوح)
بنته دور و دراز یقال سِرنا
عقبة متوحا ای بعیدا
(ماتح) آب کشنده
(لیل متّاح) الگان شب دراز
* وفرس متّاح) ای مداد
(ف) متح بها متحا) بالفتح
تیز داد * ومتح بسلحه) بلیدی
انداخت * ونیز متح) آب کشیدن
از چاه وخرآن و برزمین زدن
و برکندن و بریدن و زدن دم
برزمین سپوختن ملخ تا بیضه نهد
و بلند شدن روز
(امتاح) دم برزمین سپوختن
جهت خایه نهادن
(تمتیح) دم برزمین سپوختن ملخ
تا خایه نهد
(امتتاح) برکشیدن وبرخورداری
گرفتن و برآسودن شتر و سیرو

بدست باد کردن
(تَمَتُّح) برآسودن

م ت خ

(عودٌ مِتّيخ) کسکین چوب دراز نرم
(مِتِّيخَة) کسکینه چوب دستی وچوب بشتم زدن باریک
(ف ن) مَتَخَت الجَرادَةُ في الارض) دنب بزمین فرو برد جهت خایه نهادن* ومَتَخ بسَلحه) ریخ زد * ومَتَخ في الشيء) استوار شد در آن وپایید* ونیز مَتْخ) بالفتح ازجای برکندن وکاویدن وبریدن وزدن ودور ساختن وبلند برآمدن
(اِمْتِتاخ) ازجائے برکندن

م ت د

(ن) مَتَدَ بالمَكانِ مُتُودًا) مقیم گردید

م ت ر

(ن) مَتَرَ بِسَلحِه مَتْرًا) بالفتح سرگین انداخت* ونیز مَتْر) بریدن ودراز کشیدن رسن مانند آن وکاویدن وانداختن
(تَماتُر) کشیده شدن وباهم کشیدن وپے درپے فرو ریخته شدن آتش از آتش زنه یقال رَأَيْتُ النّارَ مِنَ الزَّنْدِ تَتَماتَرُ
(اِمْتِرار اِمْتِئْدارًا) دراز شد.

م ت ز

(ن) مَتَزَ بسَلحِه مَتْزًا) بالفتح پلیدیے انداخت وریخ زد

م ت س

(مَتْس) بالفتح پلیدیے وسرگین انداختن وجستن گیاه وچیزے آنرا جهت برکندن والفعل من ضرب

م ت ش

(مَتْش) بالفتح نقطه سپید که بناخن بهم رسد وکندی بینائی وعلتے است درچشم
(اَمْتَش) آنکه بدشواری بیند
(ض) مَتَشَهُ مَتْشًا) بالفتح بانگشت جدا کرد آنرا* ومَتَشَ اَخْلافَ النّاقَة) نرم نرم دوشید ناقه را

م ت ع

(مُتْعَة) بالضم برخورداری اسم تَمَتُّع را ومکیه* ومُتْعَةُ النِّكاح) زنے را بنکاح آوردن جهت تمتع چند روز وفي حديث على نهى النبي صلى الله عليه وسلم عن متعة النساء يوم خيبر وعن اكل لحوم الحمر الاهلية *و مُتْعَةُ الحَجِّ) با حج عمره آوردن* و مُتْعَةُ الطَّلاق) آنچه بعد طلاق زن را دهند از جامه ونفقه* ونیز مُتْعَة) توشه بسنده وتوشه اندک ویکسر فیهما مُتَع کصُرَد وعِنَب جمع * ونیز مُتْعَة) دلو وشک ورسن دلو وقوت روزگذار وشکار وطعام که بدان برخورداری یابند ویکسر فیهما
(مَتاع) بالفتح آخریان وکالا وسود ومنفعت وسامان وهر آنچه حوائج را سود مند باشد اَمْتِعَة جمع* وقوله تعالى اِبْتِغاءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتاعٍ المراد بالحلية الذهب والفضة وبالمتاع الحديد والصفر والنحاس والرصاص* ونیز مَتاع) برخورداریے اسم است تَمَتُّع را و آخریان فانی منه قوله تعالى ما الحيوة الدنيا الا متاع الغرور
(ماتِع) دراز ونیکو از هر چیزی ومیزان چرب وغالب یا فاضل وافزون یقال میزان ماتِع ای راجح مدرسن نیکو تافته محکم ونبیذ سخت سرخ وجید ونیکو از هر چیزے و نام والد کَعْب حِبْر
(ف) مَتَعَ بِالشَّيءِ مَتْعًا) بالفتح ومُتْعَةً بالضم ربود آن را* ونیز مَتَع) برآمدن روز ودراز شدن آن پیش از زوال وبپایان رسیدن چاشت وهو عند الضحى الاكبر یا برآمدن بلند شدن روز بنهایت رسیدن بلندی آن مُتُوع مثله ودروغ گفتن کسے را مُتْع بالضم مثله یقال مَتَعَ بِفُلانٍ اي كَذَبَهُ وبلند شدن سراب ودرشت ومحکم گردیدن رسن ونیک سخت وتند وسرخ گشتن نبیذ ونیکو وزیرک شدن مردم ومنفعت گرفتن بچیزے صلته بالباء وجهیدن بوزن
(ك) مَتُعَ الرَّجُلُ مَتاعَةً) زیرک ونیکو گردید
(اِمْتاع) برخورداری دادن ویافتن لازم متعد یقال اَمْتَعَ بالشيء اى تمتع وباقی داشتن وبکمال رسانیدن یقال اَمْتَعَهُ اللهُ بِكَذا اى اَبْقاءَ واَنْشاءَهُ اِلى اَن ينتهي

ج ٤

شبابه وبی نیاز گردیدن از کسی

صلیعن

(تَمْتِیع) توشه دادن ومتعه دادن زن را بعد طلاق وبرخوردارے دادن ودراز ساختن وتعمیر کردن وباقی داشتن وبانتها وکمال رسانیدن چیزی را

(تَمَتُّع) برخورداری یافتن وعمره باحج آوردن

(اِسْتِمْتَاع) برخورداری یافتن وعمره گذاردن باحج

م ت ك

(مَتْك) بالفتح بینی مگس یا کیر آن یا سر بینی یا سر نره هر چیزے ورگ پائین سر نره زَعَمُوا اَنَّهُ مَخْرَجُ المنی یا پوست پاره گرداگرد سر نره بجانب باطن سر نره یا وتر سر نره یا رگ اندرون کیر در پائین سر ذکر وهو آخر ما یبرأ من المختون مُتُكٌ کعنق مثله وباقی مانده ختنه از قلاق زن یا رگ آن وترنج ولکیه وزنا ورد وسوسن مُتَّاك بالضم وضمتین مثله فی الکل وگیاهی است که شیره اش منجمد گردد * و نیز مُتْك) بالفتح بریدن والفعل من نصر

(مَتْکَاء) کصحراء زن ختنه ناکرده وزن که هر دو راهش یکی شده باشد وزن که ضبط بول نتواند

(مُمَاتَکَة) مهر بمهر فروختن

(تَمَتُّك) جرعه جرعه نوشیدن شراب را

م ت ل

(ن) مَتَلَه مَتْلاً) بالفتح جنبانید آنرا

م ت ن

(مَتْن) بالفتح زمین درشت وبلند مِتَان ککتاب جمع وفرود پراز تیر تا درمیان آن یعنی ما بین پر تا وسط تیر ومرد درشت اندام وسخت * ومَتْنَا الظَّهر) دو تندی گوشت از دو جانب پشت مذکر ویؤنث * ومَتْن الطَّرِیق) میانه راه

(مَتْنَة) بالتاء زمین درشت وبلند.

(مَتِین) کامیر درشت واستوار

(ن) مَتَنَ الکَبْشَ مَتْنًا) بالفتح کفانید خایه قحقار را وبیرون آورد خصیه وی * ومَتَن بالمکان مُتُونًا) جای گرفت واقامت کرد * ومَتَنَ بِه) همه روز برد وے را * ونیز مَتْن) گائیدن وسوگند خوردن وزدن یا سخت زدن ورفتن در زمین ودراز کشیدن وبر پشت کسی زدن

(ك) مَتُنَ الرَّجُلُ مَتَانَةً) گرانه درشت اندام وسخت گردید * ونیز مَتَانَة) درشت وبلند شدن زمین واستوار ومحکم شدن

(اِمْتَان) بر پشت کسی زدن

(تَمْتِین) رشته خیمه تِمْتَان بالکسر مثله تَمَاتِین جمع * ونیز تَمْتِین) برشته بخیه زدن خیمه را وقَدْ مَتَنَ قَدَّمَنِی اِلی مَوْضِعِ کَذَا اَمْ الحقك گفتن مر پیش رونده را ورشته موی میان طرایق خیمه در کردن تا سر ستون ندرد خیمه را واستوار بستن کمان به پے واستوار ومحکم کردن خیک را بروغن واصلاح آن نمودن

(مُمَاتَنَة) درنگ وتاخیر نمودن در وام ووار وار کردن وبنهایت دور کردن ودور شدن مُمَاتِن نعت است از آن یقال سَارَ سَیْرًا مُمَاتِنًا ای شدیدًا

م ت و

(مَتی) در حروف لینه مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی

(ابْنُ مَاتِیْ عَلِیّ بن عبد الرحمن) محدث است

(ن) مَتَوْتُ فِی الاَرْض) دور ودراز سیر کردم ودور رفتم * ومَتَوْتُ الحَبْلَ) دراز کشیدم آنرا

(اِمْتَاء) بروش زشت رفتن وافزون شدن روزی وتا دیر رسیدن آن

(تَمَتِّی) دراز کشیدن پشت در کشیدن کمان

م ت ه

(مَتَه) محرکه راز نهانی وغوایت

(ف) مَتَهَ الدَّلْوَ) آب بدلو کشید از چاه

(تَمَتُّه) ستودن وتکلف کردن در ستائش خود وستایش جستن بچیزے که ندارد ومحنت ورزیدن وخرامیدن بناز ومبالغه نمودن در چیزے * ونیز تَمَتُّه) راز نهانی وغوایت

(تَمَاتُه) دور شدن

م ت ی

(مَتَى) بالفتح دراز کشیدن و بدور دراز سیر کردن والفعل من نصر

باب المیم فصل الثاء

م ث ث

(مَثْمَاث) بالفتح جنبش اسم است مِثْمَاث را

(ن) مَثَّ النِّحْیُ مَثًّا) بالفتح تراوید خیک * ونیز مَثَّ) بالیدن دست یا بالیدن دست بمندیل یا گیاه وروغن بالیدن بر سبلت یا سبلت بالیدن وریم وگوشت مردهٔ زخم پاک کردن

(مَثْمَثَة) تراویدن خیک آب را وتر گردانیدن لبته را بروغن و آمیختن وشورانیدن وجنبانیدن و فوطه دادن در آب مِثْمَاث بالکسر شله ویقال مَثْمِثُوا بنا ای لتلثوا ومَثْمَثْتُ امرهم ای خلطته اصمعی اخذه فمثمثه ای حرکه واقبل به وأدبر

م ث ج

(ن) مَثَجَ مَثْجًا) بالفتح آمیخت وخورانید * ومَثَجَ البئر) برون کشید آب با گل ولای آن را * و مَثَجَ بِالْعَطِیَّة) جوانمردی نمود ودرویش

م ث د

(مَاثِد) طلایه ودیدبان

(ن) مَثَدَ بَیْنَ الْحِجَارَة مَثْدًا) بالفتح پنهان شد میان سنگها ونگریست دشمن را از میان آن ودیدبانی نمود برای قوم * و مَثَدَ تَهُ أَنَا) طلایه ودیدبان گردانیدم اورا

م ث ط

(ن) مَثَطَ مَثْطًا) بالفتح بدبست سوخت چیزیرا بر زمین

م ث ع

(مَثَع) محرکه رفتاریست زشت مرزنان را مَثْعَاء کصحراء مثله قال او هٰذِهٖ سَقطَةٌ لابن فارس والصواب المتع لا غیر والفعل من سمع وفتح ونصر یقال مَثِعَتِ المرأة مَثَعًا اذا مشت المثعاء

(مَثْعَاء) بالفتح ممدوداً کفتار گنده بوی ورفتاریست زشت مرزنان را مانند رفتار کفتار وقدمر

(تَمَثُّع) رفتن کفتار

م ث ل

(مِثْل) بالکسر وبحرک مانند أَمْثَال جمع یقال هذا مِثْلُه ومَثَلُه وقولهم مُسْتَرَادٌ لِمِثْلِه یعنی مانند او مراد وخواسته میشود وتجل کرده میشود برآن والعرب تقول هو مُثَیْل هذا بالتصغیر وهم أُمَیْثَالُهُم یریدون ان المُشَبَّه به حقیر کما أَنَّ هٰذا لحقیر * ومِثْل مَاثِل) مبالغة است * ومِثْل بن عِجْل بن لُجَیم پادشاهی بود بین رصحف عبد الملك بن مروان فقال لقوم من الیمن ما المیل فیکم فقالوا یا امیر المؤمنین کان مَلِك لنا یقال له المثل فجحل * وبنو المثل بن معویه) قبیلهٔ است از ان قبیله است ابو الشَّعثاء یزید الکندی

(مُثُل) بالضم موضعی است بفلج وآن را حی المثل نیز نامند

(مُثْلَة) بالضم گوش وبینی وبریدگی اسم مصدر است

(مَثَل) محرکه مانند وبهتا وداستان ودلیل وحدیث أَمْثَال جمع وصفت منه مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِی وعد المتقون وأَمْثَل عِنْدَهُم مَثَلًا حَسَنًا * ونیز أَمْثَال) زمینهاست بهم مانند بسیار کوه نزدیک بصره

(مَثُلَة) بضم الثاء وسکونها عقوبت وکاریکه بدان عبرت گیرند مُثُولات ومَثُلَات جمع

(مَثِیل) کامیر مانند وافزون وبزرگ وفاضل ونیکو وبرگزیده

(مِثَال) ککتاب مانند وکالبد و اندازه ومقدار وقصاص وفرمان وصفت چیزی وبستر أَمْثِلَة ومُثُل بالضم وککتب جمع

(مَاثِل) نشان سرائی که اثر بن باقی نباشد ج ۴

(مَاثِلَة) چراغ پایه

(أَمْثَل) بالفتح افزون تر و شریف تر أَمَاثِل جمع * وفلان أَمْثَلُ الْقَوْم) یعنی او نزدیک تر از قوم است بخیر وهم أَمَاثِلُهُم ای خیارهم وبه شده از بسیاری وقولهم هو أَمْثَلُهُم طریقةً یعنی او مانند تر وشبیه تر است از ایشان باهل حق یا دانا تر است از ایشان در قول خود بگمان خود

(مُثْلَى) بالضم مونث امثل * و

(الطریقة المثلی) راه اشبه بحق
(ماثول) موضعیت بو بنیه
(امثولة) بالضم محبت وبیتی که بعد
بعد بیتی خوانده شود
(تِمثال) بکسر الفوقیة پیکر نگاشته
تماثیل جمع ونام شمشیر اشعث
بن قیس کندی
(ن) مَثَلَ مَثلًا) بالفتح ومثولًا
ایستاد وبخدمت ایستاد وبزمین
چفسید وهو من الاضداد واز جای
خود افتاد* ونیز مثّل) تشبیه
دادن یقال مَثَّلَ فلانًا فلانًا وبه
وانند شدن بچیزی صلته بالباء وعقوبت ج ۴
کردن وعبرت دیگران گردانیدن
مُثلة بالضم شله یقال مَثَلَ بفلانٍ
مثلًا ومُثلةً ای نکّل وگوش و
بینی بریدن
(ک) مَثُلَ مَثالةً) گرامة افضل
وافزون گردید وگرامی شد* و
مَثَلَ مثولًا) بخدمت ایستاد
(امثال) قصاص کردن وگوش و
بینی بریدن کشته را ویقال للحاکم
امثلنی واقصنی واقدنی
(تمثیل) مثل آوردن یقال مثّل
مثّل به ونگاشتن پیکر نگاشته مانند
پیکری تمثال بفتح الفوقیة مثله
وصورت بستن پیکر کسی را به نگاشتن
وجز آن بحدی که گویا می‌بیند
یقال مَثَّلَهُ له ای صوّره له حتّی
کانّه ینظر الیه وعقوبت کردن و
عبرت دیگران گردانیدن
(تمثّل وبه) قصاص گرفت از وی
* ونیز تمثّل) خواندن بیتی را
بعد دیگری وحجت آوردن مثل
پدید کردن وداستان زدن ویعدی
بالباء وبنفسه وبرمثال چیزی
شدن ویعدی باللام
(تماثُل) به نزدیک شدن بیمار
واز بیماری به شدن ومانند یکدیگر
شدن
(امتثال) داستان گفتن وتصور
نمودن وباخود صورت بستن چیزی
را وپیروی کردن طریقه کسی را
وتجاوز نکردن از وی وفرمان بردای
کردن وقصاص گرفتن از کسی
یقال امتثل منه ومثل آوردن
وداستان زدن

م ت ن

(مَتَن) محرکة ملاقهای زنان
(مثانة) کسحابة آبدان که جای
بول وکمیز باشد بچه باشد
(رجلٌ مَثِنٌ) ککتف مرد درد کین
آبدان
(امثن) مرد کمیز ک زده که
بولش قطره قطره چکد مثناء
مونث
(ممثون) مرد بر مثانه زده و
درد کین مثانه
(ن ض) مَثَنَهُ مَثنًا) بالفتح
بر مثانه وی زد* ومَثَنَهُ بالامر
آشکار کرد خلاف آن
(س) مَثِنَ فلانٌ مَثَنًا) محرکة
چکمیز ک شد اورا

باب المیم فصل الجیم

م ج ج

(مَجّ) بالفتح اش
(مُجّ) بالضم خجکهای انگبین بر
سنگ
(مَجَج) محرکة فرو هشتگی کنج
دهان ورسیدگی انگور وپختگی
آن
(مُجُج) بضمتین مردان مست و
زنبور انگبین
(مَجاج) کسحاب درخت کج شده
وشاخهابر یده از وی یا خوشه
خرما خشک وکج گردیده
(مُجاج) کغراب خدوی انداخته
مجاجة بالتاء مثله وشیره هر چیزی
وانگبین وآنرا مجاج النحل)
نیز گویند* ومجاج المزن) باران
* ومجاج العنب) شراب ویقال
خبزٌ مجاجًا) آن از آن بخبث
(مَاجّ) آنکه پیوسته از دهانش
لعاب روان باشد از پیری وکلان
سالی وحبس آن نتواند وگول
وناقه کلان سال
(مَجماج) بالفتح فرو هشته
(آجوج بمد الهمزة ویمجوج)
بفتح التحتیه یاجوج وماجوج لغتان
فیهما
(ن) مَجّ الشّراب من فیه مجًّا)
بالفتح از دهن انداخت شراب
را* وکذا امَجّ الرّیق) یعنی
انداخت خدو را از دهن
(کفل مُمجمج) کمسلسل سرین
لرزان
(مجمج فی خبره مجمجة)
بیان نکرد خبر را وناپیدا گفت
* ومجمج الکتاب) بی نقطه
وبی اعراب نوشت کتاب را و

تعمیه نمود درآن * ومجمج
بفلان) کج کلامی کرد باوی ور
گردانید از حالی بحالی
(امجّ الفرس امجاجا) برفتار
آمد اسپ پیش از دویدن * و
(امجّ زید) درجهان رفت * و
(امجّ العود) روان شد آب در
چوب
(تمجمج) عیب کردن خواستن
ترا
(انمجاج) چکیدن یقال انمجّت
نقطة من القلم ای ترشّحت
(تمجمج) عیب کردن خواستن
تراولرزیدن وجنبیدن

م ج ح

(مجاح) ککتاب نام اسپ مالك
بن عوف بصری و اسپ ابی جهل
بن هشام
(مجّاح) کشداد متکبر
(ف مجح مجحا) بالفتح بزرگ
منشی کرد
(س مجحت بذکره مجحا)
بالتحریك خرسند وشادان شدم
بذکر وی
(تمجح) بزرگ منشی کردن

م ج د

(مجد) بالفتح بزرگی وبزرگواری
وجوانمردی ابن السکیت الشرف
والمجد یکونان بالآباء یقال رجل
شریف ماجد له آباء متقدمون
فی الشرف وقال الحسب والکرم
یکونان فی الرجل وان لم یکن له
آباء لهم شرف * ونیز مجد) نام
دختر تیم بن غالب بن فهر وقد
تصرف * وبنو مجد) اولاد
اوست
(مجید) کامیر شریف وبزرگوار
وگرامی قدر وعالی مرتبت
بلند پایه ومنه ذو العرش المجید
بالخفض علی النعت للعرش اما
علی قراءة الرفع علی النعت لله
تعالی فمعناه العفور الودود *
ونیز مجید) جوانمرد شریف
کردار * ومجید بن حیدة بن معدّ
پدر بطنی است از اشعریین ومنه
المثل اجلب بالرکب وبنی مجید
(مجید) کزبیر نام مردی
(ماجد) بزرگوار وگرامی بسیار
مجد وبخشنده ونیکوخوی جوانمرد
ونامردی * وذوماجد دهی
است بیمن
(ابوماجدة) حنفی تابعی است
(مجدان) بالفتح وبضم الدال
دهی است بنسف
(مجدون) بالفتح وقد یکسر اوله
دهی است به بخارا
(ن مجده مجدا) بالفتح چیره
شد بروی در مجد وبزرگی * و
مجدت الابل مجدا ومجودا)
درچراگاه بسیار گیاه افتادند
وبسیری وفراخی رسیدند * و
مجدتها انا) سیر خورانیدم
شتران را یا پر شکم یا نیم شکم علف
دادم آنها را
(ن ك مجد مجدا) بالفتح
ومجادة ککرامة بزرگوار
وگرامی گردید
(امجاد) بزرگ داشتن وبزرگی
صفت کردن وستودن وبسیار
بخشودن وبچراگاه بسیار گیاه
درافتادن وبسیری وفراخی رسیدن
شتران وسیر خورانیدن شتران را
یا پر شکم چرانیدن یا نیم شکم علف
دادن یا از گیاه ترقریب سیری
رسیدن وفرزند ماجد آوردن
یقال امجدت المرأة اذا ولدت
ولدا ماجدا
(تمجید) بزرگ کردن وستودن
وبه بزرگی نسبت کردن وبسیار
بخشیدن وسیر خورانیدن شتران را
یا پر شکم یا نیم شکم علف دادن
(ماجده مجادا) ککتاب
بزرگی تبرد کرد باری
(تماجد) یادکردن مجد کسی را
وباهم نازیدن وفخر کردن ببزرگی
ومجد آشکار کردن باهم
(استمجاد) افزونی گرفتن و
افزونی خواستن منه المثل فی
ج ۴ کل شجر نار واستمجد المرخ و
العفار ای استکثرا منها کانهما
اخذا من النار ما هو حسبهما

م ج ر

(مجر) بالفتح بچه شکم شتر و
گوسپند وجز آن وسود وربا وخرد
یقال ما به مجر ای عقل وبسیار
از هر چیزی ولشکر گران * وذومجر)
موضعی است بناحیه سوارقیه * و
نیز مجر) خریدن بچه در شکم
شتر وگوسپند وفروختن آن وشتر
خریدن بچه شکم ناقه والتحریك

لغة ردية از خن وبکوه چیزی
باختن وفروختن کشت سبز دانه
نابسته باکشت باخوشه نادروده
راوخرمای تر بر درخت بتخمین
بخرمای خشک بموده فروختن
وتشنه شدن وتشنگی والفعل
من نصر
(شاة مُجِرَة) بالتاء گوسپند لاغر
(مَجَر) محرکة پر شدن شکم از
آب وسیر ناشدن وکلان شدن
بچه در شکم گوسپند وتشنگی وگران
باری گوسپند از بچه در شکم والفعل
من سمع ج ۴
(مِجَار) ککتاب رسن پای بند
شتر
(مِمْجَار) بالکسر گوسپند خوی کرده
کلان شدن بچه را در شکمش
(امرأة مُمْجِر) کمحسن زن که
از گرانی بار شکم برخاستن نتواند
(مُمْجِرة) بالتاء مثله ؛ وسنة
مُجْرَة) سال که در آن بچه در شکم
کلان گردد
(اِمْجَار) افزون گرفتن در بیع
یقال أمجر في البيع اذا اربى ؛ و
کلان شدن بچه در شکم گوسپند و شیر

در دهان ریختن وگران بار شدن
ستور از بچه چنانکه نتواند
برخاست
(مُمَاجَرَة ومِجَار) بالکسر افزون
گرفتن در خرید وفروخت

م ج س

(مَجُوس) کصبور مردی بود خرد
گوش معرب منج گوش واو دینی وضع
کرده مردم را بسوی آن خوانده
(رجل مجوسی) منسوب بوی
مجوس جمع ؛ ومجوس بحدوث
عالم وقدم باری تعالی وقدم شیطان
قائل اند وبعض آنها بحدوث
شیطان هم وگویند او را با باری
محاربه بود پس آن صلح کردند
تعالی الله عن ذلك علوا کبيرا
وگویند مجوسی مغ وآتش پرست
است که پیرو زردشت باشد
(مَجُوسِيَّة) مغی
(تَمْجِيس) مجوسی گردانیدن
منه الحديث فأبواه يمجسانه
(تَمَجُّس) مجوسی شدن

م ج ش

(مَاجُشُون) بضم الجیم نوعی از
کشتی یا کشتی وجامه رنگ کرده
ولقب محدثی است معرب ماه
گون
(ماجشونية) موضعی است
بمدینه
(مَنْجَشَانِيَّة) بفتح المیم وشد الیاء
موضعی است بجنب گروه از بصره
منسوب بسوی منجش مولای
قیس بن مسعود وهو من تغییرات
النسب

م ج ط

(رجل مُمَجَّط الخلق) کمعظم
مرد فروهشته اندام در درازی

م ج ع

(مِجْع) بالکسر گول که چون
نشیند نخواهد که برخیزد و
جاهل
(مِجْعَة) بالکسر زن نادان مُجَعَة
کهمزة وعنبة مثله
(مُجْعَة) بالضم یفتح گول که چون
نشیند برنخیزد ونادان کم خرد
مذکر ومؤنث در وی یکسان
است
(مَجِعَة) کفرحة زن بی شرم
برهنه فرج وکم شرم
(مَجِيع) کامیر نوعی از طعام که
بشیر وخرما ترتیب دهند وشیر
که بر سر خرما نوشند
(مَجَاعة) کثمامة پس مانده
خرما وشیر با هم آمیخته
(مَاجِعَة) زن زناکار
(مَجَّاع) کشداد آنکه اکثر خرمای
خشک با شیر خورد یا شیر بر سر
خرما خورد
(مُجَّاع) کرمان آش تنک که از
آب وآرد ترتیب دهند
(مُجَّاعة) بالتاء آنکه دوست
دارد بی باکی را و مرد بسیار خرمای
خشک با شیر خورنده یا شیر بر سر
خرما نوشنده ویفتح فیهما ؛ و
مجاعة بن مرارة حنفی معروفة
صحابی است وپسرش سراج وپسر
پسرش هلال هر دو روایت حدیث
دارند ومُجَّاعة بن سعر از عرب
است
(ف) مَجَعَ مَجَاعَةً) ککرامة
بی باکی کرد ؛ ومَجَعَ مَجْعًا و
مَجَعَةً) بالفتح خرمای خشک را
با شیر خورد یا خرما را خورد و
بر آن شیر نوشید
(ك) مَجُعَ مَجْعًا) بالفتح نادان

گردید

(اِمجاع) باوند شیرخورانیدن شتربچه را

(مُماجَعَة) باهم بی باکی نمودن و فحش گفتن

(تَمَجُّع) خرمای خشک باشیر خوردن یا شیرنوشیدن برسر خرما ولایزال یتمجّع پیوسته شیر می نوشد اندک اندک و برآن خرما می خورد

(تَمَاجُع) باهم بی باکی نمودن و فحش گفتن

م ج ل

(مَجْل) بالفتح آبله وکنایه از پری وسیرابی هم کنند یقال جاءَتِ الابلُ کالمجل ای رَوَاءً ممتلئةً کامتلاءِ المجل

(مُجْلَة) پوستک آبله که در آن آب گردآید از از کار مجال ککتاب ومُجُل بحذف تا جمع

(مَاجِل) آب زیرکوه یاآب بن وادی وموضعی ست بباب مکه که هرچه بمکه آرند اولا در آن جای جمع کنند

(ن س) مَجَلَتْ يَدُهُ مَجْلاً بالفتح والتحریك ومُجُولاً آبله گرفت وشوخ بست دست او ازکار * ومَجَلَتِ الحَافِرُ سم درخسته بسنگ به شد وشوخ بست وسخت گردید او المجل ان یکون بین الجلد واللحم ماءٌ

(اِمجَال) آبله افتادوشوخ بستن دست ازکار وشوخ گین وابله ناک کردن کار دست را لازم متعد

م ج ن

(مَاجِن) مردشوخ چشم بی باك در قول وفعل گویا روی درشت وسخت او مُجَّان کزنا جمع

(مِجَن) بالکسر وشد النون سپر وذکر فی ج ن ن

(مَجَّان) کشند ورایگان یقال اخذه مَجَّاناً ای بلابدل وهو فعّال لانه ینصرف وآب بسیار وفراخ وبسیار وبسنده هرچیزی

(مجانة) بالفتح وشدّ النون شهریست بافریقیه

(مُمَاجِن) شترماده که گشن بسیار بر جهد بروی وبار نگیرد

(مَنْجَنُون) بالفتح دولاب یاچرخ دلوبزرگ که بر آن آب کشند وروزگار منجنین مثله فی الکل مَنَاجِين جمع

(ن) مَجَنَ مُجُوناً سخت ودرشت گردید * ومَجَنَ مُجُوناً ومَجَانَةً ککرامة ومُجْناً بالضم بی باک گردید وشوخ چشم شد

(طريقٌ مُمَجَّن) کمعظم راه دراز

باب الميم فصل الحاء

م ح ت

(مَحْت) بالفتح صلب وسخت ازهرچیز وروزگرم ومرد خردمند یاتیزخاطر مُحُوت ومُحَتَاء کامراء جمع وخالص وبی آمیغ * ونیز مَحْت خشمناک کردن والفعل من فتح یقال لامحتنّك ای لاملأنك غضبا

(ك) مَحُتَ مَحَاتَةً سخت گردید * ومَحَتَ يَوْمُنَا سخت گرم شد روز

م ح ج

(مَحَاج) ککتاب نام سپاه مالک بن عوف نصری ونسب ابی جهل بن هشام

(عَقَبَة مَحُوج) کصبور پشته دور

(ف) مَحَجَ اللحمَ مَحْجاً بالفتح بازکرد گوشت را * ومَحَجَ الحبلَ مالید رسن را تا نرم گردد * ونیز مَحْج گائیدن ودروغ گفتن ودروغ زدن وبسودن چیزی را بچیزی وبرکنده بردن باد خاک را از زمین یقال الريحُ تَمْحَجُ الارضَ اِذا تذهب بالتراب حتی تتناول من ادمتها ترابها

(مَاحَجَه مُمَاحَجَةً ومِحَاجاً) بالکسر دیرداشت وام آن را وتاخیر کرد

ج ۴ م ح ح

(مَحّ) بالفتح جامه کهنه

(مُحّ) بالضم بی آمیغ ازهرچیزی وزرده تخم مرغ مُحَّة بالتاء مثله یاهرچه که درمیان بیضه باشد

(مَحَاح) کسحاب زمین که گیاه شور درآن کم باشد

(مُحَاح) کغراب گرسنگی

(أَمَحّ) فربه تندار

(مَحَّاح) ککتان تنگ دروغ گوی وآنکه بسخن دل کسی را ربس

(محج) کجعفر مرد جست سبک روح و زفت دشوار خوی محاح بالفتح مثله فیهما * ونیز محماح مبنیه علی الکسر کلمهٔ ایست که اشعار برفنای چیزی وانقطاع آن میکند
(ض ن) محج الثوب محجا) بالفتح ومحجا محرکة ومحوجا کهنه گردید جامه
(محج فلانا) خالص کرد دوستی را
(امحاح) کهنه شدن جامه
(تمحج) جای گرفتن وفرود آمدن ونزدیک زادن رسیدن زن ج ۴

م ح ر

(محارة) بالفتح مذکورست در ح ور

م ح ز

(ماحوز) نوعی از شاه سیرم وآنرا مرو ماحوزی ومرو ماحوز نیز گویند ومذکورست در خ ر ب ش
(ف) محز الجاریة محزا ومحازا بفتحهما گائید آنرا * ونیز محز مشت برسینه زدن یامحز ونحز نخز ولحز ومحز ولهز ولگزو وکوز وهز ولقز ولعز باهم اخوات ومترادف اند

م ح س

(امحس) بالفتح پوست پیراسے ماهر وزیرک
(ف) محس الجلد محسا) بالفتح بدست مالیسه پوست را وپیراست

م ح ش

(محش) بالفتح سخت گائیدن ونیک خوردن وتراشیدن پوست را وپوست برکندن ازگوشت ومجروح کردن یقال محشه الشئ ای سحجه وکذا امررت بی غرارة فمحشتنی ای سحجتنی وکندن توجبه زمین وجزآن را وسوختن آتش پوست را * ونیز محش سوزش والفعل من فتح
(محاش) کسحاب آخریان وکالا ورخت خانه
(محاش ککتاب گروه که از قبیله فراهم آیند ونزدیک آتش باهم سوگند خورند وپیمان نمایند
(محاش) کغراب سوخته وبریان (ماحش) مرد بسیار خوار چنانکه شکمش بزرگ گردد وبلند برآید وسوزنده
(محش) کمحسن سوزنده
(سنة محشة) خشک سال که بسوزد هرچیزی را
(امحاش) سوختن گرما وآتش چیزی را
(امتحاش) سوخته شدن

م ح ص

(فرس محص) بالفتح اسب توانا استوار اندام
(جبل محص) ککتف رسن ریشه برافتاده نرم وسست شده
(محیص) کامیر نیزه جلاداده وشتر استوار خلقت هموار اندام
(امحص) مرد عذر نیوشش از جانب صادق باشد یا ازطرف کاذب
(محاص) کشداد درخشان از برق وسراب والدویة المحاص دشت که درآن بکوشش تمام راه روند
(محوص) نیزه جلاداده وشتر استوار خلقت هموار اندام * و رجل ممحوص القوائم) مردیکه پایش از سستی وعلت پاک باشد
(ف) محص الذهب بالنار محصا) بالفتح خالص کرد زر را بگداز * ومحص منی) گریخت ازمن * ونیز محص) دویدن آهو وپابرزدن مذبوح وپای برزمین زدن و سرگین انداختن و درخشیدن سراب وبرق وجلا دادن نیزه را وکوشیدن در رفتن
(امحاص) بهشدن از بیماری وبرآمدن آفتاب ازکسوف وروشن شدن آن
(فرس ممحص) کمعظم اسب درشت خلقت استوار اندام
(تمحیص) آزمودن وکم کردن وپاکیزه نمودن گوشت از پی
(انمحاص) برآمدن آفتاب ازکسوف وروشن شدن آن ودرگذشتن چیزی وفوت شدن آن وفرونشستن آماس

م ح ض

(محض) بالفتح شیر خالص بی آب
(محاض) ککتاب جمع * وقصة

مَحْضٌ سیم بی آمیغ یستوی فیه الذکر والانثی والجمع وان شئت انثت وثنیت وجمعت فقلت فضةٌ مَحضةٌ
(مَحْضَة) دهی است بیمامه و وی بلحف آرة میان حرمین شریفین
(مَحِض) الکف مرد آزمند و حریص وشیر خالص
(مَاحِض) خداوند شیر خالص * ورجلٌ مَاحِضٌ) مرد آزمند شیر خالص
(اُمْحُوضَه) کاعجوبة پند خالص از غرض واز تهمت
(رجلٌ مَمْحُوضُ النَّسَبِ) مرد خالص گوهر مَمْحُوضُ الحَسَبِ کذلك
(فِضَّةٌ مُمَحَّضَةٌ) سیم بی آمیغ
(ف) مَحَضَه) شیر خالص خورانید اورا * ونیز مَحْض) خالص کردن دوستی ونیکخواهی را و خداوند شیر خالص شدن
(س مَحِضَ مَحَضًا) محرکة شیر خالص خورد
(ك مَحُضَ مُحُوضَة) خالص نسب گردید

(اِمْحَاض) شیر خالص خورانیدن کسی را و دوستی کردن یقال اَمْحَضَهُ الوُدَّ اذ اَخْلَصَه وراست کردن سخن وخداوند شیر خالص شدن وهو الاکثر
(اِمْتِحَاض) شیر خالص خوردن
(اِسْتِمْحَاض) شیر خالص خواستن

م ح ط

(مَحَط) بالفتح آب بینی
(عَامٌ مَاحِطٌ) سال کم باران
(تَمْحِيط) بانگشتان درست هموار کردن زه کمان را
(اِمْتِحَاط) دویدن تیر و شمشیر کشیدن وبرکشیدن نیزه

م ح ق

(مَحْق) بالفتح باطل وتاخیر گردانیدن ومحو وپاک کردن وکاهانیدن برکت چیزی ربودن یقال مَحَقَ اللهُ الشَّيْءَ اي ذهب ببرکته منه قوله تعالی یمحق الله الربو ویربی الصدقات وسوختن گرما چیزی را والفعل من فتح
(نَصْلٌ مَحِيقٌ) کاسه پیکان باریک وتیز

(مُحَاق) مثلثة آخر ماه یا سه شب اخیر از ماه یا آخر ماه که قمر در آن پنهان باشد نه در بامداد و نه در شبانگاه آن بنظر آید سُمِّيَ لانّه طلع مع الشمس فمحقته
(يَوْمٌ مَاحِقٌ) روز سخت گرم * و مَاحِقُ الصَّيْفِ) شدت گرمای تابستان یقال جاءنا فی مَاحِقِ الصَّيْفِ
(اَمْحَقَ اللهُ الشَّيْءَ) ربود برکت آن رالغیة فی مَحَقَ اللهُ الشَّيْءَ * ونیز اِمْحَاق) کاستن هیچو ماه محاق ونیست شدن
(تَمْحِيق) پاک کردن ومحیق گردانیدن کسی را وذلك انهم فی الجاهلیة اذا کان یوم المحاق بدر الرجل الی ماء الرجل اذا غاب عنه فینزل علیه ویسقی به ماله فاذا انسلخ کان ربه الاول احق به فلذلك یدعی المحیق کامیر
(تَمَحُّق) محو وپاک شدن وکاستن وسوخته شدن
(اِمْتِحَاق) پاک شدن اِمَّحَاق بشد المیم کذلك واز گرمی سوخته شدن چیزی وکاهیدن

م ح ك

(مَحِك) الکف ستیهنده
(مُحْكَان) کسکران ستیهنده ومرد دشوارخوی ونام مردی
(ف) مَحَكَ مَحْكًا) بالفتح ستیهید
(اِمْحَاك) خشمناک شدن
(مُمَاحِك) ستیهنده و در خصومت کننده
(مُمَاحَكَة) باهم ستیهیدن
(تَمَاحُك) باهم ستیهیدن و خصومت کردن
(مُتَمَحِّك) للفاعل ستیهنده
(تَمَحُّك) ستیهیدن
(رجلٌ مُتَمَحِّكٌ فِي الغَضَبِ) مرد خشمناک ستیهنده
(اِمْتِحَاك) خشمگین شدن و ستیهیدن

م ح ل

(مَحْل) بالفتح مکر و بدی وفریب وگرد وخشک سال وایستادگی باران وسختی وتنگی * وارضٌ مَحْلٌ ومَحْلَةٌ ایضا زمین قحط رسیده * ورجلٌ مَحِلٌ) مرد بی خیر وبی فایده

(مَحِلٌ) کگتف آنکه بر انند اورا
حیدانکه درمانده کردد
(مَحَال) کسحاب چرخ دلو بزرگ
ونوعی از زیور
(مَحَالَة) بالتاء چرخ دلو بزرگ
ومهره پشت شتر مَحَال جمع مُحُل
ککتب جمع الجمع وچوب که بران
گل کاران قرار گیرند در وقت
گلکاری
(مِحَال) ککتاب مکر وفریب و
توانائی ورنج وعذاب ودشمنی و
انتقام وقوت وسختی وهلاکی
(اَرْضٌ مَحُوْلٌ) کصبور زمین
قحط رسیده* ونیز مَحُوْل اسامی
ونمام
(مَاحِل) ساعی وفی الدعاء ولا
تَجْعَلْهُ مَاحِلًا مُصَدِّقًا* وبَلَدٌ
مَاحِلٌ شهر قحط رسیده زَمَانٌ
مَاحِلٌ کذلک* وَرَاَیْتُهُ مَاحِلًا
یعنی لاغر ومتغیر اندام
(مَحْلَة) کمرحلة پوست بره شیر
خواره که دران شیر نهند
(اَرْضٌ مِمْحَالٌ) زمین قحط
زده
(ل ف) مَحَلَتِ الْاَرْضُ مَحْلًا
بالفتح خشک سال رسید آنرا او
قحط زده شد
(ن س ك) مَحَلَ بِهٖ مَحْلًا)
بالفتح ومِحَالًا کسحاب سعایت
کرد بسلطان ورنج داد اورا السعایت
(اَرْضٌ مُمْحِلٌ) کمحسن زمین
خشک سال رسیده اَرْضٌ مُمْحِلَةٌ
بالتاء کذلک
(اِمْحَال) خشک شدن شهر زمین
فهو ماحِلٌ ومُمْحِلٌ قَلِیْلًا او
لایقال مُمْحِل الّا فی الشعر وبخشک
سال رسیدن قوم
(مُمَحَّل) کمعظم دراز کرده شده وشیر
ترشی گرفته یا شیر که بر شیر خفته
ریزند وخورند ونگذارند تا ترش
گردد
(تَمْحِیْل) نیرومند وتوانا گردانیدن
یقال مَحِّلْنِیْ یا فلان
(مَاحَلَهٗ مُمَاحَلَةً ومِحَالًا)
بالکسر زور آزمودند باهم تا ظاهر
شود کدام زورآور تر است* و
نیز مُمَاحَلَة ومِحَال باهم دشمنی
نمودن وباهم فریفتن ومکر کردن
وفریفتن وبدسگالیدن وبفریب
خواستن وجستن کار پیرا وپایان
کاری نگریستن وخصومت کردن
ودشمنی نمودن وهلاک کردن
(تَمَحُّل) مکر نمودن وفریفتن
یقال تَمَحَّلَ لَهٗ وتکلف نمودن
در حق کسی
(مُتَمَاحِل) للفاعل دراز مضطرب
خلقت از شتر ومردم وخانه دور
از خانها ومرد متغیر اندام یقال
رَاَیْتُهُ مُتَمَاحِلًا ای متغیر
البدن وفی حدیث علی کرم الله
وجهه اِنَّ مِنْ وَرَائِکُمْ اُمُوْرًا
مُتَمَاحِلَةً ای فتنا یطول شرها
وامرها* وسَبْسَبٌ مُتَمَاحِلٌ)
بیابان دراز وبی پایان

م ح ن

(مِحْنَة) بالکسر آزمایش
وبلا مِحَن کعنب جمع
(مَحَن) محرکة نرم از هر چیزی ورنج
دیدگی یا درماندگی از همه ورفتن
واز جز آن
(ف) مَحَنَهٗ مَحْنًا) بالفتح زد اورا
وآزمود* ومَحَنَ الثَّوْبَ) بخشید
آنرا او پوشیده کهنه ساخت آن را
* ومَا مَحَنَنِیْ شَیْئًا ای مَا مَخَنِیْ
علی القلب یعنی نداد مرا چیزی* و
نیز مَحْن) کاویدن وگل وخاک
چاه برآوردن وپاک کردن ونرم
گردانیدن چرم را یا برکندن
پوست* ونیز مُحُوْنَة) کاویدن
وگم کردن
(تَمْحِیْن) نرم گردانیدن یا بر
کندن پوست را
(اِمْتِحَان) آزمودن ونگریستن و
تامل کردن در قولی واندیشیدن
پایان کار وجز آن وروشن وکشاده
کردن یقال اِمْتَحَنَ اللهُ قُلُوْبَهُمْ
ای شَرَحَهَا وَوَسَّعَهَا

م ح و

(مَحْو) بالفتح سیاهی که در ماه
دیده میشود
(مَحْوَة) باران که دور کند خشک سال
را ونا پدید گرداند آن را ونگ و
عار وساعت ومَعْرِفَةٌ مَمْنُوْعَةٌ
ونام باد پس پشت یا شمال بدان
جهت که ابر را بر دو محو کند و
موضعی است ویقال تَرَکْتُ الْاَرْضَ
مَحْوَةً وَاحِدَةً اِذَا طَبَّقَهَا الْمَطَر
(مَاحِی) نبی صلی الله علیه وسلم
بدان جهت که الله تعالی محو کرد کفر
را بوسیلت ذات آنحضرت صلی الله

صلی الله علیه وآله وسلم ونام
مکه شرفها الله
(مِمحاة) بالکسر لته پاره که بدان
منی وجز آن پاک کنند
(ن س) (مَحَا مَحْوًا) بالفتح پاک
کردن نبشته ونقش وجز آن را (مَمْحُوٌّ)
نعت است ازآن * و(مَحَاهُوَ) پاک
گردید لازم متعد
(اِمحاء) تشبد المیم پاک گردیدن
اِنمحاء علی الاصل مثله اِمتحاء
علی الافتعال قلیلاً گذلك یقال
مَحَوتُهُ فانمحی وهو الاکثر وامتحی
لغة ضعیفة

م ح ي

(ض س) (مَحَاهُ مَحْيًا) بالفتح پاک
کردن نبشته ونقش وجز آن را
مَمْحِيّ کمرمی نعت است ازان قال
کما رایت الورق اسَمحِيًّا
(اِنمِحاء) سوده شدن وپاک
گردیدن

باب المیم فصل الخاء

م خ ج

(ف) (مَخَجَ الدَّلوَ مَخجًا) بالفتح
جنبانید دلو را در چاه تا پر گردد
* و(مَخَجَ المرأة) گائید آنرا
(تَمَخُّجُ) آب جنبانیدن بدلو و
جز آن

م خ خ

(مَخّ) بالفتح نرمی وفرو هشتگی
(مُخّ) بالضم مغز استخوان ومغز
سر وپیه چشم وخالص ومیانهٔ
هرچیزی مِخَاخ کگتاب ومِخَخَة
کعنبة جمع واسمی است
(مُخَّة) بالتاء مغز استخوان
وهو اخصّ من المخّ وفی المثل
شَرُّ مَا يُجِيئُكَ اِلَى مُخَّةِ عُرقُوبٍ
ای یُلجِئكَ
(عَظمٌ مَخِيخٌ) کامیر استخوان با مغز
(شاةٌ مُخَيخَةٌ) بالتاء گوسپند فربه
مع استخوان پر مغز
(مُخَاخَه) کثمامه مغز استخوان
که بمکیدن برآید
(ابل مُخَامِخُ) شتران برگزیده
(امرٌ مُمِخٌّ) کمقر بالضم کار دراز
وبزرگ
(شاةٌ مُمِخَّةٌ) گوسپند فربه پر مغز
استخوان وفی المثل هی المُمِخَّة
والعجفاء یضرب للامر المتوسط
بین الامرین
(اِمخاخ) با مغز شدن استخوان
وفربه گردیدن گوسپند وتر گشتن
چوب وروان گردیدن آب درآن
وپر مغز شدن دانه کشت
(تَمخِيخ) برآوردن مغز از
استخوان
(تَمَخُّخ) مغز از استخوان برآوردن
(اِمتِخَاخ) بیرون آوردن مغز
از استخوان

م خ د

(مَخَدَة) محرکة یاری گری

م خ ر

(بَنَاتُ مَخرٍ) بالفتح ابرهای
بهاری سپید
(مَخرَة) بالتاء تیز وکند
(مِخرَة) مثلثة چیزی برگزیده
(مَخِير) کامیر شیر آب آمیخته
(مَاخِر) کشتی که در رفتن بانگ
کند یا کشتی که بشکافد آب را
بسینهٔ خود یا کشتی که در یک باد
پیش آید وپیش رود ومواخِر
جمع منه قوله تعالی مَوَاخِرَ فِيهِ ای
جواری فیه
(مَخزِي) کسکری رود باری است
بحجاز بسیار ده وبسیار قلعه
(مَاخُور) خرابات وخرابات نشین
وآنکه بسوی خرابات برد ومعرب
می خوار یا لغت عربی است مشتق
از مخرت السفینة بدان جهت که
مردم آمد ورفت می نمایند مَوَاخِر
ومَوَاخِير جمع
(يَمخُور) وبضم التحتیه مرد دراز بالا
وگردن دراز
(ف) (مَخَرَتِ السَّفِينَةُ مَخرًا)
بالفتح ومُخُورًا روان شد کشتی
یا پیش آمد باد را در عین روانگی
شگافت آب را وبانگ کرد * و
(مَخَرَ السَّابحُ) آب را بدو دست
شگافت شناور * و(مَخَرَ المحوَرُ)
القَبَّ سائیده فراخ کرد تیر چرخ
سوراخ بکره را * ونیز مَخر آب رها
کردن بر زمین تا نیکو گردد ونیکو شدن
زمین از آب رها کرده وبهترین خت
خانه گرفتن وبجائیدن بسیاری
شیر ناقه را یعنی ناقه بسیار بود پس
نیک دوشیدند تا از پس ازآن رو
رنج وتعب رسیده شد
(تَمَخُّر) برابر باد ایستادن وپشت
بسوی باد کردن منه الحدیث
اِذَا اَرَادَ اَحَدُکُمُ البَولَ
فَلْيَتَمَخَّرِ الرِّيحَ وفی لفظٍ اِستَمخِرُوا

الرِّيحِ اي اجعَلُوا ظهوركم الى الرِّيحِ كَأَنَّهُ اِذَا ولّاها شَقَّها بظهره فاخذت عن يَمينه و يسارِهِ وقيل يكون استقبالهما تمخّرًا غيرَ اَنَّه فى الحديث اسند بار

(اِمتِخَار) برگزيدن از هر چيزے نيكو آنرا و برآوردن مغز از استخوان و برابر باد ايستادن اسپ و شتر تا راحت گيرد

(اِستِمخَار) برابر باد ايستادن جهت راحت

۳ ج

م خ س

(تَمَخُّس) بسيار جنبيدن

م خ ش

(تَمَخُّش) بسيار جنبيدن

م خ ض

(مَخِيض) كاسير دوغ و شير مسكه برگرفته و موضعے است نزديك مدينه

(مَخَاض) كسحاب شتران آبستن يا شتران آبستن ده ماهه لا واحد لها من لفظها و واحدها خَلِفَة نادر و شترماده گان كشن گذاشته و آنها خنبه انگه از اضراب باز مانند جمع بلا واحد و ابنُ مَخَاض شتر بچه كه مادر ش كشنى يافته باشد نبت مَخَاض و ابنةُ مَخَاض) مؤنث يا شتر بچه بسال دوم در آمده بدان جهت كه مادرش لاحق بمخاض يا شتران آبستنے گردد اگرچه آبستن نباشد يا شتر بچه كه مادرش خود آبستن شده يا شترانى كه در وبود بَنَاتُ مَخَاض جمع و قد يدخلها آل و انّما سُمِّيت ابن مَخَاضٍ فى السَّنَة الثانيةِ لانّهم كانوا يُحمِلُون الفُحولَ عَلَى الاِناث* و نيز مَخَاض) جوئى است نزديك مَعَرَّة

(مَخُوض) كصبور گوسپند بار دار

(مَاخِض) درد زه گرفته يا نزديك بزادن رسيده مَوَاخِض و مُخَّض كركّع جمع و گوسپند بار دار

(اِمخَاض) بالكسر شيرها دام كه در شير زنه است اَمَاخِيض جمع

(مِمخَض) كمنبر مشك شير

(مِمخَضَة) كمكنسة شير زنه يا آوند كه در آن دوغ زنند

(ن ض ف) مَخَضَ اللَّبَنَ مَخضًا بالفتح مسكه برآورد از آن و دوغ زد لبن مَمخُوض و دوغ مسكه برگرفته لغت است ازان* و نيز مَخَض جنبانيدن چيزے را و جنبانيدن دلو در چاه و قيل يعدّى بالباء و بشقشقه بانگ كردن شتر

(ف س) مَخَضَتِ المرأةُ و غيرُها مَخَاضًا) بالفتح و الكسر درد زه گرفت زن و جز آن را يا نزديك بزادن رسيد مُخِضَت مجهولا كذلك

(اِمخَاض) بدوغ زدن رسيد شير و خداوند شترماده گان درد زه گرفته يا نزديك بزادن رسيده شدن و در شير زنه جنبيدن شير

(تَمخِيض) درد زه گرفتن و جز آن را

(تَمَخُّض) جنبيدن شير در ممخضه و دوغ زده شدن و درد زه گرفتن مادبان را و بار دار شدن گوسپند و جز آن و فتنه زادن زمانه كانّه مِنَ المَخَاض و جنبيدن بچه در شكم مادر

(اِمتِخَاض) در شير زنه جنبيدن شير و بچه در شكم مادر

(مُستَمخِض) للفاعل شير دير سطبر شونده

م خ ط

(مَخط) بالفتح جامه كوتاه و خاكستر و سير شتاب

(مَخِط) ككتف مهتر جوانمرد و اَمخَاط جمع

(مُخَاط) كغراب آب بينى* مُخَاط الشَّيطَان) آنچه شبيه خانه عنكبوت در نيم روز از بالا فرود آيد يا آنچه ببينند در هوا در نيم روز نمايان شود يا آنچه نظر را بعد از ديدن آفتاب عارض گردد

(مُخَاطَة) كثمامة سپستان مُخَّيط كحمير مثله

(مَاخِط) آنكه آب و مشيمه از بچه نوزاده دور كند

(ف ن) مَخَطَ الجملُ بِهِ مَخطًا و مُخُوطًا) شتافت و كشيد و دراز كرد آنرا* و نيز مُخُوط و مَخط) بيرون گذشتن تير از نشانه و كشيدن كمان و شمشير و جز آن و ستهيدن گشتن بر ناقه در ضراب و انداختن آب بينى را و پاك كردن ناتج آنچه بر بينى بچه نوزاده باشد از مشيمه و آب و جز آن منه قولهم هذه الناقة مَخَطَها بنو فلانٍ اى نُتِجت عندهم

وذلك ان الخوار اذا فارق الناقة مسح الناتج غرسه وما على انفه من السابياء ثم قيل للناتج ماخط و
شاب سیر کردن ودانستن پسر پدر را
(امخاط) در کمان کشیدن تیر را صلة بفی ودرگذرانیدن تیر را ازانچه بروی آید ویعدی بعن
(تمخیط) افشاندن وبردن انچه بربینی بزغاله باشد
(تمخّط) بینی افشاندن و مخطر بانه افتان خیزان رفتن
(امتخاط) بینی افشاندن از دست ربودن وبیرون کشیدن چیزی را وشمشیر برکشیدن

م خ ظ

(مماخظة) بزور فرو خوابانیدن کشن ناقه را تا برجهد بروی

م خ ل

(ماخل) گریزنده مثل مالخ

م خ ن

(مخن) بالفتح مرد دراز بالا وانکه قامتش مایل بکوتاهی ودروی خفت وسبکی باشد مخنة مؤنث از لغات اضداد وست نیز مخن

گاییدن وکشیدن از چاه وبیرون آوردن خاک آن او گریستن وپوست برکندن والفعل من نصر
(مخّن) کمجف مرد دراز بالا
(ماخوان) بضم الخاء دهی ست بمرو از آن ست فقیه محمد بن عبد الرزاق
(طریق ممخّن) کمعظم راه نیک باسپرده چندانکه نرم وسهل شده باشد

م خ ی

(مخا) بالفتح شهری ست بساحل دریای یمن
(امخاء) شکایت کردن وعذر خواستن
(مخیته عن الامر تمخیة) دور کردم او را از کار
(تمخیت منه) بیزار شدم از آن وکناره گزیدم * وتمخیت الیه شکایت نمودم نزد وی وعذر خواستم

باب المیم فصل الدال

م د ج

(مدنج) کقنفذ ماهی ست دریائی وآن را مشتق نیز نامند

م د ح

(مدحة) بالکسر ستایش وآنچه بدان ستایند
(امدوحة) کاعجوبة ستایش وآنچه بدان ستایش کنند امادیح جمع
(مدیح) کامیر ستایش مدائح جمع
(ف) مدحه مدحا بالفتح * مدحة بالکسر ستود او را وفی المثل المدیح الذبح
(ممدّح) کمعظم نیک ستوده
(تمدیح) ستودن شده للمبالغة
(تمدّح) ستودن وتکلف نمودن درستایش خود وفخر کردن وتبکلف سیر نمودن خود را از آنچه که ندارد وفراخ وکشاده شدن زمین وتهیگاه یقال تمدحت خواصر الماشیة ای اتسعت
(تمادح) همدیگر را ستودن منه المثل التمادح التذابح
(امتداح) ستودن وفراخ وکشاده گردیدن زمین وتهیگاه امداح بشد المیم کذلک فیهما

م د خ

(مدخ) بالفتح بزرگی وتمام تر یاری دادن والفعل من فتح
(رجل مدوخ) کصبور مرد شتاب کار
(مدیخ) کامیر بزرگ وارجمند مدیخ کسکین مثله مدخاء جمع
(مادخ) بزرگ وارجمند
(تمدّخ) برفتار مار رفتن ناقه وبزرگ منشی کردن مردم ودیر گوشت وبیناک شدن شتر از فربهی
(متمادخ) بکسر الدال گرامی وارجمند ومرد شتاب کار
(تمادخ) نافرمانی کردن دستی وکاهلی نمودن وسپس ماندن از کاری
(امتداخ) بی فرمانی کردن

م د د

(مدّ) بالفتح آب خیز وتوجبه مدود جمع وبرآمدن روز افزونی آب * وقد رمد البصر اندازه منتهای نظر
(مدّة) بالفتح یکبار کشیدن یقال مددت الشیء مدة ای مرة
(مدّة) بالکسر ریم وزرد آب گرد آمده در جراحت

(مُدّ) بالضم پیمانه ایست باندازه دو رطل نزد اهل عراق و یک و ثلث رطل نزد اهل حجاز یا مقدار پری دو دست مرد میانه چون هر دو کف را پر کند و همین ست وجه تسمیه آن تَجِدُ الّذِیْن قدجربتَ ذٰلكَ فَوَجدته صَحِیْحًا أمداد بالفتح ومدد کقردة ومداد ککتاب جمع وقیل منه قوله تعالی سُبْحَانَ اللهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ * ومُدُّ النبی) صلی الله علیه وسلم چهار یک صاع ست

ج ۴ (مُدَّة) بالضم پایان زمان و مکان و پاره از روزگار و پاره سیاهی که بر قلم چسپد و بفتح عند البعض

(مَدَد) محرکة یاری گری و اصل زیادت * ومَدَدُ الجیش) انچه بدان قوت دهند آن را از مال و رجال و سلاح و مانند آن

(مِدِیْد) کامیر کشیده و دراز یقال رجل مدید القامة مدد ککتب جمع و گیاه و علف و بحر دوم از بحور عروض و آبی که بر آن آرد یا کنجد یا جو ریخته شتر را خورانند و موضعی ست نزدیک مکه * و مَدِیْدَان) دو کوه است بر پشت عارض یمامه که کوهی است

(مِدَاد) ککتاب سیاهی دوات و سرگین و روغن و جز آن که بدان چراغ افروزند و در وی اندازند و اصل زیادت هر چیزی ومنه فی الحوض مِیْزَابَانِ یَمُدّانِهما الجنّة ای أحدهما أنهارها و شمار و افزونی منه سبحان مداد السموات ای عددها و کثرتها و مانند و روش و راه * ومداد قیس) بازی ست

(مَادَّة) افزونی پیوسته

(مِدَّان) بالکسر آب سخت شور

(إِمِدَّان) بکسرتین آب سخت شور و زهاب و بتشدید المیم و تخفف الدال (أَمِدَّة) کاسنّة تار رشته تافته و مساک کرانه جامه چون بافتن گیرند

(مَدْمَد) کفدفد جوی و کره رسن یا رسن

(إِمْدُوْد) کعصفور خوی و عادات

(مَمْدُوْد) کشیده دراز

(ن) مَدًّا لبعیر مَدًّا) بالفتح مدید خورانید شتر را * ونیز مدّ) بالفتح بر آمدن رود و سیاهی گرفتن از دوات و گستردن و فراخ نمودن و بلند نگریستن بچیزی و زمان دادن و کشیدن و فزونی پیوسته یقال مَدّ اللهُ فِی عُمْرِهِ وَمَدَّهُ فی غَیِّهِ ای أمهله وطوّل له و سیاهی انداختن در دوات و درنگ داشتن یقال مده و به و یاری دادن یقال مَدَدْنَا القَوْمَ إِذَا صِرْنَا لَهُمْ مَدَدًا و سرگین ناک کردن و نیرو دادن زمین را و افزون شدن جوی از جوی دیگر و افزون شدن جوی از او و زینت دادن و یعدی باللام

(مُمَدَّدَة) گریختن

(إِمْدَاد) مهلت و زمان دادن و درنگ کردن از اجل معین و یاری دادن لشکر را از غیر خود قال ابو عبیدة اذا اکثر شیئًا بنفسه قیل مدّه واذا اکثر بغیره قیل امدّه قال تعالی انی ممدکم بالف وقال ابن حنام بفاکهة و یاری دادن و بفریاد رسیدن کسی را در نیکی باشد یا در بدی و یقال فی الخیر امددته و فی الشر مددته و بخشیدن سیاهی در دوات کردن و بقلم سیاهی دادن کاتب را و ریم و زرد آب گرد آمدن در زخم و در چوب عرفج آب و تری روان شدن و مدید خورانیدن شتر را

(أَطْرَافٌ مُمَدَّدٌ) خرگاه بطناب کشیده شد و للمبالغة

(تَمْدِیْد) کشیدن

(مَادَّهُ مُمَادَّةً و مِدَادًا) بالکسر کشید آن را * ونیز مُمَادَّة درنگ داشتن وام را

(تَمَادُد) کشیدن و کشیده شدن یقال تمدد الرجل ای تمطی

(إِمْتِدَاد) دراز و کشیده شدن

(إِسْتِمْدَاد) یاری خواستن و سیاهی گرفتن از دوات

م د ر

(مَدَر) محرکة کلوخ یا کل چسپان یا کل سخت که ریگ نباشد در آن و ده و شهر و شهرستان مَدَرَة بالتاء یکی فی الکل و کلانی شکم و دهی ست بیمن * واهل المَدَر) ناشندگان ده ومنه فلان المَدَرِیّ

(مدرة) بالتاء کلوخ و هی اخص من المدر و جایی ست تنگ شوار گذار مر بنی شعبه را نزدیک مکه بطرف یمن ویقال هذه مَدَرَتُنَا ای بلدتنا

اوقريتك
(مَدَرِيَّة) منسوبا نيزها كه سنانش
استخوان باشد
(حِجَارَة مَدَارَة) ككتابه از اتباع
ست
(مَادِر) لقب محارق فرومايه
ناكس از بنى هلال بن مالك بن
صعصعة سقى ابله فبقى فى الحوض
قليل فسلح فيه ومدر الحوض به
ونام مردى بخيل منه المثل ابخل من
مَادِر
افطى رنج زننده درجا بسيار
پليدى انداز نده عاجز كه حبس آنرا
تواند و مرد بى ختنه و تيره رنگ و
مرد هيگاه برآمده و مرد آلاينده
پهلوى خود را بخاك و كفتار تيره
رنگ يا كفتار كه بر اندامش حجكهها
از سرگين آن باشد يا كفتار كلان
شكم ومنه قولهم ما الضبعان
الامدر من الانسان يا غدير يعنى
بعض الانسان شر من الضبعان
(مَدْرَاء) كصحرا زن كلان شكم
وكفتار و آبى ست بنجد مر بنى
عُقَيل را ✻ و بَنُو مَدْرَاء باشندگان
شهر

(ثَنِيَّة مِدْرَان) بالكسر يكى از
مساجد نبى ست صلى الله عليه
وسلم
(مَدَرَى) كجمزى كوهى ست از
كوهاى نعمان
(مَمْدَرَة) كمقعدة جاى كلوخ
گرفتن و جاى نيكو خاك و جاى كه
كلوخهاى خوب باشد و بكسر الميم
(ن) مَدَرَ الْمَكَانَ) گل اندود
مكان را ✻ ومَدَرَ الْحَوْضَ) بكلوخ
فراز كرد سوراخ و درز شكنهاى
آنرا
(س) مَدِرَ (مَدَرًا) محركة كلان
شكم گرديد
(مُمْتَدَر) كمعظم شتر فربه مُمَدَّرَة
مؤنث
(تَمْدِير) گل اندودن مكان را
وريدن
(اِمْتِدَار) كلوخ گرفتن
م د س
(مَدْس) بالفتح ماليدن پوست
و جز آن والفعل من نصر
م د ش
(مَدْش) بالفتح كم خوردن و كم
دادن مَدُوش بالفتح مثله و

يقال ما مَدَشْتُ مِنْهُ مَدْشًا
ومدوشا وما مدشنى اى ما
اعطانى والفعل من نصر
(مَدْشَة) بالفتح سبكى يقال فى
لحمه مدشة
(مَدَش) محركة سست شدن
بينائى و تاريك گرديدن چشم از
گرسنگى يا از گرمى و فرو هشته شدن
پى دست و كم گوشت گرديدن دست
يا باريك گشتن آن يا سبك و چست
گرديدن مع حسن سير اَمْدَش و
مدشاء نعت ست از آن يقال
رجل امدش وناقة مدشاء و در
خوردن شكم بند وسستى از مستى و
سرخى و شخگى در رخسار والفعل
من سمع
(اَمْدَش) لاغر و مركم خرد
(رجلٌ مُدَاشُ الْيَدِ) كشاده
مرو ست دست
(اِمْدَاش) دادن
(تَمْدِيش) اندك دادن
(اِمْتِدَاش) گرفتن يا ربودن
م د ع
(مَدْعَة) بالفتح نارجيل تهى
از مغز كه بدان آب برگيرند

(مَدْعِى) بالفتح وشد الياء مرد
متهم در نسب قيل انه منسوب
الى المدعى من الدعوة فى النسب
على لغة من يقال دعيت فى عموت
(مِدْيَح) كعنب قلعه ست بيمن
(مَيْدَع) كحيدر ماهى ست
دريائى كوچك
(مَيْدَعَان) بالفتح
موضعى ست
م د ق
(ن) مَدَقَ الصَّخْرَةَ مَدْقًا)
بالفتح شكست سنگ را
م د ق س
(مِدَقْس) كسبطر ابريشم
م د ل
(مَدْل) بالفتح مرد فرومايه
و شير خفته
(مِدْل) بالكسر مرد باريك اندام
كم گوشت
(مَدَل) محركة نام پادشاهى
از حمير
(مَدَالَة) كسحابة جائى ست
(مِدْلاء) بالكسر ممدودا
ريگستانى ست شرقى نجران
(مَدَالِين) بالفتح قلعه ست

باب النون

(تَمَنْدُل) بمستار بسر و مندیل بر
تن پیچیدن یقال تمندل بالمندیل
وهی لغة فی تندل .

م د ل ج

(مُدْلُوج) کعصفور بازوبند

م د ن

(مَدِین) کامیر شیر بیشه و بنده
(مَدِینَة) کسفینة شهر و قلعه و
شهر میسنه بر معظم زمین مَدَائِن
و مُدن ککتب و مدن بالضم
جمع وهی فعیلة وقیل انه مفعلة
من دنت ای ملکت وقیل مَدَائِن
هی مهموزة اذا کانت فعیلة من
مدن بالمکان وغیر مهموزة اذا کانت
مَفْعِلَةً من دین ای ملك کما الاهمز
معایش نام بجده شهر و نام شهر
رسول الله است صلی الله علیه وسلم و
نسبت بوی مدنی محرکة است و
بسوی مدینه منصور و اصفهان و
جز آن مدینی با مردم مدنی محرکة
و وحوش وطیور و جز آن مدینی و
(ابن المدینة) دانای حقیقت کار
و کنه آن و دلیل و ... دی یقال
انا ابن مَدِینَتها

ج ۴

(مَدَائِن) شهر کسری نزدیک
بغداد و بدان جهت که کلان ترین
شهر است مَدَائِنِی منسوب
بوی
(مَدَان) کسحاب نام بتی
(مَیْدَان) کسکران دشت و مذکور
است در م ی د
(مَدْیَن) کمریم نام ده شعیب
علیه السلام
(ن) مَدَنَ مُدُونًا) پیوسته و
همیشه ماند بجائی و مقیم شد و هو
فعل مُمَات * و مَدَّنَ المَدِینَةَ درآمد
در آن
(تَمْدِین) شهر گردانیدن یقال
مَدَّنَ المَدَائِنَ وثابت و مقیم
گردانیدن بجای
(تَمَدُّن) نازپرورده شدن

م د ه

(مده) بالفتح ستودن و الفعل
من فتح
(مَادَه) ستایش گر مُدَّه کرکع
جمع
(تَمَدُّه) ستودن و تکلف کردن
در ستایش خویش

م د ی

(مُدْی) بالضم پیمانه ست مر
شامیان و مصریان را جمعه امداء
جمع
(مُدْیَة) مثلثة دشنه مُدًی مثلثة
المیم وفتح الدال و مدیات جمع
و قبضه کارد * و مُدْیَة بالضم
پایان و غایت چیزی
(مدی) بگفتی پایان چیزی و نهایت
آن * و مَدَی البصر منتهای
نگاه یقال قطعة ارض قدر مدی
البصر ای منتهاه جز لاوه * و
ابن مَدَی رودباری است
(مَدِی) بگفتی آب که از حوض
روان گردد و پلید شود و حوض
که گرد اگرد وی از سنگ نگرفته
باشند و آب را به چاه امدایة
جمع
(مَدَایَة) کسحابة موضعی است
(اَمْدَی العرب) کاحمد بزرگ
ترین و اعلا و ابعدترین آنها در
عزت و مرتبه و بزرگی
(مِیدَی) بالکسر غایت و بیمد
(مِیدَاء) بالکسر ممدود آ پیشانی
و مقابل یقال دار میداء داره
ای حذاءه

(اِمْدَاء) کلان سال شدن و شیر
بسیار نوشیدن و پرکردن جهت
کسی
(مُمَادَاة و مِدَاء) پرکردن یقال
مَادَیتهُ اِذا اَمْلَیتَ لَهُ
(تمادی) ستهیدن در چیزی
(متمادی) نعت است از آن

باب المیم فصل الذال

م ذ ج

(تَمْذِیج) فراخ گردانیدن
چیزی را
(تَمَذُّج) رسیدن خربزه و پوشیدن
آوند و آماسیدن چیزی و فراخ
گردیدن آن

م ذ ح

(مَذَح) محرکة انگبین گل آثار
دشتی * ونیز مَذَح بهم سودن
دو ران در رفتن یا کفتن با بن
دو بن ران و دو سرین و شگافته
گردیدن خایه ملبودن بچیزی و
الفعل من سمع
(اَمْذَح) آنکه در رفتن هر دو
رانش بهم ساید و بد بوی کننده
* و ما اَمْذَح ریحه) چه گنده
بوی است آن

(تَمَذُّح) بکیدن آماسیدن و برآمدن تهیگاه از سیری

م ذ ح ج

(مَذْحِج) کمجلس پدر قبیله است از یمن وقدم فی ذ ح ج

م ذ ذ

(مَذِیذ) کامیر دروغگوی

(مَذْمَذَة) دروغ گفتن

(مَذْمَذِیّ) بالفتح منسوب باز یرک خوش طبع

(مَذْمَاذ) بالفتح نیک بانگ و فریاد کن

(مِذْمِیذ) کقندیل سخت دروغ گوی

م ذ ر

(تَفَرَّقُوا شَذَرَ مَذَرَ) محرکة از اتباع است یعنی رفتند و پریشان شدند

(مَذِرَة) کفرحة بیضه گنده و تباه یقال رایت بیضة مَذِرَةً فَمَذِرَت لذلك نفسی ای خبثت و زن پلید

(مَذَار) کسحاب شهری است میان واسط و بصره

(امرأةٌ مِذَار) ککتاب زن سخن چین

(اَمْذَار) بحاجت گاه بسیار شونده

(س) مَذِرَتِ البَيْضَةُ مَذَرًا محرکة گنده و تباه گردید بیضه * و نیز مَذَر شوریدن و تباه شدن نفس و معده و تباه گشتن گردکان

(اِمْذَار) گنده گردانیدن بیضه را

(تَمْذِیر) پراکنده نمودن

(تَمَذُّر) تباه شدن گردکان و شوریدن دل و پراکنده شدن و پاره پاره گردیدن شیر

م ذ ر ق

(مَذْرَقَ بِهِ) انداخت آنرا

م ذ ع

(مَذَّاع) کشداد دروغ گوی و مرد بی وفا و آنکه حفظ غیب کسے نکند و راز را نتواند نگاه داشت و پیوسته گردنده که بجائی مقیم نشود منه ظلٌّ مذّاعٌ یعنی سایه پیوسته گردنده و آنکه منی یا بول او پیش از وقتش برآید

(مِذْعَی) بالکسر مقصورا آبی است مربنی جعفر را

(ف) مَذَعَ لَهُ مَذْعًا و مَذْعَةً بفتحهما گفت با وی بعض خبر را و نهان داشت بعض آنرا و مَذَعَ بَبَوْلِهِ کمنع انداخت * و نیز مذع سوگند خوردن و روان شدن چشمه در سر کوه

م ذ ق

(مَذِیق) کامیر شیر آب آمیخته

(مَذَّاق) کشداد دوست با طمع غیر خالص

(مَمْذُوق) شیر آب آمیخته

(ن) مَذَقَ اللَّبَنَ مَذْقًا بالفتح آب آمیخت شیر را * و مَذَقَ الوُدَّ خالص نکرد دوستی را و آمیخت دوستی را با طمع

(مُمَاذِق) للفاعل دوست با طمع غیر خالص

(اِمْتِذَاق) آب آمیخته شدن شیر

(اِنْمِذَاق) آب آمیخته گردیدن شیر

م ذ ق ر

(تَمَذْقُر) برگردیدن آب

(مُمْذَقِر) جغرات که بریده شده کبر و یعنی در او ند پاره پاره نماید و چون جنبانند هموار گردد و مرد آمیخته نسب

(اِمْذِقْرَار) بهم جدا و بریده شدن شیر خفته یقال امذقر اللبن اذا انقطع و یقال ایضا اذمقر بتقدیم الذال والمیم و بآب آمیخته گردیدن شیر و خون منه حدیث ابن خباب حین قتله الخوارج علی شاطیٔ نهر فسال دمه فی الماء فما امذقر ای ما اختلط بالماء

م ذ ل

(رجلٌ مَذْلُ النَّفْس) بالفتح جوانمرد و کذا مَذْلُ الیَد

(مِذْل) بالکسر مرد خرد جثه کم گوشت لغة فی المدل بالمهملة

ج۴

(مَذِل) ککتف مرد تنگدل و بستوه آمده و بی آرام و فاش کننده راز کسی و دهنده و آنکه خود را باز نتواند داشت و سست

(مَاذِل) سست و آن که بترک چیزے راضی و خوش باشد

(مَذِیل) کامیر بیمار تفته و بیقرار و سست و فاش کننده راز و نرم آهن

(رجالٌ مِذَالٌ) بالکسر و القصر مردان بی آرام و تفته درون

(مَذَّال) کشداد مرد بسیار مذی

وسست که بستری راکه بران
هم خوابه اش باشد بی قراری و بی
آرامی نموده ترک دهد تا دیگری
باوی باشد
(مِنْدَل) کمنبر زن جلب و
بی غیرت
(س) مَذِلَ مَذَلًا) محرکة بستوه
آمد و بی آرام گردید و تنگدل شد
(ن س ك) مَذَلَ بسرّه مَذْلًا)
بالفتح بستوه آمد از نگاهداشت
راز وی وفاش کرد آن را * ومَذَلَت
نفسه بالشیء جوانمردی کرد
بآن چیز * ومَذَلَت رِجْلُه)
بخواب شد پای وی سست گردید
* ونیز مَذْل) سستی وفروهشتگی
هرچه باشد
(إمْذال) خفتن پای وسست
شدن
(إمْذِلال) سست وفروهشته
شدن وسستی اندام وجز آن
(مُمْذَئِلّ) کمقشعر مرد درشت
خوی شوریده دل تباه عقل

م ذ ی

(مَذْی) بالفتح آب مرد که وقت
ملاعبت برآید وآب که از دهانه
کاریز حوض بدر رود
(مَذْیَة) بالفتح زن
(مَذِیّ) کغنی آب مرد که وقت
ملاعبت وتقبیل برآید مَذْی
ساکنة الیاء مثله
(مَذِیَّة) کغنیة زن مَذِیّات
ومِذاء ککتاب جمع ونام مادر شاعری
است یُعَیَّر بها
(ماذِی) انگبین سپید وسلاح
آهنی هرچه باشد
(ماذِیَة) می آسان فروشونده
وزره نرم یا زره سپید
(ماذیانات) وبفتح ذال هاکاریزها
وآبراهها وآنچه بر کناره آبراهها
روید یا بر پیرامون جویهای خرد
(مَذّاء) کشداد مرد بسیار مذی
ومنه حدیث علی بن ابی طالب
کرم الله وجهه کنت رجلا مذاءً
فسالت النبی صلی الله علیه وسلم
فقال توضاء واغسله
(ض) مَذَی الفرس مَذْیًا)
بالفتح بچراگاه گذاشت آن را * و
مَذَی الرَّجُل مذی آورد مرد
ویقال کل ذکر یَمْذِی وکل انثی
تقذی
(إمْذاء) زن جلبی کردن وافزونی
کردن در آمیختن آب بشراب ومذی
آوردن مرد وبچراگاه گذاشتن اسب
را ویقال امذ بعنان فرسك)
یعنی بگذار اسپ را
(تَمْذِیَة) بچراگاه گذاشتن اسپ
را
(مُماذاة ـ مِذاء) بالکسر ملاعبت
کردن با یکدیگر که مذی آورد وقال
ابو عبید هو ان یجمع الرجل بین
رجال ونساء یخلیهم یماذی بعضهم
بعضا وفی الحدیث الغیرة من الایمان
والمذاء من النفاق ونیز نرمی وسستی
کردن کذا قالوا وقوله مذاء کسماء
فلعله من سهو الناسخ

باب المیم فصل الراء

م ر ء

(مَرْء) مثلثة مرد وهما مرآن
صالحان وجمع آن بلفظش نیامده
وجاء مَرْؤُن سماعا وگرگ مَرْأة
مونث مَرَة بترک همزه کذلك
یقال هذه مَرْأَةٌ صالحة ومَرَةٌ صالحة
وچون همزه وصل بران داخل شود دران
سه لغت جائز باشد فتح را دائما
وضم آن دائما واعراب آن دائما وحرکت
اینها در هر سه حالت یقال هذا امرؤ
ورأیت امرءًا ومررت بامرئ وهذه
إمْرَأَةٌ مفتوحة الراء علی کل حال
وهمزه در تصغیر مفید تقول مُرَیْءٌ
ومُرَیْئَة مَرَئِیّ منسوب بوی و
کذلك النسبة الی امرء القیس وان
شئت قلت امْرِئِیّ * ونیز مَرَئِیّ
نام شاعری
(مُرْأَة) کتمرة گوارائی * طعام
بین المرأة) طعام خوش گوارا
وهی است ازان است هشام
مَرْئِیّ
(مَرِیء) کامیر گلوی سرخ مردم
وگوسپند وجز آن وآن سر معده وشکنبه
است چسپیده بحلقوم أَمْرِئَة ومُرُؤ
ککتب جمع * ونیز مَرِیء) مرد با مروت
ومردمی * وطعام مَرِیء
گوارنده وکلاء مَرِیء)
گیاه گوارنده
ارض مَرِیئة) کسفینة زمین
خوش هوا
(مَرْآة) بمد الهمزة نام ناربگی
موضعی است
(ن) مَرَاءَ مَرْءًا) بالفتح خورد
وگوارید

(ك س ف) مرؤ الطعام مَرَاءَةً
كَكرامة گوارا شد * وَهَنَأَنِى
وَمَرَأَنِى) گوارا شد مرا طعام
هذا اى اتباع هَنَأَنِى فاذا
افردتها قلت اَمْرَأَنِى بالالف
(ك) مَرُؤَ مُرُوْءَةً) صاحب مروت
و مردمی شد و لك ان تشدّد
فی مُرُوّة * وَمَرُؤَتِ الارض
مَرَاءَةً) كَكرامة خوش هوا گردید
زمین
(س) مَرِئَ مَرَأً) محركة با زن
مانست در هیأت یا در کلام * و
مَرِئَ الطعام) خوش گوار یافت
آن را
طَعَامٌ مُمْرِئٌ) كمحسن طعام
خوش گوار
(اِمْرَاء) گوار گردیدن طعام
تَمَرِّئ) مَرُؤك الطعام گفتن کسی را
(تَمَرُّؤ) بتکلف مردمی کردن
ویقال فلانٌ یَتَمَرَّؤُ بِنَا) یعنی
مروت می طلبد بنقصان و عیب ما
(اِسْتِمْرَاء) خوش گوار یافتن
طعام را

م ر ب

(مَآرِب) کمنزل بلاد و شهرهای
ازد

م ر ت

(مَرْت) بالفتح دشت بی علف
وگیاه ومن الاصمعی عن ابیه
قال قیل لاعرابی ما المرت قال التی
لایجف ثراها ولاینبت مرعاها
امرات و مروت جمع * ورجل مَرْتٌ
مرد که برابر وریش موی نباشد
(مَرَت) محركة دهی است
باذربیجان
(مَرُوت) کصبور زمین پیوسته
نم که علف نروياند
(مُرُوتَة) بالضم بی گیاهی زمین
اسم مصدر است
(مَرُّوت) کتنور رود باری است
مر بنی حمان بن عبد العزّی را و آنرا
روزی است میان بنی قشیر و تمیم
و شهری است مر باهله یا کلیب را
(مَارُوت) نام فرشته لغت عجمی
است یا مشتق از مُرُوتَة
(مَرْمَرِیت) کزنجبیل بلا و سختی
(اَرْض مَمْرُوتَة) زمین که علف
نروياند از بسیاری نمی
(ض) مَرَتَه مَرْتًا) بالفتح نرم
و تابان گردانید آنرا * ومَرَت
الابل) یکسو کرد شتر آنرا

م ر ت ج

(مُرْتَج) بالفتح مردارسنگ و لیس
بتصحیف مُرْتَج والوجه ضم میمه
لانه معرب مُرده

م ر ث

(مَرِث) ككتف مرد شكيبا و بردبار
بر خصومت و نزاع
(مِمْرَث) كمنبر مرد شكيبا بر دشمنی
دشمنان و خصومت خصمان و بردبار
مَمَارِث جمع
(ن) مَرَثَ التمر مَرْثًا) بالفتح
تر نهاد خرما را در آب و جز آن * و
نیز مَرَث) مالیدن و سودن چیزی را
در آب تا بگداز و خاییدن انگشتان را
یقال مَرَثَ الصبی اصبعه ای لاکها
مَرَثَ الخبز كذلك وزدن
(ن ض) مَرَثَ الودع مَرْثًا)
مکید مهرهٔ ماهی گوش را * ومرث
فی الماء) تر نهاد در آب
* وَمَرَثَت الناقة السخلة)
مهربان نشد ناقه بر بچه بجهت بوی بد
عرق آن
(س) مَرِثَ مَرَثًا) محركة بردبار
گشت و شکیبا گردید بر خصومت
دشمنان
(ارض مُمَرَّثَة) کمعظمة زمین
باران سست رسیده
(تَمْرِیث) مهربان ناشدن گوسپند
بر بره بسبب بوی بد عرق آن
وریزه ریزه کردن و شکستن

م ر ج

(مَرْج) بالفتح چراگاه * ومَرْج
الخطباء) موضعی است بخراسان
* ومَرْجُ رَاهِط بشام و آنرا روزی
است میان یمن و قیس عیلان * و
مَرْجُ القلعة بفتح لام منزلی است
ببادیه * ومَرْجُ الخلیج جایی
در سواد امصیصه * ومَرْجُ
الاطراخون نیز جایی در آن * و
مَرْجُ الدیباج نزدیک آن * و
مَرْجُ الصفر بدمشق * و نیز
مَرْجُ عَذْرَاء جایی در آن * ومَرْجُ
قریش باندلس * ومَرْجُ بنی
هُمَیْم بصعید * ومَرْجُ ابی
عَبَدَة) بشرقی موصل * ومَرْجُ
الضیازن نزدیک رقّه * ومَرْجُ
عبد الواحد) بجزیره * ویوم
المرج) روز جنگ مروان بن حکم
* ونیز مَرْج) بچرا گذاشتن ستور

راومنه قوله تعالی مَرَجَ البَحرَینِ یَلتَقِیَان یعنی گذاشت هر دو دریا را بطوریکه یکی بدیگری نیامیخت وملتبس نگشت وآمیختن والفعل من نصر

(مَرَج) محرکة شتران بر سر خود بچرا گذاشته واحد وجمع درو یکسان است وتباهی وتباه شدن و بی آرامی وجنبیدن خاتم در انگشت وآمیخته شدن ومضطرب وپریشان گردیدن یقال مَرِجَ الدِّینُ والامرُ یعنی مختلط ومضطرب گردید و فاسد شد وانّما یسکن مع الهرج فقال فیه هَرْجٌ مَرْجٌ ای اختلاط واضطراب والفعل من سمع

(مَرِیج) کامیر استخوانک سپید اندرون سرون اَمْرِجَة جمع* و (خوط مَرِیج) شاخ درآمده در شاخها * وامرٌ مَرِیج) کار مختلط ومشتبه

(مارِجٌ من نارٍ) آتش بی دود

(مَرْجان) کسکران نوعی از شبه مرخ وآن شاخ درخت دریائی است سرد وخشک است در دوم و مروارید خرد وتره است بهاری مرجانة یکی ونیز سعید بن مَرْجانَة تابعی است ومرجانه نام مادر وی وپدرش عبد الله نام داشت

(نَاقَةٌ مِمْرَاج) بالکسر ناقه که بربچه نابچه انگندن خوی کرده باشد* ورجل مِمْرَاجٌ) مرد درهم آمیخته کار

(اِمْرَاج) گذاشتن یقال اَمْرَجَ البحرین ای خلاهما بحیث لا یلتبس احدهما بالاخری وجنین مشیمه وخون بسته شده انداختن ناقه و چرانیدن ستور را و وفا ناکردن پیمان را

م رج ط

(مرجیطة) بالفتح شهری است بمغرب

م رج ل

(مُمَرْجَل) کمسرهد نوعی از جامهٔ نگارین مَرَاجِل جمع قال سیبویه میمها من نفس الکلمة

م رح

(مَرَح) بالفتح وبحرک سوراخ درز توشه دان

(مِرحَة) بالکسر انبار مویز و جز آن

(مَرِح) ککتف شادمان وفیزنده وخرامنده مَرْحی کسکری ومراحی کسکاری جمع

(مَرِّیح) کزبیر قلعه است بمدینه مر بنی قینقاع را

(مِراح) ککتاب شادمانی وفیزیدگی وخرامش اسم مصدر است او شعبه ایست هم معتال

(مَرُوح) کصبور شادمان ونشاط آور* وفرس مَرُوح) اسب شادمان خوش خرام* وقوس مَرُوح) کماش شاد کن بیننده را بحسن وخوبی خود یا کمان خوش تیرگذار

(مَرْحی) کسکری کلمه است که وقت بر هدف رسیدن تیر گویند ضد برحی ونام ناقه عبد الله بن زبیر شاعر وجنگ مرد تیرانداز وهو ماخوذ من لفظ المراحی لامن الاشتقاق

(مِرِّیح) کسکیت نیک شادمان وفیزنده وخرامنده مِرِّیحین جمع

(مَرَحَیّا) محرکة مشددة الیاء مقصور اتیر انداز و موضعی است

(فرس مِمْرَح) کمنبر اسب نیک شادمان وخرامنده مِمْرَاح بالکسر مثله* ونیز ممراح) زمین زود گیاه رویانده وچشم بسیار اشک

(س) مَرِحَ مَرَحًا) محرکة آزمند گردید* ونیز مَرِحَ نیک شادمان شدن وفیزیدن وخرامیدن بناز وتباه شدن چشم وبجوش آمدن آن

(مَرَحان) محرکة شادی وشادمانی وسستی وسختی وروانی اشک چشم وتباهی آن

(اِمْرَاح) فیزنده وشادمان گردانیدن یقال اَمْرَحَه الکلام

کَرْمٌ مُمَرِّحٌ) کمعظم درخت رز برومند یا وادیح بسته

(تَمْرِیح) پاک کردن گندم از خاک بجاروب وروغن مالیدن پوست را با آب پر کردن توشه دان از نو تا سوراخهای درزش بند گردد و بخشک رفتن

م رخ

(مَرْخ) بالفتح درخت وچوب آتش زنه منه المثل فی کل شجر نارٌ واستمجد المرخ والعفار فالعفار الزند وهو الاعلی والمرخ الزندة وهو الاسفل

دموضعی است
(مَرْخَان) بالفتح موضعی است
(مُرْخَة) بالضم غوره خرما میان
خلال یا غورهٔ آن مُرَخ کصرد جمع
(مَرَخ) محرکة جائی است + و
ذُو مَرَخ وادی بحجاز
(مِرَخَات) کعرفات لنگرگاهی
است بدریای یمن
(مَرِخ) ککتف درخت نرم نازک
و مرد بسیار روغن مالنده
(مَرِيخ) کامیر سرون درون
سرن
(مُرَيخ) کزبیر نام اسپ حارث بن
دلف
(ذُو مَرَاخ) کسحاب رودباری
است
(مَرُوخ) کصبور روغن و جز آن
که بر اندام مالند و چرب کنند
(مَارِخ) روان و روان کننده
(مَارِخَة) نام زنی کانت تتخفر
ثم وجدوها تنبش قبراً فقیل هذا
حیاة مارخة
(ثور امْرَخ) گاونر که بروی
خجلهای سپید و سرخ باشد
(مَرْخَاء) کصحراء ناقه تیز رونده

شادمانی
(مُرَّخ) کسکر گرگ
مِرِّيخ کسکین مرد ارسنگ و
کول و تیر دراز چهار پره و نام ستاره
فلک پنجم از ستارهای خُنّس و آنرا
بهرام نیز گویند منحوس و دال
بر جنگ و خصومت و خونریزی و
ظلم است و درخت نرم و نازک
(ذُو المُرُوخ) موضعی است
(ف) مَرَخ مَرْخًا) بالفتح لاغ
و فسوس کرد + و مَرَخ جَسَدَهُ)
مروخ مالید بر اندام خود
(امْرَاخ) تنگ گردانیدن
خمیر را
(تَمْرِيخ) روغن و نحو آن مالیدن
بر خود

مرخد

(امْرِخْدَاد) نرم و فروهشته
شدن چیزی

مرد

(مَرْد) بالفتح میوهٔ اراک تازه
و تر و میوه رسیده آن
(مُرْدِيّ) بالضم و شد الیاء چوبی
که بدان کشتی رانند
(مَرِيد) کامیر سرکش و درگذرنده

مُرَدَاء جمع و خرما در شیر تر نهاده
یا در آب یا شیر
(مُرَيْد) کزبیر موضعی است بمدینه
+ و مُرَيْد دَلّال) و عبد الاول بن
مُرَيد و ربیعة بنت مُرَيْد محدثان
اند
(مَرَاد) کسحاب کردن
(مُرَاد) کغراب پدر قبیلهٔ از یمن
لانه تمرّد و احمد بن مراد محدث
است و ریک تودهٔ است خرد
(مَارِد) سرکش و درگذرنده
مَرَدَة جمع و بلند و برآمده از اطراف
بنی کوه معروف بعارض و حصنی است
بدومة الجندل و ابلق بتیماء قصدتهما
الزباء فعجزت فقالت تمرّد مارد
و عزّ الابلق و نام مردی
(مَارِدَة) شهرستانی است بمغرب
مَارِدُون) قلعه است و در حالت
نصب و جر ماردین گویند
(اَمْرَد) ساده زنخ + و غصن
(اَمْرَد) شاخ بی برگ + و فرس امرد
اسپ که گرداگرد سم و موی نباشد
(مَرْدَاء) کصحراء دختر تابان
رخسار و زن که بر زانو و فرجش
موی نباشد و درخت بی برگ و

ریکستانی گسترده بی گیاه مرادی
جمع و ریک توده است بهجر و دهی
بنا بلس و تقصر
(ثَنِيّة مَرْدَان) کسکران پشته
است میان تبوک و مدینه
(مُرَيدَاء) کحمیراء دهی بحجرین
(مَرَاد) کشداد گردن مَرَادِيد
جمع
(مِرِّيد) کسکیت سخت متنبه و
سرکش
(تِمْرَاد) بکسر الفوقیة خانهٔ خرد
جهت بیضه نهادن در اندرون
خانهٔ کبوتران فاذا نسقه بعضا فوق
بعض فهو التماريد
(ن) مَرَدَ الخبز مُرُودًا) بالفتح
تر کردن نان را تا نرم شود + و نیز مرد)
سخت راندن و بمُردی راندن کشتی
را و بریدن و طعن کردن در آبروی
و ناموس کسی و پستان مالیدن
کودک بدست یقال مَرَدَ الصبی
ثدی امه
(ن ك) مَرَدَ مُرُودًا و مَرَادَة) گرامة
متنبه و سرکش گردید یا از همه مردم
پیشیکان سبقت برد + و مَرَدَ علی
الشیء) خوی گرفت بر آن و همیشگی

ج ۴

درزید

(س) مَرِدَ الغلامُ مَرَدًا) محرکة ومُرُودةً بعد سادگی زنخ ریش برآورد + ونیز مَرَد) همیشگی نمودن بخوردن خرمای تر نهاده بشیر

بناءٌ مُمَرَّدٌ) کمعظم بنای دراز

(تمریدا) هموار ولغزان ودرخشان ساختن بنا را وتَمرادا ساختن جهت کبوتران تمراد بفتح التاء شله وخشودن وبرگ دورکردن از درخت

(مُتمَرِّد) سرکش وپیشی گیرنده تَمَرَّدَ فلان زمانًا یعنی چندی امرد ماند سپس آن ریش برآورد + ونیز تمرد عتبه وسرکش شدن

مردسج

(مُرْدَاسَنج) بالضم مردارسنگ معرب است وقد تسقط الراء الثانیة

مردقش

(مَرْدَقُوش) مرزنگوش که دوا است معرب مرده گوش فتحوا المیم وزعفران وبوی خوشی است مائل بسرخی وسیاهی که زنان بدان شانه آلایش دور نرم گوش

مردل

(مَرْدَلَة) نااستوار کردن کار را

مرذ

(ن) مَرَذَ الخبزَ مَرْذًا) بالفتح مالیدن نان را تا نرم گردد

مرر

(مَرّ) بالفتح رسن وکلند وبیل یا دسته آن + وبطن مَرّ موضعی است بریک منزل از مکه وآن را مَرّ الظهران نیز نامند + و مَرّ المُوذن) محدثی است

(مَرّة) بالفتح یکبار مَرّ ومِرار الکتاب ومِرَد کعنب ومُرُور بالضم جمع مرّات مثله ویقال ایضا جئته مَرًّا ومرّین یعنی یکبار یا دوبار ویقال لقیته ذات مَرّةٍ یعنی یکبار لا تستعمل الا ظرفا ویقال لقیته ذات المرار یعنی بارها

(مِرّة) بالکسر زهره وصفرا که مزاجی است از امزجه بدن وتوانائی واستواری اندام مِرَر کعنب و أمرار جمع وخرد وتیزی آن و اصالت وتاه رسن + وذو مِرّة لقب جبرئیل علیه السلام

(مُرّ) بالضم تلخ خلاف حلو ودارو وآن آب منجمد درختیست مغربی شبیه بدرخت مغیلان بسیار تلخ نافع سرفه وگزیدگی کژدم وکرم معده وروده را أمرار جمع وزید تمیم بن مُرّ بن أد بن طابخه + ومُرّ بن عمرو ازطی + ونیز ذات الامرار موضعی است

(مُرّة) بالضم درختی است یا نوعی از تره مُرّ بحذف تا وأمرار جمع ویقال لقی منه المُرَّتین یعنی دیدازوی سختیها وتلخیها + ومُرّة بن کعب پدر قبیله از قریش و پدر قبیله از قیس غیلان + وابومره کنیت ابلیس

(مُرّیان) اعکه ثمر درختی است ودرمنه

(مُرّیّ) بالضم وشد الیاء نانخورشی است مانند آبکامه

(مَرِیر) کامیر عزیمت وآهنگ ورسن سخت تافته یا رسن دراز وباریک مَرِیرة مثله فیهما وزمین خالی وفارغ ازهر چیزی مرائر جمع وحبل لطیف ومرد توانا وبازهره

(مَرِیرة) کسفینة تاه رسن وچیرگی و ارجمندی نفس ورسن سخت تافته یا دراز باریک وآهنگ وعزیمت

(مَرَارة) بالفتح زهره وآن هر حیوان راست جز شتر وشترمرغ وتلخی

(مُرار) بالضم نوعی از درخت تلخ

(مُرارة) یکی وآن نیکوترین افضل ترین علفها است وهرگاه شتر آن را خورد لبهای او برگردد ودندان آشکار گردد + وآکل المرار لقب جد امرئ القیس بدان جهت که دندانش پیوسته وامی ماند + و ذو المرار زمینی است + وثنیة المرار فرودگاه حدیبیه که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرود آمده

(أمَرّ) تلخ تر وتلخ روده وسختی یقال لقیته منه الامرین بکسر الراء وفتحها دیدم ازوی سختیها وتلخیها یا امری شتر که روده های سرگین وهو کلفظ الاعم للجماعة

(أمَرّان) درویشی وسخت پیری و[illegible] ثقاء ویقال فلان امرّ عقدا منه یعنی محکم کار تر از وست

(مَرَّانُ شَنُوئَة) بالفتح جای است بیمن
(مُرَّان) کعثمان درخت بالیده ونیزه + وعَقَبَةُ المُرَّان) پشته بلند برآمده برغوطه دمشق
(مُرَیْرَاء) کحمیراء دانه تلخه گندم که دور کنند آنرا و دختر نازک لرزان اندام
(مَرَّار کلبی) کشداد + ومَرَّار بن سعید فقعسی + ومَرَّار بن مُنقذ تمیمی + ومَرَّار بن سلامة عجلی + ومَرَّار بن بشیر شیبانی + ومَرَّار بن معاذ حرشی شاعران اند
(مَارُوْدَة) دختر نازنین ونرم ونازک اندام وجنبان از نشاط و تلخه که در گندم باشد
مَرْمَر کفدفد رخام که سنگی است ونوعی از چادرهای زنان واباز بسیار آب بی پیه ونازک نرم ولرزان از جربی
(مَرْمَار) اناز بسیار آب ودختر نرم ونازک وجنبان از نشاط مَرْمَارٌ مثله
(مَرْمَرَة) کدحرجة باران بسیار + ونیز مَرْمَرَة خشم گرفتن و روان کردن آب را بر زمین
(مَرِّیْرَة) کسکینة عزیمت وآهنگ
(مُرَامِر) کعلابط نازک نرم وجنبان وناچیز وباطل + ومُرَامِر بن مُرَّة مردی از طی که خط عربی وضع کرده اوست اول در انبار شایع شد بعده در حیره بعده در سائر مردم واین هشت کلمه که ابجد هوز است نامهای فرزندان اوست وایشان را آل مرامر گویند
(مُرْمُوْدَة) بالضم دختر نرم نازک ولرزان اندام از نشاط
(مَمَرّ) بالفتح گذشتن وجای گذشتن
(مَمْرُوْد) آنکه زردی وصفرا بروی غالب باشد
(قِرْبَةٌ مَمْرُوْرَةٌ) مشک پر
(س ن) مَرَّ مَرَارَةً) بالفتح تلخ گردید
(ن) مَرَّ مَرًّا) بالفتح ومُرُوْرًا رفت وگذشت + ومَرَّ بِهٖ وعَلَيْهِ گذشت بروی وهمیشگی کرد بر آن منه قوله تعالی حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيْفًا فَمَرَّتْ بِهٖ ای اِسْتَمَرَّتْ بِهٖ + ومُرِرْتُ بالمِرَّةِ مَرًّا ومَرَارَةً) بفتحها مجهولا صفرا غالب آمد بر من + ومُرَّ بعيرُه) بر رسن بست آنرا + ومَرَّهٗ) تلخ گردانید آنرا و بر زمین گسترد
(تَمَرْمُر) جنبیدن ولرزیدن از شادی یا عام است وجنبیدن ریگ
(مُمِرّ) بالضم کمقر آنکه شتر جوان سرکش را غافل ساخته دمش بگیرد وپای خود بر زمین حیلا ندکه اگر شتر گریزد او را کشیده نبرد
(اَمَرَّهٗ عَلَى الجِسْرِ) گذرانید او را بر پل + واَمَرَّهٗ بِهٖ) بر آن بر انگیخت او را که بروی رود + واَمَرَّ الاِبِلَ بِذَنَبِهَا) بدنبش گرفته گردانید آنرا چندانکه رام ساخت ٭ ونیز
(اِمْرَار) تلخ کردن وتلخ گردیدن لازم متعد ویقال ما یُمِرُّ وما یُحْلِی یعنی نه از وضرری است کسی را ونه سودی وتلخه ناک شدن گندم وسخت تافتن رسن را وسخن تلخ گفتن وکاویدن ودر پیچیدن بکسی تا افکند او را
(تَمْرِیْر) تلخ کردن
(مَارَّ الشَّیْءَ مِرَارًا) بالکسر کشیده شد + ونیز مُمَارَّة کاویدن ودر پیچیدن بکسی تا افکند او را و گذشتن ورفتن باهم یقال مَارَّهٗ اِذَا مَرَّ مَعَهٗ
(اِمْتَرَّ بِهٖ وعَلَيْهِ) گذشت بروی وهمیشگی نمود
(سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ) جادوی سخت استوار یا جادوی باطل ورونده + وفی یوم نحس مُسْتَمِرّ یعنی در روز سخت نحس یا در روز پیوسته بدی یا روز تلخ یا در روز نافذ وگذرنده بر آنچه مامور ومسخر شده یا در روز چهارشنبه آخر ماه
(بعید المُسْتَمَرّ) بفتح المیم الثانیة مرد استوار در پیکار که بستوه نیاید
(اِسْتِمْرَار) گذشتن ورفتن پیوسته وبر یک روش رفتن وهمیشگی کردن وتوانا گردیدن بر داشتن چیزی یقال استمر بالشئ اذا قوی علی حمله و محکم واستوار شدن یقال استمرت مریرته علیه ای استحکم علیه و قویت شکیمته

مرذ

(مَرْذ) بالفتح عیب وزشتی ودهی است ببحرین ودهی دیگر + ونیز

ج

(مَرْز) شکنجیدن بانگشتان نرم نرم بی گزند وچون گزند رسد آن قرص است وعیب ناک کردن وزشت گردانیدن وبدست زدن وپاره برکندن از خمیر وجز آن والفعل من نصر

(مَرْزَبَان) بالفتح دو تندی بالای هر دو نرمه گوش

(مِرْزَة) بالکسر پاره یقال اُمْزُلی من عجینک مِرْزَةً ای قطعةً

(مُرْزَة) بالضم غلیواز یا مرغیست شبیه بعقاب

(رجل تُمْرُزٌ) بالفوقیة کعلبط وتشدید المیم مرد پست بالا

مُمَارَزَة مروسیدن

اِمْتَرَزَ شَرِیکَهُ) جدا کرد مال خود از شریک خود + وامْتَرَزَ من ماله مَرْزَةً ومُرْزَة) بالفتح والکسر پاره از مال او گرفت + ونیز

(اِمْتِرَاز) پنجه زدن وعیب ناک کردن ناموس کسی را

مرزجش

(مَرْزَنْجُوش) مرزنگوش از جمله ریاحین بعربی سمسق خوانند معرب است نافع لعسر البول والمغص والسعة العقرب فی الاوجاع العارضة من البرد والمالنخولیا والنفخ واللقوة وسیلان اللعاب من الفم وضیق النفس مدار رجد المجفف رطوبات المعدة والامعاء مفتت الحصاة مسخن الاعضاء

مرس

(رجل مَرِسٌ) بالفتح مرد سخت مروسنده

(مُرْسِیَه) بالضم وتخفیف الیاء شهریست مر مسلمانان را بمغرب بستانها ونزهتگاه بسیار دارد

(مَرَسَة) محرکة رسن مَرَس جمع اَمْرَاس جمع الجمع

(مَرَس) ککتف روش وخوی یقال هم علی مرس واحد ای طریقة واحدة وخلق واحد ورجل مَرِسٌ ای شدید علی ممارسة الامور

(مَرِیس) کامیر چیزی لغزان وتابان وشکنه وخرمای تر نهاده در آب وجز آن یا شیر

(مِرَاس) بالکسر سختی وشدت

(مَرَاسَه) کسحابة سختی

(مَرُوس) کصبور بکره که رسن وی از مجری افتاده باشد ومیان بکره وقعو در آویخته

(مَارَسْتَان) بفتح الراء بیمارستان معرب

فحل مَرَّاس) کشداد سخت شدید وسخت

لیلة مَرَّاسَة بالتاء شب دراز ودشوار

(مِرِّیسَة) کسکینة دهی است ازان ده است بشر بن غیاث مِرِّیسی

(مِرْمِیس) کقندیل کرکدن

مَرْمَرِیس) کخندریس بلا وسختی ولغزان وتابان از هر چیزی وگردن دراز ودرشت وزمین که هیچ نروید فعفعیل بتکریر الفاء والعین

مَرَسَ الحَبْلُ مَرَسًا) بالفتح بجانبی افتاد رسن بکره + ومَرَسَ التمر فی الماء مَرْسًا ومَرَسَة) تر نهاد خرما را در آب وسود آن را ومالید تا گداخت + ونیز مَرَس) انگشت خویش خاییدن کودک ودست را بدستار پاک کردن

(مَرِسَتِ البَکَرَةُ مَرَسًا) محرکة رسن بکره از مجری در یکی از دو جانب آن بیفتاد ومیان بکره وقعو در آویخت ویقال مرس الحبل ایضا اذا وقع علی محور البکرة فنشب فصاحبه یعالجه لیرده علیها

(اِمْرَاس) بجای مجری باز برگردانیدن رسن بکره را ومیان بکره وقعو افکندن رسن را از لغات اضداد است

(بنو مُمَارِس) بکسر الراء بطنی است

(مُمَارَسَة) مروسیدن مِرَاس بالکسر شله وهمیشگی ورزیدن

مُتَمَرِّس بن عبد الرحمن) صُحَارِی بکسر الراء + ومُتَمَرِّس بن تالخ عکلی هر دو شاعراند

(تَمَرُّس) سوده شدن صلة بالباء یقال تمرس بالشیء ای احتک

(تَمَارُس) باهم جنگ وپیکار کردن

(اِمْتِرَاس) سوده شدن ویعدی بالباء ودرماندن زبان در سخن وقت پیکار

مرش

(مَرْش) بالفتح خراش وزمین که رویش باران رندیده باشد یا آنکه باندک باران روان گردد

اَمْراش جمع یقال اِنْتَهَیْنَا اِلیٰ
مَرْشٍ من الاَمْرش + و نیز مَرْش
خراشیدن و سودن بسر انگشت و سخن
رنجانیدن کسی را و الفعل من
نصر
(مُرَاشه) کثمامه حق اندک صغیر و
یقال لی عِنْدَهٗ مُرَاشَةٌ ای حقٌّ
(اَمْرَش) سخت بد
(مُرُوش) بالضم خراشیدگیها
(مَرْشَاء) کصحرا رگزندا زهر حیوان
که باشد و زمین بسیار گیاه
(مَرْشَانه) بالفتح شهریست باندلس
(تَمْرِیش) کتصریف باران
اندک
(اِمْتِرَاش) برکندن و کشیدن
چیزی را از کسی و ربودن و دور زدن

مرص

(مَرْص) بالفتح بانگشت درخستن
پستان و مانند آن را والفعل من
نصر
(مَرَص) محرکه پیشی گرفتن و
الفعل من سمع
(مَرُوص) کصبور شتر ماده
شتابه رو

(تَمَرُّص) پریدن و رفتن چیزی
یقال تَمَرَّصَ الْقِشْرُ عَنِ السُّلْتِ
ای طار یعنی رفت پوست از جو

مرض

(مَرَض) محرکه بیماری و پراگندگی
مزاج بعد صحت و درستگی
(مَرِض) ککتف بیمار و بیمار دل
(مَرِیض) کامیر بیمار مراض ککتاب
و مَرْضیٰ کقتلیٰ و مَرَاضیٰ
کسکاریٰ جمع
(مَرِیْضَة) کسفینه سست حال منه
ریح مَرِیْضَةٌ ای ضعیفة الحال + و
شمسٌ مَرِیْضَةٌ آفتاب که نیک
صافی و کشاده نباشد از ابر و جز آن
وَاَرْضٌ مَرِیْضَةٌ زمین سست حال
و عینٌ مَرِیْضَةٌ چشم خمارناک
(مَرَاض) کسحاب جائی است
یا رود باری + و مَرَاضَان دو رود بار
است و ملتقای هر دو یکی یا دو موضع
است یکی از آن مر سُلَیْم را است و
دیگری هذیل را
(مُرَاض) کغراب بیماری سخت
مهلک شمار را
(مَارِض) بیمار
(مَرَائِض) بالفتح موضعی است

(مِمْرَاض) بالکسر مرد سخت
بیمار غنج
(س) مَرِضَ مَرَضًا محرکه
و بالفتح بیمار شد و پراکنده و مضطر
خاطر گردید و المرض بالفتح للقلب
و بالتحریک او کلاهما الشک والنفاق
والفتور والظلمة والنقصان
(اِمْرَاض) بیمار گردانیدن و
بصواب نزدیک شدن رای و بیمار
یافتن و خداوند مال آفت رسیده
شدن
(تَمْرِیض) بیمارداری کردن و
سست ساختن و بر پا کردن گندم
را و قصر نمودن در کاری
(تَمَرُّض) سست شدن در کاری
(تَمَارُض) بیمار نمودن خود را
بی علت

مرط

(مِرْط) بالکسر کلیم ابریشم یا از ابریشم
و مُرُوط جمع
(مُرُط) بضمتین تیر بی پر اَمْرَاط
و مِرَاط ککتاب جمع
(مَرِیْط) کامیر تیر بی پر مِرَاط
ککتاب جمع و مابین رستنگاه موی
بند دست و پای ستور و سم آن و دوگ

است در بدن + و هما مَرِیطَان
(مُرَیْط) کزبیر جای است و نام جد
هاشم بن حرمله
(مِرَاط) ککتاب تیر بی پر
(مُرَاطَة) کثمامه موی افتاده
از برکندن باشد یا از شانه کردن
+ و بنو مراطة گروهی از اشاعره
(اَمْرَط) سبک اندام و سبک ابرو
و سبک ریش و سبک چشم از جریان
آب مُرْط بالضم و مِرَطَة کعنبة
جمع و گرگ برکنده موی و دزد و
و تیر بی پر یا تیر پر افتاده
(مُرَیْطیٰ) بالکسر کام دهن
(مَرَطیٰ) کجمزی نوعی از دویدن
+ و ناقه مَرَطیٰ شتر ماده شتابرو
(مُرَیْطَاء) کحمیراء میان ناف
و زهار یا میان سینه و زهار یا پوستگی
است تنک میان آنها یا دو رگ است
که وقت بانگ برآید و منتفخ گردد
و منه قول عمر رضی الله تعالی عنه
لرجل اذن و دفع صوته اما خشیت
ان ینشق مُرَیْطَاؤُك و تهی جای
لب زیرین و بروت و آنچه گردا گرد
ریش بچه باشد و بغل
(مِرْطَاوَان) آنچه گرداگرد ریش

بچه باشد
(مِمْرَاط) بالکسر درخت خرما که غوره افتادن عادت آن باشد وناقهٔ شتاب رو
(ن) مَرَطَ بِسَلْحِهِ مَرْطًا) بالفتح ریخ زد + ونیز مَرْط) موی برکندن وشتافتن وگرد آوردن وبچه انداختن
(س) مَرِطَ مَرَطًا) محرکة سبک اندام گردید وسبک ابرو وتنک ریش وچشم گشت
(مُمْرِط) کمحسن خرمابن غوره برافتاده وشتر ماده شتاب رو
(اِمْرَاط) غوره افگندن خرمابن وشتافتن شتر ماده ووقت برکندن شدن موی را
(تَمْرِیط) کوتاه ساختن آستین جامه را چندانکه همچو چادر گردد وموی برکندن
(مُمَارَطَة) باهم برکندن موی را وخراشیدن
(تَمَرُّط) افتادن موی
(اِمْتِرَاط) ربودن یا گرد آوردن
(اِمَّرَاط) بتشدید المیم دربی یکدگر افتادن موی

مرطل

(مَرْطَلَة) همیشگی ورزیدن بکاری یا همیشگی کردن درفساد وبس وبگل وجز آن آلودن یقال مَرْطَلَ فُلَانًا بِالطِّيْنِ وتر کردن باران کسی را ودر پوستین برم افتادن

مرع

(رَجُلٌ مَرِعٌ) ککتف مرد چراگاه جوی
(مُرَعَة) کهمزة وغرفة مرغی است شبیه تدرو مُرَع ومُرْعَان بضمها جمع + ونیز مُرْعَة کغرفة پیه
(مَرِیْع) کامیر چراگاه فراخ آب وعلف اَمْرُع کافلس وَاَمْرَاع جمع
(مِرَاع) ککتاب پیه
(مَارِع) جای گیاه ناک فراخ علف
(مَارِعَة) پدر بطنی است وآن پادشاهی بود مَوَارِع اولاد وی
(اَرْضٌ اُمْرُوْعَةٌ) کاعجوبة زمین فراخ وارزان
(مِمْرَاع) بالکسر چراگاه فراخ آب وعلف
(ن ك س) مَرَعَ الْوَادِيْ
(مَرَاعَة) ککرامة گیاه ناک گردید وفراخ علف شد
(ف) مَرَعَ رَأسَهُ بِالدُّهْنِ) روغن بسیار بر سر کرد + ومَرَعَ شَعْرَهُ) شانه کرد موی را
(مُمْرِع) کمحسن جای علف ناک + وقوم مُمْرِعُوْن) خداوندان شتران بفراخی رسیده
(اِمْرَاع) گیاه ناک شدن جای منه المثل اَمْرَعَ وَادِیْهِ وَاَجْنَی حُلَّبُهُ درحق شخصی گویند که کار او فراخ باشد ومستغنی وروغن بسیار بر سر کردن وبفراخی آب وعلف رسیدن وخداوند شتران بفراخ علف رسیده شدن وبریدن یا کمیز انداختن از ترس وبیم یقال اَمْرَعَ بِغَائِطِهِ او بِبَوْلِهِ وفی المثل اَمْرَعْتَ فَانْزِلْ یعنی بمقصد رسیدی پس فرود بیا
(تَمَرُّع) شتافتن یا چراگاه جستن وجنبیدن بینی از خشم
(اِنْمَرَعَ فِي الْبِلَادِ) درزمین رفت وسیر کرد

مرغ

(مَرْغ) بالفتح آب دهان روان وفراهم آمدنگاه اشکل گوسپند ومرغزار یا مرغزار بسیار گیاه مَرْغَة بالتاء مثله
(شَعْرٌ مَرِغٌ) ککتف موی بسیار روغن پذیر
(مَرَاغ) کسحاب غلطیدنگاه ستور
(مَرَاغَة) کسحابة جای غلطیدن ستور وخرماده که منع نکند گشن را ولقب مادر جریر لقبها الفرزدق او الاخطل وموشٔ یعنی غلطیدنگاه مردان است یا منع مردان نکند یا آنکه در مراغت شتران زاده شد ودهی یا شهری بآذربیجان وشهری مرنبی یربوع را + وبنو المَرَاغَة) بطنی است خرد + وهو مَرَاغَةُ مَالٍ) یعنی نیکو تیمار کنندهٔ شتران است
(مَارِغ) کول
(مَرَائِغ) بالفتح شهرستانی است بصعید مصر
(اَمْرَغ) مرد آلوده دررذایل
(بِکَارٌ مَرَغٌ) کسکر شتران جوانه کف اندازنده از دهان لا واحد لها
مَرَاغَة ککتابة غلطنده

(مُمْرَغَة) بکسره روده شبیه
کیسه که آنرا اغور خوانند یزمی
بهاولا منفذ له
(ف) مَرَغَ مَرْغًا) بالفتح گیاه
ترچرید + ومَرَغَ فی العُشب
جای گرفت درگیاه وغلطید دران
ومَرَغَ البَعیرُ) کفک انداخت
شتر
(س) مَرِغَ عِرْضُهُ مَرَغًا)
محرکة عیب ناک کردن ناموس
وی را
(اِمْرَاغ) روان شدن آب دهان
وناصواب بسیار گفتن وسست ونرم
گردانیدن خمیر را وتنک
کردن آن از بسیاری آب
(تَمْرِیغ) درخاک غلطانیدن
ستور را وبسیار روغن کردن طعام
را
(تَمَرُّغ) غلطیدن درخاک و
پیچیدن برخود از درد ودور شدن
از بدی وانداختن لعاب از دهان
وناد برچرانیدن شتر رانرا در
مرغزار ودوده شدن درکار یقال
تَمَرَّغَ فی الاَمْرِ ای تَرَدَّدَ ویقال
تَمَرَّغَ عَلیٰ فلانٍ یعنی درنک
کردو روغن مالیدن خود را و
رخسار بغراو ممو دن اندام را
(مُتَمَرِّغ) جای غلطیدن

مرغ ن

(مَرْغِینَان) شهری است از
ماوراء النهر وازان شهرست
علامه برهان الدین مرغینانی
صاحب هدایه

مرق

(مَرْق) بالفتح سرود کنیزکان
وفرومایگان وپوست بوی گرفته
وگوشتیکه درپوست بازکرده مانده
باشد + ونیز مَرْق) چاهی است
بدینه ونحرک وخارخوشه اَمْرَاق
ومُرُوق جمع وگویند اَصَابَ ذَلِكَ
فی مَرْقِك) یعنی این مصیبت بدو
رسید ازجرم تو یا بسبب تو
(مِرْق) بالکسر پشم بوی گرفته
(مُرْق) بالضم گرگان پشم ریخته
(مَرَق) محرکة شوربا مَرَقَة اخص
است ازان وشپرنیه که درکشت
وپالیز افتد ودهی است بموصل
(مَرَقِیَّة) محرکة مشددة الیاء
قلعه است بشام
(مُرَاقَة) کثمامة موی وپشم برکنده
ازپوست وگیاه برکنده واندک
جهت ستور
(مَارِقَة) گروه خوارج سُمُّوا
بذلک لخروجهم من الدین
اولقوله علیه السلام یَمْرُقُون
من الدین کما یَمْرُقُ السهم من
الرَّمِیَّة
(مِرِّیق) کسکیت اسپ فربه
شدن گرفته
(مُرِّیق) کقبیط گیاهی است که
آن را عصفر واحریض خوانند
(ن) مَرَقَ السَّهْمُ مُرُوقًا) بیرون
گذشت تیر از نشانه ونرسید بر آن
+ ونیز مَرَق) بالفتح بسرعت
وشتاب تیره زدن وبسیار کردن
شوربا وشوربا کردن در دیگ
وموی ازپوست تر نهاده وا نشانه
کردن
(س) مَرِقَتِ النَّخْلَةُ مَرَقًا)
محرکة برافتاد بار آن از بسیاری +
ومَرِقَتِ البَیْضَةُ) کنده وتباه
شده آب گردید تخم مرغ
(اِمْرَاق) بسیار کردن شوربا وهنگام
موی برکندن شدن پوست را و
اندام نهانی آشکار کردن
(مُمْرِق) کمحدث سرود گوی و
غوزه سا شبیه حشیش ملخ که بر
شیر فراهم آید
(تَمْرِیق) سرود فرومایگان
گفتن
(مُتَمَرِّق) بکسر الراء اسپ فربه
شدن گرفته
(مُتَمَرَّق) بفتح الراء رنگ کرده
بریق یا بزعفران
(تَمَرُّق) موی برافتادن وبرون
آمدن منه المثل رُوَیْدًا الغزو یَتَمَرَّق
ای اَمْهِل الغزو حتّی یخرج الوَلَدُ
اصله انّ امرأة کانت تغزو فحبلت
فذکر لها الغزو فقالت ذلك فذهب
مثلًا
(اِمْتِرَاق) شتاب گذشتن تیر از
نشانه

مرق س

(مَرْقَس) کجعفر لقب عبد
الرحمن طائی شاعر قیل هو مفعل
کما مر وهو ضعیف لعوز رقس
(مَرْقَسِیّ) منسوب بسوی بنو
امرئ القیس

مرك

(مَرْكَة) بالفتح شهری است

وزن کنبا.

(مَرِل) ککتف مرد ابنه زده

(مَرائِل) کسحاب موضعی است بیمن به یک منزل از عدن

مرن

(مَرْن) بالفتح چرم نرم و پوستین و جامه دو بش وکرانه و جانب و گیاهی است

(مَرَن) محرکه دو چوب بسته در تنهٔ درخت که بران باغبان خواب کند

(مَرِن) ککتف حال و خوی و بانگ و پیکار

(مُرْثِن) کزبیر دهی بمرو

(مَرَان) کسحاب نام ناقه و موضعی است

(مَرَانَة) بالتاء نرمی و موضعی و نام ناقه

(مَارِن) بینی یا سر آن یا نرمهٔ بینی و نیزهٔ نرم

(اَمْرَانُ الذِّرَاعِ) بالفتح پی رش دست و دوش

(مَرَّان) کشداد دهی است نزدیک مکه و در آن است قبر عمرو بن عبید وحی است از قضاعه بیمن از اولاد مَرَّان بن زمع خولانی

(مُرَّان) کزنار نیزه لرزان سخت مُرَّانَة یکی و درختی است و عمیر بن ذی مُرَّان صحابی است و ذُهل بن مُرَّان جعفی

(مُرِيْن) بالضم وکسر الراء موضعی بمصر

(اَبُو مَرِيْنَا) بالفتح مقصورا ماهی است * وبَنُو مَرِيْنَا گروهی از اهل حیره

(ن، مَرَنَ مَرَانَةً) ککرامة و مُرُوْنَةً و مُرُوْنًا) نرم شد یا نرم گردید باندکی سختی * ومَرَنَ وَجْهُهُ عَلَی الاَمْرِ) سخت گردید رویش برکار وکذا مَرَنَت يَدُهُ عَلَی العَمَلِ ای صلبت * و مَرَنَ عَلَی الشَّیئِ مُرُوْنًا ومَرَانَةً) خوی کرد بران چیز * ومَرَنَ بَعِیْرَهُ مَرْنًا) بالفتح چرب کرد سپل شتر را از سودگی * ومَرَنَ بِهِ الاَرْضَ) برزمین زد او را و نیز مَرْن) گریختن از دشمن

اِنَّهُ لَمُمَرَّنُ الوَجْهِ) کمعظم او سخت روی است

(مَرَّنَ وَجْهَهُ عَلَی الاَمْرِ تَمْرِيْنًا) سخت گردید روی او بر کار * ونیز تَمْرِين) نرم گردانیدن و برزمین زدن وخوی گر ساختن کسی را بچیزی

مَارَنَتِ النَّاقَةُ مُمَارَنَةً ومِرَانًا) بالکسر آبستن نمود بی آبستنی یا بسیار کشنی کرده شد و آبستن نگردید مُمَارِن بکسر الراء لغت است از آن ویقال المُمَارِن هی التی انقطع لبنها

(تَمَرُّن) افزون شدن و افزونی کردن برکسی و برکنار بودن و خوی گرفتن بچیزی

(تَمَارُن) سیری شدن شیر ناقه

مرند

(مَرَنْد) محرکه شهری است باذربیجان

مرو

(مَرْو) بالفتح نوعی از ریاحین و آن اقسام میباشد و شهریست بفارس و نسبت بسوی آن مَرْوِی بالفتح ومَرَوِی بالتحریک و مَرْوَزِی بزیادت زای معجمه بر غیر قیاس مَرَاوِزَة جمع یقال ثَوْبٌ مَرْوِیٌّ ورَجُلٌ مَرْوَزِیٌّ و رِجَالٌ مَرَاوِزَة

(مَرْوَة) سنگی است سپید درخشان که از آن آتش گیرند یا سخت ترین سنگهاست مَرْو جمع و کوهی است بمکه و موضعی است

(مَرْوَان) بالفتح کوهی است و مروان بن حکم متولد شد در عهد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و بشرف لقا مشرف نشد زیرا که همراه پدر خود بود که بطرف طائف بامر آنحضرت منفی گردید و مروان بن سالم از ابن عمرو و مروان اصفر غیر منسوب از ابن عمر و مسروق روایت می کنند

(مَرَوْرَاة) محرکه بیابان و زمین که چیزی نروید مَرَوْرَی محرکه مقصورا و مَرَوْرَيَات ومَرَارِی جمع و زمینی است

مره

(مُرْهَة) بالضم سپیدی خالص و گوکه در آن آب باران گرد آید و بدر بطنی است

(رَجُلٌ مَرِهُ الفُؤَادِ) ککتف مرد بیمار دل

(مُرِیهَة) کجهینة نام قبیله‌ایست
(مُرَاهَة) کثمامة نام زنی
(شراب أمْرَهُ) شراب ناب خالص
(س) مَرِهَتْ عَیْنُهُ مَرَهًا
محرکة بی سرمه شد چشم وی یا
تباه گردید از بی سرمگی یا سپید
گشت سرمه جای از کره و اگر چشم او
أمْرَه و مَرْهَاء نعت هست از آن
یقال رجلٌ أمْرَهُ وامرأةٌ مَرْهَاءُ و
عَیْنٌ مَرْهَاءُ ایضا

م ر ه م

(مَرْهَم) کجعفر آنچه بر زخم نهند
فارسی است معرب
(مَرْهَمَة) مرهم نهادن بر
جراحت یقال مَرْهمتُ الجرح
فالمیم اصلیة

م ر ی

(مِرْیَة) بالکسر والضم ناقه بسیار
شیر و تازیانه بر آورد کی تک اسپ
و اسم مصدر هست و شک و قُرِئَ
بهما قوله تعالی فَلَا تَكُ فِی مِرْیَةٍ
مِنْهُ و پیکار و خصومت
(نَاقَةٌ مَرِیٌّ) کغنی ناقه بسیار
شیر یا ناقه بی بچه که بدست سودن
دوشند آن را مَرَایَا جمع
(مَرِیَّة) کغنیة شهری است
باندلس و موضعی در آن و دهی میان
واسط و بصره
(مَرَایَا) بالفتح مقصورا که کهاکه از
شیر بر شود و بریزد
(مَارِی) کوساله سپید تابان
بدن و رسن پشت و گلیم خشن با
خطهای دراز و شکار کننده سنگخوار
و ازار نکارین پشمی مرآب کش را
و جامه کهن تا سر سرین
(مَارِیَة) زن سپید درخشان
رنگ تابان بدن و گوساله ماده
سپید رنگ و گاو ماده با بچه سپید
تابان بدن + و نیز مَارِیَة نام
دختر ارقم بن ثعلبه از ملوک آل
جفنه یا ظالم بن وهب از ملوک
کنده منه المثل خُذْهُ و لو بقُرْطَیْ
مَارِیَةَ یعنی بگیر آنرا بهر حال که باشد
اصله انه کان فی قُرْطَیْ مَارِیَةَ مائتا
دینار او جوهر قوّم باربعین الف
دینارا و دو تاران کبیضتی حمامة لم یر
مثلها فاهدت بهما الی الکعبة فقیل
خُذْهُ ولو بقرطَیْ مَارِیَة + و مَارِیَة
بنت شمعون قبطیه مادر ابراهیم
پسر رسول الله صلی الله علیه وسلم
که مقوقس قبطی صاحب اسکندریه و
مصر برای آنحضرت صلی الله
علیه واله وسلم هدیه فرستاده
(مَارِیَة) بتشدید الیاء سنگخوار
(ض) مَرَی النَّاقَةَ مَرْیًا بالفتح
بسود سر پستان آن را و مالید +
و مَرَی الشَّیْءَ) بر آورد آن را منه
مَرَیْتُ الْفَرَسَ ای استخرجت
مِنَ الْفَرَسِ مَا عِنْدَهُ مِنَ الْجَرْیِ
بسوط او غیره + و مَرَی حَقَّهُ
منکر شد حق او را منه قوله تعالی
أَفَتُمَارُونَهُ عَلَی مَا یَرَی + و مَرَی
فُلَانًا مِائَةَ سَوْطٍ) زد او را صد
تازیانه + و نیز مَرَی) بدست
یا بپای سودن اسپ زمین را یا پای
کشان رفتن آن از تشنگی و لنگی
و آب افشردن باد از ابر یقال الریح
تَمْرِی السَّحَابَ ای تستدرّه
نَاقَةٌ مُمْرِی) کمحسن ناقه که آب
کش را در زهدان جمع کرده باشد
+ و امرؤ ممری کار استوار
(مُمْرِیَة) کمحسنة گاو ماده با بچه
سپید تابان رنگ
(إِمْرَاءٌ) بسیار شیر شدن ناقه
مَارَاهُ مُمَارَاةً و مِرَاءً) بالکسر
پیکار نمود با وی و جدال کرد
(تَمَرِّی بِهِ) آراسته شد آن
(تَمَارِی) بشک شدن و همدیگر
خصومت نمودن
(امْتِرَاء) بر آوردن چیزی را
و بشک شدن بچیزی یقال امتری
فیه ای شک فشاردن یقال الریح
تَمْتَرِی السَّحَابَ ای تستدرّه
و فرو دوشیدن شیر را

باب المیم فصل الزاء

م ز ج

(مَزْج) بالفتح آمیختن شراب
و جز آن و بر یکدگر برافزولیدن
قوم و سک و الفعل من نصر
(مِزْج) بالکسر بادام تلخ و انگبین
و قد یفتح
(مِزِّیج) کالسکیت بادام تلخ
(مِزَاجُ الشَّرَاب) ککتاب آنچه بوی
آمیزند شراب را + و مِزَاجُ
الْبَدَنِ) آنچه بدان اندام
سرشته شده از طبائع + و نیز مزاج
شتر ماده است و موضعی شرقی
مغیثه یا بجانب راست قعقاع
(مُوزَج) کجوهر موزه معرب است
مَوَازِجَة جمع والهاء للعجمة

إن شئت حذفت الها فقلت
مَوَازِج + و نیز مَوَازِج) بالفتح
جای است
(تَمْزِیج) دادن واز سبزی
بزردی آمدن خوشه
(مُمَازَجَة) باهم نازیدن
و مخالطت کردن
(اِمْتِزَاج) آمیخته شدن یقال
اِمْتَزَجَ الشئ بالشئ ای اختلط

مزح

(مَزْح) بالفتح خوشه
(مُزَاح) بالضم لاغ
جَ (ف) مَزَحَ مَزْحًا) بالفتح و
مُزَاحَةً و مُزَاحًا) بضمها لاغ
کرد
(اِمْزَاح) دادیج ساختن انگور
را
(تَمْزِیج) رنگ گرفتن انگور و
بار آوردن رزا والصواب بالجیم
مُمَازَحَة و مِزَاح) بالکسر لاغ
کردن باکسی
(تَمَازُح) باهم لاغ کردن

مزد

(مَزْد) بالفتح سرما یقال مَارَأَینَا
مَزْدًا فی هذا العام ای بَرْدًا
و نوعی از گائیدن

مزر

(مَزْر) بالفتح مرد خوش طبع
زیرک
(مِزْر) بالکسر کول وزاد و اصل
هر چیزی و نبیذ ارزن و جو قال
ابو عبید ان ابن عمر قد فسر الانبذة
فقال البتع نبیذ العسل والجعة
نبیذ الشعیر والمزر من الذرة والسکر
من التمر والخمر من العنب و
السُکُرکة خمر الحبشة وهی من
الذرة ایضا و یقال لها السُقُرقع
ایضا
(مَزِیر) کامیر مرد خوش طبع
زیرک و سخت دل و ناقد امور
و جز آن اَمَازِر جمع قال تری
الرجل النحیف فتزدریه وفی
اثوابه رجل مزیر
(مَازَر) کهاجر شهری است
بمغرب ازانجا است شارح
صحیح مسلم و هی نیاز اصبهان
و خوزستان ازانست عیاض
بن محمد بن ابراهیم المازری
(مَزْدِین) بالفتح و کسر الراء دهی
است بنجارا
(ن) مَزَرَ القِربة هموار پر کرد مشک
را و پستی و بلندی نگذاشت دران
+ و نیز مَزْر) بالفتح آشامیدن
بجهت چاشنی و نرم شکنجیدن
بانگشت و خشم گرفتن بر کسی
و اندک نوشیدن
(ک) مَزُرَ مَزَارَةً) گکرامة سخت
دل گردید + و مَزُرَ التمرُ) استوار
گردید
(تَمْزِیر) هموار پر کردن مشک را
یقال مَزَّرَ القِربة فلم یدع فیها
اَمْتًا
(تَمَزُّر) باقی شیر دوشیدن و یکبار
مکیدن و اندک نوشیدن شراب
یا بیکبار نوشیدن

مزز

(مَزّ) بالفتح سخت
(مَزَّة) بالتاء یکبار مکیدن منه
الحدیث لا تحرم المزة ولا المزتان
یعنی فی الرضاع و می خوش مزه
(مِزّ) بالکسر اندازه و افزونی یقال
له مِزٌ علیک ای فضل
(مِزَّة) بالتاء و می است بدمشق
(مُزّ) بالضم می خوش مزه + و نیز
مُزّ) می ترش شیرین و کذا رمان
مُزٌ ای بین الحامض والحلو
(مُزَّة) بالتاء می ترش
(مَزَز) محرکة آهستگی و زمان
و افزونی
(مَزِیز) کامیر افزون و اندک و
سخت و عزیز مزیز) از اتباع
است
(اَمَزّ) سخت
(مُزَّاء) بالضم والمد می خوش مزه
و نوعی از شرابها و هو فعلاء بفتح
العین فادغم لان فُعْلاء بالضم و
السکون لیس من ابنیتهم و قیل هو
فُعَّال من المهموز و لیس کذلک
لان الاشتقاق لیس یدل علی الهمزة
کما دل فی القراء
(ن) مَزَّهُ مَزًّا بالفتح مکید
آنرا
(س) مَزَّ مَزَزًا) محرکة افزون
گردید
(مَزْمَزَة) جنبانیدن
(مَازَزْتُ بینهما مُمَازَّةً) دوری
افکندم میان ایشان
(تَمَزُّز) نرم نرم خوردن
شراب را و یکیک مکیدن
تَمَازَزْتُ به النیة) دور شد نیت

او

(تمزمز) جنبیدن و برخاستن یقال تمزمز للقیام و رمیدن و پراگنده شدن

مزع

(مزعی) بالفتح منسوبا سخن چین

(مزعة) بالکسر پاره از پر و پاره از پنبه مثل المزقة من الخرق

(مزعة) بالضم و بکسر پاره گوشت یقال ما علیه مزعة لحم یا گوشت پرکنده یا گوشت پاره که بدان باز را خورش دهند و یک آشام آب و باقی مانده چرب یا پاره [illegible]

(مزاعة) کثمامة بریده و شکسته چیزی را

(مزات) کشداد خار پشت

(ف) مزع البعیر مزعا و (مزعة) بفتحها بشتاب رفت و مزع الظبی والفرس یا مزع اول دویدن اسپ یا آخر رفتار یا نرم دویدن + و مزع القطن غاز کرد پنبه را

(تمزیع) پنبه غاز کردن و جدا نمودن چیزی را

(تمزع) پاره پاره شدن از خشم منه الحدیث انه غضب غضبا شدیدا حتی یخیل الی ان انفه یتمزع قال ابو عبید لیس یتمزع بشیء و لکنی احسبه یترمع و هو ان تراه کانه یرعد من الغضب و لم ینکر ابو عبید ان یکون التمزع بمعنی التقطع و انما استبعد المعنی و یقال تمزعوه بینهم) یعنی بخش بخش نمودند آنرا میان خود

مزق

(مزقة) بالضم مرغی است کوچک

(مزق) کعنب پارهای جامه دریده و خزان مزقة بالکسر یکی

(مزیقیاء) مصغرا ممدودا لقب عمرو بن عامر پادشاه یمن کان یلبس کل یوم حلتین و یمزقهما بالعشی یکره العود فیهما و یأنف ان یلبسهما غیره

(ناقة مزاق) ککتاب شتر ماده نیک تیز رو

(ض) مزق الثوب مزقا و مزقة بفتحها پاره کرد جامه را و درید

(ض ن) مزق الطائر مزقا بالفتح سرگین انداخت مرغ + و مزق عرض اخیه) زشت گردانید و عیب کرد آبروی وی را و طعن نمود

(ممزق) کمحدث او بفتح لقب شاس بن نهار شاعر از عبد القیس لقب بقوله + + فان کنت ماکولا فکن خیر آکل + والا فادرکنی و لما امزق + و نام شاعری حضرمی و کمعظم جامه پاره کردن منه قوله تعالی مزقناهم کل ممزق

(تمزیق) جامه پاره کردن شدد للمبالغة

(ممازقة) پیشی گرفتن در دویدن

(تمزق) پاره گردیدن جامه

مزن

(یوم مزن) بالفتح روز گریختن از دشمن

(مزن) بالضم ابر یا ابر سپید یا ابر پر آب و باران و نام زنی و معرفة وی بسمر قند و گاهی آنرا مزنة بتا گویند و شهری بدیلم و حت المزن) بیخچه

(مزنة) باران و ابر سپید اخص من المزن + و ابن مزنة) ماه نو + و نیز مزنة) دهی بسمر قند

(مزن) محرکة خوی و روش و حال و لیس تصحیف مرن بالمهملة

(مزینة) کجهینة قبیله است از اولاد مزینة بن اد بن طابخة بن الیاس بن مضر مزنی کعرنی منسوب بوی از آن قبیلات است بکر بن عبد الله مزنی از اصحاب نبی صلی الله علیه و آله و سلم و زهیر بن ابی سلمی شاعر

(مزدون) کعصفور نام ابو عثمان

(مازن) کصاحب بخفیه مور و پدر قبیله است از تمیم از آن قبیله است ابو عمرو بن العلاء نحوی و حی از یمن از ازد و حی از قیس و حی از بنی شیبان از آن حی است ابو عثمان مازنی نحوی و حی از صعصعة بن معویة + و نیز مازن) آبی است

(ن) مزن مزنا بالفتح و مزونا گذشت برارادة خود و رفت + و مزن وجهه) روشن گردید روی وی + و نیز مزن) پر کردن خیک را

دستودن وفضیلت دادن یا در
غیبت ستودن کسی را نزد صاحب
شوکتی
تمزین) افزونی کردن بر کسی
وستودن وستودن زنده را از حق
باشد یا از باطل و برکردن خیک
را
تمزن) رفتن و بر خود گذشتن
وخوی گرفتن بچیزی و بتکلف
جوانمردی کردن وافزوده شدن
وافزونی کردن بر کسی و بر کنار
بودن یا چیز طرفه آوردن و آشکار
کردن بیشتر از آنچه دارد

مزو

مَزِیَّة) کغنیة فزونی مَزَایَا
جمع یقال لَهُ عَلَیْکَ مَزِیَّةٌ ای فَضِیلَةٌ
ولا یبنی منه فعل

مزه

مَزْه) بالفتح لاغ کردن الفعل
من فتح
مُمَازَهَة) بایکدگر لاغ کردن

مزهل

اِمْزِهْلَال) واشدن وگشاده
گردیدن ابر از سو یقال اِمْزَهَلَّ
السَّحَابُ اِذَا انْقَشَعَ وکداخته شدن

مج

برف مقلوب از مهلال

مزی

مُزَاة) بالضم مردان سرکش
سخت بر جسم
مَزِیّ) کغنی مرد خوش طبع
زیرک
مَازِی) مخالف ودور یقال
قَعَدَ عَنِّی مَازِیًا ای مخالفًا بعیدًا
ض) مَزی مَزْیًا) بالفتح بزرگ
منشی نمود
تَمَزِیَة) ستودن
قعد عَنِّی مُتَمَازِیًا) یعنی از
من روی گردان ودور نشست

باب المیم فصل السین

مسء

مَسْء) بالفتح بیباکی ومَسْءُ
الطَّرِیق) میانه راه
مَاسِئ) بیباک
ف) مَسَأَ مَسْءًا) بالفتح و
مُسُوءًا بیباک گردید + ومَسَأَ
الطَّرِیقَ) بمیانه راه رفت + ومَسَأَ
بَیْنَهُمْ) تباهی انداخت میان
ایشان + ومَسَأَ عَلَی الشَّیْءِ)
همیشگی نمود بر آن + ونیز مَسْء
درنگ کردن وفریفتن ودر درنگ
وسپس انداختن حق کسی را و بآب
باز ایستانیدن جوشش دیگ را
وبسخن نرم کردن
اِمْسَاء) تباهی وفتنه انگیختن
میان قوم
تَمَسُّؤ) کهنه ودریده گردیدن
جامه

مسح

مَسْحَة) بالفتح اندک یقال
عَلَیْهِ مَسْحَةٌ من جمال وهُزَالٍ ای
شئ منه + وذو المَسْحَة) لقب
جریر بن عبد الله بجلی
مِسْح) بالکسر پلاس ومیانه
راه مُسُوح وأَمْسَاح جمع
مَسَح) بالتحریک گفتن شکم ران
از درشتی جامه یا از بهم سائیدن
دوران وبهم سائیدن دوران
مَسِیح) کامیر پاره از زر ونقره
سوده ومرد بسیار جماع ودوست و
نیمه روی ساده ومالیده ممسوح
که چشم وحاجب ندارد ودستار
درشت وسطبر ودروغ گوی عرق
وخوی ودرم ساده بی نقش ومالیده
بروغن ومانند آن وستبر که
آفریده یا شوم آفریده ومرد بسیار سیر
وسفر میسیح کسکین شله ونام عیسی
علیه السلام سُمِّیَ بِهِ لبرکته ونام
دجال کذاب بدان جهت که شوم
دنا فرجام است یا نیمه روی او
ممسوح که چشم ابرو ندارد یا آن
مِسِّیح کسکین است + ودجل
مَسِیحُ الْقَدَمَین) یعنی آنکه
پای او برابر باشد
مَسِیحَة) کسفینة یک گیسو و
وکمان مَسَائِح جمع وروو باری
است نزدیک مراه بطهران
أَمْسَح) آنکه شکم رانش بساید از
جامه درشت یا آنکه هر دوران او
بهم ساید وآنکه پای او برابر وهموار
باشد + ومکان أَمْسَح) جای
سنگریزه ناک برابر
مَسْحَاء) زمین هموار سنگریزه
ناک یقال مررتُ بخرق من
الأرض بین مَسْحَاوَین وزن لاغر
سرین خرد پستان وزن پاک چشم
وبرابر وهموار پای وزن بسیار سیر
کننده وزن بسیار دروغ گوی
وآنکه ران او بهم ساید
أُمْسُوح) بالضم هر چوب دراز
کشتی

(تِمْسَح) بکسر الفوقیه نیک دروغ
گوی وستنبه پلید خوی خلاف
آشکار کننده و پوشنده امری را

(تِمْسَاح) بکسر الفوقیه نهنک و مرد
دروغ گوی بدخوی

(مِمْسَح) کمنبر سخت دروغ
گوی

(مَمْسُوح) رخسار و دستار درشت
و بسیار دروغ گوی و آنکه روی او
برابر و مالیده باشد

(مَاسِح) بسیار گاینده بسیار دروغ
گوی و شانه کننده و شتر که پنجم سپل
او بر اینج وی درخورده و خون آلوده
نکرده باشد + و (تَلُّ مَاسِح) موضعی
است در قنسرین

(ف) مَسَحَ بِالسَّیْفِ مَسْحًا)
بالفتح بریدازان + و نیز (مَسْح)
مالیدن و دست گذاشتن بر
چیزی روان یا آلوده جهت
دور کردن آلودگی آن مسح کردن
یقال مَسَحَ بِرَاسِهِ اذا امرّ الید علیه
و سخن خوش گفتن فریبنده و
شانه کردن و آفریدن خدای تعالی
چیزی نیک فال و نا فرجام را از
اضداد است و دروغ گفتن

تَمْسَاح بفتح الفوقیه مثله و زدن
و زمین پیمودن مِسَاحة ککتابة
مثله و همه روز راندن شتر را و
رنجانیدن و پشت ریش کردن
و لاغر گردانیدن و سوده شدن شکم
ران و گائیدن یقال مَسَحَ المرأة
و نیز (مُسُوح) بالضم رفتن در
زمین

(تَمْسِیح) دست مالیدن و دست
گذاشتن بر چیزی روان یا آلوده
تا آلودگی آن زایل گردد و سخن
خوش گفتن فریبنده و همه روز
راندن شتر را و مانده ساختن و
پشت ریش کردن و لاغر نمودن

(مُمَاسَحَة) بهم نرمی نمودن
در قول بفریب

(هُوَ یَتَمَسَّحُ بِهِ) او میمنت
میگیرد بدان بجهت بزرگی وی
+ و فلانٌ (یَتَمَسَّحُ) یعنی چیزی
ندارد گویا مسح میکند دست را
+ و نیز (تَمَسُّح) دست مالیدن
و مسح کردن یقال تَمَسَّحَ بالارض

(تَمَاسُح) باهم راست شدن در
سخن و باهم دست زدن در خرید و
فروخت

(اِمْتِسَاح) شمشیر از نیام
برکشیدن

مسخ

(مَسْخ) بالفتح زشت و صورت
برگردانیده

(مِسْخِیَة) بالکسر و شد الیاء نوعی
از کستردنی

(مَسِیخ) کامیر صورت برگردانیده
و زشت خلقت بی نمک و بدهیات
و سست و کول و گوشت بی مزه یا
فاکهه بی مزه طعام مَسِیخٌ کذلک

(مَاسِخَة) نام کمان سازی از ازدی
یا بطنی است ازان مَاسِخِیَّة و
مَاسِخِیَّات کمانهای منسوب بوی

(مَاسِخِیّ) منسوبا بکمان ساز

(اَمْسَخ) بدمزه منه المثل هُوَ اَمْسَخُ
من لحم الحوار ای لا طعم له

(اُمْسُوخ) بالضم نباتی است مثل
نی بند دار قابض مقوی اعضا نیکو
کن رنگ روی مسمن بدن منقی
رحم و ذرور آن جهت قطع نزف
الدم جراحات در و یا نیدن گوشت
موثر

فَرَسٌ (مَمْسُوخ) اسپ کم
گوشت سرین

امرأةٌ (مَمْسُوخَةُ الْعَجُز) زن
لاغر سرین

(ف) مَسَخَهُ مَسْخًا) بالفتح
صورت برگردانید و بدتر کرد منه
مَسَخَهُ الله قردًا + و (مَسَخَ النَّاقَة)
لاغر گردانید آنرا و پشت ریش کرد
و رنجانید + و (مَسَخَ طَعْمَهُ) بدمزه
ساخت آنرا

(اِمْسَاخ) منحل شدن آماس

(اِمْتِسَاخ) شمشیر بر کشیدن

(اِنْمِسَاخ) لاغر شدن و یکره فی
الفرس اِنْمِسَاخُ حَمَاتِهِ ای ضموره

مسد

ج۴ (مَسْد) بالفتح رسن تافتن و در
رنج انداختن و مانده گردانیدن
ستور را و الفعل من نصر + و
جاریة حسنة المَسْد) دختر
نیک سخت پیچان خلقت

(مَسَد) محرکه تیر چرخ چاه
آهنین و رسن از پوست خرما
یا از پوست درخت مقل یا از پوست
هر چیزی یا رسن از لیف سخت
تافته منه قوله تعالی حَبْلٌ مِنْ مَسَد
ای من لیف او خوص و قد یکون
من جلود الابل و من اوبارها مِسَاد

الکتاب وأمْسَاد جمع
(مِسَاد) الکتاب خیک روغن و
مشک انگبین لغة فی مِسْأَد بالهمزة
ویقال هو احسن مِسَادُ شَعْرٍ مِنْکَ
یعنی او نیکوتر است از تو در
درستگی موی و بر بافتگی آن
(رجلٌ مَمْسُودٌ) مرد نیک
درشت استخوان بر پیچان و استوار
خلقت مَمْسُودَةٌ مونث

م س د

(ن) مَسَرَهُ مَسْرًا) کشیدن آنرا
وبیرون آوردن از تنگی + ومَسَرَ
النَّاسَ) بدی مردم شتافت
وسخن چینی نمود ودر غلانید
ایشانرا

م س س

(مَسٌّ) بالفتح دیوانگی و مالش
ومنه ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ یعنی بچشید
عذاب نخستین دوزخ راکه برسد
شمارا چنانکه گوئی وَجَدَ مَسَّ الحُمّٰی
یعنی فسرهٔ نخستین تب رسید او را
(مُسَّة) بالضم از اعلام نام است
(بُسْرَی بْنُ مَسِیسٍ) کامیر
محدث است
(لَا مَسَاسِ) کقطام یعنی مس
مکنید وهو مبنی علی الکسر لانه
معدول عن المَسّ وقد یقال
مَسَاسِ فی الامر کدراک ونزال
(مِسَاس) بالکسر مالش منه قوله
تعالی لَا مِسَاسَ ای لَا اَمَسُّ ولا
اُمَسُّ وقرئ مَسَاسِ کقطام
(مَسُوس) کصبور آب نه شیرین
نه شور وآب که دست بدان رسد
وتشنه سیراب شود و هرچه فرو نشاند
سوزش تشنگی را وآب روشن
شیرین از اضداد است وفادزهر
ودوای است مرو
(بینهم رَحِمٌ مَاسَّةٌ) یعنی میان
ایشان خویشی نزدیکی است +
وحاجة ماسّة) یعنی حاجت
سخت
(مَسْمَاس) بالفتح سبکرو وسبک
کار شوریده
(مَمْسُوس) دیوانه
(ن) مَسَّتْ اِلَیْهِ الحَاجَةُ)
سخت نیازمند گردید
(س ن) مَسَّهُ مَسًّا) بالفتح و
مَسِیسًا کامیر ومِسِّیسَی کخلیفی
بسود آنرا وکسمع افصح وربما
قیل مَسْتُ الشئَ بحذف السین
الاُولی وتحویل کسرها الی المیم
والبعض ترک المیم علی حالها
مفتوحة وهو من شواذ التخفیف
+ ومُسَّ) مجهولا دیوانه گردید
+ ومَسَّ بِکَ رَحِمُ فُلَانٍ) یعنی
نسبش بانسب تو قریب است
(مَسْمَسَة) آمیخته وشوریده
شدن کار (مِسْمَاس) بالکسر مثله
(اِمْسَاس) بساوانیدن
(مُمَاسَّة) جماع کردن
(تَمَاسّ) جماع کردن ومنه قوله
تعالی من قبلِ اَن یَتَمَاسَّا

م س ط

(مَسِیط) کامیر آب تیره وآب تیره
بوی ناک که در تک حوض بماند
وسیل اندک سیطة مثله فی الکل
وکشن که باردار نگردد اندو گل
ولای
(مَسِیطَة) آب تیره بوی ناک که
در تک حوض ماند وچاه شیرین که
در آن آب تباه در آید ومتغیر گردد
وآبکه میان حوض وچاه روان
باشد وبدبوی گردد ودرد وبار که
بروی آب اندک روان باشد
وسیل اندک
(مُسَیِّطَة) مصغرا سیل اندک تر
از مَسِیط
(مَاسِط) هر چیز شوره که شکم راند
وآب وگیاه شور شکم ران وآبی
است شور مر بنی طُهَیَّة را وگیاهی
است تابستانی که شکم شتر راند
(ن) مَسَطَ النَّاقَةَ مَسْطًا)
بالفتح دست در فرج ناقه در کرد و
آب فحل برآورد از رحم وی لقفل
ذلک اذا نزا عَلَیْهَا فحلٌ لئیم + و
مَسَطَ المِعَا) مالید روده را بانگشتان
تا آنچه در آنست از علت برآید
+ ومَسَطَ الثَّوبَ) تر کرد جامه را
سپس آن مالید بدست تا آبش
بیرون رود + ومَسَطَ السِّقَاءَ)
بانگشت برآورد آنچه در آن بود
از شیر خفته + ومَسَطَ فلانًا)
بتازیانه زد اورا

م س ع

(مِسْع) بالکسر باد شمال اسم
است آنرا
(مَسْنِعِیّ) بالفتح وشد الیاء مرد
بسیار سیر توانا بر آن

م س غ

(اِمْسَاغ) یک سو گردیدن

إمْتِساغ) یک سو گردیدن

مسك

مَسْك) بالفتح پوست بالخصوص پوست بزغاله مُسُوك جمع مَسْكَة پاره ازان ویقال هُمْ فِی مُسُوكِ الثَّعالب) یعنی ایشان خوف زده وبیمناک اند

مِسْك) بالکسر مشک فارسی است معرب وعرب آنرا مشموم خوانندی مِسْكَة بالتاء پاره ازان مِسَاك کعنب جمع گرم و خشک است در دوم ومقوی دل و مشجع سوداویان ونافع خفقان ورياح غليظ رودها وسموم وسدها وباهی وچون آنرا کوفته بروغن خیری لت کرده برسر قضیب طلا نمایند عجیب الفعل باشد در جماع ومِسْكُ الْبَرّ ومِسْكُ الْجِنّ دو گیاه است

مُسْكَة) بالضم آنچه بدان چنگ درزنند وآن قدر از غذا وشراب که برپای ونگاه دارد اندام را وبس باشد زندگانی را وخورد وافر مُسَك کصرد جمع وبقیه از هرچیزی وجای درشت وسخت از چاه که درکندن برآید یا چاه درشت خاک که بکردگرفتن حاجت نباشد آنرا + ونیز مُسْكَة) زفتی یقال فیه مُسْكَة) وخیر ونیکوی یقال مافیه مُسْكَة أی خیر یرجع الیه مُسُكَة بضمتین مثله فیهما

مَسَك) محرکة پوست باخه یا استخوان ماهی که ازان شانه وخرآن سازند ودستیانه وپای برنجن از سرون دندان فیل وجزآن مَسَكَة یکی وفی الحدیث قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم لامراة بيدَيْها مَسَكتان غليظتان من ذهب أُتعطين زكاة هذا قالت لا قال ايسرك ان يسوّرك الله يوم القيامة سوارين من نارٍ

مَسَكَة) جای که آب ایستد دروی ونوستگی است که برروی کودک واسپ کره درکشیده باشد وجای درشت ازچاه که وقت کندن پیش آید یا چاه درشت خاک که بکردگرفتن حاجت نباشد ویرا + وقولهم هو حَسَكَةٌ مَسَكَةٌ) یعنی او دلیر است

رجلٌ مُسُكٌ) کعنق مرد زفت وبخیل

مُسَكَة) کهمزة آنکه چون چنگ درزند بچیزی باز خود را بهاکردن نتواند ازوی مُسَك کصرد جمع ومرد بخیل

مَسِيك) کامیر خرد وافر وغذا وشراب که بس باشد زندگانی را + ورجلٌ مَسِيكٌ) مرد بخیل ونیز مَسِيكٌ) جای که آب ایستد دروی ونیکوی یقال مافیه مَسِيكٌ یعنی دروی خیری نیست که بدان رجوع کند بوی

ارض مَسِيكَةٌ) کسفينة زمين که آب فرو نگشد ازجهت سختی وصلابت

فَرْوَة بن مُسَيك) کزبیر صحابی است

مُسَيْكَة) کجهنية جاریه عبد الله بن ابی منافق صحابیه فاضله است لها ذکر فی تفسیر سورة النور نزلت فیها وفی اُمیمة ولاتکرهوا فتیاتکم علی البغاء ان اردن تحصّناً

مَسَاك) کسحاب بخل وزفتی مَسَاكة بالتاء ومِسَاك ومِسَاكة ککتاب وکتابة مثله وجائے که آب ایستد دروی + ونیز مِسَاك ککتاب نیکی یقال مافیه مِسَاكٌ ای خیر یرجع الیه

مَاسِك) نام مردی

مَاسِكَة) پوست پاره که برروی کودک واسپ کره باشد وقوتی است که غذا را گیرد مدت طبخ هاضمه ویقال بینا مَاسِكَةُ رَحِمٍ یعنی بهم در پیوسته

مَاسِكَان) ناحیه است بمکران

مُسْكَان) کعثمان بعیانه ونیز شیخی است مرشیعه را نامش عبد الله

بج

رجلٌ مِسِّيكٌ) کسکیت مرد زفت وسِقَاءٌ مِسِّيكٌ خیک بسیار آب گیر

مِسْكَوَيْه) کسیبویه نام مردی

مَسَكَ بِهِ مَسْكًا) بالفتح چنگ درزد بآن + ومَسَكَ السِّقَاءُ مَسَاكَة) ککرامة بسیار آب گرفت مشک

مُمْسَكَة) کمکرمة پای اسب که درآن سپیدی باشد یا نها اُمْسِكَتْ عن الْبَيَاضِ وگویند که پای اسپ که سپیدی ندارد

اِمْسَاك) چنگ درزدن یقال
اَمْسَكَ بالشَّیْءِ اذا تمسَّكَ به و بند
کردن و باز ایستادن و خاموش شدن
یقال اَمْسَكَ عن الکلام + و نیز
اِمْسَاك) زفتی یقال فیه اِمْسَاكٌ
دواء مُمَسَّكٌ) کمعظم داروی
مشک آمیخته + و ثَوْبٌ مُمَسَّكٌ)
جامه رنگ کرده بآن
تَمْسِیك) بمشک خوشبوی کردن
و بعانه دادن و چنگ درزدن و منه
قرئ فلا تُمَسِّكُوا بعِصَمِ الکوافر و قال
کَعب بن زُهَیر + فما تمسك بالعهد
الذی زعمت + الا کما یُمسك الماء
الغرابیل
تَمَسُّك) چنگ درزدن و باز
ایستادن از چیزی
تَمَاسُك) چنگ درزدن و
خویشتن داشتن
اِمْتِسَاك) چنگ درزدن
اِسْتِمْسَاك) چنگ درزدن

م س ل

مَسْل) بالفتح روان شدن آب و
مانند آن والفعل من نصر
مَسَل) محرکة راه دراز در زمین
نرم و آب راه اَمْسِلَة و مُسُل
و مُسْلان کعثمان و مَسَائِل
جمع
مَسَالَة) کسحابة درازی روی که
خوش نماید
مَسُولی) بالفتح کتنوفی و تمدموضعی
است
اِمْتِسَال) شمشیر از نیام برکشیدن

م س ن

مَسْن) بالفتح بتازیانه زدن او هو
بالشین المعجمة والفعل من نصر
مَسَن) محرکة بیباکی
مَایِسن) از اعلام است
مِسْنَان) بالفتح دهی است
بقهستان
مَیْسُون) بالفتح کخیشوم کودک
خوش قامت و نیکوروی نام مردی
مَیْسُوسَن) بالفتح سرشستنی
است زنان را

م س و

مُسْی) بالضم و بکسر شبانگاه
اسم است امساء را یقال اَتَیْتُهُ
مُسْیَ اَمْسِ ای مَسَاءَ اَمْسِ
مَسَاء) کسماء شبانگاه خلاف
صباح یقال اَتَیْتُهُ مَسَاءَ اَمْسِ آدم
اوراشبانگاه دیروز و چون از کسی نظیر
کند گویند مَسَاءُ اللهِ لا مَسَاءُكَ
و اتی صَبَاحَ مَسَاءَ و مَسَاءِ)
بالاضافة ایضا یعنی بسر شام آمد
مُسَیَّان) مشددة الیاء مصغر
مساء مُسَیَّانَات) جمع یقال اتیته
مُسَیَّانًا و جاء مُسَیَّانَاتٍ ای عند
المَسَاء
رأیته اُمْسِیَّةَ اَمْسِ) بالضم
و شد الیاء شبانگاه دی آمدم
بدو
ن) مَسَوْتُ النَّاقَةَ مَسْوًا) بالفتح
بدست برآوردم نطفه از رحم
ناقه و پاک کردم آنرا مَسَوْتُ الولد
کذلك + و مَسَا الحِمَارُ) سرکشی
کرد خر
مُمْسیٰ) کمکرم جای شبانگاه
و صومعه راهب و شبانگاه کردن
قل + الحمد لله مُمْسَانَا و مُصْبَحَنَا
بالخیر صَبَّحَنَا ربی و مَسَّانَا
اِمْسَاء) شبانگاه کردن
تَمْسِیَة) کیف اَمْسَیْتَ گفتن
کسی را یعنی چگونه شام کردی
و مَسَّاكَ اللهُ بالخیر گفتن یعنی
بخیر شام کناد خدای ترا
اِمْتَسیٰ مَا عِنْدَهُ) گرفت هرچه
نزد وی بود

م س ی

رَجُلٌ مَایِس) مرد که به پند و اندرز
احدی التفات نکند و نشنود
آن را
مِسَّیْنیٰ) بالکسر مشددة السین
مقصور اشهریست در وشت
قُسْطَنْطِیْنِیَّة
تَمَاسِی) سختیها واحد ندارد
ض) مَسَی النَّاقَةَ والفَرَسَ
مَسْیًا) بالفتح بیرون آورد نطفه
از زهدان آن و پاک کرد رحم را
+ و مَسَی الحَرُّ المَالَ) لاغر
گردانید گرما شتران را + و نیز
مَسْی) کم رفتن و نرم رفتن و بدست
مالیدن و پاک کردن چیزی را و
برکشیدن هر چیزی که باشد
تَمْسِیَة) پاره پاره کردن
تَمَاسِی) پاره پاره گردانیدن
اِمْتِسَاء) تشنه شدن
باب المیم فصل الشین

م ش ج

مَشَج) بالتحریک آمیخته
مَشِج) ککتف آمیخته لغیة

(مَتِیج) کامیر آمیخته اَمْشَاج جمع کثیم وایتام + ونُطْفَةٌ امشاجٌ آب مرد آمیخته بآب زن وخون آن + ونیز اَمْشَاج) آنچه در ناف گرد آید

(ن) مشج مشجا) بالفتح درآمیخت

مش ج

(مَشَج) محرکه بهم سودن ودرد خوردن شکم ران یا سوختن آن از درشتی جامه والفعل من فتح

(اِمْشَاج) خشک وسخت شدن سال یقال اَمْشَحَتِ السَّنَةُ اِذَا اَجْدَبَت وصَعُبَت وپراگنده دورداگردیدن ابراز هوا

مش ر

(مَشْرَة) بالفتح برگ سبز مانندی که از بیخ درخت عضاه وغیره آن برآید یا شاخ سبز وتازه نو برآمده پیش ازانکه رنگ گیرد ودرشت گردد وجامه ولباس ومرغی است + ومَشْرَةُ الْاَرْضِ وبحرکه روی زمین ونبات آن واُذُنٌ حَشْرَةٌ مَشْرَةٌ) وبحرک گوش باریک نیکو خوش نما وهی امارة النِّعْمَةِ والنُّزُوَّةِ فی الانسان + وامرأةٌ مَشْرَةُ الْاَعْضَاء) زن خوش وسیر وممتلی اندام

رجلٌ مِشْرٌ) بالکسر مرد نیک سرخ + وبَنُو الْمِشْر) بطنی است از مذحج

(مَشَر) محرکه مرد خرامان بناز + واَذْهَبَهُ مَشَرًا) وشنام داد اورا وهجو کرد ودشنام شنوانید اورا

(مَشَارَة) کسحابه کرد زمین کشت

ارضٌ مَاشِرَةٌ) زمین که گیاهش جنبان باشد از تازگی

(س) مَشِرَ الشَّجَر) برگ وشاخ برآورد

(اِمْشَار) برگ وشاخ برآوردن درخت وگسترده شدن درد ودیدن وبرآماسیدن وگیاه رویانیدن زمین

(تَمْشِیر) برگ وشاخ بیرون آوردن درخت وآشکار کردن آنرا وشادمانی کردن بر جماع وبخش بخش کردن چیزی را وجدا کردن ولباس پوشانیدن کسی را

(تَمَشَّرَ لِاَهْلِه) چیزی ورزید که بدان جامه خرد جهت اهل خود + ونیز تَمَشَّر) برگ وشاخ برآوردن درخت واثر توانگری پیدا شدن بر کسی یقال تَمَشَّرَ الرجلُ اذا رُئی علیه اثرُ غنیً وسبز شدن برگ وجامه پوشیدن مردم

مش ش

(اَطْعَمَهُ هَشًّا مَشًّا) خورانید اورا خورش پاکیزه

(مَشَش) محرکه تندی که در خردگاه دست وپای ستور برآید وسخت گردد وکمتر از سختی استخوان وسپیدی که در چشم شتر حادث گردد

(مِشَاش) ککتاب نام مردی

(مُشَاش) کغراب زمین نرم ونفس وسرشت ونژاد یقال فلانٌ طَیِّبُ الْمُشَاش ای کریم النفس ومروحیت سبک خوش طبع زیرک نیک خدمت کننده در سفر وحضر

(مُشَاشَة) کثمامه سر استخوان نرم که توان خائید آنرا مُشَاش بحذف تا جمع وزمین سخت که در آن چاهها کنند وپس آن بندی گذارند که چون چاه پر گردد آن زمین سیراب وتر گردد وپس هرگاه دلوی آب برگیرند از آن آب دیگر بجایش فراهم آید ودرون زمین وراهی که در آن خاک وسنگریزهای نرم باشد وکوه که در آن چشمهای جوشان وروان باشد

(مَشُوش) کصبور دستارچه دست

(اَمَشّ) شتری که چشم وسپیدی برآورده باشد مَشَّاء مونث

(مِشْمِش) کزبرج لغتی در زردآلو قلّ مَا یُوجد شیءٌ اشدُّ تبریدًا للمعدة منه وتلطیخًا واضعافًا وبعضی آلو را مشمش گویند

(مِمَشّ) کمنبر دزد خارب

(ن) مَشَّهُ مَشًّا) بالفتح درآمیخت وسود آن را چندانکه گداخته شد + ونیز مَشّ) دست بچیزی در مالیدن تا پاکیزه شود وچربش آن زائل گردد وخصومت کردن وبسودن اطراف استخوان اندک گرفتن مال کسی را ودوشیدن شیر از پستان نیم کاره

(س) مَشِشَتِ الدَّابَّةُ مَشَشًا) محرکه مشش برآید ستور را ونظیر لها سوی بحجت

مَشْمَشَة) سبکی وشتابی ودرآب
تر نهادن داورا
اِشْتَاش) بامغز شدن استخوان
وشاخ نرم ونازک بیرون آوردن
سلم
تَمْشِيش) برآوردن مغز از
استخوان وخوردن آن
تَمَشُّش) سودن اطراف استخوان
را واستخوان خائیدن
اِمْتِشَاش) بسنگ یا بکلوخ
استنجا کردن وهمه شیر پستان
دوشیدن یقال اِمْتَشَّ مَافِي الضَّرْعِ
مج ای اَخَذَ جمیعَهُ وبرکشیدن زن
زیور را از گردن خود وبهره یافتن
از چیزی یقال اِمْتَشَّ فُلَانٌ مِن
مال فلانٍ ای اَصَابَ منه
اِنْمِشَاش) دریافتن وحاصل
کردن یقال هل اِمْتَشَّ لَكَ شیٔ
ای حَصَلَ

م ش ط

مُشْط) مثلثة شانه مَشِط ککتف
وعنق ومُشُطٌ کعُتُلّ مثله اَمْشَاط
ومِشَاط ککتاب جمع
مِشْطَة) بالکسر نوعی از شانه
کردن

مُشْط) بالضم کارچوب که وقت بافتن
راست ایستاده دارند وگیاهی است
ریزه که آنرا مُشْطُ الذِّئْب نیز
گویند واستخوانهای پشت پای
شانه کتف وداغیست شتران را
وسرهندی است حشم
لِمَّةٌ مَشِيطَةٌ) کسفینة لمه شانه کرده
مِشَاطَة) ککتابة صنعت شانه کردن
مِشَاطَتي) کثمامه موی که بشانه
برافتد
مَاشِطَة) زن شانه کننده
اُمَيْشِط) مصغر موضعیست
رجلٌ مَمْشُوطٌ) مرد اندک
دراز وباریک اندام + وبعیر
مَمْشُوط) شتر داغ کرده بداغ
مشط
مِمْشَط) کمنبر شانه
ن) مَشَطَ مَشْطًا) بالفتح درآمیخت
آن را + ونیز مَشْط) شانه کردن
یقال مَشَطَتْهَا الماشطُ فامْتَشَطَتْ
هی + ودائم المَشْط) مرد چاپلوس
وهو مصدر
س) مَشِطَتِ الناقة مَشَطًا)
محرکه شانه وار پیدا شد پیه در
پهلوی ناقه + ومَشِطَتْ يَدُهُ

درشت گردید دست او از کار یا
در خلید در دست وی خار
ومانند آن
تَمْشِيط) شانه وار پیدا شدن
پیه در پهلوی شتر
اِمْتِشَاط) شانه کردن وموی
فرو کردن زن خویشتن را

م ش ظ

مَشْظ) بالفتح خار که در دست
خلد
مَشْظَة) بالفتح اخبارهای
نهان
مِشْظَة) بالکسر پاره از هر چیزی
مَشِظ) ککتف آنکه در دست وی
خار یا چوب خلیده باشد
ن) مَشَظَ البَلَدَ) برگزید آنرا
+ ومَشَظَ فُلَانًا) چیزی از ال
او برگرفت
س) مَشِظَ مَشَظًا) محرکه و
بفتح خار یا چوب درخست در دست
او از سودن دست بر آن + ونیز
مَشْظ) بهم درخوردن هردو شکم
ران ویا پیدا شدن از گوشت
ستور

م ش ع

مِشْعَط) بالکسر پاره از پنبه
غاز کرده
مَشِيعَة) کسفینة پاره از پنبه
غاز کرده
ذئبٌ مَشُوعٌ) کصبور گرگ جبا
رباینده
ف) مَشَعَ مَشْعًا) بالفتح ربود
ومَشَعَ بِيَمِينِهِ اوبُولِهِ) انداخت
آنرا + ونیز مَشْع) سیر آسان
ونرم کردن وپنبه غاز کردن ودخبار
ومانند آن خائیدن وگوسپند
دوشیدن ودرسن وخوان زدن یقال
مَشَعَ فُلَانًا بالحَبْل ودرزیدن
وگرد آوردن
تَمَشَّعَ القَصْعَةَ) خورد هرچه در
کاسه بود + ونیز تَمَشُّع) پاک کردن
خود را از پلیدی یا بخصوص
بسنگ استنجا کردن
اِمْتِشَاع) همه شیر پستان دوشیدن
دربودن یقال فلان اِمْتَشَعَ
ثوبه صاحبه وشمشیر بر ربودن از
نیام برکشیدن وگرفتن چیزی را
یقال اِمْتَشَعَ مِنْهُ مَا مَشَعَ لَكَ یعنی

بگیرمرجه یافتی از وی

مشغ

(مَشْغ) بالفتح نوعی از خوردن چیزی چون خیار و مانند آن و عیب ناک ساختن والفعل من نصر

(مُشْغَة) بالتاء پارهٔ از جامه یا از چادر کهنه و گل که کرد کرده در آن خارت اند و بعد خشک شدن آن کتان را شانه کنند

(مِشْغ) بالکسر گل سرخ

(تَمْشِيْغ) بگل سرخ رنگ کردن و آلوده و مکدر و معیوب کردن آبروی کسی را

مشق

(مَشْقَة) بالفتح نشان رسن در پای ستور و دوری کشادگی میان قوائم ستور شکافته سم و خراشید کی است سخت

(مِشْق) بالکسر گل سرخ و بفتح

و رجلٌ مِشْقٌ) مرد سبک گوشت

(مِشْقَة) بالکسر آنچه افتد شانه از موی و کتان و مانند آن و جامه کهنه یا پارهٔ از پنبه مِشَق کعنب جمع

(مُشْقَة) بالضم سوختگی که بجامه رسد و بهم سای شکم هر دو ران

(مَشِيْق) کامیر جامه پوشیده و اسپ باریک میان + و رجلٌ مَشِيْقٌ) مرد سبک گوشت

(مُشَاقَة) کثمامة آنچه از موی و کتان و مانند آن شانه برافتد یا آنچه دراز یا خالص گردد

(اَمْشَق) پوست پاره پاره شده و آنکه هر دو شکم رانش بهم بخورد

مَشْقَاء مونث مُشْق بالضم جمع

(مَمْشُوق) سبک گوشت و اسپ دراز باریک میان + و قَضِيْبٌ مَمْشُوقٌ) نره دراز باریک

(جَارِيَةٌ مَمْشُوقَةٌ) دختر حسینه کشیده بالا

(ن) مَشَقَتِ الجَارِيَةُ مَشْقًا) مجهولا دراز و باریک اندام گردید + و نیز مَشْق) بالفتح نوعی از کائیدن و لشتاب نیزه زدن و شتاب زدن و جستن یا تازیانه زدن و لشتاب خوردن و سست خوردن کانه ضد و نوشتن حروف را و موی را شانه کردن و کشیدن هر چیز را تا بیازد و دراز گردد و پاره کردن جامه را و کم دوشیدن و زه کشیدن تا نرم گردد و بهترین گیاه چریدن شتر و ماندن طعام را زیاده از آنچه خورده و سوزش جامه نو یقال مَشَقَ الثوبُ الجَدِيْدُ السَّاقَ

(س) مَشِقَ مَشَقًا) محرکه رسیدن ران بران دیگر

(اِمْتِشَاق) بتازیانه زدن

(تَمْشِيْق) کمعظم جامه رنگ کرده بگل سرخ

(مُمَاشَقَة) بهمدیگر کشیدن شتام و دشنام دادن یکدگر را و با هم بانگ فریاد کردن

(تَمَشَّقَ اللَّيْلُ) آخر گردید + و تَمَشَّقَ جِلْبَابُ اللَّيْلِ) آشکار شد سپیده صبح + و نیز تَمَشُّق) پوست برکنده شدن شاخ و برهنه گردیدن آن و پاره شدن جامه

(تَمَاشُق) با هم کشیدن گوشت را

(اِمْتِشَاق) ربودن و بریدن و همه شیر پستان دوشیدن و شمشیر برکشیدن

مشك

(مُشْكَان) کعثمان نام مردی و دهی باصطخر و دهی بفیروزآباد پارس و شهری از اعمال همدان و مُشْكَانُ الحَمَّالِ تابعی معروف بابن مُشْكَان مُقرِی + و عَطْوَانُ بن مُشْكَان تابعی و محمد بن مُشْكَان محدثان اند

(مُشْكُدَانَه) لقب عبدالله بن عامر محدث لقب به لطیب رائحته

مشل

(فَخِذٌ مَاشِلَةٌ) ران کم گوشت

(مُوْشِيْل) بالضم و کسر الشین دهی است از ان ده است غانم بن حسین فقیه ابوالغنائم موشیلی یا او منسوب است بسوی موشیلا که کتابی است ترسایان را و جدش نصرانی بود

(مِمْشَل) کمنبر نرم نرم دوشنده

(رجلٌ مَمْشُوْلٌ) مرد کم گوشت ران

(ن) مَشَلَ لَحْمُهُ مُشُوْلًا) کم گردید گوشت او + و نیز مَشْل) بالفتح کم دوشیدن

(تَمْشِيْل) شیر اندک فرود آوردن ناقه یا پراگنده ریخته شدن شیر وی بد دوشیدن و شمشیر

از نیام برکشیدن
(اِمْتِشَال) شمشیر برکشیدن

مشل ز

(مِشْلَوْز) بالکسر و شد الشین مع فتح اللام زرد آلوی شیرین مغز وذکره الازهری فی ش ل ز وحقه ان یذکر اما فی مرش و اما فی مز نظرا الی الصدر و العجز

مشن

(مَشْن) بالفتح تازیانه زدن یا نوعی از تازیانه زدن و نیز اشیدن وگائیدن و دست بر چیزی درشت مالیدن و شمشیر زدن بطوری که پوست را بُرد و دادن والفعل من نصر
(مَشْنَة) بالتاء پوست باز رفتگی از اندام بزدن یقال اَصَابَتْهُ مَشْنَةٌ وهی الجرح له سعة ولا غور له
(مَشَان) کسحاب دهی است ببصره
(مِشَان) ککتاب نوعی از خوشترین خرما مُشَان کغراب مثله وفی المثل بِعِلَّةِ الوَرَشَانِ یاکُلُ رُطَبَ المُشَانِ بالاضافة و کرک کهنه وزن زبان دراز و کوهی است
(مُوشَان) بالضم عنبی از خوشترین خرما
(تَمْشِین) همه شیر پستان دوشیدن و بکراهت شیر دادن ناقه
(اِمْتِشَان) بریدن و ربودن و شمشیر برکشیدن و همه شیر پستان دوشیدن و گرفتن و دزدیدن یقال اِمْتَشِنْ منه مَا مَشَنَ لَكَ یعنی بگیر هر چه یابی از وی

مشو

(مَشْو) بالفتح داروی مسهل مَشْو کعدو و مَشِیّ کغنی و مشاء کثناء مثله
(مَشَاء) کعصا گزر و گیاهی است شبیه آن
(اِمْشَاء) شکم راندن داروی مسهل و انتظار کردن دوا که شکم براند یقال اَمْشَا الرَّجُلُ اِذَا اَرْتَجَی دَوَاءً
(اِسْتِمْشَاء) داروی مسهل خوردن

مشی

(مِشْیَة) بالکسر رفتار و نوعی از رفتار
(مَاشِی) سخن چین نزدیک والی یا عام است مُشَاة بالضم جمع دونده و فی الحدیث ان للحاج الماشی بکل خطوة سبعمایة حسنة
(مَاشِیَة) ستور و ستور بسیار زه شتر و گوسپند مَوَاشِی جمع و مرأة
(مَاشِیَة) زن بسیار فرزند
(مَشَّاء) کشداد سخن چین
(تِمْشَاء) بکسر الفوقیة ممدودا رفتن
(ض) مَشَی مَشْیًا بالفتح رفت وخداوند مواشی بسیار گردید و یافت منه قوله تعالی نُورًا تَمْشُونَ بِهِ + و مَشَتِ الاِبِلُ وَالغَنَمُ مَشَاءً کسماء بسیار بچه شدند
(اِمْشَاء) راندن و خداوند مواشی بسیار و با مواشی بسیار زه شدن قوم
(تَمْشِیَة) رفتن و راندن لازم متعد
(مُمَاشَاة) باهم رفتن یقال مَاشَاهُ اذا مشی معه
(اِمْتِشَاء) با مواشی بسیار زه شدن
(تَمَشِّی) برفتن تپش شراب مانند آن در اندامها یقال تمشت فیه حُمَیَّا الکاس ای ذهبت و جرت
(تَمَاشِی) بهمدگر رفتن

باب المیم فصل الصاد

مصت

(ن) مَصَتَ الجَارِیَةَ مَصْتًا بالفتح گائیدن آنرا و مَصَتَ النَّاقَةَ بدست بیرون آوردن آب گشن را از زهدان آن

مصح

(مُصَاحَات) کغرابات چرمهای شتر بچگان که گیاه پر کرده دارند تا ناقه گمان برد که بچه او است
(اَمْصَح) سایه کوتاه تنگ
(ف) مَصَحَ مُصُوحًا و مَصْحًا بالفتح رفت و سپری شد + و مَصَحَ النَّدی) تراوید از اضداد است + و مَصَحَ بالشَّیءِ) ربود آن را + و مَصَحَت اَشَاعِرُ الفَرَس) استوار شد بیخ موی گرداگرد سم آن پس از افتادن با موی گشت + و نیز مَصَح و مُصُوح کهنه شدن جامه و رنگ برگردانیدن شکوفه نباة و کوتاه شدن سایه و سپری گردیدن شیر شتر و بهگردانیدن بیمار را یقال مَصَحَ اللهُ مَرَضَكَ
(س) مَصِحَ الظِّلُّ) کم و تنگ گردید سایه
(تَمْصِیح) بهگردانیدن از بیماری

م ص خ

(مَصْخ) بالفتح صورت برگردانیدن
وبدتر کردن وبرکشیدن برگ و
شاخ یز وبرکشیدن هرچیزی و
گرفتن آن والفعل من نصر
(مَصُوخَة) بالفتح گوسپند
فروهشته بن پستان
(مُصَّاخ) کرمان گیاهی است
که پوست وی مانند پیاز باشد
(اُمْصُوخَة) کاعجوبة برگ وشاخ
یزین و نصی اُمْصُوخ وأمَاصِيخ
جمع
(اِمْصَاخ) برگ وشاخ بیرون
آوردن یز
(تَمَصُّخ) چیزی گرفتن
(اِمَّصَخ الوَلَدُ) جدا شد بچه از
مادر
(اِمْتِصَاخ) برکشیدن برگ وشاخ
یز وبرکشیدن هرچیزی وگرفتن آن

م ص د

(مَصْد) بالفتح پشتهٔ بلند مَصَد
بالتحریک مثله وسختی سرما و
یحرک وسختی گرمی از اضداد
است + ونیز مَصْد) بالفتح شیر
دادن وگائیدن ومکیدن یا مکیدن
آب دهان وپستان شیر ولرزیدن
وخوار وذلیل کردن والفعل
من نصر
(مَصْدَة) بالتاء باران یقال
مَا اَصَابَتْنَا مَصْدَةٌ وسرما یقال
مَا وَجَدْنَا لِهَذَا العَامِ مَصْدَةً قال
ابن السکیت قد تُبْدَلُ الصَّادُ زَاءً
فیقال مَزْدَة
(مَصَاد) کسحاب پشتهٔ بلند و
بالای کوه اَمْصِدَة کاغلمة و
مُصْدَان کعثمان جمع وسخت تر
واستوار تر جای از کوه قال اوس بن
حجر + اذا اَبْرَزَ الرَّوعُ الكِعَابَ فَانَّهم
+ مَصَادٌ لِمَنْ يَاوِى اليهم ومعقل +
ونیز مَصَاد) کوهی است ونام
اسپ نُبَيْشَة بن حَبِيب ونام مردی
ویفصم

م ص ر

(مِصْر) بالکسر پرده وحاجز میان
دو چیز قال امیة بن ابی الصلت
+ وجاعل الشمس مصرًا لاخفاء
به + بين النَّهارِ وبَيْنَ اللَّيلِ قد فَصَلَا +
وحد میان دو زمین مُصُور جمع
یقال اشْتَرَيْتُ الدَّارَ بِمُصُورِهَا و
آوند وگل سرخ وشهرستان اَمْصَار
جمع فی الکل وشهری است معروف
سُمِّيَتْ لِتَمَصُّرِهَا اولانه بناها
المِصْرُ بن نوح اولانفصاله عن
غیره وقد تصرف وتذکر + ونیز
ذُو مِصْر) محدثی است
(مِصْرَان) کوفه وبصره
(حِمَارُ مِصْرِيّ) خر منسوب بشهر
حُمُرٌ مَصَارٍ ومَصَارِيُّ بفتحهما
جمع
(مَصِيْر) کامیر روده اَمْصِرَة
مُصْرَان کعثمان جمع مَصَارِيْن
جمع الجمع + وقال بعضهم مَصِيْر
علی مَفْعِل من صَارَ اِلَيْهِ الطَّعَامُ
وانما قالوا امْصِرَان کما قالوا فی
جمع المَسِيل مُسْلَان شبهوا مَفعلا
بفَعِيل
(مَصِيْرَة) کسفینة جائی است
(مُصْرَانُ الفَار) کعثمان نوعی
از خرمای هیچ کاره
(مُصَارَة) کثمامة جای تک
بر آوردن اسپ
(مَصُوْر) کصبور ماده بز وناقهٔ
کم شیر وناقه که شیرش بدرنگ
برآید الاصمعی هو من المَغَاخِصَة
دون الغِزَار وقال ومثلها من الضأن
الحَدُوْد مِصَار ککتاب ومَصَائِر
جمع مثل قَلُوص وقِلَاص وقَلَائِص
(مَاصِر) ناقه که شیروی کم کم
وبدرنگ برآید مَصَّار جمع + و
پرده وحاجز میان دو چیز + و
نَعْجَةٌ مَاصِر) میش کم شیر
(زن) مَصَرَ النَّاقَةَ مَصْرًا) بالفتح
بسر سه انگشت دوشید ناقه را
یا بسبابه وابهام دوشید ودوشید
آنچه در پستان بود از شیر + و
مُصِرَ الفَرَسُ) مجهولا تک
بر آورده شد اسپ
(مُمَصَّر) کمعظم رنگ کرده بگل
سرخ
تَمْصِيْر) کم کردن وکم کم دادن
دهش را یقال مصّر علیه الشیٔ
ای اعطاه قلیلا قلیلا وشهر ساختن
جای را وفراهم آوردن اهل آنرا
در وی واندک شیر گردیدن
ماده بز
(مُتَمَصِّرَة) بکسر الصاد غرهٔ
اسپ جائی باریک وجائی کنده
وابل مُتَمَصِّرَة) شتران پراگنده
(تَمَصُّر) بسر انگشتان یا بسبابه و
ابهام دوشیدن وباقی شیر را

ج ۴

دوشیدن وکم شدن وپرروی نمودن
وپراگنده شدن وشهره شدن جای
وفراهم آمدن هرچیزی
(امْتِصَاص) بسرسه انگشت یا
بسبابه وابهام دوشیدن وبرگردیدن
صورت یقال امْتَصَرَ الغزالُ ای
تَمَسَّخ

م ص ص

(مُصَّةُ المال) بالضم خالص ازمال
(مَصِیصُ الثَّرَی) خاک وریگ
نمناک
(مَصِیصَة) کسفینة کاسه بزرگ
وشهری است بشام ولایشدد
(مُصَاص) کغراب خالص از
هرچیزی ویقال هُوَ مُصَاصُ قَوْمِه
وهم مُصَاصُ الأقوام یَسْتَوِی فیه
الواحد والجمع وگیاه است یا
تُدای خشک که گیاسه است یا
گیاسه کچون بکاظمه روید
عُشوم گویند ودر دهنا مصاص
للینه یخرزبه وهو یعلم رغی + و
ذو مُصَاص) موضع است ونیز
مُصَاص) کرلسے نژاد پاکیزه
گوهر یقال انّه لَمُصَاصٌ
(ویلی علی مَاصَّانِ بن
مَاصَّان) یعنی بلا وعذاب بن
بروی باد وکذا ویلی علی مَاصَّانَة
بن مَاصَّانَة بالتاء
(مَاصَّة) بیماری است کودک
که از موبها که برسر استخوان پهلو
بسوی پشت روید حادث گردد
تاکه آن موبها را نه برکنند اکل و
شرب اورا گوارا نشود
(مَصُوص) کصبور زن که شیفتگی
کند برمرد وقت جماع وکس که
بمکد ترسے بالای قضیب را
مَصَائِص جمع + ونیز مَصُوص
طعامی که گوشت پخته را درسرکه
اندازند یا از مرغ چوزه وکبوتر
بچه وجز آن ترتیب دهند یا از
گوشت طیور باشد خاصه والعامة
تضمه
(مَصُوصَة) بالتاء زن لاغر
(رجل مَصَّان) بالفتح مرد که
شیر گوسپند مکد از ناکسی + ویا
مَصَّان) دشنام است یعنی ای مکنده
تلاق مادر خود یا ای مکنده پستان
گوسپند از ناکسی یا مَصَّانَة
مونث
(فرس مُصَمِّص) کعلبط اسپ
استوار بند اندام
مُصَامِص) کعلابط خالص از
هرچیزی + وفرس مُصَامِصٌ
اسپ استوار بند اندام وانّه
لَمُصَامِص) یعنی او صاحب حسب
پاکیزه است
(وَظِیفٌ مَمْصُوصٌ) خرد گاه
باریک دست و پای ستور
(مَمْصُوصَة) زن لاغر
(س ن) مَصَّهُ مَصًّا) بالفتح
مکید آنرا
(مُمَصْمِصَة الذُّنُوب) للفاعل
زن پاک شونده از گناه
(مَصْمَصَة) آب در طرف زبان
گردانیدن وهو مثل المَضْمَضَة الاان
هذا بطرف اللسان وذاك بالفم
کله بینهما کما بین قبصة وقبضة
تفاوت + وآوند شستن
(امْصَاص) مکانیدن
(تَمَصُّص) یکیک مکیدن
(امْتِصَاص) مکیدن

م ص ط

(ن) مَصَطَ مَا فی الرَّحِم مَصْطًا)
بالفتح بدست آب کش برون
آورد از رحم

م ص ط ر

(مُصْطَار) بالضم می ترش
مُصْطَارَة بالتاء مثله

م ص ط ک

(مَصْطَکی) بالفتح والضم مقصورًا
ویمد فی الفتح فقط وفی الضم ایضا
عن ابی حیان صمغ است که سپید
آنرا رومی مصطکی وسیاه را
مصطکی نبطی گویند درختش سیزه
تر از کندر سپیدان نافع بجهت
معده ومقعده وروده وجگر و
سرفه کهنه بنوشیدن ونافع نکهت
ولثه وتفتیق شهوت وتفتیح سدا
(دواء مُمَصْطَك) کمرحد
داروی مصطکی آمیخته

م ص ع

(رجل مَصْعٌ) بالفتح وکتف
مرد شمشیرزن یا مرد استوار اندام
توانا یا پیرزن خار یا بامخراق ودره
بازنده
(مُصَعُ العُصْفُور) کصرد بره
گنجشک
(مُصَعَة) کهمزة وبالضم اوزینه
عَوْسَج مُصَع کصرد وقفل جمع و
مرغی است سبز

(مَصُوع) کصبور مرد بیمناک
دل باخته
(مَاصِع) آب شور و اندک و تیره
و آب روشن از اضداد است و بر
گردنده و سپری شونده از هر چیزی
+ وشیئ مَاصِعُ) چیز درخشنده
(مَاصِعَة) ناقه برگشته شیر از
پستان
(ف) مَصَعَتِ الْمَرْأَةُ مَصْعًا)
بالفتح انداخت زن بچه را + و
کَذَا مَصَعَ الطَّائِرُ بِذَرْقِهِ)
یعنی بچال انداخت + ومَصَعَ
بِسَلْحِهِ عَلَى عَقِبَيْهِ) برپاشنه
رید از ترس و بیم یا از شتاب زدگی
+ ومَصَعَ فِي مُرُودِهِ) شتاب
گذشت یا دنب جنبان سخت
دوید و نیک شتافت + ومَصَعَتِ
الدَّابَّةُ بِذَنَبِهَا) جنبانید ستور
دم را و زد آن را + ومَصَعَ الْحَوْضَ
بِمَاءٍ قَلِيلٍ) بآب اندک تر کرد
حوض را و بشاشید + ومَصَعَ فِي
الْأَرْضِ) رفت در زمین +و
نیز مَصْع) درخشیدن برق
و جز آن و بشمشیر یا تازیانه زدن
و اندک زدن یعنی دو ضرب یا چهار
ضربت و رفتن اسپ و دل رفته و بی
دل شدن از بیم یا از شتاب زدگی
و بآب سرد زدن پستان ناقه را
و رفتن و بازگشتن شیر از پستان ناقه
مُصُوع مثله و رفتن و سپری شدن
سرما و هر چیزی
(اَمْصَعَ لَهُ بِحَقِّهِ إِمْصَاعًا)
اقرار کرد حق او را + ونیز إِمْصَاع)
افگندن مادر بچه را و بچال انداختن
مرغ و بار بر آوردن درخت عوسج
و خداوندشتران شیر برگشته شدن
قوم
(تَمْصِيع) درخت و چوب بریده را
ماندن با پوست تا خشک گردد
(مُمَاصَعَة) باهم کشش کردن
و پیکار و خصومت نمودن
(تَمَاصُع) باهم مرسیدن در
جنگ یقال تَمَاصَعُوا فِي الْحَرْبِ
(اِمْتِصَاع) رفتن اسپ در زمین
رفتن
(اِنْمِصَاع) رفتن در زمین و راست
کردن خرگوش را

م ص ل

(مَصْل) بالفتح ترف و آب که از
پنیر بیرون بر آید بعد از پختن
و فشردن و آن مضر معده است
(مُصَالَة) کثمامة و بفتح آب که از
پینو بر آید از فشردن بعد پختن
وهو ضار للمعدة و آب که از سوزمه
یعنی ماست بیرون تراود و آنچه
از خم و زخم بزهد
(مَاصِل) اندک از دهش و از
شیر
(مَصْلَاء) کصحراء زن باریک
رش و ست
(مِمْصَل) کمنبر پالونه یا پاتیله
رنگ ریز که در آن رنگ کند
(شَاةٌ مِمْصَال) بالکسر گوسپند
که شیرش در شیر دوشه برگردد
و جدا شود قبل از ریخته شدن بر
شیر خفته
(ن) مَصَلَ مَصْلًا) بالفتح
تراوید + ومَصَلَ لِفُلَانٍ مِنْ
حَقِّهِ) جدا گردید جهت وی از
حق وی + ونیز مَصْل) پنیر ساختن
و آن چنین باشد که شیر منجمد
را در آوند برگ خرما یا سفال و
جز آن گذارند تا آبش بچکد و
اندک روان شدن زخم و جز آن
یقال مَصَلَ الْجُرْحُ اى سَالَ منه
شيئ يسير مَصَلَتْ اِسْتُهُ إِذَا قَطَرَتْ
و تباه کردن مال را و بنا بایست
خرج کردن آن را + ونیز
مُصُول) بالضم جدا گردیدن
آب از شیر
(مُمْصِل) کمحسن زن که بچه را
مضغه افکند + وشَاةٌ مُمْصِلٌ)
گوسپند که شیرش برگردد و جدا شود
در شیر دوشه پیش از آن که بر شیر
خفته ریخته شود
(اِمْصَال) تباه کردن و
بنا بایست خرج کردن مال را و
بچه افگندن زن که هنوز مضغه باشد و
دوشیدن شبان گوسپند را و همه
شیر پستان دوشیدن
(اِسْتِمْصَال) شکم راندن دارو

جُ

م ص ى

(مُصَايَة) کثمامة شیشه خرد
(مَضْوَاء) کصحراء کون و زن که
بر ران وی گوشت نباشد و زن
لاغر سرین

باب الميم فصل الضاد

م ض ح

(مَاضِح) زشت کننده ناموس
کسی

(ف) مَضَحَ عِرْضَه مَضْحًا) بالفتح
زشت ومعیوب گردانید ناموس
ویرا + ومَضَحَ عَنْهُ) راندو باز
داشت ازان + ونیز مَضَحَ) پراگنده
شدن شتران وتراویدن توشه‌دان
ومنتشر گردیدن شعاع آفتاب
(اِمْضَاح) عیب ناک کردن آبروی
کسی را قال الفرزدق + فامْضَحْتَ
عِرْضِی فی الحیوة وشِنْتَنِی + واوقدتَ
لی نارا بکل مکان +

م ض ح ل

(اِمْضِحْلَال) نیست شدن و
رفتن

م ض خ

(ف) مَضَخَ مَضْخًا) بالفتح آلود
اندام را ببوی خوش

م ض د

(مَضْد) بالفتح ضماد بستن برسر
والفعل من نصر
(مَضَد) محرکة کینه

م ض ر

(ذَهَبَ دَمُهُ خِضْرًا مِضْرًا)
بالکسر یعنی رایگان رفت خون او
از اتباع است
(مَضِر) ککتف شیر ترش زبان
گزو سخت سپید + وذَهَبَ دَمُهُ
خَضِرًا مَضِرًا) ای هدرا + وخذه
خَضِرًا مَضِرًا یعنی بگیر آن را
تر وتازه
(مَضِرَة) کفرحة شهری است
بکوههای قیس
(مُضَرُ بْنُ نِزَار) کزفر پدر قبیلهٔ
است وهو مُضَرُ الحمراء وتقدم فی
ح م ر سمی لولعه بشرب اللبن الماضر
او لبیاض لونه وقیل انما قیل له
مُضَرُ الحمراء ولاخیه ربیعة الفرس لانه
اُعطی فی المیراث الذهب واخوه
الخیل او لان شعارهم کان فی الحرب
الرایات الحمر
(مَاضِر) شیر ترش زبان گزو شیر
نیک سپید
(مَضِیر) کامیر شیر ترش زبان گز
و سخت سپید
(مَضِیرَة) کسفینة آشی است که
از شیر ترش سازند وگاهی در آن
شیر تازه افزایند
(مُضَارَةُ اللَّبَنِ) کثمامة آنچه
روان باشد از شیر
(تَمَاضُر) کعلابط بالفوقیة نام
زنی
(ن س ك) مَضَرَ اللَّبَنُ مَضْرًا)
بالفتح و یحرک ومُضُورًا ترش و
زبان گز گردید شیر و سخت سپید
گشت مَضَرَ النَّبِیذُ کَذٰلِكَ
(تَمْضِیر) کسی را بمضریان
منسوب کردن وهلاک گردانیدن و
فی الحدیث مُضَر مَضَّرَهَا الله فی
النار ای صیّرها فیها کانَّ اصله من
مَضْرِ اللبن وهو قرصه اللسانَ و
حَذْیُهُ له
(تَمَضُّر) برمضریان خشم گرفتن
وخویشتن را بمضریان مانند
کردن یا نسبت نمودن بآنها

م ض ر ح

(مَضْرَح) کجعفر چرغ یا کرکس
سپید مَضْرَحِیّ بشد الیاء مثله
فیهما

م ض ز

(نَاقَةٌ مَضْؤُزٌ) کصبور شتر ماده
سال خورده

م ض ض

(مَضّ) بالفتح سنگی که در چاه
کهنه باشد و بدان آب را دریابند
وگاهی در چاهی دو سنگ باشد و
گرم یقال کحّله بمُلْمُول مِضّ ای
حار + وزجل مَضُّ الضَّرْب)
مرد ضرب دردناک خورده + وکُحْلُ
مَضّ) سرمهٔ چشم سوز
(مَضَّة) بالفتح شیر ترش + وامرأة
مَضَّة) زن که مصیبت ومکروه را
برداشت نتواند کرد
(مِضّ) بالکسر مثلثة الآخر مبنیة
+ ومِضٌّ منونة کلمهٔ است که
بمعنی لای نفی آید یعنی حرکت
دادن هر دو لب را چندانکه
شنیده شود آوازی که بلای نفی
ماند ودران مطمع اجابت باشد وفی
المثل انّ فی مِضٍّ لمطمعًا قال الراجز
+ سَأَلْتُهَا الوَصْلَ فقالت مِضّ +
(مَضَض) محرکة شیر ترش و
درد وسوزش مصیبت والم جراحت
(مُضَاض) کغراب بی آمیغ وناب
وآب شور که خوردن وبکار بردن
نتوانند ودرختی است + ونیز
مُضَاض بن عمرو وابو الحارث
بن مُضَاض جرهمی اند
(مِضْمَاض) بالکسر مرد سبک
تیز رو وسوزش وگردانیدگی آب
در دهان ویفتح
(ن) مَضَّهُ الشَّیءُ مَضًّا) بالفتح و

مَضِيضاً کامیر اندوه مند گردانید
او را ایجیز + ومَضَّ الخلُّ فَاهُ)
سوخت سرکه دهن او را + ونیز
مَضّ) مکیدن ویا سخت مکیدن
وسوزانیدن جراحت
(ن س) مَضَّ الکحلُ العَینَ
مَضًّا) بالفتح سوخت سرمه چشم را
ونجاید مَضَّتِ العَنز مَضِيضاً)
کاپر آب خورده بر دو لب را افشارد
+ ومَضَّهُ الجُرحُ) دردناک کرد
او را جراحت
(س) مَضِضَ مَضَضاً) محرکة
ومَضِيضاً ومَضَاضَةً) ککرامة
رنجیده وسوخت از مصیبت
(مَضمَضَة) آب در دهان
جنبانیدن وشستن دهان را آب
مِضمَاض بالکسر مثله وشستن
اوند وجز آن را ویقال ما مَضمَضتُ
عینی بنوم ای ما نمت
(کحل مُمِضٌّ) کمقر بالضم
سرمه چشم سوز
(امضاض) سوختن دل را اندوه
چیزی واندوه مند کردن وسوختن
سرمه چشم را در بجور کردن وسوزانیدن
جراحت وخراشیدن و

سوختن پوست را یقال اَمَضَّهُ جِلدَهُ
فَدَلَکَهُ
(تَمضِیض) آب سخت شور
نوشیدن
(تَمَاضٌّ) باهم ستیهیدن
(تَمَضمُض) آب در دهان
جنبانیدن جهت وضو یقال
تَمَضمَضَ للوضوء ودر آمدن آب
در دهان بوقت وضو وخواب در
چشم وبانگ کردن سگ در پی
کسے صلته بفی

م ض غ

(مُضغَة) بالضم پاره از گوشت
وجز آن یقال قَلبُ الانسَانِ مُضغَةٌ
من جَسَدِهِ مُضَغ کصرد جمع
(مَضِيغة) کسفینه هر گوشت پاره
که بر استخوان باشد وگوشت پاره
زیر گوشت بازوی اسب وپی کرانه
گوشه کلان یا پی خائیده که کلان
سازواره وتندی زیر بنا گوش و
پی اندام مَضِيغ کامیر ومَضَائِغ
جمع
(مَضَاغ) بالفتح آنچه خایند آن را
چون علک ومانند آن یقال مَاعِندَهُ
مَضَاغ وخائیدن یقال هذه کِسرَةٌ

لَيِّنَةُ المَضَاغ یعنی نرم بخائیدن
(مُضَاغَة) کثمامة خائیده وقیل
مَا یبقی فی الفم مما یُمضَغ
(مَاضِغَان) بن بر دو زنخ متصل
بن اضراس یا دو رگ است در
دو زنخ
(مَاضِغَة) احمق
(مُضَّغُ الامُور) کسکر کارهای خرد
وحقیر
(مُضَاغَة) کژنارة گول
(ف ن) مَضَغَهُ مَضغاً) بالفتح
خائید آن را
(اَمضَغَ النَّخلُ) خوش مزه
گردید خرمای آن چنانکه خائیده
شود + وامضَغَ اللحمُ) خوش
مزه گردید گوشت وخورده شد
(مَاضَغَهُ فی القِتَال) کوشش
نمود با او در کارزار

م ض ی

(مَاضِی) گذارنده وقاطع هر چه
باشد وشیر بیشه وشمشیر ومرد
رسا در امور
(ابُو المَضَاء) کسماء اسپ و
مَضَاء قاشیی) تابع است
(مُضَوَاء) کغلواء پیش آمدن

وتقدم کردن بر چیزی قال الشاعر
+ع + فاذا خُنِسَن مَضَی عَلَی
مُضَوَائِهِ +
(امر مَمضُوٌّ علیه) کمدعو امرے
که در آیند در آن
(ن ض) مَضَی مُضِيّاً ومُضُوّاً
بالضم وشد الیاء والواو گذشت
ورفت + ومَضَی فی الاَمرِ
مَضَاءً) کسماء ومُضُوّاً بشد
الواو در گذشت در آن + ومَضَی
سَبِيلَهُ) بمرد وبرنیت خود رفت
+ ومَضَی السَّیفُ مَضَاءً)
بالضم برید + ومَضَیتُ عَلَی
بَیعِی) جائز داشتم بیع را ویقال
مَضَیتُ عَلَی الاَمرِ مُضِیّاً ومُضُوّاً عَلَی
الاَمرِ مُضُوّاً بالضم والفتح مثل
وَقُود وصَعُود
(امضَاء) روان کردن ودر گذرانیدن
وجائز داشتن یقال اَمضَیتُ عَلَی
بَیعِی
(تَمَضِّی) در گذشتن

باب المیم فصل الطاء

م ط ء

(ف) مَطَأَ الجَارِیَةَ مَطأً) بالفتح
گائیدن آن را

م طح

(ف) مَطَحَهُ مَطْحًا) بالفتح
بدست زد اورا + ومَطَحَ المَرْأَةَ)
گائید آن را
(اِمْتَطَحَ الْوَادِي) بلند وبسیار
گردید آب آن

م طخ

(مَطْخ) بالفتح آب لای ناک تک
چاه که خوردن نتوانند
(مِطْخ مِطْخ) بکسرتین وسکون
الآخر کلمهٔ که بدان تکذیب قول
کاذب را وانمایند فیقال مِطْخ
مِطْخ ای قولك باطلٌ
(مَالِطْخ) اسپ نرم تک سست دو
(مَطَّاخ) کلتان کول وبزرگ منش
متکبر خود پرست
(ف) مَطَخَهُ بِیَدِه مَطْخًا) بالفتح
بدست زد اورا + ونیز مَطْخ)
بسیار خوردن وانگبین لیسیدن و
بدلو آب چاه برکشیدن ومعیوب
وآلوده وزشت کردن ابروی کسی را

م طر

(مَطْرَة) بالفتح خوی وعادت
(مُطْر) بالضم خوی وعادت و
خوشهٔ ارزن

(مَطَر) محرکةً باران اَمْطار
جمع + ومَطَر لَیْثی ومَطَرُ بْنُ
هِلَال ومَطَرُ بْن عَکَامِس
سُلَمی صحابیان اند + ومَطَرُ
الْغِفَارِی ومَطَرُ بْنُ اَبِی سَالِم و
مَطَرُ بْنُ عَوْن ومَطَر بْن طَهْمَان
ومَطَرُ بْنُ مَیْمُون محدثان و
مَطَرُ بْن عبد الرحمن اعنق
از ابو العالیه روایت میکند + و
مطر بن ناجیة له ذکر فی الرکوع
من کتاب الصلوة
(مَطَرَة) محرکةً خنک ومیانه
حوض
(مَطَرِیَّة) محرکةً منسوبا دهی است
بظاهر قاهرة
(یَوْمُ مَطِرٌ) ککتف روز باباران
(مَطِرَةٌ) کفرحة خوی وَامْرَأَةٌ
مَطِرَةٌ) زن لازم گیرنده مسواک و
غسل وپاکی را
(مَکَانٌ مَطِیْرٌ) کامیر جای باران
رسیده
(مَصِیْرَة) کسفینة دهی است
بنواحی سُرَّ من رأی اوالصواب
المطریة محرکة منسوبا لانه بناها
مَطَرُ بْن فزارة الشیبانی فی الخارجیّ

(مُطَیْر) کزبیر تابعی است
(بِئْرٌ مَطَائِل) کسحاب چاه فراخ
دهانه
(مَطَارَة) کسحابه دهی است ببصره
+ وبِئْرٌ مُطَارَةٌ) چاه فراخ دهانه + و
ذُو الْمَطَارَة) کوهی است
(مُطَار) کغراب وقطام رودباری
است نزدیک طائف یا آن بضم
است فقط وکقطام موضعی دیگر
مر بنی تمیم را یا میان بنی تمیم وبنی
یشکر
(مُطَارَة) کثمامة ناقهٔ نابغه
(یَوْمٌ مَاطِرٌ) روز باباران
(مَاطِرُوْن) دهی است بشام
(مَطْرَانُ النَّصَارٰی) کسکران و
بکسر بزرگ ومهتر ترسایان لیس
بعربی محض
(مَطَّار) کشداد شتاب ونیک دونده
(مُطَیْرِی) کسمیهی دعائی است
مرکودکان را چون باران خواهند
(مِطْرِیْر) کزنبیل زن زبان دراز
(مِمْطَر) کمنبر بارانی مِمْطَرَة
مثله
(مَکَانٌ مَمْطُوْرٌ) جای باران
رسیده ورجل مَمْطُوْرٌ) مرد بسیار

مسواک کننده ومَمْطُوْر) ابو سلام
اعرج جلبشی دمشقی تابعی است
(اَرْضٌ مَمْطُوْرَة) زمین باران
رسیده منه قولهم بلد فی مَمْطُوْرَة
بر فی مطمورة
(ن) مَطَرَ مَطَرًا) بالفتح بارید و
مَطَرَتْهُمُ السَّمَاءُ مَطْرًا) ویحرک
بارانید برایشان لازم متعد + و
مَطَرَ الرَّجُلُ فِی الْاَرْضِ
مُطُوْرًا ومَطْرًا) بشد در زمین و
رفت + ومَطَرَ الْفَرَسُ مَطْرًا و
مُطُوْرًا) بشتافت وتیز رفت + ومَطَرَ
الْقِرْبَةَ) پر کرد مشک را + ومَطَرَنِی
بِخَیْرٍ) نیکی رسانید مرا ویقال مَا
مُطِرَ مِنْهُ خَیْرًا وبِخَیْرٍ) مجهولا
یعنی از وی خیری نرسید + ومَطَرَتِ
الطَّیْرُ) شتابی کرد وقت فرود
آمدن ویقال مَا اَدْرِی مَن
مَطَرَ بِه) یعنی ندانم که برد اورا و
کذا ذَهَبَ الْبَعِیْرُ فَمَا اَدْرِی مَن
مَطَرَ بِه
(یَوْمٌ مُمْطِرٌ) کمحسن روز
باباران
(اِمْطَار) بارانیدن یقال اَمْطَرَهُمُ
اللّٰه لایقال الّا فی العَذَاب وعرق

آوردن پیشانی کسی وسرفرو د
افگندن وچیزی نگفتن وخاموش
شدن وباران رسیده یافتن جای را او
باریدن لغیّة
(مُتَمطِّر) بکسر الرائ نام مردی و
اسپی
(جاءَتِ الخیل مُتَمطِّرَةً) ای
یسبق بعضهم بعضًا قال حسان+
تظل جیادُنا متمطّرات+ تلطمهن
بالخمر النساء
(تَمَطُّر) درزمین بشدن وشتابی
کردن مرغ وقت فرود آمدن و
بر هم دیگر پیشی گیران آمدن
اسپان وپیش آمدن باران را وبشدن
دران یاد و سردی آن
(مُتَمَاطِر) للفاعل ابرکه ساعتی
بارد وساعتی باز ایستد
(مُسْتَمْطِر) بکسر الطاء مرد
نیازمند باران وباران رسیده و
خاموش وطالب نیکوئی وخیر
(مُسْتَمْطَر) بفتح الطاء جای پیدا
ونمایان
(اِسْتِمْطَار) باران خواستن

م ط ز

(مَطْز) بالفتح گائیدن والفعل من
نصر

م ط س

(ض) مَطَسَ الْعَذِرَةَ مَطْسًا)
بالفتح بیکبار انداخت پلیدی را+ و
مَطَسَ وَجْهَهُ) لطپانچه زد
برروی او

م ط ط

(مَطِيْطَة) کسفینة آب سطبر
پس مانده در تک حوض
(مُطَيْطَة) کجهینة موضعیست
(مَطَاط) کسحاب شیر سطبر وتنک
ونرش
(صَلَاءٌ مُطَاطٌ) ککتاب بالضم
پشت دراز
(مُطَيْطَاء) کحمیراء خرامیدن و
دست اندازان رفتن ویقصر
مَطِيْطَاء) بالفتح وکسر الطاء مثله
وفی الحدیث اذا مَشَتْ اُمَّتِی
الْمُطَيْطَاءَ وخدمتهم فارس والروم
کَانَ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ
(صَلَاءٌ مُطَائِط) بالضم پشت دراز
(ن) مَطَّهُ مَطًّا) بالفتح کشید آنرا
ودراز کرد+ ونیز مَطَّ) کشیدن دلو
وبرچیدن ابرو ورخسار از تکبر و
جز آن

(مَطْمَطَة) سستی کردن درخط یا
درسخن
(تَمَطْيُل) دشنام دادن
(تَمَطُّط) درازو کشیده شدن و
برکشیده گردیدن ابرو ورخسار و
سخن رنگارنگ آوردن یقال
تَمَطَّطَ فِي الْكَلَامِ اِذَا لَوَّنَ فِيْهِ و
دفزک شدن آب
(تَمَطْمُط) دفزک گردیدن یقال
تَمَطْمَطَ الْمَاءُ اَی خَثُر

م ط ع

(مَاطِع) به پیش دهان وبدندان
پیشین خورنده
(ف) مَطَعَ فِي الْاَرْضِ مَطْعًا)
بالفتح ومُطُوعًا رفت وکم شد+ و
مَطَعَ الشَّیْءَ) خورد آن را به پیش
دهان وبدندان پیشین
(نَاقَةٌ مُمَطَّعَةُ الضَّرْعِ) شتر ماده
که پستانش از شیر پر وروان باشد

م ط ق

(مَطْقَة) بالفتح شیرینی
(مَطَق) محرکة علتی است خرما
بن را
(تَمَطُّق) چشیدن اندک اندک
وبکام وزبان آواز برآوردن

م ط ل

(مَطْل) بالفتح دیر داشتن وام
ودین را ودرنگ کردن ودراز
کشیدن آهن ورسن را وگداختن
آهن وخود ساختن ازلون والفعل
من نصر
(مَطْلَة) بالفتح وبحرک باقی مانده
آب درتک حوض
(مُطْلَة) بالضم آب اندک که از
خیک ریزد
(مَطُوْل) کصبور دیر دارنده وام
ودین را ودیری کننده در وعده
ادای
(مِطَالَة) ککتابة آهنگری وخود
سازی
(مَاطِل) کصاحب نام کشنی
ابل مَاطِلِیّة منسوب بوی
(مَطَّال) کشداد بمعنی مطول
است وخود آهن ساز
(مَمْطُوْل) دراز کشیده
(مُمَاطَلَة ومِطَال بالکسر
درنگ ومطل کردن در ادای وام
وحق کسی
(اِمْتِطَال) دیر داشتن وام را ودر
تاخیر انداختن ودرهم پیچیدن

گیاه

م ط و

(مَطْو) بالفتح وبکسر شاخ خرد که
دو پاره کرده کشت پراگنده وسر
شاخ خرما پراگنده را بند ندو
خوشه خرما مِطَاء کتاب وامْطاء
ومَطِيّ کغنی جمع
(مَطْوَة) بالفتح ساعت
(مِطْو) بالکسر مانند ونظیر ویار
وهمنشین یقال نَادَیْتُ مِطْوِي
ای صاحبی ومِطْوَایَ ای صاحبَیَّ
وخوشه ارزن وخوشه خرما مِطَاء
کتاب جمع
(مَطَا) کعصا یا رگه اسم است
تمطی را وپشت اَمْطَاء جمع و
پاره از شاخ که بدان کشت یا شاخ
پراگنده را با هم بندند
(مَطِيَّة) کغنیة بارگیر مذکر و
مونث مطایا بالفتح ومَطِيّ کغنی
وامْطَاء جمع ونیز مَطِيّ
واحد وجمع
(مُطَوَاء) کغلواء یارگی ودراز
شدگی اسم است تمطی را
(اُمْطِي) کترکی راست ودراز
قامت وصمغی است که بخورند

آن را
(ن) مَطَا بِالْقَوْمِ مطوا) بالفتح
ویر سیر کرد با ایشان ونیز مَطْوَ)
کشیدن ومنه حدیث ابی بکر
حین اتی علی بلال وقد مُطِيَ فی
الشمس ای مُدّ علی الرمضاء
فاشتراه بسبع اواقی واعتقه ونیز
کوشیدن در سیر وشتاب رفتن و
خرمای تر از خوشه خوردن وهمراه
دوست شدن وچشم کشادن و
گائیدن وخرامیدن ویازیدن
مَطَاء کسماء مثله
(امْطَاء) بارگی گرفتن ستور
را
(تَمَطِّي) دراز شدن روز وجز آن
ویازیدن وخرامیدن وقیل هو
ماخوذ من المطیطة وهو الماء الخاثر
فی اسفل الحوض لانه یتمطط
ای یتمدد
(امْتِطَاء) بارگی ساختن ستور
را

باب المیم فصل الظاء

م ظ ظ

(مَظّ) بالفتح درخت انار یا انار دشتی و
کوهی که اکثر در کوه سرات روید
بار ندارد ودر شکوفه آن انگبین
باشد که بمکند آن را ودم الاخوین
که خون غزال وعصارهٔ بیخهای
ارطی است
(مَظَّة) بالفتح نام مردی
(مَظَاظَة) بالفتح درشتی وزشتی
خوی
(ن) مَظَظْتُهُ مَظًّا) بالفتح
نکوهیدم آن را ومَظّ العُودَ) باز
کرد پوست وی را
(مَظْمَظَة) جنبیدن وناویدان
چیز آونگان
(اَمْظَظْتُ العُودَ الرَّطْبَ) پوست
باز کردم از آن تا خشک گردد
(مُمَاظَّة ومِظَاظ) بالکسر بدی
ومنازعت کردن با یکدیگر ولازم
گرفتن دشمن را قیل ومنه المَظّ لتضام
حبه
(تَمَاظّ) بهم بدی وپیکار نمودن
وگزیدن یکدیگر را

م ظ ع

(مَظْعَة) بالفتح باقی مانده سخن
(ف) مَظَعَ الوَتَرَ وغیره مَظْعًا)
بالفتح نرم وتابان گردانید آن را
(تَمْظِیع) نرم وتابان ساختن
زه کمان وجز آن را وبا پوست ماندن
چوب تر را تا خشک گردد وروغن
خورانیدن پوست را وچرب تر
کردن اشکنه را
(تَمَظُّع) لیسیدن یقال تَمَظَّعَ مَا
عِنْدَنَا ای تلحسه کُلَّه ودر پی
از جای بجای رفتن ودرنگ کردن
از وقت چرانیدن یقال تمظع فی
الرَّعْيِ اِذَا تَاَخَّرَ عَنِ الوَقْتِ

م ظ ه

(ف) مَظَهَ فِي الاَرْضِ مَظْهًا)
در زمین رفت
(مُمَظَّه) کمعظم ستوده

باب المیم فصل العین

م ع ت

(ف) مَعَتَهُ مَعْتًا) بالفتح مالید
آن را

م ع ج

(مَعْجَة) بالفتح آغاز جیزی و
خوبی آن
(حمار مَاعِج) خر شتاب رو
(فرس مَعُوج) کصبور اسپ
تیز رو
(ف) مَعَجَ المُلْمُولَ فِي المُكْحُلَة
مَعْجًا) بالفتح میل را در سرمه دان

جنبانید ویقال قدمَعَ یمعج بسهولت
وآسانی گذشت + ونیز مَعج)
بشتاب رفتن وجماع کردن وبسر
زدن بچه پستان مادررا ودهن
درگرداگرد آن کشادن تاقادرشود
بشیرمکیدن وکارزار کردن و
شمشیرزدن وجنبان شدن
(تَمَعُّج) پیچیدن ودوتاشدن و
بشتاب رفتن یقال تمعّج السّیلُ اذا
اسرع فی جَرْیِه وتمعجت الحیّةُ
ای تقلبت فی سیرها

م ع د

(مَعد) بالفتح سطبر وآگنده وتره
نازک وشیرخوش ومیوهٔ تروتازه و
شتر تیزرو — ومَعْدُبن مالك)
طائی است ومَعْدُبن الحارث)
جُشَمی ورُطَبٌ ثَعْدٌ مَعْدٌ) از
اتباع است یعنی تروتازه + ونیز
مَعْد) آگندگی وسطبری ماله
ثعدٌ ولامَعْدٌ یعنی نه کم ونه
بیش
(رُطَبةٌ مَعْدَةٌ) بالتاء خرمای
تازه
(مَعِدة) کفرحة وبالکسر آنچه درآن
طعام باشد پیش ازآن که بروده

رود وآن مرانسان را بمنزله کرش
است مرستور را مَعِل کتف و
عَنَب جمع
(مَعْدان) نام مردی + ودجلٌ
مَعْدان) مرد فراخ معده
(مَعَدّ) بالتحریک وتشدید الدال پهلو
وشکم وگوشت زیرشانه وپاشنه گاه
سوار ازاسپ ورگی است درفرود
سرکتف تاموخر پشت اسپ و
هما مَعَدّان ومعدبن عدنان
پدرقبیله است ویونث مَعَدّی
منسوب بوی ومنه المثل تسمع
بالمُعَیْدی خیرٌمن ان تراه وقدذکر
فی ع د د
(ذئبٌ مِمْعَدٌ) کمنبر گرگ بسیار
دونده که می کشد ومی برد ورا
(ف) مَعَدَه مَعْدًا) بالفتح ربود
آن را وبشتاب کشید وبرمعدهٔ او
زد ورسید معدهٔ او را + ومَعَدَ فی
الارض) رفت درزمین ومَعَدَ
اللّحمَ) بدندان پیش گزید آنرا + و
معدَ الشیءُ) تباه شد آن چیز +
ومَعَدَ بالشیءِ مَعْدًا ومُعُودًا)
برد آن را + ومُعِدَ فلانٌ) مجهولا
تباه شد معدهٔ او وبس گوارد نکرد

طعام را
(رُطَبةٌ مُتَمَعِّدَةٌ) بکسر العین
خرمای تازه
(دارٌ مُتَمَعِّدَةٌ) خانه دور
(تَمَعْدُد) روش معدیان گزیدن
وبآنها مانستن درشدت عیش یقال
تَمَعْدَدَ الرجلُ اذا صبر علی عیش
معد ومنه حدیث عمر رضی الله
عنه اخشوشنوا وتمعددوا ای
دعوا التنعم وکونوا کمعد فی شدّة
العیش ودورشدن وبه شدن بیمار
وفربه شدن گرفتن لاغر
(اِمْتِعاد) ربودن وبشتاب کشیدن

م ع ر

(مُعْرَة) بالضم رنگ که بسرخی
زند یقال بِهِ مُعْرَةٌ
(مَعِر) ککتف ناخن افتاده بچیزی
که رسید آن را وکم موی و
کم پروشتر پشم ریخته وبخیل کم
خیر وخُلُقٌ مَعِرٌ (ذَعِرٌ) خلق تنگ
وزشت
(ارضٌ مَعِرَةٌ) زمین کم گیاه
(مَعَارَة) کسحابة برگردیدگی و
زشت خوئی یقال فیه مَعَارَةٌ
(اَمْعَر) مرد کم موی وموی افتاده

وشترموی وپشم ریخته ونوسینه و
مانند آن تمام ریخته وجای کم نبات
(مَعْراء) کصحراء پیشانی موی
ریخته
(مَمْعُور) آزرنگ ناک وترش روی
ازخشم
(س) مَعِرَ الظُّفْرُ مَعَرًا) محرکة
بیرون افتاد ناخن ازچیزی که
رسید آنرا + ونیز مَعِر) گردیدن
موی وپر ومانند آن وافتادن همه
موی پیشانی وجزآن
(اِمْعار) درویش ونیازمند شدن
وسپری گردیدن توشه وکم گردیدن
موی وپر ومانند آن وبی گیاه یا
کم گیاه گشتن زمین وبرکشیدن از
کسی مال ویرا وهمه گیاه چراگاه
چریدن ستور
(تَمَعُّر) سپری گردیدن توشه و
متغیر ساختن روی را ازخشم
(تَمَعُّر) برگردیدن رنگ روی از
خشم وافتادن موی

م ع ز

(مَعز) بالفتح بزخلاف ضأن
مَعَز بالتحریك ومَعِیز کامیر ومِعْزی
ککتاب مثله هواسم لذوات الشعر

ج ۴

ذکورها واناثها فالذکر منها یسمی
تیسا والانثی عنزا والضأن اسم
لذوات الاصواف ذکورها واناثها
الذکر منها یسمی کبشا والانثی
نعجة واما الغنم فاسم جنس یعم
الضأن والمعز جمیعا + ونیز
(مَعْز) محرکة درشتی وسختی وزمین
درشت
(مِعْزی) بالکسر مقصور او یمد
برخلاف ضأن سیبویه معزًی منون
مصروف والفه للالحاق لا للتانیث
لان الملحقة تجری مجری ما هو
من نفس الکلمة وقال الفراء
المعزی مؤنثة وبعضهم ذکّرها و
ابو عبید ان المعزی کلّهم ینوّنونها
فی النکرة
(مِعْزِیّ) بالکسر وشد الیاء بخیل
که گرد کند ونخورد وندهد
(مَاعِز) یک بز واحد مَعْز است
کصاحب وصحب مذکر ومؤنث
دروی یکسان مَاعِزَة مؤنث مَوَاعِز
جمع + ومرد درشت بی استوار
خلقت وپوست بز ومرد تیز خاطر
چالاک مانع ماورای خود را + و
نیز مَاعِز دهی است بسواد عراق

و پدر بطنی + ومَاعِز بن مالك
مرجوم + ومَاعِز بن مُجَالِد و
مَاعِز بن مَاعِز ومَاعِز دیگر
تیمی غیر منسوب صحابیان اند
(عَبْد الله بن مُعَیْز) کزبیر
تابعی است
(مَکَانٌ أَمْعَزُ) جای درشت
سخت سنگناک اَرْضٌ مَعْزَاءُ
مؤنث مُعْز بالضم جمع
(مَا أَمْعَزَهُ مِنْ رَجُلٍ) چه سخت
تراست او
(مَعَّاز) کشداد دارنده بز وصاحب
آن
(اُمْعُوز) کعصفور بالهمزة بز و
گله آهو یا گله آن از سی تا چهل
یا گلهٔ بز کوهی اَمَاعِز واَمَاعِیْز
جمع
(ف) مَعَزْتُ الْمِعْزَی وضَأَنْت
الضَّأنَ) جدا کردم بز را از گوسپند
(س) مَعِزَ مَعْزًا) محرکة سخت
گردید + ومَعِزَ فُلَانٌ) بسیار بز
گردید
(اِمْعَاز) بسیار بز شدن مرد
(رَجُلٌ مُمَعَّز) کمعظم مرد سخت
پوست

(تَمَعُّز) درترنجیدن وآژنگ
ناک شدن روی وسخت دویدن
شتر
(اِسْتِمْعَاز) کوشیدن درکار

م ع س

(مَعْس) بالفتح شیر یقال ما فی
الناقة مَعْس
(رَجُلٌ مَعَّاس) کشداد مرد
پیش آینده در حرب
(ف) مَعَسَه مَعْسًا) بالفتح سخت
مالید آن را + ومَعَسَ جَارِیَتَه
گایید آنرا وهو کنایة + ونیز مَعْس)
خوار کردن ونیزه زدن
(اِمْتِعَاس) سرین برزمین
بسودن چنانکه پوست مالند

م ع ش

(ف) مَعَشَ مَعْشًا) بالفتح نرم
نرم مالید

م ع ص

(مَعَص) بالتحریک شتر برگزیده
وگرامی وبرگشتگی وپیچیدگی پی
پای گویا پی کوتاه می گردد وپا کج
شود پس بدست درست کنند آن را
ارخاص بالرجل یا درد پی از بسیار
رفتار وشکستگی است در طرف

جسم از بسیاری اسپ تاختن یا
لگد زدن یا جز آن وبرگشتن وپیچیده
شدن بند اندام ودست یا پای
چون بدرد آید وچیهان رفتن
وخرامیدن یقال مَعَصَ فی مِشْیَتِه
وبرگردیدن انگشت والفعل من
سمع
(بنو مُعَیْص) کامیر بطنی است
از قریش
(بنو مَاعِص) بطنی است خرد
(تَمَعُّص) دردآگین گردانیدن
شکم را

م ع ض

(مَعْض) گکتف خشمناک از
کار وآن که کار بروی دشوار آید
(مَعَّاضَة) گکتانة ناقهٔ که ذنب
بردارد هنگام زائیدن
(س) مَعِضَ مِنَ الْاَمْرِ مَعْضًا)
بالفتح والتحریک خشمناک گردید
ودشوار شد کار بروی مَاعِض
نعت است ازان
(اِمْعَاض) خشمناک کردن و
دشوار نمودن کار برکسی وسوختن
(تَمْعِیض) خشمناک گردانیدن
ودشوار ساختن کار برکسی

(اِمْتِعَاض) خشمناک شدن
ودشوار آمدن کار بر کسی

م ع ط

(اَبُو مُعْطَة) بالضم گرگ
(مَعِط) گکتف گرگ موی ریخته
(اَمْعَاط) بالفتح موضعی
(مُعَيْط) کزبیر نام مردی وموضعی
یاآن مَعِيْط کامیر است پدر حی
+ وابو مُعَيْط) لقب اَبَان پدر
عُقْبَة
(اَمْعَط) گرگ موی ریخته ومرد بی
موی + والرمّل اَمْعَط) ریگ پهن و
ریگ بی گیاه مَعْطَاء مؤنث
یقال رمل امعط وارض معطاء مُعْط
بالضم جمع + ونیز مَعْطَاء) عورت
واندوه وغم
(ف) مَعَطَت الْمَرْأَةُ بِوَلَدِهَا
مَعْطًا) بالفتح بچه انداخت زن
+ ومَعَطَهَا) تیزداد + ومَعَطَ بِحَقِّهِ
دیر داشت حق ویرا + ونیز
مَعْط) درازکشیدن وشمشیر
برکشیدن ازنیام وگائیدن وبرکندن
موی وبی موی شدن اندام
(س) مَعِطَ الذِّئْبُ مَعَطًا)
بحرکة پلید گردید وبسیار دها و

جست شد یا کم وریخته شد موی
وی
(تَمَعُّط) برافتادن موی از بیماری
ویقال تَمَعَّطَتْ اَوْبَارُهُ اَی تَطَايَرَتْ
(اِمْتِعَاط) برکشیدن شمشیر و
برافتادن موی از بیماری وبلند
برآمدن روز وپی در پی افتادن
پشم
(مُمَّعِط) بتشدید میم نیک دراز
(اِنْمِعَاط) پی در پی افتادن موی
امعاط بتشدید المیم مثله + ونیز اِمَّعَاط)
ریختن ریشه رسن وسوده ونرم
شدن آن وبرافتادن موی از بیماری

م ع ع

(مَعّ) بالفتح گداخته شدن + و
مَعَ) بفتحتین مخففة وهو اسم لانه
ینون ویدخل الجار علیه ویسکن
تقول جاؤا معًا وحرف خفض او
کلمة تضم الشیء الی الشیء واصلها مَعًا
اوهی للمصاحبة وقد یکون بمعنی
عند وتقول کنا مَعًا ای جمیعًا
(مَعْمَع) کجعفر زن ساخته
روزگار با مال که از مال چیزی
کسی راندهد وزن تیز خاطر
روشن رای گویا پرکاله آتش است

وهُوَ ذُوْ مَعْمَعٍ) او صابر وشکیبا
است برکارها ومروسند بران
(مَعْمَعِيّ) منسوبا مرد که
هرکه غالب باشد یار او شود + و
درهم مَعْمَعِيّ) درم که بر آن
لفظ مَعْ مَعْ نوشته باشند
(مَعْمَعَة) کدحرجة آواز نیستان و
جز آن که سوختن گیرد وآواز
دلیران در معرکه ونیز مَعْمَعَة)
درگرما شدن وسیر کردن در آن و
شتاب کار کردن ومع بسیار گفتن در
سخن وکارزار کردن ورندیدن و
برکندن باران زمین را
(مَعْمَعَان) بالفتح سخت گرماو
سخت گرم یقال یوم مَعْمَعَان
مَعْمَعَانِيّ منسوبا مثله
(مَعَامِع) بالفتح جنگها وکارهای
سترگ وبزرگ ومیل بعض
مردم بر بعض وستم یکدیگر و
گروه گروه شدگی قوم بجهت
عصبیة

م ع ق

(مَعْق) بالفتح مع وکرانه دشت
دور ودراز مقلوب عمق یقال من
بعد مَعْق مَعْقًا ای من بعد بعد بعدًا

وقد یحرك مثل نهر ونهر اَمْعَاق
کاعماق جمع اَمَاعِق واَمَاعِيق
جمع الجمع + ونیز مَعْق) شراب
سخت تیز وزمین بی گیاه ودوری
ویضم وتباهی معده وبدخوئی و
بردن سیل همه را والفعل من
نصر
(نَهْرٌ مَعِيْقٌ) کامیر جوی دور تک
وبئرٌ مَعِيْقَةٌ مؤنث
(مَعَاقَة) دور تک شدن جوی
والفعل من کرم
(تَمَعُّق) کتتصر کوهی است
(مَمْعُوق) مرد تباه معده
(اِمْعَاق) دور تک گردانیدن چاه
را ومغاک کردن
(تَمَعُّق) دور تک گردیدن و
بدخوی شدن

م ع ك

(مَعِك) ککتف دیر دارنده حق
ووام کسی را ومرد سخت خصومت
وگول
(ابل مَعْكَى) کسکری شتران
بسیار
(مُعْكُوكَةُ الْمَالِ) بالضم افزونی
وبسیاری شتران

(مَعْكُوكَاء) بالفتح ممدوداً و
بضم گرد و غبار و بانگ و غوغاء و
بدی یقال وقعوا فی مَعْكُوكَاء
(مِمْعَك) کمنبر دیر دارنده وام را
(ف) مَعَكَهُ فِي التُّرَابِ مَعْكاً)
بالفتح در خاک مالید آن را + و
مَعَكَ بِالقِتَالِ والخُصُومَةِ)
نشان کردن را در آن + ومَعَكَ
دَيْنَهُ) دیر داشت دین وی را
(ل) مَعُكَ مَعَاكَةً) گول
گردید
(تَمْعِيك) در خاک غلطانیدن
(مُمَاعَكَة) دیر دارنده وام را
(تَمَعُّك) در خاک غلطیدن

ج

م ع ل

(مَعِل) ککتف شتاب در کار
(مَعَالَة) کسحابة بدی یقال هو
صاحب مَعَالَةٍ ای شر
(لَبَنٌ مَعْوُلَةٌ) بالفتح جائے است
(حِمَارٌ مَمْعُول) خر خصی
کرده
(ف) مَعَلَهُ عَنْ حَاجَتِهِ مَعْلاً)
بالفتح شتابانید او را از حاجت
او و برکند از آن + ومَعَلَ بِهِ)
در پوستین وی افتاد و نیز مَعْل)
خصی کردن خر را و ربودن چیزی و
شتاب کردن در کار و بریدن ویقال
لا تمعلوا رکابکم یعنی مبرید
بعض آن را ببعض و تباه کردن
و بشتاب رفتن و شکافتن چوب و
شتاب برکشیدن و برآوردن
بچه از کس ناقه
(امعال) شتابانیدن یقال اَمْعَلَنِي
عَنِ الحَاجَةِ ای اَعْجَلَنِي
(اِمْتِعَال) بشتاب ربودن ویقال
اِمْتَعَلَ فُلَانٌ اِذَا دَارَكَ الطِّعَانَ
فِي اخْتِلَاسٍ

م ع ل ط

(مَعَلَّط) کعملس مرد استوار اندام
توانا بر سفر مقلوب عَمَلَّط و مرد پلید
طبع زیرک تیز فهم

م ع ن

(مَعْن) بالفتح دراز و کوتاه و اندک
و بسیار و سهل و آسان قال الشاعر
+ فان هلاك مالك غير معن ای
لیس بهیّن و هر چیز که بدان سودی
باشد و چرم و آب + ومَعْنُ ابْنُ
زَائِدَةَ بنِ عَبْدِ اللهِ) جوان مردے
بود در عرب منه قولهم حدث
عَنْ مَعْنٍ وَلَا حَرَجَ
(مَعْنَة) بالتاء چیز اندک یقال
مَالَهُ سَعْنَةٌ وَلَا مَعْنَةٌ ای شیٔ
(مَعِين) کامیر شهری است بیمن
و نام پدر امام حافظ یحیی + و
مَاءٌ مَعِينٌ) آب روان ویقال
هو مفعول من عِنْتُ الماء اذا
اسْتَنْبَطْتَه
(مَعَان) کسحاب جای باش و
منزل و موضعی براه حاجیان شام
(مُعَان) کغراب نام مردے
(مَاعُون) نیکوئے و احسان و
باران و آب و هر چه بدان سودی
و نفعی باشد و بهمدیگر را عاریت
دهند مانند تبر و تیشه و دیگ و
دلو و جز آن و قماش خانه و بندگے
و فرمان برداری و زکات و آنچه
باز دارند از طالب و آنچه بدهند
آن از لغات اضداد است وقوله
تعالی وَيَمْنَعُونَ المَاعُونَ قال ابو
عُبَيدَة المَاعون فی الجاهلية كل
منفعةٍ و عطيّةٍ و فی الاسلام الطاعة
والزكوة وقيل اصل الماعون معونة
والالف عوض عن الهاء و يقال
ضَرَبَ النَّاقَةَ حَتّٰى اَعْطَتْ مَاعُونَهَا
ای بَذَلَتْ سَيْرَهَا
(مُعْنَان) کعثمان روشهای آب
در وادی
(كَلَأٌ مَمْعُون) گیاه که در وی
آب روان باشد
(ف) مَعَنَ الفَرَسُ مَعْناً)
بالفتح دور رفت + و نیز مَعْن)
روان کردن آب را و سیراب شدن
گیاه و بپایان بالیدگی رسیدن
آن و پذیرفتن خواری را و منکر شدن
و سپاس نعمت ناکردن
(اَمْعَنَ فِي الاَمْرِ اِمْعَاناً)
دور اندیشید در آن + و اَمْعَنَ
بِحَقِّهِ بر حق وی را و منکر آن
شد و اقرار کرد بآن ضد + و نیز
اِمْعَان) دور در شدن اسپ
در دویدن و نهان شدن سوسمار
در اقصای سوراخ خود و بسیار شدن
مال کسی و گم گردیدن آن از
اضداد است و روان شدن آب و
سیراب شدن زمین

م ع و

(مَعْو) بالفتح رطب رسیده یا
غوره که به رطب شدن رسیده
مَعْوَة یکی و شکاف لب زیرین شتر
+ و نیز مَعْوَة) رطب نیم خشک

ن) مَعَا السِّنَّوْرُ مُعَاءً الغراب
بانگ کرد
(اَمْعَتِ النَّخْلَةُ اِمْعَاءً) رسانید
نخل رطب را
(تَمَعّی) فرابیدن و بازبدن
و فاش شدن راز

م ع ی

(مَعیٰ) بالفتح و کعنب روده و تد
یونث اَمْعَاءٌ جمع ومنه الحدیث
ان المؤمن یاکل فی معیٍ واحدٍ
والکافر یاکل فی سَبْعَةِ اَمْعَاءٍ یعنی
انَّ المؤمن یاکل من وجهٍ واحد
وهو الحلال والکافر یاکل من وجوهٍ
ولا یبالی ما اکل ومن این اکل +
ویقال هم مثل المعی والکرش
یعنی ایشان در یکحالی وارزانی
اند + ونیز معی) کالی اهر آب
راهر که در زمین پست بسوی
آب راه دیگر روده یا زمین نرم
میان دو زمین درشت و آب تنک
یعنی جای ایستادن آب در قعر و
(معی الفار) نوعی از خرمای
روی
(ماعی) طعام نرم
(ماعیة) زن زود خشم

(مُعَیْن) کسی موضعی است

باب المیم فصل الغین

م غ ث

(مَغْث) بالفتح مالیدن و سودن
چیزی را در آب تا بگدازد یقال
مَغَثَتُ الدَّوَاءَ و زشت و رسوا
کردن آبروی و ملموس کسی را و
عیب کردن و بد شدن و کشتی
کردن و نرم و سبک شدن و در آب
فرو بردن و کار بیهوده کردن و
الفعل من نصر
(مَغِث) گشتی سخت مرد سنده
و توانا و سخت برزمین زننده
(مَغِیث) کاه گیاه برزمین
افتاده از شدت باران
(مُغَاث) کلاغ درختی است
دو قیراط از بیخ و ریشه آن مسهل و
قی آرنده
(مَاغِث) لقب عُتَیْبَة بن حارث
(مَمْغُوث) تب زده و گیاه بر
زمین افتاده از شدت باران
(مُمَاغَثَة و مِغَاث) بالکسر با هم
سودن و خصومت کردن بهم

م غ ح

(مغح) بالفتح دویدن و رفتن
و الفعل من نصر

م غ د

(مَغْد) بالفتح نازک و یقال مغد
شبابا مَغْدا و شتر پرگوشت و
هر چیزی سطبر و دراز و جایگاه
سپیدی بر پیشانی اسپ و دلو
بزرگ و لفاح که نوعی از بوئیدنی
است زشت و بادنجان و بحرکت و
میوه ایست شبیه خیار و میوه تنضب
چیده
(ف) مَغَدَهُ العَیْشُ) بناز و
نعمت پرورد او را + و مَغَدَ الرجل
فی ناعم عیش) بناز و کامرانی
زیست + ونیز مغد) بالفتح مکیدن
شتر بچه شیر مادر را و مکیدن یقال
وَجَدْتُ صَرَبَةً فَمَغَدْتُ جوفها ای
مصصته وهو صمغ الطلح ویسمی
صربة و فربه و پرگوشت شدن بدن
مَغَد بالتحریک مثله و دراز
شدن گیاه و جز آن و کاویدن و
برکنده شدن موی سپید پیشانی
اسپ تا موی سیاه سپید برآید و
(امغاد) بسیار خوردن آب و
مانند آن و شیر خورانیدن کودک
را و شتر بچه را تقول المرأة امغدت
هذا الصبی فمغدنی ای ارضعته
فمغنی
(مَغْدَان) بکسران نام بغداد

م غ ر

(مَغْرَة) بالفتح و بحرکت گل سرخ و
باران سود مند یا باران کم سبک
یا سست و بالفتح موضعی بتمام
مرنی کلب را
(مَغَر) محرکه رنگی است سرخ
غیر خاص یا سرخی تیره سپیدی
آمیز مُغْرَة بالضم مثله
(لَبَنٌ مَغِیْرٌ) کاه شیر که در آن
سرخی خون باشد
(مَاغِرَة) موضعی است
(اَمْغَر) اسپ داشته همرنگ گل
سرخ و مرد سرخ موی و سرخ
پوست و آن که بر روی او اندکی
سرخی سپیدی آمیز باشد
(اَوس بن مَغْرَاء گصحراء
سَعْدی از شاعران بنی مضر است
(مَغْرَان) بکسران نام مردی
(مِمْغَار) کمحراب گوسپندی که
که بیرون آمدن شیر خون آمیز
عادت آن باشد و خرما بن سرخ بار
(ف) مَغَر مَغَرًا) بالفتح رفته و

ج

بثافت ويقال دَابّته يمغر به
بعـــيده
(امْغَار) بيرون آوردن خون وچيز
آن دو رگذرانيدن وسرخ گرديدن
شير وبيرون آمدن شير با خون
از پستان گوسپند از علتى مُمْغِر
كمحسن نعت است ازان
(بسرٌ مُمَغَّرٌ) كحدث غورهٔ
همرنگ گل سرخ
(مُمَغَّر) كمعظم رنگ كرده بگل سرخ
قال عبد الملك بن مروان لجرير
مَغّر يعنى شعر ابن مغراء بخوان
م غ س
(ف) مَغَسَه مَغْسًا) بالفتح نيزه
زد وبسو دآن را + ومُغِسَ) مجهولا
كسسته روده گرديد
(س) مَغِسَ مَغَسًا) بالتحريك
كسسته روده گرديد لغة فى الصاد
م غ ص
(مَغْص) بالفتح ويحرك دردى
است مر شكم را وآن اكثر در رودهاى
باريك عارض شود والتحريك قول
العامة يقال مُغِصَ الرجل مجهولا
والفعل من فتح مَمْغُوص نعت
است ازان

(مَغَص) محركة شتران سپيد
گرامى نژاد جمع لا واحد له من
لفظه اُمْغَاص جمع وقال ابن
السكيت المَغَصَةُ واحد المغص وقالوا
فلانٌ مَغَصٌ مِنَ المَغَص)
اِذَا كَانَ ثقيلًا
(تَمَغُّص) بدر دآمدن شكم
م غ ط
(ن) مَغَطَ الرَّامِىْ فِى قَوْسِهٖ
مَغْطًا سخت كشيد كمان را +
ونيز مَغْط) دراز كشيدن چيزى
را يا كشيدن چيزى نرم همچو
روده
(تَمَغُّط) سخت كشيدن شتر دست
را وبنهايت تيز رفتن اسپ يا
يازيدن آن در دويدن وهلاك كردن
غبار كسى را يقال تمغّط فلان تحتَ
الهدم اِذَا قَتَلَهُ الغُبَار
(اِمْتِغَاط) كشيده شدن وشمشير
بركشيدن وبلند شدن روز
(مُمَّغِط) مشددة الميم كشيده
قامت دفى الحديث لم يكن رسول
الله صلى الله عليه وسلم بالطويل
المَمَّغِطِ اى المتناهى الطول اصله
منمغط والنون للمطاوعة قلبت

ميما فادغمت
(اِمَّغَاط) كشيده شدن وبلند
برآمدن روز
م غ غ
(مُغْمُغَة) كار سست وهيچكاره وتباه
+ ونيز مَغْمَغَة) نرم خائيدن
گوشت را وناپيدا گفتن سخن را
وبزبان آب خوردن سگ ازآوند
ونورديدن جامه ازجوانب و
شستن آن صنتهابنفى ويجرب تر
كردن اشكنه را وآميختن وآميخته
شدن كار
(تَمَغْمُغ) باندك گياه رسيدن
وبفربهى درآمدن شتران
م غ ل
(مَغَل) بالفتح ويحرك شيركه زن
آبستن بچه را دهد
(مَغْلَة) بالفتح درد شكم ستور
ازعلف باخاك خوردن يقال
به مَغْلَةٌ شَدِيدَةٌ وتباهى وپيش
وبزكه سالى دو بار بچه دهد مِغَال
ككتاب جمع
(دَابَّةٌ مَغِلَةٌ) كفرحة ستور دردگين
شكم ازگياه باخاك خوردن
(مُغَيْل) كامير شهرى است نزديك

فارس ازان است جماعتى ازمحدثان
(مُغَالَة) كسحابة آميغ ودغلى
وناراستى وبدى كه بحق كسى پيش
ديگرى گويند يقال انه لصاحب
مَغَالَةٍ وَبَنُو اَمْغَالَةٍ گروهى است
(مِمْغَل) كمنبر آزمند خاك
خوردن
(ف ن س) مَغَلَتِ الدَّابَّةُ مُغْلًا
محركة دردگين شكم گرديد ستور
ازخوردن گياه باخاك
(ف) مَغَلَ به مَغْلًا) بالفتح و
مَغَالَةً كگرامة دروغ برباقت
وبدگفت بحق آن نزد سلطان
يا عام است
(س) مَغَلَتِ الْمَرْاَةُ بِوَلَدِهَا)
شير داد بچه را با باردارى ومَغِلَ
الرَّجُلُ) تباه شد چشم او
(اِمْغَال) خداوند ستور درد
شكم رسيده شدن وبچه از شير باز
ناكرده آبستن شدن زن وهر سال
زائيدن آن وشير دادن بچه را با
باردارى اِمْرَأَةٌ مُمْغِل كمحسن
نعت است ازان وسالى دوبار
بار آوردن گوسپند يا پى دربى
آبستن شدن آن يا دردى مهت

ازآنکه بدان آبستن شود و بیندازد
دغازی کردن یقال امغل به

م غ و

(ن) مغا السنور مغوا بالفتح
بانگ براورد گربه

م غ ی

(مغی) بالفتح نرمی و فروهشتگی
ابیان و ستودن کسی را بچیزی که
ندارد اثر نزل باشد یا از جسد
(ماغیة) زن مربه و خوش گوی
(ن) مغی مغیا سخن خوش
وواضح و بین گفت
(تمغی) فروهشته و نرم شدن ابیان

باب المیم فصل الفاء

م ف ج

(رجل مفاجة) کسحابة مرد گول
(ن) مفج مفجا. بالفتح گول
گردید

باب المیم فصل القاف

م ق ئ

(مائق العین) دنبالهٔ چشم یا
مقدم آن مؤق کمعطی مثله
وقد مرفی م ء ق

م ق ت

(مقیت) کامیر دشمن داشته
(ممقوت) دشمن گرفته
(مقتی) بالفتح منسوبا مرد که
بنکاح آورد زن پدر را یا پسر آن
مرد
(ماقت) دشمن گیرنده
(ن) مقته مقتا بالفتح ومقاتة
ککرامة دشمن گرفت اورا + ونیز
نکاح المقت) نکاح کردن زن پدر
خود را و هذه کانت فی الجاهلیة
(ما امقته عندی یعنی او دشمن
داشته شده هست وما امقتنی له
یعنی من او را دشمن گرفتم
(تمقیت) دشمن گرفتن
(تماقت) همدیگر دشمن گرفتن

م ق ح س

(تمقحس) شوریدن دل یقال
تمقحس نفسه ای غثت

م ق د

(مقدی) محرکة مخففة الدال
مشددة الیاء شرابی است که از
انگبین سازند
(مقدیة) بفتح وتشدید دال ویا
جامهٔ است و دهی

م ق د ش

(مقدشو) بفتح المیم وکسر الدال
والعامة بفتحها وضم الشین شهری
است بزرگ میان زنگ و حبش

م ق ر

(مقر) بالفتح زهر قاتل وصبر و
چیزی تلخ
(مقر) ککتف درخت صبر یا
درختی شبیه آن یا زهر + وشیء مقر)
چیزی نیک ترش یا نیک تلخ
(ذو مقار) کسحاب لقب ملکی از
ملوک حمیر اسمه احمد بن زید
بن سعد بن حمیر الاصغر
(یمقور) بفتح التحتیة تلخ
(ممقور) ماهی شور و تلخ
(ن) مقر عنقه مقرا بالفتح
بعصا کوفت گردن او را چنانکه
استخوانش بشکست ومنه اشتق
ذو مقار اسم ملک + ومقر السمکة
المالحة) تر داشت ماهی را در
سرکه تا نمک آن بدر رود
(س) مقر اللبن مقرا
بالتحریک ترش شد شیر + ونیز
مقر) تلخ شدن
(ممقر) کمحسن شیر و چاه کم
آب + وشیء ممقر) چیزی نیک
ترش یا تلخ
(امقار) بسرکه پاکیزه کردن ماهی
نمک زده را و تلخ شدن و بد مزه
گردیدن شیر
(امتقار) باز کیدن چاه چون
آبش خشک گردد
(امقرار) بلند بر آمدن رگ

م ق س

(مقس) بالفتح موضعی است بر
نیل مصر
(مقاس) ککتان کوهی است
بجابود و لقب مسهر بن نعمان
عائذی شاعر کان رجلا قال هو
یمقس الشعر کیف شاء ای یقوله
(ن) مقسه فی الماء مقسا بالفتح
در آب فرو برد آنرا + ونیز مقس)
پر کردن خیک را و شکستن چیزی
را و روان شدن آب و ستور گفتن
(س) مقست نفسه مقسا
محرکة شوریدن دل او
(تمقس) آب بسیار ریختن
(مماقسة) یکدیگر را در آب فرو
بردن و با کسی ستیزه کردن بغواصی
منه التل هو یماقس حوتا در حق
شخصی گویند که با داناتری از
خود مناظره کند

ج ۴

(تَمقّس) شوریدن دل

م ق ط

(مَقط) بالفتح سختے وسخت تافتگی رسن
(مُقط) بالضم رسن که بدان مرغ شکار کنند اَمقاط جمع
(مِقط) ککتف بچه باه ششم یا هفتم زائیده
(مِقاط) ککتاب رسن یا رسن خرد سخت تافته وبند گهواره و مانند آن
(ماقط) فالسنگ زننده وآزاد کرده آزاد کرده منه قولهم فلانٌ ساقطُ بن ماقطٍ بن لاقطٍ فالسّاقط عبد الماقط وهو عبد اللّاقط وهو عبد معتق
شتر نزار وبرجای مانده از ماندگی و لاغری وتنگ ترین جای از جگاه رسن دلو مُقُط ککتب جمع
ورسن لگام اسپ
(ن ض) مَقَطَ عُنقَهُ مُقطًا بالفتح شکست کردن او را ومقط القرنَ وَبِهِ) برزمین زد همسر خود را + ومَقَطَهُ بالایمان سوگند داد + ومَقَطَ بالعصا) بچوب دستی زد او را + ونیز مَقَط) خشمناک گردانیدن وبرخشم کردن وگوی برزمین زدن پس آن گرفتن و سفاد کردن مرغ ماده را وبرسن خرد زدن وبرسن بستن وسخت تافتن
(ن) مَقَطَ البعیرُ مُقوطًا) سخت لاغر گردید
(تَمقیط) برزمین زدن کسی را
(امتِقاط) بیرون آوردن

م ق ع

(مَقع) بالفتح سخت خوردن شراب وآبرا ودشنام دادن بفحش وتهمت کردن یستعمل مجهولا یقال مُقِعَ فلان بسوءةٍ ای رُمِیَ بها والفعل من فتح
(قولهم هو شرابٌ بأمقُع) یعنی او دوام می ورزد در امور چند آنکه بنهایت مراد خود رسد
(مُقَع) کصرد رسرخچه مانندے است مهلک که شتر بچگان را عارض شود ومیکشد
(امتِقاع) همه شیر پستان مکیدن وگونه روی برگشتن از ترس یا از اندوه یستعمل مجهولا

م ق ع ط

(مُقعوطة) کعصفورة کوبک خبزدوک

م ق ق

(مَقَق) محرکة درازی ودراز شدن
(مَقَقة) محرکة بزغالگان فمادامان
(فرسٌ أمَقُّ) اسپ نیک دراز
(مَقّاء) بالفتح ممدودا ران بے گوشت + واَرضٌ مَقّاء) زمین دور
(مُقامِق) آنکه سخن را باقصای حلق گوید تقدیره فعافِل بتکریر الفاء
(مَوقُوق) کجوهری بهت باجا
(ن) مَقَّ الطَّلعةَ مَقًّا) بالفتح کفانید شکوفه خرما را کشن دهد آن را
(مَقمقة) نرم شدن وآسان گردیدن وبند نمودن وخوار کردن وسخت مکیدن بچه پستان مادر را
(مَقّقَ عیالَه تَمقیقًا) سختے وتنگی نمود بر عیال خود + ومَقّقَ الطّائرُ فرخَه) بمنقار خورش داد بچه را
(تَمقّق) اندک اندک خوردن شراب را ویقال صابه جرح فما تَمَقّقَهُ ای لم یَنشُرْهُ ویُبالِهِ
(امتِقاق) همه شیر پستان مکیدن کره

م ق ل

(مَقل) بالفتح تک چاه
(مَقلة) بالتا سنگے که بدان آب بخش کنند در سفر چون آب کم گردد
(مُقل) بالضم نوعی از کندر که یهود بخور سازند وصمغ درختی است وآن انواع باشد مقل ازرق که مائل بسرخی وتلخی باشد مقل یهود که مائل بزردی ومقل صقلی مائل تیرگی وسیاهی ومقل عرب آنچه از یمن خیزد ومقل هندی آنچه از هند خیزد وجمیع آن نافع است جهت سرفه وگزیدگی هوام وبواسیر وجهت تنقیه رحم وآسانی زائیدن وانزال مشیمه وسنگ کلیه ورباح غلیظه ومدر دفع کن اندام ومحلل اورام ومحرک باه ومقل مکی بار درخت دوم که سخت وعسر میباشد می پزند ومی خورند آن را سرد وقابض و

سقوی معده

(مُقْلَة) بالتاریه درون چشم جامع سیاهی و سپیدی چشم با آن سیاهی سپیدی چشم است یا سیاهه چشم مُقَل کصرد جمع ✤ و میانهٔ هر چیزی و یقال هذا اخیرٌ من مائةِ ناقةٍ لمُقْلَةٍ یعنی این بهتر است از صد ناقه که برگزیدهٔ آن را بنظر خود ✤ و ابن مُقْلَة) مردی است خطاط که خط ثلث و توقیع و نسخ و ریحان و رقاع و محقق از مخترعات اوست در سیصد و ده هجری

(ن) مَقَلَ المُقْلَة) در آوند انداخت آن را و آب بر آن ریخت برای تقسیم ✤ و نیز مَقْل) بالفتح نگریستن یقال مقلته ای نظرت الیه بمقلتی و فرو بردن با آب جز آن منه الحدیث اِذا وَقَعَ الذُبابُ فی طعامِ اَحَدِکم فامقلوه ثم انقلوه فانّ احدی جناحیه سمًّا و فی الاُخری شِفاءً و انه یقدّم السّم و یؤخّر الشفاء و فرو بردن در آب و زدن و نوعی از شیر دادن و بدست اندک شیر مکانیدن شتر بچه را تا بر سر شیر مکیدن وی

(تَمَاقُل) همدیگر را آب فرو بردن

(اِمْتِقَال) بار بار فرو رفتن در آب

م ق و

(ن) مَقَا الفَصِیلُ اُمَّهُ مَقْوًا) بالفتح سخت مکید شیر مادر را ✤ و نیز مَقْو) روشن کردن شمشیر و طشت و آئینه و دندان را و نگاه داشتن یقال اُمْقُ هذا اَمْقُوك و مَقُوتَكَ مَالَكَ و مَقَاوَتَكَ بالضم ای صُنْهُ صیانتك مالك

م ق ه

(مَقَه) محرکة سپیدی چشم و جز آن با اندک کبودی و آن مذموم است یا کبودی آن یا تباهی چشم از بی سرمگی یا سپید شدن سرمه جای از چشم و الفعل من سمع اَمْقَه و مَقْهاء نعت است از آن یقال امرأةٌ مَقْهَاء و سَرَابٌ اَمْقَه ✤ و نیز اَمْقَه دور و جای بی گیاه و بی درخت و مرد که کنج چشم و پلک آن سرخ باشد از کمی مژه

م ق ی

(مَقْی) بالفتح روشن ساختن شمشیر و طشت و جز آن و نگاه داشتن یقال اُمْقِهِ مَقْیَكَ مالك ای صُنْه

(مَاقَة) کنج چشم

باب المیم فصل الکاف

م ك ءل

(مِیکَائِیل) بالکسر نام فرشتهٔ علیه السلام مِیکَائِین بالنون مثله

م ك ت

(ن) مَکَتَ بالمَکَانِ مَکْتًا) مقیم شد در آن جای

(اِسْتِمْکَات) از ریم بر گردیدن آبله

م ك ث

(مَکْث) مثلثا و بحرک درنگ کردن و انتظار نمودن مِکِّیثَی کدلیلی و یمد و مُکُوث و مُکْثَان کعثمان مثله و الفعل من نصر و کرم

(مِکْثَه) بالکسر و الضم درنگ

(مَکِیث) کامیر صاحب وقر و گران سنگ و نام پدر رافع و جندب که هر دو صحابی اند و نام پدر جناب و جد حارث بن رافع

(تَمَکُّث) درنگ کردن و چشم داشتن و درکاری مُتَمَکِّث نعت است از آن

م ك د

(مِکَد) بالکسر شانه

(مَکُود) کصبور ناقه که شیر وی کم نشود و ناقه کم شیر از اضداد است نقله اللیث مُکُد بالضم جمع

(دَرٌّ مَاکِدٌ) شیر که پیوسته بر یک قرار باشد

(مَاکِدَة) ناقه بسیار شیر ✤ و رکیّةٌ مَاکِدَةٌ) چاه که آب آن پیوسته بر یک قرار باشد و کم نشود

(مِکْدَاء) کصحرا ناقه بسیار شیر و ناقه که شیر وی کم نشود

(مَکَّادَة) ککتانة شهری است در اندلس

بج

(اَمَاکِید) باقی ماندهای خون بها

(ن) مَکَدَ مَکْدًا) بالفتح و مُکُودًا) جای گرفت و مقیم شد ✤ و مَکَدَتِ النَّاقَةُ کم گردید شیر وی از درازی زمان

م ك ر

(مَکْر) بالفتح فریب و گل سرخ و نیکو آگندگی ساق و آواز مرغان با بانگ غرغر شیر و نوعی از درخت مُکُور جمع و فِرَاخُ المَکْوِ) ثمر آن

(مَکْرَة) بالفتح گیاهی است

تیره رنگ مکو ومکوُد) جمع و
اسپست تباه شده وساق اگنده
گوشت زیبا وغوره خرما سخت
نزدیک برطب سیده
(مَکُوْد) کصبور فریبنده
(مَاکِر) فریبنده وبدسگال و
ستور مویز بار کرده یا کاروان
شتر که غله کشانند
(مَکَّار) کشداد فریبنده وبدسگال
(مَکُوْرِی) بالفتح منسوبا بالکس
فرومایه او الصواب ذکره
فی ك ور
(مَکْرَان) کسکران شهری است
(نخلةٌ مِمْکَارٌ) بالکسر خرما بن
بسیار رکمرة
(مَمْکُوْر) بگل سرخ رنگ کرده
وشیر آلوده بخون شکار کو یا بگل
سرخ رنگ کرده
(مَمْکُوْرَة) زن برپیچان خلقت
استوار اندام وگرد ساق یا آگنده
ساق گرد اندام یا درآمده خلقت
سخت گوشت
(ن) مَکَرَ اَرْضَهُ مَکْرًا) بالفتح آب
داد زمین خود را + ونیز مَکْر)
فریفتن وبدسگالیدن وبگل سرخ

رنگ کردن
(س) مَکِرَ مَکَرًا) محرکة
سرخ گردید
(تَمَکُّر) نگاهداشتن غله تا بگرانی
فروشد
(مُمْتَکِر) بکسر الکاف رنگ کرده
بگل سرخ
(اِمْتِکَار) رنگ کرده شدن بگل
سرخ وتخم کاشتن

م ك س

(مَکْس) بالفتح باج وعشر و
دراهم که در بازار از بایع میگرفتند
در جاهلیت یا درهم که عامل
صدقه بعد فراغ از صدقه میگیرد
(دون ذلك مِکاسُ عِکاس)
بالکسر یعنی سوای این کار موی
پیشانی یکدیگر گرفتن است اوهی
اتباع وقد ذکر فی ع ك س
(مَاکِس) ده یک گیرنده
(ض) مَکَسَ فِی الْبَیْعِ مَکْسًا)
بالفتح تشویش کرد در آن گر آورد
مال را + ونیز مَکْس) باج وخراج
گرفتن وفی الحدیث لایدخل
صاحب مکس فی الجنة وزبان
آوردن وکم نمودن ثمن وستم کردن

(مُمَاکَسة) باکسی بچیزی
بخیلی کردن وتشویش کردن در
بیع وکم کردن در ثمن مِکَاس
بالکسر مثله
(تَمَاکُس) همدیگر حریصی کردن
بخریدن چیزی

م ك ك

(مَکَّة) بالفتح نام شهر حرام و
تمامه حرم سُمِّیَ به لانها تمکّ
الذنوب او تُفْنیها او تُهْلِكُ من
ظلم فیها
(مُکَاك) کغراب مکیده
(مُکَاکَة) مغز استخوان مکیده
(مَکَّان) بالفتح مرد مکنده وآنکه
بمکد شیر کوسپند را ونه دوشد تا کسی
وفرومایگی
(مَکَاکَة) کثکانة کنیزک
(مَکُّوْك) کتنور طاس که بدان
آب خورند وپیمانه ایست که وزن
یک ونیم صاع گنجد یا نصف رطل
تا هشت اوقیه یا نیم ویبه و ویبه
بیست ودو یا بیست وچهار مد بمد
نبی صلی الله علیه وسلم یا سه کیله
وکیله یک من وهفت ثمن من
ومن دو رطل ورطل دوازده اوقیه و

اوقیه یک استار ودو ثلث استار
واستار چهار ونیم مثقال ومثقال
یک درم وسه سبع درم ودرم شش
دانگ ودانگ دو قیراط وقیراط
دو طسوج وطسوج دو حبه وحبه
شش یک از هشت یک درم وآن
یک جزست از چهل وهشت جزو
درهم مکاکیك ومکاکی
جمع
(امرأةٌ مَکْمَاکَةٌ) زن کوتاه
گرد اندام
(مَمْکُوك) مکیده
(ن) مَکَّهُ مَکًّا) بالفتح مکید
آن را + ومَكَّ بِسَلْحِهِ) ریخ زد
+ ونیز مَكّ) هلاک گردانیدن
وکم کردن
(مَکْمَکَة) مکیدن همه شیر و
خلطان رفتن
(تَمَکُّك) مکیدن وستهیدن
بر غریم وفی الحدیث لاتمککوا
علی غرمائکم ای لاتستقصوا ومعز
استخوان بیرون آوردن
(امْتِکَاك) همه شیر پستان
مکیدن کرده
(امرأةٌ مُتَمَکِّکَةٌ) للفاعل

زن کوتاه گرد اندام

م ك ل

(مَکْلَة) بالفتح والضم آب که در تگ چاه بعد کم شدن اندک اندک گرد آید یا آب اندک در تگ چاه یا اوند باقی ماند از اضداد است

(قَلِیبٌ مَکُولٌ) کعنق وکتف چاه که آبش کشیده باشد

(مُکَال) کغراب پیه یقال ما بها مُکَال ای شحم

(مَکُول) کصبور چاه که آبش کم گردد پس آن اندک اندک در تگ آن گرد آید مُکُل ککتب جمع

(مَکُولِیّ) بالفتح وشد الیاء ناکس

(مَمْکُلَة) بالفتح وضم الکاف چاه که آبش کشیده باشند قَلِیبٌ مَمْکُولَة کذلك

(مُمْکِل) کمنبر آب گیر کم آب وچاه که در روی آب آن باشد

(ن) مَکَلَت الرکیّة مُکُولاً کم گردید آب در چاه پس آن اندک اندک گرد آمد در وسط وی

(مَمَاکِل) بکسر الکاف فراهم آرنده هر چیزی

(اِسْتَمْکَلَ بالمَرْأَة) بزنی آورد آن را

م ك ن

(مَکْن) بالفتح بیضه سوسمار وملخ ومانند آن مَکِن ککتف مثله

(مَکِنَة) بکسر الکاف وکانه مرغ مَکِن ککتف ومَکِنَات جمع وفی الحدیث اَقِرُّوا الطَّیْرَ علی مَکِنَاتِهَا بکسر الکاف وضمها ای بیضها وقیل وکنات بضمتین للطیر ومکنات للضب قال عبیدة یجوز فی الکلام ان المکن ان کان للضباب ان یجعل للطیر تشبیها بذلك کقولهم مشافر الحبشی وانما هی للابل ویقال الناس علی مَکِنَاتِهِم ای علی استقاماتهم

(مَکِین) کامیر جای گیر وذی عزت نزد پادشاه مُکَنَاء جمع ج

اَبُو مَکِین نوح بن ربیعة تابعی

(مَکَان) بالفتح جای اَمَاکِن و اَمْکِنَة جمع

(مَکَانَة) ککرامة نرمی وآهستگی مَکِینَة کسفینة مثله ومرتبه ووقار نزد پادشاه

(مَکُون) کصبور بیضه زیر بال گیرنده یا بیضه داده سوسمار وملخ و مانند آن

(مَکْنَان) کسکران گیاهی است

(س) مَکِنَتِ الضَّبَّةُ نحوهُ) بیضه داد

(ك) مَکُنَ مَکَانَةً) مرتبه یافت نزدیک امیر وبرپای ماند

(مُمْکِن) کمحسن بیضه داده یا بیضه زیر بال گیرنده از سوسمار و ملخ وورد ✽ ونیز مُمْکِن) روباننده گیاه مَکْنَان رویانده

(اِمْکَان) بیضه دادن وزیر بال گرفتن ملخ وسوسمار بیضه را وقادر گردانیدن بر چیزی یقال امکنه من الشیء وپای بر جای کردن ودست دادن وقولهم ما امکنه عند الامیر شاذ

(تَمْکِین) پای بر جای کردن و توانا وقادر گردانیدن بر چیزی یقال مَکَّنْتُهُ مِنَ الشَّیْءِ

(مُتَمَکِّن) للفاعل جای گیر و اسمی که آخر وی اعراب پذیرد وبا این اگر منصرف باشد آن را متمکن امکن خوانند وغیر متمکن آنکه مبنی باشد ومعنی قولهم فی الظرف انه متمکن انه یستعمل مرة ظرفا ومرة اسما فینصب ویرفع وغیر المتمکن هو الذی لا یستعمل فی موضع الا ظرفا فینصب ولا یجوز الرفع بها اذا کان معرفة واما اذا کان نکرة او دخلت علیها الالف واللام تکلمت رفعا ونصبا وجرا

(تَمَکُّن) جای گرفتن ومرتبت یافتن نزد پادشاه وبرپای بودن و قادر شدن بر چیزی

بح (اِسْتِمْکَان) برپای بودن وقادر گردیدن بر چیزی

م ك و

(مَکْو) بالفتح سوراخ روباه و خرگوش ومانند آن

(مَکْوَة) بالفتح کوهی است بدریای عمان

(مَکَا) کعصا سوراخ روباه وخرگوش ومانند آن اَمْکَاء جمع وکوهی است مشرف بر نعمان

(مُکَّاء) کزنار مرغی است مَکَاکِی جمع

(مِیکَائِیل) بالکسر نام فرشته

روزی وهما اشتمان اضیفا احدهما
الی الآخر میکائیل بالنون و
میکال) بالکسر لغتان فیه و نام
مردی
(ن) مکا مکوا) بالفتح ومکاءا
کغراب شخولید بدهن و بانگ کرد
وانگشتان را بهم در کرده دمیدتا
آوازی برآید منه قوله تعالی وما
کان صلوتهم عند البیت الا مکاء
وتصدیة * ومکت استه تیز
داد وگویند این وقتی باشد که
برهنه وواباد یا خاصست مر
ستور را
(س) مکیت یده مکا) کعصا
شوخ گرفت دست او از کار
(تمکی) ترشدن بخوی وعرق
وخاریدن اسپ چشم خود بزانو

باب المیم فصل اللام

م ل ء

(ملء) بالکسر پری و یقال اعطه
ملأه وملأیه وثلث املائه
(ملأة) بالتاء هیأت پری یقال
انه لحسن الملأة و رحمت اسلای
طعام وسیری
(ملأة) بالضم زکام وستی شراز
و پر بستگی بعد رفتن
(ملأ) محرکة گروه اشراف و
غلبه و چیرگی و گروه با مشورت و
خوی املأ جمع ومنه احسنوا
املأکم ای اخلاقکم * ونیز ملأ
کنکاش کردن و آزمند شدن و گمان
بردن وفراهم آمدن
(ملیء) کامیر توانگر ومالدار یا
مالدار نیکو معامله ملاء ککتاب
وأملئاء وملاء جمع
(ملاء) کغراب زکام ونام شمشیر
سعد بن ابی وقاص
(ملاءة) کثمامه زکام و ریحی جادر
یک لخت یا هر جامه نرم ملاء
جمع * ونیز ملاءة نام مرد و ر
مرتجز اسپ رسول الله صلی الله
علیه وسلم
(ملأن) کسکران پر وملأی
کسکری وملأنة مونث یقال
دلو ملأی وکوز ملأن ماء او العامة
تقول ملای ماء املاء ککتاب جمع
(ممکوء) زکام زده یقال املأه الله
فهو مملوء نادرا
(ف) ملأه ملأ او ملأه وملأة
بالفتح والکسر پر کرد آنرا * وملئ
الرجل) مجهولا از زکام زده گردید
* وملأ الرجل) توانگر ومالدار
گردید وملأه علی الامر ملأ)
یاری داد و همراهی نمود
(س) ملئ ملأ) محرکة پر شد
(ک) ملؤ ملاءة) زکام زده
گردید * وملؤ الرجل ملاءة)
کالکرامة وملاء ککساء عن کراع
توانگر مالدار و نیکو معامله گردید
(ممالئ) کمحسن گوسپندی که در
شکمش آبی و اغراس گرد آید و
بدان گمان برند که آبستن است
(املاء) پر کردن و زکام زده
گردانیدن و سخت کشیدن کمان
یقال أملأ فی القوس اذا اغرق
(تملئة) پر کردن و سخت کشیدن
کمان را
(ممالأة) یارمندی نمودن
کاری
(تملؤ) پر گردیدن یقال تملأ
من طعام و شراب و تملأ غیظا
یقال انه لحسن التملؤ
(تمالؤ) فراهم آمدن انبوهی
کردن یقال تمالؤا علیه
(امتلاء) پرشدن
(استملاء فی الدین) ای جعل
دینه فی ملاء

م ل ب

(ملاب) کسحاب نوعی از بوی
خوش یا آن زعفران است و ذکر
فی ل و ب

م ل ت

(ملیت) کسکیت برگ مرخ
یا غلاف بار آن
(امالیت) شتران تیز رو
(ض) ملته ملتا) بالفتح حرکت
داد و سخت جنبانید آن را

م ل ث

(ملث) بالفتح تاریکی شب و
یحرک و یقال أتیته ملث الظلام
ای حین اختلط البیاض بالسواد
یعنی وقت مغرب * ونیز ملث)
بچرب زبانی و بسخن دل خوش
کردن کسی را وازکاری طمع دادن
و وعده زبانی دادن بی نیت
وفا و نرم زدن و سست رفتن
والفعل من نصر
(ملث) بالکسر آنکه از جماع سیر
نشود
(ملثة) بالضم اول تاریکی شب

(مُلِت) بالضم وشد اللام یا مَلْث
بالفتح مخففة دهی ست بعراق
(مُمَالَتَة) بهم بازی کردن و آشکار
کردن خلاف ظاهر و مصانعت نمودن

م ل ج

(مُلج) بالضم خسته مقل و ناحیه
ست از احسار
(مُلج) بضمتین بزغالکان شیر
خواره
(مَلِیج) کامیر شیر خواره و مرد
بزرگ قدر و دهی بسوا د مصر
(اَمْلَج) گندم گون و بیابان بی آب
و علف و آمله معرب ست با هی
ست مسهل بلغم و مقوی دل و
چشم و مقعد
(رجلٌ مَلْجَان) کسکران ناکس
که شیر ناقه بمکد از ناکسی و نه دوشد
(مَالَج) کهاجر ماله کلکاران معرب
ست و مَالَج نام جد محمد بن
معویه محدث
(اُمْلُوج) کعصفور بالهمز برک
درختی ست صحرائی شبیه برک
سرو اَمَالِیج جمع و خسته مقل
(مِلَنْجَة) بکسر میم و سکون نون ن
محله ست باصبهان

(ن س) مَلَجَ الصَّبِیُّ اُمَّهُ مَلْجًا)
بالفتح بلبها گرفت کودک پستان
مادر را
(س) مَلِجَ مَلَجًا) محرکة خائید
خسته مقل را + و مَلِجَتِ النَّاقَةُ)
رفت شیر ناقه و خشک شد چند انکه
اندکی نمکین در پستان باقی مانده
(اِمْلَاج) شیر دادن منه الحدیث
لاتحرم الاِمْلَاجَةُ ولاَ الاِمْلَاجَتَانِ
(اِمْتِلَاج) مکیدن شیر را
(اِمْلَاجُ الصَّبِیِّ) کادهام دندان
شیر آورد کودک املاج الصّبی کالثغر
کذلك

م ل ح

(مَلْحَة) لجهٔ دریا
(مِلْح) بالکسر نمک و قد یذکر و
یقال مِلْحُهُ علی رُکْبَتِهٖ یعنی او بیوفا
ست یا فربه یا تندخشم و آب
شور مِلْحَة بالتاء و ملاح ککتاب و
املاح و ملح کعنب جمع و بیه + و
ذات المِلْح) موضعی ست + و قصر
المِلْح) کوشکی نزدیک خوار الری
+ و نیز مِلْح) شیرخوارگی و دانائی
و دانا و نمکینی و فربهی و حق و واجب و
خوبی و حرمت و سوگند و عهد

یقال بَیْنَهُمَا مِلْحٌ
(مِلْحَة) بالکسر نام مرزی شاعر
+ و نیز مِلْحَة) حرمت و سوگند و
ذمه یقال بینهما ملحة + و ملحتان
دو وادی ست از وادیهای قبلیه
(مُلْحَة) بالضم ترس و مهابت و
برکت و سخن خوش و نمکین مُلَح
کصرد و بحرک جمع سپیدی
سیاهی آمیز و سخت کبودی و
سبزارنگی
(مَلَح) محرکة آماس پاشنهٔ اسپ
و هو دون الجرذ فان اشتد فهو
الجرذ و موضعی ست + و نیز مَلَحی)
سپید سیاهی آمیز
(مَلِیح) کامیر آب نمکین و خوب
صورت ملاح ککتاب و املاح
جمع + و سمك ملیح) ماهی نمک
زده + و قلیب مَلِیح) چاه شور آب
(مُلَیْح) کزبیر دهی ست در هرات
و حی از خزاعه مُلَیْحی کعرنی
منسوب بوی
(مُلَیْحَة) کجهینه جای ست
(مِلَاح) ککتاب بادکه کشتی بدان
روان کردد و توبره و سرتزه و
پوشش و انچه بدان خود پوشند

(مِلَاحَة) ککتابه کشتی بانی
(مُلَاح) کغراب نمکین و خوبصورت
مُلَاحُون جمع
(مُلَاحِیّ) کغرابی و قد یشدد و
نوعی از انگور سپید دراز و نوعی
از انجیر و اراک سرخ سپید و اراک
که سپیدی بر سیاهیش باشد
(اَمْلَاح) بالفتح موضعی ست
(مَالِح) آب شور لغة ردیة او لایقال
+ و نبت مَالِحٌ) شورگیاه
(اَمْلَح) سپید سیاهی آمیخته و
کبود و مَلْحَاءَ مونث یقال کبش
اَمْلَح و نعجةٌ مَلْحَاءَ و قیل املح بج
العین
(مَلْحَاء) درخت برگ ریخته و
گوشت پشت از دوش تا سرین و
لشکر گران و نام لشکری که اهل
مندر را بود و در و دباری ست بیمامه
(مِلْحَان) بالکسر و بفتح ماه
جمادی الثانی و کانون ثانی که
ماهی ست رومی از ماههای
زمستان سمّی لبیاض ثلجه و
روستائی بیمن و کوهی بدیار
بنی سُلَیْم
(اُمَیْلِح) مصغر آبی ست مر بنی

ربيئة الجوع را وموضعي

(ملاح) کشداد نمک فروش و شوره فروش یا صاحب نمک و کشتی بان و متعهد بر اصلاح و درستگی جوی

(مَلَّاحَة) ککتانة نمکستان و شورستان

(مَلَّاحِيَّة) بالفتح وشد اللام کشتی بانی

(مُلَّاح) کزنار نمکین و خوبصورت

(مُلَّاحُون) جمع و شوره گیاه و نیز گیاهی است

(مَلُّوحَة) کسفودة وهی بزرگ بحلب

(مَمْلَحَة) کمقعدة شورستان و نمکستان و ممْلحة کمکنسة نمکدان

(سمك مَمْلُوحٌ) ماهی نمک زده

(ف) مَلَحَ مَلْحًا) بالفتح غیبت وی کرد * وغیره مَلَحَ) سخت جنبانیدن مرغ بال را و پاکیزه کردن گوسپند را از موی جهت بریان کردن و شیر دادن بچه را و نمک کردن دیگ و ماهی را باندازه و در بعضی از ضرب نیز آید و شیر خورانیدن یقال مَلَحْنَا لفلان ای أرضعناه و شوره خورانیدن ستور را

(ك ن ف) مَلُحَ الماءُ مُلُوحَةً و مَلَاحَةً) شور گردید آب

(ك) ملح مَلَاحَةً) ککرامة و مُلُوحَةً) نمکین و خوب روی گردید

(اِمْلَاح) آب شور فرود آمدن و شور گردیدن آب بعد از آنکه شیرین باشد و آب شور خورانیدن و بسیار نمک کردن دیگ را و شور گردانیدن طعام را ویقال یا اُمَیْلِحَ لَم یصغروا من الفعل غیره وغیر قولهم ما اُحَیْسِنَهُ قال الشاعر یا ما اُمَیْلِحَ غِزلانًا عَطَوْنَ لَنَا + من هؤلیائك بین الضال والسمر

(سمك مُمَلَّح) کمعظم ماهی نمک زده

(تَمْلِيح) فربه شدن و بسیار نمک کردن دیگ را و شور کردن طعام را و سخن خوش و نمکین آوردن شاعر و اندک فربه شدن شتر کشتنی

(مُمَالَحَة) همشیرگی و هم سفرگی کردن و بر یکدیگر اعتماد نمودن * و نیز مِلَاح) ککتاب وزیدن باد جنوب عقیب شمال و سر و شدن زمین وقت باریدن باران و بچه را بدایه دادن و شیر دادن کودک را با کودک دیگر و دو داد کردن در فرج ناقه

(مُتَمَلِّح) بکسر اللام خداوند نمک

(تَمَلُّح) فربه شدن

(اِمْتِلَاح) دروغ باراستی حق آمیختن

(اِسْتِمْلَاح) ملیح شمردن کسی را

(اِمْلِحَاح) سپید سیاهی آمیخته شدن و کبود و سبز از رنگ گردیدن

م ل خ

(ملخ) بالفتح رفتار سخت و سخت رفتن یقال مَلَخَ القومُ مَلْخَةً مَالِحَة اذا ابعدوا فی الارض و آمد رفت و تردد نمودن در باطل و بسیاری کردن در آن و بدست و بدندان کشیدن چیزی و دوتا شدن و شکسته گردیدن و گائیدن و متغیر و مزه برگشته شدن طعام و بازی کردن اسب و کمتر خود خوردن تکه و باز ماندن کشش از گشنی مُلُوخ و مَلَاخَة ککرامة منه والفعل من فتح

(مَلِيخ) کامیر گشن جز بار داو کننده و تباه گوشت و بی مزه از گوشت و جز آن

(مَلَاخَة) ککرامة بی مزه گردیدن والفعل من کرم

(غُلَامٌ مَلَّاخٌ) کشداد غلام بسیار گریزنده

(مُمَالَخَة) بهم بازیدن و دوستی و نرمی کردن

(رَجُلٌ مُتَمَلِّخِ الصُّلْب) بکسر اللام مرد سست پشت

(تَمَلُّخ) چشم بر کندن یقال تَمَلَّخَتِ العقابُ عَینَه

(مُمْتَلَخ العقل) مرد عقل بر کشیده

(اِمْتِلَاخ) بر کشیدن یقال اِمْتَلَخَ فلانٌ ضِرْسَه وامْتَلَخَتِ العقابُ عینه و بر کشیدن شمشیر از نیام و بیرون کشیدن لگام از سر ستور

(مُسْتَمْلِخ) بکسر اللام نام پسر عکرمة بن ابی ذُؤَیب هذلی

م ل د

(مَلْد) بالفتح نرم و نازک از مردم و شاخ درخت * و نیز مَلَد) غول

(اَمْلَد) کاحمد نرم و نازک از شاخ

وه‍رد م ملداء مؤنث
(مَلُود) کصبور او بالذال و هی
ست باوزخند
(اُمْلُود) کعصفور املد مذکر و
مونث و روی یکسان ست و نیز
(اُمْلُودَة) مونث
(اُمْلُد) کقنفذ بمعنی املد ست
اِمْلِید بالکسر و اُمْلُدَان بضم
الهمزة واللام و اُمْلُدَانِی
بشد الیاء کذلك و نیز اِمْلِید
بیابان هموار تابان
(اُمْلُودَانِیَّة) بضم الهمزة واللام
زن نرم و نازک مُلَّدَانِیَّة) بالضم
مثله
(ن) مَلَدَهُ مَلْدًا) بالفتح کشید
او را
(س) مَلِدَ مَلَدًا و مَلَدَانًا)
محرکتین جنبید و شادمانی نمود
+ و نیز مَلَد و مَلَدان) جوانی
و تازگی و درخشیدگی روی
(تَمْلِید) نرم کردن پوست را
م ل ذ
(مَلْذ) بالفتح دروغ گفتن و نیزه
زدن و مسح کردن بر دست و سخت
خفته دویدن ستور و تیز دویدن

آن و الفصل من نصر
(مَلَذ) محرکة آمیزش تاریکی
(مَلَّاذ) کشداد دروغ گوئی که
گوید و نکند و خود را ی دوستی درست
+ و ذِئْبٌ مَلَّاذٌ) گرگ سبک ست
(مَلَذَان) محرکة آنکه نصیحت
پیدا کند و بدی پنهان دارد
مَلَذَانِیّ و مَلَاذَانِیّ) مثله
(مِلْوَذ) کمنبر دروغ گوی کم انجام
گوید نکند مِلْمَذ مثله
(اِمْتَلَذْتُ مِنْهُ کَذَا) عطیه
گرفتم از وی
م ل ز
(مَلِز) ککتف مرد سخت پی
(بِعْتُهُ المَلَزَی) یعنی آزاد
فروختم آن را
(مَلَّاز) ککتان گرگ
(ن) مَلَزَ بِهِ مَلْزًا) بالفتح برد
آن را + و مَلَزَ عَنْهُ) درنگ کرد
و سپس ماند
(اِمْلَاز) ربودن و درنگ کردن
(تَمْلِیز) رهانیدن
(تَمَلُّز) بردن و در تاخیر انداختن
و رستن از کاری
(اِمْتِلَاز) برکشیدن

(اِنْمَلَزَ مِنْهُ) فوت شد از وی و
و نیز (اِنْمِلَاز) رستن از کار
م ل س
(مَلَاسَة) بالفتح تابانی و نرمی
ضد خشونت مُلُوسَة مثله
مَلُوس) کصبور شتر نیکو روش
بیشی گیرنده بهر راه که باشد
(مُلَیْس) کزبیر نام مردی
(اَمْلَس) تابان و نرم مَلْسَاء
مونث و در سائیت منه المثل
هَانَ عَلَی الاَمْلَسِ مَا لَاقَی الدَّبِر
یضرب فی سوء اهتمام الرجل بشان
صاحبه + و خِمْسٌ اَمْلَسُ)
خمس سخت در تعب اندازنده
(مَلْسَاء) می آسان خوردن و
شیر ترش که در شیر خالص آمیزند
تا دفزک شود
(نَاقَةٌ مَلَسَی) محرکة مقصورا شتر
ماده که تیز گذرد و چیزی گوی
نجهد از سرعت وی + و اَبِیعُكَ
المَلَسَی) ای لا عُهْدَة یعنی آزاد
می فروشم
(مُلَیْسَاء) کحمیرا شیر ترش که در
شیر خالص اندازند تا بسته گردد
و نیم روز و میان مغرب و نماز

خفتن و ماه صفر و ماهی ما بین آخر
گرما و زمستان و اندکی از رخت
طعام و قلعه ست در طائف
(مَلَّاسَة) ککتانه ماله که زمین
هموار کنند بوی
(اِمْلِیس) بالکسر دشت خشک
بی گیاه اِمْلِیسَة بالتاء مثله
اَمَالِیس و اَمَالِس شذ و ذا جمع
(رُمَّانُ اِمْلِیسِیّ) انار دشتی
کانه منسوب الی الاملیس
(صَبِیٌّ مَمْلُوس) کودک خایه
کشیده
(ن) مَلَسَنِی بِلِسَانِهِ مَلْسًا) نج
بالفتح نرم کرد مرا بزبان خود +
و نیز مَلْس) راندن سخت و
آمیختن و درهم شدن تاریکی یقال
اتیته مَلَسَ الظَّلَام و نرم و تابان
شدن خایه تیغار بر و کشیدن
بارکهای آن
(ك) مَلُسَ مَلَاسَةً) تابان و
نرم گردید
(اِمْلَاس) درهم آمیختن تاریکی
و پشم ریختن گوسپند یقال
اَمْلَسَتْ شَاتُك
(تَمْلِیس) نرم و تابان گردانیدن

(تملّس) فوت کردن و گذشتن
وتابان و نرم گردیدن و بازگشتن
از کاری
(اِمتلاس) خیره کردن بینائی
را یقال اُمتُلِسَ بصره مجهولا ای
اختُطِفَ
(اِمّلاس) فوت شدن و نرم و
تابان گردیدن و بازگشتن از کاری
اِنملاس مثله
(اِملیساس) فوت شدن و نرم
وتابان گردیدن

م ل ش

(ن) مَلَشَ الشیءَ مَلْشًا بالفتح
بدست باز کاوید آنرا کوی چیزی
میجوید در آن

م ل ص

(رِشاءٌ مَلِصٌ) کالکتف رسن دلو
که تابان و لغزان باشد
(مَلِصة) کفرحة ماهی است سطبر
درشت پوست
(مِلاص) ککتاب سنگ درشت
سپید و قلعه است در کنار جزیره
صقلیه وجاریةٌ ذات شِماصٍ
ومِلاصٍ) دختر نرم اندام شوخ
بی باکانه پیش آینده
(رجلٌ اَملَصُ الرّأس) مرد
کم موی سر
(القته مَلیصًا ومَلیطًا) کامیر
بچه ناتمام افکند
(یا ابن مَلاّص) کشداد دشنامی
است
(سیرٌ اِملیصٌ) بالکسر رفتار
شتاب
(مِملاص) بالکسر زن که بچه
مرده انداختن عادت باشد او را
(ن) مَلَصَ بسَلحِه مَلیصًا)
پلیدی انداخت
(س) مَلِصَ مَلَصًا) محرکة
لغزید از دست وافتاد
(اِملاص) بچه مرده انداختن
زن امرأة مُملِصٌ کمحسن نعت
است از آن و لغزیدن چیزی
(تملّص) رستن
(اِمّلاص) بشدّ المیم رستن و
فوت شدن اِنملاص مثله

م ل ط

(مِلط) بالکسر مرد سخت خبیث
و بدکه هرچه نزد وی گذارند
بدزدد و حلال شمارد و مرد
که نسب وی معلوم نباشد یقال
غلام مِلطٌ خِلطٌ ای مختلط
النسب املاط وملوط جمع
(مَلیط) کامیر بچه بی موی انداخته
و تیر بی پر
(مِلاط) ککتاب گل دیوار و پهلو و
کناره کوهان وابنا مِلاط دو بازوی
شتر یا دوشانه جای آن وابنُ
مِلاط) ماه نو
(اَملَط) مرد بی موی اندام و مرد
سبک ریش و تیر بی پر
(مِلطاء) بالکسر والمد ویقصر سر
شکستگی که تا پوست تنک رسد
مِلطاة بالتاء مثله یا پوست تنک
میان گوشت واستخوان سر
(مَلَطی) کجمزی نوعی از دویدن
ویقال مضی فلانٌ الی موضع کذا
فیقال جعله الله مَلَطی لا عهدة
ای لا رجعة
(مَلَطیة) محرکة ساکنة الطاء
مخففة الیاء والتشدید لحن شهری است
سردسیر کثیر الفواکه
(مالِطة) کصاحبة شهری است
(مِملاط) ناقه که بچه بی موی
افکندن عادتش باشد
(ن) مَلَطَ بالحائط) بگل طلا کرد
دیوار را ونیز مَلَط) موی ستردن
و بچه ناتمام افکندن یقال مَلَطَتهُ
اُمُّهُ
(ک ن) مَلَطَ الرّجلُ مُلوطًا)
آمیخته نسب گردید
(س) مَلِطَ الرّجلُ مَلَطًا) محرکة
ومُلطةً بالضم بی موی گردید
اندامش و سبک ریش گردید
(مُملِط) کمحسن ناقه بچه بی موی
افکنده ممالیط جمع
(اِملاط) افکندن شتر ماده بچه
بی موی را
(تملیط) گل اندودن دیوار را
و یک مصراع شعر گفتن و مصراع
ثانی گفتن دیگری
(مُمالطة) یک مصراع شعر گفتن
وتمام کردن آن دیگری یقال مالطه
اذا قال هذا نصف بیت
واتمه الاخر
(تملّط) بی پر و تابان شدن تیر
(اِمتلاط) ربودن

م ل ع

(هم علیه مَلعٌ واحدٌ) بالفتح
یعنی ایشان بروی گرد آمدند
بدشمنی

بج

(مَلِيع) کامیر زمین فراخ یا بیابان
بی گیاه یا زمین فراخ یا ولایت هموار
یا بر بیابان کوچه تنگ که کم از
قامت مرد نیست باشد و آب بروی
زود خشک شود و مضمحل گردد و
این در بیابانهای هموار و سخت زمین
باشد مُلُع ککتب جمع و تیز
رو از ناقه و اسپ و معرفة نام راهی
ست
(مَلَاع) کسحاب دشت بی نبات
+ ونیز مَلَاع) کقطام کسحاب و قد
یمنع زمینی ست که عقاب را بدو
نسبت کنند یقال اودت بهم عُقاب
مَلَاع یقال ذلك فی الواحد والجمع
وهو شبیه بقولهم طارت بهم العنقاء
وحلقت به عنقاء مغرب یا از نعوت
عقاب ست یا عقاب ملاع عقاب
موش خوار ست که کوچک باشد و
کلاکموش را شکار کند
(مَيْلَع) کحیدر تیز رو از شتر و
اسپ بیابان بی نبات وهو مثل المَلَاع
و در راز و جنبنده و مضطرب جنبان
و جنبین و معرفه نام ناقه
(ف) مَلَعَ الشَّاةَ مَلْعًا) بالفتح از
گردن کشید پوست آنرا + ونیز
مَلْع) تیز و سبک رفتن
(اِمْلَاع) تیز رفتن ناقه یا بر رفتار
عنق دویدن
(اِمْتِلَاع) تیز رفتن ناقه یا بر رفتار
عنق رفتن آن و از گردن کشیدن
پوست گوسپند را و ربودن
(اِنْمِلَاع) تیز و سبک رفتن

م ل غ

(مِلْغ) بالکسر احمق فرومایه
فحش گوی اَمْلَاغ جمع یقال
بلغ مِلْغ بالازدواج و قد یفرد
(مَلُوغَة) کصبورة زن کول کمینه
بد زبان
(رَجُلٌ مَالِغٌ) مرد تباه کار فاسق
مَلَاغ کرنار جمع
(مُمَالَغَة) لاغ کردن بسخن زشت
یقال مالغه بالکلام ای مارفث
(تَمَلُّغ) کول نمودن خود را
(تَمَالَغَ بِه) خنده کرد بوی

م ل ق

(مَلَق) محرکة زمین هموار و سبزه
نرم و نازک و زود درویده
مَلَقَة یکی + ونیز مَلَقَة) سنگ
درشت تابان لخشان
(مَلِق) ککتف سست و اسپ که
برفتار وی اعتماد نتوان کرد و اسپ
تیز دونده مَلِقَة مونث و مرد
بزبان بخشنده نه بدل
(مَلِيق) کامیر بچه افگنده
(مُلَاق) کغراب جوئی ست
(مَالَق) کهاجر ماله که بدان زمین
کشت را هموار و برابر کنند و
ماله گلکاران
(مَالَقَة) کهاجرة شهری ست
باندلس
(مَيْلَق) کحیدر تیز رو و شتاب
زده و نام مردی
(مَلَقُونِيَة) کحلزونیة محرکة
مخففة شهری ست نزدیک
قونیه
(مِمْلَق) کمنبر ماله گلکاران
(فرس مَمْلُوقَةُ الذَّكَر) اسپ
گشنی کرده از اندک زمان
(ن) مَلَقَه مَلْقًا) محو و پاک کرد
آنرا + و مَلَقَه بالعصا) بعصا زد او را
+ ونیز مَلْق) گائیدن و شستن
جامه و مکیدن شیر و سخت رفتن
و بسیار سیر نمودن
(س) مَلِقَ الخاتم مَلَقًا) محرکة
برآمد + ونیز مَلَق) چاپلوسی و
دوستی و نرمی بسیار کردن بزبان
بخشیدن نه بدل
(اِمْلَاق) درویش گردیدن و
درویشی منه قوله تعالی ولا تقتلوا
اولادکم خشیة املاق و بچه
افگندن اسپ ماده و ناقه و جز آن
جامه
(تَمْلِيق) بماله زمین را هموار کرده
برابر کردن و دیوار را تابان گردانیدن
بدان
(تَمَلُّق) چاپلوسی کردن و تِمِلَّاق
بکسرتین وشد اللام کذلك یقال
تَمَلَّقَه وتملق له ای تودد الیه
وتلطف له
(اِمْتِلَاق) بیرون آوردن
(اِنْمِلَاق) نرم و تابان گردیدن
اِمِّلَاق بشد المیم مثله و کم شدن و
گذشتن یقال انملقت منی ای افلتت

م ل ك

(مِلْك) مثلثة آنچه در قبضه
تصرف باشد و یقال هذا مِلْك
یمینی مثلثة والفتح افصح یعنی
این ملک رقبه من ست و هذه مِلْكَة
یمینی کذلك وکذا العطائی
من ملکه یعنی داد مرا از آنچه

بر آن قادر و متصرف بود و يقال
ماله مَلْك مثلثا و يحرك و بضمتين
اى شئ يملكه و كذا ما فى ملكه شئ
+ و نيز مَلْك) آب خور و چراگاه
و شتر يا چاه كه بكنند و بگذارند در
وادى يقال لى فى الوادى مِلْك
+ و نيز مِلْك) بندگى يقال طال
مِلْكه اى رقه و آب يقال ليس لهم
ملك يعنى انبار آبى + و مِلْك
الطريق) ميانه راه يا جدوا يا آن
(مِلْك) بالكسر رو و بارى است
بكه يا بيامه
(مُلْك) بالضم پادشاهى يونث
و بزرگى و فرو آب اندك و دانه
جلبان كه گياهى است و يقال
لا ذهبن فاما ملك و اقاهلك و
بفتحهما ايضا
(مَلَك الأمر) محركة آب
بدان جهت كه چون با قومى
آب باشد هر كس مالك
بحكم خود و بدان امر وسے
قائم و برپا باشد + و نيز
مَلَك) فرشته ملائكة و ملائك
جمع و ذكر فى ل ء ك
(مَلَكة) محركة بندگى يقال طال
مَلَكته و مِلْكه يقال اقر بالملكة يعنے
او اقرار كرد ملك را + و فلان حسن
الملكة) و نيكو كار كرد مملكهاے
خود منه الحديث لا يدخل الجنة
سئ الملكة اذا كان سئ الصنع
و ما فى ملكته شئ) يعنے او
مالك چيزى نيست
(مَلَكان) محركة نام پسر جرم و
پسر عبا د ... قضاعه و من
سواهما فى العرب فبالكسر و
بالكسر والتحريك كوهى است بطائف
(ماله مُلُك) بضمتين يعنے او
مالك چيزى نيست
(مَلِك) ككتف پادشاه ملوك
و املاك جمع مَلْك بالفتح مثله
كانه مخفف من مَلِك والمَلْك
مقصور من مالك او مليك
(مَلِيك) كامير پادشاه و خداوند
مُلكاء جمع و محمد بن على بن مليك
محدث + و مليك النحل)
شاه زنبوران
(مُلَيكة) كسفينة نام دختر ابى
الحسن نيشاپورى محدثه
(يزيد بن مُلَيك) كزبير و
عبد الرحمن بن محمد بن مُلَيك
هر دو محدث اند
(مُلَيكة) كجهينة نامه و نام گروهى
(مَلاك) كسحاب قدرت و
توانائى يقال ليس له ملاك اى لا
يتمالك + و مِلاك الأمر) بكسر
سرمايه امر كه بدان قائم باشد
و يقال القلب مِلاك الجسد و
ماله مِلاك اى تماسك + و نيز
مِلاك) ككتاب كل + و ناقة مِلاك
الإبل) ناقه كه شتران پى روى وے
باشند + و مِلاك الدابة) دست
و پاى آن مُلك بالضم و بضمتين
جمع و كتخدائى يا عقد يقال
شهدنا املاكه و يفتح اى تزوجه
وعقده
(مالفلان مولى مِلاكة
دون الله) بالتاء يعنى بجز الله
تعالى مالك او نيست
(محمد بن الحسن بن
مَلُّوك) كصبور و احمد بن محمد
بن مَلُّوك محدثان اند
(مالك) خداوند و پادشاه
مُلّاك كرمان و مُلّك كركع جمع
+ و نيز مالك) نام امام مدينه
و هو مالك بن انس و نام نود صحابے
و گروهى از محدثان + و ابو مالك
گرسنگى يا دندان يا پيرى + و
مالك الحزين) مرغى از مرغان
آبى
(مالِكان) دو مالك يعنى مالك
بن زيد و مالك بن حنظله
(مُلُوكة) بالضم ملك يقال اقر
بالملوكة
(مَلَكوت) كرحموت بزرگى و
چيرگى مَلْكُوة كترقوة مثله يقال
له ملكوت العراق و ملكوة العراق
(اُمْلُوك) كعصفور بالهمزة اسم
جمع است ملك را يعنى پادشاهان و
گروهى از عرب يا پادشاهان
حمير
(تَمْلِيك) كتضرب نام صحابيه
(مَمْلَكة) بالفتح و فتح اللام
و بضمه مواضع كه در ملك آيد و
بندگان پادشاه و فر و دبدبه شاهى
+ و نيز مملكة) بالفتح و ضم اللام
ميانه پادشاهى و عبد مملكة
بالفتح مثلثة اللام بنده كه پدر
و مادرش بنده نبوده باشند
(مَمْلُوك) بنده و ملك كرده
مماليك جمع

(ض) مَلَكَهُ مِلْكًا) مثلثة ومَلَكَةً محركة ومَمْلُكَةً) بالفتح وضم اللام او تثلث ملک خود گردانید آنرا و فرا گرفت باختیار خود و (مَلَكْنَا الْمَاءَ) سیر کرد مرا آب و (مَلَكَهَا مَلْكًا) مثلثة بزنی آورد آنرا ولا یقال مُلِكَ بها مجهولا ٭ و (مَلَكَ الْخِشْفُ أُمَّهُ) توانا گردید وقادر شد بر پیروی مادر ٭ ونیز مَلْكٌ) بالفتح باز داشتن ولی زن را از نکاح و خمیر سخت ونیکو کردن

(اِمْلَاكٌ) ملک گردانیدن چیزی کسی را و پادشاه کردن کسی را و خمیر سخت ونیکو کردن وقادر گردیدن بچه بر پیروی مادر و زن را دن یقال اَمْلَكْتُهُ اِیَّاهَا و زن خواستن یقال املك مجهولا ویقال اُمْلِكَتْ اَمْرَهَا مجهولا طلاق داده شد وشَهِدْنَا اِمْلَاكَهُ) حاضر آمدم در نکاح یا عقد وی

(مُمَلِّكٌ) کمحدث مالک گرداننده

(مُمَلَّكٌ) کمعظم مالک ملک در آمده و پادشاه

(تَمْلِيكٌ) ملک گردانیدن چیزی کسی را فهو مُمَلِّكٌ والمال مُمَلَّكٌ و پادشاه کردن و خمیر سخت ونیکو ساختن و خشک کردن و سخت نمودن چوب آفتاب یقال مَلَّكَ النَّبعَةَ

(تَمَلُّكٌ) بقهر ملک گردانیدن چیزی را

(تَمَالُكٌ عَنْهُ) مالک نفس وی گشت

م ل ل

(رجلٌ مَلٌّ) بالفتح مرد بستوه آمده

(مَلَّة) بالفتح خاکستر گرم و ریگ گرم و خدرک ویقال اَطْعَمَنَا خبز ملة ولا تقل اَطْعَمَنَا ملةً قال ابو عُبَيْدَة الملة الحفرة نفسها و خوی تب ٭ و ذو مَلَّة) بستوه آمده

(مِلَّة) بالکسر کیش و شریعت و خون بها

(مُلَّة) بالضم درخت ختنین

(مَلَل) محرکة داغی ست بر پس گوش متصل بنا گوش و موضعی

(رجلٌ مالٌّ) بستوه آمده

(مَلِيل) کامیر کوماج و گوشت در خاکستر پخته یقال اَطْعَمَنَا خبزًا مَلِيلًا ٭ وطریقٌ مَلِيل) راه سپرده و روشن

(مَلِيلَة) کسفینه گرمی تب پوشیده در استخوان و شهری بمغرب

(مُلَيْل) کزبیر زاغ و نام مردی ٭ و ابو مُلَيْل بن عبد الله وابو مُلَيْل ابن عزّ صحابیان اند

(مَلَالَة) کسحابة مرد بستوه آمده مَالُولَة مثل

(مُلَال) کغراب خوی عرق تب و چوب قبضه شمشیر و چوب پشت کمان و گرمی پنهان در استخوان و درد پشت و بی آرامی از بیماری یا از اندوه والفعل من نصر و سمع ٭ ونیز مُلَال) موضعی ست

(مَلُول) کصبور بستوه آمده مذکر و مونث در وی یکسان ست مَلُولَة بالتاء مثله

(مُلَّى) کربی کوماج پخته

(مَلَّالَة) کجبانة دهی نزدیک بجایه

(هارون بن مَلُّول) کتنور و شعیب بن اسحق معروف با بن اخی مَلُّول محدثان اند

(حمارٌ مُلَاذِيلٌ) کعلابط خر تیز رو

(مُلْمُول) کعصفور سرمه کش و نره روباه و شتر و قلم آهنی که از آن بر تختهای مس نویسند

(نَاقَةٌ مَلْمَلَى) بالفتح والقصر شتر ماده تیز رو

(مَمْلُول) کوماج و گوشت در خاکستر پخته

(ن مَلَّ الشَّيْءَ فِي الْجَمْر) در خدرک در کرد آن را ٭ و مَلَّ فِي الْمَشْي) تیز رفت ٭ و مَلَّ عَلَيْهِ السَّفَر) دراز گشت ٭ ونیز مَلّ) بالفتح آتش راست و درست کردن تیر و کمان را و نخستین وختن و در خاکستر گرم کردن نان و گوشت را و کوماج کردن

(س) مَلِلْتُهُ ومنه مَلَلًا) محرکة ومَلَّةً) بالفتح ومَلَالًا ومَلَالَة) بفتحهما بستوه آمدم از وی ٭ و مَلِلْتُهُ اَنَا) بی آرام و بیقرار ساختم آنرا

(مَلْمَلَة) شتابی کردن

(طریقٌ مُمَلٌّ) بفتح الثانیة راه

بج

سلوک وگشاده
(اِملال) بستوه آوردن یقال املّه
وامَلّ علیّ ویقال اوّل فاملّ گردار
شدن سفر ونوشتن از کسی بگفت وی
یقال امَلّه اذا قاله فکتب عنه و
کذا امللتُ علیه الکتاب
(تملّل) در کیش وشریعت
درآمدن خوی آوردن تب وگرم
گردیدن درون استخوان و بی
آرامی کردن از بیماری یا اندوه
یقال هو یتملّل اذا لم یستقر من
الوجع کانّه علی مَلّة وساختن چوب
قبضه شمشیر وچوب پشت کمان
(امتلال) بکیش وشریعت
درآمدن وشتاب رفتن و کوماج
کردن نان را
(استملال) بستوه آمدن
(انملال) کشیده شدن برآمدن
(تململ) بی آرامی کردن و
برگردیدن از جانبی بجانبی از بیماری
واندوه

م ل م

(مَلَم) محرکه مرد ناکس فرومایه

م ل و

(مَلا) کعصا دشت وبیابان
(مَلَوان) محرکة روز و شب
واحدهما مَلا
(مَلاة) بالفتح دشت سنگریزه و
سراب ناک مَلا جمع
(مَلِی) کغنی پاره از روزگار منه
قوله تعالی اهجرنی مَلیّا ای طویلا
وساعت دراز از روز
(مَلاوة) روزگار وزمان
دراز مَلوة مثلثة مثله یقال اقمت
عنده مَلاوة من الدهر ای حینا
وبرهة
(ن مَلا مَلوا) بالفتح سخت سیر
کرد و دوید وتیز رفت
(اِملاء) برخورداری دادن و
زمان دادن یقال املاه الله در روزگار
دراز گذاشتن یقال امَلیتُ له فی
غیه منه قوله تعالی اُملی لهم و دراز
رسن گذاشتن ستور را یقال امَلیتُ
البعیر ای وسّعت له فی قیده
ونوشتن واملا کردن کتاب را
(تَملیة) برخورداری دادن
یقال مَلّاک الله حبیبک ای متّعک
به واعاشک معه طویلا ومُلّیته
مجهولا برخورداری یافت ازوی
(تملّی عمره) برخوردار از عمر
خود ویقال لمن لبس الجدید ابلِ
جدیدا وتملّیت حبیبا ای عشت
معه مَلاوة من دهرک وتمتّعت به
(استملاء) املا پرسیدن و املا
خواستن

م ل ه

(مَلیه) کامیر ملیح
(اِملاه) بهانه کردن و عذر آوردن
وبهتان نمودن و مبالغه کردن در آن
(مُمتَلِه العقل) بکسر اللام بی
خرد وعقل رفته

باب المیم فصل المیم

م م د

(اِمّدان) بکسر الهمزة والمیم
المشددة علی اِفعِلان موضعی است

م م س

(ماموس) آتش وآتش دان
ماموسة بالتاء مثله ونیز
(ماموسة) زن کول بدزبان

باب المیم فصل النون

م ن ء

(مَنیئة) کسفینه پوست تر نهاده
بجهت دباغت وهو اول ما یدبغ
ثم افیق ثم ادیم وجای باغت
وقول ابی علی مَفعِلة من اللحم
النئ یا باه منأ
(مَمناة) بالفتح زمین سیاه
(ف مَنأ الاهاب مَنئا)
بالفتح پیراست وپاکیزه کرد
پوست را

م ن ج

(مَنج) بالفتح خرمای دو سر
بهم پیچیده و فنک که دانه است
سکر معرب است
(مُنج) بالضم ماش سبز
(مَنجان) بالفتح دهی باصفهان
(مَنوجان) بالفتح شهری است

م ن ح

(مِنحة) بالکسر دهش و ستور که
بشیر وبچه اش دهند کسی را
(مَنیح) کامیر تیر قمار که نصیب
ندارد وتیری که بتیمن عاریت
گیرند وتیر قمار که آن را یک حصه
باشد ونام اسپ قرثیم برادر بنی
تمیم واسپ قیس بن مسعود شیبانی
واز اعلام است
(مَنیحة) کسفینه ستور که بشیر و
شیر وبچه اش انعام کنند قال
ابو عبیدة وللعرب اربعة اسماء
تضعها مواضع العاریة منیحة وعریة

وانفقار واخبال ونام اسپ ثار بن
بن نقعس
(مُنُوح) کصبور ناقه که بزمستان
شیر دهد
(مانح) نام مردی
(مَنّاح) کشداد از اعلام است
(ف ض) مَنَحَه مَنْحًا) داد
او را + ومَنَحَ النّاقةَ) بشیر شیر
وبچه ناقه خاص کرد جهت وی
(اَمناح) نزدیک بچه آوردن شیر ناقه
مُنیح کمحسن نعت است ازان
(مُمانح) للفاعل شتر ماده که
شیرش باقی باشد بعد سپری شدن
شیر شتران و ناقه که بزمستان شیر دهد
وباران پیوسته که منقطع نگردد
(مُمانحة) پیوسته دویی هم رسیدن
چشم اشک را
(تمنّح) دیگری را خورانیدن
ومنه حدیث ام زرع واکل فاتمنّح
(امتناح) دهش گرفتن
وروزی دادن یقال اُمتنح
مالاً مجهولاً
(استمناح) عطیه خواستن

م ن د

(مُنْد) بالضم دهی است از صنعاء
بین
(مُنْدح) کجندب موضعی
(هَیمَنْد) بالفتح دهی است نزدیک
فیروزآباد و دهی دیگر بغزنه ازان
ده است علی بن احمد وزیر محمود بن
سبکتکین
(خُوَیْزِ مَنْداد) نام پدر امام
ابی بکر مالکی اصولی وقد مر فی الخا

م ن ذ

(مُنْذُ) بالضم از آنگاه باز وهو
بسیط مَبنی علی الضم من بمضاه
وهو محذوف النون منه مبنی
علی السکون ویکسر میمها ویلیهما
اسم مجرور وحینئذ حرفا جر
بمعنی من فی الماضی وفی والحاضر
ومن والی جمیعا فی المعدود کما
رایته منذ یوم الخمیس واسم
مرفوع کمذ یومان حینئذ مبتدا
ما بعدهما خبر ومعناهما الامد فی
الحاضر والمعدود واول المدة فی
الماضی او ظرفان مخبر بهما
عما بعدهما ومعناهما
بین بین نحو لقیته منذ
یومان ای بینی وبین لقائه
یومان وتلیهما الجملة
الفعلیة نحو ع + مازال مذ
عقدت یداه ازاره + ولاسمیة
ومازلت ابغی المال مذ انا یافع +
وحینئذ ظرفان مضافان الی
الجملة اولی زمان مضاف الیها
وقیل مبتداء ان واصل مُذْ مُنْذُ
لرجوعهم الی ضم ذال مذ عند
ملاقاة الساکنین کمذ الیوم
ولولا یکون الاصل الضم لکسروا و لتصغیرهم
ایاه مُنَیذ او اذا کانت مذ اسما
فاصلها منذ وحرفا فهی اصل ویقال
مالقیته منذ الیوم ومذ الیوم بفتح
ذالهما واصلها من الجارة وذو
بمعنی الذی او من اذ حذفت الهمزة
فالتقی ساکنان فضم الذال او
اصله من ذا اسم اشارة فالتقدیر
فی رایته منذ یومان من ذا الوقت
یومان فی کل تعسف

م ن س

(مَنْسَة) بالفتح کهن سال از
هر چیزی
(مَنَس) محرکة شادی خرسندی

م ن ع

(منع) بالفتح خرچنگ مُنُوع
جمع
(هو فی عزّ ومَنَعَة) محرکة و
یسکن یعنی او در ارجمندی است
و با خود حمایت کنندگان و پشتی بندگان
دارد
(مِنْعِیّ) محرکة مشددة الیاء
بسیار خورنده خرچنگ
(مَنیع) کامیر استوار و بلند و عزیز
و از اعلام است منیعة مونث
یقال رجل منیع ومکان منیع وسنة
منیعة ویقال هو فی عز منیع ای
هو فی عز ومنعة
(مَناع) کقطام باز دار امر است
بمعنی امنع و پشته است در دو کوه بج
طی و یقال المناعان وهما جبلان
(مَناعة) کسحابة شهری است
مر هذیل را یا کوهی
(مَنُوع) کصبور باز دارنده
(مانع) باز دارنده منعة محرکة
جمع و از اعلام است
(مَنّاع) کشداد باز دارنده و نام
مردی
(مَنْعی) کسکری باز دشت و باز
ایستاد و اسم است
(ف) مَنَعَه مَنْعًا) بالفتح باز
دشت آن را خلاف اعطاه + و نیز

(مَنْع) باز داشتن کسی را از کاری وچیزے
(ك) مَنُع مَنَاعَةً) عزیز گشت ✤ و نیز مَنَاعَةً) استوار شدن جای
(تَمْنِيْع) باز داشتن شد وللمبالغة
(مُمَانَعَة) باز داشتن از یکدیگر و کسی را از چیزی وا داشتن
(مُتَمَنِّعَان) بکسر النون ناقه جوانه وگوسپند جوانه بدان جهت که بسبب جوانی از خشک سال غالب آینه یا سیر میخوزند قبل ج
از شتران وگوسپندان کلان سال یا از ذات خود ها انقطاع زمان میکنند
(تَمَنَّعَ عَنْهُ) باز داشت ازان و تَمَنَّعَ عَلَيْهِ) چیره شد بر آن ✤ و نیز تَمَنَّعَ) استوار و قوی شدن
(مُمْتَنِع) بکسر النون شیر توانا غالب
(اِمْتِنَاع) باز ایستادن و قوی گشتن

م ن ع

(مَنَغ) محرکة ناحیه ایست بحلب وکانت قديمًا بالعين المهملة فغيِّرت
(مَنُوغَان) بالفتح شهری ست بکرمان

م ن ق ل ط

(مَنْقَلُوط) شهری ست بصعید مصر

م ن ن

(مَنْ) بالفتح والسكون معناه کسی وهو اسم لمن يصلح ان يخاطب مبهمٌ غير متمكن ومعنى عن الكلام الكثير المتناهي في البعاد والطول وذلك انك اذا قلت من يقم اقم معه كان كافيا من ذكر جميع الناس ولولا هو تبقى مبهورًا ولما تجد الى غرضك سبيلًا وهو في اللفظ واحد ويكون في معنى الجماعة ايضا كقوله تعالى ومن الشياطين من يغوصون له ✤ وكيت وهذا الاستفهام المحض نحو من عندك ✤ وانكر وهو للخبر نحو رايتُ من عندك ✤ وبركه وهو للشرط والجزاء نحو من يكرمني اُكرِمه ويكون نكرة موصوفة نحو مررتُ بمن محسنٍ اي بانسانٍ محسن ونكرة تامة نحو نعم من هو سرًّا واعلان ويحكي بها الاعلام والكنى والنكرات وحينئذ يثنّى ويجمع كما اذا قال رايت زيدًا قلت من زيدًا او في النكرة اذا قال رايت رجلًا قلت منا وفي جاءني رجلٌ قلت منو وفي مررتُ برجل قلت مني وفي جاءني رجلان قلت منَان وفي رجلين قلت منين بتسكين النونات في الجميع وكذا قلت منون ومنين في الجمع وتقول في المرأة منة منتان منات وان وصلت قلت منة يا هذا بالتنوين ومناتٍ وان قال رايت رجلا وحمارا قلت من وايًّا وفي مررتُ بحمار ورجل قلت ايٍّ ومني نفس عليه وهذا كله لغة اهل الحجاز وغير اهل الحجاز لا يرون الحكاية في الشيء منه ويرفعون المعرفة بعد من اسمًا كان او كنية او غير ذلك واذا جعلت من اسما متمكنا شددته
(مِنْ) بالكسر والسكون بمعنى از وآن می آید اکثر جهت ابتدای غایت و همگی معانی آن راجع باشد بوی نحو انه من سليمان ومن المسجد الحرام ومن الجمعة الى الجمعة وجهت تبعيض نحو منهم من كلم الله وبيان جنس وتفسير كقولك الله درك من رجل وفي قوله تعالى ويُنَزِّلُ من السماء من جبالٍ فيها من بردٍ فالاولى لابتداء الغاية والثانية للتبعيض والثالثة للتفسير والبيان وكثيرًا ما يقع بعد ما ومهما وهما بها اولى لافراط ابهامهما نحو ما يفتح الله للناس من رحمة فلا ممسك لها ✤ وتعليل نحو مما خطيااتهم اُغرِقوا وبدل نحو ارضيتم بالحيوة الدنيا من الاخرة ولا لا ينفع ذا الجدِّ منك الجدُّ غايت نحو رايتهُ من ذلك الموضع اي جعلتهُ غايةً لرويتك اي محلا للابتداء والانتهاء وتنصيص عموم وآن زائد باشد نحو ما جاءني من رجل وتوكيد عموم وآن نیز زائد باشد نحو ما جاءني من احد و فصل وآن داخل میشود میان دو ضد متضاد نحو والله يعلم المفسد من المصلح ومی آید مرادف با نحو ينظرون اليك من طرف خفي ونحو قولهم في المقسم من ربي ما فعلت ومرادف عن نحو فويل للقاسية قلوبهم من ذكر الله ومرادف

فی نحو ماذا خلقوا من الارض و
اذا نودی للصلوة من یوم الجمعة
و موافقت عن نحو لن تغنی عنهم
اموالهم ولا اولادهم من الله شیأ
و مرادف علی نحو و نصرناه عن
القوم و مرادف منذ کقوله تعالی
لمسجد اسس علی التقوی من اول
یوم و قد یحذف نونه عند الالف
واللام و یقال ملکذب
(مَنّ) بالفتح ترنگبین و آن تری
و پشک است که بر درخت و سنگ
منعقد گردد و هر شبنم که از آسمان
افتد شیرین همچو انگبین و بسته
گردد و همچو صمغ خشک شود و
معروف بمن تری که بر درخت
بلوط افتد معتدل است و نافع سرفه
تر و صدر و ریه ٭ و نیز من آنکه او را
کسی دعوت نکند و پیمانه است یا میزانی
یا من دو رطل است ٭ ٭ ٭
اَمْنَان جمع منا کذلک اُمْنَاء
جمع
(مَنَّة) بالفتح از اعلام زنان است
(مِنَّة) بالکسر احسان و نیکوئی
و آنچه کرده شود از نیکوئی در حق
کسی

(مُنَّة) بالضم توانائی و قوت
یقال ذَهَبَ بِمُنَّتِهِ و هو ضعیف المُنَّة
(مِنَنَة) کعنبة عنکبوت و سنگ
پشت ماده
(مَنِین) کامیر گرد و غبار ست
و رسن سست و مرد سست و توانا از
اضداد است و دهی است
در کوه سنین
(مُنَین) کزبیر نام مردی
(مَنُون) کصبور روزگار و بسیار
منت نهنده و مرگ و هی مونثه و
یکون جمعا واحدا و زن مالدار که
جهت مالش نکاح کنند او بر شوی
بس احسان و منت نهد
(مَنُونَة) بالتاء مرد بسیار منت
نهنده و عنکبوت
(مَنَّان) کشداد نام مرد و نیز یکی
از نامهای باریتعالی بمعنی بسیار
نعمت دهنده و منت نهنده
(مَنَّانَه) کشانه زن که جهت
مالش نکاح کنند آنرا و هی شوی
منت نهد
(ابو عبدالله بن منینا)
بکسر تین و شد الیاء لغوی است
منینا) کزلیخا از القاب است

(مَمْنُون) مرد سست و توانا از
اضداد است و بهترین و اقصی از هر
چیزی که نزد کسی باشد
(ن) مَنَّ عَلَیَّ مَنًّا) بالفتح و
مِنِّینَی کخلیفی نکوئی کرد با من
و مَنَّ فُلَانٌ مِنَّةً) بالکسر نعمت داد
و بیان نمود نیکوئی خویش را بر کسی
٭ و نیز مَنّ) منت نهادن بر بدن
و کم کردن منه قوله تعالی لهم اجر
غیر ممنون ای غیر محسوب و لا
مقطوع و مانده کردن شتر را و
مانده گردانیدن سیر کسی را و
سست نمودن آن و کم شدن چیزی
(مُمْتَان) بکسر المیم الثانیة روز
و شب
(اِمْنَان) سست و مانده کردن
و به ممنون کسی رسیدن یقال
اَمْنَنْتُهُ اذا بلغت ممنونه
(مَاتَنْتَهُ) ترود کرد م در روای
حاجت او
(تَمَنُّن) سست و مانده نمودن
(اِمْتِنَان) نعمت دادن

م ن و

(مُنْوَة) بالضم والتخفیف بمعنی
منیه است که ایام ناقه باشد

(مَنَا) کعصا یک من یا پیمانه است
مَنَوَان و مَنَیَان مثنی امناء و
اَمْنٍ بالفتح و مِنِیّ کغنی و مُنِیّ
بالضم جمع و هو افصح من المن
بالتشدید و اندازه یقال مناله
المانی ای قدّر القادر و مقابل و
پیشاپیش یقال داری منا داره ای
حذاؤها
(مَنَاة) بالتاء ریک من و موضعی
است بحجاز و نام بتی و بعد
مَنَوِی کعربی منسوب بوی و
از آن است عبد مناة و زید بن
مناة بج
(مُنْوَة) بالضم و شد الواو آرزو
(مَانُ المُوسَوِس) شاعری
است خوش گوی و مردی دیگر
زندیق
(مَمْنَاة) بالفتح زمین سیاه
(ن) مَنَاهُ مَنْوًا) بالفتح آزمود و
دریافت حقیقت آن را و اندازه
کرد
(مُمَانِی) للفاعل زن جلب و
دیوث
(تَمَانِی) بانگشت بر آوردن
چیزی که خواهد و شخص دیگر

مثل آن

م ن ی

(مَنیَة) بالفتح آب مرد و زن
(مُنیَة) بالضم وتخفیف الیا رو
بکسر آرزو و مُنیٰ کهدی جمع
و ایام ناقه که در آن لقاح آن اجبال
وی متیقن نباشد فمنیة البکر
التی لم تحمل عشر لیال ومنیة الثنی
وهو البطن الثانی خمس عشرة
لیلة ثم تعرف الاقح ام لا
(مَنیٰ) کرحی مرگ و اندازه و
تقدیر خدای تعالی و آهنگ
(مِنیٰ) کالی آب مرد و زن و هی ع
ست بمکه که قربان را نجا کنند
مذکر ومنصرف ست سُمّیت لما یُمنیٰ
بها من الدّماء و ابن عبّاس لانّ
جبرئیل علیه السلام لمّا اراد ان
یفارق ادم علیه السلام قال له
تمن قال اتمنی الجنة فسمّیت منی
لامنیّة ادم و موضعی ست دیگر در
نجد و ابی نزدیک ضریّه
(مَنیّ) کغنی آب مرد و زن مُنیٰ
بالضم جمع وهو مشدد بخلاف
مذی وودی وهما مخففان منه
قوله تعالی من منیّ یُمنیٰ و قری
بالتاء علی النطفة تاویلا و بالیاء
علی المنی ظاهرا
(مَنِیَّة) کغنیة مرگ و اجل لانها
مقدّرة منایا جمع
(مَنَاوَة) بالفتح و بکسر پاداش
(اُمنِیَّة) بالضم و شد الیا رآرزو
امانی جمع منه قوله تعالی ومنهم
امّیّون لا یعلمون الکتاب الا امانیّ
(تَمَنّی) بالفتح و شد النون شهری
ست میان حرمین
(ض) مَنَاهُ الله مَنْیًا) بالفتح
تقدیر کرد او را یا آزمود و مُنِیَ
بکذا) مجهولا آزموده شد بدان
و کذا مُنِیَ لکذا) توفیق داده
شد جهت آن و مُنِیتُ بِهِ مُنْیًا)
بالضم آزموده شدم بآن و نیز
مَنیٰ) منی انداختن
(اِمْنَاء) منی انداختن و بمنا
درآمدن و فرود آمدن و رانج در
ایام منیه رسیدن ناقه یقال اَمْنَتْ
فهی مُمْنٍ و مُمْنِیَة
(تَمْنِیَة) منی انداختن و بر آرزو
آوردن یقال مَنّاه ایّاه و به و آرزو
در دل افکندن و بر آرزو داشتن
قوله تعالی ولامنّینّهم ولامرنّهم و
پاداش دادن یقال لامنیّنّك
مناوتك ای لاجزینك جزاءك
(مُمَانَاة) پاداش دادن و لازم
گرفتن و زمان دادن و دراز کشیدن
و انتظار کردن و مداراة نمودن و
همدیگر بنوبت سوار شدن بر
راحله
(تَمَنّی) آرزو بردن و دروغ گفتن
و خواندن نبشته و اختراع و نو پیدا
کردن حدیث او بر بافتن آن را
(اِمْتِنَاء) بمنا آمدن و فرود آمدن
دران و یقال اُمْتُنِیَ الناقة للفحل
مجهولا یعنی در ایام منیه آمد
(اِسْتِمْنَاء) منی بیرون آوردن
خواستن و در ایام منیه درآمده
شمردن ناقه را

باب المیم فصل الواو

م و ء

(مَوُوْء) کصبور گربه با بانگ
(مَائِئَة) بدو همزه گربه مَائِیَّة)
بتشدید یا و تخفیف آن مثله
(ن) مَاءَ السّنّور مُوءًا و مُوَاءًا)
بضمها بانگ کرد
(اَمْوَأَ الرّجل) همچو گربه بانگ
کرد

م و ت

(مَوْت) بالفتح مرگ و مَوْتٌ
مَائِتٌ) مرگ سخت کلیل لائل
یوخذ من لفظ ما یوکّد به
(مَیْتَة) بالفتح مردار
(مِیْتَة) بالکسر نوعی از مردن
یقال مَاتَ مِیْتَةً حَسَنَةً
(مُوْتَة) بالضم بیهوشی و دیوانگی
و نوعی از جنون و صرع و زمینی ست
بشام و ذکر فی م ر ت و ذو المُوْتَة)
اسپی ست مرنبی اسد را
(مَوَات) کسحاب چیز بی جان و
زمین بی مالک و نامنتفع
(مُوَات) کغراب مرگ
(مَیِّت) ککیس مرده مَیْت
بالتخفیف مثله یا میت مخففه
مرده و میت ککیس میرنده که هنوز
نمرده اموات و مَوْتیٰ کقتلیٰ و
مَیِّتُون مشدد و مخفف جمع مَیِّتَة
و مَیْتَة و مَیْت مونث منه قوله
تعالی لنحیی به بلدة میتا
مَائِت) میرنده که بمردن نزدیک
گشته
(رجلٌ مَوْتَانُ الفُؤَاد) بالفتح
مرد کند خاطر مَوْتَانَة مونث

(مُوتَان) بالضم مرگامرگی ستور
وقد یفتح
(مَوَتَان) محرکة بی جان خلاف
حیوان یُقَالُ اِشْتَرِ المَوَتَانَ ولاتشتر
الحَیَوَانَ یعنی اِشْتَرِ الارضین والدور
ولاتشتر الرقیق والدواب زمین کم
آباد کرده باشند آنرا منه الحدیث
مَوَتَانُ الاَرْضِ لِلّٰهِ ولرسوله فمن
اَحْیَا منها شیأً فهو له یعنی
الموات من الارض
(ن س ض) مَاتَ مَوْتًا بالفتح
بمرد ونیز موت) آرمیدن و خفتن
وکهنه شدن
(مُمِیت) کمقیم فرزند مرده مذکر و
مونث در وی یکسان است و
نیز مُمِیتَة مونث مَمَاوِیت جمع
(اِمَاتَة) فرزند مرده شدن یقال
اماتت المرأة والناقة واماتت فلان
ایضا وخداوند شتران مرگ رسیده
شدن و میرانیدن و مبالغه کردن
در پختن و گداختن گوشت وقولهم
ما اَمْوَتَه یعنی چه مرده دل است
او انما یراد به ما اموت قلبه لان
کل فعل لایتزید لایتعجب منه
(تَمْیِیت) میرانیدن شد و
للمبالغة
(مُمَاوَتَة) همدیگر شکیبائی کردن
(مُتَمَاوِت) بکسر الواو پرستنده
خدای بریا
(مُسْتَمِیت) دلاور و خواهنده
مرگ و پیش آینده بجنگ و مرد
گذارنده امور و پوست تنک بالای
سپیده بیضه
(اِسْتِمَاتَة) بهر راه و طور جستن
چیزی و فربه شدن بعد لاغری

م و ث

(ن) مَاثَه مَوْثًا بالفتح والتحریک
و مَوَثَانًا محرکة درآمیخت آن را
و مُثْتُه فی المَاءِ) در آب
سوده آن را
(اِنْمَاثَ اِنْمِیَاثًا) آمیخته شد و
در آب سوده گردید

م و ج

(مَوْج) بالفتح کوهه آب مَوْجه
یکی اَمْوَاج جمع ونام شاعری
تغلبی و نیز مَوْجَةُ الشَّبَاب
آغاز جوانی
(مَاجَة) لقب ابو محمد بن یزید
قزوینی صاحب سنن
(نَاقَة مَوَّجَی) کسکری نا قه
تیز رو که منکشف و فراخ گردد
تنک آن بسبب اختلاف دست و
پای او
(ن) مَاجَتِ الدَّاعِصَة مُوُجًا
کفعول جنبید آنچه از نو میان
پوست واستخوان و نیز مَوْج
طپانچه زدن موج وکوهه برآوردن
آب و میل کردن از حق و راستی و
اضطراب کردن مردم

م و خ

(مَاخ) محله است ببخارا و نام
جد احمد بن حنبل بخاری آنرا
ماخک نیز نامند
(مَاخَان) علم است و دهی
بمرو
(مَاخُوَان) دهی بمرو
(ن) مَاخَ الغَضَبُ مَوْخًا بالفتح
فرونشست خشم

م و ذ

(مَاذ) نیکوخو و خوش طبع زیرک
(مَاذِی) بالفتح و شد الیاء انگبین
سپید و نو یا انگبین بی آمیغ یا نیکو
و جید و زره نرم آسان مَاذِیَّة
بالتاء مثله و سلاح هر چه باشد
و نیز مَاذِیَّة) ی

م و د

(مَوْر) بالفتح موج و راه با سبزه
هموار و هر چیزی نرم و ساحلی است
مر و بهای یمن اشمالی زبیده
(مُور) بالضم گرد پراگنده و خاک
که باد بردارد آنرا و باد باگرد
(مُورَة) بالضم پشم ریخته گوسپند
زنده باشد یا مرده
(مَارسَرجَس) موضعی است و
هما اسمان جُعِلَا واحدًا و از نامهای
عجم است مَارسَرجِیس بالیاء
کذلك
(مُوَارَة) کثمامه پشم ریخته عج
گوسپند زنده باشد یا مرده و پشم
ریخته دراز گوش
(سَهْم مَائِر) تیر سبک رگذرنده
و درآینده دراجسام
(مَائِرَات) خونها
(نَاقَة مُوَارَة) کثمانه ناقه آسان سیر
تیز رو
(اِمْرَأَة مَارِیَّة) بشد الیاء زن سپید
درخشان رنگ و قطاة مَارِیَّة)
سنگ خوار نرم پشم تابان
(مُورِیَان) بالضم دهی است
بنواحی خوزستان از آن ده است

سلیمان بن ابی یوب مُورِیانی
وزیر منصور ✤ و خوریان موریان
جزیره ایست در بحر یمن متصل
هند
(ن) مَارَ مَوْرًا) بالفتح ترددنمود
درعرض وگشت ✤ و نیز مَوْر)
بجد درآمدن و روان شدن خون
و بر زمین موج زدن و پراکنده
شدن ناویدن قوله تعالی یَوْمَ
تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا قال الضحاک ای
تموج موجًا وقال ابو عُبیدة تکفا
والاخفش مثله و جنبیدن موی
برکندن و بلند شدن خاک و ع
پراگنده گشتن غبار
(اِمَارَة) روان کردن خون بر
زمین و بلند برداشتن باد غبار را
(اِمْتِیَار) شمشیر برکشیدن
(تَمَوُّر) آمدن و رفتن و ریختن
پشم ستور و بجنبیدن راست رفتن موی
و پشم و ناویدن
(اِنْمِیَار) برکنده شدن موی یقال
مُرْتُ الوبر فانمار ای نتفته فانتتف
و ریختن پشم

م و ز

(مَوْز) بالفتح موز که بهندی کیله
نامند مَوْزَة یکی مثلتین مدر
محرک للباءة یزید فی النطفة و
البلغم والصفراء واکثاره متقل جدًّا
وقنوه یحمل من الثلثین الی
خمسمائة
(مَوَّاد) کشداد موز فروش

م و س

(مَوْس) بالفتح موی ستردن و
بدست بیرون آوردن نطفه از رحم
ناقه لغة فی المسی و استوار کردن
استوار و الفعل من نصر
(رجل مَاسٌ) مردی که عتاب
و سرزنش در وی در نگیرد یا مرد
سبک و سبک سر ✤ و (اَلْمَاس) سنگی
است گران بها بشکند و پاره کند
جمیع سنگها را و آن را پاره نمیکند
مگر ارزیز و آتش و آلات آهنین
در وی اثر نمی کند و بزرگترین
آن همچو چهار مغز باشد و آن انواع
میباشد و بغیر شکل مثلث
شکسته نشود و اگر آنرا در دهان
دارند دندان بریزد و آنرا بسایند
و در سوراخهای بند دان هر دار رید
و جز آنرا سوراخ کنند و لا تقل
الماسٌ بالتنوین فانه لحنٌ
(مُوَیْس بن عِمْرَان) کز بسیه
متکلمی بود
(عَبَّاس بن ابی مَوَّاس)
کشداد کاتبی است متقن
(مُوسٰی) کبشری استره و بعضهم
ینوّن موسی و هو فعلی من الموس
فالمیم اصلیة فلا ینوّن و یونثا و لا
او مُفْعَل من اَوْسَیْتُ راسه ای حلقته
و مُوسٰی نام پیغمبری علیه الصلوة
والسلام و هو موسی بن عمران بن
یَصْهَر بن ناهث بن لاوی بن
یعقوب علیه السلام و اشتقاق اسمه
من الماء والشجر فمو الماء و سی الشجر
سمی به لحال التابوت الماء و هو فی
التورية مِشِیتیهُو ای وُجِدَ فی الماء

م و ش

(مَاش) دانه است معروف
معتدل است و مولد خلد صالح
مسکن حرارت و التهاب صفرا و
نافع جهت تب زده و زکام زده
ملین و مطبوخ آن در سر که نافع
جرب متقرح و ضماد آن مقوی
اعضای سست و اینه ✤ و نیز مَاش
رخت خانه و متاع سقط و بیکار
منه المثل المَاشُ خیر من لاشیٔ ای
مَا کَانَ فی البیت من قماش لا قیمة
لَهُ خیرٌ من خُلُوِّهِ
(ن) مَاشَ کَرْمَهُ مَوْشًا) بالفتح
جست بقیه انگور را

م و ص

(مَوْص) بالفتح کاه و نیز نرم نرم
شستن و بدست مالیدن و شستن
درست کردن و انه حنظل و گویند
که عرب آن را اسه بارمی شویند
(مَوْصَة) بالتار یکبار شستن
(مُوَاصَة) کثمامة غساله چیزی
(تَمَوُّص) جامه شستن و پاک
کردن آن و کاه فروشی کردن

م و ع

(مَوْعَةُ الشَّبَاب) بالفتح آغاز
جوانی و اول آن

م و غ

(ن) مَاغَتِ الهِرَّةُ مُوَاغًا) بالضم
بانگ کرد گربه

م و ق

(مُوْق) بالضم مورچه پردار و غبار
و کنج چشم یا دنباله آن و موزه ایست
که بر موضع دیگر پوشند و سر موزه
معرب است اَمْوَاق جمع ✤ و نیز
(مُوْق) کولی و بیهوشی و کندی فهم

(مُوقَان) كوره است بمينيه
(احمق مَائِقٌ) كول بيهوش
موقى كسكرى جمع
(ن) مَاقَ مُوَاقَةً و مُوقًا)
بضمهما و مُؤُقًا كدخول كول گرديد
÷ ومَاقَ البَيْعُ مَوقًا) بالفتح
ارزان آمد بيع ÷ ومَاقَ فلان مَوقًا
ومُوقًا و مُؤُقًا) بضمهما و مَوَاقَةً
ككرامة بمرد و هلاک گشت
(اِسْتِمَاقَة) كول شمردن كسى را
م و ل
(مَال) خواسته وآنچه در ملک
كسى باشد اَمْوَال جمع و مرغزار
با درخت مُوَيْل مصغر آن والعامة
تقول مُوَيِّل بالتشديد ÷ ورجلٌ
مَالٌ) مرد بسيار مال رجال مَالَةٌ
ومَالُونَ جمع امرأة مَالَةٌ
مونث مَالَة على لفظ الواحد
ومَالَات جمع
(مُولَة) بالضم تنده مُول جمع
(مُوَيْل) كزبيراه رجب المرجب
(رجلٌ مَيِّلٌ و مَوِّل) ككيس مرد
بسيار مال
(ن) مُلْتُهُ مَوْلًا) مال دادم او را
(س ن) مِلْتُ مَوْلًا) بالفتح

ومُؤُولًا) كدخول با مال شدم ÷
ومَالَ الرَّجُلُ) بسيار مال شد
(اِمَالَة) مال دادن
(تَمْوِيل) مالدار گردانيدن
(تَمَوُّل) بسيار مال شدن
(اِسْتِمَالَة) بسيار مال شدن
م و م
(مُوم) بالضم شمع و روغن عسل و
افزاری است جولاه را كه در آن
رشته نهند و بافند و افزاری است
مركفش گران را و برسام و سخت
ترين چيچک
(كَعْبُ بن مَامَه) جوادى
بود از اياد
(مِيم) بالكسر يكى از حروف هجا
(ن) مِيمَ الرجلُ مَوْمًا) بالفتح
مجهولا چيچک و برسام زده گرديد
مَمُوم نعت است از ان
م و ن
(ن) مَانَهُ مَوْنًا) بالفتح و مَؤُونَةً
قيام ورزيد بنفقه و كفالت عيال
و برداشت بار ايشان مَمُون كفالت
كرده نعت است از ان
(تَمَوُّن) بسيار نفقه دادن عيال را
م و ه

(مَاء) آب والهمزة فيه بدل من
الهاء مَاءَة بالتاء و مَاه على الاصل
مثله اصله موه محركة مائى منسوب
بوى مَاوِىّ كذلك وسُمِعَ اِسْقِنِى
ما بالقصر اَمْوَاه و مياه ككتاب
جمع مُوَيْه و مُوَيْهَة مصغران
يقال عندى مُوَيْهٌ ومويهة ماءة
مونث ÷ ورجلٌ مَاهُ الفُؤَادِ)
مرد بد دل و جبان يا كند خاطر گويا
دلش در آب فرو رفته رجلٌ
مَاهِىُّ الفُؤَادِ) كذلك ÷ ورجلٌ
مَاءٌ) اى كثير ماء القلب ÷ ومَاءُ
السَّمَاءِ) لقب مردى و زنى ÷ و
نيز مَاه) قصبه شهر و مَاهَان)
دينور و نهاوند كه يكى آن هر دو را
ماه الكوفه و ديگرى را ماه البصره
نامند ÷ ومَاهِ دينَار) دو شهر است
÷ ونيز ماه موضعى است
(مَاهَة) چيچک ÷ ركيّة مَاهَةٌ
چاه بسيار آب
(مَاوِيَّة) بشد الياء آينه مَاوِىّ
جمع و نام زنى
(مُوهَة) بالضم آب رونق روى
مُوَاهَة مثله يقال ما احسن مُوهَة
وجهه و مُوَاهَته اى كاءه و رونقه و خوبى

و نيكوئى و تابانى و درخشانى آب
روى مُوَاهَة كثمامة مثله فى الكل
(رَكِيَّةٌ مَيِّهَةٌ) گنبد چاه بسيار
آب
(اَمِيهَة) كاحمد آب بسيار تريقال
البئر امْيَهُ مِنْهَا كانت اَمْوَهُ مثله
(مَاهَان) نام مردى وهو اما من
هوم او هيم فوزنه لعفان او وهم فلعفان
او من ومه فعفلان او نهم فلاعفان او
من لفظ المهيمن فعافال ومن مهن
فعالا او من نمه فعالاف
(س ن ض) مَاهَتِ الرَّكِيَّة
مَوْهًا و مَيْهًا) بفتحهما و مُؤُوهًا
كدخول مَاهَةً و مَيْهَةً بالفتح آب
بر آمد از چاه بسيار آب گرديد ÷ و
مَاهَتِ السَّفِينَةُ) آب در آمد در آن
(ن) مَاهَ مَوْهًا) بالفتح آميخت ÷
ومُهْتُهُ) آب خورانيدم آن را و
از ضرب نيز آيد
(اِمَاهَة) بآب رسيدن چاه كن ÷
امواه على التصحيح مثله يقال
حفر فاماه امْوَهَ و آب
خورانيدن ستور و مرزم تشنه
و كار در او گرا آوردن آب در
حوض و آميختن چيزى او آب بسيار

بج

روان کردن و بروسنی انداختن
گشن در رحم ماده و زهیدن آب از
زمین یقال اَمَاهَتِ الاَرْضُ ای نَزَّت
و آب ریختن در دوات و در دارو
(مَوَّهَ الخَبَرَ عَلَیهِ تَمْوِیهًا) خبر
دا د آنرا خلاف آنچه برسیداو را از آن
* و نیز تَمْوِیه) آب ناک شدن جای
و آب بسیار کردن دیگ و سیم یا زر
اندود کردن چیزی را و آب نمودن
چیزی را و تلبیس کردن
(اِمْتِیَاه) آب خورانیدن مردم و کاردرا

م و و

مج (مُوْ) بالضم و السکون دارویی است
نافع جهت درد مفاصل و درد جگر
شربا و طلاءً او از عسر بول و درد مثانه
و رحم و مغص و نفخ
(مَوْمَاء) بالفتح بیابان مَوْمَاة
بالتاء مثله موامی جمع

باب المیم فصل الهاء

م ه ج

(مُهْجَة) بالضم جان و خون یا خون
دل
(مَاهِج) پیه تنک و شیر تنک
(اُمْهُج) کقنفذ تنک از پیه و شیر
امْهُجَان بالضم مثله
(مَمْهُوجُ البَطْن) فروهشته
شکم
(ف) مَهِجَ مَهْجًا) بالفتح شیر
مکید بچه * و نیز مَهِج) گاییدن
و نیکو روی شدن بعد بیماری
(اُمْتُهِجَ) مجهولا کشیده شد
خون آن

م ه د

(مَهْد) بالفتح گاهواره و زمین
مُهُود جمع
(مُهْد) بالضم زمین بلند یا زمین
پست هموار نرم مُهْدَة بالتاء
مثله مِهَدَة کقردة و اَمْهَاد جمع
(مَهِید) کامیر سکه بی آمیغ
(مِهَاد) ککتاب گاهواره و زمین
و بستر و گستردنی اَمْهِدَة و مُهُد
بضمتین و بضم جمع قوله تعالی اَلَمْ
نَجْعَلِ الاَرْضَ مِهَادًا ای بساطًا ممکنًا
للسلوک و لبئس المهاد ای بئس
ما مَهَّدَ لنفسه فی مَعَادِه یعنی
بد سرانجام است
(مَهْدَد) کجعفر از اعلام زنان
است
(اُمْهُود) کعصفور با همزه گو ترکا
و گونان ریختن
(ف) مَهَدَه مَهْدًا) بالفتح گسترد
آنرا * و نیز مَهَد) ورزیدن و کار
کردن
(مَاءٌ مُمَهَّد) کمعظم آب نه گرم نه
سرد
(تَمْهِید) گستردن و هموار و نیکو
کردن کار را و عذر گسترانیدن و
عذر نیوشیدن
(تَمَهُّد) قادر شدن
(اِمْتِهَاد) کار کردن و بلند و
گسترده شدن کوهان

م ه ر

(مَهْر) بالفتح کابین زن مُهُور
جمع
(مَهْرَةُ بن حَیْدَان) بالفتح
پدر قبیله است
(اِبِلٌ مَهْرِیَّةٌ) بالفتح شتران
منسوب بسوی مهرة بن حیدان
مَهَارِی بالفتح و مهارٍ بترک
الیاء و مَهَارِیّ بتشدیدها جمع
* و نیز مَهْرِیَّة) گندمی است
سرخ
(مُهْر) بالضم استخوانی است
درمیانه سینه یا در برسری آن
مُهْرَة بالتاء مثله و بار نخل مُهَرَة
کقرده جمع و اسپ کره و بچه
نخستین اسپ و جز آن اَمْهَار
و مِهَار و مِهَارَة بکسرهما جمع
مُهْرَة مونث مهر کصرد و مُهْرَات
جمع * و نیز مُهْرَة) مهره که بدان
زنان مردان را بدوستی مبتلا
سازند او هی فلکة و بند استخوان
سینه استوار بهم پیوسته یا کرانک
استخوان پهلو مُهَر کصرد
جمع کانها فارسیة
(مَهْرَة) کعنبه روش نیکو یقال
لم تعط هذا الامر المهرة ای لم تأته
من وجهه
(مَهِیرَة) کسفینة زن آزاد گران
کابین
(مُهَیْرَة) کجهینة نام مردی
(مِهَار) ککتاب چوب که در بینی
بختی در کنند و رسن که بدان شتر
را کشند
(مَاهِر) استاد هر فن و زیرک و رسا
در هر امر و نیک شناور مَهَرَة
محرکة جمع و نام مردی
(مِهْرَان) بالکسر دهی است
باصبهان و نام جد احمد بن حسین

مهری* ومهر مهران) جوی ست
بسند
(مَهوَر) کجرول موضعی ست
(فی المثل المَمهُورة اِحدیٰ
خَدَمَتَیها) اصله انها طالبت
حمقاء بعلها بالمهر فنزع احدی
خدمتیها ودفعها الیها ورضیت بها
ونظیره أنّ رجلاً اعطی اخرها لا
فتزوج به ابنة المعطی ثم امتنّ
علیها بما مهرها فقالوا کالمهورة
من مال ابیها
(ف ن) مَهَرَ المرأة مَهرًا بالفتح
کابین آن کرد و داد کابین اورا
(ف) مهر الشئ وفیه وبه مهرًا
بالفتح ومُهُورًا ومِهارًا ومَهارةً
بفتحها زیرک و رساگردید در آن
واستادی کرد
(فرسٌ مُمهِرٌ) کمحسن اسپ
باکره
(امهار) کابین کردن و نکاح دادن
زنی را بغیری بمهری و مهریّة
گردانیدن ناقه را
(تمهیر) کابین خواستن و کابین
ساختن
(متمهّر) بکسر الهاء شیر زیرک در
شکار افگنی
(تمهّر) ماهر و رسا شدن

م ه ز

(ف) مَهَزَهُ مَهزًا) بالفتح دور
کرد آنرا

م ه ش

(ناقةٌ مَهشاء) ناقه شاب لاغر
شونده
(ف) مَهَشَ مَهشًا) بالفتح
سوخت وخراشید
(امتهاش) سوخته شدن و
ستردن آن روی را باستره

م ه ص

(ارضٌ مهصاء) زمین بی گیاه
(تمهیص) پاک کردن جامه
وسپید نمودن آن را
(تمهّص فی الماء) فرو رفت
در آب
(امهیصاص) بی گیاه و بی
برگ گیاه شدن زمین

م ه ص ل

(حمارٌ مُهصُل) کجندب خر
سطبر و درشت اندام

م ه ع

(مهع) محرکه برگردیدن رنگ
روی و زنگ برنگ شدن از عوارض
دشوار
(مَهیَع) کجعفر راه فراخ روشن
والصواب انه من ه ی ع لانه لیس
فی الکلام فعیل الاضهید ومصنوع

م ه ق

(مهق) محرکه سبزی آب
(مهیق) کامیر نشان آتش های
وزمین دور
(امهق) سخت سپید همچو آهک که
هیچ رنگی امیزش ندارد و تابان
وبراق نباشد
(عین مهقاء) چشمه سبز آب
(یقال الخیل تمهق) کتمنع
یعنی اسپان می دوند
(تمهیق) فراخ و بسیار شیر دادن
بچه را
(تمهّق) نوشیدن شراب ساعتی
بعد ساعتی منه قولهم ظلّ یتمهق
شکوته

م ه ک

(مُهکة الشباب) بالضم و بالفتح
پری وامتلای جوانی
(مهیک) کامیر گشن که باردار
نکند
(مهوک) کصبور کمان نرم
(یوسف بن ماهک) کهاجر
محدثی ست
(ممهوک) بسیار خطا در کلام
(ف) مَهَکَهُ مَهکًا) بالفتح
سخت سائید انرا * ومهک فی
الشیء) شتاب کرد * ومهک
المرأة) مانده کرد در جماع زن را
ونرم نمود
(س) مَهِکَ صُلبُه مَهَکًا) بار
دار نگرد صلب و مُهِکَ مجهولا
کذلک
(متمهّک) کزملق دراز بالا
مضطرب خلقت و اسپ کشاده گام
(شاب ممهّک) کمحدث جوان
پر از جوانی
(تمهیک) سخت سائیدن
(تمهّک) نیکو و آراسته کردن
کار را و نگارین نمودن مرد بست
(تماهک) باهم ستیهیدن
(شابٌ متمهِک) بکسر الهاء
جوان پر از جوانی

م ه ل

(مَهل) بالفتح باش مذکر و مونث
واحد و تثنیه و جمع در وی یکسان

ست یقال مهلاً یا رجل و یا رجلان
و یا رجال و یا امرأة ای أمهل و اذا
قیل لك مهلاً قلت لا مهل والله و لا
تقل لا مهلاً والله و تقول ما مهل و
الله بمغنیة عنك شیئاً و یقال رجل
مهلاً) یعنی تنگ خطا گردید پس مهلت
داده شد و شتاب گرفته شد دران *
و نیز مَهَل) و بحرکه آرامش و آهستگی
نرمی زمان و زرداب مرده
(مُهْل) بالضم مس و جوهر کانی
هرچه باشد مانند سیم و زر و مس
و آهن و جز آن و گداخته از روی
و مس و آهن منه قوله تعالی بماء
کالمهل و قطران تنک و روغن زیت
یا دردی آن یا روغن زیت تنک
و خاکستر و خدرک که از نان فرو
ریزد و زهر و زرداب و ریم و زرداب
مرده و فی حدیث ابی بکر رضی الله
تعالی عنه ادفنونی فی ثوبی هذین
فانما هما للمهل و التراب
(مُهْلَة) بالضم قطران تنک و آمادگی
و یقال واخذ علی فلان المهلة
یعنی پیشی گرفت از وی
در سن و سال یا در ادب
و آرامش و آهستگی و زمان دهی
اسم ست امهال را
(مُهْلَة) مثلثه و بحرکه زرداب
مرده و ریم
(مَهَل) محرکه اسلاف متقدمین
مرد * و ابو مُهَل) عروة بن
عبدالله جعفی از تبع تابعین ست
(مَاهِل) تیز رو و پیشی گیرنده
(ن) مَهَلَ البعیرَ مَهْلاً) بالفتح
خضخاض مالید شتران را و آن
نوعی از قطران ست * و مَهَلَتِ
الغنم) آهستگی نرمی چرید *
و نیز مَهَل) محرکه پیش آمدن در خیر و نیکوئی
(اِمْهَال) زمان دادن و تاخیر
کردن نرمی و آهستگی کردن و مبالغه
کردن در عذر آوردن
(تَمْهِیل) زمان دادن
(تَمَهُّل) درنگ کردن و پیش
آمدن در خیر و نیکوئی
(اِسْتِمْهَال) مهلت خواستن
(اِنْمِهْلَال) معتدل راست
ایستادن و آرامیدن و سستی

م ه م

(مَهْیَم) بالفتح و سکون الآخر
کلمه استفهام ست یعنی چیست
حال تو و کار تو و چه چیز حادث شد
ترا
(مَهْمَا) سیذکر فی باب الحروف
اللینة

م ه ن

(مِهْنَة) بالکسر و الفتح و التحریک
و ککلمة زیرکی در خدمت و کار
(مَهِین) کامیر خوار و سست و
اندک و شیر زبان گز و کم خرد و کم
تمیز و کشن کم بار دانکه مُهَنَاء
جمع
(مَاهِن) بنده خادم
(مِیهَنَة) بالکسر دهی ست
بخاران
(ف ن) مَهَنَهُ مَهْناً) بالفتح
و مَهْنَة بالفتح و بکسر خدمت کرد
او را و زد و رنجانید * و مَهَنَ
الابل) دوشید آنرا وقت باز
گشت * و مَهَنَ الثوبَ) کشید
آنرا * و مَهَنَ المرأةَ) گائید
زن را
(ك) مَهُنَ مَهَانَةً) ککرامة
مهین و خوار گردید
(اِمْتِهَان) بکار خدمت داشتن
و بخدمت داشته شدن لازم متعدی
و بذل کردن چیزی خوار و ضعیف
داشتن

م ه و

(مَهْو) بالفتح خرمای تر و مروارید
و سنگریزه سپید و سرما و شمشیر تنک
روی سبک بزرگ جوهر و شیر تنک
آب ناک و پدر قبیله ست از عبد القیس
و فی المثل اکذب صفقة
من شیخ مَهْو
(نطفةٌ مَهْوَةٌ) نطفه رقیق
(مَهْی) بالفتح دراز کردن رسن
اسپ اسم ست امهاء را
(مَهَاة) بالفتح آفتاب و گاو دشتی
بلور مهاً کعصا و مهوات
مهیات بتحریکهما جمع
(مُهَاة) بالضم آب کشن در رحم
ناقه مُهًی کهدی جمع و هو
من الیاء
(مَهَاء) کسماء کجی و عیب کاسه
و جز آن
(ناقةٌ مِمْهَاء) کمحراب ناقه تنک
شیر
(ن) مَهَاهُ مَهْواً) بالفتح سخت زد
او را
(س ض) مَهَى الشیءَ مَهْیاً)

بالفتح آب دادن آنرا
(ك) مَهُوَ السَّمْنُ مَهَاوَةً
آبناک گردید
(اِمْهَاء) بسیار آب کردن شیرو
روغن را و تیز کردن و آب دادن
آهن را و آب دادن تیغ و گرم کردن
آب را تا باختن و دراز کردن رسن
آنرا و یقال حفر البئر حتی اَمْهیٰ
لغةٌ فی اَمَاهَ علی القلب
(تَمْهِیَة) آب دادن چیزی را

م ه ه

(مَهْ) بالفتح والسکون باز ایست
وهو اسم فعلٍ فان وصلت
نوّنت وقلت مهٍ مه
(مَهَاه) کسحاب تری و تازگی و
خوبی و سبز م و یقال لو کان فی
هذا الامر مَهَهٌ ومَهَاهٌ لطلبتهٗ
وفی المثل کل شئ مَهَهٌ ومَهَاه ماخلا
النساء وذکرهن ای کل شئ یسیر
سهل یحتمله الرجل حتی یاتی ذکر
حرمه فیمتعض اذ کل شئ باطل الا
النساء او کل شئ قصدٌ
(مَهْمَه) بالفتح دشت دورست
و زمین خالی و ویران مَهَامِه
جمع

(ن) مَهَّ الابل مَهًّا) بالفتح نرمی
کرد با وی
(س) مَهِهَ مَهَهًا) محرکة نرم
گردید + ونیز مَهَه) سیر نرم و نرمی
و فروهشتگی و آهستگی و زمان امید
(مَهْمَهَهُ) مه مه گفت او را یعنی
باز ایست + ومَهْمَهَهُ عن السفر
باز داشت او را از سفر
(تَمَهْمُه) باز ایستادن و
بر گردیدن

م ه ی

(مَهْی) بالفتح تیز و تنک روی
کردن شمشیر را والفعل من ضرب
(مَمْهیٰ) بالفتح آبی ست مر
عبس را
(اِمْهَاء) تنک روی ساختن شمشیر را
(اِمْتِهَاء) سیک تنک روی
ساختن شمشیر را
(اِسْتِمْهَاء) صف شکستن یقال
هم یستمهون فی الیهم ای یخرقون
الصفوف فی الحروب فلا یقدر
علیهم

باب المیم فصل الیاء

م ی ب

(مَیْبَة) بالفتح داروی است که از
به و شراب یا دوشاب ترتیب دهند
معرب می به

م ی ب ذ

(مَیْبِذ) کمیسر شهری است
نزدیک یزد

م ی ث

(مَیْث) بالفتح سودن چیزی در
آب والفعل من ضرب
(مِیثَاء) کصحرا زمین نرم میث
بالکسر جمع و موضعی بنام و شهری
و نام دختری و ذو المیث جای
ست بعقیق مدینه
(مَیِّث) ککیس نرم
(تَمْیِیث) سودن چیزی در آب
(تَمَیُّث) نرم و سرد شدن زمین
از باران
(اِمْتِیَاث) سودن چیزی در آب
و بر بست نرم و نازک و فراخ رسیدن
و در آب آمیخته خوردن بیتورا
(مُسْتَمِیث) پوست تنک سپید
بسپیدی خایه مرغ

م ی ج

(مَیْج) در آمیخته شدن و
الفعل من ضرب
(مِیجِی) بالکسر والقصر جدی
ست مر نعمان بن مقرن صحابی را

م ی ح

(مَیْح) بالفتح سود و منفعت و
مسواک کردن و نوعی از رفتار نیکو و
لیط و خرامان رفتن و بتک چاه
فرو شده بر کردن دلو را بجهت
کمی آب و مسواک کردن و آب دهن
بر آوردن از مسواک و شفاعت خواستن
و دادن میاحة ککتابة مثله یقال
مِحْتهُ عند السلطان والفعل من
ضرب
(مِیْح) بالکسر خرما بن خسته
سخت نا شده یا خسته نا بسته
(مَاح) زرده تخم مرغ یا سپیدی
آن
(مَاحَة) کشادگی میان سرابها
(مَائِح) بتک چاه فرو شونده جهت
آب ماحة جمع + وفی الحدیث
نزلنا ستة ماحة و نام اسپ مروان
بن حُوَی
(مَیُّوحَه) نوعی از رفتار نیکو
(مَیَّاح) کشداد نام اسپ عقبة
بن سالم
(مُمَایَحَة) باهم آمیزش کردن
(تَمَیُّح) نازنان رفتن

(تَمَايُح) پیچ پیچان رفتن
(اِمْتِيَاح) دادن وبخشیدن و خوی کنانیدن آفتاب یقال اِمْتاحَتِ الشمسُ ذِفْرَى البعيرِ اى استدرت عَرَقَهُ
(اِسْتِمَاحَة) دهش جستن یا شفاعت خواستن

م ی خ

(ض) مَاخَ مَيْخًا) بالفتح خرامید
(تَمَيُّخ) خرامیدن

م ی د

(مَيْدَا) بالفتح لغتی ست در بید بمعنی غیر منه الحدیث انا افصح العَرَب مَيْدَ اَنِّى من قُرَيش و نشأتُ فى بنى سَعْد بن بكر و فسّره بعضهم من اجل انى من قريش بج
(مَيْدَة) بالفتح طعام وخوان آراسته بطعام
(مَائِد) کوهی ست او هو مَابِد كمنزل بالموحدة
(مَائِدَة) خوردنی وطعام وخوان آراسته بطعام فاذا لم يكن عليه طعام فهى خِوَانٌ قال ابو عبيدة مائدة فاعلة بمعنى مفعولة مثل عيشة راضية و دایره از زمین

(فَعَلَهُ مَيْدَا ذلك) بالفتح و القصر کردن آن را از بهر آن میدا) مقابل یقال هذا میداه و بِمَيْدَاهُ
(مِيْدَاءُ الشَّىْ) بالکسر والمد نهایت و پایان چیزی قیاس آن + و میداءُ الطَّرِيق) دو کرانه و دوری آن + و نیز مِیْدَاء) برابر و مقابل یقال هذا میداءه و بمیدائه
(مَيْدَان) کسکران و یکسر فهو مفعال من الودن صفحه زمین بی عمارت و عرصه اسب دوانی و چوگان بازی مَيَادِين جمع + و عیش فراخ خوش و محله ایست به نیشاپور ازان ست ابو الفضل محمد بن احمد و محله ایست باصفهان ازان ست ابو الفضل المطهر بن احمد و محله ببغداد ازان ست عبد الرحمن بن جامع و صدقة بن الحسين و گروهی دیگر و محله بزرگ بخوارزم + و شارع الميدان) محله بود ببغداد ویران شده و شاعری ست فقعسی
(مَيَّادَة) کنانه داهی ست سیاه فام و هى اُمّ الرِمّاح بن اَبْرَد بن ثوبان الشاعر نسب اليها

(ض) مَادَ مَيْدًا) بالفتح و مَيَدانًا محركة خمید و میل کرد و کوالید و افزون شد + و نیز میدا) مضطرب گردیدن سراب و جنبیدن و خرامیدن و خمیدن از راه و ناوبدن و زیارت کردن و خوار بار آوردن جهت قوم و طعام دادن و غثیان یا دردسر رسیدن کسی را از مستی یا از سیر کشتی و متغیر گردیدن گندم از نمی و تری
(مُمْتَاد) دهنده و خواهنده عطا

م ی ذ

(مِيْذ) بالکسر گروهی از هند عن ابن عباد و فيه نظر

م ی ر

(مِيْرَة) بالکسر خوار بار و غله آورده از شهری بشهری
(مُوَارَة) کشامه بشم که وقت زدن بفند
(مَائِر) خوار بار آورنده و مُيَّار کزنار + و مَيَّارَة ککتانة جمع
(مَيَّار) کشداد خوار بار آورنده و غله کش از جائی بجائی و نام اسب شر سفه بن علیف مازنی

(ض) مَارَ عِيَالَهُ مَيْرًا) بالفتح خوار بار آورد جهت عیال و مُرْتُ الدَّوَاءَ) آب تر کردم و سودم او را هو مُرْ الصُّوفَ) زدم پشم را
(اِمَارَة) خوار بار آوردن جهت عیال و رگهای گردن بریدن و گداختن چیزی را و آب ریختن در زعفران و سودن آنرا
(مُمَايَرَة) حکایت کردن کردار کسی را یقال سَايَرَهُ مَايَرَهُ اى حكاه ففعل مثل ما فعل
(تَمَايَرَ مَا بَيْنَهُم) تباهی افتاد میان ایشان و فتنه برخاست
(امْتَارَ لَهُمْ) خوار بار آورد جهت ایشان

م ی ز

(رَجُلٌ مِيْزٌ) بالکسر مرد سخت پی رجلٌ مِيَزٌّ) کهجف مثله
(قَوْلُ القَاتِلِ للمقتول مَازِ رَاسَكَ و قد يقول مَازِ و يَسْكُت يعنى گردن دراز کن قال الازهرى لا ادرى مَا هُوَ الا ان يكون بمعنى ماز فاخر اليَاءَ فقال مازى فحذف اليَاءَ للامر و قال ابن الاعرابى اَصْلُهُ اَنَّ رجلاً اَرَادَ قَتْلَ رَجُلٍ اِسْمُه مازِنٌ فقال

ما ورائهات والتقسف وبحثیم
مادرینهارست مالاصلات الفصحاء
(ض) مَازَهُ مَیْزاً)
بالفتح جدا کردن آن را ؛ ونیز مَیْز
فضیلت دادن بعض چیزی بر بعض وان
جای بجای رفتن
(اِمَازَة) جدا کردن
(تَمْیِیز) جدا کردن
(تَمَیُّز) جدا شدن و پاره پاره
گردیدن از خشم یقال تمیز من
الغیظ ای تقطع)
(اِمْتِیَاز) جدا شدن
(اِسْتِمَازَة) جدا شدن و یکسو
گردیدن
(اِنْمِیَاز) جدا گردیدن

م ی س

(مَیْس) بالفتح درختی است
کلان و نوعی از مویز و نوعی زانگور
که بر یک تنه قائم باشد
(مائس) خرامنده مَیُوس
کصبور مثله
(مَیَّاس) کشداد خرامنده و شیر
منسه خرامان و گرگ و نام اسپ
شقیق بن جزء القتبی
(مَیْسَان) بالفتح خرامنده و ستاره

است از جوزا یا هر ستاره روشن
مَیَاسِین جمع و شهرستانی میان
بصره و واسط سیسانی مَیْسَنانی
منسوب بوی و نام شب بدر و نام
یکی از دو ستاره هَقْعَة
(مَیْسُون) بالفتح کودک خوش
قامت نیکو روی و نام زبا ملکه
و نام دختر بَحْدَل مادر یزید بن
معویة
(ض) مَاسَ مَیْساً) بالفتح
ومَیَسَاناً محرکة خرامید و
بیباکی نمود ؛ ومَاسَ اللّٰهُ فِیهِ
اَلْمَرَضَ) افزون کرد خدای مرض
او را
(تَمَیُّس) دامن دراز کردن
(تَمَیُّس) خرامیدن

م ی ش

(مَامِشَان) جوئی است
(مَاوشان) ناحیه است بهمدان
(ض) مَاشُوا الْاَرْضَ مَیْشَةً)
بالفتح رفتند در زمین و گذشتند
؛ ونیز مَیْش) آمیختن پشم با
موی و شیر بز با شیر گوسپند و نهان
داشتن بعضی خبر و انکار کردن بعض
آن را ؛ و نیمه دوشیدن شیر

پستان و آمیختن هر چیزی

م ی ط

(مَا عِنْدَهُ مَیْطٌ) بالفتح نیست
او را چیزی وافزونی یا سختی و قوت
؛ ونیز مَیْبَط) دهی است بساحل
بحر یمن
(میبطان) کمیزان یکی از کوههای
مدینه
(مَیَّاط) کشداد بسیار بازنده
بیهوده کار
(اَمْیُوطٌ) بالفتح دهی است بمصر
(ض) مَاطَ مَیْطاً) بالفتح ستم کرد
و جور نمود در حکم و سرزنش کرد
؛ ومَاطَ عَنِّی مَیْطاً ومَیَطَاناً)
محرکة کناره گزید و دور گردید ؛
ومَاطَهُ) دور کرد او را لازم متعدی
برگردانید ؛ ونیز مَیْبَط) رفتن
و دفع کردن و راندن
(اِمَاطَة) دور شدن و دور کردن
لازم متعدی
(مِیَاط) کگتاب دور کردن و زجر
نمودن و یقال القوم فی هیاط و میاط
ای فی مدافعة و مزاجرة و خمیدن
و پسائی باز گشتن و سخت راندن
وقت باز گردانیدن از آب خور

خلاف هیاط و هو اشتد السوق فی
الورد
(تَهَایُط) از هم دور شدن و با یکدیگر
بد شدن قوم و تباهی افتادن میان
آنها

م ی ع

(مَیْع) بالفتح روان و تنک گردیدن
چیزی بر زمین چون روغن و مسکه
و جز آن و گداختن یقال مَاعَ الشَّیْءُ
اِذَا اجری علی وجه الارض مُنْبَسِطاً
فی هَیْنَة و رفتن چیزی ریخته چون
آب و روغن و جز آن مَیْعَة بالتاء
مثله و رفتن اسپ والفعل من
ضرب
(مَیْعَة) عطری است نیک
خوشبوی یا صمغ درختی است که
از روم خیزد یا چربش گیاه تر و تازه
که مر او را باب اندک کوفته افشرده
بر آورند یا آن صمغ درخت سفرجل است
یا درختی است شبیه بدرخت سیب ثمر آن
سپید و بزرگ تر از چهار مغز و می خورند
و لب خسته انرا که چربش است
میعة سائله نامند و پوست
آن درخت را مَیْعَه یابسه و میعه
سائله اکثر مغشوش

باشد و خالص آن سنجن و ملین و منضج است صالح جهت زکام و سرفه و ور و مثقال آن با سه اوقیه آب گرم مسهل بلغم بی آذیت و ریح و بوی آن قاطع عفونت و مانع وبا است * و نیز مَیْعَة بالفتح شادمانی و اول رفتار اسپ و اول جوانی و اول روز

(مَائِعَة) موی پیشانی اسپ چون دراز و آویزان باشد و میعة که عطری است اینک خوشبوی یا صمغی

(اِمَاعَة) روان گردانیدن

(تَمَيّع) روان شدن و گداختن

(اِنْمِيَاع) گداختن روغن

م ی ل

(مِيل) بالکسر چوب سرمه کش و قلم تختهٔ خاک و آهن جراح و کحال و مقدار منتهای درازی بصر از زمین یا مناره و نشان راه یا مسافت زمین متراخیه بی حد و سه یک فرسنگ وهو مائة الف اصبع الا اربعة الاف اصبع او اربعة الاف ذراع بحسب اختلافهم فی الفرسخ هل هو تسعة الاف بذراع القدماء او اثنی عشر الف ذراع بذراع المحدثین اَمْيَال و مُيُول جمع * و نیز میل معرفه بنت مشرح تابعیه

(مِيلَة) بالکسر نکام و زمان میل کعنب جمع

(مَيَل) محرکة کجی و خم در خلقت یقال فی عنقه مَيَلٌ خمنده

(مَائِل) برگردنده و خمنده ماله و میل کرکع جمع

(مَائِلَات) زنانیکه خمان خمان روند از نازه و گردن کشی یا مائل اند از طاعت خدای و انچه ایشان را لازم است از حفظ فروج یا شانه میلا میکنند که کراهت دارد یا مائل اند بسوی بدی و فساد

(اَمْيَل) کج و خمیده در خلقت و انکه بر زین راست نتواند نشست و مرد بی شمشیر و بی سپر و بی نیزه و مرد بد دل

(مَيْلَاء) کصحراء نوعی از دستار بستن و نوعی از شانه کردن که دران عقاص ممکن نباشد و ناقه خمیده کوهان و ریگ توده سطبر و درخت بسیار شاخ

(ض اَمَالَ اِلَيْهِ مَيْلًا) بالفتح و مَمَالًا و مَمِيلًا و تَمْيَالًا بالفتح الفوقیه و مَيَلَانًا محرکة و مَيْلُولَةً کقیلولة برگردید و خمید *

وَمَالَه) برگردانید و خمانید آن را

وَمَالَتِ الشَّمْسُ مُيُولًا) مائل شد بغروب یا فرو افتاد از میانه آسمان * وَمَالَ بِنَا الطَّرِيق پیمانه راه رفت با من * وَهُوَ لَا تَمِيلُ عَلَيْهِ الْمَرْبَعَة) یعنی توانا تر است از و * و نیز مَيْل و مَيَلَان از راه جمیدن صِلَتهُ بعن و جور کردن صلته بعلی

(س) مَيِلَ مَيَلًا) محرکة کج گردید در خلقت

(مُمِيلَات) زنان دل فریب یا زنانکه مقنعه کج دارند و برگردانند تا موی و روی نمایان باشد یا مائل می کنند دیگران را در مثل افعال خود یا در رفتن سرین و دوش را می جنبانند از ناز یا انکه دیگران را شانه میلا میکنند یا مردان را در فتنه می اندازند

(اِمَالَة) برگردانیدن یقال اَمَالَهُ اِلَيْه و خم دادن و گیاه شیرین چرانیدن شتر را

(تَمْيِيل) برگردانیدن و خمانیدن و شکایت کردن یقال مَامَيَّلُوا ای لم یشکوا و متردد بودن میان دو چیز

(مُمَايَلَة) بر همدیگر غارت آوردن یقال مَايَلْنَاه فَمَايَلْنَاه ای اغاذ علینا فاغرنا علیه

(تَمَايُل) پیچ پیچان رفتن

(اِسْتِمَالَة) مائل شدن و پیمودن بدو کف یا بذراع و سوی خود جنبانیدن کسی را بسخن خوش و نیکوی یقال استمال فلانا و بقلبه

م ی م

میم) بالکسر حرفی است از حروف هجا

(مِيمَة) بالکسر ناحیه است در اصپهان

م ی ن

(مَين) بالفتح دروغ مُيُون جمع یقال اَكْثَرُ الظُّنُونِ مُيُونٌ

(مَان) آهن آماج و کلند که بدان زمین شیارند

(مِيَانَة) بالکسر شهری است باذربیجان میانجی منسوب بوی

(مَائِن) دروغ گوی

(مَيُون) کصبور دروغ گوی

(مِينَا) بالکسر مقصورا موضعی است
و بر لنگرگاه کشتی
(مِينَاء) بالکسر ممدوداً آبگینه
(مينان) بالکسر دهی است
بهرات
(مَيَّان) کَکتّان دروغ گوئی
(ض) مَان مَيْناً بالفتح دروغ گفت
و مَانَ الأَرْضَ) شیار کرد آنرا
(مُتَمَائُ الوُدّ) دوست باغرض
م ی هـ
(مَيْه) بالفتح زراندودن شمشیر
و جز آن را بسیار آب گردیدن چاه
يقال مَاهت الرَّكِيته تَمِيْهُ مَيْهاً
كَمَاهَتْ تموه
م ی ی
(مَیّ) بالفتح از نامهای زنان است
مَيّة كذ لك
(مَيّا) بالفتح مقصور انام دختر او
که مدینه فارقین بنا کرده اوست
و بدان منسوب گشته

الکتاب الخامس والعشرون
فی النون

باب النون فصل الهمزة

ن ء ء

(نَأنَأ) کفدفد بسیار برگردانندهٔ

حدقه چشم و عاجز درمانده و بدل
نُوءٌ نوء گفتن و نَأنَاء کسلسال
مثله ٭ و نیز نَأنَاء) مرد سست و
ضعیف
(مُنَأنَأ) کمسرهد بسیار
برگرداننده حدقه چشم
(نَأنَأة و نَأنَأة) خورش نکو داد آنرا
و باز داشت ٭ و نَأنَأ فی الرّای نَأنَاة
(و مُنَأنَأة) سست رای گردید و نیکو
کردن نتوانست آنرا ٭ و نُؤنِئَ عَنْهُ)
قاصر و عاجز گردید از آن ٭ و نیز
نَأنَأة) سستی منه الحديث طوبی
لِمن مَاتَ فی النَّأنَأة یعنی اول الاسلام
قبل اَن یَقوی
تَنَأنُؤ) عاجز و قاصر گردیدن و
سست و فرو هشته شدن

ن ء ت

(نَأْت) کشداد شیر بیشه و مرد با
ناله و فغان
(ض ف) نَأَتَ نَأتاً) بالفتح و
نَئِيتاً کامیر نالید یا نالید بلندتر
از انین ٭ و نَاتَ فلاناً) حسد برد او را

ن ء ث

ف) نَاَثَ عَنْهُ نَأثاً) بالفتح و
مَنَأثاً) کمقعد دور شد و کم شد

(مُنَاَث) کمکرم دور کرده

ن ء ج

(الرِّيح نَئِيْجُ) کامیر باد راوزش
سریع است با بانگ
(نَؤُج) کصبور باد وزان
(نَأّج) ککتّان شیر بیشه
(نَائِجَاتُ الهَوَام) بانگهای هوام
حدیثٌ مَنْؤُوج) کمفعول سخن
پیچیده و معطوف
(ف) نَأَجَ فی الارض نُؤُوجاً)
کد خول رفت ٭ و نَأَجَتِ الرِّيحُ
نَئِيجاً) کامیر وزید باد و جنبید ٭ و
نَأَجَ الی الله) گریه و زاری کرد
بر خدای تعالی در دعا ٭ و نَأَجَ البُوم
آواز کرد ٭ و نَأَجَ الثّور) بانگ کرد
و نُئِجَ القَوْمُ) مجهولاً باد تند
رسید آنهارا
(س) نَئِجَ نَأجاً) محرکة بسستی
خورد

ن ء د

(نَأد) بالفتح کینه وزنهاب و بد
خواستن و زهیدن آب
از زمین و بلا و رنج رسیدن
کسی را يقال نَأَدت الدّاهِيَةُ
فلاناً نَأداً و الفعل من

فتح
(نَآد) کسحاب بلا و سختی و رنج
نَؤُد کصبور و نَآدی کحبالی
مثله

ن ء د ل

(نِئْدِل) کزبرج بلا و رنج
(نِئدُلان) و بضم داله لغتان فی
النِّيدُلان یعنی شکاچه

ن ء ر

(نَؤُر) کصبور نیلج و دود و سیاهی

فی ن و ر

(ف) نَأَرَتْ نَائِرَةٌ) برانگیخته
شد

ن ء ج ل

نَأْجِيل) لغتی است در نارجیل

ن ء ش

(نَأْش) بالفتح فراگرفتن و گرفتن
و سخت گرفتن و حمله کردن و تأخیر
کردن در کار و پس گذاشتن و
برخاستن و الفعل من فتح
(نَئِيش) کامیر پس يقال فعله
نَئِيشاً ای اخیراً و لحقنا نَئِيشاً من
النّهار در پیوستیم بدو در آخر روز
نَؤُوش) کصبور توانا و چیره
دست

ج

ناقة مَتوءُ سنة (اللّحم) ناقه کم
گوشت
(تَنَاؤُش) فراگرفتن و پس
ماندن و دور شدن
(اِنْتِئَاش) شتابانیدن و پس
ماندن و نکو بستدن و گرفتن یقال
اِنْتَأَشَ بَغنمه ای ظفر بها
ن ء ط
(نَئِيط) کامیر بانگ و زفیر
(ض) نَأَطَ نَئِيطًا) بالفتح بانگ
و زفیر برآورد
ن ء ط ل
(نِئْطِل) گز برج بلای سخت
زشت و مردم تیز فهم زیرک
ن ء ف
(مُنَأَّف) کمنبر کوشنده و بخت
مند
(ف) نَأَفَ) کوشید و بخت مند
شد
(س) نَئِفَ مِنَ الطَّعام نَأَفًا)
محرکه خورد ❊ و نَئِفَ فی الشرب
سیر نوشید ❊ و نَئِفَ فلانًا) مکروه
و ناپسند داشت او را
ن ء ل
(نُؤُل) کصبور اسپ یا گفتار

جنبان رونده
(ف) نَأَلَ نَأْلًا) بالفتح و بالتحریک
و نَأَلَانًا) محرکه و نَئِيلًا) کامیر
رفت و رفتن برفتاری که گویی
بر پشت بار دارد ❊ و نَأَلَ الفَرَسُ
(او الضبع) جنبان رفت ❊ و
و نَأَلَ الرَّجُلَ) زشک برد و بد خواست
و نَأَلَ ان تفعل) سزاوار است که کنی
ن ء م
(نَأْمَه) بالفتح سرود و آواز و یقال
اَسْكَتَ اللّه نَأْمَتَهُ) یعنی بمیراند
او را و کذا یقال نامته مشددة
(نَئِيم) کامیر آواز کمان و آواز شیر
بیشه و آواز آهو و ناله نرم
(ض ف) نَأَمَ نَأْمًا) بالفتح بالمد
یا نَأْم مانند زحیر است یا آواز
خفی یا آواز سست و ضعیف ❊
و نیز نَئِيم) کامیر آواز دادن کمان و
شیر
ن ء م ل
(نَأْمَلَة) کدحرجة رفتار بندی
و رفتن آن
ن ء و
(ن) نَأَوْتُهُ و عَنْهُ) دور شدم
از وی لغة فی نَأَيْتُه و عنه

ن ء ی
(نُؤْی) بالضم جویچه گرداگرد
خرگاه و سراپرده ❊ و جمعه نَأْی ا
بالفتح و نِئِی و نُؤِی کهدی مثاله
آنآء کآرام و آنآء کآرام و نُؤِی
نِئِی بالضم والکسر جمع
(ب) نَأَيْتُهُ و عَنْهُ نَأْيًا)
بالفتح دور گشتم از وی ❊ و نَأَيْتُ النُّؤْی
گندم جویچه را ❊ و یقال ن نُؤْیَك
ای اصلحه و اذا وقفت نه
کما قلت فی رزیدًا و یقال ایضا
اُنْأَ نُؤْیَكَ مثل انع نعیك
(اَنْأَيْتُهُ اِنْآءً) دور گردانیدم
او را ❊ و نیز اِنْآء) جویچه کندن
گرد سراپرده و خرگاه
(تَنَائِی) دور شدن
(مُنْتَأَی) بفتح الهمزة جای دور
و جویچه گرداگرد خرگاه
(اِنْتِنَاء) خندق کندن پیرامون
خرگاه و دور شدن

باب النون فصل الباء

ن ب ء
(نَبْأَة) بالفتح آواز نرم خفی یا
آواز سگ
(نَبَأ) محرکة خبر و آگاهی اَنْبَاء جمع

نَبِيء) کامیر پیغامبر از جانب خدای
تعالی و ترك الهمزة المختار
کما ترك فی ذریة و خابیه
الا اهل المدینه فانهم یهمزون
هذه الاحرف و لا یهمزون
فی غیرها و یخالفون العرب
فی ذلك اَنْبِیاء و نُبَآء و اَنْبَآءٌ
و نَبِیُّون بشد الیاء جمع ❊ و از جای
بجای بیرون آینده و قول الاعرابی
یا نبیء اللّه بالهمز ای الخارج
من مکة الی المدینة انکر علیه
فقال لا تنبر باسمی فانما انا نبی
اللّه ❊ و نیز نَبِیء) راه روشن و جای
بلند که منه لا تصلوا علی النبی
و نُبَیِّءٌ سو مثال نُبَیِّع تصغیر
نبی هذا فیمن یجمعه علی نُبَآء
و اما من یجمعه علی اَنْبِیَاء
فیصغره علی نُبَیّ
(نُبَیْئَة) کجهینة ابن اسود عذری است
(نُبُوَّة) بالضم و شد الواو پیغامبری
و نُبَیِّئَة مثال نُبَیِّعَة مصغر آن
منه نُبَیِّئَة مسیلمة
(نابِئ) جای بلند و خمیده
و آینده از جای دیگر یقال سیل نابئ
و رجل نابئ اذا جاء من بلد آخر

(ف نَبَأً نَبْأً) بالفتح ونُبُوءً
بلند گردید ٭ ونَبَأَ عَلَيهِم
آشکار شد بر ایشان و بر آمد ٭
ونَبَأَ من أرضٍ الى ارضٍ از زمینی
بزمینی بیرون آمد و رفت از جایی
ویقال نَبَأَتْ بِهِ الأرضُ ای
جاءَتْ به ٭ ونیز نَبْء) بانگ کردن
و بانگ کردن سگ ویقال رمی فَمَا نَبَأَ
ای لم یشرم ولم یخدش و خبر دادن
(أَنْبَأَهُ إيّاهُ وبِهِ) آگاهی بخشید
اورا ٭ ویقال رَمَى فَانْبَأَ یعنی
تیر انداخت بر وی پس نبرید
آنرا یا نخراشید یا نگذشت از آن
(تَنْبِئَة) خبر دادن و آگاه کردن
(مُنَابَأَة) همدیگر را خبر دادن
و دور شدن باهم و همسایگی گذاشتن
(مُتَنَبّئ) دعوای نبوت کننده
منه احمد بن الحسين المُتَنَبِّي
خرج الى كَلْب وادّعى انه حَسَنيٌّ
ثمّ ادّعى النُّبُوَّة فشُهِد عَلَيه
بالشام وحُبِسَ دهرًا ثمّ استُتيبَ وأُطلق
(تَنَبُّؤ) دعوای نبوت کردن
(اِسْتِنْبَاء) باز کاویدن و
تفتیش کردن خبر را

ن ا ب ب

(نَبَتَة) بالفتح بوی بد
(أَنْبَابَة) بالفتح دهی است
بری و مصر
(أُنْبُب) کقنفذ میان دو پیوند نی
لعلّه مقصور من الأُنْبُوب
(الأُنْبُوب) کعصفور میان دو
پیوند نی و نیزه أُنْبُوبَة بالتاء مثله
و راه در کوه و خیابان درخت
و زمین بلند و راه انابیب جمع ٭
وَأَنَابِيبُ الرّيَة) مجرهای دم
(ض) نَبَّ التَّيْسُ نَبًّا) بالفتح
ونَبِيبًا کامیر ونُبَابًا) کغراب
بانگ کرد وقت هیجان و دوید
ونَبَّ عَتُودُهُ) بزرگ منشی نمود
(نَبْنَبَة) بانگ کردن نر وقت
هیجان و دراز کردن کار را و
تحسین و سخنهای بیهوده گفتن
وقت جماع
(تَنْبِيب) انبوب بر آوردن گیاه
و با انبوب شدن آن
(تَنَبُّب) روان شدن آب

ن ب ت

(نَبْت) بالفتح گیاه و نام مردی
(نَبِيت) کامیر پدر حیی است
از یمن اسمه عمرو بن مالک و

خَبِيثٌ نَبِيتٌ) مرد فرومایه
حقیر
(نُبَيْتَة) کسفینة شاخ درخت
قلجان نبائت جمع
(نُبَيْت) کزبیر نام مردی و عبدان
بن نُبَيت مروزی محدث است
(نُبَيْتَة) بنت ضحاک جهنیة
صحابیه است او هی بالتاء و تقدّم
(نَبَات) کسحاب گیاه و از اعلام
است نَبَاتَة بالتاء وبضم کذلک
و محمد بن سعد بن نَبَات نَبَاتِی
منسوب بسوی جد خود و احمد بن
محمد نَبَاتِيّ جهت معرفت او
نباتات راهرد و محدث اند
حسین بن عبد الرحمن
نُبَاتِيّ) کغرابی شاعری است
نسب لانّه تلمذ ابا نصر عبد العزیز
بن عمر بن نُبَاتَة بن حمید بن
نباتة و در نباتة جد خطیب
عبد الرحیم بن محمد بن اسمعیل اختلاف
است لیکن ضمه اش اکثر و اثبت
(نَابِت) دهی است ببصره از آن
ده است اسحق بن ابراهیم نابتی و
ذاتُ النَّابِت) جایی است از
عرفات ٭ ونابت بن یزید

و احمد بن نابت اندلسی و علی بن
نابت واعظ محدثان
اند
(نَابِتَة) جوان نوخاسته از شتران
و فرزندان نوابت جمع یقال ما
أَحْسَنَ نَابِتَةَ بنی فلانٍ ای ما نبت
عَلَيهِ أموالُهم وأولادُهم ونَبَتَتْ
لَهُمْ نَابِتَةٌ ای نشاء لهم نشءٌ
صغارٌ وانّ بنی فلان لَنَابِتَةُ شَرٍّ
ونیز نوابت) جوانان نوخاسته خوش
خوی بسیار احسان
(نُبَاتِيّ) کسکاری بالضم موضعی
است ببصرة
(يَنْبُوت) بالفتح درخت خشخاش
یا درختی است دیگر بزرگ یا
درخت خرنوب
(تَنْبِيت) درخت رسته خورد
باشد یا کلان اسم است از او یکسر
اوله
(مَنْبِت) کمجلس رستن گاه گیاه
شاذ والقیاس کمقعد
(مَنْبُوت) رویانیده شده گویند
أنبته الله فهو منبوت بر غیر قیاس
(ن) نَبَتَ ثَدْيُ الجارية
نُبُوتًا) بر آمد پستان دختر ٭ ونیز

(نبت) بالفتح رستن گیاه و رویانیدن زمین گیاه را لازم متعدی
(انبات) رستن گیاه و گیاه رویانیدن لازم متعدی یقال أَنْبَتَهُ اللّٰه نَبَاتاً فَهُوَ مَنْبُوتٌ و موی زهار بر آوردن کودک
(تنبیت) پروردن کودک را و درخت نشاندن و یقال نَبِّتْ اَجَلَكَ بَیْنَ عَیْنَیْكَ

ن ب ت ل

(نَبْتَل) کجعفر سخت درشت و جای است و علم و عبد اللّٰه بن نَبْتَل منافقی بود

ن ب ث

(نَبْث) بالفتح کاویدن زمین بدست و تره برکندن و واکردن چیزی پنهان را و خشم گرفتن و الفعل من نصر
(نبث) محرکة نشان
(خَبِیثٌ نَبِیثٌ) مرد خبیث بد
(نَبِیثَه) کسفینة خاک جوی و چاه
(اُنْبُوثَة) کاعجوبة بازی است که چیزی زیر خاک کنند پس هر که آنرا برآرد غالب باشد
(اِنْبِیَاث) کاویدن دست بد و ظاهر کردن پنهان و فرا گرفتن بامداد پست و مانند آن بآمیختن آب و دامن بر چیدن وقت نشستن

ن ب ج

(نَبْج) بالفتح گیاه بردی که بدان درزهای کشتی گیرند
(اَنْبِجَات) بالفتح و کسر البار داروهای پرورده
(نَبَجَة) محرکة پشته نَبَاج کسحاب جمع
(نُبُج) بضمتین جو الهاجی یا ه
(نَبِیج) کامیر آواز سگ و نابجه که طعامی است جاهلی
(نِبَاج) ککتاب دهی است ببادیه از آن است یزید بن سعید و سعید بن بریدکزبیر که هر دو زاهد اند و دهی دیگر
(نُبَاج) کغراب تیز و آواز و آواز سگ
(کَلْبٌ نُبَاجِیٌّ) کغراب سگ سخت آواز
(نَابِجَة) بلادرنج و طعامی است که در جاهلیت پشم شتر را در شیر انداخته بشور انیدندی
(انبج) کاحمد و بکسر با وَه انبه که میوه ایست هندی معرب انبه است
(نَبَجَان) کسکران و عده بد
(نَبَّاج) کشداد سخت آواز و کبجه پست شور ❊ و کَلْبٌ نَبَّاجٌ سگ سخت آواز
(نَبَّاجَة) بالتاء سرین و دبر یقال کذبت نَبَّاجَتُكَ اِذَا ضَرَطَ
(نَابَاج) لقب عبد اللّٰه بن خالد و لقب پدر علی بن خلف
(عَجِینٌ اَنْبِجَانٌ او اَنْبِخَانٌ) بالخاء المعجمة بالفتح خمیر خاسته وَلَانَظِیرَ لَهَا سِوی یَوْمٌ اَرْوَنَانٌ
(ثَرِیدٌ اَنْبِجَانِیٌّ) بالفتح منسوبا اشکنه گرم
(مَنْبِج) کمجلس موضعی است
(کِسَاءٌ مَنْبَجَانِی) بفتح المیم و الموحدة و کِسَاءٌ اَنْبِجَانِیٌّ منسوب بوی بر خلاف قیاس
(منبج) کمنبر آنکه گوید آنچه نکند
(ن) نَبَجَتِ الْقَبْجَةُ بیرون آمد کبک
(اِنْبَاج) سخن آمیخته و ناپیدا گفتن و بر جسته نشستن
(تَنَبُّج) آماسیدن استخوان و بلند شدن آن
(اِنْتِبَاج) بر آماسیدن و بلند شدن استخوان .

ن ب ح

(نُبَاح) کغراب آواز شیر بیشه و سگ و ذُو نُبَاح زمینی است درشت بلند و شَرَبَّة نزدیک نَیْمَن
(نُبُوح) بالضم بانگ و فریاد مردم و سگان ایشان و گروه بسیار
(نَبْحَاء) کصحرا آهو ماده با بانگ
(نَبَّاح) کشداد سخت آواز و شبه سپید خردکی که از آن گردن بند سازند نَبَّاحَة یکی و پدر عامر مؤذن علی کرم اللّٰه وجهه ❊ وَ ابُو النَّبَّاح محمد بن صالح محدث
(نُبَّاح) کرمان هدهد بسیار بانگ
(ف ض) نَبَحَ الکَلْبُ نَبْحًا بالفتح و نَبِیحًا کامیر و نُبَاحًا بالضم و الکسر و تَنْبَاحًا بانگ کرد سگ و کذا نَبَحَ الظَّبْیُ و التَّیْسُ وَ الحَیَّة
(اِنْبَاح) بانگ آوردن سگ را
(اِسْتِنْبَاح) بانگ کردن خواستن

سک را بهانگ آوردن

ن ب خ

(نبخ) بالفتح جدری گوسپند و جز آن و آبله و شوخ دست از کار و بحرک و بیخ گیاه بردی

(نبخة) بالفتح نکته و بضم و کبریت که بدان آتش افروخته شود و گیاه بردی که بدان در زکیتی(?) در گیرند و بحرک

(نابخة) سخن گوی و بزرگ منش و زمین دور دست نوابخ جمع

(انبخ) کاحمر مرد درشت و سطبر اندام و تیره رنگ و خاک بسیار

(نبخاء) کصحرا پشته و زمین بلند نرم از زمین سخت هموار سنگریزه ناک نباخی) کسکاری جمع

(نباخ) کغراب خمیر ترش و تباه

(انبخان) بفتح الهمزة والباء خمیر ترش و تباه

(ثرید انبخانی) منسوب باثرید که در آن بخار و گرمی باشد یا طعامی است که نان کاک را در روغن زیت بریان کنند پس آ و بران آب فشارند پس نرم و فرو هشته گردد

(خبزة انبخانیة) نان سطبر یا نان همچو خانه زنبور

(ض) (نبخ العجین نبوخا) ترش گردید خمیر و تباه شد

(انباخ) در زمین بنخار تخم کاشتن و بیخ بردی خوردن و خمیر خاسته(?) و ترش ساختن

ن ب ذ

(نبذ) بالفتح چیز اندک و آسان انباذ جمع *

(نبذة) بالفتح و بضم گوشه و کرانه یقال جلس نبذة

(نبیذ) کامیر از دست انداخته و بکنی و آب افشرده که از حبوب و جز آن گیرند

(نبیذة) کسفینة بزکه نخورند آن را جهت لاغری

(انباذ) عامه مردم بی علم

(منبذة) کمکنسة بالین

(منبوذ) زنازاده و بزک جهت لاغری نخورند انرا و کودک بر راه انداخته و در منه للید(?) صنیر رسول الله صلی الله علیه و سلم علی قبر منبوذ بالاضافة ای لقیط بروی قبر منبوذ بالنعت ای بعید من القبور

(ن) (نبذه نبذا) بالفتح انداخت انرا و بکنی ساخت

(ض) (نبذ العرق نبذا) بالفتح و نبذانا محرکة جنبید رگ * و نیز نبذ) از دست انداختن چیزی را از پیش یا پس یا عام است

(انباذ) افشردن و بکنی ساختن

(تنبیذ) افشردن و انداختن شدد للکثرة و بکنی ساختن

(منابذة) برخود بجیدن هر دو فریق در جنگ و گفتن انبذ الی الثوب او انبذه الیک و قد وجب البیع بکذا و کذا ایهم انداختن بسوی یکدیگر جامه هم مانند یا گفتن کسی را که اگر من سنگ انداز بیع واجب باشد

(انتباذ) افشاردن و یکسو شدن و کرانه گزیدن و برخود بجیدن هر دو قوم در جنگ و نبیذ ساختن

ن ب ذ ل

(نبذرة) کدحرجة پریشان کردن مال باسراف و بناحق اسم است تبذیر را و النون زائدة

ن ب ر

(نبر) بالفتح مرد کم شرم * و طعن نبر) طعن ربوده و برده شده گویا زود تر از خود برمی دارد نیزه را

(نبرة) بالفتح میانه کولب(?) بالایین و حرف همزه و آماس اندام و جای بلند و برآمده از هر چیزی و اقلیمی است از اعمال مارده در اندلس و آواز گریه و زاری

(نبر) بالکسر کنه و کرمی است که پوست شتر بزند و از آماس و آبناک گردد یا نوعی از مگس یا نوعی از ددو کوتاه بالا ناکس فاحش انبار و نبار کالکتاب جمع * و جای گرد کردن غله و جز آن انبار جمع * و خرمن گندم * و نیز (انبار) شهری است قدیم در عراق و چند موضع است میان برو ریف و دهی است در بلخ از ان ده است محمد بن علی انباری محدث * و سکة الانبار کوچه در مرو از آن است محمد بن حسین بن عبدویه انباری و دیگر جماعة فنسبوه الی البلد

المقد یسر

(منصور بن محمد وا سطے

(نبری) بالکسر منسوب شاعریست مفلق امی

(نُنبَر) کصرد لقمهای کلان

(نِنبِر) کامیر منبر

(نَندَبِر) کزبیر مرد زیرک

(نبور) کصبور سرین ودبر

(نَبّار) کشداد زبان آور وسخت بانگ وفریاد کننده

(نِبّر) بالکسر وشد الباء دهی است در بغداد

(مِنبَر) بکسر المیم وفتح الموحدة انچه خطیب بر آن ایستد

(قَصَائِدُ مَنبُورَةٌ) قصیدهای مهموزه

(ض، نَبَرَ فلاناً بِلِسَانِهِ نَبراً) بالفتح بزبان گرفت آنرا یعنی بسخن بروی غالب آمد ٭ ونیز نَبَر) همزه کردن حرف را وبرداشتن وبلند کردن وسرزنش نمودن وبانگ برزدن وگوالیدن کودک

(نَبرٌ) بالفتح برداشتن سرود گوی آواز را وبلند کردن آن از

لیستی

(اِنبار) انبار ساختن

(قصیدةٌ مُنَبَّرَةٌ) کمعظمة قصیده مهموزه

(اِنتِبار) آبله کردن دست وآماسیدن وبمنبر برشدن خطیب

ن ب ر ج

(نبَرِیج) کقندیل نبریده یعنے قجقار خصی کرده که پشمش دراز نگردد که بریده شود معرب است

ن ب ر س

(نبراس) کقرطاس چراغ وسرنیزه

(نَبَارِیس) چند چاه بهم نزدیک مرنبی کلب را

ن ب ز

(نَبَز) بالفتح اشاره کردن وعیب کردن ولقب نهادن والفعل من ضرب

(نِبز) بالکسر پوست بالائین خرمابن

(نَبَز) محرکة بازنامه ولقب اَنباز جمع

(نُبَز) کلکنف ناکس ورحب و

درخوی

(رجلٌ نُبَزَةٌ) کهمزة مردکه اکثر لقب گذارد مردم را

(تَنبِیز) لقب نهادن شدد للمبالغة

(تَنَابُز) یکدیگر را عیب کردن ولقب نهادن همدیگر را

ن ب س

(نَبس) بالفتح سخن گفتن وشتابی کردن دران وجنبیدن درسخن گفتن نُبسَة بالضم مثله فیهما واکثر ما یستعمل فی النفی یقال ما نبس بکلمة ای ما تکلم والفعل من ضرب

(نُبُس) بضمتین سخن گویندگان وشتابی کنندگان

(اَنبَس) ترش روی یقال هو اَنبَسُ الوَجه

(تَنبِیس) سخن گفتن ودرنفی استعمال کنند

ن ب ش

(نِبش) بالکسر درختی است شبیه صنوبر سنگین تر از آبنوس

(نَبَش) محرکة شتر که درسیل آن نشانی باشد وآن درزمین ظاهر گردد

نُبَیشَةُ الخَیر بن عمرو الجهنیه وهوذة بن نُبَیشَة هردو صحابی اند ونُبَیشَةُ بن حبیب رفیقی بود مرامرئ القیس را در مجلس قیصر

(نُبَاشَة) کثمامة از اعلام است

(نَابِش) از نامهای عرب است

(نَبّاش) کشداد کفن آهنج و

(نِبَاش) بن زراره یا مالک بن زرارة بن نباش یا ابو هالة بن نَبّاش بن زراره زوج خدیجه والد هند بن ابی هاله صحابی ربیب رسول الله صلی الله علیه وسلم

(اُنبُوش) کعصفور بیخ تره برکنده یا درخت برکنده مع بیخ وریشه آن اَنَابِیش جمع

(ن) نَبَشَه بسهم نَبشاً) بالفتح تیر انداخت بروی ونرسید ٭ ونیز نبش) پیدا کردن نهانی را وبرهنه نمودن وکفن آهنجی کردن وبرآوردن حدیث را وورزیدن وتره برکندن

ن ب ص

(نبص) بالفتح تره اندک که

نخستین بروید
(ماسمعت له نبصة) بالفتح
یعنی سخنی نشنیدم ازوی
(نبیص) کامیر زفیر که کودکان
بلب برارند چون خواهند که
مرغان بهم جفت گیرند
(نبصاء) کصحرا کمان بابانگ
ض) نبص الطائر والعصفور
(نبیصا) کامیر سست بانگ کرد
نبص الغلام بلب بانگ برآورد
کودک تا مرغان جفت گیرند * و
نبص الرجل نبصا) بالفتح
سخن گفت و ماینبص ای ما یتکلم

ن ب ض)

فواد نبض) بالفتح و تحرک دل
تیزجست فؤاد نبض ککتف
مثله
(نبض) محرکة جنبش یقال
ما به حبض ولا نبض ای
حراك
(نابض) خشم
(منبض القلب) کمجلس جای
جنبش دل
(منبض) کمنبر کمان نداف
ن) نبض الماء نبوضا) فرو

رفت آب در زمین یا روان شد بران
(ض) نبض العرق نبضا)
بالفتح و نبضانا محرکة جنبید رگ
* و نبض فی قوسه) ببانگ آورد
کمان تازه را * و نبض البرق)
پنهان درخشید
(انباض) ببانگ آوردن کمان
تازه را منه المثل انباض بغیر
توتیر　ن ب ط
(نبط) بالفتح رودباریست در
ناحیه مدینه نزدیک حورا که
در آن معدن سنگ برام است
(نبطة) بالضم آب که نخستین از
قعر چاه برآید و سپیدی بغل و
شکم اسب
(نبط) محرکة آب که نخستین
از قعر چاه برآید و غور مرد و گروهی
از مردم که در بطائح میان عراقین
نازل شدند انباط بالفتح مثله
نبطی محرکة و نباطی مثلثة و نباط
منسوب بوی مثل یمنی و یمانی و یمان
(نبیط) کامیر گروهی از مردم
که در بطائح فرود آمدند * و دو غسان
النبیط) موضعی است
نبیط بن شریط) کزبیر صحابی

است
(فرس انبط) اسپ سپیدبغل
سپیدشکم
(نبطاء) کصحراروهی است مر
عبد القیس را در بحرین و پشته مر
بنی تمیر را در شریف از زمین نجد
* و شاة نبطاء) گوسپند سپید
تهیگاه
(منبطاء) کحمیرا کوهی است
در راه مکه
(انبط) کاثمد موضعی در بلاد
کلب بن وبرة و دهی بهمدان و ران ده
است قبر شیخ ابو علی احمد بن محمد
قومسانی صاحب کرامات
(انبطة) بالتاء جائی است
(ن ص) نبط الماء نبطا) بالفتح
و نبوطا برآمد آب از چاه و زمین
* و نبط البئر) برآورد آب
آن را
(س) نبط الفرس نبطا)
محرکة سپیدبغل سپیدشکم گردید
(انباط) بآب رسیدن چاه کن
و آب برآوردن و اثر کردن
در چیزی * و یقال انبط الشیء
مجهولا آشکار شد بعد پنهان گشتن

(تنبیط) آب برآوردن از چاه
تنبط بنبطیان مانستن و خود را
منسوب ساختن بانها و برآوردن
سخن را و آب بیرون آوردن از چاه
(استنباط) بآب رسیدن چاه کن
و آب برآوردن و نبطی شدن قوم
و بیرون آوردن چیزی یقال
استنبط الفقیه اذا استخرج الفقه
الباطن بفهمه و اجتهاده و
یقال استنبط مجهولا یعنی
آشکار شد بعد پنهان شدن

ن ب ع

(نبع) بالفتح نوعی از درخت که
از وی کمان سازند و از شاخ آن
تیر نبعة چوبی و پاره از آن و آن در
میان کوه روید و آنچه از آن در پایین
کوه روید آنرا شریان خوانند
و آنچه در زمین پست روید آنرا
شوحط خوانند و منه المثل لو اقتدح
بالنبع لاوری نارا یعنی اگر از
نبع آتش افروزد آتش ملتهب
و شعله انگیز کرد و این مثل در جودت
رای آرند بدان جهت که نبع
آتش ندهد
(نبعة) بالفتح جائی است در

عرفات
(نُبَيع) کزبیر موضعی است
(نُبَيْعَة) کجهینة جائی است در عرفات
(نائع) جائی است در مدینه
نوایع البعیر) مواضع خوی بر آمدن از شتر
(نُبَائع) بالضم کعلابط رود باری است یا کوهی یا آثر انبایعات نامند و موضعی است
(نَبَّاعَة) ککتّانة وبر یقال کن بت نبّاعتك اذا ردم اے ضرط (يَنْبُع) کینصر قلعهٔ است در راه حاجیان مصر که در آن چشمه ها و نخلستانها و کشتها است
(يَنْبُوع) بالفتح چشمه و جوی خرد بسیار آب ینابیع جمع منه قوله تعالی حتّی تفجر لنا من الارض ینبوعا
(ن ف ض) نَبَعَ الماءُ نَبْعًا) بالفتح و نُبُوعًا بر آمد آب چاه و چشمه و جز آن
تَنَبَّعَ اندک اندک بر آمدن آب

ن ب غ

(نَبْغ) بالفتح غبار آسیا
(نَبَغَة القوم) محرکة میانه گروه
نَبِيغ) کامیر خبابیدن خرمابن نر را تا غبارش بر خاسته بر شکوفه خرمابن ماده نشیند و آبستن گرداند
(نُبَاغ) کغراب غبار آسیا
(نُبَاغَة) کثمامة سبوسهٔ سر و تُشْتَدّ دو آرد
(نابغة) مرد بزرگ شان و الهاء للمبالغة و شاعر غرا نوابغ جمع از آن است زیاد بن معویه نابغهٔ ذُبیانی و قیس بن عبد الله نابغهٔ جعدی و عبد الله بن محارق نابغهٔ شیبانی و یزید بن ابان حارثی نابغهٔ بنی ذبیان و نابغهٔ بن لأی غنوی و حارث بن بکر نابغهٔ یربوعی و حارث بن عدوان نابغهٔ ثعلبی و نابغهٔ عدوانی نامش معلوم نشد
(نَبَّاغ) کشداد سبوسهٔ سر و بیرون آینده
(نَبَّاغَة) مونث نباغ و مجهٔ نبّاغة راه گرد ناک
(تَنْبغ) کتنضر موضعی است
(ف ن ص) نَبَغَ نَبْغًا) بالفتح و نُبُوغًا بالضم ظاهر و آشکار گردید
وَنَبَغَ الماءُ بر آمد آب از چشمه و جز آن وَنَبَغَ فی الدنیا) فراخ زندگانی گشت ٭ وَنَبَغَ علینا منهم نَبّاغة) کشداوة خروج کردند بر ما از ایشان خوارج ٭ وَنَبَغَ الوِعاءُ بالدقیق) بر آمد آنچه بود از سوراخ خود آنچه باریک بود از آرد ٭ و نیز نَبَغ) بی آنکه در اصل شاعر بوده باشد شعر گفتن و نیکو گفتن آنرا و سبوسه ناک شدن سر
(اِنْبَاغ) بسیار شد آمد نمودن بشهری و بر آوردن آرد را از سوراخ پرویزن

ن ب ق

(نبق) بالفتح کنار که بر سدر است نِبْق بالکسر و نَبِق ککتف مثله نَبِقَة یکی نَبِقات جمع و آرد مانندی است شیرین که از تنهٔ خرما درخت بر آید و آن را بدر شاب خرما آمیخته بکنے سازند ٭ و ذو نَبَق موضعی است ٭ و نیز نَبَق) نوشتن و الفعل من نصر
(اَبُو نَبِقَة) بالفتح جد کردهی است از بنی مطّلب
نَبِيقَة) کسفینة گره جای بر آمدن خوشهٔ انگور چون کلان گردد
(اِنْبَاق) سست تیز دادن و یقال انباق علینا بالکلام یعنی سخت گفت یا رسانید سخن را و موضعه ب و ق
(مُنَبَّق) کمعظم و محدث هموار و آراسته از هر چیزی و روشن و رسته آراسته از خرما درخت و جز آن
(نَبَّقَ بالضرط تَنْبِيقًا) آهسته تیز داد ٭ و نیز تَنْبِيق) نوشتن
(اِنْتِبَاق) بیرون آوردن سخن را

ن ب ك

(نبك) بالفتح دهی است میان حمص و دمشق
(نَبَكَة) محرکة و تسکن پشتهٔ تیز سر و گاهی سرخ هم باشد و زمین که در آن نشیب و فراز باشد و پشته و ریگ تودهٔ خرد نَبْك بالفتح و التحریك و نِبَاك ککتاب و نُبُوك جمع
(نُبَاك) کغراب نام اسپ سفاح بن خالد تغلبی و اسپ کلیب بن ربیعة تغلبی و موضعی است یا آن نباکة بتاء است

(نبوك) بالضم جائی است
(مكان نابك) جای بلند
نوابك جمع
(تنبوك) بفتح الفوقية موضعی
(انتباك) بلند کردیدن و بر
پشته برآمدن و بازداشته شدن
قوم در بدی

ن ب ل

(نبل) بالفتح تیر مونث آید واحد
ندارد یا نبلة است یا خود واحد است
انبال ونبال ونبلان بالضم جمع
ويقال ما انتبل نبلة الا بآخرة
ای لم ينتبه ولا تهيا له
(نبل) بالضم نجابت و بزرگی و
آگاهی و تیزی خاطر و فضل نبلة
بالتاء مثله يقال ما انتبل نبله و
نبلته الا بآخرة یعنی آگاه شد
مرا و را و ندانست و اماده نگردید
جهت آن مگر در آخر و ساخت و ساز
يقال اخذ للامر نبلته * و نیز
(نبلة) پاداش و جزاء و لقمه عظیم
نبل کصرد جمع
(نبل) محركة تیز خاطر و گرامی
نبلة مونث نبل على لفظ الواحد و
نبلة بالفتح ونبال ككتاب جمع و

نیز نبل بزرگ و خرد از سنگ و کلوخ
و نبار قوم و صغار آن از اضداد است
و سنگ استنجا
(نبل) کصرد سنگ استنجا و فی
الحديث اتقوا الملاعن واعدوا النبل
والمحدثون يقولون بالتحريك و
نبل بنت بدر محدثه است
(نبيل) کامیر تیز خاطر هوشیار
و گرامی نبال ککتاب جمع و زیرک
در کار و تیرانداز ماهر و ابو عاصم
النبيل ثقة است
(نبيلة) کسفینه شکرف از هر چیزی
و مردار و نبيلة بنت قيس
صحابیه است * وامرأة نبيلة
فی الحسن زن نهایت نیکوصورت
وكذا ناقة نبيلة وفرس نبيلة
ورجل نبيلة
(نبال) کسحاب آگاهی و دانست و
آمادگی جهت کاری نباله مثله
يقال ما انتبل نباله الا باخره ای لم
يتنبه له وما شعر به ولا تهيا له
(نبالة) ککتابه تیرگری
(نبالة) کثمامه ساخت و ساز
يقال اخذ للامر نبالته ويقال ما
انتبل نبالته الا باخرة ای ما انتبه

له وما بالی به
(نابل) تیرساز و صاحب
تیر و تیرانداز نبل
کرکع جمع و زیرک و ماهر در
تیراندازی و در کار و منه المثل
ثار حابلهم على نابلهم یعنی آتش
بلا افروختند بر خودها وهو نابل و
ابن نابل یعنی او زیرک است و پسر
زیرک
(نابل) بضم الباء نام مردی و
موضعی است با فریقیه از آن است
احمد بن علی بن عمار نابلی
(انبل) کاحمد تیرانداز تر و
ناحیه است به بطلیوس
(نبال) کشداد خداوند تیر
و تیرساز و باخفتان و تیردار
(تنبال) کتمساح کوتاه
(تنبالة) بالتاء کوتاه و کوتاهی
(نبله نبلا) بالفتح تیرانداخت
بروی یا تیر داد آن را * ونبل
على القوم) تیر افکند برای
ایشان * ونبل فلانا بالطعام
اندک اندک داده مشغول داشت
آن را * ونبل به) نرمی کرد با آن
* ونبلته) غالب آمدم بروی

در تیراندازی و فضل * و نیز نبل
آب دادن شتر را و مصلحت شتر
قیام نمودن و سخت راندن ستور را
(ك) نبل نبالة) ککرامته تیز
خاطر و آگاه گردید و گرامی شد
(انبال) تیرانداختن و تیرانداختن
آموختن و تیردادن و رسیدن و
رطب شدن خرمای درخت و
تیر غلیظ و آکنده آوردن
(تنبل) سنگ استنجا دادن
کسی را و تیر دادن ويقال نبلت
فلانا بطعامی ای ناولته شيئا بعد
شی
(منابلة) نبرد کردن در تیر
انداختن و در فضل و آگاهی
(متنبل) بکسر الباء تیردار
(تنبل ما عندی) گرفت آنچه
نزدم بود * و نیز تنبل) آگاه و
تیز خاطر گردیدن و گرامی شدن
و استنجا کردن بسنگ و کلوخ و تیز
دستی نمودن و تیر با خود داشتن و
فضل نمودن از خود و مردن شتر
و مردم و جز آن و یک یک گرفتن تیر
درشت را
(استنبال) برگزیده مال گرفتن

وتیز خواستن
(انتبال) مردن وکشتن از اضداد
است وبیکبار شتاب بر شمردن
چیزیرا

ن ب ن

(عُنقودٌ مُنَبَّنٌ) کمعظم خوشه
انگور که بعض بر آن خورده باشند

ن ب و

(نَبْوَة) بالفتح زمین بلند
(نبوان) محرکة مثنی آبی است
* وذو النبوان ودیعة بن مرثد
(نبیّ) کغنی راه زمین بلند وبغاهر
وساغ ان یکون ماخوذا منه غیر
مهموز وهو فعیل بمعنی مفعول لانه
شُرِّفَ علی الخلق کله تصغیره نُبَیّ
اَنْبِیاء جمع
(نَبِیَّة) کغنیّة سفره برگ خرما
فارسی است معرب آن نفیتة بفا
(نَبَاوَة) کسحابة زمین بلند وموضعی
است در طایف
(نباوة) الکتابة پیغمبری
(نابی بن ظبیان) محدثی است
* ونیز نابی جد عقبه بن
عامر ونابی جد پدر ثعلبه بن
عنمة بن عدی صحابیان اند

(ناب) بشته بنی کغنی جمع
(نابیة) کمان که از زه دور
دور وا باشد
(نَبَیّ بن زُهَیر) کسمی تابعی
است
(ابو النَّبَان) بالفتح نبانی
محمد بن محفوظ استاذ نباتی
(ن) نبا بصره نُبُوّا ونُبِیّا
بالضم وشد الواو والیاء
ونَبْوَة بالفتح کند گشت بینای او *
ونبا السیف عن الضریبة نَبْوًا
بالفتح ونَبْوَة باز جست تیغ از زخمگاه
وکار نکرد * ونبت صورته از
کردید چندانکه چشم انکار کرد وازان
ونبا منزله به موافق نیامد
جای آنرا * ونبا جنبه عن
الفراش آرام نیافت پهلوی او
بر بستر * ونبا السهم عن الهدف
کوتاهی کرد ونرسید بر آن *
ونباء عنّی) دور شد از من * ونیز
نُبُوّت ونَبَاوَة) بفتحهما بر آمدن
وبلند شدن (اَنْبَیْتُه) آگاه ساختم
او را ودور کردم او را از خود

ن ب ه

(نُبْه) بالضم زیرکی وبیداری و
فطانت ویاد آوری فراموش شده را
(نَبَه) محرکة گم شده بی طلب یافته
یقال وجدت الضالة نبها و
وچیز موجود از اضداد است و
مشهور نبه ککتف مثله ونام آور
وگرامی للواحد والجمع
(نبیه) کامیر نام آور وگرامی
(نُبَیْه بن وهب) کزبیر محدثی
است
(نُبَاه) کسحاب بلند بر آمده
(نابه) نام آور وگرامی نبه
کصحب جمع * وامر نابه کار بزرگ
ونیز از اعلام است
(نَبْهان) کسکران پدر حی از طی است
(مَنْبَهَة) کمقعدة مشعر ونما
یقال هذه منبهة علی کذا ویقال
هذا منبهة لفلان ای مشعر
بقدره ومُعلٍ له واشیعوا بالکنی
فانها منبهة
(مَنْبُوه الاسم) مشهور نام
(ک) نبه نباهة) نام آور
وبزرگ گردید وتثلیث ماضی
مروی است از ابن طریف
(س) نبهت للامر نبها) یاد
آوردم کاری را که فراموش بود * و

ما نبهه له) نفهمید آنرا
منبهة کمحسنة او مکرمة او
هو الصحیح حاجت فراموش شده
(انباه) بیدار کردن وفراموش
کردن حاجت کسی را
(تنبیه) بیدار کردانیدن وواقف
کردن بر چیزی وبنام خواندن
کسی را یقال نبّه باسمه ونام آور
کردانیدن از گم نامی
(تنبّه) بیدار وهوشیار شدن
(انتباه) بیدار کردیدن

ن ب ه ج

(اُبَهْوَج) کسفرجل ناسزاوار
زبون بیکاره

باب النون فصل التاء

ن ت ء

نُتاءة) کهمزة آبی است مربنی
عمیله را یا نخلی مربنی عطارد را
(ف) نتا نتأ) بالفتح ونتوّا
کدخول بر آمد ومنتفخ کردید وبلند شد
* ونتأ علیهم) مطلع گشت
ونَتَأت القرحة) آماس کرد ریش
ونتأت الجاریة) بالغ ورسیده
کردید وکوالید دختر * ونتأ الشیء
بیرون آمد از جای خود بی

آشکارگی
(اِنْتِتَاء) پیش آمدن وبلند گشتن

ن ت ب

(ن) نَتَبَ نُتُوبًا) برآمد پستان و بلند گردید

ن ت ت

(نُتَّة) بالضم جای خرد در سنگ سخت

(نَتِيت) کامیر آواز جوشش دیگ وغلیان نبیذ

(ن) نَتَّ مَنْخِرُهُ غَضَبًا نَتًّا) بالفتح پرباد کرد بدو منتفخ شد از خشم

(تَنْتِيت) بیان کردن خبررا

(تَنَتُّت) پلید شدن بعد پاکی و پاکیزگی

ن ت ج

(شَاتَان نَتِيجَة) گوسفند دو گوسفند هم سن نَتَائِج جمع ومنه غَنَمِي نَتَائِج) گوسفندانیم همه هم سن اند

(نِتَاج) ککتاب زه

(نَتُوج) کصبور اسپ ماده بهنگام زائیدن رسیده

(مُنْتِجَة) کمکنسه دبر بدان جهت که جای زه وراه برآمد بچه است

(مَنْتِج) کمجلس وقت نتاج آوردن یقال اَتَت النَّاقة علی مَنْتِجِهَا ای الوقت الذی تنتج فیه

(ن) نُتِجَتِ النَّاقَةُ نِتَاجًا) کُکتاب مجهولا زائید وزه آورد ٭ ونَتَجَهَا اَهْلُهَا نَتْجًا) بالفتح بانتاج ساختند اورا اهل وی

(اُنْتِجَت النَّاقَةُ) مجهولا زائید وبچه آورد ٭ واُنْتِجَتِ النَّاقَةُ) برسر خود رفت ومعلوم نشد کجا زائید ٭ اَنْتَجَ الْقَوْمُ) زه آورد شتران ایشان ٭ ونیز اِنْتَاج) وقت زه رسیدن اسپ وناقه را یعنی حملش آشکار شدن فهی نَتُوج لامُنْتِج

(تَنَتُّج) بیچاب خوردن جهت برآمدن بچه

ن ت ح

(نَتْح) بالفتح خوی وعرق ٭ ونیز نَتْح) بیرون آمدن خوی از پوست نُتُوح مثله وبیرون کردن گرما خوی را یقال نَتَحَ الحرّ العرقَ فَنَتَحَ هو وتراویدن چربش از خیک وتری از زمین والفعل من ضرب

(نُتُوح) بضم شلم درختان

(يَنْتُوح) کیعسوب مرغی است

(مِنْتَحَة) کمکنسة دبر

(مَنَاتِحُ الْعَرَق) جایهای برآمدن عرق

ن ت خ

(مِنْتَاخ) بالکسر آهن موی کن

(ض) نَتَخَ اِلَيْهِ بِبَصَرِهِ نَتْخًا) بالفتح نگریست بوی ٭ ونیز نَتْخ) برکشیدن واز بیخ برکندن یقال نَتَخَ ضِرْسَه والشوك من رِجْلِه وربودن بازگوشت را وجامه بافتن

(مُتَنَتِّخ) للفاعل آنکه از سروی سپش جویند وبدشت درآینده

ن ت ر

(نَتْر) بالفتح سر نیزه مالیدن بوقت بول وکشیدن آن بدرشتی منه الحدیث فَلْيَنْتُرْ ذَكَرَهُ ثَلٰثَ نَتَرَات یعنی بعد البول وشکافتن جامه را بانگشتان و بدندان وسست وخوار شدن وسخن درشت ودرشت گفتن ونیزه ربوده زدن وربودن ودرشتی نمودن وسختگی کمان والفعل من نصر

(نَتْرَة) بالفتح زخم نیزه درگذرنده

(نَتَر) محرکة تباه شدن وضائع گردیدن کار والفعل من سمع

(قَوْسٌ نَاتِرَةٌ) کمان که زه را پاره کند از سختی

(مُنَاتَرَة) سخن بلند گفتن یقال کلمه مُنَاتَرَةً

(اِنْتِتَار) کشیده شدن

(اِسْتِنْتَار) نیک کشیدن وبیرون آوردن یقال اِسْتَنْتَرَ من بوله اذا اجتذبه واستخرج بقیته من الذکر عند الاستنجاء

ن ت ش

(نَتْش) بالفتح بمنقاش بیرون آوردن خار وجز آن را چون بجای درخسته باشد ویقال ما نتشت من فلان شیئا چیزی بر نکندم از وی وبانگشت کشیدن گوشت وجز آن و موی برکندن ٭ ویقال بئر لاتُنْتَش والاتُنْتَکش) یعنی چاه که همه آبش کشیده نگردد وورزیدن وزدن وبپا دور کردن چیزرا وپنهان عیب کردن کسی را تنتاش بفتح الفوقیه مثله والفعل من نصر

(نَتَش) محرکه گیاه که نخستین بروید ٭ نوک وبن گیاه که اول نمایان

کردد
(نُنَّاش) کز نار فرومایگان و عیاران
(مِنْتَاش) آهنی است که بدان موی بینی و جز آن بر کنند
(اُنْتِتَاش) تر شده نتش برآوردن تخم و سر بیرون آوردن گیاه از زمین پیش از آنکه بخش برآید

ن ت ض

(ن) نَتَضَ الجِلْدُ نُتُوضًا) مرضی و جوششی بپوست پیدا شد پس اندرب را بپیچان اورد و کفانید طرائق را
(اِنْتَاض) پاره کردن پوست خور را و یقال اَنْتَضَ العُرْجُونُ وهو ضَرْبٌ من الکماءة یتقشّر من اعالیه و یقال هو یُنْتِضُ کما تُنْتِضُ الکَمْأَةُ الکَمْأَةُ والسِّنُّ السِّنَّ ای اِذا اخرجت فرفعتها عن نفسها من مُعَایاة العَرَبِ طُبَیٌّ بذی تناقضة یقطع رَدْغَةَ الماءِ بعَیْقٍ وارخاء باسکان الرَّدْغَة

ن ت ع

(ن ض) نَتَعَ الدَّمُ نُتُوعًا) اندک اندک خون برآمد از زخم و کذا نَتَعَ الماءُ من العَیْنِ والعرقُ من البَدَن
(اِنْتَاع) خوی بسیار آوردن و نا ایستادن فی

ن ت غ

(مُنَتِّغ) کمنبر بسیار عیب کننده و سخن ساز در حق کسی
(ن ض) نَتَغَهُ نَتْغًا) بالفتح عیب کرد او را و گفت در حق او از انچه در وی نبود
(اِنْتَاغ) بفسوس خندیدن بر کسی یا پنهان خندیدن بروشی که ضبط نتواند و بعض آن آشکار کرد

ن ت ف

(نُتُفَة) بالضم بانگشت برچیده از گیاه و جز آن نُتَف کصرد جمع
(غراب نتف الجناح) لکتف زاغ برکنده بال
(نُتَفَة) کهمزه آنکه آغاز کند علمی را و بانجام نرساند
(جمل نُتَیْف) کامیر شتر نر موی برچیده چندانکه قطران مالند بروی ٭ و نیز نتیف) لقب ابن عبد الله اصبهانی اصولی فقیه
(نُتَاف) کغراب موی برکنده افتاده و نُتَافَة بالتاء مثله
(مِنْتَاف) بالکسر آلت موی برکندن و شتر نر که گام نزدیک نهد
(مَنْتُوف) نام مولائی است مر بنی قیس بن ثعلبة را
(ض) نَتَفَ شَعْرَهُ نَتْفًا) بالفتح برکند موی او را ٭ و نتف فی القوس) سبک کشید کمان را
(تَنْتِیف) مو برکندن شدد للمبالغة
(تَنَاتُف) برکنده شدن موی
(اِنْتِتَاف) برکنده شدن موی

(ن ت ق)

(نتاق) ککتاب روبادهی تقال بنی دادة نتاف دادة ای بحیاله
(نَاتِق) شکافنده و بلند کننده و گسترنده و زننده آتش افروز زود و ناقه زود بار گیرنده و اسب سخت برنشاننده سوار بر رفتار و زن بسیار بچه و معرفة نام ماه رمضان
(مِنْتَق) کمقعد از شکم اسب آنچه بزمین رسد وقت خسپیدن
(مِنْتَاق) بالکسر زن بسیار بچه
(ن) نَتَقَ الغَرْبَ مِنَ البِئْرِ) بر کشید دلو را از چاه ٭ و نیز نتق بالفتح جنبانیدن منه قوله تعالی واذ نَتَقْنَا الجَبَلَ ای زَعْزَعْنَاهُ و فشاندن و بسیار بچه شدن زن و پوست باز کردن و سخن گفتن یقال فلان لا ینتق ای لا ینطق و این از ضرب نیز اید ٭ و نتق زیدٌ نُتُوقًا) فربه و پر گوشت گردید
(اِنْتِتَاق) بر داشتن سنگ سخت و خانه پیش از پیش خانه دیگرے ساختن و زن بسیار بچه را نزلی خواستن و سایه بانی برگرفتن پیش آفتاب و فشاندن انبان و خنور را تا از کرم پاک شود و روزه داشتن ماه رمضان

ن ت ك

(نَتْك) بالفتح کشیدن چیزی را که بپنجه گرفته باشی سپس آن بر وز بر شکستن آن و از بول پاک کردن و فشاندن نره را بعد شاشیدن و موی برکندن والفعل من ضرب

ن ت ل

(نَتْل) بالفتح بیضه شترمرغ که آب بر کرده بیابان دفن کنند نَتَل محرکه مثله ٭ و رَجُلٌ نَتْلٌ) مرد کوتاه بالا

(نَتْلَة) بالفتح از اعلام است
(نُتَيْلَة) کسفینه و سمیه و از اعلام است
(نائِل) کصاحب اسپ ربیعه بن مالک او هو بالمثلثة و نائِل بن قیس تابعی است
(نائَل) کهاجر نام مردی ز عرب و محمد بن احمد نائلی محدث است
(رجل نِتِنْتِل) کتصریف مرد کوتاه بالا و رجل نِتْنَالَة بالکسر مثله وهو لیس بتصحیف تنبالة
(ض) نَتَلَ من بَيْنهم نَتْلًا) بالفتح و نُتُولًا و نَتَلانًا محرکة پیش بر آمد از صف ایشان و نیز
نَتَل) کشیدن به پیشانی و راندن و سرزنش کردن و بر آوردن آنچه در انبان باشد
(تَنَاتُل) دراز گردیدن اَبنوه شدن علف
(اِسْتِنْتَال) پیش شدن از صف و آمادگی کردن کار را اصلحته ما لازم

ن ت م

(اِنْتَتَمَ فُلَانٌ بِقَوْلِ سُوءٍ) سخن زشت گفت کانه افتعل من نتم

ن ت ن

(نَتْن) بالفتح بوی ناخوش
(أَنْتَان) بالفتح موضعی است نزدیک طائف و در آن جنگی میان هوازن و ثقیف واقع شده
(مَا أَنْتَنَهُ) چه بد بوی است آن
(نَبِيتُون) کحیشوم درختی است ناخوشبوی
(مِنْتِن) بکسر المیم والتاء و بضمهما بدبوی
(مِنْتِين) کقندیل ناخوش بوی مَنَاتِين جمع ویقال قومٌ مناتین
(ق ض) نتن نتانة بدبوی گشت
اِنْتَان) ناخوش بوی شدن
مُنْتِن کمحسن نعت است از آن
(تَنْتِين) بدبوی گردانیدن چیزی را

ن ت و

(نَاتِئ) بلند بر آینده و بلند
(نَوْنَاة) بالفتح کوتاه نوآتی جمع
(ن) نَتَا عُضْوٌ نُتُوًّا) کدخول آماسید و بلند بر آمد
(اِنْتَاء) پس ماندن و درنگ کردن و شکستن و آماسید گردن
بنی کسی را و موافق شدن با کسی در شکل و در سیرت یقال اِنْتَتَا فلانًا
(نَنْتِي) بر جستن بر باده
(اِنْتِنْتَاء) بسیار شدن دل

ن ت ي

(نُوتِيّ) بالضم و شد الیاء کشتی بان نواتی جمع

باب النون فصل الثاء

ن ث ت

(س) نَثِتَ اللَّحْمُ نَثْتًا) محرکة بوی گرفت

ن ث ث

(نَثّ) بالفتح دیوار نمناک * و کَلَامٌ غَثٌّ نَثٌّ) از اتباع است
(نَثِيثَة) کسفینه چکیده از خیک و مشک
نَثَاث کَکتاب روغن که بر زخم مالند
(نَثَّاث) کزنار غیبت کنندگان
(مِنَثَّة) بالکسر پشم که روغن مالند بوی
(ن ض) نَثَّ الْخَبَرَ نَثًّا) بالفتح فاش کرد خبر را * و نَثَّ الْجُرْحَ) روغن مالید بر زخم
(ض) نَثَّ الزِّقُّ نَثِيثًا) کامیر تراوید خیک ومنه الحدیث انت تنث نثیث الحمیت
(نَثْنَثَة) بسیار خوی آوردن اندام و تراویدن خیک و مسح کردن دست را

ن ث ج

(نِثْج) بالکسر بد دل بی خیر
(نُثُج) بضمتین کونها
(خَرَجَ فُلَانٌ مِنْثَجًا) کمنبر بر آمد ریخ زنان
(مِنْثَجَة) کمکنسته کون ازان جهت که برارد آنچه در شکم است
(ض) نَثَجَ اسْتَهُ نَثْجًا) بالفتح بیرون انداخت کون او آنچه در شکم بود * و نَثَجَ بَطْنَهُ بِالسِّكِّينِ) بدشنه پاره کرد شکم او را
(اِسْتِنْثَاج) فرو هشته گردیدن یکی از دو ننگبار

ن ث د

(س) نَثِدَ نَثَدًا) محرکة از امید و بر جای ماند * و نَثِدَت الكمأة روید

ن ث ر

(نَثْر) بالفتح پراکنده

(نَثْرَة) بالفتح بن بيني يا اندرون بيني وآنچه متصل آن باشد يا كشادگي ميان دو بروت مردم وشبر محاذي وترهٔ بيني ونام دو ستاره نزديك يكديگر از منازل ماه وميان آن نهار فرق يك وجب ودر آن اندكي سپيدي ماننده بابر پاره وآن بيني اسد است وزره كه در پوشيدن آسان باشد يا زره فراخ وعطسهٔ ستور وسرفيدن آن

(نَثَر) محركة آنچه پراكنده گردد وبريزد از هر چيزي

(نَثِر) ككتف بسيار سخن

(نَثِير) كامير عطسهٔ ستور

(نِثَار) ككتاب پراكندگي

(نُثَار) كغراب آنچه بريزد از هر چيزي وپراكنده شود

(نُثَارَة) كثمامة آنچه بريزد از هر چيزي بالخصوص آنچه بدستارخوان بريزد وبخورند آنرا جهت ثواب

(نَثُور) كصبور زن بسيار فرزند وگوسپند كه از بينيش كرم مانندي برآيد وزن گشاده سوراخ پستان

(ناثر) گوسپند كه از بيني وي كرم مانندي برآيد

(نَثْرَان) بالفتح وضم الثا بسيار سخن

(مِنْثَر) كمنبر بسيار سخن

(مِنْثَار) بالكسر خرمابن كه غوره آن پراكنده گردد

(ن) نَثَرَ الْكَلَامَ نَثْرًا) بالفتح سخن بسيار گفت * وَنَثَرَ الْوَلَدَ) فرزند بسيار آورد * ونيز نَثَرَ) بيني افشاندن وفي الحديث اذا استنشقت فانثر وزره انداختن از تن مرد

(ن ض) نَثَرَ الشَّيْءَ نَثْرًا) بالفتح ونِثَارًا) پراكند آنرا

(ض) نَثَرَ نَثِيرًا) كامير بيني افشاند

(اَنْثَار) خون آوردن بزدن بينيِ ازكسي وبربن بيني افكندن كسي را وبيرون آوردن آنچه در بيني باشد ودم برزدن از بيني وآب در بيني كردن

(مُنْثَر) كمعظم مرد سست بي خير * ودُرٌّ مُنَثَّر) للكثرة

(تَنْثِير) پراكندن چيزي

(تَنَثُّر) پراكنده گرديدن

(تَنَاثُر) پراكنده گشتن وبيمار شدن مردم ومردن

(اِنْتِثَار) پراكنده شدن وبيني افشاندن بعد آب در كردن دران وآب در بيني كردن

(اِسْتِنْثَار) بيني افشاندن آب در بيني كردن

ن ث ط

(نَثْط) بالفتح گياه چون بشكافد زمين را * ونيز نَثْط) بدست در خستن چيزي را بر زمين چندانكه هموار گردد وآرميدن چيزي نُثُوط) بالضم مثله وگران گردانيدن وبرآمدن سماروغ از زمين والفعل نصر

(تَنْثِيط) آرام دادن

ن ث ع

(اِنْثَاع) قي كردن وبرامدن خون از بيني پس غلبه كردن آن وبرآمدن قي وخون

ن ث ل

(نَثْلَة) بالفتح كو ميان دو بروت وزره يا زره فراخ

حُفْرَةٌ نَثَل) محركه چاه كنديده

(نَثِيل) كامير سركين

(نَثِيلَة) كسفينة خاك چاه كه برآرند وباقي مانده وگوشت فربه

(نُثَالَة) بالضم خاك چاه كه بيرون آرند

(اِمْرَأَةٌ نَثُول) كصبور زن كه اكثر گوشت پاره پاره كرده در ديگ اندازد

(نَاثِل) كصاحب اسپ ربيعه بن مالك او هو بالفوقيه وقد مر آنفا

(مِنْثَل) اسپ بسيار سركين انداز

(ض) نَثَلَ اللَّحْمَ فِي الْقِدْرِ) گوشت پاره پاره كرده در ديگ انداخت * وَنَثَلَ عَلَيْهِ دِرْعَهُ) انداخت بر وي زره او را * ونيز نثل) خاك از چاه برآوردن وتير از تيردان بيرون آوردن وپراگندن آن وزره افكندن از كسي

(ن) نَثَلَ الْفَرَسُ نَثْلًا) بالفتح سركين انداخت يقال لكل حافر ثَلَّ وَنَثَلَ اِذَا رَاثَ

(تَنَاثُل) ريختن يقال تناثلوا اليه اي انصبوا

(اِنْتِثَال) خاك از چاه بيرون آوردن

ن ث م

(ض) نَثَمَ نَثْمًا) بالفتح زشت گفت

(اِنْتِثَام) سخن زشت گفتن

ن ث و

(نَثْو) بالفتح فاش كردن خبر وخبر آن را وپراكندن والفعل من

نصر
(نَشَام) کعصا خر نیک باشد یا بد
نَشِیٌّ کغنی آب که پراکنده کند
آنرا رسن دلو
(تَنَاثِی) یاد آوردن باهم چیزی را

ن ث ی

(ض) نَثَیتُ الخبرَ نَثْیاً)
بالفتح فاش کردم خبرا
(إِنْثَاء) غیبت کردن وننگ
داشتن از چیزی

باب النون فصل الجیم

ن ج ء

(نَجِئُ العَینِ کَکَتِف بد چشم
سخت چشم زخم رساننده نَجُوءٌ
کندس ونَجِیء کامیر ونُجُوءٌ
کصبور مثله
نَجَاءَةُ السَّائِل) بالفتح خواهش
وآز منای او ومنه الحدیث ردّوا
نَجَاءَةَ السَّائِل باللقمة ای ردّوا
اشدّة نظره الی طعامکم
(ف) نَجَأ نجأ) بالفتح بچشم
کرد ویرا
(تَنَجُّؤ) بچشم کردن
(اِنْتِجَاء) بچشم کردن

ن ج ب

(نَجْب) بالفتح جوانمرد کریم وموضعی
است مر بنی کلب را
(نُجْبَة) بالضم آبی است
مر بنی سلول را
(نَجَب) محرکة پوست درخت
هرچه باشد اسم است آن را یا پوست
بیخ آن یا پوست درخت درشت یا
بخصوص پوست سلیخه وایضا
نام دو وادی است پس ماوان
وذو نجب) وادی است مر
محارب را وآنرا روزی است
(سِقَاءٌ نَجَبِیٌّ) محرکة منسوبا
مشک پیراسته بپوست درخت یا
بپوست تنه طلع
(نُجَبَة) کهمزة گرامی کو هر انجاب جمع
یقال هو نُجَبَةُ القوم ای
هو النَّجِیبُ منکم
(نَجِیب) کامیر جوانمرد وبزرگ
وگرامی گوهر از هر چیزی وشتر
گزیده نُجَبَاء ونُجُب ککتب ونجائب
جمع وناقةٌ نَجِیبٌ ناقه گرامی
نژاد نَجِیبَة مثله نجائب
جمع و نَجِیب بن میمون وابو
النجیب) زاهد سهروردی
محدثان اند ونجائب القرآن
افضل تر وخالص ترین آن
(نَوَاجِب) خلاصه ولباب از
چیزی که بروی قشر نباشد
یا گرامی وافضل آن
سِقَاءٌ مِنْجَبٌ) کمنبر مشک
پیراسته بپوست درخت یا بپوست
تنه طلع
(مِنْجَاب) بالکسر سست وضعیف
وتیر تراشیده بی پر وبی پیکان و
آهنی که بدان آتش را حرکت دهند
وامرأة مِنْجَابٌ) بالکسر زن که
فرزندان گرامی وبرگزیده بسیار
زاید مَنَاجِیب جمع
(مَنْجُوب) آوند فراخ شکم وپوست
پیراسته بپوست درخت یا بپوست
تنه طلع سِقَاءٌ مَنْجُوبٌ کذلك
(ض ن) نَجَبَ الشَّجَرَ نَجْباً)
بالفتح باز کرد پوست آنرا
(ك نَجُبَ نَجَابَةً) بکرامة
گرامی وگرامی نژاد گردید
رَجُلٌ مُنْجِبٌ) کمحسن مرد
گرامی فرزند آور مُنْجِبَة مونث
(إِنْجَاب) گرامی گردیدن و
فرزندان گرامی آوردن وفرزند
بد ول زادن از لغات اضداد است
(تَنْجِیب) پوست از درخت باز
کردن
(مُنْتَجَب) لمفعول برگزیده و
مختار
(اِنْتِجَاب) پوست از درخت باز
کردن وبرگزیدن چیزیرا

ن ج ث

(نُجُث) بالضم وبضمتین زره
وغلاف دل وسرای مرو انجاث جمع
(نِجَث) ککتف باز کاونده
وجوینده
(نَجِیث) کامیر راز کار ست و
راز نهانی یقال هذا نَجِیثُ القوم
ای سر هم ونشانه خاکین که خاک
توده گویند وتره است
(نَجِیثَة) کسفینة خاک جوی چاه
وخبر که زشتی آن آشکار کرد و
وکوشش یقال بلغت نَجِیثَتَهُ
ای بلغ مجهوده
(نَجَّاث) کشداد تفتیش کننده
وباز کاونده
(ن) نَجَثَ عَنهُ نَجْثاً) بالفتح
باز کاوید وتفتیش کرد از وی
وَنَجَثَ القومَ به بدی وگمراهی
در غلانید ایشانرا وفریاد خواست

ج

نزد ایشان
(تَنَجُّث) باز کاویدن
(تَنَاجُث) باهم پراکنده کردن
(انتجاث) بیرون آوردن و آماسیدن و پیدا شدن فربهی
(اِسْتِنْجَاث) بیرون آوردن و پیش آمدن بچیزی و تعرض کردن و در پی آن رفتن

ن ج ج

(نَجُوج) کصبور شتاب رو
(ض) نَجَّت القرحة نجاً بالفتح و نجیجاً کامیر زه کرد زخم و روان شد ✻ و نجّ نجّاً شتافت
(نَجْنَجَة) باز داشتن و جنبانیدن و قصد کردن بکاری بی کوشش و دلدهی و تردد کردن در رای یقال نَجْنَجَ أمْرَهُ إذا همّ به ولم یعزم علیه و دیگر باره آوردن بر آب شتران را او گرد بر گردیدن وقت ترس و در منزل بهاری اقامت کردن قوم در تابستان پس آن سوی آب وارد شدن انها یقال نَجْنَجَ القومُ ای صافوا فی المربع ثم تحرّموا علی محاضر المیاه
(تَنَجْنُج) جنبیدن و سرگشته شدن و فی بعض النسخ تَنَجْنَجَ تحرک

ج ۴

وَ نَجَحَتْ یعنی درست و نیکوحال گردید یا تکبر نمود

ن ج ح

(نُجح) بالضم پیروزی و نام مردی
(نَجِیح) کامیر رای درست و مرد پیروز و رفتار سخت و از اعلام است ✻ و عبدالله بن ابی نجیح محدث است مکی
(نَفْسٌ نَجِیحَةٌ) کسفینة نفس شکیبا
(منجیح) کزبیر از اعلام است
نجاح کسحاب فیروزی و از اعلام است
(نَجَاحَة) بالتاء شکیبائی
(ناجح) سیر سخت و کار سهل و آسان و مرد پیروز
(منجح) بالفتح از اعلام است
(ف) نَجَحَ نُجْحاً بالضم و نجاحاً کسحاب پیروز شد ✻ و نَجَحَت الحاجةُ برآمد حاجت ✻ و نَجَحَ الأمرُ آسان گردید کار
(مُنْجِح) کمحسن فیروزمند مَنَاجِیح و مناجح جمع
(انجاح) برآمدن حاجت و بر آوردن آنرا و فیروزمند شدن و یقال ما أفلح فلانٌ وما أنجح

گردیدن یقال انجح بك ای غلبك فاذا غلبته فانجحت به
(تَنَجُّح) روائی خواستن
(تَنَاجَحَتْ أحلامُهُ) پی در پی خوابهای او راست آمد
(اِسْتِنْجَاح) روائی خواستن

ن ج خ

(نَجْخَة) کسفینة مسکه که در اطراف نبرزنه بجسید
(ناجخ) کصاحب سر فنده و دریای پر شور و آواز اضطراب آب بر کناره
(نُجَاخ) کغراب آواز سرفنده
(نَجُوخ) کصبور دریای با بانگ و شور
(امرأةٌ نَجَّاخَةٌ) کلکاننه زن که از کس وی آوازی بر آید وقت جماع و زن رشاحه که بار بار تری فرج را بردارد یا زنیکه دهان روده اش آواز بر آرد بهچو آواز روده شور
(ف) نَجَخَ نَجْخاً بالفتح نازید و فخر کرد و نیز نجخ چاه کندن و بر خاستن فتنه و جزان و دفع کردن سیل و بند واری پس ریختن آن در میانه
(مُنْجِخ) کمحسن کوهی از ریگ

(مُنْجِخ) کمحدث سرفنده
(تناجخ) بهم نازیدن و طپانچه زدن موج چندانکه نشان گذارد در آب کندها
(انتجاخ) بانگ کردن

ن ج د

(نَجْد) بالفتح زمین بلند انجد کافلس و أنجاد و نِجَاد ککتاب و نُجُود و نُجُد ککتب جمع ✻ و انجدة کاغلمة جمع نجود است و یقال فلانٌ طَلّاعُ أنجُدٍ و أنجادٍ وکذا اطلاع الثنایا یعنی او ضابط است در معالی امور و غالب بران ✻ و راه روشن بر بالا بست و از بلاد عرب آنچه بر خلاف غور است که تهامه باشد و گاهی جیم را ضمه دهند مذکر آید و اعلای نجد تهامه و یمن است و اسفل آن عراق و شام و اول آن از جانب حجاز ذات عرق و آنچه بدان خانه را بیارایند از فرش و گستردنی و بساط و بالش جز آن نجود و نجاد ککتاب جمع ✻ و راهنمای ماهر و ساده و بنای بی درخت و دلیر در گذرنده در امور که دیگران دران عاجز باشند و عم

واندوه و پستان و درختی است شبیه درخت شبرم و زمینی است در بلاد مهره و قصابه ای یمن و بدن با خوی * و نَجدُ مَرِیع و نَجدُ خَالٍ و نَجدُ عُفرٍ و نَجدُ کَبکَبٍ مواضع است * و نَجدُ العُقَاب در دمشق است * و نَجدُ الوَدّ در بلاد هذیل * و نَجدُ بَرقٍ در یمامه * و نَجدُ اَجَاء کوهی سیاه مرطی را و نَجدُ الشّرَی موضعی است و اَبُو نَجدٍ عُروَة بن الوَرد شاعری است و نیز (نَجَد) چیرگی و غلبه و یقال (رَجُلٌ نَجَدٌ فِی الحَاجَةِ) یعنی مرد شتاب در حاجت

(نَجدَة) بالفتح کارزار و دلیری و مردانگی و قوت و سختی یقال لاقی فلانٌ نَجدَةً ای شِدّةً * و رجلٌ ذُو نَجدَةٍ ای ذو باس و شجاعةٍ و ترس و بیم * و نَجدَة بن عامر حنفی خارجی است * و (نَجَدَات) محرکة اصحاب وی و نَجدَة بن عامر حروری و نَجدَةُ بن نُفیع تابعیان اند

(نَجِد الکَتِف) دلاور یکانه در اینده در اموری که دیگران دران عاجز باشند نَجد کند سر مثله اَنجَاد جمع

(نَجِید) کامیر دلیر در گذرنده در امور معضل نَجُد ککتب و نُجَدَاء جمع و اندوهمند و رنج دیده و شیر بیشه

(نَجُود) کصبور دراز گردن از شتر مادگان و خر مادگان یا آنکه بار نگیرد و ناقه در گذرنده و پیشی گیرنده و بسیار شیر و ناقه که در جای بلند خواب کند و ناقه که چون با شتران باشد بسیار شیر گردد چون دیگران بسیار شیر شوند و زن عاقله و شگرف نُجُد ککتب جمع و عاصم بن ابی النجود بن بهدلة قاری است کوفی در قراءت کانه و بَهدَلَة نام مادر او

(نِجَاد) ککتاب حمائل تیغ * و (طَوِیلُ النِّجَاد) مرد دراز قامت

(نَوَاجِد) بارهای پنبه بهم چسبیده

(تَنجَاد) گسترده و فراش و آنکه بستر و بالین دوزد

(نَاجُود) می و خنور شراب و کاسه بزرگ و زعفران و خون

(مِنجَد) کمنبر رسن خرد کذا فی الاکثر و فی بعض النسخ حبل بالجیم و حمائل مرصع بنگینها از مروارید و زر یا قرنفل در عرض یک وجب که بیاویزند آنرا از گردن تا زیر پستان بر موضع نجاد و مَنَاجِد جمع

(مِنجَدَة) کمکنسة عصایی که بدان ستور رانند و چوبی است که باردان پالان را پر کنند بوی

(مَنجُود) رنج دیده و اندوهناک و هلاک شده

(ن) نُجِدَ نَجدًا) بالفتح مجهولا اندوهناک گردید و رنج دید * و (نَجِدَ البَدَنُ عَرَقًا) خوی روان شد بر اندام * و نَجَدَ الاَمرُ نُجُودًا هویدا و واضع گردید * و نیز نَجد غلبه کردن بشجاعت و چیره شدن

(ک) نَجُدَ نَجَادَةً و نَجدَةً) بالفتح دلیر و مردانه گردید

(س) نَجِدَ نَجَدًا) محرکة رنج دید * و نیز نَجَد خوی و خوی کردن از ماندگی و رنج و کند خاطر گردیدن و مانده شدن

(اِنجَاد) بنجد درآمدن یا بسوی نجد برآمدن منه المثل اَنجَدَ مَن رَاَی حَضَنًا و حضن اسم جبل * و خوی کردن و یاری دادن و بلند گشتن و گشاده و بی ابر گردیدن هوا و بال نزدیک شدن مرد و دعوت بذیرفتن و بلند خواندن

(مُنَجَّد) کمعظم آزموده و آزمایش دیده

(تَنجِید) دویدن و آراستن خانه و آزمودن و استوار خرد گردانیدن

(مُنَاجَدَة) یاری کردن و نزدیک شدن و حرب نمودن مُناجد بکسر الجیم نعت است ازان

(تَنَجُّد) بلند شدن

(اِستِنجَاد) یاری خواستن و توانا گردیدن بعد سستی و دلیری کردن بعد ترس یقال اِستَنجَدَ عَلَیهِ بعد هَیبَتِهِ

ن ج ذ

(نَجذ) بالفتح سخن سخت و سخت گزیدن بدندان پسین و ستهیدن والفعل من نصر

(نَاجِذ) کصاحب دندان پسین همه نواجذ جمع و آن چهار

دندان است مرانسان را وآن را
دندان بلوغ نیز گویند بدان جهت
که بعد بلوغ وکمال عقل برآید و
یقال ضحك حتی بدت
نواجذه اذا استغرب فیه وتكون
النواجذ المفرس بضا وهی الانیاب
من ذوات الخف والضواغم من
الظلف یا آن انیاب است یا دندان
که متصل انیاب باشد یا نواجذ
جمیع دندان ها است ویقال عض
علی ناجذه ای بلغ اشده یعنی
بکمال بلوغ رسید
(انجذان) بالفتح وضم الجیم
انگدان که گیاهی است مقاوم سموم
است وجهت درد مفاصل جید وبدنه
حیض ومحدران و مدر بول وشیر
ومسخن گرده ورووده وجاذب بیخ
سپید ازان که اشتر غاز نامند
مقطع بلغم وملطف اغذیه
(منجذ) کمعظم مرد آزموده استوار
شده بآزمایش امور وسختی ورنج
دیده
(مناجذ) بالفتح موش کوران
جمع جلذ است بر غیر لفظ واقد مر
فی ج ل ذ

ج

ن ج ر

(نجر) بالفتح نژاد واصل هر چیزی
وحسب وگونه ونام زمین مکه
وزمین مدینه ونیز نجر چوب تراشیدن
وآهنگ نمودن وکشیدن وسخت
راندن شتر وجماع کردن ومیانه
رفتن در هر چیزی ونجیره ساختن و
به پشت گره انگشت میانه زدن بر
سر کسی وگرم کردن آب بسنگ
تفسان والفعل من نصر
(نجر) محرکة تشنگی شتر وگوسپند
وتشنه شدن آن از خوردن تخم
گیاههای دشتی چنانکه سیر نشود
وبدان بیمار گردد وبمیرد ونیز
گاهی بمردم هم عارض گردد از خوردن
شیر ترش پس بآب سیر نشود والفعل
من سمع
(ابل نجرة) کفرحة تشنه از
خوردن حبه
(نجیرة) کسفینة آسمان خانه از
چوب ساخته که دران نی وخزان
نباشد وشیر بآرد یا روغن پخته
وگیاه کوتاه وباداش منه قولهم
لانجرنّ نجیرتك ای لاجزینّ جزائك
وآب گرم کرده بسنگ تفسان

(نجیر) کزبیر قلعه است نزدیک
حضرموت وایکی شور محاذی ده
صقینة
(نجار) ککتاب اصل ونژاد وحسب
وگونه ولون وموضعی است
(نجارة) ککتابه درودگری
وایکی است شور مقابل صقینة
(نجار) کغراب اصل وحسب ولون
وفی المثل کل نجار ابل نجارها
یعنی دروی هر گونه اخلاق است
واین در حق کسی متلون خوی
بر یک رای وروش نباشد
استعمال کنند وهذا من قول
رجل کان یغیر علی الناس ویطلب
ابلهم ثم یاتی بها السوق فیعرضها
علی البیع فیقول المشتری من ای
ابل هذه فیقول البائع تسألنی
الباعة این دارها لا تسألونی ا
سالوا ما نارها کل نجار ابل نجارها
والباعة ههنا المشترون والنار
من سمات الابل ونیز نجار موضعی
است ببلاد بنی تمیم وابی حذار
کوه ستار
(نجارة) کثمامة تراشه
(ناجر) ماه رجب یا ماه صفر وهر ماهی

که در تابستان آید بوقت تشنگی شتر
(انجر) کاحمد لنگر معرب است
وآن چند چوب است که بهم بسته درمیان
آنها ارزیز گداخته وجز آن پر کنند
چندان که مانند سنگ گران گردد
ونبک نشیند
(نجراء) کصحراء موضعی است که
دران ولید بن یزید بن عبد الملک کشته شد
(ابل نجری) کسکری شتر تشنه از خوردن
تخم گیاه بری ابل نجاری
مثله
(نجران) کسکران چوبی که پاشنه
در بروی گردد قال صببت الماء
فی النجران حتی ✤ ترکت الباب
لیس له صریر ✤ وتشنه ومعرفة
موضعی یا وادی است به یمن
فتح سنة عشر سمی بنجران بن
زیدان بن سبا فقیل وادی نجران ثم کثر
حتی قیل للوادی نجران اختصارا او
کذلك العرب سمی المواضع باسم
ساکنها وجائی است در بحرین
وجائی در حوران نزدیک دمشق
ازان جای است یزید بن عبد الله بن ابی
یزید نجرانی وحمید نجرانی
یا حمید از جای دیگر است وجائی

است میان کوفه وواسط
(نجّار) کشداو ورودگر ٭ وبنو
(النجّار) بطنی است از انصار واسم
النجار تیم اللات بن ثعلبة بن عمرو
بن خزرج نجّاری منسوب بوی
گویند نجار بدان جهت گویند
اوراکه بتیشه ختنه کرد خودرا
گویند شخصی رابدان گشت
(نوجَر) کجوهر چوبی که بدان
زمین شیارند
(مَنجَر) کمقعد مقصد که ازراه
تجاوز نکند
(رَجُلٌ مِنجَرٌ) کمنبر مرد سخت
راننده
(منجرة) کمکنسته سنگ فسان
که آب بدان گرم کنند
(مِنجَار) بالکسر بازی است اطفال را
اوالصواب میجار بالتحتیه
(مَنجُور) دولاب که بدان آب
کشند
(اِنجَار) بالکسر بام خانه همچو
اجار

ن ج ر م

(نِجِیرَم) بفتح النون والرّاء
وکسر الجیم محله است دربصره که
ازان بسیار علما برآمده‌اند

ن ج ز

(نَجِیز) کامیر حاضر وآماده
(ناجز) نقد وحاضر وآماده یقال
ناجِزًا بناجِزٍ کقولك یدًا بیدٍ
(نَجَاوِین) شهری است بیمن
(س ن) نَجَزَ نَجَزًا) محرکة بسر
شد ونابود گشت ٭ ونجز الکلام
منقطع گردید ٭ وَنَجِزَ الوعدُ)
حاضر آمد
ن) نَجَزَ حَاجَتَهُ نَجزًا) بالفتح
رواکرد حاجت او را ٭ ویقال
انت علی نَجزِ حَاجَتِك) بالفتح و
الضم یعنی نزدیك بروای حاجت
خودی اسم است انجاز را
(اِنجَاز) رواکردن حاجت وبسر
رسانیدن ووفاکردن وعده
وفی المثل اَنجِزحُرٌّ ماوعد این وقت
وفاکردن وعده وگاهی وقت وفا
کردن خواستن استعمال کنند اصله
اَنّ الحارث بن عمرو قال لصخر
بن نهشل هل لك علی غنیمة
ولی خمسها فقال نعم فدله علی ناس
من الیمن فاغار علیهم صخر فظفر
وغلب وغنم فلما انصرف قال له
الحارث ذلك فوفی له صخر
(مُنَاجَزَة) کشش کردن ومقاتله
نمودن ومنه المثل المحاجزة قبل
المناجزة یعنی صلح وبازداشت
ازجنگ پیش ازمقاتله درحق
شخصی گویند که ازخوار وعاجز
خودگریزد وانکه صلح طلبد بعد
نزاع وقتال
(تَنَجُّز) روای خواستن وعده
وفاکردن جستن وسپهیدن
باشا سیدن چیزی
(تناجز) کشش کردن وهمدیگر
پیکار نمودن
(اِستِنجَاز) روای خواستن وعده
وفاکردن طلبیدن

ن ج س

(نَجس) بالفتح ناپاك وپلید
خلاف طاهر نجس بالکسر و
بالتحریك ونجس ککتف وعضد
مثله وقوله تعالی انّما المشرکون
نجسٌ قال عمر بن عبد العزیز
رضی الله عنه یعنی انهم انجاس
الابدان کنجاسة الکلب
والخنزیر وهو قول الحسن واوجب الوضوء
علی من صافحهم وقال احمد واسحٰق
ومن وافقهما سور المشرك نجس و
هو محکی عن مالك وقال ابو حنیفه
والشافعی واکثر من الفقهاء سوره
طاهر والمعنی انّهم فی حکم الانجاس
لخبث فعالهم
(نجیس) کامیر بیماری که روی
بهی ندارد
(ناجِس) کصاحب بمعنی نجیس
است کامیر
(س ن) نَجَسَ نَجَسًا) محرکة
ونَجَاسَةً) ککرامة ناپاك
وپلید گردید
(اِنجَاس) پلید ساختن
(مُنَجِّس) آنکه تعویذ تنجیس
بروی آویزند
(تَنجِیس) ناپاك وپلید کردن
٭ ونیز تنجیس) آنچه جهت
دفع چشم زخم کنند از مهره و
تعویذ وپلیدی یا استخوان مرده
یا لته حیض وجز آن
(تنجّس) ناپاك شدن وکاری
کردن که بدان از نجاست برآید

ن ج ش

(نَجش) بالفتح موافقت کردن
بایع را در بیع بیع وقت

فروختن وی آن را و چیزی را
که نخری بزیادت بها خواستن
تا دیگر در افتد وقد نهی عنه یا
خریدار را از چیزی مائل کردن
بطرف غیر آن و برانگیختن شکار
و بازکاویدن از چیزی و برانگیختن
آن و گرد آوردن ستور پریشان شده را
و بیرون آوردن خواستن و روان
گردانیدن و شتاب رفتن نجاشة
بالکسر مثله والفعل من نصر
(نجیش) کامیر شکاری
نج (نجاش) ککتاب و والی است
که در میان دو پوست کرده
بدو زند
(نجاشی) منسوب آنکه براند
شکار را بسوی شکاری ؛ ونیز
(نجاشی) بالفتح وتشدید الیا و
بتخفیفها افصح وبکسر نونها او
هو افصح لقب اصحمة بن بحر ملک
حبشه و آن را بعض محدثان از
جملهٔ صحابه می شمارند کو بشرف
دیدار و صحبت آنحضرت صلی الله
علیه وسلم مشرف نشده واولی
آنکه از انجمله نباشد چرا که اطلاق
صحبت بروی بحالی راست نیاید

؛ ونیز نجاشی) لقب شاعرے
از بنی الحارث بن کعب ونامش
قیس بن عمرو است
(ناجش) آنکه براند شکار را
بسوی صیاد
(نجاش) کشاد شکاری
(انجشة) بالفتح مولای نبی است
و حادی آن حضرت صلی الله علیه
وسلم وکان حسن الحدا وهو الذی
قال له النبی صلی الله علیه وسلم
رویدك یا انجشة رفقا بالقواریر
(منجش) کمنبر غیبت کننده مردم را
و ظاهر کنندهٔ عیبهای ایشان
و دو الی است شبیه شراک
که میان دو چرم در کرده بدو زند
(منجاش) بالکسر برانگیزنده
شکار را
(ذو منجشان بن کلة) بالفتح
مردی بود معروف
(منجشانیة) بالفتح موضعی است
بر چند گروه از بصره منسوب بسوی
منجشان یا منجش مولاے
قیس بن مسعود وذکر فی م ج ش
(تناجش) افزودن در بیع وخرید ان
وفی الحدیث لا تناجشوا ای

لا یزید بعضکم علی بعض من ثمن
المبیع من غیر ان یزید
ن ج ع
(نجعة) بالضم جست وجوی آب
و علف و نگاه داری آن بجای وے
نجع ککتب جمع
(نجیع) کامیر برگهای خشک کوفته
که بر آن آرد و آب پاشیده شتر را
خورانند و خون که بسیاهی زند
یا خون شکم خاصة قاله الاصمعی
(نجاع نجاع) کغراب از اتباع
است
(ناجع) جوینده گیاه و نیکوئی
یقال هولاء قوم ناجعة
(نجوع) کصبور آرد جو و مانند آن
که آن را بآب و نخ تنک کنند
مثال دوغ و ستور را خورانند تا زود
فربه گردد و آن را مدید نیز نامند
(؛ وماء نجوع) آب ساده وخوش
گوار ؛ ونجوع الصبی) شیر
(ف) نجع الدابة وبه نجوعا)
مدید خورانید ستور را ؛ ونیز
(نجوع) گواریدن طعام واثر
کردن علف در ستور وسخن وپند
وخطاب در مردم واثر کردن دارو و

طعام ینتجع عنه وبه) طعام که گوارای
خواهند از وی و فربه شوند ونیز نجوع
بطلب نیکوی و آب و علف شدن
و در خوردن رنگ
(انجاع) اثر کردن علف در ستور
و سخن و پند در مردم ورهیدن و
شیر دادن بچه را
(تنجیع) اثر کردن علف در ستور
و سخن و پند در مردم
(تنجع) بمعنی انتجاع است
(متنجع) جستن گاه علف واحسان
(انتجاع) بطلب آب و علف و
منفعت و نیکوئی شدن ویقال
هؤلاء قوم منتجعون
طعام یستنجع به) مجهولا
طعام که گوارائی خواهند از وی
و فربه شوند
ن ج ف
(نجفة الکثیب) بالفتح تل
ریگ توده که باد ریگ آن جای را
کنده مانند آب کند کرده باشد
(نجفة) بالضم اندک از چیزے
(نجف) محرکة جای بلند دراز
نرم که آب بران نرود و آن در میانه
وادی می باشد و گاهی در میانه زمین

یا آن زمین مسند یر لمند اطراف است
نجفة بالتاء مثله و تودهٔ خاک
دریک پشته و موضعی است نزدیک
کوفه و پوست صلیان * و نیز نجفة
بند آب و جای است میان بصره
و بحرین و بند آبی است بر ظاهر کوفه
که سیل را از معابر و منازل باز دارد
نجیف) کامیر تیر پهن پیکان و
سنگ کهنه نجف ککتب جمع
نجاف) ککتاب مدرعه که جامه
است پشمی و پاشنه در یا آنچه پیش
در باشد از آستانه بالائین یا آن
در بند است و دوالی است که بامین
قضیب و شکم تکه بندند تا گشنی
کردن نتواند
(منجف) کمنبر سرگین
(منخوف) بددل و منقطع از نکاح
او و فراخ شکم * و نیز منجوف)
تیر پهن پیکان * و تیس منجوف
گشنه دوال بر شکم و قضیب بسته * و
سوید بن منجوف) تابعی است
* و غار منجوف) غار گشاده
ن) نجف الشجرة من اصلها
نجفا) بالفتح برید آنرا * و نیز
نجف) تراشیدن تیر را و سخت

و دوشیدن گوسپند را
(ض) نجف التیس نجافاً)
بالکسر بست قضیب تکه را تا گشنی
نکند
انجاف) دوال بر شکم و قضیب
تکه بستن تا گشنی نکند
(نجفت الریح الکثیب
تنجیفاً) کند باد توده را * و
نجف له نجفة من اللبن)
جدا کرد بهر او اندکی از شیر
انتجاف) بیرون آوردن چیزی
را و همگی شیر گوسپند دوشیدن و
تهی کردن باد ابر را
(استنجاف) تهی کردن باد
ابر را

ن ج ل

نجل) بالفتح فرزند و زه و پدر
از اضداد است و گروه بسیار و
میانه راه و رفتار سخت و زهاب
که از زمین و از رود بار بر آید
و آب بر روی زمین روان نجال
جمع
(نجل) بالضم و هی است و را سفل
صفینة
نجل) محرکة کسانیکه بشکل و

سرگین و مانند آن را برای اصلاح
کل خشت از جای نقل کنند
(نجیل) کامیر هرم که نوعی از
گیاه شور است و برگ شکسته آن
نجل بالضم جمع و بیابانی است
هموار و نرم نزدیک مسلح
(نجیل) کزبیر موضعی است
بمدینه یا از اعراض ینبع است
(نجیلة) کجهینة آبی است در
وادی تناش میان یمامه و ضریة
(انجل) فراخ چشم نجلاء مونث
یقال رجل انجل و امرأة نجلاء *
و عین نجلاء) چشم فراخ و طعنة نجلاء
مثله نجل بالضم و نجال ککتاب
جمع و فراخ پهن دراز از هر چیزی
(ناجل) کرامی نسل از اسپ و جز
آن و پدر مرد یقال قبح الله
ناجلیه ای والدیه
نواجل شتران که گیاه هرم و
شکستهای برگ آن خورند
انجیل) بالکسر و بفتح کتاب
عیسی علیه السلام بونث و یذکر
فمن انث اراد الصحیفة و من ذکر
اراد الکتاب
منجل) کمقعد کوهی است

(منجل) کمنبر داس کشتان فراخ
زخم و گشت در هم پیچیده و مرد
بسیار فرزند و شتر که
سمار و نخ و جز آن را بسیار خود
براندازد و چیزی که بدان
آلودگان تخته را پاک کنند
(مناجل) بالفتح موضعی است
(اهاب منجول) پوست
شگافته باز کرده
(ن) نجله ابوه نجلاً) بالفتح زاد
او را پدر او * و نیز نجل) انداختن
چیزی یقال تنجل الناقة الحصی
بمناسمها ای ترمی و کار کردن
و پاک کردن کودک تخته را و نیزه
زخم فراخ کردن یقال نجله اذا
طعنه و اوسع شقه و شکافتن
و شکافتن پوست را مابین هر دو
پای پس آن باز کردن پیش پای ها
کسی را چنانکه در غلط و سبز شدن زمین
و زهاب ناک گردیدن آن و بانگ کسی
بدی کردن یقال من نجل الناس
نجلوه ای من شارهم شاروه و
بیرون آوردن و آشکار کردن چیزی را
(ض) نجل نجلاً) محرکة فراخ
چشم گردید

(اِنجال) بتجیل گذاشتن ستور را وسبز شدن زمین حکاه بعضهم وترك الهمز فاعلا
(تَناجُل) باهم پیکار ونزاع کردن
(انتجال) آشکار گردیدن و گذشتن وروشن کردن آب زهیده بن دیوار را
(اِستِنجال) بسیار زهاب شدن زمین

ن ج م

(النجم) بالفتح ستاره اَنجُم کافلس وانجام ونُجُوم ونُجُم کُکتُب جمع ونبات بی ساق قال الله تعالی والنجم والشجر یسجدان واسم علم است پروین را والف ولام درو لازم قوله تعالی وبالنجم هُم یهتدون ویقال طلع النجمُ ووقت معین اصل یقال لیس لهذا الحدیث نَجمٌ ای اصلٌ ووظیفه از هر چیزی ونام مردی
(نَجَمَة) بالفتح وبحرک گیاهی است یا محرکة غیر ساکنه است یعنی وگیاه است اجدا کانه * ده
(النَّجَمَة) خر
(نجام) ککتاب رودباری است یا موضعی
(نَجّام) کشداد آنکه بشناسد وقت گردش ستارگان را
(مَنجَم) کمقعد کان وراه روشن یقال فلانٌ منجمُ الباطل والضلالة ای معدنهما
(مِنجَم) کمنبر آهنی است پهنا که درمیانش زبانه ترازو باشد واستخوان برآمده کرانه قدم دهما منجمان مَنجِم کمجلس مثله
(ن) نَجَمَ المالَ نُجُومًا) پاره پاره گزاردن آنرا * ونیز نُجُوم) برآمدن نبات وستاره ودندان وشاخ وپدید شدن بدمذهب وخارجی
(اِنجام) برآمدن وطلوع شدن وواشدن آسمان از ابر یقال اَنجَمَت السماءُ ایّامًا ثُمَّ اَنجَمَت ورفتن سرما وباران وجز آن
(مُنَجِّم) کمحدث ستاره شناس ووقت شناس
(تَنجِیم) وقت وستاره شناسی کردن وپاره پاره گذاردن وام را
(تَنَجُّم) ستاره شمردن از بی خوابی یا از عشق
(مُتَنَجِّم) ستاره شناس ووقت شناس
(اِنتِجام) رفتن سرما وباران وجز آن

ن ج و

(نَجو) بالفتح پوست بازکرده وابر آب ریخته نِجاء) ککتاب جمع وسرگین ودوده وهرچه از شکم بیرون آید از باد وپلیدی
(نَجوَة) بالنار زمین بلند ودهی است در بحرین ومعرفة نام مردی
(نَجا) کعصا پوست بازکرده یقال اَنجُو عنها نَجا الجلدِ اَضاف النجا الی الجلد لِاَنَّ العربَ تُضِیفُ الشیءَ الی نفسِهِ اذا اختلفَ اللفظانِ کقولهم حقُّ الیقین وزمین بلند وچوبهای بوبج وچوب دستی وچوب هرچه باشد وعلی بن نَجا) واعظ حنبلی معروف یا ابن نجیه کسمیّة
(نَجاة) بالفتح آز وحسد وسمار وغ ویقال فلان فی اَرضٍ نَجاةٍ یعنی او در زمینی است که از درخت آن کمان وعصا سازد وشاخ درخت
(نُجا) جمع زمین وجای بلند و ناقه تیزرو
(نُجا) بالضم مقصور اشهری است بکنار دریای زنگ
(نَجِیّ) کغنی راز وهمراز کسی
(اَنجِیَة) کاغلمة جمع الاخفش قد یکون النجیّ جماعة مثل الصدیق قال الله تعالی خلصوا نجیّا وقال الفراء وقد یکون النجیّ والنجوی اسمًا ومصدرًا
(ناقة نَجِیَّة) کغنیة ناقه تیزرو لایوصف به البعیر * ونَجِیَّة بن ثواب) اصفهانی محدث است
(النَّجاء والنَّجاءَ) بالفتح والمد ویقصران یعنی شتاب شتاب
(نَجاوَة) بالفتح کشادگی یقال بیننا نَجاوَةٌ مِنَ الارضِ ای سعة
(یَنجِیا) کیرضی موضعی است
(ناجِي) لقب ابی المتوکل علی بن داود ولقب ابی صدیق بکر بن عمرو وابی عبیده راوی از حسن وریحان بن سعید محدثان
(ناجِیَة) ناقه تیزرو وکذا البعیر ناج وآبی است مرنبی اسد را وموضعی است در بصره * وبنو ناجِیَة قومی از عرب ناجیّ منسوب

بوی بحذف ها و یا * و(ناجیة بن جندب یا ناجیه بن عمر) صحابی است وکان اسمه ذکوان فسماه رسول الله صلی الله وسلم ناجیة کیف نجا من قریش * و(ناجیه بن کعب) اسدی تابعی

(نُجَیّ) کسمی نام مردی

(نَجْوی) کسکری راز و رازگویندگان باهم اسم است و مصدر قوله تعالی وَاِذْ هُمْ نَجْوی فجعلهم هُمُ النجوی وانما النجوی فعلهم کما تقول قوم رِضًی وانما الرضی فعلهم

(نُجَوَاء) کغلواء یازیدن او هو بالحاء المهملة

(مَنْجا) بالفتح زمین بلند

(مَنْجَاة) سبب نجات منه الصِدقُ منجاة

(مَنْجُوّ) بریده و رهیده

(ن) (نَجَا نَجْواً) بالفتح (ونَجاءً) کسماء (ونَجاةً ونَجایَةً) بفتحهما رهید ورست * (ونَجَا الشَّجرةَ نَجْواً) برید آنرا * (ونَجَا الجلدَ نَجْواً و نَجًا) بالفتح مقصوراً باز کرد پوست را * (ونَجَاهُ) ناشناسا کرد تا چشم زخم رسانداورا * و

(نَجَا نَجاءً) اشتافت ودرگذشت * (ونیز نَجْو) تیز داون و بیرون آمدن تیز و غائط و رازگفتن با کسی و بوئیدن دهن کسی را (نَجْوی) کسکری مثله

(اِنْجاء) رهانیدن یقال اَنجاهُ الله و درخت بریدن و بریدن فرمودن درخت را و پوست باز کردن و بازگشتن ابر و رسیده شدن میوه درخت یقال اَنجت النخلةُ و خوی برآوردن و آشکارا کردن و تیز دادن و پلیدی کردن * ویقال شربتُ دواءً فما اَنجاهُ ای ما اقامه

(مُنَجّی) کمعظم نام شمشیری و مردی

(تَنْجِیَة) رستن و رهانیدن لازم متعدی قوله تعالی فَالیومَ نُنَجِّیك بِبَدَنِكَ المعنی لانفعل بل تهلکك فاضمر قوله لانفعل وقال بعضهم نُنَجِّیك ای نوقعك علی نَجوةٍ مِن الارضِ فتنظهر لك لانه قال ببدنك ولم یقل بروحك وقرئ بالتخفیف من الانجاء و انباشتن زمین را و بلند کردن آنرا

(مُناجاة مُناجَاةً ونِجَاءً) بالکسر رازگفت با وی

(تَنَجّی) جستن زمین بلند را و ناشناسا کردن جهت چشم زخم رسانیدن یقال تَنَجّی لفلان اذا تَشوّهُ له لیصیبَهُ

(تَناجی) باهم رازگفتن

(اِنْتِجاء) برگزیدن کسی را براز گفتن و نشستن بر زمین بلند و باهم رازگفتن منه الحدیث ما انتجیتُهُ ولکنّ الله انتجاهُ ای ان الله امرنی ان اُناجیهُ و حاجت خود برآوردن

(اِسْتِنْجاء) رستن و از بیخ بریدن درخت و حاجت خود برآوردن از کسی یقال استنجی منهُ حاجتَهُ ای تخلّصها و شستن موضع غائط و بول را و سنگ و کلوخ مالیدن آن جای و رطب چیدن و رطب یافتن یا خوردن آنرا و چیدن هرچه باشد و شتافتن وفی الحدیث اذا سافرتم فی الجدوبة فاستنجوا ویقال اِستنجی الوترَ یعنی کشید کمان را

باب النون فصل الحاء

ن ح ب

(نَحْب) بالفتح آهنگ و برهان و حاجت و سرفه و موت و اجل و نفس و مدت و هنگام یقال قَضی فلانٌ نَحْبَهُ ای مات و خواب و سرعت و سختی و قمار و شتر کلان جثه و امر بزرگ و سترگ * ونیز (نَحْب) سخت گریستن و آواز برداشتن در گریه (نَحِیب) کامیر مثله والفعل من فتح وضرب و باهم گرو بستن بتاختن والفعل من فتح و مردن و نذر کردن و شتاب رفتن یا سبک رفتن و درخواب شدن و سرفیدن شتر یا عام است (نُحاب) کغراب مثله والفعل من نصر وضرب

(نُحْبَة) بالضم قرعه

(سیرٌ مُنَحَّبٌ) کمحدث سیر شتاب

(تَنْحِیب) سخت کوشیدن در کار و سخت راندن شتر بجهت نوبت آب و مانده کردن و در مشقت انداختن سفر کسی را یقال نحّب السفرُ فلاناً ای اجهدهُ

(مُناحَبَة) باهم پیش حاکم شدن و بهدیگر نازیدن و گرو بستن بتاختن و جز آن

(تَناحُب) باهم پیمان نمودن و

و عمده نهادن تا وقت و قتال
و جزا ان
(اِنْتِحَاب) سخت گریستن و آواز
برداشتن در گریه و سخت دم زدن

ن ح ت

(نَحْت) بالفتح سرشت و طبیعت
* و بَرْدٌ نَحْتٌ) سرمای خالص
(نَحِيت) کامیر تراشیده و شانه و
سم کرانه سوده بسفر و مرد در قوم
دیگر در آمده و شتر لاغر کرده و سیل
سوده یقال بعیرٌ نَحِيتٌ و خفٌّ نَحِيتٌ
کذلک * و نیز نَحِيت) ناله و فریاد
و دم سرد
(نَحِيتَة) کسفینه سرشت و
طبیعت و ناله و دم سرد
(وَلِيدُ بن نُحَيت) کزبیر قاتل
عَبَلة بن زُحَر است
(نُحَات) کسحاب سرشت
(نُحَاتَة) کثمامه تراشش
(نَحَائِت) موضعی است
(مِنْحَت) کمنبر تیشه
(ض ن س) نَحَتَهُ نَحْتًا) بالفتح
تراشیدن آن را (انْحَتَ) مانده
و لاغر گردانیدن سفر و بر زمین زدن
کسی را و گاه شدن و قرأ الحسن
تَنْحَاتُونَ مِنَ الجِبَالِ بُيُوتًا و هو بمعنى
تَنْحِتُونَ * نَحَتَ نَحِيتًا) ازالید
و فریاد کرد

ن ح ح

(نَحِيح) کامیر بانگ و آواز شکم و
تَنْحِيحٌ نَحِيحٌ از اتباع است
(نُحَيح بن عَبْدِ الله) کزبیر
مردی بود جاهلی از بنی دارم
(نَحَاحَة) کسحابه شکیبایی و
جوانمردی و زفتی از اضداد است
(نَحَانِحَة) بالفتح بخیلان
(مَا أَنَا بِمُنْتَحٍ عَن كَذَا) کمقعد فیه
یعنی من از آن پاک نفس و خوشدل
نیم
(ن) نَحَّ الجَمَلُ نَحًّا) بالفتح برانگیخت
شتر را
(ض) نَحَّ نَحِيحًا) کامیر گردان
شد آواز او در شکم وی شد آمد کرد
(نَحْنَحَة) گردان شدن آواز در
شکم و گلو روشن کردن به درشتی و
درشتی برگردانیدن شتر را
(تَنَحْنُح) ستر و گشتن آواز در
شکم و گلو روشن کردن

ن ح د

(مُنَاحَدَة) همدیگر عهد و پیمان
بستن و یقال هُم يَتَنَاحَدُونَ و تَنَاحُدًا ای
یتعهدون

ن ح ر

(نَحْر) بالفتح پیش سینه و جای
گردن بند منه گر آید نُحُور جمع * و
نَحْرُ النَّهَارِ) اول روز و کذا النَّحْر
الشَّهْر * و یَوْمُ النَّحْر دهم ذی الحجه
و بَرق نَحْرُهُ) لقب وی * و مَسْجِدُ
النَّحْر بمناست
(یقال لَقِيتُهُ صَحْرَةً بَحْرَةً نَحْرَةً)
منونات ای عیانا
(نِحْر) بالکسر زیرک و ماهر و دانا
آزموده کار متقن تیز خاطر بصیر
در هر امور
(جمل نَحِير) کامیر شتر کشته
نَحْرَى کقتلى و نُحَرَاء و نَحَائِر
جمع و شب باز پسین از ماه
(نَحِيرَة) کسفینه روز نخستین
از ماه یا باز پسین روز از آن یا باز
پسین شب از وی نَاحِرَات و
نواحر جمع
(نَاحِرَتَان) دو رگ است در زنخ
دو رگ سینه اسب ناحران بدون
تا مثلها دو استخوان در پهلوی
سینه اسب که آن را دهنتان نیز
خوانند دو دو تر قوه که جنبر گردن
باشد
(نِحْرِير) کقندیل بمعنی نحر
بالکسر است
(مَنْحُور) بالضم پیش سینه
(مَنْحَر) کمقعد پیش سینه و
قربان جای
(مِنْحَار) بالکسر بسیار کشنده
شتران منه قولهم إنه لَمِنْحَارٌ بَوَائِكَهَا
یعنی او کشنده شتران فربه را و این
در صفت جواد و جوانمرد گویند
(ف) نَحَرَهُ نَحْرًا) بالفتح و تَنْحَارًا
بالفتح بر پیش سینه وی رسید و در
آمد در آن * و نَحَرَ الرَّجُلُ فی
الصَّلوةِ) سینه کشان ایستاد
در آن یا دست راست بر دست چپ
نهاد یا سینه مقابل قبله کرده
ایستاد * و نیز نَحَرَ) شتر کشتن و
بریدن سینه و بر سینه وی زخم
زدن بر سینه در دبار و حی شدن دو
خانه
(تَنَاحَرَ القَوْمُ عَلَى الأَمْرِ)
همدیگر حریص کردند بر آن
چندانکه قریب شدند که بکشتن
پیوندند * و تَنَاحَرَتِ الدَّارَانِ)

هدیگر مقابل شد هر دو سراے * وتَنَاحَرُوا عَنِ الطَّرِیْقِ) عدول کردند از راه

مُنْتَحَرُ الطَّرِیْقِ) راه پیدا و کشاده

(اِنْتِحَار) خویشتن را کشتن و به پیٖے بخیلی کردن حریص نمودن چنداکہ کشش و نزاع شود یک گروه یقال اِنْتَحَرَ الْقَوْمُ عَلَی الْاَمْرِ اِذَا تَشَاحُّوا عَلَیْهِ فَکَادَ بَعْضُهُمْ یَنْحَرُ بَعْضًا وَفِی الْمَثَلِ سرق السارق فانتحر

ن ح ز

(بَعِیْرٌ نَحِزٌ) گکتف شتر سرفنده نَحِزَةٌ مونث

(نَحِیْزَة) کسفینه سرشت وطبیعت وروش وراه باریک که از راههای بزرگ انگکافته شود بصحرا و در یاب و درشت از زمین یا پاره از ان رازه مقدار یک میل یا زائد از ان و نوارگرد اگرد خرگاه و خیمه و وادی است بدیار غطفان

(نُحَاز) کغراب سرفه شتر یا بیماری است ورشش شتر که بدان سرفه سخت عارض شود و آنرا فیقال بهٖ نُحَازٌ واصل و نژاد نِحَازٌ ککتاب

مثله

(بَعِیْرٌ نَاحِزٌ) شتر سخت سرفه و نحاز زده * ونیز نَاحِز) در خوردن و سپل بچم شتر آرنج آنرا فیقال له بهٖ نَاحِزٌ

(اَنْحَزَان) سرفه و ریش که در شتر پدید آید

(مِنْحَاز) بالفتح هاون ومنه المثل دُقَّكَ بِالْمِنْحَازِ حَبَّ الْفِلْفِلِ واین در الحاح بر بخیل و در تذلیل و حمل بر آن آرند الاصمعی لفاء تصحیف وابو الهیثم لقاف تصحیف لان حب القلقل لا یُدَقُّ ونیز مِنْحَاز نام اسپ عَبَّاد بن حُصَین

(مَنْحُوْز) شتر سرفنده

(ف) نَحَزَهُ نَحْزًا) بالفتح دور کرد آنرا و سپوخت و در خست بدست و پای بچه با و کوفت آن را در هاون و مشت بر سینه اش زد

(اِنْحَاز) خداوند شتران ناحز گردیدن

(مُنْحَزَة) کمدثة ناقه نحاز رسیده

ن ح س

(نَحْس) بالفتح بد اختر و نا فرجام نُحُوس جمع واصله المصدر قال فی یوم نَحْسٍ مستمرٍّ قرئ علی الصفة والاضافة والاضافة اکثر وجود باد سرد و بود و گرد و پیرامون آسمان بر آمده و اختر بد * ونَحْسَان) زحل و مریخ

(نَحِس) ککتف بد اختر نَحِسَة مونث نَحِسَات جمع قال تعالی فِی اَیَّامٍ نَحِسَاتٍ

(نُحَس) کصرد سه شب که پس ورع آید و آن شب نوزدهم و بستم و بست و یکم است و آنرا ظُلَم نیز نامند

(عَام نَحِیْسٌ) کامیر سال قحط

(اَیَّام نَحِیْسَةٌ) کسفینه روزهای بد

(نُحَاس) مثلثة عن ابی العباس الکوشی مس * قال الاطباء ینبغی ان لا یوکل فی آنیته لا سیما الطعام الحامض والطعام المبیت فیها * ونیز نُحَاس) آتش و دود بے شعله و آنچه بجهت از روے آهن وقت کوفتن * ونیز نُحَاس) سرشت و اصل هر چیزے و بکسر قال هو کریم النحاس

(عَام نَاحِسٌ) سال قحط

(نَحَّاس) کشداد مس گر

(مَنَاحِس) نامبارکها

(ف) نَحَسَهُ نَحْسًا) بالفتح گرد بر وی * ونَحَسَتِ الْاِبِلُ فُلَانًا) سرکشی و بدے کرد شتر با وے

(س ك) نَحِسَ نَحَسًا) بد اختر گردید

(تَنَحَّسَ الْاَخْبَارَ وَعَنْهَا) پرسید از آن و جست وجوے آن کرد * ونیز تَنَحُّس) گرسنه شدن گرسنه داشتن جهت دارو خوردن و گوشت خوردن گذاشتن ترسایان

(اِسْتِنْحَاس) خبر پرسیدن و جویاے آن بودن

ن ح ش

(نِخَاشَة) کَکتابة نان سوخته

ن ح ص

(نَحْص) بالفتح حشم ماده نازاینده

(نُحْص) بالضم بن کوه درو سے اَزْو فی الحدیث یَا لَیْتَنِیْ غُوْدِرْتُ مَعَ اَصْحَابِ نُحْصِ الْجَبَلِ هُمْ قَتْلٰی اُحُد

(نَحِیْص) کامیر شتر ماده سخت فربه

(نَحُوص) کصبور خرماده بی شیر
و بی بچه و شتر ماده نیک فربه و
ناقه که از فربهی آبستن نشود
(نَاحِص) خرماده وحشی نازاینده
(مِنْحَاص) بالکسر زن دراز باریک
اندام
(ف نَحَصَ نُحُوصًا) نیک
فربه گردید ونَحَصْتُ لَه بِحَقِّهِ
ادا کردم از حق او

ن ح ض

(نَحْض) بالفتح گوشت یا گوشت
آگنده نُحُوض ونِحَاض بالکسر
جمع
(نَحْضَة) بالتا پاره کلان از گوشت
یا از گوشت آگنده و پر
(نَحِيض) کامیر بسیار گوشت
نَحِيضَة) مونث و گوشت رفته و
لاغر از اضداد است و پیکان باریک
تیز
(مَنْحُوض) گوشت رفته و لاغر
و گوشت آگنده از اضداد است
و سنان باریک
(ك نَحُضَ نَحَاضَة) بسیار
گوشت گردید
(ف نَحَضَ نَحْضًا) کم گوشت
گردید نُحِضَ مجهولاً کذلك
ونَحَضَ اللَّحْمَ باز کرد گوشت
را از پوست و درین معنی از ضرب
نیز آید ونَحَضَ فلانًا ایستهید
بروی در سوال ونَحَضَ السِّنَانَ
باریک ساخت آن را و تیز کرد * و
نَحَضَ العَظْمَ رندید گوشت را از
استخوان
(انْتِحَاض) کم گوشت گردیدن
اندام و رفتن آن یُسْتَعْمَلُ مجهولاً
و رندیدن گوشت از استخوان

ن ح ط

(نَحْط) بالفتح آواز اسپ و شتر از
گرانی و ماندگی
(نَحْطَة) بالتا بیماریست در سینه
اسپ و شتر
(نَحِيط) کامیر بانگ و آواز اسپ و
شتر از گرانی و ماندگی و تردد گریه
در سینه بی آنکه ظاهر گردد
(نُحَاط) کغراب تردد گریه در
سینه بی آشکارگی آن
(نَاحِط) سخت سرفنده
(نَحَّاط) کشداد بزرگ منش و
متکبر
(مَنْحُوط) اسپ و شتر نحط زده
مَنْحُوطَة) مونث
(ض) نَحَطَ نَحِيطًا) زفیر بر آورد
و بانگ کرد * و نیز نَحْط بالفتح
سرزنش نمودن وقت سوال سخت
دم زدن گازر وقت جامه رنگ
زدن و تردد کردن گریه در سینه
بی آشکارگی آن
(مِنْحَطَة) کمکرمة نحط رسیده از
اسپ و شتر

ن ح ف

(نَحِيف) کامیر لاغر و نزار نِحَاف
کتاب جمع
(مَنْحُوف) لاغر و نزار
(ك ر س) نَحُفَ نَحَافَةً) لاغر و
نزار گردید یا بسرشت سبک و کم
گوشت گردید نه بلاغری
(انْحَاف) لاغر و نزار گردانیدن
یقال انحفه الهم اذ انحله

ن ح ل

(نَحْل) بالفتح زنبور انگبین
نَحْلَة یکی المذکر والانثی حتی
تقول یعسوب هو ذکر منه قال الله
واوحی ربك الی النحل ان اتخذی
من الجبال بیوتا و نوع بفتح الحاء
قال الزجاج سُمّیت نحلاً لان الله
نحل الناس العسل الذی تخرجه
والیه نسب ابوالولید نحلی ادیب
و عطای بی عوض یا عام است و
عطیه و بخشیده و لاغر و دهیست
از آن ده است منیح بن سیف نحلی
و ماه نو بدان جهت که باریک
باشد
(نَحْلَة) بالفتح اسپی بود مر کِنده
را و اسپی مر ربیع بن خطیم را و
شهریست نزدیک بعلبك
(النِّحْلَة) بالکسر و بضم کابین زن
دادن بی عوضی و بی طلبی اسم مصدر
است و پیدا کردن و نامیدن
کابین را و دعوی کردن
(نُحْل) بالضم کابین زن و عطیه که
از مال کسی را و هند یا خاص کند
برای کسی
(نَحِيل) نزار از بیماری یا از سفر
نحلی کسکری جمع
(ابو نُخَيْلَة) کجهینة بخیلة
صحابی است او هو بالخاء المعجمة
(نَاحِل) لاغر از بیماری یا از سفر
نَاحِلَة مونث و شتر سبك اندام
و تیغ تنگ باریک نَوَاحِل جمع
(نُحْلَی) کبشری بخشش و عطیه

(نُحْلَان) کعثمان مال که دهند کسے را باخلاص کنند برائے وے

(نِحْلِین) کغسلین دہے است در حلب از آن است عامر بن سیار نِحْلِے محدث

(مَنْحُوْل) شعر وسخن بر بستہ بر خود که دیگرے گفتہ باشد

(ف) نَحَلَہٗ نُحْلاً) بالضم عطیه داد اورا * وَنَحَلَهٗ مَالاً مال داد اورا * ونحله ماله چیزے از آن خاص کرد جهت وی * ونَحَلَ القَوْلَ نَحْلاً) بالفتح سخن بست بر وی که او نگفته * ونَحَلَ فُلَاناً دشنام داد اورا

(ف س ك ن) نَحَلَ جِسْمُهٗ نُحُوْلاً) لاغر و نزار گردید از بیماری یا از سفر * ونیز نُحُوْل) لاغرے اسم است

(اِنْحَال) مال دادن خاص کردن چیزے از مال جهت کسے و لاغر گردانیدن اندوه یقال اَنْحَلَهُ الهَمُّ اي هَزَلَه

(اِنْتِحَال) چیزے کسی را جهت خود دعوی کردن وشعر دیگرے را برخود بستن و خود را منسوب بسے بستن

(تَنَحُّل) شعر دیگرے را بر خود بستن

ن ح م

(نَحَمٌ) بالفتح وسکون الاخر لغتی است در نَفَس

(نُحَام) کغراب مرغابے سرخ او هو نَحَّام کشداد

(نَحَّام) کشداد مرد بسیار نخیم و نیک بخیل و شیر بیشه ونام اسپ سُلَیک بن سلکة ولقب نُعَیم بن عبد الله لُقِّب لقوله صلی الله علیه وآله وسلم دخلت الجنّة فسمعت نَحْمَةً من نعیم اي سَعْلَةً وگفته اند که لقب آن نُحَام است کغراب و دلاورے است

(نَحِمٌ) کحذر سخت نحیم ونالہ

(ض) نَحَمَ نَحْماً) بالفتح ونَحِیْماً کامیر * ونَحَمَاناً) بالفتح کلو ردشن کردو رخید یا دم سرد ونالہ بر آورد همچو زحیر یا فوق از آن * و نَحَمَ الفَهْدُ) بانگ کرد یوز

(اِنْتِحَام) آهنگ کردن ودل نهادن بر چیزی یقال اِنْتَحَمْتُ علی کَذَا وکَذَا اِذا اعتزمت علیه

ن ح ن

(نَحْنُ) ما وهو ضمیر یعنی به الاِثْنَان والجمیع المُخْبِرُوْنَ عن انفسهم مبنیٌّ علی الضمّ وجمع اَنا من غیر لفظها و حرّك اخره لالتقاء الساکنین و ضُمّ لانّه یدلّ علی الجماعة المضمرین تدلّ علیهم الواو نحو فعلوا وانتم والواو من جنس الضمّة

ن ح و

(نَحْو) بالفتح راه وسوے اَنْحَاء ونُحُوٌّ مشدّدة الواو جمع وآهنگ وقصد وآن ظرف واسم مستعمل شود واز آن ست علم نحو که اعراب سخن عرب است یعنی آنچه بدان معرفت احوال کلمات عرب از اعراب وبنا وافراد وترکیب حاصل گردد * ونُحُوٌّ کعتل ونُحِیَّة کدلیة جمع * وبنو نَحْو) قومے از ازد

(رجل نَاحٍ) مرد نحوے نُحَاة کغزاة جمع

(نُحَوَاء) کعلواء لرزه ویازیدگے

(ن) نَحَاهُ نَحْواً) برگردانید آن را

(ن ف) نَحَاهُ نَحْواً) بالفتح آهنگ کرد سوے آن ویقال نَحَوْتُ نَحْوَكَ اي قصدت قصدك * ونَحَا فُلَانٌ) بخمید بجانبی یا کج گردید در قوس خود * ونَحَا بَصَرَهُ اِلَیْهِ) برگردانید نظر بسوی وے

(اِنْحَاء) پیش آمدن ومعترض شدن یقال اَنْحَی عَلَیْهِ ضَرْباً اي اقبل وبجانب چپ خمیدن شتر در سیر وبرگردانیدن ویقال اَنْحَاهُ عَنْهُ

(تَنْحِیَة) زایل نمودن ویک سو کردن

(تَنَحّی لَهُ) تکیه کرد بر آن

(اِنْتِحَاء) قصد چیزے کردن و تکیه کردن وبجانب چپ خمیدن شتر در سیر هذا هو الاصل ثمّ صار الانتحاء الاعتماد والمیل في كلّ وجه ویک سو کردن ج۴

ن ح ي

(نِحْي) بالکسر خیک یا مخصوص مشک روغن نَحْي بالفتح مثله منه المثل اشغل من ذات النِّحْیَیْن یقال هي امرأة من تیم الله بن ثعلبه تبیع السمن فی الجاهلیة فجاءت بنحیین من سمن فاتاها رجل من انصار اسمه خوّات بن جبیر فساومها فحلّت نحیا مملوًّا فقال امسکیه

حتی انظر الی غیره ثم حل آخر و قال لها امسکیه فلما شغل یدیها ساورها فقضی منها ما اراد وهرب ثم اسلم الانصاری وشهد بدرا فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم یا خوات کیف شرادک وتبسم رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله قد رزق الله خیرا اعوذ بالله من الحور بعد الکور

(نحی) کفتی سبوی گلین که در آن شیر اندازند جهت دوغ زدن ونُحی

از خرمای تر و تیر پهن پیکان انحاء ونُحی کغنی ونحاء ککتاب جمع

نخ

(ابل نَحیٌّ) کغنی شتر دور کرده (هو نَحِیَّةُ القوارع) کمسو کرده سختیها

(ناحاۃ) کرانه

(نکیحة) کرانه نواحی جمع

(منحاة) بالفتح آب راههٔ خمیده وراه آب کش یعنی ما بین جاه تا منتهای سانیه * واهل المنحاة بیگانگان

(ض س) نحی اللبن نحیا) دروغ زد * ونحی الشیء) زایل کردان را * ونحی بصره) بر گردانید نگاه از وی

(منحاة) بالضم کمان آکنده وسطبر وناقهٔ بزرگ کوهان

(انحی له السلاح) بسلاح زد او را

(تنحیة) زایل نمودن چیزی را ودور کردن

(تنحی) زایل شدن چیزی ودور شدن متنحی نعت است از آن

(انتحی) کوشید * وانتحی فی الشیء) کمیه کردبر آن * و انتحیت علی حلقه السکین) ای عرضت * وانتحی الشیء له) ای اعرض له

باب النون فصل الخاء

ن خ ب

(نخب) بالفتح کون ودوستکانی * ورجل نخب) مرد بددل کانه منتزع الفؤاد ونخب محرکة ونخِب ککتف ونخِبّ بکسرتین مشددة الباء مثله نخب ککتب جمع * ونیز نخب) گاییدن یا نوعی از گاییدن والفعل من فتح ونصر وگزیدن بدندان وبیرون کشیدن والفعل من نصر ومنها

(نخب) ککتف مرد بددل ووادی است بطایف

(نخبة) بالضم برگزیده * ورجل نخبة) مرد بددل نخبة کهمزة مثله فیهما نخب کصرد جمع یقال جاء فی نخب اصحابه ای فی خیارهم وقال بعضهم النخبة بالضم

النهبة العظیمة یعنی دوستکانی

(نخیب) کامیر مرد بددل وعقل رفته

(ینخوب) بفتح التحتیه بددل

(منخبة) کمقعدة حلقهٔ دبر

(منخاب) بالکسر سست بی خبر

(منخوب) بددل ولاغر گوشت رفته

(انخاب) فرزند بددل ودلاور آوردن از اضداد است

(منتخب) بفتح الخاء برگزیده * و رجل منتخب) مرد بددل ومرد عقل رفته

(انتخاب) برگزیدن وبیرون کشیدن

(استنخاب) گاییده خواستن زن وبرگزیدن چیزی را

ن خ ت

(نخت) بالفتح دانه چیدن مرغ وکنده گری کردن در چوب وانبیخ بر کندن ویک خرما یا دو خرما از خور بر گرفتن وبپایان رسانیدن سخن را جهت کسی والفعل من نصر

ن خ ج

(نخج) بالفتح توجیه وآواز کون * و نیز نخج گاییدن وبانگ کردن سیل در جایی بلند از وادی وجنبانیدن یقال نخج الدلو اذا خضخضها والفعل من نصر

(نخیجة) کسفینة مسکهٔ تنک دوباره که از مشک بر آید چون بر شتر بار کنند

(استنخاج) نرم وفروهشته شدن

ن خ خ

(نخ) بالفتح رفتار درشت وشترانی که پیش مصدق خوابانند تا صدقه بیرون آرد از آن وگستردنی است دراز * نخنخ) سخت راندن و اخ اخ گفتن شتر را تا بخوابد والفعل من نصر

(نخة) بالفتح بنده وگاو کارگشت و بضم وفی الحدیث لیس فی الجبهة ولا فی الکسعة ولا فی النخة صدقة

فالجبهة الخيل والكسعة الحمير
والنخة البقر العوامل لا واحد له * و
ونیز (نخة) می وثلّث ومربّات
خانه وشبانان ویضم ونیز بندگان
وجز که صدق از کذب آن معلوم
نباشد وباران سبک وآن دینار
که مصدق بعد اخذ صدقه جهت
ذات خود گیرد * ونیز (نخة) دینار
اسم است آنرا
(نُخّ) بالضم مغز استخوان
(سعد الدین بن نخیخ) کامیر
جد جماعتی است از فقهای شافعیه
خراسان ومراورا روایتی است از
از حدیث وشعر رائق وخوش
(نُخَیخَة) کسفینه سکه دوباره
که از مشک بر آید چون بر ستور بار
کنند
(نَخَاخَة) کسحابه مغز استخوان
(النخنخة) کسوو دور کردن و
سخت رفتن یقال نخنخ زید ای
سار شدیداً وفرو خوابانیدن شتر را
(تَنَخنُخ) فرو خفتن شتر

ن خ ذ

(نَاخُذَاه) بضم الخاء ناخدای
یعنی صاحب وخداوند ناو که
عبارت از کشتی وجهاز است
نواخذة جمع معرب است
ثم استقوا منها الفعل فقالوا انخذ
كذراً اس یعنی ناخدا گردید

ن خ ر

(نُخَرَة) بالضم پیش بینی اسب و
خر وخوک وجز آن وشگاف آن
یا مابین دو سوراخ بینی یا نوک آن
نُخَرَة کهمزه مثله وسختی
وزیدن باد
(ابراهیم بن حجاج بن نُخَرَة)
وبضم محدث است
(النخر) کتف پوسیده فرو
ریخته
(نَخِرَة) کفرحه استخوان پوسیده
ریزه ریزه شده ومیان کاواک
که باد بر وی وزد آواز اید از وی
(نُخَیر) کزبیر نام مردی
(نُخُور) کصبور ناقه که تا انگشت
در بینی وی نکنند شیر ندهد
(ناخر) کهنه پوسیده ریزه ریزه
شده واستخوان کاواک که بوزیدن
باد آواز آید از وی ناخرة مؤنث
وخوک حمله کننده نُخُر الکتب
جمع ویقال ما بها ناخر ای
احد
(نَخَّار) کشداد نام مردی * و
نخّار بن اوس النسب عرب
است * وعدّاء النخّار صاحب
طلائع بنی قین روز بالغة
(نَخْوَرِیّ) بالفتح وشد الیاء فراخ
دهن وفراخ شکم وفراخ سوراخ بینان
(النِّخْوَار) بالکسر شریف بزرگ منش
وبد دل وسست نخاورة جمع
(مَنْخِر) بالفتح المیم والخاء و
بکسرهما وبضمها وکمجلس سوراخ
بینی
(منخِر) کمنبر ثنیة است مر بنی
ربیعة بن عبد الله را
(امرأة منخار) بالکسر زن که
از بینی بانگ بسیار کند وقت جماع
گویا دیوانه است
(منخور) بالضم سوراخ بینی
(ض ن) نخر نخیراً بالفتح ونخیراً
کامیر وراز کشید آواز را در بینی
یا بانگ کرد بینی
(ف) نخر الناقة نخراً بالفتح
دست در سوراخ بینی کرده خارید
تا دوشد
(س) نخر نخراً بالفتح وبحرک
پوسید وریزه ریزه گردید
(تناخر) سخن گفتن
(منخر) بکسر الخاء موضعی است نزدیک
مدینه بناحیه وشش ملک

ن خ ر ب

(نُخْرُوب) کعصفور شکاف سنگ
وسوراخ هر چیزی وخانه زنبور
آماده ومهیا برای عسل نخاریب
جمع
(نَخْرَبَة) سوراخ کردن چوب را
در درخت
(شجرة منخربة) بکسر الراء وفتحها
درخت پوسیده سوراخ سوراخ
شده

ن خ ر ش

(نخرش ونخوریش) کجمرش سگ
بچه بحرکت آمده * وکلب
نخوریش سگ بسیار خارش
قاله ابو حیان یا آن خبیث
مقاتل است

ن خ ز

(نَخْز) بالفتح بکاررد وجز آن دون
یقال نخزه بحدیدة اذا وجأه بها
ودردناک ورنجیده ساختن بسخن
یقال نخزه بکلمة ای اوجعه بها

الفخر من فتح

ن خ س

(هو ابن نخسة) بالکسر او پسر زنا است

(نخیس) کامیر جای تنگ بستن از ستور و چرخ چاه که سوراخ آن فراخ گردیده باشد پس نخاس در وی کنند تا تنگ شود

(نخیسة) کسفینة شیر گوسپند و بز با شیر بز و شتر بهم آمیخته همچنین شیر شیرین و ترش

(نخاس) ککتاب چوب که در سوراخ بکره کنند تا تنگ گردد

(نخاسة) ککتابة ستور فروشی و بنده فروشی و بفتح و چوب که در سوراخ بکره کنند تا تنگ گردد

(نخوس) کصبور بز کوهی جوانه

(ناخس) کفتگی بغل شتر و کرین دنب شتر یا کرشته * و نیز ناخس) بز کوهی جوانه و دایرهٔ زیر هر دو ران اسپ میان جاغره و فائله و آن مکروه است

(نخاس) کشداد ستور فروش و بنده فروش

(منخوس) شتر کفته بغل و گرگین

(ن ف) نخس الدابة نخسا) بالفتح درخست سرین یا پهلوی ستور را بچوب یا بند آن * ونخسوه) راندند بانکه بچوب می درخستند سرین شتر آنرا * و نخسه بالرجل) بپای بر کند آنرا

(ف) نخس البکرة نخسا) بالفتح نخاس در سوراخ بکره کرد * تا تنگ گردد * نخس لحمه) مجهولا کم گردید گوشت وی

(مناخسة) ریختن یکی بر دیگری یقال الغدران تناخس ای یصب بعضها فی بعض کان الواحد ینخس الاخر و یدفعه

ن خ ش

(نخش) بالفتح پارهٔ از مال

(منخوش) لاغر و نزار منخوشة مونث

(ف) نخش نخشا) بالفتح لاغر و مهزول شد نخش مجهولا کذلک * و نیز نخش) برانگیختن و سخت راندن و جنبانیدن و رنجانیدن و پوست باز کردن و برگزیده و خلاصه چیزی گرفتن و خراشیدن

(س) نخش نخشا) محرکة کهنه و بوسیده گردید اسفل و پائین آن

(تنخش) جنبیدن و میل کردن و یعدی بالی یقال هو یتنخش الی کذا ای یتحرک الیه

ن خ ش ب

(نخشب) کجعفر شهری است نسبت بوی نخشبی و نسفی است بتغییر نسبت و از آن شهر است شیخ ابو تراب نخشبی

ن خ ص

(ف ن) نخص نخوصا) لاغر گردید و انجزع گرفت پوست او از پیری * و نخصه الکبر) لاغر کرد او را پیری

(عجوز ناخص) کنده پیر لاغر ترنجیده پوست از پیری

(س) نخص نخصا) محرکة رفت گوشت وی و لاغر گردید

(انخاص) ه غ گردانیدن پیری

(انتخاص) نا ماندن گوشت و رفتن آن

ن خ ط

(نخط) بالضم مردم و بفتح یقال ما ادری ای النخط هو و مغز مهره پشت که حرام مغز گویند آن را و آب که در زهدان باشد فاذا اصفر نصفق و صفر

(نخط) بضمتین نبیره بازندگان از روی شجاعت و بطالت

(ن) نخط الیهم نخطا) بالفتح ناگاه بر آمد برایشان * و نخط المخاط) انداخت آب بینی را برافشاند * و نخطابه نخیطا) کامیر تشنیع کرد و بد گفت و دشنام داد آنرا * و نخط علی) گردنکشی کرد و برمن و تکبر نمود

(انخاط) بینی افشاندن و آب وهن انداختن

(انتخاط) بینی افشاندن و آب بینی انداختن و کذا انتخطه من فیه ای رمی به و ما نستن یقال انتخطه ای اشبهه

ن خ ع

(نخع) محرکة قبیله است بیمن از اولاد نخع و اسمه حبیب بن عمرو بن علة بن جلد بن مالک بن ادد بن زید بن یشجب بن عریب بن زید بن کهلان از ان

قبیله است ابراهیم بن یزید نخعی که
از فقهای تابعیان است
(نخاع) مثلثة مغز مهره پشت
که حرام مغز نامندش و آن رشته
مانندی است سپید میان مهرها
که از دماغ فرود آید و شعبه هایش
در اندام رود
(نُخاعَة) بالضم آب بینی یا آب
لزج که از سینه یا بن بینی بر آید
(تَناخُع) دانا
(اَنْخَع) خوارتر و مقهورتر وفی
الحدیث انّ اَنْخَعَ الاَسْمَاءِ عِندَ اللّه
عزوجل ان یسمی الرجل باسم
ملک الاملاک ای اذلها واقهرها
واقتلها لصاحبه
(یَنْخَع) کیمنع موضعی است
(مَنْخَع) کمقعد بند مهره گردن
نزدیک سر
(دَابَّةٌ مَنْخُوعَةٌ) ستور که کارد تا
نخاع آن رسیده
(ف) نَخَعَ لی بحقّی نَخْعًا) بالفتح
گردید حق مرا و اقرار کرد * و
نیز نَخْع) پوست گوسپند باز
کرده کارد در حلق و بریدن تا
خون دل بر آید و بنخاع رسانیدن کارد
را در ذبیحه یقال ذَبَحَه نَنْخَعَه و
خالص کردن دوستی و نصیحت را
با کسی و آب بینی انداختن
(س) نَخِعَ العُودُ نَخَعًا) محرکة
روان شد آب در چوب و در آمد
در آن
(تَنَخُّع) آب بینی انداختن و بمعنی
آب ریختن ابر
(اِنْتِخَاع) ریختن ابر همه باران را
و دور شدن از زمین خود و صلته
بعن

ن خ ف

(نَخْف) بالفتح دمیدن زبان
عطسه مانندی بر آوردن با آواز
بینی چون اب انداز و یا سخت فرو دن
آن و الفعل من فتح و نصر
(نُخْفَة) بالفتح پاره زمین پست
هموار بر سر کوه
(نَخِیف) کامیر آواز گریه در بینی
و خنده در آن
(نِخَاف) کَکتاب موزه اَنْخِفَة
جمع
(اِنْخَاف) افزون شدن آواز در
گریه و خنده در بینی

ن خ ق

(نَخَانِقَة) بالفتح گروهی است از
بنی عامر بن عوف از کلب
(نُخْنُوق) کعصفور گوشه مانندی
در اندرون چاه که آنکه خرد میباشد
نَخَانِیق جمع

ن خ ل

(نَخْل) بالفتح خرما درخت
نَخْلَة) یکی یذکر علی معنی الجمع و
یونث علی معنی الجماعة نَخِیل
کامیر جمع و نوعی از زیور و موضعی
است
(نَخْلَةُ الشَّامِیة و نَخْلَةُ الیمانیه)
دو وادی است بر یکشنبه راه از
که معظمه و نام پنج موضع دیگر
* ذُو النَّخْلَة) لقب مسیح بن مریم
علیهما السلام * و بَطْن نَخْلَة)
نام موضعی میان مکه و طایف * و
نَخْلَةُ بن هِلال) موضعی است
(عِمْران بن سَعِید نَخَلی)
تابعی است و ابراهیم بن محمد
نَخَلی او راست تاریخی
(بَنُو نَخْلان) مثنّی بطنی است
از ذی کلاع
(نُخَیْل) کامیر خرما درخت *
ذُو النُّخَیْل) موضعی میان مغمّس
و اثیر و موضعی بیمن
(نُخَیْل) کزبیر موضعی است
بشام و چشمه قریب مدینه و نام
دو موضع دیگر و منزلی در راه فید
(نُخَیْلَة) کجهینه سرشت و خیمه
خواهی و پند و کنیزکی است آزاد
کرده ام المومنین عائشه رضی الله
عنها و جایی است در بادیه و موضعی
در عراق و در آن است مقتل علی
کرم الله وجهه با خوارج * وَابُو
نُخَیْلَة عُکلی راجز * وَابُو
نُخَیْلَة سَعدی راجز * وَابُو
نُخَیْلَة بجلی وَابُو نُخَیْلَة لهبی
صحابیان اند
(نُخَالَة) کثمامة سبوس آرد
بیخته و آنچه در بیز و بیزن باقی
باشد دو رحوار طبّی از مطلق نخاله
سبوس گندم مراد باشد جالی
ملین طبع و ضماد مطبوخ آن با
نمک جهت گزیدن افعی و تحلیل
ریاح اعضا نافع و در آب برگ
ترب جهت در دگزیدن عقرب
(نَاخِلُ الصَّدر) ناصح
(مُنْخُل) بالضم المیم والخاء پرویزن
وهو احد ما جاء من الادوات

علی مُفعُل بضمتین وقد یُفتح خاوهٔ مَنَاخِل جمع

(ن) (نَخَلَه نُخلاً) بالفتح بیخت آرد او برگزید بهترین چیزی را * ونیز (نَخَل) ابر بیختن برف و باران را

(مُنَخَّل) کمعظم شاعری است ومنه لا افعله حتی یؤب المنخّل

(تَنَخُّل) بیختن و بهترین را برگزیدن

(مُنتَخِل) بکسر الخاء لقب مالک بن عُوَیم هذلی شاعر

(اِنتِخَال) بیختن و بهتر را گزیدن واستقصا کردن

ن خ م

(نَخمَة) بالفتح آب بینی و دماغ و سینه و خوبی و زیبائی

(نُخَامَة) کثمامة آب بینی و دماغ و سینه

(نَخُوم) کصبور شهرستانیست بمصر

(ن) (نَخَم نَخماً) بالفتح بازی کرد و نیکو سرائید

(س) (نَخِم نَخَماً) بالفتح و بحرک نخامه انداخت * ونیز (نَخَم) محرکة مانده گردیدن و مانده گردانیدن

(تَنَخُّم) نخامه انداختن از سینه یا از بینی

ن خ و

(نَخوَة) بالفتح ناز و تکبر اسم است

(ن) (نَخَا نَخوَةً) بالفتح نازید و بزرگ منشی نمود و فخر کرد (نُخِیَ) مجهولاً کذلک * (نَخَا فُلَاناً) ستود آن را

(اِنخَاء) افزون گردیدن ناز و بزرگ منشی و خود بینی

(اِنتِخَاء) نازیدن و فخر و بزرگی نمودن یقال انتخی علینا ای افتخر و تعظّم

باب النون فصل الدال

ن د ء

(نَدءَة) بالفتح و بضم سیاهی مال و آوند سینه کمان رستم (نُدَأَة) کهمزة تمامه و سرخی ابر وقت غروب آفتاب یا طلوع آن داره آفتاب و هاله ماه

(نُدءَة) بالضم طریقه و خطی که در گوشت خلاف رنگ آن پیدا شود و آنچه بالای ناف اسب است و درجه و آن خرقه است که در کس شتر ماده حیدر و زر گذارند و چشم آن بسته دارند و بعد از آن برآورده بچه دیگری را بدان بیالایند پس شتر ماده آن بچه را می بوید و مهربان گردد و پاره ابر نه گیاه متفرق و پریشان (نُدَأ) کهمزة کذلک (نُدَاة) کغراب جمع

(نَدِیّ) کامیر کو ماج بر خاکستر نهاده و گوشت بر آتش افکنده و کمان رستم و سرخی ابر وقت غروب و طلوع

(ف) (نَدَأَه نَدءاً) ناپسند داشت از او والصواب فیه بذأه بالموحدة والذال المعجمة * و (نَدَأَ اللحم) بر آتش انداخت او را یا فرو پوشید در آن * و (نَدَأ عَلَیهِم) برآمد بر ایشان و آشکار شد * ونیز (نَدء) ترسانیدن و بر زمین زدن و کوماج نهادن در ریگ و خاکستر

(تَنَوُّدَأَة) دویدن

ن د ب

(نَدب) بالفتح مرد سبک در کار و بند و قبله است از آن سمت حاجت و مرد زیرک و گرامی (نُدُوب و نُدَبَاء) کامرا جمع و (فرس نَدب) اسپ روان و فی عرف الشرع ما یستحق فاعله المدح والثواب ولا یستحق تارکه الذنب والعقاب

(نَدبَة) بالفتح نشان جراحت که بر پوست باقی باشد (نَدَب) محرکة و (اَنداب و نُدُوب) جمع و از اسپ و شتر و مانند آن آنچه بر یک حالت نباید * ونیز (نَدبَة) مولاة میمونة بنت حارث رضی الله عنها و مر آن را صحبتی است و حسن بسر ندبه است و آن مادر او است و پدرش حبیب نام

(نُدبَة) بالضم گریه بر مرده و محاسن شماری او اسم است * و (غَرَبِیّ نُدبَة) عربی زبان آور فصیح * و خُفَاف بن نُدبَة) و بفتح صحابی است و شاعر و دلاور و ندبه مادر او است و پدرش عُمَیر بن حارث بن شرید سلمی

(نَدَب) محرکة تیر اندازی و آنچه در میان کنند چون در چیزی گرو بندند

بشر بن جریر و محمد بن عبدالرحمن
ویقال نَدَبْنَا یَوْمَ کَذَا یعنی
ابتدائے تیراندازی من آن
روز است
(نَدِیْب) کامیر نشان در
زخم وکَذَا جُرْحٌ نَدِیْبٌ ای
اَثَرُهٗ بَاقٍ
(بَابُ الْمَنْدَب) کمقعد لنگرگاهی
است در دریای یمن
(رجلٌ مِنْدَبٌ) کهندبی بالکسر
مرد سبک در حاجت
(مَنْدُوْب) مستحب و مرده که بر آن
گریند و بشمارند نیکیهاے وی را
و نام اسپ طلحه و جاے است
(ن) نَدَبَهٗ اِلَى الْاَمْرِ نَدْبًا)
بالفتح خواند او را بکارے و
برانگیخت بر آن و متوجه نمود و نیز
نَدْب) بر مرده گریستن و برشمردن
محاسن او را
(س) نَدِبَ الْجُرْحُ نَدَبًا)
محرکة سخت شد نشان زخم * و
نَدِبَ الظَّهْرُ نُدُوْبًا) بالفتح و
نُدُوبًا و نُدُوْبَةً) نشان زخم
گردید پشت
(ك) نَدُبَ الرَّجُلُ نَدَابَةً)
زیرک گردید
(اِنْدَاب) سخت کننده شدن
نشان زخم و اثر کردن زخم و
جرحت و خود را در خطرافکندن
(یقال اَنْدَبَ نَفْسَهٗ وبِهَا اِذَا خَاطَرَ بِهَا
(اِنْتِدَاب) بزودی پاسخ کردن
یقال نَدَبَهٗ فَانْتَدَبَ لَهٗ ای دَعَاهُ
فَاَجَابَهٗ یقال اِنْتَدَبَ اللّٰه
تعالی لِمَنْ خَرَجَ فِی سَبِیْلِهٖ یعنی
بمغفرت او اجابت کرد خداے
تعالے یا ضامن و متکفل گشت
بمغفرت یا شتابی کرد در ثواب
و نیکو پاداش او یا از فضل و لطف
خود ثابت کرد و حکم نمود بمغفرت
او و معارضه کردن کسے را در سخن
یقال اِنْتَدَبَ فلان بِفلانٍ اِذَا عَارَضَهٗ
فی کلامه و تقدم گرفتن یقال خُذْ مَا
اِنْتَدَبَ لَكَ ای مَا نَضَّ لَكَ

ن د ح

(نَدْح) بالفتح و بالضم بسیاری و
فراخی و زمین فراخ نُدْحَة بالضم
و الفتح مثله و روے کوه اَنْدَاح
جمع
(نِدْح) بالکسر گرانی و آنچه از دور
دیده شود
(نَادِح) از اعلام است
(مَنْدَح) کمقعد جاے فراخ
(مَنَادِیح) بیابان
(مَنْدُوْحَة) زمین فراخ ویقال
لی عنها مَنْدُوْحَةٌ ای سعة ویقال
اِنَّ فی المَعَارِیْضِ لَمَنْدُوْحَةً عن
الكَذِبِ
(ف) نَدَحَهٗ نَدْحًا) بالفتح فراخ
گردانید آن را منه قول ام سلمه
لعائشة رضی اللّٰه عنهما قد جَمَعَ
القُرْآنُ ذَیْلَكِ فَلَا تَنْدَحِیْهِ ای
لا تُوَسِّعِیْهِ بِخُرُوْجِكِ اِلَى البَصْرَةِ
ویُرْوَی فَلَا تَبْدَحِیْهِ بالموحدة ای
لا تَفْتَحِیْهِ من البَدْح هو العلانیة
(بَنُو مُنَادِح) لافاعل بطنی است
از جُهَیْنَة
(تَنَدَّحَتِ الْغَنَمُ مِنْ مَرَابِضِهَا)
متفرق گشتند گوسفندان از جاے
خوابیدن خویش از سیری و بری شکم
(مُنْتَدَح) بفتح الدال زمین
فراخ ولی عن هذا الامر مُنْتَدَحٌ ای
سعة
(اِنْتِدَاح) فراخ شدن
(اِنْدِحَاح عِاِنْدِیَاح) متسع شدن
دح ح و د و ح وقد مر

ن د خ

(اَنْدَخ) گول کم سخن
(مِنْدَخ) کمنبر آنکه پروا ندارد و آنچه
فحش گوید یا فحش گوینده
او را
(ف) نَدَخَ نَدْخًا) کوفت و رسید
یقول رَاكِبُ البَحْرِ نَدَخْنَا سَاحِلَ كَذَا
یعنی رسیدیم در آن
(اِنْدَاخ) رسانیدن یقول راکب
البحر اَنْدَخْنَا المَرْكَبَ السَّاحِلَ
(تَنَدُّخ) بتکلف سیر نمودن خود را
از آنچه ندارد

ن د د

(نَدّ) بالفتح تل بلند و زمین و
پشتۂ خاک بلند و نوعی از بوے خوش
و بکسر با عنبر است قیل هو لیس
بعربی و قلعه است بیمن
(نِدّ) بالکسر مثل و همتا و ضد
اَنْدَاد جمع مذکر و مونث در وے
یکسان است ویقال هی نِدُّ فُلَانَةَ
ولا یقال نِدَّةُ فُلَانٍ
(اِبِلٌ نَدَدٌ) محرکة شتران
پراگنده
(نَدِیْد) کامیر مانند و همتا نُدَدَاء
جمع

ج

(نَدِيدَة) کسفینة مانند وهمتا
نَدَائِد جمع
(لَيْسَ لَهُ نَاذٌ) نیست مراورا
رزق
(ذَهَبُوا أَنَادِيدَ) بهرسو پراگنده
رفتند وكَذَا ذَهَبُوا تَنَادِيد بفتح
الفوقية
(يَنْدَد) کجعفر بالتحتية موضعی
است ومدینه نبی صلی الله علیه
وسلم
(ض) نَدَّ الْبَعِيرُ نَدًّا) بالفتح
ونَدِيدًا کامیر ونُدُودًا ونِدَادًا) ح
بالکسر رسید وپراگنده رفت
(إِنْدَاد) پراگندن شتران را
(نَدَّدَ بِهِ تَنْدِيدًا) آشکارا کرد
عیبهای اورا وشنوانید * ونَدَّدَ
الإبِلَ) پراگنده کرد شتران را
(مُنَادَّة) باهم مخالفت کردن
(تَنَادّ) پراگنده شدن وازهم
رمیدن وبسیدن منه فی قراءة
ابن عبّاس وجماعة يومَ التَّنَادّ
بشدّ الدال

ن د ر

(نَدْرَة) بالفتح پاره زر که در
کان یافته شود ویک باره نیز وا دلن

بسر عت ويقال لَقِيتُهُ نَدْرَةً
ملاقات کردم ازوی گاهی وبعد
چند روز لَقِيتُهُ فِي النَّدْرَةِ)
باللام وبالسکون والحرکة کذلک
(نَادِر) تنها وغریب نَوَادِر جمع و
نامرد * ونَوَادِرُ الْكَلَامِ)
سخن که از جمهور سطر زشند وزود کاهی
وقوع یابد * ونیز نَوَادِر) موضعی
است
(نَادِرَةُ الزَّمَان) یگانه روزگار
(عُتْبَةُ بْنُ نُدَّر) کرکع صحابی
است وتَصَحَّفَ عَلَى بَعْضِهِم فضبطه
بالباء الموحدة والدال
(أَنْدَر) کاحمد خرمن یا خرمن گندم
اناد رجمع ودهی بر یک شب وراز حلب
أَنْدَرِيّ منسوب بوی أَنْدَرِيُّون
جمع * وقول عمرو بن كلثوم *
أَلَا هُبِّي بِصَحْنِكِ فَاصْبَحِينَا * وَلَا تُبْقِي
خُمُورَ الْأَنْدَرِينَا * نَسَبَ الخمر
الى أهل القرية اي خمور الاندريّين
فاجتمعت ثلث ياءات فخففها
ضرورةً او جمع الأَنْدَرِي اندرون
كما قال الاشعرون والاعجمون
ونیز أَنْدَرِيّ) رسن ... درشت
(أَنْدَرُون) بالفتح جوانان کر

از هر نوع برای شرب فراهم آیند
لَقِيتُهُ نَدَرِي وفِي نَدَرِي و
النَّدَرَى وفِي النَّدَرَى)
محرکات مقصورات وبالالف
واللام وبغیرها یعنی گاهی وبعد
چند روز ملاقات کردم ازوی
* ونَقَدَهُ مِائَةً نَدَرَى)
برآورد صد تا از مال خود جهت وی
(مِلْحٌ أَنْدَرَانِيّ) غلط است و
صواب مِلْحٌ دَرَآنِيّ یعنی نمک سخت
سپید * وجواب أَنْدَرَانِيّ ابان
سطر
(يَنْدَر) کحیدر نامی است از
نامهای مدینه منوره وهو بدالين
المهملتين
(ن) نَدَرَ الشَّيْءُ نُدُورًا) افتاد از
میان چیزی یا از میان اشیاء و
آشکارا گردید * ونیز نُدُور) تیز
دادن وآزمودن ومردن گ
برآوردن گیاه وبرگ برآوردن
درخت یا سبز شدن آن وافتادن
وتنها وغریب شدن وبرآمدن
(أَنْدَرَهُ عَنْهُ مِنْ مَالِهِ كَذَا)
برآورد آنقدر از مال خود * ونیز
إِنْدَار) افکندن وازشما افکندن دست

يقال أَنْدَرَ مِنَ الْحِسَابِ كَذَا و
بشمشیر افکندن يقال ضَرَبَ يَدَهُ
بِالسَّيْفِ فَأَنْدَرَهَا

ن د س

(نَدْس) بالفتح مرد زیرک
نَدُس کعضد وکتف مثله وآنکه
شتاب شنود آواز نفی را
(نَدُوس) کصبور نا قه که بچراگاه
کم علف راضی باشد
(رِمَاحٌ نَوَادِس) نیزهای که
بهم زنند
(مِنْدَاس) بالکسر زن سبک
(مَنْدُوسَة) خبزدوک
(ن) نَدَسَ بِهِ الْأَرْضَ نَدْسًا)
بالفتح بزمین زد اورا * ونَدَسَ
عَنِ الطَّرِيقِ) یکسو کرد آن را از
راه * ونَدَسَ عَلَيْهِ الظَّنَّ) گمان
ناسزا برد بروی * ونیز نَدْس)
نیزه زدن وگاهی بپا زدن
(س) نَدِسَ نَدَسًا) محرکة زیرک
گردید
(مُنَادَسَة) باهم نیزه زدن وبا کسی
رفتن ودیگری را لقب نهادن
(تَنَدُّس) بزمین افتادن و
سر دهان نهادن يقال نُدِسَ

به الارض فتندّس ای تقوضع به علی فمه و پرسیدن خبر از جائے کہ تر اندانند صلته بالباء و بعی ازاطراف و جوانب جاری شدن آب چاه
(تنادُس) یکدیگر را لقب نهادن

ن د ش

(ندش) بالفتح بازکاویدن از چیزی و بحرکت و بنه نون الفعل من ضرب

ن د ص

(مِنداص) بالکسر زن بد زبان زشت گول سبک چیت و مرد که پیوسته بر قوم خود ناپسندیها نماید و شرارت و بدی پیدا کند
(ن) ندصت عینه ندوصًا) بیرون رو و بزرگ شد چشم او مانند چشمان خبه کرده * وندص ندصًا) بالفتح و ندد صا برآمد * وندص الشیئ من الشیئ) زود برآمد و گذشت ازان
(س) ندصت البثرة ندصًا) برکه تنکسته گردید آبله ریزه و برآمد آنچه در آن بود از ریم و زرد آب

(اندص حقه منه) بیرون آورد حق خود را ازان
(استنداص) بیرون آوردن حق خود از کسے

ن د ع

(انداع) بیرونی خوی ناکسان کردن والندغ للتعتر بالغین المعجمة وابدعت به الناقة بالباء الموحدة

ن د غ

(ندغ) بالفتح سعتر دشتی و بکسر و انگبین و آن خوشترین انگبینها است
(ندغة) بالضم سپیدی ناخن
(عیذی بن ندغی) کعربی از بنی قضاعه است
(مِندغ) کمنبر آنکه او را در خستن بسخن عادت باشد
(مِندغة) کمکنسة پر کلیچه و نان که از پرهائے مرغ و آهن باشد و سپیدی ناخن
(ن) ندغ الصبی) مجهولا نرم اندیده شد * ونیز ندغ) بالفتح درخستن بانگشت و گزیدن و عیب کردن و تباه نمودن و نیزه زدن و خستن بسخن یقال ندغ بالرمح و بالکلام والفعل من فتح
(انداغ) تباه کردن یقال انداغ به
(ندّغی عجینك تندیغًا) بربزار و بر خمیر
(مناذغة) باهم عشق بازی کردن
(انتداغ) نرم خندیدن

ن د ف

(ندفة) بالضم شیر اندک
(ندیف) کامیر پنبه زده
(نداف) کشداد پنبه زن
(مِندف) کمنبر کمان نداف مِندفة مثله
(مندوف) پنبه زده
(ص) ندف القطن ندفًا) بالفتح زد پنبه را * وندفت الدابة ندفًا و ندفانًا) محرکة شتاب گردانید سر و دست خود را بر رفتار * وندفت السباع) بزبان آب خورد دده * وندف الطعام) خورد آن را * وندف بالعود) زد بدان * وندف الحالب) چکانید شیر از پستان بانگشتان * وندفت السماء بالمطر) بارید آسمان
ندفت بالثلج کذلك * وندف الدابة) سخت راند آن را
(انداف) سخت راندن ستور و سیل کردن بسوے آواز رباب و خورانیدن سگ را

ن د ق

(اندق) بالفتح دیهے است در سمرقند از آن ده است حسین بن علی بن سباع مشهور بابن ابی الحسن و دیهی بمرو

ن د ك

(اندکان) بالفتح وضم الدال دیهی است بفرغانه از آن ده است عمرو بن محمد بن طاهر صوفی و دیهے بسرخس و از آن ده است قرزاهد احمد حمادی

ن د ل

(ندل) بالفتح ریم و چرک
(ندل) بضمتین خادمان مهمانے
(نودل) کجعفر پستان * وهما نودلان و مردی است
(نئدل) کزبرج مهموزة کاریز
(نیدل) بکسر النون و بفتحها و ضم الدال مکاچینی کابوس یا تیره است مثل آن نیدلان بکسر

النون وتثلیث الدال وبفتح النون وضم الدال * ونِدْلان مهموزاً بکسر النون والدال وتضمّ الدال مثله
(مَنْدَل) کمقعد موضع وشهری است بهند وعود بخور را جیدترین آن مَنْدَلیّ مثله یا آن منسوب است بدان شهر
(ابن مَنْدَلَة) با لتاء پادشاهی است عرب را
(مِنْدَل) کمنبر رباینده و دلو از چاه بیرون آرنده ونره درشت و دستار
(مِنْدِیل) بالکسر والفتح دستار که دست پاک کنند بوی و دستار خوان و دستار که بر میان بندند
(ن) نَدَلَ الخُبْزَ مِنَ السُّفْرَةِ والتَّمْرَ مِنَ الجُلَّةِ) بکف دست برداشت از آن وگرفت * ونَدَلَ (بِسَلْحِهِ) ریخ زد * ونیز نَدْل) بالفتح ربودن بسرعت واز جایی بجایی بردن واز چاه بر آوردن دلو
(س) نَدِلَتْ یَدُهُ نَدَلاً) ریم ناک گردید دست وی

(نَوْدَلَة) مضطرب ولرزان شدن از غایت پیری وفروهشته گردیدن خرد و خصیه مُنَوْدِل نعت است از آن ویقال مَشَى الرجلُ مُنَوْدِلاً) ای مسترخیا
(تَنَدَّلَ بالمِنْدِیل) دست پاک کرد بدان ومالید
(تَمَنْدَلَ بالمِنْدِیل) پاک کرد دست را بمندیل ودستار بر میان بست
(اِنْدَالَ بَطْنُهُ) موضی دول وقدم

ن د م

(نَدْم) بالفتح مرد زیرک وظریف
(نَدَم) محرکة نشان
(نَدِیم) کامیر حریف شراب وهمنشین بزرگان نُدَمَاء ونِدَام ککتاب جمع
(نَدِیمَة) کسفینة حریف شراب وهمنشین ومحمد بن حسن بن ابی بکر بن ندیمة ابو بکر محدثی است مر متعالی را
(نَدَامَة) کرامة پشیمانی مندم
(مَنْدَمَة) بالفتح مثله یقال الیَمِینُ حِنْثٌ او مَنْدَمَةٌ

(نَادِم) پشیمان نِدَام ککتاب ونُدَّام کزنار جمع
(نَدْمَان) بالفتح پشیمان وحریف شراب وهمنشین بزرگان نَدَامی کسکاری ونِدَام ککتاب جمع نَدْمَانَة مونث وقد یکون النَّدْمَان جمعا ونَدْمانَی جَذِیمَة یقال هما الفرقدان
(س) نَدِمَ عَلَیْهِ نَدَماً) محرکة ونَدَامَةً) پشیمان شد منه الحدیث النَّدَمُ تَوْبَةٌ
(اِنْدَام) پشیمانی دادن کسی را
(مُنَادِم) حریف شراب وهمنشین بزرگان
(مُنَادَمَة ونِدَام) بالکسر بهمدیگر مجلس شراب نشستن وهمنشینی کردن قیل المُنَادَمَةُ مقلوب المُدَامَنَة وهی ادمان الشراب هو فی کلامهم کثیر کالقِسِیّ من القَوْس وجَذَبَ وجَبَذَ ونحوهما
(تَنَدُّم) پشیمان شدن
(تَنَادُم) بهمدیگر همنشینی کردن در مجلس شراب
(خُذْ مَا اَنْتَدَمَ) یعنی بگیر آنچه آسان است

ن د ه

(نُدْهَة) بالضم بسیاری مال از صامت وناطق یا بیست از گوسفند ومانند آن وصد از شتر وهزار از صامت
(ن ف) نَدَهَ البَعِیرَ نَدْهاً) بالفتح زجر کرد وراند شتر را بابانگ * ونَدَهَ الاِبِلَ) بیکبار راند شتر انرا یا راند شتر انرا وفراهم آورد قیل کان طلاق الجاهلیة قولهم اِذْهَبِی فلا اَنْدَهُ سَرْبَکِ ای لا اَرُدُّ اِبِلَکِ لِتَذْهَبَ حَیْثُ شَاءَتْ
(اِنْتِدَاه) راست شدن کار
(اِسْتِنْدَاه) راست ومستقیم شدن کار

ن د و

(نُدْوَة) بالفتح گروه وانجمن روزانه * ودَارُ النَّدْوَةِ) سرایی است بمکه بنا کرده قصیّ بن کلاب سُمِّیَتْ بها لانهم کانوا یَنْدُونَ فیها للمشاورة ای یجتمعون
(نُدْوَة) بالضم آبخور شتر
(نَدَی) کرحی خاک نمناک ونم وتری روز وبه باران وتری وچیزیست که بدان خوشبوی کنند

اندکی بود و یا بان چیزی و نهایت
آن أنداء وأندِیَة جمع و بلندی
آواز و دوش وَمِنهُ فُلانٌ سَنٌّ لِلنَّاسِ
النَّدي ای العطاء وعلف
(نَدِي) کثف تر و نمناک و مرد
سخی
(أرض نَدِیَة) کفرحة زمین
نمناک
(نَدَاة) بالفتح گوشت نزدیک
اندرون فائل اسب و هُمانَداتان
(نَدِيّ) کغنی انجمن روز یا انجمن
او اینکه مجتمع باشند در وی
* ونَدِيُّ الکَفِّ) سخی و جوانمرد
* نَدِيُّ الصَّوت) بلند آواز
(نَدَاوَة) بالفتح تری
(نَادِي) انجمن روز یا انجمن
و تا مجتمع باشند و قوله تعالی
فَلیَدعُ نَادِیَهُ یُرِیدُ عَشِیرَتَهُ وَهُم اَهلُ
النَّادِي وهو المکانُ وَالمجمع فَسَمَّاهُ بِهِ
کما تقول تَقَوَّضَ المجلسُ یعنی تَفَرَّقَ
اَهلُ (نَادِیَة) ختا این دور از
آب * وابِلُ نَادِیَة) شتر چرکننده
میان دو نوبت آب * ونیز نَادِیَة)
حادثه نَوَادِي جمع * ونَادِیَاتُ
الشَّيءِ) اوایل آن چیز

(نَوَادِي النَّوَى) بالفتح آنچه
پراگنده شود از خسته خرما وقت
شکستن * وابِلٌ نَوَادٍ) اشتران رمنده
(هُوَ أَنْدَى مِنهُ) او سخی تر است
از وی وکذا هُوَ أَنْدَی صَوتًا)
یعنی بلند آواز تر
(شَجَرٌ نَدِیَان) کسکران درخت
نمناک
(ن) نَدَا القَومُ نَدْوًا) بفتح
گرد آمدند و حاضر گشتند در
انجمن * ونیز ندو) کشش کردن ناقه
در نسب اصل خود یقال نَاقَةٌ
تَندُو اِلَی نُوقٍ کِرَامٍ وحاضر
آوردن مردم را لازم متعدٍ وانه
چراگاه ترش بچراگاه شیرین آمدن
شتران و پراگنده شدن چیزی و
جوانمردی کردن و دادن و چرا
کردن ستور میان نَهَل وعَلَل یعنی
میان دو نوبت آب وافزودن و
فراخ شدن چیزی یقال مَا یَندُوهُم
النَّادِي اي مَا یَسَعُهُم
(س) نَدِيَ نَدًى) محرکة
نمناک و تر شد * ومَا نَدِیتُ لِشَيءٍ
تَکرَهُهُ) یعنی نیاوردم چیزی
را که ناخوش دارید و تعرض آن

نکردم * ونَدِیتَ یَدُهُ) سخی گردید
(مَندِیَة) کمحسنة کلمه که باستماع
آن جبین خوی آرد و رسوا کننده
قول باشد فعل مَندِیَات جمع
(اِندَاء) افزون شدن میان
دو نوبت آب چرانیدن شتر را
ونمناک و تر گردانیدن و بسیار عطا
گردیدن یا نیکو آواز شدن
(مُندَّي) کمعظم جای آب دادن
اسپان و خران یقال هذا مُندَّي
خَیلِنَا
(تَندِیَة) از چراگاه ترش بچراگاه
شیرین آوردن شتر را و چرانیدن
شتر میان دو نوبت آب وهی اَن
تُورِدَ الابِلَ فَتَشرَبَ قَلیلًا ثُمَّ تَرعَاهَا
قَلیلًا ثُمَّ تَرُدَّهَا الی الماءِ * وتر و
نمناک کردن
(مُنَادَاة) خواندن و آواز دادن
یقال نَادَیتُهُ وبه وبا دیگری نشستن
در انجمن و باهم نازیدن و راز را
آشکار کردن یقال نَادَي بِسِرِّه اي
اظهره له و پیدا گردیدن راه یقال
تَنَادَي لَهُ الطَّرِیقُ و دیدن دانستن
نِدَاء بالکسر و بضم شده و نیز نِدَاء
آواز اسم است

(تَنَدِّي) بتکلف جوانمردی نمودن
وافزون تر شدن و چرا کردن ستور
میان دو نوبت آب
(تَنَادِي) فراهم آمدن مردم
همدیگر را خواندن ومنه یَومُ
التَّنَادِي یومُ القِیَامَة وباهم در
انجمنی نشستن
(مُنتَدَي) بفتح الدال انجمن
روزانه یا مجلس تا که مجتمع باشند
در آن
(اِنتِدَاء) فراهم آمدن و حاضر
شدن در انجمن

باب النون فصل الذال ج

ن ذ خ

(نَوذَخ) کجوهر مدول
(ف) نَذَخَ العَیرُ نَذخًا) بالفتح
سخت کوشش کرد خر
(اِنذِخَاخ) سخت کوشیدن

ن ذ ذ

(تَذِیذ) کامیر آنچه از بینی یا دهن
بر آید
(ن) نَذَّ نَذِیذًا) کامیر کمیر
انداخت و تراشید

ن ذ ر

(نَذر) بالفتح پیمان و آنچه واجب

گردانند بر خود یا نذر آنچه
واجب کنند بشرط چیزے کقوله
عَلَیَّ اِنْ شَفَی اللّٰهُ مَرِیْضِیْ کَذَا اَنْذُرُ
وَعَلَیَّ اَنْ اَتَصَدَّقَ بِدِیْنَارٍ لَیْسَ
بِنَذْرٍ نُذُر بضمتین جمع کَرَهْن و رُهُن
وَفِی الحدیث لَا نَذْرَ فِی مَعْصِیَةِ اللّٰه
و کفاره ندارد و قیل کفارته کفارة
یمین و بهذا قال ابو حنیفة رحمه
الله و دیت نُذُور جمع آن نَذْر
دیت جراحت است خصوصاً خرد باشد
یا کلان و آن بدل آن جراحت
باشد یقال لی عند فلان نَذْرٌ اِذَا
کَانَ جُرْحًا وَاجِدًا لَهُ عَقْلٌ ج
(نُذْر) بالضم پوست درخت مقل
(نُذُر) بضمتین ترس و بیم اسم
مصدر است مِنْهُ قوله تعالی فَکَیْفَ
کَانَ عَذَابِیْ وَنُذُرِ ای اِنْذَارِیْ
(نَذِیْر) کامیر بیم کردن و ترساننده
و بیم کرده شده نُذُر بضمتین جمع
و آواز کمان و پیغمبر و پیر و نبی
صلی الله علیه و آله و سلم و از نامهای
عرب است و جُذَیْع بن نَذِیْر
مرادیے خادمی بود مر نبی صلی الله
علیه و سلم را و النَّذِیْرُ الْعُرْیَان
مردی بود از بنی خَثْعَم روز وے

الخلصة عوف بن عامر بر وے
حمله کرد و دست وے و دست زن
وی ببرید یا بر ترساننده بحق
بدانجهت که چون مردے خواهد که
قوم خود را بترساند و بیم کند
برهنه گردد و بجامه اشاره کند
(نَذِیْرَة) کسفینة آنچه نذر دهند
و فرزند که او را مادر و پدرش قیّم
یا خادم معبد و کلیسا گردانند مذکر
و مونث در وے یکسان است و
طلیعه لشکر که از امور دشمن آگاه
سازد و بترساند
(نُذَیْر) کزبیر از اعلام است
(نَذَارَة) ککتابة و هذه عن الامام
الشافعی ترس و بیم
(نَاذِر) نامی است از نامهای
مکه معظمه و نذر کننده
(نُذْرِیّ) کبشری ترس و بیم
(مَنَاذِر) کمساجد دو شهر است
در نواحی اهواز مَنَاذِر کبری و
مَنَاذِر صغری و ابن مُنَاذِر
و بضم شاعریست بصری فمن
لم یصرفه یقول انه جمع مُنْذِر و من
ضمها صرفه لانه محمد بن المنذر
بن المنذر بن المنذر بن المنذر

(مَنَاذِرَة) بالفتح فرزندان
منذر اند
(ن) نَذَرَ الْقَوْمَ) ترسانید قوم
را از امور دشمن و نَذَرَهُ طلیعه
لشکر گرد او را
(ن ض) نَذَرَ عَلٰی نَفْسِهٖ نَذْرًا
و نُذُوْرًا) واجب گردانید آنرا
بر خود و کذا اَنْذَرَ مَالَهُ و نَذَرَهُ لله
سُبْحَانَه و نَذَرَهُ اَبُوْهُ) خادم
یا قیم کلیسا گردانید او را پدر او
(س) نَذِرَ بِالشَّیْءِ) دانست
آن را پس پرهیز کرد
(مُنْذِر) کمحسن ترساننده و از
اعلام است * و یقال بات بلیلة
ابن مُنْذِر) یعنی در شب سخت
رسید و مراد از ابن منذر نعمان است
گویند که کسری وی را در پای
پیل کشت
(مُنَیْذِر) مصغر از اعلام است
(اَنْذَرَهُ بِالْاَمْرِ اِنْذَارًا و نُذْرًا)
بالفتح و بضم و بضمتین و نَذِیْرًا)
کامیر آگاه ساخت و ترسانید و
بیم کرد او را ابلاغ آن
(مُنَاذِر) نام مردے
(مُتَنَاذَر) بفتح الذال شیر بیشه

(تَنَاذُر) یکدیگر را ترسانیدن
(اِنْتِذَار) واجب نمودن چیزے
بر خود و پیمان بستن با کسے

ن ذ ع

(نَذْع) بالفتح زهیدن آب و بر
آمدن خوی نَاذِع نعت است
و الفعل من فتح

ن ذ ل

(نَذْل) بالفتح فرومایه و ناکس
خوار و حقیر اَنْذَال و نُذُوْل
جمع
(نَذِیْل) کامیر کمینه ناکس و
خوار نُذَلَاء و نِذَال کگدام جمع
(ك) نَذُلَ نَذَالَةً و نُذُوْلَةً)
فرومایه و کمینه گردید

باب النون فصل الراء

ن ر ب

(نَیْرَب) بالفتح بدی و سخن چینی
و مرد حیله باز و خبیث و داهیه بدبشق
دوبهی بجلب و موضعی است * و
رجل نَیْرَبٌ مرد بد و شریر رَجُلٌ
ذُو نَیْرَب کذلک نَیْرَبَة مونث
(نَیْرَبَة) سخن چینی و نمامی کردن
و سخن سربسته و آمیخته گفتن و
بافتن یقال الرِّیْحُ تُنَیْرِبُ

التُّرَابَ فَوقَهَا اَي تَنسِجُهُ
(نَیْرَبِی) بالفتح مقصورا بلا سخنے
(مَنْرَبَة) بدی و سخن چینی

ن رج

(نَوْدَج) گوهریا آهن آلاج که
بدان زمین شیار ند نَیْرَج بالیا
تله و سراب و خرمن کوب با شین
باشد یا چوبین * ونیز نَیْرَج)
غماز سخن چین وتتراده سنیکو
جواد تیز رو * دَعَدَاَعَد وانَیْرَجَا)
یعنے شتابان و تیز دوانه دوید
(نَوْرَجَة) اختلاف در آمدن و
رفتن ونیز اختلاف وتردد در کلام
وسخن و بمعنی النمیمة ونیز نغاز سے
تک و دو کردن نَیْرَجة شلسفی
الکل * ونیز نَیْرَجة) گاییدن
(نَارَنْج) بفتح الراء نارنگ که
ثمری است معرب است
(نِیْرَنْج) بالکسر و فتح الراء افسونے
مانند سحر

ن رج س

(نَرْجِس) بالفتح وکسر الجیم نرکس
معرب است و مر فی رج س

ن رج ل

(نَارِجِیل) ثمرے است هندی
که جوز هندی نیز نامند نَارِجِیلَة
یکے و قد یهمز درختش مانند
درخت خرما دراز و بعد از هفت
سال بار میدهد و در اکثر و در خوشه
درخت جید تا سی و چهل ثمر باشد و
درختان گاہے از بار فارغ
نباشد و اندر آبے است شیرین و لذیذ
مانند شیر و آن را الطواق خوانند
و چون در اول طلوع ثمر او شاخ
با ثمران را بریده کوزه بر آن بیا ویزند
آب در آن گرد آید از یک رطل تا
پنج رطل و آن آبے نامند تا دو سه پاس
شیرین باشد در اسکار و تقویت باه
و تفریح بهتر از خمر و بعد از آن ترش
مانند سرکه گردد به آسهال و یدان
نافع تر و رسن لیفیکه بر بار آن باشد
بدتها فاسد و مندرس نمیگردد و
مغز نارجیل مولد منے و سخن گرده
و مسمن بدن و جهت تقطیر البول
و سرد مثانه و درد مفاصل مزمن
و رفع مواد بارده و بلغمے و سوداوے
و باستکر جهت تولید خون
صالح نافع و جرم او دیر هضم و مضر
محرورین و مصلح آن میوه ترش
و لیمو * و نَارِجِیل بحری) ثمری
است غلاف دار مانند غلاف
نارجیل منبت آن معلوم نیست
دانر روی دریا اخذ میکنند مغز او
در رفع سموم و مضرت آبها مجرب و
گویند زیاده آن قتال است

ن رد

(نَرْد) بالفتح بازئے است معروف
معرب است و شیرین بابک آنرا
وضع کرده لا جرم نرد شیر نیز نامندش
و جوال فراخ اسفل تنگ دهن که
از برگ خرما فند و بدو زند و از
رسن لیف خرما بخیه زنند تا محکم
و سخت و درشت گردد و بدان
خرما در ایام در واز جائی بجائی
برند و ضمادی است که از صندل
و گل ارمنی و فوفل و اقاقیه و حضض
و سفیداب و مرداسنگ ترتیب
دهند و بر ورمهای حاره طلا کنند
و نافع باشد * و عَبَّاس نَرْدِی)
از هارون الرشید روایت می کند

ن رز

(نَرْز) بالفتح پنهان شدن از ترس
و بیم و الفضل بن نصر و موضعی است
(نَرْزَة) بالتا از اعلام است
(نَرِیس) کامیر دهی است باذربیجان
و احمد بن عثمان نَرَیزِی حافظ و یحیے
منسوب بوے
(نَارِزَة) از اعلام است
(نَیْرِیز) بالفتح وکسر الراء دهے
بفارس
(نَیْرُوز) بالفتح نوروز معرب است
و آن روز اول از سال باشد
قُدِّمَ اِلَی عَلِیٍّ کَرَّمَ اللّٰه وجهه شَیْءٌ مِنَ
الحَلَاوی فسأل عنه فقالوا للنَیْرُوزِ
فقال نَیْرِزُونَا کُلَّ یومٍ وفی المهرجان
قال مَهْرِجُونَا کُلَّ یومٍ و ابن
نَیْرُوزَانَمَاطی محدث است

ن رس

(نَرْس) بالفتح دهے است بعراق
ثِیَابٌ نَرْسِیَّة منسوب بوے
(نَارِسَة) از اعلام است
(نِرْسِیَّان) بالکسر خرمای نیکو
جید نرسیانة یکے

ن رش

(نَرْش) بالفتح بدست گرفتن
عن ابن درید مجد الدین عندی
انه تصحیف اذ لیس فی کلامهم
راء قبله نون

ن رم

(نَیْرُمَان) بالفتح وضم الراء دهی

ست بهمدان
(نَزِیمَان) بالفتح نام جد رستم
زال

ن زم ق

(نَزْمَق) کجعفر نرم ونازک معرب
نرمه

ن ز و

(نَزْوَه) بالفتح سنگے است سپید
تنک گاہے بدان ذبح کنند

باب النون فصل الزاء

ن ز ء

(هُوَ مَنْزُوءٌ بِهِ) او حریص است
بر آن

(ف) نَزَأَ بَيْنَهُمْ نَزْءًا) بالفتح و
نُزُوءًا) بضمتین برافروليد و
تباهی افکند یقال نزأ الشيطان
بَيْنَهُمْ اي القى الشر والاغراء * وَنَزَأَ
عَلَيْهِ) حمله کرد بر آن * وَنَزَأَ عَنْ
كَذَا) برگردانید او را از آن * وَنَزَأَ
فُلَانًا عَلَيْهِ) برانگیخت وحریص
کرد او را بر آن یقال إِنَّكَ لَا تَدْرِي
عَلَامَ يُنْزَءُ هِرُّكَ اي بِمَ يُولَعُ
عَقْلُكَ وَنَفْسُكَ والامَ يؤُولُ حالُكَ

ن ز ب

(نَزَب) محرکة بازنامه ولقب
(نَزِيب) کجیدر آهو نر وگاو نر
(ض) نَزَبَ الظَّبْيُ نَزْبًا) بالفتح
وَنَزِيبًا کامیر وَنُزَابًا) کغراب
بانگ کرد آهو یا بخصوص بانگ
کردن نر آهو بوقت گشنی
(تَنَازُب) یکدیگر را لقب نهادن

ن ز ج

(نَيْزَج) کجیدر کس بار یک دراز
تلاق

(ن) نَزَجَ نَزْجًا) بالفتح پائے
کوفت در قصید

ن ز ح

(نَزَح) محرکة آب تیره وچاه که
بیشتر آب او کشیده باشند
(نُزُح) ککتب دور وچاه آب
برکشیده و کم آب
(نَزِيح) کامیر دور
(نَزُوح) کصبور دور وچاه همه آب
برکشیده وچاه کم آب
(نَازِح) دور وچاه آب برکشیده
* وبلد نَازِحٌ) شهر دور ومحمد
بن نازح محدثے ست که
از لیث بن سعد روایت می کند
(مِنْزَحَة) کمکنسة دلو ومانند
آن که بدان آب کشند
(قَوْمٌ مَنَازِيحُ) گروه دور رفته
(ف ض) نَزَحَ نَزْحًا) بالفتح و
نُزُوحًا) دور گردید * وَنَزَحَ الْبِئْرَ)
کشید همه آب آن را یا اندکے
باقی ماند * وَنَزَحَتِ الْبِئْرُ نَزْحًا)
کشیده شد همه آب چاه * وَنُزِحَ
بِفُلَانٍ) مجهولا دور شد از دیار
خود از غیبت دراز * وَنَزَحَ الْقَوْمُ)
صاحب چاه آب برکشیده شدند
(اِنْزَاح) برکشیدن آب چاه
چندانکه خشک گردد یا کم آب
شود
(هُوَ مُنْتَزَحٌ مِنْهُ) او بدور ویے
است از وی قال ابن هَرْمَة *
فَأَنْتَ مِنَ الْغَوَائِلِ حِيْنَ تُرْمَى *
وَمِنْ ذَمِّ الرِّجَالِ بِمُنْتَزَاحِ * إِلَّا أَنَّهُ
اَشْبَعَ فَتْحَةَ الزَّاءِ فتولدت الالفُ

ن ز ر

(نَزْر) بالفتح کار دور می است و
بسان نشر باده واندک وے بزه نزار
کتاب جمع منه فی صفة کلامه صلی
الله علیه وآله وسلم فصل لانَزْرٌ
وَلَا هَذْرٌ اي ليس بقليل فيدل على
عِيٍّ ولا بكثير فاسدٍ ويقال مَا جِئْتَ
الَّا نَزْرًا یعنے نیامدی مگر آہستگے
و درنگ
(لَقِحَتِ الْحُبُّ عَنْ نُزُرٍ)
بضمتین یعنے آبستن شد جنگ
روبار وے
(نَزِرَة) کفرحة زن کم فرزند
(نَزِير) کامیر اندک
(نِزَارُ بْنُ مَعَدٍّ) ککتاب پدر
قبیلہ است
(نَزُور) کصبور زن کم فرزند
یا کم شیر و هر چه کم گردد و ناقه
بچه برده که بر بچه دیگر
مهربان ساخته باشند یشتر باده
که بکراهت دستم گشنی پذیرد
(مَنْزُور) اندک
(ن) نَزَرَ فُلَانٌ نَزْرًا) بالفتح
ستیهید سوال یقال فُلَانٌ لَا يُعْطِي
حَتَّى يُنْزَرَ اي حَتَّى يُلَحَّ عليه او
يُهَانَ * وَنِيز نَزَر) برانگیخت
گردیدن و شتابی نمودن فرمودن
کاری و خرد و خوار شمردن اندک
پنداشتن
(ك) نَزُرَ نَزْرًا وَنَزَارًا) بفتحها
وَنُزُورَةً وَنُزُورًا) اندک گشت
(اِنْزَار) کم گردانیدن
(تَنْزِير) کم کردن یقال نَزَرَ

عَطَاءَةٌ

(تَنَزَّزَ) کم شدن خود را بنی نزار منسوب یا مانند کردن یا داخل ساختن در آنها

ن ز ز

(نَزٌّ) بالفتح زهاب ونکیسر و بسیار و مرد تیز خاطر زیرک چست و چالاک و بسیار جنبش و آنکه بر یک امر قرار نگیرد و جوانمرد * وَظَلِیمٌ نَزٌّ) شتر مرغ که بیکجا قرار نگیرد

(نَزَّةٌ) بالفتح ناقه سبک

(نِزَّةٌ) بالکسر خواهانی و شهوت

(نَزِیزٌ) کامیر خواهان شهوت مند و زیرک و خوشطبع * ویقال فلانٌ نَزِیزُ شَرٍّ) یعنی او بدیها چسپان و ملازم است یَزّاذ شَرٍّ کَکتاب مثله

(نُزَانِزُ) کعلابط کشتی بر گزیده جهت کشتی

(مِنَزٌّ) بکسر المیم وفتح النون مرد بسیار جنبنده و گهواره

(ض) نَزَّ نَزِیزًا) کامیر دوید و بانگ کرد تیر وقت کشتی یا عام است * ونَزَّتِ الأَرْضُ) زهاب ناک شد زمین یا چشمها گردید * ونَزَّ عَنِّی) تنها وجدا گردیدن * ونیز نَزْنَزَ) جنبیدن وقت تیر انداختن و سخت و استوار گردیدن

(نَزْنَزَةٌ) سر جنبانیدن

(اِنْزَازٌ) سخت و درشت گردیدن و زهاب ناک شدن زمین

(نَزَّ زَهُ عَنْ كَذَا تَنْزِیزًا) پاک کرد او را از آن * ونَزَّزَتِ الظَّبْیَةُ) بپرورد بچه خود را آهو ماده

(مُنَاذَّةٌ) همدیگر چسپیدن در جستن و در خطاب

ن ز ع

(نَزَعٌ) محرکة موی رفتگی هر دو جانب پیشانی والفعل من سمع

(نَزَعَةٌ) محرکة یکسوی پیشانی * وهما نَزَعَتَانِ) وفی المثل صَارَ الأَمْرُ إِلَى النَّزَعَةِ یعنی مردم ذی وقار و بر و با رور اصلاح و نیکوئی آن پرداختند وکذا عاد السَّهْمُ إِلَى النَّزَعَةِ) یعنی حق بمرکز قرار گرفت وهو جمع نازع * ونیز نَزَعَةٌ) موضعیست و گیاهی و پیکنی و راه در کوه

(نَزِیعٌ) کامیر غریب و آنکه مادر شر بر ده باشد و دور و میوه از درخت خرد گرفته و چیده و چاه نزدیک تک ومعرفة نَزِیعُ بنُ سُلَیْمَانَ حنفی شاعر است

(نَزِیعَةٌ) کسفینة ناقه و اسپ گرامی نژاد که بشهرے دیگر غیر نژاد و بوم آن و از قومی دیگر کشیده باشند و زن که بر بیگانه داده باشند نَزَائِعُ جمع

(نِزَاعَةٌ) کسماحة خصومت یقال بینهم نِزَاعَةٌ ای خصومةٌ فی حق

(نَزُوعٌ) کصبور چاه نزدیک تک و مشتاق چیزے

(نَازِعٌ) شتر آرزومند جای باشر و چراگاه مذکر و مونث در وی یکسان است یقال بعیرٌ نازِعٌ وناقةٌ نازِعٌ وغریب نُزَّاعٌ کرمان جمع

(غَنَمٌ نُزُعٌ) کرکع گوسپندان گشن خواه

(نَازِعَةٌ) ستاره یا کمان منه قوله تعالی وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ای النجوم تنزع من افق الی افق ای تطلع ثم تغیب او القِسِیّ فی ایدی الرماة فی سبیل الله وقیل الملائکة تنزع الارواح

(أَنْزَعُ) مرد موی رفته هر دو سوے پیشانی و مونث آن نَزْعَاءُ است نه نَزْعَاءُ

(نَزَّاعٌ) کشداد سخت بر کشیده وفی المثل العِرْقُ نَزَّاعٌ

(مَنْزَعٌ) بالفتح کشیدنگاه و منه لَمْ یَبْقَ فِی الْقَوْسِ مَنْزَعٌ یعنی کار بنهایت رسید

(مَنْزَعَةٌ) کمقعدة کمان که زه از وی دور باشد و بازگشت پایان کار و رای و تدبیر که مرد بسوی آن باز گردد و رجوع کند ومنه لتعلمنَّ ایّنا اضعف مَنْزَعَةً ای رأیا و سنگ که بر آن آب کش ایستد و همت و کمر یقال فلان قریبُ المَنْزَعَةِ ای قریب الهمة * وشَرَابٌ طَیِّبُ المَنْزَعَةِ) شراب نیکو مقطع شرب

(مِنْزَعٌ) کمنبر تیر که بدان کشند و مرد سخت کشنده

(مِنْزَعَةٌ) کمکنسة چوبے است کفچه مانند که بدان شهد چینند

(ض) نَزَعَهُ مِنْ مَكَانِهِ) از جای خودش بر کشید آنرا و بر کند وَمِنْهُ یُقَالُ هُوَ فِی النَّزْعِ یعنی او در حالت جان کندن است * و نَزَعَ یَدَهُ) از جیب بر آورد دست خود را * ونَزَعَ إِلَى أَهْلِهِ نَزَاعَةً

ج ۲

کسحابة ونزاعا ککتاب ونزوعا) آرزومند گردید بسوی اهل خود ومشتاق شد * ونزع عن الامور نزوعا) بپایان آن رسید وبرو خیت از آن * ونزع اباه والیه) بپدر خود مانست * ونزع فی القوس) کشیدکمان را * ونزع الدلو) آب کشیدن * ونزع الفرس سننا) یک تک رفت * ونزع نزوعا) رفت * ونزعته نفسه) خواهانی آن کرد

(انزاع) آشکاره واشدن نزع از موسی وخداوند شتران نزائع گردیدن قوم

(ثمام منزوع) کمعظم گیاه نیز برکنده شده وللمبالغة

(منازعة) آرزومند شدن وباهم کشش کردن بخصومت وباکسی کشیدن دور او قریب ومتصل شدن یقال ارضی تنازع ارضکم ای تتصل بها

(تنزع) شتافتن ورتبه متنزعا الی کذا) ای متسرعا الیه نازعا

(تنازع) خصومت کردن دو گروه باهم وبهدیگر گرفتن چیزی را

(انتزاع) بازداشتن وبرکندن واز جای برکشیدن وبرکنده شدن لازم متعد یقال انتزعت الشیء فانتزع

ن زغ

(نزغ) بالفتح طعن کردن بزبان وغیبت نمودن ودرد ل افکندن چیزی وتباهی افکندن میان قوم وبرآغالانیدن منه قوله تعالی من بعد ان نزغ الشیطان بینی وبین اخوتی والفعل من فتح

(نزاغ) کشداد بمعنی منزغ است (رجل منزغ) کمنبر آنکه تباهی افکند وبرآغالاند مردم را وآنکه غیبت کند مردم را منزغه کمکنسة مثله فی الکل * ونیز منزغة) برکلیچه وتاون که از پرهای مرغ یا آهن باشد

ن زف

(نزف) بالضم برکشیدگی آب چاه اسم مصدر است

(نزفة) بالضم اندک از آب شراب ومانند آن نزف کصرد جمع

(نزیف) کامیر تب زده وست وبیهوش وآنکه از بسیاری رفتگی خون سست شده باشد وسخت تشنه که رگها وزبانش خشک گردد ونام شمشیر عکرمه بن ابی جهل رضی الله عنه

(نزاف) کقطام بمعنی امر است ای انزف

(نزوف) کصبور چاه که آب آن بدست کشیده شود

(عروق نزف) کرکع رگهای غیر سائله

(منزفة) کمکنسة دلوی است خرد که بر سر چوبی دراز بندند وبدان آب کشند

(منزاف) کمصباح شتر شیر سیری گردد

(منزوف) مست وبیهوش وآنکه خونش بسیار برآمده چندانکه ضعیف گردیده باشد وسخت تشنه که رگ وزبانش خشک گردد وفی المثل اجبن من المنزوف ضرطا وقد مر ذکره فی الضرط

(ض) نزف ماء البئر نزفا) بالفتح برکشید همه آب چاه را * ونزفت البئر) خشک گردید چاه کذا نزفت البئر) مجهولا لازم متعد * ونزف الرجل) عقل رفته گردید یا بیهوش ومست شد منه قوله لا ینزفون * ونزفه الدم) خون بسیار برآمد از وی چندانکه سست کرد * ونزف فلان دمه) مجهولا کذلک وکذا انزف فلان) یعنی منقطع گردید حجت او در خصومت

(س) نزفت عبرته نزفا) بالفتح ایستاد اشک وی

(منزف) کمکرم ویکسر زاء وه آنکه خونش بسیار رفته باشد ومست وبیهوش

(انزاف) خشک شدن همه آب چاه یقال انزفت البئر مجهولا وبرکشیدن آب چاه لازم است ومتعدی وایستانیدن اشک کسی را وبیهوش ومست گردیدن منه قوله تعالی لا یصدعون عنها ولا ینزفون ای لا یسکرون ورفتن آب چشمه وچاه وسپری شدن می قوم

(تنزیف) خون آوردن زن در بارداری یقال نزفت المرأة ای رأت دما علی حملها

ن زق

(مكانٌ نَزِقٌ) محركة جاى نزديك
(ناقةٌ نِزَاقٌ) اگكتاب شتر ماده شتاب رو
(س ن ض) نَزَقَ الفَرَسُ نَزْقًا) بالفتح و نُزُوقًا برسكيزيد اسپ بر ماده يا پيش در آمد از سبكى و جستى و بر جست
(س ض) نَزِقَ نَزَقًا) محركة سبكى و شتابى نمود وقت خشم * و (نُزِقَ نَزْق) لبالب شدن وند و انگير
(اِنْزَاق) آليز كنانيدن ستور را و بسيار خنديدن و سبكسار شدن بعد بردبارى
(تَنْزِيق) برسكيزانيدن و آليز كنانيدن ستور را و برجهانيدن
(نَاذَقَهُ نِزَاقًا) بالكسر و مُنَاذَقَةً دشنام داد او را * و (نَاذَقَه) نزديك گرديد بوى
(تَنَاذُق) يكديگر را دشنام دادن

ن ز ك

(نِزْك) بالكسر و بفتح نره سوسمار تزعم العرب انّ له نُزْكَين * و سينه (نِزْك) بر سوى ران
(نُزَك) كصرد سخت عيب كننده مردم را
(نَزِيكَات) مردم فرومايه و بد و بزردى و هيچكاره كاها جمع نزيكة
(نَيْزَك) كحيدر نيزه كوتاه نَيَازِك جمع
(ن) نَزَكَه نَزْكًا) نيزه كوتاه زد او را * و نَزَكَ فلانًا) زشت گفت و دروغ بربست بروى بناحق

ن ز ل

(نَزْلَة) بالفتح زكام يقال به نَزْلَةٌ و يكبار فرود آمدن منه قوله تعالى ولقد رآه نَزْلَةً اخرى اى مرّةً و ارضٌ نَزْلَةٌ) زمين نيكو زراعت
(نِزْل) بالكسر فراهم آمده و مجتمع
(نُزُل) بالضم منزل و آنچه پيش مهمان فرود آينده نهند از طعام و جز آن انزال جمع * و فزونى بركت يقال طعام كثير النُّزل اى البركة و خوبى و پاكيزگى و بالیدگى كشت و آب برد
(نَزَل) محركة باران و پاكيزگى و باليدگى زراعت و خوبى آن و فزونى و بركت يقال طعام كثير النَّزَل
(نُزُل) بضمتين منزل و فرودگاه و آنچه پيش مهمان فرود آينده نهند از طعام و طعام با بركت فزونى و بركت و بيش و گروه فرودآينده و بهترين و افضل زراعت و پاكيزگى و باليدگى آن و قوله تعالى جنّات الفردوس نُزُلًا قال الاخفش هو نُزُول الناس بعضهم على البعض
(نَزِل) ككتف جائيكه اكثر در آنجا فرود آيند * و خَطُّ نَزِلٌ) خط مجتمع و فراهم آمده و جاى درشت و سخت زود سيل آور
(نَزِلَة) كفرحة زمين سخت صاف كه باندك باران سيل ازوى روان شود نزلات جمع و قولهم تركتهم على نَزِلَاتِهِم) بالفتح و كسر الزاء و فتحها يعنى گذاشتم ايشان را بر استقامت و درستى احوال و در منازل آنها
(نَزِيل) كامير طعام با بركت و مهمان فرود آينده * و ثوبٌ نَزِيلٌ) جامه كامل
(نَزَالِ) كقطام فرود آ امر است بمعنى اِنْزِل للواحد والجمع والمذكر والمؤنث وهو معدول عن النازلة
(مُضَارِبُ بن نُزَيْل) كزبير * و نُزَيْل بن مسعود كنى محدثان اند
(نِزَالَة) ككتابة سفر
(نُزَالَة) كثمامة آب نر كه فرو ريزد
(نَازِلَة) سختى زمانه و بلاى سخت
(نُزَّال) كشداد از نامهاى عربان است
(مَنْزِل) كمجلس آبخور و جاى فرود آمدن و سراى و بنات نعش مَنَازِل جمع * و مَنَازِلُ القمر) بيست و هشت منزل است * و مَنَازِلُ بن فُرْعَان) بالفتح شاعرى است * و ذُرَقُ المَنَازِل) وهى است نزديك طايف
(مَنْزِلَة) كمجلسة جاى فرود آمدن و سراى قال ذو الرّمة * اَمَنْزِلَتَيْ مَيٍّ سلامٌ عليكما * هل الازمن اللاتى مضين رواجع * و نيز مَنْزِلَة) آبشخور و مرتبه و درجه و هى لا تجمع
(ض) نَزَلَهم و بهم و عليهم نُزُولًا و مَنْزِلًا) كمجلس و متعد فرود آمد نزد ايشان * و نُزِلَ الرّجل) مجهولا زكام زده گرديد * و يقال ما زلت اَنْزِل) يعنى هميشه سفر ميكنم * و نيز

نُزُول) فرود آمدن بمعنے

(س) نَزِلَ الزَّرعُ نَزَلًا) محرکة پاکیزه و بالیده گردید کشت * و

نَزِلَ فُلَانٌ) زکام زده گردید * و

نَزِلَتِ الأرضُ نَزَالَةً) درشت و صاف گردید زمین چنانکه باندک

باران سیل روان گردد از وی

(مُنْزَل) کمکرم فرود فرستادن و

فرود فرستاده قوله تعالی اَنْزِلْنِي

مُنْزَلًا مُبَارَكًا

(اِنْزَال) فرود فرستادن یقال

اَنْزَلَهُ اِنْزَالًا وَمُنْزَلًا) و فرود

آوردن و آب از مرد جدا شدن

(تَنْزِيل) فرود فرستادن ترتیب

دادن و بترتیب فرود فرستادن

و فرود آوردن

(مُنَازِل) کمساعد از اعلام است

(نِزَال) بالکسر فرود آمدن دو

گروه باهم از شتر براسپ جهت

کارزار و فرود آمدن دو گروه

باهم در حرب مُنَازَلَة مثله

(تَنَزُّل) برنگ و مهلت فرود

آمدن

(تَنَازُل) باهم کشش بیکار کردن

(اِسْتِنْزَال) فرود آوردن و فرو

فرستادن و از مرتبه خود فرود

افتادن و فرود آمدن خواستن

ن ز م

(نَزْم) بالفتح سخت گزیدن

(نَزِيْم) کامیر دسته تره

(مِنْزَم) کمنبر دندان قاله بن

عبَّاد وَالصواب فی الکل بالباء

الموحدة

ن ز و

(نَزْوَة) بالفتح کوتاه و کوهی است

در عمان

(نَزِيٌّ) کامیر عربده گر یقال اِنَّهُ

لَنَزِيٌّ اِلَی الشَّرِ اَی سَوَّارٌ اِلَیْهِ

(نَزِيَّة) کغنیة کاسه دورتک و بر

(نَزَّاء) کسار الیز

(نِزَاء) کسکساء برجستن نر بر

ماده و ذٰلِكَ فی الحافر والظلف و

السباع

(نُزَاء) کغراب نوعی از بیماری

گوسپند

(نَازِيَة) تیزی و سر دو کاسه پهن

دورتک و چشمه است نزدیک

صفراء

(نَزَّاء) کشداد فتنه انگیز عربده گر

(ن) نَزَا نَزْوًا) بالفتح وَنُزَاءً)

کغراب وَنُزُوًّا وانشبه الواو دَنَزَوَانًا)

محرکة برجست * نَزَا بِهِ قَلْبُهُ

شیفته وهی گردید و کشش کرد

بوی دل او * وَنُزِيَ) مجهولا ایستاد

اشک وی * وَنَزَا الطَّعَامُ) ای

غلا * و نیز تَنَزَّى) جوش زدن می

از آمیزش آب و نیز نزوان

برگشتن و تیز گردیدن و عربده

کردن

(اِنْزَاء) برجهانیدن

(تَنْزِيَة) برجستن و برسکیزانیدن

و نرم جهانیدن نر بر ماده

تَنْزِيٌّ) مثله

(اِنَّهُ لَمُتَنَزٍّ اِلَی الشَّرِّ) یعنی او

شر انگیز است و عربده گر

(تَنَزِّي) شتافتن و برجستن

ن ز ه

(نَزْهٌ) بالفتح پرهیزگاری * وَنَزْهُ

الفَلَاةِ) زمین دشت که از آب دور

باشد * و رجل نَزِهُ الخَلْقِ) بالفتح

و بکسر الزاء مرد پاک سرشت پرهیزگار

که تنها باشد و بذات و بال خود

مخالطت سرا یها نکند و سر او بال

خود از شرکت دیگران نیالاید

نُزَهَاء کامراء و نَزِهُون و نِزَاه

کتاب جمع

(نُزْهَة) بالضم دوری یقال هُوَ بِنُزْهَةٍ

مِنَ المَاءِ ای بِبُعْدٍ مِنْهُ و دوری از

ناخوشی و بزبانی والفعل من سمع

(مَكَانٌ نَزِهٌ) ککتف جایی دور از

آب و علف و فراب و از مگسان و

مردم و از آب خیز دریا و از فساد هوا

اَرْضٌ نَزِهَةٌ و یفتح کذلک

(نَزِيه) کامیر مرد دور از ناخوشی و

بزلمی * یقال هُوَ نَزِيهُ الخُلُقِ و

فُلَانٌ کَرِيمٌ نَزِيهٌ اَی بعید عن اللوم

* وَمَكَانٌ نَزِيهٌ) بمعنی مکان نزه است

نَزِيهَة مؤنث

(نَزَاهَة) کسحابة پرهیزگاری و دوری

از بدی

(نَازِهُ النَّفْسِ) پرهیزگار که تنها

باشد و بخود و بال خود مخالطت

بیوت نکند و بال و خانه خود از دیگران

نیالاید

(ف) نَزَهَتِ الاِبِلُ نَزَهَانًا)

محرکة دور کردم شتران خود را از

آب

(ک ض) نَزُهَ نَزَاهَةً) ککرامة و

نَزَاهِيَةً ککراهیة نزیه گردید جایی

* وَنَزُهَ الرَّجُلُ) دوری گزید از بیم

ناخوشیها و ناپسندیها

(تَنزِیه) دور داشتن خود را از زشتی و بدیے و پرهیز کردن

(تَنَزُّه) دور شدن مجدالدین اِستِعمَالُ التَنزُّه فِی الخُرُوجِ اِلَی البَسَاتِین والخُضَرِ والرِیَاضِ غَلَطٌ قَبِیحٌ قلت عن ابن السکیت ایضاً کذلك قال ومِمَّا یَضَعهُ النَّاس فِی غیرِ مَوضِعهِ قولهم خَرَجنَا نَتَنَزَّهُ اِذَا خَرَجُوا اِلَی البَسَاتِین واِنَّمَا التَنَزُّهُ التَبَاعُد عَنِ الاَریَافِ والمِیَاه ومِنهُ قِیل فُلَانٌ یَتَنَزَّهُ عَنِ الاَقذَار ویُنَزِّهُ نَفسَهُ عَنهَا ای یباعدها عنها

بَاب النون فصل السین

ن س ء

(نَسءٌ) بالفتح می مست و بیهوش کننده و شیر تنک بسیار آب و پیه و فربهی یا آغاز آن و پشم شتر که بعد افتادن برآید * واِمرَأَةٌ نَسءٌ) زن که حیض او درنگ کند

(نِسءٌ) بالکسر آمیزنده و خوش گفتار و درست دارنده زنان یقال هُوَ نِسءُ نِسَاءٍ) یعنی او هم سخن و محب زنان است

(نُسءٌ) مثلثة زن که بروی گمان حمل کنند و آنکه حملش نمایان گردد

(نُسَاۃ) بالضم درنگ و تاخیر

(نَسِیءُ) کامیر تاخیر و بنسیه فروختن اسم مصدر است و ماهے که عرب در جاهلیت حرمت محرم را بران انداختی و ذلك انهم کانُوا فِی الجاهلیة لَا یُغیرون فی الاشهر الحرم فیشتد علیهم ذلك فیحکمون رجلاً منهم ویقولون اَنسِئنَا شَهرًا فیحل لهم المحرم ویؤخر منه الی صفر فنهی الله عزوجل عنه * ونیز نسیء) شیر تنک بسیار آب وهُوَ فَعِیلٌ بمعنی مَفعُول من نَسَأتُهُ فهو مَنسُوءٌ ای اخرته ثُمَّ یُحَوَّل مَنسُوءٌ الی نَسِیءٍ کمقتول الی قَتِیل

(نَسِیئَة) کسفینة درنگ و تاخیر

(نَسُوء) کصبور زن که گمان حمل بروے کنند

(نَسَاء) کسما درازی عمر * و نَسَاءُ القَوم) آخرهم

(نَاسِیء) فربه یقال رَجُلٌ نَاسِیءٌ وَهُم نَسَأَةٌ محرکة

(مِنسَأَة) کمکنسة عصا از ان جهت که بوی ستور رانند مَنسَأَة کمقعدة مثله ویترك الهمزة فیهما وقول الفراء یجوز یعنی فی الآیة مِن سَأَتِهِ بفصل مِن علی انّه حرفُ جر والسَّأَة لغة فی سِیَةِ القوس فیه بعد وتَعَجرُفٌ

(ف) نَسَأَ الاِبِلَ نَسءًا) بالفتح ومَنسَأَةً کمقعدة بانگ بر زده شتران را راند * ونَسَأتُهُ البَیعَ) یعنی به نسیه فروختم بدو * ونَسَأَ دَینَهُ نَسَاءً) کسما باز پس انداخت وام او را وَمِنهُ قَولُ حَکِیمِ العرب مَن سَرَّهُ النَّسَاءُ ولَا نَسَاءَ فلیخفف الرِدَاءَ والیُبَاکِر الغَدَاء ولیقل غِشیَانَ النِّسَاء *الرداء الدّین * ونُسِئَتِ المَرأَةُ نَسأً) مجهولا درنگ کرد حیض او از هنگام پس امید بارداری گردید * ونیز نَسء) تاخیر کردن و زمان دادن یقال نَسَأَهُ اللهُ تعالی فی اَجَلِهِ ونگاهبانی نمودن و دور ساختن شتر را از حوض و آمیختن شیر با آب و آمیختن هرچه باشد ولیسیدن آهو ماده بچه را در یم بچه نوزاده را و نسء نوشانیدن کسے را و افزودن یک روز یا دو روز بازاید آن در مدت میان دو نوبت آب خوردن شتر و فربه شدن و گفتن ستور و رویدن پشم شتر بعد افتادن یقال نَسَأَتِ الماشیة ویقال جری النَّسأ فی الدّوابّ وهُوَ بَدءُ السِّمَنِ فیها والاِفتِرَارُ نهایته و پس انداختن حرمت محرم را تا صفر و بمنسا زدن شتر را

(اِنسَاء) تاخیر کردن و پس انداختن و دور ساختن و بنسیه فروختن و زمان دادن و از آن است که عرب در جاهلیت شخصی را حکم می کردند و می گفتند وی را انسئنا شهرا یعنی پس انداز ما حرمت محرم را تا ماه صفر

(تَنسِئَة) راندن و بانگ بر زدن شتر را

(اِنتَسَأَ فِی المَرعَی) دور رفت در چراگاه * وَانتَسَأتُ عَنهُ) پس ماندم از وی و دور شدم

(اِستِنسَاء) مهلت و زمان خواستن در وام و بنسیه فروختن خواستن یقال اِستَنسَأتُه فَاَنسَأَنِی

ن س ب

(نِسبَة) بالکسر و الضم نزاد خویشی پدری خاصة

ج ۴

(نَسَب) محرکة نژاد یا قرابت
آباسی خاصه اَنساب جمع
(نَسِیب) کامیر مناسب وصاحب
نژاد * نَسِیبٌ نَاسِبٌ) کشعر
شاعر
(نَسِیبَةُ بِنْتُ کَعْب) کسفینة
ونَسِیبَةُ بنت سِمَاك) هر دو
صحابیه اند
(عَاصِم بن نُسَیْب) کزبیر شیخ
است مرشعبه را
(نُسَیبَةُ بنتُ نِیَار) کجهینه و
نُسَیبَةُ اُمُّ عَطِیَّة) هر دو صحابیه
* وقَیسُ بن نُسَیبَة ونُسَیبَة ح
بنت شَدَّاد است
(نَیْسَب) کحیدر راه باریک و
روش نَیْسَبَان) مثله یا آن
راه وصف مورچه ومورکه در پی
یکدیگر آید. وراه مور ونام مردی
(اَنْسَب) کاحمد قلعه است بیمن
* وهٰذَا الشِّعْرُ اَنْسَبُ) یعنی این
شعر بسیار لطیف است از روی
عشقبازی
(نَسَّاب) کشداد مرد نیک دانا
اِنساب نسابة بالیاء مثله والتاء
للمبالغة فی المدح کعلّامة تقول
عِنْدِی ثَلٰثَةُ نَسَّابَاتٍ وعَلَّامَاتٌ
ای ثلثة رجالٍ ثُمَّ تَصِفُهم بنسّابات
وتنعتهم
(مَنْسُوبٌ) صاحب نسب * وشعرٌ
مَنْسُوبٌ) شعر که در آن بیان
عشق بازی باشد مَنَاسِیب جمع
(ن ض) نَسَبَه نَسَبًا) محرکة
ونِسْبَةً بالکسر یاد کرد نژاد
وی را وخواست از وی که منتسب
گردد * ونَسَبَ بِالْمَرْأَةِ نَسَبًا و
نَسِیبًا کامیر ومَنْسِبَةً کمقعدة
تشبیب کرد بوی و شعر غزل
گفت وصفت جمال وی نمود
(تَنَاسَبَ بَیْنَهُمَا تَنَاسُبًا) تکاپوی
نمود در سخن جنی میان ایشان
(اِنْسَاب) سخت وزیدن باد و
بر داشتن آن خاک وسنگریزه را
(مُنَاسَبَة) هم شکل شدن وباستن
وباکسی خویشی داشتن ویقال
فلانٌ یُنَاسِبُ فُلَانًا فهو نَسِیبُهُ
ای قریبه
(تَنَسُّب) دعوی کردن خویشی و
نزدیکی کسی را منه المثل القریبُ
من تقرّب لا من تَنَسَّب
(اِنْتَسَبَ اِلی اَبِیهِ) از نسبت خود
باز گفت
(اِسْتِنْسَاب) نژاد کسی یاد کردن
ویاد کردن خواستن
ن س ت ر
(نَسْتَر) کجعفر زاهدی است
فارسی مجوسی که در زمان کسری
انوشیروان بود وریحانی است
نَسْتَرَن مثله
(نِسْتَر) کدرهم ناحیه است
در عراق
(نَسْتَرُو) بالفتح وسکون الواو
جزیره است میان دمیاط واسکندریه
(مُنَسْتِیر) بضم المیم وفتح النون
موضعی بافریقیه معبد زاهدان و
تارکان دنیا و شهری دیگر در آن
واهل آن قومی از قریش است و
میان آن و قیروان شش مراحل
وموضعی است شرقی اندلس
ن س ت ق
(نُسْتُق) کقنفذ خادم ولغة
رومیّةٌ نطقوا بها
ن س ج
(نُسُج) بضمتین سجادها
(هو نَسِیجُ وحدهٖ) کامیر او یکتا و
بی نظیر است در علم وجز آن این
جهت که چون جامه رفیع گردد بر
منوال آن احدی بافتن نتواند
(نِسَاجَة) ککتابة جامه بافی
(نَاقَةٌ نَسُوج) کصبور شتر ماده
که بار بر آن مضطرب نشود یا ناقه
که بار وی بر دوش وی آید
از شدت سیروی
(نَسَّاج) کشداد جولاه وزره کرد
دروغ گوی سخن ساز
(مَنْسَج) کمقعد ومجلس سرکار
وکارگه
(مِنْسَج) کمنبر کار چوب که بروی
جامه را بافند * ومِنْسَجُ الْفَرَس)
عروه سرکتف اسب
(ض ن) نَسَجَ الثَّوْبَ نَسْجًا)
بالفتح بافت جامه را * ونیز نَسْج)
آوردن وآراستن سخن را * ونَسَجَ
الرِّیح) بطول وعرض وزیدن باد
ویقال نَسَجَتِ الرِّیحُ الرَّبْعَ ای
تعاورته الریاح طولًا وعرضًا
ن س ح
(نَسْح) بالفتح ریزه وشکسته پوست
خرما وغلاف خرما ومانند آن که
در تگ خنور ماند
(نَسَّاح) ککتاب وسحاب

رود باری است در بامه وآن را روزی است

(نُسَاخ) کغراب ریزه وشکسته خرما وریزهٔ غلاف خرما ومانند آن

(نُسَیْخ) مصغر نسیخ رودباری است

(نِسَاخ) بالکسر آنچه بدان خاک پرانند بفارسی سکو است

(ف) نَسَخَ التُّرَاب نَسْخًا) برداشت وپرانید خاک را

(س) نَسِخَ نَسَخًا) محرکة آزمند گشت وچشم داشت

ن س خ

(نُسْخَة) بالضم کتابی که ازان نقل کنند

بلدة نُسَیْخِیَّة) کجهینة شهر دور

بلدة نُسَیْخَة) کسفینة شهر دور

(نُسُوخ) بالضم دهی است در قادسیه

(ف) نَسَخَهُ نَسْخًا) بالفتح زائل کردآن را وبرگردانید یقال نسخت الریح آثار الدیار ای غیرتها ⁘ و نسخه) ناچیز وبیکاره ساخت

آن را وچیزی دیگر را بجایش قایم کرد ⁘ ونَسَخَ الشَّیْ‌ءَ) از صورتش برگردانید وزشت نمود آنرا ⁘ ونیز نَسَخَ) نوشتن یقال نَسَخَ الکِتَابَ اذا کَتَبَهُ عَنْ مُعَارِضِهِ وازخانه بردن زنبور آنچه دران باشد و نَسْخُ الایة بالایة) ازالة مثل حکمها فالثانیة ناسخة والاولے منسوخة

(انْتِسَاخ) نویسانیدن یقال انتسخه الکتاب فنسخه ومنسوخ یافتن

(مُنَاسَخَة) درمیراث مردن بعض وارث پیش از تقسیم میراث

(تَنَاسُخ) مردن وارثی پس از وارثی پیش از قسمت میراث ونوبت بنوبت گردیدن زمانه وفی الحدیث لم تکن نبوة الا تناسخت ای تحولت من حال الی حال یعنی امر الامة وگذشتن قرنی بعد قرنی ازانست تَنَاسُخِیَّة گروهی که بنقل ارواح بسوی اجسام قائل اند ومنکر بعث وجنت ونار فالمثاب ینتقل الی جسد وهو قابل یتلذذ ویفرح والمعاقب ینتقل الی اجساد البهائم وبعض اقال الرافضة لانهم زعموا ان الله تعالے یحتجب بابدان الائمة فینتقل من جسد امام الی جسد امام تعالی الله عن ذلك علوا کبیرا

(انْتِسَاخ) نوشتن ونسخه گرفتن وزائل گردانیدن یقال انتسخت الشمس الظل ای ازالته

(اسْتِنْسَاخ) نقل کردن کتاب از کتابی دیگر

ن س ر

(نَسْر) بالفتح کرکس بدان جهت که از منقار برکند گوشت را گویند که سید مرغان است وهزار سال زندگانی کند ونیز نظر است چنانچه از چهار صد فرسخ می بیند وعن الحسن بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهما قال انه یقول فی صیاحه ابن آدم عش ما شئت فان الموت ملاقیك قلت وفی هذا مناسبة لما خص النسر به من طول العمر النسر کالفلس و نُسُور جمع ونام بت قوم نوح علیه السلام که ذی الکلاع را در زمین حمیر بود ودو ستاره است نسر واقع ونسر طائر وغدود میان سم گوسپند ومانند آن یا آنچه بلند برآمده در شکم سم اسپ نُسُور

جمع ⁘ ونیز نَسَر) موضعی بعقیق مدینه ودو کوه است در بلاد غنی وهما نسران وسفیان بن نسر وتمیم بن نسر هر دو صحابی اند ویحیی بن ابی بکر بن نصر یا بن بشر قاضی کرمان استاذ مالک اکبر از یحیی بن بکیر است

(نُسَیْر بن ذُعْلُوق) کزبیر تابعی است ⁘ ونیز نُسَیْر) پدر قطن و عائذ وجد عبد الملک بن محمد که محدثان اند وقلعهٔ نُسَیْر بن دیسم بن ثور نزدیک نهاوند است

(نِسَار) ککتاب آبی است مر بنی عامر را وآن را روزی است

(نَاسِر) کصاحب دهی است بجرجان ازان ده است حسن بن احمد محدث ومحمد بن محمد فقیه حنفی

(نُسَارِیَّة) بالضم وشد الیاء عقاب

(نِسْرِین) بکسر النون والواو گلی است

(نَاسُور) ریش روان که اکثر در ماق چشم وحوالی مقعد وبن دندان پدید آید ودرگی است تباه که بعد از روانگی نایستد نواسیر جمع

گویند که زیبق مصعد را اگر بر
ناسور پاشند به گرداند همچنین
خاکستر خارپشت
(مَنْسَر) کمجلس و منبر منقار
مرغ و گله اسپ از سی تا چهل
یا از چهل تا پنجاه یا تا شصت
یا از صد تا دو صد و پاره از لشکر
که مقدمه لشکر بزرگ باشد
(ن) نَسَرَ فُلَانًا نَسْرًا) بالفتح در
پوستین وی افتاد * و نیز نسر
برکندن مرغ گوشت را بمنقار
و برهنه کردن و شکستن ریش
و خون کشادن و درین هر سه
معنی از ضرب نیز آید و اندک
گرفتن از طعام و جز آن
(تَنَسُّر) گسسته شدن رسن و
پراگنده و منتشر گردیدن ریسمان
شکستن و پاره پاره فرو ریختن
جامه و کاغذ و متفرق و پراگنده
گردیدن نعمت یقال تَنَسَّرَتِ
النِّعْمَةُ عنه اذا تفرّقت
(اِسْتِنْسَار) بکرکس مانستن
در قوت و کرکسی کردن و المثل انّ
البغاث بارضنا یستنسر و این جائی
استعمال کنند که ضعیف وی قوی گردد

ن س س
(نُسُس) بضمتین اصلهای روی
و هیچکاره
(نَسِیس) کامیر گرسنگی سخت و
غایت مشقت و جهد مردم و سرشت
و بقیهٔ جان و منه بلغ منه
نَسِیسُهُ یعنی قریب بمرگ گردید و
و رگ است در گوشت که از ان
مغز استخوان را تری و تازگی رسد
(نَسِیسَة) گفتن سخن چینی
نَسَائِس جمع و تری که بر سر
هیزم گرد آید در سوختن و سرشت
و یقال بَلَغَ مِنه نَسِیسَتُهُ یعنی
قریب است که بمیرد
(نَسَّاسَة) کجبانة نام مکه شرفها
الله تعالی
(نَاسَّة) نام مکه سُمِّیَتْ لِقِلَّةِ الْمَاءِ
بِهَا اِذْ ذَاكَ اَوْ لِاَنَّ مَنْ بَغَى فِیهَا
سَاقَتْهُ اَیْ اَخْرَجَ عَنْهَا * و خُبْزَةٌ
(نَاسَّةٌ) نان خشک
(نَسْنَاس) بالفتح و بکسر دیو
مردم یا نوعی از مردم که یک پای
و یک دست دارد و فی الحدیث ان
حیًّا من عادٍ عصوا رسولهم فمسخهم
الله نَسْنَاسًا لِكُلِّ واحدٍ منهم یدٌ و
رِجْلٌ مِنْ شِقٍّ واحدٍ ینقُزُونَ
کما ینقز الطائرُ و یرعَوْنَ کما ترعی
البهائمُ و گویند که قوم عاد که ممسوخ
شده بود نیست گردید و قومی که
برین سرشت بالفعل موجود است
خلق علیحده با انها سه جنس اند
ناس و نَسْنَاس و نَسَانِس
یا نسانس زنان آنها یا نسانس
گرامی قدر از نسناس است یا انها
یاجوج و ماجوج اند یا قومی از بنی آدم
از نسل ارم بن سام و زبان
عربی دارند و بنا مهای
عربان می نامند و بر درخت
می بر آیند و از آواز سگ می گریزند
یا خلقی بر صورت مردم مگر در عوارض
مخالف مردم اند و آدمی نیستند
در بیشها بر کرانه دریای هند
زندگانی میکنند و در قدیم
عربان شکار می کردند و می خوردند
آنها را * و نیز نَسْنَاس) سیر و
رفتار و نشان یقال قطع الله نسناسه
ای سیرَهُ و اثرَهُ * و قَرَبٌ نَسْنَاسٌ
قرب شتاب * و ناقةٌ ذاتُ نِسْنَاسٍ
شتر ماده با باقی مانده سیر
(مِنَسَّة) بالکسر چوب دستی
منسأة مثله
(ن) نَسَّتِ الْجُمَّةُ) پراگنده
گردید موی سر * و نیز نسّ) بالفتح
راندن و سرزنش کردن و بانگ
بر زدن و خشک شدن نسوس
مثله و این معنی از ضرب
نیز آید و لازم گرفتن روائی
هر امر را و شتاب رفتن و فرود
آمدن و آب خاصه تَنُسَّاس
بفتح الفوقیه مثله فیهما
(نَسْنَسَة) راندن و زجر کردن و
سست شدن و بشتاب بریدن
مرغ و سرد وزیدن باد
(تنسیس) اس اس گفتن کودک را
تا بشاشد و غایط اندازد و برفتار
آوردن ستور را
(تَنَسَّسَ مِنه خَیْرًا) بوی
نیکوئی یافت از وی
ن س ط
(نَسْط) بالفتح بدست بر آوردن
آب گشن از رحم ناقه و پاک کردن
رودهٔ را بدست و جامه تر کرده
فشردن تا آب بیرون رود و
الفعل من نصر
(نُسُط) کعنق آنانکه بدر کنند

بچگان را وقتیکه زادن دشوار گردد

ن س ط ر

(نسطوریّة) بالضم وتفتح گروهی از ترسا که در مذهب مخالف اند باقی ترسایان را و ایشان اصحاب نسطوراند که حکیمی بود در زمان مامون و بر وفق مذهب خود در انجیل تصرف کرده و قال اِنّ اللّٰهَ وَاحِدٌ ذُو اَقَانِیمَ ثَلٰثَةٍ وهو بالرّومیّة نُسْطُورِس

ن س ط س

(نِسْطَاس) کقرطاس نامی است و بمعنی دانا و عالم طب در لغت رومی • وعبید بن نِسْطَاس بکائی محدث است

ن س ع

(نِسْع) بالکسر نوار و تنگ ستور که از دوال بافند بر شکل شراک کفش نِسْعَة پارهٔ از آن سُمّی نِسْعًا لطُولِهِ نُسَع بالضم و نِسَع کعنب و اَنْسَاع و نُسُوع جمع و بند میان کف و رش دست و نام بادشمال و شهری است و کوهی سیاه

(نَسْعِیّة) بالفتح و شد الیاء بادشمال

(نَاسِع) گردن دراز و بلند و برآمده و زن ختنه ناکرده

(نَاسِعَة) زن دراز پشت یا دراز شکم و زن ختنه ناکرده

(نُسُوع) بالضم درازی و کوشکی است در یمامه • وذات النُّسُوع اسپ بسطام بن قیس

(نَیْسُوعَة) بالفتح موضعی است میان مکه و بصره

(مِنْسَع) کمنبر بادشمال

(مِنْسَعَة) کمکنسة زمین زود رویانندهٔ گیاه

(ف) نَسَعَتِ الاَسْنَانُ نَسْعًا بالفتح و نُسُوعًا در واشد گوشت بن دندان از دندان و فروهشته و سست گردید • ونَسَعَت تَنْسَعُ بیرون افتاد و برآمد سر دو شبنه او از گوشت بن دندان • ونَسَعَ فی الاَرْضِ رفت در زمین • ونَسَعَتِ المَرْأَةُ نَسْعًا و نُسُوعًا خمید پشت یا دندان یا شکم وی و مائل گردید

(اِنْسَاع) در بادشمال درآمدن و افزون شدن رنج کسی همسایه را

(تَنْسِیع) در و شدن گوشت بن دندان و سست و فروهشته شدن آن

(اِنْتِسَاع) پراگنده شدن شتران در چراگاه

ن س غ

(نُسْغ) بالضم آب درخت که از بریدن آن برآید

(نِسِّیغ) کامیر خوی و عرق

(مِنْسَغَة) کمکنسة دسته پر مرغ که از آن کلیچه و نان نشان کنند و گاهی آن آهنین باشد

(ف) نَسَغَ فی الاَرْضِ رفت • ونَسَغَ اللَّبَنَ بِالْمَاءِ آب آمیخت شیر را • ونَسَغَ مِن ابلِه گرفت و برآورد از آن چیزی • ونیز نَسْغ بسخن و بتازیانه زدن کسی را و متهم کردن بچیزی و طعنه نمودن یقال نَسَغَهُ بکذا اذا رماه • و سوزن درخلانیدن و اشمه دست کسی را جهت نگار و نشان و فروهشته و نرم شدن بن دندان

(اِنْسَاغ) برگ برآوردن نهال خرما و باز روییدن درخت از بن سپس بریدن و بتازیانه زدن

(تَنْسِیغ) نرم و فروهشته گردیدن بن دندان و باز بر زدن درخت از بن پس بریدن و شاخ بر شاخ بیرون آوردن خرما درخت

(اِنْتِسَاغ) پراگنده گردیدن و دور شدن شتران در چراگاه و دست بر زدن شتر بر شکم پسل از جهت مگس

ن س ف

(نَسْفَة) بالفتح و بثلث و یحرک سنگ پای خار سیمی به لانتسافه الوسخ من الرِّجل یا سنگ سیاه سوخته نسف کعنب و نساف ککتاب و نسف ککتب جمع والصواب بالشین و لغتان

(نَسَف) محرکة نخشب که شهری است معرب است

(نَسِیف) کامیر شکن کف و پیشانی و نشان خر گزیدگی و نشان لگد بر اندام ستور و سخن نهان و راز

(نَسِیفَة) کسفینة نسفه که سنگ باشد

(نُسَافَة) کثمامة انچه برافتد از باد بر داون گندم و فی المثل اعزل النُّسَافَةَ و کل الخالص • و نیز (نُسَافَة) کفک شیر

(إناءٌ نَسفان) کسکران آوند پرلب ریز
(نَسَفان) محرکة روستائی است نزدیک ذمار
(بَعیرٌ نَسُوفٌ) کصبور شتر که علف را از بیخ برکند مَناسیف جمع بر غیر قیاس ✽ وَفرسٌ نَسُوفُ السُّنبُك اسپیکه در دویدن پیش سم را بزمین نزدیک دارد یا آرنج را به تنگ قریب گرداند وانما تکون ذلك لتقارب حرفقیه وهو محمود ✽ وعقبة نسوف پشته دراز دشوار گذار
(نُسّاف) کرمّان مرغی است شبیه فراشتوک نَساسیف جمع
(مِنسَف) کمنبر سکوکه بدان گندم وجز آن بر باد دهند ودون خرمنسف کمنزل مثله
(مِنسَفة) کمکنسة آلت بر کندن بنا
(ن) نَسَفَ نَسفًا بالفتح و نُسُوفًا گزید یا (نُسُوف) اثار گزیدگی است
(ض) نَسَفَ البِناءَ نَسفًا بالفتح از بیخ برکند بنا را (نَسَفَ البعیرُ النبتَ کذلك یعنی از بن برکند گیاه را ✽ ونیز نَسف کوفتن کوه را و هموار کردن و پرانیدن آنرا و باد بر دادن خرمن وجز آنرا
(تَنَسُّف) هر دو دست گرفته بپای خود لغزانیدن حریف را در کشتی یقال تنسف فی الصراع اذا قبض بیدیه ثم عرض له رجله لیقتره
(تَنَاسُف) راز و نهان گفتن سخن یقال هما یتناسفان الکلام ای یتساران
(انتِساف) از بیخ برکندن بنا و از بن برکندن شتر گیاه را و بر دمیدن باد خاک از زمین و برگردانیدن رنگ یستعمل مجهولا و تمام نا کردن سخن را و آهسته گفتن از خوف

(ن س ق)

(نَسق) بالفتح سخن را بر یک روش و سیاقت راندن و ترتیب دادن و بعض آن را بر بعض عطف کردن والفعل من نصر
(نَسَقان مثنیً) دو ستاره اند که نزدیک فلکه کاسه درویشان است ظاهر شوند یکی یمانی است و دیگری شامی
(نَسَق) محرکة سخن ترتیب داده و بر یک روش آورده و رسته دندان راست و برابر و شبه در رشته کشیده وستارگان برج جوزاء یا آن بدو ضم است و هر چیزی که بر یک روش عام آراسته باشد ✽ وحُرُوفُ النَّسَق حروف عطف است وهی الواو والفاء وثم واو وام وحتی وبل ولا واما ولکن ولکل معنی قد ذکر فی بابه
(اِنساق) مسجع گفتن سخن را
(تَنسِیق) آراستن و ترتیب دادن
(مُناسَقة) پنهان بی روی یکدیگر کردن
(تَناسُق) با یکدیگر منتظم و آراسته شدن
(اِنتِساق) باهم منتظم شدن امور

ن س ك

(نُسُك) مثلثة وبضمتین پرستش و هرچه حق خدای عزوجل باشد
(نَسَك) محرکة جای الفت گرفته
(نُسُك) بضمتین وبالضم قربانی یا نسک بضمتین خون
(نُسَك) کصرد مرغی است
(نَسِیك) کامیر زر و سیم
(نَسِیکَة) کسفینة قربانی آنچه ذبح کرده شود نُسُك بضمتین ونسائك جمع و پاره سطبر و بزرگ از زر و سیم
(ناسِك) عابد نُسّاك کرمان جمع
(ارضٌ ناسِکَةٌ) زمین سبز نو باران رسیده
(مَنسِك) کمجلس ومقعد قربانی جای وراه دین وجای روش عبادت ویقال ارنا مناسکنا ای متعبدنا تناوذات عبادت ✽ ونیز منسك کمقعد جای الفت گرفته
(مَنسُوکَة) زمین نیرو داده سرگین پاشیده و آمیخته بدان ✽ وفرسٌ مَنسُوکَة اسپ هموار نرم پشم
(ن) نَسَكَ الثوبَ وغیره با آب شست آنرا و پاک کرد مَنسُوك نعت است ازان ✽ ونسك (التسبیحة) پاکیزه کرد آنرا ✽ و نَسَكَ اِلی طریقةٍ جمیلةٍ

همیشگی نمود براه نیک
(ن ك) نَسَكَ نُسُكاً) مثلثة و
بضمتین و نَسِكَةً مفتوحة و
مَنْسَكاً کمقعد و نَسَاكَةً
ککرامة پرستید و پارسا گردید
(تَنَسُّك) پرستیدن

ن س ل

(نَسْل) بالفتح فرزند و زه و
آفرینش اَنْسَال جمع
(نَسَل) محرکة شیری که از انجیر
سبز برآید و شیری که از پستان
بی دوشیدن بیرون آمده و آن شیر
که بر سر پستان باقی بماند
(نَسِیل) کامیر آنچه افتد از پشم
و پر و جز آن نَسِیلَة یکی و انگبین
گداخته و از موم جدا شده + و نیز
نَسِیلَة) پسر و فتیله و انگبین
(نُسَال) کغراب آنچه افتد از پشم
و پر و جز آن نُسَالة یکی و خوشه
گیاه حلی خشک و پراگنده افتاده
(نَسُولَة) بالفتح ناقه که بجهت
زه نگاه دارند
(فَخِذٌ نَاسِلَةٌ) ران کم گوشت
(ن) نَسَلَ نَسْلاً) بالفتح زاد + و
نَسَلَ الصُّوفُ نُسُولاً) افتاد
پشم نَسَلَ الرِّیشُ من الطیر و
الثوب من الرجل کذلك و نَسَلَه
اَنَا) ریختم آنرا لازم متعد
(ن ض) نَسَلَ الْمَاشِیُ نَسَلاً)
بالفتح والتحریك و نَسَلَاناً)
محرکة شتاب رفت و کذا نَسَلَ
الذِّیب وقال الله تعالی والی ربهم
یَنْسِلُونَ + و نیز نَسَل و نَسَلَان)
جامه از کتف افتادن
(اِنْسَال) زادن و فرو افتادن پشم و
افکندن آنرا لازم متعد و بیرون
آوردن گیاه صِلِّیان شاخهای و
فرو انداختن آنرا و هنگام پشم
ریختن رسیدن ستور را و پیشی
گرفتن بر قوم
(تَنَاسُل) از یکدیگر زادن

ن س م

(نَسَم) محرکة دم روح و تاسه
انسام و نَسَم جمع و دم باد نرم و
اول بادی که وزیدن گیرد و فی
الحدیث بُعِثْتُ فی نَسَمِ الساعةِ
ای حین ابتدأَتْ واَقْبَلَتْ واَوائلها و
بوی شیر و بوی جربش و راه ناپیدا
و نوعی از مرغان سبز رنگ تیز پرواز
(نَسَمَة) محرکة دم روح و مردم
نَسَم بحذف تا و نَسَمَات جمع
و مملوک مرد باشد یا زن و تاسه و
فی الحدیث تَنَكَّبُوا الغُبَارَ فمنه
تکونُ النَّسَمَةُ
(نَسِیم) کامیر باد نرم و دم باد
یقال للریح نسیم طیب و جان و خوی
(نَاسِم) بیمار نزدیک بمرگ رسیده
(نَیْسَم) کحیدر باد نرم و راه
ناپیدا و محو شده
(اَنَاسِم) مردم
(مَنْسِم) کمجلس سپل شتر و سپل
شتر مرغ و یقال هو طرف خُفّ
البعیر بمنزلة الظفر للانسان و
نشان و راه و روش و مذهب و
جهت یقال مِن اَیْن مَنْسِمُكَ ای
وجهتك
(ض) نَسَمَتِ الریحُ نَسْماً)
بالفتح و نَسِیماً کامیر و نَسَمَاناً
محرکة نرم وزید باد * نَسَمَتِ
الاَرْضُ نَسَامَةً) ککرامة پدید
آب از زمین * و نَسِمَ البعیرُ
بخُفِّهِ) بسپل زد زمین را + و نَسِمَ
الشیءُ) متغیر گردید و در معنی از
سم نیز آید
(مُتَنَسِّم) کمحدث رنده کننده
مردم
(تَنْسِیم) در شدن و در کاری اعانت
کردن آن تیل ولا یکون الا فی الشر
و رنده کردن و آواز گردانیدن
نسیم را و بجستن بوی گوشت
(مُنَاسَمَة) یکدیگر را بوسیدن
(تَنَسُّم) دم زدن و دم بجود کشیدن
و بوییدن نسیم را فی الحدیث لما
تَنَسَّمُوا رَوْحَ الحیوة ای وجدوا
نسیمها و خوشبوی ناک شدن جای
یقال تَنَسَّمَ المکانُ بالطیب ای اَرِجَ
و نرمی کردن در خواستن علم و نرم
وزیدن باد و خبر بدرسیدن

ن س و

(نَسْوَة) بالفتح یک آشام از شیر
و گذاشتن عمل
(نِسْوَة) بالکسر والضم و نِسَاء کسا
و نِسْوَان و نُسْوَان بکسر هما زنان
وهن جموع المرءة من غیر لفظها
نُسَیَّة مصغر نسوة • و نُسَیَّات
تصغیر جمع الجمع نسوی منسوب
بوی
(نَسَا) کعصا رگی است از بر سوی
ران تا شتالنگ نَسَوَان و نَسَیَان
مثنی اَنْسَاء جمع و آنرا عِرْقُ النَّسَا

نیز گویند الزجاج لاتقل عرق النسا لان الشیء لایضاف الی نفسه
(نسی) ککتف مرد درد گین نسا
(نسَاء) کسماء شهری است بپارس ودهی بسرخس ودهی بکرمان ودهی بهمدان
(نِسْی) بالکسر وبالفتح فراموش شده وانچه ماند بفراموشی یا اندازندش در منزلی که کوچ کرده باشند ازوی ویقال تتبعوا انساءکم وقرئ قوله تعالی بالفتح وکنت نسیًا منسیًا وهی قراءة الاعمش وحمزة وحفص عن عاصم ودر کوک حیض که بنداز ندان را
(نَسِیّ) کغنی انکه در قوم شمارش نکنند وبسیار فراموش کننده ناسی مثله قال الله تعالی وما کان ربک نسیًا ای ناسیًا
(اَنْسَی) درد گین نسا نسیاء مونث ورگی است در ساق سفلی
(نَسْیَان) بالفتح انکه فراموشی بروی غالب باشد
(نِسْیَان) بالکسر فراموشی
(مَنْسِیّ) فراموش شده وانکه برگ نسای دی رسید باشد

(س) نَسِیَه نِسْیًا نِسْیَانًا ونِسَاوَةً بکسرهن ونَسْوَةً بالفتح فراموش کرد آنرا وقوله تعالی لاتنسوا الفضل واجاز بعضهم الهمز فیه قال المبرد کل واو مضمومة لک ان تهمزها الا واحدة فانهم اختلفوا فیها وهی قوله تعالی ولاتنسوا الفضل بینکم وما اشبهها من واو الجمع و الاختیار ترک الهمزة فی الجمیع واصله تنسیوا فسکنت الیاء واسقطت لاجتماع الساکنین فلما احتیج الی تحریک الواو ردت فیها ضمة الیاء ونسیه
(نَسْیًا) بالفتح رگ نسائی وی زد واین معنی از ضرب نیز آید یقال نساه ای ضرب واصاب نساه و
نَسِیَ نَسًی) محرکة درد گین نسا گردید
ونیز نِسْیَان) گذاشتن وماندن چیزیرا منه قوله تعالی نسوا الله فنسیهم ای ترکهم
(اِنْسَاء) فراموش گردانیدن چیزی مرکسی را یقال انساه وایاه فنسیه وقوله تعالی وما انسانیه الا الشیطان
(تَنْسِیَة) فراموش گردانیدن چیزی مرکسی را یقال نسانیه الله و

(تَنَاسِی) فراموش نمودن کسی را یقال تناساه الشیء ای انساه ایاه

باب النون فصل الشین
ن ش ء

(نَشْء) بالفتح شتران ریزه نَشَاء محرکة جمع وابر بلند وابرپاره که نخستین نمایان گردد
(نَشْاءَة) بالفتح انچه راست بر آمده باشد از گیاه وهنوز سطبر نگردیده وآفرینش نَشَاءَة بالمد مثله
(نَشِیْء) کامیر ابرپاره که نخستین نمایان گردد
(نَشِیْئَة) کسفینة برخاستن بعد خفتن وحوض نو کنده ویقال هو بادی النشیئة اذا جف عنه الماء وظهرت ارضه وشاخ نازک خرما بن بلند وگیاه نصی یا صلیان یا انچه راست برآمده باشد از هر گیاه وهنوز سطبر نگردیده وسنگ که در تگ حوض اندازند وخاک که گرد سنگ باشد
(نَاشِیء) کودک ودختر که از حد صغر گذشته باشد للذکر والانثی
نَشْء) بالفتح والتحریک جمع مثل طالب وطلب وصاحب وصحب وابر که نخستین پیدا ونمایان گردد وآنچه بشب پیدا وحادث شود نَاشِئَة جمع یا ناشئة مصدر است بروزن فاعلة ونیز نَاشِئَة) اول روز واول شب یا ساعت نخستین از شب یا هر ساعت که شب زنده دار دران قیام ورزد یا تمام شب یا برخاستن بعد خفتن
(ف ک) نَشَاءَ نَشْءًا ونَشَاءَةً بفتحهما ونُشُوْءًا کدخول نشاءة کسحاب ونشاءة ککرامة آفریده وزیست وگوالید وجوان گشت یقال نشأت فی بنی فلان اذا نشبت فیهم ونشأت السحابة بلند برآمد ابر
(مُنْشَاء) کمکرم بلند وتیز از سنگ توده راه که هردو علامت راه باشد ویقال ان لی عنک لمنشأ) ای منشأ وسعة والجواری
الْمُنْشَآت) کشتیهای بلند بادبان
(اَنْشَاء مِنْهُ اِنْشَاءً) بیرون آمد ازان ونیز اِنْشَاء) آفریدن وپروردن وگوالانیدن وآغاز کردن چیزی ووضع کردن یقال انشأ

بکی ای جعل یحکی و آبستن شدن
شتر و پیدا کردن بنای سرای را
و بلند کردن ابر را و وضع نمودن
حدیث را و بر بستن آن
(تَنْشِیَة) پروردن و زنده
کردن و کوالانیدن و منه قوله تعالی
اَوَمَن یُنَشَّأُ فِي الْحِلْیَةِ بالتخفیف
والتشدید
(تَنَشَّأَ لِحَاجَتِه) کوچ کرد و
رفت در حاجت خود
(مُسْتَنْشَأ) علم و سنگ توده
راه بلند و تیز
(مُسْتَنْشِئَة) زن فال گوی
(اِسْتِنْشَاء) پی روی تتبع
اخبار کردن ویقال الذیب
یَسْتَنْشِئُ الرِّیحَ یعنی می بوید
گرگ باد را وقیل انما هو من نَشِیْتُ
الریحَ بلا همزای شَمِمْتُهَا

ن ش ب

(نُشْبَة) بالضم آویزش مردی که
بکاری آویزد رها نشود و منه
یقال کنت نُشْبَةً فصرت عُقْبَةً
ای کُنْتُ اذا نَشِبْتُ و علقت بانسان
لقی منی شرًّا فقد اُعْقِبْتُ الیوم و رجعت
٭ و نیز نُشْبَة) گرگ اسم است آنرا
و نام مردی که پدر قبیله است از
قیس نُشْبِتی کعربی منسوب بوی
ازان قبیله است علیّ بن مظفر
وُخْشِفِی نُشْبِتی
(نَشَب) محرکة مال اصیل ناطق
باشد یا صامت و آب و زمین نَشَبَة
بالتاء مثله فی الکل نُشُوب جمع
و درختی است که بدان کمان
سازند ٭ و نیز نَشَب) جد علی بن
عثمان محدث و فی المثل اَلَهُم نَشَبٌ
وَمَالَهُم نَشَبٌ اِنْ هُمُ الاخَشَبُ
ناشِب) مرد با تیر و نام مردی
ناشِبَة المحالِ) چرخ آب کشی
نَشّاب) کمان تیرگر
(قَومٌ نَشّابَةٌ) بالتاء گروه تیر
انداز
(نُشّاب) کرمان تیر نُشّابة یکی
(مَنْشَبَة) کمقعدة مال اصیل
ناطق باشد یا صامت
(مِنْشَب) کمنبر غوره خرمای
بیچکاره مَناشِب جمع
(س) نَشِبَ العظم فیه نَشَبًا
بالفتح و نُشُوبا و نُشْبَةً بالضم
بسته شد و در آویخت ٭ و نَشِبَ
مَنْشَبَ سوءٍ) بالفتح در بدی
افتاد که روی رهائی ندارد وازان
ویقال نَشِبَتِ الحربُ بینهم و نَشِبَهُ
الامرُ) لازم گردید او را کار
مانَشِبْتُ اَفعَلُ کذا یعنی همیشه
میکنم چنان
(اِنْشاب) بسته نمودن و آویخته
گردانیدن و ناروان ساختن در
سخت وزیدن باد و بر داشتن
خاک و سنگریزه را و در دام آویختن
شکاری شکار را
(بُرْدٌ مُنَشَّبٌ) کمعظم چادر نگارین
بنگار تیر
(تَنْشِیب) بسته کردن و گونه
برگردانیدن و در آمدن در چیزی
و در کار بد شدن یقال نَشَّبَ فی
الشیء ای نَشِمَ
(ناشَبَتْهُ الحربُ مناشَبَةً)
لازم شد او را جنگ
(تَناشُب) فراهم شدن قوم و در
یکدیگر آویختن
(اِنْتِشاب) در آویختن و هیزم
چیدن و فراهم آوردن آنرا و گرد
کردن گندم را و گرفتن نَشَب را

ن ش ت ب ر

(نِشْتَبُر) کجرحل دهی است

ن ش ج

(نَشَج) محرکة راه گذر آب انشاج
جمع
(بنو نَشَجان) بالفتح گروهی است
یا شهری
(ض) نَشَجَ الباکی نشیجا)
کا بیر گلو گرفته شد در گریه و خبه
گریست ٭ و نیز نَشَج) آواز
برگردانیدن خر در سینه و غوک در
دهان و جوش زدن دیگ و خیک
چندانکه آواز برآید و جدا و فصل
کردن مطرب میان دو آواز
و درازکشیدن آنرا

ن ش ح

(نُشُح) بضمتین بستان
(نُشُوح) کصبور آب اندک و قیل
الشراب
(سِقاءٌ نَشّاحٌ) کشداد مشک پر
تراونده
(ف) نَشَحَ نَشْحًا و نُشُوحًا) کم
از سیری خورد آب را یا پر شکم خورد
از اضداد است ٭ و نیز نَشَحَ و نَشَّح
آب دادن اسب را بقدر تسکین

ن ش د

(نِشْدَة) بالکسر بانگ و آواز

(نَشِید) کامیر بلندی اواز وشعر در جواب خوانده شده

(اُنشُودة) کاعجوبة شعر که در تناشد خوانند انا شید جمع

(ن) نَشَدَ الضالة نَشدًا) بالفتح وَنِشدَةً وَنِشدَانًا بکسر حاجت گم شده را و تعریف آن نمود ٭ و نَشَدَ فلانًا) شناخت آن را ٭ و نَشَدَ بالله) سوگند داد بخدا ٭ ونَشَدَ فلانًا نَشدًا) بالفتح نَشَدتُكَ الله گفت او را یعنی بخدا سوگند ترا کانك ذکرته ایاه ٭

نَشَدَكَ الله) سوگند خدای خورانید ترا

(مُنشِد) کمحسن موضعی است میان رضوی و ساحل و موضعی دیگر در کوه طی

اِنشَاد) تعریف کردن گم شده را و تعریف کردن خواستن از اضداد است و شعر خواندن و هجو کردن یقال اَنشَدَ بهم ای هجاهم

مُنَاشَدَة وَنِشَاد) بالکسر سوگند خورانیدن

(تَنَاشُد) همدیگر شعر خواندن قولهم تنوشد ای نشد یعنی سُئل

(تَنَشُّد) اخبار خواستن جهت دانستن و بیاد آوردن

(اِستِنشَاد) روایت شعر خواستن

ن ش ر

(نَشر) بالفتح بوی خوش یا عام است یا بوی دهن زن یا بوی بغل بعد خفتن و کر و خارش و گروه پراگنده که سرور ندارند و تحرک و گیاه خشک دیگر بار سبز شده و آن بد علف است ٭ محمد بن

نَشر) محدثی است که لیث بن ابی سلیم ازوی روایت کند

(نُشرَة) بالضم رقیه و افسون که بر دیوانه و مریض دمند

(نَشَر) محرکة پراگنده و پراگندگان واحد و جمع دروی یکسان است ومنه اللهم اضمم نَشَری

(نَشِیر) کامیر ازار و کشت که بدست چینند آن را و فراهم آرند ودو پاس نکنند

(نَشُور) کصبور باد هموار نُشُر بضمتین ومحرکةً ونُشر ونَشر سکن الشین استخفافًا جمع ٭ و بها قری قوله تعالی الله الذی یرسل الریاح نُشُرًا ونُشرًا ونَشَرًا ونَشرًا معناه احیاء بنشر السحاب الذی فیه المطر شاذ وقیل معناه منتشرة

نُشُور) بالضم زنده شدن بعد بنور ویوم النشور روز رستخیز

(ناشِر) پریشان و انکه بعد مردن زنده گردد

(ناشِرَة) پی درون و بیرون رش دست و بازو و پارک بازو و پی درون ذراع یا بیرون آن نَوَاشِر جمع و زمین که گیاه خشک شده رویاند ٭ وناشِرَة بن اغواث مردی است که همام را بفریب کشته

مالك بن زید و عباس بن فضل و محمد بن عنبس و عبد الرحمن مُزهِر ناشِریان) محدثان اند

(نُشَارَة) کثمامه ریزه ریزهای چوب که به اره بریده شود

(ابل نَشری) بکجری شتران گر رسیده

(نِشوَار) بالکسر آخور ستور فارسی است معرب

(تَنَاشِیر) مشقهای طفلان مکتب واحد ندارد

(مِنشَار) بالکسر اره و چوبی پنجه دار که بدان گندم و جز آن را بر باد دهند و نوعی از ماهی در دریای زنگ بس کلان جثه از سر تا دم استخوانهای سیاه بر مثال اره بقدر دو ذراع و بر سر دو شاخ طویل هر واحد بقدر ده ذراع دارد و هرگاه زیر مرکب گذرد بهر دو شاخ می شکند و تباه سازد من حیاة الحیوان نقلا عن عجائب المخلوقات

(منشور) مرد پریشان کار و فرمان شاهی سر بسته ناکرده

(مَنشُورَة) زن گرامی سخیه

(س) نَشِرَتِ الابل نَشَرًا) گر رسیده شدن شتران و نیز نَشَر محرکة پراگنده گردیدن گوسپندان بشب جهت چرا

(ن) نَشَرَتِ الریح نُشرًا) بالفتح وزید باد در روز ابرناک ٭ ونَشَرَتِ الارضُ) نبات رویانید زمین از باران بهاری ٭ وَنَشَرَه وعَنه) رقیه دمید بروی و فی الحدیث فلعل طَبًّا اصابه یعنی سحرًا ثم نَشَرَه بقل اعوذ برب الناس ای رقاه وکذلك اذا کتب له النشرة ٭ ونیز

(نَشر) زنده کردن و زنده شدن
نشور بالضم مثله فیهما یقال
نَشَرَهُ فنشر لازم متعدو دیگر باره
سبز شدن گیاه و پراگنده شدن
برگ و برگ برآوردن درخت و گستردن
و پراگنده و فاش کردن خبر و
در یمنی از ضرب نیز آید و بریدن
چوب باره و روئیدن گرفتن گیاه
• و (نُشُر) بضمتین بیرون آمدن
مذی مردم
(نُشُورَتِ الدَّابَّةُ نُشَارًا) بالکسر
گذاشت اندکی از علف مولدة
(اِنشار) زنده گردانیدن یقال
اَنشَرَهُمُ اللهُ ای اَحیَاهُمْ ومنه قرأ
ابن عباس کیف نُنشِرُهَا وقرأ
الحسن نَنشُرُهَا ذهب الی النَّشرِ والطَّیِّ
قال الفرّاء والوجه ان یقول اَنشَرَ
هُمُ الله فَنَشَرُوا
(صُحُفٌ مُنَشَّرَةٌ) کمعظمة نامهای
پریشان شدد للکثرة
(تَنشِیر) گستردن و فسون کردن
و نشره منشتن
(تَنَشُّر) گسترده گردیدن
(مُنتَشِر بن وَهب) برادر اخیافی
اعشی باهلة است

(اِنتِشَار) گسترده گردیدن و دراز
گشتن روز و فاش شدن خبر و
پراگنده گردیدن شتران از غفلت
شبان و درواشدن زه یقال اِنتَشَرَ
الرَّجُلُ ای اَنعَظَ و باد گرفتن پی ستور
از ماندگی و گسترده شدن شاخهای
خرما بن و برگ برآوردن آن و پراگنده
شدن هر چه باشد و رفتن
در زمین

ن ش ز

(نَشْز) بالفتح والتحریک جای
بلند نُشُوز و انشاز و نِشاز بکتاب
جمع
(نَشَز) محرکة کهن سال توانا
(نَشَاز) کسحاب جای بلند یقال
اقعد علی ذلك النَّشاز
(عِرقٌ نَاشِزٌ) رگ بلند برآمده و
برجهنده از بیماری • وقلبٌ ناشِزٌ
دل از جای رفته از ترس
(ن ض) نَشَزَ نَشزًا بالفتح بلند
نشست منه قوله تعالی اذا قیل لهم
اُنشُزُوا فانشُزُوا • ونَشَزَ بقربه
بشاخ خود برداشته بر زمین زد
ونَشَزَت نفسُهُ شوریده دل او
و برآمد • ونَشَزَتِ المرأةُ نُشُوزًا

ناسازواری کردن زن با شوی و در خشم
آورد • ونشز بعلها علیها
زد او را شوی او و ستم نمود و منه
قوله تعالی وان امرأة خافت من
بَعلِهَا نُشُوزًا او اِعرَاضًا
(اِنشَاز) برداشتن استخوانهای
مرده را بجایگاه آن و ترکیب دادن
بعض آن را بعض و برداشتن
چیزی را از جای وی
(تَنَشُّز) سخت گردیدن و آماده
شدن

ن ش ش

(نَشّ) بالفتح بیست درم سنگ و
آن نیم اوقیه باشد و اوقیه چهل درم
است و پنج درم را نواة گویند
(نَشِیش) کامیر آواز جوشش آب
و دیگ و جز آن
(ارضٌ نَشِیشَةٌ) کسفینة زمین
شورکه هیچ نروباند
(نَشّاش) گکتان وادی است
کیاه شور ناك مری نمیر را و
دران جای میان بنی عامر و اهل یمن
جنگ واقع شده
(سَبخَةٌ) نَشّاشَةٌ گکتانه شوره
زار که خاکش خشک نگردد و گیاه

نروباند
رجلٌ نَشنَشِیُّ الذِّراع مرد سبکدست
در کار
(نِشنِشَة) کزبرجة پاره از هر چیز
و خو و سرشت و سنگ و فی المثل
نِشنِشَةٌ من اَخشَن یعنی سنگی از
کوهی است
(رجلٌ نَشنَاش) بالفتح مرد سبک
در کار و ابو النَّشنَاش شاعری است
(ارضٌ نَشَاشَةٌ) زمین شور
بی گیاه
(دُهنٌ مُنَشوَش) روغن بخوشبوی
پرورده
(ض) نَشَّ الغدیرُ نَشِیشًا کامیر
فرو خوردن گرفت آب آن در زمین
و نیز نَشّ بالفتح نرم راندن
و آمیختن
(نَشنَشَة) کدحرجة آواز جوشش
دیگ و شتاب پوست باز کردن و دور
کردن و سخت جنبانیدن و راندن
و کاییدن و ازار گشادن و بر
کشیدن جامه از تن و روان
شدن آنچه در خور باشد و منقار چوب
برکندن مرغ پر را یقال نَشنَشَ
الطّائرُ ریشه بمنقاره اذا اهوی

له اهواء اخیفا فنتتف منه
وطیره و شتاب خوردن گوشت را
و بانگ کردن زره
(انتشب شجرة انتشاشا) دراز
گردید و هو قول ابن عباد تصحیف
صوابه انتشت کا کرمت وذکر فی
ن ت ش

ن ش ص

(نشیص) کامیر نیزه راست
وایستاده وآرد که دران خمیر اندازند
و نان پزند پیش از نیکو شدن
خمیر
(نشاص) کسحاب ابر بلند برآمده
یا ابر برهم نشسته نشاص کتاب
مثله نشص ککتب جمع
و دختر جوان هم سن یقال رایت
نشاصا جوار ذوات اترابا
و هموار و برابر یقال رایت نشاصا
خیل وابل اذا کانت
مستویة
(فرس نشاصی) اسب بلند
اطراف
(ناشص) ناسازوار و غضبناک
(نشوص) کصبور نیزه ایستاده
و(منشاص) بالکسر زنیکه شوی را از
فراش خود منع کند
(ن) نشص السحاب نشوصا)
بلند گردید ابر * و نیز نشوص)
ناسازواری کردن زن شوی را
و در غضب آوردن و در معنی زبر آمد
نیز آید و طعن کردن و نیزه زدن و
شوریدن دل و دراز شدن دندان
و بیرون آوردن چیزی و در واندن
آن از جای و پراکنده گردیدن از
شهر و مسکن
(انتشاص) برکندن از جای
(انتشاص) از بیخ برکندن
درخت را

ن ش ط

(نشط) بضمتین درازکشندگان
رسن تا نرم گردد و دوباره تافته شود
(نشیط) کامیر شادمان و خداوند
ستور شادمان یا مردی که اهلش
شادمان باشند و نام تابعی است
و نام مردی بنا که جهت زیاد سرای
بنا کرد و قبل اتمام گریخته در مرو
رفت و هر گاه زیاد را میگفتندی که
سرای را تمام سازی گفت حتی یرجع
نشیط من مرو ولم یرجع فصار مثلا
(نشیطة) کسفینه آنچه غازیان
در راه یابند از غنیمت پیش از آنکه
بساحت قوم که جای مقصود است
برسند و شترانیکه بی قصد گرفته
و رانده شوند
(نشوط) کصبور ماهی نمکین که در
آب و نمک تر دارند و چاه دور تک
که دلو از وی بسیار کشیدن برآید
(ناشط) شادمان و خرسند و گاو
دشتی که از جای بجای رود
* و طریق ناشط) راه که از چپ و
راست راه بزرگ برآید * و کذلک
النواشط) من المسایل
(ناشطات ستارگان که از برجی
ببرجی روند یا فرشتگان که جان
مومنان را بآسانی و سهولت قبض
کنند یا نفوس مومنه که وقت مرگ
خرسند و شادمان برآیند
(بئر انشاط) بالفتح و بکسر چاه
نزدیک تک که دلو ازان بیک
کشیدن برآید
(انشوطة) کاعجوبة گره آسان
گشای چون گره ازار بند و مانند آن
ویقال ما عقالک بانشوطة
ای ما مودتک بواهیة
(ن) نشطته الحیة نشطا) گزید
او را مار * و نشط الحبل) گره
آسان بست در رسن
(ض) نشط من المکان نشطا)
بالفتح بیرون آمد از جای * و نیز
(نشط) آب از دلو برکشیدن بی
بکره و گزیدن مار و بردن اندوه
کسی را از جای بجای و آسان
گره بستن
(س) نشط نشاطا) بالفتح
شادمانی نمود از کار و جز آن *
و نشطت الدابة) فربه گردید
ستور
(انشاط) فربه گردانیدن علف
ستور را و خداوند ستور با نشاط شدن
یا خوش اهل گردیدن مرد منشط
نعت است ازان و گزیدن مار
و گره گشادن و دراز کردن پای بند
شتران در بودن چیزی را و
استوار کردن و بی قصد گرفتن
شتران را و راندن
(تنشط) فربه کردن ستور را
و گره آسان بستن
(رجل متنشط) مردی که ستور
همراه دارد و هر گاه از سواری
ملول شود فرود آید *

(تَنَشُّط) شادمانی نمودن ونشاط رفتن ناقه وو درگذشتن از وادی وبیابان وسخت سیر کردیدن ناقه
(اِنتِشَاط) بازکردن پوست ماهی وبدندان کشیدن شتر علف را وکشیدن کره تاکشاده شود
(اِستِنشَاط) درترنجیدن و فراهم شدن پوست

ن ش ظ

(نَشظ) بالفتح شتاب ربودن
(نُشُوظ) بالضم نخستین بر دمیدن نبات که زمین اشکافد وهنوز برگ برنیاورده باشد والفعل من نصر

ن ش ع

(نُشَاعَة) کثمامة آنچه بدست برکشی وبیندازی آن را
(نَشُوع) کصبور وبضم داروی در دهان افکندنی وو دربینی ریختنی وهرچه بکرداند دم را
(نَاشِع) بلند وبرآمده
مِنشَع کمنبر داروران که بدان دارو دربینی ریزند
(مَنشُوع) آزمند وحریص
(ف) نَشَعَهُ نَشعًا بالفتح مَنشَعًا کمقعد بدرشتی کشید آنرا ٭ ونُشِعَ بِکَذَا مجهولاً آزمند کرده شد بوی ٭ ونیز (نُشُوع) دارو درکام ودهان ریختن وسخن آموختن کسی را وکردانیدن کریه درسینه ونزدیک بمرگ رسیده شدن از بیماری
(اِنشَاع) دارو درکام ودهان ودربینی چکانیدن ومزد فال کوهی دادن ویقال اَنشَعَ فلانًا ببشریة یعنی ببشرت بفریاد او رسید
(اِنتِشَاع) برکشیدن وافکندن ودارو به بینی خویش کردن

ن ش غ

(نَشُوغ) کصبور داروی در دهان وبینی ریختنی
(نَوَاشِغ) راه گذرهای آب در روای
(مِنشَغَة) کمکنسة داروردان
(مَنشُوغ) آزمند بچیزی
(ف) نَشَغَ بالرمح نَشغًا بالفتح بنیزه زد ٭ ونُشِغَ بالشیء مجهولاً آزمند آن کردید ٭ ونیز (نَشغ) رواکردیدن آب وسخن آموزانیدن وتلقین کردن دارو در دهان وبینی ریختن مستعمل معروفا ومجهولا وبدست آب خوردن وکردانیدن کریه درسینه ونعره زدن چنانکه بیهوش خواهد که شود
(اِنشَاغ) یکسو شدن
(تَنَشُّغ) نعره زدن وکریه درسینه کردانیدن چندانکه به بیهوشی نزدیک کردد وانما یفعل ذلک تَشَوُّقًا اوأَسَفًا
(اِنتِشَاغ) پراکنده وو دور شدن شتران درچراگاه ودست برسبیل بنجم زدن اوکس

ن ش ف

(نَشفَة) بالفتح لته پاره که بدان آب باران گرفته ورآوند افشارند
(نُشفَة) بالضم والکسر چیزی اندک که دراوند باقی باشد وآنچه از دیگ بکفلیز برآرند وگرم گرم بخورند
ونُشفَه) بالضم کفک شیر وقت دوشیدن
(نَشفَة) مثلثه بحرک سنگ سیاه سوخته وسنگهای خار نُشَف محرکةً ومکسورةً ونِشَف ککتب وصرد ونشاف ککتاب جمع
(نَشَف) محرکة آب بخود درکشی جامه وغیرآن اسم مصدر است
ارضٌ نَشِفَةٌ) کفرحة زمین آب بخود درکشنده
(نُشَافَة) کثمامة کفک شیر وقت دوشیدن
(نَشُوف) کصبور ناقه کپیش از زه آوردن شیر دهد وبعد از آن بی شیر کردد
(نَشَّاف) کشداد آنکه کرده نان برسر دیگ ترکند وتنها خورد
(نَشَّافَة) دستار پاک کردنی
(نَاقَةٌ مِنشَافٌ) شتر ماده کاه بی شیر وکاه شیردار
(ن) نشف) رفت وهلاک شد
(س ن) نَشِفَ المَاءُ فی الأرض) فرورفت آب درزمین
ونیز نَشَف) بخود کشیدن جامه خوی را وکاغذ سیاهی را وحوض آب را
(اِنشَاف) بچه نر زادن ناقه بعد بچه ماده وسرشیر خورانیدن یقال اِنشِفنِی
(تَنَشِیف) بخرقه وماننده آن

گرفتن آب را و بانشافه شدن شیر
یقال امست ابلکم تنتشف وترغی ای لها نشافة ورغوة
(تنشّف) بخود کشیدن حوض آب را و کاغذ سیاهی را و جامه خوی را
(انتشاف) نشافه خوردن و کونه برگردیدن یستعمل مجهولا

ن ش ق

(نُشقة) بالضم گردن بند ستور که حلقه رسن باشد که در گردن بهایم افکنند
(نشق) ککتف آنکه چون بکاری درآید در آویزان باشد در وی
(نُشاق) کغراب موضعی است بدیار خزاعه
(نَشوق) کصبور داروی بینی که در بینی ریزند یا بویند اثرا تا از حرارت و بویش عطسه آید
(نشّاق) کسکاری شکار که حلقه رسن در گلوی وی افکند یقول الصائد لشریکه لی النشاق ولک العلاق
(منشق) کمقعد بینی
(س) نشق النشوق نشقا بالفتح بوی کرد اثرا نشقت منه ریحا طیبة کذلک و نشق الظبی در دام آویخته آهو و یقال هذه ریح مکروهة النشق ای الشم
(انشاق) بدام آویختن آهو را و بویانیدن نشوق را به بینی کردن آنرا
(استنشاق) آب وجز آن در بینی کردن و بوی کردن چیزی را

ن ش ک

(نشّاک) کشداد جد خالد بن مبارک محدث

ن ش ل

(نشیل) کامیر گوشت پاره که از دیگ بی کفگیر بدست برگیرند و گوشت بی توابل پخته و شیر هنگام دوشیدن و تیغ سبک تنک و آب که نخستین از چاه برآرند
(فخذ ناشلة) ران کم گوشت
(نشّال) کشداد آنکه گرده نان را در دیگ فرو برده تر کند و تنها خورد
(منشلة) کمقعدة جای خاتم از خنصر که تفقد آن در طهارت مستحب باشد
(منشل) کمنبر آله گوشت کشیدن از دیگ
(منشال) بالکسر آله گوشت کشیدن از دیگ که آهنین باشد و نام اسب حجر بن معویة
(ن) نشل نشولا) کم گوشت گردید * و نیز نشول) شتاب بر کشیدن چیزی را و گاییدن
(ن ض) نشل اللحم نشلا) بالفتح بدست برآورد آنرا از دیگ بی کفگیر و عضوی را بدست گرفته بدهن خورد گوشت آنرا و بی دیگ افزار پخت گوشت را
(تنشیل) ناشتاب شکستن کسی را یقال نشّل ضیفک ای لهنه
(منتشل) گوشت پاره از دیگ بدست برکشیده
(انتشال) بدست از دیگ برآوردن گوشت را بی کفگیر

ن ش م

(نشم) محرکة درختی است که از وی کمان سازند
(نشم) ککتف گاو که در آن خطهای سپید و سیاه باشد
(یدی نشمة) کفرحة دست من بوی ناک است از چربش و جز آن
(منشم) کمجلس و مقعد خوشبوی است که بدشواری کوفته شود یا قرون السنبل است که زهری است در حال کشنده و یا درختی است سیاه بدبوی و دانه بلسان و موضعی و نام دختر و جیه که در مکه بوی خوش میفروخت منها المثل اشأم من عطر منشم اصله ان العرب کانوا اذا ارادوا القتال و تطیّبوا بطیبها کثرت القتلی فقالوا اشأم من عطر منشم
(س) نشم الثور نشما) محرکة خال خال گردیده گاو
(نشّم فی الامر تنشیما) آغاز کرد آنرا * و نشّم فی الشر) در بدی شد و درآویخت در آن منه قولهم نشّم الناس فی عثمان رضی الله عنه * و نیز تنشیم) برگردیدن گوشت و بوی گرفتن آن و زهانیدن زمین آب را و بلند گردانیدن ذکر کسی را یقال نشّم الله ذکره
(تنشّم) آغاز کردن کاری را و نرمی کردن در علم خواستن

ن ش و

(نَشْوَة) بالفتح بوی ومستی * و
(اَرْجَة نَشْوَةٌ) تریخ همان سال
(نَشَا) کعصا وبصدّ بوی خوش و
نشاسته فارسی معرب حذف
شطره کما قالوا للمنازل منَا
(نَشَاة) بالفتح درخت نوخاسته
نَشَا جمع
(نَشِيَة) کغنية بوی
محمد بن حبیب نَشَاسِئ
است
(نَشْيَان) کسکران ست نَشْوَان
بالواو ومثله * ونَشْيَانُ الأخبار)
آنکه اخبار را الخستين معلوم کند و
جویای آن باشد
(نَشْوی) کسکری شهری است
بآذربیجان وآنرا نخجوان ونخشوان
ونقشوان گویند
(ن) نَشَا ريحًا طَيِّبَةً او عامّ
نَشْوَةً) مثلثة بوی کرد آنرا و
نَشَا الخَبَرَ) دانست انرا و بررسید
آنرا * ونَشَا فلان نَشْوًا) بالفتح
ونَشْوَةً) مثلثة مست گردید *
ونَشَا بالشیءِ) باربار بازگشت
بدان * ونشا المال) بیمار گردید

شتران از بوییدن عصا که گیاهی
است
(اِنْشَاء) بوی چیزی یافتن
(تَنَشِّي) بوییدن ومست گردیدن
(اِنْتِشَاء) بوی خوش کردن و
مست گشتن
(اِسْتِنْشَاء) بوی خوش کردن
ومست شدن

باب النون فصل الصّاد

ن ص ء

(ف) نَصَأ نَصْءًا) بالفتح
گرفت موی پیشانی وی را * ونیز
(نَصْء) بانگ برزدن شتر را
وزجر کردن وبرداشتن

ن ص ب

(نَصَب) بالفتح بیماری وسختی
ونشان برپای کرده وبحرکت پایان
وبت وآنچه برپای کنند بجهت
پرستش انصاب جمع قال الله و
الأَنْصَاب والأزلام * ونَصْبُ
الأعراب زبر وهو فی الاعراب کالفتح
فی البناء اصطلاح نحوی ونَصْبُ
العَرَب نوعی از سرود که حزین و
نرم تر باشد از حدا منه الحدیث
لو نَصَبْتَ لنا نَصْبَ العرب ای لو

غَنَّيْتَ غِنَاءَ العَرَب
(نِصْب بالکسر بهره
(ذَاتُ النُّصُب) بالضم وهی است
نزدیک مدینه * وهذا نُصْبُ
عَيْنِي) بالضم والفتح او الفتح
لحن این منظور نظر من است
(نُصْبَة) بالضم ستون
(نُصْب) بالضم وبضمتین بیماری
وسختی وبدی وبلا منه قوله تعالی
انّی مسّنی الشّیطان بِنُصْبٍ
وعذاب وعلم ونشان وآنچه
برپای کنند بجهت پرستش از سنگ
وجز آن
(نَصَب) محرکة رنج وسختی ومنه
قراءة الحسن ويعقوب مسّنی الشیطان بِنَصَب
(نَصِب) ککتف بیمار ودردگین
(نَصِيب) کامیر بهره انصباء و
اَنْصِبَة جمع وحوض ودام برپای
کرده
(نَصِيبَة) کسفينة هرچه آنرا
علم ونشان گردانند وسنگ گرداگرد
دیوار خانه وسنگ گرداگرد حوض
که درز آنرا گچ ومانند آن درگیرند
نَصَائِب جمع
(نُصَيْب) کزبیر نام شاعری

(نِصَاب) ککتاب نژاد واگر
هرچیزی وبازگشت وجای غروب
آفتاب ودسته کارد ونصب گکتب
جمع وآن قدر از مال که زکات
واجب گردد بروی ونام اسپ مالک
بن نُوَيْرَه
(نَاصِب) نام اسپ حُوَيْص بن
بُجَيْر * وهَمٌّ نَاصِبٌ) غم با رنج
وهو فاعل بمعنی مفعول لانه يُنْصَب
فيه ويُتْعَب کقولك ليل نائم ای
ينام فيه ويوم عاصف ای تعصف
فيه الريح او ذو نَصَب علی النسب
کلابن وتامر ای ذو لبن وتمر او سمع
عن العرب نَصَبَهُ الهمّ ای اتعبه
فهو همّ ناصب * وعَيْشٌ نَاصِبٌ
زیست با رنج وتکلیف
(تَيْسٌ اَنْصَبُ) تکهٔ ایستاده
شاخ
ناقة نَصْبَاءُ) شتر ماده ایستاده
سینه وعنز نصباء) بز ماده
ایستاده شاخ
(نَصِيبِين) شهری است تختگاه
دیار ربیعة وفيه للعرب
مذهبان منهم من يجعله اسمًا
واحدًا ويلزمه الاعراب کما يلزم

الاسماء المفردة التی لاتنصرف فیقول هذه نصیبین ومررت بنصیبین ورایت نصیبین ومنهم من یجریه مجری الجمع فیقول هذه نصیبون ومررت بنصیبین ورایت نصیبین ونسبت بوی نصیبینی بصورت اول ونصیبی بصورت ثانی

(انصاب) سنگهای گرداگرد کعبه برپای می کردند ومی پرستیدند وبروی ذبح وقربان می کردند جمع نصب است • وانصاب الحرم) حدهای حرم

(نصائب) سنگهای گرداگرد حوض نصب کنند وفرجها بکلوخ وجز آن گیرند

(نواصب) گروهی از مسلمانان که با علی کرم الله وجهه عداوت وبغض دارند وآنرا ناصبیة واهل النصب) نیز نامند سمیت به لانهم نصبوا له ای عادوه

(اناصیب) نشانهای راه که از سنگ برپا کنند موضعی است

(تناصیب) بفتح الفوقیه علمهای راه که از سنگ سازند

(منصب) مجلس جای بازگشت واصل هر چیزی

(عیش ذو منصبة) زیست با رنج وکلفت

(منصب) کمنبر دیگدان آهنی

(ض) نصبه المرض) دردناک گردانید او را بیماری • ونصب الشیء) فرونهاد آن چیز را وپست کرد وبرداشت آن را وبرپای کرد از اضداد است وکذا انصبه للامر ای اقامه • ونصب لفلان) دشمن داشت آنرا • ونصب له الحرب) طرح جنگ افکند با وی • ونیز نصب) زبر دادن کلمه را ودیر سیر کردن یا همه روز بآهستگی رفتن ونبرد دوانیدن شتر را وسرود گفتن وبرپای خاستن ویقال نصب الشیء) مجهولا اذا رفع واستقبل به شیء • ونیز نصب در قوافی سالم ماندن قافیه از فساد

(س) نصب نصبا) محرکة ماندگردید ورنج دید • ونصب الرجل) کوشش نمود قال الله تعالی فاذا فرغت فانصب ای بالعبادة ونیز نصب) ایستاده شدن

شاخهای گوسپند

(هم منصب) کمحسن اندوه رنج آور

(انصب انصابا) گردانید جهت وی نصیبی را • ونیز انصاب) مانده گردانیدن اندوه ورنج رسانیدن ودردمند گردانیدن بیماری ودسته کردن کارد را

(تزئی منصب) کمعظم خاک نناک برهم نشسته • وثغر منصب) دندان هموار رسته

(تنصیب) پست گردانیدن وبرداشتن چیزی را وبرپای کردن از اضداد است وبدی آشکار کردن برای کسی وبهره گردانیدن هر کسی را وستون ایستاده کردن

(ناصبه الشر) بدی آشکار کرد برای وی وکذا ناصبه الحرب ای نصبها له

(تنصب) برپای خاستن وبلند گردیدن غبار وایستادن ماده خران گرداگرد نر

(انتصاب) برپای خاستن وبکاری قیام کردن یقال انتصب للامر اذا قام له ونصب شدن

حرف

ن ص ت

(نصتة) بالضم خاموشی

(ض) نصت نصتا) بالفتح خاموش ماند

(انصات) خاموش بودن وگوش داشتن ویعدی بنفسه باللام یقال انصته وله ای سکت له و استمع لحدیثه وقد ورد بالی فی شعر الکمیت وخاموش کردن لازم ومتعدی وبازی میل کردن

(انتصات) خاموش بودن

(استنصات) خاموش بودن خواستن

ن ص ح

(نصیح) کامیر پند دهنده ونصحاء جمع وار اعلام است

(نصیحة) کسفینة پند واندرز

(نصاح الکتاب) رشته وسلک نصح بالضم ونصاحة بالتاء وجمع ونام حبشیه قاری

(نصاحات) کجالات چرمها ورسنهای حلقه دار که از آن نصب کرده یوزنگان را شکار کنند وچند کوه است در سرات

(نَضحاء) کصحراء موضعی است
(نَاصِح) نصیحت کننده نُصَّح
کرکع ونُصّاح کرمان جمع و درزی
والکمین بی آمیغ ❊ ودجلٌ نَاصِحُ
الجیب) مرد صاف دل ❊ ونیز
ناصح) اسپ حارث بن مراغه
یا فضالة بن هند واسپ سُوَید
بن شداد واز اعلام اسپ
نَاصِحیّ) بشد الیاء درزی
(التَّوبَةُ النَّصُوحُ) وبضم توبه درست
یا توبه که باز رجوع نکنند بر آنچه
از آن توبه کنند یا تایب نیت
رجوع ندارد وهو ماخوذ من قولهم
نَصَحَتِ الابل الشُّربَ ومن نَصَحَ الثَّوبَ
اعتبارًا لقوله علیه السلام مَن
اغتَابَ خَرَقَ ومَنِ استَغفَرَ رَفَاء
(نَصّاح) کشداد درزی
(مَنصَح) کمقعد موضعی است
(مَنصِحِیَة) بالفتح وشد الیاء
آبی است در تهامه
(مِنصَح) کمنبر سوزن مِنصَحة
بالتاء مثله وشهری است
ارضٌ مَنصُوحَةٌ) زمین نیکو
گیاه متصل رویانده
(ت) نَصَحَهُ ولَهُ نُصحًا) بالضم

ونَصَاحَةً کَکَرامة ونَصَاحِیَةً
ککراهیة پند داد ورا او نصیحت کرد
وهو باللام افصح قال الله تعالی
وَاَنصَحُ لَکُم ❊ ونَصَحَ الغَیثُ
البَلَد) سیراب کرد باران شهر را
وگیاه رویانید چنانکه خالی نماند
جائی ❊ ونصحت الابل الشُّربَ
نُصُوحًا) راست کرد شرب را
❊ ونیز نصح) خالص وبی آمیغ
شدن وجامه دوختن وسیرابی
خوردن آب را یقال نَصَحَ الرَّیُّ
ای شرب حتی روی
(انصاح) آب سیر خورانیدن
شتران را
(تَنَصُّح) جامه دوختن وبناصحان
مانند شدن
(مُتَنَصَّح) للمفعول جامه دریده
کرده ونیکو دوخته
(انتِصَاح) نصحت پذیرفتن
(استِنصَاح) ناصح شمردن
کسی را

ن ص ر

(نَصر) بالفتح یاری گر واحد
وجمع دروی یکسان است ونَصرُ
بن قُعَیر پدر قبیله است وابراهیم

بن نصر ضَبّی محدث است
وبنو نَصر بطنی است
(نُصرَة) بالضم خوی یاری کری
ونُصرَة بن سلطان صلاح الدین را
روایتی است
(نَصرِیُّون) گروهی است وعبد
الرحمن بن حمدان ومحمد بن علی
نصر وبنه نصر ویان محدثان اند
(عبد الله بن محمد بن عبد الله نصر)
محرکة محدث است
(نَصَرَة) محرکة دهی است کان فیها
الصالحون
(نَصِیر) کامیر یاری گر انصار
جمع وانصار النبی صلی الله علیه
وسلم باشندگان مدینه که یاری گر
آنحضرت شدند سَمُّوا بِه لانَّهُ
غَلَبَت علیهم الصّفة واز اعلام است
(ابومنذر نُصَیر) کزبیر نحوی
شاگرد کسائی است
(نَاصِر) یاری گر ورساننده نُصّار
کزنار وانصار ونُصَّر کصرد و
نصر بالفتح جمع وراه گذر آب
بسوی وادی نواصر جمع وبته
بزرگ بدرازی یک گروه ومانند
آن وآب که از دور آید وگذر کند

سیلها را واز اعلام است وبنو
ناصر بطنی است
(نَاصِرَة) دهی است بطبریه
(ناصریه) دهی است در افریقیه
(اَنصَر) مرد ختنه ناکرده
(نَصّار) کشداد از نامهای
عربان است
(بُختَ نَصَّر) کبقم بالتشدید
امیری بود از امرا لهراسب
فارسی که بپادشاهی رسید اصله
بوخت ومعناه ابن یاعبد ونصر صنم
وکان وجد عند الصنم ولم یعرف له
اب فنسب الیه خرّب القُدسَ
(نَصرَانه) دهی است بشام وآن را
نَاصِرَة ونَصُورِیة نیز نامند وآن
نصران است نَصرَانی منسوب
بوی یقال رَجُلٌ نصرانیٌ وامرأةٌ
نصرانیةٌ ونصاری جمع نصران و
نصرانة ونصرانیة است چنانکه
ندامی جمع ندمان وندمانة یا جمع
نَصرِی است همچو مهری و
مهاری وآنها را نَصرا ے
وانصار نیز گویند
(نَصرَانِیّة) دین نصاری
(مَنصُور) نام مردی ولقب

ج

خلیفه دوم از خلفاء عباسیه وهو ابو جعفر منصور بن محمد بن علی بن عبد الله بن عباس بن عبد المطلب ولقب امام قایم منتظر مهدی علیه السلام

(منصورة) شهری است اسلامیه بسند وشهری بنواحی واسط ونام خوارزم قدیم که شرقی جیحون بود وشهری نزدیک قیروان وآنرا منصوریة نیز نامند وشهر در بلاد دیلم وشهری میان قاهره ودمیاط ومن العجب ان کلامنها بناها ملك عظیم فی جلال سلطانه وعلو شانه وسماها المنصورة تفاؤلا بالنصر والدوام فخربت جمیعها واندرست وتعفت رسومها وانمحضت

(ن) نصر المظلوم نصرا) بالفتح ونصورا یاری داد اورا ٭ ونصر الغیث الارض) بهمه زمین رسید باران ٭ ونصره منه) رهانید اورا ازوی ٭ ونیز نصر) عطا دادن

(تنصیر) ترسا گردانیدن منه الحدیث فابواه یهودانه و ینصرانه

(تنصر) مروسیدن بیارگری وترسا شدن

(تناصر) یکدیگر را یاری دادن ور است گردانیدن بعض خبر مر بعض را

(انتصار) داد ستدن

(استنصار) یاری خواستن واستنصره علیه) ای ساله ان ینصره وخواستن

ن ص ص

(نص) بالفتح نهایت هر چیزی فی حدیث علی رضی الله عنه اذا بلغ النساء نص الحقاق او الحقائق فالعصبة اولی یعنی چون نهایت بلوغ رسیدند زنان وخردمند شدند یا قادر گشتند دران مدت بر حقاق وهو الخصام یا نزاع بر خیزد میان ایشان پس هر ولی گوید که من احق هستم یا استعاره از حقاق شتر یعنی بپایان رسید خردسالی ایشان ٭ وسیر نص) رفتار نهایت تیز ورفیع

(نصة) بالفتح کنجشک ماده

(نصة) بالضم توک موی یا موی که پیش بر روی زن افتد

(سیر نصیص) کامیر رفتار رفیع وباکوشش ٭ ونصیص القوم) مدد ایشان

(نصاص الانف) کشداد مرو سخت خشمناك که بینی بجنباند

(حیة نصناص) بالفتح مار بسیار جنبنده

(منصة) بالفتح حجله وخانه آراسته جهت عروس ماخوذ من نص المتاع

(منصة) بالکسر آنچه بران عروس را نشانند

(ن) نص الحدیث الیه) برداشت آنرا بسوی آن وکذا نص الخبر الیه) ٭ ونیز نص) نیک راندن شتر را یقال نص ناقته ای استخرج اقصی ما عندها من السیر ورفتن شتر جنبانیدن منه یقال فلان ینص انفه غضبا وبر یکدیگر نهادن رخت را ونیک باریکی کردن در پرسیدن تا آب آنرا ابدالی وبرداشتن وبر منصه نشاندن عروس را وآشکار کردن چیزی را ٭ ونیز نص) اسناد کردن بسوی رئیس بزرگ ووقف

گردانیدن بر چیزی ومعین نمودن بر چیزی ٭

(ض) نصت القتواء نصیصا) کامیر بانگ کرد کباب بر آتش ٭ نصت القدر) جوشید

(نصنصة) زانو در زمین استوار کردن شتر تا برخیزد با بار گران وجنبانیدن چیزی وفی حدیث ابی بکر حین دخل علیه عمر رضی الله عنهما وهو ینصنص لسانه ویقول الجوهر هذا اوردنی الموارد قال ابو عبید هو بالصاد لا غیر وبالضاد المعجمة کذلك لکن لیس فی الحدیث

(مناصة) سخت تقاضا کردن ومناقشه نمودن با غریم

(انتصاص) بر منصه نشستن عروس ونر نجیدن وبر پای خاستن وبلند شدن

ن ص ع

(نصع) بالفتح کوهی سرخ باسفل حجاز مشرف بر غور بسوی دست راست ینبع یا میان ینبع وصفراء

(نصع) مثلثه جامه است سخت سپید وپوستی سپید یا هر پوست

سپید

(نصع) کعنب نطع ادیم

(نصیع) کامیر روشن و بی امیغ

(ناصع) خالص از هر چیزی یقال

ابیض ناصع و اصفر ناصع و روشن

وصاف قال الاصمعی کل ثوب خالص

البیاض والصفرة او الحمرة

فهو ناصع

(منصع) کمقعد انجمن یا جای

خالی کرده جهت بول و قضای

حاجت مناصع جمع

(ف نصع نصاعة) ککرامة

* ونصوعا) خالص و بی آمیغ

گردید * ونصعت الام بالولد)

زاد بچه * ونیز نصوع) پیدا

و روشن شدن کار و خالص گردیدن

رنگ و سخت سپید شدن و فرو نشاندن

آشامنده تشنگی را و اقرار کردن

وگزاردن حق کسی را یقال

نصع بالحق

(انصعت الناقة للفحل

انصاعا) ثابت ماند * ونیز

انصاع) اقرار کردن وگزاردن

حق کسی را و پیش آمدن جهت

بدی و فراخیدن یا آشکار کردن

آنچه در دل باشد و آهنگ جنگ

کردن

ن ص ف

(نصف) مثلثة نیمه چیزی

انصاف جمع وقرأ زید بن ثابت

فلها النصف بالضم

(نصف) بالکسر متوسط از مردم

مذکر و مونث و واحد و جمع در وی

یکسانست * ونیز نصف) بالکسر

وتثلیث واو

(نصف) محرکة زن میانه سال

یا زن بسال چهل و پنج یا پنجاه و

مانند آن رسیده انصاف و

نصف ککتب و بالضم جمع نصیف

بدون ها مصغر آن لانها صفة * و

نیز نصف) مرد پنجاه ساله انصاف

ونصفون) جمع و واو اسم مصدر است

(نصفة) محرکة واو

نصیف) کامیر معجر و مقنعه

زنان و نیمه چیزی و عمامه

و هر چه بدان سر موشند

و چادر و رنگ و پیمانه

است منه الحدیث

ما بلغ مد احدهم ولا نصیفه

(ناصف) جا کر نصف محرکة

جمع

(ناصفة) آب رو نواصف جمع

یا سنگ بزرگ که در آب راهه و

وادی باشد و موضعی است

(اناء نصفان) کسکران خنور

نیم پر

(قربة نصفی) کسکری مشک

نیمه پر

(منصف) کمقعد نیمه راه و

رودباری است در یمامه و خادم

منصفة مونث

(منصف) کمنبر جا کر منصفة

مونث مناصف جمع

مناصف) بالفتح موضعی است

(ن) نصفه نصفا) بالفتح به

نیمه رسید * وکذا انصف النهار)

ای انتصف * ونصف القوم

نصفا ونصافة) ککرامة و بکسر

نصف گرفت از ایشان * ونصف

الشیء نصفا) نیمه آن گرفت

* ونصف القدح) نوشید نیمه

آن را * ونصف النخل نصوفا)

سرخ شد بعض غوره آن و سبز ماند

بعض آن

(ض ن) نصف فلانا نصفا)

بالفتح ونصافا ونصافة) بکسرها

وفتحهما خدمت کرد او را

(انصاف) داد دادن و راستی

کردن و به نیمه رسیدن روز و

جز آن و خدمت کردن و در نیمه

روز سیر کردن و نصف چیزی

گرفتن و شتافتن

(متنصف) کمحدث عمامه

پوشنده

(منصف) کمعظم شراب که نصف

آن سوخته باشند

(تنصیف) سرخ شدن بعض

غوره خرما و سبز ماندن بعض آن

و خمار پوشانیدن دختر را و دو نیم

کردن چیزی را و دو موی گردیدن

سر یا ریش

(مناصفة) و بخش کردن مال را

(تنصف) معجر پوشیدن زن

و خدمت کردن و خدمت

خواستن از اضداد است و

خواستن آنچه نزد کسی باشد و

فروتنی نمودن نزد کسی و انصاف

خواستن از سلطان و همگی موی

سپید گردیدن از پیری و یقال

تنصفناک بیننا یعنی گردانیدیم ترا

میان خود و تمام حق گرفتن
(تَنَاصُف) یکدیگر را انصاف
دادن
(مُنْتَصَف) بفتح الصاد میانه
هر چیزے
(اِنْتَصَفَ مِنْهُ) تمام حق خود گرفت
ازان ٭ ونیز اِنْتِصَاف) معجر
برسر فگندن زن و به نیمه رسیدن
و در آمدن تیر در شکار و داد ستدن
(اِسْتَنْصَفَ مِنْهُ) تمام حق خود گرفت ازان

ن ص ل

(نَصْل) بالفتح پیکان تیر و پیکان ج
نیزه و تیغ بی قبضه و کارد اَنْصُل
کافلس و نِصَال ککتاب و نُصُول
جمع وانچه نو بیرون برآمده باشد
از گیاه بهمی و سر مع جمیع اجزاء
آن و تندی پس سر و اعلای سر
و رشته از دوک برآمده ٭ و مَعُول
نَصْل) پیتین وسته برآمده و صفت
بالمصدر ٭ ونیز نصل) درازی
سر شتر و اسپ
(نَصِیْل) کامیر سنگی است دراز
باندازه یک گز که بدان
کوبند و کام دهن و
گندم صاف و چوب ند

میان گردن و سر زیر هر دو زنخ و
نول مرغ یا بینی آن و تلاق زن
و نیز و اعلای سر و موضعی است
(اللِحْيَةُ نَاصِلٌ) ریش از خضاب
بیرون آمده
(نَصْلَان) کسکران پیکان تیر
و نیزه و تیغ بی دسته
(اُنْصُوْلَة) کاعجوبه شگوفه نصل
گیاه بهمی یا بهمی که از گرمی خشک
شده باشد اَنَاصِیْل جمع
(مِنْصِیْل) کمندیل سنگی است
که بدان کوبند منصال بالکسر
مثله ٭ ونیز مِنْصَال) از لشکر
جماعتی کم از سی یا چهل
(ن) نَصَلَ السَّهْمُ فِیْهِ نَصْلًا
در نشست پیکان تیر در چیزی ٭ و
نَصَلْتُهُ اَنَا) در نشاندم پیکان را
در آن ٭ ونیز نُصُول) بیرون
افتادن پیکان از تیر و هو من
الاضداد کذا قالوا و عندی انه
لیس من الضد لانهم انما یقولون
نَصَلَ النَّصْلُ اِذَا اخرج من القدح
و ثبت فی المرمی لا فی القدح ٭ و
بیرون آمدن سم از خضاب و بر آمدن سم
از ستور و بر آمدن زهر از نیش مار

و گزدم و زائل گردیدن اثر آن
و زایل شدن رنگ حنا از دست
(مُنْصِلُ الْاَسِنَّةِ) کمحسن نام
ماه رجب و کذا مُنْصِلُ الْاَلِّ
سمی لانهم کانوا ینزعونها
فیه ولا یغزون لحرمته
(مُنْصُل) بضمتین و کمکرم تیغ
(مُنْصِلِیَّة) بالضم و شد الیاء
موضعی است
(اِنْصَال) پیکان در نشاندن
در تیر و پیکان از تیر و نیزه بیرون
کشیدن ضد و خار بر آوردن
بهمی
(تَنْصِیْل) پیکان در نشاندن در
تیر و پیکان از تیر بیرون کشیدن
از اضداد است
(تَنَصُّل) بیرون آمدن موی از
خضاب و از گناه بیزار شدن
و بیرون کشیدن خود را یقال تنصّل
اِلَیْهِ مِنَ الْجِنَایَةِ اذا اخرج و تبرّا عنها
و بیرون آوردن چیزی را و بر
گزیدن چیزیرا و گرفتن انچه باکسی باشد
(اِنْتِصَال) بیرون افتادن
پیکان
(اِسْتِنْصَال) الحرّ السَّفَا) انصوله

گرد گرما خار خشک بهمی را و
اِسْتَنْصَلَهُ) بیرون آورد آنرا
و اَسْتَنْصَلَ الْهَیْفُ السَّفَا)
افکند باد گرم خار بهمی را

ن ص م

(نَصْمَة) بالفتح صورت که پرستند
آنرا -

ن ص و

(نَصْو) بیماری است شبیه بحبس
و درد شکم و اضطراب
(نِصَاء) ککساء موضعی است
(نَاصِیَة) موی پیشانی نَوَاصِی
جمع ٭ ونیز نَوَاصِی النَّاس)
اشراف مردم ٭ و ابلٌ نَاصِیَةٌ
شتران بلند بر آمده در چراگاه
(نَاصَاة) موی پیشانی بلغت طے
(ن) نَصَاهُ نَصْوًا) بالفتح موی
پیشانی وی گرفت یا کشید آنرا
قالت عائشة رضی الله عنها
مالکم تنصون میتکم ای
تمدون ناصیته کانها کرهت تسریح
راس المیت ٭ ونصت المفازة بالمفازة
متصل گردید بیابانی به بیابانی
٭ ونصا الثوب) کشاد آنرا
اِنْصَاء) موی پیشانی کسی گرفتن

ناصِیَتُهٗ مُناصاةً ونِصاءً بالکسر موی پیشانی یکدیگر را گرفتیم ویقال هٰذِهٖ فَلاةٌ تُناصِی فَلاةً) یعنی هر دو بیابان باهم متصل اند
(تَنَصَّتِ الْمَرْاَةُ) شانه کرد موی خود را
(مُنْتَصّا) املای و وادی و موضعی است
(اِنْتِصاء) دراز گردیدن موی

ن ص ی

(نَصِیّ) کغنی گیاهی است و هو مادام رطبًا یسمی نصیًا فاذا ابیض فهو طریقة واذا ضخم ویبس فهو الحلی
(نَصِیَّة) کغنیة خیار و برگزیده از مردم و ستور و جز آن نَصِیّ جمع اَنْصاء و اَناصِی جمع الجمع
(اَنْصَتِ الارضُ اِنْصاءً) بسیار نصی گردید زمین
(تَنَصّی) نزدیک گشتن درمن خواستن در برگزیده قوم یقال تنصّی بنی فلان اذا تزوج فی نواصیهم
(اِنتصاء) برگزیدن و دراز گردیدن کوه و زمین و بلند شدن آن

باب النون فصل الضاد

ن ض ب

(نَاضِب) دور
(تَنَضُّب) کتنصر درختی است حجازی خارش خورد شبیه خار عوسج و وی است نزدیک که والتاء زائدة فیه لانه لیس فی الکلام فعلُ تنضبة یکی قال ابن سلمة النبع شجر القسی وتنضب شجر تتخذ منه السهام
(ن) نَضَبَ الماءُ نُضُوبًا) فرو شد آب بزمین * ونیز نُضُوب) روان گردیدن و مردن و کم شدن نبات و سخت شدن پشت ریش و دور شدن دشت و مردم یقال نضبت المفازة ونضبوا ای بعدت وبعد واو فرو رفتن چشم در مغاک یا بخصوص چشم ناقه
(اِنْضاب) کشیدن چله کمان را تا بانگ کند مقلوب اِنْباض
(تَنْضِیب) فرو شدن آب بزمین و کم شیر گردیدن ناقه و دیر دوشیده شدن آن

ن ض ج

(نَضِیج) کامیر میوه رسیده و پخته هر چه باشد * ورجل نَضِیجُ الرَّاْیِ) مرد استوار خرد
(نَاضِج) گوشت پخته و میوه رسیده
(مِنْضاج) بالکسر ایا زن
(ن) نَضَجَتِ النَّاقَةُ بِوَلَدِها) یکسال گزارد و بچه نزاد
(س) نَضِجَ التَّمْرُ نَضْجًا) بالفتح والضم رسید * ونیز نُضْج) پخته شدن هر چیزی چون گوشت وریش وماند
(اِنْضاج) پختن گوشت و جز آن و در رسانیدن میوه را
(تَنْضِیج) تا یکسال بچه نا آوردن ناقة مُنَضِّج نعت است از آن مُنَضِّجات جمع

ن ض ح

(نَضَح) بحرکة حوض انضاح جمع
(نَضِیح) کامیر خوی و حوض نُضُح بضمتین جمع
(نَضُوح) کصبور نوعی از خوشبوی و داروی دهن * وقوس نَضُوح) کمان تیر دور انداز
(نَاضِح) شتر آب کش ناضحة مونث وهی سانیة نَواضِح جمع
(نَضّاح) کشتان آب کشنده باشتر * ونَضّاح بن اشیم کلبی است
(نَضّاحَة) دور انداز و نیک انداز نده
(قَوسٌ نُضَحِیَّة) کجهنیة کمان تیر دور انداز
(مِنْضَحَة) کمکنسة اشترکاولینگ
(ض) نَضَحَ البَیْتَ نَضْحًا) بالفتح آب پاشید در ان وفی الحدیث یغسل بول الجاریة و ینضح بول الغلام * ونضح فلانًا بالنبل) تیر انداخت بر وی * و نَضَحَ بالبول علی فخذیه) کمیز آلود ساخت ران را ونضح عنه) دور ساخت از وی * و نیز نَضْح) فرو نشاندن تشنگی را وبسیری آب آشامیدن یا کم از سیری آب خوردن از اضداد است و آب دادن خرما بن اشتر و شکافته شدن درخت جهت برگ بیرون آوردن و برآوردن گرفتن دانه گشت
(ف) نَضَحَتِ القِرْبَةُ نَضْحًا و

ج

تَنَضَّاخًا) بفتح الغوقیه تراویده و
نَضَحَتِ الْعَیْنُ) اشک ریخت
(اَنْضَحَ عِرْضَهُ) زشت کرد اند
ابروی وی را وآلود ❊ ونیز انضاح
برآورشدن گرفتن دانه کشت
(مُنَاضَحَه) دورکردن
(تَنَضَّحَتِ الْعَیْنُ) جوشید آب آن
❊ وتَنَضَّحَ مِنْهُ) دورگردید ازآن
(اِنْتِضَاح) جوشیدن اشک چشم
واب برشرمگاه پاشیدن بعد وضو
(اِسْتِنْضَاح) آب برفرج پاشیدن
بعد وضو

خ

ن ض خ

(نَضْخ) بالفتح نشان خوشبوکه در
جامه وجزآن باقی باشد یقال
اَصَابَه نَضْخٌ
(نَضْخَة) بالفتح یکبار باریدن
(نَضَّاخ) کشداد باران بسیار
(عَیْنٌ نَضَّاخَةٌ) بالتاء چشمه
بسیار آب منه قوله تعالی فیهما
عَیْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ای فوّارتان
(مِنْضَخَة) کمکنسه زرانه و
العامة تقول نَضَّاخة مشددة
(ف) نَضَخَه نَضْخًا) بالفتح
شاشید آب را مانند نضح اوالنضخ
دون النضح ❊ ونَضَخَ الْمَاءُ) سخت
جوشید از چشمه یا از زیر بالا
رفت ❊ ونَضَخَ النَّبْلَ فِي الْعَدُو
پراکنده افکند تیر در دشمن و
(نیز نَضْخ) نیم سیر شدن از آب
ولایقال منه فَعَل ولایفعل
(مُنَاضَخَة ونضاخ) بالکسر آب
شاشیدن باهم
(اِنْتِضَاخ) آب شاشیدن

ن ض د

(نَضَد) محرکة رخت برهم نهاده
یا برگزیده آن وتخت جامه و
رخت وبزرگی آبای وبزرگ و
شتر ماده فربه اَنْضَاد جمع ❊ و
(اَنْضَادُ الْقَوْمِ) جماعت مردم ❊
وانْضَادُ الرَّجُلِ) اعمامه واخواله
المتقدّمون فی الشرف ❊ وانْضَاد
الجبال) سنگها بریک دیگر ❊ و
اَنْضَادُ السَّحَاب) ابر برهم نشسته
وبریکدیگر برآمده
(نَضِیْد) کامیر رخت برهم نهاده
(نَضِیْدَة) کسفینه بالش وآنچه
پرکرده شود از رخت
(نَضَاد) کقطام کوهی است
عالیه و یونث و تمیم تجریه مُجریٰ
مالاینصرف
(نَضُوْد) کصبور ناقه فربه
(مَنْضُوْد) رخت برهم نهاده
(ض) نَضَدَ مَتَاعَهُ نَضْدًا)
بالفتح برهم نهاد رخت را
(تَنْضِیْد) برهم نهادن رخت
مَتَاعٌ مُنَضَّد بفتح الضاد لغت
است ازآن شُدِّدَ لِلمبالغة
(اِنْتَضَدَ بِالْمَكَانِ) اقامت
نمود درآن جائی

ن ض ر

(نَضْر) بالفتح زر وسیم نِضَار
کُکتاب وانْضُر کافلس جمع ❊ ونَضْر
بن کنانه پدر قبیله قریش است
وحسین بن حسن بن نَضْر بن
حکیم نضری وپسرش قاضی
عبدالله وشیخ الاسلام یونس
بن ظاهر نَضْرِی محدثان اند
نَضْرَة بالفتح نعمت وزیست
دتونگری وخوبی وتازه روئی وابو
نَضْرَة) منذر بن مالک و اُمّ
نَضْرَة تابعیان اند
(نِضْر) بالکسر زن مرد
عباس بن فضل نَضْرو سے
محدث است
(نَضِیْر) کامیر تازه وبا آب وزرو
سیم وحی است از یهود خیبر
نَضِیْرِیّ منسوب بوی واز
آنها است بکر بن عبدالله شیخ
واقدی وابو النَّضِیْر بن تَیِّهَان
صحابی است در جنگ احد حاضر بود
(نَضِیْرَة) کسفینة جاریه
ام سلمه
(نُضَیْر) کزبیر برادر نضر است
(نَضَار) کسحاب زر وسیم
(نَضَارَة) کسحابة تازگی وتازه
روی وخوبی
(عُبَیْد بن نِضَار) کُکتاب
محدثی است
(نُضَار) کغراب زر وسیم خالص
ناگداخته بی غش وچوب
ودرخت گز یا گز سبز بی آب
یا گز ور از راست شاخها یا
گز کوهی وچوب که از ان آوند سازند
ویکسر وازان است منبر آن حضرت
صلی الله علیه وسلم ونضار بن
حُدَیق از همدان است ❊ وقَدَح
نُضَارٍ) بالنعت وبالاضافة
یعنی کاسه از چوب گز زرد رنگ است
(نُضَارَات) بالضم خندوادی

بدیار بلحارث بن کعب

(نُضُور) بالضم خوبی وتازه روی

(نَاضِر) روی تازه وباآب ونیکو وسخت سبز + ونیز ناضِر) بطرزا مبالغه در هر رنگ آرند فیقال اَخضَرُ ناضِرٌ واحمرُ ناضِرٌ واصفرُ ناضِرٌ + ونیز ناضِر) چغزلاوه

(اَنضَر) تازه وآبدار وزر وسیم

(ن ك س) نضر الشجرُ و الوجهُ واللونُ نَضَرًا محرکه ونضارةً تازه وباآب گردید + و نَضَّرَهُ اللهُ) تر وتازه گردانید اورا خدای لازم متعدی + ونیز نضَر) خوبی وتازه روئی

(انضار) تازه روی گردانیدن یقال انضرهُ فانضرَّ بتشدید الراء من الانضرار کذا اُعرب فی النسخة الثانیة من القاموس من نسخة المولّف رحمه الله بخطه وفی بعض النسخ الموجودة عندنا انضره فانضر ای یتعدی ولا

(تنضیر) تازه روی گردانیدن بناز ونعمت پروردن منه الحدیث نَضَّرَ اللهُ امرءًا سمع مقالتی فوعاها

ای نعمه الله

ن ض ض

(نَضّ) بالفتح کار ناپسندیده وآب اندک ودرم ودینار نقد شده یا عام است

(نَضِیض) کامیر آب اندک نَضَائِض ونضاض ککتاب جمع وگروه مردم یقال جاءوا باقصی نَضِیضهم وکم گوشت یقال رجلٌ نضیض اللحم

(نَضِیضَة) کسفینه باران اندک و نَضَائِض جمع وبادکه آب ردو یا بادست وگروه یقال جاءوا باقصی نَضِیضَتِهِم ای جماعتهم وتشنگی یقال ابلٌ ذاتُ نَضِیضَةٍ وذاتُ نَضَائِضَ ای ذات عطش وآواز گوشت بوقت بریان کردن نَضَائِض جمع

(نِضَاض) ککتاب عطیه اسم است

(نُضَاض) بالضم برگزیده قوم

(نُضَاضَة) بالتاء بقیه آب و جز آن وبسین فرزند مرد مذکر ومونث تثنیه وجمع در وی یکسان است

(بئر نَضُوض) کصبور چاه که آبش اندک اندک برآید

(نَاضّ) درم ودینار نقد شده یا ناضّ آن درم ودینارست که عین گردد وبعد ازان که متاع باشد وقیل الناض المال الصامت + وامرٌ ناضّ) کار ممکن

(حَیَّة نَضْنَاضٌ) بالفتح مار بسیار جنبان ومضطرب که در یک جای قرار نگیرد وبسیار زهر که گزیده آن در حال هلاک شود یا ماریکه زبان بسیار بجنباند وبیرون آرد و درون برد نَضْنَاضَة مثله

(ض) نَضَّ الماءُ نَضًّا) بالفتح ونَضِیضًا کامیر اندک اندک روان گردید آب یا تراوید ونَضَّ العُودُ) از سر چوب آب تراوید بافروختن طرف دیگر + ونَضَّ الامرُ) ممکن گردید + ونیز نَضّ دریده شدن مشک از بسیاری پری وآشکار کردن واندک دادن وبال جنبانیدن مرغ ونقد گردیدن درم ودینار یقال خذ ما نَضَّ لک من دینک یعنی بگیر نقد شده را ویقال ما نَضَّ بیدی منه شیءٌ

(نَضْنَضَة) زبان جنبانیدن مار

(انضاض) حاجت روا کردن واندک اندک شیر خورانیدن راعی بره وبز غاله را

(تَنضِیض) بسیار درم ودینار گردیدن وبی آرام ساختن کسی را

(تَنَضَّضْتُ مِنهُ حَقِّی) تمام گرفتم حق خود از وی + وتَنَضَّضْتُ الحاجةَ) روای آن خواستم از وی + وتَنَضَّضْتُ فُلانًا) برانگیختن خواستم او را

(استِنضَاض) احسان وعطیه خواستن یقال هو یَستَنِضُّ معروفا ای یستقطره ونقد کردن بن خواستن یا اندک اندک بیرون آوردن خواستن آن را

ج٢

ن ض ف

(نَضَف) محرکه صعتر دشتی

(نَضِف) ککتف پلید نَضِفُون جمع

(نَضِیف) کامیر پلید

(رجلٌ نَاضِفٌ) مرد گوز زننده

(نَضَفَان) محرکه پهلو

(رجلٌ مِنضَفٌ) کمنبر مرد گوز زننده

(ن ض س) نَضَفَ الفَصِيلُ نَضْفًا بالفتح همه شیر پستان مکید شتر بچه * و نیز نَضْف خدمت کردن و تیز دادن
(اِنْضَاف) همیشه صعتر خوردن و تیز دانیدن و بویه دویدن ناقه و بویه دوانیدن آنرا
(اِنْتِضَاف) همه شیر پستان مکیدن شتر بچه

ن ض ل

(نَضْل) بالفتح موضعی است
(نُعْمَان بن نَضْلَة) بالتاء و نَضْلَة بن خدیج و نَضْلَة بن عُبَید و نَضْلَة بن طَرِیف و نَضْلَة بن عمر و نضله بن ماعو صحابیان اند * و ابو نَضْلَة کنیت هاشم بن عبد مناف
(اِنْتِضِل) کزبرج بالهمزة بلا و سختی
(س) نَضِلَ البَعِیرُ نَضَلًا محرکة لاغر و نزار گردید و مانده شد و بی تاب گشت
(ن) نَضَلْتُه نَضْلًا بالفتح چیره شدم بروی در تیر اندازی
(اِنْضَال) لاغر و ماندہ گردانیدن

(نَاضَلَه مُنَاضَلَةً و نِضَالًا) بالکسر و تَنَضَّالًا بفتح الفوقیه تیر اندازی کردند باهم و نبرد نمودند در تیر اندازی * و نَاضَل عَنْهُ گفت گوی عذر در پیش آورد و دفع کرد
(تَنَضُّل) بیرون آوردن
(اِنْتِضَال) بیرون آوردن و برگزیدن یقال اِنْتَضَلَ مِنْهُ و دست انداختن شتر در رفتن و بر همدیگر نازیدن مردم و تیر اندازی کردن باهم و سخن و شعر نبرد کردن یقال اِنْتَضَلُوا بِالكَلَام والاشعار
(تَنَاضُل) نبرد کردن و تیر اندازی

ن ض م

(نضم) بالفتح گندم کرو بضمة یکی

ن ض و

(نِضْو) بالکسر آهن لگام و لاغر از شتر و جز آن نِضْوَة مونث اَنْضَاء جمع و تیر قمار تنک سبک و تیر تباه شده از کثرت رمی جامه کهنه * و نِضْوُ السَّهْم تنه تیر یعنی

از پیکان تا پیه
(نَضِیّ) کامیر لاغر از شتر و جز آن و تیر بی پیکان و بی پر و تیر قمار بکار ناداشته و پیکان تیر و تنه تیر و نیزه و گردن تا اعلای آن یا استخوان آن یا دوش گوشت میان کتف و گردن یا شانه جای و نره مرد
اَنْضِیَة جمع
(ن) نَضَاهُ مِنْ ثَوْبِهِ نَضْوًا بالفتح بیرون کشید جامه از وی * و نیز نَضْو پیشی گرفتن اسپ و در رفتن و در گذشتن تیر و برکشیدن شمشیر و بریدن شهرها و منازل و رفتن و محو شدن رنگ خضاب دست و پای و سر و ریش یا بخصوص رفتن رنگ خضاب سر و ریش است نُضِیّ و نُضُوّ بتشدید الواو والیاء مثله فی الکل و فرو نشستن ورم اندام و فرو خوردن آب در زمین
(مُنْضِی) کمکرم ستور لاغر کرده مُنْضَاة مونث
(اِنْضَاء) لاغر گردانیدن ستور لاغر دادن کسی را و کهنه گردانیدن جامه را

(تَنَضِّی) لاغر گردانیدن ستور را
(اِنْتِضَاء) برکشیدن شمشیر و کهنه کردن جامه و لاغر گردانیدن شتر

ن ض ی

(ض) نَضَیْتُ السَّیْفَ نَضْیًا بالفتح برکشیدم آنرا * و نَضَیْتُ الثَّوْبَ کهنه گردانیدم آنرا اَنْضَیْتُه و اَنْتَضَیْتُه کذلك
(مُنْتَضَی) موضعی است

باب النون فصل الطاء

ن ط ب

(نِطَاب) ککتاب رگ گردن
(نَاطِب) پالونه
(نَوَاطِب) جامه پارها که در پالونه داخل کنند و بدان چیزها را صاف کنند
(مَنْطَبَة) کمقعدة کول
(مِنْطَب) کمنبر پالونه مِنْطَبَة مثله
(ن) نَطَبَه نَطْبًا انگشت زد گوش وی را
(مُنَاطَبَة) بر یکدیگر انگشت زدن

ن ط ث ر

(نَطْثَرَه) نیک خوردن بیه و

چربی را چندانکه گران گردد دل
ازان مقلوب طنثره

ن ط ح

(نَطحَة) بالفتح یکبار سرو ن زدن
منه الحدیث فارس نَطحَة او
نَطحَتَان ثم لَا فَارِسَ بعدها ابدًا
یعنی اہل پارس با مسلمانان یکبار
یا دو بار معرکه خواہند پرداخت
پس آن ملک و سلطنت از دست
ایشان خواہد رفت
(نَطِیح) کامیر بز که بسرو ن
زدن بمیرد و نَطِیحَة مثله والهاء
لغلبة الاسمیة علیها وکذلك
الفَرِیسَة والاکیله والرَّمِیَّة لانه
لیس هو علی نَطحَتِهَا فی مَنطُوحَة
وانما هو الشئ فی نفسه مِمّا ینطح مما
یفرس مِمّا یُوکَل وقیل النَّطِیحَة
للمونث او هی لحن و مرد بدفال
و اسپ که در پیشانی او دو دائره
باشد وآن مکروه ست و ہر چه
پیش آید از مرغ و وحش خلاف
قعید
(نَاطِح) ہر چه پیش آید از مرغ
و وحش و رنج و سختی نواطِح جمع
یقال اَصَابه ناطح من الدهر الی امر
شدید و نَطح و ناطِح دو ستاره
ست از منازل قمر ببرج حمل
که ہر دو شاخ وی اند و یقال ماله
نَاطِحٌ ولا خَابِطٌ) یعنی او را نه
گوسپندیست نه شتری
(نَطَّاح) کشد ا کبش سرو ن زن
(مَنطُوحَة) بز زکه بسرو ن زدن
بمیرد و جلاءت بالهاء لغلبة الاسمیة
علیها
(ف ض) نَطَحَه نَطحًا) سرو ن
زد او را
(تَنَاطُح) با ہم سرو ن زدن قچقار
(اِنتِطَاح) با ہم سرو ن زدن
قچقار

ن ط خ

(هو نِطخ شَرٍّ) بالکسر او شر انگیز و
صاحب بدی است

ن ط ر

(نَطر) بالفتح باغبانی نمودن و
الفعل من نصر
(نَطرُون) بالفتح بوره ارمنی
نَیطرُون بالفتح مثله
(نِطَارَة) ککتابة باغبانی
(نَاطِر) باغبان انگور و خرما
اعجمی است نُطَّار کزنار و نُطَرَاء
کامراء و نَطَرَة محرکة جمع
(نَاطِرُون) موضعیست بشام یا آن
ناطرون بمیم ست
(نُطَّار) کرمان مترس که در باغ
وکشت نصب کنند تا وحوش و طیور
ازان ترسند
(نَاطُور) باغبان انگور و خرما
اعجمیست نواطیر جمع و ابن
النَّاطُور) والی ایلیا و صاحب
ہرقل که منجمی بود مقتدای
نصارای شام شد و یردی فیه
بالظاء المعجمة من النظر
(نِنطِر) کزبرج بالهمزة مرد نیک
زیرک تیز فهم

ن ط س

(نَطس) بالفتح وکتف و عضد
دانا
(نُطُس) بضمتین طبیبان نیک
زیرک و سخت پرہیز کاران از الایش
و چرک و ریم
(نَطِس) ککتف دانا و نیک پاک
از آلایش چرک و ریم و ناخوش
دارنده آن را
(نُطَسَة) کهمزة مرد نیک پرہیز
کننده از آلایش و احتیاط نماینده
از ناپاکی
(نِطَاسِیّ) بالکسر والفتح و شد
الیاء دانا و طبیب
(نَاطِس) جاسوس
(نِطِّیس) کسکیت طبیب و طبیب
نماینده خود را
(س) نَطِسَ نَطَسًا) محرکة
نیکو دانست و باریک رفت
در دانش
(تَنَطُّس) نیک پاکیزه شدن و
سخت احتیاط کردن در طهارت و
در کلام و طعام و جامه و در جمیع
امور و نیکو دانستن و باریک رفتن ع
در دانش و جاسوس کردن از
خبر

ن ط ش

(نَطش) بالفتح استواری خلقت
(نَطِیش) کامیر جنبش یقال
ما به نَطِیشٌ ای حراکٌ
(نَطشَان نَطشَان) بالفتح از
اتباع ست

ن ط ط

(نَطِیط) کامیر دور و نَطِیطَة مونث
(اَنَطّ) سفر دور و نُطُط بضمتین جمع
(عَقبَةٌ نَطَاةٌ) بالفتح عقبه دور

(نَطَّاط) کشداد بیهوده گوی
(نَطْنَط) کقمد فد قلعفل دراز
کشیده بالا نَطْنَاط بالفتح مثله
نَطَانِط جمع
(ض) نَطَّ نَطًّا) بالفتح بیهوده
گفت، و نَطَّ فِی الْأَرْضِ) رفت
* و نط نطا و نطیطا گریخت * و نیز
نطّ) بالفتح بستن و دراز کشیدن
(نَطْنَطَة) سفر دور کردن و دور
شدن بین و دراز کشیدن چیزی را
(تَنَطْنُط) دور شدن

ن ط ع

(نِطْع) بالکسر و کعنب کام دهن
که در وی شکنها است نُطُوع
جمع * و گستردنی است از ادیم
نَطْع) بالفتح و بالتحریك مثله
اَنْطَاع و نُطُوع جمع
(حُرُوف نُطْعِیَّة) بالفتح و شد الیاء
سه است ط د ت
(نُطَّع) بضمتین تکلف فصاحت
نمایندگان
(نِطَاع) ککتاب رودباری است
در یمامه * و نِطَاعُ الْقَوْمِ خیمه
های قوم یا زمین ایشان
(نَطَاع) کقطام و کتاب دهی
است در بحرین مر بنی رزاح را
(نُطَاع) کغراب آبی است بیمامه
(نَطَاع) مثلث موضعی است
در یمامه
(نُطَاعَة) بالضم لقمه که نیمه آن
خورند و نیمه آن برخوان باز آرند
(بیاض ناطِعٌ) سپیدی خالص
(نَطَّاع) کشداد آنکه طعام را
در نطع چیند و در چیدن زیرکی
بکار برد
(ف) نُطِعَ لَوْنُهُ) مجهولا برگردید
گونه آن
(تَنَطُّع) دور در شدن در سخن
و بغور نگریستن و در کلام گفتن
سخن را و زیرکی و باریکی کردن
در امور مثلثه یعنی

ن ط ف

(نُطْفَة) بالضم آب صافی و روشن یا
کم باشد یا بسیار یا آب اندک که
در تگ دلو و مشک بماند نِطَاف
ککتاب و نطف ککتب جمع
و دریا نُطْفَتَان دریای مشرق
و دریا مغرب یا آب فرات و آب
بحر جده یا بحر روم یا بحر چین
* و نیز نُطْفَة) آب و نطفه صرد
جمع
(نِطْف) بالکسر نام مردی از بنی
یربوع
(نَطَف) محرکة عیب و بدی و
تباهی و زخم پشت و بیماری است
که مردم را جهت دفع آن داغ
کنند و آلودگی بعیب یقال هم اهل
الرِّیَبِ والنَّطَف
(نَطَفَة) محرکة و کهمزة گوشواره
یا مروارید روشن یا مروارید خرد
نَطَف بحذف تا و نُطَف کصرد
جمع
(نَطِف) ککتف پلید نَطِفُون
جمع و مرد فریبنده و آنکه شکستگی
سر او بدماغ رسد و نام مردی و بعیر
نَطِفٌ) شتر مبتلا بنطف نَطِفَة
مونث
(نُطَافَة) کثمامه آب اندک که
در تگ دلو و مشک باقی بماند
(نَطُوف) کصبور موضعی است
* و لیلة نطوف) شبی که تا
بامداد وی باران بارد
(نَاطِف) شکرینه
(نَاطِفِیّ) شکرینه فروش
(ن ض) نَطَفَ الماء نَطْفًا و
نَطَافًا) بفتحهما و نَطَفَانًا محرکة
و نِطَافَةً ککتابة روان گشت آب
و رفت * و نَطَفَ فُلَانًا بِفُجُورٍ)
تهمت کرد او را و بعیب آلود او را
* و نَطَفَ الْمَاءَ) ریخت آب را
(س) نَطِفَ نَطَفًا) محرکة و
نَطَافَةً ککرامة و نُطُوفَةً) متهم
گردید و آلوده بعیب گشت و تباه
شد نُطِفَ مجهولا کذلك * و نَطِفَ
الْجَمَلُ) بستوه آمد از خوردن و
جز آن و ناگوار شد * و نیز نَطَف
پشت ریش گردیدن شتر یا غده
بر آوردن در شکم و مشرف گشتن زخم
پشت بطرف درون چنانکه در دل
آن سوراخی پیدا شود و همچنان
شکستگی سر بطرف درون و تباه
شدن
(اِنْطَاف) متهم کردن کسی را
(وصیفة مُنَطَّفَة) کمعظمة دایه یا
کنیزک گوشوار پوشیده
(تَنْطِیف) متهم کردن کسی را و
عیبناک ساختن و گوشواره کردن
دیگری را
(تَنَطُّف) گوشواره در گوش نهادن
و آلوده شدن بعیب و انتظار کردن

جنبر وپرهیز نمودن از چیزی و
یعد بهن

ن ط ق

(نُطُق) بضمتین اعراض ونواحی کوه که بعض آن بر بعض باشد تشبیه ست بمیان بندها

(نِطَاق) ککتاب میان بند مردان نُطُق ککتب جمع و پارچه که زنان آنرا پوشند و درمیانش بسته جانب بالایش را بر جانب زیرینش فرو هشته تا بزانو میگذارند وجانب زیرینش تا بزمین میرسد وآنرا حجزه ونیفه ودهر وساق نباشد * وذات النطاقین) لقب اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنها لانها شقت نطاقها لیلة خرج رسول الله صلی الله علیه وسلم الی الغار فجعلت واحدة لسفرة رسول الله صلی الله علیه وسلم والاخری عصاماً لقربته * وذاتُ النِّطَاق) پشته است مر بنی کلاب را در کمر آن سپیدی است همچو نطاق * ونِطَاقان) دولب فرج زن

(نَاطِق) گوینده * ویقال ماله ناطِقٌ ولا صَامِتٌ) یعنی او را نه حیوانی است نه مالی دیگر

(نَاطِقَة) تهی گاه وسخن گوی

(مِنطَق) کمنبر نطاق

(مِنطَقَة) ککنسه کمربند وانچه بآن میان رابندند

(مِنطِیق) بالکسر زبان آور ونیک گویا وزن که بالشچه بر میان بسته دارد تا سرینش کلان نماید

(ض) نَطَقَ نُطقاً) بالضم مَنطِقاً کمجلس ونُطُوقاً بزبان راند حرفی یا سخنی را که ازان معنی مفهوم گردد * ونیز منطق سخن اسم است

(اِنطَاق) گویا گردانیدن و بسخن درآوردن

(مُنَطَّق) کمعظم کوه بلند بدان جهت که ابر در نیمه اش بماند و براعلای آن نرسد

(مُنَطَّقَة) کمعظمة گوسپندی که برمیانش داغ سرخ کنند وکمربسته

(تَنطِیق) بستن کمربند برمیان کسی تا نیمه بسته وجز آن رسیدن آب

(مُنَاطَقَة) باهم گفت وگو وسخن کردن

(تَنَطُّق) کمربرمیان بستن خود را

(مُنتَطِق) بکسر الطاء عزیز و یقال جاء منتطقا فرسه یعنی کتل ساخت آن را وسوار نشد

(اِنتِطَاق) نطاق پوشیدن وج کمر برمیان بستن مرد وحرف راندن وقول امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه او هو من امثالهم من یطل هن ابیه ینتطق به یعنی آنکه فرزندان پدرش بسیار باشند توانا وزور آور باشد باینها وکذا قولهم من یطل ذیله ینتطق به یعنی هر کرا دامن فراخ باشد می تواند که بجای دیگر گزاردن را وهو من النطاق او النطق

(اِستِنطَاق) گویا گردانیدن و باهم سخن کردن وسخن کردن خواستن

ن ط ك

(اَنطَاکِیَة) بالفتح والکسر وسکون النون وکسر الکاف وفتح الیاء المخففة تخت گاه عواصم است چشمها و فواکه بسیار دارد ومحاط بسوری است سنگین بس بزرگ ودرداخل آن پنج کوه است ودور آن دوازده میل

ن ط ل

(نَطل) بالفتح پوست دانه انگور وآنچه برآید از زبیب تر نهاده افشرده

(نِطل) بالکسر بقیه شراب

(نُطلَة) بالضم یک آشام وانچه از دهن مشک بدست برآرند

(نَطُول) کصبور آب جوشانیده بداروها

(نَاطِل) یک آشام از آب شیر وشیره وفضله که درپیمانه باقی باشد وخمر وپیمانه شراب وبفتح الطاء وبهمز * ویقال ماظفرت بناطل یعنی چیزی دست یاب نشد

(نَطلاء) کصحرا بلا وسختی

(اَنطِلَة) سختیها یقال رماه بالانطلة

(نَیطَل) کحیدر کوزه که شراب پیمایند بوی ومرد نیک زیرک و دراز نره ودلو وسختی مَنَاطِل جمع

(مَنَاطِل) افسردگیها

مج

(ن) نَطَلَ الخمرَ نَطْلاً بیفشرد
آن را * ونَطَلَ رأسَ العَلیلِ
بالنَّطول نُطُولاً بالضم آب جوشانیده
بداروها در کوزه کرده اندک
اندک چکانید بر سر آن
(انْتَطَلَ من الزِّق) اندکی گرفت
از آن

ن ط ن ز

(نَطَنْز) بحرکة و بسکون النون
شهری ست میان قم و اصفهان
آن را نطنزة نیز گویند

ن ط و

مج (نَطْو) بالفتح دراز کشیدن دوری
وخاموشی و تنیدن رشته را
والفعل من نصر
(مَکانٌ نَطِیٌّ) کغنی جای دور
ارضٌ نَطِیَة مونث یقال بلدةٌ
نِیاطها نَطِیٌّ ای طریقها بعید
(نَطَاة) بالفتح آنچه ملصق باشد
بغوره یا شمراخ خرما انطاة جمع
ومعرفة نام خیبر یا چشمه دران
یا قلعه یا علف زار آن
(انِطْه) بخشیدن بلغت یمن
(مُناطاة) بایکدیگر نزاع کردن
ستم نمودن و دوزن و باروی نشسته
گرو به رشته پیش یکدیگر انداختن
تا بافند جامه را
(تَناطی) بهم پیش گرفتن و
در رسیدن با کسی فرا گرفتن سخن
و بهم کشیدن آن را یقال تناطی
الکلام اذا تعاطاه وتجاذبه

باب النون فصل الظاء

ن ظ ح

(انْظاح) پیدا گردیدن آرد در
خوشه یقال انظح السنبل ای
جری الدقیق فیه

ن ظ ر

(نَظْرَة) بالفتح ننگ و عیب و برص
و زشتی پیکر و برگشتگی صورت و
بیهوشی و چشم زخم و زبان آتش
یا وسوسه جن و پری و مهربانی و
رحمت
(نِظْر) بالکسر مانند
(نَظَر) بحرکة همسایگان یقال
حیٌّ حِلالٌ نَظَرٌ ای متجاورون
یری بعضهم بعضاً
(نَظِرَة) کفرحة درنگی در امور
(نَظِیر) کامیر مانند نُظَراء جمع
(نَظِیرَة) کسفینة بهتر قوم که
مردم بهر امور بوی نگرند دوست
نگراو باشند مذکر و مونث و واحد
و جمع در وی یکسان ست نظائر
جمع و دیدبان نگاهبان لشکر
(نَظَارِ) کقطام چشم دار یعنی
انتظر اسم فعل ست بمعنی امر مثل
نزال وتراک
(نَظَارَة) کسحابة پاکی و پرهیزگاری
او هو لحنٌ یستعمله بعض الفقها
(نِظَار) ککتاب دانائی و در
یافتگی
(نَظُور) کصبور بهتر که مردم
دست نگراو باشند و بوی نگرند در
هر امور نَظُورة مثله مذکر و مونث
واحد و جمع در وی یکسان ست
نظائر جمع و آنکه باز نگرداند
نگاه را از آنکه دوست دارد آن را
* و نیز نَظُورة دیدبان لشکر
(ناظِر) چشم یا نقطه سیاه چشم
یا مردمک چشم و بینای یا رگ
آب بینای و رگی ست در جانب
بینی که اشک از وی گشاید و
هما ناظران) دو استخوانی ست
که از بینانی تا خیاشیم سر رو
آید و باغبان و دیدبان و نگاهبان
و قلعه است بخوزستان * وشدید
الناظِر) پاک از تهمت که بهر سو
چشم نظر کند
(ناظِرَة) چشم و کوهی ست یا آبی
مر بنی عبس را یا موضعی
(نَوَاظِر) چند پشته است در
زمین باهله
(نَظائِر) فاضل و اماثل و یقال
عدت ابلهم نظائر) یعنی دو
دو شمردم شتران ایشان را
(فرسٌ نَظّارٌ) کشداد اسپ
چالاک تیز خاطر بلند اطراف
* و بنو النظّار) گروهی ست از
عکل * ابلٌ نَظّاریة منسوب بوی
یا نظار کشتی است نجیب
(نَظّارَة) بالتاء قومی که بسوی
چیزی نظر کنند و نگرندگان
(بنو نَظَری) کجمزی وقد تشدد
الظاء نگرندگان بسوی زنان و
عشقبازی کنندگان با آنها
(امرأة سُمْعُنَّة ونُظْرُنَّة) بضم
اولهما و ثالثهما و بکسر اولهما و فتح
ثالثهما و بکسر اولهما و ثالثهما و
شد النون فی الکل زن که بشنود
و بنگرد خلاف آنچه گمان کرده باشند
(ناظُور) باغبان و ابن الناظور

صاحب ایلیار و صاحب برقل و
ندیم فی الطلاء
(ناظورة) مهتر که در همه امور
منظر او باشند واحد و جمع و
مذکر و مونث در وی یکسان
است
(منظر) کمقعد جای نگریستن
خوش آیند باشد یا بدنما منظرة
بالتاء مثله یقال منظره خیر من
مخبره * و نیز منظرة) قومی که
بسوی چیزی نگران باشند و جای
دیدبان
(منظری) منسوبا نیکو منظر
منظرانی مثله
(منظار) آئینه
(مناظر) زمینهای بلند و قلعه
است و موضعی نزدیک عرض و
موضعی قریب هیت
(منظور بن حبة) شاعری است
و حبه نام مادر اوست و پدرش
مرثد نام داشت و منظور
بن سیار مردی است و منظور
بن زبان فزاری که مادرش
چهار سال در شکم داشت او را
(منظورة) زن عیبناک و داهیه

و بلا
(ن) نظره نظرا) درنگ کرد و
مهلت داد بروی چو نظر الشیء)
فروخت آنرا بمهلت * و نظر
الرجل) مجهولا پری زده گردید
* و نیز نظر) محرکة اندیشیدن
بچیزی تا اندازه و قیاس نماید و
چشم داشتن و فال گوئی کردن و
فرمان دادن میان قوم یا رے
دادن و چشم زخم رسانیدن یقال
نظر الدهر الیهم فاهلکهم * و نیز
نظرة) کفرحة تاخیر کردن و زمان
دادن منه قوله تعالی فنظرة الی
میسرة
(انظور) بمعنی انظر است در
لغت بعض عرب منه قوله * و
انني حیثما یثنی الهوی بصری من
حیث ما سلکوا اذنو فانظور
(ض س) نظره والیه نظرا)
محرکة و منظرا کمقعد و منظرة
بالتاء و نظرانا محرکة و نظارا
بالفتح تامل نگریست او را * و
نظرت الارض) نمودار کرد گیا
خود را * و نظر لهم) رحم کرد برآنها
و مهربان شد و مدد کرد * و نظر

بینهم) حکم کرد میان آنها
(انظار) گوش داشتن یقال
انظرنی ای اصغ الیّ و درپس
انداختن و زمان دادن
(تنظیر) بمهلت فروختن
(مناظرة) مانستن با کسی و یکی
را نظیر دیگری گردانیدن منه قول
الزهری لا تناظر بکتاب الله و لا
بکلام رسول الله صلی الله علیه
وسلم ای لا تجعل نظیرا لهما او معناه
لا تجعلهما مثلا بشیء تعرض کقول
القائل جئت علی قدر یا موسی
للمسمی بموسی جاء ذو وقت مطلوب و
ماکان هذا نظیرا لهذا و جدال کردن و
واصله من النظر لانهما تناظران ای
القولین اصوب
(تنظر) نگریستن در چیزی و
درنگ کردن و مهلت دادن و چشم
داشتن بچیزی
(تناظر) بر یکدیگر نگریستن یقال
تناظرت النخلتان یعنی نگریست
خرما بن ماده بسوی نر و گشنی حاصل
نشده تا که گشنی داده شد
و مقابله نمودن و مشقت و ریاضت
کشیدن در کار

(انتظار) درنگ کردن و چشم
داشتن
(استنظار) مهلت خواستن

ن ظ ف

(نظیف) کامیر پاکیزه و اشنان و
یقال هو نظیف السراویل)
یعنی او پاک دامن و پرهیزگار
است
(نظافة) کسحابة پاکیزگی والفعل
من کرم
(تنظیف) پاک کردن
(تنظف) پاکی نمودن بتکلف و
پاکی جستن و پاکیزه شدن
(استنظاف) تمام گرفتن چیزی را
یقال استنظف الوالی ما علیه من
الخراج ای استوفی

ن ظ م

(نظم) بالفتح شعر و رشته
مروارید و گروه بسیار از ملخ یقال
جاءنا نظم من جراد و سه ستاره
جوزا و مروارید برشته در کشیدن
اصله مصدر
(نظیم) کامیر راه در کوه که درو
آبگیرها نزدیک باهم باشند و کوکه
نهال خرما در ان بیکرسته نشانده

باشند و موضعی ست
(نَظِيمَة) موضعی ست
(نِظَام) ککتاب رشتهٔ مروارید
وجز آن نُظُم ککتب جمع و آنچه
امر بدان قائم باشد و مایهٔ آن
(اَنظِمَة واَنَاظِيم و نُظُم ککتب
جمع و روش و طریقه و خوی و عادت
و شعر و خط سپید رشته وار که از دم
تا گوش ماهی سوسمار باشد + و
هُمَا نِظَامَان) و ریگ بر هم
نشسته و نام جد جد اعشی همدانی
وعبد الرحمن بن عبد الله بن
الحارث ع
(نَظَّام) کشدّاد لقب ابراهیم
بن سیار متکلم رئیس معتزله ولقب
محمد بن الجبار شاعر اندلسی
+ ونیز نظّام) مروارید بر رشته
در کشنده
(اَنْظَام) بیضهای منتظم و رشته
که مهره در وی در کشند و ریگ
بر هم نشسته
(اِنظَام) کاکرام خط سپید که از دم
تا گوش ماهی باشد اُنظُومَة
کاعجوبة مثله وهما اِنظَامَانِ
واُنظُومَتَانِ

(مَنظُوم) گروه ملخ و ستاره ست
کانه از جوزا و موضعی ست و
پروین یکی از منازل قمر و آن
پنج ستاره ست در ثور و آن را
دبران نیز گویند
(ن) نَظَمَتِ السَّمَكَةُ والضَّبُّ
نظام دار گردید ماهی و سوسمار
ناظِم نعت ست از ان
(ض) نَظَمَ اللُّؤْلُؤَ نَظْمًا) بالفتح
ونظاما ککتاب برشته کشید
آن را + ونیز نظم) آراستن چیزی
را بچیزی ضم کردن و در کشیدن
سخن در وزن و ترتیب دادن
(اِنظَام) نظام بر آوردن ماهی
وسوسمار مُنظِم کمحسن نعت
ست از ان و بیضه پیدا گردیدن
در شکم ماکیان یقال اَنظَمَتِ
الدَّجَاجَةُ
(مُنَظِّم) کمحدث ماهی نظام دار
(تَنظِيم) در کشیدن جواهر
برشته و سخن در وزن و ترتیب
دادن و نظام بر آوردن ماهی
(تَنَظُّم) در کشیده و راست
گردیدن مروارید در رشته
(اِنتِظَام) در کشیده و راست

شدن مروارید و تمام شدن کار
ونیزه در خستن یقال اِنتَظَمَهُ
بالرُّمح ای اختَلَّهُ

باب النون فصل العين

ن ع ب

(ریح نَعْب) بالفتح باد تند + و
ذو نعب) مردی ست از الهان
بن مالك
(نَعُوب) کصبور شتر ماده تیزرو
نُعُب ککتب جمع
(نَاعِب) موضعی است و بَنُو
ناعب حی ست
(ناقةٌ ناعِبَةٌ) ناقه تیزرو + و
بنو ناعِبَة) بطنی ست از بنو
ناعب
(نَعِیب) کامیر بانگ زاغ
(نَعَّابَة) کثمّانه ناقه تیز رفتار
نُعُب ککتب جمع
(مِنعَب) کمنبر اسپ نیکو که در
رفتار گردن دراز کند همچو زاغ
و آنکه سر بلند نماید و کول با بانگ
+ وناقة مِنعَبٌ) ناقه تیزرو
(ف ض) نَعَبَ الغُرَابُ یَنعَبُ
نَعْبًا) بالفتح ونَعِيبًا کامیر ونُعَابًا
کغراب وتَنعابًا بفتح الفوقية

ونَعَبَانًا) محرکة بانگ کرد یا
گردن دراز کرد و جنبانید وقت
بانگ کردن نَعَبَ المُؤَذِّنُ
کذلك و ربما قالوا نعب الدیك
علی الاستعارة + ونیز نعب) بالفتح
شتاب رفتن شتر یا نوعی از سیر آن
والفعل من فتح

ن ع ب ل

(نَعَابِل) بالفتح قوم طارق بن
دیسق

ن ع ت

(نَعْت) بالفتح اسپ نیکو پیشی
گیرنده اسپان را اَنْعِتَة مثله و
قال الخليل وكل شيء جيدًا بالغ
فهو نَعْت
(عَبْدُكَ نُعْتَةٌ) بالضم بنده تو
نهایت بلند مرتبه ست کذا
اَمَتُك نُعتَة
(نَعِیت) کامیر اسپ نیکو پیشی
گیرنده نَعِیتة مثله و نام دو شاعر
و مردی از بنی سامت بن لؤی
(ناعِتُون) نام جائی یا آن ناعتین
ست
(ف) نَعَتَهُ نَعْتًا) بالفتح صفت
کرد او را + والنعت) فی الاعراب

اجراء الاسم على المنعوت فی اعرابه بالرفع والنصب والجر وله احکام ذکرت فی بابه

(ك) نعت نعاتة) موصوف گردید و نیکو شد

(س) نعت نعتاً) محرکة تبکلف موصوف گردید

(انعت انعاتاً) خوب روی گردید چنانکه سزاوار وصف شد

(منتعت) اسپ نیکو در گذرنده اسپان را

(انتعات) صفت کردن

(استنعات) صفت کردن خواستن

ن ع ث

(هم فی انعاث) یعنی رنج کشیدند در امور

(ف) نعثه نعثاً) بالفتح گرفت آن را

(انعث فی ماله) اسراف کرد در مال خود در تهیو و آمادگی ساز و سامان سفر در آمد

(انتعاث) گرفتن چیزی را

ن ع ث ل

(نعثل) کجعفر گفتار نر و پیر کول و نام یهودی است که در مدینه بود و مردی دراز ریش کان یشبه به عثمان اذا نیل منه وعلی بن نعثل) محدث است

(نعثلة) کولی و رفتار پیران است و فراهم آوردن پای کشاده و قدم برگردانیده رفتن گویا از پای میبر دارد چیزی را و آن رفتار از و تبختر است

(منعثل) بکسر الثاء کسی که در رفتن پای کشاده دارد و برو بر دارد که گویا از گل می‌کشد آن را

ن ع ج

(نعجة) بالفتح میش ماده نعاج ککتاب جمع و نعجات محرکة جمع ونعجة الرمل) گاو دشتی نعاج جمع ولا یقال لغیر البقر من الوحش ÷ وابو نعجة صالح بن شرحبیل واخنس بن نعجة کلبی هر دو شاعر اند

(نعج) محرکة گرانی دل از خوردن گوشت میش و سپیدی خالص ÷ ونیز نعج) سپید خالص گردیدن نعوج مثله والفعل من نصر و فربه شدن و دل گرفتن از گوشت میش والفعل من سمع و بشتاب رفتن یقال نعج فی سیره اذا اسرع

(ناعجة) زمین نرم و شتر ماده سپید تیزرو و ناقه که بران سوار شده میش وحشی را شکار کنند

(نواعج) شتران تیزرو

(منعج) کمجلس موضعی است او هو بالفتح

(انعاج) خداوند شتران فربه شدن قوم

ن ع ر

(نعرة) بالفتح آواز و آواز خیشوم ÷ ونعرة النجم) وزش باد در سختی گرمی وقت طلوع آن

(نعرة) بالضم بن بینی یا اندرون آن

(نعرة) محرکة بزرگ منشی و کار که بدان آهنگ نماید

(نعر) ککتف ستور مگس در بینی در آمده نعرة مونث و آنکه بیک جا قرار نگیرد

(نعر) کصرد بچه ناتمام گور خر در رحم ماده و جنین صورت گرفته در زهدان و بادی که در بینی در آید و آواز نرم برآرد و ثمر نخستین اراک و مگس ازرق فام ستوران و مگسی که در بینی ستور در آید پس بچیزی بر نیاید

(نعرة) کهمزة بن بینی یا اندرون آن و خود بینی و بزرگ منشی یقال فی راسه نعرة ای کبر و کار مقصود و بچه ناتمام گور خر در رحم ماده و یقال للمرأة ولکل انثی اذا حملت نعرة قط ای حملت ملقوحاً و خر مگس

(نعیر) کامیر فریاد و فغان در جنگ و بدی ÷ و بنو النعیر بطنی است و فلان نعیر الهم یعنی او دور آهنگ و بلند فکر است ج

(نعیر) کزبیر پسر بدر ÷ وعطیة بن نعیر) محدثان اند

(نعور) کصبور باد سرد که ناگهان در گرما رسد یا عکس آن ÷ وعرق نعور) رگ که خون جوشد از وی ÷ ونیة نعور) قصد دور دراز

(نعار) کشداد نافرمان و حیله گر فتنه دوست و سخت فغان ÷ وعرق نعار) رگ که خون جوشد از وی

(نعارة) کشداده زن با بانگ پلید زبان

(امرأةٌ عیرَی نَعْرَی) کسکرای
زن با بانگ و فغان ولایجوزان
یکون تانیث نَعْرَان لَاِنَّ فعلان
و فعلی یجیئان فی باب سمع لافی
باب فتح
(نَاعُور) پهلوی آسیا و رگی که
خونش نایستد
(نَاعُورَة) دولاب یا کوزه آن
نوعی از دلو که بدان آب کشند نَوَاعِیر
جمع
(ف ض) نَعَرَ نَعْرَةً بالفتح نَعِیرًا
کامیر و نُعَارًا کغراب بانگ کرد بج
و آواز داد از خیشوم و نَعَرَ العِرقُ
جوشید خون از ان یا بانگ کرد رگ
برآمدن خون ✤ و نعر فلانٌ فی
البِلَادِ) رفت در شهرها
(ف) نَعَرَ نَعْرًا) بالفتح خلاف و زنیه
و انکار نمود ✤ و نَعَرَ القَوْمُ) جوش و
خروش نمودند و فراهم آمدند
✤ و نَعَرَ اِلَیْهِ) آمد بروی یقال
من این نَعَرْتَ اِلَیْنَا) ای من
این اقبلتَ ✤ و نَعَرَ فِی الاَمْرِ)
برخاست دران وکوشید
(س) نَعِرَ الحمار نَعَرًا) مگس
در بینی وی درآمد

(اِنْعَار) بار آوردن اراک
(تَنْعِیر) گردگردانیدن تیر را
بر ناخن تا درستی و راستی آن معلوم
شود

ن ع س

(نَعْس) بالفتح نرمی و سستی
رای و سستی جسم و کاسنگی بازار
(نُعَاس) کغراب خواب یا سستی
حواس و فی المثل مَطْلٌ کنُعَاسِ
الکَلْب
(ناقةٌ نَعُوس) کصبور ناقه
شیرناک
(نَعْسَان) خواب آلود
(ف) نَعَسَ نَعْسًا) بالفتح و نُعَاسًا
کغراب بخواب شد نَاعِس نعت
ست از ان وهو اعلی من النَعْسَان
(اِنْعَاس) فرزندان ست و کسل منه
آوردن و خوابانیدن
کسی را
(تَنْعِیس) خوابانیدن
(تَنَاعُس) خویشتن را خوابیده
نمودن

ن ع ش

(نَعْش) بالفتح زندگانی و جنازه
با مرده و بی مرده را سریر خوانند

و محفه مانندی ست که بادشاه را
چون بیمار شود بر وی بردارند
قال ✤ الم تر خیر الناس اصبح نعشه
علی فتیة قد جاوز الحی سائرا ✤ و
نیز چوبی است که بر سر آن لته
بسته بچه شتر مرغ را شکار کنند ✤
و بَنَاتُ نَعْشٍ کبری و صُغْری
هفت ستاره ست در شمال ع در
جنوب سه را نبات گویند و چهار
را نعش و یک را ازوی ابن نعش
اتفق سیبویه والفرّاء علی ترک
صرف نَعْش للمعرفة والتانیث
وتنصرف نکرة لا معرفة ولهذا
جاء الشعر بَنُو نَعْشٍ
(مَیِّتٌ مَنْعُوش) مرده بر نعش
نهاده
(ف) نَعَشَهُ نَعْشًا) بالفتح
برداشت آن را ✤ و نَعَشَ فُلَانًا)
نیکو کرد حال او را پس از رویشی و
تنگدستی ✤ و نیز نَعَشَ) بنیکی
یاد کردن مرده را و برداشتن
چشم را و بلند نگریستن
(اِنْعَاش) برداشتن
(تَنْعِیش) برداشتن و نَعَشَکَ
الله گفتن کسی را

(اِنْتَعَشَ العَاثِرُ) درواشد
افتاده از لغزش و اَنْتَعَشَ
المَرِیضُ) افاقه یافت بیمار

ن ع ص

(نَاعِصَة) یاری گر یقال هو من
نَاعِصَتِی ای نَاصِرَتِی ✤ و اَسَدُ بن
نَاعِصَة) شاعری ست نصرانی
قدیم مشتق من النَعَص محرکة
(نَوَاعِص) موضعی ست
(ف) نَعَصَ الجَرَادُ الاَرْضَ)
خورد ملخ گیاه زمین را ✤ و نیز
نَعَص) محرکة خمیدگی و
برگردندگی
(اِنْتِعَاص) خشم گرفتن و گران
بار رفتن و درواشدن افتاده

ن ع ض

(نُعْض) بالضم درختی است
ریگستانی خاردار که از ان مسواک
سازند و از پوست آن پوست
پیرایند
(ف) مَا نَعَضْتُ منه شیئاً)
بچیزی نرسیدم از وی

ن ع ط

(نَاعِط) کصاحب و ستائی ست
یمن و کوهی بصنا که جای باش

ملوک حمیر بود و بنام آن کوه ملقب
شد ربیعه بن مرثد که پدر قبیلهٔ
ست از همدان بدان جهت که
دران کوه سکونت گرفته * ونیز
(ناعط) قلعهٔ ست در همان کوه
و دیگر بناهای عجیب از ابنیهٔ ملوک
حمیر دارد * ونیز ناعط مسافر
دور دست و آنکه لقمه را بدو نصف
بریده نیمه را بخورد و نیمه دیگر
را بنهد از جهت کثرت و فراخی
یا جهت سوی ادب و طعام خوردن
و عدم مروت نُعُط بضمتین جمع
(انغاط) لقمه بریدن و خوردن

ن غ ظ

(حِرٌ نَغِظٌ) ککتف کس آزمند
جماع
(بَنُو نَاعِظ) بطنی ست
(نَاعُوظ) آنکه بنعوظ آرد ذکر را
(ف) نَعَظَ ذَکَرُهُ نَعْظًا بالفتح
و بحرکه و نُعُوظًا) برخاست
نره آن
(اِنْعَاظ) برخیزانیدن نره و سخت
آزمند شدن مرد و زن بجماع و باز
و فراز کردن ستور ماده فرج را
از غایت اشتهای فحل

(اِنْتِعَاظ) باز و فراز کردن ماده
کس را از غایت آزمندی فحل

ن غ ع

(نَغّ) بالفتح مرد سست
(نُغَاعَة) کُنامهٔ گیاه تر و نازک
نُغَاع بحذف ها جمع و موضعی
ست
(نَغْنَع) کجعفر و هدهد پودینه
نَغْنَاع بالفتح مثله انجح دواء
للبواسیر ضمادًا و بورقه ضمادةً
بملح لعضّة الکلب و للسعة العقرب
واحتماله قبل الجماع یمنع الحبل
ونیز عصارهٔ آن با سرکه قطع نفث
دم کند و اگر بای و شاخ وی شیر
اندازند از خرابی نگاه دارد
(نَغْنَغَة) کندی زبان با یکجا گرفته
بلام نغ بنون آمدن از زبان وست
گردیدن نرهٔ اسپ بسبب قوت
(نُغْنُغ) کهدهد مرد دراز
مضطرب خلقت و فرج باریک
دراز و فروهشته
(نُغْنُغَة) بالتار چینهٔ دان مرغ
(تَغَانُعُ المِنْطَقَة) ذباذب کمربند
(تَنَغْنُع) دور گردیدن و مضطرب
و پراگنده شدن و هیجان رفتن

ن غ ف

(نَغَف) بالفتح جای بلند هموار
که فرود از کوه باشد و جای بلند از
فرود رود بار و مقدم و باریک جای
از ریگ نِغَاف جمع و نِغَاف
نُغُف کرکع تاکید ست
(نَغْفَة) بالتار دوال کفش که
بر پشت پای از جانب پیش قدم باشد
(نَغَفَة) محرکة بند گوشت تباه
شده و پوست پاره که بسبب پالان
آویزند یا آنچه زائد باشد از پوشش
پالان و در اطراف آن دوال پاره
آویزند تا بجنبد و غبغب تاج خروس
و موی های زیر زنخ آن
(ضَعِیْف نَغِیْف) کامیر از اتباع
ست
(اُذُنٌ نَغُوف) کصبور گوش فروهشته
(اُذُنٌ نَاعِفَة) گوش فروهشته و اَخذ
نَاعِفَة القُنَّة) براه سهل از سر کوه رفت
(مَنَاعِفُ الجَبَل) سرهای کوه
(اِنْغَاف) بر نغاف نشستن
(مُنَاعَفَة) معارضه نمودن در راه
یعنی یکی بر دیگر پیشی گرفتن
خواستن یقال ناعفت الطریق
اذا عارضته

(اُذُنٌ مُنْتَعِفَة) بکسر العین گوش
فروهشته
(مُنْتَعَف) بفتح العین جا میان
زمین درشت و نرم
(اِنْتِعَاف) آشکار گردیدن سوار
و بلند بر آمدن بر نغف و بدیگری
ماندن چیزی را

ن غ ق

(نَاعِق) نام اسپ بنی قشیم
و نَاعِقَان) دو ستاره است از جوزا
(ف ض) نَعَقَ بِغَنَمِهِ نَعْقًا بالفتح
و نَعِیْقًا کامیر و نُعَاقًا کغراب
بح و نَعَقَانًا محرکة بانگ کرد شبان
گوسپندان خود را و زجر نمود *
* و نَعَقَ الغُرَاب) بانگ کرد

ن غ ل

(نَعْل) بالفتح کفش و جز آن که پای
افزار باشد نَعْلَة بالتار مثله و
مونث آید و آنچه بدان سم ستور
را از سودگی نگاه دارند نِعَال ککتاب
جمع نُعَیْلَة مصغر و آهن پاره
پائین نیام شمشیر و زمین درشت
که سنگ ریزها از وی درخشد و هیچ
نروید و چوبی که در گوشه کمان زنند
یا چرم که همه پشت کمان ابدان

بپیچد و مرد سخت ذلیل خوار و زرد و
و آهن اماج که بدان زمین شیار زنند
و ماهی است بزرگ سر و قلعه است
بر کوه شطب * وذاتُ النِّعال اسپ
زبیر
(حُسَین بن احمد بن طلحة نعلی
و اسحق بن محمد نَعْلِیّ و ابو علی
بن دَوُمل نَعْلی) محدثان اند
(بنو نُعَیلَة بن مُلَیك بن ضَمرة
کجهینة بطنی است
(نَاعِل) بسیار نعل و با نعل و
حَافِرٌ نَاعِلٌ) سم درشت * و نیز
(نَاعل) گور خر سمی الصلابة حافره
(مَنْعَل) کمقعد و مقعدة زمین
درشت اسم است آن را و صفت
(اَنْعَلَهُم) نعل داد ایشان را
* و نَعَلَ الدَّابَّة) نعل بست
در پای آن
(ف س) نَعِلَ نَعَلاً) نعل پوشید
(مُنْعَل) کمکرم مرد با نعل * و
فرس مُنْعَلٌ) اسپ سخت سم
* و فرس مُنْعَلُ یدٍ کذا او
رجلٍ کذا او الیدین او
الرِّجلین) اسپ که میان سم و رسغ
آن سپیدی باشد و کرد نگردد یا

برتر گذرد و از سپید خاتم که سپیدی
اندک است در قوائم
(ودِیَةٌ مُنْعَلَةٌ) نهال از بیخ بر
کنده
(اِنْعَال) نعل بستن در پای ستور
و بسیار نعل شدن مرد * و نیز اِنْعَال
سپیدی میان سم و رسغ اسپ تا که
از رسغ در نگذرد و چون از رسغ بر
گذرد آن را مخدم گویند
(تَنْعِیل) نعل بستن در پای ستور
و بستن پیل شتر از چرم یا از آهن
(تَنَعُّل) نعل پوشیدن
(اِنْتِعَال) نعل پوشیدن پیاده
یا رفتن در زمین درشت و در زمین درشت
تخم کاشتن و در آمدن در آن

ن ع م

(نُعْمَ عَیْنٍ) بالفتح منصوباً باضمار
الفعل ای افعل ذلك انعاماً
لِعَیْنِكَ و اکراماً
(نَعْمَة) بالفتح فراخی و آسودگی
زندگانی و یقال نعمة عَیْنٍ ای
افعل نعم عینٍ
(نِعْمَة) بالکسر دست و دست
رس نیکو و نیکی و ناز و مال و منت
و سرور و شادمانی و آسودگی و

تن آسانی و آنچه کرده شود از نیکویی
در حق کسی نعم کعنب اَنْعُم
کافلس و نِعْمَات بکسرتین و تفتح
العین جمع * و نعمة عَیْنٍ) ای
افعل نَعْمَ عَیْنٍ
(بُرْقَة نُعْمِیّ) کتر کی یکی از
برقهای عرب است
(نُعْم) بالضم نازکی و نرمی و نیکوئی
خلاف بؤس و یقال یوم نُعْمٍ و یوم
بُؤسٍ اَنْعُم کافلس جمع و نام زنی و
جائی است بر جبه مالك و چهار
موضع است دیگر و یقال نُعْمَ عَیْنٍ
ای افعل ذلك نَعْمَ عَیْنٍ
(نُعْمَةُ العین) بالضم آنچه بدان
خنکی چشم دست دهد و یقال
نُعْمَة عینٍ ای افعل ذلك
نَعْمَ عَیْنٍ
(نَعَم) بالتحریك قد یسکن عینه
شتر و گوسپند یا بخصوص شتر و
قیل هی المال الرّاعیة و اکثر ما یقع
هذا الاسم علی الابل قال الفراء
هو ذکر لا یونث یقولون هذا نعم
وارِدٌ انعام و نُعمان بالضم جمع
مثل حَمَل و حُمْلان و الانعام یذکر
و یونث قال الله تعالی فی موضع

مِمَّا فی بُطُونِهِ و فی موضع مما فی
بطونها اناعیم جمع الجمع و
یراد به التکثیر فقط لان جمع الجمع
اما ان یراد به التکثیر او الضروب
* و نیز نَعَم) و قد تکسر العین و
یسکن الاخر آری و هو عدة تصدیق
و جوابُ الاستفهام و رُبّما ناقض
بلی اذا قال لیس لی عندك
ودیعة فقولك نعم تصدیق له و قبلُه
و بلی تکذیب
(نَعِیم) کامیر نعمت و تن آسانی
و فراخی و مال * و نَعِیمُ الله)
دهش و عطیه او تعالی * و یقال
نَعِیمَ عَیْنٍ ای اَفعلُ نَعمَ عَینٍ
(نُعَیْم) کزبیر نام شانزده صحابی
است * و نیز نُعَیْم) کوهی است
(نَعَام) کسحاب شتر مرغ اسم
جنس است مثل حمام نَعَامَة)
یکی یذکر و یونث و دشت و نشان
که در راهها نصب کنند و بنو
نَعَام بطنی است * و نیز نَعَام)
آری مروی است عن معانی بن
زکریا * و نَعَامَ عَیْنٍ) مثلثة
ای افعل ذلك نعم عینٍ
(نَعَامَة) زیر قدم و نشان راه بلند

و آب کش تا که بر سر چاه باشد
و پوشش دماغ و جماعت قوم و
قولهم شالت نعامتهم ذکر فی
شول و بالان با پائین آن و سرای
کوه که شبیه سایه بان باشد و دماغ اسپ
یا دهن آن و راه و نفس و استخوان ساق
و شادمانی و خورسندی اکرام و فتح
مستعجل و تاریکی و نادانی و دشت
و چوب بر پهنای سر چاه و بالا جوی
خرد و هفت اسپ است مر حارث
بن عباد خالد بن نضله اسدی و
مرداس بن معاذ جشمی و هبی ابنة
صَعْر و عُتْبَة بن اَوس مالکی و مُسَافِع
بن عبد العزی و مُنْفَجِر عَنَزی و فراص
اردی را و سنگ بلند برآمده اندرون
چاه و موضعی است بنجد و نیز نَعَامه
لقب هر بادشاه حیره و لقب بَیْهَس
و ابو نَعَامَة) لقب قطری بن
فجاءة و نعامةُ الضَّبی صحابی
است و فی المثل انت کصاحِبة
النَعَامة در مصیبت شخصی گویند که
بر غیر ثقه اعتماد کند اصله ان
صاحبة النعامة وجدت نعامة
قد غصّت بصعرور بصمغة فاخذتها
فربطتها بخمارِها الی شجرة ثم دنت

من الحیّ و هتفت من کان یُحِفُّنا
و یَزُفُّنا فلیترك و قوّضت بیتها
لتحمل علی النَّعامة فانتهت الیها
وقد اساغت غصّتها وافلتت
بَقَیت المرأة لا سیدها احرزت
و لا نَصِیبها مِن الحیّ حفظت
(نَبتٌ ناعِمٌ) گیاه نازک و نرم
(ثوبٌ ناعِمٌ) کذلك و نیز ناعِم
کوهی است و نیز از اعلام است
(ناعِمَة) کصاحبة زن نیکو زندگانی
و نیکو خورش و مرغزار
(نُعْمی) کبُشری نعمت و تن آسانی
و فراخی و دست رس نیکو و آنچه کرده
شود از نیکوئی در حق کسی و یقال
نُعْمی عَیْن ای افعل نعم عین
و از اعلام است
(نُعَامی) بالضم والقصر باد جنوب
یا باد ما بین جنوب و صبا و نُعَامی
عَیْن ای افعل ذلك نعم عین و
غایت یقال نُعَامَاك ان تفعل کذا
(نَعْمَاء) کصحرا نعمت و شادمانی
و دست رس نیکو و نیکوئی که کرده
شود در حق کسی
(نَعْمَان) کسحبان رودباری است
ورای عرفه و آنرا نعمانُ الاراك

نیز گویند و رودباری است نزدیک
کوفه و رودباری است در زمین
شام نزدیک فرات و وادی است
در تنعیم و دو موضعی است دیگر ÷ و
نَعْمان بن قَراد و یعلی بن النعمان
تابعیانند
(نُعْمَان) بالضم پسر منذر که
پادشاهی است عرب را و خون و بوی
شقائق را منسوب کنند بجهت سرخی
یا شقائق منسوب است بنعمان بن
منذر لانه حماه و نعمان بن ثابت
بن وطا امام کوفی از تابعیان ÷ و
مَعَرة النُّعمان) شهری است
اجتاز به النعمانُ بن بشیر الانصاری
فدفن به ولدًا فاُضیف الیه ÷ و
نُعْمَانُون) سی کس صحابی اند
(نُعَیْمَان) مصغر اسم عمرو کان
مزّاحًا یضحك النبی صلی الله علیه
واله وسلم کثیرا باع سُوَیبط بن حرملة
من الاعراب بعشرة قلائص فسمع
ابو بکر فاخذ القلائص وردّها
و استرد سُوَیبطا فضحك النبی صلی
الله علیه وسلم واصحابه منه حولا
(نُعْمَانِیَّة) منسوبا دهی است
بمصر و شهری میان واسط و بغداد

و در هر یکی از آنها کان کل سرشتنی
است و دهی در سنجار
(اَنْعُم) کافلس موضعی است بعالیه
و از نامهای عربان است
(اَنْعُمَان) بالفتح و ضم العین
دو وادی است یا آن هر دو انعُم و
عاقل است
(نَعَائِم) منزلی است ماه را و
موضعی است بنواحی مدینه
(اُنَیْعِم) مصغرا موضعی است
(نَعْمَایا) بالفتح کوهی است
(تَنْعُم) کتنصر از اعلام است
ج (یَنْعَم) کیمنع حی است
(تَنْعِیمَة) درختی است نرم برگ
(مُنْعُم) بضمتین جاروب
(رَجلٌ مِنْعَام) مرد بسیار فضل
واحسان
(ف) نَعَمَهُم) برهنه پای آمد
نزد ایشان
(س ن ض ك ح) نَعِمَ نُعُومَةً)
نرم و نازک گردید و از حسب شاذ
است و از فَضِلَ یَفْضُل نیز مرکب
از دو باب ÷ و مَنزلٌ یَنعَمُهُم)
مثلثه یعنی منزلی که باسودگی
دارد

(س) نَعِمَ اللهُ بكَ عَيناً) خنک
گرداند خدای چشم محبوب ترا
بتو یا چشم ترا بمحبوب تو + و نَعِمَ
العُودُ) سبز و تازه و نرم گردید +
و نِعْمَ و بِئْسَ) یعنی نیک است
و بد است وهما فِعْلانِ ماضِيانِ
لَا يَتَصَرَّفانِ تصرُّفَ سائرِ الافعال
لانّهما استعملا للحال بمعنى الماضى
و فِي نِعْمَ اربعُ لغاتٍ نَعِمَ كسمع و
نِعْمَ بكسر النون و فتحها مع سكون
العين و نِعِمَ بكسرتين تقول نِعْمَ
الرجلُ زيدٌ و نِعْمَتِ المرأةُ هندٌ + ج
نعم المرأةُ هندٌ فالرجلُ فاعلُ نِعْمَ
و زيدٌ مرفوعٌ امّا بان يكون مبتدأً
قُدِّمَ عليهِ خبرُه او بانْ يكون خبرَ
مبتدأٍ محذوفٍ كانّك لمّا قلتَ نِعْمَ
الرجلُ قيلَ لكَ من هو فقلتَ هو
زيدٌ و اذا قلتَ نِعْمَ رجلاً كانّك قلت
نِعْمَ الرجلُ رجلاً لانّ فاعلَ نعم و
بئس لا يكون الّا معرفةً بالالف
و اللام و ما يضافُ الى ما فيه الالف
و اللامُ و قد يدخل ما عليه فيجتمع
بَيْنَ الساكنين كقوله تعالى فَنِعِمّا
هي و ان شئتَ حرّكتَ العين
بالكسر و ان شئتَ فتحتَ النون

مع كسر العين تقول غَسَلْتُ غَسْلاً
نِعِمّا تكتفى بما مع نعم عن صلته اى
نِعْمَ ما غَسَلْتُه و يقال ان فعلتَ ذالك
فبها و نِعْمَتْ بناءٍ ساكنةٍ وقفاً و
وصلاً اى نِعْمَتِ الخَصْلَةُ
(اَنْعَمَ اللهُ بِكَ عَيناً) اى نَعِمَ اللهُ
بِكَ عيناً + و اَنْعَمَ فِي الْاَمْرِ)
مبالغه نمودن + و اَنْعَمَ اللهُ
صَبَاحَكَ فراخ و خوش گرداند
خدای بامداد ترا و هو من النعومة +
و نیز اِنْعَام) نعمت دادن یقال انعم
الله عليه و انعم بها و افزودن یقال
اَنْعَمَ ان تُحْسِنَ اى زاد و بشتاب آمدن
نزدیک کسی و نعم گفتن + و یقال
مَنْزِلٌ يُنْعِمُهُمْ) منزلی است
که فرود آیند کان را بآرام و آسودگی
دارد
(مُنَعَّم) کمحدث نام مردی
(کلامٌ مُنْعَمٌ) کمعظم سخن نرم
(مُنَعَّمَة) کمعظمه زن نیکو زندگانی
و نیکو خورش
(تَنْعِيم) فراخ و آسان زندگانی
گردانیدن و نعم گفتن یقال نَعَّمَه
اى قال له نعم فنعم بذلك و یقال
نَعَّمَكَ عَيناً بمعنى نَعِمَ اللهُ بك عيناً

و نیز تَنْعِيم) کتصریف موضعی
است برسه یا چهار کروه از مکه نزدیکتر
باطراف حل بسوی خانه کعبه
سمی لانّ على يمينه جبل نعيم و على
يَسَارِهِ جبل ناعم و الوادى اسمه
نَعْمَان
(نَبْتٌ مُنَاعِمٌ) گیاه نرم و نازک
(مُنَاعَمَة) زن نیکو زندگانی و نیکو
خورش
(مُنَاعَمَة) استوار گردانیدن یقال
ناعِمْ حَبْلَكَ) اى احكمه و بناز
و نعمت پروردن یقال ناعَمَهُ فتنعّم
(تَنَعُّم) فراخ و آسان زندگانی
گردیدن و جستن یقال تَنَعَّمَه
بالمَكَانِ اى طلبه و برهنه پای
رفتن و ستیهیدن براندن ستور
و یقال تَنَعَّمَ قَدَمَه اى ابتذلها
و سازواری کردن یقال اَتَيْتُ اَرْضَهم
فَتَنَعَّمَتْنِي اى وافقتنى
(نبتٌ مُتَنَاعِمٌ) گیاه نرم و نازک
(تَنَاعُم) تن آسان گردیدن و تن
آسان نمودن + و نیز تَنَاعُم) البطی است
ن ع و
(نَعْو) بالفتح دائره زیر بینی و خرمای
نر و کفتگی لفح بالایین شتر و کفتگی

دنباله سم اسپ و کشادگی موخر سم
اسپ
(نَعْوَة) بالنار موضعی است
(نُعَاء) کدعاء آواز گربه
(نَعْوَان) کسکران وادی است
ن ع ی
(نَعْي) بالفتح خبر مرگ
(نَعِيّ) کغنی خبر مرگ و خبر مرگ
آرنده و بد خبر دهنده
(نَعَاءِ فُلَانًا) کقطام امر است
یعنی خبر مرگ ده او را و آشکار کن
فوت او و منه الحديث يا نَعَاءِ العرب
اى انْعَهُمْ
(نَاعِي) خبر بد دهنده ناعية
مونث
(مَنْعَى) کمقعد خبر مرگ مَنْعَاة
کذلک مَنَاعِي جمع یقال ما کان
مَنْعَاهُ مَنْعَاةً واحدةً لكنّه كان
مَنَاعِى
(ف) نَعَاهُ لَهُ نَعْياً) بالفتح و
(نَعِيّاً) کغنی + و نُعْيَاناً بالضم خبر
مرگ آن داد او را و یقال هو يَنْعَى
على زيدٍ ذُنُوبَهُ) یعنی او آشکار
میکند گناهای زید را
(اِسْتَنْعَتِ النَّاقَةُ) پیش رفت

باگریزان بازگشت یا دوید با صاحب خود یا پراگنده و منتشر گردید
(وَاسْتَنْعَى الرَّجُلُ الغَنَمَ) خواند آنرا و پیش گردید تا در پی روند + وَاسْتَنْعَ بِفُلَانٍ الشَّرُّ ای در پی بدی رسید بروی + و
(اسْتَنْعَ بِهِ حُبُّ الخَمْرِ) ای تمادی بِهِ + وَاسْتَنْعَ ذِكْرُهُ) فاش گردید ذکر وی + و نیز اسْتِنْعَاء) رمیدن شتران و جز آن متفرق شدن یقال اسْتَنْعَى الابلُ والقومُ اذا تفرقوا شتّى وانتشروا
(تَنَاعَى القَوْمُ) خبر کشتگان گفتند تا یکدیگر را برانگیزند بر جنگ

باب النون فصل الغين

ن غ ب

(نَغْبَة) بالفتح والضم یکخورد و یک آشام آب و جز آن نُغَب کصرد جمع او الفتح للمرة والضم للاسم + و نیز نَغْبَة) بالفتح یکبار گرسنه شدن بی نان خورش گردیدن قوم و بالضم کارزشت یقال ما جُرِّبَتْ عَلَيْهِ نُغْبَةٌ قطّ ای فعلة قبيحة
(ف ن ض) نَغَبَ الرِّيقَ نَغْبًا) بالفتح فرو برد آب دهن را بحلق + وَنَغَبَ الطَّائِرُ) خورد آب را + وَنَغَبْتُ مِنَ الإِنَاءِ نَغْبًا) چند جرعه خوردم از خنور + و نیز نَغْب) جرعه جرعه خوردن آب و جز آن

ن غ ب ق

(نَغْبَقَة) بالفتح آواز شکم ستور که شنیده شود یا آواز زره آن که میان در غلاف جنبد نَغْبُوقَة بالضم کذلك
(نُغْبُق) کقنفذ کول
(نُغْبُوق) کعصفور مرغی است و موضعی

ن غ ب ل

(نُغْبُول) کعصفور مرغی است و گیاهی

ن غ ت

(نَغْت) بالفتح موی کشیدن و الفعل من فتح

ن غ ث

(نَغْث) بالفتح بدی پیوسته سخت

ن غ د ل

(رَجُلٌ مُنْغَدِلُ الرَّأْس) بکسر الدال مرد فروهشته سر با بزرگی و سطبری آن

ن غ ر

(نَغَر) محرکة چشمه آب نمکین و شور
(نَغِر) ککتف خشمناک
(امرأة نَغِرَة) کفرحة زن غیرت مند
(نُغَر) کصرد بلبل و بچه گنجشک و نوعی از خران یا خران نر نُغَرَ یکی نغران کصردان جمع نُغَيْر مصغر آن منه الحديث یا ابا عمیر ما فعل النُّغَیْرُ و بچهای حوال چون بانگ کند
(يحيى بن نُعَيْر) کزبیر صحابی است و آنرا ابن نقیر بقاف نیز گویند
(جرح نَغّار) کشداد زخم که خون از وی روان باشد
(مِنْغَار) گوسپندی که بیرون آمدن شیر سرخ باشیر یا خون عادت وی باشد
(س ض ف) نَغِرَ عَلَيْهِ نَغَرًا ونَغَرَانًا) محرکتین خشمناک گردید بر آن + وَنَغَرَتِ النَّاقَةُ) موخر خود را ضم کرده گذشت + وَنَغَرَتِ القِدْرُ) بر جوشید دیگ + وَنَغَرَ الصَّبِيَّ) مالید موی کودک را
(س) نَغِرَ مِنَ المَاءِ) آب بسیار خورد
(اِنْغَار) تباه شدن بیضه و سرخ شیر گردیدن گوسپند یا فرود آمدن خون با شیر آن مُنْغِر لغت است ازان
(نَغَّرَهَا تَنْغِيرًا) بانگ کرد بران + وَنَغَّرَ الصَّبِيَّ) نرم مالید آنرا
(تَنَغَّرَ عَلَيْهِ) دیگرگون گردید بروی خشم گرفت و ترسانید + و نیز تَنَغُّر) پرخشم شدن و انگشت را در حلق کسی درآوردن
(تَنَاغُر) ناشناخته آوردن

بج

ن غ ر ق

(نُغْرُقَة) بالضم توک موی پیچیده و مرغول کرده

ن غ ز

(نُغَّاز) کزنار تباهی افکنندگان میان قوم و فتنه انگیزان
(ن) نَغَزَ بَيْنَهُمْ نَغْزًا) بالفتح برآغالانید ایشان را و تباهی افکند نَغَزَهُمُ النُّغَّازُ کذلك + وَنَغَزَ الصَّبِيَّ) ای دغدغه یعنی نرم مالید آنرا

ن غ ش

(نُغَاش) کغراب نیک کوتاه
نُغَاشِیٌّ بشد الیاء مثله
(نُغَاشَة) کثمامة مرغی است
(ف) نَغَشَ نَغْشًا) بالفتح و
نَغَشَانًا محرکة مضطرب گردید
ولرزید وجنبید بجای خود ویقال
هُوَیَنْغَشُ اِلَیْه یعنی او میل میکند
بوی
(تَنَغُّش) لرزیدن وجنبیدن
مرغ وچهارپایه وجز آن بجای
خود
(اِنْتِغَاش) لرزیدن وجنبیدن
چیزی بجای خود ویقال راسه
یَنْتَغِش قملًا وداره تَتَنَغَّش اَوْلادًا

ن غ ص

(شَرَابٌ نَغِصٌ) ککتف شراب
که برخورندگان بریده گردد پیش
ازان که سیراب شوند
(س) نَغِصَ فُلَانٌ نَغَصًا)
محرکة تمام مراد خود نرسید
ونیز نَغَص) وارد کردن شتر را
برحوض وسیراب ناشده برگردانیدن
آن را و دیگری بجایش درآوردن
وسیراب ناشدن شتران بریده
گردیدن شراب برخورندگان و
سیراب ناشدن ازان
(اِنْغَاص) تیره گردانیدن
زندگانی را برکسی یقال اَنْغَصَ
الله علیه العیش ای کدّره
(نَغَّصَهُ العیش وعلیه تَنْغِیصًا)
تیره ساز دعیش را بروی
(تَنَغُّص) تیره شدن زندگانی
(تَنَاغُص) انبوهی نمودن شتران

ن غ ض

(نَغَض) بالفتح آنکه بلرزد سرش
وبجنبد دررفتن ✣ ونیز نَغْض
وبکسر معرفة شترمرغ اسم است
آن را بدان جهت که دررفتن سر
می جنباند یا گله از شترمرغان
(نُغْض) بالضم ویفتح کرکرانک
کتف یا هرجای که جنبان باشد
(نَغُوض) کصبور ناقه بزرگ کوهان
بدان جهت که چون کوهان بزرگ
گرد وبجنبد دررفتن
(نَاغِض) کرکرانک کتف که
جنبان باشد یا هرجای جنبان
✣ وغَیْمٌ نَاغِضٌ) ابرجنبنده
درپی یکدیگر
(مَحَالٌ نُغُضٌ) کرکع چرخهاے
چاه که بزرگ باشد
(نَغَّاض) ککتان سطبر وشکن دار
منه کان صلی الله علیه وسلم نغاض
البطن ای معکّنه وکان عُکَنُهُ اَحسن
من سبائك الذهب والفضة ✣
وغیمٌ نَغَّاضٌ) ابرکه درپی یکدیگر
بجنبد
(ن ض) نَغَضَ نَغْضًا) بالفتح
ونُغُوضًا ونَغَضَانًا ونَغَضًا
محرکتین جنبید ومضطرب گردید
وجنبانید لازم متعد ✣ ونیز نَغَض
ونُغُوض) سطبر گردیدن پالان
شتر ودندان کودک که خواهد
افتاد نَغَضَانٌ کذلك وحرکت
کردن ابر برهم نشسته ✣ ونیز نَغَض)
شتران را برحوض آوردن بعد
ازخوردن آب ازهر دو شتر قوی
را برآورده ضعیف را بجایش داخل
کردن درحوض
(اِنْغَاض) جنبیدن ومضطرب
شدن وجنبانیدن لازم متعد
وسرجنبانیدن تعجب منه قوله
تعالی فَسَیُنْغِضُونَ اِلَیْكَ رُؤُسَهُمْ
(مُنَاغَضَة) انبوهی کردن
(تَنَغُّض) جنبیدن ومضطرب
شدن

ن غ ض ل

(بِرْذَوْنٌ نَغْضَلٌ) کجعفر ستور
گران بار

ن غ ط

(نُغُط) بضمتین مردم درازبالا

ن غ ظ ل

(نَغْظَلَة) بالظاء المعجمة آهسته
دویدن وبچپ وراست خمیدن
وچمیدن دررفتن

ن غ غ

(نُغْنُغ) کقنفذ کول ست نُغْنُغَة
مونث وکس پرگوشت اطراف و
جای میان کام وشوارب نای گلو
وگوشت پاره بن کام وتندی زیر
بناگوش وگوشت پاره بالای گردن
شتر که درنشخوار کردن بجنبد
نُغْنُغَة مثله نَغَانِغ جمع
(نَغْنَغَة) دردگین نغنغ گردیدن
یقال نَغْنَغَ زَیْدًا ای اصابه داء فی
نُغْنُغِه ✣ ونُغْنِغَ) مجهولا اذا عولج
نغنغه من داء

ن غ ف

(نَغَف) محرکة وقد یسکن کرمی که
در بینی شتر وگوسپند باشد نَغَفَة

یکی از کرم سپید جسته خرما منه
الحدیث ان یاجوج وماجوج
یسلط علیهم النغف فیاخذ فی
رقابهم یا کرمی است درشت و باریک
که از خاص وجز آن برکشند و آب
بینی خشک و مانند آن که از بینی
برآرند و ازینجاست که در حق
حقیر وخوار گویند یا نغفهٔ * و نیز
نغفة) استخوانی است در رخسار
یقال لکل راس فی عظمی وجنتیه
نغفتان ای عظمان من تحرکهما
یکون العطاس
(س) نغف البعیر نغفا) محرکة
بسیار گردید کرم بینی او

ن غ ق

(ناقة نغیق) کامیر ناقه که مرة
بعد اخری بانگ کند * و نغیق
الغراب) بانگ زاغ
(ص) نغق الغراب نغیقا)
کامیر بانگ کرد زاغ او نغق فی
الخیر و نعب فی الشر

ن غ ل

(نغل) بالفتح پوست تباه شده
در دباغت و پسر زنا لغة عامیة
(نغلة) بالضم تباهی پوست
(نغل) ککتف پسر زنا نغلة
مونث
(جوزة نغلة) کفرحة چهار مغز
متغیر و تباه
(نغیل) کامیر زنازاده نغیلة
مونث
(مالک بن نغیل) کزبیر محدث
است
(س) نغل الادیم نغلا)
محرکة تباه گردید پوست در
دباغت * و نیز نغل) تباه گردیدن
زخم و بد شدن نیت و کینه ور
گردیدن و یعدی بعلی و تباهی
انداختن میان قوم و سخن چینی
نمودن
(ک) نغل المولود نغولة) تباه
گشت بچه
(انغال) تباه گردانیدن پوست
را و تباهی انداختن میان مردم

ن غ م

(نغمة) بالفتح و یحرک آواز یقال
فلان حسن النغمة اذا کان
حسن الصوت فی القراءة وفی الحدیث
نهیت عن صوتین فاجرین صوت
عند نغمة لهو ولعب وصوت عند
مصیبة
(نغمة) بالضم جرعه نغم کصرد
جمع
(نغم) محرکة و بسکون نیز آهسته
(نغمة) یکی
(ن) نغم نغما) دم برآورد
(ض ن س) نغم فی الغناء
نغما) آهسته سرائید * و نغم
فی الشراب) فرو خورد و آن را
(تنغم) سخن آهسته گفتن یقال
سکت فما تنغم و آهسته سرائیدن

ن غ و

(نغو) بالفتح نرم گفتن سخن را و
الفعل من نصر
(نغوة) بالفتح آواز

ن غ ی

(نغیة) بالفتح آواز و خبر نخستین
که هنوز ثابت نشده و سخن خوش
(نغیا) بالفتح دهی در انبار و
دهی میان واسط و بصره
(ض) نغی نغیا) سخن نرم
گفت و یقال سکت فما نغی
بحرف ای ما نبس
(انغاء) گفتن سخنی که فهمیده
شود
(مناغاة) نزدیک گردیدن
یقال هذا الجبل یناغی السماء
ای یدانیها لطوله و معاشقه نمودن
و عشق بازی کردن با زن و سخن
خوش گفتن یقال المرأة تناغی
صبیها ای تکلمه بما یعجبه و یسره

باب النون فصل الفاء

ن ف ء

(نفء) بالفتح موضعی است
(نفأ) کصرد پارهای علف گیاه
پراگنده رسته یا سبزه زار مجتمع
و فراهم آمده بریده و جدا از علف
بزرگ و کلان افزون و بالیده بر آن
نفأة بالضم یکی مثال صبرة و صبر

ن ف ت

(نفیتة) کسفینة آشی است آرد
و جز آن که با آب یا شیر ترتیب دهند
سطبرتر از سخینه
(مرجل نفوت) کصبور دیگ
جوشان
(ض) نفت نفتا) بالفتح و
نفتانا) محرکة خشمگین گردید
بابرآمدن از خشم * و نفتت
القدر) جوشید و تیرک زد دیگ
جوشان یا جفسیده شوربا در جوانب

آن * ونَفَتَ الدَّقِيقُ ونحوه نَفْتاً
منتفخ گرديد بريختن آب بر آن
(مُنَافَتَةَ) جوشيدن يقال القدر
تُنَافِتُ

ن ف ث

(نَفَثُ الشَّيْطَانِ) بالفتح شعر
(دَمٌ نَفِيثٌ) کامير خون وان از
زخم
(نُفَاثَة) کثمامة دم که دردمند
سینه بدمی زند وانچه از دهان
بدمیدن فرو اندازند از ریزهٔ
مسواک ومانند آن منه المثل لو
سَأَلتنی نُفَاثَة سِوَاكٍ مَا أَعْطَيْتُكَهَا
و پدر قومی ست از عرب
(نَفَّاث) کشداد دمنده نَفَّاثَة
مونث نَفَّاثات جمع * والنَّفَّاثَات
فِي العُقَد) زنان ساحره
(اَنَافِث) موضعی ست بیمن
(ض ن) نَفَثَ نَفْثاً) بالفتح در
دمید وهو اقل من التَّفْلِ ويقال
الحَيَّةُ تَنْفِثُ السَّمَّ اذا نكزت وفى
المثل لا بدّ للمصدور ان يَنْفِثَ

ن ف ج

(نُفُجَة) بالضم تريز جامه
(نُفُجٌ) بضمتين کرانباران * وامرأة
نُفُجُ الحَقِيبَةِ) زن سطبر سرين
و بزرگ سرين
(نَفِيجَة) کسفینه کمان
(نِفَاجَة) ککتاب پارچه چهار
گوشه که زير آستين دوزند
(صوتُ نَافِجٌ) آواز درشت سخت
(نَافِجه) ابر بسیار باران و
استخوان خرد پهلو ودختر بدان
جهت که مال پدر را بمهر خود
افزون گرداند كانت العرب تقول
في الجاهلية اذا ولد لاحدهم بنت
هنيئاً لك النَّافِجة اى المعظمة لمالك
ونافه معرب است وباد كه نخستين
سخت وزد نوافج جمع
(نَفَّاج) کشداد متکبر ونازنده
بآنچه که ندارد
(نُفَّاجة) کرمانة تريز جامه
(نِفِّيج) کسکيت مرد بيگانه که
بقوم درآيد وصلح كند با ايشان يا
بيگانه كه بقوم درآيد ونه صلح كند
ونه فساد ونُفُج بضمتين جمع
(اَنْفِجَانِ) بالفتح وشد اليا
بسيار کوی وياوه درای
(تَنَافِيج) پارهای تريز جامه
(مَنَافِج) لته پارها كه بدان زنان
سرين را كلان گردانند
(ن) نَفَجَ الأَرْنَبُ نَفْجاً) بالفتح
برجست خرگوش ودوان خاست
* ونَفَجَتِ الفَرُّوجَةُ) از بيضه
بيرون برآمد * ونَفَجَ الثَّدْيُ
القَمِيصَ) بر داشت وبلند کرد
پستان نو برآمده پيراهن را * و
نَفَجَتِ الرِّيحُ) سخت وزيد باد
* ونَفَجَ المَالَ) افزود مال را
(اِنْفَاج) جدا كردن آوند از پستان
وقت دوشیدن وبرجهانيدن و
دوانيدن خرگوش را وبرانگيختن
شكار را
(تَنَفُّج) نازيدن برافزون تر از
آنچه كه دارد
(مُنْتَفِخ) بكسر الفاء متكبر و
بزرگ منش
(اِنْتَفَجَ جَنْبَاهُ) بلند گرديد
مردو پهلوی ستور * وانْتَفَجَ
الصَّيْدُ) برانگیخته شد شكار
(اِسْتِنْفَاج) خشم آشكارا كردن
يقال ما الذى اسْتَنْفَجَ غضبك
اى اظهره واخرجه

ن ف ح

(نَفْحَة) بالفتح باد ويكبار وزيدن
باد وعطيه يقال له نفحة طيبة و
لفلان نَفَحَات من المعروف پاره
از عذاب وشير خالص
(نِيَّةٌ نَفَحٌ) محركة نيت دور و
بلند
(نَفِيحَة) کسفينة كمان تير
دور انداز وريزهٔ چوب نبع
(نَفُوح) کصبور ناقه كه شيرش بى
دوشيدن روان شود وكمان دور
اندازنده تير را
(نَفَّاح) ککتان بسيار نفع ومنعم
برخلق وشوی زن وتند بوی
(نِفِّيح كسكين مرد كه در كار
بى فائده درآيد ودر هر چيز پيش
گردد ودخل نمايد
(اِنْفَحَة) بالكسر وفتح الفاء مخففة
الحاء وقد تشدد وقد تكسر الفاء
چيزی ست زرد رنگ كه از شكم بره
وبزغاله شير خواره برآيد وآن را
در پارهٔ پشم بردارند پس سطبر
وخشك گردد مانند پنير والفحة
نزد جوهری از اصمعی ابو زيد
شكنبه بره وبزغاله ست كه
هنوز علف نخورده باشد وهو
الصحيح قال الشاعر * كم قد اكلت

کَیدًا او نفخہ) ثم ادّخرت الیۃ
مُتَرحَمۃ + انافخ جمع والانافخ کلّھا
لاسیمّا الارنب اذا علوتہا علی
اِبھام المحموم شُفِیَ ونیز درختی
ست شبیہ درخت بادنجان
(مِنفَخ) کمنبر آنکہ در کار ببفایدہ
وتا مقصود درآید ودر ہر امر پیش
کردد ودخل نماید
(مِنفخۃ) کمکنسہ بمعنی انفخ ست
کہ شکنبہ باشد
(ف) نَفَحَ الطِّیبُ نَفحًا) بالفتح
ونُفَاحًا کغراب ونَفَحَانًا محرکۃً
دمید بوی خوش ونفح العِرقُ)
برجست خون از رگ + ونَفَحَ
الشَّیَٔ بِسَیفِہٖ) تیغ زد آنرا از
دور + ونفح فلانًا بِشَیٍٔ) چیزی
داد اورا قال الشاعر * لما اتیتک ارجو
فضل نائلکم + نَفَحتِنی نفحۃً طابت
لھا العربُ + ونفح اللِّمّۃَ) جنبانید
زلف را + ونیز نفح) پای زدن
ناقہ وجز آن یقال نَفَحَتِ الدّابۃ
اذا رمت بحافرھا وفی حدیث
شریح انہ ابطل النفح الا ان تضرب
فتعاقب ای ابطل حکم نفح الدابۃ
برجلھا ولم یلزم صاحبہا شیأ الا ان

تتابع النفح شیأ عقیب شیٔ + ونیز
نفح) وزیدن باد وقال الاصمعیّ
ماکان من الریاح نَفح بالنون
فھو بَردٌ وماکان لفح باللام فھو حَرٌّ
(مُنافحۃ) رو باروی جنگ و
خصومت کردن
(اِنتَفَحَ بِہٖ) معترض گردیدن
وپیش آمد او را + وانتفح اِلیٰ
مَوضِعِ کَذَا) برگردید سوے
آن

ن ف خ

(نَفخَۃ) بالفتح ویثلث آماس
شکم یقال بِہٖ نَفخَۃٌ وکذا اَجِدُ فِیہِ
نفخۃً اذا انتفخ بطنُہٗ بالفتح یک
بار دمیدن قال اللہ نفخۃ واحدۃ
(نُفُخ) بضمتین مرد پر از جوانی
(نَفِیخ) کامیر آنکہ بروی خدمت
آتش دمیدن باشد
(نُفَاخ) کغراب آماس شکم
(نِفَاخ) ککتاب شہری ست بمغرب
(مَا بِالدَّارِ نَافِخُ ضَرَمَۃٍ) یعنی
نیست در خانہ کسی
(رجلٌ اَنفَخُ) مرد آماسیدہ
خایہ
(نَفخَاء) کصحرا زمین بلند و

بشتہ نرم خاک واعلای استخوان
ساق
(نُفّاخ) کرمان رمی کہ از بیماری
حادث شود
(نُفّاخَۃ) کرمانہ غوزہ آب وچیزیکی
ست منتفخ وبرآمدہ در شکم ماہی
وَھِیَ بِضابِطِھا تَستَقِلُّ السَّمَکۃُ
فی الماء وتتردّدُ
(رجلٌ اُنفُخَانٌ) بضم الہمزۃ و
الفاء وبکسر ہما مرد پر گوشت از
فربہی اُنفُخانی بشدالیاء مثلہ
اُنفُخانۃ واُنفُخانِیَّۃ مونث
(مِنفَاخ) بالکسر دمۂ آہنگران
(مَنفُوخ) کلان شکم وفربہ
(ن) نَفَخَ بِفَمِہٖ نَفخًا) بالفتح در
دمید نَفَخَ فِیہِ ونَفَخَہٗ کذلک
لغۃ فیہ منہ الحدیث نھی النبیّ
صلی اللہ علیہ وسلم عن النفخ فی
الصلوٰۃ قال ابوحنیفۃ ومحمد اذا نفخ
فی صلاتِہٖ نفخًا یُسمع فسدت صلوتہ
وقال الشافعی اذا لم یکن فی نفخۃ
حرفان لم تفسد ونَفَخَ بِھَا) تیز داد
+ ونیز نَفَخ) بلند شدن چاشت و
آفریدن قال نفخنا فیہ من روحنا
ونازو بزرگ منشی یقال ھو ذو نَفخ

ای ذو کبر وتجبّر
(تَنفِیخ) در دمیدن
(اِنتِفَاخ) برآماسیدن چیزی و
بلند برآمدن روز

ن ف د

(س) نَفِدَ نَفَادًا) کسحاب ونَفَدًا
محرکۃ نیست ونابود گردید و
رفت
(اِنفَاد) نابود گردانیدن وبی توشہ
وبی ستور شدن قوم وسپری کشتن
آب چاہ
(مُنافَدَۃ) باہم نزد حاکم شدن و
ع خصومت کردن باہم وکوشش وتوان
خود را در باختن در خصومت و
پیکار یعنی ہر واحد نابود کردن
حجت صاحت خود خواہد
+ خصم منافد نعت ست ازان
منہ الحدیث ان نافدتہم نافدوک
یروی بالقاف
(قَعَدَ مُنتَفِدًا) بکسر الفاء بگوشہ
نشست ویک سوی گردید
(فِیہِ مُنتَفَدٌ عَن غَیرِہٖ) بفتح
الفاء دروی بی نیازی وفراخی
ست از دیگران + وتجد فی
البِلَادِ مُنتَفَدًا) یعنی جایی در

شهرها گریزجای و رفتن جای و اضطراب جای

(اِنْتِفاد) نیست گردانیدن و تامه چیزی را گرفتن و شیر دوشیدن

(اِسْتِنْفَاد) نیست ساختن و کوشش و توان خود را در باختن

ن ف ذ

(نَفَذ) محرکة روانی چیزی و نفاذ آن ویقال اَتیٰ بِنَفَذ مَاقَالَ یعنی راه برآمد از ان و طَعْنَةٌ لَهَا نَفَذ ای نَافِذَةٌ

(نَفِیْذ) کامیر کار روان و مطاع یقال امرهٔ نَفِیْذٌ مطاعٌ مج

(نَفُوْذ) کصبور رسا و درگذرنده در هر کار

(نَافِذ) درگذرنده و رسا در هر امور و کار روان و مُطَاع یقال اُمرهٔ نافذای مُطَاعٌ + وطریقٌ نَافِذٌ) راه مسلوک و روان

(نَوَافِذ) هر سوراخ که بدان نفس را سرور یا غم رسد همچو سوراخ گوش و بینی و دهن و سوراخ دبر

(نفاذ) کشداد درگذرنده و رسا در هر کار

(ن) نَفَذَ الْقَوم نَفْذًا) درگذشت آنها را و خلاف ورزید + ونیز نَفَاذ) بالفتح گذشتن چیزی از چیزی و رها شدن آن از آن نفوذ بالضم مثله و درگذشتن تیر از جائی که رسد یا بیرون آمدن سر تیر بطرف دیگر و تمام آن در اندرون بودن نَفْذ بالفتح مثله و رفتن نامه و فرمان بسوی کسی حرکت دادن های وصل که برای ضمیرست در قافیه مطلق نحو تجرّد المجنونُ مِن کسائِه

(اِنْفَاذ) درگذرانیدن و واکردن کار را و فرستادن و جاری کردن نامه و فرمان را و باقوم شدن یا قوم را شگافته در وسط آنها در آمدن و درگذشتن از قوم و خلاف ورزیدن از آنها و تیر و جز آن بر چیزی گذرانیدن

(تَنْفِیْذ) روان کردن نامه و فرمان و فرستادن آنرا

(تَنَافُذ) بقاضی سیدن یقال تَنَافَذُوا اِلَی القَاضی ای خَلَصُوا اِلَیْهِ فَاِذَا اَدْلیٰ کُلٌّ منهم بحجّته فیقال تَنَافَذُوا بالدال المهملة

(تَنَفُّذ) گذاشتن چیزی از چیزی و رها شدن آن

(مُنْتَفَذ) بفتح الفاء فراخی و وسعت

ن ف ر

(نَفْر) بالفتح قومی که با تو گریزند یا بکاری پیش آیند یا از یکدیگر گریزند در جنگ و گروه مردم از سه تا ده ویقال لقیته قبلَ کُلِّ صَیْح ونَفْر یعنی نخست دیدم او را + ویَوْمُ النَّفْر) روز بازگشت حاجیان از منی و آن دوازدهم ذی الحجه ست + وبنو نَفْر) بطنی ست + وذو نَفْر) پادشاهی بود حمیر را

(نَفْرَة) بالفتح قومیکه بکاری پیش روند و گروهی که با کسی رمند و خویش و نزدیک مرد که بخشم وی خشمناک شوند و گروه مردم از سه تا ده

(عِفْرٌ نِفْرٌ) بالکسر از اتباع است کذا عِفْرٌ نِفْرٌ ککتف

(نُفْرَة) بالضم حکم و فرمان و آنچه جهت دفع چشم زخم بر کودک آویزند نُفَرة کهمزة مثله

(نَفَر) محرکة مردم و گروه مردم از سه تا ده اَنْفَار جمع + ویَوْمُ النَّفَر) روز بازگشت حاجیان از منا

(عِفْرِیَةٌ نِفْرِیَةٌ وعِفْرِیْتٌ نِفْرِیْتٌ وعُفَارِیَةٌ نُفَارِیَةٌ وعِفْرِیَتَةٌ نِفْرِیَتَةٌ) از اتباع است

(نَفِیْر) کامیر گروه مردم از سه تا ده و قومیکه بکاری پیش روند و با کسی گریزند یا از هم گریزند در جنگ + ویَوْمُ النَّفِیْر) یوم النفر

(نُفَیْر بن مَالك) کزبیر صحابی ست + وجبیر بن نُفَیْر) تابعی

(نُفَارَة) کغرابة فرمان و آنچه بگیرد غالب از مغلوب یا آنچه حاکم بگیرد از کسی

(نَفُوْر) کصبور رمنده و گریزنده مذکر و مونث در وی یکسان است

(یَوْمُ النُّفُوْر) بالضم روز بازگشت حاجیان از منا

(نُفُوْرَة) بالضم فرمان و خویش و قریب مرد که بخشم وی خشمناک شوند

(نِفَّر) بالکسر و شد الفاء کاِمَّع دهی ست از اعمال بابل از ان دهست احمد بن فضل نِفَّرِی

(نافر) رمنده مذکر و مونث
در وی یکسان ست نفر بالفتح
ج + وغالب + وشاة نافر)
گوسپندان پراگنده
(نافرة) [illegible] زنگان
(نفراء) کصحرا موضعی ست
(نفاریب) [illegible]
(ینفور) کیعقوب سخت رمنده
(منفور) مغلوب
(ن) نفره نفرا) چیره شد بروی
در نیرو منافرت
(ن ض) نفرت الدابة نفورا
و نفارا) ککتاب ترسید و دور
گردید + ونفر الظبي نفرا
بالفتح ونفرانا محرکة رمید و بر
جست + ونفرته) رمانیدم اورا
+ ونفرت العین وغیرها
نفورا) آماسید منه الحدیث
تخلل رجل بالقصب فنفر فمه
ای ورم
(ض) نفر الحاج من منی
نفورا ونفرا) بالفتح گروه گروه با
گشتند حاجیان از منا + و
نفر القوم للامر الیه نفارا)
ککتاب ونفورا ونفیرا) کامیر

رفتند برای کار و همه یکبار پیش
آمدند در آن + ونیز نفر)
پراگنده شدن و غلبه کردن
(انفره علیه انفارا) بچیرگی حکم
کرد بروی + ونیز (انفار) رمانیدن
و یاری دادن و درازکشیدن و
[illegible]
(نفره علیه تنفیرا) بچیرگی
وی حکم کرد بروی + ونفرعنه)
یعنی لقب ناپسندیده نهبر وی
کانه عندهم تنفیر للجن والعین
عنه قال اعرابی لما ولدت قیل
لابی نفرعنه فسمانی قنفذا وکنا
اباالعداء + ونیز تنفیر) رمانیدن
(منافرة) داوری کردن باهم
در حسب ونسب یا در نازیدن
باهم
(تنافر) بکاری رفتن قوم وبهم
پیش حاکم شدن
(مستنفرة) بفتح الفاء ترسیده
(استنفار) رمیدن منه قوله تعالی
حمر مستنفرة ای نافرة و رمانیدن
و بیرون شدن خواستن یقال
استنفرهم فنفروا معه

ن ف ر ج

(نفرجة) سخن بسیار گفتن
(نفرج) کزبرج بدول نفرجة
بالتاء ونفراج کقرطاس و
نفراجة ونفرجاء بالکسر ممدودا
محرکة مثله
(نفرلج) کقندیل بسیارگوی یاوه
[illegible]

ن ف ز

(نفزة) بالفتح شهری است
بمغرب
(نفیز) کامیر مسکه کرده شیرزنه
پراگنده شود نفیزة مثله
(نوافز الدابة) پایهای ستور
(نفاز) کرمان بازی ست عرب
راکه در آن باهم برجهند
(ظبي ینفوز) کیعقوب آهو
برجهنده
(ض) نفز الظبي نفزا) بالفتح
+ ونفزانا) محرکة برجست آهو
(انفاز) تیر بر ناخن گردانیدن
تا کجی از راستی معلوم گردد و بر
جهانیدن کودک را
(تنفیز) برجهانیدن کودک را و
تیر بر ناخن گردانیدن تا کجی از
راستی آن معلوم گردد یقال نفزت

التشاهم علی ظفری اذا ادرته
(تنافز) باهم برجستن

ن ف س

(نفس) بالفتح جان یقال خرجت
نفسه ای روحه [illegible]
ابراهیم النخعی کل شیء لیست له
نفس سائلة لا ینجس الماء [illegible]
فیه و تن و چشم زخم یقال اصابته
نفس ای اصابته بعین و نزدیک
یقال نعلم ما فی نفسی ولا اعلم ما
فی نفسك ای ما عندی وما عندك او
حقیقتی وحقیقتك و عین چیزی
یقال رأیت فلانا نفسه وجاءنی
بنفسه و آنچه بدان پوست پیرایند
از بیخ درخت و برگ سلم و جز آن
بقدر یک دباغ یا عام ست یقال
هب لی نفسا من الدباغ و قصد و
ننگ و عار و عیب و قوت و جلادت
یقال لیس له نفس و عقوبت قیل
منه و یحذرکم الله نفسه و بزرگی
و چیرگی و ارجمندی
(نفسة) بالضم مهلت و زمان یقال
لك فی هذا الامر نفسة
(نفس) محرکة دم انفاس جمع
و جرعه یقال اکرع فی الاناء نفسا

اونفسین ای جرعة او جرعتین
انفاس جمع وسخن دراز یقال
کتب کتابا نفسا ای طویلا وفی
قوله لا تسبوا الریح فانها من نفس
الرحمن واجد نفس ربکم من
قبل الیمن اسم وضع موضع المصدر
الحقیقی من نفس تنفیسا ونفسا
ای فرج تفریجا یعنی دشنام
مدهید باد را که او دور میکند اندوه و
غم را و بر می انگیزد ابر و باران را و
دفع می سازد خشکسالی را وقوله من
قبل الیمن مراد از نفس نصرت و
یاری کردن و جای دادن آن که ع
از اهل مدینه آنحضرت را صلی الله
علیه وآله وسلم رسیده ایشان
یمانیان بودند ✤ وشراب ذو نفس
شراب با فراخی وسیرابی وشراب
غیر ذی نفس) شراب کریه و
بر گردیده بوی ورنگ چون کسی
بچشد دم بر نزند ✤ ونیز نفس)
فراخی وگشادگی کار یقال انت فی
نفس من امرك ای فی سعة وسیرابی
(نفیس) کامیر گرانمایه و مرغوب
ونیکو از هر چیزی و مال بسیار و
نفیس بن محمد) از موالی

الضار است وکوشکی است وی را
برد و کرده از مدینه
نفاس) بالکسر زچگی زن و آن را
چهل روز است ونزد شافعی شصت
واقل آن را حدی نیست نزد جمهور
واز ثوری سه روز است
(نفوسة) بالضم چند کوه است
بمغرب
(نافس) بدچشم وپنجم تیر از
تیرهای قمار
(انفس المال) گرانمایه ترین مال
(نفساء) کعشراء زن زچه نفساء
کصحراء ویحرك مثله نفساوان
مثنی نفاس ککتاب وکغراب و
نفس ککتب وبالضم ونوافس
ونفساوات جمع ولیس فعلاء
یجمع علی فعال غیر نفساء وعشراء
وعلی فعال بالضم غیر نفساء
(منفوس) بچه زاده منه الحدیث
ما من نفس منفوسة الا وقد کتب
مکانها من الجنة او النار ✤ وشیء
منفوس) چیز گرانمایه و مرغوب
✤ وولد منفوس) بچه که مادرش
زچه باشد
(س) نفس نفسا) محرکة و

نفاسة بخیلی کردن بان از عزیزی
✤ ونفس علیه بخیر) حسد برد
✤ ونفس علیه الشیء نفاسة)
دریغ داشت بزوی آن اهل نشمرد
اورا اهل آن بخیر ✤ ونفست المرأة
نفاسا) بالکسر ونفاسة بالفتح زچه
شد زن نفست مجهولا کذلك
والکسر فیه اکثر
(ك) نفس نفاسة) ککرامة
ونفاسا ککتاب ونفسا محرکة
گرانمایه گردید
(شیء منفس) کمحسن چیز
گرانمایه و مرغوب ✤ ومال منفس)
مال بسیار ومال منفس کمکرم
کذلك یقال ما یسرنی بهذا
الامر منفس ونفیس
(انفسه) در شگفت آورد او را
انفسه فی الامر) ترغیب نمود
اورا در آن کار
(تنفیس) آسایش دادن و
رهایش بخشیدن از غم یقال نفس
کربته عنه ای فرجه
(منافسة ونفاس) بالکسر رغبت
کردن در چیزی بطریق مبارات
یقال نافس فی الکرم وهم نفسی

کردن
(تنفس) دم بر زدن و باد سرد
کشیدن و دمیدن صبح منه قوله
تعالی والصبح اذا تنفس وشگافتن
کمان یقال تنفست القوس اذا
تصدعت وانشقت و برآمدن روز
وآب پاشیدن دریا بموج یقال
تنفس الموج اذا نضح الماء وآب
خوردن از آوند بی جدا کردن
از دهن یا بسه دم جدا کانه آب
خوردن در آن از اضداد است
وفی الحدیث انه صلی الله علیه
وسلم کان یتنفس فی الاناء ونهی
عن التنفس فی الاناء
(تنافس) رغبت کردن بچیزی
بطریق مبارات ویعدی بفی

ن ف ش

(نفش) محرکة پشم وارزانی و
ابل نفش) محرکة شتران شب
چرنده ولا یکون النفش الا باللیل
والهمل یکون لیلا ونهارا
(نفیش) کامیر رخت پراکنده
در خنور
(ابل نفاش) کرمان شتران
شب چرنده نوافش مثله

(عِهْنٌ مَنْغُوشٌ) پشم رنگین زده
(ن) نَغَشْنَا نُغُوشًا) در ارزانی
در آمدیم ۰ و نیز نُغُوش) متوجه
چیزی شدن که می خورد آن را ٭
و نیز نَغْش) بالفتح بانگشتان
پراگندن چیزی را و پشم و پنبه زدن
و بشب چرا کردن شتر گوسپند
بی راعی نُغُوش مثله والفعل
من ضرب نصر و سمع منه قوله تعالی
اِذْ نَغَشَتْ فِیْهِ غَنَمُ الْقَوْمِ
(اِنْغَاش) شب بچرا ماندن
ستور را
(مَنْغَشُ الْمِنْخَرَیْن) فراخ
سوراخ بینی
(تَنْغِیْش) بانگشتان پراگندن
چیزی را و واخیدن پنبه
و پشم و موی
(مُتَنَغِّش) آماسیده نرم درون
(تَنَغُّش) موی برافراشتن گربه
و واتیغ خاستن موی و بال جنبانیدن
مرغ گوئی می ترسد یا می لرزد
و واخیده شدن پنبه و پشم و موی
یقال نَغَّشَ شَعَرَه فتنغّش
(مُنْتَغِش) آماسیده نرم شکم
(اَمَةٌ مُنْتَغِشَةُ الشَّعْرِ) داه
پراگنده موی ٭ وَاَرْنَبَةٌ مُنْتَغِشَةٌ
نوک بینی گسترده بر روی
(اِنْتِغَاش) موی برافراشتن
گربه و واتیغ خاستن موی و بال
جنبانیدن مرغ

ن ف ص

(نُفْصَة) بالضم یک لخت خون
(نَفِیْص) کامیر آب شیرین و
خوش
(نُفَاص) کغراب بیماری است
گوسپندان را که بسبب آن بار
بار گمیز اندازد و چند انکه بمیرد
(مِنْفَاص) بالکسر زن بسیار خنده
و گمیز کننده بر بستر
(ن) نَفَصَ بِالْکَلِمَةِ) شتاب
گفت سخن را
(اِنْفَاص) شتاب سخن گفتن
و بسیار خندیدن یقال اَنْفَصَ
بِالضِّحْكِ و دفعه دفعه گمیز
انداختن گوسپند یقال اَنْفَصَتِ
الشاة ببولها و بلب اشاره کردن
مانند ستر مز
(مُنَافَصَة) برد کردن بدور
انداختن گمیز یقال نَافَصَهُ ای
قَالَ لَهُ بُلْ وَاَبُوْلُ فَنَنْظُرُ اَیُّنَا اَبْعَدُ
بولاً
(اِنْتِفَاص) آب پاشیدن از
شگاف انگشتان بر بزه

ن ف ض

(نِفْض) بالکسر بشکل زنبور یا
کرم مرده آن که در جای شهد
افتاده باشد یا انگبین کرم افتاده
که بدان خانه زنبوران را مع آس
آلایند تا زنبور در آن آید و
انگبین سازد اَوْهُوَ بالقاف
(نُفُضَة) بالضم لرزه تب نُفَضَة
کهمزة مثله و باران که بجائی
رسد و بجائی نرسد
(نَفَض) محرکة برگ و میوه زیر
درخت افتاده یا آنکه از فشاندن
افتد و دانه انگور که بعض آن در
بعض گرفته باشند
(نَفَضَة) محرکة گروهی که بتجسس
دشمن و خوف فرستند هر جانبی
جمع نافض
(نَفِیْضَة) کسفینة گروهی که بجهت
تجسس دشمن و خوف فرستند هر
جانبی
(نَفَاض) کسحاب لرزش تب ایم
مصدر است و بی توشگی و تنگدستی
منه المثل النفاض یقطر الجلب یعنی
چون تنگدستی و خشک سالی رسد
شتران اقطار قطار بمعرض بیع نهند
(نِفَاض) ککتاب نوعی از ازار
طفلان و جامه یقال مَا عَلَیْهِ نِفَاضٌ
ای شیئٌ من الثیاب و گستردنی
است که بران برگ سمر مانند
آن افگنند نُفُض ککتب جمع برگ
که بران ریخته شود
(نُفَاض) کغراب و بکسر آنچه
با فشاندن بیفتد از برگ و میوه
و جز آن و بی توشگی و تنگدستی
(نُفَاضَة) کثمامة ریشه و ریزه
مسواک که در دهن ماند و آنچه
با فشاندن بیفتد از برگ و میوه
و جز آن
(نَفُوْض) کصبور بسیار بچه آرنده زن
و ناقه
(نُفَضَی) کجمزة جنبش و لرزه
یَقِضَی کزمکی و نِفِّیْضَی کخلیفی
مثله
(نَافِض) تب لرزه مذکر آید و
یُقَالُ اَخَذَتْهُ حُمّٰی بِنَافِضٍ وَحُمّٰی
نَافِضٌ وَحُمّٰی نَافِضٍ بالاضافة
والوصف

(نُفَضاء) لغزر از لرزه و تب و
باران که بجائے رسد و بجائی
نرسد
(نَفَائِض) شتران زمین طی کنند
و شتران لاغر و کیانکه سنگ
اندازی نمایند خواه در پس آنها
[illegible]
(أَنَافِيض) برگ که بر افشاند
ریخته شود
(مِنْفَض) کمنبر یاد بیرون و
هر چه بوی افشانده شود
(مِنْفَاض) زن بسیار زاینده [illegible]
بالضاد المهملة
(مَنفوض) تب لرزه زده
(ن) نَفَضَ المکان نَفْضًا بالفتح
دید هر چه در ان بود تا بشناسد
* و نیز نَفَض برفشاندن جامه
و درخت و نتاج دادن شتر و بسیار
فرزند گردیدن زن و ناقه و سپری
شدن توشه قوم و خوشه بستن
کشت و بیرون بر آمدن غوره انگور
و رفتن بعض از رنگ و خواندن و
فشاندن تب لرزه کسی را و چپ
و راست نگریستن منه المثل اِذَا
تَكَلَّمْتَ نَهَارًا فَانْفُضْ ای التفت على
نری من نكره وكذا اذا تكلمت
ليلاً فاخفض و نیز نفوض بالضم
به شدن از بیماری
(اِنْتَفَضَتِ الجُلَّةُ) افشانده شد
خورجرا [illegible] و نیز (نُفَاض) [illegible]
دادن شتر و درویش گردیدن قوم
[illegible]
یا سپری گردانیدن زاد و باران
رزه شدن مردم
(تَنْفِيض) سخت فشاندن جامه
و درخت
(تَنَفُّض) دیدن آنچه باشد در
جائی تا بشناسد
(اِنْتِفَاض) افشانده شدن جامه
و درخت و سبز و تازه گردیدن برگ
رز و پاک کردن نره از باقی مانده
بول
(اِسْتِنْفَاض) نگریستن هر چه
باشد در جائی تا بشناسد و پاک
کردن ذکر را از بول باقی مانده
بر آوردن چیزی و تجسس دشمن
فرستادن جماعتی را و بسنگ
استنجا کردن

ن ف ط

(نِفْط) بالکسر و یفتح او الفتح خطأ
روغنی ست که از بعض زمینها
ولایت شیروان حاصل شود سفید
و سیاه می باشد و نیکوترین آن سفید
ست محلل منضج مفتح للسدد
والمغص قتال للدیدان [illegible]
العنج احتمالا فی فرزجه
[illegible]
آبله نفطة کقرحة مثل نفیهما * و
نیز نَفْطَة شهری ست بافریقیه
اهل آن اباضیه اند
(نُفَطَة) کهبرهٔ سخت خشمناک
(کَفٌّ نَفِيطَةٌ) سفینه کف
دست آبله رسیده شوخگین از
عمل
(نَافِطَة) بزاده یا آن اتباع ست
عافطة یقال ماله عافطة ولا نافطة
و قدمو گوسپند که دفعه دفعه
کمیز انداز د * و کَفٌّ نَافِطَةٌ
کف دست آبله کرده و شوخ بسته
(نَفَّاط) کشتاد جای که از ان نفط
بیرون آید و نوعی از چراغ که بدان
چراغ دیگر افروزند و یخففیها
و ظرفی ست مسی که بدان نفط
را اندازند
(کَفٌّ مَنْفُوطَةٌ) [illegible]
(ض) نَفَطَ نَفَطًا خشمناک گردید
یا برجوشید از خشم * و نَفَطَتِ العَنْزُ
نَفِيطًا) کامیر بینی افشاند ماده
بز یا عطسه زد * و نَفَطَتِ القِدْرُ
[illegible] و
نَفَطَ الضَّبْيُ) بانگ کرد کودک * و
[illegible]
نرسید * و نَفَطَتْ اِسْتُهُ) تیز داد
(س) نَفِطَتِ اليَدُ نَفْطًا بالفتح
و نَفَطًا محرکة و نَفِيطًا کامیر ریش
کرد دست از کار یا شوخگین گردید
(اِنْفَاط) آبله انداختن کار در
دست یا شوخگین کردن آن یا
کمیز انداختن گوسپند
(مُنَافَطَة) کفک انداختن
دیگ
(تَنَافُط) موی از پوست برکنده
با آتش سوختن جهت خوردن
يُفْعَلُ ذلك فی الجدب
(تَنَفُّط) جوش زدن از خشم و
سوختن از ان و آبله کردن

ن ف ط ر

(نَفَاطِير) گیاه متفرق یا گیاه
نخستین بهاری نُفْطُورَة بالضم
[illegible] و النون زائدة

ن ف ع

(نَفْع) بالفتح سُود و سود کردن وهو ضِدُّ الضُّرّ صلته بالباء والفعل من فتح

(نَفْعَة) بالفتح چوب دستی فَعْلَة من النفع نفعات محرکة جمع

(نِفْعَة) بالکسر چرم که از میان شگافته در دو جانب توشه دان دوزند و هر پاره آن را نِفْعَه گویند نفع بالکسر وکعنب جمع

(نَفِيْعَة) کسفینة سودمندی

(نُفَيْع) کزبیر کوهی ست بمکه و کَانَ الحارثُ المخزومی یَحْبِس فیه سُفهاء قوم و نام مولای ست مر نبی صلی الله علیه وسلم را وهو ابو بکرة نُفَيْع بن الحارث ثقفی

(نُفَيْعِيَّة) کحُسَيْنِيَّة دهی ست بسنجار

(نَفَاع) کسحاب سودمندی

(رجلٌ نَفُوْع) کصبور مرد بسیار سود نفع بالضم جمع

(نَافِع) مولای ست مر آنحضرت را صلی الله علیه وسلم و دیگری مر ابن عمر را رضی الله عنهما که از کبار تابعیان ست * وابو طیبة نافع حجام مولای محیصة بن مسعود انصاری * ونافع بن عبد الحارث ونافع بن عتبه صحابیان اند ونافع بن جبیر بن مطعم ونافع بن علقمه * وابو غالب نافع باهلی و نافع بن مالک تابعیان * ونیز نافع نام زندانی ست بنا کرده علی بن ابی طالب کرّم الله وجهه و روستائی ست بیمن * ونافع بن عبد الرحمن مدنی یکی از ائمهٔ قراءة ست گویند که اصل آواز اصفهان ست

(نَفَّاع) کشداد مرد بسیار سود و نفع و نام مردی ست اطمی نزدیک مدینه

(نُوَيْفِع) بتصغیر نام مردی

(مَنْفَعَة) کمقعدة سودمندی * ومَنْفَعَةُ بن کُلَيْب تابعی ست وابو منفعة ثقفی صحابی ست ولیس مصحف ابو منقعة الانماری بالقاف

(اِنْفَاع) تجارت بعصا کردن

(اِنْتِفَاع) سود یافتن

ن ف غ

(ف) نَفَغَتْ يَدُهُ نَفْغًا) بالفتح ونُفُوْغًا) آبله ناک گردید دست وی و سست و تنگ شد از سختی کار

(تَنَفُّغ) آبله ناک و سست و تنگ گشتن دست از کار

ن ف ف

(نُفَيَة) بالضم نُفِيَّة که سفره باشد نُفًى کصرد مثله محلها المعتل

(نَفِيّ) بالفتح مشددة الفاء سفره مانندی ست که بران پست را پیزند اسم است آن را نفانی جمع

(نَفِيَّة) کغنیة سفرهٔ مدور که از برگ خرما سازند و محلها المعتل

(نِفْيَف) کامیر تنگ پالان شتر یا گیاهی ست

(نَفْنَف) کجعفر هوا و هوای میان دو کوه و کرانهٔ کوه شبیه دیوار مبنی هموار و از لب چاه تا تگ آن و هوای کوه بلند رفته از ان و فرو آمده از سر دیوار تا پائین بن آن و میان آسمان و زمین و دشت و موضعی ست * ونیز نَفْنَف) نام غلام دِعبل بن علی که مغنی بود او را

(نَفْنَاف) بالفتح هوای میان دو کوه

(نَفَانِفُ الدَّارِ) گرداگرد خانه وکذا نَفَانِفُ الْكَبِد) اسے نواحیها کانه جمع نفنف

(ن) نَفَّ الْأَرْضَ نَفًّا) بالفتح تخم کاشت در زمین

(س) نَفَّ الدَّوَاءَ نَفًّا) بالفتح سفوف خورد یا سفوف ساخت آن را وکذا نَفِفْتُ السَّوِيْقَ ای سَفِفْتُ

ن ف ق

(نَفَق) محرکة راه باریک در زمین که بسوی جائی رود منه قوله تعالی نفقا فی الارض وسلم و سوراخ کلاکموش ومِنْهُ المثل ضَلَّ دُرَيْصٌ نفقه ای جُحْرَه در حق کسی گویند که تدارک کار ندانند وقد مر فی د ر ص ع

(نَفَقَه) محرکة هزینه از درم و مانند آن نِفَاق ککتاب ونفقات جمع

(فرسٌ نَفِقُ الجَرْيِ) ککتف اسپ شتاب مانده شونده و منقطع کننده جری را

(نُفَقَة) کهمزة یکی از سوراخهای نهانی کلاکموش

(نُفَيق) کزبیر موضعی ست
(نَافِقَه) کصاحبة نافۀ مشک و
کوهی ست
(نافِقَان) دهی ست بمرو
(نافِقَاء) یکی از سوراخهای
کلاکموش که نهان دارد آن را و دیگر
را ظاهر کند گویند که چون از جانب
قاصعاء آیند بنافقاء سر زند و
بیرون رود نَوافِق جمع
(نَيفَق) کحیدر جای بند ازار
شلوار و مانند آن معرب نیفه و
بکسر النون عند العامّة
(رجلٌ مِنفَاقٌ) مرد بسیار
نفقه
(ن) نَفَقَ البَيعُ نَفَاقاً کسحاب
رایج و روان گردید بیع * ونَفَقَتِ
السُّوقُ نَفَاقاً بر پای شد و رواج
و رونق گرفت بازار * ونفق
الرجلُ والدّابّةُ نُفُوقاً مردند
ستور و مرد * ونَفِقَ الجرحُ)
برکنده پوست گردید زخم
(س ن) نَفِقَ الزّاد نَفَقاً محرکة
سپری گردید و نیست شد یا کم
گشت توشه نَفِقَتْ نِفَاقُهم کذلك
ای فنیت ونفق اليربوع
بنافِقَاء) بیرون رفت کلاکموش
از نافقاء
(انْفِاق) درویش گردیدن و
سپری کردن مال را و هزینه نمودن
و سپری شدن مال منه قوله تعالی
اذاً لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الانفاق ای
الفقر و خداوند بازار رایج شدن قوم
و برواج بازار رسیدن مردم و
پراگنده و منتشر گردیدن پشم شتر از جرب
و روائی دادن رخت و سلعه را
(تَنفِيق) بنافقاء بیرون آمدن
کلاکموش و نافقاء ساختن و روائی
دادن رخت و سلعه را
(مُنَافَقَة) دورویی کردن نِفاق
مثله یعنی کفر پوشیدن و ایمان
آشکارا کردن یقال نافَقَ فی الدّین
مُنافِق لغت ست از آن * و نیز
نفاق فعل منافق یعنی دورنگی و نیز
مُنافَقَة) نافقاء ساختن کلاکموش
منه اشتقاق المنافق فی الدین
(تَنَفُّق) از نافقاء بیرون آمدن
کلاکموش را
(مُنْتَفِق) بکسر الفاء قبیله ای
ست * و مالك بن مُنْتَفِق
مردی ست که بسطام بن قیس را
کشتند
(انتِفَاق) در راه تنگی در آمدن
و بنافقاء بیرون آمدن کلاکموش و
نافقاء ساختن کلاکموش
(استِنفَاق) سپری گردانیدن
مال را

ن ف ك

(نَفَكَة) محرکة نکفة که اصل
استخوان زنخ یا غدد و بن گوش
باشد

ن ف ل

(نَفل) بالفتح عطیه و عبادتی که
واجب نبود و سرما
(نَفَل) محرکة غنیمت و هبه
أنفال و نِفال ککتاب جمع و
گیاهی ست بهترین تره ها گلش
زرد و خوشبوی فربه کن ستوران را
(نُفَل) کصرد سه شب از ماه که
سپس غرّ آید یعنی شب چهارم
و پنجم و ششم
(نَافِلَة) غنیمت و دهش و عطیه و
عبادتی که واجب نبوده باشد منه
نافِلَةُ الصّلوة نَوافِل جمع و نبیره
قال الله تعالی و وهبنا له اسحق و
یعقوب نافلة
(نُفَيل) کزبیر نام مردی
(نَوفَل) گوهر دریا و دهش و
بعض از بچگان و دگان کفتار و رو
شغال و مرد بسیار عطا و جوان نیکو
صورت * و نوفل بن ثَعلَبة و
نوفل بن الحارث و نَوفَلُ
بن طَلحَة و نَوفَلُ بن عَبدالله
و نوفل بن فَروَة و نَوفَل بن
مُساحِق و نَوفَلُ بن معوية
صحابیان اند و نوفل بن عبد مناف
برادر هاشم که جد نبی است
صلی الله علیه وسلم و ابو نوفل
معوية بن مسلم ست * و نیز
نَوفَل) سختی
(نَوفَلَة) نمک زار و شورستان ها
نمکدان و چیزی ست از پشم که زنان
عرب بران خمیر سازند
(ن) نَفَلَهُ النَفَلَ نَفلاً غنیمت
و عطیه داد او را * و نَفَلَ فلان
سوگند خورد * و نَفَلَ الإمامُ
الجُندَ) غنیمت داد امام لشکر را
(انفَال) غنیمت دادن و تبر
گرفتن جهت بریدن قتاد شتر را
(تَنفِيل) غنیمت دادن و سوگند
خورانیدن و نمودن از بار خود

(تَنَفَّلَ عَلَى اَصْحَابِهِ) گرفت
افزون تر از آنچه گرفتند یاران
او از غنیمت ✤ و نیز تَنَفُّل) نفل
گزاردن
(اِنْتِفَال) جستن و بیزار شدن
از چیزی و دور گردیدن یقال
اِنْتَفَلَ مِنْهُ و نماز نفل گزاردن

ن ف و

(ن) نَفَاهُ نَفْوًا) بالفتح یکسو کرد
آن را لغةٌ فی نَفَاهُ یَنْفِیهِ

ن ف ه

(نَافِه) مانده شده نُفَّه کرکع
جمع و بددل
(مَنْفُوه) مرد سست دل جبان
ترسنده
(ف) نَفَهَ فُلَانٌ نُفُوهًا) سست
و بددل گردید بعد قوت و دلیری
یقال ماکان نافهًا فَنَفَهَ ✤ و نیز نُفُوه)
ذلیل و رام گردیدن پس سختگی
و درشتی
(س) نَفِهَتْ نَفْسُهُ نَفَهًا)
مانده گشت
(اِنْفَاه) مانده گردانیدن و کم
دادن کسی را از مال وی
(مُنَفَّه) کمعظّم شتر مانده کرده

مذکر و مونث در وی یکسان
است
(تَنْفِیه) مانده و سست گردانیدن
(اِسْتِنْفَاه) آرام کردن

ن ف ی

(نَفْی) بالفتح وعده بد یقال
اَتَانَا نَفْیُکُمْ ای وَعِیْدُکُمْ
(نَفَاة) بالفتح چیز لمایه و ردی
و بقیه و رانده و دور کرده نَفْوَة بالفتح
و نُفَاء کسحاب و نَفَایَة کسحابة
و بضم و نُفَاوَة کثمامة مثله
(نَفْیَة) بالفتح سفره برگ خرما
که بر ان پنیر خشک کنند
(نِفِیّ) کغنی کفک که دیگ جوشان
فرو اندازد و آب که از رسن دلو چکد
و سنگریزه و جز آن که از سم ستور پراگنده
گردد و سپر برگ خرما و خاک و گرد
گرد آمده از باد در بنهای درختان
و ردّی و هیچکاره از هر چیزی و نِفِیُّ
المَطَر) ما یَنْفِیه و یرشّه ✤ و نیز
نَفِیّ) گروهی که جدا شود از
لشکر گران تثنیه است بنفی الرّیح
و اِبْنُ نَفِیّ) آنکه او را پدرش
از خانه بدر کرده باشد
(نَفِیَّة) کغنیة سفره برگ خرما که

بران پنیر خشک کنند
(نَفَیَان) محرکة خاک و گرد گرد
آمده از باد در بنهای درختان
و رشاشه باران آنچه پرد از قطرات
باران
(ض) نَفَاهُ نَفْیًا) بالفتح راند
و دور کرد آن را ✤ و نَفَی هُوَ)
دور گردید لازم متعد ✤ و نیز
نَفْی) برداشتن سیل آب آورد
را و انکار کردن چیزی را و پرانیدن
باد خاک و گرد را نَفَیَان محرکة
مثله و جهت انتقاد پرانیدن
درم را و آب راندن ابر
(مُنَافَاة) یکدیگر را راندن و
دور کردن یقال هذا ینافی ذلك
(تَنَافِی) باهم منافی گردیدن
و یکدیگر را نفی کردن
(اِنْتِفَاء) دور شدن و یکسوی
گردیدن

باب النون فصل القاف

ن ق ب

(نَقْب) بالفتح سوراخ و ریش
که بر پهلو بر آید و گر و خارش و
بضم پاره های پراگنده از گر نُقَب
کصرد مثله فیهما و راه در کوه

نُقُب بالضم مثله اَنْقَاب و نِقَاب
ککتاب جمع و وهی است
(نِقْبَة) بالکسر هیات روی بند
بستن
(نُقْبَة) بالضم رنگ و آواز و روی
و میزر مانندی است بی نیفه که در آن
سنجاف دوزند یا شلوار بی پای
یقال نَقَبْتُ الثَّوْبَ نَقْبًا ای جعلته
نقبة و آغاز گر نُقَب بحذف ها
و نُقَب کصرد جمع
(نَقِیْب) کامیر نای زبان تراز و
و سگ گلو سوراخ کرده جهت سست
شدن آواز یَفْعَلُهُ اللَّئِیْمُ لِئَلَّا یَسْمَع ع
صوته الاضیاف و گواه قوم و پذیرفته
آنها و مهتر و عریف و داننده
انساب قوم نُقَبَاء جمع
(نَقِیْبَة) کسفینة نفس و خرد و
کنکاش و کار و سرشت یقال فُلَانٌ
مَیْمُوْنُ النَّقِیْبَةِ ای مبارك النفس
اَوِ الْاَمْرِ یَنْجَحُ فیما حاول و یُظْفَر
او مَیْمُوْنُ المَشُوْرَة و نام بزرگی است
✤ و نیز نَقِیْبَة) روانی رای
(نُقَیْب) کزبیر موضعی است میان
تبوک و معان
(نِقَاب) ککتاب مرد نیک دانا

آزموده کار وراه ودرزمین درشت وروی بند زنان وشکم منه المثل فرخان فی نقاب در حق دو شخص هم شکل وشباهت گویند وموضعی ست نزدیک مدینه

(ناقبة) ریش که بر پهلو برآید یا بیماریست که بسبب دیر ماندن پهلو بر بستر حادث گردد

(نقبانة) محرکة آبکیست دراجأ

(انقاب) بالفتح کوهها واحد ندارد

(منقب) کمقعد راه در کوه وجای سوراخ وناف ستور یا پیشگاه آن

(منقبة) راه در کوه ومایه نازو بزرگی وآنچه بدان نازند وهنر وستودگی مردم ضد مثلبة وراه تنگ میان دو خانه ودیوار

(منقب) کمنبر نشتر بیطار وراه درزمین درشت

(مناقب) بالفتح کوهیست ودران پشتها وراههاست تا یمامه وبرج غیر آن ونام راه طائف انکه حرسها الله تعالی

(منقوب) گزیده

(ن) نقب علیهم نقابة ککتابة) نقیبی کرد + ونقب فی الارض) رفت + ونقب عن الاخبار) بحث کرد ازان کاوید یا خبر داد + ونقب الخف) دریده گردانید + ونقبت النکبة فلانا) خواری وبدبختی رسید اورا + ونیز نقب) بالفتح سوراخ کردن دیوار وجز آن وسوراخ کردن بیطار ناف ستور را تا آب زرد برآید ازوی فراهم آوردن اسپ پایها را در دویدن ونیز رَبیَنه ساختن

(س) نقب الخف نقبا محرکة) دریده شد موزه + ونقب البعیر) سوده سپل شد شتر یا تنگ وباریک گشت وکذلک الحافر ونحوه + ونقب فی البلاد) رفت در شهرها گریزان

(س ك) نقب نقابة) ککرامة نقیب گردید پس ازان که نبود قاله الفراء وقال سیبویه نقابة بالکسر الاسم وبالفتح المصدر مثل الولایة والولایة

(انقاب) رفتن در زمین سوده وتنگ وباریک شدن سپل شتر ودر ان بانقب گردیدن وخداوند شتران باریک یا سوده سپل شدن

(تنقیب) رفتن در جهان ودر شهرها گشتن گریزان منه قوله تعالی فنقبوا فی البلاد

(نقاب) بالکسر ناگاه دوچار شدن باکسی یقال لقیته نقابا ای مواجهة او غیر میعاد ناقبته نقابا کذلك ویقال وردت الماء نقابا یعنی ناگهانی گردم بران بی طلب

(انتقاب) روی بند بستن

ن ق ت

(نقت) بالفتح مغز بیرون آوردن از استخوان والفعل من نصر لغة فی النقو یقال نقت المخ ونقوته کانهم ابدلوا الواو تاء

ن ق ث

(نقاث) کقطام گفتار

(ن) نقث نقثا) بالفتح شتابی کرد + ونقث فلانا بالکلام) بسخن رنجانید اورا + ونیز نقث) سخن آمیخته گفتن ومغز بیرون آوردن از استخوان وکندن چیزی را واز جای بجای بردن یقال نقث الشیء اذا نقله

(تنقیث) شتافتن

(تنقث) دلداری کردن ومهربانی نمودن یقال تنقثت المرأة اذا استمالها واستعطفها وشتافتن یقال خرج ینتقث

(انتقاث) شتافتن وکندن چیزی را برآوردن مغز از استخوان

ن ق ث ل

(نقثلة) رفتار پیر که در رفتن گرد انگیزد

ن ق ح

(نقح) بالفتح ابر سپید تابستانی

(نقح) محرکة ریگ خالص

(ف) نقح العظم نقحا) بالفتح بیرون آوردن مغز آن + ونیز نقح) پوست باز کردن چیزی را وپاکیزه کردن تنه درخت از شاخ ریزه

(انقاح) پاکیزه کردن شعر از کلام رکیک وزیور شمشیر باز کردن در خشک سالی ودرویشی

(تنقیح) مغز بیرون کردن از استخوان وپاکیزه کردن تنه درخت را از شاخ ریزه وشعر را از کلام رکیک

(مُنَاقَدَة) ربار دهی جنگ نمودن وخصومت کردن

(تَنَقُّح) کم شدن پیه شتر

(اِنْتِقَاح) مغز از استخوان برون کردن

ن ق خ

(نَاقَةٌ نَقِخَةٌ) محرکه شتر ماده گران رفتار از فربهی

(نُقَاخ) کغراب آب خوش خنک روشن وخواب در عافیت وآرام

(ظَلِيْمٌ أَنْقَخُ) شتر مرغ اندک دماغ

(نِقَاخ) کرمان استخوان بر آمده بالای پس گردن از جانب گوش وکوتاه دست وپا می زشت روی که آنرا کتک گویند نَقَدَة یکی نِقَاد

(ف) نَقَخَ نَقْخاً) زد * ونَقَخَ دِمَاغَهُ) شکست سر او را

(اِنْتِقَاخ) مغز از استخوان آوردن

ن ق د

(نَقْد) بالفتح آنچه در حال داده شود خلاف نسیه ودرم تمام وزن جید * ونیز نَقَد) آماده کردن ونقد دادن کسی را یقال نَقَدْتُهُ الدَّرَاهِمَ وَنَقَدْتُ لَهُ وسره کردن درم وجز آن تنقاد بالفتح مثله وبهین چیزی گزیدن وانگشت خلانیدن در چهار مغز ومنقار زدن مرغ در دام ونگاه ربودن بسوی چیزی ویقال لایزال فلان یَنْقُدُ بصره الی الشیء اذا لم یزل یَنْظُرُ الیه وگزیدن مار والفعل من نصر

(نِقْد) بالکسر دیر جوان شونده کم گوشت وبغیم

(نِقْدَة) بالکسر زیره رومی

(نُقْدَة) بالضم نوعی از درخت دم جاسے

(نَقَد) بالتحریک نوعی از گوسپند وکوتاه دست وپا می زشت روی که آنرا کتک گویند نَقَدَة یکی نِقَاد ونِقَادة بکسرهما جمع ویقال هو أَذَلُّ مِنَ النَّقَدِ قال الاصمعی اجودُ الصُّوفِ صُوفُ النَّقَدِ وفی المثل صُلْتَ علی الاسد وبُلْتَ مِنَ النَّقَد وکودک حقیر وخوار که اثر برنائی وجوانی در وی پدید نیاید ویکسر العین * ونیز نَقَد) خوردگی دندان وشکسته شدن آن کرم خورده گردیدن آن وپوست رنگی سم ستور والفعل من سمع

(نُقُد) بضمتین وبالتحریک نوعی از درخت نُقُدَة یکی

(اَنْقَد) کاحمد معرفةٌ کاسامة خارپشت وفی المثل قد یدخل آل انقد بدان جهت که خارپشت همه شب نخسپد وباخه اِنْقَدان بکسر الهمزة والقاف مثله

(نَقَّاد) کشداد شبان گوسپند کتک وسره کننده درمها

(نُوقَدُ قُرَيْش) کجوهر دهے است بنسف ازان ده است امام عبد القادر بن عبد الخالق * و نُوقَدُ خُرْدَاخُن) دهی است ازان است محمد بن سلیمان معدل * نُوقَدُ سَادُة) دهی است ازان ده است ابراهیم بن محمد بن نوح فقیه

(مِنْقَدَة) کمکنسه خزف ریزه که بدان چهار مغز خراشند

(مِنْقَاد) بالکسر نول مرغ وآله که بدان زر وسیم را سره کنند

(اِنْتِقَاد) برگ بیاوردن درخت

(مُنَاقَدَة) مناقشه نمودن در کار

(تَنَقُّد) سره کردن درم وجز آنرا کسی

(اِنْتِقَاد) سره کردن وگرفتن درم را وجوان شدن کودک

ن ق ذ

(نَقْذ) بالفتح آرامش وسلامت منه قولهم نَقْذاً لَكَ للعاثر * ونیز نَقْذ) رهانیدن ویکسو کردن والفعل من نصر

(نَقَذ) محرکه رهانیده فَعَل بمعنی مفعول کنقض وقبض ویقال مَا لَهُ نَقَذٌ ولا نَقَذٌ یعنی نیست او را چیزی وقد مرفی ش ق ذ در ستز در هیدن والفعل من سمع

(نَقَذَة) محرکه موضعیست

(نَقِيْذَة) کسفینه اسپی که از دست دشمن رهانیده باشند آنرا نَقَائِذ جمع ونیز زره وزن که او را شوی بوده باشد

(اَنْقَذ) خارپشت

(مُنْقِذ) کمحسن نام مردی

(اِنْقَاذ) یکسو گردانیدن ورهانیدن کسی را از کسی

(تَنْقِيْذ) رهانیدن شد للکثرة

(تَنَقُّذ) رهانیدن

(اِسْتِنْقَاذ) رهانیدن کسی را از کسی

ناقد

(نقر) بالفتح آوازی که است که
زدن انگشت ابهام بر وسطی
می بر آید و آوازی از کام و زبان
که بدان ستور رانند
(نقرة) بالفتح جای یک پشت خسته
خرما و چیز اندک یقال ما اثابه
نقرة یعنی پاداش نداد ترا
چیزی و این را جز بنفی استعمال
نکنند منه لیست مرحاجیان
عراق را میان اضاخ دما و ان و
آنرا معدن النقرة نیز گویند
وقد یکسر قافهما
(نقر) بالکسر جای یک دانه خرما
(بینهما نقرة) بالکسر در میان
ایشان بار گردانیدگی کلام است
یعنی بر یکدیگر سخن را باز می
گردانند
(نقرة) بالضم گوگرد و خرد و در زمین
نقر کصرد و نقاد کتاب جمع
و مغاک بالای پس گردن و پاره
از زر و سیم گداخته نقاد کتاب
جمع و مغاک چشم و سوراخ کون و
جای بیضه نهادن مرغ
(نقر) ککتف خشم ناک

(نقرة) کفرحة هر زمین بلند در
زمین نشیب و مربنی فزاره را
دو نقره است و میان هر دو فرق یک
کروه ٭ و شاة نقرة گوسپند نقره
زده
(نُقَر) کصرد موضعیست
(نُقَرة) کهمزة بیماریست در پای
یا پهلوی گوسپند
(نقیر) کامیر جای یک پشت خسته
خرما دانه و کو خرد در زمین انقرة
جمع و سوراخ کرده از سنگ چوب و
مانند آن و تنه درخت که در آن
سوراخ کرده چوب و کنند و هیچ
زینه سازند تا بوی بغرف رسند و
بن چوبی که کنده کرده در آن نبیذ
سازند و نبیذ آن تیز و تند تر باشد و هو
الذی ورد النهی عنه نزاد مرو یقال
فلان کریم النقیر ای کریم الاصل
و نیک درویش و تنگدست یقال
هو فقیر نقیر او هو اتباع و نوعی از
مگس سیاه
(نقیرة) کسفینة جاییست میان
تاج و کاظمة
(انقرة) کاغلمة موضعیست در
حیره و شهری بروم یا قلعه است

و در آن قیل هو معرب انکوریة فان
فتح فهی عموریة التی غزاها المعتصم
و مات بها امرؤ القیس الشاعر
مشهور ما دفن بها
(ضریب بن نقیر بن سمیر)
مصغرات صحابیست یا آن
بفاءست و آن نقیل نیز گویند
(نقیر) کجهینة رهبیست لعین
التمر
(نقادة) کثمامة آنقدر که مرغ
بیک منقار زدن برچیند یقال
ماترك عندی نقادة الا انتقره
ای ماترك عندی شیئا الا کتبه
(ناقر) تیر که بر نشانه رسد
(ناقرة) موضعیست و بلا و سختی
و محنت و مصیبت و رنج و یقال
بینهما ناقرة ای مراجعة فی
الکلام یعنی سخن را بهم باز
میگردانند
(اتتنی عنه نواقر) از وی کلام
بد رسید مرا یا حجتها و مصیبت
(نقری) کجمزی عیب غیبت اسم
است ٭ و بنات نقری آن زنان
که عیب کنند هر کرا بر ایشان گذرد
منه قالت امرأة لزوجها مر بی

علی بنی نظری ولا تمر بی علی بنات
نقری ای تمر بی علی الرجال الذین
ینظرون ولا تمر بی علی النساء
اللواتی یعبن ٭ ودعوتهم النقری
دعوت خاص کردم ایشان را یعنی
خواندم بعض را
(ناقور) شاخ و مینی که صور
باشد منه قوله تعالی فاذا نقر فی
الناقور ای فی الصور
(انقور) بالضم جای پشت دانه
خرما
(منقر) کمنبر مینین و بدو قبیله
است از تمیم از آن قبیله است قیس
بن عاصم منقری صحابی و چوب
کنده کرده برای شراب و چاه تنگ
سر یا چاه بسیار آب و حوض مناقر
جمع
(منقر) کمنخل چوب کنده کرده
جهت شراب مناقیر جمع شده و
و چاه خرد و تنگ سر و زمین درشت
یا چاه بسیار آب و حوض مناقیر
جمع
(منقاد) بالکسر نول مرغ و آهنی
است شبیه تبر که بدان زمین کنند
و نوک موزه ٭ و منقاد النجار

آهنی کوب که چوب کنند هندی کهانی گرد ید * ونقرت الشاة نقره زده
است * ومنقاد الرحی) آهنی که
بدان آسیا را کنند مناقیر جمع
(ن) نقره نقرا) بالفتح زد اورا
وعیب کرد * ونقر البیضة عن
الفرخ) سوراخ کرد بیضه را جهت
برآمدن بچه * ونقر فی الناقور)
دردمید در صور * ونقر فی
الحجر) نوشت بران * ونقر الخشب
ونحوه) مجهولا سوراخ دار گردید
* ونیز نقر) دانه چیدن مرغ و
کنداگری کردن در چوب ودعوت
خاص کردن یقال نقر بهم ای دعوهم
خاصة من بین الجماعة وسر زبان
بر کام چسپانیده آواز دادن و
اضطراب کردن زبان انگشتک
زدن ستور راندن به بانگ منه
قول فدکی المنقری * انا ابن ماویة
اذ جد النقر * اذا انقر بالخیل فلما
وقف نقل حرکة الراء الی القاف
کما تقول هذا بکر ومررت ببکر
ولا یکون ذلک فی النصب وان
شئت لم تنقل ووقفت علی السکون
وان کان قبله ساکن
(س) نقر نقرا) محرکه خشمناک

گردید * ونقرت الشاة نقره زده
گشت * ونیز نقر) رفتن وضایع
شدن مال یقال اعوذ بالله من الفقر
والنقر
(منقر) کمحسن شیر نیک ترش
(انتقاد) باز ایستادن از چیزی یقال
انقرعنه وما انقرعنه ای ما اقلع عنه
(منقور العین) کمعظم مردی که چشمش
در مغاک فرو رفته باشد
(نقر فی الموضع تنقیرا) نرم
کرد جای را تا بیضه نهد * ونقر
باذنه) نامید او را بنامی از نامهای
آنها * ونیز تنقیر) باز کاویدن از
چیزی یقال نقر ه وعنه ودبانگ کرد
وهو شبه الصفیر
(مناقرة ونقاد) بالکسر همدیگر
باز گردانیدن سخن را یقال بینهما
مناقرة ونقاد ای مراجعة فی الکلام
(تنقر) باز کاویدن از چیزی
(منتقر العین) آنکه چشم وی در
مغاک فرو رفته باشد
(انتقاد) کنداگری کردن در
چوب ونشستن وسوراخ دار گردیدن
وبر گزیدن وباز کاویدن از چیزی
وخواندن بعضی از قوم وبسم

برکندن اسپان زمین را یقال
انتقرت الخیل بحوافرها نقرا

ن ق ر د

(نقردة) اقامت نمودن بجائی و
یقال مالک منقردا ای مقیما

ن ق ر س

(نقرس) کزبرج آماسی است و
درد بند شتالنگ وبند انگشتان پا و
اکثر اهل نعمت را عارض شود وهلاکت
وبلا وسختی سترگ ومرد زیرک و
رهنمای ماهر وطبیب حاذق بسیار
نظر دقیقه شناس، ونقریس مثله
فیهما یقال طبیب نقرس ونقریس
ای حاذق وچیزی است مصنوع
از ابریشم وجز آن شبیه گل سرخ
که زنان بر سر گذارند

ن ق ز

(نقز) بالفتح برجستن وبرجستن
آهو در دویدن نقزان محرکه
مثله والفعل من نصر وفی الحدیث
کان ابن مسعود یصلی الظهر و
الجنادب تنقز فی الرمضاء
(نقز) بالضم چاه
(نقز) محرکه ستوران ریزه ولاغر
ومردم فرومایه ویکسر فیهما

(نقز) گتف آب روشن وخوش ولقب
وبار نامه ویحرک
(نقیزة) کسفینة شهری است تهامی
است در مصر
(نقاز) کغراب بیماری است ستور
را شبیه طاعون که بحدوث آن
برمی جهد چنانکه بمیرد
(عطاء ناقز) وهش سبکباره
(نواقز الدابة) دست وپای ستور
(نقاز) کرمان گنجشک ریزه یا
مرغی است دیگر نقاز گتان شده
(شاة منقوزة) گوسپند نقاز زده
(انقاذ) پیوسته آب صافی وخوش
خوردن وفراهم آوردن دو خیره
کردن وخداوند ستوران نقاز رسیده
شدن وبزودی کشتن دشمن را
(تنقیز) رقصانیدن کودک و
برجهانیدن آهو را
(انتقاذ) بیمار نقاز گردیدن
گوسپند وعطای خسیس دادن یقال
انتقز له من ماله ای اعطاه خسیسه

ن ق س

(نقس) بالفتح عیب وفسوس و
گرد خارش
(نقس) بالکسر سیاهی دوات

أَنْقَاش وأَنْقُس كافلس جمع
(نِقَاسَة) گكتابة لقب گذاشتگی
اسقف مصدر است
(نَاقِس) شراب ترش
(أَنْقَس) كاحمد کنیزک زاده
(نَاقُوس) كطاوس چوب ترسا یاز
که بوقت نماز خویش زنند و آن
دو چوب است یکی ناقوس که دراز
باشد و دیگرے وَبِیل که کوتاه
(ن) نَقَسَ بِالْوَبِيلِ النَّاقُوس
نَقْسًا) بالفتح زد بو بیل ناقوس
را وفی الحدیث كَادُوا اَن يَنْقُسُون
حتی رآی عبد الله بن زید الاذان
فی المَنَامِ * ونیز نَقْس) عیب ۱
وفسوس کردن کسے را
(تَنْقِيس) سیاهی در دوات
کردن لقب نهادن کسی را

ن ق ش

(نَقْش) بالفتح صمغ اندک دنا بسته
وخرمای خشک در انبان نهاده
وآب آن پاشیده * ونیز نَقْش)
نگاشتن ونگار کردن گائیدن وشجا
زدن خوشه خرما تا زود رطب
گردد * ویقال نُقِشَ العِذْقُ)
مجهولا اِذَا ظَهَرَ بِهِ نُكَتٌ مِنَ
الْاِرْطَاب وبیرون کردن خار از
پای نهایت آشکار کردن چیزے
را پاکیزه کردن خوابگاه گوسپند
را از خار خس وجز آن وبرکندن
موی بمنقاش والفعل من نصر
(نَقِيش) كامیر متاع پراگنده درآوند
ومثل وهمتا
(نِقَاشَة) گكتابة نگارش ونقاشی
(نَقَّاش) کشداد نگارنده
(مِنْقَش) کمنبر موی کن که آهنے
باشد که بدان خار وموی برکنند
منقاش مثله
(مَنْقُوش) نگاشته
(مَنْقُوشَة) شکستگی که استخوانهاے
ریزه از وے بیرون کشند
(مُنَقِّشَة) کمحدثة سرشکستگی
که استخوان از وے شکسته باشد
(تَنْقِيش) نگاشتن ونگار کردن
(مُنَاقَشَة) باریکی کردن در حساب
وفی الحدیث من نُوقِشَ فِي الْحِسَاب
عُذِّبَ
(اِنْتِقَاش) خار از پاے برآوردن
وبر نگین نقش کردن فر[illegible] دن
نقاش را وپای بر زمین زدن شتر
که در آن خار در آمده باشد منه
قولهم لطمه لطمة المُنْتَقِش و
بیرون آوردن وبرگزیدن چیزے را
(اِنْقِشَاش) سخت گرفتن غ[illegible] حریم
را وهمیشه خرمای خشک آب
پاشیده خوردن پیوسته گائیدن

ن ق ص

(نَقْص) بالفتح کم کردن در بهره و
کم شدن تَنْقَاص بالفتح نُقْصَان
بالضم مثله لازم ومتعد وکمی در
دین وعقل وجز آن يقال دَخَلَ
عَلَيْهِ نَقْصٌ فِي دِينِهِ وعقلِهِ ولا يُقَال
نُقْصَانٌ وشَهرا عِيدٍ لا يَنْقُصَانِ (۱)
ای فی الحُكم وان نَقَصَا عَدَدًا و
الفعل من نصر
(نَقِيص) كامیر آب شیرین وخوش
وهر چیزے پاکیزه که بوی خوش
داشته باشد
(نَقِيصَة) کسفینة سخن چینی وعیب
وخوی زشت یاست
(نُقْصَان) بالضم کمی وآنقدر
از مال که کم گردد
(نَقَاصَة) گکرامة شیرین وخوش
گردیدن آب وجز آن والفعل من
کرم
(مَنْقَصَة) کمقعدة کمی
(مَنْقُوص) آنکه در آن نقصان
واقع شود واز اجزاے عروض
آنکه عصب وکف پذیرفته باشد
(اِنْقَاص) کم کردن
(تَنْقِيص) کم کردن شد وللکثرة
(تَنَقُّص) عیب کردن وبد گفتن
يقال هُوَ يَتَنَقَّصُ فُلَانًا ای يَقَع
فِيهِ
(اِنْتِقَاص) کم کردن وکم شدن
لازم متعد وبشگافتن انگشتان آب
چکانیدن بر بزه وعیب کردن
مردم را
(اِسْتِنْقَاص) بها کم کردن خواستن
مشترے

ن ق ض

(نَقْض) بالفتح شکستن عهد و
پیمان وباز کردن بنا وتاب رسن
وجز آنرا ضد الابرام والفعل
من نصر
(نِقْض) بالکسر عهد شکسته وبنا
وتاب رسن باز کرده وبنجال زنبور
عسل در جاے عسل فتاده یا کرم
مرده که در انگبین افتاده باشد
یا انگبین کرم افتاده که بدان جاے
زنبور را مع آس آلایند تا در آن

جای آید و انگبین به و شتر لاغر شده از بسیاری سفر نه کر و مونث درو یکسانست یا نِقضَة بتا مونث و کلیم و جای باز کرده عمارت نموده تا دوباره رسید و بحرک و زمین درو اشده وقت برآمدن سماروغ اِنقَاض و نُقُوض جمع و آواز چوزه مرغ و عقرب و غوک و عقاب و شتر مرغ و سمانی و بازو ونک ووزغ و مانند آن و آواز بند اندام مردم

(نُقض) بالضم بنای شکسته باز کرده دیده

(نُقَض) کصرد نوعی از بند کشتی گیری

(نَقَض) محرکة بنای باز کرده فَعَل بمعنی مفعول

(نَقِیض) کامیر بانگونه چیز کرد و آواز پوست و پای وزه کمان و نواه تنگ ستور و آواز محمل و پالان و چرخ چاه و بانگ انگشتان و استخوان پهلوی آواز بند اندام و آوازی که بمکیدن شاخ حجامت می برآید

(نَقِیضَة) کسفینة راه در کوه و بانگونه جواب گفتن شعر کسی را

(نُقَاضَة) کثمامة آنچه تاب باز داده شود از رسن و موی پشم

(نَقَّاض) کشداد لقب فقیه اسمعیل بن احمد شافعی و بار گران که پشت را لاغر گرداند یا گران سازد و چنانکه آواز برآید از آن

(نُقَّاض) کرمان گیاهیست

(اِنقِیض) کازمیل بوی خوشی که بس بوی خوش داشته باشد

(اَنقَضَ بِالدَّابَّةِ) زبان بکام چسبانیده بانگ برزد ستور را * ونیز اِنقَاض) بانگ کردن عقاب و چوزه مرغ و بند اندام و برهم زدن انگشتان تا بانگ کند والانقاض فی الحیوان والنقض فی الموتان والفعل من نصر و ضرب * ونیز اِنقَاض) سماروغ بیرون آوردن زمین و خو اندن گوسپند را و بانگ بر آوردن از علک بخائیدن وهو مکروه و گران کردن بار پشت را ومنه قوله تعالی الذی انقض ظهرک * ونیز اِنقَاض) وکتیت آواز شتران خردسال و قرقره و هدیر آواز شتران کلان سال

(تَنقِیض) بیرون آوردن اسپ نره را بی استواری نعوظ

(مُنَاقَضَة) سخن بر خلاف یکدیگر گفتن

(تَنَقُّض) قطره قطره چکیدن خون و بانگ کردن استخوان و آواز بر آوردن بنا وقت شکستن و کفیدن زمین از سماروغ

(تَنَاقُض) عهد شکستن و باز کردن بنا و تاب رسن و جز آن

(اِنتِقَاض) باز کردن بنا و تاب رسن و شکستن پیمان و جز آن

ن ق ط

(نُقطَة) بالضم نخجک سیاهی بر سپید یا عکس آن و نخجک که بر حرف معجمه کذارند نُقَط کصرد و نِقَاط کتاب جمع منه نِقَاطٌ من الکلأ و نُقَطٌ للقطع المتفرقة منه و مال گزیده * ونیز نُقطَة) نام مردی

(نَقِیط) کامیر بنده آزاد آزاد کرده نَاقِطٌ منه

(نَقَّاط) کشداد نقط گذارنده بر حرف

(ن) نَقَطَ الحَرفَ نَقطًا) بالفتح نخجک زدن حرف را

(تَنقِیط) نخجک زدن حرف را شد دللکثرة

(تَنَقَّطَ المَکَانُ) نخجک دار گردید جای از گیاه پارها * ونیز تَنَقَّطَ) اندک اندک اخذ کردن خبر را

ن ق ع

(نَقع) بالفتح آواز شتر مرغ و تنگ جای گرد آمدن آب و آنچه در چاه فراهم آمده باشد از آب منه الحدیث انه نهی ان یمنع نقع البئر و زمین نیکو خاک فراهم آمد نگاه آب نِقَاع کتاب و اَنقُع کافلس جمع منه المثل انه لشرّاب باَنقُع در حق کسی گویند که بسیار آزموده کار پر حذر دور اندیشه در امور و منتهای رساننده مراد خود باشد یا در کارهای سخت و دشوار در آمده بدان جهت که چون راهنما شناسد دشتها را نیک دانا و ماهر گردد در سلوک طریق بسوی انقع * ونیز نَقع) گرد و غبار نِقَاع کتاب و نُقُوع جمع و دشت و زمین پست و هموار نِقَاع کتاب جمع و موضعیست نزدیک مکه

(نقیع) کامیر آب ایستاده خوشگوار و آب شیرین خنک یا آب نه شور و نیز نوش و چاه بسیار آب انقعة جمع وهو مذکر و شراب مویز یا آب خرما و مویز و دیگر میوها که تر نهاده باشد و شیر بے آمیغ که سرد کنند و خورند و حوض که در آن خرما تر نهند و بانگ و فریاد و مردے که مادرش از قوم دیگر باشد ✦ و نیز (نقیع) جائیست در حوالے طائف و موضعے ببلاد مزینه بر دو شبه راه از مدینه و آن نقیع
ع الخضمات است که عمر رضی الله عنه آنرا حما ساخته یا نقیع و نقیع الخضمات هر دو دو جاے جداگانه است

(نقیعة) کسفینة مهمانے مسافر دستور که در مهمانی کشند نقائع جمع ومنه قولهم الناس نقائع الموت ای یجزرهم جزر الجزار النقیعة طعام مردی آن شب که مالک گردد و موضعیست میان بلاد بنی سلیط وضبة

(نقاعة) کثمامة آب که در آن چیزے تر نهند

(سم ناقع) زهر کشنده بالغ در سمیت و ثابت و مجتمع ✦ و دم ناقع خون تازه ✦ وماء ناقع آب خوشگوار

(انقع) تشنگی فرونشاننده تر و فی المثل الرشف انقع ای اقطع للعطش و در ترک شتاب زدگی و عجلت گویند

(نقعاء) کصحرا زمین خوش خاک که آب در وی گرد آید و زمین پست هموار و موضعیست پس مدینه و وادی و دهی مر بنی مالک بن عمرو را و کثیر در قول خو و مرج راهط را النقعا نامیده ✦ ابوبکر تلاقی یوم نقعاء راهط

(نقوع) کصبور رنگ که در آن بوی خوش باشد و آب شیرین سرد یا آب نه شور نه خوش و آنچه در آب تر نهند چون مویز و خرما و دارو و جز آن ✦ و دخل نقوع اذنی) مرد که هیچ زبان رد

(نقاع) کشداد بسیار ظاهر کننده فضایل را که ندارد

(انقوعة) کاعجوبة جاے که در آن چرش گرد آید و هرجاے که بوی آن آب رود و از آب راه جز آن

(منقع) کمقعد و یا دجاے که در آن آب گرد آید منقعة مثله مناقع جمع و سیرابی ✦ عدل منقع گواه عادل که بس است گواهی او یا داناست یا حکم او

(ابو منقعة) انماری بالتام بکر بن حارث صحابی است

(منقع) کمنبر خنور تر نهادنے منقعة مثله و منقع البرم ایضا خنور دیگ

(منقعة) کمکنسة و مرحلة وهذه عن کراع ظرفیست خرد تر یا دیگچه که در آن شیر و خرما نهند و کودکان را خورانند

(منقع) کمنخل بضمتین منقعة است که ظرف باشد

(ف) نقع الموت نقوعا بسیار گردید موت ✦ و نقع فلانا بالشتم بگفت دشنام زشت داد او را ✦ و نقع لذا داء فی الماء تر نهاد دارو را در آب ✦ و نقع الصارخ بصوته در بے بانگ زد ✦ و نیز نقع بالفتح تشنگی نشاندن و بلند گردیدن آواز و گریبان دریدن و مهمانی مسافر کردن و گوسپند و شتر کشتن بجهت آن مهمان نقوع مثله و فی کلامهم اذا لقی الرجل منهم قوما یقول میلوا ینقع لکم ای یجزر لکم کانه یدعوهم الی دعوته و فراهم آوردن آب دهن در دهان ✦ و نیز نقوع باز داشتن خبر را یقال ما نقعت بخبر فلان نقوعا ای ما عجبت بکلامه و لم اصدقه و سیراب شدن از شراب و جز آن و شفا یافتن یقال نقعت بالخبر و الشراب اذا اشتفیت منه و بلند شدن آواز در فریاد و گرد آمدن آب در جاے

(منقع) کمکرم خسم و ته دیگی آب خوره سنگین یا کلیم که زبان باز کرده دوباره رسیده در دیگ نهند و شیر تاب که سرد کنند و خورند و آب میوها که تر نهند و صحابے است تمیمی غیر منسوب یا آن پسر حصین بن نیزیه است و منقع پسر مالک است که در حین حیات آنحضرت صلی الله علیه وسلم برو و آنحضرت ترحم خواند بر آن و سم منقع زهر

در شیر پرورده

(انقع شرًّا) پنهان داشت بدی را و هو استعارة * و نیز (انقاع) شتر کشتن مهمانی از سفر آینده و سیراب گردانیدن و تر نهادن میوه ودارو و جز آن را در بی بانگ و فریاد رفتن و ایستادن آب بجای و زرد و متغیر گردیدن آب و بانگشت زدن بینی کسی را و دفن کردن مرده را و آراستن و نگارین کردن سرای را یا بانگوره گردانیدن آنرا یعنی اعلای آنرا باسفل آوردن و دوشیزگی ربودن دختر را

(انتقع لونه) مجهولا برگردید گونه او * و نیز (انتقاع) شتر کشتن بمهمانی از سفر آینده و سیراب گردیدن و کشتن شتر و گوسپند غنیمت پیش از قسمت

(مستنقع) جای گرد آمدن آب و جای غسل آوردن از آبگیر و پستان که وقت دوشیدن تهی گردد و وقت فرو گذاشتن پر شیر

(استنقع فی الغدیر) فرود آمد در غدیر و غسل نمود گویا ثبوت ورزید در آن تا خنک گردد * و (استنقع الماء فی الغدیر) فراهم آمد آب در آن و ایستاده * و (استنقع لونه) مجهولا برگردید گونه او * و نیز (استنقاع) بلند شدن آواز در فریاد و زرد و متغیر گشتن آب و بیرون آمدن روح یا بدهان رسیدن آن و در آب تر نهادن چیزی را یستعمل مجهولا یقال استنقع الشیء فی الماء

ن ق ف

(نقف) بالکسر چوزه مرغ نو برآمده از تخم و بفتح و حینئذ تکون تسمیة بالمصدر

(نقفة) محرکة پاره زمین هموار بر سر کوه

(نقیف) کامیر خظل کفانیده و تنه درخت * نقف بالضم جمع * و (جذع نقیف) تنه درخت دیوچه خورده

(رجل نقاف) کشداد مرد دور اندیش هوشیار * و نیز (نقاف) نعاب یقال جاء فی نقاف المعد ای نقاب

(نقاف) کشداد مرد دور اندیش پایان کار نگرنده و خواهنده ستوه آرنده یا حریص بر سوال نقافة مونث یا در دگر برآید هر چه بر آن قادر گردد

(انقوفة) کاعجوبة آنچه زن از دوک بیرون کشد چون کامل گرداند

(منقف) کمقعد هموار تر اشیدن چوب یعنی جای رنده مانند آن یقال نحت النجار العود و ترک فیه منقفا اذا لم یعم نحته

(منقاف) بالکسر نول مرغ و نوعی از شبه سپید که آنرا مورچه خوانند یا استخوان جانور کی ست دریایی که ازان کاغذ و جامه را جلا دهند

(منقوف) مرد باریک اندام کم گوشت یا لاغر رخساره زرد و شتر نرسیک احد عین که دورگی گردنست و سست و حنظل کفانیده * و (جذع منقوف) تنه درخت دیوچه خورده

(عینان منقوفتان) دو چشم سرخ

(ن) (نقف الشراب نقفا) بالفتح صاف نمود آنرا یا آمیخت بآب * و نیز (نقف) شکستن تارک یا سخت زدن بر آن با نیزه یا عصا زدن به تارک نزدیک دماغ رسیدن شکستگی و باندرون رسیدن جراحت وریش ستور و کفانیدن حنظل را و سوراخ کردن بیضه را

(رجل منقف العظام) کمکرم مرد ظاهر استخوان

(انقفتک المخ) استخوان دادم ترا تا مغز برآری * و (انقف الجراد الوادی) پر از بیضه کرد وادی را منه قولهم لا تکونوا کالجراد رعی وادیا و انقف وادیا ای اکثر بیضه فیه * و نیز (انقاف) کفانیدن حنظل جهت دانه

ج ۴ (مناقفة و نقاف) بالکسر شمشیر بر سر یکدیگر زدن و یکدیگر را سر شکستن یقال الیوم قحاف و غدا نقاف ای الیوم خمر و غدا امر

(انتقاف) کفانیدن حنظل را و بیرون آوردن چیزی

ن ق ق

(نقاقة) کثمامة غوک و فی المثل آذوی من النقاقة

(نقنقة) کدحرجة بانگ بلند غوک و مرغ

(نقنق) کزبرج شتر مرغ گریزان یا سبک نقنقة مونث نقانق

جمع
(ض) نَقَّ الضِّفْدَعُ نَقِيقًا) کامیر
بانگ کرد غوک وکذا العقرب و
الدَّجَاجَةُ والهِرَّةُ وغیرها
(نَقْنَقَتْ عَيْنُه) درمغاک فرورفت
چشم او * ونَقْنَقَ الضِّفْدَعُ) بانگ
کرد چغز ویقال تُنَقْنِقُ الدَّجَاجَةُ
للبَيْض یعنی بانگ میکند ماکیان
برای بیضه دادن وکذا تُنَقْنِقُ
النَّعَامَةُ

ن ق ل

(نَقْل) بالفتح موزه ونعل کهنه
درپی کرده دکمه وبحرک یقال
جاء فی نَقْلَيْن له اَنْقَال ونِقَال
کگتاب [illegible] دانچه برسر شراب خورند
میت بفتح والقعو وبضم والفتح عن
ابن درید والضم عن غیره
(نَقْلَة) بالفتح پیکان تیر که پهن
وکوتاه باشد نِقَال کگتاب جمع
(نِقْلَة) بالکسر زنے که نخواهند
اورا از کلان سالے
(نُقْلَة) بالضم برگردیدگی واز
جاستی [illegible] سیر شدگی اسم است
انتقال را وسخن جنبی
(نَقَل) محرکة حاضر جوابی در
سخن وپیرکه از بیتے به بیتے دیگر
نهند وسنگریزه وبیماریست در
پی شتر وسنگستان با درخت
(نَقَلَةُ الوَادِی) محرکة آواز سیل
رودبار
(مَكَانٌ نَقِلٌ) ککتف جاے
سنگناک با درخت * ورجلٌ نَقِلٌ
مرد حاضر جواب
(نَقِيل) کامیر رفتاری است اسپ
را که در آن دست وپای زود زود
بر دارد ویقال انه ذو نَقِيلٍ یا آن
رفتاریست میان دویدن و
پویه رفتن ومرد غریب ومسافر
وتوجیه که از زمین باران رسیده
آید وراه هرچه باشد
(نَقِيلَة) کسفینة پوست پاره که
برکفش وموزه وبرسپل شتر زنند
چون سوده گردد نَقَائِل ونَقِيل
جمع وزن غریبه * ونَقِيلَةُ العَضُد)
گوشت پاره درشت ران * وابن
نَقِيلَة) مسافر وغریب
(نَاقِل بن عُبَيْد) محدث
(نَاقِلَة) مردم از جاے بجاے
رونده خلاف قطان نَوَاقِل جمع
* ونَوَاقِلُ الدَّهْرِ) التی تُنْقِل
من حالٍ الی حالٍ * ونیز نَوَاقِل)
باجی که از دهی بدهی نقل کنند
وقبائل که از قومی بقومی
روند
(فرسٌ نَقَّال) کشداد اسپ که
زود زود بردارد پاها را وحارث
بن شُرَیح وبَسَّام بن یزید واحمد بن
محمد حُسَیْن بن ابی بکر ونُقَیس
بن کرم نَقَّالُون محدثان
اند
(اِنْقِلَام) بکسر الهمزة والقاف
مشددة نوعی از خرما بشام
(مَنْقَل) کمقعد راه در کوه وموزه
ونعل کهنه در پی کرده وفی حدیث
ابن مَسْعود مَا مِن مُصَلّی لِامْرَأَةٍ
أَفْضَلَ مِن اَشَدِّ مکانًا فی بیتها ظُلْمَةً الّا
امْرَأَةً قد يَئِسَتْ مِنَ البُعُولَةِ فَهِيَ
فی مَنْقَلَيْهَا قَالَ ابوعُبَيْد لَوْلَا اَنَّ
الهدایة اتفقت [illegible] وجه الکلام
عندی الاکسرها
(مَنْقَلَة) کمرحله منزل و
فرودآمدنگاه
(فرسٌ مِنْقَلٌ) کمنبر اسپ سریع
زود زود بردارنده قوایم را مِنْقَال
مثله مَنَاقِل جمع
(ن) نَقَلَه نَقْلًا) بالفتح ازجاے
بجای برد آنرا * ونَقَلْتُ الابل)
یکباره ودوباره آب خورانیدم شتران
را * ونیز نَقْل) درپی کردن
نعل وموزه وپاره دوختن سپل شتر
را واصلاح نمودن ودرپی کردن جامه را
وبرداشتن حدیث را یقال نَقَلَ
الحدیثَ ای رَفَعَه
(مُنْقِل) کمحسن درپی کننده نعل
وموزه را منه قولُ الکُمَیت * و
صَادَفَتْ اَبَاطِحُهَا کالاَرِینِ * وسُوّی
بِالحَفْوَةِ المُنْقِلُ * ای الذی یَخْصِفُ
نَعْلَیْهِ بِنَقِیلَةٍ ای سوی الحافی و
المُنْتَعِل بِاَبَاطِح مکة او الحَفْوَةِ اِحْتِفَاءُ
القوم المَرْعَى والمُنْقِل النُّجْعَة یَنْتَقِلُون
من مرعی اذا اَحْتَفَوْهُ الی مرعیً
آخر یقول استوت المراعی کلها
(اِنْتِقَال) نیکو کردن نعل وموزه و
خف شتر را
(مُنَقِّلَة) کمحدثة شکستگی سرکه
استخوان از وی شکسته باشد یا
پرده بالای استخوان منتقل شود ودر
فی الحدیث عن النبی صلی الله علیه
وسلم فی المُنَقِّلَةِ خمس عشرة من
الابل

(تَنَقُّل) نیکو نمودن نعل و موزه وخف شتر را و بسیار نقل و حرکت کردن
(نَاقَلَ الْفَرَسُ مُنَاقَلَةً ونِقَالاً) زود زود برداشتن قوائم گردید اسپ ✤ و نیز (مُنَاقَلَةٌ) باهم سخن گفتن و بیکدیگر رسانیدن قدح در مجلس شراب و نوعی از رفتار و نهادن اسپ دست و پای ابرغیر سنگ بجهت حسن نقل او در سنگستان ✤ و نیز (نِقَال) یکباره و دوباره آب و علف خوردن شتر بلے چرانیدن کسے
(تَنَقُّل) بسیار برگشتن و چیزی را نقل شراب گردانیدن
(اِنْتِقَال) از جائی بجائی شدن

ن ق م

(نُقْم) بالضم و هیست یمین
(نِقْمَة) بالکسر والفتح و کفرحة کینه کشی و پاداش بعقوبت نِقَم کعنب و نَقِم ککتف و نَقِمَات جمع
(نَقَم) محرکه میانه راه
(مَیْمُونُ النَّقِیمَة) پاک نفس وهو ابدال النقیمة

(نَاقِم) لقب عامر بن سعد بن عدی که پدر بطنی است و نام نوعی از خرما بعمان و عتاب کننده و پاداش دهنده
(نَاقِمِیَّة) لقب زنی وهی دقاش بنت عامر
(نُقْمَی) کحبلی وادی است
(نَقَمَی) کجمزی موضعیست از اعراض مدینه
(ض س) نَقَمَ مِنه نَقْماً بالفتح و تَنْقَاماً کتکلام سزا کرد او را و کینه کشید و عتاب نمود و یقال ما نقمت منه الا الاحسان ✤ و نَقَمَ الامرَ ناپسند داشت آنرا ✤ و نیز نَقَم شتاب خوردن
(اِنْتِقَام) کینه کشیدن و عتاب کردن ویقال انتقم الله ای عاقبه

ن ق ن

(نَقَنَّة) بفتح النون والقاف والنون المشددة پدر ابی جعفر احمد وزیر دولت علویان از بنی حمود در اندلس
(نُوقَان) بالضم شهریست از ان است فقیه محمد بن ابی علی بن ابی نصر و ابو المکارم فضل الله بن حافظ ابی سعید و ناصر بن اسمعیل و محمد بن منتصر و علی بن ناصر بن محمد فقیهان نوقانیان

ن ق و

(نَقْو) بالفتح والکسر استخوان بازو یا هر استخوان با مغز انقاء جمع
(نَقَاوَةُ الشَّیْءِ) بالفتح برگزیده چیزی نَقَاوَتُه بالفتح ونَقَایَتُه و نُقَاوَتُه بضمهما مثله وجمع النَّقَاوَة نُقَاً ونُقَاءٌ بضمهما وجمع النُّقَایَة نَقَایَا بالفتح و نُقَاءٌ کغراب ✤ و نیز نَقَایَةُ الطَّعَام ویضم ردی و هیچکاره از گندم و آنچه دور کنند آنرا از گندم ✤ و نیز (نُقَاوَة) بالضم گیاهیست شور که بدان جامه شویند نَقَاوَی جمع
(نِقْو) بالکسر مغز استخوان
(نَقًا) کعصا ریگ توده یا ریگ توده ایست محدب وهما نَقَوَانِ ونَقَیَانِ و اَنْقَاء ونُقِیّ بالضم جمع و بنات النقا کرمیست که در ریگ باشد و آنرا شحمة النقا نیز گویند ✤ و نیز نقا استخوان بازو یا هر استخوان با مغز
(نَقَاة) بالفتح برگزیده چیزی و آنچه دور کننده از گندم وقت پاک کردن بعیم وقال بعضهم نقاة کل شیء ردیئه ما خلا التمر فان نقاته خیاره
(نِقَةٌ نِقَةٌ) از اتباع است
(نُقَّاء) کرمان پاکیزه و پاکیزه گی
(نَقِیّ) کغنی پاکیزه و برگزیده نِقَاء ککتاب و نَقْوَاء بالفتح ممدوداً نادرة جمع
(رَجُلٌ اَنْقَی) مرد باریک بینی نَقْوَاء مونث
(ن) نَقَوْتُ الْعَظْمَ نَقْواً بالفتح برآوردم مغز استخوان را

۲ج (س) نَقِیَ نَقَاوَةً گرامت و نَقَاءً او نَقَاءَةً و نَقَایَةً بفتحهن و نُقَاوَةً بالضم پاکیزه گردید
(اِنْقَاء) برگزیدن و فربه شدن شتران و با مغز استخوان گردیدن و بزرگ گردانیدن گندم را
(تَنْقِیَة) پاک کردن
(تَنَقِّی) برگزیدن
(اِنْتِقَاء) برگزیدن و مغز از استخوان برآوردن

ن ق ه

(نَقِه) کتف فهمنده سخن را و داننده

(نَاقِه) به شده از بیماری نُقَّه کرکع جمع و فهمنده سخن و دانا

(س نَقِیَ) نَقِهَ مِن مَرَضِهٖ نَقَهاً) محرکة نُقُوهاً به شد و برخاست از بیماری و هنوز ضعف باقیست * و نَقِهَ الحَدِیثَ) فهمید آن را و دانست

(اِنقاه) برخیزانیدن از بیماری * ویقال اَنقِهٖ لی سَمعَكَ) ای آذِعنِیهٖ یعنی گوش بمن دار (اِنتَقَهتُ مِنَ الحَدِیثِ) نیک در یافتم آنرا

(اِستِنقَاه) فهمیدن کلام را و پرسیدن

ن ق ی

(نِقی) بالکسر مغز استخوان و پیه چشم از فربهی اَنقَاء جمع

(نَقِیّ) کغنی میده سپید

(نَقِیَّة) کغنیة کلمه و سخن

(نِقیَا) بالکسر دهیست بانبار از آن ده است یحیی بن مُعین

(یَانَقیَا) دهیست در کوفه

(مَنقِیّ) کرمی راه و موضعی است میان احد و مدینه

(ض) نَقَیتُ العَظمَ نَقیاً) بالفتح بیرون کردم مغز را از استخوان * و نیز نَقی) مغز خورانیدن کسی را

(س) نَقِیَة نِقاءً) دیدار کرد او را لغة فی لَقِیَه

باب النون فصل الکاف

ن ك ء

(نَکَأَة) محرکة و کهمزة شکوفه رافه * و فلان زُکَاةٌ نُکَأَةٌ کهمزة او میگزارد حق را و درنگ میکند در آن

(ف) نَکَأَ القَرحَةَ) باز کرد پوست زریش پیش از به شدن پس ریم بهم رسانید * ویقال هُنِّئتَ ولا تُنکَأُ) ای هَنَاكَ اللّٰهُ مماملکتَ ولا اصابك بوجع کذا هُنِّئتَ ولا تُنکَه بابدال الهاء من الهمزة مثل اَرَاقَ و هَرَاقَ * و نَکَأَ العَدُوَّ) کشت دشمن را * و نَکَأَ فلاناً حقّهُ) گذارد حق او را

(اِنتِکَاء) قبض کردن حق را

ن ك ب

(نَکَبَة) بالفتح رنج و سختی نَکب بدون تا مثله نُکُوب بالضم و نَکَبَات محرکة جمع

(نُکبَة) بالضم انبار کندم کیل و وزن ناکرده

(نَکَب) محرکة کژی در هر چیزی و لنگی شتر یا نوعی از بیماری ستور که در منکب پدید آید و بدان لنگی کند یا آن بخصوص در کتف باشد و آنرا قولاغو گویند ترکی

(نَکِب) گکتف پای کانه خون آلود شده بسنگریزه

(نَکِیب) کامیر دائره سپل و سم

(اَنکَب) مرد بی کمان و مرد ستمگار جفاکار و شتر نکب رسیده لنگان

(نَکبَاء) کصحرا بادی که از مهب خود برگردد و میان دو باد وزد یا میان صبا و شمال نُکُب بالضم جمع یا نکبا چهار باد است اَزیَب و آن نکباء صبا و جنوبست و صَابِیَه و آنرا نُکَیبا هم گویند نکباء صبا و شمال و جربیاء نکباء شمال و دبور و آز نیّحة ازیب است و هَیف نکباء جنوب و دبور و آن نیّحة نکیباء

(یَنکُوب) کیعقوب موضعی است یا آبی

(مَنکِب) کمجلس بازو و کتف مذکر آید و کرانه هر چیزی و نقیب قوم و یاری گر آنها و زمین بلند مَنَاکِب جمع * و نیز مَنَاکِب) چهار پر بال مرغ بعد از قوادم واحد ندارد

(مَنکُوب) رنج رسیده یقال نُکِب فهو منکوب * و طَرِیقٌ مَنکُوبٌ) راه برغیر حد اعتدال * و خفٌّ منکوبٌ) سپل کفته خون آلوده

(ن) نَکَبَتِ النَّکبَاءُ نُکُوباً) وزید * و نَکَبَ نِکَابَةً) ککتابة و نُکُوباً نقیب و بذر فتار قوم گردید و تکیه جای معتمد قوم شد نَکَبَ عَلیٰ قَومِهٖ کذلك * و نیز نَکَب) ریختن آنچه در خنور باشد و نگون گردانیدن تیردان را و کفتن و خون آلود کردن سنگ پای را و دور انداختن یقال نَکَبَ بِهٖ و رنج و سختی رسانیدن نَکبَة بالفتح و نَکَب محرکة مثله یقال نَکَبَهُ الدَّهرُ نَکبَةً ای بلغ مِنهُ اَو اَصَابَهٗ بِنَکبَةٍ

(ن س) نَکَبَ عَنهُ نَکباً) بالفتح و التحریک و نُکُوباً) برگردید از آن

(س) نَکِبَ البَعِیرُ نَکَباً) محرکة

لنگید از جهت نکب

(تنکیب) برگشتن ویکسو شدن و یکسوگردانیدن لازم متعدی و برگشتن از راه یقال نَکَّبَهُ الطریقَ ونکّب بِهِ ای عَدَلَ عنه

(مُتَنَکِّب خزاعی ومُتَنَکِّب سُلمی) بکسر الکاف شاعران اند

(تَنَکُّب) برگشتن وتیردان یاکمان از بردوش افکندن

(اِنْتِکاب) تیردان یاکمان را بردوش افکندن ودر رنج وسختی افتادن

ن ک ت

(نُکتَه) بالضم خجک وهی کالنقطة نِکات کِکتاب جمع وزنگ آیینه

(ناکِت) شتر که آرنج وی برگردد وبه پهلو خورد ومجروح سازد

(نُکّات) کرمان سخت عیب کننده مردم را

(ن) نَکَتَهُ نَکْتاً) بالفتح بسر درافکنده آنرا یقال طعنَهُ فنکتَهُ * ونیز نکت) زدن بر زمین بعصا وجز آن چنانکه نشان بماند یقال اَتَیتُهُ ینکُتُ فی الارضِ ای متفکراً فی امرٍ ودرجستن وبی آرامی کردن یقال مَرَّ الفرسُ ینکتُ ای ینبو عن الارض

(دُطبةٌ مُنَکِّتَةٌ) کمحدّثه خرما برطب شدن رسیده

(اِنتِکات) بسر درافتادن

ن ک ت ل

(نُکَیْتِل) کسفیرج مصغراً صحابی است

ن ک ث

(نِکث) بالکسر پدر بشیر شاعر

(نَکیثَة) کسفینة نفس یقال فلانٌ شدیدُ النکیثةِ وعهد شکنی وصاف ودروغ یقال لاَنکیثةَ فی قوله ای لاخلف وغایت کوشش یقال بلغ فلانٌ نکیثةَ بعیرِهِ اذا اقصی مجهودَهُ فی السیر وکار دشوار وگروهان قوم عهد وپیمان شکننده وسرشت وقوت

(نُکاث) کغراب آبله ریزه که در دهان شتر برآید

(نُکاثَة) کثمامه شکسته وریزه مسواک که در دهان بماند وپارهای از گسسته سر رسن

(حبلُ انکاث) بالفتح رسن گسسته

(ن ض) نَکَثَ العهدَ نَکثاً) بالکسر شکست پیمان را * ونیز (نِکث) بالکسر غاز کردن پشم گلیم وجادر کهنه را تا دوباره رشیده شود وتاب بازگردانیدن از رسن وپراگنده شدن سر مسواک

(تَناکُث) همدیگر عهد وپیمان شکستن

(مُنتَکِث) بکسر الکاف لاغر ونزار

(اِنتکثَ من حاجتِهِ الی اُخری) برگشت از حاجت خود بسوی دیگر * ونیز (اِنتِکاث) گسسته شدن رسن وپیمان

ن ک ح

(نُکح) بالفتح کس زن

(نُکح) بالضم والکسر کلمه که عرب بدان عقد نکاح می بستند وعقد بستگی اسم مصدر است وکان یقال لِاُمِّ خارجةَ عند الخطبةِ خِطب فتقول نُکح فقالوا اَسرعُ من نکاحِ اُمِّ خارجةَ

(رجلٌ نُکَح) کصرد مرد بسیار نکاح ورجل نُکَحَة کهمزة کذلک

(مَناکح) بالفتح زنان

(ن) نَکَحَ النعاسُ عینَهُ نَکحاً) بالفتح غلبه کرد خواب بر چشم وی * ونَکَحَ المطرُ الارضَ) رسید باران زمین را

(ف ض) نَکَحَ المرأةَ نِکاحاً) ککتاب گاییدن آنرا * ونیز نِکاح) عقد زناشویی بستن یقال نَکَحَها ونکَحَتْ هِیَ فهی ناکح وناکحة ای ذات زوج

(اِنکاح) شوهر دادن زن را

(اِستِنکاح) گاییدن وعقد زناشویی بستن

ن ک خ

نخ (ف) نَکَخَهُ فی حلقِهِ نکخاً) بالفتح مشت یا نیزه بر حلق وی زد

ن ک د

(رجلٌ نَکدٌ) بالفتح مرد بدفال وشوارخوی رجل نَکَد محرکة وکتف مثله انکاد جمع مناکید مثله شذوذاً

(نُکد) بالضم کمی دهش ولیغم

(اَنکَد) مرد بدفال ودشوار عیش * وانکدان) دو قبیله اند وهما مازن بن مالک ویربوع بن حنظله

(نکداء) کصحرا شتر ماده
بسیار شیر و بی شیر از اضداد است
والثانی مروی عن ابن فارس
شتر ماده که بچه وے نزید و شیر شیر
افزون گردد بدان جهت که بچه
شیرش نمے کمد نکد بالضم
جمع
(نکیدی) بالفتح مقصور اشهر
حکیم بقراط در روم
(عطاء منکود) عطای کم
(ن) نکد الغراب نکدا)
بالفتح بنهایت کشید آواز را ٭ و
نکد زید حاجة عمرو)
باز داشت حاجت وی را ٭ ونکد
فلان) مجهولاً بسیار سوال و کم
نوال گردید ٭ ونیز نکد)
باز داشتن سائل را از خواسته او
اندک دادن از ان
(س) نکد عیشهم نکدا)
محرکه سخت دشوار و ناخوش
گردید زیست ایشان ونکد البئر
کم گردید آب آن ٭ ونیز نکد
سختی و ناخوشے زیست
(مناکدة) زشت خوئی نمودن
و باهم دشواری کردن

(تناکد) سخت دشوار شدن
و دشواری کردن باهم

ن ک ر

(نکر) بالفتح زیرکے وبالضم یقال
ما اشد نکره
(نکر) بالضم وبضمتین منکر از
هر چیزے وکار دشوار و زشت
(نکرة) بالضم ابن نکیر کر بیرو
عمرو بن مالک و پسرش یحیی
و نبیره اش مالک بن یحیی و یعقوب
بن ابراهیم و برادرش احمد بن
ابراهیم و پسر برادرش عبدالله بن
احمد و ابوسعید وجد اش نکریان
محدثان اند
(نکرة) محرکه ناشناسای اسم
است انکار را کالنفقة من الانفاق
(امرأة نکر) بضمتین زن
زیرک
(نکر) ککتف زیرک نکر ککندس
و عنق مثله
(نکرة) کفرحه ناشناسا خلاف
معرفت و اسم نکره آنکه در وے
خصوصیتی نباشد مثل رجل و
نحو آن و انکر المنکرات شیء ثم جوهر
ثم جسم ثم حیوان ثم انسان ثم رجل

٭ و نیز نکرة) پوستکی سبز که از شکم
با بچه بیرون آید و ریش و آبله
پر از خون یا ریم و همچنین از
بیماری زحیر یقال اسهل فلان
نکرة و ماله فعل مشتق
(نکیر) کامیر نام فرشته پرسنده
در گور ٭ وحصن نکیر نام قلعه استوان
٭ و نیز نکیر) دیگرگونے و
برگردیدگے حال و جحود اسم است
انکار را قال الله تعالی فکیف کان
نکیر
(نکارة) بالفتح زیرکے
(نکراء) کصحرا زیرکے در زن
زیرک تیز فهم و منکر از هر چیزے
(نکراء) محرکه ممدود گاروش و
طور یقال استمشی فلان نکراء ای
لونا مما یسهله عند شرب الدواء و
بلا و سختی
(سمیفع بن ناکور) نام
ذو الکلاع اصغر
(طریق ینکود) بفتح التحتیه راه
بهره و بر غیر قصد
(س) نکر فلان الامر نکرا)
محرکه ٭ ونکرا) بالضم وبضمتین
نکورا و نکیرا همیر ناشناخت آن را

(ک) نکر الامر نکارة) سخت و
دشوار گردید کار
(منکر) کمکرم زیرک مناکیر
جمع و ناشناخته و کار زشت ونکف
و منکر و نکیر دو فرشته پرسنده
در گور ٭ ومنکرات الموت) شدائد
و سختیهاے مرگ
(انکار) ناشناختن و تغیر حال و
جحود کردن
(تنکیر) دیگرگون کردن و ناشناسا
ساختن و نکره گردانیدن اسم را
(مناکرة) کارزار کردن و باهم
جنگیدن قال ابوسفیان ان محمدا
لم یناکر احدا الا کانت معه الاهوال
بالکسر ٭ و زیرکے نبرد کردن
(تنکر) دیگرگون شدن و بد حال
گشتن از حال نیکو
(تناکر) خویشتن را نادان نمودن
و ناشناخته آوردن و ناشناختن و
بر همدیگر دشمنی ورزیدن قوم
(استنکار) ناشناختن و دریافته
خواستن امری را که نمی شناسی
آن را

ن ک ز

(نکز) بالکسر فرومایه و بلایه از

هر چیزے را بقیماند ه مغز در استخوان

(نَکُوز) کصبور چاه بے آب نُکُز ککتب جمع

(نَاکِز) چاه کم آب یا چاہے که آب آن سپری شده باشد نَوَاکِز ونُکُز ککتب جمع

(نَکَّاز) گمان ماہی است بے دہان که به بینی گزد ودم ازسر شناخته نشود جهت باریکی وآن خبیث ترین مارہا است نَکَّاکِیز ونکّازات جمع

(ن س) نَکَزَتِ الْبِئْرُ نَکْزًا) بالفتح والتحریک سپری شد آب چاه ❊ ونیز نَکْز) بینی و پتفو سستور گزیدن مار وزدن ودور کردن وسپوختن ودرخستن بچیزے تیز سر ❊ ونیز نُکُوْز) فرورفتن آب درزمین

(اِنْکَاز) سپری کردن آب چاه را

ن ک س

(نِکْس) بالکسر تیر سوفار شکسته که اسفل او را اعلی کنه انند وکمان که سر شاخ را پائین آن سازند و بن شاخ را سر آن وآن عیب است ومرد سست وضعیف وپیکان که بیخش شکسته پس سر آنرا بن آن کرده باشند وبچه که پایش نخست بر آید ومقصر ازغایت کرم وجوامردی اَنْکَاس جمع

(نُکُس) بضمتین برجای ماندگان ازپیرے

(نَاکِس) سر فرو فکنده نَوَاکِس جمع شده ونوا

(نِکِیْس) بالکسر نام شکلے از اشکال رمل که منکوس است

(مَنْکُوس) نگونسار کرده منه هو یقرأ القرآن مَنْکُوسًا ای یبتدئ من آخره ویختم بالفاتحة او من آخر السورة فیقرأها الی اولها مقلوبًا وکلاهما مکروه الا الاوّل من تعلیم الصّبیة ❊ ونیز مَنْکُوس) نام شکلی از اشکال رمل وبچه سرنگون آمده یعنی پایش قبل از سر بر آید نزادن

(مَنْکُوسَة) کمان که سر شاخ را پائین آن سازند هو عیب

(ن) نَکَسَه نَکْسًا) بالفتح نگونسار کرد آنرا ❊ ونَکَسَ الطَّعَامُ وغیره دَاءَ المَرِیْض) بازگردان کرد طعام وجز آن بیماری را ❊ ونیز نُکْس) بالضم بازگردان شدن بیماری وباز گردیدگے آن اسم است

نُکَاس کغراب مثله فیهما نُکِسَ الرَّجُلُ مجهولا فهو مَنْکُوس ع ویقال تَعْسًا لَهُ وَنُکْسًا) وقد یفتح ههنا للازدواج

(مُنَکَّس) کمحدث اسپ سر فروفکنده از سستی یا اسپ باپائن دیگر الحق نشود

(تَنْکِیس) نگونسار گردانیدن

(اِنْتِکَاس) سرنگون افتادن ونگونسار شدن

ن ک ش

(مِنْکَش) کمنبر بازکاونده امور را

(ن عن) نَکَشَ الرَّکِیَّة نَکْشًا) بقعر رسانید چاه را ونیز بر آورد گل لای آنرا ❊ ونَکَشَ الشَّیْءُ) سپری کرد آنرا یقال اَتَوْا عَلٰی عُشْبٍ فَنَکَشُوْهُ ای ما یبقوا منه شیئًا ❊ ونَکَشَ مِنْهُ) فارغ گردید از آن ویقال فلان بَحْرٌ لَا یُنْکَشُ ای لا یُنْزَفُ ولا یغیض ❊ ولُمْعَةٌ مَا تُنْکَشُ) یعنی سبزه زاری است که از بیخ برکنده نشود

(اِنْتِکَاش) بیرون کشیدن گل لاے را از چاه

ن ک ص

(ن ض) نَکَصَ عَنِ الْاَمْرِ نَکْصًا) بالفتح ونُکُوْصًا ومَنْکَصًا کمقعد سپسا گئی رفت وبددل شد وباز ایستاد از آن ❊ ونَکَصَ عَلٰی عَقِبَیْه) برگشت از کارے که در پے آن بود وهو خاص بالرجوع عن الخیر وفی الشر نادر

(مُنَکَّص) کمعظم وبتخفیف یکسو وبرکنار شده

ن ک ظ

(نَکَظ) محرکة کوشیدن ورنج دیدن وشتافتن نَکْظ بالفتح ونَکَظَة بالهاء والتحریک ومَنْکَظَة کمقعده مثله وسخت گرسنگے والفعل من سمع وشتابانیدن ودشوار گردانیدن حاجت کسے را والفعل من نصر

(اِنْکَاظ) شتابانیدن

(تَنْکِیظ) شتابانیدن

(تَنَکُّظ) پیچیده گردیدن ورفتن ورنزیدن ودشوار حال شدن در سفر

ن ک ع

(نَکَعَة) بالفتح گیاهی است
شبیه طرثوث
(نَکَعَة) محرکه شلم قنا و و بر
نقاوی و بار درختیست سرخ و
سر بینی و مرد بسیاه سرخی مائل
اسم است آنرا * و نُکَعَة
الطُّرثُوث) شگوفه رافه سرخ رنگ
شبیه بستان افروز که بدان رنگ
کنند
(نَکِعَة) کفرحة زن سرخ فام
لب نیک سرخ
(نَکَع) کصرد رنگ سرخ و مرد سیاه
سرخی مائل
(هُکَعَة نُکَعَة) کهمزه مرد کول
یا مرد کول که از جای نجنبد * و
(جل نُکَعَة) مرد پوست بینی
رفته * و نُکَعَة الطُّرثُوث) شگوفه
رافه
(نُکُوع) کصبور زن بستک نکح
گشت جمع
(أَنْکَع) مرد که پوست بینی وے
رفته باشد
(ف) نَکَعَهُ عَنِ الأَمرِ نَکْعًا)
بالفتح شتابانید او را از کار بار و
نمود و در ساخت آنرا * و نکع
عن الحاجة) سستی کرد در
حاجت * وما نکع علی کذا)
همیشگی نمود بر آن * و نیز نکع)
بالفتح تیره عیش گردانیدن
شتابانیدن و پشت بر کون کسی
زدن و بند کردن حق کسی از وے
دوادن آن از اضداد است و
بدوشیدن سختی کردن بر ستور
تنکاع بفتح الفوقیة مثله
(س) نَکِعَ أَنفُهُ نَکَعًا) محرکه رفت
پوست بینی او
(مُنکَع) کمکرم سپساگی رونده
(انکاع) شتابانیدن از کار و دور
گردانیدن و مانده ساختن
(الف مَنکَع) کمعظم بینی پست پهن
استخوان
(تَنکِیع) تیره عیش گردانیدن
کسی را شتابانیدن

ن ك ف

(نَکَف) محرکه غدودهاے خرد
که در بن زنخ میان نرمه گوش
و پس گوش باشد نکفة یکی
(نُکُفتان) بالضم والفتح وبالتحریک
دو بن استخوان زنخ بجیب و راست
(ذات نَکِیف) کامیر موضعیست
بناحیه تهامه * و یوم نکیف)
روزی است و در جنگ آن روز بنی
کنانه از دست قریش شکست
خورده
(نُکاف) کغراب آماس بنا گوش
و آماسی است در بن زنخ شتر یا
بیماری است در حلق شتر و هو قاتل
ذریعا
(تَناکُف) تنگ دارنده از کاری
(یَنکَف) کیمنع جائے است
و پادشاهی بود حمیر را
(مَنکِف) کمجلس موضعیست
(مَنکُوف) شتر نکاف زده منکوقة
مونث
(ن) نَکَفَ الدَّمعَ) بانگشت
پاک کرد اشک از رخساره * و
نکف عنه) برگردید از ان و عدول
نمود * و نیز نکف) پی گم کردن یقال
نَکَفَ أَثَرَهُ إِذَا اعتَرَضَهُ فِي مَکَانٍ
سَهلٍ لأَنَّهُ إِذَا عَلَا ظَلَفًا مِنَ الأَرضِ
لا یُؤدّی أَثَرًا و سپری کردن یقال
نَکَفتُ الشَّیءَ أی أَقطَعتُهُ أی
انقطع عنی وهذا غیثٌ لا یَنکَفُ
ویقال ما نَکَفَهُ أَحَدٌ سَادَ یَومًا
وَلَا یَومَینِ أی مَا أَقطَعَهُ * و فلان
غیثٌ لا یُنکَفُ) مجهولا ای
لا ینقطع و بحر او جیش لا یُنکَفُ ای
لا یُنزَحُ ولا یُبلَغُ آخره ولا یُقطَعُ
ولا یُحصیٰ
(س ن) نَکِفَ عنه نَکَفًا) محرکه
ننگ داشت از ان کار و باز ایستاد
(س) نَکِفَ مِنهُ) بیزار شد از ان
* و نَکِفَتِ الیَدُ) دردناک گردید
دست
(اِنکاف) پاک گردانیدن از ننگ
و عار و اِنکافُ اللّٰهِ سُبحَانَهُ)
تنزیهه و تقدیسه عن الانداد
(نَکَّفَتِ الإِبِلُ تَنکِیفًا) پیدا
گردید غدود بن زنخ شتران
مُنَکَّف و مُنَکَّفَة نعتست از ان
(تَناکُف) بنوبت گفتن سخن را
(اِنتَکَفتُ الغَیثَ) سپری کردم
باران را * و نیز اِنتِکاف) پی گم
کردن و از جائے بجائے رفتن و میل
کردن یقال ضَرَبَ هذا فَانتَکَفَ
فَضَرَبَ هذا شکسته شدن عهد
(اِستِنکاف) ننگ داشتن و پی گم
کردن و بزرگ منشی نمودن

ن ك ك

(نَکنَکَة) سخت گرفتن غریم را و

نکو کردن کار را یقال نکنک العمل إذا أصلحه

ن ک ل

(نِکْل) بالکسر قید و بند سخت یا بند آتشین أنکال جمع قال الله تعالی ان لدینا انکالاً و نوعی از لگام یا لگام ستور نامبردار آهن لگام و مهار و مردی که از وی در بند شوند دشمنان وی و بحرک مثل شبه و شبه یقال إنّه لنکل شرّ ای ینکّل به اعداؤه

(نُکْل) بالضم آنچه بدان سزا کنند یقال ما به نُکلة ای بما ینکّل به

(نُکْلَه) بالضم سزا و آنچه بدان بسزا رسانند مردم را

(نَکَل) محرکه رسن و بوته رگ که در پائین آن بسته بگوشهای دلو محکم کنند و مرد توانا دلیر و زیرک آزموده کار و اسپ قوی رام کرده تیز خاطر آزموده منه الحدیث إنّ الله یحبّ النکل علی النکل ای الرجل القوی المجرّب علی الفرس القوی المجرّب فی الجهاد فی سبیل الله

(نَکال) کسحاب عقوبت و سزا هرچه باشد اسم است تنکیل را قال الله تعالی نکالاً لما بین یدیها وما خلفها وقیل النکال الاشتهار بالفضیحة

(نَاکِل) ترسنده سست ضعیف دل و قاصر در امور و باز ایستاده از سوگند

(مَنْکَل) کمقعد آنچه بدان مردم را بسزا رسانند و عقوبت کنند و سنگ بزرگ

(مِنْکَل) کمنبر آنچه بدان عقوبت و سزا کنند مردم را

(ض ن س) نَکَلَ عَنْهُ نُکُولاً) سپاسگی برگردید از ان و ترسید و سست و بد دل شد + و نیز نکول) باز ایستادن از دشمن و سوگند و یعدی بعن

(س) نَکِلَ نَکَلاً) محرکة عقوبت و سزا نیز یرفت

(اِنْکَال) دور کردن و راندن و فی الحدیث مُضَرُ صَخْرَةُ اللهِ الّتی لا تُنْکَلُ ای لا تُدْفَعُ عمّا وقعت علیه پیش وی بوده باشد و فی الحدیث لا تُنْکَلُ ای لا تُدفع عمّا سُلّطت علیه لثبوتها علی الارض و بر نکول انگیختن کسی را

(نَکَّلَ بِهٖ تَنْکِیلاً) عقوبت کرد آنرا در سوائی و عبرت دیگران گردانید * و نیز تنکیل) برگردانیدن و رمانیدن و یکسو کردن از آنچه

ن ک م

(نَکْمَة) بالفتح رنج و مصیبت دشوار و سخت

ن ک ه

(نَکْهَة) بالفتح بوی دهان

(نُکَّه) کرکع شتران سست و ضعیف از بیماری برخاسته یا شتران آواز فرو رفته از ضعیفی وهی لغة تمیم فی النقّة

(ض ف) نَکَهَ لَهُ وَعَلَیْهِ) دم برزد بر بینی و نیز شمید بوی دهان زا یقال نکهته اذا شممته و این معنی از سمع نیز آید یا دم کرد بر بینی دیگری تا بوی دهان معلوم کند + و نُکِهَ الرجلُ) مجهولا برگردید بوی دهن او از تخمه و منه یقال فی الدعاء للانسان هُنِئْتَ وَلَا تُنْکَهُ ای اصبتَ خیراً ولا اصابک الضرّ و سخت گردیدن گرمی آفتاب

(اِسْتِنْکَاه) شمیدن بوی دهان و دم کردن فرمودن کسی را

ن ک ی

(مَنْکِیّ) کشته و مجروح

(ض) نَکَی العَدُوَّ وَفِیهِ نِکَایَةً) کتابت کشت دشمن را و مجروح کرد و بد سگالید + و نکی القرحة) باز کرد پوست ریش را و یقال لا تُنْکَ ای لا نُکِیتَ ولا جُعِلْتَ مَنْکِیّاً

باب النون فصل اللام

ن ل ج

(نِیْلَنْج) بالکسر دخان پیه که زنان بر وشم پاشند تا نگار سبز نماید یا عصاره برگ نیل است و آنرا نیلج نیز گویند بحذف نون ثانی + و الثوبُ النیلجُ) جامه نیله

ج

ن ل ف ر

(نَیْلُوفَر) بالفتح گرب و آنرا نینوفر نیز گویند فارسیست و آن در آب ایستاده روید برگش قریب بسطح آب و گلش بیرون آب باشد و اکثر کبود و بعض آن سرخ و بعض مائل بزردی و به تیرگی در سوم سرد و در دوم تر تسکین صالح جهت سرفه و دردهای پهلو و شش و سینه و طلای خمیر بخش مرة بعد اخری دافع بهق و عجین آن بازفت دافع داء الثعلب

ن ل ك

(نُلْك) بالضم وبکسر درخت چنار یا میوهٔ است که بفارسی آنرا الج گویند نُلْكَةٌ یکی

ن ل ل

(نُلْنُل) کهدهد مرد سست و ضعیف

باب النون فصل المیم

ن م ء

(نَمَأ) بالتحریک بیش بیزه و نَمْء بالفتح مثله

ن م ت

(نَمْت) بالفتح گیاهی است که بران رامیخورند

ن م ذ ج

(نَمُوذَج) بالفتح نمونه معرب است أُنْمُوذَج بالضم لغة ردیّة فیه او لحن

ن م د

(نِمْر) بالكسر نام مردی وهو نمر بن سعد

(نُمْر) بالضم موضعیست در بلاد هذیل

(نُمْرَة) بالضم خمک از هر رنگ که باشد نُمَر کصرد جمع

(نَمِر) ککتف پلنگ وبکسر سُمّی للنمر التی فیه نمرة مونث أَنْمُر کافلس وأَنْمَار ونُمُر بالضم وبضمتین ونِمَار ونِمَارَة ککتاب وکتابة ونُمُور جمع ودر طبع آن عداوت شیر است ودر شدت بوی مثل زنند گویند هو اشدّ من النمر وآب پاکیزه بسیار وساده گوارنده شیرین باشد یانه وحسب خالص وپاک از آلایش ❊ وذو نَمِر روباریست بنجد ❊ ونَمِر بن قاسط پدر قبیله است نَمَرِيّ محرکه منسوب بوی منه المثل أَشِقِ أَخَاكَ النَمَرِيّ يَصْطَفِيكَ ازانست خاتم بن عبد الله وحافظ یوسف بن عبد الله بن عبد البر ❊ ونَمِر بن تَوْلَب شاعریست که زمان جاهلیت واسلام را دریافته وبه آن حضرت صلی الله علیه وآله وسلم لاحق گشته وآنرا نَمْر بالفتح ونِمْر بالكسر نیز گویند

(نَمِرَة) کفرحه ابرپارهٔ خرد ونَمِر بحذف تا جمع ونوعی از چادر یمانی وشمله که در آن خطوط سیاه وسپید باشد یانوعی از چادر پشمین که اعراب پوشند منه فی حدیث سعد نَبَطِيٌّ فی جِبْوَتِه اعرابیٌّ فی نَمِرَتِه اسدٌ فی تَامُورَتِه وفی المثل أَرِنِيهَا نَمِرَةً أُرِكْهَا مَطِرَةً والقیاس نَمِرًا ویعنی ابر پیسه ورنگ چیزیکه گویند که تو عشر یعنی باشد چون علامتش آشکار گردد وهذا کقوله تعالی خَرَجْنَا خُضْرًا یرید الاخضر ونامره که دام صیاد باشد وموضعیست در عرفات یاکوهی که بر آن انصاب حرم است بر دست راست آنکه از مازمین برآید وارادهٔ موقف دارد ومسجد آن مشهور است وموضعیست بقدید ❊ وعقیق نَمِرَة جایست در زمین تباله

(نُمَيْرَة) کامیر آب پاکیزه وبسیار وروشن وساده شیرین باشد یانه وحسب خالص وپاک از آلایش

(نُمَيْر بن عامر) کزبیر پدر قبیله است از قیس

(نُمَيْرَة بُنْدَان) کجهینة کوهی یا ثنیة است میان نجد وبصره یادو ثنیه است نزدیک حَوْأَب وهما نُمَيْرَتَان

(نِمَار) ککتاب کوهیست مرسلیم را

(نُمَار) کغراب روباریست خثعم را یاموضعی در شق یمامه

(نُمَارَة) کثمامة موضعیست وآنرا روزیست ونام مردی

(نَامِرَة) دامیکه در آن گوسپند بسته گرگ را شکار کنند یا آهنیست چنگال دار که در آن گوشت پارها درکشیده گرگ شکار نمایند

(أَنْمَر) آنچه بر آن خجکهای سیاه سپید باشد نَمْرَاء مونث وستور پیسه وابر پیسه

(نِمْرَى) بالكسر مقصورا ناحیه ایست از نواحی مصر

(نِمْرَان) بالكسر از اعلام است

(نُمَارِيَّة) بالضم وشد التحتیة وهیست در غوطه

(نَامُور) خون

(نَامُورَة) نامره که دام گرگ باشد

(أَنْمَار) خطهای سیاه گاو دشتی ❊ وأَنْمَار بن نزار مردیست وآنرا أَنْمَار الشَاة نیز گویند

(نَمَّر) نَمِرَ فِی الجَبَلِ تَنْمِيرًا

ج ۴

بالفتح برآمد بر کوه
(س) (نَمِر نَمَرًا) محرکه خشمناک
گردیده و بدخوی گشت * و نَمِر
السحاب) پلنگ رنگ گردید ابر
(اِنْمَار) آب گوارا و ساده یافتن
و آب پاکیزه و روشن رسیدن
(تَنَمُّر) خشم گرفتن و بدخوی شدن
(تَنَمُّر) دراز کشیدن آواز و وقت
ترسانیدن و بیم کردن و پلنگی
نمودن و خشم گرفتن و زشت خوی
شدن و دگرگون گشتن و متغیر شدن
یقال تنمّر له تشبیه است بپلنگ
بدان جهت که پلنگ دیده نشود
مگر آنکه از خشم متغیر و برگردیده
باشد

ن م ر د

(نمرود) کعصفور پادشاهیست
که ابراهیم علیه السلام را در آتش
انداخت

ن م ر ق

(نُمْرُق و نُمْرُقَة) مثلثه بالش خرد
و نهالین زین پالان * و ذو نُمْرُق
کندی نعمان پسر یزید است
(نِمْرِقَة) کزبرجه ابر اندک
باران

ن م س

(نَمْس) بالفتح راز گفتن و پنهان
داشتن راز والفعل من ضرب
(نِمْس) بالکسر جانوریست بمصر
که اژدر را کشد
(نَمَس) محرکه تباه شدن روغن
والفعل من سمع
(اَنْمَس) تیره نُمْس بالضم
جمع منه یقال للقطا نُمْسٌ
(نَامُوس) صاحب راز آگاه بر
نهانی امر یا صاحب راز خیر و نام
جبرئیل علیه السلام و مرد دانا
ماهر در کار لطیف المدخل و
کازه صیاد و دام آن و مرد سخن
چین و مکر و حیلۂ نهانے و خوابگاه
شیر ناموسة مثله
(نَمَّاس) کشداد مرد سخن چین
(اَنْمَس بینهم) فتنه انگیخت
میان ایشان و بدی افکند
(تَنْمِیس) پنهان داشتن مکر و
عیب از کسے
(مُنَامَسَة) بکازه در نشستن
صیاد و بکازه در آمدن مُنَامِس
نعت است ازان و راز گفتن
(اِنْمَاس) کانفعال پنهان شدن

ن م ش

(نَمْش) بالفتح خطهاے کف
دست و پیشانی * و نیز نَمْش
سخن چینی و چیدن چیزے از
زمین همچو بیهوده کاران و
دروغ گفتن و خوردن ملخ آنچه
بر روی زمین باشد والفعل من نصر
(نَمَش) محرکه نجکهاے سپید
و سیاه یا نقطهای پوست گاو و جز آن
مخالف رنگ آن و خطهاے نگار
جامه و جز آن و ابلق و چهار شدن
والفعل من سمع
(نَمِش) کتف گاو نرچهار * و
بعیر نَمِشٌ) شتر که در سبل آن
نشانی باشد سوای اثره که بروے
زمین ظاهر گردد * وسیف نَمِشٌ)
تیغ که بر پشت آن خطوط باشد
(نَامِش) وهیست ورهیق
(اِنْمَاش) سخن چیدن
(تَنْمِیش) پوشیدن راز و سخن
چینی کردن

ن م ص

(نَمْص) بالفتح موی برچیدن
والفعل من نصر
(نِمْص) بالکسر نوعی از نبات
(نَمَص) محرکه باریکی و تنگی موے
چنانکه بر ریزه زرد و چون زه ماند
و کمی موی والفعل من سمع و بر کوتاه
ریزه و گیاهیست که ازان طبقها
و سرپوشها سازند و بکسر
(اَنْمَص) مرد کم موے
(نَمِیص) کامیر برچیده و علف که
ستور از دهان برکنده گذارد یا گیاهی
که بعد از خوردن روید
(نِمَاص) کتاب رشتهٔ سوزن
(نُمَاص) کغراب ماه یقال لم یأتنی
نماصًا ای شهرًا اَنْمُص کتب و
اَنْمِصَة جمع
(نَامِصَة) زن موی فرق و پیشانی
چیننده و دیگری را جهت زینت و
آرایش
(نُمَاصِیْن) بالضم موضعیست
(مِنْمَص) کمنبر آلتیکه موے
بدان چینند مِنْمَاص مثله
(اِنْمَاص) روئیدن گرفتن گیاه
(تَنَمُّص الشعر تَنَمُّصًا و
تِنْمَاصًا) بفتح الفوقیه برچید
موی اشد د للکثرة
(تَنَمُّص) خود را موی چیدن اول
منه الحدیث لُعِنَت النَّامِصَةُ و

المُتَنَمِّصَةُ ای المزینة والمتزینة

ن م ط

(نَمَط) محرکة ابرهٔ هر فرش که باشد ونوعی از گستردنی نگارین و روش وطریقه وگونه چیزے وگروه مردم که بریک کار باشند منه الحدیث خَیْرُ هٰذِهِ الامةِ النَّمَطُ الأَوْسَطُ یَلْحَقُ بِهِم التالی ویرجع الیهم الغالی وجامه پشمین که بر هودج افگنند اَنْماط ونِمَاط کَکِتاب جمع ونسبت بوی اَنْماطی ونَمَطی آید وابن اَنْماطی اسمعیل بن عبد الله بن عبد المحسن فقیه بارع است

(نُمَیْط) کزبیر دوباریست بدهنا

(تَنْمِیط) راه نمودن بسوی چیزی

ن م غ

(نَمَغَة) محرکة جای دانهٔ کودک نوزاده که جنبان باشد وگزیدهٔ قوم ومیانهٔ آن ٭ ونَمَغَةُ الجَبَل زبر کوه نَمَغَةُ الرأس کذلك ٭ و نیز (نَمَغَة) بسیاری مال

(رجل مُنَمَّغُ الخُلُق) کمعظم مرد آمیخته خلق

(تَنْمِیغ) آمیختن سیاه وسرخ

وسپید

ن م ق

(نَمَقُ الطَّرِیْق) محرکة میانه راه ومعظم آن

(نَمَقَة) محرکة روای چیزے منه یقال لِلشَّئِ المُرَوَّج فیه نَمَقَةٌ

(ن) نَمَقَ عَیْنَه نَمْقًا) بالفتح طپانچه زد بر آن ٭ ونَمَقَ الکِتَاب) نوشت نامه را

(رُطَبٌ مُنْمِقٌ) کمحسن خرمای بے دانه

(اَنْمَقَتِ النَّخْلَةُ) خرمای بی دانه آورد خرما بن

(تَنْمِیق) نیکو نوشتن کتاب را و آراستن بکتابت ونگارین کردن چیزے را

ن م ل

(نَمْل) بالفتح مورچه نَمْلَة یکے وقد تضم المیم نِمَال ککتاب جمع وگویندهم کالنَّمْل کثرةً ای هم کثیرون قال فی حیاة الحیوان سُمِّیَت نملة لتنملها وهو کثرة حرکتها وهی لا تتزاوج ولا تتناکح انما یسقط منها شئ حقیر فی الارض فینمو حتی یصیر بیضا ثم تکون منه نملة والبیض کلہ بالضاد المعجمة الا بیض النمل والنعام فانه بالظاء المشالة ٭ وقیه بیظ النمل اذا سحق وطلی به موضع منع انبات الشعر فیه ٭ ورقیة النمل) از الغاز ایشان است یا معنی آنست که زن باید که بهر آرایش شوهر خود را بیاراید مگر عصیان نکند شوے را ٭ نیز نَمْل) ریش پهلو ودمیدگے وآبلهاے خرد که ماند کے آماسیدگے پوست بر اندام برآید از التهاب واحتراق پس همچون مورچه در اطراف سرایت کند وفراخ گردد وآنرا اطبا ذات الجنب خوانند وسبب آن صفرای جلده است

(نَمْلَة) بالتاء ریش پهلو ودمیدگے که بر اندام برآید وکفتگی سم اسپ وهو عیب ودروغگوی یقال فیه نَمْلَةٌ ای کذب واز اعلام است ٭ وابُو نَمْلَة) عمار بن معاذ انصاری صحابی است

(نُمْلَة) بالضم جنبش یقال فلانٌ ذو نُمْلَة ای کثیر الحرکة وباقیمانده آب در حوض

(نَمْلَة) نملة سخن چینے

(نَمِل) ککتف سخن چین اَنْمَال جمع ٭ فرسٌ نَمِلٌ) اسب که بیکجا نایستد وکذا فَرَسٌ نَمِلُ القَوائِم ٭ ورجل نَمِلُ الاصابع) مردی که هر چیز را بیند همان سازد یا مرد ماهر در کار ٭ ونیز نَمِل) کودک نوزاده که بدست وی مورچه نهند یقولون تخرج کیسا ذکیا

(اَرْضٌ نَمِلَةٌ) کفرحة زمین مورچه ناک

(نَمِیْلَة) کسفینة سخن چینے

(اسمعیل بن نُمَیْل) کزبیر و محمد بن عبد الله بن نُمَیْل خلالان محدث اند

(نُمَیْلَة) غیر منسوب کجهینة ٭ و نُمَیْلَة بن عبد الله بن نعیم صحابیان اند

(نَامِل) سخن چین

(نَامِلَة) راه باسپرده بسیار سلوک

(امرأة نَمْلَی) کسکری زنے که بجاے قرار نگیرد

(نَمَلَی) کجمزی آبے است نزدیک مدینه

(نَمَّال) کشداد نیک سخن چین

(اَنْمُلَة) بتثلیث المیم والهمزة تسع

لعابِ سرانگشت که بر آن ناخن باشد اَنَامِل وَ اَنمُلات جمع
(مِنْمَل) کمنبر نیک سخن چین
(مَنْمُول) زبان ٭ وطَعَامٌ مَنْمُول طعام مورچه رسیده
(رَجُلٌ مُؤْنَمِلُ الْاَصَابِع) مردیکه انگشتانش سطبر سر و کوتاه باشد
(ن س) نَمَلَ نَمْلاً) بالفتح سخن چینی نمود ٭ ونَمَلَ فِی الشَّجَرِ نَمَلَانًا) محرکة برآمد بر آن ٭ و نَمَلَ عَلَیْهِ) مشرف شد بر آن
(س) نَمِلَتْ یَدُهُ نَمَلاً) محرکة بخواب شد دست وی و سست گردید ٭ ونَمِلَ فِی الشَّجَرِ) برآمد بر آن ٭ و نیز نَمَل و نَمَلَان) محرکتین سبکی و شتابزدگی
(مُنَمِّم) کمکرم نوشته متقارب الخط
(اِنْمَال) سخن چینی نمودن مُنْمِل سخن نقشته ازان
(مُنَمَّل) کمعظم ملبند کرده و نوشته یا نوشته متقارب الخط
(امرأة مُنَمَّلَةٌ) کمعظمة زنی که بیکجا قرار نگیرد
(مُنَامَلَة) بندی وار رفتن
(تَنَمُّل) جنبیدن وبعض قوم در بعض درآمدن

ن م م

(نَمّ) بالفتح سخن چین نَمِّین وَاَنِمَّاء جمع ٭ و نیز نَمّ) نفس وحرکت و قد یهمز فیجعل من النئیم
(نِمَّة) بالکسر سپش سر یا مورچه
(نُمّ) بالضم سخن چین نُمَّة مونث
(نُمِّی) بالضم وشد الیاء ناراستی و دغلی وعیب و دشمنی و سرشت و سنگ ترازو و بیشتر یا درم که در آن آمیزش مس یا ارزیز باشد
نُمِّیَّة یکی نَمَاهی کسکاری جمع و گوهر مرد و نژاد آن و یقال ما بها نُمِّیّ یعنی کسی نیست در آن ٭ و نیز نِمِیَّة) فاخته
(نَمِیمَة) کسفینة سخن چینی و آواز ترکش و آواز کتابت و آواز کلام نرم
(نَمُوم) کصبور سخن چین و در غلانند و آراینده سخن را بدروغ
(نَامَّة) حس وجنبش وحیات نفس و زندگانی یقال اَسْکَتَ اللهُ نَامَّتَهُ ای اَمَاتَهُ
(نَمَّام) کشداد سخن چین و گیاهیست خوشبوی مدر مخرج الجنین المیّت والدود ویقتل القمل وخاصیته النفع من لسع الزنابیر شربًا مثقالا بسکنجبین
(نِمْنِم) کزبرج نشان وخط که باد بر خاک گذارد و نِمْنِم کقندیل شد
(نُمْنُم) کهدهد فلفل سپیدی که بر ناخن نوجوانان پدید آید نُمْنُمَة یکی
(مِنَمّ) بالفتح سخن چین و در غلانند
(ن) نَمَّ الْمِسْکُ نَمًّا) دمید بوی آن و برآمد ٭ و نیز نَمّ) بالفتح سخن چینی کردن و برآغالانیدن و فاش کردن سخن را باشاعت و افساد یا آراستن سخن را بدروغ والفعل من نصر وضرب
(ثَوْبٌ مُنَمْنَمٌ) کمسرهد جامه آراسته
(نَمْنَمَة) نگار کردن و آراستن وخط کشیدن باد بر خاک وگذاشتن آن همچو کتابت

ن م و

(ن) نَمَا نُمُوًّا) بالضم وشد الواو افزون شد و گوالید ٭ ونَمَا الْخِضَاب) افزون گردید سیاهی یا سرخی آن ٭ ونَمَوْتُ اِلَیْهِ الْحَدِیثَ) ای نَمَیْتُ اِلَیْهِ ٭ ونَمَا اِلَیْهِ نسبت کرد بوی

ن م ه

(نَمَه) محرکة سرگشتگی مانندی است والفعل من سمع

ن م ی

(نَمَاة) بالفتح مورچه ریزه نَمًی بحذف تا جمع
(نَمِیَّة) کغنیة دو نصل از رشته باهم متقابل که در کرده گردانند
(نَامِی مَصِیصِیّ) و نَامِی غَزِّیّ هر دو شاعراند
(نَامِیَة) آفرینش خدا تعالی منه قوله لا تُمَثِّلُوا بِنَامِیَةِ اللهِ یعنی الخلق لانه یَنْمِی و شاخ انگور خوشه دار و آبیست
(نُمِیّ) کقمی قد مر فی ن م م
(اُنْمِی) کترکی بالضم توشک و نهالی آگنده بکاه

ج ۴

(ض) نمی نمیًا) بالفتح ونُمِیًّا
بالضم وشد الیاء ونماءً)
کسماء ونمیّة کغنیة کوالیدن
نمی النار) بلند برداشت و
سیر افروخت ۰ ونیز نمی ونماء)
فربه شدن مردم و بر آمدن و
بلند گردیدن آب و برداشته
شدن سخن وحدیث و برداشتن
حدیث وخبر بکسے ومنسوب نمودن
بسوی کسے وسخن رسانیدن بوجه
نیکوئے واصلاح وبر آمدن وافزون
شدن رنگ وگران گردیدن نرخ
(انماء) کوالیدن وکوالانیدن ج
وفاش کردن حدیث را بطرز سخن
چینی وتیر انداختن بر شکار
بطوریکه بگریزد و بمیرد ومنه الحدیث
کُلْ مَا اَصْمَیْتَ وَدَعْ مَا اَنْمَیْتَ
(تَنْمِیَه) کوالیدن وبرداشتن
حدیث وخبر بکسی ونسبت کردن
آن بکسی وسخن رسانیدن بیدی
وسخن چینی کردن وهیزم بر آتش
نهادن وبرگیرانیدن
(تَنَمِّی) رفتن باز از جائی بجائے
وبلند شدن
(اِنْتِمَاء) نسبت کردن بکسی یقال
اِنْتَمَی اِلَیْهِ ومنسوب شدن وپریدن
باز از جائے بجائے

باب النون فصل النون

ن ن ك

(نَنَّك) کبقم علمیت
(نَانَك) کهاجر لقب احمد بن
داود خراسانی محدث

ن ن ن

(نَنّ) بالفتح موی سست ومحمد
بن عبد الله بن نَنّ راوی است
قال وهو دینا عمن اجازه

ن ن و

(نَنَا) مخففة مفتوحة پدر ابی بکر
محمد بن محمود اصفهانی فقیه
محدث

باب النون فصل الواو

ن و ء

(نَوْء) بالفتح ستاره مائل بغروب
یا آن طالع است وآن منزلیست
قمر را از منازل بیست وهشت اَنْوَاء
ونوآن جمع کبطن وبطنان یا آن
غروب منزلیست بمغرب وقت
فجر وطلوع رقیب آن بمشرق درهمان
ساعت درمقابل آن وهر شب
تا سیزده یوم که هر منزل راست
وقمر در هر شب بمنزلے از منازل
فرود آید هکذا کل نجم الی
انقضاء السنة ما خلا الجبهة فان
لها اربعة عشر یومًا والعرب تضیف
الامطار والریاح والحر والبرد
الی الساقط منها وقال الاصمعی
الی الطالع منها فتقول مُطِرْنَا بِنَوْءِ
کذا فمن اراد بالنوء الوقت ای
مطرنا وقت کذا فهو جائز لان الله
تعالی اجری العادة بالمطر فیه و
من انتظر المطر منها علی انها
فاعلة من دون الله فهو کافر و
نیز نوء) عطاء وبخشش
(اَنْوَاء) کاحمد وانماے انوار
یقال ما بالبادیه انوأ منه ای اعلم
لا فعل له وهو کاحنك البعیرین
(ن) نَاءَ نَوْءًا) بالفتح وتنواء
بفتح الفوقیة برخاست بکوشش و
مشقت تمام ۰ وناء بالحمل)
بگرانی برخاست ۰ وناء به
الحمل) گران ومائل گردانید
او را بار ومنه قوله تعالی مَا اِنَّ
مَفَاتِحَهُ لَتَنُوْءُ بِالْعُصْبَةِ ای لتنیء
العصبة بثقلها ۰ ونَاءَ فُلَانٌ)
افتاد از گرانبار هی از اضداد است
ویقال عندی ما ساءه وناءه ای
اثقله وما یسوءه وینوءه للاتباع
ولا یجیء ناء متعدیًا وجاز ابه
لازدواج الکلام کقولهم آتیه
الغدایا والعشایا مع ان الغداة
لا یجمع علی غدایا ۰ وناء النجم
نوءًا) بالفتح فرو رفت نجم بمغرب
وبر آمد رقیب آن بمشرق درحال
وقیل النوء الطلوع ۰ وناء فلان)
دور شد نعنة فی نأی
(اِنَاءَة) گران گردانیدن و
مائل ساختن گرانی بار یقال اناءه
الحمل اذا اثقله وامالهُ کذهبت
به واذهبته
(مُنَاوَأَة ونِوَاء) بالکسر دشمنی
کردن باهم ومفاخرت نمودن و
ربما لم یهمز واصله الهمز لانه من
ناء الیك ای نهض
(مُسْتَنَاء) عطا خواسته
(اِسْتِنَاءَة) فرو رفتن ستاره بمغرب
وبر آمدن رقیب آن بمشرق اِسْتِنَاء
علی الاصل مثله وعطا خواستن

ن و ب

(نَوْب) بالفتح نزدیکے وآنچه
برمسافت یک شبا روز باشد وقت

وتوانائے

(نَوْبَة) بالفتح بار وپاس نُوَب کصرد جمع یقال جاءت نَوْبَتُکَ و نِیَابَتُکَ ودولت وگروه مردم پرواسے کار

(نُوب) بالضم گروهی از سیاهان نُوبَة مثله نُوبِیّ یکی وهی است صنعای یمن وعبد الصمد بن احمد بن نوبیّ وهبة الله بن احمد نُوبا نُوبی محدث اند

(نُوبَة) بالضم رسیدگی کار ستر گ و مصیبت اسم است ⁘ ونیز نُوبَة زنی است صحابیه وبلادی است از زنگیان ⁘ الجنوب صعید ادان است بلال موذن آنحضرت صلی الله علیه وسلم

(نِیَابَة) بکتابة بار وپاس

(نَائِب) قائم مقام نُوَّب بالفتح جمع وز نبور نسل نُوَّب بالضم جمع ⁘ وخیرٌ نَائِبٌ خیر کثیر

(نَائِبَة) مصیبت وکار وشوا نَوَائِب جمع ⁘ والحُمّی النَّائِبَة تب روز مره

(بَیْتُ نُوبَا) کطوبی شهریست از فلسطین

(اَنَاب) بالفتح نوعی از بوی خوش منه لامِسْکَ ولا اَنَاب اطیب مِن نَسْکُ مِنْ اَنَاب

(مَنَاب) بالفتح راه بسوی آب

(ن) نَابَ عَنْهُ نَوْبًا بالفتح و مَنَابًا بر جای وی ایستاد وقائم مقام شد ⁘ ونَابَ اِلَی اللهِ تعالی باز گشت از گناه ⁘ ونَابَ فُلَانٌ لازم گرفت بندگی را ⁘ ونیز نَوْب فرود آمدن کاری نَوْبَة مثله

(مُنِیب) کمقیم باران جَوْد ونیکو بها ... ونام مردی آبی است مرضیه را

(اَنَبْتُهُ عنه اِنَابَةً) قائم مقام او گردانیدم اورا ⁘ ونیز اِنَابَة بخدای تعالی باز گشتن

(مُنَاوَبَة) عقوبت کردن

(تَنَاوَبُوا عَلَی الْمَاءِ) قسمت نمودند آب را بنگریزه قسمت و هم یتناوبون النَّوبَة فیما بَیْنَهم فی المَاءِ وغیره یعنی ایشان بنوبت میگیرند آنرا

(مُنْتَاب) از اعلام است

(اِنْتِیَاب) بیابی آمدن یقال فلانٌ اِنْتَابَ القَوْمَ ای اَتَاهُم مرةً بعد اُخْریٰ

ن و ب د

(نَوْبَنْدَجَان) بفتح النون والباء والدال المهملة قصبه شهرستان سابور

ن و ت

(نَوْت) بالفتح خمیدن از سستی والفعل من نصر

(نَاَت) مردم

(نُوتِیّ) کترکی کشتی بان نَوَاتِی جمع ⁘

ن و ج

(نَاج بن یَشْکُر بن عَدْوان) قبیله است واکثر از علما وروات حدیث منسوب اند بوی

(نَوْجَة) بالفتح گردباد

(ن) نَاجَ نَوْجًا) بالفتح ریا کردن در کار خود

ن و ح

(نَوْح) بالفتح آواز قمری وکبوتر

(اسحق بن محمد نَوْحِیّ واسمعیل بن محمد نَوْحِیّ) بالفتح هردو خطیب اند ومحدث

(نُوح) بالضم نام پیغمبریست وهو نُوح بن لَمَک بن متوشلخ بن ادریس علیهما السلام هزار سال زندگانی کرد شش صد وپنجاه پیش از طوفان وسه صد وپنجاه بعد طوفان وهو شیخ المرسلین اعجمی منصرف لخفته ⁘ ونوح بن حبیب محدث است ونُوح بن ابی مریم متروک الحدیث

(نِیَاحَة) بکتابة نوحه گرے اسم مصدر است

(نَائِح) نوحه کننده نَوْح بالفتح جمع نَائِحَه مونث نَوْح بالفتح وانْوَاح ونُوَّح کرکع ونَوَائِح ح ونَائِحَات جمع یقال هم نَوْحٌ وهن نَوْحٌ

(نَوَائِح) موضعیست

(نَوَّح) کعقم قبیله است در نواحی حجر

(کُنَّا فی مَنَاحَةِ فُلَانٍ) بالفتح یعنی در ماتم وگریه فلان بودیم

(نَیِّحَة) کگیته بادی که بدرازی با دیگر وزد بخلاف نَسِیْحَة وآن بادی که بعرض با دیگر وزد

(ن) نَاحَتِ المرأةُ زَوْجَهَا و عَلَیْهِ نَوْحًا) بالفتح ونُوَاحًا کغراب ونِیَاحًا ونِیَاحَةً بکسرها

دمَنَاحًا گریه و ماتم نمو و بآواز
بلند برشوے
(تَنَوُّح) جنبیدن چیز فروهشته
آویزان
(تَنَاوُح) باهم روباروی گردیدن
یقال الجبلان یتناوحان
(اِسْتِنَاحَة) نوحه کردن و بانگ
کردن گرگ وگریستن مرد وگریانیدن
دیگرے را

ن ذ خ

(نَوْخَة) بالفتح اقامت کردن
(نَائِخَة) زمین دور
(تَنُوْخ) حی است از یمن و مرفی

ن ن خ

(ذُو مَنَاخ لَهِیْعَة بن عَبْد
شمس) بالفتح پادشاهی ست
حمیر را
(مِیْنَخ) کمقیم شیر بیشه
(مُنَاخ) بالضم خواب جای شتر
(اِنَاخَة) فروخوابانیدن شتر و
فروخوابانیدن شتر ناقه را جهت
کشتی ولایقال ناخت من المجرد
ولا اناخت
(نوخ الله الارض طروقة
للماء) یعنی زمین اطاقتی بخشد
خداے که بروار و آب را
(تَنَوُّخ) فروخوابانیدن شتر ناقه
را تا کشتی کند و فروخوابیدن ناقه
جهت آن
(اِسْتِنَاخَة) فروخفتن ناقه پیش
فحل بکشتی

ن ود

(نَوَادَة) کسحابه دهی ست بمیز
دوران ست قبر سام بن نوح علیه
السلام
(ن) نَادَ نَوْدًا و نُوَادًا) کغراب و
نَوَدَانًا) محرکه بهر سو خمیده از
خواب
(تَنَوُّد) جنبیدن شاخ منه نَوَدَان
الیهود فی مدارسهم

ن ود

(نَوْر) بالفتح شگوفه و غنچه یا شکوفه
سپید و زرد را زهر خوانند نَوْرَة
بالتاء مثله اَنْوَار جمع
(نُوْر) بالضم روشنی هرچه باشد
یا شعاع روشنی اَنْوَار و نیران
بالکسر جمع و ذات آنحضرت صلی
الله علیه و آله وسلم و آنکه
آشکار و بیان کند چیزے را و نیز
نُوْر) دهی ست بنجارا ازان ده
است حافظ ابوموسی عمران نُوْرِی و
حسن بن علی نُوْرِی ولقبا ابوالحسین
نُوْرِی واعظ منسوبست بنورے
که در وعظ وی ظاهر میشد نه بسوے
آن ده ۞ وجبل نُوْر کوه حرا
۞ وذو النُّوْر) لقب طُفَیل بن عمرو
دوسی دعا له صلی الله علیه
وسلم فقال اللهم نور له فسطع نور بین
عینیه فقال اخاف ان یکون مثلة
فتحول الی طرف سوطه فکان یضیئ
فی اللیلة المظلمة ۞ وذو النُّوْرَین)
عثمان رضی الله عنه
(نُوْرَة) بالضم نشان ستور و آهک
و قطران و زن نیک جادوگر
(نَار) آتش مونثة وقد یذکر انوار
و نیران بالکسر و نیرة کقردة و
اَنْوِرَة و نُوْر بالضم و نیار ککتاب
جمع و نشان ستور یقال ما نار
هذه الناقة ای ما سمتها و فی المثل
نجارها نارها و خبرو و رای منه
لاتستضیئوا بنار اهل الشرک ۞ و
بنو النار) قعقاع و ضبان و ثوب
که هر سه شاعر پسران عمرو بن
ثعلبه اند مرثیهم امرؤ القیس
فانشدوه فقال انی لا عجب
وکیف لا یمتلی علیکم بیتکم نارا
من جودة شعرکم فقیل لهم بنو النار
(نُوَیْرَة) کجهینة مصغر ناره ناحیه
است بمصر ۞ وذو النُّوَیْرَة) لقب
عامر بن عبد الحارث شاعر و نُمَیل
بن دوس کمان ساز و مُتَمِّم بن
نُوَیْرَة صحابی و او و برادرش
مالک بن نُوَیْرَة هر دو شاعر اند
(نَوَار) کسحاب زن دور از تهمت
پاک دامن و زن رمنده از مرد نُوْر
بالضم جمع و الاصل نُوُر بضمتین
کقذال و قذل فکرهوا الضمة علی
الواو فسکنوه ۞ وبقرة نَوَار) گاو
ماده که از کشتن گریزد و آهوے
رمنده نُوْر بالضم جمع ۞ و فرس
نَوَار) اسپ ماده که خواهش
نر داشته باشد لیکن سستی کند
و ترسد از صولت نر ۞ و دیق نوار
لذلک ۞ و نیز نَوَار) نام زنے
(نَؤُوْر) کصبور نیل و دود پیه که
دشم و نگار بدان سیاه کنند و سنگریزه
سرمه مانندے است که آن را
کوفته بربن دندان ریزند تا سیاه
گردد و زن دور از تهمت قلبت
الواو المضمومة همزة

(نَائِرَةٌ) دشمنا کے
(اَنْوَد) خوب روی
(نُوَّارَة) کرمانة شگوفه یا شگوفه
سپید نُوَّار کرمّار جمع
(نَیْرَة) گیسته یک ضرب یا یک
زخم تیر یقال بَغَاهُ اللهُ نَيْرَةً
ای ضربةً او رمیةً تَنِیْرُ فلا تخفی
علی احد
(مَنْوَر) کمقعد موضعی است یا
کوهی بر پشت حره بنی سلیم ویقال
بَغَاهُ اللهُ ذاتَ مَنْوَرٍ ای ضربةً او
رمیةٍ تَنِیرُ فلا تخفی علی اَحَدٍ
(مَنَار) روشنی جاے ونشان و
نشان که در راه برپا کنند و راه
واضح وحد فاصل میان دو چیز و
(ذُوالمَنَار) لقب اَبْرَهَه تُبَّع بن
رائس که یکے از ملوک یمن است
لُقِّبَ لانّه اوّل من ضرب المنار
علی طریقه فی مغازیه لیهتدی بها
اذا رجع * ونیز مَنَار نوعے از
ماهی بر شکل مناره که خود را به
مرکب اندازد وپس شکند آن را
(مَنَارَة) بالفتح روشنی جای و
چراغ پایه وجای اذان گفتن اصله
مَنْوَرَةٌ مَنَاوِر ومنائر والو علی الاصل

ومَنَائِر بالهمزة کمصائب
جمع ومن همزه فقد شبّه الاصلی
بالزائد وقیل المنارة مفعلة من
الاستنارة وهی المیقدة وبالکسر
المیذنة
(ن) نَادَ نَوْدًا) روشن گردید
* وَنُرَتُ النَّاقَةَ) نشان گذاشتم
بروی * ونَادَتِ المَرْأَةُ نَوْدًا)
بالفتح ونوادًا بالفتح و الکسر
گریخت از تهمت و دور شد و
ترسید * ونَادَ المَرْأَةَ) دور داشت
او را از تهمت وگریزانید لازم
متعد * ونَادَ القَوْمُ) شکست خوردند
* ونَادَ النَّادَ من بَعِیْدٍ) دید آتش
را از دور
(اِنَادَة) روشن شدن وروشن
کردن جای چیزان لازم ومتعد وگل کردن
درخت وخوب روی شدن و
آشکار گردیدن اِنْوَاد مثله
(نَوَّدَ علی فُلانٍ تَنْوِیْرًا) آمیخته
ومشتبه گردانید کار را بروی یا
کرد فعل نوره ساحره باوی * و
نیز تَنْوِیْر روشن گردیدن وروشن
کردن لازم متعد وروشن شدن
صبح ودانه پیدا شدن درخرما

یقال نَوَّدَ التَّمْرُ وگل کردن درخت
ودست بسوزن آزدن وتیل برآن
ریختن تا نشان ماند وبرسیدن
کشت ودور داشتن زن را از
تهمت
(مُنَاوَدَة) باهم دشنام دادن
(تَنَوُّد) روشن گشتن وآهک
وقطران مالیدن برخود وشکست
خورده شدن قوم واز دور دیدن
آتش را
(اِنْتَادَ) آهک یا قطران مالید
برخود وانْتَوَدَ علی الاصل کذلک
(اِسْتِنَادَة) روشن شدن ومدد
خواستن شعاع وروشنی جستن
یقال استنادَ به اذا استمدّ شعاعه
ودور داشتن زن را از تهمت
وپیروزی یافتن یقال اسْتَنَادَ علیه

ن و ذ

(نُوْذ) بالضم وهیت
(تَنْوِیْذ) کم کردن

ن و س

(نَوْس) بالضم جنبیدن پیرایه
وگیسو وجز آن نَوَسَان محرکة
شلور اندن والفعل من نصر یقال
نَاسَ الابلَ ای سَاقَهَا

(نَاس) آنچه با آسمان خانه
آویزان باشد * والنَّاس مردمان
از آدمی وپری جمع اِنْس است
اصله اُنَاسٌ بالضم جمع عزیز مخفف
وادخل علیه ال لکنّه لم یجعل فیه
عوضًا من الهمزة المحذوفة لانّه
لو کان کذلک لما اجتمع مع المعوّض
منه فی قول الشاعر * اِنَّ المَنَایَا یَطَّلِعْنَ
* علی الاُناسِ الآمِنِیْنَا * ونام قیس
عَیْلان کذا فی القاموس وفی نسخة
مصححة من الصحاح موضع النَّاس
اسم قیس عیلان وهو النَّاس
ج۳ بن مُضَر بن نِزَار واخوه اِلْیَاس
بن مُضَر بالیاء
(نَوَاسِیّ) بالفتح وشد الیاء نوعے
از انگور سپید نیکو که در سرحد
خیزد
(نَوَّاس) گلتان لرزنده مضطرب
وسست وفروهشته * ونَوَّاس
بن سمعان صحابی است
(ذُونُوَاس) کغراب لقب زرعة
بن حسّان که ملکیست از ملوک
یمن بدان جهت که گیسوی او تا به
پشت میرسید وایشان را اذواء
یمن خوانند بسبب آنکه همه بلفظ

ذو موصوف اند چون ذُو یَزَن و
ذُو جَدَن و ذُو نُواس و ذُو الاَوتاد و اَبُو
نُوَاس حسن بن ہانی شاعر رشید
است
(نَاوُوس) کطاووس گورستان
مجوس
(اِنَاسَۃ) جنبانیدن
(مُنَوِّس) کمحدث حشره ماکه
اطراف آن سیاه گردیده باشد
(نَوَّس بالمکان تَنْوِیسًا) اقامت
کرد در آن جاے

ن و ش

(نَوْش) بالفتح گرفتن کسے را
یقال نَاشَهٗ اِذَا تَنَاوَلَ رجلاً لیاخذ
براسه و لحیته و جستن و رفتن و
شتاب برخاستن و نیکوے
رسانیدن بکسے یقال نَاشَهٗ خیراً
ای اناله و الفعل من نصر
(نَوُوش) کصبور توانا و سخت
گیرنده
(تَنْوِیش) نوید دادن
(مُنَاوَشَۃ) همدیگر را گرفتن و
نزدیک شدن در کارزار
(تَنَوُّش) دست بدستار مالیدن
و پاک کردن یقال تَنَوَّشَ یَدَہٗ
بالمندیل ای مسّحہا من الغمر
(تَنَاوُش) دست ناویدن و فرا
گرفتن چیزی را و باز گردیدن قوله
تعالی و انّی لهم التناوش من مکان
بعید ای انّی لهم تناول الایمان
فی الاخرۃ وقد کفروا به فی الدنیا
و ذلک ان تهم الواو کما یقال اُقّتت
و وُقّتت و قرئ بهما جمیعًا و در آمدن
بعض قوم در بعض
(اِنْتِیَاش) دست ناویدن و
گرفتن چیز کسے را و برون
آوردن

ن و ص

(نَوْص) بالفتح گور خر بدان جهت
که پیوسته سر را بلند دارد و هیچ
گریزنده و رمنده
(نَوْصَۃ) بالفتح یکبار شستن از آب
و جز آن اصل مَوْصَة فلیت الیم
نونگا
(نَائِص) سرو دارنده منده
(نَوِیص) کامیر توانائی و جنبش
یقال مَابه نَوِیص ای قوة و حراك
(مَنَاص) بالفتح پناه جاے و
گریز جاے
(ن) نَاصَ مَنَاصًا و نَوِیصًا کامیر
و نِیَاصَۃ کتابه و نَوَصَانًا محرکة
و نَوْصًا بالفتح جنبید * و نَاص
عَنْهُ نَوْصًا کیسو گردید * اَنَاص
خویشتن را باز کشید * و نَاصَ اِلَیْهِ
برخاست و پناه برد بوی * و نیز
نَوْص و مَنَاص باز پس شدن
و درنگ کردن و گریختن قال الله
تعالی و لات حین مناص ای لیس
وقت تأخر و فرار
(اِنَاصَۃ) اراده کردن
(مُنَاوَصَۃ) همدیگر را گرفتن در
کارزار و مروسیله و فی المثل نَاوَصَ
الجرّۃ ثم سالمها در حق شخصے
گویند که مخالفت قومی کند و
باز بسوی ایشان برگردد و رجوع
کند
(اِسْتِنَاصَۃ) سپس ماندن و
جنبانیدن سبک شمردن کسے را
پس بحاجت خویش بردن آن را
و جنبیدن اسپ جهت رفتن

ن و ض

(نَوْض) بالفتح پیوند میان
سرین و پشت و نیز استخوان مغز
و جنبش و جاے بر آمدن آب و
جایهای بلند برافراشته انواض
جمع اَنَاوِیض جمع الجمع * و
نیز اَنْوَاض موضعیست
(ن) نَاضَ فی البلاد نَوْضًا
بالفتح رفت در شهرها * و نیز
نَوْض جنبانیده برکندن شاخ
و میخ و جز آن و بیرون آوردن آب
و درخشیدن برق و جنبیدن بسیار
خوشه گردیدن انگور
(اَنَاضَ) ناوانی و جهل آشکار
گردید بروی * و اَنَاضَ النخل
رسید خرماے آن
(نَوَّضَ الثوب بالصبغ تَنْوِیضًا)
رنگ کرد جامه را

ن و ط

(نَوْط) بالفتح سر بار که میان
دو تنگ بار باشد و هر چه از چیزی در
آویخته شود سمی بالمصدر و توشه
دان خرد که در آن خرما و جز آن
نهند و از شتر آویزند انواط و نیاط
کتاب جمع و منه المثل اِنْ اَعْیَیَ
البعیر فزده نوطًا ای لا تخفف عنه
اذا تلكّأ فی السیر و فی المثل عاط
بغیر انواط ای متناول و لیس هناك
شیء معلّق * و نیز اَنْوَاط معلاقها
* و ذات انواط نام درختی

(نَوْطَة) بالتاء چینه دان مرغ و آماس سینه شتر یا آماس اعلاے سینه یا آماس بن ران یا غدود شکم شتر و آن مهلک است و کینه و ناراستی و طلحستان یا طرفا زار یقال نوطةٌ من طَلحٍ کما یقال عِیصٌ من سِدْرٍ وأَیکةٌ من أَثْلٍ وفَرْشٌ من عُرْفُطٍ ووَهطٌ من عُشَرٍ وغَالٌ من سَلِمٍ و سَلِیلٌ من سَمُرٍ وقَصِیمةٌ من غضًا ومن رِمْثٍ وصَرِیمةٌ من غضًا ومن سَلَمٍ وحَرَجةٌ من شَجَرٍ و جای بلند از آب یا جای که نه رود و بار باشد و نه پشته و میان پشت و سرین نُوَط جمع

(نِیَاط) ککتاب دل و دو ستاره است که در میان آنها قلب عقرب است و بیابان دور کشنده و دوری راه و دشت و آنچه یا آویخته است بدو چیزی دیگر و آنچه بدان چیزے آویزند منه نِیاطُ القَوسِ والقِربة و رگی است سطبر که بدان دل و رگ و تین آویخته است نَیط بالفتح مثله اَنْوِطَة کاغذه و اَنْوَاط و نُوط بالضم جمع منه یقال لِلّه دَرُّ بِهِ المقطّعه النیاط تفاولا ای نیاطها تقطّع ومنهم من یکسر ضَاءَ المقطّعة ای من سرعتها انقطع نیاطها و نِیاطُ الکلاب و رگی است در پشت زیر و تندی پشت

(نَائِط) رگ پشت که زیر و تندی پشت باشد او النائط ممتد فی الصلب یعالج المصفور بقطعه

(نَیِّط) گکیس چاهی که از جوانبش آب در میان آید و از تنگ بر نزهد

(نَیِّطَة) گکیسه شتر که با خوار بار آورندگان فرستند تا خوار بار آرد

(تُنَوِّط) بضم التاء و کسر الواو المشددة مرغی است خرد برابر گنجشک که در جنگلها از تار برگ درختان آشیانه خود را همچو قاروره سازد و خانه او از شاخ باریک او لکان باشد بر تار ضعیف بهندی بیا است تُنَوُّط کتکرم مثله تُنَوِّطَة یکی یقال اَصْنَعُ مِنْ تُنَوِّط

(تَنْوَاط) بفتح الفوقیه آرایش بوده که از وی در او بزند چون علاقها و جز آن (هذه مِنّی مَنَاطَ الثُرَیَّا) بالفتح یعنی این از من نهایت دور است

(مَنُوط) آویخته یقال هذا مَنُوطٌ به و مرد که بقوم دیگر در آید یا خود را بدان منسوب کند

(ن) نَاطَهُ نَوْطًا) بالفتح در آویخت آنرا ٭ و نیز نَوَط) آماسیدن سینه شتر یستعمل مجهولا

(اِنَاطَة) نوطه رسیده شدن شتر

(نَوَّطَ القِربةَ تَنْوِیطًا) آویخت آنرا تا روغن مالد

(اِنْتَاطَ فلانٌ لَهُ) همراه برد شتر وی را تا خوار بار آرد جهت وی ٭ و نیز اِنْتِیَاط) در آویخته شدن و دور گردیدن جای و بریدن چیزے را برای و دانش خود بی مشورت دیگرے

(اِسْتَنَاطَ فلانٌ بعیرَهُ فلانًا) یعنی همراه او کرد شتر خود را تا خوار بار آرد بر آن برای او

ن و ع

(نَوْع) بالفتح هرگونه چیز و گونه هر چیز ٭ و هُوَ اَخَصُّ مِنَ الجنس ٭ و نیز نَوْع) جستن و نزدیک رسیدن مرغ جهت فرود آمدن و پیچ پیچان رفتن و الفعل من نصر

(نَوْعَة) بالتاء فاکهه تر

(نُوْع) بالضم تشنگی یقال رماهُ الله بالجوع والنُّوع ولذا اجُوعًا ونُوعًا

(نُوَیْعَة) کجهینه روباریست

(نِیَاع) ککتاب موضعے است

(نَائِع) تشنه نِیَاع بالکسر جمع یقال فلانٌ جائعٌ نائعٌ وهم جِیَاعٌ نِیَاعٌ یا آن از اتباع است یا نائع بمعنی پیچ پیچان رونده از گرسنگی

(ونَائِعَات) دو کوه خرد است در بلاد بنی جعفر بن کلاب

(مِنْوَاع) بالکسر نور و بافنده

(تَنْوِیع) جنبانیدن و زدن باد چیزی را

(مکانٌ مُتَنَوِّعٌ) بکسر الواو جاے دور

(تَنَوُّع) گوناگون شدن و جنبیدن شاخ و پیش شدن و در رفتن و جز آن یقال تَنَوَّعَ فِی السَّیرِ ای تَقَدَّمَ

(اِسْتِنَاعَة) پیش شدن و در رفتن و جز آن و جنبیدن شاخ درخت

ن و ف

(نَوْف) بالفتح کوهان بلند اَنْوَاف جمع و تلاق زن و آن قدر

از تلاق که خافضه بجتنه ببرد و آواز یا بانگ کفتار و لطبی است از همدان ❊ و نوف بن فضالة بکالی تابعی و امام دمشق است

(ناقة نیاف) کگتاب ناقه دراز با بلندی جمل نیاف وقصر نیاف کذلك والاصل نواف

(جمل نیاف) کشداد شتر بلند کوهان والاصل نیواف

(نیف) کگیس افزونی و زیادت چیزی وقد تخفف اصله نیوف یقال عشرة ونیف اونیف وهرچه از عقد افزاید آنرا نیف گویند چندانکه بعقد ثانی رسد ❊ ونیز (نیف) فضل و احسان و از یک تا سه

(منوف) کمفعول نام بتیه یا موضعی است در دو کوه طی یا ان منوفی یا تنوفی است بقصر و بمثناة فوقیة یا تحتیه

(مناف) بالفتح نام بتی ❊ و (عبد مناف) پدر هاشم است و عبد شمس و مطلب و تماضر وقلابه منافی منسوب بوی والقیاس عبدی فعدلوا لازالة اللبس

منوف دهی است بمصر

(ناف على الشیء) بر آمد بر آن و بلند گردید ❊ ونیز (نوف) بالفتح مکیدن پستان را و بلند و دراز گردیدن شتر و جز آن

(منیف) کمقیم کوهی است و حصنی بر کوه صبر از اعمال تعز وقلعه از اعمال لحج

(منیفة) بالتاء آبی است مر تمیم را میان نجد و یمامه

(اناف على الشیء) بر آمد بر آن ❊ و (اناف الدراهم على المائة) افزون گردید بر صد

(نیف علیه تنییفا) افزون شد بر آن

ن و ق

(ناق) شگاف مانندی در بن گوشت نر انگشت و بن گوشت پاره زیر انگشت خنصر و مقدم ریش دست و بند پنجه و هر جای که بصورت شگاف ماند چون شکم آرنج و بن دم مغزه و آبله که در دست بر آید ناقه یکی

(ناقة) شتر ماده و زنه [illegible] بالتحریک واصله نوقة بالواو فاعلت ناق ونیاق کگتاب و ناقات و انواق و نوق بالضم جمع و فعلة بالتسکین لا تجمع على ذلك وجمع القلة منه على انوق کافلس فاستثقلوا الضمة على الواو فقدموها على النون فقالوا اونق ثم عوضوا من الواو یاء فقالوا اینق اأنق ونیاقات جمع الجمع وتصغیر اینق اینقات والقیاس اینیق ❊ ونیز (ناقه) چند ستاره است که بر شکل ناقه واقع شده

(نیق) بالکسر بلندترین جای از کوه نیاق کگتاب و اَیناق و نیوق جمع ❊ و (نیق العقاب) موضعی است میان حرمین شریفین و نیق ایضا دهی است دیگر

(نوق) بالضم دهی است ببلخ

(نوقة) بالضم دانائی و مهارت در هر چیزی

(نوقات) بالضم محله است بسجستان

(نوق) محرکة سپیدی با اندکی سرخی

(نوقة) محرکة آنانکه پاک کنند گوشت را از پیه جهت جهودان و ایشان امناء جهودان اند

(نوقان) بالضم یکی از دو شهر طوس

(نواق) کشداد رائض شتران و درست و نیکو کننده آنها

(نیق) کگیس مرد خوش طعام و خوش لباس

(نیقة) بالکسر آراستگی و افزونی در کار و لباس و طعام و خورش اسم است ومنه المثل خرقاء ذات نیقة در حق جاهلی گویند که با وجود نادانی و جهل دعوی معرفت و دانست نماید

(نیقیة) بالکسر مخففه جای است از اعمال اصطنبول یا آنرا انیقیة بفتح همزه و کسر نون یا انیقیاء ممدود خوانند

(تنهة) بفتح الفوقیة موضعی است بعمان

(ینوق) بفتح التحتیة کوهی است کلان و هو لیس مصحف تنوق

(نق نق) بالضم پاک کن گوشت را از پیه وهو امر بتنقیة اللحم من الشحم للیهود

(منوق) کمعظم شتر ریاضت یافته رام کرده و خرما بن کشنی داده و شتر بر صف ایستاده و بر گیاه باز داشته منوقة مونث

(انقی) إنقاقاً ونیاقاً
وشگفت انداخت مرا
(انتیاق) برگزیدن
(تنیّق فی مطعمه وملبسه)
نیکو گردانید ونیکو کرد خورش
ولباس خود را ونیز تنیّق
آهستگی کردن در کار تنوّق بالواو
مثله فی الکل
(استنواق) ناقه گردیدن شتر
ومنه المثل استنوق الجمل
در حق شخصی گویند که سخن خود را
در سخن دیگرے در آمیزد اصله
ان المسیّب بن علس انشد بین یدی
عمرو بن هند + وقد اتلاقی الهمّ
عند احتضاره + بناج علیه الصیعریّة
مکدم + وطرفة بن العبد حاضر وهو
غلام فقال استنوق الجمل وذلک
ان الصیعریة من سمات النوق
دون الفحل فغضب المسیّب فقال
لیقتلنّه لسانه وکان کما تفرّس

ن و ك

(نوك) بالضم والفتح کولی
(نوك) کول نوکی کسکری و
(نوك) بالضم جمع نوکاء مونث
(نواك) بالضم جمع

(ما انوکه) چه احمق است ولم
یقل انوك به وهو القیاس
(س) نوك نواکة ککرامة
و نوکاً محرکة کول گردید
(انوکه) کول یافت آنرا
(استنواك) کول گردیدن
مستنوك نعت است ازان

ن و ل

(نول) بالفتح رود بار روان و
تر و کشتی و نور جولاه انوال
جمع + ونیز نول سزاوار یقال
نولك ان تفعل کذا ای ینبغی لك
وما نوالك ای ماینبغی لك ان تنا له
اصله من التناول
(نولة) بالفتح دهش یقال ما اصاب
منه نولة ای نیلاً و بوسه وقلعه ایست
+ ونیز نولة نام دختر اسلم صحابیه
یا ان نویلة کجهینة است وعلی بن
محمد بن نولة محدث است
(نول) بالضم گروهے از نگیان
(نوالة) بالضم دهش وعطا
(نال) دهش و رجل نال مرد
بسیار عطا و جوان مرد و هما نالان
انوال جمع
(نالة) گرداگرد حرم یا میدان و
ساحت مکه
(نوال) کسحاب دهش وعطا و
سزاوار یقال نوالك ان تفعل کذا
وبهره ونصیب وصواب
(نائل) دهش وعطا
(نائلة) نام بتی و ذکر فی اس ف ونیز
نائلة دختر سعد صحابیه است و
ابو نائلة سلکان بن سلامة
صحابی است
(ما انوله) چه بسیار عطا و چه
جوانمرد است او
(نوّال) کشداد نام مردی
(منول) کمنبر نورد بافنده که
چوبے باشد مدور
(منوال) بالکسر نورد بافنده و آن
چوبی باشد مدور یقال هم
علی منوال واحد ای علی
طیة واحدة یعنی بر یک نورد اند
در خوی و جز آن و جولاه و سزاوار
یقال منوالك ان تفعل کذا ای
ینبغی لك وحقلك
(منولة) کمقولة ما ورحی است
(ن) نلته وله وبه نولاً بالفتح
عطا دادم اورا + ونالت المرأة
بالحدیث والحاجة جوانمردی
کرد بسخن وحاجت یا آهنگ کرد
وران + ونیز نول نورد بدن
(س) نال الرجل نائلاً ونیلاً
بالفتح جوانمرد و بسیار عطا گردید
(انال المعدن انالة) فراهم آمد
دران چیزی + ونیز انالة دادن
وسوگند خوردن یقال انال بالله
(منوّل) کمحدث نام مردی
(تنویل) دادن یقال نولته و
نولت علیه وبه
(مناولة) عطا دادن
(تناول) گرفتن یقال ناولته
فتناول

ن و م

(نوم) بالفتح خواب ومنام بالکسر
مثله
(نیم) بالکسر جامه خواب
(نیمة) خوابیدگی اسم است و
هیأت خواب یقال فلان حسن
النیمة و وقت شب یقال ماله نیمة
لیلة ای بیتتها
(رجل نومة) بالضم ساکنة الواو
مرد بے اعتبار کم نام
(نامة) کشادگی فرج
(نامین) موضعی است

(نُوَم) کصرد مرد بسیار خواب
نُوَمَة کهمزة مثله * ونیز نُوَمَة
مرد گمنام بی اعتبار نادان کند
خاطر
(نُوَیْم) کامیر مرد کند خاطر نادان
یا گمنام بی اعتبار
(نُوَام) کغراب خواب یقال اخذه
نُوَام ای یعتریه النوم یعنی خواب
گرفتش
(نَؤُوم) کصبور خوابنده مذکر
ومونث در وی یکسانست
(نَائِم) خوابیده نیام گکتاب
و نُوَّم کرکع علی الاصل نُيَّم علی
اللفظ نِيَّم بالکسر وشد الیاء و
نُوَّام ونُيَّام کزنار فیهما ونَوْم
بالفتح جمع یا نَوْم اسم جمع است و
لَيْلٌ نَائِمٌ شب آرامیده وهو
فاعل بمعنی مفعول فیه
(نَائِمَة) مرگ ومار وزن خوابیده
وبخواب شده نُوَّم ونُيَّم کرکع جمع
(نَوْمَان) کسکران مرد بسیار خواب
یقال یا نَوْمَانُ ولا یقال رجل نومان
لانه یختص بالنداء وگیاهیست
(مَنَام) بالفتح جای خواب
(مَنَامَة) بالتاء جای خواب و
جامه خواب وبستر ودکان
(ن) نُمْتُهُ نَوْمًا) چیره شدم
بروی در نبرد نوم * ونیز نَوْم
بی آواز شدن پای برنجن از پری ساق
و کاستن بازار وایستادن باد و فرو
مردن آتش و آرمیدن دریا و کهنه
گردیدن جامه و فروتنی کردن بخدای
تعالی ومردن گوسپند وآرمیدن و
وارگرفتن یقال نام الیه ای سکن و
اطمأن
(س) نَامَ فلانٌ نَوْمًا) بالفتح و
نیاما گکتاب بخواب شد وکذا
نِمْتُ بکسر النون اصله نَوِمْتُ بکسر
الواو فلما سقطت الواو لاستثقال
الحرکة علیها نقلت حرکتها الی
ما قبلها وکان حق النون ان تضم
لتدل علی الواو الساقطة کما ضمت
القاف فی قلت الا انهم کسروها فرقا
بین الساقط المضموم والمکسور المفتوح
واما کلت فکسروها لتدل علی الیاء
الساقطة وعلی مذهب الکسائی القیاس
مستمر لانه یقول اصل قال قول بضم
الواو واصل کال کیل بکسر الیاء و
الامر منه نم مثل خاف یخاف خف
(مُنِیم) کمقیم موضعی است
(اِنَامَة) بخواب کردن وخوابانیدن
وکشتن وشکست دادن وشکستن
یقال اَنَامَتِ السَّنَةُ الناسَ ای اهلکتهم
و خوابیده یافتن کسی را
(تَنْوِیم) بخواب کردن وخوابانیدن
(مُنَاوَمَة) نبرد کردن بخواب
شدن
(تَنَوُّم) خواب دیدن یا جماع
نمودن درخواب
(تَنَاوُم) خویشتن را خوابیده
نمودن
(مُسْتَنَام) هر زمین پستی که
در وی آب ایستد
(اِسْتِنَامَة) آرمیدن ووارگرفتن
وخویشتن خوابیده نمودن

ن و ن

(نُون) بالضم ماهی نیشان بالکسر
وانوان جمع ونغمت و دوات و
در بعض تفاسیر (ن والقلم) آورده اند
وتیزی تیغ ونام شمشیری مر بعض
عرب را سمی لکونه علی مثال النون * و
(ذوالنُّون) لقب یونس علیه السلام
ولقب شمشیری دیگر ولقب زاهد مصری
ونیز نُون) حرفی از حروف معجمه و
از جمله حروف زیادات ولو قیل نن
فی الشعر جائز وتکون للتاکید مشددة
ومخففة فی الفعل المستقبل بعد لام
القسم کقولک فی المشددة والله
لَاَضْرِبَنَّ زیدا وتلحق الامر والنهی
تقول اِضْرِبَنَّ ولا تَضْرِبَنَّ وتلحق فی
الاستفهام تقول هل تَضْرِبَنَّ وبعد
الشرط اذا زدت علی ان ما کقولک اما
تضربن زیدا اضربه قال الله تعالی فاما
تَثْقَفَنَّهُم فی الحرب فشرد بهم وفی
التثنیة اِضْرِبَانِّ وفی الجمع اِضْرِبُنَّ
بضم الباء وللمونث بکسرها و
لجمعها اضربنانِّ اصله اضربنن
بثلاث نونات ففصل بینهن بالف
وتکسر نونها اما المخففة اذا استقبلها
ساکن فسقطت واذا وقفت علیها
وقبلها فتحة تبدلها الفا کقول الاعشی
(ع) ولا تعبد الشیطان والله
فاعبدا وربما حذفت فی الوصل کقول
الشاعر * اضرب عنک الهموم
طارقها ضربک بالسوط قونس الفرس
تقدیره اضربن عنک والمخففة
تصلح مکان المشددة الا فی موضعین
فی فعل الاثنین کقولک اضربانِّ وفی
جماعة المونث اضربنانِّ فلا تصلح
فیهما الا المشددة لئلا تلتبس بنون

التثنية وايضاتكون للاستقبال
فی اوائل الافعال نحو تقوم نحن علامة
الرفع فی اواخرها نحو یقومان
وللتثنية مكسورة نحو هذان خصمان
وللجمع مفتوحة نحو مسلمون وللجمع
المونث نحو خرجن وللعماد نحو
ضربنی ومنی وقطنی ونحوها
(نُونَه) بالتاء كلمهٔ صواب و ماهی و
چاهك زنخ كودك * ونیز نُونَه)
دختر امیه عمه ابی سفیان بن
حرب
(نَائِن) كصاحب شهری است
نزدیك اصفهان ازان است احمد
نائنی بن عبد الهادی وعلی
نائنی بن احمد كه محدثان اند
(نِینان) بالكسر موضعی است
بحجاز
(نِینی) بالكسر مقصورا نهری
است
(نِینَوی) بالكسر وفتح النون
الثانیة وبالقصر موضعی است بكوفه
ودهی بموصل مر یونس را علیه
الصلوة والسلام
(مُنَوَّن) كمعظم اسم با تنوین
(تَنْوِین) منون كردن اسم را

یقال نَوَّنْتُ الاسم ونون ساكن كه
در آخر اسماء خوانند

ن و ن د

(نُونْدُ) بالضم ویلتقی فیهما
ساكنان محله است در نیشاپور
ازانست عبد الله بن حمشاذ
وباب نُونْدُ محله است بسمرقند
ازانست احمد نُونْدِی)
محدث

ن و ه

(نَوْهَة) بالفتح یك لقمهٔ بزرگ
مقدار و نجبه
(نُوَّه) كركع نوح یعنی ماتمیان
از مرد و زن
(نَوَّاهَة) ككتّانه زن نوحه گر
(ن) ناهَ نَوْهًا) بالفتح بلند گردید
(ناهَ النَّباتُ كذلك نامیه نعت
است ازان * وناهَتِ الهامَةُ سر
برداشت بانگ كرد و خرده * و
ناهَ البقلُ الدَّوابَّ فربه و
بالبیده گردانید گیاه ستور را *
ونیز نُوَّه) باز ایستادن از چیزی
ویضم
(ن س) ناهَتْ نَفْسُهُ عن
الشیءِ نَوْهًا) باز ماند و انكار كرد و

گذاشت آنرا و قوی گردید
(نَوَّهَهُ وبِهِ تَنْوِیهًا) خواند آن را
وبلند نام گردانید وكذا نَوَّهَ
باسْمِهِ * ونَوَّهَ الشیءَ برداشت آنرا
وبلند كرد

ن و ی

(نَیّ) بالفتح مشدده بیه اصله
نَوْی
(نِیء) بالكسر فربهی
(نِیَّة) بالكسر مشددة الیاء آهنگ
وجهت كه مسافر بوی روی آرد
و دوری و حاجت و نیاز
(نَوَی) كرحی جهت كه بوی روی
آورنده مونثة لاغیر و دوری
وجدائی وخانه وختنه جای دختران
از تلاق و دهی است بشام
ازان ده است شیخ الاسلام ابو زكریا
نَوَاوی و دهی بسمرقند ویقال
استقرت نَوَاهُمْ یعنی اقامت كردند
وبنو نَوَی قبیله است
(نَوَاة) بالفتح دانه خرما نوی
محركة جمع یذكر و یونث انْوَاء
ونُوِیّ ونِوِیّ بالضم و بالكسر و
شد الیاء فیهما جمع الجمع و حاجت
قال الشاعر: صَرَفَتْ اُمَیْمَةُ خُلَّتِی و

صلاتی * ونَوَتْ ولكنْ نَوِیُّ بِلواتی
ای لم تقض حاجتی * ونیز نَوَاة) از
عدد بیست یا ده ویك اوقیه از زر
یا چهار دینار یا مقدار پنج درم از
هر چیزی یا مقدار سه درم یا سه و
نیم درم
(نَوِیّ) كغنی هم آهنگ و هم قصد
(اِبْلٌ نَوَوِیَّةٌ) منسوبا شتر خسته
خرما خورنده
(نَاو) شتر فربه مذكر و مونث
در وی یكسانست * ونیز نَاوِیَة)
مونث نَوَاء ككتاب جمع وصیغه
است
(نِیّان) بالكسر والشد موضعی
است
(ض) نَوَی الشیءَ نِیَّةً) بالكسر
وشد الیاء و یخفف ونَوَاةً) بالفتح
آهنگ آن نمود * ونَوَی الله فلانًا)
نگاهدارد او را خدا و صاحب وی
باشد ونَوَی النَّوَاةَ) انداخت
آنرا ونَوَتِ النَّاقَةُ نَیًّا) بالفتح
ونَوَایَةً) كرامة ویكسر فربه
گردید * ونَوَّاهُ بِنَوَاتِهِ) برگردانید او را
بحاجت وی وروان كرد * و
نیز نَوَی) محركه از جای بجای

بر گشتن
(انواء) دور شدن و بسیار سفر
گردیدن و روان کردن حاجت
را و دانه بستن غوره خرما و انداختن
خسته خرما از دهان و کلان گردانیدن
فربهی شتر را
(تنویة) روان کردن حاجت و دانه
بستن خرما و انداختن دانه خرما
و سپردن کاری بر نیت دیگری
(مناواة) دشمنی کردن با هم
اصله الهمزة من النوء وهو النهوض
(تنوّی) آهنگ کردن
(انتواء) آهنگ کردن و یقال
انتوی القوم منزلا بموضع کذا ای
اقامت نمودند آن و روان کردن
حاجت را
(استنواء) خسته خرما انداختن

باب النون فصل الهاء

ن ه ء

(نهیءٌ) کامیر گوشت نیم جوش
(ف) نهأ نهاءةً) برگردید
(س ك) نهئ اللحم نهأ
بالفتح و نهاءة ککرامة
نهوءة و نهوءا و نهاوة شذوذا
نیم جوش گردید گوشت و فی المثل
ما ابالی ما نهئ من ضبّك
(لحم منهأ) کمکرم گوشت نیم
پخته
(انهاء) نیم پخت ماندن گوشت را
و محکم ناکردن کار را

ن ه ب

(نهب) بالفتح غنیمت نهاب
ککتاب جمع و هر چه بغارت
آورده شود
(نهبان) مثنی دو کوه است مر
تهامه
(نهبة) بالفتح غارت اسم است
(نهیب) کامیر موضعی است
(نهّبی) کبشری غارتگری
(نهیبی) بالضم والقصر و نهّیبی
کسمیهی مثله
(منهب) کمنبر اسپ خوش و
تیز دونده و نام اسپ عویة بن
سلمی
(مناهب) بالفتح اسپی است
مر بنی ثعلبه را از اولاد حرون
(منهوب) خواسته تاراج
(نهبوه) سخن گرفتند
از او نهب الکلب درپی
پاشنه مردم گرفت سگ یقال
لا تدع کلبك ینهب و نیز نهب
نوعی از رکض
(ف س) نهب النهب نهبا
بالفتح غنیمت گرفت و غارت کرد
(منهب) کمحسن پدر قبیله
است و زید الخیل بن منهب یا
ابن مهلهل نبهانی صحابی
است و شاعر
(انهاب) بغارت دادن مال را
یقال انهب الرجل فانتهبوه
(مناهبة) برابری دویدن دو
اسپ و خران و سخن گرفتن و
غارت کردن
(تناهبت الابل الارض)
زمین بسیار گرفتند شتران زیر
سپل خود
(منتهب) للمفعول شهریست
نزدیک وادی قرا
(انتهاب) غارت کردن و غنیمت
گرفتن و چیره گردیدن اسپ
برفتار

ن ه ب ر

(نهبرة) کدحرجة زن دراز لاغر
یا مشرف بر هلاک
(نهبرة) کقنفذة جای هلاک
و زمین بلند و کوه ریگ یا مغاک
میان پشته ها نهبورة کعصفورة
مثله فی الکل نهابر و نهابیر
جمع و نیز نهابر دوزخ اعاذنا
الله تعالی منها و فی الحدیث
من جمع مالا من نهاوش اذهبه
الله فی نهابر

ن ه ب غ

(نهبوغ) کعصفور مرغی است
و دونی که کشتی است دریائی
دراز تیز رو و آنرا دونیج نیز
گویند معرب دونی

ن ه ب ل

(شیخ نهبل) کجعفر سپید کلان
سال عجوز نهبلة مونث ؛ و
(نهبلة) بالتاء شتر ماده سطبر
قال و فی الترمذی فی حدیث
الدجال فیطرحهم بالنهبل [illegible]
تصحیف والصواب بالمیم یعنی مهبل
کمعظم که شکاف کوه است ؛ و نیز
(نهبلة) کدحرجة کلان سال شدن
و رفتاری با گران باری

ن ه ت

(نهیت) کامیر بانگ کردن شیر
قیل هو دون الزئیر و دم سرد

و ناله برآوردن نُهَات کغراب مثله فیهما والفعل من ضرب
(نَاهِت) کصاحب کلو
(نَهَّات) کشداد خر بسیار بانگ و مرد سخت بانگ و شیر بیشه سخت آواز و نام اسپ لاحق بن نجّار
(مِنْهَت) کمنبر شیر بیشه
(مُنْهِت) کمحسن شیر غرنده

ن ه ت ر

(نَهْتَرَ فُلَانٌ عَلَيْنَا) حکایت دروغ کرد بر ما

ن ه ث ر

(نَهْثَرَة) کدحرجة بالمثلثة نوعی از رفتار

ن ه ج

(نَهْج) بالفتح راه روشن گشاده و نیز نَهْج پیدا و گشاده گردانیدن راه و رفتن بران و پیدا و گشاده شدن آن و کهنه ساختن جامه را والفعل من فتح و کهنه گشتن جامه و درین معنی از سمع و کرم نیز آید
(نَهَج) محرکة تاسه و دمه و تاسه و دمه زده شدن والفعل من سمع و ضرب
(مَنْهَج) کمقعد راه پیدا و گشاده
مِنْهَاج بالکسر مثله
(اِنْهَاج) پیدا و روشن گردانیدن راه را و پیدا و گشاده شدن آن لازم متعدّ و سیر کردن بر ستور چندانکه تاسه زده گردد و یقال مَا أَدْرِي مَا أَنْهَجَهُ نمیدانم چه چیز تاسه زده گردانید او را و کهنه نمودن جامه را و کهنه گردیدن آن
(اِسْتِنْهَاج) واضح گردیدن راه و براه دیگری رفتن

ن ه د

(نَهْد) بالفتح هر چیز بلند و برآمده و شیر بیشه و جوانمرد که با مور معضلات آهنگ نماید و اسپ نیکو تنذار پر گوشت بلند اطراف و قبیله است بیمن
(نَهْدَة) بالتاء سکه سطبر
(نِهْد) بالکسر نفقه و برینه که در سفر هر یکی از رفیقان برابر یکدیگر برآورند و قد تفتح
(نَهِيد) کامیر مسکه تنک و فی الصحاح زُبْدٌ نَهِيدٌ إِذَا لَمْ يَكُنْ رَقِيقًا کذا فی الشمس و غیرهما
(نَهِيدَة) کسفینة مغز دانه حنظل که بار و ترتیب و هند و خورند
(نُهَاد) کغراب اندازه یقال هذا نُهَادُ مِائَةٍ ای نهاؤه
(نَاهِد) زن برآمده پستان نَاهِدَة مثله و شیر بیشه
(نَهْدَان) کسکران پر از حوض و آوند و خنور یا بر تا دو ثلث
(نَهْدَاء) کصحراء ریگ توده بلند
(ن ف) نَهَدَ الثَّدْيُ نُهُودًا برخاست و برآمد و نَهَدَتِ الْمَرْأَةُ برآمده پستان گردید و نَهَدَ الرَّجُلُ برخاست و نَهَدَ لِعَدُوِّهِ وَإِلَيْهِ نُهُودًا و نَهَدًا بالفتح و التحریک برخاست بسوی دشمن و نَهَدَ الْهَدِيَّةَ بزرگ شمرد یا بزرگ کرد آنرا و نیز نُهُود گذشتن بر هر حال که باشد
(ث) نَهُدَ الْفَرَسُ نُهُودَةً نهد گردید اسپ
(اِنْهَاد) بزرگ شمردن یا بزرگ کردن هدیه را و پر کردن آوند و حوض جز آن یا نزدیک پری رسانیدن آنرا
(اِمْرَأَةٌ مُنْهِدٌ) کمحدث زن بلند و برآمده پستان
(تَنْهِيد) بلند برآمدن پستان زن و بلند پستان شدن آن
(مُنَاهَدَة) بسوی یکدیگر آهنگ کردن در حرب و باگشتان مال گرفتن و قرعه کردن باکسی
(تَنَاهُد) هر کسی چیزی از نفقه بیرون آوردن برابر یکدیگر

ن ه ذ

(اَنَاهِيد) ناهید که زهره باشد فارسی است غیر معرب و روی عن ابن عباد بالدال ایضا فلا مدخل له حینئذ فی الکلام

ن ه ر

(نَهْر) بالفتح و یحرک جوی أَنْهَار و نُهُر ککتب و نُهُور و أَنْهُر کافلس جمع قال الله تعالی فی جنات و نهر ای انهار و قد یعبّر بالواحد عن الجمع کما قال تعالی و یولّون الدبر
نَهْرِيّ منسوب بوی و نَهْرِيُّون عبد الله بن علی و احمد بن عبد الله بن سنان و علی بن حسین بن میمون شاعر و نَهْرُ عِيسَى شهری است ببلاد
(نَهَارَة) بالفتح ربودگی و خواندگی
(نَهَر) محرکة فراخی و گشادگی

(نَهرٌ نَهَرٌ) ککتف جوی فراخ وکشاده
ورجلٌ نَهِرٌ مرد برد و غارت
کننده قال الراجز ٭ ان کنت لیلیًا
فانی نَهِرٌ ٭ متی اری الصبح فلا انتظر
ونَهارٌ نَهِرٌ) روز نیک روشن
ونیز ٭ نَهِر) انگور سپید
(نَهِیْر) کامیر بسیار
(نَهِیْرة) کسفینه شترماده بسیار
شیر
(نَهار) کسحاب روز ضد لیل یعنی
روشنی ما بین طلوع فجر تا غروب
آفتاب یا از طلوع آفتاب تا غروب
آن وانتشار روشنی بینائی و افتراق
آن اَنْهُر کافلس ونُهُر ککتب
جمع او ولا یجمع کالعذاب والسراب
وجوزه سنگخوار یا چند نر یا بچه
بزینه وشوات نر وماده آنرا لیل
خوانند اَنْهِرة ونُهُر ککتب جمع
ونَهار بن توسِعَه) شاعرے
است از بنی بکر بن وائل
(نَهارٌ اَنْهَر) کاحمد مبالغه است
یعنی روز نیک روشن ٭ واَنْهَران
عَوّاء وسِماک که هردو منزل است
ماه را سُمّیا لکثرة مائهما
(نَهْرَوان) بفتح النون وتثلیث
الراء وبضمهما سه ده است اعلا و
اوسط واسفل میان واسط وبغداد
ونیز نام شهرے
(نَاهُوْر) ابر
(مُنْهَر) کمقعد جاے آب کند
جوی وجوی خرد در قلعه که از ان
آب در قلعه روان گردد
(مَنْهَرة) بالتاء جاے خاک روبه
انداختن
(ف) نَهَرَ اَنْتَهَر نَهْرًا) بالفتح
جاری کرد جوے را ٭ ونیز نَهَر)
سرزنش کردن وبانگ برزدن ومنه
قوله تعالی واما السائل فلا تنهر و
جای درشت گرفتن جهت روان
کردن جوی ورفتن آب در زمین
وتا آب رسیدن چاه کن واین معنی
از سمع نیز آید یقال حفر حتی نَهِر
ای بلغ الماء
(اِنْهار) تا آب رسیدن چاه کن
یقال حفر حتے اَنْهَر وراندن
آب وخون وجز آن وفراخ
کردن جوی را ونا ایستادن خون
رگ وزخم فراخ زدن نیزه وبنیکوئی
رسیدن وفربه گردیدن زن و
آهسته دویدن وروان گشتن خون
ورو زکردن وبروز در آمدن ودر
روز غارت نمودن
(اِنْتِهار) سرزنش کردن ونا ایستادن
خون رگ روان گردیدن شکم
(اِسْتِنْهار) زجر کردن ورفتن
آب در زمین وفراخ شدن گرفتن
زمین محکم براے جاری کردن
نهر

ن ه ر ش

(نَهْرَش) کزبرج نام جد زید
بن ضُبَیْث که یکی از رقاع است

ن ه ز

(هَذَا انهزُ کذا) بالفتح یعنی
باندازه آنست
(نُهْزَة) بالضم فرصت وبرواے کار
وغنیمت
(نَهِز) ککتف شیر بیشه
(نُهاز) بالضم وبالکسر اندازه
یقال هذا نُهازُ ذلك ای قدره
(نَاهِز) از اعلام است
(نَهّاز) کشداد خرکه بر سینه
برخیزد وبرفتار رود از اعلام است
(ف) نَهَزَ بالدّلوِ فِی البِئْر)
دلو در آب چاه زد تا پر شود ٭ و
نیز نَهْز) بالفتح زدن وراندن
ودور کردن وسپوختن ونزدیک
شدن چیزی وسر جنبانیدن وبر
سینه برخاستن ستور بر رفتن و
سر زدن گوساله وشتر بچه پستان
مادر را
(مُنْهَز) کمکرم جاے ایستادن
آب کش از پشت چاه نزدیک ها ن
آن که پیدا ونمایان باشد
(مُنَاهَزَة) نزدیک شدن باهم وپیش
آمدن شکار را وفرصت یافتن
وغنیمت شمردن ونزدیک رسیدن
کودک بلوغ را
(تَنَاهُز) شتابی کردن دو کس
بر یکدیگر امارت شهری را وهمدیگر
فرصت یافتن
(اِنْتِهاز) فرصت یافتن وغنیمت شمردن
ودرشت خندیدن وافراط
کردن دران یقال انتهز فی الضحك
اذا افرط وقهقه ونزدیک آوردن
کودک بلوغ را

ن ه س

(نَهَس) کصرد مرغی است که
گنجشک را شکار کند نِهْسان
بالکسر جمع
(نُهَیْس) کزبیر جد نعیم بن راشد

(نهوس) کصبور شیر بیشه نهاس کشداد مثله
(منهس) که مقعد جای که ازان چیزے خورند
(منهس) بن فهم) کمنبر محدثی است
(منهوس) مرد کم گوشت ٭ و منهوس القدمین) مرد کم گوشت کف پای ومنه فی صفته صلی الله علیه وسلم کان منهوس الکعبین ویروی منهوس القدمین وبالشین ایضاً
(ف س) نهس اللحم نهساً) بالفتح بدندان پیش گرفت و گزید آنرا وبرکند ٭ ونیز نهس) گزیدن مار
(انتهاس) بدندان پیش گزیدن
ن ه س ر
(نهسر) کجعفر گرگ یا بچه گرگ از گفتار و مرد سبک تیز رو و آزمند گوشت و بسیار خورنده
(نهسرة) بریدن گوشت را وخوردن طعام را
ن ه ش

(نهش الیدین) کتف سبک دست ٭ وکذا انهش القوائم ٭ وبعیر نهش) شتر که در باطن سبل آن نشانی باشد سوای اثرة که برزمین آشکار گردد
(نهاوش) بالفتح ستمها وتنگ گرفتگیها مردم را
(رجل منهوش) مرد مشقت کشیده ٭ ورجل منهوش القدمین مرد کم گوشت پای
(ف) نهشه نهشاً) بدندان پیش گزید آنرا وبرکند ونهشته الدهر) در مشقت انداخت او را زمانه وازبیخ برکند ٭ ونهشت عضداه) باریک شدند
منتهشة) بکسر الهاء زن که در مصیبت روی را بخراشد وطپانچه زند بران
ن ه ش ل
(نهشل) کجعفر گرگ وچرغ و پیر کلان سال لرزنده رعشه رسیده از پیری باندکی طاقت نهشلة سوخت ونام مردی وقبیله است ٭ وابو نهشل) لقیط بن زراره تمیمی

(نهشلة) کلان سال شدن و گزیدن بدندان از لهو وبازی وبهجو سخت گرسنه خوردن و بر ناقه مستعار سوار شدن
ن ه ض
(نهض) بالفتح مابین منکب و شانه جای شتر انهض کافلس جمع
(نهاض الطریق) کغراب بلندیهای راه وعقبهای آن
(نهیض) کزبیر موضعی است
(ناهض) چوزه مرغ بال تمام راست کرده وآماده پریدن شده و گوشت اعلای بازوی اسب ٭ و ناهض ابن ثومة) شاعری است
(ناهضة الرجل) برادران پدری مرد که با وے قیام نمایند و کسانیکه بجهت وے غضب کنند برکسی و قیام نمایند بکار وی
(نواهض) شتران کلان جثه درشت اندام
(نهاض) کشتان نام مردی
(ف) نهض نهضاً) بالفتح ونهوضاً) برخاست ٭ ونهض النبت) راست وتمام بالا گردید گیاه ونهض الطائر) درروا شده بال گسترد جهت پریدن ٭ ونیز نهض) ستم کردن وسرزنش نمودن
(انهاض) برخیزانیدن ونزدیک پری گردانیدن مشک را
(مناهض) للفاعل نام مردی
(مناهضة) مقاومت کردن باهم وبرابری نمودن در جنگ
(تناهض) بسوی یکدیگر درروا شدن وآهنگ کردن دو خصم در حرب
(انتهاض) برخاستن
(استنهاض) برخاستن خواستن بکاری یا برخاستن فرمودن جهت آن یقال استنهضته لکذا ای امرته بالنهوض له
ن ه ض ل
(نهضل) کجعفر کلان سال از مردم و کرکس وباز
ن ه ط
(ف) نهطه بالرمح نهطاً) بالفتح نیزه زد او را
ن ه ع
(ف) نهع نهوعاً) الستم قی کرد

نهج

وچیزے بر نیاید از گلو

ن ه ف

(نهف) بالفتح سرگشته شدن والفعل من فتح

ن ه ق

(نهق) بالفتح مرغی است وگیاهی شبیه جرجیر یا نهق محرکه که جرجیر دشتی است

(نهیق کامیر) بانگ خر نهاق کغراب مثله

(ناهق) جاے برآمدن نهاق از گلوی خر نواهق جمع ¤ و

(ناهقان) دو تندی رخسار اسپ وخر مانند آن که در مجراے اشک است وآن هردو را نواهق نیز گویند

(ض س) نهق الحمار نهیقا) کامیر ونهاقا کغراب بانگ کرد خر

ن ه ک

(نهکة) بالفتح لاغری وسستی از بیماری وسختی آن یقال بانت علیه نهکة المرض

(نهیک) کامیر مبالغه کننده در هرچیزے ودلیر وشتر توانا حمله آور بر مردم وتیغ بران درگذرنده

در ضربه ونیکو خوی وشیر بیشه ونام مردی وکرمی است شبیه کیاست که غیش ومی نیش زنبور ماند وآنرا حر قوص نیز خوانند نهیک کزبیر مثله

(نهوک) کصبور دلاور

(ناهک) فزونی کننده در هرچیزی ومبالغه کننده

(منهوک) بیمار لاغر ولاغر وزار ¤ ونیز منهوک از رخبر آنچه دو ثلث آن رفته ویک ثلث باقیمانده باشد کقوله (ع) ما الدین الاانوعم

(ف) نهک الثوب نهکا) بالفتح پوشید جامه را تا کهنه گردید ¤ و

(نهکه نهاکة) گکرامة چیره شد بروی ¤ و نهکه الشراب) لاغر کرد اورا شراب ¤ ونیز نهک و

نهاکة) فزونی ومبالغه نمودن در طعام خوردن ودر دشنام دادن کسی را یقال نهکت من الطعام و نهکت عرضه اذا بالغ فیهما وهمه شیر پستان دوشیدن یقال نهکت الناقة اذا استوعبت ما فی ضرعها ولاغر وزار گردانیدن تب ورنجیده ساختن آن یا نهکت مبالغه کردن

باشد در هرچیزے

(س) نهکته الحمی نهکا)

بالفتح والتحریک ونهکة محرکة و نهاکة ککرامة لاغر ورنجور کرد اورا تب ونهکة السلطان نهکا ونهکة) بفتحهما مبالغه نمود در عقوبت وے ونهک الشراب سیری کرد آنرا نهک فلان) مجهولا بیمار ولاغر گردید

(ک) نهک نهاکة) بالفتح دلیر ونهیک گردید

(انهاک) مبالغه نمودن در عقوبت ودرشتی وباک کردن چیزے منه الحدیث انهکوا الاعقاب اوالتنهکنها النار ای بالغوا فی غسلها وتنظیفها فی الوضوء وکذلک یقال فی الحث علی القتال انهکو وجوه القوم ای اجهدوهم ای بلغوا الجهد هم

(منهکة) کنشیة عقوبت کردن

(انتهاک) رنجیده ولاغر ساختن تب ورشت وآلوده کردن ناموس کسی را وهمه شیر پستان ناقه دوشیدن

(مانهلت انهکاکا) یعنی جدا نمیشود

ن ه ل

(ابل نهلة) بالفتح شتران تشنه برآب آمده

(نهل) محرکة ویسکن تشنه آب خوردن وتشنه وسیراب شدن از اضداد است والفعل من سمع ویقال انهل تلان) یعنی بس است ترا این ساعت ¤ ونیز نهل) محرکة طعام خورده شده

(نهیل) کزبیر نام مردے

(ناهل) شتر تشنه آب خورنده نواهل ونهال ککتاب ونهل محرکة ونهول جمع وسیراب وتشنه از اضداد است وشتر گرسنه نواهل جمع

(ناهلة) آینده ورونده در آب خور

(ابل نهلی) کسکری شتر تشنه آب خورنده

نهلان) کسکران آب خورنده وسیراب وتشنه از اضداد است

(منهل) کمقعد آب خور وتشنه آب خوردن وجاے آب خوردن یقال منهل بنی فلان ای مشربهم

موضع نهلم و منزل یا منزل وشت و مرد بنهایت در سخاوت و کور

(مِنْهَال) بالکسر مرد بسیار بخشنم او روپشته بلند ریزان و مرد بسیار عطا و بنهایت در سخا و قبر و زمینی است و مِنْهَال قیسی صحابی است او صوابه ملحان

(مُنْهِل) کمحسن آبی است مر سلیم را

(اِنْهَال) نخست بر آب آوردن شتر از او نخست آب خورانیدن و دادن یقال انهله ای اعطاه و خداوند شتران و نخست آب خورده شدن و تشنه و سیراب گردانیدن از اضداد است و خشمناک کردن

ن ه م

(نَهْم) بالفتح آوازی و سرزنشی و توعدی که بدان شتر و جز آن را زجر کنند

(نَهْمَة) بالفتح حاجت و نیاز ٭ و نَهْمَة الاسد) بانگ شیر نَهْمَة الرَّجُل کذلک و آوازی که بدان شتر را زجر کنند

(نِهْم بن رَبِیعَة) بالکسر پدر بطنی است

(نُهْم) بالضم دیو یست و بتی مر مزینه را و از ینجاست که عبد نُهام گذارند

(نَهِم) ککتف نیک آزمند و حریص بر طعام و گرسنه چشم

(نُهَم) کصرد پسر عبد الله بن کعب بن ربیعه بن عامر بن صَعْصَعه است

(نَهِیم) کامیر نیک آزمند خوردن و گرسنه چشم که سیر نشود و آوازی است و توعدی و زجری و بانگ شیر و فیل

(نَهَّام و نَهَّامِیّ) مشددتین آهنگر و درودگر یا نِهَامِی بالکسر صاحب دیر و کلیسا و بضم دراه آسان

(نَهَامَة) کسحابه تشیر بیشه

(نُهَام) کغراب مرغی است یا جغد و پارسای ترسایان که در کلیسا باشد

(نَهَّام) کشداد شیر بیشه و میانه راه روشن

(مَنْهَمَة) کمقعدة جای ورود کری و جای تراشیدن از چوب

(نَاقَة مِنْهَام) بالکسر شتر ماده که براندن زود راه رود و مَنَاهِیم جمع

(مَنْهُوم) آزمند بر طعام و حریص یقال هو مَنْهُوم بکذا ای مولع به منه الحدیث منهومان لا یشبعان منهوم بالمال و منهوم بالعلم

(ض) نَهَمْتُ هِمَّتُهُ نَهْمَة بالفتح رسید همت او در چیزی ٭ و کذا انْهَمَتْ نُهُوتُه یعنی حریص گردید ٭ و نُهِمَ مجهولا آزمند گردید ٭ و نَهَمَ بانگ برزد و بانگ نهیم

ض ع) نَهَمَ اِبِلَه نَهْمًا و نَهْمَة بفتحهما و نَهِیمًا کامیر زجر کرد و بانگ و راند در راه ستور را و نیز نَهَمَ سنگریزه و جز آن انداختن بانگشتان و راندن بدان

(ف) نَهَمَ الفِیلُ نَهْمًا و نَهِیمًا غریده بانگ کرد

(س) نَهِمَ نَهَمًا محرکة و نَهَامَة کسحابة نیک آزمند گردید بطعام و دیر گردید چشم بسیار خوار و سیر نشد ٭ و نَهِمَ بکذا آزمند آن کردید

(مُنَاهَمَة) باهم دم سردو ناله بر آوردن

ن ه م س

(مُنْهَمِس) بکسر المیم کار پوشیده

ن ه ن د

نَهَاوَنْد) مثلثة النون الاولی والفتح والکسر عن الصغانی و الضم عن اللباب شهریست از بلاد جبل جنوبی همدان اصله نوح اوند لانه بناها و اصله انیها اوند

ن ه ه

(نَهْنَه) کجعفر جامه تنک بافت

(نَهْنَهَة عَنِ الامر) باز داشت او را از کار و سرزنش نمود ٭ و نَهْنَهْتُ السَّبُعَ بانگ برزدم بر آن تا ایستد والاصل فی نَهْنَهَ نَهَّهَ بثلاث هاءات فابدلوا الوسطی نونا للفرق بین فَعْلَلَ و فَعَّلَ زادوا النون لان فی الکلمة نونا

(تَنَهْنُه عَنِ الامر) باز ایستاد از کار

ن ه ی

(هذا رجل نَهْیُكَ من رجل) بالفتح یعنی این مرد بس است ترا لا یونث و لا یجمع لانه مصدر

(نِهْی) بالکسر والفتح حوض بزرگ و آبگیر یا شبیه آن اِنْهٍ و

انهاء ونُهیّ کدلی و نِهاء ککساء
جمع
(ناقة نِهیَة) بالکسر ناقهٔ نیک
فربه
(نُهیَة) بالضم سوراخ سر میخ و
عقل و خرد نُهی کصرد جمع
و غایت چیزے و پایان آن ✱
نیز نُهیَة) بازه است اسم مصدر
است
(نُهیً) کهدی خرد و دهی است
در بحرین
(نَهاة) بالفتح اسپی است
(رجل نَهٍ) ککتف ونِهٍ بالکسر
علی الاتباع مرد نیک خردمند
(نهیئن) جمع
(نَهیّ) یعنی مرد بپایان خردمندی
رسیده انهیاء کانبیاء جمع
(ناقة نَهیّة) کغنیة ناقهٔ بپایان
فربهی رسیده ✱ وجزر وناهیة
ای ضخمة سمینة
هذا رجل نَهاك من رجلٍ)
ای حسبك
(نِهاء) ککساء پایان وخرد ترین
ازجاهای که دران آب باران
استد و آبگینه و یقصر یا شیشهٔ نها

ج ۴

بالضم جمع و سنگی است سپید
نرم تر از رخام و داروئی است
ببادیه و نوعی از مهره ✱ و نیز
(نُهاء) بلند شدن روز و آب
(نهایة) ککتابة پایان چیزے
و غایت و سرچوب عران دربینی
شتر و چوب که بران بار بر دارند
(نُهاء) بالضم اندازه یقال
نُهاءمائة ای مقدار مائة
(نَهُوّ) کعدو بازدارنده یقال
هو نهوّ عن المنکر امور بالمعروف
یعنی بسیار بازدارنده ازبدی و
بسیار امر کننده نیکی را
هذا رجل ناهیك من
رجل) این مرد بس است ترا
ازطلب دیگری وکذا هذه امرأة
ناهیتك من امرأة یذکر ویونث
ویجمع ویثنی وتقول فی المعرفة
هذا عبدالله ناهیك فتنصب
ناهیك علی الحال
(ماله ناهیة) ای نهی
(نِهیا) بالکسر والتحریك آبی
است ✱ و دیه نِهیا) بالکسر دهی
است بمصر
(نُهیّة) کسمیة مادر پسر اسد بن

عبدالعزی و مادر پسر عمر بن
الخطاب رضی الله عنه
(تَنهیة) آن جای از کرانه وادی
که آب دران منتهی شود و تناهی
جمع
(تِنهاء) بالکسر خاک وجز آن که
بدان سیل را باز گرداند
(تَنهاء) بالفتح ممدودة جاے
منتهی شدن آب و باز از کرانه
(رجل مَنهاة) بالفتح مرد
خردمند
(ف) نهاه نهیاً بالفتح بازداشت او را
از کار وکفت وجز آن خلاف امره
وطلب حاجة حتی نهی
عنها خواست حاجت را چنانکه
گذشت حاصل شده باشد یا نه و
یقال الیك نُهی المثل مجهولاً
معروفاً قلیلاً یعنی نظیر تو نایاب
است
(ك) نَهُو نهایة) نیك خردمند
گردید
(انهاء) درآمدن درحوض و
رسانیدن چیزے را وپیغام وجز آن
را وگذشتن یقال طلب حاجة حتی
انهی عنها ای ترکها ظفر بها او

لم یظفر ویقال الیك انهی المثل معروفا
ومجهولا یعنی نظیر تو نایاب
است
(تَنهیة) بپایان رسانیدن چیزے
را و بپایان آن رسیدن یقال الیك
نَهّی المثل یعنی همتای تو نایاب
است وقول الفرزدق فنهاك عنها
منکر ونکیرا ای نهاك انما شدد
للمبالغة
(تناهی) بپایان رسیدن چیزے و
باز ایستادن از کار وجز آن یکدیگر
را باز داشتن یقال تناهوا عن المنکر
ای نهی بعضهم بعضا و ایستادن
آب در حوض و آرمیدن آن و رسیدن خبر
(انتهاء) بازایستادن از کار وجز
آن و بپایان رسیدن چیزے و
ویقال الیك انتهی المثل یعنی نظیر تو
نایاب است و رسیدن خبر

باب النون فصل الیاء

ن ی ء

(نِیء) بالکسر کیع گوشت نیم پخته
(نُیُوء) بالضم نیم پختگی گوشت
نُیُوأة مثله
(ض س) ناء اللحم نَیْئاً) بالفتح
نیم جوش گردید گوشت

ونیکوبخته نشد + وناءَ فلانٌ
دور شد لغة فی نأی
(اِنْیاءُ اللحم اِنْیاءً) نیم جوش پخت
گوشت را
(اِنْیاءُ الامر تَنْیِئَةً) استوار نکرد
کار را

ن ی ب

(نَاب) دندان نشتر مونث آید
اَنْیُب کافلس واَنْیَاب ونُیُوب
علی غیر القیاس واَنَایِیب جمع
ومهتر قوم وشتر مادهٔ کلان سال
(اَنْیَاب ونُیُوب ونِیب) بالکسر
جمع وفی المثل لا اَفْعَلُ ذلکَ ما حَنَّت
النِّیبُ نُیَیْب مصغر آن قیل سُمِّیَت
الناقة لطول نابها اذا اسنّت
فهو کالصفة فلذلک لم تلحقه الهاء
لان الهاء لا تلحق تصغیر الصفات
ولا یقال تحمل ناب قال سیبویه
تصغیره نُوَیْب ایضا بالواو لان هذه
الالف یکثر انقلابها من الواوات
قال ابن السراج هذا اغلط منه + و
(نیزناب) نام پدر لیلی که مادر عتبان
بن مالک است ونهر ناب
جوی است نزدیک اوانی وربغداد
وذو الانیاب لقب قیس بن
معدیکرب وسُهَیل بن عمرو بن
عبد شمس
(اَنْیَب) کاحمد بزرگ وسطبر
دندان
(نَیُّوب) کتنور ناقه کلان سال
(ض، نِبْتُهُ نَیْبًا) بر دندان وی
زدم + ونابه رسید دندان ویرا
(تَنْیِیب) بدندان گزیدن چوب را
تا سختگی چوب آن معلوم گردد و
بدندان نشان کردن در آن چیزی و
کلان سال گردیدن ناقه وبیخ
برآوردن گیاه
(تَنَیُّب) بیخ برآوردن گیاه

ن ی ت

(نَیْت) بالفتح خمیدن وپیچ پیچان
رفتن از ضعف والفعل من ضرب
عَلِی عَبْد العزیز نایتی لبصری
موهوب است در روایت حدیث
کرده

ن ی ح

(نَیْح) درشت وسخت گردیدن
استخوان خرد وکلان سپس
رطوبت ونیز خمیدن شاخ
درخت نیحان بالفتح مثله والفعل
من ضرب
(عَظْمٌ نَیِّحٌ) کَکَیس استخوان
سخت وقوی
(نَیَّحَ الله عظمه تَنْیِیحًا) سخت
وقوی گرداند خدای استخوان اورا
وریزه ریزه کند از اضداد است و
(ما نَیَّحْتُهُ بخیر) نه بخشیدم اورا
چیزی

ن ی ر

(نِیْر) بالکسر نی ورشته چون مجمع
گردد ونگار وعلم جامه وپود جامه و
ریشه وپرزه جامه وفی حدیث عمر
رضی الله عنه انه کان یکره النیر قیل
یرید من الحریر وکذلک عن ابن
عمر انه کان یقطع نیر الحریر من
عمامته ویوغ آماج وچوب
جولاهگان که بروی بافند اَنْیَار د
نِیْرَان جمع وکرانهٔ راه یا صدر آن
نشان روشن راه وشکاف آن وهی
است ببغداد از آن ده است ابو
جعفر احمد بن عبد الله محدث وکوهی
است مر بنی غاضره را + وناقة
ذاتُ نِیرَیْن) ناقه کلان سال
که در آن بقیه باشد ناقة ذاتُ اَنْیَار
کذلک ورجلٌ ذو النِّیرَیْن آنکه
قوت او دوچند قوت یار او
باشد
اَبُو بُرْدَة بن نِیَار) کَکِتاب ونِیَار
بن ظالم بن عبس ونیار بن مسعود
بن عَبَدَة ونیار بن مُکْرَم
اسلمی صحابیان
اند
(هذا اَنْیَرُ مِنْهُ) این روشن تر
وآشکار تر است از آن
(ص، نِرْتُ الثوبَ نَیْرًا) بالفتح
نگارین کردم جامه را
(اَنَارَبِهِ) بانگ بر زد بران +
واَنَارَ الثوبَ) علم ونگار کرد در آن کذا
هنا بره مثل اَرَاقَه وهَرَاقَه
(مُنَیَّر) کمعظم جامه دو پوده یقال
ثوبٌ مُنَیَّرٌ ای منسوجٌ علی نِیرَیْن
نج
وپوست کنده وسطبر
(تَنْیِیر) علم ونگار کردن در جامه
(مُنَایَرَة) بدی یقال بَیْنَهُم مُنایَرَةٌ
ای شرٌّ

ن ی س

(نَیْسَان) بالفتح ماه هفتم از ماهای
رومی

ن ی ص

(نَیْص) بالفتح خارپشت اسم
است آنرا وحرکت سست وضعیف

ن ی ض
(نَیَض) بالفتح جنبیدن رگ
والفعل من ضرب
ن ی ط
(نَیط) بالفتح مرگ یا مرده یا نهایت
زمان عمر
(ض) ناطَ نَیْطاً) بالفتح دور شد
(اِنْتِیاط) دور گردیدن
ن ی ع
(نَوَایِع) شاخهای خمیده
(ض) ناعَ نَیْعاً) بالفتح خمید
ن ی ك
(نَیَّاك) کشاد بسیار گاینده
(ض) ناكَ المَرْأةَ نَیْكاً) بالفتح
گائید آنرا نائك لغت است
ازان و فی المثل مَن یَنِكِ العَیْرَ یَنِكْ
نَیّاكاً
(تَنَایَكُوا) خواب آلود شدند
وغالب شد برایشان خواب
تَنَایَكَ اَجْفَانُه فرو شست
پلک ها برکدیگر
ن ی ل
(نَیْل) بالفتح عطیه و دهش نَیْلَة
مثله یقال ما اصاب منه نَیْلاً
و نَیْلَةً و لا نُولَةً بالضم یعنی
نرسید از وی عطائی
(نِیل) بالکسر نام رود مصر و دهی
است بکوفه و دهی دیگر در یزد
و شهریست میان بغداد
و واسط + و نیز (نِیل) گیاهی باشد
که عصارهٔ آنرا نیل و نیلج گویند
و بدان رنگ کنند + برگ نیل را
بآب گرم میشویند و کبودرگی و
کدورت آن دور کنند و آب را
نگاهدارند تا هیچگل تنك نشیند
پس آب را می ریزند و نیل را
خشك کنند و آن مُبَرِّد است و مانع
جمیع اورام در ابتدا و آشامیدن
چهار جو ازان محلول بآب مسکن
هیجان اورام و خون و دور کننده
عشق قبل از تمکن و جالی کلف
و بهق و قاطع خون حیض و نافع
داء الثعلب و حرق آتش و یک
درم نیلج هندی و یک اوقیه
ورد مربی بشربا دفع وحشت و غم
و خفقان کند و محمد بن نیل فهری
و ابو النیل شامی و قد نیجان
محدثان اند
(نَالَةُ الدَّار) نشادی میان سرای
(نُیَال) بالضم موضعی ست
(نَائِل) عطا و دهش
(نَائِلَة) نام زنی و بت
(س ض) نِلْتُهُ نَیْلاً) بالفتح و
نالاً و نالَةً یافتم آنرا و رسیدم
بدو + و نالَ مِن عِرْضِه) دشنام
داد آنرا + و نِلْتُهُ) دادم اورا
(اِنَالَة) دادن لِعَالِي اَنَلْتُهُ اِیاهُ
و
ن ی م
(نِیم) بالکسر نعمت نام و آنکه مردم
از وی آرام و اطمینان یابند
و بوی اُنس گیرند و درختیست
که ازان قدح و کاسه سازند
و زندگانی آسان و خوش و جامه
نرم و نور و ریگ که بوزیدن باد هم
رسد و پوستین کهنه
(نَیْنُوی) بالفتح و فتح الیاء
شهرستانیست بمصر
ن ی ه
(نِیه) بالکسر شهریست میان
سجستان و اسفراین
(نَفْسٌ نَاهَةٌ) نفس باز ایستاده
از هر چیزی
(نَائِه) بلند و بر آمده
(س) نَاهَ نَیْهاً) بلند گردید
و بنگفت آورد :

الكتاب السادس والعشرون
فی الواو
باب الواو و فصل الهمزة

و ء و
(وَأْوَأ) کفدفد آواز شغال .
و ء ب
(وَأْب) بالفتح کاسه کلان و فراخ و
سم سخت بهم چسپیده و سر و سم سبک
یا سم قبه دار بسیار درگیرنده زمین
را یا سم نیکو نیز برگ مقدار و
شتر کلان جثه + و نیز (وَأْب)
شرمنده شدن و سر درکشیدن
و ترنجیده شدن از شرم اِبَةٌ مثله
کَعِدَةٍ و صِلَةٍ و الفعل من ضرب
(وَأْبَة) بالتاء مغاکی در سنگ
که آب در وی گرد آید و چاه فراخ
و دورتک یا دورتک نقط
(اِبَة) کعدة رسوائی و ننگ و
شرم تُؤَبَة کهمزة مثله یقال انّه
فُلانٌ فی اِبَةٍ قال ابو عمرو تغدّی
عندی اعرابی ثم رفع یده فقلت
له ازدد فقال ما طعامك یا ابا عمرو
لطعام تُؤَبَة ای بطعام یستحیا

من اكله واصل التاء واو
(وَأَب) محرکه خشم آگین گردیدن
والفعل من سمع
(تَوْأَبَانِيَّان) بالفتح وشد اليا
دو سر پستان پیشین ستور و اصل
التاء واو وقد مر فی ت و ب
(وَدُوئِبَة) کسفینة ویک
دو رنگ
(مَوْئِبَة) کمجلسة رسوائی و ننگ
و شرم
(مُوْئِبَات) رسوائیها
(اَوْأَبَهُ) کرد کاری را با وے کہ
ازان شرم دارد یا خشمناک گردانید
یا برگردانید او را از حاجت وے
برسوائی اَتْأَبَهُ بقلب او تا مثله
(اِتَّأَب) کافتعل رسوا گردید و
شرمنده شد

و ء ج

(وَأْج) بالفتح سخت گرسنگی

و ء د

(وَأْد) بالفتح آواز یا آواز بلند
درشت و بدیرشتر
(تَوْأَد) بالفتح آهستگی و درنگی
تُؤَدَة کهمزة و تُؤْدَة بالضم
مثله

(وَئِيْد) کامیر دخترک زنده در
گور کرده وَئِيْدَة بالتاء مثله
و آواز یا بانگ بلند و درشت
و بدیرشتر و آهستگی و درنگی
(مَوَائِد) بالفتح سختیها و بلاها
(مَوْؤُدَة) دخترک زنده دفن
کرده
(ض) وَأَدَ بِنْتَه وأْدًا بالفتح
زنده در گور کرد آنرا
(تَوَأُّد) آهسته رفتن و پوشیدن
و ربودن یقال تَوَأَّدَتْ عليه الارض
ای غیبته و ذهبت به
(اِتِّئَاد) کافتعال آهستگی نمودن
یقال اتَّئِدْ فی اَمْرِكَ ای تَثَبَّتْ

و ء ر

(اِرَة) کعدة آتشکده و آتش و وُرَة
بالضم مثله اِرَات وارون و وُءَاد
کغراب و أُوَر کصرد جمع و گوشت
که در شکنبه در کرده و پزند
(اَرْضٌ وَئِرَةٌ) کفرحة زمین سخت
خشک بسیار واریعنی بسیار تشنگی
مقلوب است
(وِأَر) ککتاب بیلهای گل کنی
(وَائِر) ترسناک
(ض) وَأَرَهُ وَأْرًا) بالفتح ترسانید

آنرا و در بدی افکند و وَأَرَ النَّارَ و
لَهَا) آتشکده ساخت جهت آتش
(اَوْأَرَهُ) رمانید او را و آگاهنید
آنرا یا نشان کرد بران
(تَوْئِير) در بدی افگندن کسی را
(اِسْتِيئَار) در پی یکدیگر رسیدن
یقال اِسْتَوْأَرَتِ الابل ای تتابعت
علی نفار قال ابو زید هذا اذا تفرقت
فصعدت الجبل و اذا کان نفارها
فی السهل قیل اسْتَأْوَرَتْ و قیل
هذا کلام بنی عُقَیل

و ء ص

(وَئِیْصَة) کسفینة گروه مردم
یقال ما ادری ای الوَئِيْصَة هو
ای الناس
(ض) وَأَصَ به الارض صِنَه
کعدة بر زمین زد او را
(تَوَأُّص) فراهم آمدن و هوی
کردن برآب

و ء ط

(وَأْطَة) بالفتح لجه بلند آب جای
بلند
(ض) وَأَطَ الْقَوْمَ) زیارت کرد
قوم را و نیز وَأْط) بالفتح برانگیخته
شدن و برانگیختن

و ء ل

(وَأْل) بالفتح جاے پناه و رهائی
(وَأْلَة) بالفتح سرگین و پشکل
گوسپند و شتر فراهم آمده بر هم
چسپیده با کمیز و سرگین شتر فقط
یقال انّ وقودهم الوَأْلَةُ و سرگین
جامی و قبیله ایست خسیس
(وَائِل بن قاسط) پدر قبیله ایست
و وَائِل بن حجر و وائل بن ابی
قُعَیس و ابو وائل شَقِیق بن سلمه
صحابیان اند و وائل بن عبید
تابعی است
(وَائِلَة) از اسمای رجال است
بج
+ و نیز وَائِلَة) بطنی است از همدان
و هو وائلة بن شاکر بن ربیعه بن
مالک و نیز بطنی است از عرب
(اَوَّل) نخست نقیض آخر اصله اَوْأَل
علی افعل مهموز الاوسط فقلبت الهمزة
واوا و ادغمت یدل علی ذلک قولهم هذا
اَوَّلُ مِنْكَ و قیل اصله وَوَّل
مشددة الواو علی فوعل قلبت الواو
الاولی همزة اوائل و اوالی علی
القلب او اوّلون جمع و لم یجمع
علی اواول لاستثقالهم اجتماع
الواوین بینهما الف الجمع

اُولىٰ مونث اُوَل كصرد وُكَع جمع اِذا جعلت اَوَّلاً صفةً لم تصرفه والّا صرفته تقول لقيته عاماً اَوَّلَ وعاماً اَوَّلاً ولا تقل عام الاوّل اوهو قليل وتقول مارأيته مذ عام اَوَّلُ ترفعهُ على الوصف كانّك قلت اَوَّلُ من عامنا وتنصبه على الظرف كانّك قلت مذ عام قبل عامنا وفى قولك اَبدأ به اَوَّلُ تضم على الغاية كما تقول فعلته قبلُ وان اظهرت المحذوف فيه نصبت فتقول فعلته اَوَّلَ كلّ شئ وان لم تر شأ يوماً قبل امس قلت مارأيته مذ اَوَّلُ من امس فان لم تره مذ يومين قبل امس قلت مارأيته مذ اَوَّلُ من اَوَّلِ من امس ولا تجاوز ذلك يقال هٰذا اَوَّلُ بينَ الاوّليه

(وَأْلان) كسكران لقب شكر بن عمرو كه پدر قبيله ايست ٭ ووألان بن قرفة عدوى ٭ ومحمود بن وألان عدنى محدثان اند

(مَوْئِل) كمجلس رهائى وجاى پناه وپستا دنگاه سيل

(مَوْأَلة) كمقعده پناه وبنو موألة بطنى است

(ض) وأل اليه وألاً بالفتح ووُؤُلاً ووئيلاً كامير پناه گرفت بوى ووأل) رهايش جست ووأل الى المكان) بشتافت بسوى آن او أل المكانُ) سرگين ناك شد جاى واو ألتهُ الماشيةُ وفيه) سرگين ناك ساخت آنرا

(مُوَئِّل) كمحدث خداوند دستور

(مُوَاءَلة ووئال) ككتاب پناه گرفتن ورهيدن ورهايش جستن وشتافتن بسوى جاى

(استيئال) گرد آمدن شتران

وءم

(وَأْم) بالفتح خانه گرم

(رجلٌ وَأْمَةٌ) محركه مردى كه كار ونقل وحكايت كار ديگرى كند

(مَوْأَمة) خود آهنى بى موئينه آن پاره آهن جامه باشد كه بدان خود را بحلقهاى زره بر گردن بندند

(تَوْأَم) كجوهر همزاد دو باشد يا زائد ازان يقال هما تَوْأَمان وهٰذا تَوْأَمُ وهذه توأمةٌ تَوائم وتُوام كغراب جمع ٭ وبنو توأم) قبيله است از حبش ودوم تير قمار جمله

ووأم

(صالح بن نبهان مولى التّوأمة) تابعى است

(تَوْأمان) بالفتح گياهى است ريزه كه ثمرش شبيه كمون باشد

(مِتأم) كمحراب زن دوگانه زاينده

(اَتأمتِ المرأةُ اِتآماً) دوگانه زاد زن در يك شكم (امرأةٌ مُتئم) نعت است ازان

(مُوَأَّم) كمعظم كلان سرزشت پيكر

(تَوْئِيم) كلان سرزشت صورت گردانيدن يقال وأمه الله اى شوّهه

(وَاْأَمَ فلاناً وِئاماً ومواءَمةً) سازوارى نمود او را يا مباهات كرد باوى ودر مثل لولا الوئام لهلك الانام يعنى اگر موافقت ميان مردم نبودى از جدال وخلاف هلاك شدندى يا مردم كه كارهاى نيكو پسنديده ميكنند نه از سرشت وسيرت است بلكه از راه مباهات وتشبه به نيكوكاران وبلندهمتان

(مُتَوائم) موافق وسازوار ويقال غنى غناءً متوائماً يعنى سرائيد به اختلاف لحن

وءن

(وَأْن) مرد پهن تن وپهن وعريض از هر چيزى (وَأْنَة) مونث

وءى

(وَأْى) بالفتح عدد وشمار از مردم ودرهم وكمان

(وَأْيَة) بالفتح فراخ از ديگ وكاسه

(وَأْى) محركه سخت شتاب وتيزرو از گورخر واسب وخران وَأاة مونث

(وَئِيَّة) كغنيه مرواريد وفراخ از ديگ وكاسه وشتر ماده كلان شكم وجوال سطبر فراخ وزن نگاهبان خانه

(ض) وأى وَأْياً بالفتح وعده كرد و[illegible]ن وپذرفتار گرديد قال سيبويه سألت الخليل عن فعل من وأيت فقال وُئِى فقلت فيمن خفّف ونين فقال اُوِى ابدل من الواو همزة فقال لا يلتقى واوان فى اول الحرف وقال المازنى والذى قاله خطأ لان كل واو مضمومة فى اول الكلمة فانت بالخيار ان شئت تركتها على حال وان شئت

قلبتها همزة ففلت وُعِدَ واُعِدَ
وُجوه واُجوه ووُرِيَ واُرِيَ ودُيِّ
واُدِي لالاجتماع الواوين لكن
ضمّة الاولى
(تَوَنّي) واهم آمدن
(اتاء) وعده پذيرفتن
(اِسْتِيتاء) وعده خواستن

باب الواو فصل الباء

وب ء

(وَبَاء) محرکه و يقصر و يمد بيماری
عام که آنرا مرگا مرگی گويند يا طاعون
(اوباء) جمع مقصور است واَوْبِئة
جمع ممدود
(وَبِئَة) کعده مرگا مرگی ويا بيدگی اسم است
(وَبِئَة) کفرحة زمين مرگا مرگی ناک
وَبِيئَة کسفينة مثله
(وَبْأ وَوَبَاءَ وَوَبَأ) بالفتح آماده کرد
آنرا و وَبَأ اليه) اشاره نمود
بسوی + ووَبَأَتْ نافتي اليه
...ده و... و ا... گرو بدسوی
آن تبَاءَ بالتاء
مثله
(س) وبئت الارض تَيْبأ و
تَوْبَأ وَبَأ) محرکة بيماری ناک
گرديد زمين وبئت الارض

(وَبَأ) محرکه مجهولا کذلك ارض
مَوْبُوءة لغت است ازان
(ك) وَبُؤَتِ الارض وَبَاءً او
وَبَاءَةً واَبَاءً او اَبَاءَةً) بفتحها
بسيار بيماری گرديد زمين
(مُوْبِئ) کمحسن آب اندک و
سپری شده
(اَوْبَأتِ الارض) بيماری ناک
گرديد زمين مُوبِئَة) کمحسنة لغت
است ازان وبرو اِيبَاء) بانگشت
اشاره کردن از پيش روی تا پيش
آيد و ايباء اشاره کردن از پس
تا پس ماند و ناگوار شدن شير بچه را
يقال اُوْبِئَ الفصيلُ مجهولا
ای سنق لامتلائه
(تَوْبِئَة) آماده کردن
(اِسْتِيبَاء) گران و ناگوار شدن
طعام و و بار سيده و مرگا مرگی
ناک يافتن جای را

وب ب

(وَبّ) بالفتح آماده شدن بحمله
کردن در جنگ والفعل من ضرب
(وَبْوَبَة) کدحرجة آماده بحمله
شدن در جنگ

وب ت

(ض) وَبَتَ بالمكان بِتَة) کعدة
جای گرفت و مقيم شد

وب خ

(تَوْبيخ) نکوهيدن و بيم و تهديد
کردن و سرزنش نمودن

وب د

(وَبَد) محرکة مغاکی در کوه
وَبْد بالفتح مثله و سختی زندگانی و
زشتی حال مصدر يوصف به فيقال
رَجُلٌ وبد ای سيّئ الحال وهو للوا[حد]
والجمع ثم قد يجمع اَوْباد اً على
توهم النعت الصحيح + ونيز وَبَد
بسياری فرزند و سيان کمی مال
وخشمگينی وسوزش وعيب وکهنگی
جامه والفعل من سمع في الكل
(وَبِد) کگتف گرسنه و سخت چشم زخم رساننده
(اَوْبَد) کاحمد موضعی است
(اِيبَاد) جدا ساختن
(مُتَوَبِّد) بكسر البا سخت چشم
زخم رساننده
(مُسْتَوْبِد) بكسر البا ماودان
بکان و بدحال

وب ذ

(مُوْبَذ) بفتح الميم والبا و قد يضم
الميم مع كسر البا و فتحها دانشمند
و دانا و عالم پارسيان و حاکم مجوس
مُوبذان بضم الميم و فتح البا مثله
فيهما معرب موبد مَوَابِذَة) جمع
والهاء للعجمة

وب ر

(وَبْر) بالفتح روزی از روزهای
عجوز وَبْرَة مثله و جانورکی است
مانند گربه کمتر خرد تر از ان و ان را
بپارسی دلك گويند و دربه کی
سعور و برة يکی يا مونث وُبُور
و وِبَار و وِبَارَة کتاب وکتابة جمع
و نام مردی و اُمّ الوبر زنی است
(وَبَر) محرکة پشم شتر و پشم خرگوش
و مانند آن اَوْبَار جمع وَبَرَت الی
دُلَيله شيخ است بخاری را پسکن
(وَبَرَة) محرکة دهی است بيمامه
و وَبَرَة بن مُشْعَر و وَبَرَة بن يُحَنَّس
يا يُحَنَّس صحابيان اند
(وَبِر) کگتف پشمناك از شتر و
خرگوش و مانند آن وَبِرَة مونث
(وَبَار) کقطام و قد تصرف زمينی
است عاد را ميان يمن و ريال
يبرين سُمِّيَتْ بوبار بن ارم لما
اهلكت الله تعالى اهلها عاد اورث

محلتهم الجنّ فلا یدخلها احد
مناوهی الارض المذکورة فی قوله
تعالی امدکم بانعام وبنین وجنات
وعیون
(وِبَار) گکتاب نوعے از درخت
ترش که در تباله روید
(وُبَیْر) کزبیر رو بارے است در
یمامه و وهَیْل بن وُبَیْر مردے
است که سالم بن دارة راکشته
(مَا بِهِ وَابِرٌ) کسی نیست دران
(اَوْبَر) پشمناک از شتر وخرگوش
وَبْرَاء مونث. وبَنَاتُ اَوْبَر) نوعی
از سماروغ ریزه پشم دار خاکستر گون
وبلا وسختی یقال لقیت منه
بنات اوبر ای الداهیة + ونیز
وبْر) گیاهی است
(ض) وبُوْرًا) کعدة اقامت
نمود
(س) وَبِرَت الابل وَبَرًا) محرکة
پشم ناک گردید
(ایبار) پشم ناک شدن
(وُبِرَت النخلة توبیرًا) جمولا کشنی
داده شد خرما بن + ونیز توبیر
موسے ریزه زرو بر آوردن جوزه شترمرغ
ورمیدن مردم ووحشت وبیگانگی
نمودن وپیوسته بجای اقامت
کردن یا اقامت نمودن رفتن شتر
روباه وخرگوش ورزمین درشت
تانشان پا نهفته ماند وگویند که جز
خرگوش وسیاه گوش دیگر از دوپ
نشان پا را نهفتند

وب ش

(وَبْش) بالفتح وبحرک سپیدی
که بر ناخن پیدا گردد وسیاهی
سپیدی امیزکه از خارش گر بر
پوست شتر حادث شود
(وَبَش) محرکه مردم درآمیخته
از هر جنس وفرومایه واوباش جمع
مثل اوشاب وقیل هو جمع مقلوب
من البوش منه الحدیث قد
وَبَّشَتْ قریشٌ اوباشًا لها
(وَبِش) گکتف شتر سیاه سپید
پوست از اثر گر
(وابش بن دُخمة) درهمدان است
بنو وابش بن زید بن عدوان
بطنی است
(س) وَبِشَ البعیرُ وَبَشًا)
محرکه سیاه سپید پوست گردید
شتر از گر
(ایباش) شناختن وگیاه رویاندن
زمین وآمیخته علف گردیدن آن
(وَبَّشَ الجمرُ توبیشًا) آشکار گردید
درخشش خذرک بوزیدن باد
بر آن + ووَبَّشَ القومُ فی الامر
درآویختند درکارے از هر
چیزے

وب ص

(وَبَص) محرکه شادمانی
فوبص وبص) گکتف اسپ
شادمان
(وبیصة) کسفینة آتش
(وابص) علمی است
(وابصة) آتش ویقال انه لوابصة
سَمْع یعنی وی استوار دارنده است
هر خبر را که شنود + ونیز وابصة)
موضعی است ووابصة بن معبد
صحابی است
(وَبْصان) کسکران وبضم ماه
ربیع الثانی
(وَبَّاص) گکتان درخشان رنگ
وماه
(ض) وَبَصَ البرقُ وبصًا)
بالفتح ووبیصًا کامیر درخشید
برق + ووبص الجرو) چشم کشاد
سگ بچه + ووبصت الارض)
بسیار گیاه گردید
(ایباص) درخشیدن زمین به
پیدا شدن نبات وبسیار گیاه گردیدن
ان ودرخشیدن آتش وزبانه
زدن آن
(توبیص) چشم کشادن سگ بچه
واندک چیزی دادن یقال وبَّص
لی بشیئ ای اعطانیه

وب ط

(وَابِط) فرومایه بددل سست
(ض) وَبْطُهُ) از مرتبه افگند
انرا + ووبط حظُّه) بهره خسیس
داد اورا + ووبط الجرح) باز کرد
زخم را + ووبط عن حاجته) باز
داشت اورا از حاجت وی
(س ک) وَبْطًا وَبِطًا ووبَاطة)
بفتحها و وبطا محرکة ووبوطا)
بالضم سست وسست رای گردید
(ایباط) سست کردن یقال اوبطه
اذا اثخنه

وب ع

(وَبِعان) بفتح الواو وکسر الباء
موضعی است یا وهی درسواد ارة
(وَبَاعَة) کشانة گون یقال
کذبت وَبَاعَتُه یعنی تیز داد و

جان دانه کودک
(وَبَّغ بِهَا تَوْبِيغًا) تیز داد

وبغ

(وَبَغ) محرکه سبوسه سر و بیماری است که پشم شتر را بریزد
(وَبَغَةُ القوم) محرکه فراهم آمدنگاه قوم و میانهٔ آنها
(وَبِغ) ککتف انکه سرش سبوسه ناک باشد (انّ وَبِغٌ) ای ذوحِبریة ایضاً کذلك
(اَوْبَغ) کاحمد موضعی است
(وَبَاغَة) کثمانة یقال کَذَبت وَبَاغَتُهُ ای ضَرَطَ
(ض) وَبَغَهُ) عیب کرد او را و طعنه زد

وبق

(مَوْبِق) کمجلس جای هلاکی و وعده گاه و زندان و وادی است در دوزخ قال الله تعالی وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَوْبِقًا و هرچه در آید میان دو چیز
(ض) سمع) وَبَقَ و بُوُقًا و مَوْبِقًا کمجلس و وَبَقًا محرکة هلاک گردید
(اِيبَاق) بند کردن و بازداشتن یا هلاک نمودن
(اِسْتِيبَاق) هلاک شدن و هلاک شدن خواستن

وبل

(وَبْل) بالفتح باران بزرگ قطره
(وَبْلَة) خواهانی نر یقال بالشاة وَبْلَة ای شهوة الفحل
(وَبَلَة) محرکه گرانی و ناگواریدگی طعام اَبَلَة بالهمزة مثله
(وَبِيل) کامیر کار سخت و دشوار وضرب وَبِيلٌ وعذابٌ وَبِيلٌ ای شدید وقوله تعالی واخذناهم اخذاً وبيلاً شديداً و گران و ناگوارنده و بند هیزم و عصای سطبر ویقال ابل علی وَبِيلٍ یعنی پیر بر عصا ومنه قول طرفة
فمرت کهاة ذات خیف جلالة ✽ بمقتل شیخ کالوَبِيل المندّد ✽ ای العصا او میجنة القصّار ✽ و نیز وَبِيل) شاخ نرم و گوتنک گازر که بعد شستن بدان کوبد و جلا دهد و چراگاه ناگوارنده وُبُل ککتب جمع و چوبی است ترسایان را که بر ناقوس زنند
(وبيلة کسفينة پشتواره هیزم و عصای سطبر ✽ وارضٌ وبيلة کسفينة زمین ناگوار چراگاه وُبُل ککتب جمع
(وَبَال) کسحاب سختی و گرانی و اسپ ضَمْرة بن جابر بن قَطَن اُبَی است مر بنی اسد را
(اِبَالَة) بالکسر پشتوارهٔ هیزم
(وَابِل) باران بزرگ قطره و موضعی است در اعلای مدینه و نام جد هشام بن یونس لؤلؤی محدث
(وَابِلَة) بازو و سر زانو یا کرانهٔ کتف از سر بازو یا استخوانی است در بند زانو یا انچه پیچیده باشد از گوشت زانو و نزاد شتر و گوسپند
(وَبْلَى) کجمزی گوسپند و شتر ماده که شیر بسیار فرود آرد و بعد سخت دوشیدن
(مَوْبِل) کمنزل عصای سطبر
(مَيْبَل) بالفتح قسمهای بافته بر چوب بسته که بدان ستور رانند
(مَيْبَلَة) بالتاء دره و تازیانه
(مِيْبَل) کمنبر عصای سطبر
(ارضٌ مَوْبُولَة) زمین باران بزرگ قطره رسیده
(ض) وَبَلَت السَّمَاءُ وَبْلًا) بالفتح باران بزرگ قطره بارید آسمان ✽ وَوَبَلَ الصَّيْدَ) سخت راند آنرا ✽ (وَوَبَلَهُ بالعصا) بچوبدستی زد وی را
(ك) وَبُلَ وَبْلًا) بالفتح وَوَبَالَة ووَبَالًا بفتحهما ووُبُولًا ناگوار و گران گردید وبلت الارض) چراگاه ناگوار و ناک شد زمین
(مُوَابَلَة) همیشگی کردن در کاری
(اِسْتَوْبَلَ الارضَ) ناگوار شمرد جای را و این وقتی گویند که زمین ناموافقت کند کوا و دوست داشته باشد آنرا ج ✽ واستوبلت الغنم) گشن خواه گردید گوسپند

وبن

(وبنة) بالفتح رنج و گرسنگی
(مافی الدار وابن) یعنی کسی نیست در سرای

وبه

(وَبْه) بالفتح زیرکی و بزرگ منشی
(ف س) وَبَهَ لَهُ وَبْهًا) بالفتح دانست آنرا وکذا ما وَبِهْتُ لَهُ ویقال فلانٌ لایُوبَهُ بِهِ وَلَهُ یعنی باک نیست بوی وانت تَيِبَه کتیجل ای تبالی

(اِیثاه) دانستن و دریافتن

باب الواو فصل التاء

وتء

(ف) وَتَأَ مِشْیَتِهِ) گران بار رفت از پیری یا از سکوخولی و زرانت

وتب

(ض) وَتَبَ وَتْبًا) بالفتح ایستاد در جائی و همیشگی نمود دران

وتت

(وَتٌّ) بالفتح وبضم بانگ قمری وُتَه مثله

(وَتَاوِت) وساوس

وتج

(مُوَتَّج) کمعظم موضعی است نزدیک لو سے

وتح

(وَتْح) بالفتح والتحریک چیزی اندک وحقیر وَتِح ککتف و وتیح کامیر مثله وشیٔ وَتِح وَعَر از اتباع است ورجل وَتِح ککتف مرد مشروماییه

(وَتْحَة) محرکه چیزی اندک یقال ما اغنی عنی وتحة ای شیًا

(ض) وَتَحَ عطاءه) کم کرد دهش را

(ك) وَتُحَ الشیٔ وتوحة ووتاحة) کم گردید * و منه اوتح العطاء

(ایتاح) کم کردن دهش و کم یاب گردیدن مردم و در رنج و مشقت انداختن

(توتیح) کم کردن دهش را

(توتحت من الشراب) نوشیدم اندک از شراب

وشح

(وَشْحَة) محرکه کل ترکیب یقال ما اغنی عنی وشحة ای شیًا

(مِیشحة) بالکسر چوب دستی

(ن) وَشَحَه بالعصا وشحًا) بچوب دستی زد او را

(اَوْشَح منی) رسید از من

وتد

(وَتَد) بالفتح والتحریک میخ در زمین باشد یا در دیوار وتدی اندرون گوش یا پیش گوش ها

(وَتِدَان) * و نیز وَتِد) از عروض لفظ سه حرفی چون علی وَتِد ککتف متبه فی الکل وکذلک الوَدّ فی لغة من یدغم اوتاد جمع * و اَوْتَاد الارض) کوهای زمین * و اوتاد البلاد) رئیسان شهر و اوتاد الفم دندانهای دهن

(وَتِدَة) کفرحة جائی است در نجد یا بدینجا و آنجا آبی است که درآن شعب بنی تمیم بنی عامر بن صعصعه شعب خوان نزدیک وتدات چند کوه است بنی عبد الله بن غطفان را و آنرا وتده نیز

(وَتِدٌ وَاتِدٌ) تاکید است چون شغل شاغل

(ذو الوتد) آبی است

(مِیتَد) بالکسر میخ کوب میتده شد یقال تِد وَتِدَك بالمیتدة

(ض) وَتَدَ الوَتِدَ وَتْدًا) بالفتح و تِدَة کعدة میخ کوفت وَتَدَ مُوَ کوفته شد میخ و ثابت گردید و الامر منه تِد

(ایتاد) میخ کوفتن

(توتید) میخ بر پا کردن و برخیزانیدن ذکر را

وتر

(وِتْر) بالکسر و بالفتح تنها و طاق یا هر عدد که طاق باشد منه صلوة الوتر و کینه یا ستم و فزونی دران در در عرفه و روز و یا روزیست ده بسامه

(وُتُر) بالضم وسطیست بجوران

(وَتَر) محرکه زه کمان اوتار جمع

(وَتَرَة) محرکه برگزیده و بهترین از هر چیزی و پرده میان سوراخ بینی و کرانه منخر و کرکانی است ریزه در اعلای گوش پوستکی میان سبابه و ابهام یا میان هر دو انگشت و ستون خانه یک یک نهاده و رگ درونی زه یا رگ پوست الیح لی که فراگیرد مخرج سرگین اسب را و پی زیر زبان و پی پشت ما بین نوک بینی و بروت و جای گذشت تیر از کمان عربیه وتر جمع در همه

(وَتِیر) کامیر موضعی است و از عرفه تا آدام

(وَتِیرَة) کسفینة کینه یا ستم و افزونی دران و پاره زمین یا زمینی دراز و سطبر گسترده و هموار و نرم و حلقه تیر اندازی و ستون طاق نهاده از خانه و زمین سپید و گور و گل سپید یا گل سرخ و شکوفه گل و سپیدی گرد پیشانی اسب و رگ پوست زره * و نیز وتیرة) روش نهاد

يقال ماذال على وتيرة واحدة اى طريقة وراه يا راه پيوسته كبوه و سستى در كار يقال ليس فى عمله وسنوه وتيرة وعيب وسستى در عقل و كوتاهى ؛ و نيز وتيرة) خرک بينى وآن پرده ميان دو سوراخ بينى كه كرانگى است نيزه دراعلاسے گوش و پوستكى ميان سبابه و ابهام يا ميان هر دو انگشت وآبى است در اسفل مكه مرخزاعه را و نام عقد عشره

(وَتَران) محركه شهريست در بلاد هذيل

(جاءو اُترى) يک يک پس يكديگر آمدند يا متفرق و پريشان و اصلها وُترى ان كانت الفها للتانيث لا تنوّن وان كانت للالحاق تنوّن

(وتائر) بالفتح موضعى است ميان مكه و طائف

(مَوتُور) انكه كينه و خون كشته خويش در نيابد

(ض) وَتَرَه وَترًا بالفتح وَتِرَةً كعدة نشنيد كينه را ؛ و وَتَرَ القومَ جفت ايشان را طاق ساخت ؛ و وَتَرَ القوس) زه كشيد بر كمان ؛ وَتَرَ الصلوة) وتر كرد نماز را ؛ و نيز وتر و تِرَةً) ترسانيدن و مكروه و بدى رسانيدن و كم كردن حق كسى را منه قوله تعالى ولن يَتِرَكم اعمالكم اى لن ينقصكم ؛ و نيز وتيره) كسفينة كوتاهى كردن و بند نمودن و باز داشتن و درنگ كردن

(ايتار) بزه كردن كمان را و زه ساختن كمان را و طاق گردانيدن جفت را و نماز وتر گزاردن و طاق گردانيدن چيزى را و طاق كردن نماز را

(توتير) سخت گردانيدن زه كمان را يا زه كردن آنرا و يقال وَتّر الصلوة اى وَتَرها

(ناقة مُواتِرة) بكسر التاء شتر ماده كه يک زانو را بر زمين نهد انگاه زانوی ديگر نه هر دو را بيكبار و اين فعلش دشوار باشد مر سوار را

(مُواترة) در پے يكديگر شدن گسسته و دوروز ميان روزه داشتن و نامه و خبر در پى يكديگر فرستادن يكان يكان با مهلت وِتاد بالكسر مثله يقال واتر بين اخباره و واتره ولا تكون المواترة بين الاشياء الّا اذا وقعت بينهما فترة والافهى مداركه و مواصلة و يک روز يا دو روز ميان روزه داشتن و طاق طاق آوردن آنرا بخلاف مداركت و مواصلت

(تَوَتُّر) سخت گرديدن پى و كردن

(مُتَواتِر) قافيه كه ميان دو ساكن آن يک متحرک باشد چون مفاعيلن

(تَواتُر) پياپى آمدن يا پس يكديگر آمدن بمهلت

وتن

(وَتْن) بالفتح درختى است لغة يمانية

وتش

(وَتْش) بالفتح اندک از هر چيزى و فرومايه يقال انه لمن وَتْشهم اى من رذالهم

(وَتَش) محركه نام مردے

(وَتَشَة) بالتاء مرد سست بيمار بر جاى مانده مشرف بر مرگ

وتغ

(وَتَغ) محركه در دو كسى خبر در سخن و زشتى گفتار و بسيارے نادانى و نكوهش و بزه مند شدن و هلاک گشتن والفعل من سمع الكل و وَتِغَه شدن زن يقال وَتِغت المرأة توتغ وتيتغ باليا ايضا

(وَتِغَة) كفرحة زن مضبعه فرج خود يعنى انكه خود فراخ كند فرج خود را از شهوت

(ايتاغ) هلاک گردانيدن يقال اوتغه الله اى اهلكه و باز داشتن يا در بدى و فتنه افگندن كسى را يا دردناک ساختن و زيان آوردن دين خود را از بزه و گناه

وتک

(اَوتَک) كاحمد خرماى مشهور يا خرماى سوادى اَوتَكى مقصورا مثله

وتل

(اَوتَل) مرد پر شكم از شراب وُتُل بضمتين جمع

وتن

(وَتْنَة) بالفتح خلاف ورزى

(وَتِين) كامير رگ دل اذا انقطع مات صاحبه وتن كُتُب او تنة كاغلمة جمع

(واتِن) ثابت و پاينده در جاى خود و آب روان

(ض) وَتَنَهُ وَتْناً و تِنَةً) بر وتین وے زد ٭ وَ وَتَنَ الماءُ وُتُوناً وتِنَةً) پیوسته روان ماند آب ومنقطع نشد

(مُوَاتَنَة) ملازمت کردن کارے را

(اِستیتنان) فربه شدن شتران

وت و

(وَتَا) کعصا ریم وخون ولاے

باب الواو فصل الثاء

وث ء

(وَثْءٌ و وَثَأَة) بفتحهما کفتگی که بگوشت رسد وبس یا دردکیدنے استخوان وعیب آن بے شکستگی یا جدا شدگی گوشت از استخوان یقال به وَثْءٌ لا وَثْیٌ او هو قول العامة

(وَثِئَة) کفرحة وست گفته و معیوب

(وَثِیئَة) کسفینة وست گفته یا دردکین بے شکستگی استخوان

(ف) وَثَأَ اللحمَ) میرانید گوشت را یقال هذه ضربة قد وَثَأَت اللحمَ ٭ وَثَأَتْ یَدُهُ) کفته و معیوب کردم دست او را

(س) وَثِئَتْ یَدُهُ وَثْأً و وَثَأً) کسحاب کفته یا معیوب گردیدے شکستگی استخوان وُثِئَتْ بجهولاً مثله یدٌ مَوْثُوءَة لغت است از آن

(اِیثَاء) کفته یا دردناک گردانیدن دست را و معیوب ساختن

وث ب

(وَثْب) بالفتح برجستگی

(ثُبَة) کجمه گروه

(وِثَاب) ککتاب تخت و گسترد نے بادشاه گاه

(وَثَبَی) کجمزی زن بسیار برجهنده

(مَوْثِب) کمجلس و مقصد موضعے است

(مِیثَب) بالکسر زمین نرم و زمین بلند برآمده وجهنده و نشیننده و چشمه خرد و آبے است مر عباده را و آبے مر عقیل را و مالی است بدینه که یکے از صدقات آنحضرت است صلی الله علیه وسلم قال هکذا وقع فی کتب اللغة وهو غلط صریح والصواب مِیثَب کمیل من الارض

(المیثاء) و موضعے است در راه مکه نزدیک غدیر خم

(مَوْثَبَان) بفتح المیم والثاء پادشاه که نشیند و غزا نکند ای الله شد یزال قاعدا علی الوثاب

(ض) وَثَبَ وَثْباً) بالفتح وَوَثَبَاناً محرکة و وِثَاباً ککتاب و وُثُوباً و وَثِیباً کامیر برجست ٭ نیز وثب نشستن بلغت حمیر یقال ثِبْ ای اقعد

(اِیثَاب) برجهانیدن

(تَوْثِیب) بر نهالین نشاندن و نهالین پیش کسے افگندن تا نشیند بروے

(مُوَاثَبَة) بهمدیگر برجستن و حمله کردن

(تَوَثُّب) برجستن و بستم مستولے شدن یقال توثب فی ضیعته ای استولی علیه ظلماً

(تَوَاثُب) بهمدیگر حمله کردن و برجستن

وث ج

(وَثِیج) کامیر آگنده و وفزک و درشت از هر چیزے

(ثِیَابٌ مَوْثُوجَة) جامه نرم رشته و تنک و نرم بافته

(اِیثَاج و وَثَاجَة) ککرامة درشت و وفزک گردید و بسیار گشت

(مُوثِیجَة) بکسر الثاء زمین بسیار گیاه

(اِستیثاج) آویختن بعض از گیاه بعض و تمام بالا گردیدن آن و بسیار شدن شتران و بسیار مال شدن یقال استوثج الرجل المال اذا استکثر منه

وث خ

(وَثَخَة) محرکة تری آب

(وَثِیخَة) کسفینة گیاه تروتازه آمیخته از هر جنس و استخوان تنک بیه آمیخته و زمین گل ناک و شیر دوغ و سطبر

(رجلٌ مَوْثُوخ الخلق) مرد سست اندام

(مُوَثَّخ) کمعظم مرد سست اندام

وث ر

(وَثْر) بالفتح نرم و پاسپرده و وَثِر ککتف مثله و میزر چرمین بے نیفه که دختران خرد سال پوشند آن تسمه ها است بدراز انگشت فته بعرض چهار انگشت یا یک وجب یا تسمه هائے عریض یا میزرے بے ساق شبیه صدار و آب شش در رحم ناقه که از وے آبستن نشود

(وِثْر) بالکسر بستر نرم یقال اعجب الاشیاء وَثْرٌ علی وِثْرٍ یعنی گائیدن بر بستر نرم و جامه که بدان جاها را پوشند

(وَثِیر) کامیر پاسپروه وَثِیرَة مؤنث و پارچه که دران جامه ها نهند و بوی پوشند و نمد زین یا بالشچه مانندی که پیش زین باشد و بستر نرم و پوست جانوران درنده و مرکبی است که از حریر و دیبا سازند + و نیز وَثِیرَة کسفینة زن پرگوشت یا فربه بالسته همخوابگی وَثَائِر و وِثَار ککتاب جمع

(وُثَیْر بن مُنْذِر) کزبیر محدث است

(وَثَارَة) کسحابة بسیار گوشت

(وِثَار) بالکسر پاسپردگی و بالفتح اسم مصدر است و بستر نرم

(اَوْثَر) کاحمد دشمنی و عداوت

(نَوَاثِیر) سرهنگان و خدمتگاران تأثیر کعصافیر مثله و هرو جمع تُؤْثُور است و قد ذکر فی اثر

(مِیثَرَة) بالکسر جامه که بر جاها پوشند و بالشچه مانندی که پیش زین باشد یا نمد زین مَوَاثِر و مَیَاثِر جمع و پوست درو و مرکبی از حریر و دیبا

(ض) وَثْرَةً وَثْرًا) بالفتح نرم و پاسپروه کرد او را + و نیز وَثَر) بسیار کشتی کردن و گائیدن بی آنکه آبستن گردد

(ك) وَثُرَ وَثَارَةً) ککرامة نرم و پاسپروه گردید قال ابو زید الوَثَارَة کثرة الشحم والوثاجة کثرة اللحم

(تَوْثِیر) پائمال و نرم کردن

(اِسْتِیثَار) بسیار خواستن چیزی را و بسیار آمدن

وثغ

(وَثْغَة) بالفتح باران اندک

(وَثِیغَة) کسفینة رکوئی که در فرج شتر ماده گذارند چون خواهند که بر بچه غیر مهر آرد و بچه خود پندارد و اشکنه بر یکدیگر فراهم آورده و باران اندک و گیاه بهاری از هر جنس آمیخته و درهم پیچیده

(تَوْثِیل) ة مَوْثُوغَة) اشکنه بر هم دیگر نهاده خلط کرده

(ف ض) وَثَغَ رَاسَهُ وَثْغًا) شکست سر او را + و وَثَغَ نَاقَتَهُ) زین ساخت جهت ناقه

وثف

(ض) وَثَفَ الْقِدْرَ ثِفَةً) دیگ پایه ساخت دیگ را

(اِیثَاف) دیگ پایه ساختن جهت دیگ تَوْثِیف کذلك

وثق

(وَثِیق) کامیر استوار وِثَاق ککتاب جمع

(وَثِیقَة) کسفینة عهدنامه و آنچه بدان استواری نمایند در کاری + و اَرْضٌ وَثِیقَةٌ) کسفینة زمین بسیار گیاه

(وِثَاق) بالکسر والفتح بند منه قوله تعالی فشدوا الوثاق

(مِیثَاق) بالکسر عهد و پیمان و استواری مَوْثِق کمجلس مثله مَوَاثِق و مَوَاثِیق و مَیَاثِق و مَیَاثِیق جمع

(ك) وَثُقَ وَثَاقَةً) استوار و استوار کاری نمود

(ح) وَثِقَ بِهِ ثِقَةً) کعدة و مَوْثِقًا استوار داشت او را و اعتماد کرد بر او

(اِیثَاق) بند کردن یقال اَوْثَقَهُ فیه ای شدّه

(تَوْثِیق) استوار کردن و معتمد داشتن و ثقه گفتن کسی را

(مُوَاثَقَة) عهد و پیمان کردن با هم منه قوله تعالی و میثاقه الذی وَاثَقَکُم بِهِ

(تَوَثُّق) استواری کردن و وثیقه گرفتن در آن

(اِسْتِیثَاق) وثیقه گرفتن از کسی

وثل

(وَثَل) محرکة رسن از لیف خرما

(وَثَلَة) محرکة دهی است + و ذُو وَثَلَة) پادشاهی است حمیر را

(وَثِیل) کامیر پوست درخت خرما و رسن و پوست و درخت کهن سال و رسن کهنه لیف خرما و رسن کنب و ست و جائی است و نام پدر سُحَیم

(وَاثِلَة لَیْثِیّ) که حجر اسود را سپید دیده و پسر شر ابو طفیل عامر و وَاثِلَة بن اَسْقَع و وَاثِلَة بن خطاب و ابو واثله نَدَلی صحابیان اند

(وَثَّال) کشدّاد نام مردی

(مَوْثُول) رسیده و چسپیده

(تَوْثِیل) محکم و استوار گردیدن

و توانا کردن و فراهم آوردن مال را

وث م

(وَثَم) محرکه کمی

(وَثِیم) کامیر اگنده گوشت

(وَثِیمَة) کسفینة سنگریزه و طعام و علف فراهم آورده و نام مردی

و (وُثَیْمَةُ بن موسی) محدث است

(مَا أَوْثَمَ الأَرْضَ) چه کمتر است چراگاه آن

(مِیْثَم) کمنبر نام مردی و (خُفٌّ مِیْثَمٌ) سپل شتر سخت زند زمین را

(ض) وَثْمَةً وَثْمًا بالفتح شکست آنرا و کوفت ، و نیز وَثْم برهم درخستن اسب زمین را و خون آلود کردن سنگریزه پای را

(وِثَام) کسحاب مثله دویدن و گرد کردن یقال ثم لها ای اجمع

(ل) وَثُمَ وَثَامَةً گرانه اگنده گوشت گردید

(س) وَثِمَتْ أَرْضُنَا وَثَمًا محرکه کم علف گردید

(مُوَاثَمَة) باهم نبرد کردن در دویدن و برجستن وران گویا دور می کند خویشتن را و هم دیگر صبر کردن

وث ن

(وَثَن) محرکه بت وُثُن کُتُب و أَوْثَان جمع

(وَاثِن) ثابت و پیوسته در یک جای پاینده و آب پیوسته روان

(مُوْثُونَة) زن خوار و ذلیل

(أَوْثَنَ زَیْدًا) و هش بسیار داد آنرا ، و (أَوْثَنَ مِنَ الْمَال) افزون گرفت مال را

(اِسْتِیثَان) فربه گردیدن شتران و باقی ماندن چیزی و استوار گردیدن چیزی و بسیار در زیدن مال را یقال استوثن من المال ای استکثر منه و دو فرقه گردیدن خرمابنان یعنی خورد و کلان و بی دو شتران شدن شتر بچگان

وث ی

(وَثْی) محرکه معیوب کردن دست را بی انکه استخوان شکند یقال وُثِیَتْ یَدُهُ مجهولا یعنی معیوب گردید و الفعل من سمع

(وُثِیّ) کهدی دردها

(یَدٌ مَوْثِیَّة) کمرمیة دست معیوب کرده بی شکستگی استخوان و کفیده

(مِیْثَاء) کلوخ کوب و سندان آهنگر

(إِیْثَاء) خداوند مرکب شکسته شدن از ستور و کشتی

باب الواو فصل الجیم

وج ء

(مَاءٌ وَجْءٌ) بالفتح آب بی خیر وَجَأٌ محرکه و وِجَاء کسحاب مثله

(وَجَاة) چاه خشک و بی خیر

(وَجِیّ) کامیر تکه خصی کرده

(وَجِیئَة) کسفینة طعامی است که از خرما و ملخ کوفته و روغن یا زیت ترتیب دهند یا از زیت و خرما و گاو ماده

(وِجَاء) کسا نوعی از خصی کردن و فی الحدیث علیکم بالباءة فمن لم یستطع فعلیه بالصوم فانه له وجاء

(مَوْجُوء) تکه خصی کرده منه الحدیث انه ضحی بکبشین موجوأین

(ف) وَجَأَهُ بِالْیَدِ وَالسِّکِّین وَجْءًا بالفتح بدست و بکارد زد او را ، و (وَجَأَ عُنُقَهُ) گردن زدم او را ، و نیز وَجْء گائیدن و خصی کردن تکه بکوفتن خایه میان دو سنگ یا ریزه کردن بسنگ چندانکه پراگنده گردد وجاء ککتاب مثله یقال وجأت الکبش فوجی هو بالضم و سیری شدن آب چاه

(إِیجَاء) دور کردن و یکسو گردانیدن و بی نیل مقصود باز گردیدن و سیری شدن آب چاه

(تَوَجُّؤ) بدست و بکارد زدن

(تَوَجِّی) خشک یافتن چاه را

(اِتِّجَاء) پر و اگنده شدن خرما

وج ب

(وَجْب) بالفتح شتر ماده که در پستانش فل بسته باشد و مشک بزرگ از پوست تکه

(وِجَاب) ککتاب جمع و کول و بد دل و خطر یعنی آنچه گرد بندند بدان در اسپ دوانیدن و تیر انداختن

(وَجْبَة) بالفتح یکبار افتادن و شکوهیدگی یا بانگ بر فتنده یقال

سمت الحائط وجبةً قال الله تعالی
فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا و یکبار خوردن
در شبانه روزی یا خوردن یکبار
در وقتی معین یقال هُوَ یَأکُلُ الوجبة
ای یأکل فی الیوم واللیلة مرّةً
(وَاجِب) کصاحب گشته و آنکه
کردن آن لازم باشد مکلف را
و فاعل آن مستحق مدح و ثواب و
تارک آن سزاوار ذم و عقاب
(وَجِیبَة) کسفینة روزینه و
راتبه از طعام و جز آن مقرر بیع و هُوَ
ان یُوجِبَ البیع علی ان یأخذ البائع
من ثمنه بعضا فبعضا فاذا استوفی
یقال استوفی وجیبته
(وِجَاب) کِکتاب ایستادنگاه آب
(وَجَّاب) کشداد سخت گول و بد
دل وَجَّابَة بالفتح مثله
(مَوَاجِب) بالفتح کشتنگاه قوم و
مصارع ایشان یقال خَرَجَ القَوْمُ اِلَی
مواجبهم ای مصارعهم
(ض) وَجَبَ عَلَیْهِ وُجُوبًا
بالفتح و بالضم و جِبَةً کعدة لازم شد
او را * و وَجَبَ وَجْبَةً برگردید از آن
* و وَجَبَ القَلْبُ وَجْبًا بالفتح
وجیبا کامیر و وَجَبَانًا محرکة

طپیدن دل + و نیز وُجُوب) سزاوار
شدن و مقرر گشتن بیع یقال
اَوْجَبْتُ فَوَجَبَ افتادن وَجْبَة
بالفتح مثله و فرو شدن آفتاب
وَجْب بالفتح مثله و فرو رفتن
چشم بمغاک در رفتن
(ک) وَجُبَ وُجُوبَةً بددل و
گول گردید
(مُوجِب) کمحسن شهری است
میان قدس و بلقاء و نام ماه محرم
(مُوجِبَة) کمحسنة بزه یا نیکوئی
بزرگ که بدان دوزخ یا بهشت
واجب گردد
(اِیجَاب) فرض کردن و لازم
گردانیدن یقال اَوْجَبَ لَکَ
البَیْعَ مُوَاجَبَةً و وِجَابًا بالکسر
لازم گردانید بر تو بیع را و کاری
کردن که سبب آن بهشت یا دوزخ
واجب گردد و طپانیدن دل کسی را
یقال اَوْجَبَ اللهُ قلبه و یکبار
خوردن در شبانه روزی
(مُوَجِّب) کمحدث ناقه که در
پستانش شیر بسته باشد
(تَوْجِیب) لازم گردانیدن و
عادت دادن نفس و عیال و اسب

خود را بیکبار خوردن در شبانه روزی
و بیکبار خوردن دادن و بیکبار
دوشیدن ناقه را در شبانه روزی و مانده شدن
ستور و جز آن و بسته شدن قلّه
در پستان ناقه و بر زمین زدن
(اِسْتِیجَاب) مستحق و سزاوار
شدن چیزی را

وجج

(وَجّ) بالفتح فریه که دارویی است
و آن بیخ درختی است گرم و خشک
در دوم محلل ورم طحال منقی
معده مفتح سدد و مدر بول * و نیز
وج) سنگخوار و شترمرغ (؟) وی
است بطایف یا طایف کذا فی
الشمس یا شهری است در آن آن
در میان کوه مُخْتَرَق و اُصَیْحِر
واقع است منه الحدیث آخِرُ وَطْأَةٍ
وَطِئَهَا اللهُ بِوَجّ و مراد از آن غزوهٔ
حُنین که وادی است پیش وج و
در غزوهٔ طایف جنگ واقع نشده بود
و نیز وَجّ شتابی و جوب که بر
گردن گاو قلبه نهند
(وُجُج) بضمتین شترمرغ تیزرو

وجح

(وَجَح) محرکه سنج مانندی
است
(وَجِیح) کامیر جامه سخت بافت
(ثیاب مَوْجُوح) در تبه
(وِجَاح) مثلثة پرده و پوشش اِجَاح
مثلثة کذلک سنگ تابان * و یقال
لَقِیتُهُ اَدْنی وَجَاح یعنی نخستین
دیدم او را و آب اندک که تنگ
حوض را پوشاند
(ض) وَجَحَ پیدا و آشکار گردید
(مُوجَح) کمکرم پوست تابان و
درخشان رنگ و جامه سخت بافت
و پناه جای
(اِیجَاح) پیدا و آشکار گردیدن صبح
و جز آن و بسنگ تابان رسیدن
آن بکندن چاه یقال حفر حتی اوجح
و تنگ گردیدن بول بر کسی و پناه
بردن یقال اَوْجَحَ الیه و پرده
فرو هشتن خانه را

وجد

(وَجْد) بالفتح توانگری و تثلیث
وا ایستادنگاه آب و جاد کتاب
جمع * و نیز وجد شیفتگی و تشنگی
یقال به وجد فی الحب کذا فی
الحزن لکن بکسر ماضیه
(وَجِید) کامیر زمین هموار

وُجدان بالضم جمع

(وُجود) هستی

(مَوجُود) هست شده

(ض) وَجَدَ المطلوبُ وَجْداً) بالفتح وِجدَةً کعِدَة و وُجداً بالضم و وُجوداً و وِجداداً و اِجداناً بکسرهما یافت آن را * و وَجَدَ عَلَیهِ وَجْداً و جِدَةً و مَوجِدَةً) کمجلسة خشم گرفت بر وی بکسرهما و بضمهما ایضاً لغة عامریة فیهما یقال وجده یَجِدُهُ و یَجُدُهُ لانظیر لها فی باب المثال * و وَجَدَ المَالَ وغیرَهُ وُجداً) مثلثة و جِدَةً مستغنی شد از ان * و وَجَدَ بِهِ وَجْداً شیفته وی شد * وُجِدَ مِنَ العَدَمِ) محبوب گردید و لایقال وَجَدَهُ الله تعالی و انّما یقال اَوجَدَهُ الله تعالی * و نیز وِجدان) گم شده یافتن * و نیز وَجْد) بالفتح اندوهگین شدن یقال وَجَدَ بِهِ یَجِدُ بکسرهما وهو الاکثر * و نیز وُجد) بالضم والکسر توانگر شدن و توانگری گزیدن جِدَةً کذلك

(ایجاد) آفریدن و هست نمودن و بمطلب رسانیدن کسی را و توانگر و بی نیاز کردن یقال الحَمدُ للهِ الَّذی اَوجَدَنی بعدَ فقرٍ و آجَدَنی بَعدَ ضُعفٍ ای قَوّانی و بستم بر کاری واشتن یقال اَوجَدَ علی الامر و توانا گردانیدن بعد سستی یقال اَوجَدَ بمولجدة و برنج داون

(تَوَجُّد) شکایت نمودن بخوابی و جز آن را و اندوهگین شدن یقال تَوَجَّدتُ لِفلانٍ ای حَزِنتُ له

وج ذ

(وَجْذ) بالفتح مغاکی در کوه که آب گرد آید در وی و حوض وِجذان بالکسر و وِجاذ کتاب جمع

(مَکانٌ وَجِذٌ) ککتف جای مغاک و حوض ناک

(اَوجَذَهُ اللهُ اِیجاذاً) مضطرب گردانید او را بسوی * و اَوجَذَ عَلَیهِ بستم واشت او را بر کاری

وج ر

(وَجْر) بالفتح سیج کوه و کوهی است میان آجاء و سلمی و دریجسر

(وَجرَة) بالفتح و بحرک کوی که جهت شکار و حوش کنند که چون وحوش بران گذرد یا در مغاکی در آید اَوجار جمع و بیابانی است میان مکه و بصره سی فرسنگ جهل گروه ما و اسپی حوش که دران منزلی نیست

(وَجِر) ککتف ترسان وَجِرَة مونث

(وِجار) بالکسر و الفتح لغة کفتار و سوراخ کفتار و جز آن اَوجِرَة کاغلمة و وُجُر ککتب جمع و آب کند سیل از وادی

(وَجُور) بالفتح داروی در دهن ریختنی و بضم و سخن ناپسند و شنوائی آن

(اَوجَر) ترسان وَجراء و قیل لایقال وجراء

(وَجرَی) بالفتح مقصور شهری است نزدیک ارمینیه

(مَیجَر) بالفتح کبچه و دارو دان که بدان دارو در دهان ریزند مَیجَرَة مثله

(مِیجار) بالکسر چوبی است شبیه چوگان که بدان گوی زنند

(ض وَجَرَ وَجراً) بالفتح دارو در دهان وی ریخت * و وَجَرتُهُ وَجراً) شنوانیدم او را آنچه مکروه داشت

(س) وَجِرَ مِنهُ وَجَراً) محرکة ترسید از ان

(ایجار) دارو در دهان کسی ریختن و نیزه زدن در دهان و جز آن

(تَوَجُّر) فرو خوردن دارو را و بنا بسمه آب آشامیدن

(اِتِّجار) دارو کردن بوجوه افتعال منه

وج ز

(وَجز) بالفتح تیز جنبش سریع الحرکة وَجزَة مونث و زود دهنده و سبک و کوتاه از کار و سخن واز هر چیزی

(وَجزَة) بالفتح نام اسب یزید بن سنان * و اَبُو وَجزَة یزید بن عبید یا ابی عبید شاعری است سعدی و نیز کنیت مولای آل زبیر

(وَاجِز) کوتاه از هر چیزی

(وَجِیز) کامیر کوتاه از هر چیزی و از سخن و کار

(مِیجاز) بالکسر کوتاه گرداننده سخن را

(مَوَاجز) بالفتح موضعی است

(ض) وَجَزَ فی مَنْطِقِه وَجْزًا) بالفتح و وَجَازَةً کرامة و وُجُوزًا کوتاه کرد سخن را

(مُوجَز) کمکرم سخن و جز آن کوتاه موجز کمحسن مثله

(ایجاز) کوتاه کردن سخن را و کوتاه گردیدن آن و شتاب دادن وهش را

(تَوَجُّز) از دی حاجت خواستن و جستن آنرا

و ج ع

(وَجْس) بالفتح آواز نرم و بیم و آنچه در گوش خورد از آواز و جنبش آن

(وَجَسَان) بالفتح مثله و آواز جماع مِنْه کانوا یکرهون الوجس ای یکون مع جاریته والاخری تسمع حسه و ترس از ان والفعل من ضرب و سمع قلیلا

(اَوجس) کاحمد روز کار و قد یضم الجیم منه لا اطعمه سجیس الاوجس و قد مر * واندک از طعام و شراب یقال ماذقت عنده اوجس ای شیا

(واجس) اندیشه و هرچه در دل گذرد

(مِیجَاس) بالکسر علمی است

(ایجاس) در دل افکندن ترس را و نهان داشتن در دل و قوله تعالی فاوجس فی نفسه خیفة ای احس و اضمر

(تَوَجُّس) گوش داشتن با واز نرم و اندک اندک چشیدن و پنهان داشتن ترس را

و ج ع

(وَجَعَة) کعدة بکنی جو

(وَجَع) محرکه رنجوری و درد مند وجاع کتاب و اوجاع جمع

(وَجِع) ککتف رنجور و دردمند وجعون و وَجْعی سکری و وَجَاعی کسکاری جمع و وَجِعَة مونث و وَجَاعی کسکاری و وَجِعَات جمع * و اُمّ وجع الکبد تره است سمیت لانها شفاء لوجع الکبد

(ضَرْبٌ وَجِیعٌ) کامیر ضرب دردناک

(وَجْعَاء) کصحرا کون و موضعی است و قبیله ایست از ازد

(س) وَجِعَ وَجَعًا) بالتحریک رنجور و دردمند گردید و جاء وجع کوعد الغابر یَجِعُ و یَوْجَعُ و یَیْجَعُ و یَاجَعُ بالیاء والهمزة و یِیجَع بکسر الاول ایضا وهی لغة بنی اسد وهم یقولون یِیجَع بکسر الیاء ولا یقولون یعلم استثقالا للکسرة علی الیاء فلما اجتمعت الیاءان قویتا واحتملتا ما لم تحتمله المفردة ویقال فلان یَوْجَعُ رَاسَهُ بنصب الراس و یَوْجَعُهُ رَاسُهُ برفع الراس کیمنع فیهما و انا اَیْجَعُ رَاسِی و یُوجِعُنِی رَاسِی بفتح الیاء و ضمها الحسن

(ایجاع) درد ناک ساختن موجع نعت است از آن

(تَوَجُّع) درد مند و رنجور گردیدن و مرثیه گفتن مرده را یقال توجع لفلان ای رثی

و ج ف

(وَجْف) بالفتح نوعی از رفتار شتر و اسب

(وَجِیف) کامیر نوعی از رفتار شتر و اسب

(ض) وَجَفَ وَجْفًا) بالفتح و وَجِیفًا کامیر و وُجُوفًا طپید و بی آرام گشت * و وَجَفَتِ الابل) برفتار وجف رفت

(ایجاف) راندن شتر برفتار وجف مِنْهُ قوله تعالی فما اوجفتم علیه من خیل و لا رکاب ای ما اعملتم

(استیجاف) شیفته و آشفته گردیدن محبت دل او بردن وی آن را

و ج ل

(وَجِل) ککتف مرد ترسناک وَجِلَة مونث وجال کتاب و وَجِلُون جمع

(وَجِیل) کامیر گو که آب در وی استید

(رجل اوجل) مرد ترسناک و لا یقال فی المونث وجلاء و لکن یقال وَجِلَة

(وُجُول) ... پیران

(ایجلی) بالفتح مقصورا جای است

(اَیْجَلِن) بالفتح و بکسر اللام و سکون النون قلعه است بمغرب

(ایجلیلن) بالکسر کوهی است نشرف بر اکش

(مَوْجِل) کمجلس جای ترس و مغاکی که آب در آن ایستد

(ن) وَجَلَهُ) چیره شد بروی در ترس

(س) وَجِلَ وَجَلًا) محرکه و مَوْجَلًا کمقعده ترسید و فی غابره اربع لغات یَاجَل و یَوْجَل و یَیْجَل و یِیجَل بکسر اوله و کذلک فیما اشبهه من باب المثال اذا کان لازما فمن قال یاجل جعل الواو الفا لفتحة ما قبلها و من قال ییجل بکسر الیاء فهی لغة بنی اسد فانهم یکسرون یاء المستقبل اذا کان بعدها یاء اخری لتقوی احدی الیائین بالاخری و تقولون

ج ۴

انا ایجل و نحن نیجل و انت تیجل لا یکسرون الیاء فی یعلم * والامر منه ایجل صارت الواو یاء الکسرة ما قبلها

(ک) وَجُلَ وَجَالَةً) بیسر گردید

(مُوَاجَلَة) تیره کردن در ترسیدن

و ج م

(الرجل وَجْمٌ) بالفتح مرد ناکس کمینه و وَجْمُ سوء مرد بد * و نیز

وَجْم) بالفتح و بتحریک نشان در راههای دشت یا آن سنگ برهم

نهاده سطبر تر وورا تره اداد دم
که ها دبر بسته یا گذاشته اند جهت
هدایت راه اَوجام جمع
(وَجْمَة) بالفتح یکبار خوردن و
برروی در افتادن در خوردن
وجایی است
(وَجَم) محرکه بجنبیل سنگ اندام
ناکس
(وَجَمَة) محرکه تنگ و عار
(وَجِم) ککتف مرد ترش روی
سرفرو افکنده از شدت اندوه
(یوم وَجِیم) کامیر روز سخت
گرم
(وَجِیمَة) کسفینه علف و گندم
آفت رسیده
(واجِم) کصاحب مرد ترش روی
سرفرو افکنده از شدت اندوه یقال
مالی اراک واجما
(اَوجَم الرَّمل) میانه و معظم
ریگ توده
(مِیجَمَة) بالکسر کدین و کمربند
(ض) (وَجَم وَجْمًا) بالفتح و
وُجُومًا) خاموش گردید از اندوه
و از خشم و یقال لم اَجِم عَنْهُ
یعنی خاموش نشدم از وی از ترس

وبیم * و نیز (وَجَم) ناپسند داشتن
چیزی را و لگد زدن بر سینه و پشت
به گردن و سینه زدن

وج ن

(وَجْن) بالفتح دور انداختن و بر
زمین کوفتن و یعدی بالباء کوفتن
کالوجانة والفعل من ضرب
(وَجْنَة) مثلثة رخسار یا تندی
رخسار * وجنة محرکة و
کمغرحة فهی خمس لغات
واُجنة بالهمزة المضمومة کذلک
وجنات جمع
(وَجِین) کامیر کرانه وادی و کرانه
زمین درشت هموار اندک بلند
(اَوجَن) رسن سطبر
(وَجْناء) کصحرا اشتر ماده سخت
و استوار اندام ماخوذ من الوجین
للارض و گویند وجناء ناقه
بزرگ وجنه
(مِیجَنَة) بالکسر کوتنک گازر
مواجن جمع
(مُوَجَّنَة) خانه آراسته
عروس
(رجل موجن) کمعظم بزرگ
تندی رخسار

(مَا اَدْرِی اَیّ مَن وَجَّنَ الجلد
هو توجیناً) یعنی نمیدانم که
کدام کس است او
(تَوَجُّن) خوار گردیدن و فروتنی
کردن

وج ه

(وَجْه) بالفتح روی مردم و از
هر چیزی اَوجُه کافلس و وُجُوه
و اُجُوه بقلب الواو همزة جمع و
عین چیزی یقال هذا وجه الرأی
ای هو الرأی نفسه و یبقی وجه ربک
و منه قول المصلی وجهت وجهی لله
ای ذاتی خالصة لله و قیل
الوجه العمل ای وجهت عملی
و اول روزگار و آن قدر از ستاره
که پیدا و ظاهر گردد و ترا و مقصود سخن
و رضا و خوشنودی و منه انما نطعمکم
لوجه الله ای لرضاه و مهتر قوم
وُجُوه جمع و بزرگی و منزلت و آب
اندک و یحرک و سوی و کرانه و وُجُوهُ
البلد اشراف شهر
(جِهَة) بالکسر و الضم و تثلث کرانه
و ناحیه و سوی جهات جمع
و الهاء عوض من الواو
(وُجهة) بالضم و کسر سوی و

کرانه
(وَجُه) ککندس صاحب جاه با قدر
(وَجِیه) کامیر مهتر قوم و با قدر و
منزلت وُجَهاء جمع و جادر و کلیم
دوره خرد و مهره است و بچه که نخست
هر دو دست وی یکبار بیرون آید
از شکم مادر وقت زادن و نام دو اسپ
(وَجِیهَة) کسفینه مهره است و
بنو وَجِیهَة بطنی است
(تُوَیجِه) مصغره یقال نظر
الی باُوَیجِه سوء ای بکراهة
(لَقِیتُهُ وَجَاهًا) کسحاب روبروی
ملاقات کردم از وی
(قَعَدْتُ وِجَاهَک) مثلثة یعنی
نشستم مقابل روی تو و کذا قعدت
تُجَاهَک بتثلیث التاء
(وِجَاء) ککتاب مزاده یقال هذا
وجاه الف ای زهاؤه
(مَوجُوه) بر روی زده شده
(ض) (وَجَهَهُ وَجْهًا) بر روی
وی زد و (تَجَهْتُ اِلَیکَ) روی آوردم
بتو و وَجَهْتُکَ عِندَ النَّاس)
وجیه و با قدر گردیدم از تو پیش
مردم
(ک) (وَجُهَ وَجَاهَةً) روی

شناخته وباقدر گردید
(ایجاه) بزرگ گردانیدن باقدر یافتن منه قوله لله دره* ان الغوانی بعدما اوجهننی* اعرضن ثمت قلن شیخ اعور* وباقدر گردانیدن
(موجه) کمعظم صاحب جاه ووقار وچادر وگلیم دورخه وآنکه در پشت وسینه وی کوزی باشد* وشیء
(موجه) چیزی بریک ونیره و روش
(وجهت الیک توجیها) روی آوردم بتو* ووجهته فی حاجة ووجهت الیها کذلک گسیل کردم او را بحاجتی وفرستادم وفی المثل وجه الحجر وجهة ماله بالنصب والرفع ای تدبیر امر کن بروشی مناسب* ونیز توجیه) بزرگ وباقدر گردانیدن وبریک روش کردن باران زمین را ومائل شدن نشاندن نخله را تا راست گردد ومائل شدن دست وپایهای اسب یا نزدیک شدن پس سم وی پای ودست لیسها وشکست بر آمدن هردو دست اسب که از شکم مادر وقت زادن پیچیده است در هردو بند دست وبیرون رو میل کردن سم ستور* وتوجیه) در شعر حرفی است که قبل حرف روی در قافیه مقید واقع شود وآن را بهر حرف وحرکت که خواهند تغیر دهند کقول امرئ القیس* انی افر مع قوله صبر والیوم قر وقیل التوجیه اسم لحرکاته واما الحرف فیسمی الدخیل
(مواجهة) روبارو کردن ویقال لقیه مواجهة ای قابل وجهه بوجهه
(توجه) روی آوردن یقال توجهت نحوک والیک وشکست خوردن وروی گردانیدن پیر شدن وتوجه الشیخ ای ولی وکبر وفی المثل احمق ما یتوجه ای لایحسن یاتی الغائط
(تواجه) بهمدیگر مقابل شدن
(اتجاه) روی دادن یقال اتجه له رای ای سنح وهو افتعل صارت الواو تاء وادغمت ثم بنی علیه قولک تقدتجاهک وتجهت الیک واتجه

وح ی

(وحی) محرکه سوده شدن سم ستور یا سخت سوده شدن آن والفعل من سمع وبخیل یافتن یقال سألناه فوجیناه یعنی خواستیم از وی پس بخیر یافتم او را وخصی کردن ویسکن فیهما والفعل من ضرب
(وجی) ککتف سوده سم از ستور وجزآن
(وجی) کغنی سوده سم وناکس بیخیر
(وجاء) ککتاب جامه دادن وبشتواره جایه اوجیة جمع
(وجیاء) کصحراء ستور ماده سوده سم
(میجی) کعیسی نام جد نعمان بن مقرن صحابی
(ایجاء) بخشیدن وزفتی کردن یقال اوجی علی اذا بخل از اضداد است وسوده گردانیدن سم ستور راوبی صید بازگشتن شکاری وجاه فروختن ودر زمین درست رسیدن چاه کن وآب برنیاوردن واعراض نمودن وخشمیدن یقال اوجی عن کذا ای کسی بیخیر یافتن کسی را یقال سألناه فاوجیناه
(توجی) سوده سم گردیدن یقال انه لیتوجی

باب الواو فصل الحاء

وح ب

(وحاب) کغراب بیماریی است شتر را

وح ج

(وحج) محرکه جای پناه
(وحجة) محرکة جای نشیب اوحاج جمع
(س) وحج) پناه گرفت
(ایحاج) مضطر کردن

وح ح

وح) بالفتح بیخ ومردی درویش منه هو افقر من وح او من الوتد* ونیز وح) بکسر الحاء زجری است گاو را وموضعی
(وحوح) کفدفد مرد سبک شتاب کار نیک جست وتوانا وسگ بانگ کننده ووحواح بالفتح شله فی الکل ومرغی است
(وحوحة) کدحرجة آواز گلو گرفته ودمیدن در دست از سختی سرما
(توحوح الظلیم فوق البیض) مهربان شد بر آن پس آشکار کرد خرص خود بر آن

وخ

وح د

(وَحْد) بالفتح چهارپایه وحشی
تنها وجدا شده و مرد ناشناخته گوهر
ونژاد او * ویقال رَأَیْتُهُ وَحْدَهُ
یعنی دیدم اورا فقط وهو مصدر
لایُثنی ولایُجمع ونصبه علی الحال
عند البصریین وعلی المصدر عند
البعض فی کل حال فکانك قلت
اوحدتُه بِرُؤیتی ایحادًا ای لم اَرَ
غیرَه ثم وضعت وحده هذا الموضع
وعند اهل الکوفة نصبه علی
الظرف باسقاط علی وقال ابو العباس
یحتمل وجهًا آخر وهو ان یکونَ
الرجل فی نفسِهِ منفردًا کانّك قلتَ
رایتُ رجلا منفردًا انفرادًا ثمّ
وضعت وحده موضعه او هو اسم
مُکّن فیقال جلس وحدَه وعلی
وحدِهِ وعلی وحدهما ووَحْدَیهما و
وَحدِهم وهذا علی حِدَتِهِ وعلی
وُحْدِتِهِ ای تَوَحُّدِهِ ولایضافُ
الّا فی قولهم فلانٌ نَسِیجُ وَحْدِهِ)
وهو مدح وجُحَیشُ وَحْدِهِ وعُیَیْرُ
وَحْدِهِ وهما ذمّ کانّك قلت نَسِیجُ
افراد فلما وضعت وحده موضع
مصدرٍ مجرورٍ بِجَرِّ ذُته وربّما قالوا
رُجَیْلُ وحدِهِ

(وَحْدَة) یکانگی
(فَعَلَه من ذاتِ حِدَتِهِ وعلی
ذاتِ حِدَتِهِ ومِنْ ذِی
حِدَتِهِ) یعنی از رای ودانش
خود کرد آنرا یقال اَعْطِ کلَّ وَاحِدٍ
مِنْهم عَلی حِدَةٍ ای عَلی حِیالِهِ وَ
وَالهاءُ عوض من الواو
(وَحَد) محرکة تنها ویگانه اَحَد
بالهمزة مثله * ونیز اَحَد) یکی ویکم
وروز یکشنبه اَحَاد جمع وَحَد کور
است در اح د
(وَحِد) ککتف یگانه وَحِدَه
مونث
(وَحِیْد) کامیر یکانه وموضعی
است * ووَحِیْدَان) دو آب
است در بلاد قیس وبَنُو وَحِیْد
قومی از بنی کلاب
(وَحِیْدَة) کسفینة جایی از
اعراض مدینه میان مدینه ومکه
(دخَلُوا اُحَادَ اُحَادَ) کغراب
یگان یگان در آمدند وهو معدُول
من وَاحِدٍ واحِدٍ
(هُوَ ابْنُ اِحْدَاهَا) او پدران
ومادران گرامی وکریم دارد
مردم باشد یا شتر

(وَاحِد) یکی وهو اوّل عدد الحساب
وقد یثنّی وَاحِدُون جمع قال
الفراء اَنْتُمْ حَیٌّ وَاحِدٌ وحَیٌّ وَاحِدُونَ
کمایقال شرذمة قلیلون ومتقدم
در علم یا در مردم وُحْدَان بالضم
جمع اُحْدَان بالهمزة مثله
کشاب وشبان ویکانه ووُحْدُ
دهرِهِ او یگانه روزگارست وفلانٌ
لاوَاحِدَ لَهُ ای لانظیر لَهُ
(لَسْتُ فیه بِاَوْحَد) یعنی
دران خاص نیستم مونث آن
وحداء نمی آید وهُوَ اللهُ الاَوْحَدُ
او صاحب وحدانیت ویگانگی
است وهوا وُحْدُ اَهْلِ زَمَانِهِ او
یکانه است از اهل روزگار خود اُحْدَان
بالضم جمع ومثل اَسْوَد وسُودان
اصله وحدان
(اِحْدَی بَنَاتِ طَبَق) بالکسر
مقصور ابلا وسختی ومار
(وُحْدَان) بالضم زمینی ست
(دَخَلُوا مَوْحَدَ مَوْحَدَ) بفتح
المیم والحاء یگان یگان در آمدند
(مِیحَاد) یک یک اذا رایت
الاَکَات منفردات کُلُّ وَاحِدٍ بائنةٌ
عن الاخری قلتَ تلك میحادٌ یعنی
اینها منفرد وفرداند مَوَاحِید
جمع

(س ك) وحِدَ وحَادَةً کگرامة
ووُحُودَةً ووُحُودًا ووَحْدًا
ووَحْدَةً بفتحها وحِدَةً کعدة
تنها ویکتا ماند
(شَاةٌ مُوحِدٌ) کمحسن گوسپند
یک بچه زاینده
(اَوْحَدَهُ للاَعداءِ اِیحَادًا)
تنها گذاشت اورا جهت دشمن
* واَوْحَدَهُ اللهُ) ای جانبه یعنی
تنها باقی ماند * ونیز ایحاد
یگانه روزگار گردانیدن و یک
بچه زادن گوسپند
(تَوْحِید) یگانه گردانیدن و
هذا ایطرد الی العشرة فیقال وَحَّدَه
وثَنَّاه وثَلَّثه ویک دانستن و یکی
گفتن خدا را و گردیدن بیگانگی
او تعالی
(رجل مُتَوَحِّدٌ) بکسر الحاء
یگانه * وَاللهُ المُتَوَحِّدُ) الله
صاحب یگانگی
(تَوَحُّد) یگانه شدن یگانه داشتن
یقال تَوَحَّدَهُ اللهُ بِعِصْمَتِهِ ای عصمه

لم یکله الی غیره

وح ر

(وَحْر) بالفتح کینه وخشم وغش تیرگی دل وهو اسمٌ مثل وغر والمصدر بالتحریك

(وَحَرَة) محرکة جانورکے است چون کربه یا کرمی است سرخ برزمین چفسیده بهر چیزیکه بگذرد زهرناک سازد آنرا وحَر جمع وشترکوتاه بالا * وامرأةٌ وحَرةٌ) زن سیاه فام حقیر زشت یا سرخ رنگ پستک

(وَحِر) ککتف کینه ور خشمناک

(س ض) وحِرَ علیّ صَدْرُهُ وَحَرةً) محرکة کینه داشت بر من در دل خود

(س) وَحِرَ وحَرًا) محرکة مسموم گردید بخوردن چیزیکه وحره بروی گذشت * و وَحِرَ الطعامُ) وحره افتاد در طعام

(اوحَرَتِ الوحَرةُ الطعامَ) مسموم ساخت وحره طعام را که بخورد و نیش ستے آید یا شکم روان گردد

وح ش

(وَحْش) بالفتح جانور دشتی وَحْشِیٌّ) یکے وُحُوش وَوُحشان بالضم جمع وحِمارُ وَحِش وحِمارٌ وَحْشِیٌّ) بالاضافة والصفة گورخر * وبلدٌ وَحْشٌ) شهر ویران و خشک ویقال لقیتُهُ بِوَحشِ اِصمِتَ یعنی در شهر خشک ویران ملاقات کردم او را * وباتَ وَحشًا) گرسنه شب گذاشت وبِتْنا اَوحاشًا ای جیاعًا

(وَحْشِیّ) جانب راست از هر چیزے قال الراعی * فمالت علی شِقِ وحشیها * وقد رِیعَ جانِبُها الایسرُ * یقال لیس من شیٔ یفزع الامَالَ الی جانبهِ الایمنِ لانَّ الدابة لا تُوتیٰ من جانبها الایس وانما تُوتیٰ فی الاحتلاب والرکوب من جانبها الایسر وخوفه منه والخائف انما یفرّ من موضع المخافة الی موضع الامن یا وحشیّ جانب چپ است هذا عِند الاصمعی وبیشتر کسان ومن الانسان بخلاف انسی که آن آنچه مقابل تستذان کالساعدین والزندین والقدمین وکذلك وحشی الید و الرجل فما اقبل منهما علی الانسان فهو انسیٌّ وما ادبر عنه فهو وحشیٌّ * و وَحشیُّ بن حرب صحابی است که در جاهلیت حمزه رضی الله عنه را کشته ودر اسلام مسیلمه کذّاب را

(وَحْشَة) بالفتح اندوه وترس وتنهائے وبیزمانی وزمین خشک وخشمناک

(وَحْشِیَّة) بالتار بادی که درزیر جامه در آید بقوت

(وَحِیش) کامیر جانور دشتی

(وَحْشان) کسکران غمناک وَحاشیّ جمع

(اَرضٌ موحوشةٌ) زمین بسیار وحش

(ض) وَحَشَ بِثَوبِهِ وَحْشًا) جامه از خود انداخت در گریختن بخوف لاحق شدن دشمن * ونیز وَحشَة) بیزمانے واندوه کردن

(اِیحاش) بے نبات وبی مردم یافتن زمین وشهر را و ویران وخراب گردیدن خانه وجاے وبیزمان و اندوهگین کردن وگرسنه شدن و بے توشه گردیدن

(تَوَحِیش) سلاح وجامه از خود انداختن در گریختن ومنه الحدیث فوحّشوا برماحهم

(تَوَحُّش) ویران و بے اهل وخشک شدن خانه وجاے وبیزمان گردیدن وتهی شکم گردیدن وشکم تهی کردن یقال تَوَحَّشْ یا فلانُ ای اَخْلِ معِدَتَكَ من الطعام والشراب للشُربِ الدواء

(اَرضٌ مُستَوحِشَةٌ) زمین وحشت آگین

(اِستیحاش) اندوهگین شدن و وحشت یافتن

وح ص

(وَحْص) بالفتح آبله ریزه که در خیار دختر ملیحه بر آید

(وَحْصَة) بالتار سرما یقال اَصبحتُ ولیس بها وَحصَةٌ ای بردٌ (ض) وَحَصَهُ وَحْصًا) به زمین کشید آنرا

وح ظ

(وُحاظَة) بالضم شهری یا زمینے است در یمن که روستائی وحاظة منسوب است بآن وآنرا اُحاظة نیز گویند

ج٣

وح ف

(وَحْف) بالفتح موی انبوه نیک سیاه و نیکو و بال مرغ بسیار پر و گیاه تازه انبوه و نام شمشیر عامر بن طفیل

(وَحْفَة) بالفتح آواز و سنگ سیاه وِحَاف کتاب جمع و نام اسپ عُلاثة بن عُلاس

(تحفة) بالضم و کهمزه هدیه و ارمغان تحف کصرد جمع صله وحفه و مذکور است در ت ح ف

(وَحِیف) کامیر موضعی است بسکه که سابق دران جا مردارا می افکندند

(وُحَیف) کزبیر عقیل یا عمرو بن طفیل

(وِحَاف القهر) بالکسر موضعی

(وَاحِف) بال بسیار پر و گیاه انبوه

(وَاحِف) بال بسیار پر و گیاه انبوه

* و نیز وَاحِف) دلو کلان که دوال گوشه آن بریده بدان آویزان باشد و نیز جایی است

(وَاحِفَان) نام جایی

(وَحْفَاء) کصحرا زمین که در آن سنگهای سیاه باشد و سنگستان باشد وَحَافی کسکاری جمع و زمین سرخ

(مَوَاحِف) خوابگاههای شتران

(نَاقَةٌ مِیحَافٌ) بالکسر ناقه که از خوابگاه خود نرود

(ض) وَحَفَ البَعِیرُ وَحْفًا) البعیر خود را بر زمین زد * و وَحَفَ مِنَّا) نزدیکم آمد * و وَحَفَا لِینًا) آهنگ ما کرد و فرود آمد نزد ما * و نیز وَحْف) شتابی کردن

(ک س) وَحُفَ النَّبَاتُ و الشعر وَحَافَةً) ککرامة و وُحُوفَةً انبوه گشت و انبوه و پیچیده شد بیخهای آن

(مُوحِف) کمحسن مرد بی عیب و خوابگاه ناموافق شتران

(اِیحَاف) شتافتن و ناموافق آمدن خوابگاه شتران را

(مُوَحَّف) کمعظم شتر لاغر

(تَوْحِیف) خود را به زمین زدن شتر و شتافتن و بعصا زدن و کامل کردن عضو شتر کشتنی را

وح ل

(وَحَل) محرکة گل تنک که ستور دران درماند أَوْحَال و وُحُول جمع وَحْل بالفتح لغة ردیة

(مَوْحَل) کمقعد در گل افتادن و موضع است

(مَوْحِل) کمجلس جای گل تنک و گل ناک که اسم است

(ض) وَحَلْتُهُ وَحْلًا) بالفتح چیره شدم بروی در مواحلت

(س) وَحِلَ مَوْحَلًا) کمقعد در گل تنک در افتاد

(اِیحَال) در گل افکندن و بدی سخت در افکندن کسی را یقال اَوْحَلَ فُلَانًا شَرًّا

(مُوَاحَلَة) بزور کردن رفتن در گل تنک

(اِتِّحَال) استثنا کردن و سوگند

(تَوَحُّل) گل ناک شدن جای

(اِسْتِیحَال) گلناک شدن جای

وح م

(وَحَم) بالفتح آهنگ کردن یقال وحمت وحمه والفعل من ضرب

(وحم) محرکة آرزوانه زن بار دار و آواز بال و پر مرغ که در پریدن برآید * و نیز وَحَم) سخت آزمند شدن زن آبستن بخوردن چیزی و خوراکهای جماع و خواهش هر چیزی والفعل من حسب و سمع

(یومٌ وَحِیمٌ) کامیر روز سخت گرم

(وِحَام) بالکسر و الفتح نیک کرابین و آرزومندی زن آبستن بخوردن چیزی اسم مصدر است و دشواری کردن ستور وقت بار کردن والفعل من سمع

(وَحْمَی) کسکری زن آبستن نیک آرزومند بخوردن چیزی وِحَام بالکسر و وَحَامَی کسکاری جمع و فی المثل وَحْمَی وَلَا حَبَل

(تَوْحِیم) ذبح کردن و آرزوانه زن آبستن خورانیدن آزاد چکیدن آب از چوب شکسته نوای

وح ن

(وَحْنَة) بالفتح گل نیک چسپنده و لغزاننده

(س) وَحِنَ عَلَیْهِ) حل اندود بروی

(تَوَحُّن) کلان شدن شکم و خوار گردیدن و هلاک شدن

وح ی

(وَحْی) بالفتح اشارت و کتابت و نامه و پیغام و سخن پوشیده و هرچه

دیگر فرستی و اندازی و آواز
کرد و مردم و غیر آن باشد وحی
کردن جمع و در دل افکندن شتابی
نمودن و فرستادن یقال وحیت
الیه و اشاره کردن یقال وحیت له
والفعل من ضرب
(وَحَی) کرحی آواز مردم و جز آن
کرداز و خفی باشد وحاة مثله
یقال سمعت وحاة الرعد ای صوته
الممدود الخفی والرعد یحی وحاة
و شتاب و شتابی نمودن و بیدو مهتر
بزرگ یا پادشاه و باز و یقال الوحی
الوحی یعنی البدار البدار
(وَحِیٌّ) کغنی شتاب و تیز و منه
غنی وحی و موت وحی
(أَوْحَی اللهُ) فرستاد پیغمبر
والهام کرد * وَأَوْحَی نَفْسُهُ)
ترسناک گردید
(وَحَاهُ تَوْحِیَةً) شتابانید اورا
(تَوَحَّی) شتافتن یقال توحّ یا هذا
ای أَسْرِع
(اِسْتِیحَاء) جنبانیدن و فرستادن
خواندن کسی را و در یافتن
خواستن و فریاد خواستن یقال
اِسْتَوْحَیْنَاهُم

باب الواو فصل الخاء

و خ خ

(وَخّ) بالفتح رنج و آهنگ
(وَخْوَخَة) حکایت آواز مرغ
و حکایت کردن آن را
(وَخْوَاخ) بالفتح فرو هشته شکم
فراخ پوست سست و گسلنده نامرد
یا آنکه خواهش زنان کرده و
خراسی نرم

و خ د

(وَخْد) بالفتح شتافتن شتر
یعنی از رفتار شتر بهجو رفتار
شتر مرغ یا فراخ گام نهاده رفتن آن
وَخَدَان محرکة و وَخِید کامیر
مثله والفعل من ضرب و وَاخِد
و وَخَّاد کشداد و مِیخَد کمنبر
نعت است از آن

و خ ز

(وَخْز) بالفتح چیزی اندک و
یقال جاؤا وَخْزًا وَخْزًا یعنی چهار
چهار آمدند * و نیز (وَخْز) در خستن
به نیزه و جز آن چنانکه درنگذرد
و کشیدن و آمیختن چیزی کذا
سپید گردیدن موی سر و نیز
ساختن والفعل من ضرب
(وَخِید) کامیر آشکنه شهد

و خ ش

(وَخْش) بالفتح هیچکاره و ردی
از هر چیزی و مردم فرومایه کمینه
بی اعتبار و احاد و جمع و مذکر و مونث
در وی یکسان است و تثنیه آن
می آید و گاهی جمع آن أَوْخَاش و
وِخَاش کتاب آید قال الراجز
* جاریة لیست من الوخشن *
کأن مجری دمعها المستن * قطنة
من أجود القطن * اراد الوخش
والقطن فزاد فیهما نونا ثقیلة
* و نیز (وَخْش) شهری است
بما وراء النهر
(ك) وَخُشَ وَخَاشَةً) ککرامة
و (وُخُوشَةً) تباه و فرومایه و
بی اعتبار گردید و ردی و زبون
گشت
(أَوْخَشَ لَهُ بِعَطِیَّةٍ) کم داد
اورا * وَأَوْخَشَ فی عِرْضِهِ)
زشت گردانید ناموس وی را
ندیدن گذاشتن * و نیز (اِئْخَاش)
در آمیختن و مره بعد اخری از
گردانیدن تیر قمار به ایه و آن
تیردان سهام قداح است چون
کنانه
(تَوْخِیش) کم کردن دهش را و
دست کسی سپردن خویشتن را
و فرمان برداری وی کردن

و خ ص

(وُخُوص) بالضم جنبش
(أَوْخَصَ الرَّاکِبُ فی السَّرَاب)
باری بلند و باری پست گردانید
سوار سراب را * وَأَوْخَصَ لی
بِعَطِیَّةٍ) کم کرد عطیه را برای من

و خ ض

(وَخْض) بالفتح در خلانیدن نیزه
چنانکه درنگذرد بجانب دیگر
یا در خستن به نیزه بی مبالغه و
در آمیختن سپیدی موی یقال
وخضه الشیب والفعل من ضرب
(وَخِیض) کامیر در خسته به نیزه

و خ ط

(مِیخَط) بالکسر در آینده
(ض) وَخَطَهُ الشَّیْبُ وَخْطًا)
بالفتح در آمیخت موی سپید موی
سیاه اورا یا فاش گردید موی سپید
وی یا موی سپید سیاه او برابر شد * و
وُخِطَ الرَّجُلُ) مجهولا آمیخته
موی وی و موی گردید مَوْخُوط

لغت است ازان * ونیز وَخط)
شتاب رفتن و در آمدن ونیزه گذاره
یا سبک زدن و بانگ کردن کفش
بر فتن وگاهی سود و گاهی خساره
برداشتن در بیع و تیغ سبک زدن
یقال وُخِطَ الرَّجُلُ مجهولا اِذا ضرب
بالسیف تناو لا ینذیا به

وخ ف

(وَخَفَ) بالفتح زدن خطمی را
چنانکه لعاب دهد و زده شدن آن
لازم متعد و برشتی یاد کردن کسی را
والفعل من ضرب
(وَخْفَة) بالفتح خریطه مانندی
است از چرم
(وخِیفَة) کسفینة لعاب خطمی
(مُوخِف) کمحسن کول بدان
جهت که پلیدی خود را میزند چنانکه
خطمی زده میشود و طعامی است که
بیونر اسایند و در آب شورانیده
روغن یا چربش تنک بران ریزند
یا خرما در مسکه انداخته خورند و
آب گل آلوده و چادر خز یا صوف
بافنده و گلیم چهار گوشه سطبر
(اِیخَاف) زدن خطمی را چنانکه
لعاب بیرون آرد و شتافتن

(اِتَّخَفَتَ رِجْلُهُ) لغزید پای
وی اصله اِوْتَخَفَتَ من افتعل

وخ م

(وَخْم) بالفتح مرد گران ناموافق
اَوْخَام و وِخَام کتاب جمع
(وَخَم) محرکة بیماریست مانند
باسور که در فرج ناقه پیدا گردد
(وَخَمَة) محرکة شتر ماده وخم
رسیده
(وَخِم) ککتف مرد گران سنگ و
ناموافق وخامی کسکارن جمع
(ارضٌ وخِمَةٌ) بالفتح و کفرحة
زمین که گیاهش ناسازوار
و ناگوارنده باشد و بَلْدَةٌ وَخِمَةٌ)
شهر ناموافق باشندگان
(وَخِیم) کامیر مرد گران ناموافق
وِخَام ککتاب جمع وطَعَامٌ وخِیمٌ)
طعام ناگوارد
(ارضٌ وَخِیمَةٌ) کسفینة بمعنی
ارض وخمة است بلدة وخیمة کذلک
(وَخُوم) کصبور مرد گران سنگ
و ناموافق ارضٌ وخُوم زمین که
گیاهش ناگوارنده باشد
(ارضٌ وَخَامٌ) کسحاب زمین گیاه
ناگوارنده ناک

(ارضٌ مَوْخَمَةٌ) کمقعدة زمین
وخیمه
(تُخَمَة) کهمزة ناگواریدگی
خاؤه فی الشعر تُخَم و تُخَمَات
جمع
(مَتْخَمَة) کمقعدة طعامیکه تخمه
آرد و اصله موخمة
(ض) وَخُمَتُهُ) چیره شدن بروی
در نبرد مواخمت
(ض س) تَخَم) تخمه زده گردید
(ك) وَخُمَ وَخَامَةً) ککرامة و
وُخُومَةً و وُخُومًا گران با
ناموافق گردید * و وَخُمَ الطَّعَامُ)
گران و ناگوار شد طعام
(اِتْخَام) کافعال تخمه پیدا کردن
طعام
(مُوَاخَمَة) نبرد کردن در
زخامت و گران سنگی یقال واخمنی
فَوَخَمْتُهُ
(تَوَخُّم) گران و ناگوار گشتن
طعام و جز ان
(اِسْتِیخَام) گران و ناگوار شدن
طعام و جز آن
(اِتِّخَام) کافتعال تخمه زده
گردیدن از طعام

وخ ن

(وَخْنَة) بالفتح تباهی
(تَوَخُّن) آهنگ کردن بجیزی
خیر باشد یا شر

وخ ي

(وَخْی) بالفتح آهنگ و راه معتمد و
قاصد وُخِیّ کدُلی و وَخِیّ کغنی
جمع وجهت یقال هذا وَخْیُ اهلِكَ ای
سمت اهلِكَ حیث سارُوا * ونیز
وَخْی) رفتن یا میانه رفتن یعنی
نه آهسته و نه شتاب آهنگ نمودن
یقال وَخَیْتُ وَخْیَكَ ای قصدتُ
قصدكَ و روی آوردن بجیزی یقال
این وخی فلانٌ ای این توجّه
والفعل من ضرب
(وَاخَاهُ) لغتی است ضعیف در
آخَاهُ من المؤاخاة
(وَخَّاهُ لِلْاَمْرِ تَوْخِیَةً) متوجه کرد
اورا دران کار * و وَخَّی رِضَاهُ)
جست خوشنودی اورا
(تَوَخِّی) صواب جستن و خوشنودی
خواستن
(اِسْتِیخَاء) خبر خواستن یقال
اِسْتَوْخِ لَنَا بَنِی فلانٍ مَا خَبَرُهُمْ ای
اِسْتَخْبِرْهُم

باب الواو فصل الدال

ودء

(وَدَأ) محرکة ہلاکی
(ف) وَدَأَهُ وَدْءًا) بالفتح برابر
کردن آن را * وَوَدَأَ بِهِم) بدی
ورنشتی فراگرفت آنهارا * ووَدَأ
الفَرَس) برآورد نره را تا کمیز
اندازد یا براده جهد و یقال دَأْنِی
یعنے بگذار مرا
(س) وَدِئَتِ الاَخْبَارُ عَلَيْهِ
وعنه) سپری گردید بر آن
ومنقطع شد
(مُوَدَّأَة) کمعظمة ہلاک جایے
و دشت
(وَدَّأَ عَلَيْهِ الاَرْضَ تَوْدِيأً)
برابر کرد زمین بر آن * وَوَدَّأَ فلانٌ
بالقوم) ہلاک کرد قوم را
(تَوَدَّأَتْ عَلَيْهِ الاَرْضُ) برابر
شد بروی زمین یا فراگرفت آن را
یا ویران کرد بالبحث * وتَوَدَّأَتْ
عَلَيْهِ وعَنْهُ الاَخْبَارُ) منقطع
گردید و پنهان شد * وتَوَدَّأَ ذ
علی مَالِهِ) گرفت آن را * وتَوَدَّأَ
علیه) ہلاک کرد آن را

ودب

(وَدَب) بالفتح بدحال

ودج

(وَدْج) بالفتح رگ گردن بریدن
یقال دج دابتک ای اقطع ودجها
وهو لها کالفصد للانسان ونیکو
راست کردن وصلح افکندن میان
قوم والفعل من ضرب
(وَدَج) محرکة رگ گردن وسبب
ووسیله * وَوَدَجَان) دو برادر
(وِدَاج) ککتاب رگ گردن و
هما وِدَاجَان
(تَوْدِيج) رگ گردن بریدن * و
نیز تَوْدِيج) شهریست نزدیک
ترمذ

ودح

(مَا اَغْنَى عَنِّي وَدَحَةً) محرکة
ای وتحة یعنے بچیزی فایده نداد
از من
(اِيدَاح) گرویدن یا اقرار کردن
بناچیز و باطل یا بخواری و بفرمان
بردن کسی که کشد ومی برد
آن را وگردن دادن بفرمان وتنی
کردن ونیکو کردن حوض را وزبر
وخوش حال گشتن شتران وباز
ایستادن قحقا از کشتی

ودد

(وَدّ) بالفتح دوست وتثلیث وبسیار
محبت واحد وجمع در وی یکسان
است اَوْدَاء واَوْدَاد واَوُدّ بالفتح
وبکسر الواو وضمها جمع وبفتح
وکوہی است * ونیز وَدّ) بالفتح
وبضم نام بت قوم نوح علیه السلام
(وَدِيد) کامیر دوست ودوستان
جمع وَدَّاء وُدّ جمع
(وَدُود) کصبور دوست وبسیار
محبت وُدَدَاء جمع یستوي فیه
المذکر والمؤنث لکونه وصفا داخلا
علی وصف للمبالغة
(وَدَّان) بالفتح دہی است نزدیک
ابوا که صعب بن جثّامة وَدّانی
دران سکونت ورزیده وشهریے
با فریقیه ازان است علی بن اسحق
ادیب شاعر وکوہے است دراز
نزدیک فید وروستائی است [illegible]
سمرقند
(وَدَّاء) بالفتح والمد وبُرقة وَدَّاء
وبطن الوَدَّاء یا بطن الوَدَاء موضع
است
(مَوَدَّة) بالفتح کتاب وبه فسر قوله
تعالی تلقون الیهم بالمودة ای بالکتب
ونام زنی
(مِوَدّ) بکسر المیم دوست بسیار
محبت
(س) وَدِدْتُهُ وُدًّا) بالضم وودادا
بالکسر وتثلیثهن وَوَدَادَةً ککرامة
ومَوَدَّةً ومِوَدَّةً ومَوْدِدَةً کمجلسة
دوست داشت آنرا وازفتح نیز آید
برشذوذ * ونیز وُدّ ووَدَاد ووَدَادَة)
آرزو بردن یقال وَدِدْتُ ان تفعل
کذا ووددتُ لو انک تفعل ذالک
(تَوَدَّدَهُ) کشید دوستی ویرا * و
تَوَدَّدَ اِلَيْهِ) دوست داشت اورا
(تَوَادّ) یکدیگر را دوست داشتن

ودذ

(ض) وَدَذْتُ وَدْذًا) بالفتح
مست شدم چنانکه بیهوشی خواہد که
طاری گردد
(تَوْدِيَة) در مهلکه افکندن کسی را
یا در غلا بیندن یا ہر آنچه بدان در
مهلکه افتد و پیک فرستادن و
یکسو دور کردن یقال وَدِّذ عنی وجهک
عنّی ای نحّه وبعّده ودرنم نمودن
بدی وفساد را و گمراه ساختن و
بیهوده پریشان کردن مال او
اسراف نمودن در آن

(تَوَدُّد) اسراف رفتن و پریشان شدن مال * ويقال تَوَدَّدَ فى الأَمْرِ كار دشوار افتاد و قد يكون التَّوَدُّد فى الصِّدق والكذب وهو ايرادك صاحبك فى مهلكة

ودس

(وَدْس) بالفتح اول گیاه که روید يقال مَا أَحْسَنَ وَدْسَهَا

(وَادِس) گیاه نخست بر آمده

(وَدِيس) كامير گياه خشک

(وِدَاس) ككتاب گیاه که روی زمین را پوشد و هنوز شاخ بر نیاورده باشد والا آنرا الملتف گویند

(مَوْدُوسَة) زمین گیاه کم بر آورده

(ض) وَدَسَ وَدْسًا بالفتح نهان گشت * و وَدَسَ عَلَيَّ پوشیده شد * وما أَدْرِي أَيْنَ وَدَسَ أي ذهب * و وَدَسَ بِهِ بنهفت آنرا و برد و وَدَسَتِ الأَرْضُ نخست روئید گیاه آن و انبوه گشت * و وَدَسَ اليه بكلام تمام نکرد سخن را

(ايداس) رویانیدن زمین گیاه را چنانکه بپوشد روی آنرا

(تَوْدِيس) پنهان گردیدن رویانیدن زمین گیاه را چنانکه بپوشد روی آنرا

(تَوَدُّس) چرانیدن ستور در گیاه وداس

ودش

(وَدْش) بالفتح تباهی و فساد

ودص

(ض) وَدَصَ إِلَيْهِ بِكَلَامٍ وَدْصًا بالفتح آغاز کرد با وی سخن را و انجام ننمود

ودع

(وَدْع) بالفتح قبر و محوطه که گرداگرد گور باشد و کلاکموش و بحرک

(وَدَعَة) بالفتح و بحرک شبیه کرمی که از دریا بر آرند شکاف آن همچو شکاف خسته خرما باشد و بفارسی مهره خوانند و بهندی کوڑی و جهت دفع چشم زخم بگردن کودکان آویزند وَدَعَات و وَدَع محرکه جمع * وذو الوَدَعَات لقب هَبَنَّقَة يزيد بن ثروان لُقِّبَ به لأنه جعل في عنقه قلادة من وَدَع وعظام وخزف مع طول لحيته فسئل فقال لئلا اضل فسرقها اخوه في ليلة وتقلدها فاصبح هبنقة رآها في عنقه فقال اخي انت انا فمن انا فضرب بحمقه المثل

(ذَاتُ الوَدَع) محركه بت کشتی نوح علیه السلام و خانه کعبه شرفها الله تعالى بدان جهت که مهرها در ستور وی آویخته بودند

(دَعَة) كسعة راحت و تن آسانی و فراخی زندگانی والهاء عوض من الواو

(تُدَعَة) بالضم و كهمزه تن آسانی و فراخی عیش

(وَدِيع) كامير تن آسان و آرمیده و عهد و پیمان وَدَائِع جمع و اسب آسایش جوی و آسایشیده

(وَدِيعَة) كسفينة زنهار و امانت وَدَائِع جمع * و وَدِيعَة بن جُذَام و وَدِيعَة بن عمرو هر دو صحابی است

(وَدَاع) كسحاب بدرود و اسم مصدر است توديع را و آن تفاؤل است تا آسانی و راحت که لاحق حال او باشد و ثبت و باز آمدن از سفر * وثنية الوداع ثنیه است در مدینه سُمِّيَت لأن من سافر الى مكة كان يُوَدَّع ثم و يُشَيَّع اليها

(وَدَاعَة) كسحابة تن آسانی و فراخی زندگانی و وَدَاعَة بن ابی وَدَاعَة سهمی صحابی است و وَدَاعَة بن عمرو و بقبيله است یا آن وادعه است

(وَادِع) تن آسان و آرمیده يقال نال فلانا المكارم وادعا اي من غير كُلْفَة

(وَادِعَة) حی است بیمن در روستائی دران و وَادِعَة بن جزام یا حرام و وَادِعَة بن ابی زید صحابی اند

(وَادِع بن اسود راسبی) محدث است * و وَادِع بن عبدالله معرّی برادرزاده ابی العلاء است

(أَوْدَع) کاحمد نامی از نامهای کلاکموش * وحمام أُوْدَع کبوتری که بر چینه دان وی سپیدی باشد

(وَدْعَان) کسکران موضعی است نزدیک ینبوع و طلے است

(مِيدَع) کمنبر جامه کهنه و جامه سخت و جامه دان یا جامه که بدان جامه را از گرد و غبار نگاه دارند مِيدَعَة و مِيدَاعَة بکسرها مثله منها مَوَادِع جمع * ويقال ما الد

(مَالَه مِيدَعٌ) يعنى چيزى نيست كه كارا ورا بسنده گردد * وكلامٌ مِيدَعٌ سخن اندوه آور بدان جهت كه ازان شرم دارند و نيكو نشمارند چنانكه جامه كهنه را

(مَوْدُوع) آرامش يقال عَلَيْكَ بِالْمَوْدُوعِ اي بالسكينة والوقار ولا يقال منه وَدَعَه كما لا يقال من المَعْسُور والمَيْسُور عَسَرَهُ ويَسَرَهُ * ونيز مَوْدُوع نامى است واسب هرم بن ضمضم * وفرس مَوْدُوع اسب آسوده زيست و آسايش جوى

(ف) (وَدَعَهُ) بدرود كرد آنرا * و (وَدَعَ الثَّوْبَ بِالثَّوْبِ) جامه را درجامه ديگر نهاد و نگاهداشت آنرا در آن و گويند (دَعْهُ) يعنى بمان آنرا و بگذار وهو امر بمعنى الترك اصله وَدَعَ كضع وقد اُمِيتَ ماضيه عند سيبويه فلا يقال وَدَعَه ولا هو وَادِعٌ وانما يقال في ماضيه تَرَكَه وجاء في الشعر ضرورة وَدَعَهُ وهو مَوْدُوعٌ على اصله قال * ليت شعري عن خليلي ما الذي * غاله في الحب حتى وَدَعَهُ * وقرئ شاذا ما وَدَعَكَ رَبُّكَ وهي قراءته صلى الله عليه وسلم ويقال ان كلمتي دَعْ وذر امرات في معنى الترك الا ان ع للمخاطب بترك الشئ قبل العلم به وذرْ امر بتركه بعد علمه وروي ان بعض الائمة سال الامام فخر الدين رازي رحمه الله عن ق ل الله تعالى اتدعون بعلا وتذرون احسن الخالقين لم لم يقل وتدعون احسن الخالقين وهذا اقرب الى الفصاحة للمجانسة بينهما فقال رحمه الله لانهم اتخذوا الاصنام آلهة وتركوا الله بعد ما علموا ان الله ربهم ورب ابائهم الاولين استنكارا واستكبارا فلذلك قيل لهم وتذرون ولم يقل وتدعون كذا قال القرشي رحمه الله

(ك) (وَدُعَ وَدَاعَةً) بسپر رفت * و (وَدُعَ دَعَةً) تن آسان فراخ زندگانى گرديد و راحت و آرام گرفت

(مُوَدَّع) لمكر اسب آسانيده و آسايش جو

(اِيدَاع) وديعت نهادن بكسى و پذيرفتن از كسى وديعت را وهو من الاضداد و صلح كردن ميان قوم

(تَوْدِيع) بدرود كردن و ذخيره داشتن كشتى را جهت كشتنى و قوله تعالى مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى قالوا ما تركك و در جامه وان نهادن جامه وودع آويختن چيزى را

(مُوَادَعَة) باهم صلح نمودن و آشتى كردن

(تَوَدُّع) در مِيدَع نگاهداشتن و درحاجت خود نگاهداشتن از اضداد است ويقال تُوُدِّعَ مني مجهولا اي سُلِّمَ عليَّ وقوله صلى الله عليه وسلم إذا رَأَيْتَ امتي تهاب الظالم ان تقول إنك ظالم فقد تُوُدِّعَ منهم اي استريح منهم وخذلوا وخلي بينهم وبين المعاصي وتحفظ منهم وتُوُقِّيَ كما يُتَوَقَّى من شرار الناس

(تَوَادُع) باهم آشتى كردن

(رجل مُتَّدِع) مرد تن آسان فراخ زندگانى يا آنكه عضوى از اعضايش درد كند و سايرا ندامش صحيح باشد

(اِتِّدَاع) آرميدن و تن آسانى كزيدن و قرار گرفتن

(مُسْتَوْدَع) جاى آدم و حوا عليهما السلام از جنت يا زهدان و بها فسر شعر العباس رضي الله عنه

(اِسْتِيدَاع) نگاهداشتن خواستن وديعت را و في الحديث من استودع وديعة فهلك فلا ضمان عليه اي بلا تعدٍ منه

ودف

(وَدْفَة) بالفتح مرغزار سبز علف ناك

(وَدَفَة) محركة گياه نصى و صليان و طلاق زدن

(وَدِيفَة) كسفينة مرغزار سبز علف ناك

(وُدَاف) كغراب زه بدان جهت كه ازوى آب منى وجزان چكد

(ض) (وَدَفَ الشَّحْمُ وَدْفًا) گداخته وروان گرديد پيه * و (وَدَفَ الإِنَاءُ) چكيد آب ازان * و (وَدَفَ لَهُ الْعَطَاءَ) كم كرد دهش را

(تَوَدُّف) بازگرديدن از خبر و بسر كوه بر آمدن بر كوهى يقال تَوَدَّفَ الأَوْعَالُ فَوْقَ الْجَبَلِ

(اِسْتَوْدَفَ لبنا في الإناء)

سرکشادآوند شیررا ومطلع شدبرآن
* ونیز اِستیذاف) قطره قطره
چکانیدن بیه راوباز کاویدن
ازخبر و .. هم نمودن زن آب مرد
راو رزیدان ودرازگردیدن گیاه

ودق

(وَدْق) بالفتح باران یاباران
شدید ویقال الودق ما یخرج
من خلال المطرکانه غبار ونقطه
سرخ که درچشم ازخون حادث
گردد یاگوشت پاره که درچشم نگان
گردد یابیماریست درچشم که
بسبب آن گوش بیا ماسد وبحرک ع
وَدْقه یکی وذات وَدْقَین) بلا سختی
گویا ان دودروی دارد ومنه قول امیر
المؤمنین علی کرم الله وجهه * تلکم
قریش تمنانی لتقتلنی * فلا وربک
ما بَرُّوا ولا ظَفِرُوا * فان هلکت فرهن
ذمتی لهم * بذات وَدْقَین لا یعفو
لها اثر * قال المازنی رضی الله عنه
لم یصح انه تکلم بشیٔ من الشعر غیر
هذین البیتین وصوبه الزمخشری
(وَدْقه) با لتا ازاعلام است
(وَدِقَه) کفرحه چشم ودق رسیده
(وَدِیق) کامیر اسب ماده ازمنده

(وَدِیقَة) کسفینه سختی گرما وجای
تره یاگیاه ناک
(وِداق) ککتاب آرزمندی کشن
یقال بها وِداقٌ
(وَدُوق) کصبور آرزمندکشن ازخر
ماده واسب ماده
(وادِق) تیز ازشمشیر وجز آن
(وَدْقان) کسکران جائیست
(مَوْدِق) کمجلس جای ودق وجهتی
که بدان چیزی آید
(ض) وَدَق وَدْقًا) بالفتح چکید
* وَدَقَ اِلَیه وُدُوقًا) نزدیک
وی شد وتادر گردانید ویرا وفی
المثل وَدَقَ العَیرُ الی الماء ای دنا
منه در حق شخصی گویند که بحرص
آرزمندی چیزی فروتنی نماید
* ووَدَقَ بِه) آرام یافت بدو وانس
گرفت * ووَدَقَ بطنُه) فراخ شد
شکم او یاروان گردید * ووَدَقَت
السماءُ) بارید باران * ونیز وَدَق)
تیزگشتن شمشیر و فروهشته
شدن ناف یابرآمدن آن بسیو
ناف مرد برآمده ناف
(ض س ك) وَدَقَت ذات ..
الحافر وِداقًا) کسحاب ووُدُوقًا و

وَدَقانًا محرکتین خواهش کشن
کرد
(س) وَدِقَت عَینُه تَیْدَق)
کسمع النار وَدَقًا محرکة دوق رسیده
شد چشم او
(اِیداق) باریدن آسمان وآرزمند
کشن گردیدن ماده خرو جز آن
(اِستیداق) آرزمند کشن گردیدن
ماده اسب ومانند آن

ودك

(وَدَك) محرکة چربش گوشت
ونام مادر ضحاک پادشاه
(وِدکه) کعده چربش گرفتگی
(لَحْمٌ وَدِكٌ) ککتف گوشت فربه
پیه ناک
(دجاجة وَدِیكٌ) کامیر ماکیان
فربه پیه ناک
(وَدِیکه) با لتا ماکیان فربه
با پیه وازاعلام است * ونیز وَدِیکه)
آردکه بچربش آمیخته مانند
حریره سازند
(وُدَیك) کزبیر موضعی است
(دجاجة وَدُوك) ماکیان چربش
دار * ونیز وَدُوك) ازاعلام است
(رجلٌ وادِك) مرد فربه پیه

ناک * ونیز وادِك) نام مردی
(وَدّاك) کشداد نام مردی
(بنات اَوْدَك) کاحمد بلاها وسختیها
* وما ادری ای اَوْدَك هو یعنی
نمیدانم چه مردم است او
(وَدْکاء) کصحرا ریگ توده است
یا جائی
(س) وَدِکَت یدُه وَدَکًا) محرکة
چربش ناک گردید دست وی
(مُودَك) کمحدث از نامهای
عربان است
(تَوْدِیك) چربش ناک گردانیدن
دست را

ودل

(ض) وَدَل السِّقاءَ وَدْلًا) بالفتح
جنبانید مشک شیررا

ودم

(وَدْم) بالفتح علمی است وبطنی
ازکلب ودرتغلب وجشم بن وَدْم
بن یسلی درقضاعه

ودن

(وَدِین) کامیر تر وتر نهاده
(اَوْدَن) نرم ونازک ودهی است
میان مرعش وفرات
(اَوْدَنه) دهی در بجارا ازان ده

است داود بن محمد محدث

اَوْدَنِیّ

(مَوْدُوْن) تر نهاده و بچه لاغر و
نزار و مرد کوتاه گردن و دست
و کوتاه الواح ناقص اندام ناقص
خلقت تنگ دوش مَوْدُوْنَة
مونث و نام اسپی و جاء ان یکون
الیِدَان بالکسر مشتقا من هذا
المعنی کالمضمار لما فیه من معنی
التضمیر والاعجاف للفرس فی
الرهان * و نیز مَوْدُوْنَة زن بهم
اندام کوتاه گردن خرد جثه

(ض) وَدَنَهُ وَدْنًا بالفتح و وِدَانًا
بالکسر تر کرد آنرا و تر نهاد * وَدَنَ
الْعَرُوْسَ وَدْنًا و وِدَانًا نیکو کرد
حال عروس را و نیکو ساخت او
را * وَوَدَنَ الشَّیْءَ کوتاه ساخت
آنرا * وَوَدَنَهُ بِالْعَصَا بچوب
دستی زد او را
(س) وُدِنَتِ الْمَرْأَةُ وَدْنًا بالفتح
فرزند لاغر زاد زن
(مُوْدَن) کم کرم بچه لاغر
(اِیْدَان) کوتاه گردانیدن چیزی
و فرزند لاغر زادن
(تَوْدِیْن) تر کردن و تر نهادن در
آب و خزان و کوتاه گردانیدن
چیزی با بعصا زدن
(تَوَدُّن) نرم گردیدن چرم
(اِتِّدَان) تر کردن و تر نهادن
در آب و تر نهاده شدن لازم متعد

وده

(وَدْهَاء) صحرا و زن خوش رنگ با
اندکی سپیدی
(ض) وَدَهَهُ عَنِ الْاَمْرِ وَدْهًا
بالفتح باز داشت او را از آن و
برگردانید
(س) وَدِهَ عَنِ الْاَمْرِ برگردید
از آن
(اِیْدَاه) بانگ بر زدن بر شتر
(اِسْتِیْدَاه) گرد آمدن شتران و
رفتن آنها و منقاد و مغلوب گردیدن
دشمن یقال استیدهت الابل و
اُسْتُوْدِهَتْ و اُسْتِیْدَ الخصم و
اُسْتُوْدِهَ و راست شدن کار و به
شمردن کسی را

ودی

(وَدْیٌ) بالفتح آب مرد که بعد از
بول بر آید
(دِیَة) کعدة خون بها دِیَات
جمع
(وَدِیٌ) کغنی هلاک
(وَدِیّ) کغنی آب مرد که بعد از
بول بر آید و نهال ریزه خرما
وَدِیَّة یکی
(وَادِی) رود و کشادگی میان دو
کوه و دو پشته و خزان اَوْدِیَة و اَوْدَاء
جمع و ربما اکتفوا بالکسر عن الیاء
کما قال فوقهم الواد بالشاهق و قال
الله تعالی و جابوا الصخر بالواد و کان
الکسائی یقف بالیاء
(ض) وَدَی الْقَتِیلَ دِیَةً
خون بهای کشته داد و اذا امرت منه
قلت دِ فلانا و للاثنین دِیَا و للجماعة
* دُوْا فلانا و نیز دِیَة و وَدْی
نزدیک گردانیدن کار و نره فرو هشتن
کردن اسپ جهت بول یا گشنی
کردن و ودی انداختن مرد
(مُوْدِی) کمحسن شیر بیشه و هلاک
شونده
(اِیْدَاء) هلاک شدن و مرگ فرا
رسیدن یقال اودی به الموت ای
ذهب به کذا و تکفف بالسلاح و ودی
انداختن مرد
(وَدَّی تَوْدِیَةً) ودی انداخت
* و نیز تَوْدِیَة چوبی که بر پستان
ناقه بندند چون کم شیر گردد تا شیر
جمع نشود تَوَادِیْ جمع و مرد کوتاه
(اِتِّدَاء) دیت گرفتن
(اِسْتَوْدَی بِحَقِّی) گردید حق
مرا

باب الواو فصل الذال

وذء

(وَذْء) بالفتح سخن نا بایست
و مکروه * و نیز وَذْء عیب
کردن و حقیر گردانیدن و بانگ
بر زدن و باز ایستادن و کند و خیره
شدن بینایی چشم و الفعل من فتح
(وَذْأَة) بالفتح بیماری یقال ما به
وَذْأَةٌ ای لا علة به
(اِتِّذَاء) عیب سرزنش بد رفتن
یقال وذأته فاتذأ ای زجرته
فانزجر

وذر

(وَذْرَة) بالفتح پاره گوشت
بی استخوان و بحرکت پاره گوشت
پاره کرده و بهن بریده و تلاق زن
وَذْر و بحرکت جمع و لب و هما
وَذْرَتَان و قولهم یا ابن شامة
الْوَذْرَة دشنام است آن کنایه
است از کیر و سر گیر * و نیز وَذْرَة

موضعی است باکشونیهٔ اندلس
(وَذِرَه) کفرحه زن که در فرج
او گوشت بسیار باشد و زن گنده
بوی یا سطبرلب
(وَذَار) کسحاب وهی است بسمرقند
و باصفهان
(وُذَارَه) کثمامه تراشهٔ در زیر
(ض) وَذَرَه وَذْرًا) بالفتح برید
آن را * و وذر جرحه نشتر فرو برد
بجراحت وی * و وَذَرَ الوَذْرَة)
برید تلاق زن را ویقال ذَرْهُ یعنی
بگذار آن را ویقال ایضا یذره ترکا
ولا یقال وَذَرًا یعنی بگذار و جمله
وَذَرَه یَذَره کوسعه یسعه کسبعه
لکن ما نطقوا بماضیه ولا بمصدره ولا
باسم الفاعل فلا یقال وَذَرَه وَذْرًا فهو
وَذِرٌ وقیل وَذَرْتُه شاذًّا
(تَوْذِیر) تلاق زن بریدن و پاره
پاره کردن گوشت را و نشتر فرو بردن
بجراحت

وذع

(وَاذِع) آب پیوسته روان بر آب
که بر سنگ لاخ روان باشد
(ف) وَذَعَ الماءُ وَذْعًا) روان
گردید

وذف

(وَذْف) بالفتح روان شدن پیه
وجنبان والفعل من ضرب
(وَذَفَه) محرکة تلاق زن
(وُذَاف) کغراب کیر
(وَذْفَان) کسکران شتابندگی
ونزدیک منه نزل صلی الله علیه
وسلم بام معبد وذفان مخرجه الی
المدینه ای حدثانه وسرعانه
(تَوْذِیف) کام نزدیک نهاده
ودوش جنبان خرامان رفتن و
شتاب رفتن یقال مرّ یوذّف
(تَوَذُّف) بمعنی توذیف یقال
مرّ یتوذّف

وذل

(وَذَلَة) محرکة زن شادمان نیکو
قامت
(وَذِلَة) کفرحة زن شادمان چست
وچالاک * وخادم وَذِلَة) خادم
سبک وچالاک
(وَذِیلَة) کسفینة آیینه و پاره
سیم جلا داده یا عام است وَذِیل
ووَذَائِل جمع و پیه پارهٔ کوهان
وسرین ووادهٔ زبان آور که وسرین
وشادمان نیکو قامت
(وَذَالَة) کسحابه و بکسر پارهٔ گوشت
که قصاب پیش از تقسیم جزور
جدا کند
(تَوَذُّل) بریدن گوشت را بی
تقسیم یقال لقد توذّلوا من الجزور
اذا اقتطعوا بغیر قسم

وذم

(وَذَم) محرکة افزونی و آنچه ویره
مع هر دو خصیه و گوشت و آنچه رسد آن
ناقه که از ولادت باز دارد و دوالهای
گوشهٔ دلو و چوب چنبر دلو وَذَمَة
یکی و نام مردی
(وَذَمَة) محرکة روده و شکنبه
(وِذَام) ککتاب جمع ومنه حدیث
علی کرم الله وجهه لئن ولیت بنی
امیه لانفضنهم نفض القصاب
الوذام التربة یعنی وذام خاک آلوده
(وَذِیمَة) کسفینة هدیه خانهٔ
کعبه وَذَائِم جمع * ونیز وَذَائِم)
اموالی که در آن نذرها باشد
(وَذْمَاء) کصحراء زن نازاینده
(س) وَذِمَتِ الدلو) بریده شد
دوال دلو
(اِیذَام) دوال بستن بر دلو و دوال حبیب
گردانیدن حج را بر خویشتن
(تَوْذِیم) دوال بستن بر گردن سگ
تا معلوم شود که معلم است و افزودن
یقال وَذَّمت علی الخمسین ای
زدتُ علیها و بریدن و علاج کردن
وذم ناقه را

وذن

(وَاذِنَان) بکسر الذال وهی است
باصفهان
(تَوَذُّن) حیله کردن و فضیلت
نهادن خود را

وذي

(وَذْي) بالفتح خراش و خراشیدن
والفعل من ضرب
(وَذْيَة) بالفتح درد و بیماری آب
اندک و عیب یقال مابه وَذْيَة
(وَذْلة) بالفتح آنچه بدان ریج و
سختی کشند

باب الواو فصل الواو

ودء

(وَدَاء) کسما فرزند فرزند * ونیز
وَدَاء) مثلثة الاخر مبنیة بیس
و پیش از اضداد است و مؤنث آید
وُدَيِّئَة تصغیر آن
(ف) وَدَأَه ... کرد او را * ودأ من
الطعام) پر شکم گردید از طعام * و

وماررثتُ) بجهو وقد تشدد الراء
نفهمیدم
(تورّأت علیه الارضُ) نوا
گرفت او را زمین حکاه ابن جنی

ورب

(وَرب) بالفتح خانه وحش از زمین و گله
ستوران وشتی و مابین دو استخوان پهلو
وعضو و مابین دو انگشت سبابه و ابهام و کون
وربه مثله و دهانه سوراخ موش و کژدم
اوداب جمع
(وِرب) بالکسر لغتی است در ارب بمعنی
عضو و زیرکی و مکر و بدی
(ورب) ککتف تبا یقال عرق ربٌ ای فروهشته
(س) وَرِب وَرَبًا) محرکة تباه شد
(تَوریب) پنهان کردن چیزی بمعاریضا مباح
(مُوارَبَة) همدیگر زیرکی کردن یا آفت
رسانیدن و مکر و فریب نمودن باهم

ورث

(وَرْث) بالفتح تازه و تر از هر چیزی
(بنو ورثة) بالکسر بطنی که بسوی مادر خود منسوب است
(تُراث) کغراب نیز آنچه از مرده بکسی رسد اصل التاء فیه واو
(وارث) آنکه ماند بعد مردن خلق و ورثه جمع که
جمع + و یاء از منه فی الدعاء امتعنی بسمعی و بصری
واجعله الوارث منی ای ابقه معی حتی اموت
(وَرثان) کسکران موضعی است

(میراث) مالی که از مرده رسد بکسی
(ح) وَرِثَ اباه ومنه وِرْثًا وورانة
وارثًا بکسرهن ورثة کعدة میراث گرفت
(ایراث) وارث گردانیدن
(تَوریث) وارث گردانیدن و شریک رثه کسی
نمودن دیگری را و آتش جنبانیدن تا شعله زند
(تَوارُث) همدیگر وارث جستن یقال
تَوارَثُوه کابرًا عن کابر

ورج

(اَوارجة) دفتری باشد که حسابها بر آن گنند
دیوانی و جز آن و روی نویسند و مذکور است در ارج

ورخ

(وَرْخ) بالفتح درختی ست شبیه مرخ در نبات
(ارضٌ وَرِخَةٌ) کفرحة زمین بهم پیچیده گیاه
(وَرِخة) کسفینة زمین تر و خمیر نرم فروهشته
(س) وَرِخَ العجینُ وَرَخًا محرکة نرم فروهشته گردید
(ایراخ) فروهشته گردانیدن خمیر را
(توریخ) تاریخ نوشتن کتاب را
(تَوَرُّخ) تر شدن زمین و نرم شدن خمیر
(استیراخ) تر شدن زمین

ورد

(وَرْد) بالفتح گل هر درخت و غالب گل سرخ
را گویند وَرْدَة یکی و اسب گلگون یعنی مابین
کمیت و اشقر وردة مونث و وُرْد بالضم
و وراد ککتاب و اوراد جمع + و مرد دلیر

و زعفران و شیر بیشه + و نیز (ورد) معرفة
قلعه است نام شاعری + و (ابو الورد)
نره مرد و نام شاعری و نام کاتب مغیره
و چند است مر علی ابن عمرو طائی
و هذیل بن هبیرة و جاریة بن مشمت
عنبری و عامر بن طفیل بن مالک را
(وَرْدَة) بالفتح هلاکی یقال وقع فی
وردة ای هلکة + و (عین الوردة)
راس عین است + و نیز (وَرْدَة) نام مادر طرفه
شاعر + و (عشیة وَرْدَة) شام که افق
آن سرخ باشد
(وَرْدیّة) بالفتح مقبره است در
بغداد
(وِرْد) بالکسر تب اسم است آن را
یا نوبت تب و پاره از خواندنی از
قرآن و جز آن یقال قرأت الورد
و نوبت آب و بهره از آب و گله مرغان
و بر آب آیندگان از مردم و شتر و گروهی
از لشکر
(وُرْدَة) بالضم گلگونی
(وَرید) کامیر رگ گردن هما
وریدان اوردة کاعلمة
و وُرُود جمع
(وارد) آینده بر آب و جز آن و ساق
وُرّاد کزناد و واردین جمع و راه

و (وارد الارنبة) مرد دراز
نوک بینی و موی دراز فروهشته
(وارِدَة) گروه فرا آینده بر آب
و راه و در میانه راه و شهری است
(زُماوَرْد) بالضم نوعی از طعام
که از گوشت و تخم مرغ ترتیب دهند
معرب است و عامه آن را بزماورد گویند
(واردات) جائی است
(اَوْراد) جائی است
(وَرْدان) کسکران رود باری و مولای
است آن حضرت را صلی الله علیه وسلم
و مولای عمرو بن عاص را که سوق
وَرْدان در مصر از ابنیه وی است ح ۴
و نیز (وَرْدان) نام مردی + و
(بنات وردان) دابه است
(وَرْدانة) بالتاء دهی در بخارا
(وَرْدانیة) دهی است
(وَرّاد) کشداد آینده بر آب
و جز آن و از اعلام است
(مَوْرِد) مجلس راه و آبخور
(مَوْرِدَة) مثله
(مَوْرُود) پژمرده
(ض) وَرَدَ وُرُودًا
آمد + و نیز (وِرْد) بالکسر
بآب آمدن و به نوبت

آمدن تب یقال وَرَدَتْهُ الحمیٰ فهو
مورود
(ك) وَرْد وَرَادَةً وُوُرُودَةً)
گلگون گردید اسپ
(اِیْرَاد) آوردن و حاضر آوردن
بر مورد
(ثوب مُوَرَّدٌ) کمعظم جامه گلرنگ
وهُوَدُوْنَ المُضَرَّج
(تَوْرِید) گل کردن درخت گلگون
کردن رخسار را یقال وَرَّدَتِ المرأةُ
خدها اِذَا حمّرت
(مُوَارَدَة) بایکدیگر بر آب آمدن
(مُتَوَرِّد) بکسر الراء شیر بیشه
(تَوَرُّد) در جستن و کم کم
در آمدن در شهر یقال تَوَرَّدَتِ
الْخَیْلُ الْبَلْدَةَ ای دَخَلَتْهَا قلیلًا قلیلًا
قطعةً قطعةً و بآب آمدن
(مُسْتَوْرِد بن شدّاد) صحابی
است
(اِسْتِیْرَاد) آمدن بآب و جزآن
و حاضر آوردن بر آبخور
(اِیْرِیْدَاد) ورد کردیدن اسپ
و گلگون شدن اصله اِوْرِیدَاد صارت
الوا و یاءً الکسرة ماقبلها
ورد
(ض) وَرَدَ فِی حَاجَتِهِ) آهستگی
نمود در آن و درنگی کرد

ورز

(وَرْز) بالفتح بر سوی ران و ارزانی
و فراخ سالی
(وَرْزَة) بالفتح زن خوار و حقیر و
و بر سوی ران
(وَرْوَدِیّ) بکسر برسیے مردیست
بینائی و نام نحویست هم
روزگار ابی تمام که ابو عبدالله
کنیت داشت
(مُوَرْوِد) بکسر الراء مرد سبک
رو خود را در خطر افکنده
(وَرْوَرَ نظرهُ وَرْوَرَةً) تیز
نگریست * وَرْوَرَ فِی الْکَلَام)
شتابی کرد در آن

ورز

(وَرْز) بالفتح موضعی است و
ابراهیم بن محمد بن بَشْرَوَیْه بن
ورز محدث است
(وَرْزَة) بالتا و لقب مقاتل
بن ولید
(وَرِیْزَة) کسفینه رگی است که
از معده تا جگر رود و معروف رگی
است از غسّان

ورس

(وَرْس) بالفتح اسپرک و آن
گیاهی است شبیه بسمسم و نبت
آن بلاد یمن است و بیخ میکارند
از او تا بیست سال باقی باشد نافع
للکلف طلاءً و البهق شربًا و لبس
الثوب المورّس مقوٍّ علی الباءة و
قد یکون للعرعر و الرمث و غیرهما
من الاشجار لاسیما بالحبشة ورس
لکنه دُوْنَ الاول و اسحق بن اَبِی
الوَرْس) محدث است
(وَرْسَة) بالفتح نام چشمه است
بسیار آب
(وَرْسِیّ) منسوبا بنوعی از کبوتر
که رنگش مائل بسرخی و زردی
باشد و بهترین کاسه زرین
(ثوبٌ وَرِیْسٌ) کامیر جامه رنگین
بورس مِلْحَفَة وَرِیْسَة کذلك
(س) وَرِسَتِ الصَّخْرَةُ فِی الْمَاء)
چغزلاوه نشست بر سنگ چندانکه
سبز و لغزان گردید
(اِیْرَاس) زرد شدن برگ وَرْقٌ
وَارِس نعت است از آن مُوْرِس
مثلثه قلیلٌ جدًا و لا یقال و ان کان
القیاس و اسپرک ناک شدن جای
و برگ بر آوردن درخت
(تَوْرِیْس) بورس رنگ کردن
(تَوَرُّس) خود را ورس آلودن

ورش

(وَرْش) بالفتح طعامی است که از
شیر سازند و لقب عثمان بن سعید
مُقْرِی که قرآن را از نافع بن نعیم
روایت میکند
(وَرَش) محرکه درد شکم
(وَرِش) ککتف سبک شادمان از
شتر و جزآن و ستور که او را باز
نتوان داشت از رفتن وَرِشَة مونث
وَرِشَات جمع
(وَارِش) ناخوانده بر طعام کسی
آینده
(وَرَشَان) محرکه قمری وَرَشَانَة
مونث گوشت آن خفیف تر از
گوشت کبوتر است و فی المثل بعلّة
الورشان یاکل تمر المشان و اصل
ان قوما استحفظوا عبدًا لهم رطب
نخلهم و کان یاکلها فاذا عوقب علیه
نسبه الاثر فیه قال کله الورشان
فقیل ذلك و این مثل در حق
شخصی گویند که چیزی آشکار
کند و خلاف آن از وی مراد باشد

(وَرَاشِين ووِرشان بالكسر جمع وبعضهم يسميه الوَراشِين ومنه قوله * يا علما القريض الى * اعجزني للقريض كشف * فخبروني عن اسم طير * النصف لطرف النصف حرف

(ض) وَرَشَ فلانٌ بفلانٍ) ورغلانيدن اورا * ووَرَشَ عليهم ناخوانده بر وقت خوردن ايشان درآمد * ونيز وُرُوش) گرفتن طعام وبحرص تمام خوردن آنرا و آزمند شدن چيزے را ودرپي كارهاى دون شدن

(س) وَرِشَتِ الابلُ وَرَشا) محركة سبک وشادمان گرديد

(تَوَارِيش) برانغالانيدن

ورص

(اِمرأةٌ مِيرَاصٌ) زن كه حدث كند وقت جماع

(ض) وَرَصَتِ الدّجاجةُ وَرْصًا) بيكبار بيضه نهاد

(اِيرَاص) بيضه نهادن ماكيان بيكبار

(تَوْرِيص) بيكبار بيضه نهادن ماكيان وبيكبار انداختن مرد غائط را وماكيان برخايه نشسته بنجال را

ورض

(ض) وَرَضَ وَرْضًا) غائط تنک انداخت * ونيز وَرَّضَ) بيكبار خايه نهادن مرغ

(اِيرَاض) بيكبار افگندن مرد غائط وماكيان بر بيضه نشسته سرگين را

(تَوْرِيض) غائط رقيق تنک انداختن وبيكبار بيضه نهادن مرغ وزمين وگياه جستن وشب نيت روزه كردن منه الحديث لاصيام لِمَن لا يُوَرِّضُه بِاللّيل

ورط

(وَرْطَة) بالفتح گون وهر زمين پست مغاك وزمين هموار بي راه نشان ودلاكي وهر امر دشوار كه روز رهائي نداشته باشد وگل تنک وگلزار كه چون گوسفند دران افتد رهائي نشود وچاه ورِاط كِكِتاب جمع

(وِرَاط) كِكِتاب بكر وفريفتن و وِرَاط در صدقه جمع كردن شتران متفرق را وپراگنده كردن گله را يا پنهان داشتن مواشي خود در ديگر مواشي يا نهفتن آنرا در گور وصحرا تا مصدق بران مطلع نشود يا پراگنده كردن مواشي را وبدروغ گفتن مصدق را كه نزد فلان صدقه است وچنان نباشد منه الحديث لاخِلاط ولاوِرَاط

(اِيرَاط) در چاه ودر هلاكت انداختن ونهفتن شتري را بديگر شتران ورسن در حلقه كردن شتر بسته كشيدن چندانكه گلو گرفته گردد

(تَوْرِيط) پنهان كردن شتر را بديگر شتران ودر بلاكي افگندن

(تَوَرَّطَ في الأَمر) بكار دشوار افتاد * ونيز تَوَرُّط) در هلاكت افتادن

(اِسْتَوْرَطَ في الامر) درآويخت بكار دشوار كه راه رهائي نيافت

ورع

(وَرَع) محركة پرهيزگاري وبددل ترسنده قال ابنُ السكّيت واصحابنا يَذهبون بالوَرَعِ اِلَى الجبانِ وليس كذلك وانّما الوَرَعُ الصّغيرُ الضّعيفُ الّذي لاغِناءَ عندَه يقال اِنّما مالُ فُلانٍ وَرَاعٌ اي صغارٌ

(رِعَة) كعِدة پرهيزگاري رِعَة بالكسر مقلوبًا مثله يقال فلانٌ سَيّئُ الرِّعة اي قليلُ الورع او قرباني كه بكعبه فرستند وخوبي هيأت يا زشتي آن از اضداد است وحالت * ونيز رِبعة) نام اسپي

(وَرِع) ككتف پرهيزگاري وبددل وخورد وحقير وسست بے خير ويا فائده

(وَرِيع) كامير پرهيزگار

(وَدِيعَة) كسفينه نام اسپ احوص بن عمرو كه مالك بن نُوَيرة رابه كرده وموضعي است مر بني نقيم را

(ح س ف ك) وَرِعَ وَرَاعَةً) كَكرامة ووَرْعًا بالفتح وبحرك ووُرُوعًا بالفتح وبضم پرهيزگار گرديد وباز ايستاد

(ف ك) وَرَعَ فُلانٌ وَرَاعةً ووَرَاعًا) بفتحهما وورعة بالفتح وبالضم ووُرُوعًا ووُرعًا بالضم وبضمتين بددل وخرد وسست وبي خير وفايده گرديد

(اَوْرَعَ بينهما) مانع آمد ميان ايشان

(مُحَاضِر بن مُوَرِّع) كمحدث محدث است

(تَوْرِيع) بازداشتن منه حديث عمر رضي الله تعالى عنه وَرِّعِ اللِّصَّ

ولا تُرَاعه اي اِذا رَايته فمنزلك فَادْ نعه والْعَفه ولا تَنظُر ما يكونُ منه وبا نگه‌وا نیدن شتر را از آب

(مُوَارَعَة) با هم سخن گفتن و نکاش نمودن

(تَوَرَّعَ مِن كَذَا) پرهیز کرد از آن و باز ماند

ورف

(وَرْف) بالفتح انچه رقیق و تنک باشد از پیرامون جگر

(رِفَة) کعدة گیاه سبز و تر

(مُرَافَة) کثبة کاه خشک ومنه قولهم هو يَسْتَغنِي عَنْهُ غناء التُّفه عن الوُرَفة

(ض) وَرَفَ الظِّلُّ وَرْفًا بالفتح وَوَرِيْفًا کامیر وَوُرُوفًا فراخ افتاد سایه و دراز کشیده شد * و وَرَفَ النَّبَاتُ گوالید گیاه ونیک سبز گردید ظل وارف ونبات وارف نعت است از آن

(اِيْرَاف) فراخ افتادن سایه ودراز گردیدن آن

(تَوْرِيف) بکیدن و بخش کردن زمین را ودراز و فراخ گردیدن سایه

ورق

(مُحَمَّد بن عَبْدُ الله بن حَمْدَوَيْهِ بن وَرْق) بالفتح محدث است

(وَرْقَة) بالفتح عیب يقال في القوس وَرْقَةٌ

(وُرْقَة) بالضم خاکستر گونی

(رِقَة) کعدة سیم مضروب والهاء عوض عن الواو ورِقُون جمع رِقَات مثله وفي الحديث في الرقة ربع العُشر وفي اربعين شاة شاةٌ وفي خمس من الابل شاة وقولهم ان الرِّقِين تغطي افن الافين يعني ان المال تغطي العيوب واُنچه بخست رو بیدار گیاه نصی وصِلیان وزمین که در ایام برآید گرما و در آید سرما در ایام گرما بباران سد پس سبز گیاه ناک گردد

(وَرَق) محرکة کاغذ بریده و برگ درخت وخون پاره مدور ترین پاره یم و زرد آب که از ریش چکد و هر چه ستور آن را بسپرد کرده و شکسته باشد و هر حیوان زنده مال از درم و شتر و جز آن و نوجوانان قوم یا جوانان سست و نکوئی قوم و خوبی ایشان وجمال دنیا وخرمی فرزندی آن * ونیز وَرَق مثلثة وبحرک سیم مضروب وَرِق ککتف مثله اَوْرَاق ووِرَاق ککتاب جمع

(وَرَقَة) محرکة فرومایه ناکس و گرامی وجوانمرد از اضداد است یا وَرِق ککتف در مذکر آید ووَرِقة کفرحة در مونث

(رَجُل وَرِقٌ) ککتف مرد فرومایه ناکس

(وَرِقَة) کفرحة زن فرومایه ودرخت بسیار برگ وشهری است بیمن * و وَرَقَةُ بن نَوْفَل بن اَسَد بن عَبْد العُزّى پسر عم ام المؤمنين خدیجه رضی الله عنها در اسلام او اختلاف است و وَرِقَة بن حابِس التّهمی صحابی است

(شَجَرَةٌ وَرِيقَة) کسفینة درخت بسیار برگ شَجَرَةٌ وَرِيقٌ کذلك

(اُوَيْرِق) کزبیر مصغر اورق یعنی شتر خاکستر گون اصله وُرَيْق منه المثل جاءَنا بِاُمّ الرُّبَيقِ على اُرَيْق یعنی آورد بما بلائی عظیم را

(وُرَيْقَة) کجهینة موضعی است

(وِرَاق) کسحاب گیاه و سبزی زمین از گیاه

(وَرّاق) ککتان هنگام برگ برون آوردن درخت

(وِرَاقَة) ککتابة کاغذ تراشی و کتاب نویسی

(وَارِقَة) درخت خوش سبز برگ

(اَوْرَق) کاحمد خاکستر و شتر خاکستر گون وآن خوشتر از شتران است بگوشت نه بسیر وعمل و سال بی باران وشیر که یک ثلث شیر و دو ثلث آب باشد ومنه وُرْق بالضم جمع

(وَرْقَاء) کصحرا گرگ ماده و کبوتر وفاخته وَرَاقي بفتح القاف وکسرها جمع کصحاری وصحار ودر قاری منسوب بوی ابدلوا من همزة التانیث واوا وبُدَيْل بن وَرْقَاء صحابی است

(وَرْقَان) کسکران موضعی است

(وَرِقَان) بالفتح وکسر الراء کوهی است سیاه میان عرج ورو یثه بدست راست وند و از مدینه بسوی مکه حرسهما الله تعالی

(وَرّاق) ککتان مرد بسیار درم و دینار و کاغذ برنده و ورق ساز و نویسنده

(مُوَرِّق) کمقعده پادشاه روم

و نام پدر طریف مدنی محدث
و لا نظیر له سوی موکل و موزن و
موهب و موظب و موحد
(مورقة) بالتا سبب افزونی
و سرسبزی یقال التجارة مورقة للمال
ای مکثرة
(ض) ورق الشجر ورقا بالفتح
برگ آور و درخت * و نیز ورق)
برگ گرفتن از درخت
(مورق) کمکرم جائیست در
پارس
(ایراق) برگ آوردن درخت و بسیار
مال و بسیار درم شدن یقال اورق
الرجل فهو مورق اذا اکثر ماله
و باز گشتن شکاری بی صید و غازی
بی غنیمت و جوینده بی نیل
مقصود
(مورق بن مصلب) کمحدث
و مورق بن مشمرخ تابعیان
اند و مورق بن شخیب محدث
(توریق) برگ بر دن آوردن
درخت
(ما زلت منك موارقا) للفاعل
یعنی پیوسته با تو نزدیکم
(تورق) برگ خوردن شتر

(ایریقاق) رنگ گرفتن انگور
عنب موراق) نعت است از آن

ورك

(ورك) بالکسر جانب کمان و
جای گذر زه آن و کمانی که از بن
تنه درخت ساخته باشند
(ورك) محرکه استخوان برسوی
ران و بن درخت
(ورك) ککتف بر سوی ران موئث
آید ورك بالفتح و الکسر مثله
اوراك جمع و یقال القوم علی ورك
واحد و بفتح یعنی قوم مجتمع اند
بر یک اندیشه و تدبیر جهت
شکستمن
(وركة) کفرحة ریگ توده ایست
بیمامة
(وراك) ککتاب جای که پای راکب
باشد از پالان و جامه که بدان مورک
پالان را بیارایند ورك ککتف و
بضم جمع و چادری که بر مورک
اندازند و دران ذوابه پشم رنگین
باشد یا خرقه آراسته که بدان
مورک را پوشند و بالتحریک پیش
پالان
(واراك) جای که راکب پای خود

را گذارد از پالان و اركة مثله
(آورك) مرد بزرگ برسوران
ورکاء مونث
(وركی) کسکری و یکسر اصل خبر
یقال ان عنده لورکی خبر ای
اصل خبر
(وركان) بالفتح محله است
باصفهان
(وركانة) کسدانه زن کلان
سرین
(ورکان) بالکسر آنچه متصل بیخ
باشد از بن و تنه درخت
(ورکاء) کصحراء زن کلان
سرین و مولد ابراهیم خلیل علیه
السلام
(مورك) کمجلس جای پای
داشتن راکب از پالان موركة
مثله و نعل مورك و موركة
نعل بیرون یعنی نعل موزه
(موركة) کمکنسة پیشگاه پالان
موراك بالکسر مثله و بالتحریک
پالان که سوار زیر سرین نهد
(میركة) کمکنسة بالتحریک پیش
پالان که سوار چون مانده گردد
پای خود بران گذارد

(و نعل مودوكة) نعل بیرون
یعنی نعل موزه
(ض) ورك الحبل او الرحل
وركا) بالفتح حبال ورک ساخت
رسن را * و ورك بالمكان وروکا
اقامت نمود دران جای * وورك
علی الامر وروكا توانا گردید
بر آن * و ورك الحمار علی
الاتان) زنخ خود بر بر سوی ان
ماده نهاد خر * و نیز ورك) بر
ورک تکیه کردن * و نیز وروك)
ورک پیچیدن جهت فرود آمدن
و بر بر سوی آن کسی زدن
(ح ف) ورك وروكا) به
پهلو خفت گویا ورک خود را بر زمین
نهاد
(مورك) کمحسن آنکه او را حقی
نباشد یقال فلان مورك فی
هذه الابل ای لیس له منها شیئ
(مورك) کمعظم بی گناه یقال انه
لمورك فی الامر ای لیس له ذنب
(توریك) حبال ورک کردن و نیز
رسن و پالان را و بر سرین ستور
بر بستن و دوتا کردن پای بر
و بر یک سرین نشستن بر زین و

ج ۴

درگذشتن از کوه و توانا شدن
برکاری و واجب و لازم گردانیدن
چیزی و میل کردن یقال ورّکن ای
عدلن و گناه بر دیگری نهادن یقال
ورّک فلان ذنبه علی غیره تورّیک
و در یمین نیت کردن حالف خلاف
نیت مستحلف
(مُوَارَکَة) از کوه درگذشتن
(تَوَرَّكَ عَلَی الدَّابَّةِ)
برگردانید پای را بر سقور جهت
آسایش یا جهت ترک منه قولهم
لا ترك فانّ الورك مَصْرَعَة * و
(تَوَرَّكَ عَنِ الحَاجَةِ) درنگی
نمود در حاجت و آهستگی کرد در آن
و (تَوَرَّكَ فِي خُرْئه) در پلیدی
خود آلوده گشت * و (تَوَرَّكَ
بِمَكَانٍ) اقامت ورزید در آن
جای * و نیز (تَوَرُّك) بر سرین
نشستن و تکیه نمودن بر سرین و
زیر بغل گرفتن کودک را بر یک سرین
فشاندن مادر کودک را یقال تورّکت
المرأة الصبيّ اي جعلته على وركها
معتمدة عليها و بر یک سرین خفتن
و سرین بر پای راست نهادن در
نماز یا هر دو سرین یا یک سرین بر
زمین نهادن قال الازهري
التورّك في الصلوة ضربان سنة
مكروه اما السنة فهو ان ينحي رجليه
في التشهد الاخير ويلزق مقعده
بالارض واما المكروه فهو ان يضع
يديه على وركيه في الصلوة وهو
قائم وقد نهي عنه وكان مجاهد لا يرى
باسا بتورك الرجل على رجله اليمنى في الصلوة
وفي حديث اخر كره ان يسجد
الرجل متوركا يعني ان يرفع وركه
اذا سجد حتى يفحش في ذلك قيل
ان يلصق اليتيه بعقبيه في
السجود * و نیز (تورّك) قادر
گردیدن برکاری
(تَوَارُك) بر سرین تکیه کردن

ورل

(وَرَل) محرکة جانوری است
مانند سوسمار بشکل بزرگ تر از
گربه دراز دنب خرد سر گوشت
آن بسیار گرم و فربه کننده و تقویت
و سرگین آن جالی وضح و مالیدن
به آن کلان کننده نره (ج) ورلان
بالکسر و أَوْرَال و أَوْرُل کافلس
بالهمزه جمع * و نیز (أَوْرَال) موضعی است
(وَرْلَة) بالفتح جاهی است نبی
کلاب را

ورم

(وَرَم) محرکة آماس أَوْرَام جمع
(أَوْرَم) مردم یا مردم بسیار و
معظم و لشکر و تکبّر و عظمت و شوکت
و ریه آگنده و أَوْرَم کبري
و أَوْرَم صغري و أَوْرَم براملة
و جوز چهار موضع است در حلب
و در آخیر آن اعجوبه است که
باشندگان آنجا شب در کلیسای
که در آن موضع واقع است روشنی
آتشی می بینند و چون نزدیک
روند نشان چیزی نیابند
(مُوَرِّم) مجلس روسید نگاه
وندان
(ح) (وَرِمَ وَرَمًا) محرکة آماسید
* و (وَرِمَ أَنْفُهُ) خشمناک گردید و
بر باد کرد بینی را از تکبر و خشم
(أَوْرَمَتِ النَّاقَةُ) آماسید
پستان وی
(مُوَرَّم) کمعظم مرد آگنده اندام
(تَوَرُّم) آماسیده گردانیدن
و خشمگین کردن و مالیدن دانه
شدن گیاه و یقال ورّم بانفه یعنی
تکبر نمود
(تَوَرُّم) آماسیدن

ورن

(وَرْنَة) بالفتح نام ماه ذیقعده
(وَرَانِيَة) کعلانیة کون
(وَارَان) بالفتح دهی است به تبریز
(تَوَرُّن) بسیار روغن مالیدن
و بازیب در دون

وره

(وَرِهَة) کفرحة زن بسیار پیه * و
(سَحَابَة وَرِهَة) ابر بسیار باران
(دَار وَارِهَة) سرای فراخ
(أَوْرَه) کول وَرْهَاء مونث * و
(سَحَابَة وَرْهَاءُ) ابر بسیار باران
* و (ريح وَرْهَاءُ) باد تند و شتاب
وزنده * و نیز (وَرْهَاء) نام اسبی
(وَرْهَة) بالفتح زن کول
(س) (وَرِهَ وَرَهًا) محرکة کول
گردید و نا استادی کرد در کار * و
(وَرِهَتِ الرِّيحُ) بسیار وزید باد
(ح) (وَرِهَتِ المَرْأَةُ وَرْهًا) بسیار
پیه گردید
(تَوَرَّهَ فِي عَمَلِهِ) نادانستگی و
نا استادی کرد در آن

وريا

(وَدْي) بالفتح ریم شکم یا سخت
ریش که از آن ریم و خون زهد در
شکم
(وَدْیَة) بالفتح فروزینه آتش
از لته و هیزم
(وِدْیَة) کعده شش و آنچه بدان
آتش افروزند از لته و هیزم
(وَدِيّ) کغنی آفریدگان یقال
لا ادري اي الوري هُوَ اي اي
الخلق و جائی گردگی ریم در شکم و
جز آن هم است مصدرًا یقال سلّط الله
علیها الوَدی و حمّی خیبرا
(وَدِيّ) کغنی پیه آگنده فربه * و
لحم وَدِيّ گوشت فربه * و نیز
وَدِيّ آتش زنه آتش دهنده
(وَرِیَة) کغنیة آنچه حایض و
اغتسال ببندد از زه و جز آن که
حفی
(وَرَاء) بالمد مثلثة الآخر مبنیة
والورای معرفة باللام سیبویه
از اضداد است یا آنکه او لا بیک معنی
بود یعنی آنچه پوشیده باشد از پس
بوده باشد یا از پیش بعبارات
یعنی پس و پیش استعمال کردند
قال الاخفش لقیته من وراء علی
الرفع للغایة اذا کان غیر مضاف
وجعلته اسمًا وهو غیر متمکن کقولك
من قبلُ ومن بعدُ وقولهم وَرَاءَكَ
اَوْسَعُ لك نصب بالفعل المقدر وهو
تأخّر وقوله تعالی وكان وَرَاءَهُم
ملك اي اَمامهم وتصغيرها وُرَيِّئَة
بالهاء وهي شاذة
(وَارِي) آتش زنه که زود آتش
دهد و پیه آگنده و فربه * و مسك
وَارٍ) مشک جید و نیکو
(وَارِیَة) بیماری است در شش
ولیست من لفظ الریه و نیز فربه
(ض) وَرَى القيح جوفه وَرْيًا
بالفتح تباه کرد ریم شکم وی را و فی
الحديث لان يمتلئ جوف احدكم
قيحًا حتى يريه خير له من ان
يمتلئ شعرًا وفي الامر منه
تقول ويا رجل وللاثنين رِيَا و
للجماعة رُوا وللمرأة رِيْ وللمرأتين
رِيَا وللنساء رِينَ * و نیز وَرْي
تباه کردن ریم درون پوست
بر شش کسی زدن و افروخته شدن
آتش رِیَة کعده شعله و پیه ناک
و بسیار و آگنده شدن مغز در
استخوان شتر از فربهی و آتش
جستن از آتش زنه و دري بالضم
وشد الياء مثله
(ح س) وَرِيَ المخ) گرد آمد و
آگنده شد مغز در استخوان * و وَرْي
الزَّنْدُ وَرْيًا) بالفتح و وُرِيًّا بالضم
و رِیَة آتش جست از آتش زنه
(اِيرَاء) پیه ناک و استخوان پرمغز
گردانیدن فربهی شتر را و آتش
بر آوردن از آتش زنه
(وَرّي عنه بصره تَوْرِيَةً) بلند
کرد نگاه را از وی و برداشت * و
نیز تَوْرِیَة) آتش برآوردن از
آتش زنه و پوشیدن حقیقت خبر و ظاهر
کردن غیر آن یقال وَرّي عن كذا و
اندوهگین کردن زشتی جز جست
دار و کشنده را
(مُوَارَاة) نهفتن چیزی را
(تَوَارِي) پوشیده شدن
(اِسْتِيرَاء) آتش از آتش زنه
بیرون آوردن خواستن یقال فلان
اِستوري زنادًا الضلالة ای يطلب
الايراء منه

باب الواو فصل الزاء

وزء

(ف) وَزَءَ اللحمَ وَزْءًا) بالفتح
خشک کرد گوشت را * و وَزَاءُ القوم)
پراگنده کرد قوم را و از همدیگر جدا
نمود
(س) وَزِيءَ وَزَأً) محرکة استوار
خلقت شد
(تَوْزِئَة) استوار بستن چیزی را
در طرفی تَوْزِي مثله و پر کردن
خنور و مشک را و افکندن ناقه
سوار خود را و بهر سوگند سوگند
دادن کسی را
(تَوَزُّؤ) پر شدن مشک

وزب

ج ۴
(مِيزَاب) بالکسر ناودان فارسی
است معرب بهمزه و بدون همزه
مآزيب جمع میازیب بترک
الهمزة كذلك
(وَزَّاب) کشنده و دزد یا هر دو
دزدی
(ض) وَزَبَ الماءُ وُزُوبًا) روان
گردید آب
(اَوْزَبَ فی الارض) رفت در
زمین

وزر

(وِزْر) بالکسر بزه و گرانی و ستواره
جامه کلان و سلاح و ساز و ستگبار گران

اَوْزارُ جمع
(وَزَر) محرکه کوه بلند و پناه جاے معتصم
(وَزِیر) کامیر همنشین خاص پادشاه که مشیر تدبیر و ظهیر سریر باشند و تحمل بار گران مملکت نماید اَوْزار و وُزَراء جمع و هم پشت و مددگار و علمی است
(وِزارَة) کَکِتابة وزیری و بفتح
(مَوْزُور) بزه مند و فی الحدیث اِرْجِعْنَ مَأْزُوراتٍ غیر مَأْجُوراتٍ للازدواج ولو أُفْرِدَ لقیل مَوْزُوراتٍ
(ض) وَزَرَهُ وِزْرًا) بالکسر بر داشت آن را بر پشت و قوله تعالی وَلَا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ اخری ای لا تحمل حاملة حمل اخری و قال الاخفش ای لا تأثم آثمة باثم اخری و وَزَرَ الثُّلْمَةَ) بند کرد رخنه را * و وُزِرَ الرجل) جیره شد بر وی * و وُزِرَ مجهولا بگناه گرفتار شد بج
(ض س) وَزَرَ وَزْرًا) بالکسر و بفتح وِزْرَة کعدة بزه مند گردید وُزِرَ مجهولا کذلك
(اِيزار) در پناه او در آمدن استوار کردن و بردن و پشتواره گردانیدن جهت کسی و گران نمودن آن را و نهفتن
(مُوازَرَة) هم پشتی و وزیری کردن
(تَوَزُّر) وزیر شدن و وزیری نمودن
(اِتِّزار) گناه کردن
(اِسْتِيزار) وزیر گردانیدن و وزارت خواستن و وزارت کردن و گردکردن و بردن

وزز

(وَزّ) بالفتح مرغ آبی لغة فی الاِوَزّ
(وَزِين) بالفتح مرغ آبی
(وَزْوَز) کجعفر مرگ و چوبے است پهن که بدان خاک را از فراز به نشیب کشند
(وَزْوَزَة) سبکی و شتابی شتاب بر جستن و کام نزدیک نهاده مع جنبش اندام رفتن
(وَزْواز) بالفتح مرغیست و مرد سبک بر جست و آنکه سر نیش بجیده ... و ماه گرد در رفتن و کوتاه
(وُزاوِزَة) بالضم مرد سبک جست
(اَرْضٌ مَوَزَّة) بالفتح زمین مرغابی ناک
(رَجُلٌ مُوَزْوِز) مرد بلند بر دارنده آواز ضرب انگیز

وزع

(وَزُوع) بالفتح ورغلانیدگی و ورغلانیدن
(اُزَيْع) کزبیر علمی است و اصله وُزَيْع
(وازِع) سرهنگ و سالار لشکر و مهتم امورات آن و بازدارنده و پادشاه بازدارنده از محارم الهی
(وَزَعَة محرکه جمع و سگ بدان جهت که گرگ را از گوسپند باز دارد و زجر کننده و وازِعُ بن وِزاع و دیگری غیر منسوب صحابیان اند و وازِعِ بن عبد الله تابعی و ابو الوازِع نهدی و ابو الوازِع عمیر و ابو ازع جابر راسبی تابعیان اند و نزد بعضی وازع با واو و یا بزع با یاء خوانند
(اَوْزاع) گروهای مردم و لقب مرثد بن زید که پدر بطنی است از همدان اوزاعی منسوب بوی از ایشان است امام عبد الرحمن بن عمرو و وی است بیشتق خارج از باب فرادیس از الست مغیث بن سمی که صحبت هزار صحابی را در یافته
(مُوزَع) کمقعد وی است بیمن که منزل ششم است حاجیان عدن را
(ف) وَزَعَهُ وَزْعًا) بالفتح باز داشتم او را * و نیز وَزَعَ اول و آخر لشکر را فراهم آوردن
(اِیزاع) برا غلانیدن بچیزی یقال اَوْزَعْتُهُ بِهِ فَاُوزِعَ بِهِ مجهولا فهو مُوزَعٌ بِهِ کمکرم ای مُغْرًى بِهِ و الهام دادن منه قوله تعالی رَبِّ اَوْزِعْنِی اَنْ اَشْکُرَ و پاره پاره بول انداختن ناقه و هو بالغین المعجمة فقط و پراگندن
(تَوْزِيع) بخش کردن بر جمعی برای دیگری و پراگنده کردن
(تَوَزُّع) بهم در دیدن قسمت را
(مُتَّزِع) بکسر الزاء سنگدل و درشت اندام
(اِتِّزاع) باز ایستادن
(اِسْتِيزاع) الهام خواستن شکر نعمت را از خدای تعالی

وزغ

(وزغ) بالفتح پاره پاره کمیز انداختن ناقه وآن بوقت آبستن باشد والفعل من ضرب

(وَزَغ) محرکة لرزه ومرد بیمار برجای مانده وفرومایه خوار

(وَزَغَة) محرکة کربسه یا جانوری است شبیه کربسه سُمِّیَت بها لخفتها وسرعة حرکتها وزغ بحذف تا وأوزاغ ووِزغان بالکسر ووزاغ کلتاب واوزغان بکسر الهمزة جمع

(أوزاغ) ضعیفان

(ایزاغ) پاره پاره کمیز انداختن ناقه وآن حوامل را باشد ومنه الحوامل توزغ بالبول والطعنة توزغ بالدم

(تَوَزُّغ) صورت کردن جنین را در شکم یستعمل مجهولا

وزف

(ض) وزف وَزْفاً) بالفتح ووزیفا) کامیر شتافت منه قوله تعالی فاقبلوا الیه یزفون

وزف فلانا) شتابانید اورا لازم متعد

(ایزاف) شتافتن توزیف کذلک

(مُوَازَفة) هریکی چیزی نفقه برآوردن هرابر یکدیگر

(تَوَازُف) بمعنی موازفت است

وزك

(ض) وَزَکَت المرأة) شتافت یا برفتار زشت رفت * وَزَکَت عِندَ الجماع) نرمی وفروهشتگی نمود در آن

وزم

(وَزْم) بالفتح دسته سبزی تره واندازه وزمة مثله وگوشت که عقاب در آشیانه خود جمع کند و امری که بوقت خود آید

(وزیم) کامیر دسته تره وسبزی گرد کرده وگوشت خشک سوسمار ولحم وجز آن که کوفته بروغن آمیزند وَزِیمَة مثله فیهما وباقیمانده از شوربا واز هر چیزی وبریانی * ورجل وَزِیم) مرد بسیار گوشت

(وَزَام) کلتاب شتابی

(وازم بن زر) صحابی است

(وزام) کشداد مرد بسیار گوشت وپی ناک

(ض) وَزِم فلان فی ماله

وَزْمَة) بالفتح مجهولا اندکی زیان رسید در مال وی * ونیز وَزْم) بالفتح گزاردن وام را وچیز اندک را بسوی مثل آن گرد کردن ورخنه کردن در چیزی ولشبار وزی یکبار خوردن * ونیز وَزْمَة) بالتاء بروی در افتادن در خوردن

(توزیم) خوی کنانیدن نفس را بر یکبار خوردن لشبار وزی

(مُتَوَزِّم) بکسر الزاء نیک سپرنده بپای

(موتزم) بفتح الزاء زمین

وزن

(وَزْن) بالفتح مثقال واندازه سنجیدگی اسم است اَوْزَان جمع وان قدر از خرما که یک کس برداشتن نتواند وآن نیم جله از جلهای هجر یا سه یک جله آن باشد وُزُون جمع وستاره است که پیش از سهیل برآید وگمان برند که سهیل است ومقابل وناحیه چیزی یقال هو وزن الجبل بالنصب علی الظرف ای حذاؤه ناحیته زنة الجبل مثله ونام اسپ شبیب بن دیسم * وراجح

اَلوزن) کامل خرد وتمام رای * و درهم وَزْناً بالنصب ودرهم وزن بالرفع درهم باسنگ ویقال هو وَزْنُه ووِزنَته یعنی او برابران است ووزن سبعة از القاب است

(وزنة) بالتاء زن پست بالا خردمند سنجیده

(وِزنَة) بالکسر سنجیدگی یقال انه لحسن الوزنة ای الوزن

(وزین) کامیر گران وباسنگ و یقال هو وَزِینُ الرای یعنی استوار رای ومحکم خرد است * ونیز وزین) حنظل آس کرده

(هذا وِزَانُه) کلتاب آن برابر اوست

درهم وازن) درهم باسنگ

(اَوْزَن) باسنگ وهذا اشعر اوزن من غیره ای اقوی وامکن منه

واوزن القوم) رئیس ومهتر قوم

(هذا اتوزانه وتوزانته بکسر الفوقیة ای قبالته

(میزان) ترازو واندازه وعدل ویقال استقام میزان النهار یعنی نیمه در آمد روز واصله موزان

انقلبت الواو یاءً لکسرة ماقبلها
(مَوْزَن) کمقعد سنجیدن گاه
وموضعی است وهو شاذّ مثل مَوْحَل
ومَوْهَب
(مَوْزُوْنَة) زن کوتاه سنجیده
خردمند
(ض) وَزَنَ نَفْسَه علی کذا)
نهاد دل خود بر آن ٭ ونیز وَزْن
بالفتح سنجیدن زِنَة کعدة مثله
واندازه کردن یقال وزنت فلاناً
ولفلانٍ دراهم منه قوله تعالی اذا
کالوهم او وزنوهم ویقال وزن المعطی
واتَّزَنَ الآخذ کما یقال نقد المعطی ٣ج
وانتقد الآخذ وسنجیدن شعر را
یقال وزنت الشعر فاتّزن
(ك) وَزُنَ فلانٌ وَزَانَةً)
خردمند وسنجیده عقل گردید ومحکم
رای شد
(اِیزَان) دل نهادن بر چیزی
(مُوَازَنَة) برابر کردن میان دو چیز
وبرابری ساختن وپاداش کردار
دادن
(تَوَازُن) هم وزن شدن وهمدیگر
سنجیده گرفتن
(اِتِّزَان) سنجیده گرفتن یقال
اِتَّزَنَ الآخذ وسنجیده شدن شعر
ومیانه حال گشتن یقال اِتَّزَنَ الشیءُ
ای اعتدل

وزی

(وَزَیٰ) کفتی خر توانا درشت
اندام ومرد کوتاه گرد ودرهم
اندام
(ض) وزی وزیاً) فراهم آمد
(اوزی ظهره) تکیه کرد بر پشت
خود ٭ واوزی للدار) گل اندود
گرداگرد دیوار خانه را
(مُسْتَوْزِی) استخر بلند وتکیه
کننده برای ودانش خود
(اِسْتَوْزیٰ فی الجبل) بر آمد
برکوه

باب الواو فصل السین

وس ب

(وَسْب) بالفتح چوبی است که
نزدیک تک چاه اندازند چون
خاکش ریزان باشد وسوب جمع
(وِسْب) بالکسر گیاه انبوه
(وَسَب) محرکة چرک وریم
(وسبی) کسکری آبی است مربنی
سلیم را
(میساب) بالکسر غوره فرمای
نیم رسیده
(ض) وَسَبَتِ الأرض وَسُوباً)
گیاه ناک گردید زمین
(س) وَسِبَ وَسَباً) محرکة چرک
وریم ناک گردید
(کَبْش مُوْسِب) کمحسن قچقار
پشم ناک
(ایساب) بسیار گیاه شدن جای

وس ج

(وَسِیج) کامیر رفتاری است شتر را
وجای است در ترکستان
(وسوج) کصبور شتر گردن دراز
کننده در رفتار
(جمل وَسَّاج) کشداد شتر تیک
گردن دراز کننده در رفتار ٭ و
تیزرو ٭ وعقبة بن وَسّاج محدثی
است وبکیر بن وسّاج
شاعری
(ض) وَسَجَ وَسِیجاً) کامیر برفتار
وسیج رفت
(ایساج) برفتار وسیج راندن

وس خ

(وَسَخ) محرکة ریم وریمناک شدن
دست واندام وجامه وجز آن
یقال وَسِخَ الثوب یَوْسَخ ویاسخ وییسخ
والفعل من سمع
(وَسْخَاء) کصحراء موضعی است
(ایساخ) چرک وریمناک
گردانیدن
(تَوْسِیخ) چرک وریمناک کردن
(تَوَسُّخ) ریمناک گردیدن
(اِتِّسَاخ) ریم وچرک آلوده گشتن
(اِسْتِیسَاخ) ریمناک شدن

وس د

(وِسَاد) ککتاب بالین وتکیه جای
ونازبالش وِسَادَة بالتاء وبثلث
مثله فیهما وُسُد بضمتین و
وسائد جمع وقوله صلی الله علیه
وسلم ان وسادك لعریض کنایه است
از کثرة خواب بدان جهت که
چون بالین عریض باشد خواب
خوش آید یا کنایه است از پهنای
قفا وبزرگی سر که دلیل غبارت
باشد
(وِسَادَة) بالکسر موضعی است
براه مدینه از شام
(ذات الوسائد) موضعی است
در زمین نجد
(اَوْسَدَ فی السیر) شتابی کرد
در رفتار ٭ واوسد الکلب

برانگیخت سک را بر شکار آسدهٔ بالهمزة مثله

(تَوَسِید) تکیه جای و بالین گردانیدن جهت کسی چیزی را

(تَوَسُّد) بالین گردانیدن چیزی را بقوله صلّی الله علیه وسلّم فی شریح الحضرمی ذاک رجل لایتوسّد القرآن یحتمل کونه مدحًا ای لایمتهنه ولایطرحه بل یجلّه وذمًّا ای لایکبّ علی تلاوته اکباب النائم علی وساده ومن الاوّل قوله صلّی الله علیه وسلّم لاتوسّدوا القرآن ومن الثانی انّ رجلًا قال لابی الدرداء انّی ارید ان اطلب العلم فاخشی ان اضیّعه فقال لان تتوسّد العلم خیر لک من ان تتوسّد الجهل

وس س

(وَسّ) بالفتح عوض

(وسوس) کفدفد وادی است در تهامه

(وَسْوَسَة) بد اندیشیدن دل انکندن شیطان و نفس چیزی بی نفع و بی خیر و وِسواس بالکسر مثله یقال وَسْوَسَت الیه وله نفسه وسوسةً و وِسْوَاسًا و قوله تعالی فوسوس لهما الشیطان

(وَسْوَاس) بالفتح اندیشه بد و آنچه در دل گذرد و نام دیو و منه قوله تعالی من شرّ الوسواس و آواز زر سک و صیاد و آواز پیرایه و آواز نرم درخت از حرکت باد و نیز

(وسواس) کوهی است

وس ط

(وَسَط) محرکة میانه و راست و اعدل از هر چیزی قال الله تعالی جعلناکم امّةً وسطًا ای عدلًا خیارًا و شیٔ وَسَط چیزی میانه نه زشت نه نیکو ٭ و نیز وَسَط کوهی است ٭ و وَسَطُ الشیٔ) مابین دو طرف آن چیز اسم است و بسکون سین ظرف است او هما فیما هو مصمت کالحلقه فاذا کانت اجزاؤه متباینه فبالاسکان فقط او کل موضع صلح فیه بین فهو بالتسکین والا فبالتحریک یدل جلست وسط القوم بالتسکین و جلست وَسط الدار بالتحریک والصواب فی وسط الدار لان المتحرک ساکن ای محدود والساکن متحرک والمحدود لابد فیه من فی

(وَسِیط) کامیر آنکه در نسب میانه و در قدر و منزلت بلند تر باشد یقال فلان وَسِیطهم و میانجی میان دو خصم

(وَسِیطَة) کسفینة آبیکه بر گل و لای غالب باشد یقال صار الماء وسیطة ای غلب علی الطین

(وَسَاطَةً) کسحابة میانجی

(وَسُوط) کصبور نوعی از خیمه موئین یا خانه کوچک از خانهای موئین و ناقه که پر کند آوند را از شیر و ناقه که بر سر و پشت وی بار کنند و قید و بند نمایند آن را و ناقه که بر حمل آن هر یک سال یک روز برافزاید

(وَاسِط) دندان ٭ و نیز وَاسِط شهری است بعراق و هو مذکر مصروف وقد یمنع اختطّها الحجاج فی سنتین و یقال له واسط القصب ایضًا و هو قصر کان قد بناه اولا قبل ان ینشئ البلد و منه المثل تغافل کانّک واسطی لانه کان یتسخّرهم فی البناء فیهربون و ینامون بین الغرباء فی المسجد فیجیٔ الشرطی یقول یا واسطی فمن رفع راسه اخذه فلذلک کانوا یتغافلون ٭ و نیز واسط دهی است نزدیک مکه بوادی نخله و دهی ببلخ از آن ده است محمد بن ابراهیم و بشیر بن میمون محدثان و دهی در باب طوس و آن را واسط الیهود نیز نامند از آن است محمد بن حسین واعظ فرضی و دهی بحلب و نزدیک آن دهی است دیگر که آن را کوفه نامند و دهی بخابور و دو ده است بموصل و دهی بدجیل از آن ده است محمد بن عمر علی عطار محدث و دهی در حلّه مزیدیه از آن است ابوالنجم عیسی بن فاتک و دهی بیمن و منزلی است میان عذیبه و صفراء و منزلی است مر بنی قشیر را و موضعی مر بنی تمیم را و شهری در اندلس از آن شهر است ابو عمر و احمد بن ثابت و دهی بیمامه و قلعه است مر بنی سمیر را و دهی بنهر الملک و کوهی است در اسفل جمرة العقبة میان مأزمین کان یقعد عنده المساکین و ا... نشط نام در کوه است که نزدیک

عقبه واقع است ودارة واسط
موضعی است ٭ ووَاسِطُ الكُوْر)
پیش پالان
(٭ وَاسِطَةُ الكور) پیش پالان
٭ ووَاسِطَةُ الْقِلَادَة) جوهر میانگی
گزیده
(اَوْسَط) میانه ٭ واَوْسَطُ الشَّیْ
مابین دو کرانه آن ٭ واَوْسَطُ
القوم) گزیده آنها
(وَسْطَان) کسکران شهری است
مراکراد را
(وُسْطَی) کبشری انگشت میانگی
وَالصَّلوةُ الوُسْطٰی نماز صبح یا
ظهر یا عصر یا مغرب یا عشار یا
وتر یا نماز فطر یا عید اضحی یا نماز
چاشت یا نماز بجماعت یا جمیع
نمازهای فرض یا صبح وعصر
معاً یا نماز غیر معین یا عشاء وصبح
معًا یا نماز خوف یا نماز جمعه در
روز جمعه ودیگر روزها نماز ظهر
نماز میانه نه دراز نه کوتاه یا هر واحد
از نماز پنجگانه بداجهت که قبل
از دو نماز است وبعدان دو
وقال ابن سیدة من قال هی غیر
صلوة الجمعة فقد اخطالان یقوله بروایة
مسندة الی النبی صلی الله علیه وسلم
قیل لا یرد علیه شغلونا عن الصلوة
الوسطی صلوة العصر لانه لیس
المراد بها فی الحدیث المذكورة فی
التنزیل
(ض) وَسَطَهُم وَسْطًا) بالفتح
وسِطَةً كعدة نشست میان ایشان
ودرمیان شد
اَوْسَطُ البَیْت الكرم آنچه در
میان سرای باشد خاصة
تَوَسِیط) درمیان آوردن چیزی
وقری فَوَسَّطْنَ بِهِ جَمْعًا وبدو نیم
بریدن چیزی را
(تَوَسُّط) میانجی كردن وچیزی
میانه گرفتن نه جید نه ردی ودر
میان قوم نشستن

وس ع

(وُسْع مثلثة فراخی وتوانگری و
دست رس وطاقت
(سَعَة) بالفتح فراخی وتوانگری و
دست رس وطاقت والهاء عوض
من الواو وقوله تعالی لینفق ذو سعة
من سَعَتِهِ ای قد رسعته
(وَسِیع) كامیر فراخ واسپ فراخ
گام وفراخ ذراع وآبی است میان
بنی سعد وبنی قُشَیْر
(وَسَاع) كسحاب مرد سبک در
حاجت وگرامی واسپ جواد گرامی
یا فراخ گام وفراخ ذراع
وَاسِع) فراخ ضد ضیق ونامی از
نامهای باری تعالی یعنی بسیار
عطا كه عطایش می گنجد هر چیز را كه
خواسته شود یا محیط است
همه چیز را یا آنكه می گنجد رزق
او جمیع مخلوقات را ورحمت او
همه اشیا را ٭ ووَاسِع بن حَبَّان)
صحابی است ودر صحبت او اختلاف
است كذا قال وفی اللواحق هو
واسع بن حبان بن منقذ الانصاری
المدنی المازنی تابعی جلیل كثیر الروایة
روی عن ابن عمر وابی سعید و
جابر بن عبد الله وعبد الله بن زید
بن عاصم
(یَسَع) كیضع نام پیغمبری هو
الیسع بن اخطوب كان تلمیذا
لالیاس قد عاله فنبی بعده و
تعرف بابن العجوز وهو اسم اعجمی
قد ادخل علیه ال ولا یدخل
علی نظائره كیعمر ویزید الا فی
ضرورة الشعر وقری واللَّیْسَع
بلامین
(س) وَسِعَهُ الشَّیْ یَسَعُهُ سَعَةً)
كدعة وَزِنَة گنجید در آن چیز ٭
وما اَسَعُ ذَلِكَ) طاقت وگنجایش
آن ندارم وهذا الاِنَاءُ یَسَعُ
عِشْرِیْنَ كَیْلًا) یعنی آن آوند گنجایش
بیست كیل دارد وهذا یَسَعُهُ
عشرون كَیْلًا) ای یتسع
فیه عشرون ٭ ونیز سعة) فراخی
كردن یقال اللهم سع علینا ای
وَسِّعْ ولیَسَعْكَ بَیْتُكَ امر بالقرار فیه
یعنی آرام كن در سرای خود ویقال
وسعت رحمة الله كل شیٔ ولكل شیٔ
وعلی كل شیٔ
(ك) وَسُعَ الفَرَسُ وَسَاعَةً)
ككرامة وسعة كدعة فراخ گام
وفراخ ذراع وگرامی نزاد گردید
(ایسَاع) با دست رس وتوانگری
شدن مُوسِع نعت است ازان منه
قوله تعالی واِنَّا لَمُوسِعُونَ ای اغنیاء
قادرون وفراخ گردانیدن نعمت را
بر كسی وتوانگر كردن صلته بعلی
(تَوْسِیع) فراخ كردن خلاف
تضییق وتوانگر وفراخ دست
گردانیدن یقال وَسَّعَ الله علیه ای

اغناء
(توسّع) فراخی و فراخ نشستن در مجلس یقال توسعوا فی المجلس
(اِتّساع) فراخ شدن
(اِستیساع) فراخ گردیدن

وس ف

(وَسف) بالفتح کفیدگی که بپوست بدان در بدن شتر پیدا کرد از فربهی بسترد در اندامش شایع گردد
(توسّف) پوست از سر ریش باز شدن و وسف پیدا شدن در شتر در فراخی رسیدن شتر و فربه گردیدن آن و افتادن پشم کهنه و برآمدن پشم نو

وس ق

(وَسق) بالفتح بار شتر و بکسر و شصت صاع. وُسُوق جمع و در حدیث جابر عن النبی صلی الله علیه وسلم لا صدقة فی شیء من الزرع والکرم حتی یبلغ خمسه اَوسُق
(وَسیق) کامیر باران
(وَسیقة) کسفینة گله شتران هم سفر و هی للابل کرفقة للناس فاذا سُرقت طُردت معًا ماخوذ من قولهم وَسَقَ الابل اذا طرد
(مُواسِق) ناقه بار گرفته و آبستن شده وِسَاق ککتاب جمع مَواسِق و مَواسیق کذلک علی غیر القیاس
(مِیساق) بالکسر مرغی که بال برهم زند در پریدن مَیاسیق و ماسق جمع
(ض) (وَسَقَه وَسقًا) بالفتح گرد کرد آنرا و بار نمود و قوله تعالی واللّیل وما وَسَقَ اذا اَظَلَّ الجبال والاشجار والبحار والارض فاجتمعت له فقد وَسَقَها. و نیز (وُسُوق) راندن و وَسیق کامیر مثله و بار گرفتن ناقه و جز آن و گرفتن آب گشن در رحم و بر داشتن یقال لا افعله و ماوسقت عینی الماء ای حملته.
(ایساق) بار کردن شتر را و بسیار بار گردیدن خرما درخت
(توسیق) تنگ تنگ کردن بار را
(مُواسَقة) هم سنگ برآمدن در معارضه و بسوی یکدیگر آهنگ کردن در حرب
(اِتّساق) ترتیب دادن و درست تمام شدن و فراهم آمدن
(اِستیساق) فراهم آمدن شتران

وس ل

(وَسیلة) کسفینة سبب و دستاویز و نزدیکی و پایه و منزلت نزدیک پادشاه وُسُل و وسائل جمع
(واسل) واجب و راغب بسوی خدای قال لبید بلی کل ذی دین الی الله واسل
(واسلة) وسیله
(اَوسَلة) بطنی است در همدان
(ام مُوسِل) کمجلس شبیه است
(مُوَیسِل) مصغرا آبی است مر بنی طی را
(توسیل) نزدیکی جستن بچیزی و کاری کردن که بدان نزدیکی و تقرب و منزلت دست دهد یقال وسّل الی الله تعالی الوسیلة
(توسّل) نزدیکی جستن بچیزی و بکاری یقال توسّل الیه بوسیلة ای عمل عملاً تقرب به الیه و دزدی و دزدیدن یقال توسل الی ای سرقه و کذا اخذ ابلی توسّلاً ای سرقةً

وس م

(وَسم) بالفتح نشان و داغ وُسُوم جمع
(وَسمة) بالفتح و کفرحة گیاهی است برگش شبیه ببرگ مورد و ساقش غیر مجوف و ثمرش بقدر فلفل و بعد از رسیدن سیاه گردد و بدان ابرو و موی را خضاب کنند و در ان قوت محلله باشد یا آن برگ نیل است
(سِمة) نشان و داغ سمات جمع
(وَسمی) بالفتح و شد الیاء باران نخستین بهار سمی به لانه یسم الارض بالنبات
(وَسیم) کامیر زیبا و خوب روی یقال فلان وسیم ای حسن الوجه وُسَماء و وِسام ککتاب جمع و نام مردی
(وَسیمة) بالتاء زن جمیل نیکو روی وِسام جمع
(وَسامة) کسحابة خوبی و زیبائی
(وِسام) ککتاب نشان و داغ ستوران و جز آن
(اَسماء) کصحرا نام دختر ابی بکر رضی الله عنه و هی من الوسامة و همزته من واو
(مَوسِم) کمجلس هنگام هر چیزی و هنگام فراهم آمدن حاجیان و جای

گرد آمدن در حج سمی بذلک لانه
معلم یجتمع الیه
(میسم) کمنبر آهن داغ و خوبی
و زیبائی یقال امرأة ذات میسم
ای جمال میاسم علی اللفظ و مواسم
علی الاصل جمع و علامت
قال الاصمعی یقال رایت میسما من
الامراء عرفه ای علامة * و نیز میسم
نام مسلم بن خیشنه که آنحضرت
صلی الله علیه وسلم بمسلم تغیر داده
(موسوم) نام اسب مالک بن
جلاح و فلان موسوم بالخیر
یعنی نشان نیکوئی دارد
(ارض موسومة) زمین وسمی
باریده * و درع موسومة زره
که پائین آن بالشبه آراسته
باشند
(ن) وسمته) چیره شدم بروی
در زیبائی و خوبی و جمال
(ض) وسمه وسما) بالفتح وسمة
وسمة نشان کرد و داغ نمود
(ک) وسم وسامة و وساما)
بفتحهما زیبا و خوب روی گردید
(توسیم) بموسم حاضر آمدن یقال
وسموا و عرفوا کما یقال عیدوا
فی العید
(مواسمة) نبرد کردن در خوبروی
و زیبائی
(متوسم) داغ دار و فی الحدیث
الشیخ المتوسم ای المتحلی بسمة
الشیوخ
(توسم) دیدن چیزی را و نظر
کردن و فراست بردن و بعلامت
پی بردن بچیزی یقال توسمت
فیه الخیر و منه قول عبد الله بن
رواحه فی النبی صلی الله علیه وسلم
* انی توسمت فیک الخیر اعرفه *
والله یعلم انی ثابت البصر * و نیز توسم
علف وسمی جستن و وسمه برکردن
فاذا امرت منه قلت توسم یعنی
موی را خضاب کن
(اتسام) داغ و نشان پذیرفتن
و خویشتن را بچیزی داغ و نشان
کردن

وس ن

(وسن) محرکة حاجت و نیاز
یقال ماهو من همی و من وسنی
اوسان جمع و کذا اقضت الابل
اوسانها من الماء ای اوطارها
وسن محرکة گرانی خواب یا اول
آن با پینکی و غنودگی وسنة بالتاء
و وسنه بالفتح و سنة کعدة
مثله والفعل من سمع و بیهوش
شدن از بوی بد چاه و جز آن
یقال رزق ما لم یوسن به فی نومه
(سنة) کعدة غفلت یقال هو
فی سنة
(وسن) ککتف غنوده و خوابناک
وسنة مونث
(وسنان) کسکران غنوده و خوابناک
(وسنی) کسکری زن سست کسل
مند و زن غنوده پینکی رسیده مونث
وسنان
(میسان) بالفتح موضعی است
(میسان) بالکسر خواب آلوده و
بسیار خواب و امرأة میسان
کان بها سنة تزاینها
(میسانة الضحی) بالتاء زن
بسیار خوابنده وقت چاشت
و آن مدح است زنان را
(موسونة) زن سست کسل
مند
(موسنة) گخسته چاه که از
بوی بد آن بیهوشی آید
(ایسان) بیهوش کردن بوی
چاه
(توسن) کشتی کردن فحل ناقه
خوابیده را و بیجان زن خوابیده را
گائیدن
(استیسان) خوابناک گردیدن
و غنودن و پینک زده شدن

وس ی

(موسی) کمکرم استره و نام
حضرت کلیم الله هو موسی بن عمران
بن تصهر بن قاهث بن لاوی بن
یعقوب قال الفراء هی فعلی مونثة
و قال عبد الله الاموی هو مفعل من
اوسیت و هو مذکر لا غیر و قال
ابو عمرو هو مفعل و یدل علیه انه
یصرف فی النکرة و فعلی لا تنصرف
علی حال والنسبة الیه موسوی
و موسی فیمن قال فعلی * و نیز
(موسی) جائیست ربیعه را و
طرف اعلای خود اهنی و ابوموسی
اشعری صحابی است و موسی
بن طلحه بن عبد الله تابعی * و نیز
(موسی) جماعتی است از محدثان
* و بند موسی
موضعی است
(ایساء) موی ستردن یقال اوسی

راسه وبر بدن
(رَاسَاهُ) بارى واداور الغة ردية فى آساه
(اَسْتوسَيتُهُ) وَاسِينے گفتم اورا يعنى بارى ده مراد الصواب استأسيتُهُ وَاسَيتُهُ

باب الواو فصل الشين -

(وش ب)

(وَشْب) بالفتح هر چيزى ردى و گنده وسطبر وشبة مونث يقال نصرة وَشْبَة يعنى خرماى سطبر پوست
(اَوْشَاب) گروه مردم از هر جنس مقلوب اَوْبَاش وِشب بالكسر لغى

وش ج

(وَشِيج) درختى كه ازان نيزه سازند و درهم پيوستگى خويشى وقرابت
(وَشِيجَة) كسفينة بيخ وريشه درخت وشيج جمع وپوست درخت خرما كه نافته درميان دو چوب بسته بران گندم و جز آن درده از جاى بجائى برند و
(وَشِيجَةُ القوم) خردان وفرومايگان قوم وموضعى است در حقيق مرينه
(وَاشِجَة) قرابت وخويشى بهم در پيوسته وكل مشتبك واشج
(ض) وَشَجَت العروق والاغصان درهم پيچيده شد و شَجَت بك قرابته وَشيجًا) درهم پيوست خويشى وقرابت وى بتو
(تَوْشِيج) درهم پيوسته گردانيدن خويشى پيوند را يقال وشجها الله باهم ديگر بستن كجاوه را بدوال وجز آن تا از ان چيزى نيفتد

وش ح

(وُشحَة) بالضم كوشش وحميت اصله وشحه وقد مر فى تفح
(وُشَاح) بالضم والكسر حميل يعنى دو رشته منظوم از مروارید و جواهر مختلف الالوان كه بر يكديگر پيچيده زنان از گردن تا زير بغل آويزند يا آن دوالى است پهن مرصع بجواهر رنگارنگ إِشَاح بالهمزة مثله وشح بالضم وبضمتين واَوشِحَة ووشائح جمع * وامراءة غرثى الوشاح) زن باريك ميان
(وِشَاح) بالكسر شمشير شيبان بن عدى * وذو الوشاح) لقب مردى از بنى سوم بن عدى وشمشير عمر بن الخطاب رضى الله عنه
(وِشَاحَة) بالكسر شمشير
(وَاشِح) بطنى است از ازد
(وَشْحى) كسكرى ابى است مرنبى عمرو بن كلاب را
(وُشحَاء) كصحرا گوسپند گردن وسينه سپيد
(شاة موشحة) كمعظمة گوسپند كه بر هر دو پهلوى آن خط سپيد باشد
(تَوْشِيح) حمايل وار افكندن بگردن ديگرى
(تَوَشُّح) حمايل وار افكندن و حميل وار بگردن آويختن جامه و شمشير را يقال توشح بسيفه وثوبه اذا جعله مكان الوشاح * وهو يتوشحنى) اى يعانقنى
(اِتِّشَاح) حمايل بگردن وار افكندن

وش خ

(وَشَخة محركة) هرچه از برگ خرما بافند
(وَشِخ) بالفتح هيكاره وسست و زنبيل از برگ خرما كه دروى خرما نهند

وش ر

(وُشُر) بضمتين خوبى وتيزى دندان خلقى باشد يا جعلى
(مِيشَار) بالكسر اره مواشير جمع
(ض) وَشَر الخشبة وَشْرًا) بالفتح پاره بريد آنرا * ونيز وشر) تيز و تنك كردن زن دندان را واشرة نعت است ازان وهو غير مهموز لغة فى اشر
(موتشر العضدين) كمعظم خبروك ديهم
(مؤتشر) زنى كه دندان روشن وتيز كردن خواهد وفى الحديث لعن الله الواشرة والموتشرة ويروى المستوشرة وهى مهموزة من الاشر لا من الوشر ولا توجه الكلام المشرة والمستوشرة
(اِتِّشَار) تيز وتنك كردن خواستن زن دندان را تا كم سن نمايد
(اِسْتِيشَار) مثله

وش ز

(وَشْز) بالفتح شتر توانا بر سير وجاى

بلند و آنکه بروی تکیه کنند و بوی
پناه گیرند * و نیز وشز بالفتح
و بحرکت سختی و سختی زند کاسے
و سرعت و شتاب اوشاز جمع یقال
اصابتهم اوشاز الامور اے
شدائدها ولقیته علی اوشاز و وشز
ای وفاز و وفزای عجلة * و نیز
اوشاز یاری گران و مددگاران
و فرمان بران و فرومایگان و
پیوندها
(وشائز) ناهٔ النهای بسیار
بنبه
بج (توشز) آماده شدن چیزی را
یقال توشز للشر یعنی آماده گردید
بدی را

وش ش

(وشوشة) کج جمة سخن شوریده
و سبکی و اندک دادن
(رجل وشوشی الیدین) مرد سبک
در کار
(وشواش) بالفتح سبک و شتر
نرخ سبک تیز رو
(ناقة وشواشة) ناقه سبک جست
(توشوش) جنبیدن قوم و همدیگر
پس و پیش و زیر و زبر
شدن

وش ظ

(وشیظ) پیروان و نوکران
و مردم زشت خوی و گول و گروه
پراگنده از هر جای و هر جنس که از
یک اصل نباشند
(وشیظة) کسفینة پاره از استخوان
که زاید باشد بر استخوان صمیم
و پاره چوب که بدان کاسه را پیوندند
و فرومایگان قوم یقال هم وشیظة
فی قومهم ای حشو فیهم
(ض) وشظ القوم الینا) در
پیوستند با و آمیزش نمودند
و ایشان اندک اند * و نیز وشظ)
بالفتح فانه و میخ و در بن دسته تبر
و تیشه زدن تا تنگ و استوار گردد
و پاره از استخوان شکستن
(مواشظة) آرزومند جماع شدن
دو مرد با هم پس افزودن ذکر خودها
بر شکم یکدیگر
(تواشظ) بمعنی مواشظة است

وش ع

(وشع) بالفتح شکوفه نره و درخت
بان
(وشع) کعنق خانه تنیده
(وشیع) کامیر شاخ ریزها و فدره
که بر سقف و بالای پرواره اندازند
و گاهی از ان پردهای جوانب
نشین سازند و آنرا گیاه نیز نهند
و آنچه پیرامون باغ نصب کنند از
درخت و خار و نی و جز آن تا در آمدن
را منع کند و بوریا مانندی است
که از نی سازند و در حقیقت خشک
گردیده بیفتد و علم جامه و چوب
سطر بر سر چاه که انگشت بر آن
ایستد و ماکوی بافنده و خانه عنکبوت
که جهت امیر لشکر سازند تا بر وی
برآمده نگرد آن را موضعی است
(وشیعة) کسفینة خطهای غبار
بر هم پیچیده و ماشوره و چوبی که
بافنده بر آن رشته‌های رنگین
پیچد و ماکوی بافنده و نواله بافنده
و خطهای چادر هر چیزے پیچیده
(وشوع) کصبور گیاه متفرق که
در کوه روید و داروی در دهان
ریختنی
(یوشع بن نون) بضم اول
و فتح شین صاحب موسی و خلیفه او
علیهما السلام که در حیاتش نبوت
بوی منتقل گردید هذا اما قاله ابن
اسحق و عند السدی هو یوشع بن
نون بن افراهم بن یوسف بن
یعقوب بعثه الله نبیا بعد موسی
علیه السلام و بدعائه ردت
علیه الشمس و زید فی النهار نصف
ساعة (ف) وشعه شعة) در آمیخت
آن را * و نیز وشع) بر شدن بر کوه
و بر آمدن سپیدی موی بر سر
و شیعة مثله و بر آمدن گیاه
سبز از بن گیاه خشک
(ایشاع) گل کردن درخت و دارو
و در دهان ستور ریختن
(توشیع) نگار کردن جامه را
و باغنده ساختن پنبه را بعد از دن
یا به ابهام و خنصر پیچیدن رشته را
تا در نی و زغوته داخل نمایند
و بر آمدن سپیدی موی بسر
(توشع) بر آمدن گوسپند بر کوه
بچرا و فراگرفتن چیزی است کو را
یعنی بغی و افزون شدن و پراگنده
گردیدن
(انیشاع) آب کشیدن

وش غ

(وشغ) بالفتح اندک
(وشوغ) کصبور داروی که

در دهان ریز زند
(ض) وَشَغَ ببوله وَشْغاً) انداخت
کمیز را
(ایشاغ) کمیز انداختن ودارو
در دهان ریختن وکم کردن
وشی را
(توشیغ) خون آلودن جامه
چنانکه خطوط پیدا گردد
(توشّغ بالسّوء) زشت گردانید
وبدکرد
(استیشاغ) بدلو در ریده آب
کشیدن

وش ق

(وشق) بالفتح چراگاه متفرق
(وَشْقة) بالفتح شهری است
باندلس
(وَشیق) کامیر گوشت بدراز
بریده خشک کرده یا گوشت
یک جوش قدید کرده جهت توشه
(وَشیقة) بمعنی وشیق است
وشائق جمع وفی الحدیث
انّه اُتی بوشیقة یابسة
من لحم صیدٍ فقال انّی حرام ای محرم
(وشاق) کسحاب ابر اندک و
بسیری شونده و رونده
(واشق) شیر اندک و رونده
و بسیری شونده و باشه لغتی است
در باشق و معرفةً نام سگی
ونام پدر بَرْوَع صحابیّه
(وُشّق) کسکر شلم نباتی است
مانند خیار لغة فی اُشّق با اشه
گیاهی است معرب است
(مَوَاشیق) دندانهای کلید
کانه جمع میشاق
(ض) وَشَقَ اللّحم) قدید کرد
گوشت را * ونیز وشق) نیزه زدن
شتافتن
(اِیشَاق) در آویختن بحرز
(تَوْشیق) پاره پاره بریدن و
پراگنده کردن
(تَوَاشُق) وشیق ساختن قوم
گوشت را و بریدن یقال تواشقه
القوم بالسّیوف ای قطعوه
(اِتّشاق) قدید کردن گوشت را
دوشیق ساختن

وش ك

(وَشْك) بالفتح ویضم شتابی
منه وَشْكَ الفراق) ای سرعته
وکذا وُشْكُ البَیْنِ ای سرعة
الفراق ویقال عجبت من وَشْكِ ذلك
الاُمر
(وَشیك) کامیر شتابکار و سریع
یقال خرج وَشیکاً مذکر ومؤنث
در وی یکسان است تقول
رجل وشیك وامراةٌ وشیكٌ
ونیز وشیك) نام اسب ازرق خارجی
(وِشَاك) کمتاب تیز رومی شتابی
اسم است مواشکة را
(وَشْکَان) کسرعان وثلث
بشتافت اسم است فعل را * و
وشکان الامر) سرعت آن کار
ویضم
(ك) وَشُكَ الامر وُشكاً) بالفتح
بشتافت یقال وَشُكَ ذا
خروجاً ای سرع
(اِیشَاك) شتافتن ویُوشِكُ
الامران یکون ویوشك
ان یکون الامر) ولا تفتح شینه
اولغة ردیة یعنی شتاب شدن
گرفت کار
(تَوْشیك) شتافتن
(مُوَاشِك) بکسر الشین شتابنده
تیز رو ومُواشکة مونث قیل انما
یقال بهذا اللفظ ولا یقال
منه واشك
مُوَاشَکَة) شتابی رفتن لغة
ردیة او لا یقال منه غیر مواشك

وش ل

(وشل محرکة آب اندک از کوه
یا سنگ زهد و قطرهایش متوالی
ومتصل بهم دیگر نباشد یا آب
اندک اندک از اعلای کوه چکد
وآب بسیار واشک اندک واشک بسیار
از اضداد است اوشال جمع وفی
المثل هل بالرمل اوشال ویقال جاؤا
اوشالاً یعنی در پی یکدیگر آمدند و
ونیز وشل کوهی است بزرگ
در تهامه ونام دو موضع * ونیز
وَشَل) ترس وبیم
(ناقةٌ وَشُولٌ) کصبور شتر ماده
بسیار شیر
(وُشُول) بالضم کمی دولت وغنا
وکمی بهره وسستی
(جَبَلٌ وَاشِلٌ کوه که پیوسته
از آن آب زهد * وفلان واشل الحظ
یعنی او کم بهره است
(مَوَاشِل) جای ها
(ض) وَشَلَ وَشْلاً) بالفتح و
وَشَلاناً محرکة روان شد یا چکید
ووَشَلَ الرجل) سست گردید ودرویش

ونیازمند گشت • و وَشَلَ اِلَیْهِ) فریاد
خواست از وی و زاری
را یشال) کم کردن بهره کسی را و
زنهده یافتن آب را و داخل کردن
پستان ماده در دهان بچه تا
شیر مکیدن آموزد

وش م

(وَشْم) بالفتح نقش و نگار که
بر اندام سوزن آزده و نیله بر آن
پاشیده سازند وُشُوم و وشام
کتاب جمع • گیاه نخستین که
رویدن گیرد و شهرے است نزدیک
یمامه و آنرا وَشْمُ الیَمَامَة نیز گویند •
و نیز وُشُوم) خط دستهاے
گاو وحشی و موضع است • وذو
الوُشُوم) لقب اسب عبد الله
بن علی الجُحمی • و نیز وَشْم)
اندام را بسوزن آزدن و نیله پاشیدن
بر آن والفعل من ضرب
(وَشْمَة) بالفتح قطرهٔ باران یقال
مَا اصابتنا وشمةٌ ای قطرةُ مطرٍ و
یقال مَا عَصَیته وشمةً
ای کلمةً
(وَشِیمَة) کسفینة بدی و دشمنی
(مِیشَمَة) بالکسر زنی است که در

سرین خود نگار کرده بود تا نیکو
نماید منه المثل هو اعظم فی نفسه
من المیشَمَة والاصل المُوتَشِمَة
(اِیشَام) رنگین شدن گرفتن انگور
بعد رسیدن یا نرم و نیکو گردیدن
آن و پستان کردن دختر و گیاه
برآوردن و افزون شدن سپیدی
موی و عیب ناک کردن ناموس
کسی را و دشنام دادن صلتهما فی
و چراگاه گیاه ناک یافتن شتر و
اندک درخشیدن برق و نگریستن
صلته بعی • و یقال اَوْشَمَ فلانٌ
یفعل کذا) یعنی کردن گرفت
چنان
(تَوَشِّم) وشم کردن و گیاه
برآوردن
(اِسْتِیشَام) وشم کردن خواستن
منه الحدیث لعن الله الواشمةَ و
والمستوشمةَ

وش ن

(وَشْن) بالفتح زمین بلند و شتر
آگنده گوشت و ذفرك
(اَوْشَن) آنکه با دیگری نیامیزد و
به نشیند با وی و بخورد طعام و یرا
(وُشْنَان) مثلثة اشنان که گیاهی

است
(تَوَشُّن) کم شدن آب

وش ی

(وَشْی) بالفتح نگار جامه از هر رنگ
که باشد و پرند شمشیر و شَوِی محرکة
منسوب بوی تر والیه الوا و
وهو فاء الفعل و تترك الشین
مفتوحةً هذا قول سیبویه و قال
الاخفش القیاس التسکین • و حجر
به وَشْیٌ سنگ کان که دران زر
است • و نیز وَشْی) نوعی از جامها
وِشَاء کِکساء جمع
(وَشَاء) کسماء بسیاری مال اسم
مصدر است
(شِیَة) کعدة نشان و رنگ اسپ و
جز آن که مخالف ستر اندام باشد
شِیَات جمع منه قوله تعالی لاشِیَةَ
فیها ای لیس فیها لونٌ یخالفُ
سائرُ لونها و یقال ثور اَشْیَه
یعنی گاو چهار کما یقال فرس ابلق
و تیس اذرا
(وَاشِی) مرد بسیار فرزند وَاشِیَة
مؤنث و ستور بسیار بچه و بافنده
جامه و کاونده کان جهت زر و
سکه زن وُشَاة جمع

(اُشَیّ) بالضم و شد الیاء سپیدی
پیشانی اسب که غره نباشد و
سپیدی دست و پای آن یقال فرس
حَسَن الاُشَیّ
(ثوبٌ مُوشّی) کمرمی جامه
نگارین
(ص) وَشَی الثَّوبَ وَشْیًا
بالفتح وشِیَةً کعدة نگارین کرد
جامه را و آراست و نیکو نمود آن را • و
وشی به الی السلطان وَشْیًا و
وِشَایَةً) گلهٔ بد سخن چینی کرد
و سعایت نمود نزدیک پادشاه
والامر شِهْ بالهاء لانهم لاینطقون
بحرفٍ واحدٍ واقل ما یحتاج الیه
البناء حرفان حرفٌ یبتدأ و حرف
یوقف علیه فاذا وصلته بشیءٍ ذهبت
الهاء اِسْتِغنَاءً عَنْهَا • و نیز وَشْی
و شِیَة) دروغ گفتن و آراستن
سخن بدروغ و بسیار شدن اهل
قبیله و فرزندان کسی و زادن یقال
مَا وَشَت هذه الماشیةُ عندی
بشیءٍ ای ما ولدت و فی المثل اللیل
طویلٌ و لا اَشِی شِیَة یعنی شب دراز است
لیکن بیدار نمی شوم بجهت فکر
و تدبیر امری که بنجو اهم و در

(حمد و تدبیر و درستی آنم قال لاتعرف صیغة اش ولاوجه تعریفها

(ابیشاء) گیاه نخستین براوردن زمین و نمایان شدن رطب نخست خرما درخت و بسیار مال کردیدن مرد و معنی کلام و شعر بر آوردن واندک زر یافته شدن در کان یقال وشی المعدن اذا وجد فیه یسیر من ذهب و سخن چینی بیرون آوردن چیزی را و بهمیز برانگیختن اسب را و نهایت و وانیدن و ساختن چیزی را و گرفتن چیزی از درم و دینار یقال وشی فی الدراهم ای اخذ منها و به کردانیدن دارو بیمار را

(ثوب موشی) کمعظم جامه بسیار نگار

(توشیه) نگار کردن جامه را و اراستن و نیکو نمودن شد للمبالغة

(توشی فیه الشیب) نمایان شد در آن سپیدی موی برنگ نگار

(ایتشی العظم) به شد از شکستگی که داشت

(استوشی فرسه) بر آوردن همه تک اسب را و (استوشی فلان بعقبه) پاشنه زد اسب را تا تیز رود و نیز (استیشاء) خواندن و جنبانیدن هر چیزی را

باب الواو فصل الصاد

وص ع

(س) (وصئ الثوب) ریمناک و چرکین گردید

وص ب

(وصب) بالفتح باین معنی ناسابه (وصب) محرکة بیماری اوصاب جمع

(وصب) ککتف بیمار و رنجور وصابی کسکاری و وصاب ککتاب جمع

(مفازة واصبة) دشت سخت دور و دراز

(ض) (وصب وصوبا) پائید و ثابت گردید ٭ و (وصب على الامر) همیشگی ورزید بران و نیکو ایستادگی نمود و قوله تعالی ولهم عذاب واصب و قوله تعالی وله الدین واصبا ای دائما وقیل واجبا وقیل خالصا

(س) (وصب وصبا) محرکة بیمار گشت

(موصب) بیمار

(ایصاب) بیمار شدن و بیمار گردانیدن لازم و متعدی و پیوسته بودن بر چیزی و نیکو قیام نمودن بر آن یعدی بعلی و پائیدن و فرزندان بیمار زادن و پیه پیدا شدن در شتر یقال اوصبت الناقة ای نبت شحمها

(موصب) کمعظم بسیار رنجوری و درد

(توصیب) بیمار کردیدن

(توصب) بیمار گشتن

وص خ

(وصخ) محرکه ریم و چرک و ریمناکی و چرکینی والفعل من سمع

وص د

(وصد) محرکة بافتن

(وصید) کامیر آستان و بنگاه سرای و حظیره مانندی است که در کوه از سنگ سازند جهت ستوران وصیدة مثله و سنج که دران اصحاب کهف اقامت ورزیدند و کوه و کیاه که بیخهای او نزدیک یکدیگر باشد و تنگ و بند و آنکه اوراد و بار خسته کرده باشند و حظیره که از شاخها سازند

(وصاد) کشداد بافنده

(ض) (وصد وصدا) بالفتح پائید و ثابت ماند

(ایصاد) حظیره ساختن و بر اغلانیدن سگ و جز آن را و بند کردن در را و قفل کردن یقال اوصد الباب واصده ایضا واوصد مجهولا فهو موصد و قوله تعالی انها علیهم موصدة ای مطبقة

(موصد) کمعظم پرده برای دختران در گوشه خانه و پرده خانه

(توصید) ترسانیدن و بیم کردن

(استیصاد) حظیره ساختن در کوه

وص ر

(وصر) بالکسر پیمان و عهدنامه و چک و دستاویز با مهر دار صبرة کسفینة و وصرة بالتحریك مشددة الراء مثله

(اوصر) زمین بلند

وص ص

(وَصّ) بالفتح استوار کردن کار را والفعل من نصر

(وصوص) بجعفر سوراخ پرده و جز آن بمقدار چشم که بنگرند از وی

(وَصْوَصَة) بوصواص نگریستن وچشم کشادن سگ بچه وتنگ بستن زن روی بند خود را چشم تنگ کرده نگریستن چیزی را

(وَصْوَاص) بالفتح سوراخ پرده بمقدار چشم که بنگرند از وی وروی بند خرد که دختران بروی افکنند وسنگریزهای درمیانه زمین یا درمیان زمین سخت وَصَاوِص جمع

(تَوَصْوُص) تنگ بستن زن روی بند خود را چنانکه جز چشم وی نتوان دید استوار کردن کار را

وص ع

(وَصَع) بالفتح وبحرک مرغی است خردتر از گنجشک یا آن صعوه است وِصْعَان بالکسر جمع وفی الحدیث إِنَّ اسرافیل لیتواضع لله تعالی حتی یصیر کانه الوَصَعُ ٭ ونیز گنجشک ریزه ٭ (وَصْع) فراگرفتن وپوشانیدن والفعل من فتح

قال الشاعر ٭ أَنَاخَ فَنِعْمَ مَا اقلولی وخوی ٭ علی خمس یصغن حصی الحزن ای الثفنات الخمس یُغَیِّبْنَهُ فی الارض او الصواب بضم الصاد

(وَصِیع) کامیر آواز گنجشک و گنجشک ریزه

وص ف

(صِفَة) کعدة بیان حال بچیز علم وسواد واما النحاة فانما یریدون بها النعت وهو اسم الفاعل والمفعول کضارب ومضروب وما یرجع الیهما من طریق المعنی کمثل وشبه وما یجری مجری ذلک یقولون رایت اخاک الظریف فالاخ الموصوف والظریف صفة له ولا یجوز ان یضاف الشیء الی صفته کما لا یجوز ان یضاف الی نفسه لان الصفة هو الموصوف عندهم

(وَصِیف) کامیر خدمتگار غلام باشد یا کنیزک وُصَفاء جمع ٭ و نیز وَصِیفَة مونث وَصَائِف جمع

(وَصَافَة) ککرامة خدمتکاری اسم است

(وَصَّاف) کشداد وصف شناس ولقب مالک بن عامر که یکی از مهتران عرب است وازاولاداو است عبید الله بن ولید وصافی محدث

(ض) وَصَفَهُ وَصْفًا) بالفتح وصِفَةً صفت کرد او را وستود و وَصَفَ المُهْر) میل کرد اسپ کره به نیکوخوئی ٭ ووَصَفَ البَعِیرُ (وصوفًا) اشتاب رفت قاله بعضهم

(ك) وَصُفَ الغُلامُ وَصَافَةً) ککرامة بحد خدمت رسید

(إِیصَاف) خدمتکاری اسم مصدر است و بحد خدمت رسیدن غلام و کنیزک

(بَیْعُ المُوَاصَفَة) فروختن یا خریدن چیزی را بصفت بغیر رویت

(تَوَاصُف) باهم صفت کردن چیزی را

(إِتِّصَاف) صفت گرفتن وستوده شدن وباهم ستودن چیزی را

(إِسْتِیصَاف) علاج پرسیدن از طبیب

وص ق

(وَصِیق) کامیر کوهی است که پائین آن مرکنانه راست

وص ل

(وصل) بالفتح پیوند وبند اندام یا پیوند استخوان اَوْصَال جمع و مثل وهمتا یقال هذا وَصْل هذا و (لَیْلَةُ الوَصْل) پسین شب ماه ٭ و (حَرْفُ الوَصْل) حرفی که بعد روی آید سمی لانه وصل حرکة حرف الروی کقوله سُقِیتِ الغَیْثَ اَیَّتُهَا الخِیَامُ ٭ وقوله کانت منازله مِنَ الایَّامِ ٭ وقوله فمازلت ابکی عِنْدَهُ واُخَاطِبُهُ ٭ وقوله إِذَا مَا رَأَتْنَا زَالَ مِنَّا زَوِیلُهَا ٭ فالمیم والباء واللام روی والواو والیاء وصل ٭ وابو الوَصْل صحابی است

(وُصْل) بالکسر والضم استخوانی که نشکنند و باستخوان دیگر نیامیزد یا فراهم آمدنگاه دو استخوان اَوْصَال جمع

(وُصْلَة) بالضم پیوستگی یقال بینهما وصلة اذا اتصل شیء بشیء وُصَل کصرد جمع

(وَصِیل) کامیر آنکه با نو در آید درود

(وَصِیلَة) کسفینة عمارت و

فراخی و انبازانی و گروه هم سفر و
نخ و گروه رشته و زمین فراخ
و جامه است مخطط یمانی و وصائل
جمع و شتر ماده که ده شکم در پی
بلد یکبار زاید و گوسپند که هفت
بطن دو دو بچه ماده در پی یکدیگر
آرد فان ولدت فی الثامنة
عناقا وجدیا قیل وصلت اخاها فلا
یشرب لبن الام الا الرجال دون
النساء ولا یذبحون اخاها لاجل
آلهتهم ویجری مجری السائبة وان
ولدت جدیا ذبحوها لآلهتهم او
الوصیلة خاصة بالغنم کانت الشاة
اذا ولدت الانثی فهی لهم واذا
ولدت ذکرا جعلوها لآلهتهم فان
ولدت ذکرا وانثی قالوا وصلت
الانثی اخاها فلم یذبحوا الذکر
لآلهتهم او هی شاة تلد ذکرا ثم انثی
فتصل اخاها فلا یذبحون اخاها من
اجلها فاذا ولدت ذکرا ذکرا
هذا قربان لآلهتنا
(واصل) نام مردی او اراجیح جمع
(واصلة) موی زنان را پیوند
کننده و واصلة بن جناب
صحابی است او الصواب واثلة بن
الخطاب
(تصل) کنعد جایی است ببلاد
هذیل
(موصل) کمجلس پیوند رسن و
میان ران و سرین شتر و شهری
است و زمینی میان عراق و جزیره
و آن زمین و جزیره را موصلان
خوانند
(موصول) کرمی است شبیه
زنبور سیکزد مردم را و مردی است
(ض) وصل الشیء بالشیء
وصلا وصلة) بالکسر والضم
پیوست آن را بدان چیز و پیوند
کرد و پیوسته شد لازم متعدی
وصلک الله بکسر العین لغة فیه
وصل الشیء والیه وصولا ووصلة
بالفتح وصلة رسید آن را و
وصله وصلا وصلة) دو بمعنی
خالص کرد با وی * ونیز وصل
ضد هجر و در پی کردن جامه را و
عطا دادن صلة مثله
(ایصال) رسانیدن و پیوند
دادن
(اسمعیل بن موصل) کمعظم
محدث است
(توصیل) پیوند کردن چیزی را
بچیزی شد للمبالغة
(مواصلة ووصال) بالکسر دوستی
بی آمیغ و بی غرض کردن و پیوسته
داشتن منه المواصلة فی
الصوم
(توصل) پیوستگی جستن بلطف
(تواصل) پیوستگی کردن
(اتصال) رسیدن و پیوستن و
و پیوسته شدن کاری جدا شدگی
(مستوصلة) آن زن که بر موی
وی پیوند کنند منه الحدیث
لعن الله الواصلة والمستوصلة

وص م

(وصم) بالفتح شکافت چوب بی
جدائی و کره چوب یقال بهذه
القناة وصم و شکافت و ننگ و عار و
عیب و وصمة مثله یقال مافیه
وصمة و وصوم جمع وی است
بیمن
(وصمة) بالضم سستی
(وصم) محرکة بیماری
(وصیم) کامیر ابن خنصر و
بنصر
(ض) وصمه وصما) بالفتح
شکافت وسست آن را * ونیز وصم
شکافتن چوب بی جدائی و عیب
کردن چیزی را
(توصم) رنجور و کاهل شدن از
تب
(توصیم) رنجور و دردناک کردن
تب کسی را و شکستن اندامها و
سست شدن و گرانی و سستی و
کاهلی یقال وصمته الحمی

وص ن

(وصنة) بالفتح خرقه خرد

وص ی

(وصاة) بالفتح اندرز و پند
(وصایة) کسحابة اندرز و شاخ
خرما که بدان شتواره بندند
وصا کعصا جمع
وصی کغنی اندرز کننده و اندرز
کرده شده مذکر و مونث وصی
یکسان است اوصیاء کانبیاء جمع
با مونث جمع وی نیاید
(وصیة) کغنیة اندرز و آنچه
بدان وصیت کنند و شاخ خرما
که بدان شتواره بندند وصی
کغنی جمع
(نبت واص) گیاه با هم نزدیک

و درهم
(ارض واصِیَة) زمین درهم و
پیوسته گیاه
(یوصَی) بالضم والقصر مرغی
است
(ض) وصی وَصْیًا) خوار گردید
بعد رفعت ومنزلت وگران سنگ
شد پس سبکی و نزدیک رسید و
پیوست ٭ ووَصَت الارضُ وَصْیًا
بالفتح ووَصِیًّا کغنی ووصاءًا و
وَصَاءَةً بفتحهما درهم و پیوسته
روئید گیاه ووَصَیتُه بکذا
رسانیدم او را بدان
(ایصاء) اندرز کردن و فرض نمودن
منه قوله تعالیٰ یُوصِیکُمُ اللّٰه
ای یَفرض علیکم ووصی گردانیدن
یقال اَوصَیتُ له بشیٔ واوصیتُ
اِلَیْهِ ای جَعَلتُه وَصِیَّك وصایة
بالضم والکسر اسم است آن را
(تَوصِیَة) اندرز کردن
(تَوَاصِی) یکدیگر را اندرز و
وصیت کردن، منه قوله اَتَواصَوا به
ای اوصی به اَوَّلُهُم اخرهم و درهم
پیوسته روئیدن گیاه زمین
(استیصاء) وصیت پذیرفتن

و فی الحدیث استَوصُوا بالنساء خیرًا
فَاِنَّهُنَّ عَوانٍ عندکم

باب الواو فصل الضاد

وضء

(وَضَاءَة) ککرامة خوبی و پاکیزه
روی
(وَضِیٔ) کامیر خوب و نیکو و پاکیزه
روی اَوضِیَاء کانبیاء ووِضَاء
ککتاب جمع
(وُضَّاء) کرمان خوب و پاکیزه
روی وُضَّاؤن ووَضَاضِیٔ
جمع
(وَاضِیٔ) پاکیزه روی یقال
مَاهُوَ بِوَاضِیٔ یعنی او پاکیزه نیست
(وُضُوء) کصبور آب دستی
وابدست کردن و بالضم آبدست
وابدست کردن و آن شستن اعضای
وضوء و مسح سر است و گاهی شستن
بعض اعضا را هم وضوء نامند قیل
ومنه من مس ذکره فلیتوضأ ای
یغسل یده وکذا الوضوء قبل الطعام
ینفی الفقر یا سرد ولیه درهر دو
معنی آید ذکر الاخفش فی قوله
عز وجل وقودها الناس والحجارة
قال بالفتح الحطب وبالضم الاتقاد
قال ومثل ذلك فی الوضوء بالفتح
هو الماء وبالضم هو الفعل ویقال انهما
لغتان بمعنی وقال غیره الولوع
والقبول مفتوحان وهما مصدران
شاذان وما سواهما من المصادر
فمبنی علی الضم
(مِیضَاءَة) بالکسر جای دست
در و[ی] شستن و آب وضوء
آبدست دان
(ف) وَضَاءَتُه) چیره شدم بروی
در مواضات
(ك) وَضُوَ وَضَاءَةً) خوب و پاکیزه
روی گردید
(مُوَاضَاءَة) باهم چیرگی جستن
در پاکیزگی و خوبی
(تَوَضَّأتُ للصلوٰة) وضوء کردم
نماز را تَوَضَّیتُ بالیاء لغیة فیه
او [ل]غة وتَوَضَّأ الغُلَامُ والجاریةُ)
بالغ شدند و رسیدند

وضح

(وَضَح) محرکة روشنی و سپیدی
و سپیدی بامداد و سپیدی ماه
و سپیدی پیشانی اسب که آنرا
غره نامند و سپیدی دست و پای
اسب و پیسی اندام و پیرهای سپیدی
موی و میانهٔ راه و کشادگی آن و شیر
و درم درست و سره و پیرایه از سیم
اَوضَاح جمع و پای برنجن و گیاه
ریزه و آبی است مربنی کلاب را
(وَضَحَة) محرکة خرماده
(وَضِیحَة) گسفند چهارپایه
وضائح جمع
(وَاضِح) پیدا و آشکار روشن سپید
غیر شدید
(وَاضِحَة) دندان که بخنده
پدیدار گردد
(وَضَّاح) کشداد نیک روشن و آشکار
و مرد سپید و نیکورنگ و روز ٭ و
نیز وضاح لقب جذیمه ابرش
بدان جهت که پیسی اندام داشت
و موضعی است بربری مرغی اسپ
را و بسوی آن منسوب است
وَضَّاحِیَّة که دهی است ٭ و عظم
وَضَّاح) بازی است و آن چنان باشد
که طفلان استخوان سپیدی را
در شب بطرفی اندازند پس آن
هر واحد جدا جدا در طلب آن
روند ٭ و بِکرُ الوضّاح) نماز صبح
و ثنی دُهمان نماز عشای اخیر
(اَوَاضِح) روزهای شبهای روشن

یعنی سیزدهم وچهاردهم وپانزدهم ماه
منه امر النبی صلی الله علیه وسلم
بصیام الاواضح ای الایام البیض اصله
الوواضح فقلبت الواو همزة
(تُوضِح) بالضم وکسر الضاد
موضعی است میان امرة تا اسود
العین
(ض) وَضَحَ الامر وضوحاً
وضحة) کعدة وسعة روشن وپیدا
وآشکار گردید کار ومنه من این
بدا وضحك بالفتح
(ف) وَضَحَت الابل باللبن)
پیدا کرد شتر ماده شیر را وپستان
کرد
(مُوضِحَة) کمحسنة شکستن سر
که به استخوان رسد
(اِیضاح) پیدا گشتن وپیدا و
آشکار کردن لازم متعد وفرزند
سپید شدن مردرا منه اوضح الرجل
ویقال من این اوضحت ای اطلعت
(توضیح) پیدا کردن
(مُتَوَضِّح) بکسر الضاد آنکه به راه
ظاهر وآشکار گردد وبراه روشن
ومیانه رود ودر جماعت وانبوه
درنیاید وشتر اندک سپید و

نیز مُتَوَضِّح تهیگاه
(تَوَضُّح) پیدا وآشکار گردیدن
(اِتِّضاح) پیدا شدن
(اِستیضاح) دست بالای چشم
نهاده نگریستن چیزی تا دیده
شود منه استوضح عنه یا فلان ای
آشکار کردن خواستن
وض خ
(وَضُوخ) کصبور کم از نیم دلو
آب
(ض) وَضَخَ الدلو وَضْخاً) نیم
پر کرد دلو را
(ایضاخ) نیم پر کردن دلو را و
آب اندک دادن یقال اوضخ له الماء
وکم آب گردیدن چاه
مُواضَخَة ووِضاخ) نبرد کردن
در آب کشیدن ودر دویدن ونیز
بسیر صاحب خود رفتن
(تواضُخ) نبرد کردن در آب دادن
ودر رفتن
وض ر
(وَضْرَة) بالفتح کوهی است
بیمن که چند قلعه دارد
(وَضَر) محرکة ریم وچرک چربش
وچرک شیر یا آب شسته شک کاسه

ومانند آن وبوی ناخوش وباقی
مانده قطران وبوی طعام گنده وتباه
شده والایش وآلودگی زعفران
مانند آن اوضار جمع * ونیز
(وَضَر) ریمناک شدن وآلوده زعفران
گردیدن والفعل من سمع
(وَضِر) ککتف ریمناک وچرکین
یا زعفران آلوده وضرة مونث
فیهما
(وَضْرا) کسکری زن زعفران
آلوده یا زن چرکین * ونیز وضرا
دیمه سنگ بزرگ بیرون جسته از سر
یا از بن کوه
(وَضْراء) کصحرا نشانی است
در گردن شتر مر بنی فزاره را شبیه
پنجه زاغ
(توضیر) ریمناک کردن
(اِباء متوضّر) خنور چرکین
(توضُّر) ریمناک شدن
وض ض
(وَضّ) بالفتح اضطراب وپریشانی
خاطر والفعل من ضرب
وض ع
(وَضْعَة) بالفتح وبکسر نهاد وضعة
کعدة شله یقال ضع القبیلة غیلا

هذا الوضعة یعنی بنه خشت را
جز این نهاد
(ضَعَة) کسعة گیاه شور درختی
است شور یا گیاهی شبیه ثمام
فرومایگی وخست وناکسی وبکسر
یقال فی حسبه ضعة یعنی در تبار او
فرومایگی است
(وَضیع) کامیر مردم فرومایه ودونی
واز مرتبه فرو وافتاده ووزنهار
وامانت وخرمای خشک ناشده در
خنور نهاده
(وَضیعة) کسفینة گیاه شور مزه
یقال هو لا اصحاب الوضیعة ای
اصحاب الحمض مقیمین فیه وثمن
کم کرده یا آنچه کم کنند وفرو نهند
از چیزی وشتر مایل بچراگاه
شیرین وعشر وباج که سلطان گیرد
وبسر خوانده وکتاب که در آن حکمت
نویسند وضائع جمع و
گندم که آنرا کوفته روغن آمیخته
خورند * ونیز وضیعة نام کردهای
لشکر که بنامهای ایشان مواضع
وشهرها را مسمی سازند که اهل آن
غزا کنند وخست ودبار قوم
وضائع جمع یقال این خلفوا

وضائعهم وانما الوضائع الذين
وضعهم كسرى فهم شبه الرهاين
كان يرتهنهم وينزلهم بعض بلاده
* وضائع الملك فى الحديث
آنچه بر رعايا مقرر وواجب است
در ملک ايشان از زكات اى لكم
الوظائف التى نوظفها على المسلمين
فى الملك لا نزيد عليكم فيها * و
ولى الوضيعة موضعى است
(واضع) شتر گياه ترش چرنده مذكر
ومؤنث در وى يكسان است
و روستائى است بيمن * وامرأة
واضع) زن بى خمار وزن آبستن
شونده در آخر طهر
(واضعة) شتر ماده گياه ترش
چرنده در مرغزار وزن تباه كار
سياه نامه
موضع) كمجلس جاى
(موضعة) كمحلسة [illegible] دوستى
ومحبت يقال فى قلبى موضعة و
موقعة
(موضوع) مرد زبان زده در
تجارت وشتر كه بر سر خود ولى راعى
چراكند وشب بخانه باز آيد
موضوعة مؤنث * وتيز

موضوع ودارة موضوع) دو
موضع است * والاحاديث
الموضوعة) حديثهاى ساخته و
بربسته
(دارة الواضيع) موضعى است
(ف) وضعه وضعا) بالفتح و
موضعا كمجلس وبفتح ضاد ه و
موضوعا نهاد آنرا برجاى * ووضع
عنه) از مرتبه او فرو افكند آنرا و
وضع عن غريمه) كم كرد بر غريم
چيزى از مال يافتنى * ووضع
البعير حكمته وضعا وموضوعا)
سبك سر وتيز رو كرديد * ونيز
وضع) ودبعت نهادن نزد كسى و
نهادن زن مجر را از سر و بچه
آوردن زن وضع وتضع بضمهما
مثله ودر آخر طهر و ابتداى
حيض آبستن كرديدن زن وضع
بالضم وتضع بالضم وبضمتين مثله
يقال ما حملته امه وضعا وتضعا
وتيز رفتن ناقه وزيان زده كرديدن
مردم در تجارت ضعة بالفتح والكسر
ووضيعة كسفينة مثله يقال
وضع فلان فى تجارته مجهولا و
كفرح ايضا اى خسر * ونيز وضع

گياه شور خورانيدن شتر را ولازم
آن كردانيدن او را يقال وضعت
الابل اذا الزمتها المرعى [illegible]
موضوعة ونيز گياه شور خوردن و
لازم بودن آن را وضيعة كسفينة
مثله فيهما لازم متعدا بل واضع
وواضعة نعت است ازان وخوار
ساختن نفس خود را وضع
وضعة بالفتح والكسر مثله
وكرديدن وساقط ومحو كردن جنايت
كسى را يقال وضع الجناية عنه
ناكس ودون مرتبه كردانيدن
نيز موضوع) تيز رفتن شتر وبعير
حسن الموضوع شتر نيكو تيز رفتار
(ك) وضع ضعة) كسعة وكثيره
ضناعة فرومايه وناكس ودون
مرتبه كرديد * ووضع) بر خوانده
كرديد
(ايضاع) گياه ترش چريدن شتر
بكرانه آب وپيوسته بودن بران
ابل موضعة نعت است ازان
وتيز رفتن شتر ونيز راندن زيان
زده كرديدن مردم در تجارت
يستعمل مجهولا وقولهم لاوضعوا
خلالكم يعنى بر داشتند مركبهاى

خود را ابر شتاب
(موضع) كمعظم شكسته وبريده و
سست اندام نا استوار خلقت
ابجو مخنث
(توضيع) فرومايه وناكس
كردانيدن وجبه بر دوختن بعد
پنبه نهادن در آن وبرهم چيدن
شتر مرغ بيضه را
(مواضعة) همديگر گرو بستن و
ماندن خريد فروخت باهم و
بر چيزى موافقت وسازوارى
نمودن وقرار دادن وباهم آگاهى
بخشيدن منه هلم اواضعك الراى
اى اطلعك على رايى وتطلعنى على رايك
(تواضع) فروتنى كردن ونرم گردنى
وخوارى نمودن ودور شدن
يقال تواضع ما بيننا اى بعد
(اتضاع) فرومايه وناكس ودون
مرتبه شدن وپست كردن سر شتر را
تا پاى بر گردن وى نهند و
بر نشيند
(اتضع منه) كم كردن خواست
ازان

وضف

(ض) وضف البعير وضفا)

بالفتح شتاب رفت
(ایضاف) شتافتن شتر و شتر راندن
بر شتاب وجیف

وض م

(وَضَم) محرکة تخته و بوریا و مانند آن
که بر روی گوشت نهند تا
خاک آلود نگردد و اوضام و اوضمة
جمع * و ترکهم لحماً علی وضم)
فرو افکند ایشان را و ذلیل
و خوار و دردناک گردانید
(وَضْمَة) بالفتح بمعنی وضیمة است
یقال الحیّ وَضْمَةٌ واحدةٌ ای جماعةٌ
متقاربةٌ
(وَضِیمَة) کسفینة یک گروه مردم
از دو صد تا سیصد و گروه اند که
که بر قوم دیگر فرود آیند و طعام ماتم
و گیاه گرد آورده یا طعام گرد کرده
قیل وَضیمةٌ من الطعام مثل وثیمة
من الکلاء
(ض) وضم اللحمَ وَضْماً) بالفتح
بر تخته یا بوریا نهاد گوشت را
یا وضم ساخت جهت آن * وُضِم
بنو فلانٍ علی بنی فلانٍ)
یعنی فرود آمدند بر آنها
(ایضام) وضم ساختن جهت
گوشت یا نهادن بر آن یقال اَوْضَمَ
اللحمَ وله
(توضّم) گاییدن
(استیضام) ستم کردن

وض ن

(وَضْن) بالفتح دوتا کردن بعض
چیزی را بر بعض یا دو چند گردانیدن
یا بر یکدیگر نهادن و نوار بافتن و
الفعل من ضرب
(وَضِین) کامیر چیزی بر هم
چیده و دوتا کرده و نوار و تنگ
هودج * بهن که اندوال یا نوی
بافند یا آن جز از چرم نباشد *
وُضُن ککتب جمع * وهو بمنزلة
البطان للقتب والتصدیر للرحل
والحزام للسرج یا تنگ پالان
شتر یقال قلق وضینها یعنی جنبید
تنگ وی از لاغری
(مِیضَنَة) بالکسر جوال از برگ
خرما مَواضین جمع
(میضانة) کدوی خشک میان
تهی و آوندی است بشکل آن
(مَوْضُون) چیز بر هم بچیده
و دوتا کرده
(مَوْضُونَة) زره بافته یا زره متقاربة
بافته یا بدو حلقه بافته یا بجواهر
مرصع و جامه و تخت مرصعینه
منه قوله تعالی علی سرر موضونة
(تَوَضُّن) خوار گردیدن
(اِتِّضان) نزدیک گردیدن

باب الواو فصل الطاء

وطء

(وَطْء) بالفتح زمین نشیب میان
زمینهای بلند
(وَطْأَة) جای قدم و تنگی و فشار
و گرفت سخت منه الحدیث
اللهم اشدد وطأتک علی مضر و
فی آخر وطأة وطاها الله بوج
(طِئَة) کعدة سپردگی و کوفتگی
طاءة کسعة مثله
(وَطَأَة) محرکة راه با سپرده بسیار
مسلوک و مسافران
(وَطِیء) کامیر کوفته و سپرده زیر پا
و شیء وَطِیءٌ ای بیّن الوطاءة
(وَطِیئَة) کسفینة نوعی از طعام
که بشیر و تخمهای خسته بر آورده
زینب دهند یا بینو شکر آمیخته
و جوال که در روی گوشت خشک
و نان کاک دارند منه الحدیث
اخرج ثلاث اُکَل من وَطیئة ای ثلث
قرص من غرارة
(وَطَاء) کسحاب زمین پست میان
زمین بلند
(وطاءة) کسحابة پا سپردگی [1]
وَطُوءة مثله
(وِطَاء) ککتاب و کسحاب عن
الکسائی گستردنی خلاف غطاء
(واطئة) مسافران سموا بذلک
لوطئهم الطریق یا راه با سپرده
بسیار مسلوک و ریزهای افتاده
از خرما فاعلة بمعنی مفعولة لانها
توطأ (مَوْطَأ) کمقعد جای قدم
مَوْطِیء کمجلس مثله
(مِیطَاء) کمحراب زمین پست میان
زمینهای بلند و مرتفع
(س) وَطِئَه وَطْأً) بالفتح سپرد
آنرا زیر پای * و وطیء المرأة
گایید آنرا والغابر فیهما یطأ بسقوط
الواو کما سقط [1] من یسع لتعدیهما
لان فعِل یفعل مما عینه واو لا یکون
الا لازما فلما جاءا من اخواتهما
متعدیین خولف بهما نظائرهما
ویقال بنو فلان یطؤهم الطریق
یعنی نزدیک راه فرود آمدند
پس روندگان راه سپردند و کوفتند

ایشان را قوی هی شد وَطَأَ ای
قیامًا
(ف) وَطَأَهُ وُطْءًا) آماده کرد
آنرا و نرم و آسان گردانید
(ك) وُطُوءً وَطَاءَةً) کگرامة کوفته
و نرم و پاسپرده شد
(اِیطَاء) بسپردن دادن یقال اَوْطَأَهُ
فَرَسَهُ ای حمله عَلَیْهِ فوطِئَهُ و
اَوْطَأْتُهُ الشَیَّ فَوَطِئَه و بر کاری دانسته
و نادیده فرمودن کسی را یقال اَوْطَأَهُ
العَشْوَةَ وعُشْوَةً ای ارکبه علی غیر
هُدیً و تکرار قوافی کردن در شعر
بلفظ و معنی یقال اَوْطَأَ الشِعرَ و فیه
واطأه و بقهر و غلبه پامال ساختن
یقال اَوْطَأَهُمْ ای جعلهم یُوطَؤُونَ قهرا
و غلبة
(رجلٌ مُوَطَّاء الاَکْنَاف) کمعظم
مرد نرم خوی جوانمرد و بسیار
مهمانی یا آنکه در ناحیهٔ خود یاران
و همسایه را جای دهد و ایذا نرساند
* و مُوَطَّأُ العَقِب) پادشاه با فر و
شوکت که خلایق پیرو وی باشند
* و نیز موطّا) نام مسند امام مالک
رحمة الله
(تَوْطِیَة) سپردن زیر پا و پراگندن
و آماده نمودن و نرم و آسان
گردانیدن و پست کردن یقال
وَطَّأَهُ الله تعالی و تکرار قافیه کردن
در شعر یقال وَطَّأَ الشِعرَ و اَطَأَ بالهمزة
(مُوَاطَأَة) موافقت کردن یقال
وَاطَأَهُ علی الامر اذا وافقه قال
الاخفش فی قوله تعالی لِیُوَاطِؤُا
عِدَّةَ مَا حَرَّمَ الله هو من وَاطَأْتُ قال
و مثله قری قوله تعالی هِیَ اشَدُّ
وِطَاءً ابالمد ای مُوَاطَاءَةً و هی المواتأة
ای موا تأة السمع و البصر ایاه و تکرار
قوافی کردن در شعر بلفظ و معنی
یقال واطأ فی الشعر
(تَوَطُّوء) سپردن زیر پا و سازواری
و موافقت نمودن
(تَوَاطُؤُوا عَلَی الاَمر) موافقت
و سازواری و اتفاق کردند بر آن
(اِتِّطَاء) آماده شدن و نرم و
آسان گردیدن و راست و درست
شدن و استخ ایستادن و بنهایت
و درستی رسیدن
(اِسْتِیطَاء) سپرده و کوفته یافتن
یقال اِسْتَوْطَأْتُ المرکبَ ای وجدته
وَطِیئًا

وطب

(وَطْب) بالفتح مشک شیر خاصه
و هو جِلْدُ الجَذَعِ فما فوقه ج اَوْطُب
کافلس و وِطَاب ککتاب و اَوْطَاب
جمع اَوَاطِب جمع الجمع و مرد سخت دل
درشت خوی و پستان بزرگ
* و یقال صَفِرَتْ وِطَابُه
ککتاب یعنی مرد یا کشته شد
(وَطْبَاء) کصحراء زن بزرگ
پستان

وطث

(وَطْث) بالفتح سخت پای بر زمین
زدن و الفعل من ضرب

وطح

(وَطْح) بالفتح و بحرک پلیدی
پیخال و گل که بر سم و چنگال ستور
و مرغ چسپیده باشد وَطْحَة یکی
(وَطِیح) کامیر قلعهٔ است بخیبر
(ض، وَطَحَ الوَطْحَ وَطْحًا) بدست
دور کرد وطح را بدرشتی
(تَوَاطُح) باهم فرا گرفتن شر و
بدی را و فتنه انگیختن یا کارزار
نمودن باهم و انبوهی کردن شتران
بر حوض

وطخ

(تَوَاطُخ) باهم فرا گرفتن قوم
چیزی را میان خود

وطد

(وَطِید) کامیر استوار و پای برجای
کرده و گران سنگ گردانیده
(واطد) ثابت طادی مقلوب
است ازان
(وَطَائِد) دیگ پایها و قواعد
بنا و سرای
(مِیطَدَة) بالکسر چوب اشکنه و
چوبی که بدان اساس بنا و جز آن
را کوبند و استوار کنند
(ض) وَطَدَ الشَیءَ وَطْدًا) بالفتح
و طِدَةً کعدة پای برجای کرد
آن را و استوار کردانید و گران
سنگ ساخت مَوْطُود نعت است
ازان * و وَطَدَ اِلَیْه) چسپانید
وی را بآن و فرا گرفت آن را و کذا
وَطَّدَتْ بابُ الغار الصخرة ای سَدَّتْه
بِهِ و نَضَدَتْه علیه * و وطد له
مَنْزِلَةً) راست کرد برای وی
منزلت را * و نیز وَطْد و طِدَة) کوفتن
زمین تا سخت گردد و برجای
و ثابت ماندن سیر کردن و رفتن
از اضداد است و سخت سپردن
زیر پای لغة فی وطء منه روایة

اَللّٰهمّ اشدُد وطأتك علی مُضَر

(تَوَطید) پای برجای کردن و استوار گردانیدن وگران سنگ ساختن

(تَوَطُّد) استوار و پای برجای شدن وگران سنگ گردیدن

(مُتَوَاطِد) پای برجای وثابت که یکی در پی دیگری باشد واستوار

وطر

(وَطَر) محرکة حاجت ونیاز یا حاجت که بدان کمال قصد وتوجه باشد اوطار جمع • ولایبنی منه فعل ویقال قضیت وطری اذا بلغتها

وطس

(وَطس) بالفتح سخت زدن بموزه وجز آن وشکستن والفعل من ضرب

(اوطاس) وادی است بدیار هوازن

(وطیس) کامیر تنور آهنین یا عام است ویقال الآن حمی الوطیس یعنی درین هنگام سخت شد حرب وثائره قتال بالا گرفت

(وَطیسَة) کسفینة سختی کار

(وَطّاس) کشداد شبان

(تَوَاطُس) موافقت کردن بلند شدن موج وطپانچه زدن آن

وطف

(وَطف) بالفتح دراز کشید کی یقال فی السحابة وَطف ای تدلت ذیولها لکثرة مائها

(وَطفة) بالفتح موی اندک یقال علیه وطفة من الشعر

(وَطَف) محرکة بسیار رمزه وابرو شدن وریخته شدن باران والفعل من سمع

(اَوطَف) مرد بسیار موی مژکان وابرو تاریکی برهم نشسته وزیست خوش وفراخ با ناز ونعمت

(سَحَابَة وَطفَاء) ابر فروهشته دامن باران ناک یا پیوسته ریزان

وطم

(وَطم) بالفتح سپردن زیر پا و پرده فرو هشتن والفعل من ضرب

وطن

(وَطَن) محرکة وزیستن جای باش مردم وجای باش گاوان وگوسپندان اَوطَان جمع

(مَوطِن) کمجلس جای باش مردم وجای وقوف در مکه وحرب جای مَوَاطِن جمع منه قوله تعالی وَلَقَد نَصَرَکُمُ اللهُ فِی مَوَاطِنَ کَثِیرَةٍ

(میطان) بالکسر غایت یقال من این میطانك ای غایتك واول غایت حلبه رهان که اسپ از انجا دوانند میتاء ومیداء آخر آن

(ض) وَطَنَ بِهِ وَطنًا) جای گرفت در آن ومقیم شد

(اِیطان) اقامت نمودن بجای وجای باش ساختن

(تَوطِین) جای باش ساختن ودل نهادن بر چیزی

(توطن) جای گرفتن در برچیزی شدن دل

(اِستِیطان) جای باش ساختن

باب الواو وفصل الظاء

وظب

(وَظبَه) بالفتح فرج ستور ماده کان شکافته سم

(مَوظِب) کمقعد جای است نزدیک مدینه وهو شاذ کمورق

(مِیظَب) کمنبر سنگ تیز

(رجل موظوب) مردی که مال اورا حوادث نوبت بنوبت رسیده باشد

(اَرض مَوظُوبَة) زمین که ستوران پی در پی چرا کنند پس گیاه باقی نماند بر آن

(ض) وَظَبَ عَلَیهِ وُظُوبًا) پیوسته بود بر آن ومداومت ورزید ولازم گرفت آن را وتیمار آن داشت

(وَظَبَه وظبًا) بالفتح سپرد آن را زیر پای

(مُوَاظَبَة) پیوسته بودن بر کاری وتیمار داشتن ولازم گرفتن

وظر

(وَظِر) ککتف پر گوشت فربه یا آنکه ران وشکم وی پر گوشت باشد

(س) وَظِرَ وَظَرًا) فربه گردید وپر گوشت شد

وظف

(وَظِیف) کامیر خورد گاه ساق وذراع اسپ وشتر وجز آن اَوظِفَة ووُظُف کتب جمع ویقال جاءت الابل علی وظیف یعنی در پی یکدیگر آمدند

(وَظِیفَة) کسفینة روزمره از طعام ورزق وخدمت وکار وذکر ومانند آن وپیمان وشرط وَظَائِف

وظف بضمتين جمع
(ض) وَظَفَهُ وَظْفًا) کوتاه کرد
پای بندوی را و بر وظیف وی
ووَظَفَ الْقَوْمَ) پیرو
ایشان شد
توظیف) روزمره کردن بر کسی
مواظفة) موافقت کردن و هم
پشتی و وزیری نمودن و پیوسته
بودن با چیزی یا با کسی
استیظاف) تمام فراگرفتن

وظم

(وَظْمة) بالفتح تهمت

باب الواو فصل العین

وع ب

وَعْب) بالفتح راه کشاده
بیت وَعِیبٌ) کاسه خانه فراخ
وجاء الفرس بمکض وعیب)
بنهایت کوشش و دوید
(وِعاب) بالکسر جایهای فراخ
وکشاده از زمین
(أَوْعَب) سزاوارتر بتمام گرفتن
یقال هذا اوعب لکن ای احری
لاستیعابه وفی الحدیث فهو
اوعب للنسل ای احری ان یخرج
کل بقیة فی ذکره من الماء
(ض) وَعَبَهُ وَعْبًا) بالفتح تمامه
آن گرفت
جاؤا مُوعِبین) بکسر العین
یعنی همگی فراز آمدند
(ایعاب) جمله شدن قوم یقال
اوعب بنو فلان جلاء ای لم یبق
ببلدهم احد وهمگی چیزی گرفتن
وفراهم آوردن و از بیخ برکندن
یقال جدعه فاوعب انفه ای
استاصله ومنه فی الشتم جدعه الله
جدعا موعبا وجمله چیزی را در
چیزی درکردن
(استیعاب) همگی چیزی گرفتن
و از بیخ برکندن ومنه الحدیث
فی الانف اذا استوعب جدعه
الدیة ای اذا لم یترک منه شیئ

وع ث

(وَعْث) بالفتح جای نرم وبی ریگ
که پای در آن فرو رود و دوراه که
بآسانی نتوان رفتن و روی وعث
الکف مثله و استخوان شکسته گران
سنگ ولاغری
(امراءة وَعِثَة) کفرحة زن فربه
بسیار گوشت
وعثاء) کصحرا مشقت و سختی سفر
موعوث) مرد ناقص گوهر
(س ك) وَعِثَ الطریقُ وَعْثًا
دشوار گذار گردید راه
(س) وعث یده) شکسته
گردید و سست وی
(ایعاث) در زمین وعث افتادن
وبیهوده خرج کردن مال را یقال
اوعث فی ماله اذا اسرف
(مُوعَث) کمعظم راه دشوار
(توعیث) بند کردن و باز
گردانیدن

وع د

(وَعْد) نوید دادن عدة وموعد
وموعدة کمجلسة وموعود
وموعودة مثله یستعمل فی الخیر
والشر یقال وعد الامر وبه
خیرا او شرا فاذا اسقطوا
الخیر والشر قالوا فی الخیر وعد
وعدا وعدة وفی الشر اوعد
وقالوا ایضا اوعد الخیر واوعد
بالشر والفعل من ضرب
(عِدِیّ) منسوب بعدة کالزنی
الی زنة ولا ترد الواو کما تردها
فی شیة والفراء یقول عدوی
وزنوی کما یقال شیوی
(وَعِید) کامیر وعده بد وبیم کردن
و بدی بر شتر چون آهنگ جستن
نماید
(فرس واعد) اسب که نوید دهد
برفتار بعد رفتار * ونیز واعد)
ابر بدان جهت که نوید باران
می دهد و روز که اول آن نوید
سرما یا گرما دهد
(ارض واعدة) زمین که نوید
خیر دهد از گیاه و علف خود
(موعِد) کمجلس وعده جای و
وعده گاه و وعده دادن لان ما کان
فاء الفعل منه واوا او یاء ثم سقطتا
فی المستقبل نحو یعد ویزن فان
المفعل منه مکسور فی الاسم والمصدر
جمیعا ولا یبالی منصوبا کان یفعل
منه او مکسورا بعد ما ذهبت الواو
منه الا احرفا جاءت نوادر قالوا
دخلوا موحد موحد وفلان ابن موقد
ومولکل اسم موضع ورجل موهب
اسم رجل وموزن موضع هذا سماع
والقیاس فیه الکسر فان کانت
الواو من یفعل فیه ثابتة نحو وجل
ویوجع ففیه الوجهان فان اردت
به المکان والاسم کسرته وان اردت

به المصدر رفتحت تلت موجل فان
کان مع ذلک معتل الآخر فالمفعل
منه مفتوح ذهبت الواو فی یفعل
او تثبت کقولک المولی والموعی و
الموفی من یلی یعی یفی
(میعاد) وعده جای و وعده
کاه و وعده دادن
(ض) وعدته) چیره شدم بروی
در بسیاری وعده
(ایعاد) ترسانیدن ببدی
(مواعدة) همدیگر وعده نمودن
و میعاد کردن و نبرد کردن بوعد
(توعد) ببدی ترسانیدن
(تواعد القوم) یکدیگر نوید دادند
هذا فی الخیر واما فی الشر فیقال
اتعدوا
(اتعاد) وعده پذیرفتن و باهم
وعده بدی کردن اصله الاوتعاد
تلبوا الواو تاء اواد غموا وناس
یقولون ایتعد یاتعد فهو موتعد
بالهمزة

وعر

(وعر) بالفتح دشوار و خلاف سهل اوعر
کاکلب اوعار و وعود جمع و کوهی
است و رجل وعر المعروف)

مرد کم احسان کم خیر * وقلیل
وعر) از اتباع است
(وعر) کتف دشوار قال الاصمعی
ولا تقل وعر و شعر معر وعر
از اتباع است
(وعیر) کامیر دشوار
(وعیرة) کجهینة قلعه است
نزدیک کرک
واعر) دشوار و عود جمع
اوعر) دشوار
اوعار) موضعی است
(ض) وعره وعرا) بند کرد آنرا
از حاجت وی و باز داشت
(ک ض س) وعر المکان
وعرا) بالفتح والتحریک و وعورة
و وعارة کگرامة و وعورا دشوار
گردید جای
س) وعر صدره) پر شد سینه
او از خشم و کینه لغة فی وغر بالمعجمة
ک) وعر الشیء وعارة)
ککرامة و وعورة کم گردید
(اوعر به الطریق) دشوار گشت
راه بروی و بجایی دشخوار رسانید
او را * و نیز ایعار) بدشواری
افتادن و کم مال گردیدن کم نمودن

چیزی را و دشوار یافتن
(توعیر) دشوار گردانیدن و
سرگشته کردن در سخن یقال
وعرته فی الکلام ای حیرته و از
حاجت باز داشتن
(توعر) دشوار گشتن و سختی نمودن
در چیزی و دشوار کار گردیدن مرد
و سرگشته و متحیر شدن در کلام یقال
توعر فی الکلام ای
تحیر
(استیعار) دشخوار یافتن جای
و راه را و دشوار شمردن

وعز

(وعز) بالفتح پیش آمدن بکاری
یقال وعز الیه فی کذا ای ان یفعل
او ان یترک والفعل من ضرب
(ایعاز) پیش آمدن بکاری و فرمان
دادن بر کاری
(توعیز) بمعنی ایعاز است و ترکیب
دال بر مبالغه

وعس

(وعس) بالفتح درختی است
که از ان بربط و رباب سازند و نشان
و ریگ نرم که رفتن در وی دشوار
باشد * و نیز وعس) سپردن

زیر پای والفعل من ضرب
(اوعس) زمین نرم ریگ ناک
وعس بالضم داوعس جمع
(وعساء) کصحرا پشته ریگ نرم
که ترهای نیکو روید در وی و
موضعی است میان ثعلبیه و
خزیمیه
(میعاس) زمین نرم و ریگ ناک
و زمین که سپرده نشده و ریگ
نرم و راه کانه ضد
(ذات المواعیس) جایی است
(ایعاس) در ریگ وعس در
آمدن
(مواعسة) نوعی از رفتار شتر
و بر ریگ نرم دشوار گذار رفتن و
برابری و نبرد کردن در رفتار شب
و بشب رفتن

وعط

(وعاط) ککتاب گل سرخ با گل زرد

وعظ

(ض) وعظه وعظا و عظة)
کعدة و موعظة پند داد او را
بسخنان دل نرم کننده
(اتعاظ) پند پذیرفتن یقال
السعید من وعظ بغیره والشقی من

أتعظ به غيرهُ

وع ع

(وَعّ) بالفتح شغال
(وَعْوَع) شغال وخطیب سخن آور ودشت وروباه وسست و دیدبان
(وَعْوَعَة) آواز گرگ وآواز سگ وشغال ماده * ونیز وَعْوَعَه) موضعی است ونام مردی از قیس بن حَنْظَلَة منه المثل هَنًا وهُنًا عن جمالِ وَعْوَعَة یعنی دوراز شتران وعوعة وقیل معناه اذا اَسلمتُ لم اَكْتَرِث بغیرك كما تقول كلّ شيءٍ ولا وَجَعُ الراسِ وقال ابوزید هو كقولك كل شي ما خلا اللهَ باطلُ * نیز وَعْوَعَه) خروشیدن وجنبانیدن
(وَعْوَاع) بالفتح آواز سگ وبانگ گرگ وشغال ماده گرده مردم با قوم بابانگ وغوغا ومرد بیهوده گوی وخروش مردم * ونیز وَعْوَاع) دیدبان واحد وجمع در وی یکسان است وموضعی است
(وَعْوَعِیّ) زیرک خوش طبع تیز خاطر
(وَعَادِع) دلاوران وزورمندان

شدید القوة وآنکه نخست بغرباد مقاتلان رسد

وع ف

(وَعْف) بالفتح هر جای سطبر ودرشت از زمین که دران آب ایستد وِعَاف ککتاب جمع
(وُعُوف) بالضم کندی وسستی بینائی

وع ق

(رجل وَعْق) بالفتح مرد بدخوی زشت سیرت تنگدل وبی آرام
(رجل وَعِق) ککتف مرد بدخوی
(وَعْقَة) بدخوی یقال فیه وَعْقَة ومرد بدخوی
(وَعِیق) کامیر آوازکه از شکم ستور آید وقت رفتن وعاق کغراب مثله والفعل من ضرب
(وَاعِقَة) جای است
(مَا اَوْعَقَكَ) کدام چیز شتاب کرد ترا
(ح) وَعِقْتَ عَلَیَّ یارجل) شتابی کردی برمن
(تَوَعُّق) درنگ کردن وباز داشتن وخلاف ورزیدن وبازی وبیهودگی کردن وبدخوی نسبت نمودن کسی را

وع ك

(وَعْك) بالفتح سختی گرما واول تب وتیزی آن ودرد وکسل تب در اندام ورنجوری از سختی ودرماندگی رجل وَعِك) مرد تب زده بستوه آمده ازان وَعِك ککتف مثله
(وَعْكَة) بالفتح حرب کاه و انبوهی شتران بر آب خور اسم است ایعاک را وکارزار شدید وسختی گرما
(مَوْعُوك) مرد تب زده
(ض) وَعَكَه وَعْكًا) بالفتح سخت رنجور ساخت اورا بیماری * و وَعَكَه فی التُّرَاب) درخاک مالید آن را * ونیز وعك) ایستادن باد
(اِیعَاك) درخاک مالیدن چیزی وغلطانیدن سگ صید را درخاک وانبوهی کردن شتران بر آب خور وسخت افتادن درد ویدن و رفتن وکارزار دلیران چنانکه درهم آویزند

وع ل

(وَعْل) بالفتح بزکوهی وَعِل ککتف وَوُعْل کدئل مثله وهذا نادر اَوْعَال ووُعُول ووَعِل کگت ومَوْعِلَة کمجلسة ووَعِلَة کفرحة جمع * ونیز موعله و وَعِلَة مونث * ونیز وَعْل) بالفتح مهتر وشریف وتوانا اَوْعَال ووعول جمع منه الحدیث یَظْهَرُ التُّحُوتُ علی الوعول ای یغلب الضعفاء الاقویاء وپناه جای ونام ماه شوال وچاره یقال مالك عَنْهُ وَعْلٌ یعنی نیست ترا چاره ازوی وهم عَلَیْنَا وَعْلٌ واحدٌ یعنی ایشان بر ما مجتمع اند * و نیز وُعَل) قلعه است وقلعه دیگر درقلعه وَعْلان
(وَرِعْل) ککتف شعبان اَوْعَال ووِعْلان بالکسر جمع وشریف وتوانا
(وَعْلَه) بالفتح تکمه پیراهن وجای بلند از کوه یا سنگ بلند بر آمده از کوه ودسته کاسه وآبریز * و نیز وَعْلَة) نام شاعری بر سی ووَعْلَة بن یزید) صحابی است ووَعْلَتَان) قلعه است در قلعه

وعلان

(اوعال) موضعی است

و اُمُّ اوعال پشتهٔ است

(وُعَيْلَة) بجهینهٔ آبی است و شهری

(وُعَال) کغراب جائی است یا کوهی

(وَعْلَان) بالفتح پدر قبیله است و قلعهٔ یمن

(ض) وَعَلَ وَعْلًا) بر بلندی برآمد

(توعّل) برآمدن برکوه

(مُسْتَوْعَل بفتح العین پناه جاے بزکوهی در سرکوه مُسْتَوْعَلات جمع

(اِسْتَوْعَلَ اِلَيْه) پناه برد بوی

(واستوعل الوعل) برکوه رفت بزکوهی

وعم

(وعم) بالفتح خط کوه که مخالف سائر رنگ آن باشد وِعَام بالکسر جمع ٭ ونیز (وَعْم) اَنْعِمی کفتن یعنی خوش باش یقال وعم الدّار ای قال لها اَنْعِمی ومنهُ عِمْ صباحًا ومَسَاءً وظلامًا والفعل من ضرب و حسب

وعن

(وَعْنَة) بالفتح زمین درشت سخت یا سپیدی زمین که چیزی نرویاند وعن بدون تا مثله وِعَان ککتاب جمع ونشان خاک توده خانهٔ مور وخطوط کوه شبیه رنگهای دراز یا اندک خاک ٭ ونیز وَعْن پناه جای

(تَوَعّن) بنهایت فربهی رسیدن شتر وگوسپند وهمی چیزی گرفتن

وعی

(وَعْی) بالفتح ریم وزرداب وخروش وفریاد وَعًی محرکة مثله یا بخصوص بانگ سگ است وچاره یقال مَالِیَ عَنْهُ وَعْیٌ ای بُدٌّ وَلَا وَعْیَ عن ذلك الامر ای لاتماسك دُونَهُ .

(فرس وَعِیّ) کغنی اسپ درشت اندام سخت

(وِعَاء) ککساء ویضم خنور اُعَاء بالهمزة مثلة اَوْعِيَة واَوَاعٍ جمع

(وَاعِی الیتیم) والی آن وَاعِيَة) بانگ وفریاد وزن فریاد وغیو کننده ٭ واذن وَاعِيَة گوش نگاهدارنده وشنوا

(مَوْعِیّ) کمرمی استوار یقال هو مُوعَى الرّسغ ای موثقة

(ض) وَعَاهُ وَعْيًا) بالفتح نگاه داشت آن را و یاد گرفت منه وَعَيْتُ الحدیثَ ٭ ونیز وَعْی) گرد کردن و به شدن استخوان شکسته بر کجی وریم کردن جراحت و گرد آمدن ریم وآواز و فریاد کردن وَعًی محرکة مثله

(اِیعَاء) در وعاء نهادن چیزی را و یاد گرفتن ونگاهداشتن وفراهم آوردن وقوله تعالی والله یعلم بِمَا یُوعُونَ ای یضمرون فی قلوبهم من التکذیب و تنگ کردن نفقه را منه لاتوعی فیوعی الله علیك وازبن برکندن تنه درخت

(اِسْتِیعَاء) ازبن برکندن تنه درخت تمام

باب الواو فصل الغین

وغب

(وغب) بالفتح جوال درخت ردی و هیچکاره وگول سست اندام وناکس وفرومایه وشتر سطبر توانا از اضداد است اوغاب ووغاب ککتاب جمع وَغْبَة مونث ٭ و اَوْغَاب البیت) خنورهای آن

(وَغَبَة) محرکة گول

(ك) وَغُبَ وُغُوبَةً) سطبر و درشت گردید

وغر

(وَغْر) بالفتح و یحرک کینه و دشمنی وبانگ وخروش لشکر

(وَغْرَة) بالفتح سختی گرما و خشم وکینه و یحرک فیهما

(غِرَة) کعدة وعده و نوید

(وَغِير) کامیر گوشت بر سنگ تفسان بریان گرده و شیر بسنگ تفسان گرم کرده و شیر جوشان و مطبوخ وَغِيرَة مثله وآب گرم

(مِيغَرَة) بالکسر میقات و هنگام کار وجای آن و وعده جای و وعده گاه

(ض) وَغَرَتِ الهَاجِرَةُ) سخت شد گرمای نیم روز

(ض س) وَغَرَ صَدْرُهُ وَغْرًا) بالفتح و یحرک پر شد سینه او از

بح

خشم وکینه وبرافروخت از خشم
یقال وَغَرَ صدرُه یَغِرُ بالکسر
(اَوْغَرَ اِلَیْهِ) پناه گرفت بوی * و
(اَوْغَرُوا بَیْنَهُمْ مِیْغَرًا) میغره
[illegible]ن نمودند میان خودها * ونیز
(اِیْغَار) درسختی گرما درآمدن وکینه
ودر خشم ناک گردانیدن وگرم کردن
از خشم کسی را وديگر ساختن وجوشانیدن
آب وشیر وجز آن وتمام
رسیدن عامل باج زمین را
یا بخشیدن پادشاه شخصی را زمینی
بی خراج یا از عامل روپوش شده
پیش سلطان اکبر گزاردن خراج
وگاهی ضمان خراج را نیز ایغار
خوانند وآن مولد است
(تَوْغِیر) کینه وخشم برانگیختن کسی را
وگرم نمودن شیر وآب وجز آن
(تَوَغَّرَ) سخت برافروختن بخشم
(مُسْتَوْغِر) بکسر الغین لقب عمرو
بن ربیعه بن کعب لقب بقوله *
ینش الماء فی الربلات منها * نشیش
الرضیف فی اللبن الوغر

وغ ض

(وَغَّضَ فی الاناء تَوْغِیضًا)
پر کرد آنرا

غ

وغ ف

(وَغْف) بالفتح پاره از چرم یا از
گلیم که بر شکم بزغاله یکساله یا نگه
بندند تا بول خود نیاشامد یا گشنی
نتواند کرد وسستی بینای وُغُوف
جمع
(ض) وغف وَغْفًا) بالفتح
شتاب رفت ودوید
(اِیغَاف) حرکت کردن زن زیر
مرد وقت جماع ودویدن شتاب
رفتن وسخت رفتن چنانکه بتاب
گردد وسست بینائی گردیدن و
آن قدر خوردن که بسنده باشد
وزبان بیرون انداختن سگ از
تشنگی وزدن خطمی را تا لعاب
بیرون آرد

وغ ق

(وَغِیق) کامیر آواز که از شکم ستور
برآید در رفتار یا آواز غلاف نره آن

وغ ل

(وَغْل) بالفتح سست فرومایه
بی اعتبار وسستی کننده در چیزی
ودرخت درهم پیچیده ودانه
تلخه گندم که کبوتر خورد وبدروغ
دعوی نسب کننده وپناه جای
ومرد بدخورش وناخوانده
در مجلس شراب وطعام کسی در
آینده وشراب که واغل خورد و
چاره یقال مالی عَنْ ذٰلِکَ وَغْلٌ
ای بدٌ
(وَغِل) گلگف بدخورش
(وَاغِل) آنکه ناخوانده در مجلس
شراب [illegible]عام کسی درآید
(ض) وَغَلَ الشَّیْءُ وُغُولًا)
درآمد دران چیز ونهان شد یا
دور شد ورفت * وَوَغَلَ وَغْلًا)
بالفتح بر مجلس شراب کسی
ناخوانده درآمد
(مَوْغِل) مجلس شتاب درآینده
(اِیغَال) تیز رفتن ودر شدن در
شهرها ومشغول گردیدن در علم
ودور در شدن ومبالغه نمودن
یعنی [illegible] واز جای بردن حاجت
کسی را وشتابانیدن آن
(تَوَغُّل) در رفتن در شهرها ودر
علم ودور در شدن در آن ومبالغه
نمودن
(اِسْتِیغَال) بغل شستن

وغ م

(وَغْم) بالفتح نفس وکران جان
که ناخوش دارند آنرا وکول وجنگ
وکینه یا کینهٔ جای گرفته در سینه
وقهر اَوْغَام جمع
(ض) وَغَمَ بِالْخَبَرِ وَغْمًا) بالفتح
خبر غیر یقین داد آن را
(س) وَغِمَ عَلَیْهِ) کینه گرفت
بروی
(تَوَغَّمَ عَلَیْهِ) خشم گرفت بروی

وغ ن

(وَغْنَة) بالفتح سبوی فراخ
(تَوَغُّن) پیش درآمدن در
جنگ

وغ ی

(وَغْیَةٌ مِنْ خَبَرٍ) بالفتح اندک
از خبر
(وَغَی) کفتی ورضی بانگ وخروش
واز نجا است که جنگ وکارزار را
نیز وغی نامند جهت شور وغوغای
آن
(اَوَاغِی) شیربنه که در کشت زار
افتند

باب الواو فصل الفاء

و ف د

(وَفْد) بالفتح بالای کوه وریگ
بلند برآمده

(وَافِد) آینده وبرسولی آینده
وُفُوْد ووَفد بالفتح واَوْفَاد و
وُفَّد کرکّع جمع یا اَوْفَاد ووُفُود
جمع الجمع وشتر پیش رو وسنگ
خوار پیشی گیرنده در سیر ودندانهای
دورخسار که وقت خائیدن بلند
گردد وآن در پیری زایل شود و
حی است
(اَوْفَاد) قومی است از عرب ویقال
هم علی اَوْفَادٍ ای علی سفر
(بَنُو وَفدَان) بالفتح حی است
(ض) وفَدَ اِلَیْه وعَلَیْه وَفدًا
بالفتح ووُفُودًا ووِفَادَةً ککتابة
واِفَادَةً بکسر الهمزة برسولی برآمد
نزد وی
(اَوْفَدَهُ عَلَیْه واِلَیْه) برسولی
فرستاد اورا نزد وی ونیز (اِیفَاد)
برآمدن برچیزی وسر برآوردن
آهو برمه وگوش استیخ کردن آن
وشتافتن وبلند گردیدن ویقال
لِلفَرَسِ مَا اَحْسَنَ مَا اَوْفَدَ حَارِکَهُ
ای اَشْرَفَ
(تَوْفِید) فرستادن
(تَوَفُّد) برآمدن برچیزی
(مُسْتَوْفِد) برسرپای ودروا
نشیننده

وف ر

(وَفر) بالفتح توانگری بسیار و
فراخ از مال ورخت وبسیار از هر
چیزی ووُفُور جمع وسِقَاءٌ وَفرٌ
مشک تمام پوست
(فِرَة) کعدة بسیاری وافزونی
(وَفرَة) بالفتح موی جمع برسر
یا موی تا نرمهٔ گوش انگاه جمه که تا
فرو نرمه گوش رسد انگاه لمه که
بکتف فرود آید وفار ککتاب
جمع
(وَافِر) بحر چهارم از بحور
عروض وزنش مفاعلتن شش بار
(وَافِرَة) سرین چهار چون کلان
گردد وابن جبان اُمُّ وَافِرَة مثله
وجیات وهر پیه پاره دراز
(سِقَاءٌ اَوفَرُ) مشک تمام پوست
(وَفرَاء) کصحرا پر توشه دان
تمام پوست وگوش بزرک وزمین
بسیار گیاه تمام نبات وموضعی
است
(مَوْفُور) تمام وشعر که خرم
آن جائز باشد وکرده نشود
(ض) وَفَرَ المَالُ وِفَارَةً)
ککرامة وُفُورًا بالفتح ووُفُورًا
وفِرَةً بسیار گردید وافزون و
تمام شد
(ض) وفَرَلَهُ وَفرًا) بالفتح وفِرَةً
تمام کرد وافزود جهت وی و
وفَرَ عِرْضَه) دشنام نداد اورا و
وَفَرَهُ عَطاءَهُ) واپس داد بخشیده
اورا خوشنودی منه المثل توفر
وتُحمَدُ این مثل آنجا گویند که
کسی بخشیده را باز دهد بی آنکه
اوی بخشم شود
(مُوَفَّر) کمعظم شعر موفور
(تَوْفِیر) افزون دشنام دادن
یقال وَفَّرَ عِرْضَهُ لَه بسیار گردانید
وتمام کردن بسیار بریدن جامه را
وتمام کردن حق کسی یقال وَفَّرَ
عَلَیه حقَّهُ
(تَوَفَّرَ عَلَیْه) نگاه داشت
حرمت ویرا
(هُم مُتَوَافِرُونَ) ایشان بسیار
اند
(اِتِّفَار) افزون شدن
(اِستَوفَرَ عَلَیهِ حَقَّهُ) تمام
گرفت حق اورا

وف ز

(وَفز) بالفتح وبحرکه شتابی و
شتاب اَوْفَاز جمع منه لحن علی
اَوْفَازٍ ووَفز وجای بلند
(اِیفَاز) شتابانیدن
(متوفز) مرد غلطان بربستر که
خوابش نبرد
(تَوَفَّزَ لِلشَّرِّ) آماده بدی شد
(اِستَوْفَزَ فِی قِعْدَتِه) برسر
پای ودر نشست

وف ض

(وَفض) بالفتح وبحرکه شتاب
وشتابی اَوْفَاض جمع یقال لَقِیتُه
عَلی اَوْفَاضٍ ونیز اَوْفَاض)
گروه گروه مردم یا گروه مردم
از هر جنس یا از هر قبایل درآمیخته
همچو اصحاب صفه که در پیشگاه
مسجد نبی صلی الله علیه وسلم
می بودند یا گروه مردم که باهر یکی
خریطه باشد جهت طعام ودر
الحدیث انّه اَمَرَ بِصَدَقَة اَنْ تُوضَعَ
فی الاَوفَاض ای اهل الصفة
(وَفضَة) بالفتح خریطه شبیهی
که دران زاد واسباب خود دارد
ونیز دان چرمین وِفَاض بالکسر
جمع وکولب یالاتین

(وَفَض) محرکة آنچه بران گوشت برند و پاره پاره سازند اَوْفاض جمع
(وِفاض) ککتاب پوستکی که زیر آسیا گسترند و جائیکه آب در آن ایستد
(ناقةٌ مِیْفاضٌ) شتر ماده شتابرو ونعامة میفاض کذلك
(ض) وفض وَفْضًا) بالفتح و التحریك دوید و شتاب رفت
(اِیفاض) دوید و شتافتن منه قوله تعالیٰ کانّهم الی نُصُب یُوفِضُون و شتابانیدن متعدی لا و پراگنده کردن شتران و گستردن بستری که از خاک نگاه دارد
(اِسْتِیفاض) شتافتن و دویدن و شتابانیدن و راندن و پراگنده شدن شتران و از شهر بدر کردن و نفی نمودن

عج

وف ط

(لَقِیْتُهُ عَلیٰ اَوْفاطٍ) دیدار کردم باوی بشتاب و بالظاء اعرف

وف ع

(وَفْع) بالفتح بنای بلند و ابرکه ازان امید باران باشد
(وَفْعَة بالفتح لتة که بدان آتش گیرند و سربند شیشه و خنور مانندی از شاخ که در وی طعام و جامه نهند و بالقاف لحن
(غُلام وَفَعٌ) محرکة کودک کوالیده وَفَعَة بالتاء مثله وفعان بالکسر جمع
(وَفِیْعَة) کسفینة سربند شیشه و خنور مانندی چوبین که خرما و طعام و جامه در وی نهند و لتة که بدان قلم را پاک کنند و پشم پاره که شتر ان گرگین را قطران مالند بوی
(وِفَاع) ککتاب سربند شیشه

وف ق

(وَفْق) بالفتح سازوار و پسندیده یقال حَلُوبَتُهُ وَفْقُ عِیالِهِ ای لَبَنُها قدر کِفایَتِهِم لافضل فیه و اتیتک لِوَفْقِ الْاَمْرِ یعنی آمدم نزد تو در وقت سازواری کار
(وَفِیْق) کامیر همراه و معرفه علی ست
(اَتَیْتُكَ لِتَوْفِیْقِ الهِلال) آمدم ترا هنگام برآمدن هلال
(اتیتك لِتَوفاقِ الامرِ و تِیْفاقِهِ) بفتح الفوقیة و کسرها ای توفقه ❊ ویقال لقیته لِتَوفاقِ الهِلالِ و تِیْفاقِهِ) یعنی ملاقات کردم او را هنگام برآمدن هلال ❊ و بیت المعمور تیفاق الکعبةِ و یفتح یعنی بیت المعمور که بر آسمان ست مقابل و محاذی خانه کعبه ست
(اَتَیْتُكَ لِمِیْفاقِ الهِلال) ای لتوفقه
(ح) وفقت اَمْرَكَ وَفْقًا) موافق یافتی کار خود را و هو من التوفیق کذا و فق اَمْرَهُ ای صار الی توفیق
(اَوْفَقَ السَّهْمَ وَبِهِ اِیْفاقًا) سوفار تیر را در زه کمان نهاد و تا اندازد انه قلب افوق ولا یقال اَوْفَق ❊ و اوفقت لسهم بالسهم) قصد آن کردم به تیری ❊ و نیز ایفاق) نزدیک شدن و موافق گردیدن سخن یقال اَوْفَقَ القومُ لِغَزالٍ ای دَنَوْا منه واجتمعت کلمتهم و صف بستن و برابر گردیدن شتران بنا گاه ملاقات شدن یقال اُوْفِقَ لِزَیْدٍ لِقاؤُنا مجهولا و یافتن
(تَوْفِیْق) دست دادن کسی را بکاری ❊ و یقال اتیتك لِتَوْفِیْقِ الهِلالِ) یعنی آمدم بتو هنگام برآمدن هلال
(مُوافَقَة) سازواری کردن و وِفاق ککتاب مثله یافتن یقال وافقته اذا صادفته
(مُتَوَفِّق) بکسر الفاء آنکه باهم یکی و مجتمع نماید کلام مردم را و آماده سازد
(تَوَفُّق) دست یافتن بر کاری یقال لا یَتَوَفَّقُ عبدٌ الّا بِتَوْفِیْقِهِ تعالیٰ
(تَوافُق) باهم یکی شدن و هم پشتی کردن
(اِتِّفاق) باهم یکی شدن و همدیگر سازواری نمودن و باهم نزدیک گردیدن
(اِسْتِیْفاق) توفیق خواستن از خدای و توفیق جستن ❊ و انه لَمُسْتَوْفِقٌ لَهُ بالحُجَّةِ) او بر صواب ست در حجت

وف ل

(وَفْل) بالفتح چیزی اندک
(قَصَبٌ وَافِلٌ) نی رسیده یا دمیده
(ض) وَفَلْتُهُ وَفْلًا) برکندم پوست آنرا
(تَوْفِیْل) افزودن ❊ و نیز توفیل

گیاهی است کم مرو نامندش

وف ن

(وَفْنَة) بالفتح کمی در هر چیزی
(تَوَفُّن) کم گردیدن در هر چیزی

وف ه

(وَفَاهَة) کسحابة روز مره خادم کلیسا
(وَافِه) خادم کلیسا منه الحدیث لایُغَیَّرُ وَافِهٌ عن فَهِیَّتِهِ ولا قِسِّیسٌ عن قِسِّیسِیَّتِه
(ف) وَفَهَ وَفْهًا) خادم کلیسا گردید

وف ی

(وَفَا) محرکة زمین بلند برآمده
(وَفَا) بالفتح جای است
(وَفَاة) بالفتح مرگ
(وَفِیّ) کغنی تمام در سان
(وَفَاء) کسما ربسر بردن عهد و سخن صند غدر و درازی یقال مات فلانٌ وانت بوفاءٍ یعنی بمرد فلان و عمرت دراز باد
(وَافِی) تمام رسان * نیز وَافِی یک درم چهار دانگ
(اَوْفَی بن مَطَر و عبد الله بن اَبِی اَوْفَی) صحابی است

(مِیْفَا) بالکسر سر پوش تنور آتش دان که جهت نان و آسیع سازند و ... خشت پختن و زمین بلند برآمده میفاة مثله
(مِیْفَاء) بالکسر برآینده و غیر مِیْفَاءٌ علی الآکام) کور خر بر پشتها بسیار برآینده
(ض، وَفَی بالعهد والمودّة وَفَاءً) کسما ربسر برد دوستی و پیمان را وفی بالکلام کذلک و وَفَی الشَّیْءُ وُفِیًّا) کصلی تمام پذیرفت و افزون شد * و وَفَی الدِّرْهَمُ المِثْقَالَ) هم سنگ مثقال برآمد درم
(مُوْفِیَة) کمحسنة دهی است
(اِیْفَاء) بسر بردن پیمان و دوستی را و برآمدن بر چیزی یعدی بعلی و بتمام گزاردن حق کسی را و آمدن بر قوم
(مُوَفِّیَة) کمحدثة نام مدینه ... ره صلی الله علی ساکنها وسلم
(تَوْفِیَة) گزاردن حق کسی را بتمام
(مُوَافَاة) حج گزاردن یقال وَافَیْتُ العَامَ و آمدن بقوم ...

(تَوَفِّی) میراندن یقال توفی الله تعالی ای قبض روحه و تمام گرفتن حق را
(تَوَافِی) افزون شدن قوم و خفتن
(اِسْتِیْفَاء) طلب تمام کردن و تمام گرفتن

باب الواو فصل القاف

ق ب

(وَقْب) بالفتح مغاکی در سنگ که آب گرد آید در وی و چار مانندی در زمین سخت باندازه یک قامت یا دو قامت و هر مغاک اندام چو مغاک چشم و شانه جای و مغاکچه بالای چشم اسپ و جمع اَوْقُبٌ و وِقَابٌ و سوراخ چرخ چاه که محور در وی در کنند و کول و فرومایه و ناکس
(وَقْبَة) بالتاء مغاکی در سنگ که آب گرد آید در وی و روزن خرگه که از آن پرتو آفتاب آید جا که انگشت و روغن که در آن گرد آید
(قِبَة) کعدة شکنبه بزرگ بزغاله و بره با شیر خواره چون کلان گردد
(وَقِیْب) کامیر آواز غلاف نره اسپ

(اَوْقَاب) رخنهای خانه و احمقان
(وُقَبَی) بالضم و شد الباء آزمند صحبت احمقان
(ذکر اَوْقَب) نره بسیار در آینده در کس
(وَقَبَی) محرکة آبی است مربنی مازن را و یسکن
(وَقْبَاء) کصحرا موضعی است و یقصر
(مِیْقَب) کمنبر مهره که مورچه نامندش
(مِیْقَاب) بالکسر مرد آب بسیار آشامنده و زن کول یا زن فرزند احمق زاینده و یا فراخ کس * و سَیْرُ المِیْقَاب) سیر یک شبانه روز پیوسته * و بَنُو مِیْقَاب) دشنام است
(ص) وَقَبَ الظَّلَام) فرود آمد تاریکی بر مردم * و نیز وَقْب) بالفتح پنهان شدن ... وُقُوب بالضم مثله و در وقت داخل شدن و ایستادن و در آمدن و متوجه شدن و فرو شدن آفتاب وُقُوب مثله و خسوف گرفتن ماه منه قوله تعالی ومن شر غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ یا معنی آنکه از بدی ذکر چون ایستاده شود حکاه

الخزائی وغیره عن ابن عباس رضی
الله عنه
(ایقاب) گرسنه شدن و در وقبه
در کردن چیزی را

وق ت

(وَقت) بالفتح هنگام وهو مقدار
من الدهر واکثر ما یستعمل فی
الماضی اَوقات جمع ٭ ووقت
مَوقُوت هنگام معین امر موقوت
کذلک ٭ ونیز (وَقت) هنگام معین
کردن یقال وقته ای حدّده وبیّن
للفعل وقتا منه قوله تعالی ان
حج الصلوة کانت علی المؤمنین کتابا
موقوتا ای مفروضا فی الاوقات
والفعل من ضرب
(مَوقِت) کمجلس میقات
(میقات) هنگام کار وجای آن
وموضع احرام بستن بحج وعمره
(توقیت) هنگام پیدا کردن یقال
وقّته لیوم کذا مثل اجّله ووقت
مُوَقَّت کمعظم نعت ست ازان
وقرئ قوله تعالی واذا الرسل
وُقّتت مشددة ومخففة واُقّتت
بالهمزة کما فی وُجوه اُجوه
(مُواقتة) وقت مقرر کردن بنه

قرئ قوله تعالی واذا الرسل اُقّتت

وق ح

(وُقح) بالضم وبضمتین شوخی
(وَقِح) ککتف مرد کم شرم
(رجلٌ وَقاحٌ) کسحاب مرد
بی شرم وجری بر او تنگاب زه ٭ و
حافرٌ وَقاحٌ سم سخت وشوخ
گرفته وُقُح بضمتین جمع ٭ وامرأةٌ
وَقاحُ الوجه زن بی شرم
(واقح) شوخ وسخت
(ک س ض) وَقُحَ وَقاحَةً
ککرامة ووُقُوحَةً وقِحَةً کعدة
وسعة ووُقُحًا) بالضم وبضمتین
شوخ گرفت وسخت شد یقال
وقح الحافر وغیره ای صلب ٭ ونیز
وَقاحة وقحة ووُقُوحة بی شرم
شدن
(اِیقاح) کم شرم یا بی شرم شدن
وشوخ گرفتن وسخت شدن سم
(مُوَقَّح) کمعظم آزموده کار سختی
دیده
(توقیح) بکلوخ دنگ اصلاح
کردن حوض را و پیه گداخته
استوار نمودن سم را
(اِستیقاح) سخت شدن شوخ

گرفتن

وق د

(وَقد) بالفتح والتحریک افروخته
شدن آتش ووُقُود بالضم والفتح
وقِدة کعدة ووَقَدان بالفتح مثله
والفعل من ضرب
(وَقدة) بالفتح سخت ترین گرما
وآن ده روز ست یا نصف ماه
(وَقَد) محرکة آتش
(وَقِید) کامیر هیزم
(وَقِیدیّة) منسوب با نوعی از بزان
(وِقاد) ککتاب هیزم
(وَقُود) کصبور هیزم وفروزینه
آتش وقرئ النار ذات الوُقود بالضم
وقرئ النار ذات الوَقید الوِقاد
ایضا
(واقِد) نام مردی وابو واقد
لیثی) حارث بن عوف صحابی است
وپسرش واقد وابو واقد لیثی
صالح بن محمد تابعیان ٭ وواقد
بن ابی مُسلم واقِدی محدث
(وَقدان) ککران از نامهای
عرب است
(وقّاد) ککتان زیرک درگذرنده
درامور روشن خاطر ودل زنده

شادمان شونده ودرگذرنده از امور
وتیز ٭ ونیز (وقّاد) از اعلام است
(مَوقِد) جای افروختن
(زندٌ مِیقاد) بالکسر آتش زنه
زود آتش دهنده
(ایقاد) آتش افروختن وگذاشتن
یقال اَوقدتُ للصبیّ نارا ای ترکته
ویقال اَیقَدَ الله داره واوقد نارا
اثره) یعنی بازنگرداند او را خدای
(مُتَوَقِّد) بکسر القاف زیرک خوش
طبع درگذرنده درامور
(تَوَقُّد) آتش افروختن وافروخته
شدن آن
(اِتّقاد) افروخته شدن آتش
(اِستیقاد) آتش افروختن و
افروخته شدن لازم متعد

وق ذ

(وَقذ) بالفتح ضرب سخت
(وَقِیذ) کامیر کشته وافتاده افگنده
وخسته زده وگرانبار وسخت بیمار
مشرف بر هلاک ونیک لاغر یقال
رجلٌ وَقِیذٌ ای عابد طرق ٭ وشاةٌ
وقِیذٌ) گوسپند کشته بچوب
(وَقائذ) جاهای گسترده
(مَوقِذ) کمجلس طرف اندام

همچو شتالنگ و زانو و آرنج و دوش
مواقذ جمع
(موقوذ) سخت بیمار مشرف بر
هلاک
(شاة موقوذة) گوسپند کشته
بچوب
(ض) وقذه وقذا) بالفتح بر
زمین زد او را و افکند + ونیز وقذ
زدن و کشتن بزدن و سست
گردانیدن آرام دادن چیره شدن
و غلبه کردن خواب کسی را و بیمار
گذاشتن کسی را
(ایقاذ) بیمار گذاشتن
(ناقة موقذة) کمعظمه شتر ماده
که بستان بند و بر بستان وی اثر
کند یا ناقهٔ بزرگ بستان که شیر کم
کم بیرون آید از آن و مکیدن و
دوشید بسیار در پستان وی اثر
کند چندانکه ورم کند و بیمار
گردد

و ق ر

(وقر) بالفتح گرانی گوش یا رفتگی
شنوائی و کینه یقال فی صدره وقر
ای وغر
(قرة) کعدة گلهٔ گوسپندان و منه
هو اکثر منه قرة وعیال بردو گرانی
و پیر سال خورده و هنگام بیماری
و گوسپندان و شتران و بردباری هم
ست وقار را یقال رجل حسن
القرة ای الوقار
(وقرة) بالفتح چاهک سنگ که
آب در آن گرد آید و فی المثل کانت
وقرة فی صخرة و این مثل بجائی
استعمال کنند که کسی در مصیبت
صبور باشد و در وی آن مصیبت
اثر نکند
(وقر) بالکسر بار گران یا عام است
اوقار جمع و بار خر و استر چنانکه
وسق بار شتر
(وقرات) محرکة آثار و نشانها
جمع وقرة
(وقری) محرکة منسوب شبان
و قیر که گلهٔ گوسپندان است یا فراهم
آرنده گوسپندان و خداوند
خران و باشنده شهر
(وقر) بضمتین موضعی است
(وقر) کندس بردبار و آهسته کار
(وقیر) کامیر استخوان شگافته
همچو چکهای چشم و گوکلان در
سنگ که آبگیر دآید و در وی مغاکی
در کوه و وقیرة مثله فیهما و گله
گوسپند یا گوسپندان ریزه یا گله
پنج صد گوسپند یا عام است
یا گوسپندان مع سگ و خر و شبان
آن وقیرة مثله و موضعی است یا
کوهی + وفقیر وقیر) تشبیه
ست بگوسپندان ریزه یا از اتباع
ست
(وقار) کسحاب آهستگی و بردباری
اسم است و مصدر هم و لقب کریا
بن یحیی مصری + ورجل وقار)
مرد آهسته و بردبار
(وقور) کصبور آهسته و بردبار
مذکر و مونث در وی یکسان است
(واقرة) موضعی است
(دابة وقری) کسکری ستور بار
کرده
(وقاد) کشداد نام پسر حسین
کلابی که هر دو محدث اند
(تیقور) بالفتح علی فیعول مرد
بردبار با وقار و آهسته والیاء مبدلة
من الواو کما فی تراث و وراث
(موقر) کمجلس جای نرم نزدیک
روی کوه یا پائین آن
(نخلة میقار) بالکسر خرمابن
بابار مواقر جمع
(موقور) گران گوش و استخوان
گفته
(ض) وقرها الله وقرا) بالفتح
گران کرد گوش وی را خدای
و یقال ایضا اللهم قر اذنه) و وقر
قرة) کعدة بر بار گردید و آهستگی
نمود + و وقر وقورا) بالفتح و وقورة
نشست و قوله تعالی وقرن فی بیوتکن
بکسر الکاف من الوقار و قد مر
بیانه فی القرار + ونیز وقر) بالفتح
شگافتن ساق و گشتن آن شبیه
چکهای چشم و چاهکهای سنگ
و شگافتن استخوان وقرة بالتاء
مثله یقال وقر العظم مجهولا فهو
موقور + ونیز وقرة) بالفتح
شکوخیدن یقال وقرت الدابة
ای اصابه وقرة
(ض س) وقر وقرا) بالفتح
والقیاس بالتحریک گران گردید
گوش وقر مجهولا کذلک
(ك) وقر وقارة و وقارا) بالفتح
آهسته و بردبار گردید
(رجل موقر) کمکرم مرد با بار
گران + و نخلة موقر) خرما بن

بابارشا ذست
(مُوْقَرَة) کمکرمه ستور بابار
گران وزن گرانبار وخرمابن گرانبار
مُوْقِر ومُوْقِرة کمحسن ومحسنة مثله
مَوَاقِر جمع
(ایقار) بارکردن یقال اَوْقَرَ الدَّابَّةَ
ایقارا وقِرة کعدة وگرانبار شدن
وکفانیدن ساق استخوان را و
شکوخانیدن یقال اوقر الله الدابة
(مُوَقَّر) کمعظم مرد آزموده
خردمند و جای ست در بلقار از
اعمال دمشق
ع (النخلة مُوَقَّرَة) کمعظمه خرمابن
بابار
(تَوْقِیْر) بزرگ داشتن و حلیم
شمردن وآزمودن و آرام دادن
ستور را وخسته کردن گرانی بار یا
عام ست وبرد بار گردانیدن و
گردانیدن نشان و آثار جهت کسی
(تَوَقُّر) آهستگی نمودن و بردبار
شدن
(اِتِّقار) آهستگی نمودن و بردبار
گشتن
(اِسْتِیْقَار) بار از سر کسی ستدن و
فربه شدن شتران

وقز
(مُتَوَقِّز) بکسر القاف بی آرام و
بی قرار که خواب نبرد

وقس
(وَقْس) بالفتح زنان و هر گیاه و بدی
که از حد درگذرد و کر
(اَوْقَاس) گروه از مردم یا
فرومایگان قوم و بندگان یا گروه
فیل پراگنده و متفرق واحد
ندارد و یقال اَتَانَا اَوْقَاسٌ من
بنی فلان
(وَاقِس) موضعی ست بنجد
(ض) وقسه وَقْسًا بالفتح باز کرد
پوست آنرا * ونیز وَقْس) باز
کردن پوست از سر ریش ویقال
اِنَّ بِالْبَعِیْرِ لَوَقْسًا اِذَا قَارَفَهُ شَیْءٌ مِن
الْجَرَب بَعِیْرٌ مَوْقُوْسٌ شتر کرکین
لغت ست از آن * ونیز وَقْس
ذکر کردن زنا را و متهم کردن کسی
را بزنا یقال وقس فلانا اذا رماه
بالفاحشة و پراگنده شدن کر
و شتران قبل از استحکام آن
(ابل مُوَقَّسَة) کمعظمه شتران
کرکین
(تَوْقِیْس) خداوند شتران کرکین
شدن

وقش
(وَقْش) بالفتح اول گیاه و شهری
ست نزدیک صنعاء و وَقْش بن
زُغْبه از اوس و پسر ش لُفاعه و
نبیرگانش سَلِمَة بن ثابت و سَلِمَة
و سلکان و سعد و اوس پسر سلامة و
عباد بن بشر بر همه صحابیان اند
* ونیز وَقْش) و بحرک جنبش و
حس یقال وُجِد فی بطنه وقشا ای
حرکة من ریح او غیرها وکذا
سمعت وقشا ای حسه در ریزه هیزم
وَقْشَة بالتاء مثله فیهما و محو و
ناپدید شدن نشان والفعل من
ضرب
(بَنُوْ اُقَیْش) قومی از عرب وهو
مصغر وقش وکل واو مضمومة
همزها جائز فی صدر الکلمة وهو
فی حشوها اقل
(اَوْقَاش) گروه آمیخته از هر
جنس
(تَوَقُّش) جنبیدن

وقص
(وَقْص) بالفتح گردن شکستن و
شکسته شدن گردن لازم متعد
یقال وقص عنقه فوقصت هی و
وُقِصَ الرجل مجهولا فهو
موقوص ویقال وَقَصَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ
یعنی راحله وی گردن او را شکست
وهو کقولك خُزِن الخطامَ وخُزِن
بالخطام و کوفتن یقال وقص الفرس
الاکام ای دقها والفعل من ضرب و
عیب کردن و کم کردن و کم شدن * و
وَقْص) در عروض جمع کردن
اضمار و خبن را و بحرک
(وَقَص) بالتحریک چوب ریزهای
شکسته که از آن آتش افروزند و
مال افزون بر نصاب که از آن مال
زکات واجب نگردد اَوْقاص جمع
شَنَق بالنون مثله وبعضهم یستعمل
الوقص فی البقر والشنق فی الابل
وهما جمیعا ما بین الفریضتین * و
نیز وَقَص) محرکة کوتاهی گردن
و کوتاه گردن شدن والفعل من
سمع
(اَوْقَاص) پراگندگان و پریشان
شدگان یقال صار وا اَوْقَاصًا ای
متبددین * و اَوْقَاصُ من بنی
فلان) ناکسان و فرومایگان ایشان
(وَاقِصَة) موضعی ست میان

فرعاء وعقبة الشیطان وآبی
مرہی کعب را وجای در راه کوفه نزدیک
ذی مَرَخ وجای بیمامه
(وَقَائِص) سر استخوانهای کوتاه
(اَوْقَص) کوتاه گردن و اَوْقَصُ
الطَرِیقَین) راه نزدیک تر از هر دو
وَبَنُوا الاَوْقَص بطنی است
(ابواسحق سَعْد بن اَبی
وَقَّاص مَالِك بن وُهَیْب)
کشدا یکی از عشرهٔ مبشره است
(وَقَّاصِیّة) دهی ست در سواد
منسوب بسوی وَقَّاص بن عبده
بن وَقَّاص
(اِیْقَاص) کوتاه گردن گردن را
(تَوْقِیْص) هیزم ریزه بر آتش
انداختن
(تَوَقُّص) جهجهان راه رفتن
اسپ یا برفتار میانه میان عنق
وخبب رفتن یا تَوَقُّص سخت
سپردن در رفتار گویا می شکند
انچه بروی میگذرد
(تَوَاقُص) بارقص ماندن

وقط

(وَقْط) بالفتح گو در زمین درشت
یا کوه که آب گرد آید دروی وِقَاط و
اقاط بالکسر جمع
(وَقِیْط) کامیر مرد گران جسم
کسلمند از بیخوابی شب یا گران
اندام از ضرب یا از اندوه و مغاکی
در زمین سخت یا کوه که در وی
آب گرد آید وِقْطَان و وِقَاط و اِقَاط
بکسرهن جمع * ویَوْمُ الْوَقِیْط
روزی ست که در ان حکم بن
خیثه کشته و عَتْجَل بن ماموم و
ماموم بن شیبان اسیر شدند
کانّه سُمّی به لما حصل فیه من
الحزن او الضرب المثقل
(وُقَیْط) کزبیرآبی ست مجاشع
را در اعلای بلاد تمیم ولیس لهم
سِوَاه وَزَرُود
(مَوْقُوْط) انداخته و گران بضرب
(ض) وَقَطَهٗ وَقْطًا) بالفتح افکند
وگران کرد او را بضرب و نیز وَقْط
بر جستن خروس بر ماده و گران
گردانیدن شیر کسی را
(تَوْقِیْط) مغاک کردن باران زمین
را و آب که از بالا چکد و مغاک
شدن سنگ
(اِسْتِیْقَاط) مغاک شدن جای

وقظ

(وَقْظ) بالفتح حوض خرد که آزا
آب گیری باشد که آب بسیار در ان
گرد آید
(وَقِیظ) کامیر انکه در ان شباتی
باشد که بر نهوض قادر نبود
(ض) وَقَظَهٗ وَقْظًا) بر زمین زد
او را یا از دوست گردانید * و
وَقَظَ علی الاَمْرِ) همیشگی ورزید
بر آن * و وُقِظَ بِهٖ فی رَاْسِه)
مجهولا گران سر گردید بضرب کما
وُقِط بالطاء او الصواب بالظاء

وقع

(وَقْع) بالفتح آسیب رسیدن
چیزی بچیزی وجای بلند از کوه
یا عام است و ابر که در آن امید
باران باشد یا ابر تنک
(وَقْعَه) بالفتح آسیب و آسیب
کارزار که در وی یکدیگر آید * و
یقال یاکل الوَجْبَةَ ویتبرّز
الوَقْعَه) یعنی باری میخورد و
باری می رید
(وِقْعَه) بالکسر هیأت افتادن
یقال اِنَّهُ لَحَسَنُ الوِقْعَة
(وَقَع) بالتحریك سنگ وَقَعَة
بالتاریکی
(امکنة وُقُعٌ) بالضم جایهای
آب گیرناک
(وَقَعَة) محرکة بطنی است از بنی
سعد بن بکر
(وَقِع) ککتف ابر که در آن امید
باران باشد یا ابر تنک و پای
سم سوده از سنگ و از زمین درشت
(وَقِیْع) کامیر کارد و شمشیر تیز
کرده بسنگ فسان و سوهان و سم
تنک و تیز شده از سنگ
(وَقِیْعَة) کسفینة آسیب کارزار
وخنور از شاخ خرما که در وی جامه
وجز ان نهند و چاک کوه یا زمین
نرم که آب در وی ایستد وِقَاع
ککتاب و وقائع جمع و کشش و
فتنه و غیبت مردم وَقَائع جمع *
وارضٌ وَقِیْعَةٌ) زمین که آب را
فرو نخورد * ووَقَائعُ العَرَب)
ایام حروب واخبار ایشان.
(وِقَاع) ککتاب داغ گرد که بر دو
کرانهٔ ران ستور باشد
وَاقِع) مرغ فرو آینده از هوا
وُقُوع و وُقَّع کرکع جمع و نام اسپ
ربیعه بن جُشَم نمری * و وَاقِع
بن سَحْبان) محدث است * و

بسر (واقع) ستاره‌ایست کانه کاسر جناحیه من خلفه حیال النسر الطائر قرب بنات نعش * نیز واقع کوفیان فعل متعدی را گویند

(واقعة) سختی وحادثه سخت و آسیب کارزار و روز رستخیز قال الله تعالی اذا وقعت الواقعة * و رجل واقعة) مرد دلیر

(اوقع) شعبی‌ست یعنی راه در کوه

(وقّاع) کشداد غلامی بود فرزدق را وکان یوجهه فی قبائح * و رجل وقّاع) مرد غیبت کننده مردم را وقّاعة بالتاء مثله

(موقِع) کمجلس جای افتادن یقال وقع الشیء موقِعه وجای افتادن باران مواقع جمع ومنه فلا اقسم بمواقع النجوم ای مساقطها و قری بموقع علی التوحید

(موقَعة) کمقعدة فرود آمدن جای مرغ ویکسر قافه وکوهی‌ست

(مُوَیقِع) مصغرا جائی‌ست میان شام و مدینه علی ساکنها الصلوة والسلام

(میقَعة) بالکسر چوبیکه گازر که جامه بروی کوبد و خایسک کرسی باز و سنگ فسان دراز و سوهان

(موقوع) سم تنک وتیز شده از سنگ و آبی‌ست درناحیه بصره و موضعی‌ست

(ف) وقع وقوعا) افتاد * و وقع القول علیهم) واجب گردید * و وقعته بالمیقعة تیز کردم آنرا بفسان * و وقعت الدابة داغ وقاع کردم برسرین یا برسوی آن ستور * و وقع فی یده) مجهولا خوار گشت و ندامت کشید * و وقع بالقوم) بجنگ درانداخت ایشان را * و نیز وقوع) ثابت گردیدن حق و فرو خفتن شتر و برانو درآمدن ستور و فراگرفتن بهار زمین را یقال وقع الربیع بالارض ولا یقال سقط و فرود آمدن مرغ از هوا بر درخت یا بر زمین * و نیز وقع) بالفتح شتاب رفتن و سخن درانداختن از هر جنس بعضی بعض بن یقال وقعت من کذا و عن کذا و تیز کردن دم الشجر و پاره پاره کردن سنگ که از نه سم را * و نیز وقیعة) کسفینة کشش کردن و غیبت نمودن یقال وقع فیه وقیعة

(س) وقع الرّجل وقعا) محرکة دردناک گردید پای او از زمین درشت و سنگ * و نیز وقع) سوده و تنک شدن پای و سم از سنگ و از زمین درشت

(مُوَقّع) کمحسن قبیله‌ایست

(ایقاع) فرو گرفتن مرغزار آب را و پست کردن سرود گوی آواز او راست کردن آن را و بجنگ درانداختن کسی را یقال اوقع بالقوم ای بالغ فی قتالهم وانداختن کسی را درانچه بدآید او را یقال اوقعه بالشر

(مُوَقَّع) کمحدث نرم سپرنده زیر پای

(مُوَقَّع) کمعظم بلا رسیده و سختی کشیده و سفر دیده از مردم و شتر و خر و نیز خر و شتر پشت ریش شده و راه نرم و کوفته و کارد و تیغ تیز کرده

(نصال موقّعة) کمعظمة پیکانهای بسنگ و فسان تیز کرده

(توقیع) نشان و نشان کردن در نامه یقال السرور توقیع جائز و گمان بردن در چیزی یقال وقّع ای الق ظنک علی شیء و نزدیک انداختن تیر را گو یا میخواهی که بر چیزی اندازی و روی آوردن صیقل بر تیز کردن شمشیر بمیقعة و واریج انگور ساختن و پشت ریش کردن ستور را و پاره پاره روئیدن گیاه زمین از باران متفرق و پریشان و تیز و تنک گردانیدن سنگ سم را * و نیز توقیع نوعی از رفتار اسپ شبیه تلقیف و آن بلند کردن اسپ دو دست را

(مُوَاقَعَة) باهم بجنگ و محاربه درافتادن و گائیدن و مخالطت نمودن با زن وقاع بالکسر مثله

(توقّع) چشم داشتن وقوع چیزی

(استیقاع) چشم داشتن بوقوع چیزی و ترسیدن و هنگام تیز کردن رسیدن شمشیر را

وق ف

(وَقْف) بالفتح دستیانه از دندان فیل و دهی‌ست بجله مزید یه دهی بخالص شرقی بغداد و موضعی بلاد بنی عامر و اسپ که درخردگاه

دست و پای وی سپیدی باشد
* و نیز وَقف) سپری که گردش
از سرون یا آهن یا مانند آن
درگیرد * و نیز وَقف) ایستادن
و وُقوف مثله و ایستانیدن یعنی
کردن کاری با کسی که بدان
ایستد لازم متعد و فرو نشاندن
جوشش دیگ بآب سرد و خدمت
کردن نصرانی کلیسای را و قیّمی
تحلیف مثله و مطلع کردن بر گناه
و بر هر چیزی و وقف کردن بر
مساکین چیزی را براه خدای و ذو
الوُقُوف) بالضم اسب نهشل بن
دارم
(وَقفه) بالفتح پی که بر کمان
پیچند و پی بالای کرده علیاو
هما وَقفتان
(وَقیفة) گسفند بز کوهی که در
پناه سنگی ایستاده باشد از بیم
سگان و فرود آمدن نتواند
(وَاقف) لقب مالک بن امری
القیس که پدر بطنی ست از انصار
منهم هلال بن امیّة الواقفی احد
الثلثة الذین تیب علیهم
(وَقّاف) کشنده درنگ و سستی
کننده و باز ایستاده و بس پا شونده
از کارزار و شاعری است عقیلی
(مَوقِف) کمجلس جای ایستادن
و محله است بمصر * و مَوقِفا
الفَرَس) شکنهای و تهی گاه
اسپ یا دو مغاکچه و و تهی گاه آن
متصل سرگرده * و مَوقِفَا المرأة)
روی و قدم آن یا دو چشم و دو دست
آن و هرچه آشکار کردن آنرا ضرور
باشد یقال امرأة حسنة الموقفین
* و نیز مَوقِفان) دو رگ است
پنهان در استخوان گرداگرد
زبر اذا تشنجا لم یقم الانسان واذا
قطعا مات
(میقَف) بالکسر چوبی که بدان
دیگ را جنبش دهند و از جوشش
و غلیان باز دارند میقاف مثله
(ایقاف) خاموش بودن و
ایستانیدن و باز ایستادن از کاری
یقال اوقف عنه و وقف کردن
بر مساکین چیزی را لکنها لغة ردیة
و ذکر الاصمعی و الیزیدی عن ابی
عمرو العلاء انه قال لو مررت برجل
واقف له ما اوقفك ههنا
لرایته حسنا
(مُوَقَّف) کمعظم اسپ که اعلای
دو گوش وی چپار باشد گویا آن
منقش است از سپیدی یا در خرد
گاه دست و پای آن سپیدی باشد
و خر که بر هر دو ذراع آن داغ مدوّر
باشد و بز کوهی و گاو که در دست
آن سرخی باشد مخالف سایر اندام
و مرد آزموده و استوار خرد و تیر قمار
که باز ندارند آنرا
(تَوقیف) ایستانیدن و دست
برنجن بر دست کردن و بخاخجک
زدن در دست وی خون آلود
برخانه کمان پیچیدن و وقف
گردانیدن اسپ را و اصلاح کردن
زین را و ساختن زین را بطوری که
پشت ریش نکند و بیان کردن حدیث
را و واقف گردانیدن کسی را بر
چیزی و نص کردن و وقوف آوردن
درج در پس یکدیگر و ایستادن
لشکر یا و جای دست برنجن
بریدن * و نیز تَوقیف) نشانی
است در تیر قمار
(مُواقَفة و وِقاف) بالکسر باکسی
فرا ایستادن در کاری یا در جنگ و
بیکار و ایستادن خواستن یقال
واقفته علی کذا
(تَوَقُّف) درنگ کردن و چشم داشتن
و ثابت ماندن بر چیزی یقال توقّف
علی الشئ
(تَوَاقُف) دو گروه باهم بجنگ
ایستادن
(اِستیقاف) ایستادن خواستن

وقق

(وَقّ) بالفتح آواز ورکاک
(وَقوَقة) آواز سگ و بانگ مرغ
نزدیک خوف
(وَقواق) بالفتح مرد بد دل و
درختی ست که از آن دوات سازند
و شهری ست فوق چین
(رجل وَقواقة) مرد یاوه درای
بسیار سخن

وقل

(وَقل) بالفتح درخت مقل یا
بار آن یا بار خشک آن و یا ریز آنرا
هشت نامند اوقال جمع
(وَقلة) بالفتح یکی مقل و وُقول
جمع
(وَقَل) محرکه سنگریزه و شاخ
بریده که بن آن در تنه باقی باشد
و بدان بخوبی بر درخت برآمدن

بج

تولند ٭ وفرسٌ وَقَلٌ) اسپ
نیکو برآینده بر کوه
(رجلٌ وَقَلَةُ الرّأس) محرکة
نیک خرد سر
(فرسٌ وَقِلٌ) ککتف اسپ نیکو
برآینده برکوه وَقُل کندس مثله
(فرسٌ تَوْقَلَةٌ) ـ ح التوقیة
اسپ نیکو برآینده برکوه
(ض) وَقَلَ فِی الجَبَل وَقْلًا
بالفتح برآمد برکوه وفی المثل هُوَ
اَوْقَلُ من عُفْرٍ وهو ولد الاُرْوِیَّة
ای الوعل ٭ ونیز وَقْل) بر داشتن
ع یک پای وثابت کردن پای دیگر را
(تَوَقُّل) برکوه برآمدن

وق م

(وِقَام) ککتاب تیغ وتازیانه
وچوب دستی ورسن
(وَاقِم) قلعه ایست بمدینه حَرَّةُ
واقِم منسوب است بوی
(مَوْقُوْم) نیک اندوهگین وشکسته
حال
(ض) وُقِمَتِ الاَرْضُ وَقْمًا
بالفتح مجهولا خورده شد گیاه آن و
یا سپر کرده شده اَرْضٌ مَوْقُوْمَةٌ
نعت است ازان ٭ ونیز وَقْم)
چیره شدن برکسی وستم کردن و
خوار کردن وشکستن یقال وَقَمَ اللهُ
العدو ای اذلّه وباز داشتن
کسی را از حاجت وبزشتی باز گردانیدن
وسخت اندوهناک ساختن وعنان
کشیدن وفرونشاندن جوشش
دیگ را
(اِیْقَام) چیره شدن وخوار کردن
وباز داشتن از خواسته
(تَوَقُّم) ترسانیدن وآهنگ
کردن بکاری ودور دراز رفتن و
کشتن صید را و یاد گرفتن سخن را

وق ن

(وُقْنَة) بالضم آشیانهٔ مرغ و
جای کین یا مانند آن در پشت
پشته اُقْنَه بالهمزة مثله فیهما
وُقُنَات واُقْنَات جمع
(مَوْقُوْنَة) دختر پردگین
(تَوَقُّن) بکوه برآمدن وشکار کردن
کبوتر را در آشیانه

وق ه

(وَقْهَة) بالفتح بندگی وفرمان
برداری
(وُقَاه) کغراب خادم کلیسا
(واقه) خادم کلیسا وفرمان بر
(وَقَاهِیَة) ککراهیة خدمت
گزاری کلیسا
(ح) وَقَهَ وَقْهًا) فرمان برداری
کرد
(اَیْقَهَ) فرمان برداری وبندگی
کرد
(اِتِّقَاه) بنهایت رسیدن وبندگی
کردن وسخن وی شنیدن یقال
اِتَّقَه لَهُ ای طاعه وسمع منه
(اِسْتِیْقَهَ) بندگی وفرمان برداری
کرد

وق ی

(تُقًى) بالضم کهدی پرهیز و
ابو التقی محمد بن حسن وعبد
الرحمن بن عیسی بن تقی هر دو نا
از روات اند
(تُقَاة) بالضم پرهیزکاری یقال
اتقی تقاة
(رجلٌ تَقِیٌّ) کغنی مرد پرهیزگار
اَتْقِیَاء کانبیاء وتُقَوَاء کعشراء
جمع ٭ وسَرْجٌ وَقِیٌّ) زینی که پشت
ریش نکند ستور را
(تقیة) کغنیه پرهیزگاری ونیز تقیة
الارمنازیة) شاعرهٔ بدیعة النظم
است وتَقِیَّة بنت احمد وتَقِیَّة
بنت اَمُوْسَان هر دو محدثه اند
(وُقِیّ) بالضم وشد لیاء پرهیزگاری
وحفظ ونگاهداشت
(وَقَاء) کسحاب ویکسر هرچه بدان
چیزی را نگاهدارند وپناه دهند
٭ وابنُ وَقَاء) مردی است ٭ و
وقاءُ بن اِیَاس) ککساء محدث
است
(وِقَایَة) ککتابة معجر زنان
هرچه بدان چیزی را نگاهدارند و
پناه دهند وَقَایة بالفتح والضم مثله
(وَاقِی) نگاهدارنده ومانع قال الله
تعالی ما لهم من الله من واق ٭ ونیز
واقی) ورکاک مرغی است و
یقال هُوَ وَاق بلا یاء سُمِّیَ بذلک
لحکایة صَوتِهِ ٭ وسرجٌ وَاقٍ) زینی
که پشت ریش نکند ستور را و
فرسٌ وَاقٍ) اسپ سم بر جا نگاه
نهنده
(وَاقِیَة) مونث واقی اَوَاقِی جمع
اصلها وَوَاقِی علی فَوَاعل فکرهوا
اجتماع الواوین فقلبوا الاولی الفا
(تُقَی) کسمی موضعی
(تَقْوَی) بالفتح مقصورا پرهیز
اصله تَقْیَا قلبوه للفرق بین الاسم

والصفه کحِنیّا وصدیّا وقوله تعالی
هو اهل التقوی ای اهل ان یُتّقی
عقابُهُ
(اُوقیّه) بالضم وشد الیاء هفت
مثقال و قیّه بالضم وفتح الیاء
المشددة مثله وچهل درم قال
الجوهری وکذلك کان فیما مضی
فاما الیوم فیما یتعارفه الناس و
یقدر علیه الاطباء فالاوقیة استار
وثلثا استار اواقی بشد الیاء واواق
ووقایا جمع وقد مرّ فی اوق
(مَا اَتقاهُ لِلّٰه) چه پرهیزکار است
کلمه تعجب است
(ض) وَقَاهُ وَقیًا بالفتح ووقایةً
بالکسر وواقیةً نگهداشت آن را و
تَقَیتُهُ تُقًی کهدی وتَقیّةً وتِقاءً
ککساء پرهیز کردم ازا * وَوَقی
من الحفا نگاهداشت سم را از
سودگی * ویقال قِ علی ظَلْعِك
یعنی لازم بگیر اهتمام حال خودرا
یا نخست اصلاح امر کن
(مُوَقّی) دلاور نیک محفوظ
(تَوقِیَة) نگاهداشتن وحفظ نمودن
(تَوَقّی) پرهیز کردن
(مُتّقی) پرهیزکار

(اِتّقاء) پرهیز کردن یقال اتّقَیتُ
الشّئ اصله اوتقیت قلبت الواو
یاءً لانکسار ما قبلها وابدلت منها
التاء فادغمت فلما کثر استعماله
علی لفظ الافتعال توهموا ان التاء
من نفس الحرف فجعلوه اتّقی
یَتّقِی بفتح التاء والتخفیف فیهما
ثم لم یجدوا له مثالا فی کلامهم
یلحقونه به فقالوا تقی یتقی مثل
قضی یقضی کما مرّ آنفا ویقال فی
الامر تق وللمرأة تقی قال * زیادتنا
نعمانُ لا تقطعنها * تقِ الله فینا
والکتابَ الذی تتلو * بنی الامر علی
التخفیف و استغنی عن الالف
بحرکة الحرف الثانی فی المستقبل

باب الواو فصل الکاف

و ک ء

(تُکَأَة) کهمزة تکیه جای چوب
دستی ومرد بسیار تکیه کننده
بر چیزے
(ض) وَکَأَ علیه تکیه نمود بر آن
وَکَأَتِ النّاقةُ بانگ کرد ناقه
بگرفتن درد زه
(اِتّکاء) تکیه کردن وبرپای کردن
تکیه گاه جهت کسی ونیز اتکاء
بالنار کاخراج برهیأت متکی یا
بر پهلوی چپ افکندن یقال ضَرَبَه
فاتّکأهُ
(تَوَکّؤ) تکیه نمودن
(مُتّکِئ) للفاعل تکیه کننده
منه قوله صلی الله علیه وسلم امّا
انا فلا آکل مُتّکِئًا ای جالسا جلوس
المتمکن المتربّع ونحوه من الهیات
المستدعیة لکثرة الاکل بل کان
جلوسه للاکل مستوفزا مقعیا غیر
متربّع ولا متمکّن ولیس المراد
المیل علی شق
(مُتّکأ) تکیه جای
(اِیکاء) تکیه کردن و تکیه گاه
گردانیدن جهت کسی

و ک ب

(وَکَب) محرکة سیاهی خرما
چون بخته شود و ریم وچرک
(وَاکِبَة) ایستاده
(ظَبیةٌ وَکُوبٌ) کصبور آهو ماده
فراخ کام
(وَکّاب) کشداد اندوه مند و
شاعری است هذلی
(مَوکِب) کمجلس نوعی از رفتار
و گروه روان جهت آرایش سواران
باشند یا پیادگان یا جماعت شتر
سواران
(ض) وَکَبَ وُکُوبًا ووَکَبًا)
بالفتح ووَکَبانًا محرکة فراخ رفت
* ونیز وَکْب بالفتح پیوسته
بودن بر کاری و برپا خاستن و
ایستادن
(س) وَکِبَ وَکَبًا) بالتحریک
پدید آمد رنگ رسیدگی
در خرما
(اِیکاب) لازم گرفتن موکب را و
آماده پریدن شدن مرغ یا بال
جنبانیدن آن وقت فرود آمدن بج
وبخشم آوردن کسی را
(مُوَکّب) کمحدث خرما رسیدگی
رسیده
(تَوکِیب) رنگ رسیدگی در خرما
پدید آمدن وخرما چیدن
(ناقةٌ مُواکِبَةٌ) بکسر الکاف
شتر ماده فراخ گام یا شتاب رو
تیز رفتار
(مُواکَبَة) سیر کردن با دیگران
یا پیشی گرفتن یا سوار گردید با کسی
وپیوسته بودن بکاری یقال واکَبَ
علیه ای واظب

و ك ت

(وَكْت) بالفتح چیز اندک ✤ ونیز (وَكْت) نشان کردن و پر کردن و گام نزدیک نهادن در رفتار

(وَكْتَة) بالفتح خجک وهو کالنقطة یقال فی عینه وُکْتَةٌ

(وُکْتَة) بالضم جای آتش جستن از آتش زنه

(وَکِیت) کامیر سخن چینی و بدی سگالیدن نزد والی و سخن بدروغ آراستن

(وَاکِت) شتری که آرنج وی کرد و بر پهلو در خورد و مجروح گرداند

(مَوْکُوت) سخت اندوهگین

(بُسْرَةٌ مُوَکِّت) محدث غوره خجک سیاه برآورده مُوَکِّتَة مثله

(تَوْکِیت) پر کردن خجکهای سیاه برآوردن غوره خرما ونگ بخجک پدید آمدن در وی

و ك ث

(وِکَاث) کتاب وغرابا شتا شکن که بامداد خورند

(اِسْتِیکَاث) ناشتا شکستن

و ك ح

(وُکُح) بضمتین مرغ بچگان فربه اکنده گوشت

(اَوْکَح) خاک وسنگ

(ض) وَکَحَه برجله وَکْحًا بالفتح سخت سپرد آن را زیر پای

(ایکاح) مانده گردیدن و بسنگ رسیدن و رکندن چاه یقال اَوْکَح فی حفره و بریدن و خاص کردن عطیه را و باز ایستادن از کاری صلته بعن

(اِسْتِیکَاح) سطبر و اگنده شدن چوزه و بخل کردن بخشیدن یقال سَأَلَه فَاسْتَوْکَحَ ای امسک ولم یعط

و ك د

(وَکْد) بالفتح آهنگ و مراد یقال وَکَدَ وَکْدَه ای قصد قصده ومعرفة موضعی است میان حرمین یا کوهچه است مشرف بر خلاطی که از کوههای مکه است

(وُکْد) بالضم کوشش و توانائی وکار یقال مازال ذلک وُکْدِی ای فعلی

(وَکِید) کامیر استوار تاکید مثله

(وِکَاد) ککتاب دوال پالان بند ورسن که وقت دوشیدن بر ماده گاو بندند اکاد بالهمزة مثلهما وکائد جمع

(تَوَاکِید) دوالها که بدان کوهه زین بندند تاکید بالهمزة کذلك

(مَیَاکِید) دوالها که بدان کوهه زین بندند

(ض) وَکَدَ وُکُودًا اقامت نمود و آهنگ کرد و رسید ✤ و وَکَدَ العقدَ استوار کرد گره را ✤ و وَکَدَ الرَّحْلَ بست پالان را

(اِیکَاد) استوار کردن

(تَوْکِید) استوار کردن گره و عهد و زین و پالان بر پشت اسپ و شتر و جز آن تاکید مثله یقال وَکَّدَه تَوْکِیدًا واکّدَه تاکیدًا والتوکید بالواو افصح من التاکید و کذلک اَوْکَدَه واَکَدَه و تَوَکَّدَه تأکّد

(مُوَاکِدَة) بکسر الکاف شتر ماده مانده در رفتن

(مُتَوَکِّد) ایستاده و آماده بر کاری

(تَوَکُّد) استوار گردیدن تأکّد بالهمزة مثله

و ك ر

(وَکْر) بالفتح آشیانه مرغ کو مرغ نباشد در وی وَکْرَة بالتاء مثله اَوْکُر کافلس واَوْکَار و وُکُور و وُکُر کصرد جمع و نوعی از دویدن اسپ و شتر و بحرک

(وَکْرَی) بالفتح و بحرک مهمانی بنای نو

(وُکْرَة) بالضم آب خور و جای فرو آمدن در آب

(وَکِیر) کامیر مهمانی بنای نو وَکِیرَة مثله

(وِکَار) ککتاب جای است

(وَاکِر) مرغ باشیانه در آینده

(نَاقَةٌ وَکَرَی) محرکة مقصورا ناقه تیز رو یا کوتاه بالا پر گوشت ✤ وامرأة وَکَرَی زن سخت سپرنده زمین را زیر پای ✤ ونیز (وَکَرَی) نوعی از دویدن اسپ و شتر

(وَکْرَاء) کصحراء موضعی است

(وَکَّار) کشداد نیک درنده

(ض) وَکَرَهُم وَکْرًا بالفتح

مهمانی بنای نوداماینان را +
دیز وکی) مشت بر بینی کسی
زدن وهو لیس تصحیف الوکز
بالمعجمة وباشیانه درآمدن مرغ
وکور مثله و بر جستن کودک و
برکردن مشک وجزآن را وشتاب
وکوتاه اندام پرگوشت گردیدن
شتر ماده ودویدن اشتر واسپ
(ایکاد) پرکردن خنور را
(توکیر) پرکردن مشک وشکم
وجزان را ومهمانی بنای دادن
(توکر) پرشدن مشک وشکم یقال
توکر الصبیّ ای امتلأ بطنه + ونیز
پرشدن سنگدان مرغ
(اتکار) آشیانه ساختن مرغ

و ک ز

(وکز) بالفتح موضعی است + ونیز
وکز) بالفتح و درکردن وراندن و
نیزه زدن ومشت زدن وسپوختن
وپرکردن ودویدن والفعل من
ضرب
(توکز) آماده شدن برای او
تکیه زدن وپرشدن

و ک س

(وکس) بالفتح منزل ماه که
دران کسوف پذیرد وگرفته شود
وبقیه فساد زخم یقال برأت الشجة
علی وکس اذا بقی فی جوفها شیئ
+ ونیز وکس) کم کردن وکم
شدن لازم متعد وفی الحدیث
لها مهر مثلها لا وکس ولا شطط
لا نقصان ولا زیادة وبمنزل
ستاره نحس درآمدن ماه وخون با
استخوان در دماغ افتادن و زیان
وکمی رسیدن در تجارت و زیان
رسیده شدن مرد در تجارت یقال
وکس الرجل فی تجارته مجهولاً
توکس هو معروفا
(رجل اوکس) مرد فرومایه
(اوکس ماله ایکاسا) رفت مال
او وکم شد + واوکس الرجل
فی تجارته) مجهولا زیان زده
شد مرد در تجارت
(توکیس) کم کردن وزجر و
سرزنش نمودن وبیم کردن

و ک ظ

(واکظ) راننده ودفع کننده
(ض) وکظه وکظا) بالفتح دور
کرد آنرا وراند ووکظ علی الامر)
دوام ورزید برآن
(مواکظة) مداومت کردن
برکاری
(تواکظ) درهم وشوریده شدن
کار

و ک ع

(وکیع) کامیر مشک استوار که از
وی آب نزهد واسپ استوار که
خوی نکند وپوستین درشت و
سخت ودل استوار یا دلی که آنرا
دو چشم بینا ودو گوش شنوا باشد
+ وفلان وکیع لکیع) او لئیم
اکس است فلان وکوع لکوع
کصبور کذلک + ونیز وکیع)
گوسپند که دیگر گوسپندان
پی روی آن باشند ووکیع بن
الجراح روایت ازسفیان ثوری
واوزاعی روایت میکند ومسجد او
خارج فید مشهور است در روز
عاشورا سال یک صد ونود وهفت
فوت کرد ودر فید مدفون گردید
ووکیع بن محرز ووکیع بن
عدس یا حدس محدثان اند
(اوکع) مردی که انگشت ابهام
پایش بر سبابه برنشسته باشد و
مرد دراز ومرد فرومایه کول
وکعاء مونث در همه + ونیز
وکعاء) زن درکین
(میکعة) بالکسر زنبیل آهن
آماج میکع جمع + ونیز میکع)
مشک درشت
(میکعان) موضعی است مر بنی
مازن را
(ف) وکع انفه وکعاً) بالفتح
مشت بر بینی وی زد + ونیز وکع
گزیدن مار وگزدم وفرونشستن
ماکیان جهت کشنی کردن وازدرد
افتادن شتر وسرزنش نمودن
کسی ابکارے یقال وکع فلاناً ع
بالامر ای بکته وبدست زدن
پستان را دوشیدن وبسر زدن بره
وگوساله پستان را وقت مکیدن و
من کلام العرب قالت العنز احلب
ودع فان لک ما تدع وقالت النعجة
احلب وکع فلیس لک ما تدع ای
انهز الضرع واحلب کلّ ما فیه
(وکع) محرکة انگشت ابهام پای
بر سبابه نشستن چنانکه بیخش
مانند گرهی بیرون برجسته
باشد والفعل من سمع
(ک) وکع وکاعة) ککرامة ناکس

گردید و درشت و رست و سخت
گشت

(ایکاع) درشت وسطبر و سخت
گردانیدن مشک و جز آن را و
خداوند شتران فربه وسطبر و
درشت اندام شدن و کم خیر
گردیدن کار و دشوار آوردن و
واستوار و درشت گشتن کار

(مُوَاکَعَة) ستیزیدن خروس
ماکیان را

(اَتِّکَاع) درشت ورست گردیدن

(سِقَاءٌ مُسْتَوْکِعٌ) مشک که از ان
چیزی روان نگردد

(اِسْتِیکَاع) سخت شدن طبعیت
یقال اِسْتَوْکَعَتْ مَعِدَتُهٗ واستوار
گردیدن مشک و درشت گشتن
درزهای آن

وكف

(وَکْف) بالفتح گستردنی ادیم

(وَکَف) محرکة بزه وعیب یقال
لیس عَلَیْكَ فی هذا وَکَفٌ ای
عیب و کرانه کوه و خوی عرق
عند ابن فارس العرق بالقاف و
لعله تصحیف و فرود زمین درشت
سنگناک و برداره مانندی که بر
کنیف خانه سازند و اَوْکَاف جمع

وفی الحدیث خیار الشهداء اصحاب
الوکف ای الذین انکفأت علیهم
مراکبهم فی البحر فصارت فوقهم
مثل اوکاف البیت فسرة النبی
صلی الله علیه وعلی واله وسلم

(وِکَاف) ککتاب وعراب پشماکنه
اِکَاف بالهمزه مثله

(ناقةٌ وَکُوفٌ) کصبور شتر ماده
شیرناک

(س) وَکِفَ وَکَفًا) محرکة
خمیده و میل کرده و نیز وَکَف)
ستم کردن و عیبناک شدن بزه
مند گردیدن و سست گشتن و
تباهی و گرانی و سختی

(ض) وَکَفَ البَیْتُ وَکْفًا)
بالفتح و وَکِیفًا کامیر و تَوْکَافًا
بفتح الفوقیة چکید سقف خانه
و جز آن از باران یعنی دروه کرد
وَکَفَت السَّحَابَةُ بالمطر و وَکَفَت
العینُ بالدمع کذلك

(اِیکَاف) چکیدن سقف خانه
از باران و در بزه افکندن کسی را
و پشماکنه بستن بر ستور یقال اَکَفَه

(تَوْکِیف) پشماکنه نهادن
بر ستور تأکیف مثله

(وَاکَفَه فی الحرب مُوَاکَفَةً)
روبارو جنگید و معارضه نمود

(تَوَکُّف) باز عهد بستن و تیمار
داشتن یقال هو یتوکّفهم ای
یتعهّدهم و ینظر فی اُمورهم و چشم
داشتن خیر و نیکوئی را و پیش آمدن
کسی را و متعرض شدن تا وقتیکه
ملاقات کرد و یقال توکّف لفلان
ای تعرض حتی لقیه

(تَوَاکُف) روی گردانیدن
و کناره گزیدن

(اِسْتِیکَاف) چکانیدن و چکیدن
خواستن و فی الحدیث توضّأ
فاستوکف ثلثا ثلثا یرید غسل
یدیه و قیل بالغ فی غسل الید
حتی وکف منهما الماء

وكك

(وَكّ) بالفتح دور کردن ویقال
اِئْتَزَرَ فلان اِزْرَةً عَكَّ وَكَّ یعنی
فرو هشت هر دو طرف شلوار را و
برچید تمام آن را والفعل من ضرب

(وَکُوکَة) هدیر کبوتر و گرد
گردیدن برفتن و گریختن از جنگ

(وَکْوَاك) بالفتح گرد گردنده
در رفتار و بد دل ترسنده

(وَکْوَاکَة) بالتاء زن کلان سرین

(تَوَکْوُك) گرد گردیدن
برفتن

وكل

(رجلٌ وَکَلٌ) محرکة مرد عاجز
عاجز که کار خود را بدیگری سپارد
و بروی تکیه نماید

(وجلٌ وُکَلَةٌ) کهمزة ای وَکَل
محرکة تُکَلَةٌ بالتاء مثله

(وَکِیل) کامیر آنکه بروی کار
گذارند وقد یکون للجمع والانثی
والله عز وجل

(وَکَال) کسحاب و بکسر سستی و
کاهلی یقال دابّة فیها وَکَالٌ

(وَکَالَة) کسحابة و کیلی و بکسر

(فرسٌ وَاکِلٌ) اسپ که بر
صاحب خود اعتماد کند در دویدن
و محتاج ضرب باشد

(تُکْلَان) کعثمان عجز نمائی
و کار سپردگی بر دیگری اسم است
توکل را

(سِدْرٌ تَوَاکِلَةُ القوائم) بفتح
الفوقیة وکسر الکاف لاقوائم له

(مَوْکَل) کمقعد کوهی است

يحصني واسپ ربيعه بن غزاله
تكوني
(امر موكول) كار بديگرى سپرده
(ض) وَكَلَ بالله وَكْلاً)
بالفتح تكيه نمود برخداى واعتراف
كرد بعجز خود + ووكل اليه الامر
وَكْلاً و وُكُولاً) كار بدو گذاشت
وسپرد بروى + ووكلت الدابّة)
ست گرديد
(ايكال) گذاشتن كار بكسى
(توكيل) وكيل گردانيدن
وكسى را بر چيزى گماشتن وگذاشتن
كار را بكسى
(رجل مُواكِل) بكسر الكاف
مرد عاجز كه كار خود را بديگرى
سپارد
(مواكلة) بريكديگر كار گذاشتن
واعتماد كردن وبدوست گرفتن
ستور وكال مثله
(اتّكال) كار بكسى گذاشتن و
اعتماد كردن بركسى و يعدّى
بعلى يقال اتّكلت على فلان فى
امرى اى اعتمدته اصله اوتكال
قلبت الواو ياء الانكسار ما قبلها
وابدلت منها التاء وادغمت

ثم بُنيت على هذا الادغام اسماء
من المثال وان لم تكن فيها تلك
العلة توهّما انّ التاء اصلية لان
هذا الادغام لا يجوز اظهاره فى
حال فمن تلك الاسماء تكلة تكلان
تخمة تهمة وغيرها فاذا صغّرت
قلت تكيلة وتخيمة ولا تعيد الواو
لان هذه حروف اُلزمت البدل
فثبتت فى التصغير والجمع
(مُتوكّل عجلى) بكسر الكاف
ومُتوكّل بن عبد الله بن نهشل
ومُتوكّل بن عياض شاعران
ومُتوكّل جعفر بن محمد
معتصم بالله دهم خليفه از خلفاء
بنى عباسيه + وابو المتوكّل
ناجى) محدث است
(توكّل عليه) تكيه كرد واعتماد
نمود بروى واعتراف كرد بعجز خود
(تواكل) ترك دادن وبريكديگر
اعتماد كردن

وكم

(وَكْمَة) بالفتح زن سطبر سر شكم
(موكوم) سخت اندوهناك
وقال الاصمعى الموكوم المردود
عن الحاجة اشد رد

(ض) وُكِمَتِ الارضُ وَكْماً)
مجهولا سپرده شد زير پاى خورد
شد گياه آن ارض موكومه
نعت است از آن + ونيز وكم)
بالفتح اندوهمند گردانيدن و
شكستن وخوار كردن چيزيرا ويقال
هم يكونون الكلام اى يقولون السلام
عليكم بكسر الكاف
(ح) وَكِمَ وَكَماً) محركة
اندوهگين گرديد

وكن

(وَكْن) بالفتح آشيانه مرغ وَكْنة
مثلثة واُكنة بضم الهمزة و
وُكُنة بضمتين مثله اوكن كافلس
ووكن بالضم ووكون ووكنات
بالضم وبضمتين وبفتح الكاف ايضا
جمع الاصمعى الوكن ماوى الطائر
فى غير عش والوكنا كان فى عش
وقال ابو عمرو الوكنة والاكنة بالضم
فيهما مواقع الطير حيثما وقعت
+ ونيز وكن) سخت رفتن و
نشستن وبيضه در زير گرفتن مرغ
ووكون مثله يقال وكن الطائر
بيضه وعليه اذا حضنه والفعل
من ضرب

(واكِن) نشسته ومرغ بيضه در
زير گرفته وواكنة مونث حمائم
واكنات جمع + ونيز واكنة)
قلعه است
(مَوْكِن) مجلس آشيانه مرغ
موكنة مثله
(توكّن) جاى گرفتن

وكى

(وِكاء) كسماء بند سر مشك و
جز آن منه الحديث احفظ عفاصها
ووكاءها وكل ما شدّ رأسه من
وعاء ونحوه وكاء ويقال انّ فلانا
ع لوكاء اى يبضّ بشىء اى ما يندى
بجود
(ض) وَكَى القربة وَكْياً) بالفتح
بست بوكار سر مشك را
(ايكاء) بوكار بستن سر مشك را
يقال اوكى القربة وعليها اى شدّها
بالوكاء وزفتى كردن يقال سئل
فاوكى ويقال اوك حلقك يعنى
خاموش باش
(توكية) پر كردن مشك را وفى
الحديث كان الزبير يوكى بين الصفا
والمروة اى يملاء ما بينهما سعيا كما
يوكى السقاء بعد الملء ويروى

بالتخفیف ومعناه انه کان یسکت
ولا یتکلم کانه یوکی فمه ومنه
قول اعرابی لرجل سمعه یتکلم
اولئ حلقك ای اسکت
(اِسْتِیکَاء) پیه ناک کردیدن
ناقه و پرشدن مشک و برنیامدن
غائط و بول از شکم یقال استوکی
البطنُ اِذَا لم یخرج منه النجو

باب لواو فصل اللام

ول ب

(وَالِب) رونده و درآینده در
چیزی قال ٭ رایت عُمَیرًا وَالِبًا فی
دیارهم ٭ وبیس الفتی ان ناب
دهر بمعظم
(وَالِبَة) گشت دوباره برآمده و
فرزندان قوم و بچگان گاو و
گوسپند و موضعی ست و پدر بطنی
وهو وَالِبَة بن الحارث بن ثعلبة
بن دودان وَالِبِی منسوب بوی
(اَوْلَب) شهری ست باندلس
(ض) وَلَبَ الشیءُ والیهِ وُلُوبًا
رسیده و پیوسته شد ٭ و
نیز وُلُوب) درآمدن در چیزی
و شتافتن

ول ت

(وَلْت) بالفتح کمی و کم کردن یقال
وَلَتَه حَقَّه والفعل من ضرب
(اِیلَات) کم کردن

ول ث

(وَلْث) بالفتح باران اندک و
پیمان بی اختیار و بی قصد و نا
استوار و خمیر باقی مانده در کاسه
و بقیه آب در خیک چرمین یا در
پنگان و فضله بجنی درآوند و ناکرده
ست و نشان و اثر درد چشم ٭ و نیز
وَلْث) زدن یقال وَلَثَه بالعصا
و آزاد کردن بنده را بعد موت بان
تقول انت حرٌّ بعد موتی و عهد
نا استوار ستن یقال وَلَثَ لَه عَقْدًا
منه قول عمر رضی الله عنه
الجاثلیق اولا وَلْثُ عَقْدٍ لضربت
عنقك والفعل من ضرب
(شرٌّ وَالِثٌ) بدی پیوسته و دین
وَالِث) وام گران

ولج

(وَلَج) محرکة راه ریگستانی
(وَلَجَة) محرکة سیج کوه که رونده
در باران جز آن در آن در آید
بفارسی باران گریز ست و جمع وآن
وَلَج بالتحریك و اولاج جمع

(وُلُج) بضمتین کرانها و گوشها
و کوچها و کفلیزهای انگبین
(اُتْلُج) کصرد جوزه عقاب

ولج

وُلَجَة) کهمزه بسیار درآینده
یقال فلان خُرَجَة وُلَجَة ای کثیر
الخروج والولوج
(وَلِیجَة) کسفینة نهانی مردو
خاصه و برگزیده یا معتمد علیه
آن از غیر اهل وی و مرد درآمده
در قومی یقال هو وَلِیجَتُهم ای لصیق
بهم
(وَالِج) شهری ست در بدخشان
(وَالِجَة) سختی و درد دندان و درد
شکم یا ریش غربیلك یا نوعی از
بیماری سخت
(تَوْلَج) بفتح الفوقیة جای باش
وحوش قیل التاء مبدلة من الواو
وهو فَوْعَل فی الاصل لا تفعل
(رجلٌ مَوْلُوج) مرد سختی دیده
و درد دندان رسیده
(ض) وَلَجَ وُلُوجًا و لِجَةً کعدة
درآمد
(اِیلَاج) درآوردن و قوله تعالی یولج
اللیل فی النهار و یولج النهار فی
اللیل ای یزید من هذا فی ذاک و
من ذاك فی هذا
(تَوْلِیج) در حیات خود بعض از
فرزندان بخشیدن مال را که
مردم بشنوند و از سوال ایشان مانند
(اِتِّلَاج) درآمدن و درآوردن

ول ح

(وَلِیحَة) کسفینة غراره و خنور
وَلِیح و وَلَائِح جمع
(ض) وَلَحَ البعیرُ وَلْحًا) بار کرد
بر شتر فوق از طاقت آن

ول خ

(ارض وَلِخَةٌ) کفرحة زمین
درهم پیچیده گیاه
(وَلِیخ) کامیر جامه ست از کتان
(وَلِیخَة) شیر دفرک و گل تنك و
زمین پیچیده گیاه
(ارض مُوتَلِخَةٌ) بکسر اللام
زمین درهم پیچیده گیاه
(اِسْتِیلَاخ) تر شدن زمین

ول د

(وَلَد) محرکة فرزند و وُلْد بالضم
والکسر والفتح مثله واحد و جمع
در وی یکسان ست و گاهی جمع آن
اَوْلَاد و وِلْدَة و اِلْدَة بکسر هر دو

ولد بضم آید ومنه المثل ولدك
مَن دَمّٰی عقبیك ای مَن نُفستِ
بِه نهو ابنك ویقال ما ادری اَیُّ
ولَدِ الرجلِ هو) یعنی نمیداند
کدام مردم است او
(لِدَة) کعِدة همزاد والهاءُ عوض
من الواو لانه من الولادة وهما
لداة لدات ولِدون جمع
ولیدات وولَیدُون مصغران
لدیّات ولَدیّون بشدّ الیاء
چنانکه بعض بغلط میگویند هنگام
زه آوری وزادن
(وَلِید) کامیرزاده وکودک ولید
وِلْدَان وولدة بالکسر فیهما جمع
وامُّ الوُلَید ماکیان ✲ ویقال هم
فی اَمرٍ لا یُنادی وَلِیدُه)
یعنی مشغول شدند درآن کار
بحدیکه اگر کودکی دست بچیزی
گرانمایه دراز کند زجر وسرزنش
کرده نشود واصله من جری الخیل
لان الفرس اذا کان جَوَاداً اَعطٰی
من غیران یُصاح به لاستزادته ثم
قیل ذلك فی کل امر عظیم ولکل
شیٔ کبیر خیراً وشراً ✲ ونیز ولید
نام مردی خالد بن ولید صحابی

(وَلِیدَة) کسفینة کودکی مادینه
وپرستار وولائد جمع وزن مولوده
میان عرب
(بنُو وِلادَة) بالکسر بطنی است
(وَلُود) کصبور گوسپند زائنده
وُلُد بالضم جمع
(وَالِد) پدر و مادر و مذکر و
مونث دروی یکسان است ✲ ونیز
وَالِدَة) مادر وهما الوَالِدَان
وشاةٌ وَالِدٌ ووَالِدَةٌ کذلك وُلّد
جمع ✲ ونیز شاةٌ والد) گوسپند
باردار عن ابن السکیت
(ولُودِیّة) بالضم کودکی وخردی
ویفتح وستم وکم مهربانی
(وِلاد) کَکتان از اعلام است
(مَوْلِد) کمجلس هنگام زادن
وجای زادن
(مِیلاد) بالکسر وقت زادن
(مَولُود) زاده مولوده مونث
(ض) وَلَدت المرأةُ وِلاداً
ولادةً ککتاب وکتابة ولادة
بالهمزة ولِدَةً کعدة ومولِداً
کمجلس زاد
(مُولِد) کمحسن مادر وموالِید
ومَوالِد جمع

(اِیلاد) زادن ونزدیک زادن
رسیدن زن
(مُوَلِّدَة) کمحدثة مام ناف
(کِتَابُ مولَّدٌ) کمعظم نامه
ساخته وبرافته
(مُوَلَّدَة) کمعظمة زن غیر عرب
زائیده میان عرب نو پیدا از
هرچیزی وشاعر نو مثمیٔ لحدوثه
✲ وبینةٌ مولَّدةٌ) حجت غیر ثابت
(تَوْلِید) زائنده گردانیدن و
پروردن ومنه قول الله عز وجل
لعیسی علیه السلام انت نبیی وانا
وَلَّدتُك ای رَبَّیتُك فقالت النصاری
انت بُنَیّی وانا وَلّدتُك تعالی الله عن
ذلك علوّاً کبیرا
(تَوَلُّد) پیدا شدن چیزی از
چیزی
(تَوَالُد) بسیار شدن قوم وبهم
بزادن
ول ذ
(وَلْذ) بالفتح تیزی رفتار وجنبش
(وَلّاذ) کشداد دروغ گوی که
گوید ونکند وخود رای نادرست
دوستی
ول س
(وَلْس) بالفتح نادرستی وفریب
(وَلُوس) کصبور ناقه تیز رو ونیک
شتاب
(وَلّاس) کشداد گرگ
(ض) وَلَسَتِ النّاقةُ وَلْساً و
وَلَسَاناً) محرکتین بشتاب رفت
✲ وولَسَ الحَدِیثَ) بکنایه
گفت سخن را
(اَوْلَسَ بِالحَدِیثِ اِیلَاساً)
بکنایه گفت سخن را
(مُوَالَسَة) همدیگر را فریب
کردن وظاهر کردن خلاف نهانی
وبکنایه گفتن سخن را
(تَوَالُس) همدیگر را یاری دادن
درفریب وباهم فریفتن
ول ع
(وَلْع) بالفتح دروغ وَلْعٌ وَالِعٌ
مبالغة کما یقال عجب عاجب
(وُلَعَة) کهمزة مرد آزمند بچیزی
بی فائده
(وَلِیع) کامیر شکوفه ناشگفته خرما
وجز آن
(بنو وَلِیعَة) کسفینة حی است
از کنده
(وَالِع) دروغ گوی وَلَعة محرکة

جمع وموضعی است وکار

(وَالِعَة) مانع وبازدارنده یقال مَا اَدْرِی مَا وَالِعَتُهُ یعنی نمیدانم کدام چیز بازدارندهٔ اوست

(وَلُوع) کصبور آزمند شدن وازمند التعب المصدر کلاهما بالفتح

(ف) وَلَعَ وَلعًا) بالفتح وَوَلَعَانًا محرکة سبک وخوار گردید ودروغ گفت ✻ وَوَلَعَ بِحَقِّهِ) ربود آن را ✻ ومَا اَدْرِی مَا وَلَعَه) نمیدانم چه چیز بازداشت اورا

(س) وَلِعَ بِهِ وَلَعًا) محرکة وَوَلُوعًا بالفتح حریص وآزمند گردید بآن

(اِیلَاع) آزمند کردن وبرانگیختن یقال اَوْلَعْتُهُ وبِهِ واُوْلِعَ بِهِ مجهولا فهو مُولَعٌ بِهِ کمکرم

(مُوَلَّع) کمعظم بیسه یقال بِرْذَوْنٌ مُوَلَّعٌ وثَوْرٌ مُوَلَّعٌ

(تَوْلِیع) بیسه گردانیدن وهر رنگی در آمیختن ستور را

(رجلٌ مُتَوَلِّعُ الْقَلْب) مرد آشفته دل ازجای رفته

(اِتَّلَعَ فلانًا وَالِعُهُ) پوشیده شد برمن کار وی پس نمیدانم که زنده است یا مرده

ول غ

(وَلْغَة) بالفتح دلو خرد

(وَلَغُون) محرکة دهی است در بحرین

(وَالِغ) کوهی است میان احسار ویمامه

(وَالِغُون) بکسر اللام رودباری است واعراب آن مانند اعراب نصیبین است

(مِیلَغ) بالکسر خنور که سگ در وی آب خورد ومِیلَغَة مثله

(ف) وَلَغَ الْکَلْبُ فِی الْاِنَاءِ وفی الشَّرَاب ومنه وبه یَلَغُ وَیَالَغُ وَلْغًا) بالفتح وبالضم ووُلُوغًا وولغانًا محرکة بطرف زبان آب خورد سگ ازان یا درکرد زبان خود را در آن وجنبانید واین معنی از حسب وسمع نیز آید وهو خاص فی السباع ومن الطیر بالذباب ومَا وَلَغَ وَلْوغًا) بالفتح چیزی نخورد

(اِیلَاغ) آب خورانیدن سگ را

(اِسْتِیْلَاغ) باک ناداشتن مردم از نکوهش وعار مستولغ بکسر اللام لغت است ازان

ول ف

(وَلِیف) کامیر برق پیاپی درخشنده ونوعی از دویدن که پایها باهم افتد

(وُلُوف) برق پی درپی درخشنده

(ض) وَلَفَ الْبَرْقُ وَلْفًا) بالفتح وَوِلَافًا وَاِلَافًا ککتاب ووَلِیفًا کامیر پیاپی درخشید برق ✻ ونیز وَلْف) باهم آمدن قوم برابر ✻ ونیز وِلَاف) نوعی از دویدن که پایها باهم افتد

(مُوَالَفَة ووِلَاف) ککتاب باکسی الفت گرفتن وباهم آمدن قوم برابر ونزدیک شدن ونسبت کردن خود را بکسی یا بچیزی

ول ق

(وَلِیقَة) کسفینة طعامی است که از مسکه وآرد یا از آرد وشیر وروغن سازند

(جَنْدَلُ بن وَالِق) کصاحب تابعی است کوفی

(وَالِقِیّ) منسوبا اسپی است مر خزاعه را

(اَوْلَق) کاحمد او کجوهر دیوانگی یا نوعی از دیوانگی منه قوله ✻ لعمرک بی من حب اسماء اولق ✻ ومرد کول

(وَلَقَی) کجمزی نوعی از دویدن ناقه باندکی سختی ✻ ونیز وَلَقَی) ناقهٔ تیزرو

(مَالُوق) کمضروب دیوانه مَأْوَلَق کمسرهد مثله

(ض) وَلَقَهُ بِالسَّیْفِ وَلْقًا) بالفتح بشمشیر زد اورا ✻ ووُلِقَ الرجل) مجهولا اولق زده گردید ✻ ونیز وَلْق) شتافتن ونیز سبک دن وپیوسته رفتن ودروغ گفتن ومنه قراءة عائشة رضی الله عنها قوله تعالی اذ تَلِقُونَه بالسنتکم ای تکذبونه وقال علی کرم الله وجهه لرجل کذبت ووَلَقْتَ

ول ل

(وَلُول) کجعفر نام شمشیر عتاب بن اسید

(وَلْوَال) بالفتح شدت اندوه وجعد نر

(وَلْوَلَتِ الْقَوْسُ) بانگ کرد کمان ✻ ووَلْوَلَتِ الْمَرْأَةُ وَلْوَلَةً ووَلْوَالًا) بالفتح بانگ فریاد کردن ✻ ونیز

(وَلْوَال) بویل دعا کردن

و ل م

(وَلَم) بالفتح وبحرکت تنگ زین وتنگ پالان وقید وزنجیر ورسن که بدان تنگ پالان را باسناف بندند تا جنبش نکند

(وَلْمَة) بالفتح تمامی چیزی واجتماع وفراهم آمدن آن وقلعه است در اندلس

(وَلِیْمَة) کسفینة مهمانی عروسی ومنه الحدیث اذا دعی احدکم الی الولیمة فلیاتها فان کان مفطرا فلیطعم وان کان صائما فلیدع ای بالبرکة والخیر وهی مستحبة وعن بعضهم انها واجبة قال ابن حجر وقیل اسم الولیمة یقع علی کل دعوة یتخذ بسرور حادث لکن الاشهر استعمالها عند الاطلاق فی النکاح ویقید فی غیره فیقال ولیمة الختان ونحو ذلک

(اِیْلَام) طعام عروسی ساختن و فی الحدیث لعبد الرحمن بن عوف اَوْلِمْ ولو بشاة وجمع فراهم آمدن خوی وخرد

و ل ن

(تَوَلْوُل) بفریاد برداشتن آواز را وقت مصیبت

و ل ه

(وَلِیْهَة) کسفینة موضعی است

(وَقَعَ فی وَادِی تُوُلِّه) بضمتین وکسر اللام یعنی در وادی هلاک افتاد

(وَلْهَان) کسکران اندوه مند وبیخود از اندوه وسرگشته وترسناک وَلْهیٰ کسکری مونث ونام شیطانی که برانگیزد مردم را بر بسیاری ریختن آب در وضو

(مِیْلَه) کمنبر دشت وبیابان

(مِیْلَاه) بالکسر زن سخت اندوه مند وناشکیبا بر فوت فرزند * ونیز (مِیْلاه) با دست وناقه اندوهناک برکم کردن گشتن که همراهی او بر وزش یافته یاسخت واله جهت بچه

(ح س ض) وَلِهَ وَلَهًا محرکة ترسید وبیمناک شد * ونیز وَلَه محرکة بیم واندوه وبیخودی از اندوه وسرگشتگی وسرگشتگی از عشق وَلَهَان محرکة مثله ووالِه والِهَة وَاله بالهمزة لغت است از ان یقال رجل واله وامرأة واله وَالهة

ایضاً

(مُوْلَه) کمکرم تشنده وبسوی دشت رها کرده یقال ماءٌ مُوْلَهٌ اذا ارسل فذهب فی الصحراء

(اِیْلَاه) اندوهگین گردانیدن وسرگشته کردن

(ماءٌ مُوَلَّه) کمعظم آب روان کرده بسوی دشت

(تَوْلِیْه) جدا کردن بچه را از مادر وفی الحدیث لَا تُوَلَّهُ وَالِدَةٌ بولدها ای لا یفرق بین المرأة و ولدها وذلک فی السباء

(تَوَلُّه) اندوهگین شدن وسر گشته وبیخود گردیدن

(اِتِّلَاه) اندوه مند شدن وسرگشته گردیدن بر فرزند وجز آن یقال اتله الرجل اذا اشتد حزنه و جزعه ونیز بیخود کردن یقال اِتَّلَهَهُ النبیذ ای ذهب بعقله

و ل ی

(وَلْی) بالفتح نزدیکی وباران بعد باران وسمی

(وَلِیّ) کغنی باران دوم بهاری اَوْلِیَة جمع وَوَلِیّ محرکة منسوب بوی ودوست ومهربان ویار ومددگار ونگاهبان ومتصرف برکسی وکل من ولی امر واحد فهو ولیه ونزدیک یقال دارهٗ وَلِیُّ داری

(وَلِیَّة) کغنیة پشماکند یا آنچه زیر پشماکند گسترند وتوشه که زن جهت مهمانی فرو وآینده آماده کند وَلَایَا جمع * ودارُ وَلِیَّةٌ سرای نزدیک ویقال انه لبین الولیة وَالوله کالبلایا روسهای اَوَلَایَا یعنی الناقة التی کانت تعکس علی قبر صاحبها ثم تطرح الولیة علی راسها الی ان تموت

ع (وَلَاء) کسماء ملک وپادشاهی و بکسر وقرابت یقال بینهما وَلَاءٌ و آزادی وفی الحدیث نهی عن بیع الولاء وعن هبته * الشافعی ولا ولاء الا للمعتق ودوستداری ولایة مثله یقال انه لبین الوَلَاء والولایة و یقال هم ولاء فلان ای موالون له یعنی دوستداران وی اند

(وِلَایَة) بالکسر پادشاهی

(اَوْلیٰ) سزاوارتر یقال هو اَوْلیٰ به ای احری دها اولیان مثنی وهم اولی بلفظ واحد اولان واوون جمع والیا بالضم مونث ولییان

مثنی ولی بالضم و وُلِیّا جمع
(مَا أَوْلَاهُ لِلْمَعْرُوفِ) فی
التعجب چه احسان کننده ست
وهو شاذٌّ
(مَوْلَی) خداوند و بنده و آزاد
کننده و آزاد کرده و همنشین و قریب
و نزدیک چون پسر عم و مانند آن
منه و انی خِفْتُ الموالی من ورائی
ای بنی العم و دوست و همسایه و هم
سوگند مَوْلَوِی منسوب بوی و پسر
و برادر و پدر و به مهمانی فرود آینده
و انبار و پسر خواهر و یار و مددگار
و صاحب و منه النار مولاکم ای
صاحبکم و قول الناس بعضهم لبعض یا
مولای ای وَلِی بالمودة و صاحبی
وفی الحدیث من کنت مولاه فعلیٌ
مولاه ای من کنت اتولاه فعلیٌ
یتولاه او من کان یتولانی یتولاه
و پرورنده و نعمت دهنده و نعمت
داده شده و مهربان و پی رو و داماد
و شوی خواهر مرد و خسر
(مَوْلَوِیَّة) همتائی و مشابهت
بموالی یقال فیه مَوْلَوِیَّة یعنی
شابهت بموالی است
(س) ولی الشیءَ و علیه

وَلَایه بالفتح و الکسر دست یافت
بر آن و تصرف کردن یقال وَلِیَ الوالی
البلد و فلان وَلِیَ او وُلِیَ علیه کما
یقال ساس علیه و سیس علیه بالفتح
مصدر است و بکسر خطه و امارت
و قدرت و ملک و یقال انه لبین
الولایة و یکسر + و نیز (ولایة) بالفتح
پادشاهی راندن و یاری دادن
و یقال القوم علی وَلَایَةٍ واحِدَةٍ
و بکسر ای ید یعنی مجتمع اند +
و نیز (وَلْی) بالفتح بعد سمی
باریدن باران یقال وُلِیَت الارض
مجهولا
(ح) وَلِیَ وَلْیًا بالفتح نزدیک
شد و یقال تباعد نا بعد ولی و کُلْ
مما یَلِیکَ ای مما یقاربک
(ایلاء) نزدیک نمودن و دادن
یقال اَوْلَیْتُهُ معروفا و والی گردانیدن
و کار بر گردن کسی انداختن و وصیت
کردن یقال اَوْلَی علی الیتیم + و
(اَوْلَی لَکَ) یعنی هلاکی باد برا تو
کلمه تهدد و وعید است یعنی نزدیک
رسید او را هلاکی قال امرؤ القیس
فعادی بین هادیتین منهم و
اولی ان یزید علی الثلث + ای قارب

(وَلَّی الشیءَ و عنه تَوْلِیَة) اعراض
کرد از آن و دور گردید و نیز تولیه
والی گردانیدن کار در گردن کسی
کردن یقال ولاه الامیر عمل کذا و نقل
کردن مبیعه را بعقد و ثمن نخستین
و روی آوردن بجهتی و کاری منه
قوله تعالی فول وجهک شطر المسجد
الحرام و قوله تعالی لکل وجهة هو
مُوَلِّیهَا ای مستقبلها بوجهه و روی
بگردانیدن و پشت دادن ضد
و منه قوله تعالی ولی مدبرا و بر
گردانیدن منه قوله تعالی ما ولاهم
عن قبلتهم و خشک شدن خرما
(وَالَی بَیْنَ الْاَمْرَیْنِ مُوَالَاةً
و وِلَاءً) پیاپی کرد دو کار را + و
(والی غنمه) جدا کرد بعض
آن را از بعض + و نیز (موالاة)
دوستی و پیوستگی باهم نمودن و نیز
(وِلَاء) پیوست یکدیگر کردن
یقال افعل علی الولاء ای علی
التتابع
(تَوَلِّی) ولی ساختن و بخود گرفتن
کاری را و بکار کسی قیام نمودن
ولایت دادن و بکردن گرفتن کار را
یقال تولی الامر ای تقلده و برگشتن

و روی گردانید و یعدی بعن منه
قوله تعالی و تولی عنهم و دوستی داشتن
باکسی و منه قوله تعالی و من یتولهم
منکم و یقال انه لبین التولی
(تَوَالِی) پیاپی شدن و خشک
شدن و در آمدن خرمای تر
(اِسْتِیلَاء) تمام دست یافتن بر
چیزی و بپایان چیزی رسیدن یقال
استولی علی الامر اذا بلغ الغایة
فیه
(تَمَوْلِی) مهتران مانستن یقال
هو یتمولی ای یتشبه بالسادة

باب الواو فصل المیم

ومء

(وَامِئَة) کصاحبة بلا و سختی یقال
ذهب ثوبی فما ادری ما وامئته
ای داهیته التی ذهبت به و وقع
فی وامئة ای داهیة
(ف) وَمَأَ الیه وَمْأً بالفتح اشارة
کرد بوی و قد تقدم فی و ب ء
(ایماء) اشارة کردن
(تَوْمِئَة) اشارة کردن
(مُوَامَئَة) سازواری کردن بکسی
مثل مواتمة و هما لغتان او هی
مقلوبة

مج

و م ث

(شئ مَوْمُوثٌ) چیزی شناخته و اندازه کرده

و م ج

(وَمّاج) کتان کسِ زن بالحاء اصح

و م ح

(وَمْحَة) بالفتح اثر گرمی آفتاب

(وَمّاح) کشد اد شکاف کس زن یا کس زن

و م خ

(وَمْخَة) بالفتح نکوهش و ملامت و نج رسا

و م د

(وَمَد) محرکة گرمای سخت یا گرمای سخت مع ایستادگی باد یا تری و خنکی که در شدت گرما از طرف دریا آید یا سخت‌ترین گرمای شب ومدة بالتاء مثله یقال ومدت لیلتنا ای حمیت و خشم و بخشم شدن یقال ومد الرجل ای غضب الفعل من سمع فی الکل

(لَیْلَةٌ وَمِدَةٌ) ککتف شب سخت گرم و مدة مثله

و م ذ

(وَمْذَة) بالفتح سپیدی آمیخ

و م ز

(ض وَمَزَ بِأَنْفِهِ) جنبانید بینی را از خشم یا اشاره کرد ببینی

(تَوَمَّزَ) شتافتن و برجستن در رفتار از شتابی و جنبیدن سره وقت آلیزو آن آمادگی قیام آن است

و م س

(وَمْس) بالفتح سودن چیزی را بچیزی تا پوست واگردد

(مُومِسَة) کمحسنة زن تباه کار مُومِسات و مَوَامیس جمع

(اِیماس) برساس بودن اندام تا در کردانیدن زن و سودن

(مُوَمَّس) کمعظم شتر هنوز ریاضت نا یافته

و م ش

(وَمْشَة) بالفتح خال سپید

و م ض

(ض وَمَضَ البَرْقُ وَمْضًا) بالفتح و وَمیضًا کامیر و وَمَضانًا محرکة درخشید برق بی آنکه پراگنده گردد در ابر و آنچه از برق در لوای ابر پراگنده شود آنرا خفو گویند و آنچه بدر راز ادرخشد و ابر اشکافد آنرا عقیقه خوانند

(اِیماض) درخشیدن برق بی پراگندگی وی در ابر و دزدیده نگاه کردن زن و اشاره خفی کردن

و م ط

(وَمْطَة) افتادن برزمین از تعب و سختی

و م ع

(وَمْعَة) بالفتح یکبار افتادن باران

و م غ

(وَمْغَة) بالفتح یک موی راز

و م ق

(وامِق) دوست دارنده و نام مردی

(ح وَمِقَهُ وَمْقًا و مِقَةً) کعدة دوست داشت ازا

(تَوَمُّق) بدوستی گرفتن

و م ك

(وَمْكَة) بالفتح فراخی کنارگی

و م ن

(تَوَمُّن) افزون شدن فرزندان

و م ه

(وَمْهَة) بالفتح خلاصه هر چیزی یا گذارش آن

(س وَمِهَ النَّهارُ وَمْهًا) سخت شد گرمای آن

باب الواو فصل النون

و ن ب

(ثابت بن طریف وَنَبی) محرکة محدث و تابعی است

(وانِبَة) کصاحبة شهری است باندلس

(تَوْنیب) سرزنش کردن و رسانیدن و ملامت نمودن

و ن ج

(وَنَج) محرکة نوعی از اوتار یا رود جامه و رباب و چغانه و دهی ست در نسف معرب ونه

و ن ح

(مُوَانَحَة) سازواری کردن با کسی

و ن د

(تَوْنید) بلند کردن

و ن ع

(وَنَع) محرکة کنایت است از چیز اندک لغة یمانیة

و ن ك

(وانِك) مرغ بر خایه نشسته

(ض وَنَكَ فی قَوْمِهِ وَنْكًا)

بالفتح جای گرفت میان ایشان

ون م

(وَنَمَة) محرکة بنجال مگس

(وَنِيم) کامیر بنجال مگس

(ض) وَنَمَ وَنْمًا) بالفتح وَوَنِيمًا کامیر بنجال انداخت مگس

ون ن

(وَنّ) بالفتح چنگ که بانگشتان نوازنده وسستی و دهی است از ان ده است حسین قُرَضی ونی

ون ی

(وَنْيَة) بالفتح مروارید یا رشته مروارید وجوال و موضعی است و سستی ویکسر یقال فعل ذلك بلا وِنْية ای بلا توانٍ

(وَنَا) گفتی ماندگی وسستی از اضداد وست ویمد

(وَنَاة) بالفتح مروارید و امرأة وَنَاةٌ) زن بردبار وسست و آهسته و باوقار در نشست وبرخاست ورفتار قد تقلب الواو همزة فیقال أَنَاةٌ ومنه قوله * رمته أَنَاةٌ من ربيعة عامر * نؤوم الضحى في مأتم ای مأتم

(وَانِی) سست وماندہ

(ناقة وَانِيَة) ناقه سست و مانده از سیر وسفر

(مِينَا) بالکسر جای بلب اندر کشتی ویمد وجوہر آبگینه

(ض) وَنَى وَنْيًا) بالفتح وَوَنًى بالتحريك وُونِيًّا بالکسر والضم و شد الياء ووَنْيَةً بالفتح والکسر مانده گردید وسست شد * وَنَاهُ القومُ) گذاشتند آنرا * و ونی الكُمَّ) برچید آستین را * ويقال هُوَ لَا يَنِي يفعل كذا) یعنی او پیوسته میکند چنان * ووَنِيَ فی الامر وَنًى) کسمع ضعف لغة فی ونی

(إِنْيَاء) سست گردانیدن و مانده کردن

(تَوْنِيَة) بی کار باستادن کارگار یافتن کسی را

(تَوَانِي) مانده وسست گردیدن وکوتاهی کردن يقال توانى فی حاجته ای قصر فيها

باب الواو وفصل الواو

ودل

(أَوَّل) نخست قال هذا موضعه ذكر فی وال قال النحاة أَوَائِل بالهمزة اصله اواول لكن لما اكتنفت الألف وَاوَانِ وَوَلِيَتِ الأخيرة الطرف فَضَعُفَتْ وكانت الكلمة جمعًا والجمع مستثقل قلبت الاخيرة همزةً وقد يقلبون فيقولون الأَوَالِي

ووه

(وَاهًا لَهُ) بالفتح والتنوين وقد يترك تنوينه كلمه است که وقت شگفت بر چیزی خوش آید گویند وَاهًا لَهُ ما أَطْيَبَهُ يعنی شگفتی چه خوش است وکلمه تلهف هم یقال وَاهًا لَهُ ای دریغ برای او

واو

(وَاو) حرفی است از حروف هجا ويقال وَوُتنائية و آن مرکب است از واو و یا و واو يقول ابو علی وازسه واو بقول اخفش و آن اقسام است که می آید در حروف لينه انشاء الله تعالى

باب الواو وفصل الهاء

وه ب

(وَهْب بن حُذَيفة) بالفتح و وَهْب بن زمعة ووهب بن عبد الله ووهب بن عمير صحابیان اند ووَهْب بن کیسان وابو عبد الله وَهْب بن مُنَبِّه) وقد يحرك از تابعيان * وابو وَهْب صَفْوَان بن امية صحابی است و ابو وهب ديلم بن هوشع تابعی وابو وهب عبيد الله بن عبيد الله كلاعی از مكحول روایت دارد

(وَهَب) محرکة بخشش و از اعلام است

(وُهَيْب) کزبیر از اعلام است و ابو بکر وُهَيْب بن خالد بصری از هشام بن عروه روایت میکند

(وَهُوب) کصبور بخشنده

(واهب) بخشنده وکوهی است مر بنی سلیم را و از اعلام است

(وَهَّاب) ککتان نیک بخشنده وهَّابَة بالتاء مثله والهاء للمبالغة

(وُهْبَان بن نَقِيَّة) کسکران محدث است

(وُهْبَان بن قَلُوص) کعثمان شاعری است

(وَهْبِيْن) بالفتح موضعی است

(مَوْهَب) کمقعد نام مردی

(مَوْهَبَة) کمقعدة درش وابر که ها جا بار دو قلعه است بصنعا و نام مردی و آبگیر کوچک نه کمسرا ده و

مغاکی در کوه که آب گرد آید در وی
مَوَاهِب جمع
(مَوْهِب) کمجلس بخشش
موهبة بالتاء مثله
(ف) وَهَبَهُ لَهُ وَهْبًا) بالفتح و
التحريك وهبة كعدة بخشيد
آنرا و لا تقل وهبكه او حكاه ابو
عمرو عن اعرابي واهب نعت ست
ازان وهَبْنِي فَعَلْتُ) يعني
انگار که کردم وهو بمعنی احسب
يتعدى الى مفعولين تقول هب
زيدًا منطلقا ولا يستعمل منه ماض
ولا مستقبل بهذا المعنى وهَبَنِي
الله فِدَاءَكَ) نثارت کند مارا
(فح) وَهَبَهُ وَهْبًا) چیره شد
بروی در نبرد مواهبت
(اَصْبَحَ فلانٌ مَوْهِبًا) کمحسن
ای معدا قادرا
(مُوْهَب) کمکرم آماده يقال
طعامٌ موهب
(اِيهَاب آماده نمودن يقال اَوْهَبَه
لَكَ و دست دادن چیزی لازم
شدن و همیشه بودن چیزی يقال
اَوْهَبَ لَهُ الشيءُ
(مُوَاهَبَة) نبرد کردن در بخشش

(تَوَاهُب) یکدیگر را بخشیدن
(اِتِّهَاب) بخشش پذیرفتن
(اِسْتِيهَاب) بخشیدن خواستن

و ه ب ل

(وَهْبِيل بن سعد بن مالك
بن نخع) پدر بطنی ست ازان
بطن ست علي بن مدرك
وَهْبِيلي محدث

و ه ت

(وَهْتَة) بالفتح افتادگی سخت
(ض) وَهَتَهُ وَهْتًا) فشرد آنرا
یا سخت فشرد بدیوار و جز آن
تنگ کرد و کوفت
(اِيهَات) بوی گرفتن گوشت
يقال اَوْهَتَ اللحم و ايهتّ اي انتن

و ه ث

(وَهْث) بالفتح کوشیدن و
سهیدن در چیزی و سخت
سپردن زیر پای والفعل من ضرب
(تَوَهَّث فِي الْأَمْرِ) بغور
نگریست در آن کار

و ه ج

(وَهَج) محركة سوزانی آتش و
افروختگی آن اسم ست
(وَهِيج) کامیر افروختگی يقال
لها وَهِيجٌ اي توقّد
(ض) وَهَجَتِ النَّارُ وُهُجًا)
بالفتح و وهجانا محركة افروخته
شد آتش
(اِيهَاج) آتش افروختن
(تَوَهُّج) افروخته شدن آتش و
فائح گردیدن بوی خوش و
درخشیدن گوهر

و ه د

(وَهْد) بالفتح زمین پست و هموار
وهدة بالتاء مثله اوهد كافلس
و وِهَاد ككتاب و وُهْدَان
بالكسر جمع و مغاک در زمین
(اَوْهَد) كاحمد روز دوشنبه
اوَاهِد جمع
(تَوْهِيد) گستردن فرش را
(تَوَهُّد) گاییدن زن را

و ه ر

(يوسف بن ايوب بن وَهْرَة)
بالفتح محدث است
(وَهَر) محركة افروختگی پرتو
آفتاب بر زمین چنانکه اضطراب
آن همچو بخار نمایان گردد
(وَهْرَان) كسكران بدر گروهی
ست و شهری در اندلس ازان ست
عبد الرحمن بن عبد الله استاذ
ابي عمر بن عبد البر و موضعی
ست بپارس
ض) وَهَرَهُ وَهْرًا) بالفتح
در کاری دشوار انداخت او را
که راه رهای ندارد
(تَوْهِير) انداختن کسی را در
امری که روی رهایی ندارد
(تَوَهُّر) گذشتن بیشتر از شب
و بیشتر از زمستان و فرو دویدن
ریگ و مضطر کردن کسی را
در سخن بچیزی که متحیر ماند
در آن
(اِسْتِيهَار) بیقین دانستن يقال يج
اَنَا مُسْتَوْهِرٌ بِهِ و مُسْتَيْهِرٌ اي مستيقن

و ه ز

(وَهْز) بالفتح مرد کوتاه بالا
استوار خلقت یا درشت اندام
میانه قامت و نیز (وَهْز) سپردن
زیر پای و دور کردن و زدن و
برانگیختن و سپس کشتن میان
و ناخن و همه دست زدن يقال
وَهَزَتُهُ اذا ضربته بثقل يدك
والفعل من ضرب
(وِهَازَة) ككتابة رفتار زن

شتر نگین
(اَوْهَز) نیکو رفتار
(مُوَهَّز) کمعظم سخت سپرنده زیر پای
(مُتَوَهِّز) بکسر الهاء سخت سپرنده زیر پای
(تَوَهُّز) برجستن و سپردن شتر گران بار

وه س

(وَهْس) بالفتح سختی رفتار و راز و رفتار سخت و شتافتن و سخت درازی نمودن برخویش و تبار و حیله نمودن و سخن چینی کردن و کوفتن و شکستن و سپردن بر پای و الفعل من ضرب
(وَهِیسَة) کسفینة طعام بریان کرده کوفته بروغن یا چربش آمیخته
(وَهَّاس) کشداد شیر بیشه و علمی است
(مُوَاهَسَة) شتافتن و رازگفتن
(تَوَهُّس) شتافتن و پای در خزانیدن بر زمین و رفتار یقال مر یتوهس الارض فی مشیته ای یغمزها غمزا شدیدا او بطر زنیکو رفتن شتر و نیز توهس) رفتار گران بار
(تَوَاهُس) شتاب رفتن

وه ش

(تَوَهُّش) سودگی و بی کفشی پای و رفتار گران بار

وه ص

(وَهْص) بالفتح شکستن چیزی نرم و سست یا میان کاواک و سپر شکستن و سخت سپردن بر پای و سخت بر زمین زدن و انداختن مرد چیزی منه الحدیث انّ آدم حین اُهبِطَ من الجنة وهصه الله تعالی ای کانّه رمی به و غمزه الی الارض و خصی کردن والفعل من ضرب
(وَهْصَة) بالتاء زمین گرد هموار پست
(وَهَّاص) کشداد بسیار عطا
(بَنُو مُوَهَّصَی) بالفتح مقصورا بندگان
(رجلٌ مُوَهوَصُ الخلق) مردی که گوئی استخوانهایش بر یکدیگر در آمده
(رجلٌ مُوَهَّص) کمعظم اسم سوبرص

وه ض

(وَهْضَة) بالفتح زمین هموار پست یا زمین گرد پست هموار و وَهْضَةٌ مزعوفط) زمین پست مغاک عرفطناک لغة فی وهطة

وه ط

(وَهْط) بالفتح لاغری گروه و بوستان عرفطستان و یقال وَهْطٌ من عشر یعنی عشرستان کما یقال عیص من سدر و نیز وهط نام حدیقه که عمرو بن عاص را بود در طائف بر سه کروه از وج و ادیج انگورش برده کل حبوب بود و قیمت هر چوبی درهمی و نیز وَهْط) شکستن و سپردن بپای و نیزه زدن و سست و ضعیف شدن و الفعل من ضرب
(وَهْطَة) بالفتح زمین پست مغاک وهط و وِهاط) بالکسر جمع
(اَوْهاط) خصومتها
(ایهاط) سست و گران گردانیدن و مغلوب ساختن و در مکروه ناپسند انداختن و بر زمین زدن چندانکه نتواند که برخیزد و کشتن
(تَوَهَّطَ فی الطین) فرو شد در گل و لای و توهّطَ الفراش گستردن آن را

وه ف

(وِهَافَة) ککتابة و بالفتح خدمت کردن کلیسا وُهْفِیَّة) بالضم و شد الیاء کاثفیة و وهفیة بکسرتین و شد الیاء مثله
(واهِف) خادم کلیسا و مجاور آن
(ض) وهف النبات وَهْفا) بالفتح و وَهِیفا کامیر برآورد گیاه و سبز شد و گوالید و وَهَفَ فلانٌ) نزدیک شد و وَهَفَ لهم شیٌ من الدنیا) پیش آمد و آشکار گردید و وَهَفَ لی کذا) نزدیک و حاصل شد و آسان گردید و یقال کلما وهف له شیٌ کله ای لا یبالی حلالا کان او حراما و وَهَفَ وَهْفا) بالفتح و وِهافة ککتابة خادم کلیسا گشت
(ایهاف) نزدیک رسیدن چیزی و آسان گشتن و یقال ما یوهف له شیٌ الا اخذه ای ما یرتفع

وه ق

(وَهَق) محرکة و سیکن کمند اَوْهاق جمع یا معرب است من

کردر گردن ستور اندازند و بوے
بند کنند و فی حدیث عائشة
فی ابیها قبض رسول الله علیه وسلم
وهو عنه راض وقد طوقه وهق
الامانة یعنی الصلوٰة
(ض) وَهَقه عنهُ) بند کرد و آنرا
و باز داشت از آن
(مُوَاهَقَة) برابری نبرد کردن
در رفتن با یکدیگر و گردن دراز
کردن شتر در رفتن و برابری کردن
آن در آن
(تَوَهَّقَ فلانًا فی الکلام)
متحیر و مضطر کرد او را در سخن
بچیزے حیرت ناک * و نیز تَوَهُّق
سخت گرم شدن سنگریزه
(تَوَاهُق) برابر گردیدن قوم در
رفتار و باهم رفتن شتران

وهل

(وَهْل) بالفتح ترسنده و بیمناک
(وَهْلَة) بالفتح و بتحریک اول
ازهر چیزے یقال لقیته اول وهلة
ای اول شیء * و نیز وَهْلَة) ترس
و بیم
(وَهِل) ککتف ترسنده و سست
(لقیته اوّل وَاهِلَةٍ) ای وهلة

(ف ض) وَهَلَ اِلَی الشیءِ وَهْلًا
بالفتح گمان برد در آن و وهش
بجائی رفت که قصد آن نبود
(س) وَهِلَ وَهَلًا) بالتحریک
سست گردید و ترسید * و وَهِلَ
عَنْهُ وفِیهِ) غلط کرد در آن و سهو نمود
و فراموش کرد * و نیز وَهَل) بیم
و بددلی و غلط و نسیان
(تَوْهِیل) ترسانیدن
(تَوَهُّل) تعریض کردن و سخن
سربسته گفتن بکسی تا در غلط افتد
تقول توهلت فلانا اذا عرضته
لان یوهل ای یغلط
(مُسْتَوْهِل) بکسر الهاء ترسنده
مستوهَل بفتحها مثله و سست

وهم

(وَهْم) بالفتح آنچه در دل گذرد
یا گمان و اعتقاد مرجوح اوهام
جمع و راه فراخ و مرد بزرگ جثه
و شتر رام شده توانا وَهْمَة
مونث اوهام و وُهُوم و وُهُم
ککتب جمع و یقال لاوَهم من
کذا ای لابد منه
(تُهَمَة) کهمزة بدگمانی اسم
است

(تَهْیِیم) کامیر تهمت نهاده
(ض) وَهَمَ فی الشیءِ وَهْمًا)
بالفتح رفت دل او بجائی که مراد
نبود و این معنی از حسب نیز آید
(س) وَهِمَ فی الحِسَابِ وَهَمًا)
محرکة غلط کرد در حساب
(اِیْهَام) غلط کردن در حساب
و یقال اَوْهَمَ کذا من الحساب ای
اسقط و بگمان افکندن یا رفتن
دل بسوی چیزے بے قصد آن و
گذاشتن یقال اَوْهَمَ من صلاته رکعة
و اوهمت الشیء اذا ترکته کله و تهمت
نهادن کسی را
(اِتْهَام) کافعال تهمت نهادن
بر کسے یقال اتهمه بکذا اتهامًا
(تَوْهِیم) بگمان افکندن و در غلط
انداختن
(تَوَهُّم) گمان بردن
(اِتِّهَام) کافتعال تهمت نهادن
کسی را و تهمت پذیرفتن و بدنام
شدن مُتَّهَم لغت است از آن

وهن

(وَهْن) بالفتح سستی و مرد کوتاه
درشت اندام و مقدار نیم شب
یا پارهٔ دراز از آن و شتر انبوه

(وَهِین) کامیر آنکه در پاس همراه
مزدوران باشد تا بر کار بر انگیزد
آنها را
(وَاهِن) مرد سست وَاهِنَة
مونث وُهُن بالضم جمع
(وَاهِنَة) استخوان کوتاه پهلو
و چهار گردن و استخوان بازو
و استخوان سخت پهلو که متصل
سینه و یا درد که در دوش یا بازو یا
اخدع حادث شود وقت پیرے
و زن سست
(وَهْنَانَة) بالفتح زنی که در وی
اندکے سستی و فتور باشد وقت
برخاستن و رفتن
(مَوْهِن) مجلس مقدار نیم شب یا
پارهٔ دراز از شب
(مَوْهُون) مرد سست مَوْهُونَة
مونث
(ض ح ك) وَهَنَ فی العَمَل
وَهْنًا) بالفتح و بتحریک سستی کرد
در کار و سست گردید * و نیز وَهَن
سست کردن لازم متعدد و در نیم
شب در آمدن
(اِیهَان) سست کردن و در مقدار
نیم شب در آمدن

حج

(تَوْهِیْن) سست گردانیدن

(تَوَهُّن) سست شدن یقال توهّن امره ای ضعف

وه ه

(وَهٌ) بالفتح اندوه ویقال وَهٍ مِن هذا امونًا ای دَهٍ کأفٍ اف

(فرسٌ وَهْوَهٌ) کفدفد اسپ شادمان تیز وَهْوَاه بالفتح مثله * ونیز وَهْوَاه) شیرغران و خرمائل بماده

(وَهْوَهَة) آواز گلوی اسپ که بعد صهیل آید * ونیز وَهْوَهَة) برگردانیدن سگ آواز در گلو از ترس و بیم وبانگ کردن خرنر بماده از شفقت و بانده ناله و بانگ کردن زن و غریدن شیر و فریاد کردن مرد از بیم و ترس

(مُوَهْوِهَة) للفاعلة زنی که از بری گوشت لرزد

(تَوَهْوَهَ الاَسَدُ) غرید شیر

وه ی

(وَهْی) بالفتح شگاف چیزی و دریدگی آن وُهِیّ کدلی و اَوْهِیَة جمع یقال فی السقاء وَهْیٌ وُهِیَّة مصغر آن وهی خرق قلیل

(وَهْیَة) بالتاء کفیدگی ادیم و خزان ومنه قولهم غادَرَ وَهْیَةً لاتُرْقَع) ای فتقًا لاتُقدَ رعلی رَتْقِهِ

(وَهِیَّة) کغنیة مروارید و شتر کشتنی سطبر فربه

(اُوْهِیَّة) بالضم کرومیة هوا و هوای میان اعلای کوه تا فرازگاه وادی

(وَاهِیَة) سست و دریده وکل مسترخ فهو وَاهٍ

(ف س) وَهی) کفیده و شگافته شدن مشک و سست و فروهشته گردیدن بند و رسن آن وفی المثل خَلِّ سبیلَ مَن وَهَی سقاؤُه ومَن هُرِیق بالفلاة ماؤُه یضرب لمن لایستقیم امره * ونیز وَهْی) سخت ریخته شدن ابر و گول گردیدن و افتادن ضعیف شدن و بوسیده و کهنه گردیدن رسن و نزدیک گردیدن دیوار بافتادن

(اِیْهَاء) دریده گردانیدن یقال اَوْهَیْتُ السقاءَ فوهَی وهو ان تتهیأ للخرق و شکستن ویقال ضربه فاَوْهَی ای اصابها کسرًا و ما اشبه ذلک

باب الواو فصل الیاء

وی ب

(وَیْب) بالفتح وای کلمه تحقیر است یا کلمه وعید مثل وَیْل ویقال وَیْبَکَ بالنصب ووَیْبٌ لَکَ ووَیْبٌ لِزَیْدٍ بالرفع فیهما ووَیْبًا لَکَ بالنصب ووَیْبٍ لَهُ ووَیْبِهِ ووَیْبِ غیره بالجر ووَیْب زید بالنصب والجر ووَیْب فلان بکسر الباء ورفع فلان عن ابن الاعرابی اما الرفع مع اللام علی الابتداء اجود من النصب والنصب مع الاضافة اجود من الرفع ومعنی الکل اَلزَمَه الله تعالی وَیْلًا ویقال وَیْبًا لِهذا ای عجبًا

(وَیْبَة) بالتاء ربیت و دو یا بیت و چهار مد است

وی ج

(وَیْج) بالفتح چوب فدان

وی ح

(وَیْح) بالفتح وای کلمه ترحم است چنانکه وَیْل کلمه عذاب وقال الیزیدی هما بمعنی یقال وَیْحٌ لِزیدٍ ووَیْحًا لَه رفعه علی الابتداء ونصبه باضمار فعل ووَیْحَ زیدٍ ووَیْحَه نصبهما به ایضا ووَیْحَما زیدٍ بمعناه او اصله وَیْ فوصلت بحاء مرةً وبجاءٍ مرةً وبلامٍ مرةً وبباءٍ مرةً وبسینٍ مرةً

وی خ

(وَیْخ) بالفتح وای کلمه زجر است مثل ویح ووَیْس ووَیْه ووَیْل ووَیْب شش کلمه است که هفتم ندارد

وی س

(وَیْس) بالفتح وای کلمه است که درمحل رافت و استملاح کودکان مستعمل شود * ونیز وَیْس) درویشی وخواسته مردم از اضداد است یقال لَقِیَ وَیْسًا) یعنی یافت مطلوب وخواسته خود را

وی ل

(وَیْل) بالفتح درآمدن بدی و شر و دردمند نمودن و مصیبت زده ساختن * ونیز وَیْل) وای و سختی یقال وَیْلَهُ ووَیْلَکَ ووَیْلِی وآن کلمه وعید و عذاب است وتقول وَیْلُ الشیطانِ مثلثة اللام مضافة * ووَیْلًا لَه منونة مثلثة و در ندبه گویند وَیْلَاهُ * ونیز وَیْل) نام وادی است در جهنم یا نام چاهی یا دروازه در آن

(وَیْلَتَ) بالتا رسوائے ویقال یا وَیْلَتَا عند التلهف والتعجب
(وَیْلٌ وَیلٌ) گکتف مبالغه است
وَیْلٌ وَیِیْلٌ کامیر ووَیْلٌ وَائِلٌ کذالك
(رجل وَیْلِمَّةٌ) بالفتح وکسر اللام وضمها مرد زیرک تیز فهم ویقال للمستجاد وَیْلِمِّهِ ای وَیلٌ لِاُمِّهِ کقولهم لا اَبَ لَكَ فرکّبوه وجعلوه کالشئ الواحد ثم الحقوه الهاء مبالغة کداهیة
(تَوْیِیل) وَیلًا له بسیار گفتن یقال وَیَّلَهُ وَوَیَّلَ لَهُ اذا اکثرله من ذکر الویل
(تَوَیُّل) بویل دعا کردن برائے خیرے که فرود آید
(تَوَایُل) بر یکدیگر ویل گفتن یقال هما یَتَوَایَلَانِ

وی م

(وَیْمَة) بالفتح تهمت وسخن چینی وشهریست بطبرستان شهرستانی در اندلس بآن وَیْمِیّة است

وی ن

(وَیْن) بالفتح انگور سیاه
(وَیْنَا) کسکری موضعیست

وی ه

(وَیْهِ) بالفتح وه کلمه تحریض واغراء است وتکون للواحد والجمع والمذکر والمونث یقال ویهٍ یافلان ووَیْهًا یافلان کما تقول دُوْنَكَ فلان یعنی هلاهین یا فلان سِیْبَوَیْهِ لقب عمرو بن عثمان شیرازی امام نحویان ولغویان وهو مرکب من الاسم والصوت وبُنی الاسم علی الفتح والصوت علی الکسر وجُعِلا اسمًا واحدًا وکسر آخره وکذا عمرویه وسعدویه ونحوهما ومنهم من اعربه کاعراب ما لا ینصرف یقول هذا سیبویه ورایت سیبویه وتثنیه وجمعه فقال سیبویهان وسیبویهون ومن لم یعربه یقول فی التثنیة ذوا سیبویه وکلاهما سیبویه والجمع ذوو کلهم سیبویه

وی ی

(وَیْ) بالفتح وسکون الیاء کلمه تعجب است یقال وَیْكَ ووَیْ لِزَیدٍ وبمعنی حقا آید منه ویکانه لا یفلح الکافرون وتدخل علی کاَنَّ المخففة والمشددة ٭ ونیز (وَیْ) کنایه است از ویل وقوله تعالی وَیْکَاَنَّ اللّٰه یبسط الرزق وروی سیبویه عن الخلیل انها وَیْ مفصولة من کان وقیل معناه الم تر وقیل وَیْلَكَ حذفت اللام حکاه الفراء وقیل اِعْلَمْ

الکتاب السابع والعشرون فی الهاء باب الهاء فصل الهمزة

ه ی ء

(هِیْءْ) بالکسر اسم مصدر است وهأهأة را
(هأهأ) کفدفد مردِ نیک خندنده
(هَأْهَاء) کصلصال مثله ٭ ونیز (هأها) کلمه است که بدان شتر را زجر کنند
(هِیْءْ هِیْءْ) بالکسر والسکون کلمه است که بدان شتر را بعلف خوانند
(هَأْهَأَ بالابل هِیْهَاءً) بالکسر وهَأْهَاءً) بالفتح خواند شتر را بعلف بلفظ هیء هیء یا زجر کرد آن را بلفظ هأها ٭ ونیز هأهأة) خندیدن

باب الهاء فصل الباء

هـ ب ء

(هَبْء) بالفتح قبیله است از عرب
(هَبَاءَة) بالفتح زمینیست مر غطفان را

هـ ب ب

(هَبَّة) بالفتح یکبار یقال رأیته هَبَّةً ای مرة
(هِبَّة) بالکسر حال وجامه کهنه وپاره از جامه هِبَب کعنب جمع وساعتی که از نگاه باقی باشد ومدتے از روزگار وتفتح فیهما یقال عشنا هِبَّةً من الدهر ای حقبة ح
ونیز روانی شمشیر ونیزه در ضربه وزخم آن یقال سیف ذو هِبَّةٍ وبفتح ای ذو مضاء
(هَبِیْب) کامیر باد گرد انگیز هبیبة مثله
(هُبَیْب بن مُعْقِل) کزبیر صحابی است ٭ ووادی هُبَیْب در راه اسکندریه واقع است منسوب بوی
(هَبَاب) کسحاب گرد وهوا که از روزن پدید آید در آفتاب وکتاب نشاط شتر در رفتن وبفتح

(هَبُوب) کصبور باد گرد انگیز

هَبُوبَة) بالتاء مثله

(هَبْهَب) کجعفر تیز رو و گرگ سبک تیز رفتار

(هَبْهَبِیّ) بالفتح و تشدید الیاء مرد نیکو سرود گوی شتران و نیکو خدمت و قصاب و شترکش و تیز رو شتاب و شتر سبک و شبان گوسپندان یا گوسپند نر

(هَبْهَبِیَّة) شتر ماده سبک و شتاب

هج

(ثوب أَهْبَابٌ) جامه کهنه پاره پاره شده

(ثوبٌ هَبَایِبٌ) جامه کهنه دریده

(هَبْهَاب) بالفتح تیز رو و نیک بانگ و فریاد کننده و سراب و بازی است مرد کودکان را

(تَیْسٌ مِهْبَابٌ) بالکسر تکه نیک تیز شده بگشنی و بانگ کننده

(ن) هَبَّهُ هَبّاً و هَبَّةً) بالفتح و هِبَّةً بالکسر برید آنرا ❊ و هَبَّ یَفْعَلُ کَذَا) گردن گرفت آنرا ❊ و من أَیْنَ هَبَبْتَ) یعنی از کجا آمدی ❊ و نیز هَبَّ بالفتح و هُبُوب) بالضم وزیدن باد و هَبِیب کامیر مثله و بیدار شدن و بنشاط رفتن شتر و جز آن و تیز و نیک شتاب رفتن هِبَاب کتاب مثله یقال هَبَّ البعیر فی السیر هِبَاباً اذا انشط و جنبیدن و درخشیدن شمشیر و مدتی غائب بودن کسی و شکست خوردن یقال هَبّ فی الحرب اذا انهزم و خواندن گشن را بگشنی یقال هَبْهَبْتُ بالتیس اذا دعوته لینزو (ض ن) هَبَّ التیسُ هَبِیباً) کامیر و هِبَاباً ککتاب و هِبَّةً بالکسر بانگ کرد تکه وقت گشنی و تیز شد

(س) أَیْنَ هَبِبْتَ عَنّا) کجا پنهان شدی از من

(هَبْهَبَة) بانگ کردن و تیز شدن گشن و خواندن گشن را بگشنی و شتاب رفتن و درخشیدن سراب و بانگ بر زدن و بیدار شدن و ذبح کردن

(إِهْبَاب) بیدار کردن از خواب

(تَهْبِیب) نیک دریدن

(تَهَبُّب) کهنه شدن جامه و دریدن آن

(إِهْتِبَاب) تیز شدن و بانگ کردن تکه وقت گشنی تیز ❊ هُتِبَّتُ نعتست از آن و بریدن

(تَهَبْهُب) جنبیدن

لا ب ت

(هَبْتَة) بالفتح سستی یقال فی عقله هَبْتَةٌ ای ضعف

(هَبِیت) کامیر مرد بد دل و بیخرد

(مَهْبُوب) مرد بد دل و هوش باخته

(ض) هُبِتَ هَبْتاً) مجهولاً بد دل و بیخرد گردید ❊ و هَبَتَهُ زد او را و فرود آورد و پست گردانید و فرو و افکند

لا ب ت ر

(هَبْتَرٌ) کجعفر کوتاه بالا

لا ب ث

(هَنْبَثَة) بالفتح کار دشوار و نیز شوریدگی کار و سخن

لا ب ج

(هَبَج) محرکه آماس پستان شتر ماده

(هَبِیج) کامیر آهو که در دو پهلوی وی دو خط دراز میان پشم شکم و پشت باشد

(هَوْبَجَة) بالفتح شکم زمین یا زمین پست هموار و منتهای وادی که آب در آن ریزد و گو که بجای استادنگاه آب کنند و آب را بسوی آن روان کنند و از آن نوشند

(هَبَیَّج) کعملس لغة فی الکبیخ بالخاء معجمة

(هَوَابِج) مرغزارها است بیمامه

(ف) هَبَجَهُ بالعصا هَبْجاً) بالفتح زد او را بچوب دستی

(مُهَبَّج) کمعظم گران جان

(تَهْبِیج) آماسانیدن پستان ناقه را

(تَهَبُّج) آماسیدن

لا ب خ

(هَبَیَّخ) کعملس کول فروهشته اندام و مرد بی خیر در دو بار بزرگ و جوی کلان و نام رود باری و کودک نوجوان نازک پر گوشت

(هَبَیَّخَة) کعملسة زن شیرده و دختر نازک جوان پر گوشت و نیز نوعی از خرامش

(هَبَیَّخَی) مقصوراً نوعی از

خرامان رفتاری
(اِهْبَنْبَخَ اِهبِنْباخًا) رفت برفتار
هبنخا

هـ ب د

(هَبْد) بالفتح حنظل یا دانهٔ آن
هَبِیْد کامیر مثله فیهما
(هَابِدَة) زن حنظل چیننده
هَوَابِد جمع
(هَبُّوْد) کتنور نام مردی اسپی
است عمرو بن جَعْد را و آببست
یا موضعی در بلاد بنی نُمَیر و گاهی
آنرا هَبَابِیْد نیز گویند
(ض) هَبَدَ الهَبِیْدَ هَبْدًا)
بالفتح بشکست حنظل را و پخت و
چید آن را ✤ وهَبَدَ فلانًا)
حنظل خورانید او را
(تَهَبُّد) حنظل چیدن و شکستن
آنرا ویقال یتهبّد الظّلیم اِذا
استخرج ذلک لیأکله
(اِهْتِبَاد) حنظل چیدن و شکستن
آنرا و دانه برآوردن و تر نهادن
آنرا تا تلخی از وی بیرون رود

هـ ب ذ

(هَبْذ) بالفتح دویدن و شتاب
رفتن و زود پریدن والفعل من
ضرب
(هَابِذَة) ناقه شتاب رو
(اِهْبَاذ) شتابی کردن در رفتن
و در پریدن
(مُهَابَذَة) بمعنی اِهباذ است
اِهْتِبَاذ مثله

هـ ب ر

(هَبْر) بالفتح هموار و پست از
زمین و ریگ هُبُوْر و هُبْر بالضم
جمع ✤ و نیز هُبُوْر سنگهای بزرگ
بر پشتها ✤ وضَرْبٌ هَبْرٌ ضرب
دردناک یا ضرب که پاره گوشت را
ببرد وصف بالمصدر
(هَبْرَة) بالفتح مهره است که زنان
مردان را بدان بند کنند و پاره
گوشت بی استخوان یا پارهٔ فراهم
آمده از گوشت و بطنی است از
همدان و نام مردی
(هُبْر) بالضم آنچه از کتان بعد از
بشانه وخسته انگور
(جملٌ هَبِرٌ) کثیف شتر بسیار
گوشت ناقةٌ هَبِرَةٌ مونث ✤ و
بَعِیْرٌ هَبِرٌ وَبِرٌ شتر پر گوشت پشم
ناک
(هِبْرِیَة) بکسر الهاء والراء
ریشه ریزه پنبه و پشم و پر که بپرد
و چرک و سبوسه سر اِبْرِیَة بالهمزة
مثله
(هَبِیْر) کامیر زمین پست هموار
که گردش بلند باشد هُبُر
بضمتین و اَهْبِرَة جمع و ریگ
پست و هموار و فرج زن ✤ وهَبِیْرُ
سَیَّاد) ریگستانی است نزدیک
زرود ✤ وضَرْبٌ هَبِیْرٌ) ضرب که
گوشت را ببرد
(هَبِیْرَة بن شِبْل) کسفینة
صحابی است
(هُبَیْرَة بن سَعْد) کجهینة مردی
که مفقود شد منه المثل لا آتیك
هُبَیْرَة بن سعد ولا آتیك اَلْوَة
بن هُبَیْرَة) یعنی هرگز نیایم ترا
وذلك لِاَنَّهُمَا فُقِدَا فلم یُعلم لهما
خبرًا فأنا مُوا هُبَیْرَة واَلْوَة مقام الدّهر
فنصبوهما ✤ ونیز هُبَیْرَة) کفتار خرد
وابو هُبَیْرَة) غوک نر ✤ واُمّ هُبَیْرَة
غوک ماده
(هَبُوْر) کصبو عنکبوت
(هَابِر) نام مردی ✤ وضَرْبٌ هَابِرٌ)
ضربی که گوشت را ببرد
(جملٌ اَهْبَر) شتر گوشت ناک
ناقةٌ هَبْرَاء مونث
(هَبْرَ) کغلز بریده
(هَبَّاد) کشداد و کبی بسیار پشم
و از اعلام است ✤ وهَبَّادان) دو ماه
میان زمستان از ماهای رومی یعنی
کانون اول کانون دوم ✤ وهَبَّاد بن
اسود وهَبَّاد بن سفیان صحابیان
اند ✤ وسیف هَبَّاد) تیغ بران
(هَبَّوْر) کتنور مورچه ریزه
(هُبَارِیَة) کعلابطه ریشه ریزه
پنبه و پشم که بپرد
(ریحٌ هُبَارِیَّةٌ) بیای مشدد باد
گردناک
(هَوْبَر) کجوهر یوز یا بچه یوز و سوسن
یا سوسن سرخ و کبی بسیار موی و
موضعیست که در آن درخت قتاد
بسیار است ومنه المثل انّ دُوْن
الظّلمة خرط قتاد هَوْبَر ✤ ویزید بن
هَوْبَر حارثی رئیسی بود که کشته
شد
(هِبْنِر) کزبرج بچه کفتار و خر
کره ✤ واُمّ الهِبْنِر) ماده خر یا
والنون زائدة وسیجیء لغاته
ومعانیه
(ن) هَبَرَ اللّحم هَبْرًا) کلان

هج

پاره برید گوشت را ٭ وهَبَّرَ له من اللحم هَبرةً) برید برای او پاره از گوشت ٭ ونیز هَبْر) در قرارت بسر آیت وقف کردن وآن مکروه است

(س) هَبِرَتِ الابلُ هَبَراً) محرکه بسیار گوشت گردید وفربه شد

(مِهْبَرة) بالکسر شتر ماده بسیار گوشت ٭ واذنٌ مُهَوْبَرةٌ) وبفتح البار گوش بسیار موی یا پشمناک

(اِهْبَاد) نیکو فربه گردیدن

(اِهْتِبَاد) بی گوشت گردیدن شتر وبریدن یقال اِهْتَبَرَهُ بالسیف ای قطعه

ه ب ر ث

(هَبْرَاثَان) بالفتح وهی است بدهیستان

ه ب ر ج

(هَبْرَج) کجعفر رفتار شتاب سبک ومرد متکبر ودرهم کننده رفتار را وجامه نگارین ومرد سطبر فربه دیکسر وگاو نر وآهو کلان سال

(هَبْرَجَة) نگار کردن ودرهم آمیختن رفتار را

(مُهَبْرَج) کمسر هد نه تباه وفاسد ومختلف المتن وناراست

ه ب ر د

(ثَرِيدَةٌ هِبْرِدَانَةٌ هِبْرِدَانَةٌ) بکسر تین انشکنه سرد فراهم آورده هموار وگرد کرده

ه ب ر ذ

(هِبْرِذِيّ) بالکسر وشد الیاء دست بند فارسی ودینار نو وهر چیزی خوب وبا ویدار وشیر بیشه وموزه نیکو وزر بی آمیغ ٭ وامُّ الهِبْرِذِی) تب

ه ب ر س

(تَهَبْرَس) خرامیدن یقال مر یتهبرس

ه ب ر ق

(هَبْرَقِیّ) کجعفری هبرزی آهنگر وزرگر وگاو نر دشتی

ه ب ر ك

(شبابٌ هَبْرَكٌ) کجعفر جوانی تمام ٭ وشابٌّ هَبْرَكٌ) جوان تمام جوانی نیکو اندام (هُبَارِك) کعلابط مثله

(هَبْرَكَة) بالتاء دختر نازک اندام

ه ب ر ك ع

(هَبَرْكَع) کسفرجل مرد کوتاه قامت

ه ب ر ك ل

(هَبَرْكَل) کسفرجل جوان خوب اندام نیکو تن

ه ب ر م

(هَبْرَمَة) کدحرجه بسیار خوردن وبسیار سخن گفتن

ه ب ز

(ض) هَبَزَ هُبُوزاً وهَبَزاناً) محرکه مرد یا ناگاه مرد ٭ ونیز هَبْز) بالفتح گوشت گرفتن شتر یا بریدن پاره بزرگ از گوشت

ه ب س

(هَبَس) محرکه گل خیرو که آنرا منثور ونمام نیز نامند

ه ب ش

(هَبْش) بالفتح فراهم آوردن وورزیدن وزدن بضرب دردناک یا عام است در رسیدن چیزی را والفعل من ضرب

(هُبَاشَة) بالضم جماعت مردم از هر قبیله وآنچه گرد آورده شود از مال

(هَابِشَة) گروه نو

(هَبَّاش) کگتان بسیار ورزنده وفراهم وگرد آورنده

(مَهْبُوش) ورزیده وکسب کرده

(تَهْبِيش) فراهم آوردن

(تَهَبُّش) گرد آمدن وورزیدن یقال هو یتهبّش لعیاله

(اِهْتِبَاش) فراهم آمدن ورسیدن چیزی را یقال اِهْتَبَشَ منه معروفاً ای اصابه

ه ب ص

(هَبَص) محرکه شادمانی نمودن وشتافتن وآزمند شکار وبر خوردن چیزی شدن وبس بیقراری نمودن بر آن والفعل من سمع

(هَبِص) ککتف شادمان وشتاب

(هَبَصَی) کجمزی رفتار شتاب

(اِهْتِبَاص) شادمان شدن وشتاب رفتن ومبالغه نمودن درخندیدن

(اِنْهَبَصَ للضحك) نزدیکی نمود درخنده ومبالغه کرد

ه ب ط

(هَبْطَة) بالفتح زمین هموار پست

(هَبِيط) كامير لاغر از بيمارى وگوشت رفته

(هَبُوط) كصبور زمين نشيب

(هَيْبَاط) بالفتح پادشاهى بود در روم

(هِبِّيط) بكسرات مشددة البار مرغيست خاكستر رنگ كه بدو پاى خود آويزد و بانگ كند بانگى كه گويا ميگويد اَنَا اَمُوتُ اَنَا اَمُوتُ

(هِيبِّط) باليار التحتيّة شهريست يا زمينى

(مَهْبُوط) لاغر از بيمارى

(ن) هَبَطَهُ هَبْطًا) بالفتح فرود آورد او را يقال اللّهم غَبْطًا ولا هَبْطًا وقد مر فى غ ب ط ٭ ونيز هُبُوط) لاغر گردانيدن بيمارى كسى را و زدن و درآمدن بشهرى و درآوردن در شهرى و كم شدن بهاى متاع و كم كردن آنرا هَبْط بالفتح مثله لازم متعد ٭ ونيز هَبْط) كم شدن و به بدى در افتادن

(ض ن) هَبَطَ هُبُوطًا) فرود آمد از بالا

(اِهْبَاط) فرود آوردن

(اِنْهِبَاط) كم شدن و فرود آمدن

ه ب ع

(هُبَع) كصرد خرد شتر بچه كه در آخر نتاج زاده باشد يقال ماله هُبَع ولا رُبَع هُبَعَة مونث هُبَعَات وهِبَاع ككتاب جمع

(ف) هَبَعَ هُبُوعًا وهَبَعَانًا) محركة گردن دراز كرده رفت يا هُبُوع رفتار خرخاصة و نباگاه فراپيش آمدن قوم از هرجاى

(مُهْبِع) كمحسن خداوند هبع

(اِسْتِهْبَاع) برانگيختن شتر را بر رفتار هبوع

ه ب غ

(ف) هَبَغَ هُبُوغًا) بخواب رفت

ه ب ق ع

(هَبْقَع) كجعفر كوتاه بالا گرد اندام استوار خلقت سخت پى هُبَاقِع كعلابط مثله

(هَبَنْقَع) كسمندل زرك منشر كول و دوست دارنده محادثت زنان را و آنكه عصا در دست گرفته گدائى كند و از مردمان سوال نمايد و آنكه چون نشيند برنخيزد و از جاى زود

(هَبَنْقَعَة) بالتا شتر فراخ كنج دهن فروهشته لب ٭ ونيز هَبَنْقَعَة بر پى پاشنه پاى نشستن يا هر دو پاى وا داشته و هر دو ران را بشكم چسپانيده بر سرين نشستن

(اِهْبِنْقَاع) بنشست هبنقعه نشستن

ه ب ك

(هُبَكَة) كهمزة كول و زمين نرم كه در آن پاى فرو رود

(هُبَكَات كَلْب) چند آب است كلب را

(اِنْهَبَكَتْ بِهِ الْاَرْضُ) فرو برد او را زمين

ه ب ل

(هِبِل) كابل كلان سال گران سنگ از مردم و شتر و از شتر مرغ

(ذِيبٌ هَبِلٌ) كَكتف گرگ فريبنده

(هُبَل) كصرد نام بتى كه در كعبه بود و پدر بطنيست از كلب آنهارا هُبَلَات گويند

(هُبَيْل) كامير پدر بطنيست

(هُبَيْل بن وَبْرَة) كزبير ٭ و هُبَيْل بن كَعْب) صحابيان اند

(هَبَال) كسحاب درختيست

(هَبَالَة) كسحابة جست وجوى و نام ناقه

(هُبَالَة) كثمامة موضعيست

(هَبُول) كصبور زن گم كرده فرزند و بى فرزند و پادشاهيست عرب را و آنرا هَبُولَة يا ابن هَبُولَة نيز گويند

(هِبِلّ) كهجف و طِمِرّ مرد بزرگ جثه يا دراز بالا هِبِلّة مونث ونيز مردم و شتر گران سنگ سال خورده

(هَبَّال) كشداد ورزنده حيله ساز و شكارى فريبنده

(هَبِلِّى) كزملى خرامش

(هَابِيل) نام پسر آدم عليه السلام كه برادر خود قابيل كشته شد و او اول قتيل است در زمين از اولاد آدم

(هَنْبَل بن يحيى) كحنبل محدث است

(هَنْبَلَة) رفتار كفتار لنگ لوك و زائده

(مَهْبِل) كمجلس و بالفتح زهدان

یا راه نره وران یا نهایت آن یا دهانه آن یا جای بچه ازان یا جای فرو افتادن بچه از زمین سرین فرو آینده از سر کوه بطرف شعب

(مِهْبَل) کمنبر سبک

(س) هَبِلَتْهُ اُمُّهُ هَبَلاً) محرکة گم کرد او را مادر وی بی فرزند شد

(اِهْبَال) بی فرزند گردانیدن و گران کردن گوشت کسی را و شتافتن

تج (مُهَبَّل) کمعظم گران سنگ و آنکه او را هبلتك امك گویند و مرد گوشت ناک آماسیده روی

(تَهْبِیل) ورزیدن جهت اهل و گران کردن گوشت کسی را

(تَهَبُّل) ورزیدن جهت اهل

(مُهْتَبِل) بکسر البا ورزنده گوی

(اِهْتِبَال) حیله کردن و دروغ بسیار گفتن و شکار جستن و گم کردن فرزند را یقال اِهْتَبَلَ علی وَلَدِهِ اذا اثکل و ورزیدن یقال اهتبل لاهله و غنیمت شمردن کلمه حکمت را و یقال اِهْتَبِلْ هَبَلَكَ) محرکة ای علیک بشانك یعنی لازم بگیر درستگی حال خود را

ه ب ل س

(هِبْلِس) کزبرج کسی هِبْلِیس مثله یقال ما بها هِبْلِسٌ ولا هِبْلِیس ای احدٌ

ه ب ل ع

(هَبَلَّع) کعملس مرد بسیار خوار بزرگ لقمه فراخ گلو هِبْلَاع کقرطاس و هِبْلَع کدرهم مثله * و نیز هِبْلَع کدرهم سگ سلوقی و نیز نام سگی

ه ب ل ق

(هَبَلَّق) کعملس کوتاه قامت

ب ن

(هَبُون) کصبور عنکبوت

ه ب ن ع

(هَبَنْقَع) بفتح الها والبا والنون کول

ه ب ن ق

(هَبْنَقَة) بالفتح شکم بر و ران او زمین چسپانیده نشستن

(هُبْنُق) کقنفذ خدمتگار و چاکر

(هُبْنُوق) کزنبور و هِبْنِیق کقندیل لغتیح و هَبَیْنَق کسمیدع و هبانق کعلابط مثله

(هَبَنَّق) کعملس کول کوتاه بالا

(هَبَنَّقَة) بالتا لقب ذی الودعات یزید بن ثروان و مذکور است در و د ع

(هُبْنُوقَة) بالضم نای و دف یا هر آله سرود

ه ب ن ك

(هَبَنَّك) کعملس کول سست و سخن چین هَبَنَّكَة مونث هر دو * و نیز هَبَنَّكَة) مرد کسلمند

ه ب و

(هَبْو) بالفتح حی است از عرب

(هَبْوَة) بالفتح گرد و تیرگی

(هَبْ) نوعی از آواز که بدان اسپ را برانند یعنی دور شو از مرز

(هَبَاء) کسما گرد و غبار هوا که از روزن پیدا آید در آفتاب و جز و مانند یا غبار و ریزهای خاک بلند رفته و پراگنده بر زمین و مردم کم عقل اَهْبَاء جمع

(هَبَاءَة) بالفتح زمینی مر غطفان را دا آنزار وزی است

(هُبَایَة) کثمامة پوست درخت

(هَبِیّ) بفتح الها والبا و شد التحتیة کودک خرد هَبِیَّة مونث

(نجوم هُبَّی) گرتی ستارگان نهفته در غبار

(هَابِی) خاک گور و خاک که بغبار ماند

(ن) هَبَا الغبار هُبُوّاً) مشدده الواو بلند بر آمد * و نیز هُبُوّ) گریختن و مردن

(اِهْبَاء) گرد بر انگیختن اسپ

(مُتَهَبِّی) بکسر البا سست بنیاد

(تَهَبِّی) افشاندن دست او فارغ شدن از کاری یقال جاء یَتَهَبَّی یعنی دست افشان آمد

باب الهاء فصل التاء

ه ت ء

(هَتْء) بالفتح و بکسر وقت و هنگام هَتِیء کامیر و هِتَاء کسا و هِیْتَاء کسیما و هِتْیَاء بالکسر و هَتَاءَة بالفتح مثله یقال مضی من اللیل هَتْءٌ

(اَهْتَاء) کوز پشت

(ف) هَتَأَهُ هَتْأً) بالفتح زد او را * و نیز هَتَأَ محرکة و هُتُوء شکافتن و دوریدن

(س) هَتِیءَ) خمید و کج گردید

* وهتِيَ الطَّعامُ) خورد آنرا
(تَهتُّؤ) پاره پاره شدن کهنه گردیدن

ه ت ت

(هَتّ) بالفتح پے بہم نقل کردن حدیث را و نیکو راندن کلام را بسلاست یقال للرجل اذا کان جیّد السیاق للحدیث هو یسرد سرداً و یهتّه هتّاً * و نیز هَتّ) جامه پاره کردن و روی گردانیدن و ریختن و فرود افگندن از مرتبه و اکرام و متابعت کردن زن در غزل و فرو افتادن برگ درخت و شکستن والفعل من نصر
(هَتّات) کننده و مرد بسیار سخن سبک هتهات کصلصال مثله
(هَتْ هَتْ) بالفتح والسکون کلمه است که بدان شتر را بر آب زجر کنند
(هَتهَتة) شکستن و شتابی کردن در سخن و زجر کردن شتر را بر آب بلفظ هَتْ هَتْ
(رجلٌ مِهتّ) بالکسر مرد بسیار سخن سبک

ه ت ر

(هَتْرة) بالفتح کولی و حماقت محکم و استوار
(هِتر) بالکسر دروغ و سختے و بلا و رنج و کار شگفت و سخن بیفائده و دروی دراز اعتبار افتاده و خطا در سخن و نصف اول از شب اهتار جمع * و هِترٌ هاتِرٌ) مبالغه است و یقال انّه لَهِترٌ اَهتار یعنی شگفت شگفتها و این کلمه مرد زیرک و داهی را گویند
(هُتر) بالضم بیخردی و بیخرد از پیری یا از اندوه یا از بیماری
(تهاتُر) گواهی که بهم دیگر را کاذب کند
(ض) هَتَرَهُ الکِبَرُ هَتْراً) بالفتح بیخرد گردانید او را پیری * و نیز تَهتار) بفتح الفوقیة کول گردیدن و نادانستن * و نیز هَتْر) بالفتح زشت گردانیدن ناموس کسے را
(اِهتار) خرف شدن از پیری مُهتِر کمکرم نعت است ازان بشدّن و ذو قد قیل اهتر مجهولا و لم یذکره الجوهری غیره ویقال اُهتِر بالضم فهو مُهتَر ای اولع بالقول فی الشیء
(تهتیر) زشت گردانیدن ناموس کسی را
(مُهاترة) بباطل دشنام دادن
(تهتّر) نادانستن
(تهاتُر) بر یکدیگر دعوی باطل کردن و یکدیگر را تکذیب کردن منه التهاتُر للشهادات التی یکذب بعضها بعضا کانّه جمع تهتار و فی الحدیث المستبّان شیطانان یتهاتران
(استهتار) آزمند چیزی گردیدن چندانکه از ننگ و دشنام و نکوهش باکے نباشد و صاحب چیزهای باطل و بیکاره شدن بیستعمل مجهولا یقال استهتر کذا فهو مُستهتَر بالشیء بالفتح ای مُولَعٌ به لایبالی بما قیل فیه و شُتم له

ه ت ر ك

(هَتْرَك) کجعفر شیر بیشه

ه ت ش

(ن) هَتَشَ الکلبُ هَتْشاً) بالفتح مجهولا بر انگیخته شد بر شکار
(اهتتاش) بر افزولیده شدن سگ خاص یا بکلاب یا بالسباع

ه ت ع

(ف) هَتَعَ اِلیهم هَتعاً) بالفتح شتابان پیش آمد ایشان را و زود متوجه شد

ه ت ف

(هَتف) بالفتح آواز
(هاتف) ستاینده و آواز کننده
(قوس هَتُوف) کصبور کمان با بانگ هتّافة کتابة و هَتَفَی کجمزی مثله
(ض) هَتَفَت الحمامةُ هُتفاً) بالفتح بانگ کرد کبوتر * و هَتَفَ بِهِ هُتافاً) کغراب بانگ زد * و هَتَفَ فلاناً) ستود او را * ویقال فلانة تُهتَفُ بها) مجهولا بخوب رویی و جمال یاد کرده میشود

ه ت ك

(هُتك) بالضم نیم شب
(هُتكة) بالضم رسوایی و پرده دریدگی و ساعتی از شب
(هِتك) کعنب پوست پاره که بر روی بچه در کشیده از شکم برآید
(هاتك عرشه) لقب ملکی از ملوک حمیر قال فیه قیس بن ساعدة * برك الزمان علی ابن

هاتک عرشه ٭ علی اذینة صاحب
الالواح
(ض) هَتَکَ السِّترَ وغیرَهُ
هَتکاً) بالفتح درید پرده را یا بشگافت
جزوی ازان تا ظاهر شد ما ورای آن
ویقال هُتِکَ عرش فلان یعنی خوار
وذلیل گردید
(تَهْتِیْک) پرده دریدن سخت
للمبالغة
(مُهَاتَکَة) همدیگر در تاریکی
شب رفتن یقال هَاتَکْنَا اللَّیلَ)
یعنی در تاریکی شب سیر کردیم
(رجل مُتَهَتِّکٌ) بکسر التاء ج
مرد بی پرواے که از رسوای باک
ندارد
(تَهَتُّک) دریده وشگافته گردیدن
پرده ورسوا شدن
(رجل مُسْتَهْتَکٌ) مرد رسوا
وبیباک
(رجل مُنْهَتِکٌ) بکسر التاء مرد
بی پروا که از بی پردگی ورسوای
باک ندارد
(اِنْهِتَاک) دریده وشگافته شدن
پرده
ه ت ک ر

(هَیْتَکُوْر) بالفتح آنکه بیدار نشود نه
در روز نه در شب
ه ت ل
(سحابٌ هَتِلٌ) کثف باران ریک
بارنده
(هَتِیْل) کامیر موضعیست
(هَاتِل) ابر پیوسته بارنده هُتَّل
کرکع جمع
(هتلی) کسری گیاهیست
(هَتَلَان) محرکة باران سست
پیوسته
(ض) هَتَلَتِ السَّمَاءُ هَتْلاً)
بالفتح ٭ وهُتُوْلاً وتَهْتَالاً بفتح
الفوقیة وهَتَلَانًا) محرکة پیاپی
بارید یا نیک بارید ابر
ه ت م
(هَتْمَة) بالفتح موضعیست به کوه
سلمی
(هَتِیْمَة) کسفینة گیاه ترش
ریزه
(هُتَیْم) کزبیر نام مردی
(هُتَامَة) کثمامة شکسته وافتاده
هر چیزی
(هَاتِم) کصاحب از اعلام است
(اَهْتَم) مرد شکسته دندان پیشین

هَتْمَاء مونث منه حدیث طاوس
یضحی بالهتماء ای التی تکسرت
اسنانها ٭ ونیز اَهْتَم لقب سنان
بن خالد لان ثنیته هُتِمَتْ یومَ
الکلاب
(هَیْثَم) کحیدر نوعی از درخت
شور لغة فی المثلثة
(ض) هَتَمَ فَاهُ هَتْمًا) بالفتح
شکست دندان اورا از بن یا شکست
مقدم دندانرا
(س) هَتِمَ الرجلُ هَتَمًا)
محرکه شکسته شد دندان پیشین
او از بن
(اِهْتَام) شکستن دندان از بن
یا مقدم دندان
(تَهْتِیْم) سست گردانیدن و
یقال ما زال یُهَتِّمُهُ بالضرب ای
یُضْعِفُه
(تَهَتُّم) شکسته شدن دندان
(تَهَاتُم) بریکدگر دعوای باطل
نمودن
ه ت م ر
(هَتْمَرَة) کدحرجة بسیاری سخن
وسخن بسیار گفتن
ه ت م ل

(هَتْمَلَة) کدحرجة سخن پوشیده
وسخن پوشیده گفتن
(رمُهَتْمِل) کمدحرج بالکسر سخن
چین
ه ت ن
(هَتْن) بالفتح پیاپی باریدن
ابر وچکیدن مثل هطل یا آن فوق
هطل است یا باران ضعیف پیوسته یا
باران یکساعت که سپس آن سست
شود وبستر باول عود کند هُتُوْن
بالضم وهَتَنَان محرکة وتَهْتَان
بفتح الفوقیة مثله والفعل من
ضرب سحاب هَاتِنٌ وهَتُوْن
کصبور نعتست ازان هُتُنٌ ککتب
وهُتَّنٌ کرکع جمع
(تَهَاتُن) باران تن باریدن
ه ت و
(ن) هَتَوْتُهُ هَتْوًا) شکستم اورا
زیر پای
(مُهَاتَاة) دادن یقال هَاتِ ای
اَعْطِ وتصریفه کتصریفه
ه ت ی
(هَتْی) بالفتح وقتی از شب یقال
مضی هَتِیٌ مِنَ اللَّیل
(هَتَیَان) محرکة شتران ریزه و

مردم خرد و فرومایه و افزونی در سخن یا آکنه بالش و خرآن

(هَاتِ یَا رَجُلُ) بکسر التاء بیار ای مرو وللمرأة هَاتی یا امراة و للاثنین هَاتِیَا یا رجلان وللجماعة هَاتُوا یا رجال وهاتین یا نساء

(مُهَاتَاة) چیزے بکسے دادن و یقال مَا اُهَاتِیك ای مَا انا بمُعطِیك

باب الهاء فصل الثاء

ه ث ث

(هَثّ) بالفتح دروغ و دروغ گفتن والفعل من ضرب

(هَثَّاث) کشندا دروغ گومی

(هَثْهَثَة) آمیخته شدن وستم کردن وشتاب فرستادن وشتابی باریدن باران یقال هَثْهَثَتِ السَّمَاءُ بقطرها ای ارسلتهٗ بسرعةٍ وسخت سپردن زیر پاے

(هَثْهَاث) شتابی کننده و آمیخته وشهر بسیار خاک و دروغ گوے

ه ث رم

(هَثْرَمَة) کدحرجة سخن بسیار گفتن

ه ث م

(هُثُم) بالضمتین ریگ توده فرو دریده

(هَیْثَم) کحیدر چوزه کرکس و چوزه عقاب وریگ توده سرخ یا زمین نرم وموضعیست میان قاعه و زباله ٭ وهَیْثَمُ بن ابی سِنان از ابن عمر وابو هریره وابو الحصین و هَیْثَم بن شَفِی از ابو ریحانة وابو عامر حجری روایت میکنند

(ض) هَثَمَهٗ هَثْمًا) بالفتح کوفت آنرا چنانکه سائیده شد ٭ وهَثَمَ لَهٗ مِن مَالِہٖ) یکبار مال نیکو جید داد اورا

ه ث م ل

(هَثْمَلَة) کدحرجة تباهی وتباه شدن و آمیختن

ه ث م ن

(هَثْمَنَة) کدحرجة بسیاری سخن وبسیار سخن گفتن

باب الهاء فصل الجیم

ه ج ء

(هجأ) محرکة هر چیزے که سیرے گردد نزد کسے

(هُجَاءَة) کهمزة کول

(ن) هَجَأَ جُوعُهٗ هَجْءً) بالفتح وهُجُوءًا فرو مرد گرسنگی او وآرمید ٭ ونیز هَجْء وهُجُوْء) خوردن و پر کردن شکم و فرونشاندن طعام گرسنگی را یقال هَجَأ طَعَامُکُم غَرثِی و بجا باز داشتن شتر ازرا

(س) هَجِئَ هَجَأً) محرکة تیز گردید گرسنگے وے

(اِهْجَاء) باز داشتن شتر را بجا و فرونشاندن گرسنگے را وگزاردن حق کسے را وخورانیدن چیزی را

(تَهَجُّوء) هجا کردن حروف را مثل تهجی

ه ج ب

(هَجْب) بالفتح راندن شتابی کردن و بچوب دستی زدن والفعل من نصر

ه ج ب س

(هَیْجَبُوس) بالفتح کحیزبون مرد دراز کول و درشت خوی شتاب زده

ه ج ج

(هُجّ) بالضم یوغ آماج

(هَجْ) بالتخفیف والتسکین وقد ینون کلمه است که بدان سگ را زجر کنند هجا مثله

(هَجِیج) کامیر زبانه آتش مثل اَجِیج یا بدال مثل اراق وهراق و وادی مغاک وزمین دراز که بر شتاب آرد رونده را وخطی که بر زمین کشند بطریق فال وکهانت هُجَّان بالضم جمع

(سیرٌ هَجَاجٌ) کسحاب فتار سخت ونیز هجاج) مردم فرومایه قاله ابن الاعرابی ٭ ورَکِبَ فلان هَجَاجِ) کقطام وبفتح آخره یعنی بر سر خود رفت وهو غیر منصرف یقال هَجَاجَیْكَ بلفظ المثنی اذا اردتَ اَنْ تَکُفَّ النَّاسَ عن شَیْءٍ وکذا هَذَاذَیْكَ یعنی دور باش

(هَجَاجَة) کسحابة گرد که هر چیز را فرو پوشد ٭ ورجل هَجَاجَةٌ) مرد کول

(عینٌ هَاجَّةٌ) چشم بمغاک فرو رفته

(اِهْجِیج) کقندیل وادی مغاک

(هَجْهَج) کجعفر زمین درشت خشک سال رسیده ٭ ونیز هَجْهَجْ) بسکون الآخر کلمه است که گوسپند از از جرکنند بوسے وانما حرك آخره الشاعر ضرورةً او هو مبنی علی الفتح

هج

(هُجَهِج) کعلبط قچقاره وآب
نوشیده وخورده
(هَجْهَاج) بالفتح کول هَجْهَاجَة
شد وشتر سخت گریزنده وسخت
بانگ ودراز بالا از شتر ومردم
ودرشت خوی مرد زیرک
(هُجَاهِج) کعلابط سطبر
(ن) هَجَّ البَيْتَ هَجًّا) بالفتح و
هَجِيجًا) کامیر شکست آنرا و
ویران کرد
(هَجْهَجَة) کدحرجه حکایت
آواز گردان وقت کارزار وزجر ه ج
کردن شتر را بلفظ هَجْ وبانگ
برزدن بر دده یقال هَجْهَجَ بِالسَّبُعِ
وهَجْهَجَ بِالجَمَلِ دیباپے بانگ
کردن شتر یقال هَجْهَجَ الفَحْلُ فی
هَدِيرِهِ ای تابعه
(تَهْجِيج) بمغاک فرورفتن چشم
یقال هَجَّجَتْ عَيْنُهُ ای غَارَتْ
(تَهَجَّجَتِ النَّاقَةُ) بزه آوردن
نزدیک گردید ناقه
(اِهْتَجَّ فِيهِ) ستیهیدن ازان
وتمادی کرد
(اِسْتِهْجَاج) براه ودانش خود
کار کردن ونشتابیدن وندگانرا

ه ج د

(هَجِد) ککتف وبکسر مع سکون
الآخر زجر یست مر اسپ را
(هَاجِد) خوابیده وشب زنده دار
ضد
(هُجُوْد) کصبو نماز تهجد گذارنده
هُجُوْد بالضم وهُجَّد کرکع
جمع
(ن) هَجَدَ البَعِيرُ جِرَانَهُ
بالأَرْضِ هُجُوْدًا) بر زمین نهاد
پیش گردن خود را ❊ ونیز هُجُوْد)
بشب خفتن وبیدار بودن از
اضداد است
(اِهْجَاد) شب خفتن وخوابانیدن
وخفته یافتن کسے را وبر زمین
انداختن شتر پیش گردن خود را
(تَهْجِيد) بیدار کردن خوابانیدن
یقال هَجَّدَنِي فَقَدْ طَالَ السُّهْيُ
ای نَوِّمْنِي ومنه قول لبيد قال ❊
هَجِّدْنَا فقد طال السُّرَى ❊ وقدرنا
ان خنى الدهر غَفَلْ
(تَهَجُّد) بشب خفتن وبیدار
بودن از اضداد است ومنه قیل
لصلاة الليل التهجد

ه ج د م

(هِجْدَم) بالکسر وفتح الدال
کلمه است که بدان اسپ را زجر
کنند تا پیش رود لغة فی اجدم قیل
اول مَنْ ركبه ابن آدم القاتل حمل
على أخيه فزجر الفرس وقال هج
الدم مخفف

ه ج ر

(هَجْر) بالفتح جدای ودوری
وکلانی درخت یقال ذَهَبَتِ الشَّجَرَةُ
هَجْرًا ای طولًا وعظمًا ویقال لقيته
عَنْ هَجْرٍ) یعنی ملاقات کردم با وی
بعد سالی یا پس شش ماه یا زائد
ازان یا بعد غیبت ❊ ونیز هَجْر)
نیم روز یعنی از وقت زوال
آفتاب مع ظهر یا از وقت زوال تا عصر
وسختی گرما ونیکو وگراخی از هر چیز
مرد وبهتر وچهار یازده کمان وفراخی
وارزانی اَهْجَار جمع یقال ساىلدة
الأَهْجَرُ مِنَ الأَهْجَارِ ای خشب
(هَجْرَاة) بالفتح سال تمام هُجَيْرَة
مصغر آن
(هِجْر) بالکسر شتر لائق وفایق
مذکر ومونث در وی یکسان
است
(هِجْرَة) بالکسر جدائی اسم مصدر

است ❊ وهِجْرَةُ اللَّجِيجِ) نزدیک
صنعای یمن است ❊ وهِجْرَة ذی
غَيَبَ) قریب وفار ❊ ونیز هِجْرَة
از زمینی بزمینی رفتن وبضم ومنه
الهجرتان هجرة الى الحبشة وهجرة
الى المدينة ❊ وذو الهجرتين)
آنکه بسوی حبشه ومدینه هجرت کرده
باشد
(هُجْر) بالضم سخن زشت و
بیهوده
(هَجَر) محرکه شهریست به یمن
بر مسافت یک شبانروز از عثر
خرما را بوی نسبت کنند مذکر و
مصروف وقد یؤنث وینسب هَجَرِیٌّ
منسوب بوے هَاجِرِی کذلك
على غير القياس ونیز همگی زمین
بحرین را هجر نامند منه المثل
كمبضع تمر الى هجر وقول عمر رضي
الله عنه عجبت لتاجر هجر كأنه
اراد لكثرة وبائه اولركوب البحر
ويروى عجبت التاجر هجر و
راكب البحر خصها لكثرة وباءها
والمعنى تاجرها وراكب البحر
سواء فى الحظر ❊ ونیز هجر)
دهی بود نزدیک مدینه وبسوی آن

نسبت کنند فلان را یا آن منسوب است
بسوی هجر بمین و نام یک حصه
از روستای نازن + وهَجَران
وو وه است رو بار وسے در سر کوه
حصین و محسلم نزدیک حضرموت
که یکی آن راحیدون و دیگرے را
دمون نامند
(هِجر) کلتف بهتر و فاضلتر از
غیر خود و گران بار سست رونده
(هُجر) کصرد جای است
(هَجِیر) کامیر نیم روز نزدیک
زوال مع ظهر یا از وقت زوال آفتاب
تا عصر سمی لان الناس یسکنون
فی بیوتهم کانهم قد تهاجروا و گرمای
نیم روز و سختی گرما هَجِیرَة مثله
فی الکل و فی الحدیث کان النبی
صلی الله علیه وسلم یصلی الهجیر حتے
تدحض الشمس و حوض بزرگ
فراخ هُجُد بضمتین جمع و شورگیاه
خشک شکسته و گور خر درشت
و آگنده گوشت و کاسه سطبر و آبگی
است مرنبی عجل را میان کوفه و
بصره و گشن سست و بازایستاده
از گشنی و شیر خفته
(هُجَیر) کزبیر موضعی است

(هِجَار) کِکتاب زه کمان و گلو بند
و تاج و انگشتری است که فارسیان
آنرا نشانه کرده بودند و رسن
که در خسر گاه پای شتر بسته به تهیگاه
یا به تنگ متصل تهیگاه آن بندند
و رسن پالان شتر
(هَجُوری) بالفتح منسوب طعامیکه
وقت نیمروز خورند
(هَاجِر) سخن پریشان گوی
و جدای کننده و لایق و فایق
از دیگران و قبیله است
(هَاجِرَة) نیمروز مع ظهر یا از
وقت زوال آفتاب تا عصر و سختی
گرما
(هَاجرَات) رسوائیها یقال
رَمَاهُ بهاجراتٍ ای بفضائح و فواحش
(هَاجِری) منسوب با معمار و آنکه
لازم گیرد حضر و شهر را و هر چیزے
خوب گرامی وحید و جوانمرد
(هَاجَر) بفتح الجیم نام ما در
اسمعیل صلوات الله و سلامه علیه
و آنرا آجر نیز گویند و هبتها سارة
لزوجها ابراهیم علیهم السلام
لما ایست من الولد + و بنو هاجر
بطنی است از مذحج

(أَهْجَر) درازتر و سطبرتر و
گرامی تر یقال هذا أهجر منه و
موضعی است بیمن که جای باش
ملوک حمیر بود و بضم عینه
(هُجْرَاء) کصحراء سخن زشت و
بیهوده و فائده و کفایت یقال
مَا عِنْدَه غَنَاءُ ذلكَ وَلَا هُجْرَاؤُه
(ذُو هَجَرَان) محرکه لقب پسر
تُسْمی از بنی مُتَیم بن سَعْد که یکی از
اذوء است
(هِجْرِیّا) بالکسر و شد الیا عضو
و عادت و شان
(هِجِّیرَی) کدلیلی خوے و عادت
و حال إهْجِیرَی بالکسر و القصر
و المد و هِجِّیر کسکین و هِجِّیرَة
بالتاء و أُهْجُورَة کاعجوبة مثله
یقال هذا هِجِّیرَاه ای دابه و شانه
(مَهْجُور) سخن پریشان و قوله
تعالی إنَّ قَوْمِی اتَّخَذُوا هذا القرآن
مَهْجُورًا ای قالوا فیه غیر الحق و جدا
مانده و کشن شتر که گردن او را بر پاے
بسته باشند
(ن) هَجَرَه هَجْرًا) بالفتح + و
هِجْرَانًا) بالکسر جدای کرد ++ و
هَجَرَ فی الصَّوْم) از جماع باز

ماند در روزه + و هَجَرَ فی نَوْمِه
و مَرَضِه هُجْرًا) بالضم و هِجِّیرَی
کدلیلی و اهجیری بالکسر و
القصر ندیان درائید و در آن
و پریشان گفت * و هَجَرَ البعیر
هَجْرًا) بالفتح و هُجُورًا) هجار
بست شتر را و تنگ بر کشید * و نیز
هَجْرًا و هِجْرَان) گذاشتن چیزے را
و ترک دادن و گذاشتن شرک را
هجرة بالکسر مثله یقال هجر الشرك
هِجْرَةً حَسَنَةً * و نیز هجر کفلتر بسوے
ده هجرت کردن
(مُهْجِر) کمحسن گرامی نژاد و خوب
روی و نیکو و جید از هر چیزے و بهتر
و فاضلتر بر غیر خود و شتر نیکو بیه
خوش سیر و شتری که بر فتار و فربهی
فزون باشد یقال بعیر مهجر و ناقة
مُهْجِرَة و یقال هو الذی یتناعته
النّاس و یهجرونه ای ینعتونه بو عده
(مُهْجِر) عدد بسیار و یقال اتینا
مُهْجِرِین) کما یقال موء صلین
ای فی وقت الهاجرة و الاصیل و
نَخْلَة مُهْجِر و مُهْجِرَة) خرما
بن بس دراز و گسترده شاخ
(مُهْجِرَة) کمحسنة رسوای و

ج

فحش مهجرات جمع ومنه رماه بمهجرات ای بفضائح وکذا تکلم بالمهاجر یعنی فحش وسخن زشت گفت

(اَهجَرَتِ النَّاقَةُ) نیکو جوان گردید وفزون شد در پیه و در رفتار * واَهجَرَ فی مَنطِقِهِ وبه اِهجارًا وهُجرًا بالضم فسوس کرد در آن وسخن زشت وبیهوده و فحش گفت * و نیز (اِهجار) گذاشتن و در هجیر رفتن و گرمای نیم روز در آمدن

(تَهجِیر) رفتن بجای وقت هجیر و آمدن نماز را در اول وقت منه قوله صلی الله علیه وسلم المُهَجِّرُ الی الجمعة کالمُهدی بدنَةً وقوله صلی علیه وسلم لو یعلمون ما فی التَّهجیر لاستبقوا الیه وهو بمعنی التبکیر الی الصلوة کما فسر ولیس من الهاجرة

(مُهَاجَرَة) از زمینی بزمینی رفتن ومنه هاجر النبی صلی الله علیه وسلم من مکة الی المدینة فدخلها یوم الاثنین لاثنتا عشرة لیلة خلت من ربیع الاول فکان التاریخ منه ثم رُدَّ الی یوم الخمیس اول المحرم * و نیز (مُهَاجَرَة) بریدن

از جائی بدرستی جای دیگر

(مَتهجر) بکسر الجیم نام اسپ عبد یغوث بن عمرو بن مُرّة

(تَهَجُّر) در هجیر سیر کردن و دران وقت بجای شدن هجران مانستن منه الحدیث هاجروا ولا تَهَجَّرُوا

(تَهَاجُر) همدیگر بریدن و جدائی کردن وفی الحدیث ما تهاجر مومنان فوق ثلثة ایام

(اِهتِجَار) ازهم جدا شدن

هجرس

(هِجرِس) اکز برج کبی و روباه یا بچه روباه ومردم ناکس وخرس وهر جانور خرد که بشب گشت کند فرود روباه برتر از کلاکموش * و (هجرس بن حر) مردی است از اشراف نرح وفی المثل اَزنی من هجرس) ای الدب او القرد * واَغلَم من هجرس) ای القرد هجارس جمع * و نیز هجارس سختیهای ایام و ریزه ترین باران سرما مثل بشک

هجرع

(هِجرَع) کدرهم وجعفر گول ودراز بالا سبک گوشت و دیوانه و دراز قامت لنگ سگ بستوی خفیف جست

هجز

(هَجز) بالفتح گذشتن اندیشه بدل وآواز نرم که شنوده شود

(مُهَاجَزَة) باهم راز گفتن

هجزع

(هِجزَع) کدرهم بددل لانه من الجزع عن الجبانی

هجس

(هَجس) بالفتح آواز نرم که شنیده شود و مفهوم نگردد و آنچه در دل گذرد

(هِجِیسَة) کسفینة شیر بر گردیده تباه شده در مشک

(هَاجِس) در دل گذرنده

(هَجَّاس) کشداد شیر بیشه که گوش کند آواز را

(هُجَیسِی) مصغرا منسوبا اسپ است مر بنی تغلب را

(مَتهجوس) کار شیفته و شوریده یقال وَقَعُوا فی مهجوس من الامر ای ارتباك واختلاط

(ض) هَجَسَ الشیء فی صَدرِهِ (هَجسًا) بالفتح در دل او گذشت آن چیز یا هجس گذشتن اندیشه و وسواس بدل * و نیز هجس باز گردانیدن از کاری

(خبز مُتَهَجِّس) بکسر الجیم نان فطیر ناخاسته یعنی بی خمیر

(اهتجاس) بر گردیدن

هجش

(هَجش) بالفتح نرم راندن و بر انگیختن و بر آغالانیدن آرزو بردن والفعل من ضرب

(هَجشَة) بالفتح نهضت و برخاستگی

(هَاجِشَة) گروه نو فراهم آمده

هجع

(هَجعَة) بالفتح خواب سبک اول شب یقال اَتَیتُ بعد هجعة ای نومة خفیفة اول اللیل

(هِجع) بالکسر مدهوش بخود وگول هُجَع کصرد وکتف مثله

(هِجعَة) بالکسر هیأت خواب و مرد غافل گول هُجَعَة کهمزة مثله

(هِجَیَّع) کامیر پاره از شب

(هجیع بن قیس) کز بیر صحابی

است

(رَجَبَ هَجَاعِ) کقطام بر سر خود رفت او هو تصحیف صوابه هَجَاجِ

(هُجُوع) بالضم بخواب رفتن بشب، تهجاع بفتح الفوقیة مثله یا تهجاع خواب سبک است * و نیز هجوع شکستن گرسنگی را نه تا حد سیری و شکسته شدن آن لازم متعدٍ و الفعل من فتح

(هَاجِع) بشب خوابنده هُجَّع کرکع و هُجُوع جمع

(طَرِيقٌ تَهْجَعٌ) کجعفر بالفوقیة راه کشاده

(مُهْجَع) کمنبر غافل کول * و مُهَجَّع بن صالح صحابی است

(اِهْجَاع) تسکین دادن گرسنگی را

(تَهْجِيع) نیک خواب کردن و خوابانیدن

هجرف

(هِجْفَة) بالکسر ناحیه تر و نمناک

(هَجَفَة) کفرحة زن لاغر

(هَجْفَان) کسکران تشنه

(هِجَفّ) بکسر الهاء و فتح الجیم و شد الفاء شترمرغ سال خورده یا درشت اندام گران سنگ از شترمرغ دراز مردم و دراز سطبر و فراخ شکم هِجَنْجَف مثله

(س) (هَجَفَ هَجَفاً) محرکة گرسنه شد و فرو شسته گردید شکم وی * و هَجِفَتْ أَرْضُنَا) پراگنده شد آنچه در آن بود

هجرفال

(قَوْسٌ هَيْجَفُلٌ) کجحمرش کمان سبک تیر یا سبک تیر گذار

هجرل

(هَجْل) بالفتح زمین هموار پست میان کوه یا عام است اهجال و هجال ککتاب و هُجُول و هَجَلَات محرکة جمع * و دموع

(هُجُول) بالضم اشک روان

(طَرِيقٌ هُجُلٌ) بضمتین راه تنگ

(هَجِيل) کامیر زمین هموار پست هجال ککتاب جمع

(هَجُول) کصبور زن فراخ فرج و زن تباه کار عن بعضهم

(هَاجِل) مرد خوابنده و بسیار سفر

(هَوْجَل) کجوهر دشت دور اطراف بی نشان قال الاصمعی اذا قصدت الهوجل بنفسه فهو مذکر و اذا وصفت به الفلاة فهو مؤنث و زمین ناهموار و شتر تیز رو و ناقه شتاب زده و ذلیل و خوار و مرد آهسته و گران و زن فراخ فرج و زن تباه کار و شب دراز و بقیه خواب یا تنگی و لنگر کشتی و مرد دراز کول شتاب زده و نوعی از رفتار با فرو هشتگی و استرخا

(هَنْجَل) کقنفذ مرد گران که صحبتش را ناخوش دارند

(أَبُو الْهَجَنْجَل) کغضنفل مردی است

(مَهْجِل) کمجلس راه زهدان و راه آب

(ن) هَجَلَتِ الْمَرْأَةُ بِعَيْنِهَا هَجْلاً) چشم بگردانید زن تا اشاره کند مردی را * و هَجَلَ به) انداخت آنرا * الازهری لا اعرف هجل بمعنی رمی

(هَوْجَلَة) خفتن و در زمین هموار پست رفتن

(امرأة مُهَجَّلَة) کمکرمة زن که در راه وی یکی شده باشد

(اِهْجَال) مهمل و بی شبان گذاشتن شتران را و فراخ کردن بچیزی و ضایع نمودن مال

هجل بعرضه تهجیلاً) رشت گردانید ناموس وی را * و نیز تهجیل فحش شنوانیدن و دشنام دادن و بی حرمتی نمودن بچوب و تازیانه انداختن

(مُهَاجَلَة) در زمین هجل رفتن و مفاخرت کردن با هم در آب راندن و در آب خورانیدن

(اِهْتِجَال) نو بیرون آوردن چیزی را

هجرم

ج

(هَجْم) بالفتح کاسه بزرگ و بحرک اهجام جمع و خوی و عرق و آبی است بنی فزاره را

(هَجْمَة) بالفتح گله شتر از چهل تا بیشتر از آن یا از سی تا صد یا از هفتاد تا صد یا اندکی کم از صد و سختی سرما و گرما

(هُجَيْمَة) کسفینة شیر که در مشک نو ریزند و دوغ ناکرده خورند یا شیر دوغ یا جغرات شده یا شیر نزدیک جغرات شدن رسیده

(بَنُو الْهُجَيْم) کزبیر بطنی است

(ابنا هُجَيْمَة) کجهینة در فارس اند

(هجوم) کصبور ناگاه درآینده برکسی و درآورنده باد سخت که خانها ویران کند و بیخ را برکند و نام تیغ ابی قتاده حارث بن ربعی رضی الله عنه

(هجمان) بالفتح و بضم الجیم نام مردی از مذحج

(هینجمانة) بالتاء مروارید بزرگ و عنکبوت نر و نام دختر عنبر بن عمرو

(بَیتٌ مُهْجُوم) خیمه ستونها فراهم آمده بگشادن رسنها

(ن) هَجَمَ عَلَیهِ هُجُومًا) ناگاه آمد بر آن یا درآمد برکسی بی دستوری و یقال هَجَمَ الصباح وهَجَمَ الشِّتَاءُ * وهَجَمَ فُلَانًا) درآورد اورا * وهَجَمَ اَلبَیتُ) شکسته و ویران شد خانه * وهَجَمَت عَینُه هَجْمًا وهُجُومًا) درمغاک فرو شد چشم وی * ونیز هَجَم) همه شیر پستان دوشیدن و آرمیدن چیزی و چشم فرو خوابانید و ویران کردن خانه را وراندن کسی را و خوی آوردن یقال هَجَمَتهُ الهَواجِرُ و زائل و سست شدن بیماری

هجم

(اِهجام) درآمدن برکسی یا بر چیزی بناگاه و بازگردانیدن شتر را بسوی مراث و دور کردن و سست نمودن بیماری را یقال اهجم الله المرض عنه و درآوردن چیزی را

(اِهْنِجَام) همه شیر پستان دوشیدن

(اِنْهِجَام) شکسته و ویران گردیدن خانه و اشک ریختن چشم

ه ج ن

(هُجْنَة) بالضم سخن معیوب و زشتی و اضاعت علم و عیب یقال فیه هُجْنَة ای عیب

(هَجِین) کامیر ناکس و فرومایه از هر چیزی و آنکه پدرش آزاد و مادرش پرستار باشد یا پدرش از مادر بهتر باشد در حسب هُجُن بالضم وهُجَنَاء وهِجْنان بالضم ومَهَاجِین ومَهَاجِنَة جمع هَجِینَة مونث هجن ککتب وهَجَائِن وهِجَان ککتاب جمع و فرومایه و ناصل از اسب و ستور یقال فرسٌ هَجِینٌ و برذونة هَجِینٌ ای غیر عتیق * ولبن هَجِین شیر که نه خالص باشد نه فله

(هِجَان) ککتاب برگزیده از هر چیزی منه قول الشاعر هذا جَنَایَ وهِجَانُهُ فِیهِ * اذ کلُّ جان یَدُهُ اِلَی فِیهِ وشتران سپید موی و برگزیده مذکر و مونث و واحد و جمع در وی یکسان است یُقَال نَاقَةٌ هِجَانٌ وَاِبلٌ هِجَانٌ وهَجَائِن ایضًا ای بیضٌ کرام * ونیز هِجَان) مرد پلید قیل رجل هجان ابیض و زن گرامی و زمین خوش خاک مرب حیوان

(هِجَانَة) ککتابه پلیدی و خبثی یقال هو بیّن الهجانة

(هَاجِن) دختر نارسیده که اورا شوی دهند و همچنین خرد سال از گوسپندان و جز آن که پیش از رسیدگی گشن دهند آن را یا بز غاله ماده که قبل از بلوغ بارگیرد و فی المثل حَلَّتِ الهَاجِنُ عن الولد و حَلَّتْ لهَاجِنٌ عَنِ الرفد و هو القدح المضحح قال ابن الاعرابی حَلَّتِ العُلبَة عن الهاجن ای کبرت قال هی بنت لبون یحمل علیها فتلقح ثم تنتج و هی حقة * ونیز هاجن آتش زنه که بیک زدن چقماق آتش ندهد

(هَاجِنَة) نخله که اول بار آورد و نوباوه نماید

(غِلْمَةٌ اُهَیجِنَةٌ) مصغر اکودکان نابالغ که دختران نارسیده دهند ایشان را

(مَهْجُنَة) کمقعدة گروه بی خبر

(مَهْجَنَی) بالفتح مقصورًا گروه بی خبر مَهْجُنَی بضم الجیم و یمد مثله

(ض ن) هَجَنَتِ الجَارِیَةُ هُجْنًا) بالفتح ناجن گردید و کذا هَجَنَتِ النَّخلَةُ و غیرها

(ك) هَجُنَ هُجْنَةً) بالضم * و هَجَانَةً ککرامة و هُجُونَةً بالضم هجین گردید و ناکس و فرومایه گشت * ونیز هَجَانَة گرانمایگی و نیکوی * ونیز هُجْنَة پدر آزاد و مادر بنده بودن

(اُهْجَان) خداوند شتران گزیده شدن و باردار کردن گشن ناقه بنت لبون را

(مُهْجَنَة) کمعظمة ناقه که بجهت نجابت و اصالت آن از گشنهای فرومایه و همچنین باز دارند و نخله نخست بار آورده

تهجین) زشت وعیب ناک گردانیدن وبجین ساختن

مُتَهَجِّنَة) بکسر الجیم نخله که نخست بار ارد و نوباوه نماید

نخلة مُهْتَجِنَة) بالکسر بمعنی نخلة باخنه است

اِهْتِجَان) دختر نارسیده را گاییدن

اِسْتِهْجَان) زشت شمردن یقال اَنَا اَسْتَهْجِنُ فعلک وہذا مِمَّا یُسْتَهْجَنُ

ه ج ن س

هَجَنْس) کقمطر گران سنگ

ه ج ن ع

هَجَنَّع) کعملس مرد دراز آگنده گوشت و دراز از هر چیزے و پیر موی پیش سر رفته و شتر مرغ کل که در آن هنوز بقیه قوت باشد

هَجَنَّعَة مونث و شتر بچه که در شدت گرما زاده باشد

ه ج ن ف

هَجَنَّف) کعملس دراز پهن

ه ج و

هَجَاة) بالفتح غوک

هِجَاة) گکسا شکل یقال ہذا علی هِجَاءِ هذا ای علی شکله

هَاجِی) هجو کننده و حروف مقطعات خواننده

اُهْجِیَّة) بالضم وشد الیاء آنچه بدان هجو کنند از شعر و جز آن

اُهْجُوَّة) بالضم وشد الواو مثله یقال بَیْنَهُمَا اُهْجِیَّةٌ یَتَهَاجَوْنَ بِهَا

مَهْجُوّ) هجو کرده شده

(ن) هَجَاهُ هَجْوًا) بالفتح و هِجَاءً ککتاب وتَهْجَاءً) بفتح الفوقیه ممدود دشنام داد او را بشعر و نکوہید خلاف مدحه + و المَرْأَةُ تَهْجُوْ زَوْجَهَا) یعنی مذمت صحبت او میکند + و نیز هِجَاء) گکساء حروف مقطعات خواندن یقال هَجَیْتُ الحُرُوْفَ وهَجَوْتُهَا

(ک) هَجُوَ یَوْمُنَا) سخت گرم گردید روز

اَهْجَیْتُ الشِّعْرَ) هجاء یافتم آن را

تَهْجِیَة) حروف مقطعات خواندن

مُهَاجَاة) همدگر را هجو کردن

هِجَاء بالکسر مثله

تَهَجِّی) حروف مقطعات خواندن

تَهَاجِی) باہم هجو کردن

مُهْتَجُوْنَ) هجو کرده شدگان

ه ج ی

(س) هَجِیَ البَیْتُ هَجْیًا) بالفتح آشکارا وکشاده گردید

هَجِیَتْ عَیْنُ البَعِیْرِ) در مغاک فرو رفت چشم شتر

باب الهاء فصل الخاء

ه خ خ

هِخّ) بالکسر حکایت آواز آب بینی انداز نده

باب الهاء فصل الدال

ه د ء

هَدْء) بالفتح خوی و سیرت

هَدْی بالتحتیه مثله و نیز هَدْء آرمیدن هُدُوْء بالضم وهَدْءَة بالفتح و بالتاء وهَدِیْء کامیر ومَهْدَأ کمقعد وهُدُوْء کدخول مثله یقال اَتَانَا بَعْدَ هَدْءٍ مِنَ اللَّیْلِ آمد بعد آرمیدن شب یعنی آرام کردن مردم و خفتن آنها وکذا اَتَانَا فُلَانٌ وقد هَدَأَتِ الرِّجْلُ والنیلة ای بعد ما سکن الناسُ من المشی باللیل وبعد ما هَدَأَتِ العُیُوْنُ واَتَانَا هُدُوْءًا ای بعد نومه یا هَدْء بالفتح اول شب تا یک ثلث آن یقال اتانا بعد هدء من اللیل و الفعل من فتح

هَدْأَة) بالفتح موضعیست میان طائف و مکه و وہی در اعلاے مر الظهران هَدَوِیّ محرکه منسوب بوی بر غیر قیاس

هِدْأَة) بالکسر قوت شبه یقال ماله هِدْأَةُ لَیْلَةٍ ای قوتها

هَدَأ) محرکه کوز پشت گردیدن و الفعل من سمع و خردی کوہان از بسیار بارکشی

هَدَأَة) محرکه نوعی از رفتار

اَهْدَأ) کاحمد کوز پشت و دوش که اعلایش آماسیده و فرو ہشته باشد

هَدْآء) کصحرا شتر ماده که کوہانش خرد و ریزه شده باشد از بسیار بارکشی

هُدَّاءَة) کرمانه اسپ لاغر میان خاص بالذکور

مُهَیْدِئَة) حال نخست یقال ترکته علی مُهَیْدِئَتِهِ ای حالته التی کان علیها تصغیر المَهْدَأة

اِهْدَاء) آرام دادن یقال لا اَهْدَأَهُ الله تعالی یعنی دور نگرداند خداے رنج او را و دست زدن کودک را تا

بخواب شود و کوژ پشت گردانیدن پیری کسی را و آماسیده و دوش گردانیدن

ه د ب

هُدْب) بالضم و بضمتین مژه چشم و ریشه و پرزه جامه هُدْبة یکی

هُدْبَة بن خالد) بالضم محدثی است معروف بهَدّاب ککتان وهدبة بن الخَشْرَم شاعرے است

هَدَب) محرکة شاخهای ارطی و مانند آن و هر برگ درخت که همیشه باشد چون سرو و هر گیاه که برگ ندارد و خود قایم مقام برگ باشد یا هر برگ که پهنا نباشد مانند برگ سرو و طاق و مانند آن هَدَبَة یکی

اَهْدَاب و هِدَاب ککتاب جمع

هَدِب) ککتف شیر بیشه

هُدَبَة) کهمزة مرغیست

هُدُبّ) کعتل کند خاطر عاجز و گران جان گران سنگ

اَهْدَب) مرد بسیار مژه و دراز مژه

شَجَرَةٌ هَدْبَاءُ) کصحراء درخت دراز و فروهشته شاخها

هُدَّاب) کرمان درمانده گران سنگ کند خاطر و گران جان و برگی که پهنا ندارد و هَدَّابَة یکی

هِدَاب ککتاب جمع و ریشه و پرزه جامه + و هُدَّابُ النَّخْل) شاخهای آن

هَيْدَب) کحیدر ابر فروهشته دامن و ریشه و پرزه جامه و کس زن که فروهشته باشد و اشک پی هم ریزان و مرد کند خاطر و عاجز و گران سنگ و نام اسپ عبید عمرو بن راشد

رجل هَيْدَبِیُّ الکَلَام) بالفتح و شد التحتیة مرد بسیار سخن + وَابْنُ هَيْدَبِیّ) شاعری است

هَدَبِيَّه) محرکة منسوبا آبی است نزدیک سوارقیه

هَيْدَبیٰ) بالفتح مقصورا نوعی از رفتار اسپ و مانند آن بکوشش

ض) هَدَبَه هَدْبًا) بالفتح برید ازرا + و نیز هَدْب) دوشیدن و میوه چیدن یقال هَدَبَ النَاقَةَ وهدب الثمرة اذا احتلبها واجتناها

س) هَدِبَتِ الْعَيْنُ) درازمژه گردید + و هَدِبَ الشَّجَرُ) دراز و فروهشته شاخ گشت

اِهْدَاب) دراز و فروهشته شاخ گردیدن درخت •

دِمَقْسٌ مُهَدَّبٌ) کمعظم دیبای پرزه دار

ه د ب د

هُدَبِد) کعلبط شیر سطبر تنک خفته و حعرات شده هُدَابِد کعلابط مثله و خردی چشم و سستی آن مع جریان اشک یا عام است و شب کوری یقال بعینه هُدَبِدٌ ای عمش او عشا و علتی است سیاه و درست بینایی

ه د ب س

هَدَبَّس) کعملس بچه کفتار یا بچه آن

ه د ب ل

هِدَبْل) کسبحل مرد بسیار موی و ژولیده موی که شانه نکند و گران سنگ

ه د ج

هَدَجَة) محرکة نالیدن ناقه و ناله آن

هَدَجَان) محرکة رفتار پیران هُدَاج کغراب مثله والفعل من ضرب و یقال هَدَجَ الظَّلِيمُ یعنی لرزان رفت

قِدْرٌ هَدُوجٌ) کصبور دیگ شتاب جوش + و ریحٌ هَدُوجٌ) باد با بانگ

هَدَّاج) کشداد به رفتار پیران رونده + و نیز هَدَّاج) نام اسپ حبیب بن شراف و نام پدر ربیعة

هَوْدَج) کجوهر هوده و بارگیر که مرکبی است زنان را معرب است

هَوْدَجَة) بلند شدن کوهان شتر و جز آن

هَدَجْدَج) کسفرجل به رفتار پیران رونده

مِهْدَاج) بالکسر شتر مادهٔ نالان و ریح مِهْدَاج) باد با بانگ و فریاد

تَهَدُّج) بریده گردیدن آواز بالرزه و مهربان شدن ناقه بر بچه

مُسْتَهْدِج) بکسر الدال شتابی کننده

مُسْتَهْدَج) بفتح الدال شتابی کردن

ه د د

(هَدّ) بالفتح مردگرامی نژاد جوانمرد
و بانگ شتر و آواز سخت و درشت
که از افتادن دیوار و جز آن آید
و مرد سست و ضعیف و بکسر هُدُون
و بکسر جمع یقال اِذا اَوْعَدَ الرجل
غَیْرَهُ انی لَغَیْرُ هَدّ ای غیر ضعیف
و قال ابن الاعرابی الهَدُّ بالفتح
الجواد الکریم و بالکسر فهو الجبانُ
الضعیفُ + و نیز هَدّ) سخت و یران
کردن و یقال هَدَّتْهُ المُصیبة ای
اَوْهَنَتْ رُکْنَهُ و شکستن هُدُود
بالضم مثله و پیری و پیر گردیدن و بانگ
کردن شتر و یقال مَرَرْتُ برَجُلٍ
هَدّاکَ من رَجُلٍ و تکسر الدال
ای حسبک من رجل ای اَثْقَلَکَ وَصْفُ
محاسِنِهِ و فیه لغتان مِنْهُم مَن
یُجْرِیه مُجْری المصدر و لا یونّثه و
لا یُثَنّیه و لا یجمعه و منهم من یجعله
فعلا فیثنی و یجمعُ یونث فیقول
مررت برجلٍ هدّاک من رجلٍ و بامرأة
هَدَّتْکَ من امرأة و برجلین هَدّاک
و برجالٍ هدّوک و بامرأتین هَدَّتاک
و بنساءٍ هَدَدْنَکَ و یقال اِنّه لهَدّ
الرجل یعنی او البته نیک مرد است
و چون کسی را بجلادت و دلیری صفت

کنند گویند فلانٌ یُهَدُّ مجهولا +
و نیز هَدّ) سست و ضعیف
گردیدن و الفعل من ضرب و سمع
(هَدّ) بالفتح و کسر الدال المشددة
کلمه است که وقت آب خوردن خر
گویند
(هَدَّة) بالفتح آواز فرو رفتن
دیوار و مانند آن + و نیز هَدّاة)
موضعی میان عسفان و مکه یا آن از
طائف است و قد تخفف و الصواب
هَدْأة بالهمزة و تقدم
(هَدَد) محرکة آواز سخت و
درشت
(هُدَدُ بنُ بَدَد) که عمرو پادشاهی
بود که بزور و ستم کشتی گرفتی
رواه البخاری
(هَدِید) کامیر مرد دراز + و نیز
هَدِید) بانگ و بانگ بر آوردن دیوار
و جز آن وقت فرو رفتن و الفعل
من ضرب
(هُدَید بن جُنجَح) که زبیر
مروی است
(هَدادة) کسحابة بد دل ترسنده
(هَدُود) کصبور زمین نرم و شتهٔ
شاقه و زمین نشیب

(هادّ) آواز دریا که در آن بانگ
و دوی شنیده شود و گاهی از آن
زلزله پیدا گردد
(هادّة) تندر و بانگ ابر
(اَهَدّ) بد دل ترسنده
(رَجُل مِهَدّ) بالکسر مرد بسیار
سخن
(هَدادَیْک) بالفتح یعنی بگذار
و دور باش و یک سو شو
(هَدْ هَد) بالفتح آواز جن احد
نداند
(هَدْهَدَة) بانگ کبوتر هَداهِد
جمع + و نیز هَدْهَدَة) بانگ
کردن شتر و مرغ و یقال الفحل
یُهَدْهِد هَدِیرَه و حرکت دادن
کودک را تا بخواب شود و فرود آوردن
چیزی را از بلندی به پستی و یقال
فلانٌ یُهَدْهَدُ اِلیّ مجهولا یعنی
او بخیال من میگذرد
(هُدْهُد) بالضم هر مرغ که بانگ در
فریاد کند و پوپک هُدَهد
کعلبط و هُداهِد کعلابط مثله و
فیه یقول الشاعر لله دره + جاءت
سلیمان یوم العرض هدهده + اهدت
له من جراد کان فی فیها + وانشدت

به لسان الحال قائلة + ان الهدایا علی
مقدار مهدیها + لو کان یهدی الی
الانسان قیمته + ما کان قیمتک الدنیا
و ما فیها + الاصح تحریم اکله لنهی النبی
صلی الله علیه و سلم عن قتله و قیل یحل
اکله و کبوتر بسیار بانگ هَداهِد
کسفارج و هَداهِید جمع +
و نیز هُداهِد بالضم حی است
از یمن و بالفتح نرمی و ملائمت
و یقال مافی وُدِّهِ هَداهِدُ یعنی
لطفی نیست در دوستی وی
(هَدْهاد) بالفتح صاحب مسائل
قاضی و نام پدر بلقیس ملکه سبا
و هو هَدْهاد بن شرح بن شرحبیل
بن ذی سحر ملکی از ملوک حمیر
(تَهَدْیُد) ترسانیدن و در پی
یکدیگر گذاشتن گوسپندان را
(اِهْداد) قوی و توانا شدن
(تَهَدُّد) ترسانیدن
(تَهادّ) در پی یکدیگر بر آمدن
قوم
(اِنْهِداد) شکسته و ویران شدن
یقال اِنْهَدَّ الجَبَلُ ای انکسر

هدر

(رجلٌ هِدَرٌ) بالکسر مرد گران

ج

(هَدَر) محرکة رایگان از خون و حق وجز آن وخون باطل کرده یقال دماؤهم هَدَرٌ ای مُهْدَرَةٌ و مردم از اعتبار افتاده

(رجلٌ هُدَرَةٌ) کهمزة مرد ساقط

(هَدِیر) کامیر بانگ شتر و کبوتر

مُنْکَدِر بن عبد الله بن هُدَیْر کزبیر صحابی است

(هَدَار) کسحاب موضعی یا رود بارے است بیمامه که مولد مسیلمه کذاب است

(هَادِر) شیری که زبرین آن سطبر وخیرات شده باشد وزیرین آن تنک وزردآب واین پس از ترش شدن گردد ومردی اعتبار که هیچ نیرزد وافتاده هَدَرَة محرکة وکعنبة جمع یقال هُو هَادِرٌ وهم هَدَرَةٌ ونیز در هدره واحد وجمع مذکر ومونث یکسانست + ونیز هَادِر شتر با بانگ هَادِرَة مونث هَوَادِر جمع

(ارضٌ هَادِرَةٌ) زمین گیاه ناک وتمام گیاه

(جوفٌ اَهْدَرُ) شکم آماسیده

(هَدْرَاء) کصحرا آبگی است بنجد مر بنی عُقَیل وبنی وَحید را

(اَبُو الْهَدَّاد) کشداد شاعری است

ونُعَیم بن هَدَّار یا هَبَّار یا هَمَّار صحابی ست

(مَهْدَرَه) کمقعدة دندان پیشین خرد

(ض ن) هَدَرَ هَدْرًا) بالفتح والتحریک رایگان وباطل شد حق وخون وجز آن وهَدَرْتُهُ باطل گردانیدم آنرا لازم متعد

(ض) هَدَرَ الْبَعِیرُ هَدْرًا) بالفتح وهَدِیرًا کامیر بانگ کرد بی شقشقه وهَدَرَ الحَمَامُ هَدْرًا وهَدِیرًا و(تَهْدَارًا) بفتح الفوقیة بانگ کرد ونیز هَدْرٌ) بالفتح وبحرکت جوشیدن شراب تَهْدَار مثله وشگفتن شگوفه خرما ونیک دراز گردیدن گیاه و انبوه وتمام شدن آن یقال بدر العرفج اذا عظم نباتها هُدُور ودر هَدِیر مثله ونیز هُدُور افتادن یقال ضَرَبَهُ فَهَدَرَت ثَنِیَّتُهُ ای سَقَطَتْ

(اِهْدَار) رایگان ومباح گردانیدن خون را

(مُهَدِّر) کمحدث شتر با بانگ منه المثل کالمهدر فی العُنَّةِ وآن کشتی باشد که در خطیره بند کنند تا کشتی نکند واو بانگ وفریاد میکند واین در حق شخصی گویند که فریاد می نماید وبرکاری نباشد

(تَهْدِیر) بانگ گردن شتر بے شقشقه ونیز بانگ کردن کبوتر

(تهادر) باهم مباح گردانیدن خون را

(اِهْدِیدَار) پیوسته ریخته شدن باران

ه د ر س

(هَدَارِیس) سختیها مثل هاریس

ه د س

(هَدَس) محرکة درخت آس لغة اهل الیمن قاطبة

ه د ش

(ن) هُدِشَ الکَلْبُ هَدْشًا) مجهولا برانگیخته شد

(اِنْهِدَاش) برانگیخته شدن سگ بر شکار

ه د ع

(هِدَع) کعنب ساکنة العین وبسکون الدال المکسورة العین کلمه است که بدان شتر بچگان را تسکین دهند از گریز

(هَوْدَع) کجوهر شتر مرغ

ه د غ

(ف هَدَغَ هَدْغًا) شکست آنرا یا کفانید

(مُنْهَدَغ) طعامی است نرم که می آشامند

(اِنْهِدَاغ) فروهشته ونرم شدن از خشکی وفشارده شدن خرما

ه د ف

(هِدْف) بالکسر تنداز جسیم

(هِدْفَة) بالتاء گروهی از مردم وخانهای چند بر پا در جایے

(هَدَف) محرکة هر چیزے بلند و برافراشته از بنا وریک توده وکوه وپشته ومانند آن ونشانه تیر ومرد بزرگ جثه وبسیار خواب وگران ناسازوار بی خبر + ونیز هَدَف هَدَفْ بالسکون کلمه که بدان گوسپند برای دوشیدن خوانند

(هَادِف) درآینده ومرد غریب

(هَادِفَة) گروه

(ن) هَدَفَ اِلَی الْهِدْفَةِ هَدْفًا) بالفتح درآمد دران هَلْ هَدَف

اَلَيْكُم هَادِفٌ كذلك + وهَدَفَ لِلْخَمْسِيْنَ به پنجاه نزدیک گردید

(ض) هَدَفَ هَدْفاً کسلمند گردید وسست شد

(اِمْرَأةٌ مُهْدِفَةٌ) کمحسنة زن گوشت ناک

(اَهْدَفَ لِلْخَمْسِيْنَ) به پنجاه نزدیک گردید + واَهْدَفَ عَلَيْهِ) برآمد برآن + و اَهْدَفَ اِلَيْهِ) پناه برد بوے + و اَهْدَفَ لَهُ الشَّيْءُ) منتصب گردید جهت وے + واَهْدَفَ مِنْهُ) نزدیک وے رسید یا ایستاد یا استقبال نمود + واَهْدَفَ الْكَفَلُ) کلان گردید سرین چنانکه بهدف ماننست

(رُكْنٌ مُسْتَهْدِفٌ) بکسر الدال ستون پهن

(اِسْتِهْدَاف) پایدن و بلند گردیدن ونشانه تیر شدن وبعلى باللام وکمی کردن ودشنده

هدك

(هَوْدَاك) کجوهر فربه

(هَنَادِكَة) بالفتح جمع هُنْدِكي است منسوب بهند وسے آید

(ض) هَدَكَ هَدْكاً) ویران کرد

(تَهَدَّكَ بِالْكَلَامِ) سختے کرد بسخن وترسانید

هدكر

(هَدْكَرَة) گرفتن چیزے راکه امکان گرفتن آن باشد

(هُدَكِر) کعلبط زنے که در رفتن گوشت واستخوان خودرا بجنباند وشیر خفته دفزک

(رجلٌ هُدَاكِرٌ) کعلابط مرد بنازپرورده

(هَيْدَكُر) بالفتح وضم الكاف زن بسیار گوشت هُدْكُورَة بالضم وهَيْدَكُرٌ وهَيْدَكُورَة بالفتح مثله یا هَيْدَكُر پنهان شونده جهت فریفتن وزن جوان شگرف اندام نیکو کرشمه هُدْكُورَة مثله وشیر دفزک ولقب حارث بن عدی بن منذر که شریف قوم بود ولقب مردے ازکنده + وبایت هَيْدَكُورُ الْاَسَاطِيْنِ) سرای ثابت ستونها

(مُتَهَدْكِر) بکسر الكاف شیر درهم آمیخته

(مُتَهَدْكِرَة) بکسر الکاف مسکر تنک که در تابستان برآید ودر رقت بشیر ماند

(تَهَدْكَرَ مِنَ اللَّبَنِ) شیر نوشید شیر را چندانکه بخواب شد + و نیز تَهَدْكَر) برجستن وشتاب رفتن يقال تَهَدْكَرَ عَلَى النَّاسِ اى تبختر

هدل

(اَبُوْ هَدْل) بالفتح گروهے از یهود شام که در مدینه سکونت ورزیدند

(لَبَنٌ هِدْلٌ) بالکسر شیر خفته ترش شده

(هَدِل) ككتف شتر آونکان لفج

(هَدِيْل) کامیر بانگ کبوتر نر یا عام هست یا بخصوص بانگ کبوتر وحشی وچوزهٔ کبوتر وکبوتر نر یا کبوتر بچه بود درروزگار نوح علیه السلام فمات عَطَشًا وضَيْعَةً اوصَادَهُ جارح مِنَ الطَّيْرِ فما من حَمَامَةٍ اِلَّا وهى تبكى عليه

(هَدَال) کسحاب شاخ سرفرود آورده

(هَدَالَة) بالتاء گروهے از درخت که در سرزار روید و همزنیت هِدَّال بالکسر جمع و دهیت بمین

(هَادِل) لفج لونکان و بعیر هَادِلُ شتر اونکان لفج وذلك مما يُمْدَحُ بِهِ

(اَهْدَل) شتر اونکان لفج مشفر اَهْدَلُ كذلك

(شَفَةٌ هَدْلَاءُ) کصحرا لب از زنخ فرورفته

(ض) هَدَلَ الْحَمَامُ هَدْلاً و هَدِيْلاً) کامیر بانگ کرد + وهَدَلَ الثَّوْبَ وغیره هَدْلاً) بالفتح فرو رها کرد آن را و فروهشت + وهَدَلَ الْبَعِيْرَ) قرحه گرفت شتر را پس فروهشته گردید لفج آن + وهَدَلَ الْبَعِيْرُ) اونکان کرد لفج خودرا

(س) هَدِلَ الْمِشْفَرُ هَدَلاً) محرکة اونکان گردید لفج شتر + وهَدِلَ الْبَعِيْرُ) اونکان لب گردید

(هَيْدَلَة) راندن شتر بسرود کذا فی النسخة المصححة

(تَهَدَّل) فروهشته شدن پوست خصیه وسست گردیدن لب و

۴ ج

فرو و آمدن شاخهاے درخت

ه دل غ

(هِدْلَوْغَة) بالکسر کهرکولة ویضم زشت خلقت کول

ه دل ق

(هِدْلِق) کزبرج پرویزن وفروهشته ازهرچیزے وشتر فراخ کنج دهن

(هِدْلِقَة) بالتا پشم زیرزنخ شتر

ه دم

(هَدْم) بالفتح خون رایگان و باطل و بحرک

(هَدْمَة) بالفتح باران سبک یک دفعهٔ باران ویک دفعه از نال

(هِدْم) بالکسر جامه کهنه و در پے کرده یا خاص ست بکلیم پشمینه اَهْدَام و هِدَم کعنب جمع و پیر سال خورده و موزه کهنه و نام مردے

(هَدَم) محرکة آنچه از کرانه چاه فرو دریده در چاه افتاده باشد و زمینے ست و یقال دِمَاؤهم بینهم هَدَمٌ ای هَدَرٌ

(هَدَمَة) آزمندی ماده نر را یقال ناقةٌ بها هدمةٌ ای ضبعةٌ شدیدةٌ

(هَدِم) ککتف مخنث

هَدِمَة) کفرحة ناقه سخت آزمندکش هدامیٰ کسکاریٰ وهِدَمَة کقردة جمع

(هَدِيم) کامیرکیاه باقی مانده سال اول

(هُدَام کغراب دوران سرکه از سواری کشتی عارض شود

(هِنْدَام) کقرطاس اندام معرب ست یقال له هِنْدَامٌ

(ذُوْمِهْدَم) کمنبر و مقعد بادشاهیست حمیررا و بادشاه حبش

(ذُوْالاَهْدَام) لقب متوکل بن عیاض شاعر و لقب نافع که فرزدق هجو وی کرده

(مَهْدُوْم) شیرخفته و سطبرشده

(ارض مَهْدُومَةٌ) زمین باران سبک رسیده

(ض) هُدِمَ الرَّجُلُ) مجهولا دوران سررسید او را از سواری کشتی ✤ وینزهدم) بالفتح شکستن بنا و ویران کردن و پشت شکستن

(س) هدمت النّاقةُ هَدَمًا و هدمة) محرکتین سخت کش خواه گردید ناقه

(اِهْدَام) سخت آزمندکش کشتن ناقه مُهْدِم کمحسن نعت ست ازان

(تَهْدِيم) شکستن بنا و ویران کردن شدد للمبالغة

(نَابٌ مُتَهَدِّمَة) بکسر الدال ناقهٔ پیر فانی عَجُوْزٌ مُتَهَدِّمَةٌ کذلك

(تَهَدُّم) ویران شدن و سخت شدن خشم و بخشم وعده بدکردن و ترسانیدن یقال تَهَدَّمَ علیه غضبًا و سخت کش خواه گردیدن ناقه

(تَهَادُم) باهم رایگان و مباح کردن خون را

(اِنْهِدَام) ویران شدن

(شیٌ مُهَنْدَم) بالفتح چیزے باندام و اندازه

ه د م ل

(هِدْمِل) کزبرج جامهٔ کهنه و دیرینه و بسیار موے ژولیده سر

(هِدْمِل) کسجل جامهٔ کهنه و مردگران و پشته بلند فراهم آمده

(هِدَمْلَة) کسجلة ریگ توده درخت ناک و روزگار دیرینه و قدیم و موضعیست و گروهے از مردم

(هَدْمَل هَدْمَلة) درید جامه را

ه د ن

(هَدْنَة) بالفتح باران سست اندک

(هِدْن) بالکسر فراخی و ارزانی سال و موضعیست بجرین

(هُدْنَة) بالضم آشتی و صلح و تن آسانی و آرمش یقال هُدْنَةٌ علی دَخَنٍ ای سکون علی غلّ

(هِدَان) ککتاب کول گران سنگ هُدُن ککتب جمع

(هَيْدَان) بالفتح بددل و بخیل

(ض) هَدَنَ هُدُوْنًا) آرمید و آرامید او لازم و متعد و هَدَنَ الصَّبِيَّ) خوشنود کرد آن را و نیز هَدْن) دفن کردن و کشتن و تن آسان و فراخ زندگانی شدن

وتسودن مَتَهَدِّن فَتَّة لعقده مثله
(فرسٌ مُهَايِنٌ) کمحسن اسب
دهبان دار وتاک خورد را
(اِهْدَان) لاغر گردانیدن
اسپ را
(تَهْدِيْن) خوشنود کردن و
آرام دادن ومشغول کردن زن
کودک را بسخن وآہستگی وباز
داشتن از کار
(مُهَادَنَة) آشتے کردن باہم
(تَهادن) راست ایستادن
ودرست وراست شدن کار یقال
تَهَادَنَتِ الْاُمُوْرُ اِذَا اُسْتَقَامَتْ
(اِنْهَدَن عن عَزْمِه) سست
گردید از قصد خود

ه د ی

(هَدْی) بالفتح قربانی که
بمکہ فرستند ہدیہ یکے وقال
الفراء لاواحِدَ له وعروس + ونیز
هَدْی) روش وخوے وسیرت و
بکسر هَدْيَة بالتاء مثله یقال مَا
اَحْسَنَ هَدْيَهُ وهدیته ای سیرته
(هُدْبَةُ الْاَمْرِ) مثلثة روے و
جہت کار وکار یقال اخذ فی هدیتك
والکسر اعلیٰ ای فیما کنتَ من
الحدیث والعمل ونظر فلان هِدْيَة
امرِه او فی هدیة اَمْرِه ای جهته
(هُدَی) بضم الهاء وفتح الدال
راستی وراه راست وراہنمائے
ودلالت ویونث ورود
(هَدَاة) بالفتح ادات وآلات
(هَدِیّ) کغنی ہدی وعروس
ومحترم وارجمند از ہر چیزے و
قربانی که بحرم فرستند وقُرِئَ حتی
یبلغ الهدی محله بالتخفیف والتشدید
هدِیّة یکے وقیل الهدیّ
جمع هَدْی مثل عَبْد وعَبِيْد وكلب
وکلیب
(هَدِيّة) کغنیة تحفه وارمغان
هَدَايَا وهَدَاوی کسکاری وکیسر
الواو جمع وعروس واز اعلام
است
(هُدَيَّة) کسمیة نام مروے
(هَدَاء) کسماء آوردن دو زن
ہر یکے طعام خود را بجائے و
خوردن باہم اسم ست
(هِدَاء) کگسار سست وکند
خاطر
(هَادِی) رہنمای وپیشوا کردن
هَوَادِی جمع یقال اقبلت هوادی
الخیل ای اعناقها وپیکان تیر و
کاریکه در مرکز خرمن بندند او را
وقت خرمن کوبی وشیر بچه واول
از شب واول گله شتران پیش رو که
نمایان شود وهَوَادِی جمع
(هَادِيَة) چوب دستی وسنگ
بلند وبرآمده در آب هَادِيَات
جمع + ونیز هَادِيَات) گله گاوان
دشتی وجز آن که پیش پیش رود
(هُدُوّ) کعدو راہنما
(هُدَيَّا) مصغرة مثل ومانند
یقال لك عندی هُدَيَّاهَا ای مثلها
ورمیت بسهم ثم بسهم آخر هُدَيَّاهُ
ای قصده
(مِهْدی) کمنبر آنچه ہدیہ
در وے آرند چون طبق وجز آن
که باہدیہ باشد وبسیار ہدیہ
آرنده للذکر والانثی یقال رجل
مهدیٌّ وامراة مهدیٌّ ایضا
(مِهْدَاء) بالکسر [illegible]
آرنده
(مُهَيْدِيَة) [illegible]
فلان علی مهیدیة [illegible]
(مَهْدِيَّة) کمرمیة عروس وشہرے
است بمغرب
(ض) هَدَاهُ هُدًى) بالضم
وفتح الدال وهَدْيًا بالفتح و
هِدَايَةً ککتابة وهِدْيَة بالکسر
راه راست نمود آن را هَدَاهُ
اللهُ الطَّرِيْقَ ولَهُ وَاِلَيْهِ
کذلك + وهَدَى الطَّرِيْقَ) یافت
راه را وکذا فلانٌ لَا يَهْدِی
الطَّرِيْقَ) یعنے نمی یابد راه را
+ ونیز هِدَايَة) پیدا وآشکارا کردن
وآگاہانیدن وراه نمودن یقال
هَدَيتهُ الطریقَ والبیتَ ای عَرّفته
وقوله تعالیٰ اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ قال ابو
عمرو اَوَلَمْ يُبَيِّنْ لهم + ونیز هِدَاء
ککساء عروس را بخانه آوردن
وفرستادن عروس را بخانه شوے یقال
هَدَيْتُ المراةَ الی بعلها وهُدِيَتِ
المراةُ مجهولا فهی مَهْدِيَة وهَدِيّ
[illegible] یقال اهدی [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
یقال اَهْدَى لَه واليه وفرستادن
عروس را بخانه شوے
(تَهْدِيَة) ہدیہ فرستادن دادن

ج

وجدا کردن

(مُهَادَاة) بدوش آوردن چنانکه یکی بر یک جانب و دیگری بر دیگر جانب یقال جاء فلان یُهَادِی بین اثنین اذا کان یمشی بینهما معتمدًا علیهما من ضَعف او سکر

(تَهَادِی) یکدیگر را هدیه دادن وفی الحدیث تَهَادَوْا تَحَابُّوْا و نرم رفتن و خمیدن در رفتار و بدوش رفتن یقال تَهَادَتِ المرأة ای تَمَايَلَتْ فی مِشْيَتِهَا

(تَهَدِّی) راه یافتن

(اِهْتِدَاء) راه راست یافتن یقال هو لا یهتدی الطریق و کذا لا یهدی بفتح الهاء و کسرها و بشوهر فرستادن عروس را و پیش رو شدن و سبقت گرفتن یقال اِهْتَدَی الفرسُ الخَیلَ ای صَارَ فی اَوَائلها

(اِسْتِهْدَاء) رهنمونی و هدیه خواستن

باب الهاء فصل الذّال

ه ذ ء

(هَذْأَة) بالفتح بیل آهنی و کلند

(ف) هَذَأَه هَذْءًا) بالفتح زود برید آن را از زود تر از هَذّ + وهَذَأَ العدوَّ) هلاک گردانید او را + وهَذَأَ فُلَانًا) سخن بکروه شنوانید او را وهَذَأَتِ الابلُ) افتادند بر زمین

(س) هَذِئَ مِنَ الْبَرَد) هلاک شد از سرما

(تَهَذُّؤ) تباه شدن زخم و پاره پاره گردیدن آن

ه ذ ب

(هَذَب) محرکة روشنی و صفائی و پاکیزگی و برگزیدگی

(هَیْذَبَی) بالفتح مقصورا نوعی از رفتار اسپ بکوشش

(ابلٌ مَهَاذِیْب) شتران تیز رو و سریع

(ض) هَذَبَهُ هَذْبًا) بالفتح برید آن را و پاکیزه و بی آمیغ کرد و برگزید و درست نمود + نیز هَذَب) پاک کردن نخله را از پوست و لیف و روان شدن چیزی و شتافتن مردم و جز آن هَذَابَة کسحابة مثله و افزون گشتن بانگ و خروش قوم

(اِهْذَاب) شتابی کردن در دویدن و بریدن و در سخن و شتاب باریدن ابر

(رجلٌ مُهَذَّب) کمعظم مرد پاکیزه خوی

(تَهْذِیب) پاکیزه کردن و درست و اصلاح نمودن و شتافتن در بریدن و دویدن و در سخن

(مُهَاذَبَة) شتافتن مردم و جز آن

ه ذ خ ر

(هَذْخَرَة) خرامیدن زن

(تَهَذْخُر) خرامیدن زن

ه ذ ذ

(هَذّ) بالفتح برنده + و نیز هَذّ) سبک بریدن و شتاب خواندن مکتوب را هَذَذ محرکة و هَذَاذ کسحاب مثله و یقال یَهُذُّ القرآنَ والحدیثَ ای یَسْرُدُه

(هَذَاذَیْك) بالفتح یعنی باز ایست و ذلك تقول للنّاس اِذَا اَرَدتَّ اَن یَکُفُّوا عَنْكَ و هو علی تقدیر الاثنین مثل سَعْدَیك ای قَطْعًا بعد قَطْع

(هُذُوْذ) کصبور برنده

(هَذَّاذ) کشداد تیز برنده + و جملٌ هَذَّاذ) شتر نر بینی گیرنده

(هَذْهَاذ) بالفتح برنده + و قَرَبٌ هَذْهَاذٌ) قرب دور دشوار یا قرب شتاب

(هُذَاهِذ) کعلابط برنده و آنانکه هر کس را که ببینند گویند از ایشان است و از خدمتگاران ایشان

(اِهْتِذَاذ) سبک بریدن و شتاب خواندن مکتوب را

ه ذ ر

(هَذَر) محرکة بسیار هیچکاره و بلایه یا سخن بیهوده و ردی

(رجلٌ هَذِر) ککتف مرد بسیار سخن و بیهوده گوی هذر ککتف هُذَرَة کهمزة و هُذُرَّة بضمتین و هَذَّار کشداد مثله هَذِرَة کفرحة مؤنث

(یَوْمٌ هَاذِر) روز سخت گرم

(هَیْذَار) بالفتح بیهوده گوی بسیار سخن هَیْذَارَة بالتاء و هِذْرِیَان بالکسر مثله و نیز هِذْرِیَان) مرد شتاب سخن و سبک خدمت

(مِهْذَار) کمنبر مرد بیهوده گوی مِهْذَار للذکر والانثی و مِهْذَارَة یکسرهما مثله

(ن ض) هَذَرَ فی مَنْطِقِه هَذْرًا) بالفتح و تَهْذَارًا بالفتح

القونیه بیهوده گفت * وهذر
الیوم) سخت گرم گردید روز
س) هذر کلامه) بیهوده
وباطل گردید کلام وی
(هذار) بسیار بیهوده گفتن

لا ذ ر ب

(هذربة) سخن بسیار وبسرعت
گفتن
(هذربان) کعنفوان مرد شتاب
سخن وسبک خدمت
(هذربی) مصغر المقصور اخوی
وعادت یقال هذه هذریاه

لا ذ ر ف

(هذرفة) شتاب رفتن
(هذروف) کعصفور تیز رفتار و
سریع هذاریف جمع

لا ذ ر م

(هذرمة) سبک گفتن سخن و
شتاب خواندن یقال هذرم فی
کلامه وهزرمه وردده
(امراة هذرحی الصخب)
علی فعللی بالفتح زن بسیار بانگ
وفریاد وسخت بد وخشمناک
(هذارم) کعلابط مرد شتاب
در سخن وورقات هذارمة

بالتاء مثله

لا ذ ف

(هذف) ککتف مرد شتاب رو
چابک
(هذاف) کشداد مرد شتاب
وتیز وچالاک
(ض) هذف هذوفا) شتاب
رفت
(مهذف) کمحسن مرد شتاب
رو وتیز

لا ذ ك ر

(تهذکر) لرزیدن گوشت
واستخوان در رفتار تهذکر
مثله وخرسند وشادان شدن

لا ذ ل

(هذلة) بالفتح نوعی از رفتار
شتاب که دران گام نزدیک نهند
(هذلان) محرکة شتاب رفتن
والفعل من ضرب
(هذیل) کزبیر نام صحابی است
که پدر ومادرش هرد ومقعد بودند
وهذیل بن مدرکة بن الیاس بن
مضر پدر حی است از مضر هذلی
منسوب بوی وهذیل بن نضر بن
بارح محدث است وابوهذیل صحابی

هاذل) میانه شب واول آن
یا بقیه شب
(هذلول) کعصفور مرد سبک
وسبک از نر وگرگ واسپ دراز
ودرشت اندام وپشته خرد وآب راهه
خرد وریگ ریزه هذالیل جمع
وآفت وفتنه واول شب
یا بقیه آن وباران که از دور دیده
شود وابر باریک واسپ عجلان
بن بکره وجابر بن عقیل سدوسی
وشمشیر هبیرة بن ابی وهب
مخزومی
هوذل فی مشیه هوذلة)
شتاب رفت یا مضطرب شد در دویدن
* وهوذل ببوله) بسوی بالا انداخت
کمیز را وانداخت وهوذل السقاء)
جنبانیده شد مشک شیر
* ونیز هوذلة) سست شدن
در جماع وجنبان بیرون
آمدن بول شتر وجنبیدن دلو

هذلب

(هذلبة) کدحرجة سبکی وشتابی

هذلغ

هذلوغ) کعصفور مرد کنده
لب

ه ذ ل م

(هذلمة) کدحرجة نوعی از
رفتار بسرعت

ه ذ م

هذمة بن لاطم) بالضم مردی
است از مزینه
هذمة بن عتاب) محرکة
در بنی طی است
(سعد بن هذیم) کزبیر پدر
قبیله است وهو ابن زید لکن
حضنه عبد اسود اسمه هذیم
نغلب علیه
(هذام) کغراب دلیر وشمشیر
بران ع
(هیذم) کحیدر شتاب رو وسریع
(هیذام) بالفتح بسیار خوار
ودلیر ونام مردی
(مهذم) کمنبر شمشیر بران
ض) هذم هذما) بالفتح برید
وبشتاب خورد

لا ذ م ل

(هذملة) نوعی از رفتار شتاب
که دران گام نزدیک نهند

لا ذ و

(ن) هذوت السیف هذوا)

بالفتح جنبانیدم شمشیررا * و هَذَرتُ فی الکلام) بیهوده گفتم دران

هذی

(هُذَاء) کغراب بیهوده گوئی از بیماری وخواب اسم است
(رَجُلٌ هَذَّاءٌ) کشداد مرد بسیار بیهوده گوی از بیماری یاخواب هَذَّاءة بالتاء مثله
(ض) هَذَی هَذْیًا) بالفتح و هَذَیَانًا محرکة بیهوده درائید از بیماری وخواب وجز آن
(اَهذَیتُ اللَّحمَ) نیک پختم گوشت را چنانکه سختگی نماند

باب الهاء فصل الراء

هرء

(هُرَاء) کصرد مرد بسیار سخن وبیهوده گوی
(هَرِیء) کامیر گوشت نیک پخته
(هَرِیَّة) کسفینة سردی یقال هذه قِرَّةٌ کهاریة ای بردله شدة وضر
(هُرَاء) کگساء نوباوه خرما درخت ونام دیوی که موکل خوابهای زشت است

(هُرَاء) کغراب سخن بسیار خطا یازشت وفحش یاسخن تباه ناآراسته ومرد بسیار سخن بیهوده گوی
(ف) هَرَأَ فی مَنطِقه هَرءًا) بالفتح بسیار فحش یازشت گفت یابسیار خطا کرد در سخن * وَهَرَأَهُ البَردُ هَرءًا وهَرَاءَة) ککرامة سخت شد سرما بروی چنانکه خواهد که بکشد آنرا یاکشت سرما اورا * وَهَرَأَتِ الرِّیحُ) سخت سرد گردید باد * وهَرَأَ اللَّحمَ) نیک بخت آنرا وهُرِئَ المال و القَومُ مجهولا سرد گردانیده شد مَهرُوء نعت است ازان
(س هَرِئَ اللَّحمُ هَرَأً) بالفتح وبالضم وهُرُوءًا نیک پخته شد گوشت
(اِهرَاء) سخت گردیدن سرما برکسی چندانکه بقتل نزدیک گرداند یاکشتن آن ونیک پختن گوشت را وسرد گردانیدن یقال اَهرَأنَاهُ وذلک بالعشی او خاصٌ برواح القَیظ وکشتن وسخن بسیار و بیهوده گفتن

(تَهرِئَة) نیک پختن گوشت و جز آن را مُهَرَّأٌ کمعظم نعت است ازان
(تَهَرُّؤ) نیک پخته شدن گوشت

هرب

(هُرب) بالضم پیه تنک بالای شکنبه وروده
(هَارِب) گریزنده واز آب بازگردنده یقال ماله هارِبٌ ولاقارِبٌ ای صادِرٌ عن الماء ولاوارِدٌ یعنی اورا چیزی نیست یاانکه نه از وی کسی میگریزد ونه نزدیک اومی رود وگوئی حقیقتی ندارد
(هَارِبَة) آبی است مر بنی هَارِبَة بن ذُبیان را
(هَرَّاب) کشداد از اعلام است
(مِهرَب) کمنبر جوبی است کشاورزان راکه بدان زمین شیارند
(ن) هَرَبَ هَرَبًا) محرکة ومَهرَبًا کمقعد وهَرَبَانًا محرکة گریخت * وَهَرَبَ مِنَ الوَتِدِ) نیمه میخ فرو شد بزمین
(س) هَرِبَ هَرَبًا) محرکة پیر کلان سال گردید
(مُهَوَّب) کمحسن ترسان ونیز نام مردی
(اِهرَاب) سخت درافتادن درکاری ومستغرق شدن درآن وبکوشش رفتن ترسان وگریزان وبردن باد خاک را وبسوی گریز مضطر کردن کسی را
(تَهرِیب) گریزانیدن

هربج

(هَربَجَة) زشت گردانیدن کار را واستوار ناکردن

هربذ

(هِربِذ) کزبرج هیربد یعنی مجاور آتشکده هنود یامردم باقدر وعالم ایشان یاخادم آتشکده مغان وقاضی گبران معرب است وفارسی هرابذه جمع
(هِرهِذَة) نوعی از رفتار اسب کمتر از خبب
(هِرَبذَی) بالکسر وفتح الباء مقصور رفتاری است باخرامش وناز ویقال عَدَا الجمل الهِرَبذَی ای فی شِقٍّ وقال الاصمعی هربذی مِشیة تُشبهُ مَشیَ الهَرَابِذَة

هـ ر ب ع

(هُرابِع) کقنفذ سبک وچست و چالاک از دزد وگرگ

هـ ر ب غ

(هُرْبُوغ) کعصفور تره است شبیه الشنزغار که بخورند آن را

هـ ر ت

(هَرَت) کلتف شیر بیشه

(هَرِیت) کامیر فراخ و فراخ کنج دهن وزن هردو راه یکی شده وشیر بیشه

وفرس هَرِیتٌ) اسپ که عذار لگام آن کوتاه باشد خلاف اسیل * و

(هَرِیت) مردی که راز را نپوشد دروز شتاسخن

(هُرَاوُت) کصبور شیر بیشه

(اسَدٌ اَهْرَتُ) شیر فراخ دهن

(هَرَّات) کشداد شیر بیشه

(مُهَرَّتُ الفَمِ) فراخ دهن

(ض ن) هَرَتَ اللَّحْمَ هَرْتًا) بالفتح نیک پخت گوشت را وهرا کرد * ونیز هَرَتَ) طعن کردن در آبروی کسی یقال هَرَتَ عِرْضَهُ اذا طعن فیه وجامه دراندن

(س) هَرِتَ هَرَتًا) محرکة فراخ گردید * ونیز هَرَات) هریت گردیدن زن

کِلَابٌ مُهَرَّتَةٌ) کمعظمة سگان فراخ دهن

(تَهْرِیت) نیک پختن گوشت را واشدد للمبالغة

هـ ر ث

(هِرْث) بالکسر جامه کهنه

(هُرْث) بالضم دهی است بواسط

هـ ر ث م

(هَرْثَم) کجعفر شیر بیشه هُرَاثِم کعلابط مثله

(هَرْثَمَة) نوک بینی یا ما بین بینی ولب یا کولب بالا من وسیاهی میان دو سوراخ بینی سگ ونام مردی وشیر بیشه

هـ ر ج

(هَرْج) بالفتح آشوب وفتنه وهو مصدر فی الاصل

(هِرْج) بالکسر کول وسست از هر چیزی

(هِرْجَة) بالتاء کمان نرم

(هَرَّاج) کشداد اسپ نیک رونده تیز تک

(هَرَّاجَة) کلمانه کرده در آمیزنده وافزاینده در حدیث

(مِهْرَج) کمنبر اسپ بسیار تک نیک رونده

(ض) هَرَجَ النَّاسُ هَرْجًا) بالفتح در آشوب وفتنه وکشش واختلاط وامیزش افتادند وفی حدیث اشراط الساعة قیل وما الهرج یا رسول الله قال القتل واصل هرج افزونی است در هر چیزی منه قولهم فی الجماع بات فلان یهرجها لیلته جمعاء * وهرج الباب گشاده گذاشت در را * وهرج فی الحدیث) بسیاری وافزونی نمود در سخن وسخن شوریده ومشتبه گفت * وهرج جاریته) کاید آنرا ودرین معنی از نصر نیز آید *

وهَرَجَ الفَرَسُ) برفتار آمد ویقال مر یهرج ای یسرع

(س) هَرِجَ البَعِیرُ هَرَجًا) محرکة سرگشته وسراسیمه گردید از سختی گرما واز افزونی مالش قطران

(اهراج) بسیار راندن شتر را در نیم روز چندانکه سرگشته گردد

(تَهْرِیج) نیک راندن شتر را چنانکه سرگشته گردد از سختی گرما یقال هَرَّجْتُ البَعِیرَ اذا حملته علی السیر فی الهاجرة حتی سدر وبانگ برزدن و زجر کردن سباع را وبشارب رسیدن نبیذ یقال هرّج النبیذ فلانًا اذا بلغ منه یعنی دریافت اورا

(انهراج) مست شدن از یکنی ومانند آن

هـ ر ج ب

(هِرْجَاب) کقرطاس دراز از مردم وجز آن حرجب کقرشت مثله وموضعی است به تثلیث

هـ ر ج س

(هرجاس) کقرطاس تند ار وتن آور فربه او هو غلط والصواب الجرهاس بتقدیم الجیم

هـ ر ج ش

(هِرْجِشَة) کزبرجة شتر ماده سال خورده

هرج

هرجع

(هَرجَع) کجعفر سخت لنگ

هرجف

(هِرجَف) کغرشب مرد سست و نرم

هرجل

(هَرجَلَة) رفتار شوریده و شوریده رفتن

(هُرجُل) کقنفذ مرد گشاده کام

(هراجیل) مردمان دراز قامت و شتران اگنده گوشت فربه

هج

هرد

(هِرد) بالکسر شترمرغ و مرد بی وقار و بی اعتبار

(هُرد) بالضم زعفران و گل سرخ و بیخ درختی است که بدان رنگ کنند

(هُردِیّ) منسوب از هرد رنگ کرده

(هُردِیَّة) بالضم و شد الیاء نی بادسته نی که بران گیاه بردی بچیده بر بهنای دیوار نی بندند

(هَرَدة) محرکة موضعی است ببلاد ابی بکر بن کلاب

(اَهْدَ دالشِّدق) فراخ کنج دهان

(هِرادی) بالکسر مقصورا و بمد گیاهی است

(هُرکان) کعثمان موضعی است و مردی

(هَیْرَدان) بالفتح دزد و گیاهی است و نام مردی

(ثَوبٌ مَهرُودٌ) جامه زرد رنگ

(ض) هَرَدَ اللحمَ هَردًا) بالفتح نیک پخت گوشت را و مهراء کرد * و هرد اللحم) خوب پخته شد لازم متعد * و نیز هرد) دریدن و پاره پاره کردن جامه را و دست یافتن بر چیزی و در آشوب و فتنه در افتادن و طعن کردن در ناموس کسی و شکافتن بجهت تباه کردن

هودتُ الشیءَ اُهرِیدُه) ای اردتُ الشیءَ اُرِیدُهُ یعنی خواستم آن را

(تَهرِید) نیک پختن گوشت را و مهرا کردن شد دللمبالغة جامه مهرود پوشیدن

هردب

(هِردیة) کحرجة نوعی از دویدن گراانبار.

(هَرَدَّبَة) کغرشبة کننده پیر مرد بد دل کلان شکم

هردج

(هَرْدَجَة) شتاب رفتن

هردش

(هِردِشَة) کزبرجة کلان سال از شتر ماده وزن واز گوسفند

هرذ

(مَهرُوذة) شهر ساخته و لم تسمع الا فی قول النبی صلی الله علیه وسلم فی المسیح علیه السلام ینزل عند المنارة البیضاء شرقی دمشق فی مهروذتین ای بین ممصرتین ویروی بالدال المهملة

هرر

(هَرّ) بالفتح نوعی از زجر شتر و کلمه تحذیر

(هِرّ) بالکسر گربه هِرّة کقردة جمع هِرّة مونث هر و کعنب جمع و فی المثل هو اثقف من هر و فی الحدیث نهی عن بیع الهر قیل المراد به الهر الوحشی الذی لا ینتفع به فاما الهر الاهلی فلا خلاف فی جواز بیعه کذا فی شرح المهذب * و نیز هر) مکروه از هر چیزی و نام زنی و شهری است * و دانش (هِر) موضعی است بزمین فارس

(هُرّ) بالضم بسیار اراب و نیز هر سنی است بلند در یمامه و شیر بچه

(هارّ) آواز گربه یقال سمعت هارًّا ای صوت الهرة

(هَرِیر) کامیر بانگ سگ از سرما کمتر از نباح * و یوم الهریر روزی است که دران میان بکر بن وائل و تمیم جنگ واقع شده و حارث بن بیبه سید تمیم کشته شد

(ابوهُرَیرة) کنیت عبد الرحمن بن صخر صحابی کنی بها لانه رأی النبی صلی الله علیه وسلم فی کمه هرة فقال یا ابا هریرة فاشتهر به واختلف فی اسمه علی نیف وثلاثین قولا قلت وقال الحاکم ابواحمد اصح شیء عندنا فی اسم ابی هریرة عبد الرحمن بن صخر و هو دوسی وغلبت علیه کنیته فهو کمن لاسم له * و نیز هُرَیرة از اعلام زنان است و موضعی در دهناء

(هِرّان) بالکسر قلعه است بیمار

از یمن
(هُرَار) کغراب بیماری است ماننا بورم که میان پوست و گوشت شتر حادث شود و پوست را بریزاند یا روان شدن شکم آن از هر بیماری که باشد
(هَرُور) کصبور قلعهٔ است از اعمال موصل و موضعی
(هُرُور) بالضم انچه برافتد از دانهٔ انگور
(هَرَّار) کشداد سگ بسیار بانگ ونام اسب معویة بن عبادة
(هَرَّاران) دو ستاره نسر واقع وقلب عقرب ونیز هرّاران هردو کانون
عین هرّارَة) چشم بسیار آب
(هَرْهَر) کقذفد آواز روانگی آب
هُرهُرَة) آواز میش و بانگ شیر بیشه و خندهٔ بیهوده
هِرْهِر) کزبرج ناقهٔ که زهدان آن از کلان سالی آب ده دو گوسپند کلان سال
(هَرهَد) بالفتح بسیار از آب و شیر و بیهوده خندنده و گوشت لاغر و شیر بیشه
(هُرَاهِر) کعلابط آب و شیر بسیار و شیر بیشه
(هُرْهُور) کعصفور بسیار از آب و شیر و آنچه برافتد از دانه انگور و گوسپند کلان سال و آب بسیار که آواز هرهر آید از وی و نوعی از کشتی
(هِرْهِیر) کقندیل ماهی است و نوعی از خبیث ترین مار مرکب میان باخه و سیاه مار که شش ماه خواب کند و گزیده اش جان بر نشود
(بعیرٌ مَهرُورٌ) شتر هرار زده مَهرُورة مونث
(ض) هَرَّ الکلبُ لبرد هَرًّا) بالفتح ببانگ آورد او را سرما * وهرّ بسلحه ریخ زد * ونیز هَرّ) بانگ کردن سگ وکمان و خشک و پراگنده شدن خار قیل انما یقال ذلك اذا صار کالنبات لهر و خوردن انچه از انگور بیفتد و روان گردانیدن شکم شتر را
(ن ض) هَرّه هَرًّا) بالفتح وهَریرًا کامیر مکروه و ناپسند داشت انرا وکذا هَرَّ فلانٌ الکاسَ والحربَ اکرههما * وهُرَّتِ الإبلُ هَرًّا وهُرَارًا) بضمهما مجهولا به بیماری هرار مبتلا گردید * وهَرَّ سَلحُهُ) روان شد شکم وی چندانکه برد * ونیز هِرّ) بالکسر راندن گوسپند را یا خواندن آنرا بسوی آب منه المثل هولا یعرف هِرًّا من بِرٍّ او الهر من البر یعنی او نمی شناسد رنج رسان را از راحت رسان یا فرق نمی کند خواندن گوسپند را از راندن وقد مر تفسیره فی ب رر
(س) هَرَّ فلانٌ هَرَرًا) محرکة بدخوی گردید
(هَرْهَرَة) برآب خواندن یا آوردن گوسپند را و جنبانیدن چیزی را یقال هرهرت لشئ لغة فی فرفرته و ستم و دست درازی نمودن و حکایت کردن آواز هندیان در جنگ
(إهْرَار) بانگ کنانیدن سگ را سر دی و جز آن ومنه المثل شرٌّ اهَرَّ ذاناب واین مثل در وقت پیدا شدن علامات و مخائل شر و فساد گویند لما سمع قائله هریر الکلب اشفق من طارق شر فقال ذلك تعظیما للحال عند نفسه و مستمعه ای ما اهرّ ذاناب الا شر ولذا حسن الابتداء بالنکرة * ونیز إهرار برآب خواندن یا آوردن گوسپند را
(مُهَارّة) دروی بانگ کردن

هرز

(هَرْز) بالفتح سخت درخستن وزدن والفعل من سمع
(هَرْوَزَة) مردن و هلاک شدن تَهَرْوُز کذلك

هرزق

(هُرْزُوقَی) بالضم مقصورة اسم است حبس و بندرا
مُهَرْزَق) کمسرهد هندی

هرس

(هَرْس) بالفتح گربه ونیز هَرْس) بالفتح سخت خوردن و سخت کوفتن والفعل من نصر
(هَرَس) محرکة سخت خوار گردیدن والفعل من سمع
(هَرِس) ککتف شیر استوار اندام بسیار خوار وجامهٔ کهنه و گربه

(ارض هرسة) کفرحة زمین درخت
هراس ناک
(هریس) کامیر طعامی است که
از گوشت وحبوب ترتیب دهند
وبهترین آن آنچه از گندم و
گوشت مرغ سازند هریسه
بالتاء مثله
(هراس) کسحاب درختی است
خاردار برآن شبیه بکنار هراسة
یکی ونیز از اعلام است وابراهیم
بن هراسة متروك الحديث
(هراس) کغراب شیر سخت اندام
بسیار خوار
(هرّاس) کشداد هریسه ساز وشیر
درشت وسخت خورنده
(مهراس) بالکسر هاون وجواز
که بدان گندم کوبند وکاسه
سنگین که از آن وضو سازند
مهاریس جمع وشتر سخت
خورنده وگران جسم ومردی که بشب
نترسد وبهم شب از شب روی
منع نکند وآبی است با حد
وموضعی است بیمامه که اعشی
درویی فرود آمد
(تهریس) نیک پختن گوشت را
چندان که رشته ابخته گردد

هرش

(هرش) ککتف کول درشت
خوی
(هرشی) کسکری پشته است
نزدیک جحفة ووادی است
درراه مکه
(ن ض) هرش الدهر هرشا)
سخت شد روزگار
(س) هرش الرجل هرشا)
محرکة بدخوی گردید
(تهریش) برانگیختن سگان را
بریکدیگر وتباهی افگندن میان
مردم
(فرس مهارش العنان)
بکسر الراء اسب سبک عنان
(مهارشة) بریکدیگر برانگیختن
سگان را هراش بالکسر مثله
(تهارش) واگردیدن ابر
(تهارش) برآغالانیده شدن
سگان بریکدیگر
(اهتراش) برآغالانیده
شدن

هرش ب

(هرشبة) کقرشبة کنده پیر کلان
سال

هرشف

(هرشفة) اندک اندک آشامیدن
(هرشفة) کقرشبة کنده پیر
کلان سال ولته پاره که بدان
آب باران بردارند از زمین
ودردلو فشارند بخشك سال کال
* کل عجوز رأسها کالقفة * تسعى
بجف معها هرشفة * ونیز هرشفة
لیقه دوات که خشک گردد ولوکهنه
(تهرشف) اندک اندک آشامیدن
(اهرشاف مثله

هرشم

(هرشم) کقرشب سنگ نرم وکوه
نرم
(هرشمة) بالتاء گوسپند بسیار
شیر وزمین درشت از اضداد است

هرشن

(هرشن) کزبرج فراخ کنج دهان

هرص

(هرص) محرکة گرم وگرخشک
بدن
(هریصة) کسفینة فراهم آمد
نگاه آب
(س هرص هرصا) محرکة
مبتلا گردید بگرخشک
(تهریص) خشک وسوخته شدن
بدن بگرخشک اوهذه بالضاد
المعجمة

هرض

(هرض) محرکة گرخشک که براندام
برآید از حرارت والفعل
من سمع
(ن) هرض الثوب هرضا)
بالفتح درید جامه را

هرضف

(هرضیف) کقندیل از اعلام است

هرط

(هرط) بالکسر شتر ماده کلان
سال اهراط وهروط جمع
وگوشت لاغر شبیه آب یعنی خشک
وبفتح ومرد بالدار ومیش کلان
سال لاغر
(هرطة) بالتاء میش سال خورده
لاغر وزن کول بددل هرط
کعنب جمع
(هیرط) کصیقل نرم
(ن) هرط عرضه وفیه) طعن
کرد ودرید ناموس او را وبد گفت
* وهرط فی الکلام سخن ناستوار

وردی کفت
(تهارط) یکدیگر را دشنام دادن
هرطل
(هرطال) کقرطاس دراز قامت
هرطم
(هُرطُمان) بضم الهاء والطاء
دانه است متوسط میان جو و گندم
نافع جهت اسهال و سرفه
هرع
(هرع) بالفتح سخت راندن و
الفعل من فتح ویقال مر یهرع ای
مر مسرعا
(هرعة) بالفتح سپش و بحرک
(هرعة) محرکة کرکی است
(دم هَرِع) ککتف خون گرم
نیک روان * ورجل هَرِع) مرد
زود گریه
(هَرِعة) کفرحة زن نیک آزمند
جماع یا زن که وقت ملاعبت
انزال آیدش
(هَرِیعَة) کسفینة درمنه است
ریزه و باریک چوب
(هَیرَع) کحیدر مرد بددل سست
بی خیر و کول و یا دشتاب و تند
بسیار غبار و زن شتاب سبک حسب

هَوَرَع مثله
(هَیرَعَة) بالتاء نای شبان و غبار
معرکه یا آواز شوریده کارزار
و دیو بیابانی و زن نیک آزمند
جماع
(هُرَباع) کغراب برگ که از باد
بیفتد
(یَهرَع) کیمنع موضعی است
* وذو یَهرَع) موضعی دیگر
(مَهرَع) کمقعد موضعی است
(مِهراع) بالکسر شیر بیشه
(مَهرُوع) دیوانه بر زمین افتاد
یا مرد افتاده بر زمین از کوشش
یا از ناتوانی
(س) هَرِعَ الدم هَرَعًا) محرکة روان
گشت خون * و نیز هَرِع)
شتابان مضطربانه رفتن هراع
کغراب مثله یقال اُهرِعَ یُهرَعُ هو
و فی التنزیل یهرعون الیه
ای یستحثون الیه
(مُهرِع) کمحسن شیر بیشه
(اُهرِعَ الرجل) مجهولا لرزید
از خشم یا از ضعف یا از ترس و تب
مُهرَع نعت است از آن * و نیز
(اِهراع) شتافتن و راست کردن نیزه

بسوی کسی و گذشتن بدان
(تهریع) نیزه راست کرده گذشتن
(تهرّع) راست شدن نیزه بسوی
کسی
(اهتزاع) شکستن چوب را
هرعل
(هَراعِلة) کعزازلة ناکسان
هرف
(ض) هَرَفَ هَرفًا بالفتح و زولی
و دراز نفسی نمود در مدح و ثنا
بشگفت یا ستود بی دانسته خبر
یقال لاتهرف بما لا تعرف * و نیز
هَرَف) زود رسانیدن نخله
بر خود را
(اِهراف) خداوند مال بالیده
شدن و زود رسانیدن خرما بن
بر خود را
(تهریف) زود رسانیدن نخله
بار را و شتابی نمودن یقال هرفوا
الی الصلوة ای عجلوا
هرق
(هِرق) بالکسر جامه کهنه
(هُورَقان) بالضم دهی است مرو
(مُهرُقان) بضم المیم والراء و بفتحها
و بضم المیم و فتح الراء دریا یا جایی

که آب روان کرده دور روی و نیز
مُهرُقان) بالضم شهری است
بساحل بحر مصر معرب ماهی
روبان
(مطر مُهرَورِق) للفاعل باران
ریزان
(مُهرَق) کمکرم صحیفه و روی کاغذ
و مهره معرب است مهارق جمع
و دشت املس و بیابان
(هِراقَة) بالکسر ریختن آب و
خون و جز آن یقال هَراقَ الماءَ
یُهَریقُهُ بفتح الهاء هَراقَةً و یقال
ایضا اَهرَقَهُ یُهرِقُهُ اِهراقًا و اَهراقَهُ
یُهرِیقُهُ اِهریاقًا فهو مُهرِیق و ذاک
مُهراق و مُهَراق بسکون الهاء و فتحها
اصله اراقه یریقه اراقة
و اصل اراق اریق و اصل یُریق
یُرِیق و اصل یُرِیق یارِیق فابدلوا الحرکة
والسکون بین الراء والیاء فصار
یاریق و استثقلوا الهمزتین فی
قولهم انا اأریقه فقالوا اهریقه
مبدلة بالهاء و قال سیبویه فی
اهرق یهرق انهم ابدلوا من الهمزة
الهاء ثم الزمت فصارت کانها
من نفس الکلمة ثم ادخلت الالف …

بعد علی الهاء وترکت الهاءُ عوضًا
من حذف فهم العین لان اصل
أَهْرَقَ أَرْيَقَ واهـراق شاذٌ لا
نظیر له الا اَسْطاع يُسْطِيع اِسْطِياعًا
بفتح الالف فی الماضی وضم الیاء
فی المستقبل لغة فی اطاع يطيع
فجعلوا السين عوضًا من ذهاب حركة
عين الفعل فكذلك حكم الهاء
فی يُهَرِيق وزنة يُهَريق يفتح الهاء
يهفعل وزنة مهراق بالتحريك
مُهَفْعَل واما يُهْرِيق ومُهْراق
تسكين هائهما فلا يمكن اَنْ يُنْطَقَ به
لان الهاء والفاء جميعا ساكنتان* و
(هَرْقُوا عَلَيْكُم اوّل الليل) يعنی
فرود آيد اول شب
(هَرْق عَلَى خمرك تَهْرِيقًا) برپاے
وثابت باش برجاے خود

هرق ل

(هِرَقْل) كسبحل وزبرج نام بادشاه
روم وهو اوّل من ضرب الدنانير
واَوّل من احدث البيعة*
ونيز هرقل كزبرج وهِرَقْلَة
كسبحلة شهری است بروم

هرك س

(هَرْنَكَس) كغضنفر هر بلا وسختے
كه هلاک کند واز بیخ بر کند
شتران را

هرك ل

(هَرْكَلَة) بالفتح دختر شكرف
اندام نيكو خلقت خوش رفتار
وفيها لغات هُرَكَلة كعلبطة
وهِرْكلة كسبحلة وهركولة كبرذونة
وهِرْكيل كقنديل ورفتاری است
بناز وخرامش وكبرذونة لزنان
سرين هركولة مثله
(هَرَاكِلَة) بالفتح ماہی ستبر
تن آوریا سگ ماهی یا شتر آبی
یا ستور دریاے کلان سرین وکرد
آید نگاه امواج دریا
(هُرَاكِل) كعلابط آكنده اندام
از شتر ومردم

هرول

(هَرْوَلَة) كدحرجة رفتارے
است ميان دويدن ورفتن يا
دويدن بعد عنق يا شتاب رفتن

هرم

(هَرْم) بالفتح گیاہے است شور
یا درختے یا آن بقلة الحمقاء
است هَرْمَة يكی* (ويَوْمُ الهَرْم)
روزی است وذو الهَرْم ماے
در طائف مر عبد المطلب يا ابے
سفيان را •
(ابن هَرْمَة) بالفتح بسين فرزند
زن ومرد که کلان سال باشند
وشاعری است
(هِرم بن هِنَّى بن بلی)
بالكسر از قضاعة است
(هرم) محركه موضعی است بیمن
که بناهای عجیب دارد
از ملوک حمیر
(بئر هَرَمة) محركة چاهی است
در حرم بنی عُوَال
(هَرَمِيّ بن عبد الله) محركة
سنسو يا صحابی است
(هَرِم) ككتف نيك پير خرف هرمون
وهَرْمَى كسكری جمع
هَرِمَة مونث هَرِمات وهرمے
جمع ونفس وخرد وهوش ودل
يقال بحريُو لَمْ هرمك ای نفسك
وعقلك ونام اسپ ابی زَعْنَة
شاعر واسپ ابن سنان وهَرِمُ
بن حيان وهرم بن مُخَيِّس
وهَرِمُ بن قطبة وهَرِم بن عبد
الله وهَرِمُ بن مسعد ة
صحابیان اند وهرم بن جرير وهرم
نُسَيب تابعيان
(هِرَمَة) كفرحة شتر ماده
(هُرَيم بن عبد الله) كزبير صحابی
است وهُرَيم بن سفيان محدث
(هَرُوم) كصبور زن پليد بدخوے
(بَعِيرٌ هَارِمٌ) شتر هرم خوار كه
بخوردنش پشم زير خنک سپيد
كرد وهو ارم جمع
(ذُو اَهْرَم) كاحمد لقب مردے
(هَرَامِی) كسكری هیزم خشک
(هرمان) كثمان خرد وهوش
يقال ماله هُرْمان
(هَرَمان) محركة دو بناست
از بناهای نخستين در مصر قيل
بناهما ادريس عليه السلام لحفظ
العلوم فيهما عن الطوفان وبناء
سِنَان بن المُشَلْشَل او بناء الاوائل
لما علموا بالطوفان من جهة النجوم
وقيل فی تاريخهما قد بنی الهرمان
والنسر فی السرطان وفيهما كل
سحر وطب وطلسم وهنالك اَهْرَام
صغار كثيرة وقيل هما قبران
لملكين من ملوك مصر الاولين
(مَهْرَمَة) بالفتح پيری وسبب
پيری يقال ترك العشاء مهرمة

(س) هرم هرماً محركة ومهرماً
ومهرمةً سخت پیر وکلان سال
گردید
(اهرام) پیر وکلان سال گردانیدن
(تهریم) پیر خرف گردانیدن
وبزرگ گردانیدن وبزرگ داشتن
وریزه ریزه بریدن
(تهارم) خود را پیر خرف
نمودن

هرم ت

(هرامیت) بالفتح چاه ها

هرم ز

(هرمزة) کدحرجة کلام که از
صاحب خود پوشد* ونیز
(هرمزة) خائیدن لقمه را یا نرم
نرم خائیدن وفرو بردن آتش
وناکسی
(هرمز) کقنفذ پادشاه کبیر
پارس هرمزان بالضم وهارموز
مثله ونام پسر بهمن بن اسفندیار
وپسر انوشیروان ونیز هرمز
شهری است بر شعبه از شعبه های
دریای هند وقلعه میان فوس
وکرک وعلی است* ورامهرمز
شهری است بخوزستان

هرم س

(هرمسة) کدحرجة ترش روئی
ونالیدن مردم وبانگ وفریاد
کردن از ترس
(هرماس) کقرطاس شیر
سخت خون خوار مردم هرامس
کعلابط مثله وبچه پلنگ وابو علیه
هرماس بن زیاد صحابی است او
هولقب واسمه شریح وهرماس
بن حبیب تابعی
(هرمیس) کقندیل شیر سخت
خون خوار وکاویش وکرگدن

هرم ط

(هرمطرغصة) دریدن ناموس
وی را وزشت گردانید

هرم ع

(هرمع) کعملس مرد زود گریه
وشتابی وسبکی
(اهرماع) شتابی کردن وسبک
شدن وشتهیدن در سخن وبسیار
گفتن صلته بفی وبدروغ گریستن
بر کسی یقال اهرمع الیه اذا انباکی
وروان شدن آب واشک

هرم ل

(هرمل) کزبرج زن کلان سال
وزن شتاب زده فروشته
اندام ونافه سال خورده
(هرمول) کعصفور پاره از موی
باقی مانده در گرد سر و پاره پر
وپشم باقی مانده ونیز موی برکنده
افتاده هرامیل جمع
(هرموله) بالتاء خرقه پاره که
از دامن پیراهن کهنه شکافته گردد
مثل رعبولة
(هرمل الرجل هرملةً)
برکند موی وی را* وهرمل الشعر
برکند موی وتراشید* ونیز هرملة
بی خورد کردن پیر زن از پیری
وتباه کردن کار

هرن

(هارون بن تارخ) نام برادر
ابراهیم وپدر لوط علیه السلام
(هارون) بن عمران برادر
بزرگ موسی بن عمران است
علیهما السلام که بعد غرق فرعون وخسف
قارون فوت کرد در تیه ویکصد و
هفده سال عمر داشت* وابوجعفر
هارون الرشید بن محمد
مهدی پنجم خلیفه است از
خلفای عباسیه
(هیرون) کزیتون نوعی
از خرما
(هرنوی) بالفتح وضم النون و
شد التحتیة گیاهی است یا آن
هرنوة بالتاء یا هرنوی مقصوراً
یا فرنوة یا فلیفلة است وهوجید
لوجع الحلق وتلیین البطن

هرن ص

(هرنصة) رفتار هرنصانة
(هرنصانة) بکسرتین کرمی است
که آن را سرفه نامند

هرن ع

(هرنع) کقنفذ سپش خورد
(هرنعة) کزبرجة سپش بزرگ
(هرنوع) کعصفور سپش ریزه
وسپش بزرگ از اضداد است و
گویند کرکی است دیگر
(هرانغ) بالفتح بیخهای گیاهی است
شبیه طرثوث

هرن ف

(هرنفة) نرم خندیدن
(مهرنفة) زن سست آواز و
سست گریه

هرو

(هراوة) بالکسر نام دو اسب است

وچوب دستی کننده هَرَاوَۃ سے
کسکازی وهُرِیٌّ کدلی وهِرِیٌّ
بکسرتین جمع

(ن) هَرَاهُ هَرْوًا) بالفتح بچوب دستی زد اورا

تَهَرِّی) بچوب دستی زدن

هری

(هُرْیٌ) بالضم خانه کلان که دران طعام سلطان گرد آرند اَهْرَاء جمع

(هَرَاةٌ) بالفتح شهری است بخراسان ودهی بپارس فان وقفت علیها وقفت بالهاء هروتی وهَرَوِیَّة محرکه منسوب بوی

(هِرَاء) کلکسار نوبادۀ خرما

(هَرَّاء) کشداد لقب ابومعاذ مسلم نحوی که اوستاد کسائی وعلم تصریف از وضع اوست لقب لبیعه الثیاب الهرویة

(ض) هَرَاهُ هَرْیًا) بالفتح بچوب دستی زد اورا

تَهْرِیَة) هروی ساختن جامه را یا زرد گردانیدن آنرا یقال هَرَّیْتُ العمامة ای صفرتها

(مُهَارَاة) باهم فسوس کردن

باب الهاء فصل الزاء

هزء

(هُزْأَةٌ) بالضم آنکه بروے فسوس وریشخند کنند

(هُزَأَةٌ) کهمزة آنکه بر مردم فسوس وخنده کند

(ف) هَزَأَهُ) شکست آنرا * وهَزَأَ الابلَ) بسرما کشت شتر را * وهَزَأَ راحلتَهُ) جنبانید آنرا وحرکت داد

(ف س هَزَأَ مِنْهُ وبِهِ هُزْءًا) بالضم وهُزُوءًا ومَهْزَأَةً کمقعدة فسوس کرد بوی * وهَزِئَ الرجل) مرد مرد

(اِهْزَاء) بسرما کشتن شتر را ودر آمدن در شدت سرما ودشتافتن یقال اَهْزَأَتْ بِهِ ناقتُهُ ای اسرعت

(تَهَزُّؤُ) فسوس کردن

(اِسْتِهْزَاء) فسوس کردن وانکار چیزی نمودن ومکافات فسوس دادن یا ناگاه گرفتن بر آن

هزب

هَوْزَب) کجوهر شتر توانا بر سیر باشتر کلان سال وکرگس

(هیزب) کحیدر حدید * ولیث

(هَیْزَبٌ) شیر توانا

(هَازِبی) بکسر الراء مقصورا وبمد نوعی از ماهی هَازِبیة مثله

هزبر

(هُزْبُرَة) بریدن

(هِزَبْر) کسبحل شیر بیشه ودرشت آکنده سطبر هزبر کد رهم وهزابر کعلابط مثله فی الکل هزابر بالفتح جمع

(هَزَنْبَر) کغضنفر زیرک تیزسر هَزَنْبَرَان بالفتح مثله * ونیز هَزَنْبَر وهَزَنْبَرَان بمعنی مرد بدخوی او والصواب فیهما بزائین

هزبز

(هَزَنْبَز) کغضنفل بسیار برجهنده وتیز ومرد بدخوی هزنبزان بالتحریك مثله فیهما

(هَزَنْبَزَانی) مشددة الیاء تیزخاطر چالاك

هزبل

(هَزْبَلَة) سخت محتاج گردیدن

(هَزَنْبَلِیلَة) کخندریسة چیزی یقال ما فیه هَزَنْبَلِیلَة

هزج

(هَزَج) محرکة آواز تندر ونوع از سرود وترانه طرب انگیز وآواز باندگی گرفتگی کلو وهر کلام متدارک ومتقارب ونام بحری از عروض بدان جهت که کلمات وآواز متدارک ومتقارب باشد

(هِزَنْجٌ) کامیر پاره از شب یقال مضی هزیج من اللیل

(س) هَزِجَ المُغَنِّی) سرائید سرود طرب انگیز

(اِهْزَاج) در بحر هزج شعر گفتن

(تَهْزِیج) سرائیدن

(تَهَزُّج) سرائیدن وبانگ کردن کمان وقت زه کشیدن

هزد

(هَزْدَة) بالفتح وبحرک زمین تنک

(هِزْد) بالکسر زیان زده وکول ودرشت

(ذُو هَزَرَات) محرکة زیان زده ومغبون در هر چیزی * وفیه هَزَرَاتٌ اوٌ نیک کسلمند است

(هُزَر) کصرد قبیلهٔ است از یمن که بشب خون کشته شدند یا موضعی که دران قوم ثمود هلاک شد یا شهری است مرهذیل راکه

اهلش بشب خون کشته شدند یا موضعی است ودرآن گورستان جاهلیت است

(هَزِیر) کامیر بعصا زخسته ورانده

(هُزَیْرَة) کجهینة مصغر هزرة یعنی سخت کسلمند

(هَزَار) کسحاب هزاردستان و روستائی است بفارس

(هَیْزَر) کحیدر نام مردے

(هَزَوَّر) کعلس سست

(رجل مِهْزَرٌ) کمنبر مرد زبان زده ومغبون در هر چیزے

(مِهْرُوْر) رود باری است

(ض) هَزَرَهٗ بالعصا هَزْرًا) بالفتح بعصا سخت زد بر پهلو و پشت وی یا سخت درخست یا راند و دور کرد او را بعصا مَهْزُوْر نعت است ازان * وهَزَرَبِهٖ الارض) برزمین زد او را * وهَزَرَلَهٗ) عطاے بسیار داد او را * ونیز هزز) خندیدن وشتافتن بحاجت وگران کردن نرخ در بیع و بی اندیشه خریدن چیز برا و در آمدن در آن

هزرب

(هَزْرَبَة) کدحرجة سبکی و شتابی

هزرف

(هَزْرَفَة) شتافتن

(هِزْرَوْف) کبزدون شترمرغ سریع سبک هُزْرُوف کعصفور مثله

(هِزَارِفَة) کزبرجة شترماده کلان سال وکنده پیر هُزْرُوفة کبرزونة مثله فیهما

(هُزَاف) کقرطاس بمعنے هزروف است هُزَارِف کعلابط مثله

ةزرق

(هَزْرَقَة) نوعی از بدترین خنده

(هُزْرُقَی) بالضم مقصور ابند اسم است آن را الغنة فی هزروفی لا تصحیف

(مُهَزْرِق) کمسو هندی مثل مهرزق

لا هزز

هِزَّة) بالکسر شادمانی وخرسندے وخوشدلی و فراخ خوئی که بدرش جدا کرده و تردد بانگ تندر وآواز جوشش دیگ ونوعے از رفتار شتر

(کوکب هَازّ) ستاره جنبان و درخشان

(هَزِیْز) کامیر آواز وبانگ وزش باد وتردد آواز تندر

(هِزَّان) بدر قبیله است

(هُزْهُز) کهدهد آب بسیار و روان * وبئر هُزْهُز) چاه دور تک * ونهر هُزْهُز) جوی جنبان

(مَاءٌ هُزَهِزٌ) کعلبط آب بسیار و روان هُزَاهِز کعلابط مثله وسبک وشتاب

(هَزْهَاز) بالفتح آب بسیار و روان وسیف هَزْهَاز) شمشیر جنبان ودرخشان بسیار آب درخشان * ونیز هَزْهَاز نام سگے

(هَزَاهِز) فتنها که مردمان در آن جنبند

(ن) هَزَّهٗ وبه هَزًّا) بالفتح جنبانید آنرا * وهَزَّ الحادی الابل) هِزِیْزًا) کامیر نشاط آورد حادی شتران را بسرود * وهَزَّ الکوکب فرو دافتاد ستاره و درخشید و فروشدن

(هَزْهَزَة) برانگیختن فتنه وشورش وجنگ میان مردم وخوار ورام گردانیدن وجنبانیدن

(تهزیز) جنبانیدن

(تَهَزْهُز) جنبیدن

(اِهتِزَاز) جنبیدن وجنبیدن شتر بآواز حدا و درخشیدن ستاره بوقت فروشدن وشادمانی کردن وفی الحدیث اهتز عرش الرحمن لموت سعد بن معاذ ای ارتاح بروحه واستبشر لکرامته علی ربه وقیل فراح اهل العرش بموته * ونیز اهتزاز) بالیدن گیاه وآواز وفریاد موکب

(تَهَزْهَزَ الیه قلبی) شادمان وسرور راند وزکر دید دل من بوے

هزع

(هُزَاع) کصرد شیر بسیار سخت شکننده شکار

(هَزِیع) کامیر پاره از شب یا مقدار سه یک یا چاریک ازان ومرد گول

(هُزَیع) کزبیر از اعلام است

(مَا فی الجعبة الا سهم هُزَاع) کغراب یعنی در کیش بجز یک تیر نیست

هزع

(أهْزَع) كاحمد پسین تیرکه در کیش ماند ردی باشد یا جید یا آن بهترین تیرها باشد که جهت شداید وپیکار سخت نگاه دارند یا ردی تیر ویقال مافی الله داهزع ممنوعا یعنی کسی در سرای نیست ومّاله أهْزَعُ ای شیء
(هَیْزَعَة) کلجوحة ترس وبانگ وخروش در پیکار
(هُزَاع) کشداد شیر که شکاررا بسیار بشکند
(مِهْزَع) کمنبر کوبه وآنکه بشکند هر درخت را * وَأسدٌ مِهْزَعٌ شیر سخت گیر * ونیز مهزع ع
از اعلام است
(ف) هَزَعَ هُزُوعًا) شتافت یقال مرّ الفرس یهزع ای یسرع
(تَهْزِیع) شکستن چوب وجز آن
(تَهَزُّع) ناخوش وترش روی گردیدن وناشناخته گردانیدن خودرا برکسی یقال تهزّع له ای تنکر وپریشان رفتن زن صلته یعنی وشتافتن وجنبیدن شتر در رفتار از شادمانی وجنبیدن نیزه وشمشیر وشکسته شدن چوب وجز آن
(اِهْتِزَاع) شتافتن وجنبیدن شمشیر وجز آن یقال اهتزعت القناة ای اهتزت
(اِنْهِزَاع) شکسته وکوفته شدن

هزف

(هَزْف) بالفتح سبک یافتن والفعل من ضرب
(هِزَفّ) کهجف شترمرغ گران سنگ تیزرو یا گرمیزنده یا در از پرپا جافی نبادر

هزق

(هَزَق) محرکة شادمانی
(هِزَق) ککتف تندر سخت آواز
(هُزَقَة) کعزجة زن که قرار نگیرد بجائی
(مِهْزَاق) بالکسر زن بسیار خنده وزن که بیکجا قرار نگیرد
(اَهْزَق فی الضحك اِهْزَاقًا) بسیار خندید

هزل

(هَزْل) بالفتح بیهودگی خلاف جد
(هَزِل) ککتف نیک بیهوده کار
(هُزَیل بن شُرَحْبِیل) کزبیر تابعی است که زمان جاهلیت را دریافته
(هُزَیْلَة) کجهینة نام مردے وهُزَیْلَة بنت حارث خواهر ام المؤمنین میمونة وهزیلة بنت مسعود وهزیلة بنت عمرو هزیلة بنت سعید صحابیات اند
(هُزَال) کغراب لاغری خلاف سمن
(هُزَالَة) کثمامة خوش منشی وزیرکی
(هَازِل) بیهوده وبازی کننده
(هُزَلٰی) کسکری مارها واحد ندارد
(هَزّال بن مرة) کشداد وهزّال بن رکاب وهزّال بن یزید * ونیز هزّال غیر منسوب همه صحابیان اند
(هَیْزَلَة) بالفتح ستور
(مَهَازِل) خشک سالیها
(مَهْزُول) لاغر مَهَازِیل جمع
(ن) هَزَلَ هُزْلًا) بالفتح وبضم لاغر گردید هُزِلَت الدابة هُزَالًا کغراب مجهولا کذلك
(ض س) هَزَلَ بیهودگی وبازے کرد
(ض) هَزَلْتُهُ هَزْلًا) لاغر گردانید آنرا * وهَزَلَ الرَّجُلُ) لاغر شتر گردید مرد ومردند شتران او پس درویش گردید
(اِهْزَال) بیهوده کار یافتن کسی را وخداوند شتران لاغر گردیدن وبند کردن مال خودرا از سختی وتنگی
(تَهْزِیل) لاغر گردانیدن
(مُهَازَلَة) بیهودگی وبازی کردن

هزلج

(هُزْلُجَة) شوریدن ودرهم شدن آواز
(هِزْلَاج) کقرطاس گرگ سبک
(ظَلِیم هُزَلِج) کعلبس شترمرغ تیزرو

هزلع

(هَزْلَعَة) رفتن ودرگذشتن بچه گرگ از کفتار ونهان بیرون آمدن از میان چیزی
(هِزْلَاع) کقرطاس بچه گرگ لاغر سرین که از کفتار پیدا شود واز اعلام است
(هُزَلِع) کعلبس تیزرو

هزم

(هَزَم) بالفتح زمین نشیب
هموار وابر بانگ بی آب * و
(هَزْمُ الضَّرِیع) ریزهای شکسته
از گیاه شبرق هَزَمَةٌ یکی هزوم جمع
(هَزْمَة) بالفتح هرجای نشیب و
مغاک هَزَائِم بالفتح وهزوم جمع
ومغاکچه سینه ومغاکچه نیز بدو
سیب وجز آن که از غمز انگشت
پیدا آید
(هَزَم) بالتحریک بانگ کمان
(سهم بن مسافر بن هَزَمَة)
محرکة وی کسی یکی از قوا دو لشکر
کسان یمن است
(هَزِم) کلتف اسب منقاد ورام
(وغیثٌ هَزِمٌ) باران که نه ایستد
(قِدْرٌ هَزِمَةٌ) کفرحة دیگ سخت
جوشان
(هُزَم) کزفر جد ام المؤمنین
میمونه بنت حارث بن حزن
بن بجیر بن هُزَم بن رُوَیبه
رضی الله عنها * وبنوالهُزَم بطنی است
(هَزِیم) کامیر تندرو آواز آن
واسپ سخت آواز وباران که
نه ایستد
(هَزِیمَة) کسفینة شکست لشکر
اسم مصدر است وچاه بسیار آب
وستور لاغر هزایم جمع
(هُزَیم) کزبیر نجاستانی است
وچند ده یمامه * ونیز هزیم
لقب سعد بن لیث قضاعی و
هزیم بن اسعد در نسب حضرات
ذو (هُزَیم) شهری یمن
(قوس هَزُوم) کصبور کمان
سخت آواز
(هُزُوم) بالضم جای است
از بلاد لحیان
(هَازِمَة) بلا وسختی
(هَزَّام) کشداد از اعلام است
(هَیْزَم) کحیدر درشت درشت
از هر چیزی وشیر بیشه ونام مردی
(هِزْیَمٰی) کخلیفی شکست لشکر
اسم مصدر است
(مِهْزَم) کمنبر از اعلام است
(مِهْزَام) چوبی که بر سر آن
آتش افروخته طفلان بدان بازی
کنند وچوب آتش کاو وچوب دستی
کوتاه واز اعلام است
(ن) هَزَمْتُ عَلَیْهِ هَزْمًا)
مهربانی کردم بروی * ونیز هَزْم
بصبح نزدیک گردیدن شب
(ض) هَزَمَه هَزْمًا) انگشت فشانید
در آن چنانکه مغاکچه پیدا آمد
وهَزَمَ فُلَانًا) زد او را چنانکه
باپین سرش درآمد وبرآمدنا
او * وهَزَمَ لَهُ حَقَّهُ) چیزی از حق
او باز شکست * ونیز هَزْم بانگ
کردن کمان وشکستن لشکر ودشمن را
هزیمة کسفینة مثله وچاه کندن
(مُهَزَّم) کمعظم از اعلام است
* وابوالمُهَزِّم یزید یا عبدالرحمن
بن سفیان تابعی
(مُتَهَزِّم) ابر با بانگ وتندر
(تَهَزُّم) بانگ کردن کمان تندرو
شکسته شدن عصا وبا بانگ آواز
واکردیدن ابر ودریده گشتن
مشک از خشکی وبانگ کردن رعد
(اِهْتَزَمَ الفرس اِهْتِزَامًا)
رفت اسپ چنانکه شنیده شد
آواز تک آن * ونیز اِهْتِزَام شکافته
واکردیدن ابر وشنیده شدن آواز
تک اسپ وگلو بریدن وشتابی کردن
در آن منه المثل اهتزم مواذ بحتکم
ای باد روالی ذبحها قبل هزالها و
شتافتن یقال اهتزم الیه
(اِنْهِزَام) شکسته شدن وشکست
خوردن لشکر ومغاک شدن چیزی
بخلانیدن انگشت در وی وشکافته
وکفته شدن عصا چندان که آواز
برآید از وی

هزم ج

هَزْمَجَة) کدحرجة سخن متتابع
وبیاپی وآمیزش آوازهای زاید
(هَزَامِج) کعلابط آواز بیاپی
والسیم زایده

هزم د

(هَزْمَکَة) جنبش سخت ونیک
سرزنش وعتاب کردن وسختی
نمودن
(هَزْمِیل) کقندیل شهری است
بمغرب

هزم ل

(هَزَامِل) کسفارج آوازها اصلها
(اَزَمِل)

هزن

(هوزن) کجوهر کرد وغبار ومرغی
است وبدر بطنی از حمیر
(هَوَازِن) بالفتح قبیله است
از قیس

هزنع

(هُزَنْبُوع) کعصفور بیخ گیاهی

ح

است شبیه به طرثوث او الصواب
بالزاء والغین المعجمة

ه ز و

(ابوهزوان نبطی) بالفتح
یکی از حواشی هشام بن عبدالملک
است
(ن) هزا هزواً) بالفتح سیر نمود
ورفت

باب الهاء فصل السین

ه س ب

(هسب) بالفتح بسنده وکفایت
همچو حسب

ه س ج

(هسنجان) بکسر الهاء والسین
دهی است بعجم

ه س د

(هسد) محرکة شیر بیشه ومرد
دلیر هساد گشناب جمع

ه س ر

(هسرة) بالضم نزدیکان وخویشان
از اعمام واخوال هسیرة مصغر
آن کانه ابدل الهمزة هاء والاصل
اسرة

ه س س

(هس) بالضم والسکون کلمه
است که بدان گوسپندان را
زجر کنند
(هسیس) کامیر کوفته وریزه
ریزه وسخن پنهان ونرم
(هسهاس) بالفتح شبان که
گوسپندان راهمه شب چراند و
پاس دارد وآنکه بشب خواب
نکند جهت کاری وقصاب وقرب
هساس) قرب شتاب
(هساهس الجن) بالفتح آواز
خفی جن که بشب در بیابان
شنیده شود * وهساهس الناس
کلام خفی که فهمیده نشود جمع
هساهسة
(ن) هسه هساً) بالفتح کوفت
آنرا وشکست
(ض) هس الرجل هساً) بالفتح
سخنی اندیشید وامری درآمد
دردل او
(هسهسة) آواز کردن زره
وپیرایه وآواز حرکت پای
وجز آن بشب وآواز خفی حرکت
هرچیزی وپیوسته روان شدن
آب ورفتن بشب
(تهسهس) بمعانی هسهسة
است

ه س ع

(هاسع وهسع) کصرد وهسیع
کزبیر ومهسع کمنبر هر چهار
پسران همیسع بن حمیر بن
سبا اند
(هیسوع) بالفتح نام مردی
(ف) هسع هسعاً) بالفتح شتافت

ه س م

(هسم) بالفتح شکستن لغة
فی الهشم
(هسم) بضمتین داغ کنندگان
لغة فی الحسم
(هوسم) کجوهر شهری است
پس طبرستان

باب الهاء فصل الشین

ه ش ر

(هشر) بالفتح سبکی چیزی
وتنگی آن
(هشرة) بالفتح بزرگ منشی و
فربهی هشیرة مصغر آن کانه
ابدل الهمزة هاء والاصل الاشرة
من الاشر
(شجرة هشرة) کفرحة درخت
که برگش زود بیفتد
(شجرة هشور) کصبور درخت
که برگش زود بیفتد
(هیشر) کحیدر نرم سست و
گیاهی است سست بآن کنگر
دشتی ست که گیاهی باشد یا درختی ست
ریگستانی یا کوکنار
(مهشار) بالکسر شتر ماده که
بخواهش پیش آید کشن را و بالیز
نخستین بار گیرد خلاف ماجن
(مهشور) شتر ماده سوخته
ریه
(ن) هشر الناقة هشراً) بالفتح
همه شیر پستان آن دوشید

ه ش ش

(هش) بالفتح سست ونرم از
هرچیزی واسپ بسیار خوی آور
خلاف صلود ونان نرم ومرد
شادمان وتازه روی وسبک روح
یقال انا به هش بش یعنی شادمانم
ویقال اذا مدح رجل هش المکسر
یعنی مرد نرم وآسان خوی است
وقت خواستن ازوی حوائج را
(هشیش) کامیر آنکه از سوال
خواهندگان خوش وشاد گردد
ومرد سست اندام ونرم

(خبز هَشَاش) کسحاب نان
نرم
(شاةٌ هَشُوشٌ) کصبور گوسپند
بسیار شیر
(قِرْبَةٌ هَشّاشَةٌ) کَکَتّانَة مشک
که ازوی آب چکد بسبب تنگی
پوست
(هَشْهَاش) مرد نیکوخوی سخی
(ن ض) هَشَّ الْوَرَقَ هَشًّا
بالفتح بعصا ازدرخت برگ را
نا فرود افکند قال الله تعالی وَاَهُشُّ
بها علی غنمی
(ض) هَشَّ الْخُبْزُ هُشُوشَةً
نرم وسست گردید ✻ ونیز هَشَاشَةً
وهَشَاش) بفتحهما شادمانی
وشادمانی وسبکی نمودن وخرسند
شدن یقال هششت به ای
خففت الیه وازسمع نیز آید
(هَشْهَشَة) جنبانیدن
(تَهَشْهُش) سست شمردن کسی را
وشادمان گردانیدن
(متهشهشة) للفاعلة زن
شوی دوست شادمان بشوی
(اِسْتِهْشَاش) سبک شمردن
هش ل

(هَنْشَيْلَة) کسفینة الاغ شتر وجز
آن که بی دستوری خصم برند و
بازگردانند ودزدیده از شتر
وجز آن
هیشلة کحیدرة شتر ماده
کلاسال فربه
(اِهْشَال) هشیله دادن کسی را
(تَهَشُّل) شیر اندک فرود
آوردن شتر ماده
(اِهْتِشَال) سوار شدن بر ستور
بی دستوری مالکش
هش م
هَشْم) بالفتح شکستن نان خشک
وهر چیز خشک یا میان کاواک را
یا بخصوص شکستن استخوان و
سر یا شکستن روی وبینی
یا هر چیزی خشک باشد یا تر مهشوم
نعت است از ان وگرامی کردن
وبزرگ داشتن وهمه شیر دوشیدن
یا بجمله کف دست دوشیدن
وشکستن باد درخت خشک را
والفعل من ضرب
هَشْمَة) بالفتح نفس مثاش الجبل
الکذابه
(هَشَمَة) محرکة بزکوهی

هَشَمَات جمع
(هُشُم) بضمتین کوهای نرم و
ودوشندگان شیر
(هَشِم) ککتف جوانمرد
(هَشِيم) کامیر شکسته وسست
اندام وگیاهی است خشک که
ریزه ریزه گردد یا هر گیاه خشک
وهر چیز خشک ودرخت پوسیده
(هَشِيمَة) کسفینة زمین که
درختانش خشک گردد ویقال ماهو
الا هَشِمَة کرم یعنی او جوانمرد
وجواد است
(هُشَيْم بن بُشَير) کزبیر محدث
است
(هِشَام) ککتاب جوانمردی ونام
پانزده صحابی وسی محدث است
وهشام بن عبد الملک وهم خلیفه
از خلفای بنی امیه
(هَاشِم) لقب پدر عبد المطلب
که عمرو نام داشت لقب لانه اول
من ثرد الثرید وهشمه قال
الشاعر ✻ عمرو العلا هشم الثرید
لقومه ✻ ورجال مکة مسنتون
عجاف
(هَاشِمَة) شکستگی سر که استخوان

شکنند یا بشکنند آنرا بی جدا ی
یا بشکنند آنرا پس تر خون روان
گردد پس برارند آن استخوان شکسته
آشکار گردانند فراشه را
(هَاشِمِيَّة) شهری است بکوفه
مر سفاح را وشهری بری وآبگی
شرقی خزیمیه
(هَيْشَم) کحیدر نام مردی
(هَشَمْشَمَة) بالفتح شیر بیشه
(ناقة مِهْشَام) بالکسر شتر ماده
زود لاغر شونده
(مُهَشِّم) کمحدث نام مردی
جم (مُهَشَّمَة) کمعظمة ذی بمامه
(تَهْشِيم) گرامی کردن وبزرگ
داشتن
(تَهَشُّم) شکسته شدن وشکستن
ومهربان گشتن خواستن ومهربان
شدن یقال تَهَشَّمَ عَلَيْه ای تعطف
لازم متعدی وخوار وسست شدن
شتر وشکستن وخوار کردن
(اِهْتِشَام) بجمله کف دست
دوشیدن وهمه شیر پستان
دوشیدن وخوار گردیدن یقال
اهتشمت نفسی له ای اِنْقَضَمَتْ له
(اِنْهِشَام) شکسته شدن وخوار

وسست گردیدن شتر یاده وش و
(اَهْشَاء) بالفتح مردمان سرشته
(مُهَاشَاة) فسوس کردن

باب الهاء فصل الصاد

هص ب

(هَصْب) بالفتح کرنجتن والفعل من ضرب

هص ر

(هَصْر) بالفتح کشیدن وخمانیدن
وشکستن ورانیدن ونزدیک گردانیدن خ
وپیچیدن چیزی تر وتازه همچو
شاخ درخت ومانند آن وشکستن
آنرا بی جدائی یا عام است
یا پیچیدن هر چیزی را که باشد
یقال هَصَرَهُ وبه والفعل من ضرب
(هَصَرَة) بالفتح وبحرک مهره
است افسون که زنان با خود دارند
ومردان را بدان بند کنند
هَصِر ککتف شیر بیشه هَصُر
کصرد وهُصَرَة کهمزة مثله
(هَاصِر) کصاحب شیر بیشه
هَصّار کشداد مثله
(هَصُور) کصبور شیر بیشه هَصُور
بالفتح وهَصُورة کجهورة وهَيْصُور
وهَيْصَار بفتحهما مثله قال * و
تحت ثیابه اسد مصور * ای قوی
(مِهْصَر) کمنبر شیر بیشه مِهْصَار
ومِهْصِير بکسرهما مثله
مُهَاصِر بن جبیب) بکسر الصاد
شاعری است ومُهَاصِر بن مالك
عم عروة بن حزام شیفته عشق وکشته
آن تابعی است وابو مهاصر رباح
بن عمرو ویزید بن مُهَاصِر محدثان اند
(مُهَاصِری) منسوب بچادری
است یمنی
(مُهْتَصِر) بکسر صاد شیر بیشه
(اِهْتِصَار) پیچیدن وشکستن
وپیچیده وشکسته شدن یقال اِهْتَصَرَ
فاهْتَصَرَ وخوشه خرما بر شاخش
نهادن وبرابر وراست کردن
آن را
اِنْهِصَار) پیچیده شدن وشکسته
گردیدن

هص ص

هَصِيص) کامیر بابیره وشکسته
* وهَصِيص النار) درخش
آتش
(هُصَيْص بن کعب بن لؤی)
کزبیر برادر مرة است وانو
هردو مخشیة بنت شیبان
(هَاصَة) چشم میل
(هَصّان بن کاهل) ککتان
محدث است والمحدثون یکسرونه
* ونیز هصّان) لقب عامر بن
کعب
(هُصْهُص) کهدهد مرد توانا
وسیاه هُصَاهِص کعلابط مثله
(هَصْهَاص) بالفتح مرد درخشان
چشم
(ن) هَصّه هَصًّا) بالفتح
بپا سپرد آنرا پس شکست
ودر نشاند مهصوص نعت
است ازان یقال هصصت
الشی اذا غمزته
(مُهَصْهِصَة) للفاعل چشم دزد
شب گشت خاص است بدان
(هَصْهَصَة) درخستن ودر
نشاندن وعیب کردن
(تَهَصْبُص) نیکو گشادن چشم
را وتیز نگریستن

هص م

(هُصَم) کصرد شیر بیشه هَصّام
کشداد مثله
(هَيْصَم) کجعفر نوعی از سنگ
تابان ومرد دلیر توانا ونیز بیشه
(هَصَمْصَم) کسفرجل فیر قوی
وتوانا
(هَيْصَمِيَّة) منسوب بگروهی از
کرامیه اصحاب محمد بن هیصم
(مِهْصَم) کمنبر شیر بیشه
(ض) هَصَمَه هَصْمًا) بالفتح
شکست آن را

هص و

(اَهْصَاء) مردم استوار اندام
قوی وتوانا
(ن) هَصَا هَصْوًا) بالفتح کلان
سال گردید وپیر شد
(مُهَاصَاة) پشت شکستن وسست
کردن

باب الهاء فصل الضاد

هض ب

(هَضْبَة) بالفتح پشته وکوه گسترده
بر زمین یا کوه بیک سنگ سرشته
یا کوه دراز وبلند تنها سرخ رنگ
وباران بزرگ قطره پیوسته هِضَب
کعنب وهَضْب بالفتح وهِضَاب
ککتاب جمع اهاضیب جمع الجمع
(غنم) هَضِيب) کامیر گوسپند
کم شیر

(هُضُوبَة) بالضم یک دفعه از باران بزرگ قطره
یقال اَصابَتهُم الهُضُوبَةُ من المطر
کذا فی النسخ ولعله سهو من الناسخ اولغیة والصواب الاهضوبة
بالضم علی افعولة یقال اصابتهم الاهضوبة من المطر ای الدفعة
منه اهاضیب جمع
(هَاضِب) باران بزرگ قطره هضب
محرکة جمع مثل تابع وتبع
(هِضَبّ) کهجف اسب بسیار خوی
وسخت ودرشت اندام توانا
(ض) هضبت السّماءُ هَضبًا
بالفتح بارید آسمان * وهَضَبَ
الرَّجُل) بر قفار افسرده دلان
رفت * وهَضَبَ فی الحدیث)
بسخن درآمد وبلند کرد آوازرا
(اِهضَاب) بسخن درآمدن یقال
اهضبوا یا قوم ای تکلموا
(اِهتِضَاب) بسخن درآمدن
(اِستِهضَاب) کم شیر گردیدن
گوسپند یقال استهضب الغنم ای
صار هضبیًا

هض ج

(صِبیَانٌ هُضَّج) کابر کودکان
خردسال
(هَضَجَ الرَّجُلُ مالَهُ تهضیجًا)
نیکو نکرد پاسبانی ودرعی شتران
خود را

هض ض

(هَضَاضَة) کسحابه آنچه بررست
احدی بشکند
(هَضِیض) کامیر شکسته و
کوفته
(هَضَاء) بالفتح گروه مردم
(هَضّاض) کشداد از اعلام است
(وفحلٌ هضّاضٌ) کش کردن
شکننده کشنان هَضهَاض بالفتح
مثله
(مِهَضّ) بالکسر از اعلام است
(ن) هَضَّهُ هَضًّا) بالفتح شکست
آنرا وکوفت مهضوض نعت
است ازان یا هَضّ شکستن
دون جدو فوق رض * ونیز هَضّ
شتاب رفتن شتر وبروش نیکو رفتن
مردم وبر آفا لاندن
(مُهَضهِضَة) للفاعلة زن آزار زده
همسایگان
(هَضهَضَة) شکستن وکوفتن
(اِهتِضَاض) کوفتن وشکستن
وَاهتَضَضتُ نفسی لفلان
مقصر شمردم نفس خود را
جهت وی
(اِنهِضَاض) شکسته وکوفته
شدن منهضّ نعت است ازان

هض ل

(هَضل) بالفتح بسیار
(هَضلاء) کصحراء زن دراز پستان
(هَیضَل) کحیدر گروه مردم
باسلاح ولشکر بسیار
(هَیضَلَة) بالفتح زن ضخم میانه
سال یا حمل ساله وناقه بسیار
شیر وشتر مادهٔ سطبر اندام دراز
وکلان سال وگروه مردم سلاح
پوش وبانگ وخروشهای مردم
(ن) هَضَلَ بالشّعر وبالکلام
بشعر وسخن درآمد
(اِهضَال) ریزان شدن ابرو
جمله آب چاه برگرفتن دلو یقال
اِهتَضَلَ الدلو اذا اضرّ بها جال
البئر فنضحت بالماء

هض م

(هَضم) بالفتح وبکسر زمین
پست هموار وشکم رود بار و
شکم دریا
اَهضَام وهُضُوم جمع ودر تحذیر
کو بند اللیل واهضام الوادی ای
احذرها واهضام تباله دیهها آن
(هَضَم) محرکة نوعی از خوشبو
اهضام جمع
(هَضِیم) کامیر ستم رسیده
ومظلوم وزن باریک شکم نازک
تهیگاه ونیز شکم باریک ودرهم
چسبیده وغنچه ناشکفته یقال
طَلعُ النخلة هضیم ای منضم فی
جوف الجف ونصبة هضیم
فی لطیف
(هَضِیمَة) کسفینه ستم وخشمگینی
وطعام که جهت مرده سازند
هضائم جمع
(هَضِیمِیّة) منسوبة موضعی است
(هَضُوم) کصبور داروی گوارش
وآنکه بسیار خرج کند مال را ونیز پیشه
* ویدٌ هَضُوم) دست بسیار
عطا که هرچه یابد بخشد
هضم ککتب جمع
(هَاضِم) آبی که درآن نرمی
ودرخاوت باشد
(اَهضَم) باریک شکم وتهیگاه
وبهم درآمده پهلو هضماء

مونث و شکم باریک و درآینده
یقال لم یَسبق فی الحلبة أهضم قط
و آنکه دندان پیشین وی سطبر
و کنده باشد
(هَضِیم) کحذیم وادی است
(هَضّام) گشنده داروی گوارش
و مرد خرج کننده مال را و نیز بیشه
(هاضُوم) داروی گوارش و
صرف کننده مال و شیر بیشه
(قَصَبَةٌ مَهْضُومَةٌ) مزمار لطیف
و نیز (مَهْضُومَة) خوشبوی که از
مشک و بان آمیزند
(ض م هَضَمَ عَلَیهِم هَضْمًا)
بالفتح انبوهی کرد بر ایشان یا
فرود آمد * و نیز (هَضَم) شکستن
طعام در معده یقال هَضَمَ الدواءُ
الطعام ای نهکه و ستم کردن و خشم
گرفتن بر کسی و چیزی از حق
کسی باز شکستن و ماندن بعضی
از حق بر کسی
(س) هَضِمَ البطنُ هَضَمًا)
محرکة باریک شد و درآمد شکم
گردید بطنٌ مَهْضُومٌ نعت است
ازان * و نیز (هَضَم) باریک گردیدن
تهیگاه و بهم درآمدن پهلوهای

و راست گشتن استخوان پهلوی
اسپ و منضم گردیدن اعلای
شکم آن و راست شدن شکم و درآمدن
اعلای آن و آن عیب است
(اِهْضام) دندان شیر افکندن
شتر بدرآمدن بسال پنجم یا ششم و
برآوردن غیر آن و نیز دندان
شیر افکندن گوسپند یقال
اهضمت الإبل للإجذاع و
الإسداس جمیعًا اذا ذهبت رواضعها
(کَشْحٌ مُهَضَّمٌ) کمعظم تهیگاه
باریک و نازک
(قَصَبَة مُهَضَّمَةٌ) کمعظمة
نی لطیف * و بنو مُهَضِّمَة حیّ است
(تَهَضُّم) ستم نمودن و خشم گرفتن
بر کسی و منقاد شدن و کم آمدن
از خصم
(مُهْتَضَم) مظلوم و ستم رسیده
اِهْتِضَام) ستم کردن و خشم گرفتن
بر کسی و چیزی از حق کسی
باز شکستن
(طلعٌ مُنْهَضِم) بکسر الضاد
شکوفه خرما پیچیده در غلاف
(اِنْهِضام) گوار شدن منه
طعام سریع الانهضام یعنی زود گوار

خلاف بطیء الانهضام یعنی دیر
گوار

هـ ض و

(هِضَاة) بالکسر کیسو و ماده خر
(اَهْضاء) گروهای مردم
(مُهاضاة) گول شمردن و سبک
و حقیر انگاشتن

باب الهاء فصل الطاء

هـ ط ر

هاطَرى) مقصورًا علمی است
دهی بسرمن رای و دهی در
زمین میسان
(ن) هَطَرَ الکلبَ هَطْرًا) کشت
آنرا بچوب یا عام است * و نیز
هَطْرة) بالفتح زاری و تذلل
گدا پیش توانگر وقت سوال
(تَهَطُّر) خراب و ویران شدن چاه

هـ ط ر س

(تَهَطْرُس) خمان خمان رفتن
خرامیدن

هـ ط ط

(هُطُط) بضمتین مردم هلاک
شوندگان
(اَهَطّ) شتر نیک رونده
و شکیبا هَطّاء مؤنث

(هُطاهِط) کعلابط اسپ
(هَطْهَطَة) کدحرجة آواز اسپ
و نیز شتابی کردن در رفتار و
کار

هـ ط ع

(هَطِیع) کامیر راه فراخ
ف) هَطَعَ هَطْعًا) بالفتح و هُطُوعًا
شتابان و ترسان پیش آمد یا متوجه
شد به چشم و بر نگرفت از آنچه
که نگریست وی را
(مُهْطِع) کمحسن آنکه بنگر بفروتنی
و خواری و بر نگیرد چشم را ازان
یا خاموش رونده بسوی کسی
که آواز داد او را و خواند و نیز
مُهْطِعٌ) شتر راست گردن
بسر شت
(اِهْطَام) گردن راست و دراز
کردن و سر فرود آوردن و تیز
دویدن
(اِسْتِهْطاع) گردن راست و دراز
کردن و پست نمودن سر را

هـ ط ف

(هطف) بالفتح آواز شیر در شیر
دوشه * و نیز هطف) دو شیدن
شبان و باریدن آسمان و الفعل

من ضرب
(هَطِف) ککتف باران بسیار*
وبنو الهَطِف) گروهی از بنی
کنانه یا از بنی اسد که نخست کاشیر
دوشه تراشیدند
(هُطَیف) کزبیر قلعه است
بیمن بکوه واقرة
هطق
(هَطَق) محرکة شتاب رفتن
هطل
(هَطْل) بالفتح باران سست
پیوسته واندک اندک خوی
برآوردن تک اسپ ونرم رفتن
ناقه وپیاپی شدن باران بزرگ
متفرق قطره واشک رفتن آن
هطَلان وتهطال بفتح الفوقیه
مثله واشک راندن چشم یقال
هطلت العین باللدمع والفعل من ضرب
(هِطْل) بالکسر گرگ ومرد دول
وماندة کننده یا بخصوص شتر
مانده کننده
(دِیمَةٌ هُطَّلٌ) بالضم باران پیوسته
(مَطَرٌ هَطِل) ککتف باران پیوسته
سحابٌ هَطِل کذلک لاسحاب
اهطل کقولهم امرأة حسناء
لا رجل احسن
(هاطِل) باران پیوسته وپیاپی
بارنده هُطَّل کرکّع جمع
(دِیمَةٌ هَطْلاء) باران پیوسته
(ناقَةٌ هَطْلَی) کسکری شتر ماده
آهسته رو وکاهل وبطی یا ابل
هَطْلَی اشتران فرو مانده در راه
یا واگذاشته ابی ساربان ابل
هطلی کجمزی مثله
(هَطّال) کشداد باران پیوسته
بزرگ قطره نیک بارنده ونام اسپ
زبد الجبل طائی وکوهی
است
(هَیطَل) کحیدر روباه واسم است
مر بلاد ماوراء النهر را وگروهی
اندک از مردم که با نهاغزانمانند
وقومی از ترک وخلج وقومی از هند
که ایشان را شوکت ومنزلتی بود
واهل طخرستان هَیاطِل وهیاطله
مثله
(هَیطَله) بالتاء پاتیله روئین
معرب است
(ارض مَهطوله) زمین باران
پیاپی باریده
(تهطّلی من المرض) به شد
از بیماری
هطلس
(هِطْلَس) کجعفر وعملس وزد
راه زن وگرگ
(تهَطْلُس) حیله وفریب کردن
وزد ودر طلب وآفاقه یافتن
وبه شدن از بیماری
هطلع
(هَطَلَّع) کعملّس گروه بسیار
ولشکر گران ومرد دراز تن آور
هطو
(هُطُو) بالفتح انداختن والفعل
من نصر
(هُطا) بالضم بر زمین افکندن
یا سخت زدن
باب الهاء فصل العین
هعر
(هَیعُرة) کدحرجة دیو بیابانی
که از راه فریبد وزن تباه کار
یا زن سبک وخفت وسبکی وتیز
هَیعُرة بیک جای آرام وقرار
ناگرفتن زن
(هَیعَرُون) بلا وسختی وکنده
پیر کلان سال
(تهیعُر) بیکجا قرار وآرام ناگرفتن
زن
هعع
(هُعَ هُعَ) بالضم والسکون حکایت
آواز قی
(هَعّة) بالفتح قی کردن والفعل
من نصر ومن فتح ایضاً قلیلاً
باب الهاء فصل الغین
هغی
(هاغیة) زن گول سست
باب الهاء فصل الفا
هفت
(هَفْت) بالفتح گول بسیار وزمین
هموار نشیب وباران زود بارنده
ونیز هَفْت) از سبکی پریدن و
سخن بسیار وبی اندیشه گفتن
هُفات بالضم مثله فیهما
وپست گردیدن وکم شدن چیزی
وباریک گشتن والفعل من ضرب
(هَفِیتَة) کسفینة گروه مردم
سختی دیده ورنج غربت کشیده
یا قحط رسیده یقال وردت
هَفِیتَةٌ من الناس ای الذین
اقحمتهم السنة
(هَفات) کسحاب گول
(مهفوت) سرگشته ومتحیر

(تهافت) افتادن وپاره پاره افتادن وپیاپی آمدن وخود را بر چیزی افکندن وکهنه گردیدن جامه یقال تهافت الثوب ای بلی

(انهفات) پست شدن وگم گردیدن

ه ف ت ق

(هفتق) کجعفر هفته معرب است

ه ف ف

(زقاق الهفة) بالفتح موضعی ازبطیحة) که جای گذر کشتیها است یا طریق الهفة) موضعی است دربصره

(هف) بالکسر کشت از وقت درو درگذشته که دانهها ازوی ریخته باشد وابر تنک بی آب ونوعی از ماهی ریزه ویفتح وکفچلیز ماهی بزرگ

هفة یکی ومرد سبک وشهد تنگ ولانه سبک کم عسل یابی عسل وهرچیز سبک میان کاواک

(هفاف) کشاد وخران چست وسبک وسایه سرد یا سایه آرمیده یاسایه تنگ وبال مرغ سبک در پریدن وپیراهن تنگ شفاف وبراق ودرخشنده وسبک

(ریح هفافة) بالتاء باد خوش وآرمیده * وعین هفافة چشم درخشان تیز نظر

(هفان) بالفتح ویکسر از نامهای عرب است وجاء علی هفانه ای علی اثره

(هفهاف) بالفتح بال مرغ سبک در پریدن وپیراهن تنک شفاف ولاغر وباریک شکم وتشنه

(یهفوف) کیعقوب بددل یا تیز خاطر وگول وزمین بی آب وگیاه

(ض) هفت الریح هفا وهفیفا) کاهیر وزید باد که شنیده شد آواز وی وهفت هفیفا) درخشید وسبک گردید * ونیز هفیف) شتاب رفتن

(جاریة مهفهفة) للمفعولیة دختر باریک شکم سبک روح لاغر میان

(هفهفة) باریک شکم ولاغر میان ونازک تن گردیدن چندانکه بشاخ درخت ماند

جاریة مهففة) کمعظمة دختر لاغر میان باریک شکم سبک روح

(اهتفاف) درخشیدن سراب ودرخش آن وآواز نرم که در گوش خورد

ه ف ك

(هیفك) کحیدر زن گول

(مهفك) کمعظم مرد خطاکار ودرهم کننده امور

(منهفك) بکسر الفاء مرد مضطرب وپریشان خاطر فروهشته وسست رفتار وبسیار خطا ونیک درهم کننده

ه ف و

(هفو) بالفتح مرد سبک گرسنگی

(هفوة) لغزش یقال عفا عن هفوته

(هفا) کعصا باران که باری باشد وباری ایستد

(هفاة) باران وبارانی است شبیه باران سست پیوسته

(اهفاء) مردم گول بی خرد

(هاف) گرسنه

(هوافی الابل) بالفتح ضوالها یعنی شتران گم شده درچراگاه

(ن) هفا هفوا وهفوا) بفتحهما وهفوانا محرکة شتافت یقال مر الظبی یهفو والخیل تهفو و نیز هفوة) شکوخیدن وبال زدن مرغ وپریدن وجنبیدن وی یقال هفا الطائر بجناحیه ای خفق وطار وگرسنه شدن ونیز هفو) برباد پریدن پشم ومانند آن هفو نمیشد الواو ومثله وبردن وجنبانیدن باد پشم وپنبه را یقال هفت الصوفة فی الهواء وهفت الریح بها ورفتن دل دری چیزی وخوشنود شدن از آن

(مهافاة) بدوستی خود مائل گردانیدن

باب الهاء فصل القاف

ه ق ب

(هقب) بالفتح فراخی

هقب) کعنب کلمه است که بدان اسب را زجر کنند

(هقبب) کهجف فراخ گلو وستبر ودراز از شتر مرغ وجز آن

(هقبقب) کسفرجل درشت استوار وتوانا

ه ق ر

(هقرة) بالضم وردی است گوسپند را

(هقور) محرکة مشددة الواو

کعذور دراز گنده اندام گول

هقز

(هَقْز) وبکسر قهز که نوعی از جامه باشد پشمی سرخ یا سپید وگاهی ابریشم دران آمیزند و بالوجهین یروی فی بیت لبید

هقط

(هِقِطْ) بکسرتین مبنیة علی السکون کلمه است که بدان اسپ را زجر کنند

(هَقَطْ) محرکة شتاب رفتن لغة یمانیة

هقع

(هقعة) بالفتح دایره پیش سینه اسپ یا جای پاشنه سوار یکره فیقال ان المهقوع لا یسبق ابدا یا نکته سپید در پهلوی چپ آن و منزلی است ماه را وان سه ستاره است در دوش جوزا نزدیک بیکدیگر همچو دیگ پایه که مع فجر طلوع کرده و گرمی افزاید

(هِقِع) ککتف آزمند و حریص

(هِقِعَة) کفرحة شتر ماده که خود را پیش گشن اندازد از غایت آز و خواهانی

(هُقَعَة) کهمزة مرد بسیار تکیه کننده و بر پهلو خسپنده میان قوم

(هُقَاع) کغراب غفلت و فراموشی از اندوه یا بیماری

(ف) هَقَعَهُ هَقْعًا) بالفتح داغ کرد او را

(س) هَقِعَتِ النَّاقَةُ) سخت گشن خواه گردید

(هَيْقَعَة) کدحرجة آواز رسیدن شمشیر برجای وحکایت آن آواز یا زدن چیز خشک بر چیز خشک یا زدن آهن از بالا تا آواز برآید

(تَهَقَّعَ) پیش گشن فرو افتادن ناقه از غایت آزمندی و فروما‌ندگی کردن و بزرگ منشی نمودن و امر زشت آوردن و سفاهت شنوانیدن و بجمله بر آب آمدن قوم یقال تهقع القوم الورد ویقال تُهُقِّعَ مجهولا نگونسار شد یا برگشت بیماری

(اِهْتِقَاع) بند کردن و باز داشتن ویقال اهتقعه عرق سوء ای اقعده عن بلوغ الشرف والخیر و خواباندن گشن ناقه را و بگیزیدن و باز آمدن تپ بعد یکروز و باز گردیدن هر چیزی و برگشتن رنگ یستعمل مجهولا

(اِنْهِقَاع) گرسنه شدن و باریک شکم گردیدن از ان

هقغ

ف) هَقَغَ هُقُوغًا) سست شد از گرسنگی یا از بیماری

هقف

(هَقَف) محرکة کمی اشتهار و خواهش طعام والفعل من سمع

هقق

(هُقُق) بضمتین بسیار گایندگان

(هَقْهَاق) بالفتح چست و شتابی کننده در امور

(ن) هَقَّ الْمَرْأَةَ هَقًّا) مانده کرد آن را در جماع

(هَقْهَقَة) بر رفتار سخت رفتن و عطیه اندک آوردن میان قوم

هقل

(هِقْل) بالکسر شتر مرغ جوانه یکساله و دراز و گول و نادان در کار

(هِقِل) ککتف گرسنه

(هاقِل) موش نر

(هَيْقَل) کحیدر شتر مرغ و سوسمار

(هَيْقَلَة) کدحرجة نوعی از رفتار

(تَهَقُّل) بر رفتار گران بار رفتن

هقلس

(هَقَلَّس) کعملس مرد زشت خوی و گرگ و روباه هقالس جمع

هقم

(هِقِم) ککتف مرد سخت گرسنه

(هَيْقَم) کحیدر آواز موج دریا و دریای فراخ و دور رنگ و آواز فرو بردن لقمه و شتر مرغ دراز

(هَيْقُمَانِي) بالفتح وضم القاف وشد الیاء دراز بالای

(هِقَمّ) کهجف مرد بسیار خوار و دریا

(س) هَقِمَ هَقَمًا محرکة سخت گرسنه گردید

(تَهَقُّم) چیره شدن بر کسی و کلان لقمه خوردن طعام را یقال تهقم الطعام

هقو

(ن) هَقَا هُقُوًّا) بالفتح بیهوده گفت و هذیان در آمد * وهقا فلانًا) ببدی فرا گرفت او را * و هقا قلبه) افسرده و تباه کرد دل او را

(اِهْقَاء) تباه کرد و انیدن دل کسی را

ج ۴

باب الهاء فصل الکاف

ه ك ب

(هَکَب) بالفتح وبالتحریک فسوس کردن والفعل من نصر

ه ك د

(هَکَّدَ عَلَی غَرِیمِهِ تَهْکِیدًا) سخت گرفت غریم را

ه ك ر

(هَکَر) بالفتح شگفت داشتن یا سخت ترین شگفت داشتن وبکسر وبحرک والفعل من ضرب وسمع وگرفتن بینگی کسی را یا سخت شدن خواب وبحرک والفعل من سمع

(هَکِر) ککتف غنوده وخواب آلو وهَکُر کندس شلهٔ ونیک شگفت دارنده وشهریست بیمن که جای باش ملوک حمیر بود یا بتخانه است رومی یا کوشکی

(هَکَرَان) کسکران موضعی است یا کوهی پیش ثرآن

(هَکَّارِیَّة) بالفتح مشددة الکاف ناحیه است فوق موصل

(مَهْکَر) کمقعد جای شگفت مَهْکَرة مثله یقال ما فیه مهکر

(تَهَکُّر) شگفت نمودن وسرگشته شدن

ه ك د س

(هَکَادِس) بالفتح غوکان

ه ك ع

(هَکِعَة) کفرحة ناقه فروهشته از شدت آنچه مذی گشن

(هُکَعَة) کهمزة گول

(هُکَاع) کغراب سرفه وخواب که بعد ماندگی آید وخواهانی جماع ازاینجاست هُکَاعِیّ لقب رومی

(ف) هَکَعَ البَقَرُ تَحْتَ الشَّجَرِ هُکُوعًا) آرمید زیر درخت وجای گرفت + وهَکَعَ بِالقَوْمِ) فروآمد بقوم بعد شام + وهَکَعَ إِلَی الأَرْضِ) ونگونسار افتاد بزمین یقال مَا أَدْرِي أَیْنَ هَکَعَ یعنی کجا رفت + ونیز هُکُوع) سرفیدن شتر وفروهشتن شب تاریکی خود را وبازشکفته شدن استخوان بعد درستگی

(س) هَکِعَ هَکَعًا) محرکة ناشکیبا گشت وفروتنی نمود

(اِهْتِکَاع) ناشکیبای کردن وفروتنی نمودن وبازداشتن وبند کردن

ه ك ف

(هَکَف) محرکة شتابی کردن در رفتن یا دردویدن

(هَنْکَف) بالفتح وزیادت نون یا زیادت یا موضعی است

ه ك ك

(هَكّ) بالفتح مرد تباه خرد وهَکَکَة محرکة داهْکَاك جمع وباران سخت

(هَکِیك) کامیر سائیده مخنث

(هَکُوك) کصبور مرد شوخ بی باک شتاب زده

(هَکْهَاك) بالفتح بسیار گاینده

(هَکَوَّك) محرکة مشددة الواو جای درشت سخت وجای آسان نرم از اضداد است وفربه مرد شوخ چشم بی باک شتاب زده

(مَهْکُوك) سائیده وآنکه نماط وتیز را ضبط کردن نتواند ودلیر وشوخ بی باک در سخن

(ض ن) هَكَّ بِالسَّیْفِ هَکًّا) بالفتح بشمشیر زد اورا * وهَكَّ النَّبِیذُ فُلَانًا) دریافت اورا گبنی + وهُكَّ) مجهولا افکنده شد + ونیز هَكّ) تیز دادن وبچال انداختن مرغ وشترمرغ وسائیدن چیزی را وبرآوردن شیر را وچیره شدن برکسی ولاغر کردن وسخت گائیدن وبسیار گائیدن دبیاپی زدن وفرودویدن چاه وسرگین انداختن شوات هَکِیك کامیر مثله

(هَکْهَکَه) کدحرجه بسیار گائیدن

(تَهَکُّك) فروهشته شدن بندهای زن کلان گردیدن پستان آن چون بزادن نزدیک گردد

(مُتَهَکِّکَة) بفتح الکاف المشددة زن که ولادت بروی دشوار شده باشد

(اِنْهِکَاك) گشاده شدن پیوندهای زن وقت ولادت وبزمین چسبیدن شتر وقت فروخفتن ومست شدن یقال هَکَّهُ النَّبِیذُ أَي بَلَغَ مِنْهُ فَانْهَكَّ

ه ك ل

(هَیْکَل) کحیدر سطبر ودرشت از هرچیز واسپ دراز ضخیم وگیاه دراز تمام بالیده شکوفه وکالید

وهیکل وبنای بلند وخانهٔ ترسایان که دران پیکر مریم علیها السلام باشد وکلیسای ایشان * و(هَیْکَل بن جابر) صحابی است

(هَیْکَلَة) کدحرجة زن کلان جثه ودراز * ونیز (هَیْکَلة) تمام شدن گیاه

(تَهَکْیُل) خرامیدن زن ورفتن اسب نیکو ونجیب

(تَهَاکُل) باهم بیکار کردن وخصومت نمودن

ه ک ل س

(هَکَلَّس) کعملس درشت استوار

ه ک م

(هَکِم) ککتف سرود بدو بی باکانه درکار بے فایده درآینده

(اُهْکُوْمَة) کاعجوبة فسوس

(تَهَکُّم) سرود گفتن کسے را و سغنی گردانیدن یقال هَکَمْتُهُ ای غَنَّیتُ له

(مُتَهَکِّم) مرد متکبر

(تَهَکُّم) شکسته وویران شدن وفروریختن چاه ومانند آن و فسوس نمودن وپیاپی نیزه زدن وخرامیدن وتکبر کردن وسخت نجشم شدن وپیش آمدن کسی را به بدی وپشیمانی خوردن بر فوت کاری وسرود گفتن * ونیز (تهکّم) باران بسیار که برداشت نشود

(مُسْتَهْکِم) بکسر الکاف بزرگ منش متکبر

(اِسْتِهْکَام) تکبر کردن

ه ک ن

(تَهَکُّن) پشیمان شدن

ه ک و

(اَهْکَاء) سرگشتگان

(مُهَاکَاة) سبک شمردن مثل عقل کسے را

باب الهاء فصل اللام

ه ل ب

(هُلْب) بالضم موی هرچه باشد یاموی گنده سطبر یاموی سطبر دنب اسب وجز آن یاموی سلبت خوک که آنرا کاسموی نامند وبدان کفش دوزند هُلْبَة یکے

(هُلْبَةُ الشِّتَاء) بالضم سختے سرما هُلُبَّة بضمتین وشد الباء مثله * وکذا (هُلْبَةُ الزَّمَان) سختے روزگار

(هَلَب) محرکة بسیاری موی والفعل من سمع

(هَلِب) ککتف لقب ابی قبیصة یزید بن قُنَافَة طائی بضمه المحدثون وصوابه ککتف کان اقرع فمسحه النبی صلی الله علیه وسلم فنبت شعره

(هَلِیب) کامیر نام چند روز است نهایت سرد درکانون دوم یادرایام سختی سرما

(هلابة) کثمامة آب شسته بارگ بچه نوزاده

(هَلُوب) کصبور زن که از شوی نزدیکی نماید وزن که ازان کناره گزیند از اضداد است

(هَالِبُ الشَّعْر) روزی است از روزهای زمستان مُدَحرِج البَعر کذلك

(لَیْلَة هَالِبَة) شب باران

(اَهْلَب) مرد بسیار موئی واسپ انبوه دم هَلْبَاء مونث فیهما وسال ودنب بریده یادنب بے موی ودنب بسیار موی از اضداد است وسال بسیار باران یافراخی مثال اَزَب وهو علی التشبیه

(هَلْبَاء) کصحراء زن بسیار موی وسرین وموضعی است میان مکه ویمامه وآن را روزی است * و(هَلْبَةٌ هَلْبَاءُ) بلای سخت

(هَلَّوْب) کشداد باد سرد وباباران هَلَّوْبَة مثله وسال بسیار باران * ونیز (هَلَّاب) چند روز است نهایت سرد درکانون دوم یادرشدت سرما * ویوم (هُلَّابِیّ) روز باد وباران ناک

(اُهْلُوب) کعصفور بالهمزة نام اسب وهر بن عمرو واسب ربیعة بن عمرو وحال ولیه اهالیب جمع

(مَهْلُوب) برکنده موی

(ن) (هَلَبَه هَلْبًا) بالفتح برکندی موی آن * ونیز (هَلَب) ترکردن آسمان قوم را به پشک وتری یاپیاپی باریدن باران برایشان وپی درپی آوردن اسپ رفتار را

(ض) (هَلَبَهُم بِلِسَانِهِ هَلْبًا) بالفتح هجو کرد ایشان را ودشنام داد

(اِهْلَاب) پی درپی آوردن است

ج ۴

رفتار را

(مُهَلَّب) کمحدث بسیب است

کامیر

(مُهَلَّب) کمعظم لقب شاعری که پدر

بطنی است وایشان را المَهَالِبَة

خوانند لُقِّب من قَوْلِهِمْ هَلَبَهُمْ

ای هجاهُمْ او مِنْ هَلَبَة ای

نَتَفَ هُلْبَه

(تَهْلِیب) موی بر کندن وهجو کردن

ودشنام دادن

(تَهَلُّب) برکنده موی شدن

(اِنْهِلَاب) برکنده موی شدن

وبرکنده گردیدن موی

ه ل ب ث

(هِلْبَوْث) کفردوس گول یا گران

جان وورمانده درسخن کم فهم

ه ل ب ج

(هُلَبِج) کعلبط شیر دفزک هُلَابِج

کعلابط مثله

(هِلْبَاجَة) بالکسر گول گران جان

درشت اندام بسیار خوار جامع جمله

بدیها وشیر دفزک

ه ل ب س

(هَلْبَس) کجعفر کسی هَلْبَسِیس

کخندریس مثله یقال مَا فِی الدَّار

هَلْبَسٌ وهَلْبَسِیسٌ ای احد یستانس

به * ونیز هَلْبَسِیس) حبابه

هَلْبَسِیسَة مثله یقال ما علیه

هَلْبَسِیسٌ وهَلْبَسِیسَةٌ ای ثوب

وخریبے اندک یقال مَا اَصَبْتُ

هَلْبَسِیسًا ای شیأً یسیرًا ولا یتکلم

به الا بالنفی

ه ل ب ش

(هَلْبَش) کجعفر نام مردی

(هُلَابِش) کعلابط نام مردیے

ه ل ب ع

(هُلَبِع) کعلبط آزمند خوردن و

گرگ بدان جهت که سخت حریص

باشد

(هُلَابِع) کعلابط ناکس تناور

خبیث وآزمند خوردن وگرگ

ونام مردی

ه ل ت

(هَلْت) بالفتح پوست بازکردن

وبرکندن والفعل من نصر

(هَلْتَات) گروه که گاهی اقامت

ورزند وگاهی کوچ کنند

(هُلَاتَة) کثمامة آب ششته

بره وبزغاله نوزاده سیاه

(هَلْتَی) کسکری گیاهی است

(اِنْهِلَات) دور شدن وفراموش

کردن وبرغفلت فتن

ه ل ث

(هُلْثَة) بالضم گروه بلند آواز

(هُلَاث) کغراب فروشتگی که

بردم عارض شود

(هَلْثَی) کسکری گروه بلند آواز

هَلْثَاء وهَلْثَاءَة حمدودان وقد

یکسران مثله وموضعی است ببصره

* ونیز هَلْثَاءَة) فروشتگی که بردم

عارض شود

ه ل ج

(هَلْج) بالفتح جد محمد بن عباس

بلخی محدث

(هُلْج) بالضم خوابهای پریشان

(هَالِج) آنکه خوابهائی پریشان

وبے حاصل بسیار بینید

(اِهْلِیلَج) بالکسر وفتح اللام

الثانیة وقد تکسر مسلیله اِهْلِیلَجَة

با ثماریکے بعض آن زرد باشد

وبعض سیاه

(ن) هَلَجَ هَلْجًا) بالفتح کاستے

داد از آنچه گردیده نیست بدان

(اِهْلَاج) پنهان کردن

ه ل ج ب

(هِلْجَاب) کقرطاس دیگ بزرگ

ه ل د

(ن) هَلَدَ الْوَعْكُ النَّاسَ) فرا

گرفت تب مردم را

ه ل د م

(هِلْدِم) کز برج گلیم که دری آن

نمایان باشد وند وخوگیر کنده

سطبر

ه ل ز

(تَهَلُّز) دامن برچیدن یا

خرامیدن وآماده شدن

ه ل س

(هَلْس) بالفتح نیکوهی بسیار

وبیماری سل * ونیز هَلْس) باریکی

ولاغری

(هُلُس) بضمتین به شدگان از

بیماری ومردمان ضعیف که نهایت

نداشته باشند

(هُلَاس) کغراب بیماری سل

ویقال السُّلَاسُ فی العقل والهُلَاسُ

فی البدن

(هوانس) مردم سبک اندام

(مَهْلُوس) بیمار سل وعقل رفته

بیهوش

(امرأة مَهْلُوسَةٌ) زن لاغر کس

گویا گوشت آن رندیده و باز کرده شد

(ض) هَلِسَ الرجل هَلْسًا) بالفتح مجهولا بیمار سل گردید و بنجرد گشت ÷ وهَلَسَه المرضُ لاغر گردانید او را بیماری

(اِهْلاس) سست خندیدن و پنهان کردن سخن را و نهان و راز گفتن یقال اَهْلَسَ الله حدیثًا

(تَهْلِیس) لاغر شدن

(مُهالَسَة) باهم راز گفتن

(مُهْتَلَسُ العَقْل) بفتح اللام بنجود و عقل رفته

(اِهْتِلاس) بنجرد شدن

ه ل ض

(ن) هَلَضَ الشَّیءَ هَلْضًا) برکشید آنرا و برکند

ه ل ط

(هَلْطَة) بالفتح خبر که بشنوی آن را و نه راست شماری نه دروغ

(هالِط) فرو هشته شکم و گشت درهم پیچیده

ه ل ط س

(هِلْطوس) کفردوس مگس ریزه

کذا فی النسخة المصححة

ه ل ع

(هَلَع) بالتحریک خروشیدن از ناشکیبائی والفعل من سمع

(هَلِع) ککتف خروشنده از ناشکیبائی و نیک آزمند

(هُلَع) کصرد نیک آزمند و ذئبٌ

(هُلَعٌ بُلَعٌ) گرگ حریص فرو خورنده الأول من الحرص والثانی من الاتباع

(هُلَعَة) کهمزة ناشکیبا و زود گرسنه شونده

(هِلَّع) بالکسر و شد اللام بره و بزغاله یقال ماله هلع ولا هلعة ای جدی ولا عناق

(هَلُوع) کصبور سخت ناشکیبا و ترسنده از بدی و آزمند و بخیل بر مال و طپان و سخت نالان که بر مصیبت صبر نتواند قال الله تعالیٰ اِنَّ الانسان خُلِقَ هَلُوعًا

(هالِع) شترمرغ گذرنده و رمنده هالِعَه مونث و مرد نیک ناشکیبا و فی الحدیث مِنْ شَرِّ ما اُوتِیَ العَبْدُ شُحٌّ هالِعٌ وجُبْنٌ خالِعٌ ای یجزع فیه العبد و یحزن کما یقال

یوم عاصف ولیل نائم

هَوْلَع کجوهر شتابنده

(هُلاع) کغراب بد دلی

(هَلْوَعَة) شتافتن

(هَیْلَع) کصیقل سست

(هِلْیاع) کقرطاس ورنده است خرد یا خارپشت نر والصواب بالغین المعجمة

(هِلْواعَة) بالکسر مرد آزمند یا سخت گریزنده و رونده از شادمانی و شتر ماده تیز و نیک شتاب و چست و رام هِلْواع بدون التاء مثله فیهما یقال رجلٌ هلواعٌ و هِلْواعَةٌ و ناقة هلواع و هلواعة ای سریعة حدیدة

ه ل غ

(هِلْیاغ) کقرطاس جانورکی است درنده یا خارپشت نر

ه ل غ ف

(هِلَّغْف) کجردحل مرد ضخم اندام آگنده گوشت

ه ل ف

(هِلَّوْف) کسنور مرد گران سنگ درشت اندام گران جان یا کلان شکم بی خیر ناشکیبا و دروغ گوی

و پیر کلان سال و ریش سطبر هِلَّوْفَة بالتاء مثله و مرد کلان ریش و بسیار موی درشت اندام هُلْفُوف کعصفور مثله و روزی که ابر شش آفتاب را پوشد و شتر نر کلان سال و اشتقاقه من الهلف و هو فعل مُمات

ه ل ق

(هَلَقی) کجمزی نوعی از دویدن همچو لقی

(ض) هَلَقَ هَلْقًا) بالفتح شتافت

(تَهَلُّق) شتافتن

ه ل ق ت

جوع هِلَّقْت) کجردحل گرسنگی سخت

ه ل ق س

(هِلَّقْس) کجردحل سخت و شدید از گرسنگی و جز آن و مرد گوشت ناکی

ه ل ق ص

(هَلَنْقَص) کغضنفر کوتاه

ه ل ق ف

(هِلَّقْف) کجردحل مرد گران جان سطبر اندام و فربه

ه ل ق م

(هِلْقِم) کزبرج زن کلان سال

ج٤

ومرد توانا وفراخ کنج دهن
(هُلْقِم) کعلبط بسیارخوار
(هِلْقَمّ) کاردبّ مهتر سطبر اندام
ضخم خداوند شتران ومرد بسیارخوار
(هِلْقَام) بالکسر سطبر دراز
وشیر بیشه ونام مردے
(هلقامة) بالتاء بسیارخوار
(هَلْقَمَ هَلْقَمَةً) فروخورد لقمه
را وبسیارخورد وهو ملحق بدحرج
بزیادة الهاء

ه ل ك

(لاَذْهَبَنَّ فِامّا هَلْك وامّا
مَلْك) بفتحهما وبضمهما یعنی می‌رویم
در آن کار پس یا هلاک می‌شویم یا
مالک آن میگردیم
(هِلْكَة) بالکسر افتاده هِلَك
کعنب جمع یقال فُلاَنٌ هِلْكَةٌ
من الهلاك
(هُلْك) بالضم نیستی
(هَلَك) محرکة میان هردو طبقه
زمین تا زمین هفتم ده دار
هرچیزے هالك وما بین سرکوه
واسفل آن وهوا ے میان هر
دوچیزے وهرچه فرو افتد
(هَلَكَة) محرکة نیستی وسال خشك

بے آب هَلَك بحذف ا وهَلَكَات
جمع
(افعل ذلك امّا هَلَكْتُ
هُلْكُ) بضمات ممنوعة وقد
تصرف یعنی میکنم آنرا بهر طور
وبهرحال که باشد وقد قیل هَلَكْتُ
هُلْكُه بالاضافة وعن الکسائی
هَلْكَة هُلُكُ جعله اسما واضاف
الیه ووقع فی مسند احمد بن حنبل
فی حدیث الدجّال فامّا هُلُكُ
الهُلُكِ فانّ ربّکم لیس باعور
بضم الهاء والکاف فی الاول
وبادخال ال فی الثانی
(هَلاَك) کسحاب نیستی
(هَلُوك) کصبور زن تباه کار
برروی افتنده برمردان وبلایه
کار ولا یقال رجل هلوك وزن نکوکار
ورزناشوی از اضداد است
ومرد شتاب ازال کننده
(هَالِك) مرده ونیست شونده
هَلْكَى کسکری وهُلّك کرکّع و
هُلاّك کرمان جمع هَوَالِك
کذلك شذ وذا منه المثل فلان
هَالِكٌ فی الهوالك
(هُلاّك) کرمان آنانکه بنوبت

پیش مردمان آیند بطلب احسان
ومعروف ایشان وجوینده‌گان آب
وعلف که راه گم کرده باشند
(هَالِكَة) نفس حریص
(هَالِكِي) آهنگر وصیقلگر
منسوب بسوی هالک بن عمرو
بن اسد بن حزیمة بدان جهت
که هرکه نخست کار آهن کرد آن
هالک بود
(هَلْكَاء) کصحرا نیستی وهَلَكَة
هَلْكَاءُ تاکید است
(هَلَكُون) کحلزون تکسر الهاء
زمین خشک سال وقحط رسیده
اگرچه در آن آب باشد ویقال هذه
ارضٌ هَلْكِينٌ وارضٌ هَلَكُونٌ
اذا لم تُمْطَر مُنْذُ دَهْرٍ
(هَيْلَكُون) بالفتح واین زیادت
(هَالُوك) اسم الغار ونوعے
ازگیاه طرثوث
(تُهُلِّك) بضم التاء والهاء وکسر
اللام المشددة ممنوع باطل وناچیز
یقال وقع فی وادی تُهُلِّكَ ای الباطل
(تَهْلُكَة) بفتح الفوقیة وضم اللام
هرچه انجامش هلاکت باشد
ونیستی منه قوله تعالی لا تُلْقوا

بِاَیْدِیکُمْ اِلَی التَّهْلُكَةِ
(مَهْلَكَة) بالفتح وتثلیث اللام
دشت وبیابان
(ض ف س) هَلَكَ هُلْكًا بالضم
وهَلاَكًا کسحاب وهُلُوكًا وتُهُلُوكًا
بضم الفوقیة ومَهْلَكَةً وتَهْلُكَةً
بفتح وتثلیث لام در هرد و مرد
ونیست شد
(ض) هَلَكَه هَلْكًا بالفتح متعدی
وهلاک کرد آنرا ونیست گردانید
لازم متعد وهَلَكْتُ النفسَ
هَلاَكًا بالفتح آزمند گردیدن
(هَلاَك) افتادن وگم شدن
منه حدیث عمار کنا مع النبی
صلی الله علیه وسلم فی السفر
فهلك عقد لعایشة فطلبوه
حتی اصبحوا ولیس مع القوم ماء
فنزلت الرخصة فی التیمم
(اِهْلاَك) میرانیدن وهلاک
کردن وفروختن مال ورخت را
(تَهْلِيك) میرانیدن ونیست کردن
(تَهَالُك عَلَی الفِرَاش) بر
بستر افتادن وتَهَالَكَتِ المرأة
فی مشیتها خمان خمان رفتن
(اِسْتِهْلاَك) میرانیدن وهلاک

کردن وهزیمه نمودن مال وسپری ونیست ونابود وگردانیدن آنرا

(مُهتَلِك) بکسر اللام آنکه قصدا و نباشد بر کاری و مردم تنگ کننده او را ازان وجوینده آب وعلف که راه گم کرده باشد مُهتَلِکُون جمع

(اِهتِلَاك) در تهلکه افگندن خود را یقال اِهتَلَکَت القَطَاة خوفاً البازی ای رمت بنفسها فی المهالك

(اِنهِلَاك) در هلاکت انداختن خود را

ه ل ك س

(هِلَّکِس) کجر وحل گرسنگی وخراز سخت مرد بسیار گوشت وناکس زشت خوی هِلَکِس کزبرج مثله

ه ل ل

(هَلّ) بالفتح ننگ وزم از سخن وجامه

(هَل) مخففه ساکنه حرفیست جهت استفهام بمنزله اَم وبَل و گاهی بر سؤال آید قال الخلیل قلت لابی الدقیش هَل لك فی زبد وتمر فقال اَشَدَّ الهَلِّ تَقَلَّه لیکمل عدد حروف الاصل قال ابن السکیت اذا قیل لك هَل لك کذا ای هل لك فیه حاجة قل لی فیه او ما لی فیه او ان لی فیه ولا تقل ان لی فیه هلا وقد یکون بمعنی الجزاء والجحد والامر بمعنی قد نحو قوله تعالی هل اتی علی الانسان ای قد اتی وبمعنی ما یقال هل هی الا کذا ای ما هی وقوله تعالی هل من اله غیر الله واللغة فی هَل وتصغیره هُلَیل وهُلَیَّة مشددة الیاء وهُلَیّ

(هَلَا) مخففه مفتوحه کلمه ایست جهت استعجال ودر غلانیدن یقال حی هَلا الثرید ای هلم الی الثرید یعنی بشتاب وبشتابید وکذا حی هلا الصلوة یستوی فیه الواحد والجمع والمونث فتحت یاء حی لالتقاء الساکنین وبنیته مع هل علی الفتح وجعلتها اسما واحدا مثل خمسة عشر واذا وقفت علیه قلت حی هلا والالف لبیان الحرکة کالهاء فی کتابیه وحسابیه لان الالف من مخرج الهاء ویقال حی هَلَك بدون الالف ای هَلُمَّ او تعال وسنه الحدیث اذا ذکر الصالحون فحی هَلَ بعمر بفتح اللام معناه علیك بعمر ای انه من اهل هذه الصفة ویجیء التنوین فی حی هلا یجعل هلا نکرة وبلا تنوین فی الوقف اما فی الادراج فهی لغة ردیة واما قول لبید یذکر صاحبا له فی السفر کان امره بالرحیل یتمارا فی الذی قلت له ولقد یسمع قولی حی هَل فانما سکنه للقافیة وقد یقولون حی من غیر هل کقولهم فی الاذان حی علی الصلوة حی علی الفلاح وانما هو دعاء الی الصلوة والفلاح وحکی ان بعض العرب یقول حی هل الصلوة یصل بهل کما یصل بعلی معناه ایتوا الصلوة واقربوا منها ونیز زجریست شتر واسپ را

(هَلَّة) بالفتح چراغ پایه ویقال ما اصاب هَلَّة ولا بَلَّة یعنی بچیزی نرسید و نیز هَلَّة باران هَلَل محرکه جمع

(هِلّ) بالکسر نو دار ماه نو هِلَّة مثله یقال اتیته فی هِلَّة الشهر وهِلِّه ونیز هِلّ زن یک جامه پوشیده برای کار

(هَلَل) محرکه ترس یقال هَلَّل فلان عن هَلَلا یعنی برگشت از ترس وباران نخست وقیل آن باران گرفتند وتنیده تنده وعرف بیل وآن زهراست وریحان عت کشد

(هَلَّا) کلمه است جهت تحضیض مرکب از هَل ولا یقال هلا فعلت یعنی چرا نکنی

(هَلِیلَة) کسفینه زمین باران رسیده که گرد ش بجنان خشک باشد

(اَهلَال) بالفتح باران نخستین ویکسر

(هِلَال) ککتاب ماه نو یا ماه دوشنبه تا شب سوم یا تا شب هفتم وماه دو شب آخر ماه یعنی بیست ششم وبیست هفتم ودر شبهای غیر مذکور قمر نامند ش وآب اندک در تک چاه وپیکان دو شاخه وبار نر وپوست مار که می اندازد وشتر لاغر وبقیه روغن بحبه ودر خنور کاخ ونیز هِلَال گیسوی کفش وگرد وغبار وآنچه خرد را بی کسنند وخسته خرما خمیده ودو کودک

خوب صورت و کنار سنگ آسیا که
شکسته بود و سنگ بر هم نهاده و
سپید که در بن ناخن پیدا گردد
و دفعه از باران اهلّة و اَهالیل
جمع* و نیز (هِلاَل) چنبر و آنی یا
چوبی است که میان دو چنو پالان
چسپانند و داغی است شتر را
و حی است از هوازن* و نیز هلال
معرفته نام شانزده صحابی است
و نیز (اَبُو اهلال) تیمی صحابی است
(ذُو الهِلاَلَین) لقب زید بن عمر
بن الخطاب رضی الله عنه که
مادرش ام کلثوم بنت علی بن
ابی طالب کرم الله وجهه بود
لقب بجدّیه
(هُلاَل) بالضم شعبه است و نهایه
که از سرات از ما حیه سوم می آید
(هَال) بکسر اللام زجری است
شتر را ای اقرب
(هَلّی) کر بی ریش و زخم که بعد اندوه سد
(اُهلُول) کعصفور ناچیز و باطل
اسم است انرا
(اَهَالِیل) باران ها واحد ندارد
(هِلِّیَان) بکسرتین و شد اللام
ممنوعةً وقد یصرف دور یا علم

است دوری را یقال ذهب بِهِلِّیَان
وبذی هِلِّیَان ای حیث لا یدری
(هَلْهَل) کجعفر جامه تنک بافته
و موی تنک نرم و جامه تنک نرم
و نوعی از زهر معرب است و شعر
رقیق
(هُلْهُل) کقنفذ
(هُلاَهِل) کعلابط آب بسیار روشن
* و ذو هُلاَهِل) بادشاهی در یمن
از اذواء یان هلاهلة تبار است
(هَلْهَال) بالفتح تنک و نرم از
موی و جامه هلاهل بالفتح مثله
(تَهَلّل) بفتح الفوقیه والهاء و اللام
المشددة ناچیز و باطل اسم است
(ض) هَلَّ المطر هَلاًّ) بالفتح
سخت ریزان شد* و نیز هَلَّ
برآمدن هلال و ظاهر شدن هلال
ماه یقال هَلَّ الشهر اذا ظهر هلاله
ولا تقل اهلّ من الاهلال و شادمان
گردیدن و بانگ کردن از شادی
* و نیز هَلَل) محرکة تنیدن عنکبوت
خانه را
(مُهَلْهِل) بلفظ الفاعل لقب عدی که
شاعری است یا لقب ربیعه لقب
لانه اول من ارق الشعر او بقوله

* لما توغل فی الکراع هجینهم *
هلهلت اثار مالکا او صنبلا
(هَلْهَلَة) تنک بافتن جامه را
مُهَلْهَل بکسر مد نعت است
از ان و نزدیک شدن یقال هلهل
یدرکه ای کاد* و برگردانیدن
آواز در گلو و چشم داشتن و درنگی
نمودن و سخن آردرا سپردن و
تنک بافت و بلفظ هلا زجر کردن
اسب را یقال هلهل بفرسه
(هَیْلَلَة) لا اله الا الله گفتن یقال
قد اکثرت من الهیللة
(اِهْلاَل) برآمدن ماه نو یقال
اُهِلَّ الهلال واُهِلَّ ایضاً مجهولا
ولا تقل اهلّ الشهر ای ظهر هلاله
ویقال التیتة فی اهلال الشهر و
باواز گریستن کودک و بسوی ماه
نگاه کردن و کشتن بشمشیر کسی را
وبریدن نو ی یقال اَهَلَّ السَّیفُ
بفلان و بسوی کام بر داشتن تشنه
زبان تاریق گرد آید و هلال ماه دیدن
و ماه نو دیدن و برداشتن تلبیه
گوی و جز آن آواز را یقال اَهَلَّ
للمعتمر و منه قوله تعالی ما اُهِلَّ
لغیر الله به ای نودی علیه لغیر

اسم الله
(مُهَلَّل) کمعظم شتر لاغر و خمیده
مُهَلَّلَة مثله
(تَهْلِیل) لا اله الا الله گفتن و
سپسائی بر گشتن یقال حمل فما
هَلَّل و نیز دل شدن و کرختن و نا به
نو شتن و سپس ماندن و باز ایستادن
از دشنام دادن یقال هلّل عن
شتمه اذا تاخر عنه
(مُهَالَّة و هِلاَل) بالکسر ماهانه
کردن اجیر را
(تَهَلُّل) درخشیدن ابر و برق
و روی از شادی و روان شدن
اشک
(اِهْتِلاَل) درخشیدن روی و
ابرو دندان آشکار کردن بخنده
(اِسْتِهْلاَل) سخت ریزان گردیدن
ابر و باریدن آسمان و برآمدن
ماه نو یستعمل معروفا و مجهولا
وهوا علی ویقال التیتة فی استهلال
الشهر و بانگ گریستن کودک
وقت ولادت یا عام است و بلند
کردن یا پست نمودن متکلم آواز
را و شمشیر برکشیدن از نیام و
درخشیدن روی از شادی

(انهلال) سخت ریخته شدن ابر و باران و روان شدن اشک

ه ل م

(هلم) محرکة جواب هلم
(هلم) بضمتین آهوان کوهی
(هلیم) کامیر چسپنده از هر چیزی
(هلام) کغراب طعامی است که از گوشت و پوست گاو ساله ترتیب دهند یا شوربای سکباج است که سرد کرده از روغن پاکیزه وصاف کرده باشند
(هلم) بیا قوله تعالی هلم الینا اصله لم من قولهم لم الله شعثه ای جمعه اراد لم نفسك الینا ای اقرب وها للتنبیه وحذفت الفها وجعلا اسما واحدا او ستعملت استعمال البسیطة یستوی فیه الواحد و الجمع والتذکیر والتانیث عند الحجازیین وتمیم تجریها مجری رد واهل نجد یصرفونها فیقولون هلم هلما هلموا وهلمی هلممن والاول افصح وقد توصل باللام فیقال هلم لك وهلما لك الی کذا وتتقل بالنون فیقال هلمن یا رجل وفی المونث بکسر المیم وفی الجمع بضمها وفی التثنیة هلمان للمذکر و المونث وللنسوة هلممنان واذا قیل لك هلم الی کذا قلت فی جوابه الام اهلم بفتح الهمزة والهاء اصله الی ما الم وترك الهاء علی ما کانت علیه واذا قیل هلم کذا وکذا قلت لا اهلمه وقد تضم الهمزة وحدها وقد تضم الهمزة واللام وقد تضم الهمزة و تکسر اللام ای لا اعطیکه ویقال جاء بهلمته اذا اطاعه
(هلم) کعنب فروهشته سست هلمة مونث
(اهلم) کانک شهری است بطبرستان
(هلمان) بکسرتین مشدده المیم بسیار از نان وخرآن هیلمان بفتح الهاء واللام وقد تضم لامه مثل یقال جاء بالهیل والهیلمان ای بالمال الکثیر
(هلمم به هلممة) خواند آنرا بلفظ هلم
(اهلام) هلم گفتن کسی را
(اهتلم به) برد آنرا

ه ل م ط

(هلمطه) گرفت آنرا و فراهم آورد

ه ل م ع

(هلمع) کعملس مرد زود گریه لغة فی الهرمع

ه ل ن

(هلیون) کبرذون گیاهیست بفارسی مارچوبه و [illegible] گیاه نیز خوانند وهو حار رطب باهی
(هلینیة) مصغرا نام زنی

ه ل و

(هلا) تخفیف کلمه است که بدان اسپ را زجر کنند و اسپ ماده گان را تسکین دهند در وقت ضراب یقال وای جواد لا یقال لها هلا
(یقال ذهب بذی هلیان و بذی بلیان) بکسرتین مشددة اللام وقد تصرفان ای حیث لا یدری
(هالاه مهالاة) ترسانید اورا وهو قلب هاوله

باب الهاء فصل المیم

ه م ء

(همء) بالکسر جامه کهنه اهماء جمع
(ف) هما الثوب هموا) بالفتح دریده جامه را و کهنه کرد
(اهماء) جامه دریدن و کهنه گردانیدن
(تهمتؤ) شگافت و کهنه شدن جامه
(انهماء) کهنه و دریده گردیدن جامه

ه م ت

(ن) همت الثرید) درروغن نهان شد اشکنه
(اهمات) نهان داشتن سخن و خنده را

ج ٤

ه م ت ع

(همتع) کقنفذ بمثناة فوقیه بر متضب که درختیست حجازی او وزنه هفعل لانه من متع ولیس بتصحیف همقع بالقاف

ه م ج

(همج) محرکة گرسنگی و تدبیر بد در معاش وهمج هامج توکید است بلفظ مثل لیل لائل
(همجة) محرکة نوعی از مگس ریزه شبیه پشه که بر روی گوسپند وخر نشیند و گوسپند لاغر و هر دو فروهایه گول ویش کلان سال

هَلَجَ بحذف ها جمع
(هَبِيج) کامیر آہو مادہ جوانہ و
باریک شکم یا آہو مادہ کہ دردو
تہیگاہ وی دو خط باشد یا آن کہ
روی وی خشک شدہ باشد از دردے
کہ عارض شد ویرا
(هَاجِ) گذاشتہ بطورے کہ یکی
در دیگرے در آید
(ن) هَمَجَتِ الابلُ مِنَ الماءِ
هَمْجًا) بالفتح بیکبار آب خورد و
چند انکہ شکست تشنگی را
(س) هَمِجَ هَمَجًا) محرکہ گرسنہ
و بد زندگانی گردید
هج
(اِهْمَاج) پنہان داشتن و کوشیدن
اسپ در رفتار
(اِهْتِمَاج) سست شدن از گرمی
و جز آن و پژمردہ و خشک گردیدن
روے

همذ

(هَمَاذِی) بالفتح و شد الیا شتر
تیز رو سبک رفتار مذکر و مونث
درو ی یکسان است و شتابی و سختی
باران و سختی گرما
(هَمَذَان) محرکہ شہرے کہ
هَمَذَان بن فَلُوج بن سام بن نوح
آنرا بنا کردہ ٭ و نیز هَمَذَان)
رفتاری کہ دران نشان سیل بر
ماند
(هَمَذَانِیٌّ) محرکہ مشددۃ التحتیۃ
مرد بسیار سخن و رفتار آمیختہ
از انواع رفتارہا

همر

(هُمَرَةٌ) بالفتح مہرہ است کہ بدان
زنان مردان را بند کنند یقال یا
همرۃ اَهْمِرِیهِ ٭ و بَنُو هَمْرَةَ
بطنیست ٭ و نیز هَمْرَةٌ) بالفتح
یکبار شکستن شاخ درخت و یکبار
باریدن باران و یک دفعہ از ان و
ہلاک شدن بخشم یا بخشم آوردن
(هَمِر) کثف درشت اندام
فربہ و ریگ بسیار
(ظَبْیَةٌ هَمِیرٌ) کامیر آہو مادہ
نیکو اندام
(هَمِیرَةٌ) کسفینۃ گندہ پیر فانیہ
(بَنُو هُمَیْر) کزبیر بطنیست
(هَامِر) ابر نیک روان
(هَمَّار) کشداد ابر نیک رواز
و مرد بسیار گوی یا دہ ورائے ٭
و نُعَیم بن هَمَّار) صحابی است
(هَمَرَی) کجمزی زن با بانگ
و فریاد و درشت آواز پلید زبان
(هَیْمَرَةٌ) بالفتح گندہ پیر فانیہ
(یَهْمُور) کیعقوب بسیار سخن
یا دہ درای و ریگ بسیار
(مِهْمَر) کمنبر مرد بسیار گوے
مہمار مثلہ
(ن ض) هَمَرَهُ هَمْرًا) بالفتح
ریخت آنرا ٭ و هَمَرَ هُوَ) ریختہ شد
لازم متعد ٭ و نیز هَمْر) دوشیدن
ہمہ شیر پستان و سخن بسیار گفتن
و سخت سم بر زمین زدن اسپ
و ریخ دادن بسیاری شیر ناقہ
را دادن یقال هَمَرَ لَهُ مِن مالِهِ
ای اعطاہ
(ض) هَمَرَهُ هَمْرًا) بالفتح
شکست آنرا و ویران ساخت
(اِهْمَار) سخت بر زمین زدن
اسپ سم را
(مُهَامَرَةٌ) بردن بشتیر گرفتن
از چیزے یقال فلان یہامر الشی
(اِهْتِمَار) برفتار آمدن اسپ و تیز
رفتن آن
(اِنْهِمَار) ریختہ شدن شکستہ
و ویران شدن و ریختہ شدن آب و
اشک و روان گردیدن آن و فرو
افتادن برگ درخت وقت زدن
بعصا یقال اِنْهَمَرَتِ الشَّجَرَةُ

همرج

(هَمْرَجَةٌ) ناچیز و باطل ٭ و نیز
هَمْرَجَةٌ) شتابی و سبکی و آمیزش
و آمیختہ شدن و بانگ و غوغا
نمودن مردم و ناہموار رفتن و شورید
کردن خبر را
(هُمْرُجَان) بالضم فریاد و غوغای
مردم
(هَمَرَّج) کعملس درگذرندہ در
امور دریا

همرجل

(هَمَرْجَل) کسفرجل شتر نیکو و
تیز رو و ناقہ تیز رو سبک و چست
و شتاب از ہر چیزے
(هَمَرْجَلَةٌ) ناقہ گزیدہ نیکو

همرذ

(هَامَرْذ) بفتح المیم پادشاہیست
از پادشاہان عجم

همرش

(هَمَّرِش) کجحمرش گندہ پیر
کلان سال و شتر مادہ بسیار شیر و
نام سگ مادہ است
(هَمْرَشَةٌ) جنبش اسم است

تهمزش را
(تَهَمزُش) جنبیدن

ه م ز

(هَمز) بالفتح بچشم اشاره کردن و درخستن و فشردن به پنجه و جز آن و سپوختن و عیب کردن و همزه آوردن در کلمه قیل لاعرابی أتهمز الفأرة فقال السنور تهمزها ای یقتطها و دور کردن و زدن و گزیدن و شکستن والفعل من نصر وضرب و بر زمین زدن یقال هَمَزت به الارض والفعل من نصر . وهَمز الشیطان) دیوانگی بدان جهت که از نحس و اغوای شیطان سر زند هکذا فسر النبی صلی الله علیه وسلم و خطره که شیطان در دل اندازد هَمَزات جمع
(هَمزة) حرفیست از حروف هجا
(رجل هُمَیز الفؤاد) کامیر مرد تیز خاطر
(هُمَیز) کزبیر از اعلام است
(هُمَزة) بضم ها و فتح میم عیب جوی مردم و سخن چین یستوی فیه المذکر والمونث
(هَمَزی) کجمزی موضعیست
+ و ریح هَمَزی) باد سخت آواز و
قوس هَمَزی) کمان سخت دور انداز نده تیر را
(هَمّاز) کشداد عیب کننده و سخن چین و از اعلام است
(هامز) عیب کننده و سخن چین
(مِهمَز) کمنبر میخ آهنین که بر پاشنه موزه رائض باشد که بر تهیگاه اسپ توسن زند مِهماز مثله مَهامز و مَهامیز جمع
(مِهمَزة) کمکنسة تازیانه و کوبه باسندان و چوب دستی یا عصای که بر سر آن آهن باشد که بدان خر رانند
(انهماز) فشرده شدن

ه م س

(هَمس) بالفتح آواز نرم و هر چیز خفی یا آواز خفی تر از آواز قدم و آواز نرم دهن بی آمیزش آواز سینه ومنه قوله تعالی فلاتسمع الاهمسا . ونیز هَمس فشردن و شکستن و لب بسته داشته خاییدن طعام را و نیک رفتن بشب یا رفتن با اندک سستی و فتور بشب و روز
(هَمیس) کامیر آواز نعل سپل شتر
(هَمّاس) کشداد و شیر بیشه و سخت شکننده
(هَموس) کصبور بشب رونده و شیر شکننده شکار [illegible] و شیر نرم گیرنده
(حروف مهموسه) ده حرف است مجموع در این سه کلمه حثه شخص فسکت
(مُهامسة) باهم راز گفتن
(تهامس) همدیگر راز گفتن

ه م س ع

(هَمَیسع) کسمیدع مرد توانا و نیک قوی که کسی بر زمین افکندن نتواند او را و مرد دراز بالا و نام پسر حمیر بن سبأ

ه م ش

(هَمش) بالفتح نوعی از دوشیدن شیر . ونیز هَمش) گرد کردن و فراهم آوردن و گزیدن و سخن بسیار گفتن والفعل من ضرب وسمع و در یکدیگر در آمدن و جنبش نمودن یقال همش القوم اذا تحرکوا و دخل بعضهم فی بعض
(هَمِش) آنکه با نگشتان کار نیکو و زود و تر کند
(هَمَشة) بالفتح جنبش و زیر و زبر شدگی ملخ و پیش و پس رفتگی مردم اسم است اهتماش را یقال لهم هَمَشة اذا اقبلوا وادبروا واختلطوا
(هامِش) حاشیه کتاب لغت مولد است
(امرأة هَمَشی) کجمزی زن بسیار سخن و بسیار بانگ و فریاد
(مُهامشة) شتابی کردن باهم
(تهمّش) روان شدن چشمه چاه
(تهامش) دریکدیگر در آمدن و جنبیدن باهم
(اهتماش) آمیخته شدن و آمدن و شدن و پیش و پس رفتن مردم و زیر و زبر شدن ملخ و نرم رفتن ستور و ملخ

ه م ص

(هَمص) بالفتح گوشت خوردن و بر زمین افکندن کسی را و نشستن

بروی وگشتن والفعل من نصر
(رجلٌ مُهْمُوص الفُؤاد)
مرد شوریده دل
(اِهْتِمَاص) برنشستن بر کسے وکشتن

هم ط

(هَمْط) بالفتح ستم کردن سخت زدن و یا سپر کردن و بے اندازه گرفتن و بیباکانه سخن گفتن و خوردن و بغصب ستم گرفتن آب و جز آنرا وحق را بباطل آمیختن و فی حدیث ابراهیم کان العمال یهمطون ثم یدعون فیجابون ای یدعون الی الطعام فیجابون ولا یکره ذلك والفعل من ضرب هم ج
(تَهَمُّط) بستم ستدن آب را
(اِهْتِمَاط) آب ستدن بستم و دشنام دادن و نقیصه گفتن کسے را

هم غ

(هَيْمَغ) کحیدر درخت مَغْد
(هِمْيَغ) بالکسر کدرهم مرگ شتاب کش
(ف) هَمَغَ رأسَهُ هَمْغاً) بالفتح شکست سر اورا
(اِنْهِمَاغ) شکسته شدن رطبه

وجز آن وتر گردیدن خم وجراحت

هم ق

(هَمِق) ککتف گیاه نرم تازه وگیاه بسیار وگیاه خشک
(هِمَقّ) کخدب گول مضطرب خلقت
(هِمِقَّى) کزمکّى بکسر المیم وفتحها نوعی از رفتار یعنے گاهی بجپ وگاهی براست خمیدن در رفتن یقال مشی هِمِقَّى ای مشی علی جانبٍ مرةً وعلی جانب اخری
(هَمْقِيق) کمصيص گیاهی است
(هَمْقَاق) بالفتح وبالضم دانه است که در کوه بلغم پیدا گردد وجهت قوت باه آنرا بریان کرده خورند همقاقة یکی
(مُهَمَّق) کمعظم پست سائیده

هم ق ع

(هُمَّقِع) کزملق بالضم وکسر القاف وکعلبط مرد گول هُمَّقِعَة بالتاء مؤنث وبر درخت تنضب یا بر عضاه

هم ك

(فرسٌ مَهْمُوك المَعَدَّيْن) اسپ واگذاشته وفرو هشته بر دو معد

(ن) هَمَكَه فی الأمْرِ هَمْكاً) ستیهانید اورا در کار
(تَهَمُّك) ستیهیدن کوشیدن و در بطالت وتباهی انداختن نفس خود را
(اِنْهِمَاك) ستیهیدن جد و کوشش کردن یقال انهمك فی الأمر اذا جدّ فیه ولجّ
(اِهْمِكَاك) پرخشم شدن

هم ل

(هِمْل) بالکسر کلیم سطبر که اعراب پوشند وخیمه کهنه پشمینه و جامه درپے کرده
(هَمَل) محرکه پوست برکنده از درخت خرما وآب روان که اورا بازدارنده نباشد وشتران بر سر خود گذاشته
(هامِل) شتر بچرا گذاشته بے شتربان مذکر ومؤنث درو یکسان است هَوَامِل وهُمُولة وهامِلَة وهَمَل محرکه وهُمَّل کرکع و هِمَال ککتاب وهَمْلَى کسکری جمع ویقال ترکتها هَمَلاً محرکة ای سدی بلا راعٍ منه المثل اختلط المرعی بالهمل

(هُمَال) کغراب ملکی از ملوك حمیر
(هَمَّال بن دَمون) کشداد صحابیست یا آن هُمَيْل کزبیر است
(هُمَّال) کرمّان نرم وسست از هر چیزے وزمین ویران وخراب شده از جنگ که کسی آباد نکند آنرا
(هَمَالِيل) گیاهی باقیمانده ومرغان ضعیف واحد ندارد و جامه پاره پاره شده
(ض) هَمَلَت الابلُ هَمْلاً) بالفتح بر سر خود وبچرا گذاشته شدند شتران بی راعی مثل النفش الا ان النفش لایکون الا لیلاً والهمل یکون لیلاً ونهاراً
(ن ض) هَمَلَتْ عَيْنُهُ هُمْلاً) بالفتح وهَمَلاناً محرکة وهُمُولاً روان گردید اشک چشم وی و
هَمَلَتِ السَّمَاءُ) پیوسته بارید
(مُهْمَل) کمکرم سخن که آنرا استعمال نکنند
(اِهْمَال) بخود فروگذاشتن چیزی را وگذاشتن چیزی را

باستعمال او داشتن آنرا
(انهمال) روان شدن اشک چشم

ه م ل ج

(هَمْلَجَة) نیک رفتن اسپ وستور فارسی است معرب
(هِمْلاج) کقرطاس ستور نیک رو هَمالیج جمع + وشاةٌ هِمْلاج گوسپند بی مغز استخوان از لاغری
(مُهَمْلَج) کمسرحد اسپ نیک رود کار رخوار ومنقاد

ه م ل س

(هَمَلَّس) کعملس واستوار ساق نیک ساق تیزرو

ه م ل ط

(هَمْلَطَة) گرفتن وفراهم آوردن او الصواب هَلْمَطَة بتقدیم اللام علی المیم

ه م ل ع

(هَمَلَّع) کعملس وسخت تیز رو که گام سخت زند جهت چستی وگرگ ومرد سخت گریز خبیث و مرد بیوفا که بریکجهتی وبرا وری نپاید وشتر تیزرو رباعی است یالام زائد

ه م ل ق

(هَمْلَقَة) شتابی وشتافتن

ه م م

(هَمّ) بالفتح اندوه هُمُوم جمع و آنچه بدان قصد کنند وقصد + ونیز هَمّ) بشدکافی هَمَّة بالتاء شله
یقال هذا رجلٌ هَمُّكَ من رجلٍ و هَمَّتُكَ مِنْ رجلٍ ای حسبُكَ
(هِمّ) بالکسر پیر فانی هِمَّة بالتاء شله اَهْمام جمع
(هِمَّة) بالکسر وتفتیح کاری که قصد کردن آن نمایند وقصد دل یقال فلانٌ بَعِیْدُ الهِمَّةِ هِمَم کتب جمع وخواهش وپیر فانی و کنده پیر هِمّات وهَمائِم جمع
(هَمِیْم) کامیر باران سست از هَمِیْمَة شله وشیر که در مشک اندازند وخورند ووزغ نزنند
(الاهْمام) کقطام یعنی قصد نیکنم اسم فعلست ویقال جاءَ زید هَمامِ ای یُهَمْهِمُ
(هُمام) کغراب پیه که از کوهان گداخته شود وآب برف روان شده ومرد وپادشاه بزرگ همت وهِمَم دلیر جوانمرد وخاص است بمردان
هِمام کتاب جمع وشیر بیشه واسپی است مربنی زبان بن کعب را
(هُمامِیَّة) منسوبا شهری است بواسط مرهمام الدولة منصور بن دبیس را
(هَمُوْم) کصبو شتر ماده خوش رفتار وچاه بسیار آب دلی ونیزه چون ها وبجنباند آنرا + سَحابَةٌ هَمُوْمٌ) ابر ریزنده
(هامَّة) جانور خزنده وگزنده وستور یقال نِعْمَ الهامَّة هذا هَوامّ جمع ودابةٌ هامَّةٌ ستور بسیار خوار
(هُمّام) کشداد سخن چین وروز سوم از روزهای سرما + وهَمّام بن حارث وهَمّام بن زید وهَمّام بن مالک صحابیان اند
(هامُوْم) پیه گداخته وکوهان گداخته وشتر گداخته کوهان
(هَمْهام) بالفتح مرد لیر جوانمرد وشیر بیشه هُمْهُوْم کعصفور شله واذا قیل اَبَقِیَ شیٌ قلتَ هَمْهامِ مبنیةً علی الکسر یعنی باقی نماند
(هَمْهامَة) بالفتح گله بزرگ از شتران هُمْهُومَة بالضم مثله
(هِمْهِم) بالکسر شیر بیشه وخر برگردانده آواز در سینه
(هَماهِم) بالفتح هموم واندوها
(تَهْمِیْم) کتصریف باران سست
(لامَهَمَّة) بالفتح یعنی قصد آن ندارم ونیکنم
(ن) هَمَّهُ الاَمْرُ هَمًّا) بالفتح ومَهَمَّة اندوهگین کرد اورا کار + وهَمَّ السُّقْمُ جِسْمَهُ) گداخت بیماری اندام اورا ولاغر کرد + وهَمَّتِ المرأةُ فی رأس الصبی) درخواب کرد کودک را آواز + ونیز هَمّ) گداختن پیه را وشیر دوشیدن ودر بخور گردانیدن بسیاری شیر ناقه را وآهنگ کردن منه قوله تعالی ولقد همت به وهم بها
(ض) هَمَّتْ خُشاشُ الاَرْضِ هَمِیْمًا) کامیر نرم رفت وخزید + ونیز هُمُوْمَة وهَمامَة) گرامنه پیر شدن
(هَمْهَمَة) خوابانیدن کودک را بآواز نرم وبرگردیدن آواز در سینه از اندوه + ونیز هَمْهَمَة

سخن نرم و آواز خفی که فهمیده
نشود و مثل آواز گاو و مثل مانند
آن و هر آواز که با گرفتگی گلو آید
و نام مردی
(مُهِمّ) للفاعل کار سخت
(اِهْتِمَام) اندوهگین گردانیدن
و بی آرام کردن کسی را و سخت
پیر شدن
(تَهَمُّم) جستن چیزی را و تجسس
نمودن و سپس جستن و در سر کسی
(اِهْتِمَام) اندوهمند شدن و
غمخوارگی کردن یقال اِهْتَمَّ لَهُ
بِأَمْرِهِ بج
(اِسْتِهْمَام) اندوهگین شدن
و رنج دیدن بجهت کار قوم
(اِنْهِمَام) گداخته شدن چیزی
و جز آن قال الشاعر (ح) یَنْحَکُّ
عَنْ کَاثِرِدِ الْمُنْهَمِّ + و پیر شدن

ه م ن

(هُمَیْنَة) بنت خلف کجهینة
صحابیه است
(هُمَایِنَة) بالضم والتخفیف دهی
است در بغداد
(هِمْیَان) بالکسر ازار بند و کمربند
و کیسه که دران زر نقد دارند
و بر میان بندند هَمَایِین جمع
+ و یقال لَهُ (هُمْیَان) یعنی او
بزرگ سرین است لهم هَمَایِین
کذلک + و نیز هِمْیَان پسر قحافه
سعدی و یضم و یثلث
(مُهَیْمِن) للفاعل و قد یفتح المیم
الثانیة گواه و نگاهبان آنکه امر
کند دیگری را از ترس و بیم و امین
که حق کسی را ضائع نکند و مؤتمن
که بیم را دفع کند و بمعنی صفتی
است از صفات باری تعالی اصله
مَاْمِنٌ بهمزتین قلبت الثانیة یاء
ثم الاولی هاء
(هَیْمَنَ هَیْمَنَةً) آمین گفت
مثل امن تامینا + وهَیْمَنَ
الطَّائِرُ عَلَی فِرَاخِهِ) بال گسترد
بر بچه خود + وهَیْمَنَ عَلَی
کَذَا) نگاهبان و رقیب گردید
بر آن

ه م و

(ن) هَمَا الدَّمْعُ هَمْوًا) بالفتح
روان شد اشک

ه م ی

(هَمَا وَاللّٰهِ) بمعنی اما واللّٰه است
که برای تحقیق تا لے خود آید تقول
هما زید العاقل یعنی در حقیقت
او عاقل است
(هَوَامِی الْاِبِل) شتران گم شده
در چراگاه
(هِمْیَان) بالکسر ازار بند و کیسه
که در آن درم نهند پارسی است
و معرب و نام شاعری و یثلث
(هَمَیَان) محرکة موضعی است
(ض) هَمَی الْمَاءُ وَالدَّمْعُ
هَمْیًا) بالفتح و هُمِیًّا بالضم و
شدلیا و هَمَیَانًا محرکة روان گشت
آب و اشک + وهَمَتِ الْعَیْنُ
ریخت چشم اشک را + وهَمَتِ
الْمَاشِیَةُ) رمید و پراگنده رفت
بچراگاه + وهَمَی الشَّیْءُ هَمْیًا
بالفتح او فتاد

باب الهاء فصل النون

ه ن ء

(هِنْءٌ) بالکسر عطا و بخشش و
قطران مالیدگی اسم مصدر است
و پاره از شب
(هَنِیْءٌ) کامیر آنچه بی دست
و رنج رسد کسی را و گوارنده از
طعام و شراب و منه قوله تعالی فَکُلُوْهُ
هَنِیْئًا مَرِیْئًا + و نیز هَنِیْءٌ و مَرِیْءٌ
دو جوی است در شام مر هشام
بن عبد الملک را
(هِنَاء) کتاب قطران و خوشه
خرما که بار آن خورده باشند لغة
فی الاهان
(هُنَاءَة) کثمامة نام مردی
(هُنَیْئَة) کجهینة چیزی اندک و
صوابه ترک الهمزة ویذکر فی
ه ن و ان شاء اللّٰه تعالی
(هَانِی) نوکر و خادم و ابو برده
هانی بن نیار و ابو شریح هانی
بن یزید بن نهیک صحابیان اند
و هانی بن عبد اللّٰه و هانی مولای
عفان تابعیان اند و ام هانی فاخته
بنت ابی طالب صحابیه
(ابل هَنَائی) کسکری شترانی
که بگیاه کم از سیری رسیده باشند
(مَهْنَأ) کمقعد آنچه بی دست
رنج رسد
(ف ض ن) هَنَأَنِی وَلِیَ الطَّعَامُ
هَنْءًا) بالفتح والکسر گوارا شد
مرا طعام + وهَنَأَتْنِی الطَّعَامَ
العَافِیَةُ) گوارا گردانید عافیت
طعام مرا + وهَنَأَ الْاِبِلَ هَنْأً)
قطران مالید شتر را + وهَنَأَ فُلَانًا)

یاری گری کرد اورا

(ف ض) هنأه طعام خوش گوارا خورانید اورا و طعام گوارا داد او را یا عام است * وهنأ الطعام (هنء) بالفتح و الکسر وهنأة بالفتح نیکو کرد آنرا

(ف) هنأه بالامر) گفت اورا گوارا باد ترا کار * وهنأته شهرا) ای علته یعنی در عیال خود داشتم اورا یکماه

(ك) هنؤ الطعام هناءة) کرامة وهنأة محركة وهنءا بالفتح گوارنده گردید بعد ناگواری

(س) هنئت الماشية هنءا) بالفتح وهنأ محركة یافت بهره از گیاه که سیر نشد از ان * وهنئ به) شادمان شد بوی * وهنئ الطعام ای تهنأ به یعنی گوارنده شد آنرا

(ف س ك) هنئ هناءة) کرامة بی رنج و مشقت رسید * و هنئ الطعام) گوارا گردید * وهنأه (هنءا) بالفتح داد اورا و بخشید

(اهناء) طعام خوش گوارا و خورانیدن و دادن

(مهنأ) کمعظم نام مردی

(تهنئة) مبارکباد دادن خلاف تعزیة تهنئ مثله وليهنئك الامر گفتن کسی را

(تهنؤ) گوارنده شدن

(اهتناء) نیکو تیمار کردن شتران را

(استهناء) یاری خواستن و عطا خواستن

ه ن ب

(هنب) محركة گولی

(هنب) بالكسر نام مردی مخنثی است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم اورا نفی کرده و نام جند ل بن وائل محدث

(هنباء) بالضم و شد النون ممدود از گول و نادان که در کار زیرکی و اوستادی کردن نتواند هنبى مقصورا مثله یا آن هنباء کصحراست قال الشاعر * مجنونة هنباء بنت مجنون * ویروی بلهاء ابن درید امرأة هنباء و هنبى بالتحریك فیهما

(مهنب) کمنبر مرد نهایت نادان

ه ن ب ت

(هنبتة) فروهشته شدن و سستی و درنگی کردن و سستی و فروهشتگی

ه ن ب ذ

(هنبذة) کد ?حة کار سخت و دشوار هنابذ جمع

ه ن ب ر

(هنبر) کزبرج خرکره هنبرة مونث

(ابوهنبر) کدرهم کفتار نر و ام هنبر کفتار ماده و خر ماده

(هنبرة) بالتاء خر ماده

(هنبر) کجردحل کفتار یا هنبر کسبحل و هنبر کزبرج شله وگاو نر و اسپ و پوست هیچکاره یا کرانه آن

(هنابر) جای هلاك و دوزخ یا زمین بلند

ه ن ب س

(هنبسة) خبر جستن

(تهنبس) خبر جستن

ه ن ب ص

(هنبصة) نوعی از نرم خندیدن

(هنبص کزبرج مرد سست و حقیر و هیچکاره

(هنبص) کقنفذ کلان شکم

ه ن ب ض

(رجل هنبض) کقنفذ مرد کلان شکم

ه ن ب ع

(هنبع) کقنفذ روی بندی است دختران را شبیه مقنعه که مقدم آنرا میدوزند

(هنبعة) بالتاء رفتاری است دون هنبلة مثل رفتار کفتار

ه ن ب غ

ج ۴ (هنبغ) کقنفذ سختی گرسنگی و گرسنگی سخت هنباغ کقرطاس شله و خاك که از کمر باد ببرد و شیر بیشه و زن سست گیر و زن گول

(هنبغة) گرسنه شدن و بسیار گردیدن گرد و غبار و پریدن و برانگیخته شدن آن

ه ن ب ل

(هنبل الرجل) لنگیده رفتار دو ان رفت

ه ن ت ب

(هَنْتَبَ فِي اَمْرِهِ هَنْتَبَةً) سستی ودرنگی کرد درکار

هـ ن ت ل

(هَنْتَل) کجندل موضعیست

هـ ن ج

(تَهَنَّجَ الْفَصِيْلُ) جنبش نمود شتر بچه وجان یافت

هـ ن ج ل

(هُنْجُل) کقنفذ گران سنگ

هـ ن د

(هِنْد) بالکسر کلمهٔ صد شتر اسم است آنرا یا اندکے زاید از صد یا اندکے کم ازان یا دوصد ونام زنے یُصْرَفُ وَلَا يُصْرَفُ ج اَهْنُد کافلس وَاَهْنَاد وهُنُود وهِنْدَات جمع ونام مردی وام سلمه هند بنت ابے امیه زوج النبی صلی اللہ علیه وسلم وهند بنت ربیعه مادر معویه وهند بنت الولید وهند بنت اسیره صحابیات اند وبنو هند بطنی است ٭ ونیز هِنْد گروهی است از اولاد ابن حام بن نوح علیه السلام یا نام بلاد هند وان هُنُود وهِنْدِی منسوب بوسے ٭ ودَیْرُ هِنْد) دهیست بدمشق ج۴

دو موضع است در حیرت

(هِنْدَوَانِي) بالکسر ویضم شمشیر منسوب بسوی هنود

(هُنَيْدَة) کجهینه صد شتر ومانند آن اسم است آنرا قال ابوعبیدة هُنَيْدَة اسم لكل مائة اى من الابل وغيرها وهى معرفة لا يدخلها الالف واللام اما قوله ٭ ونصرين دهمان الهنيدة عاشها ٭ وتسعين عاما ثم قوم فانصاع بالالف واللام فللفرق بين المائة من السنين والمائة من الابل ٭ وهنيدة بن خالد) در صحبت او اختلاف است

(اَهَانِد) مردان هند

(هَنَادِك) مردان هند هَنَادِكَة مثله

(هِنْدَمَنْد) بالكسر وفتح الدال والميم نهر سجستان وهو الذى ينصب اليه الف نهر فلا يظهر فيه الزيادة وينشق منه الف نهر فلا يظهر فيه النقصان

(هُنْدُوَان) بضم الهاء والدال جوئی است بخوزستان وموضعیست

(دَرْهِنْدُوَان) بفتح الدال وكسر الهاء وضم الدال الثانية محله است ببلخ ازان محله است فقیه ابو جعفر هِنْدُوَانِي

(هَنَّاد بن سَرِيّ دارمی) کشداد محدثے است استاد ترمذی ونسائی

(هَنَّادَة) بالتاء از اعلام زنان است

(مُهَنَّد) کمعظم شمشیر که از آهن هندی زده باشند

(مَاهَنَّدَ تَهْنِيدًا) در وغ نگفت یا درنگ نمود ٭ وهَنَّدَتْهُ المرأة) بعشق خود مبتلا کرد او را از نرمی وملاطفت ٭ ونیز تَهْنِيد) کوتاهی کردن درکار وهمچو جغد بانگ کردن وزشت گفتن ودشنام داون وبرداشت کردن دشنام را ونیز کردن بانرا از دشنام ودشنام هند ونیز کردن شمشیر را

هـ ن د ب

(هِنْدَب) کدرهم وهِنْدَبَاء بالكسر وفتح الدال وقد تكسر مقصورا وممدود کاسنی هِنْدَبَاة یکی معتدلة نافعة للمعدة والكبد و

الطحال اكلا وللسعة العقرب ضمادا باصولها وطابخها اكثر خطأ من غاسلها

(هِنْدَابَة) بالكسر مادر ابی هِنْدَابَة کندی شاعر

هـ ن د ذ

(هِنْدَاذ) کقرطاس اندازه معرب است يقال اعطاه بلا حساب ولا هِنْدَاذٍ وانما كسروا اوله وفى الفارسى مفتوح لعزة بناء فعلال فى غير المضاعف

(مُهَنْدِذ) بكسر الدال اندازه گیرنده درکاریز وبنا وزمین وانما صيّروا الزاء سينا ويقولون مهندس لانه ليس فى كلامهم ذال قبلها دال

هـ ن د س

(هَنْدَسَة) اندازه اسم است مشتق از هند از معرب از انداز فابدلت الزاء سينا لانه ليس لهم دال بعده زاء

(هِنْدِس) کزبرج شیر ولیسر مرد آزموده کار نیک نگرنده در امور

(هُنْدُوْس) کعصفور دانای مور

هَنادِسَة جمع
(مُهَنْدِس) مهندز است
ه ن د ك
(رجلٌ هِنْدِكِيّ) بکسر الهاء
والدال منسوب است بهند هَنادِك
وهَنادِكَة جمع ولیس من لفظ
الهند لان الکاف لیست من
حروف الزیادة
ه ن د ل ق
(هِنْدَلِيق) کزنجیل مرد بسیار
سخن
ه ن ر
(هَنْرَة) بالفتح جایگه‌یست وهی
شاذة لانه قلما یقع فی الاسماء
کلمة فیها نون بعدها راء لیس
بینهما حاجز
ه ن ز
(هِنْيَزَة) کسفینة اذیت و رنج
ه ن ز ط
(هِنْزِيط) کقندیل سرحدی است
بروم
ه ن ز م ن
(هِنْزَمْن) کجردحل انجمن
معرب است
ه ن س

(اَهْنَاس) بالفتح دو شهر است
از شهرهای مصر بکورهٔ بهنسی معبر
بصغری وکبری
ه ن ش
(هَنْشَنْشْ) کسفرجل سگ خبیث
ه ن ع
(هَنْعَة) بالفتح داغ بن گردن
شتر و یکی از منازل ماه از برج
جوزا و آن پنج ستاره است صف
کشیده بر منکب چپ جوزا یا
دو ستاره سپید باهم نزدیک
کهکشان میان جوزا و ذراع مقبوض
یا هشت ستاره است بصورت کمان
که آنرا ذراع اسد نامند و دو
ستاره است در مقبض قوس که آنرا
نیز هَنْعَة نامند یا آن دو ستاره
سپید است بفرق یک تازیانه
در پس هَقْعَة در راه کهکشان ماه
بجز در تحایی فرود نیاید و تحایی
سه ستاره است مقابل هنعة جمع
تَحِيَاة
(هَنَع) محرکة پستی گردن و کجی
قامت و پستی گردن شتر بر نیکه
بیخ گردنش پست گردد و سر بلند
و میان و شانه بر آمده باشد *

و نیز هَنَع در آهو آنست خاص
است با آهو سپید بدان جهت
که کوتاه گردن باشد
(هَانِع) فروتن هُنَّع کرکع جمع
(اَهْنَع) پست گردن و خمیده
قامت کوتاه هنعاء مونث یقال
ظلیم اَهْنَع ونعامة هنعاء ای فی
عنقها قصر والتواء * واکمة
هَنْعَاء) پشته پست خلاف مطعاء
* ونیز اَهْنَع آنکه برزمین درست
و راست نتواند نشست و بچپ و
راست مائل باشد و پسر زن گرامی
نزاد که از بندهٔ آزادزاده باشد
(رجلٌ هَنِيعٌ) کامیر مرد کج
قامت یا پست و کوتاه گردن
(بعیر مَهْنُوع) شتر بداغ هنعه
رسیده
(ف) هَنَعَه هَنْعًا بالفتح بپیچید
آنرا و دوتا ساخت * وهَنَع لَهُ
فروتنی کرد برای او
(س) هَنِعَ هَنَعًا محرکة پشت
گردن خمیده قامت گردید
(اِسْتِهْنَاع) منکسر شدن از
جواب
ه ن غ

(هَيْنَغ) کحیدر زن تباه کار
فاجره و زن که راز خود را بهر کس
آشکار کند و زن بسیار خنده
(مُهَانَغَة) عشقبازی کردن
با زن
ه ن ف
(اِهْنَاف) نرم خندیدن فوق
تبسم مانند خندهٔ فسوس کننده
و آن خاص است بزنان و شتابی
کردن به گریستن آماده شدن
کودک
(تَهْنِيف) شتابی کردن
(مُهَانَفَة) بفسوس خندیدن بج
مثل اهناف هِنَاف ککتاب مثله و
باهم بازی کردن
(هَانِف) بمعنی اهناف است که
بفسوس خندیدن باشد
ه ن ق
(هَنَق) محرکة تفتگی و بی آرامی
از اندوه که بردم عارض شود
مثل حنق
(اِهْنَاق) تفته و بی آرام کردن
ه ن ق ب
(هَنْقَب) کجعفر کوتاه
ه ن م

(هَنَم) محركة خرما يا نوعی ازان
(هَنُوم) كصبور نام مردی يمنی از همدان وازاولادوست اُهْنُوم قبيله گك از قبائل همدان
(هَيْنُم) كحيد دبنبه
(هَيْنَمَة) بالفتح آواز نرم وخفی وتره ست
(هِنَّمَة) بالكسر مشددة النون شبه از شبهای زنان كه جهت افسون با خود دارند ومرد زشت پيكر كوتاه
هج (بَنُو هِنَّام) بالكسر وشد النون قبيله ست از جن
(هَيْنَام) بالفتح سخنی كه فهميده نشود وهَيْنُوم مثله

ه ن ن

(هَنْ) مخففه مفتوحة فرج زن اصله هن مشدده عند البعض فيصغر هُنَيْنًا
(هِنَنَة) كعنبة نوعی از خارپشت
(هَانَّة) پيه درون چشم كه زير مقله باشد وباقی مانده مغز وپيه شتر
(هُنَانَة) كثمامة بمعنی هانة يقال مَا بالبعير هُنَانَة ای مَا به طرقٌ
(هَنِّن) بالفتح وكسر النون الاولی المشددة وہی ست
(هُوَنِيَن) بالضم وكسر النون الاولی شهری ست
(هُهُنَا) بمد الهاء الاولی وضم الثانيه وفتحها مشددة النون اينجا هُنَّا منونا مثله يقال تنح هُهُنَا وهَهُنَّا وهُنَّا يعنی اندكی دورشو ويقال للحبيب ههنا وهُنَا ای اقترب وللبغيض ههنّا وهنّا مثقلتين نونًا ای تَنَحَّ ويجیٔ فی الالف ان شاء الله تعالی
(مَهْنُوْن) مرد گريانيده
(ض) هَنَّ هَنًّا بالفتح وهَنِينًا كامير گريست وناليد
(اِهْنَان) گريانيدن يقال اَهَنَّهُ الله فهو مهنون

ه ن و

(هِنْو) بالكسر هنگام وپدر قبيله ايست
(هَن) كغم كلمه كنايت ست ومعنی آن چيز اندك اصله هنوٌ يقال هٰذا هَنُكَ وهَنُوكَ ای شيئُك هَنَان وهَنَوَان مثنی هَنُوْن جمع وفی الحديث من تعزی بعزاء الجاهلية فاعضوه بهن ابيه ولا تكنوا وفی المثل من يطل هن ابيه ينتطق به ای يتقوّی باخوته وربما جاء مشددا فی الشعر ويقال هَنَةٌ للمونث وهَنْتٌ بسكون النون لغةٌ فيها هُنَيَّة وهنيهة بابدال الياء الثانيه هاء امصغر هَنَتَان مثنی هَنَات وهَنَوَات جمع ويقال فی فلان هَنَاتٌ ای خصلاتُ شرٍّ ولا يقال ذلك فی الخير ويقال هذا هُنُوكَ ورايتُ هَنَاكَ ومررتُ بِهَنِيكَ ويقال فی النداء يَا هَنُ اَقْبِلْ ويا هَنَان اَقْبِلَا ويا هَنُونَ اقبلوا ولك اَن تدخل فيه الهاء لبيان الحركة فتقول يا هَنَهْ كما تقول لِمَهْ ومَالِيَهْ وقد تشبع النون منه فتقول يا هَنَاهُ اَقْبِل وهذه اللفظة تختص بالنداء والهاء المضمومة ويا هَنَانَاهُ اَقْبِلا ويا هَنُوتَاهُ اقبلوا وحركة الهاء فيهن منكرة لكن هكذا رواه الاخفش وتقول فی الاضافة ياهَنِی اَقْبِل ويا هَنَیَّ اَقْبِلا ويا هَنِیَّ اَقْبِلُوا وللمرأة يا هَنْتُ اَقْبِلی بتسكين النون كما تقول اخت وبنت ويا هَنَتَانِ اَقْبِلَا وهنات اُقْبِلْنَ ويا هنتاه اقبلی ويا هنتانيه اقبلا ويا هَنَاتُوهُ اقبلن ❊ وهَنُ المرأة فرج زن
(هَنَاة) بالفتح بلا وسختی هَنَوَات جمع

ه ن ی

(هَنَيْتُ هَنْيًا) كردم وهو كناية عن فعلت

باب الهاء فصل الواو

ه و ء

(هَوْء) بالفتح آهنگ وهمت يقال فُلَانٌ بعيدُ الهَوْء ای بعيد الهمة ورای رسا وگذرنده در امور وگمان ويضم يقال وَقَعَ فی هَوْئِی وهُوْئِی ای ظنّی
(هَاءَ) كجاء تلبية قال الشاعر ❊ لَا بَل يُجِيبُكَ حين تدعو باسمه ❊ فيقول هَاءَ وطَالَ مَا لَبّی ❊
(هَاءِ) بكسر الهمزة يقال هاءِ يا رَجُل ای هَات وهَائِيَا اَنْتُمَا وهَاؤُوا اَنْتُم هَائِی انت باثبات الياء وهَائِيَا انتما وهَائِين اَنْتُنَّ وتقيم الهمزة فی جميع هذا مقام التاء فی هاتِ وهَاءَ يا رجل بفتح الهمزة معناه

هَاكَ وهَاؤُمَا وهَاؤُم مثل هَاكُمَا وهَاكُم هَاءِ بكسر الهمزة بلا يا وهَاؤُمَا وهَاؤُنَّ مثل هَاكَا وهَاكُنَّ تقيم الهمزة فی هذا کله مقام الکاف وفيه لغة اخرى هَأْ بمعنى خذ تقول هَأْ يا رجل كهع بهمزة ساكنة ای خذ يعنی بگير اصله هَاء حذفت الالف لاجتماع الساكنين وهَائِی كهاعی للمرأة وهَاءَا كهاعا للتثنية وهَاؤُا وهَأْنَ مثل هعن واذا قيل لك هَا قلتَ مَا اهَاء ای ما اخذ * ولَاهَاءَ اللهِ ذَا) بِالمدّ يعنی سوگند خدای اَوِالا فصح لاها اللهِ ذا بترك المد والمدّ لحنٌ والاصل لا واللهِ هذا ما اُقْسِمُ به فادخل اسم اللهِ بين ها وذا (مُهْوَأَنٌّ) بضم الميم وبفتح الهمزة وكسرها وتشديد النون دشت فراخ وخوی عادت و پارهٔ از شب (ن) هَاءَ بِنَفْسِهِ اِلَى المَعَالِی هُوءًا) بالفتح بلند گردانيد آن را والعامة تقول هوی بنفسه * وهُؤْتُ به بخيرًا وبشرٍ وهُؤْتُ به خيرًا وشرًّا گمان بردم بدو نيكی يا بدی را * وهُؤْتُ بِهِ) شادمان شدم بدو

(س) هَوِیَ اِلَيْهِ) آهنگ كرد بسوی آن

ه و ب

(هَوْب) بالفتح دوری يقال للبعيد تركتُهُ فی هَوْبٍ دابر وهُوْبٍ دابر ای بحيث لا يدری اين هو وقيل صوابه بالمثناة الفوقية ومرد گول بيهوده گوی وفروغ آتش

(هُوَيْب) كزبير موضعی است بزبيد

(اَهْوَاب) بالفتح موضعی است بكرانهٔ دريای يمن

ه و ت

(هُوتَة) بالضم وتفتح زمين نشيب هُوَت كصرد جمع

(هَوَّتَ بِهِ تَهْوِيتًا) بانگ كرد

ه و ث

(هَوْثَة) بالفتح زن تشنه بالتشنگی

ه و ج

(هَوَج) محركة درازی با اندكی گولی وسبكی وشتابكی اَهْوَج نعت است ازان

هَاجَة) غوك هُوَيْجَة مصغر آن

(هَوْجَاء) كصحراء شتر مادهٔ تيزرو شتاب وهی خاصة بها فلا يقال بعير اهوج * ونيز هوجاء باد سخت تند كه از بن برگيرد و ويران كند خانها را هُوْج بالضم جمع

ه و د

(هَوْد) بالفتح توبه كردن و پشيمان شدن و بحق باز گشتن و جهود شدن والفعل من نصر

(هُود) بالضم جهودان ونام پيغمبری هو هود بن عامر بن ارفخشد بن سام بن نوح منصرف آيد يقال هذه هود اذا اردت سورة هود وان جعلتَ هودا اسم السورة لم تصرفه وكذلك نوح ونون

(هَوَدَة) محركة كوهان هَوَد بحذف تا جمع

(هَوَادَة) بالفتح نرمی وآنچه بدان اميد صلاح ونيكوئی باشد ورخصت ودستوری و نيز صلح نمودن وميل كردن و نرم رفتن

(هَائِد) توبه كننده وبحق باز گردنده هُود بالضم جمع مثل بَازِل وبُزْل

(اَهْوَد) كاحمد روزه وشنبه وقبيله است

(يَهُود) بفتح التحتية جهودان وهو جمع يَهُودِی مثل زَنْجِی وزَنْج و انما عرف على هذا الحد فجمع على قياس شعيرة وشعير ثم عرف الجمع بالالف واللام ولولا ذلك لم يجز دخول الالف واللام عليه لانه معرفة مونث فجری فی كلامهم مجری القبيلة ولم يجعل كالحی ويجمع يَهُود على يُهْدَان بالضم ونام برادر يوسف عليه السلام

(تَهْوِيد) جهود گردانيدن و با هم جواب گفتن حن و آواز بحلق برگردانيدن بنرمی و نيكو كردن آواز و سرود گفتن ومشغول شدن بسماع سرود ومست كردن شراب كسی را و نرم بانگ كردن تَهَوُّد بالفتح مثله و آهستگی كردن در سير و در سخن و نرم رفتن تَهَوُّد مثله وفی الحديث اَسْرِعوا المشی فی الجنازة ولا تُهَوِّدوا كما تُهَوِّد اليهود والنَّصَارى * ويقال عناءٌ مُهَوَّدٌ يعنی نرم و آهسته * و نيز هَوِيد) بخواب شدن و گوشت كوهان خوردن

ج

(مُهَاوَدَة) باهم وعده كردن وآشتی نمودن و يكديگر را مائل گردانيدن

وبارگردیدن باهم
(هَوَّد) آهستگی نمودن درسخن
وجهود شدن وپیوستگی جستن
برحم وتوبه کردن وکارنیکو نمودن

هوذ

(هَوذَة) بالفتح سنگخوار هُوَذ
کصرد جمع وگویند که هَوُذَة
معرفة جانوری ست ونام مردی
(الهاذ) بلام درختی است
آلهاذ جمع کذا فی النسخ
(یَهُوذِیّ) یهودی ست

هور

ج (هَوْر) بالفتح دریای خردکه
بریزش آب بستهٔ وماننده آن
فراخ گردد واهوار جمع وگلهٔ
گوسپندان بدان جهت که از کثرت
بعض بربعض می افتد
(هُوَرَة) بالتاء هلاکت جای
(هورة) بالضم تهمت وبدگمانی
اسم مصدر ست
(هَوَارَة) کسحابة نیستی وهلاکی
منه الحدیث من اطاع الله
فلاهوارة علیه هوارت جمع و
فی الحدیث من اتقی الله وقی
الهورات ای المهلکات

(هَائر) بنای شکسته وویران
(هَاری) بنای شکسته بر دست
وبرجای مانده از سختی روزگار
یقال رجلٌ هَارٍ وهَارٌ ایضا وهو
مقلوب هائر مثل شائك وشاك
(رجلٌ هَیّارٌ) کشداد مرد سست
(هَیِّر) ککیس آنکه بی باکانه در
هر چیزی درآید
(هَوَرْوَرَة) کسفرجلة زن
هلاک شونده
(تَیهُور) بفتح الفوقیة ریگ تودهٔ
بلند وآنچه شکسته گردد از ریگ تودهٔ
وزمین پست هموار وبیابان دشوار
(مَهْوَر) کمقعد موضعی ست
بحجاز
(ن) هَارَهُ بالأمرِ هَوْرًا بالفتح
وهُؤُورًا تهمت نهاد بروی در آن
کار ٭ وهَارَ بکذا) گمان برد ٭
وهَارَ عن الشیء) بازگردانید از آن ٭
وهَارَ علی الشیء) برانگیخت او را
برآن ٭ ونیز هَوْر) کشتن قومی را
وبرروی رافتادن قوم بر یکدیگر
ونصیحت کردن بغرض واستوار
کردن چیزی را وبرزمین زدن و
شکستن بنا را وشکسته وویران شدن

آن هُؤُور مثله لازم متعدو
(تَهْوِیر) برزمین زدن کسی را
وافکندن دیوار وجز آن
(تَهَوُّر) فرو دریدن بنا تَهَیُّر
مثله وافتادن درچیزی بی باکی
وفراگرفتن شب قوم را وگذشتن
شب یا بیشتر از آن وبیشتر از
زمستان وشکستن سرما
(اِهْتِوَار) هلاک ونیست شدن
(اِنْهَار) فرو دریدن بنا

هوز

(هُوز) بالضم آفرینش یقال ما فی
الهوزِ مثلُكَ وما ادری ای الهوز
هُوَ ای ای الناس
(اَهْوَاز) بالفتح نه دهست میان
بصره وفارس هر یکی را نامی ست
جداگانه ومجموع آن را اَهْوَاز
خوانند ویکی از آن هُوز نیست
وآن را مُهُرمُز ست وعسکر مکرم
وتستر وجندیسابور وسوس وسوق
ونهرتیرا وایذج ومناذر
(هَوَّز) بالفتح وشد الواو چند
حروف ست که جهت حساب جمل
وضع کرده اند ونام ملکی از ملوک حمیر
(تَهْوِیز) مردن

هوس

(هَوْس) بالفتح نوعی از رفتار
که برزمین تکیه کنان روند وکوفتن
وشکستن وبشب گشتن وسخت
خوردن ونرم راندن شتر وتباهی
انداختن یقال هاس الذیب فی
الغنم وگرد گردیدن والفعل من نصر
(هَوَس) محرکة نوعی از جنون
(هِوس) ککتف گشن تیز شهوت
(هِوَسَة) کفرحة شتر ماده آزمند
گشن
(هِوِیس) کامیر اندیشه ونهانی
که در دل پنهان دارند
(هِوَاس) ککتاب خواهانی گشنی
اسم مصدر ست
(هَوَّاس) ککتان گشن تیز شهوت
وشیر نیک درنده
(هَوَّاسَة) ککتانة شیر نیک درنده
والتاء للمبالغة ومرد دلیر
(اَهْوَس) نیک خورنده
(هَوْسی) کسکری خورندگان منه
قولهم النَّاسُ هَوْسی والزمانُ
اهوس ای یاکلون طیبات الزمان
والزَّمان یاکلهم بالموت
(مُهَوَّس) کمعظم دیوانه

ه و ش

(هَوْش) بالفتح عدد بسیار هَوْش هَائِش مبالغه است يقال جَاءَ بِالهَوْشِ الْهَائِش اى بالكثرة ؛ ونیز هَوْش) در آمیخته شدن والفعل من نصر

(هَوْشَة) بالفتح فتنه و برانگیختگی و اضطراب و اختلاط ومنه الحديث اياكم وهوشات اللَّيْل وهوشاتِ الاَسْوَاقِ

(ذُو هَاش) موضعی است

(هَاشَة) نام وزدی وازاولاد اوست جعد بن قیس بن قنان بن هاشه که یکے از شعرا ست

(هَوِيْشَة) كسفينة گروه آمیخته از هر جنس مردم

(هُوَاشَات) بالضم گروه‌ها مردم وشتران باهم آمیخته و اموال حرام

(تَهْوَاش) بفتح الفوقيه عدد بسیار مشتق من الهوش تَهَاوِش جمع وهو مقصور من التهاويش

(مَهَاوِش) بالفتح آنچه بدزدی وغصب ستد منه الحديث مَنْ اَصَابَ مَالاً من مَهَاوِشَ اَذهبه الله في نهابر وقيل المهاوش كل مال اصيب من غير حله كالغصب والسرقة ونحو ذلك

(س) هَوِشَ هَوَشًا) محركة مضطرب گردید یا خرد شکم گشت از لاغری وکذا هوشت بطونها اے اى اضطربت من الهزال

(تَهْوِيْش) در آمیختن دم وسخن وجز آن وگرد وخاک آوردن با

(مُهَاوَشَة) آمیختن همدیگر را

(تَهَوُّش) آمیخته شدن و انبوهی کردن

(تَهَاوُش) آمیخته شدن

ه و ع

(هَوْع) بالفتح بدی آز و حرص وسختی آن و دشمنی وبضم

(هُوَاع) كغراب ماه ذی قعده هُوَاعَات و اَهْوِعَة جمع ؛ و نیز قے وقے کردن

(رجلٌ هَاعٌ) مرد آزمند

(رجلٌ جَائِعٌ هَائِعٌ) گرسنه سخت حريص

(مِهْوَع) بالكسر شورش و بانگ و رحرب مِهْوَاع مثله

(ف ن) هَاعَ هَوْعًا) بالفتح سبک گردید و اندوه ناک گشت ؛ ونیز (هوع) بریکدیگر برجستن آهنگ کردن قوم وقی کردن بے تکلف هَيْعُوْعَة بالفتح مثله ؛ ونیز هَوْع وهَيْعُوْعَة قے اسم است

(تَهْوِيْع) بقے آوردن

(تَهَوُّع) بستم قے کردن

ه و غ

(هَوْغ) بالفتح چیز بسیار

ه و ف

(هَوْف) بالفتح وبضم باد گرم و باد سرد از اضداد است

(هُوْف) بالضم مرد تهی بے خیر وکول و بددل و پوست بیضه مانند ونکبائے یمن لغتی ست در هيف

ه و ق

(هَوْقَة) بالفتح گروه مثل اَوْقَة

ه و ك

(هَوْك) بالفتح گول با اندکی زیرکے هِوَكٌ كهجف وهكوك كيعقوب مثله

(هُوْكَة) بالضم گو ومغاک

(هَوَك) محركة گولی

(اَرْضٌ هَوِكَة) كفرحة زمین بوئے ناک

(هَوَّاك) کشدا دسر گشته (هَوَّاكَة) ككتانة بوئے بد

(س) هَوِكَ هَوَكًا) محركة گول گردید

(تَهْوِيْك) چاه کندن

(مُتَهَوِّك) بكسر الواو سرگشته وبی باکانه در آینده در چیزے و در افتنده درمغاوفي الحديث اَمُتَهَوِّكُوْنَ اَنْتُمْ كما تهوكت اليهود والنصارى اى متحيرون انتم

(تَهَوُّك) بی باکی در چیزی در افتادن ومتحیر شدن

(اِنْهِيَاك) بے باکانه به چیزے در افتادن وسرگشته شدن

ه و ل

(هَوْل) بالفتح ترس و کار بیمناک که راه آن دریافته نشود اَهْوَال وهُؤُوْل جمع وهَوْلٌ هَائِلٌ و هَوْلٌ مَهُوْلٌ كمصون تاکید است وَاَبُو الهَوْل شاعری ست ؛ ونیز هَوْل) پیکرے است بشکل سر مردم نزدیک هرمان بمصر گویند که آن طلسم رمل است

(هِيْلَة) بالكسر ترس و كار بهول ناک

(نَاقَةٌ هُوْلُ الجَنَانِ) بالضم

ناقهٔ تیز خاطر و چالاک
(هُولَة) بالضم خویشتن بینی و نازنین زن که بشگفت انداز د از حسن خود و آتش که بوے سوگند خورند و آن در جاهلیت بوده است
(هَال) سراب لغتی است در آل
(هَالِ) بکسر اللام زجری است اسپ را
(هَالَة) خرمن ماه و نام زن عبد المطلب مادر دراء که صحابیه است + و (اَبُوهَالَة) صحابی است که دخترش هند نام داشت و مذکورست در ن ب ش
(هَوَلْوَل) کسفرجل مرد سبک
(مَكَانٌ مَهِيلٌ) بالفتح جائے خوفناک مَهَال بالفتح کذلك
(ن) هاله هولًا) بالفتح ترسانید آنرا
(س) هَيلَ السَّكْرَانُ) تهاویل و رنگهائے گوناگون وید مست و رستی
(مُهَوِّل) کمحدث سوگند بآتش خوراننده
(تَهْوِيل) ترسانیدن و خود را به پیرایه و لباس آراستن و زشت گردانیدن کار + و نیز تهویل آنچه بدان ترسانند و آتشی که بر آن سوگند میخوردندی در جاهلیت وهذا اذا ارادوا ان يستحلفوا انسانا اوقدوا نارا للحلف عليها وكان للسدنة يطرحون فيها ملحا من حيث لا يشعر يهولون بها عليه و نیز وحد تهاویل یعنے کارهائے ترساننده و رنگهائے گوناگون و آرائش تصویرها و نگارها و پیرایها
(تَهَوَّلَ لَمَّالَه) چشم زخم رسانیدن خواست بر مال وے و نیز (تَهَوُّل) ترسانیدن شتر را بدانچه خود را در صورت گرگ نمائی بوی یقال تهول للناقة ای تشبه لها بالسبع لتكون ارام و بشگفت آوردن
(اِهْتِيَال) ترسیدن

هوم

(هَوْم) بالفتح شکم زمین + وهُومُ المجوس بفارسی مرانیه که دارو است مفتت سنگ مثانه و مدر فضلات و مقوے معده
(هَوْمَة) بالفتح دشت و بیابان
(هَام) شهرے است بیمن
(هَامَة) شهرستانی است در دشت مصر و نیز هام جمع + و (هَامَةُ القَوْم) مهتر و رئیس قوم
(هُوَام) کغراب تشنگی سخت و نوعی از جنون و عشق
(اَهْوَم) کاحمد بزرگ سر
(هَوَّام) کشداد شیر بیشه
(تَهْوِيم) سر فرو دا افگندن و جنبانیدن از خواب
(تَهَوُّم) بمعنے تهویم است

هون

(هَوْن) بالفتح روش و گران بارے یقال امش علی هونك + و نیز هون آرامش و آهستگی و بردباری منه قوله تعالی يمشون على الارض هونا) ای برفق و مرد خرد و حقیر
(هِينَة) بالکسر روش و آهستگے و وقار یقال امش علی هینتك ای علی رسلك
(هُون) بالضم رسوائی و خواری و مشقت و تمامهٔ آفرینش و نام پدر قبیله وهو هون بن خزيمة بن مدركة بن الياس بن مضر برادر کنانه و اسد
(هُونَة) بالفتح و یضم آرمیده و آهسته کار
(هَيْن) بالفتح نرم و آسان و سبک هَيِّن ککیس مثله یا هَيِّن مشدد از هوان است و مخفف از لین اَهْوِنَاء جمع و یقال ایضا قوم هينون لينون
(اَهْوَن) آسان و نرم یقال هو اهون عليه و روز دوشنبه نام مروی
(هَاوَن) بفتح الواو و ضمها جوانی ماننده که در آن چیز کوبند هَاوُون مثله معرب است هواوين جمع
(مَهَانَة) بالفتح رسوائی و خواری و سبک دشت هَوَان بالفتح مثله یقال رجل فيه مهانة ای ذل و ضعف
(ن) هَانَ هُونًا) بالضم و هَوَانًا بالفتح و مَهَانَةً خوار گردید + و هَانَ هَوْنًا) بالفتح آسان گشت و سبک گردید یقال هان عليه ای خف
(اِهَانَة) حقیر و سبک داشتن و قوله لا تهين الفقير علك ان تركع يوما والدهر قد رفعه اراد لا تهينن

بنون التاكيد المخففة فتحذف عند الوصل
(تَهْوِين) آسان و سبک کردن کسے و سبک داشتن و حقیر و هیچ شمردن
(مُهَاوَنَة) نرمی کردن یقال هو یهاون نفسه ای یرفق بها
(تَهَاوُن) سبک شمردن
(اِسْتِهَانَة) سبک شمردن یقال استهان به ای استحقره
(مُهْوَئِنّ) کمطمئن و بفتح الهمزة جائے دور یا زمین پست هموار
(اِهْوَأَنَّتِ المَفَازَةُ) پست و هموار و کشاده گردید دشت

هوو

(هَوّ) بالفتح کرانه و روزن خانه
(هُوَ) بالضم و فتح الواو ضمیر مذکر است
(هُوَّة) کقرة زمین پست و مغاک و مابین آسمان و زمین
(هِيَ) بالکسر مخففة و تشدد ان یکن ضمیر مؤنث وقد یحذف یاؤه فیقال حتّی فعلت ذاك و منه دیار سعد ای اذه من هواکا
(هَوَى) بالفتح مقصوراً خواست و عشق در خیر باشد یا در شر و خواهش دل و خواسته و معشوق
اَهْوَاء جمع و فی الاضافة الی نفسك قلت هَوَایَ و هُذَیل تقول هَوَیَّ کعصیَّ
(هَيُّ بن بَيّ) بالکسر مشدده کنایه است از انکه او را و پدرش را کسے نشناسد یا هَيّ نام یکے از پسران آدم علیه السلام که نسلش منقطع گردید و یقال ما اَدْرِی اَیُّ هَيّ بن بَيّ هُوَ ای ای الخلق هو و یا هَيّ مالی کلمه تعجب است لغتے در مهموز و یقال یا هَيّ ای یا عجبا
(هَيَّا هَيَّا) مفتوحه مشدده کلمه است که بدان زجر کنند
(هَوٍ) ککتف دوست دارنده
(هَوِيّ) کغنی و یضم پاره از شب بانگ فریاد یقال سمع لاذنه هَوِیّاً ای دَوِیّاً و مضی هَوِیّ من اللیل ای هزیع منه
(هَوِيَة) کغنیة چاه دور و ژرف
(هَيَّاة) کارمنه ماهیّاته ای ما امره
(هَاء) حرفے است از حروف مهموسه و گاہے زائد آید و مبدل شود
(هَوَاء) کسماء میان آسمان و زمین اَهْوِیَة جمع و خالی هرچه باشد قوله تعالی و افئدتهم هَوَاءٌ ای خالیة لا عقول فیها و بد دل
(هَاوِی) ملخ
(هَاوِيَة) میان آسمان و زمین و مغاکے و مادر گم کرده فرزند و نیز هَاوِیَة معرفة بلا الف و لام و الهَاوِیَة بالالف و اللام نصاً الی دوزخ اَعَاذَنَا الله منها و قوله تعالی فَأُمُّهُ هَاوِیَة ای مستقره النار
(اَهْوَی) کاحمد دوست تر یقال هذا اهوی الیَّ و نیز اَهْوَی و سُوقة اَهْوَی و دارة اَهْوَی هر سه مواضع اند
(هَيَّان بن بَيَّان) بالفتح کنایه است از انکه او را و پدرش را کسے نشناسد
(هَوْهَاءَة) بالفتح و یضم کول جاهی که در آن تعلق و جائے فرود آمدن نباشد
(هُوَّاءَة) کرمانة زمین پست و مغاک
(اُهْوِيَّة) کاثفیة میان آسمان و زمین و مغاکے
(هَوَاهِي) سخن باطل و لغو
(تِهْوَاء) بکسر الفوقیة ممدوداً پاره از شب
(مَهْوَاة) بالفتح میان آسمان و زمین و مغاکے میان دو کوه و مانند آن مَهْوَی مثله
(مَهْوِيّ) خواسته
(ض) هَوَتِ الطَّعْنَةُ دهن گشاد زخم نیزه ✤ و هَوَتِ العُقَابُ هُوِیّاً بالضم و شد الیاء فرود آمد بر شکار یا جزان ✤ و هَوَی الشیءُ افتاد ✤ و هَوَتْ یَدَی لَهُ دراز شد و بلند گردید ✤ و هَوَتِ الرِّیحُ وزید با ✤ و هَوَی فُلَانٌ بمرد و درگذشت ✤ و هَوَتْ اُذُنُه آواز نرم شنید گوش وے ✤ و هَوَتْ اُمُّه گم کناد مادر او ✤ و هَیَّك سنجانی کن در آنچه هستے ✤ و نیز هَوِیّ بالفتح و الضم و شد الیاء و هَوَیان محرکة از بالا بزیر افتادن یا هَوِیّ بالفتح بالا بر آمدن و بالضم فرود افتادن ✤ و نیز هُوَّة کقوة بر بلندے بر آمدن و بلند گردیدن

(س) هَوَیَهُ هَوًی) محرکة دوست داشت آنرا

(اَهْوَی الشَّیْءُ) افتاد ✽ واَهْوَیْتُ لَهُ بالسَّیْفِ) فرود آوردم شمشیر را بروی ✽ ونیز اِهْوَاء) دراز و بلند شدن دست بسوے چیزے واشاره کردن بدست

(مُهَاوَاة) مدارات وآشتی کردن وقد یُهْمَزُ و باهم ستیهیدن وسختی

سیر ✽ ونیز هِوَاء) بالکسر پیش آوردن و نرم گردانیدن یقال الهَوَاء واللِّوَاءِ اَی اَنْ تُقبل بالشَّیْ وتدبر اَی تلاینه مرة وتشَادُّه اخری

(تَهَاوِی) درپے یکدیگر فرو د آمدن قوم درمغاک

(اِسْتِهَاءَة) بے خرد و سرگشته گردانیدن و مدهوش ساختن یانیکو نمودن عشق را برکسی منه قوله تعالی کالذی استهوته الشیاطین فی الارض حیران

(اِنْهَوَی الشَّیْءُ) افتاد ✽ ونیز اِنْهِوَاء) از بالا بزیر افتادن و درگذشتن

ه و ه

(هَهْ) بالفتح تذکره است ووعید

(هاه) وعید ست وحکایت خندهٔ خندنده

(رجلٌ هُوْهَةٌ) بالضم مرد بددل

(ف) هَهْ هَهًّا وهَهَّة) لثغه عارض شد اورا و بند شد زبانش در سخن

باب الهاء فصل الیاء

هـ ی ء

(هَیْئَی) بالفتح وهِیْئَی بالکسر بطعام وشراب خواندن برآخے اندر شتر را وقولهم یاهَیْئَی مالِی) بالفتح کلمه تعجب است بمعنے آگاه باش یا اسم فعل ست بمعنے تنبه کصَه لاسکُتْ بُنِیَ علی حرکة للساکنین وعلی الفتح للخفة

(هَیْأَة) بالفتح پیکر و نهاد وحال چیزے وکیفیت آن وقد یکسر یقال فلانٌ حَسَنُ الهَیْأَة والهِیأَة

(رجلٌ هَیِّئٌ) کامیر مرد نیکو پیکر

(رجل هَیِّئٌ) ککیس مرد نیکو هیات

(ف ض) هَاءَ لِلْاَمْرِ) آماده گردید جهت آن کار و ساخت هیات آن قال الاخفش وقرأ بعضهم قالت هِئْتُ لکَ بکسر الهاء وضم التاء مثل هِعْتُ بمعنے تَهَیَّأْتُ

(ف ک ض) هاء) نیکو و خوش پیکر گردید

(ف) هَاءَ اِلَیْهِ هِیَاءَةً) بالکسر آرزومند وی گردید

(تَهْیِئَة وتَهْیِیْئ) راست و نیکو کردن کار را

(مُهَایَاة) للمفعول کاری که برآن آمادگی و موافقت و سازوارے کنند

(مُتَهَیِّئَة) بکسر الیاء شتر ماده که بالیز نخست آبستن گردد

(تَهَیَّأَ لِلْاَمْرِ) آماده شد برائے آن کار

(تَهَایُؤ) باهم سازواری وموافقت کردن

ه ی ب

(هَیْبَة) بالفتح ترس و بیم و پرهیز و بزرگی

(هَاب) هار و بالسکون زجرے است اسپ را یا کلمه است که بدان اسپ را خوانند هَبْ بالفتح والسکون مثله وهاب کلمه است که بدان شتر را وقت اندر زجر کنند

(هَیُوْب) کصبور ترسان و بیمناک

هَیِّب ککیس مثله و مرد بددل وفی الحدیث الایمانُ هَیُوْبٌ ای ان صاحبه یهاب المعاصی هَیُوبَة بالتاء مثله وآن که از وی ترسند

(هَائِب) ترسان

(اَهْیَب) مهیب تر منه قولهم اَهْیَبُ وَطْأَةً من الاسد من یمشی فی الطریق الاسد ای من یخاف الواحد یخاف منه کل شیء حتی الاسد

(هَیْبَان) کسکران آنکه از وے ترسند

(هَیَّاب) کشداد وهَیَّابَة ککتابة ترسان و بددل و آنکه از وے ترسند

(هَیَّبَان) بالفتح مشددة الیاء مفتوحة ویکسر مرد بسیار ترس و بددل ترسنده و تکه شیان جت وسبک و خاک و کفک دهن شتر ونیز هَیَّبَان) صحابے است اسلمی قد یخفف وقد یقال هَیْفَان بالفاء

(مَهَابَة) بالفتح ترس و پرهیز
و بزرگی
(هٰذَا الشیءُ مَهْیَبَةٌ لَكَ)
گفته ان چیز سبب ترس تست
(مَهُوب) مرد که از وے ترسند
و شیر بیشه مَهِیب کمبیع مثله فیهما
* و مکانٌ مَهُوب) جاے ترس
و سهگین مَکَانٌ مَهَابٌ مثله بنی
علی قولهم هُوبَ الرَّجُلُ حیثُ نقلوا
من الیاء الی الواو فیهما
(س) هَابَهُ هَیْبًا) بالفتح و مَهَابَةً
ترسید اورا والامر منه هَبْ
بفتح الهاءِ سَقَطَتِ الأَلِفُ لاجتماع
الساکنین و حکایةُ النفس منه
هِبْتُ واصله هَیِبْتُ فسُکِّنَتِ الیاءُ
واُسقطت لاجتماع الساکنین ونُقِلَتِ
کسرتها الی ما قبلها ویقال هَبِیْ ای
اَقْبِلِي او اقدِمِي
(اَهَابَ بِالْإِبِلِ) بانگ برزد
بر آن بلفظ هَابْ و اَهَابَ الْجَمَلَ
خواند آنرا یا زجر کرد بلفظ هَابْ
یا بلفظ هَبْ * و اهاب بغَنَمِهِ)
بانگ برزد بر آن تا ایستد یا
باز گردد
(تَهْیِیب) مهیب گردانیدن

چیزے را نزد کسی یقال هیّبَ الشیءَ
الیه ای جعله مَهیبًا عنده
(مُتَهَیِّب) بد دل ترسنده
(تَهَیُّب) همدیگر ترسیدن یقال
تَهَیَّبْتُهُ و تَهَیَّبَنِي
(اِهْتِیَاب) ترسیدن

ه ی ت

(هَیْتَ لَكَ) بالفتح مثلثة الاخر
وقد یکسر اوله بیاء وهو اسم فعلٍ
بمعنی هَلُمَّ قال ابن عباس هی
نبطیة وقال الحسن هی سریانیة
ویقال هي عربیة یستوی فیه
الواحد والجمع والمونث والمذکر
الّا ان العدد فیما بعده تقول هَیْتَ
لکما و هیت لکُنَّ قال الله تعالی هَیْتَ
لك هذه قراءة ابی عمرو والاعمش
والکوفیین و قرا ابن کثیر بکسر
الهاء وضم التاء
(هِیْت) بالکسر زمین پست و
شهریست بعراق و مخنثی بود که
آنحضرت صلی الله علیه وسلم
اورا از مدینه منوره بدر کرده
اوهو بالنون الموحدة وقد تقدم
(هَاتِ) بالکسر التاء بیار و بده یقال
هَاتِ یا رجلُ و هَاتِیَا هَاتُوا هَاتِي

هَاتِیْن قال الخلیل اصلُ هاتِ من
اٰتی یوتی فقلبت الالف هاءً
(هَیَّتَ بِهِ تَهْیِیْتًا) بانگ کرد و
خواند آنرا

ه ی ث

(هَیْث) بالفتح چیزے اندک
دادن هَیَثَان محرکة شدن و
جنبیدن و حاجت روا کردن کال
و تباهی انداختن در مال و کم کردن
دهش را والفعل من ضرب
(هَیْثَة) بالفتح گروهے از مردم
(تَهَیُّث) دادن
(مُهَایِث) للفاعل بسیار گیرنده
(مُهَایَثَة) باهم افزونی نمودن در
عطا
(اِسْتِهَاثَة) افزونی کردن و
تباهے انداختن

ه ی ج

(یومٌ هَیِّجٌ) بالفتح روز باد یا ابر
یا باران و روز کشش و کارزار
(هِیْجِ) بالکسر مبنیًا علی الکسر
زجریست مر ناقه را هِیْجْ
بالسکون کذلک
(هَاجَة) چغز ماده هَاجَات
جمع

(هَائِج) گشن تیز شده بگشنی و
جوشش و خشم یقال هٰذا هَائِجُه
ای سکن و هَاجَ هَائِجُه ای ثار غضبه
(هَائِجَة) زمین خشک گیاه یا
زرد گیاه
(هَیْجَاء) کصحراء جنگ ویقصر
(هَیَّاجُ بن بَسَّام) کشداد و هَیَّاجُ
بن بِسْطَام محدثان اند
(مِهْیَاج) بالکسر شتر ماده آرزومند
و مشتاق وطن و شتر که زود و
نخست از شتران تشنه گردد
(ض) هَاجَ هَیْجًا) بالفتح و
هَیَجَانًا محرکة و هِیَاجًا کتاب بر ج
انگیخته شد * نیز هَیَّجَ و هَیَاج)
برانگیختن لازم متعد و تشنه شدن
شتران و زرد و خشک گردیدن
گیاه و بخشم شدن و جوش زدن
خون وجز آن
(اِهَاجَة) خشک گردانیدن
باد گیاه را و خشک گیاه یا زرد
گیاه یافتن زمین را یقال اَهْیَجَ
الارضَ اذا وجدها هائجة
(تَهْیِیج) برانگیختن و حرکت
دادن و خشک کردن باد گیاه را
یقال هَیَّجَتِ الریحُ النبتَ اذا ایبسه

(مُهَايَجَه) برانگيختن وخشم گرفتن وكارزار وكشش كردن هِيَاج بالكسر مثله

(هَيَجَان) برانگيخته گرديدن وجنبيدن

(هَايُج) باهم برجستن بكارزار يقال تَهايجوا اِذا توا ثبوا للقتال وتحركوا

(اِهْتِيَاج) برانگيخته شدن

ه ی خ

(هِيخ) بالكسر كلمه‌ايست كه وقت فروخوابانيدن شتر گويند

(هِيخ) كقنب شتري كه چون اِيخ گويند آن را بانك كند

(تَهْيِيخ) زيادت كردن جنبش يا درهريسه وبرانگيختن تكه را بر آنير

ه ی د

(هَيْد) بالفتح مضطرب وپريشان وجنبش يقال ماله هَيْدٌ وزجريست مرشتر را هِيد بالكسر مثله وأَيَّامُ هَيْدٍ روزهاے موتان كه در جاهليت بود ﴿ ويقال هَيْدَ مَالَكَ چه سان ست حال تو كلمه استفهام بها عن الشأن ﴿ ونيز هَيْد ترسانيدن ورنج رسانيدن وجنبانيدن واصلاح كردن واز جاے بركندن وبرگردانيدن وزجر كردن وبانك بر زدن شتر را والفعل من ضرب وقيل لا ينطق بهيد الابحرف جحد ويقال ماله هيدٌ ولا هاد اي ما يقال له كذا ولا يمنع ولا يزجر

(هَاد) زجريست شتر را وجنبش يقال ماله هاد

(هَيْدَة) پشته مانند يست در اعلاے مضجع

(هَيْدَان) بالفتح مرد بددل ﴿ وهو يعطي الهَيْدَان والزَّيْدَان) يعنى مے بخشد مردم شناخته وناشناخته را

(هَيُود) كصبور كوهيست

(تَهْيِيد) اصلاح كردن وحركت دادن ورنج رسانيدن وبيم كردن وشتافتن وزجر كردن

ه ی ر

(هَيْر) بالفتح والكسر نصف اول از شب وباد شمال أَيْر وإيْر لغتان فيهما بابدال الهمزة

(هَيْرَة) بالفتح زمين آسان نرم

(هِيْر) بالكسر ممنوعة موضعيست در باديه

(هَيَّار) كسحاب آنچه بجنبد وفرو ريده شود

(هَيِّر) كسيد نصف اول از شب وباد شمال

(هَيْرُون) بالفتح نوعے از خرما

(يَهْيَر) بفتح التحتيتين وشد الرا سنك سخت يا سنگيست شبيه كف دست وپاره بزرگ از شلم وسراب ومنه المثل اَكْذَبُ مِنَ اليَهْيَر وستيهيدگى ودروغ ﴿ ونيز يَهْيَر جانوريست بزرگ تر از كلاكموش وحنظل وزهر وشلم طلح

(يَهْيَرَّة) بالثاء شتر ماده كه شيرش روان باشد از بسيارى

(يَهْيَرَّى) مشدد الراء مقصورا آب بسيار وناچيز وهيچكاره وصمغ طلح وگياهيست يا نوعے از درخت وزنه يَفْعَلَّى او فَعْيَلَّى او فَعْلَلَّى

(تَهْيِير) افكندن ديوار وخزان

(تَهَيُّر) تهور ست وزنا ومعنىً

ه ی س

(هَيْس) بالفتح آماج يا جميع اسباب برزيگرى از جفت گاو وجز آن ﴿ ونيز هَيْس) بافزونى گرفتن چيزے را وبا كوفتن وپراگنده كردن ورفتن بهر نوع كه باشد والفعل من ضرب ﴿ وهَيْس هَيْس) مبنيًا على الفتح كلمه ايست كه وقت امكان وبرانگيختن بركارے گويند وفي المثل ﴿ احدى لياليك فهيسي هِيسي ﴿ لا تنعمى الليلة بالتعريس ﴿ يضرب لمن نزل به الامر الشديد الذي يحتاج الى ان ينصب بتعنيه

(اَهْيَس) مرد دلير وشتر دلير كه بچيزے نترسد ومنقبض نگردد

(هَيْسَان) كسران دهيست باصفهان

ه ی ش

(هَيْش) بالفتح تباهى افگندن وجنبيدن وبرانگيختن وبرانگيخته شدن ونرم دوشيدن وفراهم آوردن وسخن بسيار گفتن والفعل من ضرب

(هَيْشَة) بالفتح فتنه وشورش واضطراب وگروه مردم آميخته وام حبين كه دابه است ويقال

لیس فی الهیضات قَوَدٌ ای ف
القتیل فی الفتنة لایدری قاتله

ه ی ص

(هَیص) بالفتح درشتی در چیزی
و سرگین مرغ و گردن کوفتن و
سرگین انداختن مرغ والفعل
من ضرب
(مَهیص) بالفتح جای بنجال
انداختن مرغ مَهایص جمع

ه ی ض

(هَیضاء) کصحراء گروه
(ض) هاضَ العَظمَ هیضا)
باز شکست استخوان را بعد گرفتگی
مَهیض نعت است از ان * و نیز
هَیض) سرگین انداختن مرغ
و باز گردان کردن بیماری یقال
هاضنی الشیٔ اذا ردک فی مرضک
و یقال الکل وجع بعد وجع هَیض
(هَیضة) باز گرداندن غم و
اندوه یا خو کر شدن بدان و باز
گشتن بیماری بعد بیماری ناگوار
افتادن طعام یقال به هیضة ای
به قیاء و قیام جمیعا
(هَیض) شکسته شدن
(مُهاض) استخوان شکسته بعد
گرفتگی
(اِنهیاض) بشکل انداختن
مرغ و شکسته شدن استخوان
بعد گرفتگی
(اِهتیاض) باز شکستن استخوان
بعد گرفتگی مُهتاض نعت است
ازان

ه ی ط

(هَیط) بالفتح بانگ و فریاد کردن
یقال مازال یهیط هیطا * و نیز
هَیط) فریاد و بدی و شورش و
اضطراب یقال فلان فی هَیط
و میط ای فی ضجاج و شر
(هیاط مُهایطة) بانگ و فریاد
کردن و نزدیک گردیدن و دور
شدن یقال وقع القوم فی هیاط و
میاط ای دنو و تباعد
(تهایط) گرد آمدن و اصلاح امور
کردن قوم میان خود خلاف تمایط

ه ی ع

(هَیعَة) بالفتح آنچه ترساند
کسی را از آواز و خروش و فاحشه
و مانند آن و درشتی حرص و سستی
(هاع) بد دل ترسنده و ست
یقال رجل هاع لاع و امرأة هاعة
لاعة ای جبان جزوع
(ریح هیاع لیاع) ککتاب باد تند
و شتاب
(رجل هائع لائع) مرد بد دل
ترسنده و ست * ولیل هائع)
شب تاریک * و رصاص هائع)
ارزیز گداخته روان
(هالِعة) آواز سخت و آواز که
بترسند از وی
(شُرَیح بن هاعان) تابعی
است و جُعثُل بن هاعان
محدث و هاعان بن شَطّان
شریفی است از بنی خَثعَم
(طریق مَهیَع) کمقعد راه
روشن مَهایع جمع
(مَهیَعة) نام جحفه که موضعی
است میان حرمین میقات شامیان
درج
(ض ف) هاعَ هَیعا بالفتح
گسترده گردید * وهِعتُ) بالکسر
نالیدم و طپیدم و تنگدل شدم
* و نیز هَیع) گداخته شدن
ارزیز و ستم فی نمودن و خواهش
آب نمودن شتر و بد دل گشتن
و گرسنه شدن هُیُوع و هَیَعان
محرکة مثله فیهما و سخت حریص
شدن هَیعَة مثله و نیز زمین آنچه
بریزند بر زمین از آب و جز آن
مثل مَیعة
(مُتهیِّع) بکسر الیاء ستمگار و
شتاب رونده بسوی بدی
(تهیُّع) گسترده گردیدن و منبسط
شدن
(مُنهاع) شتابنده بسوی بدی
(انهیاع) روان شدن سراب و
درخشیدن آن

ه ی غ

(اَهیَغ) نیک فراخ عیش و نیکو
حال و آب بسیار و سال فراخی از
علوفه و علف * و اهیغان)
ارزانی و خوبی حال یا کل و نکاح
یا اکل و شرب و یقال انهم لفی
الاَهیَغَین ای فی الخصب و حسن
الحال
(تهییغ) نیکو گرداندن باران
زمین را و افزودن چریش را در
اشکنه

ه ی ف

(هَیف) بالفتح سختی تشنگی و
باد گرم که از جانب یمن وزد و

ج

ان نکباست میان جنوب و دبور نباتات و آب را خشک کرداند و حیوانات را تشنه کند منه المثل ذَهَبَتْ هَيْفُ لَاَدْيَانِهَا ای لعاداتها لانها تجفف کلَّ شیءٍ و این وقتی گویند که هرکس بشان و حال خود جدا جدا متوجه گردد یا در حق شخصی گویند که عادت خود را لازم گیرد * ونیز هَيْف) معرفة رود باری است یمن

(هيف) محرکة لاغری شکم و باریکی میان مردم و جزآن

(هَافَة) شتر ماده زود تشنه شونده

(هَائِف) مرد زود تشنه شونده یا سخت تشنه هَيُوف کصبور و هَيَفَان محرکة مثله

(ابلٌ هَائِفَةٌ) شتر تشنه که بسوی باد سموم دهان کشاده دارد

(اَهْيَف) مرد لاغر میان

(امرأة هَيْفَاء) زن لاغر شکم باریک میان فرسٌ هَيْفَاء کذلك هيف بالکسر جمع

(رجل هَيْفَان) کسکران مرد تشنه

(مِهْيَاف) بالکسر ناقه زود تشنه شونده و شتر دراز گردن و مردم سریع العطش یا سخت تشنه

(س) هَيِفَ هَيَفًا) بالفتح و التحریك لاغر شکم و باریک میان گردید هاف کذلك * وهَافَ العبدُ) گریخت * وهَافَتِ الابلُ هِيَافًا) بالکسر والضم دهان کشاده کرد شتر بسوی باد هیف از شدت تشنگی

(اِهَافَة) خداوند شتران تشنه شدن

(هَتِيف) سموم زده شدن

(اِهْتِيَاف) تشنه شدن مُهْتَاف نعت است ازان

ه ی ق

(هَيْق) بالفتح شتر مرغ هَيْقَم بزیادت میم کذلك و باریک دراز از هرچیزی

(اَهْيَق) دراز گردن

ه ی ك

(تَهْيِيك) اشتافتن و چاه کندن لغة فی تهویک

ه ی ل

(هَيْل) بالفتح آنچه فرو ریزد از ریگ و خاک و آرد و جزآن * و جاءَ بالهَيْل وَالهَيْلَمَان) وتضم لامه مال بسیار آورد یا آورد ریگ و باد را * ونیز هَيْل) قاقله بمنی ست یا فارسی هندی الاچی ست در دوم گرم و خشک مسخن و محلل و هاضم و مفرح و مقوی دل و معده و مفتح سدد و با قوت قابضه و مسکن غثیان و قی

(هَيْلَة) بالفتح نام بزی که زالی را بود که دوشنده اگر بروی سختی کردی شیر دادی و الا سرون زدی منه المثل هَيْلَ خَيْرٌ حَالِبَيْكِ تَنْطِحِيْ

(هَالَة) خرمن ماه هالات جمع

(هَيَال) کسحاب آنچه فرو ریزد از ریگ

(هَيُول) کصبور گرد پراکنده و روشنی آفتاب که در خانه نمایان گردد معرب است

(رملٌ هَالٌ) ریگ فرو ریخته رملٌ هائل کصاحب مثله

(رملٌ اَهْيَلُ) ریگ فرو ریخته * ونیز اَهْيَل) موضعی است

(هَيْلَان) بالفتح قبیله است و نام جائی و کوهی همین

(هَيَلَان) محرکة آنچه فرو ریزد از ریگ

(هَيْلَاء) کوهی ست سیاه بمکه

(هَيُولَى) بالفتح مقصورا و تشدد الیاءُ عن ابن القطاع پنبه و متقدمین طینت عالم را بهیولی تشبیه داده اند یا هیولی در اصطلاح ایشان چیزی که موصوف باشد بصفاتیکه اهل توحید بدان خدای تعالی را صفت کنند یعنی انّه موجودٌ بلا کمیة و کیفیة ولم یقترن به شیءٌ من سِمات الحَدَث ثم حلّت به الصنعة واعترضت به الاعراض فحدث منها العالم

(مَهِيل) کمبیع ریخته از ریگ و خاک و جزآن

(ض) هَالَ عَلَيْهِ التُّرَابَ والرّمل هَيْلًا) بالفتح فرو ریخت بروی خاک و ریگ را * ونیز هَيْل) فرو ریختن آرد در انبان بی رسن کیل منه اتکیلون ام تهیلون وفی المثل مُحسِنة فَهِيلِي یضرب لمن عمل عملا و هو فیه مُصیبٌ

(اِهَالَة) فرو ریختن خاک و ریگ مُهَال نعت ازان

(تَهْيِيل) فرو ریختن خاک و ریگ را

(تَهَيُّل) ریخته و فرو دریده شدن
خاک و ریگ و خزان و روان شدن
(اِنْهِيَال) فرو ریخته شدن خاک
و ریگ مُنْهَال نعت ست ازان و
يقال اِنْهَالُوا عَلَيْهِ یعنی پیاپی
آمدند بروی و فرا گرفتند اورا
بدشنام و ضرب

ه ی م

(هَيْمُ اللهِ) بالفتح ای ایم الله یعنی
سوگند خدای
(هِيْم) بالکسر شتران تشنه قوله
تعالی فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيْمِ ای
الابل العطاش
(هَامَة) سر هر چیزی هَام جمع
هامات مثله و بوم نر و فی
الحديث لاعدوی ولاصفر
ولاهامة وقدم و مهتر قوم و اسپ
(هَيَام) کسحاب ریگ روان و
پیوسته ریزان یا ریگستان خشک
باریک خاک و بضم هُيُم بضمتین
جمع
(هُيَام) کغراب شیفتگی و شوریدگی
از عشق که بدیوان سگی ماند
یا نوعی از دیوانگی و تشنگی سخت
و تپ شتر یا نوعی از بیماری
ستور
(هَيُوْم) کصبور سرگشته و تشنه
(رَجُلٌ هَائِمٌ) مرد سرگشته و
سخت تشنه
(هُيَّام) کزنار دوست دارندگان
و عشاق و مردم وسوسه زده
(لَيْلٌ اَهْيَم) شب بی ستارگان
(هَيْمَان) کسکران تشنه و شیفته
و سرگشته هَيْمَى مونث شتر
بیمار زده هَيْمَاء مونث هیام
ککتاب جمع فیهما
(هَيْمَاء) کصحرا دشت بی آب و
بی نشان و بی راه و بیماری ست شتر
را که با شامیدن آب باران فراهم
آمده ببیابان حادث گردد
(هُيَيْمَاء) مصغراً ابی ست مر
مجاشع را و یقصر
(مَهْيُوم) شتر بیمار
(ض) هَامَ هَيْمًا) بالفتح و
هَيَمَانًا) محرکة دوست داشت
زن را و عاشق گردید و سرگشته و
شیفته شد از عشق و رفت بر غیر
اراده و مراد
(تَهَيُّم) رفتاری ست نیکو
(لَا يَهْتَامُ لِنَفْسِه) او فریب
نمیدهد و حیله نمیکند با نفس خود
(مُسْتَهَام) سرگشته و آشفته راز
جای رفته در بخور از عشق و قَلْب
مُسْتَهَام) دل شیفته و سرگشته
از عشق

ه ی ه

(هَيْه) بالفتح آنکه دور دارند اورا
و بکسو کنند جهت چرکینی جامه وی
(هِيْهِ هِيْهِ) بالکسر کلمهٔ استزادت
ست و گاهی بدان چیزی را اند
و دور کنند فیقال هِيْهِ هِيْه
(هَيَاه) کسحاب از اعلام یونان
ست
(هَيْهَات) بالفتح مثلثة الاخر
مبنيةً ومعربةً دور ست وقيل
التاء مفتوحة مثل كيفَ واصلها
هَاء ويكسرونها ايضًا على كل حالٍ
بمنزلة نون التثنية وقد تبدل
الهاء همزةً فيقال ايهات الوقف
عليها بالتاء لمن نصبها وبالهاء
لمن كسرها فيقال هَيْهَاتَ وهَيْهَاه
قال الاخفش يجوز هيهات ان
تكون جماعة فتكون
التاءُ التى فيها تاء
الجمع التى للتانيث ولا
يجوز ذلك فى اللات لانَّ اللاتَ
وكيت لايكون مثلهما جماعةً لانَّ
التَّاءَ لاتزاد فى الجماعة الامع
الالف وان جعلت الالف والتاء
زائدين بقى الاسم على حرف
واحد وفيها لغات اَيْهَاتَ وهَيْهَان
واَيْهَان وهَايْهَاتَ وهَايهات
واَيْهَات واَيْهَان كلهن مبنيات
ومعربات وهَيْهَاه ساكنة الاخر
واَيْهَاه وآيات وغيرذلك احد
وخمسون لغة

الكتاب الثامن والعشرون في الياء

ج

باب الياء فصل الهمزة

ى ء ى

(يَأْيَأْ) بالسكون کلمه ست که جهت
گرد آمدن گویند
(يُؤْيُؤ) بالضم مرغی است
شکاری شبیه باشه يَائِئ جمع
(يَأْيَاء) کصلصال آواز یو یو
(يَأْيَأَه يَأْيَأَةً وَيَأْيَاءً)
بالفتح انکار کرد مهربانی خود را
و يَأْيَاهُم) خواند ایشان را
و يَأْيَأَ بالابل) لفظ ای
گفت آنرا ایستد و يَأْيَأ

الْقَوْم) یأیأ گفت قوم را تا فرا هم آیند

ی ء ج

(یَأْجَجُ) کیمنع ویضرب موضعی
ست و ذکر فی اجج وقال سیبویه
ملحق بجعفر

ی ء س

(یَأْس) بالفتح نومیدی خلاف
رجا یَأْسَة مثله والیاس بن
مُضَربن نزار اول کسی ست که
او را بیماری سل رسیده
(یَؤُس) کندس نومید
(یَأَس) محرکة بیماری سل
(یَائِس) نومید ج
(یایَؤُس) کصبور نومید
(س ف) یَئِسَ یَأْسًا ویَأْسَةً
بفتحهما نومید گردید وبرید
امید را واز حسب وضرب نیز آید
شد وذا ✱ ونیز یَأْس) دانستن و
ظاهر شدن بلغت جرهم وقوله تعالی
افلم ییأس الذین آمنوا ای افلم یعلموا
او لم یتبین وفی صفة النبی صلی
الله علیه وسلم لا یَأْسَ مِنْ طُولٍ ای
قامته لا یؤیس من طوله لانه کان
الی الطول اقرب ویروی لا یائس
من طول ای لا یؤوس منه من اجل
طوله ای ییأس مطاوله منه لافراط
طوله وقرا ابن عباس لا ییأس من
روح الله لغة من یکسر اول المستقبل
الا ما کان بالیاء وانما کسروا فی
ییأس ویجل لتقوی احد الیائین
بالاخری
(اَیْأَسَهُ) نومید کردانید او را
وکذا ایسه مقلوبا
(مُیاءَسَة) نومید کردن
(اِسْتِیْأَس) نومید شدن
(اِتِّئَاس) نومید گردیدن

باب الیاء فصل الباء

ی ب ب

(ارض یَبَابٌ) کسحاب زمین
ویران خراب ولیس هو باتباع
للخراب

ی ب د

(اَیْبَد) کاحمد گیاهی ست خوشه
وگیاه آن همچو خوشه وگیاه جو باشد
فربه کن شتران ست

ی ب ر

(یَبْرِین) بالفتح ریگ توده
ست که اطرافش مدرک نکرده
بجانب دست راست مطلع آفتاب
از قصبه یمامه ودهی نزدیک حلب
ابرین) لغتی ست در یبرین وقد
یقال فی الرفع یبرون

ی ب س

(یُبْس) بالفتح خشک ضد تری
(یَبَس) محرکة خشک اصلی که
گاهی تر نگردیده باشد وگویند
جای تر که خشک شود منه قوله
تعالی فاضرب لهم طریقا فی البحر
یبسا وقیل لانه لم یعهد قط طریقا
لا رطبا ولا یابسا انما اظهره الله لهم
حینئذ مخلوقا علی ذلک وسکن
الباء ابضا ذهابا الی انه وان لم یکن
طریقا فانه موضع کان فیه ماء فیبس
وامراة یَبَسٌ زن بی خیر که
هیچ نیابد ازوی ✱ وشاة یبس
گوسپند بی شیر ولیکن
(یَبِس) ککتف خشک
(یَبِیس) کامیر گیاه خشک تره که
بهترین آن خشک شده باشد و
تره که چون خشک کرده پراگنده
شود یا هر گیاه خشک عام ست از
تره وجز آن ✱ ویبیس الماء) خوی
(یُبُوس) بالضم وکصبور موضعی
ست در زمین شنوءه
(یَبُوسَة) بالضم خشکی
(یَبَاس) کقطام عورت یا رسوائی
وبدی سخت وزن سبک زشت خو
(یَابِس) خشک یبس بالفتح
جمع یقال حطب یبس ونام شتر
حکیم بن جبله عبدی وجزیره
ست خشک در بحر روم بطول
سه کروه وبعرض بیست
کروه
(یَابِسَة) شهری ست نیکو
(اَیْبَس) خشک ساق بی گوشت
واستخوان کرانه پیشین ساق که
بی گوشت باشد واذا غمزته المته
وهما ایبسان ایابس جمع
✱ ونیز ایابس) چیزهای درشت
وسخت که بر آن شمشیر آزمایند
(س) یَبِسَ یَیْبَسُ ویَابُسُ
یُبْسًا) بالضم خشک گردید واین
معنی از حسب نیز آید بشذوذ
(اِیْبَاس) بعلف خشک رسیدن
وخشک گیاه گردید زمین ویقال
ایبست الارض ای کثر یبسها وخشک
گردانیدن چیزی را وپیاده رفتن ✱
ویقال ایبس یعنی خاموش باش
(تَیْبِیس) خشک کردن
(اِتِّبَاس) خشک شدن

باب الیاء فصل التاء

ی ت ج ر

(یَتَاجَرَ عَنْهُ) برگشت ازان فعل
غریب ست

ی ت خ

(یَتَاخ) کسحاب موضعی است
یا قبیله ازان ست احمد بن محمد
بن یزید یتاخی محدث

ی ت ع

(یَتُوع) کصبور و تَتُوُّع هر گیاه
و درخت که وقت بریدن ازان شیر برآید
و شیر تمامهٔ آن مدر ست و مسهل
و محرق و مقطع و موی را بریزاند
و اگر برگ یا تخم آن را در آب ایستاده
اندازند ماهی ست شده برآب
آید و جمع یتوعات در غایت
گرمی و خشکی ست و اکثر آن در
مرتبه چهارم لهذا استعمال آن
فقط در خارج اندام جائز داشته
اند و خوردن آن بی مصلح جائز
نیست و چون بر غیر وجه مستعمل
گردد بکشد و مشهور ازان هفت
ست شبرم و لاغیه و ماهو دانه
و عرطنیثا و مازریون و فنجکشت
و عشر

ی ت م

(یَتْم) بالفتح اندوه
(یُتْم) بالضم یکتائی و بی پدری
مرد و بی مادری ستور و بفتح و بحرکه
والفعل من ضرب و سمع
(یَتَم) محرکة کوتاه شدن و سست
گردیدن و مانده گشتن و آهستگی
و درنگ کردن و یقال فی سیره یتم
ای ابطاء والفعل من سمع
(یَتِیم) کامیر مرد بی پدر و ستور
بی مادر تا وامیکه ببلوغ رسد
و گوهر بی نظیر و بی مانند و یکتا
و فرد و بی همتا از هر چیزی ایتام
و یتامی کسکاری و یتمه محرکة
و مَیْتَمَة بالفتح جمع
(یُتَیْم) کصُغَیر کوهی ست یا
آن یُتَیْم کزبیر ست
(یَتْمَان) کسکران یتیم
(یَتَائِم) چند ریگ توده ست
جدا یکدیگر یا کوهی ست
(ض س) یَتَمَ یَتْمًا) و بضم
یکتا و فرد گردید و یتیم شد
(امرأة مُوْتِم) کمحسن زن یتیم
دار مَیَاتِیم جمع
(اِیْتَام) یتیم دار شدن زن

(تَیْتِیم) یتیم گردانیدن

ی ت ن

(یَتْن) بالفتح نخست بیرون
برآمدن پای کودک از شکم مادر
وقت زادن یقال خرج یتنا اذا
خرج رجلاه قبل یدیه
(مَیْتُون) کودک که پایش نخست
بیرون برآمده باشد از رحم یقال
اَیْتَنَت المرأة فهی موتن والولد
میتون والقیاس موتن
(اِیْتَنَتِ المَرْأَةُ وغیرها اِیتَانًا)
نخست برآمد پای مولودش
وقت زادن مُوتِن و مُوتِنَةٌ نعت
ست ازان
(تَیْتِین) موتن گردیدن زن

باب الیاء فصل الثاء

ی ث ع

(یَثِیع) کیضرب بسر موهن بن
خزیمه ست
(یُثَیْع) کزبیر نام پدر زید تابعی
ست و ازرا اُثَیع بهمزه نیز
خوانند و یُثَیع بن بکر و قبیله
عدوان ست و یثیع بن راغم در
اشعریین و یثیع بن آزده در لخم
(اَیْثَع بن نَذِیر) کاحمد در
بجیله ست و ایثع بن ملیح بن
هون گرد آورنده قاره

باب الیاء فصل الجیم

ی ج ر

(مِیْجَار) کمیزان چوگان ذکره
ابن سیده فی ی ج ر

باب الیاء فصل الدال

ی د ج

(اَیْدَج) کاحمد شهری ست از
شهرستانهای اهواز و دهی بسمرقند

ی د د

(یَدّ) بالفتح و شد الدال
لغتی ست در ید مخفف

ی د ر

(یَدَر) کبقم نام جد محمد بن
یحیی السبتی محدث

ی د ع

(یَدَعَة) محرکة دشتی ست میان
حرمین شریفین
(یَدِیع) کبدیع جای ست میان
فدک و خیبر
(اَیْدَع) کاحمد زعفران و چوب
بقم و خون سیاوشان و شلی ست
سرخ که از سقطری آرند و در تداوی
جراحات بکار برند و درختی ست

که بدان جامها رنگ کنند یا نوعی از حنا و مرغیست

(یَدَعَان) محرکة وادی است درآن مسجدیست مر نبی صلی الله علیه وسلم را بلشکرگاه هوازن روز حنین

(مَیْدُوع) نام اسپی هو بالباء الموحدة

(اِیْدَاع) واجب کردن حج را بر خود بتطیب زعفران بجهت احرام یقال ایدع الحج علی نفسه اذا اوجبه

(تَیْدِیع) بایداع رنگ کردن جامه را

ی د ی

(یَد) دست اَیْدٍ و یُدِیّ کدُلِیّ جمع اَیَادی جمع الجمع اَصْلُهَا یَدْیٌ بسکون الوسط لانّ جمعها علی اَفْعُل و فُعُول و هذا جمع فَعْل مثل فلس و اَفْلُس و فلوس لا یجمع فَعَل محرکة علی اَفْعُل الا فی حروف معدودة مثل زمن و ازمن و جَبَل و اَجْبُل و اعصا و اعصی یَدَیٰ کرحی و یَدَة بفتحتین و یدّ مشددة لغات فیها و هُمَا یدا یان کرحیان * و نیز یَدْ بزرگی و قار را و دست رس و جیرگی و غلبه و توانائی یقال مَالِی بِهِ یَدَانِ ای طاقة و لا یَدَیْنِ لَكَ بِهٰذا ای قوة و قوله تعالی وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ و ملک که قبضه و تصرف باشد و بازداشت مستحق را از حق و بازداشت ستم و بلاد یمن و گروه و اکل و پشیمان و فریادرسی و اسلام دخواری قال الله تعالی حتی یُعْطُوا الجِزْیَةَ عن یَدٍ ای عن ذلة و استسلام و یقال عن نقد لا نسیه و نعمت و احسان و نیکوئی در حق کسی یدی مثلة الاول و ایدی جمع و یقال اعطاه عن ظَهْرِ یَدٍ یعنی به تفضل و تبرع داد او را نه بیع و مکافات و قرض و یقال ذَهَبُوا ایدی سبا و ایادی سَبَا یعنی پراکنده رفتند و هما اسمان جُعِلا اسمًا واحدًا * و ابْتَعْتُ الغَنَمَ بِیَدَیْنِ یعنی فروختم از آبد قیمت مختلف * و بین یَدَیِ السَّاعَة) یعنی پیش از قیامت * و بَیْنَ یَدَای) پیش روی * و لقیته اَوَّلَ ذاتِ یَدَیْن) یعنی پیش از هر چیزی * و سقط فی یَدَیْهَا و کذا اُسْقِطَ فی یَدِهِ مجهولین یعنی شرمنده شد و پشیمان گشت و یقال تَرِبَتْ یَدَاهُ و هو دعاء و هٰذا ما قدمت یداک للتاکید ای ما قَدَّمْتَ و هذا فی یَدِی یعنی این در ملک من ست یَدَیّ و یَدَوِیّ منسوب بوی * و نیز یَدُ الفأس) دسته تبر * و ید القَوْس) گوشه برگشته کمان * و ید الرَّحَی) دسته آسیا و یَدُ الطَّائر) بال مرغ و ید الرِّیح) غلبه باد * و یَدُ الدَّهْر) درازی روزگار یقال لا افعله یَدَ الدَّهْر ای ابدًا * و ید الثَّوْب) آنچه زائد باشد از جامه بعد التحاف و تعطف و یقال ثوبی قصیر الید * و ذو الیَدَیْن) خرباق سلمی صحابی و او پسر حَبِیب است که دلیل حبشه بود و بروز فیل سمی بذی الیدین لانه کان یعمل بیدیه جمیعا (یُدَیَّة) مصغر ید است * و ذو الیُدَیَّة) مردی که در نهروان کشته شد و قیل بالثاء المثلثة و یقال خرج نازعًا یدًا یعنی خشمگین بر آمده و هم علیه یدٌ) ای مجتمعون

(رجلٌ یَدِیٌّ) مرد اوستادکار امرأة یَدِیَة کذلك * و ثَوْبٌ یَدِیّ) جامه فراخ ثوب اَدِیّ کذلك

(یُدَاء) کدعاء درد دست

(مَا اَیْدَی فُلَانَة) کلمه تعجب ست یعنی چه خوش دست کار است او

(مَیْدِیّ) گرمی آهوی دست بدام فتاده یقال فی السوال عن وقوع الظبی فی الحبالة امیدی ام مجول یعنی اوقعت یداه او رجله فی الحبالة * و رجلٌ مَیْدِیٌّ) مرد بریده دست

(ص) یُدِیَ) مجهولا احسان کرد و نیکوئی نمود * و یَدَیْتُهُ) از دم دست او را و رسید بر دست او * و یَدَیْتُ عِنْدَهُ) نیکوئی کردم بروی

(س) یَدِیَ یَدًی) سبقت کرد و نیکوئی نمود و هذا ضعیفه و یَدِیَ فلان مِنْ یَدِهِ) رفت دست وی و خشک شد و هو دعاء علیه کما یقال تَرِبَتْ یَدَاه

(اِیْدَاء) نیکوئی کردن کسی یقال اَیْدَیْتُ عِنْدَهُ و هذا اکثر من

یدیه فانا مودٍ وهو مودی
الیه
(یَادَاهُ مُیَادَاةً) پاداش داد او را
دست بدست ویقال اعطاه مُیاداةً
یعنی دست بدست داد او را

باب الیاء فصل الراء

ی رت
(یَرُت) بالفتح نام جد عرفة بن
عیسی فرغانی فقیه شافعی
ی رج
(یَارَج) کهاجر دستیانه و یاره
و هذیل بن نضر بن یارج
محدث است
(اِیَارِجَة) بالکسر وفتح الراء
ایاره که معجونی است مسهل ایایرج
جمع معرب ایاره داروی الهی
باشد
(یَارُوج) کطاوس شمشیر و
پیکان منه قولهم وقع الیاروج
علی الیافوخ اهون من لایة
بعض الفروخ
ی رد
(یَرْد) بالفتح نام پدر ادریس نبی
و یردشیر) شهری بکرمان او هو بالباء
ی رر
(یَرَّة) بالفتح آتش
(یَرَر) محرکة سختی والفعل
من سمع یقال یرّ الحجر یَیَرُّ یعنی
سخت گردید سنگ ولایقال للماء
والطین بل لشیء صلب ویقال هذا
الشَرّ والیَرّ کانه اتباع
(حَارٌّ یَارٌّ) از اتباع است حرّان
یَرّان کذلك
(حَجَرٌ یَرٌّ) سنگ سخت یَرَّاء
مونث وفی حدیث لقمان انه
لیبصر اثر الذر فی الحجر الایر
ی رع
(یَرَع) بالفتح بچهٔ گاو
(یَرَع) محرکة کرمکی است
شبیه پشه که روی ابو شد* و نیز
یَرَع) بددل شدن
(یَرَعَة) محرکة موضعی است
فزاره را
(یَرَاع) کسحاب کیچه که مگسی
است شب تاب و غوکه از وی تیر و
قلم سازند یَرَاعَة یکی و مگس ریزه
شبیه پشه که روی را پوشد
و مرد بددل
(یَرَاعَة) کسحابة کول بددل
و شترمرغ ماده و بیشه نیب
نیستان ناک
(یَرُوع) کصبور ترس و بیم لغت
ردیست
ی رق
(یَرَقَان) محرکة ویسکن زردی
که در کشت فتد بفارسی سیک
است و بیماری زرده و ذکر فی ارق
(یَارَق) کهاجر یاره که دستیانه
باشد معرب است یا دستیانه
پهن
(زَرْعٌ مَارُوقٌ و مَیْرُوقٌ) کشت
سیک زده و دقٌ مَارُوقٌ مَیْرُوقٌ
مثله* و رجلٌ مَیْرُوقٌ) مرد
زرده رسیده رجلٌ مَارُوقٌ کذلك
ی رم
(یَرَم) محرکة دهی است
باصفهان موضعی است ذکره
ابو تمام
ی رن
(یَرُون) کصبور دماغ پیل آن
سم است و خوی ستور و آب گشن
ی رن ء
(یَرَنَّأ) بفتحتین ویضم الاول
مشددة النون مقصورة علی یفعل
حنا یا رنگی است مانند حنا یُرَنَّاء
بالضم والمد علی یُفَعَّال مثل ذکره
فی الابنیة وقال ابن جنی اذا قلت
الیَرَنَّأ بفتح الیاء همزت لاغیر واذا
ضممت جاز الهمز وترکه
(یَرَنَّأ) بشد النون کحنا رنگ کرد
بحنا وهو من غریب الافعال

باب الیاء فصل الزاء

ی زد
(یَزْد) بالفتح ولایتی است و قصبه
بسیار عمارت و بسیار مردم میان
شیراز و خراسان یَزْدِی منسوب
بوی* و یَزْدِیُون) جماعتی از
محدثان
(یَزْدَاباد) بالفتح دهی است
بری
(یَزْدُوُد) بالفتح قصبه است دیگر
(یَزْدَجِرد) معرب یزدگرد پدر
بهرام گور است و آن را یزدجرد
الاثیم نیز گویند و نیز پسر زاده
انوشیروان که آخر ملوک عجم
است
ی زر
(یَزِر) ککتف روستائی است
بخراسان از ناحیه خوارزم
ی زغ

(یَازِع) زجر و سرزنش کننده لغة
هُذیل فی الوازع منه قول حُصَیب
الهذلی یذکر قرّته من العدو
لَمّا عرفتُ بنی عَمرٍو و یازِعَهُم
اَیقَنتُ اَنّ لهم فی هذهٖ قَوَدُ

ی ز ن

(یَزَن) محرکة رودباری است
و یمنع لوزن الفعل و التعریف
اصله یزان و بطنی است از حمیر از آن است
ابو الخیر مرثد تابعی و ابو البقاء
هشام بن عبد الملک و ذو یزن
پادشاهی است مر حمیر را سمی
به لانه حمی ذلک الوادی و یَزَنِیٌّ یح
منسوب بوی یَزَانِیّ و ازنی و آزانی
مثله یقال رمح یَزَنِیٌّ و رِماح
یَزَنِیَة یعنی منسوب بذو یزن

باب الیاء فصل السین

ی س ت ع ر

(یَسْتَعُور) بالفتح باطل و هیچکاره
از هر چیزی و کلیم که بر سر بینی
شتر اندازند و درختی است که مسواک
آن بغایت نیکو باشد و موضعی است

ی س ر

(یَسْر) بالفتح و یحرک نرمی و انقیاد
و فرمان برادری

(یَسْرَة) بالفتح سوی دست چپ
خلاف یمنة یقال قعد یَسْرَةً ای
شامةً

(یُسْر) بالضم موضعی است
(یُسُر) بالضم و بضمتین آسانی
و توانگری یا فراخ دستی خلاف
عُسر

(یَسَر) محرکة آسان و آماده و گروه
گرد آمده بر قمار و قمار باز و این
تیر قمار یا نام تیر سوم از تیرهای قمار
و اَعْسَر یَسَرٌ آنکه بهر دو دست برابر
کار کند و لا یقال اعسر و ایسر
(یَسَرَة) محرکة خطهای کف
دست از هم گشاده و داغ دوران
اَیْسَار جمع و یَسَرة بن صَفْوان
محدث

(یَسَرِیّ) منسوب بسوی یَسَر و
موفق یَسَرِیّ از حنابله شام است
(یَسَرَات) دستها و پایهای سبک
(یَسِیر) کامیر اندک و آسان و قمار
باز و نام اب ابی نضیر عبسی
و اَبو الیَسِیر محمد بن عبد الله
و ابو الیسیر عُلْوَان بن حسین
محدثان اند و ابو جعفر محمد بن
یَسِیر شاعر

(یُسَیر) کزبیر صحابی است و یُسَیر
بن عمرو مخضرم است یعنی جاهلیت
و اسلام را دریافته نیز یسیر ...
عمیله و نام پدر سلیمان کوفی تابعی
و یُسَیر بن موسی بضم است یا بفتح
(یَسَار) کسحاب آسانی و توانگری
یَسَارَة مثله و دست چپ بکسر او
هو افصح و تشدد الاولی یسر بالضم
و بضمتین جمع و یقال نظرنی حَجر
یسار منی علی الکسر لانه معدول
عن میسرة * و نیز یَسَار) غلامی بود
مر نبی صلی الله علیه و سلم را که بر
دست عرنیان کشته شد و یَسَار بن
عمرو یا یَسَار بن عبد و یَسَار بن
سَبُع و یَسَار بن سوید یا
عبد الله و یَسَار بن هلال و یسار بن
اُزَیهر و یَسَار راعی و یَسَار خفاف
صحابیان اند و نیز یَسَار نام
ابو الحسن بصری و نام پدر عطاء
و سلیمان و عبد الملک که هر دو
برادر وی اند و نام پدر سعید
ابی الحُبَاب و مسلم بن یَسَار
طنبذی بصری است * و یَسَار
بن ابی مریم * و نیز یَسَار نبانی
است مر زهیر بن ابی سلمی را و

نام اب ذی الغصة حصین
بن یزید و کوهی است بیمن
(یَسُوْر) کصبور قمار باز
(یَاسِر) آسان و چپ و شتر کش
که گوشت را بهره بهره کند و قسمت
کننده جزور قمار و قمار باز اَیْسَار
جمع و یَاسِر بن سوید و یاسر بن
عامر و عمار بن یاسر صحابیان
اند * و نیز یَاسِر) کوهی است
در بائین یاسرة و پادشاهی از
پادشاهان تبع و ذو الحاجتین
محمد بن ابراهیم بن یاسر اول
کسی است که با بو العباس سفاح
بن محمد که عمیت دولت بنی
امیه است بیعت کرده فحکمه
کُلَّ یومٍ فی حاجتین
(یَاسِرَة) آبی است مر بنی ابی بکر
بن کلاب را
(یَاسِرِیَّة) دهی است ببغداد
از آن ده است جماعتی از زهاد
و نضر بن حکم و عثمان بن مقبل
واعظ محدثان اند
(اَلْیَسَر) کاحمد چپ و محدثی
است که از ابن مندة روایت
میکند و ازوی حسین خلال

(یُسْرٰی) کبشری دست چپ خلاف
یمنی و بهشت
(یَاسُوْرِیْن) موضعی بالای موصل
و آنرا بلد نیز گویند
(دَابَّةٌ حَسَنُ التَّیْسُور) بالفتح
ستور نیکو بردارنده قوائم را و ستور
فربه
(مَیْسَر) کمقعد موضعی ست و گیاهی
و موضعی بشام
(مَیْسَرَة) کمقعده سوی چپ و
توانگری و آسانی و یثلث السین
و فراخی و قرأ بعضهم فنظرة الی
مَیْسُرِهٖ بالاضافة قال الاخفش
و هو غیر جائز لانه لیس فی الکلام
معفل بغیر الهاء اما مکرم و معون
فهما جمع مکرمة و معونة
(مَیْسِر) کمنزل قمار باختن و الفعل
من ضرب و قمار یا میسر شتر کشتنی
که بر آن قمار می بازند کانوا اذا
ارادوا ان ییسروا اشتروا جزورًا
نسئة و نحروه قبل ان ییسروا و
قسموه ثمانیة و عشرین قسما او
عشرة اقسام فاذا خرج واحد
واحدًا باسم رجل رجل ظهر فوز من
خرج لهم ذوات الانصباء و غرم
من خرج له الغفل یا میسر نرد
یا هر قمار
(مَیْسُوْر) اسان کرده شده یا
اسان شدن مصدر است بروزن
مفعول
(ض) یَسَرَ یَسْرًا) بالفتح و یسر اله
آسان و نرم و فرمان بر گردید * و
وَ لَدَتْهُ یَسَرًا) محرکة بآسانی
زاد آنرا * و یَسَرَتِ الْمَرْأَةُ)
باسانی زاد * و نیز یَسَر) بالفتح فرو
رو به تافتن بانیکه دست راست را
بسوی خود در کشی و سوی وی
خود نیزه زدن و بسوی چپ آمدن
کسی او بخش بخش کردن شتر
قمار را بجهت قسمت و قمار باختن
(مُوْسِر) کمحسن توانگر و فراخ
دست مَیَاسِیْر جمع
(أَیْسَرَ اَیْسَارًا و یُسْرًا) بالضم توانگر
گردید و بی نیاز گشت * و نیز ایسار
باسانی زادن زن
(مُیَسَّر) کمعظم نواله که زماد رو
باشد
(یَسَّرَ الرَّجُلُ تَیْسِیْرًا) آسان آی
شدند شتر مادگان گوسپندان
او * و یَسَّرَتِ الْغَنَمُ) بسیار شیر
یا بسیار بچه شد گوسپند منه قولهم
رجل مُیَسِّر بکسر السین و هو خلاف
المُجَنِّب * و نیز تَیْسِیْر) آسانی کردن
و آسان گردانیدن یستعمل فی الخیر و
الشر و توفیق دادن * و دابة حَسَن
التَّیْسِیْر) ستور نیکو بردارنده
قوائم را
(مُیَاسَرَة) بسوی چپ گرفتن و
نرم و آسان و رام کردن و آسان
گرفتن با هم و نرمی کردن یقال
یاسر باصحابك ای خذهم بیسارًا
(تَیَسَّر) آسان شدن و سرد
گردیدن روز و آماده شدن
(تَیَاسُر) بهره کردن گوشت جزور
را و همدیگر آسان گرفتن و بسوی
چپ گرفتن خلاف تیامن
(اِتِّسَار) بهره کردن گوشت
جزور را ائتسار بهمزه مثله
(اِسْتَیْسَار) آسان شدن و آماده
گشتن کار یقال اِسْتَیْسَرَ لَهُ الْاَمْرُ

ی س س

(ض) یَسَّ یَسًّا) بالفتح رفت

ی س ف

(یَسَف) محرکة کمس
(هِلَال بن یِسَاف) ککتاب
و قد یفتح تابعی ست کوفی مولای
اشجع زمان جناب امیر المومنین
علی کرم الله وجهه را دریافته

ی س ل

(یَسَل) محرکة گروهی از قریش
ظواهر مکه و گروهی دیگر که از بنی
عامر بن لوی اند بسل بباء
موحده

ی س م

(یَاسَمُوْن و یَاسِمِیْن) بفتح
السین کلی ست هندی چنبیلی
ست یا سم کصاحب یا سم کعالم
واحدان ست و لانظیر له سوی
عالمون جمع عالم او هو معرب فلا یجری
مجری الجمع و هو ابیض و اصفر
نافع للمشائخ و للمصدوع البلغمی
و الزکام و ذر سحیق یابسه علی
الشعر الاسود یبیضه و شرب اوقیة
من ماء سحیق زهره ثلثة ایام مجرب
لقطع نزف الارحام

ی س ن

(یَسَن) محرکة برگردیدن چاه از
رنگ و بوی و الفعل من سمع
(یَاسِیْن) اسمی ست معناه یا
انسان و ذکر فی س ی ن

یح

باب الیا فصل الشین

ی ش ب

(یَشْب) بالفتح یشم که سنگی است معرب است

ی ش ش

(ض) یَشَّ یَشًّا) بالفتح شادمان شد

باب الیاء فصل الصاد

ی ص ص

(یَصَّصَ الجَرْوُ تَیْصِیصًا) چشم باز کرد سگ بچه وهی لغة فی جصّص لانّ بعض العرب یجعل الجیم یاءً فیقول لشجرة شیرة وللجثجاث جثیاث * ویَصَّصَتِ الاَرْض) کشاده و دروا شد زمین و بیدن کیاه * ویَصَّصَتِ النَّبَاتُ) درواشد بشکوفه * ویَصَّصَ عَلَی القَوْم) حمله کرد برایشان یج

باب الیاء فصل الضاد

ی ض ض

(تَیْضِیْض) چشم باز کردن سگ بچه لغة فی الصاد

باب الیاء فصل الطاء

ی ط ب

(یَاطِب) کصاحب چند آب است در کوه اجأ

(مَا اَیْطَبَهُ) چه خوش است آن مثل مَا اَطْیَبَهُ)

(اَیْطَبَة) بالفتح وتشدید الباء سختی خواهانی نر یقال اَقْبَلَتِ الشَّاةُ فی ایطتها ای فی شدة اِسْتِحرامها

باب الیاء فصل العین

ی ع ر

(یَعْر) بالفتح بزغاله که آن را بر مغاک شیر و دده بندد جهت شکار یا عام است یَعْرَة مثله وفی المثل هواذل من الیعر و درختی است و کوهی و شهری

(یَعَارَة) بالفتح پیش آمدن کشن ناقه را و فرو خوابانیدن آن تا کشنی کند یا کشن را بر ماده عرض کردن تا اگر آن را قبول کند بماند والا فلا وذلک لکرمها وهو الاعلی * قال نجائب لا یلقحن الا یعارة * عراضا ولا یشرین الا غوالیا

(یُعَار) کغراب آواز گوسپند بز یا سخت ترین آوازهای گوسپند

(یَعُوْر) کصبور گوسپند که وقت دوشیدن بول کند و شیر از آن تباه سازد گوسپند بسیار بانگ

(ض ف) یَعَرَتِ الشَّاةُ یُعَارًا بالضم بانگ کرد گوسپند یا سخت بانگ کرد

ی ع ط

(یَعَاطِ) بتثلیث اول مبنی بر کسر کلمه است که بدان گرگ و اسپ را زجر کنند و برانند و رقیب چون لشکر دشمن را بیند اهل خود را بدان کلمه بیم کند یا عاطِ بزیادت الف مثله فی الکل

(اِیْعَاط) بانگ بر زدن گرگ را و یعاط گفتن یقال ایعطت بالذیب

(تَیْعِیْط) زجر کردن و بانگ زدن

(یَاعَطَ بِهِ مِیَاعَطَةً) یعاط گفت او را و بانگ برزد

ی ع ع

(یَعْ) کقد کلمه است که بدان زجر کنند تا از گرفتن چیزی باز ماند مثل کخ در عجم

(یَعْیَاع) بالفتح از افعال طفلان است چون کودکی بسوی کودکی چیزی را اندازد

باب الیاء فصل الفاء

ی ف ث

(یَافِث) کصاحب نام پسر نوح که پدر ترکان و یاجوج و ماجوج است

(اَیَافِث) کاثارب موضعی است بیمن

ی ف خ

(یَافُوْخ) جاندانه کودک

(ض) یَفَخَهُ یَفْخًا) رسید یافوخ او را و زد بر آن مَیْفُوْخ نعت است از آن ذکر فی افخ

ی ف ع

(یَفَع) محرکة پشته و زمین بلند * وغلامٌ یَفَعٌ) کودک بالیده ایفاع جمع

(غلام یَفَعَةٌ) محرکة کودک بالیده لا یثنّی ولا یجمع

(یَفَاع) کسحاب پشته و زمین بلند

(اَمکنة یُفُوع) بالضم جای های بلند

(غُلَامٌ یَافِعٌ) کودک بالیده یَفَعَة کطلبة ویُفْعَان کعثمان جمع * و نیز یَافِع) موضعی است و نام اسپ و ابنة برادر بنی سدره بن عمرو * و نیز یَافِع) پدر قبیله است از

دعين و يافع بن عامر محدث و
ابرح بن شهاب يافعی صحابی است
ونیز یافعیّون) گروهے از
محدثان
(یافعات الامور) کارهائے
بیرون از طاقت والیافعات
من الجبال) کوههاے دشوار
بلند جاهاے آن
(آیفع) کاحمد راوی است ضعیف
که از سعد بن جبیر روایت
میکند و آیفع بن عبد الکلاعی
وآیفع بن ناکور ذو الکلاع هر دو
صحابی اند یا نام آیفع بن ناکور
سمیفع یا سمیفع است
(میفعة) کمفعلة زمین بلند
ونیز میفع ومیفعة بمقعدة
دو شهر است بساحل دریای مین مسافت
ما بین هر دو دو روزه راه است
(ف یفع الغلام یفعًا) بالفتح
یعنی کودک نزدیک بلوغ رسید
ویفع الجبل) برآمد بر کوه
(ایفاع) گوالیدن کودک نزدیک
بلوغ رسیدن یقال ایفع الغلام فهو
یافع لا موفع
(تیفّع) بر پشته برآمدن

ی ف ن
(یَفَن) محرکة پیر کلان سال فرتوت
و گوساله چهار ساله و
موضعی است و تنقش یُفُن
بالضم جمع ویفن بن سام بن
نوح علیه السلام وهو بالقاف
(یفنة) بالتاء گاو ماده یا گاو
ماده آبستن

باب الیاء فصل القاف

ی ق ت
(یاقوت) جوهری است فارسی
معرب وهو فاعول یاقوتة یکی
یواقیت جمع اجوده الاحمر
الرمانی نافع للوسواس والخفقانات
وضعف القلب والمعدة شربا
ولجمود الدم تعلیقًا

ی ق د
(یاقد) کصاحب بتی است بجلیا

ی ق ظ
(یقظة) محرکة بیداری خلاف
نوم و نام مردے
(رجل یقظ) کندس کنف مرد
بیدار وهشیار ایقاظ جمع
(یقظان) کسکران بیدار وهشیار
یقظی کسکری مونث یقاظی
کسکاری جمع و ابو الیقظان
خروس و خر ولقب صحابی است
و تابعی
(ك س یقظ یقاظة) کثمامة
ویقظًا محرکة بیدار گردید
(ایقاظ) بیدار کردن از خواب
گر دیدار انگیختن
(تستیقظ) بیدار نمودن و گردید انگیختن
شد للمبالغة
(تیقّظ) بیدار وهوشیار بودن
و بیدار شدن از خواب
(استیقاظ) بیدار وهشیار بودن
و بانگ کردن پاے برنجن وجز آن
از پیرایه

ی ق ق
(یقق) محرکة پیه خرما بن
(یققة) بالتاء پاره از پیه خرما
و پنبه
(ابیض یقق) ککتف و بحرک
نیک سپید بیض یقائق جمع
(س یقّ یقوقة) بالفتح سخت
سپید گردید

ی ق ن
(یقن) محرکة بے گمانی و ذو
یقن آبی است
(یقنة) محرکة آنکه هرچه بشنود
یقین نماید
(یقِن) مثلثة القاف بنی گمان
بتحقیق داننده
(رجل یقِن بالشیئ) ککتف
مرد حریص آزمند آن چیز
(یقین) کامیر بی گمانی و مرگ
وهاشم بن یقین) محدث است
وربما عبّروا عن الظن بالیقین
وبالظن عن الیقین
(یاقین) دهی است بقدس
(میقان) بالکسر آنکه هرچه بشنود
یقین نماید میقانة مونث
(س یقن الامر یقنًا) بالفتح
وبحرك بتحقیق رسید و دانسته
شد آن کار
(ایقان) بے گمان دانستن یقال
ایقنه وبه
(تیقّن) بی گمان دانستن
(استیقنه وبه) بتحقیق دانست
آن را

باب الیاء فصل الکاف

ی ك ك
(یك) یکی فارسی است وقد وقع
فی شعر روبة وقد اقامی حجة

ج

الخصل المحلك. نحيّا الرومي
من يلك يلك، اى واحد لواحد
و شهرے است بمغرب
(يَكَك) محركة موضعى است
باب الياء فصل اللام
ى ل ب
(يَلَب) محركة سپر بازره چرمين يا
بخصوص كلاه چرمين و پولاد و
آهن بے آميغ و جوشن چرمين
يلَبة. واليَلَب فى الاصل اسم
ذلك الجلد. و نيز يلب) سپر چرمين
كه عسل و ريگ آميخته اندرو نش
پركنند و كلان از هر چيزى و چرم
ى ل ق
(يَلَق) محركة سپيد از هر چيزے
يَلَقة يكى. و نيز يَلَقه) بز سپيد
ى ل ل
(يَلَل) محركة كوتاهى دندان
بالا و كژى و ميلان آن جانب
داخل دهن و ناهموار روئيدگى آن
الل بالهمزة كذلك و نا بائى
يقال صَفاةٌ بيّنةُ اليَلَل يعنى سنگ
لغزان و تابان والفعل من سمع
(ايَل) بتشديد اللام مرد كوتاه و كج دندان
يلّاء مونث. و قُفُ اَيَل)
بشتهٔ درشت بلند. و حافر اَيَل
سم كوتاه اطراف
(يَلْيَل) كجعفر موضعى است
نزديك وادى صفراء
(يا لِيل) كهابيل نبى است. و
عبدُ يا لِيل) پسر عبد كلال است
و مذكور است در ك ل ل
ى ل م
(اَيْلَمَة) بالفتح جنبش و آوازه
يقال مَا سَمِعتُ له اَيْلَمَةً اى صوتا
افعلة لا فيعلة
(يَلَمْلَم) كسفرجل كوهى است
بر دو منزل از مكه معظمه و آن ميقات
اهل يمن است در ج و مر في
ل م م
ى ل م ق
(يَلْمَق) كجعفر يلمه كه قبا باشد
فارسى است معرب يلمه و جمع
باب الياء فصل الميم
ى م ر
(يامُور) شتر نر
ى م م
(يَمّ) بالفتح دريا لا يكسر و لا
يجمع جمع السالم و كبوتر دشتى
يَمَم محركة مثله و شمشير اشتر وابى
است بنجد و سُوَيم) بطنى است
(يَمّه) بالفتح موضعى است
(يَمام) كسحاب كبوتر دشتى
يَمامَة يكى آهنگ و يمامه
مثله. و نيز يمامة) كنيزكى كبود
چشم كه از سه روزه راه سوار را
مى ديد منه المثل اَبْصَرُ من زرقاء
اليمامة و بلاد جو منسوب است
باسم آن كنيز فيقال جوّ اليمامة
سميت بها لكثرة ما اضيف اليها
وهى اكثر نخيلا من سائر الحجاز و
بها تنبّى مسيلمة الكذاب و هى
دون المدينة فى وسط الشرق عن
مكة على ستة عشر مرحلة من البصرة
و عن الكوفة نحوها والنسبة الى
اليمامة يَمامِيٌّ و يقال ايضا
يَمانٍ و يَمامِيّ يعنى بگذر از
پيش من
(يَمّى) كحنى جوے است بيطيحة
ماهى آن بهتر و جيد باشد
(ص) يُمَّ الرجلُ يَمّاً مجهولا
بدريا انداخته شد رجل مَيْمُوم
لغت است از ان و كذا يُمَّ الساحلُ
دريا غالب شد ساحل را و بر آمد
بمان
(مُيَمَّم) كمعظم پيروزى يابنده
بر مطلب
(تَيَمُّم) قصد كردن و اراده نمودن
يقال يَمَّمتُهُ بالرمح اى توخّيته و
قصدته دون من سواه و تيمم
دادن نماز و عبادت را يقال يمم المريض
للصلوة بالتراب اذا مسح لديه
وجهه و يديه و فى الحديث سأل رجل
عليا كرم الله وجهه عن صاحب له به
جدرى و اصابته الجنابة كيف
يصنع فقال يمموه
(تَيَمُّم) آهنگ كردن و بخاك
دست و روى ماليدن بنيت عبادت
و منه قوله تعالى فتيمموا صعيدا
طيبا اى اقصدوا صعيدا والياء
بدلٌ من الهمزة
ى م ن
(يَمْنَة) بالفتح سوے راست خلاف
يسرة يقال اَخَذَ يَمْنَةً اى ناحية
اليمين
(يُمْن) بالضم افزايش و نيك
بختى و بركت و از اعلام است
و آبى است
(يُمْنَة) بالضم نوعى از چادرهاى
يمن

(یَمَن) محرکة سوی راست یقال
اَخَذَ یَمَنًا ای ناحیة الیمین *
ونیز یَمَن بلادی است از بلاد عرب
بر سوی دست راست قبله یَمَنِی
و یَمّانی مشددة و یَمَانِی مخففة
منسوب بوی و الالف عوض من
یاء النسبة فلا تجتمعان یقال
رجل یَمَنِیٌّ و برودٌ یَمَانٍ و قوم
یمانیة و یمانون کثمانیة و ثمانون
وامرأة ایضا یمانیة * ونیز یَمَن)
از اعلام است
(یَمِیْن) کامیر مبارک وسوی
راست خلاف یسار اَیْمُن کافلس
وایمان و آیامن و آیامین جمع
و یُمَیّن بالتشدید بلا هاء
مصغر اما الذی فی حدیث
عمر رضی الله عنه زوّدتنا بِمُیَیْنَتِهَا
من الهبید فانها تصغیر یُمْنَی فابدل
من الیاء الاولی تاء اذ کانتا
للتانیث * ونیز یَمِین) سوی دست
راست ولا یجمع لانه ظرف و الظروف
لا تکاد تجمع لانها جهات و اقطار
مختلفة الالفاظ و اقرایش و برکت
و توانائی و منه و کُنْتُم تاتوننا عن
الیمین ای تخدعوننا باقوی الاسباب

اومن قبل الشهوة لان الیمین موضع
الکبد و الکبد مظنة الشهوة و الارادة
* و فلانٌ عند نا بالیمین
ای بمنزلة حسنة و سوگند و
مونث آید سُمّی به لانهم کانوا
یتماسحون بایمانهم فیتحالفون
اَیْمُن کافلس و اَیْمَان جمع
(یُمَیْن) گز برقلعهٔ است
(حُذَیفة بن الیَمَان) کسحاب
صحابی است رضی الله عنه
(یَمَانِیَة) بالفتح مخففة الیاء
نوعی از جو سرخ خوشه
(یامن) مبارک واز اعلام است
(اَیْمَن) کاحمد مبارک آیامِن
جمع یقال قَدِم فلان علی الیَمَن
الیمین یعنی بیمن و برکت باز آمد
از سفر * ونیز اَیْمَن) بدست
راست کار کننده و مرد بسیار یمن و
برکت یَمْنَاء مونث اُمُّ اَیْمَن)
نام دایهٔ فرزندان رسول علیه السلام
ونیز اَیْمَن) موضعی
است
(اَیْمُن) کافلس نام مردی *
اَیْمُنُ الله) بالفتح و ضم المیم و یکسر
الاوّل اسمی است موضوع بجهت

قسم تقدیره ایمن الله قسمی و کذا
اِمن الله بفتح الهمزة و المیم و
تکسر و ایم الله بالفتح و ایم الله
بکسر الهمزة و المیم و الفه الف وصل
و لم یجیٔ فی الاسماء الف الوصل
مفتوحة غیرها و ربما حذفوا منه
النون و قالوا ام الله مثلثة المیم و
ام الله بکسر الهمزة و ضم المیم و
فتحها و ربما قالوا من الله مثلثة
المیم و النون و ربما ابقوا المیم وحدها
مثلثة فیقال م اللهِ و قد تدخل
علیها لام الابتداء للتاکید فیقال
لَیْمُنُ اللهِ و لَیْمُ اللهِ فتذهب
الالف فی الوصل و تدخل فیها کاف
الخطاب کما فی حدیث عروة بن
الزبیر لَیْمُنُکَ لئن کنت ابتلیت
لقد عافیت و ربما یقال هیم الله
بفتح الهاء و ضم المیم و هو مرفوع
بالابتداء و خبره محذوف
والتقدیر لیمن الله قسمی و لَیْمُنُ الله ما اقسم
به قال ابو عبیدة کانوا یحلفون
بالیمین ایضا و یقولون یَمِینُ الله
لا افعل کذا ثم یُجْمَع الیَمِینُ علی
اَیْمُنٍ و حلفوا به فقالوا اَیْمُنُ الله
لا فعلن کذا قال فهذا هو الاصل

فی ایمن الله و قیل الفه الف قطع
وهو جمع یمین و انما خُفِّفَتْ
همزتها و طرحت فی الوصل لکثرة
استعمالهم لها
(یَامِین) نام مردی
(بنیامین) کاسرافیل نام برادر
یوسف علیهما السلام و لا تقل
ابن یامین
(تَیَمَّنِی) بالفتح و شد التحتیة
الثانیة گزانه یمن
(مَیْمَنَة) بالفتح برکت و نیک
بختی و سوی راست خلاف میسرة
(مَیْمُون) مبارک و نیک بخت
مَیَامِین جمع و نرهٔ مرد و جوی
است * و نیز مَیْمُون) نام پسر خالد
حضرمی و بسوی وی منسوب است
چاهی بمکه
(س ک ف) یَمَنَ یَمْنًا) مبارک
و نیکبخت گردید یُمِنَ مجهوله
کذلک
(ض) یَمَنَ بِهِ) دست راست
برد آنرا
(ف س) یَمَنَه یَمْنًا) از سوی
راست او آمد
(اِیْمَان) بیمن در آمدن و بسوی

راست رفتن
(میمنت) بالفتح آنکه بیار و برکت
و افزایش را
(تیمین) بر دست راست رفتن
و بمین آمدن و برکت دعا کردن
کسی را یقال یمّن علیه
(میامنة) بمین آمدن و سوی
راست گرفتن یقال خذ بامیامنک
میامنة ای خذ بهم یمنة ولا یقل
تیامن بهم العامة تقول
و سوی دست راست بردن
(تیامن به) بر دست راست
بردن او را و نیز تیامن بمین
آمدن
(تیمّن) تبرک کردن و مبارک
شدن و مردن و برسوی راست
نهادن مرده را در گور و خویشتن را
بمین منسوب کردن و برکت دعا
خواندن کسی را
(استیمان) مبارک شدن و سوگند
دادن

باب الیاء فصل النون

ی ن خ

(اینخ اینخ) بالکسر السکون
کلمة است که بدان ناقه را گشتی
خوانند
(اینخ الناقة ایناخا) خوانند
ناقه را بسوی گشتی پس گفت
اینخ اینخ

ی ن د د

(یندد) کجعفر موضعی است و
مرتبه رسول صلی الله علیه وسلم
و مذکور است در ن د د

ی ن ر

(ینّار) کشداد نام جد حمدان
بن عمر سمرقندی بخاری محدث

ی ن ص

(اینص) بالفتح
مقلوب النیص و احدهما تصحیف

ی ن ع

(ینع) بالضم درخت بزرگ
(ینع) محرکة نوعی از عقیق
(ینعة) بالتاء مهرهٔ است سرخ
(ینیع) کامیر میوهٔ رسیده
(یانع) سرخ از هر چیزی و ثمر
رسیده ینع بالفتح جمع
(سعد بن وهب ینائی)
کصحابی تابعی است
(ف ض ینع الثمر ینعاً)
بالفتح والضم و ینوعا رسید
و هنگام درودن رسید
(مونع) کمحسن رسیده
(ایناع) رسیدن میوه

ی ن ق

(ینّاق) کسحاب نام بطریقی
است مر روم را که کشتند و سر
او را در حضور صدیق رضی الله عنه
آوردند
(ینّاق) کشداد نام صحابی است
و هو جد الحسن بن مسلم بن
ینّاق

ی ن م

(ینم) محرکة بزرقطونا یبنمة
یکی گیاهی است دیگر که در التیام
زخمها بکار آید

ی ن ن

(ینّة) بالفتح
ابو عبد الرحمن الحمراوی شهد
فتح مصر والیه ینسب حمام ینّة
بمصر و عبد العزیز بن ابراهیم
بن ینّة الله بن ینّة راوی است

باب الیاء فصل الواو

ی و ب

(یوب) بالضم جد است محمد بن
عبد الله بن عیاص محدث را
(یوبب) کجعفر و جندب بدو با
نام پدر شعیب نبی علیه السلام

ی و ج

(یاجج) قلعة است بصقلیة وقد
تکسر الجیم

ی و ح

(یوح) بالضم نامی است از نامهای
آفتاب یوحی بالضم مقصورا
کذلک

ی و خ

(یوخ) بالفتح قال ذکره اللیث
ولم یفسره وقال لم یجی علی بنائها
غیر یوم فقط

ی و ص

(یوصّی) بفتح الیاء والواو وکسر
الصاد المشددة و بالیاء الشدیدة
و هو مرغی است بعراق بال آن دراز
تر از بال باشه و هو اخبث صیدا
او هو الحر

ی و ل

(یوألة) بالضم نام جد احمد بن
محمد سینی

ی و م

(یوم) بالفتح روز ایام جمع
اصله ایوام فادغم قال الاخفش

فی قوله تعالی اُسِّسَ عَلَی التَّقْوٰی
من اول یوم ای من اول الایام کما تقول
لقیت کل رجل ای کل الرجال ٭ و
(یَوْمٌ اَیْوَم) تاکید ست یعنے
روز سخت ٭ و (یومٌ ذو ایام) روز
سخت یا روز آخر ماه ٭ یَوْمٌ ذُوایّامٍ و یَیِّم
کذلک و (اَیّامُ اللّٰهِ) نعمتهاے
خدا تعالی
(یام) قبیله ایست بیمن ٭ و نیز
(یام) نام پسر نوح که در طوفان
غرق شد
(یَئْأم) کحوأب بفتح الیاء والهمزة
قبیله ایست از حبش
(س ح) (یَوْمٌ یَوْمًا) روز گردید
(مُیَاوَمَة یِوَام) بالکسر روز
مزد کردن

ی و ن

(یَوَن) محرکة دهی است بیمن
(یَوَان) کسحاب دهی ست
بباب صفهان
(یُونَان) بالضم دهی ست ببعلبک
و دهی دیگر میان بَرْزَعه و بَیْلَقان
(یُونَانِیُّون) گروهی بود گذشت

ی و ی

(یُوَی) کسمی کوبی نامی ست
که یُوتَبان از اهل ساده منسوب
اند بوی و از ایشان ست نصر بن
احمد یُوَیٔ که سلفی از وی
حدیث نقل کرده

باب الیاء فصل الهاء

ی ه ت

(اَیْهَتَ اللَّحْمُ اِیهَاتًا) بوی
ناخوش گرفت گوشت

ی ه ر

(یَهْر) بالفتح و یحرک جای
فراخ تابان و ستیهیدگی
(ذُویَهَر) محرکة و قد یسکن
پادشاهی بود مر حمیر را
(یَهْیَر) بالفتح و شد الراء مذکور
ست در ه ی ر
(اِسْتِیْهَار) درازی نمودن در
کاری و ترسیدن خرد بخود و بی
خرد گردیدن مرد و بیقین داشتن
امری را عوض گرفتن یقال استیهر
بابلك ای استبدل بلا غیرها

ی ه م

(یَهَم) محرکه دیوانگی
(اَیْهَم) بی خرد و نافهم و مرد گر
و دلیر و سنگ تابان و کوه بلند دشوار
گذار و دشت بی پایان و جبله
بن اَیْهَم آخر ملوک غسان ست
(اَیْهَمَان) بالفتح بلغت اهل
بادیه بمعنی توجبه و شتر بر جوشان
کشنده و بلغت شهریان توجبه و
سوزان یا توجبه و شب سیاه و از
واحد باز دشت خواسته می شود
فیقال نعوذ بالله من الایهمین
(یَهْمَاء) کصحراء دشت بے
پایان بی راه و بی نشان و سال
نیک سخت تلخ کننده زیست
مردم را

ی ه ه

(یَاهِ یَاهِ) بالتکرار و کسر الهاء
و تسکینها و قد تنون بمعنی پیش بیا و
آن کلمه ست که شبانان بدان صاحب
خود را خوانند و قد تفتح الهاء الاولی
فیقال یاهَیَاهِ للواحد والجمع
والمذکر والمونث و قد تثنی و تجمع
فیقال یاهَیَاهَان یاهَیَاهُون
و یاهَیَاهَ بفتح الاخر و یاهَیَاهَتَان
و یاهَیَاهَات
(یَهْیَه بالابل) زجر کرد شتر را
بیَاهِ یَاهِ

ی ه ی

(یَهْیَا) کلمه ست که شبانان بدان
خوانند یا زجر کنند

باب الیاء فصل الیاء

ی ی ن

(یَیَن) محرکة چشمه ست یا
رودباری میان ضاحك و ضُوَیحِك ٭

تم الکتاب و الحمد لله اولا و
اخرا و صلی الله علی محمد و اله
و سلم تسلیما کثیرا

باب الالف اللینة وغیرها من الحروف

(الف) بفتح اول و کسر دوم بمعنی مرد
بی زن و نام یکی از حروف تهجی
و آن غیر همزه ست و انستنی است
که الف بر سه وجه ست یکی آنکه
جزء کلمه بود و این بر سه نوع
آید (۱) اصلی و این یافته نمی شود
مگر در اسم مبنی چون فی اسم اشاره
و ما موصوله یا در حرف چون الی
حتی (۲) بدل از حرف اصلی چون
قال و مقال (۳) زاید برای الحاق
چون اَرْطی بقول کسانیکه همزه

آنرا اصلی شمارند و یا برای تحصیل
صیغهٔ جمع چون حِبال و مساجد و
مَصابیح و انعام و سکاری و امثال آن
یا برای بنای اوزان مزید فیه چون
قائِل و خاتَم و قِرطاس و امثال آن
و صاحب قاموس این الف را الف
مجهول نامیده ٭ دوم آنکه کالجزء
بود و این شش نوع است (۱) الف
فاصل میان نون جمع مونث و نون
ثقیله چون اِفعَلْنَانّ (۲) علامت
رفع در تثنیه و مانند آن چون
زَیدَانِ و اثنانِ (۳) ضمیر تثنیه در
نحو فَعَلا و یفعلان (۴) علامت نصب
در اباك و اخوات آن (۱) الف
تانیث چون حُبلی و فُضلی (۶) الف
که با نون زیاده شود در مثل سَکران
و عِمران و این را الف و نون مزید تان
گویند ٭ سوم آنکه نه جزء کلمه
بود نه کالجزء و این هفت قسم
است (۱) آنچه نوشته شود
تلفظ نیاید و این الفی است که
بعد واو جمع در فعل نوشته شود
تا رفع کند التباس واو مذکور را
بواو عاطفه چون قعدوا لیکن در
غیر مواضع التباس چون ضَرَبُوا

نیز آنرا جاری داشته اند و بعضی
بعد واو جمع در اسم نیز الف نویسند
هرگاه نون جمع از وی افتاده
باشد چون بنوا زید و الضاربوا
زید لیکن غیر مختار محققان است
(۲) بدل تنوین بعد فتحه و آن
نوشته شود و در تلفظ نیاید مگر بحالت
وقف چون ضربت زیدا (۳)
بدل نون خفیفه و این نیز نوشته شود
و در تلفظ نیاید مگر بحالت وقف
چون لَنَسْفَعًا بالناصیة (۴) الف
صله که بعد حرف روی مفتوح زیاده
کنند چنانچه در العتاب و اصاب
العتابا و اصابا خوانند هرگاه در قافیه
واقع شود (۵) الف تغابی و
این الفی است که در آخر کلمه
زیاده کنند وقتی که زبان
متکلمش بر آن بند شود و در فکر
رود که بعد از آن بکدام کلمه تکلم
نماید و فائده این الف امداد است
متکلم را در انفتاح زبانش بتکلم کلمه
دیگر مثلاً اگر کسی گوید اِنَّ عُمَرَ و
زبانش بند شود پس او فتحه آخر عمر
را دراز کند تا الف پیدا شود و کلمه
دیگر را بوی لاحق نماید

الف ندبه چون وا زیدا (۷)
الف استغاثه چون یا زیداه ٭ اما همزه
بر دو گونه است یکی آنکه جزو کلمه بود
و این بر چهار وجه است (۱)
اصلی چون اَخَذَ و ابل و الی (۲)
بدل از حرف اصلی چون اَحَدٌ و قائل
(۳) زائد و این دو قسم است یکی
وصلی و این همزه است که برای رفع
ابتدا بسکون در صدر کلمه ساکن
الاول زیاده کنند و هرگاه کلمهٔ
دیگر بالای چنین کلمه بیاید
این همزه از تلفظ می افتد و آخر
کلمهٔ اول باول کلمهٔ آخر می پیوندد
و فائده دیگر از این همزه متصور
نیست چون همزه مصادر و افعال
ماضی و امر حاضر از ابواب ثلاثی
منشعبه و باعی منشعبه و همزه
امر حاضر از ابواب ثلاثی
مجرد و همزه حرف تعریف بقول
بعضی و همزه اسماء عشره مذکوره
ابن ابنة ایم اِسم اِست اثنان اثنتان
اِمرأ اِمرأة اَیمُنُ الله و مگر قطعی
که زیاده کرده شود در اول کلمهٔ
جهت فائده دیگر سوای رفع ابتدا
بسکون مثلا برای تحصیل معانی

مختصهٔ باب افعال از تعدیه و غیره
چون اَذهَبَ و امثال آن یا برای
حصول ابنیهٔ جمع چون اَطعِمَة و
الوان و اَحرُف و امثال آن یا برای
معنی وصفی چون اَسوَد و جز آن یا
برای معنی تفضیلی چون اَشرَف و
مانند آن و علی هذا القیاس چون
تامل کرده شود معانی دیگر مفهوم
گردد چنانچه معنی وحدان متکلم در
مانند اَضرِبُ و امثال آن و الهذا
بسبب در آمدن کلمه از بالای کلمه
و این همزه در آنست همزه در
تلفظ باقی ماند و هر دو کلمه را باهم
پیوستن ندهد و الا این فوائد
مفقود گردد (۴) بدل از زائد
چون صحائف ٭ دوم آنکه جزء کلمه نبود
و این دو نوع است (۱) همزه
برای ندای قریب چون اَ زیدُ بمعنی
یا زید (۲) همزه استفهام و آن فهم
امری خاستن است از مخاطب
چون اَ زیدٌ قام و گاهی خارج میشود
از حقیقت استفهام مذکور پس
می آید برای یکی از هشت
معنی یکی تسویه و آن همزه است
که داخل شود بر جمله و اَم عاطفه

برجمله دیگر ضد جمله اول وهر دو
جمله صلاحیت تاویل بمصدر
دارد واین همزه دلالت میکند
براینکه حصول مضمون هر دو
جمله یکسان است وضرور نیست
که بعد کلمهٔ سواء واقع شو چنانچه
بعضے گمان کرده اند بلکه بعد سواء
ومَا اُبَالِی ومَا اَدْرِی لیت شعری
وامثال ان درآید چون سَوَاءٌ
عَلَیْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ
برابر است برآن کفار آمرزش
خواستن ونخواستن تو برای آنها
ومَا اُبَالِی اَقُمْتَ اَمْ قَعَدْتَ یعنے
ایستادن ونشستن تو یکسان است
نزد من وعلی هذا القیاس * دوم
انکار ابطالی واین همزه دلالت
کند براینکه مابعدش غیر واقع
است ومدعی آن کاذب مانند
اَفَسِحْرٌ هٰذَا آیا پس سحر است این
یعنے سحر نیست وهر که گمان برد
که این سحر کاذب است و
هرگاه این همزه برجمله منفیه درآید
مفید بود اثبات را مانند آیه
اَلَیْسَ اللّٰهُ بِکَافٍ عَبْدَهُ یعنی خدا
کافی است بنده خود را * سوم انکار

توبیخی واین همزه دلالت میکند
براینکه مابعدش واقع شده لیکن
فاعل آن سزاوار ملامت است
چون اَتَعْبُدُوْنَ مَا تَنْحِتُوْنَ ایا
می پرستید چیزی را که مے تراشید
از دست خود * چهارم تقریر واین
همزه دلالت کند براینکه متکلم
می برانگیزد مخاطب را براقرار
واعتراف بامریکه ثبوت یا نفی آن
مستقر است نزدیک متکلم چون
اَضَرَبْتَ زَیْدًا برای تقریر فعل است
وانت ضربت زیدًا برای تقریر
فاعل وازید ضربت برای تقریر
مفعول * پنجم تهکم واستهزا چون
آیه اَصَلٰوتُکَ تَاْمُرُکَ اَنْ نَتْرُکَ
مَا یَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا آیا نماز تو میفرماید
که بگذاریم انرا که می پرستیدند
پدران ما * ششم امر چون اَاَسْلَمْتُمْ
بمعنے اَسْلِمُوْا اسلام بیارید * هفتم تعجب
چون ایه اَلَمْ تَرَ اِلٰی رَبِّکَ کَیْفَ مَدَّ
الظِّلَّ آیا نمی بینی بسوی پروردگار خود
چگونه دراز کرده است سایه را * هشتم
استبطاء بمعنی درنگی شمردن چون
اَلَمْ یَاْنِ لِلَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اَنْ تَخْشَعَ
قُلُوْبُهُمْ آیا نرسیده است برای

مومنان آن وقت که نرم شود دلهای
ایشان وبعضی گفته اند که هرگاه همزه
استفهام از معنی حقیقی خود برآید
مناسب مقام هر معنی که خواهند
انتزاع نمایند منحصر در هشت معنی
مذکور نیست چنانچه گویند که
در آیه اَلَمْ نُهْلِکِ الْاَوَّلِیْنَ معنے
تهدید است وعلی هذا القیاس
(آا) بتقدیم همزه برالف حرف
ندا است نزد اخفش وکوفیان
برای بعید وابن عصفور گفته که
برای ندای قریب است مانند
همزه مفتوحه که سابقًا مذکور شد
واز سیاق کلام صاحب قاموس
موافق ابن عصفور مفهوم میگردد
که اازید را به ازید تفسیر کرده
وجوهری گوید که آا بتقدیم همزه
برالف نیز نام اول حروف تهجی
است وچون ممدود کنند آاءٌ
خوانند به تنوین وهمین حکم است
باقی حروف تهجی را مانند باجا
(اء) بتقدیم الف بر همزه حرف
تانیث است مانند الف حبلی او
در آخر اسماء لاحق شود چون
حمراء واین الف ممدوده خوانند

چنانچه الف حبلی را الف مقصوره
وسوای آنچه مذکور شد کلمه
یافته نشده که اول وثانیش همزه
اصلی والف اصلی یا دو همزه اصلی
بود
(اِذَا) بالکسر چون وتکون للفجاءة
ولغیرها وقد تکون زائدة نحو حتی
اذا اتوا علی واد النمل ای حتی
اتوا وقد مر فی اذ ذ
(اِذْ) بالکسر والسکون چون وان
برای زمان ماضی است وگاهی
برای مفاجاة آید بشرطی که در جواب صح
بینا یا بینما واقع شود وقد
تکون زائدة نحو اِذْ وَاعَدْنَا
موسی ای واعد ومر فی اذ ذ
(اِذْمَا) بالکسر چون اذ وان شرط
است دو فعل را بجزم کند خلافا
للبعض وهی حرف عند سیبویه
مثل اِنْ وظرف عند المبرد و
غیره وقد مر فی اذ ذ
(اِذَن) کعنب بسکون آخر اکنون
وهی حرف وقیل اسم بَسِیْطَةٌ وقیل
مرکّبة من اذ وان ومعناها الجواب
والجزاء خلافا لبعضهم یقال
اذن اکرمک فی جواب اتیتک و

تُبدَل نونها الفًا عند الوقت
تشبيهًا بتنوين المنصوب وقيل
يوقف عليها بالنون لان نونها
كنون لن وقد مر فی اذن
(اَلْ) بر سه وجه آيد اسم موصول
بمعنى الذی و مانند آن و حرف
تعريف و آن بر چهار گونه است ال
عهد خارجی نحو ليس الذكر
كالانثی و عهد ذهنی نحو انی
اخاف ان ياكله الذيب و جنس
نحو الرجل خير من المرأة و استغراق
نحو ان الانسان لفی خسر و زائد
نحو الذی والتی والحارث والعباس
(اَلَا) بفتح الهمزة والتخفيف
بدان و آگاه باش حرف استفتاح
است و بر وجه می آيد تنبيه
نحو الا انهم هم السفهاء و تفيد
تحقيق ما بعدها لتركبها من الهمزة
ولا وهمزة الاستفهام اذا
دخلت على النفی افادت التحقيق
نحو اليس ذلك بقادر على ان
يحيى الموتى و توبيخ و انكار نحو
الا ارعواء لمن ولت شبيبته
اذنت بمشيب بعده هرم و استفهام
عن النفی نحو الا اصطبار لسلمى ام لها

جلد اذا الاقى الذی لاقاه امثالی
و تمنی نحو الا عمر ولی مستطاع
رجوعه فيرأب ما اثات يد الغفلات
وقيل هذه الاقسام الثلثة مختصة
بالدخول على الجمل الاسمية
تعمل عمل لا التبرئة و عرض
و تحضيض و معناهما طلب الشیء لكن
العرض طلب بلين والتحضيض
طلب بحث و يختص بالفعلية نحو الا
تحبون ان يغفر الله لكم و الا تقاتلون
قومًا نكثوا ايمانهم
(اَلَّا) بالفتح مشدده حرف تحضيض
است مختص بجملۀ فعليه خبريه
(اِلَّا) بالكسر مشدده مگر و سوای
وهو استثناء وقد مر فی ال ل
(اُلُو) بضمتين خداوندان و
هو جمع لا واحد له من لفظه و قيل اسم
جمع واحده ذو و اولات للاناث
واحدها ذات
(اُولی) اينما وهو جمع لا واحد له
من لفظه او واحده ذا المذكر و ذه
للمؤنث يمد و يقصر و مقصوره
يكتب بالياء نحو الی و واحده الذی
و ممدوده مبنی على الكسر يستوی فيه
المذكر والمؤنث و تصغيره اليا بضم

الهمزة مشدد الياء بالمد والقصر
يدخل عليها هاء التنبيه كقولك هؤلاء
بالكسر على البناء و من العرب من يبون
الهمزة مكسورة و تقول هولاء قوم مك
و يلحق الكاف للخطاب تقول اولئك
و اولاك و اولالك قال الكسائی واحد
اولئك ذلك و واحد اولاك ذاك
و الالك بالتشديد لغة فيها قال
ما بين الالك الى الاكا و ربما قالوا
اولئك فی غير العقلاء قوله تعالى
ان السمع والبصر والفواد كل
اولئك
(اُلٰی) كعلى بالضم انها وهو جمع
لا واحد له من لفظه و واحده
الذی و اما قولهم ذهبت الالى
فهو مقلوب من الاول لانه جمع
اولى مثل اخرى و اخر
(اِلٰی) سوی حرف جر است و
می آيد جهت انتهای غايت مانيه
نحو ثم اتموا الصيام الى الليل و
مكانيه من المسجد الحرام الى المسجد
الاقصى و معيت و اين وقتی باشد
چيزی را با چيزی ضم كنند نحو
من انصاری الى الله و الذود
الى الذود ابل و تبيين وهی المنبية

لفاعلية مجرورها بعد ما يفيد حبًا
او بغضًا من فعل تعجب او اسم
تفضيل نحو رب السجن احب الی
و مرادفت لام نحو والامر اليك
و موافقت فی نحو ليجمعنكم الى
يوم القيمة و ابتدا بدان قال
تقول وقد عاليت بالكور فوقها
ايسقى فلا يروی الی ابن احمرا
ای منی و موافقت عند قال
ام لا سبيل الى الشباب و ذكره
اشهى الی من الرحيق السلسل
و توكيد و آن زايد باشد نحو
فاجعل افئدة من الناس تهوی اليهم
بفتح الواو ای تهواهم وقد يتضمن
معنى الامر فتكون بمعنى امسك
نحو اليك عنی ای امسك عنی و
و بمعنى خذ نحو اليك كذا ای
خذه و يقال اذهب اليك ای
اشتغل بنفسك وقال سيبويه
الف الى و على منقلبتان من واو
لان الالفات لا تكون فيها الامالة
ولو سمی به رجل قيل تثنيته
الوان و علوان و اذا اتصل به المضمر
قلبت ياء نحو اليك و عليك و
بعض العرب تتركه على حاله و

تقول الا وعلاك

(اَمْ) بالفتح حرف عطف است بمعنے اَیَ وهَلْ و مرفی ام م * و نیز گاہی زائد باشد نحو * یالیتَ شِعْرِی ولا مَنْجَا من الهَرَم * اَمْ هَلْ علی العَیْشِ بعد الشَّیْبِ مِن نَدَم * و گاہی بجای اَل مستعمل شود پس حرف تعریف باشد نحو * ذاک خَلِیلِی و ذُو یُوَاصِلُنِی * یرمی وَرَائِی بامْ سَہْم وامسَلِمَه * ای بالسَّهْم والسلمة بکسر اللام وهی واحدة السَّلِم للحجارة وفی الحدیث لَیْسَ من امْبِرِّ امْصِیَامُ فی امْسَفَرِ

(اَمَا) بالفتح والتخفیف بدان وآگاہ باش حرف استفتاح است بمعنی الا نحو * اَمَا والذی اَبْکی واضحک والذی * اَمَاتَ و اَحْیی والذی امره الامرُ * و گاہی بمعنی حقا یا اَحَقًّا آید علی خلاف فیه وهی بسیطة حرف قیل اسم بمعنی حقا وقیل هی کلمتان الهمزةُ للاستفهام وما اسم بمعنے شیٔ وذلک الشیٔ حق فالمعنی اَحَقًّا و گاہ باشد که همزه را حذف کنند کقوله * مَا تَرَی الدهر قد ابادَ معدا * وابادَ السراة من عندنا

(اَمَّا) بالفتح والتشدید حرف است جهت شرط و تفصیل و توکید و مرفی ام م

(اِمَّا) بالکسر والتشدید کلمه است که برای شک و جز آن آید و مرفی ام م

(اَنّی) مفتوحة مشددة مقصورة چگونه کجا از کجا هر کجا یقال اَنّی تَاتِینِی اَتَیْتُکَ ای من ای جهة وانّی لکَ ان تفتح الحصن ای کیف لکَ ذلکَ وقوله تعالی قال یا مریم اَنّی لکِ هذا ای کیف لکِ و اَنّی لکَ هذا ای این لکَ هذا وهی من الظروف التی نُجَازی بها

(او) بالفتح والتخفیف حرف عطف است وقد مرفی ا و و

(ای) بالکسر والتخفیف حرف ایجاب است بمعنے نعم و مرفی ای ی

(اَیْ) مفتوحة مخففة حرف نداو حرف تفسیر است و مرفی ای ی

(اَیّ) مفتوحة مشددة هر چه و هر که اسم وقیل حرف یاتِی علی معانٍ و مرفی ای ی

(اَیَا) مفتوحة مخففة حرف است جهت ندای بعید و گویند جهت قریب و تبدل همزته هاء فیقال هیا

(اِیَّا) مکسورة مشددة اسم مبهم است و تمام ضمایر منصوب بدو متصل گردد و تقول ایاک اِیَّاکِ اِیَّاکُمَا اِیَّاکُم اِیَّاکُنَّ اِیَّاهُ اِیَّاهَا اِیَّاهُمَا اِیَّاهُم اِیَّاهُنَّ اِیَّایَ اِیَّانَا فالکاف والهاء و الیاءُ والنونُ جعلت بیانًا عن المقصود ولا موضع لها من الاعراب فهی کالکاف فی ذلکَ و اَرَیْتُکَ و کالالف والنون التی فی انت فتکون اِیَّا الاسم وما بعدها للخطاب وقد صار کالشیٔ الواحد لانّ الاسماء المبهمة وسائر المکنیات لا تضاف لانها معارف وقیل اِیَّا مضاف الی ما بعده واستدل علی ذلک بقولهم اِذَا بلغ الرجل الستّین فَاِیَّاهُ و ایا الشّوابّ فاضافوهُ الی الشوابِّ وخفضوها وتبدل همزته هاء او واو فتقول هِیَّاکَ و وِیَّاکَ قال الاخفش اِیَّا اسم مضمر مفرد یتغیر اخره کما یتغیر اواخر المضمرات لاختلاف اَعْدَاد المضمرین وقیل الکاف والهاء والیاء والنون هن الاسماء وایّا عمادٌ لها لانها لا تقوم بانفسها ولا یصح ان تقول ضربتُنی بل تقول ضربت ایای ولا تقول ضربت ایاک لانک انما تحتاج الی ایا اذا لم یمکنک اللفظ بالکاف فاذا وصلت الی الکاف ترکتها ویجوز ان تقول ضربتک ایاک لان الکاف اعتمد بها علی الفعل وقد تکون للتحذیر نحو اِیَّاکَ والاسدَ وتقول ایاک ان تفعل کذا

(اِیَا الشَّمْس) بالکسر والقصر و بالفتح والمد روشنی آفتاب و خوبی آن اِیَاتُهَا بالفتح والکسر کذلک وکذا من النبات و موضعه ای ی وقد مر ویقال الاِیَاةُ للشمس کالهالة للقمر

(اَیَایَا) بالفتح زجری است شتر را ایایا و یا یه کذلک

(اَیَایِهَا تَایِهَهْ) زجر کردن شتر را بلفظ آیایا

(یا) حرفی است از حروف شفت و از عوامل جر می آید جهت الصاق حقیقی باشد نحو اَمْسَکْتُ بزید یا

مجارنی نحو مررت بزیدٍ کانک
الصقت المرور به + وتعدیه نحو ذهب
الله بنورهم فکل فعل لازم یتعدی
بالباء والالف وبالتشدید + واستعانت
نحو کتبت بالقلم ونجرت بالقدوم
ومنه باء البسملة + وسببیت نحو فکلا
اخذنا بذنبه انکم ظلمتم انفسکم
باتخاذکم العجل + ومصاحبت نحو
اهبط بسلامٍ ای معه وقد دخلوا
بالکفر + وظرفیت نحو لقد نصرکم
الله ببدر ونجیناهم بسحر وبایکم
المفتون + وبدل نحو فلیت لی بهم
قوما اذا رکبوا + شنوا الاغارة
فرسانا ورکبانا + ومقابلت نحو
اشتریته بالف وکافأته بضعف احسانه
ومجاوزت همچو عن وقیل یختص
بالسؤال نحو فاسأل به خبیرا اولا
یختص نحو ویوم تشقق السماء
بالغمام وما غرک بربک الکریم
+ واستعلاء نحو من ان تأمنه
بقنطار ای علی قنطار وایضا
توضع علی موضعها + وتبعیض نحو
عینا یشرب بها عباد الله وامسحوا
برؤسکم + وقسم نحو بالله وغایت نحو
احسن بی ای احسن الیّ + وبمعنی من

اجل کقول لبید + غلب تشذر و
بالذحول کانهم + ای من اجل الذحول
+ وتوکید وآن زاید باشد وتکون
زیادة واجبة کاحسن بزید ای احسن
زید ای صار ذا حسن وغالبة وهی فی
فاعل کفی نحو کفی بالله شهیدا +
وضرورة کقوله + الم یاتیک والانباء
تنمی + بما لاقت لبون بنی زیاد +
وحرکتها الکسر وقیل الفتح مع
الظاهر نحو مر بزید

(تاء) حرف هجاء وقصیدة تاویة
وتائیة وتیویة منسوبة الیها ای
قصیدة التی قوافیها علی التاء والتاء
المفردة محرکة فی اوائل الاسماء و
فی اواخرها وفی اوائل الافعال وفی
اواخرها ومسکنة فی اواخرها و
المحرکة فی اوائل الاسماء حرف
جر للقسم تختص بالتعجب وباسم
الله تعالی وربما قالوا تربی وترب
الکعبة وتالرحمن بدل من الواو
کما ابدلوا منها فی تتری وتراث
والواو بدل من الباء والمحرکة فی
اواخرها حرف خطاب کانت وانت
وعلامة للتانیث نحو قائمة وللوحدة
نحو تمرة وشجرة وللجمع نحو قردة

وللمبالغة نحو علامه وقد تکون
بدلا من المحذوف نحو عدة واخت
وفی اوائل الافعال تکون ثابتة لفائدة
نحو تقبل وتدحرج وفی المضارع
لمخاطبة المذکر ومغایبة المونث
نحو تضرب وقد تحذف نحو
قوله تعالی تنزل الملائکة والروح
وفی امر المواجهة للحاضر کما قرئ
قوله تعالی فلتفرحوا وفی اواخر
الماضی مفتوحة لخطاب المذکر
ومکسورة لخطاب المونث و
مضمومة للحکایة عن نفسک و
الساکنة علامة للتانیث کقامت
قبل فان تاخرت هذه التاء عن
الاسم کانت ضمیرا وان تقدمت
کانت علامة وربما وصلت ثمّ اوربّ
والاکثر تحریکها معهما بالفتح + و
(تا) اسم یشار به الی المونث مثل ذا
للمذکر وته مثل ذه وتان للتثنیة
واولاء لجمعهما وتصغیر تا تیا
بالفتح والتشدید وتدخل علیها ها
التنبیه تقول هاتا وهاتان وهولاء
وهاتیا وبکاف الخطاب قلت
تیک وتاک وتلک بالکسر وتلک
بالفتح لغة ردیة وللتثنیة تانک

بالتشدید والتخفیف وفی الجمع
اولئک واولاک واولالک فالکاف
لمن تخاطبه فی التذکیر والتانیث
والتثنیة والجمع وما قبل الکاف لمن
تشیر الیه فیهن جمیعا وتدخل ها
علی تیک وتاک فیقال هاتیک و
هاتاک ولا تدخل علی تلک وتالک
لغة فی تلک

(تبیبت تاء احسنة) نیکونوشتم
تا را

(حا) حرفیست از حروف هجا
وهی حلقیة تمد وتنون فی التنکیر
+ ونیز حا) زن زبان دراز عن
الخلیل وحی است از مذحج
ونام مردی نسب الیه بیرحاء
بالمدینة وقد یقصر والصواب بیرحی
کفیعلی وقد تقدم + وحاء ممدودا
مبنیا علی الکسر زجری است
مرشتر را وقد تقصر + ودر صفت
پیر صد ساله گویند لاحاء ولا ساء
ای لا محسن ولا مسیء اولا رجل ولا
امراة ولا یستطیع ان یزجر الغنم بحا
ولا الحمار بساء + وحاء بضائک)
بکسر الهمزة یعنی بخوان مش
خود را حاح بضائک کذلک قال

ابوعمرو يقال حَيْحَيْتُ وحَاحَيْتُ
بالمعز خاصة حَيْحَاءً وحِيْحَاءً
يعنے خوانده آن را وذلك ان تقول
لها حاء قال سيبويه ابدلوا الالف
بالياء في قولهم حاحيت بالمعز
حيحاءً وانما هو صوت بُنِيَتْ
منه فعلا كما ان رجلا لو اكثر
من قوله لا لجازان تقول لا لَيْتَ
فاجرى حاحيت وهاهيت وعاعيت
مجرى دعدعت اذا كرّر
للتصويت
(خا) حرفي ست از حروف هجا
ملتبة لغة في الهمزة
(خاء بك) شتاب كن جعل صوتا
مبنيا على الكسر ويستوي فيه
التثنية والجمع والمذكر والمؤنث
(ذا) ابن عمرو وهو اسم اشارة
الى المذكر وتثنيته ذان سقوط
احدى الالفين اعنى الف ذا و
الف التثنية لسكونهما فهو اسقط
الف ذا قرأ قوله تعالى ان هذين
لساحران واعرب ومن اسقط الف
التثنية قرأ ان هذان لساحران
لان الف لا يقع فيها اعراب وقيل
انها على لغة ابي الحارث بن كعب

وذي) بكسر الذال وسكون
الياء وذه بكسر الذال وسكون الها
وكسرها للمؤنث ومعناه اين زن
والهاء بدل من الياء وليست
للتانيث وانما هي صلة والجمع
للمذكر والمؤنث اولاء من غير
لفظه وتدخل عليها هاء التنبيه
فتقول هذا زيد وهذي وهذه
بتحريك الهاء هند والتصغير ذَيَّا
وذيان وهذيا وهذيان بتشديد
التحتية ولا تصغر ذي للمؤنث
وانما تصغر للمؤنث تا وقد اكتفوا به
عنه وتدخل عليها كاف الخطاب
تقول ذاك وذلك واللام زائدة
وتدخلها على تلك ايضا تقول هذاك
زيد ولا تدخل على ذلك ولا على اولئك
كما لم تدخل على تلك ولا تدخل كاف الخطاب
على ذي للمؤنث وتدخل على تا
تقول تِلْكَ وتِيْكَ ولا تقل ذِيكَ
تقول تِلْكَ وتِيْكَ ولا تقل ذِيكَ
تقول في التثنية جاءني ذانك
الرجلان بالتشديد والتخفيف
ورايت ذينك الرجلين وفي المؤنث
تانك بالتشديد والتخفيف وشدد
تاكيدا وتكثيرا للاسم لانه بقي

على حرف واحد كما ادخلوا اللام
على ذلك تكثيرا له وانما يفعلون
مثل هذا في الاسماء المبهمة
بنقصانها
(ذو) بمعنى صاحب يعنى خداوند
والتثنية ذوا وذوى بفتح الواو
والجمع ذوو وذوي بكسر الواو
والمؤنث ذات والتثنية ذواتا و
الجمع ذوات وهو لازم للاضافة
فان وصفت به نكرة اضفته الى
نكرة وان وصفت به معرفة اضفته الى
المعرف بالالف واللام لا يجوز ان تضيفه
الى مضمر ولا الى زيد وما شبهه
في العلمية تقول جاءني رجل ذو
مال وهذه امرأة ذات مال ومررت
برجل ذي مال وبرجال ذوي مال
وبنسوة ذوات مال وهكذا في
النصب اصل ذو وذوى مثل عصو
يدل على ذلك قوله تعالى ذواتا
افنان في التثنية ويروى لان الف
منقلبة من وا وثم حذفت من ذوا
عين الفعل لكراهتهم اجتماع
الواوين في التثنية لانه كان يلزم
حينئذ ذووان مثل عصوان فبقى
ذا منونا ثم ذهب التنوين منه

للاضافة كما تقول رايت رجلا ذا
مال ولو نسبت اليه قلت ذوي و
كذلك النسبة الى ذات لان
التاء تحذف في النسبة ولو سميت
رجلا ذو لقلت هذا ذوا فتردّ ما قبل
فترد ما ذهب لانه لا يكون اسم
على حرفين احدهما حرف لين
لان التنوين يذهبه فيبقى على
حرف واحد + واما ذو بمعنى الذي
تصاغ ليتوصل بها الى المعارف
بالجمل تقول تاذو عرفت وانا
ذو سمعت وهذه امرأة ذو قالت
كذا فتكون ناقصة مبنية لا تظهر
فيها اعراب كما في الذي يستوي
فيه الجمع والتثنية والتذكير و
التانيث + قال سيبويه ان ذا
وحدها بمعنى الذي كقولهم ما ذا
رأيت فتقول متاع حسن وهي مع
ما بمنزلة اسم احد كقولهم ما ذا
رايت فتقول خيرا بالنصب كانه قال
ما رايت ولو كان هما بمنزلة الذي
لكان الجواب خيرٌ بالرفع كقوله تعالى
واذا قيل لهم ما ذا انزل ربكم
قالوا اساطير الاولين بالرفع وكقوله
تعالى وقيل للذين اتقوا ما ذا

انزل ربكم قالوا خيرا بالنصب
نظرا على الاول وقولهم فذات بينكم
اى حقيقة وصلكم وذات البين
اى الحال التى يجتمع بها المسلمون
وهذا ذو زيد اى هذا صاحب
هذا الاسم ❊ وجاء من ذى نفسه
من ذات نفسه) اى طوعا وتكون
واما قولهم ذات مرة وذا صباح)
فهو من ظروف الزمان التى لا يتمكن
تقول لقيته ذات مرة وذات يوم وليلة
وغداة وعشاء وذات الزمين والعويم
وذا صباح ومساء وصبوح وغبوق
ماء اسم فهذه الاوقات لم
يسمع ذات شهر ولا ذات سنة و
قال الاخفش فى قوله تعالى واصلحوا
ذات بينكم انث ذات لان
بعض الاشياء قد يوضع له اسم
مونث ولبعضها اسم مذكر كما
قالوا دار وحائط انثوا الدار و
ذكروا الحائط و ❊ يقال ذيت ذيت
يعنى اين اين مثل كيت كيت
واصله ذيو على فعل ساكنة العين
فحذفت الواو وشددت الياء
للحذف ثم عوض من التشديد
التاء وان حذفت التاء وجئت

بالهاء ترد التشديد وتقول ذيه
وذيه وان نسبت اليه قلت ذيوى
كما تقول بنوى فى النسبة
الى البنت
(فا) حرفى است از حروف هجا و
آن محمل است يعنى عمل نكند در
اكثر ونصب كند نحو ما تاتينا
فتحدثنا باجزمايد نحو ❊ فمثلك
حبلى قد طرقت ومرضع ❊ بجر مثل
وهى آيد جهت عطف و تعقيب
الترتيب مع الاشتراك وهو
نوعان معنوى نحو قام زيد فعمرو
وذكرى وهو عطف مفصل على
مجمل نحو فازلهما الشيطان عنها
فاخرجهما مما كانا فيه ❊ و
التعقيب مع الاشتراك وهو فى كل
شئ بحسبه كتزوج فولد له و
بينهما مدة الحمل ودخلت
البصرة فبغداد ❊ وے آيد بمعنى
ثم نحو ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا
العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاما
فكسونا العظام لحما ❊ وبمعنى واو
نحو ❊ بين الدخول فحومل ❊ وتجئ
للسببية على العطف والتعقيب
دون الاشتراك وذلك غالبا فى

العاطفة جملة نحو فذكره موسى
فقضى عليه وصفة نحو لاكلون
من شجر من زقوم فمالئون منها
البطون فشاربون عليه من الحميم
وتكون رابطة للجواب حيث يكون
ما بعد الفاء كلاما مستقلا يعمل
بعضه فى بعض والجواب جملة
اسمية نحو وان يمسسك بخير فهو
على كل شئ قدير وان تعذبهم فانهم
عبادك وان تغفر لهم فانك انت العزيز
الحكيم وتكون جملة فعلية
كالاسمية وهى التى فعلها جامد
نحو ان ترن انا اقل منك مالا
وولدا فعسى ربى ان يؤتينى خيرا
ان تبدوا الصدقات فنعما هى
او يكون فعلها انشائيا نحو ان
كنتم تحبون الله فاتبعونى و
عليك ان تنصب ما بعد الفاء
فى انشائيات باضمار ان وقد
يكون فعلا ماضيا لفظا ومعنى اما
حقيقة نحو ان يسرق فقد سرق
اخ له من قبل او مجازا نحو ومن
جاء بالسيئة فكبت وجوههم فى
النار نزل الفعل لتحققه منزلة
الواقع ويقترن بحرف استقبال

نحو من يرتد منكم عن دينه
فسوف ياتى الله بقوم ❊ ويجوز فى
الصدر كقوله ❊ فان اهلك فذى
حنق لظاه ❊ على تكاد تلتهب التهابا
❊ وقد تحذف الفاء ضرورة نحو من
يفعل الحسنات الله يشكرها اى
فالله وقيل لا يجوز مطلقا والرواية
من يفعل الخير فالرحمن يشكره او لغة
فصيحة ومنه قوله تعالى ان ترك
خيرا الوصية للوالدين والاقربين
وقيل يجوز فى النثر نادرا منه
حديث اللقطة فان جاء صاحبها
والا استمتع بها ثم الفاء كما تربط
الجواب بشرطه كذلك تربط شبه
الجواب بشبه الشرط نحو الذى
ياتينى فله درهم وقد يكون زائدة
ودخولها فى الكلام كخروجها نحو ❊
وقائلة خولان فانكح فتاتهم ❊
واكرومة الحيين خلو كما هيا ❊
ونحو زيد فلا تضربه وقيل قد تكون
للاستيناف نحو ❊ الم تسئل الربع
القواء فينطق ❊ وهل يخبرنك
اليوم بيداء سملق ❊ اى فهو
ينطق
(كذا) چنين چندين وهو

اسم مبهم تقول فعلت كذا وقد يجري مجرى كم فينصب ما بعدها على التمييز يقال عندي كذا درهما والاصل ان كذا ترد على ثلثة اوجه احدها ان تكون كلمتين باقيتين على صلهما وهما كاف التشبيه و ذا الاشارية نحو رايت زيدًا فاضلا ورايت عمرا كذا ✦ الثاني ان تكون كلمة واحدة مركبة من كلمتين مكنيًا بها عن غير عدد كما في الحديث انه يقال للعبد يوم القيامة اتذكر يوم كذا وكذا او فعلت كذا وكذا ✦ الثالث ان تكون مركبة مكنيًا بها عن العدد فتوافق كاين في التركيب البناء والابهام والافتقار الى التمييز وتخالفها في انها ليس لها الصدر وان تمييزها واجب النصب وان لا يستعمل غالبًا الا معطوفا عليها (كلا) بالفتح مشددة اللام تجيئ ست وهي كلمة زجر وردع وتحقيق ومعناه انته ولا تفعل قوله تعالى ايطمع كل امرء منهم ان يدخل جنة نعيم كلا اي لا يطمع ✦ ويكون بمعنى حقا كقوله تعالى كلا لئن لم ينته لنسفعا بالناصية و

قد يكون بمعنى الا الاستفتاحية وقد تكون حرف جواب بمنزلة اي ونعم وحملوا عليه كلا والقمر و كلاك والله وبلاك والله اي كلا والله وبلى والله وهي مركبة من كاف التشبيه ولا النافية وشددت لامها لتقوية المعنى والدفع توهم بقاء الكلمتين وقيل هي بسيطة (لا) نه وهي حرف تجيئ على ثلثة اوجه اولها ان يكون نافية وهي على خمسة اقسام ✦ عاملة عمل ان نحو لا صاحب جود ممقوت و عمل ليس ولا تعمل الا في النكرات كقوله من صد عن نيرانها فانا ابن قيس لا براح ✦ وتكون عاطفة بمعنى اخراج الثاني مما دخل فيه الاول بشرط ان يتقدمها اثبات نحو جاء زيد لا عمرو وامر نحو اضرب عمرا لا بكرا وان يتغاير متعاطفاها فلا يجوز جاءني رجل لا زيد لانه يصدق على زيد اسم الرجل فان ادخلت عليها الواو خرجت من ان يكون حرف عطف كقولك لم يقم زيد ولا عمرو لان حرف النسق لا يدخل بعضها

على بعض فالواو للعطف ولا لتاكيد النفي وتكون جوابا مناقضا لنعم و يحذف الجمل بعدها كثيرا و تعترض بين الخافض والمخفوض نحو جيئت بلا زاد وغضبت من لا شيئ ✦ والوجه الثاني ان تكون موضوعة بطلب الترك ويختص بالدخول على المضارع وتقتضي جزمه واستقباله نحو لا تتخذوا عدوي وعدوكم اولياء ✦ والوجه الثالث ان تكون زائدة نحو ما منعك اذ رايتهم ضلوا ان لا تتبعن وما منعك الا تسجد لئلا يعلم اهل الكتاب وقد تزاد فيه التاء فيقال لات وقولهم اما لي فافعل كذا بالامالة اصله ان لا ما صله ومعناه ان لا يمكن ذلك الامر فافعل كذا

(لو) اگر وهو حرف يقتضي في الماضي امتناع ما يليه واستلزام لتاليه سيبويه لو حرف لما كان سيقع لوقوع غيره ✦ تجيئ على خمسة اوجه احدها المستعملة في نحو لو جاءني اكرمته وهذه تفيد ثلثة امور احدها الشرطية اعني عقد السببية والمسببية بين الجملتين بعدها الثاني تقييد الشرطيه بالزمن الماضي الثالث امتناع الثاني من اجل امتناع الاول بخلاف ان الشرطيه لانها توقع الثاني من اجل وقوع الاول وقيل انها تفيد امتناع الشرط وامتناع الجواب كلاهما وقيل انها تفيد امتناع الشرط خاصة ✦ وثانيها ان تكون حرف شرط في المستقبل الا انها لا يجزم نحو ولو تلتقي اصداؤنا بعد موتنا ✦ ومن دون رمسينا من الارض سبسب ✦ لظل صدى صوتي وان كنت رمة ✦ بصوت صدى ليلى يهش ويطرب ✦ و ثالثها ان تكون حرفا مصدريا بمنزلة ان الا انها لا تنصب نحو يود احدهم لو يعمر ✦ ورابعها ان تكون للتمني نحو لو تاتيني فتحدثني ✦ وخامسها ان تكون للعرض نحو لو تنزل عندنا فتصيب خيرا ✦ وان جعلت لو اسما شددته وقلت الكثرت من اللو لان حروف المعاني والاسماء الناقصة اذا صيرت اسماء تامة بادخال الالف

وللام عليها او باعرابها شدد ما
ماهو منها على حرفين بان يزاد فى
اخره حرف من جنسه فيدغم و
يصرف كقولك اكثرت من اللوا و
من لو و مذ ما فيه الالف كقولك
كتبت لاءً جيدة
(لَوْلَا) اگرنه وهى حرف مركبة
من معنى اِنْ و لو تكون لربط امتناع
الثانية من اجل وجود الاول
فتدخل على جملة اسمية نحو
لولا زيد لهلكنا ٭ وللتحضيض و
العرض فتختص بالمضارع او ما فى
تاويله نحو لولا تستغفرون الله
ونحو لولا اخّرتنى الى اجل قريب
٭ وللتوبيخ والتنديم فتختص
بالماضى نحو لولا جاؤا عليه باربعة
شهداء فلولا نصرهم الذين
اتخذوا من دون الله قربانا
الهة وقد تكون للاستفهام نحو
لولا انزل عليه ملك قاله الهروى
والظاهر انها للتوبيخ
(لَوْمَا) اگرنه وهى بمنزلة لولا
تقول لوما تاتينا بالملائكة وزعم
المالقى انها لم تات لا للتحضيض
(ما) چه وچیست و هرچه و آنچه

وچیزے و نه نیست و آن که و
چندانکه و آن کلمه است دال
برمعانى مختلفه بعضے اسم
بعضے حرف فالاسمية ثلثة اقسام
٭ الاول معرفة تكون ناقصة و
هى الموصولة وتسمى ماء خبر
نحو قوله تعالى ما عندكم ينفد
وما عند الله باق يعنى آنچه نزد و
شماست ٭ وتامة وهى نوعان عامة
وهى مقدرة بقولك الشئ
وهى التى لا يتقدمها اسم نحو
اِنْ تُبْدُوا الصدقات فنعما هى اى
فنعم الشئ هى وخاصة وهى
التى لم يتقدمها ذلك وتقدر
من لفظ ذلك الاسم نحو غسلته
غسلا نعما اى نعم الغسل ٭ والثانى
تكون نكرة مجردة عن معنى الحرف
وهى ايضا تكون ناقصه وهى
الموصوفة وتقدر بقولك شئ نحو
مررت بما معجب لك اى بشئ معجب لك
یعنى گذشتم بچیزے شگفت وتامة
تقع فى ثلثة ابواب ٭ التعجب
نحو ما احسن زيدا اى اى شئ
احسن زيدا یعنى چه نیکوست
زيد ٭ وباب نعم وبئس نحو

غسلته غسلا نعما اى نعم شيئا واذا
ارادوا المبالغة فى الاخبار عن احد
بالاكثار من فعل كالكتابة قالوا
اِنّ زيدا مِمّا ان يكتب اى انه
مخلوق من امر ذلك الامر هو
الكتابة ٭ والثالث ان تكون نكرة
مضمنة معنى الحرف وهى نوعان
احدهما الاستفهامية ومعناها اى
شئ نحو ما هى چیست آن و
ما لونها وما تلك بيمينك يا
موسى یعنى چیست واذا ركبت
ما الاستفهامية مع ذا لم تحذف
الفها ٭ وماذا تاتى على اوجه احدها
ان تكون ما استفهاما وذا اشارة
نحو ماذا التوانى وماذا الوقوف
والثانى ان تكون ما استفهاما
وذا موصولة كقول لبيد ٭ الا تسألان
المرء ماذا يحاول ٭ انحب
فيقضى ام ضلال وباطل ٭ والثالث
ان تكون ماذا كله استفهاما على
التركيب كقولك لماذا جئت ٭ و
الرابع ان تكون ماذا كله اسم
جنس بمعنى شئ او بمعنى الذى
كقوله ٭ دعى ماذا علمت سأتقيه
٭ ولكن بالمغيب نبئينى ٭ وتكون

ما زائدة وذا اشارة نحو ٭ انورا سرع
ماذا يا فروق ٭ وتكون ما استفهاما وذا
زائدة فى نحو ماذا صنعت ٭ ثانيهما
ان تكون ما شرطية غير زمانية
نحو ما تفعلوا من خير يعلمه الله
یعنى هرچه کنید ٭ ما ننسخ من
اية او ننسها وزمانية فما استقاموا لكم
فاستقيموا لهم ويجب حذف
الفها اذا جرت وابقاء الفتحة
دليلا عليها نحو فيم ولام وعلام
وربما تبعت الفتحة الالف فى
الحذف وهو مخصوص بالشعر ٭
يا ابا الاسود لم خلقتنى ٭ لهموم
طارقات وذكر ٭ واما اوجه الحرفية
فاحدها ان تكون نافية بمعنى
ليس وبمعنى لا وبمعنى لم فان دخلت
على الجملة الاسمية اعملها
الحجازيون واهملها التميميون والنجديون
عمل ليس بشروط معروفة نحو
ما هذا بشرا وما هن امهاتهم
وندر تركيبها مع النكرة تشبيها
بلا كقوله ٭ وما باس لو ردت
علينا تحية قليل على من يعرف
الحق عابها ٭ وان دخلت على
الفعلية لم تعمل نحو وما تنفقون

إلّا ابتغاءَ وَجهِ اللهِ وقد يستثنى
بما نحو كلُّ شيءٍ مَهَةٌ ما النِّساءَ و
ذِكرَهُنّ نَصَبَ لنساء على الاستثناء
+ وثانيها تكون مصدرية غير زمانية
نحو ضاقت عليهم الارض بما رحبت
وزمانية نحو ما دُمتُ حيًّا + و
ثالثها ان تكون ما زائدة وهي
نوعان كافة وهي على ثلثة انواع
كافة عن عمل الرفع ولا تتصل
الا بثلثة افعالٍ قَلَّ وكَثُرَ وطَالَ
وكافة عن عمل النصب و الرفع
وهي المتصلة بِاِنَّ واخواتها نحو
اِنّما الله اله واحدٌ ونحو كانّما يساقُونَ
الى الموت وكافة عن عمل الجر
وتتّصل باحرفٍ وظروفٍ
فالاحرف رُبّ نحو + رُبَّما اَوفَيتُ
فی عَلَمٍ + ترفَعَن ثوبي شَمالات +
والكاف نحو + ع + كما سيف عَمرٍو
لم تَخُنْهُ مَضارِبُه + والباءِ نحو +
فلئن صِرتَ لا تُحِيرُ جَوابًا + لبما
قد ترى وانت خَطِيبٌ + ومن نحو
+ ع + وِانّا لَمِمّا يَضرِبُ الكَبشَ
ضَربَه + والظُروف بعد نحو +
اَعَلاقةَ اُمِّ الوُلَيِّدِ بعدَ ما + افنانُ
راسك كالثَغامِ المخلِسِ + وبين

نحو + بَينَما نحن بالاراك معًا +
اذا اتى راكبٌ على جملة + وغير
الكافة وهي ايضا نوعان عوض و
غير عوض فالعوض فی موضعين
احدهما فی نحو قولهم امّا انت منطلقا
انطلقت + والثانی نحو افعل هذا
اِمّا ولا واصله ان كنت لا تفعل
غيرهُ + وغير العوض تقع بعد الرافع
نحو شَتّانَ مَا زيدٌ وعمرو وقوله
لَوبا بَانَين جاء يخطبها + زُمِّل
ما انف خاطب بدم + بعد الناصب
الرفع نحو ليتما زيدٌ قائم وبعد
الجازم نحو + واما تنزغنك ايّاما
تذول + وبعد الخافض جرا كان
نحو فبما رحمة من الله او اسما
نحو ايّما الاجلين قضيت + و
رابعها يستعمل ما موضع من نحو
وينكحوا ما نكح اٰباءُكم فانكحوا
ما طاب لكم يعنی آنکه حلال است
+ وخامسها يكون ما للتابيد
نحو قوله تعالیٰ ما دامت السموات
والارض يعنی چندانكه بپايد
آسمانها و زمينها + سادسها للتفخيم
كقوله تعالیٰ القارعة ما القارعة
يعنی امت چه قيامت + مَوِيَّة

ومَاوِيَة منسوب بسوی ما يقال
قصيدة مُويه وماويه يعنی
قصيده كه در آخرش ما باشد
(مَاء) مال مبنی علی الكسر حكاية
صوت الشاء
(متی) بفتح الميم قد يضم كے ظرف
غير متمكن است مے آيد جهت
سوال از زمان نحو متی نصر الله
ونحو متی يجاری به + و بمعنی
من نحو اخرجها متی كمه +
وجهت شرط و جزا نيز نحو متی
تذهب اذهب ومتی ضع العمامه
تعرفونی + وبمعنی وسط نحو وضعته
متی كمی اے وسط كمے
(مَهمَا) بالفتح چون قيل انّها
اسم لعود الضمير اليها فی مهما تاتنا به
وقيل حرف بدليل قول زهير +
ومَهمَا يكن عند امرءٍ من
خليقة + وان خالها تخفی علی الناس
تعلم + فهی حرف بمنزلة ان بدليل
انها لا محل لها وقيل ان مهما
ظرف زمان والمعنی اے وقت
وآن بسيط است نه مركب از ما
وما ونه از ما ما ومی آيد بمعنی
يكی خبر زمان متضمن معنی شرط

نحو مهما تاتنا به من اٰية وثانی زمان
وشرط ودرين هنگام ظرف فعل
شرط باشد كقوله + وانك مهما
تعط بطنك سوله فرجتك نالا
منتهی الذم اجمعا + سوم استفهام
نحو + مهما لی الليلة مهما ليه +
اودی بنعلی وسرباليه
(واو) حرفے است از حروف
هجا و بچند وجه مے آيد العاطفة
لمطلق الجمع فتعطف الشیء
علی مصاحبه نحو فانجيناه واصحاب
السفينة + وعلی سابقه نحو
لقد ارسلنا نوحا وابراهيم +
وعلی لاحقه نحو كذلك يوحی
اليك والی الذين من قبلك
واذا قيل قام زيد وعمرو احتمل
ثلثة معان وكونها للمعية راجح
وللترتيب كثير وندر
عكسه ويجوز ان يكون بين
متعاطفيها تقارب او تراخ نحو انّا
رادوه اليك وجاعلوه من المرسلين
وهی تنفرد عن سائر احرف
العطف بخمسة عشر حكما احتمال
معطوفها للمعانی الثلثة السابقة
+ واقترانها بِاِمّا نحو اما شاكرا واما

كفورا ؛ واقترانها بلا نحو قام زيد
ولا عمرو ؛ واقترانها بلكن نحو
ولكن رسول الله ؛ وعطف المفرد
السببي على المفرد الاجنبي عند
احتياج الربط نحو زيد قام عمرو
وغلامه ؛ وعطف العقد على النيف
نحو احد وعشرون ؛ وعطف الصفات
المتفرقه مع اجتماع منعوتها كقوله
بكيت وما بكا رجل حزين ؛ على
ربعين مسلوب وبال ؛ وعطف ما حقه
التثنية او الجمع نحو ان الرزية
لا رزية مثلها ؛ فقدان مثل محمد و
محمد ؛ وعطف ما لا يستغنى عنه
كاختصم زيد وعمرو وعطف العام
على الخاص وبالعكس نحو رب
اغفر لي ولوالدي ولمن دخل بيتي
؛ وعطف عامل حذف وبقي معموله
على عامل آخر يجمعهما معنى
واحد نحو وزججن الحواجب
والعيونا اي وكحلن العيون ؛ وعطف
الشيء على مرادفه نحو انما اشكو بثي
وحزني الى الله ؛ وعطف المقدم
على متبوعه للضرورة كقوله ؛ الا يا
نخلة من ذات عرق ؛ عليك و
رحمة الله السلام ؛ وعطف المخفوض

على الجوار كقوله تعالى فامسحوا
برؤسكم وارجلكم فيمن خفض
الارجل ؛ وقد تخرج الواو عن
افادة مطلق الجمع وذلك على
اوجه بمعنى او وذلك على اوجه
بمعنى او وذلك على ثلثة مواضع
احدها تكون بمعناه في التقسيم
نحو الكلمة اسم وفعل و
حرف وبمعناها في الاباحة نحو
جالس الحسن وابن سيرين اي
احدهما وفي التخيير نحو ؛ قالوا
نأت فاخترلها الصبر والبكاء ؛
فقلت البكا اشفى اذن لغليلي ؛ اي
او البكاء لان البكاء لا يجتمع مع
الصبر ؛ وبمعنى باء الجر نحو انت
اعلم ومالك وبعت الشاء شاة و
درهما وبمعنى لام التعليل نحو
يا ليتنا نرد ولا نكذب قال له الخارزنجي
؛ والاستيناف نحو لا تأكل
السمك وتشرب اللبن فيمن رفع
؛ وواو المفعول معه نحو سرت
والنيل ؛ وواو القسم لا تدخل الا على
مظهر ولا تتعلق الا بمحذوف نحو و
القرآن الحكيم فان تلتها واو اخرى فالثانية
للعطف الا احتاج كل الى جواب نحو

والتين والزيتون وهي بدل من الباء
لقرب المخرج وواو رب ولا تدخل الا على
منكر ولا تتعلق الا بمؤخر نحو ؛ وليل
كموج البحر ارخى سدوله ؛ و
الزائدة نحو حتى اذا جاؤها و
فتحت ابوابها ؛ وواو الحال نحو قمت
والناس قعود او قمت وادعو له
قمت وادعي اله ؛ والثانية يقال ستة
سبعة وثمانية ومنه ؛ سبعة وثامنهم
كلبهم ؛ وواو ضمير المذكور نحو
الرجال قاموا الاخفش اسم و
المازني حرف ؛ وواو علامة الرفع
نحو جاءني ابوه ومسلمون ؛ وواو
علامة المذكرين في لغة طي و اذ
شنوءة او بلحارث ومنه قوله
ويتعاقبون فيكم ملائكة الليل و
ملائكة بالنهار ؛ وواو الانكار
الرجلوه بعد قول القائل قام
الرجل وقيل الصواب ان لا تعد
هذه لانها اشباع للحركة بدليل
الرجلاه والرجليه في النصب و
الجر ؛ والواو المبدلة من همزة
الاستفهام المضموم ما قبلها كقراءة
قنبل واليه النشور وآمنتم قال
فرعون وآمنتم به ؛ وواو التلبر

كقول من اراد ان يقول يقوم زيد
فنسي زيدا فاراد مد الصوت
ليتذكر اذ لم يرد قطع الكلام
يقومو قيل هذه ايضا للاشباع ؛ و
واو القوافي واو الاشباع كالبرقوع
وواو مد الاسم بالنداء والواو
المحوله نحو طوبى اصلها طيبى وواو
الابنيه كالجورب والتورب ؛
وواو الوقت تقرب من واو الحال
نحو عمل وانت صحيح ؛ وواو النسبة
كاخوي في النسبة الى اخ وواو عمرو
ليفرق بينه وبين عمر ؛ والواو
الفارقه كاولوا واولئك واولى لئلا
تشتبه باليك والى ؛ وواو الهمزة
في الخط كهذه نساؤك وشاؤك و
في اللفظ نحو حمراوان وسوداوان ؛
وواو النداء والندبه ؛ وواو الحال نحو
اتيته والشمس طالعة ؛ وواو الصرف
وهو ان تكون الواو معطوفة على
كلام في اوله حادثة لا يستقيم
اعادتها على ما عطف عليها كقوله ؛
لا تنه عن خلق وتاتي مثله ؛ عار
عليك اذا فعلت عظيم ؛ فانه لا يجوز
اعادة لا على وتاتي مثله وسمي
حرفا اذا كان معطوفا ولم يستقم

ان يعادفيه الحادث الذى فيما
قبله ٭ وتدخل على واو العطف
الف الاستفهام كقوله تعالى
اوعجبتم ان جاءكم ٠
(وا) بدو وجه مے آيد حرف است
مختص در نداے ندبه نحو
وازيداه بعضے در نداے حقيقى
نيز استعمال كنند و اسم بمعنے
اَعجَبُ نحو ٭ وَا بِأَبِى انت وفوك
الاشنَبُ ٭ كانما ذُرَّ عليه الزَرنَبُ
(هَاء) حرفے است از حروف هجا
مى آيد بر پنج وجه ٭ ضمير غائب آن
در هر دو موضع جر و نصب
مستعمل شود نحو قال له صاحبه
وهو يحاوره ٭ و حرف غيبت
و آن هائے كه در لفظ اياه
و مانند آن باشد ٭ و هائے
سكته و آن جهت بيان حركت
يا حرفے در آخر كلمه لاحق مے آيد
نحو ماهِيَهْ وهَهُنَاه و اصلها
ان يوقف عليها وبما وصلت بنية
الوقف و هائے مبدل از همزه
استفهام نحو واتى صواحبها فقلن
هذا الذى ٭ مَنَحَ المودةَ غيرَنا
وجفانا ٭ و هائے تانيث نحو رحمه
ورحالت وقف وقال الفراء
العرب تقف على كل هاء مونث
بالهاء الا طيا فانهم يقفون عليها
بالتاء فيقولون هذه اَمَتْ
وجَارِيَت ٭ والهاءُ تزاد فى كلام
العرب على سبعة اضرب احدها للفرق
بين فاعِلٍ وفاعلة كضارب وضاربه
وكريم وكريمه والثانى للفرق
بين مذكر ومونث فى الجنس نحو
امرأ وامرأة والثالث للفرق
بين واحدٍ وجمع نحو بقرة وبقر
وتمرة وتمر والرابع للتانيث اللفظية
وان لم تكن تحتها حقيقة تانيث نحو
قريه وعرفه والخامس للمبالغة
مثل علّامه ونسّابه هذا مدح
وهلباجة بقاقه وهذا ذم فما
كان مدحا يذهبون بتانيثه
الى تانيث الغاية والنهاية والداهية
وما كان ذما فيذهبون به الى
تانيث البهيمة ومنه ما يستوى
فيه المذكر والمونث نحو رجل
ملولة وامرأة ملولة والسادس
ما كان واحدا من جنس يقع على
الذكر والانثى نحو بطة وحية
والسابع تدخل فى الجمع لثلثة
اوجه احدها ان تدل على النسب
نحو المهالبه والثانى تدل على
العجمه نحو الموازجه والجواربه
وربما لا تدخل عليها الهاء كقولك
كَيَالِج والثالث ان تكون
عوضا من حرف محذوف نحو المرازبة
والزنادقة والعبادله وهم عبد الله
بن عباس وعبد الله بن عمرو
عبد الله بن الزبير وتكون الهاء
عوضا من الواو الذاهبة من
فاء الفعل نحو عدة وصفة
وعوضا من الواو والياء الذاهبة
من عين الفعل نحو ثبه من ثاب
الماء واقامة وعوضا عن الياء
الذاهبة من لام الفعل نحو مائة
ورية وبرة واذا دخلت الهاء
فى الندبة اثبتها فى الوقف
وحذفتها فى الوصل وربما ثبت
فى ضرورة الشعر فتضم كالحرف
الاصلى وتكسر ايضا لالتقاء
الساكنين وانشد الفراء ٭ يا رب
يا رباه اياك اَسَلْ ٭ غُفْرَاه يا رَبّاه
من قبل الاجل ٭ وهو كثير فى
الشعر
(ها) بالقصر حرف تكون لتنبيه و
تدخل على اربعة احدها على ذاو
ذى وغيرهما من اسماء الاشارة
الغير المختصه بالبعيد تقول
هٰذا وهٰذِهِ وهٰذاك وهٰذِيكَ
او دالما بعد وهذا لما قرب ٭ الثانى
على ضمير الرفع المخبر عنه باسم
الاشارة كقوله تعالى هَا اَنْتُم هٰؤلاء
جمعا بين التنبيهَين للتوكيد و
مثله الا هٰؤلاء ٭ الثالث نعت اىّ
فى النداء وهى غير مفارقة لاىّ
نحو ايُّها الرجل وهى فى هذا
واجبة للتنبيه على انه المقصود
بالنداء ويجوز فى هذا فى لغة ج
بنى اسد ان يحذف الفها وان
تضم هاؤها اتباعا وعليه قراءة
ابن عامر ايُّهَ الثقلان بضم الهاء
فى الوصل ٭ الرابع على اسمِ الله
فى القسم عند حذف حرف القسم يقال
ها الله ما فعلت بقطع الهمزة ووصلها
وكلاهما مع اثبات الفها وحذفها وهو
المبدلة من واو القسم ٭ وتكون اسم
فعل بمعنى خذ ويمدّ ويستعملان
بكاف الخطاب بدونها ويجوز
فى الممدودة ان يستغنى عن الكاف
بتصريف همزتها تصاريف الكاف

يقال هاءَ وهاءِ وهاؤما وهاؤم وهاؤنَّ منه هاؤم اقرؤوا كتابيه ٭ وتكون كناية عن امرأة واحدة نحو ايتها ويستعمل بجر وبرة الموضع ومنصوبة نحو فالهمها فجورها وتقويها ٭ وتكون زجرا للابل ودعاء لها ايضا ٭ وكلمة اجابة ٭ وتكون كناية عن الغائب والغائبة نحو ضربه وضربها وغلامه غلامها وتكون جواب النداء بالمد والقصر كقولك هاؤها في جواب من دعاك وللتقريب اذا قيل لك اين انت قلت ها انا ذا يعني اينكم من والمرأة تقول ها انا ذه وهاهو ذا اذا كان قريبا وهاهو ذلك اذا كان بعيدا وهاهي ذه للقريبة وهاهي تلك البعيدة ٭

(هو) كناية للمذكر وهي للمونث وانما بنو الواو في هو والياء في هي على الفتحة فرقا بين هذه الواو والياء اللتين هما من نفس الاسم المكني وبين الواو والياء اللتين تكونان صلة في قولك رايتهو ومررت بهي لان كل مبني فحقه ان يبنى على السكون الا ان يعرض ما يوجب له الحركة وهو اما اجتماع الساكنين نحو كيف واين وكونه على حرف واحد مثل الباء او للفرق بينه وبين غيره كالفعل الماضي الذي ضارع الاسم بعض المضارعة ففرق بالحركة بينه وبين ما لم يضارع وهو الامر المخاطب وربما حذفت الواو والياء من هو وهي للضرورة نحو ٭ فبيناه يشري رحله قال قائل ٭ وقال ٭ دار لسعدى اذه من هواكا ٭ وقد تحذف الواو مع الحركة نحو ٭ ومطواي مشتاقان له ارقان ٭ الاخفش هذا في اردو سواء كثيرة ٭ ونيز هو بالضم شهرے است بصعيد (هَبُوَة) بالفتح قلعه است بيمن (هَلَا) مخففة بركنع رشو زجرے است مر اسپ ناقه را وقد يسكن بها الاناث عند دنو الفحل منها اى توسعى وتنح

(هَلَّا) مشددة چرانه وهي للتحضيض مركبة من هل ولا ٭ (تَهَلِّي) شتافتن اسب وجزآن يقال تهلى الفرس اى اسرع (هُنَا وهُهُنَا) بالضم اينجا وهُمَا للقريب اذا اشرت الى مكان هناك وهنالك آنجا وهما للبعيد واللام زائدة والكاف للخطاب وفيها دليل على التبعيد يفتح للمذكر ويكسر للمونث هَنَّا وهَهَنَّا وهَنَّاك وهَهَنَّاك مفتوحات مشددات كذلك وقيل هَنَّا بالفتح مشددة اى ههنا هَنَّاك اى هناك منه قولهم تجمعوا من هَنَّا وهَنَّا اى من ههنا وههنا ويقال للحبيب هَهُنَا وهُنَا مخففة اى تقرب ادن وللبغيض هَهَنَّا وهَنَّا مشددة اى تنح بعيدا ويقال في النداء خاصة يا هناه بزيادة هاء في آخره تصغيرا في الوصل معناه يا فلان ٭ ونيز هَنَا بالفتح كوه مرد خسيس دقيق ويقال هَنَا وهنت بالفتح بمعنى انا وانت ٭ ونيز هُنَا بالضم معرفة بازى ولهو ٭ وحديث الوكيب يوم هُنَا ٭ وحديث ما على قصرة ٭ ونيز موضعے است (هَنِى) بكسر النون ساكنة اينجا يقال جاء من هَنِي اى من هنا وهنا (هَيَا) حرفے است از حرف ندا اصله ايا مثل هراق واراق (يَا) حرفے است از حروف هجا وهي من المهموسة ومن التي بين الشديدة والرخوة ومن المنفتحة ومن المنخفضة ومن المصمتة ومن حروف المد واللين وتاتي على اوجه تكون ضميرا للمونثه وعلامتها كتقومين وقومي ٭ وحرف انكار نحو ازيدنيه ٭ وحرف تذكار نحو قدني ٭ ويكني بها عن المتكلم المجرور ذكرا كان او انثى نحو ثوبي وغلامي وان شئت سكنتها وان شئت فتحت ولك ان تحذفها في النداء خاصة تقول يا قوم ويا عباد بالكسر فان جاءت بعد الف المقصورة فتحتها لا غير نحو عصاي وكذلك بعد ياء الجمع كقوله تعالى وما انتم بمصرخي اصله بمصرخيني وقد تكسر توهما ان الساكن اذا حرك حرك بالكسر وليس بوجه عن المتكلم المنصوب الا انه لابد له من ان تزاد قبلها نون وقاية للفعل ليسلم من الجر نحو ضربني وقد زيدت في المجرور في اسماء مخصوصة لا يقاس عليها

نحو منى وعنى ولدنى وقطنى
وذلك ليسلم سكون البناء الذى
بنى الاسم والحرف عليه والياءات
القاب تعرف بها ياء التانيث
نحو اضربى وياء حبلى وعطشى
وذكرى وسِيمى وياء التثنية
وياء الجمع وياء الصلة فى
القوافى وياء المحولة كالميزان
ياء الاستنكار كقول المستنكر الحسنيه

للقائل مررت بالحسن وياءُ
التغابى وياء مدّ المنادى والياء
الفاصلة بين الابنية وياء الهمزة
فى الخط وفى اللفظ وياء التصغير
والياء المبدلة من لام الفعل
نحو الخامى والسادى فى الخامس
والسادس وياء الثعالى اى الثعالب
والياء الساكنة تترك على حالها فى
موضع الجزم نحو الم ياتيك

الانباء تنمى وياء نداء ما لا يجيب
تشبيها بمن يعقل نحو يا حسرةً على
العباد ويا ويلتى االدوانا عجوز
وياء الجزم المرسل نحو اقضِ الامر
وتحذف لان قبلها كسرة تخلفها
وياء الجزم المنبسط نحو رايت عبدى
الله لم تسقط لانه لا خلف عنها
(يا) مقصورًا حرف لنداء البعيد
حقيقةً او حكمًا وينادى بها القريب

توكيدا وهى مشتركة بينهما وبينهما وبين المتوسط وهى اكثر احرف النداء استعمالا ولهذا
لا يقدر عند الحذف سواها نحو يوسف اعرض عن هذا ولا ينادى اسم الله تعالى والاسم المستغاث
وايها وايتها الا بها ولا المندوب الا بها او بوا واذا ولى يا ما ليس بمنادى كالفعل فى الا يا
اسجدوا وقوله الا يا اسقيانى قبل غارة سنجال والحرف فى نحو يا ليتنى كنت معهم
يا رب كاسية فى الدنيا عارية يوم القيمة والجملة الاسمية نحو
يا لعنة الله والاقوام كلهم والصالحين على سمعان من جار
فهى للنداء والمنادى محذوف او لمجرد التنبيه لئلا يلزم
الاجحاف بحذف الجملة كلها وان وليها
دعاء او امر فللنداء والا فللتنبيه
(ويالك) كلمة تعجب قال الراجز
يالك من قبرة بمعمر

هذا اخر (منتهى الارب فى لغات العرب) المحتوى على لغات القاموس المحيط والقابوس الوسيط وغيرها من الكتب المذكورة اعتنيت بطبعه وتاليفه وبذلت جهدى فى تهذيبه وترصيفه وتلخيصه واتقانه راجيًا ان يكون خالصًا لوجه الله ورضوانه ونفع به كما نفع باصله وحسنه بالقبول من كرمه وفضله واجزل من لديه ثوابى وجعله نورا بين يدى يوم حسابى وهو على ذلك قدير وبالاجابة جدير وقد وفقنى الله اتمامه ببلدة الامارة كلكتة سنه الف ومائتين بعد سبع وخمسين من هجرة النبى الامين خاتم الانبياء والمرسلين صلى

الله علیه وسلم ✦ ایام حکومة الامیر النبیل ذی المجد الاثیل والحکم النافعة والهمم العالیة والسیاسة المحمودة والشمائل الحمیدة الکمی المهیب المدارة الحسیب ارفع العظماء قدرا اشرف رؤساء ذکرا الیف العدل والانصاف حلیف المنحة والالطاف رافع الوبة الرافة علی العباد ماحی آثار الظلم والفساد النواب المستطاب نواب کلنة بهادر (دامت دولته) هذا ولما ضقت ذرعا عن التکفل و نبیت عن التحمل لما نابنی من الدهر الهموم ودهمنی منه الملمات والغموم حتی کاد ان یتراخی الطبع بعد ما بلغ الصاد دعانی الیه وحثنی علیه من حضرته ینبوع النعم المتواتره والخیرات المتکاثره الهمام الافخم السمیدع الخضم رفیع المقام اذهری السجایا العظام مجده اثیل منصبه جلیل عزه فی جبهة الدهر شامة علی وجنة العصر غیث الجود غوث المنجود بدر منبلج المحیا ذو جاه دونه مناة الثریا طیب النجار تفرع من دوحة العز والفخار رب الکمال الباهر والرای الزاهر عین الاعیان منبع الجود والاحسان جناب هلدی دام عزه السامی وامیر مهرة العلوم الادبیه رئیس عصابة العلوم العقلیه منبع العلم معدن الحلم یجب الحق ویعطیه ویرمی الغرض ولا یخطیه شهد له الفضل بانه خیر اربابه واعترفوا بقصورهم من ان یصفوه عن درجات آدابه الحلاحل الامثل کپتن مارشل اطال الله عمره وصان عن الافول بدره ✦ والجهبذ المصیح والشهم المصقع الذی برع ببره ورفده وفاق الاقران بمجده کریم الاخلاق عمیم الاشفاق ✦ هنری تاردن دام عزه علی مر الزمین ووقاه الله من الشرور والفتن حتی رجعت الی ما اخرجت وشمرت الذیل للتصحیح ما جمعت فجاء کنزا مدفونا ومن لقرینه مشحونا والحمد لله رب العلمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد واله واصحابه اجمعین ✦ و بعد بر ضمائر ارباب بصائر مستور نخواهد بود که چون بتوفیق ملک وهاب بحلیه اختتام آراسته شد و بعض نسخ آن را طراف واکناف این ممالک انتشار پذیرفت پس آن بر غلط و سهو که بغفلت ارباب طبع وقوع یافته اطلاعے حاصل گردید چنانچه ماده ورث تمامه که ترک شده بجایش افزوده در ماده وح ش در صفحه ١٤٢٠ سطر ٢٢ غلط) و پشت کمان و من الانسان بخلاف انسی که آن آنچه مقابل تست ازان کالساعدین الترید بین القدمین (صحیح) و پشت کمان بخلاف انسی که آن آنچه مقابل تست ازان ومن الانسان کالساعدین والترید بین والقدمین پس هر کس که بوے نسخه اولین رسیده باشد و برین نسخه اطلاع یابد لغت متروک را بجاے آن بیفزاید و عبارت غلط را درست فرماید ✦

قد طبع هذا الکتاب المستطاب

المسمی بمنتهی الارب الضامن لانجاح ما یأرب به المرء من لغة العرب بامر حاکمنا الجلیل الذی هو للخیر قائد کپتان هالرائد صاحب بهادر ذائرکٹر آف پبلک انسٹرکشن لممالک پنجاب وغیرها فی مطبع سرکاری الواقع ببلدة لاهور فی شهر فروری سنة احدی وسبعون وثمان مائة بعد الالف من السنین العیسویة وکان نقله من النسخة الصحیحة المطبوعة مرة ثانیة فی دار الامارة کلکته وقد اهتم بطبعه ذی النسب الشریف والحسب المنیف صاحب العزة والاعتبار والمجد والافتخار عمدة الکفاة والاعوان وزبدة الامناء والاقران محمد سعادت علی خان عفاه الله المنان تاریخ — من نتائج طبع فرید الدین لاهوری

چونکه مطبوع بود شد مطبوع | طالبان را که منتهی الارب است
عیسوی سال او فرید بگفت | که بسا خوب منتهی الارب است

تمت

الرُّبعُ الثّالِثُ مِنْ كِتابِ

مُنْتَهى الأرَب

فِي لُغاتِ العَرَب

۱۳۳۳

الله اكبر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله

رب العالمين والصلوة على رسوله

محمد وآله واصحابه اجمعين اما بعد فهذا

شروع الربع الثالث من كتاب منتهى الارب

في لغات العرب

من الكتاب الخامس عشر في الضاد

باب الضاد فصل الهمزة

ض ء ض ء

(ضأضأ) كجعفر بانگ وفرياد مردمان در جنگ + ضوضاء) بالمد ويقصر مثله

(ضأضأة) ناله وفرياد كردن در جنگ

(ضِئضِئ) كزبرج اصل وكان يا بسيارى نسل وافزونى ان ضئضئ القنديل + وضؤضؤ كهدهد + وضؤضؤ كسرسور مثله في الكل + ونيز ضؤضؤ كهدهد مرغى ست خجكدار كه كنجشك راشكار كند يا همان شقراق ست وعربان آن راشوم انگارند وبدان فال بدگيرند

(رجل مضوضئ) مبنيا للفاعل مرد بابانگ وفرياد

ض ء ب

(ضِئب) بالكسر دابه ست دريائى يا آن دانه مرواريد ست

(ضَيأب) بالفتح آنكه در امور عظام درآيد ودرآن تصرف نمايد يا آن تصحيف ضيأن ست

(ضؤبان) بالضم ستبر فربه وسخت وتوانا

ض ء ب ل

(ضِئبِل) بكسرتين كزبرج وقد تضم باؤ وهما سختى وبلا ولا ثالث لهما + قلت حرف مثلث لغة في الكسر ذكره سيبويه

ض ء د

(ضأد) بالفتح كس زن

(ضؤد) بالضم زكام ضؤدة وضؤدة) بالضم هردو مثله

(ضئدة) كفرحة وكسفينة آبى ست

(ضؤاد) زكام ست زنا ومعنى

(مضؤود) كمزكوم زكام زده

(ف) ضأده ضأدا) بالفتح خصومت كرد او را + وضئد الرجل ضؤادا) كغراب مجهولا زكام زده شد مرد

(اضآد) مبتلاى كام گرديدن كه شكى يا

اضأده الله تعالى يعنى در زكام مبتلا گردانيد او را خداى

ض ء ز

(قسمة ضِئزىٰ) بالقصر والتثليث قسمت جائز و ناقص و ناراست لغة فى ضيزى بالياء قال الله تعالى قسمة ضيزى اى جائرة + وهى فعلى مثل طوبى وانما كسروا الفاء لتسلم فيه الياء لانه ليس فى الكلام فعلى بالكسر صفة وانما هو من بناء الاسماء كالشعرى والدفلى

(ف) ضأزه ضأزا و ضازا ستم کرد او را و بادتی نمود + وضأز فلانا حقه کم کرد حق او را

ض ء ط

(ضئط) کلکتف آنکه در رفتن هر دو دوش و بازو را بجنباند

(س) ضئط ضأطا) بالتحریک هر دو دوش و بازو را حرکت داد در رفتن

ض ء ك

(رجل مضئوك) مرد زکام زده

(س) ضئك الرجل) مجهولا زکام زده گردید + اضأكه الله متعدی ست دران

ض ء ل

(ضؤلة) کهمزة نیک لاغر و نزار و سخت سست و ضعیف

(ضئيل) کامیر لاغر و نزار و حقیر و خرد و باریک ضؤلاء جمع ضئال ککتاب مثله

(ضئيلة) کسفینة کام مار باریک

(ضؤلان) بالضم گران و ناخوش یقال هو عليه ضؤلان اى كلّ

(ك) ضؤل ضآلة نزار گردید و خرد و باریک شد + و نیز ضآلة ضعیف شدن رای و عقل

(ضاءل شخصه مضاءلة) خرد و حقیر نمود جثه خود را

(مضطئل) خرد و باریک لاغر جعبر

(متضائل) باریک و خرد و حقیر

(تضاؤل) نزار و حقیر و خرد و باریک شدن و پوشیدن شخص خود را بشستن و حقیر و خرد نمودن خود را

ض ء ن

(ضأن) بالفتح میش خلاف معز اضأن ضئین اضؤن جمع و جدا کردن ضأن را از معز و الفعل من فتح یقال اضأن ضأنك اى اعزل الضأن من المعز

(ضأنة) بالفتح حلقه بینی شتر که از پی باشد

(ضائن) کراکب سست فروهشته شکم و مرد نیکو تن کم خوار و شته سپید پنهان از ریگ و میش خلاف ماعز ضأن بالفتح و بالتحریک جمع کراکب و رکب حارس و حرس ضئین کغاذ و غزی مثله

(ضائنة) میش ماده یا یک ضأن ضوائن جمع

(ضئنى) بالکسر مشددة الیاء خنیک بزرگ از یک پوست که در آن دوغ زنند

(اضأن الرجل) صاحب بسیار میش گردید

ض ء ى

(ف) ضأى جسمه ضأيا) لاغر و نزار شد تن او

باب الضاد فصل الباء

ض ب ء

(ضابئ) کصاحب خاکستر و وادی ست که در و یأتی ذبیان میریزد + و ضابئ بن حارث برجمی شاعر ست

(ضبّاء) کشداد موضعی ست

ضبئ کامیر دوسیده بزمین

(مضبأ) بالفتح نهان جای

(مضبوء به) خفیانیده شده

(ف) ضبأ ضبأ بالفتح و ضبوءا بالضم دوسید بزمین + و ضبأ به الارض بر خفیانید او را بزمین + و نیز ضبء و ضبوء پنهان شدن و پنهان شدن تا فریبد کسی را و بر آمدن و بلند شدن بسوی چیزی و پناه بردن بآن و شرم داشتن از کسی یقال ضبأ منه اذا استحیى

(مضبئ عليه) کمحسن خاموش بوده پنهان دارنده چیزی را در دل

(اضبأ اضباءا) پنهان داشت آن را و پنهان کرد + و اضبأ على الشئ خاموش شد بران چیز + و اضبأ على الداهية) سکوت ورزید بر بلا + و نیز اضباء) در دل پنهان داشتن کینه را و خاموش بودن بران

(مضابئة) بضم میم و کسر باء حوال کلان و گران که پنهان سازد بردارنده را

(اضطباء) پنهان شدن

ض ب ب

(ضَبّ) بالفتح سوسمار + وفی
الحدیث ان النبی صلی اللّٰه علیه وسلم
اُتِیَ بضبّ فلم یاکُلْه ولم یُحرّمه و
قال ابوحنیفه رح واصحابه اکله مکروه
وقال الشافعی رح هو قول الاکثرین
بمکروه اَضُبّ و ضِباب بالکسر و
ضُبّان بالضم جمع مَضَبَّة مثله
+ وفی المثل اَعَقُّ مِنْ ضَبٍّ + وکذا
اخدعُ من ضَبّ + وگویند لا افعله
حتی یَحِنَّ الضبُّ فی اَثَرِ الابل
الصّادِرَه + وکذا لا افعله حتّی
یرِدَ الضَّبُّ لِاَنّه لایشرب ماءً ابداً +
نیز ضَبّ) بیماری ست در آرنج
شتر و آماس سپل شتر و آماس سینه
آن و کینه و بغض و خشم و کیسه و
نام مردی و کوهی ست و در بن
آن کوه مسجد خفیف ست و بیماری
ست در لب که خون رود از وی
+ رجلٌ خَبٌّ ضَبٌّ) مرد گربز
بدکار
(ضَبَّة) سوسمار ماده یا یک سوسمار
و نام مردی و نیز ضَبَّة شگوفهٔ خرما
که گل نکرده باشد و پوست سوسمار
که برای روغن پیراسته باشند و آهنی
ست پهنا که بدان در را بند

کنند ضَبّ و ضِباب جمع
و دهی ست بتهامه و نام ماده
شتر اَحْبَش بن قَلَع عنبری و
ضَبَّة بن اَدّ عم تمیم بن مره است
(ارض ضَبِبَة) کفرحة زمین
سوسمارناک و هذا احدُ ماجاء
عَلَی اَصْلِه
(اَضَبّ) شتر بیمار سینه یا بیمار سپل
* ضَبّاء) مؤنث ضُبّ بالضم
جمع
(ضَبَاب) بالفتح میغ نرم و آن
بخاری باشد که در ایام زمستان
در هوا پدید گردد
(ضِباب) ککتاب نام مردی + و
قلعةُ الضِبّاب) در کوفه ست + و
ضباب الباب) آهن مسمار در +
و نیز ضِباب قومی ست از عرب از
اولاد معاویه بن کلاب بن ربیعه +
ضِبابی منسوب ست بوی
(ضُبَاب) کغراب نام مردی
(ضُبُوب) کصبور ستور که دود و کم
اندازد و گوسپند تنگ سوراخ پستان
و اسپ نه حارثی
(ضَبِیب) کامیر طرف تیز تیغ
(ضَبِیبَة) کسفینة مسکه و آنچه از

مسکه سازند برای خوردنی کودک
(ضُبَیْب) کزبیر نام اسپ حسان
بن حنظله و اسپ حضرمی بن عامر
و آبی ست و وادی
(ضِبْضِب) بالکسر فربه و دلیر
بدزبان
(ضُبَاضِب) کعلابط دلیر پلید
زبان + ورجلٌ ضُبَاضِبٌ) مرد
توانا و قوی کوتاه بالا پلید زبان فربه
یا مرد چالاک توانا
(مَضَبّ) بالفتح موضعی ست
(ارض مَضَبَّة بالفتح زمین
سوسمارناک مَضَابّ جمع + و منه
وقعنا فی مضاب منکرة ای فی
قطع من الارض کثیر الضاب
(س ك) ضَبِبَتِ الاَرْضُ
سوسمارناک گردید و کذا اَضَبَّتِ البلد
بالفک و الادغام
(ض) ضَبَّتْ شفته ضَبّاً و ضُبوباً
خون آورد لبش و کذا اَضَبَّتْ لِثَتُه
دما ای سالت + و ضَبَّ بالارض
چسپیده شد بزمین و یقال للرجل
اذا اشتد حرصه علی الشیء جاء فلان
تضبّ لثته یعنی آمد فلانی در حرص تمام
قال ابوعبید هو مثل تبض ای تسیل

و تقطر + و نیز ضبّ) روان شدن آب
یا روان شدن خون و آب بمره
ضَبِیب مثله + و به پنج انگشت
دوشیدن شیر را یا ابهام را بر سر
پستان و انگشتان را برابهام گذاشته
دوشیدن یا جمع کردن دو سر پستان
در دوشیدن و خاموش شدن و
آماسیدن سپل شتر و نیز آماسیدن
سینه آن یقال ضبّ البعیر یضبّ
بالفتح فیهما و خاموش شدن برکینه
و فراگرفتن چیزی را و گنده و برگوشت
شدن بغل
(مُضِبّ) نام مردی
(اَضَبَّتِ الاَرْضُ) سوسمارناک
شد + و اَضَبّ) بانگ کرد و اندر
بسخن در آمد و آماس گرفت در شکم
و پنهان کرد کینه را + و اَضَبَّ النعم
پیش آمد شتران بتفاریق
پریشان + و اَضَبَّ الشعر) بسیار
شد موی + و اضبت الارض)
بسیار شد گیاه آن + و اضب فلان
ملازم شد او را پس جدا نگردید از وی
+ و اضب عَلَیه) باز داشت
آنرا و خاموش گردانید + و اَضَبّ
عَلَی المَطْلُوب) قریب که

بمطلوب رسد + واَضَبَ السّقاء) ریخته شد آب آن از درزهای + و (اَضَبَّ اَلیوم) میغ نرم ناک شد روز + واَضَبَ عَلی مَا فِی نفسِهِ) خاموش ماند بر چیزی که در دل داشت و بر زبان آورد و ظاهر کرد از لغات اضداد ست + واَضَبّوا عَلَیْه) فراهم آمدند بر او بسیار شدند و اتفاق نمودند + و نیز اِضْباب) خاموش شدن و فراگرفتن چیزی را و روان کردن آب و خون یقال اَضَبّت یدُه اذا سال الدّم منها

(مُضَبِّب) کمحدث آنکه در سوراخ سوسمار آب ریزد تا بیرون آرد یا آنکه بر سوراخ آن دست را بجنباند و حرکت دهد تا سوسمار بگمان مار دُم را برآرد تا بزند مار را پس آنکس بگیرد دم او را و شکار کند

(بابٌ مضبّب) کمعظم درکه بر آن ضباب آهن باشد

(ضَبَّبَ الصّبیَّ) ضبیه خورانید کودک را + و نیز تَضْبیب) ضبیه ساختن برای کودک و فراگرفتن چیزی را و ضباب ساختن برای در

(تَضَبَّبَ الصَّبیّ) نیک فربه گردید

ض ب ث

(ضَبْثَة) بالفتح داغی ست مر شتران را

(ضَبِث) ککتف شیر بیشه

(ضُبَاث) کغراب پنجه شیر و نام پدر زید و مُبَجّی و عُطَیَّه

(ضَبَاثِیَة) فراع سطبر فراخ سخت

(اَضْبَاث) قبضه ها و منه الحدیث اوحی للداؤد قُل لبنی اسرائیل لَایَدعونی والخطایا بین اَضْبَاثهم ای قبضاتهم ای محتقبون لها و زار غیر مقلعین عنها

(ناقةٌ ضَبُوث) کصبور شتر ماده که در فربهی آن شک باشد پس بدست بسوده شود فعول بمعنی مفعول + و نیز ضَبُوث شیر بیشه

ضَبَّاث) کشداد مثله

(مِضْبَث) کمنبر شیر بیشه

(مَضَابِثُ الْاَسَد) ناخنهای شیر

(جملٌ مَضْبُوث) شتر بداغ ضبثه رسیده

(ض) ضَبَثَ به ضَبْثاً) به پنجه گرفت آنرا و ضَبَثَ فلاناً) زد او را + وضَبَثَ النَّاقَةَ وغیرها) بسود ناقه و جز آن را تا فربهی و لاغری را معلوم نماید

(مضطبِث) بکسر با شیر بیشه

(اِضْطِبَاث) به پنجه گرفتن یقال اضطبثتُ بدا اذا قبضتَ علیه بکفک

ض ب ث م

(ضَبْثَم) کجعفر شیر بیشه ضُبَاثِم کعلابط مثله + وضُبَیْثِم بن ابو یعقوب) تابعی ست میم زاید ست و بنابیش فعلم

ض ب ج

(ضَبْج) بالفتح انداختن خود را بر زمین از اندوه یا ماندگی یا ضرب والم و مانند آن والفعل من نصر

ض ب ح

(ضَبْح) بالفتح آن جای از عرفات که مردمان اوایل از انجا افاضت کنند + و رفتاری ست اسپ را و آن فوق تقریب است قاله ابو عبیدة + و آواز دم اسپ که از جوف آن برآید وقت دویدن

ضَبْحَة آواز و منه الحدیث لایخرجن احدکم الی ضَبْحَة بلیل ای صیحة یسمعها فلعله یصیبه مکروه و یروی صیحة

(ضِبْح) بالکسر خاکستر و بفتح

(ضُبَاح) کغراب آواز دم اسپ و آن غیر صهیل و غیر حمحمه است و بانگ بوم و بانگ روباه و موضعی است و نام مردی

(فرس ضَابِحٌ) اسپ با بانگ ضوابح جمع

(ضَبِیح) کامیر نام اسپ ربیب بن شریق و اسپ شویعر محمد بن حمران و حازوق حنفی خارجی و اسعد جعفی و داؤد بن متمم

(ضَبَیْح) کزبیر دو اسپ اند حصین بن حمام و خوات بن جبیر را

(ضَبَّاح بن اسمعیل کوفی) کشداد و ضَبَّاح بن محمد بن علی محدثان اند

(ضَبْحَاء) بالمد کمان که در آن اثر آتش باشد

(مَضْبُوحَة) سنگ آتش زنه

(ف) ضَبَحَ الخَیْلُ ضَبْحاً) بالفتح وضُبَاحاً) بالضم برآوردند و شنوانیدند اسپان آواز انفاس خود را در دویدن یا پویه دویدند

وضبحت النارُ الشيءَ) اندک برگردانید آتش گونه آن چیز را ونه سوخت + وضبح الثعلبُ) بانگ کرد روباه وضبحه) خصومت کرد او را
(مُضابحة) روبارویی همدیگر را دشنام دادن وبد گفتن
(انضباح) اندک برگردیدن گونه چیزی از آتش یقال ضَبَحَت النارُ الشیءَ ای غَیَّرته ولم تُبالِغ فانضبح

ض ب د

(ضبد) بالفتح آمیختن خرمای رسیده را با نارسیده والفعل من نصر
(ضَبَد) محرکة خشم وخشم نهان
(تَضبید) بیاد کسی چیز را دادن که موجب غضب او باشد

ض ب ر

(ضَبْر) بالفتح جماعت غازیان وپوست پر از کاه وچوب که مردم در پس آن شده تا زیر قلعه روند برای جنگ ضُبور جمع + ودرخت چارمغز وانار دشتی یا انار کوهی وجوز بوا ضَبْرة یکی
(ضِبْر) بالکسر بغل

(ضَبِر) ککتف درخت چارمغز
(ضِبار) بالکسر کتاب ها ضبار ککتاب مثله واحد ندارد
(ضَبارة) بالضم بندهم وکاغذ وبا نند آن وبکسر * وعمرو بن ضبارة دلاور بود در ربیعه را
(ضبارة) بالفتح نام مردی واسپ استوار خلقت یقال رجل ذو ضَبارة یعنی مرد گرد اندام استوار خلقت + وگروه مردم بکسر ضَبائِر جمع
(إضبارة) بالکسر والفتح پشتواره کتاب وکاغذ وجز آن یقال جاء فلان بإضبارة من کتب اضابیر جمع
(ضِبَارِی) بالکسر والقصر نام مردی از تسنم وبالفتح مردی ست در رباب
(ضَبّار) کشداد سگی ست
(ضُبّار) کرمان درختی ست مانا بدرخت بلوط ضُبّارة یکی
(ضُبَیر) کحیدر کوهی ست بحجاز
(ضَبِیر) کامیر سخت وتوانا ونره
(ضُبَیرة) کجهینة نام زنی ست
(ضَبُور) کصبور شیر بیشه
(فرسٌ ضِبِّر) کطمر اسپ جهنده وشیر بیشه

(جملٌ مُضبَّر) شتر استوار خلقت
(ض) ضَبَرَ الفرسُ ضَبْرًا بالفتح وضَبَرانًا بالتحریک فراهم آورد اسپ پای ها را تا بجهد ضَبَرَ المقیَّد کذلک + وضَبَرَ الکُتُبَ) پشتاره کرد ویک جای نمود کتاب ها را + وضَبَرَ الصخرَ) بترتیب چید سنگ ها را وبرهم نشانید
(جملٌ مُضابَر) کمعظم شتر استوار خلقت آگنده گوشت وشیر بیشه
(ناقة مُضبَّرة) کمعظمة ناقه استوار هیکل
(تَضبِیر) فراهم آوردن وسخت استواری استخوان ها وپری گوشت وگرد اندامی

ض ب ر ز

(ضُبارِز) کعلابط مرد گرد اندام استوار خلقت

ض ب ر ك

(ضِبْرِك) کزبرج زن بزرگ ران
(ضُبارِك) کعلابط شیر بیشه وشتر ودفزک ومرد توانا استوار خلقت فربه بسیار اهل وعدد وضَبارِک بالکسر مثله ضبارِك بالفتح جمع

ض ب ر م

(ضُبارِم) کعلابط شیر بیشه سخت خلقت ومرد دلاور وتوانا دشمن کش + ضُبارِمَة) بالتاء مثله فی الکل وقیل المیم زائدة

ض ب ز

(ضَبْز) بالفتح سختی نگاه ونگاه سخت
(ذیبٌ ضَبِزٌ) ککتف گرگ سخت نظر افروخته چشم
(ضَبِیز) کامیر گرگ سخت حیله ونیز گرگ افروخته چشم

ض ب س

(ضَبْس) بالفتح سخت گرفتن غریم را بتقاضا وستیهیدن در آن والفعل من نصر
(هو ضِبْسُ شرٍّ) بالکسر او صاحب بدی وشر ست
(ضَبِس) ککتف پلید دشوار خوی وگریز پر کار زیرک ودبلا
(ضَبِیس) کامیر پلید دشوار خوی ویقال هو ضِبِّیسُ شرٍّ) یعنی او صاحب شر وفساد ست ونیز ضَبِیس گران تن گرانجان بددل کول سست بدن حریص کم عقل واسپ سرکش وبدخوی

(س) ضَبِثَتْ نفسُهٗ ضَبَثاً
بالتحریک پلید و درشت خوی شد
نفس او

ض ب ط

(ضُبْطَة) بالفتح بازیست مر
عرب را
(رجلٌ ضابطٌ) مرد هشیار و توانا
سخت و شتر قوی سخت + و نیز
ضابط شیر بیشه
(اَضْبَط) آنکه بهردو دست کار
برابر کند + ضَبْطاء مؤنث ضُبط
بالضم جمع + یقال ضَبِطَ الرّجل کسمع
فهو اَضبطُ + و فی المثل هو اَضْبَط
من ذَرَّة چراکه مورچه مضاعف خود
را برمیدارد و باز آنرا می گذارد
+ و کن اَضْبَط من عائشة بن عثیم
زیراکه وی روزی آب میداد شتران را
و فرود آورده بود برادر خود را در
چاه تا پر کند دلو را و درین اثنا از
ازدحام شتران شتر جوانی در چاه
افتاد و گرفت عایشه دم او را و فریاد
کرد برادر خود که در چاه بود ای
برادر الموت الی ذَنَب البَکْرة
یعنی وابسته بدم شتر است یعنی
اگر منقطع میشود می افتد بیشتر
آن چنان کشید دم او را که برآورد
آنرا + و نیز اَضْبَط شیر بیشه +
و اَضْبَط بن قریع شاعرست
و اَضْبَطُ بن کلاب بطنی از بنی
کلاب چنانکه بنو الاَضْبَط + و در
بن الاَضْبَط سخت گیری بود بر
اسیران
(رجلٌ ضَبَنْطیٰ) کحبنطی مرد قوی
و نیک توانا + جملٌ ضَبَنْطیٰ
کذالک الف و نون زایدست
برای الحاق
(ص) ضَبَطَهٗ ضَبْطاً و ضباطةً
بالفتح نگاهداشت آنرا بهوش
ضُبِطَتِ الأرضُ مجهولاً
باران باریده شد
(تَضَبَّطَهٗ) بقهر و بندی گرفت
اورا + و تَضَبَّطَتِ الضَّأنُ بیارا
گیاه رسیدند گوسپندان و شتابی
کردند در چرا و قوی توانا گردیدند

ض ب ط ر

(ضِبَطْر) کهزبر توانا و فربه پر
گوشت و گرد اندام و شتر قوی
سخت (ضَبَیْطَر) کسفرجل مثله

ض ب ع

(ضَبْع) بالفتح بازو یا میانه بازو
یا بغل یا ما بین بغل تا نیمه بالائین
بازو (اَضْباع) جمع + و نوعی از
رفتار اسپ فوق تقریب و بهر پشته
زمین سیاه اندک دراز + و گویند
ذهب به ضَبْعاً کَبْعاً یعنی یگان را
برد آنرا
(ضَبُعٌ) بضم با و سکون آن کفتار
مؤنث است اَضْبُع و ضِباع و ضُبُع
بضمتین و بضمة و مَضْبَعة جمع
والضَّبُعُ العَرْجاءُ نیز از صفات
کفتار است بدان جهت که لنگان
لنگان راه رود + و من اَمْسَكَ بَيْنَ
حَنْظَلَةً فَرَّتْ منه الضباع و من
اَمْسَكَ اسنانها معه لم تَنْبَحْ
علیه الکلابُ و جلدها ان شُدَّ علی بطن
حامل لم یسقط و ان جُلِّدَ به مکیال
و کیل به البذرُ أمن الزرعُ من آفاته
والاکتحال بمرارته یحد النظر + و
گویند سَیْلٌ جاءٌ الضَّبُعَ یعنی
بیرون میکند کفتار را از خانهٔ وی
+ و دُلْجَةُ الضَّبُعِ نصف شب
زیراکه کفتار تا نصف شب سیگردد
و کرجل و یسکن البار سال قحط
و منه الحدیث اَکَلَتْنا الضَّبُعُ یا رسول
الله ای السنة المجدبة + و بلد
الف و لام موضعی ست یا پشته
زمین + و وادی ست از وادیهای
عقیق + و ضَبْع مثلثه پناه و جای
و جانب و ناحیه یقال کنا فی ضبع
فلان ای فی کنفه و ناحیته
ضَبُعَة کفتار ماده عن ابن عباد
ضَبُع جمع با ضَبُعَة نگویند
ضَبِعَة کفرحة ناقهٔ آرزومند گشن
ضِباع بالکسر ضباعی الحبالی مثله
(ناقة ضابِعٌ) ناقه بازو بازیده در
رفتن + و فرسٌ ضابِعٌ اسپ تیز
رفتار یا بسیار رو یا گردن پیچان
یک جانب رونده + یا ضَبْع نوعی
از رفتار اسپ ست
(ضُباعَة) کثمامه کوهی ست و
نیز نام دختر زفر بن حارث که اشاره
کرد پدر را بر رها کردن بند قطامی
و منت نهادن بروی که اسیر بود
پس رها کرد او را و بخشید صد ناقه
پس گفت قطامی + قفی قبل التفرق
یا ضباعا + و لا یك موقف منك
الوداعا + اراد یا ضباعة فرخم ای
قفی وَدِّعینا ان عزمت علی فراقنا
فلا کان منك الوداع لنا فی موقف
+ و نام دختر عامر بن قشیر و از صحا

کبری ست + وازصحابیات ضباعة بنت زبیر بن عبدالمطلب بن هاشم + و ضباعة بنت عامر بن قرط + و ضباعة بنت عمران بن حصین

(ضَبِعَة) کسفینة دهی ست بیامه

(ضُبَیعَة) کجهینة محله است ببصره + و(ضُبَیعَة) بن ربیعه بن نزار ضبعی منسوبست بوی + و(ضُبَیعَة) بن اسد بن ربیعه + وضُبَیعَة بن قیس بن ثعلبه + وضُبَیعَة بن عجل بن لجیم بطنها اند از عرب

(ضِبَاع) ککتاب ستارهای بسیار اند اسفل از بنات النعش وبطن

(الضِبَاع) موضعی ست

(ضَبُوعَة) منزلیست نزدیک بمیل

(ضَبُعَان) مثنی موضعیست

(ضَبُعَانی) منسوب بموضع ضبعان

(ضِبْعَان) بالکسر کفتار نر ضِبَاعین جمع ضباع مثله + وضِبْعَان اُمْدَ وکفتار نر کلان شکم برآمد هر دو پهلو ذکر الجوهری ههنا وقال فی القاموس موضعه م در

(ضِبْعَانة) بالکسر کفتار ماده ضبعانات جمع ضِبَاع مثله

(مَضْبَعَة) بالفتح گوشت پاره زیر بغل بجانب پیش

(حمار مَضْبُوع) خرکه آن را کفتار خورده باشد

(ف) ضَبَعَهُ ضَبْعًا) بالفتح دست را دراز کرد برای زدن * وضَبَعَ الْقَوْمُ الطَّرِيقَ لَنَا) راه را تقسیم کردند برای ما * وضَبَعَ فُلانٌ) جور کرد وظلم نمود * وضَبَعَ عَلَى فلانٍ) دراز کرد هر دو بازوی خود را بهر دعای بد بروی * وضَبَعَ يَدَهُ إِلَيْهِ بالسيف) دراز کرد دست را باشمشیر * وضَبَعَتِ الْخَيْلُ و الابلُ ضَبْعًا وضُبُوعًا وضَبَعَانًا) محرکة یازیدند بازوها را در رفتن * وضَبَعَ الْبَعِيرُ) شتاب تر یا جنبانید هر دو بازو را در رفتن * و ضَبَعَتِ الْخَيْل) شنوانیدند اسپان آواز دم را از دهن خود * وضَبَعَ الْقَوْمُ لِلصُّلْحِ) میل نمودند بسوی صلح * وضَبَعَ الشَّيْءَ) بخش بخش کرد آن چیز را

(س) ضَبِعَتِ النَّاقَةُ ضَبَعًا و ضَبَعَةً) محرکتین نیک آرزومند نر شده ناقه وگاهی در زنان هم استعمال کنند

(اَضْبَاع) آرزومند شدن ناقه بفحل

(ناقة مُضَبَّعَة) کمعظمة ناقه که سینه آن پیش شده وهر دو بازوی آن بازگردیده باشد

(ضَبَّعَ تَضْبِيعًا) بددل شد * وضَبَّعَ فلانا) حائل گشت میان وی ومیان چیزی که او قصد رمی آن کرد * و نیز تَضْبِيع یازیدن ستور بازوها را در رفتن

(اِضْطِبَاع) ردا از زیر بغل راست بر کتف چپ انداختن و درین صورت دوش راست برهنه ماند و دوش چپ پوشیده گردد واین نوع ردا پوشی را اضطباع بدان جهت گویند که یک بازو برهنه می ماند

(اِسْتَضْبَعَتِ النَّاقَةُ) آرزومند گشن شد ناقه

ض ب ع ط

(ضَبَعْطَى) کحبنطی کول وکلمه است که بدان کودکان را می ترسانند بفارسی کخ ست

ض ب غ ط

(ضَبَغْطَى) کسقرجل کخ که بدان کودکان را ترسانند ضَبَاغِط جمع

ض ب غ ط ر

(ضَبَغْطَرَى) مقصوره کقبعثری مرد دراز بالا سخت توانا وکول وکخ که بدان کودکان را ترسانند وهر چیز که آن را بر سر برداری وهر دو دست را بران گذاری تا بر نیفتد وخوشه که در زراعت و پالیزها نصب کنند تا مرغان ودوان دران در نیایند وآن را ترس هم نامند وکفتار وکفتار ماده ضَبَغْطَرَان مثنای آن ست یقال رایت ضَبَغْطَرَين

ض ب ك

(ضُبُوكُ الْاَرْضِ) خطهای زمین که از وزیدن باد پیدا گردد * و ضُبُوكُ الغَيْثِ) آمادگی آن ست باران را

(اِضْبِيكَاك) برآمدن گیاه يُقَالُ اِضْبَاكَّتِ الْاَرْضُ اَیْ خَرَجَ نَبْتُهَا

ض ب ن

(ضَبْن) بالفتح آب اندک کم

باشد

(ضِبْن) بالکسر سخت و آنچه مانده و عاجز سازد قوم را از کندن آن و کش[...]ن یا بین کشح و بغلست ✣ و قالوا [...]ل الجنب الابط ثم الضِبْن ثم الحِضْن

(ضَبْن) کفلس آب اندک ✣ و مکان ضَبْن جای تنگ

(ضَبِنَة) کفرحة عیال مرد و پی رو [...]د و آنکه در وی فائده و کفایتی نبود [...]از رفیقان و پی رو ان

(ضَبَن) محرکت نقصان و کمی

(ضُبْنَة) مثلثه بمعنی ضبنت ست [...]کفرحة

(بنو ضابن) قبیله ست

(ضِبْنَة) کسفینت پدر بطنی ست

(اَضْبَان) علی الجمع جای با شر [...]دوان و جای دو ناک

(مَضْبُون) آب اندک مرد بر جای مانده

(ن) ضَبَنَ عَنَّا الهَدِيَّةَ) باز داشت از ما هدیه را لغة فی الصاد

(اَضْبَنَه) بر جای مانده گردانید او را و نیک گرفت ✣ و اَضْبَنَ الشیءَ زیر کش گرفت آنرا

(بنو مُضابِن) قبیله ست

(اِضْطَبَنَ الشیءَ اضْطِبَانًا) زیر کش گرفت آن چیز را

ض ب ن ط

(ضَبَنَّط) کحَبَنَّة سخت توانا

ض ب و

(ضَابِي) خاکستر گرم یا عام ست

(مَضْبَاة) بالفتح مغاک کو ماج پختن

(ن) ضَبَتْهُ النَّارُ ضَبْوًا وضُبِيًّا) بر گردانید گونه آن را آتش و بریان کرد وی را ✣ وضَبَا اِلَيْهِ) پناه برد بسوی او و مضطر شد

(مُضْبَاة) بالضم نان که در خاکستر گرم پخته باشند

(اَضْبَاهُ اِضْبَاءً) باز داشت آنرا و بهر داشت بلند کرد و نیز ریزه ریزه ساخت ✣ واَضْبَى عَلَيْه) بر آمد بروے تا بنگرد آنرا و پیروز گردد ✣ و اَضْبَى بهم السَّفَر) مخالف بر آمد ایشانرا سفر در چیزی که امید داشتند از سود و نفع ✣ و اَضْبَى) لاغر شد

باب الضاد فصل التاء

ض ت ع

(ضَتْع) بالفتح جانورے یا مرغے ست ✣ ضَوْتَع) کجوهر شلة فیها و نیز ضَوْتَع) مرد کول یا اصوب ضوکعة است

باب الضاد فصل الثاء

ض ث م

(ضَيْثَم) کضَيْغَم شیر بیشه یا غیر را ثا بدل کرده اند

باب الضاد فصل الجيم

ض ج ج

(ضَجَّة) بالفتح بانگ و فریاد مردم

(ضَجَاج) کسحاب دندان فیل و مهره است

(ضَجَاج) کغراب صمغی ست که خورده شود و هر بار درختی که بدان طیور و سباع را سم دهند

(ضَجُوج) کصبور ناقه فریاد ناک بوقت دوشیدن و بار کردن

(ض) ضَجَّ ضَجِيجًا) نالید و فریاد کرد از بیم یا عام ست ✣ وضَجَّه ضَجَاجًا) بالفتح لستم بر کاری واشت اورا ✣ و نیز ضجیج) ناخوش و مشقت و بیم ✣ و فی الحدیث عبروا ضاجین ای رافعین اصواتهم بالتلبية نفقه وطیان ✣ وجمل ضَجِرٌ)

(اَضَجَّ القَوْمُ اِضْجَاجًا) بانگ و فریاد کردند و غوغا نمودند فاذا امنوا عنوا من شیئ و غلبوا قیل ضجوا ضجیجا

(مُضَاجَّة) همدیگر شور و غوغا نمودن و بانگ و فریاد کردن و نزاع و خصومت نمودن ضِجَاج) بالکسر شد فی الکل و بالفتح اسم ست مضاجه را

(ضَجَّجَ تَضْجِيجًا) رفت و مائل گردید و سم داد بدنده یا درنده را ✣ و نیز تضجیج) بر بانگ و فریاد انگیختن کسے را

ض ج ح د

(ضَجَحَ القِرْبَةَ ضَجْحًا) بالفتح پر کرد مشک را

(اِضْجَحَّ السِّقَاءُ اِضْجِحْدَادًا) پر گردید مشک یا نیک پر گردید

ض ج ر

(ضَجْر) بالفتح جای تنگ

(ضُجْرَة) بالضم اندوه و ملال القال فیه ضجرة ای ملال ✣ و نیز مرغیست

(ضَجَر) محرکة تنگی و بقیه آبے از اندوه و جز آن

(ضَجِر) ککتف بیقرار و ملول

شتر طپان بانگ ؛ ومکان ضَجِرٌ جای تنگ
(ناقةٌ ضَجُورٌ) کصبور ناقه که وقت دوشیدن یا بار کردن بانگ بیقراری نماید
(س) ضَجِرَ مِنْهُ وبِهِ ضَجَرًا) محرکة نالید وطپید وبیقراری نمود ودلتنگ گردید از اندوه وملول شد ؛ وضَجِرَتِ النَّاقَةُ) بانگ کرد ناقه وقت دوشیدن یا بار کردن
(مُضْجِر) کمحسن ملول واندوهناک کننده مَضَاجِر و مَضَاجِير جمع یقال رجل مُضْجِرٌ وقوم مَضَاجِرُ ومَضَاجِيرُ
(أَضْجَرْتُهُ إِضْجَارًا) اندوهگین کردم اورا وملول ساختم
(تَضَجُّر) نالیدن بیقراری کردن
(تَضَاجُر) اندوهناک نمودن خود را

ض ج ع

(ضَجْع) بالفتح غاسولی ست که بدان جامها شویند ضَجْعَة یکی ؛ وگیاهی ست مانند خیار وبادرنگ زیره مگر این از خیار بزرگتر ست وشاخهایش چهار پهلو وآبش اگر بروغ افشرده شود باز شیر خفته وخوش میگرداند وباه را قوت بدهد
(ضَجْعَة) بالفتح یک بار بر پهلو خفتن
(ضِجْع) بالکسر میل ورغبت یقال ضِجْعُ فُلَانٍ اِلَیَّ
(ضِجْعَة) بالکسر ستی وهیات بر پهلو خفتن یقال فلانٌ حَسَنُ الضِّجْعَة مثل الجِلسة والرِکبة وفی الحدیث کانت ضِجْعَتُهُ صلی الله علیه وسلم آدَمًا حشوها لیف یعنی فرش که بران میخفت صلی الله علیه وسلم
(ضُجْعَة) بالضم ستی عقل ورای ولیفتح ؛ وبیماری وشخصی که مردم اورا بسیار بر پهلو اندازند ؛ و رجلٌ ضُجْعَةٌ مرد بسیار خسپنده وکاهل یا لازم گیرنده خانه را که بر نمی آید ونمی خیزد وجهت بزرگی یا عاجزی ومقیم بجاے
رجلٌ ضُجَعِيَّةٌ ضِجْعِيٌّ بکسرهما وضمهما مثله فی الکل
(رجلٌ ضُجَعَةٌ) کهمزه مرد بسیار خسپنده وکاهل
(ضِجَع) کعنب موضعی ست
(ضَجَعَة) محرکة بر پهلو خفتگی اسم ست
(ضَاجِع) کصاحب وادی ست باسفل حمٰی بنی سُلَیم وجای حسم وادی ضَوَاجِع جمع ؛ وکول وستاره مایل لغروب ومرد بر پهلو خوابیده وکاهل بسیار خسپنده ملازم خانه ومقیم دران بجهت عجز یا بزرگی ؛ ونیز ضَوَاجِع جماعت وتپهها وموضعی ست
(ضَاجِعَة) کصاحبه گوسفندان بسیار وجای نزش دو بار دلو پر آب که از گرانی کژ ومایل به نشیب باشد
(أَضْجَع) بالفتح مرد مخالف زن خود ؛ وأَضْجَعُ الثَّنَايَا) مرد مایل دندان پیشین
(ضَجْعَاء) کصحرا گوسفندان بسیار
(ضَجُوع) کصبور مشک گران که باعث گرانی مستقی را کژ کرده اند ودرجه است مرعبان را ودلو کشاده وزن مخالف جهت شوهر ومرد سست عقل ورای وبطنی ست از بنی کلاب وابر آهسته روجهت گرانی کثرت آب و ناقه که بگوشه وناحیه چرا کند وچا فراخ جوانب
(ضُجُوع) بالضم قبیله است بنی عامر
(ضَجِيع) کامیر همخوابه گرسنگی
(مَضْجَع) کمقعد جاے بپهلو خوابیدن وخوابگاه وگور وقت درخنک یا عامست وشیپی دوران شهرست پشتهای سپید مر بنی ابی بکر بن کلاب وانهار امضاجع گویند ؛
(مَضَاجِعُ الغَيث) جای افتادن باران
(مَضْجُوع) مرد ضعیف رای کول
(ف) ضَجَعَ ضَجْعًا) بالفتح وضُجُوعًا بالضم بر پهلو خفت پهلو را بر زمین نهاد ؛ وضَجَعَ النَّجمُ ضُجُوعًا) مایل لغروب شد ثریا
(أَضْجَعْتُهُ إِضْجَاعًا) بر پهلو خوانیدم اورا بر زمین ؛ و أَضْجَعَتْ جَوَالِقَهُ خالی ساخت جوال ویرا که پر بود ؛ ونیز اضجاع

درتوانی شعر مانند اکفاست یا
مانند اقواء و در حرکات مانند امالہ
وجر * و اضجعت الشیء) فرو
آوردم آن چیز را
(مضاجع) ہم خوابہ
(ضاجع امرأتہ) ہم بستر کرد اورا
(ضجع فی الامر تضجیعا)
کوتاہی نمود درکار * و ضجعت
الشمس) نزدیک بغروب شد آفتاب
(مضطجع) جای بر پہلو خفتن
(اضطجاع) بر پہلو خفتن و فی
افتعل منہ لغتان قلب التاء طاء
کاضطجع و الادغام کاضجع فیظہرون
الاصلی و لا یقولون اطجع بادغام
الضاد فی الطاء او یقولون و قال
المازنی و بعضہم یکرہ الجمع بین
حرفین مطبقین فیبدل مکان الضاد
اقرب الحروف الیہا و ہی اللام
فیقول الطجع * و نیز اضطجاع)
در سجود فراہم آمدن مصلی چسپانیدن
سینہ خود را بزمین
(تضاجع) ہمدیگر پہلو بر زمین
نہادند و بر پہلو خفتند
(تضجع) فرو ایستادن از کار و
اقامت نمودن بجای پیوستہ بودن

ابر در جای
(انضجاع) بر پہلو خوابیدن یقال
اضجعتہ فانضجع

ض ج ع م

(ضجعم) کقنفذ و جعفر پدر بطنی
ست از قضاعہ ضجاعم و ضجاعمة
جمع و ایشان پادشاہان شام بودند
و اہبار للنسبة

ض ج م

(ضجم) محرکة کجی دہن و لب
و زنخ و گردن و میل کردن بینی
بطرف یکی از دو جانب و کجی
یکی از دو دوش و کجی چاہ و کجی
جراحت و الفعل من سمع
(ضجمة) بالضم جانوری ست
بدبو
(اضجم) بالفتح کج دہن یا کج زنخ
* و ضبیعة اضجم) قبیلہ ایست و
نیز اضجم) لقب ضبیعة فہو کقولک
قبیس قفة
(متضاجم) مرد کژ دہان مخالف
در امر
(تضاجم) اختلاف کردن یقال
تضاجم الامر بینہم ای اختلف

ض ج ن

(ضجن) محرکة کوہی ست
(ضجنان) کسکران کوہی ست
نزدیک مکہ معظمہ غیر منصرف آید
و کوہی ست دیگر ببادیہ

باب الضاد فصل الحاء

ض ح ح

(ضح) بالکسر آفتاب و روشنی آن
وقتیکہ منتشر شود * قال ابن الاعرابی
الضح لون الشمس صوار و فضاے
فراخ و آنچہ بر آن آفتاب تابد و شہ
جاء فلان بالضح و الریح و لا تقل
بالضیح و انہ لیس لشیء ای بما طلعت
علیہ الشمس و ما جرت علیہ الریح
ای المال الکثیر * و فی الحدیث
لا یقعدن احدکم بین الضح و الظل
فانہ مقعد الشیطان
(ضحضح) کجعفر و قنفذ روش آب
(ضحضحة) بالفتح مثلہ * و نیز
ضحضح) کجعفر آب اندک
(ضحضاح) بالفتح پایاب و آب
اندک یا آبی کہ تا شتالنگ رسد یا نصف
ساق یا آبیکہ در ان غرق نشود * و
نیز آب بسیار بلغت ہذیل
(ضحضح السراب ضحضحة)
جنبید سراب و درخشید * و
(ضحضح الماء) روان شد آب *
ضحضح الامر) ہویدا و آشکار
گردید کار
(تضحضح السراب) جنبید و
درخشید

ض ح ک

(ضحک) بالفتح برف و کفک شیر
و انگبین و شہد و شگفت و دندان
سپید و شگوفہ و میانہ راہ و شگوفہ از
غلاف بر آمدہ
(ضحکة) بالفتح یکبار خندہ
(ضحکة) بالضم آنکہ بروی خندند
و ہو اذم
(ضحکة) کہمزة بسیار خند
(ضحکة) کہمزة مثلہ و ہو ذم
(ضاحک) خندندہ و مرد بسیار
خندہ و ابر با برق و سنگ نیک
سپید نمایان در کوہ و کوہی ست تحت
ورش * و برقة ضاحک) جای
ست بدیار بنی تمیم * و روضة
ضاحک) ور صمان ست
(ضاحکة) دندانیکہ وقت خندہ
پیدا گردد یا چہار دندان کہ ما بین
انیاب و اضراس ست
(اضحوکة) بالضم آنچہ ازوی

خنده آید
(ضَوحَك) مضعرا کوهی ست
اسفل فرش
(ضَحُوك) کصبور بسیار خند
ضُحك بالضم جمع + وراه فراخ
پیدا و روشن
(ضَحّاك) کشداد بسیار خند و
بود ثُم و میانه راه و بخفف و راه
روشن و آشکار و نام مردی که
مالک شد زمین را و کانت امه جنیة فلحق
بالجن . وضحاك بن خليفة بن
ثعلبه وقيل ضحاك بن امیه بن ثعلبه
وابوسعید ضحاك بن سفين بن
عوف صحابیان اند + وضحاك بن
قیس بن خالد هفت سال پیش از
وفات نبی صلی الله علیه وسلم متولد
شد ولا يثبتون لسماعا عنه صلى
الله علیه وسلم . وضَحّاك بن
شراحیل همدانی مشرقی و ضحاك
فیروز دیلمی + وضحاك بن
مزاحم تابعیان اند + وابو بحر
ضحاك اخنف بن قیس تمیمی
زمان آن حضرت را دریافته اما بشرف
رویت مشرف نشده و آنحضرت
در حقش فرمود اللهم اغفر الاخنف قال
ابن عبد البر انه اسلم فی زمن النبی
صلی الله علیه وسلم فهو من اجلة
التابعين واكابرهم وكان سيد قومه
موسوما بالعلم والحلم والعقل والدهاء
(ضَحّاكة) کشداده آبی ست
مربنی سبیع را
(مِضحاك) بالکسر بسیار خند
يقال رجل مِضحاكٌ وامرأة مِضحاكٌ
(س) ضَحِكَ بِهِ ومِنهُ ضَحِكًا
بالفتح وضِحِكًا بالکسر و بکسر تین و
بکتف خندید و راضی شد و قبول
کرد + وضَحِكَتِ الارنبُ) حیض
آورد خرگوش وقيل منه فضحكت
فبشرناها . وضَحِكَ الرَّجلُ)
بشگفت آمد و نیز بیمناک گردید +
وضَحِكَ السَّحابُ) درخشید ابر
+ وضَحِكَ القِردُ) بانگ کرد بوزنه
(تَضَحُّك) خندیدن
(تضاحُك) خندید و يقال هم
يتضاحكون یعنی با هم خندند
(اَضحَكَهُ اِضحاكًا) خندانیدم
اورا . ونیز اضحاك در شگفت
آوردن کسی را و بر گردانیدن حوض را
چندان که روان گردد و بر آوردن
زمین گیاه را
(اِستِضحاك) خندیدن و خندیدن
خواستن

ض ح ل

(ضَحل) بالفتح آب اندک بی منع
اَضحال وضُحول وضِحال جمع
(وَآتانُ الضَّحل) متی فی اقان + و
بالحرکة مکان الضحل قاله فی الجمع
(مَضحَل) کمقعد جای آب کم
(ف) ضَحَلَ الماءُ) فرو رفت آب
تنگ گردید و کمیاب شد + و
ضَحَلَتِ الغُدُرُ) کم شد آب آن

ض ح ن

(ضَحَن) محرکه شهری ست
میگوید که از ابن سیده ست ابن
سیده بیت ابن مقبل را که جوهری
آنرا در (ض ج ن) آورده خوانده
پس یکی ازین تصحیف باشد

ض ح و

(ضَحو) بالفتح نیم چاشت ضَحوة
بالتاء مثله
(ضُحی) بالضم چاشتگاه و مذکر
ضُحَیّا) بتشدید یا و بدون ها
مصغر آن ست کانهم فرقوا بها بینه
بین تصغیر ضحوة . فمن انث قال انها
جمع ضحوة ومن ذکر قال انه اسم
علی فُعَل مثال صُرَدٍ غیر متمكن مثل
سحر يقال لقيته ضُحًى بلا تنوين
اذا اردت ضحی یومك + وبالقصر
آفتاب و نماز چاشت و منه حدیث عمر
اَضحوا بصلوة الضحی ای صلوها لوقتها
ولا تؤخروها الی ارتفاع الضحی .
وما لكلامه ضُحًى) نیست کلام
او را بیانی . وقال والشمس وضحاها
ای ضوءها اذا اشرق
(ضاحی) کصاحب وادی ست
در ریگستانی هست + ومکان ضاحٍ)
جای ظاهر و بارز
(ضاحِیة) آشکار يقال فعله ضاحية
ای علانیة . وضاحِیةُ كُلِّ شیءٍ
کرانه ظاهر هر چیز ضَواحی
جمع يقال هم ینزلون الضواحی .
ضاحِیةُ المالِ) شتریکه بوقت
چاشت آب خورد + وضاحِیةُ
البصرة) خلاف باطنه آن ست
ومذکور ست در ب ط ن
(ضَواحی) بالفتح آسمانها .
وضَواحیك) آنچه از تو پیدا باشد
در آفتاب مانند شانه و دوش . و
ضَواحی الحَوضِ) کرانهای آن
. وضَواحی الرُّوم) شهرهای

ظاهر روم
(اَضحی) بالفتح اسپ سپید اشهب
در روز قربان
(لیلة اِضحِیَة) بالکسر شب روشن
(ضحیاء) کصحرا نام اسپی یا
اسپ اشهب * ولیلة ضحیاء
شب روشن بی ابر * ونیز ضحیاء
زنیکه موی زهار ش نرویده نام اسپ
عمر بن عامر
(ضحاء) بالضم والمد وبفتح چاشت
فراخ یا وقتیکه قریب نصف شدن
رسد روز یقال اَقمتُ بالمکانِ
حتی اَضحیتُ وطعام چاشت * و
قال الخلیل وقد تسمی لشمس الضحاء
(اُضحِیَّة) بالضم والکسر وتشدید
یا گوسپند که در چاشت یا در روز
اضحی ذبح نماید اَضاحی جمع
(اضحاة) بمعنی ضحیه است اَضحی
جمع * وبها سُمّی یوم النحر الاضحی
(ضحی) کغنی موضعی است بیمن
(ضحیّة) سفینه گوسپند قربانی
ضحایا جمع * ونیم چاشت
(یوم ضحیاء) بالفتح روز روشن
(اِضحیان) بکسر نیز گیاهی است
ولیلة اِضحیانة بکسر الهمزة

والنهار شب روشن ونقصان
(قمر اُضحُیان) بضمتین ماه روشن
ویوم اُضحُیان) روز بی ابر
(ضَحیان) بالفتح موضعی است
در راه حضر موت بطرف که ونقلها
است مر احیحه را * ورجل
ضحیان) مردیکه در وقت چاشت
خورد ومونث بالتاء ونام مردی *
ویوم ضحیان) روز روشن وکذا
سراج ضحیان ای منیر * ونیز
ضحیان لقب عامر بن سعد بدان
جهت که در چاشت برای حکومت
جلوس می نمود
(تلّة ضحیانة) سر کوه ظاهر
برای آفتاب
(ارض مَضحاة) بالفتح زمینیکه
بر آن همواره آفتاب باشد
(ن) ضحا ضحوا) بالفتح وضحوا
وضحیّا بالضم والتشدید برزن آمد
در آفتاب ومنه الحدیث رای محرما
قد استظل فقال اضح یعنی بیرون شو
در آفتاب * وضحا الطریق ضحوا
آشکارا گردید راه وضحا ظل فلان
بمرد * وضحا الضحی کرد نماز
چاشت را

(ف س) ضحی اضحو وضحیا
رسید اورا آفتاب * وضحی
ضحی) خوی کرد وعرق آورد
(اَضحی اضحاءا) در ضحی در آمد
* واَضحی الشیء) هویدا نمود
آن را * واَضحی یفعل کذا)
در ضحی کرد آن کار را وفاعل آن شد
(ضاحاه) آمد او را وقت چاشت
(ضحّیه تضحیة) در وقت
چاشت خورانیدم او را * وضحّیت
بالشاة) ذبح کردم گوسپند را
وقت چاشت * وضحّیت الغنم
چرانیدم گوسپندان را در چاشت
* وضحّ رُوَیدا) یعنی شتاب مکن
(متضحّی) در چاشت در آینده وبوقت
چاشت خورنده
(تضحّی) خورد وقت چاشت
وقربانی کرد ونماز چاشت گزارد
* وتضحت الابل) در چاشت
چریدن گرفتند
(مُضطحِ) در چاشت در آینده
(مستضحی) بمعنی مضطح است
باب الصاد فصل الخاء
ض خ خ
(ضخّ) بالفتح اشک وامتداد بول

وپاشیدگی آب وپاشیدن والفعل
من نصر
(مِضخّة) بالکسر نی وجز آن
میان کاواک که در آن چوب مانند
آن اندازند تا بر کسی آب باشند
وبهندی پچکاری است
ض خ ز
(ف) ضخز عینه ضخزا) برکند
چشم ویرا
ض خ م
(ضخم) بالفتح والتحریک سطبر
وکلان از هر چیزی یا بزرگ هیکل
پر گوشت ضخام جمع ضخمة
مونث ضخمات بالتسکین جمع
زیرا که صفت است وتحریک عین در
اسم است ربع * ونیز ضخم)
راه کشاده وروشن وآب بسیار
وگران سنگ * ونیز عبد بن ضخم
از عرب قح بوده اند وگذشتند
(اَضخم) کاحمد وقد یشدد
آخره فی الشعر سطبر بزرگ تن از
هر چیزی
(ضخام) کغراب کلان وفربه
هر چه باشد
(اُضخومة) بالضم بالشچه سرین

ج ٣

که زنان بندند تا کلان نماید
(ضِخَمَّة) کجِذَبّة زن بهن تن جوش تا
نرم و نازک اندام
(مِضْخَم) کمنبر سخت کوفت و زدوکوب
و مهتر بزرگ کلان جثه
(ك) ضخم ضِخَمًا) کعنب
وضَخَامَةً) بالفتح کلان فربه گردید
ض خ ی
(ضَاخِيَة) کصاحبة بلا و سختی
باب الضاد فصل الدال
ض د ء
(س) ضَدِیَ ضَدَءًا) خشم گرفت
ض د د
(ضِدّ) بالکسر همتا و مانند و ناهمتا
از لغات اضداد است اَضْدَاد جمع
و گاهی جمع هم آمده قال الله تعالی
ویکونون علیهم ضِدًّا * ویقال لا ضِدّ
له ولا نِدّ له ولا ضَدِیدَ له * وبنو ضِدّ)
قبیله است از عاد
(ضَدِید) کگریم همتا و ناهمتا ضد
است
(ن) ضِدَّه فی الخصومة ضدًّا)
بالفتح غالب آمد بروی * وضَدَّه
عنه) برگردانید او را از وی و
بازداشت بلطف و نرمی * وضَدّ

ج ۳

القِربة) پر ورد مشک را
(اَضَدَّ اِضْدَادًا) خشمناک گردید
(هما مُتَضَادَّان) هر دو مخالف
یکدیگراند
(ضَادَّه) خلاف کرد او را
ض د ن
(ضَدْنی) کسکری موضعی
است
(ض) ضَدَنَه) اصلاح کرد و
آسان گردانید آن را
ض د و
(ضَدَوَان) محرکة دو کوه است
ضَدَیَان بالیاء مثله
ض د ی
(ضَدِیَ) کرضی خشم یقال
انه لذو ضَدَی یعنی صاحب
غضب است
(ضَادِی) خشمناک ضُدَاة
جمع * و سخن زشت که بخشم آرد
ضوادی جمع * و آنچه تعلل و بهانه
کنند بدان و هیچ فعل محقق نه
شود برای وی
(س) ضَدِیَ ضَدًی)
خشم گرفت
(اَضْدَی اِضْدَاءً) برگردانید

خود را بستر خالی کرد
(ضَادَاه) دشمنی کرد
باب الضاد فصل الراء
ض ر ء
(ف) ضَرَأ ضَرْءًا) بالفتح پوشیده شد
(اِنْضَرَأَتِ الابل اِنْضِرَاءً) هلاک
شدند و مرزوند شتران * وانضرات
النخل) خشک گردید و کذا انضرات
الشجر و البقل
ض ر ب
(ضَرْب) بالفتح مانند و همتا و مرد
رسا تیز خاطر سبک گوشت چست و
چالاک و گونه و نوع و صنف از هر چیزی
و باران سبک و تنک از هر چیزی و شهد
سپید سطبر و یحرک و التحریک
اشهر مذکر آید و هم مؤنث * و جزو
آخر از شعر
(ضَرْبَة) بالفتح زد اسم است و یکبار
زدن
(ضَرِیب) کگتف بسیار زننده
(ضَارِب) کصاحب زننده و رونده
و امین تیر قمار و ناقه لگدزننده وقت
دوشیدن و شب که تاریکی آن همه
اطراف را پوشد و زننده تیر قداح
و شتر ماده که دم را برداشته بر فرج

خود زنان راه رود و ضَارِبَة مثله *
و مرغ طلبکار رزق و جای پست
هموار درخت ناک و پاره از زمین
درشت دراز و زمین نرم و آب
راهه و رحبه مانندی در وادی
ضَوَارِب جمع * وضارب السلم)
موضعی است بیمامه
(ضُرَابِیَه) بالضم و التخفیف قرابه
شهرستانی ست بمصر از خوف شهر
(ضَرُوب) کصبور بسیار زننده
یقال رجل ضروب ای شدید الضرب
و کثیره
(ضَرِیب) کامیر زده شده و نوع
و صفت از هر چیزی و شیک زننده و
سر و امین تیر قمار و زننده تیر قداح
و نام تیر سوم از تیرهای قمار و شیر
که از چند ناقه در یک شیر دوشه
دوشیده شود و بهره و شکم مردم و برف
و پشمک مثال و مانند و شیر سخت ترش
یا پاره پاره شده
(ضَرِیبَة) سرشت و خوی یقال فلان
کریم الضریبة ولئیم الضریبة * و زخم
غلام یقال کم ضریبة عبدک ای
غلته * و دخل سرای رزو خراج و
مانند آن و زده شده بشمشیر جز جه

باشد وانما دخلته الهاء وان كان بمعنى مفعول لانه صار في عداد الاسماء * ضريبة ايضا پلیته بسته کرده از پشم و یا غنده که برریسند ضرائب جمع * و شمشیر و جای تیزی آن و پارهٔ از پنبه و مرد زخم شمشیر خورده و پاری است که می ریزد در ذات عرق

(ضُرَيبُ بن نُقَيرِ بن سُمَيرٍ) بقاف وقيل بفا ولام مصغرات صحابی است و مذکور است در ن ق ر

(مَضْرَب) کمقعد استخوان با مغز و رفتن در زمین بطلب رزق و شمشیر و تیزی آن و بکسر الراء * و كذا مَضْرِبُ السَّيفِ یعنی زخم گاه آن

(مَضْرِب) بالكسر جای زدن یقال اتت الناقة على مضربها یعنی بوقتی رسیده که گشن داده شود آن را جعلوا الزمان كالمكان وكذا قالوا اتت الناقة على تضرابها بكسر التاء على تفعال قال له ابو حيان * ويقال ما لفلان مضرب عسلة وكذا ما اعرف له مضرب عسلة یعنی شناخته نمی شود اصل و قوم و پدر و شرف و حسب و نسب و مال او

(مَضْرِبة) بفتح الراء و کسرها شمشیر و تیزی و زخم گاه آن

(مِضْرَب) کمنبر بسیار زننده و آله زدن و خرگاه کلان

(مِضْرَاب) بالکسر مرد سخت زننده و زخمهٔ رباب آله زدن

(مَضْرُوب) زده شده نوع بیفته از هر چیزی

(اَرْضٌ مَضْرُوبَةٌ) زمین پشک زده

(ض) ضربه ضربا) زد او را * وضرب له) مثل آورد برای او و بیان نمود * وضربت الطير) رفتند مرغان بطلب رزق * وضرب على يديه) گرفت آن را و باز داشت وی را * وضرب على يده عقد بیع نمود با وی * وضرب في الارض ضربا وضربانا) بالتحريك آمد برای بازرگانی یا برای جنگ با کفار و نیز شتاب کرد و رفت * و ضرب على اذنه) خوابانید او را یا باز داشت او را از شنیدن * وضرب بنفسه الارض) اقامت نمود در جای از لغات اضداد است * وضرب الفحل ضرابا) کمکتاب برجهید گشن بر ماده * وضربت الناقة) بر داشت ماده شتر دم خود را و زد آن را بر فرج و رفت در آن حال * وضرب الخلاء) قضای حاجت کرد ضرب الغائط كذلك * وضرب الشيء بالشيء) آمیخت آن را در آن * وضرب البعير في جهازه) برمید * وضرب في الماء) شنا کرد در آب * وضربته الحية) گزید او را مار * وضرب فلان) جنبید و دراز گردید و روی گردانید و اشارت کرد * وضرب الجرح ضربانا) پر شد جراحت از ریم * وضرب العرق) جست رگ * وضرب الدهر بيننا) جدائی انداخت زمانه میان ما * وضرب بذقنه الارض) بدل شد و ترسید * و ضرب الزمان) گذشت وقت * وضربت الارض) مجهولا پشک زده شد * و نیز ضرب) بالفتح ورزیدن بزرگی و طلب کردن آن يقال هو يضرب المجد اى يكسبه و يطلبه و بزرگی نمودن

(ك) ضربت يده) چه خوش و جید است ضرب دست وی

(س) ضرب فلان ضربا) بالتحريك هلاک شد از سردی یا سردی زده شد * وضربت الارض) پشک زده شد

(حية مُضْرِب) کمحسن مار سر فرو افگنده بر یک جای که حرکت نکند

(اَضْرَبَ بنفسه الارض اضرابا) اقامت ورزید * واضرب القوم) افتاد بر ایشان پشک * واضربت السموم الماء) جذب گردانید و خشک گرد باد گرم آب را در زمین * واضرب الخبز) پخته شد نان * و نیز اضراب) مقیم بودن بر یک جای و سر فرو افگندن و خاموش ماندن و برگشتن از کسی یقال اضرب عليه اى اعرض عنه و برانگیختن گشن را بر ماده و رسیدن سرما کسی را

ج ٣

(ضَرَّبَه تضريبا) زد او را * و ضرّب) پیش آمد برف را و نوشید شیر دوشیده بعد آبستن * وضرّبت عينه) فرو رفت چشم او بمغاک * و نیز تضریب) آمیختن چیزی

ج٣

بچیزی و بر غلانیدن سخن چیزی
کردن و نکنده زدن جامه را
(ضَارَبَهُ مُضَارَبَةً) نبرد کرد او را در
ضرب پس غالب آمد او را در آن
* وضَارَبَهُ) بشمشیر زدند یکدیگر
را * ونیز مُضَارَبَة) انبار کردن
دو کس در مال و تن و تجارت نمودن
از مال غیر یقال ضَارَبَ لَهُ ای تجر
فی ماله و این فعل از قراض نامند
(جاء مُضْطَرِبَ العِنَانِ) آمد
شکست خورده و تنها * وهذا
حدیثٌ مضطربُ السَّنَدِ یعنی
طریق حدیث جید نیست * و(رمح
مُضْطَرِب) نیزه دراز است ومنه
رجل مضطرب ای مستقیم القد
(اِضْطَرَبَ اِضْطِرَابًا) جنبید و
حرکت نمود و دراز شد با نرمی و
فروهشتگی و دو دله و تباه گردید و
در زید و خواست که بجنبش نماینده
جهت او * واضْطَرَبَ القَوْمُ)
با یکدیگر جنگ و خصومت نمودند
* واضْطَرَبَ حَبْلُهُمْ) مختلف
و پراگنده شد سخن ایشان واضْطَرَبَ
خَاتَمًا من ذَهَبٍ) ای امران
یضرب له ویصاغ

(تَضَرُّب) جنبش نمودن و حرکت
کردن
(تَضَارُب) باهم خصومت کردن
و جنگ نمودن
(اِسْتَضْرَبَ العَسَلُ) شهد سپید
سطبر گردید * واسْتَضْرَبَتِ النَّاقَةُ
آرزومند گشن گردید شتر ماده * و
اسْتَضْرَبَ لَهُ) فریب داد او را

ض ر ج

(ضَارِج) کصاحب موضعی است
(عَدْوٌ ضَرِیجٌ) کامیر دویدنی
سخت
(ضَرِیجِی) بیای نسبت درم
ناسره
(مَضَارِج) جامه های کهن عاریتی
یا عام است و سقاطه و پرزه از
جامه و جز آن مضرج بالکسر
واحد آن است
(اِضْرِیج) بالکسر نوعی از جامه های
زرد رنگ یا نوعی از جامه های
زرد رنگ و خز سرخ و اسپ نیکو
رو و تیز دو و رنگ سرخ
(عَیْنٌ مَضْرُوجَةٌ) چشم فراخ
شکاف
(ن) ضَرَجَهُ ضَرْجًا) بالفتح
شکافت آن را * وضَرَجَهُ بالدَّمِ)
آلوده در خون * ونیز ضَرْج)
افگندن چیزی را
(مُضَرِّج) کمحدث شیر بیشه
(ضَرَّجَ الجَیْبَ تَضْرِیجًا) فراخ و
فرهشته کرد گریبان را و ضَرَّجَ
الاِبِلَ) سخت دوانید شتران را
در غارت * وضَرَّجَ الکَلَامَ)
آراست سخن را و زینت داد *
وضَرَّجَ الثَّوْبَ) رنگ سرخ کرد
جامه را و آن مابین مشبع و مورد
است * وضرج الاَنْفَ بالدَّمِ)
خون آلود کرد بینی را
(تَضَرُّج) خون آلود شدن یقال
ضرجه بالدم فتضرج * و آراستن
زن خویشتن را و شگفتن شگوفه و
منتشر درخشیدن برق و سرخ
گردیدن رخسار و جز آن
(اِنْضَرَجَ اِنْضِرَاجًا) شکافته
و گشاده گردید * وانْضَرَجَ مَا بَیْنَ
القَوْمِ) دوری و جدائی شد میان
قوم * وانْضَرَجَ العُقَابُ) فرود
آمد عقاب بر صید یا گرفت صید
را در طرفی * ونیز انْضِرَاج)
شگافته شدن غلاف شگوفه یقال
انضرجت الاکمام بالزهر اذا
انفتحت * ومنتشر و پراگنده شدن
برق از افق

ض ر ج ع

(ضَرْجَع) کجعفر پلنگ

ض ر ح

(ضَرْح) بالفتح پوست تنک یا عام
است
(ضَرَح) محرکة مردم تباه کار و دنیة
(ضَرَح) آهنگ دور و دراز
(ضُرَاح) کغراب نام بیت المعمور که
خانه ایست ساخته در آسمان چهارم
مقابل کعبه از ابن عباس رضی
الله عنه
(ضَرَاحِ) کقطام ای اضرح یعنی
دور کن و بینداز
(ضَارِح) از اعلام است
(ضَرُوح) کصبور اسپ دست و پا
زننده یا عام است و اسپ بسیار لگد
زن * وقَوْسٌ ضَرُوحٌ) کمان بلند
دور انداز نده تیر را
(ضَرِیح) کامیر گور یا گور با شکاف
میان گور یا در یک جانب آن بی لحد
وفی الحدیث اللحد لنا والضرح
لغیرنا و هو حفر الضریح من غیر لحد

(ضَرِيجَة) کسفینة موضعی است
(عَرْفَجَة بن ضُرَيْج) کزبیر صحابی است او بود بالشین
(ضَرَّاح) کشداد از اعلام است
(مِضْرَح) کمقعد چرغ دراز بال
(مَضْرَحِیّ) چرغ دراز بال و مهتر بزرگ و سپید از هر چیزی و دراز و نام مردی
(ف) (ضَرَحَهُ ضَرْحًا) بالفتح راند آن را یکسو نمود و دور کرد * و ضَرَحَ شَهَادَةَ فُلَانٍ عَنِّی) باطل کرد گواهی او را از ما و انداخت از اعتبار * وضَرَحَتِ الدَّابَّةُ برِجْلِهَا) لگد زد ستور * وضَرَحَ لِلْمَيِّتِ) گور کند برای مرده * و ضَرَحَتِ السُّوقُ ضُرُوحًا) بالضم کاسد گردید بازار
(ن) ضَرَحَ الفَرَسُ ضِرَاحًا) لگد زد * وضَرَحَ ضَرْحًا) لحد کند در گور
(أَضْرَحْتُ السُّوقَ إِضْرَاحًا) کاسد و ناروا گردانیدم بازار او را * و
أَضْرَحَ الأَمْرَ) تباه نمود و کاسد ساخت و دور گردانید
(مُضْرِح) کمحدث از اعلام است

(مُضَارَحَة) همدیگر را دشنام دادن و تیر انداختن و تقریب شدن
(الشَّیْءُ مُضْطَرَحٌ) در گوشه و جانب افگنده یقال اضْطَرَحَ الشَّیْءَ إِذَا رَمَی بِهِ فِی نَاحِيَةٍ
(الشَّیْءُ مُنْضَرِحٌ) یعنی دور رو دور گوشه افتاده

ض ر د خ

(ضِرْدِخ) کزبرج کلان از هر چیزی
(نخلة ضِرْدَاخٌ) کقرطاس خرما بن بهتر و برگزیده و نجیب

ض ر ر

(ضَرّ) بالفتح و بضم گزند و گزند رسانیدن خلاف نفع و زنی که انبازی دارد برزن شوی یعنی هوو بالفتح مصدر است و بضم اسم مصدر و الفعل من نصر یقال ضَرَّهُ وبِهِ ضَرًّا یعنی گزند رسانید
(ضَرَّة) بالفتح نیاز و حاجت اسم است و سخت حالی و اندوه و پستان یقال ضَرَّةٌ شَكْرَی ای ملأی من اللبن * و سر پستان ناقه و بیخ پستان و گوشت پاره زیر انگشت نر یا گوشت شکم کف دست و گوشت پاره کف پا متصل بن انگشت کلان یا گوشت پاره مقدم کف پا زیر بیخ انگشتها ضَرَائِرُ جمع * و مال بسیار از آن غیره گله شتران و گوسپندان و پاره از مال و بنایج و کمی در اموال و نفوس
(ضَرَّتَان) سر بن یا عقبار دو طرف استخوان آن * و دو زن یک مرد را هر یکی از آن ضَرَّة است مر دیگری را ضَرَائِرُ جمع * و دو سنگ آسیا
(ضُرّ) بالضم آبی است و سختی و گزند و لاغری و بد حالی
(ضُرَّة) بالضم حاجت و بیچارگی اسم است اضطرار را
(ضِرّ) بالکسر و بضم جمع میان دو زن اسم است مُضَارَّة را یقال تَزَوَّجَ عَلَی ضِرٍّ وضُرٍّ ای مُضَارَّةٍ ای جمع بین امرأتین او ثلث
(رجل ذو ضَرَاضِرٍ) مرد نیک دانا و نهایت رسا و زیرک و آزموده
(ضَرَر) محرکة گزند و بد حالی و تنگی و لب غار و کمی و نقصان در چیزی و تنگی و منه مکان ذُو ضَرَرٍ یعنی جای تنگ * و لَا ضَرَرَ عَلَيْكَ تنگی نیست بر تو
(ضَرِير) کامیر نابینا أَضِرَّاء بالفتح و کسر الضاد جمع * و بیمار نحیف و هر چیز که نقصانی رسیده باشد آن را و رشک و صبر یقال إِنَّهُ لَذُو ضَرِيرٍ عَلَی الشَّیْءِ إِذَا كَانَ ذَا صَبْرٍ وَمُقَاسَاةٍ لَهُ * و کرانه وادی و نفس و باقی تن و ستور ساکن و شوی دو زن بر جمع میان دو زن
(ضَرِيرَة) کسفینة زن بیمار و لاغر و نابینا
(ضَيْس) بالفتح احتیاج و بیچارگی
(ضَيُّود) کصبور حاجت مندی بچیزی
(ضِرَارُ بْنُ الْأَزْوَرِ) کگتاب و ضِرَارُ بْنُ الْخَطَّابِ وضِرَارُ بْنُ الْقَعْقَاعِ وضِرَارُ بْنُ مُقَرِّنٍ صحابیان اند * و ابو نعیم ضِرَارُ بن صرد و حارث بن ضرار و محمد بن اسمعیل بن ضرار محدثان اند
(بَأْسَاء وضَرَّاء) سختی و بد حالی و نقصان در مال و جان مونثان لا مذکر لهما قال الفراء لو جمعا علی ابؤس وأضر لما يجمع النعماء بمعنى النعمة على أنعم ولجاز * و نیز ضَرَّاء بر جا ماندگی
(ضَرُورَة) نیاز و حاجت

(ضَرَّاذَة) کسحابه کمی در اموال
و ذوات
(ضَادُود) نیاز و حاجت و تنگی و
تنگ ضادورة بالتاء مثلاً فی
الکل
(اضادوداء) کعاشوراء قحط و
سختی و ضرر و بد حالی و نقصان
در چیزے و نیاز و حاجت
(مَضَرّود) هر چه در و نقصانے
باشد
(مَضَرَّة) گزند خلاف منفعت
(مِضَرَاد) بالکسر سرکش و رمنده
و نفور از اسپ و شتر و زن
(مُضِرّ) بکسر ضاد کمقر نزدیک شونده
و زیان کار و آنکه بسیار مال درآید بر
هر روز * و رجل مُضِرّ مرد با دو
زن * امرأة مُضِرّ و مُضِرّة زن
با تابع
(اَضَرّ اِضْرَارًا) گزند رسانید
* وَاَضَرَّ السَّیْلُ مِنَ الْحَائِطِ
قریب شد تو جیه بدیوار را * وَاَضَرَّ
السَّحَابُ اِلَی الْاَرْضِ) قریب
زمین شد ابر * و نیز اضرار گزیدن
اسپ لگام ایقال اَضَرَّ الفَرَسُ عَلَی
اللّجام ای عَضَّهُ * دویدن بر سر

زن بگیری جوهتن و شتابی کردن
و ستم کسی ابر کاری داشتن
(مُضَارَّة) گزند رسانید یکدیگر
را ضِرَارًا مثله * و جمع کردن میان
دو یا سه زن و نزاع و خلاف کردن
و منه لا تُضَارُّونَ فِی رُؤْیَتِهِ
ای لا تُضَامُّونَ تَضَامًّا یدنو بعضکم
مِن بَعْضٍ اَو مِنْ مُضَارَّةٍ ضِرَارًا اِذَا
خَالَفَهُ * و نیز ضرار خلاف ضرر و
قوله اتخذوا ضرارا ای مضارة
لاصحاب مسجد قبا
(التَضِرَّة) بکسر الضاد و ضمها تنگی گزنده
و بد حالی و تنگ و کمی
(اِضْطِرَار) بیچاره و حاجت مند
کردن کسی ایقال اِضْطَرَّهُ اِلَیْهِ
فَاضْطُرَّ اِلَیْهِ مجهولا * و احتیاج
بچیزے و نیاز
(تَضَرُّر) گزند یافتن

ض ر ز

(ضَرَزُ الْاَرْضِ) بالفتح نیک هموار
زمین و قلت درشتی آن
(ضِرِّز) کفلز نیک فت و بخیل و
سنگ سخت و شیر بیشه
(امرأة ضِرْزَة) کفلزة زن پست
بالا ناکس
(مُضْرِز) کمقعر نیک بخیل

ض ر ز ل

(ضِرْزِل) کزبرج نیک آزمند
و بخیل

ض ر ز م

(ضَرْزَمَة) سخت گزیدن و دندان
فرو بردن
(ضِرْزِم) کزبرج و جعفر ماده شتر
کلان سال یا آنکه در وے بقیه
از جوانی باشد یا کلان سال اندک
شیر * اَفْعَی ضِرْزِم کزبرج مار سخت
گزنده

ض ر س

(ضَرْس) بالفتح گزیدن سخت و
سختی زمانه و سخت شدن روزگار
بر کسی و سکوت تمام روز تا شب و
بریدن بینی شتر بسنگ پس آن
گذاشتن بر آن و وال تازه را تا رام
شود و زمین که جا بجا گیاه دارد
و بدندان آزمودن چوب را به نرمی
و سختی والفعل من نصر
(ضِرْس) بالفتح دندان مذکر
است ضُرُوس و اَضْرَاس جمع *
و پشته درشت باران اندک ضُرُوس
جمع * و طول قیام در نماز و بند
نمودن چشم بر قع و گیاه شیح و درخت
و مث کبیخ آنها را خورده باشند
و سنگ که بدان گرد اگرد چاه را
بر آورند ضُرُوس جمع * و ضِرْسُ
الْعَیْر) لقب شمشیر عَلْقَمَة بن
ذی قَیْقَان
(ذُو ضُرُوس) لقب شمشیر ذی
کنعان حمیرے که در آن نوشته
بود اَنَا ذُو ضُرُوس فَاتِلُتُ عَادًا و
ثَمُوْدَ باست مَن کُنْتُ مَعَهُ لَم یَنْفَعْ
(ضَرِس) ککتف آنکه خشم گیرد
از گرسنگی و مرد تندخو و نام اسپ
که نبی صلی الله علیه وسلم از فزاری
خریده و نام آن بسکب تغیر نمود
* وَضِرِّیسٌ کسِکّیت مرد دشوار خو
(رجل اَضْرَس اَضْرَس) از اتباع
است * وغلام اضرس کودک
کلان دندان
(ضَرَّاس) کشداد وهبی است
محاذی یمین
(ضَرُوس) کصبور شتر ماده بدخو
گزنده دوشنده را و آن ماده شتر
که در نوزادن بگزد
(ضَرِیس) کامیر چاه گرداگرد از
سنگ بر آورده و مهرهای پشت و

سخت گرسنه ضَرَاسی جمع کمخزین
وخرانی * وخرما دغوره آن نان
کعک آمیخته یقال اَضرِسنا من
ضِرِسک ای التمر والبسر والکعک
(ضُرَیس) کزبیر علم است و یحیی
بن ضُرَیس محدث
(بئو مَضرُوسَةٌ) چاه گرداگرد از
سنگ آورده * وحرة مضروسة
سنگستانے که دران سنگها
مانند دندان سگ باشد یا
سنگریزه ناک
(س) ضَرِسَت اَسنَانُه) کُند
گردید دندان او از ترشے * و
ضَرِسَ الزَمَانُ) سخت شد زمانه
بر مردم
(ص) ضَرَسَ ضَرسًا) بالفتح
بر آورد گرداگرد چاه را از سنگ
(اَضرَسَهُ اِضرَاسًا) در بی آرامی
و پریشانی افکند ویرا * واَضرَسَهُ
بالکلام) خاموش گردانید
او را بسخن * ونیز (اِضرَاس)
کُند نمودن ترشے دندان را
(مُضَرِّس) کمحدث شیر یکه بجاید
شکار را و فرونبرد * ومُضَرِّسُ
بن سُفیان) صحابی است * و

مُضَرِّسُ بن ربعی شاعری از
بنی اسد
(مُضَرَّس) کمعظم جامه وخز آن
که دران نگار مانند دندان باشد * و
رجل مُضَرَّسٌ) مرد مهذب و
آزموده
(حرة مُضَرَّسَةٌ) کمعظمة حره
سنگریزه ناک یا حره که دران سنگها
مانند دندان سگ باشد
(ضَرَّسَتهُ الحُرُوبُ تَضرِیسًا)
مجرب و آزموده نمود و محکم و
استوار ساخت ویرا جنگ * ضَرَّسَهُ
السفر کذلک
(مُضَارَسَة) همدیگر جنگ کردن
و دشمنی نمودن
(تَضَارُس) ناهموار آمدن بنا

ض ر س م

(ضِرسَام) بالکسر آبی است
(ضِرسَامَة) بالکسر ناکسے بی مروت
سست حقیر

ض ر ض م

(ضَرضَم) کجعفر شیر بیشه و دونر

ض ر ط

(ضَرَط) محرکة سبکی ریش و باریکی
ابرو والفعل من سمع

(اَضرَط) مرد سبک ریش باریک
ابرو
(ضَرطَاء) کصحراء زن باریک
ابرو
(ضُرَاط) کغراب تیز یا آواز تیز
* ضَرِیط) کنهیق مثله فی الحدیث
اذا نادی بالصلوة ادبر الشیطان
وله ضراط وروی ضریط کنهاق
ونهیق
(ضَرُوط) کصبور مرد گوززن *
ضِرَّوط کسنور مثله
(ضَرَّاط) کشداد تیز دهنده
(ضَرُّوط) بالفتح وتشدید الراء
تنداریقال اِنَّه لضَرُّوط
(نعجة ضُرَیطَة) کجمیزة گوسفند
ماده فربه
(الاخذ سُرَّیطی والقضاءُ
ضُرَّیطی) یعنی وقت گرفتن قرض
در حلق فرو بردن است و در وقت
ادا گوززدن در حق شخصی گویند
که در ادای ام سست و محیل باشد
و مذکور است در س ر ط
(ض ن) ضَرَطَ ضَرطًا) بالفتح و
ضَرِطًا ککتف وضَرِیطًا کامیر و
ضُرَاطًا بالضم تیز داد * وفی المثل

اَجبَنُ مِنَ المَنزُوفِ ضَرِطًا اصل سِرِّ
آن است که چند زنان عرف بودند
که هیچ کدام شوهر نداشت تا آنکه
یکی را از آنها بنکاح مردی در آوردند
که تا صبح میخوابید و هرگاه آن
زنان او را برای صبوحی بیدار
میکردند میگفت کاش وقت حادثه
دشمن بیدار ساختندے هرگاه
زنان حال او را چنین دیدند بعضی
آنها گفت فلانے شوهر تو دلاور
است بیائید تا بیازمائیم او را پس
آمدند همه پیش وے بطور رسے که
می آمدند و برخیزانیدند او را
او بعادت مالوف کلمه مذکور بر
زبان راند آنگاه زنان باتفاق
گفتند اینکه اسپان دشمن رسید باتمام
این خبر او هم گفتن گرفت الخیل
الخیل وگوززدن تا آنکه بمرد * یا
بر آمدند و کس در صحرا اینطاهر شد
آنها را شجره سیکے از آنها گفت
می بینیم قومے که انتظار ما میکشند
و راه بر ما بسته اند یارا دگفت انما
هی عُشَرَةٌ بضم عین یعنی بتحقیق
آن درخت عشر است او دانست
که میگوید آن ده کس اند پس

شروع کرد که بیگفت ما غناء اُشْنِنْ
عن عشرة وگوزی زد تا که روح
وی از تن برآمد پس نامیده شد
بمزروف ضرطا. یا آن ابه است
از سگ خرد و از گربه کلان هرگاه
کسی وے بانگ میزند او از حبز
و بد دلی گوز میزند + ونیز مثلست
آودی العیر اسْتُه ضراطا یعنی هلاک شد
خر مگر گوز او باقی است در حق ذلیل
و خوار و آنکه بهتر او رفته و بدتر مانده
باشد استعمال کنند
(اضراط) بدهان حکایت صوت
ضراط کردن بدان فسوس نمودن
بکسی یعدی بالباء و گوز انیدن
کسے را یعنی کاری کردن با او که از آن
تیز دهد + ونیز اضراط سبک شمردن
و خوار داشتن و منه دخل بیت
المال فاضرط به ای استخف به
انکره وکذا اُسْئِل عن شیء فاضرط
بالسائل
(ضَرَّطَ بالضراط تضریطا) بانگ
تیز برآورد از دهن و فسوس کرد و بوے
+ (ضَرَطَه) گوز کنانید از وی

ض رطم

(ضِرْطِم) گزبرج کلان شکم

(ضُراطِمِیّ) کعلابطی بیانی نسبت
بانسطبر بر آمده

ض رع

(ضَرْع) بالفتح پستان وهو للظلف
والخف او للشاة والبقر ونحوهما و
اما للناقة فخلف ضُرُوع بالضم
جمع
(ضِرْع) بالکسر مثل و مانند و تاه
رسن ضُرُوع بالضم و اَضْرُع جمع
(ضَرَع) محرکة سست و ناتوان
ضرع بصورت واحد جمع یقال
رجل ضَرَعٌ وقوم ضَرَعٌ ایضا + ومنه
(ضَرَعٌ) اسپ کره ناتوان که دویدن
نتواند جهت سستی و ناتوانی و
ریزه و خرد از هر چیزے یا کم سن
سست بدن ناتوان ناآزموده کار
(ضَراعة) محرکة رام و متواضع
و خوار و حقیر
(ضَرِع) ککتف متواضع رام و خوار
زار و سست ناتوان
(ضارِع) فروتن و خوار و رام و
ضعیف و نزار لاغر جسم و ریزه از
هر چیزے یا خرد سال ناتوان
(ضَرْعاء) کصحراء دهی است +
وامرأة ضَرْعاءُ زن کلان پستان

کذا شاة ضَرْعاءُ
(ضُرُوْع) کصبور خوار زار و رام و
نرم خو
(ضُرُوع) بالضم انگور سپید بزرگ
دانه
(ضَرِیع) کامیر شبرق خشک یا عام
است یا گیاهی است که تر آن شبرق
است و خشک آن ضریع که جهت
پلیدی آن ستوران نخورند و خار
درخت خرما و عوسج تر یا نباتے
است دیگر که در آب ایستاده برگردد
رنگ و بوی وید و بیخ هایش تا زمین
نرسد یا چیزی است در دوزخ
تلخ تر از صبر و بد بوتر از مرده سوزان
تر از آتش و گیاهی است گنده بوی
که از تموج دریا بر ساحل فراهم
آید و هر درخت خشک و شراب انگوری
یا تنک آن و آنچه تنک و پوستے
است تنک بر گوشت بر استخوان
+ وامرأة ضَرِیْعٌ زن کلان پستان
شاة ضَرِیْعٌ کذلك
(شاةٌ ضَرِیْعَةٌ) کسفینة گوسفند
بزرگ پستان امرأة ضریعة مثل
(ضَراعة) خواری و زارے
(تَضْرُع) کتنصر موضعی است

(ن) ضَرَعَ اِلَیْهِ ضَرْعًا) بالتحریک
وضَراعَةً) فروتنی نمود و خوار و حقیر
گردید و رام شد و این معنی از سمع
و کرم نیز آید یا از فرح و منع نیز معنے
فرمان بر و رام گردیدن آید
(ك) ضَرُعَ ضَراعَةً) سست
ناتوان گردید و خوار زار شد
(ف) ضَرَعَ بِهِ فَرَسُهُ) رام کرد
اسپ او + وضَرَعَ السَّبُعُ مِنَ
الشَّیءِ ضُرُوْعًا) قریب گردید + و
ضَرَعَتِ الشَّمْسُ) غروب کرد
آفتاب یا نزدیک بغروب گردید
(اَضْرَعَ لَهُ مالًا اِضْراعًا) داد
وی را مال + واَضْرَعَ فُلانًا) خوار
و رام گردانید او را + واَضْرَعَتِ
الشّاةُ) شیر فرود آورد گوسپند
اندک پیش از نتاج + ویقال الحمی
اَضْرَعَتْنِی للنَّوم در حق شخصی گویند
که ذلت و خواری دارد در حاجت
(ضَرَّعَتِ الشَّمْسُ تَضْرِیعًا)
غروب کرد یا نزدیک بغروب رسید
آفتاب + وضَرَّعَ الرُّبَّ) خوب
ناپخت شیره را + وضَرَّعَتِ القِدْرُ
وقت فرود آوردن از دیگدان رسید
دیگ را + ونیز تَضَرُّع) قریب

بپویه دویدن
(مُضَارَعَة) همدیگر مانا و برابر گردیدن
(تَضَرَّعَ لِلّٰهِ تعالیٰ) زاری نمود بسوی خدای و عجز و خواری کرد یا حاجت خواست از وی * وتَضَرَّعَ الظِّلُّ) برآمد سایه بر گردید * و نیز تَضَرَّعَ) قریب بپویه دویدن
(تَضَارُع) بضم التاء المثناة الفوقیة والراء کوهی است بنجد وفیه لغات (تُضَارِع) بضم التاء وکسر الراء (وتَضَارُع) بفتح التاء وضم الراء کلها عن الموعب ومنه الحدیث اذا سال تُضَارُعُ فهو عام خِصْبٍ
(مُسْتَضْرِع) خوار و حقیر و زاری الحاح کننده

ض رع م ط

(ضُرْعُمِط) کقذعمل شیر دفزک زده جغرات شده و مرد آرزومند هر چیزی

ض رغ د

(ضَرْغَد) کجعفر کوهیست یا سنگستانی است مر غطفان را یا مقبره است لغیر ضرف فی الاولین ولا فی الثالث

ض رغ ط

(ضِرْغَاطَة) بالکسر گل ولای
(مُضْرَغِطّ) کمطمئن مرد کلبه فربه بی خیر
(اِضْرَغَطّ) برآماسید از خشم یا دو تا گردید پوست آن گوشت آن یا بسیار گوشت شد

ض رغ م

(ضَرْغَم) کجعفر شیر بیشه
(ضِرْغَامَة) بالکسر شیر بیشه ضِرْغَام مثله * و مرد دلاور روکش قوی توانا و مرد سخت وفی نسخة والوحل الشدید وفسرها وگل ولای شدید
(ضَرْغَمَتِ الاَبْطَال) شیری کردند دلاوران و شیر شدند
(تَضَرْغَمَتِ الاَبْطَال) بمعنی ضَرْغَمَتِ الاَبْطَال است در هر دو

ض رف

(ضُرْفَة) بالضم بسیاری یقال هو فی ضُرْفَة خیر ای کثرته
(ضَرِف) ککتف درخت انجیر ضَرِفَة یکی * یا درختیست کوهی در بزرگی و در برگ مانا به درخت آناب باره آن سپید مدور پهن مانند تین الحماط الصغار تلخ می شکنند بدندان و میخورند آنرا مردم و طیور و بوزینها
(ضُرَافَة) کثمامه موضعی است نزدیک لعلع

ض رف ط

(ضُرَافِط) کعلابط بزرگ جثه فربه کلان شکم
(ضِرَفَاطَة) بالکسر مرد کلان شکم فربه بزرگ هیکل
(ضِرَفِطِّي) بکسرتین مشددة الیاء فربه کلان شکم
(ضُرَيْفِطِيَّة) بتصغیر و یای نسبت بازیی است مرعرب را
(ضَرْفَطَة ضَرْفَطَةً) بست او را و محکم گردانید
(تَضَرْفُط) نشستن بر پشت کسی و نیز آوردن هر دو پای از زیر بغل او و نهادن آنها بر گردنش

ض رك

(ضُرَاك) کغراب شیر بیشه و آنکه بی گلوی و درشت و سخت باشد
(ضَرِيك) کامیر کرکس نر و مرد کول و برجای مانده و نابینا و فقیر بدحال ضَرَائِك وضُرَكَاء جمع
(ضِيرَاك) بالکسر ماهی است

(ضَرَاكَة) نابینا و درویش بدحال شدن و کول گردیدن بر جای ماندن و درشت و سخت شدن پی و رگ حلق والفعل من کرم

ض رم

(ضُرْم) بالضم والکسر درختی است خوشبو بار آن مانند بلوط است و شگوفه اش مانند شگوفه سعتر شهد آن خوب و بهتر باشد یا آن سطوخودوس است بیونانیه
(ضَرِم) ککتف گرسنه و جوزه عقاب و اسپ بسیار تیز دونده
(ضِرْمَة بن ضِرْمَة) بکسر ضاد مهمله جد است مر هاشم بن حرمله را
(ضَرَمَة) محرکة نیم سوخته از شیحه و از شاخ خرما و خدرک آتش و آتش ضَرَم جمع * ومَا بِهَا نَافِخُ ضَرَمَةٍ یعنی نیست دران کسی
(ضِرَام) ککتاب هیزم نیزه یا هیزم سست و نرم یا آنکه خدرک نباشد او را یا هیزم افروخته ضِرَامَة مثله * و نیز ضِرَامَة درخت جبة الخضراء که بفارسی بن گویند
(ضَيْرَم) کحیدر سوخته

(ضَرَنیم) کامیر سوخت
(ضُرَیمَة) کجهینه قلعه است بیمن
(ضِرَنیم) بالکسر کحذیم صمغ درختی است

(س) ضَرِمَ الرَّجُلُ ضَرَمًا) بالتحریک سخت گرسنه گردید ٭ و ضَرِمَ الشَّیء) سخت شد سوزش وحرارت آن ٭ وَضَرِمَ عَلَیْهِ) افروخته شد بروی از خشم ٭ وَضَرِمَ فِی الطَّعَامِ) نیک خورد وچیزی نگذاشت از آن ٭ وَضَرِمَتِ النَّار) افروخته شد آتش وشعله زد
(اِضْرَام) فروزانیدن آتش
(ضَرَّمَ النَّارَ تَضْرِیمًا) برفروزانید آتش را
(اِضْطِرَام) افروخته شدن آتش ودر رسیدن پیری وموی سپید شدن یقال اضطرم الشیب اذا اشتعل
(تَضَرُّم) افروخته شدن آتش وبرافروخته شدن از خشم
(اِسْتِضْرَام) افروختن آتش را

ض ر ه ذ

(اِضْرِهْذَاذ) آهسته پنهان رفتن یقال اضرهذ الی کذا اذا دب مستترا

ض ر و

(ضَرْو) بالفتح بیرون جستن خون از رگ ضُرُوّ بالضم مثله والفعل من نصر
(ضِرْو) بالکسر بچه درنده ضِرْوَة مونث ٭ ودرخت کمکام یا صمغ آن ویُنْ وبفتح اَضْرَاء جمع ٭ واندک از جذام که خوره باشد
(ضَرِی) سگ بچه درنده
(ضَارِی) خون روان وسگ بچه ودوان ٭ سِقَاءٌ ضَارٍ بِاللَّبَن) خیک نیکو کننده شیر ٭ وکَلْبٌ ضَارٍ) سگ حریص بشکار وسگ در پی صید دونده ضَارِیَة مونث ٭ وعِرْقٌ ضَارٍ) رگ که خون آن منقطع نشود
(ضَرَاء) بالفتح والمد درختان انبوه در وادی که در آن پنهان توان شد یقال هو یمشی الضراء اذا مشی مستخفیا فیما یواری من الشجر وزمین نشیب یا اندک درخت که جای میگیرد در آن دوان ٭ ونیز ضَرَاء) نهان شدن
(عِرْقٌ ضَرِیّ) یعنی رگ که خون وی منقطع نشود ونیز ضَرِیّ) آب غوره سرخ وزرد که آن را بر بار درخت کنار ریزند وببینند هانزند
(ضَرِیَّة) دهی است بر راه بصره بسوی مکه

(س) ضَرِیَ بِهِ ضَرًی وضَرَاوَةً وضُرِیًّا وضَرَاءَةً) آزمند وحریص گردید ٭ ونیز ضَرَاوَةً) در پی صید دونده شدن سگ وخوگر شدن چیزی را ٭ ومنه قول عمر ایاکم وهذه المجازر فان لها ضراوة کضراوة الخمر

(ض) ضَرَی الدَّمُ ضَرْیًا) روان شد خون
(اَضْرَاهُ وبه اِضْرَاءً) حریص کرد او را وخوگر ساخت وبرانگالانید ٭ واَضْرَی بِالتَّضَرِّی) خورد ونبید ضری را
(ضَرَّاهُ بِهِ تَضْرِیَةً) برانگالانید او را بآن وحریص کرد ٭ وتَضْرِیَة الغَرَادَة) تافتن کناره جوال یا خرجین است
(اِسْتِضْرَاء) بفریب شکار کردن
(اِضْرِیرَاء) برآمدن شکم از طعام امتلا شدن

باب الضاد فصل الزاء

ض ز ز

(رَجُلٌ اَضَزّ) مرد دشوار خوی وخشمناک ومرد تنگ دهان که دندان بالایین ودندان زیرین او باهم قرین باشد برو شتی که تبیین کلام نتواند یا آنکه کام او بر هم چفسیده باشد ووقت حرف زدن نتواند که آنرا واگرداند یا آنکه مخرج کام بروی تنگ باشد ودر تکلم ضاد استعانت کند ضُزّ جمع ٭ وکَلْبٌ اَضَزّ) بانه سخت وتنگ
(س) ضَزَّ ضَزَزًا) بالتحریک دشوار خوگر دید وخشمناک شد وکام بر هم چفسیده گردید
(رَجُلٌ مُضِزّ) مرد خشمگین
(اِضْزَاز) تنگ دل شدن یقال اَضَزَّ عَلَیَّ ای ضاق فلم یعطی ٭ وخایدن اسب لگام را

ض ز ن

(ضَیْزَن) کحیدر نگاهبان معتمد و فرزندان مرد وعیال وانبازان او وآب ده چالاک وبازرگانی که متاع را نگاه دارد تا گران فروشد ومسر ومانند آن که میان سوراخ بکره یا تیر

بره باشد و چوبے که بکره را گیرد ✽ وینر ضَیْزَن چوبے که سوراخ بکره را تنگ کند اگر فراخ گردد ✽ ومنه مَنْ یُزَاحِمُ اٰبَاهُ فِی اَمْرَأَتِهِ یعنی فرزند که مزاحم پدر خود باشد در باره زن وی قال اوس ✽ وکلکم لابیه ضَیْزَنٌ سَلِفٌ ✽ وینر ضَیْزَن آنکه بهر جاه رحمت دهد و انبوهی کند و نام بتی ✽ وضَیْزَنُ بنُ مُعَاوِیَة) ملکی بود از قضاعه که سابور ذو الاکتاف و برا کشت

(ضَیْزَان) بالفتح اسپی بود که گاهی ماده را زیر خود نکشید و هرگز بر ماده بر نجهید

(ض ن) ضَهَنَهُ ضَهْنًا) گرفت چیزی که در دستش بود نه چیزے که بخواست

(تَضَازَنَا) فرا گرفتند باهم و بهم دیگر غلبه نمودند

باب الضاد فصل الطاء

ض ط د

(ضَوْطَد) بالفتح مرد کلان جثه و فربه یا کس بزرگ سرین و مرد شگرف بی خیر ✽ ضَیْطَد و ضَیْطَاد بالفتح مثله فی الکل ضَیَاطِرَة و ضَیَاطِرَة و ضَیْطَادُوْن جمع ✽ ونیز ضَیْطَاد بازرگانے که سفر کند و از جای خود بجای دیگر برد و برای فروختن

(ضَیْطَرَی) بالفتح والکسر آنکه در بازار بدون راس المال در آید و در کسب مطلوب حیلها جوید ضَوْطَاد) بالفتح مثله

(ضَوْطَرَی) مرد شگرف بی خیر ✽ ونحو ضَوْضَوْطَرَی) اگر سنگی و قبیله است

ض ط ط

(ضَطَط) بفتحتین گل و لای سخت ضَطِیط کامیر مثله

(ضُطُط) بضمتین بلاد سختیها

ض ط ن

(ضَیْطَن) کصیقل مرد دوش و بدن جنبانند یا بسیاری گوشت در رفتار ضَیْطَان) کسکران مثله

(ضَیْطَنَ ضَیْطَنَةً ضَیْطَانًا) متحرکه برفتار آمد پس جنبانید هر دو دوش و بدن را معه بسیاری گوشت

باب الضاد فصل العین

ض ع ذ

(ف) ضَعَذَهُ ضَعْذًا) بالفتح نیک کوفته و پاسپرده نمود او را

ض ع ط

(ف) ضَعَطَهُ ضَعْطًا) ذبح نمود آنرا

ض ع ع

(ضَعّ) بالفتح ریاضت و ادب شتر و ماده شتر ریاضت نایافته راوالفعل من نصر یا آن کلمه است که بدان شتران را ادب آموزند

(ضَعْضَع) کجعفر سست و نرم و ناتوان از هر چیزے و مرد گول و بیراے و هوش ضَعْضَاع) بالفتح مثله فی الکل

(ضُعَاضِع) کعلابط کوهچه است پس خرد و نزدیک آن کوهیست بزرگ و دران آب گرد آید

(ضَعْضَعَ البِنَاءَ ضَعْضَعَةً) شکست بنا را تا زمین و پست و خراب کرد

(تَضَعْضَعَ) فروتنی کردن و عاجز گردیدن و نیازمند شدن بسوی کسے ✽ وفی الحدیث مَا تَضَعْضَعَ امْرُؤٌ لِاٰخَرَ یُرِیْدُ بِهِ عَرَضَ الدُّنْیَا اِلَّا ذَهَبَ ثُلُثَا دِیْنِهِ ✽ ونیز فرو نشستن بنا و افتادن و جنبیدن آن

ض ع ف

(ضَعْف) بالضم و بتحریک نیز سستی و ناتوانی خلاف قوت ✽ قال ابو عمرو الفتح لغة تمیم والضم لغة اهل الحجاز ✽ ومنه قال الله تعالی خَلَقَکُمْ مِنْ ضَعْفٍ یعنی از آب دوزن

(ضِعْفُ الشَّیْءِ) بالکسر یک مثل آن چیز و ضِعْفَاء دو مثل وے یا ضعف مانند چیزیست هر قدر که زیاده باشد ومنه یُقَالُ لَکَ ضِعْفُهُ ویُرِیْدُوْنَ مِثْلَیْهِ اَوْ ثَلَاثَةَ اَمْثَالِهِ لِاَنَّهُ زِیَادَةٌ غَیْرُ مَحْصُوْرَةٍ قَوْلُ اللهِ تَعَالٰی یُضَاعَفُ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَیْنِ یعنی سه عذاب

(اَضْعَافُ الْکِتَابِ) بالفتح ما بین السطور و حواشی آنست یُقَالُ وَقَّعَ فِی اَضْعَافِ الْکِتَابِ یعنی توقیع نهاد میان سطور یا میان خط و حاشیه آن ✽ واَضْعَافُ الْجَسَدِ عضوهای بدن یا استخوانهاست واحد آن ضعف است بالکسر

(ضَعَف) متحرکه جاههای دوچند کرده

(ضَعِیْف) کامیر سست و ناتوان و گول قاله الشعبی ضِعَاف کتاب

وضُعَفَاء وضَعَفَة وضَعْفى
كسكرى وضَعَافى كسكادى جمع
÷ ومغلوب هوا وهوس ومنه قوله
تعالى وخُلِقَ الانسانُ ضَعِيفًا اى
يستميله هواه ÷ وكور لغت حميريست
÷ قيل منه انا لنرىٰك فينا ضعيفا اى
اعمى ÷ وفى الحديث اتقوا الله فى
الضعيفين) اى المرأة والمملوك
(ضَعِيفَة) كسفينة زن سست
وناتوان
(ضَعُوف) كصبو ضعيف وناتوان
للذكر والانثى ضِعَاف وضَعَفَة
جمع
(ضَعْفَان) كسكران سست وناتوان
(مَضْعُوف) كو رمن أضْعَفَهُ اضعافًا
والقياس مُضْعَف ولم يجى ÷ و
همچنين دوچند كرده شده من
أضعفت الشىء فهو مضعوف
(ك ن) ضَعُفَ ضَعْفًا) بالفتح
والضم وضَعَافَةً بالفتح وضُعَافِيَةً
بالضم وتخفيف اليا سست گرديد يا
ضَعْف بالفتح سستى وسبكى عقل و
بالضم ناتوانى بدن ÷ وضَعُفَت
الدّابة) كگرم سست وناتوان
گرديد ستور

(ف) ضَعَفَهُم ضَعْفًا) بالفتح زياده
گردانيد آنها را پس جهت اودو
ياران وى دوچند گرديد بر ايشان
(مُضْعِف) كمحسن صاحب ستور
ناتوان ومنه الحديث فى خيبر من
كان مُضْعِفًا فليرجع ÷ وقول عمر بن
الخطاب رضى الله عنه المُضْعِف امير
على اصحابه اذا كانهم يسيرون بسيره
÷ وآنكه پيشهٔ او شايع وكثير باشد ÷
ورجلٌ مضعِف) وبفتح آنكه
مستوجب ضعف باشد
(أضْعَفَهُ إضْعَافًا) كور گردانيد
وير او سست وضعيف كرد ÷ وأضْعَفَ
الشىء) دوچندان كرد آنرا ÷ و
أضْعَفَ فُلَانٌ) صاحب ستور
سست وناتوان گرديد ÷ وأُضْعِفَ
القومُ) مجهولا دوچندان كرده
شد جهت ايشان
(ارضٌ مضعفةٌ) كمعظمة زمين
باران سست رسيده
(ضَعَّفَهُ تضعيفًا) سست وناتوان
پنداشت وير ا ÷ وضَعَّفَ
الحديث) نسستى وضعف منسوب
كرد آنرا ÷ ونيز تضعيف) يك
چيزرا دوچندان نمودن يا زائد و

ضعيف گردانيدن يقال ضعفه المرض
اى صيّره ضعيفا ÷ ونيز تضعيف)
غش كيميا
(درعٌ مضاعفةٌ) زرهٔ دوگانه
حلقه بافته
(مُضَاعَفَة) دوچندان يا زيادت
كردن چيزرا وبطرف چيزى وگونه
آن چيز گردانيدن تا سه گونه گردد
÷ وزره را دوگان حلقه بافتن
(تضعّف) ضعيف شمردن وسست
پنداشتن وخوار وگمنام شدن وفى
الحديث اهل الجنة كل ضعيف
متضعّف بفتح العين اى من يستضعفه
الناس ويحتقره ونلم بكسرها اى خامل
متذلل
(تضاعف) دوچند شد آنچه بود
اورا ودوچندان كرد
(استضعاف) سست پنداشتن و
ناتوان شمردن كسى را وناتوان
يافتن ومقهور ساختن
ض ع ل
(ضَعَل) محركة باريكى بدن جهت
نزديكى وتقارب نسب واين حسب
گمان عربست كه مرد را از زن
قريب النسب فرزند باريك بدن از

ونحيف جثه آيد وند كور سست در
ض و ے
(ضَاعِل) كصاحب شتر نزتوانا
ض ع و
(ضَعَة) كدعة درختى است و
الهاء عوض الواو ضَعَوات جمع
ضَعَوِىّ) منسوب بوے
(ن) ضَعَا ضَعْوًا) پوشيده شد و
نهان گرديد
باب الضاد فصل الغين
ض غ ب
(رجلٌ ضَغْب) بالفتح مرد
خواهنده بادرنگ يا حريص شفيفته
محبت آن ضَغْبَة مونث
(ضَاغِب) شخصے كه جهت
ترسانيدن كسى در پنهان آوازے
مهيب ومخوف برزند تا شنونده
خايف وبيمناك گردد
(ضُغَاب) كغراب آواز خرگوش
وگرگ
(ضَغِيب) كامير آواز خرگوش
گرگ وآواز حركت نره اسپ غلاف خود
(ارضٌ مَضْغَبَةٌ) بالفتح زمين
بادرنگ ناك
(ف) ضَغَبَ ضَغْبًا) بالفتح بانگ

خرگوش و ذئب برزد تا بیم کند کسی را
• وضَغَبَ المَرأَة) گائیدن زن را •
وضَغَبَتِ الارنب) نالید خرگوش
وقتیکه گرفتار شد

ض غ ب س

(ضُغبُوس) بالضم خیار و بادرنگ
ریزه و شاخ بزرنج خاری است که
شتر خورد یا گیاهیست مانا بهلیون
ضَغَابِیس جمع • و نیز ضُغبُوس
بچه روباه و مرد ضعیف و ناتوان و
شتر میانه سال میانه تن
(اَرضٌ مَضغَبَةٌ) بالفتح زمین
گیاه ضغبوس ناک

ض غ ت

(ضَغت) بالفتح خائیدن بدان
والفعل من فتح

ض غ ث

(ضِغث) بالکسر والفتح دسته گیاه
خشک و تر درآمیخته و قبضه شاخ
از یک بیخ اَضغاث جمع • و اَضغاثُ
اَحلام خوابهاے شوریده و
پریشان که تاویل آن از جهت
اختلاط بیان راست نیاید
(ضاغِث) آنکه پنهان شود در
پوششے و جز آن تا بار ازمهیب
ترساند کودکان را مانند آنرا یا آن
بباے موحده است
(ناقةٌ ضَغوثٌ) کصبو شتر ماده که
در فربهی آن شک باشد پس بدست
بمالند تا فربهے را از لاغری معلوم
نمایند
(ف) ضَغَثَ الحَدیثَ ضَغثًا)
بالفتح درآمیخت سخن را و خلط کرد
• وضَغَثَ السَّنامَ) بسود کوهان
را • وضَغَثَ الوَدَلُ) بانگ کرد
سقنقور یا جانورے دیگر که مشابه
سوسمار است • وضَغَثَ الثَّوبَ)
شست جامه را و خوب پاک کرد
(التَّضغِیث) زمین و گیاه تر از
باران و تر کردن آن
(اِضطِغَاث) فراهم آوردن ضغث را

ض غ د

(ف) ضَغَدَهُ ضَغدًا) خبه کرد
او را یا بفشرد گلوے وی را

ض غ د ر

(ضَغَادِر) ناکیان واحد آن ضُغدُرَة
بالضم است

ض غ ر س

(ضَغرَس) کجعفر مرد آزمند
هوس باز

ض غ ز

(ضِغز) بالکسر شیر بیشه و بدخوے
زشت طبع از ددان

ض غ ط

(ضُغطَة) بالضم سختی و فشارش
و تنگی و اکراه یقال اَخَذتُ فُلانًا
ضُغطَةً اِذا ضَیَّقتَ عَلَیهِ لِتُکرِهَهُ
و مطالبت غریم و را داین بجدیکه
داین تنگ دل گردیده بر کمتر از
حق خود راضے شود و آنرا عجالة
گیرد
(ضُغَاط) کغراب موضعی است
(ضاغِط) نگاهبان امین بر چیزے
و کشادگی بغل شتر و بسیاری گوشت
آن و سوسمار
(ضَغِیط) کامیر چاه کنده پر از گل
و لای سیاه در پهلوی چاه خوش
آب پاکیزه که آنرا هم تباه و بوے
ناک گرداند • و مرد سست عقل و
تباه راے ضَغطی کقتلی جمع
(ضَغِیطَة) گیاه سست و نرم
(مَضغَطَة) کمقعدة زمین پست
فراهم آمدن گاه آب مَضاغِط جمع
(ن ف) ضَغَطَهُ ضَغطًا) فشرد آنرا
وانبوهی نمود و گو فت آنرا و سخت
فشرد بدیوار و جز آن و تنگ کرد • و
منه ضَغطَةُ القَبرِ یعنی عذاب تنگ
گرفتن گور و سخت فشارش او
(مُضاغَطَة) باهم انبوهی کردن
و فشاردن همدیگر را یقال ضاغَطُوا
ای ذاحَمُوا
(تَضاغُط) فراهم آمدن و انبوهی
کردن و فشردن همدیگر را

ض غ غ

(ضَغِیغ) کامیر فراخی سال و یقال
اَقَمتُ عِندَهُ فی ضَغِیغِ دَهرٍ ای قَدرِ
تَمامِهِ وکذا اَقَمنا عِندَهُ فی ضَغِیغٍ ای
خِصب
(ضَغِیغَة) کسفینة مرغزار تر و تازه
و خمیر تنک و گروه مردم مختلط از
هر صنف و نان برنج تنک و زندگی
خوش با فراخی و خصب
(ضَغضَغَ اللَّحمَ فی فِیهِ) خوب
نخائید گوشت را • و نیز ضَغضَغَة
خائیدن مردم بی دندان چیزی را
یقال ضَغضَغَتِ العَجوزُ اذا لاکَت شَیئًا
بَینَ حَنَکَیها وذلک اذا ذَهَبَت اَسنانُها
و سخن آمیخته و ناپدید گفتن و حکایت
آواز خوردن گرگ گوشت او زیادت
در سخن و کثرت دران

(اَضْغَ الْقَوْمُ اِضْغَاغًا) در آمدند توم در زندگانی فراخ ✤ و اَضْغَتِ الْاَرْضُ) سیراب سبز شد گیاه آن (اِضْطَغَتِ الْاَرْضُ) گیاه سبز و سیراب ناک شد زمین

ض غ ف

(ضَغِيفَة) کسفینه نضارت و تازگی تره یقال ضَغِيفَةٌ مِن بَقْلٍ اِذَا كَانَتِ الرَّوْضَةُ نَاضِرَةً مُتَنَمِّيَةً

ض غ ل

(ضَغِيل) کامیر آواز وین حجامت و تکیدن خون از شاخ

ض غ م

(ضَيْغَم) کصیقل گزنده و شیر بیشه (ضَيْغَمِىّ) بیای نسبت شیر بیشه (اِضْغَامَة) کثمامة آنچه بدندان گزیده بر اندازند (ف) ضَغَمَهُ دِبِهِ ضَغْمًا) گزید اورا بدندان یا اندک گزید یا پر کرد دهن را از چیزی که میخواست

ض غ ن

(ضِغْن) بالکسر ناحیه و کرانه و نغل شتر نر و کینه و میل و خواهانی یقال ضِغْنِي اِلَى فُلَانٍ اى مَيْلِي اِلَيْهِ ✤ و نَاقَةٌ ذَاتُ ضِغْنٍ) اى مَائِلَةٌ اِلَى وَطَنِهَا

و نیز ضُغُن) آبیست مر فزاره را نزدیک خیبر (قَنَاةٌ ضَغِنَةٌ) کفرحة نیزه کج (فَرَسٌ ضَاغِنٌ) کصاحب اسپ که تا نزنی نیکو نرود (ضَغِينَة) کسفینة کینه (ضَغْنِيّ) بیای شد و شیر بیشه (س) ضَغِنَ ضَغَنًا) محرکة کینه ورزید ✤ و ضَغِنَ اِلَى الدُّنْيَا) میل کرد بسوی دنیا ✤ و نیز ضَغِنَ آرامیدن (اِضْطِغَان) در دل کینه داشتن و پنهان کردن کینه را و کینه گرفتن همدیگر ✤ و در زیر بغل گرفتن چیزی را و منه کانه مُضْطَغِنٌ صَبِيًّا اى حَامِلُهُ فِى حِجْرِهِ (تَضَاغُن) باهم کینه ورزیدن و پنهان داشتن کینه را

ض غ و

(ضُغَاء) بالضم و المد بانگ و باه و گربه و مانند آن ضَغْو بالفتح مثله (ن) ضَغَا ضَغْوًا) سست و کوفته گردید و ضَغَا الْمُقَامِرُ) ناراستی کرد و خیانت نمود ✤ و ضَغَا السِّنَّوْرُ وَنَحْوُهُ ضَغْوًا و ضُغَاءً) کغراب نالید و آواز کرد (اَضْغَاهُ اِضْغَاءً) ببانگ آورد اورا و بر بانگ بر انگیخت

باب الضاد فصل الفاء

ض ف د

(ضَفَادِى) بالفتح غوکها ✤ و هو فى الاصل الضَّفَادِعُ اُبْدِلَ الْعَيْنُ بِالْيَاءِ كَالثَّعَالِى فِى الثَّعَالِبِ (ض) ضَفَدَهُ ضَفْدًا) طبانچه زد اورا (اِضْفَادَّ اِضْفِيدَادًا) برآماسید از خشم

ض ف د ع

(ضِفْدِع) کزبرج غوک و دران لغات است ضَفْدَع کجعفر و ضُفْدَع کجندب و ضِفْدَع کدرهم و هذا اقل او مردود قال الخليل ليس فى الكلام فِعْلَلٌ الا اربعة احرف دِرْهَمٌ و هِجْرَعٌ و هِبْلَعٌ و قِلْعَمٌ ضَفَادِع و ضَفَادِى جمع ضِفْدِعَة یکی یا مونث است ✤ و آن نهرسیت گوشت مطبوخ آن با روغن زیت و نمک تریاق است مر زهر هوام را ✤ و دشتی بیمه آن عجیب الفعال است جهت بر آوردن دندان ✤ و گویند که برے آن از سموم قتاله و مجموع در سوم مرو و در اول خشک و شرب اقسام آن مورث استسقاء و کشنده بدر و دمنی و قی و ورم احشاء و درد دل ✤ و نَقَّتْ ضَفَادِعُ بَطْنِهِ) یعنی گرسنه گردید ✤ و نیز ضِفْدِع کزبرج استخوانی است در شکم سم اسپ (ضَفْدَعَ الْمَاءُ ضَفْدَعَةً) غوکناک شد آب

ض ف ر

(ضَفْر) بالفتح رسن بافته که بدان شتر و پالان بندند ضُفُور بالضم و ضُفُر کعنق جمع ✤ و هر دسته موی بافته جداگانه و ریگ توده کلان فراهم آمده یا ریگی که بعض آن بر بعض نشسته باشد ضُفُور بالضم جمع ✤ و بنا بسنگ بی بر آورده بی آهک و گل (ضَفِرَة) کفرحة ریگ توده کلان یا ریگ که بعض آن بر بعض نشسته ضَفِر جمع ✤ و جانورکی است که شتر را رنجاند (ضَفَاد) بالفتح رسن بافته که بدان شتر و پالان بندند (ضَفِير) کامیر هر دسته موی بافته

جداگانه ٭ وضَفِيرَ البحرِ) کرانهٔ دریا ٭ ونیز ضَفِيرُ معرفةً کوہے است بشام
(ضَفِيرَة) زمینیست بوادی عقیق وموی بافته ضَفَائِر جمع وریگ توده
٭ ونیز ضَفَائِرُ الجِن) پریاوشان
(ض) ضَفَرَ ضَفْرًا) بالفتح برجست ودوید وسعے نمود ٭ و
ضَفَرَ الشَّعرَ) بافت موی را ٭ و
ضَفَرَ الحَبْلَ) تافت رسن را ٭ و
نیز ضَفْر) انداختن علف در دهن ستور وگرد آوردن موے
(شعرٌ مُضَفَّر) کمعظم موی بافته برسته تاه
(التَّضْفِير) موی بافتن شد وللمبالغة
(مُضَافَرَة) همدیگر را یاری کردن
(تَضَافَرُوا عَلَى الأَمرِ) باهم مدد کردند ویاری نمودند در کار
(اِنْضِفَاد) بهم در پیچیدن دو کوه ٭ وفی بعض نسخ الصحاح بالحاء المهملة فعلى هذا ترجمة دورس

ض ف ر ط

(جمل ضِفِرط) کزبرج شتر کلان شکم
(ضَفَرطة) بالفتح کلان وسطبر شدن شکم
(ضَفَادِيطُ الوَجْهِ) شکنهای میان رخسار وبینی قریب هر دو دنبالهٔ چشم
ضُفْرُوط) کعصفور واحد آن است

ض ف ز

(ضَفْز) بالفتح فرو بردن شتر لقمه را یا بکراهت فرو بردن آن وراندن وطی کردن ودویدن وجهیدن و برجستن وزدن بدست یا بپا و درآوردن لگام را در دهن اسپ والفعل من نصر
(ضَفَز) محرکة کبیدهٔ جو برای علف شتر وکبیده کردن آن
(ضَفِيز) کامیر سطبر وکبیده جو
(ضَفِيزَة) کسفینة لقمهٔ بزرگ ضَفَائِز) جمع
(ضَفَاز) کشداد سخن چین ٭ وهو مشتق من الضَّفَز محرکة للشعیر یحبس لیُعلفه البعیر لانه یهیّأ قوله الزور کما یهیّأ هذا الشعیر للعلف
(اِضْطِفَاز) فرو بردن آن زانبا خوشی

ض ف س

(ض) ضَفَسَ البعیرَ ضَفْسًا) بالفتح گیاه حلق را گره دآورده لقمه ساخت اشتر را

ض ف ط

(ضَفْطَة) بالفتح سستی عقل ضَفَطَات جمع
(ضَافِط) کصاحب مسافر سفر دور ودراز وشتر بارکش ٭ وآنکه متاع را از شهرے بشهرے برد برای فروختن
(ضَافِطَة) مردم فرومایه
(ضَفَاطَة) بالفتح نادانی وسستی عقل وکلانی شکم وسست رای وضعیف عقل شدن والفعل من کرم ٭ ومنه حدیث عمر اللهم انی اعوذ بک من الضفاطة ٭ ودف وبازی گراز دف
(ضَفِيط) کامیر آنکه وقت جماع حدث کند وآنکه پیش از دخال انزال آیدش ونادان سست رای ضَفْطَی احمقی جمع ٭ وشتر نیکو خو وشتر وشوارخو از لغات اضداد است ومرد تندار نرم وفروهشته بدن
(ضَفَنْط) کسمند مرد کلان جثه فروهشته بدن
(ضِفِط) کعلز مرد فربه پرگوشت گران بدن
(ضُفَّاط) کرمان مردم فرومایه
(ضَفَّاط) کشداد شتربان وآنکه شتر را بکرایه دهد وبرنده متاع از جای بجاے وریخ زننده وفربه فروهشته گوشت وگران بدن که با قوم همراهے نتواند
(ضَفَاطَة) کجبانة شتر بارکش و گروه بزرگ از همراهان
(ن) ضَفَطَهُ ضَفْطًا) بست بر او ٭ وضَفَطَ عَلَيْهِ) سوار شد بر او وگمذاشت
(تَضَافَطَ اللَّحمُ) پُر گردید گوشت

ض ف ط د

(ضِفَطَاد) بالکسر سوسمار کلان سال بدسرشت بدخلقت

ض ف ع

(ضَفْع) بالفتح سرگین پیل
(ضَفْعَانَة) بالفتح بارسعدانه خاردار کرد ما نند فلکه دوک ولاترآها اِذَا هَاجَ السَّعْدَانُ وَانْتَثَرَ ثَمَرُهُ اِلَّا مُسْلَنْقِيَةً قَدْ نَشَزَتْ عَنْ شَوْكِهَا انْتَصَبَتْ لِعَدَمِ مَنْ يَطَؤُهَا
(ف) ضَفَعَ ضَفْعًا) سرگین انداخت ونیز داد

ض ف ف

(رجلٌ ضَفُّ الحَالِ) تنگ رقیق حال وآنکه آمد کم دارد وعیال بسیار

(ضُفّ) بالضم چیزکیست مانند کنه تیره وخاکستری رنگ هرگاه بیگزد وبر پوست آبله برمی آید ضِفّفة کقردة جمع

(ضَفّة) بالفتح یکبار انبوهی کردن برآب * وضَفّة النّهر) وبکسر کرانه جوی * وکذا ضِفّة البئر) والکسر فیه اکثر * وضَفّتا الوادي والحيزوم) مثنی وبکسر دوطرف رودبار ودوطرف سینه * وضَفّة البحر) کنار دریا * وضَفّة من الماء) یکبار ریختن آب * وضَفّة القوم) جماعت قوم * وشاة ضَفّة الشخب) آنکه شیر شش بسیار بیک کشیدن آید

(ضَفَف) محرکة بسیاری عیال وتناول طعام مردم یا بسیاری دست بر طعام ومنه الحديث آحب الطّعام ما يكون على ضفف * وفي الحديث ما شبع رسول الله صلى الله عليه وسلم من خبز ولحم إلّا على ضفف اى على كثرة الايدى على الطّعام او على الضيق والشدة * یا تنگی وسختی حال یا بسیاری خورندگان یا قلت طعام و حاجت وسرعت درکاری يقال لقيته على ضَفَفٍ اى عجلة * ونیز ضَفَف ضعف وسستی وکم از پری پیمانه وکم از هر چه باشد وانبوهی مردم برآب

(ناقة ضَفُوف) کصبور ناقه بسیار شیر که بغیر کف دست دوشیده نشود

(ضَفافة) کسحابة مرد کول وبی عقل

(هو من ضَفيفِنا ولَفيفِنا) او از جمله آن کسانست که با خود آمیز سیم وتتیکه ایشانرا امور خراب سازد

(ماء مضفوف) آبیکه بران ازدحام مردم باشد * ورجل مضفوف) آنکه از کثرت سائلان تهیدست شده باشد

(ضَفيفة من بقل) تره سبز وتازه

(ضَفضَفة القوم) جماعت قوم

(ن) ضَفَّ الناقة ضَفًّا) دوشید ناقه را بهمه کف دست * وضَفّا ضَفًّا) گرد آورد آنرا * وضفّ المصطلى) بند نمود انگشتان خود را نزدیک بآتش

(تضافّ) انبوهی کردن وگرد آمدن برآب جز آن وقت سبک گردیدن حال آنجا

ض ف ق

(ن) ضَفَقَ ضَفْقًا) انداخت گه را یک مرتبه

ض ف ن

(ضَيْفَن) کصيقل طفیلی ومذکور است در ض ى ف

(ضِفَنّ) کهجف کوتاه بالا کلان جثه ودرشت خلقت ضِفِنّ کطمر مثله

(ض) ضَفَنَ اليهم ضَفْنًا) بالفتح آمد بسوی آنها که بنشیند با آنها * وضَفَنَ لِغائطِه) فکند غائط را * وضَفَنَ بحاجته) پرداخت وبرآورد کار اورا * وضَفَنَ المرأة) گائید زن را * وضَفَنَ البعير برجله) زد شتر دست وپای خود را بر زمین * وضَفَنَه على ناقته) بر ناقه خود سوار کرد وی را ونیز بار کرد بران * وضَفَنَ فلانًا) زد پای خود را بر سرین او * وضَفَنَ به الارض) بر زمین کوفت ویرا * وضَفَنَ ضرع الشاة) جهت دوشیدن گرفت پستان گوسپند را

(اضطِفان) از پای خود دنباله خود را زدن يقال اضطفن اى ضرب بقدمه مؤخّر نفسه

(تضافنوا عليه تضافنًا) باهم مدد کردند بران

ض ف ن د

(ضَفَنْدَد) محرکة مرد فربه بسطبر کول

(ضَفَنّد) کسفنج نرم وسست کلان شکم

ض ف ن س

(ضَفَنّس) کسفرجل نرم وبسیار فروهشته گوشت

ض ف و

(ضَفْو) بالفتح تمام وکامل گردیدن وزیاده شدن مال وروان گردیدن حوض والفعل من نصر

(ضَفوة العيش) فراخی زندگانی

(ضَفًا) کعصا جانب وکرانه وهما ضَفَوان

(ثوب ضافٍ) جامه کامل وتمام * ورجل ضافي الرّاس) مرد بسیار موی

باب الضاد فصل القاف

ض ق ق

(ض) ضَقَّ ضَقًا) بالفتح حکایت کرد آواز سنگ را که بر سنگ افتد

باب الضاد فصل الکاف

ض ك ز

(ضَكْز) بالفتح فشارش سخت

ض ك ع

(ضَوْكَعَة) کجوهرة مرد بسیار گوشت گران سنگ گول سست بدن سست رای و زنیکه هیچ بیچاره و در سستی و تمهل کند در رفتن (ضَوْكَعَ فی مَشْیِهٖ ضَوْكَعَةً) مانده گردید (تَضَوْكَعَ مِنَ الْحَفَا) گران گردید از بی کفشی

ض ك ك

(ن) ضَكَّهُ الْأَمْرُ ضَكًّا) دشوار گردید او را کار و تنگ شد * وضَكَّ الشَّیْءَ) فشارد آنرا و تنگ گرفت (ضَكْضَكَة) کدحرجة نوعی از رفتار بسرعت یا عام است و آنرا سکسک هم گویند (ضَكْضَاك) بالفتح پست بالا فربه پر گوشت ضَكْضَاكَة مونث

(ضَكَّا ضِك) کعلابط کوتاه بالا پر گوشت (ضَكْضَكَهُ ضَكْضَكَةً) فشارد او را و تنگ گرفت (تَضَكْضَكَ تَضَكْضُكًا) کشاده روی و شادمان گردید

ض ك ل

(ضَكْل) بالفتح آب اندک (اَضْكَل) بالفتح برهنه (ضِنْیَكْل) کهیکل کلان جثه فربه پر گوشت و برهنه از فقر یا عام است و نیازمند و محتاج ضَیَاكِل وضَیَاكِلَة جمع

باب الضاد فصل اللام

ض ل ج

(ضَوْلَج) کجوهر سیم و صواب بضا است

ض ل ع

(ضِلَع) کعنب و یسکن استخوان پهلو و یونث اَضْلُع کافلس و ضُلُوع بالضم و اَضْلَاع جمع * وقولهم هم عَلَیَّ ضِلَعٌ جَائِرَةٌ) یعنی ستمگاران اند بر من * ونیز ضِلَع کوهچه تنها کانه یا کوه پست باریک نرم سهل گذار ومنه الحدیث کَاَنَّکُمْ بِاَعْدَاءِ اللّٰهِ بِهٰذِهِ الضِّلَعِ الْحَمْرَاءِ ای مقتلین مذللین * وموضعی است بطایف و چوب هر چه باشد یا چوب پهنا و کج مانا باستخوان پهلوی حیوان * وضِلَعُ بَنِی الشَّیْصَبَان * وضِلَعُ الْقَتْلٰی * وضِلَعُ بَنِی مَالِكٍ * وضِلَعُ الرِّجَام مواضع اند * وضِلَعُ الْخَلَف) داغی است پس استخوان پهلو بطرف پشت * وضِلَعٌ مِنَ الْبِطِّیخِ) یک قاش خربزه * ویَوْمُ الضِّلَعَیْن) شمنی روزیست از روزهای عربان * وضِلَعُ عَوْجَاء) زن بدان جهت که حوا از کوچک ضلع چپ آدم علیهما السلام پیدا شد و از ینجا است که مردان جانب چپ یک ضلع کم دارند (ضِلَعَة) کعنبة ماهیست خرد و سبز کوتاه استخوان (ضَلِع) ککتف کژ خلقی فَاِنْ لَمْ یکن خلقةً فهو ضَالِعٌ (رجلٌ اَضْلَعُ) بالفتح مرد توانا و درشت سطبر یا آنکه دندانش بزرگ و مانند استخوان پهلو باشد و در کجی * دَابَّةٌ اضلع کذلك ضُلْع بالضم جمع (ضَالِع) ستمگار و کژ کننده از خلقت باشد (ضُلُوع) بالضم زمین کج یا راهها از سنگلاخ سوخته (ضَلِیع) کامیر مرد زور آور و سخت و کلان جثه بزرگ سینه فراخ پیشانی اَضْلَاع وضُلُع ککتب جمع * وفرسٌ ضَلِیعٌ) اسپ تمام خلقت بزرگ و فراخ میان و درشت استخوان بسیار پی سطبر سرین * ورجلٌ ضَلِیعُ الْفَمِ) مرد کلان دهن یا فراخ دهن یا بزرگ دندان باهم نزدیک شده والعرب تحمد سعة الفم وتذم صغره * ونیز ضَلِیع) کمانیکه چوب آن خم و کجی داشته باشد و باقی بدن مانند قبضه باشد یعنی همه تن آن برابر بود (ضَوْلَع) کجوقل مائل هوا و خواهش (ضَلْوَعَة) کمانیکه در چوب آن خم باشد و راستی و تمام چوب آن مشاکل کبد آن که قبضه گاه است باشد مَضْلُوعَة مثله (ف) ضَلَعَ ضَلْعًا) بالفتح بر شکم شد از سیری یا سیرانی تا آنکه رسید

آب اضلاع را یا عام ست ٭ وضَلَعَ فُلَانٌ) میل کرد و کژ گردید از خلقت و ستم نمود ٭ وضَلَعَ عَن الحق) برگردید از ان ٭ وضَلَعَ فلاناً) در پهلوی وی زد ٭ و نیز ضَلْع) میل و خواهش نفس یقال ضَلْعُكَ مَعَهُ ٭ ومنه المَثَل لا تَنْقُشِ الشَّوكَةَ بالشَّوكَةِ فَانَّ ضَلْعَهَا مَعَهَا در حق شخصی گویند که با دیگری پیکار نماید ٭ قیل القیاس تحریکه لانهم یقولون ضَلِعَ مع فلانٍ کفرح ولکنهم خففوا فیقول اجعل شنئی بینک فلانا ای رجلا یهوی هواه ٭ ویقال هم علیه ضَلْعٌ واحدٌ) یعنی مجتمع اند بر عداوت او

(س) ضَلِعَ السَّیفُ ضَلَعاً) محرکة کژ گردید شمشیر ٭ وضَلِعَ مَعَ فُلَانٍ) خصومت کرد با او ٭ و نیز ضَلَع) محرکة کژی خلقی و کژ شدن در خلقت یسکن ومنه لاقیمن ضَلَعَكَ بالوجین ٭ یا ضَلَع مرتسر را بمنزله عمر است مرپهاییم را و قوت و توانایی و تحمل بار گران و گرانی و وام بجدی که صاحب آن از راستی مائل گردد و انحراف ورزد

(ضَلَاعَة) کسحابه قوت و سختی استخوانهای پهلو و بازو و سخت اضلاع شدن والفعل من کرم یقال ضَلُعَ الرجلُ ضَلَاعَةً یعنی توانا و سخت اضلاع گردید

(حِملٌ مُضْلِعٌ) کمحسن بار گران ٭ وهو مُضْلِعٌ بهذا الامر) یعنی او توانا است بران کار ٭ ودابّةٌ مُضْلِعٌ) آنکه در بر داشتن بار استخوانهای پهلویش سست باشد

(اِضْلَاع) میل دادن گران بار گردیدن و گران بار کردن لازم است و متعدی

(مُضَلَّع) کمعظم پارچه که بعض آن بافته و بعض آن ترک داده و جامه مخطط الصوت و دوال از ابریشم و خیر آن

(تَضْلِیعُ الثوب) نگارین کردن جامه را بشکل اضلاع

(هو مُضْطَلِعٌ بهذا الامر) یعنی قوی توانا است بران و لا تقل مُطَّلِعٌ بالادغام فانه من الاطلاع ٭ وقال ابو نصر بن حاتم هو مُضْطَلِعٌ بهذا الامر و مُطَّلِعٌ له ای قوی به و مالک له

(تَضَلُّع) پر شکم شدن از سیری یا سیراب گردیدن تا آنکه با ضلاع رسد آب یا عام است

ض ل ف ع

(ضَلْفَع) کجعفر موضعی است و زن فراخ کس ضَلْفَعَة مثله

(ضَلْفَعَ دَاسَهُ ضَلْفَعَةً) سترد موی سر او را

ض ل ل

(ضَلّ) بالفتح و بالضم گمراهی هلاکی والضم فیه اکثر ٭ وقولهم هو ضِلُّ بن ضِلٍّ) بکسرهما وضمهما یعنی او بسیار در پی ضلالت غرق دران و شیفته آنست ٭ یا آنکه او را و پدرش را کسی نشناسد یا بی خیر محض است ٭ وهو ضِلُّ اَضْلَالٍ) بالکسر و بالضم آن بلائی است و خیری دران نیست و اذا قیل بالصاد المهملة فلیس فیه الا الکسر ٭ و در وقت تاسف و تحسر گویند یا ضَلَّ ما تجری به العصا ای یا فقده و یا تلفه

(ضَلَّة) بالفتح سراسیمگی و غیبت بخیر باشد یا بشر و گمراهی

(ضُلَّة) بالضم رهنمونی کامل

(ضِلَّة) بالکسر گمراهی ٭ وذهب دمه ضِلَّةً) رایگان رفت خون او ٭ وهو ابنه لِضِلَّةٍ) او فرزند زنا است او را ٭ وهو تبع ضِلَّةٍ) بالاضافة و بالنعت آن بلائیست بی خیر

(ضَلَل) محرکة گمراهی ٭ و نیز ضَلَل) آب جاری بر سنگ کلان که آفتاب آنرا نرسد یا آب جاری زیر درختان

(ضَالّ) گمراه ٭ وضالّ ابن ضالٍّ) ستم ست عربان را

(ضَالَّة) بالفتح شتر که بی شبان مالک در جای هلاک یا شد و گم شده مذکر و مونث در وی یکسانست

(ضَلُول) کصبور گمراه

(اُضْلُولَة) بالضم گمراهی

(ضَلِیل) کامیر بسیار در پی گمراهی رونده ٭ والملك الضَّلِیل) امرء القیس بن حجر کندی است وفیه الحدیث اشعر الناس الملك الضلیل

(ضِلِّیل) کسکیت مرد سخت گمراه و بسیار در پی ضلالت رونده ٭ والملك الضِّلِّیل) امرء القیس است

(ضَلْضَلَة) کدحرجة گمراهی

(ضُلَضِل) کعلبط وهدهد موضعی

است
(ضَلَضِلَة) کعلبطة زمین که راه گم
کنند دران + ونیز ضُلَضِلَة)
سنگ بزرگ چنانکه آنرا توان
برگرفت + وارض ضُلَضِلَة) زمین
درشت و دران لغات ست ضَلَضِل
وضَلَضِلَة) بفتحتین فیهما وکسر
الضاد وضُلَضِل کعلبط وضُلَضَلَة
کقنفذة وضُلاضِل کعلابط + و
نیز ضُلاضِل کعلابط راه نمای
ماهر ضُلَضِلَة) کعلبطة شتر
(ضَلاضِلُ الماءِ) علی الجمع باقی
مانده از آب
(ارضٌ مَضِلَّة) بالکسر زمین
که راه گم شود دران ارضٌ مَضَلَّة
بالفتح مثله
(ض س) ضَلَّ ضَلالاً) بالفتح
ضایع شد و بمرد وهلاک گردید و
خاک واستخوان شد و پنهان گشت
وگم شد از وی + وضَلَّ فلاناً)
فراموش کرد آنرا + قیل ومنه وانا من
الضّالین + وضَلِلْتُ) رفت از من
وضَلَّ هو عنّی) گم شد ورفت از
من + وضَلَّ البعیرَ والفرسَ
گم کرد ورفت شد از وے +

وضَلِلْتُ بالکسر وبالفتح گم کردم
راه را و گمراه شدم و اَضْلَلْتُ
المسجد والدار وکل شئ
مقیم لا یهتدی له + ونیز ضلال
گمراهی ضلالة مثله + ونیز ضلال
گم گردیدن و مغلوب شدن یقال
ضَلَّ الماءُ فی اللّبن ای غلب بحیث
لا یظهر اثره فی اللبن + ومنه
قوله تعالی حکایة عن اخوة یوسف
ان اباناً لفی ضلالٍ مبینٍ ای هو
مغلوب فی محبتهما ای یوسف واخیه
+ وعن موسی علیه السلام قال
فعلتها اذاً وانا من الضالین ای
من المغلوبین فی عصبیة الدین
+ وقولهم هو ضلال ابن التّلال
یعنی او وپدرش شناخته نمیشوند
(اَضَلَّ فُلانٌ البَعیرَ اضلالاً)
گم کرد شتر را ورفت از وی اَضَلَّ
فُلانٌ الفرس کذلک + واَضَلَّه
دفن کرد وغایب گردانید او را
+ ونیز اضلال ضایع گردانیدن
وهلاک کردن
(مُضَلَّل) کمعظم آنکه وفا بخیر
نکند ومرد بسیار گمراه + والملک
المُضَلَّل لقب امرء القیس بن حجر

+ ونیز مُضَلَّل نام مردے
(تَضْلیل) منسوب کردن کسی را
بضلالت + تَضْلال بالفتح مثله
+ ونیز تَضْلال) موضعی است
ویقال للباطل ضُلٌّ بتُضُلال
(تُضُلِّل) بضمتین وکسر اللام
المشددة وقد تفتح الضاد باطل
یقال وقع فی وادی تُضُلِّل غیر منصرف
وکذا فی وادی تُخُیِّب ووادی تُهُلِّک
(استِضلال) طلب ضلالت کردن

ض ل ی
(ض) ضَلِیَ ضَلْیاً) هلاک گردید
(تَضَلِّی) لازم گرفت گمراهان را
واختیار کرد صحبت آنها

باب الضاد فصل المیم

ض م ج
(ضَمْج) بالفتح نیک آلودن بدن را
ببوی خوش وتر کردن از ان و
الفعل من نصر وجانوری است
گزنده بدبوی
(ضَمَج) محرکة برانگیخته ونیز شدن
شهوت ابنه والفعل من سمع +
ودوسیدن بزمین ونیز آفتیست
که بمردم رسد
(اضماج) دوسیدن بزمین

ض م ح ل
(اضمحلال) نیست شدن ورفتن
وبتقدیم میم هم وبتقدیم میم ونون
بجای لام نیز + وکشاده و پریشان
شدن ابر یقال اِضْمَحَلَّ السَّحاب
اذا تقشّع

ض م خ
(ضَمْخ) بالفتح نیک آلودن بدن
را ببوی خوش والفعل من فتح
(ضِمَخة) بالکسر زن یا ماده شتر
فربه وهر تر که از وی چیزی چکد
(تَضْمیخ) آلودن بدن را ببوی
خوش شد والمبالغة
(تَضَمُّخ) آلوده شدن ببوی خوش
(اِنْضَمَخَ اِنْضِماخاً) آلوده گردید
ببوی خوش
(اِضْطِماخ) آلوده شد ببوی خوش

ض م خ د
(ضُمَّخْد) کشمخر مرد متکبر سطبر
فربه

ض م خ ذ
(ضُمُّخْذ) بضم الضاد وکسر کلان
وتندار از شتر ومردم وفربه از کشن

ض م د
(ضَمْد) بالفتح تر از درخت وخشک

آن یقال شبعت الابل من ضمد الارض
ای من رطبها و یابسها * و بهترین از
گوسفندان و ردی آنها و فربه و لاغر
از لغات اضداد است

(ضِمْد) بالکسر دوست

(ضِمَاد) بالکسر آنچه بر جراحت
بندند و عصابه ضِمَادَة مثله * و
یقال انا علی ضِمادة من الامر ای
اشرفت علیه * و نیز ضماد از اعلام
است * و ضماد بن ثعلبة ازدی و
یقال ضمام و الاول اکثر صحابی است
و کان صدیقا للنبی صلی الله علیه
وسلم فی الجاهلیة

(ض ن) ضَمَدَ الجرح ضَمْدًا)
بالفتح و ضِمادًا بالکسر بست ضماد
را بر جراحت و منه ضَمَدَ عَیْنَیْهِ
بالصبر و هو محرم ای جعله علیهما
* وضَمَدَهُ بالعصا) زد عصا را
بر سر وی * و نیز ضَمَدَ) مدارا نمودن
و برابری کردن با چیزی و معشوق
گرفتن زن با دو دوست لریدین
کما تضمد بنتی خالدا * و تل تجمع
السیفان ویحک فی غمد * و جمع
نمودن دو چیز را با هم یقال ضمد
الثوبین ای جمعهما للعمل بهما

(س) ضَمِدَ) خشک شد و شهی
کرد و کینه گرفت * وضَمِدَ علیه)
سخت خشم گرفت بر وی * و نیز
ضَمَد) محرکة کینه و حق دیرینه
از دیت یا دین یقال لنا ضَمَد عند
فلان ای الغابر من الحق من معقلة
او دین * و نیز ضمد موضعی است
بیمن

(اَضْمَدَهم اِضْمَادًا) فراهم آورد
آنها را * و اَضْمَدَ العرفج) غنچه
پدید آورد عرفج

(ضَمَّدَ رأسه) عصابه بست سر را
بعمامه * و نیز تضمید) بر
جراحت ضما ربستن و آلودن چیزی
را بچیزی

(تضمد الجرح) ضماد بسته شد
جراحت

ض م ر

(ضَمْر) بالفتح مرد هموار شکم و باریک
و لطیف اندام و اسپ باریک ابرو
و تنگ هر چه باشد و نهانی و کوهیست
به بلاد بنی سعد

(ضَمْرَة) زن باریک شکم لطیف
بدن نازک اندام و گروهی است
از کنانه * و بنو ضمرة گروهی است و
بن امیه ضمری * وضمرة بن ربیعه
رملی فلسطینی * وضمرة بن حبیب
* و عاصم بن ضمرة محدثان اند
* قال عبد الله بن احمد بن حنبل
سالت ابی عن ضمرة بن ربیعة فقال
هو رجل صالح من الثقات المامونین

(ضُمْر) بالضم لاغری و سبکی گوشت
و دو سیدن شکم بپشت و کوهیست
ببلاد بنی قیس

(ضُمُر) کعنق لاغری و سبکی گوشت
و دو سیدن شکم به پشت

(جمل ضامر) شتر باریک اندام
لاغر ناقة ضامرة و ضامر کذلک
* وقضیب ضامر) کیر منی نرسیده

(ضِمَار) بالکسر مال پنهان لی که
امید رجوع آن نباشد و عذاب که
در تاخیر باشد و نهان خلاف عیان
و دوام بی مدت و وعده و دوام که از
وی امید نبود از دست و جائیست
و بتی است که عباس بن مرداس
و قومش پرستش آن کرده

(ضَمِیر) کامیر انگور تر مریده و راز
و نهانی ضمائر جمع * و شهریست
از عمان

(ضُمَیْر) کزبیر موضعی است نزدیک
دمشق و کوهیست بشام

(ضِمِّیر) کسکیت نهانی و راز

(ضَمْرَان) کسکران وادی است
به نجد و گیاهیست نهایت باریک

(ضُمْران) بالضم سگیست یا ماده
سگی

(ضَوْمَران) بفتح الضاد و المیم ریحان
دشتی یا فارسی است و بضم المیم
ضَیْمُران مثله فی الکل

(مِضْمَار) بالکسر جای ریاضت
دادن اسپ و مدت ریاضت او
آن و غایت اسپ در سباق

(ن ک) ضَمَرَ ضُمُورًا) بفتحتین
و ضُمْرًا بالضم لاغر گردید و سبک
گوشت شد

(مُضْمَر) کمکرم نهان داشته و
جای نهان داشتن

(اَضْمَرَ اِضْمَارًا) در دل نهان
داشت آنرا * و اَضْمَرَتْه الارض
الرجل) پوشید مرد را زمین بسفر
یا بموت * و اَضْمَرَ الفرس) اندک
علف داد او را بعد فربهی و لاغر
کرد * و نیز به نهایت رسیدن سکون
گردانیدن تای متفاعلن دربحر
کامل * و در دل نهان داشتن چیزی را

(تَضْمِیز) اندک علف اُدن اسپ از ابعد فربهی و لاغر کردن فربه را

(لُؤلُؤٌ مُضْطَمِزٌ) مبنیا للفاعل مروارید میان ها ریک یقال لُؤلُؤٌ مُضْطَمِزٌ للذی فی وسطه بعض الانضمام ای الانضمام قال ؛ تلألأتِ الثُّرَیّا واَسْتَنارَتْ ؞ تلألُؤَ لُؤلُؤٍ فیه اضْطِمارُ ؛

(اِضْطِمَاد) لاغر و سبک گوشت شدن

(قَضِیبٌ مُنْضَمِزٌ) کیر انزال کرده

(تَضَمَّزَ وجهه تَضَمُّزًا) چغسید و ترنجیده شد پوست وی از لاغری

ض م د ز

(ضَمْزَذ) کجعفر شیر بیشه و زمین سخت و درشت

(ضَمْزَذَة) بالفتح زمین درشت سنگلاخ سوخته که در شب رفته نشود و زن درشت خوی

(ضِمْزاذ) کزبرج ناقه کلان سال یا کلان سال کم شیر و قوی

(ضُمَازِذ) کعلابط ناقه کلان سال کم شیر ؞ و فحل ضُمَازِذ کشن و فرک و توانا

(ضَمَزَ عَلَیْهِ الْبَلَدُ ضَمْزَذَةً) درشت گردید بر وی بلد و سخت شد و کذا ضَمَزَ عَلَیْهِ الْقَبْرُ ای غلظ

ض م د ط

(ضُمْرُوط) کعصفور پوشیده نگاه و جای تنگ و پنهان

(رجلٌ مُضَمْرَطُ الْوَجْه) مرد ترنجیده و درکشیده روی

(ضَمَادِیط) بالفتح تنکنگی ها است میان رخساره و بینی نزدیک هر دو دنباله چشم کانها جمع ضُمْرُوط

ض م ز

(ضَمْز) بالفتح جای درشت و پشته دشوار گذار یا پشته پست و هر کوه جدا گانه که دران سنگ سرخ درشت و سخت باشد خاک و گل نبود و دران ضَمْزَة یکی

(رجلٌ ضَامِزٌ) مرد خاموش باز ایستاده از چیزی ؞ و نیز بسیار غیبت کننده مردم ؞ و بعیرٌ ضَامِزٌ شتر که دبه از دهان بیرون نیارد

(ضَمُوز) کصبور خاموش و هر کوه جدا گانه که سنگهایش سرخ و سخت باشد و گل و خاک نبود دران و شیر بیشه

(ض ن) ضَمَزَ ضَمْزًا) خاموش ماند و حرفی نزد ؞ و ضَمَزَ اللُّقْمَةَ) فرو برد لقمه را ؞ و نیز ضَمْز) نگاه داشتن شتر دبه را در دهان و نشخوار نا کردن آن و بر چفسیدن بچیزی و لازم گرفتن آنرا و قیام و ثبات ورزیدن بر آن و حریصی آزمندی نمودن بر چیزی

(تَضْمِیز) خاموش گردانیدن کسی را

ض م ز د

(ضَمْزَد) کجعفر زمین سخت و زن درشت شتر ماده است و شیر بیشه

(ضِمْزِذ) بالکسر شتر ماده توانا و قوی

(بعیرٌ ضُمَازِد) کعلابط شتر توانا

(ضَمْزَدَ عَلَیَّ الْبَلَدُ ضَمْزَدَةً) سخت و درشت شد بر من زمین

ض م س

(ضَمْس) بالفتح آهسته و نرم خائیدن و الفعل من ضرب ؞ و نیز ضَمْس) دشوار و سخت

ض م ط د

(ضَمَاطِیر) بالفتح جای منتهای سیل وادی

ض م ع ج

(ضَمْعَج) کجعفر زن فربه تمام بدن پر گوشت و کذالک البعیر و الناقة ؞ و زن درشت پست بالا

ض م ک

(اِضْمَأَكَّ السَّحَابُ اِضْمِئْکَاکًا) بالهمز آماده باریدن گردید ؞ و اِضْمَأَكَّ النَّبْتُ) سیراب شد گیاه و سبز گردید ؞ و اِضْمَأَكَّتِ الْاَرْضُ) بر آورد گیاه را و سبز شد بان ؞ و اِضْمَأَكَّ الرَّجُلُ) بر آماسید از خشم

ج ۳ ض م ل

(ضَامِل) کصاحب خشک ضَمِیل کامیر مثله

(ضَمِیلَة) کسفینة زن بر جای مانده یا زن لنگ ؞ و منه ان رجلا خطب الی معاویة بنته عرجاء فقال انها ضمیلة فقال انی اردت ان اتشرف بمصاهرتک و لا ارید للسباق فی الحلبة

ض م م

(ضَمّ) بالفتح فراهم آوردن چیزی را بچیزی و الفعل من نصر یقال ضَمَّه فتضامَّ الیه

(ضَمَّة) بالفتح گروه سپاهان و اسپان که بهت گرد جمع کنند
(ضِمّ) بالکسر بلای سخت ضِمَام بالکسر مثله قال کانه تصحیف والصواب بالصاد المهملة
(ضمام) بالکسر والضم آنچه بدان فراهم آرند چیزی را
(اِضمَامَة) بالکسر گروه مردم از هر جنس و پشتواره از کتب و جز آن اَضَامِيم جمع + يقال جاءَ فلانٌ باِضمامةٍ مِنَ الكُتُب + و سنگریزه و منه الحديث من زنا من ثيب
ج ۳ فضحوه بالاضاميم ای رجموه بالحجادة .. و جماعت يقال هذا فرس سَبّاقُ الاَضَامِيمِ ای الجماعات
(ضِمَام) بالکسر آله فراهم آوردن چیزی .. و ضمام بُن ثعلبة + و ضِمَام بن زيد بن ثوابة صحابيان اند
(ضِمَامَة) بالکسر پشتواره لغة فی اضمامة
(ضَمُوم) کصبور هر رود بارکه میان دو پشته بلند دراز جاری باشد
(ضَمْضَم) کجعفر مرد خشمناک و شیر خشم آلود و دلیر و مرد تند از آمیزنده هر چیز را .. و ضَمْضَم بُن حارث .. و ضَمْضَم بن قتاده صحابیان اند .. و ضَمْضَم بن جوس .. و ضَمْضَم بن زرعة املوکی ابو المثنی محدثان اند
(ضُمَضِم) کعلبط شیر خشم آلود و دلیر و شیر که آمیزد هر چیز را
(ضُمَاضِم) کعلابط مثله
(ضَمْضَام) بالفتح آنکه فراهم آورد و احاطه کند هر چیز را
(ضَمْضَم ضَمْضَمَةً) شجاع کرد دل خود را .. و ضَمْضَم على المَال) گرفت همه را .. و ضَمْضَمَ الاَسَدُ بانگ برزد
(اِضطَمَّ الشَّیءَ) بسوی خود کشید و فراهم آورد آنرا .. و اَضْطَمَّ عَلَیهِ) درگرفت او را و مشتمل شد بروی
(ضَامَّه مُضَامَّةً) فراهم آورد آنرا
(تَضَامَّ القَومُ تَضَامًّا) فراهم شدند .. و تَضَامَّ اِلَیهِ) کشیده شد بسوی آن و فراهم آمد
(لؤلؤ منضمّ) مروارید میان باریک
(اِنضِمَام) فراهم آمدن يقال ضمه الله فَانْضَمَّ و باریک میان گردیدن

ض م ن

(ضِمْنُ الكِتَاب) بالکسر طی آن است يقال كَانَ ذالِكَ فِي ضِمنِهِ ای طيه
(ضُمْنَة) بالضم بیماری و بر جای ماندگی از مرض يقال به ضُمْنَةٌ ای زمانةٌ و كانت ضُمْنَة فلان اربعة اشهر
(ضَمِن) ککتف عاشق و بر جای مانده و مبتلا در آفت بدنی و فی الحديث مَن اكتَتَبَ ضَمِنًا بَعَثَهُ الله ضَمِنًا ای من كتب لفسه فی ديوان الضمنى والزمنى ليعذر عن الجهاد بعث كذلك
(ضَمَن) محرکة بر جای ماندگی
(ضَمَانَة) بالفتح حب و بر جا ماندگی ضَمَان مثله
(ضَامِن) پذرفتار و کفیل و ناقه باردار ضَوامِن جمع
(ضَامِنَه) خرمابن که در شهرها قریه یا داخل حصار شهر باشد .. و منه الحديث انه صلى الله عليه وسلم كتب اَنَّ لنا الضاحية من البعل ولكم الضامنة من النخل و الضاحية هي الظاهرة التى فى البر من النخيل والبعل الذى يشرب بعروقه من غير سَقی
(مِضْمَان) بالکسر ناقه باردار
(ضَمِين) کامیر پذرفتار و کفیل
(مَضمُون) نام مردی .. و رجل مَضمُون اليد) مرد دست در بغل و زیر جامه گذاشته و لطفه که در پشت نران باشد مضامين جمع و منه نهى عن بَيعِ المضامين والملاقيح
(س) ضَمِنَ الشَّیءَ و بِهِ ضَمَانًا و ضَمْنًا) پذیرفت آنرا .. و ضَمِنَ ضَمَنًا) بر جا ماند و عاجز شد
(مُضَمَّن) کمعظم شعر با تضمين بيتى که موقوف بر بیت دوم باشد در معنی و آوازی که تا دیگرے بدو نه پیوند دو بفهم نیاید
(ضَمَّنتُهُ الشَّیءَ تَضْمِينًا) پذیرا نیدم و تاوان دادم او را آن چیز .. و یقال ضَمَّنَهُ اِيّاهُ اِذا جعله فِي وِعَاءٍ .. و نیز تضمين در آوردن

بیت دیگران در شعر خویش و در پناه و جای آوردن

(تضمّن الشیٔ) پذیرفت آن را ✤ وتضمّنه عنّی) لازم گرفت آنرا از من ✤ وتضمّنه) فراهم گرفت آنرا و مشتمل گردید ✤ و نیز تضمّن) فراهم گرفتن مکتوب ولفظ و معنی را

ض م ی

(ض) ضَمیَ ضَمیًا) بالفتح ستم کرد

باب الضاد فصل النون

ض ن ء

(ضَنْء) بالفتح بسیاری نسل و فرزند ویکسر واحد ندارد مانند نفر ضُنُوء بالضم جمع

(ضِنْء) بالکسر یفتح اصل و جایگاه یقال هوفی ضِنْءِ صدق ✤ وکالن

(ضَانِیٔ) زن بسیار فرزند ضَانِئَة بالتاء مثله

(ضُنَاءَة) کثمامة ضرورت و حاجت

(ضُنْأَة) بالضم مثله یقال قعد فلان مقعد ضُنْأَةٍ ای ضرورةٍ

(س ف) ضَنَأَتِ المرأة ضَنْأً وضَنَاءً وضُنُوءًا) بالضم بسیار بچه شد زن

وکذلک غیرها ✤ وضَنَا المالُ) بسیار شد شتران ✤ وضَنَأَ فی الارض) رفت و پنهان شد

(اِضْنَاء) بسیار فرزند شد زن یقال اَضْنَأَتِ المرأة ای کثر ولدها ✤ و بسیار مال گردیدن و صاحب بسیار مواشی شدن قوم

(اِضْطِنَاء) شرم داشتن و شرمناک گردیدن و ترنجیده شدن یتعدی باللام و بمن

ض ن ب

(ض) ضَنَبَ بِهِ الارضَ) کوفت و بیرا بر زمین ✤ وضَنَبَ بالشیٔ) گرفت آنرا

ض ن ب د

(ضَنْبَر) کجعفر نام مردی

ض ن ب س

(ضِنْبِس) کزبرج سست البطش و زود شکسته شونده و سست فرومایه و زود و رنج

ض ن د ل

(ضَنْدَل) صندل است وزناً و معنی که کلان سر باشد یا آن بصاد است

ض ن ط

(ضَنْط) بالفتح تنگی و دو بار گرفتن زن والفعل من نصر

(ضَنُوط) کصبور زن دو دست گیرنده

(ضِنَاط) ککتاب بسیار انبوهی کردن بر چاه و مانند آن

(س) ضَنَطَ من اللحم ضَنَطًا) محرکة فربه و پر گوشت شد ✤ و نیز ضَنَطَ شادمانی و شادمانی نمودن و بیهده و لاف زدن و بی بهره شدن زن از شوی

(اِنْضِنَاط) انبوهی نمودن بر چاه و مانند آن

ض ن ف س

(ضِنْفِس) کزبرج سست گرفت زود شکسته شونده سست و ناکس و زود رنج

ض ن ك

(ضَنْك) بالفتح تنگی در هر چیز للذکر والانثی و تنگ

(ضَنَاك) بالفتح زن پر گوشت و یکسر ✤ و زن درشت

(ضِنَاك) ککتاب سخت و استوار خلقت توانا و قوی یستوی فیه المذکر والمؤنث ✤ و زن گران سرین ناقة ضِنَاك

کذلک قاله الاصمعی و درخت بزرگ

(ضُنَاك) کغراب زکام ضُنْكَة بالضم مثله

(ضَنِيك) کامیر زندگانی تنگ و مرد سست تدبیر و عقل و ضعیف بدن و جان و خادم که بنان خدمت کند و بریده

(ضُنَاك) کجندب سخت پی با گوشت آمیخته ضُنَاك کجندل مثله والمؤنث بالهاء ✤ و شتر ماده بزرگ هیکل ضناکة مثله

ج ٣ (مَضْنُوك) زکام زده

(ك) ضَنُكَ ضَنْكًا وضَنَاكَةً) بالفتح وضُنُوكَةً تنگ شد ✤ وضَنُكَ فلانٌ ضَنَاكَةً) سست رای و ضعیف عقل و سست بدن و سست جان گردید ✤ وضُنِكَ کعُنِیَ بهو لا بزکام گرفتار گشت

ض ن ن

(ضَنَن) محرکة مرد ولاور سخت کار

(یقال هو ضِنّی) بالکسر ای خاص بی ✤ وفی الحدیث اِنّ لله تعالی ضَنَائِنَ من خلقه یحییهم فی عافیةٍ و یمیتهم فی عافیةٍ ✤ وضنائن

الله) خاصان خلق او
(ضِنَّة) بالکسر پنج قبیله است +
ضِنَّةُ بن سعد) در قضاعه است
+ وضِنَّةُ بن عبد الله در عذره
وضِنَّةُ بن خُلَّاف در اسد + وضِنَّة
بن خُزَيمة وضِنَّة بن العاص در ازد
+ وضِنَّة بن عبد الله در نُمَير
(ضِنِين) کامیر زفت وناکس
(هذا علقُ مَضِنَّةٍ) بفتح وکسر
الضاد ونفیس که بدان بخل تواند
کرد
(ضَنَّانُ بنُ باذ) کشداد شاعر است
ج ٣ (مَضْنُون) غالیه که بر سر وریش
بمالند
(مَضْنُونَة) نام زمزم
(ض س) ضَنَّ ضَنَانَةً) بالفتح
وضِنًّا بالکسر زفت گردید وزفتی کرد
(اضْطِنَان) زفتی کردن
ض ن ی و
(ضَنْو) وبکسر فرزند
(ضَنِي) کتف بیمار یقال ترکتُهُ
ضَنًى وضَنِيًا
(ضَنًى) بالقصر بیماری + وبیماری
پوشیده که هرگاه گمان بهی کنند
نکس نماید + وبیمار مذکر ومونث و
جمع ودر وی یکسان است از جهت آ
که در اصل مصدر است واگر نون را
کسره دهند مثنی ومجموع آید
(ابو ضَنَّی سعید بن ضُنَّی)
کسی محدث است
(ض) ضَنَتْ ضَنًى وضَنَاءً)
بالفتح بسیار بچه شد زن بهمز ولا
+ وضَنَى القبيلةُ) بسیار شد
وزیاده گشت بهره او
(س) ضَنِيَ ضَنًى) بسیار شد یا
باز گردید بیماری او + وضَنِيَتِ
الْمَرْأَةُ) بسیار فرزند شد زن
(اَضْنَاهُ الْمَرَضُ) گران دست
کرد آنرا بیماری
(مُضَانَاة) سختی کشیدن

باب الضاد فصل الواو

ض و ء
(ضَوْء) بالفتح ویضم روشنائی +
وضَوْءُ بن سَلِمَة + وضَوْءُ بن
اللَّجْلاج) شاعران اند
(ضِوَاء) بالکسر والمد روشنائی
ضِيَاء بالکسر مثله
(ن) ضَاءَ ضَوْءًا وضُوَاءًا) بالضم
روشن گردید
(اِضَاءَة) روشن شدن وروشن
کردن لازم متعد + واَضَاءَ بِبَوْلِه)
انداخت کمیز را
(ضَوَّأَ تَضْوِيَةً) روشن کرد آنرا +
وضَوَّأَ عَنِ الأمْر) میل کرد از آن
وبرگردید
(تَضَوَّأَ) ایستاد در تاریکی تا به
بیند در روشنی آتش اهل آنرا
(مُسْتَضِيءُ بِأَمْرِ الله) ابو محمد حسن
بن یوسف خلیفه سی وسوم است از
خلفاء عباسیه
(اِسْتِضَاءَة) روشن کردن متعدی
بالباء + ولا تَسْتَضِيئُوا بِنَارِ
اهل الشرك مَنَعَ مِنْ اِسْتِشَارَتِهِم في
الأمُور
ض و ب
(ضُوْبَان) بالضم وبالفتح شتر
قوی توانا وپر گوشت واحد وجمع
برابر است + وبالضم دوش شتر و
هما لغتان بالهمزة
(ن) ضَابَ ضُؤُوبًا) پنهان گردید
وقریب داد دشمن را
ض و ت
(ضَوْت) بالفتح موضعی است
ض و ج
(ضَوْج) بالفتح خم رودبار اَضْوَاج
جمع
(ضَوْجَان) بالفتح آنکه خشک و
نیک لاغر باشد از ستور ومردم
نخلة ضَوْجَانَة) خرمابن خشک
وخشک شاخها لغة في الصاد
(ن) ضَاجَ ضَوْجًا) میل کرد وکج
گردید + وضَاجَ السَّهْمُ عَن
الْهَدَف برگردید از نشانه
(تَضَوَّجَ الْوَادِي تَضَوُّجًا)
بسیار گردید خمهای رودبار
(اِنْضِيَاج) فراخ شدن
ض و د
(ضَاد) حرفیست از حروف هجا
خاص است مر عرب را
(ضَوَادِي) بالفتح سخن که بدان
تعلل نمایند
ض و د
(ضَوْد) بالفتح گرسنگی سخت وگزند
رسانیدن کسی او الفعل من نصر
+ وبَنُو ضَوْد) قبیله است از عرب
+ ویحیی بن ضَوْد صیاد ضبی مثل
است در سختی وصلابت
(ضُوْد) بالضم ابر سیاه
(ضُوْدَة) مرد حقیر بی قدر
(ضَوْدِي) کسکری آبی است

(التضوّر) آماده گریستن شدن و
فریاد کردن و در پیچیدن و غلطیدن
بر پشت و شکم از گرسنگی و اندوه
والم و جز آن ومنه الحدیث دخل
علی امرأة وهی تتضوّر من شدة
الحمی + و کشادن جوزه هر دو بازو را
پیش مادر تا خورش دهد
(استضارة) کشن خواستن گاو
ماده و مانند آن

ض و ز

(ضوز) بالفتح پاره جدا افتاده
از مسواک ضوازة بالضم مثله
(ن) ضازه حقه ضوزا کم نمود
و نقصان کرد در حق او
+ و ضاز التمر خایید خرما را
ضاز السواک کذلک + و ضاز
علیه جور و ستم کرد بروی در حکم

ض و س

(ضوس) بالفتح طعام خوردن
والفعل من نصر

ض و ض

(ضوضا) بالفتح والقصر شور و
غوغا لغة فی المهموز
(رجل مضوضیّ) مرد با آزار

ض و ط

(ضوط) محرکة کژ شدن زنخ و
کژی آن والفعل من سمع
(اضوط) مرد کول و خرد زنخ و
کژ زنخ
(ضُوَیطة) کجهینة خمیر سست
و گل ولای تک حوض و روغن با پیه
گداخته که در خیک خرد کرده
باشند
(التضویط) اندوختن و فراهم
آوردن چیزے را

ض و ع

(ضُوَع) کصرد و عنب مرغیست
از مرغان شب یا آن شوات است
یا بوم نر که همه شب بانگ کند و
آنرا جوکک هم گویند یا مرغیست
سیاه مانند زاغ یا کیره گوشت
اضواع وضیعان) بالکسر جمع
(ضُوَاع) کغراب بانگ جوکک
(ضَوّاع) کشداد روباه
(ضوائع) شتران لاغر اندام کم
گوشت
(ن) ضاعه ضوعا) جنبانید آنرا
و برکند و بی آرام کرد و ترسانید
و شکافت و دو پاره کرد + و ضاع
السفر الدابة) لاغر کرد سفر
ستور را + و ضاع الطائر فرخه)
خورش داد مرغ بچه را + و ضاع
المسک) جنبید و بردمید بوے
آن ضاع الشیء المنتن کذلک + و
ضاعت الریح الغصن) مائل
کرد + و ضاع الصبی) آماده
گریستن گردید
(التضوّع) جنبیدن نافه و دمیدن
بوی آن و آماده گریستن گردیدن
کودک و کشادن جوزه هر دو بازو
را پیش مادر تا خورش دهد
(انضاع الفرخ) بانگ کرد و
فریاد نمود جوزه و کشاد هر دو
بازو را پیش مادر تا خورش دهد
(انضاع الصبی) آماده گریستن
گردید و بانگ کرد

ض و ف

(مضوفة) بالفتح شدت و اندوه
یقال نزلت بهم مضوفة من
الامر) ای شدة قال ابوجندب
الهذلی + وکنت اذا جاری دعا
لمضوفة + اشمّر حتی ینصف الساق
مئزری + و نیز حاجت و نیاز + یقال
ان اصله من الیاء مضیفة کمکرمة من
ضاف بهم الهم ای نزل فسکنت الیاء
لاعلالها و نقل الضمة علیها و نقلة
حرکتها الی الضاد قبلها فتولدت
منها واو مکان الیاء

ض و ک

(ضواکة) کسحابة کرا و ده از
هر چیزی + ضویکة) کسفینة مثله
یقال رایت ضواکة و ضویکة
ای جماعة
(ن) ضاک الفرس الحجر)
برجست اسپ بر ماده
(تضوّک فی رجیعه) آلوده
شد در پلیدی خود
ج ٣ (اضطوکوا علیه) سخت
خصومت کردند بران

ض و م

(ن) ضام حقه ضوما) کم کرد
حق او را و ستم نمود

ض و ن

(ضون) بالفتح شکنبه بره و بزغاله
که هنوز علف نخورده باشد
(ضونة) بالفتح آهو ماده ریزه
و خرد + و نیز ضونة) بسیار بچه
شدن والفعل من نصر
(ضانة) حلقه که در بینی شتر اندازند
(ضیون) بالفتح گربه نر ضیاون

جمع
(الضَّوُّن) بسیار بچه شدن
ض و ی
(ضَوًی) محرکة باریکی استخوان
وخردی جسم در خلقت و لاغری
(ضَواة) شانهٔ مانندی که از فرج
ناقه بر آید پیش از ولادت و ورمی
است که در شتر عارض شود یقال
بالبعیر ضَواةٌ ای سِلعةٌ + و نیز ضَواة
شور و غوغا و بانگ و غبار و مردم
ضَوَّة بتشدید واو و مثله یقال سَمِعتُ
ضَوَّةَ القوم ای جَلَبَتَهُم
ج ۳ (ضاوِی) مرد و آینده در شب و
اسپی است
(ضَوضاة) شور و بانگ و فریاد و مردم
(ضُوَیضِیة) بالضم وفتح الواو و
تخفیف الیاء بلا و کشش تیز شهوت
(ضُواضِیّ) بالضم سطبر و رشت
(ضُواضِیة) بالضم داهیه و بلا
(ضاوِیّ) علی فاعول باریک
اندام و المونث بالهاء یقال غلام
ضاوِیٌّ وجاریة ضاوِیَةٌ
(س) ضَوِیَ ضُوِیًّا) لاغر گردید
(ض) ضَوی ضَیًّا وضُوِیًّا) فراهم
آمد و پناه برد و جای گرفت بوی و
در آمد در شب + وضَوی اِلی
خَبَرِهِ ای رسید خبر آنرا + و فی
الحدیث لما هبط من ثنیة الاداک
یوم حنین ضوی الیه المسلمون ای مالوا
(اَضوی) باریک شد و سست گردید
+ واَضواه الیه مایل کرد او را
بسوی آن + واَضوت المرأة فرزند
لاغر آورد زن + وفی الحدیث اغتربوا
ولا تُضوُوا + ای تزوجوا الغرائب
دون القرائب وذلک ان العرب تزعم
ان ولد الرجل من قرابته یجیء
ضاویا نحیفا غیر انه یجیء کریما علی
طبع قومه + واَضوی حَقَّهُ اَیّاه
کم کرد حق آنرا + واَضوی الامر
راست و استوار نه کرد کار را
(تَضویة) مایل کردن چیزی را
بچیزی
(انضِواء) مایل شدن بسوی چیزی

باب الضاد فصل الهاء

ض ه ء
(ضُهاء) کغراب موضعی است +
دُفِنَ بِهِ ابن لساعدة بن جُؤیّة فقیل
لَهُ ذُو ضُهاء
(ضَهیَأ) کجعفر نباتی است که
به نبات سیال ماند و زنیکه حیض
نیارد و زنیکه شیر و پستان ندارد
(ضَهیأة) زنیکه شیر و پستان نباشد
اوراو بیابان بی آب و شعبه اند
که از کوه سرات می آیند
(ضَهیأ اَمرَهُ) سست کرد کار را
و استوار نتوانست کرد
(مُضاهاة) نرمی کردن و مانند
شدن مُضاهاة بالهمزة مثله
وقُرِئَ بِهِما یُضاهِئُونَ و یُضاهُونَ قول
الَّذِینَ کَفَرُوا
ض ه ب
(ضَهبُ القوم) بالفتح بر هم بس
مردم بهم آمیخته
(ضَیهَب) کصیقل بر جای تفسان
آفتاب که گوشت را بر آن بریان
توانند ساخت
(ضَهیاء) کمانیکه در آن آتش
اثر کرده باشد
(ف) ضَهَبَهُ بِالنّارِ ضَهبًا)
برگردانید آنرا بآتش و تغیر داد +
وضَهَبَ الرَّجُلُ ضُهُوبًا) پس
ماند و ضعیف و سست گردید و نما
برو ان نشد
(ضَهضَبُ النّار) فراهم در آتش را
(الجمع مُضَهَّب) کمعظم بریان
نیم پخته یا گوشت پاره پاره کرده
(تَضهِیب) برسنگ تفسان بریان
کردن گوشت را یا نیم پخته کردن
آنرا و در آتش داشتن کمان و نیزه
و مانند آن وقت راست کردن
(مُضاهَبة) بهمدیگر دشنام
دادن و بد گفتن دو باره وی یا عام
است
ض ه ت
(ف) ضَهَتَهُ ضَهتًا) نیک پی سپر
کرد آنرا
ض ه ج
(اَضهَجَتِ النّاقةُ) افگند شتر ماده
بچه را
ض ه د
(ضُهدَة) بالضم نیک مغلوب و منه
هو ضُهدَةٌ لِلکُلِّ ای مَن شاء قهره
(ضَهید) بفتح ها و یا نیک سخت
فعیل سواه + و موضعی است یا آن
بصاد است
(مضهود) مقهور
(ف) ضَهَدَهُ) چیره شد بروی
مغلوب کرد او را و ستم نمود
(اَضهَدَهُ و بِهِ) ستم کرد بروی
(مُضطَهِد) شیر بیشه

(مُضْطَهَد) علی بناء المفعول
مقهور و مغلوب و مضطر و مظلوم
(اِضْطِهَاد) قهر کردن و چیره شدن
و ستم نمودن کسی را

ض ه د

(ضَهْد) بالفتح کشف سر کوه و نوعی
از سنگ سر کوه مخالف رنگ ظاهر
کوه و کوهیست به یمن و ظاهر
رودبار
(ضَاهِد) سر کوه

ض ه ز

(ف) ضَهَزَهُ ضَهْزًا) نیک کوفت
وی را و سخت پاسپر کرد ○ و ضَهَزَ
المَرْأَةَ) گائید آن را ○ و ضَهَزَتْهُ
الدَّابَّةُ) به پیش دهان گزید او را
ستور

ض ه زم

(ضِهْزِم) کزبرج ناکس و فرومایه

ض ه س

(در دعای بدگوید لا اَطْعَمَهُ اللّٰهُ
ضَاهِسًا وَلَا سَقَاهُ قَارِسًا) یعنی
نخوراند خدای او را اندک از
نبات که بمقدم دهان خائیده شود
و ننوشاناد او را آب خالص بی آمیغ
شیر یعنی شیر سیر نشود او را

(ف) ضَهَسَهُ ضَهْسًا) بدندان
پیشین گزید او را

ض ه ل

(ضَهْل) بالفتح شیر گرد آمده یا هر
چیز که اندک اندک و یکی بعد
دیگری فراهم آمده باشد و آب
اندک
(ضَهْلَة) بالفتح عطای اندک یقال
اَعْطَاهُ ضَهْلَةً مِنْ مَالِهِ ای عَطِیَّةً
نَزْرَةً
(عَیْنٌ ضَاهِلَةٌ) چشمه کم آب
(ضَهُول) کصبور شتر مرغ سپید ○
و نیز ضَهُول) چاه کم آب ○ و کذا
شَاةٌ ضَهُولٌ و نَاقَةٌ ضَهُولٌ ای قلیل
اللَّبَنِ ضُهُلٌ ککتب جمع
(ف) ضَهَلَ اللَّبَنُ ضُهُولًا)
گرد آمد شیر ○ و ضَهَلَتِ النَّاقَةُ)
کم شیر گردید ناقه ○ و ضَهَلَتِ الشَّاةُ
کذلک ○ و ضَهَلَ الشَّیْءُ ضَهْلًا و
ضُهُولًا) اندک اندک فراهم آمد
آن چیز ○ و ضَهَلَ الشَّرَابُ) اندک
و تنک گردید نوشیدنی ○ و یقال
هَلْ ضَهَلَ اِلَیْکُمُ الْخَبَرُ) یعنی
برداشته و منسوب نموده است بسوی
شما خبر را ○ و نیز ضَهَلَ بالفتح
بازگشتن بسوی اصل و نیز بسوی
کسی نه بوجه مقاتله و مغالبه یا عام
است صلته بالی ○ و کم کردن و باطل
نمودن حق کسی او اندک و اندک
دادن
(اَضْهَلَتِ النَّخْلَةُ) رطب آورد
خرما بن رطبناک گردید ○ و اَضْهَلَ
البُسْرُ) رطب شدن گرفت غوره
خرما بن
(اِسْتِضْهَال) طلب کردن خبر را
حسب امکان

ض ه و

(ضَهْوَة) بالفتح ایستادنگاه آب
اَضْهَاء بالمد جمع
(ضَهْوَاء) بالمد دختر که پستان
ناکرده باشد

ض ه ه

(ضَهْضَهَه تَضْهِیهًا) مشابه و
مانند گردید آن لغة فی ضاهاه

ض ه ی

(ضَهْیَاء) بالمد و یقصر زنی که نه
حیض آرد و نه باردار گردد و یعنی ماما
بمردان گردید ○ یا آنکه حیض آرد و
باردار نگردد و ضَهْیَاةٌ بالتاء و
ضَهْیَاءَةٌ بالهاء مثله ○ و زنیکه
پستان نیاورد او را و درختیست
خاردار
(اَضْهَی) کغنی ماما و مانند یقال
هٰذَا اَضْهِیکَ ای شبیهک
(س) ضَهِیَتْ ضَهًی) بی نمازی
شد زن و بازگرفت یا پستان نکرده
و ضَهِیَتِ الْاَرْضُ) نرویانید گیاه
را
(اِضْهَاء) درخت ضَهْیَاء را
چرانیدن و زن ضهیا را بنکاح
در آوردن
(ضَاهَاهُ مُضَاهَاةً) مانست او را
و مانند گشت وی را بهمز و لا ج ٣

باب الضاد و فصل الیاء

ض ی ء

(ضَیَّأَتِ الْمَرْأَةُ تَضْیِئَةً) بسیار بچه
شد زن و المعروف بالنون و التخفیف

ض ی ب

(ضَیْب) بالفتح جانوری است
دریائی یا دابه مروارید لغة فی
الهمز

ض ی ج

(ض) ضَاجَ ضُیُوجًا و ضَیْجَانًا)
خمید و میل کرد

ض ی ح

(ضَیح) بالفتح شهد ومقل نخست که بهندی گوگل گویند و شیر تنک آب آمیخته
(ضِیح) بالکسر آفتاب و روشنی آن و زمین هموار و هرچه بر آن آفتاب رسیده باشد و از اتباع ریح است بقول عامه یقال جاء فلان بالضیح والریح یعنی آورد تمامه آنکه بر آن آفتاب میتابد و باد می وزد
(ضَاحَة) بینائی چشم
(ضَیاح) بالفتح شیر تنک آب آمیخته
ج ۳ (ضَیّاح) کگتان نام مردی * ومحمد بن ضَیّاح محدث است * وابو الضَّیّاح الانصاری نعمان بن ثابت صحابی بدری
(عَیشٌ مَضیُوحٌ) زیست غیر خالص
(ض) ضِحتُ اللَّبَنَ) آب آمیختم شیر را * وضَاحَتِ البِلَادُ) خراب و خالی گردید
(ضَیَّحتُ الرَّجُلَ تَضییحًا) نوشانیدم او را شیر تنک آب آمیخته
ضَوَّحتُه تَضویحًا بالواو مثله * و
ضَیَّحتُ اللَّبَنَ) آب آمیختم شیر را شدد للمبالغة
(مُتَضَیِّح) آنکه وارد حوض انگاه شود که اکثر آب آنرا خورده و لقیه غیر خالص گذاشته باشند
(تَضَیَّحَ اللَّبَنُ) تنگ گردید شیر * وتَضَیَّحَ الرَّجُلُ) نوشید شیر آب آمیخته را

ض ی خ

(ضَاخ) موضعی است ببادیه
(ضَاخَة) سختی و بلا

ض ی د

(لَا ضَیرَ علیکم) ای لا ضرر فی تاخیر الصلوة بالنوم
(ض) ضَادَهُ الامرُ ضَیرًا) گزند رسانید او را کار و زیان کرد * ضَادَهُ یَضُودُهُ ضَوْدًا لغة فیه
(تَضَیُّو) بانگ کردن گرگ و سگ و شیر و فریاد کردن روباه از گرسنگی و فریاد کردن و بپیچیدن و طپیدن از گرسنگی و الم و آزردن تَضَوَّد مثله فی الکل

ض ی ذ

(قِسمَةٌ ضِیزَی) بالکسر قسمت نا راست لغة فی الهمزة وقد مرت
(ض) ضَازَ حَقَّهُ ضَیزًا) بالفتح کم کرد حق او را * وضَازَ فلانًا) ستم کرد بروی

ض س ی

(ضَیس) بالفتح گیاه بز مرده در خشک شدن در آمده ضَائس کصاحب وضَیِّس کگیس مثله
(ض) ضَاسَ النَّبتُ ضَیسًا) خشک شدن گرفت

ض ی ط

(ضَیَّاط) کشداد مرد درشت وسخت و خمیده در رفتار
(ض) ضَاطَ فِی مِشیَتِهِ ضَیطًا و ضَیطَانًا) محرکة جنبانید دوش و اندام را در رفتار با بسیاری گوشت و فروهشتگی اندام ضَیطَان بالفتح لغت است از ان

ض ی ع

(ضَیعَة) بالفتح آب و زمین و مانند آن و زمین سیر حاصل و بسیار برآمد از غله و جز آن ضُیَیعَة بیا مصغر است نه ضویعة بواو ضِیَع کعنب وضِیَاع کرجال وضَیعات جمع * و حرفه و مرد و پیشه آن و بازرگانی
(ضَیَاع) کسحاب و فرزندان و هرکه در نفقه و مونت او باشد و هر ضعیف و نیازمند که در امور و حوائج خویش محتاج او بود و هلاک و نوعی از بوی خوش * وفُلَانٌ مَاتَ ضَیَاعًا) یعنی مرد و کسی و والی نکرد ضِیَعًا کعنب وضِیعًا وضِیعَةً کسبر هما مثله
(ضَائِع) هالک تباه ضِیَاع بالکسر جمع * ویقال هو یاکل فی مِعًی ضَائِع ای جائع * وعثمان بن ملجم الضائع محدث است * وابن الضَّائع از نحویان مغرب
(اَضیَع) هیچ کاره تر و منه المثل هو اَضیَع من قمر الشتاء
(رجلٌ مِضیَاعٌ لِلمَالِ) بالکسر مرد ضائع و هلاک کننده مال
(مَضِیعَة) کمعیشة و مهلکة جای هلاکت یقال فلان بدار مَضِیعَةٍ ای بدار ضیاع
(ض) ضَاعَ ضَیعًا) وبکسر وضَیعَةً وضَیَاعًا) بالفتح هلاک شد و تلف گردید * وضَاعَ الشَّیءُ) بی تیمار و هیچکاره گردید
(رجلٌ مُضِیعٌ) مرد بسیار ضیعه
(اَضَاعَ اِضَاعَةً) هویدا و آشکار

گشت و بسیار گردید ضیعت ی ٭ (اَضَاعَ الشَّیْئَ) مہمل و ہیچکاره کرد و ہلاک گردانید و بی تیمار گذاشت (مُضَیِّع) ضائع و ہلاک کننده (تَضْیِیع) مہمل و ہیچکاره گردانیدن چیزی او بی تیمار گذاشتن ٭ و فی المثل الصَّیْفُ ضَیَّعْتِ اللَّبَنَ) بکسر التاء و لو خوطب به المذکر و الجمع لانه خوطبت به المرأة کانت تحت مُوسِرٍ فکرهتْهُ لکبرهِ فطلّقها فتزوّجها مملقٌ فبعثت الی الاوّل تستمیحهُ فقال لها الصَّیْفَ ضَیَّعتِ اللّبنَ و الصیفَ منصوب علی الظرف ٭ او طلّق الاسود بن هرمز امرأته العنود التمیمیّة رغبةً عنها الی جمیلةٍ من قومهٖ ثم جری بینهما ما ادّی الی المفارقة فتتبّعت نفسهُ العنودَ فراسلها فاجابته بقولها ٭ اترکتنی حتّی اذا عُلّقتُ ابیضَ کالشَّطن ٭ انشأت تطلبُ وصلنا فی الصَّیفِ ضیّعتَ اللّبنَ ٭ و علی هذا التاءُ مفتوحةٌ

(تَضَیَّعَ المِسْكُ تَضَیُّعًا) جنبید نافه و دمید بوی آن و پراگنده گردید

ض ی ف

(ضَیْف) بالفتح مہمان للذکر و الانثی و الواحدُ الجمع [illegible] یجمع علی اَضیاف و ضُیُوف بالضم و ضِیفَان بالکسر ٭ و اسپی است از نسل حرون نام مردی ٭ و نیز ضَیْف نزدیک شدن آفتاب بفروشدن و بیک سو رفتن تیر از نشانه و فرود آمدن غم بر کسی و مہمان شدن نزدیک کسی ضِیَافَة بالکسر مثله یقال ضِفتُهٗ ضَیفًا و ضِیَافَةً و الفعل من ضرب ٭ و بی نمازی شدن زن و خمیدن و میل کردن

(ضَیْفَة) زن مہمان و زن حائض و بی نمازی

(ضِیْف) بالکسر پہلو و بازو ٭ و ضِیفا الوادی) دو کرانه رود بار

(ضَیْفَن) طفیلی نونش زایده است و وزنش فعلن بالفتح نه فیعل

(محمد بن عبد الملك بن ضَیْفُون) کسحنون صافی قرطبی از ابن اعرابی روایت میکند

(مَضِیفَة) بالضم اليا اندوه و غم و کاری که از وی ترسیده شود مضوفة مثله ٭ و مَضَائِفُ الوادی کرانه های وادی

(مُضَاف) آنکه او را در جنگ کرد گرفته باشند و در آمده در قومی و خواہنده خیک و آنکه خود را بسوی دشمنان قایم و برپا دارد و جای پناه ٭ و نیز مُضَاف باز خوانده بدیگری

(اَضَفْتُهٗ اِضَافَةً) خمانیدم آنرا و میل دادم بچیزی و مہمان داشتم ٭ اضفته الیه) مضطر کردم او را بسوی و ٭ و اَضَفْتُ مِنْهُ) گریختم و پرہیز کردم از وی و ترسیدم ٭ و اَضَفْتُ عَلَیْه) ستم نمودم بر وی و آگاه شدم ٭ و اَضَفْتُ فِیْه) شتابی کردم در ان ٭ و نیز اِضَافَة بر آمدن و قریب شدن بچیزی و نسبت کردن اسمی با اسمی و نحو غلام زید ٭ فالغلامُ مضافٌ و زیدٌ مضافٌ الیه و الغرض بها التخصیصُ و التعریفُ فلهذا لا یجوز اضافةُ الشیء الی نفسه لانه لا یعرّف نفسه

(تَضْیِیْف) مہمان داشتن کسی را و لفروشدن نزدیک گشتن آفتاب و میل دادن چیزی بچیزی

(اَلتَّضَیُّف) مہمان گردیدن نزد کسی و لغروب نزدیک

شدن آفتاب و خمیدن و میل کردن (تَضَایُفُ الوادی) تنگ شدن رودبار و از دو جانب وادی آمدن قوم رودبار را و از دو جانب صید آمدن سگان شکار را

(مُسْتَضِیف) فریاد کننده و داد خواه و خواہنده ضیافت

ض ی ق

(ضَیْق) بالفتح تنگ و تنگی و شک که در دل گذرد و بکسر و آنچه باعث تنگی سینه باشد و وهی است به یمامه

ج ۳ (ضَیْقَة) تنگدستی و درویشی ضَیْق بالفتح جمع و منزلی است ماه را میان ثریا و دبران ضیقة و بکسر و مثله

(ضِیْق) بالکسر آنچه گاهی گشاده باشد و وقتی تنگ مانند سرا و جامه و تنگی

(ضِیقَة) بالکسر درویشی و نیازمندی و تنگی بدحالت و بفتح ضِیق بالکسر جمع ٭ و منزلیست مر ماه را و راهی است میان طایف و حنین و چشمه است نزدیک عیذاب

(ضَائِق) تنگ

(اَضیَق) تنگ تر و دشوار تر
(ضِیقی) کفیزی مونث اَضیَق
ضُوقی کطوبی مثله یقال هم فی ضوقی
من الامر اصلها من الیاء ضیقی
فانقلبت الیاء واوا لسکونها و انضمام
ما قبلها
(ضِیاق) کتاب پاره از خرقها
خوشبو آلوده که زنان بدان کس را
تنگ نمایند
(ضَیِّق) کسیّد تنگ
(مَضِیق) مکان تنگ کار سخت
و دهیست بلحف آره [?]
ج ۳ (ض) ضاقَ ضَیقًا بالکسر و
الفتح تنگ شد خلاف اتسع * و
ضاقَ الرجل بخیل شد * وضاقَ
الشیءُ عنه نگنجید دران * و
ضِقتُ بِهِ ذرعًا ای ضاق ذرعی
(اَضاقَهُ اِضاقةً) تنگ گردانید
* واضاقَ الرَّجُلُ رفت مال او
و درویش گردید و نیازمند شد
(تَضییق) تنگ کردن و تنگ
گرفتن برکسی
(مُضایَقَة) باهم دشواری کردن
و تنگ گرفتن
(تَضَیُّق) تنگ گردیدن

(تَضایُق) تنگ گردیدن ویقال
تضایَقَ القومُ اذا لم یتسعوا فی خلق او
مکانٍ
(اِستِضاقَة) تنگ کردن و تنگ
کردن خواستن
ض ی ک
(ضائِك) ناقه گرمازده که از سختی
گرمی بالش برگشته حتی که نتواند
ران خود را با پستان خود جمع
ساختن ضُیَّک بضم و تشدید
یا جمع
(ضَیکان) نوعی از رفتار و مردو به [?]
ران وآن حرکت دادن دوش و کشاده
داشتن هر دو زانو در رفتن
(ض) ضاکَتِ الناقةُ ضَیکًا
کشاده و متفرق انداخت پای خود
از سختی گرما پس فاو رسانید [?] باینکه
فراهم آرد ران خود را بر پستان *
وضاکَ علیَّ تَغیظًا خشم گرفت بر
من و خشمناک شد
ض ی ل
(ضال) کنار که از باران آب خورد
ضالة یکی یا کنار دشتی یا درختی
است دیگر * وذاتُ الضال
موضعی است

(ضالَة) سلاح هرچه باشد یا تیر
خاصه
(اَضالَ المکانُ اضالةً) وکذا
اَضیَلَ اِضیالاً رویانید ضال را
ض ی م
(ضَیم) بالفتح ظلم و ستم ضُیُوم
جمع وهو مصدر و جمع
(ضِیم) بالکسر ناحیه کوه و کرانه
آن و موضعی است بسرات یا دو باره [?]
است یا کوهی است
(ضُیَیم) بن ملیح فهمی کز نبیرا [?]
دلاوران عربیت
(مَضیُوم) بالفتح مظلوم و مرد بحق [?]
ناتمام رسیده
(ض) ضامَ حَقَّهُ ضَیمًا بالفتح
کم کرد حق او را * وضِیمَ الرَّجُلُ
مجهولا ستم کرده شد و دران
لغت است ضِیمَ وضُیِّمَ وضُوِمَ
(مُستَضام) مظلوم و آنکه از حق
او کم کرده باشند
(اِستِضامَة) کم کردن حق کسی
ض ی ن
(ضِین) بالکسر کوهیست بزرگ
بصنعار *
الکتاب السادس عشر فی الطاء

باب الطاء فصل الهمزة
ط ء ط ء
(طَأطاء) کسلسال جایی پست که
بپوشد در آینده را و شتر کوتاه بالا
کوتاه گردن
(طَأطَأَ راسَهُ طَأطَأَةً) پست
نمود سر را و فرود افکند * وطَأطَأَ یَدَهُ
بالعِنانِ) فروهشت عنان را
برای دوانیدن تاختن اسپ *
وطَأطَأَ فی مالِهِ) شتابی نمود
در خرج مال و مبالغه کرد دران
* طَأطَأَ فرسَهُ) فرو هشت آنرا
بهر دو ران و جنبانید تا بدود
و تیزتر رود
(تَطَأطُؤ) پست کردن سر را و
فرود افکندن یقال تطأطأتُ لهم
تطاطؤ الدلاة ای خفضتُ لهم
نفسی کما یخفضها المستقون بالدلاء
ای تواضعت لهم
ط ء د
(گویند ما بالدار اِدطُوءِ دی) [?]
بالضم و تشدید الیاء نیست در
خانه کسی
ط ء و

(طآة) کطعاة کل لای اصله طأوة کشبهة

(مابها طوئی) کطوعی نیست درخانه کسی طوئی) بالهمز وطاوی وطوئی کجهنی مثله

باب الطاء فصل الباء

ط ب ء

(طبأة) بالفتح سرشت وخوے مردم هرچه باشد

ط ب ب

(طب) بالفتح دانا وزیرک ماهر کارخود یقال فلان طب بکذا ای عالم به وطبیب * ونحل طب یعنی دانا وماهر طوق ضراب را * ونیز شتر تیز هوش که پاے ننهد تا جاے نبیند * وطب مثلثة داروی اندام وبجشکی و داروی نفس وفی المثل قه بطب یروی طبا * والاصل ان رجلا تزوج اباه فهدیت الیه فلما قعد منها مقعد الرجال من النساء قال ابکر انت ام ثیب فقالت المثل * وقولهم ان کنت ذا طب فطب لعینک مثلثة الطاء فیهما یعنی داروی چشم کن * ونیز طب ذوق وملاطفت ومنه من احب طب هرکه دوست دارد کاری را باید که آهسته گیرد ونرمی نماید وشتاب وکی نکند ودر تحریص برتانی گویند * ونیز طب فسوس وجادوی

(طب) بالکسر شهوت وخواهانی تن وآرزو وارادت وشان وحال مرد وبجشکی وجادوی ودهر وخوی وعادت یقال ما ذاک بطبی ای بدهری وعادتی

(طبة) بالکسر نورد ابر وزمین دراز گیاهناک دخانه وجامه پیش کشاده ودراز دامن وپوست دراز ودوال دقیق وخط شعاع آفتاب طبب کعنب جمع وکونه یقال نه علی طبب کثیرة ای علی الوان کثیرة

(طب) بضم موضعی است

(طبة) بالضم دوال که درزهاے مشک بوی گیرند والسیر الذی یکون فی اسفل القربة بین الخرزتین

(طبابة) بالکسر نورد آبر وریگ وجامه پیش کشاده ودراز دامن ودراز از زمین وابر وجرم ودوال که درزهای مشک بوی گیرند والسیر الذی یکون فی اسفل القربة بین الخرزتین طباب جمع * وبجشکی * وطبابة السماء وطبابها) بالفتح طره دراز آن که بر افق نمایان باشد

(طباطبا) لقب اسمعیل بن ابراهیم بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب رضوان الله علیهم لقب به لانه کان یبدل القاف طاء او لانه اعطی قباء فقال طباطبا ویرید قبا قبا طباطبائی منسوب است بوی

(طبیب) کامیر دانا وزیرک نیک ماهر در کار خود وبجشک اطبة و اطباء جمع

(طبیبة) کسفینة دراز از زمین وجامه وابر وپوست طباب بالکسر جمع

(طبطبة) بانگ وآواز تلاطم سیل وحکایت آن وآواز پای قت وبدن وآواز تازیانه * طبطبیة بیاورد

(طبطاب) بالفتح مرغیست کلان گوش وتخته گوی بازی طبطابة یکی

(مطبوب) فسوس کرده شده وسحر زده

(ن ض طب طبا) متلمه دارو کرد وجادوی نمود * ویقال طببت بالکسر والفتح وما کنت طبیبا * و طببت السقاء طبا) درز مشک رابدوال دوختن * وطب الرجل) مجهولا جادو کرده شد

(طبطب طبطبة) آواز کرد

(تطبطب الماء) بانگ کرد آب

(تطبیب) شکک بچوب خانه آویختن ودوغ زدن ونیفه بر دیبا دوختن تا فراخ شود ودرز مشک رابدوال دوختن شد والمبالغة

ج ٣ (مطابة) دارو ودرمان کردن

(متطبب) علی بناء الفاعل علم طب خواننده وبکار دارنده

(استطباب) درمان پرسیدن از طبیب یقال هو یستطب لوجعه ای یستوصف الدواء ایها یصلح لدائه

ط ب ج

(طبنج) بالفتح محکم واستوار شدن حماقت وزدن بر هر چیز میان کاواک مانند سر ونحو آن

(طبیجة) کسکینة کون

(س طبج طبجا) گول گردید

(تطبج فی الکلام تطبجا)

سخن ہاے گوناگون رنگارنگ گفت

طب ح

(مُطَبَّح) کمعظم فربه و پرگوشت

طب خ

(طَبْخ) بالفتح پختن اشتواءً باشد
یا اقتداراً والفعل من نصر وفتح و
یقال هذه خبزة جیدة الطبخ وکذا
اُجرّة
(طَبیخة) بالفتح سخت گول
(طَباخ) کسحاب وبضم استواری
ونیز طباخ توانائی و فربهی
(طَابِخ) کصاحب تپ گرم سخت
ج ۳ (طَبَّخ) کقبر فرشتگان عذاب واحد
آن طابخ است
(طَابِخة) گرمای نیم روز ولقب
عامر بن الیاس بن مُضر
(طِباخة) بالکسر باورچی گری
(طُباخة) بضم سرجوش دیگ
کفک آن
(امرأة طُباخیة) کگراهیة زن
جوان پرگوشت یا زن املیحه
طُباخیلة کغرابیلة مثله
(اَطْبَخ) کاحمد مرد سخت احمق
وگول
(طَبیخ) کامیر نوعی از شراب منصف
که نیم جوشیده باشد و کچ وخشت
پخته منه الحدیث اذا اراد الله
بعبد سوءً اجعل ماله فی الطبیخین
(طِبّیخ) کسکیر خربزه لغة فی
البطیخ
(طَبائخ الحرّ) بادهای گرم
(طَبّاخ) کشتان پزنده باورچی
(مِطْبَخ) کمنبر آلت پختن یا دیگ
(مَطْبَخ) کمسکن جای پختن
(مَطابخ) موضعی است بمکه
(مُطَبِّخ) کمحدث اول بچه سوسمار
یا اول آن حسل است بعد آن غیداق
بعد آن مطبخ بعد آن خضرم بعد آن
ضب * ونیز مطبخ جوان شربه
آگنده گوشت
(هذا مُطَّبَخ القوم ومشتواهم)
یعنی جای پختن وبریان ساختن
(تَطْبیخ) جنبیدن بالیدن کودک
وبیر شدن یقال طبّخ الحسل ای کبر
(اِطّباخ) تشدید الطا پخته
گردیدن یقال طبخته فاطّبخ * و
پختنی ساختن برای خود و برای
گرون و دیگ برنهادن
(اِنْطِباخ) پخته شدن یقال طبخته
فانطبخ

طب دم

(طَبْنَدة) کسفرجل بدی فساد
یقال بینهم طبندة ای شر

طب ر

(طَبْر) بالفتح برجستن و پنهان
گردیدن وجهیدن اسپ ماده
والفعل من نصر
(طِبْر) بالکسر ستون قصر
(طَبَری) محرکة وثلث درهم
شامی است
(طَبَریّة) محرکة قصبه است
باردن طبرانی منسوبست بآن
از آن قصبه است حافظ ابوالقاسم
سلیمان بن احمد * و وهی است
بو سط طبری منسوبست بوی
(طَبَرَك) مذکورست در کاف
(بنات طَبار) بفتح را وکسر آن بلاها
وسختیها
(طُبّار) کرمان درختیست مانا
بدرخت انجیر
(طابران) یکی از دو مدینه طوس
است
(طَبَران) وهی است لب حد
قومس
(طَبَرِستان) بلادی است فراخ
ووسیع طَبَری منسوبست بآن
قاله السیوطی

طب رج

(طَبْرَج) کجعفر مورچه کذا فی الشمس

طب رخ

(طِبْراخ) بالکسر لقب والد علی بن
ابی هاشم محدث یا آن طِمراخ
بمیم است

طب رزذ

(طَبَرزَذ) شکر معربست گویا که
اطراف آن کمده شده است تبر
* وبقول اصمعی طبرزن وطبرزل
مثله * وفی الصحاح الطبرزذ نوع
من السکر وقال الاصمعی یقال سکر
طبرزذ علی صفة

طب رس

(طِبْرِس) کزبرج وجعفر نیک
دروغ گوی

طب رك

(طَبَرَك) محرکة قلعه است
بری وقلعه است باصبهان

طب ز

(طَبْز) بالفتح پرپری هر چیز
(طِبْز) بالکسر سنگ بزرگ از کوه
یا کرانه قوی تر آن و شتر دو کوهانه

(طَبَنْوَیز) کرنجبیل کُش ن

(ن) طَبَزَالْمَرْأَةَ طَبْزًا) گائیدن آن را

طب س

(طَبس) بالفتح سیاه از هر چیزی

(طِبْس) بالکسر گرگ

(طَبَس) محرکة شهرستانی است در خراسان اعجمی است طَبَسان بالتحریک مثله

(بَحرٌ طَبِیسٌ) کامیر دریای بسیار آب

(تَطْبِیس) گل اندود کردن

طب ش

(طَبْش) بالفتح مردم طَمْش بمیم مثله ٭ ومنه مَا فِی الطَّبْشِ مِثْلُهُ ٭ ومَا ادْرِی اَیُّ الطَّمْشِ هُوَ ای ایُّ النَّاسِ هُوَ وکذا ای الطَّبْشِ هو

طب ش د

(طَبَاشِیْر) دوائی است که از جوف نی هندی بهم رسد یا آن خاکستر بیخ نی است ٭ وفلوس طباشیر که در شکم نی میباشد مدور است مانند درهم ٭ وگویند چون نی از شدت باد یکی بر دیگری بهم خورد از انجا آتش برآید ودر نیستان افتد طباشیر بندهای نی است که از خاکستر آن جدا کنند وبهترین آن سپید کرد با اندک تندی وگزیدگی زبان ومغشوش آن که از استخوان سر گوسپند میسازند با اندک شوریت وبجدت میباشد مقوی دل و معده وجگر وقاطع قی صفراوی واسهال دموی

طب ع

(طَبْع) بالفتح سرشت که مردم بر آن آفریده شده وهو فی الاصل مصدر ٭ وشل ومانند وضیع و ساخت وهیأت چیزی یقال اِضْرِبْهُ عَلَی طَبْعِ هذا

(طِبْع) بالکسر نام جوی وجای پست فرو خوردن آب بر بی کیل وبر بی شک جوی نهر وزنگ و ریمناکی وچرک اَطْبَاع جمع ٭ یا بالتحریک ریمناکی سخت از زنگ وزشتی وعیب است

(طَبَع) بالتحریک گناه وعیب و هر قبیحه که باشد وزنگ وزنگ گرفتن شمشیر وجز آن وریمناک شدن مرد وکاهل ودون همت گردیدن اوو الفعل من سمع ومنه فُلَانٌ یَطْبَعُ یعنی ادرا در مکارم امور نفاذی نیست بلکه در رذایل امور منهمک و مستغرق است مانند شمشیر زنگ آلوده

(هُوَ طَبِعٌ طَمِعٌ) ککتف او زشت خوی ناکس طبیعت ریمناک که شرم ندارد وا از زشتی وناکسی

(طِبَاع) بالکسر سرشت که مردم را بر آن آفریده اند یا اخلاقی که از مطعم ومشرب در ان پیدا او مستحکم وممتنع الزوال گردد

(طِبَاعَة) ککتابة شمشیر سازی

(طَابِع) کصاحب اخلاقی که در مردم پیدا وترکیب یافته باشد از مطعم ومشرب وغیر آن که دفعش ناممکن بود ٭ ومهر زن

(طَابَع) بفتح الباء انگشترین و آنچه بدان بر عطایای مرسوم و مانند آن نشان علامت کنند و منه علیه طَابَعُ الشهداء ای علامتهم وکسر الباء لغة فی الکل

(طَبِیْعَة) سرشت که مردم بر آن آفریده شده

(هذا طُبْعَانُ الْاَمِیْرِ) بالضم گلی که بدان مهر کرده شود

(طَبَّاع) کشداد مهر زن سازنده هر چه باشد وسازنده تیغ

(طَبُّوْع) کتنور جانورکی است زهردار یا قسمی از بوزنیه که گزیدنش را درد سخت باشد

(طِبْیَع) کسکیت میانه شکوفه نخستین خرما بن ولب آن

(ف) طَبَعَ عَلَی الْکِتَابِ وغَیْرِهٖ طَبْعًا) بالفتح مهر کرد بر نامه وجز آن ونقش نمود ٭ وطَبَعَ السَّیْفَ مِنَ الطِّیْنِ) ساخت شمشیر را از گل وکذا طَبَعَ الدِّرْهَمَ من الطین وطَبَعَ الْجَرَّةَ من الطین ٭ وطَبَعَ الدَّلْوَ) پر کرد دلو را ٭ وطَبَعَ قَفَاهُ از دست زد پس گردن او را ٭ و طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰی قَلْبِهٖ) پرده انداخت بروی ومهر کرد ٭ طُبِعَ عَلَی الشَّیْءِ) مجهولا سرشته شد بر آن ٭ وطُبِعَ فُلَانٌ) ریمناک شد وزشت گردید ٭ وفی حدیث الجمعة طُبِعَت فیها طینة آدم) ای جعلت صلصالا ای طینا

(نَاقَةٌ مُطَبَّعَةٌ) کمعظمة شتر ماده گران بار

(تَطْبِیْع) پر کردن مشک ودلو را

ج ٣

ونیز پلید گردانیدن چیزی
(تَطَبَّعَ تَطَبُّعاً) خوی
وی گرفت * (تَطَبَّعَ الاِنَاءُ) پر گردید
آوند تطبّع النهر کذلک * (تَطَبَّعَ
امراً) بتکلف وبخلاف طبع کرد کار
را ویقال الطبع یغلب التطبّع

ط ب ق

(طِبْق) بالکسر گروه مردم وگروه
ملخ یا بسیار از مردم باشد
یا ملخ ورشیم که مرغان را بدان
شکار کنند وبار درختی وهرچه بدان
چیزی را بچسپانند ودوام
ج ۳ که بوی اشکار کنند طِبْقَة یکی وساعت
از روز وزمان را ومنه اقمنا عنده
طبقا ای زمانا طویلا * وهذا طِبْقُهُ
ویکی این موافق وبرابر است و
(طِبْقَة) بالکسر ساعت از روز
ودام که بدان صید کنند طِبَق
کعنب جمع
(طَبَق) محرکة تاه هر چیزی و
پوشش آن اَطْبَاق واَطْبِقَة جمع
* ومانند ومساوی هر چیز وروی
زمین وظرفیکه در وی خورند بران
ویک قرن از زمان یا بیست سال
وگروه مردم وملخ یقال اَتَانَا طَبَقٌ

مِنَ النَّاسِ وطَبَقٌ مِن الجَرَادِ ای
جماعة * یا کثیر از مردم وملخ
وحال مردم ومنه قوله تعالی
لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ طَبَقٍ ای حالا عن
حال یوم القیامة * واستخوان
تنک که میان دو پیوند استخوان
پشت باشد یا مهرهای پشت طبقه
یکی وباران عام ومنه فی استسقاء
النبی صلی الله علیه وسلم اللهم
اسقنا غیثا مُغِیثاً طَبَقاً * وپشت
فرج زن وپاره بزرگ از شب وروز
یقال مضی طَبَقٌ مِنَ اللَّیْلِ و
طَبَقٌ مِنَ النَّهَارِ ای معظم منهما
* وبَنَاتُ طَبَقٍ) بلاها وسنگ
پشتان وماران * وبِنْتُ طَبَقٍ)
سنگ پشت ماده که نود ونه بیضه
دهد که همه سنگ پشت برآیند و
یک بیضه دهد که مار برآید از آن
* ونیز پس یکدیگر زاده از بره
وبچه یقال وَلَدَتْ هَا طَبَقاً وطَبَقَةً
ای ولدت بعضها بعد بعض
(طَبَقَة) محرکة زنی بود زیرک
که مردی را او هوشیار موسوم بشن
بنکاح در آورده بود ومنه المثل
وَافَقَ شَنٌّ طَبَقَةً * وقیل شن حی من

عبد القیس کانوا یکثرون الغارة
علی الناس ای اغاروا علی طبقة
وهی ایضا قبیلة فهزمتهم طبقة
فضرب بهم المثل * وسئل الاصمعی
من هذا المثل فقال الشن دعاء من
آدم اتخذ له غطاء وهو الطبق
فوافقه والهاء علی هذا عائد علی
الشن * وقیل هما قبیلتان اتفقتا
علی امر فقیل لهما ذلک لان کلا
منهما وافق نظیره * وقیل طَبَقَة
قَبِیلَةٌ مِنْ ایادٍ کانت لا تُطَاقُ
فاوقعت بها شَنٌّ فانتصفت منها
اَصَابَتْ فیها * وطبقات الناس
اجناس مختلفه از مردم طَبَقَة یک
جنس از آنها
(یَدٌ طَبِقَةٌ) کف دست به پهلو
چسپیده وکوتاه در کشیده
(طَابَق) کهاجر وصاحب خشت
پخته کلان وعضو هرچه باشد ومنه
فی غلام ابق لاقطعن منه طابقا ان
قدرت علیه ای عضوا * ودست
ومنه امر فی السارق بقطع طابقه ای
یده * وآن قدر از نر که سیر کند دو
کس را یا نصف آن تابه معرب
است طَوَابِق وطَوَابِیق جمع

(عِمَّةٌ طَابِقِیَّةٌ) نوعی از دستار بستن
وآن بر سر بستن باشد بی زیر حنک
(طِبَاق) بالکسر موافق وبرابر یقال
هذا طِبَاقُهُ ای موافقه * والسَّمٰوٰتُ
طِبَاقٌ جهت مطابقت بعض مر
بعض را یا اینکه بعض آنها بالای بعض
است * وطِبَاقُ الاَرْضِ) هرچه
بالای وی است * وقولها زوجی
عیایاء طباقاء ای المطبق علیه حمقا و
قیل من یعجز عن الکلام فتنطبق
شفتاه
(طِبِّیق) کامیر ساعتی از شب
طُبُق بالضم جمع * وزمانه دراز
یقال اَقَامَ عِنْدَهُ طِبِّیقاً ای زمانا
طویلا * وموافق وبرابر یقال
هذا اَطْبِیقُهُ
(طِبِّیقَة) موافق
(رَجُلٌ طَبَاقَاءُ) بالفتح شتر
فرومانده از گشنی * ورَجُلٌ طَبَاقَاءُ)
آنکه بروی سخن بسته گردد یا آنکه
بپوشاند زن را بسینه جهت فربهی
دیگر انبار سی خود یا مرد درمانده و
عاجز وناتوان
(طُبَّاق) کزنار درختی است که در
کوههای مکه روید نوشیدن ضماد

آن نافع است مر زهرها را وجهت
خارش وکرو تبهای کهنه ومغص
ویرقان وسدهای جگر شدیدُ
الاسخان است
(طَابَاق) خشت پخته کلان
(س) طَبِقَ یَفعَل) نزدیک گردید
بکردن کاره * وطَبِقَت یدُهُ طَبَقًا)
ویُحرَّکُ چسپید دست او به پهلو و
کشاده نشد
(جُنُونٌ مُطْبِقٌ) بکسر الباء
دیوانگی پوشنده عقل
(حُمّى مُطْبِقَةٌ) تپ در گیرنده
تمام اندام و تپ که شبانروز جنک
نشود
(حُرُوفٌ مُطْبَقٌ) علی بناء المفعول
صاد وضاد وطاء وظاء است
(اَطْبَقَهُ اِطْبَاقًا) پوشانید او را *
واَطْبَقَ القومُ علی الاَمرِ) اجماع
کردند بر کاری و فراز آمدند بران
* واَطْبَقَتِ النُّجُومُ) بسیار
شدند ستارها و ظاهر گردیدند *
واَطْبَقَت علیهم سبعًا) یعنی
هفت روز پیوسته بارید * ونیز
اطباق برهم نهادن چیزی و پوشیدن
تو برتو و برابر کردن * وما اطبقه

کدام چیز دانا و زیرک کرد او را
(مُطْبِق) گمحدث مرد کلّا و راموَ
(سحابة مُطَبِّقَةٌ) کمحدثة ابر
که باران او همه جا رسیده
(طَبَّقَ الشیءَ تَطْبِیقًا) در گرفت
تمامه آن چیز را و شامل گشت * و
طَبَّقَ السَّحَابُ الجَوَّ) پوشید ابر
هوا را * وطَبَّقَ الماءُ وَجهَ الارضِ
فرو گرفت آب زمین را * ونیز
تَطْبِیق دست میان و ران نهادن
در رکوع و رسیدن شمشیر بر پیوند
وقت زدن و جدا کردن آن و یقال
اِنَّهُ یُطَبِّقُ المَفصِلَ للرَّجُلِ اذا اَصَابَ
الحجة * وهر دو دست معا بر داشتن
ونهادن اسپ در دویدن و سم برسم
نهادن اسپ در رفتن و دویدن
وهمه جا رسانیدن ابر باران او همه
زمین فرو گرفتن آب باران ابر
کردن و موافق نمودن
(طَابَقَ بَینَ قَمِیصَینِ مُطَابَقَةً)
یکی را بر دیگری پوشید * ونیز
مطابقة موافقت و برابر کردن
وچفسانیدن و رفتن بند برپای
وسم پای بر جای سم دست نهادن
اسپ در رفتن و دویدن و عادت

کردن بر کاری
(تَطَبُّق) برابر شدن مطاوع است
مر اطباق را یقال اَطبَقَه فَتَطَبَّقَ
وتو بر تو پوشیدن چیزی را
(تَطَابُق) اتفاق کردن
(اِنْطِبَاق) موافق و برابر شدن

ط ب ل

(طَبْل) بالفتح دهل یک رویه باشد
یا دو رویه و غولک سیم که بهندی
گولک است اَطبَال وطُبُول جمع
* وخلق و مردم و جامه است
یمانی که نگار طبل دار و یا جامه
مصری ست و باج و سبوی هو ختَ
الطَّبْلِیَّة ای دَرَاهِمُ الخَرَاج * ویقال
ما ادری ای الطَّبلِ هو ای ای الناس هو
(طِبَالَة) کِکتابة طبل نوازی
(طُوبَالَة) بالضم میش طوبالات
جمع ولا یُقال لِلکَبش طُوبَالٌ
(طَبَّال) کشداد طبل نوازنده
(ن) طَبَلَ طَبلًا) دهل زد
(تَطْبِیل) دهل نواختن

ط ب ن

(طَبْن) بالفتح گروه بسیار و سیرک
ویقال ما ادری ای الطبن هو
ای ای الناس هو

(طُبْن) بالضم طنبور یا رباب
(طُبْنَة) بالضم آواز طنبور یا رباب
* ونیز طُبْنَة بازیچه است طُبَن
کصرد جمع یا همان طبن است
(طِبْنَة) بالکسر زیرکی طِبَن کعنب
جمع
(طَبَن) محرکة زیرکی طَبَانَة
طَبَانِیَة طُبُونَة بالفتح فیهن مثله
(طُبَن) کصرد و مثلث بازی است
مر عرب را نزا که بفارسی سدرغا مند
و آن خطوط ها است که بر زمین کشند
* و مرد ار یکه آره آفو ز و ام کر کس
و دوان نهند برای صید
(طَبِن) ککتف زیرک و دانا
(طَابِن) زیرک و فهیم
(طَابُون) جای آتش خوابانیدن
(طُوبَانِیَة) بالضم قلعه است
بفلسطین
(س ض) طَبِنَ لَهُ طَبْنًا و
طَبَانَةً وطَبَانِیَةً وطُبُونَةً)
زیرک شد و دانا گردید ونیز طبن
بالفتح و سیرک فرو پوشیدن آتش را
تا نمیرد
(مُطَابَنَة) موافق و برابر شدن
وقولهم طابن هذه الحفیرة)

۳ ج

علی صیغة الامر یعنی پست بکن گو
آتش خوابانیدن را
(مُطْبَئِن) لغتی است در مطمئن
(اِطْبَأَنَّ اِطْبِئْنَانًا) آرامید
و قرار گرفت

طب و

(ن) (طَبَاهُ اِلَیْهِ طَبْوًا) خواند
او را بسوی آن * وطَبَاهُ عَنِ الْاَمْرِ
برگردانید او را از آن کار
(اطباه اِطِّبَاءً) بالتشدید
خواند وی را * (واَطَّبَی اَلْقَوْمُ
فُلَانًا) دوست گرفتند او را و قبول
کردند و برگزیدند برای خاص خود ج ۳

طب ﻫ ج

(طَبَاهِجَة) گوشت کفانیده
فربهی آن ظاهر کرده معرب تباهه
(طَبَاهِج) و یمد گوشت در روغن
سرخ کرده یا آن کباب شامی است

طب ی

(طُبْی) بالکسر و الضم سر پستان
مادیان سباع و خرو اسب ناقه و
جز آن اَطْبَاء جمع * و فی المثل
جاوز الحزام الطُّبْیَیْنِ ای اشتد الامر
وتفاقم * و ذو الطُّبْیَیْنِ لقب شیل
بن عمرو

(خِلْفٌ طَبِیّ) کفنی سر پستان
عجیب که همواره شیر آید
(طِبِیَّة) کغنیت کار عظیم و سخت
طَبْوَاء) بالفتح مثله
(ض) (طَبَیْتُهُ عَنْه) باز گردانیدم
آنرا از وی * (وطَبَیْتُهُ اِلَیْهِ)
خواندم وی را بسوی آن و کشیدم
(س) (طَبِیَتِ النَّاقَةُ طَبْیًا)
شُلِ یدگا نیک فروهشته و سست
گردید سر پستان وی
(اِطَّبَاه) بالتشدید خواندن کسے
را بسوی چیزے و برگزیدن او را
برای خاصات خود

باب الطاء فصل التاء

طت و

(ن) (طَتَا طُتُوًّا) بالضم رفت

باب الطاء فصل الثاء

طث ء

(ف) (طَثَأَ طَثْءًا) بالفتح باز
کرد بعله که غوک چوب باشد و کند
پلیدی را

طث ث

(طَثّ) بالفتح نوعی از بازیچه
کودکان که می اندازند چوب مدور را
(مِطَثَّة) بالکسر چوبی است گرد
که بدان بازی طث کنند بفارسی چکپه

طث ر

(طَثْر) بالفتح سطبری است از زور
(طَثْرَة) بالفتح سطبری شیر و
مانند آن و سر شیر از چربش و لای
و چغز لاده و آب سطبر و دفزک و
فراخی زندگانی و پشم گوسپند
و روغن آن و سر جغرات
(طَثَرِیَّة) محرکة نام مادر یزید
بن طثریه شاعر قشیری
(اللبنُ طَاثِرٌ) شیر خفته
(طَیْثَرَة) بالفتح نام مردی
(طَیْثَاد) بالفتح علی فیعال شیر بیشه
و پشه * ورجلٌ طَیْثَادٌ) مرد بے
باک * طَثْیَاد) بتقدیم یای مثلثه
مثله فیهما
(ن) (طَثَرَ اللَّبَنُ طَثْرًا و طُثُورًا)
سطبر گردید و کذلک السَّمْنُ و غیرهُ
(اَطْثَرُوا) بسیار شدند

طث ر ج

(طَثْرَج) کجعفر مورچه

طث ن

(طَثْن) بالفتح سبکی نشاط و شادی
و تنعم

طث و

(طَثْی) محرکة چوبهای خورد
(ن) (طَثَا طُثُوًّا) بازی کرد بغوک
چوب

باب الطاء فصل الجیم

طج ن

(طَجْن) بالفتح بریان نمودن
گوشت و جز آن
(طَاجَن) کهاجر و بکسر العین
تابه که در آن بریان کنند * طَیْجَن
کحیدر مثله معرب لان الطاء و
الجیم لا یجتمعان فی الکلام
(مُطَجَّن) کمعظم بریان کرده
در تابه

باب الطاء فصل الحاء

طح ب

(طِحَاب) ککتاب موضعی است
و مر آن موضع را روزیست عظیم

طح ث

(ف) (طَحَثَهُ طَحْثًا) بالفتح راند
آنرا بدست و دفع نمود

طح ح

(طَحّ) بالفتح گستردن و پاشنه
خراشیدن و مالیدن و کوفتن چیزی
را و الفعل من نصر
(طُحُح) بضمتین خراشیده و آنچه

بدان خراشند
(مِطْحَاۃ) کمند بتہ ودنبالہ سُم گوسپند یا چیزیکہ است بر آمدہ گرد وریا پیش کہ بدان خراشد زمین را
(طَحْطَحَۃ) شکستن ❊ طِحْطَاح بالکسر مثلہ وجدا کردن و پریشان نمودن جہت ہلاک یا عام است یقال طَحْطَحَ بہم ای فرّقہم ❊ وخندیدن یا دندان سپید کردن
(ماعلیہ طِحْطِحَۃٌ) بالکسر نیست بروی چیزی یا موی
(طَحْطَاح) بالفتح شیر بیشہ
(اَطْحَہٗ اِطْحَاحًا) افکند ویرا وانداخت
(اِنْطِحَاح) گسترده وکشاده شدن

طح ر

(طَحْر) بالفتح بیرون انداختن چشم وچشمہ خاشاک را یقال طَحَرَتِ العَیْنُ قَذَاہَا ❊ وراندن وگاییدن وازبن بریدن حجام غلاف سر نره را در ختنہ والفعل من فتح ❊ وپارۂ از ابر تنک یقال مَا فی السّمَاءِ طَحْرٌ ای قطعۃ طَحْرَۃٌ وطَحَرٌ وطَحَرَۃٌ محرکتین وطُحْرُورٌ وطُحْرُورَۃٌ بضمتین وطِحْرِیَۃٌ کعفرِیَۃ مثلہ ❊ ونیز طَحْرَۃ بسکون پشم یقال ما لقیتُ علی الاِبِلِ طَحْرَۃً ای وبرا ولباس ومنہ ما علیہ طَحْرَۃٌ ای لباس طِحْرِیَۃ مثلہ فیہما
(طَحُور) کصبور چشم وچشمۂ بیرون اندازنده چرک وخاشاک را ❊ طَحُورۃ مثلہ وشتابنده وکمان دور اندازنده
(طَحِیر) کامیر نوعی از پیچاک شکم کہ دران تنفس سخت باشد وزخیدن وسخت دم زدن طُحار بالضم مثلہ فی الکل والفعل من ضرب
مِطْحَر کنبر کمان تیر دور انداز وتیر کہ دور رود وشیر بیشہ ❊ وحربۂ مِطْحَرٌ) حرب زبون کہ دور اندازد یکدیگر را
(مِطْحَرۃ) کمکنسہ جنگ زبون کہ دور کند ودفع سازد یکدیگر را ونیزۂ (نصل مُطْحَرٌ) کمکرم پیکان دراز
(اَطْحَرَ الحَجّام) ازبن برید حجام غلاف سر نره وقت ختنہ

طح ر ب

(طِحْرِب) کزبرج آب آورد
(طَحْرَبَ القربۃ طَحْرَبَۃً) پر کرد شک را ❊ ونیز طحربۃ کدحرجۃ و بکسر اللام عن ابی عبیدۃ لتۂ پارہ وابر پارہ طِحْرِبَۃ) بکسر الطاء و الراء وضمہما مثلہ ❊ وقیل خاصّ بالجحد یقال مَا عَلَیْہِ طُحْرُبَۃٌ ای شیءٌ من اللباس ومنہ حدیث القیامۃ تدنو الشمس من رؤس الناس ولیس علی احدٍ منہم یومئذ طحربۃ ومافی السّماء طحربۃ ای شیءٌ من غیم ❊ ونیز مالیدن چیزیرا تا نرم شود وکشاده گردد ونیک پر کردن وسیراب گردانیدن وجنبانیدن خنور وجز آن تا نیک پر دو سخت دویدن وتیز دادن
(طِحْرِف) کزبرج آشامیدنی است تنک چون تباہ وشوربای تنک مسکہ تنک ابر تنک طِحْرِفَۃ مثلہ فی الکل

طح ر م

(مَا عَلَیْہِ طِحْرِمَۃٌ) بکسرتین نیست بروی چیزی
(طَحْرَمَ السِّقَاءَ طَحْرَمَۃً) پر کرد شک را ❊ وطَحْرَمَ القَوْسَ) زہ کرد کمان را

طح ن

(طَحْن) بالفتح کنایہ از جماع است

طح س

(ف طَحَسَ الجَارِیَۃَ طَحْسًا) بالفتح گاییدن آن را

طح ف

(طَحَاف) کسحاب ابر بالا رفتہ لغۃ فی الخاء عن ابن عُدَیس

طح ک

(طَحَّک) کقبر شتری کہ ہنوز فرو خوابیدن نیاموختہ باشد

طح ل

(طُحْلَۃ) بالضم سبز رنگی و آن رنگی
ج ۳ است میان تیرگی وسیاہی اندک سپیدی
(طَحِل) ککتف خشمناک و پر و آب چغزلاوہ بر آوردہ وسیاہ ❊ ودجل طَحِلٌ) مرد کلان سبز ودرومند آن ❊ وشرابٌ طَحِلٌ شراب نہ تیرہ ونہ روشن غرابٌ طَحِلٌ کذلک
(طَاحِل) کصاحب سبز رنگ
ذِئبٌ اَطْحَلُ) گرگ نہ تیرہ نہ سپید وکذا رَمَادٌ اَطْحَلُ وشرابٌ اَطْحَلُ یعنی نہ تیرہ نہ روشن ❊ ومَاءٌ اَطْحَلُ آب چغزلاوہ بر آوردہ ❊ وفرسٌ اَطْحَلُ) اسپی سبزی واندک

مائل بزردی باشد ۞ ونیز اَطْحَل
نام کوهی بمکه که ثور بن عبد مناة
را بوی مضاف کنند وگویند ثور ذا الطحل
(شاةٌ طُحْلَاءُ) گوسپند نه تیره و نه
روشن ۞ ونیز طَحْلَاء) دوده اند
بمصر
(طِحَال) ککتاب سپرز طُحُل ککتب
جمع ۞ گویند که اسپ سپرز ندارد و
این مثلست و رشتابی چنانکه
گویند شتر مراره ندارد یعنی بد دل
است ۞ ونیز طِحَال نام سگی موضعی
است مر بنی عُبَر را ۞ ومنه المثل
ج ۳ صنیعت البکاد علی الطحال در حق شخصی
گویند که طلب کند حاجت را از
شخصی که بدی سانده باشد ویرا
اصله ان سُوَیْدَ بن ابی کاهل عیّر بنی
غبر بقوله ۞ مَنْ سَرَّهُ النَّیْکُ بغیر مال
۞ فالغبریّاتُ علی الطِّحال ۞ ثم أُسِرَ
سُوَیْد فطلب الی بنی غُبَر ان یَفُکّوه
فی فکاکه فقالوا له ذلک
(مَعْقِل بن خُوَیْلِد بن مُطَحِّل)
کمنبر شاعر هذلی است یا آن ابو
المطاحل است
(یوم مَطَاحِل) کمساجد روزی
است که عربان در آن کشته شدند

یا آن نام موضع است
(مَطْحُول) بر سپرز زده شده ۞ و
اناءٌ مَطْحُولٌ) آوند پر
(ف) طَحَلَهُ طَحْلًا) بالفتح و بحرک
بر سپرز وی زد ۞ وطَحَلَهُ) پر کرد
آنرا
(س) طَحِلَ طَحَلًا) بالتحریک
دردمند سپرز گردید ونیز کلان شد
سپرز او ۞ طُحِلَ مجهولا کذلک و
طَحِلَ الماءُ) تباه شد آب یا بگرفت
ازلای ۞ طَحِلَ) سپرز رنگ گردید

طح ل ب

(طُحْلُب) کقنفذ و بفتح اللام
چغزلاوه که بسبب دیر ماندگی آب
پیدا شود وطِحْلِب) کزبرج مثله ۞
وطُحْلُبُ الصَّخْر) خز از الصخر
است
(طِحْلِبَة) کزبرجه شیئ اندک و حقیر
د موی ومنه ما علیه طِحْلِبَةٌ ای شعرٌ
(مُطَحْلِب) علی بنا ر الفاعل آب
چغزلاوه ناک و بفتح اللام مثله
(طَحْلَبَ الماءُ طَحْلَبَةً) چغزلاوه
بر آورد آب ۞ طَحْلَبَ العین کذلک
۞ وطَحْلَبَ الابل) بریدشم
شتر انرا ۞ وطَحْلَبَ فلانًا) کشت

اورا ۞ وطَحْلَبَتِ الارضُ) سبز
شد از نبات

طح ل م

(طِحْلِمَة) کزبرجه ابر یا ابر پاره
یقال ما فی السماء طِحْلِمَةٌ ای غیم او
قطعة منه

طح م

(طَحْمَةُ الوادی) بالفتح بهترین
جای زوادی معظم آن طحمة
السیل وطَحْمَةُ اللیل کذلک
وبثلث فی الکل ۞ وگروه مردم یقال
اتنا طحمةٌ من الناس ای جماعة
۞ وطَحْمَةُ الفتنة) دواد وشور و مانند
در وقت فتنه ۞ وطَحْمَةُ ابلیس)
افساد او است ۞ وابو طَحْمَةَ عدی
بن حارثة از شرفا است ۞ ونیز طحمة
گیاهی است یا آن نوعی از گیاه
شوره
(طُحَمَة) کهمزة شتران بسیار و مرد
سخت کارزار کننده
(طَحُوم) بالفتح بسیار راننده
(طَحْمَاء) بالفتح والمد گیاهیست
یا نوعی از شوره گیاه
(مُطْحُوم) پر هر چه باشد

طح م د

(طَحْمَرَة) برجستن و بر کردن مشک
و بزه کردن کمانرا
(طِحْمِرَة) بکسرتین پاره از ابر و موی
ومنه ما علی داسه طِحْمِرَةٌ ای شعرة
(طِحْمِیر) کقندیل ابر پاره یقال
ما فی السماء طِحْمِیر ای لطخ من السحاب
طَحْمَرِیرَة بالفتح مثله
(طُحَامِر) کعلابط کلان شکم

طح ن

(طِحْن) بالکسر آرد ومنه المثل اسمع
جعجعةً ولا اری طِحْنًا یعنی آواز آسیا
می شنوم و نمی بینم آرد را
(طُحَن) کصرد شیر بیشه و جانوری
است و مرد کوتاه بالا
(طِحَانَة) بالکسر آسیاگری
(طَاحِن) کصاحب گاو که در مرکز
خرمن بندند وقت کوفتن خرمن
(طَحُون) کصبور مقدار سه صد
گوسپند و لشکر گران یا لشکر و کارزار
و شتر بسیار
(طَحِین) کامیر آرد
(طَاحُونَة) آسیا
(طَوَاحِن) دندانهای بزرگ جمع
طَاحُونَة یا طَاحِنَة
(طَحَّان) کشداد آسیابان هو

منصرفہا ان لم یجعلہ من الطح + و
فی المثل این الماموں من الطحان
(طحّانة) گکتانہ شتر بسیار
(مطحن) کمنبر آسیا
(مطحان) بالکسر مار حلقہ زدہ
گرد گردیدہ
(ف) طحن البر طحنا) آرد کرد
گندم را وکذا طحنت الرحی + و
(طحنت الافعی) گرد گردید
مار
(تطحین) آرد کردن

طح و

(طحو) گستردن و گسترده شدن
و بدر انداختن و پس پہلوی چپ
خفتن یا عام است و رفتن یقال ما
ادری این طحا ای ذھب + و برز
کسی اول و بسوی خیری یقال طحا بہ
قلبہ ای ذھب بہ فی کل شیء والفعل
من فتح + و نیز (طحو) دور گردیدن
و ہلاک شدن و اندوہگین گردیدن
و بروی افکندن مردم را والفعل
من نصر + والطحی بالیاء لغۃ فیہ
(الطحیۃ من السحاب) بالفتح ابر
پارہ
(طحا) بالقصر زمین فراخ و کشادہ
(طحاء) بالمد معرفۃ جاییست
بمصر
(طحاوۃ) دہی است بمصر از ان
دہ است امام ابوجعفر احمد بن
محمد بن سلامۃ ازدی طحاوی
(طاحی) گروہ بزرگ گسترده و
بالا برآمدہ و آنچہ کہ پر کند ہر چیز
را و دراز کشیدہ یقال ضربہ ضربۃ
طحا منہا ای امتد
(طاحیۃ بن سود بن حجر)
بطنی است از ازد و طاحی منسوب
بوی + و مظلۃ طاحیۃ) سایبان
بزرگ مطحیۃ و مطحوۃ مثلہ
(طواحی) کرکسان بر ہوا کرد
مردار گردندہ
(بقلۃ مطحیۃ) کمحدثہ ترہ روئیدہ
بر زمین

باب الطاء فصل الخاء

طخ خ

(طخ) بالفتح انداختن چیزی و
دور کردن و گاییدن و الفعل من نصر
(طخوخ) بالضم دشوار خوی و
بد صحبتی
(طیخ طیخ) حکایت آواز خندندہ
(طخطخۃ) برابر کردن چیزی را
و فراہم آوردن بعض آن با بعض
و حکایت آواز یا حکایت ضحک
(طخطاخ) بالفتح مرد بد خلق
و آواز زیور و ابر تو بر تو و نام مردی
(طخاطخ) کعلابط تاریکی
(متطخطخ) سیاہ و ابر سیاہ
و تو بر تو و سست بینایی
(مطخطخۃ) بالکسر چوبی است کہ
طفلان بدان بازی کنند

طخ ر

(طخر) بالفتح ابر سیاہ تنک
(طاخر) ابر سیاہ
(طخرور) بالضم پارہ ابر تنک
طخاریر جمع + و مرد غریب آنکہ
نجیب باشد و نہ سست + و یقال
جاءوا طخاریر یعنی آمدند او را
مردم در آمیختہ از ہر جنس یا آمدند
او را متفرق و پریشان
(مطخر) کمدحرج سست و
ناتوان
(اتان طخاریۃ) خر مادہ نجیب
و اصیل
(طخارستان) بالضم شہریست

طخ رب

(طخربۃ) کدحرجۃ لتہ پارہ و ابر
پارہ لغۃ فی الحاء المہملۃ وقد مر
وزادوا ههنا طخربیۃ بالضم مشدد
الیاء

طخ رم

(طخارم) کعلابط خشمناک

طخ ز

(طخز) بالکسر دروغ

طخ س

(طخس) بالکسر بن و بیخ ہر چیزی
+ یقال ہو طخس شر ای نہایۃ
فیہ او اصل و باعث علیہ

طخ ش

ج ٣ (س) طخشت عینہ طخشا)
بالفتح والتحریک تاریک شد چشم او

طخ ف

(طخف) بالفتح اندوہ یا غم کہ دل
را فرا گیرد و شیر ترش زبان گز و ابر
تنک بالا رفتہ
(طخفۃ) بالکسر والفتح کوہی
است سرخ دراز و در برابر آن
جا ہا است و آب خوری در حمای
ضریہ یا طخفہ نام جایی است
از ان است یوم طخفۃ مر بنی
یربوع را با قابوس بن منذر بن ماء
السماء + و ابن طخفہ صحابی

است ذکر فی ط ه ف
(طَخَاف) بالفتح ابر تنگ بالا رفته
(طِخَاف) کَکتاب و بفتح ابر تنگ
که از خلال آن آسمان دیده شود یا
طخاف بالکسر جمع طخفة است
(طَخْیَفَة) کسفینة نوعی از آش و
آن چنان باشد که پارهای گوشت
در دیگ انداخته آب بسیار دران
ریخته بر آتش نهند چون پخته شود
فرود آرند
(اتان طخفاء) کصحرا خرماده
سیاه بینی
(ضربٌ طِلَخْفٌ) کهزبر زدگی ج ۳
سخت لام زائد است
(اطْخَاف) طخیفه ساختن که آش
باشد

طخ م

(طَخْمَة) بالفتح گله بزان
(طِخْمَة) بالکسر نام والد حوشب
تابعی
(طُخْمَة) بالضم سیاهی نوک بینی
(اَطْخَم) تیچهار سیاه سر تیره اندام
و اسپ که از کاکل تا دمش خط سیاه
باشد و نوک بینی مردم و ستور و
گوشت خشک که بسیاهی زند

(طُخُوم) بالضم حد فاصل میان
دو زمین
(طِخِّم) کامیر گوشت خشک که
بسیاهی زند
(طُخَیْم) بن ابی الطخماء که زبیر
شاعر است
(ف ك) (طَخَمَ) بزرگ منشی
نمود و تکبر کرد
(اطْخَمَّ اطْخِمَامًا) مائل بسیاهی
گردید گوشت خشک

طخ م د ث

(طُخْمُودث) ملکی بود از ملوک فارس
که هفت صد سال پادشاهی کرد

طخ م ل

(طِخْمِيل) کقندیل خروس

طخ و

(طَخْوَة) بالفتح ابر تنگ

طخ ی

(طَخْیَة) بالفتح ابر پاره و مرد
گول طخیون جمع ☆ و تاریکی
و بثلث
(ظلام طاخ) تاریکی سخت
تاریک
(طاخِیَة) کعاجیة نام مورچه
که با سلیمان علیه السلام درسخن

در آمده
(طُخْیَع) کسمی خروس
(طَخَا) کسما ابر بالا بر آمده
☆ یقال ما فی السماء طخاء ای
شیء من سحاب ☆ و اندوه که دم
باز گیرد از وی ☆ و قال ابو عبید
وجدت علی قلبی طخاء ای
شبه الکرب
(طَخْیَاء) بالفتح و المد شب تاریک
و سخن نامفهوم یقال تکلم بکلمة
طخیاء ای اعجمیة

باب الطاء فصل الدال

ط د و

(طادِیَة) ثابت دیرینه یقال
عادة طادیة ای ثابتة قدیمة
مقلوب واطدة طیادی جمع

باب الطاء فصل الراء

ط ر ء

(طَرْء) بالفتح طرو و بالضم از جای
و شهری آمدن کسی ایا ناگاه بر آمدن
از جای بر کسی و الفعل من فتح یقال
طرأ علیهم اذا اتاهم من مکان او خرج
علیهم منه فجاءة
(طُرَّأَة السیل) دفعه از سیل و
مقطم آن

(طاری) آینده یا ناگاه بر آینده
طراء کرمان و طرآء کرماء جمع
(طاریئة) داهیه وزنا و معنی
(طَرِیّ) کامیر تر و تازه
(طُرآن) کقرآن کوهی است که
دران کبوتران بسیار میباشند
راه و کار منکر و بد
(امر طُرّآنیّ) بالضم کاری که
معلوم نشود از کجا رسیده ☆ حمام
طرآنی) مثله
(ك) طرؤ البقل طراءة و طراءً)
تر و تازه گردید تره خلاف ذوی
(اطراء) از حد در گذشتن در
مدح و نیک مبالغه کردن دران

ط ر ب

(طَرَب) محرکة شادمانی و اندوه
از لغات اضداد هست یا سبکی
نشاط یا اندوه مختص بشادمانی
نیست ☆ و جنبش و میل بسوی
چیزی و الفعل من سمع
(طِرْب) ککتف نام اسپ آنحضرت
صلی الله علیه وسلم
(اَطْرَاب) خیار و برگزیده ریاحین
(طُرَابِیَة) بالضم و التخفیف
شهرستانی هست بمصر یا آن طرابیه

است
(طَرُوب) کصبور مرد بسیار طرب
(ابلُ طِرَاب) بالکسر شتران مایل بوطن
(طَیْرُوب) بالفتح نام مردی
(طَادَاب) دهی است بنجارا
(مَطْرَب) بالفتح راه تنگ و متفرق یا راه کوچک که بشارع عام پیوسته مَطْرَبَة بالتاء مثله و منه الحدیث لَعَنَ اللهُ مَن غَیَّرَ المَطْرَبَة مَطَارِب جمع و نیز (مَطَارِب) روستاهای است بیمن
(رجل مِطْرَاب) بالکسر مرد طربناک مِطْرَابَة مثله
(اِطْرَاب) سرود گفتن و در طرب آوردن کسی را
(تَطْرِیب) در طرب آوردن و سرود گفتن و نیکو کردن آواز کشیدن بجانب خیری و دراز کردن آواز در قرائت
(تَطَرُّب) سرود گفتن و در طرب آوردن و شادمان کردن
(اِسْتِطْرَاب) طرب خواستن و بحرکت آوردن شتر را از سرود

طرب ل

(طِرْبَال) بالکسر مناره بلند مینی بر کوه و هر بنای بزرگ بلند و هر پاره از کوه و دیوار بدان زده بود و منه الحدیث اذا مر احدکم بطربال مائل فلیسرع المشی و سنگ بلند بزرگ بر کوه
(طِرْبِیل) کقندیل نوره که بدان خرمن آهو بند
(طَرَابِیلُ الشَّام) بالفتح صومعهای شام
(طَرْبَل بَوْلَهُ) بالا انداخت کمیز را

طرب ل س

(طَرَابُلُس) بالفتح و ضم الباء واللام شهریست بشام و شهریست بمغرب یا لغت شامیه است و اصل آن اَطْرَابُلُس بهمزه یا لغت رومی است معنی آن سه شهر

طرث

(طَرْث) بالفتح هر بنای تازه و نو
(طِرْث) بالکسر کرانه تندی لب فرج
(طُرْثُوث) کعصفور سبزه و گیاهی است باریک شاخ مایل بسرخی شیرین بار خورده میشود طَرَاثِیث جمع
(طُرَیْثِیث) مصغر ادبی است بنیشابور
(تَطَرْثَث) کتدحرج گیاه طرثوث چیدن یقال خرجوا یتطرثثون ای یجتنون

طرث خ

(طَرْثَخَة) بالفتح سبکی و چستی

طرث م

(طَرْثَمَة) بالفتح سر فرو افکندن و خاموش بودن از خشم یا تکبر

طرج هـ د

(طَرْجَهَادَة) بالفتح و الکسر کاسه مانندی که آب خورند بوسه و پنکانچه

طرج هـ ل

(طِرْجَهَالَة) بالکسر پنکانچه و کاسه خرد

طرح

(طِرْح) بالکسر جای دور
(طَرْحَة) بالفتح چادر
(طَرَح) محرکة جای دور و نیکة
(طَرَح) قصد دور و بعید و افکنده شده طرح بمعنی مطروح
(طَرَاح) کسحاب جای دور
(طَرُوح) کصبور جای دور و قوس
(طَرُوح) کمان تیر دور انداز و خرما بن دراز شاخ و مرد که در هر جماع بار دار سازد
(طُرَّح) کقبر مکان بعید
(طِرِّیح) کامیر جای دور و نیز طریح از اعلام است
(طُرَیْح) کزبیر نام مردی
(سیرٌ طُرَاحِیّ) بالضم سیر دور و دراز
(سَنَامُ اِطْرِیح) بالکسر کوهان دراز
(طَرْحَان) بالفتح موضعی است نزدیک خصیمة
(طَرَّاح) کشداد از اعلام است
ج ۳ (طَرْفٌ مِطْرَح) کمنبر چشم دور بین و رمح مِطْرَح نیزه دراز و فحل مِطْرَح کشن که موقع منی دور باشد از رحم ماده
(طِرْمِحَة) دراز ساختن بنا را میم زائد است
(طِرِمَّاح بن حکیم) بکسرتین و تشدید المیم شاعریست طائی
(مَطْرُوح) جای دور و افکنده و نام مردی
(ف) طَرَحَه و بِه) انداخت او را و دور گردانید
(س) طَرِحَ طَرَحًا) زشت گردید

خوی او نیک مرفه الحال و فراخ
عیش شد
(مُطَرَّخ) کمعظم نام مردی
(تَطْرِیخ) افکندن و دور کردن شدید
للمبالغة وطویل و دراز ساختن بنا را
یقال طَرَّخَ الْبِنَاءَ اِذَا طَوَّلَهُ طَوَّحَ
ایضا کذلک
(مُطَارَحَةُ الْکَلَامِ) با هم سخن
در افکندن
(اِطَّرَحَهُ) کافتعله افکند او را و دور
گردانید
(مشی مُتَطَرِّحًا) برفتار ماندگان
رفت ۳ح

ط رح م

(طُرْحُوم) کعصفور دراز و آب
برگردیده رنگ مژه

ط رخ

(طَرْخَلَة) بالفتح حوض بزرگ
مانندی نزدیک مخرج کاریز کلمه است
غیر عربی که داخل لغت عرب
گردیده
(طَرْخَاباذ) بالفتح دهی است
بجرجان
(طِرِّیخ) کسکین ماهی است خرد
که آنرا نمک زده گذارند
(طَرْخُون) بالفتح گیاهی است
معرب ترخ بیخ ریشهای آن
عاقرقرحا است قاطع شهوتست
(طَرْخَان) بالفتح اسم است
مرئیس شریف را و آنکه پادشاهان
قلم تکلیف از وی بردارند و بر گناه وی را
مؤاخذه نکنند لغت خراسانی است
طَرَاخِنَة جمع والهاء للعجمة ونیز
(طِرْخَان) و بکسر والد سلیمان تیمی
است * و نیز لقب حمید بن
ابی حمید طویل

ط رخ ث

(طَرْخَشَة) بالفتح خفت و سبکی
و چیتی

ط رخ ف

(طِرْخِف) کزبرج سکه تنک
که روان باشد یا هیچ کاره و بدترین
سکها است طِرْخِفَة مثله

ط رخ م

(مُطْرَخِم) کمقشعر به پهلو خوابیده
و پرخشم و متکبر * و شاب
مُطْرَخِمّ جوان نیکو بدن تمام
اندام
(اِطْرَخَمَّ الرَّجُلُ اِطْرِخْمَامًا)
کند گردید بینایی وی * و اِطْرَخَمَّ
اللَّیْلُ) سخت تاریک و سیاه
شد شب * و نیز اِطْرِخْمَام تکبر
کردن و بزرگ منشی نمودن

ط رد

(طَرْد) کتف آب باران بول
ستوران آمیخته از کثرت آمد و شد
آنها
(طِرْدَة) بالکسر اسم است مطاردة
ابطال را در یک مرتبه یعنی حمله
آوردن حریف همدیگر را در یکبار
(طِرَاد) ککتاب نیزه کوتاه که بدان
شکار کنند یا عام است
(بَنُو طَرُود) کصبور بطنی است
از جرم بن ربان بن ثعلبه
(طَرِید) کامیر رانده و نفی و دور
کرده شده و تنه درخت کج شده بی شاخ
و برگ مانده و روز دراز و آنکه بعد
دیگری زاده باشد و اول هم طریده
ثانی است * و بَنُو طَرِید بطنی
است
(طَرِیدَة) شکار رانده شده که
در پی وی قوم است که شکار کنند آنرا
و رانده و پاره کم عرض از گیاه و زمین
و حریر پاره دراز و کاردان شتر
چوب که بر دوک و تیر قمار نهند و
تراشند مانند رنگ و بازیی است که
عامه مسه و ضبطه نامند فاذا وقعت
به الله اعیب من آخر علی بدنه او
راسه او کتفه فهی لمسة واذا وقعت
علی رجله فهی الاس * و خرقه ترکه
بدان تنور را پاک کنند
(طَرِیدَان) شب و روز
(طَرَّاد) کشداد کشتی خرد شتاب
رو و جای فراخ و سطح هموار بسیط
و آنکه قرآت را بر مردمان دراز کند
گویا که از طول قرآت مردمان را
می راند و روز دراز و نام جماعتی
(طُرَاد) کغراب موضعی است
(طُرْدِین) بالضم طعامی است
مراکرا و درا
(مِطْرَد) کمنبر نیزه خرد که بدان
شکار کنند
(مِطْرَدَة) و بکسر میانه راه و بالفتح
سبب راندن و بکسر لته پاره ترکه
بدان تنور را پاک کنند
(مَطَارِد) کوهها است بتهامه
کانه جمع مطرد
(مَطْرُود) رانده و دور کرده شده
* و بنو مطرود بطنی است
(ن طَرَدَتِ الْقَوْمَ طَرْدًا) آمدم

قوم را دور گذشتم از آنها و تجاوز کردم * وطردتُه) دور کردم او را از خود * ونیز طَرْد) و تحریک راندن و دور کردن و فراهم آوردن شتران از اطراف و نواح آن یقال طَرَدتُ الاِبلَ طَرْدًا اذا ضممتها من نواحیها و تحریک مر رسیدن بشکار
(اِطْرَاد) دور کردن فرمودن کسی را یا بدر و نفی کردن از شهر یا فراهم آوردن شتران را از اطراف و نواح یقال اَطْرَدتُ الاِبلَ اِذا امرتَ بِطَرْدها * وقال ابنُ السکّیت اَطْرَدتُه اذا صَیَّرتَه طَرِیدًا وطَرَدتُه اِذا نَفَیتَه عنکَ وقُلتَ لَه اِذهَب عَنّا * ونیز اِطْرَاد) گرو کردن با کسی در سبقت و جز آن * ومنه لا بَاسَ بِالسِّبَاقِ مالم تُطْرِدْه ویطردك وهو ان تقول ان سبقتنی فلک علی کذا وان سبقتک فلی علیک
(مُطَرَّد) کمعظم روز دراز
(تَطرِیدُ السَّوط) دراز کشیدن تازیانه و دور کردن فرمودن کسی را
(مُطَارَدَة) حمله آوردن بر یکدیگر طِرَاد مثله وهم فُرسَانُ الطِّرَاد * وطِرَادُ الصَّید) حیله آنست
(جَدوَل مُطَّرِدٌ) جوی راست روان
(اِطِّرَاد) پی یکدیگر شدن کار و راست و مستقیم گردیدن و روان گشتن آن و جاری و روان شدن جوی منه فی حدیث الاسراء فاذا نهران یَطَّرِدان * قال الجوهری ولا یقال منه اِنفَعَلَ ولا افتَعَلَ الا فی لغة ردیة
(تَطَارُد) بر یکدیگر حمله آوردن
(اِستَطرَدَ لَهُ) از پیش دشمن هزیمت خورد برای فریفتن او * وهُوَ نوعٌ مِنَ المَکِیدَة * ونیز (اِستِطرَاد) شمول و شمول خواستن

ط ر د س

(طَرْدَسَه طَرْدَسَةً) استوار نمود وبرا و محکم کرد

ط ر ر

(طَرّ) بالفتح نیک راندن و گرد آوردن شتران از اطراف و جوانب وقت راندن و تیز کردن کارد و جز آن و کفانیدن و بریدن ومنه کان یَطُرُّ شاربَه ای یَقُصُّه و گل اندودن حوض را و افتادن دست بزخم شمشیر و بلند ساختن بنا و دمیدن گیاه و برویت و روشن شدن یقال طَرَّت النُجوم اذا اضاءت طُرُود بالضم مثله * و ربودن و طبانچه زدن و افتادن والفعل من نصر وضرب * ونیز طَرّ) پشم نو برآمده و موی خر که بعد از ریختن برآمده باشد
(طَرَّة) بالفتح تهیگاه و بیک جماع آبستن کردن گشن ماده را * ونیز طَرَّة شهریست بافریقیه
(جَاؤُا طُرًّا) بالضم آمدند همه
(طُرَّة) بالضم کرانه جامه که بر زه ندارد و کرانه وادی و جوی و کرانه هر چیزی و طرف آن و موی پیشانی یا موی صف کرده بر پیشانی و نگار جامه و توشه دان و مقنع طُرَّات جمع * و پاره ابر دراز که از افق نمودار گردد و بریدگی است در مقدم پیشانی دختر مانند نشان زیر تاج و گاهی آنرا از رامک که بوی خوش است بسازند طِرَار جمع طُرَر کصرد مثله
(طُرَّتَان) دو خط پشت خر دگا و وحشی که بر دو شانه باشد
(غُلَامٌ طَارٌّ) کودک نوخط
(طُرُود) بالضم بریدگی است در مقدم پیشانی دختر مانند نشان زیر تاج و گاهی از رامک سازند
(طِرِّیر) کامیر مرد با منظر نیکو و دیدار * وسِنَانٌ طَرِیرٌ سنان تیز *
(غُلامٌ طَرِیرٌ) کودک نوخط
(طَرَّار) کشداد کیسه بر
(طَرْطَر) بالفتح موضعی است بشام غیر منصرف است
(طُرطُود) بضم هر دو طا باریک دراز ج ٣
وکلاه باریک دراز و ناکس ضعیف
(طُرِّیّا) بالضم و تشدید الراء مقصور اخر ماده رانده و دور کرده شده
(اَطْرِیرَة) بالفتح شهریست بمغرب
(طِرِّیان) کصلّیان خوان ها
(طُرطُر) بالضم امر است جهت همسایگی بیت الله تعالی الحرام و همیشگی بران * قال وعندی اَنَّ الصَّوَابَ اَن یُذکَر فی ط و د ولکنَّ الازهری وغیره ذکروه فی المضاعف

فتبعتهم وتبعتُ

(طَرطَرَة) گفتن وناكردن بسوى خود خواندن بُز را براى دوشيدن

وطرطرتُ القطا) آواز قطا

(مَطرود) تیر از کار رو وخزان ... سیف

(مطرود) شمشیر زدوده

(مُطِرّ) کمقر اسپ محتمل بن سخت

وغضبٌ مُطِرٌّ) خشم ناجای گاه خشم نابایست * وجاءَ مُطِرّاً) آمد خرامان

(مُطِرَّة) خوی وعادت

(اَطرَّه اِطراداً) انداخت وراه

اَطرّ شادبَه) بردمید بروت آن و

ج ۳

اَطرّ یدَه) جدا کرد دست او را * و

اَطرّ) برانغالانید وبرید وخوار نمود

* وفی المثل اَطِرّی فانک ناعلة ویروی

اطرّی فانک ناعلة بالظاء المعجمة

ای خذی فی طرر الوادی واذلی او اجمعی

الابل فانک علیک نعلین یعنی درشت

پای هستی هر جای می توانی رفت

* للذکور ولانثی والواحد والجمع

علی لفظ التانیث لان الاصل قاله رجل

لراعیة له کانت ترعی فی السهولة

وتترک الحزونة در وقت تحریص بر

ارتکاب امر شدید استعمال کنند

نظر بتوانای مخاطب

(اِطرَودی) کاذلولی پر شد از خشم

واز تکبر وپری شکم

طرز

(طرز) بالفتح هیأت وشکل چیزی

(طِراز) بالکسر نگار جامه معرب است

* ولیس هذا من طرازک) یعنی

از دل وطبیعت تو نیست * ونیز طراز

جای بافتن جامهاے نیکو وجید و

گسترونی وجامه است که برای سلطان

بافند ومحله است بمرو وباصفهان

وشهریست نزدیک اسبیجاب و

بفتح

(طِرازدان) غلاف میزان معرب

است

(س) طَرِزَ طَرَزاً) صورت گرفت پس

تنخانت وسطبری ونیک خوی گردید

سپس زشت خوی * وطرزَ فی

الملبس) لباس پسندیده وفاخر

پوشید

(مُطرِّز) کمحدث علم گر ونگار ساز

(مُطرَّز) کمعظم جامه با علم ونگار

(تطریز) نگارین کردن جامه را

(تَطرُّز) نگارین شدن جامه

طرس

(طِرس) بالکسر نامه وکاغذ یا

صحیفه که محو کرده بر آن نویسند

اَطراس وطروس جمع

(طَرَسُوس) کحلزون شهریست

مر مسلمانان را که بسیار ارزانی وفراخ

سالی دارد ودر دست آدامنه بود با

در دست مسلمانان افتاد ولا یخفّف

الا فی الشعر لان فعلولا بالفتح لیس

من ابنیتهم

(ض) طَرَسَه طَرساً) محو کرد وحک

ساخت

(تطریس) سیاه کردن باب باز

نوشتن بر نبشته

(مُتطرِّس) مرد ریزه کار وپسندیده

کار ومختار

(تطرُّس) چیزی پاک ونفیس خوردن

وبری گردیدن وپرهیز کردن از چیزی

ویعدی بعن

طرسع

(طَرسَعَة) سخت دویدن از بیم و

ترس

طرسم

(طَرسَم طَرسمة) سر فرو برد * و

طَرسَم عن القتالِ وغیره) برگردید

از جنگ وغیر آن

طرش

(قومٌ طُرْشٌ) بالضم جماعت گران

(طُرشَة) بالضم کری یقال به طرشة

(طَرَش) محرکة کری یا اندک کری

یا لغت مولد است

(اُطروش) بالضم کر

(س) طَرِشَ) کر شد

(تَطرّش) به شد از بیماری * و

تطرّش بالبهائم) آورد وبرد

چارپایان را

(تطارُش) خود را کر نمودن و

بتکلف کر ساختن

طرشح

(طَرشَحَة) فرو هشتگی یقال ضربه

حتی طرشحه ای ارخاه

طرشم

(طَرشَم اللیلُ) تاریک شد شب

طرط

(طَرَط) محرکة کولی وبے عقلی و

سبکی موی پلک وابرو والفعل من

سمع

(طِرِط) ککتف مرد کول ونادان * و

طِرطُ الحاجبین) مردکم موی ابرو

ولا بدّ من ذکر الحاجبین وقد یترک

قلیلاً

(رجلٌ أطرهطا الحاجبين) مرد کم موی برو ❊ ویجوز رجلٌ أطرطای بدون ذکر الحاجبین

(امرأة طرطاء العین) زن کم موی پلک

(طارط) کصاحب سبک موئی

ط ر ط ب

(طرطبة) بالفتح آواز صفیر و لب دوشندهٔ بز و جنبش آب در شکم و خواندن گوسپند از ابراهی و شیدن تا فراهم آیند ❊ قال ابن درید قال بعض اهل اللغة طرطب الرجل اذا فرّ

(طرطب) کقنفذ و اسقفّ پستان کلان فروهشته طرطبّی واحد است در قول شخصے که ثدی اموثث گوید ❊ و نره و زن بزرگ پستان یقال امرأة طرطبی

(طرطبّة) کاسقفة و تخفف دراز پستان از مادهٔ بز و جز آن ❊ و در وقت فسوس گویند دهدرّین و طرطبّین

(طرطبانیّة) بضم هر دو طا و تشدید یا بمعنی طرطبه است

ط ر ط ب س

(طرطبیس) کزنجبیل آب بسیار وگنده پیر فروهشته اندام و شتر ماده بسیار رام و نرم نزد یک دوشیدن

ط ر ط ش

(طرطوشة) کعصفورة و یفتح شهریست باندلس

(طرطوالیش) بفتح هر دو طا و کسر نون شهریست از اعمال باجه

ط ر ع ب

(طرعب) کجعفر دراز بد رازی زشت

ط ر غ ش

(طرغشة) زیستن ❊ و نیز طرغشة آبی است مر بنی عنبر را بیمامه

(اطرغشاش) نیکو شدن بیمار و جنبیدن و ایستادن و برفتار آمدن و رسیدن باران قومی را بعد سختی یقال اطرغشّ القوم ای غیثوا و اخصبوا بعد الجهد ❊ و جنبش نمودن چوزه در آشیانه

ط ر غ ل

(اطرغلات) بضم همزه و را و غین معجمه و تشدید لام فاختهٔ و قمری و دبسی است که در گردن طوق دارد

ط ر غ م

(اطرغمام) بزرگ منشی کردن

ط ر ف

(طرف) بالفتح چشم لا یجمع لانّه فی الاصل مصدر و منه قوله تعالی لا یرتدّ الیهم طرفهم و قال تعالی قبل ان یرتدّ الیک طرفک ❊ او اسم جامع للبصر لا یثنّی و لا یجمع ❊ و قیل جمعه أطراف ❊ و منزلی است از منازل قمر و آن دو ستاره است در مقدم جبه که عین الاسد نامندش بدان جهت که هر دو چشم اسد است ❊ و یشک قال ❊ فان تسلم الهلبا من الطرف لم یزل ❊ بنجران منها قبة و غروش ❊ الهلبا جنس من البر ❊ و جوانمرد و منهی و پایان هر چیزے ❊ و بنوطرف قومی است در یمن

(طرفة) بالفتح ستاره است و نقطهٔ سرخی از خون بسته در چشم که از ضربت و جز آن حادث گردد و دانے است مانا بخط که طراف ندارد ❊ و نیز یکبار جنبانیدن پلک چشم را یقال هو اسرع من طرفة عین

(طرف) بالکسر مرد کریم الطرفین اطراف جمع ❊ و در صفت غیر مردم بر طروف جمع شود اکثر ❊ و اسپ گرامی نژاد نجیب الاطراف یا صفت مذکر است خاصة طروف و اطراف جمع ❊ و جوانمرد و کریم و گیاه نو دمیده و مال نو و یضم ❊ و آنکه از جهت ملالت طبیعت بر صحبت احدی ثابت نماند و شتری که از چراگاهی بچراگاهے نقل کند ❊ و (رجلٌ طرفٌ فی نسبه) یعنی مرد شرف و مجد نو پید اکانه مخفف من طرف گکتف ❊ و مرد حریص

ج ٣ چشم که هر چه بیند خواهش آن کند که او را باشد ❊ و امرأة طرف الحدیث) زن خوش کلام که هر سامع را خوش آید

(طرفة) بالضم زخم رسیده چشم اسم است مصدر را و مال نو و گفت و نادر از هر چیزے طرافة مصدر است از آن و الفعل من کرم ❊ و نوی مال اسم است طریف و طارف و مطرف ... که مال نو است ❊ و نیز (طرفة) دختر عبد الله مادر اجداست

(طرف) محرکه کرانه و ناحیه و پاره از هر چیزی و گروهی از آن و

جوانمرد و اَطْرَاف جمع * و آبے
است در راه عراق بربست و پنج کروه
از مدینه و در آنجا چاها و حوض ها
است * وَطَرَفُ مِنَ الْبَدَنِ) هر دو
دست و پای سر * و نیز انگشتان و
مواضع وضوء و منه الحدیث یتوضئون
علی اطرافهم ای یصبون الماء *
طَرَفٌ مِنَ الْاَرْضِ) اشراف و
دانشمندان آن * وَطَرَفٌ من
الرَّجُلِ) پدران و برادران اعمام
و هر قریب محرم وی اَطْرَافٌ جمع
* و نیز طَرَفُ الْاَرْضِ) ناحیه و
کرانه و در قرآن قال اسعد تبع * قد کان ج ۳
ذو القرنین جدی قد اتی * طرف
البلاد من المکان الابعد * و یقال
لا یدری ای طَرَفَیْهِ اَطْوَلُ) یعنی
دانسته نمیشود که کیروی درازست
یا زبان یا نسبت پدری یا مادری
وی و فی الحدیث مَا رَأَیْتُ اقطع طرفا
من عمرو بن العاص ای امضی لسانا
منه * و فلان لا یملک طرفیه)
ای فمه و استه و قیتکه دارو خورد یا
مست شراب گردد و در قی و اسهال
مبتلا باشد و کذا لا یدری
ای طرفیه اسرع) ای حلقه او دبره

و فی الحدیث کان اِذَا اشْتَکَی اَحَدٌ
من اهله لم تزل البرمة علی الثلاث
حتی تاتی علی احد طرفیه یعنی
صحت یا موت که هر دو نهایت مریض
است * و قول الله عز و جل اَقِمِ الصلوة
طَرَفَیِ النهار یعنی نماز دو طرف روز
اول نماز صبح و فاقا و دوم بر اختلاف
قال الحسن صلوة العصر و قال مجاهد
صلوة العصر و الظهر و قال ابن عباس
صلوة المغرب
(ذُو الطَّرَفَیْنِ) ماری که دو
نیش دارد یکی در بینی و دیگرے
در ذنب میزند بهر دو و گزنده اش
زنده نماند
(اَطْرَافُ العَدَادی) نوعی از
انگور
(طَرَفَات) بالتحریک پسران
عدی بن حاتم که طریف و طرفه
و مطرف بودند و در جنگ صفین
کشته شدند
(رجل طَرِفٌ) کسے آنکه بر یک
زن و بر یک صاحب پایر ثبات
و قرار نگیرد * و آنکه میان او و جد
اکبر وی پدران بسیار باشند و مرد
کریم الطرفین * و نیز طَرِف موضعی

است بر سی و شش میل از مدینه
(ناقة طَرِفَةٌ) نر خشتر ماده که
بر یک چراگاه قرار نگیرد و ناقه
که فرو ریخته باشد نوک دهن او از
پیری
(طَارِف) مال نو خلاف تالد
(جَاءَ بِطَارِفَةِ عَیْنٍ) آورد مال
بسیار را
(طِرَاف) کتاب خرگاه ادیم
طُرُف بالضم جمع * و آنچه از
اطراف کشت و نواح آن گیرند *
و یقال تَوَادَثُوا الْمَجد طرافا یعنی بزرگی
و شرافت را میراث یافتند
(طَرْفَاء) گیاه ریگزار و آن بر چهار
صفت است یکی از ان اَثْل طَرْفَاةٌ
بالتاریکی
(طَرَفَة) بالتحریک یک درخت
گز واحد طرفا است و بها لُقِّب
طرفة بن العبد و اسمه عمرو و انما
لقب بقوله = لا تعجلا یا لبکاء
الیوم مُطَّرِفا * و لا امیرکما بالدار
اذ وقفا * و طرفة خزیمی از بنی خزیمه
بن رواحة * و طرفة عامری
از بنی عامر بن ربیعه * و طرفة
بن الاة بن نضرة الفلتان بن منذر

شاعران اند * و طَرَفَة بن عرفجه
صحابی است اصیب انفه یوم
الکلاب فاتخذها من ورق فانتن
فرخص له فی الذهب * و مسجد
طرفة در قرطبه است * و تمیم
بن طرفة * و طرفة مسلمی
و طرفة خضرمی محدثان اند
(طَرِیف) کامیر مال نو خلاف
تلید طُرُف بالضم جمع * و آنکه او
را تا جد اکبر او پدران بسیار
درمیان باشند خلاف قُعْدُد و الفعل
من کرم فیهما یقال طَرُفَ الرجل و
کذلک قَعُدَ * و نادر از ثمر و غیر آن
* و ابو تمیمة طریف ابن مجالد
تابعی ثقه است یا صحابی است * و
طریف ابن تمیم عنبری شاعر * و
طریف بن شهاب ضعیف الروایه
است * و ابو طریف کنیت عدی بن
حاتم
(طَرِیفَة) گیاه نصی که سپید
یا انبوه و تمام کوالیده گردیده
باشد
(طُرَیف) کزبیر موضعی است
ببحرین و نام مردی
(طُرَیفَة) کجهینه آبکی است در

اسفل از مام + دُطرَیفة بن حاجز
صحابی
(طرایف) کحذیم موضعی است
بیمن
(طُرایف) بلادی است نزدیک اعلام
ضبح و آن چند کوه است متساوی و
مقابل یکدیگر
(طَراف) کشداد از اعلام است
(طَوارِف) چشمها یقال لاتراه الطّوارف
+ و دو که بر باید شکار را و خیمه و
خرگاه و امنها در و اکرده جهت
نگریستن ماورای آن
(مِطراف) بالکسر شتر ماده که بجرد
چراگاهی را تا طرفه و نو بیند ارد و
بر یک چراگاه قرار نگیرد و ناقه که
جابجا چرا کند
(مطروف) نام مردی + ومَطروفُ
العَین) آنکه چشم بر یک کس
ندارد
(مَطروفة) زنی که در مردان نگرد
خرسوی یقال امرأة مطروفة بالرجال
اذا طمحت عینها الیهم او لا تنظر
الا الیهم + و چشم آب روان از
رسیدگی زخم + و ارض مَطروفة)
زمین طریفه ناک که گیاه نصی است

(ض، طَرَفه عنه طَرفًا) بالفتح
برگردانید او را از آن یقال شخص
ببصره فما طرف + و تیز رو نمود آنرا
+ وطَرَفَ بصره) بر یکدیگر نهاد
پلک ها را + وطَرَفَ بعینیه)
جنبانید هر دو پلک را + وطَرَفَ عینه
چشم بر هم زد + و نیز بر چشم آورد
چیزی را که آب وان شد از وی و
رسید چشم او را چیزی که اشک
ریخت + وطَرَفَ الیه) نگریست
بسوی وی + وطَرَفه) طپانچه زد او را
ومنه الحدیث کان محمد بن
عبدالرحمن اصلع فطرف له طرفة ای
ضرب علی راسه + واصل الطرف الضرب
علی طرف العین ثم نقل الی غیرها + و
طُرِفَت العین) مجهولا رسیده
شد چشم پس اشک ریخت + وما بقیت
منهم عینٌ تَطرِفُ) یعنی همه مردند
و کشته شدند
(س، طَرِفَت النّاقة طَرَفًا)
محرکة جدا گانه بر کرانه چرا کرد
ناقه
(مُطرِف) کمحسن مال نو
(مُطرَف) کمکرم چادر خز چهار
گوشه نگارین مِطرَف بکسر المیم و

و فتح هاش مَطارِف جمع + ولقب
عبدالله بن عمرو بن عثمان بجهت
حسن وی + وفعلته مُطرَف
الایّام) ای مستانف الایام
(اَطرَفَ البلدُ اِطرافًا) بسیار شد
طریفهٔ آن که گیاه نصی است + و
اَطرَفَ الرّجلُ) بر یکدیگر نهاد
پلک ها را + واَطرَفَ فلانًا) داد
او را چیزی که قبل وی کسی نداده
بود + طُرفة بالضم اسم است از آن
+ و نیز اِطراف نو آوردن و اطلاع
یافتن بر چیزی و بر آمدن بر آن
(مُطرِّف) کمحدث آنکه بر اطراف
لشکر زند + و نام مردی سُمّی به لانه
کان یقاتل حول العسکر + ومُطرِّف
بن عبدالله بن مُطرِّف شیخ است
مر بخاری او مُطرِّف بن عبدالله
بن شخیر تابعی است و مطرف بن
طریف و مَطرف بن معقل و مُطرف
بن مازن محدثان اند
(مطرَّف) کمعظم آغاز و اول هر چیزی
یقال فعلته فی مُطرَّفِ الایّام ای
مستانفها + و اسپیکه سر و دنب او
سپید یا سیاه باشد مخالف سائر
اعضای آن

(مُطَرَّفة) کمعظمة گوسپند که طرف
دنب یا هر دو دست و پای او سیاه
و سایر بدن سپید باشد
(طَرَّفَ تَطریفًا) بر کرانه لشکر زد
و باز گردانید خصم را در حرب + و
طَرَّفَ البعیرُ) افتاد دندان شتر
+ وطَرَّفَ علی الابل) باز گردانید
اطراف شتران از من + وطَرَّفَ
الخیلَ) برگردانید پیش روان
آن کله را + وطَرَّفَت المرأة بنانها)
خضاب کرد سر انگشتان را
(تَطاریف) اطراف جونب انگشتان
یقال اختضبت المرأة تطاریفها ای ج ٣
اطراف اصابعها جمع تطریف است
+ و نیز تطریف نگار و نگارین کردن زن
سر انگشتان بحنا و جز آن
(اِطِّراف) کاجتناب نو خریدن
چیزی را
(تَطَرَّفَت النّاقةُ تطرُّفًا) در اطراف
چراگاه چرید ناقه و نیامیخت با
دیگران و فی حدیث عذاب القبر
کان لا یتطرّفُ من البول ای لا یتباعد
(مُستَطرَف) آنکه خانه زاد و از نتاج
صاحب خود نباشد مُستَطرَفة
مونث + و هر گیاه که هنوز در غلاف

خود باشد ومال نو * ومستطرف
الایام) اوّل زمانه یقال فعلته فی
مُستطرف الایّام
(اِستطرفه) طرفه ونوشمرد آن را *
واستطرف الشیئ) نو پیدا کرد
آن را * ونیز اِستطراف) خوش
کردن شگفت داشتن بچیزی

طرفس

(طرفاس) کقرطاس پاره از
ریگ یا ریگ پاره که در پهلوی
درخت باشد طِرفسان) بالکسر
شدّ فیهما * ونیز طرفسان)
تاریکی
(طِرفساء) بالکسر ممدود و آویفتح
شب تاریک وتاریکی
(مُطرفسة) پوشیده یقال السما
مُطرفسةٌ ومُطنفسة ای مُستغیمٌ
فی السحاب
(طرفس طرفسةً) تیز نگریست
یا نگریست وشکست نگاه را وپوشید
جاهای بسیار * وطرفس اللیلُ
تاریک گردید شب * وطرفس
الموهدُ) تیره گشت آب خور * و
طرفس الماءُ) بسیار شد ندبر
آب خور آیندگان

طرفس

(طُرافِش) کعلابط دشوار خوی
بدسرشت از مردم وشتر
(طرفش بالماء طرفشةً) با
رفت یا رفت * وطرفشت عینُه
تاریک شد وسست گردید چشم او
* وطرفش زیدُ) نگریست و
بشکست نگاه را

طرق

(طَرق) بالفتح زدن یا زدن
بمطرقه وکوفتن وآب باران خزان
که دروی شتران کمیز انداخته
باشند ومنه قول ابراهیم الوضوءُ
بالطرقِ احبُّ اِلیَّ مِنَ التیمّم * ونیز
طَرق) فال سنگ زدن کاهن و
برکندن موی بول انداختن ستوران
در آب ایستاده وبشب فرود آمدن
غم کسی را وپشم زدن بچوب
جهت واخیدن وبرجستن کشن
بر ماده وبشب آمدن کسی اُطرق
بالضم شدّ فیهما والفعل من نصر
* وسست عقل شدن یقال طُرِقَ
الرجلُ) مجهولا وکشن سمی
بالمصدر * وبرآواز یا نغمه ربابُ
ماننده آن طرقها جدا گانه است

یقال تضربُ هذهِ الجاریةُ لک کذا
طرقاً * ونیز طَرق) آب منی وسستی
عقل وآمیختن جادوگر پنبه ابا
پشم وقت جادوی وخرما بن
لغت طائی است ویکبار یقال
اختضبت المرأةُ طرقاً اوطرقین
وبهاء ای مرةً او مرتین واتیته طرقین
اوطرقتین کذلک ویضمان * و
دام وماننده آن ویکسر و دهی است
باصفهان
(طرقة) بالفتح یکبار هرچه باشد
یقال اتیته الیومَ طرقةً اوطرقتین یعنی
آمدم اورا امروز یکبار یا دو بار * و
منه اطرقةُ الرجلِ) یعنی پیشه و
صنعت او
(طِرق) بالکسر پیه وتوانائی و
فربهی
(طُرقة) بالضم تاریکی وآزمندی
وکولی وکول وسنگریزه بریکدیگر
افتاده وخوی وعادت یقال مازال
ذلک طُرقتک ای دابک * وراه و
روش وراه بسوی چیزی وتوبرتو و
برهمدیگر نهادن چیزی را و بر
همدیگر نهاده ویکسر وخطوطهای
کمان طرق کصرد جمع * وکارو

صنیعة یقال هذه طُرقةُ رجلٍ
واحدٍ ای صنیعة رجل
(طَرَق) محرکة نورد مشک رسته
ونورد شکم اَطراق جمع * وجای
گرد آمدن آب وآبی است مربنی
وتبی را ودام صیاد طرقة یکی و
پی شتران یقال جاءتِ الابلُ علی
طرقةٍ واحدةٍ وعلی اُخفٍّ واحدٍ ای
علی اثرٍ واحدٍ * وپر برهم نشسته
رجل اُطرقةٌ) کهمزة مرد بسیار
بشب آینده
(اَطرق) بالفتح شتر سست زانو
یا کژ ساق طرقاء مونث
(طارِق) کصاحب بشب آینده و
ستاره صبح وفال سنگ زننده * و
طارق بن شهاب بجلی * وطارق
بن عبد الله محاربی * وطارق بن
اَشیَم اشجعی صحابیان اند * امّا
طارق بن شهاب را سماعت از آن
حضرت صلی الله علیه وسلم بسیار
کمتر * وطارق بن عبد الرحمن
کوفی * وطارق مولای عثمان بن عفان
وکان امیراً علی المدینة * وطارق
بن مرقّع تابعیان اند
(طارِقة) سریری است خرد و

تبیلهٔ مرد و اہل و عشیرت آن و
حادثه طوارق جمع + ومنه اعوذ
من طَوارِقِ اللَّيل ای ما ينوب من
النوايب فے الليل
(طَارِقِيَّة) بتشدید یا گردن بندی
است
(طِرَاق) گکتاب آہنی که پہن کرده
سپس آن کرد ساخته خود و مانند
آن سازند + وطِرَاقُ النَّعْل)
پارهٔ نعل که بر موزه زنند و ہر پاره
برابر یکدیگر باشد و ہر چیزیکه برابر
چیزیے باشد و پوست پاره که
گرد ساخته بر سپر چسپانند + و
(ریش طُرَاقٌ) پر بر ہم نشسته و
داغی است میان گوش گوسپند
طُرُق بالضم جمع
(طِرْيَاق) تریاق است وزنا و معنی
(طِرَّاق) بکسر الطاء و تشدید الراء
مثله
(طَرِيق) راه یذکر و یونث اَطْرُق
کافلس و طُرُق کتب و طُرُق
کقفل و اَطْرِقاء) بالفتح و کسر الراء
و اَطْرِقَة جمع طُرُقات جمع الجمع
(طَرِيقَة) کسفینه خرما بن نیک
بلند طَرَائِق جمع یا خرما بن بریک

رشته و ستون سایبان گزیده قوم و اشراف
آنها واحد و جمع در وی یکسان است
+ و گاہی بر طَرَائِق جمع شود فیقال
هذا طَرِيقَةُ قومهم و طَرَائِقُ قومهم
ایضاً و منه قوله تعالی كُنَّا طَرَائِقَ
قِدَدًا ای کنا فِرَقاً مختلفةً اهواءُنا
+ و ثَوْبٌ طَرَائِقُ) جامه کهنه و ہر
شکاف زمین که بدرازا بود و
وخط ہر چیزے و نہالے درازاز
پشم و جز آن بافته یا گستردنی
از موی و پشم بافته در عرض یک
ذراع و در طول برابر خانه و در ملتقای
شقاق از کسر تا کسر و دخشه + و
روش و مذہب و حالت که بران
باشی یقال ما زال فلانٌ على طَرِيقَةٍ
واحدةٍ ای حالةٍ
(طُرَيْق) کزبیر نخله است حجازی
(أُطَيْرِق) کاجیمر مثله
(طِرِّيق) کسکیت نیک خاموش
و کروان نر که چوبینه است
(طَرِيقَة) کسکینه سستے و فروشتگی
و منه المثل تَحْتَ طِرِّيقَتِكَ لَعِنْدَأْوَةٌ
یعنی در تحت سستی و انقیاد تو مکر
و فریب است مذکور است در ع ن د + +
و زمین نرم

(أُمُّ طُرَيْق) کقبیط کفتار
(طُرَّاق) کرمان نال سنگ گیرنده
طَوارِقات مونث
(طَرُوقَةُ الفَحْل) کعبوة ماده
شتر نر + وطَرُوقَةُ الرَّجُل) زن مرد
و منه کان يصبح جنبا من غير
طَرُوقة + و ناقة طَرُوقَةُ الفَحْل
بوقتی رسید ناقه که نر دادہ شود و
آن را و کذلک المرأة
(مِطْرَق) کمنبر نام شترے و ابولبنه
بن مِطْرَق محدث است و چوبیکه
بدان پشم زنند مِطْرَقَة بالتاء
مثله + و نیز مِطْرَقَة) خایسک آہنگران
(مِطْرَاقُ الشَّيء) پی رو و مانند و
نظیر چیزی یقال هذا مِطْرَاقُ هذا
ای تلوه و نظیره مَطَارِيق جمع +
و نیز مَطَارِيق گروه پیادگان و
شتر پے یکدیگر رونده نزدیک آب
یقال جاءت الإبلُ مَطَارِيقَ یعنی
در پی یکدیگر
(رجلٌ مَطْرُوقٌ) مرد که در وی
نرمی و سستی و فروشتگی باشد +
و کَلَأٌ مَطْرُوقٌ) گیاه باران رده
بعد خشکی + و نیز مَطْرُوق) آب
باران و جز آن که درو شتران کمیز

انداخته باشند
(نعجةٌ مَطْرُوقَةٌ) گوسپند که درمیان
گوش وی داغ باشد
(س) طَرِق) نوشید آب مکدر را
+ و نیز طَرَق) سستی زانوی شتر یا
کجی است در ساق آن و توبرتو شدن
پر مرغ
(مُطْرِق) کمحسن وادی است و مرد
فرومایه و آنکه سست چشم باشد
در خلقت و نام والد نضر کوفی
محدث
(مَجَانٌّ مُطْرَقَةٌ) سپر توبرتو ساخته
مانند نعل مُطْرَقَة که توبرتو دوخته
باشد و یروی المُطَرَّقَة کمعظمة
(أَطْرِقَا) على تثنية الامر شہریست
و منه المثل على اِطْرِقَا بَالِيَاتُ
الخيام
(أَطْرَقَ إِطْرَاقاً) خاموش گردید
و نگفت چیزی را و فرود کرد چشم و
خوابانید و فرو افکند سر را و منه فی
وصف النبي صلى الله عليه وسلم اذا
تکلم اطرق جلساؤه كانما على رؤسهم
الطير ای یسکتون و یغضون ابصارهم
و لا یتحرکون + و اَطْرَقَ فلاناً
فحله) عاریت داد گشن را

۳ج

برای کشتی * واَطرَقَ اِلی اللّهو) میل کرد ببازی * واَطرَقَ اللَیلُ عَلَیه) بر آمد بعض شب ببعض * و اَطرَقَ الابِلُ) ای یکدیگر شدند * ولا اَطرَقَ اللهُ عَلَیه) نگرداند خدای وی چیزی که خراب وتباه کند اورا * وفی المثل اَطرِق کرا اَطرِق کرا اِنَّ النَعامَ فِی القُری) در حق شخصی گویند که خود ستائی کند * ویقال اُطرِقَتِ الجِلدُ والعَصَبُ مجهولا ای اُلبِسَتْ

(طَرَّقَتِ القَطاةُ تَطرِیقًا) رسید وقت گذانیدن بیضه سنگ خوار و هذا الفعل خاصٌّ لها لایقال لغیرها * وطَرَّقَتِ النّاقَةُ بِوَلَدِها) دشوار گردید زائیدن بچه ناقه را وکذا المرأة امرأةٌ مُطَرِّقٌ نعت است از * وطَرَّقَ فلانٌ بِحَقّی) انکار کرد سپس اقرار نمود * وطَرَّقَ الابل) باز داشت شتران را بر گیاه و جز آن * وطَرَّقَ لَها الطَرِیق) ساخت برای او راه را

ج ٣

(مُطارَقَة) نعل بر یکدیگر زدن بر موزه وجامه بر یکدیگر دوختن یقال طارَقَ الرجلُ بین نَعلَین اِذا خصَفَ احدهما علی الاُخری وطارَقَ بین ثوبین اذا طابقَ بینهما * نعلٌ مُطارَقَةٌ) نعت است ازان

(اِطِّراق) کاجتناب در پی یکدیگر رفتن شتران پراگنده شدن راه ها وگذاشتن راه راست او برهم نشستن پر مرغ یقال اطّرقَ جناحُ الطیر یعنی برهم نشست

(تَطارُق) در پی یکدیگر رفتن شتران

(اِستِطراق) بعاریت خواستن کشن را ونال سنگ زدن خواستن از کاهن

ط ر ك ن

(طَرَکُونَة) بفتح طا و راء وشد و وضم کاف شهری است باندلس و موضعی است بمغرب

ط ر م

(طِرَم) بالکسر وبفتح انگبین اوموم ومسکه وانگبین که خانه را پر کرده باشد

(طَرَمَة) بالفتح جگر

(طُرْم) بالضم کوره آتش و دخنی است

(طُرمَة) بالضم کوره آتش

(طُرْمَة) شاشه کوی لب بالاین

(طارِمَة) خانه از چوب معرب طارم

(طُرامَة) کثمامه کبودی دندان و آنچه در میان دندان بماند از طعام وجز آن

(طِرْیَم) کاخیرشم یقال طار طِرْیَمُه یعنی خشم گرفت

(طِرْیَم) کحذیم انگبین وابر سطبر تو برتو * ورجل طِرْیَمٌ) مرد دراز بالا

(س) طَرِمَتْ اَسنانُه طَرَمًا) بالتحریک کبود گردید دندان او * ونیز طرم) روان وجاری گردیدن انگبین از خانه مگس وپوشیدن آن ازان

(اَطرَمَ فُوه اِطرامًا) متغیر وبدبو گردید دهن او واز ریزه طعام * و اَطرَمَتْ اَسنانُه) کبود گردید دندان او و

(طَرْمَ الماءُ) پلید شد آب وپر گردید وچغز لاوه بر آمد بر آن * و اطرَّمَ الشیءُ) موافق شد آن چیز

(تَطَرَّمَ فِی الطین) آلوده بگل گردید

(تَطَرْمَمَ فی کَلامِه) خفی ونهان گفت سخن را

(اِطرِمام) از افتعال کبود گردیدن دندان

ط ر م ث

(طُرْمُوث) بالضم سست وناتوان ونان در خاکستر گرم پخته

ط ر م ح

(طَرْمَح) کجعفر مرد فراخ گام

(طَرْمَحانِیَّة) بالفتح وتشدید الیاء خودنمائی وبزرگ منشی

(طُرْمُوح) کزنبور بلند بالا

(طِرِمّاح) کسمار مرد بزرگ نسب مشهور وبلند نظر بیش بین در امور * وطِرِمّاح بن الجَهْم وطِرِمّاح بن الحَکیم شاعران اند

(طَرْمَحَ بِناءَه) نیک دراز کرد بنای خود را

ط ر م ذ

(طِرْمِذَة) بکسر الراء والمیم آنکه گردار او موافق گفتارش نباشد وکار را درست نتواند کرد

(طِرْماذ) بالکسر مرد لاف *

(طِرْمِذان) بالکسر شله

(مُطَرْمِذ) مبنیا للفاعل آنکه

بگوید ونکند وناآزموده کار
(طَرْمَذَ عَلَیْہِ طَرْمَذَةً) لاف زد و
فخر نمود و نازید ✤ ونیز طَرْمَذَة
گفتن و ناکردن وهذا لیس من کلام
اَهْلِ الْبَادِیَة)

ط ر م ذ ر

(طَرْمَذَار) کزعفران مرد لافی

ط ر م س

(طَرْمَسَة) ترنجیده وگفته شدن
وسپسائیگی برگشتن وسپسائیگی
رفتن وگریختن و محو وپاک کردن
نبشته را وترش روی گردیدن و
واژنگ در افگندن میان و وابرو
(اِطْرِمْسَاء) بکسر طا وسیم ممدود
تاریکی وتراکم آن و ابر تنگ گرد و
غبار
(طُرْمُوس) بالضم نان که در
خاکستر گرم پخته باشند وکوماج
(اِطْرَمَسَ اللَّیْلُ اِطْرِمْسَاسًا)
تاریک شد شب

ط ر م ش

(طَرْمَشَة) تاریک گردیدن شب
یقال طَرْمَشَ اللَّیْلُ اِذَا اَظْلَمَ

ط ر م ق

(طُرْمُوق) کعصفور شب پره

ط ر ن

(طُرْن) بالضم جامهٔ ابریشم
(طَارُوْنِی) نوعی از جامهٔ ابریشم
(طَرُوْن) کصبور موضعی است
بارمینیه
(طِرْیَن) کدرهم گل و لای تنک و
خشم یقال اَتٰی بِالطِّرْیَنِ وَالْعِرْیَنِ
ای غَضَبٍ
(طِرْیِنَانَة) بالکسر شهری است
بمغرب
(اُطْرُوْن) بضم شهریست بفلسطین
(طُوْرِیْن) بالضم وهی است بری
(طَرْیَنَ الشَّرَابُ طَرْیَنَةً) باهم
آمیخته شد مستی شراب خواران
واختلاط کردند

ط ر ه ف

(مُطْرَهِفّ) کمشمعل مرد تمام خلقت
نیکواندام

ط ر ه م

(مُطْرَهِم) کمشمعل شتر صعب و
سرکش که گاهی روی رسن ندیده
وجوان معتدل
(اِطْرِهْمَام) باعتدال کوالیدن
یقال اِطْرَهَمَّ الشَّابُّ اِذَا اعْتَدَلَ

ط ر و

(طَرَا) محرکة آنچه از غیر خلقت مین
باشد یعنی طَرَا غیر ثری است
وچیزی که در احاطه عدد در نیاید
از آفرینش یقال هم اکثر من الطَّرَا
والثَّرٰی
(اَطْرِیَة) کهبریة ماهیچه که نوعی
از طعام اهل شام است لا واحد له
وبعضی همزه را کسره خوانند تا موافق
بنای مفرد باشد
(طَرِیّ) کغنی تازه و تر
(اُطْرُوَانُ الشَّبَاب) بالضم اول
جوانی وشروع آن
(ن) طَرَا اُطْرُوًّا) از دور آمد
(ك س) طَرُوَ وَطَرِیَ طَرَاوَةً وَطَرَاءً
وَطَرَاءَةً) تر و تازه گردید
(اَطْرَاهُ اِطْرَاءً) نیکو ستود آنرا
✤ ونیز اِطْرَاء) پروردن ارو در عسل
وجز آن
(غِسْلَةٌ مُطَرَّاةٌ) دست شستنی
پرورده درخوشبوها العُوْدُ المُطَرّٰی
کذلک یعنی چوب پرورده
در بوی خوشی که بدان بخور کنند
(طَرَّاهُ تَطْرِیَةً) تر و تازه نمود
آن را و نم کرد جامه را ✤ وطَرّٰی
الطِّیْبَ) بگشاد بوی خوش را و
آمیخت بچیزی دیگر تا معطر گرداند
آن اَطْرَی الطَّعَامَ کذلك
وطَرَّی الْغِسْلَةَ) پرورد دست
شستنی را ببوی خوش طَرَّی الْعُوْدَ
کذلك ای دَبَّاهُ بِالطِّیْبِ لِیَتَبَخَّرَ بِهٖ
(اِطْرَوْرٰی) ناگوار شد او را طعام
وآماس و نفخ کرد شکم او

ط ر ی

(طَرِیَّة) دهی است بیمن
(س) طَرِیَ طَرًی) پیش آمد
یا گذشت و رفت

باب الطاء فصل الزاء

ط ز ج

(طَازَج) کهاجر تازه معرب
است وسخن راست نیکو و پاکیزه
وخالص از هر چیزی

ط ز ر

(طَزْر) بالفتح راندن به لگد و
الفعل من نصر
(طَزَر) محرکة گیاهی است که در
تابستان روید معرب تزر

ط ز ع

(طَزِع) ککتف مرد بی غیرت
وحریص بی خیر
(طَزَاع) کامیر بمعنی طَزِع ککتف

ج ٣

است
(س) طَزِعَ طَزَعًا) حریص گردید
وآزمندی نمود وشوخ چشم شد
لغة فی طسع
(ف) طَزَعَ الْمَرْأَةَ طَزْعًا) گائیدن آن
را ✤ وطَزَعَ الْجُنْدِی) پس ماند
شکرے وتقاعد ورزید از جنگ

باب الطاء فصل السین

طس ء

(طَسأ) بالفتح وبالتحریک ناگوار و
شدن و دل گرفتن از روغن چربش
والفعل من سمع ونتح وشرم واشتن
یقال طَسأ فُلَانٌ إِذَا استحیی ج٣
(طَاسِیءٌ) گرفته یقال نفسی
طاسیة یعنی دل من گرفته است
(طَسِیءٌ) کامیر وتخمه زده ودل
گرفته از روغن
(اَطسَأَهُ الشِّبَعُ) ناگوار کرد اورا
پُری شکم

طس ب

(مَطَاسِب) بالفتح وکسر السین
آبهای نیران وجهنده

طس ت

(طست) تشت ✤ وهو طَسٌّ أُبدِلَ
اِحْدَی السِّینَیْنِ تاءً لِلاستثقال
فَاِذَا اجْمَعْتَ اَوْصَغَّرْتَ رَدَدْتَ
السِّینَ لِاَنَّکَ فَصَلْتَ بَیْنَهُمَا بِوَاوٍ
اَوْ اَلِفٍ اَوْ یَاءٍ فَقُلْتَ طُسُوسٌ و
طِسَاسٌ وطُسَیْسٌ وحکی بالشین

طس ج

(طَسُّوج) کسفّود کرانه وناحیه و
چهاریک دانگ که دو جبه باشد
معرب است طَسَاسِیج جمع

طس ر

(طَیْسَر) کجعفر آب بسیار طَیْسَل
باللام مثله ویقال نعم طَیْسَلُ اے
کثیر

طس س

(طَسّ) تشت طَسَّة بالفتح
والکسر وتشدید السین مثله طُسُوس
بضمتین وطِسَاس بالکسر وطِسِیس
کعبید وطَسَّات جمع
(طعنةٌ طَاسَّةٌ) نیزه که در شکم
در آمده
(طَسَّان) گرد بالا رفته
(طِسَاسَة) تشت گری
(طَسَّاس) کشداد تشت گر
(ن) طَسَّهُ) غالب آمد اورا در
خصومت وساکت وخاموش نمود
اورا ✤ وطَسَّهُ فِی الْمَاءِ) فرو برد
اورا در آب غوطه داد ✤ ومَا اَدْرِی
اَیْنَ طَسَّ (هُوَ) نمیدانم کجا رفت
او
(مُطَیْطِس) کمحدث رونده در
شهرها
(تَطَسْیُس) رفتن در جهان یقال
مَا اَدْرِی اَیْنَ طَسْطَسَ هُوَ اَیْ ذَهَبَ

طس ع

(طَسِع) کتف مرد شوخ چشم
وبی غیرت وحریص وبے خیر
✤ طِسِّیع) کامیر مثله فی الکل.
(طَیْسَع) کصیقل جای فراخ ومرد
آزمند
(هَادٍ مِطْسَعٌ) کمنبر دلیل ماهر
زیرک
(ف) طَسَعَ الْمَرْأَةَ طَسْعًا) گائید
زن را ✤ وطَسَعَ فِی الْبِلَادِ) رفت
در شهرها
(س) طَسِعَ طَسَعًا) شوخ چشم
وبی غیرت گردید بر زنان آزمند شد

طس ق

(طَسْق) بفتح وبغا دره بغلط بکسره
خوانند پیمانه است یا مقداری از
خراج که بحساب سر جریب بر زمین
زراعت وجز آن گیرند ومنه قول عمر
رضی الله عنه حَیْثُ کَتَبَ اِلَی عَامِلِ
له فی رجلین اَسْلَمَا اِرْفَعِ الْجِزْیَةَ من
رُؤُسِهِمَا وخُذِ الطَّسْقَ مِنْ اَرْضِهِمَا
یا مانند ضریبه است که در جزیه
گرفته شود لغت مولد یا معرب
است

طس ك

(طَسْك) طسق است وزنا ومعنی

طس ل

(طسل) بالفتح آب روان بر روی
زمین و درخشیدن سراب در صحرا
و درخش آن والفعل من نصر
(طَیْسَل) کصیقل سراب و باد یا باد
سخت وغباره وشب تاریک وجماعت
وبسیار از هر چیزی یقال ماءٌ طَیْسَل
ونَعَمٌ طَیْسَلٌ اے کثیر ✤ وتشت سَطْل
بتقدیم سین مثله
(طَیْسَلَ طَیْسَلَةً) سفر نزدیک
نمود پس زیاده گردید ندشتران هی ✤ و
نیز طَیْسَلَة بالفتح نام مردی

طس م

(طَسْم) بالفتح قبیله است از عاد
که گذشت وآن از اولاد طسم بن لاوذ
بن سام بن نوح علیه السلام بود
(طَسَم) محرکه تیرگی وتاریکی اول

شب یا عام است

(طُسَام) کغراب کثیر و بسیار یقال رأیتُه فی طُسَامِ الغُبَارِ ای فی کثیرہ

طَسَام) کسحاب وشدّاد مثله

(فی المثل أوْرَدَهُ مِیاهَ طُسَیْم) کزبیر در حق شخصے گویند کہ در گمراہی وضلالت باشد و بصواب چیزے نرسد

(أُطْسُمَّةُ الشّیْءِ) میانه واشرف هرچیزی و برگزیده وخیار آن

(طَوَاسِیْم) بعض از سور تہاے قرآن جُمِعَتْ عَلی غَیْرِ القِیَاسِ والصَّوَابُ ان یُجْمَع هو والطواسین والحوامیم بذوات وتُضَافُ الی واحد فیقال ذَوَاتُ طسم و ذوات حم وقد مر فی ح م م

(ض) طَسَمَ الشَّیْءُ طُسُوْمًا) ناپدید گردید وکذا طَسَمَ الطَّرِیْقُ لغة فی طَمِسَ عَلَی القَلْبِ ٭ وطَسَمْتُهُ ناپدید کردم آن را لازم است و متعدی

(س) طَسِمَ) ناگوار گردید و نفخ کرد شکم او

طس ن

(طَیْسَانِیَة) بالفتح و تخفیف الیاء شهریست باشبیلیَّة

(طسن) سورتی است از سور قرآن جمع آن ذوات طسن است نه طواسین

طس ی

(ص) طَسِیَ طَسًا) غالب شد چربش بر دل او پس ناگوار گردید ٭ طَسَا کدعا مثله

باب الطاء فصل الشین

طش ء

(طُشَاءَة) بالضم زکام و مرد کنکلاج درمانده در سخن ٭ طُشَأَة کهمزة مثله فیهما

(ف) طَشَأَ المَرْأَةَ) گائید زن را

(اِطْشَاء) زکام زده گردیدن

طش ش

(طَشّ) بالفتح باران ریزه زاندازه وذا ذطَشِیْش کامیر مثله

(طِشَّة) بالکسر پسر خرد سال

(طَشَاش) کسحاب چکیدهاے اشک آب وجز آن

(طُشَاش) کغراب بیماریست مانند زکام طُشَّة بالضم مثله

(ارضٌ مَطْشُوْشَةٌ) زمین باران نرم وضعیف رسیده

(ض ن) طَشَّتِ السَّمَاءُ طَشًّا و طَشِیْشًا) باران ریزه بارید بر و طُشَّ الرَّجُلُ) مجهولا طش زده گردید مرد ٭ و طُشَّتِ الارضُ) باران ضعیف رسید آن را

(اِطْشَاش) باران ریزه باریدن

باب الطاء فصل العین

طع ب

(طَعْب) بالفتح مزه و بوی خوش یقال مَا بِهِ مِنَ الطَّعْبِ شَیْءٌ ای مِنَ اللَّذَّةِ والطِّیْب

طع ث ن

(طَعْثَنَة) بالفتح و بثاء مثلثه زن بد خوی ٭ و غَنَمٌ طَعْثَنَةٌ) گوسپندان بسیار

طع ر

(طَعْر) بالفتح جماع کردن والفعل من فتح ٭ واجبار قاضی کسی را بر حکم

طع ز ب

(طَعْزَبَة) کدحرجة فسوس کردن و فسوس سخریه

طع س

(ف) طَعَسَ المَرْأَةَ طَعْسًا) بالفتح گائید زن را

طع س ب

(طَعْسَبَة) دویدن وسعی نمودن در بی راهی و تعسف

طع س ف

(طَعْسَفَة) بالفتح سخت پای زدن بر زمین و ناراست و ناهموار رفتن یقال مر یُطَعْسِفُ فی الارضِ اِذَا مَرَّ یَخْبِطُهَا لغت متروک و نامرغوب است

طع ش ب

(طَعْشَب) کجعفر نام مردی

طع ع

(طَع) بالفتح لیسیدن زبان والفعل من سمع و فتح نیز قلیلاً

(طَعْطَع) کفدفد زمین هموار و پست

(طَعْطَعَة) حکایت آواز لیسنده چیز خوش مزه را یعنی زبان بکام و غار اعلی چسپانده لذت خوردنی خوش مزه را گیر و بر وشی که آوازی ازان برآید

طع ل

(طَعْل) بالفتح طعن کردن در انساب مردم والفعل من فتح

(طَاعِل) تیر راست

طع م

ج ٣

(طَعْم) بالفتح شیرینی و تلخی و آنچه مابین آنهاست و ترشی و نمکینی و خوردنی و نوشیدنی طُعُوم بالضم جمع * و مزه و اشتهای طعام یقال لَیْسَ لَهُ طَعْمٌ و مَا هُوَ بِذِی طَعْمٍ * و عقل و قوت و بضم یقال مالفلان طعمٌ ای قوة

(طُعْم) بالضم خوردنی و توانائی یقول فلان قَلَّ طُعْمُهُ ای اَکْلُهُ * و طعامُ طُعْمٍ) چیزی که از خوردن آن سیری آید و مِنْهُ الحدِیْثُ فِی زَمْزَمَ اِنَّهَا طَعَامُ طُعْمٍ وشِفَاءُ سُقْمٍ

ج ٣ (طُعْمَة) بالضم خورش یقال جعلت ضَیْعَتِی طُعْمَةً لَهُ و طُعَم کصُرَد جمع * و بطعام خواندن کسی را و وجه کسب بکسر یقال فلانٌ عَفِیْفُ الطُّعْمَةِ و خبیثُ الطُّعْمَةِ ای الکسب * و طُعْمَةُ بن اشرف صحابی است * و طُعْمَةُ بن عمرو کوفی محدث

(طِعْمَة) بالکسر روش خوردن یقال فلانٌ حَسَنُ الطِّعْمَةِ ای حسن السِّیرة فی الاکل * و ابو طِعْمَة) بن ابیرق بکسر طاست * و همچنین عمارة بن عبدالله بن طِعْمَة

(رجلٌ طَعِمٌ) ککتف مرد نیکو حال در خورش

(طَاعِم) بی نیاز یقال انا طَاعِمٌ عن طَعَامِکُمْ ای مستغنٍ * و خورنده و چشنده و مرد نیکو حال در مَطْعَم و مأکل

(طَعَام) بالفتح خوردنی و گندم اَطْعِمَة جمع اَطْعِمَات جمع الجمع * و بعضی تمام حبوب ماکول را طعام گویند و بعضی گندم را خاصه بدلیل حدیث ابی سعید کُنَّا نُخْرِجُ صَدَقَةَ الفِطْرِ فی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم صَاعًا مِنَ الطَّعَامِ او صَاعًا مِنَ الشَّعِیْرِ * و نیز طعام آب یا آب زمزم

(طَعُوم) کصبور شتر با مغز استخوان و با پیه یستوی فیه المذکر و المونث * و جَزُورٌ طَعُوْمٌ) شتر کشتنی که نه لاغر باشد و نه فربه * جزور طَعِیْمٌ کامیر مثله

(طَعُوْمَة) گوسپند که جهت خوردن نگاه دارند

(طُعَیْم) کزبیر نام مردی

(طُعَیْمَة بن عَدِی) کافری بود که بروز بدر بر دست حمزه بن عبدالمطلب عم آن حضرت صلی الله علیه وسلم کشته شد و در عوض خون او وحشی عبد جبیر بن مطعم بن عدی بحکم جبیر حمزه را بروز احد شهید کرد

(مِطْعَم) کمنبر نیک خورنده مِطْعَمَة مونث

(مِطْعَام) بالکسر بسیار خوراننده و بسیار طعام دهنده و مرد بسیار مهمان و بسیار مهمانی

(س) طَعِمَهُ طَعْمًا) بالفتح و طَعَامًا خورد آن را * و طَعِمَ الْمَاءَ) خورد آب را * و طَعِمَ الْغُصْنُ) وصل پذیرفت شاخ بشاخ درخت دیگر * و طَعِمَ طُعْمًا) بالضم چشیدن آن را * و طَعِمَ عَلَیْهِ) قادر شد بروی و توانست * و طَعِمَ الْعَظْمُ) مغز بهم رسانید استخوان * و گویند مایَطْعَمُ آکل هذا) کیمنع یعنی سیر نمیشود خورنده آن

(مُطْعِم بن عدی) کمحسن از اشراف قریش است * و جبیر بن مطعم بن عدی از مولفات قلوب ثم اسلم فصار من سادة مسلمی الفتح

(مُطْعَم) کمکرم مرد بخت ور و مرزوق

(مُطْعَمَة) کمکرمة کمان مُطْعِمَة کمحسنة مثله بدان جهت که صاحب خود را صید میخوراند * و نیز مُطْعِمَة کمحسنة سر حلقوم و تندی آن * و مُطْعِمَتَان) دو انگشت پیشین هر مرغی

(اِطْعَام) خورانیدن کسی را و رسانیدن درخت میوه را القول اَطْعَمَتِ النَّخْلَةُ اِذَا اَدْرَکَ ثَمَرُهَا و صَارَتْ ذَاتَ طَعْمٍ و رسیدن بر درخت یقال اَطْعَمَتِ الثَّمَرَةُ یعنی پخته شد * و پیوند دادن شاخی را بشاخ درخت دیگر یقال اَطْعَمَ الْغُصْنَ یعنی پیوند داد شاخ را بشاخ درخت دیگر

(لَبَنٌ مُطَعِّم) کمحدث شیری که گرفته باشد در مشک شیرینی و خوشبوی را * و بعیرٌ مُطَعِّمٌ) شتر با مغز استخوان و با پیه * و ناقةٌ مُطَعِّمٌ کذلک

(تَطْعِیْم) شاخی را بشاخ درخت دیگر پیوند دادن و پر مغز گردیدن استخوان

(مُطَاعَمَة) داخل کردن کبوتر نر

دہن خود را در دہن مادہ
(بعیرٌ مُطَّعِمٌ) کمفتعل شتر با غد
استخوان پیہ * ناقۃ مُطَّعِمٌ مثلہ
(اِطَّعَمَ البُسْرُ) کاجتنب شیرین
گردید غورہ خرما و مزہ گرفت * و
نیز اِطِّعام) طعام خوردن و ادب
پذیرفتن و اصلاح گرفتن یقال فلانٌ
لایَطَّعِمُ ای لایتادب ویجع فیہ
مایُصلحہ
(تَطَاعُم) داخل کردن دہن کبوتر نر
در دہن مادہ یقال تطاعما اذا ادخل
فمہ فی فم انثاہ
(تَطَعُّم) چشیدن یقال تَطَعَّمْ تَطْعَمْ
یعنی بچش تا اشتہا پیدا شود پس
بخور
(مُسْتَطْعَمُ الفرس) بفتح العین
پیش پوز اسپ
(اِسْتِطعام) طعام خواستن و تلقین
خواستن امام در قرارت و منہ الحدیث
اذا استطعمکم الامام فاطعموہ ای
اذا استفتح فافتحوا علیہ * و حدیث
خواستن یقال استطعمہ الحدیث
اذا اراد ان یحدث بہ

ط ع ن

(طَعِین) کامیر مجروح و درخستہ
بنیزہ طُعُن بالضم جمع * و
طاعون زدہ
(طَعَّان) کشداد بسیار نیزہ زنندہ
و بسیار طعن کنندہ و عیب جوے
مردم را و منہ الحدیث لایکون
المومن طعّانا ای فی اعراض الناس
(طَاعُون) مرگا مرگے طَوَاعِین
جمع
(مِطْعَان) بسیار نیزہ زنندہ بر
دشمن یا عام است و طعن کنندہ
مَطَاعِین و مَطَاعِن جمع
(مِطْعَن) کمنبر بمعنی مطعان است
در ہر دو
(مَطْعُون) درخستہ و مجروح
بنیزہ و طاعون زدہ و منہ المطعون
معدود فی الشُّہَداء
(ف ن) طَعَنَہ بِالرُّمحِ طَعْنًا)
بالفتح زد او را بنیزہ و درخست
ازان * وطَعَنَ فی السِّن
کلان سال گردید * وطَعَنَ فی
المَفَازَۃ) رفت در بیابان * وطَعَنَ
اللَّیلَ) ہمہ شب رفت * وطَعَنَ
فِیہِ بِالقَولِ طَعْنًا وطَعَنَانًا)
رنجانید او را بسخن و طعن کرد در وی
در حسب و دین وی * وطُعِنَ)
مجہول الرسیدہ او را طاعون * و
نیز طَعَن) گام زدن اسپ و نیکو
رفتن آن چون عنان را کشی
یقال تَطْعَنُ الفَرَسُ فِی العِنان
(اِطِّعَان) کافتعال یکدیگر را نیزہ
زدن و ہمدیگر را طعن کردن
(تَطَاعَنُوا فِی الحَرب تَطَاعُنًا
وطَعَنًا وطِعَانًا) با یکدیگر نیزہ
زدند

ط ع ی

(طَاعِیَۃ) کصاحبہ زن بیمار جگر

باب الطاء فصل الغین

ط غ ب

(طُوْغَاب) بالضم شہریست
بارزن روم

ط غ د

(طَغْد) بالفتح در آمدن بر کسے
والفعل من فتح یقال طَغَدَ عَلَیہِم
اِذَا دَغَمَ
(طُغَد) کصرد مرغیست طِغْدَان
بالکسر جمع

ط غ غ

(طَغّ) ویفتح گاو نر طغیا مثلہ

ط غ ف

(طَغْفَۃ بن قَیس) بالفتح صحابی
است غفاری یا آن طہفہ یا طقفہ
است

ط غ م

(طَغَم) بالتحریک دریا و آب
بسیار
(طَغَام) کسحاب ناکس و فرومایہ
از مردم و ہیچ کارہ و فرومایہ
از مرغان طَغَامَۃ یکی لِلذکر و
الانثی * و کول واحد و جمع
یکسان است
(طُغْمُومَۃ) بالضم ناکسی و کولی و نادانی
و دون ہمتی طُغْمُومِیَّۃ) بتشدید
الیاء مثلہ فی الکل
ج ٣ (تَطَغُّم) خویشتن را نادان نمودن

ط غ م س

(طُغْمُوس) کعصفور دیو سرکش
خبیث از غول و جز آن

ط غ م ش

(طَغْمَشَۃ) سستی بینائی
(مُطَغْمِش) سست و خفی سست
نگرندہ از فساد چشم

ط غ و

(طَغْوَۃ) بالفتح جای بلند و اندک
از ہر چیزی
(طَغْوَی) بالفتح اسم است طُغیان

را ومنه کذبت ثمود بطغوٰیها
(طَاغُوت) لات وعزی وجادو و
جادوگر وکاهن ودیو وهر باطل وبت
وهرچه بدی را سر شاید وهرچه جز
خداست که او را پرستند وسرکش
از اهل کتاب واحد وجمع در وی
یکسان است ووزنش فلعوت از طغوت
طَوَاغِیت جمع طواغ مثله یا حبت
حُیَی بن اخطب است وطاغوت
کعب بن اشرف
(ن ف) طغا طغوی وطغوانا)
بالضم در گذشت از حد ونافرمانی
ج ۳ نمود
(اَطْغَاهُ اِطْغَاءً) نافرمان کرد او را
وبر ستم انگیخت

طغی

(طغی) گرمی آواز
(طَغْیَة) بالفتح اندک از هر چیزی
ومکان بلند وسر کوه وسخت ترین
جای آن ووا ز لغت هذیل سنگ
سخت تابان
(طَغْیَا) بالفتح والضم مقصورا گاو
ریزه ونیز علم است مرگاو دشتی را
(طَاغِی) از حد در گذرنده ونافرمان
وستمکار

(طَاغِیَة) کصاحبة سخت ستمکار و
احمق متکبر وصاعقه وپادشاه
روم وملک طاغی والهاء للمبالغة
وبت طواغی جمع ومنه الحدیث
لا تحلفوا بآبائکم ولا بالطواغی ودر روی
ولا بالطواغیت ✤ وآواز سخت در
عذاب ومنه قول الله عز وجل فأهلکوا
بالطاغیة ای الصیحة المفرطة فی الغلب
قاله قتادة وقال مجاهد بالذنوب
(س) طَغِیَ طَغْیًا) بالفتح وطُغْیَانًا)
بالضم والکسر در گذشت از اندازه
وبلند شد واز حد در گذشت در کفر
وزیادتی نمود در معاصی وظلم ✤
وطَغَی الْمَاءُ) موج زد ✤ وطَغَی
الدَّمُ) جوشید خون ✤ وطَغَی
الْبَقَرُ) بانگ کرد ✤ وطغی السیل
بسیار آب آورد
(اَطْغَاهُ الْمَالُ) طاغی کرد او را مال

باب الطاء فصل الفاء

طف ء

(س) طَفِئَتِ النَّارُ طُفُوءًا) فرو
مرد آتش
(مُطْفِئُ الْجَمْر) کمحسن روز پنجم
یا چهارم از روزهای عجوز ✤ و
مُطْفِئُ الرَّضف) بلای سخت که
فراموش گرداند بلاهای سابق را
(مُطْفِئَةُ الرَّضْفِ) پیه که چون بر
سنگ تفسان رسد گداخته گرمی
سنگ را فرونشاند ✤ وماری است
سخت پلید که اگر بر سنگ تفسان
بگذرد زهر آن حرارت سنگ را
فرو میراند ومذکور است در
رض ف
(اِطْفَاء) فرونشاندن آتش را
(اَطْفَأَ النَّارَ) فرونشاند آتش را
(اِنْطِفَاء) فرو مردن آتش

طف ح

(سَکْرَانُ طَافِحٌ) مست پر از شراب
که از خود خبر ندارد
(طَافِحَة) خشک هر چه باشد ومنه
رکبة طافحة للتی لا یقدر صاحبها
ان یقبضها
(طِفَاحُ الْاَرْضِ) بالکسر پری میز
(طُفَاحَة) کثمامه سر آمد هر چیزی
مانند کفک دیگ جز آن
(اِنَاءٌ طَفْحَان) خنور لبریز ✤ قصعة
طفحی مونث
(نَاقَةٌ طَفَّاحَةُ الْقَوَائِم) کجبانة
شتاب ووسبک پا تیز قدم
(مِطْفَحَة) کمکنسة کفگیر

(ف) طَفَحَ الْاِنَاءُ طَفْحًا وطُفُوحًا)
پر ولبالب گردید ✤ وطَفْحَهُ پر کرد
آن را لازم است ومتعدی ✤ وطفح
السَّکْرَانُ) پر شد از شراب ✤ و
طَفَحَتِ الْمَرْأَةُ بِالْوَلَدِ) بر تمامی
ایام بچه آورد زن ✤ وطفحت
الرِّیحُ الْقُطْنَة) بر داشت باد پنبه را
وبرد ✤ وقولهم اِطْفَحْ عَنِّی) یعنی
برو از نزد من
(اَطْفَحَ اِطْفَاحًا) پر ولبالب نمود
(تَطْفِیح) لبریز گردانیدن
(اِطِّفَاح) بالتشدید کفک از سر دیگ
گرفتن یقال اطفحت القدر اذا
اتخذت طفاحتها

طف ذ

(طَفْذ) بالفتح گور ویحرک اطفاذ
جمع
(ض) طَفَذَهُ طَفْذًا) دفن نمود
او را ودر گور کرد

طف ر

(طَفْرَة) بالفتح برجستن یا بالا
برجستن طفور مثله فیهما والفعل
من ضرب ✤ وسر شیر
(طَیْفُور) بالفتح جانور کی است
ونام بایزید بسطامی شیخ صوفیه

(طَفَّرَ اللَّبَنُ تَطْفِيرًا) کفک بر آورد شیر
(اِطِّفَار) داخل کردن سوار پای خود زیر بغل دست اسپ و این عیب است مر سوار را

ط ف د س

(طِفْرِس) بالکسر نرم و سهل

ط ف د ش

(مُطْفِرِش) مطغمش است و زنا و معنی اش مَن يَنظُرُ اِلَيْكَ خَفِيًّا لِفَسَادِ عَيْنَيْهِ

ط ف س

(طَفِس) گکتف پلید و نجس از مردم و جز آن و چرک و ریمناک
(ض) طَفَسَ الجَارِيَةَ طَفْسًا) گائیدوی را ⁂ و طَفَسَ فلان طُفُوسًا) بمرد
(س) طَفِسَ الثَّوْبُ طَفَسًا) محرکة و طَفَاسَةً) بالفتح چرکن و ریمناک شد جامه ⁂ و نیز طَفَس) پلیدی مردم و پلیدی کردن

ط ف س ح

(طَفْسُونَج) شهریست بکنار دجله

ط ف ش

(طَفْش) بالفتح گائیدن و پلیدی کردن والفعل من نصر
(طَفَاشَاء) زن لاغر
(تَطَفُّش) پلیدی کردن
(طَنْفَش) کجعفر مرد ناتوان و ضعیف طَنْفَشِی بیای نسبت مثله
(طَنْفَشَة) تیز نگریستن و بغور نگاه کردن بچیزی یقال طَنْفَشَ عَيْنَهُ ای صَغَّرَهَا
(طِنْفِشَاء) سست بدل
(طَفَنَّش) بالفتح و تشدید النون آنکه صدر پای و فراخ باشد
(طَفَنْشَأ) کسمندل سست نظر و سست و قدمر فی الهمز

ط ف ش ل

(طَفَيْشَل) کسمیدع نوعی از شوربا
(طَفَنْشَل) بنون مرد ضعیف ناتوان

ط ف ف

(طَفُّ المَكُّوكِ وَالاِنَاءِ) بالفتح پری پیمانه تا سر آن یا آنچه بر سر پیمانه باشد بعد پری یا آن جمام پیمانه است یا پری آن طَفَف محرکة طَفَاف) بالفتح و بکسر مثله فی الكل ⁂ یا طُفَاف و طُفَافَة بالضم آنچه زائد و سر پیمانه باشد ⁂ و نیز طَفّ) موضعی است نزدیک کوفه و هر زمین عرب که مشرف بر زمین آباد آن عراق است ⁂ و جانب و کرانه و منه حدیث مَقتَل الحسين رضی الله عنه انّهُ يُقتَل بالطف و هو موضع يعرف بكربلا و سمی به لانه طرف البری يلی الفراة و كانت تجری يومئذ قريبا منه ⁂ و هر زمین بلند ⁂ و فرس طَفّ) اسپ سبک و تیز رو فرس خفٌّ و فرس دفٌّ مثله
(طَفَفَة) محرکة آنچه زائد و بر سر پیمانه باشد طُفَافَة بالضم مثله ⁂ یا طفافه اندک کمتر از پری
(طَفَاف) کسحاب یکسر سیاهی شب
(طَافَّة) ما بین کوه و دشت ⁂ و طافة البُستَان) نواح و گرداگرد آنست
(طَفِيف) کامیر اندک و ناقص و ناتمام
(اِنَاءٌ طَفَّانُ) کسکران پیمانه بر تر از لبها پر شده
(طَفْطَفَة) و یکسر تهی گاه یا اطراف پهلو متصل اضلاع یا هر گوشت پاره مضطرب یا گوشت پاره نرم از نرم جای شکم طَفَاطِف جمع
(طَفْطَاف) کرانه جوی و جانب آن اطراف و کرانهای درخت
(فرس طَفَّافٌ) کشداد اسپ تیز رو
(ن) طَفَّهُ بِرِجلِهِ اَو بِيَدِهِ) برداشت آن را بپای یا بدست ⁂ و طَفَّ الشَّیءُ مِنّی) نزدیک شد ⁂ و طَفَّ النَّاقَةَ) بست پایهای ناقه را ⁂ و یقال خُذ مَا طَفَّ لَكَ) یعنی بگیر هرچه نزدیک تو رسید و آسان شد
(اَطَفَّ عَلَيهِ) آگاه گردید و نزدیک شد ⁂ و اَطَفَّ الكَيلَ) با طفافه پر کرد پیمانه را ⁂ و اَطَفَّتِ النَّاقَةُ) بچه ناتمام زاد ناقه ⁂ و اَطَفَّ الاَمرَ) فهمید کار را ⁂ و اَطَفَّ عَلَيهِ بِحَجَرٍ) فرا گرفت آن را بسنگ ⁂ و اَطَفَّ لَهُ) اراده فریب او کرد ⁂ و اَطَفَّ عَلَيهِ) فرو گرفت وی را ⁂ و یقال خُذ مَا اَطَفَّ لَكَ ای خُذ مَا ارتَفَعَ لَكَ وَ اَمكَنَ
(طَفَّفَ الكَيلَ تَطفِيفًا) کم پیمود پیمانه را و آن تا لب پیمانه باشد

نه باطفاف ✽ وطَفَّفَ الطَّائِرُ) گستردن مرغ هر دو بازو را ✽ وطَفَّفَ بِهِ الفَرَسُ) برجست اسپ یا فریب شد آن را ومنهُ الحدیثُ طَفَّفَ بِیَ الفَرَسُ مَسْجِدَ بَنِی زُرَیق حتّیٰ کَادَ یُسَاوِی المسجدَ یعنی وَثَبَ بِی وقیل قَارَبَ وَلَمْ تَبْلُغْ هُنَاكَ

(طَفْطَفَ) نرم و فروتن گردید بر دست دشمن

(گویند خُذْ مَا اسْتَطَفَ لَكَ) یعنی هرچه بدست تو نزدیک تر باشد

طف ق

ج ۳ (س ض) طَفِقَ یَفعَلُ کَذا طَفْقًا) وطُفُوْقًا) گردن گرفت ✽ ومنه وطَفِقَا یَخْصِفَانِ عَلَیْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ یعنی دو ختن گرفتند از برگ وهو خاص بالاثبات فلا یقال ما طَفِقَ ✽ وطَفِقَ بِمُرَادِهِ) رسید مراد خود را ✽ وطَفِقَ الْمَوْضِعَ) کسمع لازم گرفت جای را

(اِطْفَاق) برآوردن رسانیدن کسی را

طف ل

(طَفْل) بالفتح نازک و نازپرورده از هر چیزی طِفَال بالکسر وطُفُول بالضم جمع طفلة مونث ✽ یقال بنان طَفْل وجارية طفلةٌ انما جاز ان یوصف البنان وهو جمع بالطفل وهو واحد لان کل جمع لیس بینه وبین واحده الا الهاء فانه یذکر ویونث

(طِفْل) بالکسر نوزادهٔ مردم و جانوران وحشی وخرد و ریزهٔ هر چیزی وهو واحد وجمع مثل الجُنُب قوله تعالی او الطِّفْلُ الَّذِینَ لم یظهروا والاَطْفَال جمع ✽ ونیاز و شب و آفتاب قریب غروب و اخگر که از آتش زنه برافتد و خرد و پاره از هر چیزی عین باشد یا حدث یا معنی

(طَفَلُ الشَّیءِ) محرکة آخر روز نزدیک غروب ✽ وطَفَلُ الغَدَاةِ) از صبح تا وقت غروب کردن آفتاب ✽ ونیز طَفَل تاریکی ولیکن و باران

(طُفَال) کغراب گل ولای خشک طَفَال کسحاب مثله

(طَفِیْل) کامیر آب مکدر باقی مانده در حوض طَفِیلة یکی و کوهی است بمکه و چشمهٔ است و منه هل یَبْدُوَنْ لِی شَامَةٌ وطَفِیلُ هما جبلان بنواحی مکة وقیل عینان

(طُفَیْل) کزبیر شاعری است ✽ وطُفَیْلُ بن زُلَال کوفی از اولاد عبد الله بن غَطَفان بن سعد است و آن طُفَیْلُ الاَعْرَاس یا طُفَیْلُ العَرَائِس میخوانند بدان جهت که در طعام ولیمه ناخوانده می آمد طُفَیلی ناخوانده بمهمانی آینده منسوب بوی نسب ذلک الفعل الی اول من فَعَلَه ✽ وطُفَیل بن عمرو بن طَرِیف دوسی ✽ وابو الطفیل عامر بن واثله لیثی صحابیان اند ✽ و طفیل بن ابی بن کعب انصاری تابعی

(طِفْیَل) کحذیم نام مردی و نوزاده

(طِفْلِیْل) کقندیل آنکه ناخوانده بمهمانے آید

(ک) طَفُلَ طَفَالَةً وطُفُوْلَةً) نرم و نازپرورده گردید ✽ ونیز طَفَالَة وطُفُوْلَة وطُفُوْلِیّة خرد و ریزه شدن

(ن) طَفَلَ) درشبانگاه درآمدن ✽ وطَفَلَتِ الشَّمْسُ) برآمد آفتاب ونیز سرخی گرفت قبل غروب از لغات اضداد است ✽ وطَفَلَتِ النَّاقَةُ) پرورد بچه را ونیکو اصلاح وی کرد ✽ وطَفَلَتِ الشَّمْسُ) بغروب قریب شد

(س) طَفِلَ النَّبْتُ) خاک آلود گشت ✽ وطَفِلَ) ناخوانده بمهمانی آمد

(مُطْفِل) کمحسن مادهٔ بچه دار از مردم و وحش ✽ وناقة مُطْفِلٌ) ناقه باکره نوزاده ظبیةٌ مُطْفِلٌ) کذلک مَطَافِل ومَطَافِیل جمع ✽ ولیلةٌ مُطْفِلٌ) شبی که از سردی طفلان اهلاک کند

(مَطَافِل) موضعی است

(اِطْفَال) درشبانگاه درآمدن و سرخ گردیدن آفتاب نزدیک غروب

(طَفَّلَ الْکَلَامَ تَطْفِیلًا) اندیشه کرد و دریافت حقیقت آن را ✽ وطَفَّلَ اللَّیْلَ) نزدیک شد شب و پیش آمد تاریکی آن ✽ وطُفِّلَ النَّبْتُ) مجهولا خاک آلوده گردید گیاه ✽ وطَفَّلَتِ النَّاقَةُ) نیکو اصلاح و پرورش کرد بچه

را ٭ ونیز تَطْفِیل) ناخوانده بمهمانی
آمدن و بغروب میل کردن آفتاب
وشتر با بچه را آهسته ونرم راندن تا بچه
از مادر جدا و دور نشود
(تَطَفُّل) ناخوانده بمهمانی آمدن
کسی را

ط ف ن

(طَفْن) بالفتح مرگ وبند وزندان
(طَفَانِیَة) کعلانیة دشنام است
مر مرد وزن را
(طَفَانِین) دروغ وکلام بی خیر
وتخلف وزندان
(اِطْفَأَنَّ اِطْفِئْنَانًا) نرمی کرد و
آرام گزید ٭ واَطْفَأَنَّ خُلُقُه) نیکو
شد خوی او

ط ف و

(طُفْوَة) بالفتح گیاه باریک
(طُفْیَة) بالضم برگ مقل طُفَی
جمع ٭ ومار یست خبیث که بر
پشت دو خط سپید دارد مانند دو
برگ مقل ومنه الحدیث اقتلوا
ذا الطفیتین
(طَافِی) نام اسپی بر آب آینده
(طُفَاوَة) بالضم خرمن ماه وخرمن
آفتاب وکفک دیگ و قبیله است از
قیس غیلان وهو مُنَبِّهُ بن اَعْصُر بن
سعد بن قیس غیلان ٭ وپاره از
هر چیزی یقال اَصَبْنَا طفاوة من
الربیع ای شیئا منه
(ن) طَفَا فَوقَ المَاءِ طَفْوًا) بالفتح
وطُفُوًّا) بتشدید واو بالا بر آمد آب
٭ وطَفَتِ الخُوصَةُ فَوقَ الشَّجَرِ)
ظاهر شد برگ بر درخت ٭ وطَفَا
الثَّورُ عَلَى الأَكَمِ) بر آمد ونمو گردید
٭ وطَفَا الظَّبْیُ) سخت دوید
آهو ٭ وطَفَا فُلَانٌ) برد ونیز در
کاری در آمد

باب الطاء فصل القاف

ط ق ف

(طَقْفَة بن قَیس غِفَارِی) بالفتح
صحابی است یا صواب طَخْفَة بخاء
معجمه یا طَغْفَة بغین معجمه یا قیس
بن طَخْفَة یا یَعِیش بن طَخْفَة یا
عبد الله بن طَخْفَة یا طَهْفَة بن
ابی ذر است

ط ق ق

(طَقّ) بالفتح حکایت آواز سنگریزه
(طِقّ) بالکسر آواز جستن غوک در
آب از کرانه نهر
(طَقْطَقَة) بالفتح آواز سنگریزه و آواز
سم اسپ بر جای سخت

ط ق و

(طَقْو) بالفتح شتابروی وشتافتن
والفعل من نصر

باب الطاء فصل اللام

ط ل ء

(طُلَّاءُ الدَّم) کرمان خراش پوست
که خون رود از وی

ط ل ب

(طِلْب) بالکسر مرد خواهان زن وزن
خواسته مرد ومعشوق ویقال هو طِلْبُ
نِسَاءٍ وهی طِلْبُه اَطْلَاب فی طِلْبَة
کعنبة جمع
(طِلْبَة) بالکسر بازجست اسم است
طِلَاب را ٭ وزن خواسته ومعشوقه مرد ٭
وام طِلْبَة) عقاب
(طُلْبَة) بالضم فرشتگان که اعمال
عباد را نویسند ونگاه دارند خلاف
سفرة قریب که کرام کاتبین اند
(طَلِبَة) بکسر اللام خواسته و
مطلوب
(طَلَب) محرکة بازجست اسم است
مطالبه را
(طَلَبَة) از اعلام است
(طَالِب) جوینده وخواهنده طُلَّاب
کرمان وطُلَّب کرکع وطَلَبَة وطَلَب
محرکتین جمع ٭ ومنه طَلَبَةُ العلم
وفی حدیث الهجرة فالله لکما ان
ردهنکما الطَّلَب جمع طالب است
یا مصدر قایم مقام جمع بحذف
مضاف ای اهل الطلب وکذا العبث
الامیر الطَّلَب ٭ ونیز طالب نام
مردی ٭ وابو طالب کنیت عم نبی
صلی الله علیه وسلم والد علی کرم
الله وجهه اسمه عبد مناف بن عبد
المطلب بن هاشم بن عبد مناف
القرشی الهاشمی
ج ٣ (طَلُوب) کصبو طالب بسیار خواهنده
طُلُب ککتب جمع ٭ ونیز طَلُوب)
چاهی است نزدیک سمیراء
(طَلُوبَة) کوهیست
(طِلِّیب) کامیر بسیار جوینده طُلَبَاء
جمع
(طُلَیب) کزبیر از اعلام است
(طَلَّاب) کشداد بسیار جوینده
وخواهنده طَلَّابُون جمع ٭ ونام
مردی
(مَطْلُوب) موضعی است خواسته
وجسته
(ن) طَلَبَه طَلَبًا) محرکة جست

آنرا ❊ وطَلَبَ اِلَیَّ) خواہش کرد بسوی
من
(س) طَلِبَ) دور شد و دوری گزید
(کلأُ مُطْلِب) کمحسن گیاہ دور
❊ و مَاءُ مُطْلِبُ) آب دور از گیاہ یا
آنکہ میان ہر دو مسافت دو کروہ
یا یکروزہ یا دو روزہ باشد ❊ وعَلِیّ
بن مُطْلِب) محدث است
(اَطْلَبَہُ اَطْلَابًا) داد خواستہ و
جستہ او را ❊ ونیز محتاج طلب
گردانید آن از لغات اضداد است
❊ و اَطْلَبَ الْمَاءُ) دور شد آب کہ
بلا طلب حاصل نشود و اَطْلَبَ الکلاء ج ٣
وغیرہ کذلک
(طَلَّبَہ تَطْلِیبًا) بمہلت خواست
آنرا
(طَالَبَہ مُطَالَبَۃً وطِلَابًا) خواست
حق خود را از وی بازجست کرد
(عبدُ المطَّلِب بن هَاشِم) و
نامش عامر جد آن حضرت است
صلی اللہ علیہ وسلم ❊ وبئر مطَّلب
چاہی است منسوب بسوی مُطَّلب
بن عبد اللہ بن حَنطَب براہ عراق
❊ ونیز مُطَّلب از اعلام است
(اِطِّلَاب) جستن

(تَطَلُّب) پیاپی جستن یا جستن

طل ت

(طَالُوت) نام پادشاہی عجمی و
حق تعالے داؤد علیہ السلام او ارث
ملکش فرمود

طل ث

(طُلْثَۃ) بالضم جاہل سست خرد
و ناتوان
(ن) طَلَثَ الْمَاءُ طُلُوثًا) روان
گشت آب
(طَلَّثَ عَلَی کَذَا تَطْلِیثًا)
افزود بر آن

طل ح

(طَلْح) بالفتح درختان بزرگ در
ریگستان یا عام است طَلْحَۃ یکی
طِلَاح) بالکسر جمع ❊ ونام مردی شگوفہ
نخستین خرما بن لغۃ فی الطَّلْع ❊ و
موز و مرد گرسنہ و آب تیرہ باقیماندہ
در تک حوض ❊ ونیز طَلْح) موضعی
است میان مدینہ و بدر ❊ وطَلْحُ
الغبادی) موضعی است مر بنی
سنبس را ❊ وطلح منضود)
درخت موز است یا شگوفہ خرما بن
(ابو محمد طَلْحَۃ بُن عَبید اللہ
بن عثمان) تیمی ❊ وابو طلحہ
زید بن سہل انصاری ❊ وطَلْحَۃ بن
براء انصاری صحابیان اند ❊
وطَلْحَۃ بن عُبَیْد اللہ بن خلف
بن اسعد خزاعی اجود العرب وطَلْحَۃُ
الطَّلَحَات است زیرا کہ مادرش صفیہ
بنت حارث بن طَلْحَۃ بن ابی طَلْحَہ
بن عبد مناف است ❊ ونامید
آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
بروز احد طَلْحَۃ بن عبد اللہ را
طَلْحَۃُ الْخَیر و روز غزوہ ذات العُسْرَۃ
طَلْحَۃُ الفَیَّاض و روز حُنَین طَلْحَۃ
الجود ❊ وطَلْحَۃ بن الخراش و
طلحۃ عبد اللہ بن عوف قرشی و
ابو مطرّف طلحۃ بن عبید اللہ بن
کریز و طلحۃ بن عمر تیمی و ابو محمد
یا ابو عبید اللہ طلحہ بن مصرّف و
ابو سفیان طلحۃ بن نافع و ابو طلحۃ
خولانی تابعیان اند
(طِلْح) بالکسر والفتح ستور ماندہ
شدہ یستوی فیہِ الذکر والانثی
طِلْحَۃ مونث اَطْلَاح جمع ❊ و
بالکسر کنہ لاغر یا عام است وشبان
ماندہ کنندہ شتران برابر و مقابل
یقال ہو طَلْح مالٍ وبی روزنان
یقال ہو طلح نساء
(طَلَح) بالتحریک نعمت و تازگی
و نازکی و موضعی است و درد شکم
ستور از خوردن طلح ❊ وذو طلح
موضعی است
(ناقۃ طَلِحَۃ) کفرحۃ ناقہ مبتلای
درد شکم از خوردن طلح ❊ وارض
طَلِحَۃ) زمین طلحناک
(طِلَاح) ککتاب درختان بزرگ
در ریگستان یا عام است
(طَلَاح) بالفتح فساد و تباہی
خلاف صلاح
(طَالِح) شتر مادہ ماندہ طُلَّح
کرکع جمع ❊ ونیز طَالِح ضد صالح
❊ وفی الحدیث لولا الصَّالِحُون
لَہلَکَ الطَّالِحُون
(طَلْحِیَّۃ) بالفتح وتشدید الیاء
ورقہ کاغذ لغت مولدہ است
(ذُو طُلُوح) مردی است از بنی
ودیعہ بن تیم اللہ وموضعی است
(طَلِیح) کامیر شتر ماندہ شدہ
طَلِیحَۃ مونث طَلَائِح جمع و
یقال بعیر طلیحٌ وناقۃ طلیح ایضا
وکنہ ویقال ناقۃ طَلِیح اَسْفَار یعنی
ماندہ کردہ سفرہا
(طِلْحَان) سوار و شتر مادہ بدان

جهت که هرد مانده میشوند

(طُلَیح) کزبیر موضعی است بحجاز

(طُلَیحة) نام مردی طُلَیحتان طُلَیحة بن خویلد اسدی برادر او ٭ و ابو طُلَیحة قیس بن عاصم است بر قولے

(ابل طَلَاحِیّة) بالکسر وبضم شتران طلح خوار

(ابل طَلَاحی) کسکاری شتران بدرد شکم مبتلا شده از خوردن درخت طلح

(مَطْلَح) کمسکن موضعے است

(مَطْلُوح) وهی است مر بجله را

(س ض) طَلِحَ طَلَحًا) خالے شکم گردید از خوردنے طَلِح مجهولا لکن لک

(ف) طَلَحَ البعیرُ طَلْحًا وطَلَاحَةً مانده گردید شتر ومنه حدیث اسلام عمر فما برح یقاتلهم حتی طلح ای اعیا ٭ وطلح زیدٌ بعیرَهُ) مانده گردانید شتر را لازم است ومتعدے

(اِطْلَاح) مانده گردانیدن و هلاک کردن شتر را

(طلّح علیه تطلیحًا) ستهید بران ٭ وطلّح البعیرَ) مانده گردانید شتر را و هلاک کرد

ط ل ح ب

(مُطْلَحِبّ) کمقشعر دراز هرچه باشد

ط ل ح ث

(طَلْحَثَة) آلودن کسی آبجینه که ناخوش دارد آنرا

ط ل ح ف

(ضربٌ طِلَحْفٌ) کبرطیل زدن سخت یقال ضربه ضربًا طِلَحْفًا ای شدیدًا وفیه لغات طَلَحْف کسمند وسَبَحْل وطِلَّحْف بجِردحل و طَلَحْفی کحبرکی وطِلْحاف کقرطاس ٭ ونیز جمع طلحف کسجل گرسنگی سخت طلحیف مثله واللام اصلیة لذکرهم الطلحفی فی باب فعلی بتشدید اللام مع حبرکی وبالخاء المعجمة لغة فیه

ط ل ح م

(اِطْلَحام) بکسر موضعی است

(طُلْحُوم) بالضم آب برگشته رنگ ومزه

ط ل خ

(طَلْخ) بالفتح لای سیل آورد که در آن کفچلیزها باقی باشد وبدان جهت کسی در شرب آب رود بار قادر نشود ٭ وآلودن بگل ولای سیاه و سیاه کردن والفعل من نصر ومنه الحدیث کان فی جنازة فقال ایکم یاتی المدینة فلا یدع فیها وثنا الا کسره ولا صورة الا طلخها ای لطخها بالطین حتی یطمسها ٭ وتباه ساختن کتاب را وآلودن بپلیدے ٭ قال الخلیل اللطخ اعم من الطلخ

(طَلْخاء) کحمقاء زن گول وموضعی بمصر بر نیل که میسر ساند بسوے دمیاط

(اِطْلَخَّ اِطْلِخاخًا) جد اگردد و (اطلخّ دمعه) روان گشت اشک

ط ل خ ث

(طَلْخَثَة) بامرنا بایست آلودن یا عام است

ط ل خ ف

(ضربٌ طِلَخْفٌ) ضرب طِلَحْفٌ است در لغات ومعانے

ط ل خ م

(طُلْخُوم) بالضم آب برگردیده رنگ ومزه

(طِلَخْام) بالکسر فیل ماده وموضعی است لغة فی الطلحام

(اِطْلَخْمام) کند شدن بینایی وسیاه شدن شب

ط ل س

(طَلْس) بالفتح چادر سیاه

(طِلْس) بالکسر نامه یا نامه پاک کرده شده و جامه ریمناک وپست ووی فته ران شتر وگرگ بموی و کهنه اَطْلَاس جمع

(اَطْلَس) بالفتح جامه کهنه یقال رجلٌ اَطْلَسُ الثوب طُلْس بالضم جمع ٭ وگرگ تیره رنگ سیاهی آمیخته و هرچیز که بران رنگ باشد ومرد که او را بزشتی متهم کرده باشند و سیاه مانند حبشی ومثل آن چرک وریم ونام سگی ودزد ٭ وفی الحدیث انه قطع ید مولد اطلس سرق قیل اراد اسود وسخًا وقیل الاطلس اللص

(طَیْلَس) بالفتح چادر

(طَلَاوسة) کجبانة لتة پاک کردن لوح

(طِلّيس) كسيكت نابينا
(طَيْلَسَان) بالفتح وبتثليث اللام
عن عياض وغيره چادر معرب تهست
اصله تالشان ويقال في الشتم يا ابن
الطَّيْلَسَان) يعني تو عجمی هستی
طَيَالِسَة جمع والهاء للعجمة
والعامة تقول بكسر اللام فلو جمعت
هذا في النداء لم يجز لانه ليس في
كلامهم فَيْعِل بكسر العين الا معتلا
كسيد وميت :. ونيز طَيْلَسَان
تليميست وسيع در نواح ديلم
(ض) طَلَس الكتاب) پاک
كرد نوشته را ومحو نمود :. وَطَلَسَ ح ۳
بالشئ على وجهه) آورد آن
چيز را :. وطَلَسَ بَصَرُهُ) كور
گرديد :. وَطَلَسَ بها) تيز داد :.
وطُلِسَ بِهِ في السجن) مجهولاً
در زندان افكنده شد
(تَطْلِيس) محو كردن نبشته را
شدد للمبالغة
(تَطَلُّس) پاک ومحو شدن نبشته
(اِنْطَلَسَ امر) پوشيده شد كار او
وشتبه گرديد
(اِطْلِنْسَاء) از جای بجای شدن
وروان شدن خوی بر همه اندام

ط ل ش

(طَلْش) بالفتح كار ومقلوب شلط
است

ط ل ط

(اَطْلَط) مرد نيک زيرک ورسا
(طُلَطِين) بضم طا كبرجين داهيه

ط ل ع

(طَلْع) بالفتح اندازه ومقدار يقال
الجيش طلع الف :. وطَلْعُ النَّخْلِ)
آنچه از خرمابن برآيد مانند دو نعل
برهم نهاده تيز اطراف وميان آن
بار آن نهاده يا آن شگوفه نخستين
خرما است وپوست آن را كُفُرَّى وچيز
درونی آن را غريض نامند جهت
سپيدی آن :. وَطَلْعُ الْوَادِي) لغة
في الطلع بالكسر
(طَلْعَة) بالفتح ديدار يقال حَيَّا الله
طَلْعَتَهُ اي لِقَاءَه ورؤيته او وجهه :.
وَطَلْعَةُ ذِكْرَى) بالاضافة علاف
آن است
(طِلْع) بالكسر اسم است اطلاع را
ومنه اِطَّلَعَ طِلْعَ عَدُوِّهِ :. وجای
بلند كه از آن اطلاع يابند وكرانه ونفيح
فيهما :. وهر زمين پست وهموار يا
پشته ناک ومار دراز :. ويقال
اِطْلَعْهُ طِلْعَ امری اي اَظْهِرْ له
سِرِّی
(نفسٌ طُلَعَةٌ) كهمزة نفس سخت
نگرنده چيزي وتفحص كننده آن
ومائل بهوا :. وامرأة طُلَعَةٌ
خُبَأَةٌ) زن بسيار خويشتن نماينده
وپنهان شونده
(طَالِع) تيرے كه پس نشانه افتد
وماه نو وصبح كاذب
(طَوْلَع) كجوهرتی
(طُوَيْلِع) بتصغير نام موضعی آبی
است مر بنی تميم را بناحيه ضمان
يا چاه ايست كهنه در سواد شواجن
كه آب نزديک وشيرين دارد
(طِلَاعُ الشَّئِ) گكتابی چيزے
طُلُع بالضم جمع :. ومنه حديث عمر
رضی الله عنه لو ان لي طِلَاعَ الارض
ذهباً لافتديت به :. ونيز طِلَاع
هرچه بر آن آفتاب تابد
(طَلِيعَةُ الجَيْش) طلايه لشكر و
هو من يبعث ليطلع العدو واحد و
جمع در وی يكسان است طَلَائِع
جمع
(رجل طَلَّاعُ الثَّنَايَا وَالْاَنْجُد) بر
كشنده مرد نيک آزماينده كارها
در آينده وتصرف كننده در آن نيک
ماهر وشناسا وتجربه كار وتيز فهم و
زيرک يا آنكه پيوسته همت او مائل
بمعالی امور باشد
(طُلَعَاء) كنفساء قی
(مَطْلِع) بكسر اللام وفتحها جای
برآمدن آفتاب وجز آن وبرآمدن
نيز
(ن) طَلَعَ الْكَوْكَبُ طُلُوعًا
ومَطْلَعًا) بكسر اللام وفتحها برآمد
ستاره وكذلك طَلَعَتِ الشَّمْسُ :.
وَطَلَعَ عَلَى الْاَمْرِ طُلُوعًا) آگاه
شد بر آن
(ف ن) طَلَعَ فُلَانٌ عَلَيْنَا)
آمد بر ما ومتوجه گرديد :. وطلع
عنهم) پنهان شد ضد است :.
وطَلَعَ سِنُّ الصَّبِيِّ) ظاهر گرديد
تيزی دندان آن :. وَطَلَعَ اَرْضَهُمْ
رسيد در زمين ايشان :. وَطَلَعَ النَّخْلُ
شگوفه آورد :. وَطَلَعَ بِلَادَهُ) آهنگ
آن كرد :. وَطَلَعَ الْجَبَلَ) برآمد
بر كوه
(س) طَلِعَ الْجَبَلَ طَلَعًا) محركة
برآمد بر كوه
(نخلة مُطْلِعَة) كمحسنة نخله

درازتر و بلندتر از دیگران

(اَطْلَعَ اِطْلَاعًا) قی کرد ✤ و (اَطْلَعَ اَلَیْهِ مَعْرُوْفًا) نیکوئی کرد با وی ✤ و (اَطْلَعَ اَلرَّامِی) از بالای هدف گذرانید تیر را ✤ و (اَطْلَعَ فُلَانًا) شتابانید او را ✤ و (اَطْلَعَ فُلَانًا عَلٰی سِرِّهِ) آگاهانید آن را بر راز خویش ✤ و نیز (اِطْلَاع) شگوفه برآوردن درخت و برآوردن چیزی را

(تَطْلِیع) برآمدن غوره خرمابن و پرکردن پیمانه را

(طَالَعَه طِلَاعًا و مُطَالَعَةً) واقف گردید ✤ و (طَالَعَ بِالْحَال) ظاهر کرد حال را ✤ و نیز (مُطَالَعَة) چیزی بکسی نوشتن تا واقف گردد

(مُطَّلَع) بفتح اللام برآمدنگاه و جای اطلاع یافتن از مکان بلند و قیامت ✤ و قول عمر رضی الله عنه لَافْتَدَیْتُ بِهِ مِنْ هَوْلِ الْمُطَّلَع تشبیهٌ لما یُشْرَف علیه من امر الاخرة بذلک ✤ و فی الحدیث ما نزل من القرآن آیةٌ الّا لها ظهرٌ و بطنٌ و لکلّ حرفٍ حدٌّ و لکلّ حدٍّ مُطَّلَعٌ ای مُصْعَدٌ یُصعد الیه من معرفة علمه ✤ و فی الحدیث لا تمنّوا الموت فان هول المُطَّلَع شدید ای موقف القیامة او امور تأتیه عقیب الموت

(مُطَّلِع) بکسر اللام توانا و بلند و هر چیره دست

(اِطَّلَعَ عَلٰی بَاطِنِهِ) کافتعل واقف گردید و دید و رشد بر آن ✤ و (اِطَّلَعَ هٰذِهِ الْاَرْض) رسید آنرا ✤ و (اِطَّلَعَ عَلَیْنَا) آمد نزد ما و متوجه شد ✤ و (اِطَّلَعَ عَنْهُمْ) پنهان گردید از لغات اضداد است ✤ و نیز (اِطِّلَاع) برآمدن آفتاب و جز آن و واقف گردیدن بر کاری و یعدی بعلی و شگوفه برآوردن خرمابن و آگاه شدن و خواستن و آموختن منه قوله تعالی هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُوْنَ فَاطَّلَعَ ای هل انتم تحبّون ان تطّلعوا فتعلموا این منزلتکم من منزلة الجهنّمیین فاطّلع المسلم فرأی قرینه فی سواء الجحیم ✤ و در قرات بعضی مُطْلِعُوْنَ کمحسنون فَاُطْلِعَ آمد

(تَطَلَّعَ تَطَلُّعًا) واقف و آگاه شد ✤ و (تَطَلَّعَ فِی مِشْیَتِهِ) خرامید ✤ و (تَطَلَّعَ الْمِکْیَال) پرشد پیمانه و قولهم عافا الله من لم یتطلّع فی فمک یعنی سخن چینی نکرد ترا ✤ و نیز (تَطَلُّع) پیوسته در چیزی نگریستن و انتظار کردن یقال تَطَلَّعْتُ اِلٰی وُرُوْدِ کِتَابِکَ

(اِسْتَطْلَعَهُ) برد او را و رسید ✤ و (اِسْتَطْلَعَ رَأْیَ فُلَانٍ) نگریست تدبیر وی را و آنچه آشکارا گردد از امر وی

ط ل غ

(طَلَغَان) محرکة آنچه مانده شود پس بر بخیلی کار کند و الفعل من فتح یقال هو یَطْلَغُ الْمِهْنَةَ ای عجز

ط ل ف

(طَلْف) و یحرک رایگان و باطل یقال ذهب دمه طلفا ای هدرا ✤ و بالتحریک دهش و عطا و آسان و زیاده از چیزی

(طَلِیْف) کامیر چیز گرفته و ناچیز و بد

(طَلَفَان) محرکة مانده که بعجز کار کند او الصواب بالغین و مر

(اِطْلَاف) بخشیدن و رایگان و ناچیز گردانیدن و باطل شدن خون و تهمت

(طَلَّفَ عَلَیْهِ تَطْلِیْفًا) فزود بر آن

ط ل ن ف

(طَلَنْفَی) کحبرکی مرد بسیار گوی بسیار سخن (طَلَنْفَا)

(جَمَلٌ مُطْلَنْفِئُ السَّنَام) شتر خفسیده کوهان

(اِطْلِنْفَاء) دوسیدن بزمین

ط ل ف ح

(طَلَافِح) بالفتح و کسر الفاء چیزهای پهن و عریض کانه جمع طَلْفَح

(طُلَافِح) بالضم مغز تنگ

(طَلْفَحَهُ) تنک و سبک کرد آنرا ✤ و (طَلْفَحَ الْخُبْزَ) تنک و پهن کرد نان را

(طَلَنْفَح) کعضنفر گرسنه و تهی شکم و مانده و کوفته

ط ل ق

ج ۲ (طَلْق) بالفتح آهو اَطْلَاق جمع و سگ شکاری و ناقه بر چره گذاشته ✤ و (یَوْمٌ طَلْق) روز خوش هوا نه گرم نه سرد و لیلة طلق کذلک ✤ و طَلْق بن علی بن طَلْق ✤ و طَلْق بن خشاف ✤ و طَلْق بن یزید صحابیان اند ✤ و طلق بن حبیب عنزی تابعی ✤ و (طلق الوجه) شکفته خندان و گشاده روی ✤ و (طَلْقُ الْیَدَیْن) بالفتح و بضمتین جوان مرد گشاده دست ✤ و (طَلْقُ اللِّسَان) بالفتح والکسر تیز زبان ✤ و (لسانٌ طَلْقٌ) زبان تیز و فصیح ✤ و فرس طَلْق

الیدُ الیُمنیٰ) اسپ که در دست راست آن سپیدی نباشد خلاف محجل

(طَلقَة) بالفتح نام اسپی * و لیلة طَلقَةٌ) شب نه گرم نه سرد

(لِلق) بالکسر حلال و روا یقال هولک طلقا * واَعطیتُه من طِلقِ مالی یعنی خالص و جید * و نیز بری بیرون یقال انت منه طِلقٌ ای خارج و بری

(طَلق) کتف خندان و تازه روی * ولسانٌ طَلقٌ) زبان تیز (لسانٌ طُلُقٌ) کعنق زبان تیز و فصیح * ولسانٌ طُلَقٌ) کصرد مثله

ج ۳ (طَلَق) بالتحریک بند از پوست خام یا عام است ومنه الحدیث الحیاء والایمان مقرونان فی طلق ای هما مجتمعان فی حبل شدید الفتل * و بهره و سیر شب برای روشدن بر آب و هوان بکوه بَینَ الابل وبین الماء لیلتان فاللیلةُ الاولی الطَلقُ لان الراعی یجلبها الی الماء ویترکها مع ذلک ترعی فی سیرها والابل بعد التجویز طَوالق وفی اللیلة الثانیة قوارب * و نیز طلق روده و غلاف نزه اَطلاق جمع * و شبرم یا گیاهی است که در رنگ‌ها بکار آید و تک اسپ یقال عَدا الفرسُ طَلَقًا او طلقین * یعنی دوید اسپ یک تک یا دو تک * و یقال فلان حُبِس طَلَقًا و یضمان وقد یخفف یعنی بندی بلا قید گردید * و دوایی است که ضماد آن نافع سوختگی آتش است و مشهور در آن سکون لام یا آن غلط است معرب تلک * و حکی ابوحاتم طِلق کمثل و آن سنگی است براق بهندی ابرک و چون آنرا بکوبند تو بر تو جدا شود و گاهی آن را در تابدانهای حمام بجاے آبگینه بکار برند اجوده الیمانی ثم الهندی ثم الاندلسی * والحیلة فی حله ان یجعل فی خرقة مع حصوات و یدخل فی الماء الفاتر ثم یحرک برفق حتی ینحل و یخرج من الخرقة فی الماء ثم یُصفیٰ عنه الماء ویُشمس لیجفّ

(طُلَقَة) کهمزه مرد بسیار طلاق دهنده * طِلّیق کسکیت مثله

(طَالِق) زن رها شده از قید نکاح طُلَّق کرکّع جمع * وناقةٌ طالِقٌ) ناقه بے مهار بسر خود گذاشته یا متوجه بطرف آب یا ناقه که آن را بعد یک شبانروز دوشند * ونعجةٌ طالِقٌ) میش بسر خود گذاشته

(طَالِقَة) زن رسته از قید نکاح طَوالِق جمع * و شتر ماده بسر خود گذاشته یا ناقه که شبان جهت خود بگذارد و بر آب نه دوشد * ولیلةٌ طالقه) شب نه گرم نه سرد لیالِ طَوالِق جمع

(طَالِقان) کجابران شهریست میان بلخ و مرو و وذا زان شهر است ابو محمد محمود بن خداش طالقانی و شهریست یا شهرستانیست میان قزوین و ابهر از انجا است صاحب اسمعیل بن عباد

(طَلَاق) کسحاب رها شدن زن از قید نکاح

(طِلّیق) کامیر خنده و کشاده روی * ورجلٌ طَلِیقُ اللِّسان) مرد تیز زبان * ولسانٌ طَلِیقٌ) زبان فصیح * و نیز طَلیق از قید رسته و رها کرده * وطَلیقُ الاله) باد است

(طُلَیق بن سفیان) کزبیر صحابی است

(مِطلَاق) بالکسر مرد بسیار طلاق دهنده مِطلِیق مثله * و ناقةٌ مِطلَاق) ناقه متوجه بطرف آب

(ك) طَلَقَ طَلَاقَةً) کشاده خندان روی گردید * وطَلُقَ الیَومُ واللَّیلةُ طُلُوقَةً وطَلَاقَةً) باعتدال شد یعنی نه گرم و نه سرد * وطُلِقَتِ المرأةُ مِن زَوجِها طَلَاقًا) رها شد زن از قید نکاح * وطُلِقَتْ فِی المَخاض طَلْقًا) بالفتح بدرد زه مبتلا گردید و این هر دو فعل مجهول آید * و طَلُقَتِ الابلُ) رها و بے مهار گشتند شتران

(ض) طَلَقَ یَدَهُ بخیر طَلْقًا) بالفتح کشاد دست را به نیکی * وطَلَقَهُ الشیءَ) داد او را آن چیز و بخشید

(س) طَلِقَ طَلَقًا) دور گردید و رفت

(اَطلَقَ العَدو) زهر خورانید دشمن را * واَطلَقَ بالنخلة) کشن داد خرمابن را * واَطلَقَ القَومُ) رسیدند و بے مهار گشتند شتران ایشان * و نیز اِطلَاق) کشادن دست بنیکی

رها کردن بندی از بند و طلاق دادن زن را

(مُطَلِّق) کمحدث آنکه اراده سبقت دارد در اسپ تاختن

(طَلَّقَ النَّخْلَةَ تَطْلِيقًا) کشنے داد خرمابن را ٭ و (طُلِّقَ السَّلِيمُ) مجهولا باز گردید روح مار گزیده در بدن او و سلامت یافت و آرمید درد او ٭ و (طَلَّقَ الْمَرْأَةَ) طلاق داد زن را

(اِطِّلَاق) منشرح شدن یقال ما تَطَّلِقُ نفسه لهذا الامر ای لا تنشرح و تصغیر الاطلاق طُتَيْلِيق بقلب الطاء تاء التحرک الطاء الاولی

(تَطَلَّقَ الظَّبْيُ) بسرعت گذشت آهو که روی نه گردانید ٭ و (تَطَلَّقَ الفرس) شاشید بعد رفتار ٭ و (تَطَلَّقْتُ فِي وَجْهِهِ) کشاده روی گردم در روی او

(اُنْطُلِقَ بِهِ انْطِلَاقًا) مجهولا برده شد ٭ و نیز (اِنْطِلَاق) رفتن و کشاده گردیدن روی و پیدا شدن بشاشت ٭ و تصغیر الانطلاق تَطَيْلِيق ٭ و تصغیر المنطلق مُطَيْلِق و مُطَيْلِيق

(اِسْتِطْلَاق) رفتن شکم و گرفتن رای و اختیار کردن او ناقه را برای خود ٭ و تصغیر الاستطلاق تُطَيْلِق

ط ل ل

(طَلّ) بالفتح باران ریزه یا سبکترین و ضعیف ترین باران یا نمی یا فوق از نم و کم از باران طِلَال بالکسر و طِلَل کعنب جمع ٭ و چیز نیکو و خوشنما و معجب از شب و مو و آب و جز آن و شیر و مرد سال خورده و مار و یکسر و دیر داشت و اُم کمی شیر ناقه و نیضم و سخت راندن شتران را و رائگان شدن خون مقتول یا خون قصاص ناگرفته یا قصاص ناگرفتن خون را

(طَلَّة) بالفتح مے خوش مزه و زن مرد و باد خوش و مرغزار باران نیرد رسیده و زن سالخورده و بیهوده گوی و بد زبان و دست رس در خوردنے و نوشیدنے طِلَاء بالکسر شلہ فی الکل

(طُلّ) بالضم گردن و یک خوردنی از شیر طُلَل کصرد جمع ٭ و شیر یا خون و بیه و منه ما بالناقة طُلٌّ ٭ و قوله لبدة ضرب الطُّلَل اذا دضرب الطل ففک المدغم ثم حرکه و دوی بکسر الطاء مقصورًا من الطِلَال التی هی جمع الطَّلّ

(طَلَل) محرکة اثر سرای جای خراب شده قال شعر ٭ رسم دار وقفت فی طَلَلِهِ کدت اَقْضِی الحیوة من جَلَلِه ٭ ای من اجله ٭ و کالبد هر چیزی اَطْلَال و طُلُول بالضم جمع ٭ و منه حَيَّا الله طَلَلَک ای شخصک ٭ و دو کان مانند از سرای که بران نشینند ٭ و (طَلَل السفينة) بادبان کشتی و تازه و تر از هر چیزے و روی آب یقال مشی علی طَلَلِ الماء ای علی ظهره

(طَلَالَة) کسحابة خرمی شادمانی و نیکوئی حالت خوبی هیأت و کالبد هر چیزے یقال حَيَّا الله طلالتک ای شخصک ٭ و اثر سرای جای خراب شده

(اَطْلَال) بالفتح ناقه یا اسپیست مردی بن شراحی زعموا انها تکلمت لما قال فارسها یوم القادسیة و قد انتهی الی نهر شبی اَطْلَالُ فقالت الفرس وثب و سورة البقرة

(طَلِيل) کامیر خون رائگان رفته و شیرین و بوریا یا از برگ درخت لوبی جهودان یا از شاخ نخل یا پوست آن بافته اَطِلَّة و طِلَّة بالکسر و طُلُل ککتب جمع

(ذُو طِلَال) کتاب آببیست یا موضعی است ببلاد بنی مره و اسپ ابی سلمان بن ربیعة

(طُلَّاء) کسلاء خون رائگان رفته همزته منقلبة عن یاء مبدلة من لام

(طُلْطُل) کهدهد بیماری پیوسته

(طُلَيْطُلَة) بضم الطائین شهرے است بمغرب

ج ٣

(طُلَاطِل) بالضم و الفتح بیماری است در پشت خر که قطع کند آنرا و کعلابط مرگ و بیماری مهلک که دوا نپذیرد و بلای سخت

(طُلَاطِلَة) کعلابطة بیماری سخت عاجز کن اطبا و بلا یقال رَمَاهُ الله بالطُّلَاطِلَة ای الداء العضال ٭ و الداهية طَلْطَلَة و طَلْطَل بفتحهما مثله ٭ و گوشت پاره است در حلق یا در کرانه جاے فرو بردن لقمه و آن فرو آمدن کام است که جهت آن طعام و شراب بسهولت فرو برده نشود ٭ و نیز طُلَاطِلَة بدر مالک یکی از ستهزیان نبی صلے

اللہ علیہ وسلم وبیماریست در
پشت خر که قطع کند آنرا ومرگ
(مَطْلُول) خون رایگان رفته * و
ارضٌ مَطْلُولَة) زمین باران ریزه
رسیده
(ن) طَلَّ الدَّمُ باطل ورایگان
شد خون یا گرفته شد قصاص و
یُسْتَعْمَلُ فِيه مجهولاً کثیراً وطَلَلْتُه انا
طَلّاً وطُلُولاً) رایگان کردم خون او
وطَلَّ الأَرْضَ النَّدى) رسید
زمین را باران ریزه * وطَلَّه حَقَّهُ
کم کرد حق او را و ناچیز گردانید * و
طَلَّ غَرِيمَه) امروز فردا کرد غریم ج ٣
خود را * وطَلَّه) اندود آنرا * و
طَلَّ فلاناً) بازداشت ویرا
(س) طَلَّ طَلالَةً) شگفت نمود
وطُلَّتِ الأَرْضُ) مجهولاً باران
ریزه بارید بر آن
(طَلْطَلَةٌ طُلْطُلَةٌ) جنبانید آنرا
(امُّ مُطِلٍّ) کار غیر مستقل
(مُطَلٌّ) خون رایگان رفته
(أُطِلَّ اِطْلالاً) مجهولاً رایگان رفت
خون او * واَطَلَّهُ الله) ناچیز گرداند
الله تعالی خون او را و رایگان کند مُطِلّ
نعت است از آن * واَطَلَّ عَلَيْهِ)

بر آمد بر آن * واُطِلَّتِ الأَرْضُ)
مجهولاً باران ریزه رسید زمین را
* واَطَلَّ عَلَيْه) آگاه گردید بر آن
(تَطَالُل) گردن دراز کردن تا دور
نگرد
(اِسْتِطْلال) آگاه گردیدن از
بالا بر نگریستن

ط ل م

(طُلْم) بالضم خوان نان نهادن
(طُلْمَة) بالضم نان کوماج واصل
الطلم الضرب ببسط الكف * وقيل
الطُلْمَة صفيحة من حجارة كالطابق
يخبز عليها * وفي الحديث انه
عليه السلام مرّ برجل يعالج طُلْمَةً
لاصحابه في سفر قد عرق فقال
لا يُصِيبه حرّ جهنّم ابداً
(طَلَم) محرکة چرک دندان که از
ناکردن مسواک گرد آید
(طَالِم) نان پز طلمة جمع
(طُلّام) کز نار شاهدانه
(ن) طَلَمَ الخُبْزَة) برابر و درست
ساخت نان را
(تَطْلِيم) دست زدن بر نان تا برابر
و پهن گردد * وقول حسان رضي الله عنه
مصرع * يُطَلِّمُهُنَّ بِالخُمُرِ النِّسَاءُ *

ای تمسح النساء العرق عنهن بالخمر
* وروایت يلطمهن ضعيف یا مردود
است

ط ل م س

(طَلْمَسَة) روی ترش کردن و
آژنگ ناک گردانیدن
(طِلِمْسَاء) بکسرتین زمین بی منار
ونشان وتاریکی وشب تاریک
(ليلةٌ طِلِمْسَانَةٌ) بکسرتین شب
تاریک * وارضٌ طِلِمْسَانَةٌ)
زمین بی آب

ط ل ن س

(اِطْلَنْسَى العَرَقُ اِطْلِنْسَاءً)
بر تمام اندام روان گشت خوی

ط ل ن ف

(طَلَنْفَى) کجبر مرد بسیار گوی
طَلَنْفَأ بالهمز مثله
(جملٌ مُطْلَنْفِي السَّنَام) شتر نر
چسپیده کوهان * وصائدٌ مُطْلَنْفِئٌ
في قترة) شکاری رسیده در کازه خود
(اِطْلَنْفِيثٌ) دوسیدم زمین وکل
ذلك في الهمز

ط ل ه

(طُلْهَةٌ من المال) بالضم باقیمانده
از شتران

(طُلْه) کعصر واتر تنک یقال ما في
السّماء طُلْهَةٌ ای مادّة من السّحاب
(واد اَطْلَه) وادی بی آب طُلْه
جمع
(ف) طَلَهَ في البلاد طَلْهاً)
رفت و نیز آهسته و نرم رفت
(تَطَلُّه) مختلف شدن
(اِطَّلَّه) بالا بر آمد و آگاه شد

ط ل ه س

(طِلْهِيس) کقندیل لشکر بسیار
(طَلْهَيس) کسفرجل تاریکی شب
ولشکر بسیار

ط ل و

(طَلْو) بالفتح رسن بر چیزی یا
بچه چارپا یا بستن والفعل من نصر
یقال طَلَوت الطّلا اذا ربطته وحبسته
(طِلْو) بالکسر قابض باریک اندام
وگرگ
(طِلْوَة) بالکسر بچه بهایم
(طُلْوَة) بالضم سپیده صبح وگردن
لغة في الطلية
(طَلا) بالفتح آب دهن که جهت
بیماری وجز آن بسته باشد طُلوان
بالضم وبحرک مثله * وبقطران اندوده
وبچه آهو وقت زائیدن وبچه گاو

گوسپند وریزه خرد از هر چیزے أَطْلَاء وطِلَاء بالکسر وطُلْيَان بالضم مثله
وبکسر جمع

(طُلَاوَة) مثلثه خوبی وشادمانی وپذیرائے دل وپذیرائے ومنه سَمِعْتُ كَلَامًا عَلَيْهِ طُلَاوَةٌ ❊ وجادو وپوست تنک مانند ی سر شیر یا سر خون وطعام باقیمانده در دهن وآب دهن که بسبب بیماری خیز آن بسته گردد

(طَلَاوَة) بالفتح چشم داشتن ونرم نگه کردن

(طُلَوَاء) کغلواء چشم داشتن ودرنگ کردن

ط ل ی

(طُلْيَة) بالضم گردن وبیخ آن طُلَاء بالضم جمع ومنه قول بعضهم اللِّحيةُ لَحِلْيَةٌ مالم تَطُلْ عَنِ الطُّلْيَة

(طَلًى) بالفتح والقصر کالبد وقطران مالیده ومرد نیک بیمار أَطْلَاء جمع ❊ طَلَيَان تمنائے آن وخواهش نفس یقال قَضَى طَلَاهُ ای هَوَاه

(طِلًى) بالکسر والقصر لذت

(طُلَاة) بالضم شته ماده کرگین ولته پاره که بدان شتر ازاماالند طُلْيَاء مثله

(طُلَاء) بالضم پوست تنک مانندے که از باد بر خون فراهم آید

(منهل طُلَال) چشمه چغزلاوه برآورده ❊ ولیل طُلَال) شب تاریک

(طِلَاء) کگسا قطران وهرچه آن را در مالند بر جائے وسمے که سیکی ومی پخته گویند آن را وی پخته منصف وفی الحدیث سیشرب ناسٌ من امّتی الخمرَ یسمونها بغیر اسمها یرید انهم یشربون النبیذ المسکر المطبوخ ویسمونها طِلَاءً ❊ ودشنام ورسن که بدان پای بره بندند

(طُلِی) کربی یک نوشیدنی از شیر

(طَلْيَاء) بالفتح گر وزخمے است مانند ادرفن ❊ وناقة طُلْيَاء) شتر ماده قطران مالیده وگرگین

(طُلَّاء) کمکار خون

(طَلِی) کغنی بچگان ریزه گوسپند طُلْيَان) بالضم جمع ❊ وبچه پای بسته وچرک دندان یقال باسنانه طَلًى ای قلح

(مِطْلِی) بکسر المیم موضعی است

(مِطْلَاء) بالکسر والمد ویقصر آب وتنک یا زمین نرم که عضات رویاند مَطَالِی جمع واویة یائیة ❊ ونیز مَطَالِی) جایها که وحشیان بچه خود را در وے چرانند

(ض) طَلَى الْبَعِيرَ الْهِنَاءَ وَبِهِ) قطران مالید شتر را ❊ ونیز طلی پای بچه چهار پایان بستن یقال طَلَيْتُ الطَّلَاءَ اِذَا رَبَطْتَهُ وَحَبَسْتَهُ

(س) طَلِيَ فُوهُ) چرکن گردید دندان او

(أَطْلَى بِهِ) قطران وجز آن مالید آن را ❊ ونیز اِطْلَاء) میل کردن بسوی خواهش نفس ومنه مَا أَطْلَى نَبِيٌّ قَطُّ ای مامال الی هواه وکژ گردیدن گردن بمردن ونحو آن

(مُطَلًّى) کمُغَنًّى دایم المرض واسیر که امید رهایش نباشد وبچه پای بسته

(تَطْلِيَة) قطران مالیدن شتر را وبیمارداری کردن وتیمار نمودن ودشنام دادن وسرود گفتن

(تَطَلِّی) لازم کرد بازی وشادمانے را ❊ ونیز تَطَلِّی) قطران مالیده شدن

(اِطِّلَاء) بالتشدید خویشتن را قطران وجز آن مالیدن وموئے زهار را بنوره بردن

باب الطاء فصل المیم

ط م ث

(طَامِث) زن حائض

(وائلة بن طَمَثَان) بالتحریک از قوم ایاد است

(ض ن) طَمَثَهَا طَمْثًا) بالفتح برد دختری آن او گائید ❊ وطَمِثَتِ الْمَرْأَةُ) حائض شد زن این معنی از نه وسمع آید ❊ ونیز طَمْث) ج ۳
بسودن هر چیز که باشد ومنه مَا طَمَثَ ذَا الْمَرْتَعَ قَبْلَنَا اَحَدٌ ومَا طَمَثَ هٰذِهِ النَّاقَةَ حَبْلٌ قَطُّ ای مامسّها عقال ❊ وریمناک وفساد وریمناک شدن

ط م ح

(بنو الطَّمَح) محرکة قبیله است

(طَمَحَاتُ الدَّهْرِ) محرکه ومسکنه سختیهاے زمانه

(طِمَح) کعنب رختیست قال وهو بالطاء والخاء المعجمتین وغلط ابن عبّاد

(طَامِح) زن که بے اجازت شوئی

اہل خود رو و وزن نگرندہ بسوے
مردان و بلند از ہر چیزے
(طِماح) کگتاب سرکشی یقال فرس
فیہ طِماحٌ و نافرمانی زن از شوی
(ابو الطَّمحان قینی) محرکۃ و
بیکن شاعری است از قضاعہ از
بنی قین بن جسر
(طَمّاح) کشداد آزمند و حریص و
مردی است از بنی اسد بعثوہ الی
قیصر فمحل بامرء القیس حتی سُمَّ
(طَماحیۃ) بالفتح و تخفیف ایار
آبی است شرقی شمیرا
(ف) طمح بصرہُ الیہ) بلند ۳ ج
نگریست و بلند شد نظر او ٭ وطمحت
المرأۃُ) بر آمد از خانہ شوی و رفت
پیش اہل خود بے اجازت شوی ٭ و
نیز نگریست سوی مردان غیر شوی ٭
وطمح بہ) برنت و برد ٭ وطمح فی
الطَّلب) دور رفت
(أطمح بصرہُ) برداشت و بلند کرد
نگاہ را
(طمّح الفرس تطمیحًا) برداشت
ہر دو دست را ٭ وطمّح ببولہ) بلند
انداخت کمیز را و فی الحدیث انہ
نہی عن التطمیح بالبول

طمحر
(طُماحِر) کعلابط کلان شکم
(طَمَحْرِیر) کزنجبیل کلان شکم
(مُطْمَحِرّ) کمقشعر خنور پر
(اِطْمَحَرَّ) کاقشعر نیک نوشید
طمخ
(طَمْخ) بالفتح تکبر و بزرگ منشی
کردن یقال طمخ بانفہ ای تکبر و الفعل
من نصر
طمحر
(طُماخِر) کعلابط شتر
(طَمَخْرِیر) کزنجبیل کلان شکم
(اِطْمَخَرَّ اد) نیک نوشیدن
طمد
(طَمْد) بالفتح پوشیدن در زمین و
پنہان کردن و برجستن بسوی نشیب
یا بسوی ہوا اَطْماد بالفتح طُمود
بالضم مثلہ و الفعل من ضرب ٭ و
نیز طُمُود) رفتن و در گذشتن
(طِمْر) بالکسر جامہ کہنہ و چادر کہنہ
غیر پشمین اَطْمار جمع
(طامِر) کصاحب کیک ٭ طامر بن
طامر آنکہ او را و پدرش را کسے
نداند کہ کیست
(طَمارِ) کقطام و بفتح الرا غیر منصرف

جای بلند یقال انصبّ علیہ من
طَمارِ بالکسر عن الاصمعی و بالفتح
عن الکسائی و فی الحدیث فلیرم
نفسہ من طمار ای الموضع المرتفع و
قیل اسم جبل ای لا ینبغی ان یعرض
نفسہ للمھالک قائلا قد توکلت
وبَنات طَمار) کقطام سختی و داہیہ
وابنا طمار) دو کوہ پشتہ است
بلند
(طِمِرّ) کفلز اسپ نجیب نیکو رو و
اسپ در چیدہ و گرد اندام طمرّۃ
بالھاء مثلہ و ابنا طمرّ) دو کوہ ست
(طُمَّر) کسکّر بیخ و بن طمّور کسنور
مثلہ ٭ و غفلت و نادانی یقال انت
فی طمرک الذی کنت ای غمرتک و
جھلک
(طُمَّرۃ الشباب) کسکرۃ اول جوانی
(طِمْرِد) کزبرج اسپ نیکو رو و چیدہ
گرد اندام
(طُمْرُور) چادر کہنہ کہ از پشم گوسپند
نباشد و آنکہ چیزے ندارد و مرغے
است مختلف الالوان کہ اخیل مانند او
و اسپ نجیب نیکو رو یا اسپ دراز
یا سبک اندام یا اسپ آمادہ
دویدن و برجستن

(طِمْرِیر) بالکسر اسپ نیکو رو و اسپ
آمادہ جستن
(اُطْمُرّ) کاردن اسپ نیکو رو و اسپ
آمادہ جستن
(طُومار) نامہ و دفتر طامور مثلہ
طوامیر جمع
(مِطْمَر) کمنبر رشتہ درازہ کہ بدان
اندازہ کنند ٭ واقم المطمر یا محدث
یعنی راست و درست کن حدیث را
(مِطْمار) بالکسر رشتہ بنایان کہ
بدان اندازہ کنند و مرد کہنہ لباس
٭ و نیز شبہ و مانند یقال ھو علی مطمار
ابیہ یعنی شبیہ و مانند پدر است
در خلق و خُلق
(مَطامیر) نام اسپ قعقاع بن شور
(مَطْمُورۃ) نہان خانہ زیر زمین کہ
در وی طعام نہند یا عام است
(ن) طَمَرَ المطمورۃ طمرًا) پر کرد
آن را از طعام و جز آن ٭ وطمر الجرح
آماسید زخم
(س) طَمِرَت یدُہ) آماسید دست
او ٭ وطُمِر فی ضرسہ) مجہولاً درد
کرد دندان او
(مُطْمِرات الامور) کمحسنات کار
ہای ہلاک کنندہ

(أطمر الفرس غرموله في الجحر) همه درآورد اسپ نر را در ماده ٭ ونیز (إطمار) برجهانیدن يقال أطمره فطمر
(أتان مطمرة) كمعظمة خر ماده دراز استوار خلقت
(تطمير) نوردیدن وفروهشتن پرده
(اطّمر على فرسه) كافتعل از پس آن برجست براسپ

طم خ د

(طِمَّاخ) بالكسر لقب والد علي بن هاشم او هو بالباء الموحدة وقدم

طم ر س

(طِمْرِس) كزبرج دروغ گوی ناكس وفرومایه
(طَمْرَسَة) ترنجيدن وسپسايگی رفتن
(طُمْرُوس) كعصفور نان كوماج وبره واسپ كره شترماده ومرد دروغ گوی ناكس
(طِمْرِساء) بالكسر غبار تنك كه هوای روز را متغیر گرداند

طم س

(طامس) دور وناپدید طوامس جمع ٭ وناپدید كننده ٭ ورجل طامس القلب) مرده دل مرده
(طِمِّيس) كأمير شهری است بطبرستان یا آن طميسة كسفينة یا طميسه كجهينة است ٭ ونیز كور ونابینا
(مطموس) نابینا ٭ ومطموس العين) دجال بدان جهت كه یك چشم را نشان ندارد
(ن ض) طمس طموسا) ناپدید شد راه وخبر آن محو وپاك گردید ٭ وطمست طمسا) ناپدید كردم آن را لازم ومتعد ٭ وطمست الشيء) از بیخ بركندم آن را وناپدید كردم نشان وی را ٭ ومنه وإذا النجوم طمست وربنا اطمس على أموالهم اي أهلكها وأتلفها ٭ وطمس بعينه) دور نگریست ٭ وطمس الرجل) دوری گزید ٭ وطمس الله النجوم) ببرد روشنی آنها را ٭ وطمس على بصره) كور كرد آن را وبرابر وبی نشان كرد
(ض) طمسه طماسة) حزر كرد واندازه نمود ونگاه داشت آن را
(تطمّس) پوشیده شدن ومحو وناپدید گردیدن خط وخبر آن
(انطمس انطماسا) ناپدید گردید وپوشیده شد ومحو وپاك گردید خط

طم س ل

(طُمْسُل) كقنفذ دزد وطماسلة جمع
(طَمْسَل) كجوزلی بلا وسختی ونقصان يقال هو يمشي إلى الطمسل اي الضراء
(طمسل عن المرأة طمسلة) عاجز گردید از زن

طم ش

(طَمْش) بالفتح مردم يقال ما أدري اي الطمش هو اي اي الناس طموش جمع قال ٭ وحش ولا طمش من الطموش

طم ع

(طَمِع) ككتف ويضم الميم آزمند وحريص وامیدوارنده طمعون وطمعاء) كعلماء وطماعى جمع
(طَمَع) محركة مرسوم لشكر أطماع جمع ٭ يقال أمر لهم الأمير بأطماعهم يا أطماع اوقات گرفتن مرسوم لشكر ٭ ونیز طمع) آز وامید
(طامع) آزمند وحريص أطماع جمع ٭ وامیدوار
(مَطْمَع) كمقعد چیزی كه در آن طمع كنند
(مَطْمَعَة) بالفتح سبب طمع
(امرأة مطماع) زنیكه امیدوار كند وقادر نگرداند بر نفس خود
(س) طمع فيه وبه طمعا) محركة وطماعا وطماعية) آزمند گردید وحريص گشت وامید داشت ٭ ويقال في التعجب طمع الرجل فلان) ككرم یعنی بسیار طمع شد وكذا خرجت المرأة فلانة اي صارت كثيرة الخروج وقضو القاضي فلان وكذلك التعجب في كل شيء الا ماقالوا في نعم وبئس رواية تروى عنهم غير لازمة لقياس التعجب لان صور التعجب ثلث ما احسن زيدا واحسن بزيد وكبرت كلمة وقد شذ عنها نعم وبئس
(إطماع) امیدوار كردن وآزمند گردانیدن كسی را
(تطميع) بمعنی اطماع است
(تطمّع) آزمند وحريص شدن

ج ٣

ط م غ

(طَمَغ) محرکة بسیار روان شدن خیم چشم والفعل من سمع یقال طَمِغَتْ عَیْنُهُ اذا کَثُرَ غَمَصُهَا

ط م ل

(طَمْل) بالفتح آفرینش

(طِمْل) بالکسر مرد پلید زبان شوخ چشم بیباک طُمُول بالضم جمع ✤ و آب تیره و جامهٔ سبز رنگ گلیم سیاه یا سیاه هرچه باشد و گردن بند و ناکس فرومایه و کول دوز دنا فرمان و جامه کهنه و گرگ تیره رنگ خفی الشخص و گرگ سخت حیله و درویش بدخوے و بحال زشت و تنگ زندگانی چرکین یا مرد برهنه سہ ج

(طِمْلَة) بالکسر زن ناتوان و سست ✤ و لای و کار زشت لغة فی الطملة

(طُمْلَة) بالضم والفتح و بحرکت لای تک حوض یقال صاد الماء طملة و آب تیره که در تک حوض مانده باشد و بالضم کار زشت و ناملایم یقال وقع فلان فی طملة ای فی امر قبیح

(طَامِل) مرد پلید زبان بیباک

(طَمُول) کصبور مرد بد زبان بیباک

(طُمُولَة) بالضم پلید زبانی و بیباکی اسم است مصدر را

(طَمِیل) کامیر نهان حال و بزغاله نر و ماده و بوریا و آب گل و لای آمیخته و خار و خرما بن و پیکان پهن و گردن بند بدان جهت که بسوی خوش بیالایند آنرا و نان فراخ و پهن و تیر خون آلود

(طَمِیلَة) کسفینة بزغاله

(طِمِّل) کطمر گرگ تیره رنگ پوشیده شخص

(طِمْلَال) بالکسر درویش بدخوے و زشت حال و تنگ زیست یا برهنه و گرگ تیره رنگ نهان ذات ✤ و نیز اسپیست مر بنی حارث بن ثعلبة را

(طُمْلُول) کزنبور برهنه

(طِمْلِیل) بالکسر فاسق و درویش سخت عیش ✤ طُمْلُول بالضم مثله

(مِطْمَلَة) کمکنسة نغروج نان بازکن که بهندی بلین است

(مَطْمُول) نان فراخ و تیر آلوده بخون

(طَمَلَ الابل طَمْلاً) سخت راند ✤ و طَمَلَ الحَصِیرَ) باریک بافت بوریا را و داخل کرد دران رشتها ✤ و طَمَلَ الثَّوبَ) سبز رنگ کرد جامه را ✤ و طَمَلَ الخُبزَ) باز و پهن کرد نان را بمطمله ✤ و طَمَلَ الشَّیءَ) پهن و برابر کرد آن را ✤ و طَمَلَ الدَّمُ السَّهْمَ) آلود خون تیر را و کُلُّ مَا لُطِخَ بِدُهنٍ او دَمٍ او قَذَرٍ او شبهه ذلک فقد طُمِلَ کعُنِیَ فَرِحَ ✤ و طَمِلَ فی طُمْلَتِهِ) در کار بد افتاد و آلوده شد بدان

(اطَّمَلَ الدَّفتَرَ) پاک کرد دفتر را و محو نمود

(اطَّمَلَ مَا فِی الحَوضِ) کافتعل برآورد آنچه در چاه بود

(تَطَمَّلَ) آلوده شدن

(انْطِمَال) بالوزان مشارکت نمودن یقال اِنْطَمَلَ فُلَانٌ اِذَا شَارَکَ اللُّصُوصَ

ط م ل خ

(طَمَالِخ) بالفتح ابر تنک سپید پراگنده

ط ل س

(طَمْلَسَة) رنج دیدن و سعی و نرمی کردن و پنهان شدن در چیزے و کینه داشتن

(رغیف طُمْلُسٌ) کعملس گرده خشک یا سبک تنک

ط م م

(طِمّ) بالکسر آب یا آنچه بر آن گرد آید یا آب آورده دریا و عدد کثیر و مال بسیار و منه جاءَ فلان بالطِّمِّ والرِّمِّ ای بالمالِ الکثیر ✤ و مرد رسا و شگفت و در شگفت آورنده و شتر مرغ نر و دلیر و فلان و اسپ نیکو رو

(طُمَّة) بالضم پلیدے و پاره از گیاه خشک

(طَامَّة) روز قیامت بدان جهت که غالب و فوق همه چیزها است ✤ و بلا که غالب و فوق همه بلاها باشد

(طِمِّیم) کامیر اسپ نیکو رو سریع و شتاب

(رجل طُمْطُم) کزبرج مرد سخن نارسا گوے خلاف فصیح رجل طُمْطُمِیٌّ بالیاء مثله

(طُمْطَام) بالفتح میانهٔ دریا و معظم آن و معظم هر چیزے
(رجل طُمْطُمانیّ) بالضم مرد گنکلاج
(طُمْطُمانِیَّةُ حِمْیَرٍ) بالضم سخنان زشت که در لغت حمیر است
(اَطَامِیم) بالفتح وکسر المیم پایها
(رجل مَطْمُومُ الشَّعر) مرد بسیار موے ⁘ و مَطْمُومُ الرَّأس) بریده موی سر
(ن) طَمَّ الماءُ طَمًّا وطُمُومًا) بسیار گردید آب ⁘ وطَمَّ الإناءَ) پر کرد خنور را
(ن ض) طَمَّ الرَّكِيَّةَ) در انباشت چاه را برابر کرد ⁘ وطَمَّ الشیءُ) بسیار شد بحدی که فوق گردید و غالب شد ⁘ وطَمَّ رأسَه) گزید بعض آن را ⁘ وطَمَّ شعرَه) برید موی را یا گره زد ⁘ وطَمَّ الطائرُ الشجرةَ) بر بالاے آن بر آمد ⁘ وطَمَّ الرجل طَمًّا وطَمِيمًا) سبک گردید یا نرم نرم رفت یا نرم نرم دوید کذا طَمَّت الفرسُ
(طَمْطَمَ طَمْطَمَةً) ثنا کرد و سخن بزبان عجم گفت
(اَطَمَّ شعرَه) وقت برید موی رسید
(طَمَّمَ الطائرُ تَطْمِيمًا) فرود آمد مرغ بر شاخ درخت
(اِسْتِطْمَام) وقت بریدن موی و پشم رسیدن

طم ن

(طَمْن) بالفتح آرامیده طُمُون بالضم جمع
(طِمِّين) سکین شهرے است بروم
(مُطْمَئِنّ) آرامنده تصغیر شر طُمَيْئِن است بحذف میم و یکے از دو نون
(مُطْمَأَنّ) آرامیده و قرار گرفت
(طُمَيْئِنَة) تصغیر طمانینة است بحذف یکی از دو نون که زائد است
(طَأْمَنَ ظهرَه) پست و برابر نمود پشت را ⁘ وطَأْمَنَ من الأمر) آرامید از کار
(مُطَامَنَة) پشت ایشت و برابر کردن
(اِطْمَأَنَّ إلی كذا اِطْمِئْنَانًا و طُمَأْنِينَةً) بالضم آرامید و قرار گرفت ⁘ وفی الحدیث عن النبے صلی الله علیه وسلم فی تعلیم الصلوة ثم ارکع حتی تطمئن راكعًا ثم ارفع حتی تعتدل قائمًا ثم اسجد حتی تطمئن ساجدًا

طم ه

(مُطَمَّه) کمعظم دراز بالا

طم و

(طَمُوِيَة) دوده است بمصر
(طَمِيَّة) کغنیة کوهے است ببادیة و موضعی است بر نیل مصر
(ن) طَمَا البحرُ طُمُوًّا) پر شد ⁘ وطَمَا النبتُ) بالید گیاه ⁘ و طَمَت الهمةُ) بلند گردید ⁘ و طَمَا الماءُ) بر آمد آب بلند گردید

طم ی

(طَمْی) بسیار شدن آب کوالین و دراز گردیدن گیاه و بلند گشتن قصد و همت و پر شدن دریا و بر آمدن آب وهذا کله فی الواو والفعل من ضرب

باب الطاء فصل النون

ط ن ء

(طِنْء) بالکسر باقی جان یقال ترکته بطنئه ای ببقیة روحه لیهم ولا واصله الهمز ⁘ وجای باش و گستردنی و خواهش نفس و زمین سپید و مرغزار و پشته بلند که آب بر آن نرود و بیماری آب باقیمانده در حوض و آنچه جهت شکار شیر دوده سازند مانند زبیه که مغاکیست و خاکستر آتش نشانده و نافرمانی و فجور و جای خشک کردن خرما از سنگ ساخته و همت و قصد
(طَنَأَة) محرکه زناکاران
(س) طَنِئَ البعیرُ طَنَأً) چفسید سپرز وی در پهلوی وی ⁘ وطَنِئَ فلانٌ بها) آشکار نکرد جهت شرم آنچه در دل داشت
ج ٣
(ف) طَنَأَ طَنْأً) شرم داشت
(اَطْنَأَ اطْنَاءً) میل کرد بسوی منزل و جای باش ⁘ واَطْنَأَ إلی الحوض) رفت بسوی حوض پس نوشید آب را ⁘ واَطْنَأَ إلی البساط) رفت بسوے فرش پس خفت بران از جهت سستی و کسالت ⁘ وهذه حية لا تُطْنِئُ) یعنی جان نشود لدیغ از

ط ن ب

(طُنُب) بضمتین طناب که سرا پردهای خیمه بدان بسته شود

یا منج اطناب وطِنبۃ کعنبۃ
جمع ٭ وودوال کہ بزہ کمان پیوندند
سپس آن بر چوبک گوشہ کمان
پیچند یا دوال کہ بر قبضہ کمان بندند ٭ و
نیز پے اعلای سینہ وموضعی است
میان ما دیہ وذات العُشَر ونیج و
عروق درخت وپی اندام وطرف
وناحیہ ومنہ الحدیث مَا بَیْنَ طُنُبَي
المدینۃ اَحْوَجُ مِنّی اِلَیْهَا ای طرفیہا
(طَنَب) محرکۃ کجی نیزہ ودرازی پا
باستی ونرمی ودرازی اشپت
وآن عیب است
(اَطْنَب) کاحمد دراز وسست پا
ودراز پشت طَنْبَاء مونث
(اِطْنَابَۃ) بالکسر سایہ بان وزنی
بود ٭ وعمرو بن اِطْنَابَۃ) ببر آنزن
شاعر است وهو عمرو بن عامر بن
زید مناۃ بن مالک نسب الی امہ
٭ ونیز اِطْنَابَۃ) دوال کہ بر قبضہ
کمان بندند
(مَطْنَب) کمقعد گردن ودوش
وبازو
(جیشٌ مِطْنَابٌ) بالکسر لشکر
گران وبزرگ
(اِطْنَاب) سخت زیدن باد ودر

ج ۳

غبار وپے یکدیگر رفتن شتران ودور
ودراز رفتن نهر وبلاغت آوردن
شاعر در وصف ومبالغہ کردن مدح
باشد یا ذم ونیز دراز کشیدن عبارت
ولفظ را خلاف ایجاز
(خِبَاءٌ مُطَنَّبٌ) کمعظم خیمہ
بطناب استوار کردہ
(طَنَّبَہ تَطْنِیبًا) کشید آن را
بطناب وبست بآن ٭ وطَنَّبَ
الذِّئبُ) آواز بر آورد گرگ ٭ و
طَنَّبَ بِالْمَکَان) اقامت نمود
در آنجا ٭ وطَنَّبَ الْفَرَسُ)
دراز پشت شد اسپ ٭ ونیز تَطْنِیب
بدوال دوختن مشک را
(جَادِی مُطَانِبِيْ) آن کہ طناب
خانہ او تا طناب خانہ من است

ط ن ب ذ

(طُنْبُذ) کقنفذ دهی است بمصر
از آن دہ است مُسْلِم طُنْبُذِی بن
یسار تابعی محدث همشیر عبدالملک
بن مروان ٭ ویاقوت در مشترک
آوردہ کہ طنبذۃ دو موضع اند یکے
از آن شهریست در صعید دیگرے
موضعی است در اقلیم محمدیہ بتونس

ط ن ب ر

(طُنْبُور) بالضم ویفتح نوعی از رود
جامها معرب است اَصْلُہ دنبہ برہ
شبہ بالیۃ الحمل ٭ طِنْبَار) بالکسر
مثلہ
(طَنُّوبَرَۃ) بالفتح وتشدید النون
شهری است باندلس

ط ن ب ل

(طَنْبَل طَنْبَلَۃ) کولے نمود بعد
عاقلے
(طَنْبُول) بالفتح دودہ است بمصر

ط ن ث ر

(طَنْثَرَۃ) نیک خوردن پیہ را
چندان کہ گران گردد جسم از آن ٭ و
نیز طَنْثَرَۃ) نام مردی
(تَطَنْثُر) گران شدن جسم از بسیار
خوردی پیہ

ط ن ج

(طَنْجَۃ) بالفتح شهریست بکرانہ
دریای مغرب
(طُنُوج) نوعها واجزای کتاب
واحد ندارد

ط ن ج ر

(طِنْجِیْر) بکسر دیگ ودیگ فراخ وهز
حلوا پزی معرب است بفارسی پاتیلہ

ط ن ح

(طَنَاح) کسحاب هیئت بمصر
(س) طَنِحَتِ الابلُ طَنَحًا)
ناگوار شدند ونیز فربہ گردیدند

ط ن خ

(طِنْخ) بالکسر پارہ از شب یقال مر
طِنْخٌ من اللَّیْل ای طائِفَۃٌ منها
(طَنَخَۃ) محرکۃ کول ونادان
(س) طَنِخَ) ناگوار گردید ودل
گرفتہ شد از چربش وفربہ وپر گوشت
شد
(اَطْنَخَہُ اِطْنَاخًا) بناگوار آوردن
او را
(تَطْنِیخ) بناگوارہ آوردن یقال
طَنَّخَہ اِذَا اَتْخَمَہُ

ط ن ذ

(طَنْز) بالفتح فسوس کردن والفعل
من نصر ٭ ونیز طَنْز نوعی از ماهے
(طَنْزَۃ) بالفتح دهیست
(طَانِز) فسوس کنندہ
(طَنَّاز) کشداد بسیار فسوس کنندہ
(مَطْنَزَۃ) کمقعدۃ بی خیر یقال هم
مَطْنَزَۃٌ ای جماعۃ لاخیر فیهم هینۃ
انفسهم علیهم

ط ن س

(طَنَس) محرکۃ تاریکے است

تاریک

ط ا ن ف

(طَنَف) بالفتح والضم وبالتحریک
وبضمتین تندی از کوه بیرون آمده
وآنچه برآید از کوه وسر کوه اَطْنَاف
وطُنُوف) بالضم جمع * وکرانهای
دیوار بخشت فروگرفته وهرچه بلند
وبیرون برآمده باشد از بنا وپوشش
در سرای وبالتحریک دوال یا پوست
پاره سرخ که بر جامه وانها باشد و
تهمت والفعل من سمع
(طَنِف) کَکَتِف متهم وکم خوار بدنیت
طَنِفَة مؤنث * وبد دل و
تباه رای
(س) طَنِفَ طَنَافَةً وطُنُوفَةً
وطَنَفًا) متحرکه بدباطن گردید
(مطنِف) کمحسن صاحب طنف
وبرآینده بر کوه
(ماأطنفه) چه کم خوار وناخواهان
بکم مال است او
(رجل مُطَنَّف) کمعظم مرد متهم
(طَنَّفَ نَفسَهُ الی کذا تَطنیفًا)
بازو حرص قریب کرد نفس خود را
*ونیز تَطنیف تهمت کردن خار و
خسک بر دیوار نهادن

(تطنُّف) آگاه گردیدن وانتظار
کردن یقال مَا تَطَنَّفتُ نَفْسِي الی هذا
ای مَا أشفقتُ * وپوشیدن آمدن
کسی یقال هو یتطنّفهم ای یغشاهم

ط ا ن ف س

(طِنْفِس) بالکسر هیچکاره وناخوش
منظر وزشت روی
(طَنفَسة) مثلثة الطاء والفاء وبکسر
الطاء وفتح الفاء وبالعکس گسترونی
است وجامه وبوریا مانندی از شاخ
خرما بپهن یک گز طَنَافس جمع
(طَنْفَسَة) زشت خوی گردیدن
بعد نیک خوئی وپوشیدن جامهای
بسیار

ط ا ن ف ش

(طَنْفَش) کجعفر مرد سست و
ناتوان طَنْفَشِيّ بالیاء المشددة
مثله
(طَنْفَشَ عَینَه طَنْفَشَةً) چشم
را کوچک کرده نگریست در چیزی و
تیز نگریست

ط ا ن ن

(طِنّ) بالکسر خرمای تر سرخ نیک
شیرین
(طُنّ) بالضم اندام أطْنَان وطِنَان
بالکسر جمع * وسر بار که بالای دو عدل
نهند وپشتواره نی وهیزم ومانند
آن طُنَّة یکی
(طُنِّيّ) بالضم وتشدید الیاء مرد
تنداره پر گوشت
(طَنْطَنَة) آواز آوردن تشت و
جز آن را وحکایت آواز طنبور و
مانند آن وآوازه
(طَنِین) کامیر آواز مگس وبانگ
تشت وبنکان وبط وجز آن
(رجلٌ ذو طَنطَان) بالفتح مرد
با فریاد وفغان
(ن) طَنَّ طَنًّا) بانگ آوردن تشت
وجز آن را * وطَنَّت الطستُ
بانگ آمد تشت لازم است ومتعدی
* وطَنَّ فلانٌ طَنِينًا) برد
(اِطْنَان) بریدن یقال ضربه
بالسیف فأطنّ ساقه ای قطعها
قال بعضهم یراد بذلک صوت القطع
* وبانگ آوردن تشت وجز
آن را
(تَطْنِین) بانگ آوردن

ط ا ن و

(طَنو) بالفتح گسترونی وبالضم
نافرمانی والفعل من سمع

ط ا ن ی

(طَنی) بالفتح تهمت وخاکستر
سرو وبیماری وچغز لاده وخریدن
درخت یا بار آن یا فروختن بار درخت
خاصة
(طِنی) بالکسر نافرمانی اسم است
طِنی راواو آبی است
(طَنٍ) کَکَتِف بر چفسیده سپرز
در پهلو از تشنگی طَنِیّ مثله
(طُنَاة) زناکاران جمع طانی است
(س) طَنِيَ الیها طَنًى) زنا
کرد * وطَنِيَ فی فجوره) در
ج ۳ گذشت در آن وتمادی کرد * و
طَنِيَ زید) بر چفسید سپرز وی
در پهلوی چپ او از تشنگی * ونیز
طَنی) بشدن از گزیدگی کژدم
(اَطْنی فلانًا اِطناءً) در جای
کشتنگاه زخم ساند فلان را *
وأطنی نهیده) خواهش کرد بطرف
تهمت وشک میل نمود بطرف فرش
وخوابید جهت سستی * وحیة
لا تُطْنِی) یعنی باقی نمی ماند
گزیدهٔ آن طَنا اسم است از آن *
ونیز اِطناء در گذشتن ونافرمانی
وتباهی وبر چفسیدن سپرز وشش

بپهلو از تشنگی و فرو خفتن و خریدن از لغات اضداد است

(طَنًّا و تَطْنِيَةً) علاج طنی کرد ✤ و (طَنّى بَعِيرَه) داغ کرد در پهلوی وی

باب الطاء فصل الواو

ط و ء

(طَاءَة) کطاعة دور و دور شدن در چراگاه و یقال فرس بعيد الطَّاءَة ✤ وازان است طِيّءٌ کگیس پدر قبیله‌ای از یمن أو مِن طَاءَ يَطُوءُ إِذَا ذَهَبَ وجاء والنسبة اليه طَائِيّ و القياس طَيْئِيّ کطيعي حذفوا الياء الثانية فبقي طَيْئِي فقلبوا الياء الساكنة الفًا ۳ج

دگل ولای طاءة کسعة مثله

(گویند ما بها طُوئِيّ) بالضم نیست در آن کسی

(س) طَاءَ فِي الأرض) رفت یا دور رفت

(تَطَاءَتِ الأسْعَار) گران گردید نرخ

ط و ح

(دية طَوَح) محرکة قصد دور و دراز

(طَوَائح) شدائد و مهلکات

(مِطْوَاح) بالکسر چوب دستی

(مَطَاوِح) جایهای انداختن و جایهای هلاک

(ن) طَاحَ طَوْحًا) هلاک گردید یا قریب بهلاک شد و رفت و ساقط گردید و در جهان سرگشته شد طَاحَ يَطِيحُ لغة فی الكل وهی افصح

(أطَاحَ شَعْرَه) افکند موی او ✤ و (أطَاحَ الشيء) نیست نمود و برد آنرا

(طَوَّحَه وبه تَطْوِيحًا) انداخت اورا در هوا و هوس ✤ و (طَوَّحَ بزيد) برانگیخت وی را برفتن در میدان جانگاه ✤ و نیز (تَطْوِيح) سرگشته و پریشان نمودن و آواره کردن در جهان و اینجا آنجا بردن و هلاک ساختن ✤ و يقال طَوَّحَته الطَّوَائح أي قَذَفَته القواذف ولا يقال المطوحات

وهو نادر ✤ و بعصا زدن و فرستادن بجائی که ازان آمدن نتواند

(مُطَاوَحَة) همدیگر را انداختن

(تَطَوَّحَ فِي البِلَاد) سرگردان گردید در جهان و اینجا آنجا انداخت خود را و آمد و رفت

(تَطَاوَحَت بِهِم النَّوَى) دور انداخت آنها را نوی

ط و خ

(طُوخ) بالضم چهار ده موضع است بمصر

(ن) طَاخَه طَوْخًا) تهمت کرد او را بالقول یا بالفعل

ط و د

(طَوْد) بالفتح کوه یا کوه بزرگ ✤ و (أطْوَاد وطِوَدَة) بالکسر جمع ✤ و ریگ توده بلند برآمده و نام مردی و نام کوهی که از بالای عرفه بطرف صنعاء میرود و شهریست بصعید ✤ و (ابن الطَّوْد) خرسنگ که از کوه برافتد

(طَاد) گران هرچه باشد و شتر خواهان ماده

(مَطَادَة) دشت دور و دراز

(مَطَاوِد) جایهای هلاک

(ن) طَادَ طَوْدًا) پایید و قرار گرفت

(مُطَوَّد) کمعظم دور و بعید

(طَوَّدَ تَطْوِيدًا) سرگردان گردید و رفت ✤ و (طَوَّدَ فِي الجِبَال) در آمد در کوهها

(تَطَوُّد) گردگردیدن و رفتن در جهان

(بناء مُنْطَاد) بنای بلند

(انْطِيَاد) بجانب بالا رفتن در هوا

ط و ر

(طَوْر) بالفتح یکبار ✤ (أطْوَار) جمع ✤ و قوله تعالى خَلَقَكُم أطْوَارًا قال الاخفش أي طورًا نطفةً و طورًا علقةً و طورًا مضغةً ✤ و نیز (طَوْر) ساو و مقابل چیزی و حد و قدر و نهایت آن یقال فلان عدا طَوْرَه أي حَدَّه ✤ و مقدار و حد فاصل میان دو چیز و نوع و صنف یقال الناس اطوار أي اصناف مختلفون ✤ و نیز (طَوْر) پیرامون چیزی گردیدن طَوَار ان مثله ✤ و نزدیک شدن بچیزی والفعل من نصر یقال طَارَ بِه أي قرب منه

(طُور) بالضم کوه و پیرامون سرای و حد و نهایت چیزی و کوهی است نزدیک ایله منسوب بسوی سینا و سینین و کوهی است بشام منسوب بسینا بقولی و کوهی است بقدس بطرف راست مسجد و کوهی است دیگر جانب قبله مسجد و دران است قبر هارون علیه السلام و کوهی است براس العین و کوهی است دیگر مشرف بر طبریه و شهرستانی است بمصر از قبلیه و شهریست بنواحی

نصيبين

(طُوذِين) بالضم وهی است بری

(طُوذِیّ) بالضم وحشی از مردم ومرغ وکبوتر ✽ وما بها طُوذِی) نیست دران کسے

(طِوَدَة) کعِنَبة قال بدلغة فی اَطرة

(اَطْوَد) کاحمد حدّ وطرف چیزے

اَطْوَدِین بفتح الرای وقد یکسر و و کرا نہ یقال بلغ فی العلم اَطْوَدَیه اے اوله وآخره ✽ ولقی منه الاَطْوَدِین بکسر الرای یعنی سختی وبلا دید از وے

(طَوَار) بالفتح حد ونهایت چیزے ومساوی آن ✽ وطَوَادُ الدَّار) وبکسر فراخی ودرازی سراے

(طُوَاد) کغراب هر چیزی مقدار

(طُوران) بالضم وهی است بهرات ودهی است بنواحی مداین وناحیه است بسند

(طُوَرانِی) بالضم مرغ وکبوتر وحشی ومردم ویقال ما بها طُوَرانی اے احد

(طُوطَرانِی طَوطَرانَة) انگند مرامرة بعد اُخری

طوز

(طَوَّاز) گکتان نرم وکلان سال از مردم وجز آن

ط وس

(طَوْس) بالفتح ماه وخوبی وتازگے چهره بعد بیماری خوب وبی شدن والفعل من نصر ✽ وپا سپر کردن

(طُوْس) بالضم دوام وهمیشگے چیزی ودوای است که جهت حفظ صحت خورند وشهریست

(طَوَاس) کسحاب موضعی است وشبی از شبهای محاق وتشت که بدان آب خورند

(طَاؤُس) پرنده ایست خوش رنگ از پرندگان بلاد عجم تصغیر آن طُوَیس است بعد حذف زیادات اَطْوَاس وطَوَاویس جمع ✽ ومرد خوب روی بلغت شام وسیم وزمین سبز باهر گونه گیاه ✽ وابو عبد الرحمن طاؤس بن کیسان یمانی مولای بحیر بن ریسان حمیری از کبار تابعیان است

(طَوَاوِیس) دهی است بنجارا

(طُوَیْس) کزبیر مخنثی بود در مدینه کنیت او ابو عبد النعیم نامش طاؤس وهرگاه مخنث شد طُوَیس نامید ندو هو اول من غنّی فی الاسلام ومنه المثل هُوَ اَشأمُ من طُوَیس وکان یقول ان امی تمشی بالنمائم بین نساء الانصار ثم ولدتنی فی اللیلة التی مات فیها رسول الله صلی الله علیه وسلم وفطمتنی یوم مات ابو بکر وبلغت الحلم یوم مات عمر وتزوجت یوم قُتِل عثمان وولد لی یوم قُتل علی فمن مثلی وقال فی نعمته ✽ اننی عبد النعیم ✽ انا طاؤس الجحیم ✽ انا اَشأمُ من مشی علی ظهر الحطیم

(مُطَوَّس) کمعظم نیک وزیبا از هر چیزے

(تَطْوِیس) رفتن ومنه ما ادرے این طَوَّس به ای این ذهب به

(تَطَوَّسَتِ المَرأة) آراست خود را زن وزینت کرد

طوش

(طَوْش) بالفتح سبکی عقل

(طَوَّشَ تَطْوِیشًا) امروز وفردا کرد غریم خود را

ط وط

(طُوْط) بالضم مار وپنبه ومرد بلند بالا وباشه وشب پره وخرد وریزه ومرد سخت پیکار وخصومت ودلیر وکشن تیز شهوت اَطْوَاط جمع

(طِیْط) بالکسر مرد دراز بالا واحمق ونادان وکشن تیز شهوت

(طَاط) مرد دراز ودلاور وکشن تیز شهوت وبا بانگ

(طَائِط) کشن تیز شهوت وبا بانگ ومرد سخت خصومت ودراز طَاطَة جمع

(طُوَاط) کغراب مرد شجاع

(طِیْطَان) کتیجان کندنای بی طیطانة یکی

(طِیْطَوی) بالکسر وفتح طای دوم کلینوی نوعی از مرغ سنگ خوار یا غیر آنست

(طُیُوْط) بالضم سختی

(ن س) طَاطَ الفَحْلُ طَوْطًا وطُیُوْطًا) یائیة وواویة تیز شهوت گردید کشن وبانگ کرد

ط وع

(هو طَوْع یَدَیْكَ) بالفتح یعنی او مطیع وفرمان بردار تست ✽ و فرس طَوْعُ العِنَان) اسپ نرم ورام

(طَوْعَة) بالفتح از اعلام زنان است لا ینصرف ✽ وابن طَوْعَة فزادی ✽ وابن طَوْعَة شیبانی شاعران اند

ج ٣

(طَاعٍ) فرمان بردار
(طُوعَة) کهمزة مرد فرمان بر
هرکس
(طَاعَة) بندگی واز اسمای نان
است * وحُمَید بن طَاعَة) شاعر
طَائِع) فرمان بردار وخواهان ومنه
جاءَ فلانٌ طائعًا غیر مُکرَهٍ وطَیِّع کیسر
شد طُوَّع کرکع جمع
(طَوَاعِیَة) بکراهیة طاعت وبندگی
یقال فلانٌ حَسَنُ الطَّوَاعِیَةِ لک
ای حَسَنُ الطَّاعَة
(مِطوَاع) بالکسر فرمان بردار
۳ ج (ن ف) طَاعَ لَهُ طَوعًا وطَاعَةً
بالفتح فرمانبرداری کرد ومنقاد شد
* وطَاعَ لَهُ المَرتَعُ) فراخ علف
شد چراگاه
(الشُّحُّ المُطَاعُ) آنکه صاحب او
درمنع حقوق مطیع وفرمان بردی
باشد
(اَطَاعَ الشَّجَرُ اِطَاعَةً) رسانید
میوه را وبرچیدن آن را در رنگ ود* ونیز
اِطَاعَة) فراخ علف شدن چراگاه
وفرمان برداری کردن
(تَطوِیع) آسان نمودن کاری را
برکسی وتوانا کردن برکاری ومنه

قوله تعالی فَطَوَّعَت لَهُ نَفسُهُ قَتلَ
اَخِیهِ یعنی آسان کرد وتوانا نمود یا
پی روی اوگشت وفرمان برداری
نمود یا دلیر کرد او را واعانت کرد و
پذیرفت حکم وی را
(مُطَاوَعَة) فرمان برداری کردن
وسازواری نمودن با دیگری * و
نزد نحاة آمدن فعلی پس فعلی
جهت دلالت بر پذیرفتن مفعول
که فاعل فعل ثانی است اثر فاعل فعل
اول را
(مُطَّوِّعَة) آنها که بطوع جهاد کنند
بی آنکه واجب گردد بر ایشان ومنه
قوله تعالی اَلَّذِینَ یَلمِزُونَ المُطَّوِّعِینَ
واصله المتطوّعین فاُدغم التاء فی الطاء
(تَطَوُّع) توانائی نمودن از خود
وآنچه نه فریضه باشد آوردن و
منه صلوة التطوّع ای نافلة وکلّ متنفّل
خیر متطوّع
(تَطَاوُع) نرم گردنی نمودن
یقال تَطَاوَعَ لِهذا الاَمرِ حتّی یَستَطِیعَهُ
(اِستِطَاعَة) توانستن وتوانائی
فَمَا اسطَاعُوا اَن یَظهَرُوهُ یحذفون
التاء استثقالًا لها مع الطاء ویکرهون
ادغام التاء فیها فتحرّک السین

وهی لا تُحَرَّکُ ابدًا * وقرأ حمزة
فما اسطّاعوا بالادغام فجمع بین
الساکنین * وبعض العرب یقول
اِستَاعَ یَستِیعُ یحذف الطاء استثقالًا
* وبعضهم یقول اَسطَاعَ یُسطِیعُ
بقطع الهمزة یرید اَطَاعَ یُطِیعُ و
یجعل السین عوضًا من ذهاب
حرکة عین الفعل
(اِنطِیَاع) فرمان بردار شدن

طوف

(طَوف) بالفتح شناح وآن مشکها
دم کرده باهم بسته مانند سطح ساخته
که بوی از آب گذرند واسباب و
را برند * وپلیدی ومنه الحدیث
لا یُصَلِّیَنَّ احدکم وهو یُدَافِعُ الطَّوفَ
والبول
(رجلٌ طَافٌ) مرد بسیار طواف
(اَخَذَ بِطُوفِ رَقَبَتِهِ) بالضم و
بطاف رقبته وقد مرّ فی الصاد
(طَائِف) پاسبان شب ونام شهر وبلاد
ثقیف در وادی که ابتدای آن
از لقیم وانتهای آن تا وهط کرده
ده اند * سمیت لانها طافت علی
الماء فی الطوفان * اولان جبرئیل
علیه السلام طاف بها علی البیت

* اولانها کانت بالشام فنقلها الله
تعالی الی الحجاز بدعوة ابراهیم
علیه السلام * اولان رجلًا من
الصدف اصاب دمًا بحضرموت
ففرّ الی وجّ وحالف مسعود بن
معتّب وکان له مال عظیم فقال هل
لکم ان ابنی طوفًا علیکم یکون لکم
ردءًا من العرب فقالوا نعم فبناه و
هو الحائط المطیف به * وخانه کمان
که مابین گوشه وابهر است
یا قبضه نزدیک استخوان دست
یا طایفان سوای ستین است *
واگاه ونرکه نزدیک طرف خرمن
باشد وسنگ از کوه بیرون جسته
وخادم که بنرمی وعنایت
خدمت کند
(طَائِفَة) پاره وگروهی از هر
چیزی قال الله تعالی ولیشهد
عذابهما طائفة من المؤمنین * و
قال ابن عباس الواحد فما فوقه
* یا از یک تا هزار یا کمتر از آن *
یا طائفه دو مرد یا یک مرد پس
بمعنی نفس باشد * وناحیه وجانب
چیزی
(طَوَّاف) کشد ادخادم که بنرمی

وعنایت خدمت کند و آب غالب و
بسیار * وذو الطّواف) وائل حضرمی
است
(طُوفان) بالضم باران سخت و
آب بسیار که همه را بپوشد و مرگ
شتاب وسریع وقتل زود و سبک
وسیل یا آب که از زمین برآید و
همه را غرق کند ومنه فاخذهم
الطوفان * وقیل الغرق وقیل کثرة
الماء وقیل العذاب * و هر چیز بسیار
که احاطه کند تمامه جماعت را (طُوفانة)
یکی * وشب یا شب بسیار تاریک
(مَطَاف) بالفتح جای طواف
کردن
(ن) طَافَ حَوْلَ الْكَعْبَةِ وبها
طَوْفًا وطَوَافًا وطَوَفَانًا) بالتحریک
وتَطْوَافًا بالفتح گرد و پیرامون
کعبه گشت * وطَافَ طَوْفًا)
بحاجت گاه شد و پلیدی انداخت
* وطَافَ عَلَى نِسَائِهِ) دور
کرد و برا نها وهو کنایة عن الجماع
وطَافَ بِي رَجُلٌ) در خواب آمد
مرا شخصی * وفی الحدیث ولیس
بینه وبین الطوف احد یرید بالطوف
الطاف * ونیز طَوْف) آمدن خیال
در خواب
(اَطَافَ بِهِ) فرود آمد بروی و
نزدیک گردید و احاطه کرد
(طَوَّفَ الشَّیْءَ تَطْوِیفًا وتَطْوَافًا)
گرد چیزی گردید شد و للمبالغة *
ونیز تَطْوَاف) وبکسر او هو الصحیح
جامه که در ان طواف کنند
(تَطَوُّف) گرد چیزی گردیدن
(اِطِّیَاف) بتشدید طا پلیدی
انداختن و بحاجت گاه شدن
(اِسْتِطَافَة) پیرامون چیزی
گشتن

طوق

(طَوْق) بالفتح گردن بند و هر چه
گرد گیرد چیزی را اَطْوَاق جمع *
وکشادگی و توانایی و رسنی که بدان
بر بالای رخت خرما برآیند * و
مالِكُ بن طَوْق) صاحب رحبة
فرات است که در زمان هارون
رشید بود * وفی المثل کَبِرَ عَمْرٌو
عن الطَّوق در حق شخصی گویند که
ملابس چیزی گردد که کمتر از مرتبة
او باشد وهو عَمْرُو بن عَدِیّ بن نصر
ملک من ملوک حِمْیَر وکان خاله
جَذِیمة الابرش جمع غِلمانًا من
اَبْنَاءِ الملوک یخدمونه منهم عَدِیٌّ
وکان جمیلاً فعشقته رَقَاشُ اخت
جَذِیمة فقالت له اذا سقیت الملک
فسکر فاخطبنی الیه فسقی عدیٌّ
جذیمة والطف له فلما سکر قال له
سَلنی ما احببت قال زوّجنی رقاش
اختک قال قد فعلت فعلمت رقاش
انّه سینکره اذا افاق فقالت للغلام
ادخل علی اهلک ففعل فاصبح فی
ثیاب جدد وطیب فلما رآه جذیمة
قال ما هذا قال انکحتنی اختک البارحة
قال ما فعلت وجعل یضرب وجهه
وراسه واقبل علی رقاش وقال *
حدّثینی وانت غیر کذوب * ابحرّ
زنیت ام بهجین * ام بعبد وانت اهل
لعبد * ام بدون وانت اهل لدون
* قالت بل زوجتنی کفوًا کریمًا من
ابناء الملوک فاطرق جذیمة فلما علم
عدیٌّ بذلک خاف فهرب ولحق بقومه
ومات هنالک وعلقت منه رقاش
واتت بابن سمّاه جذیمة عمرًا و
تبنّاه واحبّه حبًّا شدیدًا وکان لا ولد
له فلما ترعرع کان یخرج مع الخدم
یجتنون للملک الکماة فکانوا اذا
وجدوا کماة خیارًا اکلوها واتوا بالباقی
الی الملک وکان عمرو لا یاکل منه و
یاتی به کما هو ویقول * هذا جنای
وخیاره فیه * اذ کل جان یده الی
فیه * ثم انّه خرج یومًا وعلیه حلی و
ثیاب فاستطیر ففقدوه زمانًا فضرب فی
الافاق فلم یوجد ثم وجده مالک و
عقیل ابنا فارج رجلان من بلقین
کانا متوجهین الی جذیمة بهدایا
فبینما هما بواد فی السماوة انتهی الیهما
عمرو بن عدی فسألاه من
انت فقال ابن التنوخیة فقالا
لجاریة معهما اطعمینا فاطعمتهما
فاشار عمرو الیها ان اطعمینی فاطعمته ج ۳
ثم سقتهما فقال عمرو اسقینی فقالت
الجاریة لا تطعم العبد الکراع فیطمع
فی الذراع ثم انهما حملاه الی جذیمة
فعرفه وضمه وقبله وقال لهما حکمکما
فسألاه منادمته فلم یزالا ندیمیه
وبعث عمرًا الی امه فادخلته الحمام
والبسته وطوقته طوقًا کان له من
ذهب فلما رآه جذیمة قال کبر عمرو
عن الطوق فذهبت مثلا
(طَوْقَة) بالفتح زمینی است گرد نرم
میان زمین سخت و درشت
(طَاق) آنچه خمیده باشد از بناها

معرب تاک طاقات وطیقان جمع
* ونوعی از جامه وچادر وچادر
سبز وشهری است بسجستان و
قلعه است بطبرستان و به سکن
محمد بن نعمان شیطان الطاق *
وسنگ بزرگ بیرون برآمده از کوه
* وکذلک فی البئر وما بین هر
دوچوب کشتی * ویقال الطاق
نعل وطاقة نعل وطاقة ریحان
(طاقة) توانائی هم است اطاقة را
* ویک تاه از رسن یکدسته موی
(طائق) سنگ بیرون برآمده از
کوه واز چاه ٣ ج
(طائقان) شهری است در بلخ
(اطواق) شیر نار جیل وهو مسکر
جداً سکر معتدلاً ما لم یبهر شاربه
للبحر فان بهره زاف وطاسکره واذا
ادامه من لم یعتده افسد عقله فان
بقی الی الغد کان اثقف خل
(ن) طاقه طوقاً) توانست آنرا
(اطاقة) توانائی وتوانستن برچیزی
یقال اطاقه وعلیه
(مطوقة) کمعظمة کبوتر که در
گردن وطوق باشد وقاروره
بزرگ که گردن طوق دارد شده

باشد
(طوقتُکه تطویقاً) تکلیف دادم ترا
بران چیز یا بر چیزیکه فوق طاقت
تست * وطوقنی الله اداء حقه
توانا کند مرا خدای برادای
حق او یا توانا کرد * وطوقت
له نفسه) یعنی راضی شد و
اجازت داد وآسان نمود * و
نیز تطویق والی گردانیدن امین
ساختن وطوق در گلوی کسی انداختن
وگردن بند پوشانیدن
(تطوق) گردن بند پوشیدن وقُرِئَ
عَلَی الَّذِینَ یُطَوَّقُونَه بتشدید
واو یعنی گردانیده شد مانند طوق
در گردنهای ایشان ویَطَّوَّقُونَه
به تشدید طا وواو اصله یتطوقونه
تا را طا کرده ادغام نمودند ویُطَیِّقُونَه
اصله یُطَیْوِقُونَه واو را بیا بدل کردند
ویَطَّیَّقُونَه اصله یتطیوقونه علی
یتفیعلونه واو را یا کردند

طول

(طَول) بالفتح فزونی وتوانائی و
توانگری ودستگاه وفراخی
(طُول) بالفتح والضم عمر وزندگانی
یا غیبت ودرنگی (طِیَل) بالکسر

شده یقال طال طولک وطیلک ای
مکثک او عمرک وغیبتک * ویقال
لا آتیک طول الدهر) بالضم ای
مُدَّته
(طِیْلَة) بالکسر عمر وزندگانی و
یقال طال طیلتک یعنی دراز شد
عمر تو وکذا امکثک وغیبتک
(طِوَل) کعنب وطِیَل بالیاء وقد
تشدد لا مهما فی الشعر پای بند ستور
یا رسن دراز که بدان ستور را العلف
بندند یقال ارخ للفرس طِوَله یعنی
دراز کن رسن آنرا * وطال طولک
وطیلک) یعنی دراز شد عمر تو یا
درنگی یا غیبت تو
(طُوَل) کصرد عمر یا دیری غیبت
یقال طال طولک * والسبع الطُّوَل
جمع طولی است وآن سوره بقره وآل
عمران ونساء ومائده وانعام واعراف
وهفتم سوره یونس یا انفال وبرائت
هر دو زیرا که هر دو یک صورت اند
نزد صاحب این کلام
(طَوَل) محرکه درازی نفیج بر بن شتر
یا عام است
(طالة) ماده خر
(طَوال) کسحاب غایت زمانه یقال

لا آتیک طَوال الدهر ویضم * ویقال
طال طوالک وطیالک بالکسر ایضاً
ای عمرک او مکثک او غیبتک * و
طوال الداد) صحن دراز
(طُوال) کغراب دراز ونام مردی
(طُوالة) کثمامه موضعی است
یا چاهی ست * ونیز اسپی ست
مر بنی ضبیعه بن نزار را * وابو طوالة
عبد الله بن عبد الرحمن تابعی
است
(اَطوَل) درازتر وفاضل تر وافزونتر
اطاول جمع * وبعیر اطول) شتر
که نفیج بر بن او دراز بود * وبنو
الاطول) بطنی است
(طُولی) کطوبی زن درازتر تانیث
اطول است * وحالت ومرتبه بلند
طُوَل کصرد جمع
(طائل) فزونی وتوانائی وتونگری
ودستگاه وفراخی طائلة مثله فی
الکل * وفائده ولا یستعمل فی هذا
المعنی الا فی النفی یقال لا طائل
فی هذا الامر * وما هو بطائل یعنی
بیخبر وسخت فرومایه وناکس
است * ولم یحل منه بطائل حاصل
نشد از ان فائده * وضربته بسیف

غیر طائلٍ ای غیر ماضٍ ولا قاطعٍ
ونیز طائلة) دشمنی وکینه یقال
بینهم طائلةٌ ای عداوةٌ وتِرَةٌ
(طویل) کامیر دراز طویلة
مؤنث طِوال وطِیال بکسرهما جمع
* (وحمید الطویل) مولای طلحة
الطلحات خزاعی تابعی است * و
نیز طویل نام بحری از بحور شعر
مرکب از دو جزو مکرر فعولن مفاعیلن
فعولن مفاعیلن لغت مولد
است
(طُوَلة) کسفینه رسن که بدان
پای ستوران بندند یا رسن دراز که
ستور را در علف بندند وزن راز بالا
* وفی المثل قصیرةٌ عن طویلةٍ یعنی
یک خرما از نخله در اختصار کلام
استعمال کنند * ونیز طویلة)
موزاری است بعمان یک گروه
در عرض ده گروه در طول و در آن
آبگیرها است مرآب باران را
(طُوَّل) کسکر مرغی است آبی
دراز پا
(طِیَلَة الریح) کلیته با دنجه
(تِطْوَل) کدرهم رسن دراز که
ستور را بعلف بندند ورسن که
بدان پای ستوران بندند
(طُوّال) کرمان نیک دراز
(مِطْوَل) کمنبر کیر ورسن مطاوِل
جمع * ومطاول الخیل ارسانها
(ك) طال طولاً) بالضم دراز شد
یقال طال الشیءُ وطُلتُ انا اصله
طولت نقلت الضمة للطاء وسقطت
الواو لاجتماع الساکنین ولا یجوز
ان تقول منه طلته لان فعلت لا
یتعدّی فان اردت تعدیته قلت
طوّلته او اطلته واما قولک طاولنی
فطلته فانما یعنی بذلك کنت اطول
منه من الطُّول والطَّول جمیعا
(ن) طال علیه) منت نهاد بروی
* ونیز طَوْل) بالفتح فزونی کردن بر
کسی وفخر نمودن وغالب آمدن در
درازی ومنه فی الحدیث استسقاء
عمر فطال العباسُ عمرَ ای غلبه
فی طول القامة وکان عمر طویلا
وکان العباس اطول منه وجبان کرد از
صلته بعلی ویقال طالما انتظرتك
ویراست که چشم میدارم ترا
ادخلوا علیه ما لیصح ترکیب الفعلین
بلا واسطة والّا لما صحّ ان یقال طال
انتظرتك فلما دخلت ما صیرت
الفعل مصدرها ای طال انتظاری لك
(اطاله اطالةً واطوالاً) دراز کرد
اورا * واطوله) علی الاصل شاذ
(واطالت المرأة) بچگان دراز بالا
آورد وزن یا زائید یک فرزند بلند
بالارا * وفی المثل انّ القصیرة قد
تطیل او هو حدیث کما فی الصحاح
(طوّل لها تطویلاً) دراز وفرو هشت
گرد رسن ستور را در چراگاه * وکذا
طوّل فرسه * وطوّل له) مهلت
داد اورا * ونیز تطویل دراز نمودن
(مطاولة) نبرد کردن بدرازی و
بفضل وتوانائی ودور افکندن و
درنگ کردن در کاری
(تطاول) گردن دراز کردن بوقت
نگریستن بچیزی وگردن کشی وتکبر
نمودن وبلند گردیدن وافزون
شدن وفخر نمودن در درازی بناو
بلندی آن
(تطوّل علیهم) منت نهاد بر
ایشان وفضل وفزونی نمود
(مستطیل) دراز وفجر اول
(استطالوا علیهم) کشتند بشیر
ازان که آنها کشته بودند * ونیز
استطالة) دراز شدن وتکبر کردن
وبلند گردیدن
ط و م
(طُومَة) بالضم مرگ وبلا وسختی و
سنگ پشت ماده
ط و ن
(طُوانة) کثمامة موضعی است
ط و ی
(طوی) کرخی گرسنگی وخیک
(طُوی) بالضم والکسر وادی است
بشام یصرف ولا فمن صرفه جعله اسم
وادو مکان مذکر ومن لم یصرفه جعله
بلدة وبقعة معرفة * وذو طوی)
ج ۳ مثلثة الطاء وینون موضعی است
قریب مکه
(طِیَّة) بالکسر نورد ودراز و هیأت
نورد ومنه یقال انه لحسن الطیة
* ونیت وقصد جای قصد بدان
دارد ویقال مضی لطیّته ای لنیّته
التی انتواها وبعدت عنا طیّته ای
مقصده ومنزله الذی انتواه
(طایة) بام وخشک کردنگاه خرما
وخرسنگ در زمین ریگستان وزمین
که دران سنگ نباشد
(طوی) کغنی چاهی است در
ذو طوی وچاه از سنگ چران آورد

ویشتواره از سلاح ومتاع وساعتی از شب
(طویّة) راز وقصد چاه برآورده سنگ
(اَطْواء) بالفتح دهی است بیمامه
• واَطْواءُ النّاقة) نوردهای پیه کوهان ناقه
(رجل طُیّان) گشتان مرد گرسنه
(طاو) گرسنه طو مثله وگرسنه دارنده خود را طاوية مثلٌ فیهما ونیز طوی) مرد لاغر شکم قال :: فقام فادنی من رسادی وسادة • طوی البطن مشوق النّ راعین شرحب
(طیا) زن گرسنه
(مطاوی الحیّة) نوردهای مار • وکذا مطاوی الامعاء والشحم والبطن والثوب مطوی واحد آنست
(ض) طوی الصّحیفة طیّاً) نوردید ودر نوشت نامه را • وطوی الحدیث) پوشید سخن را • وطوی کشحه عنّی) روی گردانید از من ومفارقت گزید • وطوی القوم) نشست با آنها یا آمد نزد ایشان یا تجاوز نمود از ایشان • وطوی الکشحه علی امرٍ) پنهان کرد کار را • وطوی البلاد) طی کرد زمین را • وطوی الله البعد لنا) نزدیک نمود • وطوی الله عمره) تمام وفنا کرد عمر او را • ونیز طی) گرسنه داشتن خود را وافکندن ساکن چهارم از مستفعلن ومفعولات
(س) طوی طوًی) بی اراده نخوردن چیزی را
(اِطْواء) نخوردن چیزی او گرسنه داشتن خود را
(اِطّوی) بتشدید الطاء پیچیده شد
(تطوّت الحیّة) حلقه زد مار
(انطواء) نوردیده گشتن

باب الطاء فصل الهاء

ط ه ب

(طهب) محرکة از اسماء اشجار صغار است

ط ه ب ل

(طهبلة) رفتن در شهرها

ط ه ث

(طُهثة) بالضم مرد سست خرد گو تناور وفربه باشد

ط ه ج

(طیهوج) تیهو نر

ط ه ر

(طُهر) بالضم پاکی از حیض وجز آن اَطهار جمع
(طُهرة) بالضم پاکی وپاکیزگی اسم است طهارت را
(طهِر) ككتف پاک طَهِرون جمع
(طاهر) پاک اَطهار جمع ورجل طاهر الثیاب) مرد پاکیزه لباس • ثیاب طهاری جمع بر غیر قیاس گویا جمع طهران است • وامرأة طاهر) بدون ها زن پاک از حیض • وامرأة طاهرة) با ها زن پاک از نجاست واز عیوب منقصت • ونیز
(اَطهار) ایام پاکی زن از حیض
(طَهور) کصبور طهارت کردن و آب ستی وآنچه بدان طهارت کنند از آب وجز آن وپاک پاک کننده
(طهیر) کامیر پاک طُهران بالضم طهاری جمع
(احمد بن حسن بن طُهیر موصلی) کزبیر محدث است
(طِهران) بالکسر دهی است باصفهان ودهی است بری
(مِطهرة) بالکسر والفتح ظرفیکه بدان طهارت کنند وآب ستدان وغسل خانه مطاهر جمع • وبالفتح سبب طهارت ومنه الحدیث السواک مَطهرة للفم مرضاة للرب یعنی مسواک سبب طهارت ونزاهت دهان وخوشنودی خالق جهان است
(ن ک) طهر طُهراً) بالضم وطهارةً) بالفتح پاک گردید • وطهرت المرأة) منقطع شد حیض زن ونیز غسل آورد بانقطاع خون وجز آن
(ف) طَهرة طَهراً) دور گردانید آنرا
(تطهیر) پاک کردن وشستن یقال طهّره بالماء • وپاک کردن از معصیت
(تطهّر) پاک شدن وغسل آوردن زن از خون وجز آن یقال تطهّرت بالماء • وپرهیز کردن از گناه واز هر زشتی
(اِطّهر اِطّهّرا) در اصل تطهّر بود تا را بطا بدل نموده ادغام نمودند وهمزه را در اول آوردند جهت امکان نطق

ط ه م س

(طُهمُس) بضمتین وضم المیم دهی است بمصر از آن ده است

ج ۳

اسحق بن وہب طهرسی

ط ه س

(ف) طَهَسَ فی الاَرْض) درآمدوران باستواری یاپستی . ومااَدْرِی این طَهَسَ) یعنی نمیدانم که کجا رفت وکذا ما ادری این طُهِسَ بِهِ مجهولا

ط ه ش

(طَهْش) بالفتح تباه کردن کار و درہم کردن مرد کارشروع نموده خودرا از دست خود یا بدست غیر والفعل من فتح

(طَهُوْش) کصبور نام مردی

ط ه ف

(طَهْف) وبحرک گیاهیست نرم دست که درمین کارند ودانه آنرا که درزنگ وکوچکی بنجر دل سرخ ماند بوقت تنگ دستی وسختی خورند گرم ویابس است

(طَهْفَة) بالفتح صلیبان بلند و درازو سرآن وآن گیاهی است که درتابستان روید وبفارسی زبوده نامندش . وطَهْفَة بن ابی زُهَیر نهدی) صحابی است . وطَهْفَة بن قَیس) ترقی طرق ف... وَنهیدة طَهْفَة) مسکه تنک

(طِهْفَة) بالکسر پاره از هرچیزی

(طَهَاف) کسحاب ابر بلند برآمده

(طُهَافَة) کثمامه پوست تنک مانند سرشیر

(اَطْهَفَ الصِّلِّیَان) نیک ویدگیا صلیان . واَطْهَفَ لَهٗ طِهْفَةً مِنَ الْمَالِ) داد اورا پاره از مال . و اطهف فی کَلَامِهٖ) سهل وآسان کرد سخن را وواضح وپیدا گفت . و اَطْهَفَ السِّقَاءُ) فروشسته شد مشک ونرم گردید . ونیز اطْهَاف) طهف را کاشتن لغت یمنی است

ط ه ف ل

(طَهْفَلَة) خوردن نان ارزن را ومداومت کردن برآن

ط ه ق

(طَهْق) بالفتح شتافتن والفعل من فتح

ط ه ل

(طَهْل) بالفتح آب برگردیده رنگ ومزه

(طُهَالَة) بالضم گیاه اندک تره است نازک

(طَاهِل) آب رنگ ومزه برگردیده

(طِهْلِئَة) بالکسر وتاخیر الهمزة وطِئْلِهَة) بتقدیم الهمزة احمق بی خیر وگِل ولای که درحوض فروریزد بعدازان که اندوده باشند آن را

طِهْیَمَة) کسفینة مثله فیهما . و تیرگی وابر یقال مافی السَّمَاءِ طِهْلِئَة یعنی نیست درآسمان چیزی از ابر همزه زاید است وقدمر فی الهمزة

(طَهْیَلَة) تره طهله خوردن

(س ف) طَهِلَ الْمَاءُ طَهْلاً) برگردید رنگ ومزه شد آب

(تَطَهُّل) برگردیدن رنگ ومزه آب

ط ه ل ب

(طَهْلَبَة) رفتن دربلاد

ط ه ل س

(طِهْلِس) کزبرج لشکر گران .

طِلْهِس) بتقدیم اللام مثله

ط ه م

(مَا اَدْرِی اَیُّ الطَّهْمِ هُوَ) و یقیم نمیدانم که کیست او

(طُهْمَة) بالضم سیاه زردی مایل یا تیره با اندک سیاهی یا سرخ که به سپیدی زند

(امرأة طُهِمَة) کفرحة زنی که رخساره او کم گوشت باشد

(طَهْمَان) کسلمان ویضم مولی رسول الله صلی الله علیه وسلم ومولی سعید بن العاص صحابیان اند . یا طَهْمَان ذکوان وابراهیم بن طهمان که هردو از ائمه اسلام اند بر اختلاف اقوال

(فرس مُطَهَّم) کمعظم اسپ نیک فربه ونیز لاغر از لغات اضداد است . ورجل مُطَهَّم) مرد تمام اندام . ونیز مُطَهَّم) کامل وتمام از هرچیزی ومرد نیکوروی صاحب

ج ٣ جمال . ووجهٌ مُطَهَّم) روی گرد فراهم آمده گوشت وبرآمده رخسار

(تَطَهُّم) رمیدن وهمه یکبار فراهم آمدن بکارهی وکلان وپرگوشت گردیدن

(تَطَهَّم) ناخوش داشتن طعام را واندوهگین گردیدن ازکسی وناخوش داشتن صحبت کسی را یقال فلان یَتَطَهَّمُ عَنَّا ای یستوحش

ط ه م ل

(طَهْمَل) کجعفر چیزی که از لمس آن حجم وبزرگی محسوس نشود و زن باریک تن ومرد فربه زشت

خلقت و بدسرشت طَهْمَلَة)
مونث طَهَامِل جمع
(طَهْمَلِیّ) بالفتح کوتاه بالا
سیاه فام
(تَطَهْمَلَ تَطَهْمُلًا) بی هیچ چیز
رفت ٭ و (تَطَهْمَلَ لَهُ) حیله
برانگیخت تا بگیرد از وی چیزی را

ط ه ن ب

(طَهْنَبَی) بالفتح سخت و استوار از
هر چیزی

ط ه ه

(طَهْ) کهل امر است یعنی آرام کن
یا بمعنی یا رجل است بلغت حبشیه ۳ج
ومن قرأ طه باشباع الفتحتین
فمعناه عنده من الهجاء
(طَهْطَاهٌ) بالفتح اسپ خوش منظر
بشگفت آرنده از خوبی و جمال و جوان
فربه پرگوشت
(طَهَاطِهُ الخَیْل) کعلابط آواز
اسپان

ط ه ی

(طَهْیُ) کعلی کاه ریزه
(طَهْیٌ) کهدی گرگ و پخته و هرچه
باشد
(طَاهِی) گوشت پز و بریان ساز
و نان پز و پزنده هر نوع خوردنی
طُهَاة جمع
(طَهَاء) بالمد ابر برآمده یا ابر تنک
برآمده طَهَاءَة اخص منه
یقال ما فی السماء طَهَاءَة یعنی
یک پاره ابر
(طُهَیَّة) کسمیة قبیله است ٭
طُهَوِیّ بالضم والفتح وقد تفتح
ها و هما منسوب است بوی
(طُهَاوَة) بالضم سر شیر که مانند
پوست تنک بالای آن جمع آید و
سرخون
(مَا اَدْرِی اَیُّ الطَّهْیَاءِ هُو) ای
ای الناس
(طَهْیَان) محرکه سر کوه و کوهی است
و تراشه چوب
(ن ف) طَهَا اللحم طَهْوًا وطَهْیًا
وطُهُوًّا وطُهِیًّا) بضمها و تشدید
الواو والیاء گوشت پخت یا بریان
کرد ٭ و نیز طَهْو بالفتح کار و منه
حدیث ابی هریرة رضحین روی حدیثا
فقیل له اسمعت من رسول الله صلی
الله علیه وسلم فقال فما طَهْوِی اذًا
ای ما عملی ان لم احکم ذلک ٭ و کار
کردن ٭ (طَهْی) بالفتح لغة فیه من
فتح فی الکل ٭ و رفتن در زمین و
سفر کردن
(اَطْهَی اِطْهَاءً) زیرک و رسا گردید
در پیشه و کار

باب الطاء فصل الیاء

ط ی ب

(طِیب) بالکسر بوی خوش و حلال
اَطْیَاب جمع و بهترین از چیزی و
شهریست میان واسط و تستر و
تقول فعلت ذاک بطِیبِ نفسی و
کذا بطِیبَة نفسی یعنی کردم این کار
را بخوشی خویش بی اکراه دیگری
(طُوب) بضم خشت پخته بلغت اهل
مصر
(طِیبَة) بالکسر حلال و نام وادی و صافی و
خالص آن و نام زمزم و ده
است نزد زرود
(طَیْبَة) بالفتح مدینة الرسول علیه
السلام ٭ قیل انما سمیت بطَیْبَة
بنت قیدار بن اسمعیل علیه السلام
وکانت تسکنها ٭ و (ابو طَیْبَة) کنیت
حجام آنحضرت صلی الله علیه وسلم
(طَاب) بوی خوش و پاک و دهی
است ببحرین و جوی بفارس ٭ و
عذق بن طاب خرمایی است
در مدینه یا ابن طاب نوعی از
خرمای تر یقال له رطب ابن طاب
و عذق ابن طاب
(طَابَة) شراب انگوری و نام مدینه
منوره
(طِیَبَة) کعنبة کار بی دغا و فریب
یقال سبی طیبة ای بلا غدر و
نقض عهد
(طَابَان) دهی است به خابور
(اَطْیَبَان) اکل و جماع یا دهن و
فرج یا پیه و جوانی
(طَیِّب) کسید پاک و حلال خلاف
خبیث و نام پسر نبی صلی الله
علیه وسلم
(طَیِّبَة) ککیسة نام مدینه رسول
صلی الله علیه وسلم و دو ده اند بمصر
و پاک و پاکیزه
(طِیَاب) ککتاب جنس رطبی است
در بصره
(طُیَّاب) کزنار بوی خوش ٭ و شیء
طُیَّاب یعنی نیک خوش و پاکیزه و
پاک
(طُوبَی) پاک و پاکیزه فعلی است
از طیب بالکسر قلبوا الیاء واوا لضمة
ما قبلها یقال طُوبَی لک و طُوبَاک ال

اکثر است یا ثانی غلط یعنی خوش باد او
لا یقال طوبیک بالیلو * و نام درختی
است در بهشت و بهشت و بلغت
هند و مونث اطیب و جمع طیبة و
حسنی و نیکو و برگزیده

(طیبی) بالکسر بهشت بلغت
هندی

(مطائب) بالفتح بهترین و
برگزیده هر چیز و احد ندارد
اطائب مثله یا مطائب در خرما ی تر
مانند آن و اطائب در شتران کشتنی
ومنه اطعمنا من اطائبه یا واحد آن
مطیب یا مطاب و مطابة است

(ایطبة العنبر) و تخفف خواهانی
نر است ماده نر را

(شراب مطیبة للنفس) یعنی
سبب خوشی نفس است

(ض) طاب طابا و طیبا و طیبة)
بکسر هاء (تطیابا) بالفتح خوش مزه
و پاک و پاکیزه گردید و حلال شد * و
طابت الارض) گیاه ناک
گردید * وطبت به نفسا) ای طابت
به نفسی * وطابه) خوش کرد آنرا و
پاک و پاکیزه ساخت

(ما اطیبه) چه پاکیزه و خوش است

آن * و ما ایطبه) مقلوب وی
است

(اطابة) خوش کردن کسی را و
خوشبوی ساختن و حلال و پاکیزه
نمودن و خوش مزه ساختن طعام و پاک
کردن شستن و استنجا نمودن و پاک
یافتن چیزی و سخن شیرین و خوش
گفتن و طعام لذیذ آوردن و پسران
نیک سیرت زادن و نکاح نمودن زن
حلال را

(مطیب) کمعظم نام پسر نبی صلی الله
علیه وسلم وحلف المطیبین بنو
عبد مناف اند سموا به لانه لما ارادت
بنو عبد مناف اخذ ما فی ایدی بنی
عبد الدار من الحجابة والرفادة و
اللواء والسقایة و ابت بنو عبد الدار
عقد کل قوم علی امرهم حلفا
موکدا علی ان لا یتخاذلوا ثم خلطوا
اطیابا و غمسوا ایدیهم فیها و
تعاقدوا ثم مسحوا الکعبة بایدیهم
توکیدا فسموا المطیبین وتعاقدت
بنو عبد الدار و حلفاءها حلفا آخر
موکدا فسموا الاحلاف وکان النبی
صلی الله علیه وسلم من المطیبین

(مطیبة) کمعظمة نام مدینه منوره

صانها الله تعالی

(طیبه تطیبا) پاک یافت آنرا
و خوش گردانید و حلال و پاکیزه
ساخت

(مطایبة) خوش منشی کردن
باهم

(تطیب) آلودن خود را ببوی خوش

(استطابة) پاک جستن و پاک
یافتن و استنجا کردن شستن یا
بمسح حجر و موی زهارستردن یقال
استطاب العانة * و آب شیرین
خواستن استطیاب بالصحیح
مثله فی الکل

ط ی ح

(طیح) بالفتح چوب که در بن غدان
باشد

(طیحة) بالفتح امور دشوار که دوری
انداز در میان قوم یقال اصابتهم طیحة
ای امور فرقت بینهم

(اطاحة) هلاک و تباه نمودن مال را
واوی است و یایی و یایی افصح از واو

(مطیح) کمعظم تباه و هیچکاره

(طیح بثوبه تطییحا) انداخت
جامه را جاییکه ضائع و تباه شود و
* وطیح فلانا) حیران گردانید

او را * وطیح الشیء تباه و هلاک
کرد آنرا

ط ی خ

(طیخ) بالکسر حکایت خنده و قالوا
طیخ طیخ مبنی بر کسر یعنی قهقهه
کردند * و نیز طیخ) تکبر و بزرگ منشی
و قیل الجهل

(طیخه) بالفتح کول بخیر و فتنه
و بلا

(ض) طاخ طیخا) آلوده گردید
بکار زشت * وطاخ فلانا) آلود او را
بزشتی و بزرگ منشی نمود و متهم کرد
باطل و آلوده و غرق شد در آن

(مطیخ) کمعظم تباه و روی و چیز
قطران مالیده

(طیخه السمن تطییخا) پر کرد
او را فربهی به پیه و گوشت *
وطیخ العذاب علیه) پاینده و
مداومت کرد بروی عذاب چندان
که بکشت و هلاک کرد * و نیز تطییخ
بکار زشت آلودن کسی را

(تطیخ) بزشتی آلوده شدن

ط ی ر

(طیر) بالکسر موضعی است

(طیرة) بکسر وهی است بدمشق

ج ٣

(طَیْرَة) بالفتح سبکی یقال فیه طَیْرَةٌ
ای خفةٌ وطیشٌ * طَیْرُورَةٌ مثله
(طِیَرَة) کعِنَبَة وبالکسر فال بد طُورَة
بالضم مثله
(طَائِر) پرنده وگرد ارطَیْر بالفتح
جمع * منه قوله تعالی اَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهٗ فی
عُنُقِهٖ ای عمله طُیُور واَطْیَار جمع
الجمع * وگاهی طَیْر بر واحد واقع
شود ومنه قوله تعالی فیکون طَیْرًا باذن
الله * وهو ساکن الطَّائِر
یعنی با تمکین است * ونیز طَائِر
دماغ وآنچه بدان فال گیرند نیک
باشد یا بد وبهره وروزی وکار وعمل
مرد که متعلّد آنست * ونیز طَائِر
خشم یقال طَارَ طَائِرُهٗ * ونام اسپ
قتادة بن جریر سدوسی * وفی
الحدیث وکانّ علی رُؤُسهم الطَّیْر
ای ساکنون هیبةً واصله ان الغراب
یقع علی راس البعیر فیلقط منه القراد
فلا یتحرّک البعیر لئلّا ینفر عنه
الغراب
(طَیُّور) کتنور تیز رو وچالاک شتاب
بازآینده یقال هو طَیُّورٌ فَیُّورٌ ای
حدید سریع الفیئة
(فرسٌ طَیَّار) گستان اسپ تیز
خاطر چست وچالاک اسپی است
مر ریّان خولانی را
(طَیَّارَة) کجبانه کشتی سریع و
تیز رو
(طِیْرِی) کعبری دهی است باصبهان
طِیَر اسنے منسوب است
بوی
(فرسٌ مُطَار) اسپ تیز خاطر و
چست وچالاک
(مُطَارَة) بالضم وبفتح چاه کشاده
دهن وقیل دوریک واهن مَطَارَةٌ
زمین پرنده ناک وذو المَطَارَة
کوهی است
(مَطِیْرَة) کمدینه شهری است
نزدیک سرّ من رای
(ض طَارَ طَیْرًا) بالفتح وطَیَرَانًا
بالتحریک وطَیْرُورَةً پرید * وطَارَ
الشیءُ دراز گردید * وفی المثل هُمْ
فی شیءٍ لایُطِیْرُ غُرابُهٗ در فراخی عیش
وکثرت خیر استعمال کنند
(اِطَارَة) پرانیدن وبخش بخش
کردن مال را ودشگافتن بلغت یمن
(مُطَیَّر) کمعظم چوب یا چوب تر و
تازه وشگافته وشکسته منقلوب
مُطَرَّی ونوعی از چادر
(طَیَّرَ الفَحْلُ الْاِبِلَ) باردار گرد
کشن همه ایان را * ونیز تَطْیِیر
پرانیدن یقال طَیَّرَهٗ وطَیَّرَ بِهٖ * وبخش
بخش کردن چیز را
(مُطَایَرَة) پرانیدن
(تَطَایُر) پراگنده شدن ودراز
گردیدن وفی الحدیث خذ ما تطایر
من شعرك * ودر گرفتن همه ابر
آسمان را
(تَطَیَّرَ بِهٖ ومنهُ) فال بد گرفت
ازوی قوله تعالی وقالوا اطَّیَّرْنَا بك
اصله تَطَیَّرَ فادغمت التاء فی الطاء
فاجتلبت الالف لیصحّ الابتداء بها
(مُسْتَطِیْر) غبار برآمده وپریشان
وسگ وشتر تیز شده بگشنی
(فرسٌ مُسْتَطَار) اسپ تیز رو و
تیز رانده شده
(اِسْتَطَارَ الْفَجْرُ) منتشر شد روشنی
صبح وبر دمید * واَسْتَطَارَتِ
السُّوقُ) افزون گردید رونق بازار
* واسْتَطَارَ الحَائِطُ) شگافته شد
دیوار * واَسْتَطَارَ السَّیْفَ)
بسرعت برکشید شمشیر را از نیام *
واسْتَطَارَتِ الکلبةُ) خواهش
نر نمود ماده سگ * واُسْتُطِیْر) مجهولا
پرانیده شد واُسْتُطِیْرَ فُلَانٌ) ترسانیده
شد * واسْتُطِیْرَ الفرسُ) بسرعت
رانده شد اسپ * ونیز اِسْتِطَارَة
پراگنده ومتفرق گردیدن
(اِنْطِیَار) شگافته شدن

طای س

(طَیْس) بالفتح عدد بسیار و
هرچه بر زمین باشد از خاک وخس
خاشاک یا هر مخلوق کثیر النسل
مانند مگس ومور وهوام یا خاک
ریزها یا در یا (طَیْسَل) مثله فی الکل
* یا بسیاری هر چیزی از ریگ وآب
وجز آن
(طَیْسَمَانِیَة) بالفتح شهری است
باندلس
(ض طَاسَ طَیْسًا) بسیار گردید

طای ش

(طَیْش) بالفتح سبکی
(طَائِش) مرد سبک
(اَطَیْش) مرغی است
(طَیَّاش) کشداد مرد سبک وآنکه
آهنگ مختلف دارد وبر یک اراده
نرود
(ض طَاشَ طَیْشًا) سبک گردید
* ونیز طَیْش) رفتن عقل وخطا

کردن تیر از نشانه
(اطاشة) بیکسو انداختن تیر را از نشانه ومائل گردانیدن از ان

ط ی ع

(ض) طاع طیعًا) فرمان برداری کرد لغة فی طاع یطوع

ط ی ف

(طَیف) بالفتح خشم وجنون وخیال ووسوسه ومنه اذا مسّهم طیفٌ من الشیطان ؞ وآمدن خیال در خواب وگرد چیزی گردیدن لغة فی الطوف مطاف مثله فیهما والفعل من ضرب
(طائف) خیال در خواب آینده ووسوسه وخشم
(ابن الطیفان) کحیران خالد بن علقمه شاعر فارس است ؞ و طیفان) نام مادر اوست
(ابن الصیفانیة عمرو بن قبیصه) یکی از بنی دارم است ؞ و طیفانیة) نام مادر او
(طیّف) خیال ووسوسه وقیل من الواو اصله طیوف فادغم وهی فی قراءة سعید بن جبیر اذا مسّهم من الشیطان بالتشدید
(طیّف تطییفًا) بسیار جولان کرد طوّف تطویفًا مثله

ط ی م

(ض) طامه الله علی الخیر) سرشت اورا خدای بر نیکوئی ؞ و طام فلانٌ) نیکوکار گردید

ط ی ن

(طِین) بالکسر گل طینة) باتا اخص است از ان ؞ ونیز طینة) شهرکی است نزدیک دمیاط وسرشت وخوی
(مکانٌ طانٌ) جای کلناک ؞ یومٌ طانٌ وارضٌ طانةٌ مثله
(طِیانة) ککتابة گلکاری کردن
(مَطِین) کمبیع سقف گل اندود
(فلسطین) شهریست ومذکور است در ف ل س ط
(ض) طان طینًا) نیک کرد کار گل را ؞ وطان کتابه) بگل مهر کرد کتاب را ؞ وطان السطح) گل اندود بام را ؞ وطانه الله علی الخیر) سرشت اورا خدای بر نیکی
(مُطیّن) کمحدث لقب محمد بن عبد الله حافظ بدان جهت که از طفلی بگل کاری سخت حریص بود
(تطیین) بگل اندودن بام وجز آنرا
(تطیّن) آلوده گردیدن بگل

الکتاب السابع عشر فی الظاء
باب الظاء فصل الهمزة

ظ ء ظ ء

(ظأظأ التیس ظأظأةً وظأظاءً) بانگ کرد نکه برای جفتی گرفتن ؞ ونیز ظأظأة) سخن گفتن شخصی که لب بالائین او شکافته یا دندان پیشین او ریخته باشد وبدان جهت سخن او مفهوم نشود ودران غنه بود

ظ ء ب

(ظأب) بالفتح بانگ وفریاد وخوغا وستم واواز نکه وشوهر خواهر مرد اظؤب وظؤوب جمع ؞ ونیز ظأب بانگ کردن وازدواج پذیرفتن والفعل من فتح
(مُظاءبة) دو خواهر را دو کس در نکاح در آوردن

ظ ء ت

(ف) ظأته ظأتًا) خبه کرد آن را

ظ ء م

(عدوٌّ ظأمٌ) بالفتح دشمن که همچو خود باخود دارد

(ظِئر) بالکسر شیر ده بچه غیر ومهربان بروی از مردم وجز آن للذکر والانثی ومنه الحدیث سیف القین ظئر ابراهیم ابن النبی صلی الله علیه وسلم وهو زوج مرضعته اظؤر واظآر وظؤور وظؤورة وظؤار وظؤرة جمع ؞ ورکن کوشک وستون پهلوی دیوار که بدان قوت گیرد
(ظؤار) کغراب دیگپایه
(الطعن ظِئار القوم) بالکسر بدان جهت که بسوی صلح مائل کند کما قیل اخفهم حتی یحبوک
(ناقة ظؤور) کصبور ناقه مهربان بر بچه غیر ظؤورة مثله
(ظؤری) بالضم والقصر گاو ماده آنرا منه کشن
(ناقة مظؤورة) ناقه دایه گرفته شده
(ف) ظأرها ظأرًا) بالفتح وظئارًا بالکسر دایه گرفت آنرا ؞ وظأرت هی) دایه ومهربان گردید لازم است ومتعدی ؞ وظأرت الناقة) دایه گرفتم شتر بچه را ومهربان ساختم آنرا بروی ؞ وظأرنی علی الامر) خواست از من کاری ایا بستم

ج ٣

داشت مرا بر کار یا مائل ساخت مرا سوی آن ٭ ونیز ظِئَاد) بینی ماده شتر را العمامه بستن تا مهربان گردد بر بچه غیر ٭ وغمامه خرقه پاره است جهت این کار تا بوی بچه غیر را نداند

(اَظْأَدَ المرأة) دایه گرفت او را

(مُظَاءَدَة) همدیگر را دایگی گرفتن یقال بینهما مظاءدة ای کل واحد منهما ظئر صاحبه ٭ ودایه گرفتن دگرفتن دایه بچه غیر را جهت شیر دادن

(اِظطَأَتْ بولدها ظئراً) دایه گرفت جهت بچه خود ٭ ونیز اِظِّئَار بالتشدید دایگی کردن ومهربان گردیدن سج

(تَظَأَّد) دیگی کردن مهربان شدن

(اِسْتَظْأَرَت الکَلْبَة) آزمند تر گردید سگ ماده

ظءف

(ظَأْف) بالفتح راندن ودور کردن یقال جاء یَظْأَفُه کیمنعه ویَظْوُفُه آن جیز کیسُوفه ای یطرده

ظءم

(ظَأْم) سخن هرچه باشد وبانگ وغوغا ٭ ونیز شوی خواهر مرد

(ف) ظَأَمَ المرأة) گائیدزن را ٭ ونیز ظَأم) دوخواهر را دوکس در نکاح در آوردن

(مُظَاءَمَة) دوخواهر را دوکس خواستن ویقال ظاءمه فلان اذا تزوج اخت زوجته

باب الظاء فصل الباء

ظبء

(ظَبْأَة) بالفتح کفتار

ظبب

(ظَبْظَاب) بیماری هرچه باشد ورنج ودرد وعیب یقال مابه ظبظاب ای شیء من وجع ٭ وآبله ریزه که در چشم ودرخسار ملاح حادث شود وبانگ وفریاد وسخن ترساننده بشر وبدی ظَبَاظِب) جمع ٭ وبادشاهی بود دریمن

(ظُبْظِبَ الرَّجُل) مجهولا تب زده گردید

(تَظَبْظَبَ الشَّیءُ) اندک اثر کرد آن چیز

ظبو

(ظُبَة) کُتبه دم شمشیر یا طرف تیز آن یا دم سنان ومانند آن اَظْبٍ بالفتح وظُبَات وظُبُون بالضم والکسر وظُبًی کهدی جمع ٭ وفی النهایة فوضعت ظبیب السیف فی بطنه کذا دوی وانما هو ظبة السیف وهو طرفه

ظبی

(ظَبْی) بالفتح آهو اَظْبٍ وظَبَیَات محرکة وظِبَاء بالکسر وظُبِیّ علی فعول بالضم جمع ٭ ووادی است ونشان وداغی است مر بعض عرب را ونام وموضعی است واسپ فربه

(ظَبْیَة) آهو ماده وگوسپند وگاو ماده وفرج زن وفرج ناقه قال الاصمعی هی لکل ذات حافر وقال الفراء هی للکلبة ٭ وانبان یا انبان خرد وخریطه وخم وادی ونام چاه زمزم ونام اسپ ودو آب ودو موضع وزنی

(عِرْقُ الظُّبْیَة) بالضم موضعی است بر سه میل از روحاء

(ظُبَاء) بالضم نام جائی

(مَرْجُ الظِّبَاء) بالکسر نام موضعی

(ظُبیا) کربی بالضم والقصر موضعی است

(ظُبیّ) کدلی جائیست

باب الظاء فصل الجیم

ظجج

(ن) ظَجَّ ظَجّاً) بانگ فریاد خواهی کرد درجنگ ٭ اما درغیر جنگ بضاد معجمه گویند

باب الظاء فصل الراء

ظرء

(ظَرْء) بالفتح آب منجمد وخاک خشک ونژاله وبرد وکذا فی النسخ

ظرب

(ظَرِب) کَکَتِف سنگ بر آمده تیز اطراف یا کوه پست گسترده یا کوه خرد وپشته ظِرَاب ککتاب جمع ٭ ونام مردی ونام اسپ آن حضرت علیه الصلوة والسلام وبرکه ایست میان قرعاء وواقصة ٭ وظرب لُبْن) موضعی است

(ظُرُبّ) بضمتین وتشدید اللام کعتل کوتاه بالا درشت وپرگوشت

(ظَرِیب) کامیر موضعی است

(ظُرَیْبَة) کجهینة نام جائی

(ظَرِبَان) کقطران جانوری است مانند گربه گنده بوی ظَرِبَاء مثله ظَرَابِیّ وظَرَابِیّ بتشدید یاء جمع

وظِربی بالکسر والقصر وظِرباء بالکسر والمد اسم جمع * وفی المثل فَسَا بینهم الظَّرِبَانُ یعنی همدیگر بریدند ومتفرق شدند لانها اذا فَسَتْ فی ثوبٍ لایَذهَبُ رائحته حتی یبلی ویقال تَفْسُو فی جُحرِ الضَّبِّ فیسدر من خُبثِ رائحته فتاکله

(اَظْراب) کاضراس چهار دندان پس نواجذ یا بیخ دندان بُن آن

(س، ظَرِبَ بِهِ ظَرَبًا) محرکة چفسید بوی وملصق گردید

(مُظَرَّبة) کمعظمة سم سخت

(ظُرِّبَتِ الحوافرُ تَظْرِیبًا) مجهولاً سخت ودرشت گردید سم

ظ ر ب ع

(ظَرَبْعانة) بالفتح وکسر الباء وزیادة النون مار

ظ ر ر

(ظَرّ) وبضم آبی است

(ظِرّ) بالکسر سنگ یا سنگ گرد تیز اطراف ظِراد بالکسر وتخفیف الراء وتشدیدها جمع

(اُظْرور) بالضم بمعنی ظر بالکسر است ظُرظور بالضم مثله

(ظُرَر) کصرد سنگ یا سنگ گرد تیز ظِرّة بالتاء مثله ظُرّان بالضم جمع

(ظَرِیر) کامیر زمین سنگ ناک و زمین درشت ومناره که بدان راه شناسند ظُرّان بالضم واَظِرَّة بکسر الظاء جمع

(مَظَرَّة) بالفتح سنگ نرهای سخت وتیز * وارضٌ مَظَرَّة زمین سنگ ناک

(مِظَرَّة) بکسر سنگ آتش زنه

(مُظْرور) بضم المیم وسکون الظاء سنگ یا سنگ گرد تیز مَظَارِیر جمع

(ن، ظَرَّ مَظَرَّةً) برید سنگ آتش زنه را * وظَرَّ النّاقةَ ذبح کرد ناقه را بسنگ یا عام است

(اَظَرَّ اِظْرارًا) رفت بر سنگ * و اظری فانّك ناعلة بطاء مهمله مشهورتر است وگذشت

ظ ر ط

(ظِرْیاطة) زمین یک سرشت یقال ارضٌ علی ظِرْیاطةٍ واحدةٍ ای طینة واحدة

ظ ر ف

(ظَرْف) بالفتح خنور وآنچه دران چیزی را نهند منه ظرف الزمان والمکان ظُروف جمع * وزیرکی * ویقال هو نَقِیُّ الظَّرفِ یعنی امین است بازرست نه خائن و دغاباز * ورأیته بظرفه بنفسه

(ظَرِیف) کامیر زیرک ودانا ظُرَفاء وظُرُف ککتب وظِراف ککتاب وظَرِیفون وظُرُوف جمع * کانهم جمعوه بعد حذف الزائدة او هو کالمذاکیر او الظرف انما هو فی اللسان او حسن الوجه والهیئة او یکون فی الوجهة واللسان او البراعة وذکاء القلب والحذق ولا یوصف به الا الفتیان الازوال والفتیات الزولات لا الشیوخ ولا السادة

(ظُراف) کغراب زیرک ودانا وظُرَفاء کعلماء جمع

(ظُرّاف) کرمان زیرک ظُرّافون جمع

(ك، ظَرُفَ ظَرْفًا وظَرافةً) زیرک وماهر گردید

(اِظْراف) بدر فرزندان زیرک شدن مُظرِف ساختن برای کسی

(تَظَرُّف) بتکلف زیرکی نمودن

ظ ر م ط

(ارضٌ مُتَظَرْمِطة) زمین سخت گلناک

(تَظَرْمَطَ فی الطین) در گل ولای افتاد وآلوده گردید دران

ظ ر ن

(ظَرّان) کسحاب موضعی است

ظ ر ی

(ظارِی) گزنده

(ض، ظَرَی ظَرْیًا) جاری روان گردید * وظَرِیَ بَطْنُهُ رفت شکم او ونرم روان گردید

(س، ظَرِیَ) زیرک گردید

(ظَرَوَری) بفتحتین والقصر زیرک وماهر

(اِظْرِیراء) نفخ کردن شکم یا بطنه وامتلا زده شدن یا غالب آمدن پیه بر دل

ج ۳

باب الظاء فصل الشین

ظ ش ش

(ظَشّ) بالفتح جای سخت و درشت

باب الظاء فصل العین

ظ ع م

(ظِعام) ککتاب رسن هودج یا رسن که بار بوی بندند

ظ ع ن

(ظَاعِنَة بن مُرّ) صاحبه پدر قبیله است

(ظِعَان) ککتاب رسن که بار و هودج بوی بندند

(ظَعُوْن) کصبور شتر کار گشته بار بردار و شتر هودج کش

(ظَعِینَة) کسفینه هودج و زن تا دام که در هودج باشد ظُعُن بالضم و بضمتین وظَعَائِن وأَظْعَان جمع ❊ وقال ابو زید ولا یقال حمول ولا ظُعُن الا للابل التی علیها الهوادج

(ذُو الظُّعَیْنَة) کجهینه موضعی است ۳ ج

(عُثْمَان بن مَظْعُوْن) اول صحابی است که بمدینه وفات یافت

(ف، ظَعَنَ ظَعْنًا) بالفتح وبحرک رفت و کوچ کرد

(اِظْعَان) بردن و راندن و کوچ کنانیدن

(اِظَّعَان) بتشدید الظاء سوار گردیدن زن بهودج یقال هذا بعیر تَظَّعِنُهُ المرأة ای ترکبه

باب الظاء فصل الغین

ظ غ ی

(ظَاغِیَة) شیر ده و آنکه در تیمار و تعهد بچه باشد

باب الظاء فصل الفاء

ظ ف ر

(ظَفْر) بالفتح نام مردی

(ظُفْر) بالضم و بضمتین و بکسر نیز شذ و ناخن أَظْفَار و أَظَافِیر جمع ومنه المثل ما حک جلدک مثل ظفرک ❊ ورجل کلیل الظفر مرد سست و بددل و ذلیل و خوار رجل مقلّم الظفر مثله فیهما ❊ وظُفْر النسر گیاهی است ❊ وظفر القط گیاهی دیگر ❊ ونیز ظُفْر بالضم ناخنه چشم و کمان سوای بستنگاه زه کمان یا گوشه و نوک کمان و قلعه است ❊ ویقال ما بالدار ظُفْر ای احد ❊ ورأیته بظُفْره ای بنفسه ❊ و قوله تعالی کل ذی ظُفُر دخل فیه ذوات المناسم من الابل والانعام لانها کالاظفار لها

(ظُفْرَة) بالضم گیاهی است تیز زبان کز ریش خبیثه و ناسور را نافع ❊ ظُفْرَة العجوز خار مغیلان

(ظَفَر) محرکه زمین هموار پست گیاهناک ❊ وبنو ظَفَر بطنی است از انصار و بطنی است از بنی سلیم ❊ ونیز ظَفَر موضعی است قریب حوأب و دهی است بحجاز و ظَفَر الفتح از اعمال زبید است ❊ و نهر ظَفَر محله است ببغداد

(ظَفَرَة) محرکه ناخنه چشم

(ظَفَرِیَّة) بالتحریک وتشدید الیاء محله است ببغداد

(ظَفِر) ککتف مردی که بهر چه اراده کند دریابد آن را ❊ و قلعه است بیمن

(ظَفِرَة) کفرحه چشم ناخنه بر آمده و مرد پیروز و بمطلب رسیده

(أَظْفَر) دراز ناخن و پهن آن

(أَظْفَار) نوعی از بوی خوش بر شکل ناخن کننده لا واحد له و ربما قیل أَظْفَارَة واحدة ولا یجوز فی القیاس أَظَافِیر جمع ❊ فان افرد فالقیاس ان یقال ظُفْر

(ظَفَار) کسحاب بمعنی اظفار است که بوی خوشی است ❊ و کقطام شهری است به یمن نزدیک صنعاء و جزع منسوب است بوی ❊ وفی الحدیث وعلیها عقد من جزع اظفار کذا روی واریدبه العطر الذی کانه شقف ویجعل فی العقد والقلادة والصحیح روایة ظفار کقطام ❊ وشهری است دیگر نزدیک مرباط که قسط را بوی منسوب کنند بدان جهت که از هند اول آنجا برند و قلعه است یمانی صنعاء و قلعه دیگر شامی صنعا

(أُظْفُوْر) بالضم ناخن قال ❊ ما بین لقمتها الاولی اذا انحدرت ❊ وبین اخری تلیها قیس اظفور ❊ اظافیر جمع ❊ و ریزهای که بر شاخ درخت انگور پیچیده گردد

(ظَفِرَان) کفرحان قلعه است بیمن

(ظَفِیْر) کامیر مردی که بهر چه اراده کند دریابد ❊ ظفیر کسکیت مثله ❊ و قلعه است بیمن ❊ ونیز از اعلام است

(أَظْفَار) ستارهای مقدم نسر واقع کنه های بزرگ

(مِظْفَار) بالکسر مرد فائز المرام و موچینه و نام مردی

(مَظْفُوْر) مرد که در چشم او ناخنه باشد

(ض، ظَفَرَهُ ظَفْرًا) زد و برد ناخن را در رخسار او

(س، ظَفِرَتِ العَیْنُ) ناخنه

برآوردچشم * وظُفِرَ الرَّجُل) بهولاناخنه چشم کرديد مرد * وظُفِرَ ثوبه وعليه ظَفَرًا) محرکة پيروزشد بمرادرسيد * وماظَفِرَتك عيني منذ زمان) اي ندیدم ترا اینک

(اِظفاد) ناخن فروبردن بچيزی و پیروزی دادن کسی را

(مُظَفَّر) كمعظم مرد بمرادخودرسيده هرچه باشد وپيروزی ونصرت يافته ونيزازاعلام است

(فرس مُظَفَّرة) كمعظمة آنكه اندك از اطراف آن بريده باشد

(ظَفَّرَ به توبه تَظْفِيرًا) خوشبوی کرد جامه را نظفار * ونيز تَظْفِير) پيروزی دادن وپيروزمند ساختن وناخن فروبردن درچيزی * وظَفَّرَك الله گفتن وبقدرناخن برآمدن عرفج وبرآوردن زمين گياه راچندانكه بانگشت کنده شود ومالیدن پوست باأظفار آن تابان گردد

(اِظَّفَرَ) چنگال زد ودرآويخت ناخن خودرا * واِظَّفَرَ الصَّقرُ الطائرَ) سرگرفت چرخ مرغ را * ونيز اظّفاد) بمرادرسيدن وپيروز شدن

ظ ف ف

(ظَفّ) بالفتح زندگانی تلخ وناخوش وپيوسته گرانی نرخ

(ظَفَف) محركة بسياری عيال باتنگی زيست

(مَظْفُوف) مرد تهی دست

(ن) ظَفَّ قَوائِمَ الْبَعير) بست هرچهار پای شتر راوفراهم آورد

(اِسْتَظَفَّ آثارَهم) پيروی نمود ايشان را

باب الظا فصل اللام

ظ ل ع

(ظَلْع) بالفتح شان وحالت وفي المثل لايَرْبَعُ عَلى ظَلْعِكَ مَن لَيسَ يحزنُهُ اَمْرُكَ يعني باهتمام شان تو نرسد مگر غمخوار تو من رَبَعَ بمعنى اَقامَ * ويقال اِربَع على ظَلْعِكَ) يعنی بازدار خودرا از کاری که طاقت آن نداری زيراكه ضعيف وناتوان هستی * و اُرقَ عَلى ظَلْعِكَ يعنی جهد بکاری کن که توانی ونرمی ورفق کن باتن خود * وقيل اِرقأ مهموزا اي اصلح امرك اولا وتكلف ماتطيق لان الراقي في سُلَّمٍ اِذا كان ظالعًا يرقى بنفسه اي لا تجاوز حدك في وعيدك والبصر بنقصك وعجزك عنه يعني خاموش باش بعيبی که داری * ويقال ق على ظَلْعِكَ) من وَقَيتُ اذا كان بالرجل عيبٌ واردتَ زجرهُ لِئَلّا يذكر ذاك منه يعني نگاه دار وافشا مكن * ويقال اُرقِ عَلى ظَلْعِك) بكسر القاف امرًا من الرُّقية كانَّهُ قال لاظلع بي اذ رقيتَ واداويه * وفي المثل ارق على ظلعك ان يهاضا

(ظَلَع) محركة تنگ آمدن جای وزمين بسياری مردم يقال ظَلِعَت الأرضُ بِأَهلها بالكسر اي ضاقت لغة في ظلعت بالفتح

(ظُلَع) كصرد کوهی است مربنی سليم را

(ظالِع) ستور خميده ولنگ ومرد مائل وگنهگار وتهمت زده مذكر ومونث دروی يكسان است قال النابغة * اتوعد عبدًا لم يخنك امانةً وتترك عبدًا ظالمًا وهو ظالعُ * ياظالعة مونث * وسگ لنگ ومنه لا اَنام حتّى يَنام ظالِعُ الكِلابِ يعني لا انام الا اِذا اَهدأت الكلابُ لِأنَّ ظالعها لايقدر ان يعاظل مع صحاحها فينتظر حتى اذا لم يبق غيره سفد حينئذ ثم نام * ياظالع سگ آزمند ماده وآن نمی خوابد پس اين مثل در حق شخصی گويند كه از امور خود غافل نشود * ياظالع سگ ماده آزمند نر كه سگان درپی افتاده فرصت ندهند كه خواب كند

(ظُلاع) كغراب بیماری است در پای ستور نه ازجهت رنج راه

(ف) ظَلَعَ الْبَعيرُ ظَلْعًا) بالفتح لنگيد شتر دررفتن وخميد * وظَلَعَت الأرضُ بِأهلها) تنگی كرد زمين براهل خود بجهت كثرت آنها * وظَلَعَت الكَلْبة) گشن خواه شد سگ ماده * وظَلَعَ عَنِ الحَقِّ) ميل كرد ازحق * ومنه الحديث اعطي قوما اخاف ظلعهم اي ميلهم عن الحق وضعفا يمانهم

ظ ل ف

(ظَلْف) بالفتح ناچيز ورواو تنگی زندگانی * وذهب دمه ظَلْفًا) ويحرك يعني رايگان رفت خون او

(ظِلْفة) وبكسر لامها نشانی است مرشتر را واَرض ظَلِفة) بالفتح ويحرك زمين درشت كه اثر نگيرد

ج ٣

(ظِلْف) بکسر سم شگافته چون سم
گاو و گوسپند و مانند آن ظُلُوف
بالضم و اَظْلاف جمع ٭ و حاجت و پا
و پی روی در رفتار و جز آن و مراد
و مقصد یقال وَجَدَ ظِلْفَه ای مراده
و جز آگاه موافق یقال وَجَدَتِ الشّاةُ
ظِلْفَها ای مرعی موافقا فلا تبرح
منه ٭ و ظِلْفُ النّفس ای نزهها
(ظَلِف) کگتف جای بلند از آب و
گل لاے
(ارض ظَلِفَةٌ) کفرحة زمین درشت
که اثر نگیرد و امرأة ظَلِفَةُ النّفسِ
۳ ج ای عزیزة عند نفسها ٭ و نیز ظَلِفَة
یکی از چهار چوب که بر پالان بر
دو پهلوی شتر بندند و اطراف زیرین
آن بزمین رسد وقتیکه بر زمین نهند
ظِلَف کعنب و ظِلَفات جمع ٭ در
وسط دو چوب و در موخر دو چوب که
در پائین هر دو کوهه پالان است
(ظَلَف) محرکه کامل و تمام یقال
اخذ ظلفه و مکان ظَلَفٌ جای بلند
از آب و گل و لای
(ظَلِیف) کامیر بد حال و خوار و جای
سخت و کار دشوار و بلای شدید و
سختی و درشتی و بن کردن ظُلُف بالضم

و بضمتین جمع و ظَلِیفُ النّفس آنکه
نزهها و ذهب به ظَلِیفًا یعنی
مفت بی بها برد آنرا و منه ذهب
فلان بغلامی ظلیفا و نیز ظَلِیف
تمام و کامل یقال اخذه بظلیفه
و ظلیفته ای کله
(ظُلَیف) کزبیر موضعی است
(ظُلُوفٌ ظُلَّف) کرکع سمهاے
درشت و سخت
(ظَلْفاء) کصحرا سنگ سخت یا
زمین برابر و درا گسترده
(اُظْلُوفَة) بالضم زمین که در وی
سنگهای تیز باشد گویا سرشت آن
سرشت کوه است اَظالِیف جمع
(ظَبْیٌ مَظْلُوفٌ) آهو بر سم زده
شده
(ض) ظَلَفَ نَفْسَهُ عَنْهُ) باز
داشت نفس از آن که کند یا بیارد
آنرا یا بازداشت آنرا از وی ٭
و ظَلَفَ الْقَوْمَ) پیروی کرد آنها را
٭ و ظَلَفَ الشّاةَ) بر سم زد گوسپند
را
(ض ن) ظَلَفَ اَثَرَهُ) پوشید و
ناپدید کرد اثر پاے را تا پیروے
نکند کسی او را یا در زمین درشت

رفت تا اثر نکند
(س) ظَلِفَتِ الْاَرْضُ) درشت
گردید ٭ و ظَلِفَ عَنْهُ) باز ایستاد
از آن ٭ و نیز ظَلَف) بالتحریک
سختی زندگانی
(اَظْلَفَ اِظْلافًا) در آمد بزمین
اظلوفه
(مُظالَفَة) بزمین درشت رفتن
تا اثر نگیرد و ناپدید کردن اثر پای را
(ظَلَّفَ عَلٰی کَذا تَظْلِیفًا)
افزون نمود

ظ ل ل

(ظِلّ) بالکسر سایه نقیض ضح او هو
الفیء او هو بالغداة و الفیء بالعشی
ظِلال و ظُلُول و اَظْلال جمع ٭ و
جنت و منه و لا الظل و لا الحرور و
راحت و نعمت و خیال که از دیو و پری
و جز آن پیدا شود و اسپ مسلمة
بن عبد الملک و ارجمندی استوار
و در یشه و برزه و جامه و شب یا بهره از شب
و کالبد و شخص هر چیز یا پوشش
آن و اول جوانی ٭ و ظِلُّ الْقَیْظِ)
سختی گرما ٭ و ظِلُّ السَّحاب)
آنچه بپوشد آفتاب را از ابر یا سیاهی
آن ٭ و ظِلُّ السَّیْف) کنایه از ثواب

است چندانکه شمشیر بر سر او باشد
٭ و ظِلُّ الْعَرْش) رحمت خدا یا
بهشت یا سایه رحمت یا سایه طوبا
یا سایه عرش ٭ و ظِلُّ النَّهار) رنگ
روز است وقتیکه آفتاب غالب باشد
٭ و ظِلُّ اللَّیْل) تاریکی شب ٭ و
نیز ظِلّ) پناه یقال هو فی ظل فلان
ای کنفه ٭ و ناحیه قیل و منه الحدیث
ان فی الجنة شجرة یسیر الراکب
فی ظلها مائة عام ای فی ناحیتها و فی
المثل اترکه ترک الظبی ظله
در حق شخصی گویند که بسیار نفور و
رمنده باشد لان الظبی اذا نفر من شیء
لا یعود الیه ابدا و پوشش اسم است
اظلال ٭ و ظل ظلیل) سایه دائم
یا مبالغه است ٭ و مُلاعِبُ ظِلِّهِ)
بالاضافه مرغی است یقال هما
ملاعبا ظلهما و ملاعبات ظلهن فاذا
نکرته اخرجت الظل علی العدة
فقلت هن ملاعبات اظلالهن
(ظَلَّة) بالفتح اقامت بجاے
و صحت
(ظُلَّة) بالضم سایه پوش و سایبان
تنگ غیر فراخ و اول ابر که سایه افکند
و هر درخت که سایه افکند بر تو و

قوله تعالی عذابُ یومِ الظُّلَّة قالوا غَیَّمَ
تحته سَمُومٌ او سحابةٌ اظلَّتهم فاجتمعوا
تحتها مستجیرین بها ممّا نالهم من
الحرّ الشدید فاطبقت علیهم * و
نیز صفه مانندی است که در گرمی و
سردی بدان پناه گیرند ظُلَل کصرد و
ظِلال بالکسر جمع .:. و دامت
ظُلَّةُ الظِلّ ای ما یُستظَلّ به
(ظِلّة) بالکسر سایبان
(ظَلَل) محرکة آب زیر درختان
که بران آفتاب نرسد
(اَظَلّ) بالفتح شکم انگشت و شکم
پیل شتر ظُلّ بالضم جمع شُذُوذاً *
و عجّاج در قول خود .:. تَشکُو الوَجی
من اَظْلَلٍ و اَظْلَلٍ * بفک ادغام
خوانده جهت ضرورت
(ظِلال) بالکسر سایبان * و ابو ظِلال
هلال بن ابی مالک تابعی است
و بهشت و بستان سایه ابر .:. و ظِلالُ
البحر) موجهای دریا
(ظَلالة) بالکسر ابر که تنها نماید
یا ابر که سایه آن را بر زمین بینی .:. و
دامت ظِلالةُ الظِلّ ما یُستظَلّ به
(ظِلال) کسحاب هر آنچه که سایه فکند
بر تو

(ظَلالة) کسحابة کالبد
(ظَلّال) کشدّاد موضعی است
(ظُلظُل) بالضم کشتیها
(ظَلیل) کامیر سایه دار .:. و مکان
ظَلیلٌ) جای با سایه یا پیوسته سایه
و قیل بارود سرد
(ظَلیلة) کسفینة ایستادگاه آب
در سیل رود بار و مرغزار بسیار
درخت ظَلائِل جمع
(ظَلیلا) بالفتح موضعی است
(مِظَلّة) بکسر و فتح خیمه بزرگ و
سایه بان
(س) ظَلّ نهارَه یفعلُ کذا)
یعنی تمام روز میکند چنین و کذا
ظَلّ لیلَه یفعل کذا اسمع فی الشعر
ظَلّا و ظُلولاً و ظَلِلتُ بالکسر و ظَلْتُ کلستُ
و ظِلْتَ کمِلتَ اصله ظَلِلْتُ
(اِظلال) باسایه گردیدن روز
یقال اَظَلّ یومُنا اذا کان ذا ظِلٍّ و سایه
افکندن درخت و جز آن و نزدیک
آمدن کسی یعنی سایه افکندن و منه
اَظَلَّک شهرُ کذا ای دنا منک .:.
و روی آوردن بسوی کسی
(ظَلَّل بالسوط) ترسانید بتازیانه
(تظلُّل) سایه گرفتن

(اِستظلّ بالظلّ استظلالاً) خواستن
کردن بسوی سایه و پناه بردن بآن و نشستن
دران .:. و استظلّ من الشیء و به)
سایه گرفت بآن .:. و استظلّ الکرمُ)
بهم پیچید شاخهای خوشه دار
انگور .:. و استظلّت العینُ) فرو شد
چشم بمغاک .:. و استظلّ الدمُ)
رفت خون از شکم

ظ ل م

(ظَلْم) بالفتح برف و نام شتر
هُذَیل تغلبی و آب دارهی دندان و
صفائی و درخشیدگی آن یعنی از
شدت سپیدی در استخوان دندان
سیاهی نیز نمایان گردد و هیچو
جوهر شمشیر ظُلوم جمع
(ظُلْم) بالضم بنا جایگاه نهادن چیزی
را و ستم و ستم کردن و مصدر در
حقیقت ظَلْم است و این اسم است
آن را ظِلام جمع .:. و تاریکی ظُلُم
بضمتین مثله .:. و شرک و عبادت غیر
خدای * و کهف الظُّلْم) بالضم
مردی است معروف
(ظُلْمة) بضم تاریکی و بضم اللام
لغة فیه و عذاب و شدت ظُلَم کصرد
ظُلُمات بضمتین جمع ظُلُمات

بفتح لام و سکون آن شکل بدان من
الضمة فتحة لانها اخفّ .:. و فی الحدیث
فان الظُلمَ ظُلُماتٌ علی صاحبه ای
لا یهتدی سبیلاً یوم القیامة حیث
یسعی نورُ المومنین بین ایدیهم
(ظِلْمة) بالکسر و الضم فاجره است
از قوم هُذَیل اَسَنّت و فَنِیت
فاشترت تَیْساً و کانت تقول اَرتاحُ
لِنَبِیبِها فقیل اَقوَدُ من ظِلْمة
(ظَلَم) محرکة کالبد و کوه ظُلوم
جمع .:. و موضعی است و یقال لقیته
ادنی ظَلَمٍ او اوّل ذی ظَلَمٍ ای اوّلَ
ج ٣ کل شیء او حین اختلط الظلام او ادنی
ظَلَمٍ القربُ او القریب
(ظِلّام) کعنب رود بار سیت بقبلیّه
و گیاهی است که شاخ تر و نرم
دراز دارد
(ظُلَم) کزفر سه شب متصل بعد
شبهای دُرع یعنی نوزدهم و بیستم
و بیست و یکم و القیاس ظُلْم بالسکون
لان واحدتها ظَلْماء
(لیلةٌ ظَلِمة) کفرحة علی طرح
الزائد شب تاریک
(ظالِم) ستمگار و نوعی از گیاه که
شاخ تر و نرم و دراز دارد و نام مردی

+ وابو الاسود ظالم بن عمرو بن
سفیان دؤلی از کبار تابعیان است
در جنگ صفین با علی کرم الله وجهه
بود و نسبت او اقوالست وهو اول
من تکلم فی النحو بعد علی کرم الله وجهه
وقد اوردناه فی عین الاحسان
(اَظْلَمَ) کاحمد کوهی است بزمین بنی
سُلَیم وکوهی بحبشه که کان وَیْن
دارد وموضعی است ازبطن الرّمه و
کوهی است سیاه از ذات حُبَیس + و
قولهم لعن الله اَظْلَمِی واَظْلَمَکَ
ای الاظلم منّا
(ظَلْمَاء) کصحرا تاریکی + ولیلةٌ
ظَلْمَاءُ) شب نیک تاریک + ولیلٌ
ظَلْمَاء شاذ
(ظَلَام) کسحاب تاریکی اول شب یا
تاریکی
(ظِلَام) بالکسر نوعی از گیاه نرم شاخ
وتر و دراز و آسان واندک
از هر چیزی ومنه نظر الیّ ظلاماً ای
شزراً
(ظُلَامَة) کثمامه داد و دادخواهی
(ظَلُوم) کصبور سخت ستمکار
(ظَلِیم) شترمرغ نر ظِلمان
بالکسر والضم جمع + ونماک زمین

مظلومه و دو ستاره اند + وظُلَیم
مولای عبید الله بن سعد تابعی است
و وادی است بنجد واسپی است
مر عبد الله بن عمر بن خطاب را
واسپ مورخ سدوسی اسپ فُضاله
بن هند وشیر که پیش از جحرات
شدن خورده شود + ونیز تابعی
است
(ظَلِیمَة) دادخواهی وشیر که پیش
از جحرات شدن خورده شود ویقال
سقانا ظلیمة طیّبة
(ظُلَیم) کزبیر موضعی است بیمن
+ وظُلَیم بن حُطَیط) محدث
است + وظُلَیم بن حنظلة بن مالک
مشهور است + وذو ظُلَیم
حوشب بن طخمة تابعی است
(ظَلَّام) کشداد بسیار ستم وگیاهی
است نرم شاخ وتر وتازه و دراز
(ظِلِّیم) کفسیق بسیار ستم
(مَظْلِمَة) بکسر اللام دادخواهی
و داو
(مِظْلَام) کمحراب کاری که راه
درآمدن دران معلوم نشود
(مَظْلُوم) ستم رسیده وشیر که
پیش از جحرات شدن خورده شود

(مَظْلُومَة) کشت زاری است
بیمامه + وارض مَظْلُومَة)
زمین که گاهی پیش ازین کنده نشده
باشد
(ض، ظَلَمَ ظَلْماً) بالفتح ستم کرد
وبنا جایگاه نهاد چیزی را ومنه المثل
من استرعی الذئب فقد ظلم + و
ظَلَمَه حقّه) کم کرد حق او را وقوله
تعالی ولم تظلم منه شیئاً ای لم تنقص
+ ویقال من اشبه اباه فما ظلم ای
ما وضع الشبه فی غیر موضعه +
وظَلَمَ الارض) کند زمین را در
غیر جای کندیده + وظَلَمَ البعیر
کشت شتر را بی علت و بیماری +
وظَلَمَ الوادی) از حد زیاده شد
آب وی دبار + وظَلَمَ الوطب) پیش
از جحرات شدن خورد شیر را + و
ظَلَمَ الحمار الاتان) برماده باردار
جهید خر + وظَلَمَ القوم) شورانید
قوم را شیر پیش از جحرات شدن + و
ماظلمک ان تفعل) یعنی کدام
چیز باز داشت ترا از کردن آن کار +
ظَلَمَ الطریق) میل کرد از راه
(س، ظَلِمَ ظَلَماً) تاریک گردید
(یوم مُظْلِم) کمحسن روز بسیار

شر + ولیل مُظْلِم) شب تاریک
+ وامر مُظْلِم) کار مشتبه که راه
درآمد دران معلوم نشود + وشعر
مُظْلِم) موی سخت سیاه + ونبت
مُظْلِم) گیاه تازه وسبز که بسیاهی
زند + ونیز مُظْلِم پوشش راهی
است نزدیک مداین
(اِظْلَام) تاریک گردیدن شب
و در تاریکی درآمدن و درخشیدن
دندان و بستم رسیدن و در تاریکی
بجای رفتن
(مُظَلَّم) کمعظم کرکس وزاغ وگیاه
در زمینی روئیده که پیش ازین
باران نرسید آنرا
(تَظْلِیم) بظلم نسبت کردن کسی را
(ظِلَام) بالکسر ستم کردن + مُظَالَمَة
مثله
(اِظّلَام) کاجتناب ستم کشیدن
احتمال کردن وفیه ثلث لغات قلب
التاء ظاء فاظهار الظاء والظاء جمیعا
نحو اظظلم وادغام الظاء فی الطاء نحو
اِطّلم وهو اکثر اللغات وادغام الزائد
فی الاصلی نحو اظّلم
(تَظَلَّمَ فلان فلاناً حقّه تظلّماً) کم کرد
حق او را + وتظلّم) حوالکرد ظلم را

سرج

برخود * وتظلّم منه شکایت
نمود از ظلم او
(تظالم) بهمدیگر ستم کردن
(انظلام) ستم کشیدن واحتمال
کردن

ظ ل ی

(تظلّی) لازم گرفت سایه وتن
آسانی را

باب الظاء فصل الميم

ظ م ء

(ظِمْء) بالکسر آرزومندی ومدت
میان دو نوبت آب خوردن شتر
ومدت میان دو باره آوردن شتر از
بر آب خور اظماء جمع * وتشنگی *
وظمء الحیوة) از وقت ولادت تا
وقت موت وقولهم ما بقی من عمره
الا قدر ظمء الحمار ای لم یبق منه الا
الیسیر لانه لیس من الدواب اقصر
ظمأ من الحمار واقل صبرا عن الماء
(ظمیٔ) ککتف تشنه
(ظمآن) کسکران تشنه ظِماء
بالکسر جمع ظُماء بالضم شد نادرا
عن اللحیانی * وقیل الظماء بالکسر
جمع الاظما من الناس * ویقال
للفرس ان فصوصه لظماء ای لیست
برهلة لحیمة یعنی بندهای آن سست
وفروهشته وپرگوشت نیست
(ظمأی) کسکری مونث ظمآن
ظمآنة مثله * وریح ظمأی)
باد تشنه کن خلاف لینة
(ظمأة الرجل) کسحابة سیرت
بدو طبیعت زشت دکمی انصاف
او نسبت بهم صحبتان خود
(مظماء) کسمار مرد سخت تشنه
(مظمأ) کمقعد جای تشنگی را
(مظمأی) بفتح ویای نسبت
کشت دشتی که از باران آب خورد
خلاف مسقوی
(س) ظمئ ظمأ) محرکة وظماء
وظماءة تشنه گردید یا سخت تشنه
شد * وظمئ الیه) آرزومند
وی گردید
(اظماء) تشنه کردن ولاغر نمودن
اسپ فربه را
(تظمئة) تشنه کردن ولاغر نمودن
اسپ فربه را

ظ م خ

(ظمخ) کعنب درختیست که
بدرخت چنار ماند ودرخت انجیر
بلغت طی ظمخة یکی یا بسکون میم
است مانند کسرة وکسر دگاهی میم
جمع را هم ساکن کنند مثل تبشنة
وتبن

ظ م ی

(ظمی) محرکة کمی خون بن دندان
وقیل سواد الشفتین والفعل
من سمع
(اظمی) مرد کم خون بن دندان
یا صاحب لب گندم گون وقال
ابو عمرو الاظمی الاسود وریح
اظمی) نیزه باریک سیاه
(ظمیاء) بالفتح ناقه سیاه ولب
پژمرده گندم گون وچشم کم گوشت
باریک ثره وساق کم گوشت وبن
دندان اندک خون یقال امرأة
ظمیاء اللثاث ولکن اظمیاء الشفة
والعین والساق
(مظمی) کمرمی کشت که از باران
آب خورد خلاف مسقی

باب الظاء فصل النون

ظ ن ب

(ظنب) بالکسر بیخ وبن درخت
(ظنبة) بالضم پی که بر اطراف پرهای
که نزدیک سوفار هست پیچند
(ظنبوب) کعصفور کرانه پیشین
ساق یا استخوان خشک ساق یا طرف
استخوان ساق ومیخی است در کعب
سنان که سر نیزه در وی ود ظنابیب
جمع * وقولهم قرع ظنابیب
الامر) یعنی خوار گردانید آنرا ورام
کرد * یا آماده جنگ گردید ودر آمد
در امور شد او

ظ ن م

(ظنمة) محرکة یک شربت از شیر
که مسکه از ان گرفته باشند

ظ ن ن

(ظنّ) بالفتح گمان یعنی طرف
ج ٣ راجح از دو طرف اعتقاد غیر جازم
ظنون واظانین جمع * ودانست
از لغات اضداد است * وگمان بد
دو انستن والفعل من نصر تقول
ظننتک زیدا وقوله تعالى وظن
داود ای علم وایقن
(ظنة) بکسر تهمت ظنن کعنب
جمع
(ظنون) کصبور مرد سست کم حیله
وزن ذات شرف که بجهت آن نکاح
کنند ومرد بد گمان وچاه که در وی
آب هست یا نه معلوم نباشد وچاه
کم آب ودوام که گزارده شده یا نه

معلوم نباشد
(ظَنِین) کامیر تهمت کرده شده
(مِظَنَّة الشَّیْ) بکسر الظا جاے
گمان بردن چیزی که در آن جاے
ست مَظَانّ جمع
(اَظْنَنْتُهُ) پیش آوردم او را برای
تهمت و تهمت کردم
(اِظَّنَّهُ و اِطَّنَّهُ) بالظاء و الطاء علی
افتعله تهمت کرد او را ✤ و منه قول
ابن سیرین لم یکن علی یُظَّنُّ فی
قتل عثمان قال الشاعر ✤ ولا کل من
یَظَّنُّنِی اَنَا مُعْتِبٌ ✤ ولا کل ما یُروی
عَلَیَّ اَقُولُ

۳ج

ظ ن ی

(تَظَنِّی) گمان بردن اَصله تَظَنُّن
فابدل من احدی النونات یاء

باب الظا فصل الواو

ظ و ء

(ظَوْءَة) بالفتح مرد کول

ظ و ب

(ظَاب) سخن و غوغا و آواز بز کوهی
وقت برجستن بر ماده

ظ و ف

(اخذه بظُوفِ رقبته) بالضم و
بِظَافِ رَقَبَتِهِ گرفت او را همه یعنی
پوست گردن وی ✤ و ترکته
بِظُوفِهَا و بِظَافِهَا گذاشتم
آن را تنها
(جاء یَظُوفُه و یَظَافُه) گیسوقه
و یمنعه آمد حالیکه دور میکرد آن را

ظ و م

(ظَام) آواز و غوغا لغة فی الظاب
و الباء اجود

ظ و ی

(اَظْوَی اِظْوَاءً) کول گردید

باب الظا فصل الهاء

ظ ه ر

(ظَهْر) بالفتح پشت ضد بطن
مذکر آید اَظْهُر کافلس و ظُهُور
و ظُهْرَان بضمها جمع ✤ و ستور
پشت و منه یَصُّ عادی ظَهْر
یعنی در آمد در شتران و دزدید ✤ و
ریگ کهنه و موضعی ست و مال بسیار
و فخر بچیزے و جانب کوتاه موی
پر مرغ ظُهْرَان بالضم جمع و منه
رِیش سهمک بظُهْرَانٍ ولا تریشه ببطنان
✤ و راه دشت و زمین بلند درشت
و لفظ قرآن خلاف بطن که تاویل آن
است و حدیث و خبر و آنچه از تو غائب
باشد و به پشت رسیدن
پیری و الفعل من ضرب ✤ و یقال
(اَعْطَاهُ عَنْ ظَهْرِ یَدٍ) یعنی بے
مکافات داد او را ✤ و (خفیف الظهر)
کم عیال ✤ و (ثقیل الظهر) بسیار عیال
✤ (و هو علی ظَهْرٍ) او آماده سفر
است ✤ (و اَقْرَانُ الظَّهْرِ) از پس
پشت آیندگان در حرب ✤ و یقال
(لا تجعل حاجتی بظَهْرٍ) یعنی
فراموش مکن ✤ (و سال وادیهم ظَهْرًا)
یعنی روان شد رود بار ایشان از باران
زمین ایشان بخلاف سال وادیهم
دَرْءًا یعنی روان شد از آب زمین
دیگران ✤ (و اصبت منک مَطَرَ
ظَهْرٍ) یعنی رسید از تو خیر بسیار ✤ و
(هو یاکل علی ظَهْرِ یَدِی)
یعنی نفقه او من میدهم ✤ (و هو بین
ظَهْرَیْهِم) یعنی او میانه و در معظم
ایشان است و کذا (بین ظَهْرَانَیْهِم
و لا تکسر النون و بین اَظْهُرِهِم) ✤ و
(نزل بین ظَهْرَیْهِم و ظَهْرَانَیْهِم)
فرود آمد پس پشت آنها ✤ (و لقیته
بین الظَّهْرَیْنِ و بین الظَّهْرَانَیْنِ)
یعنی ملاقات کردم او را بعد دو روز یا
سه روز ✤ (و جاء فلان بین ظَهْرَیْهِ)
ای قومه
(ظُهْر) بالضم پس از زوال آفتاب
✤ (و صلوٰة الظُّهْر) نماز پیشین
(ظُهْرَة) بالضم سنگ پشت مددگار
و قبیله مرد و منه (جاء فی ظُهْرَتِه)
یعنی در قوم خود آمد
(ظِهْرَة) بالکسر مددگار و یارے
گر قوم و قبیله مرد یقال (جاء فی ظِهْرَتِه)
ای عشیرته
(ظِهْرِیّ) بالکسر پس پشت انداخته
و فراموش کرده و منه (اتخذ تموه
وراءکم ظِهْرِیًّا) منسوب بسوے
ظهر و کسره ظا از شواذ نسب ✤ و
ابو رهم اَحْزَاد بن اسید الظهری
صحابی است ✤ و حارث بن مخمر
ظِهْرِیّ تابعی ✤ و معانی بن
عمران ظهری ضعیف است
در روایت حدیث ✤ (و بعیر ظِهْرِیّ)
شتر آماده جهت حاجت (ظَهَارِیّ)
مشدده جمع لا ینصرف لان یاء النسبة
ثابتة فی الواحد
(ظَهَر) محرکة درد پشت و الفعل
من سمع
(ظَهَرَة) بفتحتین رخت سرا
و قبیله مرد
(ظَهِر) گکتف درد کن پشت

(ظَاهِر) پیدا خلاف باطن و سخن
که سامع از ذات صیغه اراده کند
و غالب و نامی از نامهای باری
تعالی ❊ و ظاهر الروایة) آنچه
در مبسوط و جامع کبیر و جامع صغیر
و سیر کبیر است ظاهر المذهب
مثله ❊ و یقال هذا امر ظاهر عنك
عاره ای زائل قال ابو ذویب ❊ و
عیّرها الواشون انی احبها ❊ و تلك
شکاة ظاهر عنك عارها
(ظَاهِرَة) آب خور که آب آنرا به
نیم روز خورند و آب خوری شتران
در نیم روز و نیم روز یقال فلان یورد
ابله الظاهرة ❊ و چشم برون جسته
و قوم و قبیله مرد یقال جاء فا
فی ظاهرته ای فی عشیرته
(ظَوَاهِر) مردم اشراف ❊ و قریش
الظواهر) آنانکه در ظاهر مکه فرود
آمدندی ❊ و ظواهر الارض)
نباتهای زمین و بلندیها یقال
حاجت ظواهر الارض اذا یبس بقلها
(ظَهَار) کسحاب ظاهر زمین سنگستان
(ظِهَارَة) بکسر ابرهٔ جامه خلاف
بطانة
(ظُهَار) کغراب گروه و جماعت و
جانب کوتاه موی پر مرغ
(ظُهَارِيَّة) بندی از بندهای کشتی
گرفتن یا آن شغربیة است یا بر پشت
انداختن بر زمین حریف او نوعی
از گائیدن ❊ و اوثقه الظهاریة و
بتخفیف محکم بست شانه او را
(ظَهْرَان) بالفتح دهی است به بحرین
و کوهی است باطراف قنان و
رودباری است نزدیک مکه و مضاف
میشود بسوی آن لفظ مرّ پس گویند
مرّ الظهران
(ظَهِير) کامیر درد پشت رسیده
و قوی پشت از شتر و جز آن و هم پشت
یاری گر و منه قوله تعالی والملائکة بعد
ذلك ظهیر و اتمام بجمعه لان فعیلا
و فعولا یستوی فیهما المذکر والمؤنث
والجمع کما فی قوله تعالی انا رسول
رب العالمین و یقال بعیر ظهیر و ناقة
ظهیر ای قوی ❊ و محمد بن ظهیر اربلی
و محمد بن اسمعیل بن ظهیر حموی
محدثان اند
(ظَهِيرَة) کسفینة گرمگاه و نیم روز
گرما ❊ و ناقة ظهیرة) ناقه قوی
پشت ظهائر جمع
(ظُهَيْر) کزبیر گروهی است و
ظهیر بن رافع صحابی ❊ و ابو ظهیر
عبد الله بن فارس عمری شیخ است
مر ابو عبد الرحمن سلمی را
(مَظْهَر) جای بالا رفتن
(ف) ظهر ظهارة) بالفتح قوی
پشت گردید ❊ و ظهر عنه العیب)
محو و ناپدید گردید ❊ و ظهر
بالبعیر) آماده کرد شتر را جهت
حاجت ❊ و ظهر بحاجتی)
فراموش کرد حاجت مرا ❊ و ظهر
ظهورا) آشکارا گردید ❊ و ظهر
علیه) بیام بر آمد ❊ و ظهر علی)
یاری نمود مرا ❊ و ظهر به و علیه)
چیره گردید بروی ❊ و ظهر بفلان)
آشکارا کرد او را
(بعیر مُظْهِر) کمحسن شتر گرمی
نیم روز رسیده و در وقت ظهیره
آینده ❊ و نیز مظهر) خداوند ستور
بر نشست یقال بنو فلان مظهرون
ای لهم ظهر
(اِظْهَار) پس پشت گردانیدن
چیزی را یعنی فراموش کردن و
آشکارا کردن و مطلع و دیده ور
ساختن کسی را و چیره گردانیدن
و بوقت نماز پیشین رفتن و در نیم
روز در آمدن و در آن وقت شدن
بجای و صاحب ستور شدن و از بر
خواندن قرآن را یقال اظهرت
القرآن و کذا اظهرت علیه ای
قرأته علی ظهر لسانی
(مُظَهِّر) کمحدث نام مردی و در
وقت ظهیره آینده
(مُظَهَّر) کمعظم قوی پشت از
شتران و جز آن و نام جد عبد الملك
بن قریب اصمعی
(تَظْهِير) فراموش کردن و بوقت
ظهیره در آمدن و در آن وقت شدن
ج ۳ بجائی و مرد مر زن خود را انت
علیّ کظهر امّی گفتن و یعدی بمن
(ظَاهَرَ بَيْنَهُمَا) پشت به پشت
آوردند و یارمندی کردند ❊ و
نیز مُظَاهَرَة) مرد مر زن خود را
انت علی کظهر امی گفتن ظهار
بالکسر مثله یقال ظاهر من امرأته
و دو جامه بهم در پوشیدن
(تَظَاهُر) یارمند شدن باهم و
پشت در آوردن از لغات اضداد
است
(تَظَهُّر) در نیم روز بجای شدن
و انت علی کظهر امی گفتن مرد

مرزن خود را
(اِظّهاد) کافتعال فراموش نمودن
(اِستظهر بِهِ) یاد گرفت و از بر
خواند کتاب را و ظاهر خواند آنرا
و قوی پشت شد ٭ و استظهر بِهِ
یاری خواست ازوی ٭ و نیز استظهاد
آماده ساختن شتر را جهت حاجت

باب الظا فصل الیاء

ظ ی ء

(ظَیأَة) بالفتح مرد گول
(ظَیَّأَهٗ تظییئًا) اندوهگین
گردانید او را

ظ ی ی

(ظاء) حرفی است از حروف هجا
مختص بلغت عرب
(ظَیّ) کطی انگبین
(ظَیَّة) بالفتح مشدده مردار ور
آماس و شگافتگی در آمده
(ظَیّان) کگتان انگبین و یاسمین
دشتی گرم و خشک است درد و
شقیقه و صداع بلغمی و سوداوی
را نافع محلل رطوبات بلغمی و ضماد
آن کلف را زائل کند ٭ و نیز ظیان
گیاهی است که به برگ آن پوست
پیرایند و یقال اِنَّ الظَّیَّان فعلان

من الواو اصله ظویان فادغم و منه
ارضٌ مظواة
(ارضٌ مَظیاةٌ) بالفتح زمین گیاه
ظیان ناک ارضٌ مظواةٌ بالواو مثله
(ادیمٌ مُظَیَّنٌ) پوست به برگ
ظیان پیراسته ادیم مُظَیًّی و مُظَوًّی
بالیاء و الواو مثله

الکتاب الثامن عشر فی العین
باب العین فصل الباء

ع ب ء

(عَبْء) بالفتح پرتو آفتاب و قد
یحذف الآخر فیقال عَبٌ کدم
(عِبْء) بالکسر بار و گرانی از هرچه
باشد و متاع و تنگ بار و همتا و بفتح
اَعباء جمع
(عَبَاء) کسما گلیم خط دار
عباءة بالتاء مثله ٭ و گول گران و
ثقیل الجسم فربه اَعبِئَة جمع
(مَعْبَأ) کمقعد راه
(مِعْبَأَة) کمکنسة لته حیض
(ف) (عَبَأَ المتاعَ) آماده کرد
رخت را و کذا عَبَأَ الاَمرَ ٭ و عَبَأَ
الجیشَ) ساخت سامان لشکر را
و عَبَأَ الطِّیبَ) آمیخت بوی خوش
و ساخت آنرا ٭ و ما عَبَأَ بِهِ باک
نداشت وی را و منه قوله تعالی
قل ما یَعبَؤُ بِکُم رَبّی ای ما بالی بکم
ای بعذابکم ٭ و ما اَعبَأُ بِهِ ای ما
اَصنَعُ
(تَعبِئَة) آماده و ساخته کردن
سامان لشکر را تَعبیءٌ مثله
(اِعتِباء) در آگندن

ع ب ب

(عَبّ) بالفتح آب خوردن یا جرعه
جرعه خوردن آن یا پی در پی خوردن
و بدهان خوردن آب از جوی و فی
الحدیث الکُبادُ مِن العَبّ الحمام
تَشرَبُ الماءَ عَبًّا کما تَعُبُّ الدَّوابُّ
و آواز کردن دلو وقت آب گرفتن
در چاه و دراز و انبوه شدن گیاه
و الفعل من نصر ٭ و عَبَّ الشَّمسُ)
و بجفف پرتو خورشید
(عَبَّة) بالفتح یک نوشیدنی
از آب
(عُبّ) بالضم تریز دامن آستین
(عُبَّة) بالضم دانه کاکنج یا
سنگ انگور یا درخت را یا درختی
است دیگر عُبَب کصرد جمع ٭ و نیز
ذو عُبَب) وادی است

(عُبُب) بالضمتین آب جهجهان
ریزان
(عُبِّیَّة) بالضم و الکسر بزرگ
منشی و فخر و ناز و منه عُبِّیَّة
الجاهلیة ای نخوتها
(اَعَبّ) مرد نیازمند و درشت بینی
(عُبَاب) کغراب برگ خرما و توجیه
بزرگ بسیار آب و پری آب بسیاری
آن و بالا برآمدن آب یا موج سیل و اول
و اعلای هر چیزی و نام اسپ مالک بن
نویره یا صواب آن عناب بنون است
(قولهم اِذا اَصابَتِ الظِّباءُ الماءَ
فلا عُبابَ و اِن لَم تُصِبهُ فلا اَبابَ)
در رعایت اعتدال و ترک حرص و
آز استعمال کنند ای ان وجدتْه لم
تَعُبّ و ان لم تجده لم تتهیأ لطلبته و شربه
(بنو عَبّاب) کشداد قبیله است از
عرب سُمّوا لِاَنَّهم خالطوا فارس
حتّی عَبَّت خَیلُهُم فی الفُرات
(عِبْیَبَة) کسفینة چیزیست شیرین
بر شکل صمغ که از درخت عرفط
برآید و خورده شود یا صمغ یا شیر آن
است و عصاره یز و چراگاه شتران
شوره گیاه در زمین پست
(عُبّی) کربی زنی که فرزندش

۳ ج

نیهرد
(یَعْبُوب) کیعفور اسپ تیزرو و دراز
بالا یا اسپ نیکو رو و نرم در دویدن
یا اسپ که در تگ و روش پای می ور
دور اندازد و جوی که آب در وی تیز رود
و نهر بسیار آب و ابر و نیز اسپان اند
مر ربیع ابن زیاد و لعمان بن منذر
را جلح بن قاسط را
(عَبْعَب) بالفتح نازک و تازگی جوانی
و جوان پر گوشت و جامه وسیع و فراخ
و چادر باریک و نازک از پشم شتر
و بتی ست و نام مردی تیخانه و مرد
بلند بالا و رنگ و تکمه کوسه
(عَبْعَبَة) بشم گوسپند سرخ رنگ
و نام مادر درنی شاعر
(عُبَاعِب) بالفتح مرد دراز بالا و
نیز عَبْعَاب) فراخ گلوی بزرگ شکم
تمام اندام نیکو سرشت
(عُبَاعِب) کعلابط آبی ست مر قیس
بن ثعلبه را
(عُنَبَب) کجندب بسیاری آب
و رود باریست و گیاهیست
(عَبْعَبَ عَبْعَبَةً) شکست
خورد و گریخت
(تَعَبْعَبْتُهُ) هلاک کردم اورا

(مُعَابَة) بازی کردن در لهو و فزونی
عِبَاب بالکسر مثله
(تَعَبَّبَ النَّبِيذَ) تعمید در خوردن
نبیذ

ع ب ث

(عَوْبَث) کجعفر راه در کوه
(عَوْبَثَان) بن زاهر بن مراد جد بدا
بن عامر است
(عَبِيث) کامیر نوعی از ریسان
(عَبِيثَة) کسفینة پینو و طعامی
است که در آن بجای گوشت ملخ
اندازند و قیل از آرد و روغن و
خرما و آمیزش نسب یقال
فلان عَبِيثَةٌ یعنی در نسب او آمیزش
و خلط هست و عَبِيثَةُ النَّاس)
مردم از هر جنس در آمیخت
و جو و گندم در آمیخت و منه
جاء فلان بِعَبِيثَةٍ فی وِعَائِهِ یعنی
جو و گندم در آمیخته و فی المثل ظلت
الغنم عبیثة واحدة و بکیلة واحدة
وقد مرّ فی ب ك ل
(عَبِّيث) کسکیت بسیار بازی
کننده
(س، عَبِثَ عَبَثًا) محرکة
بازی کرد و عَبْثَة) بالفتح یکبار

بازی کردن
(ض، عَبَثَ عَبْثًا) آمیخت
و عَبِيثه ساخت

ع ب ث ر

(عَبَيْثَر) کسفرجل نام مردی
(عَبَوْثُرَان) بالفتح و ضم الثاء و فتحها
گیاهیست خوشبو مسحوقه إن
عجن بعسل و احتملته المرأة اسخنها و
حبّلها عَبَيْثُرَان بضم الثاء و فتحها
مثله و نیز عَبَيْثُرَان) کار دشوار و
فتنه و مکروه و بفتح الثاء درختی است
بسیار خار که زود رهائی نیابد
از آن هر کرا خاری سد در امر شدید
بدان مثل زنند
(عَبَاثِر) راه در کوهی است که از
اضم به ینبع میرود

ع ب ث م

(عَبْثَم) کجعفر نام مردی

ع ب ج

(عَبَجَة) محرکة دشمن و می فم و مایه
که هر چه گوید یاد ندارد و باک و
پاس آن نکند و بی خیر

ع ب ج ر

(عَبَنْجَر) کسفرجل سطبر درشت

ع ب د

(عبد) بالفتح بنده خلاف حر و مردم
عَبْدُون و عَبِيد و اَعْبُد کافلس
و عِبَاد و عُبْدَان بالضم و بالکسر
عِبِدّان کطمران و مَعْبَدَة کمشیخة
و مَعَابِد و عِبِدَّاء بکسرتین مشدودة
الدال ممدودا و عِبِدَّى مقصورا و
عُبُد بضمتین و عَبُد کندس و
مَعْبُوداء جمع اَعَابِد جمع الجمع و
گیاهی ست خوشبوی بیکان کوتاه پهن
و کوهی ست مر بنی اسد را و کوهی است
دیگر و موضعی است در بلاد طی و طرفة
بن العَبْد) شاعری است و عَبْد
ذو الاَذْعَاد) ملکی از ملوک حمیر
عَبْدِيّ) منسوب است بعبد
القیس و یقال عَبْقَسِيّ ایضا و کذلک
العَبْدَرِي و العَبْشَمِي منسوبان الی
عَبْدِ الدار و عبد الشمس
(عَبْدَان) مثنی عبد الله بن قشیر
اعور پسر لبینی و عبد الله بن سلمة
بن قشیر و آن سلمه خیر است و
کسحبان دهی است بمرو از آن ده
است عَبْدُ الحَمِيد بن عبد
الرحمن ابو القاسم خواهرزاده
و نام مردی که نهر بصره از حفراو
است

ج ۳

(عَبْدِیّة) بالفتح مشددة الیاء بندگی ❊ ودراهم عَبْدِیَّة) نوعی از دراهم جید وارجح

(عَبْدَةُ بن الطَّبِیب) بالفتح مردی است ❊ ونیز عَبْدَة) نام زنی

(عَبَد) بالتحریک خشم وکر سخت وعار وپشیمانی وملامت نفس وآزردن وانکار الفعل من سمع فی الکل

(عَبَدَة) محرکة توانایی وفرسنگی وزندگانی وسنگ خوشبوی سا ونکی عار ومغضوب علیه ❊ وابو

۳ ج

عَلْقمة عَبَدَة بن عَبَدَة) شاعر یمنی است

(عُبْدَة) بالضم نام مردی

(عَبُد) کعضد بنده لحن است یا ضرورت قاله الفراء

(عَبِد) ککتف مرد بانگ وعار

(عَابِد) کوهی است ومرد بانگ وعار قیل ومنه قوله تعالی ان کان للرحمن ولد فانا اول العابدین ای اول الانفین من عبادة رب له ولد ❊ و عابد بن عمر بن مخزوم از اولاد او است عبدالله بن سائب عابدی

صحابی وعبدالله بن مسیّب عابدی) محدث

(اَعْبَد) کاحمد نام مردی

(عِبَاد) بالفتح ویکسر قبیلهای پراگنده از عرب که در حیرة بر نصرانیت مجتمع شدند عبادی منسوب بوی وبالکسر بنده لغت فی نیه است وقوله تعالی فادخلوا فی عبادی) ای فی حزبی وبالفتح نام مردی

(عِبَادَة) بالکسر پرستش وبندگی عُبُودة وعُبُودیّة مثله والفعل من نصر ❊ وقولهم عَبَدْتُ بِهِ اُوْذِیَه) یعنی در غلانیده شدم براذیت او

(عُبَاد) کغراب نام مردی

(عُبَادَةُ بن الصامت) بالضم والتخفیف صحابی است

(عَبِید) کامیر نام مردی وعبید بن الابرص شاعری است از بنی اسد

(ام عَبِیدَة) کسفینة دهی است نزدیک واسط ودران ده است قبر سید احمد رفاعی ❊ ونیز عَبِیدَة) نام زنی

(عَبِیدَتَان) عَبِیدة بن معاویه بن قشیر وعَبِیدة بن عمرو بن معاویه

(عُبَید) کزبیر اسپی است مر

عباس بن مرداس را ونام مردی ❊ وعُبَیدالله بن عمر بن الخطاب) در جنگ صفین با معاویه کشته شد ولیس له روایة ولا سماع عنه صلی الله علیه وسلم ❊ و عُبَیْدالله بن معیّة) در صحبت او اختلاف است ❊ وبنو العُبَید) بطنی عُبَیدی کهذلی منسوب بوی ❊ وام عُبَید دشت خالی وویران یا بیابان که باران نرسیده باشد آنرا

(عُبَیْدان) مثنی رودباری است

(عُبَیْدَة) کجهینة نزار خانه وشکنبه ❊ وابو عُبَیْدَة بن الجرّاح صحابی است از عشرهٔ مبشره ونامش عامر بن عبیدالله بن الجراح منسوب بسوی جد

(عَبُّود) کتنور مردی است بسیار خواب که هفت سال در جای هیزم کشی خود در خواب بود وفی حدیث معضل انّ اوّل الناس دخولا الجنة عبدٌ اسود یقال له عَبُّود وذلک ان الله تعالی بعث نبیًّا الی اهل قریة فلم یؤمن به احدٌ الّا ذلک الاسود وانّ قومه احتفروا له بئرًا فصیّروه فیها واطبقوا علیه صخرة عظیمة

وکان ذلک الاسود یخرج فیحتطب فیبیع الحطب ویشتری به طعامًا وشرابًا ثم یاتی تلک الحفرة فیعینه الله عزّ وجلّ علی تلک الصخرة فیرفعها ویدلی الیه ذلک الطعام والشراب وانّ الاسود احتطب یومًا ثم جلس لیستریح فضرب بنفسه شقه الایسر فنام سبع سنین ثم هبّ من نومته وهو لا یری الّا انّه نام ساعة من نهار فاحتمل حزمته فاتی القریة فباع حطبه ثمّ اتی الی الحفرة فلم یجد النبیّ فیها وقد کان بدا لقومه فیه فاخرجوه فکان یسأل عن الاسود فیقولون لا ندری این هو فضرب به المثل لمن نام طویلًا ❊ ونیز عَبُّود) موضعی است وکوهی ❊ وابن عَبُّود محدث است

(عَابُود) کطاوس شهری است نزدیک قدس

(عَبَّاد) کشداد نام مردی ❊ ونیز عَبَّاد بن بشر وعَبَّاد بن شرحبیل وعَبَّاد بن المطلب از صحابیان اند

(عَبَّادَة) بالفتح وتشدید الباء دختری است ومخنثی ❊ ونیز از اسمای مردان است

(عَبَّادِیّة) بتشدید البار و الیار دے
است بمرخ
(عَبَّادَان) بتشدید البار جزیره
است محاط بدو شعبهٔ دجله که در
بحر فارس میریزند
(عُبْدَان) بالضم و التخفیف ادی
است
(ذو عَبْدَان) بالفتح قبیله است
از ملوک یمن از اعبود بن سکسک
(عَبْدَان) محرکة ناحیه است بیمن
(عَبَابِید) کعصافیر بلا واحد من
لفظها گروه های مردم و گروه در
گذشته و پریشان و متفرق شده و
رونده بهر سوی یقال صَارَ الْقَوْمُ
عَبَادِید و عَبَابِید ای متفرقین
و پشتهاو راهای دور و عَبَادِید مثل
فی الکل و النسبة الیهم عَبَادِیدِیّ
قال سیبویه لانّه لاواحد له
او واحده فی القیاس علی فُعْلُولٍ
او فِعْلِیلٍ او فِعْلَالٍ ٭ ونیز عَبَادِید)
موضعی است ٭ وگویند مرد اکیا
عَبَادِیدُهُ) یعنی بطور خود رفت
(عِبْدِید) بالکسر نام مردی
(عَبَادِلَة) بن عباس و ابن عمر و ابن
زبیر و ابن عمرو ابن العاص

اندوبس نه ابن مسعود
(مَعْبَد) بالفتح نام مردے مَعْبُد
بضم البار مثله
(مِعْبَد) کمنبر بیل و کلند
(اَعْبَدَنِی) بنده گرفت مرا ٭ و
اَعْبَدَنِی فُلَانٌ فُلَانًا) مالک وی
گردانید مرا ٭ و اَعْبَدَ الْقَوْمَ
بالرَّجُلِ) زدند اورا ٭ و اَعْبَدُوا)
فراهم آمدند و مجتمع شدند ٭ و
اُعْبِدَ بِهِ) مجهولاً سر و ماند در راه
از مانده گردیدن راحله یا هلاک شد
(مُعَبَّد) کمعظم نرم و خوار و گرامی
داشته شده از لغات اضداد است و
میخ زده شده و نیز شهوت ازکش
و شهری که اثر و علم و آب ندارد و شتر
قطران مالیده و نیز شتر رام ٭ و طریق
مُعَبَّدٌ) راه کوفته و پاسپر کرده
(مُعَبَّدَة) کمعظمه کشتی قیر مالیده
(عَبَّدَ تَعْبِیدًا) رمید و گریخت ٭ و
مَا عَبَّدَ اَنْ فَعَلَ) دیرے نکرد
در کار ٭ و نیز تَعْبِید) به بندگے
گرفتن و رام کردن و خوار داشتن و
گرامی داشتن از لغات اضداد است
(اِعْتِبَاد) بنده کردن و به بندگی
گرفتن

(تَعَبَّدَ تَعَبُّدًا) پرستش نمود خدای
را ٭ و تَعَبَّدَ الْبَعِیْرُ) سرکشی نمود
شتر ٭ و تَعَبَّدَ الْبَعِیرَ) راند شتر را
چندانکه عاجز و مانده گردید ٭ و تَعَبَّدَ
فُلَانًا) بنده خود ساخت اورا ٭ و
تَعَبَّدَ فُلَانٌ) ای تکلف فی العبادة
(اِسْتِعْبَاد) به بندگی گرفتن و مانند
بنده گردانیدن

ع ب د ر

(عَبْدَرِیّ) بالفتح و تشدید الیار
منسوب بسوی بنی عَبْدِ الدَّارِ ٭ و
همچنین عَبْقَسِی و عَبْشَمِی منسوب بعبد القیس
و عبد الشمس

ع ب د س

(عُبْدُوس) کعصفور و یفتح از اعلام
است و یقال السین زائدة

ع ب د ك

(عَبْدَك) از اعلام است

ع ب د ل

(عَبْدَل) بالفتح نام حضرموت و
بنده و مملوک خلاف حر و قیل اللام
زائدة ٭ و عَبْدَل بن حنظلة)
معروف بنهاس شریف قوم است
نزد معاذ بن مسلم کوفی پسران
عَبْدَل شاعران اند

(عَبَادِلَة) بجمع از اصحاب نبی
صلی الله علیه و سلم دو صد و بیست
کس اند و از مطلق چهار کس مراد
باشند عَبْدُ الله بن عباس و
عَبْدُ الله بن عمر و عَبْدُ الله بن
زُبَیر و عبد الله بن عمرو بن العاص ٭
و بعضی عبد الله بن مسعود را اسم
از عَبَادِلَه شمارند

ع ب ر

(عَبْر) بالفتح موضعی است میان
حضرموت و مارب
(عَبْرَة) بالفتح بیان و تفسیر اسم
ج ٣ است تعبیر را و سرشک در چشم
یا ترد و گریه در سینه یا اندوه بی
گریه عَبَرَات بالتحریک و عِبَر
کعنب جمع ٭ و نیز عَبْرَة) اشک باریدن
و الفعل من سمع یقال عَبِرَتِ
الْعَیْنُ عَبْرَتْ) اشک بارید چشم
و اندوهگین شدن
(عُبْر) بضم قبیله است و زن بے فرزند
و زن فرزند مرده و ابر سخت و دان
دعقاب و گرمی چشم و بسیاری از هر
چیز ٭ و عُبْرُ النَّهْر) و بفتح کرانه
جوی و اَکْبُشٌ عُبْرٌ) قچقارها
یک سال فرزند ناکرده

(عُبْرَةُ الوَادِی) بالضم والفتح کرانهٔ
وادی و جز آن وکذلک عُبْرُ النَّهْر
(عُبْر) بالضم گرمی چشم و بجمیع کرد
بسیار از هر چیزی و گروه * ونیز
(عُبْرَة) بالضم محمد ه است کان یلبسها
ربیعة بن حجریش فلقب ذا العبرة
(عِبْر) بالکسر از عربی قرات تا بریه
عرب و قبیله است * و (عُبْرُ الوادی)
آن ره رو و بار و (بنات عِبْرٍ)
دروغ و باطل * و (مجلس عِبْرٌ)
مجلس بسیار اهل
(عِبْرَة) بالکسر شگفت و پند عِبَر
جمع * ومنه صحف موسی کانت
عِبَرا وقال الله تعالی ان فی ذلک
لعبرة لاولی الالباب
(عَبَر) محرکة اعتبار ومنه قولهم
اللهم اجعلنا ممن یعبر الدنیا ولا
یعبرها یعنی بگذرد و از آن اعتبار
نهد آنرا * ونیز (عَبَر) گریه
چشم * و (ابو العَبَر) بیهوده گوی
فسوس کننده (ابو عَبَرة) محرکة مثله
* و (یوم العَبَرات) روزی است
مرعرب را
(ناقة عُبْر اسفار) شتر ماده قوی که
قطع کند بهر زمین که گذرد و ناقه

پیوسته در سفر یستوی فیه المذکر والمؤنث
والواحد والجمع * (رجل عُبْر
اسفار) کذلک
(رجل عَبِر) کفرح مرد با اشک
(امرأة عَبِرَة) کفرحة زن با اشک
(عُبْرِیّ) بالضم وتشدید التحتیة
کنار با ساق که بر لب جوی روید
ونزد بعض کناری بی ساق است
(عِبْرِیّ) بالکسر منسوب بلغت
جهودان عِبْرانی مثله
(رجل عَبْران) کسکران و با اشک
* ونیز عَبْران موضعی است
(امرأة عَبْرَی) زن با اشک (عَبَارَی)
جمع * (عین عَبْرَی) چشم پر اشک
(عَابِر) صاحب اشک یقال رجل
عابر وامرأة عابر ایضا * و (عَابِر
سبیل) راهگذر و مسافر
(لغة عَابِرَة) لغت جائز و روان
(عَابَر) کهاجر ابن شالخ ارفخشد
بن سام بن نوح علیه السلام * و
قالع بن عابر از اجداد معد بن
عدنان است
(عَوْبَر) کجوهر بچه پلنگ
(عَبُور) کصبور بره گوسفند عابر
جمع * و ختنه ناکرده (عُبُر) جمع *

و (الشِّعْرَی العَبُور) نام ستاره که
بعد جوزا برآید
(قوم عَبِیر) کامیر گروه بسیار اهل
و (زعفران یا بوی خوش با زعفران
آمیخته * و (سهم عَبِیر) تیر سیاه
ناپیراسته و تیر بسیار پر
(عَبْرَتَا) بالفتح والقصر دهی است
نزدیک نهروان
(عُبَیْرَاء) گیاهی است
(جمل عَبَّاد) کشداد شتر نر توانا
که از هر زمین گذرد و همیشه سفر
کند
(مَعْبَر) بالفتح جای گذر از کرانه
دریا و جز آن و شهریست بکنار
دریای هند
(مِعْبَر) بالکسر کشتی و پل و آنچه بدان
از دریا و جز آن گذرند
(مَعَابِر) چوبهای کشتی که بآن
لنگر کشتی بندند
(ن) عَبَرَ الرؤیا عَبْرا و عِبَارَة
بیان کرد خواب را و خبر داد از
مآل کار * و عَبَّرَ الکلام عِبَارَة
تفسیر کرد سخن را * و عَبَرَ النهر
عَبْرا و عُبُورا) در گذشت از آب
و جوی * و (عَبَرَ القوم) مردند و

در گذشتند * و (عَبَّرَ السبیل)
شگافت راه را * و (عَبَرَ عَبَرا)
جاری گردید اشک و اندوهگین
شد * و (عَبَّرَ الکبش) یکسال
فرنیز ناکرده گذاشت قچقار را
* و (عَبَرَ به الماء) بدان در گذشت از
آب * و (عَبَّرَ المتاع والدراهم)
تأمل نمود در کمیت و ماهیت آن
* و (عَبَرَ الکتاب) باندیشه خواند
نامه را بی آواز
(ن ض) (عَبَرَ الطیر) زجر کرد مرغ
را
(جمل مُعْبَر) کمکرم شتر بسیار
پشم ولا تقل اعبرته * و (سهم مُعْبَر)
تیر بسیار پر و ناپیراسته * و (غلام
مُعْبَر) کودک مراهق ختنه ناکرده
(جاریة مُعْبَرَة) کمکرمة دختر
ختنه ناکرده و شتر ماده که سه
سال نزاید و این ایام سخت گذشته
باشد بر وی * و (شاة مُعْبَرَة) گوسپند
فرنیز ناکرده * وقولهم یا ابن المعبرة
دشنام است مرعرب را زیرا که
معبرة زنیکه از کس او آب مانند ریم
جاری باشد
(اِعْبَار) یک سال فرنیز ناکرده

نادان گوسفند را شناختہ معبر ہمچنین منہ

(معبَر) کمعظم کوہی است بدینجا

(قوس مُعَبَّرة) کمان تمام وخوب

(عَبَر الرُّؤیا تعبیرا) بیان نمود خواب را واگاه کرد از انجام کار و

(عَبَر بالماء) درگذشت از آب و درگذرانید

و(عَبَّر عمّا فی نفسه) بیان نمود آنچه در دل بود و(عَبَّر عنه غیره) استفسار نمود غیری پس بیان کرد از و

(عَبَّر به) نمود او را گرمی چشم

و(عَبَّر به الامر) دشوار شد کار بروی

و(عَبَّر الکتاب) باندیشه خواند تا ہمہ

رائی او را ہ و(عَبَّرت به) ہلاک کرد او را

و نیز (تعبیر) سخن از کسی یا از دل خود گفتن یقال (عبّر عنه)

و یکبار سنجیدن درم بعد از انکہ بتفاریق سنجیده باشد و ہمچون گندم و مانند آن

(اِعتَبَر) شگفت نمود و پند گرفت و نیز یکی را بدیگری قیاس کرد یقال اعتبر الصاحب بالصاحب

و منه حدیث ابن سیرین انی اعتبر الحدیث یعنی یعبر الرؤیا علی الحدیث و یعتبر به کما یعتبر ها

بالقرآن فی تاویلها مثل ان یعبر الغراب بالفاسق والضلع بالمرأة

(امرأة مستعبرة) بفتح الباء زن که بہره خود از شوہر نگیرد

(اِستِعبار) جاری گردیدن اشک واندوہناک شدن و خواب گزاردن بر کسی جہت تعبیر کردن وی

ع ب ر ب

(عبرب) بالفتح سماق که نوعی از بر درخت ترش است که در طعام اندازند

عَرَبرَب مثله مقوی احشای حاره و قابض و رافع صفرا

(قدر عَبرَبیّة) دیگ که دران سماق انداخته باشند

ع ب ر د

(جاریة عُبرُد) کقنفذ دختر سپید رنگ تازه بدن نازک و لرزان اندام

(جاریة عُرابِد) کعلبط و عُلَبِطة و علابط مثله و عشب عُبرُد گیاه باریک و ہیچکاره

(غصن عُبرُود) کعصفور شاخ نرم و نازک (غصن عُبارِد) بالضم مثله و شحم عُبرُود پیه جنبان و لرزان

ع ب س

(عَبَس) بالفتح گیاہی است الفاسی شبابای است یا سپیر و مصر برنوف تا منار

کہ ہم ستادای ہست جد بنو رابی اسد

صحابی است کوفه و عَبس بن بغیض بن ریث بید قبیله است از

عَبس غیلان و نیز قبیله است یمن از قضاعه از اولاد عبس بن خولان

(عَبَس) محرکه سرگین و پشک خران خشک شده بر دنب ستور و خشک شدن

آن والفعل من سمع و عَلقَمة بن

عَبَس احد الستة الذین ولوا عثمان رضی الله عنه و نیز

(عَبَس) خشک شدن آن بر دست و اندام والفعل من سمع

(عَمرو بن عَبَسة) صحابی است

(عَابِس) ترش روی و شمشیر عبد الرحمن بن سمیم کلبی و شیر بیشه و نیز

(عَابِس) مولای حویطب بن عبد العزی و عابس بن ربیعه و

عابس بن عبس یا ابن عبس آن عابس است صحابیان اند

(عَوبَس) کجوہر نام ناقه بسیار شیر

(عَبَوَس) بالفتح کجرول جاعت بسیار

(عَبوس) کصبور شیر بیشه و بوم

(عَبوس) روز بد که از ان روی ترش شود

(عُبَیس بن بُهیش) کزبیر و

عبیس بن میمون محدثان اند و

و عُبَیس بن ہشام شیخ ہست مر شیعه را

(عَبّاس) کشداد شیر بیشه و ابو الفضل العباس بن عبد المطلب عم

آن حضرت صلی الله علیه وسلم و

عباس بن مرداس از صحابیان و

عباس بن سهل بن سعد از تابعیان

(عَبّاسیّة) بتشدید الباء والیاء ہے است بنهر الملک و شہری است بمصر

سمیت بعباسة بنت احمد بن طولون و ہی است قریب طائف

(عُتبُوس) کتنور موضعی است

(ض) عَبَس وَجهه عَبسًا و عُبوسًا ترش کرد روی را

(اِعبَاس) حبس ناک شدن ستور

(تَعبِیس) ترش روی کردن شدة المبالغة

(تعبّس) ناخوش و ترش روی گردیدن

ع ب س ر

(عَبسَر) بالفتح وضم السین نستر ماده قوی تیز رو عُبسُو کعصفور مثله

ع ب ش

(عَبْش) بالفتح نیکویی وصلاح یقال الختان عَبْشٌ للصبی ای صَلاحٌ فَاَعْبِشوه ؛ و کولی و کند فهمی بحرک
(عَبَشَة) بالفتح والتحریک سستی و غفلت یقال به عبشة ای غفلة
(اِعْبَاش) ختنه کردن کودک را واصلاح نمودن

ع ب ش م

(تَعَبْشُم) عبشمی شدن

ع ب ط

(مات فلانٌ عَبْطَةً) بالفتح جوان صحیح وتندرست مرد قال امیة بن الصلت ؛ مَن لَم یَمُتْ عَبْطَةً یَمُتْ هَرَماً ؛ لِلموتِ کاسٌ وَالمرءُ ذَایِقُهَا ؛
(عُبْطَه) بالضم تازگی و نرمی
(عَوْبَطَة) بالفتح داهیه وبلاو لجهٔ دریا
(عَبِیط) کامیر ستور و جوان که بی علت و بیماری کشته باشند انرا عَبِیطَة مونث عبط ککتب وعِبَاط بالکسر جمع ؛ و (لحمٌ عَبِیطٌ) گوشت تازه ودم عَبِیط و زعفران عَبِیطٌ کذلک ؛ و (ثوبٌ عَبِیطٌ) جامهٔ نو دریده
(ثوبٌ مَعْبُوطٌ) ثوب عبیط است

(ض) عَبَطَ الذَّبِیحَةَ عَبْطاً) بالفتح بی علت کشت ذبیحه برگوشت وجوان را ؛ وعَبَطَ فلانٌ) پنهان وغائب گردید ؛ وعَبَطَتِ الرِّیحُ وَجْهَ الاَرْضِ) رندید باد روی زمین را ؛ وعَبَطَ الاَرْضَ) کندید جایی ناکنده را ؛ وعبط عَلَی الکَذِبِ) دروغ بربست بر من بی سبب بهانه ؛ وعَبَطَ نَفْسَهُ فِی الحَرْبِ) بی سبب بی باکانه انداخت خود را در جنگ ؛ وعَبَطَ التُّرَابَ) برانگیخت خاک را ؛ وعَبَطَ الفَرَسَ) تاخت اسب را چندان که عرق آورد ؛ وعَبَطَ الضَّرْعَ) خون آلوده کرد پستان را ؛ وعَبَطَ الثَّوبَ الجَدِیدَ) درید جامهٔ نو و درست را ؛ و عَبَطَ هُوَ) دریده شد لازم متعدی ؛ وعَبَطَ الدَّوَاهِی الرَّجُلَ) ای موجب رسید او را بلاها ؛ وعَبَطَتْه المَنِیَّةُ) بی علت وجوان کشت او را
(اَعْبَطَه المَوْتُ) رسید او را مرگ در جوانی وصحت
(اِعْتِبَاط) کشتن ذبیحه برگوشت وجوان را ونهان شدن وبستدن خراب از زمین را وکندن جایی ناکنده

ودروغ گفتن بی سبب بهانه ودر صحت وتندرستی مردن جوان ودریده وکفته شدن پوست

ع ب ق

(عَبَق) بالتحریک سختی نام جد ابی اسحاق اسمعیل بن عمر عبقی محدث
(عَبَقَه) محرکه چربش روغن در مشک یقال مَا فِی النِّحْیِ مِنْ عَبَقَةٍ ای شیء من سمن
(رجلٌ عَبِقٌ) گلف مرد آلوده بوی خوش که از چند روز که هنوز باقی است ؛ و (امرأةٌ عَبِقَةٌ) بالهاء مثله
(عَبَاقِیَة) مرد مکار ونیک بیرک وبلا یقال بِهِ شَیْنُ عَبَاقِیَةٍ) یعنی اثر زخمی در بهترین جای روی باقی است ؛ ودرختی است خاردار ؛ و دزد سخت ودزنده ومکار ؛ و (وشیءٌ عَبَاقِیَةٌ) چیز لازم ؛ و شیءٌ له عَبَاقِیَةٌ) یعنی آن را اثری است باقی ؛ و اذنف لها عَبَاقِیَةً) یعنی عار ننگ است او را
(رجلٌ عَبْقَانٌ) بقان) مرد بدخوی

(عَبْقَانَة) زن بدخوی
(عقابٌ عُبْنُقَاةٌ وعَبَنْقَاةٌ) عقاب تیز چنگال عقاب عَقَنْبَاة بتقدیم قاف بر نون مثله)
(رجلٌ عَبَاقَاءٌ) مردی که بچسپد بتو
(س) عَبِقَ بِهِ الطِّیبُ عَبَقاً محرکة وعَبَاقَةً وعَبَاقِیَةً) بالفتح والتخفیف چفسید بوی بوی خوش وخوش بوی شد ؛ وعَبِقَ بِالمَکَانِ) اقامت نمود در آن جای ؛ وعَبِقَ به) آزمند وحریص آن گردید
(تَعْبِیق) گلو بریدن وذبح کردن
(اَعْبَنْقَی الرَّجُلُ) سخت داهی وبلا و بدخوی گردید

ع ب ق ر

(عَبْقَر) کجعفر موضعی است بسیار پریی وهی است که پارچه در آن جا خوب می بافند یا عربان هر چیز خوب ونیکو را از مردم وجامه ستوار وجز آن بوی نسبت کنند فیقال ثوبٌ عَبْقَرِیٌّ وثیابٌ عَبْقَرِیَّةٌ ؛ ونیز عَبْقَر) نام زنی
(عَبْقَرِیّ) بیای نسبت مهتر وقوی سخت یقال هو عَبْقَرِیُّ القوم

۳ ج

یعنی مرد مهتر و مرد قوی و بهتر و کاملتر
از هر چیزی و آنچه در حسن و خوبی
و نیکویی فایق تر باشد و دروغ
بی آمیغ و نوعی از گستردنی دیبا
نگارین ومنه الحدیث کان عُمَرُ
یَسْجُدُ عَلیٰ عَبْقَرِیٍّ و ظلم عَبْقَرِیّ
ستم سخت و شدید
(عَبْقَرَة) که حرجه زن پرگوشت
و نازک جثه و نیز عَبْقَرَة
درخشیدن سراب
(عَبَوْقَرَة) بالفتح موضعی ست یا
کوهی ست
(عَبَیْقَر) بضم قاف موضعی است
(عَبَاقِر) آبی ست مر بنی فزاره را
(عَبَاقِرِی) نوعی از گستردنی و قوله تعالی
مُتَّکِئِیْنَ عَلیٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبَاقِرِیَّ
حِسَان
(ابرد من عَبْقَر) مذکور است
در ح ب ق ر

ع ب ق س

(عَبْقَس) کجعفر و عُبْقُوس
کعصفور جانوری ست
(عَبْقَسِیّ) منسوب بعبد القیس
(عَبَاقِیْس) باقی مانده از بقیه و
بسین جمع عَقَابِیل مثله

(عَبَنْقَس) مرد بدخوی نازک
تن دراز بالا و آنکه دو جده او از
جانب هر دو پدرش عجمی باشند
(عَبَنْقَسَاء) شادمان خرم

ع ب ق ص

(عَبْقَص) کجعفر و عُبْقُوص
کعصفور جانوری ست

ع ب ق ل

(عَبَاقِیل) باقی مانده بیماری
و محبت

ع ب ك

(عبکة) محرکه ریست لوله
گرد و پاره و شکسته از هر چیزی
و چربش و چرک مشک شیر و منه
ما ابالیه عبکة و سست و سبک
از هر چیزی و در ماندن دشمن روی
(ن) عبک الشَّیْءَ بِالشَّیْءِ)

ع ب ل

(عَبْل) بالفتح کلان سطبر از هر
چیزی و تمام اندام یقال رجل
عَبْلٌ و امرأة عَبْلَةٌ یعنی سطبر تمام
اندام عِبَال و عبلات جمع
و کذا رجل عَبْلُ الذِّرَاعَیْن یعنی
سطبر بازو و فَرَسٌ عَبْلُ الشَّوی

اسپ درشت بندهای و فی صفة
سعد کان عَبْلاً من الرجال ای ضخماً
(عَبْلَة) بالفتح زن تمام اندام امرأة
عَبْلَة المخلخل) زن سطبر جای
خلخال و و نیز عَبْلَة) نام جاریه
قریش مادر قبیله که امیه صغری
ست و ایشان را عَبَلات
بالتحریک خوانند عَبْلِیّ بالسکون
والحرکه یکی منسوب بسوی
که نام مادر ایشان است + وعَبْلَة
البئر) موضعی ست بمغرب
(عُبْلَة بن انمار) بالضم بطنی
ست از عمیرة
(عَبَل) محرکه هر برگ تافته بی
پهن باریک مانند برگ گز و نیز
بار درخت ارطی یا برگ آن که سخت
و صالح گردد که بوی دباغت کرده
شود یا برگ باریک دراز باشد
یا کوتاه یا برگ از درخت فرو ریخته
یا برگ نو بر آمده از لغات اضداد است
عَبَلَة یکی فی الکل
(عَبِل) ککتف درشت و سطبر
سپید از سنگ و جز آن
(اَعْبَل) کوه سپید سنگ یا سنگ
سپید یا سنگ سخت و سطبر

که سرخ و سپید و سیاه می باشد و سن
سخت تافته و سطبر
(صَخْرَةٌ عَبْلَاء) بالفتح سنگ سپید
و و اَکَمَةٌ عَبْلَاء) پشته درشت
و شَجَرَةٌ عَبْلَاء) نیک سپید سطبر و
و نیز عَبْلَاء) سه موضع است و
کان رؤبین است ببلاد قیس
(عُبُول) کصبور مرگ
(عَوْبَل) کجوهر نام مردی
(عَبَال) کسحاب نوعی از درخت
ورد کوهی بزرگ که از آن عصا
سازند و قیل منه کان عصا
موسی علیه السلام
(ذو العابل بن رحیب) پادشاهی
ست از ملوک حمیر
(بنو عَبِیْل بن عوض بن ارم بن سام)
کامیر قبیله بود خالص از عرب و
گذشت
(عَبِیْلَة) کسفینة زن درشت و سطبر
و عَبِیْلَة بن قِسْمِیْل) مر او را
ذکری ست
(عَبَالَّة) بالفتح و تشدید اللام و
یخفف ثقل و گرانی یقال القی علیه
عبالته ای ثقله
(عُنْبُل) کقنفذ تلاق و کذ عُنْبُلَة

٣ ج

بالتاء مثله
(عَنابِل) کعلابط درشت وسطبر
(صخرة عَبلاء) بالفتح سنگ سپید و (اَکَمَة عَبلاء) پشته درشت و (شجرة عَبلاء)
(عَبَنبَل) کغضنفر بزرگ وسخت
(مِعبَلَة) بالکسر پیکان پهن ودراز مَعابِل جمع و نیز (مَعابِل) موضعی ست
(ك ن) (عَبُل عَبالَةً) بالفتح سطبر و تمام اندام گردید و (عَبلَت الفرس) درشت وسطبر بار گردیده
(ن) (عَبَلَتهٗ عَبوُل) رسید او را مرگ و (عَبَل الجَبَل عَبلاً) تافت رسن را
(س) (عَبِل عَبَلاً) محرکة درشت شد و سپید گردید
(ص) (عَبَل الشجر) فرو ریخت برگ انرا و (عَبَل السَّهم) پیکان پهن نهاد تیر را و (عَبَلَ الشیء) رو گردانید او را از وی و باز داشت و برید او را و (عَبَلَ بهٖ) برد آن را و (عبل علیه) انداخت بروی ثقل را و (عبلت الشجرة) برگ ریخت و برگ بر آورد ضد
(اِعبال) درشت شدن و سپید گردیدن و فرو افتادن برگ درخت و بر آمدن و سخت گردیدن آن از لغات اضداد ست
(مُعَبِّل) کمحدث پیکان پهن و دراز دار
(تَعبیل) فرو افکندن برگ درخت را

ع ب م

(عَبام) کسحاب عاجز و درمانده گران جسم
(رجلٌ عُبامٌ) کغراب آب بسیار
(عَبَم) کجعفر بلند بالا اندام
(عَباماء) بالفتح کول
(ك) (عَبُم عَبامَةً) کول گردید

ع ب ن

(عَبن) بالفتح سطبری بدن و درشتی آن والفعل من نصر
(عُبنة) بالضم قط شتر و ناقه
(عُبُن) بضمتین مرد ملیح برگوشت تمام اندام
(عَبَنّ) بالتحریک شددة النون سطبر و برگوشت از کرکس و شتر
(عِبَنَّة) مونث
(عَبَنّی) بالتحریک وتشدید النون والقصر فره و سطبر از کرکس و شتر عَبَنّاة مونث عَبَنّیات جمع
(اِعبنان) شتر بزرگ جثه را گرفتن و اختیار کردن

ع ب ن ك

(عَبَنّك) کعملس مرد سخت درشت

ع ب ه ر

(عَبهَر) بالفتح برگوشت و بزرگ از مردم یقال رجلٌ عَبهرٌ وامرأةٌ عَبهرةٌ ای ضخم و قوس عَبهَر کمان آگنده قبضه و قوس عَبهَر اسپ آگنده گوشت و نیز (عَبهَر) دراز و نازک و خوش تن از هر چیز و نرگس و یاسمین و بستان افروز
(عَبهَرة) زن تنگ پوست سخت سپید آگنده گوشت نیکو روی خوش تن خوش خوی
(عَباهِر) بالفتح دراز نیکو و خوش تن

ع ب ه ل

(عَبهَلَة) بیکار و بر سر خود گذاشتن ستور را و خشمگین بودن
(عِبهال) بالکسر مثله
(ابل عَباهِل) شتران بر سر خود گذاشته
(عَباهِلَة) ملوک حمیر که در اسلام هم بر ملک خود گذاشته شدند
(ابل مُعَبهَلَة) بفتح الهاء شتران بیکار و بر سر خود گذاشته
(مُتَعَبهِل) باز ایستاده از چیزی با آنکه باز داشته نشود از چیزی که خواهد و اراده کند

ع ب و

(عابِیة) زن نیکو روی حسینه
(ن) (عَبا عَبواً) روشن گردید روی وی و نیز (عَبو) آماده کردن رخت و آراستن آن

ع ب ی

(عَبایة) نوعی از گلیم و آنچه ست و مرد جافی گران جسم و القصر فیه افصح و عبایة بن رفاعة تابعی ست
(عَباءة) بالفتح نوعی از گلیم عباءات جمع
(عبی) کغنی بخش و بهره یقال عَبیاءٌ من البحر و دای تصیبك
(عُبَیبَة) کسمیة اسپی ست و نام زنی

٣ ج

(تعبیة) آراستن وآماده کردن لشکر وسامان آن را تعبی مثله فیهما

(تعابی) میل کردن یکی بجانب قومی ودیگری بجانب قومی دیگر واین وقتی باشد که هر دو قوم برای هر یکی ازان هر دو طعامی طیار کرده باشند

باب العین فصل التاء

ع ت ب

(عتب) خشم گرفتن وخشم معتب بالفتح ومعتبة بفتح التاء وکسرها مثله فیهما و ملامت و ملامت کردن ولنگی وبرسه پای رفتن ستور ویک پای برداشته جستن مردم والفعل من ضرب ونصر فی الکل وپا سپر کردن استانه را ومنه قولهم ما عتبت بابه یعنی پا سپر نکردم استانه در او را ای گاهی بدرش نرفتم

(عتب) بالکسر مرد بسیار خشم

(عتبة) بالضم نام مردی

(عتب) بالتحریک کار کریه و ناخوش وسختی یقال ما فی هذا الامر رتب ولا عتب ای شدة ومیان انگشت سبابه ووسطی یا میان وسطی وبنصر وتباهی وچوبهای پهن که بر عود نهند تا تارهای عود را بدان دراز کشند ودرشتی زمین

(عتبة) محرکة استانه دریا بالائین از هر دو وسختی کار نا ملایم وناخوش یقال حمل فلان علی عتبة ای امر کریه من البلاء عتب وعتبات جمع و زن مرد ومنه قول ابراهیم لامرأة اسمعیل علیهما السلام قولی لاسمعیل یحول عتبة بیته و یک پایه نردبان

(عتوب) کصبور انکه دروی عتاب اثر نکند

(عتیب) کامیر قبیله ایست اغار علیهم ملک فسبی الرجال وکانوا یقولون انما کبر صبیانا لم یترکونا حتی یفتکونا فلم یزالوا عنده حتی هلکوا فقیل المثل اودی عتیب

وحفرة عتیب) محله ایست ببصره

(قریة عتیبة) کسفینة دهکی خیبر

(عتیبة) کجهینة از اعلام است مرعبان را

(عتبان) بالفتح خشم گرفتن و ملامت کردن وبالتحریک یک پای برداشته جستن مردم ورفتن ستور برسه پای

(عتبان) بالکسر نام مردی و ام عتبان کفتار

(عتبی) بالضم والقصر خوشنودی ورضا یقال لک العتبی

(اعتوبة) بضم الالف والتاء هر چه بدان عتاب کنند یقال بینهم اعتوبة یتعاتبون بها

(عتیبی) کدلیلی ملامت وملامت کردن

(تعتاب) بالفتح یک پای برداشته جهان جهان رفتن مردم

(ام عتاب) کشداد کفتار

(عتابة) ککتانة از اعلام زنان است

(معتب) کمکرم بازگشته

(اعتاب) رضا دادن و باز گشتن بسوی مسرت کسی از اسائت وخوشنود کردن یقال اعتبنی فلان ای عاد الی مسرتی راجعا عن الاساءة

(معتب) کمحدث نام مردی

(تعتیب) نیفه ازار بر چیده واستن از پیش و استانه در ساختن

(عتاب) بالکسر خشم گرفتن و ملامت کردن یا خشم گرفتن همدیگر را معاتبة مثله فی الکل و ونیز ناز کردن و خشمگینی پیدا نمودن و یاد کردن خشم را ومنه قول الله در القائل

و اعاتب ذا المودة من صدیق
و اذا ما رابنی منه اجتناب
و اذا ذهب العتاب فلیس ود
و یبقی الود ما بقی العتاب

(اعتتب اعتتابا) بر گردید از کاری بسوی غیر آن کار و آهنگ نمود کاری را و واعتتب من الجبل) ای رکبه ولم ینب عنه ووا عتتب

ج ٣

الطریق) راه آسان را گذاشته براه دشوار رفت و ونیز اعتتاب) از بدی بسوی خوشنودی باز گردیدن

(تعتب) باهم خشم گرفتن و باز خطاب کردن وعیب کردن یقال فلان لا یتعتب بشیء ای لا یعاب

(تعاتب) بایکدیگر خشم گرفتن وناز نمودن وهمدیگر خشمگینی نمودن یقال اذا تعاتبوا اصلح ما بینهم العتاب

(اِسْتَعْتَبَهُ) بخشید او را ضاء خواست
از وی رضا را از لغات اضداد ست
یقال اِسْتَعْتَبْتُهُ فَاَعْتَبَنِی ای استرضیتُهُ
فَاَرْضَانِی) ، و نیز اِسْتِعْتَاب آرزو
نمودن چیزی ومنه قوله تعالی وان
یَسْتَعْتِبُوا فما هم من المُعْتَبِینَ ای
ان یَسْتَقیلُوا رَبّهم لم یُقِلْهُم ای لم یَرُدّهم
الی الدّنیا ، و باز گردیدن از بدی

ع ت ت

(عَتّ) محرکة درشتی در سخن
(عَتِیّ) لغتی ست درعتی
(عُتْعُت) کبلبل و دیوب بزغالهٔ نر
وسخت توانا ومرد دراز یا لاتمام اندام
یا درازِ مضطرب خلقت
(عَتْعَتَة) دیوانگی وخواندن نر و بزغاله
را بکلمه عَتْ عَتْ
(ن) عَتَّهُ عَتًّا) بار بار باز گردانید
بروی سخن را ، و عَتّه بالمسألة)
ستیهید بروی درسوال ، و عَتَّهُ
بالکلام) سرزنش کرد او را و ابن
الاعرابی عَتّهُ الحَیّة) گزید او را مار
(عَاتّهُ مُعَاتَّةً وعِتَاتًا) بیکار نمود
با وی یقال مازلت اُعاتُّ فلانًا
(تَعَتّتَ فی کلامه) استقرار
نگرفت بر سخن خود و نرفت بران

ج ٣

ع ت د

(فرسٌ عَتَدٌ) محرکة اسپ آماده
رفتن یا توانا تمام اندام ، و فرسٌ
عَتِدٌ ککتف مثله
(عَتْید) کجعفر موضعی ست ونام
مردی وتکسر عینه
(عِتْوَد) کدرهم ویفتح وادی ست
نظیره خروع وذرود وعتور و
جدول لغة فی جدول لا غیر
(عَتُود) کصبور درخت کنار و
درخت بزرگ ریگستانی و بزغاله
یکساله اَعْتِدَة وعِدّان بالکسر
جمع ، واصل العِدّان عِتْدان
فاُدغمت ، و بنو عَتُود بطنی
است از علی
(عَتَائِد) بالضم موضعی ست
(عَتَاد) بالفتح ساخت وسامان
وآمادگی وانچه جهت سفر وجز آن
آماده سازند عَتَدَة کتحفه
مثله فی الکل اَعْتُد جمع ، و کاسهٔ
کلان
(عَتِید) کامیر حاضر و آماده و
منه قوله تعالی هذا لَدَیّ عَتید
، و عَتِید بن ضرار) شاعری است
(عَتِیدَة) کسفینه طبله یا حقه که
دران خوشبوی نهند
(عُتَیْد) کزبیر موضعی ست
(عِتْوَادَة) بکسر العین مرد کوتاه
بالا قاله ابوعمرو
(عُتْوادَة) بالضم نام مردی وهو
عُتْوادة بن عامر بن لیث بن
بکر بن عبد مناة بن کنانة
(ك) عَتَدَ عَتَادَةً وعَتَادًا)
آماده گردید
(مُعْتَد) کمکرم آماده کرده و
موجود
(اِعْتَاد) آماده کردن ومنه
قوله تعالی واعتدت لهن مُتّکاً
(تَعْتِید) آماده کردن
(تَعَتّد فی صَنْعَتِه) ریزه کاری
نمود در کار خود

ع ت ر

(عَتْر) بالفتح استوار گردیدن
نیزه وجز آن ولرزیدن جنبیدن
نیزه عَتَران بالتحریك مثله و
برخیزانیدن نره و بر داشتن عُتُور
مثله ، و قربان کردن عتیره را
والفعل من ضرب فی الکل ،
و نیز عُتْر کبیر ویکسر
(عِتْر) بالکسر اصل وفی المثل
عادت بعترها در حق شخصی گویند که
بسوی خلق قدیم خود باز گردد ، و گیاهی
ست که پراگنده روید وفی الحدیث
لا بأس للمحرم ان یتداوی بالسنا
والعِتْر ، یا از درختان خرد است
و بت نره و ذبیحه گوسپند که در
جاهلیت در ماه رجب جهت آله
خود می کشتند وقبیله ایست از اولاد
عتر بن خثعم ازان قبیله است
عبد الرحمن بن عُدَیس صحابی ،
و عتر بن معاذ بطنی است از هوازن
و سنان بن مظاهر و محمد بن موسی
و بکار بن سلام و مالک بن ضمرة
تابعی و آبان و قاسم هردو پسران
ارقم عتریان محدثان اند ،
و دستهٔ بیل وجز آن یا چوب
پهن که بر بیل آهن دوزند و پای
بروی نهند وقت زمین کندن
، و سلیم بن عتر تجیبی ویفتح قاضی
مصر است و فضیل بن مروان مولی
بنی عتر ، و نیز عِتْر) بیهوده گفتن
(عِتْرَة) بالکسر گردن بند که از مشك
وعنبر وماند آن معجون کرده ساخته
باشند و فرزندان واخص اقارب
مرد یا اهل بیت قریب یا خویشان

اولا از اقارب باشند یا از اباعد
ومنه حدیث الصدیق نحن
عترة رسول الله وتیزی دندان
وباریکی وصفائی وآبداری آن و
خیار کبر ومرزنجوش وآب دهن خوش
وپاره از مشک خالص ونام پسر
عمرو بن حارث وپسر عادیه
(عَتَر) بالتحریک سختی وتوانائی و
عتر بن عامر جد است مر ابی موسی
اشعری را
(عُتَر بن حُبَیب) کزفر بطنی است
از هوازن
(عُتَرة) بالضم پسر عامر بن کعب
است
(عاتِر) کصاحب نام زنی و نیز
فرج وا کرده از شهوت عُتُر
ککتب جمع
(عَتّار) بالفتح نره
(عَتُور) کصبور فرج کشاده از تیزی
شهوت عُتُر بضمتین جمع
(عَتِیرة) کسفینة گوسپند قربانی
جاهلیت که در ماه رجب بنام بتان
می کشتند ومحمد بن عَتِیرة محدث
است
(عُتَیر) کزبیر صحابی است بدری
او بالثاء المثلثة وقلعة عمارة
بن عُتَیر) قلعه است بفارس
(عِتْوارة) بکسر پاره از مشک
ومرد کوتاه بالا ومعرفه قبیله است
ویضم
(عَتّار) کلکان دلاور واسپ
توانا وجای درشت وخالی
(عِتْوَد) کدرهم وادی است
(تَعَتْوَرَ تَعَتْوُرًا) مانان یا منسوب
گردید بایشان

ع ت ر ب

(عُتْرُب) کقنفذ تخم که نوعی از
بر درخت ترش است ودر طعام
اندازند وتصحیف عنزب و
عبرب نیست بلکه هر واحد لغتی است
جدا گانه در یک معنی

ع ت ر س

(عَتْرَس) کجعفر وعذ ودمرد
استوار خلقت گرد اندام تندار سطبر
بندهای اعضا وسطبر وبزرگ سینه
از ستور وشیر بیشه وخروس
(عَتْرَسَة) سخت گرفتن وستم
ودرشتی نمودن وگرفت سخت
ودرشت
(عِتْرِیس) بالکسر سخت سرکش
خشمناک وغول نر وبلا وسختی عَنْتَرِیس
مثله والنون زائدة و نیز
عَنْتَرِیس) ناقه استوار خلقت
بسیار گوشت
(عُتْرُسان) بالضم خروس

ع ت ر ف

(عَتْرَفَة) سختی
(عِتْرِیف) کقندیل پلید بدکار
بیباک دلاور کار گزار ستمکار درشت
وسخت وشتر استوار اندام
عُتْرُوف کعصفور مثله فی الکل
و نیز عِتْرِیف) ابی است مر بنی
شمخ را در بطان
(عِتْرِیفَة) کقندیلة شتر ماده
استوار وتوانا وکم شیر وگرامی ذات
بی باک
(عُتْرُفان) بالضم خروس وگیاهی است
پهن تابستانی
(تَعَتْرُف) بزرگ منشی کردن
وخلاف تعرف

ع ت س

(عَتّاس) کلکان نام جد پدر
اسمعیل بن حسن علی محدث

ع ت ش

(ض) عَتَشَه عَتْشًا) خم داد ودوتا
گرد اورا

ع ت ص

(عَتْص) بالفتح فعل آن نیامده
اما بقول ایشان بمعنی اعتیاص
است که دشوار شدن باشد

ع ت ف

(عَتْف) بالفتح برکندن موی و
الفعل من نصر
(عِتْف) بالکسر پاره از شب
یقال مضی عِتْفٌ من اللیل ای قطعة
منه

ع ت ق

(خمر عَتَق) بالفتح می کهنه ونیکو ج ۳
(عِتْق) بالکسر جوانمردی ومردمی و
جمال وشرف وبزرگی وآزادی آزاد
مردی
(عُتُق) بضمتین وبکسر درختی است
که از آن کمان سازند
(عاتِق) کصاحب آزاد ومی کهنه
ومی که مهر از آن برداشته باشند وخیک
فراخ ودختر نوجوان یا دختر نو بالغ یا زن
بی نکاح یا زن جوان در خانه پدر
مانده ودوش وجای جادر پوشیدن از
دوش یا مابین کتف وبن گردن قد یونث
عُتُق بالضم جمع وکمان کهنه سرخ رنگ

١٣٠ وجوزه مرغ که قوت گرفته وبپریدن رسیده
باشد وجوزهٔ سنگ خواره وبچه
کبوتر که هنوز قوت نگرفته باشد
عَوَاتِق جمع در همه
(عَاتِقَة) کمان کهنه سرخ رنگ
(عُتَاق) کغراب می کهنه ونیکو
(عِتَاقُ الطَّيْر) ککتاب مرغان
شکاری ؛ وعِتَاقُ الْخَيْل) اسپان
برگزیده وگرامی
(مولیٰ عَتَاقَة) بالفتح غلام آزاد
کرده
(عَتِيق) کامیر آزاد عُتُق بالضم
ج ٣ جمع عُتَقَاء مثله یقال عبدٌ
عَتِيقٌ وامةٌ عَتِيقٌ وعَتِيقَةٌ ایضا
عَتَائِقُ جمع ویقال هو مولیٰ عَتِيقٍ ؛
والْبَيْتُ الْعَتِيق) کعبه قِيلَ لِانَّهُ
اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ فی الارضِ او اُعْتِقَ
مِنَ الْغَرَقِ اومن الجبابرة اومِنَ
الحَبَشَةِ اولانّهُ حُرٌّ لم يملكه احدٌ ؛
ونیز عَتِيق) خرما بن نر که نخله او
بار بیفشاند وآب خرما علم است آن را
؛ وبیه ومی وسپکی وشیر بهترین
از هر چیزی وگرامی وآزاده وبرگزیده
ولقب صدیق رضی الله عنه لُقِّبَ
به لجماله اولقوله صلی الله علیه
وسلم من اراد ان ينظر الى
عَتِيقٍ من النار فلينظر الى
ابى بكرٍ وسمّتهُ به امّهُ وعَتِيق
بن يعقوب وعَتِيقُ بن مسلمه
وعَتِيقُ بن هشام وعَتِيقُ بن عبد
الله مصری وعَتِيقُ محمد بن هارون
وعتيق بن عبد الرحمن وعَتِيقُ
بن موسیٰ وعَتِيقُ بن محمد قیروانی
وپسرش محدثان اند ؛ وابو عَتِيق
محمد بن عبد الرحمن بن ابی بکر وابو
عَتِيق عبد الرحمن بن جابر بن
عبد الله تابعیان) ؛ وراح
عَتِيقٌ) شراب کهنه ؛ وفرسٌ
عَتِيقٌ) اسپ نیکو خوش منظر و
نجیب ؛ وابن ابی عُتَيْق مردی
ست ماجن وبسیار فسوس ؛ ونیز
عَتِيق) مرد نیکو روی تازه رخسار
بعد خشونت ودرشتی
(امةٌ عَتِيقَةٌ) داه آزاد کرده
عَتَائِقُ جمع ؛ وهی مولاة عَتِيقَةٍ
وراح عَتِيقَةٌ) می کهنه ویقال
قطرةٌ عَتِيقَةٌ) وقطرةٌ حديدٌ
بلاتاء بلاتاء یعنی پل کهنه ونو لانّ
العَتِيقَة بمعنى الفاعلة والجديد
بمعنى المفعول
(عُتَيْقُ بن محمد جَرَشِي)
کزبیر وعُتَيْقُ بن احمد بن حامد و
عُتَيْق بن عامر بن مُنْتَجِع ونُكَيْر
بن عُتَيْق ونصر بن عُتَيْق و
عُضْبُور بن عُتَيْق وعلی بن مُتَيْق
واحمد ومحمد پسران پسر عُتَيْق محدثان اند
(عُتَقِيُّون) کزقو منسوب اند بسوی
عُتَقَاء یعنی عبد الله بن بشر صحابی
وحارث بن سعید محدث وعبد
الرحمن بن فضل قاضی تدمر وعبد
الرحمن بن قاسم صاحب مالک
ومراو راست مسجد عُتَقَاء بمصر ؛
وفی الحدیث الطُّلَقَاءُ من
قريش والعُتَقَاءُ من ثقيف
بعضهم اولياء بعض فی الدنيا
والاخرة ؛ ونیز عُتَقَاء گروهی ست
فراهم آمده از حجر حمیر وسعد العشیرة
واز بنی کنانه مضر واز غیر آن
(عَتَائِق) بالفتح دهی ست بنهر
عیسیٰ ودهی ست شرقی حلّة
المزیدیه
(ض) عَتَقَ الْعَبْدُ عِتْقًا
بالکسر وبفتح او بالفتح للمصدر
وبالکسر الاسم ویفتح وعَتَاقًا
وعَتَاقَةً بفتحهما آزاد گردید ؛
وعَتَقَتِ الْجَارِيَةُ) جوان گردید
دختر ؛ وعَتَقَ الرَّجُلُ)
گرامی شد
(ض ك) عَتَقَ بَعْدَ اسْتِغْلَاجٍ
نیک وتازه گردید بشره او بعد
درشتی ؛ وعَتَقَتِ الْيَمِينُ عَلَيْهِ
واجب شد سوگند بروی ؛ وعَتَقَت
الْخَمْرُ) کهنه گردید ونیکو شد ؛ و
عَتَقَ الْفَرَسُ) درگذشت اسپ
از دیگران ؛ وعَتَقَ الشَّيْءُ) دیرینه
گردید ونیکو گشت ودرین هردو معنی
از نصر هم آمده ؛ والعِتْق بالکسر
وبضم للموات کالخمر والتمر والقدم
للموات والحیوان جمیعا
(ن) عَتَقَهُ بِتَقِيَّةٍ عَتْقًا) کرید از او
؛ وعَتَقَ الْمَالَ) نیکو کرد مال را
؛ وعَتَقَ الْمَالُ) نیکو گردید لازم
ومتعد
(عَبْدٌ مُعْتَقٌ) کمکرم بندهٔ آزاد
(اَعْتَقَهُ اِعْتَاقًا) آزاد نمود آنرا
واَعْتَقَ فَرَسَهُ) درگذرانید اسپ را
در دوانیدن ؛ واَعْتَقَ قَلِيبَهُ
کند چاه سر کرد تا گرفته راه برآورد
آنرا ؛ واَعْتَقَ الْمَالَ) نیکو کرد
واصلاح آن کرد ؛ واَعْتَقَ

موضعه) گرد گرفت جای را بس ملک او شد
(مُعَتَّقة) کمعظمة عطری است و شراب کهنه
(تَعْتِيق) کهنه و دیرینه کردن و گزیدن

ع ت ك

(عَتَك) بالتحریک زمانه و کوهی است
(عَتَاك) ککتاب موضعی است
(عَاتِك) جوان مرد و بی آمیغ از رنگها و ستبهنده و از حالی بحالی گردنده و کمان کهنه سرخ و نبیذ صاف و پاکیزه
(عَاتِكَة) خرابن که گشنه پذیرد و زن آلوده بخوشبوی و نام تنی قال النبی صلی الله علیه وسلم انا ابن العواتك من سُلَيم یعنی جداته ومن تسع ثلث من سُلَيم و عاتکة بنت هلال ام جد هاشم و عاتکة بنت مُرّة بن هلال ام هاشم و عاتکة بنت اوقص بن مرّة بن هلال ام وهب بن عبد مناف بن زهرة جد النبی صلی الله علیه وسلم والبواقی من امهات النبی صلی الله علیه وسلم من غیر بنی سُلَيم و عاتکة بنت اُسَيد و عاتکة بنت خالد و عاتکة بنت زید بن عمرو و عاتکة بنت عبد الله و عاتکة بنت عوف و عاتکة بنت نُعَيم و عاتکة بنت الوليد صحابیات اند و نیز عاتکة) کمان دیرینه سرخ
(عَتِيك) کامیر روز سخت و بطنی است از ازد و عَتَكی محرکه منسوب است بآن
(ض) عَتَكَ عَتْكاً) حمله نمود در جنگ و عَتَكَ الفرسُ) آهنگ گزیدن کرد اسپ و عَتَكَ فی الارض عُتُوكاً) تنها رفت و سفر کرد و عَتَكَ علی یمین فاجرة) اقدام نمود بر سوگند دروغ و عَتَكَ علیه بخیرٍ او شرٍّ) پیش آمد او را بخیر یا بشر و عَتَكَ علی زوجها) ناسازواری نمود و نافرمانی کرد با شوی و عَتَكَتِ الفرسُ عَتَكاً و عُتُوكاً) سرخ شد از کهنگی و عَتَكَ اللبنُ) نیک ترش گردید و کذا عَتَكَ النبیذُ و عَتَكَ البولُ علی فخذ الناقة) خشک گردید کمیز بر ران ناقه و عَتَكَ به الطيبُ) چفسید بآن بوی خوش و عَتَكَ البلدَ) سیاست و حفاظت آن کرد و عَتَكَ الی موضع کذا) خواهش نمود و میل آن کرد و عَتَكَ يَدَهُ) دوتا داشت دست را بر سینه و عَتَكَتِ المرأةُ) بزرگ و مهتر گردید زن و عَتَكَ فلانٌ بنيّته) پائید و ثبات ورزید بر دلیل خود و استوار و راست کرد مقصد و مراد خود را و عَتَكَ علیه یضربه) چیزی باز نداشت او را از آن

ع ت ل

(عَتِل) ککتف مرد شتابنده ببدی
(عَتَلَة) محرکة کلوخ کلان که از زمین برکنده باشد و آهنی است مانند سر تبر و چوبدستی بزرگ مانندی از آهن سر پهن که بدان دیوار بشکنند و برمای درود گران و تیشه چوب گاو و شتر ماده که هرگز آبستن نشود و چوب دستی سطبر درشت و کمان فارسی عَتَل بحذف تا جمع و نیز عَتَلة بن عبد سُلَمی معرفة مردی است که نبی صلی الله علیه وسلم نامش بعُتبة تغییر داده
(عُتُلّ) بضمتین و تشدید اللام بسیار خوار سرکش و زشت خوی سخت گوی سخت آزار قال الله تعالی عُتُلٍّ بعد ذلك زنیم و نیزه درشت سطبر
(عَتِيل) کامیر مزدور و خادم عُتَلاء جمع و و داء عتیل) آزار سخت
(عِتْوَل) کدرهم آنکه او را از زنان غنا نباشد و آهو
(عُنْتُل) کقنفذ و جندب تلاق
(عَنَاتِل) بالفتح آهو که جهت شکار دوان پاره پاره نموده بجائی نصب سازند
(مِعْتَل) کمنبر توانا بر سختی کشیدن و سخت کشنده
(ض ن) عَتَلَ العُنْتُلَ عَتْلاً) سخت کشید تلاق را و برداشت و کذا اعتل الشیءَ) یعنی سخت کشید آن را و عَتَلَ الناقةَ) کشید ناقه را
(س) عَتِلَ الی الشرّ) شتافت بسوی بدی

ج ٣

(عَنْتَلَه عَنْتَلَةً) پاره پاره کرد
وی را
(اِنْعِتَال) سخت کشیده شدن
تلان و گذشتن ویقال لا انعتل
معک ای لا ابرح مکانی
ع ت ل ب
(مُعَتْلَب) کمعصفر نرم و سست
ع ت م
(عُتْم) بالضم نام مردی و آسیبی
است و بالضم و بضمتین زیتون
دشتی
(عَتَمَة) محرکه سه یک اول از
شب بعد از غیبت شفق و وقت نماز
خفتن و بقیه شیر که بعد از دوشیدن فرو
آرد و پستان یا شیر که وقت عتمه فراهم
آرد و تاریکی شب و بازگشتن شتران
از چراگاه وقت شام یقال قمراء
اربع وعتمة ربع ای قدرهما
یحتبس فی عشائه
(ضَیفٌ عاتِمٌ) مهمان شبانگاه
آینده یقال جاءنا ضیف عاتم ای
بطی مس ؛ و قِریً عاتِمٌ) مهمانی
بدیر
(النجوم العاتمات) بکسر التاء
الاوائل ستارگان که از تیرگی هوا

ج ۲

تاریک و پوشیده گردد
(عَتُوم) کصبور شتر ماده که جز
وقت شبانگاه شیر ندهد و دوشیده
نشود
(عَیْتُوم) بالفتح شتر آهسته و
سست رو و مرد سطبر و فزک
(ض ، عَتَمَ عَتْماً عُتُماً) باز ایستاد
از آن بعد گذشتن و دران باز ماند
از کردن کاری که اراده آن
داشت و وعتم قراه) دیر نمود
در مهمانی او ؛ و عَتَمَ اللیلُ)
گذشت پاره از شب و وعتم
الشعر) برکند موی را ؛ و عَتَمَتِ
الابل) دوشیده شد وقت
عشاء و درین معنی از نصر نیز آید
(اِعْتَام) باز داشتن از کاری
که در آمده باشد دران و گذشتن پاره
از شب و درنگ نمودن در مهمانی
کسی و در شبگاه دوشیده شدن
شتر ماده و درنگ کردن در کاری
و در وقت نماز خفتن شدن بجای
و آمدن دران وقت یا بازگشتن
در وقت عتمه
(عَتَّمَ الطائرُ تعتیماً) جنبانید
مرغ بال را بر سر مردم و دور نرفت

؛ و نیز تعتیم) باز ایستادن از کاری
و باز داشتن از آن و درنگ کردن
در مهمانی و در وقت عتمه رفتن یا
آمدن یا بازگشتن دران وقت و
سپاهی رفتن و گریختن یقال
حمل علیه فما اعتم ای ما انکص
؛ و درنگ نمودن یقال ما عَتَّمَ
ان فعل کذا ای ما لبث
(اِسْتِعْتَام) در شبانگاه دوشیده
شدن ماده و تاخیر کردن در دوشیدن
یقال استعتموا نعمکم حتی تفیق
ای اخّروا حلبها حتی تجتمع
لبنها
ع ت ن
(عِتَان) گلتاب آبی است مقابل
خیبر
(عَتُون) کصبور توانا عاتن جمع
کصاحب مثله عُتُن ککتب
(ض ن ، عَتَنَه الی السجن)
سخت راند او را بسوی زندان
(اِعْتَتَن علی غریمه) سخت
تقاضا کرد بر قرض دار خود و
اذیت داد
ع ت ه
(عَتَه) بالفتح والضم دل شدگی

و جعل یتعال به عَتَهٌ
(عاتِه) رنجاننده و حکایت کننده
سخن کسی عتهاء جمع
(عَتاهَة) دل شدگی و بی عقلی
اسم است و گمراهی و مرد گمراه و
کول
(عَتاهِیَة) گمراهیة کم عقلی
و گمراهی و مردم گمراه و بی عقل
و احمق و بضم و نام مردی از
(ابو العَتاهِیَة) گمراهیة لقب
است مر ابی اسحق اسمعیل بن
ابی القاسم بن سُوَید [illegible]
(عُنْتَة) بالضم مرد سخت مبالغه
و کوشش کننده در کار
(عُنْتُهی) بالضم منسوب مرد نیک
کوشش کننده در کار
(مَعْتُوه) دل شده و بی عقل
و سبک خرد
(ض ، عَتِهَ عَتْهاً و عُتْهاً و
عُتاهاً) بضمها مجهولاً سبک عقل
گردید یا کم کرده شد عقل او یا مدهوش گشت
در رفت خرد او ؛ و عَتِهَ فی العلم)
آزمند علم گردید و حریص شد بران
؛ و عَتِهَ فی فلان) حریص
گردیده شد بر اذیت آن دیگر

حکایت کردن کلام او
(مُعَتَّة) کمعظم دانا و زیرک معتدل خلقت و دیوانهٔ مضطرب خلقت از لغات اضداد است
(تَعَتَّة) خویشتن را نادان نمودن و سستی کردن و باک شدن و خود را دیوانه نمودن و احمق و سست گردیدن و بددل شدن و زیادتی کردن در طعام و لباس و نیز (تَعَتُّه) دل شدگی و بیعقلی

ع ت و

(عات) متکبر و درگذرنده از حد عُتی بالضم جمع
(عِتّی) تا العتی است در حتی
(عَتِیّ) کغنی متکبر و درگذرنده از حد
(ن) عَتا عُتِیّا) بالضم و الکسر و شدة الیاء و عُتُوّا کدخول بزرگ منشی نمود و سرکشی کرد و از حد درگذشت و عَتا الشیخ عُتِیّا) بالضم و بفتح کلان سال گشت و پشت دوتا گردید

ع ت ی

(عَتِیّ) علی فعول بالفتح مرد فرومایه تباه کار سرکش اَعتاء جمع
(عَتِیّ بن ضمرة) کسی است تابعی

است
(ض) عَتِیَ عَتِیا) بزرگ منشی نمود و درگذشت از حد لغت ردی است و الافصح تَعَتّی
(تعتّی) بزرگ منشی کردن و درگذشتن از حد

باب العین فصل الثاء

ع ث ث

(یقال هو عُثُّ مال) بالضم یعنی او تباه کن شتران است کما یقال اذاء مال لقیم المال
(عُثّة) بالضم مثه بثم عُثّ بحذف تا جمع و کنده پیر و زن پلید زبان کول و مارک مار را خورد از گرسنگی در خشک سال عِثاث بالکسر جمع
(عُثَیثَة) مثهٔ خرد و ضعیف مصغر عُثّه و منه المثل عُثَیثَة تقرم جلدا املسا یعنی کرمک ضعیف پوست نابان را خوردن میخواهد در حق شخصی گویند که در چیزی فوق طاقت خود کوشش کند و نتواند که برید بران قادر شود
(عَثاء) بالفتح مار
(عَثعَث) کجعفر تباهی و فساد و کوهی است بمدینه و نام سرودگوئی و نرم از سرین و از زمین و پشته بی گیاه و نحی عَثاعِث جمع
(عَثعَثة) جنبانیدن و اقامت کردن و قادر و توانا شدن و میل کردن و آرمیدن
(ن) عَثَّتِ الصوفَ عَثّا) خورد مثه بثم را و در او فتاد دران و عَثَّ الرجلُ) ستیهید و عَثَّتهُ الحیّة) گزید او را ما رلغة فی التاء او تصحیف
(تعثیث) خوش کردن آواز را در سرود و خوش سرائیدن
(مُعاثّة) نیکو کردن آواز را در سرود گفتن عِثاث بالکسر مثله
(تَعاثُّه) سخت را ندم آنرا
(اعثیثاث) ازبیخ کندن و راه یافتن بسوی چیزی و لهم اِعثّه عرق سوء ای تعقّله ان یبلغ الخیر

ع ث ج

(عَثج) ویحرک گروه مسافران مقلوب ثعج و گروه مردم و عُثجة) بالضم مثله و پاره از شب
(عَثجَج) کجعفر گروه بسیار
(عَثَوثَج) بفتحتین و فرک تیزرو عَثَنجَج و عَثَوجَج مثله
(ض) عَثَجَ) بهیکی نمود براندک اندک نوشیدن چیزی
(اِعثَوجَج اعثیجاجا) شتافت

ع ث ج ل

(عَثجَل) کجعفر بزرگ شکم و فراخ وسطبر از مشک و خنور
(عَثجَلیّة) بالفتح و تشدید یا زمینی است و آبی است بوادی سلیع از یمامه
(عُثاجِل) بالضم بزرگ شکم
(عَثجَلَ عَثجَلَة) گران شد بر وی برخاستن از نهایت پیری یا مرض

ع ث ر

ج۲ (عَثَر) بالفتح و یحرک کشت دشتی که از باران آب خورد و بالفتح شهری است یمن و موضعی است بتهامه
(عَثرة) بالفتح سکوخه
(عَثَرِیّ) محرکه کشت دشتی که از باران آب خورد و مرد لاابالی که در پی دنیا و آخرت نرود و قد تشدد ثاء المثلثة و الصواب تخفیفها
(عُثّر) بالضم عقاب و دروغگوی و یحرک
(عِثرة) کفرحة نام زمینی است

چنانکه در حدیث آمده و مذکور ست
درخ ض ر
(عثار) جای هلاک وبدی
(عَثَّر) کبقم بیشه ست شیرناک یا موضعی ست
(عَثیَر) کحیدر نام پسر قاسم محدث وعَیثَرُ الشَّیءِ) ذات چیزی وکالبد آن ؛ ونیز عیثر) نشان خفی وگل ولای تنگ یقال ما رایت لهم اَثَرًا ولا عَیثَرًا ولا عِثیَرًا
ج ۳ (عَثیَر) کامیر نام مردی
(عُثیَر) کزبیر صحابی بدری ست وهو بالثاء وقدمر ؛ ونیز از اعلام ست
(عِثیَر) کحذیم خاک وگرد وگل ولای که باطراف پایها زیر و بالا کرده باشی ونشان خفی ونام مردی
(عَثَاری) کسکاری رودباری ست
(عِثران) بالکسر از اعلام ست
(عَاثُور) جای هلاک وسختی وبدی ومنه المثل وقع فی عاثور شرّ وعافور شرّ بالفاء ایضا لغة او لثغة ؛ ونیز عاثور گوی که جهت شکار شیر و جز آن کنند وچاه

(ض ن س ل) عَثَرَ عَثرًا عِثَارًا وعَثِیرًا) شکوخید وبسر در افتاد وعَثَرَ جَدُّه) بروی افتاد وخوار گردید (ن) عَثَرَ عَثرًا) دروغ گفت ؛ و عَثَرَ العِرقُ) جهید رگ ؛ ونیز عثر بالفتح عُثُور بالضم آگاه و دیده ور شدن بر چیزی یقال عَثَرَ عَلَیهِ (عَیثَرَ الطَّیرَ عَیثَرَةً) روان دید مرغ را پس زجر کرد آن را
(تَعثیر) بسر در آوردن وخوار و هلاک گردانیدن
(اَعثَرَ بِهِ عِندَ السُّلطَانِ) سکایت آن نمود نزد پادشاه ؛ ونیز اعثار بسر در آوردن وخوار و هلاک کردن وآگاه نمودن واطلاع دادن کسی را ومنه وکذلك اعثرنا علیهم
(تَعَثُّر) شکوخیدن وبسر در آمدن ونیز شکوخیدن زبان در سخن
ع ث ر ب
(عُثرُب) کقنفذ درختی ست مانند درخت انار سرشاخ نرم وسرخ دارد وهمچو ریباس مقشر کرده می خورند عُثرُبة یکی ؛ وبجوار اطبا ریباس ست
ع ث ق

(عَثَق) محرکة درختی ست عَثَقَة یکی ؛ وشارع عام ؛ ونیز عَثَقَة) فراخی سال وارزانی یقال اَمسَتِ الاَرضُ عَثِقَةً ای مُخصِبَةً
(اِعثَاق) فراخ وارزان گردیدن سال
(سَحَابٌ مُتَعَثِّقٌ بکسر الثاء ابر فراهم آمده باهم آمیخته
(سَحَابٌ مُنعَثِقٌ) بمعنی سحاب مُتَعَثِّق ست
ع ث ك
(عَثَك) محرکة ریشهای درخت خرا خاصّة عَثَك کعنق وصرد وکتف مثله
(عَثَكَة) بالتحریک آب وگل تنگ وگلازه سخت
(اَعثَك) اعرست وزنًا ومعنی
ع ث ك ل
(عَثكَلَة) گران وسست از دویدن
(عِثكَول) کعصفور خوشه خرما و شاخ خرد و سرشاخ یا شاخ بزرگ ومنه الحدیث اتی النبی صلی الله علیه وسلم رجل مریض فذری فامر النبی صلی الله علیه وسلم بعثکول فیه مائة

شمراخ فضرب به ضربة واحدة ؛ وخرما بن با بار وغوره انگور عُثکولة و عِثکال کقرطاس مثله فی الکل عَثَاکِل وعَثَاکِیل جمع ؛ ونیز عُثکوله) پشم وجز آن که جهت زینت بهودج وامانند آن آویزند واز باد بجنبند عَثَاکِل جمع
(ذو عُثكُلان) گروهی از پادشاهان حمیر
(عَثكَلَ الهَودَجَ) زینت داد هودج را از عُثکوله هَودَجٌ مُعَثكَلٌ نعت ست ازآن
تعثكل العِذقُ) بسیار خوشه گردید وعِذقٌ مُتَعَثكِلٌ وتفتح الکاف ونخلة مُتَعَثكِلَةٌ نعت ست ازآن
ع ث ل
(عِثل) بالکسر برپا دارنده شتران ومصلح آن
(عَثِل) گلکف و بحرک بسیار از هر چیزی و درشت و پرگوشت والفعل من سمع فیهما
(عَثَل) محرکة چادر پیه بالای روده وشکنبه گوسفند
(عُثُول) کصبور کول عُثُل ککتب جمع وخرما بن سطبر ست

درشت
(لحیةٌ عثولیةٌ) کجعفریة ریش انبوه
(عِثال) کلکتاب پشمهٔ سٹ درشت
یا رودباری در زمین جُذام
(عُثْلُول) کعصفور پی گردن سپ
که بران یال روید
(عِثْیَل) کحذیم کفتار نر و آنکه
روغن نمالد و آرایش نکند ؛ و (اُمّ
عثیل) کفتار ماده
(عَثَوْثَل) کسفرجل مرد کنکلاج
و فروهشته گوشت
(عِثْوَل) کقرشب مرد کنکلاج
سست و فروهشته گوشت و مرد
بسیار موی سر و بدن

ع ث ل ب

(عَثْلَب) کجعفر آبی ست
(امر مُعَثْلِب) بکسر اللام کار
نا استوار
(نوی مُعَثْلَب) بفتح اللام گو
گرداگرد خرگاه که کنار آن فرو زیده
باشد ؛ و (شیخ مُعَثْلَب) پیر پشت
دوتا کرده از پیری
(عَثْلَب زَنْدَه) گرفت آتش چوب
زند را از درخت ناشناخته
یعنی نمیداند که آتش میدهد یا نه
؛ و (عَثْلَب الطَّعَام) در خاکستر
بریان کردن گندم را یا بضرورة کبیده
نمود انرا ؛ و (عَثْلَب الماء) سخت
فرو برد آب را ؛ و نیز (عَثْلَبَة)
شورانیدن و پراگنده ساختن
و تفتیش نمودن
(تَعَثْلُب) زشت شدن حال و
لاغر و نزار گردیدن از پیری یا عام
ست

ع ث ل ث

(عِثْلِیث) بالکسر قلعه ست بسواحل
شام مشهور بحصن احمر

ع ث ل ط

(لبن عُثَلِط) کعلبط شیر سطبر
و دفزک عُثَالِط کعلابط مثله

ع ث ل م

(عَثَلَّمَة) موضعی ست

ع ث م

(عَثْم) بالفتح کژ بسته شدن
استخوان شکسته یا خاص ست
بجبر و ست کژ بستن لازم ست
و متعدی ؛ و سست دوختن
توشه دان را و سطبر گردیدن
و پوست فراهم آوردن زخم
بی آنکه به شود و الفعل من سمع ؛
و نیز (عَثْم) استخوان کژ بسته ؛
و (عَثْم بن رَبعة) صحابی ست
(عَثْمَة الجهنی) بالفتح صحابی
ست و (سُوَید بن عُثْمَه) تابعی
(مسجد عَثْیَم) بالفتح کحیدر در
مصر ست نزدیک مسجد جامع عمرو
و (عَثَامَة بن قیس) بالضم صحابی
ست
(عَثْمَثَم) شیر بیشه و شتر سخت
اندام و دراز (عَثَمْثَمَة) مؤنث
(عَیْثُوم) بالفتح کفتار و پیل نر
باشد یا ماده یا بچه پیل ؛ و جمل
(عَثْیُوم) شتر بزرگ یا بزرگ پیل
؛ و ناقه تنذار و سخت و توانا از هر چیز
(عُثْمَان) بالضم جوزهٔ شوات
و بچهٔ اژدها و مار یا بچهٔ مار و نام هفت
صحابهٔ کبار و یازده تابعی ؛
و (ابو عُثْمَان) بیست صحابی اند
؛ و (عُثْمَان بن عفان بن ابی العاص)
سوم خلیفه و یکی از عشرهٔ مبشره
و ختن آنحضرت صلی الله علیه وسلم
و صاحب هجرتین و (ابو قحافه
عثمان بن عامر والد صدیق
(عَثِیم بن کثیر بن کُلَیب)
کزبیر تابعی و (عَثِیم بن نسطاس)
محدثان اند
(عَیْثَام) بالفتح درختی ست و
طعامی که از ملخ سازند
(عَیْثَمی) بالفتح گورخر
(عَثَّام بن طلق) کشداد شیخ
بخاری و (عَثَّام بن علی) محدثان اند
(اِعْثَام) سست وار دوختن توشه دان را
(اِعْتَثَم به اِعْتِثَاماً) یاری خواست
از وی سود گرفت از آن ؛ و (اَعْتَثَمَ
بیده) دراز نمود دست را ؛ و فی
المثل الّا اکن صَنَعاً فانی اَعْتَثِم
ای ان لم اکن حاذقاً فانی اعمل
علی قدر معرفتی ؛ و نیز (اِعْتِثَام)
سست دوختن توشه دان را

ج ۳

ع ث م ر

(عُثْمُر) کقنفذ ریگستانی ست نیکو
گیاه آسان گذار هموار در بلاد
طی
(عَثْمَرَة) بالتاء انگور شیر کیده که بجز
پوست باقی نمانده باشد

ع ث ن

(عِثْن) بالکسر نوعی از برگ خرما
که تر و سبز انرا شتر خورد و نیکو
کند شتران و حافظ آن و پشم
(عَثَن) بالتحریک سبب خرد

اَعْثَان جمع ؛ دود
(عَثَن) کلکف طعام بوی گرفته وتباه از دود
(عَثَان) کغراب غبار وموضعی ست ؛ دود ؛ عَوَاثِن جمع
(عُثَانَة) کثمامة ابی ست مر جدی بمه را
(عُثْنُون) کعصفور ریش یا انچه زائد باشد ازان برموی حر دو رخسار یا آنچه برزنخ وزیر آن روید یا آن درازی ریش ست وموی دراز زیر زنخ شتر واول باد وباران وباران عام یا ابر درشده میان آسمان وزمین عَثَانِین جمع
(عَوَاثِن) بالضم شتر بسیار پشم
(مَعْثُون) طعام بوی گرفته وتباه از دود
(ن) عَثَنَت النار عَثْناً وعُثَاناً وعُثُوناً) بضمها دود برآورد آتش ؛
وعَثَن فی الجبل) برآمد بر کوه
(س) عَثِنَ الثوب) بوی دود گرفت جامه
(مُعَثَّن) کمعظم مرد سطبر ریش واجوه آن

(تَعْثِین) دود برآوردن آتش واَسختن وبرانگیختن تباهی بوی دود دادن جامه را

ع ث ی

(عَثْوَة) بالفتح زلف دراز عُثًی کرُبًی جمع ؛ ویقال تَسابَ عُثَی الارض یعنی پژمرد وخشک شد گیاه
(عَاثِی) تباه کن عُثَاة جمع عُثِیّ بالضم والکسر علی فُعُول مثله
(اَعْثَی) رنگی ست مائل بسیاهی و انکه رنگش مائل بسیاهی بود ومرد کول گران جان ومرد بسیار موی و کفتار نر
(عَثْوَاء) بالفتح کفتار وگنده پیر
(عِثْیَان) بالکسر کفتار نر
(ن) عَثَا فی الارض عَثْواً) تباه کرد وفساد انگیخت عَثِیَ رمی ورضی وسعی عُثِیّاً بالضم والکسر مشددة الیاء وعِثْیَاناً مثله

باب العین فصل الجیم

ع ج ب

(عَجْب) بالفتح بن ذنب یقال انه اول ما یُخلَق واخر ما یبلی ؛ ودپایان یک عُجُوب جمع ؛ و سپس هر چیزی وقبیله ست
(عُجْب) بالضم خویشتن بینی و نازو گردن کشی وبزرگ منشی ؛ وانکه نشستن بازنان ومحادثه باایشان خوش دارد یا زنان خوش آید او را یقال فلان عُجْب فلانة وتثلث ؛ وناشناختن چیزی که پیش آید اَعْجَاب جمع یا جمع ندارد
(عَجَب) محرکة ناشناختن چیزی که دوار وشود وکار شگفت یستوی فیه المذکر والمؤنث یقال امر عجب وقصة عجب ای عجیبة قال عمرو بن زید الخولانی ؛ وکانت لنا بالجار ای وقعة عجب ؛ ولما التقینا وحادی الموت یحدیها ؛ وشگفت وقولهم عَجَب عاجب وعَجَب عُجاب مبالغه ست ای العجب جدا کقولهم لیل لائل ولا یجمع عجب لانه فی الاصل مصدر ؛ وعَجَب من الله خوشنودی خدای ؛ وابن عَجَب احمد بن سعید بکری ست ؛ و سعید بن عَجَب محدث ؛ ومنیة عَجَب) شهری ست بمغرب
(بعیر اَعْجَب) شتر شگفت آرنده ؛ واَعْجَب جاهلا) لقب مردی
(عَجْبَاء) زن شگفت آرنده از حسن وزشتی خود از لغات اضداد ست ؛ وشتر ماده که از لاغری وباریکی حلقه دبر او بلند بر آمده باشد وشتر ماده ذو فرک ورشت
(عُجَاب) بالضم کار نیک شگفت
(عَجِیب) کامیر خوش ایند از هر چیزی وکار شگفت وناشناخته عَجَائِب جمع یا جمع ندارد
(عُجَیْبَة) کجهینة نام مردی
(اُعْجُوبَة) بالضم کار شگفت و عَجِیبَة کسفینة مثله فیهما
(عُجَّاب) بالضم وتشدید الجیم کار نیک شگفت ودر گذرنده از حد در شگفت
(اَعَاجِیب) شگفتها کانه جمع اُعْجُوبَة کاحدوثة واحادیث
(رجل تِعْجَابَة) بالکسر مرد شگفت آرنده
(مَا اَعْجَبَه بِرَایِه) شاد ست یعنی چه خود پسند ست او
(تَعَاجِیب) شگفتها لا واحد لها من لفظها
(س) عَجِبْتُ منه عَجَباً)

بشگفت آمدم ازوی
(أَعْجَبَهُ) بشگفت آورد او را ؛
وأُعْجِبَ بِهِ) مجهولا بشگفت آمد شاد
شد اعجبه كذلك ؛ وأَعْجَبَ
بنفسه) فضیلت نهاد خود را
(تَعْجِيب) بشگفت آوردن کسی را
(تعجبت مِنْه) بشگفت آمدم ازوی
؛ وتعجبني) فریب داد مرا و در
فتنه انداخت
(استعجاب) بشگفت آمدن از
چیزی

ع ج ج

(عُجَّة) بالضم خاگینه لغت مولده
است
(طريقٌ عاجٌّ) راه پر از روندگان
(عَجَاج) کسحاب کول و گرد و دود
و مردم نو دیده و فرومایه
(عَجَاجَة) بالفتح گله بزرگ از
شتران ؛ ولَفَّ عَجَاجَتَهُ عليهم
تاراج آورد برانها ؛ ولَبَّدَ
عَجَاجَتَهُ) باز داشت خود را
از چیزی که در آن بود ؛ ونیز
عَجَاجَة) گرد و دود اخص از
عجاج است
(عَاجِ عَاجِ) بکسر الجیم کلمه است
که بدان شتر ماده را زجر کنند
(عَجَّاج) کشداد با بانگ و فریاد
از هر چیز که باشد یقال نهرٌ عَجَّاجٌ
وفحلٌ عَجَّاجٌ ؛ وعَجَّاج بن رُؤْبَة)
شاعر است وآن هر دو را عَجَّاجان نامند
؛ ویومٌ عَجَّاجٌ) روز گردناک و
روز گرد انگیز
(عَجْعَاج) بالفتح با بانگ و
فریاد از هر چیزی و اسپ گرامی نژاد
سال خورده
(رياحٌ معاجيج) باد تند گرد انگیز
(ض س ن) عَجَّ عَجًّا وعجيجًا)
برداشت آواز را و بانگ کرد ؛
ومنه الحديث افضل الحج
العَجُّ والثَّجُّ یعنی برداشتن آواز
بتلبیه و قربان کردن هدیه را ؛ و
عَجَّ النَّاقَةَ) زجر کرد ناقه را بلفظ
عاج عاج ؛ وعَجَّ القَوْمُ) نیک
ماهر شدند در فنون رکوب ؛ و
عَجَّتِ الرِّيحُ) سخت وزید باد
وبرانگیخت گرد و غبار را ؛ و
عَجَّ الرَّعْدُ) غرید تندر
(عَجْعَجَ البعيرُ) بانگ برداشت
و فریاد کرد از زدن یا از گران
باری بار گران ؛ وعَجْعَجَ النَّاقَةَ
زجر کرد ناقه را بکلمه عاج ؛ ونیز
عَجْعَجَة) بار بار برداشتن آواز را
و فریاد و بانگ کردن و یا را جیم کردن
بلغت قضاعة تقول هذا راعِجّ
خَرَجَ مَعِجّ ای راعیّ خرج معی
(يومٌ مُعِجٌّ) مبنيا للفاعل روز
گردناک
(إعْجَاج) نیک وزیدن باد و
گرد گرفتن آن
(تَعْجِيج) از دود پر کردن خانه و
جز آن یقال عَجَّجَ البَيْتَ دُخَانًا
ومن الدخان وبرانگیختن باد غبار
(تَعَجُّج) از دود پر گردیدن خانه
مطاوع تعجیج است یقال عَجَّجَ
البَيْتَ فتَعَجَّجَ

ع ج د

(عَجْد) بالفتح دانه مویز یا مویز
ردی و هیچکاره
(عُجْد) بالضم مویز و دانه انگور و
یفتح یا میوه است که بمویز ماند
عَجَدَة) بالتحريك ع عجد
بحذف تا جمع
(عُنْجُد) کقنفذ نوعی از مویز
یا هیچکاره از آن
(مُنْعَجِد) تیز و سخت خشمناک

ع ج ر

(عَجْر) بالفتح گردن تافتن و در
گذشتن از بیم و مانند آن عَجَران)
مثله ؛ و دنب برداشتن اسپ
در دویدن و بشتاب رفتن آن ؛
بشمشیر آهنگ کردن بر کسی و
بر جستن خر و باز داشتن قاضی
کسی را از کاری و ستهیدن و سر
باز گردانیدن ستور بسوی دیگر بعد
از برشستن والفعل من ضرب
فی الکل ؛ ونام مردی
(عَجْرَة) بالفتح نام مردی
ج ٣ (عُجْرَة) بالضم پدر قبیله است
ونام اسپ نافع غنوی و والد کعب
صحابی و جای سطبری و درشتی از
هر چیزی و گره رگ و پی و گره چوب
و جز آن و عیب و منقصت و هر
آنچه که در آن بیشی نمایند و پنهان
کنند و کارهای مشکل و دشوار
عُجَر کصرد جمع ؛ ومنه اشكو
اليه عُجَرِي وبُجَرِي ؛ ونیز عُجْرَة)
از اعلام است
(عِجْرَة) بالکسر ساخت بست دستار
یقال فلانٌ حسن العِجْرة

(عَجَر) محرکه مغندگی و بیرون
آمدگی هر چیزی
(وَظِیفٌ عَجِرٌ) ککتف و بضم بند
ساق و ذراع استوار و درشت
(رجلٌ اَعْجَر) مرد کلان شکم ؛ و
همیانٌ اَعْجَر) کیسه پر ؛ و فحل
اعجر) کشن درشت ؛ و نیز اَعْجَر)
نام مردی
(عَجْرَاء) کصحرا چوب دستی با گره
بیرون برآمده
(عَاجِر) نام مردی
(عُجَرِی) لکردی دروغ گوئی بلا
و سختی
(عَوْجَر) کجوهر از اعلام است
(عَجَیْر) کامیر نام مرد از مردم وابه
(عُجَیْر) کزبیر موضعی است و شاعری
سلولی واز اعلام است
(عِجَار) ککتاب آنکه کلوله خمیر را
خورد و کشتیگیری که پهلوی وی را کسی
بزمین نتواند کرد و کشتیگیر که پای خود
را بپای حریف پیچیده بزمین افکند
او را
(عَجَاجِیر) بالفتح غلوله خمیر و انکه
بخورد آنرا
(عَجَارِی) بالفتح بلاها و سرهای استخوان

ویخفف یاؤه فی الشعر
(عُجْرُور) کعصفور خطی که بر ریگ
از باد پیدا گردد و عَجَارِیر جمع
(عُنْجُور) کعصفور غلاف شیشه
(عَجَوْجَر) بالتحریک مرد سطبر
استخوان
(عَجْرَة) بالفتح زن گرد اندام
سبکروح
(مِعْجَر) کمنبر برسر افکندنی زنان
و پارچه است مینی و انچه از پوست
خرما بشکل جوال بافند
(رجلٌ مَعْجُورٌ عَلَیْه) انکه بمال
او را نخوت وسوال گرفته باشند
(س عَجِرَ عَجَرًا) بالتحریک
درشت گردید و پرگوشت گشت
و بزرگ شکم شد ؛ و (عَجِرَ الفَرَس)
درشت و فربه گردید
(عَنْجَرَ عَنْجَرَة) دراز کرد هر دو
لب را و در پیچید و این خاص است
بلب چنانکه رنجه بدون انگشت
(مُعَاجَرَة) زود در گذشتن از
ترس و مانند آن
(تَعَجُّر) نورد گرفتن شکم از فربهی
(اِعْتِجَار) معجر افکندن برسر و
دستار بی زیر حنک بستن و بجه

آوردن زن بعد نومیدی و بیدی بالباء

ع ج ر د

(عَجْرَد) کجعفر سبک سیر و درشت
و سخت و دهی است بذمار و نام مردی
و نره
(عَجَارِد) کعلابط نره
(عَجَرَّد) کعملس ؛ لاور و برهنه ؛ و
عبد الکریم بن عَجْرَد) رئیسی است
از خوارج و اصحاب او را عَجَارِدَة
گویند
(عَنْجَرِد) زن چیره برشوی یا زن
پلید زبان یا بدخوی
(مُعَجْرِد) بکسر الراء و فتحها برهنه

ع ج ر ز

(عُجْرُوز) کعصفور خطی که از باد
بر ریگ پیدا گردد و عَجَارِیز جمع

ع ج ر ف

(عَجْرَفَة) بالفتح درشتی در سخن و
شکستگی و نا راستی کار و شتاب
زدگی و بیباکی و یقال یکون الجمل
عَجْرَفِیَّ المشی) یعنی سریع شتاب
زده وفیه عَجْرُفَة و عَجْرَفِیَّة ای سرعة
وقلة مبالاة لسرعته
(عَجْرُوف) کزنبور ناقه جست و
سبک و جانورکی است یا مورچه
دراز پا تیز رو و کنده بیر و عَجْرُوفَة
بالتاء مثله
(عَجَارِیفُ الدَّهْر) سختیهای آن
و شدت باران ؛ و عَجَارِف
مثله
(تَعَجْرُف) بزرگ منشی کردن با کراه
بر کاری و داشتن کسی را و بی باکی
و شتاب زدگی یقال جملٌ فیه
تَعَجْرُفٌ ای قلة مبالاة لسرعته

ع ج ر ق ب

(عَجْرَقَب) کسفرجل متشکے
پلید

ع ج ر م

(عَجْرَم) کجعفر مرد سخت استوار
اندام و فراهم آمدگاه گرهای میان
ران و بن نره ستور
(عُجْرُم) کبرج جانورکی است
نیک سخت اندام که بر درخت میباشد
و ناقه بالا سخت و استوار و سطبر پر
گوشت و بفتح
(عُجْرُم) کقنفذ شتر سخت اندام
عُجْرُمَة مؤنث و مرد درشت خلقت
؛ و ذات العجرم) موضعی
است
(عَجْرَمَة) شلثة صد شتر یا دو صد یا

بن بجاة تا صد ٭ ونیز عَجْرَمَة) بالفتح شتافتن

(عُجْرُمَة) بالضم درختی است و بکسر عُجْرُم کقنفذ وزبرج جمع ٭ ونام مردی

(عُجَادِم) کعلابط مرد استوار اندام دلیر سخت

(مُعْجَرِم) بفتح الراء شاخ بسیار ره وکوهان شتر وگره دار از هر چیزی

ع ج ز

(عَجْز) بالفتح قبضهٔ شمشیر و بیماری است در سرین ستور ٭

(بَنَاتُ الْعَجْز) تیرها و پرنده است

(عُجْز) مثلثة سرین و بن هر چیزی یؤنث ویذکر وهی للرجل وللمرأة جمیعا اَعْجَاز جمع ٭ ومنه اَعْجَازُ نَخْلٍ) یعنی بنجهای خرمابنان ٭ و رَکِبَ فی الطَّلَبِ اَعْجَازَ الْاِبِل) یعنی مرتکب خواری وسختی گردید وصبر نمود بر تکلیف ومشقت دبر بحروی از حق خود وتقدیم دیگری بروی وکوشش کرد در طلب چیزی

(عِجْز) بالکسر قبضه کمان لغة فی العجس

(عِجْزَة) بالکسر فرزند پسین مرد ویضم ویقال فلان عُجْزَةُ وُلْدِ اَبَوَیه یَسْتَوِی فِیهِ الْمُذَکَّر والمؤنث والجمع

(عَجُز) کندس سرین وبن هر چیزی مذکر ومؤنث آید ٭ وعَجُز هَوَازِن) بنو نصر بن معاویه وجشم بن بکر

(ابن عُجْزَة) بالضم مردی است از لحیان بن هذیل

(عَجِز) ککتف سرین وبن هر چیزی یؤنث ولا

(عَاجِز) سست وناتوان عَوَاجِز جمع عَجَزَة محرکة مثله

(عِجَاز) ککتاب پی که بدان قبضه شمشیر بندند

(عِجَازَة) بالشجه که زنان بر سرین بندند تا فربه نماید وانگشت پنجم مرغ

(اِعْجَازَة) بالکسر بالشجه که زنان بر سرین بندند تا بزرگ نماید

(عَجِیز) کامیر نامرد که بر زن قادر نشود وسرین

(عَجِیزَة) سرین زن خاصه وگاهی باستعاره برای مرد آید ومنه رفع عَجِیزَتَهُ فی السجود

(عَجُوز) کصبور زن گنده پیر کلان سال پیر عُجُز ککتب وعَجَائِز جمع ٭ وفی الحدیث اَنَّ الْجَنَّةَ لَا یَدْخُلُهَا الْعُجُز ٭ وایّاکم والعُجُز العُقُر ٭ والعقر جمع عاقر لمن لا تلد ٭ ولا تقل عَجُوزَة بالتاء اَوْهِی رَدِیَّة ٭ واَیَّامُ الْعَجُوز) هفت روز است که سپس زمهریر آید صِنّ وصِنَّبْر وَوَبْر وآمِر ومُؤْتَمِر ومُعَلِّل ومُطْفِئُ الْجَمْر یا مُکْفِی الظعن ٭ ونیز عَجُوز) سوزن ونیز خرگوش وشیر بیشه وهزار از هر چیزی وچاه ودریا ودشت ومرد دلیر وگاو ماده وتاجر وسپر وتوبه وگاو نر وگرسنه وتیردان وکاسه کلان ودوزخ وجنگ وآله کارزار ونیزه وتپ وممی وخیمه وخرمن آفتاب وبلا وسختی وقمیص زن ودنیا وگرگ وگرگ ماده ورایت وکرکس ورعشه واسپ مادیان وکشتی وآسمان وروغن وباد گرم وسال وآفتاب ونامه ونبشته وسنگ ترازو وصومعه وگفتار روراه وعاجز وماده گورخر وکژدم واسپ وسیم وقبله ودیگ وخیک وکمان واز چیزی ونرخ آن ولشکر وکعبه وسگ وزن جوان باشد یا پیر ومسافر ومشک وملک ودیگ پایه وآتش وشتر ماده وخرمابن ودم شمشیر وولایت ودست راست ٭ ونیز عَجُوز) پرهیزگاری از گناه ونوعی از خوشبوی وگرسنگی وخلافت وعافیت وریگستانی است ودرختی وطعامی است که از تره دریائی سازند ومیخیست در قبضه شمشیر

(عَجْزَاء) کصحرا زن کلان سرین مؤنث اَعْجَز وریگستانی است بلند وعقاب کوتاه دنب وعقابیکه در دم او پر سپید باشد وزن که کف دست وی درشت باشد

ج ۳

(مَعْجِزَة) بفتح الجیم وکسرها جائیکه در آن از کسب عاجز باشند ومنه الحدیث ولا تلثّوا بدار مَعْجِزَة ای لا تقیموا فی موضع تعجزون فیه عن الکسب

(تَعَجُّز) کتنصر از علمهای زنان است

(مِعْجَزَة) کمنطقه کمر بند بدان جهت که متصل کمر صاحب خود باشد

(مِعجاز) بالکسر راه
(مَعجُوز) کسیکه الحاح کرده شده
باشد بروی در سوال
(ض س) عَجَزَ عَجزاً و مَعجَزاً
و مَعجَزَةً بالفتح و فتح الوسط
و کسره و عَجَزاناً محرکة و عُجُوزاً
ناتوان گردید و ترک داد
چیزی را که کردن آن واجب
بود و کاهلی کرد
(ك ن) عَجَزَت المَرأةُ عُجُوزاً
بالضم عجوز گنده پیر گردید
(ن) عَجَزَ) غالب آمد بروی در
مُعاجَزَة ع ج
(س) عَجِزَتِ المَرأةُ عَجَزاً محرکة و
عُجزاً بالضم کلان و بزرگ سرین گردید
(مُعجِزَة لنبی علیه السلام) آنچه عاجز
کند بدان خصم را وقت غلبه جستن
در دعوی والتاء للمبالغة مُعجِزات جمع
(أعجَزَه الشیءُ) درگذشت آن چیز
ازوی و فوت کرد * و اَعجَزَ
فلاناً) عاجز یافت او را و ناتوان
گردانید
(تَعجِیز) بازداشتن از چیزی و
بر ترک داشتن و منسوب بعجز کردن
کسی را گنده پیر شدن کلان سرین

گردیدن یُستعمل مجهولاً
(مُعاجِز) عاجز کننده یا کینه دارنده
و منه قوله تعالی والذین سَعَوا فی
آیاتنا مُعاجِزین ای یُعاجِزُون
الانبیاء و اولیاء الله ای یقاتلونهم
و یُمانِعُونهم لیُصیِّرُوهم الی العَجز عن
اَمرِ الله تعالی او مُعانِدین مُسابِقِین
(و ظانّین اَنّهم یُعجِزُونَنا)
(مُعاجَزَة) مبادرت کردن و رفتن
کسی چنانکه نتوان بوی رسیدن و
همدیگر بر دیگر کردن در سبقت و چیزی
(میل کردن بسوی چیزی یقال
عاجَزَ الی ثِقَةٍ ای مَالَ
(تَعَجَّزَ البَعیرَ) برنشست بر عجز وی

ع ج س

(عَجس) بالفتح میانه چیزی
و قال بعضهم عَجسُ القَومِ آخرهم *
نیز عجس تبلیث عین قبضه کمان
و پاره از میانه شب یا آخر شب
یا پاره از شب
(عُجسة) بالضم ساعتی از شب و گاه
(عَجُس) کنندس سرین اَعجاس جمع
(اَعجَس) سخت میان
(عَجُوس) کصبور ابر گران و باران

ریزان و پی هم
(عَجِیس) کامیر کشن که نتواند
کشتی کردن * و نخل عُجَیس)
خرما که کشن نپذیرد و یقال لا آتیک
سجیس عجیس یعنی نیایم ترا هرگز
و مذکور است در ص ح س
(عَجیساء) بالفتح ممدوداً و یقصر
نوعی از رفتار آهسته * و فحل
عَجیساً) کشن که کشتی نتواند
(عِجِّیسی) کخلیفی نوعی از رفتار
آهسته
(عَجاساء) بالمد گله بزرگ
شتران و یقصر و پاره از شب و
تاریکی واحد و جمع در وی یکسان
است و امور موانع که یکسانی
است بزرگ
(عُجُوس) بالضم نوعی از رفتار
آهسته
(عِجَّوس) کعلوص بسیار شتاب
* و در نسخه قاموس عجول را که
تفسیر آن است برسنور اعراب
کرده
(مَعجِس) کمجلس قبضه کمان
(ض) عَجَسَه عن حاجته
(عَجساً) بالفتح بازداشت او را

از حاجت او * و عَجَسَت بِهِ
النّاقةُ) برگردانید آنرا از راه
جهت نشاط * و عَجَسَ الشیءَ)
بپنجه گرفت آن چیز را
(مُتَعَجِّس) بکسر الجیم متکبر
(تَعَجُّس) در پی کاری شدن
و پی رو نمودن کسی ابرکارسی و
پی هم باریدن باران و در آخر
شب برآمدن و رفتن و بند کردن
و بازداشتن و بعدی با لبار و در
نگ نمودن و بازایستادن و سرزنش
نمودن کسی را و تکبر کردن و سپیر
انداختن کاری را یقال تَعَجَّسَه
عِرقُ سُوءٍ) ای قصر به عن المکارم

ع ج س م

(عَجَسمَة) سبکی و شتابی و سبک
گردیدن و شتافتن

ع ج ف

(عَجَف) محرکة لاغر شدن لاغری
والفعل من سمع و کرم
(اَعجَف) لاغر عَجفاء مونث
عِجاف بالکسر جمع شذوذاً لانه
لَیسَ فی کلام العرب اَفعَل و فَعلاء
یُجمع علی فِعال لکنهم بنوه علی سِمان
لانهم قد یبنون الشیء علی ضده

کقولهم عَدُوّة بالهاء لمکانِ صَدِیقة
وفَعُولٌ بمعنی فاعلٍ لایدخلُه الهاءُ
* وقال ابوبکر وقدجاءَ اَبْطح
وبِطاح واَجرب وجِراب * وپیکان
باریک یقال نَصْلٌ اَعْجَفُ ونِصَال
عِجافٌ ای دقیقٌ
(عَجْفَی) بالفتح والقصر لاغران
یقال قومٌ عَجْفَی ونسوة عَجْفَی
(عَجْفاء) مونث اَعْجَف وزمین
بی خیر * واَبُوعَجْفَاء هَرِم بن
نُسَیب تابعی وعبدالله بن مسلم
تبع تابعی * وشَفَتان عَجْفَاوَانِ
دولب باریک
(عُجَاف) کغراب نوعی از خرما
(عِجَاف) ککتاب حنظل وزمانه
(عَاجِف) موضعی است در شق
بنی تمیم
(بَنُو العُجَیف) کزبیر قبیله است
(عَنْجَف) کجندل خشک از
لاغری وپیت بالا در آمده خلقت
عَنْجُوف کزنبور مثله فیهما * و
(رُبَّمَا یُوصَفُ بِهِ العَجُوزُ
(سَیف مَعْجُوفٌ) شمشیر زنگ
گرفته بی صیقل مانده * و(بعیر
مَعْجُوف) شتر لاغر

(ض) عَجَفَ نَفْسَه عَنِ الطَّعامِ
عَجفا وعُجُوفًا) بازداشت خود
را از خوردن باوجود گرسنگی
تا دیگری را بخوراند یا سیر خوراند
هم طعام خود را * وعَجَفَ نَفْسَه
عَلَی المَرِیضِ) صابر داشت
نفس خود را بر تیمار بیمار *
وعَجَفَ نَفْسَهُ عَلَی
فُلانٍ) برداشت نمود از وی و
مواخذه نکرد * ونیز عُجُوف)
گذاشتن طعام را باوجود اشتها
ایثار باشد یا نه
(ن ض) عَجَفَ الدَّابَّةَ) لاغر
کرد ستور را * وعَجَفَ عَن فُلانٍ)
جدا شد از وی ودور ماند * و
عَجَفَ نَفْسَه) بردبار گردانید
آن را
(اِعْجَاف) صابر داشتن نفس
خود را بر تیمار بیمار یقال اَعْجَفَ
بَنَفْسِهِ عَلَی المَرِیضِ ولاغر گردانیدن
ستور را وصاحب ستور لاغر شدن
(تَعْجِیف) بازداشتن خود را از
طعام باوجود اشتها تا دیگری خورد
یا سیر خوراند هم طعام را * ونیز
کمتر از سیری خوردن

(بعیر مُنْعَجِفٌ) شتر لاغر وخشک

ع ج ل

(عِجْل) بالکسر گوساله * وبَنُو
عِجْل) قبیله است از ربیعه از اولاد
عِجْل بن لُجَیم برادر حنیفه بن
لُجَیم بن صعب بن علی بن بکر بن
وائل * وعُبَیدُ العِجْلُ) علی
النعت لقب حسین بن محمد
محدث * وابوالفتوح اسعد
(عِجْلی وسعد بن علی عِجْلِی)
محدثان اند
(عِجْلَة) بکسر گوساله ماده وخیک
روغن ودولاب وتوشه دان عِجَل
کعنب وعِجَال کجبال وبفتح
جمع * وموضعی است نزدیک ابنا
سمی بعَجلة امرأةٍ ونوعی از گیاه
(عُجْل) بالضم ما حضر وشیر که
راعی در مرعی پیش از دوشیدن
شتران دوشیده باشد یعنی شیر ناشتا
شکن * عُجْلَة بالضم مثله فیهما
(عَجَل) بالتحریک شتافتن
عَجَلَة مثله والفعل من سمع * وگل
ولای وقد فسر علیه قال الله تعالی
خُلِقَ الانسان من عَجَلٍ ای من طین
یا لای سیاه بدبو

(عَجَلَة) بالتحریک گردون که
بر آن بار کشند عَجَل محرکة و
اَعْجَال وعِجَال ککتاب جمع * و
دولاب وچوب بر پهنای سر چاه و
چرخ چاه وچوب باهم بسته که
بر آن رخت نهند وچوب پهن بر
چوب پهنای سر چاه که دلو بدان
آویخته شود وگل وگل سیاه ومنه
اَخَصُّ من العَجَل * وپایه
خرما بن را وآن چنان باشد که تنه
آن را جای جای بکاوند تا بدان آن
برایند * ودهی است بیمن * و
(دَارُ العَجَلَة) ملصق بمسجد حرام
است * وعثمان بن شَرَاب عَجَلِی
بالتحریک است
(عَجِل) ککتف شتاب وسریع *
عَجُل بضم الجیم مثله
(عَاجِل) بی مهلت واین همان
عَاجِلَة مثله فیهما نقیض آجل
وآجله * دشتاب وسریع
(عُجَالَة) بالضم والکسر ما حضر و
هرچه سردست میسر آید وزود تر
مهیا وحاضر گردد یقال التَّمرُ عُجَالَةُ
الرَّاکِب * وشیر ناشتا شکن که شبان
پیش از دوشیدن شتران بیک جلبه

درچراگاه دوشیده باشد
(عِجَالَة) کتابه گیاهیست
(اِعْجَالَة) بالکسر شیر ناشتا شکن
کرشبان بیک حلبه درچریدن گاه
ناقه پیش از دوشیدن شتران
دوشیده باشد
(عَجُوْل) کصبور زن فرزند مرده
وناقه بچه گم کرده قال * اَحِنُّ الیک
حَنِینَ العَجُول * اذا ما الحَمامةُ
نَاحَتْ هَدِیلاً * ونیک شتابنده
قال الله تعالی وکان الانسانُ عَجُولاً
قیل اِن آدم حین نفخت فیه الروح
۳ ج حتی بلغت سرته اراد ان ینهض
عجلاً * ووالهٔ وسرگشته از زن و
شتر ماده بدان جهت که از غایت
جزع در حرکات خود شتابی میکنند
عُجُل ککتب وعَجَائِل) جمع
* ومرگ وناشتاشکن چاهیست
بمکه از حفر عبل عبد الشمس یا قصی
بن کلاب
(عَجْلیٰ) کسکری نام ناقهٔ ذی
الرمه واسپ ثعلبه بن ام خزنه و
اسپ یزید بن مرداس سلمی
واسپ درید بن صمه جشمی
* قوسُ عَجْلیٰ) کمان تیر زود

گذار * وامراة عَجْلیٰ) زن شتاب
عَجَالیٰ جمع
(اَعْجَل) کم مدت ومنه الحدیث
حتی یموت الاعجل ای الاقل اقام
حتی یموت احدنا وهو الاقرب
اجلا
(عَجْلاَء) بالفتح موضعی است
(عَجْلاَنِیَّة) شهریست بمرج
دیباج
(عَجِیْل) شتابنده عُجَالیٰ بالضم
عِجَال ککتاب جمع
(عُجَیْل) کزبیر ناشتا شکن یا
ماحضری که جهت قوم سازند
(عُجَیْلَة) بالتصغیر سیر شتاب
عجیلی مقصورا مثله
(عِجَّوْل) کسنور شتی از حیس
وخرما ویست با خرما آمیخته و
گوساله عِجَّوْلة مؤنث عَجَاجِیل
جمع
(عَجْلاَن) بالفتح تیز رو وسریع
عَجَالیٰ جمع عِجَال بالکسر مثله
ونام ماه شعبان بدان جهت که
شتاب میگذرد ومعرفهٔ نام مردی
* وبطنی است از انصار از اولاد
عجلان بن زید بن غنم * عجلانی منسوب

است بوی * وام عَجْلاَن) مرغی
است
(عُجَّال) کرمان شتی از طعام
حیس وخرما که شتاب خورده شود
یا خرما با سویق شورانیده و
شتی از خرما یقال اَتانا بِعُجَّالٍ
وعِجَّوْل ای بجمعة من التمر
(عَجَاجِیْل) چیزکی است از پینو
که بمقدار دبزکف دست دراز
کنند
(ناقةٌ مِعْجَالٌ) کمفتاح بمعنی ناقهٔ
معجل است فی الکل
(مَعَاجِیْل) راه هاے کوتاه
ترین که زود بمنزل رسیده شود
(مُعْجِل) کمحسن ناقه که قبل از
تمامی سال بچه آرد وآن بچه
زنده باشد وناقه که وقت سوار
شدن بجهد مُعْجِلَة مثله وخرمائی
که در اول حمل بار آرد * و
بقرةٌ مُعْجِلٌ) ماده گاو با گوساله
(مُعْجَل) کمکرم شتر بچه ناتمام
زاده که زنده باشد
(اِعْجَال) پیشی گرفتن ودرگذشتن
از کسی وانداختن ناقه
بچهٔ ناتمام را ووام رابی مهلت

گرفتن وبرانگیختن کسے را بر
سرعت وشتاب ومنه الحدیث
لعلنا اَعْجَلْنَاكَ ای عن فراغ
حاجتك
(مُعَجِّل) کمحدث ناقه که قبل از
تمام شدن سال بچه آرد که زنده
ماند وناقه که چون پا دررکاب
نهند بجهد وخرما بن که درحمل
نخستین بار آرد وشبان که شیر
ناشتاشکن دوشد وآنکه شیر اعجاله
باهل آن آرد
(عَجَّلَ اَقِطَهُ تَعْجِیلاً) مقدار
دبزکف دست دراز کرد پینو را
* وعَجَّلْتُ لَهُ مِنَ التَّمْرِ) پیش
کردم آن را * ونیز تَعْجِیل)
شتافتن وپیشی نمودن وبرانگیختن
وشتافتن فرمودن وبهانه ودیر
دادن وگوشت را شتاب پختن و
زودتر گرفتن کسی را
(مُعَاجَلَة) وام را بے مهلت
گرفتن * ویقال عَاجَلَه بِدَیْنِه
اذا اخذه ولم یمهله * وعَاجَلَهُ
بِالْعُقُوْبَةِ) زودتر گرفت آن راو
شتاب کرد درعقوبت او
(مُتَعَجِّل) اعجاله آرنده

(تعجّل) برانگیختن وشتافتن فرمودن وپیشو را بغلط کف دست دراز کردن وبها سر دست دادن وشتافتن وشتابی نمودن زود گرفتن یقال تَعَجَّلَ مِنهُ کذا اذا اَخَذَهُ عَاجِلاً

(تعَاجُل) همدیگر شتافتن

(مُسْتَعْجِلَة الطَّرِیق) راه نزدیک وراه شهر یقال اَخَذتُ مُسْتَعْجِلَةَ مِنَ الطَّرِیقِ وهذِهِ مُسْتَعْجِلَاتُ الطَّرِیقِ

(اِسْتَعْجَلَهُ) برشتابی انگیخت آن را وشتابی کردن فرمود ودر گذشت از وی وپیشی گرفت ویقال مَرَّ یَسْتَعْجِلُ ای طَالِبًا ذلک من نفسه مُتَکَلِّفًا اِیَّاهُ

ع ج ل د

(عُجَلِد) کعلبط شیر خفته یا شیر دنرک زده وجغرات شده عُجَالِد کعلابط مثله

(تَعَجْلُد) بزرگ گردیدن کار وسخت ودشوار شدن آن

ع ج ل ز

(عِجْلِزَة) کزبرجه ودبرجه اسپ استوار ودرشت اندام ولا یقال للمذکر عِجْلِز کزبرج * نعم یقال جمل عَجْلَز کجعفر وناقه عَجْلَزَةٌ * وریگ توده است در بادیه برابر حفرابی موسیٰ عَجَالِز جمع

(عُجَالِز) کعلابط شیر خفته

ع ج ل ط

(عُجَلِط) کعلبط شیر خفته سطبر عُجَالِط کعلابط مثله

ع ج ل ف

(عَنْجَلُوف) کحیزبون نام موری است که ذکرش در تنزیل آمده

ع ج ل م

(عَجَالِم) بالفتح گروهی است از اهل یمن عَجْلمی منسوب بوی

ع ج م

(عَجْم) بالفتح بن ومغزه ولیضم وشتران ریزه للذکر والانثی عُجُوم بالضم جمع * ودانا وصاحب تمیز * وذَاتُ الْعَجْم) اسپ حنظله بن اوس سعدی

(عُجْم) بالضم غیر عرب

(عُجْمَة) بالضم ویکسر ریگ رسته وبسیاری ریگ وآخر ریگ توده ویقال فِی لِسَانِهِ عُجْمَةٌ بالضم یعنی عجمیت است

(عَجَم) محرکه غیر عرب از مردم یقال هولاء الْعَجَم وخسته خرما وناسک انگور ومانند آن عَجَمَة یکی * وشتران ریزه از بنات مخاض وبنات لبون تا جذع

(عَجَمَة) بالتحریک وبفتح خرمابن که از خسته روید وسنگ سخت کلان که بدان ناقه را تشبیه دهند عَجَمَات جمع

(عَجَمِیّ) محرکه آنکه سخن پیدا گفتن نتواند وباشنده عجم هرچند که فصیح باشد عَجَم محرکة جمع

(اَعْجَم) آنکه کلام پیدا وفصیح گفتن نتواند گو از عرب باشد اَعْجَمِی یکی وگنک یقال رجل اَعْجَمُ وقومٌ اَعْجَم * وخلاف عرب ولسان اَعْجَم وکتابٌ اَعْجَم ای اَعْجَمِیّ * واَعْجَم زیاد شاعر است وموج که دم نزند وآواز آن شنوده نشود اَعْجَمَان مثنی اَعْجَمُون واَعَاجِم جمع * وبَنُو الاَعْجَم) در بطن اند از عرب * وقوله تعالیٰ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا اَعْجَمِیًّا) ای منسوبًا اِلَیْهِم بِلِسَانِهِم

(عَجْمَاء) چهارپایه * ومِنهُ الْحَدِیثُ جُرْحُ الْعَجْمَاءِ جُبَارٌ * وریگستان بی درخت ورود باری است بیمامه وزن که سخن پیدا وفصیح گفتن نتواند وگنک مونث اَعْجَم ونماز روز بدان جهت که دران جهر نیست * واَبُو الْعَجْمَاء) شیبانی تابعی است

(عُجَام) کغراب خسته ودانه هرچیزی

(عَجُومَة) بالفتح ناقه توانا برسفر

(ابل عُجُم) کعتل شتران که بخوردن خار از شوره خرسند شوند

(عَجَّام) کشداد شپره سطبر وفراستوک

(عَوَاجِم) دندانها کانها جمع عَاجِم

(عَجَمْجَمَة) شتر ماده استوار وتوانا برسفر

(رجل مُعَجَّم) کمقعد مرد نا در الوجود عزیز النفس رجل صُلْب المعجم کذلک

ج ٣

وناقة ذاتُ مَعجَمَةٍ) شتر ماده
توانا و فربه و باقیمانده بر سیر
(مَعجُوم) نام شمشیر جار و دو
شمشیر بشر بن مَعلَی
(ن) عَجَمَهُ عَجمًا وعُجُومًا)
دندان فرو بردن یا خائیدن
جهت خوردن یا دانستن سختی
وسستی آن • وعَجَمتُ عُودَه)
آزمودم آن را و امتحان کردم *
ومِنهُ الثورُ یَعجُمُ قَرنَه إِذا ضَرَبَ
بِهِ الشَّجَرَةَ یَبلُوهُ • وعَجَمَ السَّیفَ)
جنبانید شمشیر را جهت آزمودن
* وعَجَمَ الکِتَابَ) نقطه نهاد
حرف را • وفِي الحَدِیثِ نَهَانَا
أَن نَعجُمَ النَّوی ای إِذَا طُبِخَ التَّمرُ
لِلدِّبسِ یُطبَخُ عَفوًا بِحَیثُ لَا یَبلُغُ
الطَّبخُ النَّوی فَیَفسُدُ طَعمُ الحَلَاوَةِ
اولِأَنَّهُ قُوتٌ لِلدَّوَاجِنِ فَلَا یُنضَجُ
لِئَلَّا یَذهَبَ طَعمُهُ • ومَا عَجَمَتكَ
عَینِي مُنذُ کَذَا) یعنی نگرفت
ترا و نه یافت از چندی • و
جعلَت عَینِي تَعجُمُهُ) گویا که چشم
من میشناسد او را
(حُرُوفُ المُعجَمِ) کمکرم بمعنی
حروف الخَطِّ المُعجَمِ است مانند

مسجدُ الجامعِ یعنی یومَ الجامعِ او
حروفُ الإِعجامِ ای من شانِه
ان یُعجَمَ فعلی ذٰلک مَصدَرٌ کَالمُدخَلِ
* وبابٌ مُعجَمٌ) در بسته
(اِعجَام) سخن گفتن بزبان عجم
ونقطه نهادن بر نوشته
(تَعجِیم) سخن گفتن بزبان عجم
و نقطه نهادن نوشته را
(مُستَعجِم) آنکه سخن پیدا گفتن
نتواند و گنگ
(اِستَعجَمَ عن جَوَابِ السَّائِلِ)
خاموش گشت • واستَعجَمَ القِرَاءَةَ)
قادر نشد بر قرأت جهت غلبه
خواب • واستَعجَمَ عَلَیهِ
الکَلَامُ) بسته گردید بروی
سخن و فصیح گفتن نتوانست

ع ج م ض

(عُجمُضی) کحبرکی نوعی از خرمای
ریزه

ع ج ن

(عَجِن) کتف شتر فربه پرگوشت
(عَجِنَة) کفرحة ناقه آماسیده
فرج وناقه فربه بسیار گوشت
(ناقةٌ عَاجِنٌ) ناقه که بچه در
شکمش قرار نگیرد و آنکه در رفتن

دست را بر زمین زند و پیری که
از ضعف بدست تکیه بر زمین کرده
برخیزد
(عَاجِنَةُ المَکَانِ) میانه جای
(عِجَان) کتاب گردن و سرین
وزیر زنخ وقضیب ممدود از خصیه
تا دبر و ما بین خصیه و دبر ج اَعجِنَة
وعُجُن جمع
(عَجِین) کامیر خمیر سرشته
ومخنث عُجُن کتب جمع • او هُم
أَهلُ الرَّخَاوَةِ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ
(عَجِینَة) کسفینة مخنث یا نرم
وسست از مرد و زن و کول و گروه
یا گروه بسیار • واُمّ عَجِینَة)
کرکس • واَبُو عَجِینَة وابن ابی
عَجِینَة) محدثان اند
(عَجَّان) کشداد کول
(عَجنَاء) کصحراء ناقه کم شیر و
نیک فربه و ناقه که بن پستانش
فرو هشته تا سر پستان رسیده
و سر پستان در آمده باشد و ناقه
آماسیده فرج
(مَعجُون) خمیر سرشته
(ض ن) عَجَنَهُ عَجنًا وعَجِینًا)
بسرشت آن را و خمیر کرد • ونیز

زد برعجان آن • وعَجَنَتِ النَّاقَةُ)
دست زد شتر ماده بر زمین در
رفتن • وعَجَنَ فُلَانٌ) تکیه بر
زمین نموده برخاست از جهت
پیری و ضعف
(س) عَجِنَ البَعِیرُ عَجَنًا)
بالتحریک فربه گردید شتر • و
عَجِنَتِ النَّاقَةُ) آماسید میان
فرج و دبر آن
(اِعجَان) بر ناقه فربه سوار
شدن و آماسیدن عجان ناقه
(اِعتَجَنَهُ) خمیر کرد آن را و خمیر
گرفت و ساخت
(مُتَعَجِّن) شتر فربه پرگوشت
(مُتَعَجِّنَة) جماعت و شتر ماده
نیک فربه
(تَعَجُّن) فربه شدن شتر

ع ج ن س

(عَجَنَّس) کعملس شتر سطبر نیک
استوار
(عَجَانِس) بالفتح کوه گردان

ع ج ه

(عُنجُهِیّ) بالضم مرد کول کالیو
ونادان ومتکبر
(عُنجُهِیَّة) کولی و نادانی و

بزرگ منشی و بزرگے عُنجُهانِیّة وبخفف مثله

(عَجَّهَ بَینَهُما تَعجیهًا) عیب کرد هر دو را پس فرق کرد میان هر دو

(تَعَجُّه) خود را نادان نمودن و دیری گزیدن کار

ع ج ه د

(عَجَهرَة) بالفتح ستم و درشتی خلق

(عَجَهوَد) کخیزبون نام زنے

ع ج ه م

(عُجهُوم) کعصفور مرغی است آبی

ع ج ه ن

(عُجَاهِن) بالضم خارپشت و آنکه نسب وی صریح نباشد و دوست نوشاه تا که با زن خود خلوت نکرده باشد و وکیل نکاح و رسول میان عروس و اهل او در کدخدائی و خادم و طباخ و خوان سالار عَجَاهِنَة بالفتح جمع

(عُجَاهِنَة) کعلابطة زن پیغام بر کدخدای میان عروس و اهل وی مونث عجاهن و زن مشاطه

(تَعَجهَنَ) لازم گرفت زن را چندانکه بخانه خود آورد و زفاف برد و نیز خوان سالار شد و سفیر و رسول کدخدائی گردید

ع ج و

(عَجوَة) بالفتح بدیر دادن مادر شیر بچه را و الفعل من نصر و خرمای پر دورون جفیسیده بحجاز و خرمائی است نیکو بمدینه

(عُجوَة) بالضم شیر که طفل یتیم را خورانند

(عَجَاوَة) بالفتح بمعنی عَجوَة بالفتح است عجایة بالیاء مثله

(عِجَاوَة) بالضم و الکسر شیر که بچه یتیم را بدان پرورند

(عَجِیّ) کغنی بچه گم کرده مادر از مردم و شتر که بشیر بیگانه غذا یافته

(عُجِیّ) بضم و تشدید یا بچه شیر بدیر یافته و کودک که بشیر بیگانه پرورش یافته باشد و عُجِیَّة بالتاء مونث عَجَایا بالفتح و الضم جمع و منه قوله یصف اولاد الجراد. اِذَا ارتَحَلَت مِن مَنزِلٍ خَلَّفَت بِهِ . عَجَایَا تُحَامِی بِالتُّرَابِ دَفِینَهَا

(ن) عَجَا البَعِیرُ عُجُوًّا) بانگ کرد و بدخوی گردید. وعَجَا فَاهُ) بگشاد دهن را . وعَجَا وَجهَهُ) درچید و کج ساخت روی را

(اِعجَاء) بدیر شیر دادن مادر بچه را یا شیر دادن آن

(تَعجِیَة) درچیدن و کج کردن روی را

(مُعَاجَاة) بازداشتن و درنگ نمودن مادر شیر را از بچه با غذیه دیگر یا بشیر دیگرے

ع ج ی

(عُجَایَة) بضم پے که در آن سر استخوان های بند دست ستور ترتیب یافته یا پی دست یا پای یا پی باطن سم اسپ گاو یا پی هرچه باشد عُجَاوة بالواو مثله عُجیّ کهدی و عُجِیّ کصلی و عَجَایَا جمع

(عُجَیَة) بالضم پوست خشک شده که آن را پزند و خورند عُجیّ کهدی جمع و لغتی است در عجاوة و گذشت

باب العین فصل الدال

ع د و

(عِندَءوَة) کفنعلوة دشواری و پیچیدگی و فریب و ستم و نیک شجاع عِندَءوٌ مثله . و مکر و بدترین از بلاها . ویقال تحت طَرِیقَتِكَ لَعِندَءوَةٌ ای تحت اطراقك وسُکُوتِكَ لَمَکرٌ

ع د ب

(عَدَاب) کسحاب ریگ تنک گسترده برابر یا طرف تنک از ریگ که بزمین هموار و درشت رسیده باشد واحد و جمع در وی یکسان است و موضعی است

ج ٣ (عَدَابَة) کسحابة زهدان و زهار یا بن آن

(عُدَابَة) بالضم مردی از اوس

(عَدَبِیّ) بالتحریک منسوبا نیک خوے یا آنکه در وے عیبے نباشد

(عَدُوب) کصبور ریگ بسیار

ع د ب س

(عَدَبَّس) کعملس توانا و استوار محکم اندام از شتر و جز آن عَدَابِس جمع + و بدخوی سطبر درشت و نام مردے کنانی + وابوعَدَبَّس) منیع بن سلیمان تابعی است

ع د ب ل
(عَندَبِیل) مرغی است کوچکتر
از ترندیا لغتی است در عندلیب
ع د ث
(عَدَث) بالفتح نرمی خوی
(عُدثان) بالضم نام مردی
ع د د
(عَدّ) بالفتح شمردن والفعل
من نصر
(عِدّ) بالکسر آبی که ماده آن
منقطع نشود چون آب چشمه
اعداد) جمع و بسیاری
۳ج هر چیزی و چاه قدیم و همتا و
حریف
(عِدّة) بالکسر گروه + وعدة
کتب) جماعت کتاب + و
عِدّة المرأة) ایام حیض یا طهر
زن و مدت سوگ زن بمرگ شوی
(عُدّ) بالضم آبله ریزه که بر رخسار
ملاح بر آید
(عُدّة) بالضم ساز و سلاح یقال
کونوا علی عُدّة یعنی بر آماده
باشید + و آبله ریزه که بر رخسار
ملیحان بر آید
(عَدَد) محرکة شمار اسم است
و شمار گروه و سالهای عمر کسی
که بشمارند
(عِداد) کعب بر انگیخته شدن
درد مار گزیده بعد از مدت +
او هو مقصور عن العِداد
(عِداد) بالکسر همتا و حریف و
بخشش و اثری از دیوانگی و
هنگام موت و بانگ کمان
(عَدِید) کامیر شمار اسم است
ومنه هم عَدِید الحصی + وهو
فلان فی العدید الاکثر + و همتا
و حریف و همدست در شجاعت
+ وفلان عَدِید القوم یعنی
او از ایشان است + وعَدِید
الشیء مثل آن در عدد یقال
دنانیر فلان عَدِید دنانیرک +
و بانگ کمان + و نیز عَدِید آبی
است مر عمیره را
(عَدِیدة) کسفینة بهره
(عَدّان الشیء) بالفتح والکسر
زمانه چیزی و عهد آن یقال
کان ذلک علی عَدّان فلان + یا اول
و بهتر از هر چیزی یقال هو فی عَدّان
شبابه
(عَدعَد) بالفتح کلمه است که
بدان استر را زجر کنند
(عَدعَدة) شتابی و شتاب کردن
در رفتار و آواز سنگخوار
(مَعَدّ بن عَدنان) بالفتح پدر
عرب + او المیم اصلیة لقولهم
تمعدد + وذو معدی بن مزیم
پادشاهی است در حمیر
(مَعَدّان) محرکة جاسه دفته
زین از هر دو پهلو
(مُعَیدی) تصغیر معدی است
خففت الدال استثقالا للتشدیدتین
مع یاء التصغیر + وقولهم تسمع
بالمعیدی خیر من ان تراه ولا ان
تراه در حق شخصی گویند که بزرگی
و خوشنامی شهرت یافته و ظاهرش
حقیر گرداند اورا + تاویله امرء
اسمع به ولا تراه یعنی بشنو صفاتش
و مبین ظاهرش + والاصل ان
شقة بن ضمرة دخل علی المنذر بن
ماء السماء وکان یسمع منه بصفة
فتعجبه فلما وقف بین یدیه قال
المثل کانه ازدری هیأته فقال
شقة اتحسب المرء الجزر انما
المرء باصغریه القلب واللسان
(لبسة معدیة) جامه خشن و
درشت
(ایام معدودات) سه روز تشریق
است که سپس یوم النحر آید
(تمعدد) ای تزیا بزی معد فی
تقشفهم او تنسب الیهم او تصبر
علی عیشهم وفی الحدیث تمعددوا
ای اخشوشنوا رواه ابن ابی حدرد
الصحابی + وتمعدد الغلام
جوان و درشت گردید کودک
(اعدّه اعدادا) آماده گردانید
آن را و ذخیره ساخت
(عدّده تعدیدا) ساز و سامان
زمانه ساخت آن را + ونیز تعدید
باستقصای چیزی شمردن و مال
بسیار جمع کردن
(مُعادّة) بعد یکسال بر انگیخت
شدن درد مارگزیده عداد مثله
یقال عادّته اللسعة ای اتته
لعداد + ومنه الحدیث مازالت
اکلة خیبر تعادّنی یعنی همیشه عود
میکند لقمه خیبر که زهرآلود بود
وذلک ان کل من لدغ اذا تمت له
سنة اهتاج الالم + و همدیگر آهنگ
نمودن در کارزار + ویوم العداد
روز جمعه یا عید الفطر یا اضحی

* وعِدَادُه فی بَنی فُلانٍ) ای یُعَدُّ منهم فی الدِّیوان * و لَقِیتُه عِدَادَ الثُّرَیَّا) یعنی در هر ماه یکبار
(هُم یَتَعَدَّوْنَ علی الْالفِ) یعنی زیاده از هزار اند
(القوم یَتَعَادُّوْنَ علی الْالفِ) یعنی آنها زائد اند از هزار
(اِعْتِدَاد) بشمار آمدن و معدود گردیدن و اعتنا کردن بچیزی و بس و کافی شدن و بشمار آوردن و یُعَدّٰی بالبَاء یقال اِعْتَدَّ بِه * و عدت داشتن
(اِسْتَعَدَّ لَهٗ) آماده گشت * و نیز (اِسْتِعْدَاد) آمادگی کردن

ع د د

(عَنْدَد) بالفتح دلیر و باران سخت و بسیار و یضم
(عَادِد) نیک دروغ گوی
(عُدَاد) کغراب دایه است در یمن که مردم را می گاید و نطفه آن همه گرم است * و مِنْهُ الْوِطَاءُ مِن عُدَادٍ * و نیز از اعلام است
(عَدَّاد) کشداد ملاح
(عُدَّاد) کرمان نام مردی

(س) عَدَدَا الْمَكَان) بسیار آب گردید جای
(عَنْدَدَ الْمَطَرُ) سخت باریدن باران * و مَطَرٌ مُعَنْدَدٌ) نعت است ازان
(اِعْتِدَاد) نیک باریدن باران و بسیار شدن آب و تر و سیراب گردیدن جای ازان

ع د ج

(عَدَنَّج) کعملّس تیز رو و سبک نام مردی * و یقال مَا بِهَا مِنْ عَدَنَّج) یعنی نیست دران کسی

ع د س

(عَدَس) محرکه نرسک و نام مردی یا قومی در عهد سلیمان علیه السلام که بر استران سخت گیری میکردندی یا آن بجای مهمله است و گذشت و نیز عَدَسْ) بسکون سین کلمه است که بدان استر را زجر کنند و نام استری
(عَدَسَة) بالتحریک یکدانه نرسک و سرخکان که بر اندام بر آید یا نوعی از جدری که میکشد مردم را آبله و بائی است * و بنو عَدَسَة) لبطنی است در طی و لبطنی است در کلب نیز

(عُدُس) کزفر و کعنق نام مردی یا عُدُس بن زید بن عبد الله بن دارم بضمتین است دکر فرسوای او عبد الله و عبد الرحمن پسران
عُدَیْس) کزبیر صحابیان اند
(عَدَّاس) کشتان نام مردی
(عَدُوْس) کصبور زن دلیر * و رجل عَدُوس السُّرَی) مرد نیک توانا و قوی بر شب روی و رفتار * و کذا اَضْبُعٌ عَدُوْسُ السُّرَی) یعنی سخت رفتار امرأةٌ عَدُوسُ السُّرَی کذلک
(مَعْدُوْس) سرخکان زده
(ض) عَدَسَ عَدْسًا) خدمت کرد * و عَدَسَ فی الْاَرْضِ عَدْسًا و عَدَسَانًا و عِدَاسًا) بالکسر و عدوسا بالضم رفت در زمین * و عَدَسَ الْمَالَ عَدْسًا) چرانید شتران را * و عُدِسَ) مجهولاً عدسه زده گردید مرد * و عَدَسَ الْبَغْلَ) زجر کرد استر را بلفظ عدس * و عَدَسَتْ بِهِ الْمَنِیَّةُ) برد او را مرگ * و نیز عَدْس) لغتی است در حدس و سخت پا سپر کردن و سپردن و کوشیدن

ع د ش

(عَیْدَشُوْن) بالفتح جانوری است لغةٌ مصنوعةٌ

ع د ش ق

(عَیْدَشُوْق) کخیزبون جانوری است

ع د ف

(عَدْف) بالفتح نوال اندک و خورش ستور اندک و اندک از هر چیزی یقال ماذُقْتُ عَدْفًا ای شیئًا * و خوردن و الفعل من ضرب
(عَدْفَة) بالفتح بن و نژاد هر چیزی
(عِدْف) بالکسر پاره از شب و
ج ۳ گروه مردم و اصل از هر چیزی از ده تا پنجاه مرد
(عِدْفَة) بالکسر از ده تا پنجاه از مرد یا عام است و فراهم آمدگی مردم و پاره از هر چیزی و شاماکچه و طره جامه یعنی ملک کرباس و جز آن مانند صَنِفَة * و بیخ درخت در زیر زمین و بحرک عِدَف کعنب و فرس جمع
(عَدَف) بالتحریک خاشاک و اندک از علف و جز آن و منه مَاذُقْنَا عَدَفًا ای شیئًا
(عِدَف) کعنب از ده تا پنجاه مرد

(عُداف) کغراب اندک یقال
مَاذُقنا عُدافًا ای شیئًا
(عَیدَف) بالفتح پاره از هر
چیزی یقال اَعطاهُ عَیدَفًا مِنَ المَالِ
ای قِطعَةً
(عَدُوف) کصبور نیک چشنده
عُدف بالضم جمع * ویقال مَاذُقتُ
عَدُوفًا ولا عَدُوفَةً) ای شیئًا *
وخورش ستور یقال بَاتَت دَابَّةٌ
بِلا عَدُوفٍ) ای علف * واین
لغت مضر است
(عَدفًا) بالفتح والمد موضعی
است ۳
(تَعَدُّف) اندک چشیدن چیزی را
یقال مَاتَعَدَّفتُ ای مَاذُقتُ
قَلِیلًا فَضلًا عَن کَثِیرٍ

ع د ق

(عَدَق) محرکه بغالب رای
خود کردن کاری را با عدم تیقن
و در جوانب حوض دست انداختن
برشال جوینده چیزی الفعل
من سمع
(عَدَقَة) محرکه بمعنی عودقت است
عَدَق بحذف تا جمع
(عَودَق) بالفتح آهنی است با
شاخهای سرکج که بدان دلو و
جز آن را از چاه برآورند عودقة
وعَدُوقَة مثل عُدُق ککتب جمع
* ونیز عَودَقَة) آهنی است سرکج
که بر سر آن گوشت پاره نصب
کنند برای صید گرگ تا وقت
او باریدن در گلویش آویزد
(رجل عَادِقُ الرّای) مردی که
تدبیر صائب ندارد
(ض) عَدَقَه عَدقًا) فراهم
آورد و آن را واگرد کرد * وعَدَقَ
بِظَنِّه) کاری بغالب رای خود
کرد که یقین آن نداشت * وعَدَقَ
یَدَهُ) انداخت دست خود را
در جوانب حوض مانند جوینده
چیزی
(عَودَقَ عَودَقَةً) دست انداخت
در جوانب حوض مانند طالب
چیزی و بگمان کاری کرد که یقین
آن نداشت * وعَودَقَ الرَّجُلُ)
برآورد بعودقه آنچه در چاه بود
(اِعدَاق) باندازه کردن کاری
با دو دست انداختن در حوض طلب
طالب چیزی
(عَدَّقَ بِهِ تَعدِیقًا) ترجیح داد
رای خود را در اندازه و تخمین
کاری که یقین آن نداشت * و
عَدَّقَ العَدُوقَةَ) انداخت
عدوقه را در چاه تا برآورد از آن
چیزی را

ع د ك

(عَدك) بالفتح پشم زدن بمطرقه
والفعل من ضرب
(مِعدَكَة) کمکنه چوبک
ندافی

ع د ل

(عَدل) بالفتح داد ضد جور و
شایسته گواهی که در دلها رست
نماید و داد دهنده مذکر و مونث واحد
وجمع در وی یکسان است اصله
مصدر * او هو اسم للجمع * وقد یثنی
یقال رجل عَدل وامرأة عَدل وعدلة
* ومساوی وهمتا ومانند ومثل چیزی
هم جنس یا از غیر جنس یا عام است
اَعدال وعُدُول جمع * پیمانه
و پاداش و فریضه و فدیه * ومنه
الحَدِیثُ لا یُقبَلُ مِنهُ صَرفٌ وَلا عَدلٌ
فالصَّرفُ التَّوبَةُ وَالعَدلُ الفِدیَةُ
* وقوله تعالی اِن تَعدِل کُلَّ عَدلٍ
ای تفد کل فداء * ونیز عدل در حوار
نحاة خروج کلمه است از صیغه اصلی
خود بسوی صیغه دیگر *
والشاهد العدل) آنکه از کبائر
پرهیزد و بر صغایر اصرار نورزد
و از افعال دنیه مانند خوردن
در طریق و بول در آن مجتنب
پرحذر باشد و معرفه نام مردی
و آن عَدل بن جَزء بن سعد عشیرة
است شحنه ملک تبع موکل بقتل
مجرمان * ومنه المثل وُضِعَ فُلَانٌ
عَلَی یَدَی عَدلٍ در حق شخصی گویند
که امید حیاتش منقطع باشد
(عَدلَة) بالفتح زن داد دهنده
(عِدل) بالکسر مانند و مثل چیزی
در وزن و قدر و سنگبار
اَعدال وعُدُول جمع * قَالَ
الفَرّاءُ عَدل بالفتح مَاعَادَلَ الشَّیءَ
مِن غَیرِ جِنسِهِ وبالکسر مِن جِنسِهِ
ومثله یقال عِندِی عِدلُ غُلَامِکَ
اِذَا کَانَ غُلَامًا * فَاِذَا اَرَدتَ قِیمَتَهُ
مِن غَیرِ جِنسِهِ فتحت العین وربما
کسرها بعضهم وکانّه منهم غلط
(عَدَل) بالتحریک برابر کردن
میان دو سنگبار
(عَدَلَة) محرکه شایستگان گواهی

عُدَلَة همزه مثله بالتحريک
جمع وكهمزة واحد
(عَادِل) داد دهنده عُدُول
جمع • و شرک وَالامامُ
العادلُ) والی تابع حکم خدا است
(فريضةٌ عادلةٌ) ای العدل فی
القسمة
(عَدَالَة) بسند گواهی شدن و
الفعل من كرم
(عَدَوْل) بالتحريک نام مردی
کشتی برا نیکو میساخت
(عَدِيْل) مانند وهمسنگ عُدَلاء
جمع • وهمتنگ وهمسر
(عَدِيْلُ ابن فَرَج) کز بیر شاعر
است
(عَدَوْلِی) بالفتح دهی است بحرین
درخت کهنه بلند
(عَدَوْلِيَّة) کشتی منسوب بعدولی
یا بعدول یا بسوی گروهی که
در هجر بودند عَدَوْلِی بحذف
جمع • ونیز عَدَوْلِی کشتی بان
(مَعْدِل) بالفتح جای بازگشت
یقال مالَهُ مَعْدِلٌ ای مَصْرِفٌ
(مَعْدِل بن اَحْمَد) محدث
است

(مَعْدِلَة) بکسر الدال وفتحها
داد یقال بَسَطَ الوالی مَعْدِلَتَهُ و
فلان من اهل المعدلة ای العدل
(مَعْدُول) جای بازگشت
(ض) عَدَلَ عُدُولًا وعَدْوَلَةً
ومَعْدِلَةً بکسر الدال وفتحها
داد داد • وعَدَلَهُ عَدْلًا
هموزن گردانید آن را وراست
کرد و برابر نمود و برابر آمد او را
• وعَدَلَهُ فِی المَحْمِل) سوار گردید
همراه او در کجاوه • و
عَدَلَ بِهِ) برابر و مانا گردانید
آن را بآن • وعَدَلَ عَنْهُ عَدْلًا
وعُدُولًا) میل کرد از آن وبرگشت
• وعَدَلَ اِلَيْهِ عُدُولًا) باز گردید
بسوی او • وعَدَلَ اَی) شل و
همتا گردانید برای او و برابر
ساخت • وعَدَلَ الطَّرِيقُ) خمید
راه وکج گردید • وعَدَلَ الفَحْلُ)
از گشنی باز ایستاد کشن • وعَدَلَ
الجمّالُ الفَحْلَ) باز گردانید
ساربان کشن را • وعَدَلَ فلانًا
بفلانٍ) برابر کرد میان آنها •
وعَدَلَ بِرَبِّهِ) شرک کرد بپروردگار
خود • وعَدَلَ بَيْنَ الاَمْرَيْنِ)

متردد شد در اختیار یکی از آن
هر دو
(مُعَدَّلَات) کمنظمات گوشهای
خانه
(تَعْدِيْل) راست کردن یقال
عَدَّلَ الحُكْمَ • وشایسته گواهی
گردانیدن وبرابر کردن ترازو
را • ویقال شَرِبَ حَتّٰى عَدَّلَ)
یعنی نوشید چندان که شکمش
مانند تنگبار گردید • وبدرستی
نمودن کاری را
(مُعَادِل) همسر وهمتا
(مُعَادَلَة) خمیدن وباز گردیدن
از کسی و اندازه کردن میان دو چیز
و توقف نمودن و هموزن کردن و برابر
گردانیدن چیزی را بچیزی و باکسی
سوار شدن در کجاوه وباچیزی برابر
آمدن عِدَال بالکسر مثله • ونیز
عِدَال) متردد بودن در اختیار یکی
از دو امر که پیش آمد او را • ویقال
هُوَ يُعَادِلُ هٰذَا الاَمْرَ) یعنی
شوریده گردید در امر وتمام در روان
نکرد آنرا
(مُعْتَدِل) راست وبرابر ومیانه
حال ومناسب هرچه باشد • وایامٌ

مُعْتَدِلَاتٌ) روزهای خوش
وطیب
(اِعْتِدَال) میانه حال شدن در
کمیت وکیفیت ومناسب شدن
وراست گردیدن ومنه الحديث فی
تعليم الصلوة ثم اركع حتى تطمئن
راكعًا ثم قم حتى تعتدل قائمًا • قال
الشافعی وابو يوسف الاعتدال
فی الصلوة واجب وقال ابو حنیفة
ومحمد هو مستحب
(اِنْعَدَلَ عَنْهُ) برگردید از وی

ع دم

(عَدَم) بالتحريک وقد يضمّان
نیستی وکم کردن واکثر بفقدان
مال مستعمل شود • ویقال ما
يَعْدِمُنِی هٰذَا الاَمْرُ) یعنی نمی
گذارد مرا وتجاوز نمیکند • و
درویشی عُدْم بالضم مثله • اذا
ضَمَمْتَ اَوَّلَهُ خَفَّفْتَ واذا فتحت
ثَقَّلْتَ نحو جُحد وجَحَد ورُشد و
رَشَد • والفعل من سمع
(عَدِيْم) کلک درویش ونیازمند
عُدَمَاء جمع
(عَدَامَة) بالفتح آبی است مر بنی
جشم را

٣

(عَدِیم) کامیر کول و دیوانه و
نیازمند و درویش
(عَدُوم) کصبور درویش محتاج
(عَدائِم) نوعی از خرما در مدینه که در
آخر فصل بار آرد
(ارضٌ عَدْماءُ) کبیضاء زمین
ویران و شاةٌ عَدْماءُ گوسپند سپید
سر مخالف رنگ سایر اندام
(مَعْدُوم) آن که موجود نبود
وهو شیءٌ عِندَ الاکثرِ وقال بعضهُم
لا یُسمّی شیئاً لانّ الشیءَ عندهُم الموجودُ
+ وجسمٌ معدومٌ لحنٌ او هو عِندَ
البعض والاکثر انّ الجسمَ لا یقعُ علیه ج ۳
ویقعُ علیه الجوهرُ والعرضُ + وبعضی
وقوع هیچ یک را ازین اشیا بر معدوم
جایز ندارند + وهو یکسبُ
المَعدُومَ یعنی او بخت ورست که
میرسد چیزی را که دیگران محروم
اند از ان و نیز معدوم درویش
نیازمند ومنه الحدیث انک
تکسب المعدوم ای تعطی الفقیر مالا
وقیل تعطی الناس مایعدم مونه اله
انک تکسب ما یحرمه غیره
(ك) عَدِمَ عَدامةً وعُدْماً کول
گردید

(مُعْدِم) کمحسن درویش و
نیازمند
(اَعْدَمَهُ اللهُ اِعْدَاماً) نیست
گردانید او را خدای + واَعْدَمَنی
الشَّیءُ نایاب شد بر من و نیافتم
آنرا + واَعْدَمَ اِعْدَاماً وعُدْماً
بالضم درویش گردید و نیازمند
شد + واَعْدَمَ فُلاناً) باز داشت آنرا
(قول متکلمان وُجِدَ فانعَدَمَ)
غلط است

ع د م س

(عُدامِس) کعلابط گیاه خشک
بسیار فراهم آمده بجائی یقال کلاءٌ
عُدامِسٌ

ع د م ل

(عُدْمُل) کقنفذ دیرینه و سال
خورده از چیزی و سطبر و کهنه
از درخت و سوسمار عُدامِل
کعلابط و عُدمُلی و عُدامِلِیّ
شدّ فی الکل + و کرکس نر
(عُدْمُول) کزنبور غوک و دیرینه

ع د ن

(عَدْن) بالفتح اقامت کردن و
همیشه بودن بجائی + ومنه جنّاتُ
عَدْنٍ عُدُونٌ مثله + همیشگی
گردن شتر بر علف و گیاه شور و
کوالیدن و لازم گرفتن آنرا والفعل من
ضرب و نصر + و دراز شدن خرما بن
یقال عَدَنَت النَّخلةُ اذا اصادت
عَیدانةً
(عُدْنَة) بالضم تپه است نزدیک
تل
(عَدَنُ اَبْیَن) محرکة جزیره است
بیمن که در آن ابین اقامت ورزیده
یا شهری + وعَدَنُ لاعَةَ) دهی
است نزدیک آن جزیره
(عَدَنَة) محرکة موضعی است
بناحیهٔ ربذه ونام شخصی
(عَدَان) کسحاب موضعی است
در ساحل دریا و کرانهٔ نهر و دور
هر هفت سال از زمان یقال مکثوا
عَدَاناً + واز اعلام زنان است
(عَدَانة) گروه مردم عَدَانات
جمع + وپوست پارهٔ بن دلو و
موضعی است
(عادِن) ناقه بر یک جای باشنده
از علف تقسیم در چراگاه و شتر پیوسته
شوره گیاه چرنده
(عَدِینَة) کسفینة چرم پارهٔ بن
دلو عَدائن جمع + وموضعی
است و در آن است قبور صالحان
مقبرهٔ ذی اشرف
(عُدَینَة) کجهینة مدینهٔ تعز الیمن
ونام زنی
(عَدْنان) بالفتح پدر معد
(عَیدان) خرما بنان دراز و قلاص

فی الدال

(عَدَودِیّ) شتر شتاب رو و سخت
یا منسوب بسوی کشتی یا زمینی
(مَعْدِن) کمجلس کان جواهر از
سیم و زر و جز آن بدان جهت که
همواره اهل آن در آن قیام میدارند
یا آنکه حق تعالی جواهر را در آن
ثبات داده + وجای باشش تابستان
زمستان و اصل و مرکز هر چیزی
(مِعْدَن) کمنبر تبر بزرگ و کلند
(ض) عَدَنَ الارضَ) زیر و داد
زمین را بسرگین + وعَدَنَ الشجرَ
تباه کرد درخت را به تبر و مانند آن
+ وعَدَنَ الحجرَ) برکند آنرا
(مُعَدِّن) کمحدث کان کن که زر
وسیم و جز آنرا از کان برآرد
(غَرْبٌ مُعَدَّنٌ) کمعظم دلو عدینه
دوخته
(عَدَّنَ بِهِ الارضَ تَعدِیناً)

تگافت زمین را به کلند وعدّن
الشّارب) پر شد شکم او ونیز
تعدین سبز ودادن زمین وکشت را
به سرگین وکه

ع د ہ

عیدہ بالفتح بدخوی وکبر
عیدهه وعیدهیّه مثله و
بدخوی از شتر وجز آن عیدّاہ
مثله مردگرامی قدر درشت

ع د ہ ر

عیدہور بالفتح وفتح الدال
شتر مادہ شتاب رو

ع د و

عِدْوُ الشّیٔ بالکسر درازی و
پهنای چیزی وحد ونهایت آن
عدوته وبضم مثله وسنگ تنک
که بدان چیزی را بپوشند عِداء
بالکسر جمع
عدوة بالکسر والضم جای بلند
عِداء بالکسر وعدوات و
عُدیات بالضم جمع
عَدْوة بالفتح موضعی ست
عِدْوة مثله کرانهٔ وادی و
بالضم مکان دور
عدی کالی کرانه وبفتح اعداء
جمع وکرانهٔ رود وبار وهر چوب
که میان دو چوب باشد وسنگ تنک
که بدان چیزی را بپوشند و
دور شوندگان ومسافران قال ابن
السکیت لم یأت فِعَلٌ فی النُّعوت
الاحرف واحد یقال هؤلاء قومٌ
عدی ای غربا وبنو عِدیٰ
بطنی ست عداوی منسوب بآن
ونیز عُدیٰ بالضم والکسر دشمنان
اسم جمع ست یقال هؤلاء قوم
عدی ای اعداء
عداء بکسر وبفتح یک تک
ودرازی وپهنای چیزی وحد
ونهایت آن وکسماء دوری وکاری
که باز گرداند ترا از چیزی وباز دارد
وبنو عداء قبیله ست
اعداء بالفتح دور شوندگان
ومسافران
عَادِی ستمکار ودزد ودشمن
عِدیٰ کسُوی بالضم والکسر جمع
وان ادخلت الهاء قلت عُداة
بالضم وعَادِیَا اللوح هر دو
کرانهٔ آن ونیز عادی شیر بیشه
عادیة گروهی از قوم که جهت
کارزار بدوند یا آنکه پیشتر حمله کنند
از پیادگان وشتر چرنده شوره گیاه
عَوَادٍ جمع وشتران
مانند در طاقستان که بشوره گیاه
میل کنند وشتران سخت دونده
عادیات مثله فیهما ونیز عادیة
ستم یقال دفعتُ عنک عادیة فلان
ای ظلمه وشره ودوری وکاری
که باز دارد ترا از چیزی وعَادِیَةُ
امّ اُهبان مکلم کرگ ست
عوادی بازدارندگان و
عوادی الکرم جای نشاندن رز
از ورنیهای درختان کلان
عَدْوی بالفتح والقصر بیماری که از
یکی بدیگری نقل کند مانند خارش
وگر وجز آن وسرایت بیماری و
تجاوز آن از صاحب خود بدیگری
ومنه الحدیث لاعدوی ولاطیرة
ویاری گری اسم ست اعداء را
عُدْوی بالضم والقصر تباهی
وفساد
عداوة دشمنی اسم ست
عدوّ بالفتح دشمن خلاف صدیق
واحد وجمع مذکر ومؤنث درو
یکسان ست وقد یثنی ویجمع
ومؤنث اعداء جمع اعادٍ جمع الجمع
عَدُوّة مؤنث وهو وصف لکنه
ضارع الاسم قال ابن السکیت فعول
اذا کان بتأویل فاعل کان مؤنثه بغیر
هاء نحو رجلٌ صبورٌ وامرأة صبورٌ الا
عدوّة وهی نادرة وقال الفرّاء انّما
ادخلوا فیها الهاء تشبیها لصدیقة
لانّ الشیٔ قد یبنی علی ضدّه
عَدِیّ کغنی قبیله ست عدوی
یا عدیّی کحنفی منسوب بدان قبیله
از قریش گروه عمر بن الخطاب
رضی الله عنه عَدَوی
منسوب بلوی وگروهی از قوم که جهت
کارزار بدوند یا آنکه پیشتر
حمله کنند از پیادگان یا آن
برای سواران ست
عَدَوِیّة بالتحریک گیاهی ست که
در تابستان بعد مرور بهار روید
وگوسپند وبز نا وگیاه چهل روزه
او هی بالغین ودهی ست قریب
مصر وقومی از تمیم واز حنظله
عُدَیّة کسمیّة زنی ست و
قبیله و پشته
عَدّاء بالفتح وتشدید دال
سخت دوید گی وعدّاء بن خالد
صحابی ست

ج٣

(عدواء) کعلواء زمین درشت
خشک وجایی که نشیننده آن
جنبان وبی آرام باشد وبروی آرام نتوان
یافت ویقال جئتُ علی مَرکب ذی
عدواء ای لیس بمطئن وعُدَواءُ
الشَغل) موانع آن ودوری جای
(مَعْدِیکرب) ویفتح داله نام مردی
وشهری است
(سَمَوْءَل بن عَادِیَاء) بالمد نام
مردی که در ایفای عهد بوی مثل
زنند
(عَدَوان) بالفتح قبیله است و
بالضم ستم آشکار ٣ج
(ذِئبٌ ذُوعَدَوان) بالتحریک
گرگ که بر مردم دود وحمله آرد
ومنه السلطان ذُوعَدَوان وذو
بدوان ونیز عَدَوَان)
سخت دویدگی
(مَعْدُوّ) ستم دیده مَعْدِی بشد
الیاء مثله یقال هومعدو وعلیه و
معدیٌّ
(ن) عدا الفرس عَدْوًا وعُدُوًّا
وعدوانًا) بالتحریك وتَعْداءً او
عَدًّی دوید اسپ ودویدن
خواست وعدا علیه عَدْوًا و

عَدْوًا وعداءً) بالفتح وعُدْوانًا
بالضم والکسر عدوی بالضم والقصر
ستم کرد بروی ودرگذشت
ازحد وعدا اللّصّ
علی القماش عُدًی وعُدْوانًا)
بالضم والتحریک دزدید آنرا
عَدَاهُ عَنِ الأمرِ عَدْوًا وعُدْوانًا
بازگردانید ومشغول کرد از کار و
عَدَا عَلَیهِ) برجست بروی وعَدَا
الأمْرَ وعَنْهُ) تجاوز کرد ودرگذشت
ازان وترک داد ونیز عدا)
فعلی است جهت استثنا نصب کند
مابعد خودرا یقال جاء القوم عدا
زَیْدًا وتدخل ما نحو جاؤُنِی
ماعدا زیدا
(س) عَدِیْتُ لَهُ) دشمن وستم
اورا
(مَالِی عنه مُعْدًی) کمکرم
ای لاتجاوُزلی الی غیره
أعْدی زَیدًا علیه إعْدَاءً)
یاری داد ومدد کرد وتوانا گردانید
برآن وَاعْدَی الأمر) در
گذرانید غیری را بسوی آن
ونیز اعْدَاء) دوانیدن اسپ
را وستم کردن ونقل کردن کرو

جزآن از صاحب خود بدیگری
ودلیری کردن درسخن وگذشتن
چیزی از یکی بدیگرے
(تَعْدِیَة) بازگردانیدن ازکارے
ودور داشتن ونافذ گردانیدن
ویقال عَدِّ عَنْهُ ای اصرف
بصرَكَ عَنْهُ
(عادَی بَیْنَ الصَّیْدَیْنِ مُعَادَاةً
وعِدَاءً) پی یکدیگر زد وانداخت
دو شکار را در یک تک وعَادَاهُ
مُعَادَاةً دشمنی نمود وعادی
شِعْرَهُ) گرفت از شعرا ویا منسوب
کرد آنرا نیز مُعَادَاةً نبرد کردن
در دویدن
(اِعْتِدَاء ستم کردن
(تَعَدَّی علیه) ستم کرد بروی
وتعدّی الامر) درگذشت ازان
وترک داد وتعدّی
مهر فلانة) گرفت آنرا ونیز
تَعَدِّی بشیر ازمی بی نیاز شدن
وبی نیاز گردانیدن چراگاه از
شیر ای گیاه وستم کردن برکسے
(مَکَانٌ مُتَعَادٍ) جای متفاوت
وناهموار وارضٌ مُتَعَادِیَةٌ)
زمین مختلف با سنگ وکلوخ

(تَعَادَی دور شد وتَعَادَی
مَابَیْنَهُمْ) اختلاف گردید میان
ایشان وتَعَادَی القَوْمُ)
بهمدیگر دشمنی کردند وتَعَادَی القَوْمُ
مِنَ العَدْوَی) یعنی مردند یکی
بعد دیگرے ونیز تَعَادِی)
باهم دویدن ونبرد کردن در
دویدن ونیز تعادی) جاهای
ناهموار وبرابر ناشدن جاے
وتباهی ودوری وفساد
(اِسْتَعْدَاهُ) یاری خواست ازو
برآن یقال اِسْتَعْدَیْتُ الأمیرَ علی
فلانٍ فَأعْدَانِی

باب العین فصل الذّال

ع ذ ب

(عَذْب) بالفتح خوش گوار
وپاکیزه از آب وخورش وناخوردن
از شدت تشنگی وبازداشتن و
بازایستادن وگذاشتن چیزیرا و
الفعل من ضرب فی الکل و
درختی است
(عذبة) بالفتح درختی است که
شتر بخوردنش میرد ودالی و
چغزلاوه وذَاتُ العَذْبَة)
موضعی است

(عَذَب) بالتحریک خاشاک وَمِنهُ
مَاءٌ ذُو عَذَبٍ) ای کثیرُ القذی
وآنچه از بجه دان برآید بعد ولادت
و درختی است و خرقهٔ زن نواحه که
بوقت نوحه بر میان بندد و رسن که
بدان ترازو بردارند و کرانه هر چیزی
و سر نره شتر و چرم پاره که سپس
پالان آویزند عَذَبَه یکی در همه
(عَذَبَة) بالتحریک چغزلاوه و شمله
دستار و شاخ درخت و تیزی زبان
و چابق تازیانه و سر شراک عَذَب
بحذف تا جمع
(عَذَبات) محرکه نام است یزید
بن سبیع ویوم العَذَبات)
از روزهای عربان است
(مَاءٌ عَذِبٌ) ککتف آب چغزلاوه
برآورده
(عَذِبَة) کفرحة آنچه از گندم
برآید و دور کرده شود و خس و
خاشاک و چابق تازیانه و چغزلاوه
(عَذَبِیّ) بالتحریک مرد کریم الخلق
کذا فی الشمس
(عذاب) شکنجه و هرچه بنفس رسد
از الم اَعذِبَة جمع وقولهم اَصَابَهُ
عَذَابُ عُذَبِیْنِ کبلغین یعنی
رسید او را عذابیکه از آن
رهائیش نیست
(عَذَابَة) عدابه است وزنا ومعنی
(اَعذَبان) اکل و نکاح یا آب و من
و می
(عاذب) آنکه میان او و آسمان
چیزی حایل نباشد و باز مانده از خوردن
از شدت تشنگی و ستور ایستاده که آب
و علف نخورد و نام جائی است
(عَذُوب) کصبور کسی که از شدت
تشنگی نه خورد و آنکه میان او میان
آسمان چیزی حایل نباشد و ستور
ایستاده که آب و علف نخورد
(عُذَیب) کزبیر آبی است
مربنی تمیم را
(عُذَیبَة) کجهینه نام
دوابی است
(عَیذَاب) کمیدان شهری است
(عَذَّاب) کشداد نام اسپ
بداء بن قیس
(مِعذَب) کمجلس خرقه که زنان
بوقت نوحه بر میان بندند
مَعَاذِب جمع
(ک) عَذُبَ المَاءُ عُذُوبَةً)
پاکیزه گردید آب
(اَعذَبَ المَاءَ اِعذَابًا) دور نمود
چغزلاوه را واَعذَبَ القَومُ)
شیرین و پاکیزه گردید آب ایشان
ونیز (اِعذَاب) باز داشتن و
گذاشتن چیزی را
(تَعذِیب) در شکنجه کشیدن
و باز داشتن
(اِستِعذَاب) آب شیرین و پاکیزه
خورانیدن و گذاشتن و پاکیزه شمردن
و پاکیزه و شیرین یافتن
(اِعتِذَاب) فرو گذاشتن دو شمله
پس دستار

ع ذ ج

(عذج بالفتح نوشیدن والفعل
من نصر وعَذَجٌ عَاذِجٌ)
مبالغه است
(مِعذَج) کمنبر مرد غیرت مند
و بدخوی بسیار نکوهش

ع ذ ر

(عُذر) بالضم بهانه اَعذَار جمع
و پیروزی و چیرگی و دوشیزگی
ومنه مَا اَنتَ بِذِی عُذرِ هٰذَا
الکَلَامِ یعنی تو بکارت برنده این
سخن نیستی وابو عُذرِهَا
دوشیزگی برنده
(عُذرَة) بالضم نوک موی یعنی
الخصلة مِنَ الشَّعرِ و موی پیشانی
اسپ و موئیکه سوار وقت سوار شدن
بدست گیرد عُذَر کصرد
جمع وغلاف سر نره کودک که
ببرند آنرا و موی دوش اسپ
و تندی میان فرج زن و ختنه
و دوشیزگی و پنج ستاره است
در پس کهکشان و دوشیزگی بردن
دختر را و ستاره است که چون
برآید حرارت گرما شدت گیرد
و نشان و بیماری است در گلو
یا درد گلو از غلبهٔ خون وجای آن ج٣
از گلو ونیز عُذرَة) معرفه قبیله
ایست در یمن و داغی است در
جای فشار وابو عُذرَة) مرد
دوشیزگی ربا
(عِذرَة) بالکسر عذر خواهی
اسم مصدر است
(عَذَر بن وائل) کحسن جد است
مر ابی موسی اشعری را
(عَذِرَة) کفرحة پلیدی و
پیرامون سرای و جای نشست قوم و
درگاه و هیچکاره وردی که از گندم برآید
(عُذَر بن سعد) کصرد از همدان

است

عذار ککتاب فسار ستور عذر
بالضم جمع وخط ریش ونشان فسار
برروی ستور وطعام بنا وطعام ختنه
وطعامیکه درپی هرامرجدید بطرز شادمانی
ترتیب دهند وبرادران رابرآن
خوانند ودرشتگی زمین درفضاے
فراخ وزمین عرب مشرف
برزمین عراق
وعذارین درقول ذی الرمه دوکوه
اندرازاز ریگ بادوراه وحیا
وداغی است درجای فسار و
۳ ج هوخلیع العذار اوفسارگسسته یعنی
برسرخود است وعذار
من النصل هردوکرانه پیکان و
رخسار وآنچه بدان مهار راضم کنند
بسوی سرشتر
عذیر کامیر طعام بنا ومهمانی ختنه
وطعامیکه بعدهرامرجدید بطریق
شادمانی سازند وقربان رابرآن
خوانند عذیرة مثله فیهما
ومرد عذرخواه منه من عذیری من
فلان یعنی کیست عذرخواه من از
فلان وبهانه آرنده وحال که جهت
عذرخواهی سازند وبرآن معذور

دارند عذر جمع وباری ده
ویقال عذیرك من فلان
بالنصب یعنی بیاکسی که ترامعذور
دارد واورا ملامت کند
عذیرة کسفینه نشان ختنگی
ومهمانی ختنه
عاذر رگ خون استحاضه ونشان
ختنگی وپلیدی عاذرة بالتاء مثله
ومرد عذرخواه
اعذار طعام که بعد هرامرجدید بطرز
شادی بسازند وبرادران رابرآن
خوانند وطعام ختنه وطعام بنا
عذور کصبور خرفاحش وفراخ
شکم ومرد بدخوی سنگدل وبادشاه
سخت ودرشت
عذراء کصحراء دوشیزه عذاری
بفتح الراء وکسرها وعذراوات
جمع وچیزی است ازآهن که بدان
کسے راتعذیب کنند ورنج رسانند جهت
اقرار بامری ونگستانی است که
پاسپرشده ومرواریدناسفته و
برج سنبله یاجوزا ومدینة الرسول
صلی الله علیه وسلم
ونیز عذراء معرفه موضعی
است بریک منزل ازدمشق ودرآن

موضع کشته شد معویه بن حجر و
دهی است بشام
عاذور بدی وفساد ومنه لقیت
منه عاذورا ای شرا ودروش وخطی است
درشتر واسپ سوارسمه عواذیر
جمع
عاذوراء کعاشوراء بیماری
است درگلو
معذرة مثلثة الذال عذرخواهی
اسم است
معذار بالکسر پرده وحجت و
برهان معاذیر جمع ومنه قوله
تعالی ولو القی معاذیرة ای ولوجادل
عنها
معذور درد زده گلو وختنه کرده
(ن ض) عذر عذرا بالفتح
بسیارعیب وگناه گردید وعذر
الفرس بالعذار فسار نهاد
اسپ را
(ض) عذره عذرا بالضم
وبضمتین وعذری بالضم والقصر
ومعذرة بکسرالذال وضمها
بهانه نمود ومعذور داشت اورا وعذر
الغلام ختنه کرد کودک را
عذره الدهر غالب شد اوراخون

وعذر مجهولا عذره زده شد
اعذار بهانه کردن وعذر آشکارنمودن
وپیداکردن عذر را وثابت گردیدن
اورا بهانه وسستی نمودن درکار
ومبالغه ناکردن باگمان مبالغه
ومبالغه نمودن درکار کانه ضد
وبسیارگناه وبسیارعیب گردیدن و
منه لن یهلك الناس حتی یعذروا
من انفسهم ولگام دادن اسپ را
یافسارساختن برای اسپ وفسار
نهادن وختنه کردن کودک را و
مهمانی ختنه ساختن وداد دادن
وراستی کردن وصاحب عذرشدن
زن وباجراحت کردن وبهلاک نزدیک
گردیدن یقال ضرب زید فاعذر
مجهولا ای اشرف به علی الهلاك
وبرپشت زدن کسی راچندانکه اثر
پیداکند وپلیدناک شدن جاے
(قوله تعالی وجاء المعذرون
من الاعراب) بتشدید الذال
المکسورة ای المتعذرون الذین لهم
عذر وقد یکون المعذر غیرمحق
فالمعنی المقصرون بغیرعذر وقرء ابن
عباس رضی الله عنه بالتخفیف من
اعذر وکان یقول والله هکذا انزلت

وکَانَ یَقُوْلُ لَعَنَ اللّٰہُ الْمُعْذِرِیْنَ
وکَانَ الْمُعَذِّرُ عِندہٗ انما ھو غیر المحق
وبالتخفیف مَنْ لَہٗ عذر
(مِعْذَر) کمعظم ہرد و کرانہٗ
پیکان و رخسار
عَذَّرَ (تَعْذِیْرًا) ثابت نشد مراورا
عذری وعَذَّرَ الْغُلَامُ دمید
سبزۂ رخسار او وعَذَّرَ الشَّیْءَ
آلود آن را بہ پلیدی وعَذَّرَ الدَّارَ
ناپدید کرد نشان سرائے را ونیز
تَعْذِیْرٌ مہمانی ختنہ ساختن و بمہمانی
آن خواندن و تقصیر کردن درکار
و دروش کردن چشم شتر را
یقال عذر عین بعیرہ ای سمہ بغیر
سمۃ بعیری لیتعارف من ابلنا
(مُعَاذَرَۃٌ) ثابت ناشدن
جہت کسے
(تَعَذَّرَ الْاَمْرُ تَعَذُّرًا) استوار
نگردید م وتَعَذَّرَ الرَّسْمُ کہنہ و محو
شد نشان سرائے ونیز تعذر
سپس ماندن و درنگ کردن و
بعذرہ آلودہ شدن و دشوار شدن
کار و عذر و حجت آوردن و گریختن
(اِعْتِذَارٌ) شکایت نمود واعتذر
الْعِمَامَۃَ) دو شملہ گذاشت

واِعْتَذَرَتِ الْمِیَاہُ منقطع شد آب و
نیز اِعْتِذَارٌ عذر خواستن و
با عذر شدن و ناپدید گردیدن نشان
عمارت و جز آن و بکارت زایل کردن
ونیز اعتذار کہنہ

ع ذ ط

(عَذْط) بالفتح اسم ست عَذْیَطَۃً
را او لا یشتق منہ فعل لانہ خِلْقَۃٌ
(عِذْیَوْط) کیر زدن کسیکہ وقت
جماع حدث کند یا قبل دخول انزال
آید ش عِذْیَوْطَۃٌ بالتاء وعُذْیُوْطٌ
کعصفور وعِذْوَوْط کخردون
وعُذْوُط کعتور مثلہ عِذْیَوْطُوْنَ
وعَذَایِیْط وعَذَاوِیْط جمع قالت
امرأۃ تہجو زوجہا اِنِّیْ بُلِیْتُ بِعِذْیَوْطٍ
بِہٖ بَخَرٌ یَکَادُ یَقْتُلُ مَنْ نَاجَاہُ اِنْ کَثَرَا
(عَذْیَطَ عَذْیَطَۃً) حدث کرد وقت
جماع و پلیدی انداخت یا انزال
نمود پیش از دخول

ع ذ ف

سُمٌّ عُذَافٌ) کغراب زہر قاتل
(عَذُوْبٌ) کصبور نیک خورندہ و
ذائقہ گیرندہ و علف یقال بَاتَتِ
الدَّابَّۃُ عَلٰی غَیْرِ عَذُوْفٍ لُغَۃٌ فِی
الدال المہملۃ فی لغاتہ وھی لغۃ ربیعۃ

بالمہملۃ لسائر العرب
(مَا ذُقْتُ عَاذِفًا مُنْذُ الْیَوْمِ)
یعنے نچشیدم چیزے را
(ض) عَذَفَہٗ عَذْفًا خورد آن را
ومَا ذُقْتُ عَذْفًا وعَذُوْفًا و
عَذَاقًا کسحاب ای شیئًا

ع ذ ر ف

(عُذَافِرٌ) کعلابط شیر بیشہ و نام
مردی و شتر شگرف استوار بزرگ
جثہ عَذَوْفَرٌ بالتحریک مثلہ
عُذَافِرَۃٌ مؤنث
(تَعَذْفُرٌ) خشم گرفتن

ع ذ ف ط

(عُذْفُوْطٌ) کعصفور کرمکی ست
سپید نازک کہ بدان انگشتان دختران
را تشبیہ دہند

ع ذ ق

(عَذْقٌ) بالفتح خرما بن یا بار
اَعْذُقٌ کافلس وعِذَاقٌ بالکسر جمع
ومنہ قول الحُبَابِ بْنِ المُنْذِرِ
انا عُذَیْقُہَا المُرَجَّبُ و نوعے
از خرما در مدینہ
(عَذْقَۃٌ) و بکسر آن پشم کہ جہت
علامت و نشان بر گوسپند بندند
بخلاف رنگ آن و ہر چیز از سمہ

وجز آن کہ علامت و نشان باشد
(عِذْق) بالکسر خوشۂ خرما و خوشۂ انگور
یا خوشۂ انگور کہ بار آن
خوردہ باشند اَعْذَاق
وعُذُوْق جمع و قلعہ ست بمدینہ
مر بنی امیہ بن زید را و ہر شاخ
کہ بر آن شاخہای ریزہ باشد ونیز
(عِذْق) ارجمندی
(عَذِقٌ) ککتف مرد زیرک ہوشیار
چرب زبان وطِیْبٌ عَذِقٌ)
خوشبوی تیز و تند بوے
خَذْرَاءُ الْعِذَقِ کعنب او محرکۃ
موضعی ست بناحیہ صمان کہ درخت ج ۳
کنار و آب بسیار دارد
(عَذْقَانَۃٌ) بالفتح زن زبان دراز
(ض) عَذَقَ الْفَحْلُ عَنِ الْاِبِلِ)
دور کرد گشن را از مادہ شتران و
فراہم آورد و فرا گرفت آنہا را
وعَذَقَ الشَّاۃَ) بست بر آن پشم را
بخلاف رنگ آن جہت نشان
وعَذَقَ فُلَانًا بِشَرٍّ او قبیح)
دشنام داد آن را و تہمت کرد
وعَذَقَ اِلٰی کَذَا) نسبت نمود
آن را بآن وعَذَقَ الْبَعِیْرُ)
ریخ زد وعَذَقَ الْاِذْخِرُ)

بارآورد ونیز عَذْق) بالفتح بریدن
شاخهای خرما
(اِعْذاق) بخلاف رنگ گوسپند
پشمی بران بستن جهت علامت
ونشان وبارآوردن کوم وجزآن
(تَعْذِیق) بریدن شاخهای خرما
(اِعْتَذَقَ) دوشله از پس
گذاشت مردستاررا واَعْتَذَقَ
فلانٌ بِکَذا خاص نمود اورا
بچیزی واَعْتَذَقَ بُکْرَةً مِنْ
اِبِلِهِ نشان کرد بروی تا بگیرد
آن را

ع ذ ل

(عَذْل) بالفتح نکوهیدن والفعل
من نصر
(عَذَل) محرکة نکوهش وفی
المثل سبق السَّیْفُ العذل یقال
اوّل من تکلم بذلك ضَبَّةُ بن اُدٍّ
حین قتل رجلا فی الشهر الحرام فعذله ۳ج
النّاس فقال المَثَلَ
(ایام عُذُلٌ) بضمتین روزهای
نیک گرم
عُذَلَة) کهمزه بسیار نکوهنده
(عاذل) نکوهش کننده عَذَلَة
محرکه وعُذّالَ وعُذَّل بالضّم
وتشدید الذال فیهما جمع ونیز
عاذل) رگ خون استحاضه ومنه
سئل ابن عباس عن دم استحاضة
فقال ذلك العاذل یعذو فلیستثفر
ولتصل قوله یعذو ای یسیل ونیز
آبی است یا موضعی ونام ماه
شعبان یا شوال درجاهلیت عَوَاذِل
جمع
عَذّال کشداد بسیار نکوهش
کننده
(عَذَّالَة) بالفتح وتشدید الذال
سرین
(مُعَذَّل) کمعظم آنکه بر بسیاری
جود در دهش او ملامت کنند اورا
نام مردی
(تَعْذِیل) نکوهیدن
(تَعَذُّل) نکوهش پذیرفتن
(ایام مُعْتَذِلاتٌ) مبنیا للفاعل
روزهای سخت گرم
(اِعْتَذَل اعتدالا) بر جاده راه
رفت ومیانه روی گزید و
اعْتَذَلَ الرّامی دیگر باره تیر
انداخت ونیز اِعْتِذَال) نکوهش
پذیرفتن

ع ذ ل ج

(عُذْلُوج) کعصفور بچه خورش
وپرورش نیکو یافته
(عیش عِذْلاج) بالکسر زندگانی
خوش
(سقاءٌ مُعَذْلَجٌ) مشك پر
(مُعَذْلِج) پرگوشت نازك ناعم
ونیکوخوی مُعَذْلِجَة) مونث
(عَذْلَجَ السِّقاءَ عَذْلَجَةً) پر کرد
مشك را وعَذْلَجَ وَلَدَهُ نیکو
نمود خورش وغذای ویرا

ع ذ ل ظ

(لبنٌ عُذَلِظٌ) کعلبط شیر فزك
وسطبر

ع ذ ل ق

(عُذْلُوق) کعصفور کودك سبك
روح چست تیز فهم لغة فی عُلْعوق
(تَعَذْلَقَ فی مَشْیَتِهِ) جنبید
در رفتار خود

ع ذ م

(عَذَم) محرکه رودباری است
در یمن وگیاهی است ونیز
عَذَم) دشنام دادن زن شوی
را هرگاه اورا ادو طی از دبروی
کند والفعل من سمع
(فرسٌ عَذِمٌ) ککتف اسپ
گزنده وبسختی خورنده
(عَذَامَة) کسحابة نام مردی
(عَذِیمَة) کسفینة نکوهش وگزیدگی
وخاییدگی عَذَائِم جمع ونیز
عَذِیمَة) خرمابن که باران خسته
نداشته باشد
(عَذَّام) کشداد کیك عُذُم
ککتب جمع
(عُذَّام) کزنار نوعی از درختان
شوره گیاه عُذّامة یکی
(عَذَمْذَم) کسفرجل پیالش
تخمینی ومرگ بسیار
(ض) عَذَمَ الفرسُ عَذْمًا)
بالفتح گزید وبسختی خورد و
عَذَمَ عن نفسه) دور نمود
نیز عَذْم نکوهیدن

ع ذ م ه د

(بلدٌ عَذَمْهَرٌ) کسفرجل شهر
گشاده ووسیع

ع ذ ن

(عَذَانَة) کسحابة کون

ع ذ و

(عَذَاة) محرکة زمین خوش خاك
دور از آب واز شوریت وناگوارایی
عَذِیَة کفرحة مثله عَذَوات

جمع نیز عذیة خاشاک یقال
درت بماء مافیه عذیة ای قذی
قاله اللحیانی
(ن) عذ البلد خوش باد گردید
شهر
(ک) عذوت الارض خوش
باد گردید عذبت کسمع مثله و
عذی المکان دور شد از آب
مکان عاذ نعت است ازان

ع ذ ی

(عذی) بالکسر و بفتح کشت
دشتی که از باران آب خورد و نام
جائی است و هر شهر که شوره ندارد
(ابل عواذ) شتران باشنده چراگاه
شیرین گیاه که شوره ندارد ابل
عاذیة وابل عذویة بالتحریک
مثله
(استعذیت المکان) خوش
و موافق یافتم جای را

باب العین فصل الراء

ع ر ب

(عرب) بالفتح و بحرک شادمانی
(عرب) بالکسر گیاه بهی خشک
(عرب) بالضم مردم تازی شهر
باش یا عام است خلاف عجم مؤنث

(عرب) بالتحریک مردم تازی شهر
باش یا عام است مونث آید
عربی یکی وعرب عاربة تازی
خالص عرب عرباء و عربة
و عربات کذلک و فساد معده و
آب صافی بسیار و تکسر اوده و ناحیه
است بمدینه و نشان باقی مانده بعد
از به شدن جراحت
(عربی) منسوب بعرب و عرب
عربی ای بین العروبة والعروبیة و
نیز عربی) جو سپید و خوشه آن
وفی الحدیث لاتنقشوا فی
خواتیمکم عربیا یعنی در نگین خود
نقش لفظ محمد رسول الله کنده نکنید
کانه قال نبیا عربیا یعنی نفسه
النفیسة علیه السلام وابن
العربی) قاضی ابوبکر مالکی است
وابن عربی معرفة محمد بن عبدالله
حاتمی طائی است
(عربة) محرکة نهر که آبش سخت
تیز رود و نفس و ناحیه است
نزدیک مدینه اقامت قریش
بعربة فنسب العرب الیها وان باحه
عرب و معظم آن و باحة دار ابی
الفصاحة اسمعیل علیه السلام

واضطر الشاعر الی تسکین رائها
فقال عربة ارض ما یحل
حرامها من الناس الا اللوذعی
الحلاحل + یعنی النبی صلی الله علیه
وسلم
(عربیة) بالتحریک لغت تازی
(عرب کتف تیزی معده
(عربة) کفرحة خالص از عرب
یقال عرب عربة ای خالص عربات
مثله و زن بسیار خنده و زن
حریص بر بازی و لهو و معده تباه
شده و چاه بسیار آب
(عراب) کسحاب بار درختی است
که از پوست آن رسن سازند
(اعرابة بالفتح غلاف پستان
گوسفند عرابات جمع و عرابة بن
اوس بن قیظی جوانمردی است
که قرین ندارد و نام مردی از انصار
(عرابی) بالفتح لقب محمد بن حسین
بن مبارک
(عراب بالکسر اسپان تازی
گرامی نژاد ابل عراب کذلک
(عرابة) فحش و زشت گوئی اسم
است اعراب را
(بشیر بن جابر بن عراب)

کغراب صحابی است
(عرابی بن معاویة بن عرابی بالضم
و یاء النسبة از تبع تابعی
(عریب) کامیر نام مردی و اسپی
است ویقال مابالدار عریب
ای احد وعریب بن زهیر ملکی
از ملوک حمیر
(عارب) نهر بسیار آب عاربة
مثله والعرب العاربة تازیان
خالص
(عروب کصبور زن صاحب جمال
شوی دوست یا زن نافرمان یا
ج ۳ عاشق شوی یا بستم دوست دارنده شوی
را و آشکار کننده آن یا زن بسیار خنده
عروبة مثله عرب ککتب جمع ومنه
قوله تعالی عربا اترابا و نیز عروبة
بالام و بدون آن و هو الافصح روز جمعه
و عروبة بن ابی عروبة بلام است
و ترک آن غلط یا قلیل الاستعمال
عروباء بالفتح و ضم الراء و المد
آسمان هفتم
عروبة تازی زبان شدن عروبیة
مثله والفعل من کرم
(اعرب کافلس اسپان تازی
نژاد نجیب

(عِراب) کشدا و سازندهٔ غلاف
پستان گوسپند
(عُرْبَان) بالضم وقد یبدل العین
همزةً بیعانه
(عَرَبَان) محرکة شهرے است
بجابور
(عُرْبُوْن) بالضم وبالتحریك و
یبدل العین همزة بیعانه والقی
عَلَیه عربونه) محرکه ای ذا بطنه
(اَعْرَاب) علی الجمع تازیان بیابان
نشین خاصة وَلَا وَاحِدَ لَهٗ اَعَارِیب
مثله وقیل هُوَ جمع اَعْرَابٍ والنسبةُ
اِلَیْهِمْ اَعْرَابِی وهُوَ وَاحِدُهُمْ ولَیْسَ ج ۳
الْاَعْرَابُ جَمْعَ عَرَبٍ لِاَنَّهٗ اسم جنس
(عَرَبَات) بالتحریک راهی است
در کوه براه مصر و کشتیهای بسته
در دجله که بجای پل باشد
یَعْرُبُ بن قَحْطَان) کینصر
پدر قبائل یمن گویند اول کسے
است که بزبان عرب سخن گفته
(عُرْبُب) کقنفذ آب صافی بسیار
و ناحیه است بمدینه و باقی نشان
جراحت
(ض) عَرَبَ عَرْبًا خورد
(س) عَرِبَ عَرَبًا) شادمان گردید
و اما سیده و ریمناک گشت و
(عَرِبَ الْجُرْحُ) باقی ماندن نشان زخم
بعد به شدن وعَرِبَتْ
مِعْدَتُهٗ) تباه گردید وعَرِبَ
النَّهْرُ) بسیار آب گردید چشمه وکذا
عَرِبَتِ الْبِئْرُ
(مُعْرِب) کمحسن مردم یقال مَا بِهَا
مُعْرِبٌ ای احد و خداوند اسپان
تازی گرامی نژاد و اسپی که اصیل
باشد مُعْرِبَة مؤنث
(اِعْرَاب) آشکارا کردن و صلاح کردن
و پیدا گفتن سخن را و تاختن اسپ و
تیز کردن آن و شنیدن آواز شناختن
اسپ را از عربی و هجین و مهارت
در آن و صاحب اسپان تازی شدن
و درست کردن کلام را و فرزند برنگ
عرب شدن مرد را استعمل مجهولاً
و زشت گفتن و باز داشتن از زشت
گفتن از اضداد است و بیعانه دادن و
نکاح با تعریض بنکاح نمودن و نکاح
کردن با زن عروب و سخن عجمی را
عربی گردانیدن
(تَعْرِیب) پاک کردن زبان از غلط
گوئی و سخن پیدا گفتن و بریدن
شاخ خرما و نشتر کردن اشاع ستورا را
سپس آن و داغ کردن و زشت نمودن
قول یا فعل کسی را و باز گردانیدن بر
آن و از قوم سخن گفتن و حجت
آوردن برای ایشان و نیک نوشیدن
آب صاف را و آزمند کشن گردانیدن
گاو نر ماده را و بانکار باز گردانیدن
یقال عربوا علیه ای ردوا علیه
بالانکار و سخن عجمی را عربی کردن
و کمان عربی ساختن و تباه گردیدن
ذرابت معده و فحش گفتن و سخن
زشت بر زبان راندن و بیعانه دادن
(مُتَعَرِّب) در تازیان در آمده و مانا
بایشان شونده و تازی غیر خالص
و بیابانی شونده
(تَعَرُّب) در بادیه جاے گرفتن و
بیابانی شدن و خویشتن را بعرب
مانند کردن ویقال تَعَرَّبَ بعد
هجرته ای صار اعرابیًّا
(مُسْتَعْرِبَة) غیر عرب در عرب
در آمده و مانا بعرب شونده و تازی
غیر خالص و بیابانی شونده
(اِسْتَعْرَبَتِ الْبَقَرَةُ) کشن خواه
شد گاو ماده و نیز استعراب فحش
گفتن و سخن زشت آوردن
ع ر ب ج
(عُرْبُج) کقنفذ سگ سطبر فربه
ع ر ب د
(عِرْبِدّ) کزبرج مار وزمین
درشت
(عِرْبِید) بالکسر ستمگار جلیس
خود وقت مستی
(عِرْبَدّ) کقرشب وتکسر الباء
درشت از هر چیزی و خوے و
عادت و مار نر و مارے است که
در دمد و نگزد و یا مارے است
خبیث سرخ رنگ ویقال رکبت
عربدی یعنے گذشتم و بچیزے
میل نکردم
(مُعَرْبِد) مبنیا للفاعل دوست
آزار وقت مستی و بدخوی جنگ
جوی
(عَرْبَدَة) کدحرجة بدخلقی
جنگ جوئی
ع ر ب ر ب
(عَرَبْرَب) کسفرجل بمعنی عبرب
است وقد (عَرَبْرَبِیَّة) بمعنے
قدر عبریته و گذشت
ع ر ب س
(عِرْبِس) کزبرج پشته بلند
هموار از زمین سهل و نرم

جهت فرود آمدن آخر شب
عَربسیس بفتح للعین وقد تکسر
اوهو وَهُم مثله

ع ر ب ض

(عربض) کدرهم شیر گران جسم
تندار
(عُرَابِض) کعلابط درشت واستوار
(عِرْبَاض) کقرطاس درشت وتوانا
واستوار از مردم وشتر وشیر گران وبزرگ
جثه پهن سینه عربض کقمطر مثله
فی الکل وکلید آن که از پس در
چپانند وعِرْبَاض بن ساریة و
عربَاض کندی صحابیان اند ٭
ونیز عِرَبض) کقمطر پهن از
هرچه باشد

ع ر ب ن

(عربون) کعصفور ربون عَرَبُون
کحلزون وعربان کقربان مثله
ومذکور ست در ع رب وقد نهی و
عن بیع العربان هوان یشتري
یدفع شیئاً علی انه ان امضی البیع
حسب من الثمن والا کان للبائع
(عَرْبَنَة) ربون دادن

ع ر ت

(عرّات) کشداد درخشنده لرزنده
ودرخشنده از نیزه وبرق
(ن ض س) عَرَتَ الرُّمحُ عَرتاً)
سخت گردید نیزه وجنبید ولرزید و
درخشید. وعَرَتَ الْبَرْقُ) کذلك
وعَرَتَ اَنْفَهُ) مالیدبینی وی را

ع ر ت ب

عَرْتَبَة) کدحرجة بینی یا نوک
بینی یا گو لب بالائین یا جانب
تیزی بینی

ع ر ت م

(عَرْتَم) نوک بینی وما بین بینی
ولب یا کولب بالائین عرتمة مثله
فی الکل ویقال فَعَلَهُ علی عَرْتَمَتِهِ
ای علی رغم انفه

ع ر ت ن

(عَرْتَن) کجعفر وبالتحریك وتضم
التاء گیاهی است که بدان دباغت
کنند اصله عَرَنْتُن کقرنفل و
کجحفل اویثلّث تاؤه حُذِفَت
منه النون ونزل علی حاله عَرَنْتُن
کزرجون مثله
(عُرَیتِنَات) بالضم موضعی است
(اَدِیمٌ مُعَرْتَن) پوست پیراسته
بگیاه عرتن

ع ر ث

(عَرْث) بالفتح برکندن ومالیدن
وبرکنده شدن والفعل من نصر

ع ر ج

(عَرْج) بالفتح شهریست به یمن
دوادی است در حجاز که نخلستان
بسیار دارد وموضعی است در بلاد
هذیل ومنزلی است براه مکه
از آن منزل است عبد الله بن عمرو
بن عثمان العرجی شاعر ؛ وگله
شتران مقدار هشتاد عدد یا از هشتاد
تا نود یا گله صد وپنجاه شتر واندک
بالای آن یا از پانصد تا یک هزار
ویکسر اَعْرَاج وعروج جمع
(عُرْج) بالضم معرفة ممنوعة
کقطار جعلوها بمنزلة القبیلة ونام
جماعتی از محدثان
(عُرْجَة) بالضم توقف ومیل یقال مَالِی
عَلَیْهِ عرجة ای توقف
(عَرَج) محرکه غروب شدن آفتاب
یا میل کردن آن سوی مغرب
وما اَشَدَّ عَرَجَهُ چه لنگ است
ولا یقال ما اعرجه فی التعجب
لانّ ما کان لوناً او خلقةً فی الجسد
لا یقال منه ما افعله الامع اَشَدّ
(عَرْج) ککتف شتر که کمیز کج
اندازد
(ام عُرَیج) کامیر کارنا استوار
(عِرِیجَة) کسفینة جد بشیر بن
دَیْسَم
(عُرَاج) کغراب معرفة ممنوعة
کقطار جعلوها بمنزلة القبیلة
(عواجة) کثمامة نام مردی
(عَارج) پوشیده وغایب
اَعْرَج سخت لنگ عُرْج وعُرْجَان
بضمتها جمع وزغ والحارث
الاعرج) ملکی است از ملوک
غسان ونیز اَعْرَج لقب عبد الرحمن
ج ٣ بن هرمز تابعی صاحب ابو هریره
؛ وحمید اعرج بن قیس
مولی آل زبیر وقاری اهل مکه است
وبنو الاَعْرَج قبیلهٔ است
(عرجاء) کصحراء کفتار و
ذو عرجاء) پشته است بزمین مزینه
وبنو العَرْجَاء) حی است از تمیم
(عُرَیجَاء) بالضم وفتح الراء ممدودا
نیمروز وبر آب آمدن شتران
روزی در نیمروز وروزی در پگاه ونیز
در هر روز یک بار خوردن ومعرفة
موضعی است
(عَرَجَان) بالتحریک لنگان

رفتگی
(عَرَنْجَج) بالتحریک نام حمیه بن سبا
(أُعَیْرِجْ) مصغرا ماری است خبیث که رقیه نپذیرد و مانند افعی برجهد قال اللیث لایونث
أُعَیْرِجَات جمع
(مِعْرَاج) نردبان و مَصْعَد مِعْرَج بکسر المیم و فتحها مثله و منه لیلة المعراج معارج و معاریج جمع
راه معرج بالفتح مثله
(ن) عَرَجَ عُرُوجًا و مَعْرَجًا) بالفتح بلند گردید و برآمد ورسید
عرج در پای او پس لنگید و اگر لنگی خلقی باشد از سمع آید و مصدرش عرج بالتحریک یا در غیر خلقی نیز بهر حرکت در عین کلمه گویند
(أَعْرَجَ فُلَانًا إِعْرَاجًا) داد او را گله شتران و نیز اعراج ماکث شتران لنگان گردیدن و بوقت غروب درآمدن و لنگ گردانیدن و منه
أَعْرَجَهُ اللّٰهُ دعای بد است
ثَوْبٌ مُعَرَّجٌ) کمعظم جامه خط دار در پیچیدگی
تَعْرِیج خمانیدن و بر پا ایستا داشتن و بند کردن مطیه را در خانه و جز آن بعدی بعلی و بوقت غروب درآمدن و میل کردن و توقف نمودن
(انْعَرَجَ) بند نمودن چهار پایه را در خانه و جز آن و کج شدن بنا
(تَعَارُج) لنگان رفتن
(مُنْعَرَج) مبنیا للمفعول خمیده و خم وادی بر راست و چپ
(انْعِرَاج) خمیدن آفتاب بسوی مغرب و میل کردن یقال هَمَّتِ الشَّمْسُ بعرج ای بمغیب
(اعْرَنْجَج) کوشش نمود در کار

ع ر ج د

(عَرْجَدَة) نام مردی
(عُرْجُد) کبرقع شاخ کج نخل عرجد کطرطب مثله
(عُرْجُود) کزنبور شاخ کز نخل و اول آنچه که از انگور برآید مانند آن شاخ

ع ر ج ف

(عُرْجُوف) کعصفور شتر ماده درشت تنددار

ع ر ج ل

(عَرْجَلَة) بالفتح گله اسپان و گله بزه گروه پیادگان روان
(عِرْجَوْل) کبرزون گروه

ع ر ج م

(عُرْجُوم) کعصفور شتر ماده درشت استوار اندام
(اِعْرِنْجَام) تباه گردیدن

ع ر ج ن

(عُرْجُون) کزنبور خوشه خرما یا خوشه خرما که خشک و کج گردد یا بن آن یا چوب خوشه خرما و گیاهی است شبیه بسماروغ سپید یا نوعی از سماروغ عراجین جمع و درخت کز شده و شاخهای بریده از وی و منه قوله تعالی حَتّٰی عَادَ کَالْعُرْجُونِ الْقَدِیمِ
(عَرْجَنَ الثَّوْبَ) نگار کرد جامه را بنگار عرجون و عَرْجَنَ فُلَانًا) زد او را بعرجون و آلوده و طلا نمود آنرا بخون یا بزعفران یا خضاب کرد

ع ر د

عَرْد بالفتح سخت و درست و ایستاده و برپاشونده و خرد کیر ایستاده و بن و بیخ کردن
(عَرْدَة) بالفتح موضعی است
(عَرَدَات) محرکة وادی است مر بجیله را
(عرد) ککتف سخت عُرُد کعتل مثله
(عُرُدَّة) کهمزة آبی است مر بنی صحر را یا پشته است و زیر آن آبی
(عِرْیَد) کامیر دور و خوی
(عَرَاد) کسحاب گیاه سطبر و درشت و گیاهی است
(عَرَادَة) کسحابة ملخ ماده و حال یقال هو فی عرادة خیر و اسپان ابن مرابی و دا او یا وی و ربیع بن زیاد کلبی و کحلبة عُرْنی را و نام مردی که جریر هجو او کرده و نام اسپی
(عَارِد) برآینده و برکناره یکسو شونده و منه قول حجل مولی بنی قزارة تراشئون راسه العوارد ای منتبدة بعضها من بعض او المراد الغلیظة
(عَرَّاد) کشداد اسپ ماعز بن مجالد و جد والد احمد بن موسی محدث
(عَرَّادَة) ککتانة آله جنگ خرد تر از منجنیق و فرسی است و تیب نعیمین

(عرداد) بالکسر چیلی ... سخت و چوبی است بزرگ که بدان اسپ و شتر را بندند
(عُرُنْد) بالضم درشت و زشت یقال وَرُنْد لانظیر لهُ فی الکلام لا تُرُنْج
(عَرِنْد) کسفرجل سخت و درشت
(عُرُنْد) بضمتین و تشدید الراء قلعه است بصنعای یمن
(ن) عَرَدَ النبتُ عُرُودًا روئید و بلند گردید وکذا عَرَدَ الناب وغیره وَعَرَدَ الحجرَ دور انداخت آنرا
(س) عَرِدَ عَرَدًا گریخت
عَرَّدَ السهمَ فی الرمیة عَرِيدًا وگذشت تیر از شکار
عَرَّدَ فلانٌ گذاشت راه را وَعَرَّدَ النجمُ بلند شد ستاره و نیز عَرَّدَ ... غروب رسید بعد در آمدن در میانهٔ آسمان و نیز تعرید گریختن

ع ر د س

(عَرَادِيس) علی الجمع هر محل اجتماع دو استخوان مردم و جز آن
جمل عَرَنْدَس کسفرجل شتر سخت و توانا وناقة عَرَنْدَسٌ

وعَرَنْدَسَةٌ ایضا مثله و توحیب بسیار آب و شیر بیشه
(عَرْدَس عَرْدَسَةً) بر زمین افگند اورا

ع ر د ل

(عَرْدَل) کجعفر سخت و درشت و دراز قامت عَرَنْدَل کسمندل مثله
(عَرْدَلَة) کدحرجة سستی و فروهشتگی در رفتار

ع ر د م

(عَرْدَم) کجعفر سطبر تمام اندام درشت کم گوشت و سخت از هر چیزی و گردن
(عَرْدَمَة) سختی و درشتی
(عِرْدَام) بالکسر شاخ گردان خوشها باشد و شاخ بزرگ که بران شاخهای ریزه باشد
(عُرْدُمَان) بضم العین والدال درشت سخت اندام بدخوی یا سطبر گردن

ع ر ر

(عَرّ) بالفتح کرعُرّ وعُرَّة بضمهما مثله او بالفتح الجرب وبالضم قروح فی اعناق الابل والفصلان قال النابغة حملتنی ذنب امرء وترکته کذی

العر یکوی غیره وهو راتع و روی المعر و بیماریست که از آن پشم گوسپند و شتر بیفتد و طفل که زود از شیر باز داشته یا تمام است
(عَرَّة) بالفتح سختی حرب و کارزار و خوی زشت و دختر که زود آن را از شیر باز دارند
(عُرّ) بالضم نام کوه عدن و کودک و بیخال مرغ
عُرَّة بالضم پشک و سرگین گوسپند و پلیدی شتر مرغ پرنده و پلیدی مردم و پیه کوهان و گناه و آنکه سبب عیب و زشتی قوم باشد و یقال فلانٌ عُرَّةٌ ای نجس و دختر خرد سال
(عَرَر) محرکة خردی کوهان یا کمی یا رفتگی آن والفعل من سمع
عَرًا گر و خارش
(عَرَار) کسحاب هر چیز که بسوی چیزی بازگردد و زنان که همواره پسر زایند و درختی است خوشبوی یا آن بهار دشتی است زرد رنگ عَرَارَة یکی و سختی و بلندی و مهتری و اصل چیزی و زشتی خوی و قصاص و قود و نیز عَرَار روباه است و بچه

ناو و شتر ترک کند عَرَارَة مونث وعَرَار کقطام نام ماده گاوی است ومنه المثل بَاءَت عَرَارِ بِکَحْلٍ ای بَاءَتْ هٰذِهِ بِهٰذِهِ وهما بقرتان انتطحتا فماتتا جمیعًا در حق دو حریف برابر و هم مثل گویند
(عَرَارَة) بالفتح بدخوئی و سختی و مهتری و اصل یقال هُوَ فی عَرَارَة خیر و نام اسپی یا آن عَرَادَة بدال است
(عِرَار) ککتاب نام مردی و لقب روح بن زنباع و سختی حرب
(عَرِيْن) کامیر مسافر و بیگانه قوم
(اَعَرّ) خرد کوهان یا بی کوهان عَرَّاء مونث ومنه اَعَرَّ اللّٰه بعیرك و نیز عَرَّاء دختر دوشیزه
ورجلٌ اَعَرُّ مرد خارش ناک وحمارٌ اَعَرُّ خر بزرگ سینه و سطبر گردن وجمل اعر شتر گرگین
عُرِّی کغزی زن عیب ناک
(عَرْعَر) کجعفر درخت سرو پیوسته سبز فارسی است وحبُّ العرعر ابهل است وهو حب یابس فی الثانیة و نیز عرعر موضعی ست

٣ج

(عَرْعَرَة) سر بند شیشه و بضم
و پوست سر و بازیچه ایست کودکان را
(عُرْعُر) بالضم مابین دو سوراخ
بینی و زنهار وبین آن ویقال رکبَ
(عُرْعُرَهُ) یعنی زشت گردید خوی او
عُرْعُرَة بضم العینین سر هر چیز و
معظم آن کذا عُرْعُرَةُ الجَبَلِ والسَّنامِ
(عَارُورَة) کقارورة مرد بدفعال و
شتر بے کوهان ویقال فلانٌ
عَارُورَةٌ) ای نجس
(عَرْعَارِ) مبنیة علی الکسرة بازیست
مر کودکان را وهی معدول
ج۳ من عَرْعَرَة مثل قَرْقَار من قَرْقَرَة
و نیز بدین لفظ کودکان آواز کنند
تا دیگران بیرون آیند
(عُرَاعِر) بالضم بزرگ قدر و شریف
عَرَاعِر بالفتح جمع و بهتر و شتر
فربه و موضعی است که از انجا نک آید
و نیز عَرَاعِر بالفتح کرانهای کوهان
(مَعَرّ) بالفتح یازده قریه است بشام
(مَعَرَّة) بالفتح گناه و بدی و رنج
و تاوان و خونبها و غاوستاره ایست
سوای کهکشان و کارزار لشکر بحکم
امیر و تغیر رنگ رخسار از خشم و
و شهریست میان حمات و حلب

منسوب بسوی نعمان و مذکور است
درن ع م و از انجاست ابو العلا
احمد بن سلیمان معری شاعر و
(مَعَرَّةُ عَلْیَاء) محله است دران و
شهرستانی بر یک منزل از حلب و
چاهی است نزدیک کفرطاب و وهی
است قریب اَفَامیه
(مَعَرِّین) بزیادت یا و نون شهری
است بنواحی نصیبین و وهی است
بشیرز و وهی بحمات و بکون
آن مشهدیست زیارت گاه
مردمان و وهی شمالی عزاز
(نخلةٌ مُعْرَار) بالکسر نخلة گرگین
و خرمای ریزه تباه بار آرنده
(مَعْرُور) سر مازده و آنکه او را خیر
غیر مستقل رسد و معرور بن سوید
محدث است
(مَعْرُورَة) زنیکه بر شیر وی چشم
زخم رسد و شتر کشن ناک و گرگین
(ن) عَرَّهُ عَرًّا بالفتح نیازمندی
نمود او را یقال عرّ الحاجة بفلان
ای انزلها و او را بلی خواست و
عَرَّهُ عَرًّا و عَرَّةً رسانید وی را
مکروهی و عَرْعَرَّةٌ بالضم
سرگین انداخت و نیز عَرَّ) از ریخ

برکندن موی و باز اگندن زمین را
و حاجت مند شدن
(ن ض) عَرَّتِ الابلُ عَرًّا
بالفتح و عُرُورًا گرگین شد شتران
و عر زده گردیدند
و عَرَّتْ عُرًّا) بالضم کشن ناک
گردید وکذا عُرَّتْ مجهولًا فیهما
و عَرَّهُ اندوهگین کرد او را و
(عَرَّهُ بِشَرٍّ) ببدی انداخت او را
و آلوده بان
(س) عَرَّتِ النَّاقة عَرَرًا) خرد
کوهان شد ناقه
(ض) عَرَّ الظَّلِيمُ عِرَارًا بالکسر
و بضم بانگ کرد شترمرغ
عَرْعَرَ عَيْنَهُ عَرْعَرَةً) برکند
چشم او را وعَرْعَرَ سِمَامَ
القارُورَة) بر آورد آنرا و
(عَرْعَرَهُ) جنبانید آنرا
(اِعْرَّتِ الدار) پلیدی آلوده گردید
خانه و نیز (اِعْرَار) خرد کوهان
گردانیدن شتر را و گرگین ساختن
(تَعْرِير) باز اگندن زمین را
عارّ الظَّليمُ مُعَارَّةً و عِرَارًا بانگ
نمود و عَارَرْتُ درنگ نمودم
(تَعَارّ) بیدار ماندن و پهلو بپهلو

گردیدن بر بستر در شب با بانگ و
آواز
(اِسْتَعَرَّ الجَرَبُ الابلَ) ظاهر شد
و در گرفت گر شتران را
(مُعْتَرّ) نیازمند و محتاج که پیش
آید جهت معروف و چیزے از کسی
نخواهد و سوال نکند
(اِعْتَرَّهُ و بِهِ) نیازمند گردید و لی
سوال نخشید
(تَعَرْعَرَتِ الابلُ) کشن ناک شد
شتر

ع ر ز

(عَرَز) محرکة نوعی از درخت یز
خرد و باریکتر آن هکذا ذکروه وهو
تصحیفٌ والثواب بالغین المعجمة
(عُرَّاز) کرمان غیبت کنندگان
مردم را
(ن) عَرَزَ عَرْزًا گرفته و ترنجیده
گردید
(ض) عَرَزَهُ عَرْزًا) سخت کشید
آنرا و عَرَزَ فلانًا نکوهید آنرا
و سرزنش نمود و عَرَزَ الشیءُ)
درشت و سطبر گردید و عَرَزَ
لِفُلَانٍ) در کف گرفت چیز را
و جفسانید انگشتان را بر آن بانیکه

ﻣﯽ نمایدازآن برخی و ننماید تمام اجزا تا که مشتاق دیدنش گردد

(عَرِزَ) درشت وسخت گردید

(اَعْرَزَ اِعْرَازاً) تباه گردانید

(تَعْرِیز) پوشیدن وماننده تعریض کردن در خصومت و در خطبت و گرفته و ترنجیده شدن

(مُعَارَزَة) بهمدیگر ستهیدن و دور و دوریک جانب بودن و خلاف کردن وباهم خشم گرفتن و گرفته و ترنجیده گردیدن

(تَعَرَّزَ عَلَیْه) سخت و دشوار گردید بر آن

(تَعَارُز) منقبض و ترنجیده شدن

(اِسْتِعْرَاز) دشوار گردیدن و درشت شدن و سخت گشتن و گرفته و ترنجیده گردیدن

ع ر ز ب

(عَرْزَب) کجعفر و اِزْدَبّ درشت و سخت و توانا و درست* وضحّاك بن عبدالرحمن بن عَرْزَب کجعفر تابعی است

ع ر ز ل

(عِرْزَال) کقرطاس خوابگاه شیر وجای خواب پالیزبان در پالیز بر سر درخت وجز آن از ترس درندگان و گرد آورده شیر در جای باشش خویش جهت بچگان مانند آشیانه مرغ و باقی مانده گوشت و چیزیست مانند جوال و خانه خرد است که وقت کارزار در جنگگاه جهت بادشاه سازند و خانه در سار و غ جیز را وسوراخ مار در درخت اندک و شاخ درخت و ددگان و گروه مردم و گران و حقیر و خوار و دهن توشه دان* دام که بدان مردم را اختیار نمایند و خاص کنند و گرد آورده صیاد در کاره از صید قدید و جز آن

(قومٌ عَرَازِیْلُ) گروه متفق و هم مشرب در دزدی

ع ر ز م

(عَرْزَم) کجعفر چیزی گرد سخت علم است* ومنه جَبّانة عَرْزَم منزلی در کوفه که فرود آمد در آن عبدالملك بن مَیْسَرَة عَرْزَمیّ وشیر بیشه

(عِرْزِم) کزبرج مار دیرینه

(عُرْزُمّ) کقرشب شیر بیشه عَرَازِم بالفتح وعِرْزَام بالکسر مثله

(اِعْرِنْزَام) گرد آمدن و ترنجیده شدن

ع ر س

(عَرْس) بالفتح ستونی است در میانه خیمه و رسن و شتر بچه خرد سال و بضم و دیواری که میان دو دیوار خانه سرمایی نهند و بنهایت نرسانند و مُسَقَّف سازند تا آن خانه گرم تر شود و بفارسی بیچه گویند اَعْرَاس جمع

(عِرْس) بالکسر زن باشوی و مرد بازن و شیر ماده یا نر اَعْرَاس جمع* وربما سمی الذکر والانثی عِرْسَیْن* وابن عِرْس راسو که خرد گوش و برگردیده پلک باشد گویا که گوشش از بیخ بریده است بَنَاتُ عِرْس جمع هکذا الجمع للذکر والانثی وحکی الاخفش بَنُو عِرْس

(عِرْسِیّ) بالکسر منسوب برنگی است

(عُرُس) بالضم وبضمتین مهمانی عروسی مؤنث است أَعْرَاس و عُرُسَات جمع

(عَرِس) ککتف سرگشته و شیر بیشه ولازم گیرنده چیزی و ترسنده

(عِرَاس) ککتاب رسنی که بدان گردن شتر را بر بازوی وی بندند

(عَرُوس) بالفتح مرد و زن نو خواسته یک دیگر را* وفی المثل کاد العروس ان یکون امیراً عُرُس ککتب وعَرَائِس جمع یقال هُمْ عُرُس وهُنَّ عَرَائِس* وقلعه است بیمن* وقولهم لا عِطْرَ بَعْدَ عَرُوس اَصْلُه اَنَّ أَسْمَاء بنت عبدالله العُذْرِیَّة اسم زوجها عَرُوس ومَاتَ عَنْهَا فتزوّجها رجل أَعْسَرُ أَبْخَرُ بخیل دمیم فلمّا اَرَادَ اَنْ یَظْعَنَ بها قالت لواذنت لی رثیت ابن عمی فقال افعلی فقالت* اَبْکِیْكَ یَا عَرُوسَ الاَعْرَاس* یَا ثَعْلَباً فِی اَهْلِهِ واَسَدًا عِنْدَ البَأْس* مع اشیاء لَیْسَ یَعْلَمُهَا النَّاس* قال وماتلك الاشیاء قالت کَانَ عَنِ الهِمَّةِ غَیْرَ نَعَّاس وَیُعْمِلُ السَّیْفَ صَبِیْحَاتِ الْبَاس* ثم قالت یا عروس الاغرّ الازهر* الطیّب الخِیْمِ الکریم المَحْضَر* مع اشیاء له لا تُذْکَر* قال وماتلك الاشیاء قالت کان عَیُوفًا للخنا والمُنْکَر* طَیِّبُ النَّکْهَةِ غَیْرُ اَبْخَر* اَیْسَرُ غَیْرُ اَعْسَر* فَعَرَفَ الزوج انها تُعَرِّضُ به فلمّا رحل بها قال ضُمِّی اِلَیْكِ عِطْرَكِ وقد نظر

الی قشوة عطرها مطروحة فقالت لا عطر بعد عروس* او تزوج رجل امراة فهديت له فوجدها تفلة فقال این عطرك فقالت خبأته فقال لا مخبأ بعطر بعد عروس* واین مثل در حق شخصی گویند که اجناس خوب ونیکو از وی پوشیدن نباید*
وعر وسین) قلعه است بیمن* و
وادی العروس) موضعی است نزدیک مدینه* وذات العرائس) موضعی است
(عرساء) کشهداء موضعی است
(عراس) کشداد شتر بچه فروش
(عرّیس) کسکیت خوابگاه شیر عریسة مثله
(معرس) کمنبر شتربان ماهر در شتربانی که براند وقت نشاط وفرود آید وقت سستی

ج ۳

(ن) عرس البعیر عرسا) بستن گردن شتر را با بازوی وی* وعرس عنی) برگشت از من* وعرس عرسا) بالضم و بضمتین کاید* وبنیه عرس) بالفتح پاییدن و پیوسته بودن ورشادمانی

(س) عرس عرسا) محرکة متحیر و سرگشته گردید* وعرس علی ما عنده) باز داشت از آن* ونیز عرس) تکبر نمودن وفیریدن وبخو شدن ودهشت داشتن وبلازم چیزی بودن یقال عرس به
(معرس) کمکرم فرود آمدنگاه در آخر شب
(اعرس اعراسا) مهمانی عروسی نمود وسور کرد* واعرس باهله) آوردن زن را در خانه خود وخلوت نمود* واعرس القوم) فرود آمدند در آخر شب جهت استراحت* ونیز اعراس) جماع نمودن ولازم گرفتن چیزی را
(معرّس) کمحدث فروشنده عرس که شتر بچه باشد
(معرّس) کمعظم فرود آمدنگاه در آخر شب* وبیت معرّس) خانه با بچه
(تعریس) در آخر شب فرود آمدن* هذا اکثر بخلاف اعراس* ولیلة التعریس)

تیی که آن حضرت صلی الله علیه وسلم در آن بخواب رفتند
(تعرّس لامرأته) دوستی کرد با زن وفریفته گشت بروی
(اعتراس) پراگنده شدن و یعدی بعن

عرش

(عرش) بالفتح تخت وسریر بادشاه وتخت رب العالمین که تعریفش کرده نشود یا یاقوت سرخ است که از نور خدای تعالی می درخشد وجاه وقوام امر ومنه ثل عرشه ای وهی امره وذهب عزه* ورکن چیزی وسقف خانه وخیمه وسایبان وهر پوششی که سایه افکند وخانه مکه* ومنه ان ابن عمر کان یقطع التلبیة اذا نظر الی عروش مکة عروش بالضم وعرش ککتب وا اعراش وعرشة کعنبة جمع* ورئیس ومدبر قوم وکنبک* وعرش السماك) چهار ستاره خرد پایین عواء وعجز اسد وجنازه* قیل ومنه اهتز العرش لموت سعد واهتزازه فرحه*

ونیک وچوب که بدان سرچاه را گیرند بعد بر آوردن از سنگ باندازه قد مردم وپشت پای وسایبان از نی ساخته وچوبکه بر آن آب کش ایستاده شود واشیانه مرغ
(عرش) بالضم گوشت پاره دراز در یک سوی گردن یا در بن گردن یا جای تشنیه حجامت یا استخوان نزدیک حلق که زبان را بر پا دارد وهما عرشان* وموی پایین یال اسپ وگوشت شتر یا دو سطبر بزرگ سینه گویا بالای سینه اش تخت انداخته شده وکه معظمه یا سراهای میشینان دیفتح او بالفتح مکه وبالضم بیوتها وما بین سدی ثبت پای وانگشتان پای ویفتح عرشة کعنبة واعراش جمع
(عریش) کامیر کزابه ودادیج رز وخانه از چوب ونی ساخته وکازه عرس ککتب جمع ومنه قیل لبیوت مکة العرش لانها عیدان تنصب ویظلل علیها وفی حدیث سعد تمتعنا مع رسول الله علیه السلام وفلان کافر بالعرش ای معویة

صائب مقیم بمکة* وشهری است از اعمال مصر که ویران شده و بودن چهار یا پنج درخت خرما از یک بیخ وهم بوشش که سایه افگند وسایه بان (مَعْرُوش) سایه گیر از درخت ونحو آن وبعیرٌ مَعْرُوشُ الْجَنْبِ) شتر بزرگ پهلو

(ض ن) عَرَشَ عَرْشًا) ساخت بنا را از چوب* وعَرَشَ الْكَلْبُ) تا صید رسیدن نتوانست سگ از جهی کردن* وعَرِشَ الرَّجُلُ) سرگشته گردید ومتحیر شد* وعَرَشَ الْبَيْتَ) بنا کرد خانه را* وعَرَشَ الْكَرْمَ عَرْشًا وعُرُوشًا) داربیج بست رزرا* وعَرَشَ الْبِئْرَ) گرد گرفت چاه را بقدر یک قامت زیرین از سنگ وتمامه بالائین از چوب* وعَرَشَ فُلَانًا) زد وی را بعریش کردن* وعَرَشَ بِالْمَكَانِ) اقامت نمود* وعُرِشَ الْوَقُودُ) مجهولًا پیوسته افروخته ماند هیزم

(س) عَرِشَ الرَّجُلُ عَرَشًا) بالفتح والتحریک سرگشته گشت و متحیر گردید* وعَرِشَ بِغَرِيمِهِ) سخت گرفت وی را* وعَرِشَ) عَنِّي) برگشت از من* وعَرِشَ عَلَيَّ مَا عِنْدَ فُلَانٍ) قوی گردید بر چیزی که نزد او بود

(عَرُوشَ الدَّابَّةَ عَرْوَشَةً) سوار گردید بر ستور

(اِعْرَاش) عریش ساختن

(عَرَّشَ الْحِمَارُ بِرَاسِهِ تَعْرِيشًا) حمله کرد خر پس برداشت سر را وکشاد دهن را* وعَرَّشَ الْبَيْتَ) ساخت سقف خانه را* وعَرَّشَ الْأَمْرَ) درنگ نمود در کار* ونیز تَعْرِيش) بنا ساختن از چوب وداربیج بستن رز را و پیوسته افروخته ماندن هیزم

(تَعَرَّشَ بِالْبَلَدِ) پائید وثبات ورزید* وتَعَرَّشَ بِالْأُفُقِ) ملازم کار گشت

(اِعْتَرَشَ الْعِنَبُ) بر شد تاک بر داربیج* واعترش فلان) عریش ساخت* واَعْتَرَشَ الدَّابَّةَ) سوار شد بر آن

(تَعَرْوُش) متعلق کاری شدن و بر ستور سوار گردیدن

(اِعْرَوَّشَ الدَّابَّةَ اِعْرِوَّاشًا) سوار گردید

ع ر ص

(عَرْص) بالفتح برق پراگنده و مضطرب ودرخشنده عَرِص) ککتف شله وتیر که بر آن چوبهائی کوچک اندر خته خانه را سقف کنند وقیل بالسین

(عَرْصَة) کشاده میان سرای که در آن بنا نباشد ویقال عرصة الدار وسطها وزمین سرای وجبگاه عِرَاص بالکسر عَرَصَات واَعْرَاص جمع* و عَرْصَةُ الْكُبْرَى و عَرْصَةُ الصُّغْرَى دو فضائی است بعقیق مدینه

(عَرُوص) کصبور ناقه که عرق بوی خوش دارد

(عَرَّاص) کشداد ابر با رعد و برق وابر بسیار درخش پراگنده و مضطرب ونیزه لرزان وشمشیر لرزان

(ض) عَرَصَتِ السَّمَاءُ عَرْصًا) بالفتح پیوسته با درخش ورعد ماند هوا* وعَرَصَ الْبَعِيرُ) مضطرب گردید شتر* ونیز عَرْص) بستن کردن شتر را بر بازوی آن و المحدثون یلحنون فیجعلون الصاد

(س) عَرِصَ الْبَرْقُ عَرَصًا) حرکت پراگنده ودرخشید برق* ونیز عَرَص) نشاط وشتاد مانی نمودن وبوی نم گرفتن خانه وگیاه

(اِعْرَاص) پراگنده ومضطرب گردیدن شتران

(اللَّحْمُ مُعَرَّص) کمعظم گوشت که در صحن سرای او افگنده جهت خشک شدن یا گوشت پاره کرده یا گوشت بر خذرک افکنده با خاکستر آلوده نیک نا پخته

وبعیرٌ مُعَرَّص) شتر که نشست نماند وسر فرو نیارد ویقال عَرِّصِ الْبَعِيرُ اِذَا ذَلَّ ظَهْرُهُ لَا رَاسُهُ

(تَعْرِيص) تیر بر خانه نهادن تا سقف سازند

(تَعَرُّص) اقامت نمودن بجائی

(اِعْتِرَاص) باختن وفسوس نمودن وبریدن پوست وجستن آن

ع ر ص ف

(عَرْصَف) کجعفر گیاهی است یونانی مانند مافیطوس که ورقش با آب عسل چهل روز نوشیدن دافع عرق النسا است وهفت روز دافع یرقان

(عُرْصُوفَان) بالضم دو چوب که در دو چوب فدان داخل نمایند

(عِرْصَافُ الْأَكْتَاف) بالکسر چوبیکه میان دو حنو مقدم بسته

شود* عُرضُوف وعُصفور
بضمهما مثله* وبز عِرضَاف) تازیانه
از پی و پی دراز یا یک توک از پے
وتسمه ومیخ رحل که بر سر حنو یا لان بند
وآن چهار تا باشد بر سر هر حنو دو تا
عَرَاصیف) جمع* یا دو چوب میان
دو اسطوا آخر رحل بجیب است بسته شود
* وعُرصَاف مِنْ سَنَام البعیر)
اطراف مهره پشت شتر* وعِرصَاف
الخُرطُوم) استخوانهای دو تا اندرون
بینی
(عَرصَفَه عُرصُفَة) کشید برازا
دو پاره نمود آنرا

ع ر ص م

(عَرصَم) کجعفر بسیار خورنده و
خرم وشادمان
(عِرصَم) کقرشب نزار و نرم تن و
توانا درشت گوشت از اضداد
است وشیر بیشه عِرصَام بالکسر مثله
عُرَاصِم کعلابط مثله
(عُرصُوم) کعصفور زفت ناکس

ع ر ض

(عَرض) بالفتح پهنا خلاف طول
ومتاع درخت و بحرک عن القرار و سپر
جیز خرج بز و سیم عُرُوض جمع* وکوه
یا روی کوه یا کرانهٔ آن یا جایے که
از آن بر کوه برآیند وملخ بسیار کوهی
است بفارس وفراخی و وادی و
ت که اَعرَاض جمع* ومنه وهما
هو الاَعرض مِنَ الاَعرَاض ویکیما
وساعتی از شب و ابر یا ابر که کرانه
آسمان را فرا گیرد وقصد وهمت و
بضم و بالفتح روستا اَعرَاض جمع
* ومنه اَعرَاض الحجاز ای
رساتیقه* واَعرَاض الشجر)
سر شاخهائے درخت
(عُرض) بالضم شهرےست بشام
وروی کوه وبن آن وکرانه وطرف
ومیانهٔ جوی و دریا ومیانهٔ هر چیز
وحدیث بهتر و بزرگ و مردم بزرگ
وشریف وبفتح در خسار شمشیر و
هر دو جانب گردن ونوعی از رفتار
که بنسبتش سپاه نیکو وبنسبت شتر بد*
ویقال هو من عُرضِ الناس)
یعنی او از عامهٔ مردم* وناقة
عُرضُ اَسفَارٍ) شتر ماده توانا
بر سیر* وعُرُضُ هذا البعیر
السَّفَرُ والحَجَرُ) یعنی همه قصد
ویقال کلِ الجُبنَ عُرضاً وبفتح یعنی
بیش آرد بخر از هر که یابی وبخور آن را
دمیرس از سازنده آن* ونظر
اِلَیهِ عَن عُرضٍ) یعنی نگریست
از گوشهٔ چشم* ویقال هم یضربون
الناس عن عُرضٍ یعنی می زنند
و باک و اندیشه ندارند که کرا زدند و
چگونه زدند* واضرب به عُرضَ
الحائط) یعنی بر پهنای دیوار یا وسط
آن ونیمه وجانب عراض بالکسر جمع
(عُرضَة) بالضم آهنگ و قوت وهمت
وبندی است در کشتی گیری یقال له
عُرضَة یَصرَعُ بها الناس* وهو
عُرضَةٌ له ای قِرنٌ له* وفلانة
عُرضَةٌ للنّکح) یعنی قوی و توانا
است بر وی ناقةٌ عُرضَةٌ للحجارة
کذلک* وهو عُرضَةٌ لذاك)
ای یعترض له دون غیره او
مقرنٌ له قوی علیه* وهو عُرضَةٌ
للناس) یعنی پیوسته بد گوے او
می کنند* وجعلته عُرضَةً لکذا)
یعنی آماده بر پا کردم آنرا برای
کاری* ولاتجعلوا الله عُرضَةً)
لایمانکم ای مانعاً ومعترضاً بینکم
وبین ما یقربکم الی الله ان تبروا
وتتقوا والعرضة الاعتراض فی
الخیر والشر ای لاتعترضوا بالیمین
فی کل ساعة ان لاتبرّوا ولاتتقوا
اولاتکثروا الحلف فی الحق الباطل
(عِرض) بالکسر اندام و هر عضو که
از آن خوی آید ومنه الحدیث فی
ذکر اهل الجنة لایبولون ولا
یتغوطون انما هو عرق یجری من
اعراضهم مثل المسك یعنی اندام
خوش یا یا خوشتن ونفس وذات چیزی
وناموس آبروی مرد که از نقصان
در خنه نگاه دارد وآنرا یا ابر و خواه در
نفس مرد باشد یا در آبا و اجداد و یا در
تبعه والحقه یا جاے مدح و ذم از مرد
یا آنچه بدان فخر کنند از حسب و
شرف وگاهی از آن آبا و اجداد مراد
گیرند و طبیعت وخوے محمود و پوست
ولشکر و بفتح در دو بار که در آن
دهها و آب ها باشد یا
نخلستانے در دو بار سیت در یمامه
ومزارع است در حوالی مسجد
قبلتین و وادے است بمدینه
و شوره گیاه و اراک وگیاه تلخ شور
مزه و کرانه وادی وشهر و نواح
هر دو و ابر بزرگ وملخ بسیار و
آنکه باطل وناچیز فریبد مردم را
عِرضَة بالتاء مؤنث

(عَرَض) محرکه آنچه لاحق گردد مردم
را از بیماری وجزآن وگزند و
مال دنیا یقال الدُّنیا عَرَضٌ حَاضِرٌ
یاکُلُ مِنها البَرُّ والفاجر ومال اندک
باشد یا بسیار وغنیمت ولشکر واز
وچیزی که پیوسته نباشد اسم است
آنرا وهرچه قایم بچیزے دیگر باشد
در صطلاح منطقیان ونیز
(عَرَض) بفعلت رسیدن چیزے را
وبی آهنگ بهوا وعشق کسی درآویخته
شدن یقال عُلِّقتُها عَرَضًا ای
اعترضت لی فهویتُها واصابه سَهْمُ
عَرَضٍ علی الاضافة وکذا حَجَرُ
عَرَضٍ یعنے تیر یا سنگ که یکدیگری
انداخته باشند
وبروی آید
(عُرُض) بضمتین گوشه چشم یقال
نَظَرَ اِلَیهِ مِنْ عُرُضٍ ای من جانبٍ
وکرانه وناحیه
(عرضیّ) بالضم منسوبا آنکه بر
زین نشستن وثبات نتواند وشتر که
در رفتار سرکشی کند بدان جهت که
ریاضتش کامل نشده ویقال بعیرٌ
عُرضیٌّ وناقة عُرضیَّةٌ ای صعبةٌ
وفیه عُرضیّةٌ) یعنی بی باکی وسختی
وسرکشی است
(عَارِض) کصاحب شترماده بیمار
یا شکسته آفت رسیده وصفحه
رخسار مردم ویقال فلانٌ خَفِیفُ
العَارِضَیْنِ) یعنے سبک موی روے
ودندان یقال امراة نقیة العَارِض)
یا دندان که درعرض دهن است وهی
مابعد الثنایا وابر پهنای کرانه
آسمان وکوه ومنه عَارِضُ الیَمَامَة
وهرچه پیش نماید ترا از پرده وجزآن
وصفحه گردن وهردو طرف روے
وهردو جانب دهن ونیز بسیار عطاو
عَارِضُ الجُنْدِ) سالار لشکر
(عَارِضَة) صفحه رخسار وحاجت و
حادثه وناقه بیمار وآفت رسیده که بکشند
ومنه بنو فلان لایاکلون الا العوارض
یعیبونهم بذلك ودندان یا دندان
که درعرض دهن است عَوَارِض جمع
وچیزے که پیش آید ترا وچوب بالای در
که در بر آن گردد وکرانه وپشتی بان
در و بالار
وعَارِضَةٌ من الوجه) آنچه آشکار
گردد وقت خنده از روے
ونیز عَارِضَة زبان آوری و
تیز زبانی وچستی وچابکی ودلیرے
ورسائی در امور ووقت وقدرت
برسخن وجزآن
(عِرَاض) ککتاب داغی است یا خطی
است پهنا ور در ران شتر یا داغ بر
پهنای سرین ستور ویقال
بعیرذو عراض یعارض الشجر
ذا الشوك بفیه وآهنی است که هم
شتر را بدان داغ کنند تا اثر وی
شناخته شود وکرانه وعِرَاضُ
الحَدِیث) معظم ومعتبر آن
(عُرَاض) کغراب پهناور وارمغان
وآنچه باهل فرستند وآنچه که خوار
بارکن اول پیش کند تا در خوار
بار او رغبت نماید
عُرَاضَة) بالضم راه آورد از طعام
وجز آن وخوار بار وقوسٌ عُرَاضَةٌ)
کمان پهناور
(عَرْضَی) بالفتح والقصر
نوعی از جامه وبعض مرافق سرای و
خانه لغت عراقی است
(عَرُوض) کصبور مکة ومدینة
حرسهما الله تعالی وحوالی هردو
وشتر ماده ریاضت نایافته ومیزان شعر لانه
یظهر به المتزن من المنکسر اولانها
ناحیة من العلوم اولانها صَعْبَةٌ
اولانّ الشعر یُعرَضُ عَلَیهِ اولانه
اُلهِمَهَا الخلیلُ بمکة ویونث وجزو
آخر مصراع اول از شعر اسم است
آن را سالم باشد یا متغیر و
مونث آید اعَارِیض جمع و
هو جمع علی غیر قیاس کانه جمع
اِعْرِیض اعَارض کذلك وکرانه
وگوشه وراه درکوه ومضمون کلام
یقال عرفتُ فی عَرُوضِ کلامه
ای فی معناه وفحواه وجائیکه پیش آید
کسی را وقت رفتن وبسیار از
چیزے وابر وطعام وگوسپند
وشتر که خار خورد از بی علفی
یا عام است واسپ قره اسدی
وحاجت ویقال هو
ج ۳
دیوضٌ بلا عروضٍ ای بلا حاجة
عَرَضْتُ له
عَرِیْض کامل پهناور ونر غاله یکساله
که جهت در بانگ وحرکت آمده بگشنی
یا بعرض کنج دهن گیاه را
تناول نماید عِرضان بالکسر
والضم جمع ورجلٌ عَرِیضُ)
البِطَان مرد توانگر ونیز عَرِیض)
خصی از گوسپند ودُعَاءٌ عَرِیض)
دعاے بسیار

(عِرِیض) کزبیر وادی ایست بمدینه
و در آن شتران اهل مدینه
باشند
(عِرِّیض) کسکیت کسی که شر و فساد
پیش آرد مردم را و آنکه کار بی فایده
کند و در پی باطل
رود
(عوارض) بالضم کوهی است
ببلاد طی و در آن است قبر حاتم طائی
(ناقة عِرَضْنَة) کسبحله شتر ماده
یکرویه رونده بنشاط ویقال هو یمشی
العِرَضْنَةَ یعنی از نشاط سرکشی میکند
در رفتار ونظر الیه عِرَضْنَةً ای ۳ ج
بمؤخر عینیه
(عِرَضْنَی) بالکسر وفتح الراء
مقصوراً سرکشی ویقال هو یمشی
العِرَضْنَی یعنی در رفتار آن سرکشی
واعتراض است از نشاط ویقال نظر
الیه عِرَضْنَی یعنی نگریست بدنبال چشم
ویقال فی تصغیر العِرَضْنَی
عُرَیْضِن تثبت النون لانها ملحقة
وتحذف الیاء لانها غیر ملحقة
(عِرِضّی) کزمکّی شادمانی
(مِعْرَض) کمنبر جامه که برده و کنیز
فروختنی را بدان عرضه کنند

مِعْراض) کمحراب تیر بی پر که هر دو طرف
باریک و میان ستبر باشد و در بیشتر
رسد نه طرف تیز آن
و مضمون کلام
(ض) عَرَضَ لَهُ کَذا) پیدا و
آشکارا گردید اورا وعَرَضَ
الشَّیَٔ لَهُ) پیدا و ظاهر ساخت و
منه قوله تعالی وعرضنا جهنّم یومئذ
للکافرین عرضًا وعرض عَلَیْهِ)
بنمود اورا و پیش کرد وعَرَضَت له
الغُول) نمایان گردید اورا غول و
پیش آمد وعَرَضَتِ النَّاقَةُ)
رسید آنرا شکستی و آفتی و
عَرَضَتْ لَهُ الحاجةُ عرضًا و
عُرُوضًا) پیش آمد اورا حاجت و
عَرَضَ درآمد عروض را و
عَرَضَ لَهُ مِنْ حَقِّهِ ثوبًا) جامه داد
اورا بعوض حق او وعَرَضَ
الفَرَسُ) بر یک پهلو گذشت
وعَرَضَ الشَّیٔ) رسید بر کنار
آن چیز وعَرَضَ بِسِلْعَتِهِ)
مبالغه نمود از متاع خود وعَرَضَ
القَوْمُ عَلَی السَّیف) کشت
قوم را وعَرَضَ عَلَی السَّوْطِ)
تازیانه زد وعَرَضَ الحَوْضَ)

وَلِقِرْبَةَ) پر کرد آنرا وعَرَضَت
الشَّاةُ) به بیماری مرد گوسپند و
عرض البعیر از اطراف و اجاسی
درخت خورد وعَرَضَ عَرْضَهُ)
اراده کرد بسوی آن وعَرَضَ
الجُنْدَ عَرْضَ عَیْنٍ) پیش کرد
لشکر را بروی و نگریست حال آنرا
ونیز عَرْض) پیش داشتن نامه و
نبشته را و عرضه داشتن سخن و
جز آن و پیش آمدن ناخوشی و نشان
کردن بر سرین ستور و سر و گردن
کج نموده رفتن اسپ در دویدن و
مغبون شدن در خرید و فروخت
یقال عَارَضْتُهُ فَعَرَضْتُهُ) و دیوانگی
یقال عرض مجهولا و بی بیماری
مردن مردم و پیدا شدن صلته باللام
و عرضه کردن چیزی را بر کسی به
فروختن وفی المثل عَرَضٌ سَابِرِیٌّ
وهو ثوب جیّد یُشْتَری باول عرض
ولا یبالغ فیه
(ض ن) عَرَضَ العُودَ عَلَی
الإِناءِ) بر پهنای نهاد چوب را
بر خنور وکذا عَرَضَ السَّیفَ عَلَی
الفَخِذِ عَرَضَ الرُّمحَ کذلك
(ك) عَرُضَ عِرَضًا) کعنب و

عَرَاضَةً بالفتح پهن گردید
(س) عَرِضَ الشّاءُ) بس فربه و
پر گوشت شدند از کثرت گیاه
وعَرِضَ لَهُ کَذا پیدا و آشکار گردید
اورا وعَرِضَت لَهُ الغُولُ)
نمایان گردید اورا و پیش آمد
وعَرِضَتِ النَّاقَةُ) رسید شتر ماده
را شکستی و آفتی لغتان جیدتان
(مُعْرِض) کمحسن آنکه پیش آید
هر کرا که قرض دهد یا روی گرداند
از وی که منع کند از قرض گرفتن
یا کسی که بی باکانه از هر کس و از
هر جانب وام گیرد و ادا نکند منه
قول عمر فی الاُسَیْفِع فادّانَ مُعْرِضًا
وقد مرّ فی س ف ع ویقال ظاُ
معرضًا حیث شئت یعنی پا بنه
هر جا که بخواه باکی نیست و تحقیق
امکانی و قدرتی دارے
(اَرْضٌ مُعْرِضَةٌ) زمین گیاه ناک
یقال اَرْضٌ مُعْرِضَةٌ استعرضها
المال ای فیها نبات یرعاه المال
اذا هَرَّ فیها
(اِعْرَاض) روی بگردانیدن
از چیزی و پهنا و دراز رفتن و
پهنا ور کردن و خصی کردن بز غاله

زاد بچه بحرام آوردن زن یقال
أَعرَضَتِ الْمَرْأَةُ بِوُلْدِهَا اِذَا وَلَدَتْهُمْ
عِرَاضًا و پیدا شدن چیزے
یقال عَرَضْتُ الشیٔ فَأَعْرَضَ ای
اظهرته فظهر مثل کَبَبْتُهُ فَأَکَبَّ و
هو من النوادر و دست دادن
نیکوئی وجز آن و راست ایستادن
آهو تیر انداختن شکارے را و
عریض و وسیع آوردن
(مُعْرِّض) کمحدث ختنه کننده
کودکان و مُعَرِّضْ بن عُلاط و
مُعَرِّضْ بن مُعَیقیب صحابیان اند
یا صواب معیقیب بن معرض است
(مُعَرَّض) کمعظم ستور داغ
پهن بر سرین ستور و گوشت
نیم پخته
(تَعرِیض) بکنایه سخن گفتن
خلاف تصریح معتد بالباء و باللام
ومنه المَعَارِیض فی الکلام وهی
التوریة بالشیٔ عن الشیٔ و فی
المثل اِنَّ فی المَعَارِیض لَمَنْدُوحَةً
عَن الکذب ای سعةً و پهن نمودن
چیزے را و فروختن رخت را بعرض
و بغیر جنس آن و خورانیدن راه
آورد و دادن راه آورد را به پیوسته
خوردن بز یکساله را و صاحب
عارضه و کلام گردیدن و تعمیه
نمودن کاتب نوشته و بیان ناکردن
و چیزی عرض چیزی ساختن و تمام
ناپختن گوشت را و نیم جوشانیدن
انرا و نشان پهن بر چهارپای نمودن
و پیش آوردن کسی را بر کارے
وقول سَمُرَةَ من عَرَّضَ عرضنا له
ومن مشی علی الکلاء قذفناه فی
النهر یعنی هر که دشنام صریح
ندهد پیش آیم او را بضرب
خفیف و هر که دشنام صریح دهد
حد قذف جاری میکنم بر او استعار
المشی علی مَرْفَأِ السفینة لِلتَّصْرِیح
والتغریق للحد
(مُعَارِض) شتر ماده که بچه را
بوے کند و شیر ندهد
(ابن المُعَارِضَة) تیری نصیب
از تیرهاے قمار
(مُعَارَضَة) دور شدن از کسے
و یکسو گردیدن و برگشتن و سیر کردن
برابر آن و پیشاپیش آمدن کسی را
در راه و مقابله کردن کتاب را با
کتاب و وا رسته کردن و بکر انها راه
رفتن و در راه همراه جنازه گشتن
و مکافات کردن بدانچه دیگرے
کند منه المعارضة کَأَنَّ عَرَضَ فِعْلَه
کَعَرَضِ فِعْلِهِ و پیش آوردن ناقه را
بفحل جهت گشنی یقال ضرب الفحل
الناقة عِرَاضًا ای عرض علیها لیضربها
ان اشتهاها عِرَاض مثله فی الکل
و نیز بعیر عِرَاض) شتر که بدهن
یا درخت یا خار معارضه کند و
یقال جاءت المرأة بولد عن
عِرَاضٍ ومُعَارَضَةٍ) یعنی فرزند
حرام آورد وهو ان یعارض الرجل
المرأة فیاتیها حرامًا
(مُذَال بن معترِض) شاعری
است
اِعتَرَضَ عَنِ امْرَأَتِه اِعْتِرَاضًا)
آفتی رسیدن او را از جن یا از
بیماری که مانع از وطی گردید
واعتَرَضَ لَهُ بِسَهْمٍ) پیش آمد
او را به تیری پس انداخت بروی
وکشت ونیز اِعْتِرَاض سوار شدن
بوقت عرض و به پهنا ایستادن
چیزی را مانند چوب به پهنای جوے
و حائل شدن پیش چیزی و بر کسے
و در آمدن در چیزے و سرکشی نمودن
اسپ بوقت کشیدن و بر شتر توسن
سوار گردیدن و از میان ماه آغاز
کردن کار یرا و غیبت و عیب کردن
کسی را و یک یک پیش شدن لشکر
یقال عَرَضَ العَارِض الجُنْدَ فاعترضوا
و فی الحدیث لاجلب ولاجنب ولا
اعْتِرَاضَ وهو ان یعترض رجل بفرسه
فی بعض الغَابَةِ فیدخل مع الخیل و
بازداشتن والاصل فیه انّ الطریق
اِذَا اعْتَرَضَ فِیهِ بِنَاءٌ اوغیرُهُ منع
السابلة من سلوکه و چریدن شتر
زمین گیاه ناک را و تکلف نمودن
در چیزے
(تَعَرَّضَ لَهُ تَعَرُّضًا) پیش آمد او را ج ۲
و در پی شد منه تعرّضوا لنفحات
رحمة الله وتعرّض الجمل فی
الجبل چپ و راست رفت شتر
بر گوه از دشواری راه و نیز
تعرُّض) کژ گردیدن و ناحیه و کرانه
ظاهر نمودن
(تَعَارُض) خلاف یکدیگر آمدن خبر
وجز آن
اُسْتُعْرِضَتِ النَّاقَةُ باللحم)
مجهولا فربه گردید واستعرضهم
کشت آنها را بی دریافت حال کسی
ویقال استعرض العرب) ای سل

من شئت منهم عن کذا وکذا ونیز
استعراض عرضه کردن خواستن و
چریدن ستور زمین با گیاه را ومتهم
شدن

ع ر ط

(عروط) کصبور ناقه که بخورد
درخت و دندان ریخته باشد عرط
ککتب جمع
(عریط) کحذیم کزدم ام عریط
وام العریط مثله
(ن) عرطت الناقة الشجر
خورد درخت را چندانکه ریخته شد
دندان او وعرط عرضه معیوب کرد ۳ج
آبروی وی را از غیبت
(اعتراط) معیوب کردن آبروی کسی
را بغیبت

ع ر ط ب

(عرطبة) رود یا طنبور یا طبل یا
طبل حبشی ویضم

ع ر ط ث

(عرطنیثا) بالفتح که ردبیسا
بیخ درخت بخور مریم

ع ر ط ج

(عرطوج) کزنبور نام پادشاهی

ع ر ط ز

(عرطز عرطزة) یکسو کردید و کناره
گزیدن از قوم لغة فی عرطس

ع ر ط س

(عرطسة) یکسو شدن و کناره
گزیدن از قوم و ذلیل و نرم
گردیدن از جنگ و منازعت
ایشان ومنه وقد اتانی ان عبدا
طمرسا یوعدنی ونوانی عرطسا

ع ر ط ل

(عرطل) بالفتح و فرک ونیک
دراز عرطیل کزنجبیل مثله
عرطویل بالفتح نیکو جوان
خوش قد

ع ر ف

(عرف) بالفتح بوی خوش و
ناخوش واکثر استعماله فی الطیبة
یقال ما اطیب عرفه وفی المثل لا
یعجز مسك السوء عن عرف السوء
در حق ناکسی گویند که از فعل
شنیع خود باز نایستد شبه بجلد
لم یصلح للدباغ ونیز عرف
گیاهی است یا نیز بن یا گیاهی
است که از جنس حمض و عضاه
نیست
(عرفة) بالفتح یا دو اسم است

اعتراف بمعنی سوال یا بکسر و ریش
کف دست
(عرف) بالکسر صبر نک شناختن
و دیری و رشناختگی یقال ما عرف
عرفی الا باخرة ای عرفنی الا
اخیرا وشکیبائی
(عرفة) بالکسر شناخت وشناختگی
(عرف) بالضم شناخته ونیکوئی
وجوانمردی وسخاوت ودهش ونام
آنچه بذل و بخشش کرده و موج
دریا و شناختگی ضد النکر و اسم
است اعتراف تقول له علی الف
عرفا ای اعترافا وفش اسپ وتاج
خروس وریگ توده بلند و جای
بلند و بضم الراء فیهن عرف کصرد
واعراف کاقفال جمع ونوعی
از خرما بن یا خرما بنی که نخستین
بارش رسد یا خرما بنی است
ببحرین که برشوم نامندش و درخت
ترنج وپشت ریگ توده که بلند
برآمده باشد وموضعی است و
سناره ویقال طار القطا عرفا یعنی
در پی یکدیگر پریدند مرغان
سنگخوار وکذا جاء القوم
عرفا عرفا وقیل منه قوله تعالی

والمرسلات عرفا ای ارسلت متتابعة
او اراد انها ترسل بالمعروف و
(ذو العرف) ربیعة بن وائل ذی
طواف حضرمی قبیله است از ان
قبیله است ربیعة بن عبدان بن
ربیعه ذی العرف صحابی واز اعلام
است
عرفة بالضم زمین برآمده و نمایان
دراز رویانند گیاه و حد فاصل میان
دو چیز عرف کصرد جمع و ریگ
توده بلند و جای بلند ونیز
(عرفه سیزده موضع اند عرفة صارة
وعرفة القنان وعرفة ساق وعرفة
الاملح وعرفة القزوین وعرفة نجا
وعرفة بناط وعرفة ضریة وعرفة
منیح وعرفة الاجبار وغیر ذلك
(عرفة) بالتحریك روز نهم از
ذی الحجه یقال هذا یوم عرفة غیر
منون ولا تدخله الالف واللام
واز اعلام است
(عرفات) محرکة جای وقوف
حاجیان روز نهم ذی الحجه بر دوازده
گروه از مکه معظمه سمیت بذلك
لان آدم وحواء تعارفا بها اولقول
جبرئیل لابراهیم علیهما السلام

ماعلمته المناسك اَعَرَفْتَ قال
عرفتُ اولانها مقدسة معظمة
كانها عرفت اى طيبت وهو اسم
فى لفظ الجمع فلا تجمع معرفة
وان كانت جمعا لان الاماكن لا
تزول فصارت كالشئ الواحد
وقولهم نزلنا عرفةً شبيهٌ بمولدٍ و
ليس بعربى محض وخالف الزيدينَ
يقول هؤلاءِ عرفاتٌ حسنة بنصب
النعتَ لانه نكرة وهى مصروفة
كقوله تعالى فاذا افضتم من عرفاتٍ
قال الاخفش لان التاء بمنزلة
الياء والواو فى مسلمين والمسلمون
لانه تذكيرهٌ وصار التنوين بمنزلة
النون فلما سمى به تُرِكَ على حاله
كما يُترك مسلمون اذا سمى به
فينون مطلقا فتقول هذه عرفاتٌ
ورايتُ عرفاتٍ ومررتُ بعرفاتٍ
قلتُ وفيه مذهب ثالث وهو ان
يحكى اعرابه قبل التسمية ويترك
تنوينه مطلقا فيقال هذه عرفاتُ
ورايتُ عرفاتِ ومررت بعرفاتِ
والنسبةُ عرفى بالتحريك منه نَفَلُ
بن شدّاد العرفىّ لانه سكنها فنسب
اليها

(عُرُف) كعنق آبى است مر بنى
اسد را و موضعى است
(عَرُوف) كصبور مرد نيك شكيبا
(عُرُف) بالضم جمع
(عَرُوفَة) بالفتح مرد دانا و نيك
ماهر و كارشناس والهاء للمبالغة
(عَرِيف) كامير دانا و شناسنده
و آنكه بشناسد ياران خود را و كارگزار
قوم وهو دون الرئيس عُرَفَاء
جمع يا رئيس قوم سمى لانه عُرِف
بذلك وفى الحديث العرفاء فى النار
محمول على عرفاء يقصدون و
يرتكبون ما لا يجوز وعريف بن
سريع وعريف بن ماذن تابعيان
اند و عَرِيف بن جشم شاعر
فارسى است وابن عَرِيف
ابو القاسم حسين بن وليد اندلسى
نحوى شاعر و از اعلام است
(عُرَيْف بن اَدْهَم) كزبير و
(عُرَيف بن ابراهيم) و عُرَيف
بن مدرك محدثان اند و
حارث بن مالك بن قيس بن
عُرَيف صحابى و عريف بن ابد
در قبيله حضرموت و از اعلام است
(عَارِف) دانا و شناسنده و مرد شكيبا

و امر عَارِف كارمعروف
(عَارِفَة) شناخته و نيكوئى عَوَارِف
جمع
(اَعْرَف) كاحمد اسپ بسيار يال
و ماربا فش عُرْف بالضم جمع و
انچه او را فش باشد
(عَرْفَاء) كصحراء كفتار سمى لكثرة
شعر رقبته و اشتر با فش عُرْف بالضم
جمع
اعراف كاعراب نوعى از خرمابنان
و باره است ميان جنت و دوزخ
و بلندترين از باد ها و اَعْرَفُ
النَّخِل پشته هاى سرخ است مر بنى
سعد را و اَعْرَاف لُبْنَى و اَعْرَاف
غَمْرَة مواضع است
عِرْفَان كعثمان زنى است سرود
گوئى كه درين فن يد طولى داشت
(مُعَلَّى بن عرفان) بالضم تبع
تابعى
(عِرِفّان) بضمتين وتشديد الفاء
وبكسرتين مشددة - جندب كلان
مانند جراده ولا يكون الا فى رمثةٍ
او عنظوانةٍ ويا كرمى است كه
در عالج و دهنا باشد و كوهيست
بكسرتين مشدده فقط صاحب راعى

كه در حق او ميگويد كفانى عِرِفَّانُ
الكَرَى وكفيتهُ كلوءَ النجومِ والنُّعاسُ
مُعَانِقُهُ فبَاتَ يُرِيهِ عِرْسَهُ وبَناتِهِ
وبِتُّ اُرِيهِ النَّجْمَ اينَ مَخَافِقُهُ
(عَرَّاف) كشداد كاهن و فال گوى
و پچشك و نام مردى و ريگى است
نزديك زرود مر بنى سعد را يا آبى
است از آن بنى اسد و كوهى است
در دهنا
مَعْرَف كمقعد روى زن و انچه
ظاهر و نمايان گردد از وى مَعَارِف
جمع ويقال امراةٌ حَسَنَةُ المَعَارِف
اى الوجه وما يظهر منها وحيّا الله
المَعَارِف اى الوجوه ويقال هو مِنَ
المَعَارِف يعنى از مردمان شناخته
و معروف
(مَعْرَفَة) كمرحلة جاى فش از گردن
اسپ و تاج خروس و بكسر الراء
شناختگى و انچه كه مقتضى سكون
نفس معتقد باشد بمعتقد اليه
(مَعْرُوف) مشهور و شناخته
خلاف منكر و نيكوئى و طاعت خدا
تعالى و صاحب دست كف ريش و
نيز (مَعْرُوف) معرفت نام اسپ سلمة
العاضرى و معروف بن مسكان

ج ۳

بانی کعبه است ومَعْرُوف بن
سوید ومعروف بن خَرَّبُوذ
محدثان اند ومعروف بن
فِیرُوزان کرخی است وکورش تریاق
آزموده دربغداد
(معروفة) نام اسپ زبیر بن
العوام وارضٌ سهلةٌ مَعْرُوفَةٌ
ای طیبة العَرْف
(ن) عَرَفَ عِرَافَةً گماشته عریفی
کرد یقال عَرَفَ فُلانٌ علینا سنین
(ض) عَرَفَهُ مَعْرِفَةً وعِرْفَانًا
وعِرْفَةً بالکسر فیهما وعِرِفَّانًا
٣ ج بکسرتین مشددة الفاء شناخت
آنرا ودانست بعد نادانی ومن
ثم لا یجوز ان تکون صفة الله تعالی
بخلاف العلم ویقال ما اَعْرِفُ لِاَحَدٍ
یَصْرَعُنِی ای ما اعترف وعَرَفَ
الفَرَسَ عَرْفًا بالفتح برید یال
اسپ را وعَرَفَ لِلاَمْرِ صبر گزید
وعَرَفَ بِذَنْبِهِ وله اقرار کرد و
پذیرفت وعَرَفَ فُلانًا پاداش
داد او را وقرأ الکسائی عَرَفَ بَعْضَهُ
بالتخفیف ای جازی حفصة
رضی الله عنها ببعض ما فعلت
او معناه اَقَرَّ بِبَعْضِهِ واَعْرَضَ عن بعضٍ

ومنه انا اعرف للمحسن وللمسئ ای
لا یخفی علیّ ذلک ولا مُقَابَلَتُهُ بما
یُوَافِقُهُ وعُرِفَ فُلانٌ مجهولا
عَرْفًا بالفتح ریش برآورد وکف
دست او
(ض) عَرُفَ عَرَافَةً بالفتح
عریف گردید
(س) عَرِفَ عَرَفًا بسیار کرد
بوی خوش را
(اِعْرَاف) دراز گردیدن فش
(مُعَرَّف) کمعظم جای وقوف بعرفات
(تَعْرِیف) شناسا کردن وآگاهانیدن
خلاف تنکیر وبعرفات وقوف
نمودن وگم شده را جستن وخوشبوی
گردانیدن ومنه قوله تعالی
عَرَّفَهَا لَهُمْ ای طیبها واسم نکره
را معرفه کردن
تَعَرَّفْتُ ما عِنْدَكَ خواستم
وجستم چیزی را چندانکه شناختم آنرا
ونیز تَعَرُّف معرفت جستن
(تَعَارُف) همدیگر را شناختن
(اِسْتِعْرَاف) شناختن خواستن
یقال ائتِهِ فَاسْتَعْرِفْ اِلَیْهِ حتی یعرفك
(اِعْرَوْرَفَ اِعْرِیرَافًا) آماده گردید
بدی را واعْرَوْرَفَ

(البحر) موج برآورد دریا و
اَعْرَوْرَفَ النَّخْلُ سطر و رسته
گردید مانند فش کفتار و
اَعْرَوْرَفَ الدَّمُ کف برآورد
خون واعْرَوْرَفَ الفَرَسُ
بالید وبلند گردید یال آن و
اَعْرَوْرَفَ الرَّجُلُ برآمد به
خرما بن
مُعْتَرِف بالشئ بکسر الراء
رهنما ودال بران چیز ومرد معترف
بگناه خویش
(اِعْتَرَفَ اِلَیَّ اِعْتِرَافًا) خبرداد
مرا از نام وحال وصف خود و
نیز (اِعْتِرَاف) اقرار کردن وخبر
پرسیدن وشناختن چیزی را
وذلیل وخوار گردیدن وشکیبا
گردیدن برامرے

ع ر ف ج

(عَرْفَج) کجعفر درختی است ریگی
عرفجة یکی ونام مردے ونیز یکی
العَرْفَجَة نوعی از جماع وعرفجة
اسعد وعرفجة بن شریح صحابیان
اند
(عَرَافِج) ریگستانهاست کراه
ندارد

(عَرْفَجَاء) بالفتح جائی است یا
آبی است مربنی عمیل را

ع ر ف ز

(اِعْرَنْفَاز) از سردی قریب بهلاك
شدن یقال اِعْرَنْفَزَ الرَّجُلُ ای کاد
یموت من البرد

ع ر ف س

(عِرْفَاس) کقرطاس ناقۀ نیک
شکیبا بر سیر وسفر وشیر بیشه والصواب
فی هذا العِفْرَاسُ مُقَدَّمَة الفاء
(عرفَسِیس) کدردبیس درشت
سطبر از شتران وزنان

ع ر ف ص

(عِرْفَاص) بالکسر تازیانه که بدان
ادب کنند وسلطان عقاب نماید
وتوک پی دراز وتوک پی که بدان
سرهای چوب کجاوه بندند عَرَافِیص
جمع

ع ر ف ط

(عُرْفُط) کقنفذ نوعی از درخت
طلح خاردار عُرْفُطَة یکی ونیز
عُرْفُطَة بن الحباب صحابی است
(عُرَیْفِطَان) مصغرا وادی است
(مُعْرَنْفِط) بنیا للفاعل شرمگاه
اِعْرَنْفَاط گرفته وترنجیده

گردیدن

ع رق

(عَرْق) بالفتح استخوان که گوشت ازوی رندیده وخورده باشند عِرَاق ککتاب جمع عُرَاق کغراب مثله نادرٌ لانه لم یجیء شئ من الجمع علی فُعَالٍ بضم الثاء لاحرفٌ منها تُؤَام ورباب وظُؤَارٌ وعُرَاقٌ ورخال وفُرَارٌ ولانظیر لها یا عرق استخوان باگوشت وعُراق استخوان که گوشت ازوی رندیده وخورده باشند یا هردو لفظ جهت هرد و معنی است وفی الحدیث تناول النبی صلی الله علیه وسلم عرقا ثم صلّی ولم یتوضا و نیز عرق بالفتح راه یا سپرده و مسلوک

(عَرْقَة) راه در کوه

(عِرْق) بالکسر رگ ومنه فی الشراب عِرْقٌ مِنَ الحُمُوضَةِ وکذا عرق من الماء یعنی رگ است وفی فلانٍ عِرْقٌ من العُبُودِیّة ای خَطٌّ وریشه وبیخ درخت عُرُوق واَعْرَاق وعِرَاق بالکسر جمع و اصل وبن هر چیزے وفی الحدیث من احیا ارضا میتة فهی له ولیس لعرقٍ ظالم فیها حق والعرقُ الظالم ان یغرس الرجل فی ارض غیره او یَزْرَعُ فیها بغیر اَمْرِ صَاحِبِهَا لِیَسْتَوْجِبَ بِهِ الاَرْضَ زمین شوره که هیچ نروياند یا زمین شوره که گز روياند و کوه درشت گذار که جهت صعوبت بران برآمد نتوانند وکوه خرد از اضداد است و تن وشیر ویقال لبنٌ حدیثُ العِرْقِ ای قریب العهد من الضّرع لم یتغیر طعمهُ وبچگان بسیار و کوه تنگ از ریگ بدراز اکشیده یا جای بلند عروق جمع وجای بسیار درخت و گیاهی است که بدان رنگ کنند و نیز (عِرْق) لقب حسین بن عبد الجبار وموضعی است ورود باریست مر بنی حنظله بن مالک را و دو موضع است در بصره و کوهیست خرد در راه مکه وذاتُ عِرْقٍ جای احرام اهل عراق در حج و آن بادیه است و نیز (عِرْق) کرانه و حد کوه و باقیمانده گیاه ترش وقال بعضهم العُرُوق اربعة عرقان ظاهران وهما الغرس والبناء وعرقان باطنان وهما البئر والمعدن وعبد الرحمن بن عرق وپسرش محمد تابعیان اند و ابراهیم بن محمد بن عِرْق حمصی محدث است واحمد بن یعقوب مصری بغدادی معروف است بابن اخی العرق

(عِرْقَة) بالکسر بن وبیخ یا اصل مال یا بیخ درخت که ازان بیخهای دیگر برآید و شهریست بشام ازان است عروه بن مروان مسند و ثابت بن حسن عرقیان

(عَرَق) محرکه خوی حیوان و گاهی در غیر حیوان هم باستعاره آید و تری دیوار ورده آن وخاک یا اندک خاک وشیر بدان جهت که نخستین در عروق روان کرده پس آن در پستان فرود آید و رسته خرما بنان و رسته خشت خام و رسته خشت دیوار و رسته بنا یقال قد بَنَی البانی عرقًا وعَرَقَیْنِ ای صَفًّا وصفّین و راه کوه و بنی آن و انار و پیروشی آن مرکید یکمرا و مویز وانجیر وصف اسپان و مرغان و هرچه صف زده باشد و بوریا از برگ خرما بافته که هنوز زنبیل نساخته باشند یا زنبیل از برگ خرما وپیکن و تنگ اسپ یقال جری الفرس عرقًا وعرقَیْنِ ای طلقا وطلقین وعرق التمر) دوشاب خرما وعَرَقُ القِرْبَةِ) کنایه از سختی وخجالت وکوشش ومشقت است لان القربةَ اِذَا عرِقت خبث رِیحُهَا اولانَّ القِرْبَةَ مالها عرقٌ فکانّه تجشّم محالًا او عرق القربة منفعتها کانه تجشّم حتی احتاج الی عرقِ القربة وهو ماؤها یعنی السفر الیها وعَرَقُ القِرْبَةِ سَفیفة یُجعلها حامل القربة علی صدره اومعناه تکلف مشقةً کمشقةِ حامل القربة یَعْرَقُ تحتها من ثقلها وعَرَقُ الخِلَالِ) ج٣ آنچه بنظر دوستی وهنداز عطیه ومَا اکثر عَرَقَ ابلِهِ ای نتاجها و عَرَقُ الجَبِیْنِ شدت سکرات موت یا مشقت طلب حلال

(عَرَقَة) محرکه چوب میان دو ساق دیوار در پهن نهاده و یک رسته از خشت وبنا یقال بنی عرقةً وعرقتین و یک رسته از اسپ ومرغ و مانند آن و زنبیل از برگ خرما بافته و دره بدان میزنند و طره ونوار گرداگرد خیمه و نوار که بدان اسیران را بندند

عَرَقَ وعَرَقَات جمع وراه کوه و
یی کوه در هوا بر آمده
(لَبَنٌ عَرِقٌ) ککتف شیر مزه
بر گردانیده از خوی شتر که بران
ست وهذا اذا حمل علی البعیر
ولیس بینه وبین جنب البعیر وقاء
فاذا اَصَابَهُ عَرَقُ البعیر افسد
طعمه وتغیّرت رائحته ومَكَانٌ
عِرِقٌ جای برابر
(حِبَّان بن عَرِقَة) کفرحة وبفتح
راء ه شخصی است که روز خندق
بر سعد بن معاذ رضی الله عنه
تیر انداخته وعَرِقَه لقب
مادر اوست که قلابه نام داشت لُقِّبَتْ
به لطیب رِیحِهَا
ج۳
(رجلٌ عُرَقٌ) کصرد مرد بسیار
خوی
(عُرَقَة) کهمزة مرد بسیار خوی
وبناءه مطّرد فی کل فعلٍ ثلاثی
کضحکةٍ
(عارِق) لقب قیس بن جروه طائی
لقوله فَاِنْ لم یُغَيِّرْ بعضُ مَا قد صَنَعْتُمُ
لَأَنْتَحِيَنَّ العَظْمَ ذُوْ اَنَا عَارِقُهُ
(عَرَقَاة) بالفتح آب صافی و بن و
اصل مال یا بیخ درخت که

ازان بیخهای دیگر بر آید ویکسر و
قولهم استاصل الله عرقاتهم ای
اصلهم ان فتحت اوله فتحت آخره
وهو الاکثر وان کسرته کسرته علی
انه جمع عرقه بالکسر
(عِراق) ککتاب کرانه دریا
بدرازا عُرُق ککتب جمع و
درون پر مرغ وچند آب است
مر بنی سعد را وکرانه آب و درز
دوتا دوخته در زیر توشه دان
ومشک وپوست پاره که بر ملتقی
دو چرم در اسفل توشه دان
دوزند و دوال که بدان درزهای
مشک را فرا گیرند وکرانه کوه وحد
آن وباقیمانده گیاه ترش و
جای درختناک وکرد اگرد ناخن
وکفاف کوش وپیرامون سرای و
عِرَاقُ السُّفْرَة) درز محیط آن و
کرانه نهر وانچه در شکم است
بالای ناف بر پهنای شکم اَعْرِقَه
وعُرُق جمع در همه ونیز عِرَاق)
معرفة بلادیست مشهور از عبادان
تا موصل در طول واز قادسیه
تا حلوان در عرض ویذکر سُمِّیَتْ
بها لتواشج عِرَاقِ النَّخْلِ والشجر

فیها او سمّی لعراق المزادة الحلاقة
لجعل علی ملتقی طرفی الجلد اذا
خُرِزَ فی اسفلها لان العراق بین
الرِّيف والبرّ او لانه علی عراق
دجلة والفرات ای شاطئهما او
معربه ایران شهر ومعناه کثیرة النخل
والشجر وعِرَاقَان) کوفه و
بصره
(ابلٌ عراقیةٌ) شتران که گیاه
باقی مانده را خورند
(عُرَاق) کغراب استخوان باگوشت
وآب صافی وباران بسیار وعُرَاق
العَيْث گیاهی است که ازبس
باران روید
(عُرَاقَة) بالضم آب صافی وباران
بسیار
(عَرِيق) کامیر مرد صاحب عرق
واصل در کرم ودر لوم
(عُرَيْق) کزبیر موضعی است میان
بصره وبحرین
(عُرَيْقَة) کجهینه جائی است و
مر آنرا روزی است
(اعراق) موضعی است
عَرَقَاة بالتحریك چوب نخستین
دلو

(عِرْقَان) بالکسر جائیست وابن
عرفان مردی
(عُرُوق) بالضم ریگ تودهای
سرخرنگ اندر ریگ ستحا وعُرُوقُ الصُّفْر
زرد چوبه یا هرد یا ماميران یا کرکم
خرد است وعُرُوقٌ ابیض
گیاهی که زنان را فربه کند و
مستعجله نیز نامند ش وعُرُوقُ الحُمْر
رو ین وعُرُوقُ الکَافُور
زرنباد وعُرُوقُ الشجر علک
(عَرْقُوَةُ الدَّلْوِ) بالفتح کترقوة
ولا یضم چوب چنبر دلو وعَرْقُوتَان
دو چوب بر پهنای دلو نهاده مانند
صلیب و دو چوب باهم منضم در مابین
واسط رحل وموخر آن عَرَاقِي
جمع ونیز ذاتُ العراقی بلا و
سختی ونیز عَرْقُوَة) هر پشته
زمین آسان گذار مانند سنگ
توده کوه
(عَوَارِق) علی الجمع اضراس و
سنون لانها تعرق الانسان
(معروق) شراب رکد از آب و
(رجلٌ مَعْرُوقُ العِظَامِ مرد کم
گوشت
(ن) عَرَقَ العَظْمَ عَرْقًا) بالفتح

ومعرقا) کمقعد باز کرد و خورد گوشت را که بر استخوان بود وعرق فی الارض) رفت و عرق المزادة) عراق ساخت مر توشه دان را وعرق عرقا مجهولا کم گوشت گردید

(س) عرق عرقا) سست گردید ونیز عرق) بالتحریک سود کردن و بچه گرفتن از شتران و خوی کردن

(عرقیت الدلو عرقاة) چوب چنبر دلو بستم بران

(شراب معرق) کمکرم بمعنی شراب معروف است

(فحل معرق) کمحسن کشن اصیل و نجیب

(معرقة) کمحسنة راهی است بسوی شام که قریش ازان راه میرفتند

(معرقة) کمحدثة مثله

(اعرق الدلو اعراقا) پر نکرد دلو را وکذا اعرق القربة

(اعراق) بعراق رفتن و عرق گسترده شدن و کرم و بیخ رها کردن درخت و سخت گردیدن بیخ و رگ دار کردن شراب را یا آمیختن آب اندک دران

(معرق) کمعظم شراب رگ دار از آب ورجل معرق الخدین مرد کم گوشت رخساره و مرد کم گوشت رجل معرق العظام مثله

(تعریق) ممزوج کردن شراب را

طلاء معرق لغت است ازان و پر نا کردن دلو و مشک را از آب و رگ دار کردن شراب را از آب

(معترق) مرد کم گوشت

(اعتراق) باز کردن گوشت را از استخوان

(تعرق) بر زمین افگندن یقال صارعه فتعرقه ای اخذ راسه تحت ابطه فصرعه گوشت از استخوان باز کردن و بخوردن و منتفع شدن بچیزی

(استعراق) پیش آمدن حرارت را جهت خوی کردن و رها کردن درخت بیخ را در زمین

ع ر ق ب

(عرقوب) کعصفور پی سطبر پاشنه مردم وعرقوب الدابة پی پای ستور و قیل کل ذی اربع عرقوباه فی رجلیه و رکبتاه فی یدیه و خم رودبار وعرقوب القطا ساق آن و راهی است در کوه و حیله و شناخت حجت و اسپی است و عرقوب بن صخر یا عرقوب بن معبد بن اسد است از عمالقه که کاذب ترین اهل زمان خود بود و در اخلاف وعده بدان مثل زنند سأله اخ له شیئا فقال اذا طلع نخلی فلما اطلع قال اذا ابلح فلما ابلح قال اذا ازهی فلما ازهی قال اذا ارطب فلما ارطب قال اذا اتمر فلما اتمر جذه لیلا ولم یعطه شیئا قال جبیهاء الاشجعی وعدت وکان الخلف منک سجیة مواعید عرقوب اخاه بیثرب علی فیعل و فی المثل شر ما اجاءک الی مخة عرقوب در حق شخصی گویند که از لئیم چیزی خواهد

((عراقیب) بالفتح بینی های کوه و راهای تنگ و دشوار گذار در پشت کوه وعراقیب الامور کارهای سترگ و دشوار و کارهای درهم و مشتبه وطیر العراقیب اخیل است ونیز عراقیب وهمی است نزدیک حمی ضریة

عرقبة پی پاشنه بریدن یا بفتن و بر پشتن بر دو پاشنه را تا ایستاده گردد و یقال عرقبت الدابة اذا قطعت عرقوبها و رفعت بعرقوبها لیقوم

ضل و حیله نمودن

(تعرقب) براه پشت کوه رفتن و باز گردیدن از کاری

ع ر ق د

(عرقدة) سخت تافتن

ع ر ق ص

(عرقصة) پویه دویدن و رقصیدن و نوعی از رفتار مار

(عرقصاء) بالضم والمد ذرق یا بر بطور و آن گیاهی ست که ساقش ج ٣
مانند ساق رازیانه باشد و دسته کلان و انبوه عظیم النفع در جمیع اقسام وبا و درد دندان کرم خورده و گوش و سپرز و درد سر کهنه و نزله و جز آن و دران لغات است

(عریقصاء) بالتصغیر ممدود او عریقصانة بالضم وکسر القاف و عریقصان بالضم و فتح الراء والنون بعدها وعرقصان محرکه

ع ر ق ط

(عریقطة) مصغر اکدی بیه جانوری است عریض و جنبنده مانند بکود کردان عریقطان کزعیفران مثله

ع رقل

(عَرْقَلُ بن حَطِيمٍ) مرویست

(عَرَاقِيل) سختیها و کارهاے

دشوار و سخت و دشواریها

(عِرْقَالُ) بالکسر مرد کج رو که

براه مستقیم نیاید و ثبات نورزد

(عَرْقَلِي) کخوزلی خرامش و

رفتار تکبر

(عَرْقِيل) بالکسر زردی بیضه

(عَرْقَلَ عَرْقَلَةً) میل کرد از توسط و

(عَرْقَلَ كَلَامَهُ) راست نگفت

سخن را وَعَرْقَلَ عَلَى فُلَانٍ

٣٤ج کج نمود بروی کار و سخن را و دوار

نمود بروی کلام غیر مستقیم را

ع رك

(عَرْكُ) بالفتح پلیدی و دکان

وذُو الْعَرَكَيْنِ) نباته هندی

از بنی شیبان است

(عَرْكَة) بالفتح یک مرتبه عرکات

جمع يُقَالُ لَقِيتُهُ عَرْكَةً أَوْ عَرَكَاتٍ

ای مَرَّةً او مرات

(عَرَكُ) محرکة اسم مصدر است

عرک را و آواز

(عَرَكِي) محرکة ماهی گیر و

کشتی بان عرک محرکه وَعُرُوك

بالضم جمع

(عَرَكِيَّة) بالتحریک زن زناکار

و زن سطبر و زشت عَرَكَانِيَّة مِثْلُهُ

(عَرِكُ) ککتف مرد نیک اندازنده

اقران خود را در حرب و جز آن و مرد

آزموده و سخت توانا در کارزار

(عَرِكُونَ جمع و رَمْلُ عَرِكٌ)

ریک دریکدیگر در آمده و آواز و میانه

دریا و معظم آن قاله ابو بکر

(عُرُكَة) کهمزة مرد خبیث و

پلید يُقَالُ هُوَ عُرُكَةٌ يَعْرُكُ الْأَذَى

لِجَنْبِهِ ای يحتمله

(رَجُلٌ عَرِيكٌ) کامیر مرد درآمده

خلقت

(عَرِيكَة) کسفینة کوهان یا باقی

مانده آن عرائک جمع و نفس و

طبیعت و خوی يُقَالُ رَجُلٌ لَيِّنُ الْعَرِيكَةِ

ای سلس الخلق ويُقَالُ

لَانَتْ عَرِيكَتُهُ ای انکسرت

نَخْوَتُهُ

(عَارِكُ) شتر که از خراش آرنج

بازویش بریده باشد و زن حائض

عَوَارِكُ جمع

(عُرَاك) کغراب شیر که بیش نیفزد

نخستین دوشند

(عِرَاكُ بن مالك) کتاب تابعی

است غفاری جلیل القدر

(نَاقَةٌ عَرُوكَةٌ) بالفتح ناقه که

بدون مالیدن کوهان فربهی آن

دریافته نشود و ناقه که در پیه

کوهانش شک باشد عُرُكُ ککتب

جمع

(عَرَكْرَكُ) کسفرجل فرج سطبر

و شتر نر قوی و درشت و مرد تندار

و شکیبا و شتر که از خراش آرنج بازویش

بریده باشد

(عَرَكْرَكَة) زن بسیار گوشت

زشت هیات

(مَعْرَكُ) بالفتح حرب جاے

مَعْرَكَةٌ وَيُضَمُّ الرَّاءُ مِثْلُهُ وفي

حَدِيثِ ذَمِّ السُّوقِ فَإِنَّهَا مَعْرَكَةُ

الشَّيْطَانِ ای موطنه ومحله الذي

يَأْوِي إِلَيْهِ

(مِعْرَكُ) کمنبر از اعلام است

(مِعْرَاكُ مِثْلُهُ

مِعْرَكَه) کمکنسة خرقه و لته

(مَاءٌ مَعْرُوكٌ) آب که بران ازدحام

و انبوه باشد

(أَرْضٌ مَعْرُوكَةٌ) زمین ازدحام

و انبوه رسیده و زمین رندیده

و پاسپر کرده ستوران چندانکه

بی نبات و تباه کردد

(ن) عَرَكَ الْإِبِلَ فِي الْحَمْضِ

(عَرْكًا) بالفتح گذاشت شتر را در گیاه

ترش تا بچرد از آن بقدر حاجت

و خواهش وَعَرَكَتِ الْمَرْأَةُ عَرْكًا

وَعِرَاكًا بالفتح وعُرُوكًا حائض

گردید وعَرَكَتِ الْحَرْبُ الْقَوْمَ

سخت شد بر ایشان ونیز عَرَكَ

مالیدن پوست و جز آن و خراشیدن

چیزی را چندانکه محو و ناچیز گردد

و بر انگیختن بدی و زمانه کسے را

و بریدن بازوی شتر را آرنج او چندانکه

بگوشت رسد و استوار خر و گردانیدن

کسی را زمانه چریدن ستور گیاه را

و گوشمال دادن ويُقَالُ عَرَكْتُ

السَّنَامَ إِذَا الْمَسْتَهُ تَنْظُرُ أَبِهِ طِرْقٌ

أَمْ لَا

(س) عَرِكَ عَرَكًا) نیک اندازنده

همسران گردید یا سخت افکنده

شد در حرب

(مُعْرَوْرِكُ) ریک در آمده دریکدیگر

و مرد متداخل گره اندام

(مُعْرِكُ) کمحسن زن حائض

(إِعْرَاكُ) حائض شدن زن

(مُعَارِك) مبنيًا لِلفاعِلِ مرد افکنده سخت علاج و نیک اندازنده در حرب
(مُعَارَكَة) کارزار کردن عِرَاك بالكسرِ مثله يُقَالُ أَوْرَدَ إِبِلَهُ العِرَاكَ یعنی بیک بار همه شتران را بر آب آورد والاصلُ عِرَاكًا نُصِبَ نَصْبَ المَصَادِرِ ثُمَّ أُدْخِلَ عَلَيْهِ ال كَمَا قِيلَ مَرَرْتُ بِهِمِ الجَمَّاءَ الغَفِيرَ و لَمْ يُغَيَّرِ المَصْدَرُ عَنْ حَالِهِ
(مُعْتَرَك) جنگاه
(اِعْتَرَكُوا فِي المَعْرَكَةِ) اِعْتِرَاكًا انبوهی کردند در جنگاه وَاعْتَرَكَتِ الإِبِلُ فِي الوِرْدِ كذلك وَاعْتَرَكَتِ المَرْأَةُ بِمُعْرِكَةٍ زن لته را در خود کرد

ع ر ك س

(عَرْكَسَة) بر یکدیگر نهادن چیزها را وگرد آوردن
(اِعْرِنْكَاس) گرد آمدن و برهم نشستن چیزے و سخت سیاه گردیدن موی

ع ر ك ل

(عَرْكَل) کجعفر وقت و طبل و نام مردی

ع ر م

(عَرَم) بالفتح گوی که فراهم آمدنگاه آب باشد عُرْمَان بالضم جمع ✻ و چرک ش و باقی مانده در دیگ ✻ وَعَرْمًا وَاللهِ بمعنی اما والله است
(عَرَمَة) فراهم آمدنگاه ریگ وعَرَمَةُ الرَّجُلِ قبیله و گروه مرد (عُرْمَة) بالضم بمعنی عرم محرکه است در همه
(عَرَم) محرکة سیاهے سپیدے آمیخته در هرچه باشد یا خجک زدن از سیاهی سپیدی و سپیدی است بر لب گوسپند و گوشت ناپخته و بیضه سنگ خوار
(عَرَمَة) محرکه بوی طبیخ و خرمن کوفته گرد کرده از باد صاف پاک ناشده و ریگ توده و زمینی است سخت درشت بر سر حد و هنا و مقابل عارض یمامه
(عَرِم) ککتف سخت و درشت از هر چیزی و هرچه حاجز باشد میان دو چیز
(عَرِمَة) کفرحة بند آب و حاجز میان دو چیز (عَرِم) ککتف جمع او هو جمع بلا واحد وقيل واحده عَرِمَة وكلاك موش نر و باران سخت و وادی است و بکل فسر قوله تعالى سَيْلَ العَرِمِ
(عَارِم) سخت و شدید و یوم (عَارِمٌ) روز نهایت سرد و رَجُلٌ عَارِمٌ مرد پلید و نام مردی است مندرین عالم وَسِجْنُ عَارِمٍ زندانی است در کوفه حبس فيه عبدالله بن الزبير محمد بن الحنفية محرج المختار و شوخ و يقال صبي عارم کودک شادمان و کبوتری است
(عَارِمَة) زمینی است
(عَوَارِم) پشته است و آبے
(عَوَيْم) کاسیر بلاد سختی
(عُرَيْمَة) کجهینة ریگ توده است مر بنی فزاره را و موضعی است و پدر قبیله از قضاعة
(اَعْرَم) بز نر که بر لبش سپیدے باشد و آنکه در وی سپیدی و سیاهی باشد ومنه الحديث ضحی معاذ بكبش اعرم اى الذى فيه سواد وبياض عُرُم بالضم جمع و قطیع اعرم گله بز و گوسپند آمیخته و هر دو متلون و چپار و مرد ختنه ناکرده عُرْمَان بالضم جمع عَرَامِين بالفتح جمع الجمع و فراهم آمدنگاه آب و بیضه مرغ سنگ خوار عُرْمَان بالضم جمع
(عَرْمَاء) مونث اعرم و مار که خجکهای سیاه سپید داشته باشد
(عَرْمَان) بالفتح پدر قبیله است
(عُرَام) کغراب استخوان گوشت از وی باز کرده و درخت پوست رفته و درخت خاییده آنچه بر افتد از پوست و برگ عوسج و شوخی و بدخوی و رنجش و اذیت و نشاط ج ۳
و شادمانے ✻ وَعُرَامُ الجَيْشِ بسیاری و تیزی و سختی لشکر و از اعلام است و کبوتری است
(عَرَمْرَم) کسفرجل سخت هرچه باشد و لشکر بسیار
(ن کس) عَرَمَ عَرْمًا وعَرَامَةً وعُرَامًا کغراب شدید و سخت گردید و شوخ شد وعَرَمَ الصَّبِيُّ عَلَيْنَا نازکرد و خرامید و شاد کردید و فیر یدیا سرگشته شد و تباه گشت ✻ و (عَرَمَ مِنَ الطَّعَامِ) خورد چیزے ازان عَرَم گوشت از استخوان

بازکردن و درخت خاییدن و چریدن
ستور و شیر مادر خوردن پسر و رنج
و اذیت رسانیدن کسی را
(عرس) عَرِمَ العَظْمُ نرم و سست
گردید
(تَعَرُّمٌ) آمیختن
اِعْتِرَام سخت شدن
(تَعَرُّمٌ) گوشت از استخوان باز
کردن

ع ر م س

(عِرْمِس) کزبرج سنگ بزرگ
و ناقه استوار
۳ج (عَرَمَّس کعملس مرد درگذرنده
و رسا در امور و دانا
(عَرْمَسَ عَرْمَسَةً) استوار گردید
اندام او پس نرمی و فروهشتگی

ع ر م ض

(عَرْمَض) کجعفر درخت با خار
(عِرْمِض کزبرج مثلثة و درخت
خرد کنار و پیلو و هر درخت که گاهی
کلان نگردد و چغزلاوه عِرْمَاض
بالکسر مثله عَرْمَضَة یکی
ماءٌ مُعَرْمِض مبنیا للفاعل
آب با چغزلاوه
عَرْمَضَ الماءُ عَرْمَضَةً و

عِرْمَاضًا) چغزلاوه برآورد آب

ع ر ن

(عِرْن) بالکسر بوی طبیخ
عِرْنَة بالکسر گیاهی مینی یا چوب
درخت طلح و بیخ درخت که بوی
خورش دهند پوست را و مرد پلید
و افتاده از بی طاقتی
(عَرَن) محرکه آب بسیار و بوی
طبیخ و دود و درختی است که بدان
پوست پیرایند و گوشت پخته و
نیز بیماری است که در پایین پای
ستور برآید و موی برافگند یا کفتگی
دست و پای ستور یا درشتی است
که در خرده گاه دست و پای اسپ پیدا
گردد و عُرْنَة بالضم مثله فی الکل
و ریش کردن ستور والفعل من
سمع فی الکل
عَرِن ککتف هر که لازم گیرد خرا
و باقسمت کننده را چیزی آنکه او
بخوراند گوشت شتر را و اسپ
عدی بن اُمَیَّة ضبی یا اسپ عمیر
بن جبل بجلی
(عَرِنَة) کفرحة ستور کفیده یا
و موی رفته پا و اسپ عَرَن زده
بطنُ عُرَنَة کهمزة جای است

در عرفات و آن موقف نیست
عَرَانِیَة بن جُشَم بالفتح
در بُلْقَین است
خُیَفَان بن عُرَانَة) کثمامة
قدم علی النبی صلی الله علیه وسلم
عِرَان ککتاب بیمارے است
که موی پایین پای ستور برفگند یا
کفتگی پای آن یا درشتی است که در
خرده گاه دست و پای اسپ برآید و
چوب بینی شتر و عران البکرة)
چوب آن و دیار عِران دیار دور
و دوری کله کفتار و شاخ حیوان و میخ
(عُرَانِیَة) بالضم و تخفیف الیاء
آب خیز و میانه دریا و آنچه موج
از تک آب برآرد و بسیاری آب
(عَرِین) کامیر بیشه درختستان که
جای شیر و کفتار و گرگ و مار باشد
عَرِینَة بالتاء مثله عُرُن ککتب
جمع و خشک بوسیده درخت عضاه
و درختان بسیار و گوشت و لطفی
است از تیم و آواز فاخته و پیرامون
سرای و شهر و خار و کاشے است و
شکار یا شکار گردن شکسته و سوراخ
سوسمار و نیز عَرِین) ارجمند سے
موضعی است

(عُرَیْن) کزبیر از نامهای عرب
است
(عُرَیْنَة) کجهینة لطنی است از
بجیلة منهم العرنیون المرتدون
یعنی گروهی که ارتداد آوردند
در عهد رسول الله صلی الله علیه
وسلم
عَرُون کصبور ستور کفیده و موی
رفته دست و پا و اسپ عرن
زده
عَارِن شیر بیشه
(دیار عَارِنَةٌ) دیار دور
عِرْنَان بالکسر کوهے است
عِرْنِین کقندیل بینی یا استخوان
درشت آن یا بن بینی نزدیک ابرو
و اول و بهترین هر چیزی و سردار و
شریف قوم عَرَانِین جمع
(عُرَّان) کرمان نام مردی
(سِقَاءٌ مَعْرُونٌ) خیک پیراسته
از عرنة و اعلام است
(ن) عَرِنَت الدَّارُ عَرْنًا)
بالکسر دور گردید و عَرَن سخت
و درشت گشت و عَرَنَ الشَّهْمُ)
پے پیچید بر تیر عِرَان الشیء
کردن و کار زار نمودن نرم شدن

(ض ن) عَرَنَ البعيرُ عَرْنًا) بالفتح عران نهاد بر بینی شتر و عرن مجهولا بدرد آمد بینی او از عران

(أَعْرَنَ إِعْرَانًا) پیوستگی کرد بر خوردن گوشت و نیز کفید و شد ساقهای شتر بچگان او و خارش افتاد در شتران او

(رُمْحٌ مُعَرَّنٌ) کمعظم نیزه سنان میخ دوز کرده بر عران وی یعنی چوب آن

ع ر ن س

عرناس کقرطاس مرغی است مانند کبوتر لاتشعر به حتی یطیر من تحت قدمک و بینی کوه و جای باغنده پنبه زنان

ع ر ن ش

عِرْنِشُ بن سعد بن خولان) کز بیج خولانی است

ع ر ه ن

(عُرْهُون) زنبور گیاهی است بان سمارو سپید است عَرَاهِين جمع

جمل عُرَاهِن کعلابط شتر و فرک شگرف

ع ر ه ل

(عِرْهَلٌّ) کاردب شتر استوار عُرَاهِل کعلابط اسپ تمام اندام

عَرَاهِيل بالفتح گروه بر سر خود اگذاشته و بیکار والزاء لغة فی الکل

ع ر ه م

(عُرْهُوم) کعصفور باران و درخت کز خشک شده و نازک و نرم از هر چیزے و درخت انگور وقتیکه ظاهر شده باشد سر آن

(عُرَاهِم) بالضم نرم و نازک از هر چیزی و شتر سطبر عُرَاهِمَة مؤنث او کلاهما للمونث دون المذکر و شیر بیشه

(عَرْهَم) کجعفر شیر بیشه عِرْهِم کقرشب مثله

ع ر و

(عِرْو) بالکسر کرانه و آنکه اهتمام امور کند أَعْرَاء جمع و خالی و بری یقال انا منه عرو ای خلو فلان عرو من الذنوب ای لیس علیه ذنب

(عری) بالقصر و بکسر تکمه جامه

(عروة) بالضم گوشه و جای گرفت دلو و کوزه و عروة الثوب تکمه جامه که اخت زره است و گوشت نمایان زیر تندی میان کس که باریک گردیده بجیب و راست چسپد و گروه مردم و درختستان بزرگ و درختان با خار بسیار و گیاه شوره که شتر در تنگ سال خورد و شیر بیشه و درختان انبوه و درهم پیچیده که در زمستان شتر دران جای گیرد و خورد ازان و درخت که برگش در زمستان نیفتد و هر گیا که در زمستان باقی باشد و بهترین مال مانند اسپ جواد و گرداگرد شهر وابو عُرْوَة وهی است بمکه و نام مردی کان یصیح بالاسد فیموت فیشق بطنه فیوجد قلبه قد زال عن موضعه قال النابغة الجعدی

زَجْرُ أَبِي عُرْوَةَ السِّبَاعَ إِذَا
أَشْفَقَ أَنْ يَخْتَلِطْنَ بِالْغَنَمِ

(عَرِيٌّ) کامیر باد سرد عَرِيَّةٌ بالتاء مثله

(عَرْوَى) کسکری جای است و نام مردی و پشته

(عُرَوَاء) کغلواء سردی تب و نسرو آن در اول لرزه و حس شیر بیشه و مابین روشدن آفتاب تا شب هر گاه باد سرد وزد

(عَرْوَان) بالفتح موضعی است و نام مردی و ابن عُرْوَان) کوهے

(عُرْوَان) بالضم گیاهے است یا انچه برگش در زمستان نیفتد

(مَعْرُوّ) کمدعو فسرهٔ اول تب رسیده

(ن) عَرَاهُ عَرْوًا) بالفتح فرو گرفت وی را و آمد حالیکه احسان و نیکوئی میخواست و عُرِيَ) مجهولا سردی زده گردید از تب و نیز عَرْو) فرو آمدن

ج٣ چیزے بکسے و فرو گرفتن میهمان میزبان را و اندوهگین شدن و سپس فروختن چیزے یقال عُرِيَ الی الشیٔ مجهولا ای باعه ثم استوحش الیه وعَرَاهُ قصد کرد او را

إِعْرَاء) گذاشتن یقال أَعْرَوْا صاحبهم ای ترکوه و عریت دادن و دور شدن از کسی و عروه ساختن کوزه و جز آن را

(فرج مُعَرًّى) مبنیا للمفعول کس که گوشت پاره پائین ملاق باریک شده بکنارش چسپیده باشد

عَرّی المَزادَةَ تَعْرِیَةً) عرزه
ساخت توشه دان را
(عَرِیَ) فروگرفتن احسان گیرنده
و فروگرفتن مهمان میزبان را و
فروگرفتن کار کسی را و اراده چیزی
کردن و پیش آمدن

ع ر ی

(فرسٌ عُرْیٌ) بالضم اسپ بی
زین اَعْراء جمع و نیز عُری
برهنگی خلاف لبس
(جاریةٌ حسنةُ العُرْیَةِ) بالضم
والکسر دختر نیکو جای برهنگی از
۲ج روی و دست و پای
(عَرًا) بالفتح والقصر کرانه و ناحیه
و درگاه و ساحت سرای عَرَاة مثله
و سختی سرما
(عَرَاء) بالفتح والمد جای و میدانی
که دران چیزی پوشیده نشود و کشاده
بی حجاب اَعْرِیَة و اَعْراء جمع
ومنه قوله تعالی فنبذناه بالعراء
وهو سقیم و جای خالی و کرزمین
عَرِیٌّ کغنی باد سرد
عَرِیَّةٌ) کغنیة خرمابن بی بار و خرما
بن که بار آن خورده باشند و
درخت که میوه آنرا بجا جی
و بند عَرَایَا جمع و فی الحدیث انه
رخّص فی العَرایا بعد نهیه عن
المزابنة و آنچه جدا دارند از مساومت
وقت فروختن خرمابن و نخیل
و باد سرد ویقال ان عَشِیَّتَنا
هذه لعریة
(عارِی) برهنه عُراة جمع عارِیَة
مؤنث و نیز عارِیَة چیز مستعار
و تشدد یاؤه و هو الاکثر و فی صفته صلی
الله علیه وسلم کان عاری الثدیین
ای لم یکن علیهما شعر و لحم قولان
عُرْیان) بالضم برهنه عریانة
مؤنث وماکان علی فُعْلان بالضم
فمؤنثه بالهاء عُرْیانون جمع و
ریگستانی که هیچ نروید و اسپ
دراز پا و قلعه ایست بمدینه و ریگ
توده و نذیر العُرْیان مردیست
از خثعم و بنو العُرْیان) بطنی است
از حمیر از اولاد عریان بن مرة
بن حضرموت بن سبا و عریان
النجمی زن و نیز مردی که ازار را
نتواند پوشید
مَعْرّی بفتح المیم والراء آنچه برهنه
باشد زنانرا از دست و پا و روی
و رخسار مَعاری جمع مَعْراة مؤنث
یقال جاریة حسنة المعری والمعراة
وما احسن مَعاری هذه المرأة و
جایی که نروید چیزی را و نیز
مَعاری و فرشها و گستردنیها
(ص) عَرَوْتُهُ) پوشیدم آنرا و
آمدم او را
(س) عُرِیَ و عُرْیًا و عُرْیَةً بضمهما
برهنه گردید
(اَعْراه الثوب و منه اِعْراءً)
برهنه کرد و باز کرد از وی جامه را
و اَعْراه النخلة اِعْراءً داد او را
بار نخل سال و نیز اعراء در کشادگی
بی حجاب و میدان جای گرفتن و
سیر کردن
(مُعَرّی کمعظم اسمی که عامل
بران داخل نشده باشد تا مبتدا
که از ترفیل و اذاله و اسباغ
سالم باشد
(تَعْرِیَة) برهنه نمودن
مُعاراة براسپ بی زین سوار شدن و
یقال نحن نعاری ای نرکب الخیل
اعراءً
تَعَرّی) برهنه شدن و خالی
گردیدن از چیزی
(اِسْتِعْراء) خرمای تر خوردن
(اِعْرِیراء) تنها رفتن و براسپ
برهنه سوار شدن و برامر زشت
مرتکب گردیدن یقال اِعْرَوْرَیْتُ
منه امرًا قبیحًا ای رکبتُ وهذه
نادرة لان الافعیعال لم یات متعدیا
الا فیها

باب العین فصل الزاء

ع ز ب

(عُزْبَة) بالضم بی زنی و بی شوی
عُزُوبَة بالضم مثله والفعل من نصر
عَزَب) محرکة مرد بی زن سمّی
عزبا لانفراده اعزاب و عزاب کزنار
جمع و زن بی شوی
(عَزَبَة) بالتاء زن بی شوی عن
الکسائی عزّاب کزنار جمع
عَزُوبَة) بالفتح زمین دور چراگاه و
دراز راه بسوی گیاه
(عَزِیب) کامیر مرد بی زن و مرد
که از اهل و مال خود دور شود و شتر
و گوسپند که از صاحب خود دور رود
در چراگاه
(عازِب) آب و گیاه دور دست
و کوهی است و شتران که بشب در چرا
نیایند عزیب جمع کغاز و غزی)
و شاة عازب گوسپندان دور

ودر چراگاه
(عَازِبَة) زن مرد وشتر وكان لرجل ابل فباعها واشترى غنماً لئلا تعزب فعزبت عنه فقال انما اشتريت الغنم حذارالعازبة فذهبت مثلاً
عَوَازِبُ الاطفال) زنان باشوى
اَعْزَب) مرد بی زن هو قليل اولاتقل اعزب للرجل الذى لااهل له ويقال رجل عَزَبٌ وامرأة عَزَبَاءُ
(هِرَاوَةُ الاعزاب) بالفتح اسپی است كانت موقوفة على الاعزاب يغزون عليها ويستفيدون المال ليتزوجوا
(عَوْزَب) بالفتح كنده پير
(مِعْزَبَة) گمكشته راه وزن مرد
مِعْزَاب) انكه مواشی خود را دور چراند
(مِعْزَابَة) بالكسر مرد بے زن و دور برنده ستور خود را از مردم وبسيار غائب باشنده وزنيكه بی شوهر او دراز كشيده باشد وكذلك الرجل
(ن) عزب طُهْرُ المرأة) يعنى غائب شد شوهر زن در طهر ونيز عَزَب) خالی وويران گرديدن زمين

يقال عَزَبَتِ الارض اذا لم يكن بها احدٌ مخصبةً كانت او مجدبةً
(ن ض) عزب عنه عُزُوبًا) پنهان گرديد ودور رفت ورفت قال الله تعالى ومايعزب عن ربك من مثقال ذرة فى الارض ولا فى السماء ولا اصغر من ذلك ولا اكبر وعزب عنى فلانٌ) دور شد وعزبت الابلُ) اى بعدت فى المرعى ولا تروح ومنه الحديث من قرأ القرآن فى اربعين ليلة فقد عزب اى بعد عهده بما ابتداء منه وابطأ فى تلاوته وروى بالتشديد ويقال عَزَبَتْ عن فلان حِلْمُهُ) اذا لم يحلم
(مُعَزِّب) كمحدث طالب گياه عازب وانكه بگياه عازب رسيده باشد
إعْزَاب) دور شدن ودور كردن يقال اعزبه الله اى اذهبه لازم متعد وخداوند شتران دور رفته شدن وبگياه دور رسيدن يقال اعزب القوم اذا اصابوا الكلأ العازب
(مُعَزَّبَة) كمحدثة زن مرد
(مُعَزَّب) كمعظم انكه اورا از خانه دور كرده باشد

(تَعْزِيب) دور شدن وبسوی چراگاه دور رفتن
(تَعَزُّب) ترك نمودن نكاح را يقال تَعَزَّبَ فلانٌ ثم تأهّل

ع زج

(عَزْج) بالفتح دور كردن وگائيدن وببيل برگردانيدن زمين را والفعل من نصر

ع زد

(ف) عَزَدَ جاريته گائيد

ع زر

(عَزْر) بالفتح بهاے گياه هرگاه درو ده علف زار فروخته شود ونيز (عَزْر) نكوهيدن والفعل من ضرب ويارى نمودن وباز داشتن وگائيدن وبستم بركاری داشتن وآگاه گردانيدن برباب دين وفرائض واحكام
(عَزْرَة) بالفتح از اعلام است وعزرة بن ثابت بصری از ثمامه روايت ميكند
(عَزِير) كامير بهای گياه درو ده كه علفه زار فروخته شود عَزَائِرُ على الجمع مثله
(عُزَيْر) كزبير نام پيغمبرے منصرف آيد جهت خفتش

(عَازَر) كهاجر مردے است كه عيسى عليه السلام زنده كرد اورا بعد مرگ
(عَزْوَر) كجعفر بدخلق وبيغيرت در حق زن خود وپشته محجفه كه بران راه است
(عَزْوَرَة) بالتاء پشته ايست ومعرفه موضعى قريب مكه معظمه يا پشته مدنيان بسوے بطحاے مكه
(عَوْزَر) كجوهر گياه نصی كوهی
(عَيْزَار) بالفتح سخت واستوار از هر چيزے وكودك چست وسكرجه ونوعى از كاسه آبگينه عيزاريه بتشديد اليا مثله ودرختى است ونام پدر الياس نبى عليه السلام وهو عيزار بن هارون بن عمران ج ٣
(وابوالعيزار) كنيت مرغى دراز گردن كه پيوسته در آب باشد يا آن كركى است ونيز كنيت شيطان ونيز
(عَيْزَار) از اعلام است
(قيس بن عيزارة) شاعرى وعيزارة نام مادر اوست واز اعلام است
(عَزْدَار) بالفتح نام مردى
(عَيَازِر) بالفتح گياه كه دون از عضاه وفوق از دق باشد وچوبها

وباقیاندهٔ درخت واحدش
تیانده
(تَعزِیز) نکوهیدن واوب دادن
وبزرگ داشتن وبزرگ کردن ضد
ویاری دادن وتوانا کردن ومدد
نمودن وگرانبار کردن ستوررا ونیز
(تَعزِیز) ضربی است کمتر از حد یا
سخت ترین ضرب

ع ز ز

عزة بالفتح آهوبره ماده ونام
زنی وعزة بنت ابی سفیان خواهر
معاویه است
۳ ج (عِزّة) بالکسر ارجمندی ضد ذل
وباران سخت وقلعه است بر وسای
بروعه
(عِزّة) بالکسر ارجمندی وعزیزی
خلاف ذل وچیرگی اسم مصدر است
وقوت وشدت
(عازّ) کوه طویل ودراز
(عَزیز) کامیر ارجمند وکمیاب و
ناموجود وصفتی از صفات باریتعالی
وگرامی عِزاز وعِزازة بکسرها
واَعِزّة واَعِزّاء جمع ومحمد بن عزیز
سجستانی مولف غریب قرآنست
والبغادة یقولون بالراء وهو

تصحیف وبعضهم صنّف فیه وجمع
کلام الناس وقد ضرب فی حلائلها
باردو سرسبزاست وچیره وبادشاه
نغلبته علی اهل مملکته ونیز عزیز
لقب آنکه بادشاه مصر یا اسکندریه
گروه واز اعلام است
(عَزِیزة) بمعنی عقاب در قول ابی
کثیر هذلی حتی انتهیت الی فراش
عزیزة سوداء روثة انفها
کالمخصف ویروی عزیبة
(عُزَیز) کزبیر از نامهای عرب
است
(عَزُوز) کصبور ناقه که سوراخ
پستانش تنگ باشد وکذلک الشاة
ومنه حدیث عمرو بن میمونه
لو ان رجلا اخذ شاة عزوزا فحلبها
ما فرغ منها حتی تصلی الصلوات
الخمس عزز ککتب جمع
(عَزاز) بالفتح زمین درشت وموضعی
است بیمن وشهرے نزدیک حلب
که خاکش چون برگزدم پاشند
بمیرد
(عَزازة) ارجمندی وکثرت وقوت
ومعرفة نام مردی
(اَعَزّ) گرامی وارجمند وکمیاب

وطویل واستوار واَعَزّ بن عمر بن
محمد سهروردی واَعَزّ بن علی الظهیری
واعز بن علیق وابو الاعز قراتگین
محدثان اند واز اعلام است
حفر عُزی بالفتح والقصر ناحیه
است بموصل
(عُزّی) بالضم والقصر زن ارجمند
وکمیاب وزن دوست داشته و
مونث اعز وبتی یا درخت طلح
که قوم غطفان می پرستند اول
من اتخذها ظالم بن اسعد فوق
ذات عرق الی البستان بتسعة
امیال بنی علیها بیتا وسماه بسا
وکانوا یسمعون فیها الصوت فبعث
الیها رسول الله صلی الله علیه و
سلم خالد بن ولید فهدم البیت
واحرق السمرة
(عَزّاء) کصحراء سال سخت
(عَزّان) بالفتح قلعه است برفرات
وعزان خبت وعزان ذُخر از
قلعهای یمن است
(عِزّان) بالکسر از اعلام است
عَزّون نام مردے
(عَزُوزی) بالفتح وضم الزاء
مقصورا موضعی است میان حرمین

شریفین
(عُزَیزی) بالضم وفتح الزاء مقصورا
ویمد سرین اسپ وطرف
آن وتثنیة المقصور عُزَیزیان والممدود
عُزَیزاوان
(عَزعَز) بالسکون زجرست مر بزرا
(تَعَزّ) کتقتل تختگاه ودار السلطنت
یمن
مَعِزّة بالفتح وکسر العین اسپ
خمخام بن حملة
(رجلٌ مُعِزٌّ از المرض) بالکسر
یعنی مرد شدید المرض
(مَعزوزة) سخت ودرشت و
زمین باران رسیده وزمین درشت
(ن) عَزَّتِ الناقةُ عزوزا و
(عِزازا) بالکسر تنگ پستان شد ناقه
ودر بمعنی ارکرم نیز آید
عَزّة وعِزّا بالفتح غالب آمد بروی
در معارضت وعزّه فی الخطاب
باهم چیرگی کردند در خطاب و
ویقال اذا عزّ اخوك فهن یعنی
هرگاه برادرت چیره گردد در
بادشتش بتوانی نرمی وملاطفت
کن ومنه المثل من عزّ بزّ یعنی هرکه
غالب آمد برد ونیز عَزُوز

قوی گردیدن
(ض) عَزَّ عزًّا وعِزَّةً بکسرهما وعَزَازَةً بالفتح ارجمند گردید و
قوی شد بعد خواری وعَزَّ الشیءُ
کمیاب شد وعَزَّ الماءُ روان
گردید وعَزَّتِ القرحة روان
شد آنچه در زخم بوده وعَزَّ علیَّ
اَن تفعل کذا) ثابت ودرست
شد ولازم گردید ودشوار شد بر من
چنین کردن تو وکذا اَعَزَّ علیَّ ان
اراك کذا ودر بعضی از نسخ نیز
آید وعَزَزْتُ علیه گرامی شدم
ویقولون تُحِبُّنی فیقول لعزّما یعنی
نیک دوست میدارم ترا ویقال جِئْ
به عَزًّا بزًّا یعنی بی شک
(عزعز بالعنز عزعزةً) سرزنش
کرد گوسپند را وزجر نمود ونیز
(عزعزة) چیره شدن برکسی
در معازت
(اِعزاز) ارجمند کردن وقوی
گردانیدن وتنگ پستان گردیدن
ناقه ودر زمین درشت رسیدن و
دوست داشتن کسی را ونمایان
شدن حمل گوسپند وگران گردیدن
پستان آن ودشوار برداشتن گاو
بار او گرامی داشتن وبزرگ آمدن
غم برکسی یقال اَعَزَّ علیَّ بما اُصِیبَ
به وَاُعْزِزْتُ بما اَصابک مجهولًا
ای عظم علیَّ
(تَعزِیز) ارجمند گردانیدن وتوانا
کردن ومنه فعززنا بثالث وبرهم
نشاندن باران زمین را ویعدّی
بنفسه وبمن ودشوار کردن
(مُعازّة) بهمدیگر چیرگی جستن در
خطاب ونبرد کردن در ارجمندی
(تَعَزُّز) ارجمند گردیدن وکمیاب
گشتن وتنگ شدن سوراخ پستان
شتر ماده وسخت ودرشت گردیدن
گوشت
(اِستَعَزَّ علیه المرضُ) سخت
گردید بیماری بروی وچیره شد
برعقل وی وکذا اِستَعَزَّ بالعلیل
واُستُعِزَّ الله به) بمیرانید خدای او را
واستعزّ الرملُ بر جای خود
ایستاد وسخت گردید ونیز
اِستِعزاز غلبه کردن بجوکسی وفی
الحدیث لمّا قَدِمَ المدینة نزل
علی کلثوم وهو شاكٍ ثمّ استُعِزَّ
بکلثوم فانتقل الی سعد بن خیثمة
(اِعتِزاز) عزیز شدن وگرامی
وعزیز شمردن ویُعدّی بالباء یقال
اعتزّ بفلانٍ ای عدّ نفسه عزیزًا
به (تَعَزعُز) یکسو شدن وزجر
پذیرفتن بز

ع ز ط

(عَزْط) بالفتح نکاح وگائیدن والفعل
من نصر

ع ز ف

(عزف) بالفتح آواز پری وهو
جرس یُسمع باللیل فی المفاوز و
بازی ولعب وعَزْفُ الرّیاح
آوازهای باد
(عُزُف) بالضم کبوتر طورانی
(عَزِیف) کامیر آواز پری وآن
آواز خفی است که بشب در بیابان
شنیده شود وقیل انه صوت الرّیاح
فی الجو فتوهمه اهل البادیة صوت
الجن
(عزوف) کصبور لنگ وبرتافته
روی از چیزی
(عازف) چغانه زننده که نوعی از
رود وجامهاست ومرد معارف
باز و سرود گوی وموضعی است سمّی
لانه تعزف فیه الجنّ
(عَزّاف) کشداد ابر با آواز ورعد
توده است مر بنی سعد را یا کوهی
بدیار بر دوازده کروه از مدینه
سمّی به لانه کان یسمع به عزیف
الجن ونام ریکی در بنی اسد و
ابرق العزّاف) آبی است مر بنی اسد
را لجاءٌ من حومانة الدّرّاج الیه
ومنه الی بطن نخلٍ ثمّ الطّرف
ثمّ المدینة ونیز نام موضعی است
(معازف) بالکسر آلتهای لهو و
بازی مانند رود وچامه وطنبور
واحدهٔ عَزْف بالفتح ومِعزَف کمنبر
اومِعزفة کمکنسة او معزف کمجلس
ج ۳ ونیز مِعزف بالکسر چغانه
(ض ن) عزفت نفسی عنه عزوفًا
ناخواهانی نمود وبرگشت ازان
وملول شد وعزفت نفسی
عن الدّنیا باز داشتم از ازان
(ض) عزف عزفًا پایید بر اکل
وشرب وعزف البعیرُ جهید
نای گلوی وفتدرک وعزفت الجنّ
عزیفًا آواز کرد جن
(اِعزاف) شنیدن آواز برگهای
خرما در رسن بافتن

ع ز ق

(عَزْق) بالفتح زمین شگافتن و

العفل من ضرب وهو خاص بالأرض
ولايقال لغيرها ارضٌ معزوقةٌ
نعت است ازان
(عُزُق) کعنق بیاد صاف کننده
گندم و بدخوی از مردم و شتر
(عزق) ککتف دشوارخوے دون
همت ناکس
(عَزِیق) کامیر زمین هموار و نرم
و پست
(عزوق) کجرول بار درخت پسته
درسال بمغزیش و آن در
و باغت بکار آید یا بار درختے
۳ج بدمزه زبان گز
(عَزّاقة) کجبانة سرین و حلقه
و بر
(مِعزَق) کمنبر آله زمین کاویدن
مانند تیشه و کلند و جز آن یا کلان
ترازان و آلتی که بدان گندم را
بیاد صاف نمایند مِعزَقةٌ کمکنسة
مثله فیهما معازق جمع
(ن) عَزَق شتابی نمودن و دویدن
وعَزَقَ الخیرَ عنّی باز داشت
از من نیکوئی را وعَزقتُه ضرباً
مبالغه کردم در زدن
(س) عَزِقَ بِه چفسید بوے و

لازم گرفت
(منعزق) بکسر الزای دشوارخوی
ع ز ل
(عَزَل) بالفتح انچه هیچگی در بیت
المال در آید بوزن و بی انتقاد
تا وقت ادا و موضعی است
(عُزُل) کعنق مرد بے سلاح
اعزال جمع
(عُزلة) بالضم دوری و گوشه
نشینی ومنه الحدیث العزلة عبادة
و دور شدن و دهی است
بیمن از اعمال بحرانه
(عَزَل) بالتحریک و الضم بیکاری
و بی سازی و بی سلاحی اسم مصدر
است و بالتحریک موخر خر یقال
اقرع عَزَلَ حمارِك
(عَزَلة) بالتاء استخوان سرسرین
که بزمین رسد
(عِزال) ککتاب است
(عُزَیلة) کجهینة موضعی است
(اَعزَل) ریگ تودهٔ جداگانه
و ستور کژ ذنب عادهٔ نه خلقةً وآن
عیب است و ابر بے باران
و بهرهٔ غائب از گوشت و یکی از
دو سماک که ستاره است بدان

جهت که سلاح ندارد چنانکه با
رامح میباشد یا آنکه در ایام طلوع
آن باد و سردی نباشد و انکه
یکی از استخوان سرینش ناقص
باشد و مرد بی سلاح عُزل بالضم
واَعزال وعُزّل کرکع وعُزلان
بالضم ومعازیل جمع
(عَزلاء) بالفتح والمد سرین و
کون و دهان و جای ریزش
آب از مشک و مانند آن و دهان ریزن
توشه دان عزالی بالفتح وکسر اللام و
فتحها جمع و اسپی است مر بنی جعفر
بن کلاب را
(اَعزَلة) بالفتح نام موضعی
(اَعازِل) بالفتح موضعی است
(عَزالان) بالفتح دو پر کلان در
طرف ذنب عقاب
(مَعزِل) بالفتح وکسر العین یکا
سو و کناره ومنه انا بمعزل
عن هذا
(مِعزال) بالکسر شبان تنها و انکه
ستوران بگوشه برد بچرا و بناحیه
فرود آینده از سفر و مرد بے نیزه
معازیل جمع و هرکه از قمار باران
برکنار باشد جهت خساست و مرد

سست و کول
(ض) عَزَله عَزلاً بالفتح یکسو
نمود و جدا کرد و بیکار ساخت
وعَزَل عنها باز داشت منی آب
منی را ازان و نخواست که فرزند آرد
وفی الحدیث نهی النبی صلی الله
علیه وسلم عن العزل عن الحرة
الا باذنها
(تَعزِیل) یکسو ساختن و جدا
نمودن
(تَعَزّل) بیکسو شدن و کناره گزیدن
ومنه قول الاحوص لله درّه یا بنت
عاتكة الذی تعزّل حذر العدی
وبك الفؤاد موکّل
(تَعازُل) از همدیگر گوشه گرفتن
و یک سو و دور شدن
(مُعتَزِلة) مبنیاً للفاعل قومی از
قدریه زعموا انّهم اعتزلوا فئتَی
الضَّلالة عندهم اهلَ السُّنّة والخوارج
اَو سمّاهم به الحسنُ لمّا اعتزله واصل
عطاء واصحابُه الی اسطوانة من
اسطوانات المسجد وشرع یقرّر القول
بالمنزلة بین المنزلتین وانّ صاحب
الکبیرة لا مؤمن مطلقاً بل بین
المنزلتین لجماعة من اصحاب

الحَسَن فقال الحَسَن اِعتَزِل عَنّا
واَصِل

(اِعتِزال) یکسو وجدا شدن وکناره
گزیدن و دور گردیدن و باز داشتن
آب منی را از کنیزک وزن وزادن
ونخواستن گوشه وکناره

(اِنعِزال) گوشه گزیدن ودور شدن

ع ز ل ب

(عَزلَبَة) نکاح وگائیدن

ع ز م

(عَزم) بالفتح قصد وآهنگ و
(اُولُو العَزم) از پیغمبران آنانکه
بر امور عهد نمودهٔ خود وسپردهٔ
خدایتعالی آهنگ وکوشش کردند
یا آنها نوح وابراهیم وموسیٰ ومحمد
اند علیهم الصلوة والسلام ونزد
زمخشری اولو العزم صاحبان کوشش
وثبات وصبر اند یا نوح وابراهیم
واسحاق ویعقوب ویوسف و
ایوب وموسے وداؤد وعیسے
علیه الصلوة والسلام ونیز عَزَم
محرکةً ونیز عُزُم ککتب جمع

(عَزمَة) بالفتح واجب وثابت و
عَزمَةٌ مِن عَزَماتِ الله ای حق
مِن حقوقه او واجبٌ مِمّا اوجبه

(عَزمِیّ) بالفتح منسوبا کنجاره فروش
ومردی که ایفاے عهد نماید

(اُمُّ العِزم) بالکسر کون عِزمَة
واُمّ عِزمَة بکسرهما مثله

عُزمَة بالضم نزدیکان وقبیله
مولّعُزّم) کصرد جمع عَزَمة محرکةً
مردم هموار دوستی صحیح وثابت دران

(عَزِیم) کامیر دشمن سخت وقوی
وجمع عزیمة

(عَزائم) افسونها یا آن آیات قرآنی
است که بر آفات رسیدگان خوانند
بامید به شدن وعَزائمُ اللهِ
فرائضه التی اوجبها جمع عَزیمَة
ومنه لیست سجدة ص من عزائم
السجود ای مما امربها لکن کان صلّی
اللهُ علیه وسلم یسجد موافقة
لداؤد وعزائم المغفرة اعمال و
خصال که بدان مغفرت موکد
گردد

(عَزُوم) کصبور کننده پیر وشتر
سالخورده مسن که دران اندکے قوت
باشد

(عَزّام) کشداد شیر بیشه

(عَوذَم) کجوهر شتر ماده سالخورده
که دران بقیه قوت مانده باشد
وزن پیر کلان سال وزن کوتاه بالا

(ض) عَزَمَ الاَمرَ وعَلَیهِ عَزمًا
وبضم ومعزمًا کمقعد ومجلس
وعُزمانًا بالضم وعزیمًا وعَزیمَةً
بالفتح آهنگ نمودبران ودل نهاد و
کوشش کرد وعَزَمَ الاَمرُ نفسُهُ
آهنگ نموده شد بران وعَزَمَ
عَلَی الرَّجُلِ سوگند داد اورا
وعَزَمَ الرّاقی) عزائم دافسون
خواند ونیز عَزَم سخت ودیدن
وواجب گردانیدن

(مُعَزِّم) کمحدث افسون گر

(تَعَزُّم) آهنگ کردن برکارے
ودل نهادن وکوشش نمودن

مُعتَزِم بکسر الزاء شیر بیشه

(اِعتِزام) قصد کردن ویعدی
بنفسه وبعلی ودل نهادن بر چیزی
وکوشش نمودن وبر جادهٔ راه
رفتن ومیانه روی گزیدن در تک و
رفتار وجز آن وبا توسنی وسرکشی
گذاشتن اسپ وتحمل وشکیبائی
نمودن بر بلا ومصیبت

ع ز ن

(اِعزان) شریک نمودن کسی را
در مقاسمت پس گرفتن هر یک
بهرهٔ خود را بعد تقسیم

ع ز ه

رَجُلٌ عِزَةٌ بالکسر وککتف مردی که
طرب وجماع را دوست ندارد و
بازگردنده ازان یا ناکس یا آنکه
نیوشد کینه صاحب خود

(عِزهِیّ) منسوبًا وعِزهاةٌ وعِزهاءٌ
وعِزهِیٌّ منوّنًا وعِنزَهوٌ وعِنزَهوَةٌ
بکسرهن وعُنزُهانِیٌّ بضمّ العین
والزّاء مثله عزاه وعزهون
بکسرهما جمع ونیز عِزهاةٌ کسعلاة
زن پیر که دلش بطفلی مائل وراغب
باشد ویقال فیه عِنزَهوَةٌ ای
کبرٌ

ع ز ه ل

(عِزهِل) کزبرج وجعفر مرد دوله
ومضطرب وکبوتر نر یا جوزهٔ
آن وکزبرج درگذرنده وپیشی
گیرنده شتاب رو وکجعفر نام مردی
وموضعی است

عُزهُول) کعصفور درگذرنده و
پیشی گیرنده شتاب رو وشتر نر بر
سر خود گذاشته وشتر بجرا رها کرده
عِزاهِیل جمع وتیز رو وچست

ج ٣

وسبکروح
(عزهل) کاروب فارغ از هر چیزی
(عزاهل) کعلابط موضعی است
(معزهل) مبنیا للمفعول نیک
خورش
ابل معزهلة شتران برسر خود
گذاشته

ع ز و

(عزة) کعدة گروهی مجتمع از
مردم عزون وعزی بالکسر فیهما
جمع والهاء عوض من الواو ولایقال
عزات کما قالوا ثبات فی جمع ثبة
۳ ج ومنه قوله تعالی عن الیمین وعن
الشمال عزین
عزوة بالکسر نسبت ودعوی
عزیة بالیاء مثله یقال انه
لحسن العزوة والعزیة
عزوی بالفتح والقصر کلمه است
جهت عطوفت و مهربانی خواستن
ونیز تعزی مثله
بنو عزوان بالفتح قومی است
از جن
عزویت بالکسر موضعی است
(ن) عزاه الیه وله عزاء بالمد
نسبت پذیرفت بدو و منسوب
گرد بسوی او ونیز (عزاء) بالمد
خویشتن را یا دیگری را بکسی یا
بچیزی بازخواندن ونسبت
کردن یقال عزاه الی ابیه ای
نسبه الیه ونسب پذیری و دعوی
(تعزی) بازبستن ونسبت پذیرفتن
راست باشد یا دروغ ومنه الحدیث
من تعزی بعزاء الجاهلیة فاعضوه
بهن ابیه ولا تکنوا ای من انتسب
الی الجاهلیة باحیاء سنة اهلها
واتباع سبیلهم فی الشتم واللعن
او افتخر بالآباء وشکیبائی نمودن
اعتزی اعتزاء بازبست و
منتسب گردید عام است از راست
ودروغ

ع ز ی

عزاء بالفتح والمد شکیبائی
یا خوبی شکیبائی
(عزی) شکیبا و صابر
تعزوة شکیبائی یا خوبی آن
(س) عزی عزاء شکیبائی
نمود
(ض) عزاه الی ابیه نسبت کرد
او را بپدرش ونیز عزاء کسی را بکسی
یا بچیزی بازخواندن ویقال تعزی
ماکان کذلک قولک تعزی لقد کان
کذا
(تعزیة) بصبر فرمودن مصیبت
زده را
تعازی بهمدیگر را صبر کردن
فرمودن
(اعتزاء) نسبت و نام خود گفتن
در جنگ و علامت ونشان و آن
ونسبت پذیرفتن بکسی یا بچیزی
وبازبستن خود را

باب العین فصل السین

ع س ب

(عسب) بالفتح آب گشن ونسل
آن وفرزند ونیز عسب جستن
گشن برماده وکرایه دادن گشن
بجهت گشنی وکرایه فحل دادن
والفعل من ضرب یقال عسب فحله
اذا اکراه ونهی النبی صلی الله علیه
وسلم عن عسب الفحل
عسبة بالفتح کفنکی است و کوه
وموضعی است ویروی بالشین
المعجمة ایضا
(راس) عسب گلتف سر از دیر
شانه ناکرده
(عساب) کگتاب موضعی است
نزدیک مکه
(عسیب) کامیر استخوان دنب و بن
آن عسیبة بالتاء رشته یا رویدگاه
موی آن و پشت پای وپشت
پر بدرازی وشاخ خرما برگ دور کرده
که راست و باریک باشد یا شاخ خرما
که برگ بار وده یا و هو فویق الکرب
ومالم ینبت علیه الخوص فهو سعف
عسیبة یکی عسبان جمع و کفنکی
است در کوه وکوهی است ببلاد
روم و در مقابل آن قبر امرء القیس
است وکوهی است نزدیک
مدینه ونام مردی
(عسوب) کصبور سردار کلان
(یعسوب) کیعقوب پادشاه زنبوران
عسل و زنبور نر و رئیس بزرگ و
نوعی از کبک و پرنده است بزرگتر
از ملخ یا خورد تر از آن و سپیدی
است در روی اسپ و دایره
است در مرکض اسپ ونام اسپ نبی
صلی الله علیه وسلم واسپ زبیر بن
عوام رضی الله عنه ونیز اسپ دیگر را
وکوهی است والیاء زائدة لانه لیس
فی کلامهم فعلول غیر صعفوق
(اعساب) دویدن گرگ گرگ گریختن

آن
(اِسْتَعْسَبَ مِنْهُ) ناپسند داشت
آنرا واَسْتَعْسَبَ الفَرَسُ
گشن خواه شد اسپ ماده

ع س ب ر

(عُسْبُر) کقنفذ پلنگ عُسْبُرَة
مؤنث ونیز عُسْبُرَة شتر ماده تیزرو
گرامی نژاد
(عُسْبُور) کعصفور بچه سگ از گرگ
ماده عُسْبُورَة بالتاء مثله ونیز
عُسْبُورَة ناقه شتاب رو گزیده
(عِسْبَار) بالکسر گفتار بچه از گرگ
وبچه گرگ عِسْبَارَة بالتاء مثله

ع س ب ق

(عِسْبِق) کزبرج درختی است
تلخ که در تداوی جراحت بکار آید

ع س ب ل

(عَسْبَلَة) همدیگر آمد وشد مردمان
وتردد ایشان

ع س ج

(عَسْج) بالفتح گردن دراز کردن
در رفتار والفعل من نصر
(عَوْسَجَة) کدحرجة موضعی است به
یمن وکانی است مر نقره را و
خاربنی است عَوْسَج جمع ونیز
(عَوْسَج) نام مردیست واسپ طفیل
بن شعیب
(عَوَاسِج) قبیله است
(بَعِیرٌ مِعْسَاجٌ) بالکسر شتر که در
رفتن گردن دراز کند
(س) عَسِجَ المَالُ) بیمار گردیدند
شتران از چریدن خار عوسج
(اِعْسَاج) خمیدن در رفتار از پیری
یقال اَعْسَجَ الشَّیْخُ ای مَضَی اَو
تَعَوَّجَ کِبَرًا

ع س ج د

(عَسْجَد) کجعفر زر وجواهر هر قسم
که باشد مانند مروارید ویاقوت
وشتر درشت تندار وهُوَ اَحَدُ
مَاجَاءَ مِنَ الرُّبَاعِیِّ بِغَیْرِ حَرْفِ
ذَوْلَقِیّ
(عَسْجَدِیَّة) بالفتح وتشدید
الیاء اسپی است از اولاد دیناری
وموضعی وشتر بچگان بزرگ وشتر
زربار وبرنشستنی ملوک وآن
شتران اند که جهت نعمان بن
منذر بیار استندی

ع س ج ر

(عَسْجَر) کجعفر نمک وموضعی ست
(عَسْجَرَة) بدی وپلیدی
ونیز (عَسْجَرَة) نیک نگریستن و
پیوسته در سیر وسفر بودن شتر
ونمک زدن گوشت را
(عَسْجُود) بالفتح شتر ماده استوار
وتوانا وتیزرو وغول

ع س ج ل

(عَسْجَل) کجعفر موضعی است
بحرة بنی سلیم

ع س ج م

(عَسْجَمَة) کدحرجة سبکی وشتابی

ع س د

(عِسْوَدّ) کقرشب کرسنه نر وماده
درشت وتوانا واستوار از مردم
وجز آن
(عِسْوَدَّة) بالتاء کرکی است
سپید که کنیت آن بنت النقا است
وبدان انگشتان دوشیزگان ملیح را
تشبیه دهند عَسَاوِدُ وعِسْوَدَّات
جمع
(ض) عَسَدَ عَسْدًا) سیر کرد و
رفت وعَسَدَ الحَبْلَ سخت
تافت رسن را (وعَسَدَ جَارِیَتَهُ)
گائید آنرا

ع س ر

(عِسْر) بالکسر قبیله از جن یا
زمینی ست که دران جن میباشد
وقد یفتح
(عُسْر) بالضم وبالضمتین دشواری
خلاف یسر
(عُسْرَة) بالضم تنگی ودشواری
وجَیْشُ العُسْرَةِ) لشکر تبوک
لِاَنَّهُمْ نُدِبُوا اِلَیْهَا فِی حَمَارَّةِ القَیْظِ
فَعَسُرَ عَلَیْهِمْ
(عَسَر) بالتحریک دشواری و
بدخوی وزفتی
(عَسَرَة) محرکة پرسفیل نوک بال
(عَسِر) ککتف کار در پیچان و
دشوار ویَوْمٌ عَسِرٌ) روز سخت ج ۳
یا روز بد قَالَ اللهُ تَعَالَی هٰذَا یَوْمٌ عَسِرٌ
وحَاجَةٌ عَسِرٌ) نیاز دشوار وعَسِرٌ
بَیِّنُ العَسَرِ محرکة نیک بدخوی
وبَعِیرٌ عَسِرٌ) شتر که پیش از
رام شدن سوار شوند او را وشتر ماده
که وقت دویدن دنب بر
دارد
(عُسْرَی) بالضم تنگی ودشواری
خلاف یسری وعذاب یا امر دشوار
(عَسِیر) کامیر دشوار ویَوْمٌ عَسِیرٌ)
روز دشوار وسخت یا روز بد قَالَ اللهُ تَعَالَی
یَوْمَئِذٍ یَوْمٌ عَسِیرٌ وحاجة

(عسیر) نیاز دشوار وناقةٌ عسیرٌ
ناقه که اول ریاضت سوار شده
باشند آنرا وشترماده که بسال
نخست بارنگیرد و عَسِیرَةٌ مثله و
شترماده دنب برداشته دونده
ونیز عَسِیرَةٌ نام چاهی بود فسمّاها
النبیُّ صلّی الله علیه وسلم الیُسَیْرَةَ
عَاسِر شترماده دم برداشته
دونده
(غَزْوَةُ ذی العُسَیْرَة) بالشین
اعرف
(اَعْسَر) چپ دست ودشوارتر
ج ٣ (یَوْمٌ اَعْسَرُ) روز سخت یا روز بد
واَعْسَرُ یَسَرٌ آنکه بهر دو دست
برابر کار کند فَاِنْ عَمِلَ بالشِّمَالِ فَهُوَ
اَعْسَرُ والمؤنث عَسْرَاءُ عَسْرَاءُ
یَسَرَةٌ مونث ولایقال اَعْسَرُ اَیْسَرُ
وحَمَامٌ اَعْسَر کبوتر که در بال
چپ آن سپیدی باشد ونیز
(عَسْرَاءَ) عقاب که پرهای نوک بال
او سپید باشد وعقاب که پرهای جانب
چپ او بیشتر باشد نسبت براست
و پر سپید [illegible] بال ونیز عَسْرَاء
نام مادر علی بن محمد بن عیسی خیاط
که ضعیف الروایت است

(عَسَرَی) کَسَکْرَی وتضم تره است
(عَیْسُمَان) بالفتح وضم السین
گیاهی است
(جاءوا عُسَارَی) بالضم والقصر یعنی
یکدیگر آمدند وکذا جاءوا عُسَارِیَاتٍ
(عَیْسَرَان) بالفتح وفتح السین
شتر که در اول ریاضت سوار
نشوند از جهت رام کردن
عُوسَرَانِی وعَیْسَرَانِی منسوبًا
مثله عَیْسَرَانَةٌ مونث عَوْسَرَانَةٌ
مثله یُقَالُ نَاقَةٌ عَوْسَرَانَةٌ وعَیْسَرَانَةٌ
وبعیرٌ عَیْسَرَانٌ وعَیْسَرَانِیٌّ
(نَاقَةٌ عُوسَرَانِیَّةٌ) بالفتح منسوبًا
شترماده که وقت دویدن دنب
برداشتن عادت باشد او را وشتر
ماده که پیش از رام شدن برنشیند
او را
(ذَهَبُوا عُسَارِیَاتٍ) بالضم رفتند
پراگنده وپریشان
(مَعْسَرَة) بالفتح وفتح الراء وضمها
دشواری
(رجل مُعْسِر) کمبر مرد تنگ[illegible]
[illegible] غریم را
(مَعْسُور) دشواری ضد میسور
وان [illegible] مصدریست یقال دعه

الی میسوره والی معسوره ونزدیک
سیبویه صفت است وگوید که مصدر
بروزن مفعول نیامده وقولهم دعه الی
مَیْسُورِهِ وَالی مَعْسُورِهِ مؤول است ای
الی امرٍ یُوسَرُ فیه والی امرٍ یُعْسَرُ فیه
(ض ن) عَسَرَ الغریمَ عَسْرًا
بالفتح وام خواست از غریم بوقت
تنگدستی او وعَسَرَنِی فلان
از سوق [illegible] آمد وتعسّرنی
المرأةُ بدشواری زاد بچه را
عَسَرَ الوالدُ من مالِ ولدِهِ
بقهر وناپسندی گرفت مال را
از وی
(ض) عَسَرَتِ النَّاقَةُ عَسْرًا وَ
عَسَرَانًا محرکة دم برداشت
شترماده در دویدن ونیز از
سوی چپ آمد
(س) عَسِرَ عَلَیْهِ الاَمْرُ عَسَرًا
بالتحریک دشوار شد بروی کار
وعَسِرَتْ اِبِلُهُ برابر نمود کار را
بهر دو دست
(ك) عَسُرَ عُسْرًا بالضم وبضمتین
وعَسَارَةً بالفتح دشوار گردید
وعَسِرَتِ المرأةُ دشوار شد زادن بچه
وعَسُرَ الزمان تنگ وسخت

گردید وعَسُرَ مافی البطن
بیرون نیامد آنچه در شکم بود و
عَسُرَ عَلَیْهِ خلاف کرد او را
(مُعْسِر) کمحسن درویش تنگ
دست
(اِعْسَار) نیازمند شدن وتنگ
دست گردیدن وخواستن وام از
غریم بوقت دستتنگی او وبچه
زادن ودشوار گردیدن بر زن وبار
ناگرفتن شترماده در سال نخست
(تَعْسِیر) خلاف کردن واز سوی
چپ آمدن ودنب برداشتن شتر وقت
دویدن ودشوار کردن نقیض تیسیر
ومنه اللّهم یسّر ولاتعسّر
(مُعَاسَرَة) زشتخویی نمودن
وباهم دشواری کردن
(حاجةٌ مُتَعَسِّرَة) حاجت دشوار
(تَعَسَّرَ عَلَیْهِ الاَمْرُ) دشوار وسخت
گردید بر من کار وملتوی
گشت وتَعَسَّرَ علیه القولُ
ملتبس ومشتبه گردید بروی
سخن
(تَعَاسُر) سخت ودشوار
گردیدن ودشوار شدن [illegible]
[illegible] باهم دشواری کردن

(استعسار) سخت و استوار گردیدن
و دشوار شدن کار و ملتوی و بیکار
نشستن و دشواری خواستن
(اعتسار) بر شتر رام ناشده بر
نشستن ویقال اعتسر الناقة ای اخذها
ریّضا فخطمها و رکبها و
بسختی و ناپسندی گرفتن مال
فرزند او لعیدی بمن و ستم کردن و
[illegible]

(عسرب) کجعفر شیر بیشه

ع س س

رجع بالمال من عسیك وبسیك
ای من جدك وجهدك لغتی ست
در حسك وگذشت
(عُسّ) بالضم کاسهٔ بزرگ
(عساس) کتاب جمع وکبر ونیز
بنو عساس بطنی از عرب ویقال
درّت الناقة عساسا یعنی باکراه
وستم شیر داد
(عاس) شب گردنده گرد شهر
پاسبان عسس وعسّاس جمع
کخادم وخدم
(... س) [illegible] گرگ
(عسوس) کصبور شتر ماده تنها
چرنده و گرگ و ناقه کم شیر یا شتر
ماده که تا از مردمان دور نشود شیر
ندهد یا ناقه که هرگاه برانگیخته
شود و بگردد پس آن شیر
دهد و ناقه بدخوی در
دوشیدن والتی تعنس العظام
وترمها ونیز ناقه که بیازمایند
آن را شیر دارد یا نی ومن بیباک
از مردان ومرد کم خیر و در شب
جوینده شکار و گشت کننده
(عسعس) کجعفر گرگ و خارپشت
بدان جهت که شب گرد میباشد
(عساعس) جمع وجائی ست
در بادیه و کوهی است و از پس ضریة
وعسعس بن سلامة صحابی
است ودارة عسعس جائی
است بجانب مغرب حمی ضریه
ونیز عسعس نام مردی
(عسعس) کقنفذ یا ندکان
از مند و حریص و آوندهای کلان
(عسعاس) بالفتح گرگ و سراب
(معس) بالفتح جای طلب و
ورزش
(ن) عسّ عسّا وعسسا
بالتحریک بشب گردید پاسبانی
وعسّ خبره برآمد خبر او
(عسّ القوم) چیز اندک خورانید
قوم را (وعسّت الناقة) تنها
چرید ناقه ونیز عسّ شیر داد آن
ناقه پیش کسی
(عسعسة) تاریکی درآوردن شب
ومنه قوله تعالی واللیل اذا عسعس
وسپری شدن آن از لغات اضداد
است قیل وقد فسر علی الوجهین
وشب گشتن گرگ ونیز مین نزدیک
گردیدن ابر ویقال عسعست السماء
اذا دنت من الارض لیلا فی ظلام
ونیز و شتبه وآمیخته کردن کار
را وجنبانیدن چیزی را
(اعتساس) شب گشتن بپاسبانی
وفی المثل کلب اعسّ خیر من کلب
ربض یعنی سگ پاسبان بهتر از
سگ نشسته وخفته ودرزیدن و
جستن و در شتران داخل شدن
ومالیدن پستان ناقه را تا شیر دهد
(تعسعس) بوئیدن بوی و شب
شکار جستن گرگ وجز آن

ع س ط

(عسیطان) کطیلسان جائی
است بنجد

ع س ط س

(عسطوس) محرکه کحلزون اوشند
سینه درختی ست مانند درخت
خیزران که در جزیره می روید و بهتر
ترسایان در لغت رومیه

ع س ط ل

(عسطلة) سخن ناآراسته کلام
(معسطل) کلام غیر ذی نظام

ع س ف

(عسف) بالفتح دم مرگ وقدح
بزرگ وناقة بها عسفا اشتر
ماده طاعون زده قریب بمرگ
رسیده
ج ٣
(عسیف) کامیر مزدور و بنده
(عسفان) به ویبرقانی عسفاء جمع
فعیل بمعنی فاعل من عسف له او
مفعول من عسفه اذا استخدمه
(ناقة عاسف) شتر ماده طاعون
زده و ناقه که نزدیک آمده باشد
بمردن و دم سخت میزند
(عسوف) کصبور سخت ستم کار
و بی راه
(عساف) کغراب ناقه طاعون
زده
(عسفان) کعثمان موضعی است

بردو منزل ازمکه
(مِعْسَف) کمنبر مرد ستمگار و بی
راه
(ص) عَسَفَ من الطّریق
عَسْفًا) بالفتح میل نمود و بیراه
رفت یا دست و بازو برزمین و
سیرکرد بی راه و بی فکر و بی هدایت
وعَسَفَ السُّلْطَانُ) ستم کرد
وعَسَفَ فُلَانًا) خدمت خواست
ازوی وعَسَفَ ضَیْعَتَهُمْ
نگاهبانی کرد ضیعت ایشان را
وکافی وبسند شد ایشان را در امر آن و
عَسَفَ عَلَیْهِ وَلَهُ کار کرد جهت او ج ۳
وعَسَفَ الْبَعِیْرُ عُسُوفَةً وعُسَافًا
بالضم قریب بمرگ رسید شتر از
غدّه وطاعون پس لرزیدن گرفت
گلوی او و دم سخت برآوردن
بشتاب ونیز عسف شب گشتن
بطلب مطلوب
(اِعْسَاف) دم مرگ گرفتن شتر
کسی را و صاحب شتر قریب بموت
شدن و بنده را بکار سخت داشتن
و در شب سیر نمودن بی دلیل و بی
راه و در قدح بزرگ نوشیدن لازم گرفتن
عَسَّفَهُ تَعْسِیفًا) مانده گردانید
آنرا
(تَعَسُّف) بی راه رفتن وخمیدن
از راه و ستم کردن و بر فوت چیزی
ملول شدن
(اِعْتِسَاف) بیراه رفتن و میل
کردن از راه و خدمت خواستن از کسی
(اِنْعِسَاف) خم گرفتن و دوتا شدن
و در پیچیدن

ع س ق

(عَسَق) بالتحریک در پیچیدگی و
دشوارخوئی و تنگ خوئی و تاریکی
اول شب و شاخ گز خشک هیچکاره
(عُسُق) بضمتین سخت گیرندگان
بر غریم و کشنی دهندگان خرمابن
ز شتر و جز آن
(رجل عَسِقٌ) گکتف مرد دشوار
خوی
عَسِیْقَة) کسفینة شراب هیچکاره
بسیار آب
(س) عَسِقَ بِهٖ) آزمند گردید
و چفسید بوی و لازم گردید و شیهید
در طلب چیزی وعَسِقَتِ النَّاقَة
عَلَی الْفَحْلِ) نزدیک کش آمد
(تَعَشُّق) آزمند شدن و چسپیدن
و لازم گرفتن و شیهیدن در طلب
چیزی

ع س ق ب

(عسقبة) بی اشک گردیدن و
بسته و سخت شدن چشم وقت گریه
(عِسْقِبَة) بالکسر خوشه خرد
انگور منفرد و پیوسته در بن خوشه
کلان عِسْقِب کزبرج بجذف تا
وعَسَاقِبُ جمع

ع س ق د

(عُسْقُدٌ) کقنفذ دراز کول پر
گوشت درشت اندام

ع س ق ر

(مُتَعَسْقِر) کمتدحرج مرد نشتاب
کار شکیبا

ع س ق ف

(عَسْقَفَة) بستگی و سختگی چشم
خلاف گریه و بی آب شدن آن یا
اراده گریه کردن و نتوانستن
ونیز عَسْقَفَه) آهنگ نمودن
بر خیر و نکردن آنرا و بعضی
بغی

ع س ق ل

عَسْقَلَة) کدحرجة جائی که در آن
سختگی و سنگهای سپید باشد ونیز
عُسْقُلَة) درخشیدن سراب
عَسْقَلَانَ بالفتح شهریست بساحل
شام و آنرا عروس الشام هم
گویند و ترسایان حج آن کردندی
و آمد و شد داشتندی در آن و
دهی است ببلخ یا محله ایست از انست
عیسی بن احمد بن وردان عسقلانی
وعَسْقَلَانَ الرّاس) اعلای سر
عساقیل) نوعی از سماروغ سپید
بزرگ یقال لها شَحْمَةُ الارض یضا
عسقل کجعفر وعُسْقُولُ بالضم
یکی و سراب و پارهای جداگانه ابر
عَسَاقِل مثله فیها قال ولقد جَنَیْتُکَ
اَکْمُؤًا وعساقِلًا ولقد نهیتُکَ عن
بنات الاَوْبَرِ

ع س ک

(س) عَسِکَ عَسْکًا) چسپید
و لازم شد

ع س ک ب

عِسْکِبَة) بالکسر خوشه خورد
انگور بخوشه بزرگ پیوسته قیل و
یکون فیه عشر حبّات

ع س ک ر

عَسْکَرَ کجعفر لشکر و گروه و
بسیار نه هر چیزی فارسی است
و تاریکی شب وعسکر ان عرفه

ومنی و نیز عَسْکَر محله است
به نیشاپور و محله است بمصر از ان
محله است محمد بن علی عسکری و
حسن بن رشیق عسکری و محله است
بربله و محله است در بصره و شهریست
بخوزستان منه الحسین بن عبدالله
وحسن بن عبدالله الادیبان و
موضعی است بنابلس و قلعه است
بقزوین و نیز دهی است بمصر نام
سُرَّ من رای که شهریست و بدان
منسوب اند ابوالحسن علی بن محمد
بن علی بن موسی بن جعفر عسکری
و پسرش حسن عسکری رضوان الله
علیهم اجمعین وفوت نمودند دران
وعَسْکَر مُهْدِی وعَسْکَر
منصور ببغداد است و نیز از اعلام
است

عَسَاکِر) نام مردے
مُعَسْکَر للمفعول لشکرگاه
عَسْکَرَ اللیلُ عَسْکَرَةً درهم
نشست تاریکی شب وعَسْکَرَ
القومُ گرد آمدند یا در سختی افتادند
وعَسْکَرَ فُلَانٌ)
لشکری گردید وعَسْکَرَ العَسَاکِرَ)
آماده کرد لشکر را و نیز عَسْکَرَةٌ)
سختی و خشک سالی

ع س ل

(عِسْل) بالکسر قبایل است از جن
و بنو عِسْل قبیله از بنی عمرو
بن یربوع و مادر ایشان غول است
در زعم عرب وهو عِسْلُ مَالٍ)
یعنی او مقابل و برابر و قیم مال است
وقصر عُسَیْل) کوشکی است
در بصره قریب خطه بنی ضَبَّة منسوب
بسوی عسل ابی ضبع وذو عُسَیْل
موضعی است
ابو عِسْلَة) بالکسر گرگ
(عَسَل) محرکه غوزهٔ آب روان
و خط آن و انگبین یا شبنم و تری
اندک که بر شگوفه و جز آن گرد آید
و زنبور عسل برگیرد و آن بخاری است
که برآید و در جو آسمان پخته گردد
و ستحیل و درشت و سطبر گردد
و عسل شده فرو افتد و گاهے
درحقیقت انگبین گردیده افتد
و مردم برگیرند و خورند و آن را
ترنجبین و شیرخشت گویند مونث
آید و مذکر اَعْسَال وَعُسُل بالضم
و بضمتین وعُسُول وعُسْلَان
بضمها جمع و ذکر جمیل و طیب
ثنا و شتر ماده تیزرو و دوشاب خرمای
تو ضمغ عرفط وعَسَلُ اللُّبْنَی
خوشبوئی ست که عوام آن را حصی
لبان و میعه سائله نامند و از درختی
برآید و از ان بخار سازند وعَسَلُ
الرِّمْثِ سپیدئی است مانند
مروارید وبنو عسل قبیله است
وعَسَلُ ابنُ ذکوان) مرویست
و نیز موضعی وفی الحدیث کَذَبَ
عَلَیْکَ العَسَلَ بنصبِ العسل و رفعه
ای علیک بسرعة المشئ وهو من
العسلان و مذکور است در ک ذ ب
عَسَلَة) محرکه پارهٔ از شهد وهی
اخص من العَسَل و بیخ و بن یقال
مَا اَعْرِفُ لَهُ مَضْرِبَ عَسَلَةٍ ای عِرْقَهُ
ومالفلان مَضْرِبُ عَسَلَةٍ یعنی من
النسب وابن عَسَلَة شاعری
است
عَسَلِیٌّ منسوبا علامت و نشان
جهودان
عَسِل ککتف سخت زننده و
و سبک دست
عَسِلَة کفرحة دهی است
بیمن از اعمال بعدانیة
(عَسِیْل کامیر مرد سخت زننده
سبک دست و جاروب عطار و
نره پیل و نره شتر و پرکه از ان
غالیه بر آرند عسل ککتب
جمع
عُسَیْلَة) کجهینه نطفه و آب مرد یا
حلاوتی است در جماع که بلذت با انگبین
تشبیه و هند مُصَغَّرَت بالهاء لان
الغالب علی العسل التانیثُ و
یقال اُرِیْدَ بِه العَسَلَة وهی القطعه
منه کما قیل للقطعة من الذهب
ذهیبة و نیز عُسَیْلَة آبی است
شرقی سمیرا
ج ۳ عَسُول کصبور نیزه جنبان و
مرد نیک صالح عُسُل بضمتین
جمع
عَاسِل انگبین گیرنده و نیزه
سخت لرزان و مرد نیک صالح
عُسُل کعنق جمع وکرکع عُسَّل
کرکع وعَوَاسِل کعوارس جمع و
مرد ستوده کردار و نیک عمل که
بدان ستایش و ذکر او را بیارانید
و مانند انگبین شیرین
گردانند
خلیة عَاسِلَة کبت پر از انگبین
(عسّال) کشداد انگبین گیرنده

ونیزه سخت جنبان وصَفْوانُ
بن عَسّال صحابی است
(عَسّالة) کجبانة کبت انگبین و
شوره وجای انگبین وزنبور عسل
(اَعْسال) بالفتح اطوار وروش
یُقال هو علی اَعْسالٍ من ابیه ای
بر رو تیره وروش پدر خود است
(عَنْسَل) کجعفر ناقه تیزرو
مَعْسَلة کمرحلة شوره کبت و
خلیهٔ آن
(ن) عَسَلَ فلاناً خوش ستود
ورا وعَسَلَ من طعامه عَسَلاً
محرکه چشید وعَسَلَ اللهُ فلاناً ح۳
دوست نمود اورا پیش مردم
ونیز عَسَل هلاکی یقال عسلاً
له ای تعساله
(ض ن) عَسَلَ الطَّعامَ عَسْلاً
خوردنی ساخت بانگبین وعَسَلْتُهُ
(العَسَلَ) توشه دادم اورا بانگبین
(ض) عَسَلَ المرأة کائید آنرا
وعَسَلَ الرمحُ عَسَلاً وعُسُولاً
وعَسَلاناً سخت جنبید وعَسَلَ
الذئبُ عَسْلاً وعَسَلاناً پریشان
دوید وسر جنبانید ونیز پویه دوید
وکذا الفرسُ والناسُ وعَسَلَ

الماءُ عَسَلاً وعَسَلاناً محرکة
مضطرب گردید آب از جنبانیدن
باد وعَسَلَ الدلیلُ بالمفازة)
شتابی نمود
معجونٌ مُعَسَّلٌ کمعظم معجون
بانگبین سرشته زنجبیلٌ مُعَسَّلٌ
کذلک
(تَعْسِیل) طعام ساختن بانگبین
وتوشه دادن انگبین را وانگبین
فراهم آوردن زنبوران در خانه
اِسْتِعْسال شهد بخشیدن خواستن
وانگبین جستن

ع س ل ج

(عُسْلُج) کقنفذ شاخ نرم خمیده
وسبز وانچه نخستین برآید
عُسْلُوج وعُسْلُوجة بالضم مثله
فیهما وقوامٌ عُسْلُجٌ قد نازک
ونرم
عَسَلَّج کعملس طعام پاکیزه
یا تنک ازان ودهی ست ببحرین
جاریةٌ عُسْلُوجةُ النَّبات)
بالضم دوشیزه نرم ونازک اندام
عَسْلَجَتِ الشجرةُ عَسْلَجَةً)
شاخ نرم وسبز برآورد

ع س ل ط

(عَسْلَطَة) سخن نا آهسته و
نادرستی کلام
(کلامٌ مُعَسْلَطٌ) سخن آمیخته
ونا سره

ع س ل ق

عَسْلَق کجعفر سراب وگرگ و
شیر بیشه وشترمرغ نر وهر درنده
شکاری وبدسرشت وزشت خوی
وچالاک ودرازگردن وروباه عِسْلِق
کزبرج عملس وعسالق کعلابط
مثله فی الکل والمؤنث بالتاء عَسالِق
جمع

ع س م

(عَسْمَة) بالفتح یک خوردنی
هر چه باشد یقال ماذاق لاعَسْمَةً ای
اکلةً وپاره نان خشک عسم جمع
عسوم مثله
عَسِیّ بالفتح سنسو یا نیکوکننده
امور خود وکج وخراب کننده
آنرا از لغات اضداد است وفهمیده
عَسَم محرکه خشکی ست در بند
دست وپا که ازان دست وپا کژ
گردد وخشک شدن کف وقدم
کج گردیدن آن والفعل من سمع
عَسَمَة) محرکه ریزه نان خشک

(عاسِم) رنج وسختی رساننده
بر عیال وموضعی ست باریک توده
بعالج ومرد طامع
عَسُوم کصبور رنج وسختی رساننده
بر عیال عسم ککتب
جمع وشتر ماده بسیار بچه
عُسُوم بالضم ریزه نان خشک
(اَعْسَم) بالفتح مرد کج دست وپا
از خشکی عَسْماء مونث
(عَسَمان) بالتحریک خبب ستور
که نوعی از دویدن است
بنو عُسامَة) بالفتح قبیله است
عسامة کثمامة نام مردی
بعیر حسن الاعسام شتر
نیکو اندام
ذو عیسم بن اعرب بالفتح
پادشاهی ست از پادشاهان حمیر
مَعْسِم کمجلس جای آز یقال
مافی قدحه مَعْسِم ای مطمع
(ض) عسم عَسْماً طمع کرد وآز
داشت ومنه هذا الامر لایعسم
فیه ای لایطمع فی مغالبته وقهره
وعَسَمَ عَسْماً وعُسُوماً ورزید
وعَسَمَت عینُهُ اشک افگند و
فرو خوابید چشم یا برهم نشست

پلک وعَسَوَ فی الامر کوشش
کرد درکار   وعَسَم وَسْطَ القوم
بی باکانه درآمد در قوم وآمیخت
با آنها عام است از جنگ وغیر آن
ونیز عسوم قلت وکمی
إِعْسَام خشک گردانیدن دست
وبار او اشک ریختن وچشم فرو
خوابیدن ودادن انچه مطلوع
باشد
إِعْتِسَام نعل وموزهٔ کهنه خریده
پوشیدن وبچه آوردن گوسپند و
انداختن راعی بچه هر یک را پیش
هر یک

ع س م ط

(عُسْمطَةَ) آمیختن چیزے را
بچیزے

ع س ن

عَسَن بالفتح درازی یا خوبی
موی وحسن سپیدی وموضعی
است
عِسْن بالکسر همتا ومانند وپیه
ویثلث اَعْسَان جمع
عسن بالضم والضمتین فربهی
وپیه وپیه پیه
عسن بالضمتین وبالتحریک
گواریدن آب وعلف ودرخوردن
ان ستور والفعل من سمع یقال
دَابَّةٌ عَسِنَ فِیهَا الکلأ وسَمِنَت
عسن ککتف ستور باندک علف
پسندکننده واندک پذیر
مکانٌ عَاسِنٌ جاے تنگ
اَعْسَان نشان وآثار وجاے
چیزے والواح شتر واَعْسَانُ
الاَرْض) هیزم باقیمانده وبیخ
وتنه بی شاخ وکنده درخت
عَوْسَنٌ کجوهر بلند بالا یا اندک
کوزپشتی
عَبْسَان بالفتح مردان ان یقال
مَاهُوَ مِنْ عَبْسَانِهِ ای رجاله
إِعْسَان) اندک از گیاه
رویانیدن زمین
تَعَسِّین) سبک گردانیدن تنگی
سال بیه شتر اتما.
اِسْتِعْسَان) کم خوردن شتر
تَعَسَّنَ اَبَاهُ) باپدر خود مانست
وتَعَسَّنَ الشَّیءَ جست نشان
ومکان آنرا وتعسنت الاَرْضُ)
رویانید اندک از گیاه

ع س ن ج

عَسَنْج کعملس شتر مرغ نر

ع س ن ق

عُسْنُق) کقنفذ تمام اندام نیکو
وخوب روی

ع س و

(عَسْو) بالفتح شمع
(ابُوالعَسَا) نام مردے
(ن) عَسَا الشَّیخُ عَسْوًا وعُسُوًّا و
عُسِیًّا بالضم وتشدید الواو والیاء
وعَسَاءً بالمد کلان سال گردید
وعَسَا النَّبَاتُ عَسَاءً وعُسُوًّا)
درشت وخشک گردید ونیز سطبر
شد   وعَسَا اللَّیلُ) نیک
تاریک گشت ونیز عسو درست
شدن دست ازکار
(س) عَسِی عَسًی) سخت
کلان سال گردید

ع س ی

عسیٰ بالفتح مقصورا فعلی است
مطلق از افعال مقاربت معنیش
باشد ۲ وازان انواع ماضی
آید فقط   تقول عسیٰ زیدٌ
انْ یَّخرُجَ وعست هند ان تخرج
زَیْدٌ فاعل عسیٰ است وان یخرج
مفعولش بمعنی خروج وخبرش
گاهے اسم نباید پس عسیٰ زیدٌ
مُنْطَلِقًا گفتن درست نباشد یا حرفی
است مطلق ونیز مے آید جهت
ترجی در مطلوب واشفاق وتخویف
درمکروه وقد اجتمعا فی قوله تعالی
وعَسٰی ان تکرهُوا شَیْئًا الایة ومی آید
جهت شک ویقین وگاهی مشابه
یکاد باشد پس فعلش بدون
ان مستعمل گردد یقال عَسَی زیدٌ
یَخرُجُ ویقال عَسَیتُ انْ اَفْعَلَ
ذٰلِکَ وعسیت ای تفعل ذلک بفتح
السین وکسرها ولا یاتی منهُ فاعِلٌ
ولَا یفعَلُ وعَسٰی مِنَ اللهِ سُبحَانَهُ
وتعالیٰ واجبة فی جمع القران الا قوله ج ٣
تعالیٰ عَسٰی رَبُّهُ اِنْ طَلَّقَکُنَّ وقال
ابو عبیدة عسی من سبحانه ایجاب
فجاءت علی احدی لغتی العرب
لان عسی رجاء ویقین یقال ظنی
بهم کعسی ای ظنی بهم یقین
وبمنزله کان است ومثل عسی
الغُوَیرُ اَبْؤُسًا ونیز عسی شاخ خرما
عساء بالفتح والمد قدح بزرگ
ومنه تغد وبعساء وتروح بعساء
(عَسِیٌّ) کغنی سزاوار یقال هو
عَسِیٌّ به ای خلیقٌ وبالعسی ان
یفعل کذا ای بالحری عَسٍ مثله

(عاسی) خرما بن وشاخ خرما
(معساة) بالفتح سزاوار يقال
انه لمعساة بكذا اى مخلقة
(معساء) کمکسال دوشیزه
قریب البلوغ
(ض) عسى النبات عساً خشک
ودرشت گردید گیاه وقوله تعالى
هل عسيتم الآية هل انتم قريب
من الفراء
(معسية) کمحسنه شتر ماده که
دروی شک باشد شیردار
است یانه
(اعس به) چه لایق وسزاوار ۳ ج
است آن

باب العين فصل الشين

ع ش ب

(عشب) بالضم گیاه تر
(عيال عشب) محرکه عیال
بزرگ که صغیر نباشد
(عشبة) محرکه شتر ماده کلان
سال ومرد کوتاه بالا وزن پست
قامت زشت روی وپیرشت دوتا
پیری ومرد پیر فانی وکنده پیر وکذلك
النعجة)
(ارض عشبة) کفرحة زمین
بسیار گیاه
(عشيب) کامیر مرد کوتاه بالا
(مكان عشيب) جای گیاه ناک
(ارض عشيبة) بالتا زمین که
گیاهش نمایان وبسیار باشد
(بلد عاشب) شهر گیاه ناک ارض
عاشبة مثله وبعير عاشب
شتر گیاه تر چرنده
(عشابة) بالفتح گیاه ناکی
ارض تعاشيب پارهای متفرق زمین
گیاه ناک ويقال ارض فيها
تعاشيب اى فيها عشب لاواحد له
(ارض معشاب) بالکسر زمین
گیاه ناک معاشيب جمع
(س) عشب) خشک گردید
(ارض معشبة) کمحسنه زمین
بين العشابة
اعشاب گیاه تر رویانیدن
زمین وگیاه ناک شدن وبگیاه
رسیدن قوم وگیاه ترچریدن شتر
وفربه شدن ازان وشتر کلان سال
دادن يقال سالته فاعشبني اى
اعطانى ناقة مسنة
تعشيب گیاه تر رویانیدن
زمین
(تعشب) گیاه ترچریدن وفربه
گردیدن شتر
(اعشوشبت الارض) نیک گیاه
تر رویانید وهو للمبالغة و
اعشوشب القوم گیاه ترسیدند

ع ش ج ب

(عشجب) کجعفر مرد فروهشته
اندام

ع ش ج ذ

عشجذة سست باریدن باران
يقال عشجذت السماء اى ضعف
مطرها

ع ش د

(عشد) بالفتح گرد آوردن چیزرا
والفعل من ضرب

ع ش ر

(عشر) بالفتح ده زن عشرة ده
مرد فاذا جاوزت العشر حذفت الهاء
فى المذكر واثبتها فى المونث فقلت
احدى عشرة بكسر الشين وسكونها
الى تسع عشرة فالتسكين لاهل
الحجاز والكسر لاهل النجد واحد عشر
بالفتح لاغير
(عشر) بالکسر ما بين دونوبت
آب شتر که هشت روز باشد بدان
جهت که روز اول ودهم آب دهند
وتاب آمدن شتر روز دهم یا روز نهم
وليس لها بعد العشر اسم ولهذا
لم يقل عشرين وقالوا عشرين جعل
ثمانية عشر يوما عشرين والتاسعة
عشر والعشرين طائفة من الورد
الثالث فقالوا عشرين جمعوه
بذلك ونيز (عشر) ده یک پاره چیز
شکسته
(عشرة) بالکسر آمیختگی وآمیزش
وخوشدلی
(عشرون) بالکسر بیست
(عشر) بالضم ده یک عشور واعشار
جمع وناقه که شیر اندک فرود آیدش
بی فراهم آمدگی
(عشرة) محرکة ده وهو اول العقود
(عشر) کصرد درختی است که آتش
زود درگیرد ومردم ازان بهترین
بچقماق آتش نگیرند وازان
نازبالش سازند وشکری مشهور
که از شگوفه وشاخ آن بر آید ودران
یک گونه تلخی باشد وسه شب از
هر ماه که بعد از شب نهم آید
(عشرة) کصردة درخت یا صمغ
درخت عشر عشرات جمع

عِشَار ککتاب موضعی ست
عَشِیر کامیر ده یک اَعْشِرَاء
بالفتح وکسر الشین وعُشُور عُشَار
جمع وخویش ودوست عشراء
کامراء جمع وشوی زن ومنه الحدیث
اِنَّکُنَّ تُکْثِرْنَ اللَّعْنَ وَتَکْفُرْنَ الْعَشِیْرَ
ای الزوج لانه تعاشرها وتعاشره
وقال الله تعالی لَبِئْسَ الْمَوْلٰی وَلَبِئْسَ
الْعَشِیْرُ ومعاشر ده یک حصه
قفیز در حساب علم زمین وآواز
گفتار
عَشِیرَة کسفینة برادران وقبیله
وتبار ونزدیکان از جانب آبا
عشائر جمع وسعد العشیرة
پدر قبیله از یمن
(عُشَیْرَة) گجهینه دیهی است
بیمامه وذو العشیرة موضعی
است بصان ودران قلعه است
بلند برآمده وموضعی است
بسواد ینبع وغزوه آن مشهور
است
(عَاشِر) ده یک گیرنده ودهم
(عَاشِرَة) آیت دهم از ده آیت قرآن
(عواشر) جمع ونصیب شمار و
جزو دو پر نوک بال مرغ اُعْشَار

جمع فی الکل ونیز عاشرة کفار
علم است آنرا عاشرات جمع
اَعْشَر بالفتح کول
عُشَرَاء کنفساء شتر ماده باردار
که ده یا هشت ماه بر حمل آن
گذشته باشد ونام مخاض زایل
شده یا ناقه که مانند زنان نفسا
باشد بعد بچه آوردن عُشَر وآن
مثنی وعُشَرَاوَات وعشار بالکسر
جمع یبدلون من همزة التانیث
واوا یا عشار شتر ماده گان که بعض
بچه آورده باشد وبعض منتظران
وبنو العُشَرَاء قومی از فزاره
وزبان بن سیار بن عُشَرَاء شاعری
است ونیز عُشَرَاء سر کوه وابو
العُشَرَاء اسامه دارمی تابعی
است
عُشَار بالضم ده گان وآن معدول
است از عشره یقال جاؤا عشار
یعنی ده گان ده گان
عُشَارَة بالضم ده یک پاره
هر چیز شکسته
ثوب عُشَارِیٌّ بالضم منسوبا
پارچه ده دستی
قلب اَعْشَار دل پاره پاره

وشکسته وقِدْر اَعْشَار دیگ
که ده پاره شده باشد اعاشیر
جمع یا دیگ بزرگ که کم از ده
کس برداشته نشود واَعْشَار
الجزور حصه های شتر
(عَوَاشِر) بالفتح شتران که بروز
دهم بر آب آیند وشتران که
یک عشر خورده باشند وعَوَاشِر
القرآن آیات که بدان عشر
تمام گردد
(عَشَّار) کشداد ده یک گیرنده
(عَاشُوْرَاء) ممدودا دهم محرم یا
نهم آن ودر آن لغات است
عَشُورَاء بالمد وعاشوری
عَشُورَی مقصورین وعاشور
ونیز عَشُورَاء موضعی است قال
ابوبکر وقال بعضهم عاشوراء معرفة
لایدخل علیها الالف واللام
ولایوصف بها الیوم ولکن یضاف
الیها
(ذهبوا عُشَارَیَات) یعنی رفتند
پراگنده ومتفرق
تِعْشَار بالکسر موضعی است
عُوَیْشِرَاء بالتصغیر سر کوه
(مَعْشَر) کمقعد گروه مردم معاشر

جمع وزن وفرزند واهل مرد
ومردم وجن ونیز مَعْشَر
ده گان معدول من عشرة یقال
جاؤا مَعْشَر مَعْشَر ای عَشَرَة عَشَرَة
مِعْشَار بالکسر ده یک وناقة
مِعْشَار شتر ماده که شیرش
کم شده باشد
(ن) عَشَرْتُهٗ بیست گردانیدم
آنرا واین نادر است وعَشَّرَت
النَّاقَةُ عشراء گردید
(ض) عَشَرَ عَشْرًا یکی از ده گرفت
یا یک برنه زیاده نمود وعَشَرَ الْقَوْمَ
ج ۳ دهم ایشان گردید وعَشَرَهُمْ
(عَشْرًا) بالضم وعُشُورًا ده یک
گرفت از اموال ایشان ودرین معنی
از نصر نیز آید ونیز عَشَر بالفتح
دهم شدن
اِعْشَار عُشَرَاء شدن ناقه و
صاحب شتران خورنده یک عشر
گردیدن وده تن گشتن قوم
مُعَشِّر کمحدث آنکه شترانش
بچه آورده باشند وصاحب شتران
عشار شدن
تَعْشِیر ده یک از اموال قوم
گرفتن وده آواز بانگ نمودن

خروزاغ بیک دم و ده ماه برآمدن
برآبستنی اشتر و ده آیت کردن
مصحف را
(مُعاشَرَة) آمیختن و باهم آمیزش
کردن
(تعاشر القوم) آمیختند
همدیگر را

ع ش ر ب

(عَشَرَب) کجعفر تیر درگذرنده
و شیر بیشه و سخت روان هرچه باشد
عَشَرَّب کهملع مثله فی الکل
(عشارب) بالضم شیر بیشه

ع ش ر ق

ج ٢ (عشرق) کزبرج گیاهی ست از قسم
غلات دانه آن نافع بواسیر است
و نیز شیر زیاده پیدا کند و موی
را سیاه گرداند عشرقة یکی
(عُشارِق) بالضم نام مردی یا
موضعی ست
(عشرق النبت) سبز و تر گردید گیاه
و کذا اعشَرَقَتِ الارض

ع ش ر م

(عَشرَم) کجعفر سخت درشت
(عَشَرَّم) کسفنج تیر درگذرنده
و شیر بیشه عُشارِم بالضم مثله

و نام مردی

ع ش ز

(عشز) بالفتح درشت اندام پر
گوشت فعلش نیامده
(عَشوَز) کجعفر زمین سخت و
درشت یا درشت و قوی از شتران
و سخت و درشت از راه و زمین و
گوشت بسیار عَشَوَّز کعلوّد مثله
(عَشَوزَن) بالفتح و بزیادة النون
شتر سطبر اندام
(ض) عَشَز عَشَزاناً محرکة
برفتار برده یا رفت * و عشز علی
عصاه برچوب دستی تکیه نمود

ع ش ز ب

(عَشَزَب) کجعفر شیر بیشه درشت
اندام عَشَزَّب کهملع مثله

ع ش ز د

(عشزد) کغضنفر سخت و
درشت اندام بزرگ از هر چیزی
عشزدة مؤنث

ع ش ز ن

(عشزنة) خلاف کردن
(عشوزن) کسفرجل دشوار پیچیده
از هر چیزی و درشت خلقت عشوزّن
بالفتح و تشدید الزاء مثله و مرد

سخت و درشت اندام عَشَوزَنَة
مؤنث عَشازِن و عَشاوِز جمع

ع ش ش

(عَشّ) بالفتح بخشش اندک و
اندک یقال سقاه سجلاً عشاً
ای قلیلاً و مرد کم گوشت و دراز
قامت یا باریک استخوان دست و پا و
کشن که بخواهش ناقه بروی برجهد
و ستم نکند
(عَشّه) بالفتح درخت کم شاخ
و باریک تنه از خرما و جز آن و درخت
باریک شاخ در جای خراب رسته
و زن دراز کم گوشت یا زن باریک
استخوان دست و پا و زمین درشت
و خشک
(عُشّ) بالضم و بفتح آشیانه
مرغ از هیمه که بر شاخ درخت
باشد و وکن و وکر خانه مرغ که در
دیوار یا در کوه باشد و اُفحوص
و اُدحی خانه مرغ که در زمین باشد
عششة و عشاش بالکسر و
اعشاش جمع و یقال لیس بعشّك
فادرجی یعنی نیست مر ترا حقی
در آن پس بگذر از آن و عُشّ بن
لبید بن عداء شاعری ست و

ذو العُشّ موضعی ست ببلاد
بنی مره و نیز اعشاش موضعی ست
ببلاد بنی سعد نزدیک ...
و یقال تلمس اعشاشك یعنی بجو
سبب گناه در اهل خود
(عشعش) بالضم و بفتح آشیانه
مرغ زیر یکدیگر
(مَعَش) بالفتح خواسته و مطلب
(مَعَشّه) بالتا زمین درشت
(ن) عَشّ الشجر عشاً کم شاخ
و باریک تنه گردید درخت * و
عش بدنه عشاشة و عشوشة
و عشیشا) لاغر و باریک گردید
اندامش و نیز عش جستن و
گرد کردن و زدن و در پی نهادن
پیراهن را و کم کردن دهش را
یقال عَشّ الرجل معروفه ای اقلّه
و لازم گرفتن پرنده آشیانه را
و در رسیدن و منزل دیگر فرود آمدن
تا جای بر ایشان تنگ گردد و
از انجا کوچ نمایند و جاء بِمِن
عشه و بیتِه آورد و از اتمام
کوشش لغة فی السین
(اعش اعشاشا) در زمین خشک
رسید * و اعش فلانا عن حاجته

باز داشت ازان و برگردانید *
و نیز اِعْشَاش برخیزانیدن و
بی آرام ساختن آهو را بمنزل
دیگران فرود آمدن تا جای بر
ایشان تنگ گردد و ازانجا کوچ
نماید و لاغر و نزار گردانیدن
بدن را یقال اَعَشَّ اللّهُ بَدَنَهُ
(مُعَشَّشُ الطُّیُورِ) خانهٔ جای
مرغان
(تَعْشِیش) کم شاخ و باریک تنه
گردیدن درخت و آشیانه ساختن
مرغ و خشک شدن گیاه و زمین
اذکره .. [illegible] خشک گردیدن
ان .. فی الحدیث وَلَا [illegible] بَیْتَنَا
تَعْشِیشًا ای غلی وخیانة طعام
من نکنید که پنهان نمائید در هر گوشه
خانه چیزی و خانه مانند آشیانه
گردد
(اِعْتِشَاش) آشیانه ساختن مرغ
دخوار بار اندک آوردن
(اِلْعِشَاش) در پی پذیرفتن
پیراهن

ع ش ط

(عَشَنَّط) کعشق نیک دراز مشتق
من العَنَط یا مرد بر گوشت نازک
و نیکو اندام زیرک عَشَنْطُون
و عَشَانِط جمع
(ض) عَشَطَه عَشْطًا سخت
کشید آنرا
(تَعَشْنَطَتِ المَرْأَةُ زَوْجَهَا)
باشوی درآویخت زن در خصومت
نمود

ع ش ف

(عُشُوف) بالضم درخت خشک
(مُعْتَشِف) کمحسن آنکه پیش آورده
شود او را چیزی که مطبوع
و مرغوبش نباشد و نخورد آنرا
یا ستر که نخستین از بیابان آورده
باشند و اسپست و دسته خرما و
جو نخورد
(اِعْتِشَاف) بیمار شدن و ناگوار
گردیدن یقال اَکَلْتُهُ فَاعْتَشَفْتُ
عَنْهُ ای مَرِضْتُ وَلَمْ یَهْنَأْنِی یقال اِنَّا عِشَف
هذا یعنی پلید میدارم آنرا و مکروه
میدانم وما یَعْتَشِفُ لِی اَمْرٌ
فَیَتَّضِحُ یعنی شناخته نشود کار رشت
وَقَدْ رَکِبْتَ اَمْرًا مَا کَانَ یُعْتَشَفُ
یعنی مرتکب شدی کاری را که جهت
تو شناخته نمیگردد

ع ش ق

(عشق) بالکسر شگفت دوست بحسن
محبوب یا درگذشتن از حد در
دوستی و آن عام است که در
پارسائی باشد یا در فسق یا کوری
حس از دریافت عیوب محبوب
یا مرضی است وسواسی که میکشد
مردم را بسوی خود جهت خلط
و تسلیط فکر بر نیک پنداشتن بعض
صورتها معشوق کمقعد مثله
(عَشَقَة) محرکة درختی است که سبز
گردد سپس آن باریک و زرد
شود و عَشَق بحذف تا جمع
(عُشُق) بضمتین نیکو برابر
کنندگان در نشاندن درختان
ریاحین را
(عاشق) عشق آرنده مذکر و مؤنث
در وی یکسان است و نیز عاشقة
مؤنث
یقال فلان عِشِّیقُ فلانة وهی
عشیقته کامیر و امیرة اذا عَشِقَ
بَعْضُهُمَا بعضًا
(عِشِّیق) کسکیت بسیار عشق
آرنده
(مَعْشُوق) کوتنگی است بسر من
رای و موضعی است بمقیاس مصر
و دوست داشته * معشوقة مؤنث
(س) عَشِقَهُ عِشْقًا بالکسر و
التحریک عشق آورد و و جیره
گردید دوستی بروی * وَعَشِقَ بِه
چسپید بآن
(تَعَشُّق) عاشقی نمودن
(تَعَاشُق) همدیگر عشق نمودن

ع ش م

(عَشْم) بالفتح جائی است
(عَشَم) محرکة امید و آزمندی
و نان خشک و تباه و توصف به
فیقال خُبْزٌ عَشَمٌ ای یابِسٌ فَاسِدٌ و جای
است میان حرمین
(عَشَمَة) محرکة از مندی و خشک ج ۳
از لاغری و پیر کلان سال از مرد
و زن و پشت دوتای گام نزدیک
نهنده و پاره نان خشک نیز عَشَمَة
پیر و خرفی
عُشُم بضمتین درختی است
عاثِم و عَشِم ککتف یکی * و نیز
عَاشِم اریک تو ده است بعالج
اَعْشَم بالفتح هر دو رنگ که
باهم آمیخته باشد و شب کور جهت
پیری و درخت خشک شده از گرد
و غبار

عَشَماء کصحرا زمین گردناک و زمین
که درخت خشکش بیش و تر
کم باشد
عیشم بالفتح نان خشک
عَیشُومَة بالفتح درختی است
که با درخت سجر ماند و آن را در وقت
وزیدن باد آوازی باشد
که بدان آواز شتر را تشبیه دهند قال
ذوالرمة کما تناوح یوم الریح عیشوم
و گیاه خشک و شور گیاه خشک شده
عَیشُوم جمع
(س) عَشِمَ بَعِیرٌ فربه شدن
۳ج گرفت شتر تو و عَشِمَ عَشَمًا و
عُشُومًا خشک گردید و آزمند
و حریص شد
تَعَشَّمَ خشک شدن
ع ش ن
عُشَانَة کثمامة آنچه افتاده باشد
از خرما بی قیمت و رایگان و تنه
درخت عُشَّان کرمان مثله و نیز
ابو عُشَانَة کنیت مردی و از
کنیتهای عربان است
(ن) عَشَنَ عَشْنًا بخواست
خود گفت و تخمین نمود
تَعَشَّنَ بخواست خود گفتن
و اندازه کردن
تَعَشَّنَ النَّخلَةَ پیروی و تلاش
نمود اصل شاخ خرما بن را
اِعتِشَان گمان گفتن و بخواست
خود حرف زدن و تلاش و تفحص
کردن بن شاخهای خرما بن را
و در جستن بر کسی بناحق
ع ش ن ج
عَشَنَّج کعملس ترش روی
زشت خوی
ع ش ن ط
عَشَنَّط مذکورست در ع س ن ط
ع ش ن ق
عَشَنَّق کعملس دراز قد سبک
و کم گوشت عَشَنَّقَة مؤنث
عَشَانِقَة جمع
(عُشَانِق) کعلابط دراز بالا
کم گوشت
ع ش و
(عَشوَة) بالفتح تاریکی یا از اول
شب تا ربع آن یقال مضی من اللیل
عشوة
(عِشو) بالکسر کاسه شیر که شبانگاه
وقت بازگشتن گوسفندان یا بعد
آن نوشند
(عُشوَة) بالضم والکسر آتش که در شب
از دور دیده شود و شعله آتش
و نیز عشوة کار ناپیدا نمودن و
کردن و یثلث و یقال اوطأتنی عَشوَةً
ای أمرًا ملتبسًا
عَشَا بالفتح مقصورة شب کوری یا
عام است عَشَاوَة مثله یا نابینائی
والفعل من سمع و نصر
عَشِیَ کلکف شب کور و آنکه
شب و روز سوء البصر باشد او را نابینا
عِشی بالکسر مقصورا طعام
شبانگاهی
عِشَاء بالکسر والمد اول تاریکی
شبانگاه که ما بین مغرب و عتمه
باشد یا از زوال آفتاب تا طلوع
فجر و صلاة العشاء نماز مغرب و
نماز عتمه
عَشِیّ کغنی آخر روز و ابر
عَشِیَّة بالتاء مثله فیهما عَشَایَا
بالفتح و عَشِیَات جمع عُشَیَّان و
عشیتان و عُشَیشِیَان و عُشَیشِیَة
مصغر عُشَیشِیَانات و عُشَیشِیَات
و عُشَیشِیَانَات جمع یقال لقیته
عُشَیشِیَةً و کذا الکل من المصغرات
و بعیر عَشِیّ (س) شتر که شب تا دیر چرد
عَشِیَّة مؤنث و صلاتا العشی
نماز ظهر و عصر
رجل عاش مرد شبانگاه خورنده
و آهنگ کننده
عَاشِیَة شتر در شبانگاه چرنده
و فی المثل العاشیة تهیج الآبیة
ای اذا رأت التی تابی العشاء التی
تتعشی تبعتها فتعشت معها
عَشَاء کسحاب طعام شبانگاهی
(اعشیه جمع)
اعشی کاحمد شب کور و آنکه
شب و روز کم بینا یا نابینا و
المنسوب الیه اعشوی و اعشی
باهله لقب عامر است و اعشی
بنی نهشل اسود بن یعفر و
(اعشی) همدان عبد الرحمن
و اعشی بنی ابی ربیعه و اعشی
بنی طرود و اعشی بنی الحرماز
و اعشی بنی اسد و اعشی
بنی عکل کهمس و اعشی بن
معروف خیثمه و اعشی بنی
عقیل و اعشی بنی مالک و
اعشی بنی عوف ضابی و اعشی
بنی صورت عبد الله و اعشی
بنی خلان سلمة و اعشی بنی

قیس ابو نصیر و اعشی تغلبی
شاعران اند و غیر آنها از عُشی
بالضم گروهی است
عشواء کصحراء مونث اعشی
و شتر ماده که پیش خود نه بیند و
خبط خبطه عَشْوَاءَ یعنی کردکاری
را بر غیر بصیرت وَیقال رکب عَشْوَاءَ
اذا خبط امره علی غیر بصیرة وفلان
خابط خبط عشواء کذلک و تاریکی
و نوعی از تمر است یا خرما بنی
(عشوان) بالضم نوعی از تمر است
یا خرما بنی
(عَشْیَان) بالفتح طعام شبانگاهی
خورنده
(عَوَاشی) شتران و بزان
شب چرا کننده
(ن) عَشَی النَّارَ وَالیهَا عَشْوًا وَ
عُشُوًّا بالضم و تشدید الواو در شب
از دور دید آتش را و آهنگ
روشنی آن نمود وَعَشَوتُ
طعام شبانگاهی خوردم وعَشَاه
عَشْوًا وعَشْیًا طعام شبانگاهی
خورانید او را اعشوته در شب قصد
وی کردم هذا هو الاصل ثم
صار کل قاصد عاشیا وعشوت
عنه ای صدرت عنه الی غیره و
منه قوله تعالی ومن یعش عن ذکر
الرحمن عَشَوتُ الیه راه جستم
بسوی آن
(ض) عَشَی الاِبل شب چرانید
شتران را وعَشی
فُلَانٌ مانند نابینا کردکاری را
(س) عَشِیَ عَلَیه عشی ستم کرد
بروی عَشِیَتِ الاِبلُ شبانگاه
چریدند
(اِعشاء) عشا خورانیدن
و بخشیدن
(عَشَّی الطَّیرَ تَعشِیَة) آتش
افروخت زیر آشیانه تا مرغان کور
گردند و شکار کرده شوند
وعَشَّاه طعام شبانگاهی خورانید
آنرا وَعَشَّی الاِبلَ شب چرانید
شتران را وعَشَّی عَنهُ نرمی
و ملاطفت نمود بروی ویقال عَشِّ
اِبِلَکَ وَلَا تغتر
(تَعَشِّی) طعام شبانگاهی خوردن
مُتَعَشِّی نعت است از ان و شب
کور شدن وَاِذا قیل لک تعش
قلت مَا بی تَعَشٍّ وَلَا تقل مَا بی عَشَاءٌ
(تعاشی) شب کوری نمودن از خود
(اِعتَشَی النَّارَ وَبِهَا) بشب از دور
دید آتش را و قصد روشنی آن
نمود و نیز اِعتِشَاء شبانگاه
سیر کردن
(اِستِعشَاءٌ) سرشته یافت او را
وَاستَعشَی نَارًا) بروشنی
آتش راه یافت

باب العین فصل الصّاد

ع ص ب

(عَصَب) بالفتح درخت پیچک
و بضم و نوعی از چادر واحد و جمع
در وی یکسا است و نوعی از ابر سرخ
که در خشک سال حادث گردد و گزنده
یقال هو من عصب القوم و نورد
سخت پیچیده و نیز (عَصب)
بالفتح پیچیدن و تافتن
و بستن و پیوستن و ضم نمودن
و فراهم آوردن شاخ متفرق درخت
را تا بعصا برگ آن ریخته شود
و بستن خصیه بکه و کشش چند انکه بیفشدن
بسفید و سرخ گردیدن افق
و بستن هر دو ران ناقه جهت
دوشیدن و چرک ناک گردیدن
دندان از غبار و مانند آن و عصابه
بر سر بستن و رشتن و گرفتن بچه
چیزی را و خشک شدن آب دهن
دران از تشنگی و جز آن و احاطه
کردن یقال عصب القوم بفلان ای
استکفوا حوله ولازم گرفتن چیزی را
و قدرت یافتن بر چیزی و ساکن
کردن لام مفاعلتن در عروض بحر وافر
و رد کردن جزوی را بدان جهت
بسوی مفاعیلن والفعل من ضرب
فی کُلِّ
(عُصبَة) بالضم از ده تا چهل مرد
از مرد و اسپ و مرغ و چیزکی است
که بر درخت یا خار پیچیده شود
ج ٣ و یا سانی دور کرده نشود و منزلی
است غربی مسجد قبا و بحرک معصب
کمعظم نیز نامند آنرا
(عِصبَة) بالکسر هیات عمامه
بستن
(عَصَب) محرکة پی مفاصل و درخت
پیچک و برگزیدگان قوم عَصَبَة
یکی اَعصَاب جمع
(عَصَبَة) محرکة پسران و خویشان
نرینه از جانب پدر سمی قرابة
الرجل لابیه و بنیه عصبة لانهم
عصبوا به ای احاطوا به فالاب
طرف والابن طرف والعم جانب والاخ جانب

وقوم مرد که جهت او تعصب کنند و آنان که وارث شوند شخصی را از خویشان بعید النسب از غیر پدر و پسر و اما از ذوی الفرائض آنانکه حصهٔ ایشان مقرر نباشد و آنچه باقی باشد بعد حصهٔ فریضه بگیرند عصبات جمع فی الکل

(عَاصِبٌ) سخت گرسنه که از شدت آن بر کمر سنگ بسته باشد وأُفُقٌ عَاصِبٌ افق سرخ غبارناک

(عِصَاب) ککتاب نام کوهی

و نیز عِصَاب ابچه گرفتن چیزی را و آنچه بدان بسته شود

ج۳

خرسر و نیز سربند و رسن که رانهای ناقه را بندند برای دوشیدن

عِصَابَة) بالکسر نوعی از ابر سرخ که در خشک سال حادث گردد و نیز عصابه آنچه بدان بسته شود و سربند و دستار و گروه از ده تا چهل عدد از مرد و اسپ و مرغ عَصَائِبُ جمع

(عَصِيب) کامیر سخت یار و دها در پیچیده و بریان کرده اعْصِبَة و عُصُب جمع وَيَوْمٌ عَصِيبٌ روز سخت گرم یا روز سخت

(عُصَيب) کزبیر جائی است ببلاد مزینه

(عَصُوب) بالفتح چرکنائی دندان از غبار و جز آن و ناقه که بی پابستن دوشیده نشود و زن زشت صورت یا زن سبک سرین

(عَصَّاب) کشداد بسیار رو رسینده وحسن بن عبد الله عصاب محدث است

(يَوْمٌ عَصَبْصَبٌ) کسفرجل روز سخت گرم یا روز سخت

(مَعْصُوب) سخت گرسنه و شمشیر لطیف و سخت گوشت وَرَجُلٌ مَعْصُوبُ الْخَلْقِ) مرد نیک خلقت استوار وَكَبْشٌ مَعْصُوبٌ قچقار خایه برآورده و نیز مَعْصُوب جزوی از اجزای شعر که خامس متحرک آن را ساکن کنند پس مفاعلتن بسوی مفاعیلن رد شود کقول عمرو بن معدیکرب اذا لم تستطع شیئاً فدعه وجاوزه الی ما تستطیع

(جَارِيَةٌ مَعْصُوبَةٌ دختر نیکو خلقت

(س ض) عَصَبَ الْقَوْمُ فراهم آمدند وَعَصِبَتِ الْإِبِلُ بِالْمَاءِ) گرد گردیدند و فراهم آمدند بر آب

(س) عَصِبَ اللَّحْمُ پی ناک شد گوشت

(اِعْصَاب) کوشش نمودن در سیر

(مُعَصِّب) کمحدث مهتر و آنکه میان بسته باشد از گرسنگی و مرد نیازمند و مردی که شتران او از خشک سالی مرده باشند

(تَعْصِيب) عصابه بر سر بستن و گرسنه داشتن و هلاک گردانیدن و میراث عصبه گردانیدن برای کسی

(تَعَصُّب) عصابه بر سر بستن و عصبیت کردن و دعوی عصبیت نمودن و قناعت نمودن بچیزی و راضی شدن بآن و میان بستن از گرسنگی

(اِعْتَصَبَ بِالشَّيْءِ اِعْتِصَابًا) صبر گزید و خوشنود شد بچیزی وَاعْتَصَبَ الْقَوْمُ عُصْبه عصبه شدند قوم وَاعْتَصَبَتِ النَّاقَةُ) بست فخذ ناقه را تا بدوشد و اعْتَصَبَ بِالتَّاجِ کلاه را بر سر نهاد وَاعْتَصَبَ بِالْعِمَامَةِ كَذٰلِكَ

(اِعْصَوْصَبَتِ الْإِبِلُ کوشش نمودند در سیر وَاعْصَوْصَبَ الْقَوْمُ فراهم آمدند و عصایب و جماعت شدند (وَاعْصَوْصَبَ الشَّرُّ) سخت گردید وکذا اِعْصَوْصَبَ الْيَوْمُ

(اِنْعِصَاب) سخت شدن

ع ص ث ج

(عَصَائِج) کعلابط والثاء مثلثة

ع ص ج

أَعْصَج) مرد بی موی پیش سر و دندان زدوده

ع ص د

(عَصْد) بالفتح آب مرد

(عِصْد) بالکسر و بحرک کوهی است در راه خیبر

(عَاصِد) شتر که وقت مردن گردن پیچد بسوی سر دوش

(عَصِيدَة) کسفینه بتابه که حلوائی است و نیز عصیدة لقب گروهی است

(عَصِيد) کجذیم متهم بشر و ابنه

زده ولقب حذیفه بن بدر را لقب
حصن بن حذیفه
(یَوْمٌ عَصَوْدٌ) کشمردل روز دراز
(عَصَوَّد) کقرشب زن باریک اندام
ورکب عِصَوَّدَةٌ) بر سر خود رفت
رَجُلٌ عِصْوَادٌ بالکسر والضم مرد
سخت دشوارخوی وکذا امراۃٌ
عِصْوَادٌ وصاحب بدی شر وقال
بعضهم العصوادُ القلیلةُ اللحم من
النساء ووردُ عِصوادٌ بالکسر
دردمانده وهلاک کننده شتران ووقعوا
فی عِصْوَادٍ یعنی درامر بزرگ وسخت
افتادند عصَاوِید جمع
(عَصْوَدَةٌ) فریاد کردن و
کشش نمودن
(عَصَاوِید) بالفتح تشنگان وابر
سطر درهم پیوسته وشتر درهم
افتاده یقال جاءت الخیل والابل
عصاوید اذا رکب بعضها بعضاً
وابرکی بسیار وتو بر تو وعَصَاوِید
الکلام آنچه پیچیده باشد از
کلام وقومٌ عصاوِیدُ فی الحرب
گروه درهم پیوسته همه اقران خود را
(ن) عَصَدَهُ عَصْداً بالفتح
پیچید آنرا وعَصَدَ المرأۃَ گائید

آن را وعصَدَ فلاناً ستم داشت
ویرا بر کارے
(س ن) عَصِدَتِ الابلُ
عُصُوداً مردند شتران
(اَعْصِدْنی حِمَارَكَ لِلاَمْرِ
عاریت بده مرا خر خود جهت
کشتی ونیز اِعصَاد پیچیدن
(تَعَصُّد) آواز کردن وکار راندن

ع ص ر

(عَصْر) بالفتح روز وشب وآخر روز
تا سرخ شدن آفتاب وبحرکت
وبامداد وشبانگاه ونماز دیگر وفی
الحدیث صلوة العصر حین صار
ظل کل شیٔ مثله وقال ابو یوسف ومحمد
آخر وقت الظهران یصیر ظل کل شیٔ
مثله ولایکون ذلك وقتاً للعصر حتی
یزید الظل اقل زیادة وزندان و
گروه وقبیله وباران ریزان وعطیه
وکریم العَصْرِ بزرگ نسب
(عَصْرَان) شب وروز وبامداد و
شبانگاه ونماز فجر وعصر
(عَصْرَة) بالفتح درختی است بزرگ
(عِصْر) بالکسر کوهی است میان
مدینه ووادی فرع
(عُصْر) بالضم جای پناه ورهائی

وروزگار یقال جاءَ لکن لم یَجِیْ لِعُصْرٍ
ای لم یَجِیْ حین المَجِیْ ونَامَ ومانام
لعصر ای لم یکد ینام
(عُصْرَة) بالضم پناه ورهائی جائی
ویقال هؤلاءِ مَوَالِیْنَا عُصْرَةً
یعنی نزدیکان ما
(عُصُر) مثلثه بضمتین روزگار
عُصُور بالضم واَعْصَار واَعْصُر
بالفتح وضم الصاد وعُصُر کعنق
جمع ونماز دیگر
(عَصَر) محرکه پناه جائی وجاے
رهائی ومنه الحدیث مرّت
امرأۃ مُتَطَیِّبَةٌ لذیلها عَصَر و
بنو اعصر قبیله است از عبد قیس
ازان است مرحوم عصرے
(عَصَرَة) محرکه غبار بسیار
(عَصِیْر) کامیر شیلیده وآنچه
بفشاردن بیرون آید از آب ومایع
ونحو آن
(عِصَار) بالکسر غبار بسیار وگند
وروشنائی است درین ویقال
جاءَ عَلی عَصَارٍ مِنَ الدّهرِ یعنی
وقتی
(عُصَار) بالضم آنچه بفشاردن
برآید مانند آب ومایع ونحو آن

عُصَارَة بالتاء مثلثه ونیز عُصَارَة
آنچه ماند از ثفل ورجلٌ کریمُ
العُصَارَة مرد سخی وقت سوال
اِعْصَار بالکسر گردباد وبادیکه برانگیزد
ابر ورعد وبرق را یا باد
آتش دار وفی المثل ان کنت ریحاً
فقد صَادَفْتَ اِعْصَاراً در حق
شخصی گویند که با قوی خود ملاقی شود
وباد سخت گرد انگیز اَعَاصِیر
جمع
(عَصَّار) کشداد شیلنده انگور و
جز آن
(عَوَاصِر) بالفتح سه سنگ است ج ۳
که بدان انگور فشارده شود
(عَوْصَر) کجوهر جائی است
(عَوْصَرَة) کجوقله نام مردے
(عَیْصَر) کقیصر نام جاے
(عَنْصَر) بالفتح موضعی است
(عُنْصُر) کقنفذ وبفتح الصاد بیخ
واصل وحسب عَنَاصِر جمع
(عَصَنْصُر) کقرنفل کوهی است
(تَعْصُر یا اَعْصُر) کتنصر یدر قبیله
ازان قبیله است باهله
رَجُلٌ کَرِیْمُ المَعْصَرِ کمقعد
مرد سخی وقت سوال ازوی

(مَعْصَرة) مثلثة فشاردن جائی
(مِعْصَر) کمنبر آنچه دران شیرهٔ انگور
فشارند بفارسی چرخشت گویند
مِعصَرة مثله
(معصان) آنچه در آن چیزی
دارند تا فشارده شود
(مَعْصُور) فشورده
(ض) عَصَرَ العَطِيَّةَ عَصْرًا
بالفتح عطیه داد آن را وعَصَرَ
اَلْعِنَبَ وَنَحْوَهُ) فشارد از اباعصر
بدست خود فشوردن چیزی را ونیز
(عَصر) باز داشتن وپناه
گرفتن ومنه قوله تعالى فيه يُغاث
النّاس وفيه يَعْصِرُونَ اى يَنْجُون
وهو من العُصرة للمنجاة وقيل
يستغلون وهو من عصر العنب وَيحا
يعصرون اى يُمطرون) ورستن
ودوشیدن شتر وجز آن۔
مُعصِر) کمحسن دختری که برسیدگی
حیض نزدیک باشد
(مَعَاصِر ومَعَاصِير بفتحها جمع
مُعصِرات کمحسنات ابر یا ابر بارنده
یا ابر بسیار باران یا ابر
باد تند انگیز
(اُعصِرَ القَومُ إعصارًا) مجهولا

باران رسید شدند ونیز اعصاروا
در آن در عصر وبجوانی رسیدن
زن ورسیده شدن دختر ودرآمدن
در حیض یا نزدیک بیست سالگی رسیدن
زن یا بچه آوردن آن یا حبس کرده شدن
دختر ساعت حائض شدن
(معصر) کمعظم جای پناه
وجای رهائی
(تَعَصِير) در عصر درآمدن وبجوانی
رسیدن زن ورسیده گردیدن دختر
ودر حیض درآمدن یا نزدیک
بیست سالگی رسیدن آن وبچه آوردن
یا حبس کرده شدن دختر وقت حیض
وغلاف خوشه برآوردن
کشت
(تَعَصُّر) فشارده شدن وپناه گرفتن
بکسی
(مُعتَصَرًا) مبنیا للفاعل قضای
حاجت کننده وآنکه او را بول غائط
تنگ گرفته باشد
(معتصر) پیری وعمر وتعای و
پناه جائی ورَجُلٌ كَرِيمُ المُعْتَصَرِ
مرد سخی وقت سوال
(اعتصار) فشاردن انگور وجز آن
بذات خود یا فشارده شدن برای

او دعطا ونیکوی جستن وقضای
حاجت کردن وشیره ساختن وبهر
طعام که در گلو ماند اندک آب
خوردن تا گوارا اند وفرو برد طعام را
وبیرون آوردن مال از دست کسی
جهت تاوان یا غیر آن ورفتی کردن
وباز داشتن از نکاح وجز آن وباز داشتن
مال از کسی منه الحديث يعتصر
الوالد عن ولده فى ماله اى منعه
اياه ويحبسه عنه وپناه گرفتن وگرفتن
وفى الحديث امر بلالا ان يوذن
قبل الفجر ليعتصر معتصرهم ارادة
قضای حاجت کرد پس از آن
کنایه نمود
(اِنعِصَار) فشارده شدن يقال
عَصَرتُ العنبَ فانعصرَ
ع ص ر د
(عِصْوَاد) بالکسر دشوار خوی وامر
بزرگ ودشوار لغة فى العصواد
ع ص ص
عَصّ بالفتح بن هر چیزی وبیخ
ونژاد آن
عُصْعُص) کقنفذ گوشت باطن
الیه گوسپند یا بن دم واستخوان
دمغزه ودران لغات است عصعص

کعلبط وحجب وعُصَص کادد
وزبر وعصعوص) کعصفور و
مردکم خیر ودشوار خوی وگرد اندام
استوار خلقت
(عَصْعَصَة) کدحرجة رنجوری
ودرد تا کی بن دم
عَصَنْصَى) محرکة مقصورًا
سست نرم
(ض) عَصَّ عَصًّا) سخت گردید
ودرشت شد
تَعَصِيص) ستهیدن بر عزم
ع ص ف
(عصف) بالفتح سبزه برگ کشت
وکاه ومنه قوله تعالى كعصف مأكول
اى كزرع قد اكل حبه وبقى تبنه او
كورق اُخِذَ ما كان فيه وبقى هو
لا حب فيه او كورق اكلته البهائم
او كحطام النبت المنكسر منه
(عُصفَةَ الخَمرَ بالفتح
بوی شراب
(عَصِيفَة) کسفینه برگ فراهم
ومجتمع شده که درمیان وی
خوشه باشد
(عَاصِف) مایل وخمیده هر چه
باشد وسهم عاصف تیر کج

وائل از نشانه و ریحٌ عَاصِفٌ
باد سخت عَاصِفَةٌ مِثْلُه ویومٌ
عَاصِفٌ روز با باد تند وهو فاعل
بمعنی مفعول کقولهم لیلٌ نائمٌ
عَصُوفٌ کصبور باد تند وناقةٌ
عَصُوفٌ شتر ماده شتابرو وکذا
نعامةٌ عَصُوفٌ شبهت بالریح
در تیزگی رمی
عُصَافَةٌ کثمامة آنچه برافتد
از خوشه از برگ وکاه
(ن ض) عَصَفَهُ عَصْفًا بالفتح
نارسیده درود کشت را
(ض) عَصَفَتِ الریحُ عَصْفًا و
عصوفا سخت وزید وعَصَفَ
عِیَالَهُ کسب کرد جهت آنها و
عَصَفَ الحَرْبُ بِهِمُ ابرد وهلاک
کرد ایشان را وعَصَفَ الشیءُ
خمید وعَصَفَ بالسَّیرِ
بشتافت وسرعت نمود
مُعْصِفٌ کمحسن باد تند مُعْصِفَةٌ
بالتاء مثله ومکانٌ مُعْصِفٌ
جائی بسیار کشت وگیاه ناک
إعْصَاف برگ برآوردن کشت
وسخت وزیدن باد وهلاک کردن
وهلاک شدن یقال أَعْصَفَ

الرَّجُلُ ای هلک وبشتاب رفتن
اسپ وگرد انگیزان کردچاه گردیدن
شتران بحرص آب
إعْتِصَاف) کسب کردن

ع ص ف ر

(عُصْفُرٌ) کقنفذ گیاهی است که
گوشت درشت را زود نرم سازد
وتخم آن را قرطم خوانند ورنگ
سرخ
(عُصْفُرِیٌّ) بالضم منسوبا اسپ
محمد بن یوسف برادر حجاج از نسل
حرون است
(عُصَیْفِرَةٌ) مصغرا کل خیری زرد
شکوفه
(عُصْفُورٌ) بضم العین والفاء
گنجشک عُصْفُورَةٌ مؤنث ؛ گوشت آن
بتخصیص مغز در قوت مجامعت
ودفع فالج ولقوه بی عدیل وکباب
آن سنگ شکنانه ودماغ آن با عسل
نهار زحمت بواسیر را نافع ؛ وملخ
نر وچوبی است در هودج که اطراف
چوبها بدان جمع شود یا چوبهای
پالان که سرهای اخشاب بدان بند
وچوبی که سر پالانها بآن بسته
گردد واصل رویدنگاه موی

پیشانی واستخوان برآمده در
پیشانی اسپ وپاره از مغز سر که
درمیانش پوستگی است که از هم جدا
دارد آنرا دشیدی باریک
فرو ریخته از غره اسپ وعُصْفُورُ
الإکاف چوبی که میان اشتما کند
بند ند وکتاب سنج کشتی وپادشاه
ومهتر وعُصْفُورَانِ دو استخوان
از دو طرف روی اسپ
(عُصْفُورِیٌّ) منسوبا شتری است
دو کوهان
عَصَافِیرُ بالفتح درختی است
مسمی بمن رای شکلی ومراورا
صورتی است مانند عصافیر ودر
پارس بسیار شود ویقال نَقَّتْ
عَصَافِیرُ بَطْنِهِ یعنی گرسنه گردید
وعَصَافِیرُ القَتَبِ میخهای
پالان شتر وعَصَافِیرُ المُنْذِرِ
شتران نجیب ونیکو که پادشاه
نعمان بن منذر را بود
ثوبٌ مُعَصْفَرٌ) جامه رنگین
(عَصْفَرْتُهُ) رنگ کرد جامه
را بعصفر
تَعَصْفَرَ الثوبُ) رنگ گرفت
بعصفر وتَعَصْفَرَتِ العُنُقُ)

کج شد گردن ومائل گردید

ع ص ق

عَصَاقِیَةٌ بالفتح وتخفیف الیاء
شور وفریاد وخروش عَصَاقِیَاءُ
بالمد مثله

ع ص ق ل

عُصْقُولٌ کعصفور نره ملخ
عصاقیل گردبادها

ع ص ل

عصل محرکة روده وبکسر اعصال
جمع وگیاه دفلی الواحدة بهاء
وکژی است در بن دم اسپ که تا
گوشت بالای ران کشیده باشد وکجی ج ۳
با صلابت وسختی والفعل من سمع و
درختی است که بخوردن آن شتر را
شکم روان شود وکژی دندان وساق
عَصِلٌ ککتف کج با سختی وصلابت
وکج دم
شجرةٌ عَصِلَةٌ) درخت کژ
عَاصِلٌ تیر درشت
عِصَالٌ ککتاب کج وتیر کج و
موضعی است
أَعْصَلُ کج با صلابت وسختی
عصال بالکسر جمع ؛ وکج ساق
ودندان کژ وملازم چیزی ومائل

وخمیده بر چیزے عصل بالضم جمع
ونیز سهام عُصْلٌ تیرهاے کج
إمرأةٌ عَصْلاء کصحرا وزن
بے گوشت
عُنْصُل کقنفذ موضعے وراهے ست
که از یمامه ببصره میرود
ویقال للذی ضلّ اخذ فی طریق
العُنْصُلَیْن وپیاز دشتی عُنْصَل
کجندب وعُنْصُلاء بالضم وضم
الصاد وفتحها مثله وشهور باسقال
وبصل الفار ست عناصل جمع
نافع ست جهت دار الثعلب وفالج ۳ج
ولسا وسه که آن جهت سرفه کهنه
وناسه وحشر جه مفید ومقوی اندام
است
مِعْصَل کمنبر سخت گیرنده
غریم را
مِعْصَال بالکسر عصای سرکج
که بدان شاخهاے درخت واگیرند
وچوگان مِعْصِیل
کقندیل مثله
(ن) عَصَلَ خمید وعَصَّلَ
العُودَ کژ کردانید چوب را و اگر
کجیش سرشتی باشد فعلش از سمع
آید

مُعَصِّل کمحدث هرچه وقت
انداختن دوتا گردد و تیر که پیچ
پیچان رود درهوا
تَعْصِیل ورنگ کردن و درشت
چیزے کج نمودن
اِعْصِیلاء عصا بدست گرفتن
ع ص ل ب
عُصْلُب کقنفذ وبالفتح توانا
ودرشت اندام بزرگ جثه عُصْلُبِیّ
منسوبه وعُصْلُوب کعصفور مثله
وکقنفذ دراز بالا مضطرب خلفت
عَصْلَبَة سختی خشم
ع ص ل ج
عَصَلَّج کعملس مرد کج ساق
ع ص ل د
عَصْلَد کجعفر درشت وسخت
عصلود کزنبور مثله
ع ص م
عِصْمَة بالکسر گردن بند وحمیل
وبضم عِصَم ککتب جمع اعْصُم
کافلس وعَصَمَة بالتحریک جمع
الجمع اعْصَام جمع جمع الجمع
عُصْم بالضم باقی مانده اثر حنا
وقطران وخضاب ومانند آن در دست
ویا ویغیان الاصمعی سمعت اعرابیة

تقول لجارتها اعطینی عصم حنایدک
ای ماسلت منه وسپیدی بازوی آهو
ومانند آن اعْصَام جمع وقلعه است
در یمن مر بنی زبید را وکوهی است
مر هذیل را واز اعلام است
عُصْمَة بالضم سپیدی بازوی
آهو ومانند آن وسپید شدگی دست
ویای آهو وبز کوهی اسم مصدر است
وحمیل وحلقه که در گردن سگ
باشد اعْصَام جمع
عَصَام کسحاب حلقه که در گردن
سگ باشد اعْصَام جمع
عِصَام ککتاب بند مشک ودوال
که بوی بردارند مشک را وسرمه و
جای باریک یکطرف ذنب اعْصِمَة
جمع ونام ابن شهبر ونام حاجب
نعمان بن منذر ومنه قولهم ما
وَرَاءَكَ یا عِصَامُ وفی المثل کن عِصَامِیًّا
ولا تکن عِظَامِیًّا یریدون به قوله
نَفْسُ عِصَامٍ سَوَّدَتْ عِصَامًا و
عَلَّمَتْهُ الکَرَّ والاِقْدَامَا ورسن محمل که
در القصد یر وتنگ شتر بندند تا سپس
نرود ورسن دلو ومشک وآب ستدان
که بدان بندند ودسته آرند که بدان
آویزند اعصمة وعصم کعنق وعصم

علی لفظ واحده جمع
عَصِیم کامیر خوی وچرک وکمیز
که بر ران شتر خشک گردد وموی سیاه
که زیر پشم بعد ریخته شدنش برآید
وبقیه هر چیزے وباقی مانده اثر
حنا وقطران وخضاب وجز آن
بر دست
(عُصَیْم) کزبیر نام مردی
(عُصَیْمَة) کجهینة از اعلام است
عُصْمُوم کصبور بسیار خورنده
عَیْصُوم بالفتح مثله
(عَاصِم) موضعی است ببلاد
هذیل وامی است ازان بنی عبد
الاشهل وامی است دیگر در قبا ونیز
نام دو وادی است از وادیهای عقیق
وعاصم بن ثابت حمی الدبر
وعاصم بن سفیان وعاصم بن عدی
صحابیان اند وعاصم بن عمر خطاب
خواهر زاده عاصم بن ثابت وعاصم
بن بهدله وعاصم بن حمید وعاصم
بن سلیمان وعاصم بن ضمره وعاصم
بن عبدالله وعاصم بن عمر و
تابعیان وعاصم بن کلیب وعاصم
بن محمد از محدثان وابو عاصم
لیست وسکباج که نان خورش است

وقوله تعالى لاعاصم اليوم من امر
الله يجوزان براد لامعصوم ولا
ذا عصمة
(عاصمة) نام مدینه
(عاصیبة) دهی است نزد راس
عین
(اعصم) بالفتح آهو و بز کوهی
که یک دست یا هر دو دستش سپید
و تمام اندام سیاه یا سرخ باشد
عصماء مونث و نام مردی ؛ و
غراب اعصم زاغ سرخ پا و سرخ
منقار یا زاغ که در بالها پر سپید
باشد یا زاغ که بر نوک هر دو بال
او سپید باشد
(عواصم) على الجمع بلادی است
و قصبه آن انطاکیه
(معصم) کمنبر جامی یاره از دست
و نام بزی و کلمه است که بدان بز را
وقت دوشیدن خوانند و گویند
معصو معصم مسکنه الاخر
معصوم از نامهاے عربان
است
(ض) عصم عصما بالفتح
وزدید و عصم عصمة) بالکسر
باز داشت و نگاه داشت از گناه
و خزان و عصم الیه چنگ زد
بوی و عصم القربة عصام
ساخت مشک را و عصمه الطعام
باز داشت او را از گرسنگی ؛ و نیز
عصمة) بالکسر نگاه داشتن از گناه
و خوف کسی را
(س) عصم الظبی) سپید
گردید دست وی
اعصم بفلان اعصاما گرفت
دهن وی را و اعصم بالفرس)
گرفت بال اسپ را و اعصم
بالبعیر) بر سن شتر دست زد و
استوار گرفت و نیز اعصام عصام
ساختن جهت مشک قرار و ثبات
نگرفتن بر اسپ و لعصام بستن
مشک را و بر رحل یا زین چیزی
ساختن که راکب دست بروی زند
تا نیفتد و دست در آن زدن
از خوف افتادن و ملازم یار و رفیق
خود بودن
(مستعصم) از اعلام است ؛ و
مستعصم بالله لقب ابو احمد
منصور بن مستنصر سی و هفتم خلیفه
عباسیه
(استعصام) دست زدن سوار
از خوف بر آنچه جهت گرفتن
سازند و باز داشتن
(معتصم) نام مردی و معتصم
بالله لقب ابو اسحق بن هارون
الرشید هشتم از خلفاے
عباسیه
اعتصم بالله باز ماند از گناه
با مید لطف پروردگار ؛ و نیز
اعتصام چنگ زدن و قوله تعالى
واعتصموا بحبل الله جمیعا ای تمسکوا
و دست زدن سوار بر چیزی که بر رحل
و زین جهت گرفتن سازند
انعصام باز ایستادن از گناه
و مخافت

ع ص م ر

(عصموز) کعصفور چرخ چاه
یا دلو آن

ع ص ن

اعصن الامر اعصانا) کج
گردید و دشوار گشت کار

ع ص و

(عصا) بالفتح چوب و چوب دستی
مونث آید منه قوله تعالى هي عصاي
اتوکؤ علیها عصوان تثنیة
اعص بالفتح و اعصاء بالمد و
عصی بالضم و بالکسر و تشدید الیاء
جمع و زبان و استخوان ساق و بمجرد
سر بند زنان و گروه مسلمانان و شق
العصا خلاف ورزیدن جدا شدن
از اسلام ومنه یقال فی الخوارج
شقوا عصا المسلمین ای اجماعهم و
اتفاقهم وفی الحدیث ایاک وقتیل
العصا ای ایاک ان تکون قاتلا او
مقتولا فی شق عصا المسلمین و
انشقت العصا ای وقع الخلاف
والقی عصاه رسید بجاے خود
و اقامت کرد یا میخ در زمین فرو
ج ٣
گرفت و خیمه زد وانه لضعیف
العصا یعنی نیکو چرا ننده شتران
است وهو لین العصا یعنی او نرم
خو و نیکو سیاست کننده شتران
است یا سست سیاست کم زننده
شتران را ولا ترفع عصاک عن
اهلک یراد به الادب ای لا تدع
تادیبهم وهو لا یضع عصاه عن
عاتقه) یعنی همواره اهل خود را
ادب میدهد یا پیوسته در سفر
میباشد ؛ و نیز عصا) نام اسپان
است و اسپ جذیمه الابرش ومنه
المثل رکب لعصا قصیر وهم عبید

العصا) ای یضربون بها
عُصَیَّة کسمیة نام دو اسپ جذیمه
ومنه المثل العصا من العُصَیَّة ای
بعض الامر من بعض
(عاصی) رگ خون که نه ایستد
وشترکره بی نیاز از مادر ونام مردی
ونهر حمات که نامش میماس و آن
مقلوب ست ... به لعصیانه
فانّه کان لا یسقی الا بالنواعیر
عُصْوَة کقنفذة و یفتح صنها
یک نوک سوی عِصِیة بالکسر
مثله وذکر فی ع ن ص
٣ج (ن) عصاه زودی را بچوب دستی
وعصا بسیفه عصًا مقصورا
بشمشیر زد او را بضرب چوب دستی
و درین معنی از سمع نیز آید یا ور
ضرب شمشیر عصوت
بالسیف و درضرب عصا عصیت
بالعصا گویند یا عکس آن یا هر دو لغت
بهر دو معنی مستعمل ست
وعصوته) چیره شدم بروی
در نبرد عصا وعصوت الجرح
بستم آنرا وعصوت القوم
فراهم آوردم قوم را برنگ باشد
یابد

(س) عَصِیَ بالعصا) ساخت
عصا و عصی بسیفه عصًا)
بالعصا مانند چوب دستی گرفت
شمشیر را
اعصی الکرم اعصاءً)
برآمد چوب انگور و بار نیاورد
(اعتصی الشجرة) عصا برید
از آن ویعتصی بالسیف) عصا
ساخت شمشیر را ونیز اعتصا
تکیه کردن بر عصا
(معاصاة) نبرد کردن بعصا یقال
عاصانی فعصوته ای ضاربنی بها
فغلبته
(تعصیة) عصا دادن کسی را

ع ص ی

عِصیان بالکسر نافرمانی خلاف
طاعت وبی فرمانی کردن
عِصِیّ بکسرتین استخوانهای بال
عاصٍ نافرمان
(ابن ابی عاصیة) کصاحبة
شاعری ست
(عَصِیّ) کغنی نافرمان
(عُصَیَّة) کسمیة بطنی ست از سلیم
وفی الحدیث عُصَیَّة عصت
الله ورسوله

(ض) عصاه عَصْیًا بالفتح و
مَعصِیَة کمجلسة نافرمانی نمود و
منه الحدیث من لم یجب الدعوة
فقد عصی ای دعوة العرس فان
اجابته واجبة لاعلان النکاح
قال البغوی التشدید فی الحضور و
اما الاکل فغیر واجب بل یستحب
ان لم یکن صائما
(معاصاة) نافرمانی کردن
تعصّی الامر) دشوار و درپیچان
شد کار
(اعتصت النواة) سخت گردید
استعصی علیه) گناه جست
بروی

باب العین فصل الضاد

ع ض ب

(عَضْب) بالفتح شمشیر یا شمشیر
بران ومرد تیز سخن چرب زبان و
کودک خرد سر وگوساله شاخ
برآورده ونیز عضب) بریدن و
دشنام دادن وکوفتن وزدن وطعن
کردن وضعیف کردن وبازگشتن و
کهنه گردیدن وناقه وگوسپند را
عضباء کردن والفعل من ضرب
اعضب کاحمد مرد بی یاری کر
وکوتاه دست و برادر مرده و مرد بی
برادر و تنها که هیچکس نداشته باشد
ونیز اعضب نوعی از تصرفات
عروض در مفاعلتن که آنرا خرم
کنند و آن اسقاط میم ست پس
فاعلتن شود و نقل کنند بسوی
مفتعلن وگویندش اعضب و تکه
گوش شگافته
(عضباء) شتر ماده گوش شگافته
وگوسپند اسپ که بریده گیش از ربع
گذشته باشد و گوسپند مغز شاخ
شکسته و لقب ناقه رسول علیه السلام
با آنکه شگافته گوش نبود
رجل عضّاب) کشداد مرد نیک
دشنام دهنده
معضوب سست و برجای مانده
(س) عَضِبَ عَضَبًا محرکة
شکسته گردید شاخ آن وشگافته گوش
شد
(ك) عَضُبَ الرجل عُضُوبًا و
عُضُوبَة بضمهما چرب زبان
گردید وعضب السیف تیز
گشت
اعضاب شاخ شکستن گوسپند
وگوش شگافتن ناقه را

(هُوَيَعَاضِبُنِي) يعنى زد ميكند

ع ض ب ل

(عَضْبَلَ) كجعفر سخت و رست

ع ض د

(عَضُدُ) بازو كه ميان مرفق و كتف باشد و درين شش لغات است بالفتح و بالكسر و بالضم و ككتف و ندس و عنق (دَقَّ فِي عَضُدِهِ) يعنى شكست همراهى اعوان او را و جدا گردانيد از ايشان ونيز (عَضُد) بالفتح ناحيه و كرانه و يارى كرو مدد گار و ناصر

(اَعْضَاد) جمع و يقال هم عَضُدِى و اعضادى و رسته خرمابن (عِضْدَان) كغربان جمع ونيز (اَعْضَاد الحَوْض) سنگها و بنا كه گرداگرد چاه را بدان مى برآرند وكذا اعضاد الطريق وغيره ونيز عضد انجه از درخت بريده شود

(عَضَل) محركه درخت بريده و بيماريست در بازوى شتر و درد بازوى ستور

(عَضَدِيَّة) محركه و تشديد الياء اسپ است شرقى فيه

(عَضِد) ككتف آنكه نزديك ور بازوى حوض باشد و دردمند بازو و خركه ماده گان از اطراف و جوانب فراهم آورده باشد

(يَدٌ عَضِدَةٌ) كفرحة دست كه بازويش كوتاه باشد

(عُضْدَان) بالضم قلعه ايست به يمن

(عَضِيد) كامير رسته خرما بن

(عِضْدَان) كغربان جمع و خرمابن كه دست بوى رسد

(عُضَيْدَةُ الظُّهْرِى) كجهينة محدث است

(عَاضِد) بجانب ستور رونده و شتر كه بازوى ناقه گيرد و خواباند و خركه ماديان از اطراف و جوانب فراهم آرد (وَعَاضِدَان) دو رسته خرمابنان بر دو لب جوى

(عَضَاد) كسحاب كوتاه بالا از مرد و زن و سطبر بازو

(عِضَاد) ككتاب بازو بند و آهنى سر كج مانند داس كه شبان بدان شاخ درخت را برشتر فرو كشند و داغ بازوى شتر

(عِضَادَةُ الشَّيْءِ) بالكسر جانب آن چيز و عِضَادَةُ البَاب دو بازوست در

(غُلَامٌ عُضَادٌ) كغراب كوتاه قامت و ميانه خلقت وامرأة عِضَادٌ على النعت و الاضافة زن زشت و درشت بازو امرأة عُضَادَةٌ مثله

(رجلٌ عُضَادِيٌّ) مثلثه منسوبا مرد بزرگ و سطبر بازو

(اَعْضَد) باريك بازو و آنكه يك بازوى او كوتاه باشد

(يَعْضِيد) كيمرين تره است كه آنرا طرخشقوق نامند

(مِعْضَد) كمنبر داس درخت بر و بازو بند و سيف كه خوار داشته شود و بدرخت بريدن

(مِعْضَدَة) كمكنسه هميان درم

مِعْضَاد بالكسر بازو بند و كاردى است كه قصاب بدان استخوان برد و انچه بر بازو بندد از دوال و مانند آن و سيف كه خوار داشته شود و بدرخت بريدن

(ن) عَضَدَهُ يارى داد او را و مدد كرد و تير بر بازوى زد و عُضِدَ مجهولا دردناك گرديد بازوى او و نيز (عَضْد) خسته كردن پالان بازوى شتر را آمدن ركائب را از جانب اعضاد آنها و گرد كردن آنها و بازو بستن چيزيرا و سخت و قوى بازو شدن و بازو گرفته نشاندن كشن ماده را

(ض) عَضَدَ الشَّجَرَ بريد آنرا شَجَرٌ مَعْضُودٌ نعت است از آن

(س) عَضِدَتِ الاِبِلُ دردمند بازو گرديدند شتران

(اِعْضَاد) بچپ و راست رفتن تير يُقَالُ رَمَى فَاَعْضَدَ

(مُعَضِّد) كمحدث غوره خرما كه از يك جانب رسيدن نزديك باشد

مُعَضَّدَة بالتاء مثلثه

مُعَضَّد كمعظم جامه كه علم بر بازو دارد

(اِبِلٌ مُعَضَّدَةٌ) بالتاء شتران بازو داغ كرده

(تَعْضِيد) بچپ و راست رفتن تير

(مُعَاضَدَة) باهم يارى نمودن (تَعَاضُدُ القَوْمِ) يارى نمود همديگر را

(اِسْتِعْضَاد) درخت بريدن و ميوه چيدن

(مُعْتَضِد) داد خواه و مُعْتَضِد بالله لقب ابو العباس احمد بن

ج ۳

موفق شانزدهم خلیفه عباسیه
اِعْتَضَدْتُهُ اِعْتِضَادًا بازو
داشتم آنرا واعْتَضَدْتُ بِهٖ
یاری خواستم ازوی
ع ض ر
(عَضَر) بالفتح بطنی است ازیمن
(عَضَرَة) بالتاء خبر یقال سمعت
عَضَرَة ای خبرا
(عَاضِر) بازدارنده
(ان عَضَرَ بِکَلِمَةٍ) آشکار نمود
آنرا و برزبان آورد
ع ض رس
۳ج عَضْرَس) کجعفر گورخر و سرما
و یخچه وفی المثل ابرد من عَضْرَسٍ
و آب سرد و شیرین و برف و برگ
که صبح بران تری باشد یا برگ
چسپیده بر سنگریزه در زیر آب و
گاهی است که سبزی آن بسپیدی
زند و سخت بر دارد تری را و بکسر
اعْضَارَس بالضم مثله فی الکل وجمع
عُضَارِس عَضَارِس بالفتح
است کالجوالق والجوالق
(عِضْرِس) کزبرج درخت خطمی
و آب ایستاده
ع ض رط

عِضْرِط کزبرج وجعفر میان
دو خصیه و دبر و حلقه دبر و سرین
یا استخوان برآمده بالای دبر و خط
که از کیر تا دبر است وفلانٌ اهلب
العِضْرِط ای کثیر الشعر بها
عُضْرُط کعنفذ نوکر که فقط بطعام
شکم خدمت کند و مزدور عُضَارِط
کعلابط مثله عَضَارِط وعَضَارِیط
وعَضَارِطَة بالفتحات جمع و
ناکس و خادم و بدنبال کسی دونده
عَضَارِیط جمع ونیز عَضَارِط
بالفتح رگهای میان دو گوشت
پاره بغل
(اِعْضَرُوط) کعصفور کلو و آن سر
معده است چسپیده بحلقوم و دراز
سرخ سپید شکم و مزدور و
خادم و بدنبال کسی دونده
(اعْضَارِطی) بالضم وتشدید الیاء
کس سست و نرم و کون
ع ض رف ط
(عَضْرَفُوط بالفتح وضم الفاء
کرکی است سپید نازک بدان
انگشتان زنان را تشبیه دهند
یا کربسه نر که از دواب دیو است
عَضَارِف بالفتح وعَضْرَفُوطَات

جمع عُضَیْرِف وعُضَیْرِیف مصغر
آن بحذف خامس
ع ض ز
(ض) اعَضَزَ عَضَزًا) باز داشت و
خاید اولم یعرفها البصریون و
هُوَ بِنَاءٌ مُسْتَنْکَر)
ع ض ض
(عَضُّ الزَّمَانِ) بالفتح سختی
روزگار وکذا عَضُّ الحَرْبِ
اوهما بالظاء وعَضُّ الاسنان بالضاد
(عُضّ) بالضم خمیره شتر را بدان
خورش دهند و سپست و جو و
گندم بی آسیب و خسته شکسته و
سپست و درخت سطبر باقیمانده در
زمین یا خسته شکسته و خمیر و جو و
پنیر خشک کلان فراهم آورده و
گیاه خشک ونوعی از علف ستور
چون دانه خرما کوفته و کنجاره و جز آن
(عِضّ) بالکسر بدخوی و فصیح و
سخنور زشت و حریف و توانا بر
چیزی یقال فلانٌ عِضُّ سفرٍ
وعِضُّ مالٍ یعنی سخت ورزنده
و توانا بر سفر و نیکو دارنده مال
و نیز زفت و مرد سخت و زیرک یا
(عُضُوضٌ) بالضم جمع ومنه الروایة

الاُخری لم یکون ملوك عُضُوض
و درخت خارخور و یا درخت طلح
و عوسج و سلم و سیال و سرح و
عرفط و سمر و شبهان و کنهبل و
یضم و کلیدان که گشاده نشود
اعْضَاض جمع
(عِضَّان) بالکسر زید بن حارث
نمری و عضل بن خنظلة عالمان
عرب اند در حکمت ها و روزهای
ایشان
(العِیرُ عَاضٌّ) شتر که خار خورد
اِبِلٌ عَاضَّةٌ مثله عَوَاضّ جمع
(عَضِیض) کامیر همبال و قرین
مرد و گزیدگی
(عَضُوض) کصبور چیزی که گزیده
شود و خوردنی ومنه ماعندنا عضوض
وفَرَسٌ عَضُوضٌ) اسپ گزنده
ومنه حدیث ابوبکر وستروُن بعدی
ملکاً عضوضاً ای یشق علیکم و
بجهد کم و کمان که زهش بقبضه
چسپیده باشد و زن تنگ کس یا
و زیرک و زمانه سخت و گزنده وملک
ظلم و ستم رسیده و چاه دور تک
تنگ سر یا چاه بسیار آب (عُضَنْض)
کصرد وعِضَاض) بالکسر جمع

(عَضَاض) کسحاب آنچه گزیده و
خورده شود و خوردنی ومِنه مَا عِنْدَنَا
عَضَاضٌ ای مَا یوکل و درخت کنده
وماذقت عضاضًا ای شیئًا
(تَعْضُوض) بالفتح خرمائی است
سیاه شیرین تَعْضُوضَة یکی
خرمای شیرین که بهجر منسوب
است
(تَعْضُوضَة) بالفتح زن تنگ
فرج و داهیة
(عُضَاض) کغراب بن بینی نزدیک
ابرو (عُضَّاض) کرمان مثله
(عُضَاضی) بالضم منسوب با مرد
نازک نرم و شتر علف خورده فربه
(مَعَضّ) بالفتح آنچه بدان چنگ
زنند ومنه ما لنا فی هذا الامر مَعِضٌّ
ای مستمسك
(س ف) عَضِضْتُهُ وعَلَيهِ وبِهِ
عضًّا وعَضِیضًا) بالفتح گزیدم
آنرا یا بزبان گرفتم وعَضِضْتُ
بصاحبی عَضِیضًا لازم گرفتم
آنرا وکذا عَضَضْتُ علیه یا عضیض
سخت گزیدن و نیز عض زیرک
و داهی شدن
(بَنُو فُلَانٍ مُعِضُّونَ) خداوندان
شتران عض خوارانند
(اِعْضَاض) گزانیدن و بشمشیر
زدن وخداوند شتران خار و عض
خوار گردیدن و دور تک و بسیار
آب گشتن چاه و خارناک و کثیر العض
شدن زمین وفی الحدیث من تعزّی
بِعَزاءِ الجاهِلِیَّةِ فَاَعِضُّوهُ بِهَنِ
اَبِیهِ وَلَا تَكْنُوا ای قُولُوا لَهُ اَعْضُضْ
اَیْرَ اَبِیكَ وَلَا تَكْنُوا عَنْهُ بِالْهَنِ
تَنْكِیلًا لَهُ وَتَادِیبًا
(مُعَضَّض) کمعظم خر که دیگر خران
گزیده باشند او را
(تَعْضِیض) خوار خورانیدن شتر
را و از چاه عضوض آب خورانیدن
آنرا و با دختر فسوس کردن و بسیار
گزیدن لب از خشم و نیک گزیدن
(مُعَاضَّة) همدیگر را گزیدن
(عِضَاض) بالکسر مثله و نیز
(عَضَاض) گزیدن اسپ گزیدگی
یقال برئت الیك من عِضَاضِ
هذه الدَّابَّةِ وَیُقَالُ عَاضَّ الْقَوْمُ
الْعَیْشَ مُنْذُ الْعَامِ فَاشْتَدَّ عِضَاضُهُم
ای عیشهم وهو عَضَاضُ عَیْشٍ
یعنی نیک شکیبا بر سختی زندگانی
است
(تَعَاضّ) یکدیگر را گزیدن

ع ض ط

(عِضْیَوط) بالکسر کهلیون آنکه وقت
جماع حدث کند و که اندازد
(ض) عَضَطَ عَضْطًا حدث کرد
وقت جماع و گائیدن

ع ض ف ج

(عُضَافِج) کعلابط سخت درشت
وسطبر پر گوشت

ع ض ف ط

(عُضْفُوط) کعصفور بمعنی عضرفوط
است عَیْضَفُوط کخیزبون
مثله

ع ض ن ك

(عَضَنَّك) کعملس سطبر درشت
و کس بزرگ پر گوشت و زن لفاء
که بفربهی و بزرگی وی ملتقای
ران او تنگ باشد و زن کلان فرج
بزرگ سرین عَضَنَّكَة بالتاء
مثله و نیز عَضَنَّكَة زن مضطرب
خلقت تندار

ع ض ل

(عِضِل) بالکسر مرد زیرک و سخت
درشت
(عُضْلَة) بالضم بلا و سختی عُضَل
کصرد و عُضَل بالضم جمع یقال
اِنَّهُ لَعُضْلَةٌ مِنَ الْعُضَلِ ای داهِیَةٌ
مِنَ الدَّوَاهِی
(عَضَل) محرکة جائی است
در بادیه نیستان ناک او هو بالفتح
و کلاکوش عِضْلَان بالضم والکسر
جمع وعَضَل بن الهون بن
خزیمه پدر قبیله است
(عَضَلَة) محرکة پی یا گوشت
درشت و گوشت بازو و ساق و هر
گوشت که برو مجتمع باشد در پی
عَضَل بحذف ها جمع عَضَلَات
محرکة مثله ج ٣
(عَضِل) ککتف و کندس عضله
ناک
(عُضَل) کصرد موضعی است
(عَضِیلَة) کسفینة پی یا هر گوشت
درشت
(بنو عُضَیلَة) کجهینة بطنی است
(داءٌ عُضَالٌ) کغراب بیماری
سخت و عاجز کننده اطبا و غالب
بر ایشان وحَلْقَةٌ عُضَالٌ حلقه
سخت و استوار وامرٌ عُضَالٌ
کار دشوار
(عِضَیّل) کقرشب ناکس و دشوار

خوے
(ن) عَضَلَ عَلَيهِ تنگ نمود
وَعَضَلَ بِهِ الاَمرُ دشوار گردید کار
بروے
(س) عَضِلَ عَضَلاً عضله ناک
گردید یا سطبر شد پے ساق وی و
عَضَلَ المَرْأةَ عَضْلاً بالفتح و
عُضُلاً و عِضْلاناً بکسر یا ستم باز
داشت آنرا از شوے کردن و درین
معنی بتثلیث عین مضارع آید
(مُعْضِلٌ) کمحسن زن که بچه آوردن
بران دشوار باشد و مرد زیرک
وسخت وشدید القبح ۳ ج
وَاَمرٌ مُعْضِلٌ کاری بیرون شد ازان دشوار
و مرد قوی و استوار خلقت ومنه
فی صفته صلی الله علیه وآله وسلم
اِنّهُ کانَ مُعْضَلاً ای مُوثَقُ الخَلقِ
(مُعْضِلاتٌ) کمحسنات سختیها
ومسائل مشکل و دشوار ومنه حدیث
عُمَر اعوذ بالله من کل معضلة لیس
لها ابوحسن یرید علیا
اَعْضَلَهُ الاَمرُ وبه سخت گردید
بروی کار . وَاَعْضَلَتِ المَرأةُ دشوار
شد زادن بچه زن را اِعْضالٌ
درمانده کردن و مانده و عاجز
نمودن بیماری طبیب را و ناخوشنود
شدن از کسی و ناخوشنود داشتن
وتنگ آمدن ومنه حدیث عمر قد
اَعْضَلَ بی اَهْلُ الکُوفَةِ ای ضاقتْ
علیّ الحِیَلُ فی امرهم فانهم لا یرضون
بامیر ولا یرضی بهم امیر
(مُعَضِّلٌ) کمحدث بلا و دشوار
آرنده مُعَضِّلَةٌ مثلُهُ مَعاضِیلُ
جمع ومنهُ عَلَمٌ مَعاضِیلُ ای
بَیْتٌ مُعَضِّلٌ خانه تنگ
(تَعْضِیلٌ) ستم باز داشتن زن
را از نکاح وتنگ آمدن جای و
سختی کردن زمین بر اهل خود وازو
انبوهی قال اوس بن حجر ترى
الارضَ منّا بالفضاء مریضةً
مُعَضِّلَةً منّا بجمعٍ عرمرمٍ و دشوار
برآمدن کودک و بره و بیضه از رحم
زن و گوسپند و ماکیان وجز آن و
کار بر کسی تنگ گرفتن صلته بعلی
(تَعَضُّلٌ) چیره گردیدن بیماری
بر طبیب
(اِعْضَأَلَّتِ الشَّجَرَةُ اِعْضِئْلالاً)
انبوه شد بسیار و درهم پیچیده شاخ
وبرگ گردید درخت ومنه غُصُونٌ
مُعْضَئِلَّةٌ

ع ض م
(عَضْمٌ) بالفتح قبضه کمان عِظْلامٌ
بالکسر جمع و سرا ماچ و بیل گندم
پاک کن که بصورت انگشتان
سازند و دم غره شتر و سپ اَعْضِمَةٌ
بالفتح وکسر الضاد و عُضُمٌ بالضم
جمع و بز کوهی نر و تخته فدان
که برسرش آهن باشد و خطے
در کوه که رنگش مخالف رنگ
کوه باشد
(عِضامٌ) بالکسر دنب اسپ و
شتر
(عَضُومٌ) کصبور شتر ماده درشت
اندام
(عَیْضُومٌ) بالفتح بسیار خورنده
نیک گزنده

ع ض م ج
(عَضْمَجَةٌ) کجعفرة روباه ماده

ع ض م ر
(عَضَمَّرٌ) کعملس بخیل تنگ دل
و بدخوے
(عُضْمُورٌ) کعصفور چرخ چاه
ولیس بتصحیف العصمور

ع ض م ز
(عَضَمَّزٌ) کعملس شیر بیشه و
درشت از هر چیزے و زفت
(عَضَمَّزَةٌ) بالتا زن زفت کنده
پیر درشت وسطبر کنج دهن و زن
نیک زیرک زشت و رخسار و زن
ناکس کوتاه بالا
(عَیْضَموزٌ) کنده پیر و شتر ماده
درشت و فربه که کثرت پیه آن مانع
آبستن باشد و ناقه دراز بزرگ
جثه یا درشت گوشت گرد اندام
یا ناقه درشت و درهم اندام که بنظر
پر چشم نماید و سنگ بزرگ دراز

ع ض ه
اَرْضٌ عَضِهَةٌ کفرحة زمین
عضاة ناک
(عِضَةٌ) کعدة دروغ و بهتان
وافسون وسخن چینی (عِضُونٌ)
بحذف هاء جمع کعزة وعزین ومنه
قوله تعالی جعلوا القرآن عضین
یقال نقصانه الواو وهو من عَضَوتُه
ای فرّقته لان المشرکین فرّقوا
اقاویلهم فیه فجعلوه کذبا وسحرا
وکهانة وشعرا ویقال نقصانه
الهاء واصله عَضِهَةٌ
(عِضَةٌ) کعنب درخت خاردار
بزرگ و دراز عضهة کعنة وعضة

جذف الهاء الاصلية مثله ونعير عضه شتر عضاه خوار

(عِضَاهَة) بالکسر بزرگترین از درخت یا آن خمط است یا هر درخت خاردار یا درخت خاردار بزرگ و دراز مانند مغیلان عِضَاه بحذف التاء وعضون وعضوات بکسرهما جمع وبعضهم یقول نقصانها الواو لانها تجمع علی عضوات وفی المثل فلان ینتجب غیر عِضَاهِهِ یعنی سوی دیگران بر خود سے نبدد

نعیر عِضَاهِیٌّ وعِضَهِیٌّ منسوب باشتر عضاه خوار ابل عِضَاهِیَّة او نعیر عَضَوِیٌّ وابل عَضَوِیَّة محرکة علی غیر القیاس مثله

(عَضِیهَة) کسفینة دروغ وبهتان

وارض عَضِیهَة زمین عضاه ناک ویقال یاللعضیهة بکسر اللام وهی استغاثة

(عاضه) شتر عضاه خوار مذکر و مونث درین یکسانست عواضه جمع عاضهة مونث یقال بعیر عاضه وناقة عاضهة وعاضه وجمل عواضه وحیة عاضه وعاضهة مارگزنده اش در حال بمیرد

ونیز عاضه جادوگر عاضهة مونث

(ن) عَضَهَ العِضَاهَ عَضْهًا بریدآنرا

(ف) عَضَهَهُ عَضْهًا ومحرکة وعَضِیهَةً بالفتح وعِضْهَةً بالکسر دروغ گفت وافسون کرد وسخن چینی نمود وعَضَهَ البعیرُ عَضْهًا خورد عضاه را

(س) عَضِهَتِ الابل بیمار گردیدند شتران از خوردن عضاه یا چریدند آنرا وعَضِهَ دروغ گفت وتهمت نمود وعَضِهَ فلانًا دروغ بربست بروی وگفت دروی انچه نبود وعَضِهَ العِضَاهَ برید آنرا

(اَرْضٌ مُعْضِهَةٌ) کمحسنة زمین بسیار عضاه

(اِعْضَاه) درخت عضاه رویانیدن زمین وصاحب شتران عضاه خوار گردیدن قوم ودروغ برباقتن وبهتان آوردن

(تعضیه) بریدن عضاه را

(استعضاء) افسون خواستن از کسی ومنه الحدیث لعن الله تعالی العاضهة والمستعضهة ای الساحرة وطالبته

ع ض ه ل

(عَضْهَلَ القارورةَ عَضْهَلَةً) بست سر قاروره را

ع ض و

عَضْو بالفتح اندام اندام کردن وجدا ساختن والفعل من نصر

(عِضَة) کعدة گروه وپاره ودروغ

(عِضُون جمع ونیز عُضُون جمع عضه بالهاء بمعنی درخت ومذکور شد

(عُضْو بالضم والکسر اندام وهر گوشت فراهم آمده در استخوان اعضاء جمع

(عُضُوّ) کسمو بالباس نیکو حال وخوش روزگار بودن

(رجل عاضٍ) مرد نیک مرفه الحال خوش عیش وخوش روزگذار

(تعضیة) اندام اندام کردن وجدا نمودن ومنه الحدیث لا تعضیة فی المیراث الا فیما حمل القسم ای لا تجزیة فی شیء کالحبة من الجوهر ولکنه یباع فیقسم ثمنه

باب العین فصل الطاء

ع ط ب

(عَطَب) بالفتح نرمی ونازکی پنبه ونرم ونازک شدن آن عُطُوب بالضم مثله والفعل من نصر

(عُطْب) بالضم وبالضمتین پنبه

(عُطْبَة) بالضم لته که ازان آتش برگیرند وپاره از پنبه یقال اجد ریح عطبة ای قطنة محترقة

(عَوْطَب) کجوهر ختی ولجه دریا یا آب ساکن میان دو موج ودرختی است

ج ٣ (مَعْطَب) کمقعد جای هلاک معاطب جمع

(س) عَطِبَ عَطَبًا محرکة هلاک گردید وعَطِبَ البعیرُ شکسته شد وعاجز وامانده گردید از رفتن وکذا عَطِبَ الفرس

(مِعْطَب) کمحسن مرد تنگ گیر بر عیال

(اَعْطَبَهُ) عطابا هلاک کرد آنرا واعطبه عنزه علیه سخت خشم گرفت بروے

(تَعْطِیب) علاج کردن در مرکسی بر شراب تا بیسے

خوشش گیرد و پیدا گردیدن برآمد
خوشه انگور
اِعْتِطَاب بعطبه آتش برگرفتن

ع ط ب ل

(عُطْبُل) کقنفذ زن جوان خوب
صورت تمام خلقت نیکو اندام
پرگوشت دراز گردن عُطْبُول و
عُطْبُولَة بضمها . عَیْطَبُول کخیزبون
مثله عطابل بالفتح وعَطَابِیل
جمع وفی صفته صلی الله علیه
وسلّم لم یکن بعُطْبُول
ولا قصیر ای الممتد لقامة الطویل
ج٣ العنق وقیل الطویل الصلب
(عَنْطَبُول) بالفتح وزیادة النون
زن دراز قامت

ع ط د

(عطود) کعملس درشت ودشوار
از هر چیزے وسیر شتاب با
مشقت وراه روشن که دران
هر جا که خواهد رود ومرد نجیب
ونیکو ودراز از کوه وروزها ونیزه
تیز وسال تمام وکامل عَطَیَّد مثله
وزناً ومعناً ویقال ذهبت ما عَطَوَّداً
ای اجمع ودر ملحق بالخماسی

ع ط ر

(عِطْر) بالکسر بوی خوش عُطُور
بالضم جمع
(عِطْرَة بن کعب) ملکی از ملوک
کنده در جاهلیت قال الشاعر
ذاك المتوج عطرة خضعت
له غلب الرّقاب
(عِطْرَان) بالکسر از اعلام است
(عَطَر) محرکة خوش بوی شدن
والفعل من سمع
(عَطِر) ککتف مرد خوشبوی
مالیده عَطِرَة مونث عَطِرَات
جمع ونیز عَطِرَة انکه در بازار
روائی داشته باشد یا عَطِرَة کریمه
(عُطَیر) کزبیر از اعلام است
(عَاطِر) خوشبوی ودوست عُطْر
کمعق جمع
(أَعْطَر) خوشبوی تر ومنه
الحدیث وعندی أَعْطَر العرب
ای اطیبها عطرا
(عِطَارَة) بالکسر عطر سازے و
عطاری
(عَطَّار) کشداد خوشبوی فروش
وصاحب عطر ونام اسپ سالم
بن دالبة
عَطَّارَة کتانة انکه در بازار
روائی داشته باشد
(مِعْطَار) بالکسر خوشبوی مالیده
وبسیار عطر مذکر ومونث دران
یکسانست مِعْطَارَة مونث
ونَاقَةٌ مِعْطَارَةٌ) شتر ماده درشت
وخوبصورت وناقه برگزیده
(مِعْطِیر) بالکسر شتر ماده سرخ
که خویش بوی خوش دارد وزن ومرد
بسیار عطر سوزنده وخوشبوی
ناک
(نَاقَةٌ مُعْطِرٌ) کمحسن ناقه درشت
وخوبصورت
(مُعْطِرَةٌ) کمحسنة شتر ماده اصیل
وبرگزیده إِبِلٌ مُعْطِرَاتٌ اشتران
روشن موی نیکو وفربه
مُعَطَّر کمعظم خوشبوی ناک
معطرة مونث
قول عرابی بَطْنِی عَطِرَے
ص فی س ار
(مُتَعَطِّرَة) مبنیاً للفاعل زن
بسیار خوشبوے مالیده
(تَعَطُّر) خوش بوی شدن وعطر
آلودن خود را واقامت نمودن
زن بخانه مادر وپدر خود ونکاح ناکردن
آن ومنه الحدیث کان صلی الله
علیه واله وسلّم یکره تَعَطُّر النساء و
تَشَبُّهَهُنَّ بالرجال ای تعطّلهن من
الحلی والخضاب بدل الراء باللام او
اراد عطرا یظهر ریحه کما یظهر
عطر الرجال
(اِسْتِعْطَار) عطر آلودن وعطر
آلودن خواستن

ع ط ر د

(عَطْرَدَة) نگاه داشتن وساز وبرگ
گردانیدن چیزی را وآماده نمودن
یقال عَطْرِدْهُ لنا واجعله لنا عُطْرُودا
بالضم ای صیره لنا عندك كالعدّة
او كالعُدَّة والعتاد
(عُطْرُود) بالضم ساز وبرگ یا
نو ید ساز وبرگ
(عَطَرَّد) کعملس درشت ودشوار
وسیر شتاب وراه روشن ومرد گزیده
ورسن دراز وایام دراز ونیزه تیز
وسال تمام
(عُطَارِد) کعلابط ستاره است
از ستارهاے خنس در آسمان دوم
ینصرف ویمنع ومردیست از تمیم
رهط رجاء بن عمران بن ملحان وعطارد
بن حاجب بن زرارة بن عدس
تمیمی صاحب الحلة

الشِّيَرَاءَ التی راها عمر تباع فی السُّوق
فقال للنبیّ صلّی الله علیه وسلّم
اشترها تلبسها یوم الجمعة فقال
رسول الله صلی الله علیه وسلّم
انما هذه لباسُ من لا خلاق له سلم
عطارد مع قومه سنة تسع وکان
سیدًا فی قومه رضی الله عنه

ع ط ر س

(عُطْرُوس) کعصفور فی شعر
الخنساءِ فی قولها اذا یُخالِفُ ظُهُرَ
البِیضِ عُطْرُوس ولم یُفَسِّرْ قاله ابن
عباد ولم نَجِدْهُ فی دِیْوانِهِ شِعْرِهَا

ع ط ر ق

(عَطْرَق) کجعفر نام مردے

ع ط س

(عَطْسَة) بالفتح معروفست که بهندی
چهینک نامند ویقال فلانٌ
عَطْسَةُ فلانٍ یعنی شبیه مانان
است در خلق وخُلق
(عَاطِس) صبح و آهوے که از
پیش آید ترا وعطسه دهنده
(عُطَاس) کغراب صبح وعطسه
ومنه الحدیث کان یحبّ العطاس
ویکره التثاوب لانّه یدلّ علی النشاط
وخفة البدن ویخرج به ما اختنق
فی دماغه من الابخرة ولذا امر
بالحَمْد
(الجَمُ العَطُوس) کصبور مرگ
(عَاطُوسُ) آنچه بدان عطسه دهند
و جانوریست که بدان فال بد
بگیرند
(مَعْطِس) کمجلس و مقعد بینی
بدان جهت که عطاس ازان برآید
مَعَاطِس) جمع
(ن) عَطَسَتْ بِهِ اللُّجُم) بمرد
(ن ض) عَطَسَ عَطْسًا وعُطَاسًا
بالضم عطسه زد وعَطَسَ
الصُّبْحُ دمید صبح وعَطَسَ
فُلَانٌ) بمرد
(مُعَطَّس) کمعظم مرد خاک آلود
بینی وکمحدث آنچه از شدت بوی
خود عطسه انگیزد
(التَّعْطِیس) عطسه برانگیختن
کسے را
(التَّعَاطُسْ) بتکلف عطسه دادن

ع ط ش

عَطَش) محرکه تشنگی
عَطِش) ککتف تشنه عَطُش)
کندس مثله مکان عَطِش
جاے کم آب
(عَطِشَة) کفرحة زن تشنه
(عَطْشَات جمع
(عَاطِش) آنکه تشنه بود
(عُطَاش) کغراب علت تشنگی
که صاحبش سیراب نشود و شدت
تشنگی
(عَطْشَان) بالفتح تشنه عَطْشَی
وعَطْشَانَة مونث عِطَاش بالکسر
وعَطْشَی وعَطَاشَی بفتحهما
مقصورا وعَطْشَانات جمع
عِطَاش مثله و آرزومند چیزی
وشیر عبد المطلب بن هاشم و
عَطْشَان نَطْشَان) از اتباع است
واصل عَطْشَان عَطْشَاء کصحراء
والنون بدلٌ من الف التانیث
لانّه یُجمع علی عَطَاشَی کصحاری
(مَعْطَش) کمقعد وقت اظماے
شتران مَعَاطِش جمع) ونیز
مَعَاطِش) زمین های بی آب
مَعْطَشَة) یکی
(مِعْطَاش) بالکسر صاحب شتران
تشنه مذکر و مونث دروے
یکسانست
(مَعْطُوش) از علامت سمواتبه
مع انّ عَطَش لازم کانّهم نووا فیه
الحرف المعدّی وهو الی ای
معطوشٌ الیه او علی تقدیر عاطشته
فعطشته فهو معطوشٌ
(ن) عَطَشْتُهُ) چیره گردیدم برو
در معاطشت
(س) عَطِش) تشنه گردید
(اِعْطَاش) تشنه یافتن مرد
ستور انرا و صاحب ستور تشنه
شدن و تشنه نمودن کسی را و فرود
بر اظماے شتران و بند کردن
از ورود
(مُعَطَّش) کمعظم بند کرده
ج٣ تَعْطِیش افزودن در اظماے
شتران و بند نمودن از آب شدد
للمبالغة
(مُعَاطَشَة) نبرد کردن در تشنگی
(تَعَطُّش) تشنه نمودن بتکلف

ع ط ط

(عُطُط) چادرهاے شگافته و
مقطوع
اَعَطّ) مرد دراز
(عَطَاط) کسحاب مرد دلاور و تندار
و شیر بیشه
(عُطْعُط) کهدهد بچه یکساله گوسپند
یا بزغاله نر یا خر کره

(عِيْطَ عِيْطِ) بالکسر وسکون الآخر آوازیست که برنایان بوقت بازی باهم کنند وبی باکان وقت چیرگی بدان خروشند
(مَعْطُوطٌ) مغلوب در کردار و گفتار والعَتُّ فی القول والعَطُّ فی الفعل
(ن) عَطَّ الثَّوْبَ عَطًّا) بدراز شگافت جامه را یا جدا کردن یا عام است قیل وقُرِئَ فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ عُطَّ مِنْ دُبُرٍ وَعَطَّ فُلَانًا إِلَى الْأَرْضِ برزمین افگند آنرا و چیره شد بروے
۳ج (اَطْعَطَة) پیاپی آواز کردن در حرب وجزان یا باهم آمیختن قوم دوان یا حکایت آواز بے باکان چون بر قومی چیره شوند وگویند عیط عیط و آواز کردن
(تَعْطِيطٌ) بدراز دریدن جامه را بے جدا کردن
(تَعَطُّطٌ) بدراز شگافته شدن جامه
ثَوْبٌ مُنْعَطٌّ) جامه دریده
(اِنْعِطَاط) بدراز دریده شدن جامه و دوتا شدن چوب بی شکستگی ظاهر

ع ط ف

(عَطْفَة) بالفتح مهره ایست افسون که بدان زنان مرد را نرا خیره کنند از زنان دیگر و درختی که بدان شاخ انگور آویخته باشد و بکسر فیهما و بالکسر شاخها ے انگور که بران درخت آویخته باشد و درخت عصبه
(عِطْف) بالکسر کرانه وجانب (عِطْفَا الرَّجُلِ) جانبا وکذا عِطْفَا كُلِّ شَيْءٍ وبغل وعِطْفُ الْقَوْسِ گوشه کمان وَتَعَوَّجَ الْفَرَسُ فِي عِطْفَيْهِ) اى تَثَنَّى يُمْنَةً ويُسْرَةً وعِطْفُ الطَّرِيقِ والقبح بیرون راه يقال تَنَحَّ عن عِطْفِ الطَّرِيقِ اى قارعته وهُوَ يَنْظُرُ فِي عِطْفَيْهِ وهذا اشارة الى اعجابه یعنے او در شگفت است بنفس یا بلباس خویش وجَاءَ ثَانِيَ عِطْفِهِ یعنے بیامد با فراخی حال یا گردن پیچان یا متکبرانه اعراض کنان وثَنَى عَنِّي عِطْفَهُ) یعنے روے گردانید و بازگشت

(عَطَفَ) محرکه درازی پلک
(عَطَفَة) بالتحریک گیاهی است بی شاخ وبرگ که بر درخت می پیچد وگاوان میخورند آنرا يُؤْخَذُ بَعْضُ عُرُوقِهِ وَيُلْوَى وَيُرْقَى وَيُطْرَحُ عَلَى الْفَارِكِ فَتُحِبُّ زَوْجَهَا
(اِمْرَأَةٌ عَطِيفٌ) کامیر زن نرم خوی فرمان بر بے کبر ونخوت
(عُطَيْف) کزبیر از اعلام است
(عِطَاف) ککتاب شمشیر ونام سکی وچادر عُطُف) بالضم جمع
(عَطُوف) کصبور شتر ماده که بر پوست شتر بچه پراز کاه مهربانی نماید وبران شیر دوشند ومصیده که چوب کج داشته باشد عَاطُوف مثله وتیر قمار که مائل باشد بر همه تیرها و فائز المرام برآید و تیر بے فائده و بے نقصان یا تیر که قمار بار بار رد کنند یا مرة بعد اخرے اندازند وچادر
(عُطُف) بالضم جمع
عَاطِف) چادر عُطُف بالضم جمع واسب ششم رهان ظَبْيَةٌ عَاطِفٌ) آهو که گردن کج کند وقت نشستن ومهربانی کننده و برگرداننده

(عَاطِفَة) مهرخویشی وقرابت
(عَطَّاف) کشداد مصیده یا چوب کج وتیر قمار که بر تیرها مائل باشد و فائز المرام برآید ویا تیر بی فائده و بے نقصان یا تیر که خمانیده شود بر خلاف تیرها وجدا باشد واسپ عمرو بن معدیکرب وعَطَّاف بن خالد محدث است
(مِعْطَف) کمنبر چادر وشمشیر
(مَعْطُوفَة) کمانیست عربیه که جهت نشانه ها سازند و گوشه هایش سخت خمانیده باشد
(ض) عَطَفَ عَطْفًا) میل کرد وعَطَفَ عَلَيْهِ) مهربانی کرد بروی وعَطَفَ الْوِسَادَةَ) دوتا نمود بالش را وعَطَفْتُ عَلَيْهِ) حمله نمودم بران وبازگشتم ونیز عَطْف خم دادن چوب وپیچیدن جامه وسخن را بر سخن بازگردانیدن الاول معطوف عليه والثانی معطوف
(قَوْسٌ مُعَطَّفَةٌ) کمان کج کرده لِقَاحٌ مُعَطَّفَةٌ) اشتر ماده کان بر بچه مهربان کرده شُدَّ لِلدِّرَّةِ ورُبَّمَا عُطِفَ عِدَّةٌ ذَوْدٍ عَلَى فَصِيلٍ وَاحِدٍ وَحُلِبَ

البانهن علی خلك لبید رون
(عَطَّفْتُهٗ ثَوْبِی تَعْطِیفًا) جامهٔ
خود چادروی گردانیدم و نیز
تَعْطِیف دوتاکردن بالش و
مهربان نمودن
(مُعَاطَفَة) باهم مهربانی نمودن
(تَعَطَّفَ بِهٖ تَعَطُّفًا) ردا برافکند
برخود تعطّفه کذلك وتَعَطَّفَ
عَلَیْهِ) مهربانی نمود بروے
تَعَاطَفَ فِی مِشْیَتِهٖ) سرجنبانید
دررفتار و نرم رفت و خرامید
وتَعَاطَفُوا) برهمدگر مهربانی
کردند
اِعْتِطَاف) چادرپوشیدن یعدی
بالباء وبنفسه یقال اعتطف به وکذا
اعتطفه
اِسْتِعْطَاف) مهربان گشتن
خواستن
(مُنْعَطِفُ الْوَادِی) خم رودبار
اِنْعِطَاف دوتا شدن و باز
گردیدن و خم گرفتن

ع ط ل

(عُطْلَة) بالضم بیکاری هم است
تعطّل را و بی پیرایگی زن
(عَطَل) محرکة کالبد و یقال
مَا اَحْسَنَ عَطَلَهٗ ای شَطَاطَهٗ وَقَامَتَهٗ
وتَمَامَهٗ وخوشهٔ خرما اَعْطَال
جمع و گردن و خالی
(عُطُل) بضمتین زن بی پیرایه
و بی زیور و اسپ و شتر بی گردن بند
و بی رسن و بی داغ و نشان و
مرد بی ساز و سلاح اَعْطَال
جمع فی الکل و خالی از مال و
بی ادب و ضیعتم وقوسٌ عُطُلٌ
کمان بی زه
عَطِلَة کفرحة شتر نیکو اندام و
شتر ماده گزیده یقال ناقة عَطِلَةٌ
ونوق عَطِلَاتٌ و گوسپند بسیار
شیر و دلو دوال بریده گوشه شکسته
عَطِیْل کامیر خوشهٔ طلع خرما
بن نر
عَطَالَة کسحابة کوهی است
مر بنی تمیم را و نام مردے
(عَاطِل) زن بی گردن بند و
بی پیرا عَوَاطِل و عُطَّل کرکع
جمع
عَیْطَل کحیدر دراز گردن نیکواندام
از زن و اسپ و شتر و هر چیز
دراز گردن دراز و خوشهٔ
طلع خرما بن نر
مِعْطَال) زن بے پیرایه
و زن که بی زیوری عادت
وی باشد
(مَعَاطِلُ الْمَرْأَةِ) جایهاے
پیرایهٔ زنان
(س) عَطِلَتِ الْمَرْأَةُ عُطْلًا)
محرکة وعُطُولًا بی پیرایه ماند
زن وعَطِلَ الرَّجُلُ) فربه
گردید وعَطِلَ مِنَ الْمَالِ)
خالی شد از مال وکذا عَطِلَ من
الْاَدَبِ ویُسْتَعْمَلُ الْعَطَلُ فِی الْخُلُوِّ
مِنَ الشَّیْئِ وَاِنْ کَانَ اَصْلُهٗ فِی الْحُلِیِّ
اِعْطَال خالی کردن و واگذاشتن
چیزی را
(مُعَطِّل) کمحدث آنکه صانع
عزوجل را انکار کند و شرایع را باطل
انگارد معطلون جمع
مُعَطَّل) کمعظم شاعری است
هذلی و زمین هیچکاره
ابلٌ مُعَطَّلَةٌ بلا شتران
بی شبان وبِئْرٌ مُعَطَّلَةٌ ای خَالِیَةٌ
عن اهلها الهلاکهم وقرئ مخففة
من اَعْطَلَه بمعنے عطّله
(تَعْطِیل) خالی کردن وضایع و
مهمل گذاشتن چیزے را و منه
واذا العشار عُطِّلَت و زیور برکشیدن
از کسی و منه حدیث عائشة رضی
الله عنها فی امرأة تُوُفِّیَتْ فقالت
عَطِّلُوهَا ای انزعوا حلیها واجعلوها
عَاطِلَةً
(تَعَطُّل) بی پیرایه ماندن زن
و بیکار بودن مرد و جز آن

ع ط ل س

(عَطَلَّس) کعملس دراز بالا

ع ط م

(عُطْم) بالضم پشم رنگین زده
و موضعی است
۳ج (عُطُم) بضمتین هلاک شدگان
واحدهم عَطِیْمٌ کامیر و عاطمٌ

ع ط م ز

(عَیْطَمُوز) کخیزبون دراز و
کلان و بزرگ از شترمادگان و
سنگ اوبدل من عَیْطَمُوس

ع ط م س

(عَیْطَمُوس) کخیزبون زن تمام
اندام و شتر قوی هیکل تمام خلقت
و نیز زن نیکو صورت یا زن
خوب شکل دراز بالا پر گوشت
یا زنیکه عُطْمُوس کعصفور مثل
و شترمادهٔ کلان جمال عَطَامِیس

جمع عُطَامِس مثله ناد.گا

ع ط ن

(عَطَن) محرکه خوابگاه شتران
بر حوض و آغل گوسپندان نزدیک
آب اعطان جمع ولایکون
الأعطان الا علی الماء و رجلٌ رَحْبُ
الْعَطَن) مرد بسیار شتر و فراخ
دست توانگر ویقال ضَرَبُوا
بِعَطَنٍ یعنی سیراب گردیده
جای گرفتند بر آب
(عَطَنَه) محرکه اسم مصدر ست
اعطان را بمعنی گذاشتن شتران
در عطن و قومٌ عَطَنَةٌ) گروه که ج ۲۳
شتران را در عطن آورده باشند
عُطُونٌ کصبور شتر خوابیده در عطن
یقال بعیر عطون و ناقة
عطون ایضا
عَطِین کامیر پوست که جهت
دباغت در باغ گذارند و نرم سازند
و پوست بوی بد گرفته و
رجلٌ عَطِینٌ مرد که اندامش
بوی بد دارد رجلٌ عَطِینَةٌ
بالتاء مثله
(عِطَان) گمنات سرگین با نمک
که بر پوست پاشند تا بوی و

تباه نگردد
(ابلٌ عَاطِنَةٌ) شتران سیراب
فروخفته در عطن عاطن مثله
عَوَاطِن و عُطُون جمع و نیز
عَاطِنَه نشگاهی است در
بحرین
(قومٌ عُطَّانٌ) کرُمّان قوم که
شتران را بر عطن فرود آورند
قومٌ عُطُونٌ مثله
مَعْطِن کمجلس خوابگاه شتران
و آغل گوسپندان نزدیک آب
مَعَاطِن جمع
مَعْطُونٌ پوست در دباغ نهاده
و نرم نموده جهت دباغت و
پوست گنده و تباه
(ن ض) عَطَنَ الإبلُ عُطُونًا)
سیراب گردیده فروخفتند شتران
در عطن و عَطَنَ الجلدَ عَطْنًا)
در دباغ نهاده پوست را جهت
دباغت یا ترکرده دفن نمود تا موی از وی
بریزد و نیز عُطُون) بعطن باز گشتن
شتر یا ده بعد خوردن آب و باز
بر آب آوردن آن را
(س) عَطِنَ الجلدُ عَطَنًا محرکه
انداخته شد پوست در باغ تا گنده و

بد بوی گردید و تباه شد یا آب پاشیده
دفن کرده شد تا پشم نرم گردد و
برکنده شود و نیز عَطَن) گنده شدن
پوست در پیراستن
اِعْطَان بند کردن شتران
نزدیک آب فرو خوابیدن بعد ورد
یا باز گردانیدن شتران بسوی
خوابگاه پس آنکه آب خورده باشند
و نظاره آن کردن وگذاشتن شتران
در عطن و خداوند شتران عاطنه
گردیدن
(تَعْطِین) خوابگاه شتران و آغل
گوسپندان ساختن نزدیک آب
و سیراب فرو خفتن شتران در عطن
و پوست را در دباغ نهادن جهت
دباغت تا موی بریزد
(تَعَطُّن) سیراب گردیده
فرو خفتن شتران
(اِنْعِطَان) در دباغ نهاده شدن
پوست و آب پاشیده شدن بر آن
تا بدبوی و نرم گردد و پشم
گنده شود

ع ط و

(عَطْو) بالفتح گرفتن بدست یقال
عَطَوْتُ الشیءَ اذا تناولته بالید

و درست برداشتن و چیره شدن و
تَعَاطِی والفعل من نصر
ظَبْیٌ عَطُوٌّ) مثلثة آهو که بسوی
درخت گردن دراز کند تا بخورد
ظبیٌ عُطُوٌّ کعدوٍّ مثله
(عَطَاء) بالفتح والمد و یقصر دهش
و آنچه بخشیده شود و اعطیة جمع
اعطیات جمع الجمع اصله عطاو
بالواو ولانه من عطوتُ الا ان العرب
تهمز الواو والیاء اذا جاء تا بعد
الالف لان الهمزة احمل للحرکات
منهما واذا الحقوها هاء فمنهم من
یهمزها بناء اعلی الواحد فیقول
عطاءة و منهم من یردها الی الاصل
فیقول عطاوة وکذا فی التثنیة عطاءا
و عطاوان وللمصغر عُطَیٌّ بحذف
اللام و عطاء بن ابی رباح و عطاء
بن السائب و عطاء بن یسار و عطاء
بن ابی مروان تابعیان اند و عطاء
بن عبد الله شیخ است مر امام
مالک بن انس را
(عطیّة) کسفینة دهش و بخشیده شده
عَطَایا جمع و فی الحدیث لا
یحل للرجل یعطی لعطیة فیرجع
فیها الا الوالد فیما اعطی ولده قال

الشافعی یجوز له ان یرجع صغیرا
کان الولد وکبیرا وعطیة بن بسیر
وعطیة بن قیس سعدی وعطیة
قرظی صحابیان اند
عُطیة کسمیه از اعلام است
(عاطی) گیرنده وفی المثل
عاطٍ بغیر انواطٍ ای یتناول مالا
مطمع فیه ولا متناول یعنی کاری
میکند که فایده ندارد
ما اعطاه للمال) یعنی چه نیکو
دهش است کما یقال ما اولاه
للمعروف فی التعجب وهذا شاذ
قوس عطوی کسکری کمان
نرم
مِعطاء) بالکسر بسیار دهش
بخشنده یستوی فیه المذکر والمونث
معاطٍ ومعاطی بتشدید الیاء
جمع
اِعطاء همدیگر گرفتن و دادن
وعطا نمودن وگردن نهادن یقال
اعطی البعیر ای انقاد ولم یستصعب
وقبول کردن عطا وقیل فی السوال
عمن ردت ان نعطیک هل انت
معطیه بتشدید الیاء المفتوحة
یعنی هستی تو دهنده من آن را

وهل انتم معطیه ایضا للجمع لان
النون سقطت من معطون للاضافة
وقلبت الواو یاء وادغمت و
فتحت یاء لان قبلها ساکنا
وهل انتما معطیایه بفتح الیاء
فقس علی ذلک
(تعطیة) خدمت نمودن یقال
فلان یعطینی ای یصفنی ویخدمنی
وشتابیدن
عاطی الصبی اهله معاطاة)
وررویدجهت ایشان و داد آنچه
خواستند ویقال هو یعاطینی
یعنی خدمت میکند ونگاه میدارد
آنچه حق من است معاطاة
همدیگر گرفتن وعطا نمودن عطاء
مثله
(تعطی) عطا خواستن ومرتکب
کاری گردیدن یا آغاز نمودن
کار زشت وذلت را وشتافتن
(تعاطی) بدست گرفتن وباحق
گرفتن چیزی را وخوض کردن در
چیزی ودلیری کردن بر آن وهمدیگر
نبرد کردن ودر گرفتن یقال تعاطینا
فعطوته وبر سر انگشتان پای ایستاد
دست سوی چیزی دراز کردن

منه قوله تعالی فتعاطی فعقر ای
قام علی اطراف اصابع رجلیه ثم
رفع یدیه فضربها ومرتکب کاری
شدن یا کار نیکو وگزیده کردن
(استعطاء) عطا خواستن

باب العین فصل الظاء

ع ظ ب

(عَظِب) گکتف درجای خشک
فرود آینده
(عاظب) بمعنی عظب است
عُنظُب کقنفذ ملخ نر زردرنگ
یا ملخ درشت سطبر و در آن لغات
است عُنظَب کجندب وعِنظاب
کقنطار وبالضم کقسطاس و
عُنظوب کزنبور وعُنظُبان
بالضم والنون وعُنظُباء بالضم
والمد عُنظُوبه مونث عناظب
جمع
(عُنظُبة) کقنفذة موضعی است
عِظیبُ الخلق کقرشب
مرد بزرگ جثه وعِظیبُ
الخلق مرد بدخوی
(ض، عَظَب الطائر عَظبًا)
بسرعت جنبانید پرنده ومغره را
وعَظَب علیه عَظبًا وعُظوبًا)

لازم گرفت آن را وشکیب کرد
وعَظَب علی ماله قیام نمود
بر آن وعَظَب جِلدُه خشک
گردید وعَظِبَت یدُه درشت
گردید دست او از کار کردن
(س، عَظِب علیه عَظَبًا) لازم
گرفت وصبر گزید بر آن وعَظِبَ)
فربه گشت
تعظیب) در تاخیر انداختن
کاری را

ع ظ ر

(عَظَر محرکه) آبستنی وعرق
العظر رگی سبب آن شترمادگان ج ۳
باردار نشوند
عَظِرة کفرحة شترماده که آبستن
شود وشترماده که آبستن نشود از
اضداد است وقد یکون بالناقة
عرق العظر فیقطع فتلقح
(عُظور) کصبور پرشکم از هر شراب
که باشد عُظُر ککتب جمع
عِظارة گنابه پری وامتلا
از شراب
(عِظاری) بالفتح ملخهای نر
عِظیر کقرشب وبخفیف کوتاه بالا
ونوانا ودرشت اندام وشت

وتر نجیده و بد خوی
(س) عَظِرَ الشیءُ عَظَراً محرکه
ناپسند داشت آن را و عَظِرَ السقاء
پر کرد
اِعْظَار زحمت دادن امتلاء
شراب کسی را و گران شدن
شکم از آن

ع ظ ر ب

عِظْرِب) کزبرج مار خرد

ع ظ ر م

عِظْرِم) کزبرج سرگین شیر بچه

ع ظ ط

ح ۳ عِظْیَوط کبرزون آنکه وقت جماع
حدث کند یا آنکه قبل از دخول
انزال آیدش
عِظْیَوطَة بالتاء کلا گوشت
ماده

ع ظ ظ

عَظَّة) بالفتح سختی جنگ
و شدت آن
(ن) عَظَّتهُ الحرب) سختی رسانید
آن را حرب و عَظَّ فلاناً بالارض
بر زمین چفسانید آن را
عَظْعَظَ السهم عَظْعَظَةً و عِظْعَاظاً
بالکسر لرزید تیر و پاو جا و ان رفت
و پیچید در رفتن سهم معظعظ)
نعت است از آن و عَظْعَظَ الجبان)
سپاسگی رفت و دل از صف معرکه
برگشت و عَظْعَظَ فی الجبل)
بر آمد بر کوه و عَظْعَظَتِ
الدابّة ذنب جنبانید و رفت
بانگی نفس خود و قولهم لا تُعَظِّنِی
و تُعَظْعِظنی بفتح تاء الثانی یعنی
انذر زکن مرا و نفس خود را پند
ده او الصواب ضم اول الثانیة
ای لا یکن منک امر بالصلاح و ان
تفسد انت فی نفسک
اَعَظّهُ الله) صاحب عظاظ
گرداند او را خدای
(مُعَاظّة) باهم سختی کردن در
دشنام آشکارا و شدت مشقت
و سختی جنگ عِظَاظ بالکسر مثله
فی الکل و بهم گرا گزیدن

ع ظ ل

عُظُل) بضمتین ابنه زدگان و
متهمان بشر
جرادٌ عَاظِلٌ) ملخ در سه بر هم
نشسته جرادٌ عَظْلی کسکری
مثله
(یوم العُظَالی) کحباری روزی
است مرعوبان را شیی لان الناس
رکب بعضهم بعضا اولانه رکب
الاثنان او الثلاثة دابة
(ن س) عَظَلَتِ الکلاب)
بر یکدیگر سوار گردید در سکان
بکشتی
(مُعْظِل) کمحسن جای درخت
تاک
(تعظیل) مجتمع شدن بر چیزی
عَاظَلَ فی القافیة مُعَاظَلَةً
و عظالاً بالکسر تضمین کرد و قیل
العِظَال فی القوافی هو التکریر و نیز
عِظَال بکشتی در پی ماده بر زبر
یکدیگر رفتن سکان و ملخ و جز آن
(مُعَاظَلَة مثله
(تَعَظَّلُوا علیه) گرد آمدند بر وی
(متعاظلة) ملخ بر هم نشسته لازم
گرفته یکدیگر را
(تَعَاظُل) در پی ماده بر زبر یکدیگر
رفتن سکان و ملخ و جز آن
بکشتی
اِعْتِظَال) بمعنی تعاظل است
مُعْظَئِلّ کمشمعل جای
درخت تاک

ع ظ ل م

(عَظْلَمَة) کدحرجة تاریکی
(عِظْلَام) بالکسر گرد و غبار
عِظْلِم کزبرج شب تاریک شیرهٔ
درخت یا گیاهی است که بدان
رنگ کنند یا آن وسمه است و قیل
تَعَظْلُم تاریک شدن شب و سخت
سیاه گردیدن آن

ع ظ م

(عَظْم) بالفتح استخوان اَعْظُم
کافلس و عِظَام و عِظَامَة بکسرهما
جمع والهاء لتانیث الجمع وسبعة
اعظم ای اعضاء و نیز عظم موضع
است و عَظْم وضّاح بازی است
مرعوبان را او هی عُظَیْم وضّاح
کزبیر و عَظْمُ الرحل) چوب
پالان بی دوال و ادات و عَظْمُ
الفَذَّاتِی) تختهٔ بین فدان و ذو
العظم کعب بن نعمان شیبانی
است و ذو عظم ناحیه است در حمیر
و در آن چشمهای جاری است
عُظْم بالضم بزرگی و کلانی
و بیشتری اسم مصدر است و
جماعت کثیر و عُظْمُ الامر و بفتح
معظم آن کار و عُظْمُ الشیء اکثره و
قولهم فی التعجب عُظْمَ البطن بطنت

بمعنی عَظُم اَنَّمَا هُوَ مُخَفَّفٌ مَنْقُولٌ وَاِنَّمَا
يَكُونُ ذٰلِكَ فِيمَا كَانَ مدحًا اوذمًّا وكُلُّ
مَا حَسُنَ اَن يكون على مذهب نعم و
بئس صح تخفيفه ونقل حركة اوسطه
الى اوله وما لا يحسن لم يُنْقَل وان جاز
تخفيفه تقول حَسُنَ الوَجْهُ وَجُهُكَ
وحُسْنَ الوَجْهُ وَجْهُكَ منقولًا ولا
يجوزان تقول قد حُسْنَ وجهك لانه
لا يصلح فيه نعم ويجوز التخفيف فتقول
قد حَسْنَ وجهك فقس عليه
(عُظْمَة) بالضم بالشچه كه زنان
برسرين بندند تا كلان نمايد
(عَظَمُ الطَّرِيق) محركة ميانه راه
وكشاده و فراخ آن
(عَظَمَة) محركة بزرگی و ناز و
گردن كشی وكبر ونخوت اما عَظَمَةُ
الله فلا توصف بهذا ومتى وصف
عبد بالعظمة فهو ذم قال ابوحنيفة
اذا قال عظمة الله فهو يمين وقال
الشافعی ان نوی به اليمين فهو يمين
(وعَظَمَةُ اللِّسَان)
آنچه سطبر باشد از زبان
وعَظَمَةُ السَّاعِدِ
آنچه متصل رنج وعضله ناک
باشد والسَّاعِد نصفان فما يلي
المرفق وفيه العضلة عظمة وما يلي
الكفا سلة وعَظَمَةُ الذِّرَاعِ
سطبری بازو وعَظَمَاتُ القَوم
سروران ومهتران قوم
(عِظَمَة) كفرعة زن آزمند نزه
بزرگ
(اَعْظَم) بزرگ يا بزرگ تر و كوهی
است وبضم الظار
(عَظِيم) كامير بزرگ و كلان و
فربه وامير و حاكم وصفتی از صفات
باری تعالی وهو الذی جاوز قدره
حدود العقول حتى لا يتصور كنهه
وحقيقته
(عَظِيمَة) سختی و بلای سخت
(عَظَام) كقطام موضعی است
بشام
(عِظَامَة) بالكسر بالشچه كه زنان
برسرين بندند تا كلان نمايد
(اِعظامة) بالكسر مثله
(عُظَام) كغراب بزرگ و كلان
(عُظْمى) كسكری كبوتر كه رنگش
مائل بسپيدی باشد
(عَظَمُوت) كجبروت بزرگی وخود
نمايی و ناز و گردن كشی و بزرگ
منشی ونخوت
(عُظَّام) كزنار بزرگ و كلان
(عُظَّامَة) كرمانة بزرگی و بزرگ
منشی ونخوت و ناز و گردن كشی
و بالشچه زنان كه بر سرين بندند
جهت كلان نمودن
(مَعْظُوم) شتر كه استخوان
در زبانش شكسته باشند تا شير
نكند
(مَعْظُومَة) زن شوقمند كير كلان
(ن) عَظَمَ الكَلْبَ عَظْمًا
بالفتح استخوان خورانيد سگ
را وعَظَمَ الرَّجُلَ عُظْمُهُ زد
استخوان را
(ك) عَظُمَ عِظَمًا كعنب و
عَظَامَةً بالفتح بزرگ و كلان
شد و نيز عِظَم بزرگی و كلانی
خلاف صغر
(مُعْظَمَة) كمكرمة سختی سخت
(اِعْظَام) بزرگ گردانيدن بزرگ
داشتن و ببزرگی صفت نمودن و
بزرگ ديدن كسی را و استخوان
خورانيدن سگ را
(تَعْظِيم) بزرگ كردن بزرگ داشتن
و ببزرگی صفت نمودن و بزرگ
شمردن و استخوان
بريدن گوسپند را و در امر بزرگ
درآمدن
(تَعَظُّم) بزرگی نمودن و بزرگ
منشی كردن
(تَعَاظُمَة) بزرگ شد بروی و
يقال امر لا يتعاظمه شئ يعنی كاری
است كه چيزی نسبت بان بزرگ
نيست
(اِسْتِعْظَام) بزرگ ديدن كسی را
و بزرگ شمردن و بزرگ منشی
نمودن ومعظم چيزی گرفتن

ع ظ و

(ن) عَظَاهُ زشت كرد آن را يا ٣ج
هلاك نمود و نيز زهر خورانيدن يقال
لقاه الله ما عظاه ای ما ساءه
و باز گردانيد از نيكی وغيبت كرد
يا بزبان گفت از او بد گفت ويقال
لقی فلان ما عظاه وما عجاه
ای شدة

ع ظ ی

(عِظَايَة) بالكسر والفتح دابه است
مانند كربسه وكربسه عَظَاءَة
بالفتح والمد مثله عِظَاء بالفتح
والكسر جمع
(عَظْيَان) بالفتح شتر اماسيده شكم

از گیاه عنظوان
(س) عَظِیَ الجَمَلُ عَظًا) المیدکش
ازخوردن گیاه عنظوان عظٍ نعت ازآن

باب العین فصل الفاء

ع ف ت

(عفیتة) کسفینة نباتیست که نوعی
از حلواست
(اعفت) بالفتح کول و مرد چپ
دست و آنکه سخن بدشواری تواند
گفت
(رَجُلٌ عِفِتَّانٌ) کصفتان مرد توانا
فربه یا پرگوشت گرد اندام یا درشت
خلقت زورمند ویقال فُلَانٌ
عِفِتَّانٌ ج ۳
(ض) عَفَتَهُ عَفْتًا برتافت آنرا
وعَفَتَ العَظْمَ) شکست آنرا یا
شکست بی متفرق و جدا ساختن
و نیز عفت دست برتافتن کسی را
و شکسته گفتن سخن را از لکنت
و تکلف نمودن در عربیت

ع ف ث

(اعفث) آنکه اکثر برهنه باشد
اَوِ الَّذِی اِذَا جَلَسَ اِنْکَشَفَتْ
عَوْرَتُهُ وَمِنْهُ الحَدِیثُ
کَانَ الزُّبَیْرُ اَعْفَثَ
و رُوِیَ فکان یَلْبِسُ تحت ردائه
التبان و نیز اعفث مرد بیهوده گوی

ع ف ج

(عِفْج) بالکسر و التحریک کلتف روده
مردم و اسب و سباع که طعام از معده
بدان نقل کند و هو مثل
المصارین لذوات الخف و
الظلف اَعْفَاج جمع
(عفجة) کفرحة حوض خرد در
جنب حوضهای بزرگ که هرگاه
آب حوض بلند گردد و پر باشد از آن
آب خورند وگیرند
(اَعْفَج) فراخ و بزرگ روده
(عفنج) کغضنفر کول سطبر و ناقه
شتاب رو
(معفج) کمنبر کول که ضبط کلام
و عمل نتواند و سخن ناسزا گوید
و کار بیکاره کند و چوبدستی و آله
زدن مِعْفَجَة و مِعْفَاج شد و نیز
معفاج چوبیکه بدان گازر جامه را
زند وقت شستن و مرد بدفعل
(ض) عَفَجَ عَفْجًا زد و کذا
عفجه بالعصا و عفج جاریته)
گائید آن را و عفج القصار
الثوب زد جامه را بالعفاج و نیز
(عفج) فعل قوم لوط کردن
(س) عَفِجَ الرجلُ عَفَجًا) محرکة
بزرگ و فربه شد روده او
تَعَفَّجَ البَعِیرُ فی مشیته
کج رفت
(افعنجاج) شتاب رفتن

ع ف ج ل

(عفنجل) کسمندل ثقیل گران
جان و بدخوی که صحبت وی را
ناخوش دارند و مرد بسیار بیهوده
گوی و فضول

ع ف د

(عفد) بالفتح کبوتر یا مرغیست
شبیه کبوتر
(ض) عَفَدَ عَفْدًا و عَفَدَانًا
محرکة هر دو پای فراهم آورده
برجست
(اعتفاد) در بر بستن بر خود و
نخواستن چیزی را از کسی چندانکه
بمیرد از گرسنگی و این در خشک سال
میکنند لَقِیَ رَجُلٌ جاریةً تَبْکِی
فقال مالکِ قالت نُرِیدُ اَنْ نَعْتَفِدَ
و گرویدن و یقین کردن

ع ف ر

(عَفْر) بالفتح شهریست نزدیک
بیان و از اعلام است
(عِفْر) مرد زیرک خبیث گربز
(عِفْری) بیای نسبت مثله
و اَسَدٌ عِفْرٌ) شیر درشت و خوک
نر و بضم با عام است یا بچه خوک
(عِفْرَة) بالکسر زن پلید مؤنث
عِفْر و موی گردن شیر و خروس
عِفْرَات) بالکسر مرد پلید گربز
و موی میانه سر
(عِفْرِیَة) بالکسر و تخفیف الیاء
مرد پلید گربز و مبالغه کننده در
هر چیز و ستمگار و فی الحدیث ان الله
یبغض العِفْرِیَةَ النِّفْرِیَةَ ای
الذی لا یُرْزَأ فی اَهْلٍ و مالٍ و
اَسَدٌ عِفْرِیَةٌ) شیر درشت خلقت
و سختی و موی گردن شیر و خروس
و موی قفای مردم و پشم پیشانی
ستور و موی میانه سر و یقال جاء
نافشا عفریته ای جاء غضبان
و شَیْطَانٌ عفریة دیو ستنبه
(عفر) بالضم شب هفتم و هشتم
و نهم ماه و یقال لَقِیتُ فلانا عن
عفر ای بعد شهر او خمسة عشر
یوما حتی صار اللیالی العفر ای البیض
و مرد دلیر خبیث و شاطر و سطبر

دورشت اندام وتوانا اعفار وعِفار
بالکسر جمع وریگهاست در بادیهٔ بلاد
قیس وبازار کاسد
(عُفْرَة) بالضم سرخی پشت آهو
با آن سپیدی وعُفرَةُ البَرد
اول سرما وموی قفای شیر وخروس
وسپیدی غیر خالص ولیتّح ومنه
الحدیث اذا سجد جافی عضدیه
حتی نری من خلفه عفرة ابطیه
(عَفَر) محرکة خاک وروی خاک
وشکن اعفار جمع واول آب که
کشت را دهند وتیزکه مخاط
شیطان مانند آنرا وسختگی
واشکال یقال کلام لاعفر فیه
ای لاعویص فیه ولا اشکال
(عُفُر) بضمتین روزگار و
هنگام وماه
(عِفِر) کطمر مرد پلید
(عُفُرَّة) بضمتین وتشدید الراء
نخستین سرما واخلاط مردم و
عفرة الحر سختی گرما ویقال جاء
فی عفرة الحر ای فی اوله
(عَفیر) کامیر گوشت بآفتاب
خشک کرده بر ریگ تفسان بسته
نورانیده بی شیرینی وجز آن
یا پست ناشورانیده ونان بی نان
خورش وزنی که بهمسایه چیزی
ندهد
(عِفِرَّة) کسفینة کویک کوه گردان
وزنیکه بکسی هدیه نفرستد
(عُفَیر) کزبیر مردی واسپیست
مرجهینه را
(عُفَیرة) کجهینة زنی بود از
حکمای جاهلیت
(عفار) کسحاب درخت که ازوی
آتش گیرند فی المثل کل شجر نار
واستمجد المرخ والعفار وذکر فی
م ر خ وم ج د عفارة یکی وتان بی
نانخورش وموضعیست میان مکه
وطائف ونیز عفار کشن
دادن وپیراستن خرمابنان را
وپشت شورانیده بی شیرینی واز
اعلامست
(عَفارة) کسحابة نام زنی و خبیثی
وپلیدی
(اعفر) سپید که بسرخی آمیزد
وآهو که بر سپیدی او سرخی غالب
باشد یا آهو که پشتش سرخ وشکم
تهیگاه وی اندک سپید باشد
(عَفْراء) مؤنث وتر سپید که در عفر
شده وو رنگ سرخ وشب سپید
عُفر بالضم جمع
(عَفْراء) زن سپید وشب سیزده هم
از ماه وزمین بی نشان ویران یا سیر
نشده ونام زمینیست وقلعه
بفلسطین ونام زنی وقصر عفراء
جائیست بشام قریب نواء و
شاة عفراء گوسپند که بر سپیدی
پشم آن سرخی غالب باشد وکذلک
الظبیة عُفر بالضم جمع وابنا
عفراء معوذ ومعاذ صحابیان اند
وآن هردو پسر حارث بن رفاعه
وعفراء نام مادر ایشانست
وهی بنت عبید بن ثعلبة
(عَفَری) بالفتح موی گردن
خروس وموی قفا مردم وپشم
پیشانی ستور وموی میانهٔ سر
(نصل عُفارِیّ) پیکان نیکو
(عُفْرِیَة) بالضم وتخفیف الیاء
مرد خبیث کربز وموی میانهٔ سر
(عِفْرِیت) بالکسر بغایت رسانندهٔ
هر چیزی ومرد درگذرنده در امور
درسا ومبالغه کننده در آن زیرک
وپشت دراوده مع کسر الفاء
عفریتة مؤنث وفلان عفریت
نفریت از اتباع است ودیو ستنبه
ومرد سخت خبیث گربز
(وبفتح وقرئ بها ویقال عفریت
واحد مثل عُفاریة واحد وقال
الخلیل شیطان عِفْرِیتٌ وعِفْرِیَةٌ و
الشیاطین العفاریتُ والعفاریة
فاذا سکنت الیاء صیرت الهاء
تاء واذا حرکتها فالتاء هاء فی
الوقف واسد عِفْرِیتٌ
شیر توانا درشت خلقت
(عِفِرِّین) بکسرتین مع تشدید
الراء شیر ماده درشت خلقت و
لیث عفرّین شیر بیشه وبیشه شیر و
جانوریست که در خاک نرم در بوریا باشد
یا جانوریست مانند گربه وبر
سوار پیش آید وبدنب میزند ومرد
تمام اندام وضابطه توانا وزیرک
ورسا وبغایت رسانندهٔ هر چیزی
ونام شهری
(عُفارِیَة) بالضم وتخفیف الیاء
مرد سخت پلید واسد عُفارِیَة
شیر درشت خلقت توانا
(وقع فی عافور شرّ وعاثوره)
یعنی در بدی وجای هلاک وسختی
افتاد

(اسدٌ عَفَرْنیً) بالتحریک شیر درشت اندام وهو فَعَلْنی سُمّی بذلک لشدته والنون والالف للالحاق ولبوةٌ عَفَرْنیً ماده شیر استوار خلقت

(لَبُوةٌ عَفَرْنَاةٌ) شیر ماده سخت ودرشت وناقةٌ عَفَرْنَاةٌ شتر ماده توانا وغول

(عُفَارِیَات) بالضم بندهای آب است درسواد عقیق

(عَفَّار) گشنی دهنده خرمابنان

(عَفَرْوَة) کسفرجلة پلید وشیر بیشه عِفْرٌ کهزبر مثله ج۳

(اسود بن یُعْفُر) بالضم نام شاعری اذا فتحته بفتح الیاء لم تصرفه لانه علی وزن الفعل وبالضم صرفته لانه قد زال شبه الفعل

(یَعْفُور) کیعقوب آهو خاکستر گون یا عام است وتضم الیاء ورواهو بره وگوزن بچه وآواز وجنبش وپاره از شب ومعرفة نام خر آنحضرت صلی الله علیه وسلم وهو عُفَیْر کزبیر

(یعافیر) بالفتح رمه تکه از آهو

(مَعَافِر) بالفتح شهری است یا موضعی است بیمن وپدر قبیلهٔ از همدان لا ینصرف معرفةً ونکرةً ثیابٌ مَعَافِرِیَّة منسوب است بیکی ازان هرسه

(مَعْفُور) بازار کاسد

(مَعْفُورَة) زمین که علف آنرا خورانیده باشند وبازار کاسد

(ن) عَفَرَهُ فی التراب عَفْرًا بالفتح در خاک غلطانید آنرا وخاک آلوده کرد یا زیر خاک دفن نمود وپنهان کرد وبرزمین زد آنرا

(س) عَفِرَ عَفَرًا سپید سرخی مایل گردید آهو یا سرخ پشت وسپید شکم گشت

(عَفَّرَ تَعْفِیرًا) آمیخت گوسپندان سیاه را با گوسپندان سپید سرخی مایل شد ونیز (تَعْفِیر) خاک آلود کردن ودرخاک غلطانیدن وزیر خاک دفن کردن وبرزمین زدن کسی را وباز داشتن گاه گاه وحشی ماده شیر را از بچه باراده فطام ولپستان بگل آلوده کردن زن با بچه بجهت فطام وخشک کردن گوشت را بآفتاب برریگ تفسان وسپید کردن وفی

الحدیث أنّ امرأةً شکت الیه ان مالها لا یزکو فقال ما الوانها فقالت سُود فقال عَفِّری ای استبدلی أغنامًا بیضًا فان البرکة فیها

(مُعَافِرَة) مبنیًا للفاعل مرد نرم رفتار وانکه با کاروانیان ود وفضله الیشان خورد

(تَعَفُّر) خاک آلود گردیدن ودرخاک غلطیدن وبرزمین زده شدن وفربه گردیدن وحشی

(تَعَافُر) سپید گردانیدن ترید را

(اِعْتِفَار) برزمین زدن کسی را وبر کسی گرفتن وجستن وحمله کردن برکسی وخاک آلود کردن وخاک آلوده شدن وشکار را برخاک افگندن شیر

(اِنْعِفَار) خاک آلوده شدن وبرخاک غلطیدن وبرزمین زده شدن

(تَعَفْرُت) درگذشتن درامور ومبالغه نمودن باتیزی خاطر ودیوی نمودن ودیو شدن

ع ف ر ج ع

(عفرجع) کسفرجل مرد بدخوی زشت سیرت

ع ف ر ز

(عَفَرَّزَان) بالتحریک وتشدید الزاء المفتوحة مخنثی است دربصره

ع ف ر س

(عِفْرِس) کزبرج شیر بیشه قوی وتوانا عِفْرِیس کقندیل وعِفْرَاس کقرطاس وعُفْرُوس کعصفور مثله وابنُ العِفْرِیس کقندیل ابوسهل احمد بن محمد زوزنی شافعی صاحب جمع الجوامع که آن را از کتب شافعیه ملخص ومختصر کرده

(عَفَرْنَس) کسفرجل شیر سخت وتوانا وشتر درشت وسطبر گردن

(عَفْرَسَهُ عَفْرَسَةً) برزمین افگند اورا وچیره شد بروی وعَفْرَسَةُ الأسد درید اورا شیر

ع ف ز

(عَفْز) بالفتح چهارمغز که خورده شود ونیز بازی کردن مرد با اهل خود وخوابانیدن شتر را والفعل من نصر

(عَفَاز) کسحاب چهارمغز ماکول

(عَفَازَة) کسحابة پشتهٔ زمین

(عُفَازَة) بالضم بادینه

معافزة) همدیگر بازی کردن زن وشوی

ع ف ز ر

(عفزر) کجعفر سابق شتاب و مرد بسیار شور وغوغا در باطل ونیز عفزر معرفه مردی است از اهل حیره وبا دخترش که مغنیه بود امرء القیس تشبیب کرده ونیز نام اسپ سالم بن عامر

ع ف س

(عفس) بالفتح باز داشتن وخوار وحقیر ساختن وسخت راندن وپوست مالیدن وزدن بپای بر سرین کسی وکشیدن بسوی زمین بافشارش سخت والفعل من نصر

(عفاس) ککتاب فساد ونام ماده شتری راعی شاعر را

(عیفس) کحیفس کوتاه بالا

(معفس) کمجلس بند استخوان

(معفوس) مرد بندی وزندانی وخوار وحقیر ومبتذل هر چه باشد

(معافسة) همدیگر مروسیدن وپا بر سرین کسی زدن

(اعتفاس) کشتی گرفتن ومضطرب شدن

(تعافس) کشتی گرفتن یقال تعافسوا اذا تعالجوا فی الصراع

انعفس فی التراب آلوده گردید بخاک

ع ف ش

(اعفش) مرد ضعیف البصر که چشم او لعلتی پیوسته آب راند

عفاش کغراب مرد وافر انبوه ریش

(عفاشة) بالضم مردم بی خیر یقال هؤلاء عفاشة من الناس ای هم من لا خیر فیهم

(عفنش) کعملس پیر کلان سال ویقال انه لعفنش اللحیة یعنی او وافر وانبوه ریش است ورجل عفنش العینین مرد سطبر ابرو

(ض) عفشه عفشا) گرد آورد آن را

(عفنشت لحیته عفنشة) سطبر وانبوه شد ریش وعنفشت بتقدیم نون مثله

ع ف ش ج

(عفنشج) بالفتح [illegible]

ع ف ش ل

(عفشل) کجعفر مرد گران جان ثقیل عفنشل بزیادت نون مثله

(رجل عفشال بالکسر مرد شوخ کم باک

(عفشلیل) مرد ثقیل وگران ودرشت خوی وکنده پیر فرو هشته گوشت وکلیم بسیار پشم وکفتار یا کفتار نر

ع ف ص

(عفص) بالفتح مازو که از آن سیاهی سازند مولد است یا عربی یا درختی است از بلوط که یک سال بلوط بار دهد ویکسال ازو [illegible] است ومجفف مواد رخیته شده واعضای نرم وسست را سخت وقوی گرداند ونقوع آن در سرکه موی را سیاه کند وسحوق آن با آب برناشتا در وشکم را دفع کند واسهال وقروح امعا را نفع بخشد

(عفص) ککتف تند مزه ویقال طعام عفص ای فیه تقبض

(عفص) محرکه پیچیدگی [illegible] وگرفتگی آن

(عفاص) بالکسر پوست پاره سر خنور وجز آن بدان بندند وخنور وجز آن از چرم باشد یا از غیر آن که در آن نفقه نهند وغلاف قاروره وفی حدیث اللقطة فاحفظ عفاصها

(عفوصة) بالضم تلخی وتندی مزه

(عنفص) بکسرتین زن تند وپلید زبان بی شرم نون زائد است

معفاص بالکسر دختر نهایت بد خلق

ج٣

(ض) عفصه عفصا) بالفتح برکند آن را وعفص فلانا غالب شد او را در کشتی وسست گردانید وعفص یده پیچ داد دست او را وعفص جاریته) جماع کرد با او وعفص القارورة) عفاص بست بر سر شیشه وسر بند ساخت شیشه را وعفص الشیء) دو تا کرد او را وپامال گردانید

(اعفاص) سر بند ساختن خنور را وسر بند بران بستن

(ثوب معفص) کمعظم جامه

زنگین بباز و
اِعْتَفَصَ مِنْهُ حَقَّهُ گرفت
از وی حق خود را

ع ف ض ج

عَفْضَج وعِفْضَاج وعفاضِج)
کجعفر و ہلقام و ہلابت فربہ سست
گوشت ؛ ونیز عَفْضَج کجعفر سخت
و درشت گوشت ضد
(یقال هو مَعْصُوبٌ مَا عُفْضِجَ)
مجہولا یعنی فربہ نیست

ع ف ط

عَفْط بالفتح نخامہ ٔ میش
ج۳ عِفْطِیّ بالکسر مشددۃ الیاء
درمانده بسخن
(رجلٌ عَفِطٌ) کلکتف مرد تیز
دہنده
رجلٌ عَافِطٌ مرد گوز زن
عَافِطَة میش ماده بخلاف نافِطَة
که بز ماده است ومنه مَالَهُ عَافِطَةٌ
وَلَا نَافِطَةٌ یعنی نہ میش ماده ونہ
بز ماده یا عافطة واه شانے کننده
و نافطة گوسپند
عَفِیط کامیر نخامہ ٔ میش
عِفَاطِیّ بالکسر منسوبا درمانده
بسخن

(عَفَّاط) کشداد درمانده بسخن
(عَفَّاطَة) کجبانہ کنیزک شبانی
کننده
(ض) عَفَطَتِ العنزُ عَفْطًا)
بالفتح وعَفِیطًا وعَفَطَانًا محرکة
تیز دادبز وعَفَطَ فِی کَلَامِهِ
عَفْطًا) بالفتح درماند بسخن ؛ ونیز
عَفْط تیز دادن بہر دو لب خواندن
گوسپندان را یعنی فشاندن آن
وراندن شبان گوسپندان بہمان
روش که عطسه دہند

ع ف ط ل

(عَفْطَلَة) آمیختن چیزے را
بچیزے و خلط کردن

ع ف ف

(عَفّ) بالفتح پارسا عَفَّة مؤنث
عَفَفَة محرکة جمع
عُقَّة) بالضم باقی شیر در پستان
وکننده پیر و ماہی است بی شیر
کوچک سپید رنگ مطبوخ آن
بذائقه برنج ماند
عَفْعَف) بالفتح بار درخت موز
عِفَاف) کلکتاب دارو
عُفَافَة) بالضم شیر فراہم آمده
وباقی مانده شیر در پستان

عَفِیف) کامیر پارسا عفیفه
مؤنث اَعِفَّاء وعَفَائِف و
عَفِیفَات جمع ونیز عَفِیف نام
برادر عفیف بن بجید
عَطِیَّة بن عَازِب بن عُفَیف)
کزبیر او کامیر صحابے است وابن
العُفَیف تابعی از صدیق رضی الله عنه روایت دارد
عُفَیِّف بن معد یکرب)
مصغرا مشدد صحابے است ؛ و
عُفَیِّف بن الجُبَیْد محدث
عِفَّانُ الشَّیءِ بالکسر وقت آن
چیز یقال جاء علی عِفَّانِه ای حینه
واوانه
عَفَّان کشداد ولیصرف نام پدر
عثمان رضی الله عنه وهو عَفَّان بن
ابی العاص وعَفَّان بن بجیر صحابے
است وعَفَّان از وی غیر منسوب
وعَفَّان بن سیّار وعَفَّان بن
جبیر وابو عثمان عَفَّان بن مسلم
بصری محدثان اند وابو عَفَّان
غالب القطان وعثمان عَفَّانی
روایت حدیث دارند
(ض) عَفَّ عَفًّا وعَفَافًا وعَفَافَةً
بفتحتین وعِفَّة
بالکسر باز ایستاد

از حرام وپارسائے نمود وعَفَّ
اللَّبَنُ فراہم آمد شیر در پستان
یا باقی ماند در آن
(عَفْعَفَ عَفْعَفَةً خورد بار
موز را
اَعَفَّتِ الشَّاةُ باقی ماند شیر
در پستان گوسپند بعد مکیدن بچه آن
ونیز اِعْفَاف پارسا گردانیدن
وباز داشتن کسی را از حرام
عَفَّفْتُهُ تَعْفِیفًا) خورانیدم
او را آن بقیه ٔ شیر که در پستان
مانده
یقال تَعَافَّ یا مریض) یعنی
دو ایکجن ونیز تَعَافُف دوشیدن ناقه
را بعد اول یقال تَعَافَّ نَاقَتَكَ
یعنی بدوش ناقه خود را بعد دوشیدن
اول
(تَعَفُّف) باز ایستادن از حرام
واز سوال از مردم بتکلف پارسائی
نمودن وباقی شیر که در پستان مانده
دوشیدن وخوردن
(اِعْتِفَاف) گرفتن شتر گیاه خشک
بزبان از بالای خاک و پاک کردن
آن از آن
اِسْتِعْفَاف) بمعنی اعتفاف است

ونیز اِسْتِعْفَاف) پارسائی کردن
و باز ایستادن از حرام و باز ایستادن
خواستن

ع ف ق

(عَفْقَة) بالفتح غیبت و بازی
است که دران خاک گرد آورند
(عَفَق) محرکة آمد و شد شتران
بر آب خور
(عُفُق) بضمتین بگس
عَفِیقَان بالفتح و کسر الفاء
گیاهیست مانند عرفج
قُرْعُ بن عُفَیق کز بیر تابعی
است
(عِفَاق) بن مرّی) ککتاب
شخصیست که اخذب بن عمرو
باهلی در خشک سال آنرا گرفته
بریان نمود و بخورد
(عَافِق) هر وارد و صادر و رواجع
مختلف و هر طرف آمد رفت نماینده
و بسیار آمد و شد کننده
عَفَاقَة) کجبانه کونی منه للضد
کذبت عفاقتك
(مِعْفَق) کمنبر نام مردی
رجل مِعْفَاقُ الزِّیَارَةِ) بالکسر
مرد بسیار زیارت که پیوسته آمد
رفت دارد
(ض) عَفَقَ عَفْقًا بالفتح غایب
گردید بر سر خود پس آن باز
آمد و منه هو یعفق العَفْقَة ای
یغیب الغیبة ثم یرجع و عَفَقَه
بالسوط بسیار زد او را بتازیانه
و عَفَقَ عَنِ الأمر بد نمود
ازان کار و باز داشت آن را از
اراده وی و عَفَقَتِ الإبلُ
عَفْقًا و عُفُوقًا پریشان و متفرق
شدند شتران در چراگاه بعد
گذشتن دران و بر سر خود رفتند
ونیز عَفَقَ اندک خوابیده
بیدار شدن و تیز دادن و استوار
ناکردن کار را و بسیار کشتی کردن
خر و اکثر آمد رفت کردن شتران
بر آب و بسیار رجوع کردن یقال
انه لمعفق ای کثیر الرجوع
و فراهم آوردن چیزی را و زدن
و پراگنده کردن باو چیزی را و
بسیار دوشیدن ناقه و شتاب رفتن
عِفَاق بالکسر مثله فیهما
اِعْفَاق بی حاجت اکثر آمد و شد
نمودن
عَفَّقَ الغَنَمَ بَعْضَهَا عَلَى
بَعْضٍ تَعْفِیقًا) بر همدیگر باز
گردانید گوسپند از از جانب
آنها
مُعَافَقَة) مرو سیدن و فریب
دادن و فساد و تباهی انداختن
گرگ در گوسپندان از آمد و رفت
(تَعَفَّقَ بِفُلَانٍ) پناه آورد بوی
و تَعَفَّقَ بِشَیْءٍ) پنهان گردید
در پس آن
اِعْتِفَاق) مائل گردیدن شیر
بر شکار و شمشیر زدن قوم یکدیگر
را ولیدی بالیار
مُنْعَفِق) مبنیا للفاعل مائل
و باز گردنده از آب
(مُنْعَفَق) بفتح فا منصرف از آب
اِنْعِفَاق) گذشتن در امور و
شتابی کردن یقال اِنْعَفَقُوا فِی
حَاجَتِهِم ای مَضَوا فیها و اسرعوا

ع ف ق س

مَا عَفْقَسَهُ) چه بدخلق است
او بعد آنکه نیکو خوی بود
(عَفَنْقَس) کسمندل دشوار
خوی و ناکس خلق عَفَنْقَسٌ
خوی دشوار
(اِعْفِنْقَاس) دشوار خوی
گردیدن

ع ف ق ل

(عَفْقَل) کجعفر مرد کلان روی

ع ف ك

(ابو عَفَك) محرکة مردی است
یهودی که سالم بن عمر در لشکری
که آنحضرت صلی الله علیه وسلم
فرستاده بود بقتل رسانید
(عَفِك) ککتف کول
(عَفِیك) کامیر نیک کول و
(عَنْفَك) کجندل مثله
(اَعْفَك) سخت کول و مرد چپه
دست و نادرست کار و آنکه بریک ج۳
سخن نپاید و هر کاری که شروع
نماید تا تمام گذاشته در دیگری
درآید
(عَفْكَاء) کصحرای شتر ماده که
دران اندک سرکشی باشد
(ض) عَفَكَ الكَلامَ عَفْكًا)
استوار نکرد کلام را و سخن نامه گفت
ونیز عَفَكَ) باز داشتن از حاجت
و مماطلت کردن حق کسی را
(س) عَفِكَ عَفَكًا) بالفتح
و بالتحریک سخت کول گردید

ع ف ك ل

عَفْكَل كجعفر كول

ع ف ل

(عَفَل) محركة فتج ماده وآن چيزيست كه از كس زن وشتر ماده بر آيد مانند اُدره كه در خايهٔ مردان باشد عَفَلَة بالتاء مثله وبسياري پيه در مابين پاي تكه وگاو ونر و اكثر استعمالش در خصي ميكنند وخط ميان دبر وكير وپيه هر دو خايهٔ قچقار وگرداگرد آن وجاي دست زدن در قچقار وگوسپند جهت دانستن فربهي وگراني وسبكي وي وبفتح ٣ج
(بنو عُفَيْل) كزبير بنو مالك بن سعد اند قوم عجّاج
(عَافِل) آنكه جامه كوتاه برجامه دراز پوشد
(عَفْلاء) كصحرا زن وشتر ماده كه از كس وي فتج بر آمده
(عَفَالِ) كقطام دشنام است مر زنان را
عَفْلَان كسكران كوهي است مر بني ابي بكر بن كلاب را
(عَفْلَانَة) بالتاء آبيست ويژه نزديك كوه عفلان

عَفْلَاة بالفتح لب كه وقت خنده برگردد
(س) عَفِلَتِ المَرْأَة) عفله زده گرديد
(تَعْفِيل) صلاح فتج كردن ونسبت نمودن كسي را بسوي آن

ع ف ل ط

(عِفْلِط) كزبرج كول عَفَلَّط كعملس وعِفْلِيط كزنبيل مثله
عَفْلَطَهُ عَفْلَطَةً) آميخت آنرا

ع ف ل ق

(عَفْلَق) كجعفر وعملس كس فراخ دست كه پر گوشت وزن كول بدزبان بدكردار عَفَلَّقَة كعملسة مثله
(عُفْلُوق) كزنبور كول وكم خرد

ع ف ن

(عَفِن) ككتف گوشت برگرديده بوي ومزه وپوسيده وهر چيز پوسيده ورسن پوسيده وتباه شده از آب كه ريزه ريزه جدا گردد
(عَفَّان) كشداد نام مردي وبصره وچشمه است در سند
(مَعْفُون) گوشت برگرديده بو ومزه

(ن) عَفَنَ فِي الجَبَلِ) بر آمد بر كوه وعَفَنَ اللَّحْمَ برگردانيد مزه ورنگ گوشت را
(س) عَفِنَ الحَبْلُ عَفَنًا) محركة وعُفُونَةً پوسيده شد رسن از آب وتباه گرديد چندانكه ريزه ريزه بر آيد وقت گرفتن
ونيز عُفُونَة) دلگيري هوا
(اِعْفَان) خداوند چرم سوراخ دار گرديدن
(تَعْفِين) برگردانيدن بو ومزه گوشت را
(تَعَفُّن) سخت پوسيدن وتباه گرديدن رسن

ع ف ن ج ش

(عَفَنْجَش) كسمندل مرد درشت وبدخوي

ع ف ن ش

(عَفَنَّش) كعملس پير بزرگسال ويقال انّه لعَفَنَّشُ اللِّحْيَةِ يعني سطبر وبسيار موي ريش است وعُفَانِشُ اللِّحْيَةِ بالضم مثله وعَفَنَّشُ العَيْنَيْنِ سطبر ابرو
عَفَنْشَشَتْ لِحْيَتُهُ بسيار وانبوه گرديد ريش او وعَمَنْشَشَتْ بتقديم النون على الفاء لغة فيه

ع ف ن ط

(عَفَنَّط) كعملس ناكس زشت خوي ودَابَّةُ الأَرْضِ كه حيوانيست

ع ف ه

(عُفُوه) بالضم برابر وموافق نمودن وتمامه چيزي گرفتن والفعل من فتح يقال عَفَهُوا اي طَبَّقُوا
(عُفَاهِيَة) بالضم سطبر دفزك

ع ف ه م

(عُفَاهِم) كعلابط شتر ماده توانا جست ونيز رو وفراخي عيش وزود بدگي سخت

ع ف ه ن

عُفَاهِن كعلابط شتر ماده زورمند جست وچالاك

ع ف و

(عَفْو) بالفتح پاك ترين مال ومعظم آن وبرگزيده واجود هر چيزي وزيادتي مال از نفقه وچراگاه نيكو ونيكوي وجيان باقي مانده آب بعد نوشيدن وشهري كه در آن علامت ملك احدي نباشد وجاييكه

باسپرکسی نشده وخرکره وبثلث
عَفْوَةٌ وعِفَاء بالکسر والمد جمع و
آسان سهل از هرچیزی واعطیته
عَفْوًا بی سوال وبی خواست
او دادم
(عَفْوَةٌ) بالفتح دیت وخون بها
(عِفْوَةٌ) بالکسر گزیده هرچیزی
یقال ذهبت عِفْوَةُ هذا البیت ای
لبنه وخیره واکلتُ عِفْوَةَ الطعام
ای خیاره ومن الشراب کذلك
وخرکره ماده وچراگاه نیکو
(عَفْوَة) بالتاء مثلثة کف دیك
یاسر دیك خوردی از روغن مانند
آن
(عَفًا) بالفتح مقصورًا خرکره ویکسر
وزمین وشهر غفل که دروی پی کسی
نیامده باشد
(عَفَاء) کسماء خاك ومنه فی
الشتم علیه العفاء وسپیدی بر سیاهی
چشم وباران وخرکره ویکسر
ولپوشیدگی ونا پدیدگی
(عِفَاء) بالکسر والمد انبوهی پشم شتر
وپر شترمرغ وجزآن یقال ناقة
ذات عِفَاءٍ وابو العِفَاء) خر
(عَافِی) زائد وخواهنده رزق

از مردم وستور ومرغ وجزآن و
بخشیده ومهمان وخواهنده فضل
یا رزق ووارد وفرود آینده وطالب
معروف واحسان ودراز موی
(عُفَاة) بالضم جمع وقولهم هو کثیر
العُفَاة یعنی او بسیار مهمان است
وشوربای در دیگ عاریتی باز
انداخته وباقی طعام در دیگ و
ناپدید ونیست کننده عُفِیّ بالضم
وتشدید الیاء جمع
(عَافِیَة) کصاحبة دور کردن خدای
از بنده مکروه را وسلامت از بیماری
وبلا ومکروهات در بدن وباطن
در دین ودنیا وآخرت اسم مصدر
است وناقة عَافِیَةُ اللَّحْمِ
ناقه بسیار گوشت عافیات جمع و
عَافِیَةُ المَاءِ آب آینده وهو کثیر
العَافِیَة بسیار مهمان ٭ ونیز عَافِیَة
خواهنده رزق از طیور وسباع و
جزآن عَوَافِی جمع
(رجلٌ عَفُوٌّ) کعدو مرد بسیار
عفوکننده ودرگذرنده از گناه صفتی
از صفات باری تعالی معناه کثیر العفو
(عُفَاوَة) مثله کف وسر دیگ
خوردی از روغن مانند آن وقیل

اول المرق واجوده وبالضم باقی
مانده خوردی درین دیگ طعامیکه
طفلان هدیه فرستند
(ن) عَفَتِ الإِبِلُ المَرْعَى
نزدیک گرفت شتر چراگاه را و
عَفَا شَعْرُ البَعِیرِ) بسیار شد پشم
شتر ودراز گردید چندانکه پوشید
سرین ویرا عَفَا العَلَفُ وغیره
کذلك وعَفَوْتُهُ انبوه گردانیدم
آنرا لازم متعد وعَفَتِ الدَّار
ناپدید گردید وعَفَتِ الرِّیحُ
الدَّار پوشید باد آنرا انجاک و
عَفَا اَثَرُهُ عَفَاءً) بر دورفت اثر
وی هلاک شد ونیست وناپدید گردید
وعَفَا المَاءُ) صاف وروشن ماند آب
وعَفَا عَلَیْهِ فِی العِلْمِ زیاده کرد بر
بروی در علم وعَفَا الأَرْضَ
پوشید گیاه زمین را وعَفَا
الصُّوفَ برید آنرا وعَفَوْتُ
لَهُ مِنَ المَرَقِ برگرفتم بهترین
شوربا را ٭ وعَفَوْتُ القِدْرَ)
گذاشتم چیزی درین دیگ ٭ ونیز
عَفْو) بالفتح ناگرفتن زکوة را ونا
پدید کردن باد نشان چیزرا عَفَاء
وعفو مثله وآمرزیدن ودرگذشتن

از گناه وعقوبت ناکردن مستحق
عذاب را یقال عفا عنه ذنبه وعفا له
ذنبَهُ وعن ذنبِهِ وعَفْوُ الله آمرزش
خدای تعالی وپاک کردن نبشته راو
محو ساختن ومعروف احسان خواستن
یقال عَفَاهُ إِذَا أَتَاهُ یطلبه معروفًا
ونیکو شدن حال کسی وفربه گردیدن
أَعْفَاهُ عَنِ الأَمْرِ إِعْفَاءً)
پاک گردانید اورا از کار ومبرا ساخت
وأَعْفَیْتُ شَعْرَ البَعِیرِ) انبوه
گردانیدم آنرا ومنه الحدیث اَمَرَ اَنْ
تُحْفَی الشَّوَارِبُ وتُعْفَی اللِّحَی و
ج ۳ أَعْفِنِی مِنَ الخُرُوجِ مَعَكَ ای دَعْنِی
منه ونیز إِعْفَاء گزیده مال نفقه
دادن ونگاهداشتن خدای از رنج و
وبلا عافیت بخشیدن
مُعَفًّی کمحدث یار وهمنشین که
متعرض احسان نباشد
عَفَّی عَلَیْهِمُ الخَیَالَ تَعْفِیَةً)
مردند ٭ ونیز تَعْفِیَة ناپدید
کردن ونیکو گردانیدن بعد فساد
شدد للمبالغة
عَافَاهُ اللهُ مِنَ المَکْرُوهِ مُعَافَاةً
وعَافِیَةً نگاه داشت آنرا از رنج
وبیماری وعافیت داد ٭ ونیز مُعَافَاة)

عافیت دادن خدای مردم را از
اذیت تو وهم از اذیت مردم وبے پروا
کردن ترا ازایشان وایشان را از تو
(تَعَفِّی) ناپدید شدن ونیست
گردیدن
(مُعْتَفِی) خواهنده خیر وروزی
(اِعْتِفَاء) لب گرفتن وصاف
کردن شتر گیاه خشک را وچسان
خوستن آمدن کسی را
(اِسْتِعْفَاء) معاف کردن تکلیف
خوستن ولب گرفته صاف کردن
شتر گیاه خشک را

۳ج باب العین فصل القاف

ع ق ب

(عَقْب) بالفتح روش وتک سور
که بعد از تک نخستین آرد یقال فرس
ذُو عَقْبٍ حسن وپسر وپسر پسر و
پاشنه درلغت تمیم وجهت یقال
للرجل القادم من این عقبك ای
من این اقبلت
(عَقْبَة) بالفتح وبکسر نوعی از
جامهای نگارین هودج وبالفتح
برگ سبز که پس برگ خشک برآید
(عِقْبَة) بالکسر درباره یک مرتبه
کردن کاری یقال مایفعل ذلك

الاعُقْبَة القمر اذا کان یفعله فی
کل شهر مرة
(عُقُب) بالضم وبضمتین پایان
کار ومنه قوله تعالی هو خیر ثوابا
وخیر عقبا قرأ عاصم وحمزة بالسکون
والباقون بضمها ویقال جئت فی
عُقْبِ الشهر ای بعد ما یمضی کله
(عُقْبَة) بالضم نوبت یقال تمت
عُقْبَتُكَ وبدل عوض اسیر یقال
اَخَذْتُ عُقْبَةً ای بدلا وشب و
روز بدان جهت که هم دیگر تعاقب
میکنند وآنچه از خوردنے درین
دیگ عاریتی بخداوند دیگ فرستند
وباقی مانده هر چیزی ونشان یقال
علیه عُقْبَةُ الجمال وهیأته ویکسر
فیهما وعقبة الطائر مسافت
ارتفاع وانحطاط آن وعُقْبَةُ
الشَّیْطَانِ) نوعی از نشست که
به نشست سگ ماند وروی عقب
بفتح العین وکسر القاف
(عَقَبَة) محرکة جای دشوار برآمدن
بر کوه عقاب بالکسر جمع ویے که
از ان زه سازند در ریسمان تابند
عَقَب بحذف تا جمع ویز وکتل
عَقَبَات جمع ویز منی ومنه بیعة

العقبة الاولی که دوازده کس بیعت
کردند در سال دوم هفتاد کس فراهم
آمدند واز هر فرقه نقیبی فرستادند
وبیعت کردند واین بیعت عقبه
ثانیه ومنه ولقد شهدت لیلة
العقبة وما احب بها بدرا لان
هذه البیعة کانت اول الاسلام
(عَقِب) ککتف پسر وپسر پسر و
پاشنه وهی مؤنثة اعقاب جمع وفی
الحدیث ولا تردهم علی اعقابهم ای
الی حالتهم الاولی وموضعی است و
جاء فی عقب الشهر) یعنی آمد در
اندک باقی مانده از ماه
(عَقِیب) کامیر در پے کننده وپسر
دیگری آینده
(عُقَیْب) کزبیر صحابی است
(عُقَاب) کغراب مرغی است و
عقاب وعَقَنْبَاة وعَبَنْقَاة وبَعَنْقَاة
ایضا عقاب تیز چنگال جمع قلتها
اَعْقُب کافلس لانها مؤنثة وافعل
بناء یختص به جمع الاناث مثل عَنَاق
واعنق وجمع الکثرة عقبان بالضم
وبالکسر وسنگ میان چاه که دلو را
درند وسنگ بزرگ بیرون جسته
از کوه مانند پایه نردبان وشبیه

لوزه که در پای ستور برآید ورشته
خرد که در سوراخ حلقه گوشواره
باشد وآب راهه بسوی حوض
وسنگ رنور در چاه که بر ان آب
کش ایستد واسپان اندر عرب او
علم بزرگ ونیز نام رایت آنحضرت
صلی الله علیه وسلم وپشته وهر بلندی
زمین که بسیار دراز نباشد وماده
سگی است ونام نخے وثَنِیَّةُ العُقَاب
پشته است بدمشق ونیق
العُقَاب موضعی بجحفه وابو عُقَاب
تابعی است وابن عقاب لقب
جعفر بن عبد الله شاعر وعقاب
نام مادر اوست
(عَاقِب) نائب مهتر وقایم مقام
ان بعد از وی ونائب وخلیفه
پیشینیان در امر کو منه قول النبی
صلی الله علیه وسلم وانا العاقب
یعنی آخر الانبیاء وکل شئ خَلَفَ
بعد شئ فهو عاقبة وشتر ماده که
لقبیه گیاه خورد ونیز باری بخورد
در خوابگاه آید وباز برآب رود
یقال ناقة عاقب وعاقبة وابل
عواقب
(عَاقِبَة) پایان هر چیزی وفرزند

يقال ليس له عاقبة اى ولد و تامل
در آخر کار و قولهم عقب فلان مکان
ابيه عاقبة اى خلفه فهو اسم جاء
بمعنى المصدر كقوله تعالى ليس
لوقعتها كاذبة
(عقبان) پایان کار و منه الحديث
ما من جرعة احمد عقبانا من
جرعة غيظ مكظوم و آخر هر چیز يقال
جاء فی عقبان الشهر اذا جاء بعد
ما يمضى
(عقوب) کصبور آنکه نایب
پیشین خود باشد در امور خیر
(عقبى) کحبلی پاداش کار و حق
و بدل چیزی
(عقیب) کقبیط مرغی است و
موضعی
(عبد الملك عقاب) کتان
محدث است
(يعقوب) بالفتح و ضم الواو
پیغمبری و نامش اسرائیل است
على نبينا و عليه الصلوة والسلام
ولد مع عيصو فی بطن واحد و كان
متعلقا بعقبه فسمى بذلك وهو
غير منصرف للعجمة والتعريف
و کبک نر و هو منصرف يعاقيب

جمع و اسپ ؛ و یعقوب بن سعید
و عبد الرحمن بن محمد بن علی و
محمد بن عبد الرحمن بن محمد بن
یعقوب و محمد بن اسمعیل بن سعید
یعقوبیان محدثان اند ؛ و نیز
(یعقوبیان) گروهی است از
محدثان
(یعقاب) بالکسر نام مردی
و کفر یعقاب جایی است
(یعقوبا) بفتح الباء الموحدة مقصورا
دهی است در بغداد
(معقب) کمنبر معجز زنان و
گوشواره و شتربان ماهر دو شتربانی
و آنکه خلیفه گروه باشند از
بعد امام
(معقاب) بالکسر سراچه که
در وی مویز و طعام و جز آن نهند و زن
که بعد از هر دختر پسر زادن عادت او
باشد قال الخليل مفعال فی معنى
الاناث لا تدخلها الهاء يقال
امرأة مذكار و مئناث و معقاب
بدون الهاء
(ن) (عقب القوس) پی پیچید
بر کمان و عقبه بر پاشنه وی
زد و عقبه خلیفه او شد و عقب

فلان على فلانة) نکاح کرد بعد
مردن یا طلاق آن و عقب
الشجر) برگ سبز برآورد بعد برگ
خشک و کل شیء جاء بعد شیء فقد
عقبه عقبا و عقوبا و يقال عقبت
الرجل فی اهله) اذا بغيته بشر
و خلفته
(معقب) کمحسن ستاره که پس
ستاره برآید
(اعقاب) بنوبت سوار شدن
یکدیگر و بنوبت برنشستن باکسی
و پاداش دادن و مردن و خلیفه
گذاشتن پسر را و دیگ عاریتی
را با عقبه باز دادن و حق خود
و بدل چیزی از کسی گرفتن و
خبر بد رسانیدن و نیابت کسی
نمودن بعد وی والعرب تعقب و
تعاقب بين الفاء والثاء مثل
جدف و جدث و باز گردیدن
و دیوانگی يقال اعقبه الطائف
اذا كان الجنون يعاوده فی اوقات
و يقال اكل اكلة اعقبته سقما اى
اورثته و ذهب فلان فاعقبه ابنه
اذا خلفه و برآمدن ستاره بعد
غروب ستاره و عقاب ساختن در

نور و جاه
(معقب) کمحدث نام مردی
و پس آینده از هر چیزی
معقبات للفاعل فرشتگان
شب و روز که یک گروه بعد از
گروه دیگر آیند و انما انث لكثرة ذلك
منهم اى التعاقب نحو نسابة و علامة
و تسبیح که پس یکدیگر برآید و شتران
سپس یکدیگر ایستاده بر
حوض تا بنوبت آب خورند
پس چون یکی باز گردد و
دیگری بمکانش درآید عام است
از نر و ماده
(معقب) کمعظم هر که از میخانه
برآید پس درآمدن آنکه
ازوی بزرگ باشد
(تعقیب) زرد شدن میوه عرفج
و از پس کسی درآمدن و در پی
کردن و دوباره در جنگ کفار
رفتن در یکسال و تردد و آمد شد
نمودن بکوشش در طلب چیزی
و دوباره کردن کاری را و تعقیب
الصلوة نشستن بعد نماز جهت
دعا و انتظار و درنگی و التفات
کردن در آن و منه الحديث من

ج٣

عَقَّبَ فی صلوةٍ فهو فی الصّلوة ونماز بعد تراویح وقوله تعالیٰ وَلّیٰ مُدبِرًا وَلَم یُعَقِّبْ ای لم یُعَقِّب ولم ینتظر ویقال تصدّق فلانٌ بصدقة لیس فیها تَعْقِیبٌ ای استثناء وبدل چیزی گرفتن

(مُعَاقِب) در پی کننده

(ابلٌ مُعَاقِبَةٌ) شتر که گاهی گیاه شور وگاهی گیاه شیرین چرد

(عَاقَبَهُ بِذَنبِهٖ عِقَابًا) بالکسر شکنجه کرد آنرا وقوله تعالیٰ فَعَاقَبْتُم ای غَنِمْتُمْ ونیز عقاب در پی کردن مُعَاقبة مثله) ونیز ج۳

مُعَاقَبَة) از پس کسی آمدن وهمدیگر نوبت سوار شدن بر بر راحله ونوعی از تصرفات عروض وهو مُعَاقَبة بین الیاء والنون من مفاعیلن اذا سقط احدهما ثبت الاخر ولا یجوز ان یسقطا جَمِیعًا

(تَعَقَّبَهُ) مواخذه نمود ویرا بر گناهی که داشت وتَعَقَّبَ عَنِ الخَبَرِ) دوباره پرسید خبر را جهت شک ونیز تَعَقُّب پایان رای خود را بسوی تنگی یافتن و عورت وشکوخه خواستن

(التَّعَاقُب) پیروی کردن

(اِعْتِقَاب) باز داشتن وبند کردن مبیع را چندانکه مشتری قیمتش ادا نماید مُعْتَقَب لغت است ازان ومنه الحدیث المُعْتَقِب ضامنٌ اذا تَلَفَ عنده وبزندان کردن کسی را وندامت برداشتن از کاری یقال فعلت کذا واعْتَقَبْتُ مِنْهُ نَدَامَةً

اِسْتِعْقَاب عوض گرفتن وعورت وشکوخه خواستن از کسی

ع ق ب ل

(عُقْبِلَة) کعلبطه پی رو وپس آینده یقال هو عُقْبِلَةُ فلانٍ یعنی او پس آینده اوست

(عُقْبُول) کعصفور باقی مانده بیماری وتبخاله که بعد از تپ برلب برآید وبقیه دشمنی وپس مانده عشق وسختی عُقْبُولَة بالتاء مثله فی الکل عقابیل جمع وفلان ذو عَقَابِیل ای شریر جدا

تَعَقْبَلَهُ تَعَقْبُلًا پس او آمد و پیروی نمود

ع ق د

عَقْد بالفتح بند وقاری وپیمان ورای وفکر وشتر نر قوی پشت ومرد بسته زبانُ طاق نما اعقاد جمع وقولهم هو اهل الحل والعقل یعنی معتمد علیه مردمان است

(عِقْد) بالکسر گردن بند وحمیل ورشته مروارید عقود بالضم جمع

(عُقْدَة) بالضم حکومت ودست یابی بر شهر وگره عُقَد کصرد جمع وآب وزمین ومانند آن که صاحبش اعتقاد ملکیت آن دارد وگره بستنگاه وعهد وپیمان بسته میان قوم و جایی درخت تاک ونخلستان وگیاه بسیار کننده شتر وآنچه بسند و کافی باشد مردرا ونره سگ وزمینی است وهر زمین که دران فراخی وارزانی باشد ومنه المثل هو الفُّ من غُرَاب عُقْدَة) یعنی مالوف تر از زاغ زمین درخت تاک ست لانّه لا یطیر غرابها لکثرة شجرها وتصرف عقدةٌ لانّها اسم کل ارضٍ مخصبة وتمنع لانها علمُ ارضٍ بِعَینها ووجوبُ لزوم نکاح وبیع وهر چیزی که گوشه چراگاه وشتر مضطرب بسوی درخت وکج لنگی وشکسته یقال جبرت الیدُ علی عقدةٍ ای علی عثمٍ ؛ ونیز

عُقْدَة نام مردی وشهری است نزدیک یزد ونام دختر معتر بن نولان وبوی منسوب اند عُقَدِیُّون وازان است طرماح وعُقْدَة الجوف وعُقْدَةُ الانضاب) دو موضع است ویقال تحلّلت عُقْدَةُ یعنی فرو نشاند خشم وی

(عَقَد) محرکة ریگ توده بسته وبرهم نشسته عَقَدَة یکی وقبیلهٔ است از بجیله یا از یمن وازان قبیله است بشر بن معاذ والو عامر عبد الملک بن عمرو وگره زبان

(عَقَدَة) بالتحریک بن زبان

(عَقِد) ککتف بسته زبان در سخن وریگ توده برهم نشسته عقدة یکی وشتر نر کوتاه بالانیک شکیبا بر کار ودرشت پشت و درختی است که برگش زخم را پر گوشت نماید وموضعی است میان بصره وضریه یا آن عقد کصرد است

(عَقِید) کامیر پیمان نماینده و یقال هو عقیدُ الکرام واللّوم وبالغ وزرگ وسطبر وعسلٌ عقیدٌ) شهد بسته وسطبر

(عَقِيدَةُ الرَّجُل) دين و مذهب مرد که اعتقاد آن دارد
(بنو عُقَيْدَة) کجهينة قبيلهٔ است
(عَاقِد) گرد اگرد چاه و آهو گردن کج کرده يا گردن بر سرين نهاده و ناقهٔ که گره کند دم خود را و آن علامت آبستنی است از وی
(أَعْقَد) آنکه زبانش گره بندد وقت سخن و سگ و گرگ پيچيده دنب جعلوا اسمًا لهما معروفًا لانعقاد ذنبهما وكبش أَعْقَد کجکار که شاخ آن گره کرده باشد
ولئيمٌ أَعْقَدُ سخت ناکس
(عَقْدَاء) کصحراء کنيزک و گوسپند که دنب او کوئی گره بسته است
عُقْدَان بالضم لقب فرزدق بدان جهت که کوتاه قامت بود
عَقَدَان محرکة خرمائیست
(عُنْقُود) کزنبور خوشهٔ انگور و بلو و بطم و مانند آن عنقاد بالکسر مثله عَنَاقِيد جمع
(يَعْقِيد) بالفتح والياء بعد القاف المكسورة انگبين که باتش بسته کنند و طعامی است که با انگبين بسته گردانند

(مَعْقِد) کمجلس بستنگاه گره و نوعی از چادر معاقد جمع ويقال هو مِنِّي مَعْقِدُ الازار ای قريب المنزلة
(مِعْقَاد) بالکسر رشته با مهرها که در گردن طفلان اندازند
بناءٌ مَعْقُود) خانه که در ان گريهای خميده باشد مانند در و جران ومَالَهُ مَعْقُودُ ای عقد رأی
ناقةٌ مَعْقُودَةُ القَرَا) ناقه استوار پشت
(ض) عَقَدَ عُنُقَهُ اليه عَقْدًا پناه برد بوی نيز عَقْد بالفتح بستن يقال عقد الحبل والبيع و العهد ای شدّه و آماده بدی شدن يقال عَقَدَ ناصِيَتَه اذا تهيأ للشر وشمار کردن و سطبر شدن رُبّ يقال عَقَدَ الرُّبُّ ای غلظ و سطبر کردن لازم است و متعدی و گره کردن تاو ذنب را جهت لقاح و سوگند بدون لغو و استثنا کردن و پيچان نمودن ريش را ومنه الحديث من عقد لحيته فان محمدًا بریٔ وقيل كانوا يعقدونها فی الحروب تكبرًا و عجبًا فامروا

بار سالها
(س) عَقِدَ عَقَدًا محرکة گره گرفت زبان و نيز عَقَد گرفتن فرج ماده سگ سر نرهٔ نر را
(اِعْقَاد) جوشانيده بدست و سطبر نمودن چيزی را قال الكسائی يقال اعقد القطران والرب ونحوه
أَعْقَدْتُهُ حَتَّى تَعَقَّدَ
(مُعَقِّد) کمحدث جادوگر و فريبنده
(مُعَقَّد) کمعظم سخن پوشيده و دور از خلاف واضح وخيوطٌ مُعَقَّدَةٌ رشته گره بسته شده للكثرة ويمين
مُعَقَّدَة) سوگند که بر فعل مستقبل کرده باشند و بر حانث آن کفاره است و ناچار
(تَعْقِيد) جوشانيدن و سطبر کردن و گره دار ساختن بنا را و سوگند کردن بی لغو و استثنا
(مُعَاقِد) للفاعل عهد و پيمان نماينده
(مُعَاقَدَة) با هم عهد و پيمان نمودن
(تَعَقَّدَ الدِّبْسُ) در فرک گرديد و شاب و سطبر شد و تَعَقَّدَتْ

قوس قزح مانند عقده بگشت قوس قزح و نيز تَعَقَّد برآمدن نور و زيرين چاه و در آمدن زيرش در پهنائی و کشادگی چاه و سطبر شدن و گره بستن ريگ و رشته و جز آن
(تَعَاقُد) همديگر عهد و پيمان نمودن و نيز بر يکديگر رفتن سگان در پی ما
(اِسْتِعْقَاد) خواهش گشن نمودن ماده خوک
(اِعْتِقَاد) گرويدن و يقين کردن و ذخيره ساختن و کسب کردن زمين و آب و مال و جز آن را و سخت و درشت گرديدن چيزی و ثابت شدن يقال اعتقد الاخاء بينهما ای ثبت
(اِنْعِقَاد) بسته شدن

ع ق ر

(عَقْر) بالفتح نشانيست مانند شگاف در پای اسپ و شتر و بنياد و اصل هر چيزی وعُقْرُ الدَّار فرود آمدنگاه قوم و هر شگاف ميان دو چيز و کشادگی باين با پهنای بر جهنده و منزل و کوشک الخم با کوشک

ج ۳

ویران وابر پاره سپید یا ابر که از پیش
افتاب پیدا شود و بپوشاند چشمهٔ
آفتاب وگرد اگرد آنرا یا ابر که از
کرانهٔ آسمان خیزد و از دور بانگ
تندر ان شنیده شود و نمایان نگردد
و بنای بلند و سپید هرچه باشد و
موضعی است نزدیک کوفه و وی
است بُجیل و وی است دیگر
از ناحیهٔ وسکور ازان است
ابو اللّٰه لؤلؤ بن الکرم بن لؤلؤ
و وی است در میان کوه حِمّرِین
و زمینی ببلاد قیس و موضعی است
٣ج ببلاد بجیله و موضعی است ببابل
و قلعهٔ است بموصل ازان قلعه
است محمد بن فضلون عدوی فقیه
مناظر
(عَقْرَة) بالفتح و تضم نازایندگی
زن و جز آن
(عُقْر) بالضم کابین که بشبههٔ وطی
یا بوطی غصب واجب شود و کابین
زن و فرودگاه قوم و بفتح و دنباله
حوض یا جای آبخوردن ستور
ازان اَعْقَار جمع و میانه و معظم
آتش و فراهم آمدگاه آن عُقُر
بضمتین مثله و میان سرای و اصل

آن و بفتح و خورش عُقْرة بالتاء
مثله و برگزیده و بهترین گیاه
و تشگاف میان دو چیزی و نیکوترین
ابیات قصیده و مرد که فرزند نشده
باشد آنرا و بی فرزند و بیضة العُقْر
بیضه که بدان دوشیزه را بیازمایند
وقت دوشیزگی بردن و اول تخم ماکیان
یا تخم پسین آن یا تخم خروس که در
سال یکمرتبه نهد و نیز این لفظ
را در هرچه که نادر بود و عطیه و تحفه
که یکبار اتفاق افتد از جائی که
امید نباشد و مانند آن استعمال
کنند ویقال لَقِحَتْ لناقة عن عُقْرٍ
یعنی پس از نازایندگی آبستن شد
(عَقِر) گکتف مرغ که پرش از
آفتی که رسیده نروید
(عَقِرَة) کفرحة شترمادهٔ ترسان
و ناقه که از عقر آب خورد
(سَرْجٌ عُقَرٌ) کصرد زین پشت
ریش کن ستور و رجلٌ عُقَرٌ
مرد خسته کن شتران بمانده کردن
(عُقَرَة) کهمزة شبه که زنان با خود
دارند تا آبستن نشوند و منه قولهم
عُقَرَةُ الْعِلْمِ النسیان و سرج
(عُقَرَةٌ) زین که پشت ریش گرداند

شتر را و رجلٌ عُقَرَةٌ مرد که خسته
و مانده کند شتران را و نیز
(عُقَرَة) گزنده یا گزنده غیر ذی
روح و امرأةٌ عُقَرَةٌ زن که در
رحمش بیماری باشد
عَقِیر کامیر مرد که او را فرزند نشود
و خسته و مجروح و ستور پی
زده عَقْرَی جمع و نیز عَقِیر
آنکه از ترس ناگهانی طاقت
جنبش نباشد او را یا سرگشته و
متحیر
(عَقِیرَة) کسفینه پی زده از ساق
و شکار و جز آن و آواز گریه و آواز
بلند یقال رَفَعَ فلانٌ عَقِیرَتَهُ
ای صَوْتَه کانه عَقَرَ احدی رِجْلَیْهِ
فَصَرَخَ و آواز سرود گوی و قاری
ویقال ما رأیتُ کالیوم عَقِیرَةً
للرجل الشریف یُقْتَل و نیز
عَقِیرَة) خرمابن سر بریده خشک
(عُقَیْر) کزبیر شهریست به هجر
بر کرانه دریا و خرمابنی است
در یمامه مر بنی ذهل را و نخلی است
دران مر بنی عامر را
(عَقَّار) کسحاب زمین و آب و
مانند آن ومنه ماله دارٌ ولا عقار

ای شی و گیاه که مواشی را خسته
گرداند و بهترین گیاه و منزل و
درخت خرما و رنگ سرخ و
رخت و اسباب خانه یقال بیت
کثیر العقار ای کثیر المتاع و برگزیدهٔ
رخت و اسباب که جز در عید و
نحو آن استعمال نکنند و قد تضم
و هرچیز خشک و ریگستانی است
قریب دَهْناء و زمینی مر بنی ضبه
و او زمینی مر باهله را و قلعهٔ است
بیمن و موضعی بدیار بنی قُتَیْر
و غَبّ العَقَار) جائی است
نزدیک بلاد مهره
(عُقَار) بالضم می بدان جهت
که پیوسته در خنور باشد یا بدان
جهت که باز دارد نوشنده را از
رفتار و نوعی از جامهٔ رنگین
(سَرْجٌ عَاقُوْر) کقابوس زین
ریش کن پشت ستور و حمار
عَاقُوْر خر گزنده
(کلب عَقُوْر) کصبور سگ گزنده
عُقُر ککتب جمع یا عقور
گزنده ذی روح است و بس
(عُقُوْل) بالضم موضعی است
(عَاقِر) زن نازاینده و ریگ توده

بلند عُقَّر کسکر جمع و مردکه
اورا فرزند نشود وریگ که بسیج
نرویاند وریگ توده است و
زن بی نظیر و بی عدیل
(عُقْرَی) بالضم والقصر زمین و
آب و مانند آن
(جمل اَعْقَر) شتر دندان
ریخته
(عَقْرَی) کسکری آبی است
قولهم للمرأة عَقْرَی حلقی وبنونه
ای عَقَرَ الله جسدها واصابها
بوجع فی حلقها او تعقر قومها و
تحلقهم ای تستاصلهم لشومها او
العقری الحائض قال ابو عبید هما
مصدرا لعقر وحلق کالشکوی فالصواب
التنوین وقال الزمخشری هما
صفتان للمرأة المشوفة والالف
للتانیث کالسکری
(عَقْرَاء) کصحرا ریگ توده است
بلند و شهریست
(عَقَار) بالفتح درختی است
(عُقْرَان) بالضم از اعلام است
(عَقَّار) گلستان گیاه که بدان
تداوی نمایند یا اصل دارو ها و
درخت عِقِّیر کسکیت مثله
عَقَاقیر جمع و نام مردی از همدان
قیل انه عقر فی حرب تنتین فرسا
وسگی است وحل ید جید
(العُقَاقِیر) آهن اصیل ونیکو
(عُقَّان) کرمان گیاهی است تر
کلأ عُقَّار گیاه که خسته گرداند
ستور را
(خیل عَقَارَی) بالفتح اسپان
پی زده
(عُقَارَاء) بالضم والمد معرفة
او بالالام موضعی است
(عَوَاقِر) علی الجمع موضعی است
(مَعْقَر) کمسکن رود باریست
بیمن از انست احمد بن محمد بن
جعفر استاد مسلم
(سرج مِعْقَر) کمنبر زین که ستور
را پشت ریش کند مِعْقَار بالکسر
مثله ورجل مِعْقَر) مرد که خسته
گرداند شتر را از زمانده کردن
(مَعْقُور) خسته و پی زده
(ن) عَقَرَ بالصید عَقْرًا در پی
شکار افتاد و عَقَرَ الکلأ
خورد آنرا
(ض) عَقَرَت المرأة عَقرًا بالفتح
وبالضم وعَقَارًا کسحاب نازاینده
شدن وکذا عُقِرَت المرأة عُقَارَةً
بالضم والفتح مجهولا و نیز عَقْر
بالفتح خسته کردن ومنه فی الشتم
جدعًا له وعقرًا و پی زدن ستور
و بر گور کشتن شتر را ومنه الحدیث
لا عَقْر فی الاسلام و سر درخت خرما
بریدن و پشت ریش کردن ستور را
و بریدن درخت هرچه باشد و
باز داشتن از رفتن یقال عَقَرَت
بی ای اطلت حبسی کانک عقرت
بعیری فلا اقدر علی السیر و عُقْر
بالضم امتحان کردن زن را بترک
جماع که دوشیزه است یا غیر آن
و بر کندن پوست خرما بن بر گرفتن
پیه آنرا
(س) عَقِرَ عَقَرًا ناگهان ترسناک
گشت پس قدرت حرکتش نماند
یا متحیر و سرگشته گردید و لرزید
پایش ومنه قول عمر رضی الله عنه
فعَقِرتُ حتی خررت علی الارض
(ک) عَقُرَ الامر عُقْرًا بالضم
سود مند نشد آخرکار و عَقُرَت
المرأة نازاینده شد زن
(مُعْقِر) کمحسن زین و پالان که
پشت ریش کند ستور را و مرد بسیار
آب وزمین و با سامان
(اِعْقَار) بیمار رحم گردانیدن
منه اعقر الله رحمها وعقره
خورانیدن و با آب و زمین شدن
کسی و ترسانیدن کسی را
(مُعَقِّر البارقی) الازدی
کمحدث شاعریست
(تَعْقِیر) نیک خسته کردن
(مُعَاقَرَة) فخر کردن و پی کردن
شتر و بهم دیگر رمیدن و دوری
گزیدن و پیوسته بودن شراب
در خوردن و دشنام دادن و هجا
کردن یکدیگر را و پیوسته ماندن ج٣
بشراب و در هر چیزی و کاری
(تَعَاقُر) باهم پی زدن ستور را
جهت آزمایش بی زنی و مبارات
کشتن شتر را یقال تعاقرا ای عقرا
ابلهما ایری ایهما اعقر لها ومنه
الحدیث لا تاکلوا من تعاقر الاعراب
فانی لا امن من ان یکون مما اهل به
لغیر الله
اِسْتَعْقَرَ الذئب بجوش لجنه
بلند کرد گرگ آواز را
(اِعْتِقَار) پشت ریش شدن ستور
وزجرنا کردن پرنده را

(اِنعِقاد) پشت ریش گردیدن ستور از پالان و زین
(تَعَقُّر) پیوسته باریدن باران و مکتفر شدن پیه شتر ماده و در همه اندام و دراز گردیدن گیاه

ع ق ر ب

(عَقرَب) کجعفر کژدم عَقَارِب جمع و یؤنث عقربة مؤنث و (هی) غیر مصروفة و دوالی است (عقرب) و دوال که بدان پاردم ستور بازین بندند و برجی است در آسمان و اسب عُتبة بن دَخضه و نیز (عَقرَبَة)
۳ج کنیزک نیکوخدمت دانش مندوانی است مانند کلاب که در زین آویزند و نیز عَقَارِب) سخن چینیها و سختیها و عَقَارِبُ الشِّتَاءِ) سختی سرما و قولهم وانّه لتدبّ عقاربه یعنی او می درد ناموس مردم را و سخن چینیها مینماید و از نیشها میرساند ویقال اَقَارِبُك عَقَارِبُك
(عُقرُبَّان) بالضم وتشدید الیاء و تخفیفها کرمکی است که در گوش درآید و کژدم یا کژدم نر
(عَقرَبَاء) بالفتح والمد مؤنث عقرب و زمینی است

(عُقَیرِبَاء) مصغرا مالی است در شام بنی حارثه
(اَرضٌ مُعَقرِبَةٌ) بکسر الراء کمحدرجة زمین کژدم ناک
مکانٌ مُعَقرِبٌ) مثله
اَرضٌ مَعقَرَةٌ) زمین بسیار کژدم کانه رد العقرب الی ثلثة احرف ثم بنی مفعلة
(مُعَقرَب) مبنیا للمفعول کج و خمیده منه صدغ مُعَقرَبٌ یعنی موی پیچ وانه لمعقرب الخلق یعنی او درشت و گرد اندام توانا است و مرد کار قوی آنرا ذو عقربانة هم گویند

ع ق ر س

(عَقرَس) کجعفر و زبرج قبیلهٔ است بیمن

ع ق ر ط ل

(عَقرَطَل) کسفرجل و قد تکسر العین والقاف والطاء پیل ماده

ع ق ر م

عَقرَمِیّ) کعقربی موضعی است بیمن و فی نسخة عقرماء کعقرباء

ع ق ز

(عَقز) بالفتح بهم برزدن و یکسار رفتن مورچه و مانند وبا هم نزدیکی آن در رفتار والفعل من نصر
(عَقَزَة) کجعفر نره خر و نرنکوش که نوعی از ریحانست و ابوعقزة مروی ردّت شهادته عند بعض القضاة لکنیته و عمرو بن محمد العقزی و برادرش حسین محدثان اند و دارة العقزة منزلی است بدیار بکر بن وائل
عَقزَة) بالتاء رایت و بلا و سختی و زهر

ع ق ش

(عَقَش) بالفتح و یحرک تره است و سر شاخهای انگور و باربیلو
(ن) عقش العود عقشا خم داو آنرا وعقش المال واهم آورد ستر آنرا.

ع ق ص

(عِقصَة) بالکسر موی بافته تابیده عِقَص کعنب جمع
(عُقصَةُ القَرن) بالضم گره شاخ حیوان
عَقَص محرکة افکندن میم مفاعلتن بعد ساکن نمودن لام تا بیجواهر وبیته لولا ملك رؤف رحیم تداركنی برحمته هلکت

عَقَص) بدخوی شدن و پیچان گردیدن شاخ گوسپند و الفعل من سمع
(عُقُص) کعنق شکنبه و مرو زفت عیقص کحیدر و عِقِّبص کسکیت مثله
(عقص) ککتف ریک توده است برهم نشسته سخت که راه ندارد و مرد بخیل و زشت خوی
(عَقِیصَة) کسفینة موی بافته و تابیده داده عِقَاص بالکسر و عَقَائِص جمع ویقال هی التی تتخذ المرأة من شعرها مثل الرمانة و کل خصلة منه عقیصة و
ذو العقیصتین) ضمام بن ثعلبه صحابی ست
عُقَاص کغراب بیماریست گوسپندانرا
(عِقَاص) ککتاب رشته که بدان گیسو بندند
(اَعقَص) تکه که شاخ او از پس گرد گوش درآمده ویقال تیس اعقص و قرن اعقص ایضا
انکر الکشاف [illegible]

که هر دو دندان پیشین وی بدهن
در آمده باشد عقصاء مونث
فی الکل و نیز اعقص لقب
مفاعلتن در بحر وافر که بسوی
مفعولن رو گردد
عَقیصی بالفتح مقصور لقب
ابی سعید تیمی تابعی
(عُقَیصاء) بالضم ممدود شکنبه
خورد متصل شکنبهٔ کلان
عَنقَقَصة) کعکنکعة و خُبعثنة
جانورکی است
(مِعقَص) کمنبر تیر کج یا تیر
پیکان شکسته که وی بنالش در ان
مانده باشد پس آنرا بر آورده
درست نموده باز بجای خودش
نصب کنند
(مِعقاص) بالکسر بد ترین
دختران بدخلق و گوسپند کج شاخ
(ض) عَقَصَ شعرهٗ عَقصاً بالفتح
بافت موی را و تاب داد ومنه
الخیرُ معقوصٌ بنواصی الخیل
ای معقود مضفور
(مُعاقصة) باهم چیزی کج جستن

ع ق ص ر

عُقَیصیر مصغراً دابه است
صحرائی

ع ق ط

(عَقط) بالفتح سخت بستن دستار
را و سخت بستگی آن والفعل
من فتح

ع ق ف

(عَقف) بالفتح روباه
(اَعقَف) بالفتح فقیر محتاج و
تازی درشت و بدخوی یقال
اَعرابیٌ اَعقَف ای جاف و کژو
منحنی از هر چیز
(عَقفاء) بالفتح والمد آهن کج خمیده
اطراف و گیاهی است که برگ
آن بسداب ماند گوسپند را
میکشد و بیشتر ضرری نرساند و
آنرا عُقیفاء هم گویند
(شاةٌ عاقِفٌ) گوسپند عقاف زده
(عُقاف) کغراب علتی است در قوائم
گوسپندان که بدان پایش خمیده
گردد
(عَقوف) کصبور پستانها ده گاو
که شیر آن وقت دوشیدن رست
نرود
عُقافة کرانه چوبی است سرکج
که بدان چیزی را می کشند و
چوگان
(عُقفان) کعثمان قبیله است
از خزاعه و موضعی است بحجاز
وجد مورچهای سرخ ا ماجد
مورچهای سیاه فارز است
(عُقَیفان) بضم عین و فتح قاف
موچهای دراز پا که در مقابر و
خرابه باشد
شیخٌ مَعقوفٌ پیر پشت دوتا از
پیری
شاةٌ مَعقوفةُ الرِّجل گوسپند
خمیده پای بعلت عقاف
(ض) عَقَفَهٗ عَقفاً خم داد
آنرا
(تَعقیف) کژ گردانیدن
چیزی را
(تَعَقُّف) خمیدن و کج گردیدن
(انعِقاف) کج گردید و خم گرفت

ع ق ف ر

(عَنقَفیر) کزنجبیل بلا و سختی
و زن پلید زبان و کژدم و شتر
کلان سال که از کلان سالی
پشت آن بر بازو افتاده
عَقفَرَتهُ الدّواهی وکذا
(عَقفَرَت علیه) بر خاک افگند
اورا بلا و هلاک کرد عَقَنفَرَت
بتوسط نون مثله
تَعَقفُر) هلاک شدن یقال عَقفَرتهٗ
الدَّواهی فتعقفر

ع ق ف س

ما عَقفَسه) کدام چیز است
که بد کرد خوی او را سلیس نیک
خوی
رجلٌ عَقَنفَس) مرد دشوار
خوی خلقٌ عَقَنفَسٌ ایضاً
یعنی خوی دشوار
اِعقِنفاس) دشوار خوی
شدن ج ٣

ع ق ق

(عَقّ) بالفتح نافرمان پدر و مادر
و آزار ده آنها و شگاف
(عَقّة) بالفتح لطفی است ازخرس
قاسد و برق دراز در آسمان و
و گو دورتک در زمین
(ماءٌ عُقٌّ) بالضم آب تلخ
(عُقّة) بالضم چیزی است که
بدان طفلان بازی کنند
(عِقّ) بالکسر گو دورتک در زمین
عِقّة بالهاء مثله
(عُقُق) کعنق ناقه باردار عقاق

بالکسر جمع
(عُقَق) کصرد برق که میان ابر درخشد آزارده‌نده پدر و مادر را نافرمان وروی ان اباسفیان حین مر یوم اُحد بحمزة قتیلاً رضی الله عنه قال له ذُق عُقق وهو معدول عن عاق ای ذق القتل یا علق قومه بالقتل منهم یوم بدر

(عَقَق) محرکة آزارده پدر و مادر و بارشکم و نافرمان و نیز کفتگی و کفته شدن

ج ٣ (عَقْعَق) کجعفر مرغی ست ابلق از نوع غراب آوازش عین و قاف ست بفارسی عکه نامندش حرام ست در صحیح مانند غراب واگر دماغ آن را بر پنبه طلا کنند و بر زخم تیر نهند پیکان تیر باسانی بیرون آید

(عَاق) ناخوش دارنده و آزار دهنده پدر و مادر و نافرمان عَقَقَة محرکة جمع

(عَوَاقُ النخل) نهال ریز و خرمابن

(عَقَاق) کقطام نافرمانی و آزار پدر و مادر اسم ست عُقُوق را و کسحاب و بکسر بارشکم ناقه

(مَاءٌ عُقَاقٌ) کغراب آب تلخ و شور

(عُقُوق) کصبور ماده اسپ با ده و نیز اسپ ماده نابار دار از لغات اضداد ست یا باردار بطریق تفاؤل ست عُقُق بضمتین جمع عقاق ککتاب جمع الجمع وفی المثل طلب الابلق العقوق یعنی طلب کرد محال را و مذکور ست در بلق ونوی العقوق خسته خرما نرم که علف شتران ست وفرس عَقُوق) اسپ ماده

باردار وهی من اعقّت وهذا نادر اولغة ردیة عُقُق ککتب جمع

(عَقِیق) کامیر مهره ایست سرخ رنگ که در یمن یافته شود و جنسی ست از آن که در سواحل دریای روم خیزد و تیره رنگ مانند آب که از گوشت نمک زده رود و در آن خطوط سپید خفی باشد قال من تختم به سکنت روعة عند الخصام وانقطع عنه الدم من ای موضع کان و نخاتة جمیع اصنافه تذهب حفر الاسنان و محروقه یثبت متحرکها عقیقة یکی عقائق جمع ٭ و نیز عقیق) وادی ست نزدیک مدینه اَعِقَّة جمع ٭ و هر جوی سیل که شگافته از زمین و موضعی ست بمدینه و یمامه و بطائف و تهامه و نجد و شش موضع دیگر و موی سر زاد کودک و پشم شتر بچه و موی شکمی هر چه از ستور بچگان باشد عِقّة بالکسر مثله او العِقّة فی الحمر والناس خاصة عِقق کعنب جمع

(عَقِیقَة) کسفینة موی شکمی بچه مردم و بهائم و موی بزغاله و گوسپند و جز آن که در هفته نخست مولود قربان کنند جهت آن مولود ومنه الحدیث الغلام مرتهن بعقیقته ای بحرم ابوه شفاعة اذا لم یعق عنه وهی سنة وقیل واجبة وقیل مستحبة یذبح عن الغلام شاتان وعن الجاریة شاة وقال مالک شاة شاة عنهما ٭ و برق که میان ابر درخشد و باران تیغها را تشبیه دهند و توشه‌دان و جوی آب عصابه و قتیکه از جامه شگافند و جدا کنند و غلاف سر زه کودک و تیر که بسوی آسمان پرتاب کنند والعرب یفعلونه فی الجاهلیة فان رجع السهم ملطخا بالدم لم یرضوا الا بالقود وان رجع نقیا مسحوا لحاهم وصالحوا علی الدیة وکان مسح اللحی علامة للصلح قال ابن الاعرابی لم یرجع ذلک السهم الا نقیا ٭ و نیز عَقِیقة) خسته خرما نرم

(عِقَّانُ النخیل) بالکسر آنچه از بن خرمابن بر زند و بر آید عقان الکرم کذلک

(ن) عَقَّ الثوب ونحوه عَقًّا) شگافت آن را و عقّ عن المولود) قربان کرد در هفته نخست مولود ٭ و عَقَّ بالسهم تیر بسوی آسمان انداخت وعقّ والده عُقوقا و مَعَقَّة بالفتح آزرد پدر را

(ض) عَقَّتِ الناقة عَقَقا بالفتح و عُقوقا و عَقَقا محرکة باردار گردید شتر ماده

(اَعَقَّتِ الناقة) باردار گردید واَعَقَّتِ النخیل عقان برآورد واعقّ فلان اذا جاء بالعقوق و نیز اِعْقَاق) تلخ گردانیدن باردار

شدن اسپ ماده
(اِعْتَقَ السَّیْفَ) برکشید شمشیر
را و (عَتَقَ السَّحَابُ) شگافته شد
ابر و واگردید
(اِنْعِقَاق) بالا برآمد غبار و بسته و
محکم شدن گره و وا شدن و باز ماندن
ابر و کفتگی هرچه باشد و کفته و
شگافته شدن

ع ق ل

(عَقْل) بالفتح خرد و دانش و
دریافت یا دریافت صفات اشیا
از حسن و قبح و کمال و نقصان و خیر
و شر یا علم مطلق امور بسبب
قوتی که ممیز قبیح از حسن است
یا بسبب معانی و علوم مجتمعه
در ذهن که بدان اغراض و
مصالح انجام پذیر است یا بجهت
هیأت نیکو در حرکات و کلام که
حاصل است انسان را یا عقل
جوهری است لطیف و نوری
روحانی که بدان درک میکند
نفس علوم ضروریه و نظریه
را و ابتدای وجود آن نور نزدیک
اشتنان کودک است سپس
آن پیوسته ترایدمی پذیرد
تا آنکه بکمال میرسد وقت بلوغ
کودک عُقُول جمع و نیز (عَقْل)
دیت و پناه و قلعه و دل و نام
کوهی است و جای پناه و جامهٔ
سرخ که بر هودج انداز ندیا نوعی
از نگار جامه قیل هو ما کان
نقشه طولاً
(عُقْلَة) بالضم شکلی است از اشکال
رمل صورته ⚍ و بندی
است از بندهای کشتی یقال لفلان
عُقْلَة تَعْتَقِلُ بِهَا النَّاسَ اِذَا صَارَعَ
وَبِهِ عُقْلَةٌ مِنَ السِّحْرِ
(عَقَل) محرکه بر تافتگی پای شتر
و بر هم گرخوردن زانوی آن
والفعل من سمع
(عَاقِل) دانا و خردمند عُقَلَاء
و (عُقَّال) کرمان جمع و آهو و عصبه
مرد که وارث او شوند کالاب
والجد و ان علا و ابن الابن و
ان سفل و نیز عاقل کوهی است
و هفت موضع است و نام پدر
بکر بن عبد یالیل که تغیر داد
آنرا النبی صَلَّى اللّٰهُ عليه وسلم
(عَاقِلَة) زن مشاطه و (عَاقِلَةُ
الرَّجُلِ) خویشان و نزدیکان مرد
کشنده که دیت بر ایشان قسمت
کنند و فی حدیث الشعبی لا تَعْقِلُ
الْعَاقِلَةُ عَمْدًا ولا عبدًا ولا صلحًا
ولا اعترافًا ای کل جنایة عمد فانها
فی مال الجانی ولا تلزم العاقلة
وکذا ما اصطلحوا علیه من
الجنایات وکذا اذا اعترف الجانی
بالجنایة من غیر بینة تقوم علیه
تکون فی ماله واما العبد فقیل معنًا
ان یجنی العبد علی حر فلیس علی
عاقلة مولاه شیء من جنایته بل
جنایته فی رقبته وهذا ما ذهب
الیه ابو حنیفه وقال ابن ابی لیلی
معناه ان یجنی الحر علی عبد فلیس
علی عاقلة الجانی شیء بل فی
ماله خاصة وهذا موافق للغة اذ
علی الاول حق الکلام لا تعقل
العاقلة عن عبد قال الاصمعی
کلمتُ فی ذلک ابا یوسف القاضی
بحضرة الرشید فلم یفرق بین عَقَلْتُهُ
وعَقَلْتُ عَنْهُ حتی فهمته
(بعیرٌ اَعْقَلُ) شتر پای بر تافته
(نَاقَةٌ عَقْلَاءُ) شتر ماده بر تافته
پای
(عِقَال) ککتاب زکوة سال از
شتران و گوسپندان یقال علی بنی
فلان عِقَالان ای صدقة سنتین ومنه
قول ابی بکر رضی الله عنه لو منعونی
عِقَالًا و نام مردی و شتر ماده
نوجوان و رسن که بدان ساق و
وظیف شتر را بهم بندند عُقُل ککتب
جمع و عقال المئین مرد شریف
که هرگاه اسیر و بندی شود فدیه او
چند شتر باشد
(عَقُول) کصبور خرد مند و فهم کننده
چیزها را و داروی قابض
(عَقِیل بن ابی طالب) برادر
علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه
ج۳
النسب قریش و اعلم آنها بایام
عرب و عَقِیل بن مقرن
صحابیان اند
(عَقِیلَة) کسفینة زن کریمه مخدره
گرامی قبیله و مهتر قوم و شتر گرامی
و گرامی از هر چیزی ویقال الدرة
عَقِیلَةُ البحر
(عُقَیل) کزبیر موضعی است
بحوران و نام مردی و پدر قبیله
است از هوازن و عُقَیل بن خالد و
یحیی بن عقیل محدثان اند
(عَنْقَل) کجعفر روده سوسمار

دؤالة بن عَوْقَلَة) بجوهره صحابی است
عُقَیْلَی) کسمیهی غوره خرما
(عَاقُول) کطاؤس معظم دریا یا موج
آن ورود بارکرد وجوی کژ وریگ
توده وکار پوشیده و بر هم عَوَاقِیل
جمع وزمین بی علم ونشان وگیاهی
است ودیر عَاقُول) شهری است
بنهروان ازان شهرست عبد الکریم
بن هیثم وشهری است مغرب ازان
شهراست ابو الحسن علی بن ابراهیم
ودهی است بموصل
(عَاقُولَی) بالقصر نام کوفه در
توریت ج۳
(ابو شَیْطَم عَقَّال بن شَبَّة)
کشند اد محدث است
(عُقَّال) کرمان نام اسپ حوط بن
ابی جابر یا آن ذو عُقَّال است
و علی است دریا ی ستور هرگاه
بر فتار آید ساعتی لنگ کند بعد
ازان کشاده گردد یا خاص است
باسپ

وقد تخفف

(عَقَنْقَل) کسفرجل رودبار بزرگ
فراخ وریگ توده بر هم نشسته ورُوده
سوسمار وکاسه بزرگ وشمشیر

عَقَاقِل جمع) مَعْقِل کمنزل پناه جای
ومَعْقِل بن منذر ومَعْقِل بن یسار
ومَعْقِل بن مقرّن ومَعْقِل
بن سنان ومعقل بن ابی الهیثم وهو
بن ام مَعْقِل ویقال مَعْقِل بن ابی
مَعْقِل صحابیان اند
مَعْقُلَة) بضم القاف دیت یقال
لنا عند فلان ضَمَدٌ من مَعْقُلَة ای
بقیة من دیة کانت علیه وتاواز
یقال دمه مَعْقُلَة علی قومه ای غُرم
ومنه هم علی مَعَاقِلِهم الاولی ای
الدیات التی کانت فی الجاهلیة او
علی مراتب آبائهم وحالاتهم وزمینی
است شیب سدرناک در دهناء
یا موضعی است
(مَعْقُول) فهمیده ولقب رکنی از
ارکان شعر که خامس متحرک آن
افتاده باشد
(ض ن) عَقَلَ الدَّوَاءُ بَطْنَهُ
عَقْلاً) بند کرد شکم اورا
(ض) عَقَلَ عَقْلاً) الفهم و
مَعْقُولاً ایضاً خلافاً لسیبویه دریافت
ودانست
نقیض جهل وعَقَلَ
الشیٔ وعنه) فهمید آن را وعَقَلَ

البعیر) بست وظیف وساق شتر را
بهم وعَقَلَ القَتِیل) دیت داد
کشته را وعَقَلَ عَنْهُ) دیت وتاوان
پذیرفت بر خیانت او وپس ادا کرد
وعَقَلَ لَهُ دَمَ فُلانٍ) ماند وترک
داد قصاص را جهت دیت وعَقَلَ
الظَّبیُ عَقْلاً وعُقُولاً) بر کوه
برآمد آهو وپناه جست بآن وعَقَلَ
الظِّلُّ) قایم شد سایه وقت نصف
نهار وعَقَلَ الَیْهِ عَقْلاً وعُقُولاً
پناه جست بوی وعَقَلَ البَعِیْرُ
خورد گیاه عاقول را وعَقَلَ فلاناً
به بند شعریه بر زمین فکند اورا
در کشتی وعَقَلَتِ المَرْأةُ شَعْرَهَا)
شانه کرد موی را ونیز عَقْل
نوعی از تصرفات شعر وآن افکندن
پای مفاعیلن باشد وبیت را بر همه گر قسمت نمودن
(اَعْقَلَهُ) خردمند یافت اورا و
اَعْقَلَ واجب شد بر وی عقال
وقولهم ما اَعْقَلَهُ عنک شیئاً یعنی بگذار
ودفع کن از خود شک را هذا علی سبیل
التحکم والصّواب اغفله بالغین
المعجمة والفاء ونیز اِعْقَال لاسایه
شدن مردم
در نیم روز

مُعَقِّل) کمحدث لقب ابن
ربیعه بن کعب
عَقَّلَ البَعِیْرَ تَعْقِیلاً) ببست
وظیف وساق شتر را بهم شد للکثرة
وعَقَّلَهُ) عاقل گردانید اورا و
منسوب کرد آنرا بسوی عقل و
عَقَّلَ الکَرْمُ) بر آورد غوره را
(مُعَاقَلَة) بخرد نبرد کردن یقال
عَاقَلَهُ فَعَقَلَهُ ای کان اَعْقَلَ منه و
سارَّه کردن ومنه الحدیث المَرْأةُ
تُعَاقِلُ الرجلَ الی ثُلُثِ دِیَتِهَا)
ای تساویه یعنی زخم موضحه مرد و
موضحه زن در کم از ثلث برابر است
پس هرگاه دیت جنایت زن بثلث
رسد یا زاید شود دیت آن نصف
دیت مرد گردد وهذا هو الاکثر وعند
البعض دیة المرأة وجراحتها علی
النصف من دیة الرجل وجراحته
کانهم لم یعرفوا هذا الحدیث وروی
ان رجلا سأل سعید بن المسیب عن
ثلث اصابع تقطعت للمرأة فقال فیها
ثلثون من الابل فقال ارایت ان قطع
لها خمس قال فیها خمس وعشرون
فقال الرجل ما بالها لما عظمت
مصیبتها واشتد المها نقص ارشها

يقال سعيد انت احمق هكذا السنة
(تعاقل) خردمندی نمودن بی خرد
و دیت راسبان بعد گر قسمت
نمودن
(تعقل بكفيه تعقلاً) دريكديگر
آوردو انگشتان هردو دست را تا
بر شتر ایستاده سوار شود؛ و نیز
(تعقّل) پای را دوتا کرده بر بن ران
پایش مقدم زین نهادن و هوش
بخود آوردن
(اعتقل رمحه) نیزه رامیان
رکاب پای نهاد؛ و (اعتقل الشاة)
پای گوسپند رامیان هردو ساق
و ران خود گرفت وقت دوشیدن و
(اعتقل الرجل) پارا دوتا کرده
بر بن ران نهاد یا دوتا کرده پیش
مقدم زین گذشت در وقت سواری
(واعتقله) به بند عقله بر زمین
افگند او را و بند کرد و باز داشت
از؛ يقال (اعتقل الرجل) مجهولا
ای حبس وكذا (اعتقل لسانه)
بسته شد سخن بروی و قادر نشد
بر آن؛ (اعتقال) بستن ولیف
وساق شتر را بهم و دیت گرفتن
ع ق م

(عَقْم) بالفتح كليم سرخ یا سرجامه
سرخ و نوعی از رنگ نگار و بکسر
فيهما عقمة بالتاء و بكسر مثله
فيهما؛ و نیز (عقم) حاجز میان
دو چیز
(عُقْم) بالضم نازایندگی و شکستی
است در زهدان که بسبب آن
آبستن نشود و بفتح
(عُقْمِیّ) بالضم منسوبا مرد بزرگ
قدر بشرف آبای و جوان هرد و سخن
پوشیده و غریب و مشتبه و تثلیث
(عِقْمَة) بالکسر رنگ و نگار و بفتح
(عَقَمَة) محرکة معرفة رود و باری
است و (عَقَمَةُ القمر) بازآمدن ماه
(عَقِيم) کامیر مرد که فرزند
نشود او را (عُقَمَاء) کامراء و
عِقَام بالکسر و عَقْمَی بالفتح
مقصورا جمع و زن نازاینده
عَقَائِم و عُقُم بالضم و بضمتين
جمع يقال رجل عقيم وامرأة عقيم
و رحم عقيم و زهدان که قبول
آبستن نکند رحم عقيمة بالتاء
مثله ويقال الملك عقيم اى لا ينفع
فيه نسب لانه يقتل في طلبه الاب
والاخ والعم والولد؛ و ريح عقيم

باد که نه ابر آرد و نه بار دار کند
درخت را و حرب عقيم جنگ
سخت و عقل عقيم خرد که
صاحب خود را نفع نبخشد؛ و نیز
(عقيم) روز قیامت بدان جهت
که بعد آن روزی نیست و این
جهان که صاحب خود را نیکی
نرساند
(عُقَيْم) بن زياد كز بیر تابعی
است
(عُقَام) کسحاب مرد که فرزند
نشود او را و زن نازاینده عُقَمَاء
کامراء جمع و حرب عقام جنگ
سخت و رجل عقام مرد زشت
خو و داء عُقَام والضم افصح قياسا
لكن لم يسمع بیماری دشوار که به
نشود و ناقة عقام ناقه دندان
نیش بر آورده استوار اندام
نیز عقام ماهی است ماری
که در بحیره میاند یاتی الاسود
من البر فيصفر على الشط فيخرج
اليه العقام فيلتويان ثم يفترقان
فيذهب كل الى منزله
(عَقَامَة) کسحابة نام مردی و
عبد الله بن محمد بن على بن ابی

عقامة فقیه شافعی است
(حرب عُقَام) کغراب جنگ
شدید و يوم عُقَام) روز سخت
و رجل عُقَام) مرد بدخوی
(مَعَاقِم) مهرهای پشت از بند
گردن تا بن دنب و پیوندها
مَعْقِم کمجلس یکی؛ و نیز مَعْقِم
گره گاه
(رحم مَعْقُومَة) رحم بسته که
قبول آبستن نکند
(عُقِمَت مفاصله) مجهولا
خشک گردید پیوندهایش ومنه
ج ۳ الحديث تعقم اصلاب المشركين
(س) عَقِمَ عَقَمًا) خاموش
گردید
(س ض ن ک) عَقِمَت المرأة
عَقْمًا) بالفتح وبالتحريك وبالضم
نازاینده شد زن و قبول نکرد رحمش
آب مرد را وكذا عُقِمَت
مجهولا
اعقام نازاینده کردن يقال
اعقم الله رحمها فعقمت
(تعقيم) نازاینده گردانیدن
يقال عقمها الله و خاموش کردن
(معاقمة) بیکار کردن و خصومت

نمودن و دشنام دادن کانه سد
الرعایة بینهما
(تعاقم) پیروی نمودن
(تعقم) آمد و شد کردن یقال
مکان قعر تعقم فی جوانبه السباع
(اعتقام) چاه کندن و چون
نزدیک آب رسد کوی کند تا مزه
آب معلوم نماید پس اگر شیرین برآید
چاه را اتمام سازند و الا ترک
دهند

ع ق ن

(عَقَنَة) بالفتح قلعه است بآران
۳ج (عِقیون) گیرزون دریائی است
از باد زیر عرش فیه ملائکة من ریح
معهم رماح من ریح ناظرین
الی العرش تسبیحهم سبحانه
ربنا الاعلی
(عِقیان) بالکسر زر خالص مذکور
است در ع ق ی

ع ق و

(عَقوَة) بالفتح پیرامون و گردا گرد
سرای یقال اذهب فلا اربنک
بعقوتی و ما یطور بعقوته احد
و منزل فرود آمدنگاه عقاة بالفتح
مثله فیهما و درختی است عِقاء
بالکسر و المد جمع
(ن عقا عقوا) بالفتح کند چاه
را پس از جانبش بآب رسید یا از
چپ و راست کند چاه را بجهت
آب و عقا العلم بلند شد و فش
و عقا الامر ناپسند کرد و مکروه
داشت نیز عقو) باز داشتن
و منه یقال عقاه قلب عاقة
(مُعَقّی) کحدث مرغان بلند
و دور در هوا گرد چیزی گردنده
مانند عقاب
(اعتقاء) از جانب چاه بآب
رسیدن چاه کندن و از چپ و راست
کندن چاه را برای تب باز ایستادن
و درین معنی مقلوب اعتیاق است
و پیش و پس فراز کردن سخن

ع ق ی

(عِقی) بالکسر آنچه نخستین از کودک
نوزاده برآید از کمیز و
پلیدی اعقاء جمع و فی المثل
هو احرص من کلب علی عقی صبی
و هو الرجیع فی السخلة و المهر
(عِقیان) بالکسر زر خالص که از
زمین پیدا گردد و الجبی ست
نزدیک مدینه مرتبی بالضیه را
(ض عَقِی الامر) ناپسند
داشت و عقی عقیا بالفتح
خورانید بچه را چیزی که عقی
برآرد از آن و یقال من این
عُقیت مجهولا یعنی از کجا آمدی
و نیز عقی حدث کردن کودک
(اعقاء) سخت تلخ گردیدن
چیزی و انداختن از دهن چیزی
بسبب تلخی آن یقال اعقیت الشیء
اذا ازلته من فیک کما تقول اشکیت
اذا ازلت شکایته و فی المثل لاتکن
حلوا فتسترط و لا مرا فتعقی
(تعقیة) خورانیدن بچه را چیزی
که بول و غایط آرد او را و انداختن
تیر در هوا و یعدی بالباء لغة فی عقّ
و ذکر و بلند پریدن مرغ
(اعتقاء) آمدن یقال من این
اعتقیت مجهولا ای اتیت

باب العین فصل الکاف

ع ک ب

(عَکب) بالفتح گرد و حیست و
سبک و حرشادمان نیز عکب
سخت رفتن و الفعل من نصر
(عَکَب) محرکه سطبری لب و
زنخ و سطبری دندان و کیدیگر
نزدیک چسپیده بودن انگشتهای
پای و بسیار شدن دود و الفعل
من سمع
(عَکوب) بالفتح غبار و گرد
عاکوب مثله
(عُکوب) فراهم آمدن شتران
بر حوض یا عام است و ایستادن
بانگ و فریاد کردن و جوشیدن
دیگ و الفعل من نصر
(عُکاب) کغراب دود و گرد و غبار
(عُکابة بن صعب) کد جانه
پدر قبیله است از بکر
(عاکب) جمع انبوه عکوبه
بالضم جمع
(اَعکَب) مرد سطبر لب و دندان
(عَکباء) زن استوار اندام درشت
خلقت و سطبر لب و سطبر دندان
(عَکِب) ککتف کوتاه بالا سطبر
و فربه و سرکش از مردم و جن
و آنکه مادرش شوی کرده باشد و نام
زندان ابن النعمان بن منذر
(عَکّوب) بالفتح و تشدید الکاف
گروه انبوه
(اِعکاب) بسیار دود شدن آتش
(تعکیب) دود برآوردن آتش

(تَعَکُّب) پیش آمدن اندوه و
بر کسی
(اِعتِکَاب) برانگیختن گرد و
برخاستن آن لازم متعد

ع ک ب ر

عَبدُاللهِ بن عکبَر کجعفر
محدث است
(عِکبِرا) کز بر ج چیزیست
کز نور عسل بران و بازوی خود
آورده آزاد رشهد بجای انگبین
اندازد
(عُکبُرَة) کقنفذت زن درشت
اندام
(عَکابِرا) بالفتح کلاکموشهائی زر
(عُکبُرَاء) بالضم وفتح البار و
ولقصر وی است ونسبت بدان
عُکبُرَاوِیّ وعُکبَرِیّ آید

ع ک ب ز

(عُکبُز) کقنفذ معرزه تا جای
خشنه

ع ک ب س

(عُکَابِس) کعلابط شتر بسیار یا
شتران که نزدیک هزار رسیده باشند
(عُکَابِس) کعلابط مثله
(تَعَکبَسَ الشَیءُ) برهم نشست

ع ک ب ش

(عَکبَشَة) بندش استوار و
محکم
(عِکبَاش) کقرطاس آهو که
نخستین شاخ برآورده باشد
(تَعَکبَشَ فِیهِ الغُصُن) در
آویخت شاخ باخار درخت

ع ک ت

(عَکت) بالفتح گرد آمدن و
موافق شدن و چیز فعلش گاهی
نیاید
(عِکیت) کامیر کمیز پیل
(عَنکَت) کجعفر گیاهی است
ونام مردی پشم انبوه برهم نشسته
(تَعَنکَتَ الشَیءُ) فراهم آمد

ع ک د

(عُکدُ الشَیءِ) بالضم میانه
چیزی
(عُکدَة) بالضم استخوان و مغزه
وتوانائی وسوراخ سوسمار
(عَکَدَة) محرکه بن بان و
بن قلب بری است که بدان ما ن
راداغ داغ سازند
(عَکِد) ککتف شتر و سوسمار
فربه عَکِدَة بالتاء مثله و درخت
خشک برهم نهاده
(عُکَّاد) کسحاب کوهی است قریب
زبید زبان باشنده آن بلغت فصیح
باقی است
(مَعکِد) کمجلس پناه جای
(ناقَةٌ مِعکاد) بالکسر ناقه درشت
استوار خلقت
(مَعکُود) مقیم لازم گیرنده
جای و دست دهنده و مرد زندان
کرده وطعام پیوسته وآماده
(ض) عَکَدَ فی الأمرِ) قادر
گردانید مرا وعَکَدَ اِلَیهِ پناه
گرفت بوی
(س) عَکِدَ الضَّبُّ فربه
گردید وعَکِدَ البَعِیرُ کذلك
وعَکِدَ بِهِ) چسپید بان
(اِعکَاد) پناه گرفتن بکسی
(اِستِعکَاد) فربه گردیدن سوسمار
وشتر و بچیزی درآمدن و چسپیدن
شکار بخوف صیاد
(اِعتِکَاد) لازم گرفتن چیزی را

ع ک ر

(عَکرَة) بالفتح حمله
(عِکر) بالکسر نژاد و هر چیزی
یقال رجع فلانٌ الی عِکرِهِ ای
اصله وبَاءَ عِکرَهُ ای اصل ارضه
ومنه الحدیث لما نزل قوله تعالی
اقترب للناس حسابهم تناهی اهل
الضلالة قلیلا ثم عادوا الی عکرهم
ای الی اصل مذهبهم الردیّ
(عَکَر) محرکة کله شتر زائد از
پانصد یا کله شصت شتر یا از پنجاه
تا صد ولیکن ونام مردی ذرنگ
شمشیر ونیز عَکَر) دروی هر چیز
ودروی زیت وشراب وتیرگی آب
که در تک حوض ماند
(عَکَرَة) بالتاء پاره از کله شتران
یا شتر کله از پنجاه تا صد وقال ۳۷
الاصمعی الخمسون الی الستین و
السبعین وبن زیان عکر بحذف تاء
جمع
(عَکِر) ککتف آب تیره ودروی
ناک از شراب وروغن وجز آن
(مُعَکبَر) کزبیر نام مردی
(عَاکِر) از اعلام است
عَکّار کشداد مرد بسیار حمله
وبسیار باز گردنده وباز گردنده
در حرب وحمله کننده ومنه
الحدیث قلنا یا رسول الله نحن
الفرارون فقال علیه السلام انتم

العکارون والنافئة للمسلمین وپدر
قبیله است
(عَکَر) شیر و فرک
(تَعَکَّر) کشمیر قلعه ایست بیمن و
کوهی از کوه های عدن
(مِعْکَر) بکسر نام مردی
(ض) عَکَرَ عَلَی الشَّیْءِ عَکْرًا
وعُکُورًا حمله کرد و بازگشت
بر آن ونیز عکر میل نمودن بجائی
و بازگشتن بحرب و بازگردانیدن
خر خداوند را بسوی اهل و وطن
خود
۳ ج (س) عَکِرَ الماءُ) دردی ناک
گردید آب عَکِرَ النبیذ والزیت
کذلک سخت سیاه شدن شب
(اِعْکار) سخت سیاه شدن شب
و بهم نشستن سیاهیش و تیره کردن
آب را و دردی ناک نمودن شراب
و دوشاب و روغن و مانند آنرا و بیه
ناک شدن کوهان و خداوند گله
شتر گردیدن
(تَعَکُّر) در آمیختن دردی
بشراب و روغن و شیره و مانند آن
و تیره گردانیدن آب را
(تعاکر) بر یکدیگر نیزه زدن
قوم در پیکار و باهم در آمیختن
یقالُ تعاکرَ القومُ اذا اختلطوا
(اِعْتِکار) باز گردیدن بر چیزی
و باهم آمیختن قوم در حرب
و برهم دیگر باز گردیدن
لشکریان چندانکه شمار آن
ممکن نباشد و نیک تاریک شدن
شب و برهم نشستن سیاهی آن و
آمیختن تاریکی کاخه کر بعضه
علی بعضه من لطر انجلائه و سخت
باریدن باران و گرد آوردن ها و
پیوسته و دیر بودن جوانی و پاییدن
آن و پیه ناک گردیدن کوهان

ع ک رد

غُلَامٌ عُکْرُدٌ) کجعفر کودک
فربه تنداز یا نزدیک بلوغ رسیده
عُکْرُدٌ کبرقع و علبط و عُکْرُوُدٌ
کعصفور مثله
عَکْرَدَ فُلَانٌ عَکْرَدَةً) فربه
گشت و توانا گردید وعکردت
ناقتی) باز گردانید مرا ناقه بسوی
مالوف خود یا آنکه بسیار شیار اشتم
آنرا

ع ک رش

(عِکْرِش) کزبرج گیاهی است
ترش و هو افة للنخل ینبت فی
اصله فیهلکه یا آن شیل است یا نوعی
از گیاه کنگر یا آن عشبه مقارسه
یا ماسکی یا گیاهی است گسترده
بر زمین که شگوفه باریک و تخم
مانند ارزن و طعم مانند تره دارد
(عِکْرِشَة) کزبرجة خرگوش
ماده پرگوشت درشت و آبله
است مر بنی عدی را در یمامه و دهی
بجانه مزیدیه و کنده پیرکه از خود
پیر نماید و نیز عکرشة) دختر
عدوان مادر مالک و مخلد که پسران
نضر بن کنانه اند
ابو الصهباء عَکْرَاش بن
ذؤیب بن حُرقوص) بالفتح
دیکبر صحابی است سر آمد از
تیر اندازان زمانه خود

ع ک رم

(عِکْرِمُ اللَّیل) کزبرج سیاهی
شب
(عِکْرِمَة) کزبرجة معرفه و
بالالف واللام کبوتر ماده یا قمری
ماده و عِکْرِمَةُ بن خصفة
بن قیس عیلان پدر قبیله است
وعِکْرِمَة) بن ابی جهل صحابی
است و عکرمة بن خالد بن
العاص و ابو عبد الله عکرمة مولی
عبد الله بن عباس تابعیان اند
(عُکَارِم) کعلابط قبیله است
از بلی

ع ک ز

(عَکْز) بالفتح کوتنگی و گرفتن
به پنجه و ترنجیدن والفعل
من سمع
(عِکْز) بالکسر مرد بدخوی
زفت بدفال
(عُکْبُز) کزبرج نام مردی
(عَاکِز) از اعلام است
(عُکَّازَة) کرمانه عصائی با سنان
(عَکَاکِیز) جمع و آهن پاره بن
نیزه و مانند آن
عُکُوز) کجرول چوب دستی
آهن دار و جبه مانندی از آهن که
مخروم پای خور را در آن گذارد
(ن) عَکَزَ عَلَی عُکَّازَتِه) تکیه
نمود بر عکازه خود و عَکَزَ الرُّمْحَ)
در زمین زد نیزه را و سپوخت در آن
وعَکَزَ بِالشَّیْءِ) یافت با آن
و شناخت
(تَعَکَّز) عکازه و بن نیزه کردن

(تَعَکُّز) برچوب وستی آهن
وار تکیه کردن
ع ک ز ل
(عَکَازِیل) بالفتح بچه شیر
ع ک س
(عَکْس) بالفتح باشگونه کردن
وگردانیدن لفظ وسخن وجز آن و
آخر چیزرا اول آن آوردن و
بجای یکدیگر گردانیدن اجزای چیزرا
و باز داشتن ستور وکشیدن عنان
اسپ را بسوی خود تا برگردد و مهار
شتر بردست او بستن تا رام گردد و
شیر ریختن برخوردنی والفعل
من ضرب
(عِکْبِس) کامیر شیرکه برشوربا
وخوردنی ریزند و نوعی از طعام
که از شیر وآرد سازند وشاخ رز که آنرا
زیر زمین خوابانند تا روید و شیر
تازه که بر آن پیه گداخته ریخته
نوشند
(عَکِیْسَة) کسفینة شب نیک
تاریک وشتران بسیار
(عِکَاس) ککتاب رسن که بدان
دست شتر با مهار بندند تا رام گردد
ومنه المثل دون هذا الامر عکاس
و مِکاس بالکسر یعنی سوای این کار
موی پیشانی یکدیگر گرفتن است
یا آن از اتباع است
(تَعَکَّس فی مِشْیَتِهِ) برفتار
مار رفت
(اِعْتِکَاس) برگردیده شدن
وبجای یکدیگر شدن اجزای چیزی
(اِنْعِکَاس) برگردیده شدن
وعکس پذیرفتن
ع ک ش
(عَکِش) ککتف موی مرغول
و مردی که از وی نیکوئی نیاید و فراهم
آورندهٔ چیزی
(شَجَرَةٌ عَکِشَةٌ) بسیار درخت
بسیار شاخ درهم پیچیده
(عُکَیْش) کزبیر نام مردی
(عَکَّاش) ککتان نام مردی
(عُکَّاش) کرمان تننده یا تننده نر
یا خانهٔ آن عکاشة بالتاء مثله
فی الکل وکوهی است مقابل طَمِیَّة
ومن خرافاتهم عکاش زوج طمیّة
وعلم که بر درخت پیچد و منتشر
شود و آبی است ونیز
عُکَّاشَة وبخفف عکاشة غنوی
وعُکَّاشَة بن ثور وعُکَّاشَة بن
محصن اسدی صحابیان اند
(عُوکَشَة) کحوقلة اله است
کتنکار را که بدان خرمن را
برباد دهند وصاف نمایند
(مَعْکُوش) فراهم آورده
(ض عَکَشَ عَلَیْهِم) حمله کرد بر
آنها وعَکِشَتِ الْعَنْکَبُوتُ
بافت تننده خانه را وعَکَشَ
الشَّیْءَ گرد کرد آنرا و فراهم آورد
وعَکَشَتِ الْکِلَابُ بالثَّوْر
گرد گرفتند سگان گاو نر را
وعَکَشَ فُلَانًا سخت بست آنرا
(س عَکِشَ الشَّعْرُ) پیچیده شد
موی و برهم نشست وعَکِشَ
النَّبْتُ بسیار وانبوه گردید و
درخود پیچید
(تَعْکِیش) گره بر آوردن نان
(تَعَکُّش) دشوار گردیدن و فراهم
آوردن تننده پایهای خود
جهت بافتن تارها و باهم درآمده
ودرکشیده شدن چیزی و پیچیده
گردیدن موی وبرهم نشستن آن
ع ک ص
(عَکَص) بالفتح بدخوئی وبرهمدیگر
شدن اندام
(عَکِص) ککتف بدخوی
(رملةٌ عَکِصَةٌ) کفرحة ریگ تودۀ
دشوار گذار
(ض عَکَصَه عَکْصًا) برگردانید
آنرا ورد کرد
(س عَکِصَتِ الدَّابَّةُ) توسنی نمود
و باز ایستاد از رفتن
(تَعَکَّصَ بِهِ عَلَیَّ) زفتی نمود
بآن برمن و نداد
ع ک ظ
(عُکَاظ) کغراب بازاری بود
در دشت بموضع عکاظ میان نخله
وطائف کانت تقوم هلال ذی القعدة ج۳
وتستمر عشرین یومًا تجتمع
قبائل العرب فیتعاکظون و
یتناشدون ادیم عکاظی
منسوب است بآن
(عَکِیظ) کامیر کوتاه قد
(ض عَکَظَه) بند کرد آنرا وجدا
نمود و بیکار ساخت ومغلوب
نمود ورد کرد بروی بزرگیش را
عَکَّظَ عَن حَاجَتِهِ تَعْکِیظًا
برگردانید و باز داشت از نیاز
وعَکَّظَهُ حَاجَتُهُ بازداشت
حاجت او را و بند نمود وعَکَظَ

فی الابصار) زیادتی کردن در
اندرز
(معاکظه) دیر داشتن وام
و دراز کشیدن
(تعکّظ) پیچیده و دشوار شدن
کار و سخت گردیدن آن و دشوار
گردیدن سفر بر کسی و دور شدنش
وخود را در بند داشتن قوم تا فکر
و تامل در کارے نمایند
(تعاکظ) باهم پیکار کردن
و حجت آوردن و باهم نازیدن
و فخر کردن

ع ك ع

(عکوکع) کسفرجل کوتاه بالا
(عکنکع) کسمندل غول نر
کعکع لغة فيه

ع ك ف

(عکف) کگتف موی مرغول
(عکیف) کزبیر نام مردے
(عاکف) گوشه نشین و باز
دارنده خود را عکوف جمع
وفی الحدیث والناس عکوف ای
منتظرون لخروجه صلی الله علیه وسلم
(عکاف بن وداعة) کشداد
صحابی است

(معکوف) بند کرده و باز داشته
ومنه قوله تعالی الهدی معکوفا
وشعر معکوف) موی شانه
کرده و بافته
(ض عکفه عکفا) بند نمود
آنرا وعکف علیه عکوفا پیوسته
پیش آمد بروی و روی آورد و
مقیم ماند ومنه قوله تعالی یعکفون
علی اصنام لهم ویقال فلان عکف
علی فرج حرام وعکف فی المسجد
گوشه گرفت دران و نگاهداشت
خود را و اصلاح نمود و دیری ورزید
و نیز عکف) گرد چیزی گردیدن
و پیرامون گشته پریدن مرغان
و در رشته گردیدن مروارید و جز آن
و باز داشتن یقال ما عکفك عن هذا
ای ما منعك و درین معنی از نصر نیز
آید
(تعکیف) گوهر برشته در کشیدن
و موی بافتن یستعمل مجهولا
(تعکّف) خود را بند کردن و
باز داشتن
(معتکف) خلوت جای ومنه
الحدیث صلی الصبح ثم دخل فی معتکفه
ای موضع کان یخلو فیه بنفسه

من المسجد مستترا عن اعین الناس
اعتکاف) خود را باز داشتن
و گوشه نشین شدن وکذا الاعتکاف
فی المسجد یعنی باز داشتن خود را
در مسجد و نیز انتظار چیزے کردن

ع ل ك

یوم عك بالفتح روز گرم و
(رجل عكّ) مرد درشت و سطبر
ولقب حارث بن دیث بن عدنان
است در قولے وعكّ ذی
خیوان) صحابی ست وعكّ پسر
عدنان بن عبد الله بن ازد ویقال
ائتزر فلان ازرة عكّ وكّ وازرة
عكّی لحّی یعنی فروهشت سر دو
طرف شلوار را و فراهم آورد تمام آنرا
(ارض عکة) بالفتح نعتا واضافة
زمین گرم ولیلة عکّة شب سخت
گرم که تر باشد و باد نوزد دران و
نیز عکّة نام شهریست
وفی الحدیث طوبی من رای عکّة
(عکّة) بالضم خنور مسکه و مشك خُرد
روغن خرد عُکك کصرد
و عکاك) بالکسر جمع و فسره و سرما
تب و ریگ توده گرم از تاب آفتاب
و نفح فیها ریگی ست که بر ناقه

بار داو و طاری گردد مانند کلف که
برزنان ظاهر آید
عکک محرکة تیزی و سختی
گرمای با عُکّة مثلثة مثله عِکاك
بالکسر جمع
(عکبك) کامیر شدت و تیزی
گرمای و زیدن باد و عکاك بالکسر
جمع یوم عکبك روز گرم
(عکاك) کگتاب تیزی و سختی
گرمای و زش باد
(عُکّی) کربی پست مقل
(عکّا) بالفتح ممدود اشهری
است
(عکوك) کجرور مرد کوتاه بالا
گرد اندام استوار خلقت و مقدار
و جای درشت یا نرم و آسان و معرفه
نام مردے
(رجل معكّ) بالکسر کمکر مرد سخت
خصومت وفرس معكّ اسب
تازیانه خواه که گاه رود و گاه ایستد
تا تازیانه خورد
(ابل معکوکة) شتر بند کرده
(ن) عکّة بالحجة چیره شد بروی
در حجت وعكّ بالامر
هر گردانید بروی کار را چندانکه آزرد

آنرا وعکّ بالسّوط تازیانه
زد وعکّ علیه) سیل کرد وحمله
آورد ونیز عکّ) دو باره گفتن
خواستن سخن را ودیر نمودن در
ادای حق کسی وبار بار بدی
کردن بکسی وبند کردن وبازداشتن
از حاجت کسی را وبیان کردن
کلام را ودائم شدن وگرم گردیدن تب
(ض) عکّ یومنا عکّاً) گرم شد
(عِکاک) رشمی برشمی بدل
کردن یقال اعکّ الناقة ای
تبدلت لونا بغیر لونها
(مُعاکّة) خمانیدن ومائل
گردانیدن

ع ک ل

عِکل بالکسر والضم ناکس
اعکال جمع
(عُکلیّة) بالضم منسوبا الی ست
مر بنی بکر بن کلاب را
(عُکل) بالضم شهرتیست ولقب
عوف بن عبد مناة پدر قبیله
فیهم غباوة حضنته امة تدعی عکل
فلقّب به
(عِکال) ککتاب رسن که بدان
دست شتر را با بازو بندند واز اعلام
است
(عاکل) کوتاه بالا زفت بدفال
(عُکُل) ککتب جمع ونام مردی
(عُکَیل) کزبیر از اعلام است
(عکوّل) بالفتح وتشدید الواو مرد
کوتاه بالا فربه ونام شاعرے
از کنده
(عکّال) کشداد نام مردی
(عوکل) کجوهر پشته توده
ریگ وریگ توده بزرگ کم از
عقنقل عوکلة مثله باریک
برهم نشسته ونوعی از نان خورش را
مرقة عوکلیّة منسوبست بآن
وخرگوش گزنده ومرد کوتاه قامت
که پشتهای پای نزدیک نهد وپاشنه
دور وزن کول وقلائد عوکل
رسوایها
(عوکلان) مثنّی وستاره
است وموضعی وپدر قبیله
(مِعکل) کمنبر سوزن وآلتی دوختن
که شبانان با خود دارند
(ن ض) عکل فی الامر
باندازه گفت وعکل علیه
الامر مشتبه ودشوار گردید بر
وی کار وعکل برائه دریافت
وبگمان گفت ونیز عکل بالفتح
فراهم آوردن وراندن یا سخت
راندن شتر را وبستن زانوی شتر
وبا بازو بستن هر دو دستش را
وبازداشتن وبند نمودن وباز
گردانیدن وبر زمین زدن دشمن
برسم نهادن ومردن وکوشش
کردن در کار
(س) عکلت المسرجة) درروی
ناک شد چراغ دان
(اِعکال) مشتبه ودشوار گشتن کار
وسخن بر کسے یقال اعکل علی
الخبر ای اشکل وبستن زانوی
شتر
(اعتکل) گوشه گرفت واعتکل
الثوران همدیگر بسرون زدند
ونیز اعتکال) آمیخته وملتبس
شدن کار یقال اعتکل علی الخبر
ای اشکل

ع ک ل د

(لبن عُکالد) کعلبط شیر وزک
لغتة عکالد کعلابط مثله قیل
لامه زائدة

ع ک ل ط

(لبن عُکلط) کعلبط شیر وزک
وسطبر

ع ک م

(عَکم) بالفتح اندرون پهلو
(عِکم) بالکسر بار بندند وتنک بار
عکمان دو تنک بار اعکام جمع
وجامه دان وپشتواره جامه
(عُکوم) بالضم جمع وچرخ چاه
وگلیمی ست که زنان دران ذخیره
خود نهند
(عکمة البطن) محرکه گوشه
آن
(عِکام) ککتاب بار بند عُکم
ککتب جمع ج۳
عَکوم کصبور برگردنده وجای
بازگشت وزن که پس هر دختر
پسر زاید
(عُکیم) کزبیر نام مردے
(مِعکم) کمنبر اکنده گوشت تنها
(ض) عکم المتاع عکماً) بالفتح
بجامه بست رخت را وبار کرد
وعکم عنه) مجهولا برگردانیده شد
از زیارت وے وعکم فلاناً
انتظار کرد وعکم علیه بازگردید
بر وے وعکم الارض
کذا قصد کرد آنرا وعکم

عَنْ شَتْمِهِ) باز ماند از دشنام
آن وعَكِمَتِ الابل فربه
شد شتر و توبرتو شست پیه آن
ونیز عَكْم تنگ بار بر ستور بستن
وبراے کسے تنگ بار بستن
(اِعْكَام) یاری دادن در بار کردن
(تَعَكُّم) فربه شدن شتر چندانکه
توبرتو شود پیه وے
(اِعْتِكَام) برابر نمودن میان
تنگبارها جهت کردن وبهم دیگر
نشستن چیزے

ع ك م ز

٣ج (عُكْمُز) کقنفذ زن گرد اندام
پر گوشت نازک و کیر پر گوشت
عُكْمُزَة بالتاء وعُكْمُوز وعُكْمُوزَة
بالضم مثله فیهما

ع ك م س

ابلٌ عُكَمِسٌ کعلبط شتران بسیار
یا گله شتران قریب هزار عَكَامِس
کعلابط مثله ونیز لیلٌ عُكَامِسٌ
شب تاریک
(عُكْمُوس) کعصفور خر
(عَكْمَسَ اللَّيْلُ عَكْمَسَةً) تاریک
شد شب

ع ك م ص

عُكَمِص) کعلبط بلا و زیرک و
پر حذر و ترسان از هر چیزی
وابو العُكَمِص مردیست
تمیمی

ع ك ن

(عُكْنَة) بالضم نورد شکم از فربهی
(عُكَن) کصرد و اَعْكَان جمع
(عِكَان) کتاب گردن
عُكْنَاء) کصحراء شتر ماده سطبر بر
پستان وجاریةٌ عُكْنَاء دختر
که شکمش نورد و شکن دار باشد
(عُكْنَان) بالفتح و یحرک شتران
بسیار و شتر مرغ کثیر
(جاریةٌ مُعَكَّنَةٌ) کمعظمة بمعنے
جاریة عکناء است
(تَعَكُّن) نوردناک گردیدن شکم
و توبرتو شدن چیزے

ع ك و

(عَكْوَة) بالفتح شاعریست
تمیمی
(عُكْوَة) بالضم وبالفتح نوبت ومیانه
وراست از هر چیزے وبن زبان
وبن دنب ستور وجای است که شگافته
دوتاه بافند مانند فوطه ونیفه
درشت و درشتتر از هر چیزی ومعظم

آن عُكَى بالضم وعِكَاء بالکسر
والمد جمع
(عَكِيّ) کغنی شیر بے آمیغ ومشک
شیر و شیر گوسپند بر یکدیگر دوشیده
وفرک شده
(اَعْكَى) کاحمد اکه بن دمش
درشت باشد و درشت وسطبر هر دو
پهلو
(شَاةٌ عَكْوَاء) بالفتح والمد گوسپند
سپید دنب سیاه جمله اندام خاص
بالانثی
(ابلٌ مِعْكَاءٌ) بالکسر شتر فربه یا
شتران بسیار که سر بعض نزدیک
دنب باز باشد
(ن) عَكَى بازاره عَكْوًا بالفتح
بزرگ ساخت نیفه ازار او درشت
نمود وعَكَا بحُجْزَتِهِ بیرون آمد
بعض پلیدی و باقیماند بعض
آن وعَكَا على قومه سیر کرد
وعَكَا فلانًا في الحديد) ببند کرد
وبست آنرا وعَكَتِ المرأةُ شعرها
فرونگذاشت موی را و(عَكْو)
گره زدن دم ستور وخم دادن ودرشت
وفربه گردیدن شتر وبلندتر شدن
دو دو بار دارا نمودن کشن ماده را

(تَعْكِيَة) بر شمشیر و نیزه پی تر
را بستن

ع ك ی

(عَاكِي) مرد دوعکوه فروش
وآزمند آن
(عُكْوَة) بالضم بست مثل عُكَى
مقصوراً جمع
(ض) عَكَى بازاره عَكْيًا درشت
گرد بستگاه آنرا وعَكَى زَيْدٌ
مرد (اِعْكَاء) مردن ودستوار بستن
(تَعْكِيَة) مردن

باب العين فصل اللام

ع ل ب

(عَلْب) بالفتح نشان عُلُوب
بالضم جمع وجاے درشت ونیز
وهر چیز سخت ودرشت ونیز عَلْب
بریدن وخراشیدن ونشان کردن
یقال عَلَبَهُ اذا وسمه اوخدشه
واثرت فيه وقبضة شمشیر ومانند
آنرا از پی کردن وشتر استوار بستن
والفعل من ضرب ونصر
(عِلْب) بالکسر مردی که هر چه
دران احدی طمع کردن نتواند وزمین
که اگر باران بران مدتها بارد هم
هیچ نروید وبالفتح درد وید نگاه

درخت کنار عُلُوبٌ بالضم جمع
وضَبٌّ عِلْبٌ) سوسمار سال خورده
وکذا تیس علبٌ لغة فی عَلِب و
عِلْبُ الکُهْمَة) جائی است بر
منتهای یمامه بطرف بصرة
عِلْبَة) بالکسر کره درشت از
درخت که ازان کنده پای بندیان
ومجمر سازند وشیر دوشه از چرم
عُلْبَة) بالضم خرما بن دراز وشیر
دوشه چرمین یا چوبین علاب
بالکسر وعُلَب کصرد جمع و
عُلْبَة بن زید ومحمد بن علبة
صحابیان اند
عَلَب) محرکة بیماری که در پی
گردن شتر عارض گردد ونیز عَلَب)
سختی ودرشتی وگوفتگی وسخت
شدن وبرگردیدن بوی گوشت
بعد سختی والفعل من سمع ونصر
ورخنه شدن دردم شمشیر
(عَلِب) ککتف هر چیز سخت
ودرشت وبزکوهی کلان سال سوسمار
سال خورده وغلیظ
(عِلْبِیة) بالکسر وتخفیف الیاء
لغیة فی البة چرکن
عِلاب کگتاب نشانه است

در درازی کردن
عِلْبَاء) بالکسر والمد پیه پی
گردن وهما عِلْبَاوَانِ بینهما منبت
العرف عِلْبَاانِ مثله علابی جمع
یقال تَشَنَّج عِلْبَاءُ الرَّجُلِ اذا اسن
ونام مردی ونیز عَلَابِیّ نوعی
ازار زیر
(عُلْبُوبَةُ القَوْمِ) بالضم برگزیده
ومهتر قوم
(عُلْبُب) کقنفذ جائی است
(عُلَبِب) بالضم وفتح الیاء وادی
است ولیس علی فُعَلِل غیره او هو
عِلْیَب کحذیم
(مَعْلُوب) شمشیر حارث بن ظالم
وراه فراخ ویاسپرده وسیفٌ مَعْلُوبٌ
شمشیر که قبضه آن از پی گردن
شتر پیچیده باشند
عَلَبَی عَلْبَه عَلْبَاة) سوراخ کرد
در پی گردن برده یا ببرید آن را
وعَلَبَی الرجل) نمایان گردید
پی گردن او از کلان سالی
ناقةٌ مُعَلِّبَة) محنة شتر ماده
چرکن مُعَلِّبَة کمعظمة مثله
(مُعَلِّب) کمحدث سر وغلبه ساز
(تَعْلِیب) بریدن وخراشیدن

ولتسان نمودن وقبضه شمشیر و
مانند آنرا به پی گردن شتر بستن
اِسْتِعْلَاب) برگردیدن بوی
گوشت سپس سخت گردیدن و
ناخوش وشتن ستور خوردن
تره را وگران ودرشت شمردن
آنرا وسخت وناخوش یافتن
چیزی را
اِعْلَنْبَیَ الدیکُ اِعْلِنْبَاءً)
آماده بدی وجنگ گشت خروس
وبرافراشت موی را واَعْلَنْبَی
الکلبُ آماده بدی گردید سگ
ومنه اِعْلِنْبَاءُ الرَّجُلِ وهو ان
یُشرف الرجل وینتحص نفسه
کما یفعل عند الخصومة والشتم و
ملحقٌ بافعنلل بیاء
ع ل ب ط
(عُلَبِط وعُلَابِط) بضم عینهما
وفتح لامهما وکسر بائهما سطبر و
گله گوسفند از پنجاه یا هر قدر که
باشد عُلَبِطَة بالتاء مثلهما فیهما
وشیر خفته دفرک شده وهر چیز
درشت وگرانی یقال القی علیه
عُلَبِطَه وعُلَابِطَه ای ثقل شحمه
ع ل ت

(عَلَت) بالفتح وهی است شرقی
دجله که بر قوم علویه وقف است
(عُلْتَة) بالضم قوت روزگار
(عَلَت) محرکة سختی کارزار وهمیشه
بودن بر حرب
عَلِت ککتف آنکه بسوی غیر پدر
خود منسوب باشد ولازم گیرنده
کسی را جهت حق خود
(عَلِیت) کأمیر نان جو وگندم
آمیخته
(اَعْلَاتُ الزَّاد) بالفتح آنچه بر
غیر اختیار وعادت خورده شود
ح٣ واَعْلَاتُ الشَّجَر) پارهای
آمیخته از چوب آتش زنه وگیاه
خشک
(عُلَاثَة) کثمامة روغن وپینو بهم آمیخته
دو چیز بهم آمیخته هر چه باشد وآنکه
ازانجا فراهم آرد ومردی است
از بنی احوص
(ض) عَلَتَ الزَّنْدُ عَلْتًا)
بالفتح آتش نداد آتش زنه
ونیز عَلَت آمیختن یقال عَلَتَ
البُرَّ بالشعیر وعَلَتَ الحدیثَ
اذا خلطه وگرد کردن پیر ستن
مشک دابار طی

(تعلّث) کم نمودن و آویختن واستوار کردن کاری را
(معتلث) مبنیا للفاعل آنکه نسب خبر پرش نسبت کند اورا
(اعتلاث) گرفتن آتش زنه از درخت ناشناخته که آتش ده یا نه یقال فلانٌ یعتلث الزناد اذالم یتخیر منکحة

ع ل ث م

(علثم) کجعفر والثاء مثلثة نام مردی
(تعلثم) درنگی در سخن

ع ل ج

ج ۳

(علج) بالکسر خر وخر وحشی فربه توانا وتاوان کرده ودرشت کرانه وکبر عجمی که هیچ دین ندارد علوج بالضم واعلاج ومعلوجاء بالفتح والمد ومعلوجی مقصورا وعلجة کعنبة ومحرکة جمع ومرد درشت ویقال هو علج مال یعنی او قیم شتران ونیکو دارندهٔ آن است
(علج) محرکة خرما بنان ریزه
(رجل علج) ککتف مرد سخت ودرشت وآگنده ونیکو ودرست کننده وکارها وسخت مرد شده ودران علج کصرد وعلّج کسکر مثله فی الکل
(علوج) کصبو پیام یا پیغامبر یقال هذا علوج صدق والوک صدق
(بنو العلیج) کزبیر بطنی است
(عالج) شتر علجان خوار وجای است ببادیه ودران ریگستانی است ونیز ریگ تو بر تو عوالج جمع
(بنو العلاج) ککتاب بطنی است
(علجان) بالضم درختان خاردار
(علجان) بالتحریک پریشانی شتر ماده وموضعی است وگیاهی است ودرختی که بدان مسواک سازند
(علجانة) بالتاء خاک که باد درین درخت گرد آرد وموضعی است
(ن) (علجته) چیره شدم بروی در نبرد معالجت
(معالجة) مرو سیدن به بیمار وچاره آن مزاولت چیزی نمودن ونبرد کردن کسی را بشمشیر ونبرد کردن بعلاج یقال عالجته فعلجته علاج بالکسر مثله فی الکل ونیز (علاج) کار وعمل ومنه وهو من کسبه وعلاجه ای عمله وشدت دیدن از کسی ومنه یعالج من التنزیل شدة
(تعلّج) پیغام بردن یقال ماتعلجت بعلوج وفراهم آمدن ریگ
(مستعلج الخلق) مرد درشت پوست
(استعلاج) درشت گردیدن پوست
(اعتلاج) کشتی گرفتن وکارزار نمودن آغاز کردن واعتلجت الارض دراز شد گیاه آن یا بالید واعتلجت الامواج بانچه زد وبحرکت آمد

ع ل ج م

(علجم) کجعفر دراز بالا
(علجوم) بالضم باغ بسیار درخت وغوک نر وآب بسیار وتاریکی شب وموج دریا وکنه وآهو گندم رنگ وشتر مرغ نر وتکه وبزکوهی وگاو نر کلان سال ولط نر ومرغی است سپید وشتر سخت وتوانا یا شتران گزیده (علاجیم) جمع
(رمل معلنجم) ریگ تو بر تو وبرهم نشسته

ع ل ج ن

(علجن) کجعفر ناقهٔ پر گوشت ولا یوصف به البعیر وزن شوخ وبی باک وقیل النون زائدة
ناقة علجون) بالضم شتر ماده سخت وتوانا

ع ل د

(علد) بالفتح بی گردن وسخت وشدید از هر چیزی وسختی وصلابت والفعل من سمع
علداة بالفتح موضعی است
علود کقرشب دراز وبزرگ ومهتر استوار رای وقار ورجل
علود العنق) مرد دراز گردن
علودة) بالتاء اسپ سر کش که کشیده نشود مگر آنچه از پس رانند آنرا وشتر کهنه سال
علندی محرکة مقصورا سطبر از هر چیزی ولضم ودرختی است خاردار علنداة یکی علاند جمع
(علندی) بالضمتین شتر قوی آگنده گوشت علادی کفرادی مثله
(علود) لازم گرفت جای را چندان

کہ جنبش داون نتوانستند

(اِعْلَوَّدَ الرَّجُلُ) درشت وسخت شد وگران مایه وبا سنگ گردید

مُعْلَنْدَدْ چاره وگریز یقال مَالِی عَنْهُ مُعْلَنْدَدٌ ای بُدٌّ

اِعْلَنْدَی الجَمَلُ) سطبر و پرگوشت گردید وسخت واستوار شد

ع ل د س

(عَلَنْدَس) کسمندل سخت شدید عَلَنْدَسَة مونث وشیر سخت وتوانا

ع ل ذ م

عَلْذَمِیّ بذال معجمه حریص وبنده شکم که هرچه یابد بخورد

ع ل ز

(عَلَز) محرکه سبکی وتفتگی وبی آرامی وخروش که بمردم مریض واسیر وحریص ومحتضر رسد والفعل من سمع

(عَلِز) ککتف دردناک بی آرام که خواب نکند یقال بَاتَ فُلَانٌ عَلِزًا

(عَالِز) کصاحب موضعی است

(عِلَّوْز) کسنور درد شکم ودیوانگی ومرگ زود وقلاق درشت

(اَعْلَزَهُ اَعْلَازًا) عاجز گردانید اورا یقال اَعْلَزَهُ الوجع فَعَلِزَ یعنی تفته وبی آرام کرد اورا درد پس بی آرام شد

ع ل س

(عَلْس) بالفتح آشامیدن والفعل من ضرب وخوردنی ونوشیدنی

(عَلَس) محرکه کنه بزرگ ونوعی از گندم دوگانه در یک غلاف وآن گندم صنعا است وگندم مکه نیز وعدس ونوعی از سورچه ٭ ومسیب بن عَلَس شاعری است

(عَلَسِیّ) بیای مشدد استوار خلقت وسخت از مردم وشتر وگیاهی است که شگوفه آن بسوسن ماند

(عُلَاس) کغراب طعام یقال مَا اَکَلْتُ عُلَاسًا

(عَلُوس) کصبور چیزی از طعام یقال مَا عَلَسْنَا عَلُوسًا ای مَا ذُقْنَا شَیْئًا (عَلِیس) کامیر بریانی یا پوست بختیه

(عُمَیْس) کزبیر نام مردی

(عَلُّوس) کتنور قلعه است مر اکراد را

(مُعَلَّس) مجرب است وزنا ومعنی

(نَاقَة مُعَلَّسَة) کمعظمة شتر ماده مانان به شتر نر

(تَعْلِیس) خورانیدن یقال مَا عَلَّسُوهُ ای مَا اَطْعَمُوهُ وسخت شدن بیاری وخروش وبانگ کردن مرد

ع ل س ط

(کَلَامٌ مُعْلَسَطٌ) سخن بی نظام

ع ل ش

(عِلَّوْش) کسنور شغال وگرگ ودابه است کوچک نوعی از ددان ومرد سبک حریص وازین مشتق است از علش نیست در کلام عرب شین بعد لام غیر علش ولش ولَشْلَشَة ولَشْلَاش قال الخلیل هذه الکلمة مخالفة لکلام العرب لانه لیس فی کلامهم الشین بعد اللام وقال غیر الخلیل لیس بمستنکر

ع ل ش ط

(عَلَشَّط) کعملس بدخو ودر صحت این کلمه کلام است

ع ل ص

(عِلَّوْص) کسنور ناگوار ودرد رو شکم

(عُلَّیْص) کقبیط گیاهی است که آن خورش کنند وازان شوربا سازند وعُلَّیْص بن ضمضم ابو حارثه وجبله است

عَلَّصَتِ التُّخَمَةُ تَعْلِیصًا درد شکم آورد تخمه

(عِلَاص) بالکسر مالجی دادن مبتارکت ربح

(اِعْتِلَاص) عُلْصَه گرفتن یعنی چیز اندک بدقلت یقال اِعْتَلَسَ مِنْهُ شَیْئًا ای اَخَذَهُ عُلْصَةً بالضم وهی الی القلة وما هی

ع ل ض

(عِلَّوْض) کجلوز شغال مخنث حمیر

(ض) عَلَضَهُ عُلْضًا) جنبانید آنرا تا برکند

ع ل ط

(عَلْط) بالفتح سیاهی است که بدان زنان بر رخسار خط کشند برای زیب

(بَعِیر عُلُطٌ) کعرد شتر بی مهار

(عُلْطَة) بالضم گردن بند وحمیل وسیاهی است که زنان بر روی ازان خطوط کشند جهت زینت

(نَاقَة عُلُطٌ) بضمتین ناقه بی نشان یا بی مهار وبی گردن بند اعْلَاط جمع وشتر مادگان دراز قامت وخران کوتاه بالا ٭ ونیز

(اَعْلَاطُ الکَوَاکِب) ستارهای روشن
که نام ندارند
(عِلَاط) کگتاب صفحه گردن
وهُما عِلَاطَان و طوق سیاه
هر دو صفحهٔ گردن کبوتر وخطوط
شعاع آفتاب وعِلَاطُ الاِبْرَة)
رشتهٔ سوزن ؛ ونیز عِلَاط) رسن
گردن شتر ونشانے است بر
پهنای گردن شتر اَعْلِطَة بالفتح
وعُلُط گکتب جمع ونیز خصومت
وبدی
(عَالِط) شاعر بدان جهت که
سخنان را آراسته گرداند ج۳
(مَا اَعْلَطُهُ) چه زشت است آن
(عِلْبَط) کخذیم درختی است ونام
مردی
(اِعْلِيط) کازمیل شاخ برگ ریخته
وغلاف بار مرخ که بپوست باقلی
ماند یا برگ آن ونشان پهنای
گردن شتر
(مَعْلَط) کمقعد جای داغ برگردن
شتر
(مَعْلُوط) لقب شاعری سعدے
است
(ض) ن عَلَطَ النَّاقَةَ عَلْطًا)
داغ کردن برگردن شتر وعَلَطَ
فُلَانًا) ببدی یاد کرد اورا وعَلَطَهُ
بِسَهْم) بتیر زد آن را
(تَعْلِيط) کشادن علاط از گردن
شتر وبسیار داغ کردن بر پهنای
گردن شتر وبدے یاد کردن
کسے را
(اِعْنَلَطُوَبِه) پیکار نمود با او و
فتنه انگیخت
(مُعْلَوَّط) بفتح اللام والواو
المشددة داغ کردنگاه برگردن
شتر
(اِعْلَوَّاط) از گردن شتر برنشستن
برپشت وی یا بے مهار یا پشت
برهنه سوار شدن شتر را یقال
اِعْلَوَّطَ البعیر ای تعلّق بعنقه و
عَلَاهُ وبرچفسیدن بکسے وبند
گردن وگرفتن ولازم گردیدن
کسے را وبگمان خود کاری کردن
وبے اندیشه وتامل درآمدن
درامری وبرجستن گشن بر ناقه
جهت گشتی
(تَعَلْوُطُهُ) آ ونخیم وبجو وچفسا ندم
اورا
ع ل ط ب س
(عَلَطْبِيس) کزنجبیل روشن و
لغزان
ع ل ط س
(عَلْطَسَةُ) دویدن در بے راهی
(عِلْطَوْس) کفردوس شتر ماده
برگزیده هوشیار ومرد بلند بالا
ع ل ط م س
(عَلَطْمِيس) کزنجبیل ناقه
درشت اندام بلند قامت وسر
سطبر بے موی ودختر پرگوشت نازک
اندام نیکو قامت ومرد بسیار خوار
سخت او بارنده
ع ل ع
(عَلْعَ) بالفتح بلا تنوین کلمه است که
بدان گوسپند وشتر را زجر کنند
عَلْعَلْ بزیاة اللام مثله
ع ل ف
(عَلْف) بالفتح بسیار نوشیدن
وخورش دادن ستور را والفعل
من ضرب بالکسر فنیک خورنده و
(عِلْف) بالکسر فنیک خورنده
ودرختی است یا نے وبرگش که مانند
انگور است خشک ساخته بعوض
سرکه ازان گوشت پزند
(عَلَف) محرکه خورش ستور و
جزآن عُلُوفَة بالضم واَعْلَاف
وعِلَاف بالکسر جمع
(عَلِيف) کامیر گوسپند فربه
(عَلُوفَة) بالفتح هرچه ستور بخورد
آنرا عُلُف بالضم وبضمتین جمع
ناقه وگوسپند که عَلُوفَه بخوردن
دهی آنرا وبچرا نگذاری وشتر طلح
خوار عَلِيفَة کسفینه مثله فیهما
(عِلَاف) ککتاب بن حُلوان یا ابن
حلوان بن عمر وست از قضاعه
وبدان منسوب است رحلے عِلَافِيَّة
لانه اوّل من عَمِلَها وصَغَّرَهُ حُمَيْدُ
بن ثَوْر رَضِيَ الله عنه تصغیر ترخیم
فقال فَحُمِّلَ الهَمَّ کِنَازًا جَلْعَدَا)
تَرَى العُلَيْفِيَّ عَلَيْهِ مُوكَفَا هُو
اعظم الرحال آخرة وواسطا وواو
است یمین از ناحیه صعدت ویفتح
فیهما وقیل الفتح اصح وبالفتح
لقب جرم بن ربان
(عَلَّاف) کشداد علف فروش
وعبدالملک بن عَلَّاف مجهول است
(عُلَّف) کقبّر بار طلح مانند باقلای
تازه که آنرا شتر خورد وعُلَّفَة یکی
وعُلَّف پدر عقیل مری شاعر است
که بهره یاب صحبت عمر رضی الله

عذکشته وعُلَّف خارجی پدر
ستور ورعُلَّف وبیائی پسرحارثه
بن معویه وعُلَّف تیمی الدیال
دیال قاتل رستم روزجنگ قادسیه
عُلْفُوف کعصفور مرد درشت
اندام بدخوی کلان سال یا پراکنده
گوشت بسیارموی وکنده پیروسپاه
ز ستوار اندام سطبره وناقه
عُلْفُوف السَّنَام ناقه پیچیده
کوهان کوئی بجادربسته
(شَیْخ عُلُوف) کسعفور پیرکلان
سال
(مَعْلَف) کمقعد جای علف و
علف دان ستور از چوب جز آن
(مِعْلَف) کمنبر مثله او بهو الصحیح و
ستارگان خرد گردنده
شَاةٌ مَعْلُوفَةٌ گوسپند فربه
(اِعْلَاف) خورش دادن ستور را
وعلف برآوردن درخت طلح
(شَاةٌ مُعْلَفَةٌ) گوسپند فربه
(عَلَّفَ الطَّلْحُ تَعْلِيفًا) علف
برآورد طلح وهذه نادرة لانه انما
یبنی لهذا المعنی افعل ونیز تعلیف
گرد بستن ریاشیده شدن
شکوفه طلح

(اِسْتِعْلَاف) علف خواستن ستور
باواز محجه
(مُعْتَلِفَة) مبنیا للفاعل دابه که
آنرا دربارسی نام آن خوانند کلمة
مستعارة
اِعْتِلَاف علف خوردن ستور

ع ل ف ت

(عِلْفُوت) کجرد حل مرد کول که
بی پروا سخن گوید وخیال صواب
وخطا نکند عُلْفُوت کزنبور و
عَلَفْتَانِي) بالفتح منسوبا مثله

ع ل ف ص

(عَلْفَصَة) درشتی نمودن در
رائی وکار ولستم داشتن برکاری و
پیچیدن کسی را درکشتی با آنکه
عاجز باشی از وی

ع ل ف ط

(عَلْفَطَة عَلْفَطَةً آمیخت آنرا

ع ل ق

(عَلَق) بالفتح موضعی است و
درختی که بدان پوست پیرایند
ودشنام ویقال اصاب ثوبه علق
وبجرت یعنی رسید جامه او راخرق
از هر چیزی که بدو آمیخت آنرا و
بهتر بیا هر چیزی وشبان خور

(عِلْقَة) بالفتح کشیدگی جامه
(عِلْق) بالکسر گرانمایه از هر چیزی
یُقَالُ هٰذَا عِلْقُ مَضِنَّةٍ ای
مَا یُضَنُّ بِهِ وَصَادَفَ عِلْقًا مِنَ الْمَالِ
أَعْلَاق وعُلُوق جمع وانبان
یا خنور ویفتح فیهما ومی انگوری
یا کهنه آن وجامه جید یا سپر
یا شمشیر وفُلَانٌ عِلْقُ عِلْمٍ
یعنی او دوست وپیرو علم وهنر
است فُلَانٌ علق شر کذلك
(عِلْقَة) بالکسر جامه طفل نوزاده
وپیراهنی است بی آستین
یا جامه است مر دختران را تا
نیفه شلوار که هر دو کرانه اش
نا دوخته باشد یا جامه بهترین
ونفیس ویقال ما عَلَيْهِ عِلْقَةٌ
ای ثوب ودرختی است که بدان
پوست پیرایند ومعرفة نام مردی
ومحمد بن عِلْقَة تیمی ادیب است
(عُلْقَة) بالضم آویزش وآنقدر
از درخت وعلف که خوردنی یکروزه
ستور باشد وقوت روزگزار
ودرخت که در زمستان باقی باشد
وشتر تا وقت بهار آنرا بخورد و
گوشت پاره کذا فی النسخة

الْمَوْثُوق بها وفی نسخة واللمعة
بتقدیم المیم ویقال لم یبق عنده
عُلْقَةٌ ای شیٔ وگرانمایه از هر چیزی
یقال لی فی هذا المال عُلْقَةٌ
(عَلَق) محرکة خون یا خون سخت
سرخ یا خون بسته یا خون سطبر
وغلیظ عَلَقَة بالت پاره از آن
وهر چیز آویخته وآنقدر از گل که
بدست چسپان باشد وخصومت
لازم وعشق ومحبت دائمی ومحبت
ودوستی وکرمک سیاه آبی که
خون مکد بفارسی زلوک است
ج ۳ عَلَقَة یکی وآنقدر از
درخت وعلف که روزگزار باشد
ستور را وچوب که بدان چرخ چاه
آویزند وچرخ چاه ورسن دلو و
دلو بزرگ ومحور جمیعا یا رسن
بچرخ آویخته وگوشه که بکره چاه
را بوی در آویزند از قامت
ویُقَالُ أَعْرِنِي عَلَقَكَ ای اداة بکرتك
ومیانه راه ومعظم آن وعَلَق
الْقِرْبَة کنایه است از سختی و
خجالت وکوشش لغتی است در
عرق القربة یقال جشمت الیک
عَلَقَ الْقِرْبَةِ ای عَرَقَ الْقِرْبَةِ و

اصابَ فی توبه عَلَقٌ ای خرقٌ من شجرٍ
عَلِقَهُ فجذبهُ   وذو عَلَقَ
کوهیست مر بنی اسد را و مر ایشانرا ازاد ارق
روزی است عظیم بر ربیعه بن مالک
(عَلَقَة) محرکه آویزش و عَلَقَة
بن عبقر بن انمار) از قبیله
بجیله است و بدان منسوب است
جندب بن عبد الله علقی صحابی
و عَلَقَة بن عبید از قبیله ازد
و عَلَقَة بن قیس پدر بطنی
(عَلَقات) گروه زید بن صمت
است از هوازن ویقال سهام صمل
۳ج عَلَقاتهم ای عرقاتهم
(عُلَق) کصرد ممنوعا بلا و سختی
یقال جاء بعلق فلق ای بالداهیة
و گروه بزرگ و مرگها و کارها
(عِلْیَق) کامیر علف ستور و جو
و سپست
(عَلِیقَة) کسفینة شتر که بهمراه قوم
فرستی تا خوار بر آورند بران
جهت تو یقال عَلَقتُ مع
فلانٍ عَلیقَةً ای ارسلتُ
معه علیقة و کابین زن
علائق جمع
حبان بن عُلَیق کزبیر طلائی

است
عَلاق کسحاب انچه بدان گزارند
از علف و قوت   ومنه
قولهم مالنا من عَلاق ای شیٔ من
مرتع و راه چوب که از ان چرخ
چاه آویزند و چرخ چاه و رسن
دلو و دلو بزرگ و نیز چرخ دلو
یا رسن آویخته در بکره و خواست
و دوستی و گوشت پاره و نیز
عَلاق کقطام امر است از تعلق
یعنی در آویز و چنگ در زدن
عَلاقة) بالتاء علف و خورش
روزگزار و راه و انچه بران
چرخ چاه آویزند و چرخ چاه
و رسن دلو و دلو بزرگ و نیز چرخ
دلو یا رسن آویخته و بکره و خواست
و بهترین و قیمتی مال و شتر که جهت
خار بار بهمراه قوم فرستند و خصوصیت
و دوستی و دوستی لازم قلبی از لغات
اضداد است ویکسر او بالفتح فی
المحبة ونحوها و بالکسر فی السوط
ونحوها و انچه لازم گیرد و از امر و از
پیشه و جز آن و انچه جهت زندگانی کافی
و بسند باشد و مهر و کابین که بر ذمه
ناکح لازم نمایند عَلائق جمع

و مرگ و آویزش و انچه بدان روز
گذارند و نیز عَلاقة والذی
تابعی است
(عَلاقیة) بالفتح و تخفیف الیاء العقب
و بازنامه عُلاقی کسکاری جمع و
رجل عُلاقیة) انکه چنگ در زند
بچیزی که دست از وی باز ندارد
(عِلاقة) ککتابه علاقه کمان و
تازیانه و مانند آن بدان جهت
که بر دوم آویخته باشد و انچه بدان
آویزند چیزیرا عَلائق کسحائب
و عُلاقی کسکاری جمع و عِلاقة
الصید) شکار که در پایش رسن
باشد
(عَلُوق) کصبور مرگ و غول و بلا
و سختی و انچه شتر بچه دانرا و درختی
که شتر ماده بار دار بچه دانرا و انچه
بدم در آویزد و ناقه که بر بچه غیر
مهربان شود و بوی کند و شیر ندهد
و زن که بر غیر شوی خود مهربان باشد
و ناقه که بکشن خوی کر نکرده و هم
بر بچه مهربانی نکند و دایه شیر ده
ومنه المثل عاملنا معاملة العلوق
در حق شخصی گویند که بگوید و
نکند ویقال ما بالناقة عَلوق

ای شیٔ من اللبن
(عُلوق) بالضم گرانمایه ترین
مال
(عالِق) شتر علف خوار و شتر عضاه
خوار عوالق جمع
(عَلقی) کسکری گیاهی است
شاخش باریک و سخت باشد و
ازان جاروب سازند و طبیع آن شتر
جهت استقاق واحد و جمع در وی
یکسان است والفش جهت تانیث
است پس تنوین داده نشود
(عَلاق بن ابی مسلم) کشداد
و عثمان بن حسین بن ابی عبیدة
بن عَلاق محدثان اند و عَلاق
بن شهاب بن سعید بن زید مناة
است
(عَلاقة) کجبانة موت و بلاو
سختی
(عُلاق) کرمان گیاهی است
(عَولق) کجوهر غول و سگ ماده
حریص و گرگ و گرسنگی و ذئب ومنه
هذا الکلام طویل العولق ای
طویل الذنب
(عَوالق) بالفتح گروهی است
در یمن بوادی جنک

(عُلَقَةُ بن حارث) کعبرة در قبیلهٔ قیس است وعقیل بن عُلَّفَة شاعری وبلال بن عُلَقَة کشندهٔ رستم در جنگ قادسیه

(عُلَّیق) کقبیط گیاهی است که بر درخت بپیچد عُلَّیقی کقبیطی مثله وآن نوعی از لبلاب است خائیدنش بن دندان را سخت گرداند وقلاع را نفع دهد وضمادش بیهقش وبواسیر وسپیدی وبرآمدگی چشم را دفع کند وبشکند عصارت آن دورا وعُلَّیق الحَبَل گیاهی است وعُلَّیق الکَلب گیاهی

عَلاقِي کرابی قلعهٔ است بطرف جنوب مصر

(مَعْلَق) کمقعد سوسمار خرد معَالِق جمع

(رجُلٌ ذو مَعلَقَةٍ) کمرحلة مرد درآویزنده در هرچه که پیش آید

(مِعلاق) بالکسر هرچه از وی چیزی درآویزند وزبان ومعلاقان دو دوال دلو ومانند آن که بدان آنرا آویزند ورجلٌ مِعلاق مرد سخت خصومت کرده وحجت آویزد رجلٌ ذو مِعلاق کذلک

(مَعَالِیق) بالفتح نوعی از خرمابن

(مَعلُوق) آنکه در حلق او زلوک چسپیده باشد

مُعلُوق . بضم المیم هرچه از وی چیزی آویزند

(ن) عَلَقَهُ وبِلسانِهِ سقط گفت وآزرد اورا بزبان

(ن س) عَلِقَت الابل العِضاهَ عَلَقًا) خوردسرهای آنرا وعُلِقَ فُلانٌ مجهولا چسپید زلوک در حلق وفی الحدیث ارواح الشهداء فی حواصل طیر خضرٍ تعلق من ثمار الجنّة ای تاکل

(س) عَلِقَه وبِهِ عَلَقًا) بالکسر وبالتحریک وعُلوقًا وعَلاقَةً) بالفتح دوست داشت وخواهش آن نمود ویقال علق فلانٌ دم فلانٍ یعنی کشت اورا وعلق به خصومت کرد باوی وعَلِقَ یفعل کذا) ای طَفِقَ وعلِقَ امره دریافت آنرا وفی المثل عَلِقَت مَعالِقَها وصرَّ الجُندُب یعنی آمد موسم گرما وقادر گردانید مرا اشتر پالان بر نهاده وعَلِقَت المرأةُ) باردار گردید

وعَلِقَت الدّابّة چسپید زلوک در دهان ستور وقت آب خوردن وعَلِقَ الظّبی) درآویخت آهو در دام

(اِعلاق) زلوک افگندن بزدم تا بمکد خون را ومال النفیس یافتن وبلا وسختی آوردن یقال اعلقت وافلقت ای جئت بعلق فلق وفراگرفتن دو شتر را برسن ودلو یقال اَعلَق بالغرب بعیرین ای قرنهما بطوف رشائه وعلاقه ساختن برای تازیانه وکمان وخزان ودردام افگندن شکار را یقال للصائد اَعلَقتَ فادرِک ای عَلِقَ الصید بحبالتک وچنگال درزدن بچیزی ومنه الحدیث اللّدُود احبُّ الیَّ من الاعلاق وبرداشتن زن بچه را از حاجتگاه

(مُعَلَّق) کمعظم راه وچوبی که میان چرخ چاه آویزند وچرخ چاه ورسن ودلو ودلو بزرگ وتیره چرخ دلو یا رسن آویخته در بکره وخواست ودوستی

(مُعَلَّقَة) زن گم شده ومنه قوله تعالی فیذروها کالمعلّقة

(تَعلِیق) درآویختن چیزی را به چیزی ومتعلّق گردانیدن یقال عَلَّقتُهُ فتعلّق وبند کردن در راه ودوستی نمودن یقال عُلِّق فلانٌ امرأةً مجهولا وبهره میاره هشتر فرستادن جهت سیر ونیز تعلیق نوعی از خط که از رقاع وتوقیع برآمده

(مُتَعَلِّق) بنیا للفاعل علاقه دارنده قولهم لیس المتعلِّق کالمتانق یعنی نیست شکیبا بچیز اندک مانند آنکه بخورد هرچه خواهد

(مُتَعَلَّق) للمفعول بهترین وقیمتی شتران

(تَعَلُّق) درآویختن بچیزی ودوست داشتن یقال تعلّقها وبها وباندک چیز قناعت کردن

(اِعتَلَق فلانٌ امرأةً) عاشق گردید

٣ج

ع ل ق م

(عَلقَم) کجعفر حنظل وهرچه تلخ باشد ودرخت تلخ مزه وکنار تلخ وآب سخت تلخ

عَلقَمة الخصیّ وعَلقَمة بن عبدة الفحل وعلقمة بن عُلاثَة شاعران اند ونیز ابن علاثه از مولفة القلوب وعلقمة

بن مجزز و علقمة بن وقاص
لیثی صحابیان اند و عَلقَمَة
بن عبدالله و علقمة بن ابی
عَلقَمة و عَلقَمة بن قیس
از تابعیان و نیز عَلقَمَة تلخی
و شهریست بمغرب و تلخ شدن و
چیز تلخ در طعام انداختن
(عَلاقِمَة) بالفتح شهریست
نزدیک بلبیس
(عَلقَماء) بالفتح موضعی است

ع ل ك

عِلك بالکسر صمغ صنوبر و ارزه
و پسته و سرو و ینبوت و بطم وجو ج۳
اجودها محلل ریاح و اورام کبد
و امعاء و مسخن و مدر و باه است
(عُلوك) جمع
(عَلَك) محرکه درختی است حجازی
که شیر سطبر دارد و گویند که آن را
درز چرا مینزند
(عَلَكَة) بالتاء شتر ماده فربه
نیکو اندام
(طَعامٌ عَلِكٌ) ککتف خوردنی
که در خاییدن سخت باشد و شیء
عَلِكٌ ای لزج
عَلِكٌ ککتف جمره مانندی
که شتر وقت مستی از دهان برآرد
و زمین نزدیک آب
(عَلِكات) دندانهای درشت
و سخت
(عُلاك) کغراب چیزی اندک که
خاییده شود و درختی است حجازی
عَلاك کسحاب مثله فیهما یقال
ما ذاق عُلاكاً ای شیئا
(طَعامٌ عالِكٌ) طعام سخت در
خاییدن
(عَلّاك) کشداد صمغ فروش
(عَوْلَك) کجوهر گردانیدگی است
وقت کلام و رگ رحم عَوالِك
جمع و رگ باریک و پنهان در گوشت
فرج اسب و گوسپند و خر
(ن ص) عَلَكَه عَلكاً خایید
آن را و عَلَكَ الفرسُ اللجامَ کذلك
و عَلَكَ نابَه) دندان سایید هم
چندانکه بانگ برآورد و نیز
(عَلَكَ) علك خاییدن
عَلَّكَ القِربَة تعلیكاً نیک
پر است مشک را و عَلَّكَ ماله
نیکو خدمت کرد شتر را و عَلَكَ
یدَیه علی مالِه از مال دست
بست جهت بخل و تعرف نکرد
(اِعْلَنْكَكَ الشَّعرُ) بسیار گردید
موی و فراهم آمد

ع ل ك د

(عَلَكَد) کجعفر درشت و سطبر
(اُعلُكُد) کقنفذ مثله
(عِلَّكَد) کزبرج گنده پیر
نیک زیرک و زن کوتاه بالاا کنده
گوشت خوار کم خیر و مرد درشت و
درشت اندام و سطبر
(عُلَكِد) کعلبط شیر و فربه شده و
سطبر عُلاكِد کعلابط مثله
عِلَّكْد کقرشب پیر
عَلَنْكَد کغضنفر درشت و رست
و سخت

ع ل ك ز

(عِلَكْز) کزبرج و جعفر مرد درشت
اندام سطبر و سخت و پرگوشت
بزرگ جثه عَلَنْكَز کغضنفر مثله

ع ل ك س

عَلَكَس کجعفر مردی است
یمنی
(مُعَلَنْكِس) للفاعل گیاه خشک
بسیار فراهم آمده و دریک بر هم نشسته
و موی کنده و انبوه سخت
سیاه و مترود و مُعْلَنْكِس بالنون
مثله فی الکل و نیز مُعلَنكِس موی
انبوه
اِعْلَنْكاس) سخت سیاه شدن
موی و مضطرب و مترود گردیدن

ع ل ك م

(عَلكَم) کجعفر درشت خلقت
از شتر و خران و نام مردی
عَلكَمة کدحرجة بزرگی
کوهان
(عُلكوم) کعصفور استوار
اندام از شتر و خران مذکر و مونث
در وی یکسانست عُلاكِم کعلابط
مثله و جمع عُلاكِم بالفتح
است
(مُعَلكَم) مبنیا للمفعول استوار
اندام از شتر و خران

ع ل ل

(عَلّ) بالفتح کنه لاغر و مرد
ریزه اندام و مرد که صحبت زنان
را و محادثه با انها درست دارد
و مرد کلان سال حقیر و نزار و ریزه
اندام از هر چیزی و کنه فربه
از لغات اضداد است و کنه بزرگ
جثه و انکه پوستش از بیماری
ترنجیده باشد و بمعنی لعل

علل علل علل

بزیادهٔ لام در اول شده یقال عَلَّكَ تَفعَلُ وعَلِّی أفعَلُ ولعلی افعلُ وربّما قالوا عَلَّنِی ولَعَلَّنِی اصله بغیر اللام الاولی وانّما زیدت توکیدًا ومعناه التوقع لمرجوٍّ او مخوفٍ وفیه طمعٌ و اشفاقٌ وهو حرف مثل انّ الّا انّها تعمل الفعلَ لشبهها به فتنصب الاسمَ وترفع الخبرَ وبعضهم یخفض ما بعدها فیقول لعلّ زیدٍ قائمٍ و علّ زیدٍ قائمٌ وفیه لغات تذکر فی ل ع ل ان شاء الله تعالی

(عَلَّة) بالفتح نیاز وحاجت وسخت حالی

(بنو العَلَّات) فرزندان مرد از مادران جداگانه بدان جهت که چون مردی زنی بر زن دیگر خواست گوئی سیراب بود پس دوباره آب خورد

(عِلَّة) بالکسر انچه بدان بهانه کنند بیماری وکاری که صاحب خود را از ارادهٔ او باز دارد و منه لا تعدم خرقاء عِلَّةً در حق شخصی گویند که با وجود قدرت بر کاری عذر آورد ویقال هذه عِلَّتُه ای سببه وعِلَّة بن غنم در قبیلهٔ قضاعه است

(عِلِّیلَة) کسفینة زن دوباره خوشبوی مالیده

(عُبَیل) کزبیر نام مردی

(عِلِّیّ) بکسرتین وتشدید اللام والیاء بر وارهٔ عِلِّیَّة بالتاء وعُلِّیَّة بضم العین مثله عِلِّیِّین جمع او هو جمع بلا واحد ومنه قوله تعالی وان الابرار لفی علّیّین و سیُعاد فی المعتل

(عِلِّیَّة) بکسرتین وتشدید الیاء وبضم العین یکمشت آب وبرواره علالی بالفتح جمع ودر صفت کسی گویند هو من عِلِّیَّة قومه یعنی او بهترین وبزرگترین قوم خود است وکذا هو من عِلِّیِّهم بالتاء وتخفیف الیاء وعِلِّیُّهم بتشدید اللام وسکون الیاء وبضم العین

(عِلَال) کَکتاب اسم است معالجه

(قولهم علی عِلَّاتِه) ای کل حال

(عُلَالَة) بالضم انچه بوی بهانه کنند وعذر آرند وشیر که بعد دوشیدن نیفه نخستین دوشند وبقیهٔ شیر در پستان وباقی هر چیزی ودوشیدگی شتر در میانه وروز وبقیه قوت پیر

رجلٌ عالٌّ آنکه شتران او دوباره آب خورده باشند

ابلٌ عالَّةٌ شتران دوباره آب خورده ومنه المثل عَرَضَ علیَّ سَومَ عالَّةٍ ای لم یُبالغ لِانّ العالّة لا یُعرض علیها الشّرب مُبالغةً فیه کالعرض علی الناهلة

(عَلّان) کسکران نادان علانه مؤنث

(عَلَلان) محرکة آبی است بحسمی

(عَلْعَل) بسکون هر دو لام کلمهٔ است که بدان نر را زجر کنند

(عُلْعُل) کهدهد وغدغد نره و نره نرم واستخوان که مانند زبان بر شکم بر آید وچکاوک نر عَلْعَال مثله ونیز عَلْعَال کوهی است بشام

(عَلْعَلان) بالفتح درختی است کلان

(عُلْعُول) کسرسو بدی وپیوستگی ودوله وتباه شدن وکارزار کردن

(یَعْلُول) بالفتح بارکین سپید صاف راست روان وشبنم وغورهای آب را بر سپید یا ابر پاره سپید وباران در پی یکدیگر یَعَالِیل جمع و جامه دوباره رنگ کرده وشتر دو کوهه

(تَعِلَّة) بفتح التاء وکسر العین انچه بدان بهانه کنند ونام مردی

(ن) عَلَّ الضّاربُ المضروبَ) پی هم زد ویرا

(ض) عَلَّ عَلًّا) بیمار گردیده فهو عَلِیلٌ ولا یقال معلولٌ والمتکلمون یقولونه

(ن ض) عَلَّ عَلًّا بالفتح وعَلَلًا بالتحریک دوباره خورد آب را یا پی هم خورد آنرا وعلّه) دوباره خورانید آب را لازم متعد و عُلَّ مِنَ الطّعام) مجهولا خورده شد چیزی ازان وعُلَّ الشیءُ) فهو معلولٌ

(مُعَلّ) کمکرم بیمار

(اِعْلال) خداوند شتران دوباره آب خورده شدن ودوباره آب خوردن وبیمار گردانیدن یقال اعلّه الله وسیراب ناشده باز گردانیدن شتر را اوهی بالغین

(مُعَلِّل) کمحدث آنکه بهانه باج گیر را دفع کند وهر که مرة بعد

ج ۳

آخری آب نوشد و بار با میوه چیند
در روزیست از ایام عجوز
(تعلیل) مشغول کردن کسی را
بطعام و جز آن یقال هو یعلل نفسه
بتعلة و سیراب کردن بعد سیرابی
و بار با میوه چیدن
(معالة) در میانه روز دوشیده
شدن شتر ماده
(تعلل بالامر) مشغول داشت
در کار یا بسنده کردن بآن و تعلل
بالمرأة) بازی کردن با زن و تعللت
المرأة من نفاسها) بیرون آمد
از ایام نفاس
(تعالت المرأة) پاک گردیدن زن
از نفاس و تعاللت الناقة
تا غایت رفتار و اندم ناقه را
اعتلال) مشغول داشتن بکاری
و باز داشتن کسی را از کاری و بیمار
گردیدن و عارض و چیزی نو پیش
آمدن کسی را و گناه و بهانه جستن
بر کسے
تعلعل) دو دله شد و نرم و
فروهشته گردید

ع ل م

علم بالفتح آفرینش یا آنچه
در احاطه آسمانست
(علم) بالکسر دانست علوم
جمع و اصله المصدر و دانستن
ومنه ولا یحیطون بشئ من علمه
ای معلومه وقولهم العلم حجاب
الله الاکبر حث علی العلم وترغیب
الیه ولا یعرفونه کثیر من الجهلاء
المتصوفة
(علمة) بالضم شکافی است
در لب زیرین یا در یکی از دو
جانب آن
(علم) محرکة شکافی است در لب
بالائین یا بعرفی از آن علمة
بالتاء مثله و حد فاصل میان دو
زمین و نشانی است که براه
برای شناختش برپا سازند و نشان
ومنه انه لعلم للساعة یعنی ظهور
عیسی علیه السلام و درفش و
کوه دراز یا عام است اعلام و علام
بالکسر جمع و نشان جامه و نگار
در و کلاه آن و پرچم و مهتر قوم و
نامی که مرد بوی معروف باشد
اعلام جمع و علم السعد کوهی
است نزدیک دومة
(علیم) کامیر دانا علماء جمع
و آنکه علمش محیط بجمیع اشیاء
باشد
(علام) کغراب چرغ و باشه
(اعلم) کفیده لب و دانا تر و از
اعلام است
علماء کصحرا زن کفیده لب
سفنة علماء کذلك وزره و علمین
العلماء زمینی است بشام و قولهم
علماء بنو فلان یریدون علی
الماء تخفیفا وابن العلماء)
صاحب ایلة که بآنحضرت صلی
الله علیه وسلم هدیه فرستاد
(علیم) کزبیر نام مردی (عالم) دانا
(علام) کجهال جمع شکافنده لب
(عالم) کهاجر آفرینش یا آنچه
آسمان محیط آن است عالمون
وعوالم جمع ولا یجمع بالواو و
النون غیره وغیر یاسم
(علامة) بالفتح نشان علام
بالفتح جمع و حد فاصل میان
دو زمین و نشانی که در
راه جهت راه نمونی برپا
سازند
(علومة) بالضم نشان و علامة
(علامی) بالضم سبو باسبك
روح تیز فهم
(علاهما) کشداد نیک دانا و آنکه
از نسبت مردم آگاه باشد و نام
مردی
(علامة) کشمامة نیک دانا و
عارف نسب مردم
علام کزنار چرغ و باشه و
حنا و نیک دانا و عارف نسب
(علامة الشئ) کرمانة کمان
بر و دنکاه چیزی و آنچه بدان بران
راه یابند
(عیلم) کحیقل دریا و چاه بسیار
آب یا آب شوره آب که بران
زمین باشد و زن نازک اندام و حوک
و کفتار نر عیلام مثله و نام مردی
(تعلمة) کزبرجة نیک دانا و
زیرک نسب دان تعلامة بالکسر
مثله فیهما
(معلم) کمقعد نشان که براه
نهند و زمین برابر که دران غیر علامات
راه چیزی نباشد
معلم الشئ جای گمان بردن
چیزے که دران جا است و آنچه
بدان استدلال نمایند بدان
(الایام المعلومات) ده روز

ذی الحجه
(ن) عَلَمَهٗ چیره شد بروی در
نبرد مُعَالَمَه
(ن ض) عَلَمَهٗ نشان کرد بران
(ض) عَلَمَ الشَّفَة) شگافت آنرا
(س) عَلِمَهٗ عِلْمًا) بالکسر
دانست آنرا بیقین بود وعَلِمَ بِهٖ)
دریافت آن را وعَلِمَ الْاَمْرَ)
استوار کرد کار را وعَلِمَ عَلَمًا
بالتحریک کفیده لب گردید وعَلِمَ
اللّٰه لاافعلن کذا) قسم است کانه
قال واللّٰه العالم وقیل لیس بیمین
اِعْلَام) آگاه گردانیدن وکلیم
رنگین براسپ افگندن در جنگ
ونشان لشکریان بر خود بستن یقال
اَعْلَمَ الْفَارِسُ ونشان کردن
گازر جامه را
تَعْلِیْم) آموزانیدن وآگاه کردن
عِلَّام) گذاب شد ونشان
لشکریان بر خود بستن
(مُعَالَمَة) نیرو کردن در علم
(تَعَلُّم) آموختن ودانستن واستوار
کردن کار را ویقال تَعَلَّمْ بلفظ الامر
بمعنی اِعْلَمْ واذا قیل لك اعلم ان زیدا
خارج قل علمت واذا قیل تعلّم

لاتقل تعلمتُ وهی من النواسخ قال
تَعَلَّمْ شفاء النفس قهر عدوها
فبالغ بلطفٍ فی التحیّل والمکر
تَعَالُم) بهم بدانستن ویقال
تَعَالَمَهُ الجمیعُ ای عَلِمُوْهُ
اِسْتِعْلَام) پرسیدن از چیزے
(اِعْتَلَمَهٗ) دانست آنرا واَعْتَلَمَ
الْمَاءُ) جاری شد

ع ل م د

(عِلْمَاد) کقرطاس کره بر لیسان
(عِلْمَادَة) بالتاء مثله عَلَامِدَة
وعَلَامِیْد جمع

ع ل م ص

(عُلَمِص) کعلبط چیز شگفت
که بدان تعجب کنند
(قَرَبٌ عِلْمِیْصٌ) بالکسر منزل
سخت که مانده کند مسافر را
قرب عملیص بتقدیم المیم مثله

ع ل م ض

(رجل عُلَامِضٌ) کعلابط
مرد که صحبت او را ناخوش دارند
وگران

ع ل ن

(عُلْنَة) کهمزة انکه راز را نپوشد
(عِلَان الکتاب قلعه است نزدیک

صنعار
(عَلَانِیَة) بالفتح وتخفیف الیاء
آشکار کی خلاف سر ورجل
عَلَانِیَةٌ) مرد معروف ومشهور کار
عَلَانِیْن جمع
(رجل عَلَانِیٌّ) مرد مشهور کار
عَلَانِیِّیْن جمع
(عَلَانَة) کجبانة قلعه است قریب
ذمار
(عُلْوَانُ الْکِتَاب) بالضم
سرنامه
(ن ض ك س) عَلَنَ الْاَمْرُ)
عَلَنًا) بالتحریک وعُلُوْنًا و
عَلَانِیَة) بالفتح آشکار گردید و
عَلَنْتُهٗ) پیدا گردانیدم آنرا
لازم متعد
(اِعْلَان) آشکارا کردن یعدی
بنفسه وبالباء وباهم هویدا نمودن
(مُعَالَنَة) باهم آشکارا وهویدا
نمودن عِلَان بالکسر مثله وبکسی
اظهار ساختن
اِعْتِلَان) آشکارا شدن
عَلْوَنَتُهٗ عَلْوَنَةً) سرنامه نوشتم
کتاب را

ع ل ه

(عَالِه) زن سبک وزن که آهنگ
مختلف نماید وبر یک راه نرود و
شترمرغ
(عَلْهَان) گسران اسپ که در
لگام شادمانی نماید ومرد گرسنه
عَلْهٰی مؤنث عِلَاه بالکسر و
عَلَاهٰی کسکاری جمع وشترمرغ
(عَلْهَان) محرکة نام اسپ ابے
سلیک عبد اللّٰه بن حارث
(عَلْهَاء) کصحراء درجامه که بدان
پشم شتر زنند ونیز زره پوشند
ونام اسپی
۳ج (عَلَه) محرکة سرگشتگی ودر ملامت
افتادن واز خمار زحمت یافتن
وگرسنه شدن وشیهیدن و
سرگشته ومتحیر گردیدن ودهشت
خوردن وآمد شد نمودن از ترس
وپلید نفس گردیدن ونیز شادمانی
اسپ در لگام وتیزی آن وکوشش
وپلیدی نفس

ع ل ه ب

(عَلْهَب) بالفتح تکه دراز شاخ و
گاو وحشی ومرد بلند بالا عَلْهَبَة
مؤنث

ع ل ه ج

(عَلْهَج) کجعفر درختی است
(عَلْهَجَة) بآتش پوست نرم کردن
جهت خائیدن وحلق فروبردن
(مُعَلْهِج) کمُعفر کول ناکس و
فرومایه وقیل الهاء زائدة

ع ل ه د

(عَلْهَدَة) خورش نیکو خورانیدن
کودک را

ع ل ه ز

(عِلْهِز) بالکسر کنه کلان و نوعی
ازخوردنی که ازخون وپشم در
تنگ سال سازند وماده شترکلان
سال که دران اندکی قوت باشد ۳ج
وگیاهی است که ببلاد بنی سلیم روید
(مُعَلْهَز) بفتح الهاء گوشت
نیم پخته
(مُعَلْهَزَة) بالتاء گوسپند لاغر

ع ل ه س

(عَلْهَسَ الشیءَ عَلْهَسَةً)
سخت مروسید آنرا

ع ل ه ص

(عِلْهَاص) کقرطاس سر بند
شیشه
(مُعَلْهَص) مبنیا للمفعول
گوشت نیم پخته

(عَلْهَص منه عَلْهَصَةً) چیزی
یافت ازوی وعَلْهَص بِالْقَوْمِ
ستم برکاری داشت قوم را و
درشتی نمود ونیز عَلْهَصَة
بپنجه گرفتن شیشه را تا سربند آن
برآرد وازسر چشم کسی را برآوردن
خواستن وسخت مروسیدن باکسی

ع ل ه ض

(عَلْهَضَة) بدست سربند شیشه
برآوردن گرفتن وچشم کسی بر
آوردن خواستن وسخت گرفتن
ومروسیدن وازکسی یافتن
چیزیرا

ع ل ه م

(عِلْهَم) کقرشب شتر درشت
بزرگ جثه عِلْهَم کجردحل و
عُلَاهِم کعلابط مثله

ع ل و

(اَخَذَهُ عُلْوًا) بستم ودرشتی گرفت
آنرا واَتَیْتُهُ مِن عِلْوِ یعنے آمدم
اوراازجاے بلند
(عِلْو الشیء) مثلثة بهترین
چیزے وبلندترآن ونیز عُلْو
بلندی
(عُلْو الدار) بالضم والکسر
بالای خانه خلاف سفل ویقال
اَتَیْتُهُ مِن عُلْوِ بتثلیث الواو ای
من عَالٍ
(عَلا) کعصا بلند یقال اتیت علا
ای عال
(عَلَاة) بالفتح سندان علا بحذف
تاجمع وسنگی است که بران
پنیرو پینو خشک کنند وشیردوشه
مانندیست ازچرم که گرداگرد آن
سرگین گردانند ودران شیر
دوشند وشترماده بلند بالا
استوار اندام ونام اسپی است
وکوهی وکُوَرَةُ العَلَاتَیْن
شهرستانی است درحمص
(عَلَاء) بالفتح والمد بلندی در
قدرومنزلت وعلاء بن زیاد
وعَلاء بن عبدالرحمن
وعلاء بن الفضل ازتابعیان
وابوعمرو بن العلاء نحوی لغوی
است ونیز علاء موضعی
است بمدینه وسکة العلاء
کوچه است دربخارا
(اَتَیْتُهُ مِن عَلُ) بالفتح وکسر
اللام وضمها برهرسه حالت
یعنے ازبالا آمدم اورا

(عِلَاوَةُ الشیءِ) بالفتح بهترین و
بلندترین چیزے وبلندی
عِلَاوَة بالکسر تارک وسرمردم
مادام که برگردن باشد یا اعلای
گردن وسربار علاوی جمع
وآنچه زیاده باشد برهرچیز و
اسپی است
(عُلَاوَةُ الدار) بالضم جانب بالا
خانه واعلای آن وکذا عُلَاوَةُ
الریح بخلاف سفالتها
(عَلْوَی) بالفتح والقصر
نام اسپی
عَلْوَاء بالفتح والمد مقصه بزرگ
ومعرفة نام ناقه است ونام
اسپ
(عَلِیّ) کغنی بلند وبلند برآمده
ودرشت وتوانا وکلان وبزرگ
وبلندقدروشریف عِلْیَة بالکسر
جمع ومنه هو من عِلْیَةِ النَّاسِ
ای شریف رفیع القدر وعلی بن ملق
صحابیست وعلی بن عبدالله بارقی
وعلی بن الحسین بن علی بن ابی
طالب معروف بزین العابدین و
علی بن ربیعه وعلی بن زید
وعلی بن سهل وعلی بن عبدالله

بن العباس وعلی بن عبد الرحمن
تابعیان اند وعلی بن بذیمه وعلی
بن الجعد وعلی بن حُجر وعلی بن
خشرم وعلی بن عبدالله وعلی بن
نصر وعلی بن علی وعلی بن عمر
الدارقطنی وعلی بن عمر بن علی بن
ابیطالب وعلی بن مسهر وعلی بن
المنذر وابو الحسن علی بن موسی
بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین
بن علی بن ابیطالب وعلی بن
احمد یزدی وعلی بن احمد تستری
وعلی بن احمد مقری از محدثان اند
(عُلیّ بن رَباح) کسمی محدث
است
(ابراهیم بن عُلَیَّة) کسمیه
محدث است
(اَعلیٰ) بلند و بالاے هر چیزے
عُلیا بالضم مؤنث وعُلیا مضر
بزرگترین آن
(عَالِی) بلند و منه اتیته من
عالٍ ورجلٌ عالی الکعب
مرد شریف
(عَالِیَة) نوک نیزه و سر آن یا
نصفش که متصل سنانست و زمین
بالای نجد تا متصل تهامه و تا سر حد
مکه معظمه و آن حجاز است و دیهها
است بر سواد مدینه که آنرا عوالی
خوانند نسبت بسوی آن عالیّ و
عُلوی بالضم نیز نادرا وعالیة
الشیء بلندترین از چیزی
(عُلُوّ) بالضم و شد الواو بلندی
و بزرگی قدر
(عُلوان) بالضم سر نامه نوشته
(عُلِّیَّة) بالضم والکسر و التشدید
بر واره عِلّی وعَلالی جمع
وهو فُعِّیلَة واصله عُلّیوة فابدلت
الواو یاءً وادغمت وقیل هی عِلِّیَّة
بکسرتین علی فِعلیّة وهو من
المضاعف لانه لیس فی الکلام
فُعِیلَة بالضم
(عِلِّیُّون) جمع عِلِّیّ بکسرتین و
تشدید اللام والیاء منزلی است
در آسمان هفتم که دران ارواح
مومنان باشد
(یَعلی بن امیّة) کسمیع صحابی
است
(یِعلی) بکسر التاء التحتیة
زنی است وعُبید بن یعلی
تابعی
(یُعَیلی) بالضم مصغرا نام مردی
(مَعلاة) بالفتح بزرگی و بلندی قدر
و بزرگیدن و نیز مِعلاة بلندی
در قدر و منزلت مَعالی جمع و
کوهستانی است در مکه بحجون و
دیهی بیمامه و موضعی قریب بدر
(ن) عَلا عُلُوّاً بالضم و تشدید
الواو بلند گردید جایی و جز آن و
بر بلند بر آمد وعلا النهار بلند
گردید روز وعلا الدابة سوار
گردید بر آن وعلا فی المکارم
عُلُوّاً بلند قدر گردید وعلا به
بلند گردانید آنرا وعلوت
الرجل بر سر واره بر آوردم اورا
وعلوته بالسیف زدم اورا
وعلا فی الارض بزرگ منشی
نمود وعلا بالامر ای اطلع
واستقلّ
(س ف) عَلِیَ بر آمد وعَلِیَ
فی المکارم عَلاءً بزرگ قدر
گردید
عَلوَنَ الکتاب عَلوَنَةً و
عُلوانا بالضم سر نامه نوشت
کتاب را
(اَعلی عنه اِعلاءً) فرود آمد
ازان ویقال اَعلِ عنی یعنی کناره
کش از من اَعلِ عن الوِسَادة
کذلك و نیز اَعلاء بر آمدن بر
بلندی و بلند گردانیدن و بعوالی
در آمدن
(مُعَلِّی) کمحدث آنکه بجانب راست
ناقه و گوسپند بدوشیدن آید
و اسپی است
مُعَلّی کمعظم هفتم از تیر قمار
و نام اسپ اشعر ومُعلّی بن ابی
اسد صحابی است
(تَعلِیَة) بر آمدن بر چیزی وبلندی
بنفسه و با ابا او و بلند و بزرگ ساختن
و فرود آوردن بار از ستور بج ٣
و بلندی بعین و سر نامه نوشتن کتاب
ویقال عَلَّیتُ الحبل ای رفعته
الی موضعه من البکرة
(اتیته من مَعالٍ) بضم المیم یعنی
از بالاے او
(عَلاوة و به) بر آمد بر آن و نیز
(مُعالاة) بلند بر آمدن و بعالیه
در آمدن و بلند گردانیدن و خبر
مرگ کسی آشکار کردن ویقال
عَالِ عَلَیّ یعنی بار کن بر من و
عَالِ عَنّی یعنی کناره گزین از
من و یکسو شو

(تَعَلِّي) بالارفت باهستگی و تَعَلَّتِ الْمَرْأَةُ مِنْ انفاسها) بسلامت ماندن از نفاس وکذا تَعَلَّتْ عَنِ الْمَرَضِ ونیز تَعَلِّي برآمدن بر چیزے ٭
(تَعَالِي) ابس بلند شدن و برآمدن وَاِذَا اَمَرْتَ مِنْهُ قُلْتَ لَهُ تَعَالَ بفتح اللام یعنی بیا ولها تَعَالَي بالیاء و تَعَالَيَا اَنْتُمَا وَتَعَالَوْا اَنْتُمْ وَتَعَالَيْنَ اَنْتُنَّ وَلَا یجوز ان یقال منه تَعَالَيْتُ ولا ینهی عنه وتقول قد تَعَالَيْتُ والی ای شیء اَتَعَالی
٣ج (اِعْلِيلَاء) بلند برآمدن و بلند قدر شدن
(مُعْتَلَى) للمفعول شیر بیشه
(اِعْتِلَاء) بلند برآمدن روز و بر بلندی برکردن و بلند شدن لازم متعد.
(حُرُوف مُسْتَعْلِيَة) هفت حرف صَضْطَظَخَغَق است
(اِسْتِعْلَاء) برآمدن بر چیزے و بلند گردیدن روز و بر بلندی برکردن لازم متعد
(اِعْلَوْلَاء) برآمدن آنرا
ع ل ی
(عَلْي) بالفتح هر جاسے بلند
(عَلِي) کهندی بزرگی و بلندی و قدر و رزیدن و بلندی و منزلت و شهریست بسواد وادی القرے و موضعی است بدیار غطفان و چند چاه است بدیار کلاب
(عَلَى) حرفی است بمعنی بر و جر میکند اسم را و می آید جهت مصاحبت بمعنی مع چون اَتَی الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ و برای مجاورت نحو اِذَا رَضِيَتْ عَلَيَّ بَنُو قُشَيْرٍ و تعلیل بمعنی لام نحو لِتُكَبِّرُوا اللهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ و ظرفیت نحو دَخَلَ الْمَدِيْنَةَ عَلَى حِيْنِ غَفْلَةٍ و بمعنی من نحو اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُوْنَ و بمعنی با نحو عَلَى اَنْ لَا اَقُوْلَ و جهت استدراک نحو فُلَانٌ جَهَنَّمِيٌّ عَلَى اَنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ و گاهی زاید آید بعوض چیزے نحو اِنَّ الْكَرِيْمَ وَاَبِيْكَ يَعْتَمِلُ اِنْ لَمْ يَجِدْ يَوْمًا عَلَى مَنْ يَتَّكِلُ ای من یتکل علیه فحذف علیه و زاد علی قبل الموصول عوضا و گاهی اسم بمعنی فوق شمار کنند از نحو اَتَيْتُهُ مِنْ عَلَى ای فوق الدار
و حرف جر بران داخل شود نحو غَدَتْ مِنْ عَلَيْهِ بَعْدَ مَا تَمَّ ظِمْؤُهَا ای غدت من فوقه وقال سیبویه اسم للاستعلاء نحو علیها و عَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُوْنَ ویقال عَلَيْكَ زَيْدًا ای خذه والزمه و لما کثر استعماله صار بمنزلة هَلُمَّ وان کان اصله من الارتفاع ویقال عَلَيَّ زَيْدًا وعَلَيَّ بزید ای ایتنی به و عطنی زیدا و الفها منقلبة عن واو الا انها تقلب مع المضمر یاء تقول علیك وبعض العرب یترکها علی حالها کقوله اطاروا عَلَاهُنَّ فَطِرْ عَلَاهَا ای علیها وهی لغة حارث بن کعب
(عَلَايَة) بالفتح وتخفیف الیاء جائیست و هر جای بلند
(عَلْيَاء) بالفتح والمد آسمان و سر کوه و جای بلند و آنچه بلند برآید از چیزی و کار بزرگ سترگ
(رَجُلٌ عَلْيَان) بالفتح مرد دراز تن آور وکذا امرأة علیان و نیز محدثی است
(عِلْيَان) بالکسر بزرگ هیکل و دراز قامت و شتر ماده بلند و بانگ بلند عِلِّيَان بکسرتین وتشدید اللام مثله فیهما و گفتار نر
(عُلَيَّان) بالضم وشد الیاء محدث است
(ص) عَلَى السَّطْحِ عَلْيَاء) بالفتح والکسر بالای سقف برآمد

باب العین فصل المیم

ع م ت

عَمِيْتَةٌ کسفینة یک نواله از پشم و صوف حلقه کرده اَعْمِتَة بالفتح و عُمُتٌ کعنق و عَمِيْتٌ کامیر جمع
(عِمِّيْت) کسکیت نگاهبان و پاسبان زیرک و مست و نادان سست و آنکه او را رای نباشد و بجانبی راه نیابد
(ص) عَمَتَ عَمْتًا بالفتح باغنده ساخت پشم و صوف را جهت رشتن وعَمَتَ فُلَانًا چیره شد وی را و باز داشت ولی باکانه زد او را بچوب دستی ٭
(تَعْمِيْت) باغنده ساختن پشم و صوف را بهر رشتن
ع م ت ل

(عَمَیْثَل) کسفرجل آهسته رو از سر خیره ی جهت کلانی و فروهشتگی گوشت و اسپ نیکو جواد و دامن کشنده خرامان بناز و مرد چست و شادمان از لغات اضداد است عَمَیْثَلَة) مونث و در انجامع و کوتاه بالا فروهشته گوشت و دراز دنب از آهو و بز کوهی و جزان و درشت سطبر پهن و شیر بیشه و مهتر کریم ونیز عَمَیْثَلَة ناقه تن آور سترگ

(عُمَیْتَلِیَّة) بالضم منسوبا رفتاری است یعنی دامن کشان سینه برآمده پشت درآمده رفتن بناز

ع م ج

(عَمَج) محرکه ماه عُمَّج کسکر وعَوْهَج کجوهر مثله

(سَهْم عَمُوج) کصبور تیر که پیچ پیچان رود

(ض) عَمَجَ عَمْجًا بالفتح شتاب رفت در پیچ پیچان رفت وعَمَج فی اَمْرِه) شناوری نمود و هو قلب معج

(التَعَمُّج) پیچ پیچان رفتن ویقال تَعَمَّجَت الحَیَّة ای تَلَوَّت فی مَرِّها

ع م د

(عَمَد) بالفتح کوشش و نیک راست و یقین و بی گمانی یقال فعلته عَمَدًا علی عینٍ وعَمْدَ عینٍ ای بجدٍّ ویقینٍ ووادی عَمَدٍ) رود باریست در حضرموت

(عُمْدَة) بالضم آنچه تکیه نمایند بران و آنکه بروی تکیه کنند و کار سپارند و رسیل لشکر

(عَمِد) ککتف خاک تر ویقال هُوَ عَمِدُ الثری یعنی او بسیار نیکوئی کننده و بسیار احسانست وبعیرٌ عَمِدٌ شتر که درون کوهانش خسته و شکسته باشد

(عَمِیْد) کامیر سردار قوم و شکسته دل از عشق و بی قرار و تفته از بیماری و جزان

(عِمَاد) ککتاب رسیل لشکر و آنکه در جنگ موافقت او کنند و خانه و بناهای بلند عِمَادَة یکی و یونث ویقال هُوَ طَوِیْلُ العِمَاد یعنی خانه و بناهای بلند و علم دار دار و مرزائرانرا واهل العِمَاد باشندگان خیمه بلند با علم هست وارم ذات العِمَاد ای ذات البناء الرفیع والقد والطول او الرفعة والثبات وغور العِمَاد موضعی است مر بنی سلیم را و عِمَاد النَّسَا) موضعی است بمصر

(عِمَادِیَّة) منسوبا قلعه است شمالی موصل

(عَمُوْد) کصبور ستونه خانه عَامُود مثله اَعْمِدَة بالفتح وعَمَد محرکة وعُمُد کعنق جمع ومنه قوله تعالی فی عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ و مهتر و خط پشت شمشیر و پیغام کننده لشکر و آنکه در جنگ موافقت او کنند و رگی است در شکم از استخوان دامن سینه تا قریب ناف و رگی است که بجگر آب رساند و معظم و قوم کوس و مرد سخت غمناک و هر دو پای شتر مرغ و چوب ایستاده که بران چرخ چاه گذارند وعَمُوْد السِّنَان آنچه میان دو لب سنان باشد از غیر آن وعَمُوْد البَطْن پشت ومنه المثل اتی به علی عَمُوْدِ بَطْنِه ای ظهره او علی تعب ومشقة وعَمُوْد السَّحَر کدام ویقال استقاموا علی عَمُوْدِ رَأیهم یعنی ثابت ماندند برای و طوریکه که تکیه داشتند بران وعَمُوْد عَرِیْفَة) کوهی است در زمین غنی وعَمُوْد المُحَدَّث) آبی است مر محارب را وعَمُوْد سَوَادِیَّة کوهی است بمغرب نیک دراز و عَمُوْد الحُفَیْرَة) موضعی است و عَمُوْد البَان وعَمُوْد السُّفْح) دو کوه است دراز که بالایش بجز پرنده دیگری رفتن نتوانند وعَمُوْد الکُوْد) آبی مر بنی جعفر را وعَمُوْد الصُّبْح روشنی صبح یقال سَطَعَ عَمُوْد الصُّبْح

ج ۳

(عُمْدَة) کعتل جوان پر از جوانی عُمُدَّانِیّ بضمتین وشد الدال والیاء مثله والمونث بالهاء

(عُمْدَان) بالضم رسیل و پیغامبر لشکر

(عُمَدَّان) کجلبان بلند بالا

(مَعْمُوْد) شکسته دل از عشق

(مَعْمُوْدِیَّة) منسوبا آبی است مر نصاری را یَغْمِسُون فیه ولدهم معتقدین انه تطهیر له کالختان لغیرهم

(ن) عَمَدَهُ عَمْدًا) ستون نهاد

چیزی را وایستاده کرد بان ونیز
عمد آهنگ کردن خلاف خطا یقال
عمدت له وعمدته ومنه الحدیث
فی العمد قود الا ان یعفو ولی المقتول
وسست وگران گردانیدن بیماری
کسی را و دردناک نمودن وگرانبار
کردن وام کسی را وافگندن وعمود
زدن و بر عمود شکم زدن واندوهگین
ساختن
(س) عَمِدَ عَمَداً محرکة خشم
گرفت وعَمِدَ به چسپید بوی و
عَمِدَ البعیرُ درون کوهانش ریزه
وشکسته گردید بسبب سواری ف ٣ج
عَمِدَ الرجلُ سست ودردناک
گردید وعَمِدَ الثری تر گردد
از باران چندانکه بسته گردد
بگرفتن وعَمِدَ الثری تر شد
لازم متعد وعَمِدَ البتاهُ من
الرکوب آماسید سرنیش از سواری
گردید ویقال انا اعمدُ منه
یعنی شگفتم از وی ویقال اعمد من کیل
مُحق ای هل زاد علی هذا ومنه قول
ابی جهل حین قتل اعمدُ من رجلٍ
قتله قومه ای هل زاد علی رجل قتله
قومه وهل کان الا هذا ای لیس

علیه عار وقیل العجب من رجل
وقیل معناه اتوجع واشتکی وقیل
اغضب ونیز عَمَد ورم تن وزخم است
(مُعْمَد) کمکرم دراز قامت
(اِعْمَاد) ستون نهادن چیزی را
وسست وگران گردانیدن کسی را
(مُعَمَّد) کمعظم آنکه از عشق بیخود
وشکسته دل باشد وخباء مُعَمَّد
خیمه بستون راست کرده و
اوشیءٌ مُعَمَّدٌ نوعی از نگار
(التَّعْمِید) بنگاک وجز آن بازو اشتن
توجیه را چندانکه بیک جا گرد و
آید
(التَّعَمُّد) آهنگ کردن یقال
تعمده وتعمد له
(اِعْتَمَدَ لَیْلَتَهُ) بشب سیر کردن
گرفت وَاعْتَمَدْتُ عَلَیْهِ
تکیه نمودم بر وی واعتمدتُ
عَلَیْهِ فِی کَذَا سپردم وگذاشتم
بر وی و اعتماد کردم
(اِنْعِمَاد) بر ستون ایستاده شدن

ع م د ر
(عَمَیْذَر) کشمیذر کودک نازک
اندام بسیار مال

ع م ر

(عَمْر) بالفتح وبالضم وبضمتین
گکانی اَعْمَار) جمع وبالضم
مسجد وعبادتگاه ترسایان بالفتح
دین وملت قیل ومنه لَعَمْری و
بحیاتک وگوشت میان دو دندان
یا گوشت بن دندان وبضم عُمُور
جمع وگوشوارهٔ بالائین ونیز آن
میان دو سینه که دانه سیر
باشد ودرخت دراز ونخل السکر
والضم اعلا وان خرمائی است
نیک نیکو وجید ونیز عَمْرو
بالفتح پدر قبیلهٔ و نام مردی
وانرا با واو نویسند فرقا بین عُمَر و
عَمْرو وحالتی الرفع والجر لا فی النصب
منونا لان الفارق ثابت
بینهما وهو عدم الالف فی عُمَر
وثبوته فی عَمْرو واعمُر و
عُمُور جمع وعمرو بن العلاء
وعمرو بن تغلب وعمرو
بن الحارث وعمرو بن الحریث
وعمرو بن حزم وعمرو بن
سعید وعمرو بن سلمة وعمرو
بن العاص وعمرو بن عبسة و
عمرو بن عوف وعمرو بن
القعواء وعمرو بن محصن و

عمرو بن مرة وعمرو بن ام
وعمرو بن میمون صحابیان اندیز
نام جماعتی از تابعیان وغیرهم
ونیز عمرو نام شیطان فرزدق واعر
عمرو گفتار
(عَمْرَان) عمرو بن جابر و بدر
بن عمرو ونیز دو گوشت پارهٔ بالای
لهات آویخته
(عَمْرَة) بالفتح آنچه بر سر نهند از
عمامه وکلاه وجز آن ومهرهٔ که در آن
میان سلک مروارید فصل
کنند ونام زنی وابو عمرة
افلاس وگرسنگی ومردی بود
شوم در هر قوم که فرود می آمد
آفت وبلا از جنگ وجدل بران
قوم نازل می شد
(عُمْرُ الزَّعْفَرَان) بالضم جنسی
است بجزیره وعُمْر نصرتی
سُرَّ من رأی
(عُمْرَة) بالضم یکی از ارکان حج
واصلها من الزیارة وزفاف زن
هم در خانهٔ زن واهل وی عُمَر
کصرد جمع
(عُمَر) کصرد نام مردی وهو
معدول عن عامر فی حال التسمیة

فلا ینصرف وعمر بن ابی سلمه ربیب آن حضرت صلی الله علیه وسلم وعمر بن سعد وعمر بن الاحوص وعمر ابن خطب و عمر بن اقیس وقیل عمرو بن سعد بن جُرش وعمر بن خُویلد صحابیان اند وعمر ابن الخطاب رضی الله عنه بن نوفل بن عبد العزی بن قرط بن رباح است وعُمَران ابوبکر صدیق وعمر ابن الخطاب یا عمر ابن الخطاب وعمر ابن عبد العزیز والاول اصح لانه قیل سیرة العمرین قبل عمر ابن عبد العزیز وهو عمر بن عبد العزیز بن مروان بن الحکم وان هشتم خلیفه بنی امیه واز خلفاے راشدین وخیار تابعین واول کسی است که سب علی کرم الله وجهه را موقوف کرد از خطبه ونیز عمر ابن انس بن مالک وعمر ابن الحکم بن ثوبان وعمر بن عبد الله از تابعیان ونیز نام جماعتی از محدثین

(عُمَرِیّه) نسو با محله است ببغداد

(عَمَرِی) بالفتح نسو با نوعی از خرما

(عُمَرِیَّة) بتا آبی است بنجد

(عَمَرَان) دو طرف هر دو آستین ویجهات اوهو الصواب فی منه الحدیث لا باس ان یصلی الرجل علی عَمَرَیه ای طرفی الکمین وموضعی است در یمن

(عُمَرِیُّ الشجر) بالضم درخت ویرینه یا درخت کنار که بر نهر رسته باشد شجرة عُمَرِیَّةٌ مثله فیهما

(عَمَر) محرکه دستار که زن حره بدان سر را پوشد یا آنکه چون او را انجا باشد و نه سر بند سر را در آستین دراز دو کوسهے است که آب را در سیل نکه ریزد

(عَامِر) نام مردی و پدر قبیلهٔ و آباد بمعنی معمور کدافق بمعنی فوق و زیارت کننده عُمَّار جمع و سخه گفتار وام عَامِر کفتار و قال ومن یصنع المعروف فی غیره اهله یلاق الذی لاقی مجیر ام عامر اصله ان رجلا من العرب جار جروة ضبع صغیرة من القتل ثم رباها باللحم وکانت تبیت معه ومع اولاده فلما کبرت فرسته واولاده باللیل و بستان ابن عامر نخله است نزدیک مکه وآن را بستان ابن معمر نا یدگفت ونیز عامر مار عامرة مثله عوامر جمع سمیت به لطول عمرها وعامران عامر بن مالک بن جعفر بن کلاب وعامر بن طفیل بن جعفر بن کلاب

(عَمَّار) بالفتح هدیه وریحان که بدان مجلس شراب را زینت دهند

عَمَارَة) بالفتح هرچه بر سر گذارند از دستار و کلاه وتاج وغیر آن عَمَائِر جمع قال الاعشی یصف بعض الملوک

فلما اتانا بعید الکری سجدنا له ورفعنا العمارا وکم از قبیله وبکسر قبیلهٔ بزرگ عَمَائِر جمع وجامه پاره که زیر سایه بان دوزند برائے زیب وزینت آن وهدیه

(عِمَارَة) بالکسر آنچه بدان جای را آباد ان سازند وآبادانی و یکی هست لسلسله وقبیله

(عُمَارَة) بالضم مزد آباد ساختن وعُمَارَة بن رُویبه وعُمَارَة بن عکرمه وعُمَارَة بن شبیب وعُمَارَة بن معاذ صحابیان اند وابوعُمَارَة کنیت براء است وعُمَارَة بن جوین وعُمَارَة بن عمیر وعُمَارَة بن غراب از تابعیان وقلعه ابن عُمَارَة در بلاد فارس

(عَمَّارِیّ) بالفتح وتشدید یا نام شمشیر ابرهه بن صباح

(عَوْمَرَة) آمیختن وشور وغوغا یقال ترکت القوم فی عَوْمَرَةٍ ای فی جلبة وصیاح وفراهم آوردن وبند کردن در جایی

(عُمْرَی) بالضم والقصر چیزیکه ترا تا عمر تو یا تا عمر او باشد بأن یقال هذه الدار لک طول عمرک او عمرنا

(عَمِیر) کامیر جایی معمور وثوب عمیر جامه سخت بافت وکثیر بجیر عمیر از اتباع است

(عَمِیرَة) کسفینه پدر قبیله است ونیز انگبین با موم

(عُمَیْر) کزبیر موضعی است نزدیک مکه وبئر عُمَیْر چاهی است در حرم بنی عول وعُمَیر مولی ابی اللحم وعمیر بن الحمام وعمیر بن عبد عمرو صحابیان اند وعمیر بن یزید محدث ونیز عُمَیْر نام اسپ حنظله بن شباد است وابوعُمَیْر نره (جلد عُمَیْرَة) کنایت از جلق

ج ۳

است یعنی بدست برآوردن منی را
عُمْر) بکسر موضعی است نزدیک
واسط
عُمُورِیّة) بتشدید میم شهری
است بروم
(عَمّار) کشندهٔ مرد بسیار نماز و روزه
وقوی ایمان تائب و استوار در امر خود
ونیکو ثنا و طیب روایح ملازم نماز
بجماعت و مهربان بر سلطان صاحب
حلم و وقار در کردار و گفتار و نیز
مردی که اهل و عیال و اصحاب و تبعهٔ
خود را برآداب رسول الله صلی الله علیه
وسلم دارد و بر آن فراهم آرد آنها را ج ٣
و تا حیات قایم بر امر و نهی باشد و منه
عَمّار بن یاسر صحابی و عمار بن ابی
عَمّار تابعی است و نیز نام مردی
(عَمّارَة) آبکی است جاهلی و
جاهلی منی
(عَمّارِیّة) بتشدید میم و تخفیف
یا دهی است بیمامه
عُمّارُ البَیْتِ) کرمان
باشندگان خانه
(عَمْرَوَیْه) بالفتح نام شخصی
کسیبویه معرفة مرکب من کلمتین
مبنی علی الکسر لان اخره اعجمی
مشابهٌ للاصوات وینون فی النکرة
(یَعْمَر) کیفتح نام مردی
یَعْمَرِیّة بیای نسبت آبی
است
یَعامِیر) بزغالکان یَعْمُور بالفتح
یکی و نیز یعامیر موضعی است و
درختی است بروایت قطربعمورة
مثاله و درین کلمه منسوب بخطا
است
(عُوَیْمِر) بتصغیر نام مردی
عِمْران بن یصهر بالکسر پدر موسی
علیه السلام و عمران حصین از
فضلاء صحابه است و عمران بن
تیم از مخضرم و عمران بن حطان
سدوسی خارجی است
(عِمْرانِیّة) منسوبا قلعی است
شرقی موصل
عُمْران بالضم آبادانی
(عَمَران) محرکة موضعی است
(عُمَیْران) بتصغیر دو استخوان
اند کوچک در بن زبان و آنرا
دو شعبه است و هر دو گرد سر
حلقوم گردیده و بر گرفته اند از
باطن و دران لغات است اَعْمَرْتان
وعُمَیْرتان وعُمَیْمِیرتانِ
(مَعْمَر) کمسکن منزل بسیار آب
وگیاه و نام مردی
(مَعْمُور) آبادان والبیت
المعمور) خانه در آسمان محاذی
خانه کعبه شرّفها الله تعالی بالفتح
(س ن ض) عَمَر عَمْراً بالفتح
والضم وعَمارَةً بالفتح دیر ماند
وزیست ؛ وعَمْرُ الله) دیر
دارد او را خدای والعَمْر بالفتح والضم
مصدران علی غیر القیاس و قیاس
مصدر سَمِعَ التحریکُ و در قسم
مفتوح آید و هرگاه لام ابتدا
بروی درآید مرفوع باشد تقول
لَعَمْرُ اللهِ واللام لتوکید الابتداء
والخبر محذوف تقدیره لعمر
الله قسمی ولَعَمْرُ اللهِ ما اُقسِمُ به فاذا
تأتِ باللام نصبتَه نصبَ المصادر
وقلت عَمْرَ اللهِ ما فعلتُ کذا و
عَمْرَكَ اللهُ ما فعلت ومعنی لعمر
اللهِ وعمر الله احلف ببقاء الله
تعالی ودوامه واذا قلت عَمْرَكَ
اللهُ فکانَّكَ قلت بتعمیرِكَ اللهَ ای
باقرارك له بالبقاء او بذکرك الله
تذکیراً وقد یجیئ للدعاء کقولك
عمرك ای سألت الله ان یطیل
عمرك وجاء فی الحدیث النهی
عن قول لعمر الله
(ن) عَمَرَ اللهُ منزلكَ عِمارَةً)
آبادان گرداند خدای خانه
ترا وعَمَرَ الرجل ماله
عِمارةً وعُمُوراً لازم گرفت
مال را عَمَرَ الرجل بیته کذلك
وعَمَرَ ربَّه) پرستید پروردگار
خود را در روزه داشت وعَمَرا
رکعتین) صلاه ها و بعضی
گویند که در معنی صوم وصلوة
مستقبل نیاید بل یقال هو یعمر به
ای یصلی ویصوم وعَمَر البیت
زیارت کرد خانه را و عمره آورد
انکره الزمخشری
(ن ك س) عمر المال عِمارَةً)
آبادان گردید و نیکو شد وعَمَر
الله بك منزلك) آبادان دارد
خدای خانه ترا بتو و آباد کناد
اَعْمَرَهُ المکانَ) باشنده آن
جای گردانید واَعْمَرَ الارضَ
آباد یافت زمین را ؛ واَعْمَرَ
عَلَیْهِ) بی نیاز و غنی ساخت او را
ونیز اِعْمار) بعمری دادن
چیزی کسی را چون سرای و زمین

وجزآن وآن وچنان باشد که گویند
این سرای ترا باشد تا من زنده
ام یا تو زنده وبرادای عمره یاری
کردن وزفاف کردن مرد درخانه
اہل زن
(عَمَّرَهُ اللهُ تَعْمِيرًا) تا وير وارد
اورا خدای ؛ وعَمَّرَ اللهُ بِكَ
مَنْزِلَكَ) ہمواره معمور دارد
خدای جای ترا بتو ؛ وعَمَّرَ
نَفْسَهُ) اندازه کرد برای نفس
خود حدی را ؛ وعَمَّرْتُهُ إِيَّاهُ)
بعمری دادم اورا آن چیز و
عَمَّرَكَ اللهَ كَذَا اصله عَمَّرْتُكَ
اللهَ تَعْمِيرًا ونیز تَعْمِير نیکو یافتن
ونیکو رسیدن وسوگند دادن
کسی را وزندگانی دراز دادن
وبقای دراز موصوف کردن و
بقای را از خواستن وتقول عَمَّرَكَ
اللهَ ان تفعل تحلفه بالله وتسأل
اللهَ بطول عمره وتَعْمِير
المَسْجِد) ذکر کردن خدای ودر
دادن علم را دران وباز داشتن
خود را از کلام دنیا ودرست کردن
شکسته را وپاک داشتن وروشن
کردن بچراغ

مُعْتَمِر) زیارت کننده واراده
کننده چیزی وقاصد آن ونام
مردی
(اِعْتِمَار) عمامه وجزآن برسر
بستن وعمره آوردن وزیارت کردن
وآہنگ کردن
اِسْتَعْمَرَهُ المَكَان) باشنده
آن جای گردانید اورا

ع م ر د

(عَمَرَّد) کعملس دراز از ہر چیزی
يقال فرس عَمَرَّد وشاة عَمَرَّد وشادمان
ومرد درشت خوی توانا وگرگ
خبیث بسیار فریب زیرک وشتر
نجیب توانا بر سیر ونام اسپ وعلز
بن شراحيل
(عُمْرُوَّة) بالتاء نام خواہر منشرح
ومخوس وجمد وابضعة که ہر چہار
را لعنت کرد نبی صلی الله علیه
وسلم
(عُمْرُود) کعصفور دراز از ہر چیزی

ع م ر س

عَمَرَّس کعملس مرد قوی سخت
وتوانا وشتاب سریع نوبت آب
وسیر سخت وزور شدید ومرد
دشوار خوی قوی

عُمْرُوس) کعصفور بره عَمَارِيس
جمع عَمَارِس بالقصر مثله نادرا
وکودک سبک روح گرد اندام و
شتر کره فربه ومحمد بن عبدالله
بن احمد بن عُمْرُوس مالکی
محدث است وفتحه آن لحن

ع م ر ط

عِمْرِط) کزبرج وبرقع دراز
عَمَرَّط) کعملس جوان سبک و
دلیر سخت ودراز وبلا
وبنو العَمَرَّط) بطنی است از لخم
(عُمْرُوط) کعصفور وعُمَارِطة
وعماريط جمع وآنکه چیزی
نداشته باشد وخبیث یا درویش
سرکش
(عُمَارِطِي) بالضم کس بزرگ
(لِصٌّ مُعْمَرِط) دزد که ہر چه
یابد بدزدد ولِصٌّ مُتَعَمْرِط
مثله

ع م س

(عَمْس) بالفتح حرب سخت و
کار دشوار بی سر وپای
(عَمِيس) کامیر کار دشوار و
بی سر وپا وعميس الحمائم
وادی است در راه بدر که آن

حضرت صلی الله علیه وسلم دران
فرود آمدند
(عَمِيسَة) یمین ناحق عَمِيسِيَّة)
بتشدید الیاء وبضم مثله يقال حلف
على العَمِيسَة والعُمَيْسِيَّة ای على
يمين غير حق
عُمَيْس بن معد کزبیر والد اسماء
صحابیه است وابو العُمَيْس)
کنیت عتبه بن عبدالله واسماء
بنت عُمَيْس صحابیه است
(عَمَاس) کسحاب جنگ سخت وبلا
وکار دشوار بی سر وپا وروز
تاریک وشب تنگ تاریک عُمُس
بالضم وبضمتين جمع وشیر بیشه
درشت اندام وسختی وبلا
(عَمُوس) کصبور کار بی سر وپا و
دشوار که اصلاح آن ممکن نباشد
وشیر بیشه درشت اندام وآنکه در
کاری نادانسته بی باکانه درآید
وبی راه رود
(طَاعُون عَمْوَاس) بالکسر و
الفتح محركتين طاعون که در اسلام
بشام پیدا شد

ج٣

(ن) عَمَسَ الكتابُ عُمْسًا محو و
ناپدید شد ؛ وعَمَسَ الشيءَ

نا پدید و بے نشان کرد اثر او
پنهان نمود و نیز عَمَسَ
خویشتن را در کاری نادان ساختن
و ناشناسا نمودن با وجود معرفت
در ان
(ل و س) عَمُسَ الیَومُ عَمَاسَةً
بالفتح وعموسًا وعَمَسًا بالفتح
والتحریک سخت گردید و سیاه
شد و تاریک گشت
اِعْمَاس) ناپدید کردن و
پوشیدن چیزی را
جاء بِأُمُورٍ مُعْمِسَاتٍ)
۳ج مغلقات دیگر یعنی آورد
نزد من کارهای دشوار و بے سر
و پای را
امرأة مُعَامِسَةٌ) مبنیا للفاعل
زن که در ایام جوانی خود را پوشیده
دارد و هتک عزت نکند
مُعَامَسَة) پوشیدن چیزی را
و مغالطه نمودن و آشکارا کردن از
دشمنی و با کسی راز گفتن
تَعَامَسَ عَنهُ) بقصد غافل نمود
خود را وتَعَامَسَ عَلَیَّ مشتبه
گذاشت بر ما کار خود را و نادانسته
آورد

ع م ش
(عَمَش) بالفتح نیکوئی و صلاح
بدن و در هر چیزی یقال الخِتَانُ
عَمَشٌ لِلصَّبِی وهذا طعام عَمَش
لَكَ و چیز موافق و برابر و نیز
(عَمَش بے آهنگ زدن
(عَمَش) محرکة سستی بینائی
مع جریان اشک اکثر اوقات یا
همواره
أَعْمَش) سست بینائی که چشمش
لعلتی آب راند عمشا ء مؤنث
و نام مردی و لقب سلیمان بن
مهران قاری تابعی مولائی بنی
کاهل از بنی اسد
(عُمْشُوش) بالضم خوشه که
بعض میوه از ان خورده باشند
(س) عَمِشَ فِیهِ الکَلَامُ)
سخن در وی اثر کرد وعَمِشَ
جِسْمُ المَرِیض) فربه گشت و
عَمِشَ الرَّجُلُ) سست بینائی
گردید
تَعْمِیش) فربه گردانیدن و بحال
نمودن جسم بیمار را یقال عَمَّشَهُ الله
و بقصد در کاری غفلت نمودن و
اصلاح و دور کردن عَمَش را

(تَعَامُش) تغافل ورزیدن در
چیزے
(اِسْتِعْمَاش) کول شمردن
کسے را
ع م ص
(عُمْص) بالضم نوعی از خوردنے
(عَمِص) گلفت از منار ترشی
(یومٌ عَمَاص) کسحاب روز سخت
تاریک
(عَامِص) خامیز که نوعی از
طعام باشد که از گوشت و پوست
گوساله ترتیب دهند یا شوربای
سکباج که سرد نموده روغن و ولی
سازند
عَامُوص) شهری است نزدیک
بیت لحم
ع م ض ج
(عَمَضْنَج) کجعفر درشت و سخت از
اسب و شتر عُمَاضِج کعلابط مثله
ع م ط
(ن) عَمَطَ عِرْضَهُ عیب کرد
ناموس و را و رخنه انداخت در ان
وعَمَطَ نِعْمَةَ اللهِ) سپاس نکرد
نعمت خدای را و درین معنی از
سمع نیز آمده لغتی است در غمط
معجمه

(اِعْتِمَاط) در آبروی کسی رخنه
کردن و عیبناک نمودن
ع م ط ر
عَمَبْطَر) کسفرجل مردی است
سفیانی که در زمان محمد امین در
دمشق خروج کرده
ع م ق
عمق بالفتح بن چاه و وادی
و کوه و جز ان عُمُق بالضم وبضمتین
مثله و کرانه دشت دور از دیدار
و بالضم اَعْمَاق جمع و غوره خرما در
آفتاب نهاده بجهت خشک شدن
و نیز عُمُق رود باری است در طائف
و موضعی با آب به بیلاد مزینه و بیحرک و
شهرستانی است در سواد حلب و
چشمه در وادی فرع و قلعه ویران
بر فرات از ان است موید خلیل بن
ابراهیم
(عَمَق) محرکة حق یقال له فیه
عَمَقٌ ای العینی مراد و راحقی است در ان
(عَمَقَه) محرکة چربش و چرک
روغن و وخیک
(عُمُق) کصرد و بضمتین فرود گاهی
است در میان ذات عرق و

وا اندن بنی سلیم بالضمتین خطا است

(عُمْیق) کامیر دور تک یا دراز منه فج عمیق

(بئر عَمِیقَةٌ) بالتاء چاه دور تک عُمُق بضمتین وکعنب وعَمَائِق وعِمَاق بالکسر جمع

(عِمَاق) کَکتاب موضعی است

(العِیْزُ عامِقُ) شترکه گیاه عمقی خورد

(ما ابعد اعماقها) چه دور تک است انما ابعد عماقتها کذلک

(عِمْقی) کذکری گیاهی است و نوعی از درخت در زمین حجاز وتهامه عماقیة کثمانیة نیز مانندش و زمینی است که دران صاحب ابی ذویب کشته شد یا بضم روایت است در بیت وآن وادی است

(اَعَامِق) بالفتح رودباریست

(اُعَامِق) بالضم موضعی است

(اَعْمَاق) بالفتح شهریست ما بین حلب وانطاکیه جای ریزش آب بسیار که بنجر موسم گرما خشک نشود وهو جمع باعتبار اجزائه

(ك س) عَمُق عَمَاقَةً وعُمْقاً بالضم دور تک و دراز گردید

(ك) عَمُق عَمَاقَةً ژرف شد

(اِعْمَاق) مغاک کردن

(تَعْمِیق) مغاک کردن و دور اندیشیدن در کار

(تَعَمُّق) دور اندیشیدن در سخن و بمنع سخن رسیدن یقال تعمّق فی الکلام ای تنطّع وکذا تعمّق فی لباسه اذا تنوّق واستقصی

(اِعْتِمَاق) بمعنی اعماق است

ع م ك س

(عُمْکُوس) کعصفور خر کعسوم وکُنْعُوم وآن مقلوب عکموس است مثله

ع م ل

(عَمَلَة) بالفتح دغلی و نارستی یا دزدی والفعل من نصر

(عِمْلَة) بالکسر کرده شده وهرچه باشد وهیات کارکردن وبدی وفساد ولی ومزد کاری

(عُمَالَة) بالضم مزد کارکن عُمَالة مثلثه مثله

(عَمَل) محرکه کار وخدمت اَعْمَال جمع وبنو العمل پادگان و بنو اعمل قبیله است در یمن ونیز عَمَل نام مردی

(رجل عَمِلٌ) ککتف مرد کارکن یا مردکه برکار سرشته شده وبرق پیوسته درخشنده

(عَمِلَة) کفرحة کار وکرده شده هرچه باشد وناقة عَمِلَةٌ شتر ماده بین العمالة هوشیار

(عَمُول) کصبور مرد کارکن یا آنکه برکار آفریده شده

(بنو عُمَیْلَة) کجهینة قبیله است

(عَامِل) کلمه که بدان اعراب کلمه دیگر مختلف گردد عَوَامِل جمع ونیز عوامل پایها وکاران گشتکاری وخرمن کوبی ومانند آن وعَامِل الرُّمْح آنچه نزدیک سنانست ومرد بدست کار کننده کارکن ومنه الحدیث ما ترکت بعد نفقة عیالی ومونة عاملی فهو صدقة عَامِلُونَ وعُمَّال جمع عَمَلَة مثله

(عَامِلَة) سینه نیزه که نزدیک سنان باشد وبنو عَامِلَة بن سبأ قبیله است بیمن از بنی قاسط از ان قبیله است عدی عاملی بن رقاع شاعر

(عَمَّلَة) محرکه مشدده جامه است

(عَمَلَّی) کجمزی موضعی است

(یَعْمَل) بالفتح شتر برگزیده استوار مطبوع برکار یَعْمَلَة مونث یَعْمَلَاتٌ جمع یقال ناقة یعملة ونوق یعملات ونیز یوم الیعملة روزیست مر عرب را

(مَعْمَل) کمقعد بادشاهی کما است مر بنی هاشم را یا وادی بیشه

(مَعْمُول) آب شیر وشهد وبرف امیخته ومنه اتی بشراب معمول

ج ٣

(س) عَمِل عَمَلاً محرکه کار کرد وعَمِلَ به العِمِلّین بکسرتین مشددة اللام وکعسلین او کبرحین مبالغه نمود وصیح و آزار او وعملت الناقة نیک کارکن وهوشیار گردید وعَمِلَ البرق پیوسته درخشید برق وعَمِلَت الناقة باذنبها شتافت ونیز عمل پیدا کردن کلمه اعراب را بر کلمه دیگر وحدیث اِعْمَلُوا ما شئتم لیس هو علی الاستقبال وانما هو علی الماضی ومعناه کل عمل لکم قد غفر

(طریق مُعْمَل) گشاده راه پاسپرده و بسلوک

(اَعْمَلَ رَایَهٗ اِعْمَالًا) کار فرمود رای و دانش خود و در کار آورد و کذا اَعْمَلَ اٰلَتَهٗ و نیز اعمال کار فرمودن یقال اَعْمَلَهٗ فَعَمَلَ

(تَعْمِیْل) مزد کار دادن و امارت دادن کسی را و متولی گردانیدن بر قومے یقال عُمِّلَ فُلَانٌ عَلَیْہِمْ مجهولا

(مُعَامَلَة) تکلیف دادن کسی را بکارے

ج۳ تَعَمَّلَ مِنْ اَجْلِهٖ سختی کشید جهت او و تَعَمَّلَ فُلَانٌ لِکَذَا بکارے گرفت از خود

(مُسْتَعْمَل) بکار داشته و سخن مستعمل نقیض مهمل

(اِسْتِعْمَال) بکار داشتن و کار کرده جستن و عمل خواستن و بکار آوردن دانش و جز آنرا

(اِعْتِمَال) بکار داشتن خود را و اضطراب کردن در عمل و پیوسته بودن بر کاری و بکار آوردن ابزار کردن زیر را و منه دَفَعَ اِلَیْہِمْ اَرْضَہُمْ عَلٰی اَنْ یَعْتَمِلُوْهَا مِنْ اَمْوَالِہِمْ ای یقومون بما یحتاج الیه من عمارة و زراعة

ع م ل س

(عَمْلَسَة) شتافتن و شتابی نمودن

عَمَلَّس بفتح العین و المیم و اللام المشددة توانا بر سیر و شتاب رو جلد و گرگ پلید و سگ شکاری و نام مردی که مادر خود را بر پشت بار کرده حج برد و بوے بس نیکی نموده آن مثل شد در بر والدین فیقال هٰذَا اَبَرُّ مِنَ الْعَمَلَّس

(عَمَلُوْسَة) بالضم کمان سخت زود سیر گذار

ع م ل ص

(قَرَبٌ عِمْلِیْصٌ) بالکسر منزل سخت و مانده کن

ع م ل ط

(عَمَلَّط) کعملس و زُمَّلِق سخت و توانا بر سفر

ع م ل ق

(عَمْلَقَة) کدحرجة کمینه و سیر گرفتن و کمینه و سیر گرفتن انداختن و بمغز سخن رسیدن

(عِمْلِیْق) بن لاوذ بن ارم بن سام بن نوح علیه السلام کقندیل او کقرطاس پدر قبیله است که آنها را عَمَالِقَة و عَمَالِیْق خوانند در بلاد ها پراگنده و متفرق شدند و این عمالقه اولے اند و از ایشان اند فراعنه مصر و اما عمالقه ثانیه از ملوک حمیر از اولاد عملق بن سمیدع بن صوار بن عبد شمس اند و از ایشان است ملکه زبا کشنده جذیمة الابرش و نیز عَمْلَاق کقرطاس آنکه بظرافت فریبد مردم را یا عام است الاول اشبه

ع م م

(عَمّ) بالفتح برادر پدر أَعْمَام و عُمُوْمَة بالضم و اَعِمَّة بالفتح و کسر العین و اَعُمّ بالفتح و ضم العین جمع اَعْمُوْن جمع الجمع و یقال یا ابن عَمِّیْ و یا ابن عَمِّ بلا یاء و یا ابن عَمَّ ثلث لغات و یا ابن عَمَّاه بالهاء للندبة و بحذف الهاء ایضا فیقال یا ابن عَمَّا کقوله یا بنت عَمَّا لا تلومی و اهجعی و تقول هما ابنا عَمٍّ و لا تقل هما ابنا خال و تقول هما ابنا خالة و لا تقل هما ابنا عمة و نیز عَمّ گروه بسیار و گروه متفرق و پراگنده عَمَاعِم جمع بتکریر العین للفرق بین الجمعین و گروهی از مردم و گیاه تر و موضعی است و دهی میان حلب و انطاکیه از آن ده است عکاش عمی و خرما بن دراز و لقیم و لقب مالک بن حنظله پدر قبیله و هم الْعَمِّیُّوْنَ و النسبة الی عَمٍّ عَمِّیُّوْنَ و کانه نسبة الی عَمٍّ و قوله تعالی عَمَّ یَتَسَاءَلُوْنَ اصله عن ما بادغام النون و حذف الالف و هو للاستفهام و نیز عُمِّیّ لقب زید بن الجواری تابعی لانه کان کلما سئل عن شیء قال حتی اسئل عمی

(عَمَّة) خواهر پدر

(رَجُلٌ عُمِّیٌّ) کعمی مرد از مردم علیه خلاف قصری

(عِمّ) بالکسر دهی است دیگر بحلب

(هُوَ حَسَنُ الْعِمَّة) بالکسر یعنی دربستن عمامه خوب است

عُمِّیَّة بالضم و الکسر و کسر المیم و تشدید الیاء بزرگ منشی مثل عُبِّیَّة

(عَمَم) محرکه کلانی جثه در مردم و جز آن و بسیاری و فراهم شدگی اسم مصدر است و یقال هُوَ عَمَم

خَائِر یعنی رامی وعطاوحسان او عام است وجِسْمٌ عُمُمٌ ای تام (اِسْتَوٰی عَلٰی عُمُمِهٖ) بضمتین یعنی برابر شد بتمام جسم و بال وشباب خود

(عَمَیْثَم) کاسیر تام وهرچه فراهم آید وبسیار گردد عُمُمٌ ککتب جمع وموضعی است وگیاه بهمی وعلف خشک شده ومرد خالص قوم یقال هُوَ مِن عُمَیْمِهِم ای صَمِیمِهِم جَارِیَةٌ عُمَیْمَةٌ دختر دراز قامت نَخْلَةٌ عُمَیْمَةٌ کذلک عَمَّاءٌ بالفتح والمد مثله عُمٌّ بالضم جمع

(عِمَامَةٌ) بالکسر زره وخود که زیر قلنسوه پوشند وخود ودستار سر عَمَائِم و عِمَام بالکسر جمع وچوبهای بهم بسته که بدان از دریا ونهر عبور نمایند ویقال اَرْخیٰ عِمَامَتَهٗ یعنی ایمن ومرفه الحال گردید

(عَامَّةٌ) چوبهای بهم بسته که بدان از دریا وجوی گذرند او الصواب العامة مخففة ونیز عامة قیامت بدان جهت که همه را فراگیرد وفی حدیث عثمان انه ام لم عامة بالاضافة ای امام جماعة عامة

خلاف خاصة عامی منسوب است بوی وعَامٌّ اسم جمع ونیز عامٌّ تمام هرچه باشد

(أَعَمّ) گروه بسیار ودرشت وسطبر از هر چیزی ودراز بالا

(عُمّیٰ) کحتی زنی است

(عَمَّان) کقبان شهریست بشام

(نَبْتٌ یَعْمُومٌ) کعصفوق گیاه دراز

(هُوَ مُعِمٌّ مُخِوَلٌ) بالکسر یعنی رای وعطای وی شامل است همه را او برای وعطای خویش فراز گرفت همه را

(ن) (عُمَّ رَاْسُهُ) مجهولا عمامه بسته گردید وعَمَّ الشَّیْءُ عُمُومًا فرا گرفت همه را ویقال عَمَّهُمْ بِالْعَطِیَّةِ ببخشش فراگرفت آنها را وعَمَّ عُمُومَةً اعم گردید یقال ماکنت عَمًّا ولقد عَمَمْتُ عُمُومَةً وبینی وبین فلانٍ عمومةٌ

(اَعْمَعَمَ الرَّجُلُ) بسیار لشکر گردید بعد کمی وے

(مُعَمّ) بفتح العین وکسرها آنکه برادران پدرش کثیر باشند یا مرد کریم الاعمام

(اَعْمَام) جدا ونید بسیار اعمام شدن وعم گردید یقال عَمَّ الرَّجُلُ اذا صار عمًّا

(مُعَمَّمٌ) کمعظم اسپ سپید سر سوای گردن یا اسپ که سپیدی پیشانیش تا منبت موی پیشانی فرود آید واسپ که گوش وموی پیشانی وگرداگرد آن سپید شده باشد وکذلک شاة مُعَمَّمَةٌ بالنا

(اَلتَّعْمِیْمُ) مهتر گردانیدن وعمامه پوشانیدن یقال عُمِّمَ الرَّجُلُ مجهولا ای سُوِّدَ لان العمائم تیجان العرب کما قیل فی العجم توج وکذا عُمِّمَ راسه ای لُفَّتْ علیه عمامة وهمه را فرا رسیدن وکف برآوردن شیر تشبیها بالعامة

(تَعَمَّمٌ) عم خواندن یقال تَعَمَّمَتْهُ النِّسَاءُ ای دعوته عمًّا وعمامه برسر بستن

(اِسْتِعْمَام) بعمی گرفتن وعمامه برسر بستن

(مُعْتَمّ) نام مردی

(روضة مُعْتَمَّةٌ) مرغزار درازگیاه

(اِعْتِمَام) عمامه بستن وکف برآوردن شیر وبتمام رسیدن گیاه و بالا کشیدن کودک رسیده و بالا برآمدن موج

ع م ن

(عُمُن) کعنق مقیمان

(عُمَیْنَة) کسفینة زمین نرم وسهل

(عُمَان) کغراب نام مردی وشهریست بیمن وینصرف

(عُمَانِیَة) بالضم خربانی است بصره که پیوسته بران غوره نو وخوشه پخته وخوشه تر باشد

(عَمَّان) کشداد شهریست بشام وقد مر انفا

ج ٣ (ض س) (عَمَنَ بِالْمَکَانِ) جای گرفت

(اِعْمَان) بعمان روی آوردن یا داخل شدن دران وثابت شدن بجائی

(تَعَمِّین) بمعنی اعمان است

ع م ن س

(عُمُنْیَانِس) بالضم والیاء التحتیة بعدها الف ونون نبتی است مرغولانرا که حصه چهار پایان وکشت خودها میداونداز را

ع م ه

(عَمَه) محرکة سرگشتگی ودودله

شدگی و تردد و گمراهی یا
سرگشتگی و منازعت یا راه و حجت
ناشناختن
(عَمِهٌ) کَکَتِف سرگشته و متردد و
عَمِهُون جمع
(عَامِهٌ) سرگشته در گمراهی و متردد
در راه و منازعت عُمَّهٌ کَرُکَّع جمع
(اَرْضٌ عَمْهَاءُ) زمین که در وی
نشان و علم نباشد
(ذَهَبَتْ اِبِلُهُ الْعُمَّهَى) بالضم و
تشدید المیم المفتوحة مقصورا دانسته نشود
که کجا رفتند و کذا الْعُمَّيْهَى
بزیادة الیاء بعد المیم ۳ج
(ف س) عَمَهَ عَمْهًا و عُمُوهًا و
عُمُوهَةً و عَمَهَانًا) سرگشته
گردید و در راه شد ومنه
قوله تعالى في طغيانهم يَعْمَهُونَ
(س) عَمِهَتِ الْاَرْضُ) بی نشان
گردید
(عَمَّهْتُ فی ظُلْمِهِ تَعْمِيهًا)
بناحق ستم کردی بروی و
دشمنی و سختی نمودی
(تَعَامُهٌ) سرگشته و
متردد شدن در گمراهی و
منازعت و جز آن

ع م ه ج
(عَمَهَجٌ) کجعفر و علبط شیر
و فزک و مرد فیر نده متکبر و تیز رو
و دراز و پر از گوشت و پیه عُمْهُوجٌ
بالضم مثله و گیاه سبز و رهم
پیچیده عَمَاهِجُ جمع
ع م و
(عَمْوٌ) بالفتح گمراهی و خواری و
فروتنی اَعْمَاءٌ جمع و فروتنی
نمودن و رام شدن و میل کردن
بچیزی والفعل من نصر ومنه
الحديث مثل المنافق مثل شاةٍ
بين ربيضين تعمو الى هذه مرة
والى هذه مرة
ع م ی
(عَمْيَةٌ) بالفتح برگزیدگی اسم
است اعتمار را
(عَمًى) محرکة قامت و درازی
و کردن نابینائی ولقيته صُكَّةَ
عُمَىٍّ دیدم اورا در نیم روز سخت
گرم
(عَمَاءٌ) بالفتح والمد گمراهی و
ستیهیدگی و ابر بلند بر آمده تو بر تو یا
ابر بارنده یا ابر تنک یا سیاه یا سپید
یا ابر آب فروریخته یا ابر بر کوه

نشسته مانند دود ویقصر
(عَمٍ) ککتف کور عَمِيَةٌ مؤنث و
رجل عَمِ القلب ای جاهل وامرأة
عَمِيَةٌ من الصواب وعَمِيَةُ القلب
وهم عَمُون عَمَوِى منسوب
است بوی
(عُمِّيَّةٌ) کغنیة و تضم گمراهی و
ستیهیدگی يقال فيهم عُمِّيَّتُهُمْ ای
جهلهم
(عُمِّيَّةٌ) بالکسر والضم مشدد لی
المیم والیاء بزرگ منشی یا گمراهی
مثل جنگ تعصب و اهواء
(عَمَايَةٌ) کسحابة گمراهی و
ستیهیدگی و بقیه تاریکی شب
و کوهی است و شاعری از اتثنیه
آورده
(عَامِيَةٌ) زن سخت گریه وزاری
کننده
(عَمَا والله) بمعنی اَمَا والله است
(اَعْمَى) نابینا عَمْيَاءُ مؤنث
عُمْىٌ بالضم جمع مذکر و مؤنث
و نادان اعماءٌ بالفتح والمد جمع
قيل ومنه لم حشرتنی اعمى ای عن
حجتی وقد كنت بصيرا ای عالما بها
و نیز اعماءٌ زمینهای ویران

بی عمارت و بی مرده مردم و از بالا
واَعْمَاءٌ عَامِيَةٌ مبالغه است
ولقيته اَعْمَى ای فی اشد الهاجرة
اَعْمَوِى منسوب است باعمی
(اَعْمَيَانِ) توجیه و سوخته آتش
یا شب و شتر تیز شده بکشتی
(قَتِيلٌ عِمِّيًّا) بالکسر والقصر
کرمیا کشته که کشنده آن معلوم
نشود وهو مصدر من العمی
کالرميا من الرمی
لقيته صكة عُمَىٍّ کسمی یعنی ملاقات کردم ورا در
نیم روز سخت گرم و عُمَىٌّ نام گرا ست یا
نام مردی کان يفتی فی الحج فجاء فی رکب
فنزلوا منزلا فی يوم حار فقال من
جاءت عليه هذه الساعة من غد
وهو حرام بقی حراما الی قابل
فوثبوا حتى وافوا البيت من مسيرة
ليلتين جادين او اسم رجل اغار
على قوم ظهرا فاجتاحهم فنسب
الوقت اليه او هو تصغير اعمى
مرخما ای بصير كالاعمى
تركناهم عمى)
کر بی بعضی بشتم
الیشان را مشرف بر مرگ
(مَعَامِى) بالفتح زمینهای

ویران بی عمارت و بے مردم
جمع مَعْمی موضع نعمی
(ض) عَمَی عَمْیًا) روان گردید
وعَمَی الموجُ) کف برانداخت وعَمَی
البعیر بلغامه) بلغم کرد شتر و
کف انداخت برسر و جز آن
(س) عَمِیَ عَمًی) محرکة کور گردید
ونیز عَمًی) رفتن بینائی دل هم
باشد والفعل والصفة مثله وغیر
افعال وتقول ما أعماه فی هذه دون
الاولی لان عمی البصر لا یزید و
پوشیده شدن کار بر کسی ومنه
قوله تعالی فَعَمِیَتْ عَلَیْهِمُ الْأَنْبَاء
(إعْمَاء) کور یافتن کسی را و نابینا
گردانیدن ومنه الحدیث حُبُّكَ
الشیئ یُعْمِی ویُصِمّ وفی هذا المعنی
قوله وعین الرضا عن کل عیب کلیلة
ولکن عین السخط تبدی المساویا و
الحدیث ذو الوجهین
(مُعَمًّی) کمعظم سخن پوشیده
در شعر
(عَمَّی معنی البیت تَعْمِیَةً)
پوشیده آنرا ونیز تَعْمِیَة) کور
ساختن
(تَعَمِّی) کور گردیدن

(تَعَامِی) کوری نمودن
(إعْمَایٌ اِعْمِیَاءٌ) نابینا گردید
وقد تشدد الیاء فیقال اعمیّ
کاحمرّ
(مُعْتَمِی) للفاعل شیر بیشه
(اعْتِمَاء) برگزیدن واختیار
کردن و آهنگ نمودن

باب العین فصل النون

ع ن ب

(عِنَبَة) بالکسر وفتح النون یکدانه
انگور عِنَبَات جمع عنوب وعنب
بحذف التاء وعنباء بالمد واعناب
مثله وهو بناء نادر وما وجه علیه
الا الیفاظ لان الاغلب علیه الجمع
کقِرَدَة وفِیَلَة ونیز عنبة الذریرة
که بر اندام انسان برآید وعلتی
است و بئر ابی عِنَبَة) چاهی است
بمدینه وابو عِنَبَة) خولانی صحابی
و بهر دو قبله نماز کرده و گویند که
در حیات آن حضرت صلی الله علیه
وسلم بایمان مشرف شده اما سعادت
دیدار و دولت صحبت نیندوخت
ونیز عِنَب) می انگوری و نام بکره
خواره و از انست یوم العِنَب ام
قریش یعنی عامر را و حصن عنب
قلعه است بفلسطین
(عَانِب) خداوند انگور
(عُنَاب) کغراب مرد کلان بینی و
کوهی است براه مکه و رود باری
است وفخ ماده یا تلاق و کوه خرد
سیاه و کوه بزرگ گرد از اضداد
است و بستگی فرج ونیز عُناب)
نام اسپ مالک بن نویره
(عُنَابَة) بالتاء موضعی است و
آبی
(اَعْنَب) کلان بینی
(عَنَبَان) محرکة تکه کوهی شادمان
سبک و گران جسم از لغات
اضداد است یا آهو کلان سال
(عُنَّاب) کرمان سنجد جیلان
عُنَّابة یکی و بار پیلو
(عَنَّاب) کشداد انگور فروش و
نام والد حریث نبهانی
(عُنْبُب) کجندب موضعی است
یا وادی بمن و مقدم سیل
(مُعَنِّب) کمحدث موی آزنده
(مُعَنَّب) کمعظم قطران سطبر و
مرد دراز بالا
(تَعْنِیب) خوشه برآوردن انگور

ع ن ب ج

(عُنْبُج) کقنفذ کول و نرم فروهشته
گوشت گران جسم عُنْبُوج) کعصفور
مثله فیهما
(عُنَابِج) کعلابط مرد تند خوی
درست

ع ن ب ر

(عَنْبَر) کجعفر نوعی از بوی خوش
و آن سرگین ستور بحری است یا چشمه
است از دریا یا چیزی است
که در قعر دریا خیزد و حیوانات
بحری میخورد و می میرد و بیشتر
در شکم ماهی یافته شود و گویند
که نوعی از موم است که بمرور ایام ج ٣
روان گردد و بدریا افتد و موج
دریا برکنار اندازد گرم و خشک
است و دوم مقوی دماغ و حواس
و اعضای بدن و یونث و پدر قبیله
است از بنی تمیم بَلْعَنْبَر) فرزندان
او یعنی بنو العنبر بحذف نون چنانکه
بلحارث وعَنْبَرَی البلد مثل فی
الهدایة لان بنی العنبر اهدی قوم
و زعفران و ماهی است دریائی
و سپر از پوست ماهی و اسپرنک که
گیاهی است
(عَنْبَرَة) وسط است بمین و

منتهی سرها و مردم خالص النسب
از قوم و عَنْبَرَةُ الْقَیْلِ) پیاز
(عُنَیْبِرَة) مصغر نام مردی

ع ن ب س

(عَنْبَس) کجعفر شیر بیشه
عُنَابِس کعلابط مثله واذا صغرته
باسم قلت عَنْبَسَةُ غیر منصرف
کما تقول اسامة وعنبس بن
ثعلبة وپسر شش خالد صحابیان اند
و نیز عَنْبَسَة بن ربیعه جهنی صحابی
یا تابعی است وعُنْبَسَة
بن سعید بن العاص اموی تابعی
وعنبسة بن ابی سفیان برادر ۳ ج
معویة دریافت آنحضرت صلی الله
علیه وسلم را و درک سعادت
صحبت و دیدار او را بصحبت
نرسیده
(عَنَابِس) شش کس اند در قریش
از اولاد امیة بن عبد شمس از
حرب وابو حرب وسفیان وابوسفیان
وعمرو وابو عمرو وجز این شش را
اعیاص خوانند

ع ن ب ط

(عُنْبُط) کقنفذ کوتاه گوشت
ناک عُنْبُطَة بالتاء مثله

ع ن ب ل

(عُنْبُلَة) کقنفذه کنده و تلاق
(عُنْبُل) بحذف التاء مثله وفی الاساس
(عُنْبُل وعُنْبُلَةٌ) آنچه بگذاشته
ناکرده از ان و دن دراز تلاق
وچوب که بدان درجواز گندم کوبند
(عُنْبُلِیّ) منسوبا زنگی درشت
اندام
(عُنَابِل) کعلابط زه درشت
سطبر و مرو تمام اندام وسطبر

ع ن ت

(عَنَت) گلگف استخوان پیوند
پذیرفته باز شکسته
(عَانِت) دختر که دیر مانده باشد
در خانه بی شوی
(عُنْتُوت) کعصفور گیاه نصی
خشک و کوهی است باریک و درشت
و نخستین هر چیزی و پشته دشوار
کذا و عُنُوت کصبور مثله
(س) عَنِتَ الْعَظْمُ عَنَتًا) محرکة
شکسته گردید استخوان پیوند
پذیرفته و نیز عَنَت) تباهی
و گناه و نیست شدن و سختی
و رنج رسیدن بمردم و نبره مند
شدن و منه قوله تعالی عزیز علیه
ما عَنِتُّمْ و در کاری دشوار افتادن
و بازن حرام جمع آمدن و نافرمانی
کردن و تباهی نمودن منه قوله تعالی
ذلك لمن خشی الْعَنَتَ منکم ای
الفجور والزنا وضعیف شدن انکسار
وگناه ورزیدن
(مُعْنَت) کمکرم استخوان پیوند پذیرفته
باز شکسته
عَنَّتَ عنه عَنْتَةً) روی گردانید
از وی و بازگشت و عَنَّتَ قرن
(الْعَتُود) بالید شاخ بزغاله یکساله
(إعْنَات) رنجانیدن و در کاری
دشوار افگندن و پیوند گرفته را باز
شکستن یقال اَعْنَتَ المجبور فصار
مُعْنَتًا
(التَّعَنُّت) گران نمودن و در کردن
کسی کردن کاری دشوار که ادایش
نتواند
(مُتَعَنِّت) طلبکار خواری کسی
یقال جاءه مُتَعَنِّتًا ای طالبًا زلته

ع ن ت ر

(عَنْتَر) کجعفر وجندب بهر و لغت
مگس یا خر مگس
(عَنْتَرَة) طنین مگس وَعَنْتَرَةُ
بن معویة عبسی است وعَنْتَرَة بن
عمرو و عبسی از فرسان عرب و شعرای
آنهاست و نیز عَنْتَرَة) در تنگیها و
شدائد رفتن و دلاوری نمودن در
جنگ و نیزه زدن یقال عَنْتَرَهُ
بالرمح ای طعنه

ع ن ت ل

(عُنْتُل) کقنفذ سخت و درشت
وتلاق لغة فی العُنْبُل
ضباعٌ عَنَاتِل) کغفار که پاره
پاره کند شکار خود را
(عَنْتَلَ الشَّیْءَ) پاره پاره کرد آنرا

ع ن ث

(عَنْثُوَة) بالفتح والضم وضم الثاء
گیاه نصی خشک خصوصًا چون کهنه
گردد و عَنْثَة مثلثة مثله عَنَاثی
کتراقی جمع و نیز عُنْثُوَة
بالضم موی زنخ
(باعَیْنَاثی) بفتح العین دهی
است ببغداد

ع ن ث ج

(عَنْثَج) کجعفر و علابط بز کوهی
فربه و درشت اندام

ع ن ث ل

(اُمّ عَنْثَل) کجندل کقفار لغة
ام عَثیل

ع ن ج

(عَنَج) بالفتح وبحرک نام جد محمد بن عبد الرحمن که از کبار تبع تابعیان ست وعَنَج بالفتح نوعی از ریاضت شتر وآن کشیدن سوار مهار شتر را تا سپسا گے باز گرانو ومنه عَنَجتُ البعیرَ وعَنَج بستن لورا والفعل من نصر
(عَنَج) محرکة اسم است عَنَج راو پیر کلان سال لغة فی عنج بالمعجمة
(عَنَجَةُ الهَودَج) محرکة بازوی درهوده
(عِناج) گکتاب رسنی است که زیر دلو بزرگ بسته بعراقی می بندند ورسنی باریک که بدان گوشهٔ دلو را تا چوب چنبرش بندند دردمهرهای پشت وکار و ملاک ونظام آن وقولهم قولٌ لا عِناج له یعنی کلام که دران تامل وفکری رفته
(عُنجُج) کجعفر بزرگ وکلان
(عُنجُج) کقنفذ ریحان دشتی
(عُنجوج) کعصفور اسپ جواد وشتر نیکو واول جوانی اَعناجیج جمع

(مِعنَج) کمنبر پیش آینده درکار
اَعنَجَ (اِعناجًا) استوار نمود کار را ودر دکین پشت شد ونیز کشید سوار مهار شتر را تا سپسا گے باز گردد

ع ن ج د

(عُنجُد) کجعفر وقنفذ وجندب مویز یا نوعی ازان ویا مویز سیاه یا هیچکاره ترین آن وکجعفر نام مردی
(عَنجَدَة) بالتاء از اعلام است
مُعَنجَد) بفتح الجیم نیز خشم غضبناک
عَنجَدَ العِنَبُ) مویز عنجد گشت انگور

ع ن ج ر

(عَنجَرَة) بالفتح زن دلیر بے باک
(عُنجُرَة) لقب مردی بدان جهت که چون اورا عَنجَرَة یا عُنجُرَة گفتندی خشم گرفتی وخلاف مشیته ومذکور ست در ع ج و

ع ن ج ش

عُنجُش) کقنفذ پیرفانے پا ترنجیده پوست

ع ن ج ف

(عُنجُف) کقنفذ وزنبور خشک از لاغری وکوتاه قامت ودرآمده اندام وربّما وُصِفَت به العجوزُ و قیل النونُ زائدةٌ

ع ن ج ل

عُنجُل کقنفذ پیرکه از کمی و برهنگی گوشت استخوانش برآمده باشد
عُنجُول کعصفور جانورکے است

ع ن د

(عَنَدَةُ) بالفتح نام او رعلقمه بن سلمة از قبیله مهره
(طعنٌ عِندٌ) بالکسر نیزه چپ و راست زده شده
(عَنَد) محرکة جانب وطرف یقال یمشی وسطًا لا عَنَدًا
(عِند) مثلثة نزد وهی ظرف فی المکان والزمان یقال عند الحائط وعند اللیل الّا انها غیر متمکن فلا یقال عِندُك واسع بالرفع ویدخله من حروف الجر من وحدها قال الله تعالی الّا رحمة من عِندِنا و فی الحدیث توضّأوا من عِندِ آخرهم یعنی از اول تا آخر همه وضو کردند وکسی بے وضو باقے نماند ازان جماعت ولا یقال مَضَیتُ الی عِندِك ویقال عندی کذا فیقال ولك عِندٌ استعمل غیر ظرف ویراد به القلب والمعقول وقد یغری بها فیقال عندك زیدًا ای خذه ٭ وکرانه
(عَنید) کامیر آنکه دیده ودانسته از حق برگردد وباطل ستیهنده ورد کننده حق را وسرکش عُنُد گکتب جمع
(عَنود) کصبور برگرونده از راه ٭ وسَحابَةٌ عَنودٌ ابر بسیار باران وقِدحٌ عَنودٌ تیرکه قمار برآید برغیر جهت سائر تیرها ٭ و ناقةٌ عَنودٌ شتر ماده بگوشه چرنده عُنُد بضمتین جمع
(عانِد) شتر از راه برگرونده و میل کننده عُنَّد کرکع جمع وبباطل ستیهنده ورد کننده حق را و سرکش وطعنٌ عانِدٌ) نیزه که چپ وراست زده شود وعِرقٌ عانِدٌ خونی روان
عَناد کسحاب از اعلام است عَنادَة بالتاء مثله

٣ج

عِنْدَاْوَةٌ) دشواری وفریب وستم
مذکور است در ع د و
عُنْدُد) بجندب وقنفذ حیله و
دیرینه هرچه باشد ویقال مالی
عَنْهُ عُنْدُدٌ یعنی نیست مرا ازو
چاره
(عُوَیْنِد) کدریهم مصغر او هی
است مرنی خدیجه را وآبی مرنی
عمرو بن کلاب او آبی دیگر مرنی
نمیر را
(ن س ك) عَنَدَ عَنِ الطَّرِیق
عُنُوْدًا برگردید از راه ومیل
۳ج کرد؛ ونیز عُنُوْدًا روان گردیدن
خون چندانکه خشک نگردد و
تنها چریدن ناقه ودیده ودانسته
بازگردیدن از حق وبرخلاف
حق کاری کردن ورد کردن حق را
وبباطل ستیهیدن
(اَعْنَدَ فِی قَیْئِهٖ) پی در پی قی
نمود؛ ونیز اِعْنَاد جاری گردیدن
خون چندانکه خشک نشود و
معارضه کردن باکسی بوفاق یا
بخلاف از لغات اضداد است
مُعَانَدَةٌ) همدیگر جدا گردیدن
وکرانه گزیدن ومکافات کردن
بخلاف عِناد بالکسر مثله وپیوسته
بودن باکسی وستیهیدن ومعارضه
کردن .
اِسْتَعْنَدَ الذکر زنا کرد در
قوم؛ وَاِسْتَعْنَدَ فلانًا آهنگ نمود
؛ ونیز اِسْتِعْنَاد غالب گردیدن
قی وچیره شدن شتر و اسپ بر
مهار و رسن وبعصا زدن مردم را
وسر مشک را بیرون آورده آب
خوردن
(مُعْلَنْدَد) بکسر الدال زمین
بی آب گیاه ویقال مَالِی عَنْهُ
مُعْلَنْدَد وبفتح یعنی مرا چاره
نیست ازوی ومالی الیه مُعْلَنْدَد
ای سبیل

ع ن د ب

مُعْنَدِب بکسر الدال کمدحرج
خشمناک

ع ن د ق

(عُنْدُقَةٌ) کقنفذة زیرین شکم
نزدیک ناف کوی مغاک سینه
است

ع ن د ل

عَنْدَل کجعفر شتر کلان سر مذکر و
مؤنث در وی یکسان است وبلند بالا
عَنْدَلَةٌ مؤنث وموضعی است بحضر
موت ومنه قوله کانی لم انعم
بدمّون مرة ؛ ولم اشهد الغارات
یوما بعندل
امرأة عَنْدَلَةٌ زن بزرگ پستان
(عَنَادِلَان) هر دو خصیه
(عَنْدَلِیْل) کزنجبیل نوعی از
گنجشک
(عَنْدَلَ البَعِیْرُ عَنْدَلَةً) درشت
گردید پی او؛ وعَنْدَلَ الهزار
بانگ کرد بلبل

ع ن د ل ب

(عَنْدَلِیْب) کزنجبیل هزار دستان
که باوازهای گوناگون بانگ کند ویقال
ایضا عَنْدَبِیل بتقدیم الباء علی
اللام عَنَادِل جمع لان ما جاوز
اربعة ولم یکن حرف مد ولین یرد
الی الرباعی ویبنی منه الجمع

ع ن د م

(عَنْدَم) کجعفر خون سیاوشان
یا چوب بقم

ع ن ذ

(عَانِذَةٌ) کصاحبة بن زنح و بن
کوش
(امرأة عِنْذِیَان) بالکسر زن
بدخوی
عَنْذَی بِهٖ) برآغالانید آنرا
وبرانگیخت

ع ن ز

(عَنْز) بالفتح ماده بز وآهو ماده
بزان اَعْنُز کافلس وعُنُوز بالضم
وعِنَاز بالکسر جمع ومنه المثل کما
کرکبتی العنز در حق دو حریف
باهم در شرف نزاع کننده را گویند
بدان جهت که هر دو زانویش
بیکبار برآید بر زمین وقت خوابیدن
ونیز سیاه وماده عقاب وماهی
است کلان که یک ستر برداشتن
تواند ویقال له عنز الماء وسنگی است
در آب ومرغی است ابیه وشوات ماده
وکرکس ماده و اسب سنان بن ابی حارثه
وشمشیر شن ونیز خرد وقبیله از
هوازن ونام زنی از بنی [illegible] شبیب
فحملوها فی هودج والطفوها
بالقول والفعل فقالت هذا شر
یوما ای حین صرت الزم للسباء وضرب
شرعلی مغیر رکبت فی شر یومیها
ومنه المثل لقی یوم العنز درحق
شخصی گویند که در ورطه هلاک
افتاده باشد وعنز بن وائل بن

قابِسط) پدر حی ست عَنَزِی
منسوب بوی
(عَنَزَة) محرکه نوعی از نیزه چه
ست میان نیزه و عصا که در بن
آهن دارد و جانوریست که در
کون شتر گیرد یا آن مانند رسو
ست که در کس ناقه خفته در آید
و پنهان گردد و در آن لسان قه در
حال ببیرد و دوم تره و نیز عَنَزَة
بن اسد بن ربیعه یا عَنَزَة بن
عمرو بن عوف پدر قبیله ست
(عَنِیز) کاسیر آفت رسیده
(عُنَیزَة) الجهینه پشته ست سیاه
ببطن فُلَیح و موضعی ست و نام
دختر و عُنَیزَتان مثنی موضعی است
دیگر
(بنو العِنَاز) بالکسر قبیله ست
(مَعنُوز) سختی کشیده
(ن) عَنَزَ عَنزًا عُنُوزًا روی
گردانید از وی و عَنَزَ فلانًا لبستان
خرو زد او را
(عَنَّزَه اِعْنَاز) مائل گردانید
او را
(مُعَنَّز) کمعظم خرد سر و مُعَنَّز
الوجه کم گوشت روی و مُعَنَّز

(اللِّحیَة) آنکه ریشش می برپیش
تکه ماند
(اِعْتِنَاز) یک سو شدن کناره
گزیدن و دور شدن از جای بجای
(اِسْتِعْنَاز) یک سو شدن کناره
گزیدن

ع ن ز ب

(عُنْزُب) کقنفذ تم و لیس
بتصحیف عُزُب و لا عزب

ع ن س

(عَنْس) بالفتح شتر ماده درشت
اندام و نیک هم دراز و عقاب و نیز
(عَنْس) لقب زید بن مالک بن اُدد
که پدر قبیله است از یمن و مخلاف
عَنْس روستائی ست از یمن
منسوب بسوی آن و نیز عَنْس
خم دادن چوب را و برگردانیدن
آنرا والفعل من نصر
(عَنَس) محرکه پیوسته و بسر
ساعت در آئینه نگریستن
(عِنَاس) ککتاب آئینه
(عَانِس) دختر که بی شوی تا دیر
خانه مانده باشد و عَوَانِس و
عُنُس بالضم و عُنَّس کرکع و
عُنُوس بالضم جمع و نیز مرد

تا دیر نکاح کرده قال ابو قیس بن
رفاعة: مِنَّا الَّذِی هُوَ مَا اَنْ طَرَّ شَارِبُهُ
وَالْعَانِسُونَ وَمِنَّا الْمُرْدُ وَالشِّیبُ و
قال الکسائی العانس فوق المعصر و نیکو
روی فربه تمام اندام عَانِسَة مؤنث
(اَعْنَس بن سلمان) شاعر ست
(عُنَیِّس) کقُصَیِّر مردی ست
(ن س ض) عَنَسَتِ الْجَارِیَةُ
عُنُوسًا و عِنَاسًا بالکسر دیر ماند
دختر در خانه بی شوی چند انکه از
شمار بکار بر آمد و نیز عُنُوس
متغیر گردانیدن کلان سالی چهره
مردم را
(تَعْنِیس) دیر ماندن دختر در
خانه بی شوی و برگردانیدن و
متغیر ساختن کلان سالی چهره
مردم را
(تَعْنِیس) دیر ماندن دختر در
خانه بی شوی یقال عَنَّسَتِ الْجَارِیَةُ
وکذا اُعْنِسَتْ مجهولًا ای طال مکثها
فی اهلها بعد ادراکها حتی خرجت
من عداد الابکار و لم تتزوج بعد
و نا دادن نکاح دختر را و دیر داشتن
در خانه بعد رسیدگی آن
(اِعْتِنَاس) بسیار گردیدن

موی دنب شتر ماده و دراز شدن
آن

ع ن ش

(عَنْش) بالفتح خم دادن چیزی
را و از جای برکندن و بی رام ساختن
و جدا گردانیدن و راندن و دور
شدن والفعل من نصر
(ابو عَنَاش) کسحاب کنیت مردی
(عِنَاش) ککتاب با دشمن پیکار
و کارزار کننده
(اَعْنَش) آنکه او را شش انگشت
باشد
(عِنْوَاش) بالکسر شتر ماده دراز پا
(عَنْشَنَش) کسفرجل دراز بالا
و چست و چابک از مردم و اسپ و
شتاب عَنْشَنَشَة مؤنث
(عُنْشُوش) کعصفور باقی مانده
شتران و لقیه مال و یقال ماله
عُنْشُوش ای شیء
(عُنق مُعَنْوَشَة) گردن دراز
(مُعَانَشَة) گردن یکدیگر گرفتن
در حرب یا عام است
(اِعْتِنَاش) دست در گردن
یکدیگر انداختن در حرب و ستم
کردن بر کسی و بقهر و بباطل

گرفتن از کسے

ع ن ش ط

(عَنْشَط) کجعفر مرد دراز بالا و
بدخوی وامرأة عَنْشَطٌ وعَنْشَطَةٌ
ایضا زن دراز قامت
(عُنُشُط) کعلبس مرد دراز بالا
درشت خوی
عَنْشَطَ الرجل عَنْشَطَةً)
خشمگین شد

ع ن ص

(عُنْصُوَة) بالتثلیث وضم
الصاد گیاه اندک جای جای
برآمده وموی پراگنده واندک و ۳ج
پراگنده از هر چیزی وپاره از
شتران وگوسپندان ومال اندک
مانده یا بقیه مال از نصف تا ثلث
وباقی از هر چیزی عِنْصِیَة بالکسر
وتخفیف الیاء وعِنْصَاة بالکسر
مثله فی الکل عَنَاصِی جمع یقال
مَا بَقِیَ مِنْ مَالِهِ اِلَّا عَنَاصٍ یعنی معظم
آن رفت واندک ماند وکذا مَا بَقِیَ
مِنَ اللَّبَنِ اِلَّا عَنَاصٍ ولَقِیتُ فی
رَاسِهِ عَنَاصٍ
(قَرَبٌ عَنْصَنَصٌ) کسفرجل قرب
سخت یعنی منزل که صبح آن بر
آب رسند
(اَعْنَصَ الرَّجُلُ اِعْنَاصًا) موی
اندک وپراگنده مانده در سر او

ع ن ص ر

(عَنْصَر) بالفتح موضعی است
(عُنْصُر) کقنفذ وبفتح الصاد
اصل وبن وحسب وداهیه وبلا وهمت
وقصد وحاجت ومذکور است در

ع ص ر

ع ن ص ل

(عُنْصُل) بالضم پیاز موش وآن را
پیاز دشتی وپیاز نرگس نیز
گویند ومذکور است در س ق ل
ودر ع ص ل عَنَاصِل جمع و
موضعی است ویقال للذی ضَلَّ
اَخَذَ فی طَرِیقِ الْعُنْصُلَیْن
وطَرِیقُ الْعُنْصُل) راهی است از
بصره بیمامه

ع ن ط

عَنَط محرکة درازی گردن و
خوبی آن یا درازی هر چه باشد
عَنَطْنَط کسفرجل مرد دراز و
المونث بالهاء وآبدست دان
عِنْطِیَان) بالکسر والیاء راول
جوانے
اِعْنَاط) فرزند دراز بالا آوردن
یقال اَعْنَطَ الرَّجُلُ اِذَا جَاءَ بِوَلَدٍ
عَنَطْنَطٍ

ع ن ظ

(عُنْظُوَان) کعنفوان مرد بدزبان
فحاش وربا کار وساحر لافی و
برانگیزنده ونوعی از شوره گیاه
که در شکم آرد وستور را یا بهترین
اشنان ولقب عوف بن کنانه لانهم
بَعَثُوهُ رَبِیئَةً فَجَلَسَ فی ظِلِّ عُنْظُوَانَةٍ
وقال لا اَبْرَحُ هذه الْعُنْظُوَانَة ؛ و
نیز عنظوان) آبے است مر بنی
تمیم را
(عُنْظُوَانَة) اَخَصُّ مِنَ الْعُنْظُوَان
ولمخ اوه
(عِنْظِیَان) بالکسر مرد ربا کار
فحاش وفسون گر لافی وبدزبان
درشت خوی واول جوانے
(عَنْظَى بِهِ) شنوانید او را سخن
بد ؛ مجد الدین وحقّ التركیب
اَنْ یُذْكَرَ فی المعتل لتصریح سیبویه
بزیادة النون فی عنظوان

ع ن ظ ل

(عَنْظَل) کجندل خانه عنکبوت
(عَنْظَلَه) نوعی از دویدن

ع ن ف

(عَنْف) مثلثة درشتی ضد رفق
ودرشت شدن ودرشتی نمودن
بالکسر والفعل من کرم صلته بعلی
وبالباء یقال عَنُفَ عَلَیْهِ وبِهِ و
بالفتح اول هر چیزی
(عَنَفَة) محرکة آنکه او را آب زند
پس بگرداند آسیا را وآنچه مابین
دو خط گشت است
(عُنُفَة) بالضم وبضمتین کراهت
یقال کان ذلك مِنَّا عُنُفَةً
(عُنْفُوّ) بالضم وضم الفاء وتشدید
الواو اول وخوبی هر چیزی
(عُنْفُوَان) بالضم وضم الفاء اول
هر چیزی وخوبی وحسن آن و
یقال هُمْ یَجْرَحُونَ عُنْفُوَانًا ای
اوّلًا فاوّلًا
عَنِیف کامیر درشت وسوار
کار سخت وسخن درشت وسیر
سخت
(اِعْنَاف) درشت کردن وبدرشتی
گرفتن کاری را
(التَّعْنِیف) درشت کردن
سرزنش وملامت نمودن بدرشتی
طَرِیقٌ مُعْتَنِفٌ) راه غیر مستقیم

(ابلٌ مُعْتَنِفَةٌ) شتران ناموافق بهوا و زمین
(اِعْتِنَاف) کراهت داشتن چیزی را و بدرشتی فرا گرفتن کار و شروع نمودن نادانستن کاری را یا نا والسته آمدن آن را و ناخوش داشتن طعام و جای را و ناموافق آمدن زمین وازجای بجای برگردیدن و گیاه ستور نارسیده چرانیدن

ع ن ف ج

(عَنْفَجُ) بالفتح شتر ماده که ما بین فراجهای دست و پای او دوری باشد یا ناقه تیز ناآشنا یا ناقه کلان سال دفزک و سطبر

ع ن ف س

(عِنْفِس) کزبرج ناکس کوتاه بالا

ع ن ف ش

(عَنْفَشُ اللحیة) بالفتح مرد انبوه و دراز ریش عُنَافِشُ اللحیة بالضم و عَنْفَشِیشُها مثله

ع ن ف ص

(عِنْفِص) بالکسر زن پلید زبان کم حیا لاغر بدن بسیار حرکت و زن پلید تباه کار و زن کوتاه قد فریبنده خوش آینده و بچه روباه ماده و بدخلق درشت خوی
(عِنْفِصَة) زن بسیار گوی بدبوی
(تَعَنْفُص) لاف زنی و سبکی و بزرگ منشی و گردن کشی

ع ن ف ط

(عُنْفُط) بالضم ما بین هر دو بروت تا بینی و مرد ناکس و دشوار خوی و شاگوش عُنْفُطَة مؤنث عَنَافِط جمع

ع ن ف ق

(عَنْفَقَة) بالفتح سبکی چیزی و از آنست عَنْفَقَة یعنی ریش بچه ای موی پاره ما بین لب زیرین و زنخ

ع ن ف ك

(عَنْفَك) کجندل گول از مرد و زن و مرد ثقیل ناگوار

ع ن ق

(عُنُق) بالضم و بضمتین و کصرد گردن یؤنث اَعْنَاق جمع و جماعت مردم و مهتران پاره از خیر و فی الحدیث المؤذنون اطول الناس اعناقا ای اکثرهم اعمالا او رؤساء لانهم یوصفون بطول العنق وروی بکسر الهمزة ای اسراعا الی الجنة و پایین شکنبه ستور؛ وکان ذلك علی عنق الدهر یعنی در زمان قدیم وهم عُنُقٌ الیك یعنی منتظر اند بسوی تو که چه شود و مایل اند وامانة الله فی عُنُقِك ای ذمتك وذو العُنُق نام اسپ مقداد بن اسود و لقب یزید بن عمر بن عامر بن ملوح و شاعری است جذامی و لقب خویلد بن هلال بجلی بجهت سطبری گردنش و پسرش حجاج بن ذی العُنُق جاهلی است و ریاست کرده و نیز اَعْنَاقُ الرِّیح بالفتح غبار بلند رفته
(عَنَق) محرکة نوعی از رفتار شتاب ستور و درازی گردن
(عَنِیق) کامیر گردن و دست در گردن یکدیگر اندازنده
(ذو العُنَیْق) کزبیر موضعی است وذات العُنَیْق آبی است نزدیک حاجر
(عَنَاق) کسحاب بزغاله ماده اَعْنُق و عُنُوق جمع ومنه المثل العنوق بعد النوق و تنگ حالی بعد فراخی ارند یعنی راعی بزغالگان شد پس شتر ماده گان و نیز عَنَاق بلا و سختی و کار سخت و نومیدی یقال ابا العناق و ستاره میانه بنات النعش و ندیگرفی ق و دوم زکات و سال قبل و منه قول ابی بکر رضی الله عنه لو منعونی عَنَاقا او یروی عقالا وهو زکوة عام و عَنَاقُ الارض جانوری است از دواب که سیاه گوش مانندش و نیز عَنَاق اسپ مسلم بن عمرو باهلی و موضعی است و مناره است قدیم در دهنا قاله ذو الرمه در دو بار و در زمین علی
(عَنَاقَان) مثنی موضعی است
(عَنَاقَة) بالتا ر نومیدی و آبی است مرغنی را یا موضعی است نزدیک ضریه
یوم عَانِق کصاحب روزی است مر عربان را
(اَعْنَق) کاحمد دراز گردن و اسپی است که بوی منسوب کنند اسپان را و سگ سپید گردن و ابراهیم بن اَعْنَق محدث است

وبنات اعنق دختران کشتکار توانگر و اسپان منسوب بسوے اعنق وبالوجهين فسر قول ابن احمر نظل بنات اعنق مسرجات
(عنقاء) کصحرا سختی و بلا ولقب ثعلبه بن عمرو بن عامر ازدے بدان جهت که دراز گردن بود و مونث اعنق و پشته است فوق کوهی بلند و بادشاهے بود از قضاعه و نام طائرے معروف الاسم مجهول الجسم ومنه حلقت به عنقاء مغرب و طارت به العنقاء یعنی هلاک کرد معدوم ساخت ۳ج
قال اذا ما ابن عبد الله خلى مكانه فقد حلقت بالجود عنقاء مغرب
وابن عنقاء شاعرے است
(عنقی) کبشرے زمین است یا رود باری است
(عنانقاء) بکسر النون والمد سوراخ کلاکموش
(تعنوق) بضم التاء الفوقیه زمین آسان و نرم تعانیق جمع و نیز
تعانیق موضعی است
(معنقة) کمرحلة آنچه مائل و خمیده باشد از پارهای سنگ و

بلد معنقة شهری که از راهست تنگے سال جای اقامت نباشد دران
(معنقة) کمکنسة گردن بند و کوه خرد پیش تیغ دو رنگ والقياس معناقة لقولهم في الجمع معانيق الرمال
(معناق) بالکسر اسپ نیکو روش معانیق جمع
(معنق) کمحسن زمین درشت و بلند که گرداگرد ش زمین نرم باشد
(مرباة معنقة) بالتاء جای دیدبان بلند
(اعناق) در گردن سگ گردن بند اندختن و دراز گردیدن کشت و برآمدن خوشه آن و نخسان شدن ثریا و برو شتن باد خاک را و گردن بند ساختن و برو ش عنق رفتن ستور و بر رفتار عنق راندن ستور را و گردن بلند کرده نگریستن چیزی را
(معنقة) کمحارة جانورکے است
(معنقات) کوههای دراز
(تعنیق) بر زمین بلند و درشت رفتن و برآمدن بر آن یقال عنق

على المعنق والمعنقة اى شى يشرف دبالیدن شکوفه خرما و بلند برآمدن سر بن و نزدیک رطب شدن رسیدن غوره از قمع آن و نو سید کردن کسی را و بگردن کسی گرفتن ومنه قوله صلى الله عليه وسلم لام سلمة رضى الله عنها ما كان ينبغى لك ان تعنقيها او تاخذى بعنقها وتعصرها او تخنقيها من عنقه خنقه ورُوى تعنكيها ولو روى بالفاء لكان وجها
(معانقة) بگردن همدیگر دست افگندن بمحبت و جز آن عناق مثله و بر رفتار عنق رفتن ستور و جز آن
(تعنق) در سوراخ خود در آمدن کلاکموش و سر و گردن در سوراخ آوردن خرگوش و دست در گردن همدیگری کردن
(تعانق) دست در گردن یکدیگری افگندن در محبت
(معتنق) مبنيا للمفعول مخرج اعناق الجبال من السراب
(اعتناق) دست بگردن یکدیگر زدن در حرب و جز آن

ع ن ق د

(عنقود) کعصفور علم است مرگاو نر را وعنقود العنب عنقاده بالکسر ومر فی ع ق د

ع ن ق ر

(عنقر) کجعفر وبضم القاف بیخ نے یا آنچه نخستین بر زمین برآید ازان و تر و تازه باشد و نرم باشد و میگه سپید باشد یا عام است یا بیخ بردیخ هر چیزی و دل خرما بن و نزاد مرد و فرزندان کشاد و زنان بدان جهت که پیوسته تر و سبز میباشند
(عنقر) کقنفذ شتر ماده است برگزیده و بس خوب
(عنقرة) بالتاء ماده ابشه و نام زنے

ع ن ق ز

(عنقز) کجعفر زره خرد و مرزنگوش و مذکور است در ع ق ز

ع ن ق س

(عنقس) کجعفر نیک پرک و کرپز پلید لئیم

ع ن ق ش

(عنقش) کجعفر لاغر و نزاد و نام مردے

(عَنْفَشَة) در آویختن بچیزی
(عِنْفَاش) بالکسر ناکس و لئیم و آنکه در دهها بفر و غلتن اخباس گردد.
(تَعَنْفُش) در پیچیدن و سختی نمودن

ع ن ك

(عَنْك) بالفتح موضعی است
(عِنْك) بالکسر اصل و بن و بحر که و از اول تا ثلث از شب یا پاره از آن که سخت تاریک باشد یا ثلث آخر شب و ثلث و بزرگ و معظم هر چیزی و در
(عُنُك) کصرد دهی است بحرین
(عُنَاك) کسحاب ریگ توده
(عَنِيك) کامیر ریگ توده برهم نشسته عُنُك بالضم جمع
(عَانِك) ریگ توده برهم نشسته سخت گردیده و در چسپنده و لازم چیزی و زن فربه و سرخ و خون سرخ یا آن بمثناة فوقیه است والاول الصحیح
(مِعْنَك) کمنبر کلیدان
(ن) عَنَكَ الرَّمْلُ عُنْكًا و عُنُوكًا بسته گردید ریگ و بلند شد چندانکه راه بروی نماند، و عَنَكَتِ المَرْأَةُ ناسازواری نمود و نافرمانی کرد زن با شوی و عَنَكَ اللَّبَنُ فرو خفت و سطبر گردید و نیز عَنَك) در ریگها فسرده غیر پدید شتر پس بیرون آمدن از آن دشوار گردیدن بروی و در جهان رفتن و حمله نمودن و بازگشتن اسپ و سخت سرخ گردیدن رنگ خون و بند نمودن در را
(إِعْنَاك) بند نمودن در را و تجارت جامه نمودن و در ریگ بسیار رسیدن
(اِعْتِنَاك) در ریگ بسته و سخت در آمدن شتر چندانکه بیرون آمدن از آن دشوار گردد
(تَعَنُّك) بسته گردیدن ریگ و بلند شدن آن

ع ن ك ب

(عَنْكَبُوت) بالفتح تننده و قد یذکر عَنْكَبَاة و عَكْنَبَاة بتقدیم الکاف و عَنْكَبُوة و عَنْكَبَاء بالمد مونث یا عَنْكَب مذکر و عَنْكَبَة مونث عَنْكَبُوتَات و عناکب جمع عِكَاب بالکسر و عُكُب ککتب و أَعْكُب کاحمد اسم جمع عنکب معنوی آن

ع ن ك د

(عَنْكَد) کجعفر درشت و کول

ع ن ك ر

(عَنْكَرَة) کدحرجة شتر ماده کلان جثه

ع ن ك س

(عَنْكَس) کجعفر جویی است

ع ن ك ش

(عَنْكَش) کجعفر مردیکه پروای روغن مالیدن و آراستن نکردن ندارد و نام مردی
عَنْكَشَ العُشْبُ عَنْكَشَةً) زرد گردید گیاه و خشک شد
(تَعَنْكُش) در هم پیچیدن موی و برهم نشستن آن

ع ن ك ل

(عُنْكُل) کجندل سخت درشت و استخوان پشت از دوش تا سرین

ع ن ل

عَنْبَل بن ناجیه بن جماهر) بالفتح در اشعر یان است

ع ن م

(عَنَم) محرکة درختی است حجازی که بارش سرخ باشد و بدان انگشتان خضاب کرده را تشبیه دهند یا آن شاخهای خرنوب شامی است و رشته مانندی است که بدان انگور بر وادیج برآید و خار درخت طلح عَنَمَة یکی و گیاهی است و نوعی از کرفسه و نام مردی
(عَنَمَة) بالتار شگاف لب مردم
(عَنَمِيّ) منسوب بنکورویی سرخ رنگ
(عُيَيْنِم) کصیقل موضعی است
(عَلْيُوم) بالفتح خوک نر
ج ٣ (إِعْنَام) جیدن ستور عنم را بَنَانٌ مُعَنَّمٌ کمعظم انگشتهای خضاب و رنگ کرده

ع ن ن

(عَنْ) مخففة بر سه وجه است اول حرف جار و آن برای ده معنی آید مجاوزت نحو سافر عن البلد، و بدل نحو لا تجزی نفس عن نفس شیئا و استعلاء نحو فانما یبخل عن نفسه و تعلیل نحو و ما کان استغفار ابراهیم لابیه الا عن موعدة و مرادفت بعد نحو عما قلیل لیصبحن نادمین و ظرفیت نحو و لا تک عن حمل الرباعة

واینما بدیل ولا تنیا فی ذکری و
مرادف من نحو وهو الذی یقبل التوبة
عن عباده ومرادف بانحو وما
ینطق عن الهوی واستعانت نحو
رمیت عن القوس ای به قاله ابن مالک
وزاید تعوض عن محذوف نحو
قول شاعر اتجزع عن نفس اتاها
حمامها فهلا التی عن بین جنبیک
تدفع فحذف عن من اول الموصول
وزیدت بعده ٭ دوم عن
مصدری و عنعنة تمیم گویند
اعجبنی عن تفعل سوم اسم بمعنی جانب
کقوله ولقد اری للرماح دریة
من عن یمینی تارة وامامی ونحو
قوله علی عن یمینی مرت الطیر سنحا
(عُن) بالضم قبیله ست وموضعی
(عُنّة) بالضم محوطه چوب عُنن
کصرد وعنان کجبال جمع و گلخن
دیگ ورسن وروستائی است بمین
ومردی بود ٭ ونیز (عُنّة) فرمان ہی
قاضی بنامردی برکسی و نامرد ساختن
بجادوی اسم مصدر ست و عطیه
خاص یقال اعطیته فلانا عین عُنّة ای
اعطیته خاصة من بین اصحابه و
ساعت ومنه رایته عین عُنّة ای

ج٣

الساعة من غیران طلبته بمنع
فیهما وقد یصرف اعننت بعُنّة لا
ادری ما هی یعنی پیش آمدم چیزیرا که نمی
شناسم ولقیته عاین عُنّة اذا
رایته عیانا ولم یرک
(عَنَن) محرکه پیش آمدگی و پیش
گیری چیزی اسم مصدر است و
جانب و ناحیه و ناحق گرفته و باطل
(عَنان) کسحاب برپا ابر آب گیر
عَنانة یکی و دو و باری ست بنام بائی
بنی عامر که اعلامی آن مر بنی جعده
وسفل ان مر بنی قشیر ست ٭ ونیز
عَنانة) نامردی عنینة بالکسر
وتشدید مثله
(عِنان) لگام وال لگام که بدان
اسپ دستور را باز دارند اعنّة و
عُنن لکتب جمع و رگ پشت و
طما عِنانان و آنچه از آسمان بنظر
درآید و پیرامون سرای و موضعی
ست در نی شاعره و رجل طرف
العنان) مرد سبک چابک و چست
وابو عنان وحفص بن عنان
تابعیان اند
(یقال عُنانک ان تفعل
کذا بالضم ای قصارک وجهدک

وعانیتک کانه من المعاناة ای
المعارضة من عنّ ای اعترض
(عَنین) کامیر مرد که ضبط باد
شکم را نتواند
(عانّ) سن دراز
(عَنون) کصبور ستور پیشی
گیرنده در سیر و پیشاپیش رونده
(عَنّان) کشداد و رنگ کار یقال هو
عَنّان عن الخیر
(عِنّین) کسکین نامرد یا آنکه
خواهش زنان ندارد (عِنّینة مونث
یعنی زن که او را مرد نباید و هو
فعیل بمعنی مفعول
(عُنوان الکتاب وعُنیانه)
بضمها و تدکیسران سرنامه سُمّی به
لانّه یعنّ له من ناحیته وصله
عُنّان کرمّان والعُنوان بالضم لغة
فصیحة وایضا کل ما استدللت بشیء
تظهره علی ما غیره فهو عنوان له
(عَنعَنة) که حرجة همزه را عین
گردانیدن در لفظ وهی لغة تمیم
تقول عن فی موضع ان
(اَعنان) بالفتح اطراف درخت
وجوانب نواحی آسمان و آنچه بنظر
آید از طرف آن کانه جمع عَنن و

العامة تقول عِنان السماء و
اعنان الشیاطین خلاق طبائعها
(مِعَنّ) بالکسر کمکر آنکه در کار
بیفایده و نامقصود درآید و در
هر چیز پیش گردد و دخل نماید
مِعَنّة مونث ٭ و خطیب
(مَعنون) دیوانه
(ن) عُنَّ عن امرأته) مجهولا
قاضی بروی حکم نامردی نمود یا
بافسون از زنان باز داشته شد و
عَنّ الکتاب) سرنامه کتاب نوشت
٭ وعَنَنتُ اللجام اعنان لگام ساختم
٭ وعَنَنتُ الفرس) بعنان باز داشتم
آن را وعَنَنتُ فلانا) دشنام دادم او
را وعَنَنتُ الکتاب لکذا ای
عرضته له وصرفته الیه
(ض ن) عنّ الشیُ عَنّا وعَنَنا
وعنونا پیش آمد و پیش گرفت و
ظاهر گردید
(اُعِنّ عن المرأة اعنانا) مجهولا
قاضی بروی حکم نامردی کرد یا
بجادوی از زنان باز داشته شد و
اعننتُ اللجام عنان ساختم و
اعننتُ الکتاب لکذا ای
عرضته له وصرفته الیه ونیز عنان

بازداشتن اسپ را بعنان و پیش آمدن چیزی را
جاریة مُعَنَّنَةُ الخَلْق کمعظمة درهم پیچیده اندام
عُنِّنَ عَن امرأتِهِ تَعْنِيناً مجهولاً قاضی بر وی حکم نامردی کرد یا بافسون نامرد شد و نیز تَعْنِين عنوان کتاب نوشتن یقال عَنَّنَ الکِتَابَ وعَنَّاهُ اذا کتب عنوانه وعنان ساختن و نیز تَعْنِين نامردی اسم است تَعْنِيَة مِثْلُه
مُعَانَّة معارضه کردن عِنَان بالکسر مثله و نیز عِنَان شریک بودن دو کس در مالی خاص نه در سائر اموال یا معارض خرید کسی شدن بغرض مشارکت در ان چیز یا برابر و مساوی بودن هر دو شریک در انبازی بدان جهت که هر دو دوال لگام ستور برابر باشد و نیز عِنَان پیش آمد کی اسم مصدر است
عَنُّونَ الکِتَابَ عَنْوَنَةً دیباچه کتاب نوشت
اِعْتَنَّ مَا عِنْدَهُم اِعْتِنَاناً مطلع شد بچیزهای ایشان و نیز اِعْتِنَان پیش گرفتن و پیش آمدن چیزی را

ع ن ه ج

عُنَاهِج کعلابط دراز قامت

ع ن و

عَنْوَة بالفتح برادرش اسم مصدر است و قهر و چیرگی ومنه دخل مکة عنوة و دوستی ضد
عِنْو بالکسر ازان همان و عِنْوُ النّاس گروه مردمان از قبائل مختلف اعناء جمع
عَانِی اسیر و بندی و یقال رجل عانٍ وقوم عُنَاةٌ ونسوةٌ عَوَانٍ و نیز عَانِی خون روان
عَنِيَّة کغنیة کمیز و سرگین شتر آمیخته در آفتاب نهاده که بجهت ایام بدان شتر گرگین را طلا نمایند ومنه المثل العَنِيَّةُ تَشْفِي الجَرَب در حق مرد نیکو رای گویند که بفکر خود امور را نیک انجام دهد
عُنْوَانُ الکِتَاب بالضم و بکسر علامت و نشان ان و سرنامه
عَوَانِی بالفتح زنان بدان جهت که چون شوی بر آنها ظلم کند کسی بفریاد ایشان نرسد
مَعْنَی الکِتَاب بالفتح علامت و نشان آن
ن عَنَوْتُ فِيهِم عُنُوّاً بالضم وتشدید الواو وعَنَاءً بالفتح والمد بندی گردیدن و عَنَوْتُ لَهُ فروتنی و خواری نمودم ومنه قوله تعالی وعَنَتِ الوُجُوهُ لِلحَيِّ القَيُّوم وعَنَوْتُ الشَّيْءَ آشکارا کردم آنرا و عَنَوْتُ بِالشَّيْءِ برآوردم آنرا وعَنَتِ الأَرْضُ بِالنَّبَات رویانید گیاه را وعَنَا الکَلْبُ الشَّيْءَ شمید آنرا وعَنَا النَّبَاتُ پدید آمد گیاه وعَنَتِ القِرْبَةُ بِمَاءٍ کَثِيرٍ ضبط آب کثیر نتوانست مشک پس آمد آب وعَنَتْ بِهِ امُورٌ فرود آمد بر وی کارها وعَنَا الأَمْرُ عَلَيْهِ دشوار گردید وعَنَاهُ الأَمْرُ عَنَايَةً اندوهگین نمود و بی آرام ساخت
س عَنِيَ فِيهِم عَنىً اسیر گردید لغة فی عنا وعَنِيَ عَنَاءً رنج دید
عَنْوَنْتُ الکِتَابَ نشان نمودم کتاب را و سرنامه نوشتم
اِعْنَاء خوار گردانیدن و بردوانیدن و آشکار ساختن زمین گیاه را
تَعْنِيَة بندی کردن و بازداشتن و طلا نمودن شتر گرگین را بکمیز سرگین آمیخته و رنجانیدن

ع ن ی

عَنْيَة بالفتح رنج
عَنٍ کتف رنج دیده
عَنَاء بالفتح والمد رنج وعَنَاءٌ عَانٍ وعَنَاءٌ مُعَنٍّ کمحدث مبالغه است
عُنْيَان بمعنی عنوان است

ج ۳

مَعْنَی الکَلَام بالفتح و تخفیف الیاء مراد کلام و کل ما یقصد من الشیء فهو معناه و فیه لغات مَعْنِيّ کمرمی و مَعْنَاة کمرماة و مَعْنِيَة بتخفیف الیاء
مَعْنِيّ کمرمی رنج دیده جهت دیگری و مقصود
ض عَنَاهُ الأَمْرُ عِنَايَةً بالفتح والکسر مشغول کرد او را بکار و بی آرام ساخت و اندوهگین نمود وفی الحدیث بسم الله اَرْقِيكَ من کل داءٍ يَعْنِيكَ ای یقصدك او یشغلك و عَنِيَ عَنَاءً رنج کشید

وعُنِیَ عِنَایَةً) بالکسر مجهولا
رنج دید بجهت کسی یقال عُنِیتُ
بحاجتک ودرین معنی از سمع نیز
آید قلیلا وعَنَی الامرُ فرو گرفت
وحادث گردید وعَنَتِ الارضُ
بالنبات رویانید گیاه را ؛ وعَنَی
بالقولِ کذا) قصد کرد چنان عَنَی
فلانًا کذا وفی الحدیث من حُسن
اسلامِ المرءِ ترکه ما لا یَعنیه ای
لا یهمّه ؛ وعَنَی الشیءَ نگاهداشت
آنرا
(ض س) عَنَی فیه الاکلُ
۳ج گوارید
(س) عَنِیَ عَنًی) در آویخته شد
ودربند
(اِعْنَاء) رنجانیدن وسرنامه
نوشتن ونشان کردن کتاب را ودر
بند ماندن بندی را
(مُعَنًّی) کمعظّم اسیر است
بجین وشتر کوهان شگافته وبندی
دیر مانده
(تَعْنِیَة) رنجانیدن وسرنامه
نوشتن ونشان کردن کتاب را
وعنیه آلودن شتر گرگین را
(عَانَاهُ مُعَانَاةً) منازعت کرد
با وی وملابسه نمود ودر رنج کشید و
رنجانید ویقال ما یُعانون مالهم
یعنی نیکو تیمار مال نمیکنند
(تَعَنِّی) رنج کشیدن ورنجانیدن
لازم متعدی ومنازعت نمودن با
کسی ودر رنج دیدن جهت دیگری
و بعنیه آلوده شدن شتر گرگین
ومنه حدیث الشعبی لان اتعنّی
بعنیة احبّ الیّ من ان اقول فی
مسالة برایی
(اِعْتَنَی بِهِ اِعْتِنَاءً) رنج دید
بجهت وی وتیمار داشت ؛ و
اعْتَنَتْ بِهِ امورهم فرود آمد بر
وی کارها

باب العین فصل الواو

ع و ث

(مَعَاث) بالفتح راه وگذرگاه
وجای فراخ.
(ن) اَعَاثَ فلانًا عن الامرِ بر
گردانید اورا چندانکه متحیر
گردید
(عَوَّثَ فلانًا تَعْوِیثًا) باز داشت
وبر تاخیر ودرنگ داشت آنرا
وَعَوَّثَ عن الامرِ برگردانید او را
از کار چندانکه سرگشته گردید
(تَعَوُّث) سرگشته گردیدن

ع و ج

(عُوج بن عُوق) بالضم نام مردی
است وُلِدَ فی منزل آدم فعاش الی
زمنِ موسی وذُکِر من عظم خلقه
شناعة ؛ وجبال عُوج دو کوه
است بیمن
(عَوَج) محرّکه کژی یا کجی در بالا
چیزی ایستاده چون دیوار ودرخت
وچوب دستی ومانند آن
(عَاج) استخوان پشت دابه دریائی
است یا آن باخه است که از آن
دستبرنجن وشانها سازند و
منه الحدیث کان له مشط من
عاج وقوله علیه السلام لثوبان
اشتر لفاطمة سوارین من عاج =
وناقه نرم وآرام واستخوان پیل
عَاجَة یکی وآن نجس است
نزد شافعی وطاهر نزد ابو حنیفه
ومن خواصّه انّه ان بُخِّرَ به الزرعُ او
الشجرُ لم یقربه دُودٌ وشاربها کل
یوم درهمین بماءٍ وعسلٍ ان جومعت
بعد سبعة ایّام حبلتْ ؛ ونامه عاج
را دندان فیل گویند ونیز عاج مبنیا
بالکسر زجری است ناقه را وذو عاج
وادی است
(عِوَج) کعنب کژی یا کجی در
معیشت ورای ودین وزمین
ومانند آن
(عُوَیْج) کامیر نام اسپ عروة
بن ورد
(دَارَةُ عُوَیْج) گزیر سه است
(عَائِج) ایستاده
(اَعْوَج) کاحمر بدخوی وکج و
اسپی که در هر دو دست آن کجی باشد
عُوج بالضم جمع ومعرفة اسپی
است سابق مر بنی هلال را در
جاهلیت اَعْوَجِیّات منسوب است
بوی ولیس فی العرب فحل
اشهر ولا اکثر نسلا منه کان
لکندة فاخذه سُلیم ثم صار الی بنی
هلال وصار الیهم من بنی آکل المرار
و اسپی است مر غَنِیّ بن اعصر را
(عَوْجَاء) کصحرا شتر لاغر باریک
وکمان ونشته است مقابل هر دو کوه
طی ونام اسپ عامر بن جُوَین
طائی ونام چند جای است
(عَوَجَان) محرّکه جوی است
(عَوَّاج) کشدّاد عاج فروش آنکه
با خود عاج داشته باشد

(ن) عَاج بالمكان عوجًا ومَعَاجًا
بفتحها اقامت کرد ونیز عَوج)
مقیم کردن کسی را لازم ستعد و
ایستادن یقال عُجتُ بالمکان اِذا
وقفتَ فیه وعجته ایا ایضا وباز
گشتن یقال فلان مایعوج عن شیٔ حکاه ابن
الاعرابی وخم دادن وپیچیدن گردن
شتر را کشیدن مهار وسپسانگی
کشیدن مهار شتر
(س) عَوِج عَوَجًا محرکة کژ
گردید
(تَعْوِیج) کژ گردانیدن ولعاج
ترکیب دادن چیزی را ومرصع
ساختن بآن
(تَعَوُّج) کج گردیدن
(عصًا مُعْوَجَّة) عصای کج
(اِعْوِجَاج) کژ شدن
(اِنْعَاجَ عَلَیْهِ) میل کرد بسوی
ع و د
(عَود) بالفتح دوم در مصتری و
کلان سال از شتر وگوسپند وفی
المثل اِنْ جَرْجَرَ العَوْدُ فَزِدْهُ وِقْرًا
(عَوْدَة) مؤنث عِیَدَة وعِوَدَة
کعنبة جمع ومنه المثل زاحم بعَودٍ
اَوْدَع یعنی در حرب از پیران

اهبر وآزموده کار مددی خواه ورا
دیرینه ومصتری قدیم قال هل
المجد الا السُّودَدُ العودُ والنَّدی
ونام اسپ اُبَی بن خلف واسپ ابی
ربیعة بن ملی ویقال رَجَعَ عَوْدًا
عَلَی بَدْءٍ وعَوْدُهُ عَلَی بَدْئِهِ
یعنی بازگشت بهمان راه که آمده
بود ای رفتنش هنوز منقطع نشده
که باز گردید وکذا رَجَعَ
عَوْدًا وبَدْءًا اوقدمه وجِرَانُ
العَوْدُ) شاعری است
(عِید) بالکسر خوی گرفته وهر چه
باز آید از اندوه بیماری وغم و
اندیشه ومانند آن وروز فراهم آمدن
قوم وروز جشن اهل اسلام اَعْیَاد جمع
جُمِعَ بالیاءِ واصله الواو للزومها
فی الواحد ویقال للفرق بینه و
بین اَعْوَاد الخشب ودرختی است کوهی
وگشتنی است وعِید بن الاَمری
مردی بود
(نجائِبُ عِیدِیَّة) شتران نجیب
منسوب بسوی عید نام فحل یا
منسوب بسوی عیدی بن ندغی
بن مهره بن حیدان یا بسوی عاد
بن عاد یا عادی بن عاد یا بسوی نجو

عِید بن امری
(عُود) بالضم چوب عِیدان بالکسر
واَعْوَاد جمع وفی حدیث شریح انما
القضاء جمر فادفع الجمر عنک
بعودین یعنی بشاهدین ونیز
عُود رود جامه ورباب وچوبی
است که دخان آن بوی خوش دارد
قسط دریای واستخوان زنان بزوراتم
العُودُ هزار خانه شکمبه
(عَاد) مردم یقال ما اَدْرِی اَیُّ عَادٍ
هُوَ ای اَیُّ النَّاسِ وقبیله هود علیه
السلام وتُمنَع وهُم من ولد عاد بن
عُوص بن ارم بن سام بن نوح
علیه السلام
(عَادِیّ) هر چیز دیرینه
(عَادَة) خوی عَاد وعِیَد وعَادَات
جمع
(اِعْیَاد) بالکسر دوم در مهتری
(عَائِد) بازگردنده وزیارت کننده
بیمار را عُوَّدٌ بالفتح وعُوَّاد کطلاب
وعُوَّد کرکع جمع
(عَائِدَة) نیکی وعطا وبخشش و
مهربانی یقال فلان ذو صفح و
عائدة ای ذو عفو وتعطف وسود
وبازگردنده

(اَعْوَد) سودمندتر یقال هذا اعود
علیک ای انفع
(عُوَاد) مثلثة چیز خواسته یقال
عُدْ فان لک عندنا عُوَادًا حسنًا
ای لک ما تحب ؛ وعَوَادِ کقطام
امر است مثل نزال وتراک یعنی
عود کن
(عُوَادَة) بالضم طعام یکبار خورده
باز آورده یا طعام که برای شخص
خاص باز آرند بعد فراغ قوم
(عُودَان) بالضم منبر نبی وعصای
او صلی الله علیه وسلم
ج ٣ (عَیْدَان) بالفتح خرما بنان دراز
عَیْدَانَة یکی واز آن است کاسه که
آنحضرت صلی الله علیه وسلم
در وی بول می کرد وعَیْدَان
ممنوعة درهی است ؛ وعلمی هذا
اذا کان فعلان واذا کان فیعلالا فهو
من باب النون
(عِبْدَانُ السَّقَاء) بالکسر لقب
والد احمد بن حسین متنبی
(عَوَّاد) کشدا ورباب نواز
(ذو الاَعْوَاد) بالفتح غوی بن
سلامة اسدی است یا ربیعه بن
مخاشن یا سلامة بن غوی وکان له

خَرَجَ علیٰ مُضَرَ یُؤْذُونَه الیه کل
عامٍ فَتَنَاخَ حتی کان یحمل علی بئر و
ویُطَافُ بِهٖ فی مِیَاهِ العرب فیجبیها
یا آن جد اکثم بن صیفی است وکانَ
مِنْ اَعَزِّ اهل زمانه ولم یکن یاتی
سَرِیْرَه خائفٌ الا امِنَ وَذلیلٌ
الا عَزَّ وجایعٌ الا شَبِعَ
(عَادِیَاءُ) بالمد جد سموأل بن حیا
وهو من باب القتل نیز گذشت ک
ایضا
(مَعَاد) بالفتح بازگشت وآن
جهان وحج ومکه وجنت وبکلیهما
۳ج فسر لَرَادُّک الیٰ مَعَادٍ وجای بازگشت
(مَعُوْدٌ) بالنقص والتمام بیمار
عیادت کرده
(ن) عَادَ کَذَا) چنین گشت و
عَادَ عَوْدًا بالفتح وعَوْدَةً بالتاء
ومَعَادًا برگردید وبازگشت و
روکرد وبازگردانید ویقال عَادَلَه
بَعْدَ مَاکَانَ اَعْرَضَ عَنْهُ ونیز عَوْدٌ
بیمار پرسی نمودن عِیَادٌ وعِیَادَةٌ
بکسرهما وعُوَادَةٌ بالضم مثله وباز
آمدن چیزی عادت چیزی کردن و
یقال لَکَ الْعَوْدُ یعنی باید کرعود
کنی کذالک العَوْدَةُ بالتاء

والعُوَادَةُ بالضم وفی المثل العَوْدُ
اَحْمَدُ
(مُعِیْد) توانا وقادر وکشتن که بارها
کشتی کرده باشد وشیر بیشه ودانای
ماهر در امور وزیرک
(فرسٌ مُبْدِئٌ مُعِیْدٌ) کمیتم
اسپ رام کرده وادب داده ورجلٌ
مُبْدِئٌ مُعِیْدٌ) مرد بارها با کفار
جنگ کرده وآزموده کار
اَعَادَهُ اِلیٰ مَکَانِهٖ) بجای خود شتر
بازگردانید آنرا ؛ ونیز عیادة
خوی گرفتن بچیزے ودوبارگفتن
سخن را
(مُعَوِّدُ الْحُکَمَاءِ کمحدث
لقب معویة بن مالک لُقِّبَ بِهٖ
لِقَوْلِهٖ اُعَوِّدُ مِثْلَهَا الْحُکَمَاءَ بَعْدِیْ
اِذَا مَا الْحَقُّ فِی الْاَشْیَاعِ نَابَا ومُعَوِّدُ
الْفِتْیَانِ) لقب ناجیه جرمے
لُقِّبَ بِهٖ لِاَنَّهٗ ضَرَبَ مُصَدِّقَ نَجْدَةَ
الْحَارِجِیِّ فَخَرَقَ بِنَاجِیَةَ فَضَرَبَه
بالسَّیْفِ وَقَتَلَه وقَالَ اُعَوِّدُهَا
الْفِتْیَانَ بَعْدِیْ لِیَفْعَلُوْا کَفِعْلِیْ اِذَا
مَا جَارَ فِی الْحُکْمِ تَابِعُ
(عَیَّدَ وَتَعَیَّدَ) فراهم آمدند بروز
عید ونیز تَعَوِّیْدٌ) طعام عواده

خوردن وعادت کنانیدن بچیزی
یقال عَوَّدَ کَلْبَهُ الصَّیْدَ فَتَعَوَّدَه
وکلان سال گردیدن شتر
(مُعَاوِد) للفاعل آنکه پیوسته بر
کاری باشد وخوی گر بچیزے و
دلاور
(مُعَاوَدَةٌ) خوی کردن بچیزے
عِوَادٌ بالکسر مثله وبازگشتن بار
کار ومرةً بعد اخری خواستن چیزی
را وبازگردیدن
(اِعْتَادَةٌ) عادت کرد اورا ؛ ونیز
اِعْتِیَاد) پیاپے آمدن چیزے
(مُتَعَیِّدٌ) سخت ستمگار وخشمناک
وبر گناه ناکرده نسبت کننده وبیدے
ترساننده
تَعَیَّدَ الْعَائِنُ بِالْمَعِیْونِ) چشم
زخم رسانید وسخت مبالغه نمود در
چشم زخم رسانیدن ؛ ونیز
تَعَوَّدَ) عادت کردن چیزی را و
خشمناکی نمودن ومنه تَعَیَّدَتِ المرأة
اذا اندرأت بلسانها علی ضرائها
وحَرَّکَتْ یَدَیْهَا
تَعَاوَدُوْا فِی الْحَرْبِ نَحْوَهٗ) بر
یکدیگر برگردیدند هر فریق در
جنگ وجز آن وسیل نمودند

اِسْتِعَادَةٌ) خوی کردن چیزی را
وبازگشتن خواستن بکاری یقال
استعدته الشیءَ فاعاده ای سالته
ان یفعله ثانیا وخوی کردن خواستن

ع و ذ

(عَوْذ) بالفتح غنودن وپناه
بردن یقال عُذْتُ به والفعل من
نصر ویقال عَوْذًا بالله منک ای
اَعُوْذُ بِاللّٰهِ ونیز عَوْذ انه علام
است
(بنو عَوْذَة) بالفتح بطنی است
(عُوْذَة) بالضم افسون وتعویذ
(عَوَذ) محرکة پناه وجای برگ
فرو ریخته از درخت وناکس و
فرومایه ویقال اَفْلَتَ مِنْهُ عَوَذًا
یعنی ترسانید ونزد ؛ ونیز عَوَذ)
ناپسند داشتن عَوَاذ بالفتح مثله
ومنه مَا تَرَکْتُ فُلَانًا اِلَّا عَوَذًا مِنْهُ
وعَوَاذًا ای کَرَاهَةً
(عَاذ) موضعی است در سرف
(عَاذَة) جای ببلاد هذیل یا در
کنانه
(عِیَاذ) بالکسر پناه جای ومرغ
پناه گرفته در کوه وجز آن ونام
مردی ؛ ونیز عِیَاذ) اند خسیدن

وبچه آوردن آهو ماده وجز آن و
چفسیدن بچیزی ولازم شدن و
الفعل من نصر ویقال هی فی
عِیَاذِهَا ای بچه شان تا چها
(عُوَیْذَة) کجهینه نام زنی
(عَائِذ) نوزائیده از آهو واسپ و
شتر وگوسپند وجز آن عُوْذ وعُوذَان
بضمها جمع ویقال هی عَائِذٌ
بَیِّنَةُ العُؤُوذِ وذلِکَ اِذا وَلَدَتْ
عشرة ایام اوخمسة عشر یوما ثم هی
مُطْفِلٌ بَعْدُ وعَائِذُ اللهِ کرده
است او الصواب عَیِّذُ اللهِ کسیّد
ونیز عَائِذُ اللهِ ابو ادریس خولانی
است ؛ ونیز عَائِذ پدر حی از بنی ضبه
(بنو عَائِذَة) بطنی است ؛ ونیز
عائذة) از اعلام
(عَیِّذ) کسید لقب جودی
(عَوَائِذ) چهار ستاره است بر تربیع
مختلف ودر وسط آن ستاره است
مسمی بربیع
(عَیْذُون) بالفتح نام جد ابی
علی قالی
(بنو عَوْذِی) بالفتح مقصورا
بطنی است
(عُوَّذ) کسکر گیاه در بن خار رسته

یا در زمین درشت ودشوار که شتر
بدان نرسد وگوشت که باستخوان
چسپیده باشد ومنه اَطْیَبُ
اللحم عُوَّذُهُ ومرغی است که بپوسته
درکوه وجز آن پناه گرفته ماند
(مَعَاذ) بالفتح جای پناه وپناه
بردن والفعل من نصر ویقال مَعَاذَ
اللهِ ای اَعُوذُ بِاللهِ مَعَاذًا تجعله
بدلا من اللفظ بالفعل لانه مصدر
وان کان غیر مستعمل مثل سبحان الله
وکذا مَعَاذَ وَجْهِ الله
(مَعَاذَة) بالفتح افسون وتعویذ و
پناه بردن ویقال مَعَاذَةَ اللهِ ای
اعوذ بالله مَعَاذَةً وکذا مَعَاذَ وجه
الله (مُعِیْذ) کمقیم ماده نوزائیده
مُعْوِذ علی الاصل مثله
(مُعَاذ) بن جبل بالضم ومُعَاذ بن
عفراء ومُعَاذ بن عمرو بن الجموح
صحابیان اند ومُعَاذ بن عبد الله
جهنی ومُعَاذ بن هشام دستوائی از
محدثان ؛ وسِکَّة مُعَاذ در نیشاپور
است
(مُعَاذَة) اسمی است مر بنی القین
را ونیز از اعلام است
(اِعَاذَة) نوزائیدن آهو وجز آن

یقال اَعَاذَتْ واَعْوَذَتْ و ملجی
گردانیدن وباز داشت خواستن
کسی را
(مُعَوِّذ) کمحدث نام مردی
(مُعَوِّذَتَان) بالکسر هر دو سوره
آخیر از قرآن
(مُعَوَّذ) کمعظم جای گردن بند از
اسپ وجز آن وناقه که پیوسته بیک
جا ماند واز جای نرود وچراگاه
شتر در پیرامون سراها ودایرة المعوذ
تستجب وگیاه در بن خار یا در
زمین درشت وسخت رسته که شتر
بدان نرسد وبکسر الواو
(تَعْوِیْذ) آنچه از عزائم وآیات قرآنی
وجز آن نوشته جهت حصول مقصد
ودفع بلاها با خود دارند وباز داشت
خواستن کسی را وملجی گردانیدن
(تَعَوُّذ) اندخسیدن
(تَعَاوُذ) بهمدیگر پناه بردن قوم
(اِسْتِعَاذَة) پناه گرفتن

ع و ر

(عَوْرَة) بالفتح اندام شرم مردم
وهو ما بین السرة الی الرکبة وهر چه
از نمودن ودیدن آن شرم آید
(عَوْرَات) بالکسر جمع وانما حرک

الثانی من فَعْلَة فی جمع الاسماء
اِذا لم یکن یاءً اوواوا وقرا بعضهم
عَوَرَاتِ النساء بالتحریک علی لغة
هذیل ورخنه در سرحد ملک ودر صف
لشکر ودر حصار که از ان بیم
باشد وساعتی که دران کشف عورت
سزاوار است وهی ثلث عَوْرَات
ای ثلث اوقات قبل صلوة الفجر و
عند نصف النهار وبعد العشاء
الاخیرة ودستگاف کوه وشعبه آن
وعَوْرَة الشمس جای بر آمدن وفرو شدن
آن ؛ ونیز عَوْرَة یک حبشی
ج ۳ (عَار) عیب وننگ وفضیحت ومنه
الحدیث ایاکم والغلول فانها عَارٌ
(عَارَة) چیز عاریتی قال فاتلف و
اخلف انما المال عارة
(عِوَر) ککتف بدباطن زشت سرشت
عَوِرَة) کفرحة صاحب عورت و
خلل ومنه قرا ابن عباسٌ جماعة
اِنَّ بُیُوتَنَا عَوِرَةٌ ای ذَاتُ عَوْرَةٍ
عَوَار) مثلثه عیب ودریدگی و
کفتگی جامه
(عُوَیْر) کزبیر دو موضع است ونام
مردی وخصلت نکوهیده وزاغ
(عَائِر) در چشم وهر چه بچشم

ور دریا ند وخاشاک چشم وآبله
ریزه بر پلک زیرین وتیر وسنگ که
رسد وانداز ندهٔ او را نداند
(عائرة) بسیار که بنظر نگنجد
وچشم تیره شود یقال عَلَيه مِنَ المال
عائرة عينين وعِثرة عينين اى
كثيرة تملأ بصره
(عاريّة) بتشديد الياء وقد يخفف
هر چیز عاریتی کانها منسوبة
الى العار لان طلبها عارٌ وعيب
عَوارِى مشدد ومخففه جمع
(اَعْوَر) مرد یک چشم عُوْر
وعُوْران وعِيران والكسر جمع ج٣
وزاغ وهیچکاره از هر چیز وسست
وبد دل وکند خاطر وافسرده دل
بی خیر که راه رست نرود وتوفیق
رست روی نیابد ورهنمای بد
راهی وکتاب محو شده وسوار بی
تازیانه ومرد بی برادر ویک چشم
وبرگردانیده واز حاجت باز داشته
شده وبخواسته نرسیده عُوْران
بالضم جمع وفى المثل بدلٌ اَعْوَر
در حق آن نکوهیده سیرت گویند
که خلیفه وبجای نکو سیرت باشد
وربما قالوا خلفٌ اَعْوَر وآنکه در سرش

تخم سپش باشد اَعَاوِر جمع وراه
بی علم ونشان
(عَوْراء) بالفتح ممدود وا سخن
زشت یا کار زشت وزن یک چشم
یا زن که یک را دو بیند ودشت
بی آب
(عَوْرتا) بالفتح مقصورا شهری
است قریب بالمس قیل بها قبر
سبعين نبيًّا منهم عُزيرٌ ويُوشع
عليهما السلام
(ركية عُوْران) بالضم چاه
شکسته ریخته مذکور ومؤنث واحد
وجمع در وی یکسان است اَعْوَران
قیس پنج کس شاعر اند تمیم بن ابی
وراعی وشماخ وابن احمر وحمید
بن ثور
(عُوّار) کژ نار وخاشاک وخاکستر
چشم ودرستوک وگوشت پاره که
از چشم بر آورند بعد فرو ر
انداختن دران وآنکه راه نبیند
وسست وبد دل عَواوِير جمع
والذين حاجاتهم فى ادبارهم
(عُوّارى) بالضم وتشديد الواو
مقصورا درختی است که ازان کردن
بندها سازند در مکه

(عَوائر) بالفتح گروه ملخ انبر گونه
عَيْرَان بالفتح مثله
(ن) (عَارَهُ) یک چشم گردانید
او را
(ن ض) (عَارَهُ) گرفت آنرا وبود
یا هلاک کرد آنرا ومنه ما ادرى
اى الجراد عارَهُ اى اىّ الناس ذهب به
(س) (عَوِرَ عَوَرًا) محرکه رفت بینائی
یک چشم وی ویک چشم گردید وكذا
عَارَ يَعَارُ بالاعلال وانما صحت الواو
فيه لصحتها فى اصله وهو اعْوَرَّ بسكون
ما قبله ثم حذفت الزوائد
(مُعْوِر) کمحسن جائی با ترس از
دزد وقطاع
(مُعَار) اسب لاغر کرده بعد فربهی
یا اسپ بر کنده موی دنب وفربه
(اَعْوَرَهُ اِعْوَارًا) یک چشم گردانید
آنرا ونیز (اِعْوَار) آشکار گردیدن
وقادر وتوانا نمودن يقال اَعْوَرَكَ
الصَّيْدُ اى امْكَنَكَ واَعْوَرَ الفارِسُ
اذا بَدا فيه موضعُ خللٍ للضرب و
بعاریت دادن کسی را چیزی و
عاریت گرفتن يقال اَعَارَهُ واَعَارَ مِنْهُ
وبا ترس شدن
(تَعْوِير) یک چشم کردن واندازه

کردن پیمانه را وپس کشتن آوردن
گوسپند را جهت از سندی آن نر
را ودروغ گفتن وباز کشتن از ان وباز
داشتن وبرگردانیدن يقال عَوَّرَهُ عن
فلانٍ اى كذب عنه وعَوَّرْتُهُ عن
الامر اى صرفته وآکندن چشمه
ومانند آن يقال عَوَّرْتُ الرَّكِيَّة
یعنی آگندم چشمهای آنرا چندان
که خشک شد آب و
(عَاوَرَهُ اِيَّاهُ مُعَاوَرَةً) عاریت داد
او را ونیز (مُعَاوَرَة) همدیگر
بنوبت گرفتن چیزی را واندازه
کردن پیمانه را وهر چه دیگری
کند با او همان کردن وكذا
عَايَرَ المَكَايِيلَ مُعَايَرَةً یعنی
اندازه نمود پیمانه را وعَايَرَ
بينهما مُعَايَرَةً وعِيَارًا بیکدیگر
اندازه کرد هر دو را ودید کمی
وبیشی آنها را
(اِعْتِوَار) همدیگر بنوبت گرفتن
چیزی را ودست بدست گردانیدن
(تَعَوُّر) عاریت گرفتن وهمدیگر
بنوبت گرفتن چیزی را
(تَعَاوُر) دست بدست گردانیدن
چیزی را وبنوبت گرفتن

(مُسْتَعِيرُ الحُسْنِ) مرغی است
(مُسْتَعَار) عاریت خواسته و دست بدست گرفته
(اِسْتِعَارَة) بعاریت خواستن چیزی را و نهان شدن یقال اِسْتَعْوَرَ اِذَا انْفَرَدَ و دست بدست گردانیدن چیزی را
(اِعْوِرَار) یکچشم شدن اِعْوِيرَار مثله

ع و ز

(عَوْز) بالفتح دانهٔ انگور عَوْزَة یکی
(عُوز) بالضم نام مردی
(عَوَز) محرکة نیاز و درویشی
(انه لَعَوْزٌ لَوْزٌ) کلتف از اتباع است
(مِعْوَز) بالکسر جامهٔ کهنه هر وقتی از آن جهت که لباس درویشان است مِعْوَزَة بالتاء مثله مَعَاوِز جمع
(س، عَازَنِي الشَّيْءُ) نایافت گردید مرا آنچیز و نیافتم آن را و عَوِزَ عَوَزًا نایاب گشت و نیز عَوَزًا نیازمند گردیدن و درویش شدن و درشت و دشوار گردیدن کار
(مُعْوِزُ الحَسَنِ) درویش و نیازمند
(اَعْوَزَ الرَّجُلُ اِعْوَازًا) درویش گردید و اَعْوَزَهُ الشَّيْءُ محتاج شد بسوی آن و دشوار گشت او را آنچیز
وَاَعْوَزَهُ الدَّهْرُ) نیازمند گردانید ویقال مَا يُعْوِزُ لِفُلَانٍ شَيْءٌ اِلَّا ذَهَبَ بِه ای مَا يُشْرِفُ

ع و ز م

(عَوْزَم) بالفتح ناقهٔ کلان سال که در آن بقیه باشد و زن پیر و قدمی

ع و س

(عُوس) بالضم نوعی از گوسپند کَبْش عُوسِيٌّ منسوب است به آن
(عَوَس) محرکه در آمدن کنج دهن وقت خنده و جز آن والفعل من سمع
(عَائِس) نیکو سیاست کننده شتران یقال هو عَائِسُ مال
(اَعْوَس) کاحمد آنکه وقت خنده و جز آن کنج دهنش در آید عَوْسَاءُ مونث و زن دانندهٔ زنگ جلا دهنده شمشیر و کار دو هر چیزی
(عُوَاسَة) بالضم یک شربت از شیر و جز آن
عَوْسَاء) بالفتح والمد کبراکار خبزدوک باردار یا خبزدوک ابخه
(ن، عَاسَ عَلَى عِيَالِهِ عَوْسًا) بالفتح کوشید و رنج کشید جهت آنها و عَاسَ عِيَالَهُ) قوت داد آنها را و نیز عَوْس) بالفتح شب برگشتن گرد چیزی عَوَسَان محرکة مثله وگردیدن گرگ در پی خوردنی و نگاهبانی و نیکو سیاست کردن مال عِيَاسَة مثله یقال عَاسَ مَالَهُ عَوْسًا وعِيَاسَةً یعنی نیکو پرورش و نیکو سیاست و نگاهبانی شتران کرد

ع و ش

(مَعُوشَة) زندگانی لغة فی المعیشة اَزْدِيَّةٌ

ع و ص

(عَوْص) بالفتح نشان و نام مردی و بالضم
(عُوص بن اِرَم بن سام بن نوح) بالضم پدر عاد است
(عَاص) رودباری است درمیان حرمین
(عَوِيص) کامیر بیت و سخن دشوار معنی و کلمهٔ غریب و بلای سخت و کار دشوار و خاک سخت جای درشت و بلند سنگ ریزه ناک و نقص و ناتوانی و جنبش و راهها آمد و شد روباه عَوَاص بالفتح مثله
(عُوَيْص) کزبیر و دباری است مابین حرمین
(عَائِص) گوسپندی که سالها بار دار نشود عُوص بالضم جمع
(اَعْوَص) بیت که معنی آن دشوار باشد عُوص بالضم جمع و جایی است نزدیک مدینه و وادی است بدیار باهله ویقال فِيهِ الاَعْوَصِين
(عَوْصَاء) کصحراء کلمهٔ غریب و دشوار و سختی و سخت و دشوار از هر چیزی یقال فلان يَرْكَبُ العَوْصَاءَ ای يَرْكَبُ اَصْعَبَ الاُمُور عوص بالضم جمع
(عَوُوص) کصبور گوسپندی که شیر ندهد هر چند کوشش کنند
(س، عَوِصَ الكَلَامُ عَوَصًا) محرکة دشوار گردید سخن وکذا عَاصَ عِيَاصًا بالکسر وعَيْصًا بالفتح وعَوِصَ الشَّيْءُ) سخت گشت و عَوِصَ بالخضرمه عَاصًا وعَوَصًا)

ج۳

در پیچان کرد کار بر دشمن
(اَعْوَصَ عَلَیْهِ اِعْوَاصًا)
در آورد بروی حجتهای دشوار ونیز
(اِعْوَاص) در پیچان نمودن کار بر خصم
یعدی بالبا و سخن دشوار
معنی آوردن
(عَوَّصَ تَعْوِیْصًا) سخن وبیت
دشوار معنی آورد بروی
(مُعَاوَصَة) بهدیگر گشتی گرفتن
و بر زمین زدن
(اِعْتَاصَ الْاَمْرُ عَلَیْهِ اِعْتِیَاصًا)
دشوار گردید کار بروی و در پیچان
سج شد ونیز (اِعْتِیَاص) بار
ناگرفتن میش و ناقه و جزآن

ع و ض

(عَوْضَ) بالفتح مثلثة الاخر
مبنیة ظرف لاستغراق المستقبل
فقط وتاکید له کما ان قطّ للماضی
من الزمان یقال لا اُفَارِقُكَ عَوْضُ
ای ابدًا والماضی ایضا یقال ما
رایتك مثله عوضُ مختصّ بالنفی و
یُعرب ان اُضیف کلا افعله عَوْضَ
العائضین وعوض معناه ابدًا
والدهر تُسمّی به لانه کلما مضی جزء
عوّضه جزءًا وقسمٌ او اسم صنم

لبکر بن وائل ویقال افعل ذاك من
ذی عَوْضٍ کما تقول من ذی اُنُفٍ
یعنی از سر نو بکن این کار را وجمهور
عوض را در ماضی و قطّ را در
مستقبل استعمال نکنند
(عِوَض) کعنب آنچه بجای دیگرے
آید و بدل اَعْوَاض جمع وهی
اسم مصدر
(عَائِض) عوض داده شده فاعل
بمعنی مفعول کعیشة راضیة
قاله ابو محمد فقعسی
(مَعُوضَة) چیزی عوضی اسم مصدر
است عِوَض مثله
(ن) عَاضَنِی اللّٰهُ مِنْهُ عِوَضًا)
کعنب وعَوْضًا بالفتح وعِیَاضًا
بالکسر اصله عُوَاضُ عوض او داد
خدای مرا
(اِعَاضَة) عوض دادن
(تَعْوِیْض) عوض دادن یقال
عوضنی منه
(مُعَاوَضَة) عوض دادن
(تَعَوُّض) عوض گرفتن
(اِعْتِیَاض) بعوض خواستن
آمدن وعوض گرفتن
(اِسْتِعَاضَة) عوض جستن وعوض
خواستن

ع و ع

(عَوْعَاء) غوغا شور وخروش

ع و ف

(عَوْف) بالفتح حال وشان یقال
نِعِمَ عَوْفُكَ ای بالك وکار ومهمان
وبخت ورزق وبهره وشیر بیشه
بدان جهت که شب گردست وبشب
شکار کند وخروس وگرگ و
نیکو خدمتی شتر و درزنده و کوشش
کننده جهت زن وفرزند وگیاهی
است خوشبوی ومرغی وبتی و
کوهی است ونام مردے وزنه قال
ابو عبید وکان بعض الناس یتاول
العوف الفرج فذکرته لابی عمرو
فانکره وعَوْفَان نام دو مرد از
بنی سعد عوف بن سعد وعوف بن
کعب بن سعد وفی المثل لا حُرَّ بوادی
عَوْفٍ وهو اَوْفَی من عَوْفٍ یعنی
عوف چیره وغالب است بر باشندگان
وادی خویش وآنها باشند بنده
اند در اطاعت وے وهو عوف
بن محلّم بن ذُهل بن شیبان لانّ
عمرو بن هند طلب منه مروان
القرظ وکان قد اجاره فمنعه عوف
وابی ان یسلّمه فقال عمرو ذلك
اوقیل ذلك لانه کان یقتل
الاساری او هو عوف بن کعب
طلب منه المنذر بن ماء السماء
زهیر بن امیة یدخل فمنعه
فقال ذلك وابو عبد عوف بن
اثاثه معروف بمسطح وابو عبد الرحمن
عوف بن مالك اشجعی
صحابیان اند وقد جلد
النبی صلی الله علیه وسلم مسطحا
فیما قال فی عائشه ام المؤمنین
رضی الله عنها وابو الاحوص عوف
بن مالك جُشمی وعوف بن حارث
ازدی وعوف بن مالك بن طفیل
تابعیان وعَوْف اعرابی
غیر منسوب وعطیّة عوفی
محدثان وابو عوف مخ ز وامّ
(عَوْف ملخ ماده
(عَاف) سهل ونرم
(عُوَیْف القوافی بن عقبه بن
معوّیة گر بیر یا معویه بن عقبه
شاعرست وعویف الاضبط
مردی است که نبی صلّی الله علیه
وسلم در سال عمره قضا او را در
مدینه خلیفه فرمود

(عُوَاف) کثمام شکارکه شیر شب شکار کند و خورد و آنچه حاصل شده باشد کسی را عُوَافَة بالتاء مثله فیهما و نیز بنو عُوَافَة بطنی است از قبیلهٔ اسد یا از بنی سعد بن زید مناة و ازان است زفیان ابو المرقال عطیة بن اسید راجز و نیز عُوَافَة) شب گرد

(ن) عَافَ الطَّيْرُ) گردید مرغ پیرامون چیزے یا آب یا مرده یا گردید متردانه باراده فرود آمدن بران وعَافَ) چسپید بآن و لازم شد

(تَعَوُّف) شب رپی شکار گردیدن و شکار کردن وے دران

ع و ق

(عَوْق) بالفتح مرد بی خیر و بضم اعواق جمع و آنکه از خیر باز دارد مردم را و یقال عاقنی عَوْقٌ ای عائق عَوْقَة) بالتاء مثله و زمانه یقال لایکون ذلك آخر عَوْقٍ ای آخر دهر و خم وادی و موضعی است در حجاز او هو بالضم او غلط من ضمّه او کسره فقط

(عُوْق) بالضم مرد سخت مانع از نیاز و درنگی نماینده

(عُوْق) بالضم بدر عوج و مَن قَالَ عُوجُ بنُ عُنُق فَقَدْ اَخْطَأَ و مانع خیر و بازدارنده و موضعی است

(عَوَق) محرکه گرسنگی و نیز

(عَوَق) بطنی است از عبد قیس ازان بطن است منذر بن مالك و محمد بن سنان عَوَقِيَّان

(عَاق عَاقُ) بالسکون حکایت آواز زاغ

(عِوَق) ککتف بازدارنده و رَجُلٌ عِوَقٌ لِوَقٌ) مرد کول شرمگین

(رجل عُوُقٌ) کصرد مرد بازدارنده از نیکے و حاجت و درنگی کننده و بر درنگ دارنده عَيِّق ککتف مثله و مانع و بازدارنده و بددل و آنکه پیوسته امور او را از نیاز باز دارد و هر که بهر کار که آهنگ نماید بخند آن را و یشدد فیهما

(عُوَقَة) کهمزه مرد بازدارنده از حاجت و درنگی کننده و وے است بسیار مه

(عُوَاق) کغراب آوازی است که از شکم ستور برآید وقت رفتار

(عَائِق) کصاحب آنکه مردم را از امور بازدارد و بر تاخیر برانگیزد و تاخیر نماید عُوَّق کقبر جمع و بازدارنده از هر چیزے

عَوَائِقُ الدَّهْرِ بالفتح شغلها و بلاهاے زمانه

(عُوَّق) کسکر بازدارنده مردم را از حاجت یا بددل

رجل عَيِّقٌ کلیس و یخفف مرد نیك بازدارنده از حاجت و درنگی نماینده وصَيِّقٌ لَيِّقٌ عَيِّقٌ) از اتباع است

(عَيُّوق) کتنور ستاره است خرد روشن سرخ رنگ بطرف راست کهکشان که پیرو ثریا باشد اصله فیعول فلما التقی الیاء الساکنة و الواو صارتا یاء مشددة

(يَعُوق) کیقول بتی است مر قوم نوح علیه السلام را یا مردی بود از صالحان زمان خود در آن قوم فلما مات جزعوا علیه فاتاهم الشیطان فی صورة انسان فقال امثله لکم فی محرابکم حتی تروه کلما صلیتم ففعلوا ذلك به و بسبعة من بعده من صالحیهم ثم تمادی بهم الامر الی ان اتخذوا تلك الامثلة اصناما یعبدونها

(ن) ما عَاقَت المرأة عند زوجها عَوْقًا) بالفتح و کلالاقت یعنی بدل شوهر نچسپید و نیز عَوْق) بند کردن و بازداشتن و برگردانیدن و بر تاخیر و درنگ داشتن

(مُعَوَّق) کمحسن مرد خواباک سرجنبان و گرسنه

ج ۳ اَعْوَقَ بی الدابة و الزاد عاقة) سیری شد

(مُعَوِّق) کمحدث درنگ کننده

(تَعْوِيق) بر درنگ داشتن و بازداشتن و مشغول کردن

(تَعَوُّق) بازایستادن از نیاز و حاجت و مشغول شدن

(اِعْتِيَاق) دیری نمودن و بازداشتن

ع و ك

(عَوْك) بالفتح چیز یقال اول عَوْكٍ و بَوْكٍ ای اول شیء و ما به عَوْكٌ ای حركة

عَوْنِكَة) كسفينه جنگ وكشش
يقال تركتهم فى عونكة اى قتال و
كذا تركتهم فى مَعُوكَةٍ بالفتح
وفتح الواو
(مَعَاك) بالفتح دوشش وراه و
جاى پناه
(ن) عَاكَ عَلَيْهِ عَوْكًا) مايل شد
بروى و بازگرديد و پيش آمد
وحمله كرد وعَاكَتِ المرأة) بخانه
بازگشت و خورد آنچه بود در آن و
منه المثل عُوكِى بيتك اذا اعياك
بيتُ جارتك وعَاكَ معاشه عَوْكًا
ج٣ ومَعَاكًا) بالفتح ورزيد معاش خود
را وعَاكَ بِهِ) پناه برد بوى وعَاكَ
عَلَى مَالِهِ) اميدوار ساخت بر
مال خود ونيز مَعَاك) بسر وپشت
برداشتن چيزى را و بر گردن
خود گرفتن
(تَعَاوُك) باهم كارزار كردن و
كشش نمودن
(اِعْتِوَاك) انبوهى نمودن

ع و ل

(عَوْل) بالفتح بلند آوازى در
گريه و فرياد عَوْلَة بالتاء مثله و
آنچه بر تو گران باشد و چيزى
بدان مدد خواسته شود و قوت و
خورش عيال ونيز عَوْل وائى كلمه
است همچون ويب و ويل يقال
عَوْلَكَ وعَوْلَ زيد
(عَالَة) ستر مرغ و باران گريز
(عِوَل) كعنب مدد جوئى و
اعتماد اسم است تعويل را
(عَوِيل) كامير بلند آوازى در
گريه و فرياد
عِيَالُ الرَّجُل) ككتاب زنان و
فرزند و هر كه در نفقه و مؤنت
مرد باشد عَيِّل ككيس مثله عَالَة
وعَيَائِل جمع يقال هُم عَالَةٌ و
هن عَيَائِل واوى است و يائى
(عَائِل) ترازوى مايل و غالب
از هر چيزى
(عَائِلَة) سيرت دشوار
(عُوَال) كغراب بطنى است از
بنى عبد الله بن غطفان و دو
موضع است
سَبْرَةُ بن عَوَّال) كشداد و خارجة
بن عَوَّال نام دو شخص است كه
بروز فتح مصر با عبد الله بن عمرو
حاضر آمدند
(مِعْوَل) كمنبر آهنى كه بدان كوه
كنند و سيتين مَعَاوِل جمع وحى
است از ازد و يمانيان
(مَعَاوِل) بالفتح قبايل ازد
مَعَاوِلَة بالتاء مثله
(مُعْوَل) مغلوب الصبر
(ن) عَالَ عَوْلًا) بالفتح ميل كرد
از راستى و كژى نمود وعَالَ الشيءُ
فُلَانًا) چيره شد بروى و گران گرديد
و بى آرام ساخت او را وعَالَ فُلَانٌ
عَوْلًا و عِيَالَةً) بالكسر بسيار عيال
گرديد ومنه مَالَهُ عَالَ ومَالَ دعاء
عليه اى كثر عياله وجار فى حكمه
ومَالَهُ عَالَ ومَالَ يعنى منسبت او
چيره وعَالَ عِيَالَهُ عَوْلًا وعُوُولًا
وعيالة) كافى و بسند گرديد عيال
خود را و نفقه و خورش داد و
عيالدارى كرد وعَالَتْهُ أُمُّهُ) گم كرد
او را مادر او وعَالَ صَبْرِى)
مغلوب گرديد وعَالَنِى الشيءُ)
اى غلبنى وعَالَ فِى الحكم) ستم كرد
بروى در حكم ويقال للعاثر عَالَكَ
عَالِيًا كقولهم لعالك عاليا وعِيلَ
عَوْلَهُ) مجهولا گم كرد او را مادر
وى وعِيلَ صَبْرِى) مغلوب گرديد
صبرم ومنه المثل عِيلَ مَا هُوَ عَائِلُهُ
مغلوب شد غالب او در حق شخص
گويند كه از كلام خود و حجت آن در
شگفت باشد وهو على مذهب
الدعاء ونيز عَوْل) كم گرديدن
ترازو و ميل كردن آن از حق و زياده
شدن و درين معنى از ضرب نيز آيد
ومنه قوله تعالى ذلك أدنى أن لا
تعولوا قال مجاهد ان لا تميلوا ولا
تجوروا و سخت گشتن كار و بزرگ
گرديدن آن و افزودن و بالا بردن
سهام فريضه و بهره آن را و افزون
شدن آن لازم متعد يقال عالت
الفريضة اذا ارتفعت وزادت
سهامها على اصل حسابها الموجب
عن عدد وارثها وعُلْتُهَا انا و آواز بر داشتن
در گريه عَوِيل عَوْلَة مثله و يارى
خواستن
(مُعْوَل) كمكرم آنكه بروى گريه و
زارى نمايد منه الحديث المعول
عليه يعذب قيل اراد به من يوصى
به او كافرا و شخصا علم بالوحى
حاله
أَعْوَلَ فُلَانٌ أَعْوَالًا) بسيار عيال
گرديد كذا أَعْيَلَ بالياء و
أَعْوَلَ فُلَانٌ) بلند كرد آواز را

در گریه و بانگ کردن واَعوَلَ عَلَیه
نازکرد و بار بروی نهاد واَعوَلَ
فُلانٌ حریص گشت کذا اَعالَ وَ
اَعیَلَ واعولتِ القوسُ بانگ
کرد واَعال) نیازمند درویش
گردید و نیز اعالت) افزون در حساب
فریضه و برآوردن سهام فرایض و
نفقه و قوت دادن عیال را ای
کردن و کافی گشتن آنها را
(مُعَوَّل) کمعظم مستعان و محتمل و
معتمد یقال لیس علیه مُعَوَّل
وماله مُعَوَّل ای مستعان
(عَوَّلَ عَلَیه تعویلاً) یاری
خواست از وی کذلک عَوَّلَ بِه وعَوَّلَه
ویقال عَوِّل عَلَیَّ بما شئتَ ای
استعن بی کانه یقول احمل علیّ
ما شئتَ وعوّل علیه مُعوّلاً تکیه
کرد و اعتماد نمود و بران و نیز تعویل
باواز بلند گریستن و آواز زدن و
نازیدن و برکسی بار نهادن و
باران گریز ساختن و نیز عیّل
تعییلاً عیال دار کرد و نفقه
داد وعیّلهم عیال گردانید
آنها را یا فرو گذاشت
(اِعتَوَلَ اعتوالاً) بگریست

ع و م

(عوم) بالفتح شنا کردن در آب
و رفتن شتر و کشتی و راندن آن و
الفعل من نصر
(عام) سال اَعوام جمع و روز
وعام سنة بالاضافة سال قحط
(عامة) سر سوار که در دشت از
دور نمایان گردد یا سرپا و دستار
که دران اول هویدا گردد و پیچ
دستار و شناخ که ازان بر آب
گذرند و شناخ که بر شکم بندند
واز آب گذرند و یک بند گندم یا
علف در دوده عام جمع
(نَبتٌ عامیٌّ) گیاه خشک یکساله
(عُومة) بالضم کرکی سیاه است
که بر آب شنا کند و نوعی از
ماهی عُوَم کصرد جمع
سنون عُوَّم کرکع تاکید است
(عُوام) کغراب موضعی است
(عُوَیم بن ساعدة هذلی
کزبیر وعویم بن شقر بن عوف
انصاری صحابیان اند ولقیته
ذات العُوَیم ای لقیته بین
الاعوام (عایم) یمنی است
(عوّام) کشداد اسپ شناور و اسپ
رهوار وعوّام پدر زبیر صحابی
است
(تعویم) دسته دسته نهادن کشت
درو ده را و سال برشدن خرمابن
(معاومة) سال برشدن خرمابن
و جزاء سالیانه کردن و معاومة
المنهیُّ عنها ان تبیع زرعَ عامک
او هو ان تزید علی الدین شیئاً
او تؤخره
(مستعام) کشتی یا شناخ

ع و ن

(عون) بالفتح پشتیبان و یاری
گر واحد و جمع مونث و مذکر درو
یکسانست اعوان جمع
عُوَین کامیر اسم جمع و یاری گری
اسم است اعانت را ویقال ما
عندک عونٌ ولا معانةٌ ولا معونةٌ
وعون بن عبد الله تابعی است
(عانة) خر ماده و گله خر و گله
گور خر عُون بالضم جمع و موی
زهار و دهی است بر فرات حمر
عانیةٌ منسوب است بدان و ربما قالوا
عاناتُ و هی من اسمائها و چند
ستاره روشن است در یمین سعود
(ابو عون) بالضم خرما و نمک
(عُوَین) کزبیر نام مردے
(عَوَان) کسحاب جنگ که دران
یکمرتبه قتال و کشتن شده باشد
کانهم جعلوا الاولی بکرا و ماده
گاو و ماده اسپ که بعد شکم نخستین بچه
آورد و زن با شوی و میانه سال از
هرچیزی ومنه قوله تعالی انها بقرة
لا فارض ولا بکر عوان بین ذلک
(عُون) بالضم جمع و شهری است
بساحل بحر یمن و زمین باران
رسیده و فی المثل لا تعلم العوان
الخمرة
ج ٣ (عَوانة) بالتا رخ خرمابن دراز و
جانوریست خرد تر از خارپشت
و گرمی است در ریگ و ابی است
بعرنه نام مردی
(عُوَانة) بالضم از اعلام است
(عوائن) کوهی است
(مَعُونة) کمقعدة یاری گری
(معانة) بالفتح مثله اسم مصدر
است و یاری دادن
(مِعوَان) بالکسر نیکو یاری گر یا
بسیار مددگار مردم
(معونة) کمقولة یاری گری معون
جمع و بئر معونة جایی است

نزدیک مدینه
(مَعِین) بالفتح والضم از اعلام است
(ن) اَعَانَتِ المرأةُ عَوْنًا) بالفتح میانه سال گردید
(اِعَانَة) یاری دادن یقال رَبِّ اَعِنِّی وَلَا تُعِنْ عَلَیَّ
(تَعْوِین) یاری نمودن ومیانه سال شدن یقال عَوَّنَتِ المرأةُ ای صَارَتْ عَوَانًا وبار جستن خر بر ماده خر و در بهره دیگر در آمدن
۳ج (مُعَاوَنَة) بهمدیگر یاری کردن ویاری دادن عِوَان بالکسر مثله
(مُتَعَاوِنَة) مبنیا للفاعل زن کلان سال تندار
(تَعَاوُن) یکدیگر را یاری کردن
(اِعْتِوَان) یکدیگر را یاری دادن
(اِسْتَعَنْتُهُ وبِه) یاری خواستم از وی
ونیز (اِسْتِعَانَة) موی زهار ستردن بحلق باشد یا بنتف یا نوره وروی انّه صلی الله علیه وسلم ینور علی عانته بیده

ع وه

(عَاهْ عَاهْ) کلمه ایست که بدان شتر را زجر کنند تا بازایستد عِیهْ عِیهْ کذلک
(عَاهَة) آفت
(عَوْهِ عَوْهِ) مبنیا بالکسر کلمه که بدان خر کره را خوانند
(عَائِهَة) کصاحبة فریاد و خروش
(اَرْضٌ مَعْیُوهَة) زمین پر آفت
(ض) عَاهَ المالُ عَیْهًا) بالفتح آفت رسیده شد مال عِیهَ الزرعُ مجهولا کذلک
(اَعَاهَ القومُ) خداوند ستور و کشت آفت رسیده گردیدند اَعْوَهُوا بالتصحیح کذلک
(تَعْوِیه) خداوند شتر و کشت آفت رسیده شدن وبآخر شب فرود آمدن ودر جای بند گردیدن وخر کره را بلفظ عَوْهِ عَوْهِ خواندن

ع وه ق

(عَوْهَق) کجوهر مذکور است در ع ه ق

ع و ی

(عَا) کلمه است که بدان نیز از جر مانند عُوْ بالضم وعَایْ مثله
(عَوَّة) بالضم والفتح وتشدید الواو کون وبن بالفتح آواز و فریاد یقال سَمِعتُ عَوَّةَ القومِ ای اَصْوَاتَهُم ونام مردی
(عُوَیّ) کسمی جائی است
(اَعْوَی) کاحمد موضعی است
(عُوَاء) بالضم والمد بانگ گرگ وسگ وجز آن
(عَوَّاء) کشداد ویقصر سگ با بانگ وکون وبن مردم ومنزلی است مر ماه را وآن پنج یا چهار ستاره است بشکل الف از برج سنبله وشتر کلان سال
مَعْوِیَة بن امرأ القیس بن ثَعْلَبَة) بفتح است
(ض) عَوَی الکلبُ عَیًّا) بالفتح وعُوَاءً بالضم وعَوَّةً بالفتح وعَوِیَّةً کغنیة وبن پیچیده بانگ کرد یا آواز زشت ودراز بر آورد و عَوَی الشیءَ) خم داد آنرا وکذا عَوَی البُرَةَ والقوسَ وعَوِیَ الرَّجُلُ بسی سالگی رسیده قوی دست گردید مرد پس سخت پیچیده پنجه دیگران را وعَوَی یَدَهُ پیچید دست ویرا وعَوَی عَنِ الرَّجُلِ دروغ داشت سخن ویرا و بر گردانید وعَوی اِلَی الفِتْنَةِ بسوی فتنه خواند ونیز
(عَی) تافتن موی ورسن وگر کردن سر ناقه را
(عُوعَی عَوْعَاةً) زجر نمود گوسپند را بکلمه عا ونحو آن کذا عَیْعَی عَیْعَاةً وعَیْعَاءً
(تَعْوِیَة) پیچیدن وخم دادن حلقه بینی شتر وکمان را ورسن تافتن ودروغ داشتن سخن کسی را ورد کردن
(مُعَاوِیَة) للفاعل سگ ماده آرزومند گشن وبچه روباه ومعرفة مُعْوِیَة بن ابی سفیان ومعویة بن جاهمة ومعویة بن الحکم ومعویة بن حدیج ومعویة بن ابی غیاش صحابیان اند وکان مُعْوِیَة بن ابی سفیان هو وابوه من مسلمة الفتح من المولفة قلوبهم وابو معویة بوزن مُعْلُوَة ومُعَیَّة ومُعَیِّیَة مصغر آن
(مُعَاعَاة) زجر کردن گوسپند را بکلمه عا وجز آن ویکدیگر را بانگ بر زدن ویقال هو یُعَاوِی الکلاب ای یُنَابِحُهَا

(تعاووا علیه) گرد آمدند بروی
تعاوت الکلاب کذلك
(استعواهم) فریاد خواست
از ایشان و خواند آنها را بسوی فتنه و نیز
(استعواء) رسن تافتن خواستن
(اعتواء) دهن کژ نموده بانگ
کردن سگ یا آواز زشت و بلند
برآوردن آن و خم دادن چیزی را
(انعواء) خمیدن و پیچیده شدن
کمان و حلقهٔ بینی شتر

باب العین فصل الهاء

ع ه ب

(عیهب) کحیدر مرد سست و
ضعیف از طلب کینه و ثار و گران
ناگوار و گلیم بسیار پشم
(عیهبی الشباب) کزکی و پیمد
اول جوانی و عیهبی الملك زمان
و روزگار آن
(عیهاب) بالکسر انکه او را بضلالت
نسبت کنند
(س عهبه) نادانست آنرا
(عوهبه عوهبة) بگمراهی
نسبت کرد او را

ع ه ت

(رجل متعهت) مرد دل شده و
بی عقل

ع و ه ج

(عوهج) کجوهر دراز گردن از
شتر مرغ و آهو و شتر ماده و ناقه
جوان و شتر مرغ دراز پا و آهو ماده
که بر پهلو و تهیگاه وی خط سیاه و
باشد و مار و شتر نرسیت مرمهرة
را
(عواهج) بالفتح قومی است
از عرب

ع ه خ ع

(عهخع) کقنفذ درختی است که
انسان و از برگش دارو سازند و
سئل اعرابی عن ناقته فقال
ترکتها ترعی العهخع وقیل انما
هو الخعخع واما ما وقع فی بعض
کتب المعانی ترعی العهعخ بتقدیم
العین فغلط

ع ه د

(عهد) بالفتح اندرز و پیمان و
سوگند قال ابو حنیفة و مالك و من
وافقهما قول الحالف علی عهد الله
لافعلن کذا یمین وقال الشافعی
لیس بیمین الا ان ینوی و نیز عهد
تقدم بر کسی در چیزی و عهد نامه
که میان دو حاکم و والی نبشته
شود و نگاهداشت حق و حرمت و
امان و زینهار و ملاقات و شناخت
منه عهدی به بموضع کذا و عهدی
به قریب ای علمی و معرفتی به و
منزلی که بوی پیوسته باز گردند
از هر کجا که رفته باشند و باران
نخستین بهار و باران پس باران
دیگر که تری آن تا تری اول رسد
عهاد بالکسر و عهود بالضم جمع
و روزگار و وفا و پذرفتاری
و عهد الله امر و وصیت خدای
(عهدة) بالکسر و الفتح باران
نخستین بهار
(عهدة) بالضم نبشته سوگند و پیمان
و نبشته خرید و فروخت و
تاوان یقال فی الامر عهدة ای سستی
خطا و سستی عقل یقال فی عقله
عهدة ای ضعف و بازگشت یقال
لا عهدة ای لا رجعة و ابیعك الملسی
لا عهدة ای تتملس و تنفلت فلا
ترجع الی و یقال عهدته علی فلان
ای ما ادرك فیه من درك
فاصلاحه علیه
(عهد) ککتف انکه تیمارداری
امور و لایت کند
(عهید) کامیر هم پیمان و هم روزگار
و گزیده و قدیم و دیرینه یقال
قریة عهیدة ای التی علیها عهد
طویل
(عهاد) بالکسر باران نخستین بهار
(بنو عهادة) بالضم بطنی است
(عهدان) کعمران ضمان و
پذرفتاری عهتید ی کسمیهی
مثله
(معهد) کمقعد منزلی که همیشه
بوی باز گردند از هر کجا که رفته
باشند ۳ج
(معهود) جای باران نخستین
رسیده و دیده و شناخته
(ان عهد بالمکان) مجهولاً
باران نخستین بهار رسیده شد
و نیز عهد) بالفتح مدارا کردن و
شناختن و توحید خدای تعالی و
منه الا من اتخذ عند الرحمن
عهداً و پیش کسی در آمدن بچیزی
و نگاهداشتن مودت منه الحدیث
ان حسن العهد من الایمان ای
رعایة المودة و اندرز کردن
(س عهد الیه) پیمان نمود با

وی واندر زفرمود وعهد شده
بمکان کذا ای لقیته
(انا اعهدک من اباقه اعهدا)
ترا از آن ببراو ما مون می سازم و
(اعهدک من الامر) بذیرفتار
آن میشوم
(ارض معهدة) کمعظمة زمین
که بران جا بجا باران رسیده باشد
(معاهد) بکسر الهاء کزیر کر
یعنی ذمی
(معاهدة) بیمان نمودن باکسی
وسوگند خوردن و تیمار داشتن
(تعهد) تیمار داشتن و تازه کردن ج ۳
بیمان را یقال تعهدت فلانا و
تعهدت ضیعتی وهو افصح من قولک
تعاهدت لان التعاهد انما یکون بین
اثنین وفلان یتعهده صرع ای
یجد ده (تعاهد) تیمار داشتن و
نگهداشت نمودن وعهد نو بستن
(استعهد من صاحبه) بیمان
نمود باوی وسوگند نامه یا
بیع نامه نوشت واستعهد فلانا
من نفسه) تاوان داد اورا
از حوادث نفس خود
(اعتهاد) تیمار داشتن باکسی
از سرنو بیمان نمودن

ع ه ر

(عهر) بالکسر زنا
(عاهر) زناکار منه الحدیث
الولد للفراش وللعاهر الحجر
لصاحب ام الولد وهو زوجها
او مولاها وللزانی الخیبة اولا
شئ له وقیل الرجم وضعف بانه
لیس کل زان مرجوما ولانه لا یلزم
من رجمه نفی الولد
(عیهران) بالفتح غول زعیاهید
جمع
(عیهرة) بالفتح زن سبک
بدکار روزانیه وغول و شتر استوار
اندام (ف) عهر المرأة عهرا
بالفتح وبکسر وبحرک وعهارة بالفتح
وعهورا وعهورة بفجو نزد زن
آمد وزنا کرد و عهر ترکیب بدی
گشت و دزدید
(عیهرت المرأة) سبک و بدکار
گردید وزنا نمود
(معاهر) مبنیا للفاعل زن زناکار
معاهرة بالتاء مثله وذو معاهر
بادشاهان از حمیر
(عاهر المرأة عهارا) بازن
فسوق و فجور نمود وزنا کرد و
(عاهر) بیرو بدی شد و دزدید
(تعیهر) سبک و بدکار گردیدن
زن وزنا نمودن

ع ه ع خ

(عهعخ) کقنفذ درختی ست که از
تنه و برگش تداوی نمایند یا ان
خعخع ست وگذشت

ع ه ق

(عوهق) کجوهر بلند بالا مذکر و
مونث در روی یکسانست و کشتی
ست که شتران گزیده و نجیب را بوی
نسبت نمایند وگاو نر سیاه و کبود
و فراشتوک کوهی و زاغ سیاه و
لاجورد و رنگی است شبیه بلاجورد
و رنگی ست همچون رنگ آسمان
مایل بسیاهی و شتر سیاه
شکرف و شترمرغ دراز خاکستر
گون قال الجوهری قلت لاعرابی
من بنی سلیم ما العوهق فقال
الطویل من الرید وانشد *
کانک ضمنت هقلا عوهقا *
اقتاد رحلی او کدر محنقا * بهر بن
درخت نبع ونام مرغزاری است
(عوهقة) در گمراهی انداختن
کسی را یقال ماذا عوهقک یعنی
چه چیز در گمراهی انداخت ترا
(عوهقان) دو ستاره است بروش
فرقدین متصل قطب
(عیهق) کحیدر نشادمانی
(عیهقة) بالتاء مرغی است
(عیهاق) بالفتح گمراهی

ع ه ك

(عیهکة) کدحرجة کارزار
کردن عوهکة مثله بر زمین زدن
و فریاد کردن و خروشیدن

ع ه ل

(عاهل) بادشاه بزرگ و زن که
شوی ندارد
(عیهل) کحیدر شتر ماده تیزرو
و یا ناقه برگزیده استوار اندام
توانا و ربما قالوا عیهل بتشدید اللام
للضرورة فی الشعر عیهلة
بالتاء وعیهول وعیهال)
بفتحهن مثله شتر نر تیز رو و برگزیده
وقال ابو حاتم لا یقال جمل عیهل
و مرد سبک وجست که بیکجا قرار
نگیرد وامرأة عیهل وعیهلة
ایضا کذلک و باد تند و زن بلند بالا
*ونیز عیهلة کنده پیر

ع ه م

(عَهمَة) بالفتح علمیست

(عَیْهَم) کحیدر استوار از هر چیزی و شتر ماده تیزرو وعَیْهَامَة بالفتح وعُیَاهِمَة بالضم مثله و پیل نر و موضعی است

(عَیهَمَان) بالفتح آنکه باول شب راه نرود و در سر راه خسپد یا عام است در هر دو

(عَیْهَمَة) شتافتن وشتابی نمودن

(عَیْهَمِیّ) بالفتح نسو باسطبر دراز قد

(عَیْهُوم) بالفتح بیخ درختی است وقیل هو الادیم الاحمر او الاملس وجائی است

ع ه ن

(عِهْن) بالکسر پشم گوسپند وپشم یا پشم رنگین عُهُون بالضم جمع ونیکو سیاست کننده شتران یقال هو عِهْنُ مالٍ ای حسن القیام علیه

(عِهْنَة) بالکسر درختی است که گلش سرخ باشد و پاره از پشم و کینه لغة فی الاحنة

(عُهْنَة) بالضم دوتا شدن شاخ درخت یا شکسته شدن آن بی آنکه جدا گردد والفعل من ضرب

(بنو عُهَینَة) کجهینة قبیله بود و گذشت

(عِهَان) ککتاب بن خوشه خرما

(عَاهِن) نیازمند ودرویش وشتر خانه زاد یقال اعطاه فلان من عَاهِن ماله وآهِنِه ای من تلاده و حاضر ومقیم ثابت و فروهشته اندام سست و شاخ خرما بن که نزدیک تنه باشد و رگ زهدان شتر ماده وعضو وجوارح مردم عواهن جمع ویقال رمی الکلام علی عواهنه یعنی بپروای صواب وخطا نکرد بسخن گفتن

(عَاهَان) بن کعب شاعری است

(عَیْهُون) بالفتح گیاهی است خوشبوی

(تُعْهِن) مثلثة الاول مکسورة الهاء موضعی است بحجاز

(ن) عَهَنَ عَهْنًا جای گرفت و اقامت کرد و بیرون آمد وسفر کرد ضد و کوشید در کار و عهد ویمان نمود وعَهَنَ له مُرَادَهُ مطلبش شتاب برآورد وعَهَنَ السَّعَفُ خشک گردید

ع ه ه

(عَهّ) بالفتح کم شرم خود پسند ستیزنده

(عَهْ عَهْ) کلمه است که بدان شتر را زجر کنند تا باز ایستد

(عَهْعَهَة بالابل عَهْعَهَةً) زجر نمود شتر را بعه عه

ع ه و

(عِهْو) بالکسر خر کره وشتر استوار و توانا شگرف شانه نازک پشت

(اَعْهَى اِعْهَاءً) خداوند شتران آفت رسیده گردید

باب العین فصل الیاء

ع ی ب

(عَیْب) بالفتح آهو خلاف فرهنگ عَاب مثله عُیُوب بالضم جمع

(عَیْبَة) بالتاء کیسه از چرم و مانند آن وجامه دان وآهو خلاف فرهنگ ورازگاه مردم یقال فلان عیبة فلان اذا کان موضع سره و قال النبی صلی الله علیه وسلم الانصار کرشی وعیبتی عِیَب کعنب و عِیَاب بالکسر وعَیْبَات جمع

(رَجُلٌ عُیَبَة) کهمزة مرد بسیار آهو کننده مردم را

(عَائِب) شیر خفته ودوغ

(عَیُوب) کصبور بسیار عیب کننده

(عِیَاب) ککتاب سینه‌ها ودلها کنایه است وکمان نداف

(رَجُلٌ عَیَّابٌ) کشداد مرد بسیار عیب کننده مردم را عَیَّابَة بالتاء مثله

(اُعْیَب) کجندب موضعی است بیمن وهو فعیل او افعل

ج ۳ (مَعَاب) بالفتح عیب مُعَابَة بالتاء ومَعِیب مثله مَعَایِب جمع وجای عیب لان المفعل من المعتل العین ان ارید به الاسم مکسور والمصدر مفتوح ولو فتحتها او کسرتها فیهما جمیعا لجاز فیقال مَسَارٌ ومَسِیرٌ ومَعَاشٌ ومَعِیشٌ ومَعَابٌ ومَعِیبٌ

(مَعِیب) کمبیع عیبناک مَعْیُوب علی الاصل مثله

(ن) عَابَ المَتَاعُ عَیْبًا) عیبناک گردید وعِبْتُهُ اَنَا) عیبناک

گردانیدم آخرالازم متعد وعَابَ
السِّقَاءُ) دفزک گردانید مشک
شیررا
(تَعْیِیب) عیبناک ساختن
وبعیب نسبت نمودن کسی را

ع ی ث

(عَیْثٌ) بالفتح تباه کردن وزیان
وتباهی رسانیدن گرگ در رمه
والفعل من ضرب
(عَیْثَةٌ) بالتا زمین نرم وشهریست بشریف یابجزیره
(عَائِثٌ) شیر بیشه
۳ج (عیوث کصبور شیر بیشه عیاث
کشنداومثله
(عَیْثَی) بالفتح سقصور تشگفت
وعجب
(عِیثِی جِعَار) مذکور است در
ج ع ر
(عَیَّثَ فُلَانٌ تَعْیِیثًا) بدست
جست چیزرا در تاریکی وعَیَّثَ
طَیْرَهُ آمیخته گردید بروی و
عَیَّثَ یَفْعَلُ کَذَا ای طفق
(تَعَیُّثٌ) کم از سیری آب خوردن
شتران

ع ی ج

(ص) مَا اَعِیجُ بِهِ) باک آن ندارم
وبروا نکنم ومَا عِجْتُ بِهِ) خوشنود
نیستم بوی ومَا عِجْتُ بِالْمَاءِ) سیر
نشدم از آب ومَا عِجْتُ بِالدَّوَاءِ
سودمند نشدم ازان ولایستعمل
الامنفیا فلایقال عاج زید لهذا
الدواء

ع ی د

(عَیْدَانَةٌ) بالفتح خرما بن بلند
عَیْدَان جمع واوتَه یائیة وذکر
فی ع و د

ع ی ذ

(عَیْذَانُ) بالفتح مرد بدخلق

ع ی ر

(عَیْرٌ) بالفتح خر اهلی باشد یا
وحشی واکثر بگورخر استعمال
نمایند عَیْرَةٌ مؤنث ومنه للموضع
الذی لاخیر فیه هوکجوف عَیْرٍ یعنی
در وی هیچ چیزی نیست لانه لا
شئ فی جوفه یُنْتَفَعُ بِهِ اَعْیَارٌ وعِیَارٌ
بالکسر وعُیُورٌ وعُیُورَةٌ بضمها و
مَعْیُورَاءُ بفتح المیم الزائدة والمد
جمع عِیَارَاتٌ جمع الجمع واستخوان
میان برآمده وتندی هرچیز
هموار وتندی میان پیکان تندی
پشت پای وتندی اندرون گوش
مردم وکنج چشم یا پلک یا مردمک
یا نگاه بگوشه چشم یقال فعلته ذَاتَ
قَبْلَ عَیْرٍ ای قبل لحظ العین وکوه
ومهتر قوم و پادشاه ووهل وتندی
رگ پشت وهُمَا عَیْرَانِ)
یعنی از دو جانب آن وهیچ وتیزی
سرکتف وخط سپید میان برگ و
رود بار سیت وجائیست گَانَ
مُخْصِبًا فَغَیَّرَهُ الدَّهْرُ فَاَقْفَرَهُ و
کوهی بمدینه وفی الحدیث انه
حرم مابین عَیْرٍ الی ثَوْرٍ ونیز
عَیْرٌ لقب حمار بن سویلع کافر
رُوِیَ اَنَّهُ کَانَ لَهُ وَادٍ فَاَرْسَلَ اللّٰهُ تعالی
نَارًا فَاَحْرَقَتْهُ وچوبی است در
مقدم هودج ومرغی است همچون
کبوتر واورا عَیْرُ السَّرَاةِ نیز گویند
ویقال مَا اَدْرِی اَیُّ مَنْ ضَرَبَ الْعَیْرَ
هُوَ یعنی نمیدانم که کیست وقولهم
عَیْرٌ بِعَیْرٍ وَزِیَادَةُ عَشَرَةٍ کَانَ
الْخَلِیفَةُ مِنْ بَنِی اُمَیَّةَ اِذَا مَاتَ وَقَامَ
آخَرُ زَادَ فِی اَرْزَاقِهِمْ عَشَرَةَ دَرَاهِمَ
(عِیْرٌ) بالکسر گروه از سفر باز
گردیده مؤنث آید یا کاروان شتر
که غله کشانند واحد آن از لفظش
نیامده یا هر ستور خار بارکش از
شتر وخر واستر عِیَرَاتٌ کعنبات
ویسکن جمع وبُرْقَةُ الْعِیَرَاتِ)
موضعی است
(عَار) ننگ ودشنام وعیب و
هرچه وران عیب لازم باشد
(هُوَ عُیَیْرُ وَحْدِهِ) کذ بیر یعنی
خود بین است ومتکبر یا تنها خورنده
وَاِنْ شِئْتَ کَسَرْتَ اَوَّلَهُ وَلَا یُقَالُ
عُوَیْرٌ بالواو
(عَیْرَانُ الْجَرَادِ) گروه ملخ ومن
فی ع ر و
(عَیْرَانَةٌ) بالتا شتر تیز رو ور
شت ومانی که بگورخر ماند در
سرعت
(عِیَار) تگتاب رفتگی وگریز اسم
مصدر است
(عِیَارَةٌ) آشکارگی وشهرت
اسم است
(عَائِرَةُ عَیْنَیْنِ) چیز بسیار و
مذکور است در ع و ر
(عَیَّار) تگتان بسیار آمد شد
کننده وگریزنده ومرد تیز خاطر و
بسیار گشت وبهر سو روند در
چراگاه وشیر بیشه نیز عَیَّار)

اسپ خالد بن ولید و علمی است
(اَعْیار) بالفتح چند ستاره است
روشن در گذرگاه هر دو قدم سهیل
(یَعار) بالکسر کوهی است ببلاد
قیس
(ابنة مِعْیَر) کمنبر بلا و سختی
و مِعْیَر ابو محذورة اوس
یا سمرة بن معیر صحابی است
(مِعار) بالکسر اسپ یا سوار بر
گردنده از راه و چپ و راست زننده
ومنه قول بشر بن ابی حازم وجدنا
فی کتاب بنی تمیم احق الخیل بالرکض
المعار وابو عبیدة والناس
یروونه المُعار بالضم من العاریة
وهو خطاء
(مِعْیار) بالکسر اندازه و پیمانه و
چاشنی کردن زر و سیم
(مَعایِر) عیب ها
(ض) عارَ الفرسُ عَیْراً رفت
وکذا عارَ الکلبُ وعارَ فی
الارض ای ذهب کانه منفلت
وعارَ الرجلُ فی القوم
یضربهم ونیز عَیْر بیک گوشه
بیرون شدن ناقه بطلب فحل و بهر
سو رفتن اسپ بیجا کردن

(مُعار) للمفعول اسپ بچرا گذاشته
و بعلف داشته
(اِعارة) بردن و بعلف داشتن
اسپ او بچرا گذاشتن و شد آمد
نمودن مرد از ناده خود بر گردیده
بناده دیگر میل کردن شتر و مشهور و
پراگنده بشهرها شدن قصیده
و میان کلان ساختن پیکان را
عَیَّرَهُ الامرَ تعییراً عیبناک
ساخت کار او را ولا تقل عیّره بالامر
ونیز تعییر سرزنش کردن و
جدا جدا سنجیدن هر یک درم
را و خبر لاوه بر آوردن آب
(مُعایرة) راست کردن ترازو و
پیمانه
(تعایُر) یکدیگر را عیب کردن
(مُسْتَعِیْر) مبنیا للفاعل انچه
بخلقت شبیه گور خر باشد

ع ی ز

(عِیْز عِیْز) بالکسر مبنیا بالفتح
ونیز عَیْز کلمه است که بدان میش
را زجر کنند

ع ی س

(عَیَس) بالفتح آب گشن
(عِیس) بالکسر شتران سپید
سرخ موی اَعْیَس وعیساء واحد مر
مذکر و مؤنث را ونیز عیساء
ملخ ماده و نام زنی است
(ابو الاعیس) عبد الرحمن بن
سلیمان حمصی است
(عِیسی بن مریم) بالکسر مقصوراً
پیغامبری علیه السلام لغت
عبرانی است یا سریانی واسمه المسیح
عیسون وعیسین بفتح السین
جمع هذا عند البصریین وأجاز
الکوفیون ضم السین قبل الواو و
کسرها قبل الیاء نحو عیسُون وعیسِین
والکسائی یفتح ما قبل الواو فی الالف
الاصلیة مثل مُعْطَون وبالضم فی غیر
الاصلیة مثل عیسُون ونسبت بسوی
آن عیسوی بقلب یا بواو و
عیسی بحذف یا وعیسی بن طلحه
وعیسی بن عبد الله تابعیان
اند وعیسی ابن ایوب وعیسی بن
حماد وعیسی بن حمزه وعیسی
بن سلیمان وعیسی بن سهل و
عیسی بن محمد شیخ ابو داود و
محدثان وعیسی بن یونس همدانی
از اهل کوفه است
(ض) عاسَ الناقةَ کشنی کرد
ناقه را
(اِعاسة) خشک گردیدن کشت
(تَعَیُّس) سپید سیاهی مائل
شدن شتر

ع ی ش

(عَیْش) بالفتح زندگانی و خوردنی
و آنچه بدان زیست نمایند و نان
(عِیْش بن حَرام) بالکسر وعیش
بن اسید در قبیلهٔ قضاعة اند و
عیش بن ثعلبة در بنی الحارث
بن سعد وعیش بن عبد بن ثور
در مزینه وعیش بن خلاوة در
غطفان
(رَجُلٌ عائشٌ) مرد نیکو حال و
عبد الرحمن بن عائش حضرمی و
زید بن عائش مزنی صحابیان
اند و عائش بن انس از عطا
روایت حدیث کند و بنو عائش
بن مالک بن تیم الله گروهی
است از عرب و از انست
صعق بن حزن عائشی و عائشان
دیگر منسوب بوی
(عائشة) کصاحبة علم است مر
مردان و زنان را از انست عائشة
بن نمیر بن واقف و او راست بئر

عَائِشَة نزدیک مدینه وعائشة
بن عثم ومنه المثل اضبط من عائشة
وهو فی ض ب ط اوهو بالسین من
العبوس (عَیْشَان) بالفتح وهیست بخار
(ابو عَیّاش بن اَبِی رَبِیْعَة)
کشته و وعیاش بن ابی ثور صحابیان
اند وعیاش بن ابی سلم و
عیاش بن عبد الله وعیاش بن
مونس وعیاش بن ابی سنان و
عیاش بن عبد الله یشکری وعیاش
بن عبد الله بن ابی معلی وعیاش
بن عقبه وعیاش بن عیاش قتبانی
وعیاش بن الولید وعیاش بن ۳ج
الفضل وعیاش بن عمرو و ابو بکر
بن عیاش وحسن بن عیاش
وعمر بن عیاش و اسمعیل بن عیاش
محمد بن علی بن عیاش
وعباس محمد بن علی بن عیاش بن
شمام وابراهیم بن سعد بن عیاش
محدثان اند
(مَعَاش) بالفتح زندگانی
مَعِیْشَة بالفتح خوردنی ونوشیدنی
وماننده آن که بدان زندگی نماید
وماده حیات وهرچه بدان یاوران
زیست و زندگانی باشد مَعَائِش

بالیاء جمع تقدیرها مَفْعِلَة فالیاء
اصلیة محرکة فلا تنقلب فی الجمع
همزة ومنهم من یجمعها علی الفرع و
یهمزها وشبه مَفْعِلَة بفعیلة کما
همزت مصائب لان الیاء ساکنة وفی
النحویین من یری الهمزة لحنا و
زندگانی والمَعِیْشَة الضَّنْک
عذاب قبر
(ض) عَاشَ عَیْشًا بالفتح
مَعَاشًا ومَعِیْشًا ومَعِیْشَة بفتح
هرسه وعِیْشَة بالکسر وعَیْشُوْشَة
بالفتح زیست وعِیْشَة رَاضِیَة زیستی
پسندیده
(اِعَاشَة) زنده گردانیدن
(تَعْیِیْش) زنده کردن
(مُتَعَیِّش) للفاعل آنکه او را
اندک کفاف باشد
(تَعَیُّش) بتکلف اسباب معیشت
ساختن وطلب کردن آنرا
(تَعَایُش) باهم دیگر زیست کردن
ع ی ص
(عِیْص) بالکسر درخت انبوه
بهم پیچیده عِیْصَان بالکسر و
اَعْیَاص جمع وبیخ وبن درختان
خار دار مجمع و درهم یا خرمابنان

انبوه و رویدنگاه درخت نیکو و
آبی است بدیار بنی سلیم و کوهی
است از کوه های مدینه ونیز
(اَعْیَاص) از قریش پسران امیه
بن عبد شمس الاکبر غیر عنابس
چهار کس اند عاص و ابو العاص
عِیْص بالکسر و ابو العیص
(عِیْصُوْم) بالکسر پسر اسحاق بن
ابراهیم علیهما السلام
(عِیْصَان) بالکسر کانی از کانهای
عرب
(مَعْیَص) بالفتح رویدنگاه
(مُعْیَاص) هر که سختی کند بر
تو و آنچه بخواهی از وی
ع ی ض
(عیاض) ابن ربیعة اشعری وعیاض
بن هلال از تابعیان اند وانس
بن عیاض وعروة بن عیاض و
عیاض بن حمار از محدثان و
فضیل بن عیاض از عرفای مشاهیر
است اخرج علی اللفظ وصله بالواو
ع ی ط
(عِیْط) بالکسر شتران برگزیده و
جوان وعیط بالکسر مبنیة آواز
جوانان چابک سبک چون بهم دیگر

را آواز کنند یا کلمه است که بوقت
سستی و بازی وچیرگی بدان بانگ
کنند و خروشند.
(عَیَط) محرکه درازی گردن و
الفعل من سمع
(عَائِط) شتر و زن که بی عقر سالها
بار ور نگردد عُوْط بالضم وعِیْط
کمیل وعُیَّط کرکع وعُوْطَط کقوبل
وبکل وقد یضم الطاء وعِیْطَات
بالفتح جمع وقالوا عائط عیط وعوط
وعوطط بالضمها مبالغة ونیز عائط
شتر ماده که گشنی کرده شود وبار نگیرد
(اَعْیَط) کاحمر دراز گردن عَیْطَاء
مونث و دراز گردن و سر معاورد
کاره وسر باز زننده وخود دار و
قصر اعیط کوشک بلند وعز اعیط
ارجمندی بزرگ و بلند وتمام قالوا
قَارَة عَیْطَاء اذا استطالت فی السماء
یعنی پشته بلند
(مَعِیْط) کمعقد رودباریست
و انرا رود زیست
(ن ض) عَاطَتِ المَرْأَة درازگردن
گردید وعاطت الناقة عیطا
بالفتح وعیاطا بالکسر باردار
نگردید سالها بی نازایندگی وکذا

عَاطَتِ الْمَرْأَةُ
(عَطْعَطَة) عيط عيط گفتن بتكرار
(تَعْيِيط) عيط گفتن يكمرتبه
(تَعَيُّط) دراز گردن شدن وسالها
بار دار نگرديدن شتر ماده بی آنكه
نازاينده باشد تَعَوَّطَ مثله فيهما
وجوش زدن سنگ وچوب وآب
مانندی برآمدن از آن وسطبر
گرديدن باروان شدن آن وفرياد
كردن وخروشيدن متكبر وروان شدن
(اِعْتِيَاط) دیر باردار نگرديدن
شتر ماده وزن بے عقر وباردار نا
شدن ناقه تا آنكه كشن داده شود
آن را اعتياط نعت است از آن

ع ي ع
(عَيَّعَ الْقَوْمُ تَعْيِيعًا) عاجز
گشتند از كاری كه قصد آن داشتند
وفی كُتُبِ التصريف عَاعَيْتُ عِيعَاءً
ولم يُفَسِّرُوهُ قال الاخفش لا نظير
لما سوی حَاحَيْتُ وهَاهَيْتُ

ع ي ف
(عَيْفَة) بالفتح گرد گشتگی مرغ
گرد آب بسوی آن وزن كه شير زن
عَيُوف را كه سميت به لانها تعافه
وتقذره ومنه قول المغيرة لا تحرم

العَيْفَة
(عِيفَة) بالكسر شتران برگزين
(عَيَّاف وطِرْيَدة) كسماب هردو
از بازيهای عرب است يا عَيَّاف
بازی است كه زنان بدان بازی
كنند قاله ابن النشوان
(عَيُوف) كصبور شتر تشنه كه آب
را بوی كند ونخورد وزنے كه شير زن
بد گردد بعد زائيدن وبگذارد زن
ديگر تا سوراخ پستان وے
گشاده شود ونام زنے ومرد بسيار
كراهت
(عَائِف) فال گوے بمرغان وجز
آن وناپسند دارنده طعام وشراب
وجز آن را وننگ دارنده ومرغ
گرد آب ومردار گردنده باراده
فرود آمدن
(عَيِّفَان) كتيهان سخت كه وآنكه
كراهت داشتن از هر چيزے
خوی او باشد
(ض عِفْتُ الطَّيْرَ عِيَافَةً)
بالكسر فال گرفتم از آن هوان تعتبر
بِأَسْمَائِهَا ومَسَاقِطِهَا وأَصْوَاتِهَا
فَتَتَسَعَّدَ اوتتشاءم * وعَافَتِ
الطَّيْرُ عَيْفًا) بالفتح گرد آب

بامردار گرديد مرغ وفرود آمدن
خواست عَافَتْ تَعُوفُ
عَوْفًا مثله
(س ض عَافَ عَيْفًا وعَيَفَانًا)
محركة وعِيَافَةً وعِيَافًا بكسرهما
ننگ داشت * وعَافَ الطَّعَامَ
ناپسنديد وناخوش داشت آن را
ونخورد وعَافَ الشَّرَابَ وغَيْرَهُ
كذلك او كتاب مصدر وكتابه
اسم
(اِعَافَة) حنداوند شتران عيف
شدن
(اِعْتِيَاف) توشه گرفتن
بجهت سفر

ع ي ق
(عَيْق) بالفتح مرد بی خير وباز
دارنده از حاجت لغتيست در
عَوْق وبهره از آب
(عَيْقَة) بالفتح والكسر كنار دريا
وناحيه آن وگوشه وناحيه خانه
(عِيقَ) بالكسر مبنيا على الفتح
كلمه است كه بدان زجر نمايند
(عَيُّوق) نام ستاره واوے
است ديائی وگذشت
(تَعْيِيق) بانگ برزدن

ع ی ك
(عَيْكَة) بالفتح درختان بهم
پيچيده وانبوه از هر درخت
وكنارستان
(عَيْكَتَان) نام دو كوه وآنها را
عَيْكَان بدون تا نيز گويند
(ض عَاكَ عَيَكَانًا) محركة
دوش جنبان رفت

ع ی ل
(عَيْلَة) بالفتح درويشی وفاقه اسم
است عَالَة وعُيُول شله والفعل
من ضرب * وطَالَ عَيْلَتِي اِيَّاكَ)
يعنے دراز شد احتياج من بتو * ج ٣
وصحن بن عَيْلَة) بفتح است
بالكسيته ويقال بن ابی
العَيْلَة
(عَيَل) محركة پيش آوردن
حديث وكلام برآنكه شنيدن
نخواهد وسخن شنيدن از شان
او نيست كانه لم يهتد لمن يريده
فعرضه علی من لا يريده
(عَائِل) درويش ونيازمند
عَالَة وعُيَّل كركع وعِيلَى
كسكری جمع ومنه وان خِفْتُمْ
عَيْلَةً وتَرَكَ اولادا يتامی و

عَیلی

(عِیَالَةُ الْبِرْذَوْنِ) بالکسر علف

ستوره

(عَیِّل) کَکَیِّس نان و فرزند و

هر که در نفقه و مؤنت او باشد

عِیَال کَکِتاب جمع عَیَائِل جمع

الجمع مثل جَیِّد و جِیَاد و

جِیَائِد و ذکر فی ع و ل ومنه قولهم

جهد البلاء کثرة العیال وقلّة الحال

(عَیِّلَة) کَکَیِّسة نام زنی

(فَرَسٌ عَیَّالٌ) کَکَتّان اسب

خرامنده * و (رجلٌ عَیَّال)

مرد خرامان بناز

۳ ج (اِمْرَأَةٌ عَیَّالَةٌ) کَکَتّانة زن

خرامنده مایل و نازنده در رفتار

(عَیْلَان) بالفتح کفتار نر و معرفة

عَیْلَان ابو قیس والصواب

قیس عَیْلَان مضافا ولیس له

سَمِیّ وهو فی الاصل اسم فرسه

(مَعَالَةُ الْبِرْذَوْنِ) بالفتح علف

ستور

(ض) عَالَ عَیْلًا و عَیْلَةً)

بفتحها * و عُیُولًا و مَعِیلًا)

بالفتح نیاز مند و درویش گردید

* و عَالَ الشَّمِرُ) شکارجست.

ینک * و عَالَنِی الشَّیءُ عَیْلًا

و مَعِیلًا) حاجتمند گردانید مرا و

درمانده نمود ومنه عَیْلَ صَبْرِي

* و عَالَ فی مِشْیَتِهِ) خرامان

و خمیده و نازان رفت * و عَالَ

فِی الْاَرْضِ عَیْلًا و عُیُولًا)

بالضم والفتح رفت * ویقال عِلْتُ

الضَّالَّة اذا لم تدر این تبغیها

عَائِل نعت از آن

(مُعِیل) کمقیم شیر بیشه و گرگ

بدان جهت که پیوسته شکار جوید

و مرد بسیار عیال مُعِیلَة مؤنث

(اِعَالَة) بسیار عیال شدن چریر

شدن اِعْوَال مثله

(تَعْیِیل) بدخوارگی و گذاشتن

اسب را در بیابان و گم کردن ضالّه

را بجائیکه جایش معلوم نشود

(تَعَیُّل) خرامیدن و خمیدن

و نازیدن در رفتار

ع ی م

(عَیْمَة) بالفتح آرزوی شیر

آمدن کسی را و تشنگی عَیْم مثله

والفعل من ضرب و سمع

(عِیمَة) بالکسر شتران برگزیده

(عَیَّام) کسحاب روزه

(عَیْمَان) بالفتح مرد آرزومند

شیر و تشنه عَیْمَی مؤنث * و

رجلٌ عَیْمَان اَیْمَان) مردیکه

زن و شترانش گذشته و مرده باشند

(عَامٌ مُعِیمٌ) کمقیم سال دراز

(اِعَامَة) بی شیر گردانیدن و

بی شیر شدن لازم متعد یقال اَعَامَه

الله ای ترکه بغیر لبن فاعَام هو وکم

شیر گردیدن قوم

(اِعْتِیَام) برگزیده بهترین مال

گرفتن

ع ی ن

(عَیْن) بالفتح چشم مؤنث آید و

یقال نَعَمَ الله بِكَ عَیْنًا یعنی چشم

بخشد خدائی ترا اَعْیَان و اَعْیُن

کافلس و عُیُون) بالضم و بکسر

جمع اَعْیُنَات جمع الجمع عُیَیْنَة

تصغیر آن ومنه قیل ذو العُیَیْنَتَیْن

للجاسوس * و چشمه اَعْیُن و

عُیُون جمع و چشم زانو و چشمه

آفتاب و چشمه ترازو و باشندگان

شهر و حوالی و مقیان سرای و مردم

یقال بَلَدٌ قَلِیلُ الْعَیْنِ و یقال مَا بِهَا

عَیْنٌ ای اَحَدٌ و دیدبان و جاسوس

یقال بَعَثْنَا عَیْنًا یعنی فرستادم

جاسوس را تا خبر آرد و پوست که در آن

گلوله کمان او فتد و گرده و

سجرک و قوت حاسه بینائی موجود

از هر چیزی و حقیقت قبله و

بهترین و گزیده هر چیزی و دینار

و زر درست و مال پیدا و شخص

و نفس هر چیز یقال هُوَ هُوَ عَیْنًا و هُوَ

هُوَ بِعَیْنِهِ * و ربا و چهتر و ابر از کرانه

قبله یا از ناحیه قبله عراق یا از جانب

راست قبله آن یقال نَشَأَت السحابة

مِن قبل العَیْن ای عن یمین قبلة

العراق آفتاب یا شعاع آن و

موجود و مهیا از شتر و انگور و زر گزین

قوم و مال و جای برون آب کاریز و

باران چند روزه که نایستد و جای

پریشان شدن آب چاه و نظرگاه

و منظر مرد ومنه قول الحجاج لَعَیْنُكَ

اکبر من مَدَاك یعنی منظرك اکبر

من سنك و میل ترازو یقال فی

المیزان عین اذا لم یکن مستویا و کرانه

و نیم دانگ از هفت دینار کذا فی النسخ

و نگاه و برادر مادری و شریف و

گرامی قوم اَعْیَان جمع * و شهر

عَیْن) شهریست مرغیل را و

حرفی است از حروف هجا حلقیه

مجهورة وینبغی اَن تُنعم ابانته ولا
یُبَالِغَ فیه فیؤل اِلَی الاِمتکوا ه وچند
دایره تنگ ست بر پوست یقال
بالجلد عَیْنٌ ای دائرةٌ رقیقةٌ و
ذالک عیب فیه ه مرغی ست و
موضعی در بلاد ہذیل و دہی بشام در
پائین کوه لکام و دہی یمن در روستای
سنجان ه و راس عینٍ یا راس العَیْن
شهری ست میان حران و نصیبین
و نسبت بسوی آن رسعنی آید ه
و عین شمسٍ دہی ست بمصر و
و عَیْنُ صَید و عَیْنُ نَمِرٍ و عَیْن
اَبَلی) مواضع ست ه و اَسْوَدُ
العَیْن) کوہی و یقال هو صدیق
عَیْنٍ یعنی پیوسته نظر کار ست و فعلته عمداً
ه و عمداً عَیْنٍ) یعنی بیقین و
گوشش و اراده کردم آنرا و کذا
فعلته عمداً علی عین و صنعت
ذالک علی عَیْنٍ و عَیْنَیْن و لقیته
اَوّل عَیْنٍ یعنی بیشتر هر چیزی و
فی المثل الجواد عَیْنُه فراره و
یقال لا اَطلب اثراً بعد عَیْنٍ
یعنی پس دیدن ه و نظرت
البلاد بعَیْن اَو بعَیْنَیْن)
و دیدگیاه آن و یقال انت

عَلی عَیْنی یعنی بر چشم منی و این
کلمه وقت تعظیم و حفظ مراتب گویند
منه قوله تعالی لِتُصْنَعَ عَلی عَیْنِی ه
و هو عرضُ عَین ای قریب و کذا
هو منّی عَیْنُ عُنّةٍ ه و هو عَبْدُ
عَیْنٍ) یعنی در نظر مثل بنده است
ه و ذو العین) لقب قتادة بن
نعمان بدان جهت که چشم او را که
بر روی او افتاده بود و آنحضرت
صلی الله علیه وسلم باز بجایش رد
کرد فکانت اَصَحَّ عَیْنَیه ه عَیْنَیْن
مثنی دہی ست بجرین از ان ده است
خُلَید عَیْنَیْنی ه و ذو العَیْنَیْن)
جاسوس و ذو العَیْنَیْن)
معوية بن مالک شاعر و فارس
و عَیْنُ ابراهیم بن هشام و عَیْنُ
ابو زیاد و عَیْن ابو نیزر بن
نجاشی و عین ازرق و عین
محنس و عین جدید و عین
خیف و عین الشهدا و عین
العورا و عین فاطمه و عین
قشیری و عین مروان و عین
النبی و عیون حسین بن زید
چشمهاست
(عِین) بالکسر گاو دشتی

عینین) بکسر عین مثنی کوہی ست
باحد قام علیه ابلیس لعنه الله فنادی
ان محمداً صلی الله علیه و آله و
سلم قد قُتِل
(عِیْنة) بالکسر وام که در آن وام
دہنده را نفعی نباشد و بهای بیشی
و بهترین و برگزیده شتران و ماده
جنگ و کرد اگرد چشم گوسفند ه و
ثوبُ عِیْنَةٍ) مضافة جامهٔ نیک
رو گاه
(عَیَن) محرکة اہل سرای و جماعت
یقال جاء فلانٌ فی عَیَنٍ ای جماعة
(عُیَیْنَة) مصغراً نام مردی ه و
عُیَیْنَةَ بن حصین فزاری از مؤلفه
قلوب ست و سفیان بن عُیَیْنَة و
عَبد الرحمن بن عُیَیْنَة از محدثین
(عَائِن) آب روان یقال شرب
مِن عَائِنٍ ای مِن ماءٍ سَائِلٍ
و چشم کننده ه مَا بِهَا عَائِنٌ
ای احدٌ
(عَائِنَة) اموال و نگاهبانان آن
یقال هذه عَائِنَةُ بنی فلانٍ یعنی
اموالهم و رعیانهم ه و لقیته
اَوّلَ عَائِنَةٍ یعنی پیشتر هر چیزی
و لقیتُهُ اَدنی عَائِنَةٍ کذلک

(رجلٌ عَیُونٌ) کصبور مرد نیک
چشم زخم رساننده عِیْن بالکسر و
گکتب جمع
(عُیُوْن) بالضم شهری ست باندلس
و دہی ست ه بجرین ه و عُیَیْثُونُ
البَقَر) نوعی از انگور گرد سیاه
رنگ و آلوی سیاه
(عِیَان) بالکسر یقین و دیدار
یقال لقیته عیاناً ای معاینةً لم
نشك فی رویته ایاه و ابنا عِیَانٍ
دو مرغ ست یا دو خط که قایف بر زمین
کشد و گوید ابنا عِیَانٍ اسرعا
البیان و یقال جری ابنا عیان
اذا عُلِم ان القامر یفوز قدحه ه
و نیز عیان آہنی ست در متاع فدان
اغیِنَة و عُیُن کعنق جمع و آہن
اماج عِیْن بالکسر جمع
(عِیَانَة) بالتا موضعی و بعثنا
عَیَانَةً یعنی فرستادیم جاسوس را
تا خبر آرد
(اَعْیَن) کاحمد فراخ چشم عِیْن
بالکسر جمع صلة فعل بالضم و آنکه
سیاہی چشم وی کلان و بزرگ
باشد و گاو دشتی نر و لاتقل
ثور اَعْیَن و قلعه ست بیمن

ج ٣

وعبد الله بن اعين محدث است
(مَا اَعْيَنَهُ) چه چشم زخم
رساننده است آن
(عيناء) بالفتح والمد هر و مشك
آماده پاره شدن و قافیه نافذ و
چاهی است و گاو ماده وحشی و زن
فراخ چشم مونث اعين عِين بالكسر
جمع
(عَيْنَى) بالفتح مقصورا بالای
كوه ثبير والصواب بالمعجمة
(سِقَاءٌ عَيِّنٌ) كلكيس و تفتح یاءه
مشك آب ریز یا مشك نو
(عَيَّان) كلكتان شهری است
(عَيْنَان) بالفتح جایی است وابو
عَيْنَان جد نهار بن توسعة
(عَيَانَة) كثمامة قلعه است بيمن
(عَيْنُون) كصعفوق دهی است
وآن (عَيْنُونِي) بالقصر نيز نامند
(مَعَان) بالفتح فرودگاه و منزلی
است مرحاجیان شام را
(مِعْيَان) بالكسر آب وكاه جوینده
قوم را و رجلٌ مِعْيَان مرد سخت
چشم زخم رساننده
(مَعِين) كمبيع چشم كرده مَعْيُون
مثله و ماءٌ مَعِينٌ آب روان

روشن و پاك ماءٌ مَعْيُونٌ على
الاصل مثله و ابن مَعِين مذكور
است در م ع ن
(مَعِينَة) بالفتح موضعی است
(ض) عِنْتُ الرجلَ عَيْنًا (
چشم كردم مرد را و نيز عَيْن)
بالفتح چشم زخم رسانیدن و بر چشم
زدن و روان گردیدن آب و
اشك عينان بحركة مثله و
بچشمه رسیدن بكندن چاه جز
آن يقال حفرت حتى عِنْتُ ای
بلغت العيون و سایل شدن
تراز و دیدبان شدن قوم را
(س) عَيِنَ عَيَنًا وعِينَةً) بالكسر
فراخ و بسیار سیاه چشم گردید
(اِعَانَة) نزدیك شتر آمدن با عانة
و بچشمه رسانید آب را
(مُعَيَّن) كمعظم خانه منقش بچهار
خانهای خرد همچون چشم گاو و گاو
نر سیاه ما بین پیشانی و كشتن گاو
كه تركی بوقانا مندش و كشتنی
است از گاو
(تَعْيِين) وام بی نفع گرفتن
و دادن وام بی نفع و سبز شدن
درخت و شكوفه برآوردنش

وبيعاد بها فروختن رخت را
پس باز خریدن آنرا بكم قیمت
پیشین و دائر گردانیدن جنگ
میان قوم و مروارید سوراخ كردن
و در روی كسی بد بهای وی او را
گفتن و آب در مشك فو ریختن
تا چشمهای آن بند گردد و عين
نوشتن و مخصوص كردن چیزی
را از جمله و واضح كردن
(مُعَايَنَة) برادر مادر و پدری
بودن و دیدن بچشم عِيَان
بالكسر مثله
سقاءٌ مُتَعَيِّن) مبنيا للفاعل
مشك كه از ان آب چكد یا مشك نو
(تَعَيَّنَ عَلَيهِ الشيءُ) لازم شد
بروی بعینه و نيز تَعَيُّن نا
شناسانیدن خود را و درنگ
كردن جهت رسیدن بچیزی
و بیقین دیدن كسی را و نزدیك
آمدن جهت اعانة و چشم دار
گردیدن چرم و بچشم كردن مال را
و مخصوص شدن چیزی
(اِعْتِيَان) نزدیك شتر رسیدن
باعانت و دیدبان و جاسوس
گردیدن

يُقَالُ بَعَثْنَا عَيْنًا اِعْتَانًا وَلَنَا
فُلَان ای صار عينا و به نسيه
خریدن چیزی را و گزیده گرفتن
ويقال اِذْهَبْ وَاَعْيِنْ لَنَا
منزلا ای ارتَدْ ه

ع ی ی

(عَيّ) بالفتح درمانده در كار و
در سخن و عَيّ بن عَدْنَان برادر
معد است
(عَيِيّ) كغنى درمانده در كار و
سخن اَعْيَاء و اَعِيَّاء جمع
داءٌ عَيَاءٌ) بالفتح والمد بیماری
كه به نشود و فحل عَيَاءٌ كُشن درمانده
از كشنی یا آنكه طرز كشنی نداند و كاهی
كشنی نكرده باشد و كذا رجل عَيَاء
فيهما
(اَعْيَى) بالفتح پدر بطنی است از
جرم اَعْيَوِی منسوب بوی و فی
المثل اَعْيَا من باقل
(عَيَايَاء) بالفتح والمد درمانده
در كار و در سخن و فحل عَيَايَاء
كشن درمانده در كشنی یا كشنی كه
كاهی كشنی نكرده رجل عَيَايَاءٌ
كذلك اَعْيَاء على حذف الزوائد جمع
(اُعْيِيَة) بالضم والكسر كاثفية

سخن وکار دشوار درمانده کن
(عَیَایَه) بالفتح حمی ست
(عَیْعَایَة) بالفتح بطنی ست از عدوان
(عَیَان) کلمان درمانده درکار وسخن
(ابلٌ مَعَائٍ) بالفتح شتران مانده ابلٌ مَعَایَا کذلك
(س) عیَّ بِالْأَمْرِ عِیًّا) بالکسر درمانده درکار یا براو خود را نیافت وسراوریش را نتوانست
عَیِیَ بفك ادغام مثله وکذلك عَیَّ فِي الْکَلَامِ وعَیِیَ فی مَنْطِقِه یعنی بسته شد بروی سخن وبیان کردن نتوانست وکذلك فی الجمع تقول عَیُوا مخففًا وعَیُّوا مشددًا
وعَیِیتُهُ ندانستم آنرا
(ابلٌ مُعْیِیَةٌ) کمقیمة شتر درمانده
(اَعْیَی الْمَاشِی اِعْیَاءً) مانده شد ¶ واَعْیَی السَّیْرُ الْبَعِیرَ) مانده گردانید سیر شتر را لازم متعد ¶ و
اَعْیَاهُ الدَّاءُ) مانده کرد اورا بیماری عاجز نمود وبه نشد ¶ ونیز
اِعْیَاءٌ) دشوار شدن کار بر کسی یقال اَعْیَا عَلَیْهِ الْأَمْرُ

(مُعَیًّی) کمعظم موضعی ست
(تَعْیِیَة) سخن دشوار آوردن
(مُعَایَاة) سخن وجز آن دشوار آوردن
(تَعَیِّی) درماندن درکار و راه نیافتن وآن وسراوار نیکو کردن نتوانستن ودشوار شدن کار
(تَعَایَا بِالْأَمْرِ) درمانده درکار وعاجز گشت ونیکو وسراوار نتوانست کرد ¶ وتعایا عَلَیْهِ الْأَمْرُ) دشوار شد بروی کار
(اِسْتِعْیَاءَة) درماندن درکار وعاجز شدن ونیکو کردن نتوانستن

الکتاب التاسع عشر فی الغین

باب الغین فصل الهمزة

غ ء غ ء

(غَأْغَأَة) کصلصال آواز خروش خرگوش کوهی یا زاغ سیاه کوهی

باب الغین فصل الباء

غ ب ء

(ف) غَبَأَ لَهُ وَاِلَیْهِ) آهنگ نمود بسوی او

غ ب ب

(غِب) بالکسر پایان هر چیزی وروز میان بآب آمدن شتر وتب ومنه زُرْ غِبًّا تَزْدَدْ حُبًّا وقال الحسن الغب فی الزیارة ان تکون فی کل اسبوع
(غُبّ) بالضم رونده از دریا چندانکه در دشت دور در آید وزمین پست وایستادگاه آب اَغْبَاب وغُبُوب جمع
(غُبَّة) بالضم اندک از معیشت وجوزه عقاب ومعرفه جوزه عقاب که بی پشک پرورده بودند
(غَبَب) محرکه طرق زیر گلوی خروس وگاو ومردم
غُبَیْب) کزبیر موضعی ست بمدینه وناحیه بیمامه
(غُبَیْبَة) کجهینة شیر صبح که بران شیر شب دوشند ودوغ سازند
(اَبُو غَبَاب) کسحاب کنیت عامر بن حارث شاعری نمری ولقبش جران العود ست
(غُبَاب) کغراب لقب ثعلبة بن حارث
(لحمٌ غَابٌّ) گوشت یک شبه وکذا خبزٌ غابٌّ

(ابلٌ غَابَّةٌ) شتران که یعب آب خورند غوابّ جمع
(غَبْغَب) گوشت پاره فرو هشته زیر حنک مردم وطوق زیر گلوی گاو وخروس ونام بتی وکوهی ست بمنی
(تَغْبِبَة) گواهی دروغ
(میاهٌ اَغْبَابٌ) آبهای دور
(مَغَبَّة) بالفتح پایان هر چیزی
(ض) غَبَّتِ الْحُمَّی غِبًّا) بالکسر روز میان آمد تب ¶ وغَبَّتِ الْاِبِلُ غَبًّا بالفتح وغُبُوبًا روز میان بر آب آمد شتران ¶ وغَبَّ

ج ٣

فُلَانٌ عَنِ الْقَوْمِ) میان روز آمد برانها ویقال فلانٌ لا یَغِبُّنا عطاؤه یعنی هر روز بی فاصله می بخشد ¶ وغَبَّ اللَّحْمُ) بدبوی شد ¶ وغَبَّ عِنْدَنَا) شب گذشت نزدیک ما ومنه قولهم رُوَیْدَ الشِّعْرِ یَغِبُّ ¶ وغَبَّتِ الْاُمُورُ) باخر رسید کارها
(مُغِبّ) کمقر شیر بیشه
اَغَبَّتْهُ الْحُمَّی وعَلَیْهِ اِغْبَابًا) نوبت آمد تب ¶ واَغَبَّ الْقَوْمَ) روز میان آمد قوم را ¶ ونیز اِغْبَاب) بوی گرفتن

گوشت سب گذاشتن نزدیک
کسی و روز میان تاب آوردن
شتران را و روز میان بجائی
رفتن و منه الحدیث اِغْبُّوا
فی عیادة المریض واَرْبِعُوا یعنی
عُدْ یومًا ودع یومًا او دع یومین
وعُد الیومَ الثالث
(مُغَبَّبَة) کمعظمة گوسپند که
روز میان دوشند آن را
(تَغْبِیب) ترک دادن مبالغه
را در امری و گرفتن گرگ گلوی
گوسپند را و دور کردن از قوم
امری را

غ ب ث

(غَبْث) بالفتح مسکه و پنیر بهم
آمیختن والفعل من نصر
(غَبِیثَة) کسفینة اسم است
آن را و هی کالعبیثة فی معانیها
(اَغْبَث) کاحمد شیر بیشه
خاکستری رنگ وهو قلب اَبْغَث
(اِغْبِثَاث) خاکستر گون شدن

غ ب ج

(غُبْجَة) بالضم یک آشام از آب و شراب
(س) غَبَجَ الماءَ) فرو خورد آب را

غ ب ر

(غِبْر) بالکسر کینه
(غُبْر) بالضم باقی شیر در پستان و
بقیه هر چیزی اَغْبَار جمع
(غُبْرَة) بالتاء گرد و تیرگی
(عَبَّاد بن شرحبیل و عمرو بن نبهان
وقطن بن بشیر و عبّاد بن ولید
وسَوار بن مجشر و عبّاد بن
قَبیصة غُبَرِیُّون) بالضم
محدثان اند
(غَبَر) محرکة خاک و بیماری ست
که در شکم سم شتر عارض شود
موضعی ست بسلمی مرطی را ؛ و
صَمَّاء الغَبَر) بلای بزرگ و سخت
دشوار که راه خلاص از آن ندارد
یا آنکه بعد ستیزه با تو راجع بقول تو شود با
؛ و نیز غبر) به شدن جراحت بر
فساد که سپس ایام باز روان
گردد و تباه شود والفعل من سمع
؛ و نیز غَبَر) نام مردی
(غَبَرَة) بالتاء گرد و منه علیها
غبرة در زمین درخت ناک از اعلام ست
(غُبَر) کصرد نوعی از ماهی ؛ و غُبَر
بن غنم بن حُبَیْب بن یشکر بن بکر
بن وائل ست ابو حیّ غُبَری منسوب بوی
تزوج غنم رقاش بنت عامر فقیل له

کبیرة فقال لعلی تغبر منها ولدًا
فلما ولد له سمّی به قطن بن بشیر و
محمد بن عبید محدثان از اولاد وی‌اند
منسوب بوی ؛ و نیز غُبَر) جوئی
بزرگ و سنگ یا جوی های بگر سنگریزه
ناک پیوسته
(غَبِر) ککتف زخم تباه ؛ و عِرق
غَبِر) رگ که سپس بسته شدن
روان گردد
(غَبَیْر) کامیر نوعی از خرما و آبی
ست مر محارب را
(دارة غُبَیْر) کزبیر سرایی است
مر بنی اضبط را
(غُبَار) کغراب گرد و از اعلام ست
(غُبَارة) بالتاء آبی ست مر بنی
عَبس را
(غُبَارات) علی الجمع جای بیمامه
(غَابِر) باقی و پاینده و درگذرنده
غُبَّر کرکّع جمع و نام مردی
(غَابِرَة) باقی مانده
(اَغْبَر) گرگ ؛ و عِزّ اَغْبَر)
ارجمندی در گذرنده ؛ و عامٌ
اَغْبَر) سال قحط
(غَبْرَاء) کصحراء زمین و کبک
ماده و زمین درخت ناک و دهی

ست بیمامه و اسپ حمل بن بدر و
اسپ قیس بن زهیر و اسپ قدامه
بن مصاد و گیاهی ست ریگی یا بار
گیاه ؛ و وطأة غبراء) بپرده‌ی
نو یا کهنه یا پاسپرنا پدید ؛ و
بنو الغبراء) درویشان یا غربا
ناآشنا که جهت آب فراهم آیند ؛ و
وسنة غبراء) سال قحط و
یقال ترکه علی غبراء الظهر اذا
رجع خائبًا
(غُبَیْرَاء) بالمد مصغرا آبی بر بن
که مست کند و نوعی از گیاه یکساله
یا بار آن و غبراء درخت وی یا عکس
ست ویقال ترکه علی غُبَیْراء
الظهر اذا رجع خائبًا
(غُبْوَان) کعثمان دو خرما در یک
غلاف غَبَارِین بالفتح جمع
(غُبَّر) کسکر بقیه چیزی و غالب
در بقیه خون حیض آید و بقیه و
پس مانده از بیماری و شب و
از هر چیزی
(غُبْرُون) کسحنون مرغی ست
و نوعی از گنجشک خرد
(غَوْبَر) کجوهر نوعی از ماهی
مِغْبَار) بالکسر شتر ماده که بسیار

شیر کردو پس تا قهای دیگر که باو
بچه آوردند وخرما بن غبار
برنشسته
(مُغْبُوْر) بالضم نوعی از صمغ که
از درخت عرفط و رمث یا ثمام
بر آمد
(ن) غَبَرَ غُبُوْرًا) ورنگ گرد و
باقی ماند * وغَبَرَ غَبْرًا) بالفتح
رفت و در گذشت از لغات اضداد
ست وعَلَى الوَجْهَين يفسّر قوله
تعالٰى اِلَّا عَجُوزًا فِى الغَابِرِيْنَ *
وغَبَرَ الشَّمْءُ) تیره گردید
(اَغْبَرَ فِي طَلَبِهٖ) کوشش نمود
* ونیز اغبار) تیره رنگ گشتن
وگرد بر انگیختن وسخت افتادن باران
بر زمین
(مُغَبِّرَة) کمحدثة گروهی ست و
هم یغبرون بذکر الله تعالى ویردّدون
الصوت بالقراءة وبغیرها سمّوا
بها لانّهم يُرَغِّبُوْنَ الناس في الغابرة
اى الباقية
(تَغْبِيْر) غبار آلودن بچیزی وگرد
انگیختن ولا اِلٰهَ اِلَّا الله گفتن بربا
وبر انگیختن بر کار
(تَغَبَّرَ مِنَ المَرْاَةِ وَلَدًا) فرزند

حاصل کرد ازان * ونیز تَغَبُّر
بقیه شیر دوشیدن وباقی مانده چیزی
را گرفتن
(اِغْبِرَار) نیک غبارناک شدن
روز و تیره رنگ شدن

غ ب ر ق

(امْرَأَةٌ غُبْرُقَةُ العَيْنَيْنِ)
کقنفذة زن فراخ وسخت سیاه چشم

غ ب س

(غَبَس) محرکة تاریکی وخاکستر
گونی وتاریک وخاکستر گون شدن
والفعل من سمع * ونیز غبس)
نام شتر ماده حَرْمَلة بن منذر طائی
(غُبْسَة) بالضم تاریکی وخاکستر
گونی
(ذِئْبٌ اَغْبَسُ) گرگ خاکستر
گون * ووَرْدٌ اَغْبَس) اسپ سمند
غُبْس بالضم جمع واین اَغْبَس
احمد بن بشر تجیبی ست محدث
(يُقَالُ لَا آتِيْكَ مَا غَبَا غُبَيْس)
گزبیر یعنی نیایم ترا هرگز وهذا
ظَرْفٌ مِنَ الزَّمَانِ لَا يُعْرَفُ مَا اَصْلُهُ
وقيل اصله الذِّئْبُ وَغُبَيْس تَصْغِير
اَغْبَس مُرَخَّمًا وغبا اَصْلُهُ غَبَّ
فأُبْدِلَ مِن احدى البائين الالف

مثل تَقَضَّى فى تَقَضَّضَ ومعناه
لا آتيك مَا دَامَ الذِّئْبُ يأتي الغَنَمَ غِبًّا
(اِغْبَاس) تاریک گردیدن وتیره
رنگ شدن
(اِغْبِسَاس) تاریک گشتن وتیره گون
شدن اِغْبِيْسَاس) مثله فیهما

غ ب ش

(غَبَش) محرکة بقیه شب یا تاریکی
آخر شب غُبْشَة بالضم
مثله اَغْبَاش جمع
(لَيْلٌ غَبِشٌ) ککتف شب تاریک
(غَابِش) خائن وفریبنده و
سست بینائی
(لَيْلٌ اَغْبَش) شب تاریک
(ابو غَبْشَان) بالفتح وبضم خزاعی ست
كَانَ يَلِي سِدَانَةَ الكَعْبَةِ قَبْلَ قُرَيْشٍ
فَاجْتَمَعَ مَعَ قُصَيٍّ فِي شَرْبٍ
بِالطَّائِفِ فَاَسْكَرَهُ قُصَيٌّ ثُمَّ اشْتَرَى
المَفَاتِيْحَ مِنْهُ بِزِقِّ خَمْرٍ وَاَشْهَدَ عَلَيْهِ
وَدَفَعَهَا لِابْنِهِ عَبْدِ الدَّارِ وطَيَّرَ بِهِ
اِلَى مَكَّةَ فَاَفَاقَ ابو غَبْشَان اَنْدَمُ
مِنَ الكُسَعِيِّ فَضُرِبَتْ بِهِ الاَمْثَالُ
فِي الحُمْقِ وَالنَّدَمِ وخَسَارَةِ الصَّفْقَةِ
(غُبْشَان) بالضم نام مردی
(س) غَبِشَ غَبَشًا) محرکة

بتاریکی آخر رسید شب
(اِغْبَاش) بآخر تاریکی رسیدن
شب یا باقی ماندن اندک ازان
(تَغَبُّش) ستم کردن و دعوای
باطل بر کسی نمودن

غ ب ش ر

(غَبَاشِيْر) بالفتح روشنی مابین شب
وروز

غ ب ص

(غَبَص) محرکة روان گردیدن
خم چشم وبسیار خم شدن چشم و
الفعل من سمع يقال غَبِصَتْ عَيْنُهُ
اى كثر رمصها وغارت ج ۳
(مُغَابَصَة) بناگاه فرو گرفتن

غ ب ض

(تَغْبِيْض) اشک نادادن چشم
هنگام گریستن خواستن مردم

غ ب ط

(غَبْط) بالفتح دسته کشت درود
وبکسر غُبُوْط بالضم جمع ورشک
(غِبْطَة) بالکسر نیکوئی احوال
باشادمانی ورشک
(غُبْطَة) بالضم دو الیت
که اطراف جرم توشه دان
بدان استوار دوزنه

(غَبِيط) کاسه برنشستنی همچون پالان بختی یا پالان شتر که بروی هودج بندند یا پالان خرو که قتب واحناءش یکی باشد غبط کُتُب جمع و آب روی از زمین پست و وادی ست و زمین پست یا زمین فراخ هموار بلند اطراف و زمینی ست مر بنی یربوع را * و غبیط المدرة موضعی ست و آنرا روزی ست و غبیطان مثنی موضعی دیگر و آنرا نیز روزی یا هر دو یک موضع ست و وادی ست

٣ ج (ناقةٌ غَبُوطٌ) کصبور ناقه که تا دست بر پشتش نزنی فربهی از لاغری وی معلوم نشود

(غَابِط) آرزومند بحال کسی بی زوال آن از وی و رشک برنده غُبُط کُتُب جمع

(سماءٌ غَبِطَى) کجمزی ابر پیوسته بارنده

(ارضٌ مَغْبَطَةٌ) کمقعدة زمین پوشیده از انبوهی گیاه

(ض س) غَبَطَهُ غَبْطًا) بالفتح و غِبْطَةً بالکسر و الفتح رشک نمود و آرزو برد بحال وی بی آنکه زوال آن خواهد از وی و منه فی الدعاء اللهم غبطًا لا هبطًا ای نسألك الغبطة و نعوذ بك ان نهبط عن حالنا او منزلة نغبط علیها * و نیز غَبْط بالفتح دست بر دنب و تهیگاه گوسپند نهادن تا بداند که فربه ست یا لاغر و دست بر پشت زدن که پیه دارد یا نی

(اِغْبَاط) همیشه پالان بر پشت شتر داشتن و پیوسته باریدن باران و همواره بودن تب و پوشانیدن گیاه زمین را و انبوه و باهم نزدیک شدن آن چندانکه گوئی بیکدانه رسته

(تَغْبِيط) آرزومند گردانیدن کسی را و منه الحدیث انه جاءهم یصلون فجعل یغبطهم ای یحملهم علی الغبط و یجعل هذا الفعل عند هم مما یغبط علیه هکذا روی و ان روی بالتخفیف فیکون قد غبطهم بسبقهم الی الصلوة

(اِغْتِبَاط) به آرزو آمدن یقال غَبَطَ به فاغتبط و نیکو حال شدن و شادمانی کردن بر حال نیکو

غ ب ق

(غَبَقَة) محرکة رسن که بر سر چوب بر پهنای کوهان گاو بندند وقت کلبه رانی و آب کشی و جز آن

(غَبُوق) کصبور شراب شبانگاهی

(غَبْقَان) غبوق خوار غَبْقَى مونث

(ن) غَبَقَهُ غَبْقًا و غُبُوقًا) شراب شبانگاهی خورده و خورانید یقال غبقت القوم غَبْقًا فغبقوا غُبُوقا

(تَغَبُّق) بشبانگاه دوشیدن

(مُغْتَبَق) خوردنگاه غبوق و خوردن آن

(اِغْتِبَاق) شراب شبانگاهی خوردن

غ ب ن

(غَبَن) محرکة سستی و فراموشی

(غَبِين) کامیر سست خرد و کول

(غَبِينَة) کسفینة نقصانی و بخردی و فریب خوری در خرید و فریب اسم ست مصدر را

(غَابِن) سست کار

(مالك بن اَغْبَن) کاحمد جهنی ست

(مَغْبِن) کمجلس بغل و بن ران مغابن جمع

(مَغْبُون) سست عقل و فریب خورده در خرید و فروخت و زیان رسیده

(ض) غَبَنَهُ فی البیع غَبْنًا) بالفتح و یحرک زیان آورد بروی در بیع و در غلط انداخت و فریب داد یا بتسکین در بیع ست و بتحریک در رای * و غُبِن) مجهولا فریب خورد * و غَبَنْتُ الثوبَ) در نوشتم جامه را و دوختم تا کوتاه شود * و غَبَنَ الطعام) پنهان داشتم آنرا برای حاجت

(س) غَبِنَ الشیء فیه غَبَنًا) بالفتح و بالتحریک فراموش نمود و در گذشت یا غلط کرد در آن * و غَبِنَ رأیهُ غبانة و غَبَنًا) محرکة بالنصب سست خرد گردید و غبنوا خبرها) ندانستند خود را و درین معنی از نصر نیز آمد * و نیز غَبَانَة) سستی و نقصانی خرد یقال فیه غبانة ای ضعف

(تَغْبِين) در غبن انداختن کسی را

(تغابن) درزیان افکندن بعض
مربعض را * ویوم التغابن) روز
قیامت ست بدان سبب که اہل
جنت اہل دوزخ را درزیان و
غبن اندازند
(اغتبان) درتعقل پنہان
کردن چیزی را

غ ب و

(غبوة) بالفتح کولی وغفلت غبوة
وغبی بالضم وتشدید الواو والیاء
شد یقال فیه غبوة ای غفلة
(غباء) بالفتح والمد زمین درشت
(غبی) کغنی کول وکم فہم
(س) غبی الشیء وعنه
غبا وغباوة) بفتحهما کول گردید
ازان ونه دریافت * وغبی
الشیء منه) نہان شد ازوی
ودانسته نشد وکذا غبی علی الشیء *
ونیز غباوة کولی
(تغابی) غفلت ورزیدن

غ ب ی

(غبا التراب) بالفتح مقصور اگرد
بلند برآمده
(غبیة) بالفتح باران اندک یا
دفعه ازباران وربما شبه بها الجری
الذی یجیء بعد الجری الاول و
قال ابوعبیدة الغبیة الوثبة فی السیر
وریزش بسیار ازآب وتازیانه * و
غبیة التراب) گرد بلند رفته و
یقال جاء ه علی غبیة الشمس ای
غیبتها
(غصن اغبی) کاحمد شاخ بہم
پیچیده شجرة غبیاء کذلك
(مغبیة) کمحسنه ابر اندک بارنده
(اغباء) اندک باریدن
(تغبیة) پوشیدن وکوتاه
گردانیدن موی ونیز برکندن آن را

باب الغین فصل التاء

غ ت ت

(ن) غته بالامر غتا) بالفتح
رنجانید اورا درکار * وغته فی الماء)
غوطه داد اورا درآب * وغته بالکلام
سرزنش نمود اورا بسخن * ونیز
غت) اندک اندک خوردن آب را
بی جدا کردن کاسه ازدہن واندوه مند
کردن وخبه نمودن ومانده
گردانیدن ستور را یقال غت الدابة
شوطا او شوطین ای اتعبها فی رکضها
ودرپی یکدیگر آوردن چیزی را
وخنده پنہان داشتن

غ ت ر ف

(غترفة) کدحرجه بزرگ منشی
وتکبر کردن
(تغترف) بزرگ منشی نمودن

غ ت ل

(غتل) کلتف جائی درختناک
* ونخل غتل) خرما بنان درہم
پیچیده
(س) غتل المکان) بسیار
درخت گردید جای

غ ت م

(غتم) بالفتح سختی گرما دم گیر و
گرمای دم گیر سخت
(غتمة) بالضم عجمیت اسم
مصدرست اغتم را
(رجل غتمی) بالضم منسوبا
مرد که کلام پیدا گفتن نتواند و
منه لبن غتمی ای ثخین لا
صوت لصبه
(حیاض غتم) کزبیر کنایه از
مرگ
(اغتم) آنکه سخن پیدا نتواند
گفت غتم بالضم جمع
(اغتتم الزیارة) زیارت بسیار
نمود چندانکه درمانده وملول
گردید * واغتتم) تخمه زده
گردید

غ ت ی

(غاتیة) زن کول بخیره

باب الغین فصل الثاء

غ ث ث

(غث) بالفتح لاغر کم گوشت غثة
مؤنث * ولحم غث) گوشت لاغر
* وحدیث غث) سخن تباه
(غثة) بالضم قوت روز گذار
(غثث) کلتف شیر بیشه غثا غثث
کعلابط مثله
(ذوغثث) کصرد آبی ست مرغنی را ج ٣
یا کوهی بحمای ضریه
(غثیث) کامیر لاغر کم گوشت
وگوشت لاغر وزرد آب جراحت
(غثیثة) کسفینه ریم وخون
جراحت وگوشت مرده آن ویقال
فیه غثیثة ای فساد ومدة وکول
بخیره * غثیثة) فساد عقل
وخرما بن که خرمائش ثمر رسیده
گردد وشیرین نشود
(ف ض) غث اللحم وغیره
غثاثة) بالفتح * وغثوثة لاغر
گردید * وغث الحدیث) ردی

وتباه گشت * وغثّ الجرحُ غثّاً وغثیثاً روان شد غثیثه آن ویقال مایغثّ علیه احدٌ یعنی ازهرکس سوال میکند وچیزی میخواهد ولایغثّ علیه شیءٌ ای لایقول فی الشیء انّه ردیٌّ فیترکه

(غثغثة) جنگ سست بی ساز وسلاح کردن وجای گرفتن بجای ونوردیدن جامه ازجوانب آن وشستن

(اغثّ الرجلُ اللحمَ اغثاثاً) گوشت لاغرخریده * ونیز (اغثاث) لاغر ونزارشدن وتباه وفاسد گردیدن کلام وجاری گشتن ریم وزردآب ازجراحت وسخن تباه آوردن یقال اغثّ الرجلُ فی کلامه ای تکلّم بکلام غثٍّ

ج۳

(تغثیث) اندک فربه گردیدن شتر

(اغثّت الخیلُ) بگیاه بهار رسید

(استغثاث) برآوردن ریم وجزآن ازجشم وعلاج ومداوت آن کردن

غ ث ر

(غثرة) بالفتح ارزانی وفراخ سالی

(غُثرة) بالضم سیاهی سرخی آمیخته وتیرگی که بسبزی باززند وگروه مردم

(غَثَر) محرکة پرزه جامه وریشه آن

(غَثَرة) محرکة مردم فرومایه وفی الحدیث رعاعٌ غثرةٌ هکذا یروی ویُری اصله غیثرة حذفت منه الیاء

(غثریّ) محرکة منسوبا کشت دشتی که از باران آب خورد

(غاثر) کهاجربن ارم بن سام بن نوح علیه السلام پدر ثمود ست

(غثار) بالضم معرفة علم است کفتار را

(اغثر) نادان وفرومایه ازمردم غثراء مؤنث غُثر بالضم جمع وتیره که بسبزی زند وگلیم بسیار پشم وجعزلاوه وبسیار ازهرچیزی ومرغی ست آبی درازگردن وشیربیشه

(غثراء) کفتار وگروه آمیخته ازهرنوع مردم وتیره وگلیم بسیار پشم

(غَنثر) کجعفرکول ویضم اوله

(غیثرة) بالفتح فرومایه وگروه آمیخته ازمردم هرجنس * ونیز غیثرة وعده عذاب وبیم ومنه قولهم کانت بین القوم غیثرةٌ شدیدةٌ قال ابن الاعرابی هی مداوسة القوم بعضهم بعضا فی القتال

(غثوثر) کسفرجل شیربیشه

(مُغثور) بالضم شلم مانند لیست شیرین همچوانگبین گنده بوی که از درخت عُرفط وثُمام ورمث وعُشر برمی آید ومیخورند آنرا مِغثر کمنبر مثله مغاثیر جمع

(ن) غثرت الارض بالنبات) موج زن گردید زمین بسبزی گیاه

(وجد الماءَ مغثریا علیه) مبنیا للفاعل یعنی لبریزیافت آب را

(ارضٌ مغثریةٌ) زمین گیاه سبزناک

(غنثرة) کدحرجة بالنون بی تشنگی آب خوردن * ونیز غنثرة انبوهی وبسیاری موی سر ومکس ازرق فام

(اغثر الرمثُ) مغثورروان شد ازآن

(اغثیراء) بسیار پرزه شدن جامه

(تغنثر) بمعنی غنثرة ست

(تمغثر) کتمسکن مغثورچیدن

غ ث م

(غُثم) بضم ریزهٔ نان که خورده شود

(غُثمة) بالتاء سیاهی مائل به تیرگی بارنگی دیگر مانند آن

(غَثِمة) کفرحة هزارخانه شکنبه

(غَثیمة) کسفینة طعامی ست که ازملخ سازند

(اغثم) موئی که سپیدی آن برسیاهی غالب باشد یقال شعرٌ اغثم ورأس اغثمُ ایضا

(مغثوم) آمیخته هرچه باشد

(ض) غثم له غثماً) بالفتح بیکبارمال جید ونیکو داد اورا

(غیثمة) کارزارکردن وباهم خصومت نمودن

غ ث م ر
(مُغَثِّمر) للفاعل حق تلف ستمکار
(مُغَثَّمَر) للمفعول جامه تباه بافته
و درشت و گندم ناصاف و ناپخته
(غَثْمَرَ مَالَهُ) تباه گردانید آنرا

غ ث و
(غُثَاء) کغراب آب آورد و کفک
و تباه و بوسیده از برگ درخت
و کفک سیل آلوده و خراب شده
غُثّاء کزنار مثله فی الکل اَغْثَاء
جمع
(ن) غَثَا الوَادِی غَثْوًا) غثا
آورد سیل و درشورانیده چراگاه را

غ ث ی
(اَغْثَی) کاحمد شیر بیشه
(ض) غَثَی الوَادِی غَثْیًا) بالفتح
غثا آورد سیل * وغَثَی السَّیْل
المَرْتَعَ) درشورانید گیاه چراگاه را
و بدمزه ساخت * وغَثَی المَالَ)
درشورانید و خلط کرد وکذا اَغْثَی
النَّاس * وغَثَت النَّفْس غَثْیًا
وغَثَیَانًا) محرکة شوریدن دل * وغَثَتِ
السَّمَاءُ بالسَّحَاب) ابر بهم ساید
(ض س) غَثَی الکَلَام)
درآمیخت سخن را

(س) غَثِیَتِ الاَرْضُ بِالنَّبَاتِ)
بسیار گیاه گردید
(اِغْثَاء) برهم گرد آوردن سیل
گیاه چراگاه را و بدمزه ساختن
و درشورانیدن آن را

باب الغین فصل الجیم

غ ج م
(غُجُوم) بالضم مقلوب غُمُوج
جمع غمج بمعنی شتر بچه و آن در شعر
خنظلة بن مُصَبِّح ست

باب الغین فصل الدال

غ د ب
(غُدْبَة) بالضم گوشت پاره سطبر
درشت در تندی زیر نرمهٔ گوشت
مردم
(غُدُبّ) کعتل مرد درشت کوتاه
بالا بسیار پی
(غَدْبَاء) بالفتح والمد موضعی
ست
(غُنْدُبَة) کقنفذة گوشت پاره
درشت گرداگرد حلقوم و مذکورست
در غ ن د ب

غ د د
(غَدَد) محرکة مرگامرگی شتران
(غُدَّة) بالضم گره گوشت وگره
اندام پیه ناک و هر گوشت پاره
درشت درمیان پی و هر خون بسته
میان گوشت و پوست غُدَدَة کهمزة
مثله فی الکل غُدَد جمع اولا تکون
الغُدَّة الّا فی البطن وطاعون شتران
غِدَاد ککتاب جمع و آزخ که بی درد
بر اندام پدید آید و آنچه مابین
پیه و کوهان باشد و کلهٔ شتران غِدَاد
بالکسر وغَدَائِد جمع * ونیز
غِدَاد وغَدَائِد) حصه ها
(غَادّ) شتر طاعون زده
(غَدَاوِد) بالفتح وفتح الواو ممنوعة
محله ایست بسمرقند
(مِغْدَاد) بالکسر بسیار خشم از
مرد و زن یا پیوسته خشم
(مَغْدُود) شتر طاعون زده ولا
یقال مغدود
(ن) غَدَّ البَعِیرُ) طاعون زده
گردید
(مُغِدّ) کمقر شتر طاعون زده و
خشم ناک
(اَغَدَّ عَلَیْهِ اِغْدَادًا) خشم گرفت
* ونیز اِغْدَاد) طاعون زده
گردیدن شتران یقال اَغَدَّتِ
الاِبِلُ معروفًا ومجهولًا وحدّ شتران
طاعون زده شدن
(غُدِّدَ البَعِیرُ تَغْدِیدًا) مجهولا
طاعون زده گردید * و
نیز تَغَدُّد) نصیب خود را گرفتن
یقال غَدَّدَ فلانٌ یعنی بهرهٔ خود
گرفت

غ د ر
(غَدْر) بالفتح بیوفائی * ونیز
غَدْر) دهی ست بانبار
(غُدْرَة) بالضم والکسر آنچه
پس گذارند آنرا غُدُرَات
جمع
ج ۳ (غَدَر) بالتحریک جای درشت
سنگریزه ناک و زمین سوراخها ی
گذاره و یربوع دار که ستور دران
نتواند رفت و سنگ بزرگ * و
رجلٌ ثَبْتُ الغَدَرِ) مرد ثابت
و برپائی در کارزار و در جمیع امور
که پیش گیر در درآید دران و
یقال مَا اَثْبَتَ غَدَرَهُ ای اَثْبَتَهُ فِی
الغَدَرِ ویقال ذلك للفرس و
للرجل اذا کان لسانه یثبت فی
موضع الزلل والخصومة وآنچه
پس گذارند آن را غَدَرَة
بالتاء مثله

(غَدِرَة) کفرحة شب تاریک
(غُدَر) کصرد مرد بیوفا واکثر ما
یستعمل هذا بالنداء فی الشتم یقال
یا غُدَرُ ممنوعة ومنه الحدیث
یا غُدَرُ الستُ اسعی فی غدرتک
ویقال فی الجمع یا آل غُدَر و
بارکین وآب که توجه سپس گذارد
ونیز روستائی ست بیمن
(غَدِیر) کامیر آبگیر وآب که سیل
سپس گذارد غُدُر کصرد وغُدران
کثمران جمع وشمشیر ونام مردی
و رود باریست بدیار مصر
(غَدِیرة بالتا) پارهٔ ازگیاه غُدُران
ج٣ بالضم جمع وگیسوی بافته غِدَارة
بالکسر مثله غدائر جمع وشتر و
گوسپند پس مانده ونوعی از
آتش که بشیر وآرد ترتیب دهند
وناقه که شبان پس گذاشته
باشد وی را
(یا غَدَارِ) کقطام یعنی ای زن
بیوفا دشنام ست آنرا
(غُدَارة) کغرابة آنچه سپس
گذارند آنرا
(غَدُور) کصبور بیوفا مذکر و
مؤنث دروی یکسان ست

(غَدُورة) بالتا شتر ماده پس
مانده
(غادِر) مرد بیوفا غِدّیر کسکیت
مثله
(غَدّار) کشداد بیوفا مذکر ومؤنث
دروی یکسان ست غَدّارة بالتا مؤنث
(غَدْرَاء) کصحرا تاریکی
(آل غُدُرَان) بالضم بطنی ست
(غَنْدَر) کجعفر رود باری ست
(غَنْدَرة) بالتا بدی
(غَنْدار) بالفتح مرد بدگمان
که گمان بصواب رسد
(مَغْدَر) کمقعد ومجلس بیوفا و
اکثر در دشنام گویند نحو یا
مَغْدَرُ ویا ابن مَغْدَرَ معرفة
(ن ض س) غَدَرَهُ وبه غَدْرًا
وغَدَرَانًا) محرکة بیوفائی کرد
(ض) غَدَرَ) آب از آبگیر خورد
(س) غَدِرَ غَدَرًا محرکة
آب باران خورد * وغَدِرَ اللیل)
تاریک گردید شب * وغَدِرَت
الناقة عن الابل) سپس ماند از
گله غَدِرَت الشاة عن الغنم
کذلک * وغَدِرَت
الارض) سنگریزه ناک

گردید زمین * و
غَدِرَت الغنم فی المرتع) سیر
شدند گوسپندان درچراگاه ول گیاه
(مُغْدِرَة) کمحسنة شب تاریک
(اِغْدَار) تاریک گردید شب
وسپس گذاشتن شتر وگوسپند را
وترک دادن وماندن چیزی را
(مُغَادَرَة) ماندن وگذاشتن
غِدَار بالکسر مثله
(اِستَغْدَرَ المکان) آبگیرناک
گردید جای
(اِغْتِدَار) غدیره ساختن که
نوعی از آش ست

غ د س

(ابو الغَیْدَاس) بالفتح کنیت نره

غ د ف

(غَدَف) محرکة ارزانی وفراخ
سالی ونعمت یقال هو فی غَدَف
(غُدَاف) کغراب زاغ سیاه و
کرکس پرناک غِدْفان کغربان
جمع وموی سیاه دراز وبال سیاه
یا عام ست ونام مردی
(غادِف) کشتیبان
(غِدَف) کهجف شیر بیشه
(غادُوف) بیل کشتی

(مِغْدَف) کمنبر بیل کشتی
(ن) غَدَفَ له فی العطاء)
بسیار بخشید
(اِغْدَاف) فرو هاکردن زن
پرده را برروی خویش و
فرو هشتن شب تاریکی را وشکاری
دام را برشکار ومنه الحدیث ان
قلب المؤمن اشد ارتکاضا من
الذنب یصیبه من العصفور حین
یُغْدَفُ به وازبن بریدن حجام
غلاف سرنره را وکائیدن وبعدی
بالباء
(اِغْتِدَاف) اکثر چیزی
گرفتن وبعدی بمن وبریدن جاره

غ د ف ل

(غِدَفْل) کسجل مرد بلند بالا وشتر
بزرگ جثه تمام اندام وزندگانی
فراخ وجامهٔ کهنه غَدَافِل بالفتح
جمع ومنه المثل غرّنی بُرْدَاک من
غَدَافِلی قاله رجل سال رجلا ان
یکسوه فوعده فالقی خلقانه فلم
یکسه
(رحمةٌ غِدَفْلَة) بالتا مهربانی
کثیر * وملاءةٌ غِدَفْلَة چادر فراخ
(کبشٌ غُدَافِل) کعلابط قچقار که پشم

دُنبش لبسیار باشد بعیر غُدَافِلٌ کذلک

(غَدْفَلَ غَدْفَلَةً) درازِ زنی و نیکو حالی درآمد

غ د ف ن

(غَدْفن) کسبحل تمام اندام لغة فی الغَدَفل

غ د ق

(غَدَق) محرکة آب بسیار وحسن بن بشر بن اسمعیل بن غَدَق استاد عبد الغنی وبئرُ غَدَقٍ مضافة چاهی ست بمدینه

(شَابٌ غَيْدَقٌ) کحیدر جوان نازک و نیکو کذا شَبَابٌ غَيْدَقٌ ای ناعم

(غَيْدَاق) بالفتح جوان نازک وناعم ونیکو پیکر وبهترین جوانی ومرد جوانمرد واسپ دراز قامت وبچه سوسمار ابو زید اوّله حُسَلٌ ثم غَيْدَاقٌ ثُم مطبخ ثم یکون ضَبًّا مُدرِگا

(غَيْدَقَان) بالفتح جوان نازک نیکو هیکل نیک خوی وجوانی نیک وناعم

(غَيَادِيق) ماران

(س) (غَدِقَتِ العَيْنُ) بسیار آب شد چشمه

(غَيْدَقَ غَيْدَقَةً) خدوناک گردید

(اِغْدَاق) لبسیار قطره گردیدن باران

(اِغْدِيدَاق) بمعنی اغداق ست

غ د ل

(غَيْدَل) کحیدر زندگانی فراخ وخوش

غ د ن

(بنو غُدُن) بالضم حی ست

(غُدْنَة) بالضم سستی ونرمی وفروهشتگی

(غَدَن) محرکة دسترس ونیکی ونرمی ونازکی وسستی وخواب وسستی زمان بیان دوهنبر وبخواب شدن وفروهشته ونرم گردیدن والفعل من سمع

(غِدَان) ککتاب شاخ که بران جامه آویزند

(غُدَانَة) کغرابة بطنی ست از بنی یربوع

(غُدَانِيّ) بالضم منسوبا جوان نازک ونرم اندام وشَبَابٌ غُدَانِيّ جوانی نیکو وناعم

(غُدُنَّة) کحزقّة گوشت پاره درشت در زیر نرمه گوش ونرمی وفروهشتگی

(غَدَوْدَنِيّ) بالفتح منسوبا تیزرو

(تَغَدُّن) خمیدن ومیل نمودن

(مُغْدَوْدَن) مبنیا للمفعول درخت نرم دوتاه شونده وجوان نازک

(اغْدِيدَان) تمام رسیدن ودراز گردیدن موی وگیاه

غ د و

(غَد) بالفتح فردا اصله غَدْوٌ حذفت الواو بلا عِوَضٍ وقد جاء علی الاصل ونسبت بسوی آن غَدِيّ وغَدَوِيّ محرکة * وبِرّ غَدَوِيّ) بارشکم و جنین یا بارشکم گوسپند خاصة و قیل هو ان یباعَ البعیرُ او غیره بما یَضْرِبُ الفحلُ او ان تُباعَ الشاةُ بنتاج ما نَزَا بِهِ الکبشُ

(غُدْوَة) بالضم پگاه یا میان طلوع فجر وطلوع شمس غَدَاة وغَدْيَة بفتحهما مثله یقال اتیتُه غُدْوَةَ بلا تنوین لانها معرفة مثل سَحَرَ الّا انّها من الظروف المتمکنة تقول سِرْ علی فرسِکَ غُدْوَةً وغَدْوَةً وغُدْوَةٌ وغُدْوَةً فما نوّن هو نکرة وما لم ینون فهو معرفة غُدًی جمع ویقال آتیک غَدَاةَ غَدٍ * غَدَوَات وغَدَيَات وغَدَايَا وغُدُوّ بالضم وشد الواو جمع اوّلا یقال غَدَايَا الا مع عَشَايَا تقول انی آتیه الغَدَايَا والعَشَايَا لازدواج الکلام ومنه قوله تعالی بِالغُدُوِّ والآصال ای بالغَدَوات واصله المصدر فعبّر به عن الوقت کما یقال آتیک طلوعَ الشمس

(غَادِي) شیر بیشه

(غَادِيَة) ابر بامدادی یا باران بامدادی * وابو الغَادية) لیسار بن سَبُع صحابی ست

ج ٣

(غَدَاء) بالفتح والمد طعام چاشت خلاف عَشاء اَغْدِيَة جمع ولا تقل مالی غَدَاءٌ وعَشَاءٌ فی جواب من قال اُدْنُ فتَغَدَّ لانه طعامٌ بعینه

(غَدْيَان) بالفتح چاشت خوار غَدْيَاء وغَدْيَى کقتلی مونث

(غَدَّاءُ بن کَعْبٍ) کشداد ست

(ما ترکَ من ابیه مَغْدًا او مَرَاحًا) بالفتح یعنی نگذشت از پدر خود مشابهتی وکذا ما ترکَ منه مَغْدَاةً ولا مراحة

(ن) غَذَا عَلَيهِ غَذْوًا بالفتح و
غُدُوًّا بضمتين وغُدْوَةً بالضم
آمد اورا بامداد
(س) غَدِيَ) چاشت خورد
(تَغْدِيَة) چاشت خورانیدن
(مُغَادَاة) بامداد کردن نزدیک
کسے
(تَغَدِّي) چاشت خوردن واذا
قِيلَ لَكَ اُدْنُ فَتَغَدَّ قُلْتُ مالي من
تَغَدٍّ ولا تَعَشٍّ مُتَغَدِّي نعت است
ازآن
(اِغْتِدَاء) بامداد کردن وبگاه
شدن بجائے

باب الغين فصل الذال

غ ذ ذ

(غَذِيذَة) کسفینة ریم وزردآب
وخون زخم وگوشت مردهٔ آن
(غَاذٌّ) ناسور هرجا که باشد ومنه
يقال بالبعير غاذ اذا كانت به
دبرة فبرأت وهي تندى ورگ
آب چشم که پیوسته روان باشد وحس
(غَاذَّة) جائی ازسر کودک که
می جنبد غاذية کسارية مثله
(ن) غَذَّه) کم کرد آنرا
(ن ض) غَذَّ الجُرحُ غَذًّا)
روان گردید ریم ازوی یا آماسید
وریم کرد ويقال تركت جرحه
يغذ
(غَذْغَذَ منه) کم کرد ازان
(مُغَاذٌ) بالضم شتر که ازآب
کراهت دارد
(اَغَذَّ السَّير وفيه اِغْذَاذًا)
شتافت در رفتار* ونیز اِغْذَاذ
روان شدن ریم از زخم
(تَغَذْغُذ) برجستن

غ ذ ر

(غَذِيرَة) کسفینة آرد که برآن
شیر ریخته برسنگریزه تفسان گرم
سازند غَيْذَار کحیدر مثله
(غَيْذَار) بالفتح خر غَيَاذِير
جمع
(غَيْذَرَة) کدحرجة بدی وبسیاری
سخن وآمیزش وخلط کردن
سخن را
(اِغْتِذَار) غذیره ساختن

غ ذ ر م

(غُذَارِم) کعلابط آب بسیار* و
کیلٌ غُذَارِمٌ) پیمانهٔ تخمینی
(غَذْرَمَة) بگزاف فروختن
چیزی را وآمیختن کلام
(تَغَذْمَرَ يَمِينًا) سوگند خورد و
تردد واندیشه نکرد درآن

غ ذ م

(غَذْمَة) بالفتح سخن يقال مَا
سَمِعْتُ غَذْمَةً ای كلمة ويقال
وَقَعُوا فِي غَذْمَةٍ مِنَ الاَرضِ
یعنی درحادثه سخت افتادند
(غُذُمَة) بالضم سخت تیرگی و
پارهٔ ازشتران وشیر بسیار وبحرک
غُذَم کصرد وجبل جمع
(غَذَم) محرکة گیاهی است
(ذو غُذُم) بضمتين موضعیست
یا کوهے
(غُذَم) کزفر نوعی ازگیاه ترش
(غَذِيمَة) کسفینة زمینی که گیاه
غذم رویاند* ونیز غَذِيمَة)
چاه کشاده ويقال اَلْقَى في غَذِيمَتِهِ
مَا شِئْتَ ای جماعه وصدره
وَوَقَعُوا فِي غَذِيمَةٍ مِنَ الاَرضِ
ای في واقعة منكرة
(غُذَّامَة) کرمانة نوعی ازشوره
گیاه غُذَّام بالضم جمع
(غَذَائم) هرچیز توبرتو و
برهم نشسته
(ن) غَذَمَ لَهُ مِن مَالِهِ غَذْمًا)
بیکبار مال نیکو داد وی را* وغَذَمُوا
بِهَا غَذْمَةً وَغَذِيمَةً) رسیدند
واقعه وحادثه دشوار را
(س ن) غَذْمَه) بسختی ودشواری
خورد آن را یا بحرص تمام خورد
(غَذَّمَة) همه شیر پستان را
خوردن
(اَغْذَمَ الفَصِيلُ مَا فِي ضَرْعِ
اُمِّهِ) همه شیر پستان را خورد
(اِغْتِذَام) بسختی ودشواری یا
بحرص تمام خوردن چیزی را
وهمه شیر پستان خوردن
(مُتَغَذِّم) بسیار خورنده که
هرچه یابد خورد
(تَغَذُّم) چشیدن وبسیار خوردن
وبریدن

غ ذ م ر

(غَذْمَرَة) خشم وفریاد واضطراب
آواز وقت خصومت يقال سمعت
لِفُلانٍ غَذْمَرَةً ای صَخَبًا وتغيّرًا
سخن وبانگ غَذَامِير جمع* ونیز
غَذْمَرَة) نهان داشتن سخن را
ازفخر یا ازتهدید وغضب پی درپی
آوردن آن را وجدا کردن
چیزی را وآمیختن بعض

چیزی بعضی بانگ کردن بگزاف
کار کردن بگزاف و گفتن چیزی
را

(غُذَمِرَة) کعلبطة گیاه آمیخت
(غُذَامِر) کعلابط آب بسیار
(مُغَذْمِر) للفاعل مهتر و مرتکب
امور که از یکی بگیرد و دیگری را دهد
و بگذارد برای کسی از حق او یا آنکه
حقوق را برای اهل آن همه نماید یا
آنکه حکم کند بر قوم خود هرچه خواهد
از ظلم و عدل و حکمش رد
نشود
(تَغَذْمُر) بانگ و فریاد کردن و در
آمیختن کلام را

غ ذ م س

(غُذَامِس) کعلابط و بفتح شهری
است بمغرب مائل به بلاد زنگیان
جلود غذامسیة منسوب است
بوی

غ ذ و

(غَذَیٰ) بالفتح مقصوراً کمینه
شتر
(غِذَاء) بالکسر والمد خورش و
پرورش که بدان بالیدگی و آراستگی
جسم است

(غَذَّیٰ) کغنی غذوی است و در (تَغْذِیَة) خورش دادن پروردن
همه معانی ای کل ما فی بطون
الحوامل او خاص بالشاة او ان یبلغ
البعیر او غیره بما یضرب الفحل او ان
یبلغ الشاة بنتاج ما نزا به الکبش
غَذَوِی مثلی الکل و بزغاله
غِذَاء کسا جمع * و غَذِیّ
المال بچگان خردان شتر غَذِیَّة
مثله
(غَذَوَان) محرکه اسپ شادمان
شتابی و مرد درشت و زبان دراز
و نافرمان و نیز غذوانة مونث
و آبی است میان بصره و مدینه
(هو غاذی مال) او نگهبان و
نیکوکننده شتران است
(غاذیة) رگیست و قوتی که
غذا را تحلیل کند و جزء بدن سازد
(ن) غَذَا غَذْوًا) بالفتح خورش
داد آنرا * و غَذَا البول) منقطع
گردید * و غَذَا الوبل) برید شتر کمینه
را * و غَذَا الماء) روان گردید * و
نیز غذو) شتافتن و شتابی نمودن
و روان شدن خون رگ و پرورش
کردن یقال غذوت الصبی باللبن
ای ربّیته

خون از رگ
(اِغْتِذَاء) خوردن و پرورش
یافتن
(تَغَذِّی) خوردن
(اِسْتِغْذَاء) سخت بر زمین زدن

غ ذ ی

(ض) غَذَیْتُه) پرورش نمودم او را

باب الغین فصل الراء

غ ر ب

(غَرْب) بالفتح جای فروشدن
آفتاب و اول هر چیزی و حد آن و تیزی
تیغ و تیزی زبان و تیزی هر چیزی
و تیزی رفتار اسپ و اول رفتار اسپ
تیزرو و مشک آب یا ستور آبکش
و دلو بزرگ و رگ آب چشم که همیشه
روان باشد چون ناسور و مجرای
اشک و جای ریزش آن و تیزی دندان
و آبداری آن غروب جمع و اشک که
از چشم برآید و فراهم آمدنگاه آب
دهن در روزستی و پیشگاه چشم و موخر آن
* و نیز غَرَب) آبله ریزه است در
چشم و آماسی در دنباله آن و درختی
است حجازی سطبر خار دار و قیل

و منه قولهم لا یزال اهل الغرب ظاهرین
علی الحق و یقال اصابه سهم
غرب بمضافة و نعتا و بحرکت یعنی
رسید تیری که انداز ندهٔ اش معلوم
نیست * و نیز غَرْب) روانی می و
اشک و بسیاری آب دهن و تری
آن و دوری
(غَرْبَة) بالفتح دوری و نوی غربة
دوری دور * و غربة النوی
دوری آن
(غَرْبِیّ) بالفتح منسوبا شراب غوره
خام و درخت که وقت غروب
گرمی آفتاب بران رسد و نوعی از ج ٣
خرما و رنگی است سرخ
(غُرْب) بالضم دوری از جای و
دیار خود
(غَرَب) بالتحریک درخت بید و
دمی و سیم یا جام از سیم و کاسه و
بیماری است مر گوسپند را و زرد
آب که از دلو در حوض و چاه چکد
و متغیر شود بوی آن و بوی گل ولای
و کبودی چشم است
(غُرُب) کعنق مسافر و نادر * و
نِهْیُ غُرُبٍ) جای است
(غُرُبات) موضعی است

(غَرِيب) کامیرچه نادر و نودمسافر
و دور شوند غُرَبَاء جمع ونیز
بیگانگان
(غَرِيبَة) کسفینة آسیای دستی
بدان جهت که همسایگان همه
بعاریت میگیرند
(غُرَاب) بالضم زاغ أَغْرُب کافلس
وأَغْرِبَة وغِرْبَان بالکسر وغُرُب
بالضم جمع غَرَابِين بالفتح جمع
الجمع وفی المثل اشد من أَخَذَ من
الغراب وفی الحدیث امر النبی صلی
الله علیه وسلم بقتل الغراب وسماه
۳ ج فاسقا و نام مردی غیره النبی صلی الله
علیه وسلم وجعل اسمه مسلما وهو
مسلم القرشی ٭ ونیز غراب) حد هر
چیزی وتیزی تیر وتیزی هر چیزی
ویخچه وتگرگ وبرف ولیس سر و
خوشه نخستین از هر پهلو وتن سر
پائین سرین متصل بالا سر ران یا
استخوان باریک پائین استخوان
تنک وهما غُرَابَانِ غِرْبَان جمع
ونیز غُرَاب نام اسپ غنی ولقب
احمد بن محمد اصفهانی وکوهی
است وجائی است بدمشق وکوهی
شامی مدینه وجاهی است بر

یک روزه از مدینه ووادی از اودیه
عقیق ٭ و(رِجْلُ الْغُرَاب) نوعی
از بندش پستان شتر ماده که شتر
کره شیر مکیدن نتواند وگیاهی
است زرد شگوفه که بلغت بربری
آطریلال نامندش وتنه وبیخ و
انبوهی بگیاه شبث ماند مگر در
شگوفه که آن سپید دارد ودانه
مانند دانه مقد ونش درهم من
بزره مسحوقا مخلوطا بالعسل مجرب
فی استیصال البهق والبرص شربا و
قد یضاف الیه ربع درهم عاقرقرحا
ویقعد فی شمس حارة مکشوف
المواضع البرصة ٭ ویقال صَرَّ
عَلَيْهِ رِجْلُ الْغُرَاب) یعنی تنگ
ودشوار گردید بروی کار ٭ و(نِهْيُ
غُرَاب) موضعی است ٭ و(أَغْرِبَةُ
الْعَرَب) سودان عرب اند ٭ و
اغربة الجاهلیة) عَنْتَرَة وخُفَاف
بن نُدْبَة وابوعُمَير بن حُبَاب وسُلَيك
بن سُلَكَة وهشام بن عقبة بن ابی
معیط مگر او مخضرم است اسلام را
هم درک کرده واَغْرِبَةُ الاسلامیین
عبد الله بن خازم وعُمَير
بن ابی عُمَير وهمام بن مُطَرِّف و

منتشر بن وَهْب ومطر بن اَوْفی و
تابط شرا وشَنْفَرَی وحاجز غیر
منسوب اند
(غَرَابَة) بالتاء اول هر چیزی و
تیزی آن
(غُرَابِيّ) منسوبا نوعی از خرما و
موضعی است در راه یمن وجای
دیگر
(غُرَابَات) بالضم موضعی است
(غَارِب) دوش یا مابین کوهان و
گردن شتر غَوَارِب جمع ویقال
حَبْلُكَ عَلَى غَارِبِكَ یعنی برو
هر جا که خواهی ٭ ونیز غَوَارِبُ
الْمَاء) سرهای موج آب شُبِّهَتْ
بغوارب الابل
(مُحَمَّد بن موسى غَرَّاب) کشداد استاد ابی علی غسانی است
(غُرَّب) کسکر نام کوهی بشام
(غُرَّبَة) بالتاء چشمهٔ آبی نزدیک
کوهی وقد یُخَفَّف
(غُرْهُب) کقنفذ جائیست
(غِرْبِيب) کقندیل نوعی از
بهترین انگور وپیر که بخضاب
موی را سیاه دارد واَسْوَد غِرْبِيبٌ
سخت سیاه واَمَّا غَرَابِيبُ سُودٌ

فالسود بدل لان توکید الالوان
لا یتقدم
(مَغْرِب) بالفتح جای فرو شدن
آفتاب مَغْرِبَان مثله مُغَيْرِبَان
مصغر آن مُغَيْرِبَانَات جمع یقال
لَقِيتُهُ مَغْرِبَ الشَّمْس ومُغَيْرِبَهَا و
مُغَيْرِبَانَهَا ومُغَيْرِبَانَاتِهَا ای عند غروبها
(ن) غَرَبَ غَرْبًا) بالفتح پنهان
گردید وغائب شد ودور ودور
شد ٭ ونیز غَرْب) رفتن وبیک سو
شدن وشادمانی نمودن تمادی
ودورنگی کردن وبخیت گردیدن
اشک ٭ وغَرَبَ غُرُوبًا) فرو شدن
وخزان
(س) غَرِبَ غَرَبًا) سخت سیاه
گردید ٭ وغَرِبَت الشَّاةُ) غرب
زده گردید
(ك) غَرُبَ) باریک گشت ونهان
گردید ٭ ونیز غُرْبَة) بالضم دوری
از جای خود ودور شدن یقال اُغْرُبْ
عَنِّي ای تَبَاعَدْ واَغْرِبْ عَنِّي ای تباعد
(مُغْرِب) کمحسن چیز غریب
آرنده ٭ والعَنْقَاءُ الْمُغْرِبُ وعَنْقَاءُ
مُغْرِبٌ ومُغْرِبَةٌ بالوصف وعَنْقَاءُ
مُغْرِبٍ مضافة مرغیست معروف

اسم مجهول الجسم یا از الفاظ بی معانی است یا مرغی است بزرگ دور پرواز سمّیت به لانه کان فی عنقها بیاض تکون عند غروب الشمس تخطف الفیل کما تخطف الحدأة الفار وکان فی قدیم الزمان بین الناس الی ان سلبت یوما عروسا بحلیها فدعا علیها حنظلة النبی فذهب الله بها الی بعض جزائر البحر المحیط تعیش الفی سنة لها وجه انسان ذی لحیة وفیها شبه من کل الحسن الطیور علی راسه وقایة وفی ربیع الابرار ان الله تعالی خلق فی زمن موسی علیه السلام طائرا اسمه العنقاء وله اربعة اجنحة ووجهه وجه انسان واوحی الیه انی خلقت طائرین وجعلت رزقهما من الوحوش التی حول بیت المقدس فتناسلا وکثر نسلهما فلما توفی موسی علیه السلام انتقلت بنجد والحجاز فلم تزل تاکل الوحوش وتخطف الصبیان فدعا علیها خالد بن سنان العبسی من بنی عبس قبل النبی صلی الله علیه وسلم فانقطع نسلها وانقرض + و سختی و زنی که بسفر رود و جرش باز نیاید و سر شپته یا پشته است بلند و مذکور است در ع ن ق

(مُغْرَب) کمکرم سپید دم و سپید یا هرچه از چیزی سپید تر باشد و آن بدتر سپیدی است یا سپید کرانها و لبها از هر چیزی

(اُغْرِبَ الرَّجُلُ اِغْرَابًا) سخت گردید درد او + واُغْرِبَ عَلَیْهِ) کار زشت کرده شد با وی + واُغْرِبَ الْفَرَسُ) سپید لب یا سپید کرانهٔ چشم گردید یستعمل مجهولا فی هذه الثلث + ونیز اِغْرَاب) بمغرب در آمدن چیز نو غریب آوردن وغریب گردیدن و پر کردن مشک وجز آن را و بسیار گردیدن آب و خوب و نیکو شدن حال و زیاده کردن اسپ رفتار را و اجراء الراکب الفرس حتی یموت و بسیار خندیدن و مبالغه نمودن در آن وسفر دور و دراز کردن و هویدا گردیدن سپیدی پیشانی اسپ + ونیز اِغْرَاب) سپیدی ران

(مُغْرِب) کمحدث سوی مغرب شونده + وشاءٌ مُغْرَبٌ) بفتح ای بعید و مُغَرِّبُوْن در حدیث آن کسانند که در نسب ایشان جن شریک باشند سُمُّوا بِهٖ لِاَنَّهٗ دَخَلَ فِیْهِمْ عِرْقٌ غَرِیْبٌ اَوْ لِمَجِیْئِهِمْ مِنْ نَسَبٍ بَعِیْدٍ

(مُغَرِّبَة) ه تا ر خبر غیر شهر یقال هَلْ جَاءَکُمْ مُغَرِّبَةُ خَبَرٍ یعنی الخبر الَّذِیْ طَرَأَ عَلَیْهِمْ مِنْ بَلَدٍ سِوٰی بَلَدِهِمْ

(تَغْرِیْب) دور و دور شدن بسفر و پنهان و غائب گشتن و بچه سیاه و بچه سپید آوردن از اضداد است و برف و پشک بهم آمیخته خوردن و از شهر بیرون کردن و نفی کردن و دور نمودن و بجانب مغرب شدن

(اِغْتِرَاب) از دیار خویش دور گردیدن و در بیگانگان نکاح کردن

(تَغَرُّب) از سوی غرب آمدن و دوری گزیدن و دور رفتن و جدا شدن

(اِسْتَغْرَبَ) مبالغه نمود در خنده اُسْتُغْرِبَ مجهولا کذلک

غ ر ب ل

(غَرْبَلَة) بیختن و بریدن و کشتن و ساییدن قوم را

(غِرْبَال) کقرطاس پرویزن غِرْبِیْل بالکسر مثله و دف و مرد سخن چین

(مُغَرْبَلی) بفتح البا فرومایه ناکس و کشته بر آماسیده و ملک رونده

غ ر ث

(غَوْرَث بن حَارِث) کجوهر مشرک الذی سل سیف النبی صلی الله علیه وسلم لیفتک به فرماه الله بزلخة بین کتفیه

(غَرْثَان) کسکران گرسنه غَرْثیٰ و غَرَاثیٰ کسکاری وغِرَاث) بالکسر جمع غَرْثیٰ مؤنث غِرَاث بالکسر جمع + ونیز غَرْثَی الْوِشَاح) زن باریک میان

ج ٣

(س) غَرِثَ غَرَثًا) محرکه گرسنه گردید

(تَغْرِیْث) گرسنه گردانیدن یقال غَرَّثَ کِلَابَهٗ ای جَوَّعَهَا

غ ر د

(غَرْد) بالفتح خانه نشین و خانهٔ مسقف بچوب و خانه است در سُرّ من رای مر متوکل را و نوعی از سماروغ غَرْدَة بالتا مثله

(غِرْد) بالکسر مرغ بلند و خوش
آواز غَرِد گکتف و غِرِّید کسکیت
مثله صوتٌ غَرِدٌ کذلك و نوعی از
سماروغ غِرْدَة بالتاء مثله غِرَدَة
کقِرَدَة جمع غِرَاد بالکسر مثله
(غَرَد) محرکة نوعی از سماروغ
(غَرَاد) کسحاب صنفی از سماروغ
غَرَادَة مثله
(مُغْرُود) بالضم نوعی از سماروغ
مَغَارِید جمع
(ارضٌ مَغْرُودَاء) بالفتح والمد
زمین سماروغ ناک
۳ج (س) غَرِدَ الطائرُ غَرَدًا) محرکة
بلند کرد آواز را و طرب انگیز نمود
و در حلق بگردانید
(اِغْرَاد) بلند برداشتن آواز
و طرب انگیز ساختن و در گلو گردانیدن
آواز را
(تَغْرِید) بمعنی اغراد است مُغَرِّد
کمحدث نعت است از آن ٭ و نیز
مُغَرِّد) بعید و لفتح
(تَغَرُّد) بلند و طرب انگیز ساختن
مرغ آواز را و در گلو گردانیدن
(اِسْتَغْرَدَ الرَّوْضُ الذُّبَابَ) بلند
و خوش آوازی آورد مرغزار

مگس را
(اِغْرِنْدَاء) بر دان و دشنام و قهر
فرا گرفتن و چیره گردیدن یقال اُغْرُنْدِیَ
و عَلَیهِ ای عَلَاهُ بالشَّتم والقَهرِ
غَلَبَهُ مُغْرَنْدٍ نعت است از آن
غ ر د ق
(غَرْدَقَة) پوشیدن گرد مردم را
و پوشیدن شب هر چیز را و پرده
و جز آن فرو هشتن
غ ر ر
(غَرّ) بالفتح شکن جامه و نورد
پوست غُرُور بالضم جمع یقال
طَوَیْتُ الثَّوْبَ عَلَی غَرِّهِ ای عَلَی کَسْرِهِ
الأَوَّل
(غِرّ) بالکسر آنکه فریب خورد و چون
فریب هندوی را و جوان نا
آزموده کار مذکر و مؤنث در وی
یکسان است غِرَّة مؤنث اَغْرَار جمع ٭
و نیز غِرَّة) نا آزمودگی کار و غفلت
و بیخبری یقال کَانَ ذلك فِی غِرَّاتِی
غَرَارَة بالفتح کذلك
(غُرّ) بالضم بچه مرغ بچوزه
خوردن و مد و شگاف زمین و چشمه
باریک و تنک و شکن جامه و نورد
پوست و دم شمشیر و موضعی است

بباد به مزغیست آبی
(غُرَّة) بالضم سپیدی پیشانی
اسپ بزرگتر از درمی ٭ و نیز غُرَّة)
برده و کنیزک و فی الحدیث قضی
رسول الله صلی الله علیه و سلم فی
الجنین بغُرَّة فکانَّهٗ عَبَّرَ عن الجسم
الکلّه بالغُرَّة و دل و پیکر ماه و ماه نو
و سپیدی دندان و آب آن و برگزیده
هر چیزی و شریف و مهتر قوم و شب اول ما
غُرَر کصرد جمع ٭ و غُرَرُ الشَّهْرِ شب
از اول ماه و روی مرد و کل ما بدا لك من
ضوء او صبح فقد بَدَت غُرَّتُه ٭ و نیز غُرَّة
قلعه است و در مدینه مربنی عمرو بن
عوف را و مکانش مناره مسجد
قبا است ٭ و ذو الغُرَّة) برار بن عازب
و یعیش هالی صحابیان اند ٭ و نیز
غُرَّة) سرعت بالیدگی انگور
(غَرَر) محرکة هلاکت اسم است
تغریر را و خطر و نهی النبی صلی الله علیه
و سلم عن بیع الغَرَر و هو مثل
بیع السمك فی الماء والطیر فی الهواء
(غَرِیر) کامیر فریفته و بباطل امیدوار
نموده شده و تحذیر کننده و ترساننده
بچیزی و منه اَنَا غَرِیرُكَ مِنهُ یعنی
میترسانم ترا از وی خوبی نیکو یقال

للرجل اِذَا شَاخَ اَدْبَرَ غَرِیرُهٗ و اَقْبَلَ
هَرِیرُهٗ ای ساء خُلُقُهٗ و بدرفتار یقال
انا غَرِیرُكَ مِن فُلانٍ ای لن یاتیك
مِنهُ ما تَغتَرّ بِهٖ و زندگانی با فراغ خاطر
غُرَّان بالضم جمع و جوان نا آزموده
کار غَرِیرَة مونث اَغِرَّاءُ و اَغِرَّة
جمع
(غُرَیر) کزبیر از اعلام است
(غِرَار) بالکسر دم تیر و نیزه و
شمشیر و اندک از خواب و جز آن
و کالبد که بر آن پیکان دوزند تا
درست گردد و روش یقال دَمَیْتُ
ثلثة اسهم علی غِرَارٍ واحدٍ ای علی
مجری واحد و شتاب یقال اَتَاهُ عَلَی
غِرَارٍ ای علی عَجَلَة و مقدار یقال
هذا الیوم غِرَار شهر ای طول شهر
(غِرَارَة) بالکسر جوال غَرَائِر
جمع کانه معرب
(غُرَاب) کغراب کوهیست تهامه
(غَرُور) کصبور دنیا و آنچه بدان
غرغره نمایند از ادویه و جز آن و هو مثل
لعوق و سعوط و فریبنده و منه قوله تعالی
وَلَا یَغُرَّنَّکُم بِاللهِ الْغَرُورُ یا شیطان
است خاصة
(غَارّ) نا چیز و باطل غُرُور بالضم

جمع و غافل و چاه کن
(غاذّة) ماهی است دراز
(أغرّ) مرد نیکو و نمایان کردار و آنکه
ریش وی اندک از روی او گذشته
باشد و شریف قوم غُرّ کصرد و غُرّان
بالضم جمع و اسپ غره دار و سپید
از هر چیزی و روز سخت گرم و أغرّ
غفاری و أغرّ جهنی و أغرّ مزنی
صحابیان اند یا هر سه نام یکی است
یا هر دو آخر مر یک را ✤ و نیز أغرّ نام
دو کس از تابعی و نام جماعتی از
محدثان ✤ و نیز (أغرّ) نام اسپ
ضبیعة بن حارث و عمر بن أبی
ربیعة و شدّاد بن معویة عبسی و
معویة بن ثور بکائی و عمرو بن ناسی
کنانی و طریف بن تمیم عنبری و
مالک بن حمار و بلعاء بن قیس
کنانی و یزید بن سنان مری الشعر
جعفی و أغرّان دو کوه است
در راه مکه ✤ و (بطن الأغرّ) منزلی
در راه آن
(غرّاء) اسپ غره دار و سخت گرم
یقال هاجرة غرّاء و ظهیرة غرّاء
و ودیقة غرّاء ✤ و نیز (غرّاء) مدینه
منوره و گیاهی است خوشبوی یا
آن غریرا رحمیرا و موضعی است
بدیار بنی اسد و نام اسپ وخت
هشام بن عبد الملک و مرغی است
سپید نر و ماده و مؤنث در روی
یکسان است غُرّ بالضم جمع ✤ و
(ذو الغرّاء) جائیست نزدیک
عقیق مدینه
(غرّان) گکتان موضعی است
(غُرّان) بالضم غوره آب
(غرّون) بالفتح نام مردی
(غُرّی) کحبلی زن بهتر قوم
(غُرَیْراء) کحمیراء جایی است
در مصر
(غِرْغِر) کزبرج گیاهی است و
ماکیان حبشی یا ماکیان دشتی
غرغرة یکی
(غُرْغُرة) کقنفذه سپیدی پیشانی
اسپ و مرد بزرگ قدر شریف
(غُرْغُرِیّات) شتران نجیب
(غُرْغُرّی) بالضم و الشد و القصر
کلمه است که بدان گوسپند را برای
دوشیدن خوانند
(مغرور) فرلفته
(ن) غرّه غرّا و غرورا و غرّة
بالکسر فرلفت او را و بیهوده امید
وار نمود یقال ما غرّک ای کیف اجترأت
علیه ما غرّک منه ای من اطالک
عشوة فیه ✤ و غرّ الابل چرانید
شتران را ✤ و غرّ الماء فرو شد بزمین ✤
و غرّ الرجل غرغر خورد و غرّ الطائر
فرخه غرّا و غرارا بالکسر خورش
داد مرغ جوزه را
(س) غرّ وجهه غررا محرکة
و غُرّة بالضم و غرارة بالفتح غره دار
گردید و سپید گشت ✤ و غرّ الشابّ
غرارة) نا آزموده کار گردید ✤ و غرّ
مفتون شد و میل کرد بعد آزمایش
✤ و نیز غرارة) کارنا آزمودگی یقال
کان ذلک فی غرارتی ای فی حداثتی
(غرغر بالسنان غرغرة) به نیزه
زد در حلق ✤ و غرغر اللحم) آواز
بر آورد وقت بریان کردن ✤ و نیز
غرغرة) آب در گلو گردانیدن و
شکستن استخوان بینی و سر شیشه
و حکایت آواز شبان در حلق یقال
یغرغر الراعی بصوته ای یردّده فی
حلقه و بمرگ نزدیک شدن گلو
بریدن و آمد شد کردن آواز در گلو
و جان در حلق ✤ و نیز تغرغرة)
آواز با گردنت گلو و آواز جوش دیگ
و جنبیدن مرغ و یضم
(غرّر بنفسه تغریرا و تغرّة) بکسر
الغین در خطر و هلاکت افکند خود را
✤ و نیز تغریر) پر کردن مشک
را و آهنگ پریدن کردن مرغ و بازو
کشادن و بر آمدن دندان کودک
یقال غرّرت ثنیة الغلام ای طلعت
(مغارّ) ناقه کم شیر مغارّ بالفتح
جمع و کف بخیل
(مغارّة و غرار) کم گردیدن شیر
ناقه و کمی در هر چیز و کم شیر شدن
و عن ابن السکیت غارّت الناقة ای
نفرت فرفعت الدرّة و فی المثل سبق
درّته غراره و بدهان خورش دادن
ج ٣
قمری ماده خود را و ناروا گردیدن
بازار ✤ و غرار الصلوة) کمی در
رکوع و سجود و در طهارت و منه
الحدیث لا غرار فی الصلوة ✤ و غرار
التسلیم) سلام علیکم گفتن یا علیک
جواب دادن و بس
(اغترار) فرلفته گردیدن یقال
اغترّ به و غافل و بیخبر شدن و
بغفلت افتادن یقال اغتررت یا
رجل و بر غفلت کسی آمدن یقال
اغترّه ای اتاه علی غرّة منه

(اِسْتِغْرَاد) بغفلت افتادن وبر
غفلت کسی آمدن
(تَغَرْغُر) آب درحلق گردانیدن

غ رذ

(غَرْذ) بالفتح رکاب چرمین که بر
پالان نهند وشاخ که بر شاخ
دیگر نشانند تا پیوند گیرد غُرُوْذ
بالضم جمع ویقال اِلْزَمْ غَرْذَ فُلَانٍ
ای اَمْرَهٗ وَنَهْیَهٗ وَاَشْدُدْ یَدَیْکَ بِغَرْذِهٖ
ای حُثَّ نفسک عَلَی التَّمَسُّکِ بِهٖ
(غَرْذَة) بالتا موضعی است میان
مکه وطائف وابن ابی غَرْذَةَ احمد
بن حازم محدث است ٣ج
(غَرَذ) محرکة نوعی از گیاه ریزیاگیاهی
است مانند کوم که بد ترین چراگاه
است
(غَرِیْزَة) کسفینة سرشت
(غُرَیْز) کزبیر آبی است بنی
یا ببلاد ابی بکربن کلاب
(غِرَاذ) کقطام وسحاب موضعی
است
(غَارِذ) ناقه کم شیر وملخ که دنب
خود را بر زمین خلاند تا بیضه نهد
غَارِذَة مثله ویقال هُوَغَارِذٌ
دَاسَهٗ فِی سَنَتِهٖ یعنی نادان است
وجاهل
(ن) غَرَذَتِ النَّاقَةُ غَرْذًا و
غِرَاذًا بالکسر کم شیر گردید
(ض) غَرَزَهٗ بِالْاِبْرَةِ سپوخت
آنرا بسوزن * وغَرَزَ رِجْلَهٗ فِی
الْغَرْذِ پای در رکاب آورد
(س) غَرِذَ طاعت سلطان نمود
بعد نافرمانی
(وَادٍ مُغْرِذٌ) کمحسن رود بار
ریزناک
(اِغْرَاذ) گیاه غرز رویانیدن
وبسیار ریزگردیدن زمین
(جَرَادَةٌ مُغَرِّذَةٌ) کمحدثة ملخ دنب
بزمین سپوزنده جهت بیضه نهادن
(غُرِّذَتِ النَّاقَةُ تَغْرِیْزًا) مجهولا
ترک دادند دوشیدن آن یا آب
سرد پاشیدند بر پستانش تا شیر
منقطع گردد یا یک نوبت میان دو
نوبت دوشیدن گذاشتند * ونیز
تَغْرِیْز) دم فرو بردن ملخ در زمین
وتَغَارِیْز آنچه بر گردانیده شود
از نهال خرما وجزآن
(اِغْتِرَاذ) پا در رکاب آوردن
ونزدیک آمدن سفر ورفتن

غ رذ ح ل

(غِرْذَحْلَة) بالکسر وفتح الزاء
المعجمه چوب دستی

غ رس

(غَرْس) بالفتح درخت نشانده
اَغْرَاس وغِرَاس بالکسر جمع *
و(بئر غَرْسٍ) چاهیست در مدینه
منه الحدیث غَرْسٌ من عُیُوْنِ
الْجَنَّة وغُسِّلَ صلی الله علیه وسلم
منها * ووَادِی الغَرْس) رودباری
است نزدیک فدک
(غِرْس) بالکسر آب وجزآن که
با بچه بیرون آید از رحم پوست که
بر روی جنین باشد واگر آن پوست
را برروی او بعد زائیدن بگذارند
درحال بمیرد واَغْرَاس جمع وزاغ
سیاه
(غِرْیَس) کامیرش وغَرْیَس
غِرْیِس بسکون الآخر کلمه است که
بدان میش را بدوشیدن خوانند
(غَرِیْسَة) کسفینة خرمابن نورسته
یا نهال نشانده تا که جای گیرد
غَرِیْسَة معرفة علم است مرداماره را
(غِرَاس) کسحاب آنچه از داروی
مسهل خوردن برآید
(غِرَاس) ککتاب وقت نهال
نشاندن ونهال نشانده
(مَغْرُوْسَة) آمیزش یقال هوفی
مَغْرُوسَة ومَرْغُوسَة ای اختلاط
(ض) غَرَسَ الشَّجَرَ) درخت
نشانید بر زمین شَجَرٌ مَغْرُوسٌ
لغت است ازان
(اِغْرَاس) درخت نشانیدن

غ رش

(غَرْش) بالفتح بار درختی است

غ رش م

(اِغْرِنْشَام) برمرده گردیدن گوشت
ولاغر وباریک شدن شکم

غ رض

(غَرْض) بالفتح پیش بند شتر
مانند تنگ زین را غُرُوْض بالضم
واَغْرَاض جمع * وجویچه تمام
رودباریا شعبه کلان از رودبارمغا
غُرْضَان بالضم والکسر جمع ویقال
فی الانف غُرْضَان بالضم وهوما
انحدر من قصبة الانف من جانبیه
جمیعا * ونیز غرض) آب جامه که
در وی چیزی نکرده باشند وشکن
جامه یقال طَوَی الثَّوْبَ عَلَی غُرُوضِهٖ
ای علی غُرُوْذه وترنجیدگی اندام
از لاغری بعد فربهی یقال فی جسده

غ ر ض
(غُرضة) بالضم پیش بند شتر
غُرُض ککتب و بالضم جمع
(غَرَض) محرکه نشانهٔ تیر أغراض
جمع و خواست و آهنگ یقال فَهِمت
غَرَضَک ای اراد تک قصدک + و نیز
(غَرَض) تافتگی و اندوهناکی و شوق
و بتوه آمدن و آرزومند گردیدن
یقال غَرِضتُ اِلَیهِ ای اشتقتُ الیه
والفعل من سمع و ترسیدن و تافتگی
کردن
(غَرِیض) کامیر تازه و منه لحمٌ
غَرِیضٌ ای طریٌّ و سرود گوی نیکو
و آب باران و سپید و تازه از هر چیزی
و شگوفه و نوباوه
(غَارِض) بینی دراز و پگاه بر آب
آینده یقال وَرَدتُّ الماءَ غَارِضًا ای
باکرًا
(اِغرِیض) بالکسر تازه و سپیدانه
هر چیزی و شگوفه و نوباوه
(مَغرِض) کمجلس فرود سینه
شتر و جانب شکم اسفل اضلاع
مَغَارِض جمع
(مَغرُوض) آب باران
(ن) غَرَضَ النَّاقةَ غَرضًا) بالفتح
لغرضه بست ناقه را + و نیز غَرض
بازداشتن و شتابانیدن چیزی را
پیش از وقت و دوتاه شدن و
شکن ناک گردیدن اندام جهت لاغری
بعد فربهی
(ض) غَرَضَ الاِناءَ) پر نمود آب
جامه را از نیمه پر نکرد آن را از
لغات اضداد است + و غَرَضَ السِّقاءَ)
دوغ زد پس مسکه بر آورده دوغ
دوغ خورانید قوم را + (غَرَضَ السَّخلَ)
از شیر باز داشت بزغاله ایش
از هنگام آن + و غَرَضَ الشَّیءَ) تر و تازه
آن چید یا برید آن را تر و تازه
+
(ک) غَرُضَ الشَّیءُ غِرَضًا)
کعنب تازه گردید
(اَغرَضَ لهم غَرِیضًا) خمیر تازه
کرد برای چاشت قوم + و نیز (اِغراض)
پر گردانیدن و به پیش بند بستن
ناقه را
(تَغرِیض) تر و تازه چیدن چیزی
را یا تر و تازه بریدن آن را و از شیر
باز داشتن بچه را پیش از وقت و
گوشت تازه خوردن و تفکه نمودن
از آن ؛ نیمه کردن خنور ، یقال غَرِّض
فی سِقائِکَ ای لا تملأه و هو مَجاز
لا یُغَرِّضُ ای لا ینزح
(مُغارَضة) پگاه بر آب در رفتن شتر را
(تَغَرَّضَ الغُصنُ) شکسته شد
شاخ و جدا نگردید

غ ر ض ف
(غُرضُوف) کعصفور کرکرانک
که بجوند آن را و آن نرمهٔ بینی و شانه
و سر استخوان پهلو و سینه و استخوان
بالای رون گوش غُضرُوف بتقدیم
الضاد مثله + و (غُرضُوفان) دو چوب
که بجیب در است وسط و موخر پالان
بندند غَراضِیف جمع

غ ر ط م
(غُرطُمانی) بضم و اهمال طا جوان
نیکوروی

غ ر ف
(غَرف) و یحرک درختیکه بوی
پوست پیرایند
(غَرفَة) بالفتح یکبار بریدن و
فرزه کردن موی و یکبار آب برداشتن
بدست
(سقاءٌ غَرفِیٌّ) مشک بغرف
پیراسته
(غِرفَة) بالکسر هیأت آب بدست
گرفتن و نعل غِرَف کعنب جمع
(غُرفة) بالضم یک مشت آب
غُرافَة بالضم مثله غُراف کغراب
جمع و هو اسم للمفعول لانک ما
لم تغرفه لا تسمیه غُرفة و بر وارده
غُرُفات بضمتین و بفتح الراء
و بسکونها و غُرَف کصرد جمع و
توک موی و رسن گردن شتر که بگره
سهل بسته باشد و آسمان هفتم
(غَرَف) بالتحریک گیاه یز یا بز
تر یا هر درختی که پوسته سبز باشد
و شث و طُبّاق و تنّوم و غَفا و ثُمّ و
ضَنوم و حج و شذان و حَیهَل و هَیشَر ج ٣
و ضِرم این همه اغراف خوانند
و برگ درخت
(غَرَفة بن حارث کندی)
محرکه صحابی است
(غَرِیف) کامیر نی و گیاه و وخ
غیفه و آب زمین پست نیستان
و درخت انبوه در هم از هر جنسی
که باشد یا درختان انبوه از بردی
و حلفاء + و گاهی درختان ضال
و سلم در هم پیچیده را غَرِیف خوانند
+ و نیز (غَرِیف) شمشیر زید بن
حارثه رضی الله عنه و نام عابدی

یمانی غیر منسوب است ٭ وغِرْیَف
ابن عیّاش دیلمی تابعی وغَرْبٌ
غَرِیف) دلو بزرگ بسیار آب گیر
(غَرْیفَة) بالتاء درختان بسیار
درهم پیچیده از هر جنسی که باشد
ونعل یا نعل کهنه وُ دوال پاره که
از قبضهٔ شمشیر آویزان باشد بقدر
یک وجب مزیب بزر و گوهر
(غُرَیْفَة) کجهینة موضعی است
(غِرَاف) بالکسر پیمانه است
بزرگ
(غَرْوُف) کصبور چاه که دست
٣ج بآبش رسد ٭ وغَرْبٌ غَرُوفٌ) دلو
بزرگ یا دلو بسیار آب بردار
(ناقة غَارِفَة) شتر مادهٔ تیزرو
غَوَارِف جمع ونهی النبیّ صلی الله
علیه وسلم عن الغَارِفَة وهی امّا
فاصلةٌ بمعنی مفعولةٍ وهی التّی تقطعها
المرأة وتُسَوِّیها مُطَرَّزَةً علی وسط
جَبینها واما مصدر بمعنی الغَرْف
کالّلاغیة
(غَرّاف) کشدّاد جویی است میان
واسط وبصره وبران شهرستانی
است بزرگ ونهر بسیار آب واسپ
فراخ گام کشاده رو ونام اسپ

براء بن قیس
(غِرْیَف) کحذیم درختی است
نرم وسست یا آن بردی است و
کوهی است مر بنی نُمیر را
(غِرْیَفَة) بالتاء آبی است نزد
غِرْیَف ٭ وعَمُود غِرْیَفَة زمینی
است در حمی مر غنی بن اعصر را
(فادِسٌ مِغْرَفٌ) کمنبر سوار
شتاب رو
(مِغْرَفَة) کمکنسه کفلیز
(خَیْلٌ مَغَارِفُ) اسپان تیزرو
کانها تغرف الجوی
(ن) غَرَفَ غَرْفًا) برید درخت غرف
را یا عام است ٭ وغَرَفَ نَاصِیَتَهُ
فرو کرد موی پیشانی را
(ض ن) غَرَفَ الْمَاءَ غَرْفًا)
بالفتح بمشت برگرفت آب را
٭ ونیز غَرْف) پوست بغرف پیراستن
(س) غَرِفَتِ الإبِلُ غَرَفًا)
محرکه رنجور گردید شتر از غرف
خوردن
(اِغْتِرَاف) آب بمشت برگرفتن
(تَغَرُّف) همه فرا گرفتن یقال
تَغَرَّفَنِی ای اخذ کلّ شیء معی
(انْغِرَاف) بریده شدن یقال غَرَفَهُ

فَانْغَرَفَ

غ د ق

(غَدْق) بالفتح وهی است بمرو
وآن تصحیف غَزَق بزای معجمه
محرکه نیست ازان ده است
جزء مُوَزن عبد الله محدّث
(غُرْقَة) بالضم یک شربت از شیر
ومانند آن غُرَق کصرد جمع
(غَرِق) ککتف غرقه شده ویقال
انه لغرق الصوت یعنی او
بسته وبریده آواز وبیمناک
است
(غَرْقَة) کفرحه زمین نیک سیراب
(غُرُق) کزفر شهری است بیمن
مر همدان را
(غَرِیق) کامیر غرق شده غَرْقَی
بالفتح مقصورًا جمع
(غُرَیْق) کزبیر رودباری است
مر بنی سُلیم را
(غَارِق) در آب فرو رونده وغرق
شده
(غِرْیَاق) کجریال مرغی است
(غَادُوق) مسجد کوفه لانّ الغَرَق
کان منه وفی زاویة له فاد التنّور
(غَارِیقُون) بیخ گیاهی است

یا چیزیست که بدرخت سوسر
زده پیدا گردد یا آن آغاریقون
است تریاق است مر زهر را مفتح
سده ومسهل خلط مکدر وسرح بخش
نیکو کن عرق النسا ودرد مفاصل
وهر که با خود دارد کژدم نگزد آنرا
(س) غَرِقْتُ من اللَّبَنِ غَرَقًا)
محرکه باندازه یک دوشیدن
گرفتم از شیر ٭ وغَرِقَ فی الماء) غرق
شد وآب از سر او گذشت ٭ وغَرِقَ
فُلَانٌ) بقدر سیرابی آب خورد ٭
وغَرِقَ زَیْدٌ) بی نیاز گردید ٭ ونیز
غَرِقَ) بمعنی اغراق مستعمل گردد
منه قوله تعالی والنازعات غرقًا
(لِجَامٌ مُغْرَقٌ بالفِضَّةِ) کمکرم
بمعنی لجام مغرق است
(اِغْرَاق) غرقه کردن یقال اغرقه
فی الْمَاءِ فَغَرِقَ وپر گردانیدن کاسه
را وسخت کشیدن کمان را یقال
أغْرَقَ النَّازِعُ فی الْقَوْسِ ومبالغه
کردن در مدح وذم وجز آن
(مُغَرَّق) کمعظم غرق کرده ٭ ولجام
مُغَرَّقٌ بالفِضَّة) لگام بسیم آراسته
(تَغْرِیق) غرقه کردن وسخت کشیدن
کمان را وگشتن اصله ان

القابلة کانت تغرق المولود فی ماءِ السّلی عام القحط لیموت ثم جعل کل قتل تغریقاً

(اِغتَرَقَ البعیرُ التصدیرَ اِغتِرَاقاً) سطبری شکم فرا گرفت پیش بند شتر را چند انکه تنگ گردید ✦ ونیز (اِغتِرَاق) در آمیختن اسپ با اسپان دیگر سپس آن در گذشتن وی از آنها وسخت فرو بردن دم در ذفر ومشغول داشتن خوبی زن نظر را یقال فلانة تغترق نظرهم ای تشغلهم بالنظر الیها عن النظر الی غیرها لحسنها

(اِستِغرَاق) همه را فرا گرفتن و نیک خندیدن یقال اِستَغرَقَ فی الضحك و فرا گرفتن سطبری شکم شتر پیش بند را چند انکه تنگ گردد

(اِغرِیرَاق) چشم پر آب شدن گویی در اشک غرق شده

غ ر ق ء

(غِرقِئ) کزبرج پوست تنک چسپیده بسپیدی خایه مرغ یا سپیدی آن که بخورند آنرا

(غَرقَأَة) بی پوست تنک بر آمدن خایه و بی پوست تنک نهادن ماکیان خایه را یقال غَرقَأَت الدجاجة بیضها ای باضتها ولیس فیها قشر یابس والهمزة زائدة لانه من الغرق

غ ر ق د

(غَرقَد) کجعفر نوعی از درخت بزرگ یا آن عوسج است چون بزرگ گردد وغَرقَدَة یکی وسپیدی بیضه که بر زرده باشد ✦ (بَقِیعُ الغَرقَد) گورستانی است در مدینه بدان جهت که درخت غرقد رویانده حالا درخت رفت ونام باقی است ونیز (غَرقَدَة) از اعلام است

غ ر ق ل

(غَرقَلَة) بیکبار آب بر سر ریختن و ولَیغَده گردیدن تخم مرغ و خربزه

غ ر ق م

(غَرقَم) کجعفر مهره نره تا ختنه جاے

غ ر ل

(غُرلَة) بالضم غلاف سر نره غلام

(غَرِل) ککتف نیزه دراز ومرد فروهشته ونرم اندام

(اَغرَل) ختنه نا کرده وسال ارزان وزندگانی فراخ

(غِریَل) کحذیم گرد وگل ولاے تنک وکف ولای سیل آورد که بر روی زمین ومغاکها مانده خشک باشد یا تر وآب بنی هر چهار پایه سم دار وبارکین که دران کفچلیز باشد وآبش خوردن نتوانند ودرد ته شیشه وآب که در تک خنور و حوض مانده باشد

غ ر م

(غُرم) بالضم هر چه ادایش لازم باشد ووام وتاوان

(غَرِیم) کامیر وام دار ووام خواه ضد وفی المثل خُذ من غریم السوء ما سنح

(غَرَام) کسحاب شیفتگی وآزمندے وبدی پیوسته وهلاک وعذاب منه قوله تعالی اِنَّ عذابها کان غراما ای هلاکا ولزاما لهم

(غَرَامَة) بالتاء وام وآنچه ادایش لازم باشد وتاوان

(غَرمی) کسکری زن گران جسم ✦ وغرمی معرفة بمعنی اما کلمه است جهت سوگند یقال غرمی وجدك کما یقال اما وجدك و موضعی است

(س) (غَرِمَ الدِّیَةَ) لازم شد بروی تاوان

(مُغرَم) کمکرم شیفته دوستی وگرفتار دین وتاوان وآزمندے چیزے وآنچه اداے آن لازم باشد وتاوان

(اِغرَام) تاوان زده ووام دار کردن وشیفته کردن یقال اُغرِمَ بالشئ مجهولا ای اُولِعَ

(تَغرِیم) وام دار وتاوان زده گردانیدن

غ ر م ل

(غُرمُل) کقنفذ نام والد یعقوب محدث

(غُرمُول) کعصفور نره یا نره سطبر نرم فروهشته ختنه نا کرده

(غَرَامِیل) بالفتح چند لپشته است سرخ رنگ

غ ر ن

(غَرَن) محرکه مرغی است یا عقاب یا مرغے است شبیه عقاب اَغرَان جمع وخرچنگ

(غَرِن) ککتف سست

ج ۳

(غُرَان) کغراب جائے ست
ووادی است نزدیک مدینه
(س) غَرِنَ العَجِینُ عَلَی الفَرِدِ)
خشک گردید خمیر بر پوستین
(غِرْیَن) کدرهم ای گِل آورد تر
یا شد یا خشک لغة فی الغِرْیل
+ ونیز غِرْیَن) گول غِرْیَن کامیر
شد فی الکل

غ ر ن ط

(غَرْنَاطَة) بالفتح شهرے است
باندلس او هی لحن والصواب
أغرناطة ومعناها الرمّانة
بالاندلسیة مرج

غ ر ن ف

(غِرْنِف) کزبرج یاسمین و
لیس بتصحیف غِرْلِفا کحذیم وهو
البَرْدِیّ وبالوجهین رُوِی ابیتا
حاتم

غ ر ن ق

(غَرْنَقَة) کدحرجه رشته مانند
است در چشم
(غُرْنُق) کجندب رود بایست
مر بنی سُلیم را
(غِرْنَوْق) کعصفور مرغی است
آبی سیاه ودراز گردن گویند سپید
غِرْنَوْق کفردوس + وغُرْنَیْق)
بالضم وبفتح النون مثله یا کلنک یا
مرغی است شبیه کلنک غُرْنَیْق
بالضم مثله وجوان سپید خوبصورت
غُرْنَیْق بالضم وفتح النون کقندیل
+ وغَرَنَوْق) کسموأل وفردوس و
غِرْنَاق کقرطاس وغُرَانِق کعلابط
مثله غَرَانِیق وغَرَانِقَة وغَرَانِق
جمع وتوک موی تافته و درستی
است غَرَانِیق جمع یا گیاه نرم که
در بیخ عوسج روید غُرَانِق مثله
یا هر گیاه نازک پنهان ونیز شاب
غُرَانِق کعلابط جوان تمام خلقت
نازک اندام + وامرأة غُرَانِق و
غُرَانِقَة) ایضاً زن جوان پر
گوشت
(لِمّة غُرَانِقَة) بالفتح موی بچه
گرد وبجبانند لِمّة غَرَانِقِیّة مثله

غ ر و

(غَرْو) بالفتح شگفت غَرْوَی
کسکری مثله یقال لا غَرْوَ ولا غَرْوَی
ای لا عجب
(غَرَا) بالفتح سر چشم یا هر چیز
بدان بیالایند چیزے را یا
سر پشم ای غِرَاء کگسار مثله إذا
فتحت الغین قصرت واذا کسرت
مددت وگاوساله وهر نوزاده لا غر
غَرَاة بالتاء مثله أغراء جمع
وخوبی
(رجل غُرَیا) کثقف مرد نیکو منظر
(غِرْیَدَة) کعنبة موضعی است
(غَرِیّ) کغنی نیکو وخوبصورت
از مردم وجز آن وبنای نیکو از آن
است غَرِیّان دو بنا در کوفه یا در
صخره یا درخت پشته ویقال هما
قبرا مالک وعقیل ندیمی جذیمة
الأبرش وسمیتا غَرِیّین لان النعمان
بن المنذر کان یُغَرّیهما بدم من
یقتله اذا خرج فی یوم بؤسه
(غَرَاء) بالفتح والمد آزمندی
(رجل غِرَاء) کگسار مرد بے
ستور
(غَرْوَی) بالفتح مقصور برانگیختگی
وتحریص بدشمنی اسم
است اغراء را غَرَاة مثله
(غُرَاءی) کرغامی سنگ بزرگ
یا سر شیر غَرَاءی بالفتح جمع
(غُرَیّ) کسمی آبی است نزدیک
اجا
(غُرَیَّة) آبی است مرغنی را
(مَغْرُوّ) کمدعو تیر یا نیزه ومنه
المثل ادرکنی ولو باحد المغروین
ای باحد السهمین او بسهم او برمح
(قوس مغروة) کمدعوة کمان
بسریشم چسپانیده قوس مَغْرِیَّة
مثله
(ن) غَرَا السَّمَنُ قَلْبَهُ) بر خفید
پیه فرو نشیند دل وے را و
پوشید + وغَرَا الجِلْدَ) بسریشم
چسپانید پوست را + وغَرَا فلان)
ای تمادی فی غضبه + ونیز غَرْو
شگفت داشتن
(س) غَرِیَ بِهِ غَرًا وغَرَاءً)
بالکسر آزمند گردید + وغَرِیَ
العِدُّ) سرد شد آب چشمه
(اِغْرَاء) آزمند گردانیدن یقال
أُغْرِیَ بِهِ مجهولاً یعنی آزمند گردید
واغراه به آزمند آن گردانید
+ وبر انگیختن سگ را بر شکار
وبر انگالانیدن ودشمنی انداختن میان
دو کس
(تَغْرِیَة) آزمند نمودن یقال غُرِّیَ
به مجهولاً وطلا کردن
(مُغَادَاة) پیاپی کردن یقال
غَادَیت بینهما غِرَاءً ای والیت

ستیهیدن باکسی در پیکار

غ ذ ی ن

(غِزْیَن) که رهم و صریم کف دلای سیل آور و مذکور است در غ ر ن

باب الغین فصل الزاء

غ ز د

(غِزْیَد) کخذیم سخت آواز یا آن تصحیف غِزْید کسکیت است و گیاه نرم و نازک او هو بالراء المهملة

غ ز ر

(غَزْر) بالفتح آوندی است کاز گیاه درخ و برگ خرما سازند و بسیار غُزْر بالضم جمع

(غَزِیْر) کامیر بسیار از هر چیزی

(غَزِیْرَة) کسفینة بسیار شیر از ناقه و جز آن غِزَار بالکسر جمع و بسیار آب از چاه و چشمه و چشم بسیار اشک

(غُزْدَان) بالضم موضعی است

(ارض مَغْزُوْدَة) زمین باران بسیار رسیده

(ک) غَزُرَتِ النَّاقَةُ غَزَارَةً (غُزْرًا) بالفتح و غُزُرًا بالضم بسیار شیر گردید و غَزُرَ العَیْنُ) بسیار اشک شد و غَزُرَ الشَّیْءُ) افزون گشت و نیز غَزَارَة بسیاری از هر چیزی

(مُغْزِرَة) کمحسنة آنچه شیر افزاید و گیاهی است برگش ببرگ سپندان ماند شیر افزا و خوش آیند گاو است

(قوم مُغْزِرُ) کمکرم خداوندان شتران بسیار شیر و بسیار شتران

(اِغْزَار) افزودن در نیکی و احسان و خداوند شتران بسیار شیر شدن

(تَغْزِیْر) بهر دو نوبت یکبار دوشیدن شیر را هنگام کم شیری ناقه

(مُغَازِد) للفاعل آنکه بدهد چیزی را تا افزون بر آن واپس گیرد

(مُسْتَغْزِد) بمعنی مغازر است

غ ز ز

(غَزَّة) بالفتح شهری است بفلسطین و در آن متولد شد امام شافعی رحمة الله علیه و فوت کرد هاشم بن عبد مناف جد نبی صلی الله علیه و سلم و آنرا مَطْرُود بن کعب جمع آورده و گفت و هاشم فی غزة ... و سط غَزَّات و ریگ تو دو دهشت بلاد بنی سعد و شهری با فریقیه و منسوب است مر بنی حُطامة را

(غُزّ) بالضم کنج دهن از طرف درون و گروهی از ترکان

(غُزَیْز) کزبیر آبی است مر بنی تمیم را

(کُسَیْل بن اَغَزّ) بربری است

(غُزَّاد) کرمان احسان و نیکی کنندگان با خویش و فرزند و همسایه

(غُزْغُز) کقنفذ کنج دهان از جانب باطن

(ن) غَزَّ فُلَانٌ بِفُلَانٍ غَزًّا) محرکه گزید آنرا از دیگران و خاص کرد و غَزَّ الابل) آویخت بر آن پشم رنگین جهت دفع چشم زخم غَزَّ الصبیّ کذلک

(مُغِزّ) کمقر گاو ماده که بار بر وی دشوار باشد

(اَغَزَّتِ الشَّجَرَةُ) بسیار درشت گردید خار او و اَغَزَّتِ البَقَرَةُ) دشوار شد بار آن (مُغَازّة ...) ... یقال غَازّه ...

(تَغَازُزَاه) خصومت و پیکار نمودیم با وی

(اِغْتِزَاز) خاص کردن یقال اغتزّ بهم ای اختص من بین اصحابه

غ ز ق

(غَزَق) محرکه دهی است بمرو و لیس بتصحیف غَرَق بالفتح

غ ز ل

(غَزْل) بالفتح رشته

(غَزَل) بالتحریک سخن گوئی با زنان و عشق بازی

(غَزِل) ککتف آنکه با زنان سخن گوید و عشقبازی کند و سست ... نرم از هر چیز

(غَزَال) کسحاب آهو بره که در حرکت و رفتار آمده باشد یا آهو بره نوزاده که نیک دونده گردد غِزْلَة و غِزْلَان بکسرهما جمع و نیز غزال پشته است دشوار گذار و وادی است از ان خزاعه و از اعلام است و غُزَال شعبان جانوری است و دم الغزال گیاهی مانند ترخون تند زبان ... ... است ... ...

ج ۲

(غَزَالَةَ) بالتا، آفتاب بدان جهت
چون شعاع خود دراز کشد گوئی میرسید
ومنه قوله یصف البود + اَمِ الغزالةُ
من طُول المدی خَرِفَتْ + تما تفوّق
بینَ الجدی والحمل + یا آفتاب وقتیکه
طلوع شود یا بلند گردد یا چشمهٔ
آفتاب وآهو بره ماده ونام زنی
وقد یعرف وگیاهی است شیرین
که میخورند واسپ مُحّطَم بن اَرْتم
* وغَزَالَةُ الضُّحیٰ) اول آن یا بعد
منبسط وروشن شدن آفتاب یا ازاول
چاشت تا خُمس روز واز اعلام است
(غَاذِلَة) زن ریسنده غُزَّل کرکع سرج
وغَوَاذِل جمع
(اَغْزَل) تب که بنوبت معین آید
ومرد غزل خوان ومنه المثل هواَغْزَل
من امرئ القیس
(غُزَیْل) کزبیع جد هُبَیْرَه بن عبد
یغوث + ودادة غُزَیِّل) سرای است
مرلحارث بن ربیعه را
(مَغْزَل) کمقعد با زنان سخن
گوئی کردن
(مِغْزَل) مثلثة المیم دوک وفی المثل
هواَغْوی مِنَ المِغْزَل قال الفراء و
اصله الضم وانما هو من اُغْزِلَ ای اُدیر

وفُتِلَ
(مَغَازِل) بالفتح کندهای خسرین
کوی
(ض) غَزَلَتِ المَرْأَةُ القُطْنَ
غَزَلًا) محرکة رشت مَغْزُوْل
لغت است ازان
(س) غَزِلَ غَزَلًا) محرکة
سخن گفت با زنان وعشقبازی
نمود + وغَزِلَ الکَلْبُ) سستی
آورد سگ وآنچنان باشد که چون
بگرفتن نزدیک گردد آهو از ترس
وی بانگ کند پس سگ باز گردد
(ظبیةٌ مُغْزِلٌ) کمحسن آهو ماده با
غزال
(اِغْزَال) گردانیدن دوک را
وباغزال شدن آهو ماده
(مُغَازَلَة) سخن گفتن با زنان
وعشقبازی کردن وبجهل نزدیک
گردیدن یقال غَازَلَ الاَرْبَعِیْن
(تَغَزُّل) بتکلف مغازلت نمودن
وعشق کردن
(تَغَازُل) باهم بغزل سخن گفتن
وعشق ورزیدن
(مُغْتَزَل) رسنی است باریک
(اِغْتِزَال) رشتن

غ ذم
(غُذْذَم) بالضم دهی است بهرات
غ ذن
(غَذْنَة) بالفتح جای کشاده ترین
وپاکیزه ترین از بلادها
(غَذْنَیَان) بالفتح دهی است در
ماوراءالنهر
غ ذو
(غَذْو) بالفتح آهنگ یقال غَذَوْتُ
کَذَا ای قَصَدْتُ + وابن غَذْو)
محدث است
(غَذَاة) بالفتح کشش وجنگ با
دشمن دین اسم است
(غَذَوِیّ) بالفتح مرد منسوب بسوی
غزو
(غَزِیَّة) کغنیة از اعلام است
غُزَیّ وغُزَیَّة کسمی وسمیة مثله
وقبیله است
(غَازِ) مرد پیکار وبا دشمن دین
کارزار کننده غُزّی کرکع و
غَزِیّ کدلی وغُزَاة بالضم وغُزَّاء
بالضم والمد والتشدید جمع غَزِیّ
کغنی اسم جمع ومنه قوله تعالی او
کانوا غُزّی لو کانوا عندنا ونیز
ربیعة بن الغاذ

(غَاذِیَة) از اعلام است
(غَزْوَان) بالفتح محله است بهرات
وکوهی بطائف ومردی است
(مَغْزَی الکلام) کمقعد مراد
سخن یقال عَرَفْتُ مَغْزَاهُ ای مراده
ومقصده
(مَغَازِی) مناقب وبیان اوصاف
غازیان
(ن) غَزَاهُ غَزْوًا) بالفتح خواست
آنرا وجست وآهنگ وی کرد + وغزا
العدوّ غَزْوًا وغَزَوَانًا) محرکة و
غَزَاوَة جنگ کرد با دشمن ودرپی
جنگ وغارت آنها گردید
(امرأةٌ مُغْزِیَةٌ) کمحسنة زن که
شوی او با دشمن جنگ کرده باشد
* وناقةٌ مُغْزِیَة) شتر ماده که
مدت حمل او که یک سال است
درگذشته باشد واتان مُغزیةٌ
ای متاخرة النتاج
(اَغْزَتِ المرأةُ اِغْزَاءً) کارزار
نمود شوی او + ونیز اِغْزَاء) بر
انگیختن بر غَزَات وآماده کردن
سامان جنگ کسی را وبجنگ فرستادن
یقال اَغْزَیْتُ فلانًا اذا جهّزته
للغزو + ومهلت دادن بر وام و

دروزگی افکندن دین خود را و دشوار شدن آبستن بر ناقه

(تَغْزِیَة) برانگیختن بر کارزار دشمن

(اِغْتِزَاء) خواهش چیزی کردن وجستن و آهنگ آن نمودن و گزیده وخاص گردیدن از میان یاران

(تَغَاذُو) همدیگر جنگ کردند

باب الغین فصل السین

غ س ر

(غَسَر) بالتحریک آنچه باد در بارکین اندازد

(غَسِر) گکتف کار در هم آمیخته ومشتبه

(ن) غَسَرَ الفحلُ النَّاقَةَ غَسرًا) بالفتح برجست کشن بی خواهش ناقه ❊ ونیز غَسْر) سخت گرفتن بر غریم

(تَغَسَّر) مشتبه و آمیخته گردیدن کار و پیچیده و درهم گردیدن رشته و چوب در بارکین افتادن یقال تَغَسَّرَ الغَدِیرُ اِذَا وَقَعَ فِیْهِ العِیدانُ

غ س س

(غُسّ) بالضم مردسست وناکس واحد وجمع در وی یکسان

(غَسِیْس) کامیر خرمای تر تباه شده

(غُسَاس) کغراب بیماری است مرشتران را

(غَسُوْس) کصبور خوردنی هرچه باشد یقال هَذا الطَعَامُ غَسُوْسُ صِدْقٍ ای طعامُ صِدْقٍ

(غَسَّان) گکتان پدر قبیله است بیمن از ان قبیله است مُلوک غَسَّان و آبی است میان رمع و زَبِیْد من نَزَلَ مِنَ الاَزْدِ فَشَرِبَ مِنهُ حُمّی غَسَّانَ وَمَن لَم یَشْرَب مِنهُ فَلَا و لَایُدُ دیَ اَفعَلَانُ اَمْ فَعَّالُ سِیْنِیُّ اَم نُونِیّ ❊ و ابو غَسَّان) مُحَمَّدبن مُطَرِّف است

(مَغْسُوس) خرمای تر تباه شده وَبَعِیْرٌ مَغْسُوْسٌ شتر غُسَاس زده

(مَغْسُوسَة) خرمابن که خرمایش رطب گردد و شیرین نشود و گربه

(ن) غَسَّ فِی البِلَادِ غَسًّا) درآمد دران و رفت ❊ وغَسَّ الخُطْبَةَ) عیب کرد ❊ وغَسَّ فُلَانًا فِی المَاءِ) غوطه داد او را در آب ❊ ونیز (غَسّ) زجر کردن گربه را به کلمه غَسِّ ❊ وَاَنَا اُغَسُّ وُاسْقیٰ) مجهولا یعنی طعام و شراب خورانیده شد

(غَسْغَسَة) مبالغه نمودن در راندن گربه و غس غس گفتن آنرا

(مُغَسِّس) کمحدث خرمای تر تباه شده

(اِنْغِسَاس) غوطه خوردن

غ س ف

(غَسَف) محرکةً تاریکی

(اِغْسَاف) در تاریکی در آمدن یقال اَغسَفَ القَوْمُ ای اَظْلَمُوْا

غ س ق

(غَسَق) محرکة تاریکی اول شب ونوعی از گندم مانند زُوَان ونحو آن

(غَسَّاق) کسحاب سرد و گنده هرچه باشد غَسَّاق کشداد مثله ومنه قوله تعالیٰ الاحمیما و غَسَّاقًا قری بقرأتین جمیعا

(غَاسِق) ماه یا شب وقت غروب شفق یا تاریکی بعد از غروب شفق ومنه قوله تعالیٰ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ یعنی از بدی شب چون در آید یا تاریک گردد یا از بدی ثریا چون فرو دافتد بدان جهت که وقت سقوطش طاعون و امراض زیاده شود ❊ ابنُ عبَّاسٍ وجَمَاعَةٌ من شرّ الذکر اذا قام

(ض) غَسَقَتِ السَّمَاءُ غَسقًا) بالفتح وغَسَقَانًا باران ریزه بارید ❊ وغَسَقَ اللَّبَنُ) ریزان گردید از پستان ❊ وغَسَقَ اللَّیلُ غَسْقًا) ویحرک وغَسَقَانًا نیک تاریک گشت شب ❊ ونیز غَسَقَان) ریزش آب و مانند آن

(ض س) غَسَقَت عَیْنُه غُسُوْقًا وغَسَقَانًا) محرکة خیره گردید چشم و تاریک شد یا اشک آورد ❊ وغَسَقَ الجُرحُ غَسَقَانًا) روان گردید زرد آب از جراحت

(اِغْسَاق) نیک تاریک گردیدن شب و در تاریکی در آمدن و بدرنگی بانگ نماز گفتن وقت مغرب یقال اَغْسَقَ المُوذِّنُ اِذَا اَخَّرَ الی غَسَقِ اللیلِ وفی الحدیث کَانَ الربیع بن خُثَیم یقول لموذنه یومَ الغیم اَغسِق اَغسِق

غ س ك

(غَسَک) محرکة تاریکی اول شب

ج ۳

غ س ل

(غِسْل) بالکسر آب غسل و شستنی چون خطمی و گل و جز آن کشتن کرکشتنی بسیار کند و بار دار نسازد غُسَل کصرد و مثاله فیهما و مرد جنین و موضعی است بدیار بنی اسد ٭ و ذاتُ غِسْل) موضعی است دیگر

(غِسْلَة) آب غسل و خوشبوی است و آنچه زنان در سر اندازند وقت شانه کردن از برگ درخت اس و جز آن ٭ و ابو غِسْلة) کرکس نر

شستنی چون خطمی و گل و مانند آن

(غُسْل) بالضم آب غسل و خطمی و شستگی غُسُل بضمتین شده و سے حدیث علی کرم الله وجهه غسل الجنابة واجب و من غسل المیت سنة و موضعی است بجانب راست سُمَیراء

(غُسْلَة) بالضم آبی است و موضع غسل

(غَسَل) محرکة کوهی است میان تیما و هر دو کوه طی

(غُسَلَة) کهمزه کشن و مرد که بسیار کشنی کند و بار دار نسازد

(غَسّال) کشداد جامه شوی

(غَسِیْل) کامیر شسته مذکر و مونث در وی یکسان است غَسِیْلَة مونث غَسْلیٰ کسکری ٭ و غُسَلاء و غُسَالیٰ) کسکاریٰ جمع یقال هم غَسْلیٰ و غُسَلاء و من غُسَالیٰ و کشن کرکشنی بسیار کند و بار دار نسازد ٭ و کذا الرجل غِسِّیْل کسکیت مثله فیهما ٭ و غَسِیْلُ الملائکة) لقب خنظله بن راهب انجهت که روز جنگ احد شهید گردیده و فرشتگان غسل دادند او را

(غَسُوْل) کصبور آب غسل و خطمی و هرچه بدان دست و جز آن شویند غَسُّوْل کتنور مثله فیهما

(غُسَالَة) بالضم آب دست و روی شسته یا عام است و آب چکیده و مستعمل شستن چیزی و آنچه شسته شود از جامه و مانند آن و آنچه از شستن چیزی بر آید

(غِسْلِیْن) بالکسر آنچه شسته شود از جامه و مانند آن و آنچه از پوست و گوشت دوزخیان ریزان گردد و نیک گرم و درختی است

در دوزخ

(غِسْوَلَّة) بالکسر و تشدید اللام دهی است نزدیک حمص

(غِسْوِیْل) بالفتح گیاهی است در سباخ

(مَغْسَل) کمقعد و مجلس جای مرده شستن مَغَاسِل جمع ٭ و نیز مَغَاسِل) چند وادی است بیمامه

(مِغْسَل) کمنبر هرچه بدان چیزی شویند و کشن بسیار برجهنده که بکشنی آن بار دار نشود ناقه و کذا الرجل

(مَغْسِلَة) کمنزله دشتی است بمدینه که دران جامه شویند

(مَغْسُوْل) شسته

(ض) غَسَلَه غَسْلاً) بالفتح و بضم شست یا بالفتح مصدر است و بالضم اسم ٭ و غُسِلَ الفرس) مجهولا خوی آورد ٭ و نیز غَسَل) زدن پس در دناک گردانیدن بسیار گائیدن و بسیار برجستن کشن بر ناقه

(غَسَوْلَ الماءَ غَسْوَلَةً) برنگیخت آن را

(اِغْسَال) بسیار کشنی نمودن

(تَغْسِیْل) بسیار گائیدن و مبالغه نمودن در شستن اندام

(مُغْتَسَل) شستنگاه مرده و آب غسل و جای غسل منه قوله تعالی مُغْتَسَلٌ باردٌ و شراب

(اِغْتَسَلَ بِالْماءِ) غسل آورد ٭ و اِغْتَسَلَ بالطیب) خوشبوی آلود ٭ و نیز اِغْتِسَال) خوی کردن اسپ

(تَغَسُّل) غسل آوردن

(اِنْغِسَال) روان گردیدن

غ س ل ب

(غَسْلَبَة) چیزی بستم و غصب گرفتن از کسی

غ س م

(غَسَم) بالتحریک سیاهی و آمیزش تاریکی و گرد و تیرگی و تاریکی شب و تاریک گردیدن آن و الفعل من سمع

(غُسَم) کصرد ابر پاره اَغْسَام مثله یقال فی السماء غُسَمٌ و اغسام ای قِطَعٌ من السحاب

(اِغْسَام) تاریک شدن شب

غ س ن

(غَسْن) بالفتح خائیدن و الفعل

ج ٣

من نصر
(غُسن) بالضم سست و نرم
فروهشته
(غُسنة) بالتا رسته موی توک
موی پیشانی وفش اسپ وگیسو و
مانند آن غُسْناة بالضم شد فی
الکل غُسَن کصرد جمع قال عدی
بن زید * واحوذ العین موہوب له
غُسَن * مقلد من جیاد الد تقصار
(غِسان) گکتاب پوست پاره که
کودکان پوشند وکغراب اقصی
القلب
(اَغسان) اخلاق مردم وجامهای
کهنه
(غَسّان) کشدا تیزی جوانی و
یقال ما انت من غسّانه ای من
رجاله و آب ست نزل علیه قوم من
الازد فنسبوا الیه منهم بنو جفنة
رهط الملوک یا غسّان نام قبیله است
و مذکور است در غ س ص
(غسّانی) منسوب بانیک و نیکوروی
وخوبصورت
(غیسان) گکیسان تیزی جوانی
و یقال ما انت من غیسانه یعنی از
مردان آن نیستی

(غیسانة) بالتا رزن نرم ونازک
خوش عیش
غ س ن ب
(غسنب الماءَ غسنبةً) بر
انگیخت آب را
غ س و
(غسوة) بالفتح کنار
(شیخ غاس) پیر فانی
(غساة) محرکة غوره خرما میان
خلال و بسر غسی و غسیات جمع
(ن) غسا اللیل غُسُوًّا) بضمتین
وشدا تاریک گردید * وغسا
الشیخ) نیک پیر شد
(اِغساء) تاریک شدن شب
غ س ی
(س) غسی اللیل) تاریک شد
شب
(اغساه اللیل) پوشانید ورا شب
تاریکی خود

باب الغین فصل الشین

غ ش ب
(غشب) بالفتح ستم یعنی است
درغشم وموضعی است
(غشبی) منسوبا از اعلام است
کانه منسوب الی غشب للموضع

غ ش د ب
(غشترب) کعملس شیر بیشه
(غشادب) کعلابط مرد دلاور رسا
درامور
غ ش ش
(رجل غَشّ) بالفتح مرد بزرگ
ناف
(غِشّ) بالکسر آمیغ وکینه و
اظهار خلاف نهانی اسم است
تغشیش را
(غُشّ) بالضم سست وناکس
فریبنده وخائن غُشون بالضم
جمع وجاییت
(غَشش) محرکة تیره آمیخته
(غاشّ) خائن وکینه ورخادع
(غِشاش) بالکسر اول تاریکی و
پسین آن وشرب غشاش
خوردنی اندک یا شتاب یا شرنا گوار
* ولقیته غِشاشًا) بالکسر والفتح
برشتاب ملاقات نمودم اورا یا نزد
غروب آفتاب یا بوقت شب
(مغشوش) ناسره غیر خالص
(ن) غشّه غِشًّا) بالکسر لغرض
نصیحت نمود وپند خالص ندادیا
ظاهر کرد خلاف آنچه در دل داشت

وخیانت نمود
(جاءوا مُغاشّین للصبح)
بالضم یعنی آمدند سبقت کنان
(اغششته عن حاجته)
شتابانیدم اورا از حاجت او وباز
داشتم
(تغشیش) آشکار کردن برخلاف
آنچه در دل است و پند خالص
نادادن
(اغتشاش) خیانت پذیرفتن یا
گمان غش وخیانت نمودن بچیزی
(استغشاش) خائن شمردن کسی را
وگمان غش کردن وخیانت ج ۳
خواستن وخیانت کردن
غ ش ف ل
(غشفل) کجعفر روباه
غ ش ق
(غشق) بالفتح نرم راکوفتن والفعل
من نصر
غ ش م
(غشم) بالفتح ستم ورو و باری
است بهرات
(غشم) محرکة فرونگذاشتن
چیزی را از قطران وتمامه آن بر
اندام صحیح وسقیم ریختن وآلودن

والفعل من ضرب و بی فکر و تامل
ورشب بریدن هیزم کش هرچه
دستیاب گردد از تر و خشک
(غَشُوم) کصبور ستمکار و منه الحوب
غَشُومٌ وفی الحدیث سلطانٌ غشوم
خیرٌ من فتنة تدوم
(غَیْشَم) کحیدر نام مردی
(غَشْمَشَمَة) دلیری رسانی در کار
غَشَمْشَمِیَّة شد یقال فلان ذو
غَشَمْشَمَةٍ وغَشَمْشَمِیَّةٍ ای
ذو جُرءة ومَضاء
(غَشَمْشَم) کسفرجل مرد خودرای
دلیر
٣ ج
(مِغْشَم) کمنبر خودرای دلیر که
هرچه خواهد کند
(تَغَشُّم) ستم کردن

غ ش م ر

(غَشْمَرَة) بالفتح ستم و آواز غشامر
جمع
(غَشْمَرِیَّة) منسوب باستم
(غِشْمِیر) کقندیل سختی یقال
اَخَذَهُ بالغِشْمِیر ای بالشِّدَّة
(غَشْمَرَ السَّیْلُ غَشْمَرَةً) پیش
آمد توجه، غَشْمَرَ اللیلُ کذلک
ونیز غَشْمَرَةً کرد حرجه بنا استوار

وگزاف کار کردن و ستم نمودن و
خودرای کردن در حق و باطل و
بیباکانه در آمدن در کار
(مُتَغَشِّم) خشم ناک یقال دابته
متغشمة ای غضبان
(تَغَشُّم) بقهر گرفتن چیزی را
وخشم گرفتن

غ ش ن

(غَشْن) بالفتح بچوب دستی و
شمشیر زدن والفعل من نصر
(غُشَانَة) کثمامة بیخ درخت
گرد آمده بعد بریدن
(تَغَشَّنَ الماءَ) بر سر آب آبگیر و
مانند آن آمد بشکل

غ ش و

(غَشْو) بالفتح کنار
(غُشْوَة وغُشَاوَة) بتثلیثین پرده
وپوشش ومنه علی ابصرة وقیل غشوة
وغشاوة ای غطاء
(ن) غَشَاهُ غَشْوًا) آمد نزدیک
وی

غ ش ی

(غَشْیَة) بالفتح بیهوشی
(غُشْیَة) بالضم پوشش و پرده
غشایة بالضم والکسر مثله یقال علی
بصره وقیل غشیة وغشایة ای غطاء
(غَوَاش) بالفتح بیهوشے ومن
فوقهم غَوَاشٍ ای اَغْمَاءُ
(غَاشِیَة) قیامت ومنه قوله تعالی
هَلْ اَتَاكَ حَدِیْثُ الغَاشِیَةِ وآتش
وپوشش وپوشش دل و پوشش
زین وچرم که بدان نیام شمشیر را از
زیر قبضه تا بن شمشیر در گیرند
یا پوست پاره که بدان قبضه شمشیر
را پوشند و درد و بیماری شکم یقال
رَمَاهُ اللهُ بالغَاشِیَةِ و خواهندگان
که نزد تو آیند و زیارت کنندگان
و دوستان بنوبت آیندگان وآنز
پس کوهه پالان و زین
(غِشَاء) بالکسر والمد پوشش دل
و پوشش زین و شمشیر و جز آن
(فرسٌ اَغْشَی) اسپ سپید
سر و روی
(غَشْوَاء) بالفتح ممدود ماده بزکه
سپید روی وی را ابوشد و اسپے
است و اسپ ماده سپید سر مونث
اَغشی
(غُشَی) کسمی موضعی است
(مَغْشِیٌّ عَلَیْهِ) کمرمی بیهوش
(س) غُشِیَ عَلَیْهِ غَشْیًا) بالفتح
وغَشَیَانًا بالتحریک مجهولا بیهوش
گردید * وغَشِیَه الامر) فرو
گرفت او را کار * وغَشِیَه بِالسَّوْطِ
بتازیانه زد او را * وغَشِی فلانًا
آمد نزدیک وی یا از فوق آمد او را
* وغَشِیَ فلانة غِشْیَانًا) بالکسر
گایید آن را و فرو گرفت او را
بمجامعت
(اِغْشَاء) فرو پوشانیدن منه قوله
تعالی فَاَغْشَیْنَاهُمْ فَهُمْ لَا یُبْصِرُوْنَ
وکور ساختن و بر آوردن فرو گرفتن
کار بر کسی
(غَشَّی اللهُ علی بَصَرِهِ تَغْشِیَةً)
پرده انداخت خدای بر چشم او و کور
ساخت * وغَشَّیْتُهُ) فرو گرفتم آن را و
پوشیدم * وغَشّی بالسوط) فرو
گرفت بتازیانه
(تَغَشِّی) پوشیدن و فرو گرفتن
کار کسی را
(اِسْتِغْشَاء) بطوری پوشیدن جامه
را که چیزی که نشنوی و نبینی یقال
استغشی ثوبه دبه ای تغطاه کیلا
یری ولا یسمع

باب الغین فصل الصاد

غ ص ب

(غَصْب) بالفتح آنچه بستم ستانده
شود مَغْصُوب مثله
(ض) غصبه غَصْبًا بالفتح
بستم گرفت آنرا غَصَبَه منهُ وعَلَیه
كذلك مَغْصُوب نعت است از آن
+ غَصَبَ فلانًا علی الشیء
چیزی کرو بروی + وغَصَبَ
الجِلْدَ) خراشید و برکند پشم
وموی نرا بی دباغت
(اِغتِصَاب) بستم گرفتن چیزی را

غ ص ص

(غُصّة) بالضم اندوه گلوگیر
غُصَص کصرد جمع وآنچه در
پهنای گلو درماند + وذوالغُصّة
لقب حُصَین بن یزید یا بن مرثد
صحابی است بدانجهت که در
گلوی وی گرفتگی بود و بسبب آن
کلام را آشکار و درست گفتن
نتوانستی وصد سال زندگانی کرد
+ وذُوالغُصّة نیز لقب عامر بن
اَصلَع فارس بدانجهت که در
گلوی وی گرفتگی بود
(غاصّ) آنکه بگلویش چیزی
در ماند + ومنزلٌ غاصٌّ بالقوم
جای پر از قوم

(غُصّان) گلستان آنکه درگلوی وی
چیزی درماند
(غَصْغَص) کجعفر گیاهی است
(س ف) غَصِصْتَ غَصَصًا)
محرکة درماند درگلوی تو طعام و
جز آن
(اِغْصَاص) اندوهگین گردانیدن
وتنگ گردانیدن زمین بر کسی
یقال اَغَصَّ عَلَینا الاَرضَ اِذا ضَیَّقَها
+ واَغْصَصْتُهُ بِالطَّعَامِ) فَغَصَّ بِهِ
(اِغتِصَاص) اندوهگین شدن

غ ص ل ب

(غُصْلُب) کقنفذ بلند بالا
مضطرب خلقت

غ ص ل ج

(غَصْلَجَة) کدحرجة نمک و دیگ
افزارها انداختن در گوشت و
خوب ناپختن آنرا

غ ص ل ق

(غَصْلَقَة) بمعنی غصلجة است

غ ص ن

(غُصْن) بالضم شاخ درخت که
بر شاخ دیگر بر آید یا عام است
غُصْنَة بالتا، خرد آن غُصُون
بالضم واَغْصَان) جمع غَصَنَة
کعنبة کذلک و نام مردی + و
ذوالغُصُون) رودباری است از
حَرّه بنی سُلَیم وابوالغُصن دُجَین
بن ثابت است یا کنیت او یا
کنیت جحی
(غُضَین) کزبیر نام مردی
(ثَوْرٌ اَغْصَن) گاو که در روی او
سپیدی باشد
(ن) غَصَنَ فلانًا عَن حَاجَتِهِ
غَصنا) بالفتح باز داشت آنرا و بند
نمود از نیاز او + وغَصْن شاخ را
بسوی خود کشیدن و بریدن آنرا
یا عام است و گرفتن چیزی را او
بسیار دانه شدن خوشه
(اَغْصَنَ العُنْقُودُ) بسیار دانه
گردید خوشه

باب الغین فصل الضاد

غ ض ب

(غَضْب) بالفتح گاو نر و شیر
بیشه وسخت سرخ واحمر غُضْبُ و
ای غلیظ و سنگ لاخی است
(غَضْبَة) بالتا پوست بز کوهی
کلان سال و سپر مانندی است
از پوست شتر و گوشت پاره برشت
در چشم خانه یا پلک بالایین
رویده پوست پاره ماهی و پوست
پاره سر و پوست پاره میان هردو
شاخ گاو نر و سنگ لاخ درشت
وسخت
(غَضَب) محرکة خشمگینی خلاف
خوشنودی
(غَضِب) ککتف خشمناک
(غاضِب) خشمگین
(غِضَاب) بالکسر و بالضم خاشاک
چشم و بیماری است و چیچک
و بالکسر موضعی است بحجاز
(غُضَابِیّ) کغرابی تیره و مکدر
در معاشرت و مخالفت
(غَضُوب) کصبور شیر بیشه و
خشمناک مذکر و مونث در وی
یکسان است و مار خبیث و ترش
روی از ناقه و زن و نام زنی
(اَغْضَب) مابین نره تا ران
(غَضْبَان) کسکران خشمناک
غَضْبَی وغَضْبَانة مونث والثانیة
قلیلة غِضَاب بالکسر وغَضْبَی
کسکری وغَضَابَی کسکاری وبالضم
جمع وکوهی است بشام + ونیز
غَضْبَی گله صد شتر وهی معرفة
لاتدخلها ال والتنوین او هی

ج ٣

غضبی بالمثناة التحتیة وام سپ
خبری بن حصین
(غضُبّ) بضمتین وتشدید الباء
سخت خشم و درشت غضُبّة
بالتاء • وغضَبّة بالتحریک بفتح
العین وضم العین مشدّدتی الباء
مثله
(س) غضِب علیه وله غضبًا
ومغضبةً کمقعدة خشم گرفت و
این وقتی گویند که مغضوب علیه
زنده باشد واگر مرده باشد غضِب بِه
گویند • وغضِب غضابًا) بالکسر
٣ج چیچک زده گردید غُضِب مجهولا
کذلک
(اغضاب) بخشم آوردن
(مغاضبة) باهم خشم گرفتن
مغاضب نعت است از آن منه
قوله تعالی وذا النون اذ ذهب
مغاضبًا ای مراغمًا لقومه و بهمدیگر
را خشمناک کردن
(اغتضاب) بخشم شدن یقال
اغضبته فاغضب
(تغضّب) بخشم شدن

غ ض ب ر

(غُضَبِر) کعلبط سخت درشت
غُضابِر کعلابط مثله

غ ض ر

(غَضْرَة) بالفتح گیاهی است
(عیشٌ غَضِرٌ مَضِرٌ) ککتف زندگانی
خوش و خرم • ورجلٌ
غَضِرُ النّاصیةِ مرد نیک بخت
مبارک فال
(دابّة غَضِرَةُ النّاصیة) بالتاء
ستور فرخنده فال
(غضیر) کامیر سبز و نازک و نرم
از هر چیزی
(غضیرة) کسفینة زمین پاکیزه
نیکو خاک
(غُضَیر) کزبیر از اعلام است
(غَضار) بالفتح گل پاکیزه خوشبوی
بر چفسان سبز و سفال پاره جهت
دفع چشم زخم با خود دارند وسفال سبز
(غضارة) بالتاء گل خوشبوی
سبز بر چفسان نیکو ونعمت وفراخی
وارزانی وخوشی زندگانی وگشادگی
ومرغ سنگ خوار
(غُضار) کغراب کوهی است
(غاضر) شتابآینده در حاجات
خود وصلح کننده در ان و پوست
نیکو پیراسته
(غاضِرة) قبیلة است از بنی اسد
وحی است از صعصعه و بطنی از بنی
ثقیف وعبدالله بن حاوِیه غاضری
صحابی است
(غَضْراء) کصحرای خوشی زیست
یقال اباد الله غضراءهم یعنی اَهْلَکَ
الله طِیبَ عَیْشِهم وزمین پاکیزه سبز
رنگ نزدیک آب وزمینی که گل
نیکو دارد وزمینی که تا نکنند درخت
خرما نروید وگل سبز یقال اَنْبَطَ
فلانٌ بئرَهُ فی غَضْراء
(غَضْران) کسکران نام مردی
(غَضَوَّر) کعملّس شیر بیشه وجای
است
(غَضْوَر) کجهور گل بر چفسنده و
درختی است و آبی مر طی را
(مَغْضُور) مرد مبارک یا فراخ
زندگانی خوش عیش یقال بنو فلانٍ
مَغْضُورُونَ ای هُم فی خِصْبٍ وخَیْرٍ
(ن) غَضَرَهُ الله غَضْرًا) بالفتح
توانگر و فراخ حال ساخت او را
خدای بعد درویشی وتنگی
(ض) غَضَرَ عنه غَضْرًا) بالفتح
برگشت از ان • وغَضَرَ فلانًا)
باز داشت او را و بنده نمود •
وغَضَرَ الشیءَ) برید آن را • و
غَضَرَ عَلَیْهِ) میل کرد بوی • و
غَضَرَ لَهُ مِن مالِهِ) جدا نمود جهت
وی چیزی از مال خود
(س) غَضِرَ بالمالِ) فراخ حال
گردید پس تنگی
(غَضِرَ غَضَرَةً) خشم گرفت
(مُغْضِر) کمحسن خوش عیش گشاده روی
ومرد مبارک فال
(اُغْتُضِرَ اغتضارًا) مجهولا جوان
سالم مرد
(تَغَضُّر) باز گردیدن از چیزی
یقال تغضّر عنه اذا انصرف وعدل

غ ض ر ب

(مکانٌ غَضْرَبٌ) کجعفر جای
بسیار آب وگیاه مکانٌ غُضارِبٌ
کعلابط مثله

غ ض ر ف

(غُضْرُوف) کعصفور کرکرانک

غ ض ر م

(غَضْرَم) کجعفر وزبرج جای بسیار
خاک نرم بر چفسان غلیظ سطبر
و پاره خشک کفته از گل سرخ
نیکو یا جای که بسنگ نرم رنج
ماند

غ ض س

(غَضَس) محرکة گیاهی است یا
آن کرویاست لغة یمنیة

غ ض ض

(غَضّ) بالفتح تازه وشگوفه نازک
وگوساله نوزاده غِضَاض ککتاب
جمع وتازه روی خندان وجوانی
(غُضَّة) بالضم خواری وکمی
(غَضِيْض) کامیر تازه وشگوفه
نرم وچشم سست نگاه وناقص وخوار
اَغِضَّة جمع
(غَضِيْضَة) کسفینة خواری
وکمی
(غَضَاض) کسحاب وبالضم بینی
وآنچه بآن پیوسته باشد از روی
یا مابین بینی وبن موی پیشانی یا
پیشین سر وآنچه نزدیک آنست
از روی یا کرانه سر بینی یا مابین
اسفل واعلای سر بینی ونیز غَضَاض
کسحاب آبی است بر یکروزه راه
از آخادید
(غَضَاضَة) بالتاء خواری وکمی
یقال لیس عَلَیْکَ فِی هذَا الْاَمْرِ
غَضَاضَةٌ ای ذلّة ومنقصة
(غُضًّا) بالضم مقصوراً آبی است
مر بنی عامر ربیعه را سوای آب
بنی البکار
(مَغَضَّة) بالفتح کمی
(ض) غَضَّ طَرْفَه غِضَاضًا)
بالکسر وغَضًّا وغَضَاضًا وغَضَاضَةً
بفتحها فرو خوابانید چشم را وبر داشت
کرد مکروه را ٭ وغض منه) کم گردید
مرتبه او وبرافتاد از پایه خود ٭ و
غَضَّ مِنَ الصَّوْتِ) فرو داشت
آواز را ومنه قوله تعالی واَغْضِض
من صوتک ٭ وغَضَّ الْغُصْنُ)
شکسته گردید شاخ وجدا انگشت ٭ و
غضه) کم کرد آنرا
(ف س) غَضَّ فُلَانٌ غَضَاضَةً)
بالفتح وغُضُوضه بالضم تازه روی
گردید
(غَضْغَضَة) کم کردن چیزی را
وکم کردن آب را وکم شدن آن
لازم متعد
(تَغَضِيْض) چیز تازه خوردن و
باناز ونعمت گردیدن ونقصان
وخواری رسیدن کسی را
(اِنْغِضَاض) فراز شدن چشم
(تَغَضْغُض) کم گردیدن

غ ض ف

(غَضَف) محرکة فروهشتگی گوش
ونوعی از درخت هندی است شبیه
بخرما بن سبز بی شاخ مگر آنکه خسته آن
مقشر است بی پوست
(غَضَفَة) بالتاء پشته است ومرغ
سنگخوار غُضْف بالضم جمع ونیز
مرغی است
(غُضَيْف بن حارث بن
غُضَيْف) کزبیر ثمالی یا سکونی
صحابی است او الصواب بالظاء
(غَاضِف) نیکو حال وزیست نازک
وخوش وسگ که گوشش وی سوی
پیش فروهشته باشد
(اَغْضَف) سگ دراز وفروهشته
گوش غُضْف بالضم جمع وسگ
که گوشش بسوی پس خمیده باشد و
تیر درشت واگنده برخلاف اَضْمَع و
شب تاریک وزیست ناعم وخوش
وشیر دوتا گوش یا فروهشته گوش یا شیر
فروهشته پلک بالائین از خشم
یا از کبر
(غَنْضَف) کجعفر نام مردی
(ض) غَضَفَ الْعُودَ غَضْفًا) بالفتح
شکست چوب را ٭ وغَضَفَ الْکَلْبُ)
فروهشت گوش را وسست انداخت
٭ وغَضَفَتِ الْاَتَانُ) برفتار آمد
٭ ونیز غَضَف) تیز دادن ماده
خر
(س) غَضِفَ غَضَفًا) محرکة
فروهشته وسست کرد گوش را و
سست گوش گردید ٭ وغَضَفَ
اللَّيْلُ) تاریک گردید
(مُغْضِف) کمحسن شب تار وسست
وفروهشته از هر چیزی
(نَخْلَةٌ مُغْضِفَةٌ) خرما بن با بار
که هنوز بصلاح نرسیده
(اِغْضَاف) تاریک گردیدن شب
وسیاه شدن آن وافزون گشتن
شاخ درخت خرما وتباه گردیدن
بار آن یا گران بار شدن وی از
بار قبل از اصلاح وآماده باریدن
گردیدن آسمان وبسیار ستور
گردیدن آغل نزدیک آب
(تَغْضِيْف) ربودن عشق خرد
را
(تَغَضَّفَ عَلَيْنَا اللَّيْلُ) پوشید
مرا شب ٭ وتَغَضَّفَتْ عَلَيْنَا
الدُّنْيَا) پیش آمد وخیرش افزون
گردید بر من ٭ ونیز تَغَضُّف)
از نک روی گردیدن وخمیدن

ج ٣

و دو تا گزیده شدن و شکستن و فرو
ریدن چاه و حلقه بستن مار
(انْغَضَفُوا فِي الْغُبَارِ) در آمدند
در گرد . وانْغَضَفَتِ الْبِئْرُ شکسته
شد و ویران گردید چاه

غ ض ف ر

(غَضْفَر) کجعفر مرد درشت اندام
درشت خوی
(غَضْفَرَة) گران گردیدن
(غَضَنْفَر) بالتحریک وسکون
النون قبل الفاء المفتوحة شیر بیشه
و مرد درشت اندام درشت خوی
(غُضَافِر) کعلابط شیر بیشه ۳ ج

غ ض ل

(اِغْضَالَّتِ الشَّجَرَةُ اِغْضِيلَالًا)
بسیار شاخ و برگ گردید درخت

غ ض ن

(غَضْن) بالفتح و یحرک هر نورد
جامه و آژنگ پوست و شکن زره
ومنه یقال للمجدود و اذا البس
الجدید اَصْبَحَ جِلْدُهُ غَضْنَةً و اَحَدُ
غُضُون بالضم جمع . و نیز غُضُون
الأُذُن) بن گوش یعنی شکنهای
وی . وغَضْنُ الْعَيْن) پوشک
بیرون چشم

(عِضَان) کتاب بچه ناتمام افگنی
شتر ماده
(اَغْضَن) آنکه در پوست گوشه چشم
او شکن از سرشت باشد یا از خشم
و تهدید یا از بزرگ منشی و کبر
(ض ن) غَضَنَه غَضْنًا) بالفتح
باز داشت آنرا و یقال مَا غَضَنَكَ
عَنَّا ای مَا عَاقَكَ عَنَّا . وغَضَنَتِ
النَّاقَةُ بِوَلَدِهَا بچه ناتمام افکندن
شتر ماده
(اِغْضَان) پیوسته باریدن باران
(تَغْضِين) بچه ناتمام افکندن شتر
ماده و آژنگ روی گردانیدن
(مُغَاضَنَة) چشم فرو خوابانیدن
و شکنهای چشم نمودن
(تَغَضُّن) آژنگ روی شدن
و ترنجیده پوست گردیدن

غ ض ی

(غَضًا) محرکه مقصور را بیشه
و جنگل و زمینی است مر بنی کلاب
را و وادی است بنجد . وأَهْلُ
الْغَضَا) باشندگان نجد ذُبَابُ
الْغَضَا) بنو کعب بن مالک بن
حنظله
(غَضَاة) بالفتح درختی است

معروف بطاق غَضَا بحذف تا ر
جمع . ومنه ذِئْبُ غَضًا و بعیرٌ
غَضَوِيٌّ منسوب است بوی
(بعیرٌ غَضٍ) گشته درد شکم
رسیده از خوردن غضا غَضِيَة
مونث غَضَايا جمع یقال اِبِلٌ
غَضِيَةٌ وغَضَايَا
(شيءٌ غَاضٍ) چیز نیکو فراهم
آمده و انبوه . ورجلٌ غَاضٍ
مرد نیکو حال و بسنده عیال خویش
را . وبعیرٌ غَاضٍ) شتر غضا خوار
غَاضِيَة مونث غَوَاضٍ جمع یقال
بَعِيرٌ غَاضٍ و اِبِلٌ غَاضِيَةٌ وغَوَاضٍ
ولیلٌ غَاضٍ) شب تاریک و شب
روشن از لغات اضداد است
(لَيْلَةٌ غَاضِيَةٌ) شب تاریک . و
نَارٌ غَاضِيَةٌ آتش فروزان ضد
(غَضْيَا) کسکری گله صد شتر
یا تصحیف غَضْبَى است بموحده
(غَضْيَاء) بالفتح والمد نام
آمدگاه درختان غضا بقصر و اَرْضٌ
غَضْيَاءُ) زمین غضاناک
(غَضْيَان) کسکران موضعی است
(غَضَايَة) گله از شتران برگزیده
(ض) غَضِيَ) نیکو حال گردید

و بسنده شد عیال را
(ن) غَضَا غُضُوًّا) تاریک گردید
شب یا پوشید همه را و نیز خاموش
گشت و در دل داشت
(س) غَضِيَتِ الإِبِلُ غَضًى)
محرکه درد ناک شکم گردید از
خوردن غضا
(لیلٌ مُغْضٍ) شب تاریک لغة
قلیلة
(اَغْضَى عَلَى الشيءِ اِغْضَاءً)
خاموش شد و ظاهر نکرد . واَغْضَى
عنه طَرْفَه) بست و باز گردانید
از وی . و نیز اِغْضَاء) چشم فرو
خوابانیدن و نزدیک کردن
پلکها را و تاریک گردیدن شب یا
پوشانیدن شب همه را
(تَغَاضَى عَنْه) بیخبری نمود
از آن و تغافل کرد

باب الغین فصل الطاء

غ ط ر

غَطْر) بالفتح خرامنده . و نیز
غَطْر) دست جنبانیدن در رفتار
یقال مر یَغْطِرُ بِيَدَيْهِ ای یخطر و
الفعل من ضرب
(غِطْيَر) کاروب و نیم کوتاه بالا

درشت اندام یا نمایان و پر گوشت
میانه قامت

غ ط د ب

(غِطْرَب) کدرهم مارد عن کراع
وعندی عنه تصحیف انما هو بالعین
المهملة والظاء المعجمة وقد مر

غ ط د س

(غِطْرِس) کزبرج ستمگار متکبر
غِطْرِیس کقندیل مثله غَطَارِس
وغَطَارِیس بفتحهما جمع
(غَطْرَسَة) فضیلت نهادن
بر خود و دست درازی نمودن بر
اقران و بزرگ منشی کردن و خشمناک
ساختن کسے را
(تَغَطْرَسَ فِی مِشْیَتِهِ) خرامید
و بی راه رفت ✤ و نیز (تَغَطْرُس)
خشمناک شدن و ستم نمودن و
زفت گردیدن و بزرگ منشی کردن

غ ط د ش

(غَطْرَشَ اللَّیْلُ بَصَرَهُ) تاریک
ساخت شب چشم وی را ✤ وتَغَطْرَشَ
بَصَرُهُ) تاریک شد چشم او لازم
متعد ✤ و نیز غَطْرَشَة) بزرگ
منشی نمودن
(تَغَطْرُش) کوری نمودن از

چیزی

غ ط د ف

(غَطْرَفَة) بزرگ منشی و بازی
کردن
(غِطْرِیف) کقندیل مهتر بزرگ
و جوانمرد و سخی جوان غِطْرَاف
کقرطاس مثله غَطَارِفَة جمع
و نکس و چوزه باز و نیکو صورت
غُطْرُوف کعصفور و فردوس
مثلها غِطْرَوْف کفردوس جوان
زیرک و دانا
(تَغَطْرُف) بزرگ منشی نمودن و
خرامیدن و بناز رفتن

غ ط س

(غَطُوس) کصبور بسیار پیش رو
و اقدام کننده در سختی و جنگها
(مَغْنَطِیس) بالفتح و فتح النون
سنگ آهن ربا ✤ مَغْنِیطِیس
و مَغْنَاطِیس مثله معرب است
(ض) غَطَسَ فِی الْمَاءِ) فرو برد
در آب و فرو رفت لازم متعد ✤ و
غَطَسَ بِهِ الْنَّجْمُ) برد او را مرگ ✤
وغَطَسَ فِی الْاِنَاءِ) بدهان خورد
آب را
(تَغَاطُس) غفلت ورزیدن و

همدیگر را در آب فرو بردن

غ ط ش

(غَطَش) محرکه سستی بینائی
مع سیلان اشک اکثر اوقات یا بیماری
والفعل من سمع اَغْطَش نعت مذکر
است دران وغَطْشَاء نعت مونث است
(فَلَاةٌ غَطْشَاءُ) دشت بی راه
در وی و یقصر
(س) غَطَشَ اللَّیْلُ غَطْشًا)
بالفتح تاریک شد شب ✤ وغَطَشَ
فُلَانٌ غَطْشًا وغَطَشَانًا) آهسته
رفت از بیماری یا از پیری
(اِغْطَاش) تاریک کردن شب
را و تاریک شدنش متعد لازم یقال
اَغْطَشَ اللهُ اللَّیْلَ واَغْطَشَ هُوَ
(غَطَّشَ لِی شَیْئًا تَغْطِیشًا)
رای زن و تدبیر و سخن اندیش
بهر من
(تَغَطُّش) کوری نمودن و تاریک
شدن چشم
(مُتَغَاطِش) خویشتن را کور
سازنده
(تَغَاطُش) غفلت ورزیدن و
خود را کور ساختن

غ ط ط

(غَطَاط) کسحاب مرغ سنگخوار
یا نوعی است از آن که پشت و
شکمش تیره رنگ و شکم بازو و پیش
سیاه باشد غَطَاطَة یکی
(غُطَاط) کغراب اول پگاه یا پس
مانده سیاهی شب و تاریکی سحر
و یفتح
(اَغَطّ) توانگر و فراخ حال
(غُطْغُط) کهدهد ماده بچه
غطاغط بالفتح جمع
(ض) غَطَّ الْبَعِیرُ غَطًّا وغَطِیطًا)
بالفتح غرید شتر و بانگ کرد ✤ و
غَطَّ النَّائِمُ) خرخر نمود در خواب
غَطَّ الْمَذْبُوحُ والْمَخْنُوقُ کذلک
(ض ن) غَطَّهُ فِی الْمَاءِ غَطًّا)
بالفتح فرو برد وی را در آب
(قِدْرٌ مُغَطْغِطَةٌ) دیگ جوشان
(غَطْغَطَ الْبَحْرُ) جوشید موج
✤ وغَطْغَطَتِ الْقِدْرُ) خروشید
و سخت جوش زد دیگ ✤ وغَطْغَطَ
النَّوْمُ عَلَیْهِ) چیره گردید بر وے
خواب ✤ و نیز غَطْغَطَة) حکایت
کردن آوازی که قریب بانگ
سنگخوار باشد
(تَغَطْغُط) جوشیدن موج دریا

ج ۳

وپراگنده گردیدن چیزی
(مُغَاطَّة) همدیگر را غوطه دادن
غطاط بالکسر شد
(اِغتِطاط) فرو خوابانیدن شتر
ناقه را و پیشی گرفتن در دویدن
با کسی

غ ط ف

(غَطَف) محرکه فراخی زیست و
درازی پلک و دوتا شدگی آن
و افزونی موی ابرو والفعل من
سمع
(غُطَیف بن حارث) کزبیر
٣ج
صحابی است و مرّ فی غ ض ف * و
(روح بن غُطَیف) محدث
ضعیف الروایه * و ابو غُطَیف هُذَلی
تابعی * و امّ غُطَیف هذلیه
صحابیه * و بنو غُطَیف قبیله است
از عرب از اولاد غُطَیف بن عبدالله
بن ناجیه بن مراد و از انست
ابو عُمیر فروة بن مُسَیک غطیفی
مرادی صحابی و هو القائل * اذا
ما حن جزنی فی غُطَیف * فلا اخشی
وعید الموعدینا * یا گروهی بشام
(عیشٌ اَغطَف) زندگانی خوش
و رجلٌ اَغطَف) مرد دراز پلک

(غَطَفَان) محرکه قبیله است از
قیس و ابو غَطَفان بن طَرِیف از
ابوهریره و از ابن عباس روایت
میکند و هو سعد بن طَرِیف المُرّی
وقیل اسمه یزید
(غُطَیفی) بالضم و فتح الطاء
مقصورا نام سگی کان لهم فی الاسلام

غ ط ل

(غَیطَل) کصیقل گربه * و غَیطَلُ
الضُّحی) آخر چاشت ای حیث
تکون الشمس من مشرقها کهیئتها
من مغربها وقت الظهر
(غَیطَلة) بالفتح خروش و غوغا
و تاریکی و مال نافرمان کن مردم
را و نعمت دنیا و درختان انبوه
و درهم غَیطَل جمع و جماعت
درختان کز و گروه مردم و شیر
دار از ماده گاو و آهو ماده غَیاطِل
جمع * و نیز غَیطَلة خوردن
و نوشیدن و شادمانی بر امن و
بیخوفی و چیرگی خواب و درهم
شدگی و انبوهی و برآمدگی تاریکی
شب
(غَیطُول) بالفتح آوازهای آمیخته
باهم و غوغا و تاریکی برهم نشسته

و تاریکی
(غُوطَالة) بالضم مرغزار
(ن) غَطَلَتِ السَّمَاءُ) توبرتو
برنشست تاریکی ابر
(س) غَطِلَتِ اللَّیلُ) برهم
نشست تاریکی شب و مخلوط
گردید
(اِغطَال) توبرتو گردیدن
تاریکی ابر
(غَطیَل غَطیَلَة) کشریفا فزون
و فراخ گردیدن مال و چشم و
تجارت گاو کردن گنجفت * و غَیطَلَ
القَومُ فِی الحَدِیثِ) درآمدند
در سخن و بلند گردید خروش
ایشان
(اِغطِیلال) برهم دیگر نشستن
و یکی بعد دیگری درآمدن یقال
اغطال اذا رکب بعضه بعضا

غ ط ل س

(غَطَلَّس) کعملّس گرگ و ابو
الغَطَلَّس نیز نامند آنرا

غ ط م

(غَطم) کجعف دریای بزرگ
بسیار آب غَطیم کامیر و غَطَمطَم
کسفرجل شد و مرد فراخ خوی

کریم الاخلاق و گروه بسیار
(غَیطَم) بالفتح و تشدید المیم
شیر خفته و دو فرک

غ ط م ش

(غَطَمَّش) کعملّس سست بینای
و سخت ستمگار درشت خوی
و شیر بیشه بدان جهت که ستم و
دست درازی کند و هر چه رسد
میشکند آن را * و ابو الغَطَمَّش
شاعری است اسدی
(غَطمَشَه غَطمَشَةً) بستم و قهر
گرفت آنرا

غ ط م ط

(غَطمَطَة) اضطراب موج دریا
و جوشش دیگ و خروش توجه در
رودبار
(غِطمَاط) کقرطاس موج پی در
پی آینده
(غُطَامِط) کعلابط آواز غَطمَطیط
کسلسبیل شد و بانگ جوشش دیگ
و دریا * و بحر غُطامِط) دریای
بزرگ موج بسیار آب بحر غَطَمطَم
کسفرجل و بحر غَطمَطیط)
کسلسبیل شد
(تَغَطمُط) جوشیدن دیگ و خروش

آن وخروش موج واضطراب آن
* ونیز تَغَظْمُط) آواز که دران گرفتگی باشد وبانگ شادمانی

غ ط و

(غِطَاء) گکسا پوشش
(غِطَایَة) گکتابة آنچه زنان زیر جامه پوشند مانند شاماکچه وجز آن
(غَاطِیَة) درخت رز بدانجهت که بپوشد روی زمین را
(اِنَّهٗ لَذُو غَطَوَان) محرکةً اوصاحب نعمت وصاحب بسیاری مالست
(ن، غَطَا اللَّیْلُ غَطْوًا) بالفتح وغُطُوًّا بضمتین تاریک شد * وغطا المَاءُ وغیرُهٗ) بلند گردید وافزون شد * وغَطَا الشَّیْءَ) پوشید آنرا وفرو گرفت
(اَغْطَی الْکَرْمُ اِغْطَاءً) روان گردید آب در درخت رز

غ ط ی

(ض، غَطَی الشَّابُ غَطْیًا) وبغیم پراز جوانی گردید * وغَطِیَتِ النَّاقَةُ) رفت شتر ماده * وغَطَی اللَّیْلُ) تاریک شد * وغَطَی الشَّیْءَ عَلَیْهِ) فرو گرفت آنرا وپوشید
* وغَطَتِ الشَّجَرَةُ) بالیده ودراز وگسترده شاخ شد * وغطی اللَّیْلُ فُلَانًا) پوشانید آنرا تاریکی خود
(اِغْطَاء) دراز وگسترده شاخ شدن درخت وفرو پوشیدن چیزی را وبرآمدن بروی وافزون شدن
(تَغْطِیَة) فرو گرفتن شب کسی را در تاریکی وفرو پوشانیدن چیزی را
(تَغَطِّی) پوشیدن یعدی بلباس
(اِغْتِطَاء) پوشیدن

باب الغین فصل الظاء

غ ظ ظ

(مُغَظْغَظَة) وبکسر الغین الثانیة دیگ سخت جوشان

غ ظ ف

(غُظَیْف) کزبیر اسپ عبد العزیز بن حاتم از نسل حرون

باب الغین فصل الفاء

غ ف د

(غَفْو) بالفتح شکم وپرزه جامه وسجرک ونرغاله کوهی اَغْفَاد وغِفَرَة کعنبة وغُفُود بالضم جمع * ونیز لی است مرماه را وآن ستاره است خرد درمیان وچیزی است مانند جوال موی زرد ساق وپیشانی زن
(غِفْو) بالکسر گوساله وجانورکی است
(غُفْو) بالضم نرغاله کوهی هذا الکثر من الفتح وقلعه است بیمن
(غُفْرَة) بالضم پوشش چیزی * وغُفْرَةُ الْاَمْرِ) سزاوار آن کار
(غَفَر) بالتحریک گیاه ریزه وموی گردن وپس گردن وموی زرد ساق وپیشانی زن وموی رخسار
(غَفِرُ الْقَفَا) گکتف مرد با موی گردن غَفِرَة مونث
(غِفْیَر) کامیر موی گردن وپس گردن وموی رخسار * والجَمَّا الغَفِیر) خود که همه سر را درگیرد ویقال جَاؤُا اَلجَمَّا غَفِیرًا یعنی آمدند همه چه شریف وچه وضیع وکسی خلاف نورزیده وهو عند سیبویه اسم موضع موضع المصدر وینصب نَصْبَ الْمَصْدَرِ اَیْ مَرَرْتُ بِهِمْ جُمُومًا غَفِیرًا وجعله غیره مصدرا واجاز ابن الانباری فیه الرفع علی تقدیر هم وقال الکسائی العرب تنصب الجماء الغفیر فی التمام وترفعه فی النقصان وفیه لغات جَمَّاءً غَفِیرًا وجَمَّ الْغَفِیرِ وجَمَّاءَ الْغَفِیرِ والْجَمَّاءَ الْغَفِیرِ وجَمَّا الْغَفِیرٰی مقصورا وجَمُّ الْغَفِیرَةِ وجَمَّاءُ الْغَفِیرَةِ والْجَمَّاءُ الْغَفِیرَةِ وجَمَّاءَ غَفِیرَةَ مبنیا * والْجَمَّ الْغَفِیرَ وبِجَمَّاءِ الْغَفِیرِ والْغَفِیرَةِ * ونیز غَفِیرَة) پوشش ویقال مَا فِیْهِ غَفِیرَةٌ یعنی نمی بخشند گناه کسی را * وغَفِیرَةُ الشَّیْءِ) سزاوار آن چیزی
ج ۳ (حسن بن غُفَیر عَطَّاد) کزبیر محدث است
(غُفَیْرَة) کجهینة نام زنی
(غِفَاد) گکتاب پدر قبیلهٔ است از کنانه وهو غفار بن ملیک بن ضمرة بن بکر بن عبد منات بن کنانه ازان قبیلهٔ است ابوذر جندب بن جناده غفاری یکی از اصحاب نبی صلی الله علیه وسلم
(غِفَادَة) گکتابة زره خود که زیر قلنسوه پوشند یا زره پاره که مرد باسلاح وقت جنگ بر روی افکند وسرا غوج که زیر مقنعه فکنند تا

متفعه ریم وچرک ماده وغفر گیرد وپارچه که بدان گوشه کمان پیچند تازه بر آن جاری گردد وابر پاره برابر پاره دیگر نشسته وسرکوه و نام کوهیست
(غُفَار) بالضم موی گردن وپس گردن وموی رخسار وموی زرد ساق وپیشانی
(غَفُور) کصبور آمرزگار غُفُر بالضم جمع ویکی از صفات باری تعالی است یعنی ساتر گناه بندهای خود
٣ج (بنو غافر) بطنی است
(اَغفَر) بردارنده ریم وچرک و منه اِصبَغ ثوبَکَ فانّه اَغفَرُ لِلوَسَخِ ای احمَلُ لَهُ
(غَفّار) کشداد نیک آمرزگار واز صفات خدایتعالی است
(غَفّارِیّة) بتشدید الفاء منسوبا حوبی است بمصر
(غَوفَی) کجوهر خربزه خریفی یا نوعی از آن
(مِغفَر) کمنبر زره خود که زیر کلاه پوشند مِغفَرَة بالتاء مثله وزره پاره که مرد با سلاح بر روی برافکند در جنگ ونوعی از رمث وسلم وثلج وجز آن یا شلم مانندی است شیرین همچو انگبین که از گیاه غیر وعشر ورمث برآید مُغفُر بضم المیم والفاء ومُغفُور بالضم ومِغفار ومِغفِیر بکسرهما مثله مَغافِر ومَغافِیر جمع وفی المثل هذا الجَنا لا اَن یَکُدَّ المُغفُرُ یضرب فی تفضیل الشیء یقال ذلک لمن ینال الخیرَ الکثیرَ
(مَغفُوراء) بالفتح ممدودا زمین مغافرناک
(ض) غَفَرَ الاَمرَ یَغفِرُهُ بغفیرته وغَفِیرَتِهِ بچیز سزاوار وبایست بیاراست و اصلاح کرد کار را وغَفَرَ غَفرًا بالفتح پوشید آن را وغَفَرَ المتاعَ فی الوِعاءِ درآورد در آن رخت را وپوشید وغفر الشیبَ بالخضاب فروگرفت موی سپید را بخضاب وغَفَرَ اللهُ لَهُ ذَنبَهُ غَفرًا وغِفرَةً حسنةً بالکسر ومَغفِرَةً کمجلسة وغُفُورًا وغُفرانًا بضمهما وغَفِیرًا وغَفِیرَةً کامیر آمرزید وپوشید گناه او را وغُفِرَ المَرِیضُ مجهولا کذلک وغَفِرَ العاشِقُ بازگشت اندوه وملال وی وغَفِرَ الجُرحُ تازه شد زخم وتباه گردید وغَفَرَ الحَلَبُ السُّوقَ ارزان کرد آمدنی غله وجز آن بازار را
(س) غَفِرَ الثَّوبُ غَفَرًا محرکة پرزه برآورد جامه وغَفِرَ المَرِیضُ بازگردان شد بیماری وی لغة فی ضرب وکذا اغفر الجرح تازه شد زخم
(مُغفِرَة) کمحسنة بز کوهی ماده بابچه مُغفِر مثله مُغفِرات جمع
(اَغفَرَ النَّخلُ اِغفارًا) پوست مانندی برغوره خرما برآمده وَنیز اِغفار رخت را درآوردن در آوردن وپوشیدن آن ومغفر برآوردن رمث وبچه آوردن بز کوهی
(تَغَفُّر) مغفر چیدن
(اِغتِفار) آمرزیدن
(اِستِغفار) آمرزش خواستن یقال اِستَغفَرَهُ مِن ذَنبِهِ واستغفره ایّاهُ واستغفر اللهَ لِذَنبِهِ
(اِغفِیرار) پرزه برآوردن جامه یقال اِغفارَّ ثوبُکَ
(تَمَغفُر) مغفار چیدن

غ ف ش

(غَفَش) سحرکه خم چشم

غ ف ص

(غَافِصَة) کصاحبة سختیهای زمانه
(مُغافَصَة) بناگاه گرفتن ودر غفلت کسی آمدن

غ ف ف

(غَفّ) بالفتح برگ خشک شده
(غُفَّة) بالضم قوت روزگذار وان قدر از علوفه وجز آن که بدان زیست توان کرد وموش بدان جهت که قوت روزگذار گربه است وآنچه از گیاه وجز آن که شتر عجالة در دهان گیرد
(غَفِیفَة من بَقل) تره سبز تازه
(غِفّان الشیء) بالکسر وقت آن چیز یقال جاء علی غِفّانه ای حینه واِبّانه او الصواب بالمهملة وقد هی
(اِغتِفاف) رسیدن ستور علف روزگذار را بهاران واندک فربه گردیدن ستور وچیز اندک دادن

کسی را

غ ف ا ق

(غَفْق) بالفتح باران که سخت باشد

(غَفْقَة) بالتاء یکبار خفتن یقال غَفَقْنَا غفقةً من اللیل ای نمنا نومةً

(غَافِق) کصاحب قلعه است باندلس و بطنی از ازد وهو غافق بن العاص بن عمرو بن مازن بن ازد وقیل هو غافق بن الشاهد بن عک بن عدنان ٭ غافقی منسوب بوے

(مَغْفِق) کمجلس جای بازگشت

(ض) غَفَقَ غَفْقًا) بالفتح برآمد بار از وی ٭ وغَفَقَ فلانًا بالسَّوْطِ بسیار تازیانه زد وے را ٭ ونیز غَفَقَ) هر ساعت بر آب آمدن شتران وبار بار بر ماده آمدن خر و بیک خواب خفتن قوم یقال غَفَقَ القومُ غَفْقَةً ای نامُوا نومةً وانبوهی نمودن بر چیزے و ناگاه از غیبت بازگشتن

(تَغْفِیق) خفتن بشکر خوابی که دران سخن مردم شنیده شود و علاج مارگزیده کردن و بیدار داشتن آنرا یا نوعی از خواب و غفلت که در بیخوابی طاری گردد

(تَغَفُّق) همه روز شراب خوردن یقال ظل یتغفّق الشرابَ اذا شربه یومَه اجمع

(اِغْتَفَقَ بِهِ) گرد گرفت او را

(مُنْغَفَق) جای بازگشت یا آن بمهمله است

غ ف ا ل

(غَفْلَة) بالفتح بیخبری و فرو گذاشت اسم است مصدر را

(غُفْل) بالضم آنکه از خیر و شر او امید و بیم نباشد و بی علامت و نشان از تیر قمار و راه و جز آن و زمین مانده که دران نشان عمارت نباشد وقال الکسائی هی التی لم تمطر و ستور بیداغ و تیر قمار بے بهره و بی تاوان و مرد که گوهر نسب ندارد و شعر که قائلش معلوم نگردد و شاعر گم نام و پشم شتر ٭ ورجل غُفْلٌ) مرد ناآزموده کار ٭ وناقة غُفْل) شتر ماده بی شیر اغفال جمع ومنه حدیث طهفة النهدی لنا نعم اغفال ما تبض ببلال ای ما تقطر ضروعها بلبن

(عبد الرحمن بن غُفْلَة) بالتاء محدث است

(غَفَل) محرکة افزون و بلند و فراخی زیست و بیخبری و فرو گذاشت

(ابو سُوَید بن غَفَلَة) بالتاء تابعی است

(غَفُول) کصبور شتر ماده که بسبب متانت و رزانت از چیزے نرمد

(کامل بن غُفَیْل) بر وزن زبیر است

(غُفَیْلَة) کجهینة بطنی است و غُفَیْلَة بن عوف در سکون است و غُفَیْلَة بن قاسط در بنی ربیعه ٭ و نیز غُفَیْلَة) دختر عامر بن عبد الله بن عُبَید بن عُوَیج

(غَافِل) نام جد عبد الله بن مسعود است و غافل بن صخر برادر بنی قُرَیم بن صاهلة و موضعی است

(غُفْلان) بالضم غفلت ورزی و بیخبری

(مَغْفَلَة) کمرحله موی پاره پائین لب زیرین یا هر دو کرانه آنست

(ن) غَفَلَ عَنْهُ غُفُولًا و غَفْلَةً) گذاشت آنرا و فراموش کرد یا غَفَلَ بمعنی بیخبر گشت وغَفَلَ عَنْهُ بیاد داشت ماند آنرا ٭ ونیز غَفَلَة) بیداغ کردن ستور را

(هُبَیب بن مُغْفِل) کمحسن صحابی است

(اِغْفَال) گذاشتن چیزے را و فراموش نمودن و فراموش گردانیدن و غافل یافتن کسے را و غافل خواندن و بیاد داشت ماندن چیزے را یقال اَغْفَلْتُ الشیٔ اذا ترکته علی ذکر منک ۳ج

(مُغَفَّل) کمعظم نادان و کند ذهن و عبد الله بن مغفل تابعی است ٭ و بنو مغفّل) بطنی است

(تَغْفِیل) بیخبر خواندن و غافل شمردن و کول گردانیدن و کافی بودن ترا غیر تو باوجود غفلت تو و پوشیدن

(تَغَفُّل) غفلت ورزیدن بقصد

(تَغَافُل) بقصد غافل شدن از چیزی و چشم پوشی نمودن

غ ف ل ق

(غَفَلَّقَة) بفتحات و تشدید لام

زن بد زبان بدکردار و بالمهملة افصح

غ ف و

(غَفْو) بالفتح پشته بلند که آب بر آن نرود و غفوة بالتاء مثله

(ن) غَفَا غَفْواً بالفتح وغُفُوّاً کدخول بخواب شد وخفت * وغَفَا فلان) برآمد برآب

(اِغْفَاء) بخواب شدن و خفتن

غ ف ی

(غَفًی) بالفتح مقصوراً آنچه برآید و دور کرده شود از گندم مانند ج ۳
دانه تلخه وکاه ریزه * ونیز غَفَی) کاه گندم وآب آورد وآفتیست خرمابن را که مانند غبار بر غوره نشیند پس خرمایش رسیده نشود وبگذارند وآنچه نفی کنند از شتران وردی از هر چیزی

(غَفْیَة) بالفتح پشته بلند که آب بر آن نرود

(غُفَاة) بالضم سپیده که بر سیاهه چشم برآید

(ض) غَفَی الطَّعَامَ غَفْیًا) دور نمود دانه تلخه را از گندم و پاکیزه کرد از کاه وجز آن

(س) غَفِیَ غَفْیَةً) خوابید

(اِغْفَاء) غفا از گندم دور کردن وبسیار سپوس گردیدن گندم و برغفا خفتن که کاه گندم باشد یا عام است

(اِنْغِفَاء) شکسته شدن

باب الغین فصل القاف

غ ق ق

(غَقُّ الْمَاء) بالفتح آواز آب چون از جای کشاده در تنگ جای آید * و غِقْ غِقْ بالکسر وسکون الآخر حکایت بانگ جوشش منه الحدیث ان الشمس لتقرب من الناس یوم القیامة حتی ان بطونهم تقول غِقْ غِقْ

(غَقْغَقَة) محرکة فرستوک کوهی

(غَقِیْق) کامیر بانگ آب وقتیکه در تنگ جای درآید

(امرأة غُقُوق) کصبور زن که از کس وی آواز برآید وقت جماع * امراة غَقّاق کشداد مثله

(ض) غَقَّ القِدْرُ غَقًّا وغَقِیقًا) بالفتح جوشید دیگ وآواز برآورد * وغق الصقر) بانگ کرد چرغ * ونیز غَقّ) حکایت آواز زاغ چون گران کرد آواز آن

(غَقْغَقَة) بانگ کردن چرغ

باب الغین فصل اللام

غ ل ب

(غُلَیْب) کزبیر نام مردی

(غَلَابِ) کقطام نام زنی

(غَالِب) بن الجبر در صحبت او اختلاف است وغالب بن غیلان قطان تابعی وموضعی است

(اَغْلَب) کاحمد شیر بیشه وشاعران اندازه وی وکلبی وعجلی ودجلٌ اَغْلَبُ) مرد چیره وسطبر گردن دلاور غُلْب بالضم جمع ونام مردی

(غَلْبَاء) مرغزار بسیار درخت غُلْب بالضم جمع وپشته بزرگ بلند یحوزه غَلْبَاء) کذلک * ونیز غَلْبَاء) قبیله گرامی وبزرگ وپدر قبیله است

(غُلُبَّة) بضمتین مشدد الباء چیرگی اسم است * ودجل غُلُبَّة) مرد زود خشم

(غَلَّاب) کشداد بسیار چیره دست ونام مردی

(غَلْبُون) بالفتح از اعلام است

(تَغْلِب بن کُلَیْب) بمثناة تحتیه است کیضرب

(تَغْلِب بن وائل بن قاسط) کتضرب پدر قبیله است ونا شر غَلْبَاء وقولهم تغلب بنت وائل اذهابًا الی معنی القبیلة کقولهم تمیم بنت مر ونسبت بسوی وی تغلبی بفتح اللام آید جهت استیحاش از دو کسره با یای نسبت وگاهی بکسر هم آید

(حَدِیقَةٌ مُغْلَوْلِبَةٌ) بالضم باغ بهم نزدیک ودرهم پیچیده درخت

(ض) غَلَبَ غَلْبًا) بالفتح ویحرک وغَلَبَةً محرکة ومَغْلَبًا ومَغْلَبَةً کمقعد وغُلُبّی بضمتین وشد الباء مقصوراً وغِلِبّی کزمکی وغَلَبَّة) بالتحریک وبضمتین وشد وتی الباء وغَلَابِیَة) بالفتح وتخفیف الیاء چیره شد وقوله تعالی وهم من بعد غَلَبِهم سیغلبون وهو من المصادر المفتوحة العین مثل طَلَب قال الفراء هذا یحتمل ان یکون غَلَبَة فحذفت الهاء عند الاضافة

(س) غَلِبَ) سطبر گردن گردید

(مُغَلَّب) کمعظم مغلوب شده گشته * و نیز (مُغَلَّب) شاعر مجیدکه حکم چیره گی بر اقران وے را باشد از لغات اضداد است و شاعری است عجلی
(تَغْلِیب) چیره گردانیدن
(مُغَالَبَة) همدیگر چیره گی جستن و غلبه کردن بر کسے (غِلَاب) بالکسر مثله
(تَغَلُّب) بجبر چیره گی تمام دست یافتن بر چیزے یقال تغلب علیه ای استولیٰ علیه قهرًا
(مُغْلَنْبِی) کمحرنجم للفاعل چیره و غالب بر تو و فروگیرنده
(اِغْلَوْلَبَ الْعُشْبُ) بالید و درهم پیچید گیاه

غ ل ت

(غَلْت) بالفتح بر انداختن بیع والفعل من نصر
(غَلْتَة) بالتا راول شب
(غُلْتَة) بالضم غلط اسم مصدر است
(غَلَت) محرکه غلط کردن یا غلت در حساب است و غلط در قول والفعل من سمع
(تَغَلُّت) برغفلت گرفتن کسے را
(اِغْتِلَات) برغفلت گرفتن یقال اِغْتَلَتَهُ اِذَا اَخَذَهُ عَلٰی غِرَّةٍ
(اِغْلَنْتیٰ عَلَیْهِ اِغْلِنْتَاءً) بدشنام و قهر زد و بجبر چیره گی فرو گرفت وی را

غ ل ث

(غَلْث) بالفتح آتش نادادن آتش زنه و آمیختن یقال غَلَثْتُ الْبُرَّ بِالشَّعِیْرِ وَغَلَثْتُ الْحَدِیْثَ ای خَلَطْتُه و گرد کردن و پیراستن مشک را با رطی والفعل من ضرب
(غَلِث) ککتف مرد سخت پیکار و دیوانه و آنکه او را از طعام و شراب نشائی و از غلبه خواب سستی و تمایلی باشد
(غَلِیْث) کامیر آنچه زهر آمیخته جهت شکار گرگس گسترند و گندم جو آمیخته یقال وهُوَ یاکل الغَلِیْثَ
(غَلْثیٰ) کسکری درختی است تلخ
(مَغْلُوْث) گندم جو آمیخته یا گندم خاک و هر چیزے آمیخته و سِقَاءٌ مَغْلُوْثٌ مشک پیراسته بخرما یا بنوره خرما
(س) غَلِثَ الزَّنْدُ غَلَثًا) محرکه آتش نداد و آتش زنه * و غَلِثَ الذِّئْبُ بِغَنَمِ فُلَانٍ) لازم گرفت گرگ گوسپند وی را * و فلانٌ غَلِثَ بفلانٍ) چسپید بوی و ملازم او گردید * و نیز (غَلَث) سختی کارزار
(مُغَالِث) للفاعل نیک جنگ جوی و سخت پیکار
(اِغْتِلَاث) گرفتن آتش زنه از درخت ناشناخته و آتش نادادن آتش زنه
(اِغْلِنْثَاء) بدشنام و ضرب فرو گرفتن و یعدی بعلی

غ ل ج

(غُلُج) بضمتین جوانے نیکو
(اُغْلُوج) بالضم شاخ درخت نازک و نرم
(مِغْلَج) کمنبر اسپ هموار و یکساز رونده و خر سخت راننده ماده خود را
(ض) غَلَجَ الفَرَسُ غَلْجًا) بالفتح هموار و یکسان رفت
(تَغَلُّج) ستم کردن و بفرمانی نمودن و آب خوردن خر و زبان در دهن گردانیدن آن

غ ل د

(سَمٌّ مُتَغَلِّد) مبنیا للفاعل زهر کشنده در حال

غ ل د ف

(مُغْلَنْدِف) للفاعل سخت تاریک

غ ل ذ

(غَلِیْذ) کامیر سطبر و درشت

غ ل س

(غَلَس) محرکه تاریکی آخر شب
(غَلِیْس) کامیر از اعلام خران است
(وَقَعَ فِی وَادِی تُغُلِّسَ) کتُخُیِّب ممنوعةٌ مضافةً یعنی در بلا و سختی زشت افتاد والاصل فیه اَنَّ الْغَادَاتِ کَانَتْ تَقَعُ بکرةً بغلس
(اِغْلَاس) بتاریکی آخر شب در آمدن
(جُبَادَة بن مُغَلِّس) کمحدث محدث کوفی است
(تَغْلِیس) در تاریکی آخر شب

ج ٣

رفتن و دران تاریکی بر آب وارد
گردیدن یقال غَلَسْنَا الْمَاءَ ای وَرَدْنَاهُ
بِغَلَسٍ وغَلَّسْنَا الصَّلٰوةَ اِذَا فَعَلْنَا
الصَّلٰوةَ بِغَلَسٍ

غ ل ص

(غَلْص) بالفتح سر حلقوم بریدن والفعل
من نصر

غ ل ص م

(غَلْصَمَة) کدحرجة گوشت پاره
میان سر و گردن و تندی سر
گلو و گلو سخ یا سر خشکنای گلو
مع بن زبان در گهای آن یا بن زبان
و مهتران و گروه + وذو الغَلْصَمَة ج٣
حَرمَلة بن عبد الله عجلی شاعر
فارس بدان جهت که سر گلو کلان
داشت + و نیز غَلْصَمَة) غلصم
بریدن و حلقوم گرفتن و یقال
هُوَ فِی غَلْصَمَةٍ مِنْ قَوْمِهِ) یعنی او
مهتر و بزرگ قوم است
(هُنَّ مُغَلْصَمَاتٌ) یعنی بسته
گردن اند

غ ل ط

(غَلَط) محرکة غلط کردن در حساب
و جز آن و در ماندن در
چیزی و وجه صوابش نشناختن یا
غلط کردن در قول خاصة و غلت
بالتاء در حساب والفعل من سمع
(غَلُوطَة) کصبورة سخن غلط و
کلام که بدان کسی را بغلط اندازند
اُغْلُوطَة کاعجوبة مثله فیهما و
منه نهی رسول الله صلی الله علیه
وسلم عن الاُغْلُوطَات و یقال حَدَّثَهُ
حدیثا لیس بالاَغَالِیط
(مَغْلَطَة) کمقعد بمعنی غلوطة
است
(مِغْلَاط) بالکسر بسیار غلط گوی
و غلط کن
(اِغْلَاط) بغلط افکندن کسی را
(تَغْلِیط) بغلط منسوب کردن
کسی را
(مُغَالَطَة) بغلط انداختن و
یکدیگر را غلط دادن غِلَاط بالکسر
شلة فیهما
(تَغَلُّط) بغلط افکندن و بغلط افتادن

غ ل ظ

(غَلْظ) بالفتح زمین درشت
(غِلْظَة) بالتاء مثلثة کنگ و
سطبرے و درشتی خلاف رقت
غِلَاظَة کتابة و غَلُظَ ککرم شلة
والفعل من کرم و ضرب
(غِلْظَة) بالکسر کینه و دشمنی
یقال بَیْنَهُمَا غِلْظَةٌ ای عَدَاوَةٌ
(غَلِیظ) کامیر گنده و سطبر و درشت
(غُلَاظ) کغراب سطبر و درشت
(ک غَلُظَتِ السُّنْبُلَة) دانه
بر آورد خوشه + وغَلُظَ غِلَظًا
کعنب سطبر گردید و درشت شد
(اَغْلَظَ لَهُ فِی الْقَوْلِ اِغْلَاظًا)
سخن درشت گفت + و نیز اِغْلَاظ
بزمین درشت رسیدن و سطبر و
درشت یافتن جامه را یا جامه درشت
و گنده خریدن
(دِیَةٌ مُغَلَّظَةٌ) کمعظمة ثلثون
حِقَّة وثلثون جَذَعَة واربعون
مابین الثنیة الی بازل عامها
کُلُّهَا خَلِفَةٌ + و یمین مُغَلَّظَة)
سوگند استوار و موکد
(تَغْلِیظ) درشت کردن بر کسے
چیزے را
(مُغَالَظَة) همدیگر دشمنی داشتن
و کینه و دشمنی یقال بَیْنَهُمَا مُغَالَظَةٌ
ای عداوة
(اِسْتِغْلَاظ) دانه بر آوردن
خوشه و نا خریدن جامه را بسبب
درشتی و گندگی و غلیظ شدن و
سطبر شمردن چیزے را

غ ل ظ ف

(مُغْلَنْظِف) بکسر انظار سخت
تاریک

غ ل ف

(غَلْف) بالفتح درختیست مانند
غرف
(غُلْفَة) بالضم غلاف سر نره و موضع
است
(غَلَف) محرکة بی ختنه ماندگی مرد
والفعل من سمع
(غِلَاف) ککتاب پوشش شیشه
و شمشیر و جز آن غُلُف بالضم
بضمتین و کرکع جمع و قوائه ابن
مُحَیْصِن
(اَغْلَف) کاحمر هر چه در غلاف
باشد + و قَلْبٌ اَغْلَف) دل که حفظ
چیزی نکند گوئی که بغلاف ستر
پوشیده است قلوبٌ غُلْفٌ بالضم
جمع و منه قوله تعالی قالوا قلوبنا
غُلْفٌ + و رجلٌ اَغْلَفُ) مرد بی ختنه
+ و عیشٌ اَغْلَفُ) زندگانی فراخ
+ سَیْفٌ اَغْلَفُ) شمشیر غلاف کرده
(غَلْفَاء) کصحراء زمین چرا
ناکرده که دران گیاه ریزه و کلان

باشد * واَوْسُ بن غَلْفَاء) شاعرے است ونیز غَلْفَاء لقب سَلَمہ عم امرئ القیس بن حُجْر لقب معدیکرب بن الحارث بدانجہت کہ او نخستین بمسک موی را غالیہ کردہ وقوسٌ غَلْفَاء کمان درغلاف کردہ وسَنَةٌ غَلْفَاء سال ارزان وفراخ

(غَلْفَان) بالفتح موضعیست * وبنو غَلْفَان بطنیست از عرب

(ن) غَلَفَ القَارُوْرَةَ غَلْفًا) بالفتح درغلاف کرد شیشہ را * ونیز غَلْف) غالیہ کردن موے وریش را

(اِغْلَاف) پوشش ساختن و درغلاف کردن چیزے را

(تَغْلِيف) درغلاف کردن شیشہ را

(تَغَلُّف) غلاف بافتن وغالیہ کردن موے وریش را

(اِغْتِلَاف) غلاف یافتن وغالیہ کردن موے را

غ ل ف ق

(غَلْفَق) کجعفر خیز لا وہ یا گیاہے است پہن برگ کہ برآب گستردہ باشد و زیست فراخ وکمان نرم وفروہشتہ وپوست خرما بن برگ رزما دام کہ بر درخت باشد وزن کول بدزبان زشت کردار

(غِلْفَاق) بالکسر زن دراز بالا * و امرأةٌ غُلْفَاقُ المَشْيِ) زن تیزرو

(غُلَافِقَة) کعلابطہ بدون لام دہیست بساحل زبید

(غَلْفَقَ غَلْفَقَةً) درویش شد وتنگدست گردید * وغَلْفَقَ الْكَلَام) سخن بدگفت واللام فی ھذا الحروف زائدة

غ ل ق

(رجلٌ غَلْقٌ) بالفتح مرد کلان سال لاغر یا سرخ فام وکذا جمل غَلْقٌ * ونیز غَلْق) بستگی در اسم است اغلاق را

(غَلْقَة) بالفتح وبکسر نوعے از درخت خرد تلخ درحجاز وتہامہ کہ بوی پوست پیرایند وآن نہایت است در دباغت وحبشیان از سلاح رازہر دار سازند کہ مجروح آن جان برنشود غَلْقی اسکری مثلہ

(غَلَق) محرکۃ کلیدانہ (باب غُلُقٌ) کعنق دربستہ وہو فعل بمعنی مفعول

(كَلامٌ غَلِقٌ) ککتف سخن دشوار ومشکل

(غَيْنُ غُلَاقٍ) کقطام موضعے است

(غَلَّاق) کشداد مردیست از بنی تمیم وشاعریست وخالد بن غَلَّاق محدث یا آن مسمی است

(غَوْلَقَان) بالفتح دہیست بمرو

(مِغْلَق) کمنبر تیرے از تیرہای قمار یا تیر ہفتم درمضعف قمار مَغَالِق ومَغَالِيق جمع یا مغالق تیرہاے فائز صفت است نہ علم

(مِغْلَاق) بالکسر کلیدان

(مُغْلُوق) بالضم کلیدانہ مَغَالِيق جمع

(مَغْلُوق) دربستہ واِھَابٌ مَغْلُوق پوست پیراستہ بغلقہ

(ض) غَلَقَ البَابَ غَلْقًا) ببست در را الثغة اولغة ردية فی اَغْلَقَ البَابَ * وغَلَقَ فی الاَرْض) دور رفت

(س) غَلِقَ الرَّهْنُ غَلَقًا) محرکۃ حق مرتہن گردید واین وقتی باشد کہ راہن شروط فک رہن را بروقت آن نتواند وفی الحدیث لایغلق الرھن ای لایھلك * وغَلِقَتِ النَّخْلَةُ) منقطع گردید بار آن از کرم افتادن دربیخ شاخ * وغَلِقَ ظَهْرُ البَعِير) بہ نشد ریش پشت شتر ومجروح ماند * وغَلِقَ فُلَانٌ) ای نَشِبَ فی حذقتِهِ ونیز ہلاک گردید

(بابٌ مُغْلَقٌ) کمکرم دربستہ

(اِغْلَاق) دربستن خلاف فتح وبستم داشتن برکاری وپشت ریش گشتن پشت شتر از بار گران

ج ٣ (غَلَّقْتُ الاَبْوَابَ تَغْلِيقًا) بستم درہا را شُدِّدَ للكثرة وربما قالوا اَغْلَقْتُ الاَبْوَابَ

(مُغَالَقَة) گروبستن تاختن

(اِسْتِغْلَاق) بستہ شدن سخن یقال اِسْتَغْلَقَ عَلَيْهِ الكَلَامُ وخیار را نداشتن در خرید وفروخت وبے خیار واقع گردیدن بیع یقال اَسْتَغْلَقَنِي فِي بَيْعَتِهِ واَسْتَغْلَقَتْ عَلَيَّ بَيْعَتُهُ

غ ل ل

(غَلَّة) بالفتح درآمد ہر چیزے

ازجبوب ونقو و وجز آن وآمدگرایه
مکان ومز وغلام و ماحصل زمین
غَلّات جمع
(غِلّ) بالکسر کینه
(غُلّ) بالضم تفتگی یا سختی و
سوزش تشنگی وسوزش شکم وگردن
بند وهرچه که گرد گیرد چیزی را
اَغْلال جمع ویقال مالَهُ اُلٌّ وغُلٌّ
ای شئٌ من الْاِبِل وقَیْدٍ دعاءٌ علیه
وقیل للمرأة السیّئة الخلق غُلٌّ
قَمِلٌ
(غُلّة) بالتاء تشنگی وسوزش و
سختی آن وسوزش شکم وشاماکچه ۳ ج
که زیر زره پوشند
(غَلَل) محرکه سوزش وسختی
تشنگی یا تشنگی وسوزش شکم و
بیماری است مرگوسپند ازا وآب
روان درمیان درختان اَغْلال
جمع وآب که برروی ریگ گاه پیدا
وگاه ناپیدا شود وپالونه
(غَلِیل) کامیر تشنگی یا سوزش آن و
سوزش شکم وتشنه وسوخته تشنگی
وکینه ودشمنی وخسته خرما یا
سپست کوفته بجهت ستور و
سوزش دوستی وگرمی اندوه وجای
رویدن طلح وسلم یا وادی پست
غُلّان بالضم جمع
(غِلِیلَة) کسفینة زره یا میخ که
حلقهای زره را گیرد وبطین که
زیر زره پوشند غَلائِل بالفتح
جمع
(غَلالَة) کسحابة بیماری است مر
گوسپند ازا
(غِلالَة) ککتابة باشچه که زنان
برسرین بندند تا کلان نماید و
میخ که هر دو سر حلقه را فراهم آرد
وشاماکچه که زیر جامه وزره
پوشند
(غَلُول) کصبور طعام نرم یقال
نعم غَلُولُ الشیخ هذا ای طعام
الذی یدخل جوفه ؛ وخائن وفی
الحدیث الغلول من جمر جهنم
(غَالّ) زمین پست درخت ناک
درویدنگاه سلم وطلح یا رودبار
است وگیاهی غُلّان بالضم جمع وفی
الکل ؛ وبعیر غالٌّ) شتر تشنه
؛ ونیز غالّ) خانه چلپاسه
(بعیر غَلّان) گکتان شتر نیک
تشنه
(غُلائِل) بالضم شهری از
شهرهای خزاعه
(غَلْغَلَة) کدحرجة معرفة چند
شعبه است که از کوه زیان ریزد
وموضعی است
(غُلْغُل) کهدهد کوهیست درسواد
بحرین
(مَغْلُول) تشنه وغل نهاده
(ن) غَلَّ الرَّجُلُ غَلَلاً) محرکه
مجهولا تشنه گردید ؛ وغَلَّتِ الْاِبِلُ)
آب سیر نخوردند شتران ؛ وغَلَّ
غُلُولاً) خیانت کرد ونا راستی
ورزید درغنیمت قوله تعالی وماکان
لِنَبِیٍّ اَنْ یَغُلَّ قُرِئَ معروفا ومجهولا
فالاول ان یخون والثانی یحتمل
ان یکون بمعنی یُخان ای یُؤخذ من
غنیمة وبمعنی ان یُخَوَّن ای یُنسب
الی الغلول قال ابوعبیدة الغلول
من المغنم خاصة یقال غَلَّ من المَغْنَم
ای خان وغَلَّ فی الشئ غَلّاً)
بالفتح درآورده شد دران ودرآمد
؛ وغَلَّ فلانٌ المفاوِزَ) کذلک
لازم ومتعد ویقال غَلَّ الکَبْشَ
قضیبه من غیر ان یرفع الالیة ؛
وغَلَّ الغِلالَة) پوشید آنرا ؛ و
غَلَّ الدُّهْنَ فِی الرَّاس) دربن
موی دررسانید روغن را ؛ وغَلَّ
بَصَرَه) از راستی میل کرد نگاه او ؛ و
غَلَّ الماءُ بَیْنَ الْاَشْجار غُلُولاً)
میان درختان روان گردید آب
؛ وغَلَّ المرأة) ای حشاها ؛ و
غَلَّ فلاناً) طوق دردست وپای
وگردن وی نهاد وکذا اغَلَّ یده الی
عنقه اذا شده بالغل ؛ وغَلَّتِ
الضَّیْعَةُ) غله کرد آب وزمین ؛ و
غَلَّ النَّوَی بالقَتّ) آمیخت
خسته را با سپست
(س) غَلَّ البَعِیرُ) تشنه گردید
؛ وغَلَّ صَدْرُهُ غِلّاً) بالکسر کینه
داشت ودلش پرکینه گردید از
ضرب تیز آید
(مُغَلْغَلَة) للمفعول پیغام وکتاب
که از شهری بشهری برند
(غَلْغَلَة) درآوردن وشتاب رفتن
(رجل مُغِلّ) مرد خائن
(اَغَلَّ فِی الجِلْد اِغْلالاً) کشید
پوست را با اندک گوشت وپیه ؛
ونیز اِغْلال خیانت کردن وفی
الحدیث لا اِغْلالَ ولا اِسْلال
ای لاخیانة ولا سرقة وتشنه
داشتن وآب سیر نخورانیدن

شتر را یقال اَغَلَّ البعیرُ اذا لم تروٰ
وخداوند گوسپندان سیرنا شده
گردیدن وگیاه غلان رویانیدن
زمین وغله قوم فرا رسیدن وتیز
نگریستن یقال اَغَلَّ البصرَ اذا شدّه
النظر وغله کردن آب و زمین
وبخیانت منسوب کردن کسی را و
خوار بار کشانیدن
(غَلَّلَهُ بالغالیة تغلیلا) غالیه مالید
برموی وی و (تَغلیل) منسوب بخیانت
کردن کسی را
(تَغَلُّل) در آمدن وخود را خوشبوی
مالیدن یقال تغلّل بالغالیة
(مُغتَلّ) تشنه وشتر سخت تشنه
+ (وانا مغتلّ الیه) یعنی شوق او
دارم
(اِغتِلال) تشنه گردیدن وسیر
نخوردن گوسپند آب را وشراب
خوردن وجامه پوشیدن زیر جامه
دیگر وغلل زده گردیدن گوسپند
وغالیه مالیدن خود را
(اِستِغلال) غله آوردن خواستن
واز دوری گرفتن یقال استغل
المستغلات ای اخذ غلّتها و بر
کشانیدن غله داشتن

(اِنغِلال) در آمدن
(تَغَلغُل) در آمدن وشتابی
نمودن وخود را غالیه مالیدن رفتن
آب میان درختان

غ ل م

(غُلمَة) بالضم تیزی شهوت جماع
وخواهانی آن
(غَلِم) ککتف مرد تیز شهوت
غَلِمَة مونث
(غُلام) بالضم کودک ومرد میانه
سال از لغات اضداد است یا از
هنگام ولادت تا آمد جوانی اَغلِمَة
وغِلمَة وغِلمان بکسرهما
جمع غُلامَة بالتاء مونث غُلَیِّم
بالضم وتشدید الیاء المکسورة
مصغر آن
(غُلَیم بن سام بن نوح علیه
السلام) کزبیر است
(غُلُومَة) بالضم کودکی غُلُومِیَّة
وغُلامِیَّة مثله
(غِلِّیم) کسکیت تیز شهوت مذکر
ومونث در وی یکسانست غِلِّیمَة
مونث
(غَیلَم) کحیدر بیرون آمدن
جای آب در چاه ودختر نیکو روی

شهوت رسیده وغوک وسنگپشت
نر وجوان پهنا تارسر بسیار موی
غَیلَمیّ منسوبا شله امّا المشط
… دی تغلیم بالفاء وصحّفوه
وجائیست + وکما بالدّال غَیلَم
ای احدّ
(تَغلَم) کتمنع بالتاء الفوقیة زمینی
است
(تَغلَمان) تثنی موضعیست
(مِغلِیم) کمندیل مرد تیز
شهوت مِغلِیمَة مونث
(س) (غَلِمَ الرجل غَلَماً) بالفتح
وغُلمَة بالضم تیز شهوت گردید
+ غَلِمَ البعیرُ غُلمَةً) کذلک
(اِغلام) تیز شهوت گردانید
(مُغتَلِمَة) زن تیز شهوت
(اِغتِلام) تیز شدن شهوت
جماع ولواطت کردن مولد است

غ ل ن

(غُلوانُ الشَّباب) بالضم اول
جوانی سرعت آن کذا غُلوانُ الامر
(غَلَنَ الشَّبابُ غَلنًا) از حد در
گذشت جوانی وسرعت کرد

غ ل و

(غَلوَة) بالفتح یک تیر پرتاب
مسافت نشانه غَلَوات وغِلاء
بالکسر والمد جمع منه المثل جری
المذکیات غِلاء
(غالی) نرخ گران یقال بعته
بالغالی ای بالغلاء وگوشت فربه
ونهایت قوت دور انداز نده تیر را
وشیر بلغت یونانی
(غالیون) گیاهیست که شیر را
در حال منجمد گرداند یا آن بهسملا
است
(غَلِیّ) کامیه نرخ گران ومنه بعته
بالغَلِیّ ای بالغلاء
ج ۳ (غَلاء) کسماء نوعی از ماهی خرد
اَغلِیَة کاغلمة جمع + ورجل
غَلّاء) مرد سخت دور انداز نده
تیر را
(غَلَوِی) کسکری بوی خوشی
است سیاه که موی را بدان
خضاب کنند
(غُلَواء) بالضم وفتح اللام ویسکن
سرکشی واز حد در گذشتن و
گذشتن جوانی واول جوانی و
سرعت آن غُلوان
(مِغلاء) بالکسر ممدود تیر که
بدان دور انداز ند وبلند افکنی

آموزند
(مِغلات) بالکسر تیر سبک + وناقةٌ
مغلاة) شتر ماده شتاب
(ن) غَلاَ غَلاءً) بالفتح ممدوداً
گران گردید نرخ + وغَلاَ فِی الأمرِ
غُلُوّاً) بالضم وتشدید الواو در
گذشت از حد آن + وغَلاَ بالسهم
غَلْواً) بالفتح وغُلُوّاً کدخول
بنهایت بلند نمود دست را در
انداختن تیر یا بغایت قدرت دور
انداخت آنرا + وغَلاَ السَّهمُ بلند
گردید در رفتن ودر گذشت حد را
+ وغَلاَ النَّبتُ) بالید گیاه ودرهم
پیچید وانبوه شد
(اِغلاء) گران کردن نرخ را وگران
خریدن چیزی را وبالیدن ودرهم
پیچیده شدن گیاه وسبک
گردانیدن آنرا از برگ یقال أغلی
البَیتَ إذا خَفَّفَ مِن وَرَقِهِ
(غالاه وبه مُغالاةً) بها کرد وبسیار است
در گذشت از حد در آن وگران خرید
+ وغالَی السَّهمَ وبه مُغالاةً
وغِلاءً) بالکسر بنهایت بر داشت
دست را در انداختن تیر یا بنهایت
قوت دور انداخت وفی الحدیث
لا تغالوا فی صدقات النساء فانها لو
کانت مکرمة فی الدنیا او تقوی
عند الله لکان اولاکم بها رسول
الله صلی الله علیه وآله وسلم
(تغالی) گوالیدن گیاه وبلند ودر
هم پیچیدن آن وانبوه شدن وی
ورفتن گوشت ونزار گردیدن ناقه
وجز آن یقال تغالی لَحمُ النّاقةِ ای
ذَهَبَ وگران شدن نرخ وباهم
نبرد کردن در دور اندازی تیر
(اِغتلاء) شتافتن وشتاب کردن
(اِغلَولَی النَّبتُ واغلیلاءً) درهم
پیچیده وبلند گردید

غ ل ی

(غالیة) بوی خوشی است مرکب
از مشک وعنبر وجز آن سیاه رنگ
که موی ابروی خضاب کنند
سَمّاها بذلک سلیمان بن عبدالملک
وگویند از مخترعات جالینوس
است
(غَلاَنیة) بالفتح گرانی وجوشش
والنون زائدة
(ض) غَلَتِ القِدرُ غَلیاً) بالفتح
وغَلَیاناً جوشید دیگ
(اِغلاء) جوشانیدن دیگ را
(تغلیة) جوشانیدن دیگ آواز
ودر سلام گفتن واشاره کردن
(تَغَلّی بالغالیة) خضاب کرد بغالیه
وآلود آنرا

باب الغین فصل المیم

غ م ت

(ض) غَمَتَهُ الطَّعامُ غَمتاً)
بالفتح گران آمد طعام بر دل او
ومانند مست گردانید اورا + وغَمَتَ
فِی الماءِ) فرو برد در آب + وغَمَتَ
الشَّیءَ) فرو گرفت آنرا + وغَمَتَ
نَفَساً) سر بر آورد وقت آب خوردن
(س) غَمِتَ فُلانٌ) همچو مست
ومدهوش گردید از گرانی طعام

غ م ج

(غُمجَة) ویضم یک آشام از آب
وشراب وپس خورده
(غُمج) کلفت شتر بچه که شیر
مکد میان آن مادر وآب که شیرین
نباشد
(ض س) غَمِجَ الماءَ غَمجاً)
بالفتح فرو خورد آب را
(مُغمَج) کمعظم آب که شیرین
نباشد
(تغامج) نوشیدن ومکیدن

غ م ج ر

(غَمجَرة) سریشم چسپانیدن برکمان
وپر کردن باران مرغزار را وپی
در پی فرو خوردن آب را
(غمجار) که قرطاس سریشم که برکمان
چسپانند جهت کفتگی آن

غ م د

(غِمد) بالکسر نیام شمشیر وکارد
أغماد وغُمُود بالضم جمع
(بِرکُ الغِماد) مثلثة والفتح عن
الفرّاء موضعیست اوهو اقصی
مَعمُورِ الأرضِ عن ابن عُلَیم
الباهو
(غامِدة) چاه انباشته وکشتی پر از
بار غامد بدون ها شد ومعرفة
لقب عمرو بن عبدالله که پدر قبیله
است از یمن بدان جهت که اصلاح
مهمی کرد میان قوم خود یا آن
غامد است بدون تا وغامدیون
منسوب اند بوی
(غُمدان) بضمتین وشد الدال
نیام شمشیر
(غُمدان) کعثمان کوشکیست
بصنعای یمن بناه یشرح باربعة
وجوه احمر وابیض واصفر واخضر

وبنا داخله قصر البسبعة سقوفا
بين كل سقفين اربعون ذراعا
(ن) غَمَدَ العُرفُطُ غُمُودًا)
افزون گردید دسته‌های برگش
چندانکه فرو پوشید خار را * و
غَمَدَتِ الرَّكِيَّةُ خشک گردید
(ض ن) غَمَدَ السَّيفَ غَمدًا)
بالفتح در نیام کشید شمشیر را
سَيفٌ مَغمُودٌ لغتست ازان
(س) غَمِدَتِ الرَّكِيَّةُ) افزون
شد آب آن یا کم گردید از لغات
اضدادست
(مُغمَد) کمکرم شمشیر در نیام
گذاشته لغة فصيحة
(اِغماد) در نیام کردن شمشیررا
ودر یکدیگر در آوردن چیزی
را
(غَمَّدَ فُلانٌ تَغمِيدًا) پوشید
وپنهان داشت آنچه از وی آشکار
گردید از ننگ وعیب
(تَغَمُّد) فرو پوشیدن وپنهان
داشتن ومنه تَغَمَّدَهُ اللهُ بِرَحمَتِهِ
ای غمره بها * وَتَغَمَّدَ فلانا ای ستر
ما کان منه وبر کردن آب جامه را
(اِغتَمَدَ فُلانٌ اللَّيلَ) بشب

در آمد کانه صار کغمد له کما

يقال ادرع الليل
غ م ذ ر
(غَمَيذَر) کسفرجل درهم آمیزنده
سخن وکار خود را ویخرد که هیچ نفهمد
ومرد نازک تناور منعم وپر از جوانی
(غَمذَرَ غَمذَرَةً) زیاده بیمود
در پیمایش
غ م ر
(غَمر) بالفتح آب بسیار وجوانمرد
وفراخ خوی غِمار بالکسر وغُمُور
بالضم جمع ودریای بسیار آب
ومیانه ومعظم دریا واسپ نیکو
وجامه دراز فراخ وگروه مردم
پراگنده از هر جای ومرد ناآزموده کار
دیثلث وبحرک وشمشیر خالد بن یزید
بن معویه واسپ حجاف بن حکیم
وچاهی ست دیرینه بمکه وجای
میان مکه ویونان وآبی ست
بیمامه وموضعی مرحله راه
مردی ست از عرب * وغَمرُ
الخُلُق) مرد بسیار احسان سخی
بين الغُمُورَةِ غَمرُ الرِّداء
کذلک غِمار وغُمُور جمع
(غَمرَة) بالفتح سختی وفراهم

آمدگاه چیزی غَمَرات محرکة وغِمار
بالکسر وغُمَر کصرد جمع * ونیز
غَمرَة) آب خوری ست در راه
مکه حد فاصل میان تهامه ونجد *
ونیز غَمَرَة) انبوهی مردم وگروه
مردم پراگنده از هر جای وبسیاری
آب غِمار بالکسر جمع
(غَمرِيَّة) بالفتح منسوبا آبی ست
مرعبس را
(غِمر) بالکسر تشنگی وکینه
(غُمر) بالضم زعفران وکول غُمُر
بضمتین مثله اَغمار جمع
(غُمرَة) بالضم زن کول ونوعی
از طلا که زنان بر روی مالند
وزعفران
(غَمَر) محرکة گروه مردم پراگنده
از هر جای وگروه مردم وچربش
گوشت که بدست در ماند وکینه
غُمُور بالضم جمع
(غَمِرَة) کفرحة دست چربش
آلوده وجامه‌ایست سیاه رنگ
که غلامان ودایان پوشند
(غُمَر) کصرد قدح خورد یا خردتر *
(وذو غُمُر) جائی ست
(غَمِير) کامیر دانه‌هی یا گیاهی

ست یا گیاه اندک سبز یا گیاه سبز
که زیر گیاه خشک برآمده باشد
یا گیاه درمیان گیاه دیگر اَغمِراء
بالفتح والمد جمع وآب
بسیار
(غُمَير) کزبیر موضعی ست نزدیک
ذات عرق وموضعی بدیار بنی
کلاب وآبی به اجا
(غِمار) کگتاب رودباری ست
به نجد وذو الغِمار موضعی
(غُمارُ النّاس) بالضم وبفتح گروه
مردم پراگنده از هر جای وگروه
مردم ويقال دخلت فی غمار الناس ج ۳
ای فی زحمتهم وكثرتهم
(غامِر) زمین ویران وزمین که
زیر آب مانده باشد خلاف
عامر وهو فاعل بمعنی مفعول مثل
سرٌّ کاتمٌ وماءٌ دافقٌ وانما بنی
علی فاعل ليقابل به العامر
(غامِرَة) خرابن که محتاج آبیاری
نباشد
(غَمَران) کسکران موضعی ست
ببلاد بنی اسد
(هَضب الغَامِر) موضعی ست
(مَغمُور) گمنام وبیقدر

(ن) غَمَرَهُ الماءُ غَمْراً فروگرفت آب آنرا از بسیاری * وغَمَرَهُ القومُ اذا عَلَوْهُ شرفاً

(س) غَمِرَ صَدْرُهُ غَمَراً) محرکة وبفتح کینه گرفت * وغَمِرَ الماءُ غَمَارَةً) بالفتح وغُمُورَةً بسیار گردید * ونیز غُمُورَة) فراخ خوئی وجوانمردی یقال مَا اَشَدَّ غُمُورَةَ هذا النهر وهذا رجلٌ غَمْرٌ بیّن الغُمُورة * ونیز غَمَر) بالتحریک بوئی ومزه برگردیدن گوشت وچربش گرفتن دست ومنه مِنْدِیلُ الغَمَرِ یعنی دستمال

ج ٣

(ك) غَمُرَ غَمَارَةً) بالفتح کول گردید

(اَغْمَرَنِي الحَرُّ) دلیر گشتم بر سختی گرما وراه رفتم پس سستی آوردن آن

(مُغَمَّر) کمحدث بسختی وازدحام اندازنده خودرا وکول

(غَمَّرَ بِهِ تَغْمِیراً) دور کرد آن را یا دور انداخت * وغَمَّرَتِ المرأةُ وَجْهَهَا) غمره مالید بر روی جهت صفائی رنگ * وغَمَّرَ فَرَسَهُ) بکاره آب داد اسپ را برائی تنگی آب

(مُغَامِر) للفاعل در سختی وازدحام اندازنده خودرا بی باک وبیم

(مُغَامَرَة) بیکدیگر درآویختن بی باک وبیم

(تَغَمُّر) رنگ کردن بزعفران وبکاسه خرد آب خوردن یا کمتر از سیری خوردن یقال تَغَمَّرَ البَعِیرُ ای لم یرو. وگیاه غمیر چریدن ستور وغمره بر روی مالیدن زن جهت صفائی رنگ

(رجلٌ مُغْتَمِرٌ) للفاعل مردمست ومدهوش * ونخلٌ مُغْتَمِرٌ) خرمابن بسیار آب خورنده * وطعامٌ مُغْتَمِرٌ) گندم با پوست

(اغتِمار) رنگ کردن بزعفران یقال اغْتَمَرَتِ المرأةُ به وفرو گرفتن آب چیزی را بانبوهی وبسیاری یقال اِغْتَمَرَهُ الماءُ ای غطّاه وبآب فرو رفتن

(انغِمار) در آب فرو رفتن

غ م ر د

(غَمَارِید) بالفتح نوعی از سماروغ

غ م ز

(غَمَز) محرکة مرد سست وناکس هیچ کاره وزبون وستوران لاغر

(غَمِیزُ الجُوعِ) کامیر ریگ توده ست بطریق رمّان

(غَمِیزَة) کسفینة عیب وسستی عقل ویقال فیهِ غَمِیزَةٌ یعنی دران جای طعن وجائی طمع ست

(غَمَّازَة) کتّانة دختر نیکو بیکر نیکو اعضا در هنگام غمز واشاره

(غَمُوز) کصبور ناقه که تا بر کوهان وی دست نمالند فربهی از لاغری آن ندانند

(غُمَازَة) بالضم چشمه ایست مربنی تمیم را یا چاهی ست میان بصره وبحرین

(مَغْمَز) کمقعل جائی طعن وعیب وآز یقال فیهِ مَغْمَزٌ ای مَطْعَنٌ او مَطْمَعٌ

(مَغْمُوز) تهمت کرده

(ض) غَمَزَهُ بیدِهِ غَمْزاً) بالفتح درخست بدست وغَمَزَ بالعَیْنِ بچشم اشارت کرد وکذا غَمَزَ بالجَفْنِ وَالحَاجِب * وغَمَزَ بالرَّجُلِ بدی وی شتافت ونمامی وسخن چینی او کرد * وغَمَزَ دَاءُهُ ای عَیْبُهُ آشکارا گردید * وغَمَزَتِ الدَّابَّةُ خمید وکج گردید از پای ولنگ کرد * وغَمَزَ الکَبْشَ) دست بر دنب وپهلوی تکیه نهاد تا فربهی ولاغری معلوم نماید * ونیز غَمَز) نشاندن بزمین

(اَغْمَزَ فِي فُلَانٍ) عیب کرد دران وکم حرمتی نمود * ونیز اغماز) رذال مال را گرفتن ودر شکستن گرما ودلیر گردیدن کسی بر آن ورفتن در آن بعد سستی ودرشکستگی وی یقال اَغْمَزَنِي الحَرُّ ای فتر فاجترأت عَلَیهِ وسرت فیهِ وبیباک گردیدن کوهان ناقه

(تَغَامُز) یکدیگر را بچشم اشاره کردن ومنه قوله تعالی وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ یَتَغَامَزُونَ

(اِغتِمَاز) طعن کردن بر کسی وعیب نمودن یقال فعلت شیئاً فاغْتَمَزَ فُلَانٌ عَلَيَّ ای طعن

غ م س

(غَمِیس) کامیر گیاه که در زیر گیاه خشک بر آمده باشد وشب تاریک

وچیز عزیز الوجود که مردمان تا حال آن را ندیده و عدیل ومثل اورا نشناخته باشند ومنه فَصِیْدَةٌ غَمِیْس وبیشه ودرختان انبوه ودرهم پیچیده وهرچیز درهم وانبوه که در آن فرو رفتن وپوشیده شدن توانند وآب راهه خرد میان تره زار

(غُمَیْس) کزبیر برکه ایست بنی گروه از تغلبیه ونزدیکش کوشکی است ویران وآنرا روزی ست از روزهای عربان

(وَادِی الغُمَیْسَة) بالتامه وادی ست

(غَمَّاسَة) گکّانه مرغی ست از مرغان آبی غمّاس بالضم جمع

(غَمُوْس) کصبور کار سخت ودشوار در سختی وشدت فرو برنده وناقه که حملش نمایان نگردد تا وقت زادن وناقه که در مغز استخوانش شک باشد که تباه وگداخته ست یا سخت ومحکم وشتر ماده باردار که دُنب برندارد تا بار آن پیدا گردد وزخم گذاره * والیمینُ الغَمُوْس) سوگند دروغ که صاحب خود را در گناه فرو برد پس آن در دوزخ یا سوگند دروغ که صاحبش دیده ودانسته کذب کند وسوگند خورد تا مال غیر را تلف نماید

(ن) غَمَسَتِ المرأةُ) خضاب گرد دست رابی نگار

(ض) غَمَسَه فِی المَاءِ غَمْسًا) بالفتح فرو بُرد اورا در آب * و غَمَسَ النَّجْمُ) غروب شد

(مُغَمَّس) کمعظم وکمحدث جائی ست براه طائف ودر آن ست قبر ابی رغال دلیل اَبْرَهه که بر آن سنگ می اندازند

(تَغْمِیْس) کم نوشیدن

(مُغَامَسَة) یکدیگر را آب فرو بردن ودر میان حرب افکندن خود را

(اغتَمَسَتِ المرأةُ غَمْسًا) برابر رنگین کرد دست را * و اِغْتَمَسَ فِی المَاءِ) فرو رفت بآب

(اِنْغِمَاس) بآب فرو رفتن

غ م ش

(س) غَمِشَ غَمَشًا) محرکةً تاریک شد نظروی از گرسنگی یا از تشنگی ویا بمهملة سوء البصر اصلی ست وبمعجمة عارضی که میرود

غ م ص

(غَمَص) بالتحریک خم چشم که روان باشد

(هُوَ غَمُوْصُ الحَنْجَرَة) کصبور یعنی سخت دروغ گوی ست * و یَمِیْن غَمُوْص) سوگند دروغ بگناه فرو برنده یا سوگند دروغ که بدان دیده ودانسته حق دیگری را تلف نمایند

(اَغْمَص) آنکه خم از چشم او روان باشد

(غُمَیْصَاء) یکی از دو ستاره شعری وآنرا غَمُوْص نیز نامند ومن احادیثهم اَنَّ الشعری العَبُوْر قَطَعَتِ المَجَرَّةَ فَسُمِّیَتْ عَبُوْرًا و بَکَتِ الاُخْرَی عَلی اَثَرِهَا حَتّی غَمِصَتْ فَسُمِّیَتْ غُمَیْصَاء * ونیز غُمَیْصَاء موضعی ست که در آن خالد بن ولید با بنی جذیمه جنگ کرده ونام مادر انس بن مالک

(مَغْمُوْصٌ عَلَیْهِ) آنکه مطعون باشد بدین وملت

(ض س) غَمَصَ النِّعْمَةَ غَمْصًا) بالفتح شکر نکرد نعمت را * ونیز غَمْص) خُرد وخوار شمردن وبرهیچ نا داشتن چیزی را وعیب گرفتن وعیب گرفتن برکسی سخن را صلته بعلی وسستی ورزیدن بحق کسی ودروغ گفتن یقال لا تغمص علی یعنی دروغ مباف بر من

(س) غَمِصَتِ العَیْنُ غَمَصًا) محرکةً روان گردید خم چشم

(اِغْتِمَاص) خرد وخوار شمردن وبرهیچ نا داشتن چیزی را ج ٣

غ م ض

(غَمْض) بالفتح زمین پست و نرم وزمین مغاک غُمُوْض بالضم وأَغْمَاض جمع

(مَا اکتحلت غُمْضًا) بالضم و بفتح یعنی نخفتم

(ما اکتحلتُ غِمَاضًا) وبکسر یعنی چشم من یک دم نخفته

(غَمِیْضَة) کسفینة عیب بفارسی آهوست یقال مَا فِی الاَمْرِ غَمِیْضَةٌ ای عیب وگمنامی وخواری

(غَامِض) زمین پست نرم وزمین

مغاک غَوَامِض جمع ومرد سست
حمله وسخن پوشیده ودور خلاف
واضح ومرد گمنام وبعید درخوار
وگوهر مرد وحسب وی که مشهور نباشد
وپای برسخن پر کشنده ساق را و
بزرگ وفربه از شتالنگ وساق
(دارٌ غامِضَةٌ) سرای که بر راه
نافذ نباشد
(مَا اکتحلتُ تَغْمَاضًا) ای ما
نمت
(مَغْمَض) کمقعد سخت مغاک
مَغَامِض جمع
۳ ج (ن) غَمَضَ المَکَانُ غُمُوضًا
بالضم پست ومغاک شد جای *
وغَمَضَ فِی الاَرْضِ) رفت
(ك ن) غَمُضَ الکَلامُ
غُمُوضَةً وغُمُوضًا) دور
معنی وباریک گردید سخن
(ض) غَمِضَ عَنْهُ فِی البَیْعِ
غُمُوضًا) آسان داشت
ازوی درخرید وفروخت *
وغَمَضَ فِی الاَرْضِ) رفت
* وغَمَضَ السَّیْفُ فِی اللَّحْمِ)
درخلید وپوشیده شد درگوشت
(ك) غَمُضَ المَکَانُ غُمُوضَةً

وغَمَاضَةً) پست ومغاک
گردید جای
(اَغْمَضَتِ العَیْنُ فُلانًا
اِغْمَاضًا) حقیر وخوار شمرد آنرا
چشم * واَغْمَضَ فُلانٌ فُلانًا)
پیشی گرفت ازوی سپس پیشی
گرفتن او دربرابر دویدن * ونیز
اِغْمَاض) محابا کردن درخرید
وفروخت ومنه قوله تعالی
لا تَیَمَّمُوا الخَبِیْثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ
ولَسْتُمْ بِاٰخِذِیْهِ اِلَّا اَنْ تُغْمِضُوا
فِیْهِ ای لا تنفق فی قرض ربك
خَبِیْثًا فانك لو اردت شراءه
لم تاخذه حتی یحط فی
ثمنه وآسان داشتن ازکسی
درخرید وفروخت وچشم فرو
خوابانیدن یقال اَغْمِضْ لی
فِیْمَا بِعْتَنِی کانك ترید الزیادة
منه لرداءته والحط من ثمنه
* وباریک کردن دم شمشیر را
ویقال ما اکتحلتُ اِغْمَاضًا
یعنی دمی نخفتم
(مُغْمِضَات) کمحدثات گناهان که
مردو دیده ودانسته مرتکب آن شود
(تَغْمِیْض) دور وباریک معنی

کردن سخن را وبستان وداشتن
ازکسی بیع وشراء اصله بعض وچشم
فرو خوابانیدن وچشم فرو خوابانید
حمله کردن شتر رانده شده از انجوز
براننده وباز رسیدن آن برآب
وحقیقت کاری را دانسته درگذشتن
درآن وغَمِّضْ لِی فِیْمَا بِعْتَنِی گویا
اراده میکنی که مبیعه را قیمت کم کند
ویقال مَا اکتحلتُ تَغْمِیْضًا ای
ما نمت
(اِغْتِمَاض) غنودن یقال ما
اغْتَمَضَتْ عَیْنَایَ ای ما نامتا
وآسان شدن ویقال اتانی
ذلك علی اِغْتِمَاضٍ ای عَفْوًا
بلا تکلف ومشقت
(اِنْغِمَاض) فراز شدن چشم

غ م ط

(غَمْط) بالفتح زمین پست ونرم
(سماءٌ غَمَطٌ) محرکةً مقصورًا ابر
پیوسته بارنده
(ض س) غَمَطَ النَّاسَ غَمْطًا)
بالفتح خرد وخوار شمرد مردم را ومنه
الحدیث اِنَّمَا ذٰلِكَ مَنْ سَفِهَ
الحَقَّ وغَمَطَ النَّاسَ یعنی آن برای
الحَقّ سَفَهًا وجَهْلًا یحتقر النَّاسَ

* وغَمَطَ العَافِیَةَ) شکر آن نمود
* وغَمَطَ النِّعْمَةَ) خوار داشت
نعمت را وناسپاسی نمود * وغَمَطَ
المَاءَ) بسختی فرو خورد آب را *
ونیز غَمْط) کشتن ذبیحه را وفیرین
(اِغْمَاط) پیوسته بودن وبر
چسپیدن وپیوسته بودن تپ
(تَغَمَّطَ عَلَیْهِ التُّرَابُ) درخاک
فرو پوشید آن را
(اِغْتَمَطَ اِغْتِمَاطًا) پیشی گرفت
بعد پیشی گرفتن او در دویدن * و
اغْتَمَطَ فُلانًا بالکَلامِ) فرو
گرفت او را بسخن وچیره گردید
بروی * واغْتَمَطَ الشَّیْءُ) بیرون
رفت پس نشانش ناپدید گردید

غ م ق

(غَمَق) محرکةً نم برآمدن از زمین
والفعل من سمع وضرب
وکرم
(غَمَقَة) محرکةً بیماری سست که
پشت پیدا میگردد
(نَبَاتٌ غَمِقٌ) کلف گیاه کنده
وتباه بوی از فزونی تری
(ارضٌ غَمِقَةٌ) کفرحة زمین نمناک
وگران یا زمین نزدیک آب

لَیلَةٌ غَمِقَةٌ کذلك
(مَغْمُوق) غوره برسیدگی ونخنگی
نزدیک رسیده وتعبیر مَغْمُوقٌ)
شتر غمقه زده

غ م ل

(غَمْل) بالفتح موضعی ست
(غَمِیْل) کامیر پوست ترخورش
داده درتنگ چیزی نهاده تا پشم
بریزد وگیاه بعضی درهم روئیده
(غَمَلیٰ) کجمزی جائی ست
(غُمْلُول) بالضم رودبار درختناک
یا رودبار درازکم پهن درهم پیچیده
گیاه وهرچیز انبوه وفراهم آمده
ازدرخت وابر وتاریکی تاآنکه راویه
راهم غلول نامند ونیز پشته بلند
وتره ست که پزانیده میخورند آنرا
(مَغْمُول) آنکه بروی چیزی
درپوشند تاخوی کند وگیاه
برهم نشسته ویکدیگر را فروپوشیده *
ورجل مَغْمُولٌ) مردگمنام
بیقدر * وادیم مَغْمُولٌ)
پوست ترنهاده تا پشم بریزد
(ن) غَمَلَ النَّبَاتُ غَمْلاً)
درهم وبرهمدیگر روئید گیاه
* ونیز غَمْل) بالفتح پوست خورش داده

پیچیده بجای نهادن تا نرم یا فاسد
گردد یا درتنگ بارکین یا زیر ریگ
نهادن تا نرم گردد وبوی کند
وپشم بریزد ومیوه نیم رس یا نارسیده
راخوابانیدن تا تمام رسد
وفروپوشیدن کسی را تا خوی
آرد ونیکو واصلاح کردن چیزی
راوهم نهادن انگور را
(س) غَمِلَ الجُرْحُ غَمَلاً) محرکة
فاسد وتباه گردید زخم ازعصابه
(تَغَمَّل) فراخ نشستن درمجلس و
فراخی
(اِنْغِمَال) نرم وبدبوی وپشم
ریخته گردیدن پوست

غ م ل ج

(غَمَلَّج) کجعفر آنکه بریک روش
وحال نپاید گاهی قاری وگاهی
شاطر ووقتی سخی ووقتی بخیل
وبارے شجاع وباری جبان
باشد غَمَلَّج کعملس وغِمْلِیج
کقندیل وغُمْلُوج کزنبور و
غِمْلاج کسرداب وغُمَالِج کعلابط
مثله غَمْلَج کجعفر وغَمَلَّجة
بالکسر وغُمْلُوجة بالضم
مؤنث

غ م ل س

(غَمَلَّس) کعلس پلید دلیر
بیباک یُوصَفُ بِهِ الذِّئبُ فیقال
ذئب غملس ای خبیث جری
(شِقْشِقَةٌ غِمْلَاسٌ) کقرطاس
شقشقه سطر وآن ریه مانندی ست
که شتر وقت مستی ازدهان برآرد

غ م ل ط

(غَمَلَّط) کعملس درازکردن هرچه
باشد

غ م م

(غَمّ) بالفتح اندوه وغُمُوم جمع
* ویوم غَمٌّ روزتیره ودم گیراز
گرما وروزاندوه لیلة غَمٌّ کذلك
(لیلةٌ غَمَّةٌ) بالفتح شب سخت
گرم
(غُمَّةٌ) بالضم اندوه وتنگ شدگی
روغن وتنگ دریا وجزآن *
وامر غُمَّةٌ کارشتبه وپوشیده که
موجب اندوه باشد ومنه قوله تعالی
ثم لا یکن امرکم علیکم غمة
ویقال صُمْنَا لِلْغُمَّةِ یعنی جهت
اشتباه روزه داشتیم
(غَمَم) محرکة فروگرفتن موی
پیشانی وقفارا والفعل من سمع

(غُمَیْم) کامیر شیر جوشانده سطبر
شده وماست وگیاه سبز زیرگیاه
خشک رسته وعلف تر زیر خشک
مانده * وکُرَاعُ الغَمِیم)
وادی ست میان حرمین بردومنزل
ازمکه وموضعی ست نزدیک مکه
(غُمَیْم) کزبیر رودباری ست
بدیار حَنْظَلَه
(غَمَام) بالفتح نام شمشیر جعفر طیار
رضی الله عنه
(غَمَامَة) بالفتح ابر یا ابر سفید
(غَمَام) بالفتح وغمائم جمع
واسپی ست مرابی داود ایادی را ج ٣
یا پادشاهی ازپادشاهان آل منذر
(غِمَامَة) ککتابة پنفوز بند شتر
وجزآن وآن خریطه مانندی ست
که چون بر پنفوز ستور بندند
خوردن نتواند غمائم جمع *
ونیز غمامة خرقه که بدان چشم
وبینی ناقه رابندند وغلاف سرزه
کودک وبیضه
(غُمَام) کغراب زکام
(غُمُوم) بالضم ستارگان خرد
پوشیده
(یومٌ غَامٌّ) روزتیره ودم گیراز

گرما در روز سخت گرم و روز اندوه
لیلةٌ غامّةٌ بالتاء مثله
(اَغَمُّ الوَجْهِ وَالْقَفَا) تنگ پیشانی
وگردن از فرو گرفتگی موی غَمّاءُ
مونث سَحَابٌ اَغَمُّ ابری رخنه
(لیلةٌ غَمّی) بالفتح مقصورا شب
نیک گرم وشب اندوه وشب غبارناک
که هلال دیده نشود یقال صُمْنَا
للغمّی دیده وبضم الاولی یعنی روزه
داشتیم جهت ابهام آسمان *
ونیز غَمّی تیرگی وتاریکی وسختی که قوم
را در جنگ اندوه ناک گرداند
(غُمّی) کربی بلا وسختی وکار دشوار ج ۳
بی راه روی وبفتح ودهی ست
(غَمَّاء) بالفتح والمد اندوه وبلا
وسختی
(غُمِّیّم) بالضم وبالیاء المشددة
آبی ست مر بنی سعد را
(غَمْغَمَة) کدحرجة بانگ گاوان
وقت بیم وبانگ وخورش دلیران در
کارزار وسخن ناپیدا
(مَغْمُوْم) زکام زده * وهلالٌ
مَغْمُوْمٌ) هلال در ابر فرو رفته
یا هلال که ابر تنگ گرداگرد شکله
زند

(ن) غَمَّهُ غَمًّا) بالفتح اندوهگین
کرد اورا * وغَمَّ الحمارَ وغیرَہُ)
تنفوز آن را بغمامة بست * وغَمَّ
الشَّیْءَ) فرو پوشید آن را *
وغَمَّ یَوْمُنَا) سخت گرم گردید چندانکه
دم گیر شد شدت گرمی آن * وغُمَّ
الْهِلَالُ) مجهولا فرو شد هلال در
ابر تنگ ودیده نشد وغُمَّ عَلَیْهِ
الْخَبَرُ) مجهولا مشتبه شد بروی خبر *
وغَمَّ السَّمَاءُ) ابرناک شد هوا
(یَوْمٌ مُغِمٌّ) کمقر روز سخت گرم
که دم را فرو گیرد وروز اندوه
(اَرْضٌ مُغِمَّةٌ) بالتاء زمین بسیار
گیاه
(اِغْمَام) سخت گرم گردیدن روز
چندانکه دم را فرو گیرد وابرناک
شدن هوا ومشتبه گردیدن خبر یقال
اغمی علیه الخبر مجهولا اذا استعجم
واندوهگین گردانیدن یقال مَا
اَغَمَّكَ لِیْ وَاِلَیَّ وَعَلَیَّ یعنی چه چیز
غمناک ساخت ترا برائی من
(بحرٌ مُغْتَمٌّ) کمحدث دریائی
بسیار آب غَیْمٌ مُغْتَمٌّ
کذالك
(تَغْمِیْم) پوشانیدن

(مُغَامَّة) یکدیگر را اندوهگین
گردانیدن
(اِغْتِمَام) اندوهگین شدن و
دراز گشتن گیاه وافزون گردیدن
آن
(اِنْغِمَام) اندوهگین گردیدن
وفرو پوشیده شدن چیزی
(تَغَمْغُم) سخن ناپیدا گفتن و
نیز کلام ناپیدا وآواز وبانگ دلاوران
در کارزار

غ م ن

(غُمْنَة) بالضم سپیده وغالیه
وروی شویه که زنان بر رو مالند
(غَمِیْن) کامیر غوره نارسیده
خوابانیده وپوست تر زیر چیزی
نهاده تا پشم بریزد
(بَنُو الْغُمَیْنَی) بالضم مقصورا
گروهی ست در حیره
(ن) غَمَنَ الْجِلْدَ غَمْنًا) پوست
را تر کرده خورش داده زیر چیزی
نهاد تا پشم بریزد یا تباه گرداند
تا پشم بریزد * وغَمَنَ الْبُسْرَ)
غوره خرمای نارسیده را خوابانید
تا برسد * وغَمَنَ فُلَانًا) جامه
برافکند بروی تا خوی کند * وغُمِنَ

فِی الْاَرْضِ) مجهولا درآورده
شد در زمین
(اِنْغِمَان) درخزیدن بزمین و
درآمدن درآن

غ م و

(ن) غَمَا الْبَیْتَ غَمْوًا) فرو
گرفت خانه را بگل وچوب

غ م ه ج

(غُمَاهِج) کعلابط درشت فربه

غ م ی

(غَمًی) محرکة بیهوش مذکر ومونث
تثنیه وجمع در وی یکسان ست
بدان جهت که مصدر ست یقال
ترکت فلانًا غَمًی ای مَغْشِیًّا
عَلَیْهِ وترکتهما وترکتهم وترکتها
غَمًی کذلك وان شئت
قلت غَمَیَان وهم اَغْمَاءٌ *
ونیز غَمًی) آسمان خانه یا آنچه
بالای آسمان خانه باشد از چوب
وخاک وجز آن فان کسرت مددت
غَمَیَان وغَمَوَان مثنی واَغْمِیَة
واَغْمَاء جمع وابر تنگ وبفتح
یقال فی السماء غَمًی وغَمًی
اذا غُمَّ علیهم الهلال ولیس
من غَمٍّ * وغمی والله بمعنی اما والله

(غَمَاء) کسحاب پوشش کہ بدان
اسپ را بپوشند تا خوی آرد
(غَامِيَاء) سوراخ کلاکموش
(مَغْمِیٌّ عَلَیه) کمرمی بیہوش
(ض) غُمِیَ عَلَی المَرِیضِ غَمْیًا)
مجہولا بیہوش گردیدہ بہوش آمد
یا بیہوش گردید وبس * و
غَمَّیْتُ البَیْتَ) سقف ساختم
خانہ را یا چوب وخاک بر آسمان خانہ
گردانیدم
(مُغْمًی عَلَیهِ) کمکرم بیہوش
(اِغْمَاء) بیہوشی وبیہوش گردانیدن
وپیوستہ ابر گردیدن روز وپوشیدن
ابر ہلال را وپوشیدہ ومشتبہ شدن
خبر یُسْتَعْمَلُ مجہولا فی الکلّ یقال
أُغْمِیَتْ لَیْلَتُنَا ای غُمَّ هلالُهَا
واُغْمِی عَلیه الخبر) ای استعجم
وفی الحدیث قال عبد الله
بن رواحة وهو مریضٌ للنبي
صلی الله علیه وسلّم اُغْمِیَ
علی ثلثا کیف اصنع بالصّلوة
فقال صلّ صلوة یومك الّذی
افقت فانه یجزیك
(تَغْمِیَة) آسمان خانہ ساختن

باب الغین فصل النون

غ ن ب
(غَنْب) بالفتح غنیمت بسیار
(غُنْبَة) بالضم دائرہ میان
کنج دہن کودک ملیح ونازنین غُنَب
کصرد جمع
غ ن ب ل
(غُنْبُوْل) کزنبور مرغی ست
غ ن ت ل
(غَنْتَل) بالتاء الفوقیة کجندل
گمنام بی قدر * واُمّ غَنْتَل کفتار
غ ن ت م
(غُنْتُم) بن ثوابہ طائی کقنفذ
محدث ست
غ ن ث
(غُنْث) بن اَفْیان بن معتّم
بالفتح از بنی مالک ست
(غُنَّاث) کرمان نیکو آداب در
ہمنشینی
(س) غَنِثَ غَنَثًا) محرکہ دم زدہ
نوشید آب را * وغَنِثَتْ نَفْسُهُ)
شورید دل او
(تَغَنُّث) برچسپیدن ولازم شدن
وگران گردیدن
غ ن ث ر
(غَنْثَر) کجعفر نادان یاکول یا
آنکہ صحبت ویرا ناخوش دارند
یا فرومایہ یا ناکس غُنْثُر کقنفذ
وجُنْدَب مثلہ واین دشنام ست
عرب را یقال یا غُنْثَرُ معرفة
(غَنْثَرَة) کدحرجة صفائی سر
وافزونی موی
(تَغَنْثَرَ بِالْمَاء) بی خواہش خورد
آب را
غ ن ج
(غُنْج) بالضم وبضمتین کرشمہ
وناز وبالضم دخان نیل
(غَنَج) محرکہ پیر کلان سال در
لغت ہذیل یقال فلان غَنَجُ
القوم ای شیخهم ومحمد بن
عبد الرحمن بن غنج) محدث ست
غَنِجَة) کفرحة زن باکرشمہ
(غُنَاج) کغراب وکُتّاب کرشمہ
وکُتّاب دخان نیل
(مِغْنَاج) بالکسر زن باکرشمہ و
ناز
(س) غَنِجَتِ الجارِیَةُ غَنَجًا
محرکہ کرشمہ کرد دختر
(تَغَنُّج) ناز وکرشمہ نمودن
غ ن ج د
(غُنْجُدَة) کقنفذة نام نادر رافع
بن حارث صحابی واُنرا غُنْجُرَة
وغُنْثُرَة نیز نامند
غ ن ج ر
(غُنْجَار) بالضم لقب عیسی بن موسی
تیمی بخاری ولقب محمد بن احمد بخاری
صاحب تاریخ بخارا
غ ن ج ل
(غُنْجُل) کقنفذ سیاہ گوشش
غَنَاجِل جمع
(غُنْجُول) کزنبور جانوری ست
مجہول الحقیقة
غ ن د ب
ج ۳ (غُنْدُبَة) کقنفذة گوشت پارہ
ست درشت پیرامون نای گلو
غُنْدُوبٌ کعصفور مثلہ * و
غُنْدُبَتَان) مثنی دو گرہ ست
درین زبان یا دو پارۂ گوشت گرداگرد
کام یا دو گوشت پارہ شبیہ گرہ در
دو استخوان بلند زیر ہر دو گوش
غَنَادِب جمع
غ ن د ج
(غَنْدَجَان) بالفتح
شہرے ست بفارس در دشت
معطشة
غ ن د ر

(غُنْدَر) کجندب وقنفذ نوجوان
فربه سطبر نازپرورده خوش عیش
ویقال للبرم الملح یاغندرُ ونیز
لقب محمد بن جعفر بصری لُقّب به
لانه اکثر من السؤال فی مجلس ابن
جریج فقال له ما تریدُ یاغندرُ
فلزمه

غ ن د ل

(غُنْدُلاَنِیّ) بالضم مرد کلان سر

غ ن ذ

(غانِذ) نای گلو ومخرج آواز
(غَنْذَی بِه غَنْذَاةً) براغالانید
آنرا وبرانگیخت ٣ ج

غ ن ش

(ابو غُنَیْش) کزبیر شاعری ست
از بنی مَبْذُول بن لؤی
(غُنْشُوش) کعصفور باقی مانده
از مال یقال ما بقی من ابله غُنْشُوش
ای بقیة ومالُهُ غُنْشُوش ای
شیٔ یا آن بعین مهملة ست

غ ن ص

(غَنَص) محرکة تنگدلی وضیق
صدر والفعل من سمع یقال غَنِصَ
صَدْرُهُ ای ضاقَ

غ ن ض

(غَنْضَف) کجعفر بالضاد المعجمة
نام مردی

غ ن ظ

(غَنْظ) بالفتح اندوه سخت ولازم
وبحرک واندوه که بمرگ و هلاک
قریب گرداند پس ازان نجات
شود ذکر عمر بن عبد العزیز
الموت فقال غنظ لیس کالغنظ
وکنظ لیس کالکنظ
(غنیظ) کامیر غوره خرما که در دو
درخوشه بمانند تا پخته و رسیده
گردد
(رجلٌ غِنْظِیان) بالکسر مرد
فاحش پلید زبان
(فعل ذلک غناظیك) وبکسر
یعنی اکثر کرد آن کار را تا دشوار کرد
بر تو و در مشقت انداخت
(مَغنوظ) سخت اندوهگین
(ض) غَنَظَهُ الامرُ غَنْظًا)
بالفتح رنجانید اورا و دشوار کرد و سخت
اندوهگین گردانید
(غَنْظَی بِه غَنْظَاةً) فحش
شنوانید اورا وسخن زشت قلبت
احدی الظائین الفا
(اِغناظ) در سخت مشقت و
اندوه افکندن

غ ن ظ ف

(غَنْظَف) کجعفر نام مردی

غ ن ف

(غَنَیْنَف) کصیقل حبابی خوشش
آب چشمه وجاه وبحر ذو غَنَیْنَف
دریای با غنینف

غ ن ف ر

(غُنافِر) کعلابط مرد بی خرد
کند ذهن وکفتار زن لب بسیار موی

غ ن م

(غَنْم بن تَغْلِب بن وائل)
بالفتح پدر بطنی ست
(غُنْم) بالضم غنیمت وپیروزی
بچیزی بی دست رنج یا غنم در
حصول چیزی بدست رنج آمد
ولبس و در غنیمت غیر آن
(غَنَم) محرکة گوسپند لاواحد
لها من لفظها الواحدة شاة
وهو اسم مونث للجنس یقع
علی الذکور والاناث او
علیهما جمیعا و در اراده دو گله
غنمان گویند و در گلهها اغنام
وغُنوم بالضم واغانم وقیل خمس
من الغنم ذکور فتونث العدد
اذا قلب من الغنم وان عنیت
الکباش غنیمة بالتاء مصغر آن
(غَنَمَة بن ثعلبة بن تیم الله)
بالتحریک ست
(غانِم) نام مردی
(غَنِیم) کامیر مال غنیمت ونیل
چیزی بدست رنج
(غَنِیمَة) کسفینة مال که از حرب کفار
دستیاب گردد وپیروزی بمالی بدست
رنج یا مال حرب کفار ولبس
(غُنَیْم بن قیس) کزبیر تابعی ست
(غُنَیْمات) بالضم علی الجمع موضعی
ست
(هذا غُناماك ان تفعل
کذا) بالضم ای قصاراك و
غایتك
(ابو عیاض غَنّام) کشداد
وغَنّام بن اوس یا ضی صحابیان
اند ونام شتری ست
(غَنامَة) بالتاء نام زنی
(یغنم) کیمنع نام پسر سالم بن
قنبر
(مَغنَم) کمقعد مال که از حرب کفار
حاصل شود وحصول چیزی بدست
رنج وعبد الله بن مغنم در صحبت

او بآن حضرت صلی الله علیه وسلم اختلاف ست

(س) غَنِمَ غُنْمًا) بالضم والفتح وبالتحریک * وغَنِیمَة کسفینة غُنْمَانًا بالضم غنیمت گرفت و بغنیمت رسید

(غَنَمٌ مُغْنَمَةٌ) کمکرمة ومعظمة گوسپندان بسیار

(غَنَّمَهُ کَذَا تَغْنِیمًا) غنیمت داد اورا

(تَغَنُّم) غنیمت شمردن

(اِغْتِنَام) غنیمت شمردن

غ ن ن

(غُنَّة) بالضم آواز در بینی

(اَغَنّ) از بینی سخن گوئی * و کذا ظبیٌ اَغَنُّ وطیرٌ اَغَنُّ قاله الجوهری ووادٍ اَغَنُّ وادی بسیار علف که در وی مگس وآواز وی بسیار باشد ونام یکی از اصحاب طلیحة ونیز لقب یزید بن اعور

(قَرْیَةٌ غَنَّاءُ) ده بسیار مردم وبسیار بنا * و روضةٌ غَنَّاءُ) مرغزار بسیار درخت وبسیار گیاه یا مرغزار که از انبوهی درختان و کثرت علف آواز باد بآواز غنه مانند در ان

(س) غَنَّ فُلَانٌ غُنَّةً) بالضم آواز کرد در کام * ونیز غُنَّة) آواز کردن سنگ و بسیار درخت گردیدن رودبار و رسیدن بار خرمابن یقال غن النخل اذا ادرک

(مُغِنّ) کمسن رودبار بسیار علف

(اَغَنَّ النَّخْلُ اِغْنَانًا) رسید خرما * ونیز اِغْنَان) بسیار درخت و علف شدن وادی وبانگ کردن مگس غُنَان کغراب اسم ست آنرا وسبز گردانیدن شاخ درخت را و پر شدن مشک

(تَغْنِین) اغن گردانیدن کسی را

غ ن و

(غُنْوَة) بالضم بی نیازی یقال لی عنه غُنْوَةٌ

غ ن ی

(غُنْیَة) بالضم توانگری و بی نیازی اسم مصدر ست وچاره یقال مَالَهُ عنه غُنْیَةٌ

(غَنًی) بالفتح والقصر چاره یقال مَالَهُ عَنْهُ غَنًی ای بُدٌّ ویقال مَکَانُ کَذَا اَغْنَی مِنْ فُلَانٍ ای مَانَةٌ * وبالکسر توانگری خلاف فقر ومرد راز زن وادن وزن را شوی

غَنَاء) بالفتح ممدود امثله * ونیز غَنَاء) کسماء فائده وسود وکفایت ویقال اَغْنَی عَنْهُ غَنَاءَ فُلَانٍ) ای نائب کافی او شد وبی نیاز کرد از ان ویقال ما فیه غَنَاءُ ذاک ای اقامته والاضطلاع به و رنگ توده است

(غِنَاء) کسماء آواز خوش که طرب انگیزد وسرود

(غَنِیّ) بالفتح وتشدید الیاء توانگر ومال دار * ونیز غَنِیّ) حیی ست از غطفان

(غَانِی) توانگر ومالدار

(غَانِیَة) زنی که بی نیاز باشد بخوبی خود از پیرایه یا بشوی خود از سرمایه یا زن که مقیم باشد در خانه پدر ومادر وسبا بروی واقع نشده باشد یا زن جوان پاکدامن باشوی باشد یا نه یا زن بی نیاز که خواهش او دارند و او نخواهد غَوَانِی جمع

(غُنَیّ وغُنَیَّة) کسمی وسمیة از اعلام

(غُنْیَان) کعثمان بی نیازی ودستگاه وچاره یقال مَالِی عَنْهُ غُنْیَانٌ ای بُدٌّ

(اُغْنِیَّة) کاثفیة وتخفف بکسران نوعی از سرود یقال بَیْنَهُمَا اُغْنِیَّةٌ اَغَانِی جمع

(اَغْنَاء) رختهای عروسان

(مَغْنَی) کمقعد جای ومنزل که بدان اهل آن بی نیاز وغنی گردیدند سپس از ان کوچ کردند یا عام ست وجای با اهل وباشندگان مَغَانِی جمع * ونیز مَغْنَی) چاره

ج ۳ یُقَالُ مَالَهُ عَنْهُ مَغْنًی ای بُدٌّ وکفایت وبسندگی یقال اَغْنَی عنه مَغْنَی فُلَانٍ ومَغْنَاتَهُ وبضمان ای ناب عنه واجرا مجراه ویقال مَکَانُ کَذَا مَغْنًی مِنْ فُلَانٍ ای مَانَةٌ

(س) غَنِیَتِ الْمَرْاَةُ غُنْیًا) محرکة غانیه گردید * وغَنِیَ بِالْمَکَانِ) جای گرفت واقامت کرد * وغَنِیَ فُلَانٌ) زندگانی نمود ودیدار کرد * وغَنِیَتْ ذلک منی بالمودة) یعنی باقی ماندم * وغنیت دارنا تهامة) یعنی بود درتهامه * وغَنِیَتِ الْمَرْاَةُ بزوجها

غُنْیَانًا) بشوی خود بی نیاز گشت
(اِغْنَاء) بی نیاز کردن ویقال
ما یغنی عَنْكَ هذا ای ما یجدی
عنك وَمَا یَنْفَعك وقوله تعالی
وَمَا یُغْنِی عَنْهُ مَالُهُ اِذَا تَرَدّٰی
ونایب بسند شدن یقال اَغْنٰی
عَنْهُ غَنَاءَ فُلَانٍ ومُغْنَاهُ وَ
مُغْنَاتَهُ ویفتحان اذا ناب عَنْهُ
واَجْرٰی مَجْرَاهُ
(غَنَّاهُ الشِّعْرَ وبِهِ تَغْنِیَةً)
سرود گفت * وغَنّٰی بِالْمَرْأَةِ)
عشقبازی نمود بازن * وغَنّٰی بِزَیْدٍ
ستود وبخوهید اورا * وغَنَّی الحَمَامُ
بانگ کرد ج ٣
(تَغَنِّی) سرائیدن سرود گفتن و
بازن عشقبازی کردن وستودن
یا نکوهیدن کسی وبی نیاز گردیدن
(تَغَانِی) از همدیگر بی نیاز گردیدن
(اِسْتِغْنَاء) بی نیاز شدن

باب العین فصل الواو

غ و ث

(غَوْث) بالفتح فریاد هم ست وفریاد رس
* ونیز غوث قبیلهٔ از یمن وابو الغوث
بن انمار ووائل بن غوث وعمرو بن غوث محدث
(غُوَیْث) کا میر شدت عدو وآنچه
بدان لقمه یاد مضطر رسد از طعام
ودلست
(غِیَاث) بالکسر فریاد رسی وفریاد
خواهی صارت الواو یاء الکسرة
ماقبلها وابو عبد الرحمن غیاث بن
ابراهیم نخعی محدث ست ضعیف
(یَغُوث) کیقول بتی ست مرمذحج
را
(غُوَات) بالضم والفتح فریاد ونالش
وفریاد رس والفتح شاذ لانه لم یأت
فی الاصوات شئ بالفتح غیره
وانما یاتی بالضم مثل بکاء ودعاء
وبالکسر مثل نداء وصیاح
قال الفراء اجاب الله غواثه
(مَغُوثَة) بالفتح فریاد رسی یقال
استغاثنی فاغثته مَغُوثَة
(مَغَاوِث) بالفتح آبها
(مُغِیث) کمقیم نام مردی
(مُغِیثَة) بالتاء دو موضع ست
(مُغِیثِیَّة) منسوباً مدرسه
ست به بغداد
(اِغَاثَة) فریاد رسیدن
یقال استغاثنی فَاَغَثْتُهُ
تَغْوِیث) واَغُوثَاه گفتن
(اِسْتِغَاثَة) فریاد خواستن

غ و ج

(غَوْج) بالفتح اسپ فراخ پوست
سینه یقال فَرَسٌ غَوْجُ اللَّبَان
ای وَاسِعُ جِلْدِ الصَّدْرِ
(ن) غَاجَ غَوْجًا) بالفتح دوتا
شد وخمید
(تَغَوُّج) دوتا گردیدن وخمیدن

غ و ر

(غَوْر) بالفتح مغ هر چیزی و
زمین پست ومابین ذات عرق
تا دریای یمن وزمین نشیب جانب
مغرب از تهامه وآب فرو خورده
یقال مَاءٌ غَوْرٌ ای غَائِرٌ
وُصِفَ بالمصدر کِدِرْهَمٍ
ضَرْبٌ ومَاءٌ سَكْبٌ وسیج و
جائی ست پست زمین میان قدس
وحوران مسافت سه روزه درعرض
دو فرسنگ وموضعی ست بدیار بنی
سُلَیم وآبی ست مربنی عَدَوِیَّه را
(غَوْرَة) بالتاء آفتاب ومیان
روزه موضعی ست
(غَار) سمج که در کوه باشد یا جای
نشیب در آن یا هر زمین پست
هموار یا سوراخ زمین وکوه بزرگ
که دران جانور وحشی جائی گیرد
اَغْوَار وغِیرَان) بالکسر جمع
وگروه بسیار از مردم ولشکر یقال
اِلْتَقَی الغَارَان ای الجَیْشَان
وغله که از جائی بجائی برند وتنگ
وکرد وبرگ درخت رز وآنچه پس استخوان
تنگ یا لابین دهن باشد یا شکاف
مابین هر دو زنخ یا اندرون
دهن ودرختی ست بزرگ روغندار
ومنه دُهْنُ الغَارِ * وغَارُ بن
جَبَلَة) محدث ست یا آن بن است
وپیمانه است بقدر صد قفیز
مراهل نسف را * وغَارَان) دهن
وشرح یا شکم وفرج وهر دو استخوان
که چشم خانه است
(غَارَة) ناف وبسیار تاخت
تاراج کننده وغارتگری اسم
ست اغارة را * وحَبلٌ شَدِیدُ
الغَارَةِ) رسن نیک تافته
(غُوَر) بالضم ناحیه ست بعجم
وپیمانه ست معتدار دوازده سخ
مراهل خوارزم را
(غُوَرَة) بالتاء دهی ست نزدیک
هرات غُوَرَجی منسوب بآن بر
غیر قیاس
(غِوَر) کعنب خون بها

(غُوَیْر) کزبیر آبی ست مر بنی کلب را ومنه المثل عسی الغُوَیر ابؤسا یعنی غویر بلائی جانکاه گشت در حق چیزی گویند که ازان بدی وسختی متصور گردد وهو قول الزبّاء لما تنکّب قصیر بالاجمال الطریق المنهج واخذ طریق الغُوَیر اوهو تصغیر غار لان اناسا کانوا فی غار فانهار علیهم اواتاهم فیه عدوهم فقتلهم

(غَوَارِق) کسحاب جائی نزدیک طهران

(غَارِق) نیمروز ومیان روز

(ذوغاور) کهاجر کسی از قبیلهٔ بنی مالک

(غَوری) کسکری کته هر چیزی

(غُوَیرِین) بالضم زمینی ست

(غُوَیریان) بالضم دیهی ست بمرو

(مَغَار) بالفتح وبضم غار مغار بالتاء تشدید معنی وحرکت ومنه سمّوا مکانس الظباء مغارا

(رجل مِغْوَار) بالکسر سخت غارت گر

(ن) غارهم الله بخیر) در فراخ سالی وارزانی وباران رسانید الله تعالی آنهارا ودر همین معنی از ضرب نیز آید

* وغار النهار) سخت گرم گردید روز * وغارهم ولهم غیارا) بالکسر غیرت داد ایشان را وخواربار آورد ویقال فی الدعاء اللهم غرنا بخیر یعنی فریادرس خدایا باران * وغار فی الغارة) خفت دران * وغارت الشمس غیارا) بالکسر وغئورا فرو شد آفتاب * ونیز غور) بالفتح فرو غوزدن آب را وفرو شدن چشم بمغاک وبغور رسیدن وآمدن آنرا ودرآمدن درچیزی غور کدخول مثل فی الکل وغیار بالکسر فی الاخیر وفرو رفتن آب درزمین وسود رسانیدن

(جیش مُغیر) کمقیم لشکر غارت کننده خیل مُغیرة بالتاء کذلک

(مُغیرة بن عمرو بن اخمس) کعنبة وبکسر المیم ومُغیرة بن الحارث ومُغیرة بن سلیمان ومُغیرة بن شعبه ومُغیرة بن نوفل ومُغیرة بن هشام صحابیان اند * ونیز مُغیرة) نام جماعت کثیر از محدثان

(مُغار) رسن تافته

(اغار علی القوم غارة واغارة ومُغارا) تاخت وتاراج کرد * واغار بنی فلان) آمد آنهارا تایاری دهد نمایند وقد یعدی بالی * واغار فلان اهله) ای تزوج علیها یعنی بر زنک آورد اورا * ونیز اغارة) سخت دویدن اسپ وجز آن منه قولهم اغار اغارة الثعلب اذا اسرع وسخت تافتن رسن را ودر جهان رفتن وسرعت کردن وشتابی نمودن رفتار منه المثل اشرق ثبیر کیما نغیر ای نسرع الی النحر وبغور شدن وآمدن آنرا وناس یقولون اغار وانجد فاذا افردوا قالوا غار بغیر الف کما قالوا هنانی الطعام ومرانی فاذا افردوا قالوا امرانی

(تغویر) بغور شدن ودرزمین وفرو رفتن آب وفرو شدن آفتاب ودرنیمروز درآمدن ودر غاره فرود آمدن * یقال غوروا ای انزلوا للقائلة ودرنیم روز آن خفتن ورفتن وقت نیمروز وسخت خوردن وگذشتن

(مُغاوَرة) تاراج کردن خوار بالکسر مثله مغاور بکسر الواو لغت ست ازان

(تغوّر) بغور آمدن

(تغاور) بر همدیگر غارت آوردن

(اغتیار) سود یافتن

(استغارة) تاراج نمودن وتاختن وغیرت خواستن از خدا تعالی یقول استغور الله تعالی اذا ساله الغیرة وبرآماسیدن زخم وبغور فرو آمدن وآهنگ کردن وپیه گرفتن وفربه شدن یقال استغار الشحم فیه ای استطار وسمن

غ و ز

(اَغوَز) مهربان ونیکی کننده بر خویشان وبسیار خیر بر ایشان وحذیفة بن اسید بن خالد بن اغوز صحابی ست وانرا اغوس نیز خوانند

ج ۳

(ن) غاز غوزا) بالفتح آهنگ کرد اورا

غ و س

(یوم غوّاس) کسحاب روز که در آن شکست وهزیمت وکشتن واقع شود

(اشاء مُغوّس) کمعظم خرما بن خرد خار دور کرده

غ و ص

(غوص) بالفتح در آب فرو شدن غیاص غیاصة) بکسرهما مغاص

بالفتح مثله و در نشستن یقال غاص
علی الامر اذا علمه و ناگاه برچیزی
آمدن والفعل من نصر * و نیز
غیاصة غوصی کردن
(غائص) ناگاه برچیزے آینده
(غائصة) زن که بحرص جماع
شوی را از حیض آگاه نکند تا او
پرہیز نماید
(مغوّصة) زن که بحیض بہانه کند
بر شوی و منه الحدیث لعن الله الغائصة
والمغوصة
(غوّاص) کشنده و بدریا فرو شونده
بطلب مروارید ٣ ج
(مغاص) بالفتح جائی فرو شدن
در آب و فرو گردیدن در آن
* و نیز مغاص) بالائی ساق

غ و ط

(غوط) بالفتح زمین پست
فراخ * و نیز غوط) کندن
و در آمدن چیزے در چیزے غیط
بالفتح مثله و فرو شدن در چیزی
والفعل من نصر وضرب
(غوطة) بالتاء زمین پست ہموار
و زمینی است نرم و سپید مر بنی
ابی بکر را که سوار بدو روز طی کردن

نتواند و شہری در زمین سطے
و آبی است شور مر بنی عامر بن جوین را
(غاط) گروه و زمین پست فراخ
(غوطة) بالضم شہر دمشق یا
شہرستانی است از آن
(غائط) زمین ہموار پست فراخ
غیطان و غیاط بکسرہا و اغواط
و غوط بضمہم جمع * و نیز غائط)
کنایه از پلیدی مردم است
بدان جہت که وقت قضائی حاجت
بطرف زمین پست روند
(غطغط) بالضم و سکون الآخر
کلمه است که بدان وقت فتنه و شورش
کسی را با جماعت بودن فرمایند
(تغویط) فرو خوردن لقمه را
و لقمه کلان گرفتن و دور تک
ساختن چاه را
(تغوّط) در مغاکی رفتن
قضائے حاجت را و غائط
کردن
(تغاوط) ہمدیگر را در آب
فرو بردن
(انغاط العود انغیاطا)
دوتاه گشت چوب

غ و غ

(غاغ) پودینه
(غوغاء) بالفتح والمد ملخ چون
پر برآرد یا وقتیکه رنگش
مائل بسرخی گردد و کرمی است
شبیه بپشه که جہت ضعف
گزیدن نتواند و مگس ریزه و به
سمّی الغوغاء من الناس

غ و ك

(غائکة) کصاحبة زن کول
بچه

غ و ل

(غول) بالفتح مستی و درد سر
و دورے بیابان و کشیدگی و منه
قوله تعالی لا فیها غول
ای لیس فیها غائلة الصداع
و سختی و دشواری و غول غائلة
مبالغه است یقال اتی غولا
غائلة اے امرا داهیا
منکرا و زمین نشیب و بار
از درختان طلح و خاک بسیار معروف
جائے است و نام کوہے و
غول الرخام جائی است دیگر
(غیلة) بالکسر کشش و ہلاک
ناگہانی اسم است اغتیال را و
الاصل الواو

(غول) بالضم ہلاک و بلا و سختی
و دیو بیابانی که از راه فریبد و ہرجا
ناگاه فرو گیرد و ہلاک کند اغوال
و غیلان بالکسر جمع و مار اغوال
جمع و ساحره جن و فسون گر و فریبنده
و مرگ و دیوے است مردم خوار یا
جانورے است که آن را عربان
بدیدند و نشناختند و تابط شرا وی را
کشت و آن که ہر ساعت برنگے
نمودار گردد و از افسون گران دیوان
یا ہر چیزی که عقل را زائل کند و بفتح
و موضعی است * و غول الحلم
غضب بدان جہت که ناگاه ہلاک
کند و ببرد آن را
(غویل) کزبیر موضعی است
(غائلة الحوض) آنچه از حوض
دریده باشد
(غوائل) سختیہا و بلاہا جمع
غائله
(عیش اغول) زندگانی با ناز
و نعم
(غولان) گیاہی است
ترش شبیه باشنان و موضعی
است
(عیش غول) کسکرزیست

خوش

(مِغوَل) کمنبر سیخ کارد که درمیان عصا و تازیانه دارند بهندی کپتی است یا شمشیریست شبیه مشمل مگر از ان باریک تر و درازتر و پیکانی درازیا شمشیریست باریک گردن درازو نام مردی ❊ وفرسٌ ذاتُ مِغوَلٍ) اسپ پیشی گیرنده

(ن) غالَهُ غَولاً و مَغالاً) هلاک کرد او را ❊ وغالَتهُ غُولُ) کشت آنرا هلاکت و بلا یا در جای جان کاه او فتاد ❊ ونیز غَول) بناگاه گرفتن و هلاک کردن و ربودن بناگاه

(مُغاوَلَة) باهم پیشی گرفتن و شتافتن و هلاک کردن

(اِغتِیال) هلاک کردن و بناگاه کشتن ویقال اَرضٌ تَغتالُ المَشیَ ای لایستبینُ المشیُ فیها من بُعدِها و سَعَتِها

(تَغَوُّل) گوناگون شدن ویقال تَغَوَّلَتِ المرأَةُ ای تَلَوَّنَت و هلاک کردن

غ و ن

(تَغَوُّن) ستیهیدن بر گناه و بیتر در آمدن و شجاعت نمودن در جنگ

غ و ی

(غَوِیّ) بالفتح و شدالیاء وادیی است در دوزخ یا جویی است دراز اَعاذَنا اللهُ من ذلک

(وَلَدُ غَیَّة) بالفتح و بکسر پسر زنا

(غَوی) بالفتح مقصورا تهی شکم و سیر ناشده ویقال بِتُّ غَوًی ای مُخلیاً

(غَوٍ) کلتف گمراه و نومید و شتر بچه ناگوار و کرده تخمه زده

(غَوِیّ) کغنی گمراه ویقال بِتُّ غَوِیّاً ای مُخلیاً و از اعلام است غَوِیَّة بالتاء مثل

(غَلوی) الخ گمراه و نومید و دیو و منه یَتَّبِعُهُمُ الغاوُونَ ای الشیاطین او مَن ضَلَّ مِنَ النّاسِ اَو الَّذینَ یُحِبُّونَ الشّاعِرَ اِذا هَجا قوماً او یُحِبّونَ المُدَّحِیَ اِیّاهُم بِما لَیسَ فیهِم ❊ ورَأسٌ غاوٍ) سرکوچک

(غاوِیَة) توشه دان مشک که دران آب باشد

(غاوَة) کوهیست

(غَیّان) گمتان گمراه ❊ وبَنُو غَیّان) حیی است و آنحضرت صلی الله علیه وسلم ایشانرا بنی رَشدان نامیدند

(غَوغاء) بالفتح والمد ملخ یا ملخ انبوه و مردم بسیار درهم آمیخته ❊ ونیز غَوغَاء) به انبوهی درافتادن در جنگ

(غاغَة) مردم انبوه درآمیخته و ملخ نوبال برآورده و مگس ریزه و گیاهیست

(غُوَیَّة) کسمیه از اعلام است

(اُغوِیَّة) کاثفیة سختی و هلاک و گو که برای شکار درو کنند

(مَغوِیَّة) کمجلة لقب اجرم بن ناهش

(مِغواة) بالکسر جایی که راه گم شود دران

(مَغوِی) کرمی تهی شکم یقال بِتُّ مَغوِیّاً ای مخلیا

(ض) غَوی غَیّاً وغَوایَةً) بفتحها گمراه گشت و نومید گردید ❊ وغواه) گمراه ساخت آنرا لازم متعد

(س ض) غَوِیَ الفَصِیل

غَوًی) محرکة ناگوار و کرد شیر شتر بچه را و هلاک شد از ان یا سیر نشد از شیر مادر و لاغر گردید و قریب بهلاک گشت

(اَبو مُغوِیَة) کمحسنة عبدالعزی و آنحضرت صلی الله علیه وسلم نامش عبدالرحمن گذاشتند

(اِغواء) گمراه ساختن

(مُغَوّاة) بالضم و تشدیدالواو جای که راه گم کنند دران و مغاکی کند مُغَوِّیات جمع ❊ وفی المثل مَن حَفَرَ مُغَوّاةً وَقَعَ فِیها

(تَغوِیَة) گمراه کردن و دو فرک و حفرات گردانیدن شیر را

(تَغاوِی) بر بدی بی راهی گرد آمدن و یاری نمودن بر آن یقال تَغاوَوا عَلی عُثمانَ فَقَتَلُوهُ یا ازینجا و آنجا گرد آمدن گو کشش و حرب نکنند ج ٣

(اِنغَوی اِنغِیاءً) فرو افتاد و خمیده

باب الغین فصل الهاء

غ ه ب

(غَیهَب) کحیدر تاریکی غَیاهِب بالفتح جمع و سخت سیاه از اسپ و شب و مرد غافل و مرد گران که صحبتش را ناخوش دارند و رکند خاطر افسرده دل و گلیم بسیار پشم

(غَیْهَبَة) کدحرجة شور وفریاد در جنگ

(غَیْهَبَان) بالفتح تاریکی وشکم

(غِهِبَّی الشَّبَاب) بزرگی وهمه اول جوانی لغتیست درمهمله

(س) غَهِبَ عَنْهُ غَهَبًا) محرکة بیخبر شد وفراموش کرد آنرا + ونیز غَهَب) بی آگاهی ومنه الحدیث سُئِلَ عطاءٌ عن رجلٍ اصابَ صیدًا غَهَبًا قال علیه الجزاءُ یعنی غفلةً من غیر تعمّدٍ

(اغتِهَاب) درتاریکی رفتن وسیر کردن

غ ہ ق

(غَهِق) گلف شتر دراز

(غَوْهَق) گوهر دیوانگی وزاغ سیاه لغتیست فی المهملة

(غَیْهَق) کحیدر شتر دراز بالا وشادمانی ودیوانگی ویوصف به العظم والنزادة

(غَیْهَقَ الظَّلَامُ عَنْهُ غَیْهَقَةً) سست کرد تاریکی چشم اورا

(تَغَیْهُق) سست گردیدن چشم ازتاریکی

باب الغین فصل الیاء

غ ی ب

(غَیْب) بالفتح گمان وپنهانی عِیَاب بالکسر وغُیُوب بالضم جمع وهرچه ناپدید باشد ازتو وزمین پست غیبة مثله یقال وقعنا فی غَیْبَةٍ ای هَبْطَةٍ من الارض + ونیز غَیْب) پیه

(غِیْبَة) بالکسر بدگوئی درپس کسی اسم است اغتیاب ان کان صدقًا وان کان کذبًا سُمّی بُهْتَانًا

(غَابَة) زمین پست هموار وگروه مردمان ونیزه دراز یانیزه لرزان وبیشه ودرختان انبوه ودرهم پیچیده یقال لیثُ غابةٍ غاب جمع و موضعیست درحجاز

(غَیَابَةُ الجُبّ) کسحابه قعر چاه + غیابة الوادی کذلک ویقال وقعنا فی غَیَابَةٍ ای فی هَبْطَةٍ من الارض و غَیَابَةُ کلِّ شیءٍ مایسترک منه

(غَائِب) ناپدید غُیَّب کرکع و غُیَّاب کرمان وغَیَب محرکة جمع تحرّک یاء غَیَب لانه شُبّه بصَید وهو مصدر واصل لانه یجوز ان یُنوی به المصدر وان کان جمعًا وچیزیکه پنهان شود وهست آنرا

مانند کاهل

(غَیْبَان الشجر) کشیبان وقد تشدد الیاء رگهای درخت

(ض) غَابَ عَنْهُ غَیْبًا وغَیْبَةً بفتحهما وغِیَابًا بالکسر وغُیُوبَةً کقیلولة وغُیُوبًا وغُیُوبَةً بضمهما ومَغَابًا ومَغِیبًا بفتحهما ناپدید شد + وغَابَتِ الشَّمْسُ فروشد آفتاب + وغَابَ الشَّیْءُ فی الشیءِ غِیَابَةً بالکسر وغُیُوبَةً بالضم وغَیَابًا بالفتح وغِیَابًا وغِیبَةً بکسرهما درآمد آن چیز درآن چیز + وغَابَ فُلَانٌ فُلَانًا) درپس اوبدی اوراگفت وعیب کرد

(اِمْرَأَةٌ مُغِیبَةٌ) کمقیمة بالتاء زن که شوی آن غائب باشد امرأةٌ مغیب کمقیم ومغیب کمحسن ایضا کذلک وبالهاء اعلی

(اَغَابَتِ الْمَرْأَةُ اِغَابَةً) غائب گردید شوی وی

(تَغْیِیب) نهان گردانیدن و ناپدید کردن ویقال غُیِّبَ غَیَابَةً ای دُفِنَ فی قبرٍ

(مُغَایَبَة) سخن درپس کسی گفتن خلاف مخاطبه

(تَغَیَّبَ عَنِّی) ناپدید گشت از من ولکن تَغَیَّبَنِی فی صَرُودَةِ الشعر

(تَغَایُب) غایب بودن یقال بنو فلانٍ یَشْهَدُونَ احیانًا ویتغایبون احیانًا

(اِغْتِیَاب) درغیبت افتادن و دربدگفتن کسی شدن درپس وی

غ ی ث

(غَیْث) بالفتح باران یاباران که تا دوازده گروه بارد وگیاه که ازآب باران روید + وغَیْث بن مُرَیْطَة ازبنی غیس است وغَیْث بن غامر ازبنی تمیم

(فرسٌ ذو غَیِّثٍ) گلگیس اسپ که دوا فزاید رفتار را سپس فتار

+ وبئرٌ ذات غَیِّثٍ) چاه که پیوسته درافزایش باشد وماده اش منقطع نگردد + ونیز غَیِّث) نام پسر عمرو بن غوث است

(اَرْضٌ مَغِیثَة) کمبیعة زمین باران رسیده اَرْضٌ مَغْیُوثَةٌ علی الاصل مثله + ونیز مغیثة معرفةً ویضم جاهیست درقادسیه ودهی دربیهق ومن ضمّه ذکره فی غوث

(ض) غَاثَ اللهُ البِلَادَ غَیْثًا)

بالفتح بارانید باران را در بلاد * و
(غَاثَ الغَيثُ الأَرْضَ) رسید
باران زمین را و بارید و غَاثَ النُّور
روشن گردید * و غِیثَتِ الأَرْضُ
مجهولا باران رسیده شد زمین
(مُغِیث) کمقیم شوی بریرة صحابی
است * و مُغِیثُ مَاوَان) چاهیست
(تَغَیُّث) فربهی و فربه شدن

غ ی ذ

(غَادَة) زن نازک نرم که نرمی
ونزاکت او نمایان باشد و درخت تازه
و نازک و نرم و موضعیست
(أَغْیَد) گیاه نازک دوتا گشته
از نرمی و جای بسیار گیاه و خواب
آلوده گردن کژ کرده
(غَیْدَاء) کصحراء زن دوتا از نرمی
و نازکی
(غَیْدَان) کسکران ول جوانی
و موضعیست یمن
(غِیدْ غِیدْ) بالکسر و سکون الآخر
بشتاب کلمه است که بدان بر
شتابی فرمایند
(س) غَیِدَ غَیَدًا) محرکة خمیده
گردن او و کژ گردید و مائل شد
اعطاف او * و نیز غَیَدَ) نازکی
(تَغَایُد) دوتا و کژ گردیدن از نرمی و
نزاکت

غ ی ذ

(غَیْذَان) کسکران آنکه بگمان اسب و
رسد
(مُغْتَاذ) پرخشم

غ ی ر

(غَیْر) بالفتح خیر و نیز می آید بمعنی
لا نحو فَمَنِ اضْطُرَّ غَیْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ
ای جائعا لا باغیا ینصب علی الحال
و بمعنی الا و هو اسم ملازم للاضافة
فی المعنی و یقطع عنها لفظا ان فهم
معناه و تقدمت علیها لیس قیل و
قولهم لا غیر لحن و هو غیر جید لان
لا غیر مسموع فی قول الشاعر *
جوابا به تنجو اعتمد فوربنا * لعن
عمل اسلفت لا غیر تسأل * و قد احتج
به ابن مالک فی باب القسم من
شرح التسهیل و کان قولهم لحن
ماخوذ من قول السیرافی الحذف
انما یستعمل اذا کانت الا و غیر
بعد لیس و لو کان مکان لیس غیرها
من الفاظ الجحد لم یجز الحذف
و لا یتجاوز بذلک مورد السماع
انتهی کلامه و قد سمع و یقال قبضت
عشرة لیس غیرها بالرفع و بالنصب
و لیس غیر بالفتح علی حذف المضاف
و اضمار الاسم و لیس غیر بالضم و یحتمل
کونه ضمة بناء و اعراب و لیس غیر
بالرفع و لیس غیرا بالنصب و لا
یتعرف غیر بالاضافة لشدة ابهامها
و اذا وقعت بین ضدین کغیر المغضوب
علیهم ضعف ابهامها او زال و هی
کلمة یوصف بها و یستثنی فان وصف
بها اتبعتها اعراب ما قبلها و اذا
استثنیت بها اعربتها باعراب
الاسم التالی الا فی ذلک الکلام
فتنصب فی جاء القوم غیر زید و یجیز
الرفع و النصب فی ما جاء احد غیر
زید و اذا اضیفت للمبنی جاز بناؤها
علی الفتح کقوله * لم یمنع الشرب
منها غیر ان نطقت * حمامة فی
غصون ذات اوقال * و هی فی الاصل
للصفة و الاستثناء عارض قال
الفراء بعض بنی الاسد و قضاعة
ینصبونها اذا کان فی معنی الا تم
الکلام قبلها او لم یتم یقولون ما جاء
غیرک و ما جاء نی احد غیرک * و
نیز غَیْر) دیگرگونی و برگردانیدگی
اسمست تغییرا * و بنات غیر)
دروغ
(غَیْرَة) بالفتح اسب حارث بن یزید
(غِیْرَة) بالکسر بارشکنی و خوار
بار و دیت و هلاکی اسم مقصد است
غِیَر کعنب جمع و قیل انه واحد
و جمعه اغیار و فی الحدیث هی
اول غیر شرعت فی الاسلام
(غِیَرُ الدَّهْرِ) کعنب سختیهای روزگار
که دیگرگون گرداند
(غِیَرَة) کعنبة نام مردی
(غَیَّار) کتاب شانیست که از زا
مانند زنار و نحو آن
(غَیُور) کصبور بارشک و نیک غیرتمند ج ۳
مذکر و مؤنث در وی یکسانست
غُیُر کعنق جمع
(غَیْرَان) کسکران مرد بارشک
غَیَارَی بالفتح و الضم جمع غَیْرَی
کسکری مؤنث غَیَارَی بالفتح
جمع
(مِغْیَار) مرد سخت رشک برنده
مَغَایِیر جمع
(أَرْضٌ مَغْیَرَةٌ) کمبیعة زمین آب
داده و أَرْضٌ مَغْیُورَةٌ علی الاصل
کذلک
(ض) غَارَه غَیْرًا) دیت داد آن

را وزیر هلاک کردی او • وغَادَ عَلَی
اِمْرَأتِهٖ غَیْرًا وغَیْرَةً) بفتحهما • و
غَارًا وغِیَارًا بالکسر رشک خورد بر
زن خود وکذا غَارَتِ الْمَرْأةُ عَلٰی
زَوْجِهٖ تَغَارُ • وغَارَهُمُ اللّٰهُ تعالی
بِمَطَرٍ) باران رسانید برایشان •
وغَارَ بِخَیْرٍ) نیکوئی بخشید آنهارا •
وغَارَ فُلَانًا) سود رسانید بروے
• وغَارَ اَهْلَهٗ غِیَارًا) بالکسر خوار
بار آورد جهت آنها • وغَارَ الغَیْثُ
الْاَرْضَ) ای سقاها
(اَغَارَ اَهْلَهٗ اِغَارَةً) زن دیگر
خواست بر زن یعنی بر شک آورد ج٣
زن را
(تَغْیِیْر) از حالی بحالی بر گردانیدن
وگردانیدن ودیگرگون کردن
(مُغَایَرَة) معاوضه کردن در خرید
وفروخت ومبادله نمودن دران
غِیَار بالکسر مثله
(تَغَیَّرَ عَنْ حَالِهٖ) برگردید از حال
خود
(اِغْتِیَار) غلا از شهرے بشهرے
کشیدن وخوار بار آوردن

غ ی ز

(غِیْزَان) بالکسر دهیست
بهرات ازان ده است محمد بن
احمد بن موسی غِیْزَانی محدث

غ ی س

(لِمَّةٌ غَیْسَاءُ) بالکسر لف انبوه
بسیار درهم پیچیده خوش
(غَیْسَان) بالفتح جوانی • وغَیْسَان
الشَّبَاب) تیزی جوانی و اول و
تازگے آن غَیْسَاتُ الشَّبَابِ بالتاء
الفوقیة کذلک ویُقَال لَیْسَ مِنْ
غَیْسَانِهٖ یعنی از جنس وصنف آن
نیست
(غَیْسَانِی) بالفتح منسوبا خوب
روی خوش قامت گوئی سرو سهی
است در حسن قامت

غ ی ض

(غَیْض) بالفتح بچه ناتمام افتاده
ویقال اَعْطَاهُ غَیْضًا من فَیْضٍ
یعنی بخشید او را اندکے از بسیار
(غَیْضَة) بالفتح بیشه وجنگل و
درختان انبوه درجای نشیب
ایستادگاه آب یا خاص است بدرخت
بید غِیَاض بالکسر واَغْیَاض
جمع وناحیه است نزدیک موصل
(غِیْض) بالکسر آنچه از خرما
بن برآید مانند ونعل بر هم
نهاده تیز اطراف ومیان آن بار
آن نهاده یا شگوفه نخستین خرما
یا عجم که از لیف خرمابن برآید و
بخورند آنرا
(ض) غَاضَ الْمَاءُ غَیْضًا ومَغَاضًا) مختلف
بفتحهما کم گردید آب و بزمین فرو
خورد • وغَاضَ ثَمَنُ السِّلْعَةِ)
کم شد بهای متاع • وغِضْتُ الْمَاءَ)
کم کردم آب را و بزمین فرو خورانیدم
غِضْتُ ثَمَنَ السِّلْعَةِ کذلک
لازم متعد وقوله تعالی وغِیْضَ
الْمَاءُ وقوله تعالی وَمَا تَغِیْضُ الْاَرْحَامُ
ای مَا تَنْقُصُ مِن تِسْعَةِ الْاَشْهُرِ
یقال غَاضَ الْکِرَامُ وفَاضَ اللِّئَامُ ای
هم قلّوا وهولاء کثروا وقد اَخَذَ
الطغرائی هذا المعنی فقال غَاضَ
الْوَفَاءُ وفَاضَ الْغَدْرُ وانْفَرَجَتْ
مسافة الخلف بین القول والعمل •
(اِغَاضَة) کم کردن آب را و بهاے
چیزے را و بزمین فرو خورانیدن آب را
(تَغْیِیْض) کم کردن وباز داشتن
اشک را ودر جنگل جای گرفتن شیر
(اِنْغِیَاض) کم گردیدن آب و
بزمین فرو رفتن آن

غ ی ط

(غَاطَ فِیْهِ غَیْطًا) فرو شد در آن
و در آمد و پوشیده و ناپدید گردید
(مُغَایَطَة) سخن پراگنده و پراگنده
گفتن یقال بَیْنَهُمَا مُغَایَطَةٌ ای کلام
مختلف

غ ی ظ

(غَیْظ) بالفتح خشم یا سخت ترین
خشم یا تیزے خشم و اول آن یا
خشم نهان از عجز ونام مردے
واَنْ غَیْظُ بن مُرَّةَ بن عَوْف بن
سَعْد بن ذُبْیَان است
(غَیَّاظ بن مُصْعَب) کشته او از
بنی ضبه ست
(فَعَلَ ذٰلِکَ غِیَاظَکَ وغِیَاظَیْکَ
بکسرهما ای غِنَاظَیْکَ
(ض) غَاظَهٗ غَیْظًا) بخشم آورد
آنرا مَغِیْظ نعت ازان
(تَغْیِیْظ) بخشم آوردن
(غَایَظَهٗ) بخشم آورد آنرا
(تَغَیُّظ) بخشم شدن یقال غَیَّظَهٗ
فَتَغَیَّظَ سخت گرم گردیدن غیور
(اِغْتِیَاظ) بخشم گردیدن

غ ی ف

(غَیْف) بالفتح گروه مرغان
(غَاف) نوعی از درخت که میوه اش

نیک شیرین باشد یا آن ینبوت است

(غَیفَة) بالفتح معرفة وهی است نزدیک تنّبیس

(اَغْیَف) نرم ونازک اعضا کردن کج کرده از نزاکت ٭ وعَیشٌ اَغیَفُ) زیست فراخ باناز ونعمت

(غَیْفَان) کربجان وتشدد الیار درخت وچوب آتش زنه

(غَیَّاف) کشدا مرد دراز وبزرگ ریش

(ض) غَافَتِ الشَّجَرَةُ غَیفَانًا) سحرگه ناوید درخت ازچپ وراست

(اِغَافَة) خمانیدن شاخ غاف وجز آنرا

(تَغْیِیف) گریختن وبد دل گردیدن واز راه گذشتن یقال حَمَلَ فُلَانٌ فی الحروب فَغَیَّفَ ای لذب وجَبُن

(مُتَغَیِّف) نام اسپ ابی فیدبن حزمل سدوسی

(تَغَیُّف) بجیب دراست نادیدن شاخ درخت ومیل کردن اسپ بجانبی ازچپ وراست در رفتن

غ ی ق

(غَاق) مرغی است آبی غَاقَة شده وزاغ وغَاقِ مبنیا علی الکسرة حکایت بانگ زاغ وچون نکره کنند منون گردانند

(غَیْقَة) بالفتح معرفةً وهی است قریب تنّیس ازان ده است حسین وعمر پسران ادریس وعبدالکریم بن حسین غَیقیَّان محدثان وموضعی است دریس حره نار مر بنی ثعلبه بن سعد را

(غَیَّقَ مَالَهُ تَغْییقًا) تبــاه کرد آنرا ٭ وغَیَّقَ بَصَرَهُ) خیره کرد بینایی اورا ٭ وغَیَّقَ فی رَأیِهِ) مختلط رای گردید وثابت نماند برچیزی

(تَغَیُّق) تاریک شدن چشم

غ ی ل

(غَیْل) بالفتح شیر که زن جماع کرده بچه را دهد یا شیر زن باردار اسم است وآن بغایت مضراست ونیز جماع کردن مرد زن شیرده را والفعل من ضرب وبازوی سطبر پرگوشت وکودک فربه کلان جثه وآب روان که درکشتها رود و

فی الحدیث مَاسُقِیَ بِالغَیْلِ فَفِیهِ العُشْرُ ومَاسُقِیَ بِالدَّلْوِ فَفِیهِ نِصْفُ العُشْرِ وخط که بر چیزی کشند ونگار جامه وجامه فراخ وآبیست دربن کوه ابی قبیس که گازران از جامه شویند وهر رودبار که دران چشمهای روان باشد وهرچه دور باشد ونزدیک نماید وجاییست قریب یلملم وموضعی نزدیک یمامه ورودباریست مر بنی جعده را وموضعی است دیگر وهر موضع باآب

(غَیْلَة) بالتار زن فربه

(غِیل) بالکسر درختان انبوه ودرهم ولفتم ودرختان نی وحلفا وبیشه شیر لَایَدخُلُهَا الهَاءُ وجنگل وهر رودبار باآب اَغْیَال وغُیُول جمع وجاییست

(غِیلَة) بالتار رضاع وشیر دهی با جماع یا جماع بر حمل یا شیر اسم مصدر است ومنه الحدیث لَقَدْ هَمَمْتُ اَنْ اَنْهی عَنِ الغِیلَةِ ویقال اَضَرَّتِ الغِیلَةُ بِوَلَدِ فُلَانٍ اِذَا اُتِیَتْ اُمُّهُ وهِیَ تُرضِعُهُ وذبله مانندی که شتر وقت مستی از دهن برآرد و

دکر وقتل وکشتن ناگهانی ویقال قَتَلَهُ غِیلَةً یعنی بفریب بجایی برد وکشت آنرا وموضعی است

(اِبِلٌ غُیُلٌ) بضمتین شتران بسیار یا شتران فربه بَقَرٌ غُیُلٌ کذلک

(غَائِلَة) کینه پوشیده وبدی

(غَوَائِل) بلاها وسختیها

(غَیْلَان) کریجان نام ذی الرمه بن عقبه شاعر ونام مردی کَانَ بَیْنَهُ وبَینَ قَومٍ دُخُولٌ فَحَلَفَ اَنْ لَایُسَالِمَهُمْ حَتّیٰ یَدخُلَ عَینَهُ التُّرابُ ای یموت فَرَهِقُوهُ یَوْمًا عَلیٰ غِرَّةٍ فَایقَنَ بِالشَّرِّ فَجَعَلَ یَدُرُّ التُّرابَ عَلیٰ عَیْنَیهِ ج ۳

ویقول تَحَلَّلْ غَیْلُ ای غَیْلَانُ یُرِیهِمْ اَنَّهُ یُصَالِحُهُمْ واَنَّهُ قَدْ تَحَلَّلَ مِنْ یَمِینِهِ فَلَمْ یَقْبَلُوا فَقَتَلُوهُ ٭ وام غَیلَان درخت طلح یا بار آن

(اَغْیَال) رودباری است بیمامه یا آن ذاب اَغیال است

(غَیَّال) کشدا وشیر بیشه

(مَغَالَة) بالفتح بدی وشر

(مِغْیَال) بالکسر درخت درهم پیچیده شاخ برگ دار سایه افکن

(مُغْیِل) کمقیم زن که بچه را غیل خوراند مُغْیَل کمحسن مثله

(مُغَال) بالضم بچه غیل خوار
مُغیَل کمکرم مثله
(اَغَالَتِ المرأۃُ وَلَدَهَا) شیر غیل
خورانید بچه را آغیلته بالتمام
مثله ٭ واَغَالَ فلانٌ وَلَدَهُ) گرد
آمد با زن مرضع ٭ واَغیَلَ الشجرُ
اِغیالاً) درهم پیچیده شاخ وبرگ
گردید درخت ٭ واَغیَلَتِ الغَنَمُ)
بسال دوبار بچه آوردند گوسپندان
(مُغَیَّل) کمعظم مرد ثابت در
غیل ودر جنگل پاینده ودر آینده
در آن
(مُتَغَیِّل) للفاعل مرد دربیشه
در آینده وپاینده در آن وثابت در
غیل
(تَغَیُّل) درهم پیچیده شاخ وسایه
افکن شدن درخت وبسیار مال
گردیدن قوم وبسیار وانبوه گشتن
آنها
(مُغتَال) بازوی پرگوشت نازک
وکودک فربه کلان جثه
(اِغتَالَ الغُلَامُ) فربه گشت وسطبر
گردید
(اِستَغیَلَتِ المَرأۃُ) غیل خورانید
زن وجماع خواست بر شیر ٭ واستغیل
الشجرُ) بمعنی اَغیَلَ الشجر است

غ ی م

(غَیم) بالفتح ابر وتشنگی وگرمی
درون وخشم نهانی وبیماریست
شتر از امانند قلاب مگر قلاب مهلک
باشد
(غَیمَان) کسکران تشنه وتفسان
درون غیمی ویقصر مؤنث ٭ و
غَیمَانُ بن جُبَیل جد است مر امام
مالک را ٭ ذُو غَیمَان) ...
از حمیر است
(مَغیُوم) شیر غیم زده
(ض) غَامَ غَیماً) تشنه گردید
وتفسید درون او ٭ وغَامَتِ
السَّمَاءُ) ابرناک گردید هوا
(مُغَامَة) بالضم شهریست
باندلس
(اَغَامَتِ السَّمَاءُ واَغیَمَتْ)
بالنقص والتمام ابرناک گردید
هوا ٭ واَغیَمَ فلانٌ) جای گرفت
واقامت نمود ٭ واَغیَمَ القَومُ)
ابر رسید آنها را
(تَغَیُّم) بر آوردن آسمانُ
همچو ابر آمدن شب یقال غَیَّمَ
اللیلُ اِذَا جَاءَ کالغیم
(تَغیِیم) ابر بهم رسانیدن هوا

غ ی ن

(غَین) بالفتح تشنگی وتیرگی
وابر ٭ ونیز غَین) حرفی است
از حروف هجای حلقی مجهوره
مستعلیة وینبغی اَن لَا یُغَرغِرِبهَا
فَیُفرِطُ وَلَا یُهمِلُ تَحقِیقَ مَخرَجِهَا
فَیُخفِی بَل یُنعِمُ بَیَانَهَا وَیُخلِصُ و
لَا تُزَادُ وَلَا تُبدَلُ
(غَینَة) بالتاء درختان بی آب
وزمینیست وموضعی بشام وموضع
بیمامه
(غِین) بالکسر زرد آب وریم
وجز آن که از مردار پالاید غِینَة
بالتاء مثله وموضعیست تبناک
ومنه المثل هو آنَسُ مِن حُمَّی
الغِین
(غَانَة) حلقه سرزه ومعرفة شهری
است بمغرب ٭ وفوغانة شهری
از بلاد عجم
(اَغیَن) دراز هرچه باشد وسبز
(غَینَی) بالفتح والقصر قلهٔ کوه
ثبیر از اثبره هفتگانه
(غَینَاء) کصحراء درخت بسیار
برگ وجاهیست
(ذُو اَغَانٍ) رودباریست بیمن
(ض) غِنتُ غَیناً) تشنه گردیدم
٭ وغَانَت نَفسِی) شورید دل
من ٭ وغَانَت الابِلُ) غیم زده
گردیدند شتران ٭ وغِینَ عَلَی
قَلبِهِ) مجهولاً پراگنده دل گردید
از وام وفروگرفت شهوت دل
را وپوشید وبیهوش کرد ومنه
الحدیث واِنَّهُ لَیُغَانُ عَلَی قَلبِی حَتّی
استغفر الله
(اَغَانَ الغَینُ السَّمَاءَ) فرو
گرفت ابر همه آسمان را وپوشید
٭ ونیز اِغیَان) فروگرفتن شهوت
دل را وپراگنده خاطر کردن ام کسی را

غ ی ه م

(غَیهَم) کحیدر تاریکی

غ ی ی

(غَایَة) پایان هرچیزی از زمان
ومکان وعلم ورایت خمار غای
جمع مثل آیة وآی
(غَیَایَة) بالفتح سایه بان وهرچه
بر بالای سر سایه کند مانند ابر و
غبار وتاریکی وجز آن ومنه الحدیث
تَجِیءُ البَقَرَةُ وَآلُ عِمرَانَ یَومَ القِیمَةِ
کَاَنَّهُمَا غَمَامَتَانِ وغَیَایَتَانِ دردشنا

شعاع آفتاب تنک چاه وجای
است بیامه
(ض) غَیَیْتُ غَایَةً) برپاساختم
علم را
(أَغْیَیْتُ الغَایَةَ اَغَایَةً) برپا
ساختم درفش ورایت را * واَغْیَی
السَّحَابُ) برجای ایستاد ابر
(غَایَا القَوْمُ فَوْقَ رَاسِ فُلَانٍ
بِالسَّیْفِ مُغَایَاةً) بشمشیر سایه
افکندند برسر او

الکتاب العشرون فی الفاء

باب الفاء فصل الهمزة

(فَأْفَأ) کفدفد بلبال سخن بانک
گوینده واکثارکننده فارا
(فَأْفَأَةٌ) کدحرجة سخن فانک
گفتن وفانکی یقال فیه فَأْفَأَةٌ

ف ء ت

(اِفْتَأَتَ عَلَی الْبَاطِلِ اِفْتِأَاتًا)
بربست برمن باطل را * واَفْتَأَتَ
بِرَأْیِهِ) کارکرد بخود رائی * وافتیت
فُلَانٌ) مجهولا بناگاه مرد

ف ء د

(فَئِیْدٌ) کامیر آتش وبریانی وبد
دل

(فُؤَادٌ) کغراب دل مذکر آید یا
آنچه بگلوسرخ آونیخته باشد
ازجگروشش ودل اَفْئِدَةٌ جمع *
وَاَلْفَوَادُ بالفتح والواو غریبٌ
(اُفْؤُدٌ) کعصفور نان برخاکستر
گرم پخته وکوماج وجای کوماج در
خاکستر گرم
(مِفْأَدٌ) کمنبر باب زن آتش کاو
مِفْأَدٌ کمصباح ومِفْأَدَةٌ کمکنسة
مثله مَفَائِدُ جمع
(مَفْؤُدٌ) گوشت بریان کرده و
نان برخاکستر گرم پخته وبددل
وبردل رسیده
(ف) فَأَدَ الخُبْزَ) درخاکستر گرم
نهاد نان را وکوماج کرد * وَفَأَدْتُ
لِلْخُبْزَةِ) جای کردم کوماج را در
خاکستر * وَفَأَدَ اللَّحْمَ فِی
النَّارِ) بریان نمود گوشت را * و
فَأَدَ زَیْدًا) بردل او زد ورسید دل
اورا * وفَأَدَ الخَوْفُ فُلَانًا)
بددل گردانید او را ترس * و
فُئِدَ) مجهولا بیماردل گردید یا درد
ناک دل گشت
(س) فَئِدَ فَأَدًا) بیماردل گردید
یا دلش بدرد آمد

(تَفَوُّدٌ) سوخته شدن وافروخته
گردیدن
(مُفْتَأَدٌ) بفتح الهمزة کوماج و
جای کوماج درخاکستر گرم
(اِفْتِأَادٌ) گوشت رابریان ساختن
وآتش افروختن

ف ء د

(فَأْدٌ) بالفتح موش نریا جمع
فاره ست فِئْرَان وفِئَرَةٌ کعنبة و
فُئُرٌ کصرد جمع ومشک وسعید
بن فأر استاد یزید بن هرون وشهری
است بارمنیه
(فَأْدَةٌ) بالتاء موش مذکر ومونث
دروی یکسانست وبادی که در
خردگاه دست وپای ستور گرد آید
وقت مالیدن بدست پراگنده
شود وبازفراهم گردد وستور را
لنگ کند فُؤْدَةٌ بالضم مثله ونافه
مشک اوالصواب اِیراد فَأْرَةُ المِسْکِ
فی ف ود لفوران رائحتها اویجوز
هَمْزُهَا لانها علی هیئة الفأرة وقیل
لأعرابی اَتَهْمِزُ الفَأْرَةَ فقال الهرة
تَهْمِزُهَا وبوی خوش که ازشتر آید
چون گل خوشبوی چریده باشد
یقال لها فَأْرَةُ الابل ودرختی

است
(فِئْرَةٌ) بالکسر گیاه ونوعی ازطعام
زچه که از دانه شنبلید وخرما
پزند فِئَرَةٌ کعنبة وتُئُوك هم تها
دُفُوادَةٌ کثمامة مثله
(لَبَنٌ فَئِرٌ) گکتف شیر موش
افتاده دروی * ومکان فَئِرٌ)
جای موشناک
(فَئِرَةٌ) کفرحة نوعی ازطعام
زچه که از دانه شنبلید وخرما یااز
دیگر دانها پزند وبزچه خوردن
دهند * وارضٌ فَئِرَةٌ) زمین موشناک
(ارضٌ مَفْأَرَةٌ) کمقعدة زمین ج ٣
بسیار موش
(ف) فَأَدَ فَادًا) کند زمین را وپنهان
کرد درخاک وپوشید

ف ء س

(فَأْسٌ) بالفتح تبر مونث آید
اَفْؤُسٌ کافلس وفُؤُوسٌ بالضم جمع
* وفَأْسُ اللِّجَامِ) کام لگام * و
فَأْسُ الرَّأْسِ) طرف تندی پس
سر وشهریست بزرگ بمغرب
ترک همزها لکثرة الاستعمال
* ونیز فَأْسٌ) شگافتن وزدن تبر و
برتندی پس سر زدن کسی را

وطعام خوردن والفعل من سمع

ف ء ق

(فُؤَاق) کغراب هکه وآن بادی که از معده برآید لغتی است در فُوَاق بواو

(ف) فَأَقَ فُؤَاقًا) هکه شد آنرا

ف ء ل

(فَأْل) بالفتح شگون ضد طیره کان یسمع مریض یا سالم او طالب یا واجد ومنه الحدیث انه کان یحب الفأل ویکره الطیرة ودر نیک وبد هر دو استعمال نمایند فُؤُول بالضم وأَفْؤُل کافلس جمع ویقال لا فأل علیک یعنی گزندی نیست بر تو

ج ۳

(رجل فَئِل اللحم) ککتف مرد بسیار گوشت

(فِئَال) ککتاب نوعی از بازی کودکان که چیزی در خاک پنهان کنند وخاک را تقسیم نمود بجستجو پردازند که در کدام حصه است آن چیز

(تَفْئِیل) فال گیرانیدن

(مُفَائِل) قاسم خاک فِئال

(مُفَائَلَة) بازی فِئال باختن

(تَفَأَّل بِهِ) فال گرفت بدان تَفَاأَلَ مثله

(اِفْتِئَال) شگون گرفتن

ف ء م

(قطعوه فُؤَمًا) کصرد پاره پاره بریدند آنرا

(فِئَام) ککتاب گروه مردم واحد از لفظش نیامده والعامة تقول فِیَام بلا همز وگلیم که بر هودج در بستند فُؤُم ککتب جمع

(مِفْأَم) کمنبر شتر پهناک سر شانه مِفْأَم کمحراب مثله

(ف) فَأَمَ من الماء فَأْمًا) سیراب گردید ⁂ وفَأَمَ البعیر) از گیاه تر پر شد وهش

(س) فَئِمَ حارک البعیر) پهناک گردید سر کتف شتر

(قتب مُفْأَم) کمکرم پالان فراخ کرده افزوده شده

(اِفْآم) فراخ تر گردانیدن رحل وپالان را از آنچه که بود

(تَفْئِیم) پر گردیدن دهن شتر از گیاه تازه وفراخ تر ساختن وافزودن پالان را از آنچه که بود قتب مُفَأَّم کمعظم پالان فراخ کرده

گرده لغت است از آن

(تَفَاؤُم) پر گشتن دهان ستور از گیاه سبز

ف ء و

(فَأْو) بالفتح شگاف وفرجه میان دو کوه وزمین پا سپرده نرم میان دو زمین سنگلاخ سوخته وشب و جای فرو شدن آفتاب وتنگ جای وادی که بسوی جای فراخ رود وریگ توده گرد وجای تابان ولغزان وزمین مغاک نیکو خاک میان کوهها ودهی است بصعید وموضعی است بناحیه دُوْلُج ⁂ و نیز (فَأْو) زدن وشگافتن وشگافتن سر بزخم شمشیر های بالیار مثله یقال فأوت رأسه وفأیت رأسه اذا صدعته

(فِئَة) کعدة گروه فِئَات وفِئُون بکسرهما جمع والهاء عوض من الیاء

(فَائِیَة) جای بلند گسترده

(فَأْوِی) کسکری سرنزه

(أَفْأَی إِفْآءً) در زمین تابان ولغزان درآمد ⁂ وأفأی رأسه شگافت سر او را بزخم شمشیر

(انْفِیَاء) کشاده شدن وشگافته گردیدن

باب الفاء فصل الباء

ف ب ء

(فَبْأَة) بالفتح باران شتاب که ساعتی بارد وبایستد

ف ب ب

(فُبّ) بالضم موضعی است بکوفه بقول یاقوت یا بطنی است از همدان وازان بطن است سعد ابن ابی سعید او هو بالقاف

باب الفاء فصل التاء

ف ت ء

(ف س ک) مَا فَتَأَ یذکره) پیوسته ذکرش میکند لا یتکلم به الا بالجحد وقوله تعالی تالله تفتؤ تذکر یوسف ای ما تفتؤ

(س) فَتِئَ عنه) فراموش کرد آنرا وباز ایستاد از آن

(ف) فَتَأَهُ) شکست آنرا وفرو میرانید عن ابن مالک فی کتابه جمع اللغات المشکلة وعزاه للفراء وهو صحیح

(ما افتأ افعل کذا) یعنی پیوسته میکند آنرا

ف ت ت

(فت) مثلثة پراگنده یقال اهل بیت فتٌّ ای متنشرون
(فتة) بالفتح وبضم پشکل خشک ریزه یا سوخته ریزه که زیر چقماق نهند تا آتش بوی درگیرد و یک لخت از خرما
(فتیت) کوفته و ریزه ریزه کرده و نان ریزه
(فتات) کغراب ریزه و شکسته از هر چیزی
(فتوت) کصبور کوفته و ریزه ریزه نموده
(فتافت) بالفتح رازها یقال بینهم فتافت ای سرار لا تسمع ولا تفهم
(ن) فتَّ فی ساعده است کرد آن را وکذا فتَّ عضدی وهدّ رکنی (ن انفتّ) بالفتح کوفتن و ریزه ریزه نمودن و بانگشتان شکستن و شگافتن سنگ را (مفتوت) نعت است ازان
(فتفتة) سیر ناخوردن شتر آب را
(تفتّت) شکسته و ریزه شدن
(انفتات) ریزه شدن

ف ت ج

(فوتنج) معرب پوتنگ که تره است و آن نهری و بستانی و بری و کوهی باشد گرم وخشک است در سوم حکه وخفقان و یرقان و غثیان و جرام را نافع و در اخراج اخلاط غلیظ لزجه از سینه قوی تر

ف ت ح

(فتح) بالفتح آب روان از چشمه و جز آن و اول باران بهار و جای جریان بن تیر ناتراشیده کذا فسر * و فرمان میان دو خصم بار درخت نبع که شبیه بن است
(فتحة) بالضم تنکفکی و نازش مردم بچیزی که دارد از ملک و ادب و از علم و هنر و بدان ید طولی نماید
(فتح) بضمتین در فراخ گشاده و شیشه فراخ سر و شیشه بی سر بند و بی غلاف و هو فعل بمعنی مفعول
(فتوح) کصبور نخستین باران بهار و ناقه فراخ سوراخ پستان
(فتاحة) کسحابة فیروزی و نصرت
(فتاحة) بالکسر والضم حکم میان دو خصم
(فتاحیة) بالضم و تخفیف الیاء مرغیست
(فاتحة الشیء) آغاز و اول آن چیز
(فواتح القرآن) اوائل سورهای قرآن
(فتحی) کسکری باد
(فتاح) کشداد داور و نوعی از مرغان فتاتیح جمع
(مفتح) کمقعد گنج و گنجینه و خزانه
(مفتاح) بالکسر کلید و هر چه بدان چیزی گشایند مفتح کمنبر مثله مفاتح و مفاتیح جمع * و ناقة مفاتیح ناقه فربه و انیق مفاتیحات جمع و نشانی است که در ران و گردن شتر نمایند مفاتح و مفاتیح جمع
(ف) فتح فتحاً بالفتح گشاد * و فتحت الناقة گشاده سوراخ پستان گردید شتر ماده * و نیز فتح فرمان دادن میان دو خصم یقال افتح بیننا ای احکم و فیروزی وگشایش کفرستان و گشایش
(افتاح) گشاده سوراخ پستان گردیدن شتر ماده
(تفتیح) گشادن شد للمبالغة
(مفاتحة) گائیدن و تقاضا نمودن
(تفتح) گشاده گردیدن
(تفاتح) با هم سخن پوشیده گفتن یقال تفاتحا کلاما بینهما ای تخافتا دون الناس
(افتتاح) گشادن و آغاز کردن
(استفتاح) فیروزی جستن و گشودن و یاری خواستن و آغاز کردن
ج ٣
(حروف منفتحة) سوای چهار حروف مصطظ است
(انفتاح) گشاده شدن

ف ت خ

(فتخة) بالفتح و بحرک انگشتری کلان که در دست و پای کنند یا انگشتری نقره بی نگینه فاذا کان فیه فصّه فهو خاتم فتخ و فتوخ بالضم و فتخات جمع
(فتخ) محرکة پهنا ماندیست در شتران و زنکله خرو بی آواز * و نیز فتخ سست شدن بندهای اندام

ونرم وفروهشته گردیدن آن یا
دراز و پهنا گشتن کف دست وپا
وپهن وفروهشته گردانیدن انگشتان آن
لازم ومتعد وسست کردن
انگشتان پاے وقت نشستن
والفعل من فتح
(فتیخ) کزبیر موضعیست
(فتوخ) بالضم بندهای پنجه شیر
(فتاخ) ککتاب موضعیست
(اسد أفتخ) شیر فروهشته ودراز
وپهنا کف دست وپا وکذا رجل
افتخ * ورجل افتخ الطرف
مرد سست نگاه
(فتخاء) بالفتح والمد عقاب فروهشته
بال وعقاب که سست کند
بال را وقت فرود آمدن وچیزے
است همچو کالبد خشت
که بر آن انگبین نشیند
وناقة فتخاء الاخلاف
ناقه که اخلاف پستانش بجانب شکم میل برآمده
باشد وکذا امرأة فتخاء الاخلاف
واین عیب است ناقه را ومدح
است زن وضرع را
(افاتیخ القفوع) چیزهاست
ریزه که آنرا تکمان سمار وغ بر

چینند وچون برآید بشناسند
(افتاخ) مانده گردیدن تا سه
ودمه برافتادن کسی را
(تفتیخ) پهنا ساختن ونرم
گردانیدن انگشتان را

ف ت ر

(فتر) بالفتح معرفت نام زنی
(فترة) بالتا سستی وزمان میان
دو پیغمبر وماهی ست اذا
وطئتها اخذتك فترة فی
الرجلین حتی تعرف فتر کعنبك لك
(فتر) بالکسر مابین دو انگشت
سبابه وابهام ونام زنی او هو
بالفتح
(فتر) بالضم بوریای برگ خرما
که بر آن آرد بیزند
(فتر) محرکه پی وگوشت پی ناک
ودرشت ومقداری معلوم
ازطعام وسستی
(فتار) کغراب آغاز مستی
(فاتر) آب آرمیده وفرونشسته
جوش * وطرف فاتر چشم
سست نگاه
(فاتور) آب فرونشسته جوش
(تفتر) بفتح التاء الفوقیة دفتر

وپاره های فراهم آورده
(ن ض) فتر فتورا وفتارا
بالکسر آرمیده سپس جوشش و
سستی آورد بعد درشتی وفتر الماء
آرمید آب وفرونشست جوشش
آن * وفتر الشیء بپیمود آنرا
ازمیان دو انگشت سبابه وابهام
* وفتر جسمه فتورا سست ونرم
بندها گردید
(أفتره الداء افتارا) سست
گردانید آنرا بیماری * وافتر الرجل
شکسته شد نگاه او از فروهشتگی
مژگان * وافتر الشراب
سست گردید شراب خوار
(تفتیر) سست گردانیدن
ویراگنده وپریشان گردیدن ابرو
آرمیدن آن وآماده شدنش
بباریدن
(استفتر الفرس) کشان رفت

ف ت ر ص

(فترصة) کدحرجة بریدن

ف ت ش

(فتش) بالفتح کاویدن والفعل
من ضرب
(تفتیش) جستن وکاویدن

ف ت غ

(فتغه فتغا) بالفتح بپامالید
آنرا چندانکه شکسته گردید
(تفتغ) شکسته گردیدن یقال
تفتغ تحت الضرس ای تشدخ

ف ت ق

(فتق) بالفتح نگاه ویحرک وجاے
باران نارسیده که در پیرامونش بارید
باشد وزمین وجز آن کشاده
وفراخ یقال خرج الی الفتق و
بیماریست که در پوست خایه
پیدا گردد با نخلال پرده وکفتگی
وشکافتگی در آن ودرآمدن جسم
غریب که پیش از شکافت محصور بود
درو وی واین جسم غریب اگر پیه ست
فتق ثربی گویند واگر امعاست
معوی واگر ریح رستحے واگر
آب مائی واگر ماده غلیظ
لحمی ولا بره له الا ما یحدث
للصبیان نادرا وگاهی فتق در
نواحی سره باشد
(فتق) بالتحریک سپیده دم و
لیکن * ونیز (فتق) کشاده کس
گردیدن زن وارزانی سال و
فراخی آن والفعل من سمع یقال

فَتِقَ عَامُنَا ای اَخْصَبَ
(فُتُق) بضمتین زن چرب زبان
گشاده سخن و دهی بطائف
(فِتَاق) ککتاب مایهٔ قوی که زود رساند
خمیر را و قرن آفتاب و آفتاب و بن
پوست سپید خرما بن و چوب
خوشهٔ خرما یا خوشهٔ خشک و کج
شدهٔ آن و کوهی است و چند
اخلاط است از داروهای آمیخته
و اَلی ست * و ذُو فِتَاق)
جای ست * و نیز فِتَاق) شگافتگی
ابر از شعاع آفتاب
(فَتِيق) کامیر شکفته و شگافته
از وی * (رجل فَتِيقُ اللِّسَان)
مرد تیز زبان و نصلٌ فَتِيق
(الشَّفْرَتَيْن) پیکان دوز بان * و
صبح فَتِيقٌ) بامداد روشن
(فُتْقَا) زن گشاده کس
فُتُوق بالضم باران اندک منه
عام ذو فُتُوقٍ ای قلیلُ المَطَر و
آفت مانند دین و نیاز و درویشی و
بیماری یقال الحَتّ عَلَيْهِ الفُتُوق
ای الآفات
(فُتَيْق) کصیقل درود گر و آهنگر
بادشاه و دربان

(فُوتُق) کفوفل بالضم دهی ست
بمرو
(مَفْتَقُ القَمِيْص) کمقعد
شکاف جای پیراهن
(ن) فَتَقَ فَتْقًا) بالفتح مایه قوی
و بسیار انداخت در خمیر * و نیز
فَتْق) شگافتن و گشادن نافه
مشک را و برآوردن بوی مشک بچیزی
و جرب افتادن میان قوم مفارقت
کردن جماعت را و خلاف ورزیدن
(اِفْتَاق) جای باران نا رسیده را
یافتن و در آمدن در آن و خداوند
ستوران فربه گردیدن و بچوب خوشه
خرما مسواک کردن و گشاده شدن
ابر از قوم یقال اَفْتَقَ القَوْمُ
اِذَا انْفَتَقَ عَنْهُمُ الغَيْمُ و آشکار گشتن
شعاع آفتاب از جای ابر شکافته
و کذلک القمر یقال افتق القمر اذا
انفتق عنه السحاب فبدا
(تَفَتُّق) شکافتن و گشادن
(تَفَتُّق) شگافته و گشاده گردیدن
(اِنْفَتَقَتِ النَّاقَةُ اِنْفِتَاقًا)
رسید او را بیماری میان پستان
و ناف و رباتموت به * و نیز اِنْفِتَاق)
گشاده و شکافته شدن و گشاده

کس کردیدن زن مُنْفَتِقَة نعت
است از آن

ف ت ك

(فَاتِك) دلیر فُتَّاك کزنار
جمع
(ن ض) فَتَكَ فِی الاَمْرِ
فَتْكًا بالفتح ستیهید ورگا * و
فَتَكَ فِی الحِنْثِ فُتُوكًا)
مبالغه نمود در آن فَتَكَتِ
الجَارِيَة) بی باک شد * و نیز فَتْك
مثلثة بکار خواسته نفس در آمدن
فُتُوك بالضم مثله و ناگاه گرفتن
و ناگاه کشتن کسی را یا روباروی
زخم رسانیدن یا عام است و دلیری
کردن و فی الحدیث قَيَّدَ الاِيمَانُ
الفَتْكَ لَا يَفْتِكُ مُوْمِنٌ
(اِفْتَاك) بکار خواسته نفس در
آمدن
(تَفْتِيك) پنبه زدن
مفاتکة روباروی آشکارا
جنگ نمودن و باهم سخت در افتادن
در چیزی مانند خوردن و جز آن
و با یکدیگر بکاری در افتادن و
پیوسته داشتن کسی را بکاری
و بیعانه دادن یقال فَاتَكَ فلانًا

اِذَا اَعْطَاهُ مَا اسْتَامَ بَيْعَهُ وَ فَا
اِذَا اسَاوَمَهُ و لم یعطه شَيْئًا
(تَفَتُّك) بخود در آمدن در کاری
و مشاورت ناکردن با کسی

ف ت ك ر

(فِتَكْر) کزبرج و خضجر بلا و
سختی یا کار شگفت بزرگ فتکرین
بتثلیث الفاء و فتح التاء و بکسر
الفاء و سکون التاء و فتح الکاف
مثله یقال لَقِيتُ مِنْهُ الفَتَكْرِيْن
و الفِتْكَر یعنی دیدم از وی سختیها
و رنجها

ف ت ك ل

ج ٣ (فُتَكْلِين) کدرخمین سختی

ف ت ل

(فَتْل) بالفتح آنچه برگ نباشد
و قایم مقام برگ گردد گیاه
تافته برگ که گشاده نشود و آوازه هزار
(فَتْلَه) بالفتح چیزی و بحرک
یقال ما اَغْنی عَنْكَ فَتْلَةً ای
شَيْئًا و غلاف و انه سلم و طلح که بحسین
برآید خاصة و شکوفه و بر عرفط
بحرک
(فَتَل) محرکة بر آمدگی و

سختگی آرنج شتر یا دوری میان
آرنج و پهلوی آن
(فَتِیل) کامیر تافته و رسن باریک
از پوست خرمابن وگاهی آن را
بر حلقه دو چوب استاده وادیج
بندند و رشته دانه خرما و ریم و
چرک بانگشتان تافته و یقال
ما اغنی عنک فتیلاً ای شیئا
(فَتِیلَة) پلیته و ریم میان دو انگشتان
تافته
(مرفق اَفتَل) آرنج برآمده و
سخت یا دور از پهلوی * وقوم
اَفتَل الایدی) ای بین الفتل
(ناقة فَتلاء) ناقه گران جسم
خمیده پا
(فَتّال) کشداد هزار داستان
(فِتیَل) کیفتح شهری است
بطخارستان
(ض) فَتَلَه فَتلاً) بالفتح تافت
آن را مفتول نعت است از آن
* وفَتَلَ وَجهَهُ عَنهُم) روی
گردانید از ایشان * وفَتَلَ
ذُؤابَتَه برگشته رای کرد وی را
* ونیز فتل) سپسایکی برگردانید
و در پی فریب رفتن و منه المثل

ما زال فلان یفتل من فلان فی
الذروة والغارب ای یدور من
وراء خدیعته
(اِفتِال) برآمدن غلاف دانه سلم
وطلح
(ذبال مُفَتَّل) کمعظم پلیته
سخت تافته شد للکثرة
(تَفتِیل) تافتن شد للکثرة
(تَفَتُّل) تافته گردیدن
(اِنفِتَال) تافته شدن

ف ت ن

(فَتْن) حال وگونه ومنه العیش
فَتنان ای لونان یعنی شیرین
وتلخ
(فِتنَة) بالکسر گناه و عذاب و
مال و فرزند * ونیز فتنة)
آزمائش و محنت و شگفت بچیزی
وگمراهی وگناه ورزی وناگرویدگی
ونا سپاسی ورسوای و دیوانگی وخلاف
وگداختن و در آتش
اندختن سیم و زر جهت امتحان
واختلاف کردن مردم در رای
وتدبیر وگمراه کردن والفعل من
نصر
(فُتنان) بالضم بامداد و شام

(فَتِین) کامیر زمین سنگلاخ
سوخته زمین سنگناک سیاه فُتُن
ککتب جمع * ورق فَتِین)
ای فضة محرقة
(فُتَین) کزبیر از اعلام
(فِتَان) ککتاب غلاف از پوست
که بر پالان کشند
(فَتّان) دیو وگمراه کننده قال
الفراء اهل الحجاز یقولون ما
انتم علیه بفاتنین واهل نجد
بمفتنین واز اعلام است وقلب
فاتن ای فَتَنَتهُ المرأة ای
دلّهته فاحبها
(فَتّان) کشداد زرگر و دزد و دیو
* وفتانان) درم و دینار و منکر
ونکیر
(فَیتَن) کحیدر درودگر
(فاتون) کخاتون نام نان پز
فرعون که موسی علیه السلام او را
کشت
(مَفتُون) آزمایش و منه قوله
تعالی بایکم المفتون والباء بمعنی
فی او زائدة وهو مصدر کالمعقول
و در فتنه افتاده و دیوانه و عقل
و مال رفته * و دینار مفتون

با آتش در آورده
(ض) فَتَنَه فَتناً) بالفتح وفُتُوناً
آزمود آن را و شگفت آورد او را
* وفَتَنَه) در فتنه افگند او را * و
فَتَنَ فلان) در فتنه افتاد لازم
متعد * وفَتَنَ الی المرأة فُتُوناً)
بالضم خواهش زنا کرد باوی
وکذا اُفتِنَ الی المرأة مجهولا
* وفُتِنَ) مجهولا بیعقل و مال
گردید * وفَتَنَتهُ المرأة) ربود
دلش را * وفَتَنَه) عذاب کرد او را
* ونیز فَتَن) با آتش سوختن ومنه قوله
تعالی یوم هم علی النار یُفتَنون
(مُفتَن) کمکرم در فتنه انداخته
(اِفتان) بشگفت آوردن چیزی
کسی را و در فتنه انداختن و ربودن
زن دل را
(مُفَتَّن) کمعظم سخت مفتون
(تَفتِین) در فتنه افگندن
(اِفتِتان) در فتنه فتادن و در
فتنه انداختن کسی را و مال و عقل
رفتن از کسی

ف ت ی

(فِتیَة) کعدة سبو فُتُون بالکسر
جمع

(فَتی) محرکہ جوان وجوان مرد نیکوخوی فَتَیان وفَتَوان مثنی * وفِتْیان وفِتْیة وفِتْوة بکسرهن وفُتُوّ وفُتِیّ بالضم وتشدید الواو والیاء جمع فَتاة مونث فَتَیات جمع

(فَتَیان) مثنی شب وروز یقال لاافعلہ مااختلف الفتیان

(فِتْیان) بالکسر قبیلہ ایست از بجیلہ ازانست رَبیعةُ فِتْیانی

(فَتِیّ) کغنی جوانہ سال از هر چیزی فَتِیّة مونث فِتاء بالکسر والمد جمع * ویقال قد وُلِدَ لَہ فی فَتاءِ سِنِّہ اَوْلاد رستو جوانہ سال اَفْتاء بالفتح جمع

(فُتاء) کسماء جوانی وجوان شدن وجوانمردی نمودن

(فُتْوی) بالضم مقصوراً اوبالفتح فرمان فقیه ومفتی فُتْیا بالضم والقصر وبفتح مثلہ

(فُتُوَّة) بالضم وشد الواو جوانمردی ومردمی

(فُتَیّ) کسمی کاسہ حریفان شوخ وبیباک

(ن) فَتَوْتُهُم) چیره شدم برآنها درجوانمردی

(س) فَتِیَ فَتاءً) بالفتح والمد جوان گردید وجوانمردے نمود

(مُفْتی) کمحسن پیمانہ هشام بن هُبَیْرة وفتوی دهنده

(اَفْتاهُ فی الاَمْرِ اِفْتاءً) آشکارا کرد وجدا گردانید جهت او کار را * ونیز اِفْتاء) جواب دادن بر فتوی

(تَفْتِیَة) باز داشتن دختر را از بازی با کودکان ودر پرده کردن یقال فُتِّیَتِ الجارِیَةُ مجهولاً اِذا خُدِّرَت ومُنِعَت مِنَ اللَّعِبِ مع الصِّبْیان

(تَفَتّی) باز ایستادن دختر از لهو وبازی با کودکان یقال فُتِّیت البنتُ فتفتت وجوان مردے نمودن ویقال لفلانۃ بنت تَفَتَّتْ ای تَشَبَّهَت بالفتیات

(تَفاتی) جوانمردی نمودن وبفتوی نزدیک مفتی شدن یقال تَفاتَوا اِلی المُفْتی ای ارتَفَعُوا اِلَیْہِ فی الفَتْوی

(اِسْتِفْتاء) جواب فتوی خواستن

باب الفاء فصل الثاء

ف ث ء

(ف) فَثَأَ القِدْرَ فَثْأً اوفُثُوءًا) بالضم آب باز ایستانید دیگ را از جوشش * ونیز فَثْء) شکستن خصم را بسخن وبکرم کردن فرو نشاندن سردی چیزے را وباز داشتن چیزے را از کسی جوشیدن شیر پس بالا برآمدن کف وپاره پاره شدن آن وفرو نشاندن خشم کسی را ومن امثالهم فی الیَسِیْرِ مِنَ البِرِّ اِنَّ الرَّثِیْئَةَ تَفْثَأُ الغَضَبَ واصلہ اَنَّ رجلاً کانَ غضبَ علی قومٍ وکانَ مع غَضَبِہ جائعاً فسقوہ رَثِیْئَةً تسکّن غَضَبُہ وکَفَّ عَنْهُم

(اِفْثاء) سستی آوردن وماندہ شدن وآرمیدن وجای گرفتن ودمہ برافتادن وشکستن گرما وسنگریزہ را گرم نمودہ آب پاشیدہ بیمار را بران خوابانیدن تاخوی کند یقال اَفْثَأُ اللمریض

ف ث ث

(فَثّ) بالفتح گیاهیست کہ در خشک سالان دانہ آن خورند یاآنرا بپزند وبخورند ودرخت حنظل * وثَمَرُ فَثٍّ) خرمای گندہ

(مَفَثَّة) بالفتح بسیاری افزونی * وکثیر مَفَثَّةٍ) بسیار مهمانی

(ن) فَثَّ جُلَّتَہ فَثًّا) پراگندہ کرد سبکل خود را

(اِفْتِثاث) قهر کردن یُقال ما اُفْتُثُّوا مجهولاً ای ما قُهِرُوا

(اِنْفِثاث) شکستہ گردیدن

ف ث ج

(فاثِج) شتر مادہ جوانہ آبستن وباردار وناقہ فربہ کہ یکسال یا سالها باردار نگردد یا آبستن نشود برگشتن یافتن از اضداد است و ناقہ بزرگ کوهان فربہ

٣ج ن

(ن) فَثَجَ فَثْجًا) بالفتح کم گردید وگران کرد * وفَثَجَ الماءَ الحارَّ بالبارِدِ فرونشاند گرمی آن از آب سرد

(اِنْفِثاج) گذاشتن وماندہ شدن ودمہ وتاسہ برافتادن یُسْتَعْمَل معروفاً ومجهولاً ویقال بئرٌ لایُفْثَج مجهولاً ای لایُنْزَع

(تَفْثِیج) گران گردانیدن

ف ث ح

(فَثْح) گتف نرا رخانہ شکنبہ اَفْثاح جمع ومارلیست کلان کہ

بابنان ماند

ف ث د

(فَثَاثِید) بالفتح ابرهای سپید
برهم نشسته واسترهای جامه
(تَفْثِید) استر ساختن زره را

ف ث ر

(فَاثُور) تشت یا تشخان یا
خوان از سنگ خام یا سیم یا زر
یقال هُم عَلیٰ فَاثُورٍ وَاحِدٍ ای علی
مَائدةٍ وَاحِدةٍ اومنزلةٍ واحدةٍ
وگروه آفتاب وکاسه بزرگ یا تبیله
واین هردو از ظرف شرابست
۳ج وگروه در سرحد ملک کفار که
در پی طلب دشمن روند وجاسوس
ومنزلت وشادمانی وکاسه یا
چاه کوچک وپوست شتر باز کرده
وسینه مردم وموضعی است

ف ث غ

(ف) فَثَغَ رَاسَهُ فَثْغًا) شکست
سر او را

ف ث ف د

(فَثَافِید) بالفتح ابرهای سپید
برهم نشسته واسترهای جامه

ف ث ی

(اِفْثَاء) مانده گردیدن

باب الفاء فصل الجیم

ف ج ء

(فُجَاءَة) کغرابه ناگاه ونام
پدر قَطَرِی شاعر وفُجَاءَةُ المَازِنِیّ
مردیست
(ف) فَجَأَ الجَادِیَةَ) گائید آنرا
(س ف) فَجَأَ وَفَجْأَةً) بالفتح
+ وفُجَاءَةً) بالضم کغرابه ناگاه
گرفت آنرا وناگاه درآمد بروی
(س) فَجِئَتِ النَّاقَةُ) بزرگ شکم
گردید ناقه
(مُفَاجِئ) شیر بیشه
(مُفَاجَأَة) بناگاه درآمدن
برکسی وگرفتن آنرا فِجَاء)
بالکسر مثله
(اِفْتِجَاء) ناگاه درآمدن بر
کسی

ف ج ج

(فَجّ) بالفتح راه کشاده میان
دوکوه فِجَاج) بالکسر جمع + و
فَجّ رَوْحَاء) برسی میلست از
مدینه
(فِجّ) بالکسر میوه خام وخربزه
شامی که هندانه نامندش
(فُجَّة) بالضم شکاف
(فُجُج) بضمتین کسانیکه صحبت
آنها را ناخوش دارند
(فَجَاجَة) بالفتح میوه خام
(فُجَاج) بالضم راه فراخ میان
دوکوه
(رجلٌ اَفَجّ) مرد سخت کشاده
کننده پارا که بزشتی
انجامد
(قوسٌ فَجَّاء) کشاده کمان که
زه از قبضه اش دور وجدا باشد
(فَجْفَج) کفدفد مرد بسیار سخن
خویشتن آرای بزیادت از وسع
خود ونازنده بدان فُجْفُج کهدهد
+ وفَجْفَاج) کخلخال مثله
(اِنْفِجَم) کزنبیل رودبارے
یا وادی فراخ ووادی تنگ
ودور تک از اضداد است
(ن) فَجَجْتُ القَوْسَ) بلند
کردم زه آنرا وفَجَجْتُ مَابَیْنَ رِجْلَیّ
کشاده نمودم هردو پای خود را
(حَافِرٌ مُفَجّ) کمقر سم قبه دار
وهو محمود
(اَفَجَّ الاَرضَ بالفدّان) سخت
شکافت زمین را بالفدان + ونیز
(اِفْجَاج) براه فج رفتن ومیان
هردو پا کشاده گردانیدن و
شتافتن وسرگین انداختن شتر
مرغ
(مُفَاجِج) پا دور اندازنده وکشاده
پا رونده یقال هُوَ یَمْشِی مُفَاجًّا
(تَفَاجّ) کشاده داشتن میان سردو
پا در رفتن
(قوس مُنْفَجَّة) بفتح فا کمان که زه
از قبضه وی دور باشد

ف ج ح

(فُجْح) بالضم قبیله است ونام
پدران قبیله فَجُوح کصبوحست

ف ج ر

(فَجْر) بالفتح سپیده آخر شب
وروشنی پگاه که سرخی آفتابست
در سیاهی شب
(فَجْرَةُ الوادی) فراخ جاے
رودبار که آب روان گردد بسوے
آن وموضعیست
(فُجْرَة) بالضم جای آب زهیدن
(فَجَر) محرکه بخشش وجوانمردی
ومردمی واحسان ومال بسیار
آن + وذوفَجَر) موضعیست
(رکب فَجَرَة) محرکه ممنوعه
یعنی دروغ گفت

(فِجَار) ککتاب ایامها. وایّام الفِجار
چهار روز در ماههای حرام کانت
بین قریش ومن معها من کنانة
وبین قیس عیلان وکانت الدَّبْرَةُ
علی قیس فلمّا قاتلوا افجروا فقد
حضرها النبی صلی الله علیه وسلم
وهو ابن عشرین ومنه الحدیث
کُنتُ اَنبُلُ علی عُمُومَتی یوم الفِجار
ورمیتُ فیه بِاَسهُمٍ مَا اُحِبُّ اَنّی
لم اکُن فعلتُ
(فَجَارِ) کقطام زناکاری اسم است
فُجُور را وهو مبنی علی الکسرة * و
(یا فَجَارِ) معدولست از فاجره
(فَجُور) کصبور گناه کار وزناکار
(فُجُور) مثل فُجُر بضمتین جمع
(فاجر) تباه کار ونافرمان و
زناکار (فُجَّار) کزنار وفَجَرة محرکة
جمع * ومالدار وجادوگر فریبنده
(فُجَیْرَة) کجهینة جایست
(مَفْجَرَة) کمقعدة موضع آب
زهیدن مَفْجَر مثله وزمین هموار
که دران رود بارها روان گردد
مفاجر جمع
(ن) فَجَرَ فَجْراً بالفتح وفُجُوراً
بالضم * وفَجْرَة بالفتح بر انگیخت
گردید بر گناه وزنا کرد * وفَجَرَ
عَنِ الحَقِّ) روی گردانید ازان
* وفَجَرَ فلانٌ الماءَ فَجْراً) بالفتح
روان ساخت آب را * وفَجَرَ مِنَ
المَرَضِ) به شد از بیماری * و
نیز فَجْر) رفتن بگناه وزنا * و
نیز فُجُور) دروغ گفتن و دروغ
داشتن وبی فرمانی کردن وخلاف
ورزیدن وتباهی نمودن ومیل
کردن ومیل نمودن سوار از زین
وتباه گردیدن کار وکند گردیدن
بینائی
(مُفْجِر) کمحسن وقت فجر
در آینده ویقال انت مفجر الی
طلوع الشمس
(اِفْجَار) درپگاه درآمدن وفاجر
یافتن کسی را ودروغ بربافتن و
زناکردن وناگردیدن ومیل کردن
از حق ومال بسیار آوردن وبیرون
آوردن آب چشمه را یقال افجر
الینبوع ای انبط
(تَفْجِیر) آب راندن شد للکثرة
(مُتَفَجِّر) بکسر الجیم نام اسپ
حارث بن دعلة
(تَفَجُّر) روشن شدن صبح وروان
گشتن آب وجوانمردی نمودن
ویعدی بالیاء
(مُتَفَجَّر الرمل) راه ریگستان
(اِنْفِجَار) ازخود گفتن سخنی
را وبریافتن آن بی شنیدن و
آموختن از کسی
(مُنْفَجَر) جای روان شدن آب
* ومُنْفَجَرُ الرَّمْل) راه ریگ
(اِنْفَجَرَ علیه اللیلُ اِنْفِجاراً)
سپید گردید آخر شب * وانْفَجَرَتْ
الدَّواهی) رسید بلاها از هر سو
* ونیز انفجار) روشن گردیدن
بامداد وروان شدن آب وجوانمردی
نمودن

ف ج ز

(فَجْز) بالفتح بزرگ منشی کردن
لغة فی الشمس والفعل من نصر

ف ج س

(فَجْس) بالفتح بزرگ منشی کردن
وبزرگی نمودن وچیره شدن و
نو بیرون آوردن کاری را که زشت
باشد والفعل من نصر
(اِنْفِجَاس) بناچیز وباطل فخر
کردن
(تَفَجُّس) بزرگی نمودن

ف ج ش

(فَجْش) بالفتح سرشکستن وفراخ
ساختن چیزی را والفعل من نصر

ف ج ع

(فُجَاع) کغراب نام جد علقمه
(فَجِیعَة) کسفینة سختی واندوه
دردناک فجائع جمع
(موتٌ فَجُوعٌ) کصبور موت و
هلاکت که دردمند گرداند مردم
را از سختی
(فاجِع) زاغ دشتی * وموتٌ
فاجِعٌ) موت دردناک کن مردم
از سختی وبلا * وامرأةٌ فاجِعٌ) زن
مصیبت زده
(فاجِعَة) سختی واندوه یقال
نزلت به فاجعةٌ
(ف) فَجَعَهُ فَجْعاً) بالفتح دردمند
کرد ویرا ومصیبت زده ساخت
یا فَجْع دردمند شدن مردم بحکم
گردیدن چیز گرامی عزیز یقال
فُجِعَ بمالِهِ مجهولا
(تَفْجِیع) دردمند نمودن مصیبت
زده ساختن
(تَفَجُّع) دردمند شدن از سختی
واندوه وصلة باللام

ج ٣

ف ج ل
(فُجل) بالضم وبضمتین ترب
فُجلة یکی آن ع تراست جهت
درد مفاصل ویرقان و درد جگر
واستسقا وگزیدگی مار ونیش عقرب
واگر پوست یا عرقش را بر عقرب
اندازند در حال بمیرد و بر طعام هاضم
وملین وگوارنده طعام است و
پیش از طعام سرد کننده حرارت
اشتها و بهترین واقوی تخم آن پستر
پوست بعده برگ بعده علی
المراتب وخرد بهتر از بزرگ و
(حَبُّ الفُجل) دارو یکی است
روغن فجل
(فاجِل) قامر وغالب در قمار
(اَفجَل) آنکه میان هر دو پایش
دوری باشد
(فنجَل) کجعفر بمعنی افجلست
(فنجَلَة) بالفتح رفتاری است
بانرمی ونسر وهشتگی فنجلی
بالفتح مقصورا شله ورفتار پیران
(س ن) فَجِلَ فَجَلاً بالفتح و
بحرکت نرم وفرو هشته گردید و
سطبر شد
(تَفجیل) پهن ساختن چیزی

راه پیش آوردن
(اِفتِجال) نو پیدا کردن کاری
را

ف ج م
(اَفجَم) آنکه در کنج دهنش
سطبری باشد

ف ج ن
(اَفجَن) آنکه گیاه سداب را پیوسته
خورد
(فَیجَن) کحیدر گیاه سداب

ف ج و
(فَجوَة) بالفتح شگاف میان دو کوه
وجز آن منه قوله تعالی وهُم فی
فَجوَةٍ مِنهُ وزمین فراخ وکشاده
میان سرای وبین حواجی الحوافر
فَجوات وفِجاء بالکسر والجمع
فَجًا محرکة شله
(اَفجی) آنکه میان هر دو ران یا
زانو یا ساقش دوری باشد وشتر که
میان دو پاشنه دوری باشد
فَجوی مونث
(فَجواء) بالفتح والمد زمین فراخ
وکشاده ٭ وقوس فَجواء کمان که زه
از وی دور باشد
(ن) فَجَا القَوسَ دور نمود زه را از
قبضه کمان ٭ وفَجَا الباب کشاد
ورا
(س) فَجِئَتِ القَوسُ فَجًا
محرکة کشاده سینه گردید کمان از
زه ٭ ونیز فَجًا دوری میان دو
زانو یا ران یا ساق یا میان دو پاشنه
شتر واز ضرب نیز آید وکلان شکم
شدن ناقه
(اِفجاء) کشاده وفراخ ساختن نفقه
بر عیال
(تَفجیة) کشاده وبرهنه کردن و
یکسو گردانیدن
(تَفاجَی الشیءُ) شگافدار گردید
(اِنفِجاء) کشاده گردیدن در

باب الفاء فصل الحاء

ف ح ث
(فَحث) گلکف هزارخانه شکنبه
لغتیست در حفث
(ف) فَحَثَ عَنهُ فَحثًا باز کاوید
از ان
(اِفتِحاث) باز کاویدن از چیزی

ف ح ج
(فَحج) محرکة رفتار که دران پیش
پای ها نزدیک گذارند وپاشنه ها دور
(اَفحَج) آنکه پیش پاها نزدیک
گذارد وپاشنه ها دور در رفتار
(ف) فَحَجَ فَحجًا بالفتح بزرگ
منشی نمود ٭ وفَحَجَ فی مِشیَتِهِ
برفتار فحج رفت
(اَفحَجَ اِفحاجًا) پس پاشد ابتیم
گریخت ٭ واَفحَجَ عَنهُ باز گردید
٭ واَفحَجَ حَلوبَتَهُ هر دو پای
حلوبه را کشاده داشت در دوشیدن
(تَفحیج) پیش پاها نزدیک
نهادن وپاشنه ها دور در رفتار
(تَفَحُّج) هر دو پا را کشاده داشتن
در رفتن وجز آن

ف ح ج ل
(فَحجَل) کجعفر قال ذکره النحاة
وفسروه بالافحج وعندی انه وهم
وانما الافحج هو الفنجل لکنهم لما
ذکروه اوردته انتهی قلت ولابعد
فی ان یکون الفحجل بمعنی الفنجل
وهو الافحج

ف ح ح
(فَحّ) بالفتح آواز مار که از دهن وی
آید
(فُحَّة) بالضم گرمی وسوزش
فلفل
(فُحُم) بضمتین اندرهای جوشان

(فَحِيجَ الافعی) کامیر آواز مار که از دهانش آید
(فَحْفَاح) بالفتح آنکه در آواز وی گرفتگی باشد و نام جوی است در بهشت
(تَفَحَّحَ الافعی) بفتح التار الفوقیة بمعنی فَحِيج الافعی است
(ن ض) فَحَّتِ الْاَفْعی فَحًّا) بر دمید مار از دهن * وفَحَّ فِي نَوْمِهِ) دمید در خواب و کُلُّ مَا کَانَ مِنَ الْمُضَاعَفِ لَازِمًا فَالْمُسْتَقْبَلُ منه يجيُ علٰی يَفْعِلُ بالکسر الّا سَبْعَةَ اَحْرُفٍ جَاءَتْ بالضم والکسر معًا وهی يَعُسُّ وَيَشُحُّ وَيَجُدُّ وَيَصُدُّ وَيَجُمُّ وَيَشُبُّ الفَرَسُ وَيَفُحُّ قُلْتُ وَيَئِزُّ وَيَخِرُّ وَيَحِلُّ وَيَخُرُّ وَيَبِسُّ وَيَقِبُّ وَيُمِحُّ الثوب کذلک
(فَحْفَحَة) درست کردن دوستی را بی آمیغ گردانیدن و عارض شدن گرفتگی گلو در آواز و دمیدن در خواب

ف ح د

(اِفْتِحَاد) از خود کردن کار بیرا و از خود آوردن سخن و رای را و پیروی ناکردن کسی را در آن

ف ح س

(فَحْس) بالفتح بدهن و زبان گرفتن از دست آب و جز آنرا و بدست مالیدن جو را چندانکه خار و جز آن از وی دور گردد والفعل من فتح
(تَفَحَّسَ فِي مِشْيَتِهِ تَفَحُّسَةً) خرامید

ف ح ش

(فَاحِش) نیک زشت و هر بدی که از حد درگذرد و بسیار چیره * ورجلٌ فَاحِشٌ) مرد فحش گوی
(فَاحِشَة) زنا و هر گناه و بدی که از حد درگذرد و هر چه که خدای عزّ وجلّ از آن نهی فرموده
(فَحْشَاء) کصحراء زنا و فستی در ادای زکات
(فَحَّاش) کشداد مرد فحش گوی
(ك) فَحُشَ فُحْشًا) بالضم از حد درگذشت بدی * ونیز فُحْش) درگذشتن از حد در جواب و ستم کردن در آن ومنه الحديث لَا تَكُونِي فَاحِشَةً لِعَائِشَةَ رضی الله عنها و نیک زشت شدن
(اِفْحَاش) فحش گفتن بر کسی و یعدی بعلٰی یقال اَفْحَشَ عَلَيْهِ فی المنطق
(تَفَحُّش) بیهوده گفتن
(تَفَاحُش) فحش گفتن و آشکار کردن آنرا و از حد درگذشتن بدی

ف ح ص

(فَحْص) بالفتح هر جای که جای باش مردم باشد و چند موضع است در غرب فَحْصُ طُلَيْطِلَةَ وفَحْصُ اَكْشُونِيَةَ وفَحْصُ اِشْبِيلِيَةَ وفَحْصُ الْبَلُّوطِ وفَحْصُ الْاَجَمِّ وفَحْصُ سُوذَنْجَيْنَ
(فَحْصَة) بالفتح چاهک زنخ
(فَحِيص) کامیر کاونده از چیزی یقال هُوَ فَحِيصِي یعنی جوینده عیب و راز منست
(اُفْحُوص) کعصفور خانه سنگخوار فَاحِيص جمع
(مَفْحَص) کمقعد خانه مرغ سنگخوار
(ف) فَحَصَ عَنْهُ فَحْصًا) باز کاوید از آن تفتیش کرد * وفَحَصَ المطرُ التراب) بر گردانید باران خاک را * وفحص فلان) بشتافت * وفَحَصَ الصبیُّ) جنبید دندان پیشین وی * وفَحَصَ الْقَطَا التراب) آشیانه ساخت سنگخوار در آن ومنه الحديث فَحَصُوا عَنْ رُؤُسِهِمْ کانهم حَلَقُوا وَسْطَهَا وترکوها مثل اَفَاحِيصِ الْقَطَا
(مُفَاحَصَة) عیب و راز همدیگر را کاویدن مُفَاحِص) بکسر الحاء نعت از آن
(تَفَحُّص) باز کاویدن از چیزی
(اِفْتِحَاص) باز کاویدن از چیزی و یعدی بعن ج ۳

ف ح ض

(فَحْض) بالفتح شکستن هر چیزی و اکثر استعمال آن در چیزی تر آید مانند خیار و با درنگ و جز آن والفعل من فتح

ف ح ق

(ارضٌ فَيْحَقٌ) کحیدر زمین فراخ
(فَيْحَقَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ فَيْحَقَةً) فراخ کرد میان هر دو پای را
(مُتَفَيْحِق) بکسر الحاء پر دهن از

کلام
(انفحق) فراخ وکشاده گردید

ف ح ل

(فَحل) بالفتح کشن از هر حیوان
فُحُول و فُحُولة بضمهما و افحل
کافلس و فِحال و فِحالة) بکسرهما
جمع * وستاره سهیل بدانجهت که
از ستارگان دیگر بر کنار باشد همچو
کشن که وقت برجستن بر ماده از
شتران کناره گزیند و خرما بن نر
و نگاه دارنده اسپان و راوی را گویند
شعر و سخن نیک را و فُحول
بالضم جمع * و بوریا که از برگ
خرما بن نر بافند و منه الحدیث
انه علیه السلام دخل علی رجل
من الانصار و فی ناحیة البیت
فحل من تلک الفحول فامر بناحیة
منه فرش ثم صلی علیه و موضعی
است بشام که دران جنگ ها واقع
شده و جاییست دیگر و درخت
بی بر * و نیز فحل) نام ابن عباس
بن حسان که با یزید بن مهلب
کارزار نموده و بضرب تمثال
همدیگر کشتند * و نیز فحل)
لقب علقمه بدانجهت که چون
امرء القیس مادر جندب را
بسبب غالب آمدنش بر وی در
شعر طلاق داده در حباله نکاح خود
در آورده * و فحول الشعراء)
چیره دستان در هجاجات و انا
چون با شاعری معارضه کنند
چیره شوند
(امرأة فحلة) با تا زن بد زبان و
دراز
(فِحل) بالکسر موضعیست
(فَحِل) ککتف جاییست
(رجل فَحیل) کامیر مرد نیک دانا
و نجیب و مرد سخت گشنی
کننده * و فحل فحیل) کشن نجیب
با اصل و نیکو در گشنی * و کبش
فحیل) گشن شبیه شتر نر در نجابت
و نیز کسی
(فِحلان) بالکسر جاییست در
احد
(فِحلتان) بالکسر موضعی
است
(فَحلاء) بالفتح ممدودا موضعی
است
(فُحّال) کرمان خرمابن نر
فحاحیل جمع و هذا خاصة للنخل
و قد یقال فیها فحل و فحول ایضا
(ف) فَحَل ابله فحلا کریما)
گزید جهت گشنی شتران خود
گشن برگزیده را * و فَحَل الابل)
گشن گذاشت در شتران * و فحل
فِحلة و فِحالة بکسرهما و فُحولة
بالضم گشنی کرد
(اِفحال) کشن بعاریت دادن
(مُتفحّل) درخت که بار نیارد
(تفحّل) با گشن مانستن و بتکلف
نمودن فحولت را در لباس و طعام
و درشت گردانیدن آن هر دو را
(افتحال) کشن اصیل گزیدن جهت
کشنی شتران
(استفحال) بزرگ شدن کار و
فحل نیکو توانا جستن تا بچگان خوب
و توانا آرد کما یفعله اعلاج کابل اذا
رأوا رجلا جسیما من العرب خلّوا
بینه و بین نسائهم لیولد فیهم مثله
و نرگردیدن خرمابن

ف ح م

(فَحم) بالفتح انگشت و بحرک
(فحمة) باتا یک انگشت * و
فحمة اللیل) اول شب و تاریکی
آن یا شب سخت سیاه یا از مغرب
تا هنگام خفتن مردم خاص است
بموسم گرما فِحام بالکسر و فُحوم
بالضم جمع * و فحمة السحر)
هنگام بامداد * و فحمة بن
جمیر) نیم شب
(فَحِم) ککتف تکه با بانگ
(فَحیم) کامیر انگشت و سخت سیاه
(فاحم) نیک سیاه و تکه خروشان
و آب استاده و موی سیاه
(فُحومة) بالضم سیاه گونی و
سیاه رنگ شدن و الفعل من سمع
(ن) فحمت القلیب فُحوما)
آرمید چاه و ایستاد آب آن * و
فحم الرجل) در ماند در جواب
(ن س) فحم الصبی فحما)
بفتح و فُحاما و فُحوما بضمهما
بگریست کودک چندانکه سپری شد
آواز وی * و فحم الکبش)
بانگ کرد * و فُحِم الصبی فحوما
کذلک فیهما و یقال ثغا الکبش
حتی فحم اذا صار فی صوته بحوحة
* و نیز فحم) بالفتح وقت فحمه
آب خوردن
(ک) فحم فحوما) سیاه رنگ
گردید

(مفحم) گنگ درمانده و آنکه او بر شعرگوئی قادر نباشد

(أفحم الهمّ إفحاماً) از شعرگوئی باز داشت او را اندوه * و (فُحِمَ الصّبيّ) مجهولاً گریست چند آنکه آوازش سپری شد * و (أفحم الكبش) بانگ کرد * و نیز (افحام) خاموش گردانیدن بحجت و خصومت و قطع کردن سخن کسی را و سیاه کردن در شدت تاریکی مفحم یافتن کسی را یقال هاجاه فأفحمه یعنی هجو کرد او را پس فرومانده یافت او را در جواب

(تفحيم) سیاه کردن در تاریکی اول شب یقال فحّموا في فحمة العشاء

(تفحيم) سیاه گردانیدن چیزی را یقال فحّم وجهه اذا سوّده

(افتحام) شراب شبانگاهی خوردن

ف ح و

(فحا) بالفتح مقصوراً ابزار دیگ

(أفحاء) بالفتح اکثر (فحواء) کسحرا ابزار دیگ از زنگ (افحاء) بالفتح ممدوداً جمع وفي الحديث من أكل فحا أرضٍ لم يضرّه ماؤها يعني البصل

(فحوة) بالفتح انگبین بی آمیغ

(فحية) بالكسر كحرية وغنيّة آشامیدنی تنگ یا عام است

(فحوى الكلام) بالفتح مقصوراً معنی سخن و مضمون و روش آن (فحواء) بالمد و (فحواء) كعلواء مثله يقال عرفت ذلك في فحوى كلامه

(تفحية) تیک دیگ افزار انداختن در دیگ منه فحّ قدرك اي كثّر أبازيرها

و کلام را بسوی مضمونی بردن يقال انه يفحّي بكلامه الى كذا وكذا

باب الفاء فصل الخاء

ف خ ت

(فخت) بالفتح ماهتاب که اول نمایان گردد و روزنی که از سوراخ خانه افتد و دام شکار سوراخ ها گردد در آسمان خانه

(فاختة) کصاحبة مرغیست معروف (فواخت) جمع * و ام هانئ فاختة بنت ابی طالب خواهر علی بن ابی طالب کرم الله وجهه * و فاختة بنت عمرو و فاختة بنت ولید صحابیات اند

(ف) (فخته فختاً) بالفتح برید آن را * و (فخت الإناء) واکشاد آن را * و (فخت رأسه بالسيف) زد سرش را بشمشیر و برید * و (فختت الفاختة) بانگ کرد * و نیز (فخت) بر آوردن باورچی گوشت پاره از دیگ

(تفخّت) برفتار فاخته رفتن و شگفت داشتن از چیزی

(انفخات) سوراخ دار گردیدن آسمان خانه

ف خ ج

(فخج) محرکة سخت دوری میان هر دو پای و هو أسوأ من الفحج تباينا

(ف) (فخج فخجاً) بالفتح بزرگ منشی نمود

ف خ خ

(فخ) بالفتح دام شکاری (فخاخ) بالکسر (و فخوخ) بالضم جمع و موضعیست بمکه و در آنست قبر ابن عمر * و نیز (فخّ) فروهشتگی هر دو پای (فخخ) محرکة مثله

(فخّة) بالتا فروهشتگی هر دو پای و خوابی که بعد جماع آید و زن آلوده تر خواب بیدار

(فخّ) بالکسر کنیت زن (سطیعه) خواب

(فخيخ الأفعى) آواز مارکه از دهن وی آید و في حديث ابن عباس نام النبي صلى الله عليه وسلم حتى سمعت فخيخه ثم صلى ولم يتوضأ قال الاوزاعي لا وضوء من النوم وقال ابو موسى لا وضوء من النوم الا ان يتيقن خروج خارج

(ض) (فخّ النائم فخّاً) بالفتح (فخيخاً) کامیر خرخر کرد در خواب * و (فخّت الأفعى) دمید بوی

(فخفخة) بناچیز فخر کردن و نازیدن

(افتخاخ) خرخر کردن در خواب

ف خ ذ

(فخذ) ککتف ران مؤنث آید (فخذ) بالفتح و بکسر شله و گروه برادران و تبار مرد که کم از بطن باشد تقول هذا فخذ فلان (أفخاذ) جمع ويقال اولها الشعب ثم القبيلة ثم الفصيلة ثم العمارة ثم البطن ثم الفخذ

(فخذاء) کصحرا زن که مرد را

میان ران خود گیرد و بند نماید
(ض ف) فَخَذَهُ فَخْذًا) بالفتح
بر ران او زد یا بشکست ران آنرا و
(فُخِذَ) مجهولا بر ران رسیده
شد
(تَفْخِیذ) درگرفتن و پراگندن
و هم زانو شدن و خواندن
خویشاوندرا الاقرب فالاقرب
منه الحدیث بَاتَ یُفَخِّذُ عَشِیرَتَهُ
ای یدعوهم فَخِذًا فَخِذًا و نسبت کردن بر
فخذ را بسوی قبیله و در ان گرفتن چیز
(مُفَاخَذَة) هم زانو شدن
(تَفَخُّذ) درنگ نمودن و سپس
ماندن
(اِسْتِفْخَاذ) سست گوش گردیدن
یا رام شدن

ف خ د

(فَخِیر) کامیر آنکه با تو نازد و فخر
کند و مرد مغلوب در فخر
(فَخُور) کصبور نازمن و ناقه بزرگ
پستان کم شیر و پستان سطبر
درشت تنگ سوراخ کم شیر و خرمابن
بزرگ تنه کنده شاخ و اسپ بزرگ
و درازنره
(فَاخِر) نازنده و بهترین هر چیزی

و گرانمایه و غوره خرما بزرگ
بیدانه
(فَخَّار) کشداد سبو و سفالینه
(فَخَّارَة) یکی و مرد بسیار فخر
(فِخِّیر) کسکیت بسیار نازنده
(فَیْخَر) کحیدر اسپ بزرگ و درازنره
فیاخر جمع
(فَاخُور) ریحان الشیوخ که نوعی
از گلست
(مَفْخَرَة) کمقعدة و بضم الخاء
آنچه بدان نازند و مایه ناز و بزرگی
(ن) فَخَرَهُ فَخْرًا) چیره شد بر وی
در مفاخره
(ف) فَخَرَ فَخْرًا) بالفتح و بحرک
و فَخَارًا و فَخَارَةً بفتحهما و فُخُورًا
و فِخِّیرَی) کخلیقی و یمد نازید
یا نازید بخوی نیکو و از نصر نیز آید
فَخَرَهُ عَلَیْهِ) افزون داشت او
را بر وی در فخر
(س) فَخِرَ فَخَرًا) محرکة ننگ
داشت
(اِفْخَار) افزون داشتن یکی را
بر دیگری در فخر یقال اَفْخَرَهُ عَلَیْه
و فرزند نیکو آوردن یقال افخرت
المرأة اذا ولدت ولدا فاخرا

(تَفْخِیر) افزون داشتن یکی را
بر دیگری در فخر
(مُفَاخَرَة) نبرد کردن و برابری
نمودن در فخر فِخَار بالکسر مثله
(تَفَخُّر) بزرگی نمودن مُتَفَخِّر
نعت است ازان
(تَفَاخُر) بر همدیگر نازیدن
(اِفْتِخَار) نازیدن و مآثر کهنه را
شمار کردن
(اِسْتِفْخَار) چیز فاخر خواستن
و فاخر خریدن

ف خ ذ

(ضَرْعٌ فَخُوذٌ) کصبور پستان سطبر
تنگ سوراخ
(فَاخِز) خرمای بی دانه او هو
بالزای و هو الصحیح
(فَیْخَز) کحیدر نره ستور یا اسپ
سطبر نره و بزرگ نره از مردم
و اسپ
(ن) فَخَزَهُ فَخْزًا) چیره شد بر وی
در نبرد فخر دروغ
(س ف) فَخِزَ فَخْزًا) بالفتح بزرگ
منشی کرد و بزرگی نمود و فخر آورد
و نیز فخز) افزون شدن نیکوی
کردن

(مُفَاخَزَة) برابری کردن در فخر
(تَفَخُّز) فیرپدن و بزرگی نمودن و
بزرگ منشی کردن مُتَفَخِّز نعت
است ازان

ف اخ ش

(فَخَشَ الامرَ فَخْشًا) بالفتح
هیچکاره گردانید آنرا و بی تیمار
گذاشت

ف اخ ل

(تَفَخُّل) آشکار کردن آهستگی
و بردباری را و آماده شدن جامه
نیکو و بهترین پوشیدن

ف اخ م

(فَخْم) بالفتح مرد بزرگ قدر و
گرامی و مَنْطِقٌ فَخْمٌ) سخن درست
استوار خلاف رکیک
(فُخَیْمَة) کجهینة بزرگی و بلندی
(فَیْخَمَان) کزعفران بزرگ و معظم
قوم که در امور و مهمات تکیه برو
و تدبیر وی کنند و شک و یقین کار
بدو منقطع گردد
(ك) فَخُمَ فَخَامَةً) بالفتح
سطبر گردید و پر شد
(تَفْخِیم) بزرگ داشتن و حرف
را بی اماله خواندن * و الف

التفخیم) ضد الف الامالة

باب الفاء فصل الدال

ف دء

(فِنْدَأْوَة) بالکسر تشیه تیز و مذکور است در ف ن د

(فِنْدَأْیَة) کجردحلة تبر فَنَادِیْد بالفتح جمع بر غیر قیاس

ف دج

(فَوْدَج) کجوهر هوده لغة فی الهودج ومرکب عروس بن ران ناقه وناقه فراخ بن ران عن الخلیل

(فَوْدَجَات) بالفتح موضعی است

(شاةٌ مُفَوْدَجَة) گوسپند که هر دو شاخ آن راست و متصل اطراف باشد

ف دح

(فَادِح) کار گران و دشوار

(فَادِحَة) سختی

(فَوَادِحُ الدَّهْر) کارهای بزرگ زمانه

(ف) فَدَحَهُ الدَّیْن فَدْحًا) بالفتح گران بار کرد وام وی را مَفْدُوْح است گفتند از ان منه حدیث بن جُرَیْج انّ رسول الله صلی الله علیه وسلم قال وعلی المسلمین أن لا یترکوا مَفْدُوحًا فی فداء او عقل

(اِفْدَاح) گران و دشوار یافتن کار را

(اِسْتِفْدَاح) گران و سخت یافتن کار را

ف دخ

(فَدْخ) بالفتح بسنگ سر شکستن الفعل من فتح ولا یکون الّا للشیء الرطب

ف دد

(فَدِیْد) کامیر بانگ و آواز سخت و شدت آن یا آواز دویدن گوسپند از یا آواز دویدن گوسپندان آمیخته با آواز شبانان و رانندگان یا آواز است شبیه آواز مار که از پوست بر آید و موضعیست بجوران از ان موضع است سعید بن خالد عثمانی که در زمان مامون عباسی دعوای خلافت نموده و شتران بسیار یقال لفلان فدید من الابل ای کثیر

(فُدَادَة) کسلاله بالضم مرغی است

(فَدَّاد) کشداد مرد بلند و درشت آواز و سخت یا سپر کننده و خداوند گله دو صد تا هزار شتر و خداوند شتران بسیار و مرد متکبر فَدَّادُوْن جمع * ونیز فَدَّادُوْن) شتربانان و چوپانان گاو بندگان و خربندگان و کشاورزان و کسانیکه پیوسته در شتران بد باشند و آنانکه آواز را بلند و درشت نمایند در کشتها و ستوران خود و منه الحدیث انّ الجفاء والقسوة فی الفدّادین ای الذین تعلوا اصواتهم فی حروثهم ومواشیهم ویروی الفدادین بالتخفیف یعنی اهل البقر التی تحرث جمع الفدان لاداة الثودین للحرث

(فَدَّادَة) بالتاء غوک مرد بد دل و بخفف

(فَدْفَد) بفتح الفائین دشت وجای سخت و درشت و بلند و زمین برابر و هموار و نام مردی

(فَدْفَدَة) بالتاء آواز شبیه آواز مار که از پوست بر آید

(فُدْفُد) کهدهد بلند و درشت آواز

(فُدَفِد) کعلبط بلند و سخت آواز و شیر خفته حجرات شده

(ض) فَدَّ فَدِیْدًا) بالفتح بانگ کرد یا سخت بانگ کرد یا آواز ما با آواز مار که از پوست بر آید * وفَدّ فَدِیْدًا) دوید ویقال هو یفُدّ لی بالضم ویعدّ یعنی ا و بیتر ساند مرا بوعدة بد

(فَدْفَدَ فَدْفَدَةً) دوید گریزان از درنده یا از دشمن

(تَفْدِیْد) متکبرانه رفتن و فریدن در رفتار و بانگ و فریاد کردن در فروختن چیزی

ف ذد

(فِذْدَة) بالکسر پاره از گوشت و از شب و از کوه

٣ج

(فَذَد) محرکة بمعنی فَذُوْد است کصبور فُذُوْد بالضم و مَفْذَدَة کمقعدة وبضم الدال جمع

(فَذِد) کتف کول و چوب زود شکن

(رجل فُذَدَة) کهمزة مرد تنها رونده

(فَذُوْد) کصبور بز کوهی کلان سال یا عام است فُذُد ککتب و بالضم جمع

(فَاذِد) کشن سست و باز ایستاده از کشتی فُذْد بالضم جمع بز کوهی

پریا عام است زیرا جوان فوادر
وفُدُر بالضم جمع دناوة تنها
از شتران
(فَادِرَة) سنگ بزرگ درشت
سخت در سر کوه
(فُدُر) کعتل سیم وکودک فربه یا
نزدیک بلوغ رسیده
(فِنْدِیْر) کقندیل پاره از کوه خز
فِنْدَرَة وسنگ بزرگ بیرون جسته
از سر کوه فِنْدِیرَة بالتاء مثله
فیهما
(طَعَامٌ مَفْدَرَةٌ) کمقعدة طعام
که شهوت جماع را ببرد وسبب
قطع باه گردد * ومَکَانٌ مَفْدَرَةٌ
جای پر از بز کوهی
(ق) فَدَرَ اللَّحْمُ فَدْرًا سرد
گردید گوشت پخته * وفَدَرَ الفَحْلُ
فَدْرًا بالفتح وفُدُورًا سست گشت
کُشن از کشنی وباز ایستاد ودرین
معنی از ضرب نیز آید
(طَعَامٌ مُفْدِرٌ) کمحسن طعام قاطع
باه
(اِنْفِدَار) سست گردیدن باز ایستادن
کُشن از کشنی
(تَفْدِیر) سست گردیدن وباز
ایستادن کشن از کشنی وشکستن
سنگ جز آن یقال فَدَّرَهُ تَفْدِیرًا
اِذَا تکسَّر صِغَارًا وکبارًا

ف دس

(فُدُس) بالضم تننده فِدَسة
کقردة جمع
(فَدَسِیّ) محرکه منسوب بمرد
ناشناخته نسبت یقال فُلانٌ فَدَسِیٌّ
ای لا یُعرفُ اِلی مَا ذا یُنْسَب
(فَیْدَس) کحیدر سبوی کلان که
مسافران در سفر دریای شور همراه
گیرند لغة مصریّة
(اِفْدَاس) تننده افتادن در آوند
وخنور

ف دش

(رجلٌ فَدِشٌ) گلنگ مرد کول
ونادان در کار
(ن) فَدَشَ رَاسَهُ فَدْشًا
شکست سر او را

ف دع

(فَدَع) محرکه کجی خردگاه دست
وپای چندانکه کف دست وپا چپ
روی بر گردد یا رفتار بر پشت
پای یا خمیده ومرتفع گردیدن
پیش ولی کف پا چندانکه اگر
کنجشکی بزیر پای مرد افدع در آید
آزاری بدو نرسد یا آن کجیست
در بندها گوی از جای خود زائل
شده وآن اکثر در ارساغ ستور
خلقی باشد یا خمیدگیست میان
کف پا واستخوان ساق منه حدیث
ابن عمر انَّ یَهُودَ خیبرَ دَفَعُوهُ من
بیتٍ فَفَدَعَتْ قَدَمُهُ وکژی ما بین
ران وسم ستور وبر آمدگی پیشگاه
سپل شتر والفعل من سمع فی الکل
(فَدَعَة) محرکه جای کجی از
دست وپای
(اَفْدَع) مرد کفدست وپای روز
روی رفته وباریک شکم کف پا که
بزمین نرسد * وجملٌ اَفْدَعُ شتر
سپل بر آمده کج ما بین ران وقدم
فَدْعَاء مؤنث فیهما ویوصف به
الظلیم لان فی مفاصله انحرافا
(تَفْدِیع) افدع گردانیدن
(اِنْفِدَاع) کج گردیدن خردگاه
دست وپای ستور

ف دغ

(فَدْغ) بالفتح شکستن یا شکستن
وکفانیدن چیزی کاواک را ورغن
را بر روی طعام کردن والفعل من
فتح
(فَدَغ) محرکه خمیدگیست در
کف پا
(اَفْدَاغ) آبیست وخرما بنی در
کوه قطن
(مِفْدَغ) کمنبر افزار شکستن
(اِنْفِدَاغ) از خشکی نرم وفروهشته
شدن

ف دغم

(فَدْغَم) کجعفر مرد نیکو صورت
بزرگ هیکل وروی خوب پر گوشت
وتره آبناک
(فُدْغِمَ الرَّجُلُ فَدْغَمَةً) مجهولا
پر گوشت روی گردید

ف دك

(فَدَك) محرکه دهیست
بخیبر وهو الذی تقضی فیه ابوبکر
قال اکثر الائمة کان قضاؤه بیّنة حقّ
وقال بعض الشیعة کان باطلا واز
دهاست ابن عبد فدکی پدر مُنَیا
مادر عمرو بن الاهتم * ونیز فدك
نام پسر حام بن نوح علیه السلام
قیل وباسمه سمی فدك خیبر
(فُدَیْك) کزبیر موضعی است * و
(ابوفُدَیك) نام مردی خارجی

فُدَیکات قوم او
(تَفْدِیك) پنبه زدن

ف دك س

(فَدَوْکس) کسفرجل شیربیشه ومرد درشت اندام وشتر نیک توانا بزرگ هیکل ومعرفةً نام اَخْطَل غیاث بن غوث ثَغلبی

ف دك ل

(فَدَاکل) بالفتح کارهای بزرگ وسترک

ف دم

(فَدم) بالفتح کنکلاج ودرمانده درسخن گران سست کم فهم ومرد کول درشت بدخوی فَدْمَة مؤنث (فِدَام) بالکسر جمع ونیز سرخ سیر رنگ
(فِدَام) گکتاب دهن بند آتش پرستان وعجمیان که وقت آب خوردن بدان دهان را بندند و سرپوش ابریق وپالونه فَدّام) کسحاب وشدّاد ومثله فیهما ودستار دهن بندها دبردهن فَدَم الثوَر کذلك
(رك) فَدُمَ فَدَامَةً) بالضم وفُدُومَةً نکلاج گردید ودرماند درسخن وکول ودرشت خوی شد
(مُفْدَم) کمکرم جامه نیک سرخ رنگ یا جامه سرخ که نه غایت سرخ باشد ✽ (اِبْرِیق مُفْدَم) ابریق سرپوش نهاده بروی
(اِفْدَام) جامه را رنگ سرخ سیر کردن
(اِبْرِیق مُفَدَّم) کمعظم ابریق سرپوش نهاده
(ثورٌ مفدّمة) گاوان باپتفوز بند وفی الحدیث انکم مدعوّون یومَ القیامة مفدّمةً افواهکم یعنی انهم ممنوعون من الکلام حتی تکلم ایدیهم وارجلهم
(تَفْدِیم) سرپوش ساختن خنور وجز آنرا وسرپوش نهادن بر ابریق ودهان بند بردهان

ف دن

(فَدَن) محرکة کوشک استوار شید اندود وافْدَان جمع ورنگیست سرخ (فَدَان) کسحاب گاو نر یا دو گاو قلبه ران مقرون همدیگر ویکی را فدان گویند وساخت آماج کشاورز فَدَّان کـکتان مثله فی الکل فَدَادِین بالتخفیف جمع و الفَدَّادُون ذکو فی الدال وهم اصحاب الفَدَادِین کمایقال الجمّالون لاصحاب الجمال کمامر
(فُدَین) کزبیر دهیست بسواد خابور
(تَفْدِین) فربه گردانیدن شتر را ودراز ساختن بنا را

ف دی

(فِدْیَة) بالکسر سربها ✽ وفِدْیَةُ الفطر) نیم صاع است از گندم و یک صاع ازحبوب دیگر ویقال خُذْ علی هذیتک وفِدْیَتک یعنی بگیر طوری راکه بران بودی
(فِدًی) بالفتح والکسر مقصورا سربها فِدَاء کـکسار مثله یقال فَدًی لك ابی یعنی سربهای تو باد پدرمن وکذا فَدَاءٍ لكَ بکسر الهمزة منونًا عند البعض اذاجاوزلام الجر خاصةً لانه نکرة یُرِیدون به معنی الدعاء
(فَدَاء) کسماء حجم چیزی وانبار غله یا انبارها از گندم وجو وخرما و جز آن
(ض) فَدَاهُ فِدًی) بالکسر مقصورا وبالفتح وفِدَاءً ممدودا سربها داد ورست ✽ فَدَاهُ بنفسه) سربها داد او خود را
(اِفْدَاء) رقصانیدن پسر خود را انبار ساختن برای خرما وفن رختن خرما وبزرگ جسم گردیدن و پذیرفتن سربهای بندی یقال اَفْدَاهُ الاسیر اِذا قَبِلَ مِنْهُ فِدْیَتَهُ
(مُفَدّی) کمعظم نام مردی
(تَفْدِیَة) سربهای تو باد بجای من گفتن یقال فَدّاهُ اِذا قال لَه جُعِلْتُ فِدَاكَ
(مُفَادَاة) سرخریدن وسربها دادن کسی را
(تَفَادی منه) خویشتن را از وی نگاه داشت وپرهیز نمود ویک سو شد ورهائی جست ✽ وتَفَادَوْا) سربهای همدیگر دادند وواخریدند
(اِفْتَدی به) سر خرید وسربها داد

باب الفاء فصل الذال

ف ذج

(فُوذَنج) بالضم گیاهی معرب است

ف ذح

(تَفَذُّح) کشاده نمودن ناقه پایها را جهت کمیز انداختن

(اِنفِذاح) بمعنی تفدّع است

ف ذذ

(فَذّ) بالفتح تنها و یگانه اَفْذاذ و فُذُوذ) بالضم جمع و اول تیر قمار وهی عشرة اولها الفَذُّ ثم التَّوْأَم ثم الرَّقیب ثم الحِلْس ثم النافِس ثم المُسْبِل ثم المُعَلّی وثلثة لا انصِبا ج
لها وهی السَّفیح والمَنیح والوَغْد* و تَمْرٌ فَذٌّ) خرمای پراگنده * ونیز فَذّ) سخت راندن و دور کردن و الفعل من نصر

(اَکَلْنا فُذاذًا) بالضم یعنی خوردیم یگان یگان اَکَلْنا فُذاذى بالضم والفتح مقصورا و فُذّاذًا) کرمان کذلک

(اَفَذّ) تیر قمار بی پر

(مِفْذاذ) بالکسر گوسپند که یک بچه زادن خوی وی باشد

(فَذْ فَذْ فَذْ فَذَّةً) پست و کوتاه شد تا بغریب و ناگاه جهد

(شاةٌ مُفِذٌّ) کمتر گوسپند یک بچه زاده و لا یقال ناقةٌ مُفِذٌّ لانها لا تَلِدُ الا واحدًا

(اِفْذاذ) یک بچه آوردن گوسپند

(تَفَذُّذ) ستیهیدن و بخود خود بکار پرداختن

(اِسْتِفْذاذ) ستیهیدن و خود رائی نمودن یقال اِسْتَفَذَّ بِهِ ای اِسْتَبَدَّ

ف ذل ك

(فَذْلَكَ حسابَهُ فَذْلَكَةً) بپایان رسانید حساب را و پرداخت و فارغ شد از ان مخترعة من قوله اذا اَجْمَلَ حسابه فَذْلِكَ كذا وكذا

باب الفاء فصل الراء

ف رء

(فَرَأ) محرکة گورخر یا گورخر جوان یا گورخر کره فَرَأ) کسحاب مثله فیهما اَفْرُء وفِراء) بالکسر جمع وفی المثل کُلُّ الصید فی جوف الفَرَا یعنی همه شکارکم از شکار گورخر است با بدال الهمزة الفا لانه مثل والامثال موضوعة علی الوقف وکذا انکحنا الفرا فسنری* ونیز فَرَء) جزیره است در یمن

(اُمُّ فَرْوَءٍ) کامیر کار شگفت و نو پیدا

ف رب

(فَرَآب) کسحاب ودهیست قریب سمرقند

(فُرَآب) کرمان دهی است باصبهان

(فِرْیاب) کجریال شهریست ببلخ یا آن فِیرْیاب کگیمیا ریا فارِیاب کقاصعاء هست ونیز فیریاب کگیمیا شهریست بخراسان و فاراب کساباط ناحیه است پس جوی سیحون او هی بَلَدُ اُتْراز

(تَفْرِیب) بدو آتنگ نمودن زن کس را

ف رب ج

(اِفْرِنْباج) بریان شدن پوست بره و خشک گردیدن بالای آن یقال اِفْرَنْبَجَ جِلْدُ الحَمَل اِذا شُوِیَ فیبس اعالیه

ف رب ر

(فِرَبْر) کسجل دهی است ببخارا

ف رت

(فِرْت) بالکسر میان دو انگشت سبابه و ابهام

(فُرات) کغراب آب خوش و نیک شیرین یقال ماءٌ فُراتٌ ومیاهٌ فرات و دریا و جوی کوفه * و فُرات بن حَیّان) عجلی صحابی است

(فُراتان) فرات و دجله

(میاهٌ فُرْتان) کسکران آبهای شیرین و خوش

(فَرْتَنی) بالفتح مقصورا زن زناکار نافرمان

(ن) فَرَتَ فُرُوتًا) تباه کار گردید و زنا کرد

(س) فَرِتَ فَرَتًا) محرکه سست خرد گشت پس دانشمند

(ك) فَرُتَ الماءُ فُرُوتَةً) بالضم شیرین گردید

ف رت ج

(فِرْتاج) بالکسر نشانی است مر شتر از او موضعیست ببلاد طی

ف رت ك

(فَرْتَك) کجعفر شاخ کوهی است بکرانه دریای هند متصل یمن یا آن رأس الفَرْتَك است

(فَرْتَكَه فَرْتَكَةً) ریزه ریزه کرد آنرا * و (فَرْتَكَ) کام نزدیک گذاشته رفت * و (فَرْتَكَ عَمَلَهُ) تباه گردانید کار را

ف ر ت ن

(فَرْتَن) کجعفر نام زنی

(فَرْتَنَة) سخن را به نیکو روش بیرون آوردن و با واز نرم گفتن و کام نزدیک گذاشته رفتن

(فَرْتَنَا) بالفتح مقصور ابجه گفتار و زن زناکار روداه و نام زنی و کوشکی در مرو رود و کنیه است و بدین معنی بدون لام آید

ف ر ث

(فَرْث) بالفتح سرگین در شکنبه فُرُوث جمع * و کشتی حزد لغة فی الفاف

(مکانٌ فَرِثٌ) گکتف جاینکه نه کوه است و نه ریگ

(فُرَاثَة) کغرابه آنچه در جگر و شکنبه باشد

(ن) فَرَثَ کَبِدَه) زد بر جگر او حالانکه او زنده است و ریزه کرد * و نیز فَرْث) شوریدن دل زن باردار

(ض ن) فَرَثَ الجُلَّة فَرْثًا) خنور برگ خرما را شگافته بیرون و پراگنده کرد آنچه دران بود فَرَثَ الکِرْش کذلك

(س) فَرِثَ فَرَثًا) محرکه تسیر گردید * و فَرِثَ القَوْمُ) پراگنده و متفرق گشتند

(اِفْرَاث) جگر و شکنبه شگافتن و انداختن آنچه دران باشد و سخن چینی نمودن و در بلا انداختن یا پیش آوردن کسی را تا هدف ملامت مردم گردد

(تَفْرِیث) بر جگر حیوان زنده زدن

(تَفَرُّث) شوریدن دل زن باردار

(اِنْفِرَاث) بمعنی تفرث است منفرث نعت از ان *

ف ر ث د

(فَرْثَد وَجْهُهُ فَرْثَدَةً) بسیار و پر گوشت گردید روی او

ف ر ث ط

(فَرْثَطَة) فروهشته و نرم افتادن در زمین

ف ر ج

(فَرْج) بالفتح اندام شرم جای و جای ترسناک و سرحد ملک کفار و مابین هر دو پای اسپ و شهرستانی است بموصل و راهیست نزدیک اُصَاخ

(فَرْجَان) و بحرک خراسان و سجستان یا سند و خراسان است

(فَرْجَة) مثلثة رهائی از غم و اندوه و بیرون آمدگی از تنگی و دشواری

(فُرُج) بالضم و بضمتین آنکه راز را نپوشد و بکسر و کمان دور زه و زن بایک جامه * و نیز فُرْج) بالضم شهری است بفارس ازان شهر است علی بن حسن بن علی محدث

(فُرْجَة) بالضم رخنه و شگاف منه فُرْجَةُ الحَائِطِ و بَیْنَهُمَا فُرْجَةٌ ای الفواج

(فَرَج) محرکه پیوسته واماندگی شرم جای و بهم ناپیوستن هر دو سرین جهت ضخامت و بزرگی و الفعل من سمع و کشایش و دور کردن اندوه را یقال فَرَّجَ اللهُ عَنْكَ غَمَّكَ والفعل من ضرب

(محمد بن یعقوب فَرَجی) محرکه منسوب زاهدیست

(فَرِج) ککتف پیوسته کشاده عورت

(فِرِّیج) کامیر کمان دور زه و سر دو ناقه که نخستین بار آرد

(فُرُوج) کصبور کمان کشاده گوشه ها

(فَارِج) شتر ماده که پس زادن دشمن مکروه دارد کش را و کمان دور زه و دور کننده اندوه

(اَفْرَج) آنکه هر دو سرین وی جهت بزرگی باهم نپیوندد و آنکه شرم جای وی پیوسته منکشف باشد فَرْجَاء کصحرا مونث * و رجل اَفْرَجُ الثَّنَایَا) مرد کشاده دندان پیشین

(فَرُّوج) کتنور پیراهن طفلان و قبا از پس شگافته و چوزه ماکیان و بضم فُرُّوجَة مونث فَرَارِیج جمع

(فَرَاوِجَان) بالفتح دهیست بمرو

(تَفْرِجَة) کزبرجه شگاف قبا و شگاف دار بزین و شگاف انگشتان تَفَارِیج جمع * و رجل تِفْرِجَة) مرد بد دل سست و بالنون

ج ۳

نعتٌ فیهما
(رجلٌ تِفرَاجَةٌ) بکسر التاء
الفوقیه مرد بددل سست رجلٌ
تِفرَجاءُ بالمد مثله وبالنون لغت
فیهما
(مُفرِج) کمحسن ماکیان باچوزه و
تیرانداز نیکوکه روزے ناگاه
مهارت او متغیر گردد * وبنو
مُفرِج) قبیله است
(مُفرَج) کمکرم کشته که در دشت
دور از ده یافته شود و آنکه اسلام
آورده وباکسی موالات نکرده ومنه
الحدیث لَا یُترَكُ فِی الاِسلَامِ مُفرَجٌ
ای اِذَا جَنیٰ جِنَایَةً کان علیٰ بیت المال
لانّه لا عَاقِلَة له ویروی بالجیم و
الحاء
(اِفرَاج) گذاشتن ویک سو شدن
یقال اَفرَجُوا عَنِ الطَّرِیقِ وَالقَتِیلِ
ای اَنکَشَفُوا وَاَفرَجُوا عَنِ المَکَانِ ای
تَرَکُوهُ
(مُفَرَّج) کمعظم شانه و آنکه آرنج او
از بغلش دور باشد
(تَفرِیج) گشادن وبردن و دور
کردن اندوه وپیر شدن
(اِنفِرَاج) رخنه وشگاف وشگاف
شدن

ف رج ذ

(فَرجَاذ) بالفتح پرکاله معرب
است

ف رج ل

(فِرجَول) کبرذون پشت خار
ستور
(فَرجَلَة) پا از یکدیگر دور نهاده
شتافتن

ف رج م

(اِفرِنجَام) از بیرون سوخته
گردیدن گوشت وبریان ناشدن آن

ف رج ن

(فِرجَون) کبرذون پشت خار
ستور
(فَرجَنَ الدَّابَّةَ فَرجَنَةً)
به پشت خار خارید پشت ستور را

ف رح

(فُرحَة) بالضم شادمانی وفریدگی
فَرَح محرکه مثله ومژدگانی
یقال لكَ عندی فُرحَةٌ ان
بَشَّرتَنِی وبفتح فیهما
(فَرِح) ککتف شادان وفیرنده
فَرِحَة مونث منه قوله تعالی اِنَّ
الله لا یُحِبُّ الفَرِحِینَ ای البَطِرِینَ
(فَرُوح) کصبور فیرنده وشادان
(فَرحَان) کسکران شادان وفیرنده
فَرَاحیٰ کسکاری وفَرحیٰ
کسکری جمع فَرحیٰ کسکری و
فَرِحَانَة مونث * ونیز فَرحَانَة
سمارغ سپید
(مِفرَاح) بالکسر نیک شادمان
(س) فَرِحَ فَرَحًا محرکه
شادمانی نمود وفیرید فَرِحَ بِهِ
کذلك فَارِح ومَفرُوح بِهِ
نعتست از آن
(مُفرَح) کمکرم نیازمند محتاج
مغلوب و آنکه نسب وشناخته
نگردد وموالات نکرده باشد وکشته
که میان دو ده یا در دشت دور دست
یافته شود وفی الحدیث لا یترك فی
الاسلام مُفرَحٌ قال الازهری المُفرَح
المفدوح یُقضیٰ عنه دینُهُ من
بیت المال ولا یترك مدیناً
(اِفرَاح) شادکردن وگران ساختن
وام کسی را یقال مَا یَسُرُّنِی بِهٰذَا
الامر مُفرِح
(مُفَرِّح) کمحدث شادمانی دارو
مقوی دل
(تَفرِیح) شادمانه کردن

ف رج ج

(فَرجَجیٰ) بالفتح والقصر
رفتاریست و آن جهجهان رفته
باشد
(فَرجَجَ فِی مِشیَتِهِ فَرجَجَةً)
دوری گذاشت میان هر دو پای
خود در رفتن

ف رخ

(فَرخ) بالفتح چوزه وریزه از
هر حیوان ونبات فَرخَة مونث
اَفرُخ کافلس وَاَفرَاخ وفِرَاخ
بالکسر وفُرُوخ بالضم وَاَفرِخَة
وفِرخَان) بالکسر جمع ومردخوار
ورانده وکشت آماده خوشه برآمدن
وعلمیست وبشین مغز سر
(فَرخَة) بالتار سنان پهن
(فُرَیخ) کزبیر لقب از هرین مرداز
محدث * وفلانٌ فُرَیخُ قُرَیشٍ
یعنی او از اولاد قریش است و
هذا التصغیر تعظیم
(فَرُّوخ) کتنور برادر اسمعیل
واسحق ابو العجم که در وسط بلاد
اند
(مَفَارِخ) بالفتح جاهای چوزه
بیرون آوردن مرغ

(س) فَرِخَ فَرَخًا) بیرون شد
ترس او وآرامید ٭ وفَرِخَ اِلَی
الاَرْضِ) دوسید بزمین
(مُفْرِج) کمحسن مرغ باچوزه
(اِفْرَاخ) چوزه بیرون آوردن مرغ
وبیضه وبیرون گردیدن ترس و
بیم از دل یقال قُلتُ هذا لیفرخ
روعك عن روعك ای لیخرج
فرعك عن قلبك واَفْرِخْ رَوْعَكَ
ای سَکِّنْ جاشك وآشکار گردیدن
کار وپیدا کردن راز ونهانی را یقال
اَفْرَخَ القوم بَیْضَهم اذا اَبْدَوا سِرَّهم
متعد لازم
(فَرَّخَ الزَّرْعُ تَفْرِیخًا) بخوشه
نزدیک گشت کشت ونوگیاه برآورد
٭ ونیز تَفْرِیخ) چوزه برآوردن
مرغ وبیضه واز دل بدر رفتن ترس
وبیم وترسیدن ورعبناک شدن و
سست گردیدن یقال فَرَّخَ القَوْمُ
ای ضَعُفُوا ای صادُوا کالِفْراخ
(اِسْتِفْرَاخ) جهت چوزه جا گرفتن
کبوتر وجز آن وجهت چوزه بیرون
آوردن داشتن

ف ر د

(فَرْد) بالفتح تنها ونصف زوج طاق
باشد فِرَاد بالکسر جمع ٭ ونیز فَرْد ٭
الله عز وجل لاشریک له من خلقه ولا
مثل له ومرد بیمانند ٭ وسیف فَرْدٌ)
شمشیر بی عدیل باجوهر اَفْرَاد جمع
فُرَادَیٰ بالضم والقصر مثله علی
غیر قیاس کانه جمع فَرْدَان ویک
جانب ریش وکفش یک لخت
٭ وشیءٌ فَرْدٌ) چیز یگانه ویکی ولا
یجوز فُرْد بالضم فی هذا المعنی
وموضعیست وزیاد بن فرد یا ابی
فرد صحابیست وحفص الفرد
مصری است وجبریه ٭ ونیز فَرْد)
شمشیر عبدالله بن رواحه ٭ ونیز
اَفْرَادُ النُّجُوم) ستارگان روشن
وستارگان که در کرانه آسمان آید
فُرُودُ النُّجُوم) بالضم کذلک
(فَرْدَة) بالتاء موضعی است و
کوهی ببادیه وکوهی دیگر مربنی
طی را وآبیست مرخزم راو هو
بالقاف
(فُرُد) بالضم موضعیست وبالکسر جای
دیگر
(فُرْدَات) بالضم پشتها ٭ وفُرُدَات
بضمتین موضعیست
(فَرَد) محرکه یک ویگانه وبی نظیر
یقال شیء فرد ٭ وسیف فرد)
شمشیر باجوهر وبی عدیل سیفٌ
فُرُدٌ کعنق مثله فیهما
(شیءٌ فَرُودٌ) ککتف چیز یگانه ٭ و
سیف فَرُدٌ) شمشیر بی مانند
وباجوهر
(فَرَدَة) کهمزة تنها رونده
(فُرُد) کندس یگانه ویکتا وشمشیر
باجوهر وبیمانند
(فَرِید) کامیر یگانه ویک وشبه
ومهره که فاصل باشد میان مروارید
وزر فَرَائِد جمع وگوهر نفیس
فَرِیدَة بالتاء مثله ومروارید
در رشته کشیده وفصل بافته بغیر
خود ٭ وفَرَائِدُ الدُّرّ) کبارها ٭ ونیز
فَرِید) استخوان یگانه پشت که میان
آخر محالات شش گانه پایین مهره
گردن ومیان مهره شش گانه بالای
استخوان سرین است فَرَائِد علی
الجمع مثله ٭ وسیفٌ فَرِیدٌ)
شمشیر جوهردار وبیمثال
(فُرُود) کصبور یکتا ویگانه وناقه
تنها چرنده
(جاءُوا فُرَادًا) کغراب وکتاب
منونین ومفتوحتین بلا تنوین یعنی
آمدند یکی بعد دیگری
(فَارِد) یگانه ودرخت یکسو و
تنها وآهو ماده جدا مانده از گله
وموضعیست وکوهی بنجد ٭ و
سُکَّر فَارِدٌ) شکر جید وسپید
(ناقةٌ فَارِدَةٌ) ناقه تنها چرنده
٭ وسِدْرَةٌ فَارِدَةٌ) درخت کنار
جدا از کنارستان
(فَوَارِد) بالفتح شتر مادگان که
فحول با آن نشستن نتواند
(فَرْدَان) کسکران یکتا ویگانه
ویک
ج ۳ (جاءُوا فُرَادَیٰ) بالضم مقصورا
٭ وفَرْدَیٰ) کسکری یعنی آمدند
یگان یگان
(فَرْدَیٰ) کجمزی جاییست
(فَرَّاد) کشداد مروارید فروش
وفرید ساز وفروشنده آن
(فَرْوَد) کجعفر دهی است بسمرقند
٭ وسیفٌ فُرُودٌ) شمشیر بی مانند
وجوهردار
(فُرْدُودٌ) کعصفور ستارگان صف
کشیده پس ثریا
(فِرِنْدَاد) بکسرتین وسکون النون
درختیست وجایی ودر آن موضع

است فرذی الرمه
(فَوْدَیْن) بالفتح کاریزی است
ولقیته فَوْدَیْنِ یعنی دیدم او را
و با او دیگرے نبود
(ناقة مِفْرادٌ) بالکسر شتر ماده
تنها در چراگاه
(ص س ك) فَرَدَ فُرُودًا تنها
وجدا شده. وفَرَدَ بالامر تنها
در آمد آن و تنها کرد کار را
(مُفْرِد) کمحسن و گوسپند و جز
آن که یک بچه آورده باشد
(اِفْراد) تنها در کاری در آمدن
و تنها کردن چیزے را و یکسو نمودن
وجدا کردن و پیغامبر فرستادن
یقال اَفْرَدَ اِلَیْهِ رسولًا ای جهّزه و
یک بچه آوردن ماده ولا یقال فی الناقة
لانها لا تلد الا واحدًا وجم مفرد
[illegible]
(مُفَرِّد) کمحدث فقیه و کرانه
گزین و گوشه گیر از مردم جهت
نگاه داشتن امر و نهی خدای ومنه
طوبی للمفردین وسبق المفردون
وهم المهتزون بذکر الله تعالی
آنکه خود باقیمانده و مال و لدات
او هلاک گشته باشد. وراکب
مُفْرِدٌ) سوار که با او جز شتر او
نباشد
(ذهبٌ مُفَرَّدٌ) کمعظم مهره
زر در رشته کشیده فصل یافت
بشب وجز آن
(تَفْرید) فقیه شدن وگوشه
گرفتن و کرانه گزیدن از مردم
برعایت ومحافظت برامر ونهی
خدای
(تَفَرَّدْتُ بالامر) تنها کردم
آنرا. وتَفَرُّد) تنها و یگانه شدن و
یکسو گردید
(اِسْتَفْرَدَ الشیءَ اِسْتِفْرادًا)
تنها برآورد آنرا از میان یاران خود
. ونیز اِسْتِفْراد) تنها کردن کار را
وتنها گذاشتن یقال اِسْتَفْرَدَ فلانًا
ای انفرد به
(مُنْفَرِد) تنها
(اِنْفِراد) یگانه گردیدن تنها شدن
و تنها کردن کار را

ف ر د خ

(مُفْرَدَخ) کدحرج بالفتح مرد
سطبر نازک، و نرم اندام خوش
عیش

ف ر د س

(فِرْدَوْس) بالکسر وفتح الدال
رود بار که در ان هرگونه گیاه روید
و بوستان که انگور و هرگونه گل و
هر قسم میوه داشته باشد و بهشت
وقد یؤنث عربیة او رومیة نقلت
او سریانیة فَرادیس جمع و
مرغزاریست قریب یمامه مر بنی
یربوع را و آبی مر بنی تمیم را
نزدیک کوفه. وقلعة فِرْدَوْس
در قزوین است. ونیز فَرادِیس
موضعیست نزدیک دمشق
یضاف الیه باب من ابوابها وموضع
است قریب حلب میان بریة
خناف وحاضر طی
(فُرْدُوس) کعصفور طعام وجز آن
که پیش مهمان نهند
(رجل فُرادِس) کعلابط مرد
سطبر استخوان
(صدر مُفَرْدَس) بفتح الدال
سینه فراخ
(فَرْدَسَ الجُلّةَ فَرْدَسَةً) نیک
پر کرد خنور را. ونیز فَرْدَسَة
کدحرجة کشادگی و فراخی ومنه
الفردوس و بر زمین افکندن و بر زمین
زدن

ف ر د ع

(فُرْدُعَة) کعصفور گوشه شعب
کوه عن العزیزی وقیل صوابه
بالقاف

ف ر ر

(فَرّ) بالفتح گریزنده مذکر و
مؤنث تثنیه وجمع در وی یکسان
است ومنه الحدیث هذان فَرّ
قریش افلا اردّ علی قریش فرّها
(فُرّ) بالضم برگزیده در وی قوم
(فُرّة) بالتاء آمیزش و سختی. و
فُرّة الحرّ) سختی گرما و اول آن
و برگزیده و روی قوم یقال هو فُرّة
القوم ای من خیارهم و وجههم
الذی یفترّون عنه
(فُرَرَة) کهمزه بسیار گریزنده و پو
دوان
(فارّ) گریزنده فَرّ بالفتح جمع
کراکب و رکب
(فُرَیر) کامیر بره میش و بزغاله
گاو وساله وشتی یا بره و بره نر فُرار
کغراب جمع نادر قال ابو عبیدة لم
یأت علی فُعال بالضم شیء من الجمع
الا احرف وهذا احدها و بن و
جای دست نهادن اکب ازیال

اسپ * ونیز فریثی) پدر قیس است
از بنی سلمه
(فُوَیْر بن عُنَین بن سلامان)
کزبیراست
(فُؤَاد) کغراب بره میش وبزغاله
وگاوساله وحشی یا بره وبره نر یا
جمع فریراست نادر او منه المثل
نَزْوُ الفُرَارِ اِسْتَجْهَالَ الفُرَارِ درحق
شخصی گویند که از صحبتش پرهیز
واجتناب ضروری باشد
زیراکه هرکه درصحبت او آید
بفعل وے مشتغل گردد وذلک
انّه اذا شبّ اخذ فی النّزوان فمتی
رآه غیره نزا النّزوه
(فَرُوْد) کصبور گریزنده فروده)
بالتاء مثله وزن گریزنده از مرد
وپری وبره میش وبزغاله وگاوساله
دشتی یا بره وبزغاله نر فُرُّوْد کزنبور
مثله
(فَرَّاد) کشداد سخت گریزنده و
پویه دونده
(امْرَأةٌ فَرَّاء) بالفتح زن نیکو
نمایان کردار خوش آینده
(اُفُرَّة) بضمتین وقد تفتح الهمزة
سختی وآمیزش * واُفُرَّةُ الحرّ
سختی گرما واوّل آن
(فِرِّیْن) کغسلین موضعیست
(کَتِیْبَةٌ فُرَّی) کغزی لشکر
شکست خورده
(فُرْفُر) کهدهد بره میش وبزو
گاوساله وحشی یا بره وبره نر وگنجشک
وشیر که بیفشاند وبشکند حریف
خود را ومرغیست فِرْفِر کزبرج
مثله وعمرو بن فُرْفُر جذامی
مهتر بنی وائل
(فُرْفُور) کعصفور لیت بربنوت
وکودک جوان وشتر فربه وگنجشک
وشتر که بخورد ولشخوار کند ومرغی
است
(فُرَافِر) کعلابط گوساله دشتی
وبره وبره نر ومیش وآنکه بشکند
هرچیزی را وکودک جوان وپست
بربنوت ومرد گول ونادان ورکاب
واسپ که دردهن بجنباند لگام
را وشیر که بیفشاند وبشکند قرین
خود را فُرَافِرَة بالتاء مثله وشتر
که هرگاه خورد ولشخوار کند * و
نیز فُرَافِر) اسپ عامر بن قیس
اشجعی وشمشیر عامر بن یزید کنانی
(فَرْفَاد) بالفتح مرد سبک وآنکه
بریک روش نپاید وبسیار گوی زره
درامی فَرْفَارَة مونث وآنکه بشکند
هرچیز را ودرختیست که از آن
کاسه بزرگ سازند ومرکبیست مر
زنان را وشیر که بیفشاند وبشکند
قرین خود را
(فِرْفِیْر) کقندیل نوعی از ریگ
(مَفَرّ) بالفتح وکسر الفاء جاے
گریز
(فَرَسٌ مِفَرٌّ) اسپ زود ونیکو گریز
یا صالح آنکه بروی گریزند و قُرِئَ
اَیْنَ المِفَرُّ عبّر عن الموضع بلفظ الالة
وهو عند البصریین موضع الفرار
لغتان
(ض، فَرَّ فُلَانٌ فَرًّا) بالفتح وفِرَارًا
بالکسر * ومَفَرًّا بفتح الفاء وکسرها
گریخت وپویه دوید * وفَرَّ الدّابّة
فَرًّا وفِرَارًا) شکافته نگریست دندان
ستوررا تا سال آن معلوم نماید
ومنه المثل الجواد عینه فراره در
حق شخصی گویند که ظاهرش شاهد
باطن ومنظرش مغنی از
اختبار وامتحانش باشد * وفَرَّ
عَنِ الاَمْرِ) باز کاوید از کار واین
هردو از نصر نیز آید * وفُرَّ الاَمْرُ
(جَذَعًا) مجهولا پسپایکی بر
گردید
(فَرْفَرَةٌ فَرْفَرَةً) بانگ وفریاد کرد
اورا * وفَرْفَرَ فِی الکَلَامِ)
آمیخت سخن او فنرود * وفَرْفَرَ
الشّیءَ) شکست آنرا وبرید وجنبانید
وی را وفشاند * وفَرْفَرَ الرّجلُ)
دررسید ناموس پراو ودرید * و
فَرْفَرَ البَعِیْرُ) افشاند اندام را و
بشتافت وگام نزدیک نهاد
وسبک گشت وچست گردید * و
فَرْفَرَ الفَرَسُ) بکام لگام دندان زد
ج ٣ وسر جنبانید * ونیز فَرْفَرَة) مرکب
فرفار ساختن وبدرخت فرفار آتش
افروختن ودریدن خیک وجز آن
را وشادمانی نمودن
(ایام مُفِرّات) بالضم وکسر الفاء
روزهایی که آشکارا گرداند اخبار را
(اِفْرَار) گریزانیدن ودندان شیر
افکندن ستور وبرآوردن جز آن
وباکسی چیزی کردن که از آن بگریزد
وبه شمشیر شکافتن سر را وبعدے
بالباء
(تَفَرَّرَ بی) خندید برمن
(تَفَادُد) از همدیگر گریختن دو

گروه

(افْتِیاد) نرم خندیدن ولب شیرین کردن از خنده ، و رخشیدن تندر و بوکردن چیزی را

ف زذ

(فَوْذ) بالفتح زمین هموار پست ٭ ونیز فوذ جدا نمودن چیزی را از چیزی والفعل من ضرب

(فِوْذ) بالتار راه برپشته

(فِوْذَة) بالکسر پاره جدا کرده از چیزی

(فُوْذَة) بالضم یکبار و نوبت وپردای کاری و راه و پشته و کوهیت بیامه

۳ ج

(فَارِذ) جد مورچگان سیاه و تقفال جد مورچگان سرخ ٭ ولِسَانٌ فَارِذٌ زبان روشن ٭ وکلامٌ فَارِذٌ سخن پیدا و روشن

(فَارِذَة) راهی که بجانب ریگ نرم بلند هموار رود

(فُوْذ) کقتل بنده صحیح یا آزاد صحیح پرگوشت نازک اندام

(فَوْذَان) کسکران دبیت

(فِوْذَان) بالکسر فرزین شطرنج معرب است

(فِوْذِین) بالکسر موضعیت

(فَیْرُوْذَیْلَمِی) بالفتح وضم الراء صحابی است وپسر انس ضحاک وسعید وعبدالله از وی روایت حدیث کنند ٭ وفَیْرُوْزهَمَذَانی وادعی زمان جاهلیت واسلام را دریافته وگاهی از صحابه شمارند آنرا ٭ وفَیْرُوْذآباد) دیگر شهری است بفارس از آن شهر است مجدالدین ابوطاهر محمد بن یعقوب بن محمد بن ابراهیم بن عمر بن ابی بکر بن فضل الله بن امام ابواسحق ابراهیم فیروزآبادی شیرازی قرشی تیمی صاحب قاموس و دهی است دران نزدیک مرو شت و قلعه است استوار و محکم باذربیجان و دهیست بسواد هرات و دهی نزدیک مکران وشهری بهند ٭ و (فَیْرُوْزقُبَاد) شهریست قریب باب الابواب وناحیه است در بغداد ٭ وفَیْرُوْزکوه) قلعه است استوار میان هرات وغزنین وقلعه دیگر نزدیک کوه دنباوند

(افِیْزالحَائِط) بالکسر کرانهای دیوار خشت فروگرفته معرب است ٭ ونیز (افِیْز) سرای از خشت وگچ برآورده و درز دوزنده

(ثوبٌ مُفَرْوَذٌ) جامه حاشیه دار و جامه دوخته

(فَوْذ فَوَذَة) بمرد و هلاک گردید

(اَفْرَذَهُ الصَّیْدَ اِفْرَاذًا) دست داد شکار باندختن وقادر گردانید

(اَفْرَزَهُ) جدا کرد آنرا وتمیز داد

(تَفْرِیْز) جدا نمودن وقطع کردن کاری برکسی (تَفَرُّذَة) شاملیتها

(مُفَارَذَة) جدا گردیدن وشریک از یکدیگر

(اِفْتِرَاذ) بس وقطع کردن حکم جز اهل خود یقال اِفْتَرَذَ اَمْرَهُ دُوْنَ اَهْلِ بَیْتِهِ ای قطعه

ف زذق

(فَوْذَدَق) کسفرجل گرده نان که در تنور افتد فرذدقه یکی و ریزه نان یا فرذدقة زوالهٔ معرب پرازده یا عربیست مصنوع از فرز ودق بدان جهت که پاره هست که از دقیق جدا کرده اند فَرَاذِق جمع والقیاس فَرَاذِد ٭ ونیز فَرَزْدَق لقب همام بن غالب بن صعصعه

ف زذع

(فُوْذُع) کقنفذ پنبه دانه

(فُوْذُعَة) بالتار پاره از گیاه فَرَاذِع جمع و معرفه نام یکی از هشت کرکس لقمان

(تَفَرْذُع) قطعه قطعه گردیدن گیاه

ف زذل

(فِوْذِل) کزبرج تیبد و کاز و مقراض آهنگران

(رجلٌ فُوْذُل) کقنفذ مرد درشت تند ار

(فَوْذَلَة فَوْذَلَة) بندی کردن آنرا

ف زذم

(فُوْذُوْم) کعصفور کنده موزه دوزان وکالبد کفشگران که بران کفش را اندازه نمایند او هی القاف

ف زذن

(فِوْزَان) بالکسر فرزین شطرنج معرب است فَرَازِین) جمع وقدمر

ف دس

(فَوْس) بالفتح موضعیت

مرندیل را یاشعبے از شہرہای
البتان
(فَرْسَة) بالفتح باد کہ در پشت
نشیند یا رشیی است کہ در گردن
بر آید
(فِرْس) بالکسر گیاہے یا آن
قضقاض است یا برَوَق یا درخت
دفلی
(فَرَس) محرکہ اسپ نر و مادہ
فَرَسَة مؤنث اَفْرَاس و فُرُوس
بالضم جمع فُرَیْس مصغر آن و
اذا اردت الانثی خاصة لم تقل
الا فرسة بالتاء و فی المثل ہما
کفرسَی رِہَانٍ در حق آن
دو شخص گفتہ شود کہ بیشی گیرندہ
باشند کہ تا غایت برابر باشند وھذا
التشبیہ فی الابتداء لان النہایة
لاتخلی عن التابق لا محالة ۔ و (رَبِیعَة
الفَرَسِ) بالاضافة مر فی ح م و
(فُرَیْس) کامیرشتہ فرسی
کقتلی جمع وجیر ۔ و فُرَیْس بن
ثعلبة) تابعیت
(فِرْنِسَة) کسفینة شکار
(فُرَاس) کسحاب نوعی از خرمای
سیاہ جز شہر نیر

(فَرُوس) کصبور شیر بیشہ
(فِرَاس بن یحیی) کگتاب
ہمدانی کوفی کاتب محدث ۔ و
(ابو فِرَاس) کنیت شیر بیشہ
وکنیت فرزدق و ربیعة بن کعب
صحابی وکنیت حارث بن سعید
ہمدانی شاعر
(فِرَاسَہ) بالکسر دانائی بہ نشان
و نظر ہم است تَفَرُّس را و منہ
الحدیث اتَّقُوا فِرَاسَةَ المؤمن
(فَارِس) سوار یعنی صاحب اسپ
مثل لابن صاحب لبن فُرْسَان
بالضم و فَوَارِس جمع وھو شاذ
لان فَوَاعِل جمع فاعلة او فاعل اذا کان
صفة للمونث نحو حائض و حوائض
او ما کان لغیر الادمیین مثل جمل
بازل و جمال بَوَازِل و حائط و
حوائط فامّا مذکر ما یعقل فلم یجمع
علیہ الا فوارس و نواکس وھوالک
و اذا کان الرجل علی ذی حافر بِرذونا
کان او فرسا او بغلا او حمارا قلت مَرَّ بِنا
فارس علی بغل و فارس علی حمار و
شیر بیشہ و دلاور ۔ و نیز فارس)
معرفة پارسیان و ممالک آنجا
فارسی منسوب بوی ۔ و (جبل

فَارِسُ النظر) مرد کہ بنظر و
نشان بداند ۔ و نیز فَوَارِس)
چند کوہ ریگ است در دہنا
(فَرَسَان) محرکہ جزیرہ است
آبادان بہ بحر یمن و لقب قبیلہ
لیس باب و لا بام و انماھم اخلاط
من تغلب اصطلحوا علی ھذا الاسم
و از ان جماعت است عبد ید
فرسانی
(فَرَّاس) کشداد شیر بیشہ
(فِرْنَسَةُ المرأة) خوبی تدبیر آن در
امور خانگی
(فُرَانِس) کعلابط شیر سطبر گردن
(فِرْنَاس) بالکسر رئیس و مہتر
روستایان فَرَانِسَة جمع و شیر
سطبر گردن و سخت دلیر ۔ و نیز
(فِرْنَاس) نام مردی از بنی سلیط
(فِرْسِن) سپل شتر مؤنث آید و
النون زائدة
(فُرَیْسِن) صغری فِرْسِن
کبوی) بالفتح دودہ است
(ض) فَرَسَ فَرِیْسَةً و فَرْسًا)
بالفتح فرو کوفت و شکست
استخوان گردن شکار را ۔ و نیز فَرَسَ)
شکار کشندہ ان شیر و کشتن بہ طور

کہ باشد و قد نہی الفرس فی الذبح
و ھو کسر عظم الرقبة قبل ان یبرد
(س) فَرِسَ فَرَسًا) بیوست خوردہ
خرمای فراس را ۔ و فَرِسَ الفَرَس)
چرانید فرس را
(ک) فَرُسَ فَرَاسَةً) بالفتح
فُرُوسَةً و فُرُوسِیَّةً) بضمہا زیرک
و نیک ماہر گردید در سواری
و شناخت اسپ و سواری کرد
۔ و نیز فُرُوسَة و فُرُوسِیَّة)
سواری و اسپ شناسے
(افْرَاس عن بقیة مال افراسا)
گرفت مال او چیزی گذشت از ان
۔ و نیز (افْرَاس) غفلت کردن شبان
تا گرگ گوسپندی را از رمہ وی ببرد
و پیش گذشتن ستور را تا شیر شکار آن
کند و او وار ہد یقال افرس الرجل
الاسد حمارہ اذا ترکہ لہ لیفرسہ و
ینجو ھو
(تَفَرُّس) دانستن بعلامت و نشان
و ثبات ورزیدن و نمودن بمردم
کہ او سوار و ماہر بسواری است
(مُفْتَرِس) بسبنیاء الفاعل شیر
بیشہ
(افْتِرَاس) شکار افکندن شکستن

ج ۳

وکوفتن استخوان گردن شکار را
وقیل لایقال الافتراس الافی الاسد
ویقال اکل الذئب الشاة

ف ر س ح

(فرساح) کقرطاس زمین پهن
فراخ

ف ر س خ

(فرسخ) کجعفر آرایش و آسایش
وساعت و فرسنگ که مسافت سه
میل باشد لغت هاشمیست یا مسافت
دوازده هزار گز یا ده هزار
گز فراسخ جمع و رخنه و شکاف
و چیزی رخنه کانه ضد و مدت دراز ٣ ج
و آن میان حرکت و سکون و چیزی
بسیار که منقطع و سپری نگردد
(سراویل مفرسخة) بفتح السین
ازار فراخ
(فرسخة) فرونشستن سرمای
(تفرسخ) فرونشستن سرما و
تپ و زائل شدن غم و اندوه
(افرنساخ) بمعنی تفرسخ است

ف ر س ق

(فرسق) کزبرج شفتالو یا نوعی
از آن لغة فی الفرسک

ف ر س ک

(فرسک) کزبرج شفتالو یا نوعی
از آن تنک پوست یا سرخ رنگ یا
شفتالو که از خسته خود شگافت گردد

ف ر س ک ر

(فارسکور) بفتح الراء رودیست
بزرگ بمصر

ف ر س ن

(فرسن) کزبرج سپل شتر و سم
گوسپند والنون زایدة وقد ذکر
(فراسن) کعلابط شیر بیشه
(فراسیون) بالفتح وکسر السین
گندنای کوهی جلاء مذیب
للاخلاط الغلیظة مدر مفتح
للسدد نافع لعضة الکلب
(مفرس الوجه) مبنیا للمفعول
بسیار گوشت روی

ف ر ش

(فرش) بالفتح بساط افکنده و کشت
برگ گسترده و دشت فراخ و جای
گیاه ناک و شتران ریزه ومنه قوله
تعالی ومن الانعام حمولة وفرشا
وخرد و باریک از درخت و هیزم
قال الفراء لم یسمع له بجمع ویحتمل
ان یکون مصدرا سمی به من قولهم
فرشها فرشا ای بثها بثا وحال و
اندوه سخت و گاو و گوسپند و ستور
کشتنی و خوردنی و اندک کشادگی
در پای شتر و آن محمود است و
دروغ * ونیز (فرش) رودباری
است میان (غلیس) الحمائم و
(مخیرات) الثمام که آنحضرت صلی
الله علیه وسلم دران فرود آمده
* و (فرش الجبی) موضعیست
(فرشة) بالکسر هیأت فرش یقال
هو حسن الفرشة
(فریش) کامیر اسپ ماده هفت
روزه بچه داده وکذا کل ذات حافر
بعد نتاجها بسبعة ایام وهو خیر
اوقات الحمل علیها و اسپ ماده
نوزاده ومنه کلم العارض والفریش
فرائش جمع و دختر و طی کرده
و (وردان) بن مجالد بن علقمة بن
(فریش) آنکس است که در خون
امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه با
ابن ملجم شریک بود
(فراش) کسحاب گل ولای خشک
شده بر روی زمین و غورهای شهراب
و دوشاب و قطرهای خوی و دو رگ
سبز رنگ است زیر زبان و دو آهن
پاره که بدان فسار ستور را بکام
لگام بندند
(فراشة) کسحابة پروانه چراغ
فراش جمع منه المثل اطیش من
فراشة و پره قفل و استخوان تنک
و آب اندک و مرد سبک و چیت و
دهیست میان بغداد و دجله
و موضعی در بادیه و علمی است *
و (درب فراشة) محله است
ببغداد و
(فراش) بالکسر گستردنی فرش
ککتف جمع و زن مرد قیل ومنه
فرش مرفوعة و آشیانه مرغ و جای
زبان از تک دهن
(فراش) کشداد دهی است
قریب طائف
(فریش) کسکیت شهری است
نزدیک قرطبه
(فراشاء) بالفتح ممدود اموضعی
است
(مفرش) کمنبر چیزیست
مانند شاذکونه
(مفرشة) کمکنسة شاذکونه مانند
است خردتر از مفرش که بر رحل
گسترند و بران نشینند
(مفارش) بالفتح گستردنیها

مَفوش بالفتح ويُقال هُوَ كَرِيمُ المفارِش
اِذَا يَتَزَوَّج كَرَائِمَ النِّسَاء
(ن) فَرَشَهُ فَرْشًا) بالفتح وفِرَاشًا
بالكسر گستردآنرا * وفَرَشَهُ اَمْرًا)
فراخ ساخت كار را جهت او * و
فَرَشَ فُلانًا) دروغ گفت با او
* وفَرَشَهُ) فرش گسترد براى او *
ونيز فرش) فراخ شدن سپل شتر
باندازه وهموارى قدم وپراگندن
(افْرَاش) باز ايستادن از چيزے
ويقال مَا اَفْرَشَ عَنْهُ اى مَا اَقْلَعَ وَ
سخن بدگفتن وغيبت كردن و
شتر خرد سال دادن وتنگ و
باريك گردانيدن شمشير را وتيز
كردن آنرا وفرش گستردن
جهت كسى وفراشناك گرديدن
جاے وقفل كردن در را
(مُفَرِّش) كمحدث كشت برگ
گسترده
(مُفَرِّشَة) بالتا شكستگى سر كه
استخوان كفته باشد بے آنكه ريزه
گردد
(جمل مُفَرَّش) كمعظم شتر بے
كوهان
(فَرَّشَ الطَّائِرُ عَلَى الشَّيْءِ تَفْرِيشًا) بال گسترد وجنبانيد
جهت فرود آمدن بر چيزے *
ونيز تَفْرِيش) فرش گستردن
جهت ديگرى وسنگ گستردن در
صحن خانه وبرگ گسترانيدن كشت
(تَفَرُّش) بال باز كردن مرغ و
گستردن آن بخواهش فرود آمدن
بر چيزے
(اَكَمَةٌ مُفْتَرِشَةُ الظَّهْرِ) پشته
گسترده هموار پشت
(اِفْتَرَشَ اَثَرَهُ اِفْتِرَاشًا) در پے
وى رفت * وافْتَرَشَ لِسَانَهُ) گفت
بطوريكه خواست * ونيز اِفْتِرَاش)
وطى كردن وسپردن زير پاى هر دو
باز و بر زمين گستردن وچيره شدن و
بر زمين افگندن كسى را ورووا
داشتن ننگ وعيب را در ناموس
كسى وگسترده شدن وبستم گرفتن
چيزے را وغصب كردن

ف رش ح

(فِرْشَاح) كقرطاس زمين پهن و
فراخ وزشت روى كلان سال از
زن وناقه وسم گسترده مغاك
وابر بے باران
(فِرْشِيح) كقنديل نره
(فَرْشَحَة) برجستن وبا فروهشتگى
ونرمى نشستن وران را بر زمين
چسپانيدن يا فراخ كردن ما بين
هر دو پاى را فرشحى مقصور را
مثله فى الكل قال الكسائى فَرْشَحَ
الرَّجُلُ فِى صَلاتِهِ وهو ان يفحج بين
رجليه جدًّا وهو قائم
(تَفَرْشُح) پايها فراخ وكشاده نهادن
شتر ماده وقت دوشيدن

ف رش خ

(فَرْشَخ) كجعفر آرام وآسايش قال
ابو زياد اذا احتبس المطر اشتد
البرد فاذا امطر الناس كان للبرد فرشخ
اى سكون
(فَرْشَخَة) فراخى وكشاده شدن

ف رش د

(فَرْشَدَة) بهمديگر دور نهادن
پاى را

ف رش ط

(فِرْشِط) كزبرج پاى كشاده نشيننده
فِرْشَاط كقرطاس مثله
(فِرْشُوط) كبرذون دهيست بصعيد
مصر
(فَرْشَطَة) پاى از پاى كشاده دور
نهاده نشستن يا بر زمين چسپانيدن
سرين را وتكيه ساختن هر دو ساق را
يا بيكجانب گذاشتن هر دو پاى را
در سوارى وبفروهشتگى ونرمے
فرو خفتن شتر وكفانيدن وپاره
كردن گوشت را ودراز كشيدن چيزے
را وكشاده داشتن شتر ماده هر دو پاے
را وقت دوشيدن وكشادن شتر دو
پاے را وقت كميز انداختن

ف رص

(فَرْص) بالفتح خسته مقل
(فَرْصَة) بالتا خسته مقل وهى
اَخَصُّ مِنَ الفَرْص وبادكه كوزى
آرد در پشت

(فِرْصَة) بالكسر لته يا پنبه پاره
وجز آن كه زن حائض اندام خود را
بدان پاك كند فِرَاص كِكتاب
جمع
(فُرْصَة) بالضم پرواى كار يقال
وجد فُرْصَةً اى نُهْزَةً وبهره ونوبت
آب يقال جاءت فُرْصَتُكَ مِنَ
الوِرْد
(فَرِيص) كامير شريك آب
(فَرِيصَة) كسفينة گوشت پاره شانه
ستور يا عام است كه پيوسته
لرزان باشد ورگ گردن كه بر گلو

باشد فریص و فرائص جمع
منه الحدیث ان النبی صلی الله
علیه و سلم قال انی لاکره ان اری
الرجل ثائرا فریص رقبته قائما
علی مریئه یضربها قال کانه اراد
عصب الرقبة وعروقها لانها
هی التی تثور فی الغضب وکون
(فراص) گکتاب درشت و سخت
سرخ رنگ وجامه یقال ما علیه
فراص ای ثوب و نام جد حسن و بن
احمد شاعر
(فرصاء) کصحرا ناقه که بگوشه
ایستاده انتظار فرصت نماید و
هرگاه آب خور را خالی یابد آب
خورد
(فراص) کشداد پدر ربطیست از
باهله
(مفرص) کمنبر کاردی که بدان آهن و
سیم و زر تراشند مفراص بالکسر
مثله
(نصر) فرصه فرصا) بالفتح
بر رگ گلوی وی زد * و نیز فرص
بریدن و دریدن و شکافتن یقال
فرصت النعل اذا شققت اذنیها
للشراک

(افراص) دست دادن فرصت
(تفریص) بنوک آهن نقش کردن
زیر کفش را
(مفارصة) همدیگر نوبت کردن
آب را
(تفارص) بنوبت داشتن آب را
یقال تفارصوا ابرهم اذا تناوبوها
(افتراص) غنیمت شمردن فرصت
را

ف رص د

(فرصد) کزبرج خسته مویز و
نکسک انگور فرصید و فرصاد
بکسر هما مثله * و نیز فرصاد
توت یا بار آن یا توت سرخ و رنگیست
سرخ

ف رص م

(فرصم فرصمة) شکست و برید
وهو فی شعر رؤبة

ف رض

(فرض) بالفتح رخنه کمان که
سوفار و جای چله آنست و آتش زنه
و دهانه جوی فراض بالکسر
جمع و فرموده و واجب کرده خدا
عزوجل بر بندگان و قرات و سنت
و نوعی از خرما و شکر مرسوم کیرو

سیر و چوبیست از چوبهای خانه
و جامه و عطای مرسوم و آنچه بر خود
لازم گردانیده هبه و قرضی که
یا بخشیده بمقصد ثواب و جای
زدن از آتش زنه یا رخنه آتش زنه
و تیر قداح و بریدگی از هر چیزی
(فرض) بالکسر بار درخت بوی
جهودان تا وقتیکه سرخ باشد
(فرضة) بالضم دهانه جوی و رخنه
که از آن آب کشند و جای در
آمدن کشتی از لب دریا و دهان
دوات و سوراخ پاشنه در و دهی
است بحرین مر بنی عامر را و جای
بکنار فرات
(فرضی) محرکة منسوب بدانای
علم فرائض
(فریض) کامیر قدیم و دانای علم
فرائض * و سهم فریض تیر سوفار
کرده قوس فریض کذلک
(فریضة) کسفینة فرموده خدای
از زکات مال دستور و از نماز و روزه
فرائض جمع و زن کلان سال و
بهره فرض کرده و نیز علم قسمت
میراث
(فریضتان) مثنی گوسپند دو

ساله و شتر چهار ساله
(فراض) گکتاب جامه و پوشش
یقال ما علیه فراض ای شیء من
لباس و دهانه جوی و موضعیست
میان بصره و یمامه و راهها
(فارض) سطبر از مردم و از هر
چیزی یقال شقشقة فارض و لهاة
فارض و لحیة فارض و فارضة
فرض کرکع جمع و قدیم و دانا
علم فرائض و پیر منه قوله تعالی لا
فارض ولا بکر
(فوارض) بالفتح درست استخوانها
و نادرست استخوانها از اضداد
است
(افرض) ماهر تر در علم فرائض
منه الحدیث افرضکم زید
(فریاض) کجریال فراخ و معرفت
موضعیست
(مفرض) کمنبر آهنی که بدان
رخنه کنند و برند
(مفروض) واجب و فریضه کرده
و فرموده خدای و سوفار کرده و رخنه
کرده شده از هر چیز و بریده کرده
منه قوله تعالی لاتخذن من عبادک
نصیبا مفروضا ای مقتطعا محدودا

(ن) فَرَضَ رَسُوْلَ اللهِ فَرْضًا) سنت گردانید آنحضرت علیه الصلوٰة والسلام * وفَرَضَ لَهٗ فَرْضًا) بالفتح فریضه گردانید جهت او * و نیز فَرْض) وقت پیدا کردن منه قوله تعالی فمن فَرَضَ فِيهِنَّ الحَجَّ * و رخنه نمودن و بریده کردن و واجب گردانیدن منه قوله تعالی سورة انزلناها وفَرَضْنَاهَا یعنی احکام فرایض گردانیدم در وی و مرسوم کردن و عطا دادن یقال فَرَضْتُ لَهٗ فی الدِّیوان

(ك ض) فَرُضَتِ البَقَرَةُ فُرُوْضًا (فَرَاضَةً) بالفتح کلان سال گردید گاو وکذا فرض غیره

(ك) فَرُضَ فَرَاضَةً) دانای فرائض گردید

(افْرَضَهٗ اِفْرَاضًا) عطا داد او را * وافْرَضَ لَهٗ) فریضه گردانید جهت او * وافْرَضَتِ الماشِيَةُ) بحد نصاب رسید ستور در عدد

(تَفْرِیض) رخنه نمودن اندک اندک و واجب گردانیدن چیزی را وجدا کردن و بریده کردن چیزی را و آشکار نمودن و منه وفَرَّضْنَاهَا جَعَلْنا فيها فريضة بعد فريضة او فصلناها او واجب شدن زکات در شتران

(اِفْتِرَاض) فریضه کردن و واجب گردانیدن و نیست و نابود شدن قوم و مرسوم گرفتن لشکر

ف ر ض خ

(فِرْضِخ) بالکسر کژدم

(رجلٌ فِرِضَاخٌ) کقرطاس سطبر پهن جثه یا دراز بالا * فِرْضَاخَة بالتاء مونث * ونیز فِرْضَاخَة) زن بزرگ پستان فِرْضَاخِيَّة مثله

(مُفَرْضَخ) کمسرهد مرد سست وناتوان

ف ر ض م

(فِرْضِم) کزبرج گوسپند کلان سال یا شکسته سرونها و گوسپندی دندان و پدر بطنیست از مهره بن حیدان الفرضوم و بالقاف تصحیف * ونیز فِرْضِم نام پدر ذُهَيْن صحابی

(فِرْضِمِيّ) منسوب باشتر بزرگ شدید الوطی

ف ر ط

(فَرْط) بالفتح اسم است افراط را چیزی که گر و کوه خرد یا سر رشته و نشان و علامت راه افْرَاط کافلس وافراط جمع و هنگام یقال لقيته في الفَرْط بَعْدَ الفَرْطِ ای الحین بعد الحین و نیز فرط یوم او یومین و ابو عبیده گوید که فرط زیاده از پانزده روز وکم از سه روز نباشد و راهیست یا جائی بتهامه

(فَرْطَة) بالفتح یکبار بر آمدن از حد و درگذشتن از آن

(فُرْطَة) بالضم پیشی و بر آمدگی اسم است خروج و تقدم را و منه قول ام سلمة لعائشة رضی الله تعالی عنهما ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهاكِ عن الفُرْطَةِ في البِلَادِ

(فَرَط) محرکة آنکه پیش پیش قوم رود تا اسباب آبخور را درست کند وهو فَعَل بمعنی فاعِل کتَبَع بمعنی تابع واحد وجمع در وی یکسانست یقال رجل فَرَطٌ وقومٌ فَرَطٌ منه الحدیث انا فَرَطُكم على الحوض لا رتاد لكم الماء و هرچه پیش فرستاده شود از اجر و عمل و فرزند نارسیده و منه یقال في الصلوٰة على الطفل اللهم اجعله لنا فَرَطًا ای اجراً یتقدمنا حتی نرد علیه و آب پیش آینده از آبها سوی دیگر

(بَعِيْرٌ فُرُطِيٌّ) کعربی و جهنی شتر سخت سرکش رجل فُرُطِيّ کذلک

(فُرُط) بضمتین اسب تیز گذارنده از اسپان اسپ شتاب رو و پیشه و بلند افراط جمع یقال الیوم تنوح علی الافراط * وامرٌ فُرُطٌ) کاری که در وی از حد گذرانیده باشند و کار گذاشته و مانده و منه قوله تعالی وکان امره فُرُطًا * ونیز

ج ٣ افراط الصباح) علی الجمع اوائل صبح * ونیز فُرُوط) ستم و از حد درگذشتگی

(ماءٌ فُرَاطٌ) کغراب آبی که هرکه پیش آید آنرا او را بود از قبیل

(فُرَاطَة) کثمامه بمعنی فراط بالکسر است

(فَارِط) آنکه پیش رود تا اسباب آبخور را از دلو و رسن و پاک کردن چاه راست نماید فُرَّاط کرمان جمع * ونیز فُرَّاطُ القَطَا) پیش روندگان سنگ خوار سوی وادی و آب * وفَارِطَان تثنیه دو ستاره

است پیش بنات نعش
(ن) فَرَطَ فُرُوطًا) بالضم پیشے
نمود وپیش در آمد * وفَرَطَ فِي
الْأَمْرِ فَرْطًا) سستی کرد وفوت نمود
وبی تیمار گذاشت ودرگذشت در
کاری ومنه اِيَّاكَ وَالْفَرْطَ + وفَرَطَ
عَلَيْهِ فِي الْقَوْلِ) پیش دستی
کرد واز حد درگذشت درگفتار +
وفَرَطَ وَلَدًا) فرط فرستاد یعنی فرزند
نارسیده مرد اورا + وفَرَطَ عَلَيْهِ
شتاب کرد ومنه قوله تعالی انا نخاف
۳ ج ان يَفْرُطَ عَلَيْنَا اَوْ اَنْ يَطْغَى + و
فَرَطَ اِلَيْهِ رَسُولَهُ) پیش کرد وفرستاد
پیغامبر خودرا + وفَرَطَتِ النَّخْلَةُ)
کشنی داده نشد خرمابن چند آنکه
خشک ودرشت گردید طلع آن
(ض) فَرَطَ الْقَوْمَ فَرْطًا وفَرَاطَةً)
پیش از قوم رفت بر آب تا درست
کند اسباب آبخور را از دلو وچاه
ورسن وجز آن
(مُفْرَط) کمکرم فراموش کرده
واول واز پیش گذاشته شده منه
قوله تعالی وانهم مُفْرَطُونَ ای
مَنْسِيُّونَ مُتْرَكُونَ فی النار او مقدمون
مُعَجَّلُونَ اِلَيْهَا وقُرِئ بکسر الراء

ای مجاوزون لما حُدَّ لهم * وغدیر
مُفْرَطٌ) حوض پر
(اَفْرَطَ عَلَيْهِ اِفْرَاطًا) فرمود اورا
کار ما لا يطاق + واَفْرَطَ بِيَدِهِ اِلَى
سَيْفِهِ) سبقت ومبادرت نمود بر
آوردن شمشیر از نیام * ونیز اِفْرَاط)
پر کردن لبریز گردانیدن توشه دان
وحوض از آب ودر پیش فرستادن و
فراموش نمودن کاری را وبر تاخیر
داشتن واز حد درگذشتن وشتابے
نمودن در کاری شتاب بردن و
عجلت نمودن بر بیمار وشتابانیدن و
فرستادن رسول را خاص ای حوائج
خویش
(فَرَّطَ الشَّيْءَ وفِيهِ تَفْرِيطًا)
هیچکاره گردانید آنرا + وفَرَّطَ اِلَيْهِ
رَسُولًا) فرستاد پیش وی رسول را
+ ونیز تَفْرِيط) عجز پیش آوردن
در کاری وتقصیر کردن در آن ودر
گذشتن از کسی وگذاشتن آنرا ونیک
افزودن در ستایش ودور کردن
ناباییست از کسی یقال فَرَّطَ اللهُ عَنْ
فُلَانٍ مَا يَكْرَهُ ای نحاه قیل وقلما یستعمل
الا فی الشعر فراموش کردن
(مُفَارَطَة) بافتن خبری ورسیدن

بآن وپیش دستی نمودن فِرَاط بالکسر
مثله ويقال تكلم فلانٌ فِرَاطًا یعنی
سخنی بسبقت لسان بر آمد از وی
(تَفَارَطَتْهُ الْهُمُومُ) رسید اورا
اندوه در افراط یا سبقت نمود اندوه
بسوی او * ونیز تَفَارُط)
پیشی نمودن وشتافتن ودرنگ
کردن چیزی از وقت خود چندانکه
بخواهنده نرسد
(اِفْتِرَاط) فوت گردیدن چیزی
یقال هو لا يُفْتَرَطُ اِحْسَانُهُ ای لا یخاف
فوته وفَرَط فرستادن یعنی فرزند
نارسیده مردن کسی را

ف د ط ح

(دامِغٌ فِرْطَاحٌ) کقرطاس سر پهن
(دامِغٌ مُفَرْطَحٌ) کمسرهد بالفتح
سر پهنا ور
(فَرْطَحَة) پهنا گردانیدن چیزی
را

ف د ط س

(فَرْطَس) کجعفر وهیست در
بغداد از آن ده است احمد بن
ابو الفضل مقری
(فَرْطَسَة) بالتا وهیست بمصر
+ ونیز فَرْطَسَة) کشیدن خوک

فرطیسه خود را ودراز کردن
آن
(فُرْطُوسَة) کعصفورة خوک یا بینی
خوک
(فِرْطِيسَة) بالکسر بینی خوک
یا نره آن ونوک بینی * ومَنِيعُ
الْفِرْطِيسَة) منیع الحوزة
(فِرْطَاس) کقرطاس چیزی
باشد
(فَرَاطِيس) بالفتح سرزهای سطبر
ودرشت

ف د ط م

(فُرْطُوم) کعصفور بینی موزه
(خِفَافٌ مُفَرْطَمَةٌ) موزهای
بینی دار
(فَرْطَمَ الْخُفَّ) ودخت بینی آنرا
ودرپے کرد او هو بالقاف

ف د ع

(فَرْعُ كُلِّ شَيْءٍ) بالفتح بر سوے
وی + وفَرْعُ الْقَوْمِ) شریف ومهتر
آن * ونیز فَرْعُ مَالٍ منفعت آماده
ودیرک او هو لحن قال الشويعر *
فَمَنَّ وَاسْتَبْقَى وَلَمْ يَعْتَصِرْ * مِنْ فَرْعِهِ
مَالًا وَلَمْ يَكْسِرِ * وشاخ درخت وکمان
که از طرف شاخ درخت سازند وکمان

از شاخ ناکفانیده یا فرع از بهترین
کمانها و موی زن و موی تمام
فُرُوع بالضم جمع و جاے
روان گردیدن آب بسوی شعبها
کوه فِراع گکتاب جمع و برسوی
کوش
(قَوس فَرعَةٌ) بالتاء کمان از شاخ
ناشگافته یا کمان بهتر از کمانها
و جای بلند فِراع بالکسر جمع
(فُرُع) بالضم جائی است وسیع
و فراخ بر چهار منزل از مدینه
مشتمل بر قریها و ان اعلاء اضخم
اعراض مدینه و دران جاے
مساجد چند است منسوب بآن
حضرت صلی الله علیه وسلم و بروی
بضمتین و وادی است که از کبکب
بسوی عرفات رود و بفتح و بحرک
و آبی است
(فَرَع) محرکه نخستین بچه ناقه
یا گوسپند که نظر به تبرک برای
آلهه خود می کشتند منه الحدیث
لَا فَرَعَ وَلَا عَتِيرَةَ أَوْ كَانُوا إِذَا تَمَّتْ
اِبِلُ وَاحِدٍ مِائَةً قَدَّمَ بَكْرًا فَنَحَرَهُ لِصَنَمِهِ
وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يَفْعَلُونَهُ فِي صَدْرِ
الْاِسْلَامِ ثُمَّ نُسِخَ فُرُع بضمتین جمع

و کوثه و موضعی است میان بصره
و کوفه و پسین و پیکن فُرعَتَر یکی
و پیکن و پوست پاره که بر مشک
برافزایند چون فراخ نباشد
(تمید بن فراع) کعب تابعی
است
(فُرَيع) کزبیر لقب ثعلبه بن
معویه است و لغتی است در فرعون
یا آن ضرورت شعر است و هو
فی قول امیه بن ابی الصلت حَتَّى
دَاوُدَ وَابْنَ عَادٍ وَمُوسَى و
فُرَيعَ بُنْيَانُهُ بِالثِّقَالِ
(فُرَيعَة) بنت ابی امامه جهینة
و فُرَيعَة بنت رافع و فُرَيعَة
بنت عمرو و فُرَيعَة بنت قیس
فُرَيعَة بنت مالک بن خشم و
فُرَيعَة بنت مسعود صحابیات
اند و حسان بن ثابت مشهور با بن
فُرَيعَة است و فریعه نام مادر او
(فَرَاعَة) بالفتح رکوبی که قلم
در وی پاک کنند
(فُرُوعُ الْجَوْزَاءِ) بالضم گرماے
سخت و یقال له نجم الفروع ایضا
(فَارِع) بلند و مرد نیکو منظر و
برشونده و فرود آینده از اضداد

است و دو کاروباری کرپادشاه
فَرَعَة محرکه جمع و قلعه است بجدنیا
و دهی است بوادی سرات
نزدیک سایه و جائی است بطائف
(فَارِعَة) بنت ابی سفیان و
فَارِعَة بنت ابی الصلت ثقفیة
و فارعة بنت مالک بن سنان
یا آن فُرَيعَة جهنیه است صحابیات
اند و نیز فَارِعَة) زبر کوه و روی
رودبار یقال انزل بفارعة الوادي
واحذر اسفله
(فَوَارِع) بالفتح آبراههای بلند
یقال تلاع فوارع یعنی پشتهای بلند
آبراههای وی و موضعی است
(أَفْرَع) مرد تمام موے فَرعَاء
مونث فُرع و فُرعَان بضمهما جمع
وکان ابوبکر افرع و عمر اصلع رضی
الله عنهما و نیز (أَفْرَع) وسوسه
انداز و منه الحدیث لا یؤمنکم
الافرع ای الموسوس
(فُرْعَان بن أَعرَف) بالضم یکی
از بنی نزال است قال لنفسه و
هو یجود بها اخرجی لکاع و فرعان
بن اعرف یکی از بنی مرة شاعر و فرزند
و عبدالله بن لهیعة بن فرعان

قاضی مصر و محدث
(فَرْوَع) کجدول موضعی است
(يَفْرَع) بفتح الفائین و الیاء
بینهما و رعی است
(مِفْرَع) کمنبر آنکه باز دارد قوم
را از شورش و اصلاح کند میان
ایشان مَفَارِع جمع
(ف) (فَرَعَ فَرْعًا) بر کوه شد و فرود
آمد آن از لغات اضداد است
و فَرَعَ الْبِكْرَ) دوشیزگی وے
برد و فَرَعَ رَأْسَهُ بِالْعَصَا) بچوب
دستی زد بر سر وی و فَرَعَ الْقَوْمَ
فَرْعًا و فُرُوعًا) برتر گردید از قوم
خود ببزرگی یا بجمال و فَرَعَ
الْفَرَسَ بِاللِّجَامِ) بلگام زد اسپ
را و عنان کشید تا باز ایستد و
و فَرَّعَ بَيْنَهُمْ) باز داشت میان
آنها و اصلاح نمود
(س) فَرِعَ فُلَانٌ فَرَعًا) محرکه
تمام موی شد
(مُفْرِع) کمحسن فرود آینده از کوه
یقال لَقِيتُ فُلَانًا فَارِعًا مُفْرِعًا
ای اَحَدُنَا مُصْعِدٌ وَالْآخَرُ مُنْحَدِرٌ
(رَجُلٌ مُفْرَعُ الْكَتِفِ) کمکرم
مرد پهن کتف

ج ٣

(اَفْرَعَتِ المَرْأَةُ اِفْرَاعًا) خون
ولادت دیدن یا خون نخستین
حیض وأُفْرِعَ بسیّدِ بنی
فلانٍ) مجهولا گرفتند مهتر خود
را ونیز (اِفْراع) از بالای کوه
فرود آمدن یقال اَفْرَعْتُ فی
الجبل اذا انحدرت وکمی بجای
فرود آمدن تعدّی بالباء وذبح
کردن فرع که بچه نخستین شتر و گوسپند
است وفرع آوردن شتر ماده کان
و هم دادند شتران فرع آور شدن
و بطلب آب و علف رفتن پیش از
قوم و تیمار و کفالت اهل خود کردن ج٣
و گرد گردیدن بهر جای و دانستن خبر
آن یقال اَفْرَعَ الارضَ اذا جوّلها
فیها فعرف خبرها و خون آلود کردن
لگام دهن اسپ را و آغاز کردن کاری
و سخنی را یقال بئسما افرعتَ به
ای ابتدأت به و دوشیزگی بردن
عروس را یقال اَفْرَعَ فلانٌ العروسَ
اذا فرغ من عشیانها و نیاید
انداختن گفتار در گوسپندان و
خون آلود گردانیدن آنرا
(تفریع) از بالای کوه فرود آمدن
و برآمدن برکوه از لغات اضداد
است یقال فرّع فی الجبل وفرّع
الجبل و کشتن فرع را و برآوردن
مسئله را از اصل یقال فرّعَ من
هذا الاصل مسائل ای جعلها فروعه
(تفرّع) بر بر چیزی شدن و شاخ بر
زدن و سید قومی را بزنی خواستن
و بسیار شاخ شدن درخت و
برآمدن بر قوم و درآمدن در آنها
و بیرون آمدن از چیزی یقال فرّع من
هذا الاصل مسائل فتفرّعت
(افتراع) دوشیزگی ربودن
(استفراع) آغاز کردن کاری و
سخنی را و کشتن بچه نخستین شتر و
گوسپند را

ف ر ع ل

(فُرْعُل) کقنفذ بچه کفتار (فُرْعُلة)
مؤنث فراعل بالفتح و فراعلة
جمع وفی المثل هو اغزل من فرعل
والاغزل من الغزل للمعاشقة
(فُرْعُلان) بالضم کفتار نر

ف ر ع ن

(فَرْعَنة) کدحرجة زیرکی یقال
هو ذو فرعنةٍ ای دهاءٍ و مکرٍ
(فِرْعَون) کبرذون نهنگ و معرّفه
لقب ولید بن مصعب صاحب
موسی علیه السلام و نام پدر خضر با
پسر آن کما حکاه النقّاش وتلخ الفرّاء
فی تفسیرهما ولقب هر پادشاه مصر
ولقب هر سرکش ستمکار تباه کار
فراعنة جمع
(فُرْعُون) کزنبور و بفتح عین
ستمگار سرکش تباه کار
(تفرعُن) زشت خوی شدن و
ستمگار گردیدن

ف ر غ

(فَرْغ) بالفتح جای برآمدن آب
از دلوها بین دسته آن و خنور یا
و شاب و فرغُ الدلوِ المقدّم
و فرغُ الدلو المؤخّر دو منزل
است مر ماه را از برج حوت و هر واحد
آن دو ستاره است و میان هر دو
ستاره بقدر یک نیزه مسافت بنظر
می آید و فرغ القبة و فرغ الحفر
دو شهر است مر تمیم را
(فِرْغ) بالکسر پرداخت اسم است
و یقال ذهب دمه فِرْغًا و بفتح یعنی
رایگان رفت خون وی
(فَرِغ) ککتف پردازنده از کاری
(فَرِیغ) کامیر زمین هموار که براه
ماند و اسپ نیکوگشاده گام
(فَرِیغة) کسفینة توشه دان بسیار
آب بردار و ضربة فریغة ضرب
فراخ و وسیع
(فَرَاغة) کسحابه ناشکیبائی بی
آرامی
(فُراغة) بالضم آب پشت مرد
(فَراغ) کسحاب برآمدنگاه آب از
دلو از میان دسته و اسپ نیکو گشاده
رفتار و تنک بار و حوض چرمین
بزرگ و فراخ و خنور و شتر ماده بسیار
شیر فراخ غلاف پستان و کمان که
زخم پیکانش فراخ باشد یا کمان تیر
دور انداز و کاسه بزرگ که برداشتن
نشود اَفْرِغَة کاعلمة جمع و پیکانهای
پهن
(فَرُوغ) کصبور ستاره جوزا
(فارِغ) پردازنده از کاری
(اَفْرَاغ) علی الجمع چند مواضع
است در حوالی مکه
(اَفْرَاغَة) بالتاء شهری است
باندلس
(اَفْرَاغ) بالفتح پردازنده و فارغ
طَعْنَةٌ فَرْغاء کصحرا طعن
فراخ
(فَرْغَان) کسکران دهی است

بفارس وشهری بیمن ونیز نام
پدر پدر ابی الحسین موصلی
محدث
(ف س ن) فرغ منه فروغا و
فراغا) بالفتح پرداخت ازان و
فرغ له والیه) آهنگ کرد بسوی
او وفرغ فروغا برو
(س) فرغ الماء فراغا) بالفتح
ریخته شد آب
(ل) فرغت الضربة) فراخ شد
ضربت فرغت الطعنة کذلك
(حلقة مفرغة) کمکرمة حلقه
ریخته که پیوندوی پیدا نباشد
فراغ) ریختن و ریختن خون را
(یزید بن ربیعة بن مفرغ)
کمحدث شاعری جدّه راهن علی
ان یشرب عسّا من لبن فرغه
شربا
(تفریغ) ریختن آب وجزآن و
خالی کردن خنور را از انچه دروی
باشد
(افتراغ) برخود آب ریختن یقال
افترغت لنفسی ماء ای صببته
(تفرغ) پرداختن از کاری و
فراغت کردن خود را بجهت کاری یقال

تفرغت لکذا
(مستفرغة) ناقه بسیار شیر و
اسب تیز رو که از تگ وددو خود باقی
نگذاشته باشد
(استفراغ) قی کردن و تهی نمودن
معده را از فزونیها و توانائی خود را
بذل کردن در کاری

ف ر غ ن

(فرغانة) بالفتح شهریست بمغرب
یا ناحیه ایست بمشرق والنون زائده

ف ر ف ب

(فرافب) بالفتح درختی ست که ازان
پالان سازند

ف ر ف ح

(فرفح) کجعفر زمین نرم تابان

ف ر ف خ

(فرفخ) کجعفر خرفه معرب پرپهن
وکفه کندم

ف ر ف ص

(فرافص) بالفتح نام مردی
فرافص کعلابط شیر سخت
دشت فرافصة) بالتاء مثلثه
ودرودشت ومرد سخت گرفت وفرافصة
بن عمیر تابعی است از طبقه اولی و
بالفتح عند اهل الحدیث قال ابن

حبیب کل اسم فی العرب فرافصة فهو
مضموم الفاء الاولی الا الفرافصة
بن الاحوص الکلبی فانه بالفتح

ف ر ف ل

(فرافل) کعلابط یست ینبوت عمان

ف ر ف ن

(فرفیون) بفتح الفائین داروئی
است ملطف نافع جهت عرق النسا
وبرد الکلی وقولنج وگزیدگی هوام و
سگ دیوانه نافع ومسقط جنین
ومسهل بلغم لزج
(فارفاءان) دهی است باصبهان
ازان ده است گروهی از محدثان

ف ر ق

(فرق) بالفتح تارسر که راهی است
میان موی سر وکتان و پیمانه است
اهل مدینه را بقدر شانزده رطل
یا سه صاع یا چهار ارباع و بحرک او
هو افصح فرقان کبطنان جمع
و مرغی است
(فرق) بالکسر گله بزرگ از گوسپند
وگاو وآهو یا از گوسپند و بس یا
گوسپندان کم شده یا گله کم از صد
گوسپند و گونه از هر چیزی گروه گودکان
و پاره از خسته خرما شکسته که بشتر

خوردن دهند و پاره از هر چیزی
منه قوله تعالی فکان کل فرق کالطود
العظیم وکوه و پشته وموجه دریا
وذات فرقین) مثنی وبفتح
پشته است میان بصره وکوفه در بلاد
تمیم یا آن ذات فرق) است وبفتح
(فرقة) بالتاء خیک نیک پر که تا
قدری ازان فارغ نکنند دوغ زدن
نتوانند وگروه مردم فرق کعنب
جمع و در شعر بر افارقة جمع
کرده افراق جمع الجمع افاریق جمع
جمع الجمع ومنه فی الحدیث افاریق
۳ح العرب
(فرق) بالضم قرآن وانچه فرق
کنند بوی میان حق وباطل قال
الراجز ومشرکی کافر بالفرق
فرقة) بالضم جدائی اسم است
مفارقة را
(فرق) محرکه سپیده دم یا سپیدی
اول بامداد افراق جمع و فی
المثل هو ابین من الفرق
(فرق) ککتف رندس مرد ترسنده
یا فروق کندس اکه ترسنا کی و
جبلی باشد وککتف انکه بترسد
از چیزی ونبت فرق) ککتف

گیاه ریزه که زمین را نپوشد
ارضٌ فَرِقَةٌ) کفرحة زمین
پراگنده گیاه
(فَرِيق) کامیر گوسپندان گم شده
وگروه مردم بیشتر از فرقه اَفرِقَاء
بالفتح والمد واَفرِقَة وفُرُق ککتب
وفُرُوق بالضم جمع ووشتی است
فراخ نزدیک بحرین
(فَرِيقَة) کسفینة نوعی از طعام
زجه که از دانه شنبلید یا خرما یا
دیگر دانها پزند وپاره از گوسپندان
متفرق وپریشان شده بشب از
گله خود ٣ح
(فُرَيق) کزبیر موضعی است
بتهامه
(فُرَيقَات) کجهینات جائی است
بعقیق مدینه
(فِرَاق) کسحاب جدائی ومنه
قوله هٰذا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ
(فَرُوق) کصبور مرد ترسنده و
بشدة الراء وعقبة است نزدیک
هجر ولقب قسطنطنیه وجای دیگر
ویَومُ الفَرُوقَين شنی روزیست
مر عرب را
(فَرُوقَة) کصبورة بیه گرده وبند

کاغذ وبند بیرم وعلف وسخت
ترسنده ویشدد الراء مذکر ومونث
در وی یکسانست ومنه المثل
رُبَّ عَجَلَةٍ تَهَبُ رَيثًا ورُبَّ فَرُوقَةٍ
يُدعَى لَيثًا
(فُرُوق) بالضم موضعی است
بدیار بنی سعد
(فَارِق) ماده شتر وخر رمنده و
جهنده از درد وزه اتان فَارِقٌ وامرأة
فَارِق کذلك فَوَارِق وفُرَّق
ککتب وکرکع جمع وابر پاره جدا
شده از ابرها
(فَارِقَين) مذکور هست در رمی ی
(فَارِقَات) فرشتگان که جهت
فرق وجدا کردن حق از باطل فرو
آیند منه قوله تعالى فالفَارِقَات
فَرقًا ای الملائکة تنزل بالفرق
بين الحق والباطل
(فُرقَان) بالضم قرآن وانچه که
بدان فرق کنند میان حق وباطل
وتوریت وشگافتگی دریا منه اتينا
موسى الكتاب والفرقان ونیز روزی
وحجت وبیان واضح وصبح وسپیده
دم وکودکان ويَومُ الفُرقَان
روز جنگ بدر

(فَرَسٌ اَفرَقُ) اسب که یک سرین
ان از دیگری بلندتر آمده باشد و
دیكٌ اَفرَقُ) خروس که تاج سر وی
شاخ شاخ شده باشد ورجل
اَفرَقُ) مرد که موی پیشانی یا
ریش او از هم جدا ومتفرق باشد و
نیز افرق خروس سپید ونکه که میان
دو خایه وی دور باشد فُرُق
ککتب جمع و اسپ با یک خایه و
مرد کفته لب
(فَرقَاء) کصحرا گوسپند که مابین
سرهای پستانش دوری باشد
(فَارُوق) مرد نیک ترسناک و
اسمی یالقبی ولقب عمر رضي الله
عنه لقبه لانه فَرَقَ بين الحق
والباطل واظهر الاسلام بمكة
ففرق بين الايمان والكفر ووهی است
بتیراز وتِريَاقُ فَارُوق) بهترین
تریاکها ونیکوترین مرکبات بدان
جهت که جدا گرداند بیماری و تندرستی
را
(فَارُوقَة) سخت ترسنده یستوی
فیه المذکر والمونث یقال رجل فاروقة
وامراة فاروقة
(اَفرَاق) بالفتح موضعی است

از اموال مدینه
(اِفرِيقِيَة) بکسر الهمزة والراء
شهرها، بلاد یست وسیع مقابل
اندلس
(مَفرَق) کمقعد ومجلس تارسر
که فرق جای موی سر او سر وروا هم
مَفرِقَة مثله مَفَارِق جمع کانهم
جعلوا کل موضع منه مفرقا فجمعوا على
ذلك ومنه وفقته على مفارق
الحديث اى وجوهه
(مَفرُوق) پراگنده از هر چیزی و
ابو عبد المسيح وکوهی است
ن) فرق بينهما فَرقًا وفُرقَانًا
بالضم جدا کرد وفَرَّقَه تفريقا حكم
نمود ومنه قوله تعالى فيها يفرق
كل امر حكيم اى يقضي وقوله تعالى
قرآنًا فرقناه اى فصلناه واحكمناه
ومن شدده قال انزلناه مفرقا فی
ایام واذ فرقنا بكم البحر یعنی
شگافتیم دریا را وفرق له الطريق
فُرُوقًا) پیش آمد او را او راهی د
فَرَقَتِ النَّاقَةُ والاتان فُرُوقًا)
رسید وجست از درد زه وفرق
فُلَانٌ) خدا و ندخسته پاره کرد
وفَرَقَ الطَّائِرُ) سرگین انداخت

وفرق المرأة) فراهيه خوابانيد آنرا
(س) فَرِقَ فَرَقاً) محركه ترسيد
ويقال فَرِقْتُ مِنكَ وَلَا فَرَقْتُكَ و
(فَرِقَ فُلانٌ) درآمد در موج دريا
و فرو شد در آب و نوشيد آب را
بيمانه ونيز فَرَق) دوري ميان
دو پشته و ميان دو سبل شهر و برآمدگى
يكى برسوى ران اسپ افزون تر از
ديگرى و اين اكروه دارند شاخ
شاخ جدا شدن تاج خروس و
پراگندگى يقال ارضٌ فى نبتها
فَرَقٌ اِذَا كَانَ متفرقاً افراق جمع
فى الكل
(مُفرِق) كمحسن مرد كم گوشت يا
فربه از اضداد است وناقة
مُفرِق) ناقه بچه مرده
(اَفرَقَ مِن مَرَضِهِ) روى بصحت
آورد و افاقه يافت يا به شد از بيمارى
يا افراق در به شدن آن بيمارى
گويند كه بجز يكبار نرسد همچو جيچك
قيل لاعرابى ما امارة افراق
المورود فقال الرحضاء يقول ما علامة
برء المحموم فقال العرق) ونيز
(افراق) سرگين كنانيدن و زبعيه
خوابانيدن زن را و باز فرود آمدن

بعض از شير ناقه بچه آنگاه گذاشتن
قوم شتران بى بار و بچه را
(مُفَرِّقُ النَّعَمِ) كمحدث ظربان
كه جانوريست گنده مانند گربه بدان
جهت كه چون تيز دهد شتران
بگريزند
(فَرَّقَ الشَّئَ تَفرِيقاً وتَفرِقةً)
پراگنده و جدا جدا كرد آنرا و
نيز تَفرِيق) رسانيدن تفاريق
گرفتن حق خود را وفى قول غنية
الاعرابية لابنها انك خير من
تفاريق العصا لانه كان عارماً كثير
الاساءة مع ضعف بدنه فواثب
يوماً فتى فقطع الفتى انفه فاخذت
امه من ديته فحسنت حالها بعد
فقر مدقع ثم واثب آخر فقطع اذنه
ثم آخر فقطع شفته فاخذت ديتهما
فلما رات حسن حالها مدحته والعصا
تقطع ساجوراً ثم اوتاداً ثم شظاظاً فاذا
جعل لراس الشظاظ كالفلكة صار عراناً
للبخاتى ثم يوخذ منها توادى يصر
بها الاخلاف واذا كان العصا قناً
تكسر شق قوس بندق فان فرقت
الشقة صارت سهاماً ثم خطاء ثم
مغازل ثم يشعب به الشعاب اقداحاً

عَلَى اَنَّهُ لَا يَجعَلُ لَهَا اَصلَحُ مِنهَا
(مُفَارَقَة) جدائى كردن واز هم
جدا شدن فِرَاق بالكسر مثله
(مُتَفَرَّق) بفتح الراء جاى
پراگندگى و پراگنده شدن
(تَفَرَّقَ تَفَرُّقاً وتَفرَاقاً) پراگنده
گرديد و پريشان شد و جدا گرديد
(افتِرَاق) پراگنده و جدا گرديدن
(انفِرَاق) جدا گشتن
ف ر ق ب
(فُرُقُب) كقنفذ موضعى است و
ثيابٌ فُرقُبِيَّة) منسوب بوى و آن
جامه كتان سپيد باشد و زهير بن
ميمون فرقبى همدانى قارى و
نحويست يا آن بقاف است
ف ر ق د
(فَرقَد) كجعفر گاو ساله يا گاو ساله
دشتى و ستاره نزديك قطب كه
بدان راه شناسند فُرقُود كعصفور
مثله فيهما وهما فرقدان وجاء فى
الشعر مثنى وموحداً وفرقد
غير منسوب وعتبة بن فرقد
صحابيان اند ونيز فرقد
حمنوعه موضعى است درينجا را
(فُرَاقِد) كعلابط شعبه است كه

بوادى صفرا در برود
ف ر ق ع
(فُرقُعَة) كقنفذه كون
(فَرقَعَة) سخت دويدن و پيچيدن
گردن كسى را و در هم خمانيدن انگشتان
را تا بانگ برآورد و از وى و تيز
دادن فِرقَاع كد حراج مثله
(تَفَرقُع) بانگ آمدن از انگشتان
بخمانيدن
(اِفرِنقَاع) بانگ برآمدن از
انگشتان و دويدن و پراگندن و دور
شدن از چيزى و يكسو گرديدن
ازان مثلته بعن يقال اِفرَنقَعُوا ج ٣
مُتَشَمِّعِلِّينَ اى تفرقوا مسرعين
ف ر ق م
(فَرقَم) كجعفر مهره نره ناخته
جاى
(مُفرَقِم) كمسرهد دير پير شونده
و بد خوار و بد غذا
ف ر ك
(فِرك) بالكسر و بفتح دشمنى
سخت عام است فُرُوك بالضم
فُرُكّان بضمتين مشددة الكاف
مثله يا دشمنى زن و شوى خاصة
و وى سست قريب كلوا ذى

(فَرَك) محرکه وهی است
با صبهان
(فَرْك) گکف مالیده پوست
دور کردن
(فَرَكَة) کفرحه کوش سست بن
(فِرَك) کعب جائی است
(فَرِيك) کامیر دانه مالیده وطعامی
است که گندم نارسیده را مالیده
بروغن وجز آن ترتیب دهند
(فَرَنْكَتَان) بالتاء دو استخوان
است در بن زبان
(فَرُوك) کصبور زن دشمن شوی
ج ٣ (فَارِك) زن دشمن دارنده شوی
را
(اَفْرَك) از اعلام است
(فَرْكَاء) کصحراء کوش سست بن
(فَرْكَان) کستار وجلبان بالضم
موضعی است یا آن دو موضع است
(مَفْرُوك) مالیده وشتر شکافته
بریده دوش وکفته پی درون لب
بالائین وسیر رنگ هرچه باشد
(ن) فَرَكَ الثوبَ فَرْكًا بالفتح
مالیده جامه را وکذا فرك السُّنبُلَ
وَفَرَكَ القَمْلَةَ
(س) فَرِكَتِ المَرْأَةُ زَوْجَهَا فِرْكًا)
بالکسر وبفتح وفُرُوكًا دشمن
داشت زن شوی را وکذا
فَرِكَهَا واز نصر نیز آید شذوذا
ونیز فَرَك محرکه سستی بن
گوش وفروهشتگی آن
(اِفْرَاك) وقت مالیدن رسیدن
خوشه را ویقال للنبت اول ما یطلع
نجم ثم فرخ ثم قصّب ثم اَعصَبَ ثم
سنبل ثم احبّ والبّ ثم اسفى
ثم افرك ثم احصد
(رجلٌ مُفَرَّك) کمعظم مرد دشمن
داشته زنان
(امرأةٌ مُفَرَّكَة) زن دشمن
داشته مردان
(مُفَارَكَة) بایکدیگر دست
برداشتن وترک دادن وجفای
یکدیگر گذاشتن
(تَفَرُّك) شکستگی پیدا کردیدن
در کلام ورفتار یقال تفرك فلان
اذا تکسّر فی کلامه ومشیته
(اِسْتَفْرَكَ فی السُّنْبُلَة) فربه
سخت گردید دانه در خوشه
(مُنْفَرِك) مالیده پوست رفته
(اِنْفِرَاك) مالیده شدن پوست
گردیدن دوش وزایل گشتن آن
از جای

ف ر ك ح

(فَرْكَحَة) کدحرجه دوری مابین
هر دو سرین
(فِرْكَاح) کقرطاس آنکه هر دو جانب
سرین وی مرتفع ودبر برآمده
باشد
(مُفَرْكَح) کمسرهد بمعنی فرکاح
است

ف ر م

(فَرْم) بالفتح دوائی است که
زنان کس را بوی تنگ کنند فَرْمَة
بالتاء مثله
(فِرَام) ککتاب داروی است که
کس را تنگ سازد ولته که زنان
حمول سازند آنرا یا در ایام حیض
فرج را بدان آگنده ند
(فِرَامَة) ککتابة لته که زنان
در کس دارند یا لته حیض
(اَفْرَم) کاحمر دشکسته دندان
ونام مردی واو را مسجد است
جامع بمصر
(فَرْمَاء) کصحراء زن تنگ کس
بدوا
(فَرَمَاء) محرکه ممدوده موضعی
است او هی بالقاف
(اِفْرَام) پر کردن حوض وخنور
را لغة هذیلیة
(اِفْتِرَام) فرامه را در کس داشتن
(مُسْتَفْرِمَة) بکسر الراء زن تنگ
گردنده کس بدارو وکتب عبدالملك
الی الحجاج یا ابن المستفرمة
بعجم الزبیب
(اِسْتِفْرَام) تنگ کردن فرج
را بدارو

ف ر ن

(محمد بن فَرْن) بالفتح محدث
است
(فُرْن) بالضم تابه سفالین که در
وی نان پزند
محمد بن ابراهیم بن فُرْنَة
بالتاء محدث است
(فُرْنِي) بالضم منسوب بنان در فرن
پخته ونان گرده سطبر یا نان که
کرانهایش در میان فراهم آورند
وبریان کرده بروغن وشیر و
شکر تر سازند و مرد درشت اندام
وسگ سطبر فربه
(فَرَان) کسحاب آبی است مر
بنی سلیم را

(فِرَین) کامیر تابهٔ گلین که در روے
نان پزند
(فُرْن) کزبیر وهی است بشام
(فَارِنَة) زن نان پز
(اُفْرُن) کاحمد قبیله‌ایست از
بربریان مغرب یا آن یَفْرُن
کیمنع است
(فَرَّان) کشداد بلادی است
وسیع بمغرب وفَرَّان بن بلیّ
در بنی قضاعه است
(فِرِّیْن) کسکین موضعی است
(اَفْرَان) بالفتح وهی است بنسف
(فَرْنَاة) فروکوفتن وشکستن
و پاره کردن
(فَارَان) چندکوه است و در توریت
مذکوراست وازانست بکربن
قاسم
(فِرْیَانَان) بالکسر دهی است
بمرو

ف ر ن ب

(فِرْنِب) کزبرج موش یا بچه
موش ازکلاکموش

ف ر ن ج

(اِفْرَنْجَة) بکسرالهمزه وفتح الراء
گروهی است ازمردم معرب افرنگ
والقیاس کسرالراء اخراجاً له
علی مخرج الاسفنطان فتح فائها لغة
والکسر اعلی وافصح
(فَرَنْجَمُسْك) قرنفل بستانی
است معرب برنجمشک مفتح سده
دماغی ومقوی جگر ودل ومعده
هردوهاضم غذای غلیظ

ف ر ن خ

(فَرْنَخَة) کدحرجة نرمی سپس
سختگی وآرامش بعدرمیدگی

ف ر ن د

(فِرِنْد) بکسرالفاء والراء جوهر
شمشیر وشمشیر جوهردار ونگار شمشیر
(اِفْرِنْد) بکسرالهمزه والراء مثله وگل
سرخ وجامه است معرب برنگ و
دانهٔ انار
(فِرِنْد) کزبرج دیک افراز فَرَانِد
بالفتح جمع
(فِرِنْدَاة) بکسرتین سنگ خوار
(فِرِنْدَاد) بکسرتین کجنبار کوهی
است بدهناء وبرابرآن کوه
کوهے است دیگر وهردورا
فرندادان خوانند

ف ر ن غ

(فِرِنْغ) کزبرج دنقند سپس
میانه

ف ر ن ق

(فُرْنُق) کقنفذ ردی وهیچکاره
(فُرَانِق) کعلابط شیر بیشه و
پروانک که جانوریست بانگ کنان
پیش پیش شیر رود وبمعنی پیش رو
لشکر معرب است ودلیل برید
(تَفَرْنُق) تباه گردیدن وبلند
شدن گوشت

ف ر ه

(فَرِه) ککتف خرامنده وفیرنده
منه قرئ قوله تعالی وتنحتون من
الجبال بیوتاً فَرِهِین ومن قراء
فَارِهِین فهومن فَرُه بالضم
(فَرَاهَة) کسحابة دهی است
بسجستان
(فُرُوهَة) بالضم زیرکی
(فَارِه) زیرک فُرْه ککتب
ورُکَّع وفُرَّهَة کسکرة وفُرْهَة
بالضم جمع وهونادر ویقال للبرذون
والبغل والحمار فارهٌ بیّن
الفروهة والفراهة والفراهیة
وبراذین فُرْهَة ولایقال للفرس
فاره لکن رائع وجواد
(فَارِهَة) دخترملیحه وکنیزک
سرود وآکوهی وزن سخت خوار
(ابن فِرُّه) بکسرالفاء وضم الراء
المشددة ابوالقاسم شاطبی رحمه
الله ومعنیش حدید است در
لغت مغربیه
(ك) فَرُهَ فَرَاهَةً بالفتح و
(فَرَاهِيَة) کگراهیة زیرک گردید
(س) فَرِهَ فَرَهًا محرکة خرامید
وفیرید
(مُفْرِه) کمحسن ناقه بچه زیرک
آور ومُفْرِهَة بالتاء مثله
(اِفْرَاه) بچه زیرک زادن شترماده
یقال اَفْرَهَت الناقة اذا کانت
تنتج الفُرَّه وبندهٔ زیرک بدست
آوردن
ج ۳
(نَاقَة مُفَرِّهَة) کمحدثة ناقه
بچه نیکو زیرک آور
(تَفْرِیَة) بچه زیرک آوردن ناقه
(اِسْتِفْرَاه) اسپ گرامی بدست
آوردن وگرد کردن یقال هو
یَسْتَفْرِهُ الافراس اذا یستکرهها

ف ر ه د

(فُرْهُد) کقنفذ مرد گرد اندام
درشت شتاب زده ومرد نازک پر
گوشت وبچه شیر وکودک پرگوشت

خوبصورت وبفتح (فُرهُود) کعصفور مثله فی الکل ونیز (فُرهُود) بره بزکوهی وپدربطنی است ازازد که آنها را فراهیید نامند فُرهُودی وفَراهِیدی منسوب بآن وازان بطن‌ست خلیل بن احمد عروضی فرهودی و فراهیدی ونیز فَرَاهِید بالفتح گوسپندان ریزه

(فِرْهَاد) بالکسر نام مردی اعجمی است وفِرْهَادجِرْد دهی است بمرو معرب فرهادکرد یعنی

ج۳ فعل

ف ره ذ

(فُرْهُذ) کقنفذ مرد کرد اندام سطبر ومرد نازک گوشت فُرْهُوذ کعصفور فَرَاهِيذ مثله لغة فی فُرهُدا والصواب فی الکل بالدال المهملة

(فَرَاهِيذ) گوسپندان ریزه

ف ر و

(فَرْو) بالفتح پوستین فِرَاء بالکسر والمد جمع

(سَاقُ الفَرْوِ) بالفتح ثنی کوه است بنجد

(فَرْوَة) بالفتح پوستین وهی اخص من الفرو وپوست سرو زمین ویران بی گیاه وپاره از گیاه خشک فراهم آمده وجبه برچیده آستین ونیمه گلیم که از پشم شتر ساخته باشند وکیسه وانبان که خواهنده دران صدقه نهد وکلاه ومعجر زنان ونام مردی وذُوالفَرْوَة سائل وخواهنده ونیز فَرْوَة توانگری ثروت وقیل هو مبدل من ثروة

(ذُوالفَرْوَتَيْن) ثنی کوهی است بشام

(فَرَاوَة) بالفتح شهریست بخراسان

(ذُوالفُرَيَّة) کسمیة ولاوری است وشاعر

(فَرْوَان) کسکران نام مردی

(فَارِيَابَان) دهی است وازان دو است محمد بن تمیم واحمد بن حکیم

(جُبَّة مُفَرَّاة) جبه که بروی پوستین دوزند

(اِفْتِرَاء) پوستین پوشیدن

ف ر ی

(فَرْوَة) بالفتح یک بار شیر دوشیدن

(فِرْيَة) بالکسر دروغ اسم است فَرِيّ اکمنی دروغ برباقته منه قوله تعالی لقد جئت شیئا فَرِيًّا ای مصنوعا ومختلقا وقیل عظیما ودلو بزرگ فراخ فَرِيَّة بالتاء مثله وشیر تازه وکار شگفت یقال هو یفری الفَرِيَّ ای یأتی بالعجب فی عمله

(فُرَيَّة بن بَاطِل) کسمیة تابعی است

(ض) فَرَاهُ فَرْيًا بالفتح شکافت آنرا بفساد یا باصلاح ونیز (فَرْي) دروغ برباقتن وبریدن موزه وتوشه‌دان ومانند آنرا جهت اصلاح وساختن آنرا ومسافت بریدن ورفتن در زمین

(س) فَرِيَ فَرًى محرکة سرگشته گردید ومدهوش گشت ونیز فَرِيَ بشگفت آمدن بکار خود

(اِفْرَاء) اصلاح چیزی کردن یا اصلاح کردن فرمودن کسی را وشگافتن چیزی را ونکوهیدن وبریدن یقال أَفْرَيْتَ الاوداج وکفانیدن کرک شکم گوسپند را وبریدن پوست را

(تَفْرِيَة) کفانیدن چیزی را

(تَفَرِّي) شگافته شدن یقال تفری اللیل من صُبحِهِ وبرآمدن وروان گردیدن چشمه

(اِفْتِرَاء) دروغ برباقتن

(انفراء) ترکیدن وبازشدن

باب الفاء فصل الزاء

ف زد

(فِي المَثَلِ لَمْ يُحْرَمْ مَنْ فُزْدَ لَهُ) یعنی محروم نیست انکه خون شتر برآورده شود برای او والزاء بدل من الصاد وسیأتی

ف ز ر

(فَزْر بن اوس بن فَهْر) بالفتح مقری مصری است وخالد بن فزر تابعی

(فِزْر) بالکسر اصل وگوشت پاره درشت مانند غده قرحه نزدیک منتهای موی زهار که بر اندام مردم ونیز برآید ورمه گوسپندان از ده تا چهل یا از سه تا ده وگوسپندان دوتا هرچه افزون گردد ونیز

(فِزْر) لقب سعد بن زید مناة لقب لانه وافی الموسم بمعزی

فانهبها وقال من اخذ منها واحداً
فهي له ولا يؤخذ منها فزر وهو
الاثنان فاكثر ومنه لا اليك معزى
الفزر اى حتى تجتمع تلك وهي لا
تجتمع ابداً ونیز فزار بن المبير
وبنته لغزة وامه الفزارة بالفتح
(فُزرة) بالضم گره بزرگ که بر اندام
بر آید و راه فراخ
(فُزَر) كعنب شكافها
(فُزَير) كزبير نشلفی است و
نام مردی
(فَزَارَه) كسحابة ماده پلنگ و معرفه
پدر قبیله است از غطفان فزاری
منسوب بوی یا بفزر که لقب مردی
است از بنی تمیم كذا فی الغريبين
(فَازِد) نوعی از موچه سیاه سرخی
آمیز و راه فراخ
(فَازِرَة) بالتاء راهی که بسوی
ریگ توده بلند هموار رود
(اَفْزَر) مردی که فزره بر پشت
یا بر سینه وی باشد و بنو افزر بطنی
است
(فَزْرَاء) ممدوداً زن پرگوشت و
پیه ناک یا زن نزدیک رسیدگی
رسیده

(مَفْزُور) گوزپشت یا گوزسینه
(ن) فَزَرَ الثَّوْبَ فَزْراً بالفتح
شکافت جامه را وفَزَرَ فلاناً
بالعصا بچوبدستی زد بر پشت
وی ونیز فَزْر پوشیدن
جامه گوزپشت یا گوزسینه
گردیدن و بحرک و در بمعنی از
سمع نیز آید
(اِفْزَار) پوسیدن و کهنه گرانیدن
حله را و پاره کردن
(تَفَزُّر) پاره و شگافته شدن
جامه و جز آن
(اِنْفِزَار) پاره گردیدن جامه
ف ز ز
(فَزّ) بالفتح مرد سبک جست و گاو
سال دشتی اَفْزَاز جمع
(فُزّ) بالضم محله است در نیشاپور
(فَزَّان) ككتان نام پسر حام و بوی
نامیده شد ولایتی فراخ و وسیع
که میان فیوم و طرابلس غرب است
(ن) فَزَّعَنِي فَزّاً بالفتح بازگشت
و روی گردانید از من و جدا شد
وفَزَّ الظبي ترسید
(ض) فَزَّ الرجل فَزَازَة بالفتح
وفُزُوزَة بالضم خشم گرفت

و برافروخته گردید وفَزَّ فلاناً عن
موضعه فَزّاً بالفتح برکند او را
از جای وی و بی آرام ساخت وفَزَّ
الجرح فَزِيزاً روان گردید زخم
و تر شد
(فَزْفَزَة) راندن و دور کردن دم
و جز آنرا
(اِفْزَاز) ترسانیدن و رمانیدن
دل از کسی
(تَفَازُز) بیرون آمدن دو حریف
از قوم برای جنگ
(تَفَزْزُعنی) چیره شدن بر من
(اِفْتِزَاز) چیره گردیدن
(اِسْتِفْزَاز) سبک شمردن و خوار
داشتن و از جای برکندن و از خانه
بیرون کردن و ترسانیدن و سبک
گردانیدن ترس کسی را منه قوله
تعالى اِسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ
بِصَوْتِكَ
ف ز ع
(فِزْع بن مُجَشِّر) بالكسر مردی
است از قبیله عادات
(فُزْعَة) بالضم هر که از وی
ترسند
(فَزَع) محركة ترس و بيم اَفْزَاع

جمع یا آنکه مصدر است ونیز
فَزَعُ بن عَبْدِ الله بن ربیعه
بن جندل است و مردی در بنی
کلب و مردی در بنی خزاعه وابن
الفَزَع ویکسر مردی است که با
ابراهیم بن عبد الله بن حسن
رضی الله عنه خروج کرده و منصور
او را بر دار کشید وفَزَع بن
عَتِيق تابعی است وفَزَع مردی
دیگر از منقع روایت حدیث
دارد وفَزَعُ ابن شَهْران
در بنی خثعم است
(فَزِع) ككتف ترسان و خائف
ج ۳ (فُزَعَة) كهمزة مرد بسیار ترسنده
از مردم
(فُزَيع) كزبير از اعلام است
(فَزَّاع) كشداد نام مردی
(فَزَّاعَة) ككتانه مرد بسیار ترساننده
مردم را
(مَفْزَع) كمقعد پناه جای مَفْزَعَة
كمرحلة مثله مذکر و مؤنث و احد
و تثنیه و جمع در هر دو یکسانست
یا مَفْزَعَة كمرحلة آنچه که از وی
یا از جهت او ترسیده شود
(س ف) فَزِعَ فَزَعاً بالتحريك

بکسر و بفتح ترسید وَفَزِعَ مِنْهُ
وَاِلَيْهِ) فریاد رسید و فریاد خواست
از لغات اضداد است و گویند فَزِعَةُ
یافَزِعَ اِلَيْهِمْ کفرح فریاد خواست
وَفَزَعَهُمْ کمنع وَفَزِعَ
یاری داد و مدد کرد و فریاد رسید قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم
لِلْاَنْصَارِ اِنَّكُمْ لَتَكْثُرُوْنَ عِنْدَ الْفَزَعِ
وَتَقِلُّوْنَ عِنْدَ الطَّمَعِ یا فَزِعَ کفرح و اَفْزَعَ و تَفْزِيْد
فَزِعَ اِلَيْهِ پناه جست وَفَزِعَ مِنْ
نَوْمِهِ) بیدار شد
(اِفْزَاعٌ) یاری کردن و فریاد
رسیدن و ترسانیدن و آگاه گردانیدن
و بیم کردن یقال اَفْزَعَ عَنْهُ ج۳
(مُفَزَّعٌ) کمعظم دلیر و بد دل
ضد
(تَفْزِيْعٌ) ترسانیدن و بی بیم
گردانیدن و هو من الاضداد و صلته
بعن منه قوله تعالی حَتّٰى اِذَا فُزِّعَ
عَنْ قُلُوْبِهِمْ ای کشف عنها الفزع
(مَفَازِعُ) ترسان و بیمناک
ف ز ل
(فَزْلَةٌ) کسبعلة زمین که زود
سیل آرد
باب الفاء فصل السین

ف س ء
(اَفْسَاءٌ) کاحمد مرد برآمده سینه
درآمده پشت یا مرد بیرون آمده
سینه و ناف یا آنکه گوئی سرین او
بدر رو است وقت رفتار یا آنکه چون
نشیند بی کوشش تمام برخاستن
نتواند یا آنکه استخوان پشت او در
برسوی رسن درآمده باشد
(مَفْسُوْءٌ) آنکه گویا سرین بدر رو
است وقت رفتار
(ف) فَسَأَ الثَّوْبَ فَسْأً) درید
جامه را وَفَسَأَ فُلَانًا بچوب
دستی زد بر پشت وی وَفَسَأَ عَنْهُ
باز داشت ازان
(فَسَّأَ الثَّوْبَ تَفْسِئَةً) درانید
جامه را و کشید
(تَفَسُّؤٌ) کهنه شدن و پاره
و دریده گردیدن جامه و بچوبدستی
زدن بر پشت کسی پراگنده شدن
بیماری در قوم یقال تَفَسَّأَ فِيْهِمُ الْمَرَضُ
ای انتشر
(س) فَسِئَ فَسَأً محرکة اَفْسَاء
گردید
ف س ت
(فُسْتَاتٌ) بالضم خیمه و خرگاه

بزرگ وتکسر الفاء
ف س ت ق
(فُسْتُقٌ) کقنفذ و جندب پسته
معرب است مفتح سده جگر
و مفرح و مقوی دل و فم معده
و مولد خون صالح و مبهی و مسمن
بدن و خوشبوی سازنده نکهت
را و جهت درد جگر و قی و غثیان
و مغص و سرفه مزمن نافع
(فُسْتُقَةٌ) کقنفذه لقب محدثی
است
(فُسْتُقَانُ) بضم الفاء والتاء
دیهی است بمرو
ف س ج
(فَاسِجٌ) شتر ماده جوانه باردار و
شتر ماده فربه که بار نه پذیرد از
لغات اضداد است و ناقه که بروی
کشن پیش از ایام کشتی برجهد
و ناقه جوان تیز رو
(اَفْسَجَ عَنِّيْ اِفْسَاجًا) گذاشت
مرا و کرانه گزید از من
(تَفْسِيْجٌ) هر دو پای را واکشادن
برای گمیز انداختن
ف س ح
(فَسْحٌ) بالفتح چک مسافران که

از سلطان گیرند
(رَجُلٌ فُسُحٌ) بالضم مرد کشاده
سینه
(فُسْحَةٌ) بالضم فراخی
(فُسُحٌ) کعنق جای فراخ
(مَكَانٌ فُسَاحٌ) کغراب جای
کشاده و فراخ
(فَسِيْحٌ) کامیر فراخ
(ف) فَسَحَ لَهُ فَسْحًا) بالفتح
فراخ گردانید جهت او جای را
وَفَسَحَ لَهُ الْاَمِيْرُ فِي السَّفَرِ)
چک نوشت برای او و نیز فَسَحَ
دور و فراخ گذاشتن گام اِفْسَحِي
مثله
(ك) فَسُحَ الْمَكَانُ فَسَاحَةً) فراخ
گردید جای
(اِنْفِسَاحٌ) فراخ شدن جای
فَسَّحَ لَهُ فِي الْمَجَالِسِ تَفْسِيْحًا
ای وسع له
(تَفَسُّحٌ) کشاده گشتن مکان و
کشاده ساختن جهت کسی مکان
را و فراخ نشستن در مجلس
(تَفَاسُحٌ) فراخ نشستن در مجلس
یقال تَفَاسَحُوْا فِي الْمَجَالِسِ
(مُرَاحٌ مُنْفَسِحٌ) بکسر السین مراح

بسیار ستور (اِنفِسَاح) فراخ شدن سینه وکشاده گردیدن جاے

ف س ح م

(فُسْحُم) کقنفذ مرد فراخ سینه وسرنره ومَکَانٌ فُسْحُمٌ جاے فراخ وفُسْحُم بنت عبد الله بن ابی فسحم بنت اوس بن خولی هردو صحابیانند وزید حارث بن فُسْحُم صحابی بدری است وفسحم نام مادر او والمیم زائدة

ف س خ

(فَسْخ) بالفتح سست خرد وسست اندام فَسِخَة بالتاء مثله وانکه بحاجت خود نرسد وبرای حاجت بیرون نگردد واصلاح امری نتواند (فَسِیخ) کامیر آنکه بحاجت خود نرسد وصلاح کار را نشاید (ف) فَسَخَ یَدَهٗ فَسْخًا بالفتح زائل گردانید دست او را از جای خود فَسَخْتُ ثَوْبِی عَنِّی انداختم آنرا ونیز فسخ سست گردیدن وکهنه وپاره شدن جامه وجز آن وناداشتن وتباه گردانیدن راے را و

شکستن وجدا جدا کردن وبرانداختن بیع وآهنگ مانند آن را وویران ساختن (س) فَسِخَ فَسَخًا تباه گردید (اِفْسَاخ) فراموش کردن قرآنرا (تَفَسُّخ الشَّعْرُ عَنِ الْجِلْدِ) برافتادن موی از پوست وبهم بریده وپراکنده شد خاص بالمیت و تَفَسَّخَ الرُّبَعُ تَحْتَ الْحِمْلِ سست گردید ودرمانده شد شتر چهار ساله زیربار وتَفَسَّخَتِ الْفَارَةُ فِی الْمَاءِ ریزه ریزه گردید (اِنْفِسَاخ) برانداخته شدن آهنگ وبیع ونکاح وجز آن

ف س د

(فَسِید) کامیر تباه فَسَاد کسحاب تباهی وخشک سال (فَاسِد) تباه فَسْدَی کقتلی جمع جمع کساقط وسقطی (مَفْسَدَة) کمقعدة بدی وتباهی خلاف مصلحت (ن ض ک) فَسَدَ فَسَادًا بالفتح وفُسُودًا تباه شد خلاف صلح و

نیز فساد ستم گرفتن مال کسے را ولَمْ یُسْمَعْ اِنْفَسَدَ (اِفْسَاد) تباه کردن (تَفْسِید) تباه گردانیدن (تَفَاسُد) بریدن ارحام را یقال تَفَاسَدُوا ای قَطَعُوا الْاَرْحَامَ (اِسْتِفْسَاد) تباه شدن خواستن

ف س ر

(فَسْر) بالفتح جدا کردن وپیدا وآشکار ساختن پوشیده وبیان کردن معنی سخن را والفعل من ضرب ونصر ونگریستن طبیب بول را جهت پی بردن بمرض او وهی لغة مولدة (فُسَارَان) بالضم دهی است باصبهان (فَسْرَ تَفْسِرَةً) بول نگریست طبیب جهت پی بردن بمرض او وهی لغة ونیز تَفْسِیر پیدا وآشکار کردن وبیان نمود معنی سخن قیل التفسیر والتاویل واحد وهو کشف المراد عن المشکل والتاویل ردّ احد المحتملین الی ما یطابق الظاهر اِسْتِفْسَار بیان کردن خواستن

ف س س

(فَسِیس) کامیر سست خرد وسست اندام فُسُس ککتب جمع (فُسَیْفِسَة) کزبرجة بیت تر (فَسْفَاس) بالفتح سخت کول وشمشیر کند وگیاهی است بدبوے (فَسْفَسَی) بالفتح مقصورا بازی است مرعرب را (فُسَیْفِسَاء) ممدود دانه چند رنگ است از خرز ساخته که بدان دیوار خانه را نگار کنند یا آن لغت رومی است

ف س ط

ج ٣ (فَسِیط) کامیر شپیره سر خرما و ومجه خرما وچیده ناخن (فُسْطَاط) بالضم ونیز شهرستان ومصر عتیقه که عمرو بن عاص بنا کرده ومجمع اهل شهرستان وگروه انبوه وخیمه وخرگاه بزرگ فُسْتَاط وفُسَّاط متشدد السین مثله فیها

ف س ق

(فِسْق) بالکسر گذاشتن حکم خدای تعالی وبیرون آمدن از راه راستی ونافرمانی وزناکاری فُسُوق بالضم مثله وچیره دستم کردن وبیرون آمدن

رطب از پوست وبنده از فرمان
ویعدی بمن منه قوله تعالی ففسق
عن امر ربه ای خرج قیل ومنه
الفاسق لانسلاخه عن الخیر
والعمل من نصر وضرب وکرم
(فسقیة) ویفتح حوض وجای دست
وروی شستن از خانه
(فسق) ککتف بیرون آینده از
راستی یقال انه لفسق ای خروج
عن الحق
(رجل فسق) کصرد مرد پیوسته
تباه کار بے فرمان ناراست کردار
ویا فسق یعنی ای فاسق وهو
معرفة یدل علی ذلک انهم یقولون
یا فسق الخبیث فینعتونه بالالف
واللام
(یا فساق) کقطام یعنی ای زن
تباه کار نافرمان دشنام است آنرا
(فاسق) زناکار ناراست کردار
ولیس فی الکلام الجاهلی ولا شعرهم
فاسق علی انه عربی
(فاسقیة) نوعی از بست عمامه
(فویسقة) بالضم وفتح الواو
موش بحکم آنکه از سوراخ خود بر مردم
خروج کند

۳ج

(فسیق) کسکیت دائم الفسق
(تفسیق) ناراست گردانیدن
ضد تعدیل
(انفساق) بیرون آمدن رطب
از پوست ویعدی بعن

ف س ك ل

(فسكل) کقنفذ وزبرج اسپ
که در میدان سپس همه اسپان
رهان آید فسكول کزنبور و
برذون مثله ومرد پس مانده وپیر
ونیز رجل فسكل کزبرج
مرد کمینه کاهل وفرومایه
فسكل فسكلة درنگ کرد
وپس ماند و پیر گردید وفسكله
فلان پیرو گردانید او را فلان
لازم متعد

ف س ك ن

(فسكن) کزبرج وهی است
نزدیک اسعرد

ف س ل

(فسل) بالفتح شاخ انگور نشاندنی
ومرد فرومایه ناکس وبیمروت افسل
کافلس وفسال بالکسر وفسل
بالضم وفسول وفسولة بضمهما
فسلاء بالضم ممدودا جمع

(فسل) بالکسر گول ونادان
(فسیلة) کسفینة خرمابن ریزه
فسائل وفسیل بحذف تا و
فسلان کبطنان جمع
(فسالة الحدید) کغرابة سونش
آهن وکذا فسالة غیره
(مفسول) فرومایه بے مروت
(ن) فسل الصبی از شیر بازکرد
کودک را
(ك س) فسل فسالة بالفتح
وفسولة بالضم ناکس وفرومایه
گردید فسل مجهولا مثله
(افسل علیه افسالا) هیچکاره
ساخت رخت را ونیز افسال
بچه خرمابن را از مادر او جدا کرده
بجاے نشاندن و ناسره و ناروا
گردانیدن درهم را
(مفسلة) کمحدثة زنے که ببهانه
حیض شوهر را از خود بازدارد ووقت
نشاطش و گردن کشی نماید وحیله
انگیزد

ف س و

(فسو) بالفتح لقب قبیله از عبد
قیس نادی زید بن سلامة منهم
علی عار هذا اللقب فی سوق عکاظ
بردی حبرة فاشتراه عبد الله بن
بیدرة بن مهو و نیس البردین
(فسوی) منسوب بوے
(ابن فسوة) بالتا شاعری
است
(فسا) محرکة شهریست بفارس
از آن شهر است جامه فساساریه
وابو علی نحوی فسوی وفساعنه
فی الهمز
(فسوات الضباع) نوعی از
سماروغ
(فساء) بالضم والمد گند
(فسوّ) کصبور بسیار گوز کند
(فاسیة) خبزدوک منه المثل
افحش من فاسیة
(فسّاء) کشداد بسیار گوز
(فاسیاء) کعاصیاء خبزدوک
(مفسا) کون منه المثل ما اقرب
محسا من مفسا ای فمه من استه
(ن) فسا فسوا بالفتح وفساء
بالضم والمد تیز داد بے بانگ وگند
کرد
(تفاست الخنفساء) کون
برآورد وخبزدوک تا گند کند
باب الفاء فصل السین

ف ش ء

(ف) فَشَأَ فَشْئًا) بالفتح نازید
(اِفْشَاء) بزرگ منشی کردن و
گردن کشی نمودن
تَفَشَّأَ بِالْقَوْمِ الْمَرَضُ) پراگنده
گردید و فاش شد وتَفَشَّأَ بِهِ
فسوس کرد با او

ف ش ج

(ض) فَشَجَ فَشْجًا) بالفتح پایها
ازهم دور نهاد و در رفتن یا بوقت
کمیز انداختن
(تَفَنْشُج) پا ازهم دور نهادن جهت
شاشیدن
تَفَشُّج پایها ازهم دور نهاده
نشستن و رفتن

ف ش ح

(فَشَاح) کقطام گفتار
(ف) فَشَحَ) ازهم دور نهاد پایهارا
وفَشَحَ عَنه بازگردید ازوے
تَفَشُّح پایها ازهم دور نهادن و
بازگردیدن از کسے و روے
گردانیدن
(تَفَشُّح) کشاده داشتن ناقه میان
هر دو پاے در رفتن و کمیز انداختن
و گائیدن دختر را

(اِنْفِشَاح) همدیگر دور گذاشتن
پایهارا در رفتن و باقی ماندن ناقه
کشاده پا جهت درد

ف ش خ

(ف) فَشَخَهُ فَشْخًا) طپانچه زد بر
سر او یا سیلی زد و ستم کرد
برو وفَشَخَ فِی اللَّعِب) دروغ
گفت
(تَفَيْشُخ) نرم و سست گردیدن
بندهاے اندام را

ف ش ر

(فَاشِرَا) دوائی است گزیدگی
مار و هوام را نافع
(فُشَار) کغراب بیهوده گوئی هذا
ما تَسْتَعمِلُهُ العَامَّةُ ولَيسَ من
كَلَام العرب

ف ش ش

(فَشّ) بالفتح بار درخت ینبوت
و نمیمه و سخن چینی و مرد کول و
نوعی از درخت خاردار که خروب
نامندش و فراهم آمدن گاه آب
و گلیم درشت باریک تار
(یُوسُف بن فُشّ) بالضم محدث
بخاری است وابن فُشّ زاهدی
بغدادی

(فَشُوش) کصبور خرنوب و گلیم
درشت باریک تار فَشْفَاش بالفتح
مثله و ناقه که شیر پستانش پراگنده
افتد وقت دوشیدن و مشک آب
ریزان و زن فریبنده و زن که فرج
او وقت جماع آواز دهد یا باد برآرد
و مرد بباطل نازان
(فَشَاش) کقطام زن تباه کار
نافرمان ومنه فَشَاشِ فُشّیه مِن اِستِه
اِلَی فِیهِ ای افعلی به ما شئت فمابه
انتصار
(فَاشَّة) زن تبه کار
(ن) فَشَّ الوَطْبَ فَشًّا) بالفتح
بیرون کرد باد را از مشک و نیز
(فَشّ) آروغ دادن و بشتاب
دوشیدن ناقه را و در پی دزدی
اندک و حقیر رفتن
فَشْفَشَ فَشْفَشَةً) سست
گردید عقل او و از حد درگذشت
در دروغ وفَشْفَشَ بِبَولِهِ)
پاشید کمیز را
(اِنْفِشَاش) بیرون آمدن باد از
خیک و سست و کاهل شدن از کاری
متعدی بمن و فرو نشستن آماس

ف ش ط

اِنْفِشَاط) شکسته شدن یقال اِنفَشَطَ
العود ای انفضخ ولا یکون الا رطبًا

ف ش ع

(فَشَعَتِ الدُّرَّةُ) خشک شد طرف
از زن

ف ش غ

(فَشْغَة) بالفتح گیاه پیچک و پنبه
اندرون نی و آنچه از شکم گیاه
صوصلات پرد و پراگنده گردد
(فُشَاغ) کغراب چرم پاره که لزان
مشک را در پی کنند و گیاهی است
که بر درخت پیچد و فرو گیرد آنرا
و تباه گرداند
ج ۳
(نَاصِیَةٌ فَاشِغَةٌ) موی پیشانی
پراگنده و پریشان
(أَفْشَغ) آنکه که سرونش بچپ و
راست رفته باشد ورجل أَفْشَغُ
الثَّنِيَّة) مرد دراز و برآمده دندان
پیشین واَفْشَغُ الاَسْنَانِ) مرد
پراگنده دندان
(نَاصِیَةٌ فَشْغَاء) کصحرا موی
پیشانی پراگنده و فرو گرفته
ابرو را
(مِفْشَغ) کمنبر آنکه صاحب خود
را بمکروه مواجهه نماید و آنکه

عنان زند اسپ را و قهر کند بر وی
(ف) فَشَغَهُ فَشْغًا) بالفتح بر آمد از
بالای او چندانکه پوشید و فرو
گرفت و نیز فشغ بزیر تازیانه
آوردن کسے را
(مُفْشِغ) کمحسن مرد کم خیر
(اِفْشَاغ) کم خیر گردیدن و تبازیانه
زدن کسے را
(تَفْشِيغ) فرو گرفتن کسے را
و پوشیدن و چیره شدن خواب
(مُفَاشَغَة) بچه ناقه را کشیده
کشته پیش او بچه دیگر انداختن
مهربان گردانیدن آنرا بر وے ٣ ج
یقال فَاشَغَ بَيْنَهُمَا وَلَدًا فُوشِغَ بِهَا
مجهولا
فِشَاغ) بالکسر بهم دیگر عقد شغار
بستن وهو ان يَتَزَوَّجَ الرجلُ امرأةً
على ان يزوجك اخرى بغير مهر و
کابلی کردن
(تَفَشُّغ) جامه نیکو پوشیدن با
پیری و سپید موئی و افزون پراگنده
گشتن موی سپید در سر و غالب و
پریشان گردیدن خون در بدن
یعدی یفی فیها و بمیان هر دو پای
دختر در آمدن و درشتی گی بر دن
و در آمدن در سرای و پوشیده شدن
و زبر چیزی فرو پوشیدن و فرو
گرفتن کسی را و کاهلی کردن
(اِنْفِشَاغ) آشکار گردیدن افزون
شدن

ف ش ق

(فَشْق) بالفتح نوعی از خوردن
سخت و شکستن و بلهو و لعب
برخواستن قوم بسبب بسیاری
مال و اسباب دنیا یقال فَشَقُوا الدُّنْيَا
اِذَا كَثُرَتْ عَلَيْهِمْ فَلَعِبُوا بِهَا والفعل
من ضرب
(فَشَق) محرکة شادمانی و آزمندی
و خوشدلی و دوری میان در سرون
و میان دو سر پستان پیشین ناقه
و دویدن و گریختن والفعل من
سمع
(فَاشُوق) وهی است در بخارا
(مُفَاشَقَة) بناگاه گرفتن کسی را
(تَفَشُّق) حائل وا افگندن
جامه را

ف ش ل

(فَشْل) بالفتح مرد بد دل و
ترسنده و سست یقال رجل خَشْلٌ فَشْلٌ
فُشُول بالضم و افشال) جمع
(فِشْل) بالکسر پرده هودج و انچه
در هودج گسترند و زنان بر ان
نشینند فُشُول بالضم جمع
(فَشِل) ککتف کاهل و سست
یقال رجل خَشِلٌ فَشِلٌ
(فَشَال) کسحاب دهی است
قریب زبیل
(فَيْشَلَة) کصیقله سر نره و سر نره
کلان فَيَاشِل جمع و نیز فَيَاشِل
درختی است و آبی و چند پشته
سرخ رنگ
(اُفْشُولِيَة) بضم الهمزة و تخفیف
الیاء دهی است در واسط
(مِفْشَل) کمنبر پرده هودج و آنکه
در غیر قوم خود نکاح کند تا فرزند
لاغر نیارد
(س) فَشِلَ فَشَلًا) محرکة کاهلی
کرد و سست گردید و درنگی نمود و
بد دل شد
(تَفْشِيل) فشل ساختن زن و بر
فشل نشستن و نیز تفشیل شیر
که در پستان باقی مانده
(تَفَشُّل) بر فشل نشستن زن و زن
خواستن و روان شدن آب
(اِفْتِشَال) بر فشل نشستن زن

ف ش ن

(فَشَن) بالفتح دهی است به مصر
(فَشْنَة) بالتاء دهی در بخارا
(فَاشَان) دهی بمرو
(فَيْشُون) بالفتح جوئی است
(اِفْشِين) بالکسر نامی است عجمی

ف ش و

(فَشَاء) کسماء بسیاری شتران و
تناسل آن
(فَشَيَان) کسکران تاسا
(فَوَاشِي) ستوران پراگنده در
چراگاه وفی الحدیث ضُمُّوا
فَوَاشِيَكُمْ حَتّى تَذْهَبَ فَحْمَةُ الْعِشَاءِ
(ن) فَشَا خَبَرُهُ فَشْوًا بالفتح و
فُشُوًّا وفُشِيًّا بالضم و تشدید الواو
والیاء آشکارا و پراگنده گردید خبر او
و فَشَا عُرْفُهُ وفَضْلُهُ كذلك
اَفْشَى زيدٌ اِفْشَاءً) افزون
شدند شتران پراکنده او نیز (اِفْشَاء)
پراگنده گردانیدن و فاش کردن
خبر و جز آن
تَفَشَّاهُمُ الْمَرَضُ وبِهِمْ زیاده
گشت بیماری در آنها و تَفَشَّتِ
الْقَرْحَةُ) فراخ گشت ریش
باب الفاء فصل الصاد

ف ص ح

(فَصح) بالفتح زبان آور فِصَاح ککتاب جمع

(فِصح) بالکسر عید ترسایان و یومٌ مُفصِحٌ) روز بی ابر و بی سرما

(فَصِیح) کامیر زبان آور و رساننده سخن را آنجا که خواهد فُصَحَاء و فُصُح بضمتین و فِصَاح ککتاب جمع فَصِیحَة مؤنث فِصَاح بالکسر و فَصَائح جمع وقیل کل ناطقٍ فصیح و ما لا ینطق فهو اعجم بالفظ فَصِیح لفظ که حسن و خوبی آن بسمع دریافت گردد و لِسَانٌ فَصِیحٌ) زبان تیز و لَبَنٌ فَصِیحٌ) شیر کف برگرفته

(ن) فَصَحَ بالصُّبح) سخت روشن گردید تا صبح و چیره شد روشنی او بر تو

(ك) فَصُحَ فَصَاحَةً بالفتح و فَصَاحَةً گشاده سخن و درست مخارج گردید و زبان آور شد و فَصُحَ الاَعجَمِیّ) بزبان عربی سخن گفت و معنیش دریافت شد یا عربی بود و زبان آور گردید

یومٌ مُفصِحٌ) کمحسن روز بی ابر و بی سرما وکل واضحٍ مُفصِحٌ

افصَحَ الرَّجُلُ من کذا اِفصَاحًا) برآمد از آن و نیز

(اِفصَاح) بفصاحت سخن گفتن و بی کفک گردیدن شیر یا منقطع شدن قلهٔ آن و شیر خالص وا گشتن گوسپند و پاک و صاف شدن گمیز و در عید فصح حاضر آمدن نصاری و روشن گردیدن بامداد و نیکو بیان کردن مرد سخن را و پیدا و آشکار شدن چیزی

(تَفصِیح) بی کفک گردیدن شیر

(تَفَصُّح) بزبان عرب سخن گفتن اعجمی یا زبان آور شدن مرد عربی و بتکلف فصاحت نمودن

تَفَاصُح مثله

ف ص خ

(رجلٌ فَصِیخٌ) کامیر مرد که خرد رسا نباشد او را رجلٌ فَصِیخَةٌ) بالتاء مثله

رجلٌ فَاصِخَةٌ) کصاحبة مرد که عقل رسا شد او را فواصِخ جمع

(ف) فَصَخَ عَنه فَصخًا) غفلت ورزید و فَصَخَ یَدَهٗ) از جای خود زائل کرد و بند دست را و فَصَّخ) مجهولا فریب خورد و در خرید و فروخت

ف ص د

(فُصْدَة) بالضم خرمای آرد ساخته با خون آمیخته

فَصِید) کامیر رگ زده و خون که در روده بریان کرده خورندی و هم جهت مهمان داشتندی در ایام جاهلیت

فَصِیدَة) کسفینة خرمای خمیر کرده با خون آمیخته

(مِفصَد) کمنبر نشتر

(ض) فَصَدَ فَصدًا بالفتح فِصَادًا بالکسر رگ زد مَفصُودٌ نعت است ازان و منه المثل لم یُحرَم مَن فُصِدَ لَهُ البعیر و سُکِّنَ الصادُ تخفیفًا یعنی محروم نیست از ضیافت آنکه رگ زده شود شتر برای او بلکه نصیب او از خون خواهد رسید و در حق شخصی گویند که ببعض مطالب رسیده باشد و الاصل أَنّ رجلان عند اعرابی فالتقیا صَبَاحًا فسأل احدهما صاحبه عن القری فقال ما قُرِیتُ و انما فُصِدَ لی فقال لم یُحرَم مَن فُصِدَ لَهُ البعیر و یروی فُزدَ لَه بالزاء و هو بدلٌ من الصاد و کلّ صاد وقعت قبل الدال فانه یجوز ان تشمّها رائحة الزاء اذا تحرکت و ان تقلبها زاءً محضًا اذا سُکِّنت و یروی قُصِدَ لَه بالقاف ای اُعطِی قَصدًا ای قلیلا و کلام العرب بالفاء و فَصَدَ لَهُ عطاءً اقطع نحو جهت او عطای را و در گذرانید و روان کرد

(اِفصَاد) ترکیدن برآمدن جای برگ درخت یقال افصَدَ الشجرُ اذا انشقّت عیون ورقه

ج ۳ (تَفصِید) بآب اندک سیراب شدن و نیز تفصید) کفتگی و بجوشیدن یقال فی الارض تفصیدٌ ای تشقق و تخدّد

(تَفَصُّد) روان شدن چیزی مُتَفَصِّد نعت است ازان

(اِفتِصَاد) رگ زدن

(اِنفِصَاد) ترکیدن چشم برگ درخت و روان شدن چیزی

(مُنفَصِد) بکسر الصاد روان و جاری

ف ص ر

(فَیصُور) کقیصوم خرشادمان

ف ص ص

(فَصّ) مثلثه نگمینه و پیوند استخوان
و پیوند کار فُصُوص
بالضم جمع و سیاهه چشم و دانه میر
(فِصِیص) کامیرخسته خرما
صاف و پاکیزه کوئی روغن مالیده
و نام چشمه ایست
(محمد بن احمد فَصَّاص)
کشدادمحدث است
(فِصْفِصَة) کزبرجه گیاه اسپست
فَصَافِص بالفتح جمع
(فُصَافِص) کعلابط سخت چست
٣ج وچابک
(فُصَافِصَة) بالتاء شیر بیشه
(ض) فَصَّ الجرحُ فُصُوصًا)
بالفتح ترشد زخم وروان گردید
وفَصَّ كذا مِنْ كذا)
بیرون کشید وجدا کرد آنرا ازان
وفَصَّ الجُنْدُبُ) بانگ کرد
ملخ وفَصَّ الصَّبِيُّ) نرم گریست
کودک ویقال مافَصَّ فی یَدِی شیءٌ
یعنی بدستم چیزی نیاید وقرار نگیرد
(فَصْفَصَة) کدحرجه شتابی کردن
در کلام وخبر راست آوردن
افْصَصْتُ اِلَیْهِ شیئًا مِن حَقِّهِ
چیزے ازحق او جدا کردم وبیرون
کرفتم
(تَفْصِیص) کشادن چشم ونیک
نگریستن مردم
تَفَصْفَصُوا عَنْهُ) پراگنده
شدند ازان
(اِفْتِصَاص) جدا کردن وبیرون
کشیدن چیز از چیزی
(اِسْتِفْصَاص) بیرون آوردن
چیزی را یقال مااسْتَفَصَّ منه شیئًا
ای مااستخرج
(اِنْفَصَّ مِنْهُ اِنْفِصَاصًا جدا
شد ازان

ف ص ط

(فَصِيط) وحچه خرما وچیده
ناخن

ف ص ع

(فُصْعَة) بالضم غلاف سرزره فراخ
چندانکه حشفه برآید
(غلام اَفْصَع) کودک سرزره
بیرون آمده از غلاف
(فَصْعَاء) کصحراء موش
(فُصْعَان) کسکران انکه پیوسته
برهنه سر باشد از گرمی وسوزش
(ف) فَصَعَ الرُّطَبَةَ فَصْعًا) بالفتح
فشار دخرمای تر را تا از پوست برآید
یا برآورد از پوست وفی الحدیث
نهی عن فَصْعِ الرُّطَبَة وفَصَعَ
الشیءَ) بانگشت مالید تا نرم
گردد وبرآید آنچه درانست و
فَصَعَ لِی بِكَذَا) بخشید مرا آن
چیز وفَصَعَ الصَّبِیُّ) برگردانید
کودک غلاف سرزره وفَصَعَتِ
الدَّابَّةُ) باری پیدا وباری نهان
کرد ستور فرج خود را وفَصَعَ عِمَامَتَهُ)
از سر فرو کشید آنرا وفَصَعَ لَهُ
بمالٍ داد او را مال
(تَفْصِیع) دادن وتیز دادن
یا کند کردن وبیرون آوردن
کودک سرزره از غلاف
(اِفْتِصَاع) غلاف زره برگردانیدن
کودک وبقهر گرفتن همه حق خود را
از کسی یعدی بمن
(اِنْفِصَاع) بیرون شدن سرزره
از غلاف

ف ص ع ل

(فِصْعِل) کزبرج وقنفذ کژدم
یا کژدم ریزه ومرد ناکس

ف ص ل

(فَصْل) بالفتح مانع وحاجز میان
دو چیز وهر جاے پیوستگی دو
استخوان هر بند اندام ومنه بین
کُلِّ فَصْلَیْن وَصْلٌ وسخن حق و
راست وضمیر مرفوع منفصل میان
مبتدا وخبر ومانند آن نحو زید
هو المنطلق واین نزدیک بصریان
است اما اکثر کوفیان آنرا عماد
گویند وبعض آنها دعامه ویکبهره
از چهار بهره سال فُصُول جمع و
حکم که حق از باطل جدا کند و
نام مردی وابو الفَضْل بهرانی
شاعریست وفَصْلُ الخِطَاب)
کلمه امابعد یا البینة علی المدعی
والیمین علی المدعی علیه او هو ان
یفصل بین الحق والباطل ونیز
فصل در قوافی هر تغیر که مختص
بعروض باشد ومثل آن در ضروب
روا نبود واین تغیر باسقاط یک حرف
متحرک است یا زائد فاذا کان
کذالک سمی فصلا
(فَصْلَة) بالفتح نهال خرما که از
جایش بجای دیگر برند
(فُصَل) کزفر نام مردی والصواب
انه بالقاف قال رویناه عن اسمعیل
بن ابی خالد قال مات عُمَیر بن

جُندب من جهینة قبیل الاسلام
فجهزه بجهازه اذ کشف لقناع
عن راسه فقال ان الفُصل والقُصر
احد بنی عمّه فقالوا سبحان الله
تر انفا فما حاجتك الیه فقال اُتیتُ
فقیل لی لاقك الهبلُ الاتری الی
حفرتك تنتشلُ وقد کادت اُمّك
تشکلُ ارایت ان حولناك الی مَحولُ
ثم غیبت فی حفرتك الفصلُ الذی
مشی فاجزألُ ثم ملأناها من
الجندلِ العبد ... بك وتصلُ
وتترك سبیل من اشرك واضلُّ
فقلت نعم قال فافاق ونکح النساء
وولد له اولاد ولبث الفصل ثلاثا
ثم مات ودفن فی قبر عُمیر
(حکمٌ فاصلٌ) حکم نافذ
و روان
(فاصلة) شبه که میان هر دو
مروارید وجز آن در رشته کشند
وتمامی آیت قرآن وآن بمنزلهٔ
قافیه است در شعر فواصل جمع
ونیز (فاصلة) یکی از ادوات
عروض وآن دو فاصله است صغری
سه متحرک پیش از ساکن مانند
ضربتُ وکبری چهار متحرک

چون ضَرَبَتا، والنفقة الفاصلة
التی جاء فی الحدیث انها
بسبعمائة ضعف هی التی تفصل
بین ایمانه وکفره
(فِصال) گسستن از شیر باز کودکی
کودک اسم است فصل را
(فَصیل) کامیر دیوار کوچک
درون حصار یا درون باره بلد وشتر
بچه از مادر جدا شده فُصلان
بالضم والکسر جمع فِصال بالکسر
مثله ونام مردی. وحکم بن
فَصیل وعدی بن الفَصیل
وبحیر بن الفَصیل محدثان اند
(فَصیلة) کسفینه شتر بچه ماده
مؤنث فصیل وگروه وخویشان
نزدیکان مرد ویقال جاؤا بفصیلتهم
ای باجمعهم وپارهٔ از گوشت ران
وپارهٔ از اعضای بدن
(فَیصَل) بالفتح حاکم فیصلی
منسوب مثله وحکم که حق وباطل جدا
کند وحکم فیصل حکم
نافذ وروان حکومة فیصل
کذلك وطعنة فیصل) زخم
که فصل وجدائی کند میان دو
حریف

(فَصّال) کشداد مداح مردمان
بامید صله ولفظ دخیل است
باین معنی
(مِفصل) کمنبر زبان
(مَفصِل) کمجلس بند اندام و
هر جای پیوستگی دو استخوان
مَفاصِل جمع ونیز (مَفاصِل)
سنگریزهای سخت فراهم آمده و
ریگستان سنگریزه ناک میان دو
کوه وآبش بس صاف وسردی
باشد الواحد مَفصِل وقال الاصمعی
منفصل الجبل والرملة یکون
بینهما رضراض وحصی صغار
یصفو ماؤه ویبرق
(ض) فصل من البلد
فصولا) برآمد از شهر وفصل
الکَرْم) دانه بستن گرفت انگور
وفصل الامر فصلا) برید آنرا
ونیز فصل) از شیر باز کردن
کودک را وباز داشتن وبریدن و
پاره کردن وجدا نمودن وجدا
شدن لازم متعدی ومیان هر دو
مروارید شبه در رشته در
کشیدن
(مُفصّل القرآن) کمعظم از

حجرات تا آخر قرآن بقول اصح
یا از سورة جاثیه یا از قتال یا از
سورة ق عن النووی یا از صافات
یا از صف یا از تبارک عن ابن ابی
الصیف یا انا فتحنا عن الدزماری
یا از سبح اسم ربك الاعلی عن ابن کاح
یا از ضحی عن الخطابی سمی لکثرة الفصول
بین سورة او لقلة المنسوخ
(وعقدٌ مُفصّلٌ)
رشته مروارید که میان هر دو سوی
وسی شبه در کشیده باشند
تفصیل پیدا وبیان کردن و
ج ٣ جدا نمودن وفصل فصل ساختن
کتاب وسخن را واندام اندام کردن
قصاب گوسپند را
(فاصل) شریکه مُفاصلة و
فِصالا) بهدیگر جدائی کردند
ومباینت نمودند
(اِنفصال) از شیر باز کردن کودک
را ونهال خرما از جایش بجای
دیگر بردن
(انفصال) جدا شدن
فصم
(خلخالٌ اَفصَمُ) پای برنجن
شکسته بی جدائی

(فاس فصیم) کامیر تبر سطبر
(ض) فصمه فصماً) بالفتح
شکست آن را بی جدائی وفصم
البیت) مجهولا ویران شد خانه
(افصم المطر افصاماً) باز ایستاد
باران افصمت الحمّی کذلک
ای اقلعت
(تفصّم) شکسته گردیدن بی
جدائی
(انفصام) شکسته شدن یقال
فصمته فانفصم و بریده شدن

ف ص ی

۳ ج (فصیة) بالفتح رهائی اسم است
ویوم فصیة ولیلة فصیة و
تفصافان یعنی نه گرم ونه سرد و
فصیة ما بین الحرّ والبرد ای سکنة
(فصّی) کرمی دانه مویز فصاة
یکی
(فصی) بالفتح نام جماعتی
(فصیة) کغنیة رهائی وخلاصی
(بنو فصیة) کسمیة بطنی است
(ض) فصی الشیء من الشیء
فصیا وفصیة) بالفتح جدا
گردانرا از وی و رهائی داد وفصی
اللحم من العظم) ای خلص

(افصی افصاء) رهائی یافت وخلاص
شد وافصی عنا الحرّ) رفت از
ما گرما افصی عنا الشتاء کذلک
وقیل ولا یقال افصی عنا البرد
وافصی المطر باز ایستاد
باران وافصی الصائد)
در آویخته نشد شکار در دام صیاد
(فصّیته تفصیة) رهائی دادم
اورا
(تفصّی) رهائی یافتن تواز هرچه
باشد وقیل یقال تفصّی الانسان
اذا تخلّص من المضیق والبلیّة و
کذا تفصّیت من الدیون یعنی
رهائی یافتم از وام
(انفصاء) رستن ورهائی یافتن
از چیزی یقال فصّیته فانفصی ای
خلّصته فتخلّص

باب الفاء فصل الضاد

ف ض ء

(افضاء) خورانیدن طعام کسی را
یقال افضأته اذا اطعمته او
الصواب بالقاف

ف ض ج

(فضیج) کامیر خوی
(مفضاج) بالکسر فربه سطبر نرم
اندام
تفضیج خوی کردن بن موی
بقدری که روان نگردد ونیک بهم
رسانیدن اندام چیه را چنانکه
عروق لحم در مداخل شحم کفته گردد
وترنجیدن وکم گوشت اندام
ناقه وکشاده و فراخ شدن هرچیز
انفضاج) خوی کردن بن موی
یقال وانفضج عرقا اذا عرقت
اصول شعره ولم یسل وکشاده شدن
جراحت و پیدا گردیدن افق
و فراخ گردیدن ناف و روان شدن
انچه در دلو است و سست
شدن کار ونیک فربه شدن

ف ض ح

(فضحة) بالضم سپیدی نه بغایت
(فضح) محرکه هرچه بران سرخی
باشد وقیل غبرة فیه طحلة
(افضح) بالفتح سپید نه بغایت
و شیر بیشه وشتر که بدان لون باشد
(فاضح) کصاحب موضعی است
نزدیک مکه و وادی است بشریف
در نجد
(فاضحة) نام جای
(فضیح) کامیر رسوا وقولهو هو
فضیح فی المال یعنی او بدسیاست
است شتر ارا
(فضیحة) کسفینه رسوائی
فضوح وفضوحة) بالضم وفضاح
بالکسر وفضاحة بالفتح مثله
(فضوح) کصبور رسوا ویا فضوح
شتم است مر عربان را
(ف) فضحه فضحا) رسوا کرد اورا
وفضح الصبح) پدیدار شد صبح
وفضحك الصبح) غالب شد ترا
روشنی صبح و نیک نمایان گردید
(س) فضح فضحا) بالتحریک
اندک سپید گردید
(افضح الصبح) ظاهر و نمایان
شد صبح وافضح النخل)
سرخی گرفت غوره خرما یا زرد
شد
(تفضیح) نیک رسوا کردن مولد
(مفتضح) رسوا ونمایان
(افتضاح) رسوا شدن وظاهر
و هویدا گردیدن

ف ض خ

(فضوخ) کصبور می که خورنده
خود را بشکند و مست گرداند
(فضیخ) کامیر دوشاب انگور

وشرابی است که از عصارهٔ
غورهٔ خام سازند و شیر بسیار آب آمیخته
(مِفضَخَة) کمکنسه سنگی که بدان
غورهٔ خرما بشکنند و دلو فراخ
(مَفَاضِخ) ظروفهائیکه دران
دوشاب انگور وجزان نهند
(بُسرٌ مَفضُوخٌ) غورهٔ خرما
شکسته

(ف) فَضَخَهُ فَضخًا شکست
انرا ولایکون الا فی شیٔ اجوف
وفَضَخَ رَاسَه) سر شکست آنرا
وفَضَخَ عَینَهُ) کور کرد چشم اورا
ونیز فَضَخَ المَاءَ دفعةً یعنی
یک باره ریختن آن
افضَخَ العُنقُودُ اِفضَاخًا)
بوقت فشاردن رسید عنقود
اِفتِضَاخ) شکستن و سر شکستن
اِنفِضَاخ) کشاده و فراخ شدن
جراحت وجزآن وسخت گریستن
وریختن دلو آب وشکسته شدن
کوهان شتر

ف ض ض

فَضّ) بالفتح شکستن چیزی
جداکرده ازهم جدا شود ومنه لایَفضُضِ
اللهُ فَاکَ وشکستن مهرنامه و نعل

من نقره وگرد و متفرق شده و پریشان
(فِضَّة) بالکسر سیم وقوله تعالی
قَوَارِیرَ مِن فِضَّةٍ ای تکون مع صفاء
قَوَارِیرِهَا اٰمِنَةً مِنَ الکَسرِ قَابِلَةً
للجَبرِ وزمین سنگلاخ سوخته
بلند و بفتح فضض کعنب جمع
(فَضَض) محرکة ریزه وشکسته
وقطارهٔ آب که وقت طهارت پرد
ومنتشر شود و هر متفرق و پریشان
ومنه قول عایشة رضی الله عنها
لمروان فانت فَضَضٌ مِن لَعنَةِ اللهِ و
یُروی فُضُض کعنق وفُضَاض کغراب
یعنی ریزه و پاره از لعنت خدای
(فَاضَّة) سختی و بلا فَوَاضّ
جمع
(فُضَاض) کغراب شکسته وریزه
وریزه که از شکستن چیزی برافتد
ویکسر وموضعی است
(فِضَاضُ الجِبَال) بالکسر
سنگهای پراگنده بهم دیگر فراهم
آمده
(فَضفَضَة) فراخی جامه و زره
و فراخی زندگانی
(فَضِیض) کامیر ریزه چیزی
وانچه منتشر و پراگنده شود از آب

وقت طهارت کردن و فَضِیض)
آب خوش وروان وشگوفهٔ اول
برآمده و هر متفرق و پریشان
(فَضَّاض) کشداد لقب موانة
بن عامر بن مالک
(فَضفَاض) بالفتح واسع و فراخ
یقال ثوبٌ فَضفَاضٌ جامه فراخ
عیش فَضفَاضٌ کذلک
(درعٌ فَضفَاضَةٌ وفَضفَاضٌ)
زره فراخ وجاریةٌ فَضفَاضَةٌ دختر
فربه دراز بالا
(مِفَضَّة) بالکسر کلوخ کوب
(مِفضَاض) کمحراب مفضه
است
(تَفضِیض) سیم کوفت وسیم
اندود کردن
(اِفتِضَاض) دوشیزگی ربودن
واندک اندک ریختن آب را و بآب
روان رسیدن یا بروقت خروج
آب رسیدن و برآمدن زن از
عدت بالودن بوی خوش وجزآن یا
بمالیدن اندام بمرغی یا بجانور دیگر
تا این فعل سبب خروج از عدت
باشد وکان من عادتهم ان تمسح
قبلها بطائر وتنبذه فلا یکاد یعیش

(تَفَضُّض) پراگنده شدن
(اِنفِضَاض) شکسته و ریزه
شدن و منتشر و پراگنده گردیدن

ف ض ع

(ف) فَضَعَ فَضعًا) بالفتح پلیدی
انداخت یا تیز زد

ف ض غ

(مِفضَغ) کمنبر انکه بتکلف فصاحت
نماید و غلط کند فکانّه
یَفضُغُ الکَلَامَ ای یهشمه
(ف) فَضَغَ العُودَ فَضغًا) بالفتح
بشکست چوب را

ج۳ ف ض ل

(فَضل) بالفتح فزونی ضد نقص
فُضُول جمع و بقیه از هر چیزی
وکوهی است مر هذیل را وفَضلُ
بن عباس صحابی است و نیز
نام جماعتی از محدثان
(فَضلَة) بالفتح بقیه و زائد مانده
هر چیزی و جامهٔ باد روزه که در
وقت کار و خواب پوشند و ے
فَضَلَات وفِضَال جمع
(فِضلَة) بالکسر هیأت مِفضَله
پوشیدن یقال اِنَّهُ لَحَسَنُ الفِضلَة
(فُضُل) کعنق جامهٔ بادروزه

که زنان در وقت عمل و کار پوشند
و جامه بادروزه و پوشنده مذکر و
مونث در وے یکسان است
یقال رجل فُضُل وامرأة
فُضُلٌ ای مُتَفَضِّلٌ بالمفضل اوفی
ثوب واحد
(فاضِلَة) بلندی قدر و فضیلت
واحسان ونیز فاضِلَة) فاصله
کبری است
(فِضَال) ککتاب می
(فَضَالَة) کسحابة و بضم نام
جماعتے وفُضَالَةُ بن ابی فُضَالَة
ج ٣ وفُضَالة بن مُفَضَّل بن فضالة
محدثان اند وفُضَالَةُ بن عُبَيد
وفُضَالَةُ بن هِلَال وفُضَالَةُ بن
بُهْلَا وفَضَالَة بن عبد الله
صحابیان اند ونیز فُضَالَة)
و بکسر غیر منسوب از موالی آنحضرت
است صلی الله علیه وسلم و بالضم
باقی و زائد مانده از چیزی و نام
موضعی است
(فُضَّالی) کسمانی تفضل
کنندگان
(فُضَيْلُ بن عِيَاض) کزبیر
شیخ الحرم زاهدی است معروف

وفُضَيْلُ بن عياض تابعی ضعیف
وفُضَيْلُ بن عياض صدق ثقه
است ونیز جماعتی است
(فَضِيلَة) کسفینه فزونے ضد
نقیصه و پایه بلند در فضل
(فُضَيْلَة) کجهینة نام زنے
(فَضَّال بن جُبَر) کشداد
تابعی است ورجلُ فَضَّالٌ مرد
بسیار فضل و فزونی
(فَوَاضِل) نعمتهای سترگ و بزرگ
یا نیکو و خوب ترین وفَوَاضِلُ
المَال) کرایه و دیگر فوائد و مرافق
مال وازینجاست که چون شتران
دور روند گویند قلّت فَوَاضِلُه
(فُضُولی) بالضم منسوب بانکه کار
بی فائده کند و در پے مالا یعنی
رود و ورزی
(حِلْفُ الفُضُول) آن سوگند
است که هاشم و زهره و تیم نزد
عبد الله بن جدعان آمده همدیگر
باتفاق بر دفع ظلم ظالم واخذ حق
ازوی سوگند خوردند فسمّی
بذلك لانهم تحالفوا ان لا یترکوا
عند احد فضلاً بظلمه احد
الا اخذوه له منه

(فَضْلَان) کسکران نام مردی
رجلٌ مِفْضَل کمنبر مرد بسیار
فضل وجامه بادروزه زن یا عام
است
مِفْضَلَة) کمکنسة جامه بادروزه
بی آستین که زنان بوقت کار و
خدمت پوشند
رجلٌ مِفْضَالٌ بالکسر مرد
بسیار فضل وجود مِفْضَالَة
یقال رجلٌ مِفْضَالٌ وامرأة مِفْضَالَة
اذا كانت ذات فضل سمحة نوشت
(ن س) فَضَلَ فَضْلاً افزون
گردید وقولهم فَضِلَ بالکسر يَفْضُلُ
بالضم از تداخل لغتین است
وفَضَلَ فَضْلاً وفَضْلَةً) باقی
و زائد ماند
افْضَلْتُ مِنه الشئَ باقی
گذاشتم ازان چیز را ونیز
اِفْضَال) افزون آمدن و افزونی
نمودن و فزون آمدن در حسب و
یعدی بعلی و بعن و نیکوئی کردن
صلته بعلی و افزون آوردن از
چیزی و یعدی بمن
(رجلٌ مُفَضَّلٌ) کمعظم مرد
بسیار فضل

فَضَّلَه تَفْضِيلاً) فزونی نهاد
او را و حکم کرد بر فضل او و فاضل و
افزون گردانید و برگزید او را بر
دیگرے
(فِضَال) ککتاب همدیگر افزون
آمدن و فزونی جستن و نبرد
کردن در افزونی مفاضله مثله
یقال فاضلنی فَفَضَلْتُه یعنی افزون
برآمدم از وے در فضیلت
(مُتَفَضِّلٌ) نیکوئی کننده و فزونی
جوینده بر اقران خود
(تَفَضُّلٌ) افزون شدن بر کسے
و افزونی نمودن یقال تَفَضَّلَ عَلَيه
ای تمزی و نیکوئی کردن و دعوی
فضل کردن بر اقران خویش و جامه
بادروزه پوشیدن برای کاری یا
یک جامه پوشیدن و اطراف آن را
دبر خلاف بر دوش انداختن
(تَفَاضُل) همدیگر افزون آمدن
و افزونی جستن
(اِسْتَفْضَلْتُ منه الشئَ) باقی
گذاشتم ازان چیز را ونیز
اِسْتِفْضَال) افزون آوردن
و فزونی خواستن و نیکوئی جستن

ف ض و

(فَضَا) بالفتح والقصر چیزی آمیخته ویقال اَمْرُهُمْ فَضَاً بَیْنَهُمْ ای لا امیر علیهم وسَهْمُهُمْ فَضَاً سهم واحد وبَقِیْتُ فَضَاً ماندم تنها ومحمد وخالد هر دو پسر فضا معبران اند

(فَضَاء) بالفتح والمد کشادگی و فراخی و زمین فراخ وموضعی است بمدینه وسیع و فراخ که سیل وادی بطحان انجا می ریزد

(فَضَاء) ککساء آب روان بر روی زمین

(ن) فَضَا المَکَانُ فَضَاءً وفُضُوّاً فراخ شد جای وفَضَا الدَّرَاهِمَ در کیسه نکرد درمها را

(اِمْرَاَةٌ مُفْضَاةٌ) زنی که پیش و پس او یک گردیده باشد

اَفْضَی المَرْاَةَ اِفْضَاءً) هر دو راه زن را که پیش و پس است یک گردانید وافْضَی اِلَی المَرْاَةِ) جماع کرد با او یا خلوت نمود

اَفْضَی اِلَی الاَرْضِ) بسوی زمین رسید و کف دست خود در سجده ونیز اِفْضَاء) بسوی فضا آمدن و راز را باکسی در میان نهادن

باب الفاء فصل الطاء

ف ط ء

(فَطَاء) محرکة درآمدن پشت و برآمدن سینه فُطْأَة بالضم مثله والفعل من سمع و پهن بینی شدن

(اَفْطَأ) مرد برآمده سینه درآمده پشت فَطْآء مؤنث فُطْء بالضم جمع و مرد پهن بینی

(ف) فَطَأَه فَطْأَةً) بالفتح بر پشت وی زد وفَطَأَ المَرْاَةَ) جماع کرد زن را وفَطَأَ بِهِ الاَرْضَ) بیفکند آنرا بر زمین وفَطَأَ بِهَا) تیز داد وفَطَأَ بِسَلْحِهِ) ریخ زد وفَطَأَتِ القِدْرُ بِزَبَدِهَا) کفک آورد دیگ

وفَطَأَ ظَهْرُ بَعِیْرِهِ) پست و هموار گردید پشت شتر او از گرانی بار و درآمد ویقال فَطِئَ البَعِیْرُ بالکسر اِذَا تَطَامَنَ ظَهْرُهُ خلقة

(اِفْطَاء) طعام خورانیدن و بسیار جماع کردن و دشوار خوی گردیدن بعد نیکو خوئی و فراخ حال شدن

(تَفَاطُؤ) درآمده پشت و برآمده سینه گردید یا خویشتن را کشید از کاری و سرکشی نمود یا تقاطؤ سخت تر از تقاعس است در هر دو معنی و باز پس گردید وتَفَاطَأَ عَنْهُمْ) منکسر شد و باز گردید

ف ط ح

(اَفْطَح) بالفتح کار بدان جهت که نوک بینی پهن دارد و مرد پهن بینی و کج بند دست و آفتاب پرست

(فَطُوح) کصبور ناقه بزرگ شکم

(ف) فَطَحَهُ فَطْحاً) بالفتح پهن گردانید آن را وفَطَحَهُ بِالعَصَا) بچوب دستی زد او را وفَطَحَتِ المَرْاَةُ بِوَلَدِهَا) انداخت بچه را وفَطَحَ العُوْدَ وغَیْرَهُ) تراشید آنرا و پهن گردانید

(س) فَطِحَ النَّخْلُ فَطَحاً) بالتحریک گشنی نپذیرفت خرما بن ونیز فَطَحَ) پهن شدن سر و نوک بینی

(رَاسٌ مُفَطَّحٌ) کمعظم سر پهن

(تَفْطِیْح) پهنا گردانیدن شد و للکثرة

(تَفَطُّح) پهن شدن و واکشوده گردیدن

ف ط ح ل

(فِطَحْل) کجعفر نام مردی فُطُحْل) کقنفذ مثله

(فِطَحْل) کسبحل زمانه که دران هنوز مردم خلق نشدند یا زمان نوح علیه السلام اوزمن کانت الحِجَارَةُ فِیْهِ رِطَاباً) ونیز فطحل توجیه و مرد فربه با گوشت و بزرگ و شتر فربه و فزرک

ف ط ذ

(فَطْذ) بالفتح باز داشتن از چیزی و نهی کردن والفعل من نصر

ف ط ر

(فَطْر) بالفتح شگاف فُطُوْر جمع ونیز فَطْر مذی ومنه قول عمر ج ٣
وقد سُئِلَ عن المذی هُوَ الفَطْر و رواه النضر بالضم شَبَّهَ المَذْیَ فی قِلَّتِهِ بِمَا یُحْتَلَبُ بالفَطْر و شَبَّهَ طُلُوْعَهُ مِنَ الاِحْلِیْلِ بطُلُوعِ النَّابِ واصله ما یظهر من اللبن علی احلیل الضَّرْعِ

(فِطْر) بالکسر انگور وقتیکه سر آن ظاهر گردد و بضم و روزه کشاینده واحد و جمع در وی یکسانست وهو مصدر فی الاصل ونیز فِطْر کشایش روزه اسم است افطار را

(فِطْرَة) بالتاء صدقه فطر و

سرشت که بچه بران آفریده در رحم
وآفرینش ودین
(فُطْر) بالضم نوعی از سماروغ
کشنده است فُطْرَة یکی وکفک شیر
تازه وقت دوشیدن فُطُر بضمتین
مثله فیهما والشر آرد اسم است
فطررا ویقال فَطَرَت المَرأة العجین
حتی استبان منه الفطر
(فَطِیر) کامیر خلاف خمیر یعنی
ناخاسته یقال عندی خبز خمیر و
حَیْس فَطِیر ای طَرِیّ وهرچه زود
وشتابی کرده شود از وقت ادراک
آن منه ایاک والرأی الفطیر ولبا
وسختی ونان بی خمیر مایه
(فَطِیرَة) گسفند گوسپند که بروز
عید کشند یقال ذبحنا فطیرة
ای شاة یوم الفطر
(فُطَیْر) کزبیر نام تابعی است و
اسپی که قیس بن ضرار رقاد بن
منذر را داده
(سَیْف فُطَار) کغراب شمشیر که در آن
کفتکی باشد و سبر و چیزی را
(فُطَارِیّ) بالضم منسوبا مرد بی
خیر وبی شر
(فُطُور) کصبور آنچه بدان افطار
نمایند و روزه کشائی فَطُورِی
منسوبا مثله
(ذبحنا فَطُورَة) بالتاء ای
شاة یوم الفطر
(فَطْرَاء) کسکری نان ناخاسته
یقال اطعمه الفطری ای فطیرا
(اُفْطُور) کعصفور کفتکی است
در بینی ودوسه جوان اَفَاطِیر
جمع
(نُفْطُور) بالضم النون والطاء گیاه
پراگنده یا گیاه نخستین بهار نَفَاطِیر
جمع
(ن ص) فَطَرَهُ فَطْرًا شگافت
آن را وفَطَرَ النَّاقَة بسبابه
وابهام بازاطراف انگشتان دوشید
ناقه را وفَطَرَ نَابُ البعیر فَطْرًا
وفُطُورًا برآمد دندان نیش شتر
بَعِیر فَاطِر نعت است از آن
ونیز فَطْر فطیر کردن عجین را ونان
فطیر پختن ونیکو ناپیراستن پوست
را وآفریدن خدا تعالی آفرینش را
وآغاز کردن کاری را منه فاطر السموات
والارض وروزه گشادن وروزه
گشایانیدن کسی را
(مُفْطِر) کمحسن افطار کننده
وروزه کشاینده مَفَاطِیر جمع
(اِفْطَار) خوب ناپیراستن پوست
را وروزه کشادن وروزه کشایانیدن
کسی را ورسیدن وقت روزه کشادن
یقال افطر الصائم ای حان له ان
یفطر ودرآمدن در آن وقت
(تَفْطِیر) روزه کشایانیدن
کسی را
(تَفَطُّر) شگافته گردیدن
(اِنْفِطَار) شگافته شدن
ف ط ر س
(فُطْرُس) کقنفذ نام مردی منه
نهر فُطْرُس ویقال نهر ابی فطرس
قرب الرملة مخرجه من جبل قرب
نابلس
ف ط ر س ل
(فُطْرَاسَالِیُون) بالضم والسین
المهملة والمثناة التحتیة شگوفه کرفس
کوهی لغت یونانی است واقسرلیون
آنرا بزر کرفس کوهی واند وبعضی
کرفس صحرائی وآن غیر کرفس کوهی
است مدر بول ودرادرار حیض
قوی الاثر است ومخرج جنین و
محلل نفخ وسعال وهم سموم بارده
ومبهی
ف ط ز
(ض) فَطَزَ فَطْزًا بمرد یا لغتی
است در فطس
ف ط س
(فَطْس) بالفتح دانه اس فَطْسَة
بالتاء یکی ونیز فَطْسَة
پوست جانور مرده ومهره که زنان
بدان مرد را زابند کنند یقلن
اخذته بالفطسة بالثوباء والعطسة
(فَطَسَة) محرکه پهنائی بینی و
پستی وپراگندگی استخوان
آن
(اَفْطَس) پهن بینی وپست
استخوان بینی فَطْسَاء مؤنث
(فِطِّیس) کسکیت پتک بزرگ
یا لغت رومی است یا سریانی
(فِطِّیسَة) بالتاء بینی خوک فِنْطِیسَة
بزیادة النون مثله یا بینی خوک
وگرداگرد آن ولب مردم ولفج
هر جانور ذی خف وخرطوم ودان
(ض) فَطَسَه بالکلمة فَطْسًا
برروی او گفت وفَطَسَ الحدید
پهن کرد آن را وفَطَسَ فُطُوسًا
بمرد
(س) فَطِسَ الرجل فَطَسًا

ج ۳

محرکة پهن بینی گردید و پست و
منتشر استخوان بینی شد
(تَفْطِیس) سخن را بروی کسے
گفتن

ف ط ش

(اِنْفِطَاش) شکسته شدن چوب
وَلَا یَکُونُ اِلَّا رَطْبًا

ف ط ط

(اَفَطّ) کاحمد پهن بینی
(فَطَافِط) بالفتح آوازهای وقت
سرزنش و زجر و نزدیک کاییدن
(فَطُوطَی) کجوجی محسر کة مقصورا
مرد کوژپشت
(فَطْفَطَة) سرگین کردن بسختی
گفتن که فهمیده نشود

ف ط م

(فَطِیم) کامیر کودک از شیر باز شده
فُطُم ککتب جمع
(فَطِیمَة) بالتاء شتر بچه از شیر
باز شده
(فُطَیْمَة) کجهینه موضعی است و
نام زنی اعرابیه که از احادیثی
است
(فِطَام) ککتاب از شیر باز کردن
(فَاطِم) شتر بچه از شیر باز شده
وناقة فَاطِم) ناقه که یکسال
بچه را از وی باز کنند و ناقه که بچه
اش بوقت فطام رسیده
(فَاطِمَة) شتر بچه ماده از شیر باز
شده و نیز فَاطِمَة) بیست تن
اند از زنان صحابیه والفَوَاطِم
التی فی الحدیث سیدة النساء
فاطمة الزهراء و بنتا سد ام علی
بن ابی طالب و بنت حمزة عم النبی
صلی الله علیه وسلم والثالثة
بنت عُتبة بن ربیعة والفواطم
اللاتی ولدن النبی صلی الله علیه
واله وسلم قرشیة وقیسیتان
یمانیتان وازدیة وخزاعیة
(ض) فَطَمَ الحَبْلَ فَطْمًا) بالفتح
برید آنرا وفَطَمَ الصَّبِیَّ فِطَامًا)
بالکسر از شیر باز کرد کودک را
مَفْطُوم و مَفْطُوم نعت است ازان
وفَطَمْتُ الرَّجُلَ) باز داشتم
او را از عادت وے
(اِفْطَام) رسیدن بچه وقت
باز کردن از شیر
(تَفَاطَمَ القَوْمُ) شیفته شیر گردید
بچگان شتر ایشان بعد باز کردن
ازان
(اِنْفَطَمَ عَنْهُ اِنْفِطَامًا) باز ایستاد
و بغایت رسید

ف ط ن

(فَطْن) بالفتح دانا و زیرک و تیز
خاطر فَطِن ککتف و ندس
مثله فُطُن بالضم جمع
(فِطْنَة) بالکسر دانائی و زیرکی و تیزی
خاطر
(فَطِنَة) کفرحة زن زیرک و تیز
خاطر و ماهر در هر امور
(فَطِیْن) کامیر دانا و زیرک و ماهر
در کار و تیز خاطر فَطُون کصبور مثله
(ن) فَطَنَهُ فِطْنَةً) بالکسر
دانست آنرا
(س ن ك) فَطِنَ بِهِ وَاِلَیْهِ وَلَهُ
فَطَنًا) مثلثة و بالتحریک و بضمتین
وفُطُونَةً وفِطَانَةً وفَطَانِیَةً)
مفتوحتین دانا و زیرک گردید
فَاطِن نعت است ازان
(تَفَطُّن) فهمانیدن
(مُفَاطَنَة) باهم زیرکی نمودن
و باز گردانیدن سخن بر کسی یقال
فَاطَنَهُ فی الکلام ای راجعه

ف ط ه

(فَطَه) محرکة کشادگی پشت و
الفعل من سمع

ف ط و

(فَطْو) بالفتح سخت راندن و
الفعل من نصر

باب الفاء فصل الظاء

ف ظ ظ

(فَظّ) بالفتح مرد درشت بدخو سنگ
دل بدزبان یقال رجل فَظٌّ
بَیِّنُ الفَظَاظَة و آب شکنبه که در
بیابان بی آب شکم شتر کفانیده
سرگین افشاره بخورند وفَظٌّ بَظٌّ
از اتباع است
ج ۳ (فَظِیظ) کامیر آب کش یا منی
زن
(فُظَاظَة) بالضم پاره از آب تر
و پاره هرچیزی منه قول عائشة
لمروان ولکن الله لعن اباك وانت
فی صلبه فانت فظاظة من لعنة الله
ویروی فضض وتقدم
(ن) فَظَّ الفَظَّ فَظًّا) بیفشارد آب
شکنبه را
(س) فَظَّ فَظَاظَة) کراهة و
فِظَاظًا ککتاب وفَظَاظًا محرکة
درشت خوی گردید
(اِفْتِظَاظ) فشاردن آب شکنبه را

و آب دادن شتر را و دهان او بستن
تا نشخوار نزند تا اگر خداوند شتر تشنه
شود شکم او را بکفانند و سرگین
بفشارد و آن آب را بخورد

ف ظ ع

(فَظِيعٌ) کامیر کار سخت و زشت
از حد در گذشته در زشتی و آب شیرین
یا آب زلال

(س، فَظِعَ الْاَمْرُ فَظَعاً) محرکة
بزرگ شمرد کار را و بر طاقت خود انجام
آن را استوار نکرد وفَظِعَ
الْاِنَاءُ) پر شد و فَظِعَ بِالْاَمْرِ تنگ
گردید و درماند در سرانجام آن ۳ج
(ك، فَظُعَ الْاَمْرُ فَظَاظَةً)
برسوائی انجامید کار و از حد
درگذشت در رسوائی
(اَمْرٌ مُفْظِعٌ) کار سخت زشت و از
حد درگذشته در زشتی
(اِفْظَاع) برسوائی انجامیدن کار
و از حد درگذشتن آن در زشتی و
زشت یافتن کار را و بزشتی رسانیدن
یقال اُفْظِعَ مجهولا اے نزل به
امر عظیم
(تَفَظُّع) زشت یافتن کار را
(اِسْتِفْظَاع) فظیع یافتن کاری را

ف ظ ی

(فُظَى) کرجی زهدان
(اِفْظَاء) زشت خوی شدن

باب الفاء فصل العين

ف ع ر

(ف) فَعَرَ فَعْراً) بالفتح خورد فعارير
ریزه را که گیاهی ست و آنرا ذونون
نیز نامند یا فعارير و فعر بیک
معنی آید

ف ع س

(فَاعُوس) مار و سرنیزه و بلا و
سختی و بز کوهی و کوزه سر تنگ که
ازان آب خورند و کفلاچ گران جسم
کلان سال از هر ستور و بازی
است معرب را
(فَاعُوسَة) بالتاء کس بدان جهت
که کشاده گردد
(اِنْفِعَاس) کشاده شدن

ف ع ع

(فُعْفُع) کهدهد بزغاله و مرد چست
سبک تیزرو و کلمه زجر
گوسپند
(فَعْفَعِيّ) بالفتح منسوبا بدو ل
فَعْفَاع بالفتح مثله و شبان و
قصاب
(فُعَافِع) کعلابط مرد چست و چابک
و شبان و قصاب
(فَعْفَانِيّ) بالفتح و شد الياء
و النون قبله مرد بددل و شبان و
قصاب فَعْفَان بالفتح و فَيْفَعِيّ
بفتح الفائين و اليا بينهما منسوبا
مثله
(فَعْفَعَة) راندن و زجر کردن
شبان گوسپند را بفع فع گفتن
و هو حكاية زجره
(تَفَعْفُع) شتابی کردن

ف ع ل

(فِعْل) بالکسر حرکت مردم و
کردار اسم ست او كناية عن كل
عمل متعد فِعَال بالکسر جمع و
فرج شتر ماده و فرج هر ماده
عموما
(فَعَلَة) محرکة صفة غالبة على
عملة الطين والحفر ونحوه
(فَعْلَة) کفرحة خوی و عادت
یقال كانت منه فَعْلَة حسنة او قبيحة
(فَعَال) کسحاب دسته تبر و تیشه
و جز آن فُعُل ککتب جمع و نیکوئی
و کرم و جوانمردی و کردار نیکو اسم
است آنرا یا در خیر و شر هردو
استعمال کنند و نیکوئی یا بدی
کردن و هو مختص لفاعل واحد
فاذا كان من فاعلين فهو فِعَال
بالكسر و فَعَالِ) کقطام امر ست
یعنی بکن
(فَعَالَة) کسحابة کنایه از قبیلهٔ
خزاعه ست و هو في قول عوف بن
مالك (ع) تعرض ضبطار و
فعالة دوننا
(ف) فَعَلَ فِعْلاً) بالفتح کرد کار را
(مُفْتَعَل) للمفعول کار سترگ و
دشوار یقال جاء بالمفتعل
(اِفْتِعَال) بهتان و دروغ بر بافتن
بر کسے صلته بعلى
(اِنْفِعَال) شدن کار یقال فعلته
فانفعل

ف ع م

(فَعْم) بالفتح پر آگنده یقال ساق
فَعْمٌ و درختی است یاکل
(فَعْمَة) بالتاء زن معتدل خلقت
آگنده ساق
(فَعَوْعَم) کسفرجل موضعی است
یا آن فَعَمْعَم بدو میم و دو عین
است
(ن) فَعَمَ الْاِنَاءَ) پر کرد خنور را

(س ف فَعِمَهُ فَعْمًا) شیم ناک کرد مشام او را
(ك فَعُمَ السَّاعِدُ فَعَامَةً) بالفتح وفُعُومَةً) بالضم اگنده شد بازو وفَعُمَ الإِنَاءُ) پر گردید وفَعُمَتِ المَرْأَةُ) هموار ومعتدل و تمام خلقت گشت زن و بزرگ شد ساق آن
(افْعَام) پر کردن جوی و مانند آنرا و خوشبوی ناک کردن مشک خانه را و بخشم آوردن و بشمیم پر کردن مشام کسی را
(افْعِيعَام) پر گردیدن و روان شدن

ف ع م ل

(فَعْمَل) کجعفر ستبر و اگنده از بازو و خوز بمعنی فعم و اللام زائده

ف ع ن

(فَعَن) محرکه دهی است بیمن از قلعه‌های بنی زبید

ف ع ی

(فَاعِی) خشمناک کف بر آورده از دهن
(فَاعِية) زن سخن چین و فی نسخة النمامة یعنی بزین شکوفه حنا
(أَفْعَى) کاحمد بوبهای خوش و مار بزرگ و نوعی از مار خبیث یکون وصفًا و اسمًا أَفَاعِي جمع و پشته است مر بنی کلاب را و نیز
(أَفَاعِي) چند رگ است که از بهر دو حالب بر آید
(أُفَاعِيَة) بضم الهمزة و تخفیف الیاء رود بار یست بمنی
(أُفْعُوَان) کاقحوان اژدهای نر و نوعی از مار خبیث
(أَرْضٌ مَفْعَاة) بالفتح زمین افعی ناک
(مُفَعَّاة) کمعظمة داغی که بشکل افعی باشد و ناقة داغ کرده بشکل افعی جمل مُفَعًّى کذلك
(تَفَعِّي) مانند افعی گردیدن در بدی و خباثت

باب الفاء فصل الغین

ف غ ر

(فَغْر) بالفتح دهن بشگفد و يقال هو واسع فغر الفم ای بابه
(فَغْرَة) بالتاء اول وقت طلوع ثریا يقال ولد بالفغرة ای عند اول طلوع الثريا
(فُغْرَة) بالضم دهانه وادی فغر کصرد جمع
(طَعْنَة فَغَّار) طعنه ور گذرنده و نافذ
(فَاغِر) جانورکی است
(فَاغِرَة) بوی خوشی است یا آن کبابه یا بیخ نیلوفر
(فَغَّار) کشداد لقب هبیرة بن نعمان که فارس است یا آن فغار کغراب است
(فِغْرَى) بالکسر مقصورا موضعی است
(مَفْغَرَة) کمقعدة زمین فراخ و کوه خرد تر از کهف
(ف ن فَغَرَ فَاهُ فَغْرًا) دهان گشاد و فغر فوه) گشاده شد دهان او لازم متعد
(إِفْغَار) گشادن دهان را يقال أفغره فَفَغَرَ
(إِنْفِغَار) گشاده شدن دهان و شگفتن غنچه

ف غ غ

(فَغَّة) بالفتح پراگندگی و دمیدگی بوی خوش
(ن فَغَّتْنِي الرَّائِحَةُ) دمید بمن بوی خوش

ف غ م

(فَغْم) بالفتح آنچه بر بان از شگاف دندان بدر آرند
(فَغْمَة) بالفتح بوی و يقال وجدت فَغْمَة الطِّيب
(فُغْم) بالضم دهان تمامه آن یا زنخ با ریش فغم بضمتین مثله و يقال أخذه بفغمه یعنی در سختی و مشقت انداخت او را
(كَلْبٌ فَغِمٌ) ككتف سگ آزمند و حریص
ج ۳ (ف فَغَمَهُ الطِّيبُ فَغْمًا) بالفتح وفُغُومًا بند کرد بوی خوش سوراخ بینی او را وفَغَمَتِ الرَّائِحَةُ السَّدَّة) گشاد بوی خوش سده را از لغات اضداد است وفَغَمَ المَرْأَةَ) بوسه داد زن را و فَغَمَ الجَدْيُ) شیر خورد وفَغَمَ الوَرْدُ) شگفت گل
(س فَغِمَ بِه فَغَمًا) محرکة شیفته گردید بآن و آزمند شد و فَغِمَ بالمكان اقامت نمود در آن جای و لازم گرفت
(مُفْغَم) کمکرم آزمند يقال هو

مُغْمُرِیَه ای مُغری
(اِفْغَام) پر کردن از بوی خوش
مکان را و از آب خور را
(مُفَاغَمَة) بوسه دادن یقال
فَاغَمَ المرأة اذا قبّلها
(تَفَغُّم) شگفتن گل
(اِنْفِغَام) گشاده گردیدن بستگی
زکام و به شدن آن یقال اِنْفَغَمَ
الزُکام اذا انفرج

ف غ و

(فَغْو) بالفتح شگوفه حنا
(فَغَا) بالفتح مقصورا دانه تلخ و
۳ج مانند آن که از گندم دور نمایند
و گاه گندم و سیل آورد و آفتی است
که همچو غبار بر غوره خرما نشیند و از
رسیدن مانع گردد و غوره تباه
شده و نفی کرده از شتران در دی
هر چیزی و شیر و شیرجرمین و
کاسه بزرگ و کجی است در دهان
(فَاغِیَة) کصاحبة شگوفه حنا یا گل
و شگوفه خوشبوی هر خار که از سر زیر
نشاندن شاخش بر آید
(عَلقَمَة بن فَغْوَاء) یا اَبِی
فَغْوَاء بالفتح والمد صحابی است
(ن) فَغَا الشیٔ فَغْوًا بالفتح
فاش و پراگنده شد و فغا الزرع)
خشک گردید
(اِفْغَاء) گل بر آوردن گیاه و ورشتگی
نمودن بر خوردن فعار فاغیه بر آمدن
خار یقال افغی الحِنّاء ای خرجت
فاغیتُهُ و تباه گردیدن غوره خرما
و محتاج شدن پس توانگری زشت
شدن بعد خوبی و نافرمانی کردن
پس از بندگی و خشم آوردن

باب الفاء فصل الفاء

ف ف ل

(فُوْفَل) کجندب پوپل که بهندی
سپاری گویند و درختش مانند درخت
نارجیل باشد مگر باریک تر از آن
و غوره اش همچو غوره خرما نافع
تراست جهت آماس حاره
غلیظه و سوزش چشم
(فُوفَلَة) کحوقلة از اعلام است

باب الفاء فصل القاف

ف ق ء

(فَقْء) بالفتح پوست که با بچه
بیرون آید از رحم یا پوست پاره
تنک که بر بینی بچه باشد و دور
ناکردنش در حال موجب هلاکی
بچه گردد و گو سنگ یا گو در زمین درشت
که در آن آب گرد آید و موضعی
است
(فُقَاءَة) بالضم و بالتحریک بمعنی
فَقْء است که پوست باشد
(فَقَع) کامیر بیماری است و
جمل فَقِیْءٌ اشتر زحقوه زده
و نیز فَقِیْءٌ مغاکچه ایست در سنگ
یا در زمین درشت که آب در آن
گرد آید
(فَقَأْی) کسکری شتر باد حقوه
زده که کمیز و سرگین نتواند کرد
(فاقِیَاء) کقاصیاء بمعنی فقاء است
که پوست باشد
(ف) فَقَأَ ناظِریه فَقْءًا بالفتح
فرو نشاند چشم او را وفقأ البُهمی
فُقُوءًا بالضم خاک آلود گردید و توجب
و باران پس ستور بچریدن آنرا و
سیر فَقْءٌ بالفتح کور کردن
و شکستن و بر کندن چشم و آبله و مانند
آنرا
(مُفَقِّئَة) کمحدثه سیل که بشگافد
زمین را
(تَفْقِئَة) بر کندن و شکستن چشم
و آبله و مانند آنرا و کور ساختن
(تَفَقُّؤ) کور گردیدن و بر کنده و
شکسته شدن چشم و آبله و جز آن و
بر کنده و شگافته شدن بر و بقال
تفقأت البهمی اذا انشقّت
لفائفها عن ثمرها
(اِفْتِقَاء) باز دوختن توشه دان
و پشیزه را میان دو پشیزه اش
در آوردن
(اِنْفِقَاء) کور شدن چشم و بر کنده
و شکسته گردیدن آبله و مانند آن

ف ق ح

(فَقْحَة) بالفتح شگوفه گیاه و حلقه
سوراخ کون یا حلقه فراخ کون
فِقَاح بالکسر جمع و پنجه دست
و کمر بند احرام
(فَقَّاحَة) پنجه دست
(حُلَّةٌ فُقَاحِیَّة) بالضم حله گل
رنگ
(فُقَّاح) کرمان شگوفه اذخر یا
شگوفه گیاه هر چه باشد و زن بکر
رو خوبصورت و گیاهی است
(ف) فَقَحَ الجرو فَقْحًا چشم باز
کرد بچه سگ وفقح فلانا
بر کون او زد وفقح الشیء سفوف
ساخت آنرا وفقح النبات
شگوفه بر آورد و با غوره رنگین گردید

(تَفْقِیح) چشم باز کردن سگ بچه وفی الحدیث فَقَّحْنَا وَصَأْصَأْتُم و قد مر

(مُتَفَقِّح) بکسر القاف آماده بدی

(تَفَقُّح) گشاده گردیدن وشگفتن گل

(تَفَاقُح) پشت بسوی یکدیگر کردن

ف ق ح ل

(فَقَحْل) بجعفر حی است از شیبان

(فُقُحْل) کقنفذ زود خشم

(فَقْحَل فَقْحَلَة) بی جا زود خشم گرفت

ف ق خ

(ف) فَقَخَه فَقْخاً بالفتح و فِقَاخاً بالکسر زد اورا ولا یکون الا علی الراس وشیء اجوف

ف ق د

(فَقْد) بالفتح گیاهی است وی مویز یا می عسل یا سی کشوث که گیاهی است فُقُد کقنفذ مثله

(فَقِید) کامیر گم کرده شده ویقال مَاتَ غَیْرَ فَقِیدٍ وَلَا حَمِیدٍ

یعنی بمرد و کسی پروای آن نکرد

(فَاقِد) زن شوی یا پسر گم کرده وزن شوی یا پسر مرده یا زن دوباره شوی کرده بمردن شوی وگاو ماده که بچه اش را دد خورده کذا ظَبْیَة فَاقِدٌ

(مَفْقُود) گم کرده شده ویقال مَاتَ غیر مَفْقُودٍ یعنی بی پروا انداز فقدان او

(ض) فَقَدَهُ فَقْداً بالفتح و (فِقْدَاناً) بالکسر وبالضم (وفُقُوداً) بالضم گم کرد آنرا

(اِفْقَاد) گم گردانیدن یقال اَفْقَدَهُ الله ایاه

(تَفَقُّد) گم شده را جستن

(تَفَاقُد) یکدیگر را گم کردن

(اِفْتِقَاد) گم کردن وگم شده را جستن

ف ق ر

(فَقْر) بالفتح وبضم درویشی خلاف غنی واندوه (فُقُور) بالضم جمع ونیز (فَقْر) بالفتح کندن وسوراخ کردن مهره وجز آن را وتا استخوان بریدن بینی شتر را تا رام گردد ومنه قولهم قد عمل به الفاقرة

ویشت شکستن والفعل من نصر وضرب

(فَقْرَة) بالفتح گیاهی است فقر بحذف تا جمع

(فِقْرَة) بالکسر وبفتح استخوان پشت از مهره دوش تا بن ذنب فِقَر کعنب وفِقْرَان بکسر او بکسرتین وفِقَرَات کعنبات وبالتحریک وبالسکون وبکسرتین جمع ونیز فِقْرَه بالکسر نشان از کوه یا نشان هدف وماننده آن وسه بیت از قصیده تشبیها له بفقرة الظهر یا بهترین بیت از قصیده وبهترین از زمین کشت

(فُقْر) بالضم پهلو وکرانه فُقَر کصرد جمع

(فُقْرَة) بالضم نزدیک یقال هو منی فُقْرَة ای قرب وکنده وکاویده وشگاف گاوی پیراهن

(فَقِر) ککتف شکسته استخوان پشت

(فَقِیر) کامیر درویش که باندازه کفایت عیال مال دارد یا درویش که اندک چیزی دارد وقوت میسر باشد اورا ومسکین آنکه هیچ ندارد

یا مسکین آنکه حال او بهتر باشد از فقیر یا هر دو برابراند ونیازمندی یا مسکین آنکه اورا فقر وحز آن خوار وحقیر کرده باشد کما قال الشافعی فقراء بر جا ماندگان بی پیشه وپیشه وران که پیشه ایشان بحاجت کار آمد نباشد ومساکین خواهندگان از پیشه وران که پیشه ایشان مستغنی نسازد ازخواست فُقَرَاء کامراء جمع فَقِیرَة مونث فَقَائِر جمع ونیز (فَقِیر) شکسته استخوان پشت وشتر بینی بریده جهت رام شدن وگوی نهال خرما نشانند دران فُقُر بضمتین جمع وجوی گرد اگرد نهال خرما یا چاههای که یکی بسوی دیگری روان باشد وزمین نرم که دران چاها برابر ومقابل کنند ودهانه کاریز وآب راهه کاریز وچاهی است

(فُقَیْر) کزبیر موضعی است

(فَقَار) کسحاب کوهی است و (ذُوالْفِقَار) شمشیر عاص بن منبه قُتِلَ یوم بدر کافرا فصار الی النبی صلی الله علیه وسلم ثم صار الی علی کرم

الله وجهه و لقب شعر بن عمرو
همدانی
(فَقَارَة) بالتاء استخوان پشت
فَقَار جمع
(فَاقِرَة) بلا و سختی یقال فَقَرَتْهُ
الفَاقِرَةُ ای کسرت فقار ظهره
(مَا أَفْقَرَهُ) چه درویش و تنگدست
است او و هو شاذ کما أغناه لانه
لا یقال فی فعلهما الا افتقر و استغنی
فلا یصح التعجب منه
(فُقْرَی) کصغری اسم است فقار
را
ج ۳ (فَقَر) کجعفر شمشیر ابی الجبر بن
عمرو کندی
(فَيْقَر) کحیدر بلا و سختی
(مَفْقُور) شکسته استخوان پشت
و شتر بینی بریده
(سَدَّ اللهُ مَفَاقِرَهُ) بند کرداند
خدای راه احتیاج او را و توانگر
گرداند
(ك) فقر فلان فُقْرًا) درویش
گردید
(مُفْقِر) کمحسن توانا و اسب کره
نزدیک بسواری رسیده و یقال
انه لمفقر لهذا الامر یعنی او ضابط
و بجای آرنده آن کار است
(افقار) درویش ساختن و عاریت
دادن و مباح کردن پشت ستور را
جهت بر نشستن و بارکشی فقری
کصغری اسم است ازان و پشت
و پهلو داشتن شکار بسوی شکاری
و قادر گردانیدن بر انداختن
(سیف مُفَقَّر) کمعظم شمشیر که بر پشت
آن خراشهای پست و هموار باشد
و شمشیر درشت
(رجل مُفَقَّر) مرد بسنده بهر کاری
که فرمائی او را
(تفقیر) کندن و جوی نهال
کندن و سوراخ کردن مهره و جز آن
(ارض مُتَفَقِّرَة) بکسر القاف زمین
بسیار چاه و سیاه کو
(اِفْتِقَار) نیازمند گردیدن و
درویش گشتن

ف ق ذ

(فَقْذ) بالفتح مردن والفعل من
ضرب لغة فی الفقس

ف ق س

(فُقَاس) کغراب بیماری است
در بندهای اندام
(فُقَيْس) کزبیر علمی است
(فَقُّوس) کتنور خربزه شامی که
آنرا حجب نیز نامند
(فَاقُوس) کقابوس شهری است
بمصر
(مِفْقَاس) بالکسر چوب سرکج
در دام شکاری که بر مرغ برگردد
(ض) فَقَسَ فُقُوسًا) بمرد و نیز
(فُقُوس) تخم شکستن مرغ و بچه
بیرون آوردن ازان یا تباه کردن
بیضه را و کشتن جانور را و باز داشتن از
کاری بعدی بعین و موی گرفته زبر
کشیدن یا صواب در هر سه اخیر
تقدیم قاف است
(تَفَاقُس) سر یکدیگر بر زبر
کشیدن یقال هما یتفاقسان
(اِنْفَقَسَ علی الطیر العودُ)
برگردید چوب بر مرغ

ف ق ش

(فَقْش) بالفتح شکستن بیضه را یا
شکستن بدست والفعل من نصر

ف ق ص

(فَقْصَة) بالفتح بیضه شکسته و
سر کفانیده
(فَقِيص) کامیر آهن پاره دراز
کشاورزی شبیه بحلقه
(فَقِيصَة) کسفینة بیضه شکسته و
کفانیده
(فُقُّوص) کتنور خربزه ناپخته
لغة مصریة
(مِفْقَاص) بالکسر چیزی است
بر سر گرز آهنی شبیه به آنار که بدان
می شکنند چیزها را
(ض) فَقَصَ البیضةَ فَقْصًا)
بالفتح شکست بیضه را و شکافت
سر آنرا مَفْقُوصَة نعت است
ازان و نیز فقص شکستن هر
چیزی

ف ق ع

(فَقْع) بالفتح و بکسر نوعی از سماروغ
سپید نرم فِقَعَة کعنبة جمع و منه
قولهم للذلیل هو اذلّ من فقع
بقرقرة لانه لا یمتنع علی من
اجتناه و لانه یوطأ بالارجل
(فَقِيع) کامیر سرخ و پلید یقال
انه لفقیع ای خبیث و مرد سرخ
فام
(فُقَاع) کغراب سرخ فام و بفتح
اصفر فُقَاعِیّ بالضم منسوبا
مبالغه است
(فَاقِع) سخت زرد اصفر فاقع

او احمر فاقع مبالغه است یا فاقع هر رنگ خالص بے آمیغ سپید باشد یا غیر آن وقوله تعالی صفراء فاقع لونها علی التقدیم والتاخیر ای لونها فاقع

(فاقعة) سختی فواقع جمع

(افقع) سخت سپید فُقع بالضم جمع

(فقاع) کشداد سخت پلید

(فُقّاع) کرمان شراب خام که از جو و از مویز و جز آن سازند سمی به لما یرتفع فی راسه من زبد و گیاهی است که هرگاه خشک گردد سخت و شبیه سرون شود

(فقاقیع) غوزهای آب و شراب

(فقّیع) کسکیت کبوتر سپید وابیض فقّیع سخت سپید

(ف ن) فقع فقعا بالفتح و فقوعا سخت زرد گردید یا زرد بی آمیغ شد وفقع الفواقع فلانا فرسود او را سختیهاے روزگار و شکست وفقع الغلام بالید کودک جنبید وفقع فلان از گرمی بمرد

(ف) فقع فقعا بالفتح وزرید و تیز داد

(س) فقع فقعا سخت سرخ گردید

(فقر مُفقِع) کمحسن نیاز چسپانندہ بزمین

(افقاع) زشت و بد گردیدن حال

(مُفقِعة) کمحدثة مرغی است سیاہ سپید بن دم

(مُفقّع) کمعظم موزۂ نوک دار

(تفقیع) بتکلف فصاحت کردن و از انگشتان بانگ برآوردن بخائیدن و بانگشت زدن برگ گل را تا پاره گردد و آواز دهد و سرخ کردن چرم را

(نبات مُتفقِّع) گیاه که چون خشک شود سخت گردد

(تفقّع) شگافته و پاره شدن

(تفاقُع) سپید گردیدن چشم

(انفقاع) شگافته شدن

ف ق ع س

(فقعس بن طریف) کجعفر پدر قبیلۂ است از اسد علم مُرتجل قیاسیّ

ف ق ق

(فقفقة) محرکة زن ابله

(رجل فقاق) کسحاب مرد گول بیهوده گوے

(فقاقة) کسحابة نوعی از مرغان فقاق جمع ورجل فقاقة مرد گول

(فقفاق) بالفتح سخن هیچکاره و مرد گول بیهوده گوے فقفاقة بالتاء مثله

(فقفوق) کعصفوق خردو دانش و ذهن و ذکا

(ف) فقفقته فقّا کشادم آنرا

(فقفقة) کدحرجة آواز آب که وقت روان شدن و قطره زدن شنیده شود ونیز فقفقة سخت درویش و خوار شدن و بانگ کردن سگ با ترس و بتنگ سخن رسیدن یقال فقفق فی کلامه ای تقعّر

(انفقاق) کشاده شدن چیزے

ف ق ل

(فقل) بالفتح فزونی و آبادی یقال ارض کثیرة الفقل یعنی زمین بسیار فزونی و بسیار غله است ونیز فقل برباد کردن گندم را و برداشتن غله کوفته را البکو و الفعل من نصر

(فُقل) بالضم ماهی است زهردار دراز باندازه یک انگشت و خورده نشود

(مِفقلة) کمکنسة سکو

(افقال) ریع ناک گردیدن زمین و بسیار غله دادن

ف ق م

(فُقم) بالضم و یفتح زنخ یا یکی از دو جانب زنخ منه الحدیث من حفظ ما بین فقمیه و نوک بینی سگ

(فُقُم) بضمتین دهان

ج ٣ (رجل فَقِم) ککتف مرد زیرک که برخصم غالب باشد

(فُقَیم) کزبیر حی است از کنانه

(فُقَمی) کعرنی منسوب بوی وهم نسأة الشهور فی الجاهلیة و حی است از دارم و نسبت بوی فقیمی آید

(افقم) مرد پیش برآمده دندان پیشین بالائین یا بر خلاف آن فقماء مونث و کارکژ و ناراست و نام مردی

(ن) فقمه فقما بالفتح بسر بینی او گرفت وفقم المرأة گائید

(س) فقم فقما بالفتح و

بالتحریک پیش بر آمدن دندان پیشین بالائین او چندانکه بر زیرین برابر نشیند یا برعکس آن وفَقِمَ فُلَانٌ) فربه و تکبر نمود وخرامید وفَقِمَ مَالُهُ) گم شد مال او وافزون گردید از لغات اضداد است وفَقِمَ الْأَمْرُ فَقَمًا و فُقُومًا) دشوار شد کار و ستبر گشت ویقال اکل حتی فَقِمَ یعنی خورد چندانکه ناگوار گردید ونیز فَقِمَ پری و پر شدن

(ك) فَقُمَ الْأَمْرُ فَقَامَةً) بزرگ
ج۳ گردید کار و دشوار گشت
(مُفَاقَمَة) جماع کردن
(تَفَقَّمُ) بسر بینی کسی گرفتن
(تَفَاقُمُ) بزرگ گردیدن کار

ف ق ه

(فِقْه) بالکسر دانش و دریافت چیزے واکثر بر علم دین استعمال نمایند بسبب شرف و بزرگی آن و زیرکی
(فَقُه) کندس دانا و زیرک عالم علم دین
(فَقِهَة) کفرحة زن دانا و زیرک و دانائے علم دین

(فَقِيه) کامیر دانا و دریابنده و دانائے علم دین فُقَهَاء جمع فَقِيهَة مؤنث فُقَهَاء وفَقَائِهُ جمع و فَحْلٌ فَقِيهٌ) گشن ماهر و زیرک در گشنی کردن
(ن) فَقَهَهُ) چیره شد بر وی در نیرو علم فقه
(س) فَقِهَهُ فِقْهًا) فهمید آنرا و دانست ویقال فُلَانٌ لَا يَفْقَهُ وسفقه
(ك) فَقُهَ فَقَاهَةً) فقیه گردید وفَقُهَ بِالشَّيْءِ) دانست آنرا و دریافت ویقال للشاهد کیف فَقَاهَتُكَ لِمَا أَشْهَدْنَاكَ ولا یقال فی غیره او یقال فیما ذکره الزمخشری
(إِفْقَاه) آموزانیدن و آگاه کردن
(تَفْقِيه) آموزانیدن و آگاه گردانیدن یقال فَقَّهَهُ اللهُ
(مُفَاقَهَة) با یکدیگر بحث کردن در علم فقه
(تَفَقُّه) فهمیدن و فقیه شدن
(مُسْتَفْقِهَة) بکسر القاف زن همراه زن نوحه گر که جواب دهد

ف ق و

(فَقْو) بالفتح موضعی است
(فَقْوَةُ السَّهْمِ) بالتاء سوفار تیر

(فُقِيّ) کهدی جمع
(فَقًا) کعصا آبے است
(ن) فَقَوْتُ أَثَرَهُ فَقْوًا) بالفتح در پئے او رفتم

ف ق ی

(فَقِيّ) کرجی رود باریست در یمامه
(فُقَيّ) کسمی محارث است و خراسانی مرنبی عنبر را

باب الفاء فصل الکاف

ف ك ر

(فِكْر) بالکسر و بفتح اندیشه فِكْرَة بالتاء والکسر مثله افکار جمع و حاجت یقال مَا لِي فِيهِ فِكْرٌ ای حاجة و بالفتح افصح
(فِكْرَى) بالکسر مقصورا اندیشه
(فِكِّير) کسکیت بسیار اندیشه
(فَيْكَر) کصیقل مثله
(ن) فَكَرَ فِيهِ فِكْرًا) بالفتح اندیشه
(إِفْكَار) اندیشه کردن
(تَفْكِير) اندیشه نمودن
(تَفَكُّر) اندیشیدن

ف ك ع

(ف) فَكَعَ فَكْعًا) بامداد کرد یُقَالُ ذَهَبَ فَمَا يَدْرِي أَيْنَ فَكَعَ ای أَيْنَ غَدَا
(س) فَكِعَ فَكْعًا) بالفتح وفُكُوعًا) خاموش گردید سر فرود افگند از اندوه یا از خشم

ف ك ك

(فَكّ) بالفتح یکی از دو زنخ یقال مَقْتَلُ الرَّجُلِ بَيْنَ فَكَّيْهِ ونیز فَكّ اندک شکستگی دست
(فَكَّة) بالتاء ستارگان گرد آمده پس سماک رامح یسمیه الصبیان قَصْعَةُ المساکین و گولی و سستی
(فَكَك) محرکة فراخی قدم و شکستگی یکی از دو زنخ و کشادگی پیوند دوش از فروهشتگی و سستی والفعل سمع وقال الاصمعی انما هو الفَكّ من قولك فَكَّهُ يَفُكُّهُ فَكًّا فاظهر التضعیف ضرورة
(فَكَاكُ الرَّهْنِ) کسحاب و بکسر آنچه گرو را بوے بیرون آرند
(فَاكّ) پیر کلان سال از مردم و شتر و سخت گول فَكَكَة محرکة و فِكَاك ککتاب جمع ویقال هو

فاك تاك اى احمق
(أفك) مرد کشاده پیوند کتف
از ضعف و سستی و زنخ یا بن سربینی
یا فراهم آمدنگاه هر دو زنخ
(ن) فَكَّهُ فَكًّا بالفتح جدا کرد
آنرا وكل مشتبكين فصلتهما فقد
فككتهما وفَكَّ الرهن فكًّا و
فكوكًا رهانید و بیرون آورد
گروی را وفك الاسير فكًّا
وفكاكًا و بکسر رها کرد بندی را
و نیز فكّ پیر خرف گردیدن و آزاد
کردن بنده را و کشادن دست را
از انچه دران باشد و دار و درد هان
کردن کودک را
(س ك) فَكَّ فلانٌ فَكَّةً
بالفتح گول گردید و سست شد
(افكاك) کشن خواه شدن ماده
و قریب زادن رسیدن شتر ماده
(تفكيك) رهانیدن و خلاص
کردن
مُنفَكَّةً للفاعل اسپ
ماده کشن خواه
تفككت الناقة نزدیک
زادن رسید پس و پشته و سست
گردید گرداگرد فرج وی و بزرگ گشت

پستانش ويقال فلانٌ يتفكّكُ
اذا لم يكن به تماسك من حمق و
نیز تفكّك نیک آرزومند
نر گردیدن ماده شتر
(افتكاك) از گرو بیرون کردن
گروی را
(انفكّت قدمه انفكاكًا)
زایل گردید کف پای وی از جای
خود و نیز انفكاك کشاده
شدن میان انگشتان و از هم جدا
گردیدن و آزاد گشتن يقال انفكّت
رقبة فلان من الرقّ ويقال ما انفكّ
فلانٌ قائمًا اى ما زال

ف ك ل

(أفكل) کاحمد لرزه ولا يبنى منه
فعل ويقال اخذه افكل اذا ارتعد
من برد او خوف ويقال اخذت بى
ناقتى افكلا من السير يعنى ناقه ام
لرزه گرفت از سیر و گروه يقال قد
جاؤا بافكلهم واخيل که مرتست
و نام اسپ نزال بن عمرو مرادی
و لقب افوه اودی و پدر بطنی که انها
را افاکل خوانند وقولهم
أفاكيل من كذا اى افواج
منه

(مفكول) لرزه زده
(افتكل فى فعله) مبالغه
کرد دران و نیک قیام ورزید

ف ك ن

(فكنة) بالضم پشیمانی بر
گذشته
(ن) فكن فى الكذب
فكنًا ستیهید در دروغ و
درگذشت دران و بازنه ایستاد
(تفكّن) بشگفت آمدن
و اندیشیدن و پشیمان شدن و
دریغ خوردن و اندوهگین شدن برگذشته
بگمان حصول آن منه قرئ قوله
تعالى فظلتم تفكّنون

ف ك ه

(فكهة) بالفتح نام زنی و بضم
(فكه) میوه خوار و مرد خوش
طبع و بسیار خنده و خنده زنان
سخن گوی با یاران و فیرنده و
نازنده ومنه قوله تعالى ونعمة
كانوا فيها فكهين اى اشرين فاكهين
اى ناعمين و مرد غیبت دوست
مردم يقال هو فكه باعراض الناس
اى يتلذذ باغتيابهم
(فكيهة) کسفینة خوش منشی

و خوش طبعی
(فكيهة) کجهینة زنی است و ابو
(فكيهة) صحابی است
(فكاهة) کغرابة خوش منشی
و لاغ
(فاكه) خداوند میوه و مرد
خوش طبع خوش ذات وفاكه بن
المغيرة مردی است
(فاكهة) کصاحبة میوه هرچه
باشد نه خرما و انگور و انار فقط و نیز
خرما بن بشگفت آرنده و حلوائے
است و خوش طبع و پاک نفس و
ج ٣ بسیار خنده و خنده زنان سخن گوی
با یاران
(فواكه) اجناس میوه ها
(فاكهانى) منسو با میوه
فروش
(أفكوهة) کاعجوبة کار شگفت
و شگفت
(س) فكه فكهًا و فكاهةً
ککرامة خوش طبع و خوش منش
گردید وفكه منه بشگفت آمد از ان
(ناقة مفكه) کمحسن شتر ماده
که شیرش و قرک و سطبر باشد ناقة
مفكهة بالتاء مثله

(أَفْكَهَتِ النَّاقَةُ إِفْكَاهاً) وفزک وسطبر گردید شیر او از خوردن
گیاه بهاری قبل زائیدن
(فَكَّهَهُمْ بِمُلَحِ الْكَلَامِ تَفْكِيهاً) خوش منشی نمود با ایشان
به سخن شیرین ولطیف و
نیز (تَفْكِيه) میوه آوردن
جهت قوم
(مُفَاكَهَة) باکسی لاغ وخوش
طبعی نمودن یقال لَا تُفَاكِهَنَّ أَمَةً
وَلَا تَبُلْ عَلَى أَكَمَةٍ
(تَفَكُّه) بشگفت آمدن از چیزی
وپشیمان شدن وقوله تعالی فَظَلْتُمْ ۳ج
تَفَكَّهُونَ ای تندمون تحکم
تجعلون فاکهتکم قولکم انا لمغرمون
او تفکه هنا بمعنی القی الفاکهة
عن نفسه قال ابن عطیة ومیوه
خوردن وپرهیز کردن ازان از
اضداد است وبرخورداری یافتن
یعدی بالباء
(تَفَاكُه) بهمدیگر لاغ کردن

باب الفاء فصل اللام

ف ل ء

(فَلَأَهُ) تباه گردانید آنرا

ف ل ت

(فَلْتَة) بالفتح کار ناگاه بی اندیشه
یقال کَانَ الْأَمْرُ فَلْتَةً ای بلا تدبر و
تفکر و آخرین شبی از هر ماه و
آخرین روزی که پس از وی
ماه حرام باشد
(فَلَت) بالتحریک رهائی یقال
مَالَكَ مِنْهُ فَلَتٌ ای لَا تَنْفَلِتُ مِنْهُ
(وَفَلَتَاتُ الْمَجَالِسِ) لغزشها
وخطاهای انجمن
(فَرَسٌ فَلَتٌ) کصرد وقیر اسپ
تیز رو
(فِلَات) ککتاب ناگهان گرفتگی
(فَلِيتَة) کسفینه از اعلام است
(فُلَيْت) کزبیر از اعلام است
(كِسَاءٌ فَلُوتٌ) کصبور گلیم خرد
که هر دو جانبش گردانیده نشود
بر لابس
(أَفْلَت) نام مردی
(فَلَتَان) محرکة شادمان ودرشت
و دلیر و نام صحابی است و مرغی
که کبی را شکار کند وفرس
فَلَتَان ویکسر اسپ شادمان تیز
خاطر واسپ تیز رو
(إِفْلَات) فوت شدن چیزی یقال
أُفْلِتَنِي الشَّيْءُ وگذشتن وفوت
کردن لازم متعد
(تَفَلَّتَ الشَّيْءُ مِنِّي) درگذشت از
من وتَفَلَّتَ إِلَيْهِ) بیکار نمود
باو وتَفَلَّتَ عَلَيْهِ) برجست برو
(افْتَلَتَ الْكَلَامَ افْتِلَاتاً)
ببدیهه گفت وَافْتُلِتَ فُلَانٌ)
مجهولا ناگاه بمرد وافْتُلِتَتْ نَفْسُهُ و
افتلت الامر کذلك
(انْفِلَات) درگذشتن وفوت شدن

ف ل ج

(فَلْج) بالفتح گزند ونیمه وهما
فَلْجَان فُلُوج بالضم جمع وجوی
خرد یا آن بتحریک است وبس
وموضعی است میان بصره و
ضریه ونیز فَلْج) فیروزی و
رستگاری یافتن یقال فَلَجَ عَلَى خَصْمِهِ
وفی المثل من یاتی الحکم وحده
یفلج وقسمت کردن ودونیم ساختن
یقال فَلَجْتُهُ فَلْجَيْنِ وزمین شکافتن
بجهت زراعت وکلما شققته فقد
فَلَجْتَهُ وخراج بریده وجب کردن
والفعل من نصر وضرب
(فَلْجَة) بالتاء موضعی است میان
مکه وبصره
(فِلْج) بالکسر نیمه ونصف فُلُوج
بالضم جمع وپیمانه است
(فُلْج) بالضم پیروزی ورستگاری
فُلْجَة بالتاء مثله
(فَلَج) محرکة جوی خرد أَفْلَاج
جمع وگشادگی میان هر دو پای و
میان دندانهای پیش یا عام
است
(فَلِيجَة) کسفینه یک تخته از دامنهای
خیمه وخانه مشتقة من الفلج للداء
(فَالِج) شتر سطبر دو کوهانه که از
سند جهت کشتی برند وتیر فائز و
علت برجای ماندگی وآن سستی
وفروهشتگی است که در نیمه بدن
حادث گردد از جهت ریزش خلط
بلغمی وانسداد مسالک روح ونام
مردی وآن فالج بن حلاوه
اشجعی است ومنه قولهم انا من هذا
الامر فالج بن حلاوة یعنی من
ازین کار بری وبرکنارم وذلك
انه قیل لفالج الرقم لما قتل انیس
الاسری انصر انیسا فقال انی
منه بری ای بمعزل منه
(أَفْلَج) آنکه میان هر دو دست یا
پستان وی دوری باشد یا در
تباعد هر دو پستان نباید ورجل

(افلج الاسنان) مرد کشاده میان
دندانها وامراة فلجاء الاسنان
کذلک ولابد من ذکر الاسنان
(فلّوج) کتنور نویسنده وموضعی
است
(فلوجة) بالتاء ده که بسواد باشد
وزمین صالح زراعت فلالیج جمع
ومنه سُبّتی موضع فی الفرات
فلوجه دجالی است دعراق
(افلیج) کازمیل بالکسر جائی
است
(مفلوج) فالج زده
(س) فُلج مجهولا فالج زده
گردید
(فلاج) فیروزی ورستگاری
یافتن وآشکارا کردن وراست و
استوار ساختن حجت راو هویدا نمودن
آزاد وهائی دادن یقال فلجه
الله عنه
(امر مفلج) کمعظم کارنا استوار
ورجل مفلج) مرد کشاده
دندان پیشین
(تفلیج) قسمت کردن
تفلج) کفته گردیدن پای

ف ل ح

(فلح) بالفتح شگافتن یقال الحدید
بالحدید یفلح ای یشق ویقطع
وشگافتن زمین راجهت کشتکاری
وفریفتن وبدسگالیدن ودغلی
نمودن وکاستن حق وخریدو
فروخت والفعل من فتح
(فلح) محرکه فلاح درهمه معانی
وکفتگی لب زیرین
فلحة بالتاء زمین صالح زراعت
وکفتگی لب بالا
(فلیحة) کسفینه برگ درخت
آتش زنه چون شگافته گردد
(فلیح) کزبیر از اعلام است
(فلاح) کسحاب طعام سحری یقال
خشینا ان یفوتنا الفلاح یعنی
السحور ورستگاری ومنه حی علی
الفلاح ای علی النجاة وفیروزی
وباقی ماندگی درخیر ونیکوئی
وزیست یقال لیس فی الدنیا فلاح
ای بقاء ونیز از اعلام است
(فلاحة) کسحابه کشاورزی وکشت
زبان آوری دربیع وفریب دهی
در آن
(فلوح) بالضم شگافها یقال فی
رجله فلوح ای شقوق

(افلح) کفته لب زیرین ونام
مردی
(فلحاء) کصحرا لقب مردی
بفلحة کانت به وانما ذهبوا به الی
تانیث الشفة
(فلّاح) کشداد کشاورز وکشتی
بان وکرایه دهنده ستور را
(مفلح) کمحسن از اعلام است
افلح بالشیء افلاحا زیست نمود
بان وپیروزی یافت ورست
(تفلیح) فسوس ولاغ کردن و
فریفتن
(استفلاح) رستگاری یافتن ومنه
قول الرجل لامرأته استفلحی
بامرک ای فوزی به وهو من
الفاظ الطلاق

ف ل ح س

(فلحس) کجعفر مرد آزمند و
سگ وخرس سال کلان و آنکه
جویای وقت خوردن مردم باشد
ونام رئیسی است از شیبان ومنه
المثل اسأل من فلحس یعنی از وی
خواهنده تر است اصله کان فلحس
اذا اعطی سهمه من الغنیمة سأل
سهما لامرأته ثم لناقته فقالوا
المثل
(فلحسة) بالتاء زن زشت لاغر
سرین
(فلحاس) کقرطاس مرد زشت
بدخوی
(تفلحس) ناخوانده بمهمانی آمدن
کسی را

ف ل خ

(فلخ) کصیقل سنگ آسیا یا
یکی از دو سنگ آسیای آب
ودست زیرین از آن هردو
(ف) فلخه فلخا بالفتح شکست
سرآن راو پیدا وآشکارا
کرد
(تفلیخ) زدن

ف ل د

(غلام افلود) کعصفور کودک
برسیدگی رسیده تمام اندام نیکو
قامت خوش تن فربه

ف ل د ح

(فلندح) کغضنفر مرد سطبر
درشت ونام پدر خضرمی مشجعی
شاعر

ف ل ذ

(فلذ) بالفتح بخشش بی درنگ

ج ٣

وبی وعده یا عطاء بسیار و یا
بخشش یکباره
فلذ بالکسر جگر شتر افلاذ
جمع
(فلذة) بالتاء پاره از جگر و گوشت
و مال و از سیم و زر افلاذ و فلذ
کعنب جمع ونیز افلاذ الارض
گنجها و دفاین آن
(فالوذ) پولاد و پالوده که حلوائی
است که از آرد و شیر ترتیب دهند
فالوذق مثله وهما معربان قال
یعقوب لا یقال الفالوذج
۳ج (فولاذ) بالضم پولاد معرب
است
(سیف مفلوذ) شمشیر پولاد
(ن) فلذت له من مالی فلذا)
جدا کردم برای او پاره از آن
(تفلیذ) پاره پاره کردن
(مفالذة) سخن بریکدیگر افگندن
یقال هو ذو مطارحة ومفالذة
ای یفالذ النساء
(افتلاذ) پاره از مال گرفتن یقال
افتلذته المال ای اخذت من
ماله فلذة)
ف ل ر

فلاورة) بالفتح وکسر الواو صیاوله
معرب است
ف ل ز
(فلز) بکسر الفاء واللام وشد الزاء
مس سپید که از آن دیگهای ریخته
سازند یا ریم آهن یا سنگریزه
یا گوهر کانی هرچه باشد یا هرچه
گداز دهد از آن یا هرچه آن را کیر
دهر سازد وقت گداختن ومرد سطبر
درشت و ضربیه که بران شمشیر
آزمایند ومرد زفت فلز کهجف
وعتل مثله فی الکل
ف ل س
(فلس) بالفتح پشیز افلس و
فلوس بالضم جمع ونیز فلس
خاتم جزیه که در حلق باشد
(فلس) بالکسر بتی است مر
بنی طی را
(فلس) محرکه عدم رسائی بمطلب
اسم است افلاس را
(فلاس) کشداد پشیز فروش
(مفالیس) شهریست بیمن
(افلاس) بی چیز شدن گویی
درمهای او پشیز گشته یا بجای
رسیدن که گویند فلسی ندارد

یقال افلس الرجل کما یقال اقهر
الرجل واذل ای صار الی حال یقهر
علیها ویذل فیها
(شیء مفلس للون) کمعظم
چیزیکه بر پوست وی نشانهای
شبیه پشیز باشد
(تفلیس) بافلاس منسوب
کردن وحکم نمودن قاضی بر افلاس
کسی ونیز تفلیس) وقد یکسر
شهریست که در زمان خلافت
عثمان بن عفان رضی الله عنه
مفتوح گشته
ف ل س ط
فلسطون وفلسطین) بکسر
الفاء وفتح اللام وقد یفتح فاؤهما
شهرستانی است بشام وشهری
است بعراق تقول فی حال الرفع
بالواو وفی النصب والجر بالیاء او
یلزمها الیاء فی کل حال والنسبه
فلسطی
ف ل س ن
(فلسن) کجعفر دهی است به
اصبهان از آن ده است گروهی
از محدثان
ف ل ص

افلاص) رهائی یافتن
تفلص بمعنی افلاص است
انفلاص کذلک
تفلیص) رهانیدن
افتلصته من یده) از دست
وی گرفتم آنرا
ف ل ط
(فلط) محرکه ناگاه یقال لقیته
فلطا
(فلاط) کغراب ناگاه یا ناگاه
گرفتن یقال لقیته فلاطا وتکلم
فلان فلاطا فاحسن اذا فاجأ
بالکلام الحسن
(ن) فلط عن سیفه فلطا) سر
گشته گردید ومتحیر شد از آن
(افلاط) ناگاه گرفتن وفوت شدن
چیزی و رهانیدن یقال افلطنی
الرجل ای افلتنی
(افتلطت بالامر افتلاطا)
مجهولا ناگاه شدم در کاری
ف ل ط ح
(فلطاح) کقرطاس جائی است و
راس فلطاح) سر پهناور
راس مفلطح) کمسرحد سر
پهن

(فَلطَحَةٌ) گسترده و پهن گردانیدن
گرده نان وجز آن

ف ل ط س

(فِلطَاس) کقرطاس سر زره سطبر
درشت یا سر زره پهنا فِلطَوْس
کجر وحل و فِلطِیس کقندیل
مثله
(فِلطِیسَة) کزنبیلة سر بینی خوک
(تَفَلطُس) فراخ گردیدن بینی
مردم

ف ل ع

(فَلع) بالفتح و بکسر کفتگی و
ترکیدگی پای وجز آن فُلُوع
بالضم جمع
(فِلعَة) بالکسر پاره از کوهان و
لعَنَ اللهُ فِلعَتَها) دشنام است
مر عرب را
(فَالِعَة) بلا و سختی فَوَالِع جمع
(سَیفٌ فَلُوعٌ) کصبور شمشیر
بران فُلُع بالضم جمع
(ف) فَلَعَهُ فَلعاً) بالفتح شگافت
آنرا و برید
(مُزادَةٌ مُفَلَّعَةٌ) کمعظمة توشه
دان از چند پاره چرم دوخته
(تَفلِیع) شگافتن چیز را و نیک
بریدن
(تَفَلُّع) شگافته و بریده شدن و
ترکیدن پای
(اِنفِلَاع) ترکیدن و بریده شدن

ف ل غ

(فَلغ) بالفتح سر شکستن و الفعل
من فتح

ف ل ف

(فَولَف) کجوهر آوند از برگ خرما
و نوعی از خنور خرما و پوشش
هر چیزی و غلاف آن یا آن
جامه دان یا پوشش که جامه را
بدان پوشند

ف ل ق

(فَلق) بالفتح شگاف دهن یقال
کلمنی من فَلقٍ فیه ای شقه و بلا
و سختی و (فَلقُ المفرق) میانه
تارسر
(فَلقَة) بالتا رواخ که زیر گوش
شتر نمایند صورتها
(فِلق) بالکسر بلا و سختی و کار شگفت
و شگاف دهن و چوب و شاخ
که آزاد و نیم نمایند جهت کمان
پس هر نیمه اش فلق باشد و کمانی
که از نیمه شاخ و چوب ساز ند دوهی
است بیامه
(فِلقَة) بالتا پاره چیزی و یک
نیمه کا یقال اَعطِنی فِلقَة الجفنة
ای نصفها و سختی و بلا
(فَلَق) محرکه سپیده دم و هر چه
شگافته شود از روشنی بامداد یا
سپیدی آخر شب که سرخی آفتاب
است یا تمامه آفرینش و منه قوله
تعالی قُل اَعُوذُ بِرَبِّ الفَلَقِ و دوزخ
یا چاهی است دران و زمین پست
میان دو پشته فُلقَان کبطنان
جمع و جای فراخ و فضا میان دو
پشته ریگ و کنده زندان که بپای
زندانی نهند و شیر که در تک قدح
باقی ماند منه یقال یا ابن شارب
الفَلَق و شیر ترش و پاره پاره گردیده
و شگاف کوه و شگاف هر چیزی
فُلُوق بالضم جمع یقال فی رجله
فُلُوق ای شقوق و مررت بحرة
فیها فُلُوق و دهی است بمین بغش
که شهر بست دران
(فِلَق) کعنب دهی است در
نیشاپور
(فُلَق) کزفر بلا و سختی یقال جاء
بعُلَق فُلَق و ینونان بالداهیة
(فِلیَق) کامیر کار شگفت و بلا و
سختی و دهی است ابطایف و رگی
که بر گردن بلند بر آید و رگی در
بازو و مغاکی پیش حلقوم شتر
(فَلیقَة) کسفینه موی اندک و بلا
و سختی والعرب تقول یا لَلفَلیقَة
ای یا عجبا لهذه الفلیقة
(فِلَاق) بالکسر و فزک شدن شیر
و ترش گردیدن آن چندانکه پاره
پاره گردد
(لبن فُلَاق) کغراب شیر خفته
و و فزک شده و یقال صار البیض فُلَاقاً
یعنی ریزه ریزه گردید تخم مرغ
(فُلَاقة) کثمامة پاره چیزی و
فُلَاقَة آجر پاره خشت فلاق
ککتاب جمع منه صار البیض فلاقا
لبن فُلُوق) کصبور شیر خفته و
و فزک شده
(فَالِق) شگاف کوه و خرما بن کفته
بشگوفه آوردن و زمین پست میان
دو پشته فَالِقَة بالتاء مثله و یقال
کَانَ ذلِکَ بِفَالِقِ کذا ای بفلق
کذا یریدون المکان المنحدر بین
الرَّبوتین و موضعی است مر بنی کلاب
راو دران بکی است و فَالِق

ج۳

الحب فرینده آن یا بیرون آرنده برکش شگافتن

(فَلَقی) کسکری بلا وسختی

(شاةٌ فَلقاءُ الضَرَّة) گوسپند فراخ پستان

(فُلقان) کعثمان دروغ آشکارا وصریح

(فَیلَق) کصیقل بلا وسختی و لشکر فیالق جمع و مرد بزرگ جثه

(فُلَّیق) کقبیط شفتالو وانه کفنده

(صار البیض افلاقا) بالفتح
٣ج ای متفلقا

(مَفلَقَة) کمقعدة بلا وسختی و بضم

(رجلٌ مِفلاق) بالکسر مرد کم مایه کمینه ناکس

(مَفلوق) شتر داغ فلقه کرده

(ض) فَلَقَهُ فَلقاً بالفتح شگافت آنرا ونیز فَلَق بالفتح برکندن پشم از پوست چون گنده وبدبوی گردد

(اَفلَقَ الشاعرُ اِفلاقاً) سخن شگفت وعجیب آورد شاعر مفلق نعت است ازان وافلق الرجل واغلق من غلق فلق یعنی بلا وسختی آورد

(مُفَلَّق) کمعظم شفتالوی خشک کرده ودانه بیرون آورده

(تفلیق) شگافتن شد وللمبالغه

(مُنفَلِق) شیر ترش وپاره پاره شده وبیض منفلق تخم پاره پاره شده

(تَفَلُّق) شگافته گردیدن وسخت کوشیدن در دویدن وشگافته شدن وپاره پاره گردیدن

(افتلاق) سخن شگفت آوردن وسخت کوشیدن در دویدن چندانکه از تیزی سرعت شگفت آورد مر مرا یقال مر یفتلق فی عدوه ای یاتی بالعجب من شدته

(انفلاق) شگافته شدن وپاره پاره گردیدن

(تَفَیلُق) سطبر شدن وفربه گردیدن وکوشیدن در دویدن چندانکه از شدت سرعت شگفت آورد

ف ل ق ح

فَلقَحَ ما فی الاناء فَلقَحَةً نوشید یاخورد هرانچه درآوند بود

(رجلٌ فَلقَحی) بالفتح مرد که در روی مردمان خندد

(تَفَلقُح) مزه دادن یقال هو یتفلقح ای یتبشبش الیهم

ف ل ق س

(فَلقَس) کجعفر زفت ناکس

(فُلَنقَس) کسمندل آنکه پدرش مولی ومادرش عربیه باشد یا مادر وپدرش عربی وهردو جده اش داه یا مادرش عربیه نه پدرش یا هردو موالی باشند ومرد زفت ناکس هیچکاره

ف ل ق ط

فَلقَطَ فی الکلام شتابی کرد درسخن تَلَقَّطَ فی المشی کذلک

ف ل ق م

(فَلقَم) کجعفر وسیع وفراخ

ف ل ک

(فَلکة) بالفتح چرخه ریسمان ویکسر وپاره زمین گرد بلند وریک توده گرد بلند که درحوالی آن فضا باشد فَلَکة محرکة وفِلاک بالکسر جمع وپیوند میان هردو مهره پشت شتر وگوشت پاره برآمده برسر بیخ زبان وطرف ملتقای استخوان سینه وهرچه که گرداست ازان وپشته گرد از یک سنگ ودهان بند شتربچه وآن چیزے است گرد ازموی دم اسپ که بردهان شتربچه بندند تا شیر نمکد وهرچیز گرد از استخوان وجز آن

(فُلک) بالضم کشتی مذکر ومؤنث واحد وجمع دروے یکسان است یا جمع برصورت واحد است ولیست کجُنُب التی هی واحد جمع لان فُعلا بالضم وفَعلا بالتحریک یشترکان فی الشیء الواحد کالعُرب والعَرب والعُجم والعَجم ولما جاز ان یجمع فَعَل بالتحریک علی فُعل بالضم کاَسَد واُسد جاز ان یجمع فُعل علی فُعل ایضا کفُلک وفُلک

(فَلَک) محرکة چرخ وگردون وسپهر افلاک وفُلُک بضمتین جمع وفلک کل شیء مستداره ومعظمه وموج دریا جنبان مضطرب وآب که باد آنرا جنبانیده باشد ونیز فلک دهی است بسرخس

(فلك) گكف مرد كرد استخوان درشت پيوند و مرد دردكين فلكه زانو و مرد كرد سرين
(فالك) دختر گرد پستان
(افلك) آنكه گرد پارهاى زمين كرد كرده
فَيْلَكُونْ بالفتح پست و بروى
اِفْلِيكَان بالكسر و گوشت پاره است در گرد لهات
(ن) فَلَكَ تَدْيُهَا فَلَكًا) بالفتح گرد شد پستان دختر و فَلَكَتِ الْجَارِيَةُ) گرد پستان شد دختر
(اِفْلَاك) گرد شدن پستان دختر
(مُفْلِكٌ كمحدث دختر گرد پستان
(تَفْلِيكٌ) گرد شدن پستان دختر و گرد پستان شدن دختر و ستيهيدن در كارى و كشته خواه شدن باده سك و خون آوردن و دهان بند ساختن از موى و پشم شتر بچه را تا شير نخورد
(مُتَفَلِّكٌ) گرد
(تَفَلُّكٌ) پستان دختر گرد شدن

ف ل ذ ن

فَيْلَذُونْ بالفتح بردى كه گياهى است و قير بازفت كه بر كشتيها و آوندها مالند و پست و مذكور است در فلك وهى فيعلول

ف ل ل

(فَلٌّ) بالفتح رخنه روى شمشير فُلُولٌ جمع قال سموئل بن عاديا الغسانى: ولا عيب فيهم غيران سيوفهم: بهامن قراع الدارعين فلول و مرد هزيمت يافته واحد جمع و روى يكسانست يقال رجل فَلٌّ وقوم فَلٌّ اى منهزمون فُلُول و اَفْلَال جمع فِلَال بالكسر مثله و فى المثل من فل ذل و من امر فل و نيز فَلٌّ) گروه مردم و جز آن
(فُلٌّ) بالضم آنچه برجسته از چيزى و زمين خشك بى نبات و بكسر يا آنكه باريده شود و گياه نروياند يا زمين كه چند سال باران نرسيده انرا يا زمين باران نارسيده ميان دو زمين باران رسيده يا زمين بى آب و گياه افلال جمع فُلٌّ بلفظ واحد مثله
(فِلٌّ) بالكسر زمين بى گياه و موى تنك و ترى
(فِلِّيَّةٌ) بالكسر زمينى كه باران سالش نرسيده و چند آنكه باران سال آينده رسد و يرا فَلَالِى جمع
(افَلُّ) نام شمشير عدى بن حاتم وسيف أَفَلُّ) تيغ رخنه دار
(فُلَّى) گريز لشكر هزيمت يافته
(فُلَّال) گرمان مثله
(فليل) كامير دندان شتر شتر كه شكسته و رخنه شده باشد و گروه و موى انبوه و ليف خرما و سَيْفٌ فَلِيلٌ) شمشير با رخنه
فَلِيلَةٌ) كشفنه موى انبوه
(فُلْفُلٌ) كهدهد و زبرج مرج و سپيدش عالج مزو كلاهما نافع لقلع البلغم اللزج مضغًا بالزيت و تسخين العصبة لعضلات تسخينًا لا يوازنه غيره والمغص والنفخ و كذا استعماله فى اللعوق للسعال واوجاع الصدر و قليله يعقل و كثيره يطلق يجفف و يذيب و يبدد المنى بعد الجماع و يفسد الزرع بقوته: و دار فلفل) پلپل درازون شكوفه درخت فلفل است و گويند بار درختى است مثل درخت توت محرك باه هاضم طعام و مزيل مغص مدر بول و طلاى آن بروغن گزيدگى عقرب و رتيلا و ديگر هوام را نافع و نيز فُلْفُلٌ كهدهد خادم زيرك و ليف خرما و نام مردى
(فُلْفُلَان بالكسر دهى است باصپهان
(سَيْفٌ مَفْلُولٌ) شمشير با رخنه
(ن) فَلَّهُ فَلًّا) رخنه كرد در روى و شكست يقال فَلَلْتُهُ فَانْفَلَّ اى كسرته فانكسر؛ و فَلَّ الْقَوْمَ) هزيمت كرد قوم را و فَلَّ عَنْهُ عَقْلُهُ) ج ۳
رفت از وى دانش او و بازه آمد
(ثَوْبٌ مُفَلْفَلٌ) بالفتح جامه منقش بشكل فلفل و شرابٌ مُفَلْفَلٌ) شراب زبان گز و شعر مُفَلْفَلٌ) موى سخت مرغول و اديم مُفَلْفَلٌ) پوست نيك پيراسته و لحم مُفَلْفَلٌ گوشت با توابل
(فَلْفَلَة) خراميدن بناز و دندان ماليدن بسواك
(اِفْلَال) بزمين خشك بى نبات رسيدن و بى ستور و مال ماندن

نصلٌ مُفَلَّلٌ) پیکان شکسته
و رخنه دار
(تَفْلِیل) رخنه کردن
(اِفْتِلال) رخنه شدن و هزیمت
خوردن لشکر
(تَفَلُّل) رخنه شدن و خفتن
روی تیغ و کارد و مانند آن و
شکست خوردن لشکر
سیفٌ مُنْفَلٌّ) شمشیر رخنه
دار
(اِنْفِلال) رخنه شدن و شکسته
گردیدن و هزیمت یافتن لشکر
ج۳ (اِسْتِفْلال) اندک از بسیار گرفتن
(تَفَلْفُل) نزدیک گام نهادن در
رفتار و خرامیدن و دندان مالیدن
بمسواک و سر دو پستان پیش سیاه
شدن یقال تَفَلْفَلَ قادمتا الضرع
اذا اسودت حلمتاه

ف ل م

فَیْلَم کحیدر مرد بزرگ تن و بد
دل و مرد بسیار موی سر و بزرگ
آن و بزرگ و کلان از هر چیزی
و چاه فراخ و شانه و پوست پاره
که زیر دستارخوان طعام اندازند
و لشکر بسیار

اِفْتَلَم اَنْفَهُ) برید بینی آن
را
(تَفَیْلَم الغُلام) فربه و سطبر
گردید

ف ل ن

(فُلان و فُلانة) هر دو مضموم
کنایه است از نامهای مردم و
بالف و لام مر غیر مردم را و گاهی گویند
مر واحد را یا فُلُ و اثنان را یا فُلان
و جمع را یا فُلُون و مؤنث واحد را
یا فُلَةُ و اثنان را یا فُلَتان و جمع را
یا فُلات و هو نداء محذوف من یا
فُلان لا علی سبیل الترخیم و لو کان
ترخیما لقالوا یا فُلا و منع سبویه
ان یقال یا فُلُ و یراد یا فُلان الا فی
الشعر و گاهی مؤنث واحد را یا
فُلات و یا فُل گویند باراده یا فُلة

ف ل و

(فِلْو) بالکسر خرکره و اسپ کره
یک ساله یا از شیر بازکرده فِلْوَة
مؤنث فیهما اَفْلاء جمع
(فَلا) کعصا دهی است بطوس
(فَلاة) دشت بی آب و گیاه یا
بیابان بی آب و اقلها للابل ربع و
للحمیر و النعم غب یا صحرای وسیع
و فراخ فَلا و فَلَوات و فُلُوّ بضمتین
و فُلِیّ بضم فا و کسر آن جمع
و اَفْلاء جمع الجمع
(فُلُوّ) کعدو و سمو خرکره و اسپ کره
یک ساله یا از شیر بازکرده فَلُوَّة
مؤنث فَلاوَی جمع اذا فتحت
الفاء فی الواحد شددت الواو و اذا
کسرت خففت و قلت فِلْو کجرو
(ن) فَلا الصبی فَلْوًا بالفتح
و فِلاءً بازکرد کودک را از شیر
یا جدا نمود آن را و دور داشت فلا
المهر کذلک و فَلاه بالسیف
زد او را بشمشیر یا بر سر او زد شمشیر
را و فَلا زید) سفر کرد و عاقل
گردید بعد نادانی
فرس مُفْل و مُفْلِیَة) ایضا
اسپ ماده با بچه از شیر بازکرده
(اِفْلاء) از شیر باز کردن و بدشت
شدن و در آمدن در دشت و هنگام
فطام رسیدن کره یقال افلت
الفرس اذا بلغ ولدها ان یفطم
اِفْتِلاء) از شیر باز کردن و پرورش
و نگاه داشتن

ف ل ه د

(فَلْهَد) کجعفر کودک گرد اندام
خوب روی فربه نزدیک ببار رسیدگی
رسیده فُلْهُد کهدهد و فُلْهُود
کعصفور و مُفَلْهَد کمسرهد
مثله

ف ل ه م

(فَلْهَم) کجعفر فرج زن و چاه
فراخ

ف ل ی

(فِلایة) بالکسر سپش جستن در سر
اسم است فلی را
(فالیة الافاعی) اوائل شروبات
و کوکال خجک دار وهی تالیف
العقارب و الحیات فاذا خرجت
من جحر اذنت بها
(فَلی) کحتی کوهی است
(ض) فَلاه بالسیف فَلْیًا بالفتح
زد سر او را بشمشیر و فَلی رأسه)
جست سپش را در سر او و فَلی
الشعر) نیکو فکر کرد در شعر و معانی
غریب بر آورد و فَلی فُلانا)
فی عقله) آزمود او را در خرد
(س) فَلِی فَلًی) بریده و منقطع
گردید
(تَفْلِیَة) سپش جستن در سر
(تَفالی) سپش جستن خواستن

(اِسْتِفْلاء) سپش جستن در سر خواستن

باب الفاء فصل المیم

ف م م

(فَم) مثلثة مخففة دهان فَموَان تثنی اَفْواه جمع فُوَیْهٌ مصغر آن وفَمِی وفَمَوِی منسوب بوی اَصْلُه فوه نقصت مِنْهُ الهاءُ و لم یحتمل الواو الاعراب لسکونها و عوض منها المیم فاذا صغّرته او جمعته رددته الی الاصل وقلتَ فُوَیْه واَفْواه وتقول هذا فم مخفف ورایتُ فمًا ومررت بفم ومنهم مَن یضمّ الفاءَ علی کل حال ومنهم من یکسرها ومنهم من یعربها علی وفق اخرها وقد تشدد المیم مثلثة وفُمُ مِنَ الدِّبَاغ یکمرتبه پیراستن پوست

(فُمّ) بالضم وشد المیم سپس حرف عطف است لغتی است در ثم

ف م ی

(فَامِیَة) بتخفیف الیاء شهری است بشام ودهی بواسط یا آن اَفَامِیَة است بفتح الهمزة

باب الفاء فصل النون

ف ن ء

(فَنْء) بالفتح گروه یقال جَاءَ فَنْءٌ مِنْهُمْ

(فَنَأ) محرکة بسیاری وافزونی

ف ن ء ل

(فِنْئِل) کزبرج زن کوتاه قامت وگردن پیل

ف ن ا ق

(فُنُق) کقنفذ مهمانسرای

ف ن ج

(فَنَج) محرکة معرب فنگ

(فُنُج) بضمتین کسانیکه صحبت آنهارا ناخوش دارند

(فَنَّج) کبقم تابعی است که وهب بن منبه ازوی روایت حدیث کرده ومحدثی

(فَوْتَنَج) معرب پودنه که گیاهی است وآن کوهی ونهری میباشد دراز باندازهٔ دوگز وگلش آسمان گون ویتخذ النصاری بالقدس اکالیل علی رؤسهم یوم عیدهم ویجعلونه ایضا فی الماء الذی یصبونه علی رؤسهم نافع من النافض والبرد اذا طبخ بالزیت ودهن به البدن تریاق من ذوات السموم کلها قاتل للدیدان المقعد نافع للجذام والیرقان وامراض کثیرة

ف ن ج ش

(فَنْجَش) کجعفر فراخ هر چه باشد

ف ن ج ل

(فَنْجَل) کجعفر آنکه در رفتار پیشپاها نزدیک نهد وپاشنها دور

(فَنْجَلَة) کدحرجة دوری میان هر دو ساق وهر دو پای رفتاری است سست

(فَنْجَلَی) منسوب رفتاری است بضعف وسستی

(فُنْجُل) کقنفذ سیاه گوش

ف ن ج ل س

(فَنْجَلِیس) کخندریس سرنرهٔ بزرگ وگاهی صفت واقع شود فیقال کَمَرَةٌ فَنْجَلِیسٌ

ف ن ح

(ف) فَنَحَ الفَرَسُ مِنَ المَاءِ فَنْحًا) بالفتح کم از سیری خورد آب را

ف ن خ

(فَنْخ) بالفتح چیرگی وچیره شدن وخوار کردن وکوفتن وشکستن استخوان بی جدائی وبی خون آلودگی والفعل من نصر

(فَنِیخ) کامیر نرم وسست

(مِفْنَخ) کمنبر آنکه بسیار بشکند سر دشمن را وذلیل وخوار نماید

(تَفْنِیخ) چیره شدن وخوار گردانیدن

ف ن خ ر

(فَنْخَرَة) سوراخ بینی گشاده یا پر باد گردانیدن

(فِنْخِر) کزبرج سخت ودرشت ۳۷ که در سرون زدن باقی باشد

(فُنْخُر) کقنفذ بزرگ جثه فُنْخُرَة مؤنث

(فِنْخِیر) بالکسر مرد بسیار نازنده وفخر کننده وسنگ مانندی است نرم بزرگ بر بالای کوه بر آمده وجدا باشد

(فُنَاخِر) کعلابط بزرگ جثه

(فُنَاخِرَة) مؤنث وآنکه از باد برگرداند سوراخ بینی را

ف ن د

(فِنْد) بالکسر کوه بزرگ یا پارهٔ از آن بدراز او بفتح ولقب شهل

زمانی شاعر بشانه درخت وکونه
که اخص از جنس است و قوم فراهم
آمده و زمین باران نارسیده ونیز
فِندا کوهی است میان حرمین
شریفین ونام ابو زید مولای عائشه
بنت سعد بن ابی وقاص رضی الله
عنه منه قولهم هو الطامن فِند والد
انها ارسلته یاتیها بنار فوجد قوما
یخرجون الی مصر فتبعهم واقام بها
سنة ثم قدم فاخذ نارا وجاء
یعدو فعثر وتبدد الجمر فقال
تعست العجلة فقیل ابطأ من فِند
(افناد اللیل) رکنهای شب
ج ۳ وصلی الناس علی النبی صلی الله علیه
وسلم افنادا) یعنی یکان یکان
بی امام وگفته اند گروه گروه
وحرزوا ثنتین الفا من الملئکة بستین
الفا الان مع کل رجل ملکین وقوله
صلی الله علیه وسلم تتبعونی افنادا
افنادا یهلک بعضکم بعضا ای
تتبعونی ذوی فند ای ذوی عجز
وکفر للنعمة
(فَنَد) محرکه دروغ ودرماندگی و
تباهی یقال فلان ذو فند ای
ذو عجز وکفر للنعمة وسستی وتباهی

عقل ورای از پیری وبیماری و
نیز فَنَد) تباه خرد شدن از کلان
سالی وخطا کردن در قول ورای
و دروغ گفتن
(فَنْدُ وفِنْداوة) تیشه تیز و
فِنْداية تبر ومرفی ف ده
(مُفْنِد) کمحسن تباه خرد ورای
از پیری ونگویند عجوز مفندة بدان
جهت که او در اصل عقل ندارد
(اِفناد) دروغ گفتن وبخطای رای
منسوب کردن وخرف شدن
(فَنَّد فلانا علی الامر تفنیدا)
خواست انکار از وی وفَنَّد فی
الشراب) پیوسته خورد شراب را
وفَنَّد فلان) بر سر کوه نشست
ونیز تفنید) نسبت کردن کسی
را بدروغ وبضعف وخطای رای و
دانش وبعجز واندک الف دادن
اسپ را بعد فربهی لاغر گردانیدن
ونکوهیدن
(مُفانَدة) کاری خواستن از کسی
(تَفَنُّد) کاری خواستن از کسی و
پشیمان شدن
ف ن د ر
(فِنْدِیر) کقندیل پاره وتوده

بزرگ از خرما وسنگ بزرگ
بیرون جسته از سر یا از بن کوه
(فِنْدِیرة) بالتاء مثله فیهما
ف ن د س
(فَنْدَسَ الرجل فَنْدَسة دوید)
ف ن د ش
(غلام فَنْدَش) کجعفر کودک
هوشیار وتوانا سخت وفَنْدَش
بن جبان همدانی شخصی است که
اعشی همدان مرثیه او گفته
(فِنْدَشة) چیره شدن وغلبه
کردن
ف ن د ق
(فُنْدُق) کقنفذ بار درختی است
فارسی است وآن را چلغوزه
نیز خوانند ومهمان سرای
وجائی نزدیک مصیصه و
لقب محدثی و
فُنْدُق الحسین) موضعی
(فُنْبُدِق) مصغرا موضعی بحلب
فُنْداق) بالضم نامه حساب
ف ن د ل
(فَنْدَلة) کدحرجه پدر وزیر کاتب
ابی بکر بن ابی محمد
ف ن د ن

(فُنْدِین) بالضم وکسر الدال
دهی است وازان ده است
فقیه محمد بن سلیمان فُنْدِنی
ف ن ذ
(فانیذ) معرب پانیذ که قند
سپید باشد
ف ن ز ج
(فَنْزَج) بالفتح معرب پنجه و
آن رقصی است مر عجم را که جمعی
دست یکدیگر گرفته رقصند
ف ن ز ر
(فَنْزَر) کجعفر خانه که بر یک
چوب سازند که بدرازی نزدیک شصت
گز باشد جهت طلایه ودیدبانی
ف ن س
(فَنَس) محرکه نیاز وحاجت که
بخاک چسپاند وخوار وهلاک
سازد
(فانوس) بضم النون سخن
چین قاله المازنی وکان
فانوس الشمع منه
ف ن ش
(فَنَّش فی الامر تفنیشا)
سست شد ودر کار وفرو هشت
ف ن ش ع

(جَاءَ مُفْنَشِنًا لِحْيَتَهُ) یعنی
بی باکانه یا تهدید کنان آمد

ف ن ش خ

(فَلَنْشَخ) کجعفر علمی است
(مُفَنْشِخ) بکسر الشین افتاده
و رخفته
(فَنْشَخَة) مانده گردیدن و
درنگ کردن و سپس ماندن در
کاری و پای از هم جدا داشتن
وقت شاشیده و پیر و کلان
سال گردیدن مرد
(تَفَنْشَخَتِ الْمَرْأَةُ فِي الْجِمَاعِ)
گشاده کردن زن پایها را

ف ن ش ل

(مُفَنْشِل) بکسر الشین پراگنده
و پریشان کننده و مرد بیباک یقال
أَتَانَا مُفَنْشِلًا لِحْيَتَهُ ای مُفَنْشِنًا

ف ن ط ح

(فَنْطَح) کجعفر نام مردی

ف ن ط س

(فِنْطِيس) کقندیل نره و مرد
ناکس از جانب ولادت و مرد پهن
بینی و بینی فراخ سوراخ گسترده سر
فَنَاطِيس جمع
(فِنْطِيسَة) بالتاء کرک و بینی
خوک و یقال هو مَنِيعُ الْفِنْطِيسَة
یعنی او استوار رای و دانش و
صاحب ننگ و عار است
(فِنْطَاس) کقرطاس حوض کشتی
که دران نشافه آب آن گرد آید
و آوندی ساخته از چوب در کشتی
که دران آب خوردن نهند و کلکه که
بدان آب شیرین بخش نمایند

ف ن ط ل س

(فَنْطَلِيس) کخندریس سر نره
بزرگ

ف ن ع

(فَنِع) ککتف مرد بسیار مال
(فَنِيع) کامیر خداوند شتران
بسیار
(مِفْنَع) کمنبر مرد نیکو آوازه
(س) فَنِعَ فَنَعًا) محرکة فزون
و بسیار گردید مال او و بالید و
نیز فَنَعَ) نیکوئی و جوانمردی و
مردمی و فزونی و نیکو آوازه و تیزی
بوی مشک و مِسْكٌ ذُو فَنَعٍ)
مشک تیز بوی

ف ن ق

(جَارِيَةٌ فُنُقٌ) کعنق دختر ناز
پرورد و نازک اندام و ناقة
(فُنُقٌ) شتر ماده جوان فربه
(فَنِيق) کامیر گشن نیکو و نجیب
که بجهت نجابت و کرامت
نرنجانند آنرا و سوار نشوند بران
فُنُق ککتب جمع أَفْنَاق جمع
الجمع و قیل هو اسم من اسماء
الفحول و موضعی الیست قریب
مدینه
(امْلَدُ فَانِقٌ) نازک خوش
عیش
(فَنِيقَة) کسفینة جوال و غراره
فَنَائِق جمع
جَارِيَةٌ مِفْنَاقٌ) بالکسر دختر ناز
پرورد و نازک اندام
(افْنَاق) با ناز و نعمت شدن
سپس سختی و رنج کشی
(تَفْنِيق) بناز و نعمت پروردن
عَيْشٌ مُفَانِقٌ) بالضم و کسر
النون زیست خوش با ناز و
نعمت
(تَفَنُّق) با ناز و نعمت زیستن

ف ن ق ر

(فُنْقُور) کعصفور سوراخ کون
(فُنْقُورَة) بالتاء مثله

ف ن ق ع

(فَنْقَع) کجعفر مرگ
(فُنْقُع) کقنفذ موش و قد
تقدم القاف
(فَنْقَعَة) بالتاء سرین یا دبر و
یفتح

ف ن ك

(فَنْك) بالفتح دروغ و بن دم
(فِنْك) بکسر دروغ و پاره از شب و
یضم
(فَنَك) محرکة دله که جانوریست
پوستین وی بهترین و گرانمایه
ترین از انواع پوستین است
ج ۳ موافق جمیع مزاجها معتدل و معرفه
وهی است بسمرقند و قلعهٔ است
مر اکراد را نزدیک جزیرهٔ ابن
عمرو
(فَنِيك) کامیر کرانه زنخ یا بسوی
عنفقه یا فراهم آمد نگاه هر دو زنخ
منه الحدیث اذا توضأت فلا تنس
الْفَنِيكَيْنِ یعنی جانبی العنفقه عن
یمین و شمال و هما المغفلة و استخوان
کله که منتهای ستردن موی سر
است و دو مغزه مرغ
(الْفُنَيْك) کازمیل دو مغزهٔ مرغ
(احمد بن محمد فَنَّاكِيّ

کشدادی منسوب یکی از فقها است
(فنک بالمکان فنوکا) جای
گرفت واقامت کرد (وفنک علیه)
همیشگی نمود بران ودروغ بر
بافت (وفنک فیه) ستهید و
(فنکت الجاریة) بیباک
گردید (وفنک فی الطعام)
پیوسته خورد طعام وباز نماند ونیک
نداشت ودرین معنی از سمع
نیز آید (وفنک فی الامر) درآمد
دران ونیز (فنک) بالفتح
شگفت آمدن وبحرک وستم کردن
وستیهیدن وچیره شدن ودروغ ۳ج
گفتن
(افناک) پیوسته بودن نزد کسی
ودروغ گفتن وستیهیدن
(مفانکة) پیوسته خوردن
طعامی را ونشک نداشتن و
نه ایستادن ازان
(متفنکة) بکسر النون زن گول

ف ن ن

(فن) بالفتح حال وگونه (افنان
وفنون) بالضم جمع وسرود و
آواز طرب انگیز ونیز (فن) راندن
وفراموش کردن ومغبون شدن
ودیر واشتن وام وجز آن وآرستن
چیزی را والفعل من نصر
(فنة) بالتا ساعت واندکی
از روزگار ومدت (فینة) بالفتح
والیا قبل النون مثله
(هو فن علم) بالکسر اونیکو
پاینده وقیام ورزنده است درعلم
(فنة) بالضم گیاه بسیار
(فنن) محرکة شاخ (افنان) جمع
(افانین) جمع الجمع واحمد بن
ابی فنن شاعریست ونیز
(افانین) روشهای سخن
(فنین) کامیر آماسی است در
بغل ودروی (وبعیر فنین)
شتر دروی فنین زده دوادوی است
بنجد ودوی ست بمرو
(شجرة فناء) کصحراء درخت
بسیار شاخ (شجرة فنواء) بتخفیف
النون والواو بعدها مثله علی
غیر قیاس
(فنان) کشداد گورخر که تک و
رفتار گوناگون دارد
(رجل فینان) بالفتح مرد دراز
ونیکوموی (فینانة) مؤنث و
(شعر فینان) موی دراز ونیکو
(ابو عثمان فینی) کسکینی محدث
است
(افنون) کعصفور مار وزن کنده
پیر فرو هشته اندام وزن کلان
سال وشاخ درخت درهم پیچیده
وسخن مجمل وپوشیده وتک آمیخته
از تک اسب وناقه وبلا وسختی و
اول جوانی وخستین ابر ونیز
(افنون) لقب صریم بن معشر
تغلبی شاعر وگونه ونفیح
(رجل مفن) بالکسر مرد که شگفتها
آرد (ومفنة) بالتا مؤنث
(رجل متفنن) مرد ذو فنون
(مفنون) شتر فنین رسیده
(فنفنة) از سستی پراگنده
کردن شتر ازرا
(مفننة) کمعظمة پیرزن بدخوی
وشتر ماده که نخستین عشراء معلوم
شود وپس ترکشوف برآید
(تفنین) درآمیختن وگونه گونه
ساختن مردم را وکهنه شدن جامه
لی دریدگی ویا تنک جامه را جای
تنک وجای سطبر ونیز (تفنین
الثوب) خطوط جامه ویقال (ثوب
فیه تفنین) یعنی جامه که دران
خطها از غیر جنس اوست
(افتنان) سخن گوناگون
آوردن
(استفنان) بر فنون چیزی
برداشتن کسی را

ف ن و

(فنا) کعصا کوهی است
(فناة) بالفتح کاو وپاکاو (فنوات)
محرکة جمع وسک انگور یا بار درختی
است سخت سرخ که ازان قلائد
سازند (فنا) قال زهیر کان فتات
العهن فی کل منزل نزلن به حب
الفنا لم یحطم ونیز (فناة) ابی
است مر جذیمه را
(شعر افنی) کاحمد موی دراز و
نیکو
(امرأة فنواء) کصحراء زن بسیار
وانبوه موی (وشجرة فنواء)
درخت بسیار شاخ فراخ سایه هو
علی غیر القیاس والقیاس (فناء)

ف ن ی

(فناء) بالکسر المدگرداگرد منه
(فناء الدار) یعنی پیشگاه فراخ
سرای (افنیة وفنی) بالضم و
تشدید الیاء جمع

(فَانِی) پیر سال خورده
(فُلَانٌ مِنْ اَفْنَاءِ النَّاسِ) بالفتح و المد یعنی او شناخته نسب است
(اَفَانِیَة) کثمانیة گیاهی است
(اَفَانِیّ بفتح الهمزة و شد الیاء) جمع و سک انگور
(اَرْضٌ مَفْنَاةٌ) بالفتح زمین موافق جهت فرود آیندگان
(س ف) فَنِیَ فَنَاءً) بالفتح و المد سپری شد وفَنِیَ فُلَانٌ کلان سال شد
(اِفْنَاء) سپری و نیست گردانیدن
(مُفَانَاة) همدیگر نرمی کردن و آشتی نمودن و آرام دادن
(تَفَانِی) یکدیگر را نیست و سپری گردانیدن در جنگ و جز آن

باب الفاء فصل الواو

ف و ت

(فَوْت) بالفتح شکاف میان دو انگشت افوات جمع وهو فَوْتُ رُمْحِهٖ یعنی دیده شود و نرسد یُقَالُ هُوَ مِنِّی فَوْتَ الرُّمْحِ ای حیث لا یبلغه فَوْتَ یَدِهٖ وفَوْتُ فَمِهٖ کذلک و یقال فی الشتم جَعَلَ اللّٰه رزقه فَوْتَ فَمِهٖ ای حیث یراه ولا یصل الیه
مَوْتُ الْفَوَاتِ) مرگ ناگهانی یقال مات فلانٌ موتَ الفَوَاتِ
(فُوَیْت) کزبیر یگانه در رای و دانش خود مذکر و مونث در وی یکسانست
(ن) فَاتَ الْاَمْرُ فَوْتًا) بالفتح و فَوَاتًا کسحاب در گذشت کار و کَذَا فَاتَهُ الْاَمْرُ
(اِفَاتَة) در گذاشتن و فوت گردانیدن
(تَفْوِیْت) فائت کردن
(تَفَوَّتَ عَلَیْهِ فِیْ مَالِهٖ) بی او گذشت در مال او
(تَفَاوَتَ الشَّیْئَانِ تَفَاوُتًا) مثلثة الواو از هم جدا و دور شد وهو علی غیر القیاس لانّ المصدر من تفاعل بضم العین الّا ما روی فی هذا الحرف و نیز تَفَاوُت) بالضم عیب منه ما تری فی خلق الرحمٰن مِنْ تَفَاوُتٍ ای عیب بحیث یقول الناظر لو کان کذا لکان احسن
(اِفْتِیَات عَلَیْهِ) فرمود او را و یقال فُلَانٌ لَا یُفْتَاتُ عَلَیْهِ مجهولا ای بحکم او کاری کرده نشود ومنه الحدیث امثلی یفتات علیه فی امر بناته
و نیز اِفْتِیَات) در گذشتن و تو بیرون آوردن کلام را و بی فرمان وی کردن کاری یقال اَفْتَاتَ عَلَیْهِ بِاَمْرِ کَذَا ای فاته به

ف و ج

(فَوْج) بالفتح گروه فُؤُوْج) بالضم و اَفْوَاج جمع اَفَاوِج و اَفَاوِیْج جمع الجمع
(فَیْج) بالفتح پیک معرب است و گروه مردم و احمد بن حسن فَیْج و هبة اللّٰه فَیْج و ابو رشید فیلج و احمد بن محمد اصفهانی پسر ابو فیج محدثان اند واصله فَیّج کَکَیِّس
(فُیُوْج) بالضم آنها که در زندان آمد رفت دارند و پاسبانی آن کنند
(فَائِجَة) فراخی میان هر دو بلند از زمین و دشت و یک توده و گروه
(ن) فَاجَ الْمِسْکُ فَوْجًا) بالفتح و دمید بوی آن وفَاجَ النَّهَارُ سرد گردید روز وفَاجَ النَّهَارُ
(اِفَاجَة) دویدن و شتاب رفتن و جوق جوق فرستادن شتر ان را بر آب و حوض
(تَفْوِیْج) سرد و خنک گردانیدن یُقَالُ لَسْتُ بِرَائِحٍ حَتّٰی اُفَوِّجَ ای ابرد عن نفسی
(اُسْتُفِیْجَ فُلَانٌ) مجهولا سبک شمرده و خوار داشته شد

ف ی ح

(فَیَاحِ) کقطام غارت اسم است آنرا ومنه فِیْحِیْ فَیَاحِ) یعنی فراخ شو اے غارت
(اَلْبَحْرُ اَفْیَحُ) دریای فراخ
ج ۳ (فَیْحَاء) کصحرا سرای فراخ یا آشام با توابل
(اَلْبَحْرُ فَیَّاحٌ) کشداد دریاے فراخ
(ن ض) فَاحَ الْمِسْکُ فَوْحًا و فَیْحًا بفتحهما و فُوُوْحًا بالضم و فَوَحَانًا و فَیَحَانًا) محرکة دمید بوی آن فَاحَ الطِّیْبُ کذلک ولا یقال فی الکریهة او عام وفَاحَتِ الْقِدْرُ) جوشید دیگ وفَاحَتِ الشَّجَّةُ خون بر آورد زخم و فَاحَتِ الْغَارَةُ) فراخ شد تاراج
(اِفَاحَة) بجوش آوردن دیگ

وخون ریختن

ف وح

(فَوْح) بیرون برآمدن باواز مردم وستور یا بانگ یا بی بانگ یقال فَاخَتِ الرِّیحُ وفَاخَ الرَّجُلُ ای خَرَجَتْ منه الرِّیحُ ودمیدن بوی فَوَحَان محرکة مثله فی الکل وقیل فَاخَتِ الرِّیحُ بالمعجمة اذا کان لها صوت وفاحت بالمهملة بلا صوت والفعل من نصر وفی الحدیث کل بائلة تَفُوحُ

(اِفَاخَة) تیز دادن وگند کردن و
٣ج یقال اَفِخْ عَنَّا مِنَ الظَّهِیرَة یعنی باش وسرد کن گرما را

ف ود

(فَوْد) بالفتح نزدیکتر وبمعظم ترموی سر متصل گوش ویقال له فَوْدَان اذا کان له ضَفِیرَتَان وکرانه سر وبها فَوْدَان یقال بَدَا الشَّیْبُ بِفَوْدَیْهِ وناحیه وتنگ بار یقال قَعَدَ بین الفَوْدَیْن ای بین العِدْلَین وجوال گروه ونیز فَوْد بالفتح آمیختن ومردن ورفتن مال وپاییدن وثابت بودن آن والفعل من نصر

(فَائِدَة) انچه داده یا گرفته شود از دانش ومال وجز آن

(فُؤَاد) کسحاب دل

(رَجُل مِتْلَافٌ مِفْوَادٌ) بالکسر مرد تلف کننده وفائده دهنده

(اِفَادَة) فائده گرفتن وفائده دادن وهلاک کردن کسی را ومیراندن

(تَفَوُّد) برآمدن بالای کوه

(تَفَاوُد) بهمدیگر فائده دادن از علم وهنر والصواب تفاید

(اِسْتِفَادَة) فائده گرفتن وفائده دادن

ف ور

(فَوْر) بالفتح جوشش وشتابی وروش وجه یقال اَتَوْا مِن فَوْرِهِم ای من وجههم وقبل ان یسکنوا وموضعی است در یمامه وبضم وشهری بساحل دریای هند معرب پور

(فَوْرَةُ الجَبَل) بالفتح روی کوه وپشت آن وابُوفَوْرَة) جدیر سلمی است وفَوْرَةُ الحَرِّ) سختی گرما وجوشش آن وفَوْرَةُ العِشَاء) بعد از نماز خفتن

(فَار) پی مردم

(فَارَةُ الاِبِل) بوی شتر که از پوست تروی برود وفَارَةُ المِسْک) نافه مشک ومذکور است در ف ا ر

(فِیرَة) بالکسر خوردنی زچه که از دانه شنبلید وخرما یا دیگر دانها پزند ومغرقه جد پدر ابراهیم بن محمد بن حسین اصبهانی محدث

(فُور) بالضم نام مردی وآهوبرگان لا واحد لها من لفظها او هو فائر

(فُوَّرَة) بالضم علتی است که در خردگاه دست وپای ستور حادث گردد ووقت مالیدن پراگنده وباز فراهم گردد وستور را لنگ کند وقد تهمز ومر

(فُوَار) کغراب سرجوش دیگ

(فُوَارَة) بالتاء مثله

(فَائِر) پراگنده پی از ستور وجز آن وهو فُور بالضم جمع وکینه

(فَوَّارَة) کشداده چشمه آب ومغاکچه بر سوی ران اسب تا شکم که استخوانی نپوشد آنرا فَوَّارَتَان دورسته است میان سرین واستخوان گرداگرد دبر تا کرانه سرین ونیز فَوَّارَة) مرهی است در سواد طهران

(فُوُّز) کعتل نام ابوالقاسم بن فیره شاطبی

(فُورَان) کعثمان دهی است در همدان ونام مردی

(فِیَارَان) بالکسر دو شاخه زبانه ترازو

(فَیُّور) کتنور مرد تیز وچست وچابک

(فُوفَارَة) بالضم دهی ببغداد

(ن) فَارَ فَوْرًا وفُؤُورًا کدخول وفَوَرَانًا محرکة جوشید دیگ وچشمه وجز آن وفُرْتُهُ انا بجوش آوردم وفَارَ العِرْقُ فَوَرَانًا) جوشید رگ وبرجست وفَارَ المِسْکُ فُوَارًا) بالضم وفُوَرَانًا) دمید بوی وی وفُرْتُ لَهُ الفِیَارَیْن) ساختم جهت آن فیارانرا وفَارَ فَائِرُهُ) جوشید کینه وخشم او للغة فی ثار ثائره

(اِفَارَة) بجوش آوردن دیگ وجز آنرا

(تَفْوِیر) فیره ساختن زچه را

ف وز

(فوز) بالفتح دهیست بحمص و
(فوز و فَوْز) رستن و فیروزی یافتن
بنیکی و خیر و هلاک گردیدن و
مردن از لغات اضداد ست
والفعل من نصر یقال فازای
فات و فاز به ای ظفر و فاز منه
ای نجا و بردن چیزی را یقال
فاز بو ای ذهب به
(فَازَة) سایه بانی ست که بر دو
ستون باشد و موضعی ست در
اهواز از کرانه دریای یمن
(فَائز) شمشیر سعید بن زید
بن عمرو بن نُفیل رضی الله عنه
(مَفَازَة) بالفتح رهائی و پناه
جای و جای هلاک و مرگ ضد و
قوله تعالی فلا تحسبنهم بمفازة
من العذاب ای بمنجاة منه
و دشت بی آب مَفاوز جمع
(اِفَازَة) فیروز گردانیدن
یقال اَفَازه الله بکذا
(تَفْوِیز) مردن و پیدا و آشکارا
گردیدن راه و درگذشتن و بیابان
بریدن با شتر یقال فَوَّز الرجال بابله
اذا رکب بها المفازة

ف و س

(فَاس) شهری ست در اندلس

ف ء س

ف و ص

(اِفَاصَة) سخن گفتن بنرمی
و رهانیدن سخن و جز آن و بالنفی
استعمال کنند بیشتر یقال ما
افاض بکلمة ای ما تکلم و ما ابان
و یقال قبضت علی ذنب الضب
فَافَاص من یدی حتی خلّص ذنبه
(مُفَاوَصَة) بیان کردن سخن
(تَفَاوُص) از یکدیگر جدا شدن

ف و ض

(قوم فَوضی) کسانی گروه
برابر که میان ایشان رئیس
و بزرگتر نباشد یا قوم پراگنده یا گروه
همدیگر در آمیخته و نعائم فوضی
شترمرغ باهم در آمیخته و و امرهم
فَوْضی بینهم بمعنی فوضوضی
ست
(امرُهم فَوضُوضَاءُ بینهم)
بالفتح ممدود و تقصر یعنی کار
مشترک میان آنها یا کار که
در آن قوم مختلف باشد و یکی
بحق دیگری تصرف کند فیضوضی
بالقصر و المد مثله
فَوَّضَ اِلَیْهِ الامرَ تفویضاً)
باز گذاشت کار بروی و فَوَّضَ
المرأة) زن دادبی کابین
(شرکة مفاوضة) انبازی برابر
در هر چیزی و نیز مُفَاوَضَة)
باهم برابری کردن در کار و سخن
و جز آن
(تَفَاوَضُوا فی الاَمْر) با یکدیگر
انباز شدند در کار و شرکة
تَفَاوُض) انبازی برابر

ف و ط

(فُوطَة) بالضم جامه که از سند
آرند یا چادر نگارین فُوَط کصرد
جمع یا چادرهای خط دار او هی
لغة سندیة

ف و ظ

(فوظ) بالفتح مرگ یقال حان
فَوْظُه ای موته
(فَاظ فَوْظاً و فُوَاظاً) بالضم
بمرد

ف و ع

(فَوْعَة) بالفتح بوی خوش و تیزی
و تیزی زهر و اول روز و شب

ف و غ

(فَوْغَة) بالفتح دمیدن
بوی خوش
(فَوَغ) محرکة سطبری دهن و
دمیدن بوی والفعل من سمع
(فَاغ) دهی ست در سمرقند
(فَائِغَة) بوی خوش در بینی
رسنده سست کننده
(اَفْوَغ) مرد سطبر دهن

ف و ف

(فَوْف) بالفتح مثانه گاو و
و نیز فَوف) خواستن چیزی یقال
هو یفوف به فوفاً ای یسأله
فیقول نظفرا بهامه علی ظفر سبابته
وقولهم ما فاف عنی بخیر و لا زبا
یعنی نخواست چیزی را والفعل من نصر
(فُوف) بالضم سپیدی که بر ناخن
نوجوانان پیدا گردد و یفتح و بالضم
اکثر فُوفَة یکی و بالضم سپیدی
مغز دانه خرما و پوست سرخ دانه
خرما و پوستک خال دل و پوست
هر چه که باشد فُوفَة بالتاء مثله
و پاره های پنبه و نوعی از جامه های
یمن و شگوفه و هو فی قول ابن
احمر شبه بالفوف من الثیاب
و چیز اندک یقال ما ذاق فُوفاً
وما اغنی عنی فلان فُوفاً

۴ج

ای شیئاً
(بُرْدُ اَفْوَافٍ) بالاضافة جامه
تُنُک جمع فوف است
(فَافَان) موضعی ست بر دجله
در پائین میّافارقین
(بُرْدٌ مُفَوَّفٌ) کمعظّم چادر تنک
که در وی خطهای سپید باشد
یا عام ست
(تَفْوِیف) نگارین کردن جامه را

ف و ق

(فَوق) بالفتح زبر خلاف تحت
یکون اسماً وظرفاً مبنیّ فاذا
اُضِیفَ اُعرِبَ وقوله تعالی اِنّ اللّه
لا یَسْتَحِیِ اَن یَضرِبَ مَثَلاً مّا بَعُوضَةً
فما فوقها ای فما دونها فی الصغر
وقال الفرّاء اعظم منها یعنی الذّباب
والعنکبوت
(فِیق) بالکسر بلند قامت مضطرب خلقت
(فِیقَة) بالکسر شیری که میان دو
دوشیدن گرد آید در پستان
صارت الواو یاءً لکسرة ما قبلها
فِیقَات وفِیق بحذف التاء وفِیَق
کعنب واَفْوَاق جمع اَفَاوِیق
جمع الجمع و نیز اَفَاوِیق) آب که
در ابر فراهم آید ساعت بساعت

بارد و اَفَاوِیق اللیل) اَشْبُ
از شب و فِیقَةُ الضُّحیٰ) بلند
برآمدگی آن
(فُوق) بالضم زبر نره و راه
نخستین و مرد دراز بالا مضطرب
خلقت و سوفار تیر اَفْوَاق و فُوق
کصرد و فُقیٰ مقلوبة جمع و فُوقَان
هر دو کرانه سوفار و نیز فُوق)
گونه از سخن و کسان و کرانه و سر
زبان یا مخرج دهن و کشادگی آن
و مرغی ست و پادشاهی بود در روم و
و نام نیز فُوقِیَّة) منسوب بوی او الصواب
بالقافین ویقال ما ارتدّ علیٰ
فُوقِه یعنی گذشت و باز نیامد و
وذو الفُوق) شمشیر مفروق ابی
عبد المسیح وقولهم رمینا فوقاً
ای رشقاً
(فُوقَة) بالتاء سوفار تیر و بلند
بالا بر هم و مضطرب خلقت
(فَاق) کاسه پر از طعام و روغن
زیتون پخته و دشت هموار و مرد دراز
بالا بر هم و مضطرب اندام و زمینی ست و
مرغی ست آبی دراز گردن
(فَاقَة) بالتاء درویشی و نیاز
(فَوَق) محرکة کجی و شکستگی

[...]ت و سوفار تیر او هو بالفتح من
قولهم فاق السهم یفاق فاقاً وفوقاً
ثم حرّکت الواو واخرج مُخرج
الحذر لانّ هذا الفعل من سمع
(فَوَقَة) محرکة ادیبان خطیبان
(اَفِیق) کامیر دهی ست به یمن و
شهری ست میان دمشق و طبریه
ولعقبته ذکر فی اخبار الملاحم
وفیق که عوام میگویند غلط ست
(فُوَاق) کغراب مرد بلند قامت
مضطرب بر هم اندام فُیَاق بالیاء
التحتیة مثله و هنگامی که وقت جان
کندن عارض گردد و هکه و میان
دو دوشیدن شیر که ساعتی مکانند
بچه را تا شیر فرود آرد و باز بدوشند
ویفتح یا میان گذاشتن و باز گرفتن
بدست پستان را اَفْوِقَة کاعلمة و
واَفِقَة کصاحبة جمع یقال ما
اَقَام عِندَه الا فُوَاقاً ومنه الحدیث
العیادة قدر فُوَاقِ ناقةٍ وقوله
تعالی ما لها من فُوَاقٍ قرئ
بالفتح والضم ای ما لها من نظرة
وراحةٍ وافاقةٍ
(فَائِق) برگزیده و بهترین از هر چیز
و پیوند سر با گردن

(اَفْوَق) تیر شکسته سوفار وفی المثل
رَجَعَ فلانٌ بافوقَ ناصلٍ ای بسهم
منکسر الفوق ساقط النصل یعنی بی بهره ناتمام
باز گردید
(فَوْقَاء) کصحراء نره تیز و باریک سر و
ومحالة فَوْقَاء) چرخ کلان که بهر رسن
آن دو سوفار باشد که در آن رسن رو
(ن) فاق اصحابه فَوْقاً و فَوَاقاً)
بفتحهما و فَوَقاناً محرکة برتر شد از یاران
خود در مرتبه و وفاق فُوَاقاً) بالضم
هکه شد او و فاق بنفسه فُوُوقاً
وفُوَاقاً) نزدیک مردن رسید یا مرده جان
داد و فاقت الناقة) واهم آمد فیقه
در پستان او و فَقَت السَّهمَ)
شکستم سوفار تیر را
(مُفِیق) کمقیم شتر ماده گرد آورنده
شیر را میان دو دوشیدن مُفِیقَة
بالتاء مثله مَفَاوِیق جمع و شاعر
مُفِیق) شاعر سخن عجیب آور
(اَفَقْتُ السَّهمَ اَفَاقَةً) در زه نهادم
سوفار تیر را با سر کنم اَوْفَقْتُه بتقدیم
الواو علی الفاء مثله ولا یقال اَفْوَقْتُه
وهو من النوادر و اَفَاقَت
الناقة) فیقه فراهم آورد و
اَفَاقَ من مرضه) روی بصحت

ج ۳

آورد یا صحت روی نمود بیمار (افاق
من سکره) وکذلک (وأفاق الزمان)
ارزان گشت بعد گرانی وخشک سالی
و نیز (إفاقة) آرامش وآسایش
میان دو دوشیدن
(مُفَوَّق) کمعظم خوردنی ونوشیدنی
که اندک اندک گیرند
(تفویق) سوفار ساختن تیر را
و فواق فواق خورانیدن شیر بچه را
(تَفَوُّق) واضح نمودن در عیش
و فواق فواق یکیدن بچه شیر را و
فواق بفواق دوشیدن و منه حدیث
ابی موسی انه تذاکر هو ومعاذ
قرأة القرآن قال ابوموسی اما انا
فاتفوقه تفوق اللقوح ای لا اقرأ
جزءً امرة ولکنی اقرء منه شیأ بعد
شیء فی اناء اللیل والنهار
(افتاق الرجل) نیازمند و درویش
گردید و سر و به بسیار بچه
(رجل مُستفیق) مرد بسیار
خواب
(اِستفاقة) به شدن گرفتن بیمار
وصحت روی نمودن او را و فواق
فواق دوشیدن ناقه را ویقال
(اِستفق الناقة) یعنی مدوش

پیش وقت آن او وبازایستادن
از شراب یقال ما یستفیق من الشراب
ای ما یکف وبهوش آمدن مست و
جز آن
(انفیاق) لاغر گردیدن شتر و
مردن آن وشکسته شدن سوفار
تیر یقال فقت السهم فانفاق
ف و ل
(فُول) بالضم باقلی ونخود یا دانه
ست دیگر شبیه آن مر اهل شام را
یا خاص ست بخشک (فُولَة) بالتاء
یکی و نیز (فولة) شهری بفلسطین
ف و م
(فُوم) بالضم سیر وگندم ونخود
ونان وهر دانه که از آن نان پزند
وهر کره سیر وپیاز وهر عقده لقمه
بزرگ
(فُومَة) بالتاء خوشه وآنچه بدو
انگشت بر داشته شود
(قطعة فوم) کصره پاره پاره
بریدن آن را
(فامی) منسوب بسیرفروش اصل
آن فومی ست بالضم
(فامیة) دهی ست بعراق
(أفامیة) شهری ست بشام

(فیّوم) کقیوم شهری ست بمصر
یا زمینی از آن
(فامین) دهی به بخارا
(تفویم) نان پختن یقال فوموا لنا
ای اختبزوا
ف و ن
(فاوانیا) بالیاء والالف المقصورة
بیخ گیاهی ست کمتر از ذرعی و
بیخش یکعدد وبقدر شبری و بسطبری
انگشتی وچون بشکنند دو خط صلیبی
نمودار گردد ولا جرم عود صلیب
خوانندش حار ست وملطف و
محلل و مدر حیض و قاطع نزف الدم
ونافع تر ست مر نقرس وصرع را
که تعلیق آن هم
(تفون) افزایش وافزون شدن
وحسن نما وگوالیده کی نیکو
ف و ه
(فُوه) بالضم دهان فاهٌ فیهٌ
فَوهَة بالفتح والتاء فم سواء
افواه وأفمام جمع اولا واحد
لها لان فما اصله فوه محرکة حذفت
الهاء استثقالا لاجتماع الهائین
فی قولک هذا فوهه وبقیت الواو
طرفا متحرکة فوجب ابدالها الفا

لانفتاح ما قبلها فبقی فا ولا یکون
الاسم علی حرفین احدهما التنوین
فابدل مکانها حرف مشاکل لها
وهو المیم لانهما شفهیتان وفی
المیم هوی فی الفم یضارع امتداد
الواو ویقال فی تثنیته فمان وفموان
وفمیان الاخیران نادران لان
العوض والمعوض عنه لا یجتمعان
ابدا وقالوا فوه وفوزید وفا زید وفی زید
فی الاعراب الثلثة وهکذا فی الاضافة
الی نفسک هذا فی ویستوی فیه
الاعراب الثلثة ویقال مات لفیه ای
لوجهه و لو وجدت الیه فا کرش
ای ادنی طریق ویقال کلمته فاه الی
فیّ یعنی با او رو باروی سخن گفتم
نصب فوه علی الحال ویقال فاها
لفیک ای جعل الله بفیک الارض والتراب
کما یقال بفیک الحجر وبفیک الاثلب
او جعل الله فم الداهیة لفیک و
یقال سقی الله علی افواهها یعنی بر سر
خود گذشت شتران را ویقال دخلوا
فی افواه البلد وخرجوا من ارجلها
یعنی از اوائل شهر در آمدند و از
اواخر آن بیرون رفتند و نیز (فوه)
و دندان یقال لا فض فوه یعنی

شکسته نشود و دندان او و دیک
افزار و بوی افزار که از آن خوشبوی
را نیکو نماید و رنگ شکوفه و گونه
آن و صنف هر چیز و گونه آن اَفْواهٌ
جمع افاویه جمع الجمع
(فوهة) بالضم دهانه کوی و دهانه
راه و دهانه رود بار و دهانه جوی
و شورش و غوغا لغة فی الفوهة
کقبرة
(فَوَه) محرکة فراخی دهن و فراخ
دهن شدن و بر آمدن دندان یا
ثنیه علیا و دراز گردیدن آن
والفعل من سمع
(فُوَّه) کسکر روناس که بهندی
درختی است باریک و دراز سرخ که
بدان رنگ کنند نافع است جهت
جگر و سپرز و عرق نسا و درد
سرین و درد تهیگاه و سخت مدر بول
و حیض و خمیر آن سبزه که بد نماید بر صورتها
(فُوَّهة) کقبرة شورش و غوغای
مردم منه المثل ان رد الفوهة ای
القالة و از هم بریدگی مسلمانان بغیبت
و سر شهر بن مرد و دهانه کوچه و دهانه راه
و دهانه رود بار و اول هر چیزی
فوهات و فوایه جمع

(فَیِّه) کجیس مرد بسیار گوی
فصیح یا آزمند بسیار خوار یقال
رجل فیه ای اکول
(اَفْوَه) مرد فراخ دهن و بر آمده
دندان و دراز دندان فَوْهَاء
کصحراء مؤنث و واَفْوَه ازدی
شاعر است
(بِئْر فَوْهَاء) چاه کشاده دهانه
و محالة فوهاء) چرخ دراز دندانه
و طعنة فوهاء کذلک
(ن) فاه بالکلام) سخن گفت
ویقال ما فهت بکلمة ای ما فتحت
فمی بها
(مُفَوَّه) کمعظم نیک گوی یا منطیق
مفوه مبالغه است و سخت آزمند
بسیار خواره و شراب مفوه) شراب
خوشبوی آمیخته و منطق مفوه)
سخن روشن و کشاده و ثوب مفوه)
جامه بفوه رنگ کرده مُفَوّی
مثله
(تَفْوِیه) فراخ دهان و دراز دندان
کردن یقال فَوَّهَهُ الله
(فَاهَاهُ مُفَاهَاةً) همسخن شد
با او و تازید و فخر کرد فَاوَهَه
کذلک

(فَوَه) سخن گفتن و بدهانه جای
در آمدن آن را
(تَفَاوُه) باهم سخن گفتن
(رجل مُسْتَفِیْهٌ) مرد بسیار خوار
(اِسْتَفَاهَ اِسْتِفَاهًا و اِسْتِفَاهَةً
بسیار خوار و سخت نوش گردید بعد
کم خوارگی یا آزمید و فرو شد تشنگی
او از آب خوردن
ف و و
(فُو) بضم الفاء و سکون الواو
دار وی است بفارسی بیخ سنبله مدر
درد بهار و داء الثعلب را نافع
(فَاءُو) دیهی است بصعید مقابل
قاءو بالقاف
(فَاوَة) روستائی است بطائف
(فُوَّة) کقوة بیخ درختی است که
روناس و روین خوانندش و بدان
رنگ کنند و دار وی است مسقط
جنین و مدر و مفتح و روشن صاف
کننده پوست از هر گونه داغ و مانند
بیسی ابیض و درفن
(ثوبٌ مُفَوًّی) کمعظم جامه
بروناس رنگ کرده
(اَرْضٌ مَفْوَاةٌ) بالفاء زمین
روناس ناک و نیز مَفْوَاةٌ)

معرفة شهری است بمصر
باب الفاء فصل الهاء
ف ه ت
(مَفْهُوت) کمضروب مرد درمانده
و سرگشته
ف ه ج
(فَیْهَج) کحیدر می و پیمانه آن
و بالونه
ف ه د
(فَهْد) بالفتح یوز فَهْدَة مؤنث
فُهُود بالضم و اَفْهُد کافلس جمع
و میخ واسط پالان و ابن الفُهْد
له ذکر فی الغزل من کتاب الکلبی
فی الموطأ و قیل بالقاف
(فَهْدَة) بالتاء کوئی نام اسب
عبید بن مالک نهشلی و استخوان
بلند بر آمده در پس گوش شتر و
گوشت پاره بیرون جسته زیر سینه
اسب و هما فَهْدَتَان فیهما
(فَهِد) ککتف مرد خفته و بی خبر
و شبیه بیوز در خواب و تمدد و فهد
کابل مثله
(فَهَّاد) کشداد یوز بند و شکار آموزاننده
آن
(فَوْهَد) کجوهر کودک فربه تمام

خلقت مراتق فُوهَا ناقة موئث

(اُفْهُود) کعصفور کودک فربه تمام اندام

(اَفَاهِید) بالفتح موضعیست در راه ربذه

(ف) فَهَدَ لَهُ فَهْدًا) بالفتح نیکوساخت کار را در غیبت او

(س) فَهِدَ فَهَدًا) محرکة خوابید و غفلت ورزید از آنچه که لازم و ضروری بود و همچو یوز گشت در خواب و تمدد آن ومنهُ الحدیثُ اِنْ دَخَلَ فَهِدَ وان خَرَجَ اَسِدَ

ف ه د ر

(فُهْدُر) کقنفذ نوجوان پرگوشت و پرجوانی مقلوب فرهد

ف ه ر

(فَهْر) بالفتح والتحریک جماع کردن از زنی را بی انزال و با دیگری انزال کردن والفعل من فتح

(فِهْر) بالکسر سنگ که بدان چهار مغز بشکنند یا سنگ کف و یؤنث

(اَفْهَار و فُهُور) بالضم جمع و پدر قبیلهٔ از قریش وهو فهر بن مالک بن نضر بن کنانه فهری منسوب بوی

(فُهْر) بالضم مدرسه جهودان که بروز عید در آن فراهم آیند یا روزیست که در آن جشن نمایند و طعام لطیف و شراب لذیذ خورند

(فَهِیْرَة) کسفینة نوعی از طعام که شیر خالص را بسنگ ریزه تفسان گرم سازند و چون بجوش آید آرد بر آن ریخته ترتیب دهند

(عَامِر بن فُهَیْرَة) کجهینة مولای ابی بکر است رضی الله عنه

ناقة فَیْهَر کصیقل شتر ماده درشت توانا و بزرگ جثه ناقة فَیْهَرَة کذلک

(مَفَاهِر) بالفتح گوشت سینه مردم

(فَهْمَرَة) تاسه زده گردیدن اسپ و در ماندن در رفتار از سستی

(اِفْهَار) جماع کردن بی انزال و با دیگری انزال کردن و جماع کردن با دختری و شنوانیدن آواز حرکاتش دختر دیگر را و این نوع جماع را وجس خوانند و آن منهی عنه است و بعید حاضر آمدن جهودان یا بمدرسه ایشان در آمدن و فراهم آمدن

گوشت و لخت لخت گردیدن وهو اَفْهَرَ الیمن و فرو ماندن در راه و هلاک و مانده شدن شتر و ختنه کردن دختر را یقال اُفْهِرَتِ الجَارِیَةُ مجهولا ای خُتِنَت

(تَفَهِیُّر) تاسه بر افتادن اسپ را و در ماندن و مانده شدن آن از ضعف و سستی

(تَفَهَّرَ فِی المَالِ) فراخ حال گردید

تَفَیْهُر فراخ حال شدن یقال تَفَیْهَرَ فِی المَالِ ای اتَّسَعَ فیه و تاسه گرفتن اسپ را و مانده گردیدن آن

ف ه ر ج

فَهْرَج کجعفر شهری است بشهرستان اصطخر بر کنار دشت معرب فهره

ف ه ر س

(فِهْرِس) کزبرج فهرست معرب است فَهْرَسَ کِتَابَهُ فهرست کتاب نوشت

ف ه ض

(فَهْض) بالفتح سر شکستن والفعل من فتح

ف ه ق

(فَهْقَة) بالفتح استخوان بن گردن که اول فقارات است یا استخوان قریب پیوند سر و گردن مشرف بر کام

(فَاهِقَة) زخم تیر و هر جراحت که خون از وی روان باشد یا داغ فهقه

(فَیْهَق) کصیقل فراخ از هر چیزی و شتر ماده بسیار شیر

(بئر مِفْهَاق) بالکسر چاه بسیار آب

(س) فَهِقَ الاِنَاءُ فَهَقًا) بالفتح و بحرکة پر شد خنور چندانکه از سر بیرون شود

(ف) فَهَقَهُ فَهْقًا) بر فهقه او زد

(اِفْهَاق) پر گردانیدن خنور و مانند آن و داغ کردن بر فهقه و فراخ شدن برق و جز آن

(تَفَهُّق) فراخ و کشاده گردیدن برق و جز آن و روان شدن خون و مانند آن

(اِنْفِهَاق) فراخ گردیدن برق و جز آن مُنْفَهِق نعت است از آن

(تَفَيهَقَ فِي الْكَلَامِ) فراخ
کرد در سخن و برگردانید دهن
را به سخن

ف ه ك

(فَيهَك) کحیدر زن کول بی
خرد

ف ه ل

(فَهْلَل) کجعفر ممنوعًا باطل اسم است
آنرا منه قولهم الضلال بن
فهلل

ف ه م

(فَهْم) بالفتح پدر قبیله است
و نیز (فَهْم) نام پسر عمرو بن قیس
بن عيلان
(فَهِم) ککتف مرد زود فهم
و دانا
(س) فَهِمَهُ فَهْمًا بالفتح
ویحرک وهی افصح و فَهَامَةً کسحابة
ویکسر و فَهَامِيَةً کراهية
دانست و بدل دریافت
(اِفْهَام) فهمانیدن
(تَفْهِيم) فهمانیدن
(تَفَهُّم) اندک اندک دریافتن
(اِسْتِفْهَام) فهمیدن خواستن
یقال استفهمنی فافهمته وافهمته تفهیما

ف ه ن س

(فَهْنَس) کجعفر نام مردی

ف ه ه

(فَهّ) بالفتح درمانده بسخن فَهَّةٌ
مونث
(فَهَّة) درماندگی بسخن فَهَاهَة
و فَهْفَهَة و فَهَه محرکة شده والفعل
من سمع و فراموش کردن چیزی
وفی الحدیث ما سَمِعْتُ مِنْكَ
فَهَّةً فِي الْاِسْلَامِ قَبْلَهَا ای السقطة
والجهالة ونحوها
(فَهِه) ککتف درمانده بسخن
فَهْفَه مثله
(فَهِيه) کامیر عاجز درمانده
بسخن و سفینة فهیهة عاجز نادان
(فَهْفَاه) بالفتح مرد نیکو سیاست
شتران یقال هو فهفاه على المال
ای حسن القیام
(اِفْهَاه) درمانده گردانیدن
بسخن و فراموش کنانیدن یقال
اَفَهَّهُ الله یعنی درمانده بسخن
گردانید او را حدّی و خرجت لحاجة
فافهّنی عنها فلان حتی فههت
ای انسانیها حتی نسیت
(تفهیه) درمانده گردانیدن بسخن

ف ه و

(ن) فَهَوْتُ عَنْهُ سهو کردم
ازان
(اَفْهَى الرَّجُلُ) خطا کرد رای
او و برگردید

باب الفاء فصل الياء

ف ى ء

(فَيْء) بالفتح سایه زوال کرد بعد
از گشتن آفتاب باشد ابو عبیدة
کل ما کانت علیه الشمس فزالت
عنه فهو فیء وظل وما لم تکن علیه
الشمس فهو ظل ج افیاء و فُیُوء
جمع و غنیمت و خراج و پاره ای
مرغان و بازگشت فَيْأَة بالفتح
و فِيئَة بالکسر شده و بازگشتن
والفعل من ضرب یقال هو سریع الفیء
من غضبه و هو حسن الفیئة ای
حسن الرجوع و یقال فاء المولی عن
امرأته ای کفّر عن یمینه و رجع
الیها و غنیمت گرفتن و یائی
کلمه تعجب ضعیف است
(فِئَة) مثل فعة گروه اصلها فیء
والهاء عوض من الیاء التی نقصت
عن وسطه فئون و فئات جمع

(فَيْأَة) بالفتح بازگشت و مرغی
است مانند عقاب و هنگام و یکسر
دخل علی تَفِيئَة فلان ای
اثره
(مَفْيَأة) و بضم فاء و جای که
آفتاب برسد
(قولهم لا یؤمر مُفَاءٌ علی
مُفِيء) ای مولی عرب
(اِفَاءَة) بازگشتن بازگردانیدن
و غنیمت دادن یقال افاء الله
علی المسلمین مال الکافرین و منه
قوله تعالی ما افاء الله علی رسوله
من اهل القری
(تَفْيِئَة) سایه انداختن یقال
فیّأت الشجرة
(تَفَيُّؤ) سایه گرفتن و برگردیدن
سایه
(اِسْتِفَاءَة) رجوع کردن و غنیمت
گرفتن یقال استفأت هذا المال
ای اخذته فیئا

ف ى ج

(فَيْج) بالفتح کو بیت و نزدیک
آنک از زمین

ف ى ح

(فَيْح) بالفتح فیوح بالضم

بسیاری نبات و فراخی و ارزانی
سال و بلاد و فراخ و ارزان شدن
و بحرک والفعل من ضرب وسمع
(فَیحَة) بالفتح موضعی ست در
دیار مُزَینه
(اَفیَح) کاحمد فراخ
(اَرْضٌ فَیحَاء) بالفتح زمین فراخ
و نیز (فَیحَاء) اشبام با توابل
(فَیحُونَة) بالفتح نام زنی
(نَاقَةٌ فَیَّاحَةٌ) کلّانه ماده شتر
بزرگ پستان بسیار شیر
(فَیحَان) بالفتح موضعی ست در
دیار بنی سعد
(اِفْحَاء) شکستن گرمای نیم روز را
یقال اَفِحْ عَنكَ الظَّهِیرَةَ ای اَبْرِدْ
ف ی خ
(فَیخَة) بالفتح ظرفی ست کوچک
که در آن نان خورشها و چیزهای
اندک از جوارشات و مانند آن
نهند و کشادگی مخرج بول و شدن گرما
و گیاه انبوه و در هم پیچیده
(ض) فَاخَتِ الرِّیحُ بلند شد باد
یا بانگ کرد و نیز فَیخ منتشر
و پراگنده شدن
(اَفَاخَ الرَّجُلُ) پشیمان شد برای او بارنت
اَفَاخَ مِن فُلَانٍ) باز داشت از آن
و رد کرد و نیز (اَفَاخَة) تیز با پلیدی
مع خروج ریح
ف ی د
(فَیْد) بالفتح زعفران سوده و موی
دراز که بر تفوز اسپ بر آید و قلعه
است در راه مکه سمی بفید
بن فلان و (فَیدُ القُرَیَّات)
موضعی ست
(حَزْمُ فَیدَةَ) بالفتح موضعی
است
(فَائِد) کصاحب کوهی است
(فَائِدَة) آنچه گرفته یا داده شود
از دانش و مال و جز آن فَوَائِد
جمع
(فَیَّاد) کشداد بوم نر و مرد خرامنده
و آنکه بپیچد هر آنچه بر آن قادر شود
و بخورد
(فَیَّادَة) بجبانه خرامنده و آنکه
بپیچد هر آنچه بر آن قادر شود
و بخورد والهاء للمبالغة
(ض) فَادَ فَیدًا) بالفتح خرامید
و (فَادَ زَیدٌ) بمرد و هلاک گردید
و (فَادَ المَالُ لَهُ) ثابت شد مال
و (فَادَ الزَّعفَرَان) بسوده زعفران
و (فَادَه) بپیخت
کرد از وی پس بخوشید
از آن و برگردید و (فَادَت لَهُ
لَفَائِدَةٌ) حاصل شد برای او فایده
و (فَادَ المِلَّةَ بِیَدِهِ عَنِ الخُبزَةِ)
صاف و پاکیزه کرد نان را از خاکستر
بدست خود
(اِفَادَة) پاکیزه کردن نان را از
خاکستر و فایده دادن و فایده گرفتن
از لغات اضداد است
(تَفْیید) فال بد گرفتن از آواز بوم
یُقَالُ فَیَّدَ فُلَانٌ اِذَا تَطَیَّرَ مِن
صَوتِ الفَیَّادِ
(تَفَیُّد) خرامیدن
(تَفَایُد) همدیگر را فایده دادن
یقال هما یتفایدان بالمال ای
یفید کلّ صاحبه
(اِستِفَادَة) فایده گرفتن
و فایده خواستن و فایده دادن
ف ی ذ
(فَیْذ) کجف آنکه گوشت ساق
وی او سخت باشد
(اِنفِیَاذ) تنها شدن
ف ی ش
(فَیش) بالفتح سر نره فَیشَة
بالتاء مثله
(فَائِش) کصاحب آدمی ست
کَانَ یَحْمِیه ذُو فَائِش سَلَامَة بن
یزید الیحصبی ملك من ملوك
حمیر و کان یظهر لقومه فی العام
مرّة مُبرقعًا
(فَیَّاش) کشداد مرد متکبر لافی
و مهتر بسیار فضل و فزونی از لغات
اضداد است
(فَیشُوشَة) سستی و فروهشتگی
(فَیشَان) بالفتح دهی است
بیمامه
۳ج (فَیشُون) بالفتح نهریست
(فَاشَان) دهی ست بمرو
(فَاشُون) موضعی ست ببخارا
(ض) فَاشَ الحِمَارُ الاَتَانَ)
برجهید خر بر ماده و بر آمد بر آن
کَانَّهُ مِنَ الفَیشَةِ و فَاشَ الرَّجُل
افتخار کرد و بزرگ منشی نمود و پیدا شدن
در خود چیزی که ندارد
(مُفَایَشَة) بر همدیگر فخر نمودن
(فِیَاش) بالکسر مثله و بسیار تهدید
و وعیدهای دروغ نمودن در
جنگ و لاف زدن
(تَفَیُّش) لاف زدن و بر گردیدن

از چیزے

ف ی ص

(مَفِیص) جاے گریز و جاے بازگشت یقال مَا عَنهُ مَحِیصٌ لَا مَفِیصٌ ای مَحِیدٌ

(ض) فَاصَ فِی الاَرضِ (فَیصًا) بالفتح رفت و دور رشد + و (مَا فِصتُ) یعنی از جاے نرفتم و (مَا یَفِیصُ بِهِ لِسَانُهُ) یعنی سخنے نگفت و هیچ ظاهر بیان نکرد

(اِفَاصَة) بیان کردن انداختن کنیز را یقال اَفَاصَ بِجُولِدِ ای رمے بِهِ و واماندن انگشتان از گرفتن چیزے یقال اَفَاصَتِ الیَدُ اِذَا تَفَرَّجَت اَصَابِعُهَا عَن قَبضِ الشَّیء

ف ی ض

(فَیض) بالفتح مرگ و رود نیل وقال الاصمعی نهر البصرة و اسپ تیزرو و اسپی است مر بنی ضُبَیعة بن نزار را و دیگری مر عتبة بن ابی سفیان را و لقب مطلب بن عبد مناف برادر هاشم بدان جهت که بسیار جود بود و قولهم اعطاه غَیضًا من فَیضٍ اے اعطاه قلیلا من کثیر

(فَیضَةُ الدَّمعِ) روانی اشک (فَیضَةُ الخَمرِ) کذلک

(فَیَّاض) کشاده جوان مرد و بسیار بخشنده و نام اسپ بنی جَعدَه، و شاذ بن فیّاض محدث است + و (نَهرٌ فَیَّاض) جوی پر آب + و نیز فیاض، لقب طلحة بن عبید الله لانّه اشتری بِئرًا فتصدّق بها و نحر جزورًا فاطعمها فقال له النبی صلی الله علیه وسلم انت الفیّاض فلقّب به

(امرهم فَیضَیضی بینهم و فیضوضی، و یمدّان و فَیُّوضَی) بالفتح یعنی مختلف اند در آن و تصرف میکند هر واحد در چیزے که مر دیگرے راست ارضٌ (ذَاتُ فُیُوضٍ) کصبور زمینیکه در آن آبها بسیار جارے و روان باشد

(ض) فَاضَ المَاءُ فَیضًا و فُیُوضًا) بالضم والکسر و فَیضُوضَةً و فَیَضَانًا بالتحریک بسیار شد آب چندانکه روان گردید + و (فَاضَ الوَادِی) لبالب رفت رود + و (فَاضَ صَدرُهُ بِالسِّرِّ) آشکار کرد راز را + و (فَاضَ الرَّجُلُ فَیضًا و فُیُوضًا) بمرد و (فَاضَت نَفسُهُ) برآمد جان او و (فَاضَ الخَبَرُ) فاش گردید خبر + و (فَاضَ الشَّیءُ) بسیار شد فَاضَ اللِّئَامُ کذلک و (فَاضَ الدَّمعُ) روان شد اشک

(مُفَاض) مستوی و برابر و منه فی صفته صلی الله علیه وسلم وکان مُفَاضُ البَطنِ ای مستوی البطن مع الصدر + و حَدِیثٌ مُفَاضٌ فِیهِ) سخن در پیوسته

(دِرعٌ مُفَاضَةٌ) زره فراخ + و (امرأة مُفَاضَةٌ) زن کلان و بزرگ شکم

(اِفَاضَه) آب را بر خود ریختن و یک بار روان شدن مردم از عرفات بسوی منی ومنه قوله تعالی فاذا افضتم من عرفات و متفرق شدن و شتابی نمودن و برآمدن از آن بسوے جای دیگر و هر دفعه افاضه است و در آمدن در حدیث و رفتن در آن و نیک پر کردن خنور را یقال اَفَاضَ الاِنَاءَ ای مَلَأَهُ حتّی فَاضَ و باختن تیر قمار را یقال اَفَاضَ القِدَاحَ و اَفَاضَ بِالقِدَاحِ اذا ضرب بها و برآوردن شتر علف را از شکنبه جهت نشخوار و ریختن اشک

(مُستَفِیض) آب روان کردن خواهنده + و (حَدِیثٌ مُستَفِیضٌ) سخن فاش حَدِیثٌ مُستَفَاضٌ فِیهِ) کذلک قلیلةٌ او لغةٌ ردیّةٌ ولا تقل مُستَفَاضٌ

(محمد بن جعفر بن مستفاض) محدث است

(اِستِفَاضَة) آب روان کردن خواستن و فراخ و بسیار درخت شدن وادی و فاش شدن خبر و سخن

ف ی ظ

(فَیظ) بالفتح مرگ یقال حَانَ فَیظُهُ ای قرب موته (فَوظ) بالواو کذلک

(ض) فَاظَ فَیظًا و فُیُوظًا و فَیَظَانًا محرکة و فُیُوظَةً) بالضم بمرد و کذا فَاضَت نَفسُهُ ای خرجت و (فَاظَ هُوَ نَفسَهُ) ای قاءها و اخرجها یعنی ولا قال الاصمعی سمعت ابا عمرو بن العلاء یقول لا یقال فاضت نفسه ولا فاض بتّةً ولکن فَاظَ نفسه او فَاضَت نَفسُهُ بالضاد اذا مات

(اَفَاظَهُ اللهُ) بمیرانید او را خدای اَفَاظَ اللهُ نَفسَهُ کذلک و یقال ضربته

حتے افظت نفسه
(تفیّظ) جان دادن یقال تفیّظوا انفسهم ای تقیئوها

ف ی ع

(فیع الامر و فیعته) بالفتح اول کار و آغاز آن

ف ی ف

(فیف) بالفتح جای برابر و هموار یا بیابان بی آب افیاف و فیوف و فیاف جمع و زمین مختلف الریاح و منزلی است مر مزینه را
(فیوف الریح) بالضم موضعی است بد هنا و آن اروزی است که در ان چشم عامر بن طفیل کور شد یا آن فیف الریح است
(فیفاة) بیابان بی آب
(فیفاء) بالمد و بقصر بیابان فراخ بی آب فیافی جمع و فیفاء رشاد بالمد موضعی است و فیفاء الخبار موضعی است بنواح عقیق مدینه و فیفاء الغزال قریب بمکه که از آنجا بابطح فرود آیند

ف ی ق

(فیق) بالفتح آواز ماکیان
(فیق) بالکسر کوه محیط دنباو مرد دراز بالا و بدون لام موضعی است
(افیق) کامیر شهری است میان دمشق و طبریه و اوی است و با بی
(ض) فاق فیقا بالفتح بمرد و جان داد
(افیق الشاعر) جید گفت و معانی غریب و شگرف آورد

ف ی ل

(فیل) بالکسر افیال و فیول و فیلة بالتاء مونث و مرد فربه گران و ثقیل * و رجل فیل الرای و یفتح مرد سست عقل رجال افیال الرای جمع و جار فیالة بالکسر و فیولة بالضم و ابو الفیل صحابی است
(رجل فال الرای و فال ایضا) من غیر اضافة مرد سست رای ضعیف عقل * و نیز فال دهی است بفارس معرب بال بباء فارسی از آن وی است قطب عالی قطب الدین فالی مولف تقریب و غیره و اسمعیل بن ابراهیم که هر دو قاضی شیراز اند و جماعتی و شهری است بخوزستان از آن شهر است ابو الحسن علی بن احمد ادیب با آن فاله است بزیادت ها
(فائل) گوشت تندی و رگ یا آن رگ ران است * و رجل فائل الرای مرد ضعیف عقل
(فائلتان) دو رگ است در بطن هر دو ران محاذی همدیگر او مضغتان من لحم اسفلها علی الصلوین من لدن ذنی الجبتین مکتنفتا العصعص متحدرتان فی جانبی الفخذین و هما من الفرس کذلک * و فال لبنه فیه
(رجل فیّل الرای) ککیس مرد سست عقل * و رجل فیّل اللحم مرد بسیار گوشت
(فیال) کشداد صاحب فیل و پیل بان
(مفیولاء) پیل ریزکان
(فیلان) بالکسر موضعی است نزدیک باب الابواب و قیل اسم خوارزم او لا قیل له المنصورة شهر کر کالج و فیلان بن عرادة محدث است و نیز نام مولای یا رجنا ابی سفیان یا آن فبیل است
(ض) فال رایه فیلة و فیولة خطا کرد و ضعیف و سست گردید * و فال رایه خطا کرد رای او در بازی فیال * و قال الرجل سست رای شد مرد
(فیّل رایه تفییلا) زشت کرد رای او را و منسوب نمود بخطا و سستی رای و سست رای گفت
(مفایلة) بازی است مر فتیان عرب را فیال بالکسر و بفتح مثله و مذکور است در ف ء ل
(تفیّل النبات) نهایت سید گیاه * و تفیّل الشباب) زیاده و افزون شد جوانی * و تفیّل فلان) فربه گردید * و تفیّل رایه) ضعیف شد و خطا کرد در رای او
(استفیل الجمل) همچو پیل شد شتر در جثه و توانائی

ف ی م

(فیّم) ککیس مرد سخت و توانا فیوم جمع
(فیمان) بالفتح عهد و پیمان معرب است

ف ی ن

(فَيْنَة) بالفتح ساعت يقال لقيته فَيْنَةً اى الساعة فينات جمع ويدخله الالف واللام كثيرا فيقال لقيته الفينة بعد الفَيْنَة اى الحين بعد الحين

(فَيْنَان) بالفتح نام اسپى مر بنى ضبه را ومرد نيكو ودراز موى فيناء مؤنث ومذكورست در ف ن ن

(فَيْنَتُ بن اَقيان بن معدّ بن عدنان) بالفتح ست

(افيون) بكرذون شير خشخاش مصرى ست سياه رنگ وبهترين نافع للاورام الحارّة خاصّةً فى العين مخدر قليله نافع منوّم كثيره سمّ وهو ماخوذ من الافن وهو ان لا يُبقى الحالبُ من اللبن فى الضّرع شيأ

(ض) فان فيناً) بالفتح آمد

ف ى ى

(فِى) حرف جراست ثنائى ومعنى آن در ومى آيد براى ظرف مكان وظرف زمان نحو انتم عاكفون فى المساجد وفى ايام معدودات وبراى مصاحبت بمعنى مع نحو دخلوا فى اُمم اى معهم وتعليل نحو

ج ۳

اِنَّ امرأةً دخلت النار فى هرّة حبستها اى لاجل هرّة * واستعلا نحو لاصلبنكم فى جذوع النخل اى على جذوع النخل؛ ومرادف با كقوله ؛ ويركب يوم الرّوع منّا فوارسُ بصيرون فى طعن الاباهر والكلى والى نحو فردوا ايديهم فى افواههم اى الى افواهم؛ ومن نحو الا عم صباحاً ايها الطّلل البالى؛ وهل يعمن مَن كان فى العُصُر الخالى؛ وبراى مقايسة وآن داخل مشود ميان مفضول سابق وفاضل لاحق نحو ما متاع الحيوة الدنيا فى الاخرة الا قليل؛ وبراى توكيد نحو اركبوا فيها؛ وبراى تعويض وآن زايدست در عوض فى ديگر محذوف نحو ضربت فيمن رغبت يعنى ضربت من رغبت فيه؛ ويا فيما تعجب؛

(فَايا) شهرستانى ست بمنبج ازان جايى ست رافع بن عبد الله فايانىّ

الكتاب الحادى والعشرون فى القاف

باب القاف فصل الهمزة

ق ء ء

(قِئْقِئ) كز برج سپيده تخم مرغ ويوست تنك سپيد بسپيد آن

(قَأْقَاءُ) كسلسال آواز زاغان عراق

ق ء ب

(قَؤُوب) كصبور مرد بسيار آب خوار؛ اناء قَؤُوب) آوند بسيار آب گرانه قوأبى منسوبا مثله

(مِقْأَب) كمنبر مرد بسيار آب خوار

(ف) قَأَبَ الطعامَ قَأْباً) بالفتح خورد طعام يا خورد تمامه آنرا وكذا قَأَبَ الماءَ فيهما

(س) قَئِبَ الرَّجُلُ مِنَ المَاء قَأَباً) محركة وقأباً كسحاب بسيار نوشيد آب را وپر شد؛ وقَئِبَ الماء نوشيد آب را

ق ء ش

(قَأْش) بالفتح رسن كشتى لغة عراقيه

ق ء ى

(ف) قَأَى قَأْياً) بگفت بر خود ثابت كرد حق خصم را

باب القاف فصل الباء

ق ب ء

(قَبْأَة) بالفتح گياهى ست كه بعلف ستور آيد قَبَاءَة) كسحابة مثله

(ف) قَبَأَ الطَّعَامَ قَبْأً) خورد آنرا * وقَبَأَ الرَّجُلُ مِنَ الشَّرَاب پرشكم شد از آب وبسيار خورد آنرا

ق ب ب

(قَبّ) بالفتح مرد وكش. اصل نيكو ونجيب وماهر در ضراب پاره جيب پيراهن وسوراخ چرخ كه در آن چوب چرخ باشد يا آهن ميانه چرخ وچوبى كه درميان چرخ دلو باشد ومهتر قوم وپادشاه ونائب وى خليفه ومابين بر سو هر دوران يا مابين سرين وسخت ترين وبزرگترين از لگام ويقال عليك بالقَبّ الاكبر اى بالرّاس الاكبر

(قَبْ) بسكون الباء حكايت آواز شمشير چون بر ضريبه فتد

(قِبّ) بالكسر استخوان بيرون آمده ميان دو سرين يقال اَلزِقْ قِبَّك

بالارض و پیر و بزرگ قوم
(قِبَّةُ الشّاة) بالکسر وقد تخفف
هزارخانهٔ شکنبهٔ گوسپند
(قُبَّة) بالضم بنای گرد برآورده
وگنبذ قُبَب کصرد وقِبَاب بالکسر
جمع + ونیز قُبَّة) موضعی ست + و
قُبَّةُ جالینوس) در مصر ست
+ وقُبَّةُ الرَّحمة) در اسکندریه
+ وقُبَّةُ الاسلام بصره + وقُبَّةُ
الحِمَار) در بغداد سمی به لانه کان
یصعد الیها علی حمار لطیف + و
قُبَّةُ الفراك) موضعی ست بکلواذا
+ وذو القُبَّة) لقب حنظلة بن
ثعلبة بدان جهت که در دشت
ذی قار گنبذی برپا ساخته
(ابوجعفر قُبّی) وعمران بن سلیم
قُبّی بالضم منسوب اند بسوی قبه
که موضعی ست بکوفه + ونیز قبی)
آنکه پی در پی روزه دارد چندانکه
نزار و لاغر میان شود از آن منه
الحدیث خیر الناس القُبّیُّون + وایّوب
بن یحیی قَبّی) بالفتح ست
(قَبِیب) کامیر اقط خشک وتر
در آمیخته
(قِبَاب) ککتاب نوعی از ماهی

و موضعی بسمرقند و محلهٔ است
در نیشاپور و جایی بنجد در راه جیان
بصره و دهی در پائین مصر
دهی نزدیک یَعْقُوبَا
(قُبَاب) کغراب نیک برنده
از شمشیر و جز آن وبینی بزرگ وسطبر
وقلعهٔ است در مدینه
(قَابّ) سال آینده
(قَابَّة) تندر یا آواز آن یقال
ما اصابتنا العام قطرة ولا قابّة
یا قطرهٔ باران
(اَقَبّ) باریک و لاغر میان
(قَبَّاء) ممدود امؤنث اَقَبّ
قُبّ بالضم جمع یقال خیل قُبّ
ای ضوامر
(قَبَّاب) کشداد شیر بیشه و جایی
ست باذربیجان
(حِمَار قُبَّان) ککتان نوعی از
ملخ گیاهی و عیر قُبّان) کذلك و
هو فعلان من قب و من ثم لا
تصرفه العرب لانها معرفة عندهم
(قُبَّیْن) بالضم جایی ست بعراق
(قُبَیْبَات) مصغرا جایی است
قریب مغیثه و آبی ست مر بنی
تغلب را و جایی ست بر پشت

دمشق و محلهٔ است در بغداد و
آبی مر بنی تمیم را و موضعی در حجاز
(قَبْقَب) کفدفد شکم
(قَبْقَبَة) کدحرجة بانگ دندان
کشتن و آواز شکم اسپ و شیر + ونیز
قَبْقَبَة) غریدن و جوشیدن
و بانگ کردن شتر و کول گردیدن
(قِبْقِب) کزبرج صدف دریایی
(قِبْقَاب) کسلسال نیک دروغ
گوی و شتر غرنده و جوشان و خروشان
و کس ن یا کس فراخ بسیار آب
و نعل چوبین و مهره که بدان جامه
را جلا دهند و مرد بسیار سخن یا
بیهوده گوی و آواز دندان کشتن
(قُبَاقِب) کعلابط مرد بسیار سخن
و سال آینده یقال انك لن تفلح
العام و لا قابل و لا قاب و لا قُبَاقِب
و لا مُقَبْقِب یعنی تو گاهی نامی نیابی
و این همه نامهای سالهاست یکی بعد
دیگری و مرد بدخوی درشت و
جایی ست و نهری در ثغر و آبی
مر بنی تغلب را در زمین
جزیره
(سُرَّةٌ مَقْبُوبَة) ناف لاغر
(ض) قَبّ القومُ قُبُوبًا) بالضم

بانگ و فریاد نمودند در خصومت
+ وقَبّ الاسد قبًّا وقبيبًا) کامیر
شنیده شد آواز دندان شیر از بر هم
زدن قبّ الفحل کذلك + وقَبّ
نابُهُ) بانگ کرد دندان او که بر هم زد
+ ونیز قُبُوبًا) پژمرده گردیدن
گوشت و پوست و جز ما و خشک
شدن ریش و جراحت و بی آب
گشتن آن
(ض ن) قَبّ النبتُ قبًّا) بالفتح
خشک گشت + ونیز قَبّ)
بریدن
ج ۳ (س) قَبّ بطنُهُ قَبَبًا) محرکة
باریک گردید شکم او وکذا
قَبِبَ بطنُهُ) بالفك + ونیز
قَبَب) باریکی و لاغری هیگاو شکم
(مُقَبْقِب) کمسرهد شیر بیشه و
بکسر القاف سال آینده
(بیتٌ مُقَبَّب) کمعظم خانه
قبه دار
(سُرَّةٌ مُقَبَّبَة) کمعظمة ناف باریک
لاغر
(تَقْبِیب) خشک شدن یقال
قَبَّبَتِ الرُّطَبَةُ اذا جفّت
و قبه ساختن

(تقبّب) بقبه در آمدن
اقتباب) بریدن
ق ب ت ر
قُبْتُرُ) کقنفذ کوتاه بالا قباتر
کعلابط مثله
(قُبْتُورُ) کعصفور جزیره‌ایست
بمغرب از آن جای است خطیب ابن
سعید بن محمد انصاری
ق ب ث
(قَبَاثُ بن رَزِین لخمی)
کسحاب محدث است وقبات بن
اشیم) صحابی
(ض) قَبَثَ بِهِ قَبْثاً) بالفتح به
پنجه گرفت آنرا
ق ب ث ر
(قَبْثَرُ) کجعفر فرومایه گمنام
قُباثِر) کعلابط مثله
ق ب ج
قَبَجٌ) بالفتح کبک فارسی معرب
لان القاف والجیم لایجتمعان
فی کلمة من کلام العرب قبجه کرکه
تقع علی الذکر والانثی کالحمامة
ویعقوب یختص بالذکر منه
کالظلیم من النعامة ومثله کثیر
ق ب ج ر

ج ۳

(قَبْجَرَ) کغضنفر مرد کلان شکم
ق ب ح
(قبح) بالضم زشتی ضد حسن و
یفتح
(قُبَاحَة وشُقُحَالَة) بالفتح و
الضم از اتباع است یا هر دو یک
معنی آید یعنی زشتی باد بر و وقد
مر فی ش ق ح
(قبیح) کامیر زشت قباح ککتاب
وقباحی کسکاری وقبحی
کسکری جمع * ونیز قبیح) کرانه
استخوان بازو که نزدیک آرنج
است وپیوند جای ساق وران
(قبیحة) کسفینه زشت قبائح
وقباح ککتاب جمع وناقة
قبیحة الشخب) شتر ماده فراخ
سوراخ پستان
(قباح) کسحاب پیوند جای
ساق وران
(قبحان) کسکران محله‌ایست
بصره
(قباح) کرمان خرس
(مقبوح) نکوکرده شده وبرگشته
از خیر ودور از آن
(ك) قَبَحَ قُبحاً) بالضم والفتح

وقُبُوحاً وقُبُوحَةً بالضم وقباحاً
کغراب وقَبَاحَةً کسحابة زشت
گردید
(اقباح) زشت آوردن زشت
یافتن
(قَبَّحَ عَلَیْهِ فِعْلَه تَقْبِیحاً) آشکار
کرد وبیان نمود زشتی کار او * ونیز
تقبیح) بکسو کردن و دور گردانیدن
از نیکی وخیر یقال قَبَّحَهُ الله ای
نحاه عن الخیر وآبله شکستن که
ریم از وی برآید وشکستن تخم مرغ
وقبحاله گفتن کسی را
(مقابحة) باهم دشنام دادن
(استقباح) زشت شمردن
ق ب ذ
(قُباذ) کغراب پدر کسری
(حِنطَةٌ قُبَاذِیَّةٌ) بالضم منسوبا
گندم کهنه ردی
(قُبَاذِیان) بالضم موضعی ببلخ
ق ب ر
(قبر) بالفتح گور قبور بالضم جمع
* وخیف ذی قبر) موضعی
است قریب عسفان
(قبرة) بالفتح شهرستانی است
باندلس از آن است عبدالله

بن یونس وعثمان بن احمد
(قبر) بالکسر جای کرم خورده از
چوب اکر
(قِنبرین) بالکسر مشنی عقبه‌ایست
بتهامه
(قُبَر) کصرد نوعی از انگور دراز
سپید جید ونیکو ونوعی از مرغان
کرچکاوک نامندش قبرة یکی
(قُبّار) کغراب شمشیر شعبان بن
عمرو حمیری
(قَبُوبُ) کصبور زمین پست نرم
وخرابن زود بار آور یا خرابن کر
بارش در شاخ او بوده باشد
(ابو قاسم منصور قباری)
کشدادی زاهدی است در
اسکندریه
(قُبّار) کرمان گروه فراهم آمده
جهت برآوردن وکشیدن شکار
از دام وچراغ شکاری در شب و
موضعی است بمکه
(قُبَّر) کسکر چکاوک قُبَّرة بالتاء
یکی قبراء بالضم ممدود وآمثله
قبائر جمع قنبرة کقنفذة لغتی است
درآن
(قنبر) کعنبر نام مردی

(ابو بشر عمرو بن عثمان
بن قُنبر) کقنفذ ملقب بسیبویه
امام النحاة است
(قِبِرّی) کزِمِکّی بینی و بزرگ
بینی
(قُبَیراة) بالمدّ سرزه قُبَیرة
بحذف زاید مصغر آن
(قُبَیرِیان) بالضم وهی است
از نقیه
(مَقبُرَة) مثلثة الباء گورستان
وجاء فی الشعر مقبر بلاها مقابر
جمع * لِکُلِّ اُناسٍ مَقبَرٌ بِفِنائِهِم *
فَهُم یَنقُصُونَ وَالقُبُورُ تَزِیدُ
(مَقبُرِیّ) منسوبا بگوریان
مَقابِرِیُّون جمع * ونیز مَقبُرِیُّون)
گروهی از محدثان وابو سعید
کیسان مَقبُری تابعی است
وانما قیل له المقبری لانه کان
یسکن عند مقبرة فنسب الیها
(مِقبَرَة) کمکنسة گورستان
(مَقبُور) درگور کرده ونجیب
بجیده ومنه قول ابن عباس فی
الدجال ولد مقبورا ای امه
وضعته فی جلدة مصمتة لا شق
فیها ولا نقب فقالت قابلته هذا

سِلعَةٌ لَیسَ فِیها وَلَدٌ فقالت
اُمّه بل فیها ولد وهو مقبور
فیها فشقوا عنه فاستهلّ
(ن ص) قَبَرَه قَبرًا) بالفتح
* ومَقبَرًا) کمقعد در گور کرد
آنرا
(اِقبار) گور ساختن کسی را و
کشته را بقوم او دادن تا دفن کنند
وبگور کردن فرمودن واز اهل
دفن گردانیدن ومنه قوله تعالی
ثُمَّ اَماتَهُ فَاَقبَرَهُ ای جعله ممن
یقبر ولم یجعله مما یلقی للکلاب
وکان القبر مما اکرم به بنو آدم

قبرس

(قُبرُس) کقنفذ بهترین وجید
ترین مس * ونیز قُبرُس) معرفة
جزیره است بزرگ در روم و در آن
جزیره فوت کرده ام حرام دختر
ملحان

قبز

(قِبز) بالکسر مرد کوتاه بالا نیک
زفت

قبس

(قِبس) بالکسر اصل ونژاد چیزی
(قَبَس) محرکة شعله وپاره آتش
(قَبیس) کلتف کشتن شتاب بار
دار کننده
(قَبیس) کامیر سبک کشتی کننده
که زود بار دار نماید ومنه المثل
لقوة صادفت قبیسا یا گویند ام
لقوة واب قبیس واین مثل درحق
دو شخص همدم همقدم وهمشرب
گویند ولقوة ناقه زود بار گیر
(یزید بن قُبَیس) کزبیر نامی
است * وابو قُبَیس) کوهی بمکه
سمی برجل من مذحج حداد لانه
اول من بنی فیه وکان یسمی
الامین لان الرکن کان مستودعا
فیه قلعه است از اعمال حلب
(قِبیس) کزبرک بالکسر جد عبد الله
بن قیس محدث
(قابس) کصاحب شهری است
بمغرب میان طرابلس وسفاقس
(اَقبَس) آنکه سر نره او قبل از
ختنه بیرون برآمده باشد
(قابوس) مرد نیکو روی خوش
رنگ * وابو قابوس) لقب نعمان
بن منذر پادشاه عرب ودر ضرورت
ابو قبیس آورده * ونیز قابوس)
ممنوعة للعجمة والمعرفة معرب
کاووس که نام یکی از پادشاهان
کیان است
(قَنبَس) کجعفر نام مردی
(مِقباس) بالکسر پاره آتش
وشعله
(ض) قَبَسَ مِنهُ قَبسًا) بالفتح
آتش گرفت از آن * ونیز قَبس)
فایده گرفتن ودادن یقال قبس
العلم ای استفاده
(س ك) قَبِسَ قَبَسًا) محرکة
وقَبَاسَةً) بکرامة نیز کشنی شد نر
(اِقباس) زیرک ودانا گردانیدن
ج ۳ واگاهانیدن آتش وفایده دادن
وآتش جهت کسی جستن
(اِقتِباس) آتش یا زبانه اش گرفتن
وفایده دانش گرفتن ودادن یقال
اقتبس العلم منه

قبشر

(قَلبَتُور) کعصفور زن که حیض
نباشد اورا

قبص

(قَبصَة) بالفتح ملخ ومقدار یک
در کف دست از گندم ویضم ونیز
قَبصَة) بالفتح والضم آنچه بسر
انگشتان گرفته شود

(قِبص) بالکسر عدد بسیار از مردم و جمل و نزاد چیزی و فراهم آمدنگاه ریگ بسیار و یفتح
(قَبَص) محرکة بزرگ سر و درد جگر که از خوردن خرما بر آب و هم گیرد و درد شکم
(قَبَص) ککتف شادمان و سبک و چست (و حبل قبص) رسن کوتاه غیر ممتد
(قَبِیصَة) کسفینة خاک فراهم کرده شده و توده سنگریزها و آنچه بسر انگشتان گرفته شود و نیز ج۳
(قَبِیصَة) وهی است بشرقی موصل و دهی نزدیک سر من رای وقبیصة بن اسود وقبیصة بن جابر و قبیصة بن برار وقبیصة بن ذویب وقبیصة بن شبرمة یا برمة وقبیصة بن دمون قبیصة بن مخارق وقبیصة بن وقاص صحابیان اند
(قَبُوص) کصبور اسب استواره خلقت و اسب سخت تیز تند که چون تازند آنرا جز نوک سم وی بزمین نرسد
(اَقْبَص) بزرگ و دراز سر یا گرد سر و آنکه از پیش پا بر موضع باشنه خاک باشد در رفتار
(هامة قبصاء) تارک کلان گرد و بلند بر آمده
(قِبصی) کزمکی دویدگی تیز و سخت
(مِقْبَص) کمنبر رسن که پیش اسپان رهان کشیده وا دارند تا راست ایستند باول سباق و ستی یقال اخذته علی المقبص ای قالب الاستواء یعنی راست و درست داشتم آنرا
(ص) قبصه قبصا) بالفتح بسر انگشتان گرفت منه قرأ الحسن قبصت قبصة من اثر الرسول و نیز قبص) پیش از سیری از نوشیدن باز داشتن کسی را و بر جستن گشن بر ماده و دراز از در کردن بندش او کشیدن و سبک شدن اسپ و جز آن و شادمانی نمودن
(س) قبصت رحم الناقة قبصا محرکة منضم گردید و قبصت الجراد علی الشجر) در افتاد و مجتمع گردید و نیز قبص) بزرگ و دراز شدن سرها تا سر و سبک شدن و شادمانی نمودن یقال قبص الرجل مجهولا ای نشط و درد گرفتن از خرما خوردن
(تَقْبِیص) بسر انگشتان گرفتن
(حبل مُتَقَبِّص) بکسر الباء رسن کوتاه
(تَقَبُّص) گرد آمدن
(اِنْقِبَاص) گرفته شدن نره اسپ

ق ب ض

(قُبْضَة) بالضم و قد یفتح یک مشت از هر چیزی و بمشت گرفته ویقال صار الشیء فی قبضتک ای فی ملکک
(قَبَض) محرکة بپنجه گرفته فعل بمعنی مفعول ومنه دخل مال فلان فی القبض ای فیما قبض من اموال الناس
(قُبَضَة) کهمزة گیرنده و نزد ور با کننده و شبان نیکوسیاست مر گوسپندانرا
(قُبَیْض) کامیر شتابنده و نیک شتابی کننده در رفتار از مرغ و جز آن و فرس قبیض الشد) اسب سخت شتابنده و نجو بر دارنده پایها او خرد متد ملازم و مشغول پیشه خود
(قَابِض) به پنجه گیرنده و شتابی کننده در رفتار از مرغ و جز آن و بشتاب رانده یقال هذا حاد قابض
(قَبَّاضَة) کسحابة شتاب رفتگی قباض کشداد به پنجه گیرنده و بشتاب راننده قباضة بالتاء مثله فیهما یقال هذا حاد قباض و قباضة
(قُنْبُض) کقنفذ مرد کوتاه بالا
قنبضة) مؤنث و النون زائدة
(قُبَّض) کرکع جانوری است که بسنگ پشت ماند
(قِبِضَی) کزمکی نوعی از دویدگی
(مَقْبِض) کمنزل و مقعد قبضه و گرفتگاه از شمشیر و کارد و کمان و جز آن مَقبَضة بالتاء فیهما مثله
(مِقْبَض) کمنبر قبضه شمشیر و جز آن مِقبَضة) بالتاء مثله
(مَقْبُوض) به پنجه گرفته و مرده
(ض) قبضه قبضا) بالفتح به پنجه گرفت آنرا وقبض علیه بیده) بدست گرفت آنرا و بسا

کرد وقبض یده عن الشیء) دست کشید و باز ایستاد از گرفتن آنچیز وقُبِضَ فلانٌ) مجهولا مرد ونیز قَبَض) گرفتگی خلاف بسط و ترنجیده کردن وشتاب پریدن و رفتن مرغ وجز آن منه قوله تعالی اَوَلَم یَرَوا الی الطّیر فوقهم صافّاتٍ ویَقبِضنَ وشتاب راندن ویقال صار الشیءُ فی قبضتک ای فی ملکک

(اِقبَاض) قبضه ساختن شمشیر وجز آنرا

(تَقبِیض) فراهم آوردن وکرد کردن و در دست وقبضهٔ کسی دادن چیزیرا و بصاحب قبض دادن مال را

(مُنقَبِض) شیر آماده جستن (تَقَبَّضَ عَنهُ) وا گرفته شد از ان وتَقَبَّضَ اِلَیهِ برجست بروی ونیز تَقَبُّض) در ترنجیده شدن پوست و درکشیده گردیدن و فراهم آمدن

(مُنقَبِض) درکشیده و ترنجیده وا گرفته شده

(اِنقِبَاض) گرفته گردیدن و فراهم آمدن و رفتن وشتافتن و ترنجیدن ضد انبساط

ق ب ط

(قَبْط) بالفتح بدست فراهم آوردن چیزیرا و الفعل من نصر

(قِبْط) بالکسر گروهی از اهل مصر وبنکاه آن یعنی اصل آن قِبْطِی) بالکسر منسوب بآن قوم و از آن است عبید بن جبر قبطی قِبْطِیَّة مؤنثه و از انست ماریه قِبطِیَّة دختر شمعون مادر ابراهیم سریه آن حضرت صلی الله علیه وسلم ثِیَابٌ قُبْطِیَّة بالضم علی غیر القیاس وقد یکسر جامهٔ کتان سپید منسوب بآن قَبَاطِیّ بالتخفیف والتشدید جمع وناحیه بود بسر من رای فراهم آمدنگاه اهل فساد

(قُبَّیط) بالضم وشد الموحده شکرینه که حلوائی است قُبَّاط کرمان وقُبَّیطَی بالضم وشد الباء مقصورا وقُبَّیطَاء کحمیراء مثله

(تَقبِیط) روی ترش و آژنگناک کردن

ق ب ط د

(قُبْطُرِیَّة) بالضم منسوبا جامه کتان سپید

ق ب ع

(قَبْع) بالفتح بانگ ونبادو بانگ پیل

(قُبْع) بالضم کرنای وبوق

(قُبَع) کصرد خارپشت وجانوری است دریائی

امرأة قُبَعَة طُلَعَة) کهمزة زن که گاهی نهان گردد و گاهی پیدا ونیز قبعة) مرغکی است خرد تر از گنجشک که پیوسته نزدیک سوراخ موش باشد وچون از چیزی ترسد دروی رود ویا ابن قُبَعَة) یعنی ای مرد کول وصف است بحمق

(قُبَاع کغراب آیینهٔ فراخ وخار پشت ومرد گول وپیمانه ایست بزرگ ولقب حارث بن عبده والی بصره لقب به لانّه اتخذ ذلک المکیال لهم او لانهم اتوه بمکیال لهم حین ولیهم فقال ان مکیالهم هذا لقباعٌ ولقب ابن ضبه جاهلی بدان جهت که گولترین اهل زمان خود بوده

(قُبَاعِیّ) کغرابی مرد بزرگ سر

(قَابِع) تاسه زده

خَیلٌ قَوَابِع) اسپان پس مانده سپس اسپ پیشی گیرنده

(قَبِیعَة) کسفینه نیز شمشیر وکارد یا آنچه بر سر قبضه باشد از سیم یا از آهن یا آنچه زیر سر دو شارب قبضه است وسوراخ بینی خوک یا آن قبیعه کسکینه است

(قَبَّاع) کشداد خوک بدول

(یا ابن قَابِعَاء کقاصعاء وصف بالحمق

(قُوبَع) کجوهر بند شمشیر از سیم یا از آهن و مرغی است سرخ پای وجای بعقیق مدینه ۳ج

(قَوبَعَة) بالتاء جانورکی است

(قُبَعَة) کقبرة جامه پاره است شبیه برنس آنرا قُنبُعَة بالضم نباید گفت قُنبُعَة غلاف شیشه وبالفتح در غلاف غنچه شدن شکوفه

(ف) قَبَعَ القنفذ قُبُوعًا) بالضم سر در پوست کشید خارپشت و قَبَعَ الرَّجُلُ فی قمیصه) سر در گریبان پیراهن کشید وسپس ماند از یاران خود وقَبَعَ فی الارض) در زمین رفت وقَبَعَ الخنزیر قَبْعًا)

بالفتح وقباعاً کغُراب بینی فشاند
خوک ویقال له قباعٌ کقباع الخنزیر
* وقَبَعَ الرجلُ قَبْعاً) بالفتح
نفس دو سه بر افتاد اورا * وقَبَعَ
المزادةَ) دهان توشه دان بدرون
نورد یده خورد آب را یا گوشهٔ
توشه دان بدهان درکرد و نوشید
فاذا قلب راس المزادة الی
خارجها قیل قمعه بالمیم * ونیز قَبْع
بالفتح پست کردن سر در سجده
(اِقْتِباع) دهان مشک و توشه دادن
بدرون نورد یده بدهان آب خوردن
یا گوشه اش در دهان کرده سج
نوشیدن
(اِنْقِباع) پنهان شدن و در
آشیانه در آمدن مرغ

ق ب ع ث

(قَبَعْثی) کشمردی مرد کلان پای
و شتر بزرگ سپل قَبَعْثاة مؤنث
* ونیز قَبَعْثاة) فنچ ماده

ق ب ع ث ر

(قَبَعْثَر) کسفرجل مرد بزرگ
خلقت
(قَبَعْثَرى) مقصور اشتر بزرگ
جثه و شتر بچه لاغر کرده و جانوریست
در دریائی و مرد بزرگ جثه
درشت اندام و نام شاعریست و
الالف لیست للتانیث ولا للالحاق
بل قسم ثالث قال المبرد انما
زیدت الالف فیه للحوق بنات الخمسة
ببنات الستة لانك تقول قَبَعْثَراة
فلو كانت للتانيث لما لحقه تانيث
اخر فهذا وما اشبهه لا ینصرف
فی المعرفة وینصرف فی النکرة
قَبَاعِث جمع لان ما زاد علی
اربعة احرف لا يُبنى منه الجمع
والتصغير حتى يرد الى الرباعى
الا ان یکون الحرف الرابع منه
احد حروف المد واللين
نحو حانوت

ق ب ع ر

(قَبَعْرُور) کسفنقور خرمای
رومی درشکاره

ق ب ع ل

(قَبْعَلَة) پیش در آمدگی پای
بر پای دیگر و دوری میان و
سشتالنگ پا رفتاری است
با سستی و ضعف و مشی من
کانه یغرف التراب بقدمیه

ق ب ل

(قَبْل) بالفتح پیش نقیض بعد
یقال اتيتك من قَبْلُ وقَبْلُ
مبنيين على الضم وقَبْلاً وقَبْلٍ
منونين وقَبْلَ مبنيًّا على الفتح
(قَبْلَة) بالفتح نوعی از مهره که زنان
بدان مردان را بند کنند و نیز
بر گردن اسپ بندند بجهت چشم
زخم و افسون
(قِبْلَة) بالکسر جهتی که روی
بدان آورند در نماز و جهت و
کعبه شریف و هرچه که پیش روی
گیرند آنرا ویقال ماله فی هذا
الامر قِبْلَةٌ ولا دِبْرَةٌ یعنی وجهی
نیست اورا * ومن این قِبْلَتُكَ)
ای جهتك واجعلوا بيوتكم قِبْلَةً
ای متقابلةً
(قِبْلِيَّة) بالکسر و بالتحریک
منسوب است از نواحی
فرع
(قُبْل) بالضم آهنگ سوی یقال
اذا اُقبِلَ قُبْلُكَ ای اقصد
قصدك او نحوك
(قُبُل) بالضم وبضمتين اندام پیش
خلاف دبر و مقدم و پیشگاه نشانه
یقال وقع السهم بقُبُلِ الهدف
ودبره ای من مقدمه ومؤخره
و روی کوه با بن آن کران یقال
انزل فی قُبُل الجبل ای سفحه
و اول زمان نخستین موسم یقال
کان ذلك فی قُبُل الشتاء والصيف
(قُبْلَة) بالضم بوسه و آنچه جادوگر
بدان دل کسی بدیگری مائل کند
و نشانی است که در پیش گوش
گوسپند نمایند و نیز رفتاری
(قَبَل) محرکة بلندی زمین که پیش
نماید یقال رایت بذلك القبل
شخصاً و سر پشته یا سر
هر کوه یا فراهم آمدنگاه ریگ تودها
و میانه راه روشن * ونیز قَبَل)
نوعی از مهره که زنان بدان مردان را
بند نمایند و بر گردن اسپ بندند
بجهت چشم زخم و افسون و
مهره است از فرزندان پیل در خشان
که بر گردن زنان و اسپان آویزند
و آشکارا یقال رأيته قَبَلاً ای
عِيَاناً ومقابلةً ولا اكلمك الی
عشر من ذی قَبَل ای فيما استانف
او الی عشر يستقبلها * ونیز
قَبَل) کوهی است و دشتی نزدیک
دومة الجندل

(قَبَلَة) بالتاء چرخهٔ ریسمان و
ریگ توده کرد قبل بحذف تاء
جمع و سرفه و شهرے ست نزدیک
دربند
(ابو بکر محمد بن عمر قَبَلی)
محرکة منسوباً و ابو یعقوب قَبَلی
محدثان اند
(رایتُه قَبَلِیًّا) محرکة ومشددة
الیاء التحتیة ای آشکارا و نمایان
(قِبَل) کعنب نزد و طاقت یقال
لی قِبَل فلان حق ای عنده و
مالی به قِبَلٌ ای طاقة و یقال لا اُکلّمه
الی عشرٍ من ذی قِبَلٍ یعنے نگویم
با تو سخنی در آنچه از سر نو آغاز
کنم کلام را یا نگویم با تو سخنی تا ده روز
از روزهاے آینده و یقال رایتُه
قِبَلاً) آشکارا دیدم او را و منه قوله
تعالی اَوْ یَاْتِیَهُمُ العَذَابُ قِبَلاً
ای عِیَانًا قُرِئَ علی القِرأتین
(قُبَل) کصُرد جاے است و یقال
رایته قُبَلاً ای عیانا و مقابلة
(قَبِیل) کامیر بام ناف و پذرفتار
و کارگذار و پاکار یا رئیس قوم
و شوی زن و جماعت مردم از سه
گروه تا هرچه افزون گردد از

از گروهاے پراگنده چون روم
و زنج و عرب و یا گروهاے یک اصل
و حسب یا گروهاے یک پدر قُبُل
کعنق جمع قوله تعالی و حشرنا علیهم
کُلَّ شیءٍ قُبُلًا ای قبیلاً قبیلاً
و قیل عِیَانًا + و نیز قَبِیل) ظاهر و
آشکارا یقال رایته قَبِیلاً یعنے رو بروے
و آشکارا دیدم او را + و نیز قبیل)
آنچه پیش روے فرود آرد ریسنده
از ریسمان و دبیر آنچه پس روے
بر آرد وقت رشتن + و نیز قبیل)
طاعت و دبیر نا فرمانی ایشان
و قبیل) بمطلب رسیدگی در قمار
و دبیر نا رسیدگی در آن و قَبِیل
بسوے نر انگشت بودن پیچیدگی
سر کفش و دبیر بسوی خنصر بودن
آن و قَبِیل رشته که بسوے سینه
پیش آرند وقت تافتن و دبیر رشته
که پس برند در تافتن یا قبیل باطن
فتل و دبیر ظاهر آن یا قبیل اندرون
پیچیده در دوک و دبیر بالاے
آن یا قبیل اول تافتگی رشته
و دبیر آخر تافتگے آن یا قبیل پنبه
و دبیر کتان یا قبیل پائین گوش و دبیر
بالائی آن و یقال ما یَعرِفُ قبیلاً من

دبیر یعنے نمی شناسد گوسپند
مقابله از گوسپند مدابره یا نمی شناسد
مقبل را از مدبر یا نمی شناسد
نسب مادر را از نسب پدر خود +
و نیز قَبِیل) نام مردے
(قَبِیلَة) گروه از فرزندان یک پدر
و پاره از کله سر فراهم آمده با
پاره دیگر قَبَائِل جمع و دو وال
لگام و سنگ بزرگ سر چاه و نام اسپ
حُصَین بن مرداس
(قَبُول) کصبور بام ناف و باد صبا
بدان جهت که ضد دبور است یا
آنکه مقابل در کعبه شرفها الله می وزد
یا آنکه مقبول طبائع و نفوس است
+ و نیز قَبُول) بالفتح و قد
یضم خوبی و جمال و هیات و لباس
منه قول ندیم المامون فی الحسنین
رضی الله عنهما امهما البتول و ابوهما
القبول + و نیز قبول) پذیرائے
عفو و جز آن اسم است مصدر را
و فعلش معدوم و از اعلام است
(قَبَالَة) کسحابة پذرفتاری عمل
اسم ست تقبّل را و منه القبالة
للصك مولدة و یقال نحن فی
قبالته ای فی عرافته و بکسر

(قِبَال النَّعل) کِکتاب دو وال
پیش کفش که میان انگشتان
باشد و قُصَیری قِبَال) مارے
خبیث * و ما یعرف قَبَالَه من
دَبَاره) بمعنے ما یعرف قبیله
من دبیره است
(قِبَالَة) بالکسر نام نافے
(قُبَالَة) بالضم روبروے یقال
جَلَسْتُ قُبَالَتَهُ ای تُجَاهُهُ
(قَابِل) کصاحب سال آینده
و مسجدے بود بر دست چپ مسجد
خیف و از اعلام است
ج ۳ (قَابِلَة) شب آینده و ماماے
(قَوَابِلُ الاَمر) اوائل کار یقال
اخذت الامر بقوابله
(اَقبَل) کاحمد کج چشم چند آنکه
گوئی بسوی بینی خود نگاه میکند
(قَبْلَاء) کصحرا گوسپند که سر و نش
بر روے خمیده باشد
(قُبْلیٰ) کحبلے موضعے است
میان عَرَب و ریّان
(مَقبُول) جامه در پے کرده
(ن) قَبَلَتِ الصَّبَا قَبْلاً) بالفتح
و قُبُولاً) بالضم و بفتح وزید
باد صبا + و نیز قَبُول) پیش آمدن

ویقال قبّح الله ما قبل وما دبر یعنی
زشت گرداند خدای سال آینده
وگذشته را وبعضهم لایقول
فیه فعل
(ن س ص) قَبَلَ بِهِ قَبَالَةً
کسحابة پذرفتار گردید
(ن س) قَبَلَت العَین قَبَلاً محرکة
کج شد چشم او وبر بینی آمد سیاهه
چشم ونیز قَبَل خوبی وسبکی
دست ماف در برآوردن بچه
وبرآمدگی پیش هردو پای وبر
آمدگی پاشنه وپیش آمدگی
سیاهی چشم بر بینی یا قبل مانند ۳ج
حول است که کجی چشم باشد یا آن
بهتر از حول است یا برآمدگی سیاهه
چشم یکی بر دیگرے وبودن سیاهه
چشم بر بن بینی یا بر گوشه چشم
یا بر ابرو یا برآمدن نگاه چشمی
بر نگاه چشمی دیگر وبرشتر ریخته
شدن آب وقت آب خوردن و
بر روی خمیدن شاخ گوسپند وبی
اندیشه واستحضار سخن گفتن
یقال تکلّم فلانٌ قَبَلاً فاجاد و
رجزته قَبَلاً اذا انشدته رجزاً
لم تکن اعددته وبیشتر از مردمان
ماه نو را دیدن یقال رأینا الهلال
قَبَلاً اذا لم یکن رُئِی قبل ذلك یا
نخستین دیدن هر چیزے را
(ف) قَبَلَ النَّعْلَ دوال ساخت
نعل را یا قبال بست بر نعل
(س) قَبِلَت اللَّیلةُ پیش آمد
شب وقَبِلَت المرأةُ قِبَالَةً
بالکسر مامائی کرد واز نصر
نیز آید وقَبِلَه قَبُولاً بالفتح
شد وذا او قد یضم پذیرفت وگرفت
یا بر وقَبِلَ علی الشیٔ چسپید
بان ولازم گرفت وآغاز نمود و
نیز قبول بالفتح دلو را از ساقی
گرفتن
(مُقْبِل) کمحسن سال آینده
واز اعلام است
(مُقْبِلَة) کمحسنة شب آینده
(اِقْبَال) قبال ساختن نعل را
وپیش آمدن شب وکج گردیدن
چشم واقبل گردانیدن کسی را و
پیش آمدن وروی آوردن بهر
چیزے نقیض ادبار یقال اقبل
مُقْبَلاً کمکرم کادخلنی مدخل صدق
وخرم شد وواشدن پس
ماوانی وکولی وچسپیدن بچیزی
ولازم شدن آن وآغاز کردن
کار برا وچیزے پیش کسی داشتن
یقال اَقْبَلْتُهُ الشیٔ اذا جعلته یلی
قُبَالته واقبلنا الرماح نحو القوم
(مُقَبَّل) کمعظم جامه در لی کرده
(قَبَّلْتُ العاملَ العَمَلَ
تَقْبِیلاً) بتشدید الموحده ما ورا
ضامن گرفتم بر کار از کارکن و
نیز تَقْبِیل) بوسه دادن
(رَجُلٌ مُقَابَلٌ) بفتح الباء
مرد گرامی گوهر از جانب مادر وپدر
(شَاةٌ مُقَابَلَةٌ) بفتح الباء گوسپند
پاره گوش بریده از پیش او لکان
گذاشته شده دابرة که پس او
تکان گذاشته باشد
(مُقَابَلَة) دوال ساختن نعل را
دو تا کردن گیسو کفش را تا گره
آن رو بارویی شدن ودو کتاب را
باهم راست کردن
(تَقَبَّلَ العاملُ العَمَلَ تَقَبُّلاً
کتصریف ما ورا ضامن داد عامل
(تَقَابُل) باهم رو یا رویی گردیدن
(رَجُلٌ مُقْتَبَلُ الشَّبَاب بالفتح
الباء مرد که در روی نشان پیری
پیدا نگردد وجوان تر وتازه
(اِقْتِبَال) از سر نو کردن کاری
را وبدیهه گفتن سخن را یقال
اَقْتَبَلَ الخطبةَ ای ارتجلها
(اِسْتِقْبَال) پیش آمدن ضد
استدبار
(اِقْبِیلَال) اقبل گردیدن
ق ب ل ش
(قَبَلَّش) کعملس سبزه اهم
آنرا
ق ب ن
(قُبَّة) بالضم سستا فتن در
حاجت ونیاز
(قَبِین) کامیر شتابی کننده در
امور خود وتیزرو
(قَبَّان) کشداد کپان که ترازوے
یک پله باشد وامین یقال فلان
قبّان علی فلانٍ وشهریست
باذربیجان ونام جد عبد الله بن احمد
محدث وحمار قُبَّان) وهو
فعّال والوجه ان یکون فعلان وهو
دُوَیبة وقد ذکر فی الباء
(قُبَیْن) بالضم وشد الموحده
است بعراق
(قَابُون) دهی است در دمشق
(ص) قَبَنَ قُبُوناً بالضم رفت

در زمین

(اقبان) شکست خوردن از دشمن و شتابی کردن در دویدن بی بیم و ترس

(مقبئن) کمطمئن گرفته و ترنجیده و غائب و سپس مانده

(اقبئنان) ترنجیدن

قبو

(قبا) کعصا گیاهی است ونیز

(قبا) پراکنده چیزی را باز کردن

(قبوة) بالفتح پیوستگی میان دو لب و ضم کردن حرف را ومنه

نبرة مقبوة) ای مضمومة

(قبة الشام) هزارخانه گوسپندان خففت فمن هذا الباب وان شددت فمن قبب وقد مر والتاء عوض من الواو

(قبی قوسین) بالفتح قاب قوسین است قباء قوسین) ککساء مثله

(قباء) بالفتح والمد حبابه است معروف (اقبیة) کاغلمة جمع وهی مشتقة من القبوة

(قباء) بالضم والمد ویقصر موضعی است بحجاز نزدیک مدینه یذکر ویؤنث وجایی میان مکه وبصره

وبالقصر شهریست بفرغانه

(قبابة) کسحابة دشت هموار

(امرأة قابیة) زن که گیاه عصفر چیند و گرد آرد آنرا

(قاصعاء) کقاصعاء ناکس وبنو قاصعاء) گرد آیندگان بمی کده

(مقبی) کمرمی مرد بسیار پیه

(ن) قباه قبوا) بالفتح بانگشتان فراهم آورد آنرا وقبا البناء) بلند برآورد بنارا وقبا الزعفران) چید زعفران را

(قباه تقبیة) آراست آنرا و آماده کرد سامان وی را وقبی علیه) ستم کرد بروی وقبی الثوب) قبا ساخت آنرا

(تقبی) قبا پوشیدن و از پس آمدن کسی را و مانند قبه شدن چیزی

(اقتباء) آراستن و آماده کردن وقبا پوشیدن

(انقباء) نهان و پوشیده گردیدن

باب القاف فصل التاء

قتب

(قتب) بالفتح رده روده بریان الحام دادن کسی را والفعل من نصر وقتب بر پشت ستور نهادن

(قتب) بالکسر روده و ساز و ساخت آب کش و هرچه گرد باشد از شکم و خوی گیر که زیر پالان بر پشت ستور نهند یا خوی گیر خورد بقدر کوهان شتر و پالان یا پالان خورد و بالتحریک اکثر اقتاب جمع

(قتبة) بالکسر روده

(قتب) ککتف مرد تنگ دل زود خشم

(ذو قتاب) کسحاب وکتاب لقب عقل بن مالک ملکی از ملوک حمیر

(قتیبة) مصغرا نام مردی قتبی کجهنی منسوب بوی ابو رجاء قتیبة بن سعید از مالک بن انس روایت میکند وابو قتیبة سلم بن قتیبة از شعبه و یونس

(قتوبة) کحلوبة شتر با قتب

(قتبان) بالکسر موضعی است بعدن

(اقتاب) بر پشت شتر قتب نهادن وسوگند غلیظ و درشت خوردن

قتت

(قت) بالفتح اسپست نریا سپست خشک قته یکی

(قتة) نام مادر سلیمان تابعی

(قتات) کغراب موضعی است به یمن

(رجل قتات) کشداد مرد سخن چین یا مرد سخن وزد و نمامی کند یا نکند وفی الحدیث لایدخل الجنة قتات ای نمام

(رجل قتوت) کصبور مرد سخن چین یا دزد سخن نمام باشد یا نه

(قتیبی) کخلیفی سخن چینی ورجل قتیبی) مرد سخن

چین یا سخن وزد ۲ح

(قتیتون) جماعتی از محدثان

(قتقتة) سخن چینی نمودن

(ن قته قتا) برید آنرا و کم کرد و آماده و مهیا ساخت و اندک اندک فراهم آورد وقت اثره) در پی او رفت ونیز قت بالفتح سخن چینی کردن و دروغ گفتن و پنهان در پی کسی رفتن تا اراده او معلوم نماید و پوشیدن شبان بول شتر هیماز ده را و روغن در گل پروردن

(اِقْتِیَات) از بیخ بر کندن
چیزے را
(زیتٌ مُقَتَّت) کمعظم روغن
در گل پرورده یا بروغنهای خوشبوی
دیگر آمیخته وفی الحدیث انه ادّهن
بزیتٍ غیر مُقَتَّتٍ وهو محرم
(تقتیت) سخن چینی کردن و
فراهم آوردن دیگ افزار را وجمع کردن
آن و در گل پروردن روغن را

ق ت د

(قَتَد) محرکة چوب پالان ج اقتاد
قُتُود جمع
ج ۳ (ابلٌ قَیِدَة) کفرحة وقَتَادیٌّ
کمکاری شتران و دردگین شکم
از خوردن قتاد
(قَتَاد) کسحاب درختے ست سخت
خاردار ج اقتاد و اقْتُد کاکلب و
قتود جمع وفی المثل ومن دونه
خرط القتاد + وذات القتاد موضع
است پس فلج * ونیز قتاد کسحاب
وغراب موضعے ست مر بنی
سلیم را
(قَتَادَة) یک درخت قتاد + و
قتادة بن النعمان بدری وقتادة
بن ملحان صحابیان اند * وقتادة
بن دعامة تابعی * وابو قتادة
حارث بن ربعی انصاری صحابے
+ ونیز قَتَادَة نام اسپ بکر بن
وائل وآن مادر زیم است
(قَتَادِیّ) بیائے مشدد اسپی بود
مرخرنج را ولیس بمنسوب الی
القتاده
(ابلٌ قَتَادِیَّة) شتران قتاد خوار
(قُتُود) بالضم کوہے ست
(قَتَائِدَة) بالضم پشتہ است
یا سرابالای کوہی یا ہر پشتہ
که باشد
(تَقْتُد) کتنصر وہے ست بحجاز
یا چاہی ست
(قُتُنْدَة) بضمتین شہرے ست
باندلس
(س) قَیِدَتِ الابلُ قَتَدًا)
بالتحریک دردگین شکم شدند
شتران از خوردن قتاد
(تَقْتِید) قتاد را بریده سوخته
بخورش شتران دادن

ق ت ر

(قَتْر) بالفتح قدر و بحرک
(قَتْرَة) بالفتح گرد
(قُتُر) بالضم و بضمتین کرانه و
جانب لغة فی قطر اقتار جمع
(قُتْرَة) بالضم کازه صیاد و توده
پشک یا توده سنگریزها
(قِتْر) بالکسر نوعے از پیکان تیر
یا تیر خرد یا پائے که آنرا بر هدف
اندازند
(ابن قِتْرَة) بالکسر مار ریزه است
بد * وابو قِتْرَة کنیت ابلیس
لعنة الله علیه یا علم است مر
شیطان را
(قَتَرَة) محرکة گرد قتر بحذف ها
جمع قوله تعالی ترهقها قترة
(قَتِر) ککتف مرد متکبر
(اَقْتَر) مرد تنگ کننده نفقه بر
عیال
(قَاتِر) تنگ کننده نفقه بر عیال
+ ونیز قاتر) پالان وزین
نیکو ساخت ونیکو نشست که پشت
ستور را از ریش نگاه دارد + وجوب
قاتر) سپر نیکو اندازه
(قُتَار) بالضم بوی عود وبوی دیگ
افزار و دیگ و بوی بریانی و بوی
استخوان سوخته
(قَتُور) کصبور نفقه تنگ کننده
بر عیال و مرد ناکس سخت رفته
(قَتِیر) کامیر پیری یا اول پیری
و سرهائے میخ زره
(قُتَیْرَة) کجهینة نام مردے و بطنے
قبیله است از بجیلة ازان قبیلة
است محمد بن نوح قتیرے وحسن
بن علا قتیرے که محدثان اند
(ن) قَتَرَ الشَّیٔ) بر ہمدیگر نہادن
* وقَتَرَ الدِّرْعَ) میخ دوز کرد
زره را * وقَتَرَ الشَّیٔ) لازم گرفت
آن چیز را
(ن ض) قَتَرَ قَتْرًا وقتورًا) تنگ
کرد نفقه را بر عیال * ونیز قتر
قوت روز گذار و قوت روز گذار
دادن
(س ن ض) قَتِرَ قَتْرًا) وبحرکة
بخور کرد + وقترت القِدْرُ) بلند گردید
ومنتشر شد دیگ بوی دیگ افزار آن
قَتَرَ الشِّوَاءُ وقَتَرَ العظم کذلک
(رحل مُقْتِر) کمحسن بمعنی رحل
قاتر است
(اِقْتَار) نفقه را بر عیال
تنگ کردن و در کاره در آمدن صیاد
ولازم گرفتن چیزے را و نیاز مند شدن
مرد و بخور کردن زن
(تَقْتِیر) نفقه را بر عیال تنگ کردن

و قوت روز گذار دادن و گوشت را
برای شیر در زبیه نهادن تا بوی آن
دریابد و بلند شدن بوی بریانی و
جز آن و به پشم و صوف شتر دور
کردن تا شکار بوی شکاری را درنیابد
و بر خاک و غبار و مانند آن برافگندن
کسے را و برانگیختن بوے و قرین
یکدیگر گردانیدن یقال
قَتَّرَ بینهما ای قارب
(تَقَتُّر) خشم گرفتن و دم برزدن
و آماده شدن کارزار را و قریب دادن
کسے را و یک سو شدن از کسی و
کناره گزیدن
(تَقَاتُر) همدیگر را فریفتن

ق ت ر د

(قَتْرَد) کجعفر مرد بسیار گوسپند
و بز قَتَارِد کعلابط مُقْتَرِد
بکسر الراء المهملة مثله قال هكذا
ذكروه والكل تصحيف والصواب
بالثاء المثلثة كما صرّح به ابو عمرو
وابن الاعرابي وغيرهما
(عَلَيْهِ قِتْرَدٌ بمالٍ) بالکسر
بروے مال بسیار است
(قَتْرَدَ الرَّجُلُ) بسیار شد شیر
و قروت او را

ق ت ع

(قِتْع) بالکسر خانه زنبور عسل در
غار قریب تک
(قَتَع) محرکة کرمک سرخ چوب
خوار قَتَعَة یکی یا آن دیوچه
است
(قَتَعَة) محرکة خوار و حقیر
(اَقْتَع) خوارتر یقال هو اقتع منه
(ف) قتع قتوعًا) خوار و حقیر
گردید
(مُقَاتَعَة) همدیگر کارزار کردن

ق ت ل

(قَتْلَة) بالفتح از اعلام است
(قِتْل) بالکسر دشمن جنگ آور و
مقاتل و جای کشتن برانجا مردم
هلاک گرود اقتال جمع و دوست
از لغات اضداد است و همتا و مانند
یقال هما قِتْلان ای مثلان و سپر
عم و دلیر و داناى بجد و فساد یقال
إنَّهُ لَقِتْلُ شَرٍّ ای عالم به
(قِتْلَة) بالکسر هیأت کشتن
(قُتَل) کزفر نام مردے
(قَتِيل) کامیر کشته مذکر و مؤنث
در وی یکسانست قَتْلَى بالفتح
مقصورا جمع فان لم تذكر المرأة
قلت هذه قتيلة فلان ومررت
بقتيلة لانك تسلك به طريقة
الاسم و از اعلام است
(قُتَيْلَة) کجهینة از اعلام است
(قَتَال) کسحاب جان و تن و بقیه
جسم و توانائی و ناقة ذات قَتَال
ناقه استوار تناور
(قِتَال) ککتاب نام مردی قتال
کشداد مثله
(قَتُول) کصبور بسیار کشنده و بسیار
قتل و کشش قُتُل بالضم و بضمتین
جمع وامرأة قَتُول زن کشنده
(قِتْوَلّ) بالکسر و فتح الواو و اللام
مشدده بر جای مانده سست و
فروهشته اندام
(مَقْتَل) کمقعد جائیکه بزدن برانجا
مردم کشته شود مَقَاتِل جمع
ويقال مَقْتَلُ الرَّجُلِ بَيْنَ فَكَّيْهِ
(ن) قَتَلَهُ قَتْلًا) بالفتح وتَقْتَالًا
وقِتْلَةً) بالکسر کشت او را قتل به
کذلک عن ثعلب وقُتِلَ الرَّجُلُ
مجهولا فهو مقتول فان كان قتله
في العشق والجن قيل اقتتل ولا يقال
هذين الا كذا وقتل الرَّجُلَ)
برتن وی زد کما یقال رأسه وفاده
وقتل الشَّيْءَ خُبْرًا نیکو دانست
الخبر را منه قوله تعالى وما قتلوه
يقينًا اى لم يحيطوا به علمًا وقتل
الشَّرَابَ) آمیخت شراب را با آب
وقتله قِتْلَة سُوءٍ) بکشتنی
کشت او را وقُتِلَ الإنْسَانُ
مَا أَكْفَرَهُ) مجهولا لعنت کرده
شد
(اِقْتَال) بکشتن دادن و بقتلگاه
بردن
(مُقَتَّل) کمعظم مرد آزموده کار
وقلب مُقَتَّل) دل خوار و ذلیل
کشته عشق
(تَقْتِيل) بسیار کشتن و میرانیدن
منه قُتِّلوا تقتيلًا شدد للكثرة
(مُقَاتِل بن حَيَّان امام)
بکسر التاء ومُقَاتِل ابن دوال
دوز و هما واحد ومُقَاتِل
بن سليمان مفسر ضعيف ومُقَاتِل
بن فضل ومُقَاتِل قيس ومُقَاتِل
نام شخصی دیگر تابعی غیر منسوب
محدثان اند
(مُقَاتَلَة) بکسر التاء کشش و کارزار
کنندگان
(قَاتَلَهُ مُقَاتَلَةً وقِتَالًا) بالکسر

ج ۳

وقِتّیالاً بزیادة التحتیة کشتن و کارزار کردن با او* وقَاتَلَهُمُ الله) از نیکے دور گرداند ایشان را خداے و ملعون گرداند

(تَقَتَّلَ لِحَاجَتِهِ) برائے حاجت اند* وتَقَتَّلَت المَرأَةُ فِي مِشيَتِهَا) خمیده و در پیچید در رفتار و بر گشت

(تَقَاتُل) کارزار کردن و بہم کشتن شدن

(أُقتُتِلَ الرجلُ اِقتِتَالاً) مجہولا کشته عشق و جن گردید* و نیز

(اِقتِتَال) کارزار کردن لم یدغم لانّ التَّاءَ غیرُ لازمةٍ ویقال ایضًا قَتَّلُوا ویَقِتِّلُونَ بنقل حرکة التاء الی القاف وتُحذف الالف لانها مجتلبة للسکون کما فی قراءة الحسن الا من خطف الخطفة ومنهم من یکسر القاف فیهما لالتقاء الساکنین والفاعل من الاوّل مُقَتِّل کمحدث ومن الثانی مِقِتِّل بکسر القاف والتاء المشددة واهل مکة یقولون مُقُتِّل بضم القاف وکسر التاء یتبعون الضمة الضمة سرج

(اِستِقتَال) کشتن خواستن و باک نداشتن موت را جہت دلاوری

ق ت م

(قُتمَة) بالضم نوعی از رنگہای خاکستری وگیاہے بد مزه و بد بوی

(قَتَمَة) محرکة بوی بد

(قَتَام) کسحاب گرد

(اورده حِیَاضَ قُتَیم) کزبیر یعنے بمرگ و ہلاک

(قَاتِم) سیاه گون اَسوَدُ قَاتِم) وقاتن بالنون ہم وقَاتِمُ الاَعمَاق) اي مُغبَرُّ النَّوَاحِي

(اَقتَم) سیاه فام یا خاکستر گون* وبَازٌ اَقتَمُ الرِّیش باز خاکستری پر

(ن) قَتَمَ الغُبَارُ قُتُومًا) بلند گردید

(اِقتِمَام) سیاه رنگ شدن وقتمه گون گردیدن

ق ت ن

(قَتَن) محرکة ماہے است بہن باندازه پنجه

(قَتِین) کامیر ابر نیم جوش داده سپید و زن یا زن خوبصورت نیکو و مرد یا مرد خوار و ذلیل از لغات اضداد است در ہر معنی و مرد کم طعام یا بے طعام و نیزه و سنان باریک و کہنه

(قَتَان) کسحاب او غراب گرد و غبار

(قَاتِن) یا سیاه گون

(ن) قَتَنَ السمكُ قُتُونًا) بالضم خشک شد و رفت تری آن

(ك) قَتُنَ الرجلُ قَتَانَةً) بالفتح اندک طعام گردید و کمخوار شد

(اِقتَان) اندک طعام یا بی طعام شدن و کشتن کنه را و لاغر شدن چشم

(مُقتَئِنّ) کمطمئن راست و ایستاده مُقتَتِنّ بشد النون مثله

ق ت و

(قَتوَة) بالفتح سخن چینی

(مَقتَوِيّ) بالفتح وشد الیاء خادم مَقتَوُون ومَقَاتِوَة و مَقَاتِیَة) جمع

(مَقتَوِین) بالفتح وکسر الواو وفتحها ومَقتَی غیر مصروفین خادم که بزبان خدمت کند و بفارسی نان جامه اندش وهی للواحد والجمع والمذکر والمؤنث سواء یقال رجلٌ مُقتَوِين وهما مَقتَوِين هم مَقتَوِين وهي مَقتَوِين قال سیبویه سألوا الخلیل عن المقتوي والمقتوين فقال هو بمنزلة الاشعري والاشعرين انتهى والمیم فیه اصلیة من مقت ای خدم

(ن) قَتَوتُ قَتوًا) بالفتح وقتًا مثلثة مقصورًا ومَقتًى) کمقعد خدمت کردم یا خدمت نمودم پادشاه را

(اِقتِوَاه) جاکر داشتن خواست او را و خدمت خواست از وی وهو شاذّ لانّ الافعلال لازم

باب القاف فصل الثاء

ق ث ء

(قِثَّاء) بالکسر ویضم وتشدید الثاء المثلثة ممدودًا خیار تره که خیار دراز باشد و خیار (قِثَّاءَة) یکے

(قِثَّاء) کشداد حذا و ند خیار

(مَقثَأَة) کمقعدة خیار زار (مَقثُؤَة) بضم الثاء مثله

(اِقثَاء) خیار ناک شدن جای و بسیار خیار گردیدن قوم

ق ث ب

(مَقَاثِب) کمَاجد بخششها و عطایا

ق ث ث

(قَثّ) بالفتح گیاهے است* ونیز (قَثّ) کشیدن یقال فُلَانٌ یَقُثُّ مَالًا ای یَجُرُّ و راندن و برکندن والفعل من نصر

(قثیثة) کسفینة گروه قَثَاثَة کسحابة مثله

(قِثَاث) ککتاب نام جد ذُبین بن قرضم که پیش رسول الله صلی الله علیه وسلم بر سوے آمد ومحدثان بفتح خوانند

(قُثَات) کغراب رخت

(قَثَّاث) کشداد سخن چین

(قِثِّیثَی) کخلیلی گرد کردن مال

(مُقَثَّة) بالفتح افزونے وبسیاری وچوبے است پهن که کودکان بدان بازیے کنند

(قَثْقَثَة) تمام وکامل بپیودن پیمانه وجنبانیدن میخ را جهت برکندن

(اقتثاث) برکندن

ق ث د

(قَثَد) محرکة خیار بالنگ وآن را خیار بادرنگ نیز نامند یا خیار قثدة یکے

(قَثْد) بالفتح قثد خوردن والفعل من نصر

(اقتثاد) خیار بادرنگ درودن ودرویدن

ق ث ر

(قَثَرَة) محرکة رخت خانه قُثَیْرَة مصغر آن

(تَقَثُّر) دو دله شدن وترسیدن وبیمناک گردیدن

(اِقْتَثَرْتُ الشَّیْءَ اِقْتِثَارًا) رخت خانه ساختم آن چیز را

ق ث ر د

(قَثْرَد) کجعفر رخت خانه قُثْرُد کبرقع وزبرج وقُثَارِد کعلابط مثله ومرد بسیار گوسپند وبسیار بزغاله ومرد بسیار رخت خانه قُثْرِد کعلبط* وقُثَارِد کعلابط مثله وپارهائے پشم ورختی که وقت کوچ برندارند آن را* ونیز (قِثْرِد) کزبرج سبل آورد خشک شده در بن انگور وانبوهی دم

(قَثَارِد) کسفارج بالفتح دامنهائی پیراهن ومانند آن

(مُقَثْرِد) بکسر الراء مرد بسیار گوسپند وبره وبزغاله ومرد بسیار رخت خانه

ق ث ع

(قُثْع) بالضم کرنائے ولیس بتصحیف قُبْع بالموحدة ولا قُنْع بالنون

ق ث ع ل

(مُقْثَعِلّ) کمقشعر تیر که زخمش نیک نه نشود

ق ث ل

(قِثْوَلّ) بالکسر وتشدید اللام مرد فروماندہ سست فروهشته گوشت وکنکلاج وخوشه سطبر خرما بن وپارهٔ بزرگ از گوشت با استخوان

ق ث م

(قَثْم) بالفتح آلایش پلیدیے خشک شده بر سرین وآلایش پنجال مرغ

(قُثْمَة) بالضم خاکستر گونی وپلیدیے وپنجال آلودگی

(قُثَم) کزفر مرد بسیار بخشش وبسیار خیر وفراهم آورد نیکے وگرد آورنده زن وفرزند وذرا وجمع کننده بدی وشر ضد وکفتار نر اسم است از آن* وقُثَم ابن عباس بن عبد المطلب صحابی است وهو معدول عن قاثم

(قَثُوم) کصبور فراهم آورد نیکے وگرد آورد عیال را ومرد بسیار خیر

(قَثَام) کقطام نام کفتار ماده وداه وغنیمت بسیار

(ض) قَثَمَ لَهُ مِنَ الْمَالِ قَثْمًا) بالفتح بیکبار مال نیکو وجید داد اورا* وقَثْمَه) فراهم آورد مال بسیار را

ج ۳

(ک) قَثِمَ قُثُومًا) بالفتح وقثامة کگرامة خاکستر گون شد

(س ک) قَثِمَ قَثَمَة) بالفتح وقَثَمًا) محرکة بپلیدی آلوده شد

(اقتثام) از بیخ برکندن مال بسیار گرفتن وتمامه آن از ابردن وفراهم آوردن

ق ث و

(قَثْو) بالفتح کشتنیز* ونیز قَثْو) گرد کردن مال وجز آن وخیار بادرنگ خوردن والفعل من نصر

(قَتًا) بالفتح مقصور اخوردن چیزے که وقت خاییدن آواز باشد آنرا
(قَتْوی) کسکری فراهم آمدگے
(اِقْتَاء) مال وجزآن فراهم آوردن

قتی

(قَتْی) بالفتح گرد کردن مال و جزآن را وخیار خوردن والفعل من ضرب

باب القاف فصل الجیم

قجج

(قَجْقَجَة) بازیی است که آنرا عظم وضاح نیز نامند ۳

باب القاف فصل الحاء

قحب

(قَحْبٌ) بالفتح مرد کلان سال و سرفه زده
(قَحْبَة) بالتاء گنده پیر و سرفه زده وتباه شکم از درد و زن ناکار تباه کردار بدان جهت که بهانه سرفه و تنحنح اشاره کند حریف خود را یا آن لغت مولد است ویقال بِهِ قُحْبَةٌ ای سُعال
(قُحَاب) کغراب سرفه شتر و اسب و مردم
(سُعالٌ قَاحِبٌ) سرفه سخت
(ن) قَحَبَ الرجل قَحْبًا) بالفتح وقُحَابًا کغراب سرفه زده گردید مرد وقَحْبَة) سخن گفت با او
(تَقَحُّب) سرفه زده گردیدن

قحت

(ف) قَحَتُّ الشئ قَحْتًا) بالفتح آغاز کردم از آخر آن چیز

قحتر

قَحْتَرَه مِن یَدِهِ قَحْتَرَةً) پراگنده نمود آنرا و پریشان کرد

قحح

(قُحّ) بالضم بے آمیغ از زفتی و جوانمردی و ساده و بے آمیغ از هر چیزی یقال رجل قُحٌّ وعربیٌّ قُحٌّ وعربیة قُحَّةٌ واعرابٌ اَقْحَاحٌ و عبدٌ قُحٌّ ای محض خالص و درشت و بدخوی از مردم وجزآن وخربزهٔ پر مغز نارسیدهٔ
رجل قُحَاحٌ) کغراب مرد ساده بے آمیغ وقُحَاحُ الامر اصل کار و خالص و بے آمیغ آن
(قَحِیح) کامیر نوعے از آب خوردگے وهو فوق العب والجرع
قَحْقَحَة) کدحرجة گردیدن آواز در گلو و خنده کبی
قُحْقُح کهدهد استخوان گرداگرد دُبر و موضعی است
(قَرَبٌ قَحْقَاحٌ) بالفتح قرب سخت
(ن) قَحَّ قُحُوحَةً) بالضم و قَحَاحَةً بالفتح ساده و بی آمیغ گردید و فربه و پرمغز شد
قَرَبٌ مُقَحْقِحٌ) بکسر القاف قرب سخت

قحد

(ناقةٌ قَحِدَةٌ) بالفتح ناقه بزرگ کوهان والاصل بکسر الحاء فسُکِّنت تخفیفا مثل عنترة وعنترة
(قَحَدَة) محرکه بن کوهان یا کوهان یا میان تهیگاه آن قِحَاد بالکسر واَقْحُد کافلس جمع
(واحد قاحد) از اتباع است
(بَنُو قُحَادَة) کثمامة قبیله است از ان ازان قبیله است و زید بن قُحَادِیَة که یکی از فارسان بنی یربوع است
(قُحَّاد) کشداد مرد تنها بی برادر و بے پسر
(قَمَحْدُوَة) سپس سر قَمَاحِد جمع رباعی است و می آید
(مِقْحَدَة) کمقعدة بن کوهان
ناقةٌ مِقْحَادٌ بالکسر شتر ماده بزرگ کوهان مَقَاحِیدُ جمع
(ف) قَحَدَ الجمل قُحُودًا) برآمد کوهان وے و بزرگ شد
(اِقْحَاد) کوهان کردن کوهان برآوردن

قحذم

(قَحْذَم) بالذال المعجمه کجعفر نام مردے

قحر

(قَحْر) بالفتح پیر فرتوت و شتر کلان سال که دران اندکے بقیهٔ توانائی باشد اَقْحُر کافلس وقُحُور بالضم جمع و موشش ناب و شارف آید قحرة بالتاء یا آن لغت ردی است
(قَحَارَة) کسحابة کلان سالی و فرتوت شدگی اسم مصدر است
(قُحَارِیَة) بالضم وتخفیف التحتیه شتر کهن سال با بقیه طاقت و مرد کلان جثه خشمناک بسیار نوش کوتاه قامت قُحْوُرَة بالضم مثله
(اِنْقَحَرَ) کجر وحل شتر کلان سال

قحز

(قُحَاز) کغراب بیماریست گوسپند را و سرفه شتر

(قاحزان) سختیهای زمانه
(قحزامی) کجری کمان برجهنده
(قحازة) کرانه دامی است که
بدان مرغان را شکار کنند
(ف) قحز قحزا) بالفتح برجست و
بی آرامی کرد وقحزه بالعصا)
زد او را بچوبدستی وقحز بالرجل)
بر زمین افکند وقحز الرجل)
قحوزا) مرده وار برافتاد وقحز
السهم) انداخت تیر را بس پس
روی وی افتاد وقحز الکلب
ببوله قحزا) بالفتح وقحوزا وقحزانا
محرکة کمیز انداخت سگ و
قحز) مجهولا باز گردانیده شد
(تقحیز) زدن و برجهانیدن
و درشت گفتن کلام را
(تقحز) سخن درشت و زشت
بر زبان راندن

قحزل

(قحزلة) کدحرجة چوب دستی
ونیز قحزلة) برافکندن وزدن

قحزم

(قحزم) کجعفر نام مردی
(قحزمة) باز گردانیدن
(تقحزم فی امره) درا و سخت

وران

قحزن

(قحزنة) بالفتح چوبدستی یا چوب
دستی کننده قحازن جمع
ونیز قحزنة) افکندن وزدن یقال
ضربه فقحزنه ای صرعه
(قحزنان) شمشیرهای منذر
بن ماء السماء
(تقحزن) افتادن از بی تابی زدو
کوب یقال ضربه حتی تقحزن ای
سقط ووقع

قحش

(اقحاش) بازکاویدن یقال
لاقحشنه فلانظرن ما هو
امر لا وهذا احد ما جاء علی الافعال
منفعل یا وهو نادر

قحص

(ف) قحص برجله قحصا)
بالفتح لکدزد ونیز قحص
شتاب گذشتن وخانه روفتن و
دویدن سبقنی قحصا
ای عدوا
(اقحاص) دور گردانیدن از
چیزی کسی را
(تقحیص) دور کردن

قحط

(قحط) بالفتح خشک سال وضرب
سخت
(قحطی) بالفتح منسوب بسیار
خوار لغة عراقیه
(قحط) بالضم گیاهی است
(عام قحیط) کمکف سال سخت
ضرب قحیط) کذلك
(عام قحیط) کامیر سال نیک
خشک وسخت وضرب قحیط
زد سخت (زمن قاحط)
روز گار سخت قواحط جمع
(قحطان بن عامر بن شالخ)
کسکران پدر قبیله است قحطانی
منسوب است بآن اقحاطی
بفتح الهمزة بر غیر قیاس کذلك
(مقحط) کمنبر اسپ توانا که برفتن
مانده نگردد
(ف س) قحط العام قحطا)
بالفتح وبالتحریک وقحوطا خشک
گردید سال وباز ایستاد
باران وتری از هوا وکذا
قحط مجهولا
(س) قحط الناس) قحط زده
گردیدند وکذا قحطوا مجهولا

قلیلا
(اقحاط) قحط زده گردیدند قوم
یقال قحط الناس وکذا اقحطوا
مجهولا قلیلا وگائیدن بی انزال
وبخشک سال رسیدن قوم وقحط
رسانیدن در زمین وقحط ناک
گردانیدن یقال اقحط الله الارض
(تقحیط) کشن دادن خرمابن
را

قحطب

(قحطبة) کدحرجة نام مردی
وحسین بن قحطبة حلبی
محدث است ونیز قحطبة)
بر زمین افکندن وزدن یقال قحطبه
بالسیف ای علاه

قحطر

(قحطرة) زه کردن کمان را و
گائیدن زن

قحف

(قحف) بالفتح کاسه سر بریدن یا
شکستن یا زدن بر آن یا رسیدن
بر کاسه سر کسی وخوردن آنچه در
کاسه باشد وبیرون آوردن
آنچه در آوند است یا کشیدن
آشکنه وجز آنرا وگندم دانه

ج ۳

برباد کردن وبردن هرچه باشد
والفعل من سمع
(قحف) بالکسر کاسه سر وآنچه
شکسته وجدا گردد از کاسه سر وآنرا
قحف نخوانند تاکه شکسته یا جدا
نگردد وازان چیزے اقحاف و
قحوف وقحفة بالتاء جمع و
قدح یا نیمه کاسه بزرگ چون
شکسته وجدا گردد وکاسه چوبین
شبیه کاسه سر کوئی نیمه قدح است
ویقال ماله قد ولا قحف یعنی او
نه کاسه چوبین دارد ونه چوبین
یعنی او چیزی ندارد وکرانه سر بین ج ۳
وفی المثل هو افلس من ضارب قحف
استه یعنی او مسکین ترجایی مانده
است وفی المثل رماه باقحاف رأسه
وقتی گویند که خاموش کنند کسی را
به آوردن بلا وسختی بروے یا آنکه
او را زبون وتباه کرده یا از آهنگ
وحاجت وی باز داشته باشند
ونیز قحف تنک نوشیدن
قحیف بن عمیر بن سلیم
کز بنی ندی شاعر
(قحوف) بالضم کفلیز ها
(قحاف) کنگا کاسه وفی المثل

الیوم قحاف وغدا نقاف ای الشرب
بالقحاف یعنی امروز شراب نوشی
است وفردا سرشکستگی ونیز
(قحاف) سخت نوشیدن
(سیل قحاف) کغراب توجه که
همه را برد
(قحافة) بالتاء هرچه که می بری
آنرا وبنو قحافة بطنی است
از خثعم وابو قحافة) عثمان بن
عامر صحابی والد صدیق رضی الله
عنه
(قاحف) خورنده وبیرون آورنده
تمامه آنچه درکاسه باشد قحف
بالضم جمع وباران سخت وباران
کز ناگاه آید وهمه چیز را برد
(مجاحة قحفة) صحرا را که باد
سخت که هرچیز را برد
(محقة) کمکسه سکو که بدان
گندم ودانها برباد دهند وصاف
وپاکیزه کنند
(رجل مقحوف) مرد کاسه
سر بریده
(اقحاف) سنگریزه درخانه فراهم
آورده ودر آن رخت خانه داشتن
اقتحاف خوردن تمامه آنچه

درکاسه باشد وبردن

قح ف ز

تحفز له الکلام قحفزة)
سخن درشت وسخت گفت او را
وتحفز فی المشی) شتاب رفت
وتحفز الحقیبة) نیکو وزم
برگرد ونهاده را

قح ن ل ز

(قحفلیز) کزنجبیل کس زن

قح ل

(قحل) بالفتح پیر خشک اندام
ونیز پوست بر استخوان خشک
شده قحل کلتف شده
(قحال) کغراب بیماری گوسپندان
را
(انقحل) کجرو حل پیر خشک
اندام بدحال وپیر سال خورده
(ف) قحل قحولا) بر استخوان
خشک شد پوست او وکذا اقحل
قحولا تجهوله
(س) قحل قحلا) بالفتح وبحرک
خشک گردید پوست بر استخوان
وے وخشک اندام شد
قحل الشیخ کذلک
(اقحال) پوست بر استخوان

خشک گردانیدن ونزار وخشک
اندام ساختن
(مقاحلة) برچفیدن ولازم
گرفتن چیزے را
(متقحل) مرد خشک اندام بد
حال
(تقحل) پوست بر استخوان
خشک گردیدن وخشک اندام
گشتن

قح ل ز

(قحلزة) رفتار مرد کوتاه بالا و
نیز قحلزة درشت آوردن سخن
را ودرشتی کردن درسخن
(تقحلز) بزمین افتادن از
بیمایی یقال ضربه فتقحلز ای
انجدل

قح م

(قحم) بالفتح پیر بیک خرتوت قحمة
بالتاء مؤنث ونام مردے ونیز
(قحمة) شهریست بیمن
(قحمة) بالضم ملاکت جاسه و
تنگ سال سخت وخشک سال و
نیز قحمة) ناگهان بی اندیشه
درآمدگی درکارے
(قحم الطریق) کصرد دشواریهای

راه وقَحَمَ الشَّهرُ) سر شب
پسین ماه
(قُحَامَة) کثمامة کلان سال قُحُومَة
بالضم شدن و هردو اسم مصدر است
بدون فعل
(قَحُوم) کصبور پیر فرتوت و
مَحَالَةٌ قَحُومٌ) چرخ زود روان
(اَسْوَدُ قَاحِمٌ) سخت سیاه
(اَقْحَمَة) سرمای سخت
(مِقْحَام) بالکسر شتر که بسوی ناقه
رود بی آنکه رها کنند او را
(ن) قَحَمَ فِی الْاَمْرِ قُحُومًا)
خویشتن را بناگاه در کاری افکند
بی اندیشه
(ف) قَحَمَ الْمَفَاوِزَ قَحْمًا بیابان
نوردید وقَحَمَ اِلَیْهِ) نزدیک
او رسید
(مُقْحَم) کمکرم است والبعیر
الذی یربع ویثنی فی سنة واحدة
فیقحم سنا علی سن ونیز مُقْحَم
اعرابی که در دشت نشو ونما
یافته
(اَقْحَمَ اَهْلُ الْبَادِیَةِ اِقْحَامًا)
مجهولا قحط زده گردیده در زمین
باکشت وعلف در آمدند ونیز
(اِقْحَام) ناگاه کسی را در کاری
افکندن بی اندیشه ودر افکندن
بسختی یقال اَقْحَمَ فَرَسَهُ النَّهَرَ
(تَقْحِیم) بی اندیشه در آوردن
کسی را در کاری وچیزی را در چیزی
وبر روی انداختن اسب سوار را
(تَقَحَّمَتْ اِلْفَرَسُ بِهٖ) سرنگون
افکند اسب او را
(اِقْتِحَام) بی اندیشه در کاری
در آمدن وبسختی در افتادن ومنه
قوله تعالی فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ای
ما دخله وخرد وخوار شمردن کسی را
وفرو شدن ستاره وبر ناقه برجستن
گشن بی آنکه رها کنند او را یقال
اقْتَحَمَ الْفَحْلُ الشَّوْلَ اذا هجم بها من
غیر ان یرسل فیها وبناگاه در آمدن
بجائی
(اِنْقِحَام) بی اندیشه در کاری در
آمدن وبسختی در افتادن

ق ح و

(اُقْحُوَان) بضم الهمزة والحاء
بابونه قُحْوَان بالضم مثله اَقَاحِی
بحذف الالف والنون واَقَاحٍ جمع
اُقَیْحِی مصغران ونیز اُقَاحِی
الْاَمْرِ) اول کار
(اَلْقُحْوَانَة) بالتاء موضعی است
نزدیک مکه وجای بشام وجای
میان بصره وبناج
(مِقْحَاة) بالفتح بیل
(دَوَاءٌ مُقْحُوٌّ) کمدعو داروی
بابونه آمیخته مَقْحِیّ کمرمی
مثله
(ن) قَحَا الْمَالَ قَحْوًا) گرفت
آنرا
(اِقْتِحَاء) مال گرفتن

باب القاف فصل الخاء

ق خ ر

(قَخْر) بالفتح نهادن چیزی خشک
را بر خشک والفعل من فتح

ق خ ز

(قَخْزَة) بالفتح چیزی خشک را
بچیزی خشک زدن والفعل
من فتح

ق خ م

(قَنْخَم) کحیدر بلند مرتفع
(قَنْخُمَان) کزعفران بزرگ
ومعظم قوم که بر رای وی تکیه کنند

ق خ ی

(تَقْخِیَة) آب بینی برستی
انداختن یقال قَخَّی تَقْخِیَةً ای تَنَخَّعَ
تَنَخُّعًا قبیحًا

باب القاف فصل الدال

ق د ء

(قِنْدَاْوُ) بالکسر علی فنعلو بد غذا
ودشوار خوی ودرشت کوتاه بالا
بزرگ سر حقیر جثه لاغر وبیباک و
کوتاه گردن سخت سر وسبک و
سخت قِنْدَاْوَةٌ مثله فی الکل واکثر
مَا یوصف به الجمل والمؤنث بالهاء
یقال جَمَلٌ قِنْدَاْوٌ وناقة قِنْدَاْوَةٌ)
ای سریع وقَنْدَاْوَم قِنْدَاْوَة) تیز تیز

ق د ح

ج ٣ (قَدْحَة) بالفتح یکبار چقماق زدن
بر آتش زنه ومنه لَوْشَاءَ اللّٰهُ
لَجَعَلَ لِلنَّاسِ قَدْحَةَ ظُلْمَةٍ کما
جَعَلَ لَهُمْ قَدْحَةَ نُور
(قِدْح) بالکسر تیر تمام ناتراشیده
پر وپیکان نانهاده وتیر قمار قِدَاح
بالکسر واَقْدُح واَقَادِیح جمع و
اسپی است مرغنی را
وقِدْحَة) بالکسر آتش بر آوردگی
از آتش زنه واندیشیدگی کار اسم
است اقتداح را در هردو
(قُدْحَة) بالضم یک کفلیز از شوربا
جز آن یقال اَعْطِنِی قُدْحَة

من المرق ای غرفة منه
(قَدَح) محرکه کاسه که دو کس را
سیر گرداند یا عام است اَقداح
جمع
(اَقدَح) کمس
(قَدُوح) کصبور کمس ورکی
قَدُوح) چاه که بدست آب از وی
برگرفته شود
(قِدَاحَة) بالکسر کاسه گری
(قَادِح) کصاحب کبودی خوردگی
دندان و درخت وشکاف در چوب
(قَادِحَة) کرم دندان وچوب
خوار ۳ ج
(قَدِیح) کامیر شوربا یا آنچه در بن
دیگ ماند از خوردنی وبرداشتن
آن بکفلیز دشوار گردد
(قَدَّاح) کشداد کاسه گر و آهن
چقماق وسنگ یا چوب آتش زنه
ونیز قَدَّاح) اطراف گیاه تازه
و نوباوه های تازه از گیاه اسپست
موضعی است در دیار بنی تمیم
(قَدَّاحَة) کجبانه سنگ یا چوب
آتش زنه
(ذو مُقَیدِحان) ملکی است از
ملوک یمن

(مِقدَح) کمنبر آهن چقماق
(مِقدَحَة) مثله وکمکنسة
(مِقدَاح) کمحراب آهن چقماق
(ف) قَدَحَ فیه قَدْحًا) بالفتح
طعن کرد در نسبت وی یا عام است
وقَدَحَ فی القِدح) شکاف کرد
در تیر بن پیکان وقَدَحَ بالزَّند)
آتش بر آورد از آتش زنه و چقماق
زد و بر آتش زنه تا آتش دهد
وقَدَحَ المرق) بکفلیز برداشت
شوربا را ونیز قَدَحَ) فرو رفتن
چشم در مغاک وخوردن کرم دندان
وچوب را وآب تباه شده از
چشم بیرون کردن وفرو خوردن
آب چشمه وچشم
(تَقدِیح) لاغر گردانیدن اسب
را وفرو رفتن چشم در مغاک
(اِقتِدَاح) شوربا بکفلیز برگرفتن
واندیشیدن کاری را وبچقماق زدن
آتش زنه تا آتش دهد

ق دح ر

(قِندَحْر) کجردحل پیش آینده
وتعرض کننده مردمانرا
یقال ذَهَبُوا بِقِندَحْرَة)
بالکسر وشد الدال المفتوحة ممنوعة
وکذا بِقِندَحْرَة بسکون
النون وتخفیف الدال یعنی بجای
رفتند که تا آنجا دست کسی نرسد
وکسی بر آنها قادر نشود
(اِقدَحَرَّ اِقدِحْرَارًا) آماده
بدی وجنگ ودشنام دادن شد

ق دح س

(قُدَاحِس) کعلابط مرد دلاور
و بدخوی بیباک وشیر بیشه

ق دد

(قَدّ) بالفتح دراز از هر چیزی
و پوست بزغاله وفی المثل ما یجعل
قَدَّكَ الی ادیمك ای ای شیء یحملك
علی ان تجعل امرك الصغیر عظیما
در حق شخصی گویند که از طور خود تجاوز
کند وانکه چیز حقیر را بچیزی خطیر
قیاس کند و تازیانه ومنه
الحدیث لقاب قوس احدکم و
موضع قده فی الجنة خیر من الدنیا
ومافیها وقدر واندازه و بالا و
قامت مرد وتقطیع وی واعتدال
آن اَقُدّ وقِدَاد واَقِدَّة وقُدُود جمع
یقال قَدُّ فلان قَدُّ السیف ونیز
(قَدّ) بدراز از بن بریدن و
بدرازا شگافتن چیزی را یقال
قَدَدتُّ السَّیرَ وغیره وبریدن
مسافت وبیابان را وبریدن سخن را
والفعل من نصر ودرگین شکم
شدن یقال قُدَّ الرَّجُل مجهولا
ای اصابه القُدَاد وقَد بالتخفیف
بدرستی وهی حرفیة واسمیة
فالاسمیة علی وجهین اسم فعل
مرادفه لیکفی تقول قَدنی درهم
وقَد زیدا درهم ای یکفی واسم
مرادف لحسب وتستعمل مبنیة
علی السکون غالبا تقول قَد زید درهم
ومعربة کقد زیدٍ درهم بالرفع ای
حسبه والحرفیة مختصة بالفعل
المتصرف الخبری المثبت المجرد
من جازم وناصب وحرف تنفیس
ولها ستة معان التوقع کقولك
قد یقدم الغائب لمن ینتظر قدومه
وتقریب الماضی من الحال نحو قد
قام زید والتحقیق نحو قد افلح
من زکیها والنفی نحو قد کنت فی
خیر فتعرفه بنصب تعرف والتقلیل
نحو قد یصدق الکذوب والتکثیر
نحو قد اترك القرن مصفرا انامله

واذا سمّيت بها قلت قدّ بالتخفيف كيد ودم ونحوهما

(قِدّ) بالكسر ظرفی است چرمین ومنه ماله قِدٌّ ولا قحف ای اناءٌ من جلد واناءٌ من خشب وتازیانه ودوال از پوست نا پیراسته أَقُدٌّ جمع

(قِدّة) بالتاء دوال وهی اخصّ من القِدّ وروش وراه وآبی است مرکلاب را ویخفف وگروهی از مردم که هریک براهی وروشی وعزمی باشند ومنه قوله تعالی کنّا طرائق قِدَدًا ای فِرَقًا مختلفةً اهواءُها

(قُدّ) بالضم ماهی است دریائی

(قَدّاد) کسحاب خارپشت و کلاکموش

(قُدَاد) کغراب درد شکم وقُدَاد بن ثعلبة بن معاویة از قبیله بجیله است

(قَدِید) کامیر گوشت کفانیده پاره کرده یا گوشت بدراز ابریده خشک کرده وجامه کهنه

(قُدَیْد) کزبیر کلیم کوچک خط دار ونام مردی ووادی است وموضعی است ونام اسپ قیس غاضری

وآبی است بحجاز

(قَدِیدِیُّون) ولا تثنیم پی روان لشکر از اهل حرفه مانند پاره دوزو بیطار وکاسه گرد آهن گرد ودرزی ومانند آن

(قِدَقِد) کزبرج کوهی است که سنگ خوب دارد وازان دیگها سازند

(قُدْقُدَاء) بالضم وبفتح موضعی است

(قَیْدُود) بالفتح ماده شتر دراز پشت قیادید جمع

(مَقَدّ) بالفتح راه وبیابان هموار وجای مستوی وبرابر ودهی است بلدون که می را بوی نسبت کنند

(مِقَدّ) بالکسر وفتح القاف آهن که بدان پوست تراشند

(مِقْدَاد بن عمرو بن اسود) بالکسر صحابی است بدری قدیم الاسلام وهو ابو سعید مقداد بن عمرو بن ثعلبة بن مالک بن ربیعه و مقداد حلیف عبد یغوث زهری بود بدان جهت او را زهری هم گویند پدرش عمرو حلیف کنده لهذا کندی نامندش وانما سمّی ابن الاسود لانه کان حلیفه ولانه کان فی حجره وقیل بل کان عبده فتبنّاه قال عبد البرّ والاول الاصحّ وقال والصحیح انه بهرانی من بهر بن عمرو بن الحاف بن قضاعة

(تَقْدِید) بدراز شکافتن واز بن بریدن

(تَقَدُّد) شکافته شدن وبریده گردیدن ومختلف ومتفرق شدن قوم وخشک شدن هر چیزی وپاره شدن جامه وبهزال درآمدن ناقه یا لاغر بود وفربه شدن گرفت

(اِقْتِدَاد) از بن بریدن وبدراز اشکافتن ونیکو اندیشیدن کار وجدا وممتاز کردن آن

(اِنْقِدَاد) بریده شدن وشکافته گردیدن

(اِسْتِقْدَاد) پیوسته بودن بر کاری وبریک وتیره بودن شتران وبرابر وهموار شدن چیزی

ق د ر

(قَدْر) بالفتح اندازه چیزی و میانه پالان ومیانه زین وسرشاخ وتوانائی وتوانگری وفراخی

(قِدْر) بالکسر دیگ مؤنث است ومذکر آید گاهی قُدُور بالضم جمع قُدَیر مصغران بدون ها برخلاف قیاس

(قُدْرَة) بالضم توانائی وذو قُدْرَة توانگر

(قَدَر) محرکه فرمان وحکم واندازه کرده خدا تقدیر شده از حکم واندازه چیزی وبضم توانائی اقدار جمع وکوتاهی کردن

(قَدَرَة) محرکه شیشه خورد ویقال کم قَدَرَة نخلک یعنی چه مقدار خرمابنان است ترا ویقال

ج ۳ غرس علی القَدَرة وهی ان یغرس علی حد معلوم بین کل نخلتین

(قَدَرِیّة) منسوبا منکران قدر خدای تعالی

(قَدِیر) کامیر توانا وپخته در دیگ

(قَدَار) کسحاب موضعی است

(قُدَار) کغراب مرد میانه و باورچی وشترکش ودیگ پز وخوان سالار وقُدَار بن سالف پی کن ناقه صالح علیه السلام وقُدَار بن عمرو بن ضبیعة مهتر ورئیس بنی ربیعه ونام مرد بزرگ

(قَادِر) توانا ودر دیگ پخته

بیتنا لیلة قادرة یعنی نرم و
آسان سیر وکذا بین ارض وادضا
فلان لیلة قادرة
(اقدر) کاحمر کوتاه گردن پست
قد و اسپ که پایش بجای دست افتد
در رفتار یا اسپ که بر جای سزاوار
بیندازد پا را یا پا هایش از دست
در گذرد
(قدراء) کصحرا گوش میانه و
نیز بنو قدراء چیزهای آسان
و سهل
(قیدار) بالفتح نام مردی
٣ح (مقدرة) مثلثة الدال توانائی
و ذو مقدرة توانگر و المصدر یعنی
القضاء و القدر منه لیس الا
بفتح الدال
(مقدار) بالکسر اندازه چیزی و
توانائی
(ض ن) قدر الله ذلک علیه
قدرا بالفتح و التحریک اندازه
کرد خدای و فرمان داد و قدرت
(الثوب) اندازه نمودم آنرا و فی
الحدیث اذا غم علیکم الهلال
فاقدروا له ای اتموا ثلثین یوما
و قدر اللحم پخت گوشت را

نیز قدر تنگ نمودن و بزرگ
داشتن و بزرگی صفت کردن منه
قوله تعالی و ما قدروا الله حق قدره
و اندازه کردن چیزی را بر چیزی
(ض س ن) قدر قدرا بالفتح
و قدرة بالضم و مقدرة بالفتح مثلثة
الدال و مقدارا بالکسر و قدارا
کسحاب و بکسر و قدارة بالتاء و
قدورا و قدورة بضمهما و قدرانا
بالکسر توانست و منه قولهم المقدرة
تذهب الحفیظة و قدر علیه
قادر شد بر آن
(ض) قدر الامر قدرا بالفتح
پایان کار نگریست و قدرته قدارة
کسحابة آماده ساختم و تفتیش
معین کردم
(س) قدر قدرا محرکة کوتاه
گردن گردید
(اقدار) توانا گردانیدن یقال
اقدره الله علیه
(قدره علیه وله تقدیرا) اندازه
نمود یا بخیر رابری و فرمان داد
و قدر الرزق بخش کرد آنرا و
نیز تقدیر تنگ نمودن و اندیشیدن
و فکر نمودن در برابر کردن کاری

و قدره به گردانیدن کسی را
(دا مقادرة) بفتح الدال سری
تنگ
(مقادرة) اندازه کردن چیزی
بر چیزی و کردن کاری مانند کار دیگری
(تقدر) آماده شدن
مقتدر بکسر الدال و یک نزد
میانه از هر چیزی و لقب جعفر
بن معتضد
(اقتدار) توانستن و در دیگ
پختن چیزی را
(استقدار) توانائی خواستن و
تقدیر کردن خواستن یقال استقدر
الله خیرا
(انقدار) موافق شدن باندازه
یقال قدرت الثوب فانقدر

ق د س

(قدس) بالضم و بضمتین پاکی و نیز اسم
است و بیت المقدس و کوهی
است بزرگ بنجد یا آن بضم ست
فقط و نام جبریل علیه السلام
روح القدس مثله و خطیرة
القدس مثله و قدس اسود
و قدس الابیض) دو کوه است
و نیز قدس) پاک شدن الفعل

من نصر
(قدس) محرکة پیکان با دسته
و شهریست نزدیک حمص بحیرة
قدس منسوبست بوی
(قدس) کصرد کاسهٔ خرد و نیشیه
غمر قدس ککتب مثله
(قدیس) کامیر شیر تازه یا عام
است
(قدیسة) کجهینه دختر ربیع مادر
عبدالرحمن بن ابراهیم بن زبیر
بن سهیل بن عبدالرحمن بن
عوف است
قداس کغراب استوار و سطبر
از شرف و نیز قداس غوزه نقره
شبیه مروارید و سنگ که بجای
ریزش آب در حوض برپا سازند
و قداس بفتح مشدد و یا سنگ که
در حوض شتر اندازند و آب را
بدان اندازه نموده بخش نمایند
حسین بن قداس محدث است
(قدوس) کصبور پیش آینده
یقال هو قدوس بالسیف
ای قدوم
قادس کشتی بزرگ و جزیره
است و اندلس و قصبه در هرات

قادِسِيَّة) منسوبا دهی است
نزدیک کوفه مربها ابراهیم علیه
السلام فوجد عجوزا فغسلت رأسه
فقال قُدِّسْتِ من ارضٍ فسُمّيت
بالقادسيه ودعا لها ان تكون
محلة الحاج

(قُدُّوس) بالضم وشد الدال
المضمومة پاک ومبارک ونامی
از نامهای باریتعالی است وبفتح
وكل فعّول مفتوح غير قدوس
سُبّوح وذُرّوح وفُرّوح فبالضم
وبفتحن

(قَدَاس) بالفتح از اعلام است

بيتُ المُقدَس) كمجلس بمعنی
بيت المقدس كمعظم

(مِقدَاس) بالكسر از اعلام
است

(مُقَدَّس) كمحدث راهب
بيتُ المُقَدَّس كمعظم نام
مسجد شام مُقَدَّسی منسوب بوی

(تَقدِيس) پاكيزه كردن وپاكی
منسوب نمودن ارضٌ مُقَدَّسَةٌ
نعت است ازان

(تَقَدَّس) پاک شد

ق دع

(قِدْعَة) بالكسر شالكچه خرد

فرسٌ قَدِعٌ) ككتف اسب بد
چشم ترسناک وماءٌ قَدِعٌ آب
شوركه نوشيده نشود ورجلٌ
قَدِعٌ) مرد بسیار گریه وزاری

(امراةٌ قَدِعَة) كفرحة زن
كم سخن شرمگين

قَدُوع) كصبور باز ایستاده
از بانگ و فریاد و اسپ كه حاجت
آید او را بعنان زدن تا باز ایستد
و بیزار از چیزی و مرد خوار رانده
و ترک داده

(مُقْدَعَة) كمكنسة چوبدستی
مَقدُوع) باز ایستاده از آواز

(ف) قَدَعَهُ قَدْعًا) بالفتح
باز داشت او را ونیز قدع لگام باز
كشیدن اسپ را وعنان زدن آنرا
و گذشتن ونیزه در جستن یعنی
کشتن را و ابرا كشتن غیر كریم روا
دارند ومنه نحل لا يُقدَع
لا يُضرَبُ انفُهُ وهو كريم واندكاند
نوشیدن يقال اِقدَع عن هذا
الشراب ای اشربه قطعا قطعا

(س) قَدِعَت عينُه قَدَعًا)
محركه سست گردید چشم وبینائی

او ونیز قدع نزدیک شدن
سال يقال قَدِعَت لي الخمسون ای
دنت وكم سخن وشرمگین گردیدن
زن و بد چشم شدن اسپ

اِقدَاع) باز داشتن

(شيءٌ مُقَدَّعٌ) كمعظم چیز
شكن دار

تَقَدَّعَ لَهُ بالشرّ آماده بدی
گشت

تَقَادُع) در پی یكدیگر شتافتن
در چیزی وجوق جوق در افتادن
و آن كوئی هریكی پیشی می جوید
بر صاحب خود و همدیگر را باز داشتن
و پیاپی مردن قوم ونیزه زدن
یک دیگر را وفی الحديث
يحمل الناس على الصراط يوم القيمة
فيتقادع بهم جنبتا الصراط تقادع
الفراش في النار

(اِنقِدَاع) باز ایستادن

ق ذف

(قَذَف) بالفتح بن شاخ خرما
بن كه اطراف شاخش بریده باشند
ونیز قذف آب تا شدن بجستن
ولبنت گرفتن آب از حوض یا جستن
گرفتن چیز یران

(قُذَاف) كغراب كاسه بزرگ
وسبوی سفالینه

ق ذل

قَنْدَوِيل) كزنجبيل بزرگ سر

ق دم

(قَدْم) بالفتح جامه است سرخ

(قِدْم) بالكسر وپیرینگی يقال
قِدْمًا كان كذا وهو اسم من القدم
جعل اسمًا من اسماء الزمان

(قُدُم) بالضم وبضمتين دلير

(قُدْمَة) بالضم پیشی دركار و
دلیری اسم مصدر است وپی واثر
چیری ونیز قَدْمَة) خرامیدن و
ح ٣
خرامیدگی

(قَدَم) محركه پیشی دركار وانكه او را
مرتبه باشد در خیر ونیكوئی
قَدَمَة مؤنث وپیش پای مؤنث
آيد اَقدَام جمع وپی واثر يقال
لفلانٍ قَدَمُ صِدقٍ ای اثرةٌ حسنة
ودلير يقال رجلٌ قَدَمٌ وامراةٌ قَدَمٌ
ورجالٌ قَدَمٌ ونساءٌ قَدَمٌ وهو ذو
القَدَم ايضا وفي الحديث حتى يضع
رب العزة فيها قَدَمَه يعني در آورد
خدای تعالی بدان را در
دوزخ والاشرار قَدَّمَ الله للنار كما ان

الاخبار قدمته الی الجنة او وضع القدم
مثل للردع والقمع ای یاتیها امر
یکفها عن طلب المزید ونیز قدم
قبیله است وموضعی ونیز
ذواقدام کوهی است
(قدمیة) محرکة منسوبا نوعی
از پوست سرخ
(قدم) بضمتین پیش پیش رفتگی
قدمیة منسوبة مثله یقال فلان
یمشی القدم والقدمیة ومضی
قدما ای تقدم ولم ینثن
(قدم) ککتف نیک مبارز و دلاور
سلج بسیار پیش درآینده در حرب
و جرأت دستگستان نیک درشت
(قدمة) بالتاء مثله
(قدام) کعنب پیشی در کار و
دیرینگی ضد حدوث
(قدم) کزفر قبیله است بیمن
و موضعی است نوع قدمی
منسوب بسوی آن
(قدیم) کامیر دیرینه قدماء
وقدامی بالضم مقصورا وقدائم
جمع
(قدام) کقطام اسب عروة بن سنان
عبدی و اسب عبد الله بن علان

نهدی و مادیان سکی
(قدام) کغراب دیرینه
قدامة بن حنظلة کثمامة
وقدامة بن عبد الله وقدامة
بن مالک وقدامة بن مظعون
وقدامة بن ملحان صحابیان اند
(قدوم) کصبور نیک مبارز و دلیر
و بسیار پیش درآینده و پیشرو
یونث قدائم وقدم ککتب جمع
و وی است بحلب وجای بعمان
و کوهی بمدینه و پشته بسرات و
موضعی است که در آن ابراهیم علیه
السلام ختنه کرده و تشدید دال ده
پشته است و کوهی میان دو بین
و قلعه بیمن
(قدومة) بالتاء پشته است
(قادم) از سفر باز آینده قدم
کعنق وقدام کزنار جمع وقادم
الانسان) سر مردم قوادم جمع
وقادم الرحل مقدم پالان
واز اعلام است و قرنی ونیز
قادمان از دو پستان پیش یا سران
(قادمة) آبی است مر بنی ضبه را
و مقدم پالان و پر دراز بال مرغ
قوادم وقدامی کحباری جمع

وهی اربع او عشر ریشات فی کل
جناح و(قادمتان) دو پستان پیش
ما کیان و(قادمة الجیش) پیرک
لشکر
(اقدم) شیر بیشه
(قدام) کزنار پیش خلاف وراء وقد
یذکر قدیدیمة وقدیدیم و
قدیدمة مصغران شده و داشتر
کش و سرآمد مردم در شرف و
پادشاه و مهتر قوم قدام کشداد
مثله فی الثلث
(قیدیم) کسکیت پادشاه و سردار
و سرآمد مردم در شرف
(قدامی الجیش) کحباری پیرک
لشکر
(قدومی) بالفتح مقصورا جایی
است در بنیره یا در بابل
(قیدوم الشیء) بالفتح روی
چیز و صدر آن قیدام الشیء
کذلک وقیدوم الجبل یعنی
کوه پیش برآمده ونیز قیدوم
وقیدام پیش
(تقدمة) بالضم پیش رفتگی و
حرب یقال هو یمضی لتقدمة
تقدمیة) بضم التاء والدال م

مشدده الیاء پیش پیش رفتگی
اسم است تقدم را یقدمیة
بالتحتیة شده یقال مضی القوم
التقدمیة والیقدمیة ای
اماما اماما
(یقدم) کیکرم بالتحتیة نام مردی
مقدام بالکسر نیک مبارز و
بسیار پیش درآینده والمقدمة
بالتاء مثله فی الکل و حرباسی
است و مقدام بن معدیکرب
صحابی است و نام مردی
(ن) قدم القوم قدما بالفتح
وبضم وقدوما پیش درآمد
قوم را منه قوله تعالی یقدم
قومه یوم القیمة
(ن س) قدم فلان قدما)
بسیار پیشی نمود
(ک) قدم قدامة) کسحابة
وقدما کعنب دیرینه گشت
(س) قدم من سفره قدوما
وقدمانا) بالکسر و مقدما کمقعد
از سفر باز آمد ویقال وردت
مقدم الحاج یجعله ظرفا وهو
مصدر ای وقت مقدم الحاج
(مقدم العین) کمحسن کنج چشم

و مُؤخّرُها و نباله آن و مُقدِمُ
الوَجْه آنچه پیش باشد از
روی مَقادِیم جمع و مُقدِمُ
الرَّحْلِ چوب پیش پالان مُقْدِمَة
بالتاء مثله و نیز مُقْدِمَة
نوعی از شانه یقال مَشَطَتْها بالمقدم
(مُقْدَام) کمکرم وقت اقدام
یقال هو جریٔ المُقدَم ای جریٔ
عند الاقدام
(اِقْدَام) پیش در آمدن یقال
اَقدِمْ و هو زجر للفرس ایضا و دلیر
شدن یقال اَقْدَمَ علی الامر و دلیر
گردانیدن کسی را و پیش فرستادن
و سوگند خورانیدن و بسیار پیشی
کردن
(مُقَدَّمَة) کمحدثة ضد مؤخرة
و مُقَدِّمَةُ الجَیْش بزرگ لشکر
مُقَدَّمَةُ الجَیْش کمعظمة عن
ثعلب مثله و نیز مُقَدَّمَة شتر
که اول بار آورد و آبستن گردد
و اول هر چیزے و پیشانی و موی
پیشانے و نیز مُقَدِّمَة نوعی
از شانه کردن
(مُقَدَّمُ العَیْن) کمعظم کنج
چشم و مُقَدَّمُ الوَجْه) آنچه

پیش و بیرون آمده باشد از روے
مَقادِیم جمع یقال ضرب و کب
مَقادِیمه ای وقع علی وجهه و مُقدَّمُ
الرَّحْلِ چوب پیش پالان مُقَدَّمَة
بالتاء مثله و از اعلام است
(تَقْدِیم) پیش آمدن منه قوله
تعالی لا تُقَدِّمُوا بین یدی الله و
رسوله پیش فرستادن کسی را و
سوگند خوردن یقال قدمت
یمینا و دلیر کردانیدن
(تَقَدَّمَ الیه فی کذا) فرمود یا
وصیت کرد او را و ازان و نیز
تَقَدُّم پیش آمدن و بسیار پیشی
نمودن و دستان در نهادن
(تَقَادُم) دیرینه شدن
(اِسْتِقْدَام) پیش در آمدن و
بسیار پیشی و دلیری کردن و در
پیش شدن خواستن

ق د م س

(قُدْمُوس) کعصفور دیرینه
و پادشاه بزرگ و شتر بزرگ
(قَدَامِیس) جمع
(قُدْمُوسَة) بالتاء سنگ بزرگ
وزن کلان جثه

ق د ن

(قَدَن) بالفتح بستد آمدن چیزی
و بستد
(قَدُّونِیَن) موضعی است
ببلاد روم

ق د و

(قُدْوَة) مثلثه پیشوا قِدَة کعدة
مثله یقال فلان قُدْوَة یقتدی به
و راه سلوک
(قِدْو) بالکسر اصل کاز آن شاخ
بر آید
(قَدَاة) بالفتح بوی خوش و یک
یقال شممت قداة القدر
(طعام قَدِی) کغنی بمعنی طعام
قدی است قِدُّ و قدیة و یک
خوشبوی ناک
(طعام قَدِیٌّ) کامیر طعام خوش
مزه و خوشبوی
(مَا اَقْدَاهُ) چه خوشبوی و خوش
است آن یقال ما اقدی طعام
فلان
(قَدْوَی) کسکری استقامت و
پایداری
(ن) قَدَا قَدْوًا بالفتح خوشبوی
و خوش مزه شد طعام و نیز قدو
نزدیک شدن و از سفر آمدن

(س) قَدِیَ اللَّحْمُ قَدًی)
محرکة و قَدَاوَة کگرامة خوشبوی
و با مزه گردید گوشت
(اِقْدَاء) خوشبوی و با مزه کردن
طعام را و از سفر آمدن
(تَقَدِّی) لازم گرفتن راه و روش
یقال تَقَدَّت به دابته ای لزمت
سَنَن الطریق و تقدی هو علیها
(اِقْتِدَاء) پی بردن بکسی

ق د ی

(قِدْیَة) بالکسر روش یقال خذ
فی هِدْیَتِک و قِدْیَتِک ای فیما کنت
فیه
(قَدَاة) محرکة نوعی از مار قَدَات
جمع
(قِدَی) بکسر القاف اندازه یقال
هذا قِدَی رمح ای قدره
(قَدِیَّة) کغنیة عدیه
(قَادِیَة) گروه اندک قوادٍ جمع
یقال اتتنا قادیة من الناس
(قَدَاوَة) فی ق د ء
(ض) قَدَت قادیة قَدْیًا بالفتح
آمدند قومی قحط زده از بیابان و
قَدَتِ الفرس قَدَیَانًا محرکة
شتافت و قَدِیَ اللحم خوشبوی

ج ۳

و بامزه شد
(مُقَاذَاة) برابری کردن معارضه
نمودن یقال لایُنَاذِیهِ اَحَدٌ ای
لایُبَادِیهِ
(مُتَقَذِّي) للفاعل شیر بیشه و
خوانندهٔ باز

باب القاف فصل الذال

قذح
(مُقَاذَحَة) دشنام دادن یکدیگر را
(تَقَذَّحَ لَهُ بِشَرٍّ) بدی برانگیخت
بروی

قذحر
(قِنْذَحُور) قِنْذَحُور مهملهٔ است ۳ ج
در جمیع لغات و معانی
(مُقْذَحِرّ) کمقشعر مرد آماده
دشنام و بدی را که پیوسته خشمناک
و بینی پر باد شد

قذحم
(قِذَحْمَة) کقطرة پوشیدگی و
پرده و فی المثل جَاءَ حَتَّ بِقِذَحْمَة
ای وَضَحتِ القِصَّة بعد التباس و
تقدم فی ج د د

قذذ
(قَذّ) بالفتح پر بر تیر چسپانیدن و
کنارهای پر بریدن و گرد و هموار
ساختن آنرا و سنگ و کلوخ و مانند
آن انداختن و بر پس دو گوش
زدن والفعل من نصر
(قُذَّة) بالضم پر تیر قُذَذ کصرد
جمع و یک قَذَذ کصرد و مثله قِذَّان
بالکسر جمع و کرانه فرج زن و
هُمَا قُذَّتَان دو گوش مردم و گوش
اسپ و کلمه‌ایست که کودکان در لعب
گویند یقولون لعبنا اَشْعَارِ بِرِقُذَّة
قُذَّةً وَقُذَّانِ قُذَّانِ ممنوعات
(قُذَاذَة) کثمامة تراشهٔ زر و سیم
جز آن
(قُذَاذَات) آنچه از پر بریدن بیافتد
از پر مرغ و جز آن
(قولهم مَا یَدعُ شَاذَّةً وَلاَ فَاذَّةً
یعنی او دلاور است می کشد هر کرا
می بیند
(اَقَذّ) تیر بی پر و تیر بی پر و هموار
تراشیده بی خم قُذّ بالضم جمع
قِذَاذ جمع الجمع و چیزی اندک یا
مال و قوم یقال مَالَهُ اَقَذُّ وَلاَ مَرِیشٌ
(قُذَّان) بالضم سپیدهٔ پر و کرانه
سرها موی آن از پیری یا سپیدی
بال مرغ و ممنوعهٔ کلمه که کودکان
وقت بازی می گویند
(مُقَذَّذ) بفتح الجیم والکاف پس
دو گوش و منتهای روئیدنگاه موی
پس سر و موضع است
(مِقَذّ) بالکسر افزار پر بریدن و
کارد پر تراش یا عام است
(مَقْذُوذ) آراسته
(مَقْذُوذَة) گوش کرده کاتها
بریت بریاً
(اِقْذَاذ) پر بر تیر چسپانیدن
(مُقَذَّذ) کمعظم آراسته و پیراسته
بریده موی و مرد سبک پیکر و هر چیز
هموار و لطیف
(مُقَذَّذَة) بالتا گوش کرده
اِمْرَأةٌ مُقَذَّذَةٌ وَمُزَلَّمَةٌ ای
لیست بطویلة
(تَقَذَّذَ فِی الْجَبَل) برآمد بر
کوه و تَقَذَّذَ فِی الرَّکِیَّةِ
درافتاد در چاه و بمرد
تَقَذَّذَ الرَّجُلُ خود را می گشت

قذر
(قَذَر) بالفتح پلید قَذِر کَکَتِف
و رجل و جل مثله
(قَذَر) محرکة پلیدی خلاف
نظافت
(قُذَرَة) کهمزة پاک و دور از ملامت
و لوم
(قَذُور) کصبور زن کناره کش
از مردان و پاکیزه و دور از پلیدیها
و مرد کناره گزین و آنکه با مردم نیامیزد
از بدی خوی خود (رَجُلٌ
قَاذُورَةٌ) مثله و شتر ماده که در گوشه
بخسپد جدا از شتران و نام زنی
(قَاذُورَة) مرد بدخوی و غیرتمند
و مرد که مکروه و ناخوش دارد چیزی
را پس نخورد آنرا و مرد ناآمیزنده
با مردم از بدخوی رَجُلٌ ذُو
قَاذُورَةٍ کذلك و ناو شتر که
در کرانه فرود آید از شتران
(قَیْذَار بن اسمعیل عَلَیهِ
السَّلاَم) بالفتح پدر عرب است
(رَجُلٌ مُقْذَر) کمقعد مرد پلید
و آنکه دور باشند از وی مردم و
پلید دانند او را
(س ن ك) قَذِرَ قَذَراً محرکة
وقَذَارَةً ککرامة پلید گردید
(س ن) قَذِرَهُ قَذَراً بالفتح
والتحریک پلید شمرد او را و کراهت
داشت از وی
(اِقْذَار) بسیار گفتن یقال یَا اِبْنَ
اُمٌّ قَدْ اَقْذَرْتَنَا ای اکثرت الکلام

(تَقَذُّع) پلیدی آلودن
(رَجُلٌ مُتَقَذِّرٌ) بکسر الذال
مرد پلید
(تَقَذُّر) پلید شمردن کسے را و
کراهت داشتن
(اِسْتِقْذَار) پلید شمردن و کراهت
داشتن یقال اِسْتَقْذَرْتُ الشیٔ
اذا کرهتَه

ق ذ ر ف

(قُذْرُوف) کزنبور عیب قَذَارِیف
جمع منه قول ابی حزام زیر زُوْر
عَنِ القَذَارِیفِ بُوْرٍ لَا یُکَاحِیْنَ
اَنْ اَصُوْنَ الغُسُوْسَا ای نَوافِر
لَا یُصَادِفْنَ اِنْ اَحْبَبْنَ اِلَّا دَنِیًّا

ق ذ ع

(قَذَع) محرکة فحش و پلیدے
زبانی و پلیدے
(ف) قَذَعَه قَذْعًا بالفتح دشنام
داد او را و سقط گفت و قَذَعَه
بِالْعَصَاءِ بچوب دستی زد او را
(اِقْذَاع) دشنام دادن و بد گفتن
(مُقْذِع) کمحسن نعت است از آن منه
الحدیث من قال فی الاسلام
شعرا مُقْذِعًا فلسانه هدر
(تَقَذُّع) پلیدی آلودن جامه را

(مُقَاذَعَة) با یکدیگر فحش گفتن و
دشنام دادن
(تَقَذَّعَ لَهُ بِالشَّرِّ) آماده شد بدے
را برای او

ق ذ ع ر

(مُقْذَعِرّ) کمقشعر مرد آماده دشنام
و بدیے را که همیشه بیننے پر باد و
خشمگین باشد
(اِقْذَعَرَّ نحوهم اِقْذِعْرَارًا)
داد ایشان را دشنامی بعید تنامے

ق ذ ع ل

(قُذْعُل) کقنفذ ناکس فرومایه
و خوار بقیدر قِذَعْل کسِجِل
نیز مثله
(قِذَعْل) کجردحل مرد کول
(مُقْذَعِلّ) کمقشعر تیز رو
(اِقْذِعْلَال) دشوار شدن

ق ذ ع م ل

(قُذَعْمَل) بالضم و فتح الذال
شتر سطبر و شگرف اندام
(قُذَعْمَلَة) بالتاء زن پست
قامت فرومایه قُذَیْعِم مصغر آن
و شتر فربه شگرف اندام و چیز اندک
یقال ما عِنده قُذَعْمَلَةٌ ای شیٔ
و شتی یقال ما فی حسبه قُذَعْمَلَةٌ
ای ضعف
(قُذَعْمِیل) پیر کهن سال

ق ذ ف

(قَذَف) بالفتح و بتحریک کرانه جوی
و کرانه رود بار و هما قَذَفَان
قُذُفَات بضمتین و قُذَاف کغراب جمع
(قُذْف) بالضم کرانه و جانب
(قُذْفَة) بالتاء کنگره و آنچه بیرون
جسته باشد از سر کوه و کرانه و جانب
(قِذَاف الکتاب) و قُذُف کصرد
و کتب و قُذُفَات بضمتین جمع
و منه کان ابن عمر لا یصلی فی
مسجد فیه قِذَاف
(قَذَف) محرکة و بضمتین دور و
دور انداز نده مردم را یقال نوی
قَذَف و نیة قَذَف و منزل قَذَف
و فلاة قَذَف ای بعیدة او نیة
قَذَف محرکة فقط و جای که از آن
بلغزند و کرانه
(نَاقَةٌ قُذُفٌ) بضمتین سخت زود
قاذف
(قَذِیف) کامیر ابر که بیش خشم
نمایان و پیدا گردد
و منزل قَذِیف
منزل دور

(قَذِیفَة) کسفینه انداخته و هر چیه
بدان تهمت و قذف کنند
(قِذَاف) ککتاب آنچه به پنجه گیرند
باندازه پری کف پس بیندازند
آن را یا آنچه بدست بر داشتن
توانی و بیندازی آن را و تیزی
رفتار و ناقة قِذَاف یعنی
ناقه قاذف هست و روض القِذَاف
موضعی است
(فلاة قَذُوف) کصبور دشت
نیک دور دست و دور انداز نده
مردم را نوی قَذُوف و نیة
قَذُوف کذلک و بلد قَذُوف) ج ۳
شهری که جهت دوری خود دور
انداز د مردم را
(قَاذِف) سنگ انداز یقال هم بین
حاذف و قاذف الحاذف بالعصا
والقاذف بالحجارة و ناقة
قاذف) شتر ماده که از تیزروی
خود را پیش شتران اندازد و پیش
پیش رود
(قَذَّاف) کشداد تراز و دو بر شمنی
و فلاخن و آنچه بدان چیزیرا
دور اندازند قَذَّافَة) بالتاء یکی
و قرب قَذَّاف) فربه با کوشش

که دران فتور نباشد و قربة شکری
است که صبغ آن آب پسند
(قِذِّيفَى) که لیلی سنگ اندازی
و دشنام و هی یقال بینهم قِذِّيفَى
ای سباب و رمی بالحجارة
(مِقْذَف) کمنبر بیل کشتی
(مِقْذَاف) کمحراب مثله
(ض) قَذَفَ بِالحِجَارَةِ قَذْفًا)
بالفتح سنگ انداخت وقَذَفَ
المُحْصَنَة) بزنا باز خواند و متهم
کرد زن محصنه را و بفحش دشنام
داد وقَذَفَ فُلَانٌ) قی کرد
(مُقَذَّف) کمعظم دور کرده و ٣ج
رانده و مرد بسیار گوشت
(فَرَسٌ مُتَقَاذِفٌ) اسپ تیز
شتابنده
(تَقَاذُف) همدیگر را انداختن
و شتابی کردن در اسپ تاختن
و دشنام دادن

ق ذ ل

(قَذَل) محرکة آهو و عیب
(قَذَال) کسحاب پس سر و بستگاه
فسار اسپ در پس پیشانی و
هما قذالان قُذُل ککتب و
أَقْذِلَة) کاغلمة جمع

(ن) قَذَلَهُ قَذْلًا) بالفتح در پس سر
او زد وقَذَلَ فُلَانٌ) برگردید و
جور کرد وقَذَلَ فُلَانًا) در پی او
رفت یا عیب کرد وقَذَلَ فِي
الأَمْرِ) کوشش نمود در کار

ق ذ م

(قُذُم) بضمتین چاهای پست
فرو رفته
(قُذَمّ) کنزمّ مهتر بسیار بخشنده
و بیکبار مال جید دهنده
(قِذَام) ککتف نیک تیز رو و سخت
و توانا و مهتر بسیار دهش و بسیار
بخشنده
(ن) قَذَمَ لَهُ مِنَ المَالِ) بیکبار
مال نیکو داد او را
(س) قَذِمَ قُذْمَةً) بالضم فرو
خورد آب را
(اِنْقِذَام) شتافتن

ق ذ م ر

(قُذْمُور) کعصفور خوان سیمین

ق ذ م ل

(قُذَامِل) کعلابط فراخ

ق ذ ن

(اِقْذَان) نیک عیبناک گردیدن
یقال قَذُنَ الرَّجُلُ ذا اتی العیوب
کثیرة

ق ذ ی

(قَذَى) محرکة خاشاک و خاشاک
چشم و خاشاک که در شراب افتد
و ریم و خون که از زهدان ناقه و جز
آن دو پیش بیرون زاید ویقال هو
یُغْضِي عَلَى القَذَى یعنی او خاموش
میماند در خواری و ستم
(قَذِیّ) کالی خاک باریک أَقْذَاء
وقُذِيّ بالضم مشددة التحتیة
جمع
(رَجُلٌ قَذِي العَيْنِ) مرد که
در چشم او خاشاک افتاده باشد
(عَيْنٌ قَذِيَة) کفرحة چشم خاشاک
افتاده قَذِيَّة کغنیة مثله
(قَاذِيَة) گروه
(مُقَذِّيَة) کمربیة چشم خاشاک
افتاده
(ض) قَذَتِ العَيْنُ قَذْيًا) بالفتح
وقَذَيَانًا محرکة وقُذِيًّا بالضم
مشددة الیاء وقَذَى بیرون
انداخت چشم خاشاک و خم را
وقَذَتْ قَاذِيَة) پیش آمد
ورا گروهی از مردم وقَذَتِ الشَّاةُ)
سپیدی افگند از زهدان هنگام
خواهانی گشن وکل ذکر یمذی و
کل انثی تقذی
(س) قَذِيَتْ عَيْنُهُ قَذًى
محرکة وقَذَيَانًا کجریان خاشاک
افتاد در چشم او
(اِقْذَاء) خاشاک انداختن در
چشم یا برآوردن از لغات ضد
است
(تَقْذِيَة) خاشاک انداختن
در چشم یا برآوردن ضد
(مُقَاذَاة) پاداش دادن یقال
قَاذَيتُه ای جازيتُه
(اِقْتِذَاء) نگریستن و چشم پوشیدن
مرغ

باب القاف فصل الراء

ق ر ء

(قَرْء) بالفتح و یضم حیض و پاکی
از ان و هو من الاضداد و میان
دو حیض و سپری شدن حیض و وقت
حیض و وقت پاکی زن و دوقت
و قافیه أَقْرُء و قُرُوء و أَقْرَاء
کافلس جمع او جمع الطهر قُرُوء
و جمع الحیض أَقْرَاء و منه الحدیث
دَعِي الصَّلوةَ أَيَّامَ أَقْرَائِكِ و
نیز أَقْرَاءُ الشِّعْرِ اتمام انواع

آن .
(قِرْأة) بالكسر مرگ گامرگی يقال ذَهَبَت قِرْأة البلاد وهل الحجاز يقولون قِرَّة البلاد بلاهمز ومعناه أنّه اذا مرض بها بعد ذلك فليس من وباء البلد

(قَارِئ) خواننده قَرَأَة محركة وقُرّاء كزنار وقَارِئُون جمع ومرد عابد وپارسا ووقت با وقال الهذلي (ع) اذا هَبَّت لقارئها الرياح اي لوقتها

(قرآن) الفرقان نبي بالضم نون مشتق من القرأة وقال ابو عبيدة سُمّيَ به القرآن لانه يجمع السُّوَر ويضمها وقوله تعالى انّ علينا جَمْعَهُ وقُرْآنَهُ فاذا قرأناه فاتّبع قُرْآنَهُ قال ابن عباس فاذا بيّنّاه فاعمل بما بيّنّاه لك

(قَرّاء) كشداد خوش خواننده قرآن قَرَّاؤُون ولا يكسر جمع

(قُرَّاء) كرمان مرد پارسا وعبادت كننده قُرَّاؤُون وقَرَارِئ جمع

(صَحِيفَةٌ مَقْرُوءَةٌ) نامه خوانده صحف مَقْرُوَّةٌ ومَقْرِيَّةٌ

بتشدید الواو والیاء مثله

(ن ف) قَرَأَ القُرآنَ وبه قَرْءًا بالفتح وقِرَاءَةً كتابة وقُرْآنًا كغفران خواندن آن را وقَرَأَ عليه السّلام رسانيد بر وى سلام را وقَرَأَتِ النّاقة آبستن شد وقَرَأَ الشيءَ قُرْآنًا بالضم فراهم آورد وگرد كرد چيزے را بچيزے وقَرَأَتِ الحامِلُ بچه داد حامل

(مُقْرَأ) كمكرم شهريست بيمن ودر آن جاى است كان عقيق مُقْرِئ منسوب بوى ومنه المُقْرِئُون من المحدثين وابن الكلبى ميم را فتحه مے خواند

(اِقْراء) خوانانيدن مُقْرِي نعت است از آن وسلام رسانيدن بركسى ولا يقال اقرأه الا اذا كان السلام مكتوبا وحيض آوردن زن ويك شدن از آن قال الاخفش اقرأت المرأة اي صارت صاحبة حيض فاذا حاضت قلت قرأت بلا همز وقرار گرفتن منى در زهدان ناقه وبوقت وزيدن باد وباز گشتن ونزديك آمدن حاجت وپس ماندن يقال اَقْرأَتِ النجوم اذا تأخّر مطرها وپس گذاشتن نهان

گرديدن وبرگرديدن وپرستيدن وبند كردن زن را جهت استبراء

(مُقَرَّأَة) كمعظمه زن كه انقضاى اقرار وے را انتظار كنند

(قُرِّئَت المرأة تَقْرِيَاءً) بالمجهول نبنه كرده شد جهت استبراء وبيرون آمدن از حيض

(مُقَارَأَة وقِراء) سبق گفتن ودرس كتاب كردن باهم مذاكره كردن

(مُتَقَرِّئ) بكسر الراء مرد عابد وپارسا

(تَقَرُّؤ) فهميدن وپرستيدن وفقيه شدن

(اِقْتِراء) خواندن قرآن را

(اِسْتِقْراء) آمدن كشن ناقه را تا ببيند كه آبستن شده است يانے

قارب

(قِرْبَة) بالكسر مشك شير يا مشك يا مشك يك كرانه دوخته قِرَب كعنب وقِرْبات بالكسر وبكسرتين وكعنبات جمع وكذلك كلّ ما كان على فِعْلَة كفِقْرَة وسِدْرَة وابو قِرْبَة كنيت ابى عبيد بن اثير وابن ابى قِرْبة احمد بن على بن حسين

بعلے محدث وحسكم بن سنان قِرْبى بالكسر منسوبا واحمد بن داود قِرْبى وابو بكر بن اسمعيل قِربے وعبد الله بن ايوب قربے محدثان اند

(قُرْب) بالضم نزديكے وخويشى وتهيگاه ونيز (قُرب) موضعى است وذات قُرْب موضعى دائرا روزى است

(قُرْبَة) بالضم خويشى ونزديكے قُرُبَة بضمتين مثله وممنوعة رود بار بيست

(قَرَب) محركه شب دوم جهت ج ٣
باب آمدن بامداد آن وأن لا يكون بينك وبين الماء الا ليلة واذا كانت بينكما يومان فاول يوم يطلب فيه الماء القرب والثانى الطلق ويقال قَرَبٌ بَصْبَاصٌ وذلك ان القوم يسيمون الابل وهم في ذلك يسيرون نحو الماء فاذا بقيت بينهم وبين الماء عشية عجلوا نحوه فتلك الليلة ليلة القرب وهو اسم للقرابة كالكتابة وچاه نزديك آب وحبست وجوى آب درشت

(قَرَبَة) محركة آب وجز آن كه بيرى

رساندآو ندرا
(قُرْب) بالضم وبضمتين تهیگاه
یا از زیر تهیگاه تا تنگ و نوم تاجی
شکم اَقْراب جمع
(قَرِیْب) کامیر نزدیک واحد وجمع
در وی یکسانست وقوله تعالی اِنَّ
رَحمة الله قریبٌ ولم یقل قریبة
لانّه اراد بالرحمة الاحسان ولانّ
ما لا یکون تانیثُه حقیقیًّا جاز
تذکیرُه قال الفراء اذا کان القریب
فی معنی المسافة یذکر ویونث واذا کان
معنی النَّسب یؤنَّث بلا اختلاف یقال
هذه المرأة قریبتی ای ذاتُ قرابتی ج۳
وخویشان نزدیکتر بنسب از جانب
آبا اَقْرِبَائی جمع یقال هُوَ قریبی
وهم اَقرِبَائی ونیز قَرِیْب) ماهی
نمک زده که هنوز طراوت باقی
باشد وقَرِیْب بن ظفر رسول کوفیان
بسوے عمر بن الخطاب رضی
الله عنه وقَرِیْب عبدی) محدث
است
قُرَیْبَة بنت زید) کجُهَینة و
قُرَیْبَة بنت حارث هر دو
صحابیه اند وقَرِیْبَة دختر
عبد الله بن وهب وقَرِیْبَة زنی

دیگر غیر منسوب تابعیه اند
(قُرَیْب) کزبیر لقب پدر اصمعی
ونام رئیس از خوارج وقُرَیْب بن
یعقوب کاتبی است
(قُرَیْبَة بنت حارث) کجُهَینة
وقُرَیْبَة بنت ابی قحافه وقریبة
بنت ابی امیه خواهر ام سلمة
زوج النبی صلی الله علیه وسلم
ویروی بفتح القاف وکسر الراء
صحابیات اند
قَرَاب) کسحاب نزدیک یقال
اِفعل ذلک بقَرَاب ای بقُرب
قَرَابَة) کسحابة نزدیکی وخویشی
یقال هو ذو قرابتی ولا تقل قرابتی
وهو قول العامة قَرَابَات جمع
قِرَاب) ککتاب نیام شمشیر یا
غلاف که شمشیر با نیام در وی باشد
وقِرَابُ الشیٔ) هر چه قریب
مرتبه آن باشد
قِرَابَة) ککتابة آن قدر از آب
ومانند آن که قدح وخنور را
پر گرداند ودر فتن بشب جهت باب
آمدن بامدادان
(قُرَابُ المؤمن) کغراب دانائی و
دریافت وے وقُرَابُ الشیٔ) هر چه

قریب مرتبه آن باشد ونیز قُرَاب
کوهے است بیمن
(قُرَابَة) کثمامة مانند وشبیه وخویش
ونزدیک یقال لا بقُرَابَة منک
ای بقریب ودانائی ودریافت منه
قُرَابَةُ المؤمن وقُرَابَةُ الشیٔ)
ما قارب قدره
(قَارِب) در شب جوینده آب را
وکشتی خورد که در جنب کشتی
بزرگ دارند وشتر در شب قریب سیر
کننده قَوَارِب جمع وخداوند
شتران قوارب قَارِبُوْن جمع ولا
یقال مُقرِبُوْن قال ابو عبید هذا
الحرف شاذ
اَقْرَب) کاحمد نزدیکتر اَقْرَبُوْن
واَقَارِب جمع ونیز اَقَارِب
الناس واَقرَبُوهم خویشان برادران
وتبار ایشان نزدیکتر بنسب
از جانب آبا یقال هم اَقَارِبُك و
اَقْرِبَاؤك ای عشیرتك الادنون
(قُرْبَی) کبشری نزدیکی وخویشی
یقال بینی وبینه قُربیٰ ونیز قُرْبیٰ)
الی است نزدیک نباله ولقب
بعض از قاریان
(قَرَبَان) کسکران بر آوند نزدیک

پر سیده قُرْبیٰ کسکری مؤنث
یقال اناء قربان وصحفة قربیٰ
قِرَاب ککتاب جمع
(قُرْبَان) بالضم آنچه بدان تقرب
بخدای جویند وهمنشین وندیم
خاص پادشاه وبفتح یقال فلان من
قُربانِ الملك وممن بعدانه قَرَابِیْن
جمع ونیز قَرَابِیْن) رودباری
است بنجد
(قَرَّاب) کشداد لقب ابی علی
محمد بن محمد هروی مقری ولقب
گروهی از محدثان
رجاؤ اَقْرَاب) کغزای یعنی
آمدند نزدیک نزدیک
(قَوْرَب) کجوهر آب بسیار وافزون
از اندازه
(مَقْرَب) کمقعد راه کوتاه مقربة
بالتاء مثله
(مَقْرُبَة) بالفتح مثلثة الراء خویشی
ونزدیکی
(ن) قَرَبَت الابل قُرَابَة) ککتابة
بشب سیر کردند شتران جهت آب
آمدن بامدادان وکذا قربتُ اذا
سرتُ الی الماء وبینك وبینه لیلة
وقَرَبَ قرابة) ککرامة نزدیک

گردید ونیز (قَرْب) بالفتح شمشیر
درنیام کردن یا قراب ساختن
شمشیررا وگوشت قراب خورانیدن
مهمان را
(س) قَرِبَهٗ قُرْبًا) بالضم وقُرْبَانًا
بالضم والکسر نزدیک گردید و
نیز قِرْبَان) بالکسر کنایه از جماع
است وقَرِبَ فلانٌ) دردکین
تهیگاه گردید
(ك) قَرُبَ مِنْهُ قُرْبًا) بالضم و
قُرْبَانًا بالضم والکسر نزدیک شد
(مُقْرِب) کمحسن زن نزدیک
زائیدن رسیده مقاریب جمع
وکذلك الفرس والشاة ولایقال
للناقة
(مُقْرَب) کمکرم اسپی که پیوسته
نزدیک خود دارند جهت عزت و
برگزیدگی مُقْرَبَة مونثا ویفعل
ذلك بالاناث لیلا لایقرعها فحل
لئیم وشتر تنگ بسته برای سواری
(اقراب) شمشیر درنیام کردن و
شب راندن شتر را برای آمدن
برآب وقت صبح ونزدیک زائیدن
رسیدن ماده ونزدیک اشتا رسیدن
اسپ کره وشتر بچه ونزدیک پری

رسانیدن آوندرا وخداوندشتران
قوارب شدن قوم
(تَقْرِیب) دردکین تهیگاه گردیدن
ونزدیک گردانیدن یقال
قَرَّبَه ای ادْنَیْتُهُ وحَیَّاكَ الله وَقَرَّبَ
وادَاكَ گفتن ونیز تَقْرِیب نوعی
از دویدن اسپ کمتر از حضر وآن
بهم برداشتن هردودست وبهم
نهادن آنرا
(مُقَارِب) بکسر الراء هرچیز میانه
در جید وبیکاره یقال شیءٌ مُقَارِبٌ
ودِیْنٌ مُقَارِبٌ ای متوسط
مَتَاعٌ مُقَارَب) بفتح الراء نه جید
نه ردی
مُقَارَبَة کام نزدیک گذشتن
وپای برداشتن جهت کاتیدن قِرَاب
بالکسر مثله وباکسی بقریب سخن
نرم وشیرین گفتن وآهنگ نمودن
بسوی چیزی یقال قَارَبَهٗ فی البیع
ومیانه راه رفتن یقال قاربَ فی
الامر ای ترك الغلو وقصد السداد
(تقرَّبَ بِهٖ تَقَرُّبًا وتِقِرَّابًا)
بکسرتین وشد الراء نزدیکی جست
بدان وکذلك تَقَرَّبَ الی الله تعالی بِشیءٍ
یعنی نزدیکی جست بخدا

بوسیلهٔ آن چیز ونیز تَقَرُّب)
دست بر تهیگاه نهادن وشتابی
کردن یقال تَقَرَّبْ یا رجل ای
اعجل
(مُتَقَارِب) بکسر الرای بحریست
از بحور عروض ووزن هشت فعولن
بیت تمام شود وبه فعولن فعولن
فَعَلْ بسکون دو با سمی به لقرب
اوتادهٖ من اسبابه
(تَقَارُب) یکدیگر نزدیک گردیدن
وکم گردیدن شتران وگذشتن آن
ونزدیک رسیدگی رسیدن کشت
ومنه اذا تقارب الزمان لم تکد رؤیا
المومن تکذب مراد ازان آخر
روزگارست ونزدیکی قیامت لان
الشیءَ اذا قلّ تقاصرت اطرافه و
المراد استواء اللیل والنهار ویزعم
العابرون ان اصدق الازمان لوقوع
العبارة وقت انفتاق الانوار ووقت
ادراك الثمار وح یستوی اللیل و
النهار والمراد زمن خروج المهدی
علیه وعلی ابائه الکرام اکرم التحیة
وافضل السلام حین تکون السنة
کالشهر والشهر کالجمعة والجمعة
کالیوم والیوم کالساعة یستقصر

لاستلذاذه
(اقْتِرَاب) بهمدیگر نزدیک شدن
ق ر ب ت
قُرْبُوتُ السَّرْج) کحلزون کوهه
زین
ق ر ب ج
(قُرْابَج) کجندب دوکان میفروش
ق ر ب ز
(قُرْبُز) کقنفذ فریبنده وحیله ساز
معرب گربز
ق ر ب س
(قَرَبُوس) کحلزون کوهه زین ولا
یسکن الا فی الضرورة وجمع قَرَبُوسان
قَرَابِیس جمع
ق ر ب ش
(قَرَنْبُوش) کعصفور فوطه رخت
خانه
ق ر ب ض
(قُرَنْبَضَة) بالضم وفتح الراء والبا
وبینهما النون زن کوتاه بالا
ق ر ب ع
(رجل قِرِنْبَاع) کسطراط
بکسرتین ترنجیده رفت
(اقْرَنْبَاع) درترنجیدن از سرما
ق ر ب ق

(قُرْبَق) کجندب دوکان تره فروش یادوکان میفروش ونام بصره فی قول قحفان العنبری (ع) ماشرّت بعد لطوی القربق

ق ر ت

(قَرَت) محرکة برف وآب بیخجد
(قَرِیت) کامیر آب فسرده
(قُرَات) کغراب رودباریست میان تهامه وشام
(قَارِت) آنکه هرچه بیابد بگیرد ومشک نیکوتر نیز بوی سیاه رنگ
(قَرَتَان) محرکة موضعی است
(قَارُوت) قلعه است

ج ۳

(قَرَتَیَا) محرکة مقصورا شهریست بفلسطین
(ن س) قَرَتَ الدّم قُرُوتًا) بر یکدیگر خشک گردید خون یا سبز شد زیر پوست از آسیب ضرب و فزود مرد خون در زخم واز ضرب نیز آید
(س) قَرِتَ قَرَتًا) محرکة برگردید رنگ رخ از اندوه یا خشم
(مُقْتَرِت) بکسر الراء آنکه هرچه بیابد بگیرد

ق ر ت ب

(قُرْتُب) کقنفذ دهی است ببید
(مُقَرْتَب) بکسر بدمرد بدغذا

ق ر ث

(قَرْث) بالفتح کوزه کوچک
(قِرِّیث) کفسیق نوعی از ماهی لغة فی الجریث
(نخل قَرِیثَاء) بالمد وبقصر نوعی از خرمای شیرین خوش مزه تمرو بسر قَرِیثَاء کذلک و تقصر نخل وتمر وبسر قَرَاثَاء مثله
(س) قَرِثَ قَرَثًا) رنج دیدور کار وورزید قَرَثَهُ الامر) دشوار شد بر وی کار و در مشقت انداخت

ق ر ث ع

(قَرْثَع) کجعفر زن بیباک کم شرم گول وشترمرغ ونیز بشبه وجانورکی است دریائی غلافی ومرد ناکس وزن در یک چشم سرمه کشیده ونیز این باچادر باشگونه پوشیده ونیز نیم زیر ستور ومعرفة مردی بود از تغلب سیس آن از اوس وکان من اشد الناس سؤالا فقیل هو اسأل من قرثع ونیز قَرْثَع) تابعی است ضبّی وام قرثع صحابیه است
(قَرْثَعَة) بالفتح نشیم ریزه ستوران ویقال هو قرثعة مال یعنی نیکو سیاست کننده شتران وهو قلرثع کز برجد
(تَقَرْثَعَ القَوْمُ وغیرهم) فراهم آمدند وتقرثعت الضّأنة) بر افراشته موی شد بر

ق ر ث ل

(قَرْثَل) کجعفر مرد میانه تن کوتاه بالا قرثلة مؤنث وخیک کوچک

ق ر ح

(قَرْح) ویضم ریش قرحه یکی قُرُوح) جمع یا بالفتح اثر گزیدگی سلاح است وبضم الم آن ونیز قَرْح بالفتح ابله ریزه که براندام برآید هرگاه روی بفساد کشد وخارش پیدا کند شتر بچگان را بکشد و هلاک سازد وذو القرح لقب کعب بن جفاجة که بر بدن اثر زخم کاری داشت وذو القروح لقب امرأ القیس لانّ قیصر لبسه قمیصا مسموما فتقرّح جسده فمات
(قُرْح) بالضم اول آب که برآید از چاه واول هرچیزی وآغاز آن و سه شب از هر ماه ونام وادی وقُرْحُ الرّبیع اول بهار قرحة الشتاء بالتا شده ونیز قَرْحَة سپیدی در روی اسپ کم از غره
(قَرِح) ککتف آبله رسیده
(اَقْرُح) بضم الراء موضعی است
(قَارِح) کصاحب ستور تمام دندان وهو من ذی الحافر بمنزلة البازل من الابل یقال جمل قارح وناقة قارح وقارحة ایضا قوارح وقُرَّح کرکع جمع مقاریح مثله شذ وذا ونیز قارح دندان تمام سالگی ستور ونیز بیشه وکمان دور از زه وناقه که حمل آن پیدا نمایان شده باشد
(قَرَاح) کسحاب آب صافی پاکیزه و بی آمیختگی چیزی وآب شیرین وسرد وخالص وبی آمیغ از هرچیزی وزمین بی آب وگیاه قرحة جمع یا زمینیکه خاص برائی زراعت وغرس اشجار باشد وبس ونیز قراح چهار محال است در بغداد
(قُرَاح) کغراب ساحل دریای

قَطِيفٌ) است ووهی است
(قَرِيحٌ) کامیر خسته وریش کرده
(قَرْحَی) کقتلی جمع وخالص وبے
آمیغ از هرچیزے ونیز قَرِيحٌ)
اول ابرے که پیدا ونمایان گردد
وقَرِيحُ السَّحَابِ) آب آن ابرو
قَرِيحُ بن الْمُنَخَّلِ درنسب سامه
بن لوی است
(قَرِيحَةٌ) کسفینه اول آبے که از
چاه برآید واول هرچیزے و
طبیعت مردم
(قَرْحَاءُ) نام دو اسپ ماده
ورَوْضَةٌ قَرْحَاءُ) مرغزار با
شکوفهاے سپید
(قُرَيْحَاءُ) مصغرا ممدودا تندی
است دربطن کیسه مردم ماند
ونیز قُرَيْحَاءُ) شتر که دررفتن
سنگریزها بپرد وارد
(قَرْحِيَاءُ) بالفتح ممدودا موضعی
است
(قِرْحِيَاءُ) بالکسر ممدودا زمین که
خاص برای زراعت ونشاندن
درختها باشد
(قِرْوَاحٌ) بالکسر ماده شتر دراز
با دختراچن بلند بالا تا بان

هموار قَوَارِيحُ جمع قال الاصمعی
قلتُ لأعرابی مَا القِرْوَاحُ قال التی
کانها تمشی علی اَرْمَاحٍ وشتری
که چون با شتران کلان بسال
باشد آب نخورد وباشتران
ریزه آب نخورد وزمین کشاده
آفتاب رویه وزمینے که
خاص براے زراعت
ونشاندن اشجار باشد قِرْوَاحٌ
بالیار مثله
(قُرَاحِیٌّ) بالضم مشدد الیاء
آنکه بود وباش قریه را لازم گرفته
باشد وکاهی بسوی بادیه نرود و
یقال اَنْتَ قُرَاحِیٌّ مِنَ الاَمْرِ)
یعنی تو خارج وبیرون هستی از کار
ونیز قُرَحِیٌّ) آنکه کاهی با مبارزان
دررزمگاه حاضر نشده
(ذُو الْقَرَاحِی) بالفتح مقصورا
موضعی است بوادی قری
(قُرْحَانُ) بالضم نوعی از سماروغ
(قُرْحَانَةٌ یکی یا اَقْرَحُ
وقُرْحَانٌ جمع ونیز قُرْحَانُ
شترآبله ریزه نارسیده وخارش نادیده و
کودک که او را هنوز جدری برنیامده باشد واحد
تثنیه وجمع درو یکسانست ومرد آبله ریزه

رسیده واز لغات اضداد است وقد یونث
وفی حدیث عمر رضی الله عنه
قُرْحَانُونَ لغیة یعنی جمع قُرْحَانٌ
لغت ردی است وفی الحدیث ان
اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم
قَدِمُوا المَدِینَةَ وهم قُرْحَانٌ ای لم یکن
اَصَابَهُم قَبْلَ ذلک داءٌ وانت قُرْحَانٌ
مِنَ الاَمْرِ ای خَارِجٌ وآنکه کاهی کارزار
نکرده وبا دلاوران دررزمگاه حاضر
نشده
(قَرْحَانُ) کسکران شیر بیشه
(قُرَاحِيَّتَان) بالضم بهر دو تهیگاه
(مَقْرُوحٌ) ریش برآمده آبله
رسیده وطَرِیقٌ مَقْرُوحٌ) راه
نیک باسپرده
(ف) قَرَحَ قَرْحًا) بالفتح خسته
کرد وریش نمود وقَرَحَ بِئْرًا)
درجای بی آب چاه کند ونیز
قَرَحَ) بحق پیش آمدن یقال
قَرَحَهُ بالحَقِّ اِذَا اسْتَقْبَلَهُ بِهِ
(س) قَرِحَ جِلْدُهُ قَرَحًا)
بالتحریک ریش برآید پوست اورا
ونیز قَرِحَ اسلامتی از جراحت
وریش
(ف س) قَرَحَ الفَرَسُ قُرُوحًا و

قُرَاحًا) محرکه تمام دندان شد اسپ
واِنَّمَا یَنْتَهِی اَسْنَانُهُ فِی خَمْسِ
سِنِینَ لاَنَّهُ فِی السَّنَةِ الاُولَی حَوْلِیٌّ
ثُمَّ جَذَعٌ ثُمَّ ثَنِیٌّ ثُمَّ رَبَاعٌ ثُمَّ قَارِحٌ او
القُرُوحُ انتهاء سِنِّهِ او وقوع السِّنّ
التی تلی الرَّبَاعِیَةَ
(ف ن) قَرَحَتِ النَّاقَةُ قُرُوحًا)
پیدا ونمایان شد او بار
(اَقْرَحَ القَوْمُ) خداوند شتران
آبله زده شدند واَقْرَحَهُ اللهُ) آبله
زده گردانید اورا خدای
(مُقَرَّحَةٌ) کمعظمه خستین بار طب
شدن خرما وشتر که دهن او ج ۳
آبله ریزه برآورده باشد وبدان
جهت لبهای را فروهشته دارد
(قَرَحَهُ بِالحَقِّ تَقْرِیحًا)
پیش آمد او را بحق
(قَارَحَهُ مُقَارَحَةً وقِرَاحًا) روی
باروی او شد ومقابله نمود او را و
لَقِیتُهُ مُقَارَحَةً ای مُوَاجَهَةً
(اِقْتِرَاحٌ) دروقت وبی اندیشه
گفتن واز خود برآوردن ونو پیدا
کردن چیزے را بی آنکه از کسی
شنیده باشد وبرگزیدن چیز برا اختیار
کردن وتحکم از کسے چیزی

رخواستن وبیدی بعلی وسوار
شدن شتر را که هنوز بروی سوار
نشده باشد و در جایی بی آب جاء
کندن و تمام دندان شدن ستور
(تَقَرَّحَ لَهُ) آماده شد برای او

ق ر د

(قَرْدٌ) بالفتح کردن معرب است
وکوتاه بالا
(قِرْدٌ) بالکسر کپی اَقْرَادٌ وقُرُودٌ
بالضم وقِرَدٌ وقِرَدَةٌ کعنب و
کعنبة وقِرَدَةٌ کفرحه جمع قِرْدَةٌ
مؤنث قِرَدٌ کعنب جمع وقِرْدِیْنٌ
ج ۳ معوبه بدلی است منه المثل اَزْنٰی
مِنْ قِرْدٍ یعنی زانی تر از قرد وکَانَ
الْقِرَدُ اَزْنٰی الحیوان وزعموا اَنَّ
قِرْدًا فی الجاهلیة فَرَجَمَتْهُ الْقُرُوْدُ
(قُرُدٌ) بالضم کنه
(قَرَدٌ) محرکه پشم برهم چفسیده و
نمد شده بر ستور یا پستترین پشم
گوسپند وشتر وشاخ خرمای برگ
دور کرده وچیزی است چسپیده بر
گیاه طرثوث شبیه موی زرد ریزه
وابر پاره مانندی ریزه نزدیک ابر
وگردانیدگی است در زبان و
(ذُوْ قَرَدٍ) موضعی است نزدیک

مدینه اَغَارُوْا بِهٖ عَلٰی لِقَاحِ رَسُوْلِ
اللّٰه صَلَّی اللّٰه علیه وسلم فغزاهم
(قَرَدَةٌ) بالتاریک شاخ خرما برگ
دور کرده وپاره ازپشم ومنه المثل
عَثَرَتْ عَلَی الْغَزْلِ بِاٰخِرَةٍ فَلَمْ تَتْرُكْ
بِنَجْدٍ قَرَدَةً درشخصی گویند که
بگذارد حاجت را وقت امکان
چون فوت شود طلب کند اصله
ان تترک المرأة الغزل وهی تجد
ما تغزله حتی اذا فاتها تتبعت
القرد فی القمامات
(قُرْدِیَّةٌ) محرکة مشددة الیاء
آبی است میان حاجر ومعدن
نقره
(قَرِدٌ) ککتف ابر در هم آمده
برهم نشسته وفرس قَرِدُ الْخَصِیْلِ
اسپ ستور پی وگوشت ران
وبازو وبعیر قَرِدٌ شتر بسیار کنه
(اَقْرَدُ) کنز فریابی است
(قَرُوْدٌ) کصبور شتر که از کنه
دور کردن نرمد وآرام گیرد
(قُرَادٌ) کغراب سرپستان وسر زنخ
نره اسپ کنه قِرْدَانٌ بالکسر جمع
وقُرَادُ بن صالح وقُرَادُ بن مروان
وپسرانش محمد وعبداللّٰه محدثان

اند ونیز اُمُّ قِرْدَانٍ جائی
میان ران وسم ستور
(قَرْدَی) کسکری وهی است بجزیره
(قَرَّادٌ) کشداد نگاهدارنده کپی
(قَرْدَدٌ) کجعفر زمین درشت بلند
(قَرَادِدُ وقَرَادِیْدُ جمع واملای
پشت وسختی وتیزی سرها ورویه
وکوهی است واِنَّمَا ظَهَرَ لِاَنَّهٗ مُلْحَقٌ
والملحق لا یُدْغَمُ
(قُرْدُوْدَةٌ) کعصفوره زمین درشت
بلند قُرْدُوْدٌ بدون التاء مثله و
موضعی است وقردودة الظهر
یعنی پشت وبلندی آن
(قِرْدِیْدَةٌ) بالکسر والیاء بین الدالین
درشتی سخن وخط میان پشت و
انچه درکرانهای جلد باشد از
خرما وسر مرد وسر کوه
(ض) قَرَدَ الرَّجُلُ قَرْدًا بالفتح
فراهم آورد وورزید وقَرَدَ فِی
السِّقَاءِ گرد کرد در مشک روغن
یا شیر را
(س) قَرِدَ الشَّعْرُ قَرَدًا محرکة
پیچان گردید موی وقَرِدَ الْاَدِیْمُ
بسیار کنه گردید پوست وقَرِدَ
الرَّجُلُ درمانده بسخن شد

وقَرِدَ اَسْنَانُهٗ خرد گشت دندانش
وقَرِدَ الْعِلْكُ بدمزه گردید
نیز قَرِدَ برهم چسپیدن پشم
(اِقْرَادٌ) درماندن در سخن و
خاموش بودن وآرمیدن وخوار
گردیدن وخود را پارسا وانمودن
ومرده گردانیدن خویشتن را
(تَقْرِیْدٌ) خاموش کردیدن جهت
عجز وکنه دور کردن اصله ان الرجل
اذا اراد ان یاخذ البعیر الصعب
قَرَّدَهٗ اولا حتی یلین ثم اخذه وخوار
رام گردیدن شتر وخوار گردانیدن
وفروتنی کردن ونیز یافتن
(مُتَقَرِّدٌ) بکسر الراء ابر پاره خرد
وریزه که از ابر جدا باشد
(تَقَرُّدٌ) پیچان گردیدن موی و
بر[ه]م نشستن و نمد شدن پشم

ق ر د ح

(قُرْدُحٌ) بالضم نوعی از چادر یمنی
وکپی فربه وبزرگ
(قُرْدُحَةٌ) مهره گلو یا بجوزکه
در گلوی کودک مراهق برآید
(مُقَرْدَحٌ) بفتح دال اسپی که بعد
اسپ دیگر آید در میدان رهان
(قَرْدَحَةٌ) کمفت برخود تابیت

کردن چیزیرا یقال قردح الرجل اذا قرّ بما یطلب منه و رام و خوار شدن

(قُردُوح) کعصفور کیی و فرک بزرگ

(قُردُوحة) بالتاء مهره گلوکه درگلوی کودکان مراهق برآید

(مُقرَنذِح) مرد آماده شر و فساد

(اِقرِنداح) گناه جستن برکسی یقال اقرنداح له اذا جنی علیه

قردحم

(قُردُحمة) کجردحلة و بفتح متفرق و پریشان یقال ذهبوا بقردحمة وکذا ذهبوا القردحمة وذهبوا شعالیل بقردحمة ای تفرقوا ویقال صرحت بقردحمة یعنی واضح و آشکار گردید قصه بعد التباس

قردس

(قُردُسة) درشتی و سختی و استوار گردانیدن و خواندن سگ بچه را

(قُردُوس) ابن حارث بن مالك بن فهم بن غنم بن قُردُوس کعصفور پدر قبیله است از ازد یا از قیس از آن قبیله است هشام بن حسان قردوسی محدث که از برگزیده ترین تبع تابعیان یا او مولای اینها است وسعد قردوسی) قاتل قتیبه بن مسلم

(درب القَرادیس) سر کوچه است ببصره

قردع

(قُردُعة) کدحرجة خواری

(قِردِع) کزبرج سپس شتر و ماکیان قردع کدرهم مثله

(قِردِعة) کزبرجة گریبان یقال اخذ بقردعة فلان

(قُردُوع) کعصفور موچه

(قُردُوعة) بالتاء گوشه تنگاف کوه

قردم

(قَردَم) کجعفر درمانده

(قُردُمانی) بالضم منسوبا قبای آژده بخیه آگنده بجهت جنگ معرب کبر یا سازی است که اکاسره درخزاین ذخیره ساختندی و زره سطبر شبیه جامه کردوانی یا زره خود با خود یا زره

(قَردَمانی) بالفتح مقصورا گیاهی شبیه بادیه متفرق شاخ کم برگ که گرد یا رنامندش یا کرویای بری است معرب قرداموّن لغت یونانی است یا رومی

قرذح

(مُقرَنذِح) مرد آماده شر و فساد

(اِقرَنذَح لی اِقرِنذاحا) باز خوار ندم ایکناسه که نکردم

قرذحم

(صرحت بقُرذُحمة) بالفتح و بکسر مثل یضرب فی الشئ وضح بعد التباسه لغة فی قردحمة

قرذع

(قَرذَع) کجعفر زن نادان کول

قرر

(قَرّ) بالفتح نشستن است مرد را و هودج و چوزه ماکیان و موضعی است

و یوم قرّ بالفتح روز سرد و یوم القَرّ روز یازدهم ذی الحجه که حاجیان دران روز بمنا آرام و قرار گیرند وقرّ الثوب) شکن جامه

(لیلة قرّة) بالتاء شب خنک

(قَرّتان) بالفتح مثنی بامداد و شبانگاه

(قِرّة) بالکسر ماه خنکی سرما و یقال لشدة العطش حرّة علی قرّة و یقال ذهبت قرّتها ای الوقت الذی یاتی فیه المرض والهاء للعلة

(قُرّ) بالضم سرما یا سرمای زمستان خاصة و آرمیدن و یقال عند المصیبة الشدیدة وقعت بقُرّ ای صارت فی قرارها

(قُرّة) بالضم آنچه در بن دیگ چفسیده باشد از شوربا و توابل ریزها و جز آن قُرُوة بضمتین و کهمزة مثله و غوک و ثلث و دهی است نزدیک قادسیه و یک دفعه یقال رمت الناقة ببولها قُرّة یعنی یک دفعه کمیز انداخت وقرة العین) تره تیزک آبی و نیز قرة العین) آنچه بدان خنکی چشم است ده و نام مردی

(قَرّیّة) کجریه چینه دان مرغان ولقب جماعة دختر چشم ما در ایوب بن یزید فصیح و نام مردی

(قَرَرة) محرکة آبی که در دیگ ریزند پس طعام تا دیگ نسوزد

(قُرَر) کصرد آشام

(عین قریرة) کسفینة چشم خنک کرده و (رجل قریر العین) مرد خنک چشم

(قُرَیر) کزبیر از اعلام است

ج ٣

(قَرَار) کسحاب آرامگاه و زمین
پست هموار و گوسپند یا میش و
گوسپند ریزه خاصة قَرَارَة بالتاء
مثله فی الکل و معرفة قبیله است
در یمن و جاے بروم و از اعلام
است و نیز (قَرَارَة) مرد
پست قامت و زمین پست و هموار
کرد
(قَرَارِیّ) بالفتح و شد الیاء درزی
و نانبای زن و مرد شهر باش که کسی
احسان نخواهد یا هر پیشه ور
(قِرَار) ککتاب از نامهای عرب
ح۳ است
(قُرَار) کغراب موضعی است
(قُرَارَة) بالضم شوربا یا ریزه های
دیگ از زاد و مانندان که در تک
دیگ بماند یا بچسبد
(قَرَارَة) مثلثة آنچه که در دیگ
ریزند بعد از طعام تا دیگ نسوزد
(قُرُور) کصبور آب خنک
(قُرُورَة) بالتاء خرد و خوار
(قَرُّوذِی) منسوبا سیب در ارجنه
و گردست و پای و موضعی میان
حاجر و نقرة
(قُرُورَة) بالضم آنچه در تک دیگ
چفسیده باشد از طعام و توابل یا
و جز آن و آب سرد که در دیگ
ریزند
(یَوْمٌ قَارٌّ) روز خنک لَیْلَةٌ قَارَّةٌ
وعَیْنٌ قَارَّةٌ) بالتاء کذلک
(قُرّیٰ) بالضم مقصورا سختی که
سبب پرهیز کردن از آن واقع شود
و موضعی است یا روباری
(قُرَّان) کعثمان ممنوعة نام مردی
و وادی است میان مکه مدینه
و دهی است در یمامه و جایی دیگر
که بمر الظهران و قصبه است
با خوریجان
(قَارُورَة) سیاهه چشم و آن
می و مانند آن باشد عموما یا
شیشه خصوصا قَوَارِیر جمع و
قوله تعالی قَوَارِیرَ مِنْ فِضَّةٍ ای من
زُجَاجٍ فِی بَیَاضِ الفِضَّةِ وصَفَاءِ
الزُّجَاجِ (قُرُورَاء) کجلولاء ممدودا
موضعی است
(قُرْقُم) کجعفر پشت و زمین و آ
پست و نابان لغزان و پوشش
زنان و ناحیه های سواد شهر
(قَرْقَرَة) کدحرجة نوعی از
خنده و بانگ کردن کبوتر و شتر
و شکم و زمین پست نرم و لقب
کمال نعمان بن منذر و ظاهر سوی
و آنچه هویدا و نمایان باشد از
محاسن او و ریختن قراره در دیگ
(قُرْقُر) کهدهد نام مردی
(قُرْقُور) کعصفور کشتی دراز
یا بزرگ
(قَرَاقِر) کسفارج دهای سواد مدینه
(قُرَاقِر) کعلابط سائق خوش آواز
(قُرَاقِرِیّ) منسوبا نشد صاحب
عامر بن قیس و سیف بن عامر بن
یزید کنعانی و اسب اشجع بن ریث
بن غطفان و موضعی است میان
کوفه و واسط و موضعی نسباوه و
زمین فراخی است بدهنا
(قُرَاقِرَة) بالتاء زن بسیار سخن و
ریه مانند یکه شتر وقت مستی از
دهن بر آرد و آبی است بنجد
(قُرَاقِرِیّ) بضم القافین مشددة
الیاء حادی خوش آواز
و موضعی است
(قَرْقَار) بالفتح بانگ شتر و کبوتر
اسم است قرقرة را و نوعی از آوند
و قَرْقَارِ الهَدِیر) شتر روشن
آواز و نیز قَرْقَارِ) مبنیة علی الکسر
یعنی آواز کن و هی معدولة عن قَرْقِرْ
صوت و لا یجیٔ من الرباعی معدولا
غیر هذین اللفظین و هما قرقار و
عرعار
(قَرْقَارَة) بالتاء و ریه مانندی که
شتر وقت مستی از دهن بر آرد
(قَرْقَرَیٰ) بالفتح مقصورا نام
جائے
(قُرْقُرِیّ) کز نجبیل آواز کبوتر
(قِرْقِرِّیّ) بالکسر و تشدید الراء
الثانیة و تخفیف الیاء نبت
(مَقَرّ) محرکة موضعی است و مَقَرّ
الرَّحِم یعنی زهدان و قرارگاه
حمل
(مَقَرَّة) بالتاء حوض خرد دستی
خرد و لغة یمانیه
(مَقْرُور) خنک و سرما رسیده
و نیز یَوْمٌ مَقْرُورٌ) روز سرد
(ن) قُرَّ الرَّجُلُ) مجهولا سرما زده
گردید مرد و قَرَّ القِدْرَ) آب سرد
ریخت در دیگ تا جوشش آن
فرو نشیند یا دیگ نسوزد
(ض) قَرَّتِ الإِبِلُ قَرًّا) بالفتح
نخست آب خورد و سیراب نشد
و قَرَّتِ الحَیَّةُ قَرِیرًا) کامیر بانگ

گردار وقرّت الدجاجة قرّا)
بالفتح باز ایستاد از بانگ وقطع
کرد آواز را وقرّ الکلام فی
اذنه قرّا) سخن را درگوش وی
ریخت یا راز را با او درمیان نهاد
وقرّ علیه الماء) آب سرد ریخت بر
وی ویقال المرأة تقرّ لما یصنع بها
یعنی با سعی کرده اند بوسه دهنده
وخواهش دیگر دارنده را
(ض س) قرّ بالمکان قرارا)
کسحاب وقرورا بالضم وقرّا
بالفتح وتقرّة) بفتح المثناة وکسر
القاف ثبات وقرار ورزیدن و
آرمید وقرّت عینه قرّة) ویضم
وقرورا) بالضم خنک گردید و
کذا قرّ الیوم ودرین معنی از
نصر نیز آید وسیری شد گریه او یا
دید انچه آرزوی آن داشت
وقرّ قرارا) بالفتح وقرورا آرمید
وقوله تعالی وقرن فی بیوتکن بفتح
القاف من القرار کانه یرید اقررن
فحذف الراء الاولی للتخفیف
وبقی فتحها علی القاف نیستغنی
عن الالف لحرکة ما بعدها ویکسر
القاف من الوقار من وقر یقر او

یحتمل ان یکون بالکسر ایضا من
القرار من قرّ یقرّ اقررن کما قرئ
فظلتم تفکهون بالفتح والکسر و
هو من شواذ التخفیف
(ناقة مقرّ) بالضم وکسر القاف شتر
ماده که آب گشن درزهدان دارد
(اقرّه فیه وعلیه) ثابت کرد او را
دران واقرّ الله عینه وبعینه
خنک گرداند خدای چشم او را
یعنی اشک او را واشک خنک دلیل
شادیست واشک گرم دلیل غم
ویقال اقرّ الله عینه ای اعطاه حتی
تقرّ فلا تطمح الی من هو فوقه ونیز
اقرار) سردی رسانیدن وخنک
گردانیدن یقال اقرّه الله فهو مقرور
کانه بنی علی قرّ ولا یقال قرّه وبسرما
درآمدن وکمفت برخود ثابت کردن
چیزی را وآرام وقرار دادن وبرپای
داشتن وتقرار آوردن کار را
یقال اقررت هذا الامر تقرارا
وتقرّته وثابت شدن حمل ماده
تقریر) باقرار آوردن یقال قرّره
علیه وتقریر یقال قرّرت عنده
الخبر حتی استقر وقرار وثبات دادن
(مقارّة) باهم آرام گرفتن منه قول

ابن مسعود قارّوا الصلوة وهو من
القرار لا من الوقار
(تقرّر) بسرپای خود کمیز انداختن
شتر وسطبر گردیدن کمیز از خوردن
علف خشک
(تقارّ) قرار وثبات ورزیدن
وآرمیدن
(اقترار) جای گرفتن آب گشن
درزهدان ماده وآرام گرفتن و
جستن باقیمانده علف در بطن
وادی وسیر شدن وفربه گردیدن
ستور یا عام است وبنهایت رسیدن
فربهی ونان خورش ساختن به قراره
وگرفتن قراره ازدیگ ویا با
خنک غسل آوردن
(استقرار) آرمیدن وقرار و
ثبات ورزیدن بجای وجای
گرفتن

قرز

(قرز) بالفتح بشته وزمین درشت
سطبر ونیز قرز) باطراف
انگشتان خاک برکوفتن و
شکنجیدن بانگشتان
(قرز) بالضم روغن دان وشیشه
روغن حجام

(قرزة) بالتاء یک مشت از
هرچیزی

قرزح

(قرزح) کقنفذ درختی است
واسپی وپوششی مرزنان را
(قرزحة) بالتاء زن پست قد
خرد وخوار وتره است ونوعی از
درخت خرد وریزه

قرزحل

(قرزحلة) کجردحلة چوبی است
باندازه یک گز شبیه چوبدستی
وزن پست بالا وخرزمن خرز
الصبیان والعرائز

قرزل

(قرزل) کقنفذ ناکس فرومایه
وموی سر که زنان بطریقه قنزعه
گرد اگرد سر وسط سازند وپوشید
ومرد درشت ولطیف گردانده م
واسپ حذیفة بن بدر واسپ طفیل
بن مالک
(قرزلت المرأة قرزلة) نوک
ساخت زن موی را بالای سر

قرزم

(قرزوم) کعصفور کنده موزه
دوزان وکالبد کفشگران یا تخته

ج ۳

آنجا که بر آن نقش را اندازه نمایند
(قرزام) کقرطاس شاعر خسیس طبیعت
(مقرزم) کمسرهد خوار و خسره فرومایه
(قرزمة) شعر بیکار گفتن یقال هو یقرزم شعره ای یجئ به ردیا

قرس

(قرس) بالفتح سرمای سخت و سرد و سرو تر و پشک سطبر
(قرس) بالکسر پشه خورد و ریزه
(قرس) محرکة بسته و فسرده از آب و جز آن
ج۳
(قریس) کامیر سرمای سخت و فسرده و دو برینه از هر چیزے قارس مثله فی الکل وسمک قریس ماهی بخته صباغ در آن کرده بگذارند چندانکه فسرده و بسته شود
(ال قراس) کسحاب کوهها خنک و سرد یا چند پشته است در اطراف سرات و مانند و قراس نام دو کوه است در یمن
(قراس) کغراب نام پسر سالم غنوی شاعر
(قراسیة) بالضم وتخفیف الیاء

شتر شگرف استوار اندام
(قورس) بالضم و کسر الراء شهریست است ویران بسوا و حلب
(قرقس) کزبرج پشه ریزه
(قرقوس) بالضم بیابان فراخ
(ض س) قرس الماء قرسا بالفتح فسرد آب و قرس البرد سخت گردید سرما
(قرقسة) سگ را خواندن متعد بالباء
(اقراس) خنک کردن و آب فسرانیدن
(تقریس) خنک ساختن و آب فسرانیدن

قرش

(قرش) بالفتح ماهی است که بر ماهیان چیره باشد و بخورد
(قریش) کامیر شتر استوار و توانا
(قریش) قبیله است و پدر قبیله نضر بن کنانة بود فمن اراد به القبیلة لم یصرفه ومن اراد به الحی یصرفه وانما سمیت قریش قریشا لتجمعهم الی الحرم ولانهم کانوا یتقرشون البیاعات فیشترونها
لان النضر بن کنانة اجتمع فی ثوبه

یوما فقالوا تقرش ولانه جاء الی قومه فقالوا کانه جمل قریش ولان قصی کان یقال له القرشی او لانهم کانوا یفتشون الحاج فیسدون خلتها او سمیت بمصغر القرش وهو حوت یاکل الحیتان ولا یؤکل ویعلو ولا یعلی فیه قال الشاعر وقریش هی التی تسکن البحر بها سمیت قریش قریشا سلطت بالعلو فی لجة البحر علی ساکنی البحور جیوشا تاکل الغث والسمین ولا تترک فیها لذی الجناحین ریشا هکذا فی الکتاب حی قریش یاکلون البلاد اکلا کمیشا ولهم آخر الزمان نبی یکثر القتل فیهم والخموشا یملا الارض خیلة ورجالا یحشرون المطی حشرا کمیشا او سمیت بقریش بن مخلد بن غالب بن فهر وکان صاحب عیرهم فکانوا یقولون قدمت عیر قریش وخرجت عیر قریش والنسبة قرشی وقریشی بالیاء و بغیر الیاء وکل من کان من ولد النضر فهو قرشی دون ولد کنانة ومن فوقه ونهر قریش جوی است بواسط و ابو قریش
وے دران

(قریشیة) بالضم نسوبا دے است بجزیره بن عمر که در آن و دو نسب نیکو و خوب می شود
(قارشة) شکستگی سر شبیه بالهشمة
(قوش) کجرول انجا ازینجا و از انجا فراهم آورند
(قرواش) کقرطاس ناخوانده بمهمانی آینده و بزرگ سر و قرواش بن حوط ضبی و شمس بن قرواش عبسی شاعران اند
(رماح قوارش) تیرها به یکدگیر در آمده در حرب
(ن ض) قرشه قرشا بالفتح بریدن آن را و گرد کردن از اینجا و از انجا و فراهم آوردن و بعض آن را ببعض و قرشوا بالرماح به نیزه جنگ کردند
(اقراش) غیبت کردن و سخن چینی نمودن یقال اقرش ای سعی بها و وقع فیه و شکافتن زخم استخوان را بے ریزه کردن
(مقرشة) کمحدثة خشک سال بدان جهت که مردم در ان فراهم آیند
(تقریش) برآغالانیدن و

را انگیختن و از مند گردانیدن و
ورزیدن
(مُقارِش) بکسر الراء نام مردی
(تَقَرُّش) فراهم آمدن و پاک
شدن از امور نابایست و گرفتن
چیز را او لا فاولا
(تَقارُش) باهم پیوستن نیزه‌ها در
معرکه یقال تقارشت الرماح اذا
تداخلت فی الحرب
(اِقْتِراش) باهم نیزه کارزار
نمودن

ق ر ش ب

(قِرْشَب) بالکسر و فتح الشین و
شد الموحدة سال خورده بدحال
بسیار خوار و شکرف اندام فربه
دراز و شیر بیشه و درشت خو و نره شکم
(قَراشِب) جمع

ق ر ش ح

(قَرْشَحَة) پی هم قریب جستن
یقال قرشح فلان اذا وثب وثبا
متقاربا

ق ر ش ع

(قِرْشَع) کزبیج گرمی که در سینه
و گلو محسوس گردد و چیزی نمک
مانند لیست چسپیده که از اندام
مردم برآید
(مُقْرَنْشِع) بکسر نجم ایستاده
شادمان سبستر و مرد آماده بدی
(اِقْرِنْشاع) خورسند گردیدن و سر
بر داشتن و سر جنبانیدن و شادمانی
نمودن

ق ر ش م

(قِرْشَم) کعرشب درشت سخت
و توانا و سوسمار سال خورده
(قِرْشَام) کقرطاس کنه کلان جثه
(قُراشِم) کسفارج مثله
(قُرْشُوم) کعصفور کنه بزرگ و
نوعی از درخت که دران کنه جای
گیرد
(قِرْشامة) بالتاء شبه جانوریست
است
(قَراشِیم) کقراطیس نوعی از گیاه
رستنی است بار آن بجو و طبق
بر هم نهاده در آن خستین کرکی سپید
سپید گردد و سپس کنه شود قُراشِمة
بالضم و بفتح یکی
(قُراشِماء) بالضم والمد گیاهی
است

ق ر ص ب

(قَرْصَبَة) بریدن هر چه باشد

ق ر ص د

(قَرْصَد) کجعفر کنده آن خوشه که
وقت کوفتن باقی ماند

ق ر ص ع

(قُرْصُع) کجعفر لیمی بود در یمن
ومنه المثل الام من قرصع و من ابن
القرصع وهو ایضا الایر القصیر المعجز
(قَرْصَعَت المرأة فی بیتها قرصعة)
نشست و دیر ماند در خانه و نیز
قرصعة ترنجیدن و در هم شدن
و نهفته گردیدن و پستی خوردن
و تنها خوردن تا کسی و نبشتن
کتاب را و رفتار بدرفتن زن و ریگ
(اِقْرِنْصاع) در پیچیده شدن
بجامه

ق ر ص ع ن

(قَرْصَعْنَة) بالفتح گیاهی است
خار دار که شوکه ابراهیم نیز نامند
آنرا وهی انواع منه نوع طویل سبط
لونه کالسوسن البری یعلق علی الابواب
لمنع الذباب و نوع ابیض کثیر الورق
حاد الشوک کانه حرشفة طویلة
کثیرا ما یلبا مجرب
لوجع الظهر

ق ر ص ف

(قُرْصُوف) کزنبور قاطع و برنده
(قِرصافة) بالکسر باد و گرد بازیچه
است کودکان را از چرم مدور جسر
آن که کودکان در وزن دن ناقه گردانند
چنانکه گوی گوی چوگان است و
(ابو قِرصافة) جندرة بن خیشنة
صحابی است و نام زنی مجهولة
النسب که از عائشه رضی الله عنها
روایت کند و فاختة قرصافة
بازیست عرب را
(مُقْرَنْصِف) بکسر نجم شتابی
کننده و شیر بیشه

ق ر ص

ج ۳
(قَرْص) بالفتح شکنجیدن بدو
انگشت و گزیدن کیک و زوال
برکندن زن از خمیر و به انگشت
گرفتن و بریدن و خمیر گستردن
والفعل من نصر
(قُرْص) بالضم کلیچه و گرده آفتاب
(قُرْصَة) بالتاء مثله و قُرْصَة
کجبة و اقراص و قرص کصرد
جمع و ریگ توده است در زمین
غسان و نیز قرص نام خواهرزاده
حارث بن ابی شمر غسانی
(قُرَیْص) کامیر نوعی از نانخورش

(قِرَاص) گلتاب آبی است مر
بنی عمرو بن کلاب را
(قارِص) شیر زبان گز یا شیر ترش
گزبان شیرهای دیگر و شنید چندانکه
ترشی آن زائل گردد منه
المثل عَدا القارِص فحزر ای جاوز
الی ان حمُص بجای گویند که کار از
حد در گذرد و کرکے است شبیه پشه
(قارِصَة) سخن زبان کار و آزارنده
و ناخوش کن قوارِص جمع
(قُرّاص) کریان بابونه قُرّاصَه
یکی و گیاهے است تر بهاری بیرک
واحمر قُرّاص) سخت سرخ ج۳
(قُرَیص) کقبیط لنگ گشتی
(قُرّصة) لغة من القرص
کسُمعة و نُظرَة
(مِقرَاص) بالکسر کارد سرکج
(س) قَرَصَ قَرصًا محکم که
پیوسته داوری کرد و در حسب و
همشگی نمود بر غیبت
(اقراص) بسر انگشت گرفتن و
شستن چیز را منه الحدیث ان
امرأة سألته عن دم الحیض فقال
اقرصیه بماء ای غسلیه باطراف
اصابعك ویروی قرّصیه بالتشدید

ای قطعیه
(حلی مُقرّص) کمعظم پیرایه کرده
همچو کلیچه
(تَقریص) پاره پاره کردن خمیر را
و دانه تلخ برکندن ازان و
بریدن

ق ر ص م

(قرصمة) شکستن و بریدن

ق ر ض

(قَرض) بالفتح وقد یکسر وام و
هرچه پیش فرستاده شود از نیکی
و بدی و هذا علی وجه التشبیه
(قریض) کامیر انچه از گلو برآرد
شتر جهت نشخوار و شعر ومنه الحال
الجریض دون القریض
(قُراضه) کثمامه ریزهای زر و
سیم و جز ان که وقت تراشیدن
برافتد
(ابن مِقرَض) کمنبر وله هو قتال
الحمام
(مِقراض) بالکسر کارد و دو کارد و
هما مقراضان مقاریض جمع
(مقارض) بالفتح کشت اندک
و جایهای که دران اب کش بجهت
کمی اب در چاه فرو شود و خنورهای

می کدوهای بزرگ
(مَقرُوض) نشخوار شتر که از
گلو برآرد
(ض) قَرَضَه قَرضًا برید آنرا
وقَرَضَ رِبَاطَه بمرد یا نزدیک
بمردن رسید وقرض فی سیره
بچپ و راست پیچان و خمان
رفت ونیز قرض پاداش
دادن و وام دادن وبکسر القاف
لغة فیه وشعر گفتن و مردن ونزدیک
بمرگ رسیدن و روی گردانیدن
از جایی که از گردیدن ازان ومنه
قوله تعالی واذا غربت تقرضهم
ذات الشمال ای تخلفهم شمالا و
تجاوزهم و تقطعهم و تترکهم علی
شمالها ویقول الرجل لصاحبه هل
مررت بمکان کذا وکذا فیقول
المسئول قرضته ذات الیمین لیلا
ای جزته
(س) قَرِضَ فلانٌ بمرد وانه
چیزے بچیزی برگردید
(اقراض) وام دادن و در پی
کسی جدا کردن پاره از زمین جز
آن و پیش فرستادن نیکی و بدی
منه قوله تعالی اقرضوا الله قرضا

حسنا)
(تقریض) شعر گفتن کسی را بمدح
یا ذم ضد است
(مُقارضة) پاداش دادن و
بشرکت تجارت کردن بمال غیری قراض
بالکسر مثله کانه عقد علی الضرب
فی الارض والسعی فیها وقطعها
بالسیر وصورته ان یدفع الیه مالا
لیتجر فیه والربح بینهما علی ما
یشترطان والوضیعة علی المال
(تقارُض) همدیگر شعر خواندن
و بیکدیگر دنبال چشم نگریستن و
یکدیگر نیکی یا بدی پیش
فرستادن
(اقترض منه اقتراضا) وام گرفتن
ازوی واقترض عرضه غیبت
او کرد
(استقراض) وام خواستن
و بعدی بمن
(انقراض) رفتن و درگذشتن
یقال انقرض القوم اذا درجوا
لم یبق منهم احد

ق ر ض ء

(قرضئ) کزبرج درختی است ان
نوا در شجار و نشی شکوفه اش

زرد تر از گل اسپرک است قرضبة
یکے

ق ر ض ب

(قرضب) کزبرج آنچه در پرویزن
بماند و بیندازند آن را
(قرضاب) کقرطاس آنکه چیز
خشک خورد و شیر بیشه و دزد
و درزد و محتاج قراضبة بالفتح جمع
؛ و تیغ بران که استخوان برد و شمشیر
مالک بن نویره و چیز اندک و حقیر
یقال ما رزأته قرضابا یعنی
نقصان نکردم چیزی را و آنکه هر چه
بیابد بخورد و چیزے نگذارد
قرضابة بالتاء و قراضب
کعلابط مثله
(قضوب) کعصفور شمشیر بران
و درزد و درزد و مسکین قراضبة
بالفتح جمع و ربما سمّوا الفقراء
قضوبا و هر که هر چه بیابد بخورد
(قراضبة) کعلابطة موضعی ست
(مقرضب) بکسر الضاد آنکه هر چه
بیابد بخورد
(قرضب اللحم فی البرمة
قرضبة) کرد کرد آنرا در دیگ
؛ و نیز قرضبة) پراگندن و
پریشان کردن چیزی را از لغات
اضداد ست و بریدن و تمامه
گوشت را خوردن و دوویدن
و چیز خشک خوردن

ق ر ض ف

(قرضوف) کعصفور عصاے
شبان و مرد بسیار خوار

ق ر ض م

(قرضم) کزبرج پدر قبیلة است
از مهرة بن حیدان یا آن بغاد
است
(قراضم) بالفتح موضعی
است بمدینه
(قرضمة) بریدن و گرفتن یقال
هو یقرضم کل شیء ای یأخذه

ق ر ط

(قرط) بالکسر نوعے از گندنا که
کرّاث المائدة نامندش
(قرط) بالضم شعله آتش قراط
بالکسر مثله و بزه خرد کودک پستان
و آویزه اعلای گوش یا گوشوارة
بناگوش اقراط و قراط بالکسر و قروط
بالضم و قرطة کقردة جمع و شنف
که گیاهے ست مانا باسپست مگر
بزرگ ازان و شمشیر عبد الله
الحجاج ؛ و ذو القرط الوشاح
شمشیر خالد بن ولید و لقب
سکن بن معویة بن امیة و نام مردی
(قرطیة) بالفتح مشددة الیاء
و یضم نوعے از شتران
(قرطة) کعنبة آویزی در روش
گوش تکه قرطة کهمزة مثله
(قراط) ککتاب چراغ یا میانی آن
(قریط) کزبیر اسپے ست مر
کندة را
(قروط) بالضم چند بطن ست از
بنی کلاب و هم اخوة قرط و قریط
و قریط کقفل و امیر و زبیر
(اقراط) تکه آویخته در روش
(قیراط) بالکسر نیم دانگ و وزنش
بحسب بلاد مختلف ست بمکه چارک
از شش یک دینار است و بعراق
نصف ده یک دینار قرّاط
بالکسر و شد الراء مثله و هو اصل
القیراط لان جمعه قراریط فابدل
من احد حرفی تضعیفه یاء کما فی
دینار و دنار
(قرطان) کعثمان داهیه و خوگیر
زین یا جل شتر که پالان بر زیر آن
نهند قرطاط بالضم و الکسر مثله
فی الکل قراطط جمع
(قارنیط) دانه تمر هندی
(قرانیط) دانه تمر هندی
(قرطیط) کزنبیل چیز اندک
(قرطیطة) بالتاء مثله یقال
ماجاء فلان بقرطیطة و بلا و نجع
(قیروطی) بالفتح و شد الیاء
الثانیة مرهمے ست و گویند که آن را
از روغن گل سرخ و اکلیل الملک
و زعفران و کافور و موم سازند
لغة یونانیة مستعملة للعرب
(ن) قرط الکراث قرطا) پاره
پاره نمود گندنا را در دیگ ج ٣
(قرط التیس قرطا) محرکة
آویزان در روش گردید تکه
(جاریة مقرطة) کمعظمة دختر
با گوشوار
(تقریط) در دیگ پاره پاره کردن
گندنا را و گوشواره نهادن کسے را
و لگام دادن اسپ را یا عنان را
بر سرش افگندن و بینی چراغ پاک کردن
یعنی سوختگی فتیله را دور کردن و بر
انگیختن اسپ را بسخت ترین حُضر
چیز اندک دادن یقال قرّط
علیه ای اعطاه قلیلا

(تَقَرُّط) با گوشواره شدن

ق ر ط ب

(قَرْطَبَة) بر زمین بگردن افگندن کسی را یا بر زمین انداختن و استخوان شتر کشته بریدن و سخت دویدن و گریختن و خشم گرفتن

(قُرْطُبَة) کقنفذة شهری است بزرگ بمغرب

(قُرَاطِب) کعلابط بسیار برنده

(قُرْطُبی) بالضم مقصوراً شمشیر و شمشیر خالد بن ولید و صیف ابن صامت از بنی جشم

ج۳

(قِرْطِبَى) بالکسر و شد الموحدة مقصوراً نوعی از بازی و نوعی از بند کشتی

(قَرْطَبَان) کزعفران مرد بیغیرت و بی رشک و انکه در حق زن خود غیرت ندارد یا مرد قواد

ق ر ط س

(قِرْطَاس) بالکسر ناقه ابر حرم که باشد و شتر گندم گون و دختر سپید کشیده قامت و نامه هرچه باشد و شتر ماده جوان و چادر مصری و نیز قِرْطَاس مثلثة القاف کاغذ قِرْطَس کجعفر و درهم مثله و نیز قِرْطَس کجعفر و نیزی است بمصر

(قِرْطَاسِيَّة) منسوبا سپیدی بایع یقال دابة قِرطَاسِيَّة

(قَرْطَسَة) بنشانه رسیدن و رسانیدن یقال رمى فقرطس

تقرطس مردن و هلاک شدن

ق ر ط ش

اَقْرِيطِش بالفتح وکسر الراء والطاء و الياء بينهما جزيرة است ببحر روم دورها ثلثماية و خمسون ميلا او مسيرة خمسة عشر يوما

اَقْرِيطِشَة) بالهاء شهریست یجلب منه الجبن و العسل ای مصر

ق ر ط ع

قِرْطِع کزبرج و درهم سپش شتر

ق ر ط ع ب

مَا عِنْدَهُ قِرْطَعْبَةٌ کجردحلة یعنی نزد او چیزی نیست یا انکم و نا او زون قُرْطُعبَة کذبذبة و ذُرَحْرَحة مثله وما فى السّماء قِرْطَعْبٌ ای سحاب و نیز جانوری است قاله تعلب

ق ر ط ع ن

(قِرْطَعْن) کجردحل گول و یقال مَا عَلَيْهِ قِرْطَعْنَة بالتاء یعنی نیست بروی چیزی

ق ر ط ف

(قَرْطَف) کجعفر چیزی در پیچیده و جامه مخمل که آنرا قطیفه گویند و تره است یا بار درخت رمث

ق ر ط ق

(قُرْطُق) کجندب کرته معرب است

(قَرْطَقَة) کرته پوشانیدن کسی را

(تَقَرْطُق) کرته پوشیدن یقال قَرْطَقْتُهُ فتقرطق

ق ر ط ل

(قِرْطَلَّة) کقرشبة تنکبار خر

(قِرْطَالَة) بالکسر مثله قِرْطَال بحذف تا جمع

ق ر ط م

(قِرْطِم) کزبرج و عصفر تخم عصفر برای مسهل بلغم لزج و قولنج قوی الاثر و ریختن آب گرم آنرا بر شیر تازه و در حال منجمد گرداند و شستن بدن و سر بمغز آن سپش را بکشد و رنگ بدن را نیکو و جلد را نرم کند و مغز آن باه است و اهقان بدان آرغ ست بلغم را

(قَرْطَمَة) بالفتح بریدن

(قِرْطِمَة) بالکسر شهریست باندلس و قِرْطِمَتَا الحمام دو نقطه در اصل منقار کبوتر

(قُرْطُمَان) بالضم برطمان است یا جلبان که هر دو دانه معروف است

خِفَاف مُقَرْطَمَة) موزه سخت اطراف دوخته که سنگ را بشکند

ق ر ظ

(قَرَظ) محرکة برگ درخت سلم که بدان پوست پیرایند یا بار درخت سنط که از عصاره آن اقاقیا برآید و سَعْدُ القَرَظ صحابی است تجر فيه فربح فلزمه فاضيف اليه و آن موذن آنحضرت است صلی الله علیه و سلم که در مسجد قبا بود و در عهد عمر رضی الله عنه بمدینه آمد و تا امروز تا ذین بمسجد مدینه در فرزندان اوست وعروان القرظ ملیفه بیابام

است از خلفای بنی امیه بدان جهت که بعض بلاد یمن بر دست او مفتوح گشت وآن رو یید نگاه قرظ است وذو قرظ) موضعی است بیمن بآن ذو قریظ است که زبیر کیش قرظی) کعربی وجهنی قحطاری یمنی بدان جهت که منبت قرظ است
قرظة بن کعب) محرکة صحابی است
قرظان) بالتحریک قلعه است بزبید
(قارظ) چیننده برگ سلیم
(قارظان) یذکر بن عنزة وعامر بن رهم است وکلاهما من عنزة خرجا فی طلب القرظ واحدهما فلم یرجع فقالوا لا ایتك او یؤب القارظ العنزی
قریظة) کجهینة قبیله است از جهودان خیبر
قراظ) کشداد قرظ فروش
(ادیم مقروظ) پوست برگ سلم پیراسته یا رنگ کرده بان
(س) قرظ قرظا) مهتر واحمند گردید بعد مذلت وخواری

وقرظته ذات الشمال) بالفتح لغة فی الضاد
(تقریظ) ستودن زنده را بحق باشد یا بباطل
(تقارظ) همدیگر را ستودن و مدح کردن یقال هما یتقارظان المدح ای یمدح کل صاحبه

قارع

(قرع) بالفتح کدو قرعة یکی و اشاه بن قرّاع از فضیل بن عیاض روایت میکند
(قرعة) بالفتح داغی است که بر ساق شتر کنند
(قرع) بالضم چند وادی است در بلاد شام
(قرعة) بالضم داغی است که بر وسط بینی شتر کنند وکزین مال وانچه بفال رسند وعمر بن محمد بن قرعة مودب است ومحدث
(قرع) بالتحریک پیشی وهرچه که بسوی وی پیش کرده شود والبه ریزه سپید است که شتر بچگان را برآید ودوای آن نمک است و کفک شتر وسپرو انبان کوچک یا انبان فراخ شکم که دران طعام

می نهند ومراح قرع) خوابگاه شتران خالی از شتران
(قرعة) محرکه بی موشدگی ونیز جای بی موازسر
(قرع) کزفر قلعه است بیمن
(قرع) ککتف مرد مشورت پذیر ونیز قرع انکه بخواب نرود و ناخن تباه شده
(الف اقرع) هزار کامل و تمام ومکان اقرع) جای سخت ودرشت ترس اقرع کذلك
قرع کرکع جمع وعود اقرع) چوب پوست باز کرده وقدح اقرع) کاسه سوده وسنگ ریزه تا انکه ظاهر شد طرائق ونگاران ونیز اقرع) شمشیر نیکو آهن ونوعی از مار موی ریخته ومرد کل که موی سر او بعلتی افتاده باشد قرعاء مونث قرع بالضم جمع قرعان بالضم مثله اقرعان اقرع بن حابس صحابی وبرادر او مرثد
روضة قرعاء) مرغزار بی گیاه قرع بالضم جمع ونیز قرعاء) آب خوری است در راه مکه میان قادسیه وعقبه ومرغزار که گیاه آن

را استوران چریده باشند وسختی و بلا وصحن خانه و بر سوی راه و انگشت تباه
(قارعة) قیامت وسریه است مر نبی را صلی الله علیه وسلم قبل ومنه تصیبهم بما صنعوا قارعة اومعناه داهیة تفجؤهم ونیز قارعة) سختی روزگار وقوارع جمع وقارعة الدار) ساحت سرای وقارعة الطریق) بر سوی راه
قوارع القرآن) آیتهاست که خواننده آن از سر دیو وپری محفوظ باشد گویا شیطان را ردمی کند ج ۳
ونعوذ بالله من قوارع فلان) ای من قوارض لسانه
قروع) الصبور چاه کم آب یا چاهی که از اعلای کوه تا پایین وی کنده شود
(قریع) کامیر شتر بچه یا شتر کره ابله ریزه برآمده قرعی کقتلی جمع وفی المثل استنت الفصال حتی القرعی وکشتی که آنرا برای کشتی برگزیده باشند ومهتر وحریف
(قریعة) کسفینة مال گزیده وناقه

که کشن بسیار بر وی برجهد و بارگم گیرد
و آسمان خانه و قَرِیْعَةُ
اَلْبَیْتِ) بهترین جائے در خانه
(قُرَیْع) کزبیر نام مردے و پدر بطنے
است از تمیم گروه بنی الف الناقه
وجد است مرابے الکنوز ثعلبه
حمراوی صحابی
(قِرِّیع) کسکیت مهتر
(قَرَّاع) کشداد مرغی است که
چوب سخت را بمنقار خود کنده
جاے گیرد در وے قَرَّاعات) جمع
ونام اسپ غزاله سکونی و صلب
وسخت از هر چیزے ج ٣
(قَرَّاعَة) کجبانة کوزه اندک از
گیاه
(قَرَعُون) بالفتح کحمدون دهے
است میان بعلبک و دمشق
مِقْرَع) کمنبر آوندے است که
در وے خرما فراهم آورده شود
(مِقْرَعَة) کمکنسة تازیانه و کوبه
(مِقْرَاع) کمصباح شتر ماده که
در اول قرع کشن بار پذیر د ضد
قریعة و میتین که بدان سنگ
شکنند
(مَقَارِع) غالب مغلوب و شمشیر

عمیره بن حاجز و مهتر و لقب
محدثے ست که از عکرمه روایت
میکند
(مَقْرُوع) شتر گزیده بجهت کشنی
و مهتر قوم و لقب عبد شمس بن
سعد و شتر داغ قرعه یا قرعه
کرده شده
(ن) قَرَعَهُم) چیره شد آنها را
در قرعه زدن
(ف) قَرَعَ البَابَ قَرْعًا) بالفتح
کوفت در را و فی المثل مَنْ قَرَعَ
بابًا وَلَجَ وَلَجَ وقَرَعَ رَاْسَهُ بالعصا
زد سر او را بچوبدستے وقَرَعَ
الشَّابُ جَبْهَتَهُ بالاناءِ)
نوشید تمامه آنچه دران آوند بود
چنانکه لب ظرف بر پیشانی زند
وقَرَعَ الفَحْلُ النَّاقَةَ قَرْعًا) بالفتح
وقِرَاعًا بالکسر برجهید کشن
بر شتر ماده قَرَعَ الثَّوْرُ البَقَرَةَ
کذلک وقَرَعَ فلانٌ سِنَّهُ
پشیمان گردید و برهم سائید دندان
را از ندامت وقَرَعَ قرعة) فال زد
بقرعه وفی المثل ان العصا قرعت
لذی الحلم ای ان الحلیم اذا نبه انتبه
واول من قرعت له العصا عامر بن

الظرب او قیس بن خالد او عمرو بن
حممه او عمرو بن مالک لما طعن
عامر فی السن وبلغ ثلث مائه سنة
انکر من عقله شیئا فقال لبنیه اذا
رأیتمونی خرجت من کلامی واخذت
فی غیره فاقرعوا لی المجن بالعصا
(س) قَرِعَ قَرَعًا محرکة مغلوب شد
در تیر انداختن و بے موے سر
شد بعلتے وقَرِعَ فُلَانٌ) پذیرفت
کنکاش را و باز ایستاد از آنچه که
فرمودندش وقَرِعَ الفِنَاءُ قَرَعًا) محرکة
خالی شد درگاه از مردم و خدم
ومنه نعوذ بالله من قَرَعِ الفِنَاءِ
وصِفْرِ الاِنَاءِ + وقَرِعَ الحَجُّ)
گذشتند ایام حج از مردم
(مُقْرَع) کمکرم آنکه کوفته شد
پس برداشت سر را
(اَقْرَعَ فُلَانًا) باز داشت او را از کار
وَاَقْرَعَ بینهم قرعه انداخت
میان آنها واَقْرَعَ المُسَافِرُ
قریب بمنزل رسید مسافر واَقْرَعَ
الدَّابَّةَ) بلگام زد ستور را تا
باز ایستد واَقْرَعَ داره آجُرًّا) فرش
کرد سراے بخشت پخته واَقْرَعَ
الشَّرُّ) دائم گردید و پائید شر

و بدی + واَقْرَعَ الغَائِصُ) بزمین
رسید غوطه زن اَقْرَعَ المَائِحُ
کذلک + واَقْرَعَ الحِمَارُ) یکدیگر
را لگد زد و ندخران + و نیز
اِقْرَاع) کزین مال را بکسی دادن
یا کشن نجیب را جهت کشنی بکسی
دادن و بسوے حق باز گردیدن
و نرم و ذلیل و خوار شدن و ارجمند
و منیع گردیدن از لغات اضداد است
و باز ایستادن از کارے و توانا بودن
و ناپذیرفتن مشورت را
مُقْرِعَة) کمحدثة سخت و توانا
(قَرَّعَ لِلْقَوْمِ تَقْرِیْعًا) از جاے
بر کند قوم را و مضطرب و بے آرام
ساخت + وقَرَّعَتِ الحَلُوبَةُ رَاسَ
فَصِیْلِهَا) ترک داد سر بچه را از سر پستان
دیگر و ذلک اذا کانت کثیرة اللبن
فاذا رضع الفصیل خلفا قطر اللبن
من الخلف الآخر فقرع راسه + و نیز
تَقْرِیْع) سرزنش کردن و ملامت
نمودن و علاج کردن شتر بچه قریع را
و بر جهانیدن کشن را بر ماده
(مُقَارَعَة) همدیگر قرعه انداختن
و گرفتن ناقه سرکش خوانید یاران
آن را برائے کشن تا کشنی

کنده واکوفتن دلیران بعض مر بعض را

(اِقْتِراع) برگزیدن وآتش افروختن وقرعه زدن

(تَقارُع) میان همدیگر قرعه زدن

(تَقَرُّع) برگشتن از پهلو بپهلو یقال بتُّ اَتقرّع ای اتقلّب ولا انامُ

(اِنْقِراع) پهلو بپهلو برگشتن و بیقراری کردن وارجمند شدن وباز ایستادن از کاری

(اِسْتِقْراع) کشن بعاریت خواستن از کسی وکشن خواه شدن شتر ماده یا ماده گاو وسخت شدن سم ستور ورفتن خمل شکنبه

قرعب

(مُقْرَعِبّ) کمقشعر سر فرو افگنده بخشم

(اِقْرَعَبّ) کاقشعر ترنجیده شد از سردی وغیرآن

قرعبل

(قَرَعْبَلانَة) بالتحریک جانوری است دریائی پهنا بزرگ شکم اصله (قَرَعْبَل) زیدت فیه ثلثة احرف و تصغیره قُرَیْعِبَة

قرعث

قَرَعْثَ بالفتح فراهم آمدگی اسم است تَقَرْعُث را که بمعنی تجمع است

قرعج

(مُقْرَعِجّ) کمسرهد بلند بالا

قرعز

(قِرْعِز) بالکسر نام مردی ترکی و مراو را مدرسه است در غزنه

قرعس

قَرَعُوس کفردوس شتر دوکوهانه قُرْعُوس کعصفور مثله

قرعش

(قُرْعُوش) کعصفور وفردوس شتر دوکوهانه وبچه شیر بیشه

قرعف

(تَقَرْعُف) درترنجیدن وگرفته شدن

(اِقْرِعْفاف) درترنجیدن

قرعم

(قِرْعامَة) بالکسر سطبر تمام خلقت از غربان وجزآن

قرف

(قَرْف) بالفتح سخت سرخ ولائق وسزاوار ودرختی است که بدان پوست پیرایند یا آن غرف وعلف است وخنور پوست شتر وگاو که آنرا بپوست انار پیرایند ودوری قلیه باتوابل پخته یخنی نهند

(قَرْفَى) بالفتح نسوباآنکه رنگش بسرخی زند

(قِرْف) بالکسر پوست هرچیزی یا پوست مقل وپوست انار وهر خاک پاره که بتره وبیخ درخت برکنده شود وپوست درخت وآب بینی خشک دربینی وقِرْفُ الخُبْز) نان سوخت برتنور مانده

(قِرْفَة) بالتاء پاره پوست وپوست پارهای انار وآب بینی خشک دربینی ومرد متهم بچیزی ونوعی از دار چینی معروف بدارچینی چین بدان جهت که دارچینی درحقیقت پوست درخت است جبسه اَنجم واسخن والبن تخلخلاً ومنه المعروف بالقِرْفَة علی الحقیقة احمر املس مائل الی الحلو ظاهرهُ خشن براٸحةٍ عطرةٍ وطعم حادٍ حرّیف ومنه المعروف بقِرْفَةِ القرنفل وهی رقیقةٌ صُلْبَةٌ الی السّواد بلا تخلخل اصلاً و ارائحتها کالقرنفل والکل مُسخّن ملطّف مدرٌّ مُجَفِّف مُحَفِّظ باهیّ ویقال بنو فلان قِرْفَتی) یعنی نزدیک ایشانست خواسته ومطلوب من وسَلْهُم عن نافِتِك فانّهم قِرْفَةٌ) یعنی بپرس ناقه خود را از ایشان که بجای خبر آن را نزد ایشان وفی المثل امنع واعزّ من ام قِرْفَة) وهی زوجة مالك بن حذیفة بن بدر لانه کان یُعلّق فی بیتها خمسون سیفاً لخمسین رجلاً کلهم محرمٌ لها وقِرْفَة بن بهس یا قُرْفَة بن بیهس یا قِرْفَة بن مالک تابعی است وحبیب بن قِرْفَة) عوذی شاعری است ونیز قِرْفَة) تهمت وناکسی و فرومایگی ودرزش

(قَرَف) محرکة آمیزش اسم است مقارفة را وبیماریست که شتر را بکشد وآمیزش بار وحدوی زمین تب آور یا بسیار تب ولائق وسزاوار ویقال هو قَرَفٌ من تو بی للذی تتهمه

(قَرِف) ککتف سزاوار یقال فلان قَرِفٌ من کذا وبکذا یعنی قَمِن أن

بفعل کذا او لا یقال ککنف ولا کامیر
بل بالتحریک فقط
(قَرَاف) کسحاب وهی است بجزیره
بحرین مقابل جار
(قَرَافَة) کسحابة گورستان مصر و
درانست گور شافعی رضی الله عنه
و بطنی است از معافر
(قُرَافَة) کگناسة پوست درخت
قَرُوف) کصبور مرد بسیار ستمکار
و نافرمان و از حد درگذرنده و سخت
جنگ کننده قُرُف بالضم جمع
أَقْرَف) سخت سرخ
ج۳ (مَا أَقْرَفَهُ و أَقْرِفْ بِهِ) چه خوش
و سزاوار است او لا یقال
(مَقْرَف) کمقعد جای برکندن
منه قولهم تَرَكْتُه على مثل مقرف
الصَّمْغَة و یروی مقلع یعنی گذاشتم
او را بر حلو بدان جهت که چون شلم
برکنده شود نشانش باقی نماند
مَقْرُوف) متهم و رجل
مَقْرُوف) مرد لاغر باریک اندام
(ض) قَرَفَ عَلَيْهِم قَرْفًا) بالفتح
ستم کرد و از حد درگذشت و بغارت
ورزید و قَرَفَ القَرَنْفُل
پوستش برکند بعد خشک شدن

و نیز قَرَف) سر ریش تازه کردن
و عیب کردن و تهمت نهادن و
ورزیدن یقال قَرَفَ لِعِيَالِهِ اذا
کسب و آمیختن و دروغ گفتن
(س) قَرِفَ المَرَضُ قَرَفًا)
محرکه نزدیک آمد بیماری و باز
گردان شد وفی الحدیث ان قومًا
شکوا الیه علیه السلام وباء ارضهم
فقال تحولوا فان من القرف التلف
(مُقْرِف) کمحسن اسپ و جز آن
بدنژاد و آنکه مادرش عربیه و اصیل
و پدرش غیر آن باشد بدان.
جهت که اقراف از طرف کشن است
و هجنة از جانب ماده و مردی که
رنگش مائل بسرخی باشد
(اَقْرَفَ لَهُ اِقْرافًا) نزدیک او رفت
و در آمیخت یقال ما اَبْصَرَتْ
عینی و لا اَقْرَفَتْ یدی ای ما دنت
منه و اَقْرَفَ بِهِ) تهمت نهاد بروی
و نیز اِقْرَاف) عیب کردن ببدی
یاد کردن کسی را و سرایت کردن
بیماری کسی بدیگری یقال اَقْرَفْتُ
آل فلانٍ فلانًا انا اتاهم و هم مرضی
فاصابه ذلك
مُقَارَفَة) باهم آمیختن قِرَاف

بالکسر مثله و نزدیک شدن و گائیدن
و آمیزش کردن بگناه و فی حدیث
عائشة رضی الله تعالی عنها
ان النبی علیه السلام کان يُصْبِح
جُنُبًا من قِرَافٍ غیر احتلام ثم يَصُوم
(تَقَرُّف) تازه شدن سر ریش
بعیرٌ مُقْتَرَف) للمفعول نو خریده
اِقْتِرَاف) ورزیدن و گناه
آوردن و گناه کردن متهم شدن

ق ر ف ش

(قَرَنْفَش) کسمندل سطبر شگرف

ق ر ف ص

(قُرْفُصَة) هر دو دست را زیر هر
دو پای بستن و نوعی از جماع که
گرد کند هر دو طرف زن را
چندانکه دست و پایش باهم
بسته شود
(قُرْفُصَى) مثلثه القاف و الفاء
مقصورا نوعی از نشستن که صاحبش
بر سرین نشیند و ران بر شکم چسپاند
و هر دو دست را حلقه کرده بر ساق
گذارد و یا آنکه بر دو زانو سرنگون
نشیند و بچسپاند شکم را بزانو و هر دو
دست در بغل نهد قُرْفُصَاء
بالضم و بضم القاف و الراء على

الاتباع ممدود و بین مثله یقال قَعَدَ
الْقُرْفُصَى و الْقُرْفُصَاءَ ای قَعَدَ
قُعُودًا على هیاة معینة مفسرة
(قِرْعَاص) بالکسر کشن بسنده
کننده
قُرَافِص) کعلابط چست و چابک
سطبر
قَرَافِصَة) بالفتح دزدان
تَقَرْفَصَتِ العَجُوزُ) بجامه
در پیچیده شد

ق ر ف ط

قَرْقَطَة) نزدیک نهادن گام
و نوعی از جماع
مُقْرَنْفِط) بفتح الفاء شرمگاه
زنان و مرد خشم افزاپاد بینی
اِقْرِنْفَاط) ترنجیدن و گرد شدن
و فراهم آوردن ماده بز لبهای
کسش وقت کشتی

ق ر ف ع

(تَقَرْفُع) ترنجیدن و گرفته شدن
اُقْرُنْفِعَ عَلَيْهِ) مجهولا بیخود
گردیده بهوش آمد

ق ر ف ل

(قَرَنْفُل) میخک که بار یا شگوفه
درختی است در جزایر هند پیدا

ازو افضل الاقاویه الحارة واذکاها
ومنه زهر ویسمی الذکر ومنه ثمر
ویسمی الانثی وزهرة اذکی وکلاهما
لطیف غواص مصف للقلب والدماغ
مقوّلهما نافع للخفقان والبصر
والعشاوة والنکهة هاضوم قرنفول
بزیادة الواو مثله
طعام مُقَرْفَل کمسرهد طعام
باقرنفل پخته طعام مُقَرْنَف
بحذف اللام مثله

ق ر ق

قَرق) بالفتح آواز ماکیان
(قِرق) بالکسر اصل ردی و هیچکاره
و خوی و عادت مردم و بازی
سدر که در آن چهل خط
کشند و سنگریزها بصف نهند
صورته

قَرَق) گلگف جای هموار قَرَق
محرکة مثله ومنه قاع قرق
قُرَیق) کزبیر موضعی است بکنار

قروق

(قروق) کعصفور رود باری است
میان صنعاء وهجر
(س) قَرِق قرقا محرکة شد زمین
هموار رفت یا در بیابان سیر کرد

ق ر ق ب

قُرْقُب) کقنفذ شکم قرقب کجعفر
وقُرقب بالضم مثله وفتح الباء مثله
و مرغی است کوچک
(قُرقُبّة) بالضم وتشدید الباء
گوشت پارهٔ شکار
(قرقوب) کعصفور شهریست از
عمال کسکر

ق ر ق س

قرقس) کزبرج پشهٔ ریزه
(قرقوس) کحلزون بیابان فراخ
درشت تا بان هموار بی گیاه
برآمدنگاه آب گرم پلید گویا پرکاله
آتش است ونیز کلمهٔ است که
بدان بزغاله را وقت توبره نمودن
خوانند ونیز سگ را بدان خوانند
قرقسان) بالکسر شهریست
قرقیسیاء) بالکسر والقصر شهریست
بر فرات سمی بقرقیسیاء
بن طهمورث

قرقس بالکلب قرقسة بمعنی
قرقوس خواند سگ را ویقال ایضا
للجدی اذا اشلی قرقوس

ق ر ق ص

قرقوص) کعصفور بچه سگ
(قرقص بالجرو) خواند سگ
بچه را

ق ر ق ف

قرقف) کجعفر می اسم است از
اوصفة جرت مجری الاسماء
قالوا اعذب الاسماء الطلاء والطف
السلاف واخفها المدام واقبحها
القرقف وافضلها الراح لاشتقاقها
من الروح لملائمتها وامتزاجها بها
وقیل لاتکون سمیت بذلك لانها
ترعد صاحبها قرقوف) کعصفور مثله
قرقف) کهدهد مرغی است کوچک
وهو بالیاء الموحدة
قرقوف) کعصفور درم
دیك قراقف) کعلابط خروس
بلند آواز
قرقفنّة) بالفتح وشد النون سرزه
و مرغیست که بال خود را بر چشم
دیوث و بی شرم مالد تا بی حیائی
و بی غیرتی او زیاده شود
فهذا القنفذ الدیوث الذی لا ینظر
الله الیه
قرقفة قرقفة لرزانید او را یا
ترسانید وقُرقِف الصرد)
مجهولا یعنی دندان برهم دیگر زده
مرد سرما زده از شدت سرما ونیز
قرقفة) درشتی و بلندی آواز
کبوتر و کشن و خنده
تقرقف) لرزیدن و دندان بر
دندان برخوردن چندانکه آواز
برآید یقال خصر الرجل حتی
تقرقف ثنایاه بعضها ببعض

ق ر ق ل

ج ۳
قرقل) کجعفر وشد لام پیراهن
زنان یا جامهٔ است بی
آستین قراقل جمع

ق ر ق م

قرقم) کزبرج سرزه تا خفته جای
مقرقم) بفتح القافین آنکه جوان
نگردد و قوت نگیرد و کودک شیرزده
قرقم الصبی قرقمة) بدغذا
شد و شیرزده گردید

ق ر ل

قِرِل) کزبرج مرغی است نیک
پرحذر و هوشیار که پیوسته

ترسان وبیمناک برروی آب
می باشد وازغایت ترس بچشمی ربود
وبطمع بچشمی زیرآب نگاه کند
ومنه المثل هواحزم من قرلی
اواحذر من قرلی ان رای خیراتدلی
وان رای شراتولی

ق ر م

قرم) بالفتح اشتر گرامی که نه بندند
اورا ونه بارکنند بروی و
بجهت کشنی بدارند یا فربه نمایند
جهت کشتن ومهترقوم قروم بالضم
جمع ونشانی است تیرقمار را
ج ۳ قرمة) بالفتح پوست پاره که ازبینی
ستور بریده اونگان گذارند جهت
نشان ونشانی است که برتیرقمار
نمایند مانند قرم شتر را وجامه که
بدان فرش را پاک کنند
قرمیة) بالکسر وتشدید الیاء
گره اصل حلقه بینی شتر که ازموی
وغیرآن سازند
قرم) بالضم گیاهی است دریائی
وسپیدی شبیه بدرخت چنار که
در دریا روید
قرمة) بالضم جای بریدن از
بینی شتر وپوست پاره بریده اونگان
گذاشته جهت نشان
قرم) محرکه آرزوی گوشت آمدن
مردم را صلته بالی فکثر
استعماله حتی قیل فی الشوق الی
الحبّ والفعل من سمع
قرم) کابل شهریست یا آن
کزبیراست
بنو قریم) کزبیر قبیله است
قرام) ککتاب بریدن جای بینی
ستور وپرده سبخ یا نگار یا
جامه ازپشم رنگین نگارین یا
پرده تنک
قرامة) کثمامه پوست پاره بریده
اونگان گذاشته ازبینی شتر
ونان سوخته که درتنور بماند و
عیب وکرکره شتر
قادم) نام مردی
اقرم) اشتر گرامی که نه بندند
آنرا ونه بارکنند بروی وعبدالله
یاعبیدالله بن عبدالله بن اقرم
صحابی است
قرمی) محرکه مقصورا دیه جای
دریمامه مرثیه امرء القیس بن
زید مناة را بدان جهت که ساخته
اوست وموضعی است میان
مکه ومدینه
(ناقة قرهاء) کصحراء اشتر ماده
پوست بینی بریده آونگان گذاشته
(قرمان) کسکران وقد یحرک
اقلیمی است درروم
قرمونیة) محرکه وشد الیاء
شهرستانی است بمغرب
مقرم) کمنبر پرده رنگین ازپشم
که برروی نقش ونگار باشد یا
پرده تنک مقرمة ککنسة مثله
ونیز مقرمة) جای نشست
ازفرش
مقروم) شتر نشان قرم کرده
وربیعة بن مقروم ضبی
شاعر است
ن) قرمه قرما) بالفتح پوست
ان بازکرد وقرم فلانا دشنام
داد اورا وقرم الطعام) خورد آنرا
(ض ن) قرم البعیر قرما) بالفتح
وقروما ومقرما) کمقعد و
قرمانا محرکه نخست گیاه
خوردن گرفت یا بضعف وسستی
خورد وکذلک الصبی ونحوه وقرم
البعیر) پوست پاره ازبینی شتر
برید یعنی جدا کردن وگرد ساخت
یا پوست پاره ازاعلای بینی شتر
برید تابجای مهار افتد وشتر خوار
ورام گردد واین فعل جهت
نشان نمایند مقروم) نعت است
ازان وقرم فلانا) بندکرد وبازداشت آنرا
مقرم) کمکرم اشتر گرامی که بروی
بارنکنند وخوار ورام نمایند و
بجهت کشنی بدارند اورا یابجهت آنکه
فربه شود تا بکشند ازاو مهتر قوم
تشبیها بدانک
اقرام) مهتر گردانیدن وقرم
ساختن شتر را
تقریم) خوردن آموزانیدن
تقرم) نخست بخوردن آمدن
ستوربچه
استقرام) قرم گردیدن شتر
جوان

ق ر م د

قرمد) کجعفر آنچه بدان طلا
نمایند مانند زعفران وگچ ونوعی
ازسنگها وسنگریزه است که چیزها
ازان بنا سازند وسفال وخشت
پخته وموضعی
قرمود) کعصفور بار درخت غضا

ونگه کوهی یا بزبچه کوهی

(قِرمِید) کزنبیل خشت پخته و
یارگین بخشت برآورده و بز کوهی
ماده او هی تصحیف
(ثَوبٌ مُقَرمَدٌ) کمسرهد جامه
زعفرانی رنگ وبناءٌ مُقَرمَدٌ)
بنای بخشت پخته و سنگ برآورده
یا بنای بلند بزرگ
(قَرمَدَ الکِتابَ قَرمَدَةً)
باریک نوشت کتاب را وقَرمَدَ
فِی المَشیِ) کام نزدیک نهاده
رفت

ق رم ز

(قِرمِز) کزبرج رنگی است که از
آب افشرده نوعی از کرم که در
بیشها باشد سازند
(قُرمازُ) کقرطاس نان پهن و
گرد یا گرده پهن ساخته جهت
پختن
(قِرمِیز) بالکسر سست وضعیف

ق رم س

(قُرمس) کجعفر شهری است
باندلس
(قِرمِیسِین) بالکسر معرب کرمان
شاهان که شهریست قریب

دینور

ق رم ش

(قَرمَش) کجعفر مردم آمیخته از
هر جنس (قِرمِش) کزبرج و
(قِرمِیش) کقندیل مثله یقال
فِی الدّارِ قَرمَشٌ مِنَ النّاسِ ای
اخلاطٌ
(قَرمَشَة) کدحرجة تباه گردانیدن
وگرد آوردن چیزی را
(قَرمَش) کملس آنکه بخورد هر
چیز را ومردم بی خیر

ق رم ص

(قِرمِص) کزبرج خانه زمین کند
وکو فراخ درون تنگ دهانه که مردم
سرما زده در وی گرم شود و سرما دفع
کند وجای کوماج نهادن وجای
تخم نهادن کبوتر قِرماص
بالکسر وقُرموص کعصفور مثله
فی الکل قَرامیص جمع ونیز
قِرماص) کوتاهی خسار یقال فی
وَجهِهِ قُرماصٌ ای قِصَرُ الخَدَّین
(قُرامِص) کعلابط شیر زبان کز
(قَرمَصَة) بقرماص درآمدن

ق رم ط

(قَرمَطَة) تنگ باریک نبشتن خط
ونزدیک نهادن کام
(قِرمِطان) بالکسر قنی هرده سوراخ
بینی مرغ همچو پسر دو نخره
وستوران
(قَرمَطِیط) کزنجبیل مرد خط
باریک نویس وکام نزدیک گذار
(قُرموط) کعصفور گویک کوه
گردان ویا درخت غضا سرخ
همچو انار که بدان پستان دختر را
تشبیه دهند
(قَرامِطَة) کسفارجة گروهی از
مردم قَرمَطِیّ بالفتح منسوب
یکی ازان
(اِقرِنماط) خشم گرفتن و در
ترنجیدن پوست

ق رم ل

(قَرمَل) کجعفر درختی است سست
ونرم بی خار بشکند چون زیر
پا رفت قَرمَلَة یکی منه المثل
ذَلِیلٌ عاذَ بِقَرمَلَةٍ یعنی خودخوار
است وپناه برده بذلیل دیگر و
نیز قَرمَلُ) اسپ ورده بن ورد
وقَرمَلُ بن حَمِیم) ویفتح
پادشاهی است که در او سپس
زمان مرثد بن جدن بود
(قِرامِل) کزبرج شتر کره بختی ودو
کوهانه قَرامِل) بالفتح جمع و
موی بند زنان وشتر ریزه بسیار پشم
قِرمِلِیّة) بتشدید الیاء مثله
(قُرمُول) کعصفور نوعی از بار
غضا که درختی است خار دار
(قَرمَلاءُ) کگربلاء موضعی
است

ق رن

(قَرن) بالفتح شاخ وسرون و
تندی سر مردم که جای سرون حیوان
است ویکسوی سر وزبر سر قُرون
جمع وگیسو یاگیسوی زنان وموی بافته
یقال لَهُ قَرنانِ ای ضفیرتان وتوکه
موی سر کوه قَرنان کتاب جمع و
شاخ بلخ وجز آن که دو تار و راز باشد
بر سرش و پوستش بوده ویک
سوی هودج واز دشت که نخست
پیش آید وکرانه گرده آفتاب یا
اعلای آن یا آنچه نخست پیدا شود
از شعاع آفتاب و بهتر و سردار قوم
و بهترین گیاه یا آخر آن یا سر
گیاهی که یا سپر نشده ویک دفعه
ازباران ویک تک اسپ یقال
حَلَبنا الفَرَسَ قَرنًا وقَرنَین وحلبة

من عرق ونیز قرن ہم سال وہمسر
مرد یقال فلان علی قرنی ای علی
سنی وعمری واہل یک روزگار از
مردم وگروہی بعد گروہی یقال
مضی قرن بعد قرن چہل سال یا
دہ یا بیست یا سی یا پنجاہ یا شصت
یا ہفتاد یا ہشتاد یا صد یا صد وبیست
واول از دو معنی اخیر اصح است
لقوله صلی الله علیه وسلم لغلام
عش قرنا فعاش مائة سنة وہر
گروہی کہ فوت شدہ واحدی ازان
باقی نماندہ وپارہ از روزگار ورسن پوست
درخت بافتہ وتوک بافتہ از پشم
وپایین ریک تودہ وفتح خوردن کہ
از کس وی برآید ہمچو عزو وآن عیبی
است بزرگ قیل اختصم الی
شریح فی جاریة بها قرن فقال
أقعدوها فان اصاب الارض فهو
عیب وان لم یصب فلیس بعیب
وکوہ خرد یا پارہ جدا شدہ از کوہ قرونا
(قران) بالکسر جمع ودم شمشیر و
تیر با پیکان ومنارہ سر چاہ نجشت
یا سنگ برآوردہ کہ چوب چرخ
بران گذارند وہا قرنان وسیل
جوین را وعامہ نامند ویک میل ج ۳

از سر مہ وزن تنہا ویکانہ وسنگ
آبان درخشان وقرن الثمام
نزدیک شبیہ با قلا ونیز قرن کوہی است
مشرف بر عرفات وموضعی است
نزدیک طائف یا نامہ وادی آن کہ میقات
اہل نجد است بجہت احرام حج او ہو
بالتحریک ودوست [illegible] ت مقابل
جدی وہی است در یمامہ وہی
میان قطربل ومزرقہ از انست خالد
بن زید ووہے است بمصر
وکوہے با فریقیہ وقرن
باعر وقرن عشار وقرن الناعی
وقرن نقل ہر چہار قلعہ است
در یمن وقرن البوباة رود
باریست کہ از جانب سرات
مے آید وقرن غزل ثنیہ
است وقرن الذباب موضعی
وقرن الشیطان وکذا قرناه
گروہ او وپیروان را او یا توانائی
وانتشار وپراگندگی وچیرگی و
غلبہ او وذو القرنین لقب
اسکندر رومی سمی لانه لما دعاهم
الی الله عز وجل ضربوا علی قرنه
فمات فاحیاه الله تعالی ثم دعاهم
فضربوا علی قرنه الاخر فمات ثم

احیاه الله تعالی اولانه بلغ قطری
الارض ونصفه ریتین له ولقب
منذر بن ماء السماء بدان جہت
کہ او را دو زلف بر ہر دو قرن سر
بودہ ولقب علی بن ابی طالب
کرم الله وجہه لقوله صلی الله علیه
وسلم ان لک فی الجنة بیتا ویروی
کنزا وانک لذو قرنیها ای ذو طرفی
الجنة وملکها الاعظم تسلک ملک
جمیع الجنة کما سلک ذو القرنین
جمیع الارض وذو قرنی الامة
فاضمرت وان لم یتقدم ذکرها
او ذو جبلیها الحسن والحسین
رضوان الله علیهما او ذو شجتین
فی قرنی اسه احدا نهما من عمرو
بن ود والثانیة من ابن ملجم لعنه
الله وهذا اصح وذات القرنین
موضعی است قریب مدینہ میان
دو کوہ
(قرنتان) بالفتح تثنی کوہے
است بساحل دریاے ہند
بطرف یمن
(قرن) بالکسر ہمدست وحریف
در شجاعت وکشتی وجزان
(قرنة) بالضم دم شمشیر وتیر

با پیکان وکرانہ بلند ویکسوے
برون آمدہ از ہر چیزے وسر زہدان
یا گوشہ آن یا شعبہ آن یا انچہ از
زہدان بلند برآیدہ
(قرن) محرکہ کمیش از چرم وکش
وشمشیر وتیر یا تیر با پیکان ومرد
با شمشیر وبا تیر ورسن کہ دران
دو شتر را ہم بندند وشتر باہم بستہ
با دیگری ورسنی است از پوست
درخت سلب کہ بر گردن فدان بندند
وقرن بن ردمان بن ناجیة
بن مراد پدر بطنی است قرنی
منسوب است بدان از انہاست اویس
قرنی
(قرین) کامیر ہمسر ہمسال مرد
ویار وشتر کہ با دیگری باہم بندند
ونزدیک قرناء کامرا جمع و
ہمنشین ودیو کہ ہمیشہ با مردم
باشد وگاہی جدا نشود ونفس و
جزان یقال اسمحت قرینة ای
ذلت نفسه ونیز قرین شمشیر
زید خیل وقرین بن سہل بن قرین
والوہ محدثان اند وعلی بن قرین
ضعیف است در روایت حدیث
وقرینان ابو بکر وطلحہ

رضی الله عنهما کان عثمان بن عبدالله اخا طلحة فاخذهما فقرنهما فی حبل واحد فلذلک سمیتها القرینین
(قَرِینَین) کامیرین دو کوه است در پیرامون یمامه و دهی ببادیهٔ شام و دهی و دو مرو شاهجهان و ازان ده است ابو مظفر محمد بن حسین قرینینی
(قَرِینَة) کسفینه نفس یقال اسمحت قرینته ای ذلت نفسه و تابعته علی الامر و زن سخی یقال اذا جاذبته قرینة بهرها ای اذا قرنت به الشدیدة اطاقها و غلبها و موضعی است و مرغزاری بعمان
وذو القرینتین پی اندرون ازن ذات القراین جمع و نیز دور قراین سرایهای بهم روبارو واقع شده
(قُرَین) کزبیر دهی است در طائف وقرین بن عمرو وقرین بن ابراهیم وقرین بن عامر بن سعد بن ابی وقاص و موسی بن جعفر بن قرین محدثان اند
(قِرَان) ککتاب رسنی که بر گردن گاو و قلبه بندند و رسنی که دو ستور بوی بسته باشند باهم و یک جفت تیر برابر تیرهای که از عمل یک کس باشد
(قَرُون) کصبور ستوری و خوی کننده و سم پای بر جای دست نهنده و شتر که هر دو زانو بهم نهد وقت فرو خفتن و ناقه که دو پستان پیش و دو پستان پس را باهم نزدیک آرد و شتر باده که شیر گرد آرد در پستان میان دو دوشیدن و دو خرما را باهم جمع کننده یا دو لقمه فراهم کننده در خوردن و نفس یقال ذلت قرونه ای نفسه قرونة بالتاء مثله
(قُرُونُ بَقَر) بالضم جایی است بدیار بنی عامر
(قَارُون) فرنیه گیاهی است خوشبوی و در تداوی بکار آید و معرفه نام توانگری بهایت بخیل که در زمان موسی علیه السلام بزمین فرو شده و مثل شده بتوانگری غیر منصرف
(اَقرَن) مرد پیوسته ابرو
(قَرْنَان) کسکران مرد دیوث که دیگری را در زن خود شریک کرده باشد
(قُرْنَاء) کصحراء سوره که در هر رکعت خوانده شود
(قَرَّان) کشداد شیشه و آبگینه
(قُرَّان) کرمان دهی بیمامه و نام مردی
(قُرَانَی) کحباری نزدیک
(قَیرُوَان) بالفتح و ضم الراء گروه اسپان و کلید انه و معظم لشکر و شهریست بمغرب
(قِرَانِیَا) بالفتح مقصورا درختی است کوهی برش همچو زیتون قابض است و مجفف و مدمل جهت ریشهای بزرگ و پر گوشت کننده زخمهای ریزه
(قُرْنَبَاء) کحمیراء ممدود والوبیا
(قَرنُوَة) بالفتح و ضم النون بار درخت عود که کوچکتر از فلفل باشد یا گیاهی است دیگر که در ریگ روید و بدان پوست پیرایند و لا نظیر له سوا هرقوة و عرقوة و عنصوة و ترقوة و ثندوة و ما همی است سر و نش شبیه و گوشت پاره بر آمده بر سر باشد و اکثر دریا عامی باشد
(سِقَاءٌ قَرنُوِیٌّ) مشک به قرنوه پیراسته
(اَقرُن) کانصر موضعی است بروم
(مِقْرَن) کمقعد چوبی که بر گردن دو گاو قلبه رانی بندند
(مُتَقَرِّن) از اسباب شعر آنچه سه حرف متحرک بی فاصله باشد و بعد آن ساکن چون متفا از متفاعلن و علتن در مفاعلتن پس در متفا و تحوان دو سبب متصل آید
(ن) قرن بالحج والعمرة قرانا
ج ۳ ککتاب باهم آورد حج و عمره را وقرن البسر فراهم آورد میان البسار ارحاب و نیز قران بهم آمدن دو ستاره در برجی و دو خرما باهم خوردن و نیز قرن بالفتح چیزی را با چیزی بستن و پیوستن چیزی بسوی چیزی و دو ستور را در یک رسن باهم بستن و سم پای اسپ بر جای دست افتادن در رفتن
(س) قرن فلان قرنا محرکة پیوسته ابرو گردید
(سقاء مُقرَن) کمکرم مشک

به قرنوه پیراسته
(مُقرِن) کمحسن توانائی وقوت
دهنده ویاری گر منه قوله تعالی و
ما کنا له مُقرِنِين ای مُطيقين
وانکه او را یاری گر نباشد ودستور
راندن وکشاورزی
(اَقرَنَ لِلاَمرِ اقرانا) توانست
کرد آنرا وتوانا گردید بران و
اَقرَنَ عَنِ الاَمرِ) سست شد
وتوانست از لغات اضداد است
واَقرَنَ عَنِ الطَّرِيقِ) برگردید
واَقرَنَ الدَّمُ فِي العِرقِ) افزون
۳ج شد خون در رگ ونیز اِقرَان
حج وعمره بهم آوردن لغت ردی
است ودو تیر باهم انداختن و بر
ناقه خوش رفتار سوار شدن وناقه
قرون دوشیدن ووقت چاشت
فتح کردن قمار را وعاجز آمدن از
امور آب وزمین خود وتوانا شدن
بران ضد وفراهم آوردن میان
دو وطی که سر پستانست در دوشیدن
وبرداشتن سر نیزه تا بکسی
نرسد وفروختن تیردان و
رسن را دو کس نبدی را بیک
رسن بستن وهر شب یک میل

سرمه کشیدن بچشم وپیوسته
باریدن باران وبلند گردیدن
ثریا ونزدیک آمدن انکه دمل
سر کند وتوانائی وقوت دادن
(مُقَرِّن) کمحدث نام مردی از
اولاد وی است عبد الله وعبد
الرحمن وعقیل ومعقل ونعمان
وسوید وسنان صحابیان
(مُقَرَّن) کمعظم نیک بسته شده در
رسن منه قوله تعالی مُقَرَّنِين
فی الاَصفاد
(مُقَرَّنَة) کمعظمه کوههای خرد باهم
پیوسته
(تَقرِين) چیزی بچیزی پیوستن
یقال قُرِّنَتِ الاُسارَی فِی الحِبال
شدد للکثرة
(مُقارَنَة) همدیگر یار ورفیق
شدن وجمع کردن دو خرما را در
خوردن وقران کتاب مثله
ویار کردن دو چیز را باهم
(اِقتِران) یار شدن بدیگری
(اِستِقران) توانستن کار را و
توانا گردیدن وافزون گردیدن
خون در رگ

ق ر ن ب

(قَرنَب) کجعفر کلا کموش یا موش
یا بچه موش
(قُرنُب) کقنفذ تهیگاه

ق ر ن د

(کَثِیرُ بن قارَوندَاه) از تبع
تابعین است

ق ر ن س

(قَرنَسَة) چشم باز نوشکار را
دوخته در گریز نشاندن یقال قُرنِسَ
البازی وکذا قُرنِسَ مجهولا اذا
کُرِّزَ وخِیطَت عیناه وگریختن
واز جنگ برگردیدن خروس
(قُرناس) بالضم والکسر بینی
کوه وشتر ماده بلند آمده اطراف
(قِرنِس) کزبرج مثله وجای باغنده
پلیه زنان
(قَرانِبس) اوائل توجیه یا اوائل
توجیه مع سیل آورد
(سَیفٌ مُقَرنَسٌ) کمسرهج شمشیر
برهیات نردبان ساخته وباز
مُقَرنَس) باز در گریز نشانده

ق ر ن ص

(قَرنَصَة) گریختن واز جنگ پشت
دادن خروس او الصواب
بالسین ودر گریز نشاندن باز را و

در گریز نشستن وی لازم متعد
(قُرنُوص) کعصفور زر زیر موزه
یا مقدم ونوک موزه قَرانِيص)
جمع

ق ر ه

(قَرَه) محرکه چرکینی اندام مانند
قلح وزردی در دندان
(اَقرَه) کاحمر زرد اندام قرهاء
مونث
(س) قَرِهَ فُلانٌ قَرَهًا) محرکه
زرد وچرکین اندام گردید ونیز
(قَرَه) داغ داغ شدن پوست از
بسیاری اورقش وسیاه شدن اندام
یا برکنده شدن پوست اندام
از سختی ضرب
(مُتَقَرِّه) بالکسر الراء بمعه ریمناک
اندام

ق ر ه ب

(قَرهَب) کجعفر گاو کلان سال
یا گاو کلان سطبر وشگرف اندام
ونر بسیار پشم ومهتر قوم وبزرگ
کلان سال

ق ر ه د

(قُرهُد) کقنفذ نازک پرگوشت
شگرف اندام ونازپرورده خوش

عیس

(قَرَاهید) بالفتح گوسپندان ریزه

قرو

(قَرْو) بالفتح حوض وجوی بزرگ ودراز که دران ستوران آب خورند و زمین که قطع نشود (قُرُوّ) بالضم وتشدید الواو جمع وآب راهه انگوران وشکاف آن وبن درخت خرما وخیرآن که آنرا کاواک کنند ودروی نبیذ ریزند وازان تغاره بزرگ سازند وپنگان وقدح چوبین یا آوند خردازان وکاسه سگ ومثلث (اَقْراء) بمد و(اَقْرٍ) و(اَقْرُو) و(قُرُوّ) و(قُرِیّ) بالضم وتشدید الیاء جمع فی الکل یقال ترکت الارض قَرْوًا واحدًا اذا طبقها المطر ویقال رایتهم علی قَرْوٍ واحدٍ) یعنی بیک روش دیده ونیز (قَرْو) بالفتح آهنگ کردن وجستن بلاد و پیروی نمودن نیزه زدن وفراخ وکلان گردیدن پوست خایه از باد یا از آب یا از فرود آمدن روده‌ها بدوی (قَرْوَة) بالتاء مثله والفعل من نصر ونیز (قَرْوَة الراس) کحسر

(قَرًی) محرکة پشت (قَرْوان) بالفتح ویحرک مثله وکدو که میخورند آنرا رجلٌ قَرْوانیّ بالفتح وشد الیاء ونیز بزرگ پوست خایه (قُرِّیّ) بالضم والتشدید مقصورا آبی است ببادیه (قَرْوَاء) کصحرا خوی وعادت کوهان وناقةٌ قَرْواءُ) ناقه دراز کوهان ودرشت پشت ولا یقال جمل اَقْرٰی (قَرَوْرَی) کخجوجی موضعی است در راه کوفه (قَیْرُوان) بالفتح وضم الراء کاروان معرب است منه الحدیث یغدو الشیطان بقیروانه ای بالسُّوق والشکر وشهر یست بمغرب (مَقْرَی) کمقعد دهی است به دمشق (مَقْرِیَة) کمجلسه قلعه است بیمن (مَقَارِی) بالفتح سرهای پشته (شاةٌ مُقْرَوْرِقةٌ) کمدعوة گوسپند که سر ویرا در چوبی کشند تا شیر خود نمکد مَقْرَوْذِی) بفتح المیم منسوبًا دراز پشت (مُقَرَّی) کمکرم شهر است بنوبیه اقْرَی الحُلُّ علی الفرس (اِقْراء) لازم کردانید جل را بر اسب ونیز (اقراء) دردکین پشت گردیدن ومهمانی جستن ولازم گرفتن ده را (اِقْتِراء) پیروی کردن کسی را (اِسْتَقْرَی الدُّقَل) ریم وچرک فراهم آورد ونیز (اِسْتِقْراء) پیروی کردن وجستن

قاری

(قَرْیَة) بالفتح ده قُرًی بالضم جمع علی غیر قیاس لانَّ ماکان علی فَعْلَة من المعتل جمع علی فِعال کظبیة وظباء وقیل قِریة بالکسر لغة یمانیة جمعت علی ذلک کذِرْوَة وذُرًی وقَرِیّ وقَرَوِیّ محرکة منسوب بوی ودهی است نزدیک بناج میان مکه وبصره ودهی بحمص وموضعی دریمامه و(قَرْیَة النَّمْل) جای فراهم آمدن خاک مور وقَرْیَة الانصار) مدینه منوره و(قَرْیَتَیْن) تثنی مکه وطائف واکثر ما یتلفظ به بالیاء منه قوله تعالی علی رجلٍ من القریتین عظیم (قَرِیّ) کغنی آبراه در زمین یا آب راهه ازبالای سوی نشیب یا از پشته بسوی مرغزار وباغ (اَقْرِیَة) و(اَقْراء) و(قُرْیان) بالفتح جمع و شیره فرک وخفته که زده شده و(قَرِیُّ الخَیْل) روده باریک (قَرِیَّة) کغنیة چوب دستی وچوبهای سوراخ دار که دران سرستون خانه گذارند وچوب بادبان کشتی که در پهنای بالای آن باشد یا چوب علای هودج وفراهم امدنگاه خاک موریچه (قارِی) باشنده ده وفرود آینده در ده یقال جاءنی کل قارٍ وبادٍ (قادِیَة) بن نیزه یا سرآن یا تیزی ونوک نیزه ودم شمشیر وخرآن ومرغی است که عرب بدان یمن کنند ودیدن او را بشارت باران دانند گویا مژده آور باران است یا پیشرو ابر ومرد جوانمرد وجوادرا بدان تشبیه دهند و یشدد قواری جمع ویقال

ج ٣

لناسُ قَوارِی الله فی الارض) ای شُهداءَ اللهِ ونیز قَارِیَة) شهر خلاف بادیه قاراة مثله
(قُرَیّه) کسمیه سه موضع است و بغداد و جائے مربی ے را
(قِرَی) بالکسر مقصور آب گرد آمده در حوض و مهمانی
(قَرَیان) کسکران موضعی است
(مَقری) کمقعد گرد آمدنگاه آب یا آب باران مَقراة بالتاء مثله ونیز مقراة) موضعی است
ج ۳ (مِقرَی) کمنبر مهمانی کننده و بسیار مهمانی یقال هو مِقرَی للضیف مِقراء بالکسر والمد مثله مِقراة و مِقراء ممدوداً مؤنث و کاسه بزرگ مِقراة یکی مَقَادِی) بالفتح و یکها
ض) قَرَی الماءَ فی الحوض قَریًا بالفتح وقرَی محرکة گرد آورد آب را در حوض وقَرَی المعیُ گرد کرد لقمه نشخوار در کنج دهن وکذا الکلما اجتر وقَرَیتُ لضیف قِرًی وقَرَاءً) میزبانی کردم و نیکوئی نمودم او را اذا کسرت القاف فتحت و اوان فتحت و ددت واقریت الناقة) اما سید کنج دهان وے از درد دندان وقری البلاد) در پی بلاد از شهری بشهری رفت وقرئت الصحیفة) خواندم نامه را مَقرِیه نعت است از لغة فی قرأتها
(اِقرَاء) لازم گرفتن ده را و مهمانی جستن و مهمانی خواستن
تقریت المیاه) در پے آب رفتم و جستم آنرا
(اِقتِرَاء) میزبانی کردن و نیکوئی نمودن با مهمان و در پی بلاد رفتن وطلب کردن برفتن از شهرے بشهرے و مهمانی خواستن
اِستِقرَاء) باز کاویدن در پے رفتن و جستن شهرها را و از جائی بجائی رفتن و مهمانی خواستن

باب القاف فصل الزاء

ق ز ب

(قَزب) بالفتح بسیار کاویدن والفعل من نصر
(قِزب) بالکسر پاره نامه
(قَزَب) محرکة درشتی و سختی و سخت گردیدن والفعل من سمع
(قَازِب) بازرگان نیک آزمند و حریص که گاہے براه خشکی و گاہے برای دریا تجارت کند

ق ز ب ر

(قُزبُر) کقنفذ بره سطبر دراز
(قُزبُرِیّ) مشدة الیاء مثله
(قَزبَرَة) کما یمن یقال قزبر المرأة اذا جامعها

ق ز ح

(قَزح) بالفتح کمیز سگ
(قِزح) بالکسر دیگ افزار و تخم پیاز و بفتح و سرگین مار
(قُزحة) بالضم رنگا رنگ از طرق وخطوط و جز آن
(قوسُ قُزَح) کزفر ممنوعة آونیدا یعنی انچه پیدا شود بر هوا سرخ سبز بشکل کمان و آنرا کمان رستم نیز خوانند نُسمِّیت لتلونها من القزحة ولارتفاعها من قزاح بمعنی ارتفع یا قُزح نام فرشته موکل برابر یا نام پادشاهی از پادشاهان عجم وقوس منسوب است بسوی یکی ازین هر دو ونیز قُزح) کوہے است بمزدلفه یا آن بضم یا تحریک است
(مِلیح قُزاحُ) از اتباع است
(قُزَاح) کغراب بیماری است مرگوسپندان را
(قَازِح) بلند برآمده از هر چیزی ومنه شعر قَازح ای عال و نیزه سطبر سخت
(قَوَازِحُ الماء) خوزهای آب
قَزَّاح) کشداد پیاز و دیگر دیگ افزار فروش
(نقَازِح) دیگ افزارها
مِقزحَة) کگلفت دیگ افزار دان
(ف) قزح القِدرَ قَزحًا) بالفتح توابل ریخت در دیگ وقزح اصلُ الشجرِ) کمیز انداخت در بن درخت وقزح الشیءُ) بلند گردید انجیر
(ف س) قزح الکلبُ ببوله) (قَزحًا) بالفتح وقزوحًا بیک نعم تا شید وقزحت القِدرُ قزحًا وقزحانًا) محرکه چکانید کف بلند برآمده را
(مُقَزّح) کمعظم نوعی از درخت شبیه درخت انجیر
(تقزیح) توابل در دیگ ریختن وتقزیح الحدیث) آراستن

سمن را ونیز تقزیح) چیزی
است شبیه باخن سک که بر سر
گیاه یا درخت بر آید
(تقزّح) بسیار شاخ گردیدن
گیاه و پراگنده افتادن آن

ق ز ح ل

قزحلة) کدحرجة کمان

ق ز د

(قزد) بالفتح آهنگ آهنگ کردن
لغة فی القصد

ق ز ز

(قزّ) بالفتح ابریشم و جامهٔ از
ریسمان پیله معرب است ونیز
(قزّ) برجستن و ترنجیده و درهم
شدن و فراهم آمدن جهت برجستن
والفعل من ضرب ونصر و سرباز
زدن از چیزے
(قزّ) بالضم پاک بودن و دور ماندن
از ریم و آلایش
(قزّ) مثلثة مرد نیک پاک از آلایش
قزّة بالتاء مؤنث
(قززٌ) محرکة زیرک و خوش طبع
متوقی و پرهیزنده از عیوب و پاک و
برکنار از معاصی و معائب
(قزّاز) کشداد ابریشم فروش قزّاز
(قزّاز) کسحاب ازمهای بزرگ
یا باران کوتاه
(قاز) دبو
گران و کنار از آلایش عیب و معایب
(قزقز) کجعفر موضعی است
(ابن قزقز) کقنفذ لقب احمد
بن محمد محدث
(قازوزة) بالتاء و بدونها کوزهٔ
آب یا کاسه یا شیشه خرد و تشت
قاقوزة وقاقزّة) بضم القاف
وکسرها مشددة الزاء مثله
قزاقز من الشئ) بالفتح اندکی
از چیزے
(قاقزان) بضم القاف ویشدد
سرحدی است بقزوین
(تقزّز) نیک پاک بودن از آلایش
واز ریم و چرک

ق ز ع

(قزع) محرکة پارهائی ابر تنک
قزعة بالتاء یکی ومنه کأنّهم
علی قزع الخریف و شتران
ریزه و پشم ستور جا بجا
جا بجا فرو ریخته در بهاران
وسیل آورده خشک شده در وادی
و کنک و من شتر بر سر بینی وے
جفیده ونیز قزع جای جای
ستردن سر کودک را و جای جای
ناسترده ماندن مانند ابر پارهای
متفرق وقد نهی عنه
(قزعة) فرزندش اوسعرفة نام
مردی ویسکن ویقال ما عنده
(قزاعة) یعنی نیست نزد او لته پاره
(قزیعة) کسفینه توک موی که
گرداگرد سر کودک شبیه بذوابه
گذارند یا موی پاره که در وسط سر
کودک گذارند مانند قزعة کقصبة
مثله
(قزیع) گز بیر سپر بتیان است
و ذیبع بن قزیع) تابعی
قزاع) ککتاب لته پاره یقال
ما علیه قزاع ای قطعة خرقة
(اقزع) ستور جای جای پشم
ریخته در بهاران کبش اقزع
کذلک
(قوزع) کجوهر کردن بند لازم که
پیوسته باشد یقال قلّدتم قلائد
قوازع ای طوّقتم اطواقا لا تفارقکم
ابدا
قنزعة) موی گرداگرد سر
مانند ذوابه یا توک موے که
در میانهٔ سر کودک گذارند قنازع
جمع
(مقزوع) نام مردی
(ف) قزع الظبی قزوعا)
بشتافت و سبک و چست و چابک
گردید در گریختن و آهسته رفت
و در نگی نمود از لغات اضداد
است
قوزع الدیک قوزعة) مغلوب
شد و گریخت
اقزع له فی المنطق اقزاعا)
ستم کرد بروی در گفتار و از حد
درگذشت
ج۳ (مقزّع) کمعظم شتاب رو سبک
و نو پدید ساکه جهت بشارت مجرد
واز اشغال دیگر فارغ کرده باشند
و اره اسپ بر کنده و تنک موے
پیشانی و مرد تنک موی پیشانی
از سر شت و مرد تنک موی و سبک
رفتار و اسپ آماده بدوانیدن
(تقزیع) ستردن سر و جای جای
ناسترده ماندن و آماده کردن اسپ
را بدوانیدن و شتافتن و دویدن اسپ
و فارغ داشتن کسی را برای امرے معین
یقال قزّعته اذا جرّدته لشیء

ولم تشغله لغیره
(تقزّع) آماده دویدن شدن اسب

ق ز ع ل

(مقزعلّ) کمقشعر تیزرو و سریع از هر چیزے وانکه بر شرف وبلندی مطمئن نباشد

ق ز ل

(قزل) محرکة لنگی زشت یا باریکی ساق از لاغری یا لنگی وباریکی ساق معًا اقزل لغت است ازان ولایکون اقزل الا بهما و رفتن برفتار بریده پای وخرامیدن ۳ ج
والفعل من سمع
(اقزل) گرگ ولنگ وباریک ساق ونوعی از مار قزلان) دو پرمیان دم عقاب اقازل جمع
(ض) قزل قزلانًا محرکة بجست ولنگان رفت

ق ز م

(قزم) محرکة مردم فرومایه واحد وجمع مذکر ومونث درو سی کمسان است وکاہے مثنی ومجموع ومؤنث ہم آید یقال رجل قزم ورجلان قزمان وامرأة قزم ورجال

اقزام وقزامی کسکاری وقزم ککتب ونیز قزم محرکة زبونی وخوار شدگی وفرومایگی یا خردی جسم شتر وکم خلقی وبدخوئی مردم والفعل من سمع
(رجل قزمة) محرکة مرد کوتاه بالا امرأة قزمة کذلک والاسم القزم محرکة
(قزام) ککتف مرد فرومایه وشتر هیچکاره قزم کعنق وجبل مثلہ فیهما قزمة بالتاء مونث و خرد اندام ناکس بے خیر قزم محرکة مثلہ قزم ککتف اقزام کاصحاب جمع
(قزام) ککتاب فرومایگان و ناکسان
(قزام) کغراب مرد چیره دست ومرگ شتاب
(قزمان بن حارث) کعثمان عبسی منافق است که در حق او فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم ان الله لیؤید هذا الدین بالرجل الفاجر
(ن) قزم منه قزمًا) عیب کرد او را

ق ز م ن

(قزمل) کجعفر کوتاه قامت خوار وزشت
(قزملة) بالفتح تره

ق ز ن

(قزوین) بالفتح وکسر الواو شهریست از بلاد جبل بسرحد دیلم
(قزوینک) بزیادة الکاف شهری است بدینور
(اقزان) شکستن ساق جران یقال اقزن ساقه ای کسرها

ق ز و

(قزو) بالفتح دور بودن از آلایش وپاک بودن از گناه وبعصا بر زمین نشانها کردن یقال قزا بعصاه الارض اذا نکتها وقزه باختن والفعل من نصر
قزة) کثبة مار یا نوعی ازان دم بریده کج رفتار قزات جمع وبازی است
(اقزاء) عیبناک کردن سپس رستی یقال اقزی اذا تلطخ بعیب بعد استواء

ق ز ی

(قزی) بالکسر لقب وپاز نامه
تقزیة) بر زمین افگندن گشتن
باب القاف فصل السین

ق س ب

(قسب) بالفتح سخت وزشت از هر چیزے وخرماے خشک که در دهان ریزه گردد
قاسب) تره سست
(قسیب) کامیر روانی آب که باآواز باشد
(قسابة) بالضم زنانی هیچکاره
(قیسب) بالفتح درختیست از شوره گیاه ونیز نام مردے
(قیسبة) نام مردے
قسحیت کاروب سخت ودراز
(قسوب) مخففة موزه ومشددة موزها لا واحد لها کذا فی النسخ
(ذکر قیسبان) بالفتح نره سخت ودرشت وسطبر
(ک) قسب قسوبة وقسوبا بالضم سخت گردید ودرشت شد
(ض) قسب الماء قسبا روان آب وقسبت الشمس غروب شدن گرفت آفتاب

ق س ب د

(قسبند) بالضم علی فعلل قال ذکره فی الابنیة ولم یفسره و عندی انه معرب خند لما یشنق اوسطا و

للشاة
(قُسَنْبَد) کقدعمل دراز یا لاسطبر
گردن قُسَنْبَدَة مؤنث

قسبر

(قُسْبُرِیّ) بالضم نره دراز
(قِسْبَار) بالکسر نره دراز
(قُسَابُرِیّ) وبکسر الباء بمعنی
قسبری است
(قَسْبَرَ المَرْأَةَ) گائیدن زن را

قسح

(قَسَح) محرکه خشکی یا بقیه انتشار
نره
(قَاسِح) کصاحب جامه درشت
(قُسَاح) کغراب خشک وسخت
یقال انّه لقُسَاحٌ
(مَقْسُوح) خشک کرده
(ف) قَسَحَ قَسَاحَةً وقُسُوحًا)
سخت گردید وقَسَحَ الرَّجُلُ)
بسیار شد انتشار نره او وقَسَحَ
الحَبْلَ) تافت رسن را
(اَقْسَحَ الرَّجُلُ) بسیار شد انتشار
نره او ودیر ماند
(مُقَاسَحَة) خشک کردن

قسحب

(قُسْحُب) بضم اول وثالث و
تشدید باسطبر وضخم

قسحم

(قُسْحُم) کقنفذ نام پسر جندام
بن صدف است ولیس بتصحیف
قسم

قسد

(قِسْوَدّ) کقرشب مرد درشت و
سطبر گردن توانا

قسر

(قَسْر) بالفتح بطنی است از بجیله
وکوه سرات ونام مردی
(قَسْوَر) بالفتح شیر بیشه
(قَسْوَرَة) بالفتح غالب وارجمند
وشیر بیشه ونیمهٔ شب واول شب
یا معظم از شب وگیاهی است
ریگستانی قَسْوَر بحذف ها جمع و
شکاریان تیرانداز واحد آن
قسور است بدون تا نا درا وحش و
آواز نرم مردمان وکودک توانا
جوان ونام مردے
(قَیْسَرِیّ) بالفتح مشددة الیاء
مرد بزرگ وکلان سال ونوعی
از کوه گردان شتر کلان سالخورده
(قَیَاسِرُ وقَیَاسِرَة جمع
(قَوْسَرَّة) بالفتح وتشدید الراء و
قد تخفف زنبیل خرما
(قَیْسَارِیَّة) بالفتح والیاء مخففه
شهریست بفلسطین وشهریست
بروم
(اُقَیْسِرُ بْنُ خُفَیْف) مصغرا از
بنی قضاعه است
(ن) قَسَرَهُ عَلَی الأَمْرِ) بستم بر
کاری داشت اورا ومغلوب کرد
(مُقْتَسِرَة) بکسر السین شتران
کهن سال یقال هذه مُقَیْسِرَةُ بنی
فلان ای مَسَانّهم
(قَسْوَرَ النَّبْتُ قَسْوَرَةً) بسیار
وانبوه شد گیاه وقَسْوَرَ الرَّجُلُ)
کلان سال گردید
(اِقْتِسَار) بستم برکاری داشتن
کسی را

قسس

(قَسّ) بالفتح خداوند شتران
که پیوسته ملازم آنها باشد ومهتر
ترسایان ودانشمند آنها قُسُوس
جمع وپشک ولقب عبدالرحمن
بن عبدالله مکی عابد تابعی که
خاطرش السوی سلامه مغنیه میلی
بود وشهریست وموضعی
میان عریش وفرماء از بلاد مصر
منه الثیاب القَسِّیَّة وقد یکسر
وهی القریة فابدلت الزاء وساحلی
است در بلاد هند ودَیْرُ القُسِّ)
بدمشق است
(قَسَّة) بالفتح ده خرد
(دِرْهَمٌ قَسِّیّ) وقد تخفف سینه
درم ناسره
(قُسُّ بْنُ سَاعِدَةَ الاِیَادِی) بالضم
حکیمی بود در عرب بلیغ وششصد
سال زندگانی کرد ومنه
الحدیث یرحم الله قُسًّا انّی لارجو
یوم القیامة ان یبعث امّة وحده
وقُسُّ النَّاطِق) موضعی است ج ٣
نزدیک کوفه
(قَسُوس) کصبور ناقه که تنها
چرا کند وناقه دشوار خوی وناقه
که شیر آن کم شدن گرفت
(قُسَیْبِس) کزبیر موضعی است و
نام جد عبدالله بن یعقوب محدث
(قَسَاس بن ابی مَعْدِ یکرِب)
ککتاب شاعریست
(قُسَاس) کغراب کان آهن است
بارمینیه منه السیوف القُسَاسِیَّة
وکوهیست بدیار بنی نمیر
(قسس) بضمتین دانشمندان

نیکوانندگان شتران
قِسّیس) بالکسر مهتر ترسایان و
دانشمند آنها قِسّیسُون جمع
قَسَاوِسَة کمهالبه مثله لکثرت
السینات فابدلوا من احداهن
واواً
قَسْقَس) بالفتح شیر بیشه
قَسْقَاس) بالفتح سریع و شتاب
رو و رهبر بنا و شدت و سختی و گرسنگی
و سختی بار و رسن نیکو و چیپد و تیغ
کند و شب تاریک و آنکه شب رفتن
در وی سخت و دشوار باشد و گیاهی
است مانا کرفس و شیر بیشه
قَسْقَاسَة) بالفتح چوب دستی
قُسَاقِس) کعلابط شیر بیشه
رسیر قَسْقِیس) بالکسر سیر
پیوسته
ن) قَسَّهُم قَسًّا) رنج داد و آزرده
کرد ایشان را بسخن زشت + و
قَسَّ مَا عَلَی العَظْمِ) خورد هر چه
بر استخوان بود از گوشت و مغز آن
و قَسَّ النَاقَةَ تسهاء اکرد شتر ماده
و نیز قس) نیکو چرانید ن
شتران و نیکو راندن شتران را + و
نیز قَسّ) مثلثه در پی چیزی

شدن و جستن آنرا و سخن چینی
کردن
قُسُوسَة) بتشدید سین مهتر ترسا
شدن قِسِّیسَة بیا مثله والفعل من
ضرب
قَسْقَس) شبانی کرد + و قَسْقَس
بالکلب) خواند سگ را بکلمه
قوس قوس + و قَسْقَسَ الشیءَ
جنبانید آنرا + و نیز قَسْقَسَة همه
شب رفتن و خوردن آنچه بر استخوان
باشد از گوشت و مغز و خو کردن شب
رفتن را و جنبانیدن عصا را
تَقَسْقُس) نیکو چرانیدن شتران
تَقَسْقُس الصَّوت) شنود آواز را
تَقَسُّس) شنودن آواز یقال
تَقَسَّسْتُ اصواتهم اذا استمعتها
و در پی چیزی شدن

ق س ط

قِسْط) بالکسر عدل و داد از مصادر
موصوف بها است مثل عدل و واحد
و جمع در وی یکسان است والفعل
من ضرب و نصر و بهره و پیمانه که
نیمه صاع باشد و شش یک فرق و
آن شش قسط باشد و گاهی بدان
وضو کنند و منه الحدیث انّ النساء

من اسفه السفهاء الا صاحبة القسط
والسراج کانه اراد التی تخدم بعلها
و توضیه و تتردد هر بمضایئه و تقوم
علی راسه بالسراج و بهره از چیزی
و مقدار و رزق و ترازو و کوزه + و
نیز قَسْط بالفتح و قُسُوط) بالضم
جور و بیدادی کردن و از حق باز
گردیدن و منه قوله تعالی واما
القاسطون فکانوا لجهنم حطبا
و پریشان و پراگنده نمودن چیزی را
قُسْط) بالضم عود هندی و عربی
ملار نافع للکبد جدا وللمغص
والدود و حمی الربع شربا وللزکام
والنزلات والوباء بخوراً وللبهق
والکلف طلاءً او اسمعیل بن
قسطنطین معرّب قُسْط) معروف و یکی
قَسَط) محرکة خشکی است در گردن
و راستی استخوانهای ساق ستور
و آن عیب است والفعل من
سمع یقال قَسِطَ عظامه قسطاً و
قسوطاً یعنی راست شد استخوان
ستور
رجل قُسُط الرِّجل) بضمتین
مرد راست استخوان پای
فرس اقسط) اسب راست

استخوان ساق + و بعیر اقسط) شتر
که پی قوایم وی خشک باشد در
خلقت
عنق قسطاء) گردن خشکی رسیده
قِساط جمع + و رجل قسطاء
پای کج + و رکبة قسطاء) زانو
خشک و درشت چندانکه از خشکی منقبض
نشود قُسْط) بالضم جمع و ناقة
قسطاء) شتر ماده که پی قوایم
آن خشک باشد در خلقت
قاسط) جابر و ستمگار + و قاسط بن
هنب پدر قبیله است
رجل قسیط) کامیر مرد راست
استخوان پای
قُسْطَان) بالضم قوس الله
قُسْطَانِیّ و قُسْطَانِیَّة بضم مثله
و عامه آنرا قوس قزح گویند و
قد نهی ان یقال + و نیز قُسْطان)
غبار
قُسْطَانَة) بضم دهی است میان
ری و ساوه و قلعه است باندلس
قُسْطُون) بالضم قلعه است از
اعمال حلب
قُسَنْطِینِیَّة) مشدد الیاء قلعه
است بحدود افریقیه

ج ۴

قسطنطينة یاقسطنطينية بزیادت یای مشدد وقد یضم الطاء الاولی منها دارملك الروم وفتحها من اشراط الساعة وآن را در زبان رومی بوزنطیا گویند ارتفاع سورها احد وعشرون ذراعا وكنيستها مستطيلة وبجانبها عمود عال فی دور اربعة ابواع تقريبا وفی راسه فرس من نحاس وعليه فارس وفی احدی يديه كرة من ذهب قد فتح اصابع يده الاخری مشيرا بها وهو صورة قسطنطين بانيها

(مُقْسِط) كمحسن عادل وداوگر

(اِقْسَاط) عدل وداد كردن

(تَقْسِيط) كم كردن نفقه را بر عيال وبخل نمودن

(اِقْتِسَاط) قسمت كردن بهره خود گرفتن

(تَقَسُّط) در خود برابر قسمت نمودن چیزی را وبخش گرفتن يقال تقسطوا الشیء بينهم اذا اقتسموه بالسوية

ق س ط ب ل

(قُسْطَبِيلَة) بالضم سرزره یا نره است بجدود افريقيه

ق س ط ب ن

(قَسْطَبِينَة) بالفتح سرزره

ق س ط ر

(قَسْطَر) كجعفر نقاد ودانا

(قَسْطَرِیّ) بالفتح مشددة الياء تن دار ومرد نقاد ودانا وجدا كننده سره ونبهره (قَسَاطِرَة) جمع

(قَسْطَرَة) نقد كردن دراهم و دينار را

(قِسْطَار) بالكسر مرد دانا ودوربين

ق س ط س

(قُسْطَاس) بالضم والكسر كيان وترازو يا راست ترين ترازوها يا ترازو عدل هر ترازو كه باشد قصطاس مثله يا لغت رومی ست

ق س ط ل

(قَسْطَل) بالفتح غبار ودر آن لغات است قسطال وقسطلان بالفتح فيهما وقُسْطُول كزنبور + وام قسطل) بلا وسختی

(قَسْطَلَةُ الْجَمَل) بالفتح آواز شتر كه از گلو بر آرد + وقسطلة النهر) آواز نرم جوی ٭ ونيز قسطلة) شهری است باندلس

(قَسْطِلِيَة) بالفتح وتخفيف يا شهريست باندلس

(نهر قِسْطَال) بالكسر جوی با آواز

(قَسْطَلَانِيَّة) بالفتح وتشديد يا قوس قزح وسرخی شفق وجامه سرخ منسوب بسوی عامل دهی يا بسوی قسطلة كه شهر است

ق س ط ن

(قُسْطَنَاس) بالضم وفتح الطاء سنگ طبيب یای ودرختی است والاصل قسطنس فحذ

ق س ط ن ط

قُسْطُنْطِينِيَّة مذكور است در ق س ط

ق س ق ب

(قُسْقُبّ) قسحب است زنة ومعنی

ق س ق س

(قَسْقَاس) بالفتح شتاب رو ورهبر ورهنما ومذكور است بهمه لغات ومعانی در ق س س

ق س م

(قَسْم) بالفتح وهش وعطا ولا يجمع ورای وشك وتردد دركار وباران وآب قدر واندازه چیزی و موضعی است وخوی وعادت ويكسر فيهما وقوت گرفتن جانب معلوم سپس مرجوحيت آن چندان حقيقت گردد + وحصاة القسم) سنگریزها ست كه در ظرفی گذارند وآب بر آن پاشند بقدری كه بپوشد آنرا وذلك اذا كانوا فی سفر ولا ماء الا يسيرا فيقسمونه هكذا

(قِسْم) بالكسر بهره ونصيب (اَقْسَام) جمع قسيم كامير مثله (اَقْسِمَاء) جمع الجمع اقاسيم جمع جمع الجمع

(قِسْمَة) بالكسر سمت است تقسيم را + ونيز قسمة) طبلهٔ عطار

(قَسَم) محركة سوگند

(قَسِمَة) كفرحة وبفتح السين حسن وجمال وروی يا آنچه مقابل باشد از آن يا آنچه كه بر آن موی بر آيد يا بينی وهر دو جانب آن يا وسط بينی يا فوق ابرو يا ظاهر دو رخساره يا ما بين هر دو چشم يا اعلای روی يا اعلای رخساره يا مجرای اشك يا ما بين هر دو رخساره وبينی + ونيز قسمة) طبلهٔ عطار

(قَاسِم) كصاحب نام صحابی

ج ۴

است
(قَسَام) کسحاب شدت گرما یا اول وقت نیمهٔ روز تا وقت روشن و بلند شدن آفتاب و در این وقت نیکو تر از روی منظر می شود و نیز
(قَسَام) کقطام نام اسپ سُوَید بن سداء عبشمی
(قَسَامَة) بالفتح مصالحه میان دشمنان و مسلمانان قَسَامَات جمع و جماعتی که سوگند خورند بر چیزی و بیگیرند آنرا و گواهی دهند
وقَسَامَة بن زهیر تابعی
است ج ۳
(قَسَامِیّ) بالفتح مشددة الیاء آنکه جامه را اول در نورد و دو سکه از جانبی اقرح و از جانبی ربع باشد و همچنین هرچه میان دو چیز باشد و نیز اسپی است
(قُسَامَة) کثمامة صدقه و آنچه رقسّام برای ذات خود جدا نماید
(قَسِیْم) کامیر بخش بخش کننده (اَقْسِمَاء و قُسَمَاء جمع و نیمه چیزی و مرد صاحب جمال قُسُم بالضم جمع قَسِیْمَة مؤنث یقال هو قَسِیْمُ الوجه ای جمیله و نیز قَسِیْم

نام مردی و اسپی است مر بنی جعده را و نیز قَسِیْمَة طبله عطار بازار
(قُسَیْم) کزبیر نام مردی
(اُقْسُوْمَة) بالضم بهره اقاسیم جمع و نیز اَقَاسِیْم بهره حصه های مقسوم میان بندگان
(قَسُّوْمِیَّات) بالفتح و تشدید الیاء موضعی است
(مِقْسَم) کمنبر بهره و نیز مِقْسَم نام زوج بریرهٔ صحابیه است و عمو بنیت
(مَقْسَم) کمقعد بهره و نصیب از چیزی و کمنزل جای قسمت
(ض قَسَمَهُ قَسْمًا) بالفتح بخش کرد آنرا وقَسَمَ الدَّهْرُ القَوْمَ) پریشان و متفرق کرد قوم را وهذا يَنْقَسِمُ قَسْمَيْنِ بالفتح اذا اريد المصدر وبالكسر اذا اريد النصيب او الجزء من الشئ المقسوم و قَسَمَ اَمْرَهٗ) اندازه کرد آنرا و قَسَمَ بَیْنَ النِّسَاءِ) نوبت ایشان را نگاهداشت
(ك) قَسُمَ قَسَامَةً) خوبروی و صاحب جمال گردید و نیز

قَسَامَة) حسن جمال قَسَام مثله (مُقْتَسَم) کمکرم سوگند و جای سوگند
(اِقْسَام) سوگند خوردن یقال اصله من القَسَامَة وهی الایمان تُقْسَمُ علی الاولیاء فی الدم
(مُقَسَّم) کمعظم مرد اندوهگین و صاحب جمال و المؤنث بالهاء یقال هو مُقَسَّمُ الوجه ای جمیله و شئ مُقَسَّم ای محسّن
(تَقْسِیْم) بخش بخش کردن و پریشان نمودن زمانه قوم را
(مُقَاسِم) بخش بخش کننده
(مُقَاسَمَة) بهره و بخش خود را گرفتن یقال قَاسَمَهُ الشئ اذا اخذ كُلٌّ قِسْمَةً و سوگند کردن برای کسی قَالَ قَاسَمَهُمَا اِنِّی لَكُمَا مِنَ النَّاصِحِيْنَ ای حلف لهما و چیزی را باکسی بخش کردن و کسی را سوگند دادن
(تَقَاسُم) بهم و اخشیدن و بهم سوگند خوردن و میان خود بخش کردن مال را
(تَقَسُّم) پراگنده شدن و پراگنده کردن یقال تَقَسَّمَهُمُ الدَّهْرُ فَتَقَسَّمُوْا

ای فرقهم فتفرقوا لازم متعد
(اِقْتِسَام) بخش کردن و بهم سوگند خوردن
(اِنْقِسَام) بخش بخش شدن یقال قَسَمْتُ الشئ فَانْقَسَمَ
(اِسْتِقْسَام) سوگند خوردن خواستن یقال اِسْتَقْسَمَهُ وبه بخش کردن خواستن از تیرهای قمار و بهره و نصیب خود خواستن

ق س م ل

(قَسْمَلَة) کدحرجة لقب عائذ بن عمرو برادر جذیمة الابرش لقب لجماله
(قِسْمِل) کزبرج کوه شیر دلی است از ازد
(قِسْمِیْل) کقندیل پدر قبیله است
(قَسَامِلَة) کمغارجه قبیلهای عرب اند قَسَامِیْل کقنادیل مثله

ق س ن

(قُوْسَیْنَا) بالضم و فتح السین و کسر النون مشدده و الیاء مقصورا شهرستانی است میان مصر و اسکندریه
(اِقْسَان) درشت گردیدن و سبب

وشوخ بستن بکار گشت وآب کشی
(اِقْسَأَنَّ العُودُ قُسَأْنِينَةً)
کطامْنینه درشت گردید وخشک
شد چوب وَاقْسَأَنَّ الرَّجُلُ
(اِقْسِئْنَانًا) کلان سال وپشته دوتا
گشت وَاقْسَأَنَّ فِی الْعَمَلِ
درگذشت دران وَاقْسَأَنَّ
اللَّیْلُ نیک تاریک گشت

ق س و

(قَسَا) بالفتح مقصور جایی است
بصرو لشتیه است مر تمیم را و یمد
(قَسَاء) کسار موضعی است
(قَسَاءِ) کغراب کوه‌ی
(درهمٌ قَسِیٌّ) کغنی درم ناسره
قِسْیَان کصِبْیان جمع ودراهم قسیه
وقسیات بالتاء کذلك عامٌ قَسِیٌّ
سال سخت بسبب گرما یا سرما یا
خشک سالی وجز آن یَوْمٌ قَسِیٌّ
وضرب قَسِیٌّ کذلك ولیلة قَسِیَّة
بالیاء شب نیک سرد ونیز قَسِیٌّ
بن منبه پدر ثقیف است و
ذُو قَسِیٍّ) راه یمن سوی بصره
(قَسْیَاء) کحمراء کوهی است
حجرٌ قَاسٍ) سنگ سخت
(قُسْیَان) کعثمان موضعی است

بعقیق
(قُسَیَّان) بالضم وشد الیاء درود
باری یا درشتی
(اَقْسِیَان) کزعفران گیاهی است
وعلمی
(مَقْسَاة) بالفتح سبب درشتی و
سختگی یقال الذنب مقساة للقلب
(ن) قَسَا قَلْبُهُ قَسْوًا وقَسْوَةً و
قَسَاوَةً) بفتحهن وقَسَاءً)
بالفتح ممدود سخت شد ودرشت
گردید وقَسَا الدِّرْهَمُ) ناسره
گشت
اَقْسَا الذَّنْبُ بِالْقَلْبِ) سخت
گردانید گناه دل را وَاَقْسَا القَسَاءُ)
سکونت ورزید در کوه قسا
(مُقَاسَاة) رنج چیزی کشیدن

باب القاف فصل الشین

ق ش ب

(قِشْب) بالکسر نفس وزهر و بحرک
(اَقْشَاب) جمع وزنگ ومردی خیر
یقال رجل قِشْب خِشْب ای لاخیر
فیه وگیاهی است شبیه بادنجان
یا خیار ونام پدر مالک بن بحینه
(قِشْبَة) بالکسر مرد فرومایه و
بچه کپی

(قَشِیب) کامیر تیز ونو وکهنه از
اضداد است وسپید وپاکیزه و
گوشتکی است بیمن وسَیْفٌ
قَشِیبٌ) شمشیر نو زنگ زدوده و
شمشیر زنگناک از اضداد است
ونسرٌ قَشِیبٌ) کرکس که بپاره
گوشت زهرآلود طعمه‌اش سازند
جهت بران
(قُشَاب) کغراب موضعی است
(قَاشِب) دو زنی پست نفس
(قُشَابِیَّة) بالضم وشد الیاء جامه
کهنه منه مَرَّ النَّبِیُّ صلی الله علیه
وسلم وعلیه قُشَابِیَّتَان ای
بردنان خلقان
(ض) قَشَبَنِی رِیحُهُ قَشْبًا)
بالفتح رنجانید مرا بوی آن ونیز
(قَشْب) آمیختن وزهر دادن
یقال قَشَبَهُ ای سَقَاهُ سَمًّا وقَشَبَ
طَعَامَهُ اِذَا سَمَّهُ وبدی ورنج
رسانیدن ودروغ بربافتن و
نیکنامی یا بدنامی خود ورزیدن
یقال قَشَبَ الرَّجُلُ اِذَا اکْتَسَبَ حَمْدًا
او ذمًّا وتباه گردانیدن والودن
بچیزی وعیبی یاد کردن یقال
قَشَبَهُ بعیب ای لطخه به وسرزنش

کردن وزائل نمودن وگم کنانیدن
عقل را ودزدودن شمشیر را
(ک) قَشُبَ قَشَابَةً) کگرامت پاکیزه
گردید
(رَجُلٌ مُقَشَّبُ الحَسَبِ)
کمعظم مردی که حسب او خالص نباشد
حَسَبٌ مُقَشَّبٌ کذلك
(تَقْشِیب) آلودن بچیزی وبدی
یاد کردن ورنج رسانیدن یقال
قَشَّبَنِی رِیحُهُ ای اذانی کانه قال
سَمَّمَنِی رِیحُهُ
(اِقْتِشَاب) نیکنامی یا بدنامی
خود را ورزیدن
۳ح

ق ش ب ر

(قِشْبِر) کزبرج بدترین پشم و
آنچه از پشم وقت پاکیزه کردن برافتد
ودور سازند
(قُشْبُر) کقنفذ دهی است در
پیرامون طُلَیْطُلَة
(قِشْبَار) کقرطاس چوب دستی
درشت ورَجُلٌ قِشْبَارُ اللِّحْیَةِ
ویضم مرد درازریش
(قِشْبِر) کاروب درشت سطبر
(قُشَابِر) کعلابط گزبر اگنده درشت
ورَجُلٌ قُشَابِرُ اللِّحْیَةِ مرد

ودراز ریش

ق ش ح

(قَشّاح) کقطام گفتار
(قُشاح) کغراب خشک
(ثَوبٌ قاشِحٌ) جامهٔ درشت

ق ش د

(قِشدَة) بالکسر درد مسکه و تنشیر آن چون با پست خرما پخته شود
(قُشادَة) کثمامة مثله و شتراده پیر بسیار شیر و سر شیر تنک
(ن) قَشَدَهُ قَشدًا) بالفتح برشیر گرد آورد و وا نمود

ق ش ذ

(قِشذَة) قشده است و معانی وزن عن الازهری

ق ش ر

(قَشر) بالفتح کوهی است
(قِشر) بالکسر پوست و پوشش هر چیزی و پردهٔ آن عرضی باشد یا خلقی و پوشش و لباس هرچه باشد قُشُور جمع
(قِشرَة) بالکسر پوست درخت و جز آن و گوسپند خرد گرد اندام کوتی کوی چو کافست
(قُشر) بالضم و بالکسر ماهی است باندازه یک بالشت
(قُشَرَة) بالضم باران که روی زمین را رندد
(تمرٌ قَشِرٌ) ککتف خرمای بسیار پوست
(قُشَرَة) کهمزة باران که روی سنگریز را رندد و بدفال و نامبارک
(قُشَیر بن کعب بن ربیعة) که پدر قبیله است از هوازن
(قُشار) کغراب موضعی است
(قُشارَة) کثمامة پوست از درخت باز کرده و آنچه از پوست باز کردن و رندیدن آن برافتد
(قَشُور) کصبور دارو که روی را بدان روشن نماید
(قاشِر) اسپ که در میدان از پس همه آید با اسپ تک آور بعد اسپان و نام کشتی گیر و اسپی منسوب بوده یقال اشأم من قاشر
(قاشِرَة) نخستین شکستگی که بگذارد پوست را و زن که بنجراشد روی را تا روشن و صاف گردد و
(مطر قاشِرة) باران سخت که رندد روی زمین را
(اَقشَر) کاحمر برکنده پوست هرچه وار و شده باشد و مرد پوست رفته بینی از گرما و سخت سرخ و اَقشَر بَیِّن القَشَر آنکه پوست وی رنگین و سرخ باشد
(حیّة قَشراء) کصحراء مار پوست برافگنده و شجرة قَشراء درخت پوست رفته او کان بعضها قد قُشِر قُشرآن کشتمان بال ملخ
(قَشوَر) کجرول زن که حیض نیارد
(قاشُور) خشک سال که زیان رساند و در ندد و پوست برد هر چیز را
(قاشُورَة) بالتاء شوله و بدفال نا مبارک و بدفالی و اسپ که در میدان از پس همه آید با اسپ که سپس اسپان رهان و تک آن چیزی که باقی باشد
(اُقَیشِر) مصغر اقشر لقب مغیرة شاعر و جد پدر اسامة بن عمیر صحابی است
(مُقشِر) کمحسن سیتهنده و سوال
(مَقشُورَة) زن که روی را بنجراشد تا روشن گردد و زن برکنده پوست روی جهت صفائی رنگ و در حدیث بر قاشره و مقشوره هر دو لعنت
(ن) قَشَرَهُم) بدشگونی آورد آنها را و بدشگون شد و زیان رساند
(ن ض) قَشَرَهُ قَشرًا) بالفتح باز کرد پوست آن را
(قَشوَرَة) بیچوبستی زدن
(تَقشِیر) باز کردن پوست درخت و جز آن را
(تَقَشُّر) باز شدن پوست یقال قَشَّرَهُ فَتَقَشَّر
(اِنقِشار) باز گردیدن پوست درخت و جز آن یقال قَشَرتُهُ فانقشر
(مُقتَشِر) بکسر الشین برهنه

ق ش ز

(قِشنِیزَة) کقفندیله گیاهی است برگش سبز شبیه برگ کاسنی خرد مردم میخورند آنرا و گوسپند نیک دوست دارد ملین است

ق ش س ر

(قُشاسار) بالضم شهریست بروم یا میان روم و شام ملح قُشاساری منسوب بسوی آن

ق ش ش

(قَشّ) بالفتح خرابن هیچکاره چون دقل و جز آن دو دو بزرگ

ج۳

(قِشَّة) بالکسر کپی ماده یا بچهٔ ان
ماده ومنه المثل اکیس من قِشّة
وکودک ودختر ریزه اندام وکرکے
است شبیه تیهو وک وپشم پاره
مانند قطران مستعمل وانداخته
(قَشِیش) کامیر افتاده وتراشه
چیزی (قَشَاش) کغراب مثله و
بانگ وآواز پوست مار چون باهم
ساید ونام جد پدر علی بن محمد بن
مالکی
(ن) قَشَّ القومُ قُشُوشًا) نیکو
وفربه گردیدند بعد لاغری و
قَشَّ الرَّجُلُ) خورد ازینجا وازانجا
وبهم پیچید هرچه یافت وبرگرفت از
خوان هرانچه که بران قادر شد
وفراهم آورد . ونیز قُشُوش)
شتاب دویدن ناقه را وبدست
خراشیدن وسودن چیزی را
چندانکه فروریخته گردد وبرفتار
لاغران رفتن وخوردن انچه
مردم در سرگین جامی خر آن
اندازند یا پارهای صدقه خوردن
وخشک گردیدن گیاه وروان
شدن ودرگذشتن قوم
(اِقْتَشَّ من الجُدَرِی اقتشاشًا)
به شد ازان واقتشّ البلادُ)
افزود شد خشکی آن ونیز
اِقْتِشَاش) رفتن وشتافتن گم وه
مُقِشّ کمقر نعت است ازان
(تَقْشِیش) ازجای جای خوردن
(مُقَشْقِشَتَان) تثنیه سوره قل
یا ایها الکافرون وسورهٔ اخلاص
بدان جهت که از شرک ونفاق
دور وارند مرد را وبری وپاک
سازند چنانکه قطران به نماید وبری
سازد وازخارش دور کند
(تَقَشْقُش) به شدن از جیجک
وخشک گردیدن کرورش ابن
السکیت یقال للمفرح والجُدری
اذا یبس وتفرّق وللجرب فی الابل
اذا قفل قد توسّف جلده و
تقشّر وتَقَشْقَشَ جلدُهُ
(اِنْقِشَاش) روان شدن و
درگذشتن قوم
ق ش ط
(قَشْط) بالفتح برهنه وکشاده کردن
منه قرئ قوله تعالی اذا السماء
قُشِطَتْ وبچوب دستی زدن
والفعل من نصر
(قِشَاط) ککتاب رنگی پرده
وپوشش وبرهنگی ازان
(قَیْسَاطَة) بالفتح شهریست بمغرب
ازان شهر است محمد بن لید
ادیب
(تَقَشُّط) بی ابر گردیدن هوا
وپراکنده وواشدن ابر ازوی انقشاط
کذلک
ق ش ع
(قَشْع) بالفتح پوستین کهنه
وخاک ردهٔ حمام ویثلث وکول
بدانجهت که عقل او ازوی واشده
ودور وپراگنده گردیده وپشتهٔ مرغ
درآب بینی افگنده شده وخانهٔ چرمین
قُشُوع) بالضم جمع فان کان من
ادم فهو الطراف وگستردنی
از ادیم یا پاره از ادیم کهنه وخشک
خشک ومرد پراگنده وسست
گوشت از پیری وکره بسه وآفتاب
پرست وابر پراگنده رونده وکشاده
ودور واشونده از هوا ویکسر وکیسه
وانبان وکفتار نر وآب تنک بسته
وفسرده بر چیزی وگل خشک پاره پاره
گردیده وشگافته وانچه از زمین
بدست برآری وبیندازی
وچرم خشک قِشَع کعنب جمع
بغیر قیاس وفی حدیث ابی هریرة
لواحدثتکم بکل ما اعلم لرمیتمونی
بالقَشَع یعنی پوست خشک
خاک آلود زنید بر من
(قَشْعَة) بالفتح پاره پوستین
از گیاه کشوتا وکنده پیروزن اگنده
نرم گوشت از پیری وابر پاره باقیمانده
بعد کشاده شدن ابر وپاره از چرم
خشک قِشَاع ککتاب جمع وپاره
از پوستین کهنه ویک پاره گل خشک
کفیده
(قِشْعَة) بالکسر آب بینی انداخته
ج ٣ شده قشاعة جمع الثلاثة مثله ونیز
قِشْعَة) بالکسر پاره ابر که بعد از
کشادن ماند وپارهٔ از چرم خشک
قِشَع کعنب جمع
(قَشِع) ککتف خشک ومردی که
بریک روش نپاید
(شَاةٌ قَشِعَةٌ) کفرحة گوسپند
لاغر کم گوشت
(قَشِیع) کامیر پراگنده منه کلاء
قَشِیع
(قِشَاع) ککتاب لته پاره یقال
ما علیه قِشَاعٌ ای قزاع
(قُشَاع) کغراب آواز کفتار ماده

(اِقْشَع) بزرگ وگرامی نسب یقال
هو اقشع منه ای اشرف
(ف) قَشَعَ القومَ قَشْعاً) بالفتح
پراگنده کرد قوم را وقَشَعَتِ
الریحُ السحابَ) دور کرد باد ابر را
وپراگنده نمود وقَشَعَ الناقةَ
دوشید ناقه را
(س) قَشِعَ سبک گردید
(اِقْشاع) پراگنده شدن گشاده
شدن دل از غم یقال قشع القوم
فاقشعوا واین نادرست وگشاده
وپراگنده نمودن باد ابر را وپریشان
۳ج وگشاده گردیدن ابر لازم متعد
وبازگردیدن از آب یقال اقشعوا عن
الماء ای اقلعوا
(تَقَشُّع) پراگنده شدن قوم گشاده
وواگردیدن ابر از هوا ودل از غم
(اِنْقِشاع) پراگنده وگشاده گردیدن
ابر از هوا ودل از غم

ق ش ع ر

(قُشْعُر) کقنفذ خیار
(قُشاعِر) کعلابط درشت سال
خورده
(قُشَعْرِيرَة) بالضم وفتح السین فراخه
ولرزه یقال اخذته القشعریرة
یعنی فراخه گرفت او را
(مُقْشَعِرّ) فراخه گرفته قَشاعِر
جمع بحذف المیم لانها زائدة
(اِقْشِعْرار) برفراخیدن خشک
وتنگ گردیدن سال

ق ش ع م

(قَشْعَم) کجعفر کلان سال از مرد
وکرکس وجز آن وشیر بیشه
ونیز قشعم ربیعة بن نزار ابو
قِشْعَم کارزار وام قشعم
جنگ وکارزار ومرگ بلا وسختی وکفتار
وتنده وفراهم آمدنگاه خاک مور
(قُشْعُوم) کعصفور ریزه اندام وکنه
(قِشْعام) کقرطاس کرکس بزرگ
(قِشْعامَة) بالتاء ماده کفتار
(قُشْعُمان) بالضم کرکس بزرگ
جثه

ق ش ف

(قَشَف) محرکة پلیدی پوست
وکهنگی بیات وبدی حال وتنگی
زیست با آنکه تعمل آورد در تحسین
تن ونفس خود را پاک وصاف
کرده باشد والفعل من سمع و
کرم یقال قشف قشفا وقشافة
(قَشْف) بالفتح دیگر لغت است
ازان وسوختن روی از آفتاب تغیر
برگردیدن رنگ وروی از درویشی
والفعل من سمع
(رَجُلٌ قَشِفٌ) ککتف مرد سوخته
روی از تاب آفتاب برگردیده رنگ
وروی از درویشی
(قَشِيف) کامیر مرد شکیبا بر
قوت روزگذار وبرخرقه کهنه چرکین
(عامٌ اَقْشَف) سال سخت تنگ
زیانکار بر چیز
(قُشّاف) کرمان تنک تنگ قُشّافَة
بالتاء یکی
(مُتَقَشِّف) بکسر الشین مرد شکیبا
بقوت روزگذار وبجامه دریده
در پی نهاده ومرد تنگ زیست
وانکه از آلایش وپلیدی وجز آن
باک ندارد

ق ش ل ب

(قُشْلُب) کقنفذ ونزیع گیاهی
است

ق ش م

(قَشْم) بالفتح آب رابه بر زمین
ونیز قشم خوردن یا بسیار
خوردن وملایه وبیجگاه ازطعام
جسدن دور کردن ونیکو
برگزیده آنرا خوردن وگفایندنا
وشکستن برگ خرما وبی وجز آنرا
جهت بافتن والفعل من ضرب
(قِشْم) بالکسر سرشت که مردم بدان
آفریده وآب رابه وتنک رودبار
یا در زمین یا آب رابه قُشُوم
بالضم جمع وتن وپیکر وگوشت
یقال لایته فقد ذهب قِشْمها ای
نا حلا وگوشت پخته سرخ شده
وپیه وبن ونزاد چیزی
(قَشَم) بالتحریک وبیکس غوره
سپید ورنگ چه وجز آن که شیرین
میشود وپیش از رسیدن خورند
وبدان مزه گیرند
(قَشِيم) کامیر نقل خشک قُشُم
بالضم جمع
(قَشّام) کسحاب پوستین پشمینه
(قُشام) کغراب باقیمانده برخوان
وجز آن قُشامَة بالتاء مثله
قُشُومَة جمع ونام مردی وبار
افتادگی خرما بن قبل از رسیدگی
خوره آن یقال اصاب النخل القشام
اذا انتقض ما علیه بسرا
(مَقْشَم) کمقعد جایگاه یقال ما
اصابت الابل منه مقشما ای مرعی

ومرگ قاله کراع
(ض قشم قشما) برد مروی است
از کراع
ق ش م ذ
(قشمذین) بالفتح آسمان لغة
یمانیه
ق ش ن
(قشن) بالکسر وهی است بساحل
دریاے یمن
(قشوان) بالضم مرد کم گوشت
(قشوینة) بالضم وشد الیاء شتر
تنگ وسبک پوست تنگ دهن
(قاشان) شهریست نزدیک قم
وحکی صاحب اللباب اهمال
السین لغة فیه
ق ش و
(قشا) کعصا آب دهن
(قشوة) بالفتح ظرفی است از برگ
خرما شبیه کدو خشک که دران
زنان خوشبوی و پنبه نهند قشوات
محرکة وقشاء ککساء جمع
(درهم قشی) کغنی درم ناسره
(قشاوة) کثمامة بند آب و از بزرین
و آبگی است بنجد
(قاشی) پشیز سیه کاره

(قشوان) ککسلان باریک قشوانة
بالتاء مؤنث
(مقشو) کمدعو پوست باز کرده
یقال عدس مقشو ای مقشو
مقشی کرمی مثله
(ن قشا الحیة قشوا) بالفتح
پوست باز کرد از مار قشو)
بر کندن پوست از درخت و جز آن
و دست فرو مالیدن بر آن تا برگش
فرو ریزد و مالیدن و مسح کردن
روی را
(اقتشاء) درویش گردیدن پس
توانگری
(تقشیة) پوست از مار و جز آن
باز کردن و از حاجت برگردانیدن
کسی را یقال قشاه عن حاجته
ای رده
باب القاف فصل الصاد
ق ص ب
(قصب) بالضم پشت و روده
یقال هو یجر قصبه اقصاب جمع
(قصب) محرکة کلک و نی قصبة
وقصباة یکی و ماشوره و هر چیزکه
مانند وی باشد میان کاواک
چون استخوان و استخوان انگشت

و نای و رگهای گلو و رگهای شش و
بر آمدنگاه دم و آنچه از نقره و جز آن بیچ بافته
و غیران و گوهر دراز و آب راههای
اشک و آب درچشم و آب راهها
از چشمه و چشمها و کتان تنک نرم
قصبی منسوب بکی و مروارید
آبدار و تازه و زبرجد آبدار و تر
مرصع بیاقوت منه الحدیث
بشر خدیجة ببیت فی الجنة من
قصب وقصب البطحاء میاه
تجری الی عیون الرکایا تقول
(قامت بنی قصب ای رکایا و ماء عذب
و نیز قصب قصب) بسکون
الآخر کلمه ایست که بدان میش
ماده را خوانند
(قصبة) بالتاء چاه نوکنده و
کوشک یا درون آن و توک موی پیچیده
و هر استخوان مغز و شهر یا معظم شهرها
وافضل و بزرگ آن و ده و دهی
است بعراق وقصب الانف)
استخوان بینی وقصبة القریة
میان ده وقصبة السواد شهر
آن سواد
قصبات) محرکة شهری است
بمغرب و دهی بیمامه

(ارض قصبة) کفرحة زمین
بسیار نی و بسیار کلک
(قصیب) کامیر شتر باز ایستاده
از آب قبل از سیری مذکر و مؤنث
در وے یکسانست
قصیبة) کسفینة دسته موی
پیچیده قصائب جمع و میان
دو پیوندنے
(قصیبة) کجهینة جائے است
بیمامه مرتمیم و عدی و ثور بنی عبد
مناة را و جای میان ینبع و خیبر
و موضعی بحرین
ج ۳ (قصاب) بالکسر بندهای آب و
پشتها که در پای دیوار سازند
تا آب جمع نشود و اطراف دیوار
نیفشد و ویران نگردد و سرایها
قصبة) محرکة یکی و ذو قصاب
اسپی است مر مالک بن نویره را
قصابة بالکسر نای زنی
قصوب کصبور گوسپند که پشم وی برند
قاصب) شتر باز ایستاده از آب
قبل سیری للمذکر و المؤنث یقال
بعیر قاصب و ناقة قاصب ایضا اذا
امتنع من الماء قبل
الری و نی نواز

وماهی زن وشترکش وشند بابانگ
قَصْبَاءُ) کحمراء جمع قَصَبَۃٌ است
وقال سیبویه قَصْبَاءُ واحدٌ وجمعٌ و
کذلک الحلفاء والطرفاء وروییدنگاه
نی وکلک
قَصَّاب) کشداد نی نواز وماهی
زن وشترکش وبرنده گوشت
وروده ومانند آن
(قَصَّابَة) بالتاء همیان وپیوند
نی وکلک ومانند آن وماهی و
عیب جوی مردم
قُصَّابَة) کرمانه توک موی
پیچیده وماهی وبیخ نی قصاب ج ٣
بحذف تا جمع
تَقْصِبَة) بالفتح وکسر الصاد توک
موی پیچیده تَقْصِیبَة) بزیادة
الیاء مثله
(ارضٌ مَقْصَبَة) کمقعدة زمین
بسیار کلک وبسیار نی
(ض) قَصَبَهُ قَصْبًا) بالفتح برید
قصب او را وقَصَبَ الشَّاةَ)
جدا نمود هر استخوان گوسپند را
اندام اندام کرد وقَصَبَ البعیرُ
قَصْبًا وقُصُوبًا) از آب باز ایستاد
وسر بر داشت از آن پیش از
سیری ونیز قَصَبَ ایشان از
سیری از آب باز داشتن کسی را
یقال قَصَبْتُ البعیرَ اذا قطعت
علیه شربه قبل ان یروی و
عیب کردن ودشنام دادن
(اِقْصَاب) نی ناک شدن زمین و
خداوند شتران مکروه دارنده آب
شدن شبان یقال اَقْصَبَ الرّاعی اذا
عاف ابله الماءَ ومنه المثل رعی
فَاَقْصَبَ یضرب للراعی لانّه
اذا اساء رعیها لم تشرب
(مُقْصِبٌ) کمحدث پاس دارنده
واحتراز کننده قصبهای سباق را و
شتری که بر آن کفک ودمه شیر سطبر
شده باشد
شعرٌ مُقَصَّبٌ) کمعظم موی
مرغول وپیچان
(تَقْصِیب) دشنام دادن وتوک
ساختن موی را ومرغول وپیچان
گردانیدن موی وهر دو دست را
بگردن بستن وساق بر آوردن
کشت یقال قَصَّبَ الزرعُ و
ذلک بعد التفریخ
(اِقْتِصَاب) کلکک نی بریدن

ق ص ب ل

قَصْبَلَ الطَّعامَ قَصْبَلَةً) خوردن
همه طعام را

ق ص د

(قَصْد) بالفتح میانه راه رفتن
و اعتماد کردن وآهنگ نمودن والفعل
من ضرب یقال قَصَدْتُ عَلَیْهِ و
قَصَدْتُهُ وقَصَدْتُ لَهُ وقَصَدْتُ
اِلَیْهِ وقَصَدْتُ قَصْدَهٗ ای نحوتُ
نحوه وپیوسته وبا اتصال آوردن
اشعار را وبیان واضح کردن ونیز
قصد شکستن چوب خرآن هر وجه که باشد
یا شکستن چیزی که بنصف رسد و
راستی وعدل ونیکی وبیکی کردن
واقْصِدْ فی مشیك وکنا اقصد
بذد عك ای اَرْبَع علی نفسك ونیز
قصد مرد میانه فربه نه لاغر
(قَصَد) محرکه عوسج که درختی است
خاردار گویند عصای موسی
علیه السلام از آن درخت بود
وقَصَدُ العوسج ونحوه) ساقهای
نرم ونازک آن یا سر شاخ درخت
ونیز قَصَد) گرسنگی وبرگ
درخت عضات که در ایام خریف
بر آورد
(قَصَدَة) محرکه برگ وشاخ که
که نخستین بر آید از درخت خاردار
قِصْدَة) بالکسر پاره از چیزی
شکسته قِصَد کعنب جمع
(رمحٌ قَصِدٌ) ککتف نیزه شکسته
(قَاصِد) کصاحب قریب قَاصِدَة
مؤنث یقال بیننا وبین الماء لیلة
قَاصِدَة یعنی نرم وآسان سیر بی
رنج ومشقت
رمحٌ قَصِیدٌ) کامیر نیزه شکسته
ونیز قَصِید) پاره از شعر که نصف
ابیات آن بر قافیه ملتزمه باشد نه
نصف دیگر واز سه بیت کم باشد
نزد بعض از شانزده وبالای آن
هر قدر که باشد قصیدة مثله قصائد جمع
گوشت خشك ومغز فربه یا اندك فربه
واستخوان با مغز وگوشت خشك و
شتر ماده فربه پر مغز وچوب دستی و
کوهان فربه پر گوشت وشعر
پاکیزه ونیکو کرده شده وجید
قَصِیدَة) چوبدستی وشتر ماده فربه
(قَصُود) کصبور مغز فربه
رمحٌ اَقْصَاد) نیزه شکسته قال
الاخفش هذا احدُ ما جاء الواحدُ
علی بناء الجمع
(مِقْصَدَة) بالفتح کمحدث زن

کلان جثه تمام خلقت معجب خوش آیند و زن مائل بکوتاهی

(قَصُدَ قَصَادَةً) بالفتح فربه شد

(مُقْصَدْ) کمکرم آنکه بیمار شود و زود بمیرد

(اَقْصَدَ السَّهْمُ) رسید تیر بمیه او برجای کشت و اَقْصَدَ فُلَانًا نیزه زد او را پس خطا نکرد و

(اَقْصَدَتِ الْحَيَّةُ) گزید او را مار و پس هلاک کرد و بکشت

(مُقَصَّدْ) کمعظم مرد میانه جسم در فربهی و لاغری

(مُقَصَّدَةٌ) کمعظمة داغی است بر گوشهای شتر را

(اِنْقِصَادْ) شکستن چوب خران

(مُقْتَصِدْ) بکسر صاد مرد متوسط در بدن نه فربه نه لاغر و میانه رو در نفقه عیال یعنی نه مسرف نه تنگ گیر

(اِقْتِصَادْ) میانه راه رفتن و مواصلة الشاعر عمل القصائد

(تَقَصُّدْ) شکسته شدن یقال تَقَصَّدَتِ الرِّمَاحُ ای بشکستند نیزه‌ها خورد و یقال تقصد الکلب و غیره ای مات

(اِنْقِصَادْ) شکسته شدن

(اِسْتِقْصَادْ) میانه روی خواستن

ق ص د ل

(قَصْدَال) بالفتح موضعی است که آنرا از آنجا عنبر آرند

ق ص ر

(قَصْرٌ) بالفتح هیزم خشک بسیار یا عام است و خانه یا هر خانه از سنگ برآورده و کوشک قُصُورٌ جمع و علم است مرنجاه و هفت موضع را بعض آن مدینه است و بعض آن ده و بعض آن قلعه و بعض آن خانه و عجیب تر آنها قصر بهرام گور است از یک سنگ برآورده نزدیک همدان و قصران در ناحیه ست برهی و .. سرای است در قاهره و نیز قصر نهایت یقال قَصْرُكَ اَنْ تَفْعَلَ كَذَا یعنی پایان کار تو همین است که چنین کنی و نیز (قَصْرٌ) کوتاهی خلاف طول و فروگذاشتن کوتاهی و سستی یقال اَحَبَّ الْقَصْرَ ویجرالثانی ان یقصر و قَصْرُ الظَّلَامِ آمیزش تاریکی و روشنائی شبانگاه و یقال اتیته قَصْرًا ای عَشِيًّا

فُلَانٌ ابْنُ عَمِّي قَصْرَةً بالفتح و بالضم یعنی نزدیک است به نسب

(قِصْرِيٌّ) بالکسر منسوبا دانه که در خوشه و کفه بماند بعد کوفتن

(قُصْرَةٌ) بالضم فروگذاشت و کوتاهی یقال اَحَبَّ الْقُصْرَةَ ای اَنْ یُقَصِّرَ

(قَصَرٌ) محرکة آنچه در پرویزن بماند بعد بیختن و آنسپست که با ول کوفتن برآید و پوست بالای دانه قَصَرَةٌ بالتاء مثله فی الکل و بیخ خرمابن و بیخ درخت و باقیمانده از بیخ و گردن مردم و گردن شتر و خشکی است در گردن و نیز قَصَرٌ سستی

(قَصَرَةٌ) محرکة تیک آهنگر و پاره از چوب دستره مرغ و بن گردن اَقْصَارٌ و قَصَرٌ جمع و به قرأ ابن عباس اِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصَرِ و فسره قصر النخل یعنی الاعناق و دروبن گردن

(قَصِرَ) کلتف خشک کردن

(قِصَرٌ) کعنب کوتاهی کوتاه شدن

(قَصَارَةٌ) بالفتح مثله و الفعل من کرم

(قَصِيرٌ) کامیر کوتاه قُصَرَاءُ و قِصَارٌ بالکسر جمع و میل قصیر توجبه که بوادی مسمی و نامرد

زرسد و قَصِيرُ النَّسَبِ آنکه پدر او مشهور باشد و ذکر پدر بسر اکفایت کند از ذکر اجداد و المؤنث بالها

و (قَصِيرُ بْنُ سَعْدٍ) همنشین جذیمة الابرش و منه المثل لَا يُطَاعُ لِقَصِيرٍ اَمْرٌ و فرس قصیر اسپ که پیش خود بسته دارند و بجر الگذارند از عزیزی

(قَصِيرَةٌ) کوتاه و زنیکه وی را بخانه باز داشته باشند و نگذارند که بیرون آید قِصَارٌ بالکسر جمع قِصَارَةٌ بالتاء مثله یا قِصَارَةٌ بمعنی قصیره است نادرا و فی المثل قَصِيرَةٌ مِنْ

ج ٣ طَوِيلَةٍ یعنی خرما از خرمابن است در وقت اختصار کلام ازند و یقال فُلَانٌ ابْنُ عَمِّي قَصِيرَةً ای دانی النسب

(قُصَيْرٌ) کزبیر شهریست بکنار دریای یمن از دشت مصر و ده‌ی بدمشق و ده‌ی بظاهر خند و جزیره است کوچک نزدیک جزیره هنگام و در انست مقام ابدال

(قُصَارٌ) کسحاب سستی و پایان یقال قُصَارُكَ اَنْ تَفْعَلَ كَذَا و بضم یعنی غایت کار تو آنست که چنان کنی

قِصَار بالکسر برسیدگی وکوتاهی
موهی وکاز ری وداغی است ور
بن گردن
(قُصَارَة) بالضم سرای خورد از
دار که جز صاحبش داخل نشود و
آنچه در پرویزن بماند پس
بیختن وآنچه برآید از اسپست
باول کوفتن یا پوست بالائین
دانه وقُصَارَة الاَرْضِ) پاره از
زمین نیکو خوشتر از روی گیاه وطراوة
باندازه پنجاه گز یا زیاده از آن
ونیز قُصَارَة) دانه که در کعه
بماند بعد کوفتن
ج ۱۳ قُصُورَة) کمصبوره خانه آراسته برای
عروس وامرأة قُصُورَة) بمعنی
امرأة قصیره است
مَاءٌ قَاصِرٌ) آب سرد یا آب دور
دست از گیاه وآب که شتران
در گرد آن چرا کنند
امْرَأةٌ قَاصِرَةُ الطَّرْفِ) زن که
نظر از شوی خود در نگذارد منه
قوله تعالى قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ
قَاصِرُونَ موضعی است
اَقْصَرُ) کوتاه اَقَاصِرُ جمع ومرد
خشک کردن قَصَرَاء ممدوداً

مؤنث
قِصْرِی بالکسر والقصر آنچه
باقی ماند در غربال بعد بیختن و
اسپست که نخستین کوفتن برآید
وپوست بالای دانه قُصْرِی
کبشری مثله فی الکل ونیز قُصْرَی
کبشری نوعی از اژدر وسورة
النساء القصری سورة الطلاق و
کوتاه ترین استخوان پهلو یا استخوان
پهلو نزدیک تهیگاه یا نزدیک چنبر
گردن وهما قُصْرَیَان
(قُصَارَی) کحباری غایت یقال
قُصَارَاكَ ان تفعل كذا اى غايتك
(قُصْرَی) کجمزی نوعی از اژدر
(قَصَّار) کشداد گازر
(قَیْصَرُ) کحیدر لقب پادشاه روم
قُصَیْرَی) مصغر استخوان پهلوی
نزدیک تهیگاه یا نزدیک چنبر
گردن وهما قُصَیْرَیَان یا قُصَیْرَی
زیرین استخوان پهلو یا آخر ضلع
وکوتاه ترین استخوان پهلو ویقال
قُصَیْرَاكَ ان تفعل كذا اى
جهدك وغایتك
قُصَائِرَة بالضم کوهی است
اُقَیْصِر) کامیر بالضم بتی است

وابن اُقَیْصِر) نام مردی که در اسپ
شناسی نیک ماهر بود
(قَوْصَرَّة) بالفتح وشد الراء وتخفیف
زنبیل خرما وکنایه است از
زن
(تَقَوْصُرَة) کوتاهی ظاهر کردن
(تِقْصَار) بکسر الفوقیه گردن
بند تِقْصَارَة بالتاء مثله تَقَاصِیرُ
جمع
(مَقْصَر) کمقعد منزل شبانگاه
وآمیزش تاریکی وروشنائی شبانگاه
واخیر شبانگاه مَقْصَرَة کمقعدة
مثله مَقَاصِرُ ومَقَاصِیرُ جمع
ونیز مَقَاصِیرُ الطَّبَقِ) کرانهای
آن ویقال رَضِيَ فلانٌ بمقصرٍ مما
كان يحاول بکسر الصاد ای بدون
ما كان يطلب
مِقْصَرَة کمکنسة تخته گازر
(مَقْصُورَة) سرای فراخ استوار
بنا یا خانه که از دار کوچک باشد و
در آن جز خداوندش در نیاید
وخانه آراسته جهت عروس و
امرأة مَقْصُورَة) زنی که بخانه
باز داشته باشند وبیرون نگذارند و
یقال هو ابن عمي مقصورة یعنی نزدیک

به نسب ومَقْصُورَةُ المسجد)
جای امام از آن
(ن) قَصَرَهُ عَلَى الْاَمْرِ قَصْراً)
بالفتح برگردانید او را بر کار وقَصَرَ
عَنِ الْاَمْرِ قُصُوراً) باز ایستاد از
کار وفروماند وعاجز گردید وکذا
قَصَرَ السَّهمُ عن الهدف وقَصَرَ عَنِّی
الوَجَعُ قُصُوراً) آرمید و
فرونشست قصر عنی الغضب کذلك
وقَصَرَ الطَّعَامُ قُصُوراً) بالید
گندم وگران گردید وکم شد واز ارزان
گشت از اضداد است وقَصَرْنَا)
بشبانگاه درآمدیم ویقال قَصَرَتْ
اللقحة على فرسي) اذا جعلت
درّها له ونیز قصر باز داشتن
ومنه مَقْصُورَةُ الجامع و
شبانگاه کردن ودر هم شدن تاریکی
یقال قَصَرْنَا ای امسینا وپرده
فروهشتن وقصر کردن گازر او باز
ایستادن بهر جای که از وی در
نگذرد وجامه را گازری کردن
(ض) قَصَرَهُ قَصْراً) بالفتح کوتاه
کرد آنرا وقَصَرَ الشَّعْرَ) برید موی
را وباز ایستاد از ارسال آن
(س) قَصِرَ قَصَراً) محرکه خشک

کردن گردید و نیز ورد و کین بن کردن گشت

(مُقْصِن) کمحسن کهن سال از میش و نیز (دماء مُقْصَن) بمعنی مار قاصر است

(اِقْصار) باز ایستادن از کاری و در آمدن شبانگاه و بچه کوتاه بالا زادن ومنه اِنَّ الطَّوِیلَةَ قَدْ تُقْصِرُ واِنَّ القَصِیرَةَ قَدْ تُطِیلُ و سالخورده گردیدن میش و گوسپند و سوده شدن دندان میش یا ده بر از کلان سالی و باز داشتن و بیرون کشیدن از چیزی باختیار فَاِنْ عَجَزْتَ عنه قُلْتَ قَصُرْتُ بلا الف و کوتاه کردن نماز را

(مُقَصِّر) کمحدث کارزر

(قَصَّرَ عَنْهُ تَقْصِیراً) گذاشت آنرا چونکه نتوانست و نیز (تَقْصِیر) سستی کردن در کار و باز ایستادن از کاری و آرمیدن و فرو نشستن در خشم و دراع کردن و بن کردن بمعنی اقصار و لا یقال اَبْلَ (مُقَصَّرَة) کمعظمة و هیچکاره گردانیدن موی سر را و کوتاه کردن ومنه التقصیر فی الصلوة و الشعر

(وَتَقْصِیرُ الثَّوْبِ) کوتاه کردن جامه و نیز (تَقْصِیر) داغی است مر ستوران را

(فُلَانٌ تُقَاصِرِیٌّ) بکسر الصاد یعنی کوشک وی روباروی کوشک من است

(تَقَصُّر) مشغول داشتن بکاری بسنده کردن یقال تَقَصَّرَتِ الصَّبِیَّ بِهِ ای تَعَلَّلَتْ

(تَقَاصُر) اظهار کوتاهی نمودن و باز ایستادن از امری

(اِقْتِصار) بسند کردن و نگذشتن از چیزی یقال اِقْتَصَرَ عَلَیْهِ اِذَا لَمْ یُجَاوِزْهُ

(اِسْتِقْصار) مقصر شمردن بکوتاهی نسبت کردن

(تَقَوْصُر) در آمدن بعض چیزی در بعض

ق ص ص

(قَصّ) بالفتح سینه یا سر سینه یا میانه سینه یا استخوان سینه (قِصَاص) کَکِتَاب جمع و پشم بریده گوسپند (قَصَص) محرکة مثله فی الکل و نیز (قَصَص) قصه وضع موضع المصدر حتی صار اَغْلَبَ عَلَیْهِ

(قَصَّة) بالفتح گچ و بکسر منه الحدیث الحائض لا تغتسل حتی تَرَی الْقَصَّةَ البَیْضاء ای حتی تخرج خرقة التی تحتشی بها کانها قصة لا یخالطها صفرة ولا تریة (قِصَاص) ککتاب جمع و ذو القصة جایست ما بین زباله و شقوق و آبی و اجام بنی طریف را

(قِصَّة) بالکسر حال و خبر و کار و سخن و آنچه که نوشته شود (قِصَص) کعنب جمع منه قوله تعالی قَصَّ عَلَیْهِ الْقَصَص

(قُصَّة) بالضم موی پیشانی (قُصَص) کصرد و (قِصَاص) ککتاب جمع و شجاع بن مفرج بن قصه محدث

(قَصِیص) کامیر رویدنگاه موی سینه و آواز و آبی است در اجا

(قَصِیصَة) کسفینة شترکه از وی اثر رکاب را بیرند و قصه و شتر که بروی طعام و توشه دان و رخت خانه بار کنند و گروه فراهم آمده بجائی و نیز (قَصِیصَة) گیاهی است که با سماروغ روید (قَصِیص) جمع

(قُصَاص) مثلثة منتهای رویدنگاه موی سر از پس و پیش و موی پیشانی و پیوندگاه هر دو سرین و الضم اعلی

(قَصَّاص) کسحاب نوعی از درخت که مگس انگبین می لیسد آنرا و دوست دارد و از ینجاست که انگبین را بدان منسوب نمایند فیقال عسل قَصَاصِیّ

(قُصَاص) کغراب منتهای قفا و فرو رجای از میانه و منتهای رویدنگاه موی و کوهی است

(قُصَاصَة) بالتاء موضعی

(قَاصّ) قصه گوی و واکننده حوال

(قَصْقَص) کجعفر رویدنگاه موی سینه و آواز

ج ۳ (رَجُلٌ قُصْقُص) کقنفذ مرد شگرف درشت اندام یا کوتاه بالا استوار (قُصْقُصَة) بالتاء مثله و نیز (قُصْقُصَة) شیر

(رَجُلٌ قُصَاقِص) کعلابط مرد استوار یا درشت اندام و (اَسَدٌ قُصَاقِص) شیر که دندان برهم ساید بخشم چنانکه آواز آید از وی (قَصْقَاص) بالفتح مثله فیهما (قَصَاقِص) بالفتح جمع مکسر (قُصَاقِصات) جمع سالم و حیة قصاقص مار خبیث و تباه کار و جمل قُصَاقِص شتر

بزرگ زورآور
(قُصَاقِصَة) کعلابطه مثله
(مِقَصّ) بکسر المیم کارد و دوسا (مِقَصَّان)
(قَصَّ أَثَرَهُ قَصًّا) بالفتح وقَصَصًا محرکه بر پی او رفت منه قوله تعالی فَارْتَدَّا عَلَی آثَارِهِمَا قَصَصًا ای رجعا من الطریق الذی سلکاه یقتصان الاثر وقَصَّ الخبر) آگاهانید ورا ومنه قوله تعالی نَحْنُ نَقُصُّ عَلَیْکَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ ای نبین لک احسن
ج ٣
البیان) وقَصَّ الشَّعْرَ) بکار برید موی را وکذا قَصَّ الظفر والریش کانه مَقْصُوصُ الجناح نعت است ازان وقَصَّت الشاة والفرس) پیدا و نمایان گردید بار و آبستنی آن یا آزمندی گشنی کم گردید او را یا باردار گردید وقَصَّهُ الموت) قریب مرگ رسید ویقال ضربه حتی قَصَّهُ علی الموت یعنی بمردن نزدیک رسانید (قَصْقَصَة) بچه سگ را خواندن (اَقَصَّ البعیر هٰذه اقصاصا) برخواستن نتوانست از لاغری و اَقَصَّ الامیر فلانا من فلان)

در پی قصاص او شد و قریب گردید او را بوسے و قاور نمود تا زخم کرد مانند زخم او یا بازگشت او را در عوض کشته واَقَصَّ الرجل) من نفسه) از خود توانا گردید بقصاص گرفتن از قاتل ونیز (اِقْصَاص) خواهش گشن رفتن ماده را و باردار شدن آن و پیدا گردیدن آبستنی گوسپند شاة مُقِصّ کمقر نعت است ازان مَقَاص بفتح المیم جمع وقصید رویانیدن زمین و بمردن نزدیک آمدن و بمردن نزدیک آوردن یعدی بمن (تَقْصِیص) گچ اندود کردن را (قَصَاص) بالفتح والکسر ممدودا قصاص (مُقَاصَّة وقِصَاص) کشته را بازگشتن وجراحت کردن عوض جراحت را و چیزے بدل چیزی فرا گرفتن (تَقَصُّص) یاد گرفتن سخن را و در پے رفتن (تَقَاصّ) قصاص از یکدیگر گرفتن یقال تقاص القوم اذا قاص کل واحد

منهم صاحبه فی حساب او غیره (اِقْتِصَاص) بر پی کسی رفتن و قصاص دادن خواستن و در پے قصاص شدن و قصاص گرفتن و روایت کردن سخن را بر روش آن (اِسْتِقْصَاص) قصاص گرفتن خواستن از کسے

ق ص ط ب

(قَصْطَبِیر) کزنجبیل زره

ق ص ط س

(قُصْطَاس) بالضم وبالکسر ورد لغت اند در قسطاس بسین

ق ص ع

(قَصْعَة) بالفتح کاسه قَصَعَات محرکة وقِصَع کعنب وقِصَاع کجبال جمع ومنه فضل بن محمد قَصَاعی محدث (قُصْعَة) بالضم غلاف زره کودک فراخ چندانکه حشفه او بیرون برآید قُصَع کصرد جمع و سوراخ کلاکموش که بدان اندرون درآید (غُلَامٌ قَصِعٌ) ککتف کودک ریزه وخرد قَصِعَة مؤنث (قُصَعَة) کهمزة سوراخ کلاکموش که بدان درون خانه درآید

(قُصَعَاء) کغنزاء وقُصَیْعَاء) کحمیراء وقُصَاعَة کثمامة و قَاصِعَاء کنافقاء مثله قَوَاصِع جمع شبهوا فاعلاء بفاعلة (غُلَامٌ قُصْعٌ) کامیر کودک ریزه و خرد (قُصَیْعَة) کجهینة مصغر قصعة و دو ده اند بمصر یکی شرقیه ودیگری بسمنودیه (قَصَنْصَع) کسمندل کوتاه بالا در هم اندام (غُلَامٌ مَقْصُوعٌ) کودک ریزه و خرد مَقْصُوعَة مؤنث (ف) قَصَعَ فلانٌ قَصْعًا) فرو برد فلان جرعه آب را وقَصَعَت النَّاقَةُ بجرّتها) فرو برد ناقه نشخوار خود را یا خایید آنرا یا برآورد نشخوار را از شکم و هنوز نخایید یا پر کرد دهن را ازان یا نیکو و نرم خایید وفی الحدیث انه خطبهم علی راحلته وانها لتقصع بجرتها وقَصَعَ البیت) لازم گرفت خانه را وقَصَعَ الماء عطشه) تسکین داد آب تشنگی او را و فرو نشانید وقَصَعَ الجرح بالدم) برشد

جراحت از خون و دم خشید و نمایان
گردید وقصع القملة میان
دو ناخن کشت سپش را وقصع
فلانا حقیر و خوار داشت او را
وقصع الله شبابه دعا بد
است یعنی جوان نگرداند او را یعنی
خرد و ریزه دارد یا کوالیده
نشو و جوانی آن را و در ورتنگی
اندازد وقصع الغلام او هامته
بر تار سر او زد و یکی قیل و بالذی
یفعل به ذلک لایشب
(س) قصع قصاعة وقصعا
بالفتح خرد و ریزه بر آمد کودک
و کلان نشد
(سیف مقصع) کمعظم شمشیر
بران
(قصع الماء عطشه تقصیعا)
فرو نشانید آب تشنگی او را و تسکین داد
(وقصع البین) لازم گرفت خانه را
(وقصع الزرع) بر آمد از زمین و
شگافت خاک را وقصع القوم
من نقب الجبل نمایان شدند
و بر آمدند از شگاف کوه وقصع
فی ثوبه درخود پیچید جامه
را ونیز تقصیع بر آوردن

کلا کوش خاک را از نافقاء
تقصّع الدمل بالصدید
پر شد جراحت از ریم و آب زرد

ق ص ع ل

(قصعل) کنفذ مرد فرومایه کس
و کژدم یا بچه کژدم و کیسر یا کژدم
ریزه و گرگ بچه
(اقصعلت الشمس) به نیمه
آسمان رسید آفتاب

ق ص ف

(قصفة) بالفتح پایه نردبان
(وقصفة القوم) انبوهی یکدیگر
را پیوستن ونیز تقصفة پاره
ریک توده فرود ید قصف وقصفان
کتمر و تمران جمع او هی بمعجمة
علی زنة عتبة نیز قصفه و قت
از سطح و تنگی آن
(قصف) کتف بد و نیمه شکسته
(ورجل قصف) مرد زود شکن
(وقصف البطن) آنکه بوقت
گرسنگی سست و فرو هشته گوشت
گردد و تاب نیارد گرسنگی را
(قصفة) محرکة بد ترشتر
(اقصف) دندان پیش نیمه شکسته
(رعد قاصف) تند سخت غرنده

(وریح قاصف) باد سخت
شکننده وفی الحدیث انا والنبیون
فراط القاصفین ای مزدحمین کان
بعضهم یقصف بعضا بفرط الازدحام
بدارا الی الجنة ای نحن متقدمون
فی الشفاعة لقوم کثیرین
متدافعین
(قصیف) کامیر انچه بریزد از
درخت و بد ترشتر و بد و نیمه
شکسته (ورجل قصیف البطن)
بمعنی قصف البطن است
(قصاف) ککتاب نام مردی و
اینست مرثی قشیر را وزن سطر
بر گوشت و بنو قصاف
بطنی است
(قوصف) بالفتح چادر خط دار
مربع
(ابو التقاصف) بالضم تار مثناة
فوقیه مرد یست از خناعه ظلم
کرد بر قیس بن عجوه پس بد دعا
کرد بر وی مستجاب شد
(ض) قصفه قصفا بالفتح
شکست آنرا وکذا قصفت الریح
(السفینة) یعنی شکست باد کشتی را
وقصف الرعد وغیره قصیفا

سخت غرید تندر و جز آن و
(قصف فلان قصفا) بازی کرد
وقیل القصف من اللهو فغیر
عربی ونیز (قصوف) اقامت
کردن در اکل و شرب
(س) (قصف العود) نرم و زود
شکن شد چوب وقصف
(النبت) بالید چندانکه کج گردید
از جهت درازی وقصف الرمح
گفته گردید نیزه بدراز او قصف
نابه نیمه دندان او شکسته شد
(وقصفت الشجرة) بوسیده و زود
ج شکن شد درخت وقصفت
(القناة) شکسته گردید بی جدا
شدن
(انقصاف) تنگ و باریک گردیدن
از طی
(تقصف) شکسته شدن و فراهم
آمدن و لهو و لعب کردن بر طعام
(تقاصف) فراهم آمدن
(انقصاف) مندفع شدن و ماندن
کسی یقال انقصف القوم عن
فلان ای ترکوه و مروا

ق ص ف ل

(قصفل الطعام) خورد همگی

طعام را

ق ص ل

(قَصْل) بالفتح شکوفه درخت
(شَجَرَةٌ قَصِلَةٌ) بالفتح درخت نرم
زود شکن (والقُصَالَةُ) الطائفه
المنفصلة من الزرع و نیز (قُصْلَة)
گله شتران مابین بیست تا سی یکسیر
و گروه مواشی
(قِصْل) بالکسر فرومایه سست و
گول بی خبر یا آنکه از نادانی و حماقت
ضبط حال خود نتواند
(قِصْلَة) مونث و نیز (قِصْلَة)
زن گول و جماعت شتران از
ده تا چهل
(قَصَل) محرکة آنچه از گندم
دور کنند وقت پاکیزه کردن (قَصْل)
بالفتح و یکسر مثله
(قَصَل) کزفر نام مردی از جهینة
له ذکر فی کتاب من عاش بعد الموت
و مذکور است در ف ص ل
(قُصَيْل) کامیر آنچه سبز بریده
شود از کشت و جماعت و
گروه
(قُصَالَة) کثمامه دانه ردی که از
گندم دور کنند آنرا وقت پاکیزه
کردن
(سَيْفٌ قَاصِلٌ) شمشیر بران
(قَصَّال) کشداد شمشیر و سیف
قُصَالٌ) شمشیر بران
(قِصِيلَّة) بکسر و فتح مثناة تحتیه
و لام مشدد کوتاه و بالا پهنا و راز
مردم و شتر و مردم بر آمده ناف
پر گوشت
(سَيْفٌ مِقْصَلٌ) کمنبر تیغ
بران و لِسَانٌ مِقْصَلٌ) زبان
تیز گویا
(ض) قَصَلَهُ قَصْلًا) برید آنرا
و قَصَلَ البُرَّ) پاک کرد خرمن
گندم را و قَصَلَ عُنُقَهُ) زد
گردن او را و قَصَلَ الدَّابَّةَ)
وکذا قَصَلَ عَلَى الدَّابَّةِ) قصیل
علف داد او را
(اِقْتِصَال) بریدن و بریده گردیدن
(اِنْقِصَال) بریده شدن
(اِقْصَالَّ بِهِ) کاشمعل گرفت آنرا
و اقْصَالَّ بِالْمَكَانِ) اقامت
نمود در آن جای

ق ص ل ب

(قُصْلُب) کقنفذ قوی سخت توانا

ق ص م

(قَصْم) بالفتح پاره شکسته و جدا
شده قُصْمَة مثلثة مثله الضم و الکسر
عن الصغانی و الفتح عن الباهر و
فی الحدیث اِستغنوا ولو عن قُصْمَةِ
سواك و نیز قصم) اصل چراگاه
او هو بالکسر اَقْصَام جمع
(قَصْمَة) بالفتح پایه نردبان
(قَصَم) محرکة شکستگی دندان
پیشین یقال فلانٌ اَقْصَمُ بَيِّنُ
القَصَمِ و تخم ملخ
(رَجُلٌ قَصِمٌ) ککتف مرد زود
شکن
(قُصَم) کزفر آنکه بشکند و پاره
کند هر چیز را که بیند
(قَصِيم) کامیر پشته ریگ ریزه یا
درخت کهنه آن و موضعی است
میان یمامه و بصره و موضعی است
بر کناره راه که بطن فلج رود
(قَصِيمَة) کسفینه ریگ توده
که غضا رویاند یا جماعت درختان
غضا قریب همدیگر قَصِيم جمع
قَصَائِم) جمع الجمع و موضعی
است
(اَقْصَم) نیمه دندان پیشین
شکسته یقال رَجُلٌ اَقْصَمُ الثَّنِيَّةِ
ای منکسرها من النصف
(قَصْمَاء) کصحرا بز شکسته سرون
(قُصْم) بالضم جمع
(قَيْصُوم) کعصفوق گیاهی است
وهو صنفان انثی و ذکر النافع منه
اطرافه و زهرة مُرٌّ جِدًّا و بِذلك لابد أن
به للناقص فلا يقشعر الا يسيرا و
دخانه يطرد الهوام و شرب سحيقه
ليا نافع لعسر النفس و البول و
الطمث و لعرق النساء و ينبت
الشعر و يقتل الدود
(ض) قَصَمَهُ قَصْمًا) شکست آنرا
و جدا کرد یا شکست آنرا بجدائی یقال
قَصَمَهُ فَانْقَصَمَ و تَقَصَّمَ و قَصَمَ فلان
باز گردید بجائی که آمده بود از آنجا
(تَقَصُّم) شکسته شدن
(اِنْقِصَام) شکسته شدن

ق ص م ل

(قَصْمَلَة) کدحرجة کریک دندان
خوار و باقی مانده آب و مانند آن
و نیز قصملة سخت گزیدن
و سخت خوردن و گام نزدیک نهاده
رفتن و بر زمین افگندن کسی را
و بریدن چیزی و همگی طعام را

خوردن وبیمار فصیل گردیدن
شتر بچه
(قصمل) کزبرج شیر بیشه ومرد
درشت قصمل کجعفر وعلبه شد
(قصمل) کقنفذ بیماریست
که در شتر بچگان پیدا گردد
وبکشد انهارا
(قصملی) کخوزلی سخت فرو
بردگی لقمه را یقال التقمة
القصملی ای التقاما شدیدا
(مقصمل) بکسر المیم شیر بیشه
وشبان درشت عصا

ق ص و

(قصوة) بالفتح داغی است بر
زیر گوش
(قصا) کعصا پیشگاه فراخ سرای
وبعد ونسب دور وبعید وکرانه و
ناحیه ودوری ویقال حُظِی القصا
ای تباعد عنی وبریدگی اندک
درگوش شتر وگوسپند
(قصی) کهدی پشته است بیمن
قصی کغنی دور شونده اقصاء
جمع
(قصیة) کغنیة دور شتر ماده
آسوده نیکو وبرگزیده کجنیب بردوی
بار نکشند و نه دوشند واو اجت
روزی وذخیره بدارند وشتر ماده
فرومایه هیچکاره از لغات اضداد
است قصایا جمع
(قاصی) دور شونده اقصاء جمع
(قاصیة) کرانه وناحیه یقال کنت
منه قاصیة ونعجة قاصیة
گوسپند کلان سال وارض
قاصیة) زمین دور
(جمل اقصی) کاحمد شتر کرانه
گوش بریده ناقة قصواء کحمراء
مؤنث وکذا شاة قصواء وقیل
لایقال جمل اقصی وانما یقال
مقصو ومقصی ترکوا القیاس فیه
مثل امراة حسناء ولایقال رجل
احسن وکان لرسول الله صلی الله
علیه واله وسلم ناقة تسمی
قصواء ولم تکن مقطوعة الاذن
ومکان اقصی جای دور
قصوی وقصیا بالضم مقصورا
غایت دور وکرانه وادی وناحیه
قصوی وقصیا ناحیه دور وبعید
قصی) کسمی پسر کلاب است و
نامش زید یا مجمع قصوی
منسوب بوی
(قصوان) بالضم وبفتح موضعی
است
جمل مقصو شتر بریده گوش
مقصوة مؤنث
(ن) قصا عنه قصوا بالفتح و
قصوا بالضم وشدة الواو دور شد
از وی وقصوته چیره شدم
بروی در نبرد مقاصات وقصوت
الناقة قصوا اندکی از کرانه گوش
وی بریدم
(س) قصی قصا بالفتح مقصورا
وقصاء ممدودا دور گردید و
کرانه گزید یقال قصی عن جوارنا
واقصیته انا ولایقال مقصی
کرمی الا فی لغیة
جمل مقصی کمکرم شتر بریده
گوش مقصاة مؤنث ودور کرده
(اقصاء) دور گردانیدن وبرگزیدن
وذخیره داشتن شتر ماده
قصیه را ونگاهداشتن اطراف لشکر
را ویقال نزلنا مکانا لایقصیه
البصر ای لایبلغ اقصاه
(تقصیة) ناخن تراشیدن و
اندکی از گوش شتر بریدن
(مقاصاة) از کسی ور شدن نبرد
کردن بدوری یقال قاصانی فقصوته
ویقال هلم اقاصیك ای اینا
ابعد من الشر
(تقصی) بنهایت رسیدن
استقصاء) کوشش تمام کردن
وبنهایت چیزی رسیدن یقال
استقصی فی المسألة ای بلغ الغایة

باب القاف فصل الضاد

ق ض ء

ثوب قضیء) گلگف جامه بوی
گرفته از نمی قربة قضئة) بالتاء
کذلک
ج ۳ (قضأة) بالفتح وبضم عیب وتباهی
یقال فیه قضأة وننگ عار یقال
فی حسبه قضأة
(س) قضئ السقاء قضأ)
بالفتح تباه شد وبوی گرفت از نمی
وپاره پاره شد وقضئت العین)
سرخ گردید چشم وفرو هشته گشت
گوشهای آن وتباه شد و
قضئ الحبل) کهنه گشت رسن و
پاره پاره گردید یا پوسید بسبب
دیر ماندگی در زمین وقضئ
حسبه قضأ بالفتح وقضاءة
گراهة تباه شد وقضئ قضأ)

خورو
(اِقْضَاء) خورانیدن
تَقَضُّوء) فرومایه وخسیس شمردن
حسب کسی را یقال تقضَّأوا
منه ان یزوّجوه ای استخسوا حسبه

ق ض ب

(قَضْب) بالفتح هر درخت دراز
گسترده شاخ وهر شاخ که برای
تیر وکمان بریده باشند واسپست تر
ودرختی است که بدان کمان سازند
قَضْبَة) بالتاء اسپست وشاخ
درخت وتیر ناتراشیده از شاخ درخت ج۳
نج قَضَبَات) محرکة جمع وگیاه
که تر وتازه خورده شود قَضْب)
بحذف تا جمع
(قِضْبَة) بالکسر گله از شتران و
گوسپندان وسبک وباریک اندام
از مردان وشتر مادگان
(قَضِيب) کامیر شاخ درخت
قُضْبَان کعثمان وبکسر جمع ونره و
نره خر وتازیانه وناقه رام ناشده وکمان
از شاخ ساخته یا کمان شاخ ناشکافته
وشمشیر لطیف وتیغ بران ونیز
(قَضِيب) رودبار است بمین یا
بتهامه ومردی از بنی ضبه ومنه

قولهم اصبر من قضيبٍ ونام خرما
فروشی در بحرین ومنه قولهم
الهف من قضيب واصله ان قضيبا
اشتری قوصرة حشفٍ وکان فیها
بدرة فلحقه بائعها فاستردها و
کان معه سکّین لیقتل به نفسه ان
لم یجد البدرة فاخذ قضیب السکین
فقتل به نفسه تلهفا علی البدرة
(قُضَابَة) کثمامة آنچه بریده
جدا کرده شود از چیزی وهر چه
از بالای چوب بیفتد وقت بریدن
وشاخ ریزهای بریده افتاده
سیفٌ قاضبٌ تیغ بران قواضب
جمع قُضُب بالضم کذلک
قَضَّابَة) کجبانة نیک قطع کننده
امور وتوانا بران وشمشیر بران
قَضَّاب بدون تا مثله
مَقْضَبَة کمقعدة اسپست زار
ورویدنگاه درختان که از آن
کمان سازند
مِقْضَب) کمنبر داس مِقْضَاب
بالکسر مثله وسیفٌ مِقْضَبٌ)
سیف بران وارضٌ مِقْضَاب
کمصباح زمین بسیار علف
(ض) قَضَبَهُ قَضْبًا) بریدن او را

وقضّب فلانًا تازیانه زد او را
وقضّب الناقة) سوار شد ناقه را
پیش از رام شدن وی
(اِقْضَاب) گیاه خوردنی رویانیدن
زمین وسبزه ناک شدن آن
تَقَضُّب بریدن ودراز گستردن
آفتاب شعاع را وشاخ بریدن از
درخت در بهار
(تَقَضَّب) بریده گردیدن ودراز
کشیدن آفتاب شعاع را
مُقْتَضَب) بفتح الضاد نام بحری
دعروض وقال ابن درید کل من
کلّفته عملا قبل ان یحسنه
فهو مقتضب فيه
اِقْتِضَاب) بریدن وسوار گردیدن
شتر ماده را پیش از رام شدن
واقتضاب الکلام) ببدیهه
گفتن سخن را
اِنْقِضَاب) بریده شدن واز
جای افتادن ستاره یقال انقضب
الکوکب من مکانه

ق ض ض

مکان قَضٌّ بالفتح جای
سنگریزه ناک ونیز قضّ) سنگریزه
ومنه قولهم جاؤا قضّهم بفتح
القاف وکسرها بفتح الضاد وبضمها
وبقضیضهم ای جمیعهم ای جاؤا
بالکبیر والصغیر والقضّ بمعنی
القاضّ والقضیض بمعنی المقضوض
(قَضَّة) بالفتح آنچه شکسته وریزه گرد
از سنگریزه وبقیه هر چیزی وگروهه
خرد رشته وپشته خرد
قِضْ) بالکسر وتخفیف الضاد حکایت
آواز چاه
قِضَّة) بالکسر دوشیزگی ونیز
دوشیزگی ربائی اسم است اقتضاض
راو زمین سنگریزه ناک یا زمین پست
که خاکش همه ریگ باشد ودر جائی
یا گرداگردش زمین درشت بلند
وگونه هر چیزی وسنگریزه
خرد ویفتح فی الکل وموضعی
که در آنجا میان بکر وتغلب
جنگ واقع شده
(قُضَّة) بالضم عیب وتخفف
(قَضَض) محرکه سنگریزه که
شکسته وریزه گردد وخاک که
بر فرش نشیند وسنگریزه خرد ویقال
جاؤا قضضهم وقضیضهم
ای جمیعهم وطعام قَضَض)
طعام سنگریزه ناک

مکان قَضِضٌ وقَضٌّ کلتف جاے
بسیار سنگریزه طعام قضض مثله
قَضِیْض) کامیر آواز تنک شتر و
سنگریزه بزرگ ویقال جاءُوا
بِقَضِیْضِهِم ای باجمعهم
(قِضَاض) کگتاب سنگها که بر
یکدیگر باشد قِضَّة بالکسر یکی
(قَضَّاء) بالفتح ممدود زره میخ
دوز وذره درشت وکله شتر رسی
یا جهل ومردم کلان سال که پیریش
از بدن ودندان ظاهر باشد
(قَضْقَضَة) کدحرجة آواز شکستن
استخوان
قَضْنَاض) بالفتح اشنان شام
یا نوعی از شوره گیاه وشیر ملبنیه وبعضهم
ولیس فَعْلَال بالضم سوه قُضَاقِض
کعلابط مثله واسد قَضْقَاض و
قُضَاقِض شیر شکننده صید را
وزمین هموار وبکسیر
(ن) قَضَّ اللُّؤْلُؤَةَ قَضًّا) بالفتح
سفت مروارید را وقَضَّ الشیءَ
کوفت آنرا وقَضَّ الوَتِدَ) برید
آنرا ونیز قَضَّ) فرو راندن
اسپ بر کسی صلته بعلی و دوشیزگی
ربودن

(ض) قَضَّ النسع قَضِیْضًا)
بالفتح آواز کرد تنک شتر کوئے
گسستن گرفت وقَضَّ السَّوِیْقَ
انداخت در پست چیزے خشک از
قند وشکر ومانند آن
(س) قَضَّ الطَّعَامُ قَضًّا) بالفتح
سنگریزه ناک شد وقَضِضْتُ
مِنَ الطَّعَامِ سنگ ریزه یا خاک
درکاواکی دندانم ماند وقت خوردن
طعام وقَضَّ المَکَانُ
قَضَضًا) محرکة سنگ ریزه ناک
گردید وقَضِئَتِ البضعة
بالتراب) خاک آلود گردید
گوشت پاره
اِقْضَاض) در پست آمیختن
چیزے خشک را از قند وشکر و
مانند آن وسنگریزه ناک شدن جاے
وخاک آلود شدن گوشت پاره و
در پے کارهای باریک دقیق شدن
ودرشت وخاک آلود گردیدن
خوابگاه ودرشت وخاک آلود
گردانیدن آنرا لازم متعدیقال
اَقَضَّ عَلَیْهِ المَضْجَعُ ای خَشُنَ و
اَقَضَّهُ اللهُ وگذاشتن چیزیرا
خاک وسنگریزه آلوده

تَقَضَّى الطَّائِرُ) فرود آمد مرغ
از هوا وفرود آمدن خواست
استثقلوا ثلاث ضادات فابدلوا
من احدهن یاءً کما قالوا تظنّی من
الظن وتَقَضَّضَ الطائر علی الاصل
کذلک وقیل ولم یستعملوا تفعّلا
الا مبدلا
اِقْتِضَاض) دوشیزگی بردن
دختر را
اِسْتِقْضَاض) سنگریزه ناک
گردیدن جاے ودرشت
یافتن خوابگاه را
اِنْقِضَاض) افتادن دیوار و
فرود آمدن مرغ وستاره از هوا وپراگنده شدن
اسپ بر قوم یقال اِنْقَضَّتِ
الخَیْلُ علیهم ای انتشرت
(تَقَضْقُض) پراگنده شدن

ق ض ع

(قَضَع) بالفتح دردی والمی وبریدگی
وگزیدگی است در شکم مردم
(قُضَاع) کغراب گرد باریک وغبار
دقیق وخاک باریک بن دیوار و
دردی وبریدگی است در شکم
مردم
قُضَاعَة) کثمامه سگ آبی وگرد
وغبار دقیق وباریک وتنک از
هر چیزے وخاک که از بن دیوار ریزد ولوث
ونیز قُضَاعَة) لقب عمرو بن
مالک بن حمیر که پدر قبیله است
از یمن لقب بالقضاعة للفهد او
لانقضاعه عن قومه او من قضعه
ای قهره وازان قبیله است قاضی
ابو عبد الله محمد بن سلامة
تقضیع کتصریف بمعنی قضع
است
ج ٣ (ف) قَضَعَهُ قَضْعًا) ستم کرد بر
وے مغلوب ساخت
تَقَضُّع پاره پاره شدن وپراگنده
گردیدن
اِنْقَضَعَ عَنْهُ اِنْقِضَاعًا) دور شد
از وے وبعید گردید

ق ض ع م

قَضْعَم) کجعفر مرد پیر کهن
سال
(قِضْعِم) کزبرج شتر ماده کلان
سال

ق ض ف

قَضَف) محرکة سنگهاے تنک
وتنکی وباریکی لاغرے قَضِف ککتف
وقَضَافَة ککراهة منهم والفعل

من کرم
(قَصْفَة) محرکة پاره از زمین
درشت خمیده اندک دراز یا پشته
است کز ایک سنگ نماید قَصَف
بالفتح قِصَاف کَکِتاب قُصْفَان
بالضم والکسر جمع یا آن چند پشته
خرد است که آب در میانش
در پست جای روان گردد یا جایهای
بلند است از سنگ گل و نیز قَصْفَة)
سنگخوار یا مرغی است دیگر
قِصْفَة) کعنبة پاره ریگ توده
از جای خود جدا افتاده ۳ ج
قَضِيف کامیر باریک و تنک و
نحیف قُضْفَان کعثمان و قِضَاف
کَکِتاب جمع
اِنْقِضَاف) جدا شدن

ق ض ل م

قِضْلَام) کقرطاس نیک گزنده
از شتر و جز آن که بگزد و هر چیزی را
و بشکند

ق ض م

قُضْمَة) بالضم آنچه بکرانه دندان
گزند و خورند یقال ما ذُقْتُ
قُضْمَةً ای ما یُقْضَمُ علیه ای شیئاً
قَضَم) محرکة شمشیر و کفتگی است
در دندان یا شکستگی کرانهای آن
یا کم و ریزه شدگی دندان یا سیاه
گشتگی آن والفعل من سمع ویقال
فی مَضَارِبِه قَضَمٌ ای تکسّر
(قَضِم) ککتف تیغ که روزگار
بر آمده باشد و روی فرو ریخته
قَضِيم کامیر چرم سپید که بر آن
نویسند قُضُم بالتحریک جمع و مرد
قضم رسیده دندان و شمشیر
کهنه روی فرو ریخته و کیسه
چرمین و جامه دان چرمین یا ادیم
هر چه باشد و گستردنی از ادیم
قَضِيمَة بالتاء رشته و نامه سپید
و علف و جو ستور و سیم و بوریا که
بجای شتراش نسمه باشد ویقال
مَا ذُقْتُ قَضِيماً ای شیئاً یُقْضَمُ علیه
وما ذُقْتُ قَضَاماً کسحاب کذلک
اَقْضَم) مرد قضم رسیده دندان
قَضْمَاء کحمراء مؤنث
قُضَّام کرمان نوعی از شوره گیاه
یا آن طما است و خرما بن دراز
که بارش خشک گردد قَضَاضِيم
بالفتح جمع
(ما ذُقْتُ مَقْضَماً) کمقعد ای
شیئاً یُقْضَمُ علیه وقدم اعرابی علی
ابن عمٍّ له بمکة فقال له اِنّ هذه
بلاد مُقْضَمٍ ولیست ببلاد مَخْضَمٍ
والخضم اکل الجمیع الفم و
القضم دون ذلک
(س) قَضِمَ قَضْماً بالفتح خایید
و خورد چیزی خرد و ریزه را
که بکرانه دندان کفانیده شود
یا خورد چیز خشک را و نیز
(قَضْم) خوردن ستور علف را و
فی المثل یَبْلُغُ الخَضْمُ بالقَضْمِ
یعنی بخوردن از اطراف دندان بسیری
رسد یعنی بنرمی و آهستگی در امور
دشوار و بنهایت دور رسند
اِقْضَام) لرزانیدن و جنبانیدن
شتر زنخ خود را و خشک سال
اندکی از طعام آوردن قوم از
شهری یقال اَقْضَمَ القومُ ای امتاروا
شیئاً قلیلاً فی القحط و قضیم خورانیدن
ستور را
مُقَاضَمَة) چیزی اندک گرفتن
بعد چیزی وهو فی البیع والشراء
ان تشتری رِزْماً رِزْماً دون
الاجمال
اِسْتَقْضَمَ القومُ یعنی اَقْضَمَ
القوم است

ق ض ی

(قَضًى) محرکة عنجد که نوعی از
مویز باشد
قِضَة) کعدة گیاهی است و
موضعی قِضًى کعنب و قِضَات و
قِضِين جمع
(قَضَاء) بالفتح والمد ویقصر فرمان
و حکم و اندازه چیزی منه القضاء
والقدر اَقْضِيَة جمع و از اعلام
است
قُضَاة) بالضم پوست پاره است
تنک که بچه در کشیده باشد
وقت ولادت
قَضِيّ) کغنی مرگ ورجل او
قَضِيّ) مرد زود باز دهنده وام
و چست و چابک در حکومت و
داوری
قَضِيَّة) کغنیة فرمان اسم است
قَضَایا جمع علی فَعَالَی واصله فعائل
سمّ قاضٍ) زهر کشنده
قَاضِيَة) مرگ و شترانی که بدان
دیت و خون بها و زکوة و صدقة
جائز باشد
(قَضَّاء) کشداد زره استوار
(ض قَضَى عَلَيْهِ قَضْياً) بالفتح

وقضاءً بالمدّ وقضیّةً کغنیه فرمود وحکم کرد برو ومنه قضی ربّك ای حکم وامر ربّك وقضی فلان نحبه یعنی بمرد وقضی علیه کشت او را کانّه فرغ منه قوله تعالی فوکزه موسی فقضی علیه وقضی وطره رسانید حاجت او را وتمام کرد وروا گردانید وقضی الیه عهدًا بپند داد او را وروان گردانید وقضی الیه بازداشت ونهی کرد وقضی غریمه دینه گزارد وام را ونیز قضاء وجب کردن وزبان آوری وبیان کردن وساختن چیزے قال تعالی فقضٰهنّ سبع سموات فی یومین وپرداختن یقال قضیت حاجتی واگاهانیدن وگذشتن مردن یقال قضی فلان ای مات ومضی

(تقضیة) بحاجت کسی رسیدن وروا کردن قضاء [?] وقاضی گردانیدن سلطان کسی را ویقال قضّوا بینهم منایا ای نفذوها وقضی اللّبانة ای قضاها

(تقضّی) نیست ونابود شدن وسپری گردیدن وفرود آمدن باز از هوا یقال تقضّی البازی اذا انقض وهی فی الاصل تقضّض وقد مرّ

(تقاضی) وام باز خواستن ووام باز گرفتن یقال تقاضاه الدین ای قبضه

(اقتضاء) وام باز خواستن

(استقضاء) وام باز دادن خواستن وقاضی کردن یقال استُقضی مجهولا

(انقضاء) سپری شدن ونابود گردیدن

باب القاف فصل الطاء

ق ط ب

(قُطب) بالضم ستاره است ساکن نزد فرقدین که بدان جهات را تمیز کنند ومهتر وسردار قوم که مدار کار بروے باشد وسپهسالار ویقال له قطب رحی الحرب وشیخ یگانه وقوام چیزے ومدار آن اقطاب وقطوب بالضم وقطبة کعنبة جمع وموضعی است بعقیق او هو ذو القطب

(قطبة) بالضم ستونه که نشانه از وی نهند ونصل خردی ونوعی از گیاه قطب کصرد جمع وهرم بن قطبة فزاری شخصی است که عامر بن طفیل وعلقمه بن علاثه نزد او گریختند وستونه آهنی که بروے آسیا گردد

(قُطب) مثلثه ستونه آهنی آسیا وچرخ قطب کعنق مثله

(قطبیّة) کعربیّة آبی است ومنه قول عبید فالقطبیّات فالذنوب جمعها بما حولها یا قطبیّات بالضم وشد الطاء والتحتیة کوهی است

(شراب قطیب) کامیر شراب آمیخته ونیز قطیب نام اسپ سرو بن حمزة یربوعی

(قطیبة) کسفینة شیر گوسپند وشیر شتر یا شیر بز وشیر میش بهم آمیخته وگروه یقال جاؤا بقطیبتهم ای بجماعتهم

(قُطَیب) کزبیر نام اسپ سابق بن سرو

(قطاب) ککتاب مزاج وآمیختگی ومجمع گریبان وموضعی است

(قطابة) کثمامة پاره از گوشت ودهے است بمصر

(قطوب) کصبور نیک چین ابرو ترش رو وشیر بیشه

(قاطب) مرد ترش رو چین ابرو وشیر بیشه

(قاطبة) همه یقال جاؤا قاطبة ای جمیعا لا یستعمل الا حالا وهو اسم یدل علی العموم

(قطبان) کعثمان گیاهی است

(قطبی) کزمکی گیاهی که از آن رسن سازند ورسن آن از رسن پوست نارجیل بهتر باشد

(ض) قطب قطبا بالفتح وقطوبا

ج ٣ از هم افکند میان دو ابروی وترش کرد رو را وقطب الشیء قطبا بالضم برید آن را وفراهم آورد وقطب الشراب درآمیخت می را

(شراب مقطوب) نعت است از آن وقطب فلانا خشم آورد او را وقطب الاناء پر گردانید وقطب الجوالق درهم افکند گوشه جوال را دو تا ساخت وگرد کرد وقطب القوم فراهم آمدند ومجتمع شدند گروه والقطب المنهی عنه ان تاخذ الشیء ثم تاخذ ما بقی حسب ذلك جزافا بغیر وزن

يُعتبر فيه بالاول

(اِقْطَاب) در آمیختن شراب او گرد آمدن قوم

(تَقْطِيب) ارنک افگندن میان دو ابرو و ترش نمودن روی را و آمیختن می را

ق ط ب ر

(قُطَابِر) کعلابط موضعی است بیمن

ق ط ج

(قَطْج) بالفتح استوار تافتن رسن قطاج را و آب کشیدن از چاه بآن رسن والفعل من نصر ج ٣

(قَطَاج) کسحاب وکتاب رسن کشتی

ق ط ر

(قَطْر) بالفتح باران وانچه بچکد قَطْرَة بالتا یکی قطار ککتاب جمع و موضعی میان واسط و بصره و شهریست میان شیراز و کرمان

(قَطْرِيَّة) بالفتح منسوبا ناحیه است در یمامه

(قِطْر) بالکسر مس و مس گداخته یا نوعی از مس نوعی از جامه و برد جامه که آن را قِطْرِيَّة خوانند

و مال يقال بَذَّرْتُ قِطْرَانِي یعنی خوردم مال پدر خود را

(قُطْر) بالضم کرانه اَقْطَار جمع و اگر که از وی بخور سازند

(قُطْرَة) بالضم اندک و هیچکاره يقال اَعْطِنِي مِنْهُ قُطْرَةً اى التافه اليسير الخسيس

(قَطَر) محرکه سنجیده گرفتن یک جله یا یک تنکبار را و باقی بآن حساب ناسنجیده بگزاف گرفتن و شهریست میان قطیف و عمان

ثِيَاب قِطْرِيَّة بالکسر منسوب بوی بر غیر قیاس و نجائب قَطَرِيَّات محرکه بر قیاس

(مَرِيُّ بْنُ قَطَرِيّ) محرکه منسوبا تابعی است و قَطَرِيُّ بن فُجَاءَةَ المازنى) شاعری است زعم بعضهم ان اصل الاسم مأخوذ من قَطَرِيِّ النعال

(قُطَيْرَة) کجهینه چیزی اندک و ردی

(قِطَار) ککتاب یک رشته شتر قُطُر ککتب و قُطُرَات بضمتين جمع يقال جاءت الابل قِطَارًا اى مَقْطُورَةً

(قُطَار) کغراب باران بزرگ

(قُطَارَة) کثمامه چکیده از خم و جز آن و چکیده هر چیزی و آب اندک

حَيَّةٌ قُطَارِيّ) بالضم منسوبا مار سیاه یا مارکه در تنه درخت جای گیرد یا مارکه زهر وی از دهنش بچکد جهت فزونی قُطَارِيَّة بالياء كذلك

(سَحَابٌ قَطُورٌ) کصبور ابر بسیار قطره

(قَاطِر) کصاحب خون سیاوشان و شتری که بول او چکان باشد و شلم چکان

(قَطْرَاء) کصحراء موضعی است

(قَطَّار) کشداد آبی است

(قَطِرَان) کظربان شیره درخت ابهل و شیره آرزو مانند آن قَطْرَان بالفتح والکسر مثله و شاعریست و اسپی است او هم مر عمرو بن عبا و بن عدی را و اسپی دیگر مر عباد بن زیاد بن ابیه را

(قُطُورَاء) بالضم والمد گیاهی است

(قَطْرُونِيَّة) بالفتح و ضم الراء و تخفیف التحتیه شهریست بروم

(مِقْطَر) کمنبر بوی سوز مِقْطَرَة بالتاء مثله و نیز مِقْطَرَة کنده که بر پای بندی نهند

(سَحَابٌ مِقْطَارٌ) بالکسر بسیار باران

(مَقْطُور) شتر و جز آن قطران مالیده

(أَرْضٌ مَقْطُورَةٌ) زمین باران رسیده و (اِبِلٌ مُقَطَّرَةٌ) شتران قطار کرده شده

(ن) قَطَرَ الماءُ قَطْرًا) بالفتح و قُطُورًا و قَطَرَانًا) محرکه چکید و كذا قَطَرَ الدمعُ و قَطَرَهُ اللهُ) چکانید آن را خدای لازم متعد و قَطَرْتُ اِسْتُهُ) آب اندک چکانید و قَطَرَ الابلَ قَطْرًا) بالفتح پس یکدیگر کرد شتر از او یک رسته نمود و قَطَرَ قُطُورًا) رفت و بشتافت و قَطَرَ فلانًا نیک بر زمین افگند او را و قَطَرَ الثوبَ) دوخت جامه را و قَطَرَتْ البعيرَ) قطران مالیدم او را و نیز قَطَرَ) گرفتن و باز داشتن يقال ما ادرى من قَطَرَهُ و من قَطَرَ به اى اَخَذَهُ و نیز قطور) رفتن مانع و جز آن

(مُقْطَرَّن) کمسرهد شتر قطران

ناليده دوده بالنون الی الاصل وهو القطران

(اقطار) آب چکانیدن وهنگام چکیدن رسیدن چیزرا وبرقطر چیزی افگندن یقال اقطره ای القاه علی قطره وقطار کردن شتر وجز آن را

(تقطیر) چکانیدن وقطره قطره چکانیدن وبخور اگر کردن جامه را وبرپهلو افگندن وانداختن بگوشه یقال طعنه فقطره ای القاه علی احد قطریه وقطره علی فرسه ای القاه علی قطره وقطار کردن شتر را ومنه المثل النفاض یقطر الجلب یعنی اذا نفض القوم ای فنی زادهم قطروا الابل فجلبوها للبیع قطارا قطارا ونیز

(تقطیر) پیوسته روانگی بول یقال به تقطیر ای لم یستمسک بوله

(مقاطرة) یک تنگ یا یک آوند خرما سنجیده باقی را بران تخمین کردن وناسنجیده گرفتن ویقال اکراه مقاطرة یعنی کرایه آمدورفت داد اورا

(تقطریة) برکرانه وی ریخت انجیر را وتقطر عنه خلاف ورزید وپس ماند ونیز

(تقطر) خوشبوی آلود شدن ببخور یقال تقطرت المرأة وآماده شدن کارزار را وبالا انداختن خودرا وفروافتادن تنه درخت وساقط شدن وچکیدن برپهلو افتادن

(تقاطر) گروه گروه آمدن قوم ودررو بازوی شدن کرانهای پیاپی گردیدن چیزی

(استقطار) باریدن خواستن

(مقطئر) کمطمئن خشمناک

(اقطرار) آماده شدن گیاه خشک گردیدن راه پیچیدن وآبستن گشتن ناقه ودنب برسر برداشتن آن یقال اقطرت الناقة اذا لقحت فشالت بذنبها وسمخت براسها

(مقطرة) نعت است از آن

(اقطیرار) خشک شدن کرانهٔ گیاه ودرپیچیدن وخمیدن آن وخشم گرفتن وگریختن شتر ماده

ق ط ر ب

(قطرب) کقنفذ دزد وموش وگرگ بی موی وغول ز قطرب کعصفور مثله وبجز دنادان وبد دل وفرومایه وصرع زده ونوعی از مالیخولیا وسنگ ریزه ودیوان وپریان خرد وسبک وجست ومرغی است وجانورکی که همه روز دررتکاپوی باشد وساعتی نیارامد وبه لقب محمد بن المستنیر النحوی لانه کان یبکر الی سیبویه فکلما فتح بابه وجده فقال ما انت الا قطرب لیل

(قطربة) شتابی کردن وبرزمین افگندن کسی را

(تقطرب) سرجنبانیدن بطرب ماندن

ق ط ر ب س

(قطربوس) بفتح القاف والراء وقد یکسر القاف کژدم سخت نیش زن وناقه شتاب رو یا استوار وتوانا

ق ط ر ب ل

(قطربل) بالضم وتشدید الموحدة وبتخفیفها مشددة اللام دو موضع است یکی از آن بعراق که می را بدان منسوب کنند

ق ط ر س

(قطریس) کخندریس موش وشتر ماده توانا استوار شگرف اندام فربه

ق ط ط

(قط) بالفتح نرخ گران وهرگز یقال ما رأیته قط ندیدم اورا هرگز وکانت اصله قطط فلما سکن الحرف الاول للادغام جعل الاخر متحرکا الی اعرابه ویضم القاف للمجاورة مثل مد وتخفف ایضا فی اللغتین وقط مشددة مجرورة وهی بمعنی الدهر مخصوص بالماضی ای فیما مضی من الزمان وفیما انقطع من عمره واذا کانت بمعنی حسب فهی مفتوحة ساکنة الطاء کعن کما رأیته الا مرة واحدة فقط وتنون مجرورا وترادا لیاء نحو قطی واذا کان اسم فعل بمعنی یکفی فیزاد نون الوقایة یقال قطنی ویقال قطک ای کفاک وقطنی بتشدید الطاء کفانی ایضا ومنهم من یقول قط عبد الله درهم فینصبون بها وقد تدخل النون فیها وینصب بها فیقول قطن عبد الله درهم وفی الموعث قط عبد الله درهم یترکون الطاء موقوفة ویجرون بها وقال اهل البصرة وهو الصواب علی معنی

ج ٣

حَسْبُ زیدٍ درهمٌ وکفی زیدٌ درهمٌ
او اذا اردتَ بقط الزمان فهو تقع
ابداً غیر منون تقول ما رایت مثله
قطّ فان قللت بقط فاجزمها یقال
ما عندک الا هذا قطّ فان لقیتها
الف وصل کسرت وتقول ما علمت
الا هذا قطّ الیومَ ویقال ما فعلت
هذا قطُّ وقطُ ویقال قطّ یاهذا
مثلثة الطاء مشددة ومضمومة
الطاء مخففة ومرفوعة الطاء
مخففة وتختص بالنفی ماضیاً
وقول العامة لا افعله قطّ لحنٌ
٣ج وفی مواضع من البخاری جاء بعد
المثبت منها فی الکسوف اطول صلوة
صلیتها قطّ وفی سنن ابی داؤد
توضأ ثلاثاً قطّ واثبته ابن مالک
فی المشواهد لغة قال وهی مما
خفی علی کثیر من النحاة ویقال
ماله الا عشرة قط یا فتی مخففة و
ماله مجزوم منقلا مخفوضاً نیز قطّ
بانگ سنگخوار و یخفف ورجلٌ قطٌّ
الشعر بالفتح مرد سخت مرغول
و پر پیچان موی قطّون واقطاط و
قطاط بالکسر جمع وشعرٌ
قطٌّ موی سخت مرغول ونیز قطّ

بریدن بر چه باشد یا بریها
بریدن منه قطّ القلم وفی
الحدیث کان علی رضی الله تعالی
عنه اذا اعتلی قدّ واذا اعترض
قطّ یا چیز درشت وستوار را بریدن
همچو حقه وجزآن والفعل من
نصر
(قِطّ) بالکسر بهره قوله تعالی عجّل
لنا قطّنا ای چک ونامه وفرجام
قطوط بالضم جمع وگربه نر قِطّة
با تاء مؤنث قِطاط کتاب
قِطَطَة کقِرَدة جمع وساعتی از شب
(رجلٌ قَطَطُ الشعر) محرکة مرد
مرغول و پر پیچان موی قططون
جمع وشعر قطط موی کوتاه
سخت مرغول یا عام است
(قَطِیطَة) کسفینة کرانه زیرین
غار کوه
(قَطاط) کقطام بس است مرا
(قِطاط) ککتاب مثال که بران
قطع کنند و مدار سم ستور و سخت
بر پیچیدگی و مرغولی موی کرانه
بالائین غار کوه وکرانه کوه یا کرانه
است از سنگ کو یا بریده است
لا اَقِطَّة جمع

(قاطّ) نرخ گران یقال وردنا ارضا
قاطّاً ای غالیاً سعرها سعرٌ
قاطّ قاطٌ مثله
(قطّاط) کشداد خراط که حقه ساز
است
(قطائط) دو یمین ویقال جاءت
الخیل قطائط یعنی گله گله آمدند
اسپان یا گروها ئے پراگنده
ومتفرق
(قطوطّی) کعملس سبک شتابنده
(قطوطی) محرکه مقصوراً مرد
گام نزدیک گذارنده
(قِطقِط) کزبرج ریزه ترین باران
یا باران پیوسته بزرگ قطره پیاپی
بارنده یا تگرگ یا تگرگ ریزه
(قُطَیقِط) مصغرا موضعی است
(قَطاقِط) بالفتح وقُطقُط کهدهد
(وقُطقُطانة) بالضم مواضع اند
واخیر کموفه است که زندان نعمان
بن منذر بود وپیرامنش قطقط کهدهد
و زبرج موضعی است دیگر
(دلج قطقاط) بالفتح شب روی
شتاب
(مِقَطّ) کمذب منتهای سر
استخوان پهلوی اسپ

(مِقَطَّة) کمکنسة قطزن یعنی
استخوان وجزآن که بران زبان
قلم را برند
(ض) قطّ السعر قطًّا وقطوطًا
گران گردید نرخ قطّ السعر
مجهولا کذلک سعر مقطوط
نعت است ازان
(س) قَطِطَ شعرُه قَطَطاً محرکة
وقطاطة ککرامة بالانفکاک
مرغول و پیچان گردید موی او وکذا
قطّ بالادغام
(مُقطقَط الرأس) بکسر خرد
سر
(قطقطة) باریدن ابر و تنها بانگ
کردن سنگخوار
(تقطیط) درست ساختن وتراشیدن
آن را
(اقتطاط) بریدن یا بریها
بریدن یا بریدن چیز درشت
وسخت را
(تقطقط) بر سر خود در رفتن وفرو
افتادن دلو وگام نزدیک نهادن
وشتافتن ودر جهان رفتن یقال
تقطقط فی البلاد

قطع

قَطْع بالفتح جدائی وثوبٌ
(قَطْعٌ) جامهٔ بریده
(قِطْع) بالکسر پارهٔ بریده از درخت
وپیکان خرد پهناور که در تیر نشانند
اَقْطُع کافلس واَقْطاع وقِطاع
بالکسر جمع وتاریکی آخر شب یا پارهٔ
از تاریکی آن یا از اول شب تا سه
یک حصهٔ آن منه قوله تعالی فَاَسْرِ
بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ من اللَّیْل ونیز
هیچکاره وگلیم خرد که بر پشت شتر
اندازند چون بر نشینند بروے
وآن بمنزلهٔ زین پوش است مر اسب را
ونهالین زین قُطُوع بالضم و
اَقْطاع جمع ونیز ثوبٌ اَقْطاع
جامه بریده
(قِطْعَة) بالکسر پارهٔ از هر چیزے
وبلا لام معرفه سنگخوار ماده
(قُطْع) بالضم دمه وتاسه از فربهی
وجز آن در دهان وخشک شدگی
چاه یقال اَصابهم قُطْعٌ ونکسر اذا
انقطع ماءُ بئرهم فی القیظ
(قُطْعَة) بالضم باقی مانده دست
بریده قُطَع بالتحریک جمع وپارهٔ از
چیزی وپارهٔ زمین جدا کرده در
بخش وبهره وگندم سپید وسبوس آن

قطع کصرد جمع ولغتی است در
زبان بنی طی مانند عنعنه بنی تمیم وهو ان
یقولوا یا ابا الحکا ویریدون یا ابا
الحَکَم وبنو قُطْعَة حی است
قُطْعی بالسکون منسوب بوی ونیز
قُطُعَة) خشک شدگی چاه یقال
اَصابَ الناس قُطْعَةٌ اذا انقطع ماء
بئرهم فی القَیْظ ونیز قُطْعَة) پای
بریده جای سپری شدن وتحرک
(قَطِع) ککتف بریده آواز
(قِطْع) کعنب پارهٔ از شب
(قُطَع) کصرد مرد برنده خویشی
وآزارنده خویشان قُطَعَة کهمزة
مثله
قُطَعاتُ الشَّجَرَةِ) کهمزات و
بالتحریک وبضمتین کرانهای کره
درخت که بعد بریدن از آن
بیرون آید
(قَطِیع) کامیر گله گوسپندان وستوران
ورمهٔ گاوان اَقْطاع وقُطْعان کعثمان
وقِطاع بالکسر جمع اَقاطِیع مثله
بر غیر قیاس وتازیانه یا تازیانهٔ
طرف شکسته ومانند وهمتا یقال هو
قَطِیعُه ای شبیهُهُ فی خَلْقِهِ وقَدْرِه
قُطَعاء کامراء جمع وشاخ که از آن

تیر سازند قُطْعان بالضم واَقْطِعَة
کاعلمة وقِطاع ککتاب واَقْطُع
کافلس واَقاطِع وقُطُع ککتب و
بالضم جمع وانچه از درخت بریده
شود ودرزده وآتش گیر یقال فلان
قَطِیعُ القیام اگر بر نتواند خاست
از پیری وضعف یا از فربهی
وامرأة قَطِیعُ الکلام زن کم
سخن خلاف سلیطه
قَطِیعَة) کسفینه جدائی و
محال است در بغداد که منصور
باعیان دولت خود بخشیده تا
دران سکونت ورزند وآباد آن
نمایند وان قَطِیعَة اسحق الازرق
وقطیعة ام جعفر وقطیعة زبیده بنت
جعفر بن المنصور وازان قطیعة
است اسحق بن محمد بن اسحاق
محدث وبنی جدار که بطنی از
خزرج وگاہے جداری بسوی
این قطیعة منسوب گردد و
قَطِیعَة دقیق ازانست احمد
بن جعفر بن حمدان محدث ودو
قَطِیعَة ربیع بن یونس که یکی را
قطیعة خارجه ودیگر را قطیعة داخله
نامند ازانست اسمعیل

بن ابراهیم بن نعیم محدث و
قَطِیعَة ریسانة وقَطِیعَة زهیر
وقَطِیعَة العجم که میان باب
الحلبه وباب الازج واقع است
ازانست احمد بن عمر وپسرش
محمد که هر دو حافظ اند وقَطِیعَة علی
وقَطِیعَة عیسی بن عم منصور و
ازانست ابراهیم بن محمد بن
هیثم وقَطِیعَة الفقهاء که بکرخ
است ازانست ابراهیم بن منصور
محدث وابو النجم
وقَطِیعَة نصاری
قُطَیْعَة بن عبس بن بَغِیض) ج ٣
کجهینه پدر قبیلهٔ است ونیز
قُطَیْعَة) لقب عمرو بن عبیده
بن الحارث بن سامة بن لوی
(قِطاع) ککتاب کاز ودوکارد
که بدان جامه وچرم ومانند آن
برند ودرم وهنگام رسیدن خرما
وانگور وجز آن وهنگام درودن
آن بفتح یقال هذا زمن القِطاع
ای الصرام
قُطاعَة) کثمامه پارهٔ جدا کرده
از هر چیزے وانچه از بریدن
افتد وپارهٔ جدا شده از ادیم خاصه

ولقمه
ناقة قطوع بالکسر ماده شتری که شیرش
زود سپری گردد
(اقاطع) کمارزه و کمارد که بدان
جامه و چرم و جز آن برند ولبن
(قاطع) شیر ترش زبان گز
(قواطع) مرغان که از بالاد سرد سیر
بگرم سیر برند یا بر عکس آن
(قطاع الطریق) کمار راه زنان
(اقطع) مرد دست بریده و دزد و ...
قطعان وقطع بضمها جمع و کرد
کبوتر سپید شکم ویقال مدّ ومتّ سج
الینا بثدی غیر اقطع یعنی بخویشی
نزدیک نزدیکی جست بمن
(رحم قطعاء) کصحراء خویشی بریده
یقال بینهما رحم قطعاء
اذا لم توصل
(قطیعاء) کحمیراء نوعی از خرما یا
آن شهریز است وفی قولهم
اتقوا القطیعاء یعنی از انقطاع
یکدیگر بر حذر باشید
(قطوعة) کاعجوبه نشان بریدگی
و هجران که دو دوست بیکدیگر
فرستند او شیء تبعثه الجاریة
الی اخری علامة انها صارمتها

(مقطع) کمقعد جای برش و سپری
شدن هر چیزی مقاطع جمع ومنه
مقطع الرمل ای حیث لا رمل خلفه
ومقاطع الاودیة اواخران
ومقطع الانهار گذرگاه از جوی
ومقطع القرآن) جای وقف
قرآن ومقطع الحق) جای
التقای حکم و ران و تیر انچه باطل
بدان قطع گردد
(الصوم مقطعة للنکاح)
یعنی روزه مانع جماع است و سبب
قطع آن
مقطع) کمنبر افزار بریدن و
کارد و مانند آن
مقطاع) کمحراب آنکه بریدن راهی
و دوستی و بریدن باید و چاه که آبش
زود فرو رود
(مقطوع) آنکه بی از اسباب
در ماند در راه از قافله و شعر که حرف
ساکن و تد آخیر و یرا حذف کرده حرف
متحرک را ساکن نماید و مرد دو مرد
تاسه زده و جامه بریده وهو مقطوع
القیام یعنی او بر نتواند خواست
از سستی یا فربهی یقال جاءت
الخیل مقطوعات یعنی شتابان بیکی
بر پی دیگر وفی الصحاح جاءت
الخیول مقطوطعات ای سراعا
بعضها فی اثر بعض
(ف) قطعه قطعا) بالفتح ومقطعا
کمقعد وتقطاعا بکسر تین مشددة
الطار بریدن آنرا و جدا کرد و
قطع النهر قطعا وقطوعا گذشت
از جوی وقطع فلانا بالقطیع)
تبازیانه زد او را وقطعه بالحجة)
چیره شد بروی بحجت وقطع
لسانه) به نیکوئی و احسان زبانش
برید و خاموش ساخت وقطع ماء الرکیة
قطوعا وقطاعا بالفتح والکسر
بریده و سپری شد آب چاه وقطع
الطیر قطوعا وقطاعا) بالفتح
و بکسر از سرد سیر بگرم سیر رفتند مرغان یا
بر عکس آن وقطع رحمه قطعا و
قطیعة) کسفینة برید خویشی را او
گسست پیوند برادری را و
قطع فلان الحبل) خبه شد
از کسی ومنه قوله تعالی ثم
لیقطع ای لیختنق لان المختنق یمدّ
السبب الی السقف ثم یقطع نفسه
من الارض حتی یختنق وقطع
الحوض) همه آنرا پر کرده گذاشت

وقطع عنق دابته) فروخت ستور
را وقطعنی الثوب) جامه بسنده
شد مرا وقطع بفلان
مجهولا فرو ماند در راه از قافله
بسببی وقطع فلان قطعا) مجهولا
تاسه زده گردید
(س ک) قطع فلان قطاعة)
گکرانه سخن نتوانست گفت و
قطع لسانه) کم شد زبان و را زائل
وی و رفت چرب زبانی او
(س) قطعت الید قطعا و
قطعة) بفتحها وقطعا بالضم بریده
شد دست او از بیماری
(ک) قطعت المرأة) کم سخن
گردید زن
مقطع) کمحسن فرو مانده از دلیل
و جواب و ساکت و خاموش
مقطع) کمکرم گشتن باز مانده
از گشتی و مرد که خواهش زنان
ندارد و غریب از خان و مان بریده
و مردی که دیوان نباشد او را و
شتر باز ایستاده از لاغری و شتر
از ابل دور شده و جای نهر کندن و
آنکه یاران او را حصه مفروضه
دهند نه او را

اِقْطَاع سرزنش نمودن و غلبه کردن بحجت بر کسے و سپری گردیدن آب چاه و بسنده شدن جامه یقال هذا الثوب یقطعک قمیصاً و بخشیدن کسی را پارهٔ از زمین خراج یقال اَقْطَعَه قَطِیْعَةً و ببریدن دادن شاخهای درخت را یقال اَقْطَعَهُ قُضْبَانًا) ای اذن له فی قطعه و باز ایستادن ماکیان از بیضه و هنگام درودن خرما رسیدن و سپری شدن و باز ایستادن باران از قوم و جوی گذرانیدن بسوے کسی یقال اَقْطَعَ فُلَانًا اذا جاوز به نهرًا و سپری و بریده گردیدن حجت و جواب از کسے و ساکت و ملزم شدن او

(مُقَطَّع) کمعظم مرد کوتاه قامت یقال فلان مُقَطَّعٌ مُجَنَّدٌ و مُقَطَّعُ الاسحار ای خرگوش و حدیدٌ مُقَطَّعٌ) آهن ساز و سلاح ساخته

مُقَطَّعَة) کمعظمة پارهای جامه نیکو و جامهای کوتاه مُقَطَّعَات کذلک الواحد ثوبٌ ولا واحد له من لفظه یا چادرهای نگارین و مُقَطَّعَاتُ الشِّعر) شعرهاے

سبک زن و اشعار بحر رجز و مقطعة الاسحار) خرگوش قد ذکر فی س ح ر قَطَّعَ الله علیه العذاب تَقْطِیعًا) گوناگون عذاب کند او را خداے و قَطَّعَ الخمر بالماء) آب آمیخت در شراب و نیز تَقْطِیعٌ) بسنده شدن جامه یقال قَطَّعَنِی الثوب ای کفانی و پاره پاره کردن و درگذشتن اسپ دیگر و تَقْطِیعُ الرَّجُل) قد و بالای مرد و تَقْطِیعُ الشِّعر) سنجیدن شعر را با جزای عروض و نیز تَقْطِیعٌ) گسستگی مغص است مر روده شکم را

مُقَاطَعَة) ناکسی وا بریدن و نبرد کردن و بریدن چیزے و باهم نمودن شمشیر که کدام ازان برنده تر است

تَقَطُّع) آمیخته شدن شراب و آب و پاره پاره و بخش بخش گردیدن منه قوله تعالی لقد تقطع بینکم فیمن قرا بالرفع و پاره پاره بخش بخش گردیدن منه قوله تعالی و تَقَطَّعُوا اَمْرَهُمْ بَیْنَهُمْ) ای تقسموه لازم متعد

تَقَاطُع) بریدن دو گروه از هم دیگر

اِقْتِطَاع) پاره از چیزی جدا کردن و پارهٔ از مال کسے گرفتن یقال اقتطعتُ قطیعًا من غنم فلان

مُنْقَطِع) کمبتر الطاء بے مانند یقال هو منقطع القرین ای عدیم النظیر فی سخا او غیره و آنکه از سفر بماند بسببی و المنقطعة من الغرر) اسپان که سپیدی پیشانی آنها از سر بینی تا غره چشم رسیده باشد

مُنْقَطَعُ الشَّیْءِ) بفتح الطاء پایان آن چیز و حد آن منه منقطع الوادی والوصل والطریق ای منتهاها

اُنْقُطِعَ بِه اِنْقِطَاعًا) مجهولًا فرو ماند در راه از قافله و نیز اِنْقِطَاع) سپری شدن آب چاه و بریده گشتن و گسستن رسن

ق ط ع د

اِقْطِعْرَاد) سپری گردیدن دم از ناسه و دمه

ق ط ع ن

اِقْطِعْنَان) سپری شدن دم از ناسه و دمه

ق ط ف

(قَطْف) بالفتح خراش قُطُوف بالضم جمع یقال بفلان قُطُوف

قِطْف) بالکسر خوشه انگور قُطُوف بالضم جمع منه قوله تعالی قُطُوفُهَا دَانِیَة و میوه چیده اسم است قطف را

قِطْفَة) بالکسر تره است خار دار شبیه خسک که دراز شود و بر روی افتد و برگش خاکستر گون و اندرونش سرخ باشد

قَطَف) محرکه اثر و نشان و گیاه سرنگ و بفتح و نوعی از درخت کوهی که اندازهٔ درازی آلو باشد و پوشش

ج ٣ سخت و ازان حلقهای رسن بار بند شتر سازند و نافه بالتا مثله فی الکل

(قَطِیف) کامیر شهریست بر بحرین

قَطِیفَة) کسفینه جامه پرزه دار خوابناک و چادر پیچیده قَطَائِف و قُطُف بضمتین جمع کانها جمع قطیف و دهی است نزدیک پشته عقاب بطرف بریة از ناحیه حمص وابو قطیفة شاعرے

قِطَاف) بالکسر و کسحاب هنگام

انگور دروردن وقِطَاف کقطام
داه وگنیزک
قِطَاف) ککتاب کام تنگ اسم
است
قُطَافَة) کثمامة غژم افتاده از
خوشه بدرودن
(دابه قُطُوفٌ کصبورستور تنگ
کام آهسته رو ونیز قُطُوف اسپ
جابر بن مالک شمحی
اَقْطَف) نیک برنده منه المثل
فلان اَقْطَف من ذرّة وکذ اقْطَف
من حملة ومن ارنب
قَطَائِف) نان گوزینه ولوزینه
سمیت بها لانه لا تعرفها العرب او
لما علیها من نحو خمل القطائف
الملبوسة ونوعی از خرما که سرخ
سپیدی آمیز و باریک میان شش ماکه بدان برند
(ن ض) قَطَفَتِ الدابّةُ قِطَافًا)
ککتاب وقُطُوفًا کام تنگ زد
ستور وکند گردید وقَطِفَ فلانًا)
خراشید اورا
(ض) قَطَفَ العِنَبَ قَطْفًا
بالفتح برید خوشه از او چید
اِقْطَاف) حداوند ستور قطوف
گردیدن و بوقت درو رسیدن انگور

یقال اَقْطَفَ الکرم واَقْطَفَ القوم)
ای حان وقت قطاف کرومهم
مُقَطَّفَة) کمعظمة مرد کوتاه بالا
تَقْطِیف) بریدن خوشه انگور
وچیدن آنرا و خراشیدن
ق ط ل
(جِذْعٌ قُطُلٌ) کعنق تنه بریده
قَطِیلٌ) کامیر بریده ونخله
قَطِیلٌ خرما بن بریده از بن جذع
قَطِیلٌ کذلک ونیز قطیل لقب
ابی ذویب هذلی (قَطِیلَة) پاره از
گلیم وجز آن که بدان آب از چیزی
برچینند وخود را بوی خشک کنند
(قَاطُول) کطاوس موضعی است
بر دجله
مِقْطَلَة) کمکنسة آهنی است
که بدان برند
مَقْطُول) بریده
(ض ن) قَطَلَهُ قَطْلًا برید آن
را وقَطَلَ عنقه) زد گردن اورا
(مُقَطَّل) کمعظم بخته
قَطَّلَهُ تَقْطِیلًا
برید آن را و
قَطَّلَهُ برپهلو انداخت آنرا
یا بر زمین افگند

تَقَطُّل) بریده شدن
ق ط م
قَطِم) ککتف خواهنده هرچه
باشد و خواهنده گوشت وجماع
قَطَام) کسحاب گوشت وابن اُمّ
قَطَامِ) ملکی بود از ملوک کنده
ونیز قطام نام زنی بنی برکسر
است نزد اهل حجاز ومعرب غیر
منصرف نزد اهل نجد
قُطَامَة) کثمامة نام مردی و
نام زنی هم
قُطَامِی) بالضم وبفتح چرغ یا
گوشت آن ونیز نظر و برداننده
سر سوی شکار و نبیذ تیز وتند و
لقب شاعری کلبی اسمه حصین
بن جمال ابو الشرقی وشاعری
دیگر تغلبی اسمه عمیر بن شییم
قَطِیمَة) کسفینة شیر برگردیده
مزه و پاره شکسته از چیزی وکاسه
از طعام
قِطْیَمّا) کاروب کشن بسیار حمله
کننده
مِقْطَم کمنبر چنگال مرغ
(ض) قَطَمَهُ قَطْمًا گزید آنرا
یا گرفت اورا با طراف دندان

و چشید وقَطَمَ الشیءَ برید آنرا
(س) قَطِمَ الفحل قَطَمًا) محرکة
خواهان کشتی گردید کشن ونیز
شهوت شد وقَطِمَ الصقر الی
اللحم طالب وخواهنده گوشت
شد چرغ ونیز قَطِم) خواهانی چیزی
هرچه باشد
مُقَطَّم) کمعظم کوهی است
بمصر مشرف بر قرافه
ق ط م ر
(قِطْمِیر) بالکسر تسکاف خسته خرما
و پوست آن و پوستک دانه خرما
که میان دانه وخرما باشد یا نکته
سپید بر پشت دانه که خرما از وی
روید قِطْمَار بالکسر مثله فی الکل
ونام سگ اصحاب کهف ونزد ابن
کثیران قطمیر است کعصفور
ق ط ن
قُطْن بالضم پنبه قطن بضمتین
وکعتّل مثله از درختهای صغار
است وگاهی کلان شود وتا بیست
سال باقی باشد ضماد برگ آن
مطبوخ باب درد مفاصل حار و
بارد نافع وبا روغن گل جهت
نقرس جعدیل ومتربنه دانه

س ج

ملین وسخن وباسکنجبین ومحرورین وبا دارچینی ومبرودین بغایت مبهی وروغن تخم ان رافع سرفه وسغص

(قُطْنَة) پنبه پاره وهی اخصّ من القطن وثابتُ قُطْنَة بالاضافة ابو العلا بن کعب عتکی است لانّه اُصیب عینه یوم سمرقند فکان یحشوها بقطنة والاسماء المعارف یضاف الی القابها ویکون القاف معارف ویتعرف بها الاسماء کما قیل قیسُ قفّه وزید بطّه وسعید کرز

(قُطْنِیَّة) بالضم وبالکسر مشدّدة الیاء گیاه و دانه هرچه باشد یا بجز گندم وجو وانگور وخرما یا دانه که به پختن درآید ونزد شافعی عدس و ماش وباقلا وکاورس ونخود است (قَطَانِی) جمع یا آن الف وسبزه تابستانی است

(قِطْنَة) بالکسر آنچه باشکنبه باشد وآن ذات الاطباق نامند ونزد عامه رمانه است قَطِنَة کفرحة مثله

(قَطَن) محرکة میان دوران تیز ومهره مرغ وکوهی است مرتی اسد را وکعبی وقَطَن بن بسیر وقُطْن بن ابرهیم وقَطَن بن قبیصه وقَطَن بن کعب وقَطَن بن وهب محدّثان اند

(قَاطِن) خادم وباشنده قُطَّان کرمان وقَاطِنَة وقُطْن جمع (ظَهْرٌ اَقْطَنُ) پشت خم ومنحنی

(قِطَان) بالکسر چوب خدرنگ وشکنجه بوده قُطُن بضمتین جمع

(قَطَانَة) کسحابة دیگ وشهری است بجزیره صقلیه

(قَطِین) کامیر داهان وخدم وحشم آزاد واهل خانه واحد وجمع دروی یکسانست قُطُن ککتب جمع

(قَطِینَة) کسفینة باشندگان خانه واهل یقال جاؤ بقطینتهم

(یَقْطِین) بالفتح گیاه بی ساق مثل درخت کدو ومانند آن (یَقْطِینَة) کدوی تر وتازه

(اُقْطِن) کزبرج دهی است بیمن وشهرستانی است بسجستان

(قَیْطُون) بالفتح گنجینه وخانه خرد درخانه کلان بلغت مصر

(اَقْطَانَتَان) موضعی است

(مَقْطَنَة) بالفتح پنبه زار

(ن) قَطَنَ قُطُونًا) اقامت نمود وجای گرفت وقَطَنَ فُلَانًا) خدمت کرد اورا

(تَقْطِین) شکوفه برآوردن یقال قَطَّنَ الکرم اذا بدت زمعانه

ق ط و

(قَطَاة) سرین ومابین سردوران وجای نشستن ردیف از ستور ومرغیست که سنگخوار نامند قَطًا و قَطَوَات جمع قَطَیَات بیاء شاذ و فی المثل لیس القطا کالقطی ای لیس الاکابر کالاصاغر ورَوْضُ القطا موضعی است ونیز قطا بیماریست گوسپندان را

(شَاةٌ قَطِیفَة) بالتخفیف گوسپند قطا زده

(قُطَیَّة) کسمیة نام زن مروان بن الحکم

(قَطَوَان) بالفتح وبحرکت کام نزدیک گذارنده در رفتار وبالتحریک موضعیست بکوفه کسَاءٌ قَطَوَانِی منسوب بوی

(قَطَوْطَی) کمجوجی کام نزدیک نهنده در رفتار ومرد ودرازپای نزدیک کام وموضعی است

(ن) قَطَا قُطُوًّا) گران رفتار شد وقَطَا القَطَا) آواز کرد مرغ سنگخوار تنها قطا قطا وقَطَا المَاشِی کام نزدیک نهاد و رفت از نشاط

(تَقَطِّی) درنگ تاخیر نمود و تَقَطَّی لاصحابه) فریب داد آنها را وتَقَطَّی بوجهه) بر گردید وتَقَطَّی الفرس) برنشست جای برنشست

(اِقْطَوْطَی) کام نزدیک نهاد در رفتار ج ۲

ق ط ی

(قَطْی) بالفتح بیماریست که در سرین عارض شود

(قُطَیَّة) کسمیة دهی است بطریق امصر معروف بقطیا مخففة (قُطَیَّات) کسمیات وادیست

(قُطَیَّا) مصغراً رسن از پوست نارجیل چینی

(قَطْیَان) قطوات است

(تَقَطَّتِ الدَّلو) اندک اندک برآمد دلو از چاه بجهت لب یاری آب

باب القاف فصل العین

ق ع ب

(قَعب) بالفتح کاسه مغاک بزرگ
درشت یا مائل بکوچکی یا کاسه که
یک کس را سیر کند اَقعُب و
قِعَاب وقِعبَة کعنبة جمع و تک
سخن و غور آن
(قَعبَة) بالفتح دیه مانند بیت
زنانرا که دروی طیب وجز آن
نهند یا ظرفی یا سرپوش که دران
بست و مانند آن نهند وقَعبَة
العَلَم) زمینی است قبلی لبیط
(قُعبَة) بالضم کو و شکاف کوه
(قاعِب) کصاحب گرگ بابانگ
(قَعَیب) کامیر عدد بسیار
(عُقَاب قَعَنبَاةٌ) عقاب تیز
چنگال
(سُرَّةٌ مُقَعَّبَةٌ) کمعظمة ناف که
بقعب ماند
(تَقعِیب) قبه وار شدن سم اسپ
مانا بقعب و بتک رسانیدن
سخن را و بتک سخن رسیدن

ق ع ب ر

(قَعبَرِیّ) کجعفری مرد سخت
درشت و ناکس بدخوی یا مرد
سخت بر اهل خود یا بر یار خود یا
بر قوم خود
(عُلَیم بن قُعبُر) کقنفذ تابعی
است و قعیر بتصغیر تصحیف است

ق ع ب ل

(قَعبَل) کجعفر وزبرج کناره و
گوشهٔ چیزی و نوعی از سماروغ و
گیاهی است دیگر سپید رنگ
و کاسه که دران شیر نهند و نام مردی
و مرد درشت خوی و برکنده شده
و درشت
(قَعبَلَة) قبیله است وزناً معنیً
(قُعبُول) کعصفور گیاهی است
سپید رنگ یا نوعی از سماروغ
و کاسه شیر
(رَجُل مُقعَبِلُ القَدَمَین) بنا
للمفعول مرد سخت و درگذارنده
پیش پای را از همدیگر در رفتار

ق ع ث

(قُعَاث) کغراب بیماریست
که در بینی گوسپند عارض شود
(قَعِیث) کامیر اندک از هر چیزی
و نرم و آسان و توجیه بزرگ و
باران بسیار و عطای بسیار
(ف) قَعَثَ لَهُ قَعثَةً کم و داد او را
(اَقعَثَ الرَّجُلُ اِقعَاثاً) اسراف
کرد و اَقعَثَ لَهُ العَطِیَّة) بسیار
داد او را بخشش
(قَعَّثَهُ تَقعِیثاً) از بیخ برکند او را
(اِقتَعَثَ الحَافِرُ) بسیار خاک
برآورد چاه کن از چاه
(اِنقِعَاث) از بیخ برکنده شدن
یقال قَعَثتُهُ فَانقَعَثَ و مادر تقول
ضَرَبتُهُ فَانقَعَثَ ای سقط و از
بیخ و بن افتادن دیوار

ق ع ث ب

(قَعثَب) کجعفر بسیار
(قَعثَبَان) بالفتح بسیار
(قُعثُبَان) بالضم جانوری است
مانند خنفسا

ق ع ث ر

(قَعثَرَة) بالفتح از بیخ برکندن
چیزی را

ق ع ث ل

(قَعثَلَة) پیش پا پهنا نزدیک
گذشتن و پاشنها دور در رفتار
(تَقَعثُل) گرانبار رفتن یقال
مَرّ فُلانٌ یَتَقَعثَلُ ای کَاَنَّهُ
یَتَقَلَّعُ مِن وَحلٍ
(مُقَعثِل) کمقشعر تیری که جید و
نیکو تراشیده باشند از پا آن
مقثعل است بتقدیم ثا و گذشت

ق ع د

(قَعدَكَ الله) بالفتح و بکسر یعنی
سوال میکنم ترا بخدا وقیل کانّه
قاعِدٌ مَعَكَ یحفظ علیك و معنا
بصاحبك الذی هو صاحب کل نجوی
(قَعدَة) بالفتح یکبار نشستن
وذو القَعدَة و بکسر نام یکی
از ماههای حرام ذَوَاتُ القَعدَة
جمع
(قِعدَكَ الله) بالکسر کلمه استعطاف
است نه قسم بدان جهت که جواب
ندارد و هو مصدر واقع موقع
الفعل بمنزلة عمرك الله ای عمّرتك
الله ای سألت الله تعمیرك و كذلك
قِعدَكَ الله تقدیره قعدتك الله ای
سألتُ الله حِفظَكَ من قوله تعالی
عن الیمین و عن الشمال قعید ای
حافظ و قولهم قِعدَكَ لا اتیك و
قِعدَكَ الله لا اتیك یمین لهم و
المعنی بصاحبك الذی هو صاحب
کل نجوی
(قِعدَة) بالکسر نوعی از نشست و
اندازه از جای که قاعد گرفته باشد

ج ٣

آنرا و بفتح و فرزند بیین للذکر
و الانثی والجمع
(قُعْدَة) بالضم شتری که راعی
برای حاجات خود گرفته باشد و
خر قُعْدَان) بالضم جمع وزین
و پالان
(قُعْدِیّ وقُعْدِیَّة) بضم هردو
وبکسر هردو مرد بسیار نشست
و بسیار خواب قُعَدَة کهمزة مثله
وکذا رَجُلٌ قُعْدِیّ) مرد
عاجز درمانده
(قَعَدَة) بالتحریک هوده یا مرکبی
است دیگر مر زنان را و گستردنی
(قَعَدِی) محرکة منسوب بآنگروهی
از رای خوارج باشد
(قَاعِدٌ) نهال خرما که تنه گرفته
باشد یا خرما بن که دست بوی رسد
و جوال پر از دانه و زنی که از حیض
زه و بچه و شوی باز ایستاده
باشد قَوَاعِد جمع قال الله تعالی
وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ
نِكَاحًا و گروهی از خوارج قَعَد محرکة
جمع مثل خادم وخدم و جماعتی که
دیوان نباشد ایشان را و گروهی
که بجنگ نروند و پایدی و هستی و
کرانی است در پیوند دست و پای ستور
وقَوَاعِدُ الْبَيْتِ) بنیادهای خانه
وقَوَاعِدُ الْهَوْدَجِ) چهار چوب پهنای
قَاعِدَةُ الْمُلْكِ) جای تختگاه
(قُعَاد) بالضم بیماری ستور که در
رانهای وی پدید آید و در پای
اسپ یا بیماری است که صاحب
خود را فرونشاند
(قَعُود) کصبور شتری که شبان
برای حاجات خود نگاه دارد
قَعُودَة بالتاء مثله اَقْعِدَة وقُعُدَة
ککتب وقِعْدَان بالکسر وقَعَائِد
جمع ونیز قَعُود شتر جوانه
که نخست در بار و بر نشست آمده
باشد تا آنکه ششم سالگی در آید
و شتر بچه از مادر جدا شده
(قُعَيْدٌ) مصغر قعود به جاء المثل
يقال اتَّخَذُوهُ قُعَيْدَ الْحَاجَاتِ اذا
امْتَهَنُوا الرَّجُلَ فِي حَوَائِجِهِمْ
(قَعِيدٌ) کامیر ملخ که هنوز پر
راست نکرده باشد و دیر
و مِنْهُ قَعِيدَكَ لَا تَفْعَلَنَّ
ای بِأَبِيكَ ونیز قَعِيدَكَ
الله کلمه استعطاف است مثل
قِعْدَكَ الله بالکسر وقَعِيدَكَ
الله یعنی سوال میکنم ترا بخدا و
قیل کانَّهُ مَعَكَ يَحْفَظُهُ عَلَيْكَ او
بِصَاحِبِكَ الَّذِي هُوَ صَاحِبُ كُلِّ نَجْوَى
ونیز قَعِيدٌ) همنشین وقُعْدُدُ
النَّسَبِ) ای قریب الاباء الی الجد
الاکبر قُعْدُدٌ کعصفور واَقْعَدُ
بالفتح مثله
(قَعِيدَةُ الرَّجُلِ) زن مرد
(قَعِيدَات) جمع ونیز قَعِيدَات
پالانها و زینها
(رَجُلٌ قُعْدُدٌ) کبرتن وجدت
مرد قریب پدران بجانب جد
اکبر و نیز بدیران بجانب او از لغات
اضداد است ونیز قُعْدُدٌ مرد
بد دل ناکس باز ایستاده از
مکارم اخلاق خوار و حقیر و کم
نام وکان يقال لعَبْدِ الصَّمَدِ بن
علی بن عبد الله بن عباس قُعْدُدُ
بنی هاشم یمدح لغمن وجه لان الولاء
للکبر ويُذَمُّ مِنْ وَجْهٍ لانَّهُ مِنْ اولاد
الهرمی وینسب الی الضعف
(اِقْعَاد) بالفتح بیماریست که
دران شتر عارض شود و بر جا مانده
گرداند اِقْعَاد بالکسر مثله
(مَقْعَد) بالفتح نشستنگاه مَقْعَدَة
مثله ویقال هو مني مَقْعَدُ
الْقَابِلَةِ ای فی القرب
(مَقَاعِدُ) جایهای نشستن مردم
(ن) قَعَدَتِ الْمَرْأَةُ قُعُودًا بالضم
باز ایستاد از حیض و زه و نکاح و
ابنة قَعْدِي) کنایت از دواه است
ابنة قُومِي مثله ونیز قُعُود)
بالضم ومَقْعَد بالفتح نشستن
یا قعود از قیام است وجلوس از ضجعه و
سجدة ونیز قُعُود) برخاستن
از لغات اضداد است وسینه بر زمین
نهادن مرغ و مرد خوار و لازم گرفتن
جای را و مال میان بار آوردن خرما
بن و تحریف و همدست خود توانستن ج ٣
و آماده کردن برای کار زار و همدستان
آنرا و تنه گرفتن نهال خرما و
ناکدخدا ماندن زن وثُوبٌ
لَا يَقْعُدُ تَطِيرُ بِهِ الرِّيحُ ای لا تصير
الرِّيحُ طَائِرَةً بِهِ
(مُقْعَد) کمکرم هر بیت از شعر که
دران زحاف واقع شود یا آنچه در
عروض آن نقصانی باشد و مردی
بی ساز سر و بچه کرکس و کرکس
شکار کرده که پران گرفته باشد و
رَجُلٌ مُقْعَدُ الْاَنْفِ) مرد گسترده

بینی وانکه سر بینی او فراخ باشد
ولنگ و پستان فروشسته و نیز
مُقْعَد) قعاد زده و بر جای مانده
(مُقْعَدَة) بالتا زنبیل از برگ
خرما و چاهی که بی آب بر آمده
گذاشته باشند آنرا مُقْعَدَات
جمع و نیز مُقْعُدَان) غوکها
و جوزه مرغ سنگخوار پیش از انکه
برخیزد
(اَقْعَدَهُ اِقْعَادًا) خدمت کرد
آنرا و کفایت کرد کسب او را و نیز
(اِقْعَاد) نشانیدن و لنگ شدن
و بر جای مانده گردانیدن و کندن ج ٣
چاه را بقدر قعده و نشستن جای
یا تا آب نارسانیده گذشتن آنرا
(قَعَّدَهُ تَقْعِيدًا) خدمت کرد
او را و کفایت کرد کسب و ورزش
او را
(مُقَاعِد) حافظ و نگاهبان للواحد
والجمع والمذکر والمؤنث والوحش
و طیر انچه پس پشت درآید
(مُقَاعِدَة) زن و چیز پست بر
هیات جامه دان که بر وی می
نشینند و غراره که در وی گوشت
خشک و نان و جز آن نهند و ریگ

توده گرد و کوه چسپیده بزمین
(تَقَعَّدَهُ) قیام نمود بامر او و باز
داشت آنرا از حاجت وی و تَقَعَّدَ
عَنِ الْاَمْرِ) ترک داد آنرا و نشست
از ان و نیز واداشت او را
از آن کار
(تَقَاعَدَ بِهِ فُلَانٌ) ای لم
يخرج اليه من حقه
(مُقْعَنْدَد) بچه کرگس
و کرگس شکار کرده پر گرفته
(اِقْعَنْدَدَ بِالْمَكَانِ) اقامت
کرد در آن جاے
(اِقْتِعَاد) قعده ساختن شتر را

ق ع ر

(قَعْر) بالفتح تک و پایان هر چیزے
(قُعُوْر) بالضم جمع و مغاک بزرگ و
کوهی شگافته در زمین برابر و شهر
يقال ما في هذا القعر مثله اے
في هذا البلد
(قَعْرَة) بالفتح انچه در تک کاسه
و مانند آن باشد و بضم و کوهی شگافته
در زمین برابر
(قُعْرَة) بالضم زمین پست و هموار
(قَعَر) محرکه خرد و دانش
(قَصْعَةٌ قَعِرَةٌ) کفرحة کاسه که

در وی چیزے بقدر پوشش تک
باشد قَصْعَةٌ قَعْرَى کسکری مثله
و اِمْرَأَةٌ قَعِرَةٌ) زن دور شهوت
یا آنکه یزی شهوتش در تک فرج باشد
یا انکه مبالغه خواهد در جماع
(قَعِيْر) کامیر دور تک
(اِمْرَأَةٌ قَعِيْرَةٌ) کسفینه بمعنی
اِمْرَأَةٌ قَعِرَةٌ است و قَصْعَةٌ قَعِيْرَةٌ
کاسه مغاک
(قُعَيْر) کزبیر نام مردے
(قُعَاب) کغراب کوهے است
(قَعُوْر) کصبور دور تک
(اِنَاءٌ قَعْرَان) کسکران آوند
مغاک و آوندکه در تک آن چیزی اندک باشد
(قَعْرَاء) کصحرا موضعی است
(قَيْعَر) کحیدر مرد لب پیچیده
وقت سخن قَيْعَار بالفتح مثله
(قَعُّوْر) کتنور چاه دور تک
(مِقْعَار) مرد و پیمان لب در
سخن و قَعْبٌ مِقْعَارٌ) قعب فراخ
دور تک و بنو المقعار) بطنی است
(ف) قَعَرَ الْبِئْرَ قَعْرًا) بالفتح بتک
چاه رسید یا مغاک کرد آنرا و قعر
الْاِنَاءَ) آشامید هر چه در آن بود
و قعر الثريدة) از تک آشکنه خورد

و قَعَرَهُ) بزمین افکند او را و قعر
النَّخْلَةَ) از بیخ برید آنرا یا کاوید
و قَعَرَتِ الشَّاةُ) بچه ناتمام افکند
(ك) قَعُرَ قَعَارَةً) ککرامة دور تک
گردید
(اِقْعَار) بتک رسانیدن چاه را
و دور تک ساختن
(قَدَحٌ مُقَعَّرٌ) کمعظم کاسه مغاک
(تَقْعِيْر) بمغ فرو شدن و لب
پیچیدن در سخن و باقصے دهن سخن
گفتن يقال قَعَّرَ في الكلام اى
تَشَدَّقَ و بانگ و فریاد کردن
(تَقَعُّر) لب پیچیدن در سخن و
باقصی دهن سخن گفتن و دور در
شدن در کاری و بتکلف فصاحت
نمودن
(اِنْقِعَار) از بیخ بریده شدن
و برکنده گردید آن درخت و بر
زمین افتادن

ق ع ر ط

(قَعْرَطَة) باز کردن بنا و
ویران ساختن

ق ع ز

(ف) قَعَزَ الْاِنَاءَ قَعْزًا) بالفتح
پر کرد و خورد از شراب و جز آن و قعز ما

فی الاناء) نیک نوشید و نگذارد چیزے را

قعس

(قعس) بالفتح خاک بدبو
(قعس) محرکة سینه بیرون آمدن و درآمدن پشت ضد حدب والفعل من سمع
(قعس) ککتف برآمده سینه درآمده پشت
(اقعس) مرد برآمده سینه درآمده پشت و اسپ که پشت او پست و پس او بلند باشد و شتریکه گردن و سر او سوی پشت مائل باشد و شب دراز و مرسرفراز و بزرگ قدر و باعزت و ارجمندی پایدار و کوهی است بدیار ربیعه که آن را ذوالهضبات گویند و خرمابنے و زمینی است دیار و اقعسان اقعس و بهیره اند پسران ضیضم و نیز اقعس و مقاعس پسران ضمرة بن ضمره
(قعساء) کصحراء مؤنث اقعس و مور سینه و دنب برداشته و نام اسپ معاذ نهدی و عزة قعساء ارجمندی پایدار

قعاس) ککتاب کوہے است
قعاس) کغراب بیماریست که گوسپند از بسیار خواری پیدا گردد و بکشد
قعسان) کسکران موضعی است
قوعس) کجوهر سطبر کردن و درشت و سخت پشت از هر چیزے
(قعوس) کجرول پیر کهن سال
(قعسوس) بالضم لقب است مر زن حقیر فرومایه زشت را
(قعیسیس) مصغراً نام مردی
(اقعاس) توانگر و بسیار چیز و مال گردیدن
(مقاعس) بضم المیم پدر حی است از تمیم و هو لقبه و اسمه الحارث بن عمرو بن کعب بن سعد بن زید مناة بن تمیم لقب لانه تاخر عن حلف کان بین قومه
متقاعس) مرد درآمده پشت برآمده سینه
(تقاعس) باز پس شدن از کاری و دیری کردن و پس ماندن و خویشتن را کشیدن از کارے و سرباز زدن یقال تقاعس الفرس اذا لم ینقد لقائده

(تقعوس) کهن سال شدن و ویران گردیدن خانه
(مقعنسس) کمحرنجم سخت و درشت مقاعس) بالفتح جمع بعد حذف الزیادات النون والسین الاخیرة وانما لم تحذف المیم لانها دخلت بمعنی اسم الفاعل
مقاعیس) کذلک والیاء عوضا المحذوف وانت فی التعویض بالخیار وانما یکون التعویض لازما اذا کانت الزیادة رابعة وتصغیره مقیعس ومقیعیس) والیاء عوض من النون وقعیس بحذف المیم والنون والسین الاخیرة والاول قول سیبویه والاخیر قول المبرد
اقعنساس) سپسایگی بازگشتن و سپس ماندن

قعسب

(قعسبة) شتاب دویدگی از ترس و شتافتن
قعاسب) کعلابط بلند بالا

قعسر

(قعسر) کجعفر دیرینه و انچه نخستین برآید از خربزه ریزه و شکرف و سخت قعسری مثله ده

الیاء مثله یقال رجل قعسر و جمل قعسری ای ضخم شدید و نیز قعسری) چوبک که بدان آسیای دستی گردانده شود
(قعسرة) کدحرجة نیرومندی بر چیزے و سختی و درشتی و سخت و توانا شدن

قعش

(قعش) بالفتح برشستنی است شبیه هودج قعوش) بالضم جمع و نیز قعش) گرد آوردن و خمانیدن سرچوب بسوی خویش و شکستن و ویران کردن بنا و جز آن را والفعل من فتح
قعشاء) ناقه بلند برداشته سر
قعوش) کجرول مرد سبک و چست و شتر درشت اندام شگرف
قعوشة) کدحرجة بر زمین زدن کسی را یقال قعوشه اذا صرعه
(تقعوش) ویران شدن و کلان سال گردیدن
انقعاش) از جای برکنده شدن و رفتن قوم و ویران گردیدن دیوار

قعص

(قَعَص) بالفتح مرگ شتاب کش
(قُعَاص) کغراب بیماریست
گوسپند را که در حال کشد وبیماری
است که در سینه حادث گردد وگوئی
میشکند گردن را وفی الحدیث
مُوتَان یکُون فی الناس کقُعَاصِ
الغَنَم
(قَعُوص) کصبور گوسپند که برند
دوشنده را ودوشیدن ندهد
قَعَّاص کشداد شیر شتاب کشنده
شکار را
مِقْعَص) کمنبر شیر که زود
بکشد شکار را مِقْعَاص) بالکسر ج ۳
مثله
(ف) قَعَصَهُ قَعَصًا) برجای کشت
او را ونیز قعص مردن برجای
بی نقل وجنبش یقال فُلانٌ مَاتَ
قعصًا اِذَا اَصَابَتهُ ضربةٌ اورمیةٌ فمات
مکانه وفی الحدیث من قُتِلَ قعصًا
فقد استوجب المآبَ
(س) قُعِصَتِ الشَّاةُ قَعَصًا)
مجهولا قعاص زده گردید گوسپند
مُقْعُوصَة نعت است از ان و
قَعِصَتِ الشَّاةُ) قعوص گردید
(اِقْعَاص) برجای کشتن کسی را
یقال ضَرَبَهُ فَاَقْعَصَهُ ای قَتَلَهُ مکانه
(اِنْقِعَاص) در حال مردن وو تاه
شدن چیزی را

قاع ص د

(اِقْعِنْصَاد) کوتاهی کردن در
کار کشت

قاع ض ب

(قَعْضَب) کجعفر سطبر نیک دلیر و
توانا ونام مردی که نیزه وسنان
ساختی
قَرَبٌ قَعْضَبِیٌّ) بالفتح نسو با قرب
سخت
(قَعْضَبَة) سختی ودرشتی واز
بیخ برکندن

قاع ض م

(قَعْضَم) کجعفر وزبرج سست
یا مرد کهن سال دندان ریخته

قاع ط

(قَعْط) بالفتح گوسپندان بسیار
ونیز قَعْط) بستن وتنگ کردن
وسخت تنگ گرفتن بر غریم و
بد دل شدن وفروتن وخوار
گردیدن وخشم گرفتن وسخت
بانگ وفریاد کردن وسخت
راندن ستور را وراندن ودور کردن
وگشاده ووانمودن وعمامه بستن و
خشک شدن والفعل من فتح
قَعْطَة) بالتاء یکبار تنگ گرفتن
(رجل قُعَاط) کسحاب مرد سخت
راننده ستور ودرشتی کننده بران
رجل قِعَاطٌ ککتاب مثله
(مِقْعَطَة) کمکنسة دستار بزرگ
یا عام است
(س) قَعِطَ فُلَانٌ قَعَطًا) محرکة
خوار گردید ورام شد
(قُعُوط) بازکردن بنای ویران
ساختن
اَقْعَطَ القَومُ عَنهُ اِقْعَاطًا) وا
شدند از وی وجدا گردیدند
ونیز اِقْعَاط) بانگ وفریاد کردن
ودرشتی نمودن در سخن وفحش
گفتن یقال اَقْعَطَ فِی القَولِ وخوار
وسبک داشتن
(مُقَعَّط) کمعظم بار بر داشته شده
بر ستور
مُتَقَعِّطُ الرَّاْسِ) بکسر العین مرد
سخت در پیچان ومرغول موی
وسختی کننده در امور
(تَقْعِیط) تنگ کردن وبیک راندن
ستور را وفحش گفتن ودرشتی
کردن در سخن
(اِقْتِعَاط) عمامه بستن بی در آوردن
آن زیر زنخ منه الحدیث
انه علیه السلام نهی عن الاقتعاط
وامر بالتَّلَحِّی

قاع ط ب

(قَرَب قَعْطَبِیٌّ) بالفتح نسو با قرب
سخت یعنی شب روی که صبح
آن بر آب رسند
قَعْطَبَة) بریدن وجدا کردن

قاع ط ر

(قَعْطَرَة) بر زمین افگندن کسی
را واستوار گردانیدن و پر کردن
اِقْطِعْرَار) سیری شدن وم از
آسه ودمه

قاع ط ل

جَوَّاس بن قَعْطَل) کجعفر شاعری
است واسمه ثابت ولقب
بالقعطل بقول رجل من بنی زید بن
ثمامة فظل یمنینی الامانی خالیا
وقعطل حتی قد سئمت مکانیا
قَعْطَلَهُ قَعْطَلَةً) بر زمین افگند
وی را وقَعْطَلَ علی غریمه)
سخت تنگ گرفت بر غریم در تقاضا
وقَعْطَلَ فی الکلام) بسیار

لغت

ق ع ظ

(اِقْعَاظ) دشوار گردانیدن بر کسی

ق ع ع

(مَاءٌ قُعٌّ) بالضم آب نیک تلخ (مَاءٌ قُعَاعٌ) کغراب آب سخت تلخ سطبر

(قَعْقَعَة) کدحرجة آواز سلاح ونحو آن وبانگ دندان که وقت سخت خائیدن چیزی برآید وآواز تندر ومانند آن وآواز سیر ومانند آن وحکایت کردن آواز سلاح یا عام است قعقاع بالکسر مثله فیهما ورفتن در زمین وجنبانیدن چیز خشک ودرشت با بانگ گادرانیدن بلفظ قَعْ قَعْ وگردانیدن تیر قمار وقت باختن ورفتن در زمین وجنبیدن یقال قَعْقَعَتْ عُمُدُهُمْ یعنی کوچ کردند وفی المثل مَا یُقَعْقَعُ لَهُ بِالشِّنَانِ مجهولا درحق شخصی گویند که بسختیهای روزگار خوار وذلیل نگردد ونترسد وباک ندارد بچیزهای بی حقیقت

(قُعْقُعٌ) کهدهد عکه یا مرغی است دیگر وشتی پیسه دراز نول ودراز پای

(حِمَارٌ قُعْقُعَانِیٌّ) بالضم خر سخت آواز

(قَعْقَاع) بالفتح آنکه از بندهای پایش آواز برآید وقت رفتن قعقعانی منسوب بمثله وخرمای خشک وتب لرزه وراه دشوار منه قیل قرب قعقاع لانهم یجدون فی السیر وراهی است از یمامه تا بکوفه وقعقاع بن ابی حدرد وقَعْقَاع) بن معبد بن زرارة صحابیان اند

وقَعْقَاع بن شَوْر) تابعی که در حسن محاورت بدو مثل زنند وموضعی است بشریف ببلاد قیس

(قُعَاقِع) بالفتح بانگ تند وپیاپی ومواضع اند از بلاد قیس

(قُعَیْقِعَان) کزعیفران مصغرا کوهی است باهواز نرم سنگ که از سنگش ستونهای جامع بصره ساختند ودیهی است دوران آبی است وکشت زاری بر دوازده کروه از مکه در راه حرف بسوی یمن وکوهی بمکه روبسوی کوه ابی قبیس دارد سمی به لان جرهم کانت تجعل فیه اسلحتها فتقعقع فیه او لانهم لما تحاربوا وقطوراء قعقعوا بالسلاح فی ذلک المکان

(ن) قَعَّهُ قَعًّا) دلیر گردید بروی در سخن

(مُقَعْقِع) بکسر القاف الثانیه آنکه قداح را میگرداند در میسرت

(اِقْعَاع) باب تلخ و قرکا رسیدن قوم در کندن چاه وفرود آمدن قوم بدان آب

(طَرِیقٌ مُتَقَعْقِعٌ) بکسر القاف الثانیه راه دور ودراز که رونده اش را کوشش تمام لازم آید

(تَقَعْقُع) مضطرب شدن جنبیدن ویقال تَقَعْقَعَتْ عُمُدُهُمْ یعنی کوچ کردند وفی المثل من یجتمع یتقعقع عُمُدُهُ یعنی هر اجتماعی را پراگندگی است یا آنکه چون مردم فراهم آیند وباهم نزدیک شوند شری وفسادی پیدا گردد که سر بپراگندگی کشد یا معنیش آنکه هر که از بسیاری مردم وترتیب امور دیگران برشک آید خبر دو دانش وای درمعرض زوال وانتشار افتد

ق ع ف

(قَعَف) محرکه از بیخ بر افتادن یا از پای بر افتادن دیوار وکوه خرد بر یکدیگر خاصة والفعل من سمع

(قُعَاف) کغراب سیل سخت که همه را برد

(قَاعِف) باران درشت

(ف) قَعَفَ النَّخْلَةَ قَعْفًا) بالفتح از بیخ برکند ازا وقَعَفَ مَا فِی الْاِنَاءِ) خورد آنچه در آوند بود و قَعَفَ فُلَانٌ) برکند خاک زپای خود از سخت پاسپردگی وقَعَفَ الْمَطَرُ) کاوید باران روی زمین را وبرد سنگ ریزه را از آن

(تَقَعُّف) بمعانی انقعاف است

(اِقْتِعَاف) درهمه معانی انقعاف آید وبخواهش گرفتن چیزی را

(اِنْقِعَاف) فروریخته شدن روی کوه واز بن درافتادن دیوار وازجای رفتن چیزی

ق ع ف ز

(قَعْفَزَی) بالفتح مقصورا نوعی از نشست که در آن زانو وران باهم چسپانند وخویشتن درچینند یقال فلانٌ جَلَسَ الْقَعْفَزَی

(قُعْفُوز) کعصفور گیاهی است

سج

(شجرةٌ مُتَقَعْفِزَةٌ) بکسر الفاء
درخت بر روی در افتاده
قَعْفَزَهُ الکلامَ قَعْفَزَةً) سخن
اراده وقع او کرد از نفس خود
وقَعْفَزَ فی المشی) بگام تنگ
کوتاه رفت وقَعْفَزَ الرّجلُ) هر دو زانو
وران چسپانیده ودستها گرد زانو
حلقه کرده نشست همچو
مستعد کاری را
(تَقَعْفُز) فرو خفتن شتر
اِقْعَنْفَاز) خویشتن درچیده
نشستن یا بر سرپا درو نشستن ج
ق ع ق ب
قَعْقَبَة) کدحرجة زخم وزخم
کردن
ق ع ل
(قَعَل) بالفتح چوبی که زیر شاخهای
سبز رز نهند وسنگ زفت
نافرجام
(قَعِیل) کامیر خرگوش نر
(قُعَال) کغراب شگوفه انگور مانند
آن قعاله مثله یا آنچه از گلش بیفتد
وشم ریزان از شتر
(قاعِلَة) کصاحبة کوه دراز بلند
قواعل جمع

قَوْعَلَة) کجوهرة موضعی است و
کوه خرد وپشته خرد وعُقَابُ
قَوْعَلَة) علی الصفة والاضافة
عقاب کوه باشد یا عقاب آرنده
برکوه
(قَیْعَلَة) کحیدرة زن درشت
بزرگ جثه وعقاب که بر سر کوه جای گیرد
یقال عُقَابٌ قَیْعَلَةٌ علی
الصفةِ والاضافة
قَعْوَلَة) کدحرجة نوعی از رفتار
وآن پیش درآمدگی پای است
بر پای دیگر در رفتار و بر سر کوه
یا پشته نشستن یقال قَوْعَلَ فلانٌ
قوعلة اذا قعد هو علی الجبل والاکمة
(اِقْعَال) گل کردن رز یقال اَقْعَلَ
الکَرْمُ اذا انشقت عنه قُعَالَتُه
(مُقْتَعَل) للمفعول تیر نیکو
ناتراشیده
(اِقْتِعَال) دور کردن گل رز را
و پاشیدن آنرا
(اِقْعَالَّ الکرمُ) کاشعل گل کرد
انگور
(صَخْرَةٌ مُقْعَالَّة) سنگ بزرگ
جدا ایستاده از زمین
(اِقْعِیلَال) راست شدن سوار

ق ع م
قَعَم) بالفتح بانگ گربه
قُعْمَةُ المال) بالضم برگزیده وبهترین
از شتران
(قَعَم) محرکة کجی وبلند برآمدگی
است در سرین وکژی بینی
(قَیْعَم) کحیدر گربه وشتر سطبر
سالخورده
(س) قَعِمَ قَعَمًا) بسیار گردید
(اُقْعِمَ اقعاما) مجهولا بسیار گردید
ونیز اقعام بلند برآمدن
آفتاب وگزیدن مار وهلاک
کردن آن
ق ع م ص
قَعْمَصَة) یکبار پلیدی انداختن
یقال قَعْمَصَ فلانٌ ای وضع
قُعْمُوصَةً مرة
(قُعْمُوص) کعصفور سماروغ و
پلیدی مردم وجز آن
ق ع م ط
(قُعْمُوط) کعصفور پارچه دراز
که بر بچه پیچند
قُعْمُوطَة) بالهاء گوبک کوه
گردان
ق ع ن

(قَعْن) بالفتح کاسه بزرگ که در آن
خمیر سازند ومعرفه نام جد حجاج
بن علاج که از اشراف کوفه
است
(قَعَن) محرکة سخت کوتاهی بینی
و برآمدگی سر بینی از اضداد است
وکشادگی میان دو پای وقت
رفتن
(قُعَیْن) کزبیر بطنی است از بنی
اسد
(قَعَان) کسحاب کوتاهی بینی و
برآمدگی سر آن
(قَیْعُون) بالفتح گیاهی است
ق ع ن ب
(قَعْنَب) کجعفر درشت سخت و
شیر بیشه قُعَانِب کعلابط مثله
فیهما ورو باه ونیز نام جد محمد بن
مسلمة
(قَعْنَبَة) کدحرجة زن کوتاه بالا
کجی یقال فی فلانٍ قَعْنَبَةٌ
(قُعْنُب) کقنفذ بینی کژ
(عقابٌ قَعْنَبَاةٌ) کعقنباة عقاب
تیز چنگال
ق ع و
(قَعْو) بالفتح چرخ چاه چوبین

باشد یا آهنی مانند آن و محور آهنی
و دو چوب بکره دلو که تیر چرخ بر آن
باشد یا آهنی ست که بر و بکره
گردد و هما قعوان قعی کدلی جمع
فی الکل و رجل اُقعو العجیزتین)
مرد لاغر سرین یا درشت و سطبر
سرین یا آنکه سرینش بر آمده و
ناگسترده باشد
(اقعی) کاحمر آنکه سر بینی او بلند
و بر استخوان چسپان باشد
(قعواء) کصحراء مؤنث اقعی و زن
باریک ران و زن باریک ساق
(ن) قعا الفحل الناقة وعلیها
قعواً بالفتح وقعوّاً بالضم و شد الواو
برجست بر ناقه گشنی کند یا نه و
قعا الطائر برجست مرغ بر ماده
(س) قعی الارنبة قعًا) کعصا
بلند گردید سر بینی و برنشست
بر استخوان
(مقعی) کمحسن بر کون نشسته
وفی الحدیث انه علیه السلام
اکل مقعیاً
(اقعی فی جلوسه اقعاءً)
تکیه زد بر چیزی که پس پشت
وی بود و نیز اقعاء سباع کی

برگردانیدن اسپ او بر کون نشستن
سگ فنهی عن الاقعاء فی الصلوة
وهو ان یضع الیتیه علی عقبیه بین
السجدتین علی تفسیر الفقهاء وفی
اللغة هو ان یلصق الیتیه بالارض
وینصب ساقیه ویتساند الی ظهره
و نیز بلند و بر استخوان چسپان
گردیدن سر بینی
(اقتعاء) برجستن گشن بر ماده
گشنی کند یا نه

باب القاف فصل الفاء

ق ف ء

(س) قفئت الارض قفأً)
بالفتح برگردید و تباه گشت گیاه
از باریدن باران یا خاک آلود کرد
تو چه یا باران گیاه را پس ستور نخرید
آن را لغة فی قفیء وقد ذکر
(اقتفاء) باز دوختن توشه دان
و پشیزه را میان دو پشیزه آن
در آوردن

ق ف ت ل

(قفتلة) بشتاب سپردن چیزرا
و از بیخ بر کندن

ق ف ح

(قفیحة) کسفینه مسکه که بر آن
شیر گوسپند دوشند
(عجاجة قفحاء) کصحراء گرد و
دود که شاخ شاخ سطر آید
(ف) قفحه قفحاً) بالفتح
ناپسند یدا نرا و ناخوش داشت
وقفح عن الطعام) باز ایستاد
از طعام وقفح الشیء) سفوف
ساخت آن را.

ق ف خ

(قفخ) بالفتح بر سر و بر هر چیز میان
کاواک زدن قفاخ بالکسر
مثله ولا یکون الا علی الراس او شیء
اجوف والفعل من فتح
(قفخة) بالفتح گاو ماده گشن جو
(قفیخة) کسفینه طعامیست که از
خرما و پیه ترتیب دهند و اندام
پر گوشت
(قفاخ) کغراب زن گرد اندام
نیکو خلقت متناسب اعضا
(اقفخت البقرة اقفاخاً) گشن جو
شد گاو ماده وکذا اقفخت
الذئبة ای ارادت السفاد

ق ف خ ر

(قفاخر) کعلابط بزرگ اندام
قفاخری) منسوباً مثله ونیز

(قفاخری) فائق و بهتر از نوع خود
و نازک اندام پر گوشت
(قفاخرة) بالتاء زن نیکو خلقت
(قفاخریة) بالضم و شد الیاء
زن شگرف بزرگ جثه
(قنفخر) کجردحل بزرگ اندام
و بیخ گیاه بردی

ق ف د

(اقفد) فرو هشته گردن یا سطبر
گردن و آنکه بسر انگشتان پای راه
رود و پاشنه اش بزمین نرسد و
مرد فربه دست فربه پای کوتاه انگشتان
ج ٣ و ستور که بسر سم وی خمیدگی
باشد در رفتن یقال فرس اقفد
وهو عیب فیه
(قفدانة) محرکة غلاف سرمه دان
و کیسه چرمین که در آن خوشبوی
و جز آن نهند قفدان بدون
التاء مثله فارسی ست و معرب
(ض) قفده قفداً) بالفتح طپانچه
بر گردن وی زد وتقفد
فلان) کار کرد
(س) قفد قفداً) بالفتح باز
دست و پا کوتاه انگشتان گردید
و نیز قفد) خمیدن سپل شتر

بجانب چپ قال ابو عبیدة القفد
لا یکون الا فی الرجل وقال الاصمعی
القفد ان یمیل خف البعیر من
الید والرجل الی الجانب الانسی
فان مال الی الوحشی فهو اصدف
وایستاده شدن بند دست وبرسم
پیش آمدن بند دست ستور و
عمامه بی شمله بستن قفداء
بالفتح والمد کذلک یقال اعتم
القفداء اذا لم یسدل

ق ف د ر

(قفندر) بالفتح کجعفر زشت پیکر
ناخوش وبد اقفندر کسمندل شله
ونیز قفندل درشت وسخت سر ج ۳
وخرد سر وسطبر یا کوتاه بالا گرد اندام
وسپید

ق ف ر

(قفر) بیابان بی آب وگیاه
وزمین خالی قفرة بالتا شله قفار
بالکسر وقفور جمع ویقال نزلنا بنی
فلان فبتنا القفرا لم یقرونا یعنی
مهمان نداشتند مارا وموی وخبز
قفر نان بی نان خورش ونیز قفر
کاوزن که جهت کارکشت ازما در
جدا کنند او را وقفر الیهود حمر
است درسموم گرم وخشک
(قفر) ککتف کم موی گرگ بیابانی
(قفیر) کامیر سرکین خشک یا کیسه
وطعام بی نان خورش خنور بزرگ
وآبی است در زمین عذره براه
شام وزنجبیل
(قفیرة) نام مادر فرزدق
(سویق قفار) کسحاب پست
ناشورانیده وخبز قفار نان
بی نانخورش ونیز قفار لقب خالد
بن عامر مدان جهت که در مهمانی
ولیمه نان وشیر خورانیده بود
وچیزی ذبح نکرده
(قفور) کتنور غلاف شکوفه خرما
(قافور) شله وکوهی است وغلاف
خرمای نورسیده
(مقفار) بالکسر بیابان بی آب وگیاه
(ن) قفر اثره قفرا درپی او
رفت وپیروی کرد
(س) قفر ماله قفرا بالفتح کم
شد مال قفر جسمه کذلک وقفر
الطعام بی نان خورش گشت
طعام
(اقفار) خالی شدن جای از آب
وگیاه گردیدن آن وازاهل دور
افتادن مرد به صحرا وبی طعام شدن
وبی نانخورش گردیدن منه
الحدیث ما اقفر بیت فیه خل و
گرسنه گشتن وخالی وبی آب وگیاه
یافتن جای یقال اقفر البلاد ای
وجدت قفرا
(تقفیر) فراهم آوردن خاک و
جز آن
(تقفر) درپی رفتن وپیروی
نمودن
(اقتفار) درپی رفتن وپیروی
کردن وگوشت از استخوان باز کردن
وخوردن

ق ف ر ج ل

(قفرجل) کسفرجل علم است

ق ف ز

(قفیز) کامیر پیمانه است بقدر
هشت مکوک ویکصد وچهل و
چهار گز از زمین اقفزة
(قفزان) کعثمان جمع
(قفیز) کزبیر غلامی بود مر
آنحضرت را صلی الله علیه وسلم
(خیل قافزة) اسپان تیز رو که
وقت دویدن جهند خیل قوافز
کذلک ونیز قوافز بالفتح عوکان
(اقفز) اسپ که دستش تا رسغ
سپید باشد
(قفزی) محرکة مقصورا برجستگی
اسم مصدر است ونوعی از نشان
اسپ شتر یقال جاءت الخیل
تعدو القفزی
(قفاز) کرمان نوعی از غلاف دست
پر از پنبه که زنان درسرما پوشند
وهما قفازان یا نوعی از زیور
دست وپای واهنی است تنکه دارد
که بر آن بازنشیند وسپیدی موی
گرداگرد سم اسپ
(قفیزی) کسمیهی بازی است
مر کودکان را که چوبی برپای نمایند
واز بالای آن برجهند
(ض) قفز قفزا بالفتح وقفزانا
محرکة وقفازا بالفتح وقفوزا
برجست وقفز فلان بمرد
(فرس مقفز) کمعظم اسپ اقفز
(تقفیز) بحنا نگارین کردن زن
دست وپای را وقفاز پوشیدن
(تقافز) برجستن باهم

ق ف ز ع

(قفزعة) کسمندرة زن تنک
پست بالا

ق ف س

(قُفْسُ) بالضم گروهی مردم بکرمان مانند اکراد

(اَقْفَسُ) آنکه پدرش غیرعربی و مادرش عربی باشد و هرچیزکه بالد و خمیده گردد

(قَفْسَاءُ) کصحراء معده و شکم و زن فرومایهٔ ناکس

(قَفَاس) کقطام زن فرومایه ناکس

(ن) قَفَسَ قَفْسًا بالفتح وقُفُوسًا برد + وقفس الظبی دست و پایش بست وقفس فلانًا موی وی گرفت وقفس الشیئ بختم وکشیدن سخت گرفت آنرا

(س) قَفِسَ قَفَسًا بزرگ گشت کرانهٔ سربینی او

(تَقَفُّس) برجستن

(تَقَافُس) باهم برجستن یقال هما یتقافسان بشعورهما ای یتواثبان

ق ف ش

(قَفْش) بالفتح کفش معرب است ونیز (قَفْش) نوعی از سخت خوردن و بسیار گائیدن و شتاب دوشیدن و گرفتن چیزی و فراهم آوردن و شادمانی کردن و شمشیر و بچوب دستی زدن

(قَفَش) محرکه دزدان ترس و بیم دهندگان

(اِنْقِفَاش) بسوراخ درآمدن تنده و جز آن و فراهم آوردن آن دست و پا و اعضای دیگررا

ق ف ش ل

(قَفْشَلِیل) کفجلیز معرب کفچه‌گیر است

ق ف ص

(قَفْصَة) بالفتح معرفه شهری است بجانب افریقیه از آن است مالک بن عیسی و ابراهیم بن محمد محدثان و موضعی بدیار عرب و بضم

(قُفْص) بالضم کوهی بکرمان و دهی میان بغداد و عکبرا از آن است احمد بن حسن بن احمد محدث صالح و گروهی از محدثان وفی الحدیث فی قُفْصٍ من الملائکة او قفص من النور یحراك و هو المشتبك المتداخل بعضه فی بعض

(قَفَص) محرکه پنجره و آلتی است کارکشت را که گندم در آن کرده بخرمن آرند ونیز قَفَص سبکی و چستی و شادمانی و یا گرفتگی از سردی و نیز گرمی گلو و ترشی معده از نوشیدن آب بر خرما والفعل من سمع فی الکل (فَرَسٌ قَفِصٌ) الکف اسپ در ترنجیده و منقبض که تک خود را نیارد وجَرَادٌ قَفِصٌ ملخ درگرفته و بسته بال از سردی

(قَفِیص) کامیر آهنی که در متاع فدان باشد و حلقهٔ آن

(قُفَاص) کغراب بزکوهی و بیماری است که پای ستور را خشک گرداند

(قَفُوص) کصبور شهریست و بضم از آن است لُبْنی قَفُوصٍ) که باد خوش دارد

(تِلَاعٌ قَوَافِصُ) تودهای بلند

(ن) قَفَصَ الظَّبْی بست دست و پای آهورا و گردگرد ونیز قَفَص) بیکدیگر نزدیک کردن چیزی را و در پنجره درکردن مرغ و در خلیه بستن و بند کردن یعسوب را تا بیرون نیاید و دردمند کردن و برآمدن و بلند گردیدن

(اِقْفَاص) خداوند پنجره یا مرغ شدن

(ثَوْبٌ مُقَفَّصٌ) کمعظم جامه نگارین بنگار پنجره

(تَقَفُّص) فراهم آمدن

(تَقَافُص) بیکدیگر در آمدن چیزی و در آمیخته گردیدن و مشتبک شدن

ق ف ص ل

(قُفْصُل) کقنفذ شیر بیشه

ق ف ط

ج ٣

(قَفْط) بالفتح فراهم آوردن میان دو کرانهٔ کس و برجستن نر بر ماده هرچه باشد والفعل من نصر و ضرب او خاص بذوات الظلف پاداش دادن یقال قفطنا الخیر ای کافاتنا

(قِفْط) بالکسر معرفه شهری است بصعید مصر که از زمان امیرالمؤمنین علی ابن ابیطالب رضی الله عنه بر علویان موقوف است

(رَجُلٌ قِفْطِیٌّ) کجمزی مرد بسیار گائیده

(قَیْقَط) کحیدر مرد بسیار جماع

(مُتَقَفِّط) متعدد و نیک باده برکار
(تَقَافُط) بهم یار شدی نمودن نر و ماده بکشتی کردن
(اِقْتِقَاط) جسپانیدن نر اندام خود را بفرج ماده یقال التیس یقتفطها والبها
(اِقْفِیضَاط) فرج دادن بز و گوسپند نر را

ق ف ط ل

(قَفْطَلَهُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْ قَفْطَلَةً) از پیشم ربود آن را

ق ف ع

ج ٣

(قَفْع) بالفتح سپری است چوبین که مردم در وقت جنگ در پس آن بقلعه بر آیند
(قَفْعَة) بالفتح زنبیل خوردی گوشه از برگ خرما یا خوز خرما یا آوند است گرد که در آن خرمای تر و جز آن چیند و دواره که بر دغن کشان در آن کنجد در کرده بر یکدیگر نهند چند آنکه بر دغن روان گردد قِفَاع بالکسر جمع
(قَفَع) محرکه تنگی درج
(اَقْفَع) مرد که انگشتان پای او برگردیده باشد و مرد همواره سرنگون
(قُفْع) بالضم جمع
(قُفَعَاء) کصحرا گیاهی است سست و نرم چوب یا درختی است که در آن حلقهای مانند انگشتری بر آید بی پیوند و چون خشک گردد سپید و گوشش درهم کشیده از بالا تا پایین سخت درهم شده گویا نیم بآتش سوخته گردیده و پای که انگشتانش بسوی کف برگردیده
(قُفَاع کغراب بیماری است که پای گوسپند را کج گرداند
(قُفَاع گرمان شده و للاولی القماس کسائر الادواء و نیز کرمان گیاهی است درهم کشیده و بسختگی شبیه سرون و خشک آن را کف الکلب نامند
(قُفَاعِی) بالضم منسوباً مرد سرخ که از شدت سرخی پوست بینی وی برکنده باشد واَحْمَرُ قُفَاعِیٌّ سخت سرخ لغة فی قُفَاعِیّ مقدمة الفاء
(قَفَّاع) آنکه مال را خرج نکند یقال فُلَانٌ قَفَّاعٌ لِمَالِهِ ای لا ینفقه
(قُفَّاعَة) کرمانه و بتخفیف دامی است که از شاخ خرما کنند و بدان مرغان را شکار کنند
(مِقْفَعَة) کمکنسه چوب که بدان انگشتان زنند
(ف) قَفَعَ الاَصَابِعَ بِالْمِقْفَعَةِ زد انگشتان را بانگشت زنه و قَفَعَهُ عَنْهُ باز داشت او را از آن
(س) قَفِعَت الاُذُنُ قَفْعًا بالفتح قفعا گردید گوش و نیز قفع درکشیده شدن دست و پا و جز آن
(مُقَفَّع) کمحدث مرد که همواره سرنگون باشد
(رَجُلٌ مُقَفَّعُ الْیَدَیْنِ) کمعظم مرد ترنجیده و برا گرفته دست و مروان بن مقفع تابعی است و ابو محمد عبد الله بن مقفع زبان آور است که قبل السلام نامش روزبه یا داذبه بن داذجشنش بود و کنیت ابو عمرو و لقب ابوه بالمقفع لان الحجاج ضربه فتقفعت یده
(تَقْفِیع) نگاهداشتن یقال قَفَّعَ هٰذَا ای اَوْعِهِ
(تَقَفُّع) درترنجیدن
(اِنْقِفَاع) باز ایستادن

ق ف ع د

(قَفْعَدَد) کسفرجل لیست قامت

ق ف ع ل

(اِقْفِعْلَال) یراگرفتن دست و درهم کشیده شدن

ق ف ف

(قَفّ) بالفتح تره و سبزی خشک
(قِفَّة) بالکسر کوه بچه نوزاده
(قُفّ) بالضم زمین بلند و چیزی است که به تبر ماند و کوتاه بالا و پشت چیزی و حلقه تبر و مردم اوباش و مردم باهم آمیخته از هر جنس و ابر سیاه شبیه کوه و حِجَارَةٌ غَاصٌّ بَعْضُهَا بِبَعْضٍ لَا یُخَالِطُهَا سُهُولَةٌ وَهُوَ جَبَلٌ غَیْرَ اَنَّهُ لَیْسَ بِطَوِیلٍ فِی السَّمَاءِ فِیهِ اِشْرَافٌ عَلٰی مَا حَوْلَهُ وَفِیهِ حِجَارَةٌ مُنْقَلِعَةٌ عِظَامٌ کَالْاِبِلِ الْبُرُوکِ وَعِظَمٌ وَرُبَّ قُفٍّ حِجَارَتُهُ فِنَادِیرُ اَمْثَالُ الْبُیُوتِ وَقَدْ یَکُونُ فِیهِ رِیَاضٌ وَقِیعَانٌ قِفَافٌ وَاَقْفَافٌ جمع و نیز قُفّ رودباری است بمدینه اضاف الیه زهیر شیئاً آخر و ثناه فقال کم للمنازل من عام و من زمن لال

اسماء فالقعف بن فالوكن
(قُعّه) بالضم كدوی خشک میانه
تهی کرده که دروی زنان پنبه نهند
ویقال کبر فلان حتی صار کانّه
قُعّه وآوندی شبیه کدو که از برگ
خرما سازند وموش وزمین بلند
ومرد ریزه اندام پایست قد ست
وبفتح وخرگوش وچیزیست کبتبر ماند
ودرخت پوسیده خشک
وقیس قُعّة ممنوعه لقبی است
(قُعّة) مثلثه قشره ولرزه تپ
وفراخه آن
(قعیف) کامیر گیاه خشک تره
وسبزی نیکو خشک یقال للابل فیما
شاءت من قعیف وخفیف
(قعقان) گکتان نشان پی یقال
اتیته علی قعقان ذلک وقافیته[1]
اثره وهنگام یقال هذا قعقانه
امانت دار یقال هو قعقان ای
امین وقعقان کل شیء
جماعته واستقصاء معرفته
(قعقاف) کشداد سیم درزد
میان انگشتان
(قعقف) نرخ شتر وهما قعقفان
(ن) قعّ قعًا) بالفتح فراهم آمد

بعض چیزی با لبعض ودرهم شد
چندانکه شبیه گردید
(ض) قعّ العشب قعوفًا)
خشک گردید وقعّ الثوب)
خشک شد جامه وقعّ شعره)
درواشد موی برتن وبرخاست
ترس جزآن وقعّ الصیرفی)
سیم درزد میان انگشتان
(قعقعة) لرزیدن از سرما وجزآن
وجنبیدن کام دهن ودندان باهم
درخوردن وخشک شدن گیاه
(اقعاف) بازایستادن گیاه
از بیضه وفراهم آوردن بیضها ورفتن
اشک از چشم وبلند برآمدن سیاهه چشم
(استقعاف) درترنجیدن و
خشک شدن از پیری
(تقعقف) خشک شدن گیاه
وبرهم خوردن دندان
قفل
(قفل) بالفتح هرچه خشک گردد
از درخت وبقیه است نزدیکان والمنازل
(قفلة) بالفتح بس کردن ویکبار
بخشیدن چیزے ودرم باسنگ
ودرخت خشک ویحرک
(قفل) بالضم دربش نشان

وکلیدانه اقفال واقفل کافلس
وقفول جمع ودرختی است حجازی
وقلعه است بیمن
(قفلة) کهمزة آنکه هرچه بشنود
یاد دارد
(قافل) بازگردنده از سفر
قفال) کرمان جمع قفل محرکة
اسم جمع وپوست خشک ومرد
خشک دست وخشک پوست
وموضعی است ونام مردے
(قافلة) گروه از سفر بازگردیده
ونیز گروه درسفر رونده از روی
تفاول برجوع
(خیل قوافل) اسپان باریک
ولاغر شده
(قفیل) کامیر پوست خشک و
آنچه خشک شود از درخت وتازیانه
وکلاب وراه کوه تنگ که دو بدان
انشاید گویا کوچه دربسته است و
موضعی است وگیاهے
(قفال) کشداد قفل گر ونام مردے
از علماے شافعیه
(قیفال) بالکسر رگ سرورے
معربست
(قوفل) بفتح الفاء پوپل وهو

اشهر
(قوفیل) درختے است بمالبس
(قافلاء) کقاصعاء جائی است
(ن ض) قفل قفولًا) بازگشت
از سفر وقفل الشیء) اندازه کرد
آنرا که چندان هست
(ض) قفل الفحل قفولًا)
برانگیخته شد کشتی کردن و
قفل الطعام) نگاهداشت گندم
اتا بگرانی فروشد وفراهم آورد
(ن س) قفل الجلد قفولًا)
خشک گردید
(ض س) قفل الشجر) خشک
گشت
(مقفل الیدین) لکمرم بخیل
(اقفلهم اقفالًا) گماشت بر
ایشان نگاه را واقفلهم علی
الامر) فراهم آورد بر کارے و
نیز اقفال) قافله گردانیدن وقفل
کردن در را یقال اقفل الباب
وعلیه وخشک کردن وبازگشتن
لشکر را از رفتن
(تقفیل) خشک شدن پوست
وقفل کردن دررا ونگاهداشتن چیزی و
فراهم آوردن گندم وماننده آن

ج ٣

(رَجُلٌ مُقْتَفِلُ الْيَدَيْن) مرد زفت ناکس نخواهد کہ نیکی و احسان از دستش برآید
(اِقْتِفَال) بخیل بسته شدن دو
(اِسْتِقْفَال) بخیل شدن
(رَجُلٌ مُتَقَفِّلُ الْيَدَيْن) للفاعل مرد زفت ناکس
(اِنْقِفَال) بسته شدن در

ق ف ل ط

(قَفْلَطَهُ مِنْ يَدِهِ قَفْلَطَةً) از دستش ربود آنرا

ق ف ن

ج ٣

(قَفْن) بالفتح تازیانه
(قَفَن) محرکة وتشدد نونه پس گردن اصله قفا فزاد فيه نون مشدده
(قَفِينَة) كسفينة گوسپند از قفا ذبح کرده وهو منهي عنه وفي حديث ابراهيم النخعي فيمن ذبح فابان الرأس فقال تلك القفينة لا بأس بها قيل النون زائدة لانها القفية
(قِفَنّ) كخدب مرد درشت اندام بدزبان گول
(قَفَّان) کشداد گرده از هر چیز و پایان و نهایت کاری و امین و کپان معرب است قول عمر رضي الله تعالى عنه اني استعمل الرجل الفاجر لاستعين بقوته ثم اكون على قفانه يعني على قفاه اي على تتبع امره والنون زائدة
(ض) (قَفَن قُفُونًا) بمرد و نیز (قَفْن) بالفتح بچوب دستی زدن وکارزار کردن و بر گردن کسی زدن واز قفا ذبح کردن گوسپند وجز آنرا وهو منهي عنه واز سر زبان خوردن سگ یا از خنور آب خوردن آن
(اِقْفَان) از پس کردن کشتن گوسپند را
(تَقْفِين) سر بریدن
(اِقْتِفَان) جدا کردن سر گوسپند را وقت گلو بریدن

ق ف ن د

(قَفَنَّد) كعملس سخت سر یا کلان سر
(قُفَنْدَد) كعقنقر مرد بزرگ الواح (قَفَانِد وقَفَنْدَدُون) جمع

ق ف و

(قَفْو) بالفتح موضعي است و سوائي است که وقت باران برانگیخته شود
(قِفْوَة) بالكسر گناه و بدکاری و تهمت یا نسبت بکسی چیزی را گفتن درو چی باشد یا نباشد و افترا و دشنام اسم است قفو را و برگزیدگی مهمان و بزرگواری اسم است اقفاء را يقال فلان قِفْوَتِي اي خيرتي ممن اوثره فلان قِفْوَتِي اي تهمتي كانه من الاضداد وقال بعضهم قِرْفَتِي
(قُفْيَة) بالضم مغاکی جهت شکار دوان
(قَفَا) كعصا پس سر و پس گردن مذکر و مؤنث و قد يمد اقف بالفتح و اقفية كاغلمة واقفاء وقُفِيّ بالضم والكسر وشد الياء وقفين بکسر تین جمع و درازی زیری يقال لا افعله قفا الدهر اي طوله وکوهی است یا آن قفا آدم است ورد قفا وعلى قفاه يعني پیر شد
(قَفَاوَة) مهربانی ونوازش اسم است تقفي را و آنچه بدان مهمان را گرامی کنند
(قَفِيّ) كغني آنکه قایم مقام دیگری باشد يقال هو قفيهم اي الخلف منهم و دانای علم و مهربان يقال انا قفي به اي حفي و مهمان گرامی کرده و آنچه بدان مهمان را گرامی کنند از طعام و جز آن و بهترین و برگزیده از برادران یا متهم از جماعت برادران از لغات اضداد است و تهمت و دشنام اسم است قفو را
(قَفِيَّة) كغنية آنچه مهمان را بدان گرامی کنند يقال هو قفيتهم اي الخلف منهم و فرونی که یکی را بر دیگری باشد (وشَاةٌ قُفَيَّة) گوسپند از قفا ذبح کرده عن ابي زيد وقال غيره شاة قفينة بالنون
(قَافِيَة) كصاحبة پس گردن و کلمه اخیر از بیت که اعاده آن واجب باشد یا حرف اخیر و ساکن نزدیکش مع حرکت ما قبل ساکن یا حرفی که بنای قصیده بر آن باشد وفي الحديث يعقد الشيطان على قافية راس احدهم ثلث عقد
(عُوَيْفُ الْقَوَافِي) شاعریست وهو ابن معوية بن عقبة لقب لقوله
سَأَكْذِبُ مَنْ قَدْ كَانَ يَزْعَمُ اَنَّنِي
اِذَا قُلْتُ قَوْلًا لَا اُجِيدُ الْقَوَافِيَا
(شَاةٌ مُقْفِيَة) كمحسنة گوسپند

ازپس کردن وذبح کرده
(ن) قفوته قفواً بالفتح وقفوّاً
بالضم وشد الواو پیروی کردم و
درپی او رفتم وبکار تباه انداختم اورا
وبرپس کردن وی زدم وبزنای
صریح بازخواندم اورا ومتهم کردم
اورا ودشنام دادم بفحش وبدی
صریح ومنه الحدیث لاحدّ الّا فی
القفو البیّن وقفا فلاناً بامرٍ
برگزید اورا بانکار وقفا الله اثره
نابود گرداند خدای نشان ویرا
ونیز قفو نواله وبخش نهادن
بجهت مهمان
(س) قفی فلاناً قفیاً بالفتح
برپس کردن وی زد ونیز قفی
از قفا بریدن گلوی گوسپند
(اقفاه علیه اقفاءً) فزونی
نهاد اورا بروی واقفاه به) خاص
کرد اورا بدان چیز ونیز (اقفاء)
برگزیدن کسی را بکاری وقفی
خوردن ونواله وبخش نهادن
بجهت مهمان وبرگزیدن بدان
یقال اقفیته به ای اثرته
(تقفیة) درپی فرستادن یقال
قفلین علی اثره بفلان وقفیته زیداً
وبه ای اتبعته ایاه وقوله تعالی
ثم قفینا علی آثارهم برسلنا ومنه
الکلام المقفی وسمیت قوافی الشعر
لان بعضها یتبع اثر بعض
(تقفی به) مبالغه کرد در مهربانی
ونوازش وی وبسیار پرسید از حال
وی ونیز (تقفی) پیروی نمودن
ودرپی کسی رفتن وبچوب دستی
زدن یقال تقفاه بالعصا
(تقافی) دروغ برباختن
(اقتفی به اقتفاءً) خاص کرد
آنرا بچیزی وبخش نهاد مهمان را
مقتفی به نعت است ازآن
ای مرد گرامی واقتفی الشیء)
برگزید آنرا واقتفی اثره)
درپی او رفت
(استقفاء) بچوب دستی زدن
کسی را

باب القاف فصل القاف

ق ق ب

(قیقب) کجید زین وچوب که
از وی زین سازند قیقبان بالفتح
مثله فیهما ابن درید گفته که آنرا آزاد
درخت خوانند و دو اسب است
که هر دو کوهه زین را بدان پیچند
وآهن پاره که درمیان آن فاس
لگام باشد
(قیقاب) بالفتح مهره جلا دادن
جامه

ق ق ز

(قاقز) کوزهای آب قاقزه یکی
ومذکور است در ق ز ز

ق ق س

(قاقیس بن صعصعة بن ابی
الحزیف) محدث است
(مقوقس) بالضم وکسر القاف
الثانیه مرغی ست طوق دار که طوقش
سیاه سپیدی مایل باشد و
لقب جریج بن مینی قبطی که پادشاه
مصر واسکندریه است ودر
صحابیان معدود گشته ولقب
هر پادشاه مصر واسکندریه ولقب
پادشاه هند مروی است ازابن
عباد و غالب که غلط باشد

ق ق ق

(قعقعة) کعقعه آواز کودک یا آوازکه
بدان طفلان را ترسانند یا از چیزی
بازدارند آنهارا
(ققة) محرکة زاغ وده باشد وپلیدی
کودک ققة مشددة وبکسر مثله
ویقال وقع فی ققة یعنی در بد
تدبیر افتاد

ق ق ل

(قوقل) بالفتح کبک نر وستکوا زنام
مردی وهو ابو بطن من الانصار
سمی لانه کان اذا اتاه انسان مستجیرا
به اوبیثرب قال له قوقل فی هذا
الجبل وقد امنت ای ارتق قوافلة
فرزندان او
(قاقلة) بضم القاف الثانیه وشد
اللام وبخفیف بار درختی است هندی
خوشبوی که بهندی الایچی نامندش
مقو للمعدة والکبد نافع للغثیان و
ج ٣ الاعلال الباردة حابس والقاقلة
الکبیرة اشد قبضاً من الصغیرة و
اقل حرافة
(قاقلی) بالضم القاف الثانیه
مقصور گیاهی است چو اشنان
شوره که شتر چرد آنرا مدر بول
وشیر است وازخوردن آن آب
زرد روان گردد

باب القاف فصل اللام

ق ل ب

(قلب) بالفتح دل یا اخص از آن
وخرد وهش وقوله تعالی ان فی

ذلك لذكرى لمن كان له قلبٌ اى
عقلٌ و نیز اصل از هر چیزی یقال هو
عربیٌّ قلبٌ ای خالص یستوی فیه
المذکر و المؤنث و الجمع و ان شئت
قلت امرأة عربیّة قلبة و ثنّیت و
جمعت ایضا و میانه لشکر و آبی است
بجزء بنی سلیم و رجلٌ قلبٌ
مرد خالص نسب و قلبُ العقرب
منزلی از منازل قمر و ذو القلبین
لقب جمیل بن معمر و فیه نزلت
ما جعل الله لرجل من قلبین فی
جوفه
(قُلْب) بالضم دستینه و دست
برنجن زنان و مار سپید و سیه خرما ج ٣
بن یا بهترین برگ آن و یثلث
(اقلاب و قلوب و قلبة کقردة
جمع)
(قلبة) بالتا سرخی و زن خالص
نسب
(قلبین) بالضم و فتح البا ده‌ی
است بدمشق و قد یکسر البا
(قلب) محرکه برگشتگی لب
(قلبة) محرکه بیماری و ماندگی
یقال ما به قلبة
(قلب) بضمتین چند آب است

(قلیب) کامیر چاه یا چاه سرکرده
ناگرفته یا چاه کهنه یذکر و یؤنث
اقلبة کاغلمة و قُلُب بالضم و قُلُب
ککتب جمع
(قُلَیب) کزبیر آبی است بنجد
مر ربیعه را و کوهی مر بنی عامر را
و قد یفتح و پدر بطنی از تمیم و مهره
است که زنان بدان مردان را بسته
نمایند و بنو القلیب بطنی
از تمیم
(ابو قلابة) ککتابة تابعی است
(قُلاب) کغراب کوهی است بدیار
بنی اسد و بیماری مرد لا بیماری
است که شتر را بر وزی بکشد
(قلوب) کصبور بسیار برگردنده
و گرگ
(قالب) کصاحب غوره خرما
سرخ و کالبد و یفتح لامه و هو اکثر
و شاة قالب) گوسپند که رنگش
غیر رنگ مادری باشد
(رجل اقلب) کاحمر برگشته
لب
(شفة قلباء) کحمرا لب برگشته
(قلیب) کسکیت گرگ قلوب
کتنور سنور و قلاب ککتاب مثله

(حُوَّلٌ قُلَّبٌ) کسکر فیها حیله
ساز ماهر در تقلیب امور حولی
قلب حولی قلبیٌّ مثله
(مِقلَب) بالکسر آهن آماج
(مَقلوبة) گوش
(ن ض) قَلَبَ فلانًا قلبًا) بر دل
او زد و قلب الشیء پشت آن
بجانب شکم گردانید و قَلَبَ الله
فلانا الیه) میرانید او را خدای
(ض) قَلَبَه قلبًا) بالفتح برگردانید
آن را و نیز قلب با شکوفه
گردانید جامه سخن و یقال قلبت
القوم کما یقال صرفت الصبیان
و قلب نخله بیرون کشیدن سرخ
شدن غوره خرما و قلاب زده گردیدن
شتر یقال قُلِبَ البعیر مجهولا
مقلوب و مقلوبة نعت است از ان
(اقلاب) خشک شدن پوست
و بیرون انگور رسیدن هنگام
برگردانیدن نان و میرانیدن
خدای کسی را و خداوند شتر قلاب
زده شدن و برگردانیدن
(تقلیب) برگردانیدن پشت
چیزی بسوی شکمش کردن
(تقلّب فی الامور) دست

انداخت در آن بخواست خود و
نیز تقلّب) برگشتن یقال تقلّب
الشیء ظهرا لبطن کالحیّة تتقلّب
علی الرمضاء
(منقلب) برگردیدن و جای
برگردیدن
(انقلاب) برگشتن

ق ل ب ع

(قلوبع) کسفرجل بازیست
عربان را

ق ل ت

(قَلْت) بالفتح مغاکی در کوه که
آب در وی گرد آید قلات جمع
و قلت العین) مغاک چشم و قلت
الابهام) مغاک که در زیر انگشت
است و قلت الصدغ و قلت
الثریدة و قبتهما و نیز قلت
مردکم گوشت
(قُلتة) بالضم دهی است بمصر
(قلت) ککتف مردکم گوشت
(شاة قلتة) کفرحة گوسپند که
شیر او شیرین نباشد
(قَلَت) محرکه هلاک و هلاک شدن
و الفعل من سمع و منه قولهم ان
المسافر و متاعه لعلی قلت الا ما وقی

الله تعالی

(قَلَتَیْنْ) کبحرین دهی است بیمامه ودار القلتین) موضع است

(مَقْلَتَه) بالفتح جای هلاک و هلاک

(مِقْلَات) بالکسر شتر ماده که یکبار زاید پس آن بار نگیرد و زن که فرزندش او نزیید

(اِقْلَات) فرزند مردن عادت شدن زن را و هلاک یا در جای هلاک انداختن

ق ل ج

(قُولَنْج) اوکاه لام او را کسره و هنداد یا آن مکسور اللام است و قاف مفتوح آید و هم مضموم بیماری است رو ده را درد ناک کرمان خروج ثقل و ریح دشوار باشد صاحب آنرا

ق ل ح

(قَلَح) بالفتح خر سال خورده

(قِلْح) بالکسر جامه چرکین

(قَلَح) محرکه زردی دندان و زرد شدن آن و الفعل من سمع

(اَقْلَح) بالفتح کوه کردان و مرد زرد دندان و اَقْلَح بن بسّام بجاری محدث است و عاصم بن ثابت بن (اَقْلَح) صحابی است

قُلَاح کغراب زردی دندان

(قِلَحْم) کقرشب مذکور است در

ق ل ح م

(تَقْلِیح) پاک کردن زردی از دندان ومنه وفی المثل عوذ عامل یُقَلِّح ای ینقّی اسنانه ویعالج الخز القلح من باب قرّدت البعیر و مرضت الرجل یعنی بیمار را بیمارداری کردم و کنه شتر پاک کردم

تَقَلُّح البلاد) ورزیده و ریزه در سال قحط

ق ل ح ذ

(قَلْحَذَه) بالفتح رفتار کوتاه بالا

(قِلْحَز) کجردحل فربه فیرنده متکبر که گفتار او اکثر از کردار او باشد

ق ل ح س

(قِلْحَاس) بالکسر مرد زشت روی قبیح شکل

ق ل ح م

قَلْحَم کجعفر نام مردی

(شیخ قِلْحَامَه) بالکسر پیر فانی (قُلْحُوم) کزنبور بزرگ جثه کلان خلقت

(قِلَحْم) کقرشب مرد نازنده بجود و کلان سال میم زائد است ملحق به جردحل

(اِقْلَحَمَّ) کاشعر کلان سال گردید

ق ل خ

(قَلْخ) بالفتح خر سال خورده و گشن تیز شهوت و سنی میان کاواک

قَلْخ قَلْخ کلمه است که وقت گشنی گویند کانه حث علی الضراب

(قُلَاخ) کغراب موضعی است بیمن و قُلاخ عنبری) شاعر است و قُلاخ بن یزید) شاعر دیگر و قِلاخ بن حزن سعدی شاعر دیگر است

(ف) قَلَخَ الفحل قَلْخاً) بالفتح و قَلِیخاً) بانگ کرد گشن قال الفراء اکثر الاصوات بنی علی فعیل مثل هدر هدیراً وصهل صهیلاً و قلخ قلیخاً

و قَلْخَه) زد چیزی خشک را بر چیزی خشک و قلخ الشجرة) برکند آنرا

(قَلَّخَه بالسوط تقلیخاً) سخت تازیانه زد او را و قلّخ النبت) سخت شد گیاه و قوی گردید

ق ل خ م

(قِلَّخْم) کجردحل شتر سطبر بزرگ کوهان

ق ل د

(سوار قُلْدُم) بالفتح دست برنجن تاب داده

(قِلْد) بالکسر نوبت آب در چهار روز یکی و قافله که بسوی جده و روز آمدن ثابت تب ربع و گروه و جماعت و نرد ستور و باران هر هفته یقال سقتنا السماء قِلْداً ای فی کل اسبوع بوقت وصب یا کاشبه ثابت باشد ویقال اعطیته قِلْد امری یعنی سپردم بوی امور خود را

قِلْدَة) بالکسر ودری مسکه که به گداختن فرونشیند و خرما دلپت

(قَلِید) کامیر رسن از برگ خرما تافته

قِلَاد) بالکسر تار روئین که بر حلقه گوشواره و حلقه بینی شتر پیچند

(قِلَادَه) بالکسر گردن بند و جمیل قلائد جمع وذو القلادة

ج ٣

لقب حارث بن ضبیعه وقلائد
الشعر) باقیمانده از شعر در زمانه
اِقلید) بالکسر حلقه بینی شتر ماده
وکلید و رسن از برگ خرما که سر خوزرا
بدان بندند ورشته مانند تار
از روی که بر حلقه بینی شتر و بر
حلقه گوشواره بپیچند و گردن
اقلاد جمع
(ناقة قلداء) ماده شتر دراز
گردن
قِلّید) کسکیت گنجینه
مِقلَد) کمنبر کلید مقالد جمع
ونیز مِقلَد) خوزه و توبره و پیمانه
وچوبدستی سرکج وکلیدی است
بر شکل داس
مِقلاد) کمحراب کلید و گنجینه
مَقالید جمع وضاقت علیه
مقالیده تنگ شد بروی امور وی
ضاقت علیه مقالیده مثله
(مَقلود) رسن تافته وسِوار
مَقلود) دست برنجن تاب داده
(ض) قلد الماء فی الحوض
فراهم آورد آب را در حوض قلد
اللبن فی السقاء والشراب
فی البطن کذلک وقلد الشیء

علی الشیء) پیچید آنرا بروی
وقلد الحبل تاب داد رسن را
وقلدت الحمّی فلاناً تب
گرفت او را هر روز وقلد الزرع
آب داد کشت را وقلد الحدیدة
تنک کرد آهن وپیچید آنرا
بر چیزی
اقلد البحر علیهم) غرق نمود
آنها را دریا کانه اغلق علیهم
(مُقلَّد) کمعظم جای گردن بند
از گردن واسپ سابق ودر گذرنده
از اسپان که علامت سباق بر
گردن وی بسته باشند وجای حمائل
شمشیر از بر ودوش مرد ومقلد
الذهب) از سادات عرب وبنو
مقلد بطنی است ومقلدات
الشعر) اشعار باقیمانده در زمانه
(تقلید) قلاده در گردن کسی
انداختن وازانست کار در عهده
کسی دادن یقال قلده العمل و
چیزی در گردن ستور قربانی در
آویختن بجهت علامت هدی و
شمشیر حمائل کردن
(تقلد) قلاده پوشیدن
تقالد) بهم گرفتن یقال هم

یتقالدون الماء ای یتناوبونه
اِقتلاد) غرق شدن
اِقلوّدة النعاس) بپوشید او را
خواب وغالب شد

ق ل د س

(اُوقلیدِس) بالضم وزیادة الواو
نام حکیمی که در فن هندسه کتابی
وضع کرده وگویند کتابی بود که
آنرا اقلیدوس صوری بامر ملکی
ترتیب داد لهذا بنام او شهرت یافت

ق ل ذ

(قلذ) بالتحریک کرکی است
سپس مانند که بچارپایه در آویزد
وتاجانش مفارقت نکند
بهمة قلذة) کفرحة ستور ریزه
وبسیار قلذ

ق ل ذ م

قلذم) کجعفر کس فراخ بسیار آب
(قلیذم) کسمیدع چاه بسیار آب

ق ل ر

قِلّار) بالکسر مشددة اللام انجیر
سپید است که چون خشک شود
زرد صافی گردد گویا که مدهون است
وهرگاه که ذخیره کنند تو بر تو نشیند
وگاهی بروی آب انگور

ریزند ووی بسوی انگل اندوده
کنند ودو سه سال بگذارند سپس
آن هنوز بشاخ آهو ومانند آن
بکشایند وبکار برند قلاری)
مشددة الیاء مثله
قِلّور) کسنور شهریست

ق ل ز

(قلز) بالفتح مرد سبک سست و
نوعی از خوردن شراب والفعل
من نصر وضرب وزدن و تیر انداختن
وشادمانی نمودن وبرجهیدن و
لنگیدن ونکته ها کردن بر زمین
بچوب دستی
قُلّز) کعتل مس نیک سخت که
آهن در وی کار نکند ومرد سخت و
توانا قلز کقلز شد فیهما
قِلِّز) بالکسر مشددة اللام کحمص
چراگاهی است فراخ در روم
(ن) قلزته اقداحا خورانیدم
اورا کاسها وقلز الجراد) سپوخت
ملخ دم را بزمین تا بیضه نهند
اقلز الجراد) بمعنی قلز الجراد
است
قلز الجراد تقلیزا) بمعنی قلز
الجراد است

ج٣

اِقتِلازٌ ناخوردن یقال قلزته فاقتلز
تقلّزٌ شادمانی نمودن ودیدن
برکوهی

قال زم

قَلزَمَة) بالفتح ازحلق فروبردن
وملامت کردن وبانگ کردن
قُلزُمٌ کقنفذ نام شمشیر عمرو
بن معدیکرب وشهریست میان
مصر ومکه نزدیک کوه طور وبسوی
آن منسوبست بحرالقلزم بدان
جهت که برطرف آن واقع است یا
آنکه فرو میبرد هرکه وی را سوار
شود
قِلزِمٌ) کزبرج فرومایه ناکس
تقلزمٌ) فرو بردن وبخل وناکسی
کردن

ق ل س

قَلسٌ) بالفتح رسن سطبر کشتی از
لیف یا برگ خرما وجز آن وآنچه
از گلو برآید بدهان از طعام یک
دفعه یا کمتر از آن واین اسم قی نگویند
مگر آنکه باردیگر عود کند آن قی
است ورقصیدن باسرود وسرود
ومسکر وبسیار خوردن نبیذ را و
شوریدن دل وبکرانه بیرون
انداختن جوی آب را وجام شراب
را از پری والفعل من ضرب
قالِس) کصاحب موضعی است
که آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بنی الاحب را از قبیله عذره
بخشیده وعطا فرموده
(قلّوس) کصبور دهی است
نزدیک وی
(قَلّیس) کامیر مرد زفت
(بحرٌ قَلّاس) کشداد دریای
بسیار آب کفک انداز
(قُلَّیس) کقبیط کلیسا است
بصنعاء که ابرهه برآورده بود
قَلَنسُوَة) بضم سین کلاه دراز
قُلَنسِیَة) مثله اذا فتحت ضممت
السین واذا ضممت کسرتها
قلانِس وقلانِیس وقلاسی و
قلاس جمع قلنس بحذف هاء مثله
اصله قلنسو لا انهم رفضوا الواو
لانه لیس اسم آخره حرف علة قبلها ضمة
فصار آخره یاء مکسور ما قبلها
فکان کقاض تصغیره قُلَیسیة او
قُلَینِسة او قُلَینیسة او قُلَیسیة
بتشدید الیاء الاخیرة ونیز
قلنسوة) قلعه است بفلسطین
انقلیس) بفتح همزه ولام کسرها
مار ماهی
قَلنَستُه قَلنَساة) پوشانیدم
او را کلاه قَلنَستُه قَلنَسَة مثله
تقلنس) کلاه پوشیدن یقال
قَلنَستُه فتقلنس
تَقَلسی) کلاه پوشیدن یقال
قلسیته فتقلسی
(مُقَلّس) کمحدث بازیگر وقت
قدوم ملوک وامراء
(تقلیس) دف زدن وسرود
کردن واستقبال کردن ملوک
ووالاة را باصناف لهو ولعب وقت
قدوم ونهادن مرد هردو دست
خود را برسینه وفروتنی نمودن
(تقلّس) کلاه پوشیدن

ق ل ش

(اقلش) بالفتح اسمی است
عجمی
قلّاش) کسحاب لستک ترنجیده
قلاشة) کسحابه کوتاهی کوچکی
(اُقلوش) کاسلوب شهریست
از اعمال غرناطة
(قَلیوشَة) بالفتح شهریست
باندلس
(اُقلیش) بالضم شهریست باندلس
از آن شهر است احمد بن
معد بن عیسی
قلَمَّش) کشداد اسم عجمی
قُلُشانَة) بالفتح شهریست
بافریقیه

ق ل ص

قَلَصَة) محرکه آب گرد آمده در
چاه وبلند شده قلصات جمع
(قَلیص) کامیر آب برجهنده
(قَلوص) کصبور شتر ماده جوان یا
باقیمانده برسیر یا شتر ماده که نخست
ج ٣ در سواری آمده باشد تا آنکه شش
سالگی درآید پس ناقه
گردد والقعود اول ما یرکب
من ذکورها الی ان یثنی فاذا
اثنی فهو جمل ونیز قلوص)
شتر ماده بلند ودراز دست ویا
خاص بالاناث ویقال القلوص
من النوق بمنزلة الجاریة من
النساء قلائص وقُلُص کتب
جمع قلاص بالکسر جمع الجمع
وشترمرغ ماده وبچه ماده آن و
جوزه شتوات ونیز از دختر
جوان هم کنایت کنند قُلُص

جمع وفی المثل آخر البز علی
القلوص وقد مر فی خ ز ع
ماءٌ قالِصٌ) آب بلند بر آمده
وظِلٌّ قالِصٌ) سایه کم شده
شفةٌ قالِصةٌ) لب بر هم جسته
قَلّاص) کشداد آب بلند بر
آینده
مِقلاص) کمفتاح آنکه فربه شده
در تابستان ونام مردی وهو
جد والد عبد العزیز بن عمران بن
ایوب الامام من اصحاب
الشافعی وکان من اکابر المالکیة
ج٣ فلما رأی الشافعی انتقل الیه و
تمذهب بمذهبه
اض) قَلَصَ قُلوصاً) بر جست
وقَلَصَتْ نفسُهُ) شوریده آمد
وازسم تیز آید وقَلَصَ الظِّلّ
عنی) کم گردید ودر کشیده شد
ونیز قُلوص بلند شدن و بر
جستن آب وفراهم آمدن ودر
کشیده شدن جامه بعد از شستن
وبر آمدن آب در چاه و بار بستن و
کوچ کردن وسیر نمودن قوم ودرهم
کشیده شدن لب ودر کشیدن و
برهم جستن آن

اَقلَصَ البعیرُ اقلاصاً) اندک
پیدا شد کوهانش وبر آمدن
گرفت واقلَصَتِ الناقةُ) فربه
شد در تابستان یا در فراخ سال
رسید وافزون شد شیر وی
فرسٌ مُقلِّصٌ) کمحدث اسپ
خرامان بلند دراز دست پای
تَقلیص) همیشگی نمودن در
رفتار در روش وبرچیدن وگرد
آوردن پیراهن را وفراهم آمدن و
برچیده شدن آن لازم متعد
تَقَلُّص) درهم کشیده شدن
وگرد آمدن باهم

قال ط

(قَلْط) بالفتح زشت روی
والفعل من نصر
قَلَطٌ محرکة بزرادکان واولاد
شیطان
قَلَطیٌّ کعربی محرکة بیک کوتاه
بالا از مردم وگربه واز سگ مرد
پلید سرکش
(قِلِّیط) کامیر فتق زده
قِلاط) ککتاب قلعه‌ایست میان
قزوین وخلخال
قُلاط) کغراب فرزندان جن
واولاد شیطان قَلّوط کسنّور شد
وکوتاه ترین از مردم وگربه وسگ
اَقلَط نومید تر یقال هذا اقلط
منه ای آیس آیس
قِلِّیط) کسکیت فتق ودبه که در
خایه پیدا گردد

قال طب

قَلْطَبان) کزعفران مرد بی رشک
وآنکه در حق زن خود غیرت ندارد
یا مرد زن جلب

قال طف

قَلْطَفَة) کدحرجة سبکی یا کوچکی
اندام
قِلْطِف ابن صَعْنَرَه کزبرج
طائی یکی از حاکمان عرب کاهنان
واختر شناسان آنها است

قال ع

قَلْع) بالفتح توشه دان شبان
که در آن اسباب آلات خود دارد
وبجمع قُلوع واقلُع کافلس
وقِلاع ککتاب وقِلَعَة کقردة
جمع ومنه المثل شحمتی فی قلعی
ای فی مزادتی در چیزی آرند که
ملوک شخصی ودر اختیار او باشد
بهر چه وبهر وقت که خواهد تصرف
کنند وتیر کوچک که راز آن باخود دارند
وآنچه پیشکی در بیت المال در آید
بی وزن وانتقاد تا وقت ادا
وکانی است که رصاص جید
را بوی منسوب کنند ووقت فرود
نشستن تب یقال ترکته فی قلع
من حماه ای فی اقلاع منها
وقَلْعان) صَلاءة وشریح
دو پسر عمرو بن خویلفة ابن نمیر
قَلْعَة) توشه دان شبان وحصار
وپناه جای بر کوه که از دشمن نگاه دارد
وبجمع قلاع بالکسر وقلوع
ونهال خرمابن که از بیخ کنده باشند
آنرا یا خرما بن از بیخ بر کنده و پاره از کوه
وشهری است بهند قیل والیه ینسب
الرصاص والسیوف وشهریست
باندلس قیل والیه ینسب الرصاص
وموضعی بیمن وقَلْعَةُ رَباح)
در اندلس است وهمچنین قلعة
ایّوب) لیکن نسبت بسوی آن
ثغری آید بدان جهت که در ثغر
دشمن واقع است وقلعة الجَصّ)
بارجان است نزدیک کازرون
وقلعة ابی
الحسن) نزدیک صیدا

وقلعة ابی طویل) بافریقیه
وقلعة عبد السّلام) باندلس از اِن
است ابراهیم بن سعد قلعی محدث
وقلعة بنی حمّاد) شهری
است در کوه بربر وقلعة نجم) بر
فرات وقلعة یحصب) باندلس
وقلعة الروم) قریب بیره که
درین ان آنرا قلعة المسلمین
خوانند
(قلع) بالکسر آنکه بر زین نتواند
نشست و کند خاطر که سخن را
نفهمد و جامه پوشش که مردان
پوشند و بادبان کشتی قلاع
بالکسر جمع
(قلعة) بالکسر پاره از چیزی بردار
شگافته قلع کعنب جمع
(قلع) بالضم مرد توانا در رفتار
وفی صفته صلی الله علیه وسلم اذا زال
زال قلعًا وبی بالضم وبالتحریک
و کلکتف یعنی وقت رفتار پای نیک
میبرداشتند و برفتار ناز و خرامش
نمی رفتند
(قلعة) بالضم آنچه پیشگی در بیت
المال درآید بی وزن و مال
عاریة منه الحدیث بئس المال

القلعة و مال ناپایدار یقال
الدنیا دار قلعة یعنی جای برکنده
شدنست و بمعنی قلعة کهمزة
است و مردیست که چون برو
حمله و بطش کنند نپاید و آنچه
از درخت برکنده شود و کوچ یقال
هم علی قلعة ای رحلة ویقال
منزلنا منزل قلعة یعنی مترلم جای باش
نیست یا اکنون نیست یا آنکه
ندانم ازین منزل کجا کذرم خواهد
افتاد و مجلس قلعة) مجلس
که صاحبش را مرة تیجا بر سی
برخاستن ضرور افتد
(قلع) محرکه خون مانند علق
و پوست مانندی تنک که بر پوست
کرکین بر آید و هنگام باز ایستادن
تب است اقلاع را یقال ترکته
فی قلع من حمّاه ای فی قلاع منها
و کمیر وسنگی که زیر سنگ باشد
(قلعة) محرکه سنگ بزرگ از کوه
برکنده و بیرون جسته دشوار گذار
صعب المرام یا سنگ سطبر ضخم
قلاع کلکتابه قلع کعنب جمع
و پاره بزرگ از ابر کویا کوهی است
یا ابر پاره سطبر که کرانه آسمان را

فراگیرد قلع محرکه جمع و ناقه
بزرگ اندام و موضعی است و
معرفة موضعی دیگر ومرج
القلعة) جائی است ببادیه که
شمشیر را بدان منسوب کنند
ودهی قریب حلوان العراق
(قلعة) بضمتین و کهمزة آنکه بر زین
ثابت نباشد و در کشتی زود فتد
و کم فهم ویقال هذا منزل
قلعة ای لیس بمستوطن او معناه
لا نملکه او لاندری متی فتحوّل عنه
(قلع) کلکتف توشه دان شبان
لغة فی قلع بالفتح قلعة کعنبة
جمع و مردیست پای در کشتی و
مرد کم فهم که سخن نفهمد و آنکه
بر زین نتواند بودن
(قلیعة) کجهینه جائی است بطرف
حجاز و دهی بجرین و موضعی
ببغداد
(قلاعة) کثمامة بادبان کشتی
(قلاع) کغراب کل تراشه که بعد
خشک شدن آب کفته کردد و خاک
در و اقتاده که زیر او سیاه و نیز بر آماده
باشد و لیشد و بیماری است
گوسپند را که در دهن پیدا آید

و مرگ که ناگاه بکشد شتر مندرست
را
(قلاعة) بالثمامة سنگ بزرگ در
دشت نرم خاک افتاده و هر کلوخ یا سنگ
برکنده که از ابدست یا بفلاخن
اندازند و پاره از گل تراشه
(قلوع) کصبور شتر ماده کلان جثه
و کمان که چون باکشند بگردد
قلع) بالضم جمع
دائرة القالع) دائره ایست بسینه
که زیر نمد باشد و آن مکروه
است
قلّاع کشداد نیک و روغ گوی
و زن جلب کفش آهنج و سرهنگ
ج ٣ آنکه بیش سلطان بباطل سخن
چینی نماید و فی الحدیث لا یدخل
الجنة قلّاع و بمعنی قلعة کهمزة
است
قلّاع کرمان گیاهی از قسم نبت
که شتر خشک و تر آن را
خورد
قُلَیْع کحمید زنان بزرگ پای
بزرگ بالا
(مقلاع) کمصباح فلاخن
(مقلوع) امیر معزول و نس

مقلوع) اسپ که بر پشتش دایره
قالع باشد
(ف) قلعه قلعاً) بالفتح از بیخ برکند
آنرا یا از جایش برگردانید
آنرا وقُلِعَ الأمیرُ) مجهولا معزول
گردید
(س) قَلِعَ فلانٌ قلعاً وقلعةً)
محرکتین بر زین نتوانست نشستن
یا پایش در کشتی ثبات و استواری
نگرفت یا از کندی خاطر سخن
پی نبرد و نفهمید
(مُقلِعات) بکسر اللام کشتیهای
ج ٣ بادبان
اقلعه عن الأمر اقلاعاً و
مُقلعاً) بکرم باز ایستاد از کار و
منه قوله تعالی یا سماء اقلعی و
اقلعت الإبلُ) از شش سالگی
بهفت سالگی در آمد واقلعت
عنه الحُمّی) گذاشت او را تب
و باز ایستاد واقلع السفینة
برداشت و بلند کرد بادبان کشتی
را واقلع فلانٌ) بنا کرد
قلعه را
تقلیع) از بن برکندن
غرضُ المُقالعة) نشانه که
نوآموز نخستین بدان تیر اندازد
وآن نزدیک تر باشد لهذا تیر اندازد
را به بلند و دراز کردن دست
حاجت نیفتد
اِقتلاع) از بیخ برکندن و برکنده
شدن و ربودن
(تقلّع) از بن برکنده شدن
(انقلاع) برکنده شدن

ق ل ع ت

اِقلعنات) سخت در پیچان و
مرغول شدن موی

ق ل ع ث

تقلعث فی مشیه تقلعثاً)
پاکشان رفت گویا از گل برمیکند
پای را

ق ل ع د

اِقلعداد) سخت مرغول شدن
موی و بر سر خود در جهان جستن یقال
اقلعد فلانٌ اذا مضی علی
وجهه فی البلاد

ق ل ع ط

مُقلعِطّ) کمطمئن مرد گریزنده
بر حذر رمنده ترسان بیمناک و سر
سخت پیچان موی که موی آن دراز
نشود قلعطة اسم است از آن
(اقلعط الشعرُ اقلعطاطاً) پیچان
گشت موی و سخت گردید

ق ل ع ف

مُتقلعِف) بناقه که در سواری
نیامده سوار شونده
اِقلعفّ الجلدُ) در کشیده شد
پوست واقلعفّت أناملُه
ترنجیده و در کشیده شد انگشتهای او
از سردی یا از پیری واقلعفّ
البعیرُ) بپوست و منضم گردید شتر
بسوی ناقه هنگام گشنی و بکجیده
بر ناقه زده بر برد و پاشنه خود را ایستاد
در انحمال

ق ل ع م

قلعمه الجعفر کننده پیر
قلعم) کدرهم نام مردی
قلعمّ کاردب پیر سالخورده

ق ل ف

(قلف) بالفتح از بن برکندگی
ناخن اسم است اقتلاف را
(قلفة) بالفتح آوندهای بجراف
پراز خرما وجه آن قلف بحذف
تا جمع
(قلف) بالکسر زنبیل از برگ
خرما و پوست درخت
هرچه باشد یا پوست
درخت کندر که بدان
بخور کنند یا پوست درخت انار
(قلفة) مونث و جای درشت
(قلفة بالکسر گیاهی است که
بار آنرا اشتران بحرص تمام خورند
(قُلفة) بالضم و بحرک غلاف سر ذکر
وقلفتان) هردو طرف بروت
قلفان) محرکة هر دو کرانه
بروت
(قلیف) کامیر خم که گل از سرش
برداشته باشد و خنور خرما و غلاف
آن قلیفة بالتاء مثله قلیف علی
ج لفظ الواحد جمع قلف بضمتین
جمع الجمع
(قلافة) کثمامة بهم دوزی
تختهای کشتی و قیراندودگی
درزهای آن اسم مصدر است
(قُلافة) بالضم پوست درخت
اقلف) کودک ختنه ناکرده قُلف
بالضم جمع و زندگانی فراخ و خوش
وشمشیر یک دمه که در طرف آن
تنگی و تخر نیز باشد و عام اقلف)
سال ارزان و فراخ
(سنة قلفاء) وکصحراء سال
ارزان و فراخ

(قَلَفَ) کقتب سبیل آور دخشک شده

(قَلِيفَ) کحذیم شتر ماده بزرگ اندام

مَقْلُوفَةٌ) خنور سجرانی بد از خرما و مانند آن مَقْلُوفَاتٌ جمع

(ض) قَلَفَ الْخَاتِنُ الْقُلْفَةَ قَلْفًا) بالفتح و بحرک ازبن برید آنرا یا برید وقلف الشجرة قلفًا) بالفتح پوست باز کرد درخت را وخشود وقلف الدن قلفًا وقلفة) بفتحها برداشت گل سر خم مَقْلُوف نعت است از آن وقلف الشيء) برگردانید آنرا وقلف السفينة) از پوست خرما برهم دوخت تختهای کشتی را و بقیر گرفت درزهای آنرا وقلف العصير) کف آورد شیره انگور

(س) قَلِفَ قَلَفًا) محرکه ختنه ناکرده ماند

تَقْلِيفٌ) برهم دوختن تختهای کشتی و قیراندودن درزهای آنرا ونیز تقلیف) خرما که خسته دور کرده در مشک و مانند آن کرده گنجینه سازند ونیز خسته دور کرده گنجینه نهادن خرما را

اِقْتَلَفْتُ مِنْهُ اَرْبَعَ قَلَفَاتٍ) چهار خنور گرفتم از آن بی وزن واقتلف الظفر) ازبن کنده شد

اِنْقَلَفَتْ سُرَّتُهُ اِنْقِلَافًا) کلان شد و نور و گرفت

ق ل ف ح

قَلْفَحَة) همگی چیزی را خوردن

ق ل ف ط

قَلْفَاط بالفتح لقب محمد بن یحیی ادیب

ق ل ف ع

قِلْفِع) کزبرج دوزهم گل ترا شیده ترقیده و پاره پاره شده و آنچه از آهن برافتد و پراگنده شود وقت کوفتن

قِلْفِعَة) کزبرجة خاک درو اشده که زیر آن سماروغ برآمده باشد و آنچه زپوست بعیر کرگین پوست تنک پاره پاره باشد و بمالیدن و کشیدن جدا گردد

(صوف مقلع) پشم چرکین

ق ل ق

(قَلَقٌ) محرکه بے آرامی و بی آرام شدن و جنبیدن والفعل من سمع

(رجل قَلِقٌ) کگتف مرد بی آرام وامرأة قلق الوشاح) زن جنبان کردن بند

قَلْعَى) بالفتح مقصور انوعی از گردن بند

رجل مِقْلَاقٌ) کمصباح مرد سخت بی آرام امرأة مِقْلَاق کذلك

اِقْلَاقٌ) بے آرام ساختن جنبانیدن واقلقت الناقة اى قلقت جهازها

ق ل ق س

(قُلْقَاس) بالضم بیخ گیاهی است که آنرا پزند و خورند محرک باه و بغایت مسمن بدن و جهت حرقت وخشونت سینه و سحج امعا و لاغری کرده و اسهال نافع و مداومت او مولد سودا و مسدد

ق ل ق ش د

قَلَقْشَنْدَة) محرکه والنون الساکنة قبل الذال دهی است بمصر

ق ل ل

(قَلٌّ) بالفتح دیوار کوتاه

(قَلَّة) بالفتح برخاستن از بیماری یا از درویشی

(قِلٌّ) بالکسر خستهٔ خرما یکانه رسته است وفترة یقال اخذه قل ای رعدة یا لرزه از خشم یا از طمع قِلَل کعنب جمع

(قِلَّة) بالکسر کمی ضد کثرة وفترة یا لرزه از خشم یا از طمع و

(قُلٌّ) بالضم کمی یقال الحمد لله على القل والكثر ویکسر وکم واندک تر از چیزی یقال ماله قل ولا کثر نیست او را کم وبیش ومنه الحديث الربوا ان کثر فهو الی قل وقل

ج ۳ ر قل) مرد کم ام که او را و پدرش را کسی نشناسد ورجل قل مرد تنها و بیکس

(قُلَّة) بالضم سر کوه و تارک سر مردم و بالای کوهان و بالای هر چیزی و گروه مردم وخم بزرگ یا سبوی بزرگ یا عام است یا سبوی سفالین و کوزه خرد ضد قُلَل کصرد و قِلَال ککتاب جمع و بند شمشیر یا آنچه بر سر قبضه باشد از زر یا از آهن یا آنچه زیر هر دو شارب قبضه باشد

(قِلِيَّة) بالکسر وتخفیف التحتية بنایی است شبیه معبد ترسایان

(قِلِّيَة) بالکسر وتشدید اللام والیاء
همه يقال ارتحلوا بقليتهم ای
بجماعتهم ولم يدعوا وراءهم شيئاً
واكل الضب بقليته ای بعظامه وجلده
(قَلِيل) کامیر کم واندک وپست
قامت لاغر قليلة مونث قُلُل
ككتب واقلاء ممدود جمع و
قوم قليلون وقُلّون وقليل على
لفظ الواحد كذلك يكون ذالك في
قلة العدد ودقة الجثة ومنه قوله
تعالى واذكروا اذ انتم قليل وقولهم
لم يترك قليلا ولا كثيرا قال ابو عبيد
انهم يريدون بلا دون كقولهم القرن ج۳
والعمران وقُلّ من الناس
ككتب مردم متفرق از یک قبیله
یا از قبایل شتی وچون بعد از
پراگندگی وتفرق گرد آیند قلل
باشند بکسر و
(قُلال) کسحاب اندک قُلال
کغراب مثله
(قِلال) ککتاب چوب برپای کرده
جهت داربست انگور
(رجل اَقَلّ) مرد درویش که
اورا اندکی از غنا باشد
(قُلّی) کربی دختر پست بالا

(قِلِّيلة) کسکینة همه قِلِّيلى
کدیلی کمثله يقال اخذه بقليليته
وقلِّيلاه ای بجملته
(اِقليلى) بالکسر مقصور همه
يقال اخذه باقليلاه
(قِلقِل) کزبرج گیاهی است که
دانه آن سیاه باشد ونیکو بویند
ونیک محرک باه خصوصاً چون
کوفته وبدان آمیخته به انگبین
معجون سازند والقُلاقِل بالضم
وقُلاقِل کعلابط نیز نامند وان
هردو نوع گیاه دیگر است وبیخ
وریشه آن گیاه را ممنات خوانند و
منه المثل دقك بالمنحاز حب القلقل
والعامة تقوله بالفاء غلط ونیز
قُلاقِل یاری کرشتاب کار
(قُلقُل) کهدهد مردی چست
سبکروح ماهر سبک ویاریگر
شتاب کار
(قَلقال) بالفتح جنبش اسم است
قلقله را
(قِلقال) کقرطاس نیز شتر
(قُلقلانی) بالضم منسوبا مرغی
است بمچو فاخته
(ض قَلّ قِلّة) بالکسر کم گردید

ویقال قلّ رجل یقول ذلك الا زید
مجهولا یعنی نیست کسی که بگوید
چنین مگر زید وقلّ الشیء
برداشت وبلند نمود ولَقَلَّما جئتك
یعنی کم آمدم ولَقَلَّما جئتك بحر
لغة فیه (قَلقَلَ القلاقی قلقلة)
بانگ کرد وقلقل الشیء قلقلة
وقِلقالا بالکسر وبفتح جنبانید
انرا وقلقل فی الارض برزمین
زد وحروف القلقلة حرفهای
قد طبج است
(رجل مُقِلّ) کمقر مرد نیازمند
درویش که ورا اندکی توانگری باشد
(اِقلال) کم کردن واندک یافتن
چیزی را واندک اوردن وبلند
کردن وبرداشتن وبرداشتن
توانستن وبی چیز ودرویش شدن
وفسره ولرزه گرفتن کسی را
ونیز اِقلال کمی دولت ویقال
اَقَلّ رجل یقول ذالك الا زید
یعنی سوای زید کسی چنین
گفتن نتواند سیف مُقَلَّل
کمعظم شمشیر قله دار
(تقلیل) کم کردن وکم نمودن
یقال قلله فی عینه ای اراه ایاه

قلیلا
(مُقَالّة) کم کم خرج کردن آب
را بخوف تشنگی کم کردن بخشش
ودهش را
(تَقَالّ) کم شمردن وبرآمدن
وبلند شدن آفتاب
(استِقلال) برداشتن وبلند کردن
وبلند برآمدن یقال قلّ الطائر
طیرانه وبلند ودراز شدن گیاه
ورفتن وکوچ کردن قوم ورخت برگرفتن
وکم کردن واندک شمردن وختم گرفتن
ولرزه گرفتن کسی را
(تَقَلقُل) جنبیدن

ق ل م

(قَلَم) محرکه غرو با خامه تراشیده
اقلام وقِلام بالکسر جمع ونیز
قمار وکارد فرتیکوسپند وخزان
وتیری که میان قماربازان جولان
دهند وگردانند ونیز اقلام
شهریست بافریقیه وکوهی بفارس
ونیز قلم ودرازی ایام بیوگی
زن
(قَلَمِیّه) بالتحریک وتخفیف الیاء
شهریست ستانی بروم
(قُلامة) کثمامة تراشه چیده

ناخن وجز آن
(قالِم) مرد بی زن وزن بی شوی
(قَلَمَة) محرکة جمع
(قُلّام) کرنار نوعی از شور گیاه که قاقلی نامندش
(قَلَمُون) محرکة موضعی است بدمشق ودیر القَلَمُون کلیسائی است در فیوم وابوقَلَمُون نوعی از جامه رومی که رنگارنگ نماید
(اِقْلِیم) کقندیل هفت یک بهرهٔ ربع مسکون اقالیم جمع وموضعی بمصر
(اِقْلِیمِیَّة) بالکسر وتشدید الیاء الثانیة شهریست بروم
(اِقْلِیمِیَا) بالکسر ممدودا وردسیم وزر که وقت گداختن بالا برآید یادودی است ونام دختر آدم علیه السلام
(مِقْلَم) کمنبر غلاف نرهٔ شتر
(مِقْلَمَة) کمکنسة قلمدان
(مَقَالِم الرُّمْح) تندیهای نیزه
(مَقْلُوم الظُّفْر) مرد سست
(ض) قَلَمَ الظُّفْرَ وغیرَه قَلْمًا) بالفتح چیده وتراشید ناخن و
جز آن
(مُقَلَّم) کمعظم زن بیوه
(مُقَلَّمَة اَلْاَيِّم) کمعظمة زن دیر بیوه مانده والَف مُقَلَّمَة) الشکر باساز وسلاح
(تَقْلِیم) ناخن چیدن وتراشیدن

قلمن

(قَلَمَّنَة) کعلمسة زن پستک ناکس

قلمس

(قَلَمَّس) کعملس پر وبسیار آب از چاه ودریا ومرد بسیار خیر ونیک بخشنده بسیار دهنده وبهتر گرامی ومرد نیک زیرک دوراندیش ناآشنا وناشناخته ونام مردی وهو رجل کنانیّ من نسأة الشهور کان یقف عند جمرة العقبة ویقول اللّهم انّی ناسیُ الشهور وواضعُها مواضعَها ولا اُعاب ولا اُحاب اللّهم انّی قد احللتُ احد الصفرین وحرّمت صفر المؤخّر وکذلک فی الرّجبین یعنی رجبا وشعبان انفروا علی اسم الله وذلک قوله تعالی اِنَّمَا النَّسِیُ زیادةٌ فی الکفر

قلمع

(قَلْمَعَة) بالفتح مردم فرومایه وناکس
(قَلْمَعَ رَاسَه قَلْمَعَةً) زد بر سر او وافگند یا سترد موی سر اورا

قلن

(قَلَنَّة) محرکة مشددة النون شهریست باندلس
(قَلُونِیَّة) بضم اللام وتخفیف الیاء شهریست بروم
(قَالُون) لقب راوی نافع است رومیة معناها الجیّد

قلو

(قِلُو) بالکسر هر چیز سبک وخر جوان سبک
(قِلْوَة) ستور که صاحب خود را از همه پیش برد
(قُلَة) کثبة غوک چوب یعنی دو چوب است که کودکان بدان بازی کنند
(قِلًی) بالکسر والقصر مثله قِلَات و(قِلُون) بکسرهما وقُلُون بالضم جمع
(قَلَوْلَی) کحجوجی مرغ بلند پرواز
(مِقْلَی) کمنبر غوک چوب مقلار کمصباح مثله
(ن) قَلَا الْقُلَةَ وبها قَلْوًا) بالفتح یازن غوک چوب باخت وقَلَا الْاِبِلَ) سخت راند وقَلَا اللَّحْمَ) بریان ساخت گوشت را لَحْم مَقْلُوّ نعت است از آن وقَلَا زیدًا قِلًا) بالکسر وقَلَاءً بالفتح دشمن داشت اورا
(اِقْلَوْلَی اِقْلِیلَاءً) کوچ کرد وبی آرام گشت وقرار نگرفت بجائی وشتاب کرد واقلولی فی الجبل) برآمد بر کوه واقلولی الطائر) بر سر درخت نشست وبلند برآمد برهوا

قله

(قَلَه) چرکینی اندام وچرکین وزرد شدن آن ودواغ داغ شدن پوست از بسیاری آب وسیاه شدن اندام یا برکنده شدن پوست از سختی وخشکی والفعل من سمع
(قَلَهَی) کجمزی موضعی است نزدیک مدینه شریفه یا آن قَلَهِی کسکری است
(قَلْهَات) بالفتح شهریست بساحل بحر عمان
(قَلَهِیّا) کبردیا محرکة مشددة الیاء جائی است مرسعد بن ابی وقاص را یا آن قَلَهِیّ است بکسر الهاء المشددة

ق ل ه ب

(قَلْهَب) کجعفر مرد دیرینه سطبر اندام

(قَلَهْبَة) ابر سپید

(قَلَهْبَان) بالفتح دراز بالا

ق ل ه ب س

(قَلَهْبَس) کشمردل گورخر کهن سال (قَلَهْبَسَة) مونث و سترهٔ مردم هَامَةٌ قَلَهْبَسَةٌ سر کرد

ق ل ه ت

(قَلْهَت) کجعفر موضعی است

(قَلْهَات) بالفتح جایی است

ق ل ه د م

(قَلَهْدَم) کسفرجل مرد سبک و دریای بزرگ او هو بالذال المعجمة

ق ل ه ز م

(قَلَهْزَم) کسفرجل مرد میانه قامت با شکوف سر و سطبر هر دو ثندی زیر نرمهٔ گوش و کوتاه بالا و سپ نیکو خلقت

ق ل ه ف

(قَلَهْفَف) کسفرجل بلند و دراز اندام

(شَعْرٌ مُقْلَهِفٌّ) کمشمعل موی بلند پراگنده ژولیده

ق ل ه م

(قَلْهَم) کجعفر نام مردی

(قَلْهَمَة) کدهرجه شتاب و شتافتن

ق ل ه م س

(قَلَهْمَس) کسفرجل پست بالا گرد اندام

ق ل ی

(قِلْی) بالکسر آنچه از حمص و نخود سوخته سازند (قِلِی) کاسی مثله و آب اشنان

(قُلِی) بالضم مقصور اسر کوه و تارک مرد

(قِلِیَّة) کغنیة اسم است قلی را و آن خوردنی است قلایا جمیع

(قَلَّاءة) کسحابه جای تابه و قلیه ساختن

(قَلَّاء) کشداد قلیه پز و تابهٔ قلیه ساز

(قَالِی قِلَا) بکسر القاف الثانیة موضعی است و بها اسمان جعلا واحد

(مِقْلَی) کمنبر تابه که قلیه بریان کنند در وی مِقْلَاة بالتاء مثله مُقْلَیَان مثنی مَقَالِی جمع

(مِقْلَاءُ القَنِیص) کمصباح نام سگی

(ض) قَلَی اللَّحْمَ قَلْیاً بالفتح بریان کرد گوشت را مَقْلِیّ لغت است و یَقْلِی بالفتح لغت طی است و قَلَی فلاناً بر سر او زد

(ض س) قَلَاهُ قِلًی بالکسر والقصر و قَلَاءً بالفتح والمد و مَقْلِیَةً کمجلسة دشمن داشت آن را و سخت ناپسندید پس گذاشت یا قلاه کرماه گذاشت و جدا شد از وی و قلیه کرضیه دشمن داشت و نیز قلیه و قلاء دشمنی

(تَقَلِّی) دشمنی نمودن

باب القاف فصل المیم

ق م ء

(قَمْأَة) جایگه بر آن آفتاب نرسد و جای فراخی و ارزانی و بضم

(قُمِیء) کغنی خوار و حقیر قِمَاء بالکسر والضم کجبال و رخال جمع

(عَمْرو بن قَمِیئَة) کسفینة شاعری است

(مَقْمَأَة) بفتح العین وضمها جایگه آفتاب نرسد

(ف ك) قَمَأَ قَمْأً و قَمَاءَةً بالفتح و قَمَاءَة ککرامة و قُمْءًا بالضم والکسر خوار شد و حقیر گردید و قَمَأَت الماشیة قُمُوءًا و قُمُوءَةً بضمها و قَمَاءً و قَمَاءَةً بفتحها فربه شد ستور و قَمَأَت الإبل بالمکان اقامت کردند شتران در آن جای بجهت فراخی و کثرت گیاه و قَمَأَهُ برکند آن را

(اِقْمَاء) فربه شدن ستور و خوار و حقیر گردانیدن کسی را و شگفت آوردن و موافق آمدن چراگاه مر شتران را و خداوند شتران فربه شدن

(مُقَامَأَة) موافقت کردن با کسی یقال مَا قَامَأَهُ المَکَانُ و غیره ای ما وافقه

(تَقَمُّؤ) فراهم آوردن چیز را اندک اندک و گزیده مال گرفتن یقال تَقَمَّأَ الشیءَ اذا اخذ خیاره و موافقت کردن جای کسی را

ق م ث ل

(قَمَیْثَل) کسمیدع زشت رفتار

ج ٣

ق م ح

(قَمْحٌ) بالفتح گندم
(قُمْحَةٌ) بالضم زعفران وسپیچه که بر شراب افگنده و ورس و بمقدار یک دهان از پست و جز آن
(قامِحٌ) شتر سر برآورده باز مانده از آب خوردن يُقالُ بَعيرٌ قامِحٌ و ناقَةٌ قامِحٌ وإبلٌ قِمَاحٌ كركع وقامِحَة بالهاء و ناخوش دارنده آب را بجهت علت که باشد و شتر سخت تشنه که از شدت تشنگی سست باشد
(شَهْرا قُمَاحٍ) کغراب وکتاب دو ماه سخت سرما
(قِمْحى) بالکسر والقصر سر زده
(قِمْحاة) بالتاء مثله
(قِمْحانة) بالکسر ما بین پس سر و کونک پس سر
(قَمِيحَة) گسفیدنه گوارش و پست و جز آن
(قُمَّحَان) کعنفوان و بفتح المیم ورس که گیاهی است زرد رنگ و سپیچه که بر روی می و مانند آن نشیند و زعفران
(س) قَمِحَه قَمْحاً بالفتح سفوف کرد آن را نیز (قمح) پست خشک خوردن
(ف) قَمَحَ البَعيرُ قُمُوحاً سر برداشت نزدیک حوض و باز ایستاد از آب خوردن یا سر برآورد بعد از آب خوردن
(اَقْمَحَ الغُلُّ الأسيرَ) طوق از جهت تنگی سر بلندی را روا داشت واَقْمَحَ السُّنْبُلُ دانه گرفت خوشه و نیز اِقْماح سر برداشتن و چشم فرو خوابانیدن و بزرگ منشی نمودن يقال اَقْمَحَ بِاَنْفِهِ ای شَمَخَ
(تَقْمِيحٌ) کمتر از حق کسی را دفع کردن او را يقال قَمَّحَ فُلاناً اِذا دَفَعَهُ بالقَليلِ عَن كَثيرٍ يَجِبُ لَهُ
(مُقامِحٌ) شتری که از باعث بیماری یا سرما از آب خوردن باز ایستاده باشد يقال بَعيرٌ مُقامِحٌ وناقَةٌ مُقامِحٌ وإبلٌ مُقامِحَةٌ وقِماحٌ بالکسر علی غیر القیاس
(مُقامَحَةٌ) بر آب خور آمدن شتران و آب ناخوردن آن از بیماری و جز آن يقال قامَحَتْ إبلُ فُلانٍ إذا وَرَدَتِ الماءَ ولم تَشْرَبْ للداءِ او برد
(اِقْتِماحٌ) سفوف کردن و پست خشک خوردن و رسیدن گندم و سخت شدن و خوردن نبیذ را
(تَقَمُّحٌ) سر برآوردن شتر و باز ایستادن از آب خوردن
(اِنْقِماحٌ) سر برداشتن شتر و باز ماندن از آب خوردن ویقال شَرِبَ حَتّی انْقَمَحَ ای تَرَكَ الشُّرْبَ رِيّاً

ق م ح د

(قَمَحْدُوَةٌ) تندی بر آمده فوق پس گردن و اعلای قذال پس گوش یا آن پس سر است قَماحِد جمع

ق م خ

(اَقْمَخَ بِاَنْفِهِ اِقْماخاً) بزرگ منشی نمود و نشست به نشست متکبران

ق م د

(قَمْدٌ) بالفتح سر باز زدن و باز ایستادن از کاری و بر نیکی پاییدن والفعل من نصر
(قَمَدٌ) محرکة درازی و سطبری گردن مع درازی والفعل من سمع
(رَجُلٌ قُمُدٌّ) کعتل مرد درشت اندام یا سطبر قُمادٌ کغراب وقُمادِیٌّ منسوباً قُمُدُّوٌ کعصفور مثله
(اَقْمَدُ) سطبر گردن قَمْداءُ کصحراء مؤنث
(قُمُدٌّ) کعتل مرد سطبر گردن قوی و استوار خلقت قُمُدَّةٌ بالتاء و قُمُدّانِيَةٌ منسوباً مؤنث وذکر قُمُدٌّ نره سخت نغوظ ورجلٌ قُمُدٌّ ویخفف مرد سخت اندام و توانا و سطبر یا درشت قُمُدّانٌ بزیادة الالف والنون و قُمُدّانِیٌّ منسوباً مثله ج ۳
(اِقْمِادٌ) گردن بلند کردن و بر خیزانیدن کیر را و روان کردن منی را

ق م د د

(قَمَنْدَدٌ) کجعفر دراز قامت

ق م ر

(قُمْرٌ) بالضم موضعی است بر پشت بلاد زنگ و از آنجا آرند ورق قماری که برگ درختی است تند بوی خوش مزه
(قُمْرَةٌ) بالضم رنگی است مایل بسبزی یا سپیدی با اندک تیرگی

قمریّة) بالضم والیاء مشدده مرغی
هست از جنس فاخته قمری و
قمر بالضم جمع یا ماده قمریّة
هست و نر ساق حر وقیل قمری
منسوب الی طیر قمر وقمر اما جمع
اقمر مثل احمر و حمر واما جمع
قمری مثل رومی و روم
(قمر) محرکة ماه از شب سوم تا آخر
ماه سُمّی قمر البیاضه قُمَیر
مصغر آن وقمر المقنّع ماه نخشب
وبنو قمر) حی هست وغبّ
القمر) موضعی هست میان ظفار
وشحر وبنو قُمَیر) کزبیر بطنی هست
(ماء قَمِر) ککتف آب بسیار
(قَمِرة) کفرحة شب که در آن قمر
باشد
(قَمِیر) کامیر کرو بازنده اقمار
جمع و ام دختر عمرو زن مسروق
بن اجدع ج۳
(قمار) کقطام جایی هست عود
قماری منسوب بوی
(اقمر) سپید یا سپیدی سبزی مایل
یقال حمار اقمر سپید مایل به تیرگی
وکذا سحاب اقمر ووجه اقمر
روی همچو ماه

(قمراء) کصحرا ماهتاب و شب
روشن با ماه و مرغی هست و
نان قمراء) خرماده سپید مایل
به تیرگی مؤنث اقمر
(نخلة مقمار) بالکسر خرما بن که
غوره آن سپید باشد
(مقمور) بدی و شر
(ن) قمره) غالب آمد او را در
قمار و در نبرد قمار
(ض) قمر قمرا) در باخت
و غالب آمد او را در باختن
(س) قمر السقاء) بر کنده شد
پوستک بر حواشی آن وهی شئ یصیبها من
القمر کالاحتراق وقمر الرجل)
خیره شد چشم او از برف و بیخواب شد
در شب ماه وقمرت الابل) سیراب
شدند شتران وقمر الکلاء) بسیار
شد گیاه قمر الماء وغیره کذلک
(مقمر) کمحسن شب با قمر
مقمرة بالتاء مثله
(اقمر التمر اقمارا) دیر کشید
رسیدگی آن چندانکه سرما دریابد
و تباه کرد حلاوت آن را و
اقمرت الابل) در گیاه بسیار
افتادند شتران قمار) روشن

شدن و به ماهتاب در شدن و چشم
داشتن طلوع ماه و برآمدن آنرا
(مقامر) گرو بازنده
(مقامرة) بگرو چیزی باختن و
نبرد کردن باهم بگرو وقمار
بالکسر مثله
(تقمّر) غالب آمدن در قمار و
بنکاح درآوردن زن را و بماهتاب
بیرون آمدن و جستن صید در شب ماه
یقال تقمر الاسد اذا طلب الصید
فی القمر و فریفتن زن را و در شب قمر
بخانه آوردن زن را و داخل شدن بر آن
(تقامر) بهم گرو چیزی باختن و نبرد
کردن باهم بگرو
ق م ذ
(قمذ) کعلبط خرد گوش کوتاه
بالاقمز کزملق مثله
ق م د ص
لبن قمادص) کعلابط شیر
زبان گز
قمرص قمرصة) خورد بادام را
ق م ز
(قمز) بالفتح فراهم آوردن چیزی
گرفتن آن باطراف انگشتان والفعل
من نصر ویقال الکلأ ها قمز قمز

ای منقطع غیر متراص
(قمزة) بالضم یک مشت از خرما و
جز آن برهم چفسیده و شکوفه گیاه
که در آن دانه باشد
(قمز) محرکة ناکس فرومایه بی خیر
و رایگان از هر چیزی
(اقماز) ذخیره کردن
ق م س
(قمس) بالفتح غوطه خوردن
در آب والفعل من نصر و ضرب غوطه
دادن کسی را لازم متعدد و چیره شدن
در غوطه خوردن و اضطراب
کردن بچه در شکم
(قماس) بالکسر غوطه
(قموس) کصبور چاهی که در آن
از بسیاری آب دلو غوطه خورد و در آب
غایب گردد
(قومس) بالفتح مهتر و امیر قوم و
میانه دریا و معظم آن
(قومس) بالضم و فتح المیم ناحیه
هست بزرگ میان خراسان و بلاد
جبل و اقلیمی هست باندلس
(قومسة) دهی هست باصفهان
(قاموس) کطاوس میانه دریا
و معظم آن و دریای بسیار آب

دوزنگ ازدریا
(قُومَسَان) وہی ست بہمدان
(قَنَّاس) کسنداد غوطہ خور
(قُمُش) کسکر مرد شریف
(قَمَامِسَة) لشکرکشان روم
(قَوَامِس) بلاہا
(قَمُوس) کسکین دریا قَمَامِیس
جمع
(اِقْمَاس) غوطہ دادن در آب
(مُقَامَسَة) ہزوکردن باکسے
بغواسے وفی المثل هو
(يُقَامِسُ حُوْتًا) درحق شخصے
گویند کہ باو ابتراز خود مناظرہ
کند
(اِنْقَمَسَ فِي الْبَحْرِ) فرو
رفتن درآب وانْقَمَسَ النَّجْمُ
فروشد ستارہ

ق م ش

(قَمْش) بالفتح فراہم آوردن
چیزے ازہرجاے والفعل من نصر
(قُمَاش) کغراب متاع ازہر
جنس وازہرجاے ورخت خانہ
وردی ہیچکارہ ازہرچیزے
مردم فرومایہ اکس وما اعطانی
الا قُمَاشًا ای اَرْذَاماوجد
(قَامِشَة بن وَائِلَة) حدیث
مرمحدث نسّابہ را
(قَمِيشَة) کسفینہ نوعی از طعام
کہ از شیر ودانہ حنظل ومانند آن
ترتیب دہند
(تَقْمِيش) فراہم آوردن چیزے
ازہرجاے
(تَقَمُّش) خوردن چیزی راکہ
یافتہ شود گو نہ بون وہیچکارہ
باشد

ق م ص

(قَمَص) محرکہ مگس ریزہ کہ برآب
ایستادہ باشد یا پشہ ریزہ برآب
ایستادہ وچوزہ ملخ کہ از بیضہ
برآید
(قَمُوص) کصبور ستور کہ صاحب
خودرا بجنباند وشیر بیشہ ومضطرب
کہ بجائی قرار نگیرد وکوہے است
بخیبر وبرآن کوہ ست حصار
ابوالحقیق یہودی
(قَمِيص) کامیر ستور کہ صاحب
خودرا بجنباند وحرکت دہد و
پیراہن وقد یونث قُمْصَان
بالضم واَقْمِصَة جمع قُمُص
ککتب مثلہ ولایکون الا من القطن
واما من الصوف فلا ونیز قمیص
پوستی کہ بچہ دروی باشد دررحم
وغلاف دل وفی الحدیث انّ الله
تعالی سیقمصک قمیصًا اے
سیلبسک لباس الخلافة
(قِمِصّی) کزمکے دویدگے
سخت ونیک جنبش
(ض ن) قَمَصَ الفرسُ وغیرہ
(قَمْصًا) بالفتح وقِمَاصًا بالضم و
الکسر برجست اسپ وخران و
برداشت ہردودست اِمْقاوبہا
ہردورا معاو قیل اِذا صار ذلک
عادةً لہ فالقماص بالضم وقَمَصَ
البحر بالسفینة) برجہانید دریا
کشتی را موج وبسیار جنبش داد
ونیز قلص گکتاب بفراے
وبرجہندگی وبضم وفی
المثل مابالعیر من قماص وهو
الحمار یضرب لضعیف لاحراک
لہ ولمن ذل بعد عزّ ونیز قَمَص
وقِمَاص درکشیدہ شدن پی اسپ
(تَقْمِيص) پیراہن پوشانیدن
(تَقَمُّص) پیراہن پوشیدن

ق م ط

قِمْط بالکسر رسن کہ بدان
بندنی ودپای گوسپند کشتنی را
بندند
قِمَاط کتاب رسن کہ قوایم
گوسپند بوی بندند ودستہ بند
وپای بند کودک گہوارگی ودوختت
علی قماطہ ای فطنت بہ بودہ
حَوْلٌ قَمِيطٌ سال تمام
(ن ض) قَمَطَہ قَمْطًا) بالفتح
بست ہردودست وہردوپای اورا
ونیز قَمْط پای گوسپند بستن
جہت کشتن ودست وپای اسیر را
یکجا بستن یقال قمط الاسیر اذا جمع
بین یدیہ ورجلیہ بحبل ونیز سفاد ج ٣
کردن مرغ مادہ را وگائیدن
تقمیط ہردودست وپای بندی
رایکجا کردہ بستن

ق م ط ر

(قِمَطْر) کسبحل ستر قوی وفرک و
مرد کوتاہ بالا وکتاب دان قِمَطْرَة
مثلہ وبالتشدید نیز شاذ وآنچہ دریاے
مردم اندازند وخنور شکر ونبات
قَمَاطِر جمع وکلب قِمَطْر
الرجلین سگ باپای بند از جہت
کجی ہردوساق
قِمَطْرِی کزبعری مرد کوتاہ

قامت
(قُمَاط) کعلابط فسادی است که
بشیر عارض شود از انفخه
(یومٌ قمطریرٌ) روز سخت
(قَمطَر قمطرةً) فراهم آمد و گرد
گرد و قَمطَرَ الجاریةَ)
گائیدن آن را و قَمطَرَ القِربَةَ)
بست سر مشک را به بند سر مشک
وقُمِطرَ اللبنُ) مجهولا تباه
گردید شیر
(اِقمَطَرَّ الیومُ) سخت شد روز
واَقمَطَرَّتِ العقربُ) گرد آورد
دم خود را و تافت دم را ونیز اِقمطرار
سخت ناخوش شدن ج٣

ق م ع

(فرسٌ قَمعٌ) بالفتح اسپ که
در یکی از دو زانوی آن درشتی و
سطبری باشد و سری خورهای بر تنگ
که بر سر آن گذاشته روغن و جز آن
دروی ریزند والکسر فیه اشهر
قِمَع) کعنب مثله و آنچه ملصق
باشد در اصل خرما و غوره و
مانند آن
(قُمعَة) بالضم سر بند انبان و جز آن
و گزیده و بهترین مال و
بفتح و بحرکت او خاص لخیار الابل و
برگزیدگی چیزی اسم است اَقمَاع
را قُمع بالضم جمع
قَمعَان) بالفتح دو گوشه خوز
خرما
(قَمَع) محرکة غبار مانندی که در
هوا بالا بر آید و سر حلقوم و طرف
آن یا طبق حلقوم که مجرای دم است
تا شش و کش که در بن مژه دمد
یا فسادی است که در گوشه چشم
حادث شود و سرخی یا برگشتگی
رنگ گوشت کنج چشم و آماس آن
و کمی بینائی چشم از روانی اشک
والفعل من سمع فهو قمِعٌ کصبور
واَقمَع بالفتح لغت است از آن
و درشت و سطبر شدن سرین یا پاشنه
اسپ و نیز سطبری یکی از دو
زانوی اسپ و استخوانکی است
برآمده در نای گلو
(قَمَعَة) محرکة مگس ریزه که بر شتر
و آهو نشیند در شدت گرما
مَقَامِع جمع بر غیر قیاس مثل
مشابه و ملامح و سر و سر کوهان شتر
قَمَع بحذف ها جمع و قلعه ایست
به یمن و بلا لام لقب عمیر بن الیاس
بن مضر
(بعیرٌ قَمِعٌ) ککتف شتر بزرگ
کوهان و سنام قَمِعٌ) کوهان
بزرگ و طرف قَمِعُ چشم آبله
ریزه برآورده و فرسٌ قَمِعٌ اسپ
هیوب
(ناقةٌ قَمِعَةٌ) کفرحة شتر ماده
آرزومند نر
(قُمَع) کصرد علتی است مانند
تخمه
قامِع) اسپ که یکی از زانوی آن
ورم کرده باشد
(قَمَع) آنکه در بن مژه او آبله ریزه
بر دمیده باشد قُمع بالضم جمع و
فرسٌ اَقمَع) اسپ که یکی از دو زانوی
آن ورم کرده باشد قمعاء مونث
و آنکه استخوان نای گلوی او بزرگ
باشد و بینی کج و استخوان لب یا پاشنه
که بزرگ باشد
(قَمِیع) کامیر سر کوهان و تندی که
بالای مهره پشت است
(قَمِیعَة) کسفینة تندی میان
دو گوش ستور و قمائع جمع و طرف
دم و آن از اسپ جای انقطاع
بن دم است
(اَقمَاع) بالفتح نوعی از انگور
سپید که در آغوز زرد گردد و دانه آن
گرد باشد
(مِقمَعَة) کمکنسة عمود آهنی و کسر
که بدان پیل رانند و چوبی است که
آن را بر سر مردم زنند مقامع
جمع
(مَقمُوع) مقهور و مغلوب و
شترانیکه خیار و گزیده آن برگرفته
باشند و تخمه زده ناگوارد
(ف) قَمَعَه قَمعاً) بالفتح بعمود
زد او را و چیره شد بروی و خوار
و ذلیل گردانید او را وقَمَعَ الوَطبَ)
سری نهاد بر سر خیک وقَمَع
فلاناً) برگردانید او را از خواسته
او و زد سر وی را وقَمَعَ فی
الشیءِ در آمد در وی وقَمَعَ
البَردُ النباتَ) رد کرد و سوخت
سر گیاه را وقَمَعَ ما فی السقاء
خورد آبی را که در مشک بود و
قَمَعَ التراب) فرو شد ب در
گلوی کشیدن و فرو بردن آن و
قمع سَمعَه لِفلان خاموش
شد برای او
(س) قَمِعَ الفَصِیلُ قَمعاً)

محرکه کوهان کرد و فرو نسیم آمدیه
در کوهان او وقمع الدواء
سفوف کرد آنرا وقمعت عینه
خاشاک افتاد در چشم او
(اقماع) خوار و حقیر گردانیدن
کسی را و آب در گلو فرو شدن بی
کشیدن و بی فرو بردن آن و کوهان
کردن شتر بچه و دراز کوهان شدن
آن و راندن و دفع کردن یقال
طلع علی فاقمعته
(تقمیع) سری برگرفتن از غوره و
جز آن یقال قمع البسرة اذا
انقلع قمعها
(انقماع) از مشک آب خوردن یا
از سوراخ مشک آب خوردن و پنهان
در گزیده چیزی گرفتن
(متقمع الدابة) بنا للمفعول
سه ستور و بی فرو آن
(تقمع) برگزیده و بهترین چیزی
گرفتن یقال تقمع الشیء اذا اخذ
خیاره و جنبانیدن خر سر را و راندن
مگس را و تنها نشستن یا سرگشته
گشتن
(انقماع) پنهان در خانه درآمدن
و سر خوار و حقیر شدن

ق م ع ث
(قمعوث) کزنبور مرد دیوث و
بی غیرت در حق زن خود
ق م ع د
(مقمعد) کسی که بادی بجهد و کوشش
تمام حرف زنی واو با تو نرمی
نکند و منقاد و فرمان بر نشود و
آنکه اعلای شکم او بزرگ باشد
و پائین شکم ژولیده و فرو هشته
ق م ع ط
(قمعوطة) کعصفورة کوکب
خرد و ک
(اقمعطاط) بزرگ و فربه شدن
زیر شکم و لاغر و باریک گردیدن
پائین آن یا شکن افتادن در شکم
و درآمدن بعض آن در بعض
ق م ع ل
(قمعلة) بهتر گردیدن و برآمدن
غلاف بار درخت یا غنچه آن یقال
قمعل النبت اذا خرجت قماعیله
(قمعل) کقنفذ کاسه بزرگ
قمعول کعصفور مثله یا نوعی از
رکابی و دیگ تنگ گرد دف مرغی
کوتاه گردن و کوتاه قول و تلاف
و بالفتح علیه

(قمعولة) کزنبورة گره و شکن
ولور و قماعیل جمع ویقال فی
راسه قماعیل ای حجم و غلاف
گیاه یا غنچه ناشکفته آن
(قمعال) کقرطاس مهتر قوم و
سردار شبانان
(قمعالة) بالتاء سر زه نیک
بزرگ
ق م ل
(قمل) بالفتح سپش قملة یکی
وچون سپش سر را در سوراخ باقلا
کرده بلع نماید جهت رفع تب ربع
مجرب دانسته اند وقمل
(قریش) دانه صنوبر وقملة
البسر اکرکی است
(امرأة قملة) کفرحة زن سخت
پستک (قملیة) کجلبیة کذلک
(قمال) کسحاب سپش
(قمل) کسکر مورچه و ملخ بی پر
یا کرکی است سرخ بال یا کرمی خرد
مانند کنه یا کنه کرمی است همچو ملخ
گنده بوی و از ملخ خورنده تر گشته
و آنرا قملة الزرع نیز گویند یا
سپش مردم و این قول مردود است
(امرأة قملة) کسکرة زن کوتاه

قامت
(قملی) کجمزی مرد پستک و بیقدر
حقیر و بیابان باشد که در شهر
بود یا باشد اختیار کند و موضعی
است
(قملان) محرکه شهری به یمن
(قمولة) بالضم شهری بصعید
از آن است احمد بن محمد مصنف
بحر المحیط فی شرح الوسیط
(قیمولیا) بالفتح مقصورا گلیست
سفید رخام سپید درخشان تنفع
من حرق النار خاصة بالماء و
الخل
(مقمل) کمکرم بی نیاز و توانگر
سپس درویشی و نیازمندی
(س) قمل راسه قملا محرکه
بسیار سپش شد سر او و فی المثل غل
قمل یعنی بند در دست و سپش در سر
اصله ان العرب کانوا یغلون الاسیر
وعلیه القعر فیقمل و سر قمل
خجکهای سیاه مانند سپش برآمدن
بر عرفج و بسیار گردیدن قوم و
فربه گشتن مرد سپس لاغری
و کلان شدن شکم
اقمل الرمث اقمالا شکافته

شد گیاه رست وبرگ آوردن گرفت وپیدا شد برگ ریزهٔ آن وکذا اقمل العرفج
(تقمّل) اندکی فربهی که نخستین پیدا گردد

ق م م

(قِمّة) بالکسر تارسر وبالای هرچیزی وگروه مردم وپیه وفربهی واندام وبالای مردم یقال فلانٌ حسن القِمّة والقَومِیّة
(قُمّة) بالضم لقمهٔ دهن شیر
(قَیّم) کامیر ترهٔ خشک
(قُمامة) کثمامه گروه مردم وخاک روبه قُمام جمع ونام زنی وهی نصرانیة بنت دیرا بالقدس سمی باسمها ورقّاص بن قُمامة شاعری است وابو قُمامة) جبلة بن محمد محدث ۳ج
(رجلٌ قُمَقُم) کحیدر مرد فراخ گلو
(قِمقم) کزبرج عوزهٔ خشک
(قُمقُم) کهدهد سبو وکمکم که اوندی است معرب است ونای گلو وفی المثل علی هذه دار القُمقُم ای الی هذا صار معنی الخبر یُضرب للرجل اذا کان خبیراً بالامر وکذلک قولهم علی یدیّ دار الحدیث قَماقِم) بالفتح جمع
(قُمقُمة) کقنفذه کماسه
(قُمَیقِم) مصغراً آلی است
(قَمقام) بالفتح وبضم مهتر وکار سترگ ودریا وعدد بسیار یا معظم آن قُمقُمان بالضم مثله وکنه ریزه ونوعی از شپش قُمقامة یکی
(سیدٌ قُماقِمٌ) کعلابط مهتر بازخیر وبیز قُماقِم) عدد بسیار یا معظم آن
مِقَمّ) بالکسر مرد خورندهٔ هرچه برخوردن باشد
(مقمة) بالکسر جاروب لب ستور شگافته سم همچو گاو وگوسپند وماننذ آن وبفتح
(ن) قمّ البیت قمّا) بالفتح روفت خانه را وقمت الشاة) لب خورد علف را وقمّ الرجل) خورد هرچه برخوان بود وقمّ الفحل الناقة آبستن کرد گشن ناقه را وقمّ) خشک گردید وقممته ا) خشک گردانیدم آن را قمقم الله عصبه قُمقمةً) گرد آورد خدای پی او را وقبض کند یا چیره گرداند بروی کنه را
اِقمام باردار نمودن گشن و یقال اقمّ الفحل الابل ای ضربها کلها حتی قمت
(اِقتِمام) لب خوردن گوسپند گیاه را وخوردن هرچه برخوان باشد ومروسیدن به بیمار ومراولت چیزی کردن واعمّا ونمودن بچیزی پس خطا کردن از آن وبرگرفتن تنگبار را پیش رسیدن بزمین
(تقمّم) پی بردن بخاک روبها و جستن آنرا وبرآمدن بر چیزی ویقال تقمّ الفرس علی الحجر فتقمّمها یعنی سخت کرد بر مادیان وبرآمده
(تقمقم) در آب در آمدن وفرو رفتن در آن وبرشدن گشن بر ناقه فرو خفته جهت گشنی وبرآمدن بر چیزی

ق م ن

(قَمن) بالفتح روش وجهت و نزدیک
(قَمَن) محرکه سزاوار یقال انتَ قَمَنٌ ان تفعل کذا ای خلیقٌ جدیرٌ لا یثنّی ولا یجمع ولا یؤنث فان کسرت المیم او قلت قَمین ثنّیت و جمعت قَمِن ککتف مثله وروش راه یقال جئتُ علی قمنه ای علی سننه
رائحةٌ قَمِنةٌ) کفرحة بوی بد
(قمن) کعنب دهی است بمصر
(قَمین) کامیر شتاب تیز وگلخن حمّام وسزاوار ولایق
قَمُونیة) بالفتح والتخفیف شهری است بافریقیه
(قَمنانة) گنهٔ نوزاد وهو اول ما یکون صغیراً ثم یصیر حمنانة ثم قراداً ثم حلمةً
(قَیمون) بالفتح قلعه است بفلسطین
(مَقمَنة) کمقعده سزاوار یقال هذا الامر مقمنة لك ای مَخلَقَة ومجدَرَة
(تقمّن) موافقت جستن یقال تقمّنتُ موافقتك ای توخّیتها
مُقمَئِنّ) کمطمئن درهم کشیده ترنجیده

ق م و

مُقاماة) سازواری کردن یقال مایقامینی الشیءُ ای مایوافقنی عن

ابی عبید

ق م ه

(قَمَه) محرکه کمی خواهش طعام

(قامِه) شتر ربنده در زمین با شتم

سر در هوا دارنده قُمَّه کرکّع جمع

(تَقَمُّه) دوده و سرگشته شدن

یقال خرج یتقمّه ای لا یدری

این یتوجّه

ق م ه د

(قَمَهْد) کجعفر ناکس فرومایه

نژاد و بد اصل زشت رو

(قُمْهُد) بالضم مقیم و ثابت که

از جای نرود

(اِقْمَهَدّ رَاْسَه) برداشت و

در هوا داشت خود را و اِقْمَهَدّ

بالمکان اقامت کرد در انجا وهو

شبه الارتعاد ایضا فی الفرخ اذا زُقّ

ق م ه ز

(قُمْهُزِیَة) کبلهنیة زن بسیار

پست بالا

باب القاف فصل النون

ق ن ء

(اَحْمَر قانِئ) سخت سرخ

(قُنَاء) کسماء اسمی است

(مَقْنَاَة) و بضم النون جای که

آفتاب نرسد وقد یترک الهمزة

(ف، قَنَأ قُنُوْءًا) سخت سرخ

شد وقَنَأ اللَّبَنَ) آمیخت شیر را

آب وقَنَأ فُلَانًا) کشت او را یا

برانگیخت او را بر قتل وقَنَأ الجلد)

در دباغ انداخته شد پوست و

قَنَأ اللحیة سیاه کرد ریش را

یا خضاب کرد بحناء

(س) قَنِئَ فُلَانٌ) بمرد و

قَنِئَ الاَدِیْمُ) تباه گردید

پوست

(اِقْنَاء) بر قتل برانگیختن کسی را

و کشتن و تباه و فاسد گردانیدن

پوست را و قا در و توانا گردانیدن

کسی را

(تَقْنِئ) سخت سرخ گردانیدن

و ریش را سیاه کردن یا بحنا

خضاب کردن ایرا و تَقْنِئَة مثله فی الکل

(تَقَنُّؤ) بحنا رنگ کردن ریش را

و سخت سرخ شدن

ق ن ء ل

(قِنْئِل) کزبرج گردن پیل و

زن کوتاه قامت

ق ن ب

(قُنْب) بالضم غلاف نره اسپ

و مانند آن و غلاف نرن و بادبان

کلان و زه کمان و چنگال شیر

(قُنْبَة) دهی است بجمس

اندلس و قُنُبَة) بضمتین دهی

است بیمن

(قِنَّب) بکسر اول و فتح نون مشددة

سه نوع است بری و بستانی و

هندی که کنب است قُنَّب کسکر

و مثله

(قِنَاب) بالکسر چنگال شیر و زه کمان

و برگ کرد در سر کشت چون

بار آوردن شروع کند و بضم

(قَنِیْب) کامیر ابر و جماعت مردم

(قُنَابَة) کثمامة اعلمی است

مدینه و تشدد النون

(قَانِب) کصاحب گرگ بانگ و

قیح سریع و شتاب قِینَاب مثله

(قُنُوب) بالضم غنچهای نبات و

غلافهای شگوفه

(قُنَّابَة) کرمانه برگ کشت یا برگ

که در آن خوشه فراهم آید

(مِقْنَب) کمنبر چنگال شیر و توشه

دان صیاد و توبره او که صید در وی

اندازد و گله اسپان از سی تا

چهل عدد یا مقدار سه صد

(مِقْنَاب) کمحراب چنگال شیر

(مَقَانِب) گرگهای بسیار شکار

(ن، قَنَبَ) در آمد در قُنَابَة

و قَنَبَ العِنَبُ) کشاده کرد انگور

را و برید آنچه موذی باران

بود و قَنَبَ الزَّهْرُ) بر آمد شگوفه

از غلاف و قَنَبَت الشَّمْسُ

قُنُوْبًا) فرو شد آفتاب

(اِقْنَاب) بچهل رسیدن اسپان و

صاحب مقنب شدن قوم و نیز نهان

شدن از بیم غریم یا از ترس سلطان

(تَقْنِیْب) بار گشتن کشت و

تا چهل رسیدن اسپان و صاحب

گله مقنب شدن قوم

(تَقَنُّب) بچهل رسیدن اسپان

و مقنب شدن

ق ن ب ر

(قَنْبَر) کجعفر مولای علی بن ابی

طالب کرم الله وجهه و بسوی وی

منسوب اند عباس بن احمد قنبری

و احمد بن بشر قنبری که محدثان

اند و ابو الشعثاء قَنْبَر از ابن عباس

روایت میکند ذکره ابن حبان

من الثقات

ابراهیم بن علی بن قُنْبُر

بغدادی کقنفذ و ابو الفتح
محمد بن احمد بن قنبر بزاز محدثان
اند
(قُنْبُرَة) بالضم پرنده ایست
که بر سر ماکیان وجز آن باشد ومنه
دَجَاجَةٌ قُنْبُرَانِيَّةٌ) یعنی
ماکیان کلغی دار
(سیبویه عمرو بن عثمان
بن قُنْبُر) کجندب از ائمه نحاة
است ومذکور است در ق ب ر
(قِنْبِيْل) کزنبیل گیاهی است قنیبل
مصغر اسنله
(قُنَابِرِی) بالضم وکسر الباء
مقصور نوعی از تره
ق ن ب س
(قَنْبَس) بالفتح از اعلام
زنان است
ق ن ب ض
(قُنْبُض) کقنفذ مار
(قُنْبُضَة) زن زشت روی یا
زن کوتاه قامت
ق ن ب ط
(قُنَّبِيْط) بالضم وفتح النون المشدده
سبزی درشت ترین انواع کلم است
مخرج مغلظ و مخیلة نفخ ره (?) لا اجز

(محمد بن حسین قُنَيْبِطِی)
محدث است
ق ن ب ع
(قَنْبَعَة) در خانه پنهان شدن و
از خشم برآماسیدن
(قُنْبُع) کقنفذ آوند گندم و گویند
است بدیار غنی و مرد پست قامت
قُنْبُعَة مؤنث و لته پاره است دوخته
مانند کلاه دراز که کودکان پوشند
و سرافکندنی جز زنان را با جامه
است شبیه آن
(رجل مُقَنْبِعُ الرأس) بکسر
الباء مرد دراز سر همچو کلاه دراز
ق ن ب ل
(قَنْبَل) کجعفر گروه مردم و گله
اسپ از سی تا چهل یا عام است
قَنْبَلَة مثله فیهما قنابل جمع
(قَنْبَلَة) باگروه شدن بعد تنهائی
و آتش زدن به درخت قنبل
(قُنْبُل) کقنفذ مرد درشت و کودکی
سبکروح کرم سرو درختی است و
لقب محمد بن عبدالرحمن قاری
(قُنْبُلَة) بالباء دامیست جهت
شکار ... که ابو براقش است
(قِدْرٌ قُنْبُلَانِیٌّ) بالضم دیگ که

طعام گروهی را کفایت کند
(قُنَابِل) کعلابط جزی است و
مرد درشت
(قِنْبِيْل) کزنبیل تخم نباتی است
ریگی زرد که سرخی برآو غالب است
و گویند تخم سرخس است قابض
است و قاتل اقسام کرم معده
و امعا برآورنده آن وجهت کرد
خارش و شیرینه نافع
ق ن ت
(قُنُوْت) بالضم فرمانبرداری کردن
منه قوله تعالی القانتین و
القانتات و خاموش بودن و باز
ماندن از سخن و استادن در نماز
و دعا منه الحدیث افضل الصلوة
طول القنوت ومنه قنوت الوتر
(قَنَاتَة) کسحابة کم خوارگی
(امرأة قَنِيْتٌ) کامیر زن کم خوارک
وسقاء قَنِيْتٌ) مشک سیاه
آب گیر و زنان کننده
(إقْنَات) دعا کردن بر دشمن و
در ایستادن در نماز و پیوسته
حج کردن و در جنگ کردن کفار
و فروتنی نمودن از برای خدا
ق ن ت ر

(قَنْتَر) کجعفر کوتاه بالا
ق ن ث ر
(قَنْثَر) کجعفر بالثاء المثلثه پست
قامت
ق ن ث ع
(رجل مُقَنْثِعُ اللحیة) بکسر
المثلثه مرد بزرگ و پراگنده ریش
ق ن ث ل
(قَنْثَلَة) براگنیختن خاک را به پای
در رفتار
ق ن ج
(قِنَّوْج) کسنور شهری است
فتحه محمود بن سبکتکین
ق ن ج ر
(قُنْجُور) کزنبور مرد کوچک سر
سست خرد
ق ن ج ل
(قُنْجُل) کقنفذ بنده و مملوک
ق ن ح
(قُنَاحَة) کرمانه نوعی از کلید
کج و دراز
(ف) قَنْحَهُ قَنْحًا) بالفتح
خمانید آنرا همچو چوگان و قنح
(التَّقَنُّح) سیراب گردید و سر
برداشت و ناخوش داشت نوشیدن

را (فتح الباب) چوبی تراشید
برای در و برداشت در را بآن
چوب
(افتح الباب اقناحا) بر داشت
در را به چوب تراشیده
(تقنیح) کلید راست کردن بر در
(تقنیح) واگذاشتن آب را بعد
سیرابی و سر برداشتن از آن یا کم
از سیرابی خوردن

ق ن ح ل

(قنحل) کقنفذ بنده یا بنده
بد

ق ن خ ر

(قنخر) کجردحل فراخ سوراخ بینی
گشاده دهن درشت آواز سخت و
قوی سر و سنگ ماننده ایست نرم
که از سر کوه بر کنده گردد و بزرگ
و کلان جثه قناخر کعلابط مثله
(قنخیرة) کزنفیلة سنگ بزرگ
(قنخورة) بالضم مثله

ق ن د

(قند) بالفتح کند که شکر باشد
(قندة) بالتاء مثله معرب ست
و (سمرقند) شهری در ماوراء النهر
معرب سمرکند و محمد بن سعید
بن قند محدث است و نبیذ
(قندة الرقاع) نوعی از خرما
(قند) بالضم خایه و ابو القندین
کنیت اصمعی است کنی به لعظم
قندیه
(قنادم) کسحاب معروف موضعی است
شرقی واسط
(قندید) کقندیل کند و اسپرک
و می انگوری یا شیره انگور که در آن
هر گونه بوی افزار انداخته و
بپزند و حل نمایند و عنبر و کافور
مشک و خوشبوی است که بزعفران
ترکیب دهند و حال مرد نیک
باشد یا بد قندید کزبرج مثله
(قنادید) کقنادیل روش راه
یقال جاء بالامر علی قنادیده
ای وجهه
(قنداو) مرد سبک مذکور ست
در ق د ء
(سویق مقنود) پست قند
آمیخته (سویق مقند)
کمعظم پست قند آمیخته
(سویق مقندی) کمرمی
پست قند آمیخته

ق ن د س

(قندس قندسة) بازگشت
از گناه سپس معصیت و (قندس
فی الارض) بر سر خود رفت در
جهان و سیر کرد

ق ن د ع

(قندع) کقنفذ مرد دیوث

ق ن د ع ل

(قندعل) کجردحل کول

ق ن د ف ر

(قندفیر) کزنجبیل کنده پیر
معرب است

ق ن د ف ل

(قندفیل) کزنجبیل سطبر و نیک
یا شتر ماده کلان سر معرب
کنده فیل کانه تشبیه بالفیل

ق ن د ل

(قندل) کجندل ستور بزرگ سر و
دراز یا دراز سر قندل کعلبط
و (قندویل) کزنجبیل مثله
(قندلی) بالیاء الشدیدة
درختی است
(قندیل) بالکسر قندیل
(قندول) بالفتح وضم الدال
درختی است در شام بعبارت
در شیشعان است شکوفه او زرد غنی
است عرب الافعال
(قندل البعیر) کلان سر گردید
شتر و قندل فی مشیته نرم و
سست رفت

ق ن ذ ع

(قنذع) کقنفذ مرد دیوث
(قنذعة) بالتاء موی گرداگرد سر
(قناذع) جمع و نیز بلاها و سخن
زشت و فحش

ق ن ر

(قنور) بالتحریک مشددة الواو
ج ۳ کلان سر و سرکش و دشوار
خوی و سخت و درشت از هر چیزی
و بعیر قنور شتر سرکش
(قنور) کتنور نمک زار بیت بادیه
که نمک آن در غایت خوبی و
تیزی و جودت باشد
(قنور) کسنور بنده و مملوک و دراز
یا دراز سر
(عبد الرحیم بن احمد
قناری) کشداد محدث است
(مقنر) کمحدث دو زک فربه
زشت هیأت و آنکه دستار نا راست
و بر کنده از سر بر بسته باشد یا آنکه
نیکو نبستن نداند مقنور

منبیا للفاعل کمد حرج مثله فیهما

ق ن ز

(قِنْز) بالکسر خم کوچک (اِقْنِیز) بالکسر مثله و مرد پاک از آلایش و دنس و بیضم

(قَنَز) محرکة سفاین و شکار

(قَانِز) کصاحب صیاد

(قَنَّاز) کشداد شکاری

(اِقْتَاز) از خم آب خوردن

(مُتَقَنِّز) صیاد و صید جوینده

(تَقَنُّز) صید جستن

ق ن ز ع

(قُنْزُعَة) بضم قاف و زاء و بفتح هردو و بکسر هردو و کجذبة و قنفذة موی گرد اگرد سر (قَنَازِع) و (قُنْزُعَات) جمع و توک موی که بر سر کودکان گذارند یا موهای بلند بر آمده و دراز و پاره از زمین بی نبات و باقی مانده پر و بن دم و پرکردن خروس و نیز (قُنْزُعَة) سنگ ریزه که از گردکان بزرگ باشد و توک موی که زنان بر سر بقدر انا پیچیده دارند بهدیه جوره هست و بلا قنازع جمع و بقیه از گیاه نصی و از کوهان شتر واما نهی النبی صلی الله علیه وسلم عن القنازع وهو ان یوخذ الشعر ویترک منه مواضع و نیز قنزع کقنفذ کوهی میان مکه و سرین بسیار است

(قَنْزَعَة) بالفتح گریختن یکی از دو مرغ بعد جنگ کردن یقال قَنْزَعَ الدِّیکُ اِذَا اقْتَتَلَ الدِّیکَانِ فهرب احدهما

ق ن س

(قَنَس) وبکسر اصل بزرگی

(قِنْس) بالکسر اعلای سر (قُنُوس) بالضم جمع

(قَنَس) محرکة قی اندک و راسن که گیاهی است خوشبو نافع جمیع آلام و درد باد ده و مالیخولیا و درد پشت و درد مفاصل و مصفی خون و رنگ و مفرح و ملین و مقوی دل و مقوی معده و لعوق آن با انگبین بغایت نافع است جهت سرفه و دمه و دافع خشم و دور دارنده از

(قانسة الطیر) روده و اندرون مرغ

(قَوْنَس) کجوهر اعلای سر و زبر خود آهنی یا آهن سر خود و تندی میان دو گوش اسپ و میانه راه قونوس بالفتح و ضم النون مثله فی الثلثة الاخیرة

(قَنَّس) کحیدر گاو نر

(اِقْنَاس) نسبت کردن خود را بسوی زنا د شریف با وجود خساست

ق ن س ر

(قَنْسَر) کجعفر پیر کلان سال یا دیرینه

(قَنْسَرَة) پیر گردانیدن یقال قَنْسَرَتْهُ السِّنُّ وَالشَّدَائِدُ

(قِنَّسْر) کجردحل پیر سالخورده یا دیرینه (قِنَّسْرِی) بیای مشدد مثله قال اتطرب وانت قِنَّسْرِیُّ والدهر بالانسان دَوَّارِیُّ

(قِنَّسْرُون) شهرستانی بشام و آنرا قِنَّسْرِین نیز گویند و بکسر نونها قنسری و قنسرینی منسوب بوی

(قُنَاس) کعلابط درشت

(قُنَاسِرِین) موضعی است بشام

(تَقَنْسُس) پیر شدن و ترنجیدن و خشک گردیدن

ق ن س ط

(قُنْسْطِیط) بالضم و فتح السین درختی است

ق ن ش

(تَقْنِیش) نفقه بر عیال کم کردن ویقال لم یُقَنَّشْ مجهولا ای لم یُقَتَّرْ ولم ینقص

ق ن ش ر

(قَنْشُورَة) کحزنوبه زن که حیض نیارد و لیس بتصحیف قَنْدُور

ق ن ص

(قِنْص) بالکسر بن و نژاد چیزی

(قَنَص) محرکة شکار و نیز قَنَص و قُنَاصَة کثمامة دو پسر معد بن عدنان و بنو قنص گروهی از عرب

(قَنِیص) کامیر شکاری و شکار

(قَانِص) شکاری

(قَانِصَة) روده و اندرون مرغ

(قَوَانِص) جمع و منه الحدیث فتخرج النار علیهم قوانص تخطفهم قطعا خطف الجارحة الصید و نیز (قوانص) ستون خرد که بر آن سقف و مانند آن گذارند

(قَنَّاص) کشداد صیاد

(قُوَیْنِصَة) مصغر ناحیتی است به دمشق

(ض) (قَنَصَ قَنْصًا) بالفتح

شکار کرد
(اقتناص) شکار کردن
(تقنّص) شکار جستن و شکار
کردن
ق ن ص ر
(قُناصِر) کعلابط درشت بیخ
وقُناصِرِین) بکسر الرّاء موضعی
ست بشام
ق ن ص ع ر
(قِنصَعْر) کجردحل کوتاه کردن
و کوتاه پشت و گرد اندام
ق ن ص ف
(قِنصِف) کزبرج پنبه بردی
ق ن ص ل
(قُنصُل) کقنفذ کوتاه بالا
ق ن ط
(قَنْط) بالفتح سزه کودک و بازداشتن
والفعل من نصر
(قنِط) ککتف نومید
(قُنُوط) بالضم نومید شدن و
الفعل من نصر وضرب وکرم وسمع کفطّ
قنطا وقناطة وفتح وحسب نادر
علی الجمع بین اللغتین
(تقنیط) نومید گردانیدن
ق ن ط ث

(قَنطَثَة) از ترس دویدن
ق ن ط ر
(قَنطَرة) کدسرجه پل بزرگ و
هر بنای بلند وقنطرة اربُك
دهی ست بخوزستان وقنطرة
البَرْدان) محله ست ببغداد
ازان ست علی بن داود تمیمی
قنطری وقنطرة خُرّزاذ اُمّ
اردشیر) پلی ست بسمرقند میان
ایذج ورباط مدربازی هزار گز و
به بلندی صد و پنجاه گز واکثر آن
از ارزیز و آهن برآورده از عجائب
دنیا و غرائب مصنوعات ست
وقنطرة السّیف) موضعی ست
باندلس ازان ست محمد بن احمد
بن مسعود مالکی قنطری و
قنطرة بنی زریق وقنطرة الشوك
وقنطرة المعبّدی) هر سه پل ست
در بغداد وراس القنطرة
دهی بسمرقند ازان ست جعفر
بن صادق بن جنید قنطری و محله
ست به نیشاپور ازان محله ست
حسن بن محمد بن سمان قنطری و
نیز قنطرة) بشهر و ده جای
گرفتن و ترک بادیه کردن و مالک

مال بقنطار رسیدن و گائیدن و دیر
ماندن و بجائی پیوسته اقامت کردن
یقال قنطر علینا ای طوّل و
اقام لا یبرح
(قِنطِر) کزبرج سختی وبلا قِنطیر
کقندیل شده و مرغی ست مائل
سیاهی که بانگ کند و بسی نیز
خوانند آنرا
(قِنطار) کقرطاس تارگی عود
بجز و مقدار چهل اوقیه از زر یا
هزار اوقیه ازان یا دو صد دینار
یا هزار و دو صد اوقیه یا هفتاد هزار
دینار یا هشتاد هزار درم یا یک صد
رطل از زر یا از سیم یا هزار دینار
یا یک پوست گاو پر از زر یا از سیم
(قناطیر) جمع
(قَناطِر) بالفتح موضعی قریب کوفه
حذیفة بن یمان رضی الله تعالی
عنه در آن فرود آمده پس منسوب
گشت بسوی آن موضع و موضعی بسواد
بغداد بنا کرده نعمان بن منذر
و موضعی است یا محله باصفهان
ازان ست احمد بن عبد الله بن
اسحق قناطری و شهری ست
باندلس ازان ست احمد بن

سعید بن علی
(بنو قنطوراء) بالفتح والمد ترکان
یا حبشیان یا قنطوراء کنیزکی ست
مر ابراهیم علیه السلام را و
ترکان از نسل آن ست
(مُقَنطَر) کمعظم مکمل منه
القناطیر المقنطرة
ق ن ط ر س
(قَنطَرِیس) کزنجبیل قدر
تقدم فی ق ط ر س
ق ن ط ع ر
(قِنطَعر) کجردحل داروئی ست
ج ۲ و آن چوبی ست متخلخل الجسم شبیه
بترس چون از پوست برکنده گردد
مقوی معده مفتح سده
ق ن ع
(قَنعَة) بالفتح میل شتر بسوی
خوابگاه و بسوی چراگاه شیرین
گیاه از شوره گیاه اسم مصدر
ست
(قِنع) بالکسر سلاح و ساز اقناع
جمع قِنعان بالکسر جمع الجمع و
اصل وآبی ست بیمامه وطبق از برگ
خرما و بضم وکرای و بوق ولیس
بتصحیف قمع ولا قنع بل ثلث لغات

(قِنعَة) بالکسر جای هموار میان
دو پشته نرم خاک قِنْع بحذف تا
جمع
(قُنْعَة) بالضم سوال و حاجت و
منه اعوذ بالله من خجالت القُنْعَة
(قَنَع) محرکة ریگ تنک یا جای
هموار از یا مین ریگ تا کرانه آن و
آن جای را لب نیز خوانند و آبی
ست میان تغلبیه و کوه مرخ
(قَنَعَةُ الجَبَل) محرکة سر کوه و
وکذا قَنَعَةُ السنام
(قَنِع) ککتف خرسند و خوشنود
به بهره و بخش خود ج ٣
(قَنِیع) کامیر خوارمندی نماینده
در سوال و خرسند و بسند کار به بهره
مقسوم
(قُنَیع) کزبیر آبیست میان بنی
جعفر و بنی ابی بکر بن کلاب
(قُنَیعَة) کجهینه حوضی است
میان تغلبیه و خزیمیه
(قَنَاعَة) کسحابة خرسندی و
بسند کاری بدانچه بهره باشد و
من دعائهم نسأل الله القناعة و
نعوذ به من القُنُوع
(قَنَاع) ممنوعة گوسپند اسم
است آنرا مانند خمار
(قِنَاع) ککتاب پرده و پوشش که
بربالای مقنعه پوشند و طبق از
برگ خرما و پرده دل و سلاح و سانه
قُنُع ککتب جمع
(قَنُوع) کصبور خرسند بسند کار
به بهره خود و نشیب و پستی مونث
آید و جای بلند و بلندی
از اضداد است
(قَانِع) خواری نماینده در سوال و
خرسند به بهره خود از اضداد است
و المعنی الاخیر اشهر و از جای
بجای رونده
(جمل اُقْنَع) شتری که در سر آن
بلندی و در کرانه گردن وی
پستی باشد
(قِنْعَان) بالکسر هموار میان
دو پشته
(شاهد قُنْعَان) کعثمان بمعنی
شاهد مَقْنَع است مذکر و مونث
واحد و جمع در وی یکسان است
(شاهد مَقْنَع) کمقعد گواه عدل
و بسنده که بس است ذات او یا
شهادت او یا حکم او
(مِقْنَع) کمنبر برسر افگندنی
زنان مِقْنَعَة بالتاء مثله
(ف) قَنَعَتِ الابل قُنُوعًا)
بالضم مایل گردید بسوی خوابگاه و
پیش آمد اهل خود را و از چراگاه
ترش گیاه بسوی گیاه شیرین برآمد
و به بلندی برآمد و
(قَنَعَ الاداوة قَنْعًا) بالفتح سرنگون کرد
آب دست دان را و
(قَنَعَتِ الشاة) بلند شد پستانش
و نیست نصوب در آن و نیز قُنُوع
خواستن و خوارمندی و نیاز نمودن
در سوال و خرسند بودن بدانچه
قسمت باشد از لغات اضداد
است منه المثل خیر الغنی القنوع
و شر الفقر الخضوع
(س) قَنِعَ قَنَعًا) محرکة و قَنَاعَة
ککرامة و قُنْعَانًا) بالضم خرسند
گردید بقسمت خود و قَنِعَت
الابل) میل کردند شتران بسوی
چراگاه
(مُقْنِعَة) در قول راعی زجل
الحداء کانّ فی حیزومه
قصبًا و مُقْنِعَة الحنین عجولًا
روایت بفتح نون است و مراد
از آن نای است زیرا که نای نواز
وقتیکه می نوازد آنرا بلند میکند سر خود
را و بکسر آن و مراد از آن ناقه است
که بلند میکند آواز خود را بحذف مضاف
ای صوت مُقْنِعَة
(فم مُقْنَع) کمکرم دهان که دندان آن
مایل بدرون باشد
اَقْنَعَ رَأسَهُ اِقْنَاعًا) برداشت
سر را یا بجانبی التفات نکرد و نگاه
را مقابل داشت و نیز اقناع
بزمین هموار میان دو پشته شدن
و سر در واکردن و منه قوله تعالی
مُهْطِعِینَ مُقْنِعِی رُؤُسِهِم و دست
برداشتن در دعا و گردن دراز کردن
شتر بحوض تا آب خورد و گردانیدن
ستور را سوی چراگاه و خوشنود
گردانیدن و نیازمند و محتاج ساختن
از لغات اضداد است و بلند
شدن پستان گوسپند با عدم
نصوب در آن
(رجل مُقَنَّع) کمعظم مرد خود برسر
نهاده
قَنَّعَهُ تَقْنِیعًا) راضی ساخت
او را و قَنَّعَ المرأة) پوشانید او را
قناع و قَنَّعَهُ رأسه بالسوط) نیک
زد تازیانه بر سر او و قَنَّعَ الدیک

دروا کردن خروس پرهای گردن را وقت نشاندن وجنگ (تَقَنْعَتِ المَرْأَةُ) پوشیدن زن قناع را وتَقَنَّعَ فُلانٌ) پوشید خودرا بجامه

(اِسْتِقْناع) بلند گردیدن پستان گوسپند

ق ن ع ب

(قَنْعَب) کسبطر نیک خواهنده آزمند

ق ن ع ت

(قِنْعات) بالکسر مرد بسیار موی برروی

ق ن ع ث

(قِنْعاث) بکسر مرد بسیار موی برروی وتن

ق ن ع د ل

(قَنْعَدَل) کسفرجل احمق کول

ق ن ع ر

(قِنْعار) کسنجار بزکوهی کلان فربه

ق ن ع س

(قِنْعاس) بالکسر شتر بزرگ وسترگ ومرد توانا وقوی قَناعِس جمع

(قُنَاعِس) کعلابط مرد سترگ بزرگ خلقت کلان جثه قَنَاعِس بالفتح جمع

(قَنْعَسَة) سختی وکوتاهی گردن وسخت کوتاه گردن شدن

ق ن غ ر

(قَنْغَر) کجعفر درختی است که چوب آن از چوب کسبر غلیظ ودرشت تر باشد وشتران را بحرص تمام خورد

ق ن ف

(قَنَف) محرکة سپیدی که بر سرهٔ خرما باشد

(قُناف) کغراب مرد بزرگ بینی کلان ریش دراز قامت درشت وسرهٔ بزرگ (قِناف) ککتاب مثلة فی الکل

(قَبیصَةُ بن هُلْب بن قُنافَة طائی) بالضم وپدرش محدثان اند

(قُنافی) بالضم سرهٔ کلان

(اَقْنَف) اسپ سپید گردن ومرد خردگوش ومرد سطبر بینی

(قَنْفاء) زن خردگوش وگوش بز که درشت وبرصفت نعل بالخت

دوخته باشد وگوش مردم که میل وکجی نداشته باشد وسرهٔ بزرگ وازان است قول دختر همام بن مُرّه که حال خود را بپدر ظاهر مے کند واشتیاق مردمی شنواند اَهُمامُ بنُ مُرَّةَ اِنَّ هَمّی لَفی قَنْفاءَ مُشْرِفَةِ القَذال

(قَنیف) کامیر گروه مردم ومرد کم خوار وکم موی سر وابر یا ابر بسیار باران وپارهٔ از شب

(قِنْف) کقنب گل سیل آورد که خشک وشگافته شده باشد

(س) قَنِفَ القاعُ قَنَفاً) محرکة کفته گردید گل آن وشگافته شد

ونیز قَنَف) محرکة خردی گوش ودرشتی ودوسپیدگی آن بسبر وسطبری بینی

(اَقْنَفَ اُذُنُه) فروهشته وسست شد گوش او واَقْنَفَ صاحب لشکر بسیار گردید ومجتمع وفراهم آمد رای وتدبیر او ودرست شد کار وے

(جَفْنَةٌ مُقْنَفَةٌ) کمعظمه بسیر فراخ ووسیع

(تَقْنیف) بریدن وپاره پاره کردن یقال قَنَّفَهُ بالسَّیفِ اِذا قَطَعَهُ

(اِسْتِقْناف) درست آمدن رای وتدبیر

ق ن ف ج

(قِنْفِج) بالکسر مادهٔ خرپیها فربه

ق ن ف خ

(قَنْفَخ) بالفتح گیاهی است وبلای سخت وتکبر

ق ن ف د

(قَنْفَد) قنفذ است زنا وعیبے

ق ن ف ذ

ج ٣ (قُنْفُذ) بالضم وضم الفاء وفتحها خارپشت قُنْفُذَة مونث قَنافِذ جمع وموش وجای خوش پیس ودو گوش شتر وریگ تودهٔ فراهم آمده بلند ودرختیکه در وسط ریگ رسته باشد وجائیکه در وی گیاه انبوه ودرهم روید وقُنْفُذُ الدَّرّاج) نام موضعی بدان جهت که گیاه بسیار دارد وقُنْفُذُ لَیلٍ) مرد سخن چین ونیز قَنافِذ) کوههاے خرد است باریک تودها یا تیهای تنگ است برراه

(قُنْفُذَة) خارپشت ماده واسمے است مربنی نمیر را

(تَقَنْفُذ) بچوب دستی زدن کسی

یقال تقنفذه بالعصا ای
ضربه کما یضرب القنفذ

ق ن ف ر

(قنفر) کجندل نره
(قنفیر) بالکسر کوتاه با الاقنافر
کعلابط مثله
(قنفور) کزنبور سوراخ کون

ق ن ف ر ش

(قنفرش) کجحمرش گنده پیر
کلان سال وسر نره سطبر و دو فرک

ق ن ف ش

(قنفشة) بالکسر جانوری است
از حشرات الارض و ترنجیده و در
کشیده پوست منقفشة بتقدیم
نون مثله سج
(تقنفش) بالفتح ترنجیده و در
کشیده پوست شدن و زود فراهم
آوردن چیزی را
(قنافش) کعلابط مرد کلان
و درشت ریش که پوست بینی او
رفته باشد
(رجل مقنفش فی اللباس)
مبنیا للفاعل مرد درشت هیات
در لباس پوشیدن

ق ن ف ل

(قنفلة) که هرجه رفتار گران
(قنفل) کقنفذ نر شگرف

ق ن ق ع

(قنقع) کقنفذ کوتاه بالاف و پای
و موش قنقع کزبرج مثله
(قنقعة) بالیاء سرین و خارپشت
ماده
(قینقاع) بفتح القاف و تثلیث
النون گروهی از یهود که در مدینه
بودند

ق ن ق ل

(قنقل) کجعفر پیمانه بزرگ و مرد
گران وطی و گران پا سپر و نام
تاج کسری

ق ن م

(قنمة) محرکه بوی بد روغن و
جربش و زیت و مانند آن
(یده قنمة من الزیت) کفرحة
دستش از زیت بوی گرفته
(قانم) چهار مغز تباه
(اقنوم) کعصفور اصل هر چیزی
(اقانیم جمع لغت رومیة
(س) قنم سقاءه قنما) محرکه
بوی گرفت و قنم الجوز تباه
گردید و قنم الفرس تری
رسید اسپ را بس جر کین و گرد آلود
گردید از نشستن غبار بر آن
قنمت الابل وغیرها کذلک

ق ن ن

(قن) بالفتح طلب کردن اخبار
برفتن در پی آن و بنگاه جستن
گم شده را و بچوب دستی زدن
والفعل من نصر
قن بالکسر بنده که از پدر و مادر
بنده زاده باشد واحد و تثنیه و
جمع مونث و مذکر در وی یکسان
است یا اقنان و اقنة جمع یا قن
خالص در عبودیت و بین القنونة
یا آنکه نزد تو متولد شده و نتوانند که
خود را از تو وارهانند
(قنة) بالکسر یک تاه از تاههای
رسن یا بخصوص تاه رسن از پوست
خرما قنن کعنب جمع و بیرزد که داروئی
است مدر و مخرج ریاح و جهت ماندگی
و کزاز و ترنجیدگی و صرع و درد سر
و سدر و درد دندان کرم خورده
و درد گوش و اختناق زنهان
نافع و تریاق است زهر تیر زهرآلود
را و جمیع سموم را و دود آن
هوام را دور نماید
(قن) بالضم کوه خرد و شتمین
(قنة) بالضم کوه خرد و سر کوه و کوه
دراز در هوا جداگانه سیاه یا کوه نرم
خاک هموار گسترده بر زمین
کصرد و قنان ککتاب وقنون
بالضم وقنات جمع و موضعی است
(ابن القنی) بالضم محدثی
است
(قنن) محرکه راه و روش
(قنینة) کجهینة دهی است
به دمشق
(قنان) کسحاب نام پادشاهی از
پادشاهان روم کان یاخذ کل سفینة
غصبا او هو هدد بن بدد و کوهی
مر بنی اسد را * وابو قنان)
عابدی است
(قنانة) ککنانه جوی است بسواد
عراق و مملوکیت و بندگی و بضم
(قنونة بالضم مثله
(قنان) کغراب بوی بغل و شتمین
پیراهن قنوان بالضم مثله
(قنین) کسکین طنبور و بازی
است رومیان را که بدان قمار بازند
(قنینة) کسکینة شیشه قنانی
جمع

(قَنُونَى) بالفتح مقصورا رودباری است بسرات
(قَانُونْ) اصل هر چیزی ومقیاس آن قَوَانِينْ جمع ؛ قيل هوليس بعربی د موضعی است میان دمشق وبعلبك
(قَنْقَنْ) کجعفر وزبرج ره نماسی دهندنی است دریائی وکلاکموش زه گی وکزبرج آب شناس در صحراها وکاریزها
(قَنَاقِنْ) کعلابط آب شناس در کاریز کندن ودر صحرا قَنَاقِنْ بالفتح جمع
(اِقْتِنَانْ) راست استادن بنده قن گرفتن وخاموش گردیدن و سرقنه بر شدن بر کوهی
(اِقْتِينَانْ) راست استادن
(اِسْتِقْنَانْ) در گوسپندان خود جای گرفتن وشیر آنها خوردن و مستقل شدن با مری

ق ن و

(قِنْوَة) بالکسر والضم ورزش وغنمه قِنْوَة گوسپند نو سپیده وثابت بر آن وفراهم آوردن گوسپند وجز آن برای خوردن خوشنما اقناء و قِنْوَانْ وقِنْيَانْ تثلیثین جمع قِنْو بحذف ها مثله
(قِنَا) بالکسر والفتح خوشه اَقْنَاء جمع
(قَنَاة) بالفتح نیزه قَنَوَات وقَنَاو وقُنِيّ وقَنَيَات جمع قِنَاء بالکسر مثله ونیز چوب دستی راست گویند هر چوب ودستی کو کج باشد وکاریز یا کاریز که بر زمین باشد قُنِيّ جمع ومهره پشت
(قِنَى) کالی شهری است بصعید
(قِنَى) بکسر نون دهی است نزدیک مینع وسقاء قِنٍ) مشک برگردیده بوی
(قَنَاءُ الحَائِط) کسماء جانب دیوار که سایه بروی رجوع کند
(قُنَاء) کغراب آبی است
(اَقْنَى) مرد بلند بینی قَنْوَاء مؤنث
(قَنِيّ) کغنی گوسپند که برای شیر وبچه باشد ونیز قَنِيّ موضعی است بیمن
قَنَّاء) کشداد نیزه گر وصاحب آن وقَنَاءُ الاَرْض) ... که داناي جایهای آب است
(قَنُوَّا) علی فعول سیاهی
(قُنُوَّة) بضمتین وتشدید الواو شهری است بروم
(قَنَوَانْ) محرکتین دو کوه اند
(اَقْنَاءَة) بالفتح جانب دیوار که سایه بوی باز گردد
(مَقْنَاة) جائیکه آفتاب نرسد مَقْنُوَة بضم النون مثله
(ن) قَنَوْتُهُ قَنْوًا بالفتح وقَنْوَانًا بالتحریک وقُنُوًّا بالضم ورزیدم وفراهم آوردم وقَنَوْتُ العَنْزَ) برای دوشیدن گرفتم بزرا و قَنَاهُ الله) آفرید اورا خدای
(س ض) قَنِيَ الحَيَاءَ قَنْوًا) بالفتح وقُنْيَانًا بالضم لازم گرفت حیارا وقَنِيَ الجَارِيَة) پردگی وخانه نشین کرد دختر را ویقال قُنِيَتِ الجَارِيَةُ مجهولا ای مُنِعَتْ من اللعب وسترت فی البیت ونیز قِنَى بالکسر والقصر خوشنود شدن وبی نیاز شدن ویقال من اُعْطِيَ مائةً من المعز فقد اُعْطِيَ القنى ومن اُعْطِيَ مائةً من الضأن فقد اُعْطِيَ الغنى ومن اُعْطِيَ من الابل فقد اُعْطِيَ المنى ونیز
قَنَا الاَنْف) کعصا بلندی سر بینی و کژی وکوزی وسط آن ودرازی طرف یا بر آمدگی وسط های وتنگی هر دو سوراخ بینی وذلك فی الفرس عیب وفی الصقر والبازی مدح
(مُقْنِ) صاحب نیزه
(اِقْنَاء) لازم گرفتن چیزیرا وباز ایستادن باران وذخیره نهادن وخوشنود کردن ودادن چیزی را که بوی تسکین یابد یقال اَقْنَاهُ الله ای اَعْطَاهُ مَا يَقْتَنِي بِهِ
(مُقْنِي الاَرْض) بد بد یعنی داناي مواضع آب از زمین
ج ٣ (تَقْنِيَة) لازم گرفتن چیزیرا
(مُقَافَاة) آمیختن چیزی باهم وموافقت کردن ودائم شدن یقال قَانَى لَهُ الشَّيْءُ ای دام
(اِقْتِنَاء) ورزیدن وفراهم آوردن ولازم کردن چیزیرا وذخیره کردن وفی المثل لا تقتن من کلب سوء جروا
(تَقَنِّي) یعنی نهادن نفقه حاصل بر آمده را یقال تَقَنَّى بنفقته اذا اکتفی بفضلت فاضلةً فادخرها

ق ن ه

(قُنْفُور) کسمندل دراز درهم
ودرآمده یوست یا ضعیف وسست

ق ن ی

(قِنْيَة) بالکسر والضم مال ورزیده
یخی بخاده قِنی کعنب جمع
وفراهم آوردن گوسپند وجزان
برای خوردن
(قِنیٰ) کالی خوشنودی وخوشنود
شدن وبی نیاز گردیدن والفعل
من سمع
(احمر قانیٔ وقانٍ) سخت سرخ
اوهو بالهمزة
(ض) قَنَیَ المالَ قَنْیًا) بالفتح
ج ۳ ووقُنیانًا) بالضم والکسر ورزید
آنرا وقَنَاهُ الله) خوشنود گردانید
اورا خداے
اِقْنَاء) خوشنود گردانیدن و
دست دادن شکار وقادر وتوانا
گردانیدن آن بر خود
(مُقَانَاة) آمیختن وساز واری نمودن
باب القاف فصل الواو

ق و ب

(قُوب) بالضم جوزه اقواب جمع
ومنه المثل تخلصت قائبة من قوب
اوقابة من قوب یعنی بیضه از جوزه
جدا شد در حق شخصی گویند که از
صاحب وحریف خود جدا گردد
قَالَ اعرابی لتاجر استخفره اذا بلغت
بلعم مکان کذا فبرئت قائبة من
قوب ای انا بری من خفارتک
* وأم قُوب) بلا وسختی
(قُوبَة) بالضم زن موی سترده یا
یوست برکنده
قُوبِیّ) بالضم وشد الیا حریص
بجوزه خوردن
(قَاب) میان قبضه وگوشه کمان
وهما قابان واندازه ومقدار
قِیب بالکسر مثله یقال بینهما
قَابُ قوسٍ وقِیبُ قوس وقوله تعالی
فکان قاب قوسین یقال اراد قابی
قوسٍ فقلبه والله اعلم
(قَابَة) تخم مرغ علی ما فی الصحاح
وغیره من کتب اللغة وعلی تفسیر
المصنف للمثل فقوله وبالضم الفرخ
کالقائبة والقابة لیس بشیٔ
(قُوَب) کصرد یوست بیضه
(قُوَبَة) کهمزة مقیم وخانه نشین
یقال فلان ملئ قُوَبَة ای ثابت الدار
مقیم هذا یقال للذی لا یبرح من
المنزل وزن موی سترده
(قَائِبَة) تخم مرغ
(قُوبَاء) بالضم وفتح الواو وسکونها
بمدودا زن سترده موی واد رفن
مونثة ولا تنصرف قُوَب بالضم
والتشدید جمع واذا سکنت الواو
ذکرت وصرفت والیاء فیه للالحاق
بقرطاس والهمزة منقلبة منها و
لیس فی الکلام فُعْلَاء بالضم وسکون
العین الاحرفان قوباء وخشاء وقیل
المزاء مثلهما وتصغیر قوباء بفتح
الواو قُوَیْبَاء وبالتسکین قُوَیْبِی
(ض) قَابَ قَوْبًا) بالفتح گریخت
ونزدیک آمد از لغات اضداد
است ونیز قوب) زمین کندن
وشگافتن مرغ بیضه را
(تَقْوِیب) زمین کندن وازبیخ
برکندن ونشان کردن بر زمین
(مُتَقَوِّب) بکسر الواو یوست برکنده
ومار از یوست بیرون آمده ویوست
برکنده از خارش وگرو
موی سترده
(تَقَوَّبَ من رأسه مواضع)
یوست برکنده شد جایها از سراو
ونیز تقوب از زمین برکنده شدن
ومغاکی گردیدن زمین وشگافته
شدن بیضه
(اِقْتِیَاب) برگزیدن
(اِنْقِیَاب) شگافته شدن بیضه و
مغاکی کنده شدن

ق و ت

(قُوت) بالضم خورش باندازه
قوام بدن انسان قِیت وقِیتَة
بالکسر قوات کغراب مثله یقال
ما عنده قوتُ لیلةٍ وقِیتُ لیلةٍ
(قَائِت) طعامی که بدان قوام
بدن انسان تواند بود وکفایت
زیست یقال هو فی قائت من العیش ای
فی کفایة ونیز قائت) شیر بیشه
(ن) قَاتَهُم قَوْتًا) بالفتح والضم
وقِیَاتَةً) ککتابة خورش داد
ایشان را
(مُقِیت) کمقیم نگاهبان چیزی
وگواه وحاضر وتوانا بقوت دادن الله منه
قوله تعالی وکان الله علی کل شیٔ مقیتا
(اِقَاتَة) قوت دادن یقال اقِتْ
بنارك قِیتَة ای اطعمها الحطب
وتوبختن یقال اقاته واقات علیه
(تَقَوُّت) خورش ساختن یقال
فلان یتقوت بکذا
(اِقْتِیَات) قوت خوردن وخورش

یافتن یقال قُتُّه فاقتات کما یقال
رزقته فارتزق
(اِستِقاتة) قوت خواستن

ق و ج

(قاج) نام محدثی است

ق و ح

(قاحة) کشادگی میان سرای
(قُوح) بالضم جمع و موضعی است
نزدیک مدینه
(ن) قاح الجراح قَوحاً) بالفتح
ریم گرد آمد در آن وقاح البیت
روفت خانه را
(اقاح اقاحة) آهنگ منع نمود
بعد خواست
(تقویح) خانه روفتن
(تقوّح) ریم ناک گردیدن زخم

ق و خ

(لیلة قاخ) شب سیاه و تاریک
(ن) قاخ جوفه قوخاً) تباه شد
شکم او از بیماری

ق و د

(قَود) بالفتح اسپان یا اسپان
که به لگام و رسن بکشند آنها را و سوار
نشوند یقال مرّ بنا قود
(بعیر قیّد) بالفتح نرم شده
بعیر قیّد کلیس مثله
(قِید) بالکسر مقدار
(قَوَد) محرکه کشنده را باز کشتن
و درازی پشت و درازی گردن
(قاد) مقدار
(احمر بن قُوَید) کزبیر مردی
است
(قیاد) ککتاب مهار و لگام و جز آن
که بدان کشند
(فرس قَؤود) کصبور اسپ خوار
و رام شده بکشیدن
(قائد) کشنده ستور و جز آن
قُوّاد کرمان و قُوّد کرکع و قادة جمع
و امیر لشکر و بینی کوه و کوه دراز برروی
زمین و زمین دراز و اعظم
فلجان الحرث و ستاره ایست ای
الاول من بنات النعش الصغری الذی
هو آخرها قائد و الثانی عناق و الی
جانبه قائد صغیر و ثانیه عناق و
الی جانبه لصَیدق و هو السُهی
و الثالث الحور
(قائدة) پشته دراز گسترده
ابر زمین
(اقود) کاحمد خوار و رام شتر
و اسپ دراز گردن درشت و ستوار
گردن و بخیل بر زاد و توشه لقلة
النقافة عند الاکل و کوه دراز و آنکه
پیش آید چیزی را و باز نگردد از آن
(و فرس اقود) اسپ دراز پشت
و گردن
(قوداء) بالفتح ممدود ا پشته
بلند ناقة قوداء ناقه دراز پشت
و گردن
(قوّاد) ککتان بینی لغة حمیریة
وزن جلب
(قیدود) بالفتح و ضم الدال
خرماده دراز پشت و گردن و دراز از
هر چیزی قیادید بالفتح جمع
(مَقاد) بالفتح کوهی بعمان و
یقال جعلته مقاد المهر ای
عن یمین
(مِقوَد) کمنبر آنچه بدان کشند از
رسن و مهار و لگام و جز آن
مقاود جمع
(ن) قید الدقیق پخته و کرده
فراهم آورده شده و نیز قود)
کشیدن ستور و جز آن خلاف
سوق فهو من امام و ذلک من خلف
قیادة ککتابة و مقادة و
قیدودة و تقواد بفتح فوقیة
مثله دابة مقودة بالنقص و
مقوودة بالتمام نعت است از آن
و دراز گردن شدن و اعطاه
مقادته) یعنی فرمانبر او گشت و
منقاد شد
(اقادة) کشیدن دادن ستور کسی
یقال اقاده خیلا ای اعطاه لیقودها
و کشنده را باز کشتن و کشتن
فرمودن کشنده را یقال اقاده
السلطان من اخیه ای امره ان
یقتل قاتل اخیه و فراخ شدن
باران و پیش آمدن
(مقوّد) کمعظم کوه دراز
(تقوید) کشیدن ستور و جز آن
شدید للکثرة
(اقتیاد) کشیدن ستور و کشیده
شدن لازم متعد یقال اقتاد
الفرس فاقتاد)
(استقادنی) یعنی زمام اختیار
بدستم داد و استقدت الحاکم
کشنده را کشتن فرمودن خواستم
از او
(انقیاد) گردن نهادن و کشیده
شدن ستور و خوار و رام شدن تن
و برش شدن ... یقال انقاد لی

ج ٣

الطريقُ اليهِ اى وَضَحَ

ق و ر

(قَوْر) بالفتح رسن از پنبه نیکو
نو و پنبه نو یا پنبه یک ساله
(قَار) قیر که بر کشتی و جز آن مالند
و شتران یا گله بزرگ از شتران و
درختی است تلخ و دهی است
بمدینه وذُوقَار موضعی است میان
کوفه و واسط و دهی است بر آن یَوْمُ
ذِی قَار روزی است مر بنی شیبان
را و آن اول روز است که عرب بر
عجم فتح یافتند
(قَارَة) کوهک خرد جدا از کوهها سرج
یا سنگ بزرگ یا زمین که در آن
سنگریزهای سیاه باشد یا سنگ
سیاه و شیمه قَارَات وقَار وقُور
بالضم وقِيرَان جمع و خرس ماده
و قبیله است که همه تیر اندازند و
فی المثل اَنْصَفَ القَارَةَ مَن رَامَاهَا
و دهی است بشام و دهی است
ببحرین و قلعه است نزدیک دومه و
کوهی است میان اَطِيطِ و شَبَكَه
(قَارَاتُ الجَبَلِ) موضعی است بیمامه
(قَوَر) محرکه یک چشمی و یک چشم
شدن

(قُوَارَة) کثمامه جامه و جز آن کرد
بریده او خاص بالادیم و آنچه از
اطراف چیزی بریده باشند یا
چیزی اطراف بریده از لغات اضداد
است و موضعی است میان بصره
و مدینه
(هذَا اَقْوَرُ مِنْهُ) یعنی تلخ‌تر است
از وی
(قَوْرَاء) فراخ وسیع دارٌ قَوْرَاءَ
خانه فراخ
(قَوْرَة) دهی است باشبیلیه
(قُوَرِين) بضم شهری است
بجزیره
(لَقِيتُ مِنْهُ الاَقْوَرِينَ) بکسر
الراء دیدم بلاها را لَقِيتُ
الاَقْوَرِيَّات کذلك
(قُورِيَّة) بالضم کسوریه موضعی
است باندلس
(قَوَرَى) کسکری موضعی است
بمدینه
(قَوْرَان) کسکران موضعی است
(ن) قَارَ قَوْرًا بر سر سم دو پای
رفت تا آواز آن شنیده نشود قَارَ
لِلصَّيْدِ) فریب داد شکار را و قَارَ
الشَّيْءَ) گرد برید آنرا و قَارَ المَرْأَةَ)
ختنه کردن زن را
(مُقَوَّر) کمعظم قطران مالیده
(تَقْوِير) گرد بریدن چیزی را
(اِقْتِيَار) گرد بریدن چیزی یقال
اِقْتَارَ الشَّيْءَ واَقْتَوَرَهُ اِذَا قَطَعَهُ مِن
وَسَطِهِ مستدیرًا و محتاج گردیدن
(اِنْقِيَار) افتادن و ویران شدن
چاه و میل کردن
(تَقَوُّر) گذشتن اکثر شب و
پیچیدن مار
(اِقْوِرَار) لاغر شدن و برآگندن
اندام و برگردیدن و فربه شدن
و رفتن گیاه زمین

ق و ز

(قَوْز) بالفتح ریگ توده گرد و
ریگ توده بلند اَقْوَاز وقِيزَان و
اَقَاوِيز واَقَاوِز جمع
(قَوَّاز) کشداد نرم و کلان سال
(قَوَّزَ النَّبْتُ تَقْوِيزًا) بسیار
شد گیاه
(اِقْوَازَّةُ النَّمِرِ) خورد آنرا پلنگ
(تَقَوُّز) شادمانی نمودن و خواستن
و از بالا بزیر افتادن و ویران شدن
و برشکسته شدن خانه و دویدن
بز کوهی

ق و س

(قَوْس) بالفتح کمان و قد یُذَكَّر
قُوَيْسَة و قُوَيْس مصغر آن است
در صورت تانیث و تذکیر قِسِيّ
بالکسر و قُسِيّ بالضم و اَقْوَس
بالفتح و قِيَاس بالکسر جمع علی فعول
فقدموا اللام و صیروه قُسُوًّا على
قُلُوع ثم قلبوا الواو یاء او کسروا القاف
کما کسروا عین عصی فصارت قِسِيّ
علی فليع کانت لجوف فصارت ناقص
النسبة الی القسی قُسُوِيّ لانها
قُلُوع مغیر من فعول فردها الی
الاصل و فی المثل هو من خیر قوسٍ
سَهْمًا او صار خیر قُوَيْسٍ سهمًا در حق
شخصی گویند که اول از تو خلاف
ورزد و باز بخواهش و مرام تو رجوع
نماید و نیز قوس)
گزیدان جهت که مزروع را بوی
قیاس کنند و قوله تعالی فکان قاب
قَوْسَيْنِ یعنی بقدر دو کمان عرب
یا بقدر دو گز و نیز قوس) باقی
مانده خرما در تک خنور و برجی است
در آسمان و آنچه گرد بندند
در اسب دوانیدن و جز آن
وذُو القَوْسِ) لقب حاجب بن

زُرَارَةَ اِلیٰ کسریٰ فی جَدْبٍ اَصَابَهُم
بِدَعْوَةِ النبی صلی الله عَلَیْهِ وسلم
یستاذنُه لقومه ان یصبروا فی
ناحیةٍ من بلادِهٖ حتیٰ یَحْیَوْا فقال
انکم مَعَاشِرَ العرب غُدُرٌ حُرُصٌ فانْ
اذنت لکم افسدتُمُ البلادَ واَغَرْتُم
علی العباد قال حاجبُ انّی ضامن
للمَلِکِ ان لا یفعلوا قال فمن لی
بانْ تفی قال ارهنُکَ قوسی فضحک
مَن حوله فقال کسریٰ ما کان لِیُسْلِمَهَا
ابدًا فَقَبِلَهَا منه واَذِنَ لَهُمْ ثم
احیا الناس بدعوته صلی الله علیه
وسلم وقد مات حاجبٌ فارتحل
عُطَارِدُ ابنه رضی الله عنه الی
کسریٰ یطلب قوس ابیه فَرَدَّهَا علیه و
کَسَاهُ حُلَّةً فلما رَجَعَ اهداها الی النبی
صلی الله علیه وسلم فباعَهَا من یهودے
باربعة الاف درهم
ونیز ذو القوس لقب سنان بن
عامر بدان جهت که کمان خود را
درعوض هزار شتر نزد حارث
بن ظالم نعمان اکبر گرو گذاشت
(ذُو الْقَوْسَیْن) نام شمشیر
حسّان بن حصن
(قُوْس) بالضم عبادت خانه
راهبان وخانه شکاری وکلمهٔ است که
بدان سگ را زجر کنند ووا دی
است
(قَوَس) محرکه کوزی پشت وکوز
پشت شدن والفعل من سمع
(قَوِس) ککتف زمان تنگ ودشوار
(قُوَیْس) کزبیر نام اسپ سلمهٔ
بن جوشب
(اَقْوَس) کوز پشت وریگ بلند و
زمان دشوار وتنگ وبلاد دور
وروزدراز ویقال رَمَاهُ الله باحتیٰ
اَقْوَس) یعنی دربلا انداز داو را خدا
قُوْسِیّ) بالضم وشد الیاء زمان
دشوار
(قَیَّاس) کشداد اسپ تازنده
قَوْسیٰ) کسکریٰ موضعی است
ببلاد سرات وآنرا روز ی است
قَاسَان) شهری است باوراء النهر
وناحیه است باصفهان وهی غیر
قَاشَان
قُوْسَان) بالفتح ناحیه است از اعمال
واسطاران است حسن بن صالح
قُوْسَان) محرکه دههٔ است
نزدیک واسط ازان است منجب
بن معتق
(مِقْوَس) کمنبر کمان دان و
میدان وجای اسپ تاختن ورسنے
که بدان اسپان رهان راصف کنند
(مِقْیَاس) بالکسر اندازه
(ن) قَاسَ قَوْسًا) بالفتح وقیاسًا
ککتاب اندازه کرد چیزی را
بچیزی مانند در حکم قاسَ به و
قاسَ عَلَیْهِ کذلک وقَاسَهُمَا)
سبقت بردو پیشی گرفت برآنها و
قَاسَ الْخَیْلَ) راست کرد وصف
کشند اسپان رهان راوقت تاختن
تَقْوِیْس) کج گردیدن وکور شدن
از پیری
(مُقَاوس) اسپ تازنده ورها کنندہ
(مُقَایَسَة وقِیَاس) اندازه گرفتن
میان دو چیزے وبرابری کردن
باکسی دراندازه گرفتن
(مُتَقَوِّس) بکسر الواو مرد با کمان
وابروی شبیه بکمان
(تَقَوُّس) کج گردیدن وباکمان
بودن
(اِقْتِیَاس) برابری کردن باکسی
درقیاس وبروشی رفتن که دیگری
رفته باشد یقال فلانٌ یَقْتَاسُ
بابیه ای یَسْلُکُ سبیله ویقتدی
واندازه کردن چیزی را بچیزے
یقال هو یقتاس الشئ بغیره
(مُسْتَقْوِس) للفاعل ابرو مانا
به کمان
(اِسْتِقْوَاس) کور شدن از پیرے
(اِنْقِیَاس) اندازه پذیرفتن یقال
قِسْتُهُ فانقاس

ق و ش

قُوْش) بالضم خرد اندام معرب
کوچک وقُوْش قُوْش) زجری
است مرسگ را
(قُوْشَة) بنت ازنم کلبیه مادر زید
خیل
(قاش ماش) بالسکون رخت
خانه اسم است آنرا بُتّیمی باسم ج ٣
صوتر
(قُوَاشَة) کسحابه آنچه به بریدن
باقی ماند از درخت رز
قاقشان شهری است

ق و ص

(قُوْص) بالضم ممنوعة قصبة
صعید لیس بالدیار المصریة
بعد لفسطاط اعمر
منها ودهی است باشمونین
یقال لها قوص قام وربما کتبت
قوز قام بالزای مقام

لصاد للتفرقة

ق و ض

(قَوْض) بالفتح عوض یقال هذا بذا قوضًا بقوض

(ن) قاضَ البناءَ قَوْضًا) بالفتح ویران کرد

(تَقْوِیض) ویران کردن بنا را یا بازنمودن بی ویران ساختن یا برآوردن چوبها و طنابهای بنا را

(تَقَوُّض) ویران شدن بنا و آمد شد نمودن و پراگندن حلقه و برشکستن هنگامه

(انْقِیَاض) ویران گردیدن بنا

قوط

(قَوْط) بالفتح رمه گوسپندان یا صد گوسفند اقواط جمع

(قَوْطَة) بالتاء خنور خرمای بزرگ

(قُوط) بالضم دهی بلخ و نام جد عبد الله بن محمد محدث

(قُوطَة) بالتاء موضعی ست

(قَوَّاط) کشداد شبان رمه گوسپند

(قَيْطُون) کجیحون شهری با فریقیه

قوظ

قَوْظ بالفتح گرمای تابستان

ق و ع

(قَوْع) بالفتح جای خشک کردن خرما و گندم و جز آن اقواع جمع

(قاع) زمین پست هموار نرم دور از کوه و پشته قیع و قِیعَة و قیعان بکسرهن و اقواع و اقوع کافلس جمع وقیعة ایضا واحد مثل القاع عند البعض والطی ست بمدینه علی ساکنها السلام و موضعی نزدیک زباله و یوم القاع روزی از روزهای عرب است در آن روز لبسطام بن قیس اوس بن حجر را اسیر کرده وقاع البقیع) بدیار سلیم ست وقاع موحوش) بیمامه

(قاعة الدار) کشادگی میان سرای

(قُوَاع) کغراب خرگوش قواعة مونث

قَوَّاع کشداد گرگ بانگ کنان

تقوع) کتقول دهی ست بقدس که انگبین را بسوی آن نسبت کنند

(ن) قاع الفحل قوعًا) بالفتح وقِیاعًا کالکتاب برجست گشن بر ماده وقاع الکلب قوعانًا مرکه لنگید و جهید یا ازمند گشتنی کردن گردید وقاع فلانٌ) سپس ماند و سپسا گئی رفت

(تَقَوُّع) خمیده رفتن همچو رونده در خارستان و بر درخت برآمدن گربه

(اقتیاع) جوشیدن گشن

ق و ف

(قُوفُ الاذن) بالضم بالای گوش یا حلقه جای سوراخ گوش ویقال اخذه بقوف رقبته یعنی گرفت پوست گردن وی وکذا اخذه رقبته بالتاء

(قاف) حرفی ست از حروف معجمه و کوهی گرداگرد زمین وقیل هو من زمرد وما من بلد الا و فیه عرق منه وعلیه ملک اذا اراد الله ان یهلک قوما امره فحرکه فخسف بهم یا قاف نام قرآن ست

(قائف) پی شناس قافة جمع

(اقوف) نیک پی شناس یقال هو اقوفهم

رجب قوفی کطوبی دهی ست به دمشق

(ن) قاف اثره قوفًا بالفتح پیروی او کرد و در پی او رفت

(تَقْوِیف) معین کردن در پی چیزی رفتن

(تَقَوُّف) بازداشتن یقال هو یتقوّف علی مالی و سخن آموزانیدن یقال فلان یتقوف فلانا فی المجلس ای یاخذ علیه فی کلامه و یقول له قل کذا او کذا

(اقتیاف) پیروی کردن و در پی کسی رفتن

ق و ق

(قُوق) بالضم مرد نیک دراز قاق وقیق بالکسر مثله و مرغی ست آبی دراز گردن و کس زن و نام یکی از قیاصره روم ونیز قاق مرد کول سبک روح

(قُوقَة) بالتاء جای موی از سر

(قوقیة) منسوبًا دینارهای مضروب قیصر روم بدان جهت که نامش قوق بوده

(قاقت الدجاجة قوقًا) بالفتح بانگ کرد ماکیان

(مُقَوِّق) کمعظم انگه صلعه و جای موش بزرگ و بسیار باشد

قاول

(قَوْل) بالفتح سخن یا هر لفظ که

هر کند آن را زبان تام باشد
یا ناقص اقوال جمع اقاویل
جمع الجمع یا قول در خیرست
وقال وقیل وقالة در شرح
قول مصدرست وقال وقیل اسم
مصدر ومنه کثر القیل والقال
قالة کذلک وقرئ ذلک عیسی بن مریم
قال الحق الذی فیه تمترون یا قول
وقیل وقولة ومقاله ومقال در
سرود آید و نیز (قیل) جواب
(قال) گوینده وقله یا چوب که
بر قله زنند (قیلان) بالکسر جمع
دو ابتدا
(قولة) بالضم لقب ابن خورشید
شیخ ابی الهیثم قشیری
(قائل) گوینده قول وقیل
کرکع وقالة وقول بهمزه و واو
جمع
(قول) کصبور بهمزه و بواو گوینده
(رجل قوال وقوالة) کشداد
مرد نیکو گفتار یا مرد بسیار گوی
زبان آور (ابن قوال) مرد فصیح
نیکو سخن
(رجل تقولة تقوالة) بکسرهما
مرد نیکو سخن یا بسیار گوی چرب
زبان
(قولة) کهمزه نیکو سخن یا
پر گوی
(قیل) کسید و بشد پادشاه یا
کمتر از پادشاه کلان اصله قیول
علی فیعل سمی لانه یقول ماشاء
فینفذ اقوال واقیال ومقاول
ومقاولة جمع
(قولیة) بفتح وتشدید یا شور و
غوغا
(مقول) کمنبر زبان و پادشاه یا
پادشاهی بود از پادشاهان حمیر
یقول ماشاء فینفذ و مهر لغت
من ورجل مقول) مرد نیکو
سخن یا تیز زبان بسیار گوی مقوال
کمحراب مثله وهما للمذکر والانثی
(مقول) گفته شده مقوول بالتمام
مثله
(ن) قال قولا وقیلا وقولة
ومقالا ومقالة) گفت وقال به
غالب شد بسبب آن و از آن است
سبحان من تعطف بالعز وقال به
وقال القوم بفلان) کشتند
فلان را ابن الانباری قد یجیء قال
بمعنی تکلم وضرب وغلب ومات و
مال واستراح واقبل ویعبر بقال عن
التهیؤ للافعال والاستعداد لها
یقال فتکلم قال فضرب قال فاکل
وعلی هذا القیاس وتقول در
استفهام مانند تظن است در
عمل کقولهم متی تقول الدار
تجمعها وعلام تقول الرمح تثقل
ساعدی ای متی تظن وعلام تظن
فنصب الدار والرمح کما ینصب
بالظن وبنو سلیم یجرون متصرف
قلت فی غیر الاستفهام ایضا مجری
الظن فیعدونه الی مفعولین فعلی
مذهبهم یجوز فتح ان بعد القول
وقول بضم قاف وکسر واو لغت
است در قیل
(اقوله مالم یقل) بر بست بر وی
سخنی را که او نگفته اقاله
بالاعلال کذلک
(کلمة مقولة) کمعظمه سخن
بار بار گفته شده
(قوله مالم یقل) بر خواند بر وی
سخنی که او نگفته
(مقاولة) باکسی قول کردن و
گفت و شنید نمودن
(اقتال علیهم
واقتال الشیء) برگزید آن را
(تقاول گفت و شنید نمودن و
باکسی قول کردن
(تقول) افترا کردن یقال تقول
قولا اذا ابتدعه کذبا

ق و م

(قوم بالفتح گروه مردان و زنان
معا یا بخصوص گروه مردان منه
قوله تعالی لا یسخر قوم من قوم وقوله
تعالی ولا نساء من نساء یا زنان
بتبعیت مردان داخل قوم
اند یذکر ویونث لان اسماء
ج ٣ الجموع التی لا واحد لها من لفظها
اذا کانت للادمیین یذکر و
یونث منه قوله تعالی کذب به
قومک وکذبت قبلهم قوم نوح
اقوام جمع اقاوم واقاویم و
اقائم جمع الجمع قویم
مصغر آن ولا یدخل الهاء فی
تصغیره وانما تدخل فیما یکون لغیر
الادمیین للزوم التانیث
(قومة) بالفتح یکبار برخاستن
وایضا ما بین الرکعتین قومة یعنی
درواشدن میان رکوع وسجود
(قومة الانسان) بالای مردم

(قَامَة) چرخ چاه مع آلات وتمام ساخت وی رِقیَم کعنب جمع و گروهی است بنجد وقامةُ الإنسان بالای مردم قامات وقِیَم کعنب جمع

(قِیمَة) بالکسر ارزش هر چیزی قِیَم کعنب جمع واصله الواو لانه یقوم مقام الشیء وقیمة الانسان بالا وقد انّو یقال ماله قیمة یعنی او را ارزشی نیست درحق شخصی گویند که بر چیزی نپاید وبچیزی نیرزد

(قَومِیَّةُ الإنسان) بالفتح وشد الیار بالای مردم وقومیة الامر آنچه بدان قایم شود

سج (رجلٌ قَوِیمٌ) کامیر مرد نیکو قامت خوش قد قِوام کجبال جمع ونیز قویم راست ودرست

(قُوَیمَة) کجهینه ساعتی از روز

(قَوَام) کسحاب راست منه قوله تعالی وکان بین ذلك قوامًا وبالای مردم ومایهٔ زیست وقوام الامر بندش ونظام کار ویقال فلان قوام اهله یعنی هو الذی یقیم شانهم

(قِوَامُ الأمر) کگتاب آنچه بدان قایم باشد ومایهٔ درستی و آراستگی اقیام مثله یقال فلان قِوام اهله وقِیَامُهُم وهو الذی یقیم شانهم ومنه قوله تعالی ولا تُؤتُوا السفهاء اموالکم التی جعل الله لکم قیامًا

(یوم القیمة) کگمامه روز رستخیز

(قُوَام) کغراب بیماری است در پای گوسپند

(قَائِم) مرد ایستاده قُوَّم وقُیَّم کرکّع وقُوّام وقُیَّام کزنار جمع و قول حکیم بن حزام بایعت رسول الله صلی الله علیه واله وسلم ان لا اخرّ الا قائمًا یعنی تا دم مرگ بر اسلام ثابت باشم وقائم السیف قبضهٔ شمشیر ونیز قائم بانی است در سرمن رای ولقب ابی جعفر عبدالله بن احمد که بیست ششم از خلفا است

(قَائِمَة) یکی از چهار دست و پای ستور قوایم جمع ویک ورق کتاب وقبضهٔ تیغ ونیز قوائم اخیند گوهست مر پیل را والعین القائمة چشم بینائی رفته و

حدقه درست مانده

(ما اقومه) چه راست است او شاذ است

(رجلٌ قُوَّام) کشداد مرد نیکو قامت

(قَیِّمَة) الکیسه راست ومعتدل منه قوله تعالی ذلك الدین القیمة انما انثه لانه اراد به الملة الحنفیة

(قَیُّوم) بالفتح وشد الیار بی مانند وبی همتا ونامی از نامهای باری تعالی

(قَیَّام) بالفتح والتشدید کذلک

(مَقَام) بالفتح جای هر دو قدم و آرام کردن بجائی وجای ایستادن وجای اقامت

(مَقَامَة) بالفتح جای نشستن و گروهی از مردم

(مِقوَم) کمنبر چوبی که آنرا گیرند در سر آماج

(مُقَاهی) کحبارى دهی است بیمامه

(ن) قَامَ قَومًا وقَومَةً وقَامَةً وقِیَامًا) برخاست و قامت المرأة تنوح) شروع کرد گریه وزاری را وقام الامر) راست شد کار وقام فی ظهره) بدرد آورد مرا وقام الرجل المرأة موئث وما یحتاج زن را برخود گرفت وبجال او پرداخت و تیمار نمود وقام الرجل علی المرأة کذلك وقام الماء) بسته شد آب وقامت الدابة) ایستاده شد ستور از ستی وقامت السوق رواج گرفت بازار وروائی یافت یا کاسد گردید وقام ظهره به) بدرد آورد او را یا در دکین پشت کرد وبرا وقامت الامة مائة دینار) رسید قیمت او بصد دینار وقام اهله) قیام نمود بشان اهل خود وکفالت کرد یعدی بنفسه

مُقَام) بالضم اقامت وآرام کردن بجائی مقامة بالضم مثله وجای اقامت منه قوله تعالی لا مقام لکم بالضم ای لا اقامة لکم وبالفتح ای لا موضع لکم وقوله تعالی حسنت مستقرا ومقاما ای موضعا

(أقَامَ بالمکان اقامة وقامة) ایضا آرام کرد در آن جای و دوام ورزید واقام الشیء) پیوسته برپای داشت آن را منه

قوله تعالی یُقیمونَ الصّلوة ای
یُواظبونَ علیها واقامَ فلاناً
برخیزانید او را نه جلسه وأقامَ
درأ فلانٍ راست کرد کجی او را
(مُقیم) کمعظم شمشیر قیس بن
مکشوح مرادی
(قوّم درأه تقویماً) راست کرد
کژی او را ونیز تقویم
راست گردانیدن وقیمت کردن
رخت را
(مُقاوَمة) باکسی ایستاده شدن
یقال قاومته قواماً ای قمت معه
وبرابری کردن باکسی درکشتی
وجز آن
(تقاوموا فی الحرب) ایستاده
شد بعض قوم برای بعض
(اقتیام) مبنی بریدن
(مستقیم) راست ومعتدل
(استقمتُ السلعةَ استقامةً)
بها کردم رخت را ونیز استقامة
راست ایستادن ودرست شدن
یقال استقام الامر وقوله تعالی
فاستقیموا الیه ای فی التوجه الی
الله تعالی دون الا لهة

ق و ن

(قُون) بالضم موضعی است
(قُونة) بالضم پاره از آهن یا پاره
از روی که بدان آوند را پیوند کنند
(قُیَین) کزبیر جایی است
(قَوْنِیَة) بالفتح وکسر النون و
تخفیف الیاء شهری است
(قُوْنِیَة) بالضم وکسر النون وتخفیف
الیاء شهری است بزرگ بروم
قَیوان بالفتح شهری در زمین
مرحولان را جایی است
تقَوُّن ستم کردن وتعدی نمودن
بزبان واز حد درگذشتن ونیک
ستودن کسی را

ق و و

(قَوّ) بالفتح موضعی است
(قِیّ) بالکسر وشد الیاء زمین
خالی وبیابان بی آب وگیاه
(قُوَّة) بالضم توانایی خلاف ضعف
وتاه رسن (ج قُوًی) بالضم والکسر
مقصور الجمع وممنوعة نام مرد
(قَوَی) محرکة گرسنه یقال بتُّ
القوی ای جائعاً ودشت و
بیابان خالی خشک
حبلٌ قوٍ) کلفت رسن مختلف
تابهای

(قُوًی) کصرد خرد ودانش واندام
یقال فلانٌ شدیدُ القوی یعنی
استوار خلقت
(قَاوٌ) دهی است بصعید
(قَوِیّ) کغنی توانا وزوراور
(قَوَایة) بالفتح زمین خشک نامده
میان دو قطعه باران رسیده و
بیابان بی آب وگیاه وتوانای
خلاف ضعف
(قِوَاء) ککتاب دشت وزمین خالی
وبی آب وگیاه بفتح ومنه أقوی
جای خالی وبات القواء ای جائعاً
غیر طعم
(قَاوِی) گیرنده
(قَاوِیَة) بیضه وسال اندکباران
وباغی است وفی المثل انقطع
قوبٌ من قاویة
(قُوَیٌّ) کسمی رود باری است
نزدیک قاویه وجوزه مرغ
(قِیقَاءة) بالکسر کوزه است شبیه
تنله وزمین درشت قیقاة مثله
(ن) قَوَیتُه) چیره شدم بروی
در نرد مقاوات
(س) قَوِیَ قُوَّةً) بالضم توانا
گردید وقَوِیَتِ الدار) خالی

گردید وقَوِیَ فلانٌ) سخت
گرسنه گردید وقَوِیَ المطرُ) باز
ایستاد باران
(قَوْقی قَوْقاةً) بالفتح وقیقاءً بالمد
بانگ کرد
(مُقْوِی) کمحسن ستور توانا
یقال قومٌ مُقْوٍ ویقال فلانٌ قویٌّ
مُقْوٍ فالقویّ فی نفسه والمقوی
فی دابته ومرد را سپری شده
(اقْواء) غنی وبی نیاز شدن و
نیازمند ودرویش گردیدن از اضداد
است وجابجای سطر ساختن
ج ٣ رسن را ومختلف الحرکة آوردن
قوافی شعر وبرفع وجر ونصب
آوردن روی را اما اقواء
بنصب کم است ونیز اقواء)
بدشت وخشکی فرود آمدن و
سپری شدن توشه وخالی گردیدن
سرای و خداوند ستور توانا شدن
ودر قوا شدن قوم
(تقویة) توانایی دادن وتوانا کردن
یقال قوّاه الله ویقال هو یُقوّی
بذلک مجهولاً یعنی او متهم است
بدان ودشنام داده میشود
(قَاوَیتُه مُقَاوَاةً) نرد کردم با

د ز وراوری وقاواه داداورا
(تقوّی) توانا شدن
(تقاوی) افزون شدن شریکان
وشب گذاشتن با گرسنگی
(اقتواء) توانا گشتن وجهت خود
گزیدن چیزی را وسرزنش کردن
وافزون دادن چیزی یقال اشتری
الشرکاء شیئاً ثم اقتووه ای
تزایدوه حتی بلغ غایة ثمنه

ق و ه

(قوهة) بالضم شیر مزه برگردانیده
چنانکه دران اندکی شیرینی
باشد ج٣
(قوهیّ) بالضم وشد الیاء نوعی
از جامهای سفید
(قاه) زیست با ناز وارزانی
(قوهستان) بالضم جایی است
وشهرستانی است میان نیشابور
هرات که قصبهٔ آن قاین وطبس سنین
موضعی است وشهری است بکرمان
نزدیک چیرفت توب قوهی
منسوب است بوی بدان جهت که
دران جا بافته شود یا هر جامه که
بجامه قوهی ماند آن را قوهی
نامند گو از قوهستان نباشد

(قاهیّ) مرد فراخ حال پرورده بناز
(تقویه) بانگ وفریاد کردن و
گردا گرد شکار آمدن تا بدامگاه درآید
(تقاوه) باهم بانگ کردن ناهمگیر
راتنا سیفال هما یتقاوهان یعنی
باهم آواز میدهند تا شناسند
یکدیگر را گویا آوازی بانگ میکنند
که آن میان آنها نشان است
معرفت را
(استقواه) تقویه صید خواستن از کسی

باب القاف فصل الهاء

ق ه ب

(قهب) بالفتح سپید که بروی
تیرگی باشد قهبة بالفتح وکفرحة
مونث وکوه بزرگ وشتر کهن سال
(قهبیّ) بالفتح وشد الیاء یعقوب
(قهبة) بالضم سپیدی مایل بتیرگی
وقال الاصمعی غبرة الی سواد
(قهیبة) کسفینة مرغی است
(قهاب) کغراب سپید قهابیّ
منسوباً مثله
(قهوبة) بالفتح پیکان سه شاخ
یا تیر خرد مقرطس قهوباة محرکة
مثله ولیس فعولی غیرها
(اقهب) سپید تیره رنگ قهباء

مونث واقهبان پیل وگاومیش
(س) (قهب قهباً) محرکة سپید
تیرگی مایل گردید
(اقهب عن الطعام اقهاباً)
دست از طعام بازکشید ورغبت نکرد

ق ه ب س

(قهبسة) بالفتح خرمادهٔ سطبر ذونک

ق ه ب ل

(قهبل) بالفتح روی یقال حیّاً
الله قهبلک باقی دارد خدای
روی وعزت ترا
(قهبلة) بالفتح گورخر مادهٔ
درشت ونوعی از رفتار وحیّاً الله
قهبلتک گفتن با تحیه نیکو دیگر

ق ه ب ل س

(قهبلس) کجحمرش کیر یا کیر
کلان یا سران درشت وسپس ریزه
وزن سطبر سپید سپیدی تیرگی مایل

ق ه د

(قهد) بالفتح صافی رنگ وسپید یکدر
ونوعی از گوسپند خرد گوش بسرخی
مایل وسرخک که دهانش اندک
مانا به دهن کلب باشد
قهاد بالکسر جمع یا آنکه شاخ نباشد
آنرا وگوزن بچه وگوسپندان

سیاه ریزه وگاو کوتاه دم خرد جسم
لطیف ونرگس ناشگفته
(قهد) محرکة موضعی است
(قهاد) بالکسر موضعی است
(قهید بن مطرف غفاری)
که بیر در صحبت او با آنحضرت
صلی الله علیه وسلم اختلاف است
(ف) (قهد فی مشیته قهداً)
بالفتح کوتاه گام رفت

ق ه ذ

(قهندز) بالضم قاف وها و دال
چهار موضع اند معرب کهن دز وفی
کلاهما دال ثم زاء بلا فاصلة بینهما

ق ه ر

(قهر) بالفتح چیرگی وموضعی است
(اخذه قهرة) بالضم ای اضطراراً
(فخذ قهرة) کفرحة ران کم گوشت
(قهرة) کهمزة سوزن کلان
(قاهرة) تختگاه دیار مصر وشتاب
زدگی واصل از هر چیزی وگوشت
میان کتف وگردن وسر سینه وسینه
(قهیرة) کسفینة بمعنی قاهره است
(قهار) کشداد صفتی است از
صفات باری تعالی
(ف) (قهره قهراً) بالفتح چیره شد

بروی و (قُهِرَ اللَّحمُ) مجهولاً گرفت
آنرا آتش وروان شد از وی آب
(اَقْهَرَ الرَّجُلُ) صاحب یاران
مقهور گردید واَقْهَرَ فُلاناً
ناکام ومقهور یافت اورا و (اُقْهِرَ)
مجهولاً ذلیل وخوار گردید

ق ه ز

(قَهْزٌ) بالفتح وبکسر وقِهْزِیٌّ
بالکسر وشد الیاء نوعی از جامه پشمی
سرخ مانند مرعزی وکاسه ابریشم
را هم دران خلط کنند
(قِهْزاً) کامیر ابریشم
(ف) قَهَزَ قَهْزاً) بالفتح برجهید

ق ه ز ب

(قَهْزَبٌ) کجعفر کوتاه بالا

ق ه س

(قَهْوَسٌ) کجدول دراز وتکه ریگستانی
دراز وسطبر شاخ ومرد دراز ونام
شتر بری است و نام پدر نعمان تمیمی
(قَهْوَسَةٌ) شتافتن
تَقَهْوُسٌ شتافتن وخمان
ومضطربانه رفتن

ق ه ط م

(قِهْطِم) کزبرج ناکس بسیار بانگ
وفریاد و علمی ست

ق ه ق

(قَهْقَا) کصحرا ردهی ست
(قَهْقُوَةٌ) شهرستانی است بمصر

ق ه ق ب

(قَهْقَبٌ) کجعفر سطبر وسال
خورده قَهْقَبٌّ) بالفتح وشد الموحدة
مثله ومرد دراز بالاخوار وآزمند
وبادنجان

ق ه ق ر

(قَهْقَرٌ) کجعفر طعام بسیار به ترتیب
در آوند ها نهاده وآنچه بدان چیزی
را سایند قُهاقِر کعلابط مثله
وزاغ سخت سیاه
(قَهْقَرَةٌ) بالتاء گندم که سیاه
شود بعد سبزی ونیز قَهْقَرَةٌ)
سپسائگی بر گردیدن
قَهْقَرٌّ) بالفتح وشد الراء زنگه کلان
سال وسنگ سخت قَهْقار بالفتح مثله
(قُهْقُرٌّ) بالضم وشد الراء پیوستگی
است سرخ بر مغز خرما بن وشلم
(قُهْقُورٌ) کعصفور بنائی است دراز
که کودکان به سنگریزها برآورند
(قَهْقَرَی) بالفتح مقصوره طعام
بسیار به ترتیب در آوند ها نهاده
ونوعی از سپسائگی رفتگی اسم است

قَهْقَرَان بحذف یا مثنی یقال
رَجَعْتُ القَهْقَرَی یعنی بازگشتم
این نوع بازگشتنی
(قُهَیْقِرَان) کزعیفران کرکی است
(تَقَهْقُرٌ) سپسائگی رفتن

ق ه ق ز

(قَهْقَزٌ) کجعفر سیاه
(قَهْقَزَةٌ) مونث قهقز وشتر بزرگ
گرامی نژاد قَهْقَزَات جمع
(قَهْقَزِیَّةٌ) منسوبة زن کوتاه بالا
یا عام است

ق ه ق ع

قَهْقَعَ الدُّبُّ قَهْقَاعاً) بالکسر
خندید خرس

ق ه ق م

(قِهْقِمٌّ) کقرشب آنکه از حلق
فرو برد هر چیز را

ق ه ل

(قَیْهَلٌ) کحیدر پیکر ودیدار و
روی قَیْهَلَةٌ مثله فیهما ومنه قول
امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه
واَجْعَلْ جُنْدَ وُرَیْتُكَ اِلَی قَیْهَلِ ای
وجهی ونام مردی
(ف س) قَهَلَ جِلْدُهُ قَهْلاً)
بالفتح وقُهُولاً خشک شد پوست

بر استخوانش یا بخصوص از کثرت
عبادت پوستش بر استخوان او
خشک گردید
(ف) قَهَلَ قَهْلاً) بالفتح ناسپاسی
کرد نعمت ونیکوئی او را وقَهَلَ
فُلاناً) برشتی ستود اورا
(س) قَهِلَ فُلاناً قَهْلاً) آلوده
داشت جسم را ونشست وناپاک
وناپاکیزه کرد وکم کرد دهش را یا اندک
شمرد آنرا
(اِقْهَال) بنا بایست مشغول
شدن ونفس خود را آلودن
(رجلٌ مُتَقَهِّلٌ) بکسر الراء مرد پوست ج ٣
بر استخوان خشک شده
وبد حال
(تَقَهُّلٌ) خشک شدن پوست بر
استخوان وبدحال شدن وآلوده
داشتن خود را پاک وصاف ناکردن
تن را وسست ونرم رفتن وضعیف
ونرم گردیدن آواز وگله کردن
حاجت
(اِنْقِهَال) افتادن وسست گردیدن
واما قول همیان یصف عیرا وانه
تضرحه ضرحاً فینقهل فان اصله
ینقهل بالتخفیف فثقله

ق ه م

(قَهْمُ بْنُ جَابِرٍ) بالفتح پدر بطنی است از همدان و قهم بن هلال بن نهاس و نهاس بن قهم پدر و محدث اند

(س) قَهِمَ قَهَمًا) محرکةً کم شد خواهش طعام وی

(اَقْهَمَ فِی الشَّیْءِ اِقْهامًا) حقیر شمرد و چشم فروپوشید از ان

وَاَقْهَمَ عَنِ الشَّیْءِ) بخواست آن را و ناخوش داشت وَاَقْهَمَ عَنِ الطَّعَامِ) خواهش آن نکرد

وَاَقْهَمَ اِلَیْهِ) خو[illegible] آن را

وَاَقْهَمَتِ السَّمَاءُ) واگردید ابر از ان و کشاده شد

ق ه م د

(قَهْمَدٌ) کجعفر مرد نا کس فرومایه و زشت روی

ق ه م ز

(قَهْمَزَةٌ) کدحرجة پست قامت از مرد و زن و ناقهٔ بزرگ جثهٔ گران رفتار و نیز قهمزة برجستن

(قَهْمَزِیٌّ) بالفتح مقصوره شادمانی و شتاب زدگی و پویه دویدگی اسب

ق ه ن ب

قَهْنَبٌ) کسفرجل دراز کور پشت یا دراز قَهْنَبَانٌ بالفتح مثله

مُقَهْنِبٌ) کمدحرج بکسر النون پیوسته و آب پاشنده

ق ه و

(قَهْوَةٌ) بالفتح می قیل سُمِّیَت بذلك لانها تُقهی شهوة الطعام و شعبه استوار و شیر بی آمیغ قهة کعدة مثله و بوی خوش یا ناخوش

(قاهِی) مرد فراخ حال در خانه و اهل و خوش زیست تیز خاطر تیز رو

قَهْوَانٌ) کسکران تکه سطبر شاخ کلان سال

(س) قَهِیَ مِنَ الطَّعَامِ) خواهش آن نکرد و ناخوش داشت آن را

اِقْهَاءٌ) خواهش طعام ناکردن و ناخوش داشتن آن را و پیوسته قهوه خوردن و فرمان بردارے سلطان نمودن

ق ه ه

(هو فی قَهٍ وفی قَهٍّ) یعنی خوش و خندان است

قَرَبٌ قَهْقَاهٌ) بالفتح قرب بشتاب

(ف) قَهَّ) سخت خندید یا آواز گردانید در خنده یا لفظ قه گفت در خنده پس تکرار نمود آواز قهقه را

قَهْقَهَةٌ) خندهٔ سخت با آواز و گردانیدن آواز در خنده و نوعے از رفتار وهو مقلوب هقهقه

باب القاف فصل الیاء

ق ی ء

(قَیْءٌ) کغراب قی و داروی قی آور

(قَیُوءٌ) کصبور بسیار قی کننده قیو کعدو مثله و داروی قی آرنده

(ض) قَاءَ قَیْئًا) بالفتح برانداخت از گلو وفی الحدیث الراجع فی هبته کالراجع فی قیئه و ثوب یَقِیءُ الصِّبْغَ) جامهٔ سبز رنگ

(اِقَاءَةٌ) قی آوردن

(مُقِیءٌ) کمحسن داروی قی آور

(قَیَّأَهُ الدَّوَاءُ) بقی آورد او را دوا

تَقَیَّأَتِ الْمَرْأَةُ) پیش آمد زن شوی را و انداخت ذات خود را بر وی و نیز تَقَیُّؤٌ) برانداختن از گلو قی کردن بتکلف

اِسْتِقَاءَةٌ قی کردن بتکلف و برانداختن از گلو

ق ی ث

تَقَیُّثٌ) فراهم آوردن و بازداشتن

ق ی ح

قَیْحٌ بالفتح زرد آب و ریم بی آمیزش خون

(ض) قَاحَ الْجُرْحُ قَیْحًا) ریم و زرد آب کرد زخم

اِقَاحَةٌ) ریم و زرد آب فراهم آمدن در ریش واوی است و یائی

(تَقَیُّحٌ) ریم ناک گردیدن جراحت

ق ی د

قَیْدٌ) بالفتح بند اَقْیَادٌ و قُیُودٌ جمع و دوال که بدان هر دو بازوے و دنبالهٔ پالان را فراگیرند و گاهے بدان هر دو عرقوة قتب بندند دوال که سرهای پالان را فراگیرد و بند و اسپے است مر بنی تغلب را وقَیْدُ السَّیْفِ) دوال پاره دراز که درین حمایل باشد و بکرهٔ شمشیر آن را فرو گرفته باشد

وقَیْدُ الْاَسْنَانِ) بن دندان

وقَیْدُ الْفَرَسِ) داغی است که برگردن شتر نهند وقید الاوابد اسپ که وحش را بدویدن دریابد

و نیز قَیْدٌ) اندازه کردن یقال قِیدَ الشَّیْءُ مجهولًا ای قُدِّرَ

(قِیدٌ) بالکسر مقدار و اندازه قادٌ

مثله یقال بینهما قِیدُ رُمحٍ وقَادُ
رُمحٍ ای قدر رمح
(قِیَاد) ککتاب رسن که شتر را
بآن کشند
(قَیِّد) کلیس آنکه نرمی ومساهله
کند با تو چون بند کنی او را وستور
که بکشیدن گردن دهد
(تُقَیِّدُ) مضارع قیّد کصرّف
زمینی ست شوره گیاه ناک
(مُقَیَّد) کمعظم بستنگاه از پای
ستور وجای پای برنجن از ساق
زنان وقافیه که حرف روی آن
ساکن باشد وبند کرده از شتر
وخران مَقَایِید جمع وجای بند
کردن شتر را که در آن بند کرده
بگذارند وبنو مُقَیَّد) کژدمها
(مُقَیِّدَةُ الحِمَارِ) بالتا زمین
سنگلاخ سوخته
(تَقْیِید) بند کردن وبند نمودن
زن شوی را با فسون ونقطه زدن
کتاب را ومقیّد باعراب کردن و
باز داشتن یقال قیّد الایمان الفتک
یعنی ایمان مومن را از کردن کارهای
خواسته نفس باز دارد چنانکه
ایمان مفسد را از فساد

وتباهی باز دارد واندازه کردن
وساکن آوردن روی را
(تَقَیُّد) خویشتن را بند کردن

ق ی ذ

(اَقْیَاذ) بالفتح موضعی ست منه
قول المرّار الفقعسی کأنه والعهد
من اقیاذ ان مجرامیز علی وحاذ

ق ی ر

(قِیْر) بالکسر چیزی سیاه که بر
کشتی وخم وخران مالند تا آب نرسد
وگویند آن صمغی ست وروغنی
سیاه که بر شتر گرگین مالند یا رفت
ست قار مثله قال النابغة فلا
تترکنّی بالوعید کانّنی الی الناس
مطلیٌّ به القار اجرب
(هذا اَقْیَرُ مِنْهُ) یعنی این تلخ تر
ست از آن
(قَیِّر) کلیس تیرانداز ماهر و
زیرک وحاذق در آن
(قَیَّار) کشداد قیرفروش وقیّارُ
بن حبّان ثوری تلمیذ جریر ونام
شتر ضابی بن حارث یا نام اسپ او
وموضعی ست میان رقه ورصافه
وچاهی ست مر بنی عجل را نزدیک
وسط ومَشْرَعَةُ القَیَّار) آب

خوری ست بکرانه فرات ودُبُ
القیّار) کوچه ست در بغداد و
بسوی یکی ازین هردو منسوب ست
عبدالسلام بن یکّی قیّاری محدث
(قَیُّور) کتنور گمنام وناشناخته نسب
(قَیْرَوَان) بفتح القاف والواو کاروان
معرب ست وشهری بمغرب
(مُقَیَّر) کمعظم نام مردی وموضعی
ست به عراق
(تَقْیِیر) قیر اندودن ومالیدن
کشتی وستور وخرا نرا یقال قَیَّرَ
الحُبَّ والزِّقَّ ای طلاهما به
(اِقْتَارَ الحدیثَ اِقْتِیَارًا)
بحث کرد از آن وباز کاوید

ق ی س

(قَیْس) بالفتح نره ولقب پدر قبیله
از بنی مضر ونام او الناس بن
مضر بالنون واو را قیس عیلان
خوانند وبرادر الیاس بن مضر
بن نزار وقیس بن صرمة او
صرمة بن قیس او قیس بن عمرو
وقیس بن عاصم وابو کامل قیس
بن عمد وقیس بن عمر بن سهل
وقیس بن فهد وقیس بن ابی عزرة
وقیس بن نعمان صحابیان اند

وقیس بن ابی حازم تابعی ست
ادرک الجاهلیة واسلم وجاء الی النبی
صلی الله علیه وسلم لیبایعه فوجده قد
توفی وقیس بن سعد از عطار
روایت می کند وقیس بن سلیم
از علقمه وقیس بن عباد از تابعین
بصره ست ونیز قَیْس)
شهرستانی ست بمصر بدان جهت
که قیس بن حارث فتح کرده وجزیره
ببحر عمان معرب کیش
والقیسان باللام از بنی طی
دو قیس اند قیس بن عتّاب بالنون
بن ابی حارثه [illegible]س بن هرمة بن ج ٣
عتّاب بن ابی حارثه وعبد
القیس بن افصی) پدر قبیله
از اسد عبقسی یا عبدی منسوب
بوی وامرؤ القیس بن عابس
کندی وامرؤ القیس بن
اصبغ کلبی وامرؤ القیس بن
فاخر بن طمّاح صحابیان اند والملک
الضلیل وامرؤ القیس سلیمان
بن حجر شاعری ست رافع لوای
شعرا بسوی نار وامرؤ القیس
بن بحر وامرؤ القیس بن
بکر وامرؤ القیس بن

حمام بالضم وامرؤ القیس
بن ربیعه وامرؤ القیس بن
عدی وامرؤ القیس
بن کلاب بالضم وامرؤ القیس
بن مالک شاعران اند ونسبت
بسوی هر همه مرئی آید مگر امرؤ القیس
بن حجر که نسبت بوی
مرقسی ست ونیز قیس سختی
وگرسنگی
(قیس) بالکسر اندازه قاس
مثله یقال بینهما قیس رمح وقاس
رمح ای قدره
(قیسون) بالفتح موضعی ست
ج ۳ (مقیس) کمنبر نام پسر صبابه
قتله نمیلة بن عبد الله من قومه
(مقیاس) بالکسر اندازه وآنچه
بدان اندازه کنند
(ض) قاس الشیٔ بغیره وعلیه
(قیسا) بالفتح و(قیاسا) بالکسر
اندازه کرد آنچیز را بغیر وی ونیز
(قیس) بناز خرامیدن
(مقایسة) برابری نبرد کردن
باکسی و اندازه کردن چیزی و
اندازه نمودن میان دو چیز و
وکار قیاس بالکسر مثله فیهما

(تقیس) بقیس عیلان مانند
شدن یا تمسک گرفتن بآنها بامری
همچو حلف یا جوار یا ولاء وخویشتن را
بسوی آن منسوب کردن
(اقتیاس) اندازه کردن چیزی
بچیزی مانند وی وبروش دیگری
رفتن یقال هو یقتاس بابیه وای
یقتدی (انقیاس) قیاس پذیرفتن چیزی
(تعبقس) خود را به عبد القیس
منسوب کردن

ق ی ص

(قیص) بالفتح از بیخ افتادن
دندان وجنبیدن شکم والفعل
من ضرب وجمل (قیوص) شتر
بانگ کننده اقیاص وقیوص
بالضم جمع
(قیصانة) کمذانة ماهی ست
کوزرد رنگ
بئر قیاصة الجول کثمانة
چاه کناره فرو دریده وگرداگرد
اندرون ویران گردیده
(مقیص بن صبابة) کمنبر
مردی ست یا آن پسین ست و
گذشت یا آن دیگری ست که روز
فتح نبی صلی الله علیه وسلم او را

بقتل رسانیده کما فی الصحاح
(تقیص) بانگ کردن شتر وفرو
دریدن چاه
(انقیاص) فرو دریدن و ریخته
شدن ریگ وخاک و چاه یقال
انقاصت البئر ای انهارت وقال
الاصمعی المنقاص المنقعر من اصله
بالصاد وبالضاد المعجمة المنشق طولا
وقال ابو عمرو هما بمعنی واحد وفرو
شدن آب در چاه و او فتادن دندان

ق ی ض

(قیض) بالفتح پوست خشک
بیرون بیضه یا چوزه وآب که از بیضه
برآید وآنچه بجای دیگری آید وبدل
ومانند وبرابر یقال هذا
قیض له ای مساو له
(قیضة) بالکسر ریزه استخوان
قیض بحذف ها جمع
(قیاض) ککتاب برابر ومساوی
یقال هذا قیاض له
(قیض) کلکیس سنگریزه که بدان
کرد معالجه کردن ستور داغ کنند
قیضة بالتاء مثله منه لسانه قیضة
(مقیض) کمبیع جای بیضه مرغ
بئر مقیضة بالنار چاه بسیار آب

(ض) قیضت البئر قیضا
بالفتح بسیار آب گردید چاه ونیز
(قیض) مبادله کردن ومانند و
چیزی آوردن وشگافتن و...
وبجا شتن پیکر بگاشته مانند
پیکری وفرو دریدن چاه
(اقاضة) شگافتن چیزی را
(قیض الله تقییضا) بقیضه
داغ کرد شتر او (قیض الله فلانا
بفلان) بیارد وآماده کند فلان
را خدای جهت فلان (وقیضنا
لهم قرناء) سببی پیدا کردیم
ومقدر ساختیم برای ایشان از جای
که گمان آن ز انجا نشنند وقیض له
شیطانا ای نخلی بینه وبین الشیطان
(وقایضنی به) عوض داد مرا آنچیز
(مقایضة) عوض دادن ومبادله
نمودن ومعارضه کردن متاع با یکدیگر
(تقیض له) آماده شد جهت او و
سبب انگیخت (وتقیض اباه) با
پدر مانست ومشابه گشت ونیز
(تقیض) شگافتن دیوار وفرو دریدن
وویران شدن وافتادن آن و
شکستن بیضه
(انقیاض) از بیخ برکندن

(انقیاض) شگافتن دیوار بی فتادن وا داو را مانند مشاهره از شهر
یا فرو دریدن آن و کفتن چاه و تقیظ فلان بالمکان) در تابستان
دندان از زور ازا　　اقامت کرد در آنجاے

ق ی ظ

(قَیظ) بالفتح گرمای تابستان و آن از
طلوع ثریا تا طلوع سهیل است اَقیاظ
وقُیُوظ) جمع
(قَیظِیّ) منسوباً بچه به تابستان زاده
وبچه تابستانی　وقَیظِیّ بن
لوذان) معرفه صحابی است
اَقیاظ) بالفتح موضعی است
(مخلاف بُقَیظان کسکران
روستائی است بیمن نزدیک ذی جبلة
(مَقیظ) کمقیل ومقعد جاے
باشش در تابستان
مَقیظَة) کمدینة گیاهی که تا
تابستان سبز باشد
(ض) قاظ یومنا قَیظاً) سخت گرم
شد روز وقاظ القوم بالمکان) در
تابستان اقامت کردند در آنجای
(تَقییظ) در تابستان بجاے
اقامت نمودن وبسنده آمدن چیزے
کسی را بگرما
قاء فلانا مُقایظة وقِیاظاً
بالکسر وقُیوظاً بالضم با در تابستانه

ق ی ع

اُقَیّاع) بضم الهمزة وبفتح القاف و
الیاء المشددة موضعی است بمصبح
(ض) قاع الخنزیر قیعاً) بالفتح
بانگ کرد

ق ی ف

ذِو قَیفان) کسکران علقمه بن
علس است یا ذوقیفان بن مالک
ن زبید بن ولیعة

ق ی ق

(بَق) بالفتح آواز ماکیان چون
نواند خروس را جهت سفاد
بِق بالکسر کول شتاب کار وکوه
گرد اگرد زمین ومحیط دنیا
بِقة) بالکسر پوست تنک اندرون
تم مرغ زیر قیض
(قِیاق) ککتاب دراز قامت قیاق
کزاب مثله
(قَیقَع) اکز برج سپیدی تخم مرغ
(قیقان) کجیران دو موضع است
(قِیقَاءَة) بالکسر زمین درشت
همزه بدل از یا ویای اول از واو و از ینجا

است که جمع آن قواقی آید وگاهی
قیاقی بر لفظ وگاهی قیق کعنب

ق ی ل

(قَیل) بالفتح در نیمروز خوابیده و
شتر ماده که در نیم روز دوشند قَیلَة
بالتاء مثله ومهتر بلغت یمن وممنوعه
گروه عاد ونام مردے
(قَیلَة) بالتاء نام مادر اوس وخزرج
قلعه است بصنعاء بر سر کوه کنز و
قیق و بالکسر افصح
(قِیال) ککتاب کوهی است ببادیه
(قَیُول) کصبور شیر که نیمروزان
خورند
(قَیُولَة) بالتاء ناقه که بند کنند تا
در نیمروز دوشند وشیر خورند
(قائِل) نیمروزان خسپنده قُیَّل
کرکع وقُیّال کرمان جمع وقَیل
بالفتح اسم جمع مثل شارب وشرب
(قائِلَة) نیمروز وشرب الابل
قائلة یعنی نیمروزان آب نوشید
(اَقیال الیمن) بادشاهان یمن
(ض) قال قَیلاً بالفتح وقائلة و
قَیلُولةً بالضم ومَقالاً ومَقیلاً کمبیع
شد و ذا نیمروزان خفت ونیز قیل
در نیمروز شراب خوردن وقِلتُ

البیع برانداختم بیع را وهی لغة قلیلة
(اقَلتُ الابل اقالَةً) در نیمروز
آب خورانیدم شتران را ونیز اقالة
برانداختن بیع وگذاشتن گناه ودو
کردن لغزش را یقال اقال الله
عثرتک واقالکها
(تَقییل) در نیمروز آب دادن یا
دوشیدن ناقه را در آن وقت و
نیمروزان بر آب آوردن شتران را
(مُقایَلَة) عوض دادن
(تَقَیُّل) نیمروزان خفتن ومانستن
باکسے یقال تقیّل اباه ای اشبهه
وفراهم آمدن آب و در نیمروز شراب
خوردن　ج ۳
(تَقایُل) باهم برانداختن بایع و
مشتری بیع را
(اِقتِیال) چیزی به بدل چیزے
گرفتن یا به بدل چیزی خواستن
اِستِقالَة) اقاله خواستن

ق ی ن

(قَین) بالفتح بنده قِیان بالکسر
جمع و آهن گری وآهنگر اقیان
بالفتح وقُیون جمع　وفی المثل
اذا سمعت بسُری القین فاعلم انه
مُصبح وهو سعد القین صار مثلا فی

الکذب والباطل وذهذ بن سعد
القين مذکور است در هدد ونیز قين
دهی است بیمن از جمله قری عشر
وبنات قين) آبی است ونام جای
وبلقين) بالفتح از بنی اسد اصل
آن بنوالقين است مثل بلحارث در
بنوالحارث وهو من شواذ التخفيف
قينی منسوب بوی نه بلقينی
(قينة) بالفتح داه سرود گوی یا عام
است قال ابوعمرو کل عبد عند العرب
قين والامة قينة ونیز قينة گون
یا مهره پشت نزدیک بکون یا ما بین هر
دو سرین یا مغاکچه که آنجا است واز سج
اسپ کوی است ما بین اسفل سرین
که متصل ران است و در آنجای است
کوی ورن مشاطه
(قيّنة) بالفتح وتشدید یا دهی
است به دمشق در قدیم مقابل باب
صغیر بود و در ین روز ها بستان ها
و باغها است
(قان) درختی است که از ان
کمانها سازند وشهریست بیمن
(قاين) شهری است ونام پسر
آدم علیه السلام
(قينان) بالفتح جای قیدار دست

وپای ستور یا خاص است بشتر و
معرفه نام پسر انوش بن شیث علیه
السلام و دهی است بسرخس
(قينة) بضم یا وکسر قاف وزیادت
ها در آخر دهی است بمصر
(ض) قان القين الحديد
(قينا) بالفتح نیکو راست کرد آهن گر
آهن را وقان الشیء فراهم
آورد آن چیز را و نیکو کرد وقان
الاناء) فراهم آورد شکافتگی خنور
را و صلاح آن کرد وقان الله فلانا
علی کذا) چنین آفرید او را خدای
(مقينة) کمحدثة مشاطه عروس
(تقيين) آراستن و زینت دادن
(تقيّن) آراسته شدن
(اقتينان) نیکو شدن گیاه و بغایت
سبزی و تازگی رسیدن مرغزار
ق ی و
(قيوان) بالفتح موضعی است بیمن
ببلاد خولان
تم الربع الثالث من المنتهی الارب
فی لغات العرب بحمد الله وحسن
توفيقه

